

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
1
19 -I
18

M. ACCIVS
PLAVTVS
EX FIDE, ATQVE AVCTORITATE

COMPLVRIVM LIBRORVM MANV SCRIPTORVM OPERA DIONYS. LAMBINI Monstroliensis emendatus: ab eodémque commentariis explicatus, & nunc primùm in lucem editus.

Adiecta sunt Plautina loca ex antiquis grammaticis collecta: & ex commentario antiquarum lectionum Iusti Lipsij multorum Plauti locorum illustrationes & emendationes.

Additi quoque sunt duo indices copiosissimi: prior verborum, locutionum & sententiarum: posterior eorum quæ commentariis D. Lambini continentur.

LVTETIÆ,
Apud Ioannem Macæum, in monte D. Hilarij, sub scuto Britanniæ.
M. D. LXXVII.
Cum Priuilegio Regis ad decennium.

CLARISSIMO ET ERVDITISS. V. GERMANO VALENTI GVELLIO PP. SENATORI AMPLISS. GERMANVS LAMBINVS S. D.

ON ID AGO (vir clarissime) vt hæc mea qualicumque epistola tantillum splendoris & ornamenti paternis vigiliis accedat. Vt enim hactenus in lucem emissæ, sic & hæ satis per se sufficient ad sui commendationem & gloriam. Tum quod is non sum, cui, vel ætas, vel Dei specialis quidam fauor, aliquid nominis inter æquales, ne dicam eruditos, attulerit: ac si quid nunc possem, vererer adhuc, ne ea in re nimis suspectum esset domesticum testimonium. Quinimo vt intelligas, me, si non doctrinæ, laboris, & tolerantiæ filium imitatorem relictum, obseruantiæ tamen & amoris in te certissimum esse monimentum. Igitur quæ patri, etiam in ipso morbo qui vitæ diem extremum attulit, in Plauti comœdias meditari licuit, ea, inquam, in agone apud matrem deposita, tibíque fortè iampridem consecrata, dicare volui: vt quantum in me esset, vel vota defuncti persoluerem, vel illius saltem optatis respondere conarer. Nec enim me latet qua beneuolentia, non vt litteratos cæteros, sed fraterna pene sis eum prosequutus: & vicissim, quo in pretio & honore, tùm propter tuam singularem doctrinam, tum æqui obseruantiam, apud eum fueris: vt coniectare liceat, si eum Deus & mihi & Reipublicæ diutius seruasset, nonnihil tuis auspiciis tentaturum fuisse. Accedit & illud quoddam quasi necessitatis vinculum, vt non immeritò laborum patris mei fructus consequaris, qui postquam è fonte sacro me suscepisti, vices illius quodammodo geras. Debuerant autem, fateor, trita esse hæc commentaria: verum aliquandiu me sollicitum detinuit, communis vtilitatis alioqui cupidum, desiderata imprimis, vt videbatur, patris ἀκρίβεια, quam in aliis quibuscúmque libris euulgandis adhibere consueuerat: notæ item ad postremas comœdias obiter & tamquam ab aliud agente conscriptæ, quadamtenus à proposito reuocabant: donec vicerit & parentum auctoritas, & amicorum sincerius iudicium: quibus visum est, nil illic detrahendum, nil quoque hic expetendum esse, satísque fuisse patri, quod sibi ea in re temperarit: & si quid (vt morte præuentus fuerat) aut abundaret, aut deesset, non ideo temerè quidquam de scriptis illius immutan-

dum. Suberat tamen eiusmodi nouissima cogitatio, commentariis istis æquè ac cæco cuidam proprióque lumine orbato, accidisse, cui iam nonnisi robustiori aliquo duce præeunte, iter ingredi tutum sit. Aduertens autem posterioris cuiusdam æui Maronem tuum grauitate & pondere præstantem ab omnibus dignè fuisse exceptum, non dubitaui amplius, quin, qua gratia & auctoritate apud præstantes clarissimósque viros valet, eadem vtique patrem veteris latinitatis, etsi vulgatioris, non minus venustæ tamen & politæ Plautum haberi faciat: atque, si forsan neruorum debilitate titubet, erigere: vel, quod est hoc tempore verendum magis, si detrectantium morsibus appetatur, ab eis vindicare possit. Viuat ergo, probetur, ametur, horum certè omnium pars maxima per me tibi concedetur, quem etiam pater, si superesset, maiori, credo, munere non grauatus decoraret. Quod si minus quidpiam desiderio suo fuerim assecutus, id cæteris in rebus quibus & officium meum & dignitas tua postulabunt, compensare nitar. Vale Lutetiæ Parisiorum 17. Octobr.

IACOBVS HELIAS GRÆCARVM LITTERARVM DOCTOR REGIVS LECTORI. S.D.

IONYSIVS Lambinus Græcis & Latinis litteris in primis eruditus in illustrãda lingua Latina, in quo ipso omnem fere ætatẽ consumsit, id spectasse videtur, vt quæ veteribus Grammaticis aliisque Latinis scriptoribus legendis & peruolutandis animaduertisset, quæ ad eam rem valere arbitraretur, ea statim ederet, sperans fore vt hac ratione nõ minorem gratiam iniret ab adolescentibus eius linguæ studiosis, quam à creditoribus debitores, qui cito, aut certè ad constitutam diem æs alienum dissoluunt. Multis enim nominibus se patriæ deuinctos esse cum omnes boni, tum ij qui in ea bonis artibus & disciplinis sunt instituti fatentur. tamen in tanto scribendi studio, tantáque celeritate multa nobis sæpè excidunt, quæ postea minimè probamus nonnulla omittuntur, quæ in summa diligentia nobis summã negligentiæ famam inurunt. quamobrem D. Lambini posteriores in Horatium & Lucretium commentarij prioribus longè accuratiores sunt & copiosiores. Nam vt scribit Euripides Hippolito —κἀν βροτοῖς αἱ δεύτεραί πως φροντίδες, σοφώτεραι.

Eandem ferè ille rationem in interpretando Plauto secutus est, primum enim in omnes eius fabulas scripsit scholia, quæ non edidit, veritus reprehensionem eorum, qui hoc Horatij præceptum tenendum esse existimant,

—nonúmque prematur in annum,

deinde satis longo interuallo ea perpolire & augere cœpit. cum vero ad decimam tertiam comœdiam venisset, incidit in morbum, qui ei & scribendi & viuendi finem attulit. eius enim corpus non tam senio quam assiduo labore cõfectum animam diutius continere non potuit. quantum enim subierit laboris in conquirendis vndique comparandísque vetustis libris, quorum magna est penuria præsertim bonorum: quantum operæ in his vno tempore non modo perlegendis, sed etiam inter se conferendis consumserit, intelligere non poteris, nisi sis aliquando in eodem genere versatus. Laborem difficultas augebat, quæ quanta sit in huius poëtæ comœdiis vel emẽdandis vel explicandis malo in animo tuo relinquere, quàm in oratione mea ponere. Hoc tamen attingam, perdifficile esse, valdéque periculosum in summa lectionum varietate, imo deformitate vel recta diiudicare, vel deprauata corrigere, suámque iis quoad eius fieri potest speciem restituere, aut eam certè adumbrare. sexcentis enim

locis corruptum esse Plautum nemo Latinis litteris mediocriter tinctus ignorat. Huius vero corruptionis caussæ, quæ multæ sunt, non omnibus notæ. prima fuit, librariorum descriptorum negligentia: quam Varro libris de Analogia notat. vbi quod non probaret quædam de Truculento Plauti, in his librarij mendum accusat. Secunda videtur illa quæ in Italiã confluxit Gothorum & Vandalorum, hominum Barbarorum perniciosa sentina: qua Latinam linguam contaminatam esse historici tradunt. Tertia, Latini & puri sermonis ignoratio, quæ fuit in illis, qui aliquot annis post pulsos Italia Barbaros Latinorum scriptorum reliquias aut descripserũt, aut interpretati sunt. quod enim ex illis non intelligebant, id mutabant, ad coniecturámque suam accommodabant. exempli caussa, cum incidissent in hunc Turpilij locum, qui citatur à Nonio, qui mea verba venatur pestis arcedat, & sermonem hinc subleget. *scripserunt,* ars cedat & sermonem hinc subleget. *ignorabant enim antiquos r, pro, d, vsos esse, vt in his verbis, aruocati, arfines, arfari: pro, aduocati, adfines, adfari. Illud quoque Virgilij ex libro quarto Æneidos ab eisdem malè acceptũ est,*—est mollis flamma medullas mollis *enim ad* flammam *referebant. cum sit in accusandi casu plurali, & referendum ad medullas: vt nos in nostris in eum librum commentariis iamdiu ostendimus. Huius generis loca innumerabilia reperiuntur in Plauto: quorum emendationem & explicationem Ioachimo Camerario, Dionysio Lambino, & nonnullis aliis variarum lectionum scriptoribus acceptam referre oportet. Sunt quidam alij, quos ego noui, qui cum aliquem Plauti locum aut difficilem explicassent, aut corruptum emendassent, eum statim cum Lambino communicabant. In quibus est Germanus Valens Guellius Pimpontius vir amplissimus omníque genere litterarum ornatissimus: Renatus Marchalus Boïsmoræus vir omni liberali doctrina politissimus: Ioannes Pelerinus philosophiæ regius professor eruditissimus & acutissimus: Ioannes Passertius Latinarum litterarum professor regius summo ingenio, summáque doctrina præditus. De me vero commemorare non verebor: Siquidem nihil à me arroganter dictum existimari volo: qui, vt omittam quædam Plauti loca corrupta, quæ emendaui & Lambino indicaui, quantum laboris & operæ in instituendis operis, à quis excusus est hic liber, posuerim, ex iis quæ sequuntur intelligere licet: Hi commentarij manu Lambini ita scripti erant, vt non codex sed aduersaria viderentur esse: multas lacunas habebant: quas expleuimus verbis eorum auctorum, quos Lambinus in promtu non habebat. Multa falsò citata restituimus: plurima adumbrata quæ ab operis legi non poterant, expressimus. in quo ipso non tam à litterarum obscuris notis, quàm à loci sententia adiuti sumus. operarum errata non omnia sed tantum grauiora in vnum locum collegimus, & emendauimus: duos indices copiosissimos, vnum verborũ Plauti, alterum eorum quæ commentariis continentur, conficiendos curauimus: à quibus quælibet Plautinæ locutiones & sententiæ tibi promtæ sunt: quæ quantum afferãt ad Latinæ linguæ cognitionem πλεονέκτημα, spero fore, vt intelligant qui ipsas inter se comparauerint. Adiunximus Plautina loca ex antiquis Grammaticis à Georgio Fabricio collecta, & à Petro Danièle Aurelio doctissimo viro quibusdam in locis correcta & aucta: & ex commentariis antiquarum lectionum Iusti Lypsij viri Latinis litteris eruditissimi ea omnia collegimus, quibus varia Plauti loca illustrantur aut emendantur. Hìc non est silentio prætereundus Typographus qui, tantos sumtus*

fecit

fecit in hanc Plauti editionem, vt in ea non tam rationibus suis quàm discentium commodis cõsuluisse videatur. Nam eo tempore quo Gallia bellis ciuilibus ardebat, litteræq; frigebant, exemplum Lambini magno emit, incæpitque formis excudere. Itaque cum tot, tantique viri ad perficiendum hoc opus (si modò perfectum sit id, cui aliquid semper addi potest) de suo aliquid attulerint, tuæ partes erunt Lector, si in numero illorum haberi vis, in erratis quæ inter legendum animaduerteris, potius excusandis, quàm reprehendendis elaborare. Vale, Lutetiæ XV. *calend. Nouembr. Anno* CIↃ. IↃ. LXXVI.

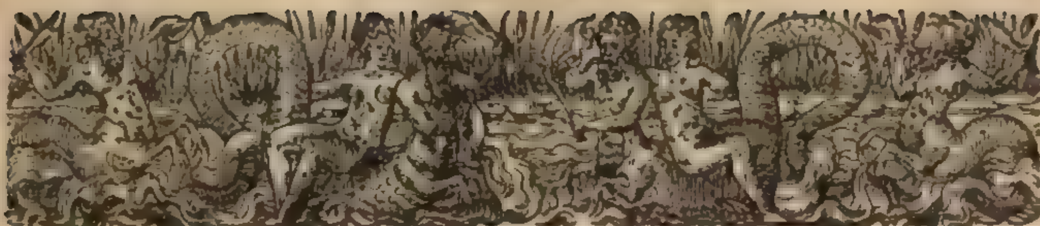
Εἰς τὸν Πλαῦτον
Διονυσίου Λαμβίνου Ἰω. Αὐρᾶτος ποιητὴς βασιλικός.

Αὐσονίης πρόμος ὀρχήστρης ὁ Πλαῦτος ἐκεῖνος
    Χείλεσιν οὗ Πειθὼ φθέγξατ' ἐφεζομένη,
Οὗ γλώσσῃ Μοῦσαι χάριτές τ' ἐχρῶντο λαλοῦσαι
    Βαρβάρῳ εἰ φωνῇ χρῶντό κεν ἀμφότεραι.
ᾯ Κῶμος, καὶ Βάκχος, ἔρως τε, καλή τ' ἀφροδίτη
    Τέτταρ' ἐδώρησαν, δῶρον ἕκαστος ἑόν.
Κῶμος τὴν θυμέλην, Βάκχος στεφάνους ἀπὸ κισσοῦ,
    Φίλτρον ἔρως, καλὴ τὴν ἐπαφρόδιτον Ἀφρώ.
Τόσσα δὲ δῶρα θεῶν ὁρόων ἑνί γ' ἀνδρὶ δοθέντα
    Ὁ χρόνος ὁ φθονερὸς, θῆξεν ὀδόντα λυγρὸν,
Ἐνσκήψεν δὲ βίβλοις στυγερὸν δάκος, ἕλκεα πολλὰ,
    Ὥστε λόγον τὸ καλὸν πᾶν ἀφανιζέμεναι.
Αὐτὰρ ὁ Λαμβῖνος Διονύσιος ὡς ὁμόκλητον
    Τεχνίτην ἐλέων τὸν Διονυσιακὸν,
Ὥσπερ Ὀδυσσέα Παλλὰς ἀϊστωθέντα δύῃσι,
    Χρισάμενος θέτ' ἰδεῖν καλλίον' ἢ πρότερον.
Ἂψ δ' αὖ ὁ πανδαμάτωρ ἄφατον χόλον ὁ Χρόνος αὐτὸν
    Φεῦ, εἰς Λαμβῖνον στρέψε, καὶ ἄνδρ' ἀνέλεν.
Ἀλλὰ θανὼν περ ὅμως, ὡς Τειρεσίας νεκρομάντης,
    Τὰς Λαμβῖνος ἔτι χρᾷ καὶ ἀπ' ἠλυσίων.

EIVSDEM VERSIO.

ROmani Plautus princépſque decúſque Theatri,
    Dicta ſedens Pitho cuius in ore loqui.
Cuius Muſa Chariſque forent ſermonibus vſæ,
    Vſus eis Latij ſi foret eloquij.
Quem Comus, Bacchúſque, & Amor, formoſa Venúſque,
    Quatuor ornarunt munere quiſque ſuo,
Comus dans Thymelen, hederæ de fronde coronam
    Bacchus, Amor veneres deliciáſque Venus.
Quæ tot dona deûm Tempus data dum videt vni
    Inuidet: & dentem protinus exacuens,
Vulnera ſæua libris, triſtis fera, multa Poëtæ
    Incutit: omnis vt huic iam periiſſet honos.
Sed pia Lambini Dionyſi nomine iunctum
    Artificem miſerans mens Dionyſiacum,
Vt quondam ærumnis deformem Pallas Vlyſſem
    Vnxit: in antiquum reſtituítque decus.
Nec mora cuncta domans Tempus conuertit in ipſum
    Ah Lambinum iram, tollit & ante diem.
Sed poſt fata tamen ceu Tireſias necromantes
    Vaticinatur adhuc hic quoque ab elyſiis.

A

M. ACCII PLAVTI
COMICI AMPHITRVO.

ARGVMENTVM.

IN faciem versus Amphitruonis Iuppiter,
B Dum bellum gereret cum Telebois hostibus,
Alcmenam vxorem cepit vsurariam.
Mercurius formam Sosiæ serui gerit
Absentis: his Alcmena decipitur dolis.
Postquam rediere veri Amphitruo & Sosia,
Vterque luduntur dolis mirum in modum.
Hinc iurgium, tumultus, vxori & viro.
Donec cum tonitru voce missa ex æthere,
Adulterum se Iuppiter confessus est.

IN FACIEM VERSVS AMPHITRVONIS.] in formam Amphitruonis mutatus, vt loquitur posteriore argumento. Idcirco dicetur postea Iupiter versipellis. Dicta autem est facies à faciendo, quia qui facit, faciem imponit: vt figura à fingendo, forma ab informando. Varro lib. v. de lingua latina. DVM BELLVM GERERET.] interea dum Amphitruo bellú ger. &c. bellum gerere, ducis, seu imperatoris est. Et imperator (inquit Varro) qui dicitur res gerere, in eo neque facit, neque agit, sed gerit, id est sustinet. CVM TELEBOIS HOSTIB.] cum Cephaleniis, vel vt alij volunt, cum Taphiis. Est autem Taphus vna ex Echinadibus insulis, quam Teleboæ incoluerunt, à Teleboa vno ex Pterelæ regis filiis appellati. VSVRARIAM] vsurariam posuit παθητικῶς. significat enim, qua Iupiter vteretur ad aliquod tempus. Et vxor vsuraria dicitur, quæ est multorum communis, quaque plures vtuntur: præterea vxorem quis habere dicitur vsurariam, eam quam sibi adsciuit non in perpetuum, neque vt sibi sit iusta vxor, sed vt ea vtatur, quandiu collibuerit. FORMAM SOSIAE SERVI GERIT] gerit formam dixit, vt gerit personam, colorem, vestem. VERI AMPHITRVO ET SOSIA] rectè veri, nam Iupiter, & Mercurius, erant simulati, hoc est similes tantum. VTERQVE LVDVNTVR DOLIS] Amphitruo & Sosia luditur, hoc est deluditur dolis Iouis, & Mercurij. Sic autem legendum, vt edidi, *luduntur*, non, vt vulgo *deluduntur*. Nam deludūtur versum corrumpit, & nullo modo ferri potest. Credibile autem est ex annotatione natum esse. IVRGIVM] iurgium leuius est lite, vt docet Nonius. TVMVLTVS] tumultus, quasi timor multus. Cicero Philipp. viij. *Quid est enim aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus.*

ALIVD.

Amore captus Alcumenas Iuppiter,
Mutauit sese in eius formam coniugis,
Pro patria Amphitruo dum cernit cum hostibus.
Habitu Mercurius ei subseruit Sosiæ.
Is aduenientis seruum & dominum frustra habet.
Turbas vxori ciet Amphitruo: atque inuicem
Raptant pro mœchis. Blepharo captus arbiter,
Vter sit, non quit Amphitruo decernere.
Omnem rem noscunt: geminos Alcmena enititur.

ALCVMENAS] id est Alcumenæ. patrius casus antiquus. Sic paterfamiliâs, & materfami-
liâs, pro paterfamilias & materfamilias, quę etiã posteriori ętati fuerãt vsitata. illa obsole- A
ta, *filij terras*, apud Næuiũ, *& mentionẽ escas*, apud Liuium, de quibus Prisc. lib. 6. EIVS] Alcme-
næ. CONIVGIS] viri Amphitruonis. DVM CERNIT] dũ pugnat, seu certat, sic loquebãtur
veteres. Accius. *Primores procerum reuocarent nomina, ni esset quis, qui armis secum vellet cernere.* Hinc illa
nata sunt, cernere vitam, pro decernere de vita. Et cernere bellum, pro belli fortunam experiri.
Ennius ferro, non auro, vitam cernamus vtrique. Lucretius lib. 4. *Nauta cum ventis contractum cer-
nere bellum.* Sic enim emẽdaui, cùm antea legeretur, partim *degere*, partim *gerere bellum.* Virgilius
autem vsitatè dixit, decernere ferro, lib. 11. Æn. *ipsumque iubent decernere ferro.* HABITV MER-
CVRIVS] ordo est, Mercurius habitu, id est ornatu, & cultu Sosiæ, & subseruit. ADVENIEN-
TEIS] libri veteres habent *aduenientis*, sine vocali e, in vltima syllaba. sic omnis, partis, ignis, &
simil. pro omnes, partes, ignes, & simil. in accusandi casu. FRVSTRA HABET] fallit, frustra-
tur, ludit. sic Plautus dicere solet, frustra esse, pro falli, ac decipi. Mercatore. Nunc mulier, ne tu
frustra sis, mea non es. Idem Pseud. stulti *haud scimus frustra vt simus.* TVRBAS VXORI CIET
AMPHIT.] turbas vxori excitat Amphitruo vt adulterę. atq; inuicẽ rapt. PRO MOECHIS.]
& mutuo raptãt pro mœchis Iupiter & Amphitruo, Amphitruo enim se verũ Amphitruonẽ esse
cõtendebat, Iouem esse Amphitruonem negabat: & ita Iouem adulterij accusabat: cõtra Iupi-
ter se Amphitruonem germanum esse asseuerabat, Amphitruonẽ negabat. CAPTVS ARB.] B
arbiter sumtus. Sic Terent. Heauton. *Me cepere arbitrum.* Arbiter, iudex est petitoris, & eius à quo
petitur, consensu captus, non à prætore, aut lege datus: aut à prætore quidem datus, sed non
nisi volentibus. Itaque honorarius appellatur: quia honoris causa totius cõtrouersiæ arbitrium
ei à litigatoribus vltrò mandatur, ac defertur. διαιτητὴς, & μεσίτης, à Græcis appellatur.
VTER SIT, NON QVIT, &c.] oratio implicata. nam rectus ordo talis est, Blepharo, captus
arbiter, non quit decernere, vter sit Amphitruo. non quit decernere, id est non potest arbitrari,
statuere, aut iudicare. REM NOSCVNT] id est tandem Amphitruo & Alcumena, & familia-
res, rem, hoc est rei veritatem, cognoscunt. Sic autem legendum, non, vt vulgò, *Omnem rem cogno-
scunt.* Nam vox *omnem* versum corrumpit, & credibile est eam ex ora libri in contextum verbo-
rum irrepsisse. ENITITVR] nitendo parit: cum nisu totius corporis ex vtero edit. enixa (inquit
Nonius) partu leuata. Virg. Æneid. lib. 3. *Triginta capitum fœtus enixa iacebit.* Terentius in And. eni-
ti vsurpauit pro valde niti. *Corrigere mihi gnatum porrò enitere.* Enitere (inquit Donatus) labora,
quasi conatu sit opus. Sic M. Tullius pro Milone. At nunc P. Clodio remoto, vsitatis iam re-
bus, enitendum est Miloni vt tueatur dignitatem suam.

PROLOGVS. C

MERCVRIVS.

VT vos in vostris voltis mercimoniis
Emundis, vendundísque me lætum lucris
Afficere, atque adiuuare in rebus omnibus:
Et vt res, rationésque vestrorum omnium
Bene expedire voltis, peregréque & domi,
Bonóque atque amplo auctare perpetuo lucro:
Quásque incœpistis res, quásque incœptabitis,
Et vti bonis vos, vestrósque omneis nuntiis
Me afficere vultis: ea afferam, eáque vt nuntiem, D
Quæ maximè in rem vostram communem sient:
Nam vos quidem id iam scitis concessum & datum
Mihi esse ab diis aliis, nuntiis vt præsim & lucro,
Hæc vt me voltis approbare, annitier,
Lucrum vt peremne vobis semper suppetat:
Ita huic facietis fabulæ silentium,
Itaque æqui & iusti hic eritis omnes arbitri.
Nunc cuius iussu venio, & quamobrem venerim,
Dicam: simúlque ipse eloquar nomen meum.
Iouis iussu venio, nomen Mercurij est mihi.

Pater

Pater huc me misit ad vos oratum meus,
A Tametsi pro imperio vobis quod dictum foret,
Scibat facturos, quippe qui intellexerat
Vereri vos se & metuere, ita vt æquum est Iouem:
Verùm profectò hoc petere me precario
A vobis iussit leniter dictis bonis.
Etenim ille, cuius huc iussu venio, Iuppiter,
Non minus quàm vostrûm quiuis formidat malum,
Humana matre natus, humano patre,
Mirari non est æquum, sibi si prætimet.
Atque ego quoque etiam, qui Iouis sum filius,
B Contagione meæ matris metuo malum,
Propterea pace aduenio, & pacem ad vos affero.
Iustam rem & facilem, esse oratam à vobis volo.
Nam iustè ab iustis iustus sum orator datus.
Nam iniusta à iustis impetrare non decet:
Iusta autem ab iniustis petere, insipientia est:
Quippe illi iniqui ius ignorant, neque tenent.
Nunc iam huc animum omnes ea quæ loquar aduortite.
Debetis velle quæ velimus. meruimus
Et ego, & pater de vobis & republica.
Nam quid ego memorem, vt alios in tragœdiis
C Vidi Neptunum, Virtutem, Victoriam,
Martem, Bellonam, commemorare quæ bona
Vobis fecissent, quis benefactis meus pater
Deûm regnator, architectus omnibus.
Sed mos nunquam fuit illi patri meo,
Vt exprobraret quod bonis faceret boni.
Gratum arbitratur esse id à vobis sibi,
Meritóque vobis bona se facere quæ facit.
Nunc quam rem oratum huc veni, primùm proloquar:
Pòst argumentum huius eloquar Tragœdiæ.
Quid contraxistis frontem? quia Tragœdiam
D Dixi futuram hanc? deus sum: commutauero
Eandem hanc, si voltis: faciam ex Tragœdia,
Comœdia vt sit, omnibus iisdem versibus.
Vtrum sit, an non, vultis? sed ego stultior,
Quasi nesciam vos velle, qui Diuos siem.
Teneo quid animi vostri super hac re siet.
Faciam vt commista sit Tragicocomœdia.
Nam me perpetuò facere vt sit Comœdia,
Reges quò veniant & dij, non par arbitror.
Quid igitur? quoniam hic seruos quoque partis habet,
Faciam hanc proinde, vt dixi, Tragicocomœdiam.

Nunc hoc me orare à vobis iussit Iuppiter, A
Vt conquisitores singuli in subsellia
Eant.per totam caueam spectatoribus,
Si cui fautores delegatos viderint,
Vt his in cauea pignus capiantur togæ.
Siue etiam qui ambissent palmam histrionibus,
Seu qoiquam artifici,seu per scriptas litteras,
Siue qui ipsi ambissent,seu per internuntium:
Siue adeò ædiles perfidiosè cui duint,
Similem rem ipse in legem iussit esse Iuppiter,
Quasi magistratum sibi alteríve ambiuerit.
Virtute dixit,vos victores viuere,
Non ambitione,neque perfidia:qui minus B
Eadem histrioni sit lex,quæ summo viro?
Virtute ambire oportet,non fauitoribus.
Sat habet fauitorum semper,qui rectè facit.
Si illis fides est,quibus est ea res in manu.
Hoc quoque etiam mihi in mandatis dedit,
Vt conquisitores fierent histrionibus,
Qui sibi mandassent,delegati vt plauderent,
Quíve quo placerent,alter fecisset minus,
Eius ornamenta & corium vti conciderent.
Mirari nolim vos,quapropter Iuppiter
Nunc histriones curet.ne miremini. C
Ipse hanc acturust Iuppiter comœdiam.
Quid admirati estis?quasi verò nouum
Nunc proferatur,Iouem facere Histrioniam.
Etiam histriones anno cùm in proscenio hîc
Iouem inuocarunt,venit:auxilio eis fuit.
Præterea certò prodit in Tragœdia.
Hanc fabulam,inquam,hic Iuppiter hodie ipse aget:
Et ego vnà cum illo.nunc vos animum aduortite,
Dum huius argumentum eloquar Comœdiæ.
Hæc vrbs,est Thebe:in illisce habitat ædibus D
Amphitruo,natus Argis ex Argo patre,
Quicum Alcumena est nupta Electri filia.
Is nunc Amphitruo præfectust legionibus.
Nam cum Telebois bellum est Thebano poplo.
Is priusquam hinc abiit,ipsemet in exercitum,
Grauidam Alcumenen vxorem fecit suam.
Iam ego vos nouisse credo vt sit pater meus:
Quàm liber harum rerum multarum siet:
Quantúsque amator siet,quod complacitum est semel.
Is amare occœpit Alcumenam clam virum,
Vsurámque eius corporis cœpit sibi,

A Et grauidam fecit is eam compressu suo.
Nunc,de Alcumena vt rem teneatis rectiùs,
Vtrinque est grauida,& ex viro,& ex summo Ioue.
Et meus pater nunc intus hic cum illa cubat,
Et hæc ob eam rem nox est facta longior,
Dum ille qua cum volt voluptatem capit.
Sed ita assimilauit se quasi Amphitruo siet.
Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini,
Quod ego huc processi sic cum seruili schema.
Veterem atq; antiquam rem nouam ad vos proferam,
Propterea ornatus in nouum incessi modum.
B Nam meus pater intus nunc est,eccum, Iuppiter
In Amphitruonis vertit sese imaginem.
Omnésque eum esse censent serui,qui vident.
Ita versipellem se facit quando lubet.
Ego serui sumsi Sosiæ mihi imaginem,
Qui cum Amphitruone abiuit hinc in exercitum:
Vt præseruire meo amanti possem patri:
Atque vt ne,qui essem,familiares quærerent,
Versari crebrò hîc quum viderent me domi.
Nunc quum esse credent seruum, & conseruum suum,
Haud quisquam quæret qui siem:aut quid venerim.
C Pater nunc intus suo animo morem gerit,
Cubat complexus,cuius cupiens maximè est.
Quæ illi ad legionem facta sunt,memorat pater
Meus Alcumenæ.at illa illum censet virum
Suum esse,quæ cum mœcho est.ibi nunc meus pater
Memorat legiones hostium vt fugauerit:
Quo pacto sit donis donatus plurimis.
Ea dona,quæ illic Amphitruoni sunt data,
Abstulimus:facilè meus pater quod volt,facit.
Nunc hodie Amphitruo veniet huc ab exercitu:
D Et Sosia seruos,cuius ego hanc fero imaginem.
Nunc internosse vt vos possitis facilius,
Ego has habebo hic vsque in petaso pinnulas.
Tum meo patri autem torulus inerit aureus
Sub petaso:id signum Amphitruoni non erit.
Ea signa nemo horuncce familiarium
Videre poterit:verùm vos videbitis.
Sed Amphitruonis illic est seruus Sosia,
A portu illic nunc cum laterna huc aduenit.
Abigam iam ego illunc aduenientem ab ædibus.
Adest:ferit,operæpretium hic spectantibus
Iouem atque Mercurium facere histrioniam.

VT VOS IN VOSTRIS VOLTIS] nonnulla hîc amphilogia est. sed hæc sententia, & hic
ordo verborum est, vt vultis me lætum, hoc est propitium, afficere vos lucris, id est, vobis A
lucra offerre, in vestris mercimoniis, hoc est mercibus emundis, vend. &c. Omnino sic habent
omnes libri & vulg. & manuscr. sed mollior, & facilior esset ea lectio, quam amicus quidam
meus, idémque doctiss. substituebat. *Vt vos in vostris voltis mercimoniis Emundis, vendundisque*
me latos lucris Efficere, atque adiuu. &c. *Efficere vos latos*, id est vno verbo vos lætificare: lucris,
ex lucris, vel ob lucra. Lucrum enim cuiuis homini ferè dulce, & iucúdum est. Ego hîc nihil
ausim mutare contra librorũ auctoritatẽ. ET VT RES, RATIONESQVE] per res, pecuniã,
númos, rem familiarẽ, negotia denique domestica significat: per rationes, nomina, & quę in ka-
lendarium, quæque in codicem accepti, & expensi referũtur. VESTRORVM] antiquè pro ve-
strũ. BENE EXPEDIRE] & vt vultis me bene expedire res, & rationes vestras, impeditas sci-
licet, hoc est explicare, & facileis reddere: quod fit cum expediũtur, ac dissoluuntur nomina, ne-
que plus debemus aliis, quàm alij nobis debent. Nam expeditæ rationes, sunt, explicatæ, vel fa-
ciles ad explicandum, liquidę, non conturbatæ: contrà, impeditę, implicatę, cõturbatæ, vbi plus
aliis debemus, quàm alij nobis debent: vel quę sunt eiusmodi, vt nomina expedire, seu dissolue-
re non possimus, & soluendo non simus. Soluere autẽ, & expedire nomen, & similia, tracta sunt
ab antiquo Romanorum more: quo creditoribus, suos debitores, qui soluendo non erãt, neruo
vinctos domum ducere, eósque tam diu domi retinere licebat, eorum operis vtendo, donec vel B
æs alienum dissoluissent, vel suis operis satisfecissent. Sic M. Tullius epistola ad Plancum lib. 10.
Video autem Planco Consule, etsi etiam sine eo expeditas rationes haberes, &c. Idem lib. 16. epist. ad Attic.
Nomina per deos, expedi, exsolue. BONOQVE ET AMPLO AVCTARE, &c.] idem ferè di-
cit, quod suprà. Quid enim aliud est, afficere lucris, quàm auctare perpetuo lucro? nisi forte hoc
plus est. AVCTARE] locupletare, locupletiores reddere. Catullus ad Ianua. *Salue: téque bona*
Iupiter auctet ope. QVASQVE INCOEPISTIS] id est & in iis rebus, quas instituistis, & in iis,
quas instituetis. ET VT BONIS VOS, VESTROSQVE OMNEIS NVNTIIS &c.]
Et vt vultis me, deorum nuntium, facere vt vos, & vestri omnes nunquã malos, aut tristeis nun-
tios audiatis, sed bonos, & optatos &c. Sic dixit afficere bonis nũtiis, vt suprà, afficere lucris. EA
AFFERAM, EAQVE VT NVNTIEM] ἐπεξήγησις. vt ea (inquit) afferam, eáque nuntiem,
quæ maximè vtilia sint rei communi. NVNTIIS PRAESIM ET LVCRO] Hæc sunt Mer-
curij munera, seu officia. Nam & διάκτορος, à poëtis appellatur, quasi διάγων τὰς τῶν θεῶν ἀγγε-
λίας. id est deorum sermones, & nuntios perferens, seu transferens. Sic Horat. oda. 10. lib. 1. *Te*
canam magni Iouis, & deorum Nuntium. & Mercurius à merce, seu mercatura dictus est à La-
tinis. & ἕρμαιον appellant Græci, lucrum insperatum: & mercatores re bene gesta domum re- C
uersi æquè Mercurio, atque Neptuno gratias agunt. Plautus in Sticho. *Cùm re benè gesta saluos*
conuortor domum, Neptuno grates habeo, & tempestatib. simul Mercurio, qui me in mercimoniis iuuit,
&c. Postremò κερδῷος, à Græcis eadem ratione appellatur. HAEC VT ME VOLTIS AP-
PRO.] propter longum hyperbaton, (pendet enim vsque à prologi principio, ad hunc locum
sentẽtia) vnico versu ferè colligit, & complectitur, quæ pluribus verbis dixerat, hoc modo, Hæc
vt me vultis approbare, hoc est vobis dare, & concedere, (nam quæ dij approbant, nobis opta-
bilia sunt) & anniti, vt vobis eueniant, nempe vt perpetuum lucrum vobis suppetat: Ita huic fa-
cietis &c. hîc est ἀπόδοσις. Lucri autem dumtaxat in hac collectione mẽtionem fecit, nõ etiam
boni nuntij, quasi peremne lucrum sit optabilius hominibus, quàm boni nũtij, aut etiam quasi,
cui lucra perpetua suppetunt, ei nõ possunt non boni quoque nuntij vna, eadémque opera eue-
nire. Sed admonendus est lector, versum illum, *Mihi esse ab diis aliis &c.* aliter in nonnullis codi-
cibus scriptum esse, quàm vulgò leguntur: nempe hoc modo, *Mihi ab diis aliis nuntiis vt præsim &*
lucro. fortasse non malè. Quæ lectio si cui probabitur, facilè idem intelliget, *nuntiis* pronuntian-
dum esse δισυλλάβως. ITA HVIC FACIETIS FAB. SIL.] ita hanc fabulam cum silentio
audietis. sic loquitur in Persa. *bene me mones. fac silẽtium.* ARBITRI] id est spectatores. sic in Mi- D
lite glor. mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi. Horat. epist. ad Bullatiũ lib. 1.
Non locus effusi latè maris arbiter. vel dic arbitri propriè vt suprà. NVNC CVIVS IVSSV
VENIO] vsitatius ita loquimur, Nunc cuius iussu veniam, &c. sed tamen etiam hoc modo lo-
quebantur boni scriptores, ne quis forte quidquam mutãdum putet. NOMEN MERCVRII
EST MIHI] Sic habent omnes libri, & manuscr. & vulgati. quod eò dico, quòd reponendum
cẽsent, *nomen Mercurio est mihi.* Sic Horat. epist. iij. lib. 1. *illi Tarco cognomen pingue damus.* PRO IM-
PERIO VOBIS QVOD DICTVM FORET] id est quod vobis esset imperatum: quod vo-
bis pro imperij iure dictum esset, cùm ius habeat imperandi, non autem necesse habeat orare.
SCIBAT] sciebat. sic Plautus millies. VERERI VOS SE ET MET.] iterũ hîc amphilogia
est. sed eam sententia ipsa tollit. Hæc enim sententia necessariò est, Scibat Iupiter vos clemen-
tiam, aut bonitatem suam vereri: potentiam, aut seueritatem suam metuere: vel vereri se, vt pa-
trem, & beneficum: metuere, vt maximum, & potentissimum. *Veretur liber*, inquit Donatus in
And. *metuit seruus.* Apud Homerum ἰλ. ω. Mercurius ad Priamum missus, vt eum ad Achillem
deducat, adolescẽtis speciem gerens, & simulans se vnũ esse ex famulis Achillis, dicit se illũ me-
tuere & vereri. τὸν μὲν ἐγὼ δείδοικα, καὶ αἰδέομαι περὶ κῆρι συλεύειν. IOVEM] vereri, & me-
tuere:

tuere: vereri propitium, metuere iratum. PETERE ME PRECARIO] petere precariò, hoc est precari, petere precibus, seu precando. Videtur esse Pleonasmus. nam petimus, (vt docet Donatus in And.) precario, poscimus pro imperio, postulamus iure. DICTIS BONIS] blandis, seu bonis verbis: sine contumelia verborum, sine maledictis. Sic Catullus ad Furium & Aurel. *Pauca nũtiate meæ puellæ Non bona dicta.* Contrà, infesta dicta apud eundem de coma Beren. *Non si me infestis discerpant sidera dictis.* Videntur autem hæc ad disciplinam auguralem, seu ad religionem sacrorum Rom. esse referenda: in quibus mala verba loqui nefas erat. Iam verò alia sunt dicta meliora, quàm bona dicta. nam dicta meliora, sunt facete, & salse dicta. Plautus Capt. dico vnũ ridiculum dictũ, de dictis melioribus. Idem Sticho. Ibo intro ad libros: & discam de dictis melioribus. ETENIM ILLE, CVIVS HVC IVSSV VENIO, IVP.] Sic omnes quidem habẽt libri. sed aduerbium *huc*, videtur delendũ, vt inane, & versum corrumpẽs. Facile enim subintelligitur. Significatur autem histrio, qui Iouis parteis agit, quíque Iouis personã sustinet: vt verba illa, quæ sequuntur, declarãt, *Humana matre natus*, &c. NON MINVS, QVAM VOST. QVIVIS FORMIDAT MALVM] metuit malũ, vel vt histrio, ne à vobis exsibiletur, atq; explodatur, aut ne vos victoriã aliis histrionibus adiudicetis, gratia adducti: vel vt homo potius. sequitur enim deinceps. Humana matre natus, &c. vt suprà diximus. PRÆTIMET] valde timet. ATQVE] al. Atqui. CONTAGIONE MEÆ MATRIS] meæ matris, videlicet Maiæ, quæ mortalis erat: & ita spectabitur Mercurij persona: vel meæ matris, eius mulieris, quę me histrionẽ peperit. & ita spectabitur histrionis & hominis persona, non dei. Nonnulli libri tamẽ habẽt, Contagione mei patris. PACE.] hoc est bona vestra venia: seu cum vestra gratia. ORATAM A VOBIS] petitam à vobis. Libri nonnulli veteres habent, *oratum*. sic loquitur infrà in eodem prologo. Nunc hoc me orare à vobis iussit Iupiter. AB IVSTIS] an ab iustis datis? an orator ab iustis, hoc est apud iustos? NAM INIVSTA A IVSTIS IMP.] quia qui iustus est, nihil iniustũ facere, aut alteri dare neque debet, neque potest. Quidã legi volunt, impetrari. quibus ferè assentior. IVSTA AVTEM AB INIVST. PET. IVS.] quia cùm iniusti iustas actiones oderint, & iustitiæ sint expertes, & vt Plautus ipse subiicit, ius ignorent neque teneant, inanem operam sumit, qui iusta ab iniustis petit. Fruterius Burgẽsis hunc versum sic legebat, (verùm cõiectura ductus, an alicuius veteris codicis auctoritate fretus, nescio.) Iusta abs iniustis petere autem insipientia est. QVIPPE ILLI INIQVI, &c.] prouocabulum *illi* me suboffendit, vt superuacaneum. Itaque putabam legendum, Quippini? iniqui, &c. Quippini autem idem fere valet, quod, Quidni? πῶς γὰρ οὔ; Veruntamen nihil muto. Nam etiã infrà non longè ita hoc idem prouocabulum posuit ibi. Sed mos illi nunquam fuit patri meo. Quanquam Fruterius vult ibi legi, Sed ille mos nunquam fuit patri meo. à quo dissentio. NVNC IAM HVC ANIM. OM. EA, Q. L. ADVER.] aduertite animũ ea, quæ loquar, dictum antiquè, pro ad ea, quæ loquar. qua de nos sæpe alibi. Talia sunt illa, adigere arbitrũ, adigere iusiurandũ, &c. de quibus in Cõmentariis Lucr. Sed libri nonnulli veteres habent: Nunc iam huc animũ ad ea, quæ loquar, aduertite: quam scripturam probo, & ita restituendã censeo. MERVIMVS.] subintell. ita. VT ALIOS] alios scilicet deos, quos statim commemorat, Neptunum, Virtutem, Victoriam, &c. Nonnulli tamen legunt, aliàs. *vt* autem valet, ὥσπερ, quemadmodum. Sententia autem hæc est, Nam quid ego cõmemorem nostra in vos merita, quemadmodum alios deos vidi in tragœdiis cõmemorare, quæ beneficia in vos cõtulissent? quæ tamen omnia à patre meo in vos profecta sunt, quorúmque ille vnus auctor est. VIRTVTEM, VICTORIAM] M. Tull. lib. 2. de Nat. deorum. Vides Virtutis templum, vides Honoris à Mar. Marcello renouatum: quod multis antè annis erat bello Ligustico à L. Maximo dedicatũ. Quid Opis? quid Salutis? quid Cõcordiæ, Libertatis, Victoriæ? quarum omnium rerum, quia vis erat tanta, vt sine deo regi non posset, ipsa res deorum nomen obtinuit. QVEIS BENEFACTIS MEVS P. D. R.] id est quorum benefactorum tamen omnium meus pater, non humanus, & mortalis pater, sed Iupiter deorum rex auctor est, siue opifex. Sic M. Tullius vocem *architectus* vsurpare solet translatè. lib. 2. de Finibus. *ab illo inuentore veritatis, & quasi architecto beatæ vitæ, &c.* Idem de Claris orat. *Stoici architecti penè verborum.* Fortassis autem iocus est ex ambiguo in voce architectus: vt intelligamus, eum histrionem qui Iouis parteis acturus est, architectum fuisse, ædificiisque ciuium describẽdis, designandis, & construendis præfuisse. Cui suspicioni aduersatur id, quod additum est, *deûm regnator*. Nam architectus, nõ potest verè dici deorum regnator. *Iam queis benefactis*, seu *quis benefactis*, positum est, pro, quorum benefactorum, datiuus, pro generandi casu. Sic in Mil. glor. & postea. Qui probi homines essent, esset his annona vilior. id est, & postea, qui probi essent, horũ annona esset vilior. hoc est, & postea viri boni essent plures, neque tã rari & cari essent. Nam quæ rara sunt, eadem & cara sunt. Non celabo autẽ lectorem, in nonnullis libris manuscriptis scriptũ esse, *architector*. ex quo suspicabar legendum *architecton*: idque eo mihi credibilius, ac probabilius est, quod ea voce alibi vtitur Plautus: exempli causa, Mostell. *Nam sibi laudasse hasce ait architectonem Nescio quem.* Idem Pœnulo. *Me quoque dolis iam superat architectonẽ.* VT EXPROBRARET QVOD BONIS] Nam quod bonis benè fit, non interit. At beneficium non solùm exprobratum, verùm etiam commemoratum, perit. Assentior autem Fruterio Burgensi, qui legendum existimabat, *quod bonis faceret bene*, non, vt vulgò, *quod bonis faceret boni*. GNATVM ARBI-

TRATVR ESSE &c.] id est arbitratur vos meruisse vt vobis benefaceret: vel sic, arbitratur se vestra pietate prouocatum esse, vt ea beneficia, quibus vos affecit, in vos conferret. Cùm au- A tem libri omnes & veteres, & calamo exarati haberent, *Gratũ*, itáque Camerarius edidisset: vulgati autem nonnulli, *datum*: ego, gnatum reposui: sine dubio rectè, & emendatè. dictum enim gnatum pro natum antiquè, vt gnauum, pro nauum: gnarum pro narum, & simil. Sic Plaut. Aul. Tu me bos magis haud respicias, gnatus quàm si nusquam siem. Ibid. si me nouisti minus, genere qui sim gnatus: hic mihi est Megadorus auúculus. Idem Capt. Ego patri meo esse fateor summas diuitias domi, Méque summo genere gnatum. ibidem. Quid ais furcifer? tun' te gnatũ memoras esse liberum? ibid. infrà. Dij immortales: iterum gnatus videor, si vera autumas. Sic autem esse legendum, & hanc esse huius loci sentẽtiam, declarat versus, qui sequitur. Meritóque vobis, &c. nam meritò nihil aliud significat, quàm, quia ita de me meremini. PROLOQVAR] palam loquar. QVID CONTRAXISTIS FRONTEM?] quamobrem frontis contractione tristitiam declarastis? an quia hanc fabulam tragœdiam, non comœdiam, futuram dixi? Cõtrahere frontem, prouerbium olet. Sic M. Tull. in Cluent. *Hic ille planus improbißimus, quæstu indiciario pastus, frontem contrahit.* Idem valet, consulcare frontem. IISDEM VERSIBVS] iisdem versibus seruatis, neque aliis factis. VTRVM SIT, AN NON, VOLTIS?] vtrum vultis esse, comœdiam, an tragicocomœdiam? Legendum puto, *vtrum sic, an non, vultis.* TENEO QVID] scio qui sit animus vester hac de re: Scio quid sentiatis, aut quid velitis, teneo, hoc est scio. mil- B lies hoc verbo Plautus in hanc significationem vsus est. COMMIXTA] confusa, composita. NAM ME PERPETVO F. VT SIT. COM. REG. Q. V.] Nam nõ arbitror (inquit) par esse, id est conuenire, seu æquum esse, me efficere, vt ea perpetuò, seu perpetua sit comœdia, in qua inducantur personæ claræ, atque illustres, vt dij & reges. Tales enim personæ, sunt tragicæ, non comicæ. PERPETVO] διηνεκῶς. quidam legunt, perpetua. SERVOS] seruus, Sosia. PROINDE VT DIXI] ita vt dixi. ORARE A VOBIS] sic suprà, *oratam à vobis.* VT CONQVISITORES SINGVLI IN SVBSELLIA &c.] vel legendum. Vt conquisitores singuli &c. singli pro singuli, quemadmodum vinclum, periclum, sæclum, & simil. pro vinculum, periculũ, sæculum, &c. vel, detracta particula, Vt, *Conquisitores singuli in subsellia*, quod malo. Nam, quomodo vulgò hic versus scriptus est, versus vna syllaba redundat: licet etiam, seruata ea, quam dixi lectione, particulam vt, transferre in versum sequentem, hoc modo, Conquisitores singuli in subsellia: Vt eant per totam caueam spectatorib. Non desunt autem, qui sic legunt, Vt conquæstores singuli in subsellia Eant, &c. quam scripturã minus probo. Conquisitores Ciceroni sunt ij, qui colligendis militibus, & dilectui habendo præpositi sunt. Pro Milone. Si Italiæ dilectus, vt nonnulli conquisitores tui dictitant, contra Milonem armatus est, &c. Sed hîc pro explorato- C ribus, seu potius speculatoribus intelligendi sunt. PER TOTAM CAVEAM SPECT.] cauea, locus est, vnde populus spectat, seu vbi spectandi gratia sedet. M. Tull. Cat. maiore, vt Turpione Ambiuio magis delectatur qui in prima cauea spectat: (al. sedet) delectatur etiam qui in vltima: sic in adolescentia &c. Seruius ad illum Virgilij locum libri Æn. 8. *Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas. Consessu caueæ, &c. Cauea est*, (vt inquit) *vbi populus spectat.* deinde hunc locum profert, Vt conquisitores, &c. Sententia autem totius huius loci hæc est, Nunc me Iupiter à vobis petere iussit, vt singuli speculatores, & quasi otacustæ in subsellia spectatoribus additi, seu appositi per totam caueam eant, si cui histrioni fautores attributos, & (vt ita dicam) assignatos viderint, &c. Constat autem histriones inter se de victoria certasse, & ei, cui victoria adiudicata esset, præmium tributum esse. Quæ victoria interdum nõ virtute, neque iure, sed ambitione, & fauore parabatur. Hoc ne in hac fabula fiat, laborat prologus. Erat autem ædilium palmã adiudicare. SI QVOI FAVITORES DELEG.] Fauitorem dixisse veteres pro fautorem testatur Nonius. profert Lucilij versum, Fauitorem me tibi, amicum, amatorem putes. Idem Nonius. tamen in verbo *delegare*, hunc Plauti versum proferens, videtur legisse, *Fautores*, si hoc loco emendatus est. Quod autem docet veteres posuisse delegare pro dispescere, & dispertire: vel dormi- D tauit, atque adeò errauit Nonius: vel scripsit *dilegare*, & hic apud Plautum legendum *dilegatos*, vt dilegatos fautores, seu fauitores, interpretemur, distributos, & dispertitos. VT HIS IN CAVEA] vt his spectatoribus, alicui histrioni fauentibus, vel vt iis, qui reperti sint histrionum fautores per caueam distributi, & dispertiti, togæ auferantur in pignus. togæ capiantur pignus, hoc est in pignus, seu pro pignore. Nonnulli libri vet. habent, *capiatur* in numero sing. quæ lectio ferri potest, vt togæ, sit generandi casus. SIVE ETIAM QVI AMBISSENT &c.] siue etiam aliqui ambissent, &c. Legendum puto, quod & Fruterio videbatur, *ambißint*, id est ambiuerint. Sic enim respondebunt inter se tempora, *viderint, ambißint, duint.* licet etiam legere in numero singulari *ambißit.* vt qui sit etiã numeri singularis, pro quis. SEV QVOIQVAM ARTIFICI] seu alicui artifici scenico. videtur idem dicere. Nam histriones, artifices κατ' ἐξοχὴν dicuntur. Festus. artifices dicti, quod artem suam per artus exercent: siue quod aptè opera inter se artent, qua ex causa etiam artes appellatæ sunt. Histriones autem, vt idem docet, dicti, quòd primùm ex Histria, seu Istria venerint. sic ferè & Plutarchus, problem. SEV PER SCRIP. LIT.] modos aliquot enumerat, quibus palma ambitiosè quæri possit, per litteras, per internuntium, & sine litteris, & internuntio, cum ipsi histriones per se ex composito & compacto palmam ad se deriuant.

uant. SIVE QVI IPSI AMBISSENT] legendũ, vt suprà, ambissint. vel vt Fruterius malebat,
A &c, vt ego in codicib. duobus manuscr. reperi. *siue qui ipse ambissit.* Præterea, ne versus claudicet,
videtur scribendum, seu qui ipsi ambissint &c. siue, Seu qui ipse ambissit. licet etiã legere, siue
ipse ambissit, &c. PERFIDIOSE] iurabãt enim ædiles, se ei, qui optimè egisse visus esset, pal-
mã daturos. DVINT] dederint. SIREMPSE LEGEM IVSSIT ESSE IVPITER,] id est si-
milẽ re apse, seu re ipsa legẽ iussit esse Iupiter: antiquus sermo, quo vtebãtur in legibus ferẽdis:
vt docent Festus, & Carisius. Carisius Siremps tantum per nominatiuũ, & vocatiuũ declinatur,
siremps, ab hac siremse. deinde interpretatur, similiter lex esto. Festus sirẽps quasi similis re ipsa.
Cætera apud Festum, sunt mutilata. lex antiqua exstat huiusmodi. DE EO AGRO SIREMPS
LEX ESTO. altera. SIREMPQVE EIS VIATORIBVS, DEQVE EIS VIATORI-
BVS, E. OMNIVM RERVM IVS, LEXQVE ESTO, QVASEI SEI EI VIATORES IN
EAM DECVRIAM IN TRIBVS VIATORIBVS ANTEA LECTEI, SVBLECTEI
ESSENT, QVAM IN QVISQVE DECVRIAM EORVM EX HAC LEGE VIATOR
LECTVS ERIT. SIREMPSQVE EIS PRÆCONIBVS, DEQVE EIS PRÆCONI-
BVS, QVÆSTORIB. OMNIVM RERVM IVS LEXQVE ESTO. Tria vt videre licet,
verba copulata sunt *siremps*, nempe similis re ipsa, seu similis re apse. Sic autem esse legendum, vi-
dit omnium primus Fruterius Burgẽsis, quem iam antea aliquoties commemoraui, iuuenis do-
B ctiss. ab eo vsque die, a quo mihi notus esse cœpit, mihi, quandiu vixit, carissimus, & iucundissi-
mus: qui sex ab hinc annos Lutetiæ morte immatura diem suũ obiit. QVASI MAGISTRO.]
Quasi, pertinet ad sirempse, hoc modo, Iupiter similem re ipsa histrionum legem iussit esse, quasi
magistratum sibi, alteríve ambitu parauerit. Hoc est, qua pœna afficiuntur, qui magistratum lar-
gitione, & pacto aliquo adipiscuntur, eadem pœna affici voluit Iupiter & eum histrionem, qui
sibi palmam ambiuerit, & eum spectatorem, qui histrioni palmam ambitione conciliarit. VIR-
TVTE DIXIT VOS VICT.] assentatur prologus spectatori. sic in prologo Asinar. Vt vos
item aliàs, pariter nunc Mars adiuuet: & in prologo Captiuorum. Valete iudices iustissimi, Do-
mique, bellíque duellatores optimi. & prologo Cassinæ. Tantum est. Valete: bene rem gerite, &
vincite. Virtute vera: quod fecistis antidhac. NON AMBITIONE.] Ennius. Nec mi aurum
posco, nec mi pretium dederitis: nec cauponantes bellum, sed belligerantes, Ferro, non auro
vitã cernamus vtrique &c. NEQVE PERFIDIA] huc pertinet notissima illa de Pyrrhi per-
fuga historia: qui cùm in castra Fabricij venisset, eíque pollicitus esset, si præmium sibi propo-
suisset, se, vt clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum, & eum veneno necaturum: cum
Fabricius ad Pyrrhum reducendum curauit: idque factũ laudatum est à senatu. QVI MINVS
&c.] quamobrem minus, seu qua ratione minus, &c. SVMMO VIRO] præstanti alicui viro,
C qui magistratum aliquem petit. VIRTVTE AMBIRE OP.] γνώμη. SAT HABET FA-
VITORVM Q. R. F.] Si hic versus præ se legatur, & seorsum ab eo, qui sequitur, sentẽtia est
Stoica. significat enim virtutem nulli fauere, nulláque adeo re externa egere, & ipsam se ipsa es-
se cõtentam. Nam alioqui falsum est, homines homini semper fauere. Imò plerumque virtus est
inuisa, & odiosa populo: &, vt ait ille, durior est virtutis spectatæ conditio, quàm incognitæ. &
vt canit Flaccus, *Præsentem virtutem odimus, Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Denique ferè inuidia
virtutis est comes: quæ sola morte extinguitur. Hoc igitur dicit, eum, qui rectè facit, non egere
fautoribus externis: sed satis fautorum habere, eo ipso, quod virtutem habeat, quæ non pendet
ex arbitrio popularis auræ, vt ait Flaccus, sed suis ipsa viribus nititur, suísque opibus pollet. Sed
hic versus coniunctim legendus, cum sequenti, vt intelligamus sententiam esse hypotheticam,
siue, vt ita dicam, conditionalem. hoc modo, Satis habet fautorum qui rectè facit, si modo in iis
fides est, penes quos est eius rei potestas: id est, si fidi sunt, seu, si fidẽ colunt, ac seruant ij, qui sunt
iudices, & arbitri: vt hîc ædiles, qui iurarunt se actori optimo victoriam adiudicaturos. vel si fi-
di & integri sunt alienæ virtutis existimatores, ij qui dare possunt magistratus, vt populus Ro.
D Condicionem autem necessariò fuisse addendã facilè intelliget, qui meminerit plerumque plus
fautorum habere locupletes homines, eosdémque improbos, quàm pauperes quantumuis pro-
bos. Porrò autem cùm hæc sententia verissima sit, intelligere licet eos esse perfidos, qui cùm ha-
beant præmiorum, seu honorum tribuendorum potestatem, eos tribuunt improbis, & ignauis
hominibus, &, quod multò grauius est, flagitiosis, aut sceleratis: quæ debentur bonis, fortibus,
honestis, puris, & piis. Legendum autem est, Si in illis fides est, &c. addita præpositione in, quæ
desideratur in libris vulgatis. QVIBVS EST EA RES IN MANV] id est, penes quos eius
rei potestas est: quorum est, magistratus, & præmia dare. Terẽt. Hecyra. *Tibi id in manu est ne fiat.*
HOC QVOQVE ETIAM MIHI IN MAND. D.] superiores conquisitores, adpositi, seu
apponendi sunt spectatoribus, ne quid gratiæ causa histrionibus tribuant. HI VERO HI-
STRIONIBVS.] ne qui histriones mãdent aliquibus spectatoribus, pecunia scilicet, aut gratia
corruptis, & delegatis, vel, vt quidã legunt, dilegatis, vt sibi plaudant, quasi palma dignis. Etiam
lex xij. tabularum vetabat coronam virtutis ergô propositam, pacto aliquo, aut pecunia ad se
transferre. Verba legis hæc sunt. QVI CORONAM VIRTVTIS ERGO PROPOSITAM
PACIT: IPSE, PECVNIAQVE EIVS ARGVITOR. Iam *quoque etiam*, positum est ἐκ
παραλλήλου. VT CONQVISITORES FIER. HISTR.] Fruterius hic quoque detrahe-

bat particulam *vt*, quemadmodum in illo versu,qui est suprà non admodum longe, *Vt conquisitores singuli in subsellia*. alij legunt,conquæstores, retenta particula , *vt*.alij in *Histrionibus*, faciunt συνίζησιν, seu synæresin, secundæ & tertiæ syllabæ, *trio* vt *Histrionibus*, quod est quinque syllabarum, quatuor syllabis duntaxat pronuntietur. QVI SIBI MANDASS. DEL. VT PL.] legendum videtur, Qui mandassent, sibi delegati vt plauderent. hoc est, qui mandassent certis spectatoribus hîc & illic dispositis, & dilegatis,seu delegatis, id est,ad eam rem data opera positis,& collocatis, vt illi delegati sibi plauderent. *sibi* videlicet,histrionibus. Quod si quis nihil mutari volet: vt ego nihil muto,qui sciam Plautum talibus transmutationibus vti solere: at hæc esse debebit, in explicanda sententia, ordinatio verborum, Qui mandassent, vt sibi delegati plauderent. Nonnulli denique sic legunt,Si qui mandassent,delegati vt pl. QVIVE QVO PLACERET ALTER, FECISSET MINVS]ordo est, quiue fecisset, quominus alter placeret,hoc est,qui dolosis,& malitiosis consiliis perfecisset,ne alter histrio placeret. Mutauit numerum. alioqui, dicendum erat, *fecissent*: vt responderet illi verbo superiori, *mandassent*. Iam quòd libri ferè omnes habent *placerent*, ferri non potest. Et fortassis hoc mendum tam manifestum argumento esse potest,sic esse legendum, *Quiue,quo placeret alter, fecissent,minus*. vt seruetur idem numerus, legaturque versu proximo, *Eis*, pro *eius*. EIVS ORNAMENTA, ET CORIVM CONC.] mandauit Iupiter vt conquisitores eius ornamenta, id est vestimenta, & corium, hoc est pellem, & tergum conciderent, hoc est vt eum spoliarent, & nudum virgis cæderent. Malim hîc legi, *Eis*,quod erit vnius syllabæ propter versum,& suprà *fecissent*. Verùtamen nihil ausim mutare. NE MIREMINI.] facite vt ne miremini: vel coniunge cum iis quæ sequuntur,hoc modo. ne forte miremini: vel vt ne miremini, seu vt desinatis mirari, Iupiter ipse hanc comœdiam acturus est:hoc est,Iupiter ipse histrio futurus est. Ex quo vos mirari nô oportet,Iouem histriones curare. Eius enim interest rei histrionum communi consultum esse. ne,igitur hîc non est vetantis particula:dixisset enim potius, *Ne miramini*: sed alicuius rei gratia negãtis:valet idem,quod,vt nô,seu vt ne.qualia sunt illa apud Horat. *Ne forte credas interitura, quæ* &c. Oda.9.lib.4.& *Ne sit ancillæ tibi amor pudori*,&c. Oda.4.lib.2. & apud Plautum infrà non longe, *Nunc ne hunc ornatum*, &c. QVID ADMIRATI ESTIS?] aliud, quod magis mirum videri possit. QVASI VERO NOVVM.] λύσις. FACERE HISTRIONIAM] artem histrionicam exercere,facere artem histrionicam. sic dictum facere histrioniam, vt facere argẽtariam, facere piraticam,facere vnguentariam,facere vecturam, facere vellaturam, facere mercaturam, & quod vrbanè & facetè per quãdam paronomasiam, dictum est à Cicerone,facere empeneticam,seu empineticam, quasi diceret, embæneticam. ETIAM HISTR. ANNO] anno, hoc est anno superiore. Ordo & sententia est: Etiam anno superiore, seu anno antè, cùm histriones hîc in proscenio Iouem inuocarũt,venit ille,& auxilio eis fuit. Proscenium locus ante scenam, seu pars anterior scenæ. vt contra, postscenium,pars scenæ posterior, vt docuimus in commentar. Lucretianis,ad lib.4.non longè ab extr. quæ vox in eo loco fuerat ab aliis deprauata. Quid hîc significet,aut quid velit Plautus,non est facile,mihi quidem, diuinare. Sed coniicere licet in aliqua comœdia anno superiore acta, Iouem ab histrionibus vocatum, venisse, & in comœdia interfuisse,vt deum ex machina: quod non temere fieri debet, vt docet Horat. Itaque fortasse Plautus,Poëtam illum,quisquis sit,obscurè notat. CERTO] sine controuersia, & sine cuiusquã reprehẽsione. At hæc fabula,tragicocomœdia est: hoc est partim comœdia,partim tragœdia. NATVS ARGIS] Argi,quorum vrbs Peloponnesis,seu Argolidos: quæ tamẽ ipsa est in Peloponneso. Sed apud Nonium in voce *Argus*, legitur, *natus Argus*, *ex Argo patre*. HÆC VRBS EST THEBE] legendum Thebe,vt edendum curaui,in numero singulari,vt à Græcis appellatur Θήβη, non Thebæ. Est autem hæc Thebe Bœotia. EX ARGO PATRE] ex argiuo patre: sic Nonius. QVICVM] cum quo. PRÆFECTVST. LEGIONIB.] amicus quidam meus,legit, *profectust.legionibus*, & interpretatur,iuit ad legiones,à quo dissentio. Dicta autem est legio, ab eo quòd milites viritim legi,id est eligi solerent. quæ continebat 10.cohorteis: quinquaginta manipulos. manipulus autem 25. militib. cõstabat. Hæc ex Bosio. POPLO] populo. IS PRIVS QVAM H. AB. IPS.] sermo implicatus, qui sic explicandus est. Is Amphitruo scilicet,priusquam hinc abiit in exercitum,ipsemet Alcumẽnam vxorem suam grauidam fecit. ipsemet,emphasis,non Iupiter,neque alius quisquã. ALCVMENEN] sic legendũ, non Alcumenam,vt vulgò. Nam hac lectione claudicat versus. IAM EGO VOS NOVISSE CR. VT SIT P.] Iam verò non dubito,quin vobis notum sit,qualis sit pater meus. *vt sit*,hoc est qualis sit.sic in Pseud. *vt voles me esse,ita ero*. Idem Mercat. quid?ea vt videtur mulier? Ch. non ædepol mala. Terent. Heautont. Non te ei dixi vt essem?eadem ratione,sic,pro quali vsurpatur. Idem Terent.Phorm.sic est ingeniũ. ibid.sic sum. QVAM LIBER HARVM R. MVLT.] Quam libere,& licenter mœchetur. quàm liber sit,& solutus in stupris,& adulteriis: quàm nullo metu deterreatur, quo minus liberè mœchetur. *harum rerũ*, δεικτικῶς, adulteria, & stupra significat. *multarum* autem,id est crebrarum,& vsitatarum,& quæ vulgò impunè factitãtur. AMATOR] non dixit *amans*, sed *amator*. nam hoc ad habitum animi pertinet, & vitiosum est: illud ad affectum,neque vitiosum est. QVOD COMPL.] in eo,quod complacitum est semel, vel vt Simo Bosius explicat,si quid cõplacitum est semel. CLAM VIRVM] clam viro.sic in Casina. *Clam*

vxorem meam. & item sæpe alibi. VSVRAMQVE CORP. CEPIT S.] hunc versum profert Nonius in voce *vsus.* vbi vsum ab vsura, genere tantũ, & inflexione differre ostendit. Hinc vsu-A raria vxor dicitur. EAM] Fruterius legebat, *eampse.* quod nullis in libris reperi. COMPRESSV SVO] Nonius compressum docet dici cum virgine admissum. deinde continuò etiam coitum cum meretrice compressum appellari ex Plauto ostendit, in Truculento. *Nam ad amicam decimo mense post Athenas Atticas viso, quam grauidam hic reliqui meo compressu,* &c. Sic ex hoc loco demonstrari potest compressum etiam dici cum matrona concubitum. VT REM TENEATIS R.] vt rem sciatis melius. ET MEVS] *meus* hic vnius syllabæ est. ET HÆC OB EAM REM NOX EST F. L.] Hac de exstat Luciani facetissimus, vt cæteri, dialogus: cuius principium est, Ὦ ἥλιε μὴ ἐλάσῃς τήμερον, &c. DVM ILLE] *Dum ille* est iambus. nam m, in dum non eliditur. QVA CVM] cum qua ἀναστροφή. ASSIMILAVIT SE] similem fecit se. Fruterius legebat *Séq. assimilauit ita, quasi Amphit. s.* ORNATVM] cultum corporis, vestitum, habitum. Terent. Eunucho, *Quid istuc ornati? inquam.* Plaut. infrà in hac comœd. *Ibo intro, ornatum capiam, qui potis decet.* Idem Menæch. *Non te pudet prodire in conspectum meum, Flagitium hominis, cum istoc ornatu?* Idem Rudente, *Sapienti ornatus quid velim, indicium facit.* QVOD EGO HVC PROCESSI SIC CVM SERVILI SCHEMA] sic habent libri omnes, & vulgati, & manuscr. sic grammatici veteres legunt. Probus Catholicis. Nam quod Plautus in Amphit. posuit, *cum seruili schema,* nõ B neutri generis declinationem subuertit, sed genus. Priscianus lib. 6. HÆC TAMEN NOMINA NEVTRA GRÆCA TERTIÆ DECLINATIONIS] antiquissimi secũdum primam declinationem sæpe protulerũt, & generis fœminini. vt Plautus in Amphitruo. *Cum seruili schema,* pro schemate. *Nunc ne ornatum hunc vos meum,* &c. Valerius in Phorm. *Quid hic cum tragicus versibus & syrma facit.* pro syrmate. Iterum Plautus in Persa. *theatrum lepida cum decoras schema.* Cæcilius in Hippob. *filius in me incedit satis hilari schema.* Pomponius in sat. *Consulsus leporis liber diademã dedit.* pro diadema. Laberius in Cancro. *Neopythaream dogmam doctus.* Plautus in Milite glor. *glaucomam ob oculos obiiciemus,* &c. Nonius Marcellinus. *scioma generis fœminini vsurpari veterum declarat auctoritas.* Plautus Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema.* Postremò Carisius lib. 1. Plautus schema pro schemate dixit, in Amphitruo. *Quod ego huc processi sic cum seruili schema.* Non est igitur dubium, quin hæc scriptura sit integra, & sincera tot testibus, atque argumentis eam confirmantibus. sed tamen hoc me commouet, quòd non solum declinationem, & genus mutauit, verùm etiam syllabam natura longuam breuem fecit. Nam *schema* sine dubio priorem syllabam habet longuam, cùm scribatur à Græcis per η, vocalem longuam. Itaque nisi tot grãmaticorum testimonia, tótque librorum auctoritates obstarent, Plautum scripsisse putarem, *Quod ego huc processi cũ seruili schemate.* VETEREM, ATQVE ANTIQV. R. N. AD V. PR.]
C historiã de bello Thebano, & de Alcumena Amphitruonis vxore, à Ioue amata, & compressa, quę vetus est, ita vobis narrabo, vt vobis noua videatur. PROPT. ORNATVS IN NOVVM VENI M.] Propter hanc causam processi in medium, cultus in seruilem modum, à deo alienũ, & ita nouum, atque inusitatum. NAM MEVS. P.] *meus,* vnius syllabæ est. IN AMPHITRVONIS VERTIT SESE IMAG.] Amphitruonis imaginem sumpsit, posita Iouis forma. hinc dicitur paulo post versipellis. CENSENT] existimant, putant. VERSIPELLEM] versipelle. versipellem se facit: hoc est formam suam immutat: alios atque alios vultus sumit, tanquam Proteus quidam. Nonius Marcell. versipelles dicti sunt, in quodlibet genus se commutantes. Lucilius qui cum versipellis fio, & commuto omnia. Plautus Amphitr. *Versipellem se f.* &c. Versipellis translatè, versutum significat. Plautus Bacch. *Versipellem conuenit esse hominem pectus cui sapit.* Sic Seruius Comment. in lib. 6. Æneid. ad illum locum, Principio cœlum, ac terras, &c. *Inde Afros, inquit, versipelles, Græcos leues, Gallos pigriores videmus ingenij.* Plinius lib. 8. cap. 22. *Homines in lupos verti, rursúmque restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus: aut credere omnia, quæ fabulosa tot sæculis comperimus. Vnde tamen ista vulgò infixa sit fama, in tantum, vt in maledictis versipelles*
D *habeat, indicabitur* &c. Arnobius lib. 5. aduersus gentes. *Quis aduidet deos? abscidisse? quis exsoleuisse? quis versipelles? quis furtis? quis in vinculis habuisse? quis irritasse? quis denique fulminibus appetiisse? quis vulneratos? quis obiisse supremos dies? sepulturis etiam meruisse terrenas non vos?* Versipellem etiam de capillo dixit Plautus in Persa. *Ne vos capillus versipellis fiat, fœdus foedusque.* ABIVIT HINC HIM IN EXERCITVM] sic legendum. hinc autem, valet hinc, vt illim, illinc, quorum innumerabilia sunt apud Plautum, Terentium, Ciceronem exempla. Plautus Capti. *Illic hinc abiit: mihi rem summam credidit cibariam.* In hoc versu autem: *Qui cum Amphitr. abiuit hinc in exerc.* sciendum est, *hinc,* nõ amittere m, postremam suam litteram: & vis hinc in, efficere tribrachum. ANTE ME O] *me,* est vnius syllabæ. QVI ESSEM] quis, seu qualis essem. ET CONSERVVM SVVM] Sosiam. SVO ANIMO MOREM GERIT] suo animo obsequitur, atque indulget. τῇ ψυχῇ φίλῃ χαρίζεται. suæ libidini seruit. Iterum Plautus infrà in hac comœdia. *Volo deludi illum, dum cum hac vsuraria vxore nunc mihi morigero.* Terentius Andr. *molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.* Donatus ad illum locum eiusdem, Adelph. *adolescenti morem gestum oportuit,* notat *morem gerere, propriè lenonis, & meretricis est.* Cui Donati scholio consentaneum est illud Suetonij in Tiberio. *Quare Parrhasii quoque tabulam, in qua Meleagro atalanta ore morigeratur, legatum sibi sub conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea HS acciperet: non modò non prætulit, sed & in cubi-*

tulo dedicauit. CVBAT COMPLEXVS, CVIVS. &c.] cubat complexus eam, cuius, &c. antecedens omissum est. sic millies loquitur Plautus. sic & Cornelius nepos, siue Æmilius Probus, vt indicauimus suo loco. Sic iterum Plautus infrà ibid. *vt apparentur, quibus opus est*. subintelligendum, *ea*. Idem Curculione. *Ego illam reddidi, qui argentum ad te attulit*. subintell. *ei*. CVIVS CVPIENS MAX.] cuius cupidissimus est. Hîc participium *cupiens* instar nominis est, quoniã cum generandi casu iunctum est. Talia sunt illa, amans otij, fugitans litium, patiens laboris, perferẽs iniuriarum, &c. sic in Milite glor. *quæ huius cupiens corporis est*. QVÆ ILLI AD LEGIONEM FACTA SVNT M. P.] vel *illi* positum pro illic, vt apud Terentium Hecyra. *Itaque ineptus hodie dum illi sedeo*, &c. & Phorm. *Interea dum sedemus illi, interuenit adolescens*, &c. vel *illi* dictum pro ab illo, Græcorum more: quod minus probo. ab illo autem, videlicet Amphitruone. Iudicet lector eruditus. CENSET] putat Alcumena Iouem, virũ suum esse: quæ tamen cum Ioue est, mœcho, id est adultero, seu matrimonij corruptore. MEMORAT LEGIONES HOSTIVM VT FVG.] narrat Iupiter proinde ac si sit Amphitruo, quemadmodũ legiones hostium in fugam verterit. QVO PACTO DONIS. &c.] & narrat, quo pacto donis, ac præmiis sit ornatus plurimis. ABSTVLIMVS.] ego, & Iupiter. CVIVS EGO HANC FERO IMAG.] cuius ego hanc formam gero. hanc δειχτικῶς. fortassis autem legẽdum *gero*, non fero. quanquam *fero*, non ausim reiicere. nam vt gerere & ferre personã: sic gerere & ferre colorem, recte dici potest. Atqui Horatius dixit, personam ferre, in epist. ad Scæuam. *Personámque feret inconcinnus vterque*. INTERNOSSE] secernere me à Sosia, internosse me, & Sosiã. EGO HAS HABEBO HIC VSQVE IN PETASO PINNVLAS] petasus omni controuersia sublata, est tegmen capitis latè patens, quale solet esse viatorum, à verbo Græco πετάννυμι. quod valet extendo, dilato, tractum. Petaso autem vsum esse Mercurium, & idcirco petasatum scribi, & fingi, constat. Arnobius lib. v. *Saturnus cum obunca falce, custos ruris, vt aliquis ramorum luxuriantium tonsor: cum petaso gnatus Maia, tanquam vias aggredi præparet, & solem puluerémque declinet*. Hyginus lib. 3. cap. de Perseo. Perseus missus à Polydecte Magnetis filio ad Gorgonas, à Mercurio, qui eum dilexisse existimatur, talaria, & petasum accepit. Apuleius in apologia, per pilei vmbraculum, petasum significat. sic enim describitur apud eum Mercurius. *En vide, quàm facies eius decora, & succi plena sit, quàm hilaris dei vultus, vt decẽter vtrinque lanugo deserpat, vt in capite crispatus capillus sub vno pilei vmbraculo appareat, quàm lepidè super tempora pares pinnulæ emineant*. &c. Petasum autem, fuisse tegmen capitis, tale quale diximus, à viatoribus, ac peregrè venientibus vsurpari, ac gestari solitum, declarat idem Plautus. sic enim in Pseudolo, enumerans ea, quæ homini peregrè venienti conueniunt: *Etiam opus est chlamyde, & machæra, & petaso*. Causiã appellat Milite glor. & in Persa, quem petasum in Pseudolo. sic in Persa, *Cape tunicam, atque Zonam: & chlamydem afferto, & causiam*, &c. sequitur mox quasi sit peregrinus. In milite. *Facito vt venias ornatus huc ornatu nauclerico: Causiam habeas ferrugineam*, &c. M. Tullius in epist. ad C. Cassium lib. 15. *Præposteros habes tabellarios. & si me quidem non offendunt*, &c. *sed petasati veniunt comites ad portam exspectare dicunt*. Denique petasus idem ferè significat, quod galerus, causia. A petaso herba dicta est *petasite*: cuius folium latissimũ est, vt & colocasis: cuius folia Theophrastus ait pileo Thessalico esse similia. Suetonius in Augusto. *domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur*. PINNVLAS.] id est pennulas: paruas pennas, seu pinnas. Etiam pinnas Mercurio tribuebant pictores, & poëtæ, nõ solùm in pedibus, verùm etiam in capite. vnde *Mercurius, pinnatus* dictus. Arnobius lib. 6 *Deûm mater cum tympano, cum tibiis: & cum psalteriis Musæ: Mercurius pinnatus, Argiphõtes*, &c. D. August. lib. 7. de Ciuitate Dei. *Ideo alas Mercurio in capite, & pedibus ponunt, volẽtes significare volucrem fieri per aëra sermonem*, &c. Apuleius libro decimo de Asino aur. *Adest luculentus puer nudus, nisi quod ephebica chlamyda sinistrum tegebat humerum: flauis crinibus vsquequaque conspicuus, & inter comas eius aurea pinnula cognatione simili sociata prominebant: quem caduceum, & virgula, Mercurium esse indicabant*. TORVLVS INERIT AVREVS] torus, præter vulgatam significationem, etiam significat carnem pulposam, atque vt ita dicam, musculosam: ex quo torosus. Hinc per translationem tori in arboribus, & plantis. M. Tullius Tuscul. quæst. 2. O pectora, ô terga, ô lacertorum tori. Sunt etiam tori in coronis, partes quædam, seu nodi quidam eminentiores, tortiles. M. Tullius in Orat. perf. *aut addit aliquos, vt in corona, toros*, &c. Varro lib. 5. de ling. Lat. *torus à torto, quòd is in promtu sit. ab hac similitudine torulus, in mulieris capite ornatus*. Torus autem in arboribus, & torulus, est materies quædam intorta, & veluti callum in sese conuolutum. Hic verò torulum videtur mihi Plautus pro paruula torque, toruli, eius, qui est in arboribus, speciem præbente, posuisse, aut pro funiculo aliquo retorto, aut pro paruo nodo. Nonnulli legunt *trochulus*. Ego nihil muto. SED AMPHITR. ILLIC EST SERVOS] *illic* pro *ille* positum. CVM LATERNA] quia noctu veniebat. Dicta autem est Laterna à latendo, quòd in ea ignis clausus quasi lateat. FERIT.] pulsat fores.

ACTVS

A ACTVS PRIMVS.

SOSIA, MERCVRIVS.

SO. V I me alter est audacior homo? aut qui
me confidentior?
Iuuentutis mores qui sciam: qui hoc no-
ctis solus ambulem?
Quid faciam nunc, si tres viri me in car-
cerem compegerint?
Inde quasi è promtuaria cella depromar
B ad flagrum.
Nec caussam liceat dicere mihi: neque in
hero quicquam auxilij siet?
Nec quisquam sit, quin me omnes esse dignum deputent? ita
Quasi incudem me miserum homines octo validi cædant? ita
Peregrè aduenìens hospitio publicitus accipiar.
Hæc heri immodestia coegit me, qui hoc
Noctis à portu ingratis excitauit.
Nónne idem hoc luci me mittere potuit?
Opulento homini hoc magis seruitus dura est,
Hoc magis miser est diuitis seruos.
C Noctésque diésque assiduo satis supérque est
Quo, facto, aut dicto adest opus, quietus ne sis.
Ipse dominus diues, operis, & laboris expers,
Quodcunque homini accidit, libere posse retur,
Æquum esse putat, non reputat laboris quid sit,
Nec, æquum, an ne iniquum imperet, cogitabit.
Ergo in seruitute expetunt multa iniqua:
Habendum & ferendum hoc onus est cum labore.
ME. Satius est me queri illo modo seruitutem hodie,
Qui fuerim liber, eum nunc potiuit pater
D Seruitutis. hic, qui verna natus est, queritur.
Sum verò verna verbo. SO. nunc verò mihi in mentem fuit,
Dis aduenientem gratias pro meritis agere atque alloqui.
Næ illi edepol, si merito meo referre studeant gratias,
Aliquem hominem allegent, qui mi aduenienti os occillet probè:
Quoniam bene quæ in me fecerunt, ingrata ea habui, atque irrita.
ME. Facit ille, quod vulgò haud solent, vt, quid se sit dignum, sciat.
SO. Quod nunquam opinatus fui: neque alius quisquam ciuium,
Sibi euenturum, id contigit, vt salui potiremur domum
Victores: victis hostibus legiones reueniunt domum.
Duello extincto maximo, atque internecatis hostibus,
Qui multa Thebano populo acerba obiecerunt funera.

Id vi & virtute militum victum atque expugnatum oppidum A
Est,imperio atque auspicio heri mei Amphitruonis maximè.
Præda atque agro,adoreáque affecit populares suos,
Regíque Thebano Creonti regnum stabiliuit suum.
Me à portu præmisit domum,vt hæc nunciem vxori suæ:
Vt gesserit rempublicam ductu,imperio,auspicio suo:
Ea nunc meditabor,quo modo illi dicam,quum illò aduenero.
Si dixero mendacium,solens meo more fecero.
Nam cum illi pugnabant maximè,ego tum fugiebam maximè.
Veruntamen quasi affuerim,simulabo, atque audita eloquar.
Sed,quo modo,& verbis quibus me deceat fabularier,
Prius ipse mecum etiam volo hîc meditari.sic hoc proloquar. B
Principio vt illò aduenimus,vbi primùm terram tetigimus,
Continuò Amphitruo delegit viros primorum principes.
Eos legat Telebois,iubet sententiam vt dicant suam.
Si sine vi & sine bello velint rapta & raptores tradere,
Si,quæ asportassent,redderent:se exercitum extemplò domum
Reducturum:abituros Argos Argiuos,pacem atque ocium
Dare illis:sin aliter sient animati,neque dent quæ petat,
Sese igitur summa vi,viríque eorum oppidum expugnassere.
Hæc vbi Telebois ordine iterarunt quos præfecerat
Amphitruo,magnanimi viri freti virtute & viribus
Superbi nimis,ferociter legatos nostros increpant. C
Respondent,bello se & suos tutari posse:proinde vti
Properè de finibus suis exercitus deducerent.
Hæc vbi legati pertulere,Amphitruo castris illicò
Producit omnem exercitum.contrà Teleboæ ex oppido
Legiones educunt suas nimis pulcris armis præditas.
Postquam vtrinque exitum est maxima copia,
Dispertiti viri,dispertiti ordines,
Nos nostras more nostro & modo instruximus
Legiones:item hostes contrà suas instruunt.
Deinde vtrique imperatores in medium exeunt. D
Extra turbam ordinum colloquuntur simul.
Cónuenit,victi vtri sint eo prœlio,
Vrbem,agrum,aras,focos,séque vti dederent.
Postquam id actum est,tubæ vtrinque canunt:contrà
Consonat terra:clamorem vtrinque efferunt.
Imperator vtrinque hinc & illinc Ioui
Vota suscipere,hortari exercitum:
Pro se quisque,id quod quisque potest & valet,
Edit:ferro ferit:tela frangunt:boat
Cœlum fremitu virûm:ex spiritu & anhelitu
Nebula constat:cadunt vulneris vi & virium.

Denique vt voluimus,nostra superat manus,
A Hostes crebri cadunt:nostri contrà ingruunt.
Vicimus vi feroces.
Sed in fugam se nemo tamen conuortitur.
Nec recedit loco,quin statim rem gerat,
Animam amittunt,priusquam demigrent loco:
Iacet vbi steterat quisque, atque ordinem obtinet.
Hoc vbi Amphitruo herus conspicatus est meus,
Illico equites iubet dextra inuadere.
Equites citi parent:ab dextera maximo
Cum clamore inuolant,impetúque alacri
Fœdant,& proterunt hostium copias iure iniustas.
B ME. Nunquam etiam quicquam adhuc verborum est prolocutus perperam.
Nanque ego fui illic in re præsenti, & meus quum pugnatum est, pater.
SO. Perduelles penetrant se in fugam,ibi nostris animus est additus.
Vortentibus Telebois telis complebantur corpora.
Ipsúsque Amphitruo regem Pterelam sua obtruncauit manu.
Hæc illi est pugnata pugna vsque à mane ad vesperum,
Hoc adeò hoc commemini magis,quia illo die inpransus fui.
Sed prœlium id tandem diremit nox interuentu suo.
Postridie in castra ex vrbe ad nos veniunt flentes principes:
C Velatis manibus orant,ignoscamus peccatum suum.
Dedúntque se,diuina humanáque omnia,vrbem & liberos,
In ditionem atque in arbitratum,cuncti Thebano poplo.
Pòst ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,
Qui Pterela potitare rex solitus est.hæc sic dicam heræ.
Nunc pergam heri imperium exsequi,& me domum capessere.
ME. Atat illic huc iturus est:ibo ego illi obuiam.
Neque ego hunc hominem hodie ad ædis has sinam vnquam accedere.
Quando imago est huius in me,certum est hominem eludere.
D Et enimuero quoniam formam cepi huius in me & statum.
Decet & facta moresque huius habere me similes item.
Itaque me malum esse oportet,callidum,astutum admodum,
Atque hunc telo suo sibi malitia à foribus pellere.
Sed quid illuc est?cœlum aspectat:obseruabo quam rem agat.
SO. Certè edepol scio, si aliud quicquam est quod credam, aut certò sciam,
Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiuisse ebrium.
Nam neque se septentriones quóquam in cœlo commouent,
Neque se luna quóquam mutat,atque vti exorta est semel.
Nec iugula,neque vesperrugo,neque virgiliæ occidunt.

Ita statim stant signa, neque nox quoquam concedit die. A

ME. Perge nox vt occœpisti, gere patri morem meo,
Optumè optumo optumam operam das: datam pulcrè locas.

SO. Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo.
Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.
Eam quoque edepol etiam multo hæc vicit longitudine.
Credo edepol equidem dormire solem, atque appotum probè.
Mira sunt, nisi inuitauit sese in cœna plusculum.

ME. Ain verò verbero? deos esse tui similis putas?
Ego pol te istis tuis pro dictis & malefactis, furcifer,
Accipiam, modosis veni huc. inuenies infortunium.

SO. Vbi sunt isti scortatores, qui soli inuiti cubant?
Hæc nox scita est exercendo scorto conducto malè. B

ME. Meus pater nunc, pro huius verbis rectè & sapienter facit,
Qui complexus cum Alcumena cubat amans, animo obsequens.

SO. Ibo, vt herus quod imperauit, Alcumenæ nunciem.
Sed quis est hic homo, quem ante ædis video hoc noctis? non placet.

ME. Nullus est hoc meticulosus æquè. SO. quum in mentem venit,
Illic hoc homo denuò volt pallium detexere,

ME. Timet homo: deludam illum ego. SO. perij, dentes pruriunt.
Certè aduenientem me hîc hospitio pugnæ accepturus est.
Credo misericors est, nunc propterea quòd me meus herus
Fecit vt vigilarem, hic pugnis faciet hodie vt dormiam. C
Oppidò interij. obsecro herclè quantus & quàm validus est?

ME. Clarè aduorsum fabulabor, hic auscultet quæ loquar.
Igitur magis modum in maiorem in sese concipiet metum.
Agite pugni, iam diu est quod ventri victum non datis.
Iampridem videtur factum, heri quòd homines quatuor
In soporem collocastis nudos. SO. formido malè,
Ne ego hîc nomen meum commutem, & Quintus fiam è Sosia.
Quatuor viros sopori se dedisse hic autumat,
Metuo ne numerum augeam illum. ME. hem, nunc iam ergo sic volo. D

SO. Cingitur, certè expedit se. ME. non feret, quin vapulet.
Quis homo? ME. quisquis homo huc profectò venerit, pugnos edet.

SO. Apage. non placet me hoc noctis esse, cenaui modò.
Proin tu istam cenam largire, si sapis, esurientibus.

ME. Haud malum huic est pondus pugno. SO. perij, pugnos ponderat.

ME. Quid si ego illum tractim tangam vt dormiat? SO. seruaueris.
Nam continuas has treis nocteis peruigilaui. ME. pessimum est

Facinus. nequiter ferire malam malè discit manus.
A Alia forma oportet esse quem tu pugno legeris.
SO. Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.
ME. Exossatum os esse oportet, quem probè percusseris.
SO. Mirum nisi hic me quasi murænam exossare cogitat.
Vltrò istic qui exossat homines, perij, si me aspexerit.
ME. Olet homo quidam malo suo. SO. hei, númnam ego obolui?
ME. Atque haud longè abesse oportet. SO. verùm longè hinc afuit,
Illic homo superstitiosust. ME. gestiunt pugni mihi.
SO. Si in me exerciturus, quæso in parietem vt primùm domes.
ME. Vox mihi ad aures aduolauit. SO. næ ego homo infelix fui,
Qui non alas interuelli: volucrem vocem gestito.
B ME. Illic homo à me sibi malam rem arcessit iumento suo.
SO. Non equidem vllum habeo iumentum. ME. onerandus est pugnis probè.
SO. Lassus sum herclè è naui vt vectus huc sum. etiam nunc nauseo.
Vix incedo inanis, ne ire posse cum onere existimes.
ME. Certè enim hic nescio quis loquitur. SO. saluus sum. non me videt.
Nescio quem loqui autumat: mihi certò nomen Sosia est.
ME. Hinc enim mihi dextera vox auris, vt videtur, verberat.
SO. Metuo vocis ne vice hodie hìc vapulem, quæ hunc verberat.
ME. Optume eccum incedit ad me. SO. timeo: totus torpeo.
C Non edepol nunc vbi terrarum sim scio, si quis roget:
Neque miser me commouere possum præ formidine.
Illicet. mandata heri perierunt vnà & Sosia.
Verùm certom est confidenter hominem contra colloqui,
Qui possim videri huic fortis, à me vt abstineat manum.
ME. Quò ambulas, tu, qui Vulcanum in cornu conclusum geris?
SO. Quid id exquiris tu, qui pugnis os exossas hominibus?
ME. Seruus ésne, an liber? SO. vtcunque animo collibitum est meo.
ME. Ain verò? SO. Aio enimuero. ME. verbero. SO. mentiris nunc iam.
D ME. At iam faciam vt verum discas dicere. SO. quid eo est opus?
ME. Possum scire quò profectus, cuius sis, aut quid veneris?
SO. Huc eo. heri mei sum seruus, nunquid nunc es certior?
ME. Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam. SO. haud potes.
Bene pudicéque asseruatur. ME. pergin' argutarier?
Quid apud hasce ædis negocij est tibi? SO. immò quid tibi est?
ME. Rex Creo vigiles nocturnos singulos semper locat.
SO. Bene facit, quia nos eramus peregrè, tutatu'st domum.
At nunc abi sanè, aduenisse familiareis dicito.
ME. Nescio quàm tu familiaris sis: nisi actutum hinc abis,

Familiaris accipiere faxo aut familiariter.

SO. Hîc, inquam, habito ego, atque horum sum seruus. ME. at scin' quomodo A

Faciam ego hodie te superbũ, ni hinc abis? SO. quónam modo?

ME. Auferere, non abibis, si ego fustem sumsero.

SO. Quin med huius esse familiæ familiarem prædico.

ME. Videsis, quàm mox vapulare vis, nisi actutum hinc abis.

SO. Tun' domo prohibere peregrè me aduenientem postulas?

ME. Hæccine tua domust? SO. ita, inquam. ME. quis herus est igitur tibi?

SO. Amphitruo, qui nunc præfectu'st Thebanis legionibus,

Quicum nupta est Alcumena. ME. quid ais? quod nomen tibi est? B

SO. Sosiam vocant Thebani, Dauo prognatum patre.

ME. Næ tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis,

Aduenisti, audaciæ columen, consutis dolis.

SO. Immò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.

ME. At mentiris etiam. certò pedibus, non tunicis venis.

SO. Ita profectò. ME. nunc profectò vapula ob mendacium.

SO. Non edepol volo profectò. ME. at pol profectò ingratiis.

Hoc quidem profectò certum est, non est arbitrarium.

SO. Tuam fidem obsecro. ME. tun' te audes Sosiam esse, dicere,

Qui ego sum? SO. perij. ME. parum etiam præ vt futurum est, prædicas. C

Qoius nunc es? SO. tuus, nam pugnis vsu fecisti tuum,

Prò fidi Thebani ciues. ME. etiam clamas carnifex?

Eloquere, quid venisti? SO. vt esset quem tu pugnis cæderes.

ME. Cuius es? SO. Amphitruonis, inquam, Sosia. ME. ergo istoc magis,

Quia vaniloquus, vapulabis: ego sum, non tu, Sosia.

SO. Ita dij faciant, vt tu potius sis, atque ego te vt verberem.

ME. Etiam mutis? SO. iam tacebo. ME. quis tibi herust? SO. quem tu voles.

ME. Quid igitur? qui nunc vocare? SO. nemo, nisi quem iusseris. D

ME. Amphitruonis te esse aiebas Sosiam? SO. peccaueram.

Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.

ME. Sciebam equidem nullum esse nobis, nisi, me, seruum Sosiam.

Fugit te ratio. SO. vtinam istuc pugni fecissent tui.

ME. Ego sum Sosia ille, quem tu dudum esse aiebas mihi.

SO. Obsecro vt per pacem liceat te alloqui, vt ne vapulem.

ME. Immò induciæ parumper fiant, si quid vis loqui.

SO. Non loquar nisi pace facta, quando pugnis plus vales.

ME. Dicito quiduis, non nocebo. SO. tuæ fidei credo? ME. meæ.

SO. Quid si falles? ME. tum Mercurius Sosiæ iratus siet.

A SO. Animum aduorte:nunc licet mihi liberè quiduis loqui.
Amphitruonis ego sum seruus Sosia. ME. etiam denuò?
SO. Pacem feci,fœdus feci,vera dico. ME. vapula.
SO. Vt libet,quod tibi libet,fac:quoniam pugnis plus vales.
Verùm vtvt es facturus,hoc quidem herclè haud reticebo tamen.
Tu me viuus hodie nunquam facies,quin sim Sosia.
Certè edepol tu me alienabis nunquam quin noster siem.
Nec nobis præter med alius quisquam est seruus Sosia.
Qui cum Amphitruone hinc vnà iui hero meo in exercitum.
ME. Hic homo sanus nõ est. SO. quod mihi prædicas vitiũ,id tibi est.
Quid malum?non ego sum seruus Amphitruonis Sosia?
Nónne hac noctu nostra nauis huc ex portu Persico
B Venit,quæ me aduexit?nónne me huc herus misit meus?
Nónne ego nunc hîc sto ante ædes nostras ? non mi est laterna in manu ?
Non loquor?non vigilo?nónne hic homo me pugnis contudit?
Fecit hercle:nam etiam misero nunc malæ dolent mihi.
Quid igitur ego dubito?aut cur non introeo in nostram domum?
ME. Quid domum vostram? SO. ita enimuero. ME. quin quæ dixisti modò,
Omnia ementitus.equidem Sosia Amphitruonis sum.
Nam noctu hac soluta est nauis nostra è portu Persico.
C Et vbi Pterela rex regnauit,oppidum expugnauimus,
Et legiones Teleboarum vi pugnando cepimus.
Et ipsus Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in prælio.
SO. Egomet mihi non credo,quum illæc autumare illum audio,
Hîc quidem certè,quæ illic sunt res gestæ,memorat memoriter.
Sed quid ais?quid Amphitruoni à Telebois datum est?
ME. Pterela rex,qui potitare solitus est,patera aurea.
SO. Elocutus est.vbi ea patera nunc est? ME. in cistula
Amphitruonis obsignata signo est. SO. signi dic quid est?
ME. Cum quadrigis sol exoriens,quid me captas carnifex?
SO. Argumentis vincit,aliud nomen qnærendum est mihi.
D Nescio vnde hæc hic spectauit,iam ego hunc decipiam probè.
Nam quod egomet solus feci,nec quisquam alius affuit
In tabernaculo,id quidem hodie nunquam poterit dicere.
Si tu Sosia es,legiones quum pugnabant maximè:
Quid in tabernaculo fecisti?victus sum,si dixeris.
ME. Cadus erat vini:inde impleui hirneam. SO. ingressust viam.
ME. Eam ego vt matre fuerat natum,vini eduxi meri.
SO. Mira sunt,nisi latuit intus illic in illac hirnea.
Factum est illud,vt ego illic vini hirneam ebiberim meri.
ME. Quid nunc?vincon'argumentis te non esse Sosiam?
SO. Tu negas med esse. ME. quid ego ni negem,qui egomet siem?

SO. Per Iouem iuro med eſſe:neque me falſum dicere.
ME. At ego per Mercurium iuro tibi Iouem non credere. A
Nam iniurato ſcio plus credet mihi,quàm iurato tibi.
SO. Quis ego ſum ſaltem,ſi non ſum Soſia,te interrogo.
ME. Vbi ego Soſia iam nolim eſſe,tu eſto ſanè Soſia:
Nunc quando ego ſum,vapulabis,ni hinc abis ignobilis.
SO. Certè edepol quum illum contemplo, & formam cognoſco meã,
Quemadmodum ego ſæpè in ſpeculũ inſpexi,nimis ſimiliſt mei.
Itidem habet petaſum,ac veſtitum,tam conſimiliſt atque ego:
Sura,pes,ſtatura,tonſus,oculi,naſum vel labra,
Malæ,mentum,barba,collum:totus,quid verbis opuſt?
Si tergum cicatricoſum,nihil hoc ſimili eſt ſimilius.
Sed quum cogito,equidem certò idem ſum qui ſemper fui. B
Noui herum,noui ædis noſtras,ſanè ſapio & ſentio,
Non ego illi obtempero quod loquitur,pultabo foris.
ME. Quò agis te? SO. domum. ME. quadrigas ſi nunc inſcendas Iouis,
Atque hinc fugias,ita vix poteris effugere infortunium.
SO. Nónne heræ meæ nunciare,quod herus meus iuſſit,licet?
ME. Tuæ ſi quid vis nunciare:hanc noſtram adire non ſinam,
Nam ſi me irritaſſis,hodie lumbifragium hinc auferes.
SO. Abeo potius:di immortales obſecro voſtram fidem.
Vbi ego perij?vbi immutatus ſum?vbi ego formam perdidi?
An egomet me illic reliqui ſi fortè oblitus fui? C
Nam hic quidem omnem imaginem meam, quæ ante hac fuerat, poſſidet.
Viuo fit,quod nunquam quiſquam mortuo faciet mihi.
Ibo ad portum,atque hæc vti ſunt facta,hero dicam meo.
Niſi etiam is quoque me ignorabit,quod ille faciat Iuppiter,
Vt ego hîc hodie raſo capite caluus capiam pileum.

QVI ME ALTER &c.] Quis me alter &c. AVDACIOR HOMO?] Audacia (inquit Nonius)temeritatis eſt:audentia,fortitudinis. Vide cætera apud Nonium. M.Tullius epiſt.ad Valeriũ iuriſcõſul.lib.1.epiſt.in extr. *Cur enim tibi hoc nõ gratificer, neſcio:præſertim cùm his temporibus audacia pro ſapiẽtia liceat vti.* CONFIDENTIOR.] D M. Tullius Tuſcul.Quæſt.3.Qui fortis eſt,idem eſt fidẽs:quoniam cõfidens, mala conſuetudine loquendi in vitio ponitur. Nonius in confidentia, & fidentia. IVVENTVTIS MORES Q.SC.] qui ſciam iuuenes eſſe perditis moribus,& totam noctem per vrbem comiſſanteis vagari. HOC NOCTIS] hoc tempore noctis.ſic infrà: *Sed quis eſt hic homo, quem ante ædeis video hoc noctis?* TRESVIRI] treſuiri,ſeu triumuiri capitales,qui ius dicebant in facinoroſos,& ſeruos : iidem cuſtodiæ carceris præfecti erant , eorúmque interuentu in maleficos animaduertebatur. Idem Plautus Aſin. *Nam iam ego ex hoc loco ibo ego ad tres viros,,veſtráque ibi nomina faxo erant.Capitis te perdam ego,& filiam.* Idem Aulul. *quia ad treſuiros iam ego deferam tuum nomen.* Co. *quamobrem?* Eu. *quia cultrum habes.* Idem in Perſa. *vt aqua parti prodeant ad treſuiros*. Quidam tamen hîc treiſuiros nocturnos ſignificari exiſtimant: quorum erat nocturnis incẽdiis ſubuenire. IN CARCEREM COMPEGERINT?] in carcerem contruſerint,ſeu coniecerint? ſic loquitur in Menæchmis. *At ego te ſacram coronam ſurripuiſſe Ioui ſcio, Et ob eam rem in carcerem te deſſe compactum ſcio.* Idem in Rudente. *Nunc te in carcerem compingier eſt æquum,*&c. IEDE] è carcere. QVASI E PROMPTVARIA CELLA D.] inde, inquit, quaſi è cælla,in qua conduntur res ad victum neceſſariæ,& ex qua depromũtur.depromar ad verbera.locus eſt ſeruilis,quo

A alludit ad cællam penuariam, in qua conditur penus, & ex qua depromitur ad vsum domesticum,& quotidianum: comparátque carcerem, in quem conniciuntur malefici,& facinorosi, vt damnati,& inde educti dent pœnas,cum cælla penuaria,in qua res ad victum vtiles, & necessariæ conduntur,& inde ad vescendum, cùm opus est,depromuntur. AD FLAGRVM] à flagris dicuntur serui flagriones, vt docet Nonius, quod flagris subiecti sint, vt verberones à verberibus. μαστιγίας appellant Græci. qua voce vtitur M.Tullius lib. episto.ad Attic.4. epist.6. *Scio te voluisse,& me mastigiam germanum fuisse.* Sic enim habet mea editio. *ad flagrum* igitur,hoc est, vt flagro cædar. NEC CAVSAM.LICEAT DICERE MIHI] nec mihi liceat recusare, quominus flagris cædar? nec mihi liceat oratione me defendere,ac purgare,quin flagris dignus sim? NEQVE IN HERO QVIDQ. AVXILII S.] neque herus mihi quidquam auxiliari possit? NEC QVISQVAM SIT, QVIN OMNES, &c.] lego *nec quidquam sit quin,* &c. hac sententia nec quidquam causæ sit,quin me omnes flagris dignum deputent? DEPVTENT?] Terentius Hecyra. *Ædepol na meam herus esse operam deputat parui pretij.* QVASI INCVDEM] ἄκμων, vt incus malleis à fabris ferrariis tunditur: ita ego ab octo viris validis cædar. OCTO VALIDI] validos dixit,quia grauiores plagas infligât, quàm si sint imbecilli:& octo homines,vt vicissim cædentes, minus fatigentur,sintque quasi recentes, & integri ad

B cædendum. ITA PEREGRE ADVENIENS HOSP. PVBL. ACC.] alludit ad eos,qui peregrè venientes honoris causa hospitio publicè accipiuntur. Forrassis id quoque spectauit, quòd ciuibus peregrè in patriam redeuntibus,cœna dabatur. In Pseudolo. *Iam redij exsulio.salue mi sodalis Euthyce. Vt valuisti? quid? parentes mei valent? cena dabitur. Bene vocas,* &c. in Pœnulo. *Patruo aduenienti cœna curetur volo.* Profert autem hunc locum Nonius in voce, *publicitus:* eámque interpretatur publicè: vtitur & Terent. Phor. *Nónne hoc publicitus scelus deportarier in solas terras?* HÆC HERI IMMOD.] heri immodestia, hoc est intemperantia, ἀκολασία, coëgit me hæc: hoc est,impulit me ad hæc, seu coëgit me hæc subire. Sic Virgil. lib.3. Æneid. *quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* INGRATIS] ingratis, seu ingratiis, hoc est inuitum, & contra meam voluntatem,vel aduerbium est,vel nomen, compositum ex præpositio. *in.* & *gratiis.*

Vtitur eo Plautus, Terentius, Lucretius. Plautus Curcul. *Tamen est eundum, quo imperant, ingratiis.* Casina. *Quin mihi ancillulam ingratis postulat, quæ mea est, Quæ meo educata sumptu est, villico suo dare.* Piget alia quamplurima exempla colligere. Terentius Eunucho: *Opus faciam, vt defatiger vsque, ingratis vt dormiam.* Idem Heautont. *Ea coacta ingratiis Postilla cœpit victum vulgo quærere.* Lucretius lib.5. *At, nisi purgatum est pectus, quæ prœlia nobis, atque pericula tunc ingratis insinuandum?* Idem lib.3.*at,quod scilicet, vt sit, Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit.* Ad

C quem locum plura. EXCITAVIT] excitauit me dormientem scilicet. NONNE IDEM HOC LVCI. &c] id est,nonnè herus meus propter hoc idem,seu propter eàdem rem,propter quam me misit,luci,id est luce,me mittere potuit? Charisius hunc locum proferens,Plautus in Amphitr. *Nonnè idem hoc luci.* vbi Sisenna. *Quæcunque nomina è littera ablatiuo singulari terminantur, i. littera finita aduerbia fiunt, vt inani.* Nonnulli tamen hìc legunt, lucu pro *luci.* Sic enim Terent. Adelph. *ceterum rus cras cum filio Cum primo lucu ibo hinc.* Sed ibi lego *cum primo luci.* Sic enim Plautus Cistell. *Postea autem cum primo luci nisi ambo occidero,* &c. Idem Menæchm. *O facinus indignum, & malum, Epidamnij ciues herum meum indigniss. me hic in pacato oppido luci deripier in via, qui liber ad vos venerit?* Præterea sequimur codices veteres,qui habent luci,non lucu. OPVLENTO HOMINI HOC MAGIS SERVITVS?] totius huius loci hæc sentẽtia est. sub opulento homine hoc durior est seruitus,quàm sub paupere,hócque miserior est seruus diuitis, quàm pauperis, quòd dies noctésque assiduè satis,supérque seruo negotij est,in quo seruus occupetur, neque vnquã quiescat siue facto,siue dicto opus sit. opulento homini seruitus,hoc est seruitus, quæ toleratur sub opulento homine.& quam quis opulento hero seruit. ASSIDVO] id est assiduè.sic Capt.

D *Nam istoc me assiduo victu delecto domi.* Idem Mostell. *& postquàm eius hinc pater sit profectus peregrè, perpotasse isti.c assiduò Tuo cum domino?* QVO FACTO, AVT DICTO ADEST OP].Quocunq; facto,aut dicto opus est,quidquid faciendum,aut dicendũ est: vel sic: siue facto,siue dicto opus est. vel illa,vel hæc sententia est: ideoq. post *Quo*, distinctionis nota fortasse ponenda est: vt *Quo* pertineat ad ea,quæ his interpositis sequuntur, *quietus ne sis:* hoc modo, *quo quietus ne sis:* id est propter quod quietus ne sis,tu, quisquis seruis diuiti. Sed priorem explicationẽ malo. QVIETVS NE SIS] id est, quietus ne sit seruus hominis opulenti. secunda persona, pro tertia incerta,& non definita: quod genus, bonis scriptoribus vsitatissimum est. Sic Plautus idem Pænulo. Qui benè volunt,bene vis item. id est omnes homines fere pariter bene volunt eis,qui benè volunt. Idem Pænulo. *At verò non iusta causa est quod curratur celeriter, vbi bibas, edas de alieno, quantum velis vsque affatim,* &c. vbi *bibas,edas,* id est vbi quis bibat,edat, &c. Idem Sticho. *nimia voluptas est si diu affueris,domo,domum si redieris,si tibi nulla est ægritudo animo obuiam.* Cicero epist.lib.6. ad Torquatum &c. *victoria acerbissima quæ aut interitum allatura esset,si victus esses,aut,si vicisses, seruitutem.* Idem pro Murena. *Nam cùm graue est verè accusari in amicitia, tum etiam si falsò accuseris, non est negligendum.* id est etiam si quis falsò accusetur. Idem pro Sylla. *tamen hoc natura est insitum, vt, quem timueris, quicum de vita,fortunisque contenderis,cuius ex insidiis euaseris: hũc semper oderis.* quem timueris, &c. id est quem quis timuerit,&c. innumerabilia sunt alia exempla. Pendent autem hæc, *quietus*

ne sis, ab illis. *satis supérque est*, subint. operis, aut negotij, seruo scilicet. OPERIS, ET LA-
BORIS EXPERS] id est operi, & labori manum non admouens: ab opere, & labore immu-
nis. QVODCVMQVE HOM. ACC. LIB. P. R.] diues herus (inquit) quidquid in homi- A
nem cadit, & quidquid homini contingere potest, id arbitratur sibi posse libêre, hoc est placê-
re. sic hunc versum legit, atque explicat Simeo Bosius: vt *libêre* sit verbũ infinitiui modi, ab in-
dicatiuo libeo. ex quo libido. cui assentior. alij *liberè* legunt, secunda breui, vt sit aduerbium: &
subintelligunt, *se*. Quantum ad sententiam attinet, non multum interest, vtro modo legas: sed
quantum ad elegantiam, & rationem, ac mensuram versus, non parum refert. Omnino diuitem
non est mirum existimare omnia se liberè posse, & omnia sibi collibere posse. habet enim pecu-
nias & diuitias, quæ sunt agendarum rerum facultates, instrumenta, atque adiumenta. EXPE-
TVNT] id est accidunt. Sic Nonius. licet etiam sic interpretari, non longè tamen à Nonij mẽ-
te, eueniunt, euadunt, existũt. sic infrà ead. comœd. *Nequiter pœnè expetiuit prima parasitatio*: id est
pœnè exitum nequam & infelicem habuit. nequiter contigit, infeliciter exstitit, seu euasit, &
processit. idem ibid. *Quoius ego in tergo faxo ista expetant mendacia.* in tergo expetant: id est in ter-
go exitum habeant: seu in tergum euadant, atque erumpant. Idem ibid. *Nam mea sit culpa, quod
egomet contraxerim, Id Alcumena si innocenti huic expetat.* quos versus duos posteriores suo loco ex-
plicabimus, vt simus breuiores. HABENDVM ET FERENDVM &c.] habendũ onus,
id est sustinendum, & gerendum onus. sic loquitur & Marcus Tullius libr. 3. Accus. *Atque hoc
ego plus oneris habeo, quam qui cæteros accusarunt*, &c. sic enim legendum: & ita habent omnes libri B
veteres, non vt olim quibusdam amicis meis assensus, edideram, *subeo*. Nam qui habet onus, iam
sustinet, & iam subiit: qui subit autem, nondum habet, neque sustinet: quod me admonuit Fr.
Fabricius Marcoduranus Germanus. Itaque in secunda editione verã scripturam restituimus.
SATIVS EST] præstat, melius est. QVERI ILLO MODO SERVITVT.] queri
seruitutem, dictum antiquorum more. sic enim Idem Plautus Asin. *Verùm ego meas queror fortu-
nas.* M. Tullius pro Flacco. *Non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri possumus.* Idem pro Plan-
cio. *queri iniquitatem legis*. lib. 3. accus. iniuriam queror, improbitatem coarguo. Cæsar lib. 1. *abdi-
ti in tabernaculis, aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur.*
Horat. epist. 17. lib. 1. *Qui queritur latebras, & iniquum frigus, & imbreis &c.* QVI FVERIM LI-
BER EVM NVNC POT. P. S.] confert se, & condicionem suam cum Sosia, & Sosiæ for-
tuna. ille nunquam liber fuit: & tamen queritur, se seruum esse: ego, qui antea liber eram, nunc
seruio patri meo. Qui fuerim liber, (inquit) eum nunc pater potiuit seruitutis: id est me, qui fue-
rim liber, pater pro suo iure, fecit seruum: fecit me compotem seruitutis, me vi subegit, vt serui-
rem. sic dixit, *quæ (horia) in mari fluctuoso piscatu nouo me vberi compotiuit*. hoc tãtum interest, quod
verbum compositum iunxit cum septimo casu. Eadem ratione idem Plautus dicere solet, potiri C
hostium, & potitus hostium, pro, venire in potestatem hostium, & qui venit in potestatem ho-
stium. Captiu. *Nam postquàm meus rex est potitus hostium.* Idem in Epidico. *ita gnata mea hostium
est potita.* de quo genere suo loco plura. VERNA] vernæ (inquit Festus) *appellantur ex ancillis
ciuium Roman. vere nati: quòd tempus anni maximè naturale fœturæ est.* Nonius, *vernas* (inquit) *veteres
appellabant, qui vere sacro fuerant nati: & habebatur hoc nomen pro vitabili maledicto.* Deinceps profert
hunc locum, & alterum ex eadem comœdia de vere sacro vide apud Festum. SVM VERÒ
VERNA VERBO] ex nostris libris manuscriptis vnus habet verbero: alij verbo, vt vul-
gati ferè omnes: quam varietatem obseruauit & Camerarius. Omnino vtraque lectio pro-
babilis est. Si legamus verbero: sic explicabo, sum verna verbero, hoc est, sum ipse quoque ser-
uus domi natus, verberibus & flagris dignus, vt intelligamus, hũc histrionem, qui Mercurij par-
teis agit, seruum esse. sin quis malit legi verbo, quod & ego mâlo, sic erit locus explicandus: sum
verna, verbo tantum, vt qui sim deus Mercurius, quanuis Sosiæ vernæ similitudinẽ geram, non
re, vt Sosia. NVMERO MIHI IN MENTEM FVIT.] nonnulla est etiã hoc loco scri-
pturæ dissimilitudo. Alij enim libri habent, *Numero mihi in mentem fuit, quomodo edidimus: alij, Nunc
vero mihi in mentem fuit*, quam scripturam minus probo, vt suspectam, & planè deprauatã. Illam D
igitur sequamur: quam & Nonius agnoscit, in voce numerum, vbi numero interpretatur, citò.
Turpil. Lindia. *neque sat numero mihi* videbar currere. Varro de liberis edu. qui citò quid se fa-
cturum ostendere volebat, dicebat numero id fore. licet etiam interpretari, subitò. Iam hoc, *in
mentem fuit*, tale est, quale illud *in potestatem esse*. apud M. Tullium, pro lege Manilia. notat Gellius
lib. 1. cap. 7. & hunc locum profert. Mendosè autem, opinor, pro *numerò*, apud eum legitur in
exemplis vulgatis, partim non verò, partim nunc verò. ATQVE ALLOQVI] ac salutare
deos *προσαγορεύειν*. REFERRE STVDÈANT GRATIAS] M. Tullius diceret, re-
ferre gratiã in numero singulari. ALLEGENT] ad me priuatim mittant. OS OCCILLET]
os frangat, atque obtundat. verbum *occillo* nonnulli volunt esse à verbo *occo* deminutum. occo
autem dictum, quasi *occæco*, vt docet M. Tullius in Catone maiore: & refert Pompeius Festus, in
verbo occare: quod valet grandeis terræ globos, seu glæbas frangere. alij à simplici cillo cillas.
hinc composita incillo as, quo vtitur Lucretius, & occillo as. alij occillare ductum existimant à
callo manuum, vt occillare sit manibus callosis, & duris cædere, pugnis contundere. INGRA-
TA EA HABVI, ATQVE IRRITA] ingrata, id est non grata. ingrata ea habui, id est eo-
rum no-

A rum nomine gratiam non habui, ea accepta non habui. sic Catullus in ingratum. *Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benignè, est.* habui irrita, id est fuerunt mihi inania, & nullius ponderis: vel eorum memor non fui. FACIT ILLE QVOD VVLGO &c.] facit quod vulgus hominum facere non solet. Nam plerique se beneficio, & præmio dignos putant, cùm sint fortasse malo, & pœna digni. homines enim fere sunt sui amantes, seu vt Græci appellant, φίλαυτοι: sunt & ἀλαζόνες, pluráque sibi tribuunt, atque arrogant, quàm merētur. Sosia autem, scit, & fatetur se malo dignum esse. vel sic: Facit Sosia quod pauci homines faciunt. Sosia enim se ipse nouit, & scit se esse nequam, atque idcirco malo dignum. at pauci se ipsi norunt, cùm hoc sit omnium difficillimum. VT SALVI POTIREMVR DOMVM] vt salui domus compotes essemus. sic autem legendum est, non, vt habent vulgati codices, *potiremur hostium.* Atque editionem nostram confirmant nostri veteres codices omnes, Clericani, Tilianus Huraltinus, nisi quòd vnus habet *potiremur domi.* quæ lectio etiam ferri potest: & eam comprobat Nonij Marcelli auctoritas: qui perspicuè, & disertè sic legendum docet, capite de numeris & casibus mutatis. Postremò cùm sint hi versus tetrametri, quales qui sunt in principio scenæ, ferri non potest scriptura vulgata *hostium*: vt taceam, quòd eam, & sententia ipsa respuit, & significatio verbi refellit.

B LEGIONES.] legiones, dictæ à legendo, vt suprà diximus: quæ x. cohortibus constabant. REVENIVNT] redeūt. DVELLO EXTINCTO MAX.] bello cōfecto maximo. Duellum, inquit Nonius, bellum, videlicet quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur. Hactenus Festus. Sic Duellonam dicebant veteres, quem recentiores Bellonam appellarunt: &, quem illi Duellium, hi Bellium. Iterū Festus: *duis* duas habet significationes. nam & pro bis ponebatur, & pro dederis. INTERNECATIS HOSTIBVS.] id est, interfectis hostibus. hinc internecio: & odium internecinum. quod internecionem progreditur. sic & bellum internecinum. alia ratione dicitur. testamentū internecinum, seu interneciuum potius, propter quod dominus eius necatus est. QVI MVLTA THEB. POPVLO AC. OBIEC. FVN.] qui multas cladeis, multásque cædeis acerbas, hoc est, immaturas, vel tristeis, & molestas, populo Thebano intulerūt. ET VIRTVTE MILITVM] sic sæpe loquitur Cæsar: exempli causa lib. 3. *Factum est opportunitate loci, hostium inscitia, ac defatigatione, virtute militū, & superiorū pugnarū exercitatione, vt ne vnum quidem nostrorum impetum ferrent, & statim terga verterent.* Idem lib. 7. *militum virtus singularis.* VICTVM] sic habent omnes libri. sed cur non dixit, *Captum?* IMPERIO, ATQVE AVSPICIO H. M. AMPH.] id est imperatore, & auspice hero meo Amphitruone. hæc duo non temerè sic coniunctim posita sunt. Nam interdum nō iidem sunt auspices, qui

C belli duces: verbi gratia, bella multa sunt auspiciis Augusti, sed non eius ductu, aut imperio. PRÆDA, ATQVE AGRO, ADOREAQVE &c.] præda locupletauit milites, quorum opera vsus est: iisque agros assignauit. adorea, id est, laude & gloria. sic Festus, *Adoream* (inquit) *siue gloriam dicebant, quia gloriosum eum putabant esse, qui farris copia abundaret.* Horat. oda. 4. lib. 4. *& pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris, Qui primus alma risit adorea,* &c. POPVLAREIS SVOS] ciueis suos. CREONTI] sic habent nostri codices lōgè melius, quàm aliæ editiones, in quibus impressum est, Creoni. REGNVM STABILIVIT SVVM] stabiliuit, stabile reddidit, ἠσφάλισε. *regnum suum,* id est regnum Creontis. pulchrè dictum, Creonti regnum stabiliuit suum. sic enim, *suum,* rectè, vt ita dicam, reciprocatur. sic infrà proximè, *vt hæc nuntiem vxori suæ.* nam etiam ibi *suæ* rectè reciprocatur ad Creontē, qui præmisit. VT GESSERIT REMP.] quomodo remp. administrarit, &c. DVCTV] sic infra eadem comœd. *Eos auspicio meo, atque ductu, primo cœtu vicimus.* Cicero lib. 3. epist. *siquidem vt scribis, omnes vires ciuitatis se ad Pompeij ductum applicauerunt.* MEDITABOR] μελετήσω. Terent. And. *Venit meditatus alicunde ex solo loco,* &c. SI DIXERO MENDACIVM, SOLENS MEO M. F.] si heræ meæ, inquit, falsa nuntiaro, nihil alienum à mea consuetudine fecero. *solens,* id est ita, vt soleo. Contra *insolens.* Terent. And.

D *Quid tu Athenas insolens?* Aliud est autem mentiri, aliud mendacium dicere, vt docet Nigidius apud Nonium, *Qui mentitur, ipse non fallitur, alterum fallere conatur, qui mendacium dicit, ipse fallitur, quantum in se est vir bonus præstare debet, vt ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat.* Ego pace Nigidij, & Nonij dixerim, mendacium dicere, puto latius patēre, quàm mentiri: & hoc tantum inter hæc duo interesse, quòd quisquis mentitur, mendacium dicit: non autem quisquis mēdacium dicit, mentitur: quia scilicet qui mentitur, sciens mendacium dicit: qui mendacium dicit verò, potest errare, & imprudens falsa pro veris dicere. quo fit vt non mentiatur. Itaque Sosia, qui se mendacium dicere solere ait, fortassis eadem opera mentitur, nempe si prudens & sciens mendacium dicit. NAM CVM ILLI PVG. M.] infrà paulo aliter. *Si tu Sosia es, legiones cùm pugnabant maximè, Quid in tabernaculo fecisti?* Nam si Sosia erat in tabernaculo cùm legiones pugnabāt: non fūgit. si Sosia tum fūgit: non fuit in tabernaculo. AVDITA EL.] quæ plerumque solent esse falsa. Virgil. lib. 6. Æn. *Sit mihi fas audita loqui.* Idem viij. *At Maiam (auditis si quidquam credimus) Atlas, Idem Atlas generat, cæli qui sidera tollit.* Lucretius lib. 5. *Quandoquidem sapiūt alieno ex ore, petúntque Res ex auditis potius, quàm sensibus ipsis.* Plautus Bacchid. *Quem ego cùm peribat, vidi, non ego ex audito arguo.* FABVLARIER] fabulari, loqui, μυθεῖσθαι, fari vt poëtæ loquūtur. MEDITARI] suprà non longè. *Ea nunc meditabor, quo modo illi dicam* &c. PROLOQVAR] palàm loquar. PRINCIPIO, VT ILLO ADVENIMVS &c.] artificium poëtæ animaduertendū. Nam

quia fabulæ recitantur ſpectatorum cauſa : non ſolùm autem ſimplex, & artis expers erat futu- A
rum, ſi hæc Alcmenæ à Soſia narrarentur in proſcenio, ſed etiam inutile ad poëtæ conſilium, fa-
bulæque argumentum, quia prenderetur, ac tolleretur venuſtiſſimæ, & facetiſſimę inter Soſiam
& Mercurium rixæ occaſio, Alcumenæ interuentu : multóque magis, ſi hæc eadem Soſia Alcu-
menæ narraret, aut narrare intelligeretur in poſtſcenio, ſeu poſt ſiparium, ſpectatoribus nō au-
dientibus : idcirco poëta facit Soſiam hæc coram populo antequàm ad Alcmenam perueniat,
meditantem, audiente Mercurio, qui eodem tēpore in proſcenium proceſſit. TERRAM TE-
TIGIMVS.] ſic M. Tull. lib. 6. epiſt. ad Att. epiſt. 1. *Itaque ego qua die tetigi prouinciam, cum mihi Cy-
prij* &c. Idem lib. 1. Accuſ. *Verres ſimul ac tetigit prouinciam, ſtatim Meſſanam litteras dedit,* &c. Lucret.
lib. 3. *Oſcitat ex templo, tetigit cum limina villæ.* DELEGIT VIROS PRIMORVM PRINC.]
legati legebantur, hoc eſt eligebantur. Hoc etiam ex M. Tull. intelligere licet. Sic hoc loco Am-
phitruo legit non ſolum populi primores, aut primos, ſed primorum principes, quos ad Tele-
boas legatos mittat. Itaque principes delectos appellat. ſic Virgil. lib. 3. Æneid. *Delectos popu-
li ad proceres.* EOS LEGAT TELEB.] eos ad Teleboas legatos mittit. IVBET SEN-
TENT. VT DICANT S.] iubet legatos Telebois exponere ſentētiam ſuam, id eſt Amphi-
truonis. Etiam hîc rectè prouocabulū *ſuam*, ad Amphitruonem reciprocatur. iubet Amphitruo
legatos exponere, quæ ſit ipſius Amphitruonis ſentētia. Teleboæ autē ſunt Taphij, vt diximus. B
SI SINE VI, ET SINE BELLO &c.] ſolebant veteres, antequā belli fortunā experiren-
tur, & manus cōſererent, res repetere. Quod ſi, qui priores iniuriam feciſſent, res iniuria ablatas,
moniti non redderent: tum aut vtrinque concurrebatur, aut murus eorū qui iniuria laceſſiſſent,
ariete verberabatur. M. Tull. Off. 1. *Ex quo intelligi poteſt, nullum bellum eſſe iuſtum, niſi quod aut rebus re-
petitis geratur, aut denuntiatum antè ſit, & indictum.* Sic apud Homer. ἰλιάδ. γ. Antenor cenſet Hele-
nam, cum iis rebus omnibus, quas Paris Troiam è Græcia auexit, Menelao reddendam, vt belli
cauſa præcidatur. Seruius ad illos Vergilij verſus Æneid. 9. *En ait, & iaculum intorquens emittit in
auras, Principium pugnæ* &c. notat, hoc è Romana ſolemnitate tractum eſſe. Quum enim vellent
bellum indicere, pater patratus, hoc eſt princeps fetialium, proficiſcebatur ad hoſtium fineis, &
præfatus quædam ſolēnia, clara voce dicebat, ſe bellum indicere propter certas cauſas, aut quia
ſocios læſerant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios reddiderant. Et hæc clarigatio di-
cebatur à claritate vocis : póſtque clarigationē haſta in eorum fineis miſſa indicebatur iam pu-
gnæ principium. Eadem fere notat ad illum verſum lib. 11. *Tum certare odiis, tum res rapuiſſe licebit:*
vbi *res rapuiſſe*, ſic explicat, clarigationem exercere, hoc eſt *per fetialeis bellum indicere.* Arnob. lib. 2.
aduerſ. gent. *Cum paratis bella, ſignum monſtratis ex arce? aut fetialia iura tractatis? per clarigationem repetitis* C
res raptas? Totum hunc morem rerum repetendarum, bellique per clarigationem indicendi, ab
Anco Marcio inſtitutū, multis verbis refert T. Liuius lib. 1. ab hoc loco : *Legatus vbi ad fineis eorum
venit, vnde res repetuntur, capite velato, (filum lanæ, velamen eſt) Audi Iupiter, inquit: audite fines,* &c.
RAPTORES] quos Seruius obnoxios appellat. EXTEMPLO] continuò. Varro lib. 6. de
lingua latina. *Ex templo, eſt cōtinuò, quod omne templum debet eſſe circūſeptum, nec plus, quàm vnum introitū
habere.* REDVCTVRVM] Amphitruonem. al. deducturum, vt infrà eadem ſcena. ABITV-
ROS ARGOS ARGIVOS] Argiuos in patriam Argos reuerſuros, noſtri libri fere omnes
manuſcr. habent, *abituros agro Argiuos.* quæ lectio fortaſſe recta eſt. *agro* autem Teleboarum ſcili-
cet. Verumtamen alteram lectionem damnadam non putaui. PACEM, ATQ. OTIVM
D. ILL.] ſic ſæpe M. Tull. hæc duo coniungit. vt de lege Agraria ad Pop. *nihil eſſe tam po-
pulare, quàm id quod,* &c. *pacem tranquillitatem, otium.* SINT ALITER SICVT ANIM.] ſin
alio ſint animo : ſin aliter ſint affecti : neque dent, quæ petat Amphirtuo, &c. Idem Captiu.
hæc pater quādo ſciet, Tyndare, vt fueris animatus erga gnatum ſuum &c. Idem Pſeud. *Nempe ita animati eſtis
vos.* Idem Trinummo: *Tè animatum vt ſis, video : ſubolet : ſentio.* SESE IGITVR] igitur, id eſt po-
ſtea, vt interpretatur Nonius, hunc verſum proferēs: & item Feſtus, vel vt Donatus, in Eunucho D
ad illud, *Quid igitur faciam?* proinde, deinde. *Seſe*, autē, Amphitruonem. Iubet Amphitruo, legatos
dicere Telebois, ni reddant res ablatas, & raptas, ſeſe ſumma vi. &c. reciprocatio bona. EX-
PVGNASSERE] id eſt expugnaturum eſſe. infinitiuus antiquus ab antiquo futuro expugnaſ-
ſo, pro expugnauero. ſic impetraſſere, pro impetraturum eſſe. Aulul. *Et iſtuc confido me à fratre impe-
traſſere.* Idem Caſina. *atq. hoc credo me impetraſſere.* Idem Milite glor. *credo te facilè impetraſſere.* Idem in
Sticho. *ſpero ab eo impetraſſere,* id eſt ſpero me ab eo impetraturā. ſic reconciliaſſere pro reconcilia-
turum eſſe. in Capt. *Nam illū confido domū in his diebus me reconciliaſſere.* ITERARVNT] Telebois
retulerunt, ſeu renuntiarūt, vel eadē, vel iiſdem verbis, atq. ab Amphitruone acceperāt. QVOS
PRÆFECERAT] ij, quos præfecerat ei muneri Amphitruo: ij quib. id negotij mādarat: ij, quos
ad Teleboas legatos miſerat. MAGNANIMI VIRI] Teleboæ, μεγαλήτορες. FRETI] cōfiſi
πεποιθότες: FEROCITER] ſuperbè, arroganter, elatè. ſic M. Tull. Philip. 2. *reſpōdiſti planè ferociter.*
T. Liuius lib. 24. anna. *legatiſque Siracuſanorum de cæde ſtationis Romanorū querentibus, ferociter reſponſum
eſt.* PERTVLERE] ad Amphitruonē. al. *retulere.* PRODVCIT] foras educit. Galba ad Cicer.
lib. 10. epiſt. ad Plancum. *Antonius ſuas copias in aciem de vico produxit.* NIMIS PVLCHRIS]
valde pulchris. ſic Græci ἄγαν VTRINQ.] ab vtraque parte: vel ab vtriſque, nempe à Te-
lebois, & Argiuis: & Teleboæ exierunt ex oppido: Argiui ex caſtris. DISPERTITI] diſtributi:
ſeparatim

A separatim positi,& locati. IN MEDIVM EXEVNT.] in spatium medium inter duos exercitus. μεσαίχμιον appellant Græci. EXTRA TVRBAM ORDINVM COLL.] sic apud Hom. ἰλ. γ. Agamemnon,& Hector colloquuntur:& inter eos conuenit,vter è prœlio superior discesserit,siue Menelaus,siue Paris(qui singulare certamen inituri erant)is Helenam,& res cum ea asportatas domum auferat,domiue habeat. sic Homerus. Ὁππότερος δέ κε νικήσῃ, κρείσσων τε γένηται, Κτήμαθ' ἑλὼν εὖ πάντα, γυναῖκά τε οἴκαδ' ἀγέσθω, &c. CONVENIT] conuentio fit inter duces. VRBEM, AGRVM, ARAS, F.] omnia enumerauit humana,& diuina. FOCOS] domos, ἑστίας lares patrios. DEDERENT] victoribus, & superioribus. Hoc enim significat propriè *dedere*, potentiori, superiori, victori, domino, hosti dedere. Notat Donatus non semel apud Terent. TVBÆ VTRINQVE CAN.] Virg. 9. Æn. *At tuba terribilem sonitum procul ære canoro Increpuit.* Cæsar lib. 2. de bello Gall. *Cæsari omnia vno tempore erant agẽda: vexillum proponendum, quod erat insigne cum ad arma concurri oportebat: signum tuba dandum,*&c. Sallust. de coniurat. Catil. *Hæc vbi dixit, Paululum, commoratus, signa canere iubet* &c. CONTRA CONS. TERRA] Virg. lib. 5. *Studiisque fauentum Consonat omne nemus.* Idem 8. *Consonat omne nemus strepitu, collésque resultant.* CLAMOREM VTRINQ. EFF.] Horat. Satyra 9. lib. 1. in extr. *Clamor vtrinque, vndique concursus.* EFFERVNT] tollunt. VOTA SVSCIPERE] vota nuncupabant.

B PRO SE QVISQ. Virg. lib. 11. Æn. *Pro se quisque viri summa nituntur opum vi.* Idem 5. *Tum validis flexos incuruant virib. arcus Pro se quisque viri.* EDIT.] promit, vel facit. FERRO FERIT] quidam libri non habent vocem *ferro*. quã tamen retineo. TELA FRANGVNT] Pius legit, frangũtur, ego nihil muto. BOAT CÆLVM FREM. V.] resonat cælũ fremitu virorum. cœlũ virorum fremitũ iterat, ac reiectat. Virg. lib. 9. æn. *sequitur clamor, cælúmq. remugit.* Duorũ exercituũ primùm concurrentium clamorem cum multis locis mirificè describit Homerus, tum ἰλιάδ. δ. vbi clamorem illum cum sonitu torrentium è montibus in vallem præcipitãtium comparat. sic Hom. Ὡς δ' ὅτε χείμαρροι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ Κρουνῶν ἐκ μεγάλων κοίλης ἔντοσθε χαράδρης, Τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν: Ὡς τῶν μισγομένων γένετο ἰαχή τε, φόβος τε. & ἰλ. ξ. vbi cum fluctu maris à ventis comitati,& cum ignis syluam depastentis sonitu,& cum vento in quercus editas ingruẽte, confert. sic Hom. Οὔτε θαλάσσης κῦμα τόσον βοάᾳ ποτὶ χέρσον, Παντόθεν ὀρνύμενον πνοιῇ Βορέω ἀλεγεινῇ, οὔτε πυρὸς τόσσος γε ποτὶ βρόμος αἰθομένοιο οὔρεος ἐν βήσσῃς, &c. Ὅσση ἄρα Τρώων καὶ Ἀχαιῶν ἔπλετο φωνή. EX SPIRITV ET ANHEL.] tantus erat virorum pugnantium conatus,& anhelitus, vt ex eorum flatibus nebula cõcreta videretur. Profert Nonius:

C videtúrq. interpretari, erigitur. CREBRI] densi, ἀπάλληλοι ἐπασσύτεροι ἐπήτριμοι πυκνοί. INGRVVNT] irruunt, inuadunt. sic Seruius ad illud Virg. 2. Æn. *armorúmque ingruit horror.* & lib. 12. *Ingruit Æneas Italis.* natum verbum à gruibus, quæ ordine instructæ in alias oras deuolant. VICIMVS VI FEROCES] fortasse legendum, *Vincimus*, vt respondeant inter se tempora. *feroces* in laude ponitur: vt notauimus ad Horat. Od. 15. lib. 1. ib. *Nequicquam Veneris præsidio ferox* &c. SED FVGAM IN SE TAMEN N. CONVORT.] hoc est, vt Turnebus explicat libro Aduers. 4. cap. 15. fugam in se nemo conuersam inclinatámque habet. Ego hîc puto esse ἀναστροφὴν, *&* *fugam in*, positum, pro *in fugam*. Hoc modo. nemo se in fugam conuertitur, id est conuertit, vt vult Nonius: cuius auctoritas refellit Turneb. sententiam, qui conuortitur, seu conuertitur, passiuè accipit,& poëticè dictum censet, vt illud. *Nuda genu, & lacrymis oculos suffusa nitẽtes.* Vel igitur ita, vt dico, hic versus explicandus est, vel sic legendus, vt fit trimeter. *Sed se in fugã tamen nemo conuertitur.* QVIN STATIM REM GERAT] statim, vt vult Nonius, priore syllaba producta, id est perseueranter, æqualiter, ἱσταμένως Bosius *rem gerat* autem, id est pugnet, hostem feriat: id agat, quod expedit,& quod oportet, Paullò aliter Horat. epist. ad Celsum lib. 8. *Post hæc, vt valeat, quo pacto rem gerat, & se.* ANIMAM AMITTVNT &c.] sic legendum, *non ani-*

D *mum*, vt vulgò. sic enim loquuntur latini, *amittere animam*, pro amittere vitam, non autem, *amittere animum*. Salust. de bello Catil. *Quod si virtuti vestræ fortuna inuiderit, cauete, ne inulti animam amittatis.* & item alibi vt mox videre licebit. Cicero epist. ad Terentiam. *peccatum est nullum, nisi quòd non vnà cum ornamentis animam amisimus.* Æmilius Probus, seu Cornel. Nepos in Epaminonda. *At Epaminondas, cum animaduerteret, mortiferũ se vulnus accepisse, simúlque. si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim amissurum* &c. sic proiicere,& profundere animam dicũt iidem, non animum. Græci προΐεσθαι ψυχὴν, PRIVSQVAM LOCO DEMIGRENT] prius quàm locum relinquant, seu deserant. QVISQVE VTI STETERAT, IACET, OBTINETQVE ORDINEM] Sic apud Sall. bello Catil. non longe ab extr. *Nam ferè quem quisque viuus pugnando locum ceperat, eum, amissa anima, corpore tegebat.* sed videtur hic versus ita legendus, vt fit trimeter. *Iacet quisque vbi steterat, atque ordinem obtinet.* vel sic *Iacet vbi steterat quisque, atq. ordinem obtinet.* quam posteriorem lectionem etiam Bosius ad oram libri sui adscripserat. DEXTRA INVADERE] sic edendum curaui, à duobus codicibus manuscr. admonitus, qui habent *inudere*. Vnde factum est *inducere*, quod est in plerisq. vulgatis,& in aliis manuscr. Veneti,& Florentini habent *irruere*: fortasse non male, si geminetur u. & legatur *irruuere*, pro irruere, vt *fuuat*, pro fuat, *pluuit* pro pluit, & simil. *Fluuidum* pro fluidum apud Lucret. Omnino *inducere* non placet. INVOLANT] id est irruunt, seu inuadunt. & ita Nonius. hic locus vincit supra legendum *inuadere*, non *inducere*. Nam

equites iussi ab Amphitruone inuadere, citi parent, inquit, & inuolant. Videtur autem hoc verbum à volatu tractum, vel à vola, id est media manu, vt idem Nonius docet. Terent. Eunucho. *Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico!* Cicero lib. 3. de Oratore. *in quam homines quasi caducam, & vacuam, abundantes otio nobis occupatis inuolauerunt.* FOEDANT, ET PROTERVNT, &c.] Fœdant, hoc est, vulnerant, laniant, ac lacerant, αἰκίζουσι. Virgil. Æneid. 2. *Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras.* Idem 3. *Obscœnas pelagi ferro fœdare volucres.* & xj. *Pectora nunc fœdans pugnis nunc vnguibus ora.* Horat. sat. v. lib. 1. *at illi fœda cicatrix Setosam læui frontem turpauerat oris.* IVRE INIVSTAS] ἄνιπποι. PERPERAM] prauè, peruersè. Sic Seruius ad illud Terent. Phorm. *Verum istoc de nomine eo perperam,* &c. NAMQVE EGO FVI ILLIC, &c.] vel legendum: *Nam ego f.* vt habent nonnulli libri vulgati, vel, si retineamus *Namque*, quod est in manuscri. legendum *illi*, pro *illic*: vt seruetur lex carminis. sunt enim octonarij acatalecti. IN RE PRÆSENTI] sic in Casina. *In re præsenti, ex copia piscaria Consulere potero.* Videtur natũ à iurisconsultis, vel à consuetudine Romanorum, qui de agro aliquo ambigentes, vel glæba aliqua eius agri in ius allata, in ea, tanquam in toto agro, & in re præsenti vindiciam faciebant: vel in agrum ipsum, hoc est in rem præsentem ibant. Gell. lib. 20. cap. 9. M. Tull. Offic. 1. *vt si constitueris te cuipiam aduocatum in rem præsentem esse venturum.* Idem pro Cæcina. *Placuit Cæcinæ de amicorum sententia diem constituere, quo die in rem præsentem veniretur,* &c. Idem lib. 1. de Oratore ad Q. Fra. *An verò si de re ipsa, si de finibus, cùm in rem præsentem non venimus, si de tabulis, & perscriptionibus,* &c. B PERDVELLES] hostes. Cicero de offic. 1. *Illud animaduerto, quòd qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur,* &c. Idem lib. 3. *pirata nõ est ex perduellium numero definitus,* &c. Plautus in prologo Cistell. *perdite perduelleis.* Festus. *duellum, bellum, videlicet quòd duabus partibus de victoria contẽdentibus dimicatur. Inde & perduellis, qui pertinaciter retinet bellum.* lex xij. tabul. *Qui perduellem concitauerit, quíve ciuem perduelli tradiderit, capite multator.* Caius lib. 2. ad legem xij. tabul. de verb. signific. *Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelleis appellabant, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum esset.* PENETRANT SE IN FVGAM] coniiciunt se penitus in fugam. verbum *penetrare* vsurpauit ἐνεργητικῶς. sic Trinummo. *Quo illic homo foras se penetrauit ex ædibus?* aliàs absolutum est. *Vt, quid ego metuam cogitas? homo adolescentulus Penetrare huiusmodi palæstram,* &c. ANIMVS EST ADDITVS] Cicero lib. 7. ad Att. *Sed hæc opinor, sunt in iis libris, quos tu laudando animos mihi addidisti.* VERTENTIBVS] absolutè pro tergiuersantibus, & terga dantibus, vel subintell. *terga.* IPSVSQVE AMPHITRVO REGEM PTER. S. OBTR. M.] sic Romulus regem Acronem in prælio obtruncauit, & spoliauit, vt narrat Tit. Liuius lib. 1. Cornelius Cossus Tolumnium regem Veientium, vt refert Florus in epit. lib. 4. M. Marcellus Viridomarũ Insubrium ducem, vt refert idem epit. lib. 20. Atque hæc spolia opima dicebantur à Romanis, vt tradunt C illi, & pluribus verbis docet Festus in voce Opima. Sic Eumenes Cardianus, Neoptolemum in prælio interemit, armísque exuit, vt tradũt Plutarchus in Eumene, Diodorus Siculus lib. 18. Cornelius nepos in Eumene. OBTRVNCAT] occidit, quanquam obtruncare propriè est caput abscindere, & capite præciso, reliquum corpus, tanquã truncum efficere. vt Æneid. 2. de Priamo. *iacet ingens littore truncus.* de quo paullò antè dixit, *Natum ante ora patris: patrem qui obtruncat ad aras.* Plautus Mil. glor. *quemque hic intus videro cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo ex tempulo.* Cistell. *Ne ego dem viuus, hodie suauium Silenio, nisi ego te, tuámque filiam, méque hodie obtruncauero.* Tit. Liuius lib. 1. de Romulo. *Regem in prælio obtruncat, & spoliat: duce hostium occiso, vrbem primo impetu capit.* HÆC ILLI EST PVGNATA P.] illi pro illic pugnata, pugna autẽ Atticismus qualia sunt illa, apud Græcos, πλοῦτον πλουτεῖν, παιδιὰν παίζειν, σπονδὰς σπένδειν, νείκεα νεικεῖν: & alia sexcenta apud Latinis, in his apud Plautum nostrum, *Currere cursum, somniare somnium, metere messem, ludere ludum, & ludos,* &c. quæ suis locis indicabuntur. *pugnata pugna* autem etiam M. Tull. pro Murena. dixit. VSQVE A MANE] Cicero episto. vltima lib. 9. ad famil. *Cum ille, si quis quid quæreret, dixisset: Cenã te quærere à mane dixeris.* QVIA ILLO DIE IMPRANS. F.] D Hæc quoque videntur pugnare cum illis, quæ sunt infrà. *Si tu Sosia es, legiones cùm pugnabant maximè, quid in tabernaculo fecisti? victus sum, si dixeris.* M. *Cadus erat vini,* &c. nam, si impransus fuit, vt hîc dicitur, non bibit, si bibit: non fuit impransus. nisi forte impransus est is, qui bibit quidẽ, sed nihil comêdit. DIREMIT NOX.] nox cum ad multas alias res inepta est, tum ad pugnam. Nam tum fortissimo cuique, ignauo esse licet. minor enim verecundia est: immo nulla. Itaque nox inuerecunda dici solet, pudor autem maximè in oculis habitat, quorum noctis interuentu, nullus vsus. Sic autẽ apud Homer. ἰλ. β. Agamemnon ait Græcos pugnaturos, quoad nox prælium dirimat, neque ante noctis interuentum pugnandi modum, aut finem facturos. Sic ille οὐ γὰρ παυσωλή γε μετέσσεται οὐδ' ἠβαιόν, Εἰ μὴ νὺξ ἐλθοῦσα διακρινέει μένος ἀνδρῶν. & ἰλ. ε. nox prælium dirimit. Ἠέλιος μὲν ἔδυ, παύσαντο δὲ δῖοι Ἀχαιοὶ Φυλόπιδος κρατερῆς, καὶ ὁμοιΐου πολέμοιο. id est Sol quidẽ occidit, finem autem fecerunt Græci pugnæ, & prælij. Salust. de bello Iugurt. *Cæteri quoquo modo potuere, pauci integri, magna pars confecti vulneribus abeunt. Denique vtrinque prælium nox diremit.* Tit. Liuius lib. 27. annal. *Nouum atque atrox prælium, ex tam segni repente exarsit, recentibus animis, corporibúsq. Sed nox incerta victoria, prælium diremit.* Idem Liuius lib. 7. annal. *Nec superfuissent multi, ni nox victoriã magis quàm prælium diremisset.* VELATIS MANIBVS] Virg. lib. 11. Æneid. *Velati ramis oleæ veniámque rogantes.* ad quem locum Seruius, *non coronati,* inquit, *ramis oleæ, (nec enim lugentes decebat) sed instructi, atque ornati,* id est, manibus oliuæ ramos ferentes.

sic Hom.

A sic Hom. στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος. Idem Virg. libro 7. *Centum oratores augusta ad mœnia regis Ire iubet, ramis velatos Palladis omneis.* ibidem infrà: *ne temne quod vltrò Præferimus manibus vittas & verba precantum.* sic ornati veniebant supplices, vittas, & oleæ ramos præ se ferentes. Erant autem oleæ rami lana inuoluti: ἱκετηρίας appellant Græci Harpocratio. ἱκετηρία καλεῖται κλάδος στέμματι ἐστεμμένος ORANT, IGNOSCAMVS PECC. S.] profert Nonius, docens, accusatiuum hîc esse positum pro datiuo. sed licet dicere, non esse positum casum pro casu. Sic enim loquuntur Latini. ignosco tibi peccatum tuum, & ignosco peccato tuo. Itaque hîc subintelligitur dumtaxat, *sibi*. M. Tull. lib. epist. ad Atticum 4. *Id tu quoniam Macronē tanti facis, ignoscas mihi velim.* DEDVNTQVE SE] vt victoribus, & superioribus. DIVINA HVMANAQVE OMN.] quæ suprà nominatim enumerauit, vrbem, agrum, aras, focos. IN DITIONEM] in potestatem. IN ARBITRATVM] vt populus Theb. suo arbitratu in ipsos vteretur, vt populus Thebanus suo arbitratu vel sæuiret in ipsos, vel propitium se præberet. vel sic. vt populus Thebanus vel pœnas de ipsis sumeret, vel ipsis ignosceret. OB VIRTVTEM H. AMPHITR. P.] hoc est præmium virtutis, γέρας QVI PTERELA POTITARE &c.] id est qua patera rex Ptrela crebrò potare consueuit. De hac patera, plura infrà ibi. *Nunc tibi hanc Pateram*, &c. ET ME DOMVM CAPESSERE] id est, & me domum

B recipere. Sic Nonius, qui hunc locum sic profert, in verbo Capescere. *Nunc tamen heri imperium persequar, & me domum capessam.* ILLIC] ille. QVANDO IMAGO EST HVIVS] id est quoniam huius imaginē gero. CERTVM EST] decreui: stat sententia. ELVDERE] Plautus Curcul. *elusi militem, inquam, in alea.* Cic. pro Milone. *quibus si non adiuuantibus, at conniuētibus certè, sperasset se posse rempub. eludere.* STATVM] staturam, vt Nonius videtur velle. Sed Donatus sic in Eunuc. statura corpori adscribitur. status ad habitum refertur. Ergo status est σχῆμα statura, longitudo corporis. ITEM] ὁμοίως, similiter. ATQVE HVNC TELO SVO SIBI MALO &c.] & decet me à foribus hunc pellere malitia, id est astutia, & versutia, κερδοσύνῃ, per appositionem, suo sibi telo, id est, suo ipsius telo. sic loquitur millies Plautus, & alij boni scriptores. Asin. *cum suo sibi gnato, vnà ad amicam de die Potare.* Idem Prol. Capt. *Sed is quo pacto seruiat suo sibi patri* &c. ibidem prima scena. *Suo sibi succo viuunt.* Terentius Adelph. *suo sibi hunc gladio iugulo.* ad quem locum Donatus. Sic veteres loqui solent. *Malitia*, inquit M. Tull. Tuscul. quæst. lib. 4. *certi cuiusdam vitij nomen est, non id quod Græci κακίαν appellant.* Idem lib. 3. de Nat. Deorum. *est enim malitia versuta, & fallax nocendi ratio.* Idem de Off. 3. *Quocirca astutia tollendæ sunt, eáque malitia, quæ vult illa quidem videri se esse prudentiam: sed abest ab ea, distátque plurimum.* HAC

C NOCTV] hac nocte. NOCTVRNVM] Noctis deum. Deum, qui nocti præest. OBDORMIVISSE] somno correptum esse. Idem Plautus Rud. *si inuitare nos paullisper pergeret, ibidem obdormissemus.* M. Tull. Tuscul. 1. *Endymion nescio quando in latino obdormiuit.* Vlpianus lib. 9. digest. titul. ad l. Aquil. *si fornacarius seruus coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuisset exusta, Neratius scribit, ex locato*, &c. EBRIVM] vino grauem, οἰνοβαρῆ. Itaque hoc totum, *obdormiuisse ebrium*, sic interpretor, somno, vinóq. sepultū dormiuisse. somnus autē ex cibo & vino, grauissimus, altissimus & arctissimus esse solet, sed ex vino maximè. Plaut. Aulul. *Homo ebriacus somno sanari solet.* SEPTEMTRIONES] septem stellas in vrsa maiore, quæ Helice à Græcis appellatur. Cic. lib. 4. Academ. *sed ad Helicem, & clarissimos septemtriones.* Idem lib. 2. de Nat. Deorum. ex Arato latino à se facto. *Altera dicitur esse Helice. Cuius quidem clarissimas stellas totis noctibus cernimus. Quas nostri soliti septem vocitare triones.* Eæ autem septem stellæ, semper nobis apparēt, quia circa verticem semper nobis imminentem, quem arcticum appellant Græci, vnà cum cælo mouentur. NEQVE SE LVNA QVOQVAM M.] neque se luna in vllam aliam partem è suo loco mouet, (quod facere & debet & solet) quàm quo loco exorta est semel. quoquam, aliò, subintel. atque, id est quàm. Io. Passeratius legēdum existimat *motat*, id est mouet, seu crebrò mouet. NEC IVGVLA] Iugula, vt docet Varro

D lib. 6. de lingua latina, hunc locum proferens, signum est, quod Accius appellat Oriona: sic ferè & Festus. *Iugula* (inquit) *stella Orion, quod amplior sit ceteris, quasi nux iuglandis.* VESPERVGO] Vesperugo, vt idem Varro docet eodem libro, stella est, quę vespere oritur. Latini Vesperum alio nomine, & vesperem appellant, Græci ἕσπερον. Sic & Festus. Vesperugo, vesper stella. Plautus. *nec Vesperugo*, &c. solet autem hæc stella post solem occidere, & ante solem oriri. sed cum ante solem oritur, nomen mutat, & φωσφόρος à Græcis, Lucifer à Latinis appellatur. Vitruuius Archit. lib. 9. *Etiam stationibus propter eam circinationem morantur in spatiis signorū. Id autem ita esse, maximè cognoscitur ex Veneris stella, quod ea cum solem sequatur, post occasum eius apparens in cælo, clarissiméque lucens, Vesperugo vocitatur: aliis autem temporibus eum ante currens, & oriens ante lucem, Lucifer appellatur.* NEQVE VIRGILIÆ OCCIDVNT.] quæ nunc debent, & solent occidisse. has Græci pleiadas nominant. STATIM] perseueranter, æquabiliter, vt suprà ex Nonio. CONCEDIT] cedit. sic infra eadem comœdia: *Nunc te nox, quæ me mansisti, mitto, vt cedas die.* DIE] id est diei. Vide Gell. lib. 9. cap. 14. GERE PATRI MOREM M.] χαρίζου morigerare, indulge patri meo. OPT. OPT. OPT.] tale illud in Capt. *amœnitate, amœna, amœnus*, &c. DATAM PVLCHRE LOCAS] operam quam das patri, bene ponis. non perit tibi opera, quam meo patri das. beneficium, quod confers in patrem meum, bene collocas. Quemadmodum autem beneficia malè collocata, sunt malefacta: ita benè collocata, sola beneficia debent appellari. Hoc igitur dixit

operam tuam non perdis,ſed apud eum operam,& beneficium locas, qui tibi mercedem præ- A
claram perſoluet. CENSEO] puto.ſic millies hoc verbum vſurpat Plautus. NISI ITEM VNAM] præterquam vnam ſimiliter,quam perpetem,id eſt perpetuam,ſeu continuam, verberatus hero,pependi.Feſtus.*perpetem.pro perpetuam dixerunt poëtæ.* idem infrà ead.com.*ibi cenaui,atque ibi quieui in naui noctem perpetem.*ſerui qui herum grauius offenderant, pendentes verberabantur. Aſin.*nudus,vinctus,centum pundo es,quando pendes per pedes.*Idem.*Faciſne iniuriã mihi,an non?* Eucl.*facio, quia non pendes,maximam.*Caſina.*ſi ego vnquam adeo poſthac tale admiſero, Nulla cauſa eſt, quin pen. e item vxor virgis verberes*: id eſt quin me,tanquam ſeruum nequam,verberes, & pœna ſeruili afficias. ATQVE APPOTVM PROBÈ]hyſteron,proteron.Nam eo quòd appotus eſt probè,dormit.Cauſę autẽ ſuis effectis ſunt priores.ſic autem loquitur in Rud.*Vel ego amare vtramuis poßim,ſi probe appotus ſiem.* MIRA SVNT] mirum eſt.ſic loquitur millies.Caſina. *Mira ſunt, vera ſi prædicas.*Bacchid. *Mira ſunt,ni Piſtoclerus Lydum pugnis contudit.*NI INVITAVIT SESE IN CENA PLVS C.] id eſt,niſi bibit liberaliùs quàm ſatis ſit,niſi plus æquo bibit.Idem Rud.*Neptunus poculis hac nocte eum inuitauit.*ibid.*ſi inuitare nos paulisper pergeret* &c. Lucilius. *Scito etenim bene longinquũ mortalibu' morbum In vino eſſe,vbi qui inuitauit dapſilius ſe.* EGO POL TE ISTIS TVIS PRODICTIS &c.]Ego pol te, furcifer,provt tua iſta maledicta factáq; merentur tractabo. FVRCIFER] Donatus ad illud Terentij,And.*tibi ego vt credam, furcifer.* Furciferi dicebantur, inquit, B
qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm ſupplicij cauſa, circa vicinos,furcam in collo ferre,ſubligatis ad eam manibus,& prædicare peccatum ſuum, ſimúlque monere ceteros, nequid ſimile admitterent. Plutarchus *ῥωμαϊκοῖς* paullo aliter, cuius verba non ponam,ne ſim longior,ſed ea latinè reddam. Quamobrem eos ſeruos, qui in furando, aut ſimilibus alijs ſeruilib.delictis ſunt inſanabiles,& deſperati,furciferos appellãt? Nam qui ſeruũ ſuum compererat,aliquo vitio inſanabili eſſe affectum,iubebat eum lignum duplex, quod curribus ſupponunt,tollentem,per viciniam in omnium oculis tranſire, vt ne ei fidem haberent, & vt ſibi ab eo cauerent in poſterum. Lignum autem tale nos quidem ſterita, Romani autem furcã nominant.quare furcifer,qui hoc circumtulit,appellatur. MODÒ SIS VENI HVC] id eſt veni modò huc ſi vis.*ſis* pro ſi vis,millies vſurpat Plautus,& ſæpenumero Terent. & item alij probati ſcriptores. exempla reperientur in indice. INVENIES INFORTVNIVM] *εὑρήσεις, ἢ καταλήψῃ ἀτυχίαν*: Sic Bacchid.*Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniunt ſuo.* SCORTATORES] Scortatores dicti ſunt à ſcortando: ſcortari autem à ſcortis: id eſt meretricibus,quia vt pelliculę ſubigantur,inquit Feſtus.omnia namq.ex pellib. facta,ſcortea appellantur. QVI SOLI INVITI CVBANT]qui nolunt ſoli cubare,qui non libẽter ſoli cubãt: C
qui iniquo animo ferant,ſi quando eos neceſſe ſit ſolos cubare.Nolunt enim,ſcilicet, ſine ſcorto aliquo, quod ſubigant, cubare. HÆC NOX SCITA EST EXERC. SC. COND. M.] hoc nox ita longa, lepida, & commoda eſt ad fatigandum, & ſubigendum ſcortum magna mercede conductum: quia ſcortatori, qui puellam impenſa mercede conduxerit, liceat per noctis longitudinem tot operas ab illa exigere, totiéſque eam ſubigere, vt nummos ſuos in ea conducenda non male collocaſſe videatur. Donatus ad illum locum Terentij in Eunuch. *Fugitiue prodi,malè conciliate.* Notat,*malè magno ſignificat.* vt Plautus Amphit. *Hac nox ſcita eſt,* &c. PRO HVIVS VERBIS] prout hic loquitur:ex huius verbis:ſecũdum huius verba. ANIMO OBSEQVENS] animo,id eſt libidini indulgens. COMPLEXVS CVM ALCVMENA CVBAT] cum Alcumena cubat, eam complexus. HIC NOCTIS] hoc tempore noctis. NVLLVS EST HOC METIC. ÆQ.] nullus eſt æquè meticuloſus,atque hic aduerbio *æquè* tribuit ablatiuum,vt ſi eſſet comparatiuum, & quaſi dixiſſet, nullus eſt magis hoc meticuloſus,vel nullus eſt hoc meticuloſior.quod item ſæpe aliàs. CVM IN MENTEM VENIT] cùm cogito. *ὅτι ἐννοῶ.* ILLIC HOC HOMO DEN. VOLT. PALL. DE T.] id eſt,ille homo vult hoc pallium, quod gero, deintegro pertexere Ex iis,quæ D
illum facere video,& vt eum video ſe componere,ac parare, ſuáſque manus, ac ſua brachia huc & illuc iactare,vult meum pallium iterum detexere,hoc eſt,ad extremum texere.quæ verba hãc habent ſententiam, valt me ſpoliare. DETEXERE] Vlpianus lib.digeſt.34. titulo de auro, argento,mundo,&c. *Veſtimenti. id eſt, quod detextum eſt, & ſi deſectum non eſt quod in tela eſt nondum detextum,contextum appellatur.ſi quis igitur veſtem legauerit:neque ſtamen,neque ſubtemen legato continebitur.* Idem lib.32.titulo de legatis & fideicommiſ.3. *Lino autem legato, tam factum, quàm infectum continetur,quodque netum,quodque in tela eſt.quod nondum eſt detextũ.* Virg.Eglog.2.in extr. *Quin tu aliquid ſaltem potius quorum indiget vſus,Viminibus,mollíque paras detexere iunco?* vbi notat Seruius *detexere,*id eſt multum texere,finire,perficere,nam,de, modò non minuentis eſt,ſed augentis.M.Tullius lib.2. de natu.Deorum. *ea reperiunt,quibus antè exorſa,vel potius detexta pœne retexantur.* Fortaſſis autem ſignificat Soſia,Mercurium,quem non nouit,ea gratia ibi ſtare,vt prętereunteis ſpoliet,quaſi eorum pallia textoris opera adhuc egeant, ille autem vt textor, ea ſit perfecturus. PRVRIVNT DENTES] dentes mei,vt auguror,pugnis probè contundentur: dentes mei, vt intelligo, iam iam pugnis fricabuntur: nam mihi pruriunt. vel ſic,ego eſurio. dentes pruriũt, quia iampridem nullo cibo fricati ſunt: ſed mox, vt video fricabuntur pugnis. ſequitur deinceps, *Certe aduenientem,*&c. Plautus Bacch. in extr. *caput prurit:perij. Vix negito.* Idem Milit. glorioſ. *Timeo, quid rerum geſſerim: ita dorſus totus prurit.* Idem Perſa. *Vah iam ſcapullæ pruriunt.* CERTE

ADVE-

A ADVENIENTEM,&c.] alludit ad moré illum antiquum, quo aduenie̅tes peregre hoſpitio,& cena accipiebãtur. Eſt autem iocus παρὰ προσδοκίαν, in his verbis *hoſpitio pugna*.quaſi ita dicat, accipiar non hoſpitio,aut cena aliqua, ſed pugnis.pugna quin dicta ſit à pugnis,neminẽ eſſe arbitror,qui dubitet. FECIT VT VIGILAREM] id eſt, fecit vigilare. HIC PVGNIS FACIET] locus alius præter expectationem.qui vigilarunt,quique nocteis continuas aliquot inſomneis traduxerunt, ij egent ſomno, magníque beneficij loco numerant, ſi fiat ſibi dormiendi poteſtas: & miſericordem ſe in eos præbere videtur, qui ſinit eos dormire. miſericors igitur in Soſiam, inſomnia laſſum, Mercurius futurus eſt, qui eum pugnis conſopiet. OPPIDO] valde. Feſtus docet, hoc ortum eſſe ex ſermone ruſticorum inter ſe confabulantium,quantum quiſque frugum colligeret,& conderet: qui ſignificantes ſe magnam vim collegiſſe,reſpondebant,quantum vel oppido ſatis eſſet.Nonius, *oppido*, inquit, id eſt valde. deinde hunc locum profert. CLARE ADVORS. FAL.] clarè verſus, id eſt conuerſus in Soſiam loquar, vt facilius, quæ loquar,audiat aduorſum, ſeu aduorſus,ἐναντίον. quidam legunt Clara voce fabulabor.ego nihil muto. IGITVR] poſtea,vel proinde,vt ſuprà. MAGIS MODVM IN M.] duæ comparatiuæ voces iunctæ. CONCIPIET] accipiet. AGITE PVGNI.] Nu̅c incipit clarè loqui Mercurius facie in Soſiam co̅uerſa. IAMDIV EST QVVM

B VENTRI V.] iampridem me dum otioſi eſtis,alere intermiſiſtis:longum iam tempus abiit,ex quo neminem contudiſtis, quo proſtrato & confecto ego ſpoliis eius auctus atque ornatus,victum pararem. ſignificat,audiente Soſia, ſe eſſe graſſatorem, qui pugnis, & plagis, quibus contundat viatores, vitam toleret. ſic autem edendum curaui, iandiu eſt quom &c. non vt vulgò, *Iam diu eſt,quòd:* quæ ſcriptura ferri non poteſt.Idem infrà, *Iamdiu eſt factum,quum diſceſſiſti ab hero,atque abiiſti ad forum.* Idem aliter Perſa in extr. *Iamdiu factum eſt,poſtquàm bibimus.* IN SOPOREM COLLOCASTIS NVDOS] ſpoliatos conſopiuiſtis, ἐκοιμίσατε. hoc eſt interfeciſtis,vel ita,proſtrauiſtis ictibus,& afflixiſtis, vt mortui viderentur, vel ſic plagis malè multaſtis, vt mortuorum ſimiles iacerent.Nam ſomnus & mors,germani ſunt. ex quo ſunt illa apud poëtas Græcos, longus ſomnus, & χάλκεος ὕπνος, pro morte, & apud Hom. τανηλεγὴς θάνατος, mors longum ſomnum præbens, ſeu diu dormiendi poteſtatem faciens, ſeu,vt verbis Plautinis vtar, in ſoporem longum collocans. Et Mars βροτολοιγὸς παρὰ τὸ λέγεσθαι τὸ κοιμᾶσθαι, quòd homines dormire faciat. Horat. oda 24. lib.1. *Ergo Quinctilium perpetuus ſopor Vrget?* ad quem locum, hac de re plura. nudos autem, interpretor, ſpoliatos, & exutos. alij inſepultos, vt apud Virg.lib.Æneid.5.in extr. *Nudus in ignota Palinure iacebis arena.* FORMIDO MALE] Ciſtell.

C *Quæ in tergum meum ne veniat,male formido.* ET QVINCTVS FIAM] ambiguum eſt in voce *Quinctus*.Nam & Quinctus pręnomen eſt Romanum,& quinctus eſt,qui ordine ſequitur quartum. Referenda autem ſunt hæc ad illa,quæ ſuprà dixerat Mercurius, ſe quatuor homines pugnis exanimaſſe,& ſpoliaſſe hoc modò. Male metuo, inquit Soſia, ne me ordine quintum in ſoporem nudum collocet: & ita nomen co̅mutem, & ex Soſia fiam Quintus. Plenus eſt Plautus talium iocorum. QVATVOR VIROS SOPORI SE DED.] ἐπεξήγησις eorum quæ ſupra obſcurius dixerat. *Sopori dediſſe*, id eſt collocaſſe in ſoporem,conſopiuiſſe. AVTVMAT] dicit.Nonius:vel,prædicat,gloriatur. NE NVMERVM AVGEAM ILLVM] declaratio illius ioci,*ne Quinctus fia̅ ex Soſia*, hoc eſt,ne quatuor illis co̅ſopitis addar Quinctus. HEM NVNC IAM ERGO S. V.] Hem nunc ergo volo alium ſic pugnis conciſum ſopori dare. vel ſic,nunc ergo ſic me volo parare,atque expedire,vt aliquem pugnis concida̅,& affligam. CINGITVR] id eſt ad pugnam paratur, ſeu ad bellum ſe parat.nam pugnaturi, & ad bellum profecturi, cingebantur,ex quo diſcincti,id eſt imbelles, atque ad pugnam inepti: & teſtamentum in procinctu,hoc eſt quod factum eſt à milite. Gell.lib.1.cap.11.& lib.15.cap.27. Cicer. lib.1. de Oratore. Plutarchus in Marcio Coriolano. Præterea qui gladium ſibi accommodabant, cingi dice-

D bantur. Virgil. lib. 2. Æneid. *Arma diu ſenior deſueta trementibus æuo Circundat ne quicquam humeris, & inutile ferrum cingitur.* Horat. epiſt. ad Piſon. *Fingere cinctutis non exaudita Cethegis*, &c. EXPEDIT SE] parat ſe. NON FERET, QVIN VAPVLET.] non effugiet, ſeu non elabetur,neque euãdet,quin vapulet: vel ſic, non feret,id eſt non auferet hoc à me,neque obtinebit, quin vapulet. PVGNOS EDET] pugnos comedet. reſpondent hæc illis ſuperioribus. *Certe aduenientẽ me hic hoſpitio pugna accepturus eſt.* NON PLACET, ME HOC N. C.] non libenter hoc noctis tempore comedo. ISTAM CENAM] iſtos pugnos. HAVD MALVM H. EST P. P.] hic pugnus,non eſt mali,hoc eſt parui ponderis. TRACTIM] id eſt diutinè, & longo tractu. Nonius hunc locum proferens.Seruius ad illum Virg.locu̅,Georg.4.*tractimque ſuſurrant*, notat ſine intermiſſione,iugiter.ſed Cariſius lib.2. *tractim.* Plautus in Amphitr.Vbi Siſenna pro *lentè*. non vt Maro,pro iugiter,4.Georg. *tractimque ſuſurra̅t*, inquit.Ego & hic *tractim*, & apud Virgilium,longo tractu,& ſine intermiſſione,& iugiter,aſſentiens Nonio,& Seruio,interpretor. Sic apud Lucret. lib.3. *Poſt inde per artus Ire alios tractim gelidi veſtigia lethi.* PERVIGILAVI] perpetuo vigilaui.hinc *peruigiliu̅*. PESSIMVM EST FACINVS] peſſimè factu̅. NEQVITER FERIRE MALAM M. D. M.] manus mea non ſatis valide,neque acriter malam, hoc eſt maxillam,ferire diſcit. Simeo Boſius putabat,verbu̅ *ferire* ad illud detexere, quod ſupra poſitum eſt,referendum eſſe:quia ferire dicantur textores,cum telam pectinis dentibus feriunt.

Varro lib. 4. de Lingua latina, Densum, inquit, à dẽtibus pectinis quibus feritur. ALIA FORMA OPORTET ESSE] id est eum immutari oportet: eum nouam formam sumere oportet, &c. QVEM TV PVGNE LEGERIS] ô pugne, eum aliam formam sumere oportet, quem tu feriendum susceperis, seu quem tu tibi feriendum proposueris. apostrophè ad pugnum. Sic autem legendum, *pugne legeris: non pugno laseris.* ILLIC HOMO ME INTERPOLABIT] ille homo mihi aliam formam dabit: vel meam veterem formam in nouam cõuertet: vel ille homo nouam mihi formam è vetere finget. sic fere Nonius, hunc locum proferens, docétque tractum esse ab arte Fullonia, qui poliendo diligenter vetera quæque, quasi in nouam speciem mutant. MEVMQVE OS FINGET D.] idem dicit aliis verbis aliam mihi oris formam deintegro affinget, vetere deleta. EXOSSATVM OS &c.] etiamnunc pugnum alloquitur, hoc modo, exossatum os eius sit oportet, id est, exos, & edentulum factum, concisum, cõtritum, edentatum, quem fortiter ferieris. Idem Pseudolo. *Exossabo ego illum similiter itidem, vt murenam coquus.* sic Menæchm. *atque hunc senem exossabo: dein dedolabo assulatim viscera.* Terent. Adelph. *Congrum istum maximum in aqua sinito ludere paulisper. vbi ego venero, exossabitur.* exossare ἐξοςαΐζειν dicunt Græci. QVASI MVRENAM EXOSSARE COQ.] in Pseud. *Exossabo illum similiter,* &c. nam iam suprà retulimus. VLTRO ISTIC, QVI EXOSSAT HOM.] hunc versum sic explicabam, perij, si iste, qui exossat homines, vltro me aspexerit, vltro, id est non appellatus, aut interpellatus: vel sic. perij, si iste, qui vltrò, id est non lacessitus, aut inuitatus, exossat homines, me aspexerit. Sim. Bosius, mutata interpunctione, sic: Vltro istic, qui exossat homines. iste, qui dicit se exossare homines, vltro istic. id est longè à me istic maneat. Ego sic malim: *Vltro istic, qui exossas homines:* vt intelligamus, Sosiam hic summissa voce, ita tamen, vt audiant spectatores, ad Pseudo Sosiam verba sua dirigere, hoc modo: Tu, qui exossas homines, vltro, id est vltra, seu procul istic, vbi tu es, mane: neque ad me propiùs accede: quæ sequuntur autem, rursum ad tertiam personam reuocentur, & ad spectatores solos pertineant: *perij,* &c. OLET HOMO QVIDAM M. S.] olet, mihi subintell. id est eius odor ad me peruenit. sic Milite glorioso. *Nescio vbi hic propè adest, quem expeto videre. olet, profectò.* Idem Mostell. *Mulier rectè olet, vbi nihil olet.* MALO SVO] suo damno olet, inquit. Nam dabit mihi pœnas, quisquis in manus meas incidet. sic infrà, non longè. *Na tu istic hodie malo tuo compositis mendaciis Aduenisti* &c. NVMNAM OBOLVI?] num quidnam odorem aliquem è corpore meo, aut ex ore hominibus afflo? Idem Casina. *Dij me hercle cupiunt seruatum. iam oboluit Casina procul.* Idem Menæchmis, *oboluit marsupium huic isthuc, quod habes.* Idem Mostell. iunxit cum quarto casu. *oboluisti allium: germana inluuies, rusticus, hircus, ara suis.* ATQVE HAVD LONGÈ ABESSE OPORTET] sermonem cœptum continuat Mercurius, solus loquens, ita tamen vt spectatores audiãt, hoc modo. debet ille non longè abesse quisquis est, quando eius odor nareis meas tetigit. *haud longè abesse,* subintell. eum, qui mihi olet: seu quem olfacio. Alij quidam sic hunc locum explicant, in his Bosius. Atque haud longe ab eo malum abesse oportet: id est nõ longè ab eo malũ abest: citò mihi ille dabit pœnas: citò fiet quod dico. à quibus dissentio. VERÙM LONGÈ HINC AFVIT] at si nunc non longè absum, certè longè afui: tum scilicet, cùm in castris fui. *afuit* autẽ legendum, quomodo edidi, & ita habent nostri ferè omnes libri veteres: non, vt vulgati, abfuit. qua de re nos plura in Commẽt. Lucret. & in Notis Cicer. Nec pauca ante nos Muretus in suis ad Philipp. scholiis. Verùm tamen non celabo lectorem, quosdam hic legere *afuat,* pro *afuit.* hac sentẽtia. Verùm vtinam Sosia hinc longè absit, siquidem vapulaturus est. Ego, libris inuitis, hæc verba Mercurij esse puto, vt & superiora, hoc modo. Atque is haud longè abesse debet: verùm longè hinc afuit. vt intelligamus Mercurium tanquam deum, scire, Sosiam, qui nunc præstò sit, longè hinc anteà afuisse, & interfuisse bello Thebano. Et ita plana erunt, miréque conuenient, quæ deinceps sequuntur. ILLIC HOMO SVPERSTITIOSVST.] id est homo est ariolus, qui sciat me longè hinc afuisse. Nam superstitiosus, præterquàm quod eum significat, qui nimiùm deos metuit, quod signum est deliramẽti, vt scribit Donatus in Andr. etiam fatidicũ, & fanaticum, & vel futurorũ augurem, vel præteritorum quæ humanitus scire non potuit, ariolũ significat. quod genus hominum insanum & furiosum est. sic vsurpat hanc vocem in Curcul. *Superstitiosus hic quidem est. vera prædicat.* Idem in Rud. *Quid si aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia, quidquid insit, vera dicet?* Hæc igitur est vera huius loci explicatio, quidquid Alciatus, & alij blaterent. Et cum hæc multò ante scripsissem, animaduerti Simeonem Bosium idem ferè sentire. GESTIVNT] gestit, inquit Festus, *qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exsultat.* Est igitur hîc tralatio à re animata, & ratione prædita, ad inanimam. & *gestiunt,* valet hoc loco, ita ad pugnam soluti, atque expediti sunt, vt gestire videantur: pugni ferire aliquem cupiunt. SI IN ME EXERCITVRVS] subintellige, es pugnos tuos, ita ad feriendum paratos. profert hunc versum Nonius in verbo exercere. DOMES] vt domes eos primùm in parietem, id est vt eos prius contra parietem mollias, & subigas, quàm me percutias: vt eis mollioribus factis, minus grauiter me ferias, minúsve graueis plagas incutias. AD AVREIS ADVOLAVIT] ad aureis celeriter peruenit, tralatio est. sic Lucret. lib. 6. *Denique per dissæpta domorum saxea voces Peruolitãt.* vox autẽ alicuius hominis scilicet, vel eius qui mihi olet. NÆ EGO HOMO INF. F. Q.] iocus, cuius occasio nata est, ex verbo *aduolauit.* nam si, quod volat, alas habeat

A habeat necesse est: vox autem Sosiæ volat: ergo vox Sosiæ alas habet. Vrbanè igitur ægrè fert, & queritur, se voci suæ alas non interuellisse: ne ad alios aduolare posset. VOLVCREM] pinnatam, pinnigeram, πτερόεσσαν, alis præditam, tanquam auem. hoc quoque ad ioci rationem pertinet. GESTITO] frequentatiuum verbum à verbo gesto: quo verborum genere crebrò vtitur Plautus. quæ colligentur in indice. ILLIC HOMO A ME SIBI MALAM R. ARC. IVM. S.] id est ille homo malum sibi à me quærit, quod suo iumento, hoc est sibi imponat: seu quo suum iumētum, id est seipsum oneret: proinde ac si dicat, malum sibi à me quærit, quo ipse oneretur, & vrgeatur. suo igitur iumento, ita accipiendum, vt sit dandi casus, & cohæreat cum prouocabulo, sibi κατὰ σύνθεσιν siue per appositionem, hoc modo, *sibi, suo iumento*, id est sibi qui ipse suum iumentum erit: quia, quemadmodum iumentis nostris onera imponere solemus: ita malum, quod sibi à me arcessit, ipse geret, nempe pugnos, plagas, vibices. Licet etiam sic explicare, & fortasse meliùs. *illic homo malam rem sibi à me arcessit iumento suo*, id est ille homo malam rem sibi à me petitum mittit, sua impensa, vel sua opera, & culpa: vt *suo iumento*, sit ablatiui casus. Nam superior explicatio violenta est. atque hanc explicationem confirmant ea, quæ deinceps sequuntur. Iumentum autem alij à iungendo dictum volunt, vt refert Gellius lib. 20. cap. 1. & Nonius in voce *iumentum*. Alij à iuuando: cuius appellatione intelliguntur omnia ani-
B malia, quæ onera gerunt, aut quæ currus trahunt, bobus exceptis. Pomponius lib. 5. ad S.C. &c. titulo de verb. & rer. significatione, scriptum reliquit, boues magis armentorū, quàm iumentorum nomine appellari. NON EQVIDEM VLLVM HAB. IVM.] nullum equidem habeo iumentum, quo scilicet dicis me malam rem arcescere. Iocus ex ambiguo. Nam Mercurius illud dixit prouerbialiter, & ἀλληγορικῶς: hìc simpliciter, & propriè accipit. LASSVS SVM] atque iccirco oneri ferundo impar. nam hoc eò spectat, quòd dixit Mercurius, Sosiam pugnis esse onerandum. E NAVI VT VECT.] postquàm è naui huc vectus sum, sed quo modo vectus dici potest, qui à portu, posteaquam è naui exiit, pedibus in vrbem venit? respondeo vel per translationem sermonis, *vectus sum*, positum pro veni: vel legendum, naui, vt vectus huc sum, detracto *e*, quod credibile est natum esse ex postrema vocali aduerbij hercle. NAVSEO] nausea laboro: nausea autem, est vomendi appetitus, ex nauigatione contractus. Cicer. lib 5. epist. ad Att. epist. 13. *nauigauimus sine timore, & sine nausea*. Plautus Merc. *Nausea edepol factum credo. verùm extemplo abscesserit*. VIX INCEDO INANIS] vix ingredi possum sine onere: nedum cum onere ire possim. NE IRE PESSE] ne me ire posse, &c. NESCIO QVEM] hominem ignotum, & quasi sine nomine. AVTVMAT] dicit, prædicat. HINC ENIM]
C vel legendum *Him enim*, vt sit anapæstus: vel, sic. *hinc enim* recta scriptura est, posterior syllaba vocis *enim*, breuis habenda est. VERBERAT] sic Lucret. lib. 6. de aëre. *Semper enim circumpositus res verberat aër*. METVO, VOCIS NE VICE] Metuo ne in locum vocis meæ, à qua ille suas aureis verberatas esse dicit, ego ipse vapulē. TIMEO, TOTVS TORPEO] sic in Trucul. *Lapidéus sum. cōmmouere me miser non audeo*. ibidem infrà. *Neq. vt hinc abeam, neque vt hunc adeam, scio. timore torpeo*. ILICET] sine dubio Festus. Donatus verò ad illud *ilicet*, *Ne te admiscte. nemo accusat Syre te* &c. Heautont. notat, *Ilicet semper finem rei significat, vt actum est: & ilicet dictum est per syncopen, pro ire licet*. &c Seruius lib. 6. Æn. ilicet docet esse nouissimum verbum, quo vtebantur, cōsumto cadauere, & collectis cineribus, eóque referendum illud esse scribit, *dixitque nouissima verba*. Plautus Capt. *Ilicet parasitica arti in maximam malam crucem*. Idem Cistell. *Actum est: ilicet. me infelicem, & scelestam*. CERTVM EST] decretum est, deliberatum est, stat sententia. HOMINEM CONTRA COLLOQVI] colloqui iunxit cum accusandi casu. licet tamen dicere, *hominem* regi à præpositione contra, vt sit ἀναστροφή. sed illo modo magis placet, vt contrà sit aduerbium, noteturque accentu graui in posteriore syllaba. QVI POSSIM VIDERI &c.] quo possim, &c. A ME VT ABSTINEAT M.] ne me attingat, seu ne me verberet. QVI VVLCANVM IN COR-
D NV. &c.] qui ignem in laterna cornea clausum geris? suprà Scena 1. *Sed Amphitruonis illic est seruos Sosia. A portu illic nunc cum laterna huc aduenit*. Lucretius libro secundo. *Præterea lumen per cornu transit*. QVI PVGNIS OS EXOSSAS H.] Supra, *Exossatum os esse oportet*, &c. VTCVNQVE.] legendum *vtruncunque*, non vt habent libri vulgati. *vtcunque*. Quod autem libri nonnulli veteres habent *vtrumque*: id deprauatum est, ex *vtruncumque* & *vtcunque* factum postea est, ex *vtrumque*. *vtruncumque* autem esse legendum, etiam ratio vincit. nam cū duo sint posita, *seruus, liber*: necessariò *vtruncumque* quod de duobus dicitur, non *vtcumque* quod de pluribus subsequi debet. Hoc enim significat Sosia, se vel liberum, vel seruū esse, vtruncumque de duobus ei libeat. si quis tamen *vtcunque* probet: *vtcumque*, hoc est quomodocumque. quod minus mihi probatur. VERBERO] mastigia. MENTIRIS NVNC IAM.] mentiris, qui dicas te verberare, cùm tamē neminem verberes. sic Bosius, quasi iocus sit ex ambiguo positus in voce *verbero*: quæ vt vult ille, Mercurio quidem nomen est: sed à Sosia, ridiculi gratia pro verbo accipitur, verbero as, at. Ego putabam hìc nullum esse iocum: & hæc verba, *mentiris nunc iam*, esse Mercurij, & detrahendam hinc esse Sosiæ personam, vt ita legatur. *verbero, mentiris nunc iam. At iam faciam, vt verum discas dicere*. quæ verba sic explico. verbero, mentiris nūc iam, qui dicas te esse vel liberum, vel seruum, vtruncumque animo tuo collibitum sit, cùm seruus sis, & qui seruus est, liber eodem tēmpore esse non possit, neque liber, seruus: at iam verberibus, &

plagis docebo te vera loqui. AT IAM FACIAM, VT VERVM DISCAS DICERE] Bosius hæc sic explanat, Dicis me mentiri, quia non verberaris, seu quia te non verbero. At iam faciam, vt verum dicas, cùm scilicet à me verberaberis. tunc enim te verberari dices, & verum dices. Verum hæc mihi non placet explicatio. Nam vt omnia inter se cohæreant, & congruant, qui dicit alterum mentiri, debet idem dicere, At faciam vt verum discas dicere. Nunc autem absurdum est, eum, qui ab altero mendacij arguitur, dicere illi, à quo arguitur, se facturum, vt ille verum loqui discat. Maneo igitur in sententia, vt existimem id omne quod est ab illo loco, *verbero* vsque ad verbum *dicere*, esse Mercurij orationem. POSSVM SCIRE, QVO PROFECTVS?] id est possúmne ex te cognoscere, quò ire cogitaris, cùm profectus es? vel sic, possum scire, quò intenderis, ex eo loco, vbi eras, proficiscens? sic loquitur etiam alibi: vt Aulul. *nunc, quò profectus sum, ibo.* Idem Trucul. *propè est, profecta quo sum.* subintelligendum autem est hoc loco, sis. vt sit, *profectus sis?* EGO TIBI ISTAM HODIE SCEL. COMPR. L.] horum quidem verborum sententia, vt à seruo Sosia accipiuntur, obscœna, & flagitiosa est, & castis auribus, atque animis indigna: sed tamen explicanda. Mercurius Sosiæ minatur, se loquacitatem, & argutiam eius compressurum. At Sosia sic accipit, quasi Mercurius minetur se Sosiam irrumaturum. Itaque respondet Sosia. non potes me irrumare. linguam enim habeo pudicam, non sellatricem, neque impudicam. sic in Rud. *Si ille te comprimere solitus: hic noster nos non solet.* Iocus igitur B est ex ambiguo. PERGIN ARGVTARIER?] id est pergísne argutè loqui? SINGVLOS] singulis noctibus vnum. LOCAT] collocat, ponit. [ADVENISSE FAMILIAREIS DICITO] dicito Creonti aduenisse Amphit. & eos, qui sunt ex eius familia. ACTVTVM] citò. Carisius. FAMILIARIS ACC. FAXO H. F.] tu qui familiarẽ te dicis, accipieris nõ vt familiaris, sed vt alienus, & inimicus, aut hostis. *Faxo accipieris,* locutio Plauto familiaris, & valde vsitata. quod genus in indice colligetur. Præterea in hoc genere loquẽdi, *familiaris familiariter*, inest venustas non parua. HORVM] Amphitruonis, & Alcmenæ. AT SIN' QVOMODO FACIAM EGO TE SVPERBVM &c.] locus παρὰ παραδοξίαν simul, & ex ambiguo. superbi sunt, elati, magnifici, opulẽti, qui sublimes sunt in equo, aut curru, aut rheda: aut qui à seruis portantur. Rursus, qui plagis contusi, & debilitati sunt, & qui grauia vulnera acceperunt, ij, quod pedibus ambulare nequeunt, auferantur sublimes necesse est. atq. hac ratione superbi dici possunt. Sic igitur Mercurius, scis ne quomodo te hodie superbum, id est elatum faciã, nisi hinc abis? Cui Sosia, *quomodo?* inquit. *auferere*, inquit Mercurius, *non abibis, si ego fustem sumsero.* Hæc est responsio præter exspectationem. Sosia enim, aut ipsi spectatores exspectabant, aliquid Mercurium responsurum, quo Sosia lætaretur. At ille præter omnium exspectationem respondet, se C Sosiam fuste debilitaturum, vsque adeò, vt suis pedibus abire non possit, sed ab aliis auferendus sit. Sic in Curcul. *tu auferere hinc à me si perges mihi Male loqui, profectò, cui ego, nisi malum, nihil debeo.* Huc pertinet illud Ciceronis lib. 5. accusationis. *Sic nonnumquam etiam res ad manus, atque ad pugnam veniebat. Iste enim, prætor seuerus, ac diligens, qui populi R. legibus nunquam paruisset, illis legibus, quæ in poculis ponebantur, diligenter obtemperabat. Itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquam occisus, relinqueretur,* &c. Et illud Homeri, ἰλ. ρ. non longè à princip. οὐδέ ἑ φημὶ πόδεσσί γε οἷσι κιόντα Εὐφρῆναι ἄλοχόν τε φίλην, κεδνούς τε τοκῆας. id est & eum nego suis pedibus euntem, oblectaturum vxorem caram, & venerandos parenteis. vel sic, & nego eum suis pedibus è prælio abiturum, sed ab aliis ablatum, mortuum, suæ vxori, & parentibus iniucundum spectaculũ præbiturum. Postremò φέρεσθαι, seu ferri sæpe locum habet, & verò propriè, in mortuis, vt notat Eustathius ἰλιαδ. ψ. ibi. φέρον πάτροκλον ἑταῖροι, id est ferebant Patroclũ mortuum sodales, & socij. Sic igitur hunc locum explico. Sed Nonius in voce *superbos*, docet, superbos à veteribus, mortuos esse dictos. Deinde profert hæc Plauti verba. hoc tantum. Ex quo licet intelligere, Nonium ex hoc Plauti loco, existimasse, superbum à veteribus positum esse interdum pro mortuo: & hîc superbum valere mortuum, propterea scilicet, quod mortui D in funere sublimes efferebantur. QVIN MED HVIVS FAM. &c.] Immo verò ego me ex hac familia familiarem esse dico. Med huius, pro me huius, vsitatum veteribus. solebãt enim interponere litteram d. inter duas vocaleis duarum vocum diuersarum. vt hic, & infrà non longè *præter med alius*, pro præter me alius, & *med erga* pro me erga, & alia sexcenta similia. VIDESIS] vide si vis. DOMO PROHIBERE] Virgil. lib. 1. Æneid. *hospitio prohibemur arenæ.* POSTVLAS?] æquum censes? ἀξιοῖς; PRÆFECTVST THEB. LEG.] præest Thebanis legionibus, Creontis iussu. QVICVM] cum quo. MALO TVO] sic suprà, *Olet homo quidẽ malo suo.* COMPOSITIS MENT.] comparatis, & de industria structis mendaciis. sic dixit, cõponere sycophantias, in Bacchid. *Nunc pater mi, proin tu ab eo vt caueas tibi, Sycophantias componit, aurum vt abs ted auferat.* Idem Pænulo. *composita est fallacia.* AVDACIÆ COLVMEN] hoc est, homo omnium mortalium audacissime: audacium princeps: ipsa audacia audacior. columen, eius rei, cuius est columen, validius ac firmius sit, necesse est. sic Terent. Phorm. *Oh bone custos salue: columen verò familiæ,* &c. ad quem locũ notat Donatus columen, vel culmen, vel columna. Idem ibid. columen, sustentatio, vel decus. M. Tull. lib. 3. Accus. *Timarchides autem, columen familiæ vestræ, premit fauceis defensionis tuæ.* Idem pro Sext. *Vnum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperij veteris, imaginem antiquitatis, columen reip. diceres intueri.* CONSVTIS DOLIS] sic loquitur Pseud,

A *Quid si hice inter se consenserunt, Calipho, Aut de compacto faciunt consutis dolis?* sic Græci ῥάπτειν δόλους μηχανάς. Dionyſ. Halycarnaſ. lib. 3. pag. 106. δειναὶ γὰρ ὦ Τύλλε μηχαναὶ πλέκονται καθ' ἡμῶν. καὶ δόλος ἄφυκτος ἔρραπται κατ' ἀμφοτέρων. id eſt graues enim machinæ, ô Tulle texuntur aduerſus nos, & dolus ineuitabilis, ſiue inexplicabilis aduerſus ambos conſutus eſt. Idem ibidem δόλον ῥάπτουσι τοιόνδε. Euripides in Andromacha. ψευδῶν ἄνακτες, μηχανορράφοι κακῶν Sophocles in Oedipo tyranno. de Tyreſia, φὰς ὑπάγοντι τοιόνδε μηχανορράφον. Hom. ὀδυσ. Π μάργε, τίη δὲ σὺ Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε ῥάπτεις, οὐδ' ἱκέτας ἐμπάζεαι, οἷσιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρος; οὐδ' ὁσίη κακὰ ῥάπτειν ἀλλήλοισιν. id eſt, Stulte, quamobrem Telemacho mortem, & diem extremum conſuis, neque ſupplices reuereris, quibus Iupiter teſtis eſt? nam nõ eſt pium mala ſuere alterum alteri. IMMO QVIDEM TVNICIS CONS.] iocus ex nomine quæſitus. CERTE PEDIBVS NON TVNICIS] alius iocus ex interpũctionis, ſeu diſtinctionis mutatione natus. Dixerat enim Soſia, ſe aduenire, tunicis conſutis, non dolis. Mercurius autem reprehendens, ait eum venire pedibus, non tunicis, quaſi coniunctim, dixerit, aduenio tunicis. INGRATIIS] inuitus velis, nolis. de hoc ſuprà. NON ARBITRARIVM] id eſt non incertum, neque in ſententia arbitri poſitum. Et fortaſſe ſpectauit differentiam arbitrij & iudicij: quã ſic M. Tull. explicat in oratione pro Q. Roſcio Comœdo. *Aliud eſt iudicium:*
B *aliud arbitrium. Iudicium, eſt pecuniæ certæ: arbitrium incertæ, ad iudicem hoc modo venimus, vt aut totam litem obtineamus, aut amittamus: ad arbitrum hoc animo adimus, vt neque nihil, neque tantum, quantum poſtulauimus, conſequamur,* &c. Licet etiam ſic hunc locum explicare. Hoc profectò certum eſt, quòd nunc vapulas: non arbitrarium, id eſt non in arbitrio tuo poſitum: non arbitrij tui. Omnino priorem explicationem malo. TVAM FIDEM OBS.] Soſia vapulãs vel ſimul vt vapulauit, Mercurij fidem implorat, atq. obſecrat. Videtur enim contra fidem ſuam facere, qui alterum immerentẽ verberat, aut iniuria afficit. Non poteſt autẽ dici, hîc *fidem*, ſignificare opem, & auxilium, vt apud Terent. Andr. ex ſententia Donati ibi. *Nihilne eſſe proprium cuiquam? Dij veſtram fidem.* ad quæ verba notat ille, fidem dixit, opem, & auxilium, vt *Tyrrhenámque fidem.* PRÆ VT FVTVRVM EST] præ eo, quod futurum eſt. Sic Mil. glor. *nihil hercle quidem hoc, Præut alia, quæ dicam.* Idem Mercat. *Pentheum diripuiſſe aiunt Bacchas. nugas maximas Fuiſſe credo, præut quo pacto ego diuorſus diſtrahor.* NAM PVGNIS VSV. F. T.] id eſt verberando, & cædendo pugnis, feciſti me tuum, vſu, id eſt vtendo me ad plagas accipiendas, pugnóſque tuos perferendos. vſu facere ſuum, ſic dictũ, vt vſucapere: ex quo vſucapio. PRO FIDI THEB. C.] Prò, vos inclamo, ciues Thebani, qui fidi eſtis. Nonnulli hîc legũt, *Prò fidem*, & ſubintelligũt, *imploro veſtrã.* VT ESSET QVEM]
C vt eſſet tibi aliquis, quem tu, &c. ITA DII FACIANT VT TV P. S.] Ita dij faciant, inquit, vt tu potius quàm ego, ſis Soſia: nẽpe, vt tu vapules, ego te verberem. ETIAM MVTIS?] etiam ne mu facere audes? etiam ne muſſas? mutire & muſſare, dicta ſunt à littera μῦ: quam ſolam, & nullam præterea, muti proferre poſſunt. Varro lib. 6. Plautus Bacchid. *Impinge pugnum ſi muttiuerit.* Idem Curcul. *non muttit cardo. eſt lepidus.* Idem Menæchm. *etiámne impudens Muttire vnum verbum audes, aut mecum loqui?* Terent. Andr. Itaque *Hercle nihil iam muttire audeo.* ad quem locum Don. Ennius: *nec dico, nec facio mu.* Vnde & mutos dicimus, quod Græci dicunt μύειν Qui totus locus apud Donatum hodie in libris vulgatis corruptus eſt. Iterum Terent. Hecyra. *Neque opus eſt adeò mutito.* mutito, inquit Donatus, id eſt, vel tenui dicto. NEMO, NISI Q.] ſic apud Hom. ὀδυσ. ι. Vliſſes qui vocetur, rogatur, reſpondet Οὖτις ἐμοίγ' ὄνομ' ἐστ', Οὖτιν δέ με κικλήσκουσι Μήτηρ, ἠδὲ πατήρ, ἠδ' ἄλλοι πάντες ἑταῖροι ſed alio conſilio, & propter aliam cauſam. SOCIENNVM] ſocium. Idem in Aulul. Ibo intro, atque illi ſocienno tuo iam interſtringam gulam. ſed hic verſus, *nam Amphitruonis ſociennum me eſſe volui d,* claudicat, niſi legamus, Namque Amphitruonis &c. SCIEBAM] legendum fortaſſis eſt, *Scibam*: aut *Sciebam* duarum ſyllabarũ faciendum eſt. FVGIT TE RATIO] id eſt erraſti. ſic loquitur Catullus in Carm.
D de Var. ſcorto. *Iſtuc, quod modò dixeram me habere, fugit me ratio.* ſumtum fortaſſis ab iis, qui in ratione ducenda errant, vel potius ab iis, qui non attendunt animum ad id, quod agitur: qui aliud agunt: quorum denique animus alibi eſt, quàm ibi, vbi corpus eorum eſt. idcirco aliud loquuntur, quàm quod ſentiũt, aut quod opus eſt. ſic idem fere dixit, Bacchid. *Vbi me fugiet memoria* &c. & Milite glor. *At nemo ſolus ſapit. nam ego multos ſæpe vidi Regionem fugere conſilij prius, quàm repertã habere.* VTINAM ISTVC PVGNI FECISS. T.] vtinã tui pugni me fugiſſent, & ita me non attingerẽt. vel vtinam te fugiſſent. id eſt vtinam pugnis careres. vtinam pugnos habere deſiiſſes. QVEM TV DVDVM ESSE AIEB. M.] vel legendum, *quem te d.* vel ſubintelligendum *te.* PER PACEM LICEAT] pace tua liceat: ſine tua offenſione liceat. INDVTIÆ] induciæ ſunt belli feriæ, inquit Varro, lib. de bello, & pace, vel pax caſtrenſis paucorum dierum, vt refert Gellius lib. 1. cap. 25. Idem Gellius indutias dictas eſſe arbitratur, quaſi tu dicas, *inde vti iã. Pactum indutiarum eiuſmodi eſt*, inquit, *vt in diem certum non pugnetur, nihílque incommodi detur: ſed ex eo die poſtea, vti iam, omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactúmque fit, vt ante eum diem ne pugnetur, atque is dies vbi venerit, inde vti iam pugnetur: idcirco ex iis, quibus dixi, vocibus, quaſi per quendam coitum, & copulam, nomen indutiarum connexum eſt.* Donatus apud Terent. Eunucho, *Induciæ*, inquit, *ſunt pax in paucos dies, vel quòd in diem dentur, vel quod in dies otium præbeant.* Nõnulli alij ab initu indutias ductas eſſe volũt, quòd, pactis induciis, alteris ad alteros vltro, citróque ſine pugna im-

pune ire licet,ex quibus omnibus etymologiis intelligere licet, hoc nomen ſcribēdum eſſe cum A
t. in tertia ſylla. non cum c. Inducias Græci *ἐκεχειρίας* appellant ſignificantiſſimo vocabulo, à
verbo ἔχω, & χεὶρ, quod per induciarum dies abſtineantur, ſeu contineantur manus à pu-
gna. TVÆ FIDEI CREDO?] poſsim ne tutò ſine aliquo ſponſore locuplete,tuam vnius
fidem ſequi,& me tuæ fidei committere? QVID SI FALLES?] me, vel fidem tuam. ſed
dic,*me*, potius. vt in illa antiquiſſ. iurandi formula,*ſi ſciens fallo*. M. Tull. epiſt.ad Mariū. *Is iu-
rare cùm cœpiſſet: vox eum defecit in illo loco. Si ſciens fallo*. Propert.lib.2. Eleg. 20. *Oſſa tibi iuro per matris,
& oſſa parentis: Si fallo,cinis,heu,ſit mihi vterque grauis*. Idem lib.4.eleg.ad Cinth. *Iuro ego fatorum nulli
reuocabile carmen: Tergeminúſque canis ſit mihi molle ſonet: Me ſeruaſſe fidem ſi fallo, vipera noſtris Sibilet in tu-
mulis, & ſuper oſſa cubet*. TVM MERCVRIVS SOSIÆ IR.] tum,id eſt, ſi ſciens fallo. Lo-
cus. Nam cùm ſit ignotus Soſiæ Mercurius, cúmque ſe Soſiam eſſe prædicet : malum ſibi pre-
cari putatur à vero Soſia,ſi fallat:cùm re vera Mercurius malum ei precetur.proinde ac ſi ita di-
cat,tum ego tibi iratus ſim,ſi fallam,ſcilicet:ſeu ſi fallo. Porrò autē deos ſibi habere iratos vult
nemo. Hinc illud loquendi genus antiquiſſ. *quis illi dij irati:* de quo ſuo loco. VT VT ES F.]
id eſt quomodocunque es facturus. Donatus ad illud Terentij Andr.*Iam vbi vbi erit, inuētum ti-
bi curabo* &c.notat, *vbi vbi*, in prima parte vim ſuam tenet : in poſteriore productionem : & eſt
quemadmodum vt vt,qua qua,vnde vnde:pro vbicunque,vtcumque,quacumque,vndecūque. B
TV ME VIVVS HODIE N. F.] Tu viuus nunquam facies, vt non ſim Soſia. Numquam
me facies quin ſim,dictum more Græcorum,& Comicorum, pro nunquam me facies non eſſe:
id eſt,nunquam facies vt non ſim.Sic autem legendum,vt edidi,& vt ante ediderat Camerarius,
Tu me viuus hodie nunquam, &c.non,vt quidam volunt, *tu me viuo*, &c.quam lectionem, & verſus
ratio,& ſententia reſpuunt. Adde quòd reclamant libri veteres,qui habent *viuus* : quibus cum
congruunt omnes vulgati. Sententia autem in promptu eſt. tu viuus nunquam facies,&c. ergo
multo minus mortuus. vel ſic. tu excedes è vita,ſeu moriere prius,quàm iſtuc facias. Quòd au-
tem alij nonnulli,qui item legunt *viuo*,pro *viuus*, volunt hæc eſſe verba Soſiæ,vſque ad, *Hic ho-
mo*,&c.non placet.ſunt enim hæc,Mercurij:&,quæ deinceps ſequuntur, Soſiæ, par pari Mercu-
rio referentis. Quemadmodum enim Mercurius dixit, Tu quandiu viues, nunquam efficies, vt
non ſim Soſia:ita Soſia,par referens,reſpondet, Certè nūquam me alienabis ab hac familia no-
ſtra, quin ſim huius familiæ ſeruus, & familiaris. TV ME ALIENABIS NVNQVAM]
nunquam me, qui ſum familiaris, & domeſticus, alienum facies. NOSTER] è familia no-
ſtra, vel Amphitruonis, heri noſtri, ſeruus. PRÆTER MED ALIVS] præter me alius.
QVOD MIHI PRÆDICAS VIT. &c.] qui me dicis inſanum eſſe,tu ipſe es. Iam inſania,
animi vitium eſt. MALVM] interiectio eſt hoc loco,malum : qua vtitur Plautus millies. infrà C
ead.comœd.*Quas malum,nugas*? idem Captiu.*Niſi ſi meo aliquam corde machinor,aſtutiam*. Quam? ma-
lùm,quid machiner? cætera exempla collecta reperientur in indice. Terent. Eunucho. *Qui ma-
lum alij*? ad quem locum Donatus, malùm, inquit, per parentheſin ſuauiter infertur. Plau-
tus in Epidico. Quæ malùm hæc impudentia eſt? Et non interponitur, malum, niſi oculis
conuerſis ad eum, quid, quod reprehendimus, dixerit. Itaque *malum*, nunc interiectio eſt.
HAC NOCTV] hac nocte. Sic veteres loquebantur, vt refert Macrobius libro 1. cap. 4.
teſtem Ennium producens annalium.Qua Galli furtim noctu ſumma arcis adorti Mœnia con-
cubia,vigiléſque repente cruentant.Idem annal.3.*Hac noctu filo pendebit Etruria tota*.EX PORTV
PERSICO]id eſt,ex mari Euboico,quòd in eo ſteterit claſſis Perſarum. Feſtus. NON VIGI-
LO?] quaſi dicat,non dormio,neq. dormito,neque vigilans ſterto,ſed planè vigilo. MALÆ]
maxillæ. QVID IGITVR DVBITO?] domum introire? EMENTITVS] es ſubintell.
quod eſt Plauto vſitatiſſimum. SOLVTA EST NAVIS] Sic in Sticho. *Hodie ſoluta eſt nauis
aliquanto prius*. Sic Horat.epod.od.x. *Mala ſoluta nauis exit alite*, & *ſoluere nauim*. dicūt Latini,ple-
na,ſeu integra locutione. Plaut.Mil.glor. *Niſi eat, te ſoluturum eſſe nauim ventum operam dare*. Idem D
Merc. *iiſce confectis,nauim ſoluimus*. Dicunt & *ſoluere* ſimpliciter,nec adiecta voce *nauim*. Cicer.lib.
7. epiſt.ad Att. Idem lib.3.de Off. *Si idem ſciat complureis mercatores Alexandria
ſoluiſſe*, &c. Idem pro Murena. *Quòd ſi è portu ſoluentibus ij, qui in portum ex alto inuehuntur, præcipere
ſummo ſtudio ſolēt*,&c. Tacitus lib.2.*Nec Piſo moratus vltra naueis ſoluit*.&c. ET VBI PTERELA
REX REGNAVIT,&c.] & oppidum, in quo Pter. r. reg. exp. VI PVGNANDO] vi &
virtute,non pactione.Græci dicunt κατ' κράτος:quod notarat Boſius. OBTRVNCAVIT] in-
teremit. ſuprà de hoc verbo. AVTVMARE] dîcere. Nonius. MEMORAT MEMO-
RITER] aduerbium & verbum cui adiungitur,eiuſdem originis.talia ſunt illa, *propere properas,
ſapienter ſapit, memoriter meminiſſe*. quæ indicabuntur ſuis locis, & collecta ſub vno quaſi aſpectu
ponentur in indice. PTERELA REX QVI POTITARE &c.]ordo eſt, datū eſt ſubintelli-
ge,vel repete ἀπὸ κοινοῦ,id,*qui*,id eſt quo,Pterela rex potitare ſolitus eſt, videlicet patera aurea.
OBSIGNATA SIGNO EST] pleonaſmus. CVM QVADRIGIS SOL EXOR.] ſol
exoriens cum curru à quatuor equis tracto:vel cum quatuor equis currui iunctis.Signis quibus
obſignarent,vtebantur antiqui vel ſuis ipſorum imaginibus, vt Plautus Curculione ſignum
noſce? noſtin? LY. quidni nouerim? Clypeatus elephantum vbi machera diſſicit. Pſeud. *Ea cauſa
miles hìc reliquit ſymbolum, Expreſſam in cera ex annulo ſuam imaginem*. vel maiorum ſuorum. Cicer.
Catil.

A Catil. 3. *tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsiui, cognosceréntne signum. annuit. Est verò, inquam, signũ quidem notum, imago aui tui, clarissimi viri, qui amauit vnicè patriã, & ciues suos: quæ quidem te a tanto scelere etiam muta reuocare debuit.* Vtebantur & imaginibus, quas arbitrio suo sumebant: vt ex Augusto intelligere licet: de quo sic Suetonius. *In diplomatibus, libellisque, & epistolis signandis initio Sphinge vsus est: mox imagine Alexandri Magni, nouissimè sua, Dioscoridis manu sculpta: qua signare insecuti quoque Principes perseuerarunt.* Sic Amphitruo vtebatur pro signo, sole cum quadrigis exoriente. QVID ME CAPTAS CARNIFEX?] quid me captas, id est, quid me capere conaris? quid mihi insidiaris, vt me capias? Sic idem infrà ead. comœd. *Me captas, quia tute ab naui clanculum huc alia via Præcucurristi,* &c. ibidem. *Tu si me captas impudicitiæ, non potes capere.* Terent. Hecyra. *Iniurium est autem vlcisci aduersarios? Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?* ARGVMENTIS VINCIT, &c.] hæc loquitur Sosia, ad spectatores versus. ALIVD NOMEN QVÆRENDVM EST M.] quàm Sosiæ, scilicet: nam hic vincit, se Sosiam esse. LEGIONES CVM PVG. MAXIMÈ] suprà. *Nam cùm illi pugnabant maximè, ego tum fugiebam maximè.* INDE IMPLEVI CYRNEAM] Secutus sum Nonium, qui ita legit, & codicem Huraltinum, in quo ita scriptum est, nõ *hirneam*, vt habent omnes libri vulgati, & nonnulli manuscripti. Est autem cyrnea, seu cirnea, vt docet

B Nonius, vas vinarium. Deinde profert hunc versum. INGRESSV'ST VIAM] allegoria est. significat enim, eum, non aberrare à recta regione, & via veritatis. Sic ferè in Pseud. *is leno viam.* EAM EGO ITA VT MATRE FVERAT N. V. ED. M.] eam cyrneam vini meri, ita vt matre fuerat natum, id est ita vt ex vite, seu ex vua fuerat expressum, eduxi, id est ebibi, ex hausi. exsiccaui. hæc verba igitur, ita vt matre fuerat natum, valent, merum, non dilutum. nam vinũ, cùm ex vua nascitur, merum est. educere autem, hoc est ebibere: quemadmodum ducere, bibere. Horat. *ducere nectaris Succos.* oda. 3. lib. 3. &, *sed pressum Calibus ducere Liberum Sigestis,* &c. oda. 12. lib. 4. & M. Tull. Tuscul. 1. *obduxit venenum, vt sitiens.* MIRA SVNT] Mirum est. Sic Plautus loquitur millies. EBIBERIM] eduxerim vt suprà, non longè. TV NEGAS MED ESSE?] Tu negas me esse? d. interpositum causa versus, vel vt vitetur hiatus, si e. non eliderctur. QVID EGO NI N.] quid ni ego n. NAM INIVRATO, SCIO, PLVS CR. M.] Sic M. Tull. Actione prima. *Nec tamen eo animo sum, vt eo iudice, quàm prætore, hanc rem transigi malim: & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere.* Idem pro Roscio Comœdo. Tibi verò, Piso, diu deliberandum, & concoquẽdum est, vtrum potius Cheręæ iniurato, in sua lite, an Manilio, & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. SALTEM] saltem, est quod barbari dicunt, ad minus, Itali almanco: Galli, à tout le moins: Germani. Donatus ad illud Terẽtianum. Andr. *vt aliquot*

C *saltem nuptiis prodat dies,* notat saltem desperatis rebus solam petentes salutem, hoc verbo vtimur. Ex quibus verbis intelligere licet, hanc vocem natam esse à re militari, atque adeò à captiuis, qui nihil aliud à victore, quàm salutem, petant. quod ab eodem Donato in Adelph. traditum est, ad illud. *Meum mihi reddat, saltem quanti emta est, Syre.* Sic crebrò apud Homerum victi & capti illud vsurpant ζώγρει id est cape me viuum. noli me interimere, sed serua, vt me abs te prætio redimam. IGNOBILIS] ignotus, & sine nomine: vt omnes homines te ignorent. Nam huc pertinet quod infrà dicitur. *Nisi etiã is quoque me ignorabit.* sic in Pseud. *peregrina facies videtur.* CONTEMPLO] contemplor. Notat Nonius veteres dixisse contemplo pro contemplor, profértq; cùm alia ex aliis scriptoribus exempla, tum illud præterea ex Plauto in Asin. *meum caput contemples.* IN SPECVLVM INSPEXI] sic loquitur Terent. Adelph. *Postremò tanquam in speculum, in patinas Demea Inspicere iubeo:* &c. SIMILIST] similis est. sic autem legendum, vt edidimus, non *simil'est*: quamquam scio nõnullis hoc placere, simil'est, pro similis est. SVRA] sura pars tibiæ posterior, & crassior, pulpa cruris. γαστροκνημίαν nominant Græci, quasi tibiæ ventrem. Idem Plautus Pseud. *vbi suram adspicias, scias posse eum gerere crassas compedes.* TONSVS] tonsus pro tonsura, vt docet Nonius, hunc locũ proferens. profert & versum ex Accio, Amph. *sed quanam hæc*

D *est mulier, funesta veste, tonsu lugubri?* NASVM] nasum in neutro genere dixisse veteres indicat & Nonius, testem citans Lucilium lib. 7. *Quem oculi non sunt, neque nasum,* &c. idem lib. 22. *Nasum rectius nunc homini'st, suraq; pedésque.* DENS, LABRA] sic legendum, non vt vulgò, *vel labra*. Nam prӕter quàm ratio vulgatam lectionem refellit, codicis Huraltini litura in hoc loco, scripturam, quam restitui, adiuuat. enumerantur autem hîc omnia alia ἀσυνδέτως, vt dubium non sit, quin, *vel labra*, mendosum sit. TOTVS] subintell. similis est mihi. CICATRICOSVM] ex verberibus. NOVI HERVM, &c.] sic in Menæchm. *Saluus saluos alios video, nouos homines, alloquor.* SANÈ SAPIO, ET SENTIO] id est non desipio, non sum sensus expers. φρονῶ, καὶ αἰσθάνομαι. οὐκ ἄφρων, οὐδ' ἀναίσθητός εἰμι. sic in Mil. glor. *Mihi ego video, mihi ego sapio, mihi ego credo plurimum,* &c. PVLTABO] pulsabo, sic veteres. QVO AGIS TE?] quo te confers? quo te capessis? QVADRIGAS SI NVNC INSCENDAS IOVIS, &c.] hyperbole. credibile enim est Iouis quadrigas esse celerrimas. sic Asin. *Nam si huic occasioni tẽpus sese subterduxerit, Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.* & Aulul. *Quod iubeat, citis quadrigis properet persequi.* & Pœnulo. *Nisi ego illum iubeo quadrigis ad carnificem rapi.* eodem pertinet illud Horat. sat. 7. lib. 1. *Sisennas, Barros vt equis præcurreret albis.* ITA VIX POTERIS EFFV.] ita, id est etiã cùm inscenderis quadrigas Iouis, & iis vectus aufugeris. EFFVGERE] euadere. TVÆ SI QVID VIS, NVNTIARE: &c.] id est tuæ heræ, si quid vis, nũtiare te sinam: sed hanc nostram heram, non

tuam; adire non sinam. licet etiam ita explicare, *Tuae herae, si quid vis, nuntiare licet.* vt verbum *licet* A repetatur à superiore: sed malo verbum *sinam* sumi ἀπὸ κοινοῦ: vel bis positum intelligi. IRRITASSIS] irritaueris. LVMBIFRAGIVM AVFERES] hoc est, lumborum fracturam, seu lumbos fractos auferes. lumbifragium, nomen cõpositum, à Plauto fictum. cuiusmodi sunt alia sexcenta, quæ collecta reperientur in indice, in voce nomina. VBI EGO PERIII VBI IMM. &c.] sic Mil. glor. *Quid metuis?* So. *enim ne nosmet perdiderimus vspiam.* VIVO FIT QVOD NVNQVAM Q. M. F. M.] id est mihi viuo, vel me viuo, imago mea præfertur, quod nunquam quisquam faciet, me mortuo. locus ex imaginis mentione, & nomine quæsitus: & ad consuetudinem Romanorum referendus. solebant enim maiorum imagines præferri in funeribus clarorum virorum. Cuius rei exemplum exstat luculentum apud M. Tull. lib. 2. de Oratore, posteaquam de Crassi facetiis locutus est, ibi. *Quis est igitur, qui non fateatur, hoc lepôre, atque his facetiis non minus refutatum esse Brutum, quàm illis tragœdiis, quas egit idem, cum casu in eadem causa funere efferretur anus Iunia?* sequitur paucis pòst. *Brute quid sedes? quid illam anum patri nuntiare vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides? quid maioribus tuis?* Hoc igitur significat Sosia se viuo, præferri imaginem suam, cum tamen, ipso mortuo, quando efferetur, nemo imaginem eius similem, funeris honestandi causa, sit laturus. Namque in seruorum funere nullæ præferri imagines solebant. Non dissimilis est huic ille locus in Mostell. *Ludos ego hodie viuo, præsenti hic seni Faciã, quos credo mortuo nunquam fore.* Nam in funere clarorum virorum ludi funebres instituebantur. ME IGNORABIT] me non cognoscet, seu agnoscet, sic idem infrà ead. comœd. *quem omnes mortales ignorant.* sic Terent. Heautont. *Et me ignorat, Clitipho.* Idem Eunucho. *Quid? illi te ignorabant.* QVOD ILLE FACIAT IVPITER] *ille* pronunciandum sublato cælum versus digito. faciat ille Iupiter, inquit, vt Amphitruo me ignoret. nam hoc si contingat, eadem opera sim liber, scilicet. Itaque subiungit, quare id optet. VT EGO HIC HODIE RASO CAP. C. C. &c.] id est vt fiam liber. Nonius, *Qui liberi fiebant, inquit, ea causa calui erant, quòd tempestatem seruitutis videbantur effugere, vt naufragio liberati solent.* Plautus Amphitruo. *vt ego hic hodie* &c. Plutarchus in Tito Flaminino. οἱ γὰρ ἄνδρες οὗτοι, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις, ὅταν ἐλευθερωθῶσι, ξυρεσθαί τε τὰς κεφαλὰς, καὶ πιλία φορεῖν ταῦτα δράσαντες αὐτοί, τῷ Τίτῳ θριαμβεύοντι παρείποντο. id est, hi enim viri quemadmodum consueuerunt serui, vbi manu missi fuerint, rasis capitibus pileos gerere, ita ipsi ornati Tito triumphanti comites se præbuerunt. Appianus de bello Mithridat. de Prusia loquens. ἀπήντησε τοῖς ῥωμαίων στρατηγοῖς εἵματι ῥωμαϊκῷ ἀμπεχόμενος, ὃ καλοῦσι τήβεννον, καὶ ὑποδήματα ἔχων Ἰταλικά, τὴν κεφαλὴν ἐξυρημένος, καὶ πῖλον ἐπικείμενος, ὥσπερ οὕτω τινὲς προΐασι τῶν ἐν διαθήκαις ἐλευθερωθέντων, C &c. id est Prusias obuiam processit Romanorũ imperatoribus togatus, & Italico more calceatus, capite raso, & pileatus, quomodo ornati nonnulli prodeunt in publicum, eorum qui in testamentis libertate donati sunt. Suetonius in Tiberio. *ac primò Præneste, inde Neapolim euasit: seruisq. ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit.* Idem in Nerone Claudio. *Obiit xxx. & secundo ætatis anno, quo die quondam Octauiam interemerat. tantúmq. gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurrerit.* Itaque Castor & Pollux, qui sotêres, id est seruatores, & liberatores Græciæ dicuntur, pileati fingebantur, quia pileus sit insigne libertatis. quamquam alij hanc eius rei causam afferunt, quod essent Lacones: Lacedæmonij autem pileati pugnarent. Sic enim Festus, Pilea Castori, inquit, & Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est. Quid quòd Lares quoque pileati fingebantur? quod ego vidi nuper in nummo argenteo, quem mihi ostendit Clemens Teueninus, homo & sæpe antea à me honoris causa nominatus, & sæpe posthac nominandus. Sedent autem in eo, quem dixi, nummo, Lares, (percurram enim reliquũ illius nummi argumentum, quamuis non admodum ad id, quod nobis, in præsenti propositum est, pertineat) pelle canina amicti, canis circum pedes eorum stat. Vulcanus etiam pileatus, dimidiatus cum forcipe supra eorum capita positus est. In altera parte est Veiouis iratus, seu Appollo D iaculator, & sagittam mittens. Quoniam autem Pilei mentio incidit, ne hoc quidem adscribere me pigebit, quod etiam ex illo nummo didici, valde eos falli, qui putant, pileũ & petasum idem esse. Nam petasus, vt suprà diximus, latus, & amplus erat, vt pote ad ardorem solis, & imbrem defendendum comparatus: pileus verò, non latior, quàm corporis figura, & magnitudo postulat. Seruius ad illum versum Æn. 8. *Nascenti cui treis animas Feronia mater,* notat Feronia, Nympha Campaniæ, quam etiam suprà diximus. Hæc etiam libertorum dea est: in cuius templo, raso capite, pileum accipiebant. cuius rei etiam Plautus facit mentionem. *Quod vtinam ille faxit* &c. Postremo, vt ad nummos redeam, memini me videre in nummis Clementis Teuenini, quem suprà commemoraui, quatuor in quibus expressa erat Bruti effigies pileata, cum pugiunculis. quod significat, Brutum liberasse populum Ro. tyranno interfecto. Ne hoc quidem præteribo A. Gellium tradidisse lib. 7. cap. 4. seruos, quorum nomine venditor nihil præstaret, pileos venundari solitos. Tit. Liuius lib. 34. annalium: *Præbuerunt speciem triumpho capitibus rasis, qui seruitute exemti fuerant.*

BENE

MERCVRIVS.

A Bene prosperéque hoc hodie operis, processit mihi.
Amoui à foribus maximam molestiam:
Patri vt liceret tutò illam amplexarier.
Iam ille illuc ad herum quom Amphitruonem aduenerit,
Narrabit seruum hinc sese à foribus Sosiam
Amouisse: ille adeò illum mentiri sibi
Credet: neque credet huc profectum, vt iusserat.
Erroris ambo ego illos & dementiæ
Complebo, atque omnem Amphitruonis familiam,
Adeò vsque satietatem dum capiet pater
B Illius quam amat: igitur tum demum omnes scient,
Quæ facta, denique Alcumenam Iuppiter
Rediget antiquam coniugis in concordiam.
Nam Amphitruo actutum vxori turbas conciet,
Atque insimulabit eam probri: meus pater
Eam seditionem illi in tranquillum conferet.
Nunc de Alcumena dudum quod dixi minus,
Hodie illa pariet filios geminos duos,
Alter decumo pòst mense nascetur puer,
Quàm seminatus, alter mense septumo.
Eorum Amphitruonis alter est, alter Iouis.
C Verùm minori puero, maior est pater,
Minor maiori: iámne hoc scitis quid fiet?
Sed Alcumenæ huius honoris gratia,
Pater curauit vno vt fœtu fieret,
Vno vt labore absoluat ærumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina vt celetur suspicio.
Quanquam, vt iam dudum dixi, rescíscet tamen
Amphitruo rem omnem. quid igitur? nemo id probro
Profectò ducet Alcumenæ. nam deum
D Non par videtur facere, delictum suum,
Suámque culpam expetere in mortalem vt sinat.
Orationem comprimam, crepuit foris.
Amphitruo subditiuus eccum exit foras
Cum Alcumena vxore vsuraria.

Bene prospereqve hoc hodie op. pr.] felicem hodie exitum habuit hoc operis, quod confeci in Sosia amouendo à foribus. sic loquitur Terent. Adelph. *meditor esse affabilis: & bene procedit.* & M. Tull. pro Rabirio Post. *cui bene quid processerit, eum multum vidisse.* Ad hervm qvom Amphitr.] quom ad herum Amphitr. aduen. Narravit servvm hinc sese, &c.] ἀμφιλογία, narrauit sese à seruo Sosia hinc à foribus esse amotú. Erroris] translatè posuit errorem, pro eo mentis, aut animi affectu, quo id credit, quod non est: nó credit quod est. vt hic Amphitruo putat vxorem esse deliram, aut cum alio viro rem habere. Alcumena putat se cum Amphitruone rem habuisse, quæ cú Ioue habuerit, &c. Adeo vsqve satiet dvm] eò vsque dum pater libidinem suam explebit, Alcmenam com-

plexus. CONCIET] commouebit, à verbo concio cis. INSIMVLABIT] Donatus ad illud Terentij, Phorm. *si herum insimulabis auaritiæ, male audies.* notat: insimulare, est crimen ingerere: insimulatio, est falsi & veri criminis incusatio. Cic. *nihil eorum, quæ Galli insimulabant, negarunt.* PROBRI] adulterij, turpitudinis, flagitij. Festus, *Probrum, stuprum, flagitium.* Cecilius. *Ea tum compressa parit huic puerum, sibi probrum.* EAM] eam vnius syllabæ est. SEDITIONEM] στάσιν, διάστασιν, dissentionem, discordiam. IN TRANQVILLVM CONFERET] tranquillabit, sedabit, in tranquillitatem rediget. ALTER DEC.] Alter puer, Iphiclus. SEMINATVS] ἐσπαρμένος satus, ab Amphitruone scil. AMPHITRVONIS ALTER EST] Iphiclus. ALTER IOVIS] Hercules. MINORI] Herculi, qui septimo mense pòst quàm seminatus est à Ioue, nascetur. MAIOR P.] Iupiter. MINOR] minor pater, Amphitr. MAIORI] Iphiclo, qui decimo mense postquàm ab Amphitruone seminatus est, nascetur. SED ALCVMENÆ HVIVS] postrema syllaba vocis Alcumenæ hîc nõ eliditur. VNO VT FOETV] vt vno onere, vnáque vt ita dicam, grauidatione, & fœcundatione. FIERET] hîc *fieret*, primã habet productam. VNO VT LABORE] vt vno labore vel grauidationis, vel partus. ABSOLVAT ÆRVMNAS DVAS] id est liberetur & soluatur ærumnis duabus, ærumnas appellat labores, & dolores partus, qui sunt graues, & onerosi. Festus, ærumnas à verbo Græco αἴρω quod valet tollo, dictas putat. Ideoque ærumnas, seu ærumnulas, docet esse furcillas, quibus viatores, aut geruli onera, & sarcinas gerunt. Carisius verò docet per e. solum scribi posse, quòd mentem eruat: vel per æ. quòd mœrorem nutriat. ET NE IN SVSP. PON. STVPRI.] & ne vocetur in suspicionem stupri vocis *suspicione* syllaba secunda, longa est. quòd eò scripsi, quòd nonnulli, & apud Plautum, & apud Terentium, in locum vocis *suspicio*, & *suspicionis* &c. suspectionis nomen substituunt. non rectè. ET CLANDESTINA VT CEL. SVSP.] lego Et clandestina vt celetur susceptio, vt per susceptionem clandestinã, intelligamus vel clandestinam Iouis receptionem, & intromissionem in domum Amphitruonis, ab Alcumena, vel secundam conceptionem, quam superfœtationem vulgò nominant. licet etiam per susceptionem, intelligere filij susceptionem, vt Latini dicunt, suscipere liberos. sed illud primo loco positum malo. RESCISCET TAMEN] Gellius lib. 2. cap. 19. *qui factum aliquod occultius, aut inopinatum insperatúmque cognoscit, is dicitur propriè rescire.* lege cetera apud Gellium, Donatus ad illud Terent. in Hecyra. *Hoc vbi senex resciuit*, &c. notat, *scimus quæ ad nos deferuntur: rescimus celata.* NAM DEVM NON PAR VIDETVR FACERE &c.] ordo, & sententia est, nam non videtur æquum, deum facere, id est committere, vt sinat culpam suam expetere, id est recidere, erumpere, resilire, redũdare, in mortalem, verbi gratia, in Alcumenam. sic fere Nonius in verbo *expetere.* CREPVIT FORIS] Propterea quòd Athenis fores aperiebantur, & reuoluebantur publicam viam versus, idcirco qui domo exire volebat, antequam foreis aperiret, & ianuam, seu valuam in publicum retorqueret, sonitum aliquem vel manu, vel aliquo alio pacto edebat, ne ianua in aliquem prætereuntem non præmonitum irrueret. Sic apud Aristoph. ψοφεῖ τις ἔνδον, id est sonitum edit aliquis intus. hoc est parat aliquis exire domo. Hoc pluribus verbis explicat Plutarchus in Poplicola: cuius verba non me pigebit huc adscribere, quamuis ea relata sint à Mureto lib. 1. var. lect. cap. 17. Sic igitur Plutarchus. Τὰς δὲ ἑλληνικὰς πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες, ὅτι κόπτουσι, καὶ ψοφοῦσι τὰς ἑαυτῶν θύρας ἔσωθεν οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γένοιτο τοῖς παρερχομένοις, ἢ προεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν. id est Græcorũ autẽ ianuas omnes antea taleis fuisse dicunt, à comœdiis hãc opinionem adepti, quia pulsant, & percutiunt ianuas suas intrinsecus ij qui sunt in publicum progressuri, vt ij, qui prætereunt, aut qui ante eas fores stant, extra præsentiant, & ne deprehendantur à valuis in angiportum proiectis. SVBDITIVVS.] subdititius. in locum veri Amphitruonis subditus. ὑποβολιμαῖος. VSVRARIA] cuius habet vsum fructum. suprà in Argumento. *Vxorem cepit Alcmenam vsurariam.*

IVPITER, ALCVMENA, MERCVRIVS.

IVP. BEne vale Alcumena, cura rem communem, quod facis.
Atque imperce, quæso, menses iam tibi esse actos vides.
Mihi necesse est ire hinc: verùm quod erit natum, tollito.
AL. Quid istuc est mi vir negocij, quòd tu tam subitò domo
Abeas? IVP. edepol haud quod tui me neque domi distædeat.

Sed vbi

Sed vbi ſummus imperator non adeſt ad exercitum,
A Citius quod non facto eſt vſus,fit,quàm quod facto eſt opus.
ME. Nimis hic ſcituſt ſycophanta,qui quidem meus ſit pater.
Obſeruatote,quàm blandè mulieri palpabitur.
AL. Ecaſtor te experior,quanti facias vxorem tuam.
IVP. Satin habes ſi fœminarum nulla eſt,quam æquè diligam?
ME. Edepol næ illa niſi fictis rebus te ſciat operam dare,
Ego faxim te Amphitruonem eſſe malis,quàm Iouem.
AL. Experiri iſtuc mauellem me,quàm mi memorarier.
Prius abis,quàm lectus vbi cubuiſti concaluit locus.
Here veniſti media nocte,nunc abis.hoccine placet?
ME. Accedam,atque hanc appellabo,& ſupparaſitabor patri.
B Nunquam edepol quenquem mortalem credo ego vxorem ſuam
Sic efflictim amare,proinde vt hic te efflictim deperit.
IVP. Carnifex non ego te noui? abin' è conſpectu meo?
Quid tibi hanc curatio eſt rem,verbero,aut mutitio?
Quem pol ego iam ſcipione. AL. ah noli. IVP. mutito modò.
ME. Nequiter penè expediuit prima paraſitatio.
IVP. Verùm quod tu dicis mea vxor,non te mi iraſci decet.
Clanculum hinc abiui à legione,operam hanc ſurripui tibi:
Ex me primo prima ſcires rem vt geſſiſſem publicam.
Ea tibi omnia enarraui:niſi te amarem plurimum,
C Non facerem. ME. facítne vt dixi?timidam palpo percutit.
IVP. Nunc ne legio perſentiſcat,clàm illuc redeundum eſt mihi.
Ne me vxorem præuertiſſe dicant præ republica.
AL. Lacrumantem ex abitu concinnas tu tuam vxorem. IVP. tace
Ne corrumpe oculos , redibo actutum. AL. id actutum diu eſt.
IVP. Non ego te hic lubens relinquo,neque abeo abſte. AL. ſentio,
Nam qua nocte ad me veniſti,eadem abis. IVP. cur me tenes?
Tempus eſt,exire ex vrbe priuſquam luceſcat volo.
Nunc tibi hanc pateram , quæ dono mi illic ob virtutem data
D eſt,
Pterela rex qui potitauit:quem ego mea occidi manu,
Alcumena tibi condono. AL. facis vt alias res ſoles.
Ecaſtor condignum donum,qual'eſt qui donum dedit.
ME. Imò ſic condignum donum,qualeſt qoi dono datum eſt.
IVP. Pergin' autem,nónne ego poſſum furcifer te perdere?
AL. Noli amabo Amphitruo iraſci Soſiæ,cauſa mea.
IVP. Faciam ita vt vis. MER. ex amore hic admodum quàm ſæuus eſt?
IVP. Nunquid vis: AL. vt quum abſim , me ames , me tuam abſentem tamen.

ME. Eamus Amphitruo: luceſcit hoc iam. IVP. abi præ Soſia, A
Iam ego ſequar, nunquid vis? AL. etiam vt actutum aduenias.
IVP. licet.
Prius tua hic opinione adero: bonum animum habe modò.
Nunc te nox quæ me manſiſti, mitto, vt cedas die,
Vt mortalibus illuceſcas luce clara & candida.
Atque quanto nox fuiſti longior hac proxima,
Tanto breuior vt dies fiat. faciam, vt æquè diſparet,
Et dies è nocte accedat. ibo, & Mercurium ſubſequar.

CVRA REM COMM.] rem familiarem, & liberos. Nam inter virum, & vxorem omnia ſunt communia. ATQVE IMPERES, QVÆSO] & tibi parce, quæſo. caue plus nimio maiorem laborem ſuſcipias, & ita vtero noceas, cum ſis ad pariendum vicina. vtitur hoc B eodem verbo & in Caſina ibi *amabo, integræ, atque imperita huic impercito.* MENSES IAM TIBI ESSE ACTOS VIDES] menſes tibi exactos vides, quibus matureſcere partus ſolet. verbi gratia, menſes decem, more veterum, apud quos mẽſes erant noſtris breuiores, vtpote 28. circiter diebus conſtantes. TOLLITO] tollito humo, atque educato, neque exponito. Solebant parentes, quos liberos in lucem primùm editos alere, nec exponere habebant in animo, iacenteis è terra tollere. ex quo tollere vſurpant Latini, pro alere, & educare, Terent. in Andria. *Quidquid peperiſſet, decreuerũt tollere.* ibidem. *Nam quod peperiſſet, iuſſit tolli.* Idem Heautont. *Meminiſti me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum. Si puellam parerem, nolle tolli?* C. *ſcio quid feceris: ſuſtuliſti.* Plautus in Trucul. *ſi, quod peperiſſem, id educarem, & tollerem.* Ex quibus exemplis intelligere licet, ſublationem filij communem eſſe patris & matris. DOMI] domus. DISTÆDEAT] valde tædeat. SED VBI SVMMVS IMPERATOR NON ADEST AD EXER.] γνώμη vbi (inquit) ſummus imperator abeſt ab exercitu, citius fit, quod factu non eſt vtile, quàm quod eſt vtile. SCITV'ST SYCOPHANTA] lepidus & venuſtus eſt impoſtor. Sycophanta vox quidem Græca eſt, ſed apud Græcos calumniatorem ſignificat: apud Latinos vero impoſtorem, & planum, & illuſorem. PALPABITVR] blandietur, aſſentabitur. Idem Mercat. *Hoc ſis vide vt palpatur, nullus eſt, cùm occepit, blandior.* Feſtus. palpari, blandiri. Proprie eſt molli, & leni C manu mulcere. ÆDEPOL TE EXPERIOR, Q. F.] ædepol experior, quanti me facias, qui tam citò à me diſcedas. ironia igitur eſt, non ſerius ſermo. SATIN' HABES, SI, &c.] ſatiſne habes, &c. NÆ ILLA SI ISTIS REB.] profectò ſi illa (Iuno) ſciat te iſtis rebus, id eſt furtis & adulteriis, ſeu furtiuis rebus, & amoribus operá dare, & cum mortalibus fœminis commiſceri, malis te eſſe Amphitruonem, quàm Iouem: nam illa irata te malè accipiet verbis atque acriter obiurget. Hæc loquitur Mercurius auerſa facie à Ioue, & Alcumena, ad ſpectatores. Scio autem hos verſus aliter vulgò legi. Sed hanc germanam ſcripturam eſſe arbitror. neq. mihi probatur illa lectio, neque eius ſententia. *Ædepol næ illa,* ſcilicet Alcmena, niſi fictis rebus rebus te ſciat operam dare, id eſt niſi ſciat te ſimulare quæ non ſunt vera, faxim, id eſt faciam, ſeu fecerim, vt te Amphitr. &c. id eſt vt tuas fortunas Iouis fortunis anteponas. Iam quod libri pleriq. veteres furtis, ſeu furtiuis rebus, gloſſæ ſunt, adſcriptæ primò ad oram libri, deinde in contextũ tranſlatæ. EXPERIRI ISTVC MAVELLEM. &c.] Reſpondet his verbis Alcmena ad ea, quæ dixerat Iupiter. mauellem, id eſt, magis vellem, mallem. mauellem me experiri, veterũ conſuetudine dictum, pro mauellem, ſeu mallem experiri. *Nam me* παρέλκει *mi memorarier*, mi me- D morari, mihi dici. PRIVS ABIS, QVÀM LECTVS, VBI CVBVISTI, CONC. L.] *lectus*, generandi caſus eſt, poſitum pro lecti. quod admonet Priſcianus libro 6. húc locum proferens. Prius abis, inquit Alcumena, quàm lecti, in quo cubuiſti, locus concaluerit. HERE] heri. SVPPARASITABOR PATRI] paraſiti, & aſſentatoris parteis agam in patris gratiam. paraſiti, id eſt, aſſentatoris munere fungar patri inſeruiens. paraſiti ſunt, qui pabuli cauſa, alteri aſſentantur. Itaque cum muribus comparat eos poëta noſter in Perſa, ibi Veterem atque antiquum quæſtum &c. ſequitur. *Quaſi mures, ſemper edère alienum cibum.* EFFLICTIM] valde, vſque donec affligatur. Sic Probus. Næuius. Coroll. Nolo ego hunc adeò efflictim amare. diu viuat volo, vt mihi prodeſſe poſſit. Nonius non ferè aliter efflictim. vehemẽter Plautus Pænulo. *Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit.* Apuleius lib. 3. Nunc etiam adoleſcentem quendam Bœotium ſummè decorũ efflictim deperit. QVID TIBI HANC CVRATIO, &c.] quid eſt quod hanc rem cures? aut cur audes mutire? id eſt, quid eſt quamobrem vel mu facias? Verbalia in io regunt caſum ſui verbi. cuius rei innumerabilia ſunt apud Plautum, exempla: ex quibus vnum aut alterum colligamus. In Aſinaria. Quid tibi huc receptio ad te eſt meum virum? id eſt, quamobrem meum virum huc ad te recipis? In Aulul. Sed quid tibi nos, mẽdice homo, tactio eſt? id eſt, ſed quid tu nos tangis? Sic in Curgul. *quid iſtum tibi tactio eſt?* id eſt, quid tu

iſtum

A istum tangis? QVEM POL EGO IAM SCIPIONE] subintell. contundam, aut perdam, aut aliquid tale. ἀποσιώπησις quale est illud Virgil. lib. 1. *Quos ego. sed tantos præstat componere motus.* Plautus in Persa. Nisi ego illum hominem perdo. Terent. quem quidē ego si sensero. Idem Heautont. qui se vidente amicam patiatur suam. Gestabat autem hic falsus Amphitruo, scipionem, siue sceptrum, vt imperator. MVTITO MODÒ] mussito modò. proinde ac si dicat. & si nihil præterea, aut nihil amplius quàm muties, tamen ego te ob istuc vnum te malè multabo. NEQVITER PÆNE EXPETIVIT &c.] pœne malè & infeliciter mihi euasit prima mea parasitatio. pæne malum & infelicē exitum habuit mea prima parasitatio. nequiter, id est, male, κακῶς. legendum autem *expetiuit*, quomodo edidi, non *expediuit*, vt habent libri vulgati. QVÒD TV DICIS] de eo, quod tu dicis, vel quòd attinet ad id, quod tu dicis. dixerat autem Alcumena, Amphitruonem nimis citò abire: cum media nocte venisse, nunc abire &c. CLANCVLVM HVC ABIVI &c.] id est, furtim huc veni à legione. &c. Sic autem legendum, non vt vulgo, *Hinc abiui.* OPERAM HANC SVRRIP. TIBI.] operam hanc furtim sumsi in tuam gratiam. operam significat, quam dat vir vxori, cum fundum vxorium virili vomere colit, ac subigit, qua opera maximè delectantur mulieres. NON FACEREM] non fecissem, non enarrassem tibi illa omnia. PALPO PERCVTIT.] id est, quasi blando, & leni manus
B plausu demulcet; quod valet, timidæ blāditur. Sic in Mercatore. *palpo percutis.* quem locū profert Nonius. mendosè tamen *percutit*, impressum est, pro *percutit*, tractum est ab equis, quos magistri, & domitores, & domini, leniter manu tangentes, atque attrectantes, blandum quendā sonitum manu edant: quem ποππυσμὸν, seu πόππυσμα Græci nominant. NE LEG. PERSENTISCAT] ne legio rescifcat me huc venisse. Sic Terent. Heautont. *& ea gratia Secum adduxisse, ne tu id persentisceret.* NE ME VXOR. PRÆ.] ne dicant milites me vxorem pluris fecisse, quam remp. ne dicant me vxorem reip. antepofuisse, præuortisse præ. rep. dictum. pro. præuertisse reip. profert hunc locum Nonius in *praeuertere.* CONCINNAS] facis. Nonius hunc locū proferens. vel dic, concinnas lacrymantem, id est, lacrymare facis, lacrymosam reddis. δακρυόεσσαν προσκευάζεις. Sic autem sæpenumero loquitur Plautus, exempli causa infra eadem comœd. *Nulla res tam delirantes homines concinnat citò.* Idem in Capt. *qui me insanū verbis concinnat suis.* NE CORRVMPE OCVLOS] lacrymis, quibus oculi rubescunt, & turgescunt. Catulus. *Vestra nunc opera meæ puellæ Flendo turgiduli rubent ocelli.* Ouid. lib. 1. de Arte am. *quid teneros lacrymis corrumpis ocellos?* Propertius in aliam sententiam. lib. 2. eleg. 6. *Illa puellarum ingenuas corrumpit ocellos. Nequitiaq́; sua noluit esse rudeis.* ID ACTVTVM, DIV EST] id breue tempus longum est
C mihi, tui cupidæ, & amanti. NON EGO TE HÌC LVBENS] non lubens, sed inuitus. CVR ME TENES.] cur me retines abeuntem? Alcumena Iouem, Pseudamphitryonem abeuntem manu prehendens lasciuiam, retinebat, ac retrahebat. PRIVSQVÀM LVCISCAT] sic legendum, & ita habent etiam nostri veteres: quomodo & Camerarius se in suis scriptum reperisse testatur. NVNC TIBI HANC PATERAM &c.] Macrob. lib. 5. cap. 21. *Est autem carchesium poculum Græcis tantùm notum. Meminit eius Pherecydes in libris historiarum, aitque Iouem Alcumenæ pretium concubitus carchesium aureum dono dedisse. Sed Plautus insuetum nomen reliquit, aitque in fabula Amphitruone, pateram datam, cùm longe vtriusque poculi figura diuersa sit. patera enim, vt & ipsum nomen indicio est, planum, ac patens est: carchesium verò procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter, ansis à summo ad infimum pertingentibus.* QVI POTITAVIT] qua crebrò potauit. qua potare solitus est. OCCIDI] obtruncaui suprà. CONDONO] dono. CONDIGNVM] dignum eo, qui donat, vt declarant quæ deinceps dicuntur. QVALIST] qualis est, Amphitruo, qui domum dedit. Nonius Marcell. legit hic. Cul'est, qui donum dedit, & docet, *cul'est*, positum esse pro qualis est, neutrum pro mascul. Sed errat Nonius. nam à Plauto scriptum est, *qualist*, vel certè, *cualist*, pro qualis est. sic suprà non lōgè, *simli'st*, pro similis est. QVALIST QVOI. D. D.] qualis est
D Alcumena. NOLI AMABO, AMPHITR. IR. SOS. C. M.] id est, noli irasci Sosiæ propterea, quod de me locutus sit, vel noli irasci, hoc est, ignosce Sosię, meis precibus adductus. hoc mihi gratificare, ne irascare Sosiæ. ADMODVM QVAM SÆVVS EST?] quàm valde iracundus est? NVNQVID VIS?] sermo, quo vtebātur iamiam ab aliquo discessuri. sic in Aulul. *ibo igitur, parabo, nunquid me vis?* Idem Capt. *nunquid vis?* Heg. *venias tempori.* Idem M. glor. *Nunquid nunc aliud me vis?* Donat. ad illud Terentij. Enuc. *rogo, nunquid velit.* notat, hoc est, significo me abire. nam abituri, ne id durè facerent, *nunquid vis*, dicebant iis, quibus cum constitissent. Idem ad illud Adelph. *Nunquid vis, quin abeam*, notat, *Hæc est plena locutio. Nam nunquid vis, desiderat supplementum, & hoc vti dicto discedentes solent.* sic Horatius Sat. 9. libri 1. *nunquid vis? occupo.* VT, QVVM ABSIM, ME AMES, &c.] vt, quamuis, vel quando absim, me tamen tuam quantumuis absentem, ames, vel sic, vt quamuis absim, me tamen ames? & me, quamuis absentem, tamen tuam, ames. sic Terent. Eunuch. *egóne, quid velim? cum milite istoc præsens, absens vt sies. Dies noctésque ames me: me desideres,* &c. Lucretius lib. 4. *Nam si abest quod ames, præsto simulacra tamen sunt. Illius, & nomen dulce obuersatur ad aureis.* Aristot. ῥητορ. α. καὶ οἱ ἐρῶντες, διαλεγόμενοι, καὶ γράφοντες, καὶ ποιοῦντες ἀεί τι περὶ τοῦ ἐρωμένου, χαίρουσιν. ἐν ἅπασι γὰρ τοῖς τοιούτοις μεμνημένοι, οἷον αἰσθάνεσθαι οἴονται τοῦ ἐρωμένου: καὶ ἀρχὴ ἔρωτος γίνεται αὕτη πᾶσιν, ὅταν μὴ μόνον παρόντος χαίρωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπόντος μεμνημένοι ἐρῶσι. διὸ καὶ ὅταν λυπηρὸς γένηται

τῷ μὴ παρεῖναι. id eſt, & amantes cùm loquuntur, & ſcribunt, & faciunt aliquid de eo, qui amatur, ſemper gaudent. in his enim omnibus, quia memoriam quandam illius repetũt, putant ſe quodammodo id, quod amant, ſentire. atque hoc fit amoris principium omnibus, cùm iis qui amant, non ſolùm præſente eo, qui amatur, gaudent, verùm cùm abſentem recordantes, amant. Quapropter & cùm is, qui amatur, propter abſentiam ſuam moleſtiam affert amanti, tum amor eſt. Idẽ. ἠθικ. ἐννάτ. μὴ γὰρ προησθεὶς τῇ ἰδέᾳ οὐδεὶς ἐρᾷ. ὁ δὲ χαίρων τῷ εἴδει, οὐδὲν μᾶλλον ἐρᾷ: ἀλλ' ὅταν καὶ ἀπόντα ποθῇ, καὶ τῆς παρουσίας ἐπιθυμῇ. id eſt, nemo enim amore capitur, qui non fuerit antè ſpecie delectatus. nec tamen is, qui ſpecie delectatur, continuò amat, ſed cùm & abſentem deſiderat, & præſentiam concupiſcit. LVCISCIT HOC IAM] hoc ſub tempus, ſiue potius cælum. ſic Terentius. Heautont. Luciſcit hoc iam. ſic iterum Plaut. Curcul. *Nam hoc quidem adepol haud multo pòſt luce lucebit.* ſic Lucret. lib. 5. *Denique iam tuere hoc circum, ſuperáque quod omnem Continet amplexu terram.* ad quem locum notauimus, id eſt, denique aſpice hoc cælum. ſic Ennius. *Adſpice hoc ſublime candens,* &c. ABI PRÆ, IAM EGO SEQVAR] ſic Terent. Andr. *i præ, ſequar.* NVNQVID VIS?] diſcedentis ſermo, vt ſuprà. PRIVS TVA HIC OPIN.] oratio implicata. Nam ſic debuerat dicere, Prius tua opinione hîc adero. id eſt, prius quàm opineris, hic adero. BONVM ANIMVM HABE MODO] ſic in Epid. *ne fle mulier, intro abi: habeto animum bonum.* Idem in Perſa. *ego puerum volo Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum.* NVNC TE NOX &c.] Iupiter ab Alcmena digreſſus, noctem alloquitur. MANSISTI] exſpectaſti, dum Alcmena pro meo arbitrio vterer, fruerer. MITTO] miſſam facio, dimitto, neque amplius teneo. CEDAS DIE] cedas diei. ſupra. *neque nox quoquam concedit die.* VT MORTALIBVS ILLVCESCAS, &c.] vt ex nocte fias dies, & mortalibus lucem claram, & candidam oſtendas. LVCE CLARA ET CANDIDA] duo epitheta luci conuenientiſ. clara, & candida. de priore non eſt quod plura dicamus. de poſteriore diximus in Cõmentariis Lucretianis lib. 4. ibi. *Cernitur in luce, & claro cãdore.* & ibi. *Vmbra videtur item nobis in ſole moueri.* Paſſeratius exiſtimat lucem diei, claram & candidam dici, vt diſtingatur à luce lunæ, quam Virgil. malignam appellat lib. 6. Æneid. ibi. *Quale per incertam lunam ſub luce maligna Eſt iter in ſiluis.* ATQVE QVANTO NOX FVISTI] videtur legendum, vt ne verſus claudicet, vna ſyllaba breuior. *Atque nox quanto fuiſti longior hacce proxima.* vel ſic. *Atque quanto nox fuiſti longior, quàm hac proxima.* TANTO BREVIOR DIES VT F.] in voce *dies,* i. & e. coaleſcunt in vnam ſyllabam, ita vt dies ſit vnius ſyllabæ. FACIAM, VT ÆQVE DISPARET] faciam vt æquè dies breuis ſit. vel ſic, faciam vt tantum ſpatij de die decedat, quantum ad noctem acceſſit. vt æquè diſparet, id eſt, vt æquè diſpar ſit. ſeu, vt æquè differat, dies ſcilicet. ET DIES E NOCTE ACCEDAT] & vt dies è nocte factus adueniat. id eſt, vt dies nocti ſuccedens, ſeu noctem excipiens, veniat. Locus eſt aliquanto obſcurior.

ACTVS

A ACTVS SECVNDVS.

AMPHITRVO, SOSIA.

AM. AGE, i tu, ſecundum. SO. ſequor, ſubſequor te.
AM. Sceleſtiſſimum te arbitror. SO. nam quamobrem?
AM. Quia id quod neque eſt, neque fuit, neque futurum eſt
Mihi prædicas. SO. eccere: iam tuatim
B Facis, vt tuis nulla apud te ſit fides.
AM. Quid eſt? quo modo? iam quidem herclè ego tibi iſtam
Sceleſtam ſcelus linguam abſcindam. SO. tuus ſum.
Proinde vt commodum eſt & lubet, quicque facias:
Tamen, quin loquar hæc vti facta ſunt hic,
Nunquam vllo modo me potes deterrere.
AM. Sceleſtiſſime, audes mihi prædicare id,
Domi te eſſe nunc, qui hic ades? SO. vera dico.
AM. Malum, quod tibi dij dabunt, atque ego hodie dabo.
C SO. Iſtuc tibi eſt in manu, nam tuus ſum.
AM. Tu' me verbero audes herum ludificari?
Tun' id dicere audes? quod nemo vnquam homo ante hac
Videt, nec poteſt fieri, tempore vno
Homo idem duobus locis vt ſimul ſit.
SO. Profectò vt loquor, ita res eſt. AM. Iuppiter te perdat.
SO. Quid mali ſum here tua ex re promeritus?
AM. Rogáſne improbe etiam, qui ludificas me?
SO. Meritò maledicas mihi, ſi id ita factum eſt.
Verùm haud mentior, réſque vti facta, dico.
D AM. Homo hic ebrius eſt, vt opinor. SO. Vtinam ita eſſem.
AM. Optas quæ facta. SO. egóne? AM. tu iſtic, vbi bibiſti?
SO. Nuſquam equidem bibi. AM. quid hoc ſit hominis?
SO. Equidem decies dixi.
Domi ego ſum inquam,
Ecquid audis? & apud te aſſum Soſia idem.
Satin' hoc planè,
Satin, diſertè, here nunc videor tibi locutus
Eſſe? AM. vah, apage te à me. SO. quid eſt negotij?
AM. Peſtis te tenet. SO. nam cur iſtuc dicis?
Equidem valeo & ſaluos ſum rectè Amphitruo.
AM. At te ego faciam hodie, proinde ac meritus es,

Vt minus valeas,& miser sis, A
Saluus domum si rediero iam.
Sequere sis,herum qui ludificas dictis delirantibus:
Qui quoniam herus quod imperauit,neglexisti persequi,
Nunc venis etiam vltrò irrisum dominum. quæ neque fieri
Possunt,neque fando vnquam accepit quisquã, profers carnifex.
Qoius ego hodie in tergo faxo ista expetant mendacia.
SO. Amphitruo miserrima istæc miseria est seruo bono.
Apud herum qui vera loquitur,si id vi verum vincitur.
AM. Quo id,malum,pacto potest(nam mecum argumentis puta)
Fieri,nunc vti tu hîc sis & domi? id dici volo.
SO. Sum profectò & hîc & illic.hoc cuiuis mirari licet. B
Neque tibi istuc mirum magis videtur,quàm mihi Amphitruo.
AM. Quo modo? SO. nihilo,inquam,mirum magis tibi istuc quàm mihi,
Neque,ita me dij ament,credebam primo mihimet Sosiæ,
Donec Sosia ille egomet fecit,sibi vti crederem,
Ordine omne vti quicquid actum est, apud hostes dum sedimus,
Edissertauit,tum formam vnà abstulit cum nomine.
Neque lac lacti magis est simile,quàm ille ergo simili'st mei.
Nam vt dudum ante lucem à portu me præmisisti domum.
AM. Quid igitur? SO. prius multò ante ædeis stabam quàm illò adueneram. C
AM. Quas,malum,nugas? satin' tu sanus es? SO. sic sum,vt vides.
AM. Huic homini nescio quid est mali mala obiectum manu,
Postquàm à me abiit. SO. fateor.nam sum obtusus pugnis pessumè.
AM. Quis te verberauit? SO. egomet memet,qui nunc sum domi.
AM. Caue quicquam,nisi quod rogabo te,mihi responderis.
Omnium primùm,iste qui sit,Sosia,hoc dici volo.
SO. Tuus est seruus. AM. mihi quidem vno te plus etiam est, quàm volo.
Neque postquam sum natus,habui nisi te seruum Sosiam. D
SO. At ego nunc Amphitruo dico,Sosiam seruum tuum,
Præter me,alterum,inquam,adueniens faciam vt offendas domi:
Dauo prognatum patre,eadem,qua ego sum,forma,ætate item
Qua ego sum. quid opust verbis?geminus Sosia hic factust tibi.
AM. Nimia memoras mira,sed vidistin' vxorem meam?
SO. Quin introire in ædis numquam licitum est. AM. quis te prohibuit?
SO. Sosia ille,quem iamdudum dico,is qui me contudit.
AM. Quis istic Sosia? SO. ego,inquam.quoties dicendum est tibi?
AM. Sed quid ais? num obdormiuisti dudum? SO. nusquam gentiũ.
AM. Ibi fortè istum si vidisses quendam in somnis Sosiam.

Non

A SO. Non ſoleo ego ſomniculoſe heri imperia perſequi.
Vigilans vidi, vigilans nunc te video, vigilans fabulor,
Vigilantem ille me iamdudum vigilans pugnis contudit.
AM. Quis homo? SO. Soſia, inquam ego, ille, quæſo nónne intelligis?
AM. Quî, malum, intelligere quiſquam potis eſt, ita nugas blatis?
SO. Verùm actutum noſces. AM. quem? SO. illum noſces, ſeruũ Soſiam.
AM. Sequere hac igitur me: nam mi iſtuc primùm exquiſito eſt opus.
Sed vide ex naui efferantur, quæ iam imperaui omnia.
SO. Et memor ſum, & diligens, vt, quæ imperes, compareant.
B Non ego cum vino ſimitu ebibi imperium tuum.
AM. Vtinam di faxint, infecta dicta re eueniant tua.

GE: I TV, SECVNDVM] Soſia à foribus domini amotus, & repulſus, & malè mulcatus, figura κατὰ σιωπώμενον nuntiauit Amphitruoni, quæ ſibi acciderint, quæ viderit, quæ denique ſuo magno malo perpeſſus ſit. Quæ quia Amphitruoni incredibilia, vt ſunt, videntur, rixa inter eos oritur. Sic igitur Amphitruo, prodiẽs in ſcenam, loquitur, cùm tamen intelligendus ſit multa alia iam antea cum ſeruo locutus eſſe. Age: i tu, ſecũdum, id eſt, ſequere me, vel i ſecundum me: id eſt poſt me. Nonnulli libri veteres ſic habent *i. tu ſecundus ſequor*. Soſ. *ſubſequor*. SCELESTISSIMVM] impuriſſimum, maximè impium. QVOD NEQVE EST, NEQVE FVIT, NEQVE F.] ſic Homerus tria tempora complexus eſt ἰλιάδ. α. de Calchante loquens. Ὃς ᾔδη τάτ' ἐόντα, τάτ' ἐσσόμενα, πάτ' ἐόντα. & Virgil. Georgicor. 4. verſum Homeri exprimere conatus, de Nereo verba faciens, *Grandæuus Nereus nouit nanque omnia vates. Quæ ſunt, quæ fuerint, quæ*
C *mox ventura trahantur*. Et Marc. Tull. epiſtol. ad D. Brutum, libro vndecimo epiſt. ad famil. *Dij iſti Seguleio malefaciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt*. ECCERE] Eccere, inquit Feſtus, iuſiurandum eſt, ac ſi dicatur, per Cererem, vt æcaſtor, ædepol. alij eccere pro ecce poſitum accipiunt. ſic Terent. Phorm. Geta *in te ſpes eſt*. Phorm. *eccere*: Verùm, vt de hac voce dicam quod ſentio, putauerim cùm eſt iuſiurãdum, ſcribendũ æcere cum diphthõgo in prima ſyllaba, cùm verò ſignificat ecce, eccere, ſine diphthongo, & cũ vno c. IAM TVATIM FACIS] id eſt, iam tuo more facis. *tuatim* autem eſſe legendũ, *non tu autem*, vt habent omnes libri vulgati, docet & vincit Nonius, hũc locum proferẽs in voce *tuatim*. VT TVIS NVLLA &c.] videlicet, vt tuis ſeruis, aut familiaribus nulla apud te fides ſit, id eſt, vt tuis ſeruis fidem non habeas, ſiue non credas. Sic Terent. loquitur Heautont. At mihi fides apud hũc eſt, nihil me iſtius facturum, pater. QVOMODO?] quomodo fieri poſſunt, quæ tu mihi narras, mihi aliũ, quàm te, Soſiam nomine, ſeruum eſſe? aut te & domi eſſe vno tempore, & hìc mecum? VT COMMODVM EST, ET L.] vt tibi commodum eſt, & libet, hoc eſt, vt tibi videtur, & libet. vel vt tibi opportunum eſt, & libet. Commodum hoc loco, non ſignificat vtile, vt nonnulli exiſtimant, ſed arbitrium animi, & voluntatem quandam cum opportunitate coniunctam. Cicero
D lib. 1. accuſ. *iure, & legibus tradita eriperes, & cui tibi commodum eſſet, condonares*. Idem lib. 1. de diuinat. *qui* (Thales) *vt obiurgatores ſuos conuinceret, oſtenderétque etiam philoſophum, ſi ei commodum eſſet, pecuniam facere poſſe, omnem oleam antequam florere cœpiſſet, in agro Mileſio coëmiſſe dicitur*. Idem lib. 3. de Oratore. *At Numerius. Furius noſter familiaris cùm eſt commodum, cantat*. MALVM, QVOD TIBI D. D.] dicis malum, quod &c. Simeo Boſius putat, *malum* hìc eſſe interiectionem: & nihilominus tamen, relatiuum *quòd* ad eam vocem, proinde ac ſi nomen ſit, referri. Ego non puto. IN MANV] in poteſtate. Idem Aſin. cui plus in manu ſit, quàm tibi, id eſt, qui plus poſſit, quàm tu. Idem in Rud. *in manu non eſt mea, Vbi demiſi retem, atque hamũ*. Cetera colligentur in indice. ſunt & alia in Commentariis noſtris in Cornelium Nep. ſeu Æmilium Probum. LVDIFICARI] ludificare, deludere, & quod idẽ duobus vocabulis dicere ſolet, *ludos facere?* TEMPORE VNO HOMO IDEM DVOBVS LOCIS &c.] Conſtat, & conuenit inter philoſophos omneis phyſicos, neque duo corpora in vno loco ſimul eſſe poſſe: neq; vnum corpus in duobus diuerſis locis eſſe poſſe. TVA EX RE PROMERITVS] promeritus hoc loco, id eſt, commeritus. quod notandum: quod & Nonius notat in verbo promeritum, atque hunc locum profert. Sic ille promeritum etiam in malam partem poſuit Plautus in Amphi. *Quid mali*, &c. Nam promerere, ſeu promereri vſitatius habet locum in bonis. commereri in malis. exempla ſunt in promtu. Terent. in And. *Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?* Idem ibid. *Ego, Charine, neutiquã*

officium esse liberi puto, Cum ie nihil promereat, postulare id gratia apponi sibi? Idē Adelph. *Verum enim quā-* A
do bene promeruit: fiat. suum ius postulat. vbi notat Donatus, *promeruit, adiuuit, profuit: cui contrarium est,*
commeruit. Nam mereri, & promereri, est dare beneficium. Virg. lib. 6. Æneid. *Quique sui memores alios fecere*
merendo: Ibid. lib. 4. *Ego te, quæ plurima fando Enumerare vales nunquā, regina, negabo Promeritam. tua ex re*
autē, id est, quod sit e re tua quid mali meritus sum quo à te affectus tibi sim vtilior. vel sic, tua ex
re, id est, ex negotio tuo. vt sit hæc sententia. quid mali meritus sum, in negotio tuo gerēdo, seu
dum negotium tuum gero. Bosius sic explicabat, *è re tua,* id est, ex tuo commodo. Nam vtile tibi
est, te seruum habere, qui duobus in locis vno tempore esse possit. Quæ explicatio mihi nō pro-
batur. Quòd autem apud Nonium legitur, *Quid mali sum, here, ex re tanta promeritus?* puto hîc
mendosum esse Nonium. QVI LVDIFICAS ME?] libri nonnulli veteres, in his Hural-
tinus habent, *ludos facis me, ludos facere* aliquem autem pro *ludificare*, Plauto vsitatissimum
est. SI ID ITA FACTVM EST] si te ludifico. si tibi mentior. Nonnulli libri, & maxi-
mè vulgati habent, *si non ita id factum est,* id est, si id quod tibi dixi non est factum. ego alteram
scripturam magis probo: & verò eam solam amplector. RESQVE VTI FACTA, D.] id
est, &, vt res facta est, ita dico. quod valet, verum dico. dico quòd res est, τὸ ὂν, ἢ τὸ γενόμενον λέ-
γω. QVÆ FACTA] subintell. sunt. TV ISTIC,] tu iste, tu, quem alloquor. EC-
QVIS AVDIS?] id est, nunquid audis? DISERTÈ] διαῤῥήδην vt notarat Bosius in suo B
codice. QVID EST NEGOTII?] cur me abs te abigis? quid est, quamobrem me abs te au-
feram? NAM CVR ISTVC DICIS?] vel est ἀναστροφὴ & *nam cur* positum pro cur nam?
vt apud Terentium P. *quam tu rem obsecro, actura es?* T. *nam quid ita?* Et Phorm. *Nam quæ hæc est anus*
exanimata, à fratre quæ egressa est meo? ibid. *Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?*
vel *nam* positum pro autem, vel *deinde.* notat Donatus. ad illud, *Nam quid ego nunc dicam de patre?*
sic suprà iterum Plautus noster, *nam quamobrem?* AT TE EGO FACIAM, &c] *te faciam vt*
minus valeas, & miser sis. genus loquendi Græcum, quo vtuntur & Comici: pro, te faciam minus
valere, & miserum esse. de quo alibi plura. PROINDE AC MERITVS ES] ita vt meri-
tus es. SEQVERE SIS] sequere si vis. DICTIS DELIRANTIBVS] dictis deliris, vel
dictis homini delirāti conuenientibus. PERSEQVI] exsequi. VLTRÒ] non prouocatus.
antequam accuseris. NEQVE FANDO VNQVAM ACCEPIT QVISQV.] neq; vn-
quam quisquam altero dicente audiuit, *fando* passiuè accipiendum est, vt rectè animaduertit
Bosius. qualia sunt illa apud Virg. Pharmac. *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.* & Georg. 3.
Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Fœmina. Sic M. Tull. pro Quinctio. *Non denique vlla vnquā*
intercessit postulatio, mitto aqua: verùm ante hoc tempus ne fando quidem audita. Idem lib. 1. de Nat. deor.
At verò ne fando quidem auditum est, Crocodilum aut Ibim, aut felem violatum ab Ægyptio. QVOIVS C
EGO HODIE IN TERGO &c.] id est, cuius in tergum fecero hodie, vt euadant, seu re-
cidant ista mendacia. legendum fortassis est *in tergum.* Veruntamen nihil muto. MISERRI-
MA ISTHÆC MISERIA EST] miserrima miseria, genus loquendi Plauto & Lucretio
vsitatum: in quo nomen adiectiuum eiusdem originis est, atque substantiuum, cui adiungitur:
qualia sunt illa, amœnitas amœna: pulchra pulchritudine, amicissimam amicitiam, &c. quæ suis
locis indicabuntur, & in indice sub vno aspectu ponentur. APVD HERVM QVI VERA
LOQ.] qui apud herum vera loquitur. SI ID VERVM &c.] si id verum vi vincitur. id
est, si dominus, qui plus valeat viribus, & potentior est, vi extorquet, & expugnat id verum. mu-
tauit numerum. nam debuerat dicere, *si ea vera vi vincuntur,* nisi dicamus in his verbis futuram
fuisse ἀμφιλογίαν legendum autem, *qui vera loquitur,* non qui verba loquitur. quamuis sic edide-
rit Camerarius, & ita habeāt nonnulli libri veteres. nam & sententia vt *vera* legatur postulat, &
alij libri æquè boni habent *vera,* & item vulgati, Aldini, & Florentini, & Lugdunenses, & Pari-
sienses à Rob. Stephano impressi. MALVM] interiectio stomachantis, & indignantis, de qua
suprà. PVTA] disputa. sic Nonius, & hunc locum profert. SOSIA ILLE EGOMET] D
Sosia ille, qui est ipse ego Sosia. VTI QVIDQVID ACTVM EST,] id est, vt quidque
actum est. *quidquid* autem legendum, pro *quidque,* vel *quidque,* non vt edidit Camerarius *quid-*
quam, quamuis ita habeant nonnulli codices manusc. Nam & alij manusc. & plerique vulgati,
in his Veneti, & Parisienses, & Lugdunenses, habent *quicquid:* Florentini verò *quicque.* Omnino
quicquam ferri non potest. APVD HOSTEIS DVM SEDIMVS] id est, quandiu apud
hosteis constitimus, consedimus, morati sumus, mansimus. EDISERTAVIT] planè, & di-
sertè narrauit, exposuit. Idem in Casina. *Quid fit denique edisserta.* vtitur simplici Cato cum M.
Cæcil. apud Festum in voce *citeria. Quid ego cum illo disertem amplius, quem ego denique credo in pompa*
vectitatum ire ludis pro citeria, &c. NEQVE LAC LACTI &c.] prouerbium seu hyperbole
prouerbialis. de rebus maximè inter se similibus. tale est illud, *non tam ouum ouo simile.* QVAM
ILLE EGO SIMILI'ST MEI] quàm ille, qui est ipse ego Sosia, mei similis est. NAM
VT DVDVM &c.] nam postea quàm dudum me ante lucem &c. QVID IGITVR?] Am-
phitruo iratus & moræ impatiens, Sosiam in medio sermone interpellat, neque oratione ince-
ptam terminare, aut claudere sinit. pendet enim etiamnum hîc sententia, *præmisisti domum.* post-
quàm me à portu *præmisisti domum,* inquit Sosia. Quid tum postea? vel, quid deinde? inquit Am-
phitruo interpellans. ILLO] domum. MALVM,] interiectio. NVGAS?] subintell. mihi
prædicas?

A prædicas? mihi narras? SIC SVM, VT VIDES] talis ſum, qualem vides. HVIC HOMINI NESCIO QVID EST M. M. OB. M.] huic homini neſcio quid veneni ab aliquo venefico obiectum eſt. *mala manu*, id eſt, venefici manu. Neſcio quis veneficus eius mētem, veneno porrecto, corrupit. ſunt autem quædam venena, quæ non ſolùm interimunt animantem, verùm etiam mentem corrumpunt, ac deprauant. Ad hunc locum notauerat Sim. Boſius. Nam in veneficij nō tantùm carminibus locus eſt, ſed etiam manibus, vt cùm obiiciunt herbæ noxiæ, ad mentem adimendam, aut corrumpendam valentes. Virg. lib. 7. Æneid. *Spargere qui ſomnos cantúque manúque ſolebat.* FATEOR &c.] fateor inquit Soſia, mihi aliquid eſſe obiectū mali manu. nam pugnis peſſimè cōtuſus ſum. Iocus ex eo, quod aliorſum accipit, quæ dicta ſunt ab Amphitruone, quàm dixit ille: nam ille ſentit, ab aliquo venefico mentem Soſię eſſe corruptam malo medicamento ei porrecto. Soſia reſponſionem aliò deriuans, fatetur verum eſſe, aliquid mali mala manu ſibi eſſe obiectum, quia pugnis à Mercurio Pſeudoſoſia ſit contuſus. EGOMET MEMET] ego ipſe Soſia, me ipſum Soſiam verberaui. OMNIVM PRIMVM ISTE QVI SIT, SOSIA &c.] primo loco mihi dici volo, quis, ſeu qualis ſit iſte Soſia, à quo te verberatū, & pugnis contuſum eſſe dicis. MIHI QVIDEM VNO TE PL. &c.] mihi quidem plus
B etiam ſeruorum eſt, quàm volo, cùm te vnū Soſiam habeo. ſignificat, Soſiam eſſe ſeruum inutilem & nequam: & ſe facilè eo carere poſſe: atque adeò ſibi optabile eſſe, vt eo careat. quo fit, vt multo minus velit duos habere Soſias. AT EGO NVNC AMPH. DICO SOS. S. T.] ſubintell. eſſe domi. OFFENDAS] reperias, καταλήψῃ. DAVO PROGN. P. EOD. QVO. EGO S.] legendum fortaſſis eſt hoc modo. *Dauo prognatum patre: eadem, qua ego ſum, forma: ætate item, Qua ego ſum.* SED QVID AIS?] ita loquebantur veteres, cùm aliquid aliud quàm quod antea dixerant, aut quæſierant, erant dicturi, aut quæſituri. vt in Aſinar. *Quid ais?* Li. *Quid vis?* Idem Bacchid. *ſed quid ais?* B. *quid eſt?* NVM OBDORMIVISTI DVD.] ſuprà. *Credo ego hac noctu Nocturnū obdormiuiſſe ebriū.* IBI FORTE ISTVM SI VIDISSES &c.] ideò ex te quæro, num obdormieris vſpiam, ſi forte iſtum Soſiam, quem narras, vidiſſes in ſomnis, id eſt ſomniaſſes te vidiſſe. IN SOMNIS] ὄναρ. VIGILANS] ὕπαρ. MALVM] interiectio ſtomachantis. POTIS EST] poteſt. ITA NVGAS BLATIS] Nonius, *blatis, & blateras*, inquit, *confingis, aut inconditè, & inaniter loqueris.* deinde hunc locum profert. Feſtus. blaterare, *eſt ſtultè, & ſtolidè loqui: quod à Græco βλὰξ originem ducit. Sed & camelos, cùm voces edunt, blaterare dicimus.* SED VIDE, EX NAVI EFFERANTVR] Sed vide, vt ex n. exportentur, &c. COMPAREANT] exſtent, appareant, ne perierint. M. Tull. accuſ. lib. 1. *ſigna & dona*
C *comparere omnia.* SIMITV] ſimul. Nonius. & hunc locum profert: & præterea illum ex Mercat. Ita tres ſimitu res agendæ ſunt, quando vnam occeperis.

ALCVMENA, AMPHITRVO, SOSIA, THESSALA.

AL. SAtin' parua eſt res voluptatum in vita,
Atque in ætate agunda,
Præ quàm quod moleſtum eſt? ita qoique comparatum
Eſt in ætate hominum,
Ita dis placitum, voluptati vt mœror comes conſequatur:
Quin incommodi plus malíque illico aſſit, boni ſi obtigit quid.
D Nam ego id nunc experior de me, atque ipſa de me ſcio, cui voluptas
Parumper data'ſt, dum viri mei mihi poteſtas videndi fuit
Noctem vnam modò: atque is repentè abiit à me hinc ante lucem.
Sola hic mihi nunc videor, quia ille hinc abeſt, quem ego amo præter omnes.
Plus ægri ex abitu viri, quàm ex aduentu voluptatis cœpi.
Sed hoc me beat ſaltem, quòd perduelles vicit, & domum
Laudis compos reuenit, id ſolatio eſt. Abſit, dummodò
Laude parta domum recipiat ſe. feram & perferam vſque
Abitum eius animo forti atque obfirmato: id modò ſi mercedis
Datur mihi, vt meus victor vir belli clueat, ſatis

Mihi esse ducam. Virtus præmium est optimum. A
Virtus omnibus rebus anteit profectò.
Libertas,salus,vita,res,parentes,
Patria,& prognati tutantur,seruantur:
Virtus omnia in se habet, omnia assunt bona, quem penes est virtus.
AM. Edepol me vxori exoptatum credo aduenturum domum,
Quæ me amat:quam contrà amo,præsertim re gesta bene.
Victis hostibus,quos nemo posse superari ratu'st:
Eos auspicio meo atque ductu,primo cœtu vicimus.
Certè enim me illi expectatum optato venturum scio.
SO. Quid me?non rere exspectatum amicæ venturum meæ?
AL. Meus vir hic quidem est. AM. sequere hac tu me. AL. nam quid ille reuertitur?
Qui dudum properare sese aiebat,an ille me tentat sciens?
Atque id si volt experiri,suum abitum vt desiderem,
Ecastor med haud inuita se domum recipit suam.
SO. Amphitruo redire ad nauem meliust nos. AM. qua gratia?
SO. Quia domi daturus nemo est prandium aduenientibus.
AM. Quî tibi istuc in mentem venit? SO. quia enim serò aduenimus.
AM. Quî? SO. quia Alcumenam ante ædis stare saturam intelligo.
AM. Grauidam ego illanc hîc reliqui qom abeo. SO. hei perij miser.
AM. Quid tibi est? SO. ad aquam præbendam commodum adueni domum, C
Decumo post mense vt rationem te dictare intelligo.
AM. Bono animo es. SO. scin' quàm bono animo sim? si situlam cepero,
Nunquam edepol tu mihi diuini quicquã creduis post hũc diem.
Ni ego illi puteo,si occepso,animam omnem intertraxero.
AM. Sequere hâc me modò,alium ego isti rei alligabo,ne time.
AL. Magis nunc meũ officium facere,si huic eam aduersum,arbitror.
AM. Amphitruo vxorem salutat lætus speratam suam,
Quam omnium Thebis vir vnam esse optimam diiudicat. D
Quámque adeò ciues Thebani vero rumificant probam.
Valuistin' vsque? expectatúsne aduenio? SO. haud vidi magis
Expectatum:cum salutat magis haud quisquam,quàm canem.
AM. Et cum te grauidam,& cum pulchrè plenam aspicio,gaudeo.
AL. Obsecro ecastor quid tu me deridiculi gratia
Sic salutas,atque appellas,quasi dudum non videris?
Quasíque nunc primùm recipias te domum huc ex hostibus?
Atque me nunc proinde appellas,quasi multo pòst videris?
AM. Immò equidem te,nisi nunc,hodie nusquam vidi gentium.
AL. Cur negas? AM. quia vera didici dicere. AL. haud æquũ facit,
Qui,quod didicit,id dediscit.an periclitamini

A Quid animi habeam? sed quid huc vos reuortimini tam citò?
An te auspicium commoratum est: an tempestas continet?
Qui non abiisti ad legiones ita vti dudum dixeras?
AM. Quamdudum istuc factum est? AL. tentas, iam dudum, pridem, modò.
AM. Quî istuc potis est fieri quæso, vt dicis, iamdudum, modò?
AL. Quid enim censes? te vt deludam contra lusorem meum,
Qui nunc primùm te aduenisse dicas, modò qui hinc abieris.
AM. Hæc quidem deliramenta loquitur. SO. paulisper mane,
Dum edormiscat vnum somnum. AM. quæ ne vigilãs somniat?
AL. Equidem æcastor vigilo, & vigilans id quod factum est, fabulor.
B Nam dudum antè lucem & istunc & te vidi. AM. quo in loco?
AL. Hîc in ædibus vbi tu habitas. AM. numquam factum est. SO. non taces?
Quid si è portu nauis huc nos dormientis detulit?
AM. Etiam tu quoque assentaris huic? SO. quid vis fieri?
Non tu scis? bacchæ bacchanti si velis aduersarier,
Ex insana insaniorem facies, feriet sæpiùs.
Si obsequare, vna resoluas plaga. AM. at pol. AL. quin certa res
Est hanc obiurgare, quæ me hodie aduenientem domum
Noluerit salutare. SO. irritabis crabrones. AM. tace.
Alcumena vnum rogare te volo. AL. quid vis, roga.
C AM. Num tibi aut stultitia accessit, aut superat superbia?
AL. Quî istuc in mente est tibi, mi vir, percontarier?
AM. Quia salutare venientem me solebas antidhac,
Appellare itidem vt pudicæ, suos viros, quæ sunt, solent:
Eo more expertem te factam aduenieus offendi domi.
AL. Ecastor equidem te certò heri hîc aduenientem illico
Et salutaui, & valuissésne vsque, exquisiui simul,
Mi vir: & manum præhendi, & osculum tetuli tibi.
SO. Tun' heri hunc salutauisti? AL. & te quoque etiam Sosia.
SO. Amphitruo, speraui ego istam tibi parituram filium,
D Verùm non est puero grauida. AM. quî igitur? SO. insania.
AL. Equidem sana sum, & deos quæso vt salua pariam filium.
Verùm tu magnum malum habebis, si hic suum officium facit,
Ob istuc omen ominator capies quod te condecet.
SO. Enimuero prægnanti oportet & malum & malum dari,
Vt quod obrodat sit, animo si malè esse occœperit.
AM. Tu me heri hîc vidisti? AL. ego, inquam, si vis me decies dicere.
AM. In somnis fortasse. AL. Immò vigilans vigilantem. AM. væ misero mihi.
SO. Quid tibi est? AM. delirat vxor. SO. atra bili percita est.
Nulla res tam delirantis homines concinnat citò.
AM. Vbi primùm tibi sensisti mulier implicíscier?

AL. Equidem ecastor sana & salua sum. AM. cur igitur prædicas, A
Te heri me vidisse,qui hac noctu in portum aduecti sumus?
Ibi cœnaui,atque ibi quieui in naui noctem perpetem,
Neque meum pedem huc intuli etiam in ædis,vt cum exercitu
Hinc profectus sum ad Teleboas hostis,cósque vt vicimus.
AL. Immò mecum cœnauisti,& mecum cubuisti. AM. quid est?
AL. Vera dico. AM. non quidem hercle de hac re,de aliis nescio.
AL. Primulo diluculo abiuisti ad legiones. AM. quo modo?
SO. Rectè dicit,vt commeminit,somnium narrat tibi.
Sed mulier,postquam experrecta es prodigiali Ioui,
Aut mola salsa hodie,aut thure comprecatam oportuit.
AL. Væ capiti tuo. SO. tua istuc refert,si curaueris. B
AL. Iterum iam hîc in me inclementer dicit,atque id sine malo.
AM. Tace tu:tu dic,egóne abste abij hinc hodie cum diluculo?
AL. Quis igitur nisi vos narrauit mihi,illi vt fuerit prælium?
AM. An etiam id tu scis? AL. quippe quæ ex te audiui, vt vrbem maximam
Expugnauisses,regémque Pterelam tute occideris.
AM. Egóne istuc dixi? AL. tute istic etiam astante hoc Sosia.
AM. Audistin' tu me narrare hoc hodie? SO. vbi ego audiuerim?
AM. Hanc roga. SO. me quidem præsente nunquam factum est,quod sciam.
AL. Mirum quin te aduersus dicat. AM. Sosia,age me huc aspice. C
SO. Specto. AM. vera volo loqui te,nolo assentari mihi.
Audiuistin' tu hodie me illi dicere ea,quæ illa autumat?
SO. Quæso edepol num tu quoque etiam insanis,cú id me interrogas?
Qui ipsus equidem nunc primum istanc tecum conspicio simul.
AM. Quin nunc mulier audin' illum? AL. Ego verò,ac falsum dicere.
AM. Neque tu illi,neque mi viro ipsi credis. AL. Eò fit,quia mihi
Plurimum credo,& scio isthæc facta, proinde vt proloquor.
AM. Tun' me heri aduenisse dicis? AL.tun' te abisse hodie hinc negas?
AM. Ego enimuero,& me aduenire nunc primùm aio ad te domum.
AL. Obsecro etiámne hoc negabis?te auream pateram mihi D
Dedisse dono hodie,qua te illic donatum esse dixeras?
AM. Neque edepol dedi,neque dixi:verùm ita animatus fui,
Itaque nunc sum,vt ea te patera donem.sed quis istuc tibi
Dixit? AL. ego equidem ex te audiui,& ex tua accepi manu
Pateram. AM. mane,mane,obsecro te. nimis demiror Sosia,
Quî illæc illic me donatum esse aurea patera sciat,
Nisi tu dudum hanc conuenisti,& narrauisti hæc omnia.
SO. Neque edepol ego dixi,neque istam vidi,nisi tecum simul.
AM. Quid hoc sit hominis? AL. vin' proferri pateram? AM. proferri volo.
AL. Fiat,tu te Thessala intus pateram proferto foras,

Qua

A Qua hodie meus vir donauit me. AM. secede huc tu Sosia.
Enimuero illud præter alia mira miror maximè,
Si hæc habet paterã illã. SO. an etiã id credis, quæ in hac cistellula
Tuo signo obsignata fertur? AM. saluũ signũ est. SO. inspice.
AM. Rectè ita est vt obsignaui. SO. quæso quin tu istanc iubes
Pro cerrita circumferri? AM. edepol quin facto est opus.
Nam hęc quidem edepol laruarum plena est. quid verbis est opus?
THES. Hem tibi paterã, eccam. AL. cedo mihi, age aspice huc sis nũc iã
Tu qui quæ facta inficiare, quem ego iam hîc conuincam palàm.
Estne hæc patera, qua donatus illic? AM. summe Iuppiter,
Quid ego video? hæc est ea profectò patera. perij Sosia.
B SO. Aut pol hæc præstigiatrix mulier multò maxima est,
Aut pateram hîc inesse oportet. AM. agedũ eam solue cistulam.
SO. Quid ego istam exoluam? obsignatast rectè, res gesta est bene.
Tu peperisti Amphitruonem, ego alium peperi Sosiam.
Nunc si pateram patera peperit, omnes congeminauimus.
AM. Certum est aperire, atque inspicere. SO. vide sis signi quid fiet,
Ne posterius in me culpam transferas. AM. aperi modò.
Nam hæc quidem nos delirantes facere dictis postulat.
AL. Vnde hæc igitur est nisi abs te, quæ mihi dono data est?
AM. Opus mi est istuc exquisito. SO. Iuppiter, proh Iuppiter.
AM. Quid tibi est? SO. hîc patera nulla in cistulast. AM. quid ego
C audio?
SO. Id quod verum est. AM. At cum cruciatu iam, ni apparet, tuo.
AL. Hæc quidẽ apparet. AM. quis igitur tibi dedit? AL. qui me rogat.
SO. Me captas, quia tute ab naui clanculum huc alia via
Præcucurristi: atque hinc pateram tute exemisti, atque eam
Huic dedisti, posthac rursus obsignasti clanculum.
AM. Hei mihi, iam tu quoque huius adiuuas insaniam.
Ain heri nos aduenisse huc? AL. aio, aduenienśque illico
Me salutauisti, & ego te, & osculum tetuli tibi.
AM. Iam illud non placet principium de osculo. AL. pergam exequi.
D Lauisti. AM. quid posteaq̃ laui? AL. accubuisti. SO. euge optime,
Nunc exquire. AM. ne interpella, perge porrò dicere.
AL. Cœna apposita est, cœnauisti mecum, ego accubui simul.
AM. In eodem lecto? AL. in eodem. SO. hei non placet conuiuium.
AM. Sine modò argumenta dicat, quid postquam cœnauimus?
AL. Te dormitare aiebas, mensa ablata est, cubitum hinc abiimus.
AM. Vbi tu cubuisti? AL. in eodem lectò tecum vnà in cubiculo.
AM. Perdidisti. SO. quid tibi est? AM. hæc me modò ad mortẽ dedit.
AL. Quid iam amabo? AM. ne me appella. SO. quid tibi est? AM.
perij miser.
Quia pudicitiæ huius vitium me hîc absente est additum.
AL. Obsecro Ecastor cur istuc mi vir ex ted audio?

AM. Vir ego tuus ſim? ne me appella falsò falsò nomine. A
SO. Hæret hæc res: ſi quidem hic iam mulier factu'ſt ex viro.
AL. Quid ego feci, qua iſtæc propter dicta dicantur mihi?
AM. Tute edictas facta tua, ex me quæris quid deliqueris.
AL. Quid ego tibi deliqui? ſi, cui nupta ſum, tecum fui?
AM. Tun' mecum fueris: quid illac impudente audacius?
Saltem tute, ſi pudoris egeas, ſumas mutuum.
AL. Iſtuc facinus quod tu inſimulas, noſtro generi non decet.
Tu ſi me impudicitiæ captas, non potes capere.
AM. Proh di immortales, cognoſcin' tu me ſaltem Soſia?
SO. Propemodum. AM. cœnaui ego heri in naui in portu Perſico?
AL. Mihi quoque aſſunt teſtes, qui illud quod ego dicam, aſſentiant. B
AM. Qui teſtes? AL. teſtes. AM. quid teſticulare? enim vno ſat eſt.
Nec nobis præſente aliquis niſi ſeruus Soſia affuit.
SO. Neſcio quid iſtuc negotij dicam, niſi quiſpiam eſt
Amphitruo alius, qui fortè te hîc abſente ſic tamen
Tuam rem curet, téque abſente hîc munus fungatur tuum.
Nanque de illo ſubditiuo Soſia mirum nimis eſt.
Certo de iſtoc Amphitruone iam alterum mirum eſt magis.
Neſcio quis præſtigiator hanc fruſtratur mulierem.
AL. Per ſupremi regis regnum iuro, & matrem familias
Iunonem, quam me vereri & metuere eſt par maximè,
Vt mi extra vnum te mortalis nemo corpus corpore C
Contigit, quo me impudicam faceret. AM. vera iſtæc velim.
AL. Vera dico, ſed nequicquam: quoniam non vis credere.
AM. Mulier es, audacter iuras. AL. quæ non deliquit, decet
Audacem eſſe confidenter pro ſe & proteruè loqui.
AM. Satis audacter. AL. vt pudicam decet. AM. tu verbis probas.
AL. Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quæ dos dicitur:
Sed pudicitiam & pudorem, & ſedatum cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiam.
Tibi morigera, atque vt munifica ſim bonis, proſim probis.
SO. Næ iſta edepol, ſi hæc vera loquitur, examuſſim eſt optima. D
AM. Delinitus ſum profectò ita, vt me qui ſim neſciam.
SO. Amphitruo es profectò, caue ſis ne tu te vſu perduis.
Ita nunc homines immutantur, poſtquam peregrè aduenimus.
AM. Mulier iſtam rem inquiſitam certum eſt non amittere.
AL. Edepol me libente facies. AM. quid ais? reſponde mihi,
Quid ſi adduco tuum cognatum huc à naui Naucratem,
Qui mecum vnà vectu'ſt vno naui: atque is ſi denegat
Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum eſt fieri?
Nunquid cauſſam dicis, quin te hoc multem matrimonio?
AL. Si deliqui, nulla cauſſa eſt. AM. conuenit. tu Soſia
Duc hos intrò, ego huc ab naui mecum abducam Naucratem.

Nunc

A SO. Nunc quidem præter nos nemo eſt, dic mihi verum ſeriò,
Ecquis alius Soſia intuſt qui mei ſimilis ſiet?
AL. Abin' hinc à me dignus domino ſeruus? SO. abeo, ſi iubes.
AL. Nimis ecaſtor facinus mirum eſt, qui illi collibitum ſiet
Meo miro, ſic me inſimulare falſum facinus tam malum.
Quicquid eſt, iam ex Naucrate cognato id cognoſcam meo.

SATIN' PARVA EST] *ſatin*, interrogando affirmat, vt hîc, & Caſina. *ſatin' omnes res ſunt aduerſa mihi?* id eſt, non poteſt fieri, vt mihi res omnes magis ſint aduerſæ. RES VOLVPTATVM] res voluptatum, more Græcorum dictum, pro ipſis voluptatibus. τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν, vt notat Muretus lib. 6. variarum lectionum. Sic Eurip. Phœn. φιλόψογον γάρ τι χρῆμα θηλειῶν ἔφυ, id eſt, res mulierum, vituperandi cupida eſt, natura. res mulierum, hoc eſt, mulieres. Xenophon lib. 2. Κύρου παιδείας· καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν, καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα id eſt & Currus ad centum, & funditorum quàm plurima quædam res.
B Herod. libro tertio. πολλόν τι χρῆμα τῶν ὀφίων ἐκλέπουσιν. id eſt, multam quandam vim ſerpentium deglubunt, ſeu pelle ſpoliant. Idem alibi. συὸς μέγα χρῆμα. & χρῆμα πολλὸν νεῶν. & χρῆμα χειμῶνος ἄφορητον. Ariſtophan. Pluto πολὺ χρῆμα τεμαχῶν, καὶ κρεῶν ἀπτημένων. id eſt, multa res, ſeu multa copia ſalſamentorum, & carnium aſſatarum. Hæc ex Mureto. Hoc igitur dicit Alcumena in hominum vita paucas & raras eſſe voluptates, ſi cum moleſtiis comparentur. Sic Philemon. Τοιοῦτος ὁ βίος ἐστὶν ἀνθρώπου γυναι, Εὐφραινόμεθα ἔλαττον, ἢ λυπούμεθα. id eſt, Talis eſt hominum vita, mulier, delectamur minus, quàm angimur. PRÆQVAM QVOD M.] præ eo, quod moleſtum eſt? comparatione facta ad id, quod moleſtum eſt? Idem Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum eſt, præquam vbi ſumtus petũt.* ITA COMPARATVM EST] ita eſt: ita deſtinatũ eſt. Sic Terent. Phorm. *Quàm inſtitutũ iniquè comparatum eſt, ij, qui minus habent, vt ſemper aliquid addant diuitioribus?* ITA DIIS PLACITVM] Ita diis viſum eſt. Horatius od. 33. lib. 1. *Sic viſum Veneri, cui placet impares formas ſub iuga ahenea Sæuo mittere cum ioco.* Virg. lib. 3. Æn. *Poſtquàm res Aſiæ Priamique euertere gentem Immeritam viſum ſuperis.* VOLVPTATI VT MOEROR COMES CONSEQ.] Sic Plato in Phædone ſcribit, voluptatem, & dolorem, cùm ſimul eſſe non poſſint, tamen alterum alteri ita eſſe
C iunctum, vt alterum alteri continuò ſuccedat. Lucret. lib. 4. *medio de fonte leporum, Surgit amari aliquid.* quatuor libri veteres, in his Huraltinus habet. *voluptatem vt m. c. conſ.* QVIN INCOMMODI &c.] id eſt, immò verò plus incommodi, malíque illico adeſſe videas, ſi quid boni obtigit. EXPERIOR DE ME] noſtri fere omnes libri veteres habent, *experior domo.* ego nihil muto. PARVMPER] ad breue tempus. ATQ. IS REPENTE &c.] fortaſſe hic, *atque* ſignificat celeriter ſtatim, vt apud Virg. Geor. 1. *ſi brachia forte remiſit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Nonius. PLVS ÆGRI] plus ægritudinis, & moleſtiæ. ME BEAT S.] me ſaltem beatam efficit. PERDVELLEIS] hoſteis. LAVDIS COMPOS] laude parta: laudem adeptus, ſic dictum laudis compos, vt virtutis, mentis, rationis, patriæ, &c. rerum compos. REVENIT] redit. ID SOLATIO EST.] id mihi ſolatio eſt, id me conſolatur. DOMVM RECIPIAT SE] domũ ſe referat. Sic in Aulul. *poſtidea domũ, me rurſum quãtum potero, tantum recipiam.* ibid. *neſcio vnde ſeſe homo recipit domum*, & hæc eadem ſcena infrà non longè. *Ecaſtor med haud inuita domum recipit ſuam.* OBFIRMATO] Cic. ad Att. lib. 1. *voluntas in iracundia obfirmatior.* VT MEVS VICTOR VIR BELLI CLVEAT] vt meus vir in bello victor nominetur, & omnium ſermone celebretur. *belli.* aduerbij loco eſt, vt domi, militiæ.
D VIRTVS PRÆMIVM EST OPTIMVM] virtus ipſa ſibi eſt merces & præmium, neque vllam aliam mercedem foris petit, neque ab vllo alio externo præmio pendet. Sed videtur legendum, *opimum*, potius quàm optimum. Dicimus præmium magnum, amplum, præclarum, ſummum, eximium, & ſim. non bonum, neque optimum, At opimum, id eſt magnificum, amplum, lautum, carum, pretioſum. Vide Feſtum in voce *opima.* VIRTVS OMNIBVS REBVS ANTEIT PROF.] *ea enim hominem iungit deo*, inquit, M. Tull. Acad. quæſt. *& eius tanta vis eſt, vt omnia ſi ex altera parte ponantur, ne appareant quidem.* PROGNATI] poſteri progeniti, ἔκγονοι nepotes, pronepotes. TVTANTVR, SERVANTVR] à virtute ſcilicet, ſiue ab eo, qui virtutem habet: vel, tutantur ac ſeruantur virtute. Salluſt. proœm. belli Catil. *Quæ homines arant, nauigant, ædificant, virtuti omnia parent.* tutantur poſitũ παθητικῶς. QVEM PENES EST VIRTVS] id eſt, qui virtutis eſt compos. qui virtutem conſecutus eſt. PRIMO COËTV] primo coitu, prima coitione πρώτῃ συμβολῇ, primo concurſu. non ſemel oſtendimus in commẽtariis Lucretianis coëtum, & coitum idem valere, atque idem eſſe. Terent. Phorm. *Senex adeſt: vide quid agas, prima coitio eſt acerrima.* OPTATO] aduerbium, pro optatè vocalitatis cauſa vt docet Donatus, ad illum locum, in And. *continuò tibi dari verba cenſes. S. Falſò.* Terent. in Andr. *optatò aduenis.* Itaque *exſpectatum optatò* videntur ἐκ παραλλήλου eſſe poſita. NAM QVID ILLE REVERTITVR?] ἀναστροφὴ, pro quidnã ille reuertitur? vel *nam* poſitũ

pro *autem*, vt suprà notauimus. MED HAVD INVITA] me non inuita, me libente. vt sit ἐλλάτωσις. AMPHITRVO RED. AD N. MELVIST NOS] Ab hoc loco capit initium gradario facetissima, qua gratia, quam ob causam? PRANDIVM] rectè prandium dixit. nam domum veniunt manè. solebat autem dari cena peregrè venientibus. SERÒ] quomodo serò, si manè? nam serum est nouissimum seu vltimum diei tempus: manè principium diei, vt docet Varro.iam dicet ipse Sosia. SATVRAM] ex eo quod satura sit Alcumena, vult colligi Sosia ipsos serò venire. nemo enim manè satur esse consueuit. ex eo quòd sit grauida,autem,putat eam saturam,aut certè se putare simulat. AD AQVAM PRÆBENDAM] ad aquam è puteo hauriendam, & suppeditandam, vt puerpera lauet, seu lauetur. Terent. Andr. *Fac istac vt lauet,istac autem*,inquit Donatus,vel quæ ex puerperio sordent,vel ipsa puerpera. Menander, λούσατε αὐτήν. COMMODÙM] opportunè. DECVMO PÒST MENSE] quo tempore partus sunt maturi, ex sententia veterum. Virg. Pollione. *Matri longa decem tulerunt fastidia menses.* At qui hodie exactо nono mense ferè pariunt mulieres, & tum maturi sunt fœtus. Quid ita? Cum decem menses ad partum maturandum opus esse dicuntur, menses lunares intelliguntur, qui nostris sunt breuiores, vt suprà diximus. VT RATIONEM TE DVCTARE INT.] vt intelligo te rationem ducere, seu ratiocinari: sic autem legendum, non vt vulgò, *rationem dictare.* Quod si hanc scripturam, quam secutus sum, non comprobaret antiquorum librorum auctoritas, tamen sola veritas eam tueretur. Nunc autem codex Huraltinus,& nonnulli alij eam confirmant. Sic dictum autem ductare ratione̅ pro ducere, vt ductare exercitum, pro ducere. SI SITVLAM COEPERO] cum situlam ad aquam hauriendam cœpero. NVNQVAM ÆDEPOL TV MIHI DIVINI &c.] Nunquam, inquit, mihi quidquam diuini credideris, nisi, cùm situlam cœpero illi puteo aquam omnem, quæ illi instar animę est intertraxero, id est, exhausero. Hæc iurandi & detestandi quædam est formula. Sic in Asin. *Neque diuini, neque mi humani posthac quidquam accreduas, Artemona, si huius rei me esse mendacem inueneris.* Idem Bacchid. *Nam mihi diuini nunquam quisquam creduat, ni ego illa̅ exemplis plurimis planéque amo.* Idem ibid. *Nam neque Bellona mihi vnquam, neq. Mars creduat,ni illum* &c. Idem in Trucul. *Nunquam ædepol mihi Quidquam homo mortalis posthac duarũ rerum creduit, ni ista ego vestra hero maiori facta denarrauero.* SI OCCEPSO] vbi semel occepero, seu cœpero, seu incepero. Sic Nonius in verbo occepso. ANIMAM OMNEM INTERTRAXERO] id est, aquam omnem exhausero. Sic Nonius, in voce, *anima.* Quam explicationem, pace Nonij dixerim, non probo, in eo quòd animam existimat hoc loco significare aquam simpliciter,& propriè. Hoc enim fit per translationem quanda̅ sermonis. Nam quoniam viui lacus, & viui fontes,& viua flumina dicuntur: viuunt autem animantes beneficio & opera animæ: idcirco aqua putei,à Plauto,verecu̅da tra̅slatione,anima putei dicta est.Significat igitur Plautus aquam omnem putei intertrahere,seu exhaurire, esse puteu̅ exanimare, & puteo anima̅ adimere, quia puteo aqua sit loco animæ:& Sosia his verbis mortem puteo minatur. INTERTRAXERO] exhausero. ALLIGABO]adstringam: alligatum, atque adstrictum tenebo. Nonnulli libri habent, *allegabo*,quod si cui placebit, *allegabo* interpretabor,perficiam, destinab o, assignabo. vel isti rei allegabo, id est, ad ista̅ rem agendam mitta̅. Omnino prior scriptura mihi magis probatur, *alium ego isti rei alligabo.* id est, alij ego istius rei onus imponam. FACERE] ali. facerem. EAM ADVERSVM] eam obuiàm. SPERATAM SVAM] Virgo prius quàm petatur, sperata dicitur, inquit,Nonius. Ego speratam interpretor, optatam, vel spo̅sam, vt alibi idem Nonius. OPTIMAM] pudicissimam. RVMIFICANT] Nonius legit rumiferant,quod interpretatur,rumoribus ferunt. & hunc locum testem producit. Sed omnes libri, & manuscripti, & vulgati, quos quidem viderimus, habent, *rumificant.* HAVD VIDI M. EXSP.] Alcmena,existimans se à viro derideri,& eundem ad se redire,qui paullo antè abierit: nihil viro respondet, neque eum resalutat. quod videns, & indignè ferens Sosia, ita loquitur, *haud vidi magis exsp.* id est, nihil vnquam vidi magis exspectatum, quàm herum meum. ironia est, significat minime eum venire exspectatum, quem nemo salutet magis, quàm canem. DERIDICVLI GRATIA] deridendę mei causa. deridiculum, valde ridiculum, vel deridendum. Lucret. lib.3. *dénique connubia ad Venerem, partúsque ferarum Esse animas præstò deridiculum esse videtur.* QVASI MVLTO PÒST VIDERIS?] id est quasi longo interuallo videris? HAVD ÆQVVM F. Q. &c.] γνώμη. *quod didicit*, intellige rectum, & verum. nam si quid didiceris prauum,& iniustum,id dedíscere laudabile est. AN PERICLITAMINI Q. AN. H.] an periculum facitis tu & Sosia,quo animo sim? an tentatum aduenitis quo pacto in virum meum animata sim? AVSPICIVM] auium adspectus. an te auspicium aliquod remoratum est, quo minus ad legiones reuerterreris? AN TEMPESTAS CONTINET] an te tempestas aduersa coërcet, coibet, retinet? *tempestas* mare ventis agitatum,venti aduersi. TENTAS] tentas me. POTIS EST] pote est,potest. IAMDVDVM, MODÒ?]hoc ideò quærit, quia iamdudum aliquid factum esse, & modò factum esse, pugnant inter se. QVID ENIM CENSES?] nam quid existimas? vel sic, nam quare me ita respondere putas? videlicet, ita respondeo, vt te vicissim ludam, lusorem meum. LVSOREM MEVM] derisorem, & ludificatorem meum. TE VT DELVDAM CONTRÀ LVS. M.] videlicet, ea gratia, vt te qui

A te qui me ludis, viciſſim deludam. QVI NVNC PRIMUM &c.] hæc eſt cauſa, quamobrẽ ſe à viro ſuo Amphitruone ludi exiſtimet. DELIRAMENTA] delirorum verba. Idem Menæchm. *Audin' tu, vt deliramenta loquitur?* quid ſit, delirare, & vnde dictum ſit, docet Nonius in verbo *delirare*, & Plinius lib. 18. cap. 20. DVM EDORMISCAT VNVM SOMNVM] id eſt, dum vnum ſomnum dormiens abſoluat, & vt in Moſtell. loquitur, ſepeliat. aliter vſurpauit ibidem, *vbi ſomnum ſepeliui omnem, atque edormiui crapulam*, &c. edormire crapulam dixit, pro dormiendo concoquere, vel depellere. Sic Terent. in Adelph. dixit *edormiſcere vinum*, *ſeu villum, interea in angulum aliquò habeam, atque edormiſcam hoc villi.* Sic M. Tull. Philipp. 2. *edormi crapulam inquam, & exhala.* Gell. lib. 6. cap. 10. *At nunc, inquit Taurus, videre eſt philoſophos vltro currere, vt doceant ad fores iuuenum diuitum: eoſque ibi ſedere, atque operiri propè ad meridiem, donec diſcipuli nocturnũ omne vinum edormiant.* Significat autem illam quaſi dormientem ſomniare. QVÆ'NE VIGILANS SOMNIAT] Hæc ad ea pertinent, quæ Soſia modò dixit. dicis ne, aut putáſne illam dormientem ſomniare, quæ vigilans ſomniat? proinde ac ſi dicat, non eſſet mirum, ſi dormiens ſomniaret. plerúmque enim qui dormiunt, ſomniant. Nunc autem cùm vigilans ſomniet, quis non miretur? Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilans ſtertis, nec ſomnia cernere ceſſas.* & iterũ Plautus ead. comœd. *vix apud me ſum, Vigilans ſomnio, viuus & ſanus intereo.* vel ſic, An ne opus eſt manere, id eſt,
B exſpectare, dum Alcumena vnum ſomnium edormiſcat, quæ vigilans ſomniat? Boſius putat iocum eſſe ex ambiguo, in verbo ſomniare, quo *ſomniare* duo ſignificet, vnum propriè, videlicet, ſomnium in ſomnis videre, alterum tranſlatè, inania, & futilia loqui, & profert locum ex Menæchm. *certè hæc mulier cantherino ritu adſtans ſomniat.* NVNQVAM FACTVM EST.] nonnulli libri habent *nuſquam factum eſt.* NON TACÈS?] verba Alcumenam obliquè, & vrbanè irridentis, quaſi deliram, atque inſanam. Nam dum Amphitruonem increpare, ac reprehẽdere: Alcumæ autẽ aſſentiri, & fauere videtur, hanc acriter pungit, & vellicat. ETIAM TV QVOQVE] ἐκ παραλλήλου poſita ſunt. ASSENTIRIS HVIC?] ſic legẽdum, non vt vt vulgò *aſſentaris*. cui rei argumento eſt verbum, quod infrà non longè poſuit, vt contrarium, *aduerſarier.* præterea non queritur hic Amphitruo de Soſia, quòd Alcumenæ aſſentitur, ſed quod ei aſſentiatur, deliramenta fabulanti. poſtremò *aſſentari* ſemper malum & vitioſum eſt: aſſentiri tum demum vitioſum & vituperabile eſt, cùm aſſenſus in rem per ſe malam confertur, vt hîc. BACCHÆ BACCHANTI SI VELIS ADVERS.] aduerſarier, id eſt, verbis aut factis repugnare. SI OBSEQVARE] ſi moram geras & aſſentiare. VNA RESOLVAS PLAGA] vna plaga illata, eius inſaniam lenias. vno ictu incuſſo eius iracundiæ medearis. Non abſimile
C eſt illud Terẽt. Adelph. *Cum feruit maximè, tam placidum, quàm ouẽ reddo.* & illud in Phorm. *loquárne? incendam?* AT POL] verba ſunt Alcumenæ, malum Soſiæ minantis, quòd ſe cum baccha inſaniente compararit. eſt autem, apoſiopeſis. voluit enim dicere Alcumena, at pol dabis pœnas iſtius dicti nomine, ſi Amphitruo ſuo munere fungi volet. vel cum talia quędã dicere conaretur, eam interpellauit Amphitr. QVIN CERTA RES EST HANC OBIVRG.] quin certũ eſt, inquit Amphitruo, Alcumenam obiurgare. QVÆ ME &c.] Sic autem legendum, vt edidi, & ita habẽt noſtri libri veteres, *non certa res hanc eſt*, &c. IRRITABIS CRABRONES] obiurgando, Alcumenam ex inſana inſaniorem reddes, crabrones irritatos aiunt infeſtiores, & ſæuiores reddi. Plin. lib. 11. cap. 21. *Ictus crabronum haud temere ſine febri eſt. Auctores ſunt ter nouenis punctis interfici hominem.* Nonius in verbo *irritare*, profert hunc locũ: & irritare interpretatur prouocare. NVM TIBI AVT STVLTITIA ACCESSIT, AVT SVP. SVPERB.] Nunquid aut ſtulta euaſiſti, quæ antea ſapiebas, aut ſuperbia in te redundat? ſuperat, ſupereſt, πλεονάζει. IN MENTE EST TIBI] ἐννοεῖς, cogitas. PERCONTARIER?] diligenter inquirere? ſic Nonius, hunc locum teſtem citans. Vide & Feſtum in voce *percunctatio.* ANTIDHAC] antehac. APPELLARE ITIDEM, VT PVDICÈ, SVOS VIROS Q. S.]
D oratio implicata. Sic autem expedienda, & ſolebas me alloqui ad eum modum, quemadmodũ fœminæ quæ pudicæ ſunt, ſuos viros appellare, & alloqui ſolent. EO MORE EXPERTEM] Eius moris expertem. expers interdum iungitur cum auferendi caſu, vt hîc: ſimiliter in Aſinar. *Dono te ob iſtuc dictum, vt expers ſis metu.* Idem in Perſa. *ea res domo me expertem facit.* & apud Lucret. lib. 6. *Lumina verſarent oculorum expertia ſomno.* OFFENDI DOMI] κατέλαβον οἴκοι: reperi in domo. quidam libri habent, *domus.* ET MANVM PREHENDI] manum prehendere, geſtus eſt alteri gratulantis, & beneuolentiam erga eum ſuam declarantis. ET OSCVLVM TETVLI T.] & oſculum vltro obtuli tibi. tetuli, id eſt, tuli. nam tetuli antiquum. Nonius. ferre oſculum ſolebant & vxores viris peregrè aduenientibus, vt hic: & filiæ matribus, vt in Epidico. *Quis iſthæc eſt, quam tu oſculum mihi ferri iubes?* & filiæ maritæ patribus ſe inuiſentibus: vt in Sticho. ferre aduorſum hominem occupemus oſculum. QVI IGITVR?] ſic legendum, non, vt vulgò, *quid igitur?* quam ſcripturam & ratio carminis, & ſententia reſpuunt, *qui igitur?* autem, id eſt, qua re igitur, ſubintell. grauida ſum, ſi non ſum puero grauida? Iam, quod ad rationem carminis attinet, *qui i-* choréus eſt: *gitur in-* anapæſtus. *ſani-* choreus. Omnino malim legi, *quínam igitur?* ſi veteres codices adiuuent. Porrò ſic dictum à Plauto, *puero grauida*, vt à Virg. lib. 2. *Machina fœta armis*, & ab eod. lib. 1. *loca fœtu furentibus auſtris.* VT SALVA PARIAM FILIVM.] Cicer. lib. 1. epiſt. ad Att. epiſt. 1. *Filiolo me auctum ſcito, ſalua Terentia*

Idem lib.10. epist.20. *Tullia mea peperit 14.kal.Ian. puerum ἑπταμηνιαῖον, quòd εὐλόχησε, gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillum est.* MAGNVM MALVM HABEBIS.] grauiter vapulabis. OB ISTVC OMEN,] quia malè mihi, & Amphitruoni ominatus es, *ominatus es* cum dixisti, me esse grauidam insania, quia mala nomina seu mala verba locutus es. QVOD TE CONDERET] quod te dignum est. OMINATOR.] tu qui nobis male ominatus es. PRÆGNANTI] videtur Plautus, eandem appellans prægnantem, quam suprà grauidam dixit, non seruare eam differentiam horum nominum inter se, quam tradit Festus his verbis. *Grauida est, quæ iam grauatur conceptu: prægnans, seu prægnas, quæ velut occupata est in generando, quod conceperit,* &c. MALVM, ET MALVM DARI, &c.] iocus est in verbo positus. oportet, inquit, malum, id est, κακὸν, damnum incommodum prægnanti dari, & oportet malum priore longa μῆλον dari, malum aliquod scilicet Punicum, aut granatum, quod prægnas obrodat &c. VT QVOD OBRODAT, SIT,] vt sit ei aliquid, quod obrodat, &c. ANIMO SI MALÈ ESSE COEPERIT] id est, si mulier ægritudine animi laborare ceperit. Sic ferè locutus est in Trucul. *Non adepol bibere possum iam: itaanimo malè est.* Idē in Mil.glor. *postquàm abs te abit, animo malè factū est huic repente misera.* Quidā, animo si malè esse cœperit, ita explicant, si insanire, & furere cœperit. IN SOMNIIS FORTASSE] subintell. vidisti. *in somnis* autem, id est, dormiens, seu in quiete, somniasti te vidisse. DELIRAT VXOR] profert Nonius in verbo *delirare.* ATRA BILI PERCITA EST.] μελαγχολᾷ. insanit. NVLLA RES TAM DELIR. H. &c.] nulla res tam citò homines concinnat deliranteis, id est, deliros facit, subintell. quàm atra bilis. IMPLICISCIER?] id est, implicari, inuolui, subintellige istam atram bilem, seu insaniam? SANA ET SALVA SVM] his duobus respondet totidem altera, quibus vti solent latini in discessu, vale, & salue. TE HERI ME VIDISSE] me à te heri esse visum. QVI HAC NOCTV &c.] mutat numerū, debuerat enim dicere, seruato numero, qui hac noctu in portum aduectus sum. subintelligendum fortasse est ibi, *me vidisse,* & Sosiam: vel legendum *nos vidisse.* Ego nihil muto. *hac noctu* autem pro hac nocte, iam à nobis obseruatum. NOCTEM PERPETEM.] noctem perpetuam. supra. Nisi item vnam, (noctem) verberatus quam pependi perpetem. NEQVE MEVM PEDEM HVC INTVLI ETIAM &c.] id est, neque huc in ædeis etiam ingressus sum, postquam hinc cum exercitu profectus sum. inferre pedem in possessionem dixit M.Tull. oratione pro Cecinna. *ferre pedem.* Plautus noster Menæchmis. *Propera Menachme, fer pedem, confer gradum.* ibid. *Tu huc post hunc diem pedem intro non feres, ne frustra sis.* & Virg.1.Georg. *Ferte simul Faunique pedem, Dryadésque puellæ.* VT CVM EXERCITV &c.] postquàm cum exercitu, &c. NIHIL NE TE PVDET SCELESTA &c.] hic versus in suum locum restitutus est, cùm repertus esset in nonnullis codicib. antiquis, & à Nonio Marcello, vt Plautinus, & ex hac comœdia prolatus in verbo *ingredi.* quod ille interpretatur hoc loco *venire te ostendere.* Sic autē legendū vt edidimus, *Nihilne,* vt sit choreus, siue *Nilne.* SOMNIVM NARRAT T.] quod vidit in somnis narrat tibi: non rē gestā. PRODIGIALI] prodigiorū depulsori, qui prodigia amolitur ἀποτροπαίῳ τεράτων *prodigia,* inquit Nonius, *dicta sunt, quasi porro abigēda.* deinde hunc locum profert. AVT MOLA SALSA] farre tosto, qui sale sit conspersus. ex Festo in verbo immolare, quid sit mola salsa, intelligere licet. Sic autem ille, *Immolare, est mola,* id est, *farre molito, & sale hostiam perspersam sacrare.* COMPRECATAM OPORTVIT] oportuit te comprecatam esse Ioui prodigiali: id est, à Ioue prodigiali: vel Iouem prodigialem. Sic enim loquuntur Latini, comprecari, & precari deos. non diis. dicunt etiam à diis precari. VÆ CAPITI TVO.] *va capiti tuo, va ætati tuæ,* vsitatæ Plauto malè precandi formulæ. *va capiti tuo,* enim idem ferè valet, quod tibi eueniant mala: miser sis ætatem. dij tibi sint irati. TVA ISTVC REFERT, SI CVRAVERIS.] Respondet Alcumenæ Sosia plus nimio audaciter, vt seruus. istuc, quod mihi precaris è re tua est, & ad te pertinet potius, quàm ad me, si modo ea, quæ ad te attinent, curaueris. quod non solent facere insani, aut insanæ, qualis tu es. Alij quidam legunt, *nisi curaueris,* & hunc locum sic explicant: istuc, quod mihi precaris, tibi eueniet potius, quàm mihi, nisi curaueris: id est, nisi huic malo occurreris, & nisi tibi prospexeris. INCLEMENTER DICIT,] male dicit. Sic sæpenumero loquitur Plautus, vt in Pseud. *Cur inclemēter dicis lepidis litteris?* Idem in Rud. *Aut quis inclementer dicat homini libero.* SINE MALO] impunè. TACE TV] Tace tu Sosia. TV DIC.] tu Alcmena dic. CVM DILVCVLO?] sic loquuntur interdum Latini, cum prima luce, cum diluculo, pro prima luce, & diluculo. M.Tull. de Off.3. *Accurrisse Romam, & cum prima luce Pomponij domum venisse dicitur.* Idem lib.4.epist. ad Att. *Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus propè deuiis currebat.* ILLI VT FVERIT PROELIVM?] quomodo, vel quale illic fuerit prœlium? *illi* pro illic. quod & Camerarius notauit. alij libri tamen habent, *illud vt fuerit prælium.* id est, quale illud fuerit prœlium? TV TE ISTIC,] tu ipse isto in loco dixisti &c. MIRVM QVIN TE ADVERS. D.] Ironia est. mirum verò est, inquit, Sosiam non loqui aduersus te, qui herus eius sis, & qui eum malè mulcaris, si contra voluntatem tuam locutus sit. proinde ac si dicat, non est istud mirum. Sic autem sæpe loquitur. vt in Cistell. *Mirum quin grex venalium in cistella infueris vnà.* Idem in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iupiter Philippum regem, &c.* Idem in Mercatore. *Mirum quin me subagitaret.* AVTVMAT] dicit? QVOQVE ETIAM] ἐκ παραλλήλου σχῆμα.

TECVM

A TECVM CONSPICIO SIMVL] tecum simul. sic infrà non longè, *neque illam vidi, nisi tecum simul.* sic Horat.oda.1.epod. *Non dulce ni tecum simul.* QVIN NVNC M.] Atqui nûc mulier, audísne illum? EGO VERÒ] ego verò audio illum, & falsum dicere audio. EÒ FIT] ob id tibi non credo, quia &c. PROINDE VT PR.] ita vt palàm loquor. VERVM ITA ANIMATVS FVI, ITAQVE N. S.] id est, eo animo fui. eóque nûc sum, vt eam pateram tibi dono dem. QVID HOC SIT HOMINIS?] Hæc secum Amphitruo de Alcmena. Quid hoc sit hom. id est, quænā sit hæc mulier, quæ talia loquatur? PROFERTO FORAS] pleonasmus, nam proferre, est foras ferre. QVIN TV IVBES ISTVM PRO CERRITA CIRCVNFERRI?] cur nô iubes Alcumenam, tanquam insanam, & à Cerere irata vexatam, lustrari, & purgari? Cerriti, inquit Nonius, & Laruati, malè sani, aut Cereris ira & laruarum incursione animo vexati. Festus, Cerritus, furiosus. Cerritus autem, & Cerriti scribendum, duobus r r. dicti enim sunt Cerriti quasi cereriti, id est, à Cerere percussi, & ita apud Horatium imprimendum curaui, sat.3.lib.2. *Cerritus fuit, an commota crimine mentis Absoluet hominem?* M.Tull. lib.epist.8.ad Att.epist.5. *Nunquam autem cerritior fuit, quàm in hoc negotio.* Sic enim legendum esse vidit Simeo Bosius, non vt vulgò, *certior fuit.* Circumferre autem pro lustrare, verbum est antiquum, & pôtificale, vt notat Seruius ad illum versum Virg. Æneid.6. *Idem ter socios pura circumtulit vnda* B ἁγνίζειν dicunt Græci. Qua de re legendus & Macrob.lib.3.cap.1. ÆD. QVIN FACTO OPVS EST] ædepol certè facto est opus. LARVARVM PLENA EST] laruata est. idem in Aulul. *Laruæ hunc, atque intemperiæ, insaniæq́ agitant senem.* Idem Capt. *Laruæ simulant virum.* Laruæ, sunt manes, qui corporibus delectati post mortem, deprauâtur in corporibus: & terrent imbecillos, atque alicuius culpæ sibi conscios. alio nomine lemures appellantur. Aliter, laruæ, sunt noxiæ inferorum vmbræ, seu animæ, quæ & lemures appellantur. CEDÒ MIHI] da eam mihi. Thessalam alloquitur. AGE, ADSPICE HVC SIS] nunc Amphitruonem affatur. age, inquit, adspice huc, si vis, nunc iam. TV, QVI, Q. F. INFIT] tu qui ea inficiaris, quæ facta sunt. QVA DONATVS ILLIC?] qua donatus es illic? PRÆSTIGIATRIX] præstigiatores dicti sunt à præstigiis: præstigiæ, à præstingo: quòd præstigiatores, oculorum aciem spectatoribus præstinguentes, id est, obscurantes, atque, vt ita dicam, obtenebrantes, faciant vt ea videantur, quæ non sunt. Idem Aulul. *Ego edepol te, præstigiator, miseris iam accipiam modis.* Idem Pœn. *Præstigiator, hic quidem pœnus, probus est.* Est autem hîc dilemma. sic enim argumêtatur Sosia. Aut hæc mulier præstigiatrix est, aut patera in hac cistula debet esse. SOLVE] resigna. erat enim obsignata. in obsignationibus autem maximè tabellarum, seu epistolarum, linum adhibebatur. Cice. Cat.3. *Ac, ne longum sit, Quirites tabellas proferre iussimus, quæ à quoque dicebantur datæ. primùm ostendimus Cethego: signum cognouit. nos linum incidimus.* &c. Plaut. Bacchid. C *atque effer citò.* PI. *Quid?* CH. *stilum, ceram & tabellas, & linum.* Suetonius in Nerone. *Aduersus falsarios tunc primùm repertum, ne tabulæ, nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur.* & lib. Institut. iuris ciuilis.2. titul. de pupil. substitut. *Illam autem substitutionem, per quam, si heres extiterit pupillus, & intra pubertatē decesserit, substitutus vocatur: separatim in inferioribus partibus scribere eamque partem proprio lino, propriâque cera consignare.* RES GESTA EST BENE] hoc ad ea, quæ sequuntur pertinet. hoc modo, res bene gesta est: id est, bene habet, & bene processit, quia ex simplicibus, gemini, & duplices facti sumus. CONGEMINAVIMVS] gemini facti sumus. VIDESIS] vide si vis. DELIRANTEIS] deliros. POSTVLAT] ἀξιοῖ æquum putat. OPVS MI. EST ISTVC EXEQ.] opus est me istuc, quod dicis, exquirere. non credam tibi ita esse, nisi re probaris. AT CVM CRVCIATV IAM, HI. APP.] at nisi patera comparet, nô iam impunè feres: sed id fiet magno cum tuo malo. cruciaberis iam nisi patera exstat. QVI ME ROGAT.] is, qui me rogat, mihi dedit. ME CAPTAS] Tu Amphitruo, mihi insidias comparas. me capere studes. TV QVOQVE] etiam tu Sosia. HVIVS] Alcmenæ. D TETVLI] tuli. sic suprà. *tetuli* antiquum pro *tuli.* ACCVBVISTI] priusquam mensæ accumberent, lauabant veteres maximè peregrè venientes. CENA APPOSITA EST] id est, dapes in cenam appositæ sunt. sic in Trinummo. *Apposita sit cena, popularem quam vocant.* IN EODEM] responsio per tautologiam. sic in Capt. *meum gnatum?* ER. *tuum gnatum.* sic Terent. Heautont. *solus?* M. *solus.* Cicero epist. ad Att. lib.7. *Coronatus Quinctus noster Parilibus? Parilibus* auctor Priapeior. *licet indignere, ferâmque. Propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.* DORMITARE] dormire velle, seu potius semisomnem esse, & parum abesse. quin dormires. Horat. epist. ad Pisones. *Telephe, vel Peleu, male si mandata loquêris, Aut dormitabo, aut ridebo.* MENSA ABLATA EST] mensæ veteribus cenaturis statuebantur, seu apponebantur: vt in Asinar. *pueri mensam apponite.* cenatis remouebantur. Virg. lib.1. Æneid. *Postquàm exempta fames epulis, mensæq́ remotæ* Homer. ἤλδαν νέον δ' ἀπέληγεν ἐδωδῆς Ἐδων καὶ πίνων, ἔτι καὶ παρέκειτο τράπεζα. id est, modò desiêrat comesse, & bibere. etiam tunc mensa erat apposita. AD MORTEM DEDIT] interemit sic dictum dare ad mortem, vt alibi ab eodem dare ad languorem, dare ad cruciatum, dare ad carnificinam, & simil. Etiam M. Tullius in cruciatum dari dixit in oratione pro Roscio Am. Virgil. lib. Georg.4. *cum, ne prodigus obsit dede neci.* QVID IAM? AMABO] lego *quî iā? amabo.* NE ME APPELLA] ne mecum loquere. Horat. sat.3. lib.1. *vt fortè legêtem, Aut tacitum Appellet.* QVIA PVD. H. VITIVM ME HIC ABS. EST ADD.] quia stuprum huic mulieri

vxori meæ, me absente. Hic est oblatum, quia vxor mea me absente. Hic vitiata, & impudica- A
ta est. EX TED AVDIO?] ex te audio? VIR EGO TVVS SIM?] libri duo veteres
ex nostris habent, vir ego tuus sum? sic Terentius Hecyra. *Vir ego tuus sum? tu virum me, aut homi-
nem deputas adeò esse?* NE ME APPELLA FALSÒ, FALSO N.] ne me appella virũ tuũ:
quod cùm facis, falsò, & falso nomine me appellas. HÆRET HÆC RES] id est, hæc res
expediri non potest. hæc res inexplicabilis est, hæc res dubitandi, & stupendi, causam præbet
πρᾶγμα ἄπορον, καὶ ἀμήχανόν ἐστι, siquidẽ, qui vir antea erat, factus est mulier ex viro. Hoc eo
dicit, quòd dixerat Amphitruo, ne me appella virum tuum falso nomine, quasi dixisset, noli me
appellare virum, sed fœminam. Sic locutus est in Pseudolo. *Nunc homo in medio luto est. Nomen nes-
cit: hæret hæc res.* SIQVIDEM HIC IAM MVLIER FACTV'ST EX VIRO] Sic
legendum, & ita habet vnus ex nostris libris veterib. Nam altera scriptura, *siquidem hæc iam mu-
lier facta est ex viro*, ferri non potest. Pertinent autem hæc ad ea, quæ dixit Amphitruo, *vir ego tuus
sum?* quæ ita seruus Sosia accipit, quasi Amphitruo dicere voluisset, se mulierem esse, non virũ,
cùm hoc sensisset, se nõ esse coniugem Alcumenæ, quæ se cum alio viro corpus suum copulasse
fateretur. QVID EGO FECI, QVA ISTHÆC PROPTER, &c.] quid ego feci, pro-
pter quod ista dicta dicãtur mihi abs te? *qua isthæc propter*, tmesis pro qua propter isthæc. TVTE
EDICTAS FACTA TVA] tu ipsa tua facta clarè dictas, atque exponis. quidam legi volũt B
dictas, pro crebrò dicis. sed ego nihil muto. Nam & libri veteres sic habent, vt edidimus, & alibi
eodem verbo ita vsus est, vt in Epid. *Rem tibi sum elocutus omnem Cheribule, atque admodum Meorum
mærorum, atque amorum summam edictaui tibi.* QVID DELIQVERIS?] quid peccaris? *delinque-
re*, inquit Festus, *est prætermittere, quod non oportet præteriri. Hinc deliquia, & delicta.* TECVM FVI?]
tecum rem habui? σοὶ συγγέγονα; cum viro esse dictum honestè & Græcorum more, pro cum
viro commiscere, & rem habere, τῷ ἀνδρὶ συνεῖναι. Hinc συνουσία: & συνουσιάζειν. SALTEM
TVTE. SI PVD. EG. S. M.] qui pecunia, aut re aliqua, quæ pondere, numero, mensura
cõstet, egent eam sumere mutuò solent. Hac ratione Alcumenã significans Amphitruo esse im-
pudentẽ, iubet pudorẽ, cuius indigeat, ab alia fœmina pudẽte & pudica, mutuũ sumere. QVOD
TV INSIMVLAS] quod tu me admisisse insimulas: cuius tu me arguis: cuius tu me accusas:
quod tu mihi obiicis. de hoc verbo suprà. NOSTRO GENERI NON DECET] nostrũ genus
non decet. verbum *decet*, iunxit datiuo, more veterum, & Græcorum. Sic infrà eadem comœdia,
ornatũ capiã, qui potis decet: id est, qui potos decet. Sic Terent. Adelph. *Hæc primum vt fiant, deos quæso,
vt vobis decet:* &c. vbi notat Donatus Græcè dixit, ὑμῖν πρέπει. Idem Terẽt. ibidem. *Immo hercle ita
nobis decet.* vt notat idem Donatus, *Antiqui si addebant statim verbum, nos decet facere, nos decet dicere, di-* C
cebant: si non addebant, nobis decet. A. Gellius, antiquitatis imitator, lib. 9. cap. 15. *Introiit adolescens, &
præfatur arrogantius, & elatius, quàm ætati eius decebat.* IMPVDICITIÆ CAPTAS,] impudi-
citiæ conuincere studes: in impudico facinore deprehendere conaris. CENAVI EGO &c.]
cenauíne ego, vel an cenaui ego, id est, nónne cenaui ego, &c. notandũ hãc interrogationẽ *cena-
uíne ego*, vel an cenaui ego, postulare responsionẽ aientem. qua de re in commentariis Lucretia-
nis, & item alibi. IN PORTV PERSICO?] suprà. *Nam noctu hac soluta est nauis nostra è portu
Persico.* ASSENTIANT] approbent. QVID TESTICVLARE?] *testiculari*, inquit Festus,
est iumentis maribus fœminas, vel fœminas mares admouere. Sed hoc loco testiculari aliud significat.
& tamen iocus est ex ambiguo. Nam quia dixerat Alcumena se testes habere, qui approbarẽt,
quod diceret. & eandem vocem iterarat. idcirco Amphitruo ludẽs in voce ancipiti, & ambigua
testes, quæ interdum significat parteis virilitatis testeis, rogat eam, quid testiculetur, id est,
quamobrem testiculos toties commemoret ac prædicet. ENIM VNO SAT EST] quid te-
steis mihi narras? quid testeis tibi adesse prædicas? nam si vnum testem habeas, sat est. etiam hic
sermo ambiguus est, significat enim, vni fœminæ pudicæ, vnum virum satis esse. enim autem hîc
præponitur, quod non est nouum: & exempla in indice collecta reperientur. NEC NOBIS D
PRÆSENTE, &c.] præsente & absente nobis dixerunt veteres, pro præsentibus, & absenti-
bus nobis: vt docet Nonius in verbo *absente*, & hunc versum testem producit. Idem in verbo,
præsente. *Præsente*, inquit, id est, coràm, vel præsentibus. Pomp. Syris. *Quidam apud forum præsentè te-
stibus mihi vendidit.* Sic Terent. Eunucho. *Nescio quid profectò absentè nobis turbatum est domi.* vbi notat
Donatus, *aut subdistinguẽdum est, & subaudiendum me, aut* ἀρχαϊσμὸς *figura est, absentè nobis, pro absen-
tibus nobis.* Pompo. *sine ergo istuc præsente amicis intercenam.* Varro in Marc. *id præsente legatis omnibus,
exercitu pronuntiat.* TVAM REM CVRET] vxorem tuam subigat. MVNVS FVNGA-
TVR T.] tuas parteis agat. tuo munere fungatur. id est, vxorem tuam permolat. idem dicit.
fungi munus dixit non vno loco Plautus in Asin. munus adolescentuli fungare? in Cas. in extr.
Sed ecquis est, qui homo munus velit fungier pro me? Terent. Heautont. *proinde quasi nemo siet, ita tute at-
tentè illorum officia fungere.* SVBDITIVO] subditiio. suprà Amphitruo subditiuus. eccum exit
foras. FRVSTRATVR] in fraudem impellit, inducit, decipit, frustra habet, licet etiam inter-
pretari, fascinat, βασκαίνει: quod & Simeoni Bosio videtur. SVPREMI] ὑπάτου. ET MA-
TREM FAM. IVN.] quid intersit inter matronam, & matrem familias, docent Nonius, &
Seruius lib. 11. Æneid. Porrò Iuno præest coniugiis. ex quo γαμήλιος dicitur. notat Seruius ad
illum locum Æneid. 4. *Diis equidem auspicibus reor, & Iunone secunda.* dicitur & iugalis eadem ra-
tione,

A tione,nempe propterea quòd iugum imponebatur viro, & fœminæ, matrimonio coniungẽdis. quò ſpectans dixit ibidem Virg. *Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.* dicitur & pronuba. dicitur & Lucina,quia præeſt partubus. VERERI, ET METVERE] vereri vt matrẽ & propitiam: metuere,vt dominam. ſuprà in prologo, non longè à principio. *Vereri vos ſe, & metuere.* Non erit inutile legere de his vocabulis Platonẽ in Euthyphrone, vbi Socrates diſputat aduerſus Poëtam quendam,qui dixit, ἵνα γὰρ δέος ἔνθα καὶ αἰδώς. EXTRA VNVM TE] Præter vnum te. CONTIGIT] id eſt, attigit, contrectauit. ex quo contactus. IMPVDICAM FACERET] vno verbo,impudicaret. Feſtus, *impudicatus,ſtupratus,impudicus factus.* MVLIER ES AVDACTER IVRAS] ſic Propertius de puellis,lib.2.eleg.18. *Sed non tam ardoris culpa eſt, neque crimina cæli,Quàm toties ſanctos non habuiſſe deos. Hoc perdit miſeras,hoc perdidit antè puellas. Quidquid iurarunt,ventus & vnda rapit.* Sic Tibullus eleg.4.lib.1. *Nec iurare time Veneris periuria venti Irrita per terras,& freta ſumma ferũt.* DECET AVDACEM ESSE CONFIDENTER,&c.] profert hũc locum Nonius in verbo *confido.* PROTERVÈ] contumaciter,perſeuerãter,peruicaciter,conſtanter. VERBIS] non factis. NON EGO ILLAM MIHI DOTEM &c.] ſic Horat. oda.24.lib.3. *Dos eſt magna parentium virtus, & metuens alterius viri Certo fœdere caſtitas.* Sic noſter Plautus Aulul. *Dum modò morata rectè veniat, morata eſt ſatis.* ET SEDATVM CVPIDINEM]
B & compreſſam libidinem. TIBI MORIGERA &c.] tibi obſequens. Sic Lucretius lib.4. *Morigeriſque modis, & mundo corporis cultu.* EXAMVSSIM] id eſt, examinatè ad regulam, vel coagmentum. Eſt enim amuſſis regula fabrorum, quam architecti cùm opus probant, rubrica illinunt. Sic Nonius,& hunc locum profert. DELINITVS SVM PROF.] delinitus hoc loco, valet, mente alienatus, vt Nonius interpretatur, hunc locum proferens. profert & illud ex Titinnio. *verùm enim dotibus deliniti, vltro etiam vxoribus ancillantur.* Sic θέλγειν, quod vulgò valet delectare,ſeu εὐφραίνειν, interdum,vt apud Homerum,ſignificat,decipere,& de ſtatu mẽtis deturbare,& à recta ratione alienare. VT ME QVI SVM NESC.] id eſt, vt qui ſim ego, neſciam. CAVE SIS NE TV TE VSV PERD.] caue ſi vis, ne te vſu perdideris. ſic dictum vſu perdere,vt vſu capere,& vſu facere ſuum: quod poſtremùm ſuprà vſurpauit. Quemadmodum vſu quæruntur rerum dominia, ita & vſu amittuntur. Iocatur autem ſeruus ex eo, quòd Amphitruo ſe, qui ſit, negarat ſcire. INQVISITAM] non quæſitam, non exquiſitam ἀνερεύνητον, ἀνεξέταστον, inexploratam. AMITTERE] dimittere,omittere, relinquere. ſic loquitur infrà eadem comœd. *Nam me, quàm illam quæſtionem amittere mortuum ſatius eſt.* ME LIBENTE] me non repugnante, neque inuito, ſed voluptatem ex eo,quod facies, capiente. Cic.
C lib.epiſt.ad Att.x. *me libente eripies mihi hunc errorem.* Idem de lege Agraria. *quam dignitatem ego & ſi libente illo,tamen abſente illo per vos conſecutus ſum.* Idem lib.13.epiſt.ad famil. *tantum vt facilem ad te aditum habeat. quæ æqua poſtulabit, vt lubente te impetret*, &c. NVNQVID CAVSAM DICIS &c.] num recuſas,quin hoc matrimonium ſoluatur,& dotem amittas? vel ſic, num quam cauſam afferſ,quamobrem hoc matrimonium ſolui non debeat,& tu dotem perdere non debeas? NVLLA CAVSA EST] quin multer matrimonio,& dotem amittam. CONVENIT] conuenit inter nos. pactum inter nos conuentum eſt. ὁμολογοῦμεν. DVC HOS] duc hos captiuos intrò. NVNC QVIDEM PRÆTER N. N.] nunc quidem ſoli ſumus. itaque licet tibi ſine periculo,& ſine metu arbitrorum,ac teſtium dicere. Hæc Soſia ad Alcumenam, metuens ſibi fortaſſis à ſimulato illo Soſia,à quo malè mulcatus fuit. hunc locum profert Nonius in voce *ſeriò.* vbi ſerium interpretatur,triſte,ſeuerum, & quaſi ſine riſu, & ioco. ABEO] iocus ex ambiguo. nam qui manumittuntur,abire à dominis iubentur. ECQVIS] num quis. SIC ME INSIMVLARE FALSVM &c.] ſubintelligendum fortaſſis eſt, feciſſe, aut admiſiſſe. alioqui vſitatius erat ita loqui, ſic me inſimulare falſi facinoris mali. Licet etiam ſic explicare, inſimulare me,id eſt,inſimulare in me,quod eſt,mihi obiicere,& in me confingere falſum facinus, tam ma-
D lum. infrà in Aulul. *non iſtuc, quod tu inſimulas.*

ACTVS TERTIVS. A

IVPITER.

Go sum ille Amphitruo, cui est seruus Sosia,
Idem Mercurius qui sit, quando commodum'st,
In superiore qui habito cœnaculo.
Qui interdum fio Iuppiter, quãdo lubet.
Huc autem quom ex templò aduentum apporto, illico
Amphitruo fio,& vestitũ immuto meũ. B
Nunc huc honoris vestri venio gratiâ,
Ne hanc incoatam transigam comœdiam.
Simul Alcumenæ,quam vir insontem probri
Amphitruo accusat,veni vt auxilium feram.
Nam mea sit culpa,quod egomet contraxerim,
Id Alcumenæ si innocenti huic expetat.
Nunc Amphitruonem memet,vt occœpi semel
Esse assimilabo,atque in horum familiam
Frustrationem hodie hic iniiciam maximam.
Post igitur demum faciam res fiat palàm,
Atque Alcumenæ in tempore auxilium feram. C
Faciámque vt vno fœtu,& quòd grauida est viro,
Et me quòd grauidast,pariat sine doloribus.
Mercurium iussi me continuò consequi,
Si quid vellem, imperarem:nunc hanc alloquar.

VANDO COMMODVM'ST] quando lubet: quando mihi videtur.de hoc suprà. IN SVPERIORE QVI HABITO CENACVLO] locus ex ambiguo. Nam vel ad verum Iouem referri potest, quem in cælo Poëtæ dicunt habitare: quod hîc significatur per superius cenaculũ:vel ad histrionẽ qui personã Iouis sustinet:qui fortassis erat pauperculus,neque habebat domum suam, in qua habitaret, sed alienã conducebat,& eius quidem partem superiorem,tegulisq; proximam : talem locũ solet appellare Homerus ὑπερῷιον, seu ὑπερῷον:hoc est postremum, vel supremũ tabulatum. D Turnebus refert ad histrionem pauperculum tantùm,qui Iouis personam gerit. QVOM EX TEMPLO] id est, cùm primùm, simul atque. ADVENTVM APPORTO] aduenio. Sic Lucret.lib.4.dixit,*adfigere adhæsum*,pro adhærere. NE HANC INCHOATAM TRANS. COM.] hoc est, vt quidam explicant, ne hanc comœdiam imperfectam relinquam. sed melius hoc modo, ne hanc comœdiam nondum suis partibus absolutam, & modò inceptam, finiam, atque absoluam:ne statim in principio comœdiam peragam.Nonnulli sic legunt, *Ne hanc incoatam transigam comœdiam*. sed errant.nam,vt taceam,quòd id faciunt ex ingenio,ac libidine, versus vitiosus est. INSONTEM]innocentem. PROBRI]stupri,flagitij. CONTRAXERIM] commiserim. ID ALCVM. SI INNOCENTI HVIC EXPETAT.] si in hanc Alcumenam innocentem redundet, recidat, transferatur. sic suprà non semel. FRVSTRATIONEM] errorem mentis. sic dictum iniicere frustrationem, vt iniicere metum,telum, tragulam, vngulas, & simil.quæ suo loco cognoscentur. FACIAM RES FIAT PALAM]faciam, vt res pateat, seu patefiat. VNO FOETV] vno fœtu. VIRO] à viro. nam aliter suprà dixit, *non est puero grauida,sed insania*. ET ME Q.]Et quod à me gr. SINE DOLORIBVS] ἄνευ ὠδίνων. SI QVID VELLEM, IMPERAREM]id est,vt,si quid vellem,ei imperarem.legendum potius est,Si fortè aliquid vellem imperare.

ALCVMENA

A ALCVMENA, IVPITER.

AL. DVrare nequeo in ædibus, ita me probri,
Stupri, dedecoris, à viro argutam meo?
Ea quæ sunt facta, infecta refert, ac clamitat.
Quæ neque sunt facta, neque ego in me admisi, arguit.
Atque id me súsque déque esse habituram putat.
Non edepol faciam, neque me perpetiar probri
Falso insimulatam: quin ego illum aut deseram,
Aut satisfaciat mihi, atque adiuret insuper
Nolle esse dicta quæ in me insontem protulit.
IVP. Faciendum est mi illud, fieri quod illæc postulat,
B Si me illam amantem ad se studeam recipere.
Quando ego quod feci, id factum Amphitruoni obfuit.
Atque ille dudum meus amor negotium
Insonti exhibuit: nunc autem insonti mihi
Illius ira in hanc & maledicta expetent.
AL. Et eccum video illum qui me miseram arguit
Stupri, dedecoris. IVP. Te volo vxor colloqui.
Quónam ted auertisti? AL. ita ingenium meum est,
Inimicos semper osa sum obtuerier.
IVP. Eia autem inimicos. AL. sic est, vera prædico,
Nisi etiam hoc falso dici insimulaturus es.
C IVP. Nimis verecunda es. AL. Potin' vt abstineas manum?
Nam certò si sis sanus, aut sapias satis,
Quam tu impudicam esse arbitrare & prædicas,
Cum ea tu sermonem nec ioco, nec serio
Tibi habeas, nisi sis stultior stultissimo.
IVP. Si dixi, nihilo magis es, neque esse arbitror.
Et id huc reuorti, vti me purgarem tibi.
Nam nunquam quicquam meo animo fuit ægrius,
Quàm postquam audiui ted esse iratam mihi.
Cur dixisti? inquies. ego expediam tibi.
D Non edepol quo te esse impudicam crederem:
Verùm periclitatus animum sum tuum,
Quid faceres, & quo pacto id ferre induceres.
Equidem ioco illa dixeram dudum tibi,
Ridiculi caussa, id hunc rogato Sosiam.
AL. Quin huc adducis meum cognatum Naucratem?
Testem quem dudum te adducturum dixeras
Te huc non venisse. IVP. si quid dictum est per iocum?
Non æquum est id te seriò præuortier.
AL. Ego illud scio quàm doluerit cordi meo.
IVP. Per dexteram tuam te Alcumena oro, obsecro,
Da mihi hanc veniam, ignosce, irata ne sies.

AL. Ego istæc feci verba virtute irrita: A
Nunc quando factis me impudicis abstines,
Ab impudicis dictis auorti volo.
Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.
Iuben mi ire comites? IVP. sanan es? AL. si non iubes,
Ibo egomet, comitem pudicitiam duxero.
IVP. Mane, arbitratu tuo iusiurandum dabo,
Me meam pudicam esse vxorem arbitrarier.
Id ego si fallo, tum te summe Iuppiter,
Quæso Amphitruoni vt semper iratus sies.
AL. Ah propitius sit potius. IVP. confido fore.
Nam iusiurandum verum te aduersum dedi. B
Iam nunc irata non es. AL. non sum. IVP. bene facis.
Nam in hominum ætate multa eueniunt huiusmodi:
Capiunt voluptates, capiunt rursum miserias.
Iræ interueniunt, redeunt rursum in gratiam.
Verùm iræ si quæ fortè eueniunt huiusmodi,
Inter eos rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quàm prius.
AL. Primùm cauisse oportuit ne diceres,
Verùm eadem, si idem purgas, mihi patiunda sunt.
IVP. Iube verò vasa pura adornari mihi,
Vt, quæ apud legionem vota voui, si domum C
Redissem saluus, ea ego exoluam omnia.
AL. Ego istuc curabo. IVP. euocate huc Sosiam,
Gubernatorem, qui in mea naui fuit,
Blepharonem arcessat, qui nobiscum prandeat.
Is adeò inpransus ludificabitur.
Quum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.
AL. Mirum quid solus secum secretò ille agat.
Atque aperiuntur ædes, exit Sosia.

DVRARE] καρτερεῖν. Terent. in Adelph. Non hercle hîc quidem durare quisquam, si sic fit, potest. Plautus iterum Menæchm. *verùm viuere hîc non possum, neque durare vllo modo.* ITA ME PROBRI STVPRI, DED. &c.] subintellige patiar? vel par est? conuenit? verum est? æquum est? & simil. Quod loquendi genus vsurpari solet in conquestionibus, & indignationibus. Lucret. lib. 2. *Nonne videre, Nil aliud sibi naturam latrare, nisi vt, cum corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur iucundo sensu, cura semota, metúque?* Horatius epod. oda 8. *Rogare longo putidam te sæculo, Vires quid eneruet meas?* Ad quem locum plura. ARGVTAM] accusatam, insimulatam. INFECTA REFERT, &c.] renuntiat, & clamitat ea non esse facta, quæ facta sunt. SVSQVE DEQVE HABITVRAM] leuiter laturam. pro nihilo habituram: neglecturam: ἀδιαφορήσειν. lege A. Gellium lib. 16. cap. 9. Festus tamẽ susque deq; interpretatur, plus minúsve. ATQVE ADIVRET INSVPER, NOLLE ESSE D.] Satisfactionis formula. Erat enim hoc in more positum apud veteres illos Romanos, vt, si quis alterum verbo, aut facto læsisset, is, iureiurando interposito, ei satisfaceret, hoc modo: indignum eum esse illa iniuria: & nolle se id, quod fecerit, esse factum, sic Terent. Adelph. *Ego vestra hæc nolo, nollem factum: iusiurandum dabitur, esse te indignum iniuria hac.* POSTVLAT] ἀξιοῖ. SI ME ILLAM AM. STVD. REC.] ordo est. si studeam illam recipere me amantem. id est si velim me amantem ab illa recipi. NEGOTIVM INSONTI EXHIBVIT] πρᾶγμα παρέχει οὐδὲν ἀδικοῦντι. negotium innocẽti facessiuit. insonti autẽ, videlicet, Amphitruoni. NVNC AVTEM INSONTI] D

Nunc

A Nunc autem Amphitruonis ira, & maledicta in Alcumenam, mihi insonti expetent, id est, in me, qui Alcumenæ, non fui iratus, neque maledixi, recident, & redundabunt. maledicta, quæ Amphitruo coniecit in Alcumenam, facient, vt Alcumena offensa, me, qui nihil dixi, quod eam moderet, recipere nolit. Quidam hic legi volunt, *nunc autem sonti*, &c. Iouem sontem esse dicentes, quòd ab eo hæc omnia contracta sint. Ego nihil muto. TE VOLO VXOR CONLOQVI] tecum volo, vxor, loqui. te conloqui dictum, pro tecum loqui, vel pro te alloqui. TED ADVERTISTI?] te auertisti, à me? subintell. ITA INGENIVM MEVM'ST] tale ingenium meum est, tali ingenio sum. hac de re suprà. OSA SVM] Nonius *osa sum*, *odi*. deinde profert hunc versum. profert & Priscianus lib. II. OBTVERIER] contrà intueri: rectis oculis adspicere. EIA AVTEM, INIMICOS] eice verò, rectè factum, & rectè dictum, te semper odisse inimicos tuos obtueri. At ego non, inimicus, sed vir tuus sum. VERA PRÆDICO] cùm dico, me inimicos meos semper odisse obtueri: vel te inimicum esse meũ. NIMIS VERECVNDA ES] profert hunc locum Nonius, in voce *verecundum*, & verecundam interpretatur confidentem, audacem, in quo eum falli puto: neque hoc mihi vllo modo probari potest. verecundus enim nunquam aliud significat, quàm quòd origo, & veritas nominis indi-
B cant, nempe pudentem, cùmque qui natura vereri, aut verecundari solet. Idcircò autem Iupiter Alcumenam nimis verecũdam dicit, quòd, cùm se inimicos suos obtueri semper odisse dixisset, faciem à viro suo auertisset, tãquam inimico, aut alieno. Quod si cui hoc minus placeat, reperiat aliquid melius. Omnino locus mihi quoque suspectus est: & aliquando legẽdum putaui, *Nimis iracunda es*. quamuis libri reclament. Veruntamen nihil ausim mutare. POTIN VT ABSTIMAN.] potisne es, seu potésne facere, vt me non tangas? vt manum tuam procul à me contineas? Hic Iupiter blanda manu Alcumenã attrectarat, &, vt loquitur Plautus noster, palpo percusserat. quod iniquo animo fert Alcumena, vt Amphitruoni irata. SI DIXI NIHILO MAGIS ES: NEQVE ESSE ARB.] non continuò si dixi te esse impudicam, impudica es: neque te arbitror talem esse. vel sic, non propterea impudica es, quamuis te esse dixerim. ET ID HVC REVORTI, &c.] id est, Et propterea huc reuerti &c. *id*, id est, propter id. ÆGRIVS] molestius, λυπηρότερον. TED ESSE IRATAM M.] te esse iratã mihi. EGO EXPEDIAM TIBI] ego id, de quo quæris, breui dissoluam. NON ÆDEPOL QVO TE ESSE IMP. &c.] non ædepol eò dixi, quòd te impudicam esse crederem, sed periculum animi tui facere volui, quid factura esses, &c. experiri volui, quid animi haberes, & quid factura esses. animum tuum tentaui, quid facere parares, &c. ET QV[illegible] PACTO ID FERRE
C INDVC.] id est, & quo pacto id ferre animum induceres. RIDICVLI CAVSA] risus mouendi causa. QVIN H.] cur non huc add. SERIO PRÆVORTIER] seriò potius accipere. serio ante capere, & præoccupare. QVAM DOLVERIT CORDI MEO] quantum dolorem animo meo incusserit. ex dolore cordis natum nomen cordolium: quo non semel vtitur noster Plautus. EGO ISTHÆC FECI VERBA VIRT. IRR.] ego ista maledicta, mea temperantia refutaui, & inania reddidi. vel sic. ego pudicitia & temperantia perfeci, vt maledicta tua sint imbecilla, atq. inania, neq. quicquam me lædant. Tale est illud Ciceronis pro Q. Ros. comœdo. *Nonne vt ignis in aquam coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur: sic falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum, statim concidit, & restinguitur?* & illud Horatij. sat. I. lib. 2. *tamen me Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsq. Inuidia & fragili quærens illidere dentem, Offendet solido.* NVNC QVANDO FACTIS IMP. ABST. id est, Nunc, quando me à factis impudicis abesse, & alienam esse confiteris &c. AB IMP. DICTIS AVORTI V.] vt ab impudicis factis absum, quod fateris, ita ab impudicis dictis, abesse volo. id est, nolo audire dicta impudica, quibus tu aureis meas verberasti, quandoquidem à flagitiis, & factis impudicis, pura, & vacua sum. VALEAS, TIBI HAB. R. T.] verba, quibus vtebantur vir
D & vxor cùm inter viuos certa de causa soluebatur matrimonium, cùmq. alter ab altero diuertebatur. Caius Iurisconsulto titulo de diuortiis, & repudiis lib. xxiiij. digest. In repudiis, & renuntiationib. comprobata sunt hæc verba. *Res tuas tibi habeto. item hæc, tuas res tibi agito.* M. Tull. Philipp. 2. *Mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij. tabulis: Claues ademit, exegit. al. forásq. exegit.* lex xij. tabularũ. *Si vir ab vxore diuortit, vxoris res suas sibi habere iubeto, eiq. claueis adimito.* ARBITRATV TVO IVSIVRANDVM D.] dabo tibi iusiurandum, ita vt arbitraberis, id est statues concipiendum. Crebrò vsurpatur à iurisconsultis, *arbitratu boni viri*. exempli causa. Celsus titulo de legatis 3. cap. 41 *Si filiæ pater dotem arbitratu tutoris dari iussisset: Tubero proinde hoc habendum ait, ac si boni viri arbitratu legatum sit.* ID EGO SI FALLO, &c.] Iurisiurandi formula. *si sciens fallo*, &c. M. Tull. epist. I. lib. 7. ad famil. *is iurare cum cœpisset, vox eum defecit in illo loco, si sciens fallo*, supra. *Quid si falles? M. Tum Mercurius Sosiæ iratus fiet.* AH PROPITIVS SIT POTIVS] Plautus describit matronam pudicam, & viri amantem, seu φίλανδρον; quæ quamuis ei meritò irata sit, non vult tamen eum habere sibi Iouem iratum, sed propitium potius: & quæ paullo antè iracundia ardebat, nunc subitò placatur. IRÆ INTERVENIVNT] sic Terent. in Eunucho. *In amore hæc omnia insunt vitia: iniuriæ, Suspiciones, inimicitiæ, induciæ, Bellum, pax rursum.* SI REVENTVM IN GRATIAM EST] si reditum est in gratiam. BIS TANTO AMICI SVNT, &c.] id est duplo fiunt inter se amiciores, quàm priùs. Sic Terent. Andr. *Amantium iræ, amoris redinte-*

gratio est. Quanquam Plautus non de amantib. tantùm, verùm de omnibus loquitur, inter quos grauis aliqua simultas, aut certe ira interuênit, quo minus vera fortasse videri possit sententia. A Nam amico in gratiam reuerso, sunt qui negant fidem habendam esse. Alij contra ei qui in gratiam cum inimico redierit, accuratè vidẽdum esse existimant, ne parum candidè inimicitias posuisse videatur. In his verbis autem, *Bis tanto amici* &c. subintelligendum est, magis. VERVM EADEM SI IDEM PVRG.] id est, verùm eadem maledicta erunt mihi iterum patienda, si tu idem te mihi purgabis: id est, si iurabis te dicta nolle. Quare caueto posthac, ne mihi falsum crimen inferas, ne tibi sit opus noua purgatione & satisfactione: atq. ita res abeat in infinitum. VASA PVRA] Vasa munda καθαρὰ nullis sordibus inquinata, lota: vel vasa pura, id est, purè lota. purè lota autem, id est, aqua pura lota, vt Festus explicat. alias vasa pura intelliguntur, quæ non sunt cælata, & quæ sunt sine vllis emblematis: vt apud M. Tullium, *argentum purum*, lib. accus. 4. *Cybiratæ fratres vocantur: pauca (vasa) improbant: quæ probarant, iis crusta, aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini, excussis deliciis, cum argento puro domum reuertuntur.* Quemadmodum hîc vasa pura sibi iubet adornari falsus Amphitruo sacra facturus, & vota quæ fecit, exsoluturus: ita sacerdotes vestimenta pura ad sacrificium habebãt, id est, non obsita, non fulgurita, non funesta, non maculosa, auctor Festus. QVÆ APVD LEG. VOTA VOVI] *vota voui*, atticismus, pro, vota nuncupaui. EA EGO EXSOLVAM OMNIA] tanquam damnatus votis: id B est, compos votorum factus, quia victor, & saluus domum redeo. ARCESSAT] euocet. COLLO HINC OBSTRICTO TR.] collo arctè circumuincto. obstringere est fune, aut vinculo, aut laqueo arctè circum vincire. Plautus Aulular. *ex me vt vnam faciam litteram longuam, meum quando laqueo collum obstrinxero.* Idem Curcul. in extr. *Nihil agit: collum obstringe.* aliud est, collo obtorto: de quo suo loco. SECRETO] χωρὶς. seorsum, separatim.

SOSIA, IVPITER, ALCVMENA.

SO. Amphitruo, assum, si quid opus est impera, imperium exequar.
IVP. Optumè aduenis. SO. iam pax est inter vos quæso duos?
Nam quia vos tranquillos video, gaudeo, & volupe est mihi.
Atque ita seruum par videtur frugi sese instituere, C
Proinde heri vt sint, ipse item sit, vultum è vultu comparet:
Tristis sit, heri si tristes: hilarus sit, si gaudeant.
Sed age responde, iam vos redistis in concordiam?
IVP. Derides, qui scis hæc dudum me dixisse per iocum.
SO. An id ioco dixisti? equidem seriò ac verò ratus.
IVP. Habui expurgationem, facta pax est. SO. optumè est.
IVP. Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ sunt. SO. censeo.
IVP. Tu gubernatorem à naui huc euoca verbis meis
Blepharonem, vt is, re diuina facta, mecum prandeat.
SO. Iam hîc ero, qum illic censebis esse me. IVP. actutum huc redi. D
AL. Nunquid vis quin abeam iam intrò, vt apparentur quibus opust?
IVP. I sanè, & quantum potes, parata fac sint omnia.
AL. Quin veni, quando vis intrò, faxo haud quicquam sit moræ.
Quando isthæc omnia exiurasti te mihi dixisse per iocum.
IVP. Rectè loquere, & proinde diligentem vt vxorem decet.
Iam hi ambo & seruus & hera frustra sunt duo,
Qui me Amphitruonem rentur esse, errant probè.
Nunc tu diuine fac huc assis Sosia.
Audis quæ dico, tametsi præsens non ades.
Fac Amphitruonem iam aduenientem ab ædibus,
Vt abigas quouis pacto, fac commentus sies,

A Volo deludi illum, dum cum hac vſuraria
Vxore nunc mihi morigero, hæc curata ſint
Fac ſis: proinde adeò, vt me velle intelligis,
Atque vt miniſtres mihi, mihi cum ſacrificem.

TRANQVILLOS] leneis, non iratos, non commotos, neque concitatos. ET VOLVPE'ST MIHI] & iucundum eſt mihi. legendum fortaſſis eſt, & volup eſt mihi, id eſt, & voluptas eſt mihi. ſic Menæchm. *vt tibi ex me ſit volup.* Terent. Phorm. *Venire ſaluum volup eſt.* vbi notat Donatus, *Hoc volup, nomẽ eſt, vt hoc facul.* Sic enim veteres per ἀποκοπὴν loquebantur. Nonius volup, pro voluptate, inquit. deinde profert verſum ex Plauti noſtri Aſin. *hic ſenex ſi quid clam vxorem ſuam fecit volup.* ATQ. ITA SERVVM VID. &c.] ordo eſt, Atque par videtur ſeruum frugi ſe ſe ita inſtituere. INSTITVERE] componere, parare, fingere. Terent. Adelph. *Vah, quemquámne hominem in animo inſtituere, aut parare, quod ſit carius, quàm ipſe eſt ſibi?* VVLTVM E VVLTV COMPARET] vultum ſuum, è vultu heri, & heræ componat, fin-
B gat, conformet. RATVS] ſubintell. ſum. HABVI EXPVRGATIONEM:] vſus ſum expurgatione. Purgaui me Alcumenæ. VOTA QVÆ SVNT] mutat numerum. debuerat enim dicere, ſeruato numero, Ego rem diuinam intus faciam, vota quæ eſt. Sed & Plautus, & alij boni ſcriptores ſic loqui ſolent. ſic autem hic locus explicandus. faciam intus rem diuinam, & quæ diis immortalibus, ſi ſaluus in patriam redirem, à me vota ſunt, ea perſoluam. A NAVI] al. è naui. HVC EVOCA] huc arceſſe. IAM HIC ERO, CVM ILLIC CENS.] Iã hîc ero, cùm putabis me illic eſſe. ſignificatur ſumma celeritas & diligentia. NVNQVID VIS QVIN, &c.] nunquid vetas me abire intro, vt ea parẽtur, quib. opus eſt ad rem diuinam faciendam? vel ſic, nunquid eſt aliud, propter quod nolis me abire intro, vt, &c. vel ſic, nunquid me aliud vis, propter quod intro abire non debeam, vt, &c. VT APPARENTVR QVIBVS OPV'ST?] vt adornentur ea, quibus opus eſt? ET QVANTVM POTES] al. & quantum pote'ſt. FAXO HAVD QVIDQV. S. M.] id eſt, nihil erit moræ. curabo, vt nihil ſit moræ. QVANDO ISTHÆC OMNIA EXIVRASTI TE MIHI DIXISSE PER IOCVM.] profert hunc verſum, qui in libris vulgatis omnibus hoc loco deſideratur, Nonius in verbo *exiurare:* quod ille interpretatur, valde iurare. Deberi autem huic verſui hanc
C ſedem, & viri quidã doctiſſ. in his Boſius: quibus aſſenſus ſum, arbitrantur, & ea, quæ antecedũt, cum ſequentibus comparata, declarãt. DILIGENTEM] vel amantem viri, φίλανδρον, propriè: vel ſtrenuam, & vigilantem, tranſlatè, vt vſitatiùs vſurpatur. IAM HI AMBO ET SERVVS, &c.] ab hoc verſu vſq. ad finem ſcenæ ſunt omnes ſcenarij. FRVSTRA SVNT] luduntur, errant. ſic ſæpe alicubi vt Merc. *Nunc mulier, ne tu fruſtra ſis, mea non es.* Pſeud. *Stulti haud ſcimus, fruſtra vt ſimus.* DIVINE] diuine Soſia, id eſt, Mercuri, qui Soſiã ſimulas. TAMETSI] libri noſtri veteres habent *tamen & ſi.* FAC AMPH. IAM ADVEN. AB ÆD.] ordo eſt, fac, vt abigas quouis pacto ab ædib. Amphitruonem aduenientem. profert hunc verſum cum ſeq. Nonius in voce *commentus.* FAC COMMENTVS SIES] id eſt, fac commonitus ſies. ſic Nonius. ſed videtur delenda particula *vt,* quæ facilè ſubintelligitur, alioqui verſus vna ſyllaba plus quàm ſatis eſt, habebit. *Commentus* autem pro *commonitus,* concoquere non poſſum. malim ſic hunc locum explicare, fac commentus ſies, id eſt, fac callidè excogitaris, quomodo Amphitruonem venientem abigas, ſic enim accipi ſolet hoc verbũ, & ita idem Plautus vſurpat in Epidico. *Quid ego iam, niſi te commentum nimis aſtutè intelligo.* VSVRARIA] quæ mea eſt vſufructu: vel qua ego ad tempus vtor, & fruor. vide ſuprà. MIHI MORIGERO] mihi morem gero:
D animo meo obſequor. HÆC CVRATA SINT FAC SIS, &c.] fac ſi vis, vt hæc, quæ dico, curata ſint. ita, vt me velle intelligis.

MERCVRIVS.

COncedite atque abſcedite, omnes de via decedite,
Nec quiſquam tam audax nunc fuat homo, qui obuiam obſiſtat mihi.
Nam mihi quidem herclè quî minus liceat Deo minitarier
Populo, ni decedat mihi, quàm ſeruulo in comœdiis?
Ille aut nauem ſaluam nunciat, aut irati aduentum ſenis.
Ego ſum Ioui dicto audiens, eius iuſſu nunc huc me affero.
Quamobrem mi magis par eſt via decedere, & concedere.
Pater vocat me, eum ſequar, eius dicto, imperio ſum audiens:

Vt filium bonum patri esse oportet, itidem ego sum patri. A
Amanti supparasitor, hortor, asto, admoneo, gaudeo.
Si quod patri volupest, voluptas ea mihi multo maxima est.
Amat, sapit: rectè facit, animo quando obsequitur suo.
Quod omnes homines facere oportet, dum id modo fiat bono.
Nunc Amphitruonem vult deludi meus pater, faxo probè
Iam hic deludatur, spectatores, vobis spectantibus,
Capiam coronam mi in caput, assimulabo med esse ebrium.
Atque illuc sursum ascendero, inde optumè, sic cispellam virum.
De supero, quum huc accesserit. faciam vt sit madidus sobrius.
Deinde ille actutum sufferet suus seruus pœnas Sosia.
Eum fecisse ille hodie arguet, quæ ego fecero hic, quid id mea? B
Meo me æquum est morigerum patri, eius studio seruire addecet,
Sed eccum Amphitruonem aduenit, iam ille hic deludetur probè,
Siquidem vos vultis auscultando operam dare.
Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet.
Dein sursum ascendam in tectum, vt illum hinc prohibeam.

CONCEDITE] vnà cedite, & locum date, hoc est, vnà omnes secedite. sic in Curculione, *Date viam mihi, noti, atque ignoti, dum ego hic officium meum facio. fugite omnes, abite, de via decedite.* FVAT] sit, vel fiat. Nonius. fuam, sim, vel fiam. exempla lege apud Nonium. Plautus quoque vsurpat & alibi non semel. vt in Aulul. *Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid deuortij fuat.* Idem Capt. *si fuat occasio.* Lucret. lib. 4. *Vt quod aliis cibus est, aliis fuat acre venenum.* QVAM SERVVLO IN COMOEDIIS?] sic Achantio in Mercatore currit ad herum, vt ei nuntiet, puellam, quam ille sibi emerat, ab eius patre sene esse visam. ibi. *Ex summis opibus, viribúsque vsq. experire, nitere,* &c. C ILLE AVT NAVEM SALVAM NVNTIAT.] vt Dinacium in Sticho nuntiat heræ suæ Epignomum eius virum ex Asia venisse, cúmque in portu à se esse visum. AVT IRATI ADVENTVM SENIS] vt Tranio in Mostellaria ibi, *Iupiter supremus summis opibus,* &c. vt apud Terentium in Phorm. Geta, ibi. *Nullus es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celerè repereris.* EGO SVM IOVI DICTO AVDIENS] ego quod mihi à Ioue imperatur, celeriter, & strenuè obeo, & persequor. Nonnulli libri habent, *Ego sum Iouis dicto* &c. sed nihil muto. Iterum Plautus in Menæchm. *Dicto me emit audientem, haud imperatorem sibi.* Idem valet, audiens sum imperio, seu imperij. Truculento. *tibi seruio, atque audiens sum imperij.* VT FILIVM BONVM P. ESSE OP.] id est qualem esse oportet bonũ filium patri, talis ego sum patri meo. AMANTI SVPPARASITOR,] amanti patri tanquam parasitus subseruio. suprà Accedam, atque hanc appellabo, & supparasitabor patri. VOLVP EST] iucundum est, voluptatem affert: suprà. Nunc quia vos tranquillos video, gaudeo, & volup est mihi. AMAT: SAPIT: RECTE FACIT, &c.] sic Menæch. *At enim ille hinc amat meretricẽ ex proximo.* S E. *sanè sapit.* Horat. oda 11. lib. 1. *sapias: vina liques, & spatio breui Spem longam reseces.* ANIMO QVANDO OBSEQ.] quia animo suo morem gerit, atque indulget. DVM ID MODO FIAT D BONO.] dum ne quid fiat contra leges: dum modò id fiat consideratè, & sine cuiusquam iniuria. Idem dicitur pluribus verbis in Curculione. *Quod amas, amato testibus præsentibus.* P H. *Quid istuc est verbi?* P A. *cautè vt incedas via. Dum ne per fundum sæptum facias semitam: dum tete abstineas nupta, vidua, virgine, iuuentute, pueris liberis: ama quod lubet.* sic M. Tull. pro Cœlio. *non omnia voluptatibus denegentur: non semper superet vera illa, & directa ratio: vincat aliquando cupiditas, voluptásque rationem, dum modo illa in hoc genere præscriptio, moderatióque teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnore trucidetur: ne incurrat in alterius domũ, atque famam. ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat:* &c. CAPIAM CORONAM MI IN CAPVT:] coronam gestabant potantes, & ebrij. Plaut. in Menæchm. *sed quid ego video? Menæchmum, Cum corona exit foras. Sublatum est conuiuium.* ibid. *Sed eccam, quam coronam habuit num mentior?* ibid. *Non ego te modo hic ante ædeis cum corona florea vidi Adstare?* Aristoph. in Plut. de iuuene illo, qui amicam vetulam, diues factus aspernabatur. ἔοικε δ' ἐπὶ κῶμον βαδίζειν. Χρ. φαίνεται. στέφανον γέ τοι, καὶ δᾷδ' ἔχων βαδίζεται. Itaque hic idem falsus Sosia, Mercurius, qui nunc loquitur, infrà eadem scena, coronam, ornatum potis decorum, & conuenientem appellat: sic ille. capiam ornatum, qui potis decet. M. Tull. Catil. 2. *qui mihi accubantes in conuiuiis complexi mulieres impudicas, vino languidi, conferti cibo,*

A *cibo, sertis redimiti, vnguentis obliti. debilitati stupris, eructant sermonibus suis cædem bonorum, atque vrbis incendia*. Si quis plura de hoc more legere volet, legat quæ notauimus in cõmentariis Horatianis ibi. *Furtim posuisse coronas Fertur* &c. sat. 3. lib. 2. & oda 11. lib. 4. ibi. *est in horto, Phylli, nectẽdis apium coronis: Est edera vis.* MED ESSE EBRIVM] me esse potum, ac madidum. CISPELLAM] sic habent nostri libri veteres: & ita edidit Camerarius. quæ scriptura si recta est, videtur positum cis pro vltra, vt cispellam, pro vltra pellam accipiendum esse dicamus. Vide Nonium in particula *cis*. Omnino malim legi *aspellam*: quod & Camerario videtur. Plautus. *neque adeò spes est, quæ mihi hunc aspellat metum*. Idem Trinummo. *Ille, qui aspellit, is compellit: ille, qui consuadet, vetat.* VT SIT MADIDVS, SOBRIVS] vt sit ebrius, qui sobrius est tamen. ILLI] Amphitruoni. SVFFERET] sustinebit, subibit. SVVS SERVVS] illi suus seruus. bona reciprocatio. EVM] Sosiam. ILLE] Amphitruo. QVID ID MEA?] quid id mea refert? MORIGERVM] obsequentem, subintell. esse. ORNATVM CAPIAM, QVI POTIS DECET] coronam significat: quam suo capiti imponebant conuiuantes, & compotantes, vt diximus. sic autem legẽdum est, vel libris omnibus reclamantibus, non vt vulgò, *qui potius decet*. natum mendum ex eo, quod verbum decet antiquè, & minus vsitatè iunxit hic cum datiuo. sic suprà tamen. *Istuc facinus, quod te insimulas nostro generi non decet*. Idem Captiuis. *Ne patri, tametsi vnicus* B *sum, decere videatur magis*, &c. in Persa. *Fateor ego profectò me esse, vt decet lenonis familiæ*. alia ex Terentio & Gellio exempla collegimus suprà ad illum locum. *nostro generi non decet*. Cùm hæc quatuor iam abhinc annos quasi in palimpsesto notassem, nuper Plauti editionem maturans, Io. Passeratius vir cum propter diuinum eius ingenium, egregiámque doctrinam, tum maximè propter morum integritatem: ac suauitatem, mihi carissimus, cùm fortè in commentariis Lucretianis secundæ editionis huius loci mentionem factam reperisset, dixit mihi sibi hanc eandem coniecturam sibi nouem ab hinc annos in mentem venisse, continuóque mihi in suis coniecturarum libris, quos aliquando editurus est, hunc locum ita emendatum ostendit: addidítque se, vt quidem existimaret, mecum illo ipso tempore, quo tempore id excogitasset, mecum ea de re communicasse. quod fieri non memini. Verùm tamen, quando hoc idem amico meo, quod mihi, in mentem venisse intelligo, vel ei tota hæc restitutio adscribatur, vel, quia omnia amicorum sunt communia, mihi cum illo sit communis.

C

ACTVS QVARTVS.

AMPHITRVO.

Aucratem, quem conuenire volui, in naui non erat.
Neque domi, neq; in vrbe inuenio quenquam, qui illum viderit.
D Nam omnis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia,
Apud emporium, atque in macello, in palæstra, atque in foro,
In medicinis, in tonstrinis, apud omnis ædis sacras
Sum defessus quæritando: nusquam inuenio Naucratem.
Nunc ibo domum, atque ex vxore hanc rem pergam exquirere,
Quis fuerit, quem propter corpus suum stupri compleuerit.
Nam me quàm illam quæstionem inquisitam hodie amittere,
Mortuum satius est. sed ædis occluserunt Eugepæ.
Pariter hoc fit, atque vt alia facta sunt. feriam foris.
Aperite hoc. heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit ostium?

AVCRATEM, QVEM CONVENIRE VOLVI, &c.] id eſt, Naucrates, quem Naucratem conuenire volui, in naui non erat. Sic interdum loqui ſolent boni ſcriptores, & maximè Poëtæ, & Epici, & Comici. antecedens priore loco poſitum, eiuſdem caſus ſit, ac relatiuum. Virg. Æn. *Vrbē quam ſtatuo veſtra eſt, ſubducite naues.* Terent. Eunucho. *Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?* ad quem locú quæ Donatus notat, legere operæpretium eſt. Sic alibi Plautus noſter, vt in Epid. *Sed iſtum, quem quæris Periphanē Platenium, Ego ſum, ſi quid vis.* Idē in Bacch. *Nam ego has tabellas obſignatas, conſignatas, quas fero. Non ſunt tabellæ, ſed equus,* &c. NAM OMNEIS PLATEAS PERREPTAVI &c.] Sic ferè Terēt. Adelph. *Defeſſus ſum ambulando* &c. *Perreptaui vſque omne oppidum, ad portam, ad lacum. Quò non?* &c. Sic Catul. in Camerium. *Te quæſiuimus in minore campo, Te in circo, te in omnibus tabernis, Te in templo ſuperi Iouis ſacrato, in Magni ſimul ambulatione,* &c. Iterū Plautus in Epid. *Vtinam conueniam domi Periphanem, per omnem vrbem quem ſum defeſſus quærere, per medicinas, per tonſtrinas, in gymnaſio, atque in foro, Per myropolia, & lanienas, circúmque argentarias.* MYROPOLIA] myropolia, tabernæ, in quibus veneunt vnguenta. APVD EMPORIVM] ſubintell. fui. emporium autem, locus eſt, in quem mercatores conueniunt mercium ſuarum vendendarum gratia. IN MACELLO] macellum, locus, in quo vendunt carnes, piſces, &c. IN MEDICINIS] in medicorum officinis. *ἐν τοῖς ἰατρείοις.* SVM DEFESSVS QVÆRITAND.] Sic B
Terent. Adelph. Defeſſus ſum ambulando. QVEM PROPTER] propter quem *ἀναστροφή.* *propter quem,* autem, id eſt, cuius gratia, vel à quo capta, ſeu corrupta. NAM ME, QVAM ILLAM INQVIS. &c.] ordo, & ſententia eſt, nam ſatius eſt me mortuum eſſe, quàm quæſtionem illam non exquiſitam omittere, ſeu dimittere. Sic loquitur in Trucul. *Mortuum hercle me eſſe ſatius'ſt.* EVGEPÆ] eugepæ, interiectio eſt gaudentis, & approbantis. Idem in Sticho. *Eugepæ. Quando adbibero, alludiabo. tum ſum ridiculiſſimus.* Sed hìc ironia eſt, proinde ac ſi diceret, bene factum, ſcilicet, quod ædeis occluſerūt. PARITER HOC FIT ATQVE VT ALIA F. S.] ſimiliter hoc fit, vt alia facta ſunt: nempe peruerſè, prauè, peſſimè, indigniſſimè. APERITE HOC] aperite oſtium. hoc, *δεικτικῶς.*

MERCVRIVS, AMPHITRVO.

ME. QVis ad fores eſt? AM. ego ſum. ME. quid ego ſum?
AM. ita loquor. ME. tibi Iupiter.
Díque omnes irati certò ſunt, qui ſic frangas fores. C
AM. Quo modo? ME. eo modo, vt profectò viuas ætatem miſer.
AM. Soſia. ME. ita, ſum Soſia, niſi me eſſe oblitum exiſtimas.
Quid nunc vis? AM. ſceleſte, at etiā quid velim, id tu me rogas?
ME. Ita rogo, pœne effregiſti fatue foribus cardines,
An foris cenſebas nobis publicitus præberier?
Quid me aſpectas ſtolide? quid nunc vis tibi? aut quis es tu homo?
AM. Verbero, etiam quis ego ſim me rogitas? vlmorum acheruns?
Quem pol ego hodie ob iſtæc dicta faciam feruentem flagris.
ME. Prodigum te fuiſſe oportet olim in adoleſcentia.
AM. Qui dum? ME. quia ſenecta in ætate à me mendicas malum. D
AM. Cum cruciatu tuo iſtæc hodie verna verba funditas.
ME. Sacrufico ego tibi. AM. quî? ME. quia enim te macto infortunio.

TIBI IVPITER, DIIQVE OMNES, IRATI C. S. &c.] neceſſe eſt te Iouem, & deos omneis, habere tibi iratos, id eſt, neceſſe eſt te, quādiu victurus es, eſſe infelicem, & infortunatum, qui ita pulſes foreis, quaſi eas frangere velle videaris. ÆTATEM] quam diu victurus es, perpetuò, diutiſſimè. ſic in Aſin. *Vt tibi ſuperſtes, vxor ætatem ſiet.* ibid. *Ætatem velim ſeruire.* Idem in Curcul. *at tu ægrota, ſi lubet, per me ætatem quidem.* ſic Terent. Heautont. *Quid? malūm. me ætatem cenſes velle id aſſimularier?* Idem Hecyra. *Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem iſthac ætate.* vbi notat Donatus, ætatem, tam diu, quàm longa eſt ætas. ſic Lucret. lib. 6. *Quod ſolis vapor ætatem non poſſe videtur Efficere, vſque adeò pollens feruore coruſco.* NISI ME ESSE OBLITVM EXISTIMAS]. niſi forte me mei nominis oblitum eſſe exiſtimas. *Cardines,* quibus fores voluuntur huc & illuc. Virgil. lib. 1. Æneid. *foribus cardo ſtridebat ahenis.* vbi Seruius notat, cardinem

A dinem dictum esse ἀπὸ τῆς καρδίας, quòd sit quasi cor domus, aut ianuæ. fores autem, vt ibidem notat ille, dictæ, quòd fores aperiãtur, vt apud veteres. qua de re nos suprà. CENSEBAS] existimabas. PVBLICITVS] de publico. PRÆBERIER] περιζεσθαι, suppeditari. VLMORVM ACHERVNS] in cuius tergo moriuntur vlmi? qui vlmos, dum virgis vlmeis cęderis, interimis? qui vlmos, & virgas ex vlmo factas voras, vt Acheruns animas? FACIAM FERVENTEM FLAGRIS] flagris cædam vsque ad feruorem. vel flagris cædam vsque dum ferueas. feruentem faciam, pro feruidum faciam, seu feruefaciam. QVI DVM?] quo pacto? vtitur hoc genere non semel. exempli causa in Bacchid. *Nam illum meum malum promptare mauelim, quàm peculium.* PH. *Quidum?* Idem in Rud. *Immò herclè insignitè, iniquè.* D. *quidum?* GR. *quia si ostēdero*, &c. QVIA SENECTA IN ÆTATE A ME MENDIC. M.] iocus, παρὰ προσδοκίαν. Eius autem ratio in eo posita est, quòd, qui prodigi in adolescētia fuerūt, mendicare in senectute solent. Qui mendicant autem, petunt, sed quid petunt? victum. Tum qui petunt, obtinere interdum solent. At Mercurius Amphitruonem dicit à se mendicare malum. significat igitur, se Amphitruoni daturum malū, quasi hoc petat ille, cùm malum nemo petat, sed bonum potius. SENECTA IN ÆTATE] id est in senecta, seu in senectute. Idem in Aulul. *quem senecta ætate ludos facias.* Lucret. lib. 5. *Post vbi equum valide vires ætate senecta, Membráque deficiunt* &c. Idem lib. 3.
B *Quidve foras sibi vult membris exire senectus?* ad quem locum plura. CVM CRVCIATV TVO] cum tuo maximo malo, & cum tali malo, quod te non continuò interimat, sed diu cruciet. SIE VERBA FVNDITAS] verba crebrò fundis. sic Terent. Adelph. *Eho, iam tu verba fundis hîc sapientia?* QVIA ENIM TE M. INF.] iocus alius παρὰ προσδοκίαν, vel ex ambiguo. qui sacrificant deos honore, victimis, & simil. mactant, id est, magis augēt. At Mercurius, qui se Amphitruoni sacrificare dicit, idem se eum mactare dicit non victimis, neque aliqua re bona, sed infortunio. sic autem loquitur & alibi, vt in Bacchid. *si ero reprensus, macto ego illum infortunio.* in Curcul. *Non edepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* Idem Mostell. *Nisi te magna re mala mactari cupis.* Idem in Pœnulo. *Diuitem audacter solemus mactare infortunio.* Idem in Trinummo. *Ego ob hanc operam argentum accepi, te macto infortunio.*

* * * *

AM. Tun' me mactes, carnufex? nisi formam dij hodie meam perduint.
Faxo vt bubulis coriis onustus sis Saturni hostia:
Ita ego te certò cruce & cruciatu mactabo. exi foras
C *Mastigia. ME. larua vmbratilis, tu me minis territas?*
Nisi hinc actutum fugias, si denuò pultaueris:
Si minusculo digito increpuerint fores, hac tegula
Tuum deminuam caput, vt cum dentibus linguam excrees.
AM. Tun' furcifer meis me procul prohibessis ædibus,
Tun' meas pultare foreis? hasce ilico toto demoliar cardine.
ME. Pergin'? AM. pergo. ME. accipe. AM. sceleste, in herum? si te hodie apprendero,
Ad id redigam miseriarum, vt semper sis miser.
ME. Bacchanal te exercuisse oportuit senex. AM. qui dum?
D *ME. Quando tu me tuum seruom censes. AM. quid censeo?*
ME. Malum tibi præter Amphitruonem, herum noui neminem.
AM. Num formam perdidi? mirum quin me norit Sosia.
Scrutabor, eho dic mihi, quis videor? num satis Amphitruo?
ME. Amphitruo! sanúsne es? nónne tibi prædictum senex,
Bacchanal te exercuisse, quom qui sis, alium rogites?
Abscede moneo. molestus ne sies, dum Amphitruo
Cum vxore modò ex hostibus adueniens, voluptatem capit.
AM. Qua vxore? ME. Alcmena. AM. quis homo? ME. quotiens vis dictum? Amphitruo
Herus meus: molestus ne sies. AM. qui cum cubat?
ME. Vide ne infortunium quæras, qui me sic ludifices.

AM. *Dic quæso mi Sosia.* ME. *blandius cum Alcumena.* AM. *in eodémne* A
Cubiculo? ME. *imò ut arbitror, corpore corpus incubat.* AM. *væ misero mihi.*
ME. *Lucri'st, quod miseriam deputat. nam vxorem vsurariam.*
Perinde est præbere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.
AM. *Sosia.* ME. *quid(malum)Sosia?* AM. *non me nouisti verbero.*
ME. *Noui te hominem molestum, quíue emas litigium.* AM. *adhuc*
Amplius, nónne ego herus sum tuus Amphitruo? ME. *tu Bacchus es,*
Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis? num denuò?
Meus Amphitruo vno cubiculo Alcmenam complexu tenet. B
Si pergas, eum hic sistam, neque sine tuo magno malo.
AM. *Cupio arcessi, vtinam pro benefactis dij patriam,*
AEdeis, vxorem, familiam, cum forma vna perduam.
ME. *Arcessam equidem: sed de foribus tu interea sis vide.*
Credo iam quæ volebat sacruficia ad epulum conduxit:
Si molestus sis, euades nunquam, quin te sacruficem.

TVN' ME MACTES, CARNVFEX?] Totus hic locus ab hoc versu, vsque ad principium scenæ, *Vos inter vos partite* &c. abest etiam à nostris Codicibus. Nos tamen ea omnia, quæ exstát in vulgatis, suo ordine, & suo loco excudenda curauimus, idque aliis litterarum elementis, vt, siue sint Plauti, siue non sint, ne quis iure queri possit, quasi Plautum integrum non ediderim. Nam nostrum esse non putamus hanc cõtrouersiam diiudicare. PERDVINT] perdiderint. C SATVRNI HOSTIA] dignè, qui Saturno immoleris. Saturno hostiæ humanæ immolabantur. Macrob. lib. 1. cap. 7. ITA EGO TE CERTO CRVCE, ET CR. M.] hunc versum profert Nonius in verbo, *mactare*, & mactare hîc interpretatur afficere. sed licet dicere. etiam hic significare *magis augere*. ná augentur homines, vt bonis, ita & malis. Terent. Heautont. *si sic est factum domina, ergo herus damno auctus est.* LARVA VMBRATILIS] non homo, sed larua: deinde non larua solùm, sed larua vmbratilis: id est, larua inanis, tanquam vmbra. MINVSCVLO DIGITO] minimo digito. VT CVM DENTIB. LINGVAM EX.] vt cum dentibus linguam screando exspuas. deinceps hunc versum sequi volunt nonnulli, *Ne tu postules matellam vnam tibi aquæ infundi in caput.* quem profert Nonius in voce *Matella.* PROHIBES SIS] prohibueris. sic apud Lucret. lib. 3. cohibessit, pro cohibuerit ibi, *Corpore qui nostro rarus magis am cohibessit.* DEMOLIAR] demouebo, deturbabo. ACCIPE] verbum cõminus pulsantis, & verberantis, aut eminus percutientis. IN HERVM?] subintell. tegulas iacis? BACCHANAL TE EXERCVISSE] te insanum fuisse bacchãtium ritu. MIRVM, QVIN ME NORIT SOSIA] id est, mirum, quòd me Sosia non nouerit. sic alibi Plautus, vt in Aulul. *Mirum quin tua me causa faciat Iupiter Philippum regem.* Idem in Merc. *Mirum quin me* D *subagitaret.* CORPORE CORPVS INCVBAT] corpore suo in corpus Alcumenæ incumbit. LVCRI'ST.] pro lucro est, seu lucrũ est. NAM VXOREM VSVR. PRÆBERE &c.] id est, nam vxoris vsum alteri præbere, simile est, vt si agrum sterilem fodiendum mercede tradas: sic mulier cum agro seu fundo comparatur in Asinar. *Fundum alienum arat: incultum familiarem deserit.* loquitur de quodam marito, qui vxorem suam non tangebat, alias, & alienas subigebat. allegoria enim est. sic Oedipus in Antig. Ἀρώσιμοι γὰρ χ' ἁτέρων εἰσὶν γύαι: id est, arari & subigi possunt aliarum fœminarum arua seu iugera. Sed hac de re lege quæ notauimus ad illum locum Lucret. lib. 4. *Eicit enim sulci recta regione, viaq; Vomerem atque locis auertit seminis ictum.* FODIENDVM LOCES] fodiendum mercede promissa tradas. QVÍNE EMAS LITIG.] quine positum pro, qui. ne enim παρέλκει & ornatus causa positum est: de quo plura in commentariis Lucretianis. ADHVC AMPLIVS] hoc mihi videtur parùm latinè dictum. SED DE FORIB. TV INTEREA SIS VID.] id est, sed de foribus tu interea, si vis, discedas, vide. Malim legi. sed à foribus.

A AMPHITRVO, BLEPHARO, SOSIA.

AM. DI vostram fidem, quæ intemperiæ nostram agunt familiam? quæ mira
Video, postquam aduenio peregrè? Nam verust quod olim est auditum
Fabularier, mutatos Atticos in Arcadia homines,
Et sæuas belluas mansitasse, nec vnquam denuò parentibus
Cognitos. BLE. quid illuc Sosia? magna sunt, quæ mira prædicas.
Ain' tu alterum te reperisse domi consimilem Sosiam domi?
SO. Aio. sed heus tu, quum ego Sosiam, Amphitruonem Amphitruo, qui scis an
B Tu fortè alium Blepharonem parias? ô di faciant, vt tu quoque
Concisus pugnis, & illisis dentibus, id inpransus creduas.
Nam ego ille alter Sosia, qui illic sum, me malis mulcauit modis.
BLE. Mira profectò, sed gradus condecet grandire: nam vt video,
Expectat Amphitruo. & vacuus mihi venter crepitat. AM. ecquid aliena
Fabulor? in nostro olim Thebano genere plusquam mira memorant.
Martigenam ille aggressus belluam magnus Europæ quæstor anguineo
C Repentè hosteis peperit seminio: & pugnata illac pugna
Frater trudebat fratrem hasta, & galea. & nostræ autorem gentis,
Cum Veneris filia angueis repsisse tellus Epirotica
Vidit. de summo summus Iuppiter sic statuit, sic fatum habet.
Optumi omnes nostrates pro claris factis, diris aguntur malis.
Fata istæc me premunt, pertolerarem vim tantam, cladésque
Exanclarem impatibiles. SO. Blepharo. BLE. quid est? SO. nescio quid mali suspicor.
BLE. Quid? SO. videsis, herus salutator oppessulatas ante foreis graditur.
D BLE. Nihil est, famem exspectat obambulans. SO. curiose quidem: foreis enim
Clausit, ne præuorteretur foras. BLE. oggannis. SO. nec garrio, nec latro.
Si me audias, obserues. nescio quid secum solus, puto,
Rationes colligit: quid memoret, hinc excipiam, ne properá.
AM. Vt metuo, ne victis hostibus di partam expungant gloriam:
Totam miris modis nostram video turbatam familiam.
Tum verò vxor vitio, stupro, dedecore me plena enicat.
Sed de patera mirust, erat tamen signum obsignatum probê.
Quid enim? pugnas pugnatas prolocuta, & Pterelam oppugnatū,
Nostris occisum manibus fortiter. atat noui iam ludum:

Id Sosiæ factust opera, qui me hodie quoque præsentem ausit A
Indignè præuortier. SO. de me locutus, & quæ velim minus.
Hominem ne congrediamur quæso, priusquam stomachum detexerit.
BLE. Vt lubet. AM. si illum datur hodie mastigiam apprehendere, ostendam quid sit
Herum fallere, minis, & dolis incessere. SO. audin' tu illum? BLE. audio.
SO. Illæc machina meas onerat scapulas, compellemus sis hominem.
Scin' quid volgo dici solet? BLE. quid dicturus sis, nescio:
Quid tibi patiundum, ferè hariolor. SO. vetust adagium, fames & mora
Bilem in nasum conciunt. BLE. verum quidem, & loco, compellemus
Alacre. Amphitruo? AM. Blepharonem audio, mirum quid ad me veniat.
Opportunè tamen se offert, vt vxoris facta conuincam turpia.
Quid huc ad me Blepharo? BL. oblitus tam citò? quàm diluculo
Misisti ad nauim Sosiam, vt hodie tecum conuiuerem?
AM. Nusquam factum gentium. sed vbi illic scelestus? BLE. quis? AM. Sosia.
BLE. Eccum illum. AM. vbi? BLE. ante oculos, non vides? AM. vix video præ ira, adeò me istic C
Hodie delirum fecit, ne te sacruficem, nunquam euades.
Sine me Blepharo. BLE. ausculta precor. AM. dic, ausculto, tu vapula.
SO. Qua de re? num satis tempori? non ocyus qui vi, si me
Dædaleis tulissem remigiis. BLE. abstine quæso non potuimus
Nostros grandius grandire gradus. AM. siue gralatorius, siue
Testudineus fuerit, certumst mihi hunc scelestum perdere.
En tectum, en tegulas, en obductas fores, en ludificatum herum,
En verborum scelus. BLE. quid mali fecit tibi? AM. rogas? ex illo D
Tecto exclusum foribus, me deturbauit ædibus. SO. egóne?
AM. Tu. quid minitabas te facturum, si istas pepulissem fores?
Negas sceleste? SO. quin negē? en testis ampliter, qui cum venio,
Missus sedulò, vt ad te vocatum ducerem. AM. quis te misit
Furcifer? SO. qui me rogat. AM. quando gentium? SO. dudum, iampridem, modò,
Vbi cum vxore domi redisti in gratiam. AM. Bacchus te irritassit.
SO. Nec Bacchum salutem hodie, nec Cererem. tu purgari iusseras
Vasa, vt rem diuinam faceres: & hunc me arcessitum mittis,
Vt tecum prandeat. AM. Blepharo, dispeream, si aut intus adhuc fui.

A Aut si hunc miserim : dic,vbi me liquisti? SO. domi cum Alcumena coniuge.
Ego à te abiens portum vorsus volito, hunc tuis verbis voco.
Venimus, nec te nisi nunc video postea. AM. scelestum caput, cum vxore?
Nunquam abis, quin vapules. SO. Blepharo. BLE. Amphitruo mitte hunc mea gratia.
Et me audias. AM. en mitto, quid vis loquere. BLE. istic iam dudum mihi
Maxuma memorauit mira. præstigiator fortè, aut veneficus
Hanc excantat tibi familiam, inquire aliunde, vide quid siet.
B Nec ante hunc excruciatū, miserum facias, quàm rem intelligas.
AM. Rectè mones, eamus, te aduorsum vxori etiam aduocatum volo.

QVÆ INTEMPERIÆ N.] quæ furiæ.&c. FABVLARIER] dici. MVTATOS
ATTICOS IN ARC.] hac de re legendus Plin.cap.22. QVOM EGO SOSIAM
&c.] cùm ego Sosiam alterum pepererim, Amphitruonem Amphitruo: quî scis,&c. ID IM-
PRANSVS CREDVAS] impransus credas te alterum Blepharonem peperisse. credas autē
postquam tibi re, & factis tibi persuasum fuerit. ME MALIS MVLCAVIT MODIS]
me malè mulcauit : me fœdum in modum verberauit. de hoc verbo nos alibi plura. GRAN-
DIRE] grandiores facere. Plautus in Aulul. *Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.* CRE-
PITAT] crebrò crepat. latrat. ὑλακτεῖ. IN NOSTRO ILLO THEB. G.] Cadmus, qui
Thebanus fuit, serpentem illum interfecit, ex cuius dentibus disseminatis nati sunt homines
armati. MARTIGENAM] Martiam: serpentem, qui Martios, & armatos homines è den-
tibus suis genuit : quem postea Cadmus interemit. EVROPAE QVAESTOR,] Europæ
C quæsitor. hoc est, qui ad Europam quærendam ab Agenore missus est. ANGVINEO RE-
PENTE HOSTEIS PEP. SEMINIO] id est, repente hosteis nactus est, è serpentis denti-
bus seminatis prognatos. NOSTRAE AVCTOREM GENTIS] Cadmum, Thebarum
conditorem. CVM VENERIS FILIA] cum Hermiona, vxore sua. ANGVEIS RE-
PSISSE] mutatos esse in angueis, vel sic, angueis ex hominib. factos, repsisse. PERTOLERA-
REM] vt pertolerarem &c. Nonius in verbo exantlare, seu exanclare hunc locum profert:
quo argumento vtuntur nonnulli ad probandum, omneis eos versus, quos indicauimus, esse
Plautinos. At licet respondere hoc ex illo non effici. Nam vel fieri potuit, vt, qui hos versus fe-
cit, versus vnum atque alterum apud Grammaticos veteres repertum suis admiscuerit, vt faci-
lius fidem faceret, eos esse germanos, & veros, non adulterinos: vel dici potest hos versus ante
ætatem Nonij esse scriptos, & Plautinis amissis, in eorū locum subditos. EXANCLAREM]
al. exantlarem. exantlarem autem, id est, exhaurirem, sustinerem. Consule Festum in verbo ant-
lare, seu anclare, & Nonium in exanclare. OPESSVLATAS] id est, pessulo obdito clausas.
de pessulo infrà. CVRIOSÈ Q. &c.] id est, & sanè accuratè istud, quod dicis, fecit. FO-
REIS ENIM CL. NE PRAEVORT. F.] iocus. nam foreis clausit, ne fames foras egressa
D cum anteuerteret. nonnulli sic. foreis enim clausit, ne, si domum introisset, antè eiiceretur fo-
ras, quàm sua sponte domo exiret. à quibus dissentio. NEC GANNIO, NEC LATRO.]
quia Blepharo Sosiam sibi oggannire, & obloqui, & obstrepere dixerat : gannire autem est
vulpium non hominum, idcirco respondet Sosia se neque vt vulpes, gannire : neque vt ca-
nes, latrare. OBSERVES] Amphitruonem quid agat, aut quid loquatur. NESCIO
QVID SECVM SOLVS] subintell. loquitur. EXCIPIAM.] quæ loquitur. EXPVN-
GANT] deleant. SIGNVM OBSIGNATVM PROBÈ] signum obsignatum videtur
esse Atticismus, vt pugna pugnata, gaudere gaudium, & simil. Præterea videtur esse hypallage,
& dictum, *erat tamen signum obsignatum probè.* pro, erat tamen patera signo obsignata probè.
PROLOCVTA] subintellige, est. AVSIT] ausus est. PRAEVORTIER] id est,
anteuertere. LOCVTVS] subintell. est. HOMINEM NE CONGREDIAMVR Q.]
antiquè dictum, pro, cum homine ne cōgrediamur. Sic solet Plautus dicere *colloqui hominem*, pro,
cum homine colloqui. Videntur superiora vsque ad hunc locum, vendi posse pro Plautinis: quæ
sequuntur verò, non item. Sunt enim multa ex eis, aliunde mutuò sumta, imitata, & pœne di-
cam, mendicata : nonnulla, inconcinna, & Plauto indigna. MASTIGIAM] verberonem.
OSTENDAM, QVID SIT HERVM FALLERE] Sic Terēt. Andr. *Age nūc iam ego hodie
si viuo, tibi ostendā, herū quid sit pericli fallere, & illi patrē.* MACHINA] tralatio. COMPELLEMVS SIS H.]

compellemus si vis hominem. compellemus sodes hominem. VETV'ST. ADAG.] vetus est A
prouerbium. FAMES ET MORA BILEM IN NASVM CONC.] nasus, bilis sedes. Theocritus εἰδ. α. ἐντί γε πικρὸς, καί οἱ ἀεὶ δριμεῖα χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται. ET LOCO] id est, & accommodatè, seu opportunè. ALACRE.] id est, alacriter. sed malim legi, *Alacres*. SI ME DÆDALEIS TVLISSEM REMIG.] si volassem. Dædali remigiis, id est, Dædali pennis, siue alis. quas tamen nonnulli interpretantur remigia. nauigasse enim Dædalum, non volasse. Virgil. vtrumque coniunxit lib. 1. Æneid. *volat ille per aëra magnum Remigio alarum.* & libro 6. *Redditus his primum terris tibi, Phœbe, sacrauit remigium alarum.* Lucret. libro 6. *Remigij oblita, pennarum vela remittunt.* GRANDIRE GRADVS] Græci dicunt διαίρεσθαι. seu in Aorist. διάρασθαι. Theoph. lib. ἠθικ. χαρακτ. περὶ ἀδολεσχ. περιχορεύσαντα δὲ χρὴ τοὺς τοιούτους τῶν ἀνθρώπων καὶ διαράμενον ἀπαλλάττεσθαι. id est, dimissis manibus autem opus est taleis homines, & gradiantem gradus, qui vult febris expers esse. siue grallatorius. Varro apud Nonium. Grallatores, qui gradiuntur grallis, quæ sunt perticæ ligneæ, &c. Festus autem, Grallatores, inquit, appellantur pantomimi, qui vt in saltatione imitarentur. Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus atque in his superstantes, ad similitudinem crurum eius generis gradiebantur, vtique propter difficultatem consistendi. Plautus Pœnulo, *Vinceretis cursu ceruas, & grallatorem gradu.* Per grallatorium gradum igitur, maximum, & ita B
celerrimum significat: per testudineum, tardissimum. QVID MINITABAS?] quid minitabaris, te s. Nonius, minitas pro minitaris, inquit. deinde profert hunc versum. QVIN NEGEM?] quare non negem? quid causæ est, quamobrem non negem? MISSVS SEDVLÒ] ego missus à te ad eum sedulò, &c. VT AD TE VOCATVM DVCEREM] vt eum vocatum, ad te ducerem. BACCHVS TE IRRITASSIT] Bacchus te irritauerit. NEC BACCHVM SALVTEM H.] Nec Bacchum hodie salutari potui, nec Cererem, qui nihil hodie nec comedi, nec bibi. INTVS] ἔνδον. domi. TE ADVORSVM VXORI ETIAM ADVOC. V.] te mihi aduocatum aduersus vxorem esse volo. aduocati qui sint, alibi dictum: & infrà nonnihil dicetur.

IVPITER, AMPHITRVO,
SOSIA, BLEPHARO.

IVP. QVis tam vasto impete has foreis toto conuolsit cardine?
Quis ante ædeis tantas tandiu turbas concitat? quem si comperero, C
Telebois sacruficabo manibus. nihil est, vt dici solet,
Quod hodie bene succedat mihi, deserui Blepharonẽ, & Sosiam,
Vt cognatum Naucratem conuenirem: hunc non reperi, & illos perdidi.
Sed eos video: ibo aduorsum, vt si quid habent, scisciter. SO. Blepharo, illic qui
Ex ædibus, herus est, hic verò veneficus. BL. proh Iuppiter,
Quid intueor? hic non est, sed ille Amphitruo. istic si fuat,
Illum sanè non esse oportuit, nisi quidem sit geminus. D
IVP. Eccum cum Blepharone Sosiam: compellabo hos prius. Sosia,
Tandem ad nos? esurio. SO. dixin' tibi hunc veneficum?
AM. Immo hunc ego, Thebani ciues, qui domi vxorem meam
Impudicitia impediuit, per quem teneo thesaurum stupri.
SO. Here, si tu nunc esuris, ego satur pugnis ad te volito.
AM. Pergin' mastigia? SO. abi ad Acheruntem venefice. AM. men' veneficum?
Vapula. IVP. quæ hospes intemperiæ, vt tu meum verberes? AM. tuum? IVP. meum.
AM. Mentiris. IVP. Sosia, i intrò: dum hunc sacrufico, fac paretur prandium.

A SO. Ibo.Amphitruonem(arbitror)ita comiter Amphitruo
Accipiet,vt dudum memet ego ille alter Sosia Sosiam.
Interea dum isti certant,in popinam deuortundunst mihi:
Lances detergã omneis,omneísque trullas hauriam. IV. tun' me
Mentiri ais? AM. mentiris,inquam,meæ corruptor familiæ.
IVP. Ob istuc indignum dictum,te obstricto collo hac arripiam.
AM. Væ misero mihi. IVP. at id præcauisse oportuit. AM. Blepharo suppetias mihi.
BLE. Consimiles sunt adeò,vt,vtri assim,nesciam:rixam tamen,
Vt potest dirimam. Amphitruo noli Amphitruonem duello perdere.
B Linque collum precor. IVP. hunc tu Amphitruonem dictitas?
BLE. Quid ni? vnus olim,nunc verò partus est geminus,
Dum tu vis esse,alter quoque esse forma non desinit.
Interea quæso collum linque. IVP. linquo: sed dic mihi, vidétúrne tibi
Istic,Amphitruo? BLE. vterque quidẽ. AM. proh summe Iuppiter,vbi hodie
Mihi formam adimis? perge quærere:tun' Amphitruo? IVP. tu negas?
AM. Pernego,quando Thebis,præter me,nemost alter Amphitruo.
IVP. Immò,præter me,nemo:atque adeò,tu Blepharo iudex sies.
C BLE. Faciam id si queo signis palàm,tu responde prius. AM. lubens.
BLE. Antequam cum Taphiis à te pugna sit inita,quid mandasti mihi?
AM. Parata naui,clauo hæreres sedulò.
IVP. Vt si nostri fugam facerent,illuc me tutò reciperem.
AM. Item aliud,vt bene nummatum seruaretur marsupium.
IVP. Quæ pecuniæ?BLE. tace sis tu,meumst quærere.scisti numerum?
IVP. Talenta quinquaginta Attica. BLE. hic examussim rem enarrat. & tu.
Quot Philippei? AM. duo milia. IVP. oboli verò bis totidem. SO. vterque
D Rem tenet probè. intus in crumena clausum alterum esse oportuit.
IVP. Attende sis,hac dextra(vt nosti)regem mactaui Pterelam,
Spolia ademi,& pateram,qua ille potare solitus est,in cistella
Pertuli:dono vxori meæ dedi, quicum hodie domi laui,
Sacruficaui,cubui. AM. hei mihi,quid audio?vix apud me sum,
Vigilans quippe dormio:vigilans somnio,viuos & sanus intereo.
Ego idem ille sum Amphitruo, Gorgophonis nepos, imperator Thebanorum,
Et Creontis vnicus,Teleboarum perduellis,qui Acarnanes
Et Taphios vi vici,& summa regem virtute bellica.
Illisce præfeci Cephalum,magni Deionei filium.

IVP. Ego idem latrones hostes bello & virtute contudi. A
Electryonem perdiderant, nostræ & germanos coniugis,
Achaiam, Ætoliam, Phocidem, per freta Ioninium, & Ægæum, & Creticum
Vagati, vi vortebant piratica. AM. di immortales mihimet
Non credo. ita omnia, quæ facta illic, examussim loquitur. Vide
Blepharo. BLE. vnum superest: id si fuat, Amphitruones fitote gemini.
IVP. Quid dicas noui: cicatricem in dextro musculo ex illoc volnere
Quod mihi impegit Pterela. BLE. eam quidem. AM. apposite. IVP. viden'? en aspice.
BLE. Detegite, aspiciam. IVP. deteximus, vide. BLE. supreme Iupiter. B
Quid intueor? vtrique in musculo dextero, eodem in loco,
Signo eodem apparet probè, vt primùm coïuit cicatrix rufula.
Sublurida. Rationes iacent, iudicium silet, quid agam nescio.

TAM VASTO IMPETE] tam vasto impetu. TELEBOIS SACRIFICABO MANIBVS.] Teleboarum interfectorū vmbris mactabo. ILLIC, QVI EX ÆDIB. &c.] ille, qui ex ædibus prodit, herus est. ISTIC SI FVAT ILL.] si iste, qui prope te stat, Amphitruo sit, illum, qui domo egreditur, non esse Amphitruonem necesse est. DIXIN' TIBI HVNC VENEFICVM?] dixine tibi, hunc, cum quo sumus, esse veneficum? IMMO HVNC EGO,] Immò hunc ego veneficum esse dico, qui domo egreditur, qui &c. QVI DOMI VX. M. IMP. IMP. THES. ST.] profert hunc locum Nonius in verbo, *impediuit*, & in voce *thesaurus*. & impediuit interpretatur, sordidauit, & ad probrum duxit. ego impudicitia impediuit, translatè dictum puto, pro ad impudicitiā perpulit, impudicitia contaminauit, impudicam reddidit, impudicitiæ macula adspersit. C PER QVAM TENEO THES.] apud Noniū in voce thesaurus, legitur, *quem teneo, thesaurum stupri*, sine præpositione *per*. quam si retinemus, hæc sentētia est, per quem, domus mea, plena est stupri. sin tollimus: hæc. quem teneo, hominē omni stuprorum copia affluentem. QVAE, HOSPES, INTEMPERIAE, &c.] quæ te hospes intemperiæ agitant, vt tu meum seruum verberes? hospitem appellat, vt ignotum, & nō ciuem, nedum Amphitruonem. OMNEISQVE TRVLLAS HAVRIAM.] trulla deminutū nomen est à trua: numeratúrque à quibusdam in vasis potoriis: quamuis Nonius idem esse dicat, atque polubrum, seu χέρνιβα quod est vas aquarium, seu vas ad aquam, dum manus lauantur, recipiendam. Varro trullam vult esse dictam, quòd ea trauolet aqua. Nonius à terendo scribit esse appellatam. Hoc loco trullam significare vas ad vsum bibendi natū, ac factum, perspicuum est. trullas haurire enim est trullas bibendo exsiccare. OBSTRICTO COLLO] suprà, *Quem ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham*. SVPPETIAS MIHI] subintell. ferto. VT POTEST,] vt pote est: vt fieri potest. ALTER QVOQVE ESSE F.] id est, alter quoque Amphitruo esse non desinit, quod ad formam attinet. VIDETVRNE TIBI ISTIC AMPHITRVO?] videtúrne tibi iste, qui tibi adstat, esse Amphitruo? PERGE QVAERERE.] verba D veri Amphitruonis ad Iouem, qui modò ex Blepharone quęsierat, videretúrne ei verus Amphitruo, Amphitruo. TVN' AMPHITRVO?] si etiā hæc Amphitruonis veri verba sunt, dicendū est, Amphitruonē verum nō exspectasse, dū Iupiter ex Blepharone quærere pergeret, sed ipsum dolore impulsum anteuertisse. quòd si verba sunt Iouis ex Amphitruone quærentis, sitne ille Amphitruo, commutandæ sunt personæ, & his verbis præponendum est Amphitruonis nomē, & cetera deinceps sunt eadem ratione mutanda. CLAVO HAERERES SEDVLO.] mandaui tibi, vt sedulò gubernaculo affixus esses. MARSVPIVM.] sacculus, siue loculus, in quo nummi conditi seruantur crumena. TACE SIS TV.] tace si vis tu. EXAMVSSIM] subtiliter, perfectè, ἀκριβῶς exactè, accuratè. QVOT PHILIPPEI?] quot nummi ex auro Philippeo? hac de re infrà. ATTENDE SIS] attende si vis. attende amabo. VIGILANS QVIPPE DORMIO, &c.] sic suprà. *quæ ne vigilans somniat?* VIVOS, ET SANVS INTEREO.] viuus vidénsque pereo. PERDVELLIS,] hostis. LATRONES] milites conductos, quibus vtebantur hostes. VORTEBANT] euertebant. ID SI FVAT] id si sit. FITOTE] al. fite. CICATRICEM IN D.] dicis cicatricem, quæ est in dextro musculo. EAM QVIDEM] dico. IMPEGIT] intulit, inflixit. COIVIT] obducta est. SVBLVRIDA] aliquātum lurida, seu pallida, coloris luræ ὠχρά subuiridia. Lura autē est os culei. vide quæ notauimus ad

A mus ad illud Lucret. lib. 4. *Lurida præterea fiunt, quæcunque tuentur Arquati.* RATIONES IACENT.] rationes nihil valent, aut prosunt. rationes non liquent, sed conturbatæ sunt. rationibus hæc controuersia dirimi non potest. IVDICIVM SILET] iudices muti sunt in hac controuersia. iudices quid pronuntient in hac controuersia, non habent. QVID AGAM, NESCIO] Vsque ad hunc locum, ab illo, quem suprà indicauimus, libri veteres muti sunt.

BLEPHARO, AMPHITRVO, IVPITER.

BLE. VOs inter vos partite, ego abeo; mihi negotium est.
Neque ego vnquam vsquam tanta mira me vidisse censeo.
AM. Blepharo quæso vt aduocatus mihi assis, néue abeas. BLE. vale.
B Quid opust me aduocato? qui vtri sim aduocatus nescio.
IVP. Intrò ego hinc eo, Alcumena parturit. AM. perij miser,
Quid ago? quem aduocati iam omnes atque amici deserunt?
Nunquam edepol me inultus istic ludificabit, quisquis est.
Nam iam ad regem rectà me ducam, résque vt facta, eloquar.
Ego pol illum vlciscar hodie Thessalum veneficum,
Qui peruerse perturbauit familiæ mentem meæ.
Sed vbi illest? intrò ædepol abiit, credo ad vxorem meam.
Qui me Thebis alter viuit miserior? quid nunc agam?
Quem omnes mortales ignorant, & ludificant vt lubet.
Certumst introrumpam in ædis, vbi quenque hominem aspexero,
C Siue ancillam, siue seruum, siue vxorem, siue adulterum:
Seu patrem, siue auum videbo, obtruncabo in ædibus.
Neque me Iuppiter, neque di omnes id prohibebunt, si volunt.
Quin sic faciam vti constitui, pergam in ædis nunc iam.

VOS INTER VOS PARTITE.] Vos inter vos istam controuersiam decidite, ac dirimite. TANTA MIRA] tanta miracula. CENSEO] arbitror. VT ADVOCATVS MIHI ADSIS] aduocatus est, vt docet Asconius, qui ius alicui suggerit, aut qui præsentiam suam ei commodat. INVLTVS] passiuè accipiendum *inultus*. ME DVCAM] me conferam. Idem in Mostell. *Quò tu te agis?* C. Asinius Pollio ad Ciceronem, lib. 16. epist. *duxit se à Gadibus*, &c. RESQVE VT FACTA, EL.] &, vt res facta est, eloquar. THESSALVM VENEF.] Thessali veneficiis & præstigiis, & magicis artibus infames. IGNORANT,] non nouerunt. PROHIBEANT] prohibere possint. SI VOLVNT] malim legi,
D si velint.

ACTVS QVINTVS. A

BROMIA ancilla, AMPHITRVO.

Pes atque opes vitæ meę iacent ſepultæ in pectore,
Neque vllaſt cõfidentia iam meo in corde, quin amiſerim,
Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cælum conſequi,
Iam vt opprimar, vt enecer. me miſeram, quid agam neſcio. B
Ita tanta mira in ædibus ſunt facta. væ miſeræ mihi,
Animo maleſt, aquam velim, corrupta ſum, atque abſumta ſum.
Caput dolet, neque audio, nec oculis proſpicio ſatis,
Nec me miſerior fœmina eſt, neque vlla videatur magis.
Ita heræ meæ hodie contigit. nam vbi parturit, deos ſibi inuocat.
Strepitus, crepitus, ſonitus, tonitrus, vt ſubitò, vt properè, vt validè tonit?
Vbi quiſque inſtiterat, concidit crepitu. ibi neſcio quis maxi.
Voce exclamat ſic, Alcumena adeſt auxilium, ne time.
Et tibi, & tuis propitius cæli cultor aduenit. C
Exſurgite, inquit, qui terrore meo occidiſtis præ metu.
Vt iacui, exſurgo, ardere cenſui ædis, ita tum confulgebant.
Ibi me inclamat Alcumena, tum ea res me horrore afficit.
Herilis præuertit metus, ocyus accurro vt ſciſcam quid velit,
Atque illam geminos filios pueros peperiſſe conſpicor.
Neque noſtrûm quiſquam ſen ſimus quum peperit, neque præuidimus.
Sed quid hoc? quis hic eſt ſenex,
Qui ante ædis noſtras ſic iacet? númnam hunc percuſſit Iupiter?
Credo edepol, nam proh Iupiter ſepultus eſt, quaſi ſit mortuus, D
Ibo & cognoſcam quiſquis eſt. Amphitruo hic quidem eſt herus meus.
Amphitruo. AM. perij. BRO. ſurge. AM. interij. BRO. cedo manum. AM. quis me tenet?
BRO. Tua Bromia ancilla. AM. totus timeo, ita me increpuit Iupiter:
Nec ſecus eſt, quàm ſi ab Acherunte veniam. ſed quid tu foras
Egreſſa es? BRO. eodem nos formido timidas terrore impulit:
In ædibus. vbi tu habitas, nimia mira vidi. væ mihi
Amphitruo, ita mihi animus etiam nunc abeſt. AM. age dum expedi,

A Scin' me tuum esse herum Amphitruonem? BRO. Scio. AM. vide etiam nunc. BRO. scio.
AM. Hæc sola sanam mentem gestat mearum familiarium.
BRO. Immò omnes sani sunt profectò. AM. at me vxor insanum facit
Suis fœdis factis. BRO. at egò faciam, tu idem aliter prædices
Amphitruo, piam & pudicam esse tuam vxorem vt scias.
De ea re signa atque argumenta paucis verbis eloquar.
Omnium primò Alcumena geminos peperit filios.
AM. Ain' tu geminos? BRO. geminos. AM. di me seruant. BRO. sine me dicere,
B Vt scias tibi tuæque vxori deos esse omnes propitios.
AM. Loquere. BRO. postquam parturire hodie vxor occœpit tua,
Vbi vtero exorti dolores, vt solent puerperæ,
Inuocat deos immortales, vt sibi auxilium ferant,
Manibus puris, capite operto. ibi continuò contonat
Sonitu maximo, ædes primò ruere rebamur tuas.
Ædes totæ confulgebant tuæ quasi essent aureæ.
AM. Quæso absoluito hinc me extemplò, quando satis deluseris.
Quid fit deinde? BRO. dum hæc aguntur, interea vxorem tuam
Neque gementem, neque plorãtem nostrûm quisquã audiuimus,
Ita profectò sine dolore peperit. AM. iam istuc gaudeo,
C Vtut erga me est merita. BRO. istæc mitte, atque hæc, quæ dicam, accipe:
Postquam peperit pueros, lauere iussit nos. occœpimus.
Sed puer ille quem ego laui, vt magnus est, & multum valet?
Neque eum quisquam colligare quiuit in cunabulis.
AM. Nimia mira memoras, si istæc vera sunt, diuinitus
Non metuo, quin meæ vxori latæ suppetiæ sient.
BRO. Magis iam faxo mira dices. postquam in cunas conditust,
Deuolant angues iubati deorsum in impluuium duo,
Maximi, continuò extollunt ambo capita. AM. hei mihi.
D BRO. Ne paue, sed angues oculis omnis circumuisere,
Postquam pueros conspicati, pergunt ad cunas citi.
Ego cunas recessim rursum vorsum trahere & ducere
Metuens pueris, mihi formidans: tantóque angues acrius
Persequi. postquam conspexit angueis ille alter puer,
Citus è cunis exsilit, facit rectà in anguis impetum.
Alterum altera apprehendit eos manu perniciter.
AM. Mira memoras, nimis formidolosum facinus prædicas.
Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis.
Quid fit deinde? porro loquere. BRO. puer ambo anguis enecat.
Dum hæc aguntur, voce clara exclamat vxorem tuam.

AM. Quis homo? BRO. summus imperator diuûm atque hominũ A
Iupiter.
Is se dixit cum Alcumena clam consuetum cubilibus.
Eúmque filium suum esse, qui illos angueis vicerit:
Alterum esse tuum dixit puerum. AM. pol me haud pœnitet
Scilicet boni dimidium mihi diuidere cum Ioue.
Abi domum, iube vasa pura actutum adornari mihi,
Vt Iouis supremi multis hostiis pacem expetam.
Ego Tiresiam coniectorem aduocabo, & consulam
Quid faciundum censeat, simul hanc rem vt facta est eloquar.
Sed quid hoc? quàm validè tonit, di obsecro vestram fidem.

B

IACENT SEPVLTAE] mortuæ sunt. CONFIDENTIA] pro fiducia hîc accipiẽdum est confidentiæ nomen. alioqui vitij nomen est. M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *confidens mala consuetudine loquendi, (alias, loquentium) in vitio ponitur.* Lege Nonium in voce *confidentia.* QVI HOMISERIM.] quam non amiserim, CONSEQVI,] conuenire, & concurrere, vel me ipsam consequi, vt Passeratius mauult. ANIMO MALE'ST.] sic in Trucul. *Non edepol bibere possum iam: ita animo male'st.* AQVAM VELIM] vt ea suffusa, reficiar, & recreer; quæ metu exanimata sum. Nam aqua adspersa, iis, quorum animis malè factum est, quiue animis defecerunt, remedio est. exempli gratia. in Curcul. *Mane. suffundam aquulam.* Idem in Trucul. *ah, adspersisti aquã, iam rediit animus.* CAPVT DOLET.] mihi subintell. κεφαλαλγῶ. STREPITVS CREP. SONITVS TONITRVS,] profert hunc locum Nonius in voce, *tonitrus.* VT VALIDÈ TONIT?] quàm validè tonuit? legendum puto, tonit: vt sit tempus præsens pro præterito. Cæli cultor] qui cælum colit, qui in cælo habitat. Iupiter. VT IACVI, EXSVRGO] id est, postquã iacui, exsurrexi. vel sic, vbi iacui, inde exsurrexi. sed illo modo mâlo. ARDERE CENSVI AEDEIS] ædeis ardere existimaui. ædes mihi ardere visæ sunt. ME INCLAMAT ALC.] me sublato clamore vocat Alcum. TVM EA RES ME HORR.] C
tunc ea res mihi horrorem incutit. alij libri habent, tam ea res &c. sed mendosè opinor. Nonius videtur legisse, *iam ea res me,* &c. HERILIS PRAEVORT. METVS.] Nonius hunc locum proferens, *præuortit* interpretatur reuocat. Ego totum hunc locum sic explico. inclamãte hera Alcumena, tum me ea res perterrefacit, & horrore perfundit. sed heræ Alcumenæ metus plus apud me valet, quàm meus. VT SCISCAM &c.] id est, vt sciam, &c. Omnino apud Nonium legitur, vt sciam, quid velit. CONSPICOR.] conspicio. NEQVE NOSTRÛM QVISQVAM SENSIMVS,] neque quisquam nostrûm sensit. QVIS HIC EST SENEX?] hîc ancilla Amphitruonem metu perculsum & iacentem, & exanimatum reperit. O, CEDÒ MANVM.] o, da manum. INCREPVIT IVP.] Horribili sonitu, & crepitu percussit. AB ACHERVNTE VEN.] ab inferis siue ab orco veniam. ITA MIHI ANIMVS ETIAM N. AB.] ita egò etiam nunc examinata sum. HAEC SOLA SARTAM M. G.] id est, hæc sola mearum ancillarum, mentem integram, & sanam gerit, ceteri & ceteræ familiares omnes mentem habent vitiatam, & corruptam. Sic autem legendum mihi visum est potius, quàm vt habent libri vulgati, *sanam:* quanquam eadem sententia est. Nam & ad veterem scripturam propius accedit, quæ est, *sarcam,* aut *sarram.* & habet tralationem perelegantem, ab D
ædificiis sartis, vel ab ædificiorũ sartis tectis ductã. qua & M. Tull. vsus est in epist. ad C. Memmium. &c. lib. 13. *vt M. Curium, sartum & tectum, vt aiunt, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrúmque conserues,* licet etiam legere siccam: quod Camerarius non improbat, quamquam sartam magis probat: in quo ei assentior. *sagam* autem, quod mauult Turnebus, non placet, tum quòd nimis ab antiqua scriptura remotum est, tum quia per sagam mentem aliud significari videtur, quàm quòd Amphitruo Plautinus sentit. *sartam mentem* igitur, vt dixi, legendum potissimùm arbitror: *sartam* autem, vt & Camerarius, integram, non læsam, non male affectam, non labantem, neque vacillantem interpretor. PIAM] fidam in te, atque officiosam. GEMINOS.] responsio per ταὐτολογίαν Sic suprà. *in eodem lecto?* AL. *in eodem.* DOLORES] ὠδῖνες dolores partus. VT SOLENT PVERP.] quales dolores exoriri solent puerperæ. MANIBVS PVRIS.] manibus lotis. Horat. sat. 3. lib. 2. *Lautis manè senex manibus.* CAPITE OPERTO] capite velato deos oraturi, & sacra facturi manus lauabant, & inter orandum capita operta habebant. Plutarchus ῥωμ. ABSOLVITO HINC ME EXT.] conferto in pauca, quæ narrare cœpisti, vti hinc abeam. expedito rem paucis, vt mihi quamprimùm abire liceat. in Curcul. *sequere hac te absoluam, qua aduenisti gratia.* ITA PROFECTÒ SINE D.] Quidam legunt, *Ita perfectè.* Nonnulli libri habent, *ita perfectò.* VT VT] quomodocunque de me

est

A est merita. LAVERE] lauare pueros. profert hunc locum Nonius in verbo *Lauere*. ET MVLTVM VALET!]& multum validus est! IN CVNABVLIS] si legemus *in cunabulis*, duabus vocibus, cunabula dicemus idem esse quod cunas. sin vna voce, *incunabulis*, quod ego mâlo, incunabula dicemus esse fascias, & inuolucra, hoc est pannos linteos, quibus pueri infantes inuoluuntur, vinciuntur, & colligantur. In Trucul. *Fasciis opus est, puluinis, cunis, incunabulis.* DIVINITVS NON METVO QVIN, &c.] ordo est, non metuo, quin suppetiæ vxori meæ diuinitus latæ sint. MAGIS IAM FA.] Sic loquitur millies Plautus. *Faxo dices*, autem id est fecero, vt, dicas. faciam vt dicas. & admonendus est lector, vtroque modo cum dicere solere, *faxo dices*, & *faxo dicas*, & ita de similibus. DEVOLANT] deorsum volant. ANGVES IVBATI] Sic habent nostri libri veteres. Sed Nonius in voce *angues* legit *iubatæ*: vt probet, *anguis* esse interdum fœminini generis. *iubati angues* autem, seu *iubatæ* dicuntur *crinitæ*, hoc est demissis è ceruice & collo crinibus hirsutæ: sic dicuntur & leones, & equi iubati. Virgilius lib. 3. Georg. *Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.* & lib. 11. Æneid. *Ludúntque iubæ per colla, per armos.* Plin. lib. 8. cap. 16. *Leonis præcipua generositas tunc cùm colla, armósque vestiunt iubæ.* de iubis anguium. Virgil. lib. 2. Æn. *Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæq́.* IN IMPLVVIVM] *impluuium*, vt docet Asconius, locus est sine tecto in ædibus, quà impluere in domum potest. Varro
B autem libro quarto de lingua Latina. *Si relictus erat locus in medio*, inquit, *vt lucem caperet deorsum, quà impluebat: impluuium dictum: & sursum, quà compluebat, compluuium*: vtrumque à pluuia. SED ANGVES OCVLIS OMN. CIRC.] sed angues omneis familiareis oculis circumspiciebant. CONSPICATI] subintell. sunt. RVRSVM VORSVM] retrorsum. Passeratius legit *rursum prorsum*. ILLE ALTER PVER.] Hercules. ALTERVM ALTERA APPREH. &c] apprehendit eos perniciter, id est, celeriter, alterum altera, id est, vnum dextra, alterum læua. Ouidius libro 1. de Arte amandi. *Paruus erat, manibúsque suis Tyrinthius angueis Pressit, & in cunis iam Ioue dignus erat.* PERCIPIT] occupat, perfundit. sic Lucret. lib. 3. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit, atque horror.* PORRÒ LOQVERE] id est, perge loqui. porro tenus loquere. AMBO ANGVEIS] *ambo*, pro ambos, vt *duo* pro duos. Virg. libro 11. Æneid. *Si duo præterea taleis Idæa tulisset Terra viros* &c. hac de re in Comment. Lucret. plura. CLAM CONSVETVM] clàm consuetum esse. clàm consueuisse, & rem habuisse. SI LICET BONI DIMI.] si licet mihi, boni societate cum Ioue contracta, eius boni partem dimidiam obtinere, altera dimidia ei relicta & concessa. legendum *Si licet*, vt nos edidimus, non Scilicet, vt habent alij libri. VASA PVRA] suprà. *Iube verò vasa pura adornari mihi.* PACEM
C EXP.] sic M. Tull. pro Rabirio perd. r. *ab Ioue opt. max. cæterísque diis, deabúsque immortalibus quorum ope.* &c. *pacem ac veniam peto, precórque* &c. Idem pro M. Font. *illæ nationes in bellis gerendis ab diis immortalibus pacem ac veniam petunt.* Lucret. lib. 5. *Non diuûm pacem votis adit, & prece quæsit Ventorum pauidus paces, animásque secundas.* Iterum Plautus Pœn. *Sunt hîc omnia, quæ ad deorum pacem oportet adesse?* Nihil autem aliud est, Iouis pacem expetere, quàm Iouem sibi propitium, placatum, & pacatum habere velle. TIRESIAM] de quo Homèrus ὀδυσ. λ. CONIECTOREM] μάντιν.

IVPITER.

BOno animo es, assum auxilio Amphitruo tibi & tuis,
Nihil est quod timeas. ariolos, haruspices,
D Mitte omnis: quæ futura & quæ facta, eloquar.
Multò adeò melius, quàm illi, quum sim Iuppiter.
Primùm omnium Alcumenæ vsuram corporis
Cœpi, & concubitu grauidam feci filio.
Tu grauidam item fecisti, quum in exercitum
Profectus, vno partu duos peperit simul.
Eorum alter nostro qui est susceptus semine,
Suis factis te immortali afficiet gloria.
Tu cum Alcumena vxore antiquam in gratiam
Redi. haud promeruit, quamobrem vitio vorteres.
Mea vi subacta est facere. ego in cælum migro.

ALCMENÆ VSVRAM CORP. C.] Alcmenæ corpore vsus ſum. CONCVBITV] A meo compreſſu. PROFECTVS] es ſubintell. EORVM ALTER.] Hercules. HAVD PROMERVIT] Haud commeruit. SVBACTA EST] coacta eſt.

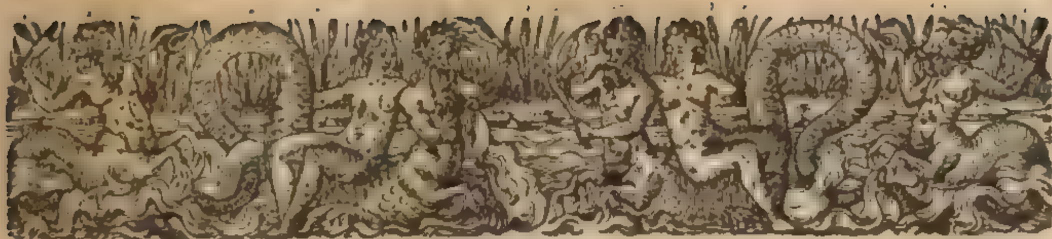
AMPHITRVO.

FAciam ita vt iubes, & te oro promiſſa vt ſerues tua.
Ibo ad vxorem intrò, miſſum faciam Tireſiam ſenem.
Nunc ſpectatores, Iouis ſummi cauſſa clarè plaudite.

PROMISSA VT SERVES TVA.] promiſſa vt facias. MISSVM FACIAM] dimittam.

B

FINIS AMPHITRVONIS.

A

ASINARIA.

DRAMATIS PERSONAE.

LIBANIVS ſeruos. PHILENIVM meretrix.
B DEMENÆTVS ſenex. DIABOLVS adoleſcens.
ARGVRIPPVS adoleſcẽs. PARASITVS.
CLEÆRETA lena. ARTEMONA vxor.
LEONIDA ſeruus. GREX.
MERCATOR.

PROLOGVS.

HOc agite ſultis ſpectatores nunc iam,
Quæ quidem mihi atque vobis res vertat benè,
Gregíque huic, & domino, atque conductorib.
C Face iam tu præco nunc omnẽ auritũ poplum.
Age nunc reſide, caue modò ne gratiis.
Nunc quid proceſſerim huc, & quid mihi voluerim,
Dicam. vt ſciretis nomen huius fabulæ.
Nam quod ad argumentum attinet, ſanè breueſt.
Nunc quod me dixi velle vobis dicere,
Dicam, huic nomen græcè eſt onagos fabulæ,
Demophilus ſcripſit, Marcus vortit barbarè.
Aſinariam volt eſſe, ſi per vos licet.
D Ineſt lepos, ludúſque in hac comœdia.
Ridicula res eſt. date benignè operam mihi,
Vt vos item aliàs, pariter nunc Mars adiuuet.

HOC AGITE, SVLTIS] id eſt, ad hoc, quod agitur, animos aduertite, neque aliud agite. attentos animos ad hanc comœdiam præbete. de hac locutione, *hoc age*, plura diximus ad illud Horat. epiſt. 2. ad Loll. lib. 1. epiſt. *Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.* NVNC IAM] *iam* hìc eſt diſſyllabum. VERTAT BENÈ] fauſta ſit, & proſpera: bene procedat. vertat in vtilitatem, vt loquitur Lucretius. ſic enim ille lib. 6. *Nil adeò poſſet cuiquam leue, tenuéque membris Vertere in vtilitatem* &c. GREGIQVE HVIC] comœdis. DOMINO] poëtæ. CONDVCTORIBVS] iis, qui conduxerunt ornamenta, ædilibus. AVRITVM] attentum. Horat. oda 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris ducere quercus.* CAVE MODÒ, NE GRATIIS] ſic legendum, hoc primum. *gratiis* autem, id eſt, gratis. vt ingratis, & ingratiis idem valent. Deinde ſignificat, præcones nihil gratis agere, cùm linguam, ſeu vocem venalem habeant. M. Tull. in Quinctiana, de Næuio præcone. *nec mirum, ſi is, qui vocem venalem habuerat, ea, qua voce quæſierat, magno ſibi quæ-*

ftui fore putabat. Hanc ſcripturam comprobat illud, quod eſt in prologo Pœnuli. *Exercere vocem, quam pro viuis & colis. Nam niſi clamabis, ſtatim tibi obrepet fames. Age nunc reſide, duplicem vt mercedem feras.* A Dicit enim præconem duplicem mercedem laturum, alteram ob clamorem, alteram ob ſilentium. ſic hoc loco. *reſide*, inquit, *& tace.* caue modò ne gratiis taceas. id eſt, caue modò ne iſtuc facias ſine mercede. proinde ac ſi dicat, non facies. Nam nihil gratis facere ſoletis, vos præcones, ne ſilere quidem. Non diſſimulabo tamen, Riuium, virum ſanè doctiſſ. legere hîc, *caue mecu ne ingratiis*, loquentem de hac voce. apud Terent. in Heautont. ibi. *proterruiſti hinc. ea coacta ingratiis* &c. Poſtremò, Paſſeratius putat legendum, *caue modò ne γρύξῃς* vt ſit hic Plauti ſenſus, caue ne etiam γρύξῃς id eſt γρῦ facias, caue ne vel ſonum minimum edas. Sed neque carminis lex hanc ſcripturam patitur, neque Latini ſermonis cõſuetudo. dixiſſet enim potius, caue ne γρύξῃς modò. VT SCIRETIS NOM. HVIVS F.] proceſſi, vt huius fabulæ nomen ex me cognoſceretis. HVIC NOMEN GR. EST ON.] huic fabulæ nomen eſt onagos Græco vocabulo. ſic legendum autem, non *onagros*, quomodo in omnibus libris & ſcriptum, & impreſſum eſt. quod vidit Adr. Turnebus. ὀναγὸς autem, ſeu ὀνηγός, hoc eſt aſinorum ductor, aſinarius. BARBARE] Latinè. idem in captiuis. *Barbarica lege certum eſt ius meum omne perſequi.* id eſt, latina lege. in Mil. glor. *Poëtæ barbaro*, id eſt poëtæ Latino. Cur ita Plautus, ratio eſt in promtu. Hæ comœdiæ, palliatæ ſunt. At Græcis gentes omnes aliæ, erant barbaræ. Feſtus in B voce *barbari* hunc locum profert, atque explicat his verbis, Barbari dicuntur antiquitus omnes gentes exceptis Græcis: vnde Plautus, Næuium poëtam Latinum, Barbarum dixit: & de ſe, cùm transferret fabulam ex Græco dixit, *Marcus vertit barbarè.* Idem in prouerbio. *Vapula Papiria*, profert hunc locum, qui ſequitur ex Plauti fœneratrice, *Heus tu, in barbaria, quod dixiſſe dicitur liberta ſua patrona, id adeò dico liberta, ſalue, Vapula Papiria.* In Barbaria, inquit, id eſt, in Italia. RIDICVLA] riſus plena. VOS ITEM VT ALIAS, PARITER NVNC M. ADIV.] opto, vt vos Mars adiuuet, item vt aliàs adiuuit. deos quæſo vt vobis Mars faueat, vt item antea fuit. hoc eſt, vt vera virtute belli vincatis, non fraude, neque fallacia. Idem in Prologo Capt. *Abeo. Valete, iudices iuſtiſſimi: domi, bellique duellatores optimi.* Idem Prol. Caſinæ, *Tantum eſt. Valete, bene rem gerite, & vincite. Virtute vera, quod feciſtis antidhac.* Idem in Prologo Ciſtell. *Hac res ſic geſta eſt. bene valete, & vincite Virtute vera, quod feciſtis antidhac.* Licet mihi alia exempla colligere. ſed hæc ſatis ſunt. Quòd autem quidam vult legi, *ars adiuuet:* pro *Mars adiuuet*. fallitur.

ARGVMENTVM.

C

AManti argento filio auxiliarier,
Sub imperio viuens volt ſenex vxorio.
Itaque ob aſinos relatum precium Saureæ
Numerarier iuſſit ſeruo Leonidæ.
Ad amicam id fertur. cedit noctem filius.
Riuinus amens ob præreptam mulierem,
Is rem omnem vxori per paraſitum nunciat.
Accurrit vxor, ac virum è luſtris rapit.

AMANTI ARG. FIL. AVX.] ordo eſt. ſenex ſub imperio viuens vxorio volt auxiliarier amanti filio, argento. FILIO] Argyrippo. SENEX] Demænetus. VXORIO] vxoris, Artemonæ. hoc totum autem, ſub imperio viuens vxorio, id eſt, γυναικοκρατούμενος. D SAVREÆ,] ſeruo atrienſi. NVMERARIER. IVSSIT S. L.] al. Numerari iuſſit ſeruulo Leonidæ. CEDIT NOCT. F.] cedit noctem filius patri ſuo Demæneto. id eſt, poteſtatem facit patri ſuo cubandi cum puella. RIVINVS] diabolus adoleſcens, riualis Argyrippi. VXOR] Artemona. VIRVM] Demænetum. RAPIT] al. trahit.

A # ACTVS PRIMVS.

LIBANVS seruus. DEMÆNETVS senex.

SICVT tuum vis vnicum gnatum tuæ
Superesse vitæ, sospitem & superstitem:
Ita te obtestor, tum per senectutem tuã,
Pérque illam quam tu metuis vxorem tuam,
Si quid med erga tu hodie falsum dixeris,
B Vt tibi superstes vxor ætatem siet:
Atque illa viua, viuus vt pestem oppetas.
DE. Per deum fidiũ quæ quæris, iurato mihi,
Video necesse esse eloqui, quicquid roges.
Ita me obstinatè aggressus, vt non audeam
Profectò percunctanti, quin promam omnia.
Proinde actutum istud quid sit, quod scire expetis,
Eloquere, vt ipse scibo te faciam vt scias.
LI. Dic obsecro hercle seriò, quod te rogem.
Caue mihi mendacij quicquam. DE. quin tu ergo rogas?
LI. Num me illuc ducis vbi lapis lapidem terit?
C DE. Quid istuc est? aut vbi est istuc terrarum loci?
LI. Vbi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.
DE. Quid istuc sit, aut vbi istuc sit, nequeo noscere:
Vbi flent nequam homines, qui polentam pinsitant.
LI. Apud fustitudinas, ferri crepinas insulas.
Vbi viuos homines mortui incursant boues.
DE. Modo pol percepi Libane, quid istuc sit loci:
Vbi fit pollenta, te fortasse dicere. LI. ah.
Neque hercle ego istuc dico, nec dictum volò.
Téque obsecro hercle, vt quæ locutus despuas.
D DE. Fiat, geratur mos tibi. LI. age age vsque excrea.
DE. Etiámne? LI. quæso hercle vsque ex penitis faucibus.
Etiam amplius. DE. nam quousque? LI. vsque ad mortem volo.
DE. Cauesis malam rem. LI. vxoris dico, non tuam.
DE. Dono te ob istuc dictum, vt expers sis metu.
LI. Di tibi dent quæcunque optes. DE. redde operam mihi
Cur hoc ego ex te quæram? aut cur miniter tibi,
Propterea quòd me non scientem feceris,
Aut cur postremò filio succenseam,
Patres vt faciunt cæteri? LI. quid istuc noui est?
DE. Equidem scio. iam filius quòd amet meus,

Iſtanc meretricem è proximo Philenium. A
Eſt ne hoc vt dico Libane? LI. rectam inſtas viam;
Ea res eſt, ſed eum morbus inuaſit grauis.
DE. Quid morbi eſt? LI. quia non ſuppetunt dictis data.
DE. Túne es adiutor nunc amanti filio?
LI. Sum verò, & alter noſter eſt Leonida.
DE. Bene hercle facitis. & à me initis gratiam.
Verùm meam vxorem Libane neſcis qualis ſit?
LI. Tu primus ſentis, nos tamen prænoſcimus.
DE. Fateor eam eſſe importunam atque incommodam.
LI. Poſterius iſtuc dicis, quàm credo tibi.
DE. Omnes parentes, Libane, liberis ſuis, B
Qui mihi auſcultabunt, facient obſequelam iam:
Quippe qui mage amico vtantur gnato & beneuolo,
Atque ego me id facere ſtudeo. volo amari à meis,
Volo me patris mei ſimilem, qui cauſſa mea
Nauclerico ipſe ornatu per fallaciam,
Quam amabam, abduxit ab lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis ſycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum ſuum ſibi.
Eos me decretum eſt perſequi mores patris.
Nam me hodie orauit Argyrippus filius,
Vti ſibi amanti facerem argenti copiam. C
Et id ego percupio obſequi gnato meo.
Volo amori obſecutum illius, volo amet me patrem.
Quanquam illum mater artè, contentéque habet,
Patres vt conſueuerunt. ego mitto omnia hæc.
Præſertim quum is me dignum, quoi concrederet,
Habuit, me habere honorem eius ingenio decet,
Quom me adiit, vt pudentem gnatum æquum eſt, patrem.
Cupio eſſe amicæ quod det argentum ſuæ.
LI. Demiror quid ſit, & quò euadat, ſum in metu.
DE. Equidem ſcio iam, filium quòd amet meum. D
LI. Cupis id, quod cupere te necquicquam intelligo.
Dotalem ſeruum Sauream vxor tua.
Adduxit, cui plus in manu ſit, quàm tibi.
DE. Argentum accepi, dote imperium vendidi.
Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti iam vſuſt filio argenti minis.
Face id vt paratum iam ſit. LI. vnde gentium?
DE. Me defraudato. LI. maximas nugas agis.
Nudo detradere veſtimenta me iubes.
Defrudem te ego? age ſis tu ſine pennis vola.
Téne ego defrudem? qoi ipſi nihil eſt in manu?

Niſi

A Nisi quid tu porrò vxorem defrudaueris.
DE. Quà me, quà vxorem, quà tu seruom Sauream
Potes circunduce, aufer, promitto tibi,
Tibi non offuturum, si id hodie effeceris.
LI. Iubeas vna opera me piscari in aëre,
Venari autem rete iaculo in medio mari.
DE. Tibi optionem sumito Leonidam.
Fabricare quiduis, quiduis comminiscere.
Perficito argentum hodie vt habeat filius,
Amicæ quod det. LI. quid ais tu Demænete?
Quid si forte insidias deuenero?
B Tu redimes me, si me hostes interceperint?
DE. Redimam. LI. tum tu igitur aliud cura quid lubet.
DE. Ego eo ad forum, nisi quid vis? LI. i, etiámne ambulas?
DE. Atque audin etiam? LI. ecce. DE. si quid te volam, vbi eris?
LI. Vbicunque libitum fuerit animo meo.
Profectò nemo est, quem iam dehinc metuam mihi,
Ne quid nocere mihi possit, quum tu tua
Oratione omnem animum ostendisti tuum,
Quin te quoque ipsum facio haud magni, si hoc patro.
Pergam quò occœpi, atque ibi consilia exordiar.
DE. Audin tu? apud Archibulum ego ero argentarium.
C LI. Nempe in foro? DE. ibi, si quid opus fuerit. LI. meminero.
DE. Non esse seruus peior hoc quisquam potest,
Nec magis versutus, nec quo ab caueas ægrius.
Eidem homini, si quid rectè curatum velis,
Mandes. moriri sese miserè mauolet,
Quàm non perfectum reddat quod promiserit.
Nam ego illud argentum tam paratum filio
Scio esse, quàm me hunc scipionem contui.
Sed quid ego cesso ire ad forum, quò incœperam?
Ibo, atque ibi manebo apud argentarium.

D

SICVT TVVM VIS VNICVM &c.] Hoc omnes patres exoptant. Sic Terét. Heaut. SOSTR. *miseram me! hoccine quæsisti, obsecro. Ita mihi, atq; huic sis superstes, vt ex me, atq; hoc natus es.* Cic. lib. 2. de nat. deor. *Nã qui totos dies precabantur, & immolabant, vt sui liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latius patuit.* SOSPITEM,] saluum. ITA TE OBTESTOR,] vt mihi verum dicas. vel vt mihi ad ea, quæ ex te quæram verè respondeas. MED ERGA] erga me, ἀναστροφή. erga me, autem, id est, aduersum me, apud me. VT TIBI SVPERSTES, &c.] subintell. precor, opto. ÆTATEM] diutissimè annos triginta, & amplius. hac de re suprà. PESTEM OPPETAS] sic dictum pestem oppetas, vt mortem oppetas. profert autem hunc versum Nonius in verbo *oppetere*, & interpretatur, *incidere*. PER DEVM FIDIVM] deum fidium, alij Iouis filium, Herculem, significari volunt, alij, θεὸν πίστιον: id est deum fidei præsidem, ac patronum. In vocabulario Latino-græco manuscripto, ita scriptũ est, diuus fidius, διὸς υἱὸς. ἡρακλῆς. Festus autem in *medius fidius*, & hanc & alias interpretationes refert. sententia autem huius loci hæc mihi videtur esse, video mihi necesse esse eloqui, quæ ex me quæris per deum fidium, id est, quæ me sanctissimè, & religiosissimè, & per res hominibus carissimas rogas. licet fortasse etiam sic explica-

re, video, mihi iurato, id est, qui iuraui per diuum fidium, necesse esse eloqui, quæ quæris. OBSTINATE] obfirmatè, pertinaciter, &, vt ita dicam, instanter. AGGRESSVS,] subintell. es. VT NON AVDEAM PR. PERC.] id est, vt non audeam committere, quin tibi quærenti omnia eloquar, & expromam. VT IPSE SCIBO] vt ipse sciam, sic efferre solet Plautus futura verborum quartæ coniugationis. TE FACIAM VT SCIAS] te faciam scire: faciam, vt tu scias. sic suprà in Amphitr. *fecit me, vt vigilarem.* infrà in Aulul. *Nimis hercle illum cornum ad me veniat, velim.* CAVE MIHI MEND. Q.] subintell. dicas, seu dixeris. NVM ME ILLVC DVCIS, &c.] pistrinū significat. Lucret. lib. 1. *Conueniebat enim, fruges quoque sæpe minutas, Robore cùm saxi franguntur, mittere signum, Sanguinis, aut aliũm, nostro quæ corpore aluntur: Cùm lapidi lapidem terimus, manare cruorem.* NEQVAM HOMINES] serui improbi. QVI POLENTAM PRANSITANT.] sic habent omnes nostri, libri veteres, & plerique vulgati, Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunēses. & probat Adr. Turneb. cui assentior: Nam vt ille refert, serui molitores in Græcia, non pane, sed polenta vesci solebant. Etiam sæpe numero cùm agentes, & trudentes molas esuriebāt, furtim de hordei farina, vnde polenta fiebat, esitabant. Testatur autem Plinius lib. 18. cap. 8. tam ignotam Græciæ pultem fuisse, quam Italię polentam. ex quo licet intelligere polentam cibum Græcorum fuisse, vt pultem Italorum. Alij quidam, in quibus est Camerarius, legi malunt *pinsitant.* pinsitāt autem, id est, crebrò pinsunt. Nonius pinsere, tundere, vel molere. Varro. *Nec pistorem vllum nossent, nisi eum, qui in pistrino pinseret farinam.* Omnino *pransitant.* probabilior est lectio. pransitant autem, id est, crebrò prandent, vel, vt Bosio placet, prandêre cupiunt. Erat autem machina quædam, vt ille mihi indicauit apud Iulium Pollucem, quæ παυσικάπη Græcè dicebatur, ea collo molientium seruorum inserebatur, ne inter molendum polentā comesse, néve manus ori admouere possent. Fiebat porrò hoc modo polenta: perfusum aqua hordeum siccabatur per vnius noctis spatium. postero die frigebatur. postremò molis tūdebatur. APVD FVSTITVDINAS,] apud insulas, in quibus serui fustibus verberantur, ac tunduntur. nomen est à Plauto fictum, ridiculi gratia, & à fustibus, ac tundēdo ductum. FERRI CREPINAS] in quibus ferreæ compedes, quibus serui constringebantur, crepant. hoc quoque nomē à Plauto eadem gratia fictum est. talia autem sexcenta, vt oculicrepidæ, ferriteri, virgidemiam, plagipatidæ &c. quæ suis locis indicabuntur, & in indice collecta sub vno adspectu ponentur. VBI VIVOS HOMINES MORT. INCVR] vbi mortui boues, id est, lora bubula, vel ex pellibus bubulis facta incursant, id est, petunt, inuadunt, viuos homines, id est, seruos molitores, sententia est, vbi serui loris bubulis verberātur. *viuos homines, mortui boues,* antithesis. INCVRSANT] verbo vsus est significanti, & luculento, & bobus cornu petentibus perquàm conuenienti. tralatè posuit in Pœnulo. *Is me autem porrò verberat, incursat, pugnis, calcibus.* sic in Rudente. *& pendentem incursabo pugnis.* AH, NEQVE HERCLE EGO ISTVC D.] abominatur seruus loci illius mentionem tanquam odiosi, atque inuisi. QVÆ LOCVTVS,] id est, locutus es. DESPVAS] despuebant veteres, quæ abominabantur, ne nocerent, néve euenirent. Varro lib. 1. de re rust. cap. 2. *Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, despuere, ieiunum cantare.* Nonnulli hîc legunt exspuas. EXCREA] screando, à pectore eiice. QVÆSO HERCLE VSQVE EX PENITIS F.] vsque ex imis faucibus. hunc locū profert Prisc. lib. 3. CAVE SIS MALAM REM] Caue si sapis, malum. caue si vis, tibi à malo. proinde ac si dicat. si pergis immodestè loqui, & hero malè precari, dabis pœnas, noli tibi malam rem arcessere inconsideratè, & immodestè loquendo. VXORIS DICO, NON T.] vxoris dico mortē, inquit, non tuam. interpretatur seruus, quod ambiguè locutus erat, ne herus de se, aut de sua morte dictum putet. OB ISTAM REM,] quia te vsque ad mortem vxoris, intelligere dixisti. VT EXPERS SIS METV.] vt sis solutus verberum metu: vt securus sis à verberibus. *expers* cum ablatiuo iunxit, vt suprà, in Amphitr. *Eo more expertem te factam adueniens offendi domi.* DII TIBI DENT, QVÆCVNQVE OPTET] sic Horat. sat. vlt. lib. 2. *Nasidiene ad hæc: tibi dij, quæcunque preceris, commoda dent.* Iterum Plautus infrà in ead. comœd. *dabunt dij, quæ velitis, vobis.* Idem in Epid. princip. *Dij dent, quæ velis.* REDDE OPERAM MIHI] nunc mihi da vicissim operam, & te attētum præbe. CVR HOC EX TE QVÆRAM &c.] παράλειψις. proinde ac si dicat. non debeo id ex te quærere, quod scio, videlicet, filium meum amare: neque debeo tibi propterea minitari, quòd me certiorem non feceris: neque iustam mihi causam esse puto, quamobrē filio meo succenseam, quòd amet: quemadmodum ceteri patres faciunt, qui & quærunt ex seruis, quid agant filij, & minantur eis, quòd non facti sint ab eis certiores de libidinosa filiorum vita, & succēsent filiis, quòd ament, quòd comissentur, quòd scortentur. EQVIDEM SCIO IAM FILIVM Q. AM. M.] id est, equidem scio iam filium meum amare. talia sunt illa, faciam te vt scias. id est, faciam te scire. ILLVM VENIAT VELIM] id est, illum venire velim. & infrà septem post versibus. *Verum meam vxorem Libane, nescis qualis sit?* id est, verùm, nescis qualis vxor mea sit? & cetera similia sexcenta. sic autem vt edidimus, legendū non vt vulgò, *scio iam filius quòd amet, meus.* quod corruptum est à sciolis. non enim solent ita loqui Latini. sed hoc modo, scio filium meum amare: & scio filium meum, quod amet. quo posteriore tamen vtuntur maximè comici, à Græcis sumto. sic enim illi, οἶδα τὸν ἐμὸν υἱὸν, ὅτι ἐρᾷ. RECTAM INSTAS VIAM] rem ipsam eloqueris. dicis, quod res est. nō aberras à recta via. allegoria est. sic suprà in Amphitr. *ingressu's viam.*

A viam. EA RES EST.] ἑρμηνεία. QVIA NON SVPPETVNT DICTIS DATA] quia non habet, quod det Philenio, cui se multa daturum dixit. vel sic, quia non habet, vnde præstare possit, quæ se daturum promisit. ET A ME INITIS GRATIAM.] & mihi gratum facitis, eiusque facti nomine multum vobis debeo. TV PRIMVS SENTIS, NOS T. PR.] Tu primus omnium sentis incommoditatem, & importunitatem vxoris tuæ: sed nos omnium primi, seu ante omnes scimus. Ter. Adelph. *Primus sentio mala nostra, primúsque rescisco omnia.* POSTERIVS ISTVC DICIS, Q.] id est prius istud, quod dicis, credo tibi, quàm dixeris. Profert hunc versum Nonius in voce *posterius*, quam interpretatur, *tardius, vel secundò.* OMNES PARENTES LIBANE, &c.] ordo est. Omnes parentes Libane, qui mihi auscultabunt, facient obsequelam iam liberis suis. *facient obsequelam* autem, id est, obsequentur, indulgebunt. profert etiam hunc locum Nonius in voce, *obsequela*, vbi ostendit, obsequelam, & obsequium, idem valere. *iam* autem, hîc est dissyllabum, vt & sæpe aliàs. QVIPPE QVI MAGE AMICO &c.] id est, Quippe vt filio suo vtâtur magis amico, & beneuolo: seu, quippe vt filium suum habeant sibi magis amicum, & beneuolum. *Quippe qui* autem, spondêus est. Sed videtur sic legendum potius. *Quippe qui mage amicis vtantur, & beneuolis.* vel sic, *Quippe mage amicis qui vtantur & beneuolis.*

B ATQVE EGO ME ID FACERE STVDEO.] *studeo me facere,* dictum antiquè. sic Salust. de coniur. Catil. *Omneis homines, qui sese studēt præstare ceteris animātibus. &c.* VOLO ME MEI P. S.] volo me mei patris esse similem. NAVCLERICO IPSE ORNATV] nauclericus ornatus erat vestis cærulea, causia ferruginea, palliolum ferrugineum: brachium expapillatum. Vide in Milite glor. ibi. *Facito, vt venias ornatus huc ornatu nauclerico.* ID ÆTATIS] ea ætate. SYCOPHANTIAS STRVERE,] fallacias machinari, sycophantias componere. In Bacchid. *nunc pater mi, proin tu vt caueas tibi, Sycophantias componit, &c.* ET BENEFICIIS ME EMERE GN. &c.] & beneficiis me filium suum sibi conciliare, deuincire, atque obligare. Virgil. Georg. lib. 1. *Téque sibi generum Thetis emat, emat omnibus vndis.* Idem lib. 9. Æneid. *Qui vita bene credat emi, quam credis, honorem.* DECRETVM EST] certum est, stat sententia. PERSEQVI] imitari. ET ID EGO PERC.] id κατὰ τοῦτο, in eo, seu in hoc: profert hunc locum Nonius in voce *obsequia,* paullo aliter quàm hodie legitur: nempe hoc modo, *Ego sanè cupio obsequi* &c. Quòd si *percupio* pro cupio scriberetur, tolerabilis esset lectio. alioqui ferri non potest. OBSECVTVM] subintell. esse à me. nam *obsecutum,* accipiendum est παθητικῶς pro obsecundatum, inseruitum, indultum. ARCTÈ, CONTENTÉQVE HABET] angustè, & illiberaliter ei sumtum suppeditat. Nonius hunc versum profert, & *contentè* interpretatur, *parcè, & continenter.* Ego contentũ arbitror opponi laxo. Quare *contentè,* valet, malignè, angustè, γλίσχρως. *habet* autẽ, id est, tractat.

C PATRES VT CONSVEVERVNT,] patres enim solent esse in filios suos duriores, & tenaciores: matres contrà mitiores, & liberaliores. HABERE HONOREM EIVS INGENIO] eius ingenio morem gerere, & indulgere. CVPIO ESSE] Cupio ei esse, cupio eum habere. ET, QVÒ EVADAT, S. IN. M.] & metuo, quò eius oratio cadat, vel sic, & metuo, quæ sit eius orationis clausula. Hæc secum loquitur seruus Libanius. hunc locũ profert Nonius in verbo *euadere,* & *euadat* hîc interpretatur *exeat, tendat.* CVPIS ID, Q.] Cupis amanti filio argenti copiam facere. NE QVICQVAM] frustra. ADDVXIT] domum tuam. CVI PLVS IN MANV SIT, Q. T.] qui plus possit, quàm tu: quoniam videlicet vxor amplissimam dotem domum tuam attulit: quam ille tractat. ARGENTVM ACCEPI, D. IMP. VEND.] dotata vxore ducta libertatem amisi, & seruus vxoris factus sum. in Aulul. Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri. Dotatæ mactāt & malo, & damno viros. Item in Epidico. *pulcra Ædepol dos pecunia'st.* PER. *quæ quidem non maritata'st.* VSV'ST] opus est. ME DEFRAVDATO] per fraudem pecuniam à me auferto. al. *defrudato.* De hoc verbo mox plura. NVGAS AGIS] id est nugaris. sic in Aulul. *ah nugas agis.* Idem in Capt. *enimuerò non fuit nugas agit.* NVDO DE-

D TR. VEST. ME IVB.] significat, hunc senem, esse nudum, & inanem. quare fieri non posse, vt vlla pecunia ab eo auferatur. AGE SIS] age si vis. TV SINE PENNIS V.] proinde ac si diceret, si volare potes sine pennis, ego etiam potero pecuniam abs te sumere. TÉ ME EGO DEFRVDEM?] profert hunc versum Nonius in verbo *defrudare,* vbi docet, *defrudare,* esse fructũ minuere, vel per fraudẽ aliquid eximere. QVA ME, QVA VX. &c.] Quacunque via me, quacunq; vxorem, quacunq; seruum Sauream circunducere potes, circunduce. CIRCVNDVCE,] circunueni, decipe. NON OFFVTVRVM,] promitto tibi id non offuturũ, id est, nõ nociturum, &c. vel promitto tibi me tibi non offuturum, id est, non obstaturũ, &c. Ego superiore modo mâlo. PISCARI IN AËRE] piscari in aëre, &, quod deinceps sequitur, venari in medio mari, prouerbiorum locum obtinent, & significant, inanem operam sumere. VENARI AVTEM RETE IACVLO] Sic legendum, non, vt vulgò, rete iaculo. quod deprauatum est à sciolis, quibus rete iaculum, inauditum esset, aut qui rete in septimo casu pro reti, positum esse non viderent. est autem rete iaculum, retis genus dictum à iaciendo: quod & funda dicitur, à fundendo, vt docet Seruius ad illud Virgil. lib. 1. Georg. *Atque alius latum funda cum verberat amnem.* βόλος à Græcis eadem ratione appellatur. legendum autem apud Seruiũ, rete iaculum, non retiaculum, vt in vulgatis impressum est. Vtitur hac voce & in Trucul. *Quasi in piscinam rete qui iaculum parat.* OPTIONEM] adiutorem, vicarium, successorem. Optio, vt

docet Festus, hunc locum proferens, in re militari appellatur is, quem Decurio, aut Centurio optat sibi rerum priuatarum ministrum, quo facilius officia publica obeat. Nonius, *Optiones in cohortibus, quæ sunt honesti gradus, vt optatos, quod est electos: & adoptatos, quod adscitos.* Varro de vita populi R. lib. 3. *existimat appellatos. Referentibus centurionibus adoptati in cohorteis subibant, vt semper plenæ essent legiones: à quo optiones in turmis decurionum, & in cohortibus centurionum appellati.* Vegetius lib. 2. cap. 7. *Optiones ab optando appellati, quod antecedentibus ægritudine præpeditis, hi tanquam adoptati in eorũ locum, & vicarij, solent vniuersa curare.* FABRICARE QVID VIS COMM.] tralatio est in verbo *fabricare.* profert autem hunc locum Nonius, in verbo *fabricantur.* DEVENERO:] incidero. TV REDIMES ME,] Túne me liberabis. INTERCEPERINT?] in medio cursu ceperint? antequam rem susceptam ad exitum perduxerim, ceperint? sic dicimus litteras interceptas, quę antequam ad eũ ad quem scriptæ, & datæ sunt, peruenerint, captæ sunt. Interdũ tamen intercipere, vt vult Donatus, est, totum capere, ibi, in Eunucho. *Nam, quod nos capere oportet, hæc intercipit.* TVM TV IGITVR ALIVD CVRA QVID LVBET] idest, finito igitur me hoc curare: tu, quod ad hanc rem attinet, ne labora: ego effectam dabo: ego in me recipio: tu dormi in vtrámque aurem, aut alias res cura. Sic in Casina. *Abi, & aliud cura.* Idem in Merc. *Potin' vt aliud cures?* Idem in Pseud. *Potin' aliam rem vt cures?* Sic apud Homerum ἰλ. Σ. Vulcanus Thetidi respõdet. Θάρσει μή τοι ταῦτα μετὰ φρεσὶ σῇσι μελόντων. *Tum tu igitur,* autẽ, id est, Tu ergo igitur. nam tum valet ergo, ergo igitur autẽ σχῆμα ἐκ τοῦ ἀλλήλου. NISI QVID VIS.] verba discedentium. ETIÁMNE AMBVLAS?] quid cessas? quin properas? quin ambulas? Sic loquitur. in Curcul. etiam tu taces? id est, quin tu taces? OSTENDISTI] aperuisti. FACIO HAVD MAGNI.] contemno, non metuo. SI HOC PATRO.] si hoc efficio. ARGENTARIVM.] argentarij, trapezitæ erant, seu mensarij, apud quos depositæ erant ab iis pecuniæ, qui eas occupare & excercere volebant. inde enim fœnori sumebantur. Eorum officium, vt ait Iuriscon. publicam habet causam, iśque rationes conficiunt. nam ad eorum tabernas auctiones fiebant, &, vt cuique res addicta erat, ei argentarij pecuniam expensam referebant: & ferè de mensa soluebant, qui alicui debebant. Hæc reperi adscripta ad hunc locum, in codice Bosij. QVI AB.] à quo ἀναστροφή. ÆGRIVS] difficilius. CVRATVM] procuratũ administratum. MORIRI] mori quàm me hunc scip. contui. scipionem gestabant senes, quo niterentur inter eundum. *contui* autem, id est, contueri, cernere.

ARGYRIPPVS adolescens.

Siccine hoc fit, foras ædibus me eiici?
Promerenti optumè, hoccine pretij redditur?
Bene merenti mala es, malè merenti bona es.
At malo cum tuo. nam iam ex hoc loco
Ibo ego ad tres viros, vestráque ibi nomina
Faxo erunt, capitis te perdam ego & filiam:
Perlecebræ, pernicies, adolescentum exitium.
Nam mare haud est mare, vos mare acerrimum.
Nam in mari repperi, hic elaui bonis.
Ingrata atque irrita esse omnia intellego
Quæ dedi, & quod benefeci: ac posthac tibi,
Malè quod potero facere, faciam, meritóque id faciam tuo.
Ego pol te redigam eodem vnde orta es, ad egestatis terminos.
Ego edepol te faciam, vt quæ sis nunc, & quæ fueris, scias,
Quæ priusquam istam adij, atque amans ego animum meum isti dedi,
Sordido vitam oblectabas pane, in pannis, inopia.
Atque ea si erant, magnas habebas omnibus dis gratias.
Eadem nunc quum est melius, me, cuius opera est, ignoras, mala.
Reddam ego te ex fera, fame mansuetem, me specta modò.
Nam isti quid succenseam ipsi, nihil est, nihil quicquam meret.

Tuo

A Tuo facit iussu, tuó imperio paret, mater tu, eadem hera es.
Te ego vlciscar, te ego, vt digna es, perdam, atque vt de me meres.
At scelesta viden' vt ne id quidem me dignum esse existumat,
Quem adeat, quem colloquatur, cuíque irato supplicet,
Atque eccam illecebra exit tandem, opinor hic ante ostium.
Meo modo loquar quæ volam, quoniam intus non licitum est mihi.

FORAS ÆDIBVS ME EIICI?] subintell. oportet? æquum est? & simil. hocine pretij redditur? hocine mercedis persoluitur? hocine præmij tribuitur? Hæc loquitur Argyrippus eiectus, ad lenam, quæ domi est. nondum enim in proscenium prodiit. BENE MERENTI B M.] *ἀντίθεσις.* EX HOC LOCO] è vestigio. AD TREIS VIROS:] ad triumuiros, seu treuiros, capitaleis scilicet. VESTRÁQVE NOMINA IBI. F.] & fecero, vti vestra nomina apud eos relata sint inter reos. de *treuiros* suprà in Amphitr. CAPITIS] crimine capitali, ob crimen capitale. legendum autem coniunctè *capitis* cum superioribus non cum verbo *perdam.* PELLECEBRÆ,] Sic dictæ perlecebræ, seu pellecebræ, vt illecebræ. nam vt hæ ab illiciendo, sic ille à perliciendo, seu pelliciendo. Perlecebras igitur appellat, quia perliciunt adolescenteis in fraudem & insidias. Festus pellexit, id est, in fraudem induxit. NAM MARE HAVD EST MARE] mare præ vobis non est mare. estis mari iracundiores, auariores, rapaciores. Sic Horat. de quadam Myrtale libertina, oda 33. lib. 1. *fretis acrior Adriæ Curuantis Calabros sinus.* REPPERI] rem quæsiui, & paraui: in mari autem, id est, mercatura facienda. HIC ELAVI BONIS] apud vos mea omnia bona consumsi, ac perdidi. Sic loquitur in Rud. *eho, an te pœnitet, in mari, quòd elaui, nisi hic in terra iterum eluam?* ibid. *hac proxima nocte in mari elaui. nam Confracta est nauis.* Perdidi quicquid erat, miser, ibi omne. Est autem hoc genus loquendi tractum ab iis, qui in balneis, dum lauant, aquam omnem consumunt. ex quo illud apertiùs in Sticho. *volo eluamus hodie peregrina omnia Relinque.* eluamus, id est, perfundamus, absumamus, in cinerem vertamus. & illud apertissimum, in Trin. *comesum, expotum, exutum, elotum in balneis.*
C INGRATA,] id est, non grata, vel quorum gratia nulla mihi abs te relata est. sic Catul. Omnia sunt ingrata: nihil fecisse benigne est. IRRITA] inania, nullius apud te ponderis. AD EGESTATIS TERMINOS] ad extremam egestatem, id est, ad summam, & maximam. sic dicimus extremum supplicium. sic Arist. lib. 3. polit. *ἐσχάτη ἀδικία.* EGO ÆDEPOL TE FACIAM, VT, QVÆ SIS NVNC &c.] id est, ego ædepol faciam te scire, quæ sis nunc, & quæ fueris olim. vel sic, faciam, vt scias, quæ sis nunc &c. Et notauimus suprà hoc loquendi genus, & sæpe occurret. ISTAM] Philenium. SORDIDO] atro cibario. Terent. Eunucho. *Qui pacto ex iure hesterno panem atrum vorent.* IN PANNIS INOPIA] aliâs, *in panis inopia.* Sed hæc scriptura, quam secuti sumus, antiquorum omnium auctoritate confirmatur: eámque ipsam scripturam Camerarius in suis videtur reperisse. Iam verò, *inopia* septimi casus est: valétque propter inopiam, vel inopia coacta. MAGNAS HAB. OMN. D. ER.] præclarè tecum agi ducebas *πᾶσιν ἀγαπητὸν εἶναι ἡγοῦ* vsitatius erat, magnam habebas omnibus d. gratiam. CVIVS OPERA EST] tibi melius. IGNORAS] non nouisti. REDDAM EGO TE EX FERA FAME M.] sic edendum curauimus: & tamen, si Nonio credimus, legendum *mansuetem,* qui
D testatur ita scriptú esse à Plauto, vt rectius sit mansues pro mansuetus a. um. quod & à Festo traditum est. Sed, quod ad rem attinet, hæc est certissima ratio domádi feras, vt Plinius narrat quodam loco: & significat Cicero in oratione pro Cluentio, ibi, *Iam hoc non ignoratis, iudices, vt etiam bestiæ fame domitæ, plerunque ad eum locum, vbi pastæ aliquando sint, reuertantur.* Sic enim docti quidam apud Ciceronem legunt, non vt vulgò, *fame dominante.* Contrà fames bestias accendit, vt testatur Liuius. Sic ille lib. 25. Annal. *ob id castigatis ab Hannone, quòd ne fames quidem, quæ mutas accenderet bestias, curam eorum stimulare posset:* &c. ISTI] Philenio. NIHIL EST] nihil causæ est. NIHIL QVIDQVAM MERET] nullam culpam admisit, nullam pœnam meretur. nihil commeruit. QVEM COLLOCATVR,] quem alloquatur. sic sæpe Plautus. & antiquè dictum. MEO MODO] meo arbitratu. Terent. Andr. *sine me meo viuere interea modo.*

LENA Clearetae. ARGYRIPPVS adolescens.

VNumquodque istorum verbûm nummis Philippeis aureis
Non potest auferre hinc à me, si quis emtor venerit.
Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merumst.

Fixus hic apud nos est animus tuus clauo Cupidinis. A
Remigio, velóque quantum poteris, festina & fuge.
Quàm magis te in altum capessis, tam æstus te in portum refert.
AR. Ego pol istum portitorem priuabo portorio.
Ego te dehinc vt merita es de me, & mea re, tractare exequar.
Qom tu me, vt meritus sum, non tractas, quin? eiicis domo.
LE. Magis istuc percipimus lingua dici, quàm factis fore.
AR. Solus solitudine ego ted atque ab egestate abstuli.
Solus si ductem, referre gratiam nunquam potes.
LE. Solus ductato, si semper solus quæ poscam, dabis.
Semper tibi promissam habeto hac lege dum superes datis.
AR. Qui modus dandi? nam nunquam tu quidem expleri potes. B
Modò quidem accepisti: haud multò aliquid pòst quod poscas, paras.
LE. Quid modist? ductando, amando, nunquámne expleri potes?
Modò remisisti, continuò iam vt remittam ad te rogas.
AR. Dedi equidem quod mecum egisti. LE. & tibi ego misi mulierem,
Par pari datum, hostimentust, opera pro pecunia.
AR. Malè agis mecum. LE. quid me accusas, si facio officiũ meum.
Nam neque vsquam fictum, neque pictum, neque scriptum in poëmatis,
Vbi lena bene agat cum quiquam amante, quæ frugi esse volt. C
AR. Mihi quidem te parcere æquum est tandem, vt tibi durem diu
LE. Non tu scis? quæ amanti parcet, eadem sibi parcet parum.
Quasi piscis, itidem est amator lenæ. nequam est, nisi recens,
Is habet succum, is suauitatem: eum quouis pacto condias:
Vel patinarium, vel assum, verses quo pacto lubet.
Is dare volt, is se aliquid posci. nam vbi de pleno promitur,
Neque ille scit quid det, quid damni faciat: illi rei studet.
Volt placere sese amicæ, volt mihi, volt pedisequæ,
Volt famulis, volt etiam ancillis, & quoque catulo meo
Sublanditur nouos amator, se vt quum videat, gaudeat. D
Vera dico, ad suum quemque hominem quæstum esse æquum est callidum,
AR. Perdidici istæc esse vera, damno cum magno meo.
LE. Si ecastor nunc habeas quod des, alia verba perhibeas:
Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare postulas.
AR. Non meum est. LE. nec meum quidem edepol, ad te vt mittam gratiis.
Verùm ætatis atque honoris gratia hoc fiet tui.
Quia nobis lucro fuisti potius, quàm decori tibi.
Si mihi dantur duo talenta argenti numerata in manum,
Hanc tibi noctem honoris causa gratiis dono dabo.

Quia

A AR. Quid si non est? LE. tibi non esse credam: illa aliò ibit tamen.
AR. Vbi illæc quæ dedi antè? LE. abusa. nam si ea durarent mihi,
Mulier mitteretur ad te, nunquam quicquam poscerem.
Diem, aquam, solem, lunam, noctem, hæc argento non emo:
Cætera quæ quæ volumus vti, græca mercamur fide.
Quum à pistore panem petimus, vinum ex œnopolio,
Si æs habent, dant mercem. eadem nos discjplina vtimur,
Semper oculatæ nostræ sunt manus, credunt quod vident.
Vetus est, nihili coctio est, scis, cuius? non dico amplius.
AR. Aliam nunc orationem despoliato prædicas:
Longè aliam mihi præbes, inquā, nunc atque olim quom dabam.
B Aliam atque olim quom illiciebas me ad te blandè ac benedicè:
Tum mihi ædes quoque arridebant, quom ad te veniebam, tuæ.
Me vnicè vnum ex omnibus te, atque illam amare, aiebas mihi.
Vbi quid dederam, quasi columbæ pulli in ore ambæ meo.
Vsque eratis, meo de studio studia erant vostra omnia.
Vsque adhærebatis: quod ego iusseram, quod volueram
Faciebatis: quod nolebam ac vetueram, de industria
Fugiebatis, neque conari id facere audebatis prius.
Nunc neque quid velim, neque nolim, facitis magni pessumæ.
LE. Non tu scis? hic noster quæstus aucupij simillimust.
Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum:
C Aues assuescunt. necesse est facere sumtum, qui quærit lucrum.
Sæpe edunt: semel si sunt captæ, rem soluunt aucupi.
Itidem hîc apud nos. ædis nobis area est, auceps sum ego.
Esca est meretrix, lectus illix est, amatores aues.
Bene salutando consuescunt, compellando blanditer,
Osculando, oratione vinula venustula.
Si papillam pertractauit, haud id est ab re aucupis.
Suauium si sumsit, sumere eum licet sine retibus.
Hæccine te esse oblitum, in ludo qui fuisti tamdiu?
AR. Tua ista culpa est, quæ discipulum semidoctum abs te amoues.
D LE. Remeato audacter, mercedem vbi eris nactus: nunc abi.
AR. Mane, mane, audi: dic quid me æquum censes pro illa tibi dare,
Annum hunc nè cum quiquam alio sit. LE. tene? viginti minas.
Atque ea lege, si alius ad me prius attulerit, tu vale.
AR. At ego, est etiam priusquam abis, quod volo loqui. LE. dic quod lubet.
AR. Non omnino iam perij, est reliquum quod peream magis.
Habeo vnde istuc tibi, quod poscis dem: sed in leges meas.
Dabo, vti scire possis, perpetuum annum hunc mihi vti seruiat,
Nec quēquam interea aliū admittat prorsus, quàm me, ad se, virū.
LE. Quin si tu voles, domi serui qui sunt castrabo viros.
Postremò vt voles nos esse, syngrapham facito afferas.

Vt voles, vt tibi lubebit, nobis legem imponito. A
Modò tecum vnà argentum afferto. facilè patiar cætera.
Portitorum ſimillimæ ſunt ianuæ lenoniæ:
Si affers, tum patent: ſi non eſt quod des, ædes non patent.
AR. Interij, ſi non inuenio ego illas viginti minas.
Et profectò, niſi illud perdo argentum, pereundum eſt mihi.
Nunc pergam ad forum, atque experiar opibus, omni copia.
Supplicabo, exobſecrabo, vt quenque amicum videro.
Dignos, indignos adire, atque experiri certum eſt mihi.
Nam ſi mutuas non potero, certum eſt ſumam fœnore.

VNVMQVODQVE ISTORVM VERBÛM, &c.] *verbûm* poſitum pro verborum: vel coniunge cum *vnumquodque* hoc modo, vnumquodque verbum iſtorũ verborum, &c. B ſignificat lena maledicta irati Argyrippi ſibi magnum & vberem quæſtum allatura, propterea quòd ille nullam iacturam facere ſit dubitaturus, vt cum Philenio in gratiam redeat. NVMMIS PHILIPP. N. P. AVF.] ſi quis emtor ad me venerit, & vnumquodque iſtorum verborum ſingulis Philippeis nummis emere voluerit: nolim ei vendere. quid ita? quia ſpero me tibi pluris vendituram: quia tu ipſe pluris redimes. NEC RECTÈ QVÆ TV IN NOS DICIS] quæ tu nobis maledicis. ſic loquitur in Aſin. *Malo hercle iam magno tuo nunc iſti nec rectè dicis.* Idem in Bacchid. *Tu diu nec rectè dicis. nõ æquum facis.* Turpilius. *nec rectè dici mihi iamdudum audio.* Feſtus in *Nec.* MERVM'ST] purum eſt. Nonius, merum, ſolum. & hunc verſum cum ſeq. profert. Feſtus. Merum antiqui dicebãt ſolum. vnde & auis merula nomẽ accepit, quòd ſoliuaga eſt, & ſolitaria paſcitur. at nũc merum purum appellamus. CLAVO CVPIDINIS] vinculo ſolidiſſimo, & planè adamantino. Plato. *ἐρωτικαὶ ἀνάγκαι τῶν γεωμετρικῶν δριμύτεραι πρὸς τὸ πείθειν τε καὶ ἕλκειν τὸν πολὺν λεών.* id eſt amatoriæ neceſſitates acriores ſunt ad fidẽ faciendam, & ad trahendum magnum populum. Horat. oda 33. lib. 1. *iuga ahenea.* REMIGIO, VELÓQVE] prouerbium, quo ſignificatur ſumma celeritas. idem valet, *remis, velíſque.* tale illud apud M. Tull. lib. 12. epiſt. ad famil. *Atque inde ventis, remiſque in patriam omni feſtinatione properaui.* C Profert autem hunc verſum Nonius in voce *fuga.* QVAM MAGIS TE IN ALTVM CAP.] profert hunc verſum Nonius, & in verbo *capeſſis*, & in voce *æſtus.* & *capeſſis* interpretatur *immittis.* æſtum autem hîc vult ſignificare marinam commotionem. *in altum* autem, id eſt, in medium, & profundum mare procul à litore. *Quàm magis, tam magis* vſitata eſt bonis & antiquis ſcriptoribus locutio: de qua in commentariis Lucretianis, ad illum locũ, lib. 1. *Et quàm quaq; magis cohibet res intus inane, Tam magis* &c. REFERT] reſorbet. EGO POL ISTVM PORT.] quia lena, allegoria vſa eſt à mari ducta, & nauigatione: eandem allegoriã ſeruat & Argyrippus, his verbis: Ego pol &c. per portitorem, lenam ſignificãs, propterea quòd, quemadmodum portitores, quos Græci *πορθμεῖς* appellant, vectores trauehũt à litore in litus per medium mare, ita lenæ traiiciunt amanteis à limine domus meretriciæ ad egeſtatem, per domum, & conſuetudinem meretriciam. Portitores, inquit Nonius, dicuntur telonarij, qui portum obſidentes, omnia ſciſcitantur, vt ex eis vectigal accipiant. M. Tull. de rep. lib. 4. *Nolo enim eundem populum imperatorem & portitorem eſſe terrarum.* Deinde non longè profert hũc verſum. PRIVABO PORTORIO] portoriũ, eſt merces, quæ datur portitori trauectionis nomine. TRACTARE EXSEQVAR.] tractare pergam. SOLVS SOLITVDINE EGO TED, ATQVE AB EG.] D ordo eſt, ſolus ego te à ſolitudine, atque ab egeſtate abſtuli. id eſt, ego ſolus, cùm antea deſerta & ſola, & egens eſſes, te ab iſta ſolitudine, & egeſtate vindicaui. SOLVS SI DVCTEM:] ſi ſolus te potiar: ſi ſolus te habeam, &c. ductare ſcortum, vſitatè & propriè dictum. ſic infra ead. comœd. *Potet vnà atque vnà amicam ductet ſenex.* Idem in Pœnulo. *Neque triobulum vllum amicæ das, & ductas gratis?* Terent. in Phorm. *Vt Phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?* Itaque reprehenditur Saluſtius, quòd ductare exercitum in hiſtoriis ſuis vſurparit, pro *ducere exercitum.* DVM SVPERES DATIS.] vel dum ſuperes alios datis: vel vt mauult Boſius, dum abundas datis. vt Virgil. lib. 1. Georg. *Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur.* MODÒ QVIDEM ACCEPISTI.] al. modò quid accepiſti. MODÒ REMISISTI] Philenium ad me. QVOD MECVM EGISTI] de quo mecũ locuta es, vt id tibi darem, quod à me petiiſti. HOSTIMENTVM EST OPERA PRO PEC.] *hoſtimentum,* inquit Feſtus, *beneficij penſatio.* Idem in verbo *redhoſtire,* Rhedhoſtire, inquit, eſt referre gratiam. & Paullus ibidem. *nã & hoſtire pro æquare poſuerunt.* vide & in *Status dies.* Nonius. *hoſtimentum, eſt æquamentum: vnde hoſtes dicti ſunt, qui ex æqua cauſa pugnam ineunt.* deinde profert hunc verſum. profert & alterum ex ead. comœd. infrà. *Quin promitto, inquam, hoſtire contrà,* &c. Idem alibi hoſtire, eſt comprimere, retundere. Pacuu. Teuc: o. *Niſi coërceo proteruitatem, hoſtio ferociam.* Boſius notat hoſtimentum *ἀντιποίνωσιν* à Græcis dici.

MALÈ

A MALÈ AGIS MECVM.] tralatio à re forensi,& ab actionibus iudicialibus: quarum aliæ
sunt mitiores,aliæ duriores.Malè agis mecum,id est,tractas me,asperè,atque inhumaniter.te in
me iniquam,duram,atque inhumanam præbes. FICTVM] formatum,effigiatum. sic Nonius
in verbo *fingere*: vbi hunc locum profert. PICTVM] à pictore aliquo,in tabula picta. CVM
QVIQVAM] cum quoquam. QVÆ FRVGI ESSE VOLT] lena, quæ modò suis ratio-
nibus consulit. lena,quæ modò rem suam bene gerere vult. MIHI QVIDEM TE PAR-
CERE, &c.] te contentam esse modicis æquum est. æquum est te non omnia simul mihi au-
ferre, & ad vos transferre. QVÆ AMANTI PARCET, CAD. S. P. P.] quæ amantem
parcè & timidè poscet:ea sibi ipsa erit damnosa. QVASI PISCIS &c.] amator, lenæ est,vt
piscis,subintell.conuiuæ. Comparat amatorem cum pisce,in eo,quòd vterq. nisi recens, inutilis
& malus est:piscis conuiuæ inutilis:amator,lenæ.sic autē locus est explicandus, amator est item
lenæ,vt piscis conuiuæ.Nam *lenæ*, est dandi casus. Quod autem ad sententiam attinet,sic ferè in
Truculento ancilla Astaphium dicit,amatorem hostilis oppidi similem esse,quia expediat ami-
cæ amatorem quamprimùm spoliari atque expugnari, cui respondet Dinarchus adolescēs ami-
cum veterrimum quenque esse optimum, non item vt amatorem, qui nisi recens, nequam est.
CONDIAS] condire possis. VEL PATINARIVM, VEL ASS.] patinarius piscis,
B est qui in patina cum iure apponitur: assus,qui assatus sine iure apponitur. Horat. sat.3. lib.1. *Si
quis,cum seruum,patinam qui tollere iussus,Semesos pisceis tepidúmq. ligurierit ius, In cruce suffigat, &c.* sat.4.
lib.2. *Nec satis est cara pisceis auerrere mensa, Ignarum quibus est ius aptius,& quibus assis Languidus in cubi-
tum sese conuiua reponet.* Patina autem vasis genus est, & coquinarij, in quo cibi coquuntur, atque
elixantur,& mensarij,in quo dapes elixæ,& iurulentæ in mensis apponuntur: ab hoc patinarius
piscis dictus est.legito,si plura de patina cognoscere voles,Apiciū lib.4.cap.2. VERSES QVO
PACTO LVBET] id est versare possis recentē amatorem, tanquā piscem qui assatur,quomo-
do lubet:vel tāquam quiduis aliud inanimum, atque sensus expers, modò sit leue ac tractabile.
Idem in Cistell. *mihi istum hominem vellem dari. Vt ego illum versarem?* & Bacchid. *Versabo illum
hodie, si viuo probè.* M. Tull. in Lælio, ex Cæcilio. *Hodie me ante omneis comicos stultos senes Versa-
ris,atque luseris lautissimè.* IS] amator recēs. NAM VBI DE PLENO PROM.] vbi ama-
tor etiamnū plenus,neque dum exhaustus,& spoliatus est. VOLT PLACERE SESE AM.]
antiquè dictū,volt sese placere,pro volt,seu vult placere.de quo genere,alibi. VOLT PEDI-
SEQVÆ, VOLT FAMVLIS,] Terent. Eunu. *Nam disciplina est eisdem,munerarier Ancillas pri-
mùm, ad dominas qui affectant viam.* SE VT QVOM VIDEAT, GAVDEAT] amator sub-
C blanditur etiam catulo meo,vt cùm catulus se, id est, amatorem, videat, gaudeat. reciprocatio
bona est. AD SVVM QVENQVE HOMINEM &c.] ordo est, æquum est, quenque, id
est,vnumquenque hominem, callidum esse ad suum quæstum. eadem sententia, & verò iisdem
ferè verbis,ponitur in Trucul.circiter med. *Ad suum quenque æquum est quæstum esse callidum.* & ite-
rum ibid.in extr. *Omnes homines ad suum quæstum callent, & satis vident.* vbi vulgò legitur, & fasti-
diunt.Eodem pertinet illud, quod est infrà non longè admodum *nihili coccio est, si est cæcus.* qui
locus in libris omnibus vulg.corruptus est:si est cæcus, id est,si nihil videt: si non videt quod è
re sua est. PERHIBEAS.] loquaris,alij legunt præhibeas,seu præbeas. MALEDICTIS.]
non datis. POSTVLAS.] ἀξιοῖς. NON MEVM EST] proinde ac si dicat.non consueui
ductare Philenium maledictis,sed multis,& magnis muneribus.sic Lucilius. *Homini amico,& fa-
miliari non est mentiri meum.* ex Lactantio lib.6.cap.18. Plautus in Milit. glor. *si fortè liber fieri occepe-
rim,mittam nuntium ad te,ne me deseras.* PYR. *non est meum.* Horat.oda 29. lib.3. *Non est meum,si mugiat
Africus Malus procellis,ad miseras preces Decurrere,* &c. GRATIIS.] sine pretio,aut mercede, gratis.
Simonides dicere solebat, duas se capsas habere: vnam gratiarum: alteram mercedum. capsam
gratiarum,cùm aliquid emere necesse haberet,& pecuniam promere alicunde vellet, inanem se
D reperire,& vacuam:mercedum verò capsam,plenam,ac refertam. IN MANVM] vel nume-
rata in manum,vel dantur in manum. NOCTEM H. C. GR. D. D.] noctem dabo.potesta-
tem faciam cum Philenio dormiendi.Horat.oda 15.epod. *Nō feret assiduas potiori te dare noctes,* &c.
ILLÆC] illa al.illhæc. ABVSA] vtendo, vel in vsum consumta, sic Nonius. in *abusa* vbi
hunc locum profert. QVÆQVÆ VOLVMVS VTI,] quæcunque volumus vti,antiquè di-
ctum,pro quibusquibus.id est quibuscunq. volumus vti. GRÆCA MERCAMVR FIDE,]
id est,præsenti,seu repræsentata, & soluta non credita pecunia emimus. numerato & tradito in
manus pretio emimus.Græcis enim vt leuibus,& dubiæ fidei,nihil creditur: neq. Græci inter se
pecuniam credunt, sed præsenti pecunia res omneis contrahunt.legendus. M. Tull.in oratione
de Græcorum leuitate, & infido ingenio. SI ÆS HABENT] id est, si æs accipiunt, vel si æs
eis datur. MERCEM.] videlicet panem, vinum & simil. SEMPER OCVLATAE NO-
STRAE S. M. ER. Q. V.] significat lena,se,& ceteras lenas ac meretriceis, nullius fidei cre-
dere,nulliúsque fidem sequi,sed numeratam & præsentem pecuniam accipere velle.nostræ ma-
nus,inquit,semper oculatæ sunt: id est,volunt videre, quod datur: & credunt sibi aliquid dari,
cùm id vident,& tangunt.sic ferè oculatam diem dixit in Pseud. *Eme die cæca hercle oliuum. id ven-
dito oculata die.* Festus *oculatum* pro præsenti posuit Plautus, inquit, cùm dixit, *oculata die, & ocu-
latus testis*, qui id se vidisse dicat,de quo testatur. legēdum autem videtur,vt versus constet, *Sem-*

per oculata nostra manus sunt. NIHILI COCIO EST, SI EST CÆCVS.] sic hunc locum A
restitui,qui antea erat corruptissimus,atque idcirco inexplicabilis. Quòd autem Turnebus,vir,
quandiu vixit,mihi amicissimus,cuius mortui memoriâ viuit apud me immortalis, ac sempiter-
na,legit coactio,ea verò lectio neq; eius explicatio ferri potest.sic enim ille : *præsenti est mihi opus
pecunia,* inquit , *nihil moror coactorem, qui pecuniam mihi promissam ac debitam postea redigat . præsentarius
nummus opus est,non in diem.* Legendum igitur est,vel vt edidimus,cocio,vel vt edidit Camerarius,
coctio. Gellius lib. 16 .cap. 7. Item in Necromantia, *Cocionem* peruulgatè dicit Laberius,quem ve-
teres aculatoré dixerunt.Festus. Coctiones dicti videntur à cunctatione , quòd in emendis,vē-
dendísque mercib. tardè perueniant ad iusti pretij finem . Itaque apud antiquos prima syllaba
per u.litteram scribebatur. Idem. *Arilator, qui etiam cocio (al. coctio) appellatur , dictus videtur à voce
Græca* ἆρε, id est, *tolle : quia sequitur merces , ex quibus quid cadens lucelli possit tollere.* Auctor lexici
Græcolatini,cocio,μεταβολεύς. Hunc igitur locum sic explico,vetus prouerbium est,cocio,seu
coctio,seu arilator,si cæcus est,nihili est,id est,nequam,improbus,atque inutilis est.cur ita?quia
lucrum,quod ante pedes erit,videre non poterit.quemadmodum igitur arilator,seu cocio,ocu-
latus,& perspicax sit,necesse est : ita lena ad suum quæstum oculata esse debet, si modò strenua,
& proba est.nam,nisi oculata erit:quæstum suum negliget,ac præteribit , & ita rem suam malè
geret,& egestate laborabit. Hoc igitur significat, quod antea dixit aliis verbis, se habere manus B
oculatas: hoc est,quæ nummos præsenteis videre,non in diem collatos, & promissos exspecta-
re velint.quòd si manus nihil videant,aut cæcæ sint: hoc est,si nummi præsentes non numeren-
tur:eas manus sibi inutileis futuras, nihílque, quo familia alatur, allaturas : & se,ac domesticos
omneis esurituros satis.Hæc huius loci sententia est,quidquid alij scribant. LONGE ALIAM
TE PRÆBES, INQ. NVNC. &c.] Vulgò sic legitur,longè aliam,inquam,præbes,&c.libri
veteres sic habēt,& ita Camer. edidit. *Longè aliam præbes,inquam,nūc,atque,*&c.quarum lectionum
neutra ferri potest, salua versus lege. Sic igitur legendum arbitror, vt edidi. *Longè aliam te præbes,
inquam,* &c. vt *aliam* referatur ad personam,nempe lenam, nō ad orationem,vt in superiore ver-
su. Quòd si quis contendat in *aliam*, etiam hîc,& in sequente versu , subintelligendum, oratio-
nem:legendum erit potius, *longè aliam, mihi perhibes, inquam, nunc,atque olim, quem dabam.* BENE-
DICE.] εὐφήμως. bonis,& lenibus verbis. TVM MIHI QVOQVE ÆDES ARRID.]
id est,etiam ædes ipsæ tum se meo aduentu quasi gaudere ostendebant.ędes ipsæ se mihi hilaras
præbebant,& veluti risu propter meum aduentum diffundebantur. Simile quiddam scribit Ci-
cero de ædibus nobilium,Verri patentibus.lib.3.accus. *Huic homini si cuius domus patet , vtrùm ea pa-
têre,an hiare,ac poscere aliquid videtur? hunc vestri ianitores,hunc cubicularij diligunt: hunc liberti vestri,hunc C
serui,ancillæq; amant:hic cum venit,extra ordinem vocatur: hic solus introducitur, ceteri sæpe frugalissimi homi-
nes excluduntur.* QVASI COLVMBAE PVLLI &c.] αἰκῶν. nota est columborum in ob-
sculando improbitas,& lasciuia : quam & Catullus notauit, carmine ad Manlium. *Nec tantùm
niueo gauisa est vlla columbo Compar,seu quidquam dicitur improbius Oscula mordenti semper decerpere rostro,*
&c. & Propertius libro 2.eleg.15. *Exemplo iuncta tibi sint in amore columbæ, Masculus & totum fœmi-
na coniugium.* Hinc *columbatim*, aduerbium à Mateo factum , id est , columborum ritu mutuò
osculantium. sic ille, *Siniúque amicam recipio frigidam caldo: Columbatímque labra conferens labris.* MEO
DE STVD. STVDIA ER. V. O M.] ea sola studia colebatis, quæ me colere videbatis. vestra
studia ex meo comparabatis, & componebatis. DE INDVSTRIA] data opera : accuratè.
NEQVE NOLIM,] id est , neque quid nolim. FACITIS MAGNI,] magnopere labo-
ratis. NON TV SCIS?] sic suprà . *Non tu scis ? quæ amanti parcet , eadem sibi parcet parum.*
CONCINNAVIT AREAM.] parauit locum æquabilem,& planum. Profert hunc versum
Nonius in verbo *concinno.* OFFVNDIT CIB.] circum eam aream spargit cibum , quo ca-
piantur aues. escam, mox appellat vsitatiore nomine : quo & Cicero vtitur in Catone δέλεαρ
nominant Græci. NECESSE EST FACERE SVMT. Q. Q. LVCR.] necesse est, D
eum, qui quærit lucrum, facere sumtum. ITIDEM HÎC APVD N.] αὐτοπόδοις LE-
CTVS, ILLIX EST] Sic edendum curaui Noniū secutus:cuius hæc verba sunt : *Illix & illex
sic discernuntur. ab illiciendo fit illix : illex verò est , à quo lex non seruatur.* Deinde profert hunc locum
ex Pœnulo , *Qui illi tantæ rei fuimus illices.* BENE SALVTANDO] id est, dum blandè salu-
tantur. Sic suprà. *neque fando vnquam accepit quisquam.* COMPELLANDO BL.] dum blandè
appellatur. VINNVLA] id est, molli,illecebrosa, & ad sensus permanente,vt vinum in ve-
nas. In nostris codicibus scribitur *vinula,* vnico. n. quos secuti sumus. adiuuat hanc scripturam
& ratio. Nam vinulus a. um. à vino videtur esse natum, per deminutionem quandam. quod &
Turnebo videbatur.Apud Nonium tamen scriptum est *vinnulum* , & *vinnula* cum duplici n. n.
vinnullúmque interpretatur ille, sensiloquum, illecebrum. & profert hunc locum. SI PA-
PILLAM PERTRACTAVIT,] Idem in Bacchid. *Nullon' pacto res mandata potest agi , nisi idem-
tidem Manus feras ad papillas?* AB RE] longè ab re. EVM] amatorem. HÆCCINE TE
ESSE OBLITVM &c.] verúmne est, seu rectúmne est, te hæc esse oblitum, qui tam diu in
discendi ludo versatus es ? allegoria est à discipulis. IN LVDO] in schola, in ludo discendi,
seu litterarum:sed per ludum litterarum significatur domus lenæ, & meretricis. REMEATO]
redito, in ludum scilicet. CVM QVIQVAM ALIO] cum quoquam alio. ATQVE EA
LEGE,

A A LEGE, SI ALIVS AD ME PRIVS ATTVLERIT] id est, atque ea lege
annum hunc tecum erit, neque cum alio quoquam, si has quas dixi, xx. minas continuò attu-
leris. nam si alius ad me prius attulerit, tibi dico, vale. iubeo te valere. id est, abi. *πολλά σε ἐρ-*
ρῶσθαι κελεύω ἔρρωσο. AT EGO, EST ETIAM &c.] ordo est, at etiam est, quod ego lo-
qui & tecum volo priusquàm abis. EST RELIQVVM, QVOD P.] reliquum mihi est ali-
quid propter quod peream magis, quàm adhuc perij, id est, aliquid mihi restat, quod perdã, id
est, quod tibi dem, præterea, quæ perdidi, id est, quæ tibi dedi, nonnulli libri sic habent, *est reli-*
quum, quo peream magis. quæ scriptura consuetudini Latini sermonis magis consentanea est. nam
illa, quam secuti sumus, Græcam locutionem olet, vt à Camerario notatũ est. HABEO VN-
DE, &c.] *ἑρμηνεία.* dicit enim aliis verbis idẽ, quod proximè dixit. SED IN LEGES MEAS
DABO] sed quod poscis, dabo meis legibus, id est, meis conditionibus, & pactis. *in leges meas,*
id est, secundum leges meas. Lex autem hic pactum, & cõditionem significat: Sic Horat. epist.
2. lib. 2. *dicta tibi est lex.* Idem Sat. 3. lib. 1. *hac lege in trutina ponetur eadem.* Cicer. Philipp. 12. *leges in-*
ter se conditionésque tulerunt. VTI SCIRE POSSIS] vt scire possis, quæ te mihi præstare ve-
lim. al. *vti scire possim.* ADMITTAT] recipiat. SYNGRAPHAM FACITO AFFERAS]
B tabulas, in quibus perscribamus, quæ à nobis stipulaberis, quæque tibi promittemus. NO-
BIS LEGEM IMPONITO] legem priuatam significat, vt suprà, hoc est pactum, conditio-
nem. PORTITORVM SIMILLIMÆ, &c.] non debet hîc præponi nomen Argyrippi. sunt
enim etiam lenæ verba. INTERII] hæc verba sunt Argyrippi. Atque hoc eo adscripsi, quod
in aliis libris peruersè positum est Argyrippi nomen è regione versus, *Portitorum simillimæ*, &c.
PERDO] do lenæ. PEREVNDVM EST MIHI] perire sibi videtur amator, cùm eo,
quod amat, potiri non potest. perit & cùm pecuniam dat amicæ, vt ea potiatur. perit enim, qui
rem suam profundit. ita siue det, siue non det, vtrouis modo perit. Sic infrà ead. com. *Videtin'*
viginti minæ quid pollent, quidue possunt? Ille qui illas perdit, saluus est: ego, qui nõ perdo, pereo. OPIBVS]
potestate, & facultate mea. EXOBSECRABO] exquisitè, & accuratè obsecrabo. DIGNOS,
INDIGNOS ADIRE CERTVM EST] id est, omneis adire certum est. genus loquendi
vsitatum bonis scriptoribus, cùm per contrariorum complexionem omnes & omnia intelli-
guntur. Exempla hic pauca colligam. cetera in indice ponẽtur. Demosth. de Philippo Olynth.
λόγῳ α. κύριοι ῥητῶν καὶ ἀπορρήτων. Idem *κατὰ μηδένα ἐπηρεάζων ἐμοὶ συνεχῶς μικρὰ*
καὶ μείζω. Cicer. lib. 1. accus. omnes noti, ignotiq;. Sic Plautus ipse in Curcul. *Date viam mihi, noti,*
atque ignoti &c. Iterum Cic. epist. ad Quint. fratr. lib. 3. *omnia minima, maxima.* Terent. Andr. *quo iure,*
C *quáque iniuria.* ad quod notat Donatus, huiusmodi fermè figuræ omnes, quæ constant ex con-
trariis, prouerbiales existimantur. quod genus sunt fanda, atque infanda: facta, atque infecta:
digna, atque indigna. Virgil. lib. 9. Æn. *Digna atque indigna relatu vociferans.* Plautus in Captiuis.
Indigna, digna habenda sunt herus quæ facit. quo iure, quáque iniuria: iuuenésque, senésque. Terent. iterum
in Eunucho. *præsente, absente.* vbi Donatus, prouerbiale est, inquit, *præsente, absente, vt sursum,*
deorsum, vltro & citrò, & cetera eiusmodi. Sic Græci, *ἄνω κάτω.* Talia sunt illa, *terra, mari: fa-*
ctis, dictis: dextra, sinistra. iusta, iniusta: ATQVE EXPERIRI] profert hunc versum Nonius
in verbo *experiri.* NON POTERO,] subintell. sumere. *mutuas* autem intellige, sine
fœnore.

ACTVS SECVNDVS. A

LIBANVS seruus.

ERCLE verò Libane nunc te meliust expergiscier.
Atque argento comparando fingere te fallaciam.
Iam diu est factum qom discesti ab hero, atque abiisti ad forum.
Igitur inueniundo argēto vt fingeres fallaciam, B
Ibi tu ad hoc diei tempus dormitasti in otio.
Quin tu abs te socordiam omnem reice, is segnitiem amoue.
Atque ad ingenium vetus versutum te recipis tuum?
Serua herum, caue tu idem faxis. alij quod serui solent,
Qui ad heri fraudationem callidum ingenium gerunt.
Vnde sumam? quem interuortam? quò hanc celocem conferam?
Impetritum, inauguratumst. quouis ammittunt aues.
Picus, cornix est ab læua, coruos, parra ab dextera.
Consuadent, certum hercle est vestram consequi sententiam.
Sed quid hoc quod picus vlmum tundit? non temerariumst. C
Certè hercle ego quantum ex augurio auspicij intelligo,
Aut mihi in mundo sunt virgæ, aut atriensi Saureæ.
Sed quid illuc, quod exanimatus currit huc Leonida?
Metuo, quòd illic obscæuauit meæ falsæ fallaciæ.

HERCLE VERÒ] se ipse hortatur, & suscitat Libanus. TE MELIV'ST EXPERGISCIER] præstat te expergisci, qui vidêris dormire. IAM DIV EST FACTVM, QVOM, &c.] Sic solet loqui Plautus, vt suprà admonuimus, ibi, *Agite pugni, iamdiu est, quom ventri victum non datis.* IGITVR] id est, ea gratia, vel idcirco. QVIN TV ABS TE, &c.] Cur non tu abs te socordiam omnem repellis, & segnitiem aufers? legendum autem *reicis, amoues*, vt edidimus: non vt vulgò, *reice, amoue.* SECORDIAM] ignauiam, *ῥαθυμίαν.* VERSVTVM] ad malitiá callidum. interdum recti peritum. Nonius. M. Tullius. lib. 3. de nat. deor. *versutos eos appello, quorum mens celeriter versatur.* Plautus in Epid. *vorsutior es, quàm rota figularis.* FAXIS] feceris. AD HERI FRAVDATIONEM] ad herum fraudandum. CALL. INGEN. G.] callido ingenio sunt. callidi, & ingeniosi sunt. Sic idem Plautus in Bacchid. dixit animum gerere. *Sed satin' ego animum mente sincera gero?* Et Terent. in Hecyra. *quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.* Hoc igitur dicit. Caue feceris, quod alij serui solent, qui callidi, & versuti sunt, ad herû suum fallendum: quin potius ad herum seruandum callidus, vafer, & astutus esto. VNDE SVMAM?] has viginti minas? INTERVORTAM?] dolis circunueniá? interuortere, est peruertere, euertere, &, vt significantiùs dicam, totum vertere. Itaque hîc tralatè positum est. vel dic interuertere, seu interuortere esse, pecuniam, aut rem alienam, & alij debitam ad se. QVÒ HANC CELOCEM CONFERAM?] quem in portum, seu quas in oras hanc nauim conferam, conuertam, impellam? quò mea consilia referam? allegoria est. celox nauigium breue est, à Græca voce χέλης, τος, appellatum. Sed Nonius vult esse dictum à celeritudine, in voce celox, vbí hunc locum profert. IMPETRITVM] id est impetratum. Festus. verbum antiquum ex Etruscorum disciplina. M. Tull. lib. 1. de Diuinat. *vt nunc extis, (quanquam idipsum aliquanto minus, quàm olim) sic tum auibus magnæ res impetriri solebant.* Idem lib. 2. *Qui euênit, vt is, qui impetrire velit,* D

A *lit, conuenientem hostiam rebus suis immolet?* Sic autem legendum esse vtrobique admonuimus in notis nostris ad Ciceronem: itaque edi iusseramus: quamquam operarij nobis non paruerũt. INAVGVRATVM'ST] augurium actum, & consultum est. T. Liuius lib. I. *Palatinum Romulus, Remus Auentinum ad inaugurandum, templa capiunt.* Idem eod. lib. *Ex eo ira regi mota, eludénsque artem, vt ferunt, Agedum,* inquit, *diuine tu, inaugura, fierine possit, quod nunc ego mente concipio.* Varro lib. 4. de ling. Latina. *quod hinc oritur caput sacræ viæ: qua sacra quot mensibus feruntur in arcem, & per quam augures profecti solent inaugurare.* Iam augurium ab auium garritu dictum est, vt scribit Festus. Illud pœne preterij, quod auctor vocabularij Latino Græci notat inauguratus, ἀποιωνισθείς. QVOVIS ADMITTVNT AVES.] in quamuis partem admittunt, seu addicunt aues, & consilium suo garritu, aut volatu approbant, & faciunt ratum. Tit. Liuius lib. I. *negare Attius Nauius, inclytus ea tempestate augur, neque mutaui, neque nouum cõstitui, nisi aues addixissent, posse.* Tacitus lib. I. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat contionem. Hinc admissiuæ aues, vt docet Festus, dictæ ab auguribus, quæ cõsulentem iuuarẽt, seu iuberent. PICVS, CORNIX EST AB L.] M. Tull. lib. I. de diuinat. *Quid habet augur, cur à dextra coruus: à sinistra cornix faciat ratum?* Virgil. *Sæpe sinistra caua prædixit ab ilice cornix.* CORVOS, PARRA A DEXTRA] Coruus ab dextra facit ratum, vt etiam ex M. Tull. verbis, quæ suprà retuli, appáret. contrà ab læua dissuadet. Ho-

B rat. oda 27. lib. 3. *ego, cui timebo. Prouidus auspex, Antequam stantes repetat paludes Imbrium diuina auis imminentum, oscinem coruum prece suscitabo Solis ab ortu.* Iterum Plautus in Aulul. *Non temerè est, quòd coruus cantet mihi nunc ab læua manu. Simul radebat pedibus terram, & voce crocitabat sua.* Parra auté, auis est infelicis augurij, & inauspicata. Horat. oda suprà commemorata. *Impios parræ recinentis omen Ducat &c.* Sic autem edidimus, libros veteres secuti: quo modo & Camerarius. Nam alij habẽt, *coruos porrò ab dextera.* VLMVM] arborem, vnde virgæ fieri solebant, quibus serui cædebantur. NON TEMERARIVM'ST] non temerè fit: non est sine ratione: οὐκ ἔστιν ἄλογον. Sed dissimulandum non est, Nonium legisse, *haud temerarium est,* in voce *temerarium*: vbi hunc locũ profert. Quòd autem ille *temerarium* hîc putat valere metuendum, & sollicitum, errat. IN MVNDO SVNT] paratæ sunt: in expedito sunt. sic Carisius. Iterum Plautus in Casina. *Stultitia magna est, mea quidem sententia, Hominem amatorem vllum ad forum procedere, cui quod amet, in mundo siet.* Idem Pseud. *Pistrinum in mundo scibam si id faxem, mihi.* AVT ATRIENSI SAVREÆ.] serui atrienses, serui erant totius domus honoratissimi, & potentissimi, & quasi columina, seu columelæ quædam. id quod maximè intelligitur ex hoc seruo Saurea. Seruius ad illum locum Virgil. Æneid. 9. *Fidúsque ad limina custos,* notat. æditimus fuit. quod apud maiores ingenti honore

C fuit. illic enim epulabantur: & deos colebant. census etiam omnis illis seruabatur. quod & Plautus docet in Asinaria: in qua inducit Sauream seruum atriẽsem in tota familia plurimum posse. EXANIMATVS] vel metu exanimatus: vel propter cursum vix spiritum ducẽs. ILLIC OBSCÆVAVIT] ille malam scæuam obiecit: malum omen obtulit. sic ferè Nonius in verbo *obscæuauit.* vbi hunc versum profert. *scæua autem, & bona, & mala dicitur. bona scæua, bonum omen: mala scæua, malum omen.* Plautus in Casina. *Caninam scæuam spero meliorem fore.* Idem in Pseudolo. *Bene ego ab hoc prædatus ibo. noui bona scæua est mihi.* Quod autem libri veteres habent *obscænauit*, & ita edidit Camerarius, non placet, quamuis non damnem, vt sit verbum factum à nomine *obscænus*: quod interdum significat, mali & diri ominis, ominosum δύσφημον. Accius Oenomao. *vt omnes qui Arpinam, Asidmque accolunt ciues, ominibus faustis adhibeant fauentiam, ore obscæna dicta segregent.* Virgilius Æneidos 12. *ne me terrete timentem Obscænæ volucres.* Omnino obscæuauit magis probo, tum Nonij auctoritate adductus, tum verbi *obscænauit* nouitate, & insolentia suboffensus. Licet autem aut hoc ordine verborum hunc locum explicare: Metuo meæ fallaciæ, propterea quòd ille obscæuauit. subintell. mihi. vel repete ἀπὸ κοινοῦ meæ fallaciæ: aut hoc ordine, Metuo, propterea quòd illic, id est, ille, obscæuauit meæ fallaciæ.

D

LEONIDA, LIBANVS seruus.

VBI ego nunc Libanum requiram, aut familiarem filium?
Vti ego illos lubentiores faciam, quàm Lubentia'st?
Maximam prædam & triumphum eis adfero aduentu meo.
Quando mecum pariter potant, pariter scortari solent:
Hanc quidem quam nactus prædam, pariter cum illis partiam.
LI. Illic homo ædis compilauit, more si fecit suo.
Væ illi qui tam indiligenter obserrauit ianuam.
LE. Ætatem velim seruire, Libanum vt conueniam modò.
LI. Mea quidem hercle opera liber nunquam fies ocyus.

LE. Etiam de tergo ducentas plagas prægnantis dabo. A
LI. Largitur peculium omne,in tergo thesaurum gerit.
LE. Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,
Nunquam ædepol quadrigis albis indipiscet postea.
Herum in obsidione linquet, inimicûm animos auxerit.
Sed si mecum occasionem opprimere hanc, quæ obuenit, studet;
Maximas opimitates gaudio effertissimas
Suis heris ille vnà mecum pariet, gnatóque & patri.
Adeò vt ætatem ambo,ambobus nobis sint obnoxij,
Nostro deuincti beneficio. LI. vinctos nescio quos ait.
Non placet. metuo in commune ne quam fraudem frausus sit.
LE. Perij ego oppidò. nisi Libanum inuenio, iam vbi vbi est gentium. B
LI. Illic homo socium ad malam rem quærit, quem adiungat sibi.
Non placet, pro monstro extemplò est, quando qui sudat, tremit.
LE. Sed quid ego hîc properans concesso pedibus, lingua largior?
Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?
LI. Eu ædepol hominem infelicem, qui patronam comprimat.
Nam si quid sceleste fecit, lingua pro illo peierat.
LE. Approperabo, ne post tempus, prædæ præsidium parem.
LI. Quæ illæc præda est? ibo aduorsum, atque electabo quicquid
Iubeo te saluere voce summa, quo ad vires valent.
LE. Gymnasium flagri, salueto. LI. quid agis custos carceris?
LE. O catenarum colone. LI. ô virgarum lasciuia. C
LE. Quot pondo tedesse censes nudum? LI. non edepol, scio.
LE. Scibam ego te nescire,at pol ego qui te expendi, scio.
Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
LI. Quo argumēto istuc? LE.ego dicā,quo argumēto & quo modo.
Ad pedes quando alligatum est equum centupondium,
Vbi manus manicæ complexæ sunt, atque adductæ ad trabem,
Nec dependes, nec propendes, quin malus, nequámque sis.
LI. Væ tibi. LE. hocce testamento seruitus legat tibi.
LI. Verbis velitationem fieri compendi volo.
Quid istud negotij est?LE.certū est credere.LI.audacter.LE.licet. D
Sis amanti subuenire familiari filio,
Tantum adest boni improuiso,verùm commixtum malo.
Omnes de nobis carnificum concelebrabuntur dies.
Libane nunc audacia vsust nobis inuenta & dolis.
Tantum facinus inueni modò ego, vt nos dicamur duo
Omnium dignissimi esse, quò cruciatus confluant.
LI. Ergo mirabar quod dudum scapulæ gestibant mihi,
Ariolari quæ occœperunt sibi esse in mundo malum.
LI. Quicquid est, eloquere. LE. magna est præda cū magno malo.
Siquidem omnes coniurati cruciamenta conferant,
Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.

A LE. Si istam firmitudinem obtines animi, salui sumus.
LI. Quin si tergo res soluenda est, rapere cupio publicum.
Pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique.
LE. Hem ista virtus est, quando vsust, qui malum fert fortiter.
Fortiter malum qui patitur, idem pòst potitur bonum.
LI. Quin rem actutum edisseris? cupio malum nanciscier.
LE. Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam, non vides
Me ex cursura anlitum etiam ducere? LI. age age mansero.
Tuo arbitratu, vel adeò vsque dum peris. LE. Vbinam est herus?
LI. Maior apud forumst, minor hîc est intus. LE. iam satis est mihi.
LI. Tum tu igitur es diues factus. LE. mitte ridicularia.
B LI. Mitto istud, quod affers, aures exspectant meæ.
LE. Animum aduerte, vt æquè mecũ hæc scias. LI. taceo. LE. beas.
Meministin' asinos Arcadicos mercatori Pelleo,
Nostrum vendere atriensem. LI. memini, quid tum postea?
LE. Hem ergo is argentum huc remisit, quod daretur Saureæ
Pro asinis. adolescens venit modò, qui id argentum attulit.
LI. Vbi is homost? LE. iam deuorandum censes, si conspexeris.
LI. Ita enim vero, sed tamen tu nempe eos asinos prædicas
Vetulos, claudos, quibus subtritæ ad femina iam erant vngulæ.
LE. Ipsos, qui tibi subuectabant rure huc virgas vlmeas.
LI. Teneo, atq; iidẽ te hinc vexerũt vinctũ rus. LE. memores probè.
C Verùm in tonstrina vt sedebam, me infit percontarier:
Ecquem, filium Stratonis nouerim Demænetum?
Dico me nouisse extemplò, & me eius seruum prædico
Esse, & ædis demonstraui nostras. LI. quid tum postea?
LE. Ait se ob asinos ferre argentum atriensi Saureæ.
Viginti minas, sed eum sese non nouisse hominem qui siet,
Quom iã ille elocutus hæc sit. LI. quid tũ? LE. ausculta ergo, scies
Extemplò facio facetum me, atque magnificum virum,
Ipsum verò se nouisse callidè Demænetum.
Dico med esse atriensem. sic hoc respondit mihi:
D Ego pol Sauream non noui, neque qua facie sit, scio,
Te non æquum mi est succensere. si herum vis Demænetum,
Quem ego noui, adduce: argentum non morabor quin feras.
Ego me dixeram adducturum, & me domi præstò fore.
Ille in balneas iturust, inde huc veniet postea.
Quid nunc consilij captandum censes? dic. LI. hem istuc ago.
Quomodo argentum interuotam, & aduentorem & Sauream.
Iam hoc opus est exasceatum. nam si ille argentum prius
Hospes huc affert, continuò nos ambo exclusi sumus.
Nam me hodie senex seduxit solùm, seorsum ab ædibus,
Mihi tibique interminatust nos futuros vlmeos.
Nisi hodie Argyrippo viginti essent argenti minæ.

Iussit vel nos atriensem, vel nos vxorem suam A
Defraudare, dixit operam sese promissam dare.
Nunc tu abi ad forum, ádque herum, & narra hæc, vt acturi sumus.
Te ex Leonida futurum esse atriensem Sauream,
Dum argentum afferat mercator pro asinis. LE. faciam vti iubes.
LI. Ego illum interea hîc oblectabo prius, si fortè aduenerit.
LE. Quid ais? LI. quid vis? LE. pugno malam si tibi percussero.
Mox cùm Sauream imitabor, caueto ne succenseas.
LI. Hercle verò tu cauebis, ne me attingas, si sapis. B
Ne hodie malo cum auspicio nomen commutaueris
LE. Quæso æquo animo patitor. LI. patitor tu idem, cum ego te referiam.
LE. Dico vt vsus fieri. LI. dico hercle ego quoque vt facturus sum.
LE. Ne nega. LI. quin promitto, inquam, hostire cõtrà vt merueris.
LE. Ego abeo. tu iam, scio, patiere. sed quis hîc est? is est,
Ille est ipsus. iam ego recurro huc, tu hunc interea hîc tene.
Volo seni narrare. LI. quin tuum officium facis ergo, ac fugis?

LVBENTIORES] hilariores, lætiores. LVBENTIA] hilaritatis dea. Venus lubentina. C PRAEDAM] tralatio est à re militari. QVANDO] quoniam, ἐπειδὴ. NACTVS] subintell. sum. PARITER CVM ILLIS PARTIAM] illis impertiam. ILLIC HOMO] ille homo. COMPILAVIT.] spoliauit. Horat. sat.1.lib.1. *Formidare malos fures, incendia, seruos, Ne te compilent fugientes.* compilati dicũtur furtũ passi, inquit Nonius, in suppilare. VÆ ILLI] O infelicem illum, cuius ædeis compilauit Leonida. QVI TAM INDILIGENTER OBSERAVIT IANVAM] sic mâlo legi, quàm quo modo vulgò *obseruauit*. Et verò idem & Camerario iam antea visum erat. Est autem obserare, sera claudere. Catull. ad Ipsithillam. *Quod si iusseris, illud adiubeto, Ne quis liminis obseret tabellã.* ÆTATEM VELIM SERVIRE] id est, diutissimè velim seruire: æternum velim seruus esse. Profert Nonius hunc versum, in voce *ætatem*. MEA QVIDEM HERCLÈ OPERA, &c.] Equidem operam tibi nullam dabo, vt citius liber fias. Sed per me ætatem seruias licet. ETIAM DETERGO D. PL.] iocus. quasi magnum quiddam largiturus sit, ita ei promittit plagas ducentas tumẽteis, quas in tergo suo gerit. PRAEGNANTEIS] tumidas, turgidas. tralatio à mulieribus prægnantibus. LARGITVR PER. OMNE, &c.] peculium est pecunia seruilis, propriè. significat autem seruus Litanus D seu Libanus, Leonidam conseruum nihil habere paratius, quod largiatur, quàm tergum plagis refertum, seu plagas tergo illatas. THESAVRVM GERIT.] thesaurum plagarum, vt dicimus thesaurum mali. NAM, SI HVIC OCCASIONI. &c.] id est, Nam si hæc occasio elapsa sit è manibus, & non continuò à Libano arrepta fuerit: nunquã eam postea, quantumuis celeriter currat, adipisci poterit. QVADRIGIS ALBIS] quadrigis celeritate præstantibus, quales sunt quadrigæ Iouis, quadrigis ipsius Iouis, vt Turnebo placet. Horatius satyr.7. lib. 1. *Sisennas Barros vt equis præcurreret albis.* Hyperbole est, prouerbium olet. INDIPISCET] adipiscetur, assequetur, apprehendet. sic ferè Festus in verbo indipisci κιχήσει, καταλήψεται. HERVM IN OBSIDIONE LINQVET INIM.] allegoria à re militari. INIMICŨM] inimicorum occasionem. OPPRIMERE] occasionẽ occupare, & ita subito arripere, vt elabi, aut effugere non possit. Iterum Plautus Rudente. *Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc Palestræ, in aram vti cõfugiamus priusquàm huc scelestus leno veniat, nósque hîc opprimat?* Quidam opprimere interpretantur vrgere, quod minus probo. QVAE OBVENIT] quæ oblata est. OPIMITATES] copias, res secundas, prosperitates. *opimitas*, inquit, Nonius, ab *opimo*. deinde profert hunc versum: & præterea illum, qui est in Capt. *Maximas opimitates, opiparásque offers mihi.* EFFERTISSIMAS] refertissimas. ÆTATEM] æternum, perpetuò, diutissimè.

A tissimè. NOBIS SINT OBNOXII,] nobis sint obligati: nobis debeant. sic in Capt. *obnoxij ambo vobis sumus propter hanc rem, &c.* METVO IN COMM. NE Q. FR. FRAVSVS SIT] frausus, inquit Nonius, pro fraudatus, frausus sit, id est, ad fraudis fructum venerit. deinde hunc locum profert. Ego sic potius, *ne quam fraudem frausus sit*, id est, ne quam fraudem commiserit. & ita Festus in voce *frausus*, apud quem legendum est. *fraudem frausus sit*, fraudem cōmiserit. OPPIDO] valde. VBI VBI EST] vbicunque est gentium. ILLIC HOMO] Ille homo. PRO MONSTRO] portenti loco. portenti simile: ἀντὶ τέρατος. EXTEMPLO] statim, continuò, illico. verbum augurale, hinc natum, quòd augures, augurio viso, ex tēplo surgebant, id est, ex ea cæli parte, quam designarant. QVANDO QVI SVDAT, TREMIT] Hippocr. ἐπὶ ἱδρῶτι φρίκη οὐ χρηστόν: id est, sub sudorem horror, non est bonum. CONCESSO P.] cesso pedibus: parco meis pedibus: parcus sum pedibus. Simeo Bosius sic legendum putat, *sed quid ego hic properans, cùm cesso pedibus, lingua largior?* id est, quamobrē lingua largus sum, cùm interea pedibus meis parco? ego nihil muto. LARGIOR?] largus sum? largior, vel vt sit verbū accipi potest: vel vt sit nomen comparatiuum, pro nimis largus, vt subintelligatur *sum*. sed illud malo. HANC] linguam. LACERAT DIEM?] conterit diem? Idem in Sticho. *Ite hâc secundum vos me. ego hunc lacero diem.* Idem Casina, *contriui diem. Dum adsto aduocatus cuidam cognato meo.*

B HEV] sic puto scribendū, vt sit dolentis interiectio: interdum geminatur Heu heu. QVI PATRONAM COMPRIMAT] linguam, patronam suam cōprimat. iocus ex ambiguo verbo, *comprimat*. nam comprimere linguā est coërcere, & continere, ne loquatur quod ad id pertinet, quod suprà proximè dixit. Quin ego hanc iubeo tacere, &c. comprimere patronam intelligitur is, qui patronam suam subigit. præterea cōprimere linguam suprà in Amphitr. ambiguè posuit ibi. Ego tibi istam hodie scelestam comprimam linguam. Cur autem eius linguam, patronā dicat, rationem subiicit. NAM, SI QVID SC. F. L. PRO ILLO P.] nam si quid sceleratè fecit, inquit, iurat se nō fecisse. & ita linguæ suæ beneficio, hoc est periurio absoluitur, quo fit, vt lingua sit ei tanquam patrona, dum huius opera crimine liberatur, ne verberetur. NE POST TEMPVS, PR. PR.] ne post bellum suppetias. ELECTABO,] eliciam. sic Festus, sine dubio hūc locum spectans, quamuis eum non proferat. GYMNASIVM FLAGRI.] verbero, flagrio: homo in quo verberando assiduè se exercet dominus, seu potius exercentur flagra, & virgæ. CVSTOS CARCERIS?] qui à carcere nūquàm discedis: qui assiduè in carcere versaris, quasi carceris custos. O CATENARVM COLONE] qui assiduè catenas colis, vt colonus agrum, id est, qui assiduè catenis vinctus es. Profert hūc locum Nonius in verbo colere. O VIRGA-

C RVM LASCIVIA] in cuius corpore, seu tergo lasciuire & exsultare solent virgæ. QVOT PONDO] quot librarū, hoc eò pertinet, quòd serui dum verberabātur, pendebāt: idq́. & ex eo, quod sequitur, & ex aliis locis intelligere licet. Horat. epist. 2. lib. 2. *In scalis latuit metuens pendentis habenæ.* Iterum Plautus infrà ead. comœd. *Vbi sæpe causam dixeris pendens aduersus octo Artitos audaceis viros, &c.* Idē in Amphitr. *Nisi item vnam, verberatus quàm perpendi perpetem.* SCIBAM] sciebam. QVI TE EXPENDI,] qui te pōderaui, vel qui te iussu heri, ex trabe pepēdi. PER PEDES.] in pedes, ita vt pedes terræ appropinquent. AD PEDES QVANDO ALL.] alligabatur ad pedes seruorum pendentium pondus aliquod, ne inter vapulandum calcitrarent, néve pedibus aut calcibus eos, à quibus verberabantur, peterent. Hæc ascripserat ad hunc locum Bosius. ÆQVVM CENTVPONDIVM] pondus centum librarum iustum. MANICAE] vincula, quibus manus vinciuntur. profert Nonius in voce *manica*. ATQVE ADDVCTAE AD TRABEM] ad trabem adstrictæ manicæ scilicet. NEC DEPENDES, NEC PROP.] nec deorsum pendes, nec vllam partē versus pendes, quin improbus, & nihili sis, id est, nihil tibi neque superest, neque deest, quin improbus, & inutilis sis. planè improbus, & nequam es. NEQVAMQVE] inutilisque. sic Caper, vetus grammaticus. VAE TIBI] miser esto. dij te infe-

D licitēt. HOC E TESTAM. SERVITVS L. T.] seruitus hoc tibi ex testamēto legat. *hoc* nēpe væ, hoc est, vt sis miser. seruitus tibi tanquam legatum quoddam ex testamento relinquit miseriam. significat, omnē seruum, miserū esse. eo ipso, quòd seruus sit. VERBIS VELIT FIERI CŌMP. V.] contentionē per verba, λογομαχίαν. *Velitatio*, inquit Nonius, *leuis contentio, dicta ex congressione velitum*. Velites sunt equites leuiter armati, quasi volites. Turnebus hunc locum explicare conatus est lib. 4. aduers. cap. 13. sed ita, vt sit opus alio explicatore, sic enim ille, facere compēdi, vt facere lucr. Plautus dicit. Itaq. facere cōpendi velitationē verbis volo, est. volo hoc verbis commodum, lucrúmque afferre, ne in velitationem, altercationémq; de suo quidquam impendant. Non enim sine eorum impēdio fieri potest. Hactenus ille. significat autem ille, (nam obscurè admodum, vt nonnulla alia, hæc scripsit) hanc esse Plauti sentētiam, volo velitationem verba lucrifacere: volo verbis lucrum ex hoc quæri, ne verbis contendamus inter nos. velitando enim, & altercando verbis, verba impendimus, & insumimus. Contendere igitur verbis desinamus, vt hoc lucri verbis afferamus. Hæc ille dicere voluit. Sed ego sic explico, & longè, mea quidem sententia, planius. *Verbis velitationem*, id est, hanc ipsam velitationem, & contentionem nostram, quæ fit verbis, volo compendi fieri, id est, volo lucrifieri: quod valet, volo non adhiberi, non vsurpari, volo nos desinere verbis velitari. Dicitur quis rem aliquam lucrifacere, qua non abuti ei licet, & cui parcere potest. Turnebum induxit, quòd putauit datiuum *verbis*, cohærere

cum *compendi fieri*, & ab eo regi: quod non ita est, nam *verbis* cohærere debet cum *velitationem*, vt A
intelligamus, *verbis velitationem* dictum pro verborum velitationem, quam λογομαχίαν Græci appellant, vt diximus. Sic loquitur in Mostell. *Orationis operam compendi face*, &c. Idem in Persa. *Quisquis es adolescens, operam fac compendi quærere.* idem in Bacch. *compendi verba multa iam faciam tibi.* Idem in Pseud *Quisquis es, compendium ego te facere compendi volo.* QVID ISTVD NEGOTII EST?] quid rei habes, quam mecum cõmunices? *Quid*, hîc disyllabum est. CERTVM EST CREDERE] decreui tuæ fidei cõmittere. AVDACTER.] subintell. credito. LICET SIS AMANTI SVBVENI.] id est, licet si vis amanti filio subuenire. Sic autem hunc versum restitui ex codicibus nostris veteribus. Nam & *sis* in extremo versu: & *si vis*, in principio versu, versum corrumpebant. nunc autem integri, & perfecti sunt trochaïci tetrametri, catalectici, licet sis autem, id est, licet si vis. Præterea personarum nomina erant perturbato, & peruerso ordine locata: quæ nos in suum ordinẽ restituimus. VERVM COMMIXTVM MALO.] sed hoc tantum boni, cum malo coniunctum est. hoc tantum boni, inquit, non est liquidum, neque sincerum, neque omnino mali expers: sed aliquid incommodi admixtum habet. OMNES DE NOBIS CARNIF. CONC.] hoc illud est mali, cum quo tantum boni commixtum esse dixit. omnes, inquit, carnificum dies, de nobis erunt celebres: quia carnifices in nobis excruciandis, ob facinus tam audax, quod nobis faciendum est, erunt occupati. NVNC AVDACIA VSV'ST B
N. INVENTA,] id est, nunc opus est inueniri, atque adeò inuentam à nobis esse audaciam, & inuentos dolos. QVÒ] ad quos significat, magnum, & audax, grauíque supplicio dignum facinus sibi esse suscipiendum, & audendum. GESTIBANT] gestiebant, exsultabãt, quasi præsagientes, ac præsentientes plagas sibi imminenteis: vel, vt ipse subiicit, quasi ariolãtes sibi esse in mundo malum. ARIOLARI QVAE OCC. SIBI ESSE] quæ ariolari, hoc est diuinare, cœperunt sibi esse paratum malum. CONIVRATI.] coniuratione facta in caput nostrum. CRVCIAMENTA] cruciatus. CONFERANT] congerant, coniiciant. HABEO, OPINOR, FAMILIAREM, TE NE Q. F.] id est, habeo domesticum, seu domi tergũ: neque mihi quærendum est foris, quod valet, ad verbera paratus sum: neque recuso, quo minus vapulem, si quod facinus audax fecero. sic sæpe loqui solet Plautus: vt in Bacchid. *Regias copias auredsque obtuli, vt domo sumeret, non foris quæreret.* Idem Mil. glor. *Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala: Domi habet ortum, & condimenta ad omneis mores maleficos.* Idem ibidem. *quid opu'st nota noscere. Quom apud te exemplum experiendi habeas ne petas foris.* Idem in Pseud. *Quid minitare? habeo tergum.* Tale ferè est illud Catulli, carm. ad Ianuam. *Sed pater illius nati violâsse cubile Dicitur, & miseram cõscelerasse domum, siue quòd &c. Seu quod iners sterili semine natus erat: Ne quærendum aliunde foret neruosius illud, Quod posset Zonam soluere virgineam.* *Familiarem tergum* autem edidi, auctoritatẽ Nonij secutus, C
qui, vt probet veteres etiam tergus. gi. vsurpasse in masculino genere, huius loci testimonio vritur. Tale etiam illud est Ciceronis, *domi nobis ista nascuntur.* Academ. quæst. lib. 4. qui inscribitur Lucullus. Idem lib. 9. epist. ad Varr. *Sed quid ego hæc ad te, cuius domi nascuntur?* Idem lib. 1. ad Att. *Quid enim ego aliorũ in me ἐπιφωνήματα exspectem, cum hæc domi nascantur?* Idem lib. Accusationis 3. *Non circumspiciam: non quæram foris. habeo iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum* &c. Idem ibidem aliquot versib. pòst. *Sed in ipsa Sicilia non quæram exemplũ foris: hoc ipso ex consilio vtar exemplis* &c. SI ISTAM FIRMIT. OBT. AN. S. S.] si in ista animi constantia permanes, salui sumus. Significat eum, qui aliquid magni suscipit, periculum extimescere non oportere. Nam qui periculum extimescit, non potest omni animi cura, in eam rem, quam aggredi parat, incumbere. contrà, qui omni metu solutus ac vacuus negotiũ aliquod in manus sumit, toto pectore agit, quod agit, neque vlla grauiore cura ab agendo retrahitur, aut reuocatur. Profert autem hunc versum Nonius in voce *firmitudo*. Quanquã non dissimulabo, nonnullos hîc legere, *fortitudinem*. QVIN SI TERGO &c.] Immo adeò, inquit Libanus, vt intelligas, me verbera contemnere, neque vllo pacto extimescere, si, posteaquam facinus aliquod audax fecero, tergo dependendũ, & cor- D
pore luendum est, publicam pecuniam rapere cupio. PVBLICVM] pecuniam publicam. PERIVRABO] peierabo. HEM ISTA VIRT. EST, &c.] Ordo, & sentẽtia est: Hem ista virtus est, eius subintell. qui. quando vsu'st, id est, quando opus est, malum fert fortiter. Sic ferè M. Tull. Philipp. xj. nisi quòd in re seria, & pluribus verbis. *Magna laus, meóque iudicio, omnium maxima. Est enim sapientis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari ferundum omnino modicè esse, si euenerit. maioris omnino est cõsilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi non minoris, fortiter ferre, si euenerit.* Sic Pittacus. Συνετῶν ἀνδρῶν ἐστὶ, πρὶν γενέσθαι τὰ δυσχερῆ, προνοῆσαι, μὴ γένηται· ἀνδρείων δὲ, γενόμενα εὖ θέσθαι: id est, intelligentium virorum est, prius quàm eueniant incommoda, prouidere, ne eueniant: fortium, si euenerit, cõposite & moderatè ferre. FORT. MAL. QVI PAT. IDEM P. P. B.] Sic legi malo, *potitur bonum*, inquam, quàm, quo modo alij libri habent, *patitur bonum*. Est verò perelegans cum paranomasia iuncta ἀντίθεσις *patitur malum: potitur bonum.* Præterea *pati* semper de malo dicitur. Quòd enim Cic. dixit Philipp. 13. *pacémque patiamur*: pacem illam habet in malis, quia turpis sit. idcirco dixit, *pacémque patiamur*. & ita legendum, non, vt vulgò legebatur, potiamur. EDISSERIS] exponis? NANCISCIER] inuenire. EXCVRSVRA ANHELITVM ETIAM DVCERE?] ex cursu animam ægrè trahere, & ilia ducere? suprà *examinatus curro*. MANSERO] exspectauero. VEL ADEÒ VSQVE] etiam vsque

eò dum

A eò dum interis. MAIOR] pater Demænetus. MINOR] filius, Argyrippus. INTVS] ἔνδον domi. TAM TV IGITVR ES D. F.] iocus, ex eo, quod dixerat Leonidas, sibi iam satis esse: quibus verbis significabat, satis verborũ sibi esse, ex quibus cognouerit, vbi sit vterque herus. At Libanus id in aliam sententiam accipit, quasi Leonidas dixerit, se bonis suis contentum esse, & se satis bonorum fortunæ habere: quod quibus contigit, ij sunt diuites. MITTE RIDICVLARIA] missa fac ridicula, & iocosa: & veni ad seria. ÆQVÈ MECVM] iuxta mecum. BEAS] beas me, quòd taces. PELLEO] ex Pella, vrbe Macedoniæ: in qua natus Alexander magnus. IS] adolescens à mercatore Pelleo missus. ATRIENSEM] seruum atriensem, Sauream. IAM DEVORANDVM C. S. C.] hoc eò pertinet, quòd Libanus quæsierat, vbi is homo esset: quasi in eum impetum facturus, cùm primùm conspexisset, cúmque nõ solùm spoliaturus, verùm etiam, tanquam fera aliqua, deuoraturus. TE HINC VEXERVNT VINCT. R.] nempe ad opus rusticum faciendum. QVIBVS SVBTRITÆ AD FEM.] hyperbolicῶς dictum. non potest enim fieri, vt iumento vngulæ subtritæ sint vsque ad femina, seu femora. sed hoc tamen significat, horum asinorum vngulas ferè vsque ad viuum fuisse subtritas. quod magnum est vitium in iumentis. Quòd autem quidam hic legunt *flemina*, qua voce Plautus alibi vtitur, & de qua Festus: errãt. TIBI] quibus cædereris. VT SEDEBAM,] cùm
B forte sederem. INFIT] incipit. sic Aulul. *Infit ibi postulare plorans, eiulans, &c.* & sæpe alibi. sic & Lucretius non semel. exempli gratia. lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur, & infit.* ECQVEM] num quem: vel num quendam. OB ASINOS] pro asinis, vt suprà locutus est, ibi, *Hem tergo ei argentũ huc remisit, quod daretur Saureæ, Pro asinis* &c. EVM] Sauream. QVI SIET] quis, seu qualis sit. QVOM IAM ELOCVTVS H. S.] sic legendum, non, vt vulgò, *Quoniam eloc.* sententia est aperta. Cùm iam, inquit, hæc elocutus sit, &c. vel sic. vbi iam hæc dixerit, seu dixisset. hìc cum esset reliqua additurus, interpellatur à Libano cetera cognoscendi cupido, &, vt fit, moram nõn facilè ferenti. CALLIDÈ] peritè, planè. FACIO] fingo. & est tempus pro tempore. facio, pro faciebam. sic autem in Milit. glor. dixit. *Dum te fidelem facere hero voluisti*, &c. ibid. *Magnum me faciam nunc, quoniam illhæc me collaudat.* in Pseudolo. *Atque ego nunc me gloriosum faciam, & copi pectore.* MED ESSE] me esse. TE NON ÆQVVM MIHI EST SVCC.] Te non æquum est mi succensere. SI HERVM VIS DEMÆNETVM] subintell. adducere. QVIN FERAS.] quin accipias, seu auferas. ITVRV'ST.] iturus est. QVID NVNC CONS. CAPT.] Quid nunc cõsilij quærendum, & capere studendum existimas? ISTVC AGO] ad istam rem animum attendo: in
C isto sum, vt consilium aliquod reperiam, seu vt aliquam fabricer fallaciam, & sycophãtiam, qua illas 20. minas interuertamus, & ad nos transferamus. ET ADVENTOREM] adolescẽtem, qui aduẽnit. repete ἀπὸ κοινοῦ interuortam, id est, circumueniam. interuortam argentum autem, id est, ad nos è medio cursu transferam, antequam ad atriensem perueniat. IAM HOC OPVS EST EXASCIATVM] id est, iam hoc negotium inceptum, & exorsum est. tralatio est à fabris, qui ligna primùm dolant, & exasciant: deinde læuigant, & poliant. exasciare autẽ, est, ascia siue securi parare, & rudiore quasi opera præparare. Ascia verò, ferramentum fabrorũ materiariorum: quod aiunt à Dædalo repertum. Vitruuius lib. 7. cap. 2. *sumatur ascia, & quemadmodum materia dolatur, sic calx in lacu macerata ascietur. Si ad asciam offenderint calculi, non erit temperata.* Hoc igitur significat, opus adhuc esse rude, impolitum, & imperfectum: sed tamen inibi esse, vt mox perfici, & perpoliri possit. SEDVXIT] seorsum ab aliis duxit M. Tull. lib. 5. epist. ad Att. *Cùm hæc disseruissem, seducit me Scaptius.* Plautus Aulul. *Eò nunc ego secretò te huc foras seduxi.* Idem in Curcul. *Prehendit dextram: seducit: rogat, quid venerim in Cariam.* NOS FVTVROS VLMEOS] nos virgis vlmeis opertum iri, vsque adeò vt toti vlmei esse videamur. DIXIT SE SE OPERAM PROMISSAM DARE] dixit se se operam nobis dare, & daturum quam operam promisit,
D vel sic, dixit, se nobis adiutorem fore, vt promisit. DVM ARGENTVM AFF.] tantisper te atriensem fore, dum mercator argentum affert pro asinis. OBLECTABO] deliniam, θέλγω. blandis verbis lactabo, & retinebo. QVID AIS?] interrogatio eius, qui aliud præterea, quæ dicta sunt, quæsiturus est. in Bacchid. *Et pol ego scio, quid metuo. sed quid ais?* BA. *quid est?* PVGNO MALVM SI TIBI PERCVSSERO:] si colaphum tibi infregero, quod poterant Atrienses. TV CAVEBIS, NE ME ATTINGAS.] Terent. Andr. *Ne me attingas scelesle.* NE HOD. M. C. AVSP. N. C.] ne inauspicato, & malis auibus nomẽ Saureæ pro Leonida sumseris. vel sic, ne nominis commutatio infelix, infaustáque fuerit. *Auspicium*, inquit Nonius, *auium inspectio, quæ & ex volatu auium, & ex vocibus significatur.* VT VSV'ST FIERI] vt vsus est fieri. vt opus est fieri. HOSTIRE CONTRÀ,] redhostire: par pari referre: vide suprà. *Hostimentum est, opera pro pecunia.* QVIN TVVM OFF.] cur igitur tuum officium non facis, atque ad senem curris? Dixit *fugis* autem, significans, eum esse fugitiuum, & solere fugere.

MERCATOR, LIBANVS.

VT demonstratæ sunt mihi, illasce ædis esse oportet,
Demænetus vbi dicitur habitare. I puere pulsa,

Atque Atrienſem Sauream, ſi eſt intus, euocato huc.
LI. Quis noſtras ſic frangit fores? Ohe inquam, ſi quid audis. A
ME. Nemo etiam tetigit, ſanúſne es tu? LI. at cenſebam attigiſſe
Propterea huc quia habebas iter. nolo ego fores, conſeruas meas
A te verberarier, ſanè ego ſum amicus noſtris ædibus.
ME. Pol haud periclum eſt, cardines ne foribus effringantur.
Si iſtoc exemplo tu omnibus qui quærunt reſpondebis.
LI. Ita hæc morata ianua eſt: extemplò ianitorem
Clamat, procul ſi quem videt ire ad ſeſe calcitronem.
Sed quid venis? quid quæritas? ME. Demænetum volebam.
LI. Si ſit domi, dicam tibi non eſt. ME. quid? eius Atrienſis?
LI. Nihilo magis intus eſt. ME. Vbi eſt? LI. ad tonſorem ire dixit. B
ME. Quum veniſſet, pòſt non rediit? LI. non edepol. quid volebas?
ME. Argenti viginti minas, ſi adeſſet, accepiſſet.
LI. Qui pro iſtuc? ME. aſinos vendidit Pelléo mercatori
Mercatu. LI. ſcio, tu id nunc refers. iam hîc credo eum affuturum.
ME. Qua facie noſter Saurea eſt, ſi is eſt, iam ſcire potero.
LI. Macilentis malis, rufulus: aliquantum ventrioſus,
Truculentis oculis, commoda ſtatura, triſti fronte.
ME. Non potuit pictor rectius deſcribere eius formam.
Atque hercle ipſum adeò contuor, quaſſanti capite incedit. C
LI. Quiqui obuiam huic hîc occeſſerit irato, vapulabit.
ME. Siquidem hercle Æacidinis minis expletus, animíſque incedit,
Si me iratus tetigerit, hic iratus vapulabit.

DEMÆNETVS VBI D. H.] in quibus Demænetus dicitur habitare. I PVERE, P.] i puer, pulſa foreis. *puere*, antiquum FRANGIT] nimis acriter pultat. OHE,] ohe, interiectio ſatis aliquid eſſe dictum, aut factum, monentis. CENSEBAM] putabam te attigiſſe. PROPT. HVC Q. H.] propterea quia huc habebas iter. CONSERVAS M.] conſeruas appellat, quia eidem domino ſeruiunt. Sic apud Catullum, ianua Balbo ſeruiſſe dicũtur. *Ianua quam Balbo dicunt ſeruiſſe benignè Olim cum ſedes ipſe tenuit*, &c. ISTOC EXEMPLO] iſto modo. ITA HÆC MOR. EST IAN.] his moribus prædita, ianua eſt. CLAMAT,] vocat. CALCITRONEM] hominem, qui calcibus foreis alienas verberare ſoleat. calcitrationes, inquit Nonius, qui infeſtant calcibus. deinde profert hunc verſum. SI SIT DOMI, D
DICAM TIBI] id eſt, Si eſſet domi, non te celarem. ſed non eſt domi. In nonnullis libris adſcriptæ reperiuntur poſt *tibi*, duæ hæ voces, *non eſt*. NIHILO MAGIS INTVS EST.] Nihilo magis domi eſt ſeruus atriẽſis Saurea, quàm Demænetus. vt herus Demænetus, non eſt domi, ita neque Saurea atrienſis, domi eſt. IRE] ſubintell. ſe. QVOM ABIISSET, PÒST NON REDIIT?] id eſt poſtquàm abiit, an non rediit? Sic autem edendum curaui, cùm libri veteres alij haberent. *Quom veniſſet*: alij. *Quom auiſſet*. Nam *auiſſet* deprauatum u. pro b. hinc factum *veniſſet*. Vulgati autem habent *iuiſſet*: quod malim, quàm *veniſſet*. QVI PRO ISTVC?] qui pro? pro qui, id eſt, pro quo, ſeu pro qua re ἀναστροφή. MERCATV] id eſt, in mercatu. Nonius, *Mercatus*, locus eſt, in quo fit mercatura. Varro. *Vbi tum comitia habebant, ibi nunc fit mercatus*. NOSTER SAVREA] legendum fortaſſis eſt, *veſter*. MACILENTIS MALIS] deſcriptio formæ. VENTRIOSVS,] ventre prominente. TRVCVLENTIS OCVLIS] βλοσυρωπός, ſeu βλοσυρώπης. COMMODA] mediocri, tolerabili: NON POTVIT PICTOR] hyperbole. CASANTI CAPITE.] capite nutante & cadente: vultu demiſſo, ac deiecto, κατηφής. Idem Bacchid. *Subducunt lembum capitibus caſantibus*. Macrob. lib. 5. Satur. cap. 21. *Herculem verò fictores veteres non ſine cauſa cum poculo fecerunt, & nonnun-*

quam

A *quam casabundum, & ebrium: non solum quòd is heros bibax fuisse perhibetur*, &c. Varro lib. 6. Apud Nævium. *Risi egomet casabundum ire ebrium. Casabundum*, inquit, *à cadendo*. Sic autem hunc locum restitui, cùm in omnibus libris legatur *quassanti capite*, sine dubio mendosè. Nam primùm quassare caput est minantis. hîc autem tristitia significatur capitis deiectione. Deinde *quassanti capite* dici Latinè non potest, cùm *quasso, as*. sit verbum actiuum, & Latini dicant *aliquem quassare caput*, actiuè: non *aliquem esse quassante capite*. Postremò exempla à nobis collecta, perspicuè declarant, legendum *casanti capite*, à verbo *caso, as*, quod est à cado, is, vt docet Varro: quanquam apud Varronem mendosè legitur *cassabundum*, pro *casabundum* vnico. s. tristitiam autem, vultus & capitis demissione significari, declarant multis locis poetæ, & historici, & alij scriptores: sed paucis exemplis contenti simus. Homerus ἰλιάδ. ρ. de equis Achillis, mæstis Patrocli morte. Ὣς μένον ἀσφαλέως περικαλλέα δίφρον ἔχοντες, Οὔδει ἐνισκίμψαντε καρήατα: δάκρυα δέ σφι Θερμὰ κατὰ βλεφάρων χαμάδις ῥέε μυρομένοισι. id est, sic manebant equi, immotum currum tenentes, Terræ capitibus defixis: Lacrymæ autem eis calidæ è palpebris in terram manabant flentibus. Idem lib. ψ. de iisdem. Καὶ τώγ' ἑσταότες πενθείετον οὔδεϊ δέ σφι Χαῖται ἐρηρέδαται. τὼ δ' ἕστατον ἀχνυμένω κῆρ. id est, illi autem stantes lugebant. porrò terræ eis infixæ erant iubæ: ipsi verò stabant animo mærentes. Plato in Alci-

B biade secundo in princip. φαίνῃ γέ τοι ἐσκυθρωπακέναι τε καὶ εἰς γῆν βλέπειν, ὥς τις συννοούμενος. id est, videris sanè vultu mæsto esse, & terram intueri, vt aliquis in attenta cogitatione defixus. Plautus in Bacchid. *Subducunt lembum capitibus casantibus*. Idem ibid. *num qui nummi exciderunt, here, tibi, quòd sic terram obtuere? quid vos mæstos, tamque tristeis esse conspicor?* Cæsar lib. 1. de bello Gallico. *Animaduertit Cæsar, vnos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas cæteri facerent: sed tristeis capite demisso terram intueri*. Virg. lib. 7. Æn. *sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu*. Lucret. lib. 4. *oculis, nutúque cadenti*. ad quem locum quæ notauimus, legere licet. Quod autem apud Apuleium lib. 2. vulgo impressum est, *Tunc illa capite quassanti, abi, inquit, fatue: qui in domo funesta cenas & partes requiris. in qua tot iugis iam diebus ne fumus quidem visus est vllus*. legendum, *capite casanti*, id est, capite crebrò cadenti & nutanti. & lib. 8. ibi. *At ille diu capite quassanti, vos autem*, inquit, *de cibo, vel poculo, vel omnino vlla refectione nunc cogitatis? an nulli scitis, quo loco consederitis?* emendandum, *capite casanti*. Adde superioribus exemplis hoc ex Sophocle, in Antig. Σὲ δὴ σέ, τὴν νεύουσαν ἐς πέδον κάρα, φής, ἢ καταρνῇ μὴ δεδρακέναι τάδε; QVIQVI] id est, quisquis. OCCESSERIT] contra venerit, occurrerit. SI QVIDEM HERCLE ÆACIDINIS] quamuis Achilleis minis, animísque oppletus incedat: tamen si me iratus vel summis digitis attigerit, vapulabit. Achillis iracundia, nota. Homer. ἰλ. α. Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.

C &c. Horat. epist. ad Pison. de Achille. *Impiger, iracundus, inexorabilis, acer*. Idem epist. 2. lib. 2. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles*. Achillem autem, Æacidam dicunt Græci ab auo Æaco: Peliden, à patre Peleo.

LEONIDA, MERCATOR, LIBANVS.

QVid hoc est negotij? neminem meum dictum magni facere?
Libanum in tonstrinam vt iusseram venire, is nullus venit.
Næ ille edepol tergo & cruribus consuluit haud decorè.
ME. Nimis imperiosus est. LI. væ mihi hodie. LE. saluere iussi.
Libanum libertum. iam manúne emissus? LI. obsecro te?
D LE. Næ tu hercle cum magno malo mihi obuiam occessisti.
Cur non venisti, vt iusserā, in tonstrinam? LI. hic me moratust
LE. Siquidem hercle nunc summum Iouem te dicas detenuisse,
Atque is precator assiet, malam rem effugies numquam.
Tu verbero, imperium meum contemsisti? LI. perij, hospes.
ME. Quæso hercle noli Saurea mea caussa hunc verberare.
LE. Vtinam nunc stimulus in manu mihi sit. ME. quiesce, quæso.
LE. Qui latera conteram tua, quæ occalluere plagis.
Abscede, & sine me hunc perdere, qui semper me incendit ira,
Cui nunquam vnam rem me licet semel præcipere furi,
Quin centies eadem imperem, atque oggannia. itaque iam hercle
Clamore ac stomacho, non queo labori suppeditare.

Iussin' scelesté, ab ianua hoc stercus hinc auferri? A
Iussin columnis deiicier operas aranearum?
Iussine in splendorem dari bullas has foribus nostris?
Nihil est, tanquam si claudus sim, cum fusti est ambulandum.
Quia triduũ hoc vnum modò foro operam assiduam dedi absens,
Dum reperiam qui quæritent argentum in fœnus, hic vos
Dormitis interea domi, atque herus in hara, haud ædib. habitat.
Hem ergo hoc tibi. LI. hospes te obsecro defende. ME. Saurea oro
Mea caussa, vt mittas. LE. eho, ecquis pro vectura oliui
Resoluit? LI. resoluit. LE. cui datum est? LI. Sticho vicario ipsi B
Tuo. LE. vah delinire apparas. scio mihi vicarium esse,
Neque eo esse seruom in ædibus heri qui sit pluris, quàm ille est.
Sed vina heri quæ vendidi vinario Exareambo
Iam pro his satisfecit Sticho? LI. fecisse satis opinor.
Nam vidi huc ipsum adducere ad trapezitam, Exareambum.
LE. Sic dedero prius, quàm credidi, vix anno pòst exegi.
Nunc satagit, adducit domum, etiam vltro & rescribit nummos.
Dromo mercedem retulit. LI. dimidio minus opinor.
LE. Quid reliquom? LI. aiebat reddere quom extemplò redditũ esset.
Nam retineri, vt quod sit sibi operis efficeret, locatum.
LE. Scyphos quos vtendos dedi Philodamo, retulítne? C
LI. Non etiam. LE. hem non? si velis da, commoda homini amico.
ME. Perij hercle. iam hic me abegerit suo odio. LI. heus iam satis tu,
Audin' quæ loquitur? LE. audio, & quiesco. ME. tandem opinor
Conticuit. nunc adeam optimum est, priusquam incipit tinnire,
Quàm mox mihi operam das? LE. ehem optume, quamdudum tu aduenisti?
Non hercle te prouideram, quæso ne vitio vortas.
Ita iracundia obstitit oculis. ME. non mirum factum est.
Sed si domi est, Demænetum volebam. LE. negat esse intus. D
Verùm istuc argentum tamen mihi si vis denumerare,
Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.
ME. Sic potius, vt Demæneto tibi hæro præsente reddam.
LI. Herus istunc nouit, atque herum hic. ME. hero huic præsente reddam.
LI. Da modò meo periculo, rem saluam ego exhibebo.
Nam si sciat noster senex fidem non esse huic habitam,
Succenseat, cui omnium summam rerum ipsus, semper credit.
LE. Non magni pendo, ne duit, si non vult, sic sine adstet.
LI. Da inquam, vah formido miser ne hic me tibi arbitretur
Suasisse, sibi ne crederes. da quæso, ac ne formida.

Saluum

A Saluum hercle erit. ME. credam fore, dum quidem ipse in manu habebo.
Peregrinus ego sum, Sauream non noui. LI. at nosce sanè.
ME. Sit, non sit, non edepol scio. si is est, cum esse oportet.
Ego certè me incerto scio hoc daturum nemini homini.
LE. Hercle istum di omnes perduint, verbo caue supplicassis.
Ferox est, viginti minas meas tractare sese.
Nemo accipit, aufer te domum, abscede hinc: molestus ne sis.
ME. Nimis iracundè, non decet superbum esse hominem seruum.
LI. Malo hercle iam magno tuo, nunc isti nec rectè dicis.
Impure, nihili, non vides irasci? LE. perge porrò.
B LI. Flagitium hominis: da, obsecro, argentũ huic ne male loquatur.
ME. Malum hercle vobis quæritis. LE. crura hercle diffringentur,
Age impudice, ni istum impudicum percies. LI. perij hercle.
Scelestе non audes mihi scelesto subuenire?
LE. Pergin precari pessimo? ME. quæ res? tun' libero homini
Malè seruos loquere? LE. vapula. ME. id quidẽ tibi hercle fiet
Vt vapules, Demænetum simulac conspexero hodie.
In ius voco te. LE. non eo. ME. non is? memento. LE. memini.
ME. Dabitur pol supplicium mihi de tergo vestro. LE. væ,
Tibi quidem supplicium tibi carnifex de nobis detur?
C ME. Atque etiam pro vestris maledictis pœnæ pendentur mihi hodie?
LE. Quid verbero? ain tu furcifer? herum nosmet fugitare censes?
I nunc iam ad herum. quò vocas iamdudum, quò volebas.
ME. Nunc demum tamen nunquã hinc feres argẽti nummum, nisi me
Dare iusserit Demænetus. LE. ita facito, age ambula ergo.
Tu contumeliam alteri facias. tibi non dicatur?
Tam ego homo sum, quàm tu. ME. scilicet ita res est. LE. sequere hàc ergo,
Proficiscin. hoc nunc dixerim, nemo etiam me accusauit
Merito meo, neque me Athenis est alter hodie quisquam
D Cui credi rectè æquè putent. ME. fortassis. sed tamen me
Nunquam hodie induces vt tibi credam hoc argentum ignoto.
Lupus est homo homini, non homo, quom qualis sit, non nouit.
LE. Iam nunc secunda mihi facis. scibam huic te capitulo hodie
Facturum satis pro iniuria. quanquam ego sum sordidatus,
Frugi tamen sum, nec potest peculium enumerari.
ME. Fortasse. LE. etiam nunc dico: Periphanes Rhodo mercator
Diues, absente hero solus mihi talentum argenti
Soli annumerauit, & mihi credidit, neque deceptus in eo.
ME. Fortasse. LE. atque etiam tu quoque ipse si esses percunctatus
Me ex aliis, scio pol crederes, nunc quod fers. ME. haud negassim.

QVID HOC NEGOTII?] Hic Leonida mirè seruum atriensem Sauream simulat: atque A ex iis, quæ simulat, & quæ loquitur, quæ sint serui atriẽsis partes cognoscere licet. libet autem nuc etiam Columelæ verba adscribere de seruo atriensi, ex libro 12. cap. 3. *tum insistere atriensibus, vt suppellectilem exponant, & ferramenta detersa nitidentur atque rubigine liberẽtur, ceteráque si refectionem desiderent, fabris concinnanda tradantur.* Erat igitur seruus atriensis, seruus maior, seruus imperium habens in alios, columen familiæ, seruus denique alios seruos in officio retinẽs. NVLLVS VENIT] non venit, sic Terent. Andr. *Liberatus sum, Daue, hodie tua opera D. At nullus quidem.* vbi notat Donatus, nullus pro non. Idem Eunuch. *Nemini, tametsi nullus moneas.* Idem Hecyra. *si quæret me, vti tum dicas: si non quæret, nullus dixeris.* Plautus Cas. *Qui amat tamen hercle, & si esurit, nullus esurit.* Idem Bacchid. *tu nullus affueris; si nõ lubet.* Idem Rudente. *Ille, qui vocauit, nullus venit.* Apuleius lib. 8. *an nulli scitis; quo loco consederitis?* id est, an nõ scitis &c. NÆ ILLE ÆD. TERGO ET CR. CONS. H. D.] næ ille haud bene prospexit tergo suo & crurib. quia tergum quidem eius plagis variabitur multis: crura autem compedibus ferreis impedientur, & constringentur. NIMIS IMPERIOSVS EST] imperiosus, per se vitium sonat, vt imperiosus dominus, imperiosa Lacedæmoniorum maiestas apud Æmilum Probum: imperiosa Proserpina, & imperiosius æquor apud Horatium. SALVERE. IVSSI LIBANVM LIBERTVM.] verba sunt Leonidæ. Est autem ironia, qua significat, Libanum gerere se vt libertũ. IAM MANVNE EMISSVS?] B iámne liber es, qui mihi dicto audiens non sis? iámne libertate donatus es, qui imperium meum contemnas? OBSECRO TE] oratio eorú, qui vapulantes, deprecantur. sic Terent. Eunuch. *Fugitiue prodi, malè cõciliate. DO. obsecro. PH. oh. illud vide os vt sibi distorsit carnifex.* OBVIAM OCCESSISTI] obuiã occurristi. sic suprà proximè. SIQVIDEM HERCLE NVNC SVMM. I. &c.] ἀμφιλογία. quæ sic tollitur, si dicas hercle te à summo Ioue detentum esse &c. ATQVE IS PRECATOR ASS.] & si is quem dixi, Iupiter assit tibi deprecator, ne vapules, &c. MALAM REM] verbera, plagas, supplicium. EFFVGIES] euades. PERII, HOSPES] Libanus vapulans à Leonida, opem mercatoris implorat. QVI LATERA CONT.] quo stimulo latera confodiam, & cõminuam tua. QVÆ ORCALLVERE PL.] quæ callum cõtraxere, quæ obduruere verberibus, siue ictibus. Cicer. lib. 2. epist. ad Att. *De Statio manumisso, & nonnullis aliis rebus angor equidẽ: sed iam prorsus occallui.* Cornelius Celsus lib. 7. cap. 18. *Atque eius humoris species duæ sunt. Nam vel inter tunicas u increscit, vel in membranis, quæ ibi circa venas & arterias sunt, vbi hæ grauatæ occalluerunt.* PERDERE.] διαφθείρειν interimere. INCENDIT IRA.] Cicero de nat. Deor. Terẽt. Hecyr. *Quamobrẽ incendor ira, esse ausam facere hæc iniussu meo.* CVI NVNQVAM VNAM REM &c.] semper necesse habeo vnam rem semel atque iterum huic furi præcipere. PRÆCIPERE] quid sit præcipere, docuimus in commentar. Horat. furi. seruo furaci. C Virg. in Palæmone. *Quid domini facient, audent cùm talia fures?* ATQVE OGGANNIAM] atq. obstrepam, seu occlamem, gannire vulpium est. SVPPEDITARE] ἐπαρκεῖν satis esse, par esse. nam absolutè accipiẽdum. IVSSIN', SCEL.] Iussíne, ô scelestе, &c. Iussíne, dictũ. pro nónne iussi. de quo genere alibi diximus: & exstant exempla apud Lucret. complura, vt *Iámne vides igitur, paullò quod diximus antè &c.* libro primo. OPERAS ARANEARVM?] aranearum labores, id est, telas? interdum tales telæ etiam araneæ appellãtur. Catull. ad Fabullum. *nam tui Catulli Plenus sacculus est aranearũ.* Afranius apud Festum, in particula *Támne, Támne arcula tua, plena est aranearum?* & à Græcis ἀράχνια. Homer. ὀδυσ. Ὀδυσσῆος δέπου ἐυνὴ Κῆται ἐνευναίων χήτει ἀράχνια κεῖται ἔχουσα. Propert. libro 3. eleg. 4. *Putris & in vacuo texetur aranea lecto.* Iterum Plautus Sticho. *effert huc scopas simúlque arundinem, Vt operam omnem araneorum perdam, & texturam improbam.* vbi notat Nonius, vsurpatum esse *araneorum* in masculino genere à Plauto. Quin, nequid dissimulem etiam hoc loco, legit ille, *operas araneorum.* IN SPLENDOREM DARI] splendidas fieri perfricando. BVLLAS] bullæ sunt ornamẽta quædam valuarum, & forium, dictæ à similitudine tumorum paruorum, & fragilium, qui oriuntur subitò in aquis, & occidũt. D fortasse claui argentei, vel aurei, scutulati, aut rotundi. M. Tull. lib. 4. accus. *Nam bullas omnes aureas ex his valuis, quæ erant multæ, & graues, non dubitauit auferre.* CVM FVSTI,] cum scipione, quo nitar, si claudus sim. sed significat, sibi fustem semper esse gerendum, quo conseruos improbos verberet. Claudi autem fustem gestare solent, quo nitantur, propter imbecillitatem tibiarum. DVM REPERIAM, QVI QVÆ. ARG.] hæ quoque erãt serui atriensis partes, pecuniam herilem fœnori dare. IN HARA] in stabulo porcorum. M. Tull. or. in Pison. *Epicure noster, ex hara producte, non ex schola.* Varro lib. 2. de re rust. cap. 4. *In haris ostium esse oportet, & limen inferius altum palmipedale, ne porci ex hara, cum mater prodit, transilire possint.* HAVD ÆDIBVS] nõ dixit haud in ædibus, sed *haud ædibus*, vt sit hæc sententia, tam immundæ sunt ædes, vt hara videantur esse, non ædes. HEM ERGO HOC TIBI.] Hic iterum Libanus vapulat. nam hæc verba sunt verberantis. sic in Casina. *Hem tibi.* CL. *Quid istunc tibi factio est?* alij legunt vtrobique *en.* non *hem.* ECQVIS PROVECTVRA OL. RESOLVIT] nũquis creditor id, quod debet pro vectura olivi, reddidit ac renumerauit? resoluere, est id quod debetur, & quod creditũ est, reddere. Quòd autem Turnebus vult legi, *rem soluit*, fallitur. Plautus iterum Epidico, *Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolui. Manibus his dinumeraui.* Idẽ Menæchm. *Perdormisco, si resolui argentũ cui debeo.* VICARIO IPSI TVO.] vicarius seruus, est serui ordinarij seruus. DELENIRE] θέλγειν. demulcere,

A demulcere, blandis verbis capere. SED VINA HERI QVAE VEND. &c.] ordo est, scd iámne pro iis vinis Sticho satisfecit Exareambus vinarius, quæ vina heri Exareambo illi vendidi? VINARIO] οἰνοπώλῃ. NAM VIDI HVC IPSVM &c.] nam vidi Exareambum huc adducere ipsum (Stichum) ad trapezitam, vt scilicet Exareambus sese apud trapezitam obligaret, & datis sponsoribus in diem certum caueret, nominibus in codice argentarij perscriptis, pecuniam Sticho ab argentario solutum iri. vel sic, vidi Exareambum adducere Stichum ad argentarium, vt apud eum Sticho solueret, nempe per nouationem, & delegationem. Soluebant enim olim apud argentarios factis nominibus, sine pecuniæ illius interuentu. SIC DEDERO PRIÙS] malim dare, quàm hac conditione, atque hoc pacto credere, nêpè vt tantò pòst quàm credita à me pecunia est, exigam. Camerarius sic, sic dedero prius, quàm vendidero. NVM SATAGIT.] nunc curat nummos reddendos, nunc demum per argentarium satisfacit. ADDVCIT DOMVM ETIAM VLTRO] proinde ac si dicat, mirum est illum vltro per argentarium soluere, & nô sæpe appellatum, atque adeò flagitatum, magnum facit, quod vltrò per trapezitam resoluit. RESCRIBIT NVMMOS] per trapezitam resoluit, non pecunia numerata. Terent. Hecyra. *Sed transi sodes, ad forum, atque illud mihi argentum iube rursum rescribi Phormio.* Horat. sat. 3. lib. 2. *Putidius multo cerebrum est, mihi crede Perilli, Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.* ad
B quem locum plura. DROMO MERCEDEM RETTVLIT?] Dromo inquilinus, qui conduxit ædeis, seu ædium partem, seu tabernam aliquam, mercedémne ædium, seu tabernę retulit? QVID RELIQVOM?] quid? reliquom dimidium quãdo afferet? AIEBAT REDDERE QVOM EXTEMPLO REDD.] aiebat se mercedē, redditū, seu relaturum, cùm primùm pro opere, quod sibi faciendum locatum, id est, traditum esset, pecunia reddita esset. NAM RETINERI, VT, QVOD SIT SIBI OPERIS EFF. LOC.] nam dicebat se retineri, id est, impediri, seu prohiberi, quominus reliquum dimidium debitæ mercedis redderet, vt efficeret id operis, quod sibi faciẽdum locatum esset: vel dicebant, sibi retineri, neque reddi, quod sibi deberetur pro opere, quod faciendum mercede pacta suscepisset, vt opus sibi locatum, nondum à se perfectum, efficeret. licet etiam intelligere hunc Dromonem fuisse seruum Demæneti, aut eius vxoris, eundémque opificem, eiúsque operas alicui fuisse à seruo atriensi locatas certa mercede: totam autem mercedem seruo atriensi cum nondum retulisse, quia totum opus, quod faciendum suscepisset, nondum effecisset. VT, QVOD SIT SIBI OP. EFF. LOC.] oratio implicata. hic enim ordo est, vt, quod sit sibi operis locatum, reficeret. SCYPHOS QVOS VTENDOS D.] ordo est, quos scyphos vtendos dedi Philodamo, eos scyphos retulítne? vel
C sic: Philodamus eósne scyphos retulit, quos ei Philodamo vtendos dedi? *vtendos dedi*, id est, cõmodaui, seu commodato dedi. NON ETIAM] id est, nondum. non etiam nunc. SI VELIS, DA: COMMODA HOM. A.] ironia est. proinde ac si ita dicat: i nunc, & si velis, da vtẽdum, commoda homini amico. significat non esse cõmodandum amicis, quãdo ita sunt in reddendo negligentes. sed videtur legendum, *si velis dare, commoda homini amico.* vt sit hæc sententia, quisquis commodaturus est amico, hoc statuat, nihil esse commodandum amico, quod ei nolit dare: quia amici, quod sibi vtẽdum datur, proinde accipiunt, ac si donatū sibi sit. SVO ODIO] sua multa, & odiosa loquacitate. sua molestia, atque vt ita dicam, importunitate. Terent. Hecyra. *Tundendo atque odio denique effecit senex.* Idem Phorm. *Pergit hercle: tu nunquam tuo odio vinces me.* Plautus Curcul. de lenonibus. *vti muscæque, culicésque, pedésque, pulicésque, Odio, & malo, & molestiæ: bono vsui, estis nulli.* TINNIRE] strepere, garrire indesinenter, & clarè loqui. Translatio est à metallis, & maximè ab ære, quod dicitur tinnire, cùm pulsatum sonat. Ex quo tintinnabulum. Iterum Plautus in Casina. *Obse iam satis vxor, est. comprime te: nimium tinnis.* Prologo Pœnuli. *Matronæ tacitæ spectent, tacitæ rideant: Canora hic voce sua tinnire temperent.* QVAM MOX MIHI OP. D.?] Quàm mox mihi aureis vacuas præbes? quando tandem me loquentem audies? PRO-
D VIDEREM] præuiderem. NE VITIO VORTAS] Ne adscribas contumaciæ, aut superbiæ. ITA IRACVND. OBSTITIT OC.] vt metus, ita & ira, & verò multomagis, turbat oculos, eísque impedimento est, quominus acutè cernant. NEGAT ESSE INTVS.] negat Libanus eum esse domi. DINVMERARE.] dissoluere. REPR. ISTHVC TIBI N. SOLVT. R. F.] repromittam tibi neminem amplius isto nomine petiturū, téque omni obligatione liberum, ac solutum præstabo. Idem in Curcul. *Ego habeo tibi res soluta'st recte bellator vale.* Cicero ad Atticum lib. 6. *Igitur meo decreto soluta re Scaptio, statim, quàm id decretum rectum sit, tu iudicabis.* MEO PERICVLO] ea lege vt periculū subeā, si minus rectè ei solueris. OMNIVM SVMMAM RERVM.] totam rem domesticā: omneis rationes rei familiaris. NE DVIT] ne dederit. Festus *duis duas habet significationes, nam & pro bis ponebatur, & pro dederis.* SALVVM HERCLE ERIT] quod Leonidæ numeraueris rectè, solutum erit: neque periculum est, ne abs te repeti possit. CREDAM FORE, &c.] credam fore saluum, &c. Animaduerte Plautū non facere homines planè stolidos & hebetes. nam stolidus, & valde pinguis fuisset hic mercator, seu mercatoris seruus, si continuò, & primo aduentu pecuniam Leonidæ numerasset. ME INCERTO] dum incertus & ignarus ero. me incerto sunt ablatiui casus absolutè positi. PERDVINT] perdiderint. SVPPLICASSIS:] supplicaueris. FEROX EST, VIGINTI M.] eò ferox, id est, superbus, & elato animo, est, quòd xx. minas, quæ meæ sunt, ipse tractat. Sed cur

suas esse dicit? quia seruus dotalis est, aut certè, quia se Sauream esse simulat. Saurea enim seruus dotalis erat, eique hæ viginti minæ numerari debebât. NEMO ACCIPIT, &c.] nunc Leonidas simulat, se non accepturum, etiam si sibi dentur. AVFER TE DOM.] abi hinc domum. ISTI NEC RECTÈ DICIS.] isti maledicis. sic suprà & item sæpè. NON VIDES IRASCI?] non vides eum irasci? PERGE PORRÒ.] Hæc loquitur Leonidas, ita, vt audiat Libanus, & spectatores, non mercator. FLAGITIVM HOMINIS.] homo turpissime, & inhonestissime. CRVRA HERCLE DIFFR.] subintell. tibi minatur Libano, se ei crura diffracturum, ni mercatorem, percutiet. IMPVDICE] Libane. ISTVM] hospitem. PERCVTIES] sic habent nostri ferè omnes libri veteres, & omnes vulgati, Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses. nonnulli veteres, vt edidit Camerarius, *percies*. quod equidem non improbo: sed hæc scriptura probabilis est. Quod si quis *percies* malet: intelligemus sententiam obscœnam subesse: hoc modo, *nisi percies*: id est, nisi subigis. Licet etiam pūctum collocare post distringentur, eadem scriptura seruata, vt sit ἀποσιώπησις, & aliquid subintelligatur. NON AVDES.] οὐκ ἐπιτολμᾶς. οὐ τολμᾷς MIHI SCELESTO] mihi infelici, cui dij sunt irati, vt scelesto. QVÆ RES?] quænam hæc res est? quid hoc sibi vult? TVN' LIB. H. M. SERVOS LOQ.?] túne seruus homo maledicis homini libero? NON EO.] serui non eunt in ius: sed licet cum eorum dominis agere, & ius suum noxali persequi actione. MEMENTO] aurem tibi vello, seu prehendo, vt memineris. DABITVR, POL, SVPPL. M. DE. T. V.] mihi profectò pœnas dabitis de tergo vestro. VÆ TE TIBI Q. SVPPL. &c.] sic legendum arbitror. *væ tibi. Quid enim supplicium tibi, carnifex, de nobis detur?* PENDENTVR] soluentur, luentur. HERVM NOSM. F. C.] putas nos herum fugere, aut extimescere? proinde quasi dicat: herum neque fugimus, neque timemus. AMBVLA ERGO.] ad herum. TV CONTVM. ALT. F. TIBI NON DICATVR?] duo sunt, vt ex hoc loco intelligere licet, contumeliam facere, & cōtumeliam dicere. hoc in verbo, illud in facto positum est. contumeliosus autem facto est is, qui liberum verberat: quo modo hîc mercator adolescens, à seruo verberatus est. PRÆFISCINE HOC NVNC DIXERIM:] id est, præfatus, vt absit verbo inuidia: præfatus aliquid, quo depellam à me fascinum. Dicitur autem præfiscini, & præfiscine, vt docet Carisius Titinius in Setina. *Paula mea, amabo, pol tu ad laudem addito præfiscini, ne puella fascinetur.* Præfiscine Afranius in consobrinis. *Scis habitum, ita, vt nunc est, præfiscinè.* Natum autē ex eo, quòd veteres existimabant, laudes immodicas habere vim fascināndi, nisi, qui laudabatur, aliquo amuleto præmunitus, & quasi præcinctus esset. Hinc illud Virgilij in Mœlib. *Aut si vltra placitū laudarit, baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.* Dictum autem præfiscinè quasi præfascinè. Nam qui aliquid magni vel de se, vel de altero, quem amabant, locuturi erant, inuidiam, & fascinū sibi, aut illi metuētes, & sese, aut illum ab illis malis præmunientes, vel in sinum suum despuebant, vel aliquid simile faciebant, vel talia quædam præfabantūr, præfiscine hoc nunc dixerim: absit verbo inuidia. vtitur eadem hac voce in Rudente: *vt sine labore hanc extraxi præfiscine?* præfiscine igitur, seu præfiscini, id est, præposito, seu prius inuocato Fascino fascini deo, ad depellendum fascinum: vel prestò sit Fascinus, qui fascinum depellat. Sed hac de re plura in commentariis Horatianis ad illum locum, oda 8. epod. *Minúsve languet fascinum?* Sic autem hîc esse legendum vidit Adr. Turneb. & primus omnium docuit Aduers. libro 24. cap. 31. INDVCES] ὑπάξεις, adduces. LVPVS EST HOMO HOMINI, &c.] homo homini infestus, inimicus, & ferus est, non amicus, neque humanus, cùm est ignotus. Prouerbij locum obtinet, *homo homini lupus*: cui aduersatur illud, *homo homini deus.* IAM NVNC SECVNDA MIHI F.] iam nunc, me ista secunda oratione placas, & mihi satisfacis. allegoria est à sacrificātium more sumpta: qui, si prima hostia non litassent: secundam adhibebant: quæ succidanea dicebatur. Sic enim Festus, *succidanea hostia*, inquit, *hostia dicebatur, quæ secundo loco cædebatur, sic appellata à succidendo.* commemorat & Seruius succidaneam hostiam, ad illum locum lib. 8. Æneid. *& cæsa iungebant fœdera porca.* In his autem verbis *secunda mihi facis*. Vox *secunda*, est septimi casus: & subintelligitur *hostia*. Porrò autem totus hic locus ironia vrbanitatis Plautinæ plena tectus est. Significat enim seruus, mercatorem non contentum prioribus iniuriis, & contumeliis, nouas sibi alias facere, & dicere. SCIBAM.] sciebam. HVIC TE CAPITVLO, &c.] te huic seruulo satisfacturum. SORDIDATVS] veste sordida & pannosa amictus. NEC POTEST PECVL. ENVM.] & peculium meum est innumerabile. ἀμφιβολία. Nam intelligi potest vtrunque & nullum ei suppetere peculium: Nam quod nullum, aut nihil est, numerari non potest: & multum: nam quod est multū, ægrè numerari potest. NEQVE DECEPTVST IN EO] neque in eo deceptus est. SCIO POL, CREDERES N. Q. F.] scio, profectò mihi crederes, id est, meæ fidei committeres id, quod nunc fers. HAVD NEGASSIM] haud negauerim.

ACTVS

A # ACTVS TERTIVS.

CLEÆRETA lena, PHILENIVM meretrix.

NEQVEON' ego te interdictis facere mã-
suetam meis?
An ita tu es animata, vt qui expers matris
imperij sies?
PHI. Vbi piem Pietatem, si isto more mora-
tam tibi
B Postulem placere mater, mihi quo pacto
præcipis?
CLE. An decorum est aduersari meis te præce-
ptis? PHI. quid est?
CLE. Hoccine est pietatem colere, matris imperium minuere?
PHI. Neque quæ rectè faciunt culpo, neque quæ delinquunt, amo.
CLE. Satis dicacula es amatrix. PHI. mater is quæstust. mihi,
Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.
CLE. Ego te volui castigare, tu mi accusatrix ades.
PHI. Neque edepol te accuso, neque me id facere fas existimo.
Verùm ego meas queror fortunas, quum illo, quem amo, prohi-
C beor.
CLE. Ergo vna pars orationis de die dabitur mihi.
PHI. Et meam partem loquendi, & tuam trado tibi.
Ad loquendum, atque ad tacendum, tu te habeas portisculum,
Quin pol si reposiui remum sola ego in casteria
Vbi quiesco, omnis familiæ caussa consistit tibi.
CLE. Quid ais tu, quam ego vnam vidi mulierem audacissimam?
Quoties te vetui, Argyrippum filium Demæneti
Compellare, aut contrectare: colloquíue, aut contui?
Quid dedit? quid deportari iussit ad nos? an tu tibi
D Verba blanda esse aurum rere? dicta docta pro datis?
Vltro amas, vltro expetissis. vltro ad te arcessi iubes.
Illos qui dant, derides: eos, qui deludunt, deperis.
An te id exspectare oportet, si quis promittat tibi,
Te facturum diuitem, si moriatur mater sua?
Ecastor nobis periculum magnum & familiæ portenditur,
Dum eius exspectamus mortem, ne nos moriamur fame.
Nunc adeò nisi mihi huc argenti affert viginti minas,
Næ ille ecastor hinc trudetur largus lacrymarum foras.
Hic dies summust apud me inopiæ excusatio.
PHI. Patiar, si cibo carere me iubeas mater mea.
CLE. Non veto te damare qui dant, qui amentur gratia.

P H I. Quid si hîc animus occupatust mater? quid faciã? mone. C L. hem A
Meum caput contemples, si quidem ex re consultas tua.
P H I. Etiam opilio qui pascit, mater, alienas ouis,
Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.
Sine me amare vnum Argyrippum animi caussa quem volo.
C L E. Intrò abi, nam te quidem edepol nihil est impudentius.
P H I. Audientem dicto mater produxisti filiam.

NEQVEON' EGO TE INTERDICTIS] interdictũ ab interdicendo factum: vt edictum ab edicendo. interdico autẽ, idem ferè valet, quod veto: edico idem ferè, quòd iubeo: vnde edicta, & interdicta prætorum. Terentius Hecyra. *Interdico, ne extulisse extra adeis puerum vsquam velis.* ad quem locum Donatus. Alij interdicta dicta volunt ab interim dico. sed videtur legendum, *sed interdictis*, vt constet versus. Camerarius lectionem receptam seruat. ita tamen, vt *te* maneat integrum, B neque patiatur συναιρέσιν à vocali sequente exceptum. FACERE MANSVETAM] mansuefacere, domare. AN ITA TV ES ANIMATA, VT] an ita affecta es, vt quæ matris imperio non pareas? vt qui, pro vt quę. Hęc autem idcirco dicũtur à lena matre, quòd filium vetuerat, Argyrippum, quem illa ex animo amabat, & cui gratis se commodare volebat, domum intromittere. VBI PIEM PIETATEM, &c.] id est, qua in re pietatem colam, si postulem me isto modo, quo modo præcipis, moratam tibi placere? Ita ferè Nonius in verbo *piem*. quod interpretatur, colam. & hunc locum profert. sed licet etiam sic hunc locum explicare, vbi propitiam reddam, & placem pietatis deam pietatem, si postulem, &c. vt suprà. significat autem Phileniam, se piam esse, & piè facere non posse, si matri obtemperãs Argyrippum eiiciat. POSTVLEM PLACERE.] subintel. me. *postulem* autem, id est, æquum existimem: ἀξιοίην. non enim assentior Nonio, qui in verbo *postulare* hunc versum proferens, interpretatur, *velim*, quanquam non lõgè abest à sentẽtia. PIETATEM COLERE.] videtur interpretari, quod à filia dictum est, *piem pietatem*. MATRIS IMPERIVM MIN.] matris imperium negligere. NEQVE QVAE RECTÈ F.] significat, tum demum esse parentibus obtemperandũ, si recta imperent, & si rectè præcipiant. DICACVLA] dicaces, inquit Donatus, ad prologum Eun. dicti, qui C salibus iocosis maledicunt. hinc dicaculi. Filiam autem mater amatricem appellat, dicacitatem eius retundens. est enim indecorum meretrici, quam amatores expetere debeãt, esse amatricem, & viros vltro amare. MATER IS QVÆSTV'ST. M.] mater, is quæstus est mihi me dicaculam esse. vel sic, dicacitas mihi quæstuosa est. vel sic, id mihi quæstuosum est, amatores amando, & blandiendo quærere. nullo alio quæstu vitam tolerare possum. nisi mihi amatores concilicm, & alliciam. TV MI ACCVSATRIX ADES.] hæc eò dicit mater, quòd filia suprà dixerat, neque quæ delinquunt, amo. significabat enim, matrem delinquere, quæ Argyrippum, adolescentem bene de se meritum eiecisset. MEAS QVEROR FORTVNAS.] meam vicem queror: meam sortem deploro. verbum *queror* iunxit cum accusandi casu. vt suprà in Amphit. *queri seruitutem*. & item sæpe alij boni scriptores. QVOM ILLO QVEM AMO PROHIB.] Virgil. Æneid. *hospitio prohibemur arenæ*. Cæsar lib. 4. de Bello Gallico. *agricultura prohiberi.* Idem ibidem, *petebant, vti ad eos equites, qui agmen antecessissent, præmitteret, eósque pugna prohiberet*. ERGO VNA PARS DR.] Si tu assiduè & continenter isto modo loquêris: ergo mihi vsque ab initio diei semel duntaxat loqui licebit. DE DIE] ab initio diei. Catul. ad Portium, & Sorr. *Vos conuiuia lauta sumptuose de die facitis*. ET MEAM PARTEM LOQ.] non solùm tuam lo- D quendi partem tibi relinquo, verùm etiam meam tibi cedo. AD LOQVENDVM ATQVE AD T.] idem ferè dicit aliis verbis. hæc enim sententia est, tu ipsa ius ac potestatem habeas, & orationis imperãdæ, & silentij indicendi. Portisculus, vt docet Festus ex Ælio Stilone, est, qui in portu modum dat classi. id autem est malleus: cuius meminit Cato in dissuasione de rege Attalo, & vectigalibus Asiæ. *C. Licinio pratore, remiges scripti ciues Romani sub portisculum, sub flagrum conscripti, venière passim.* Nonius autem, *portisculus*, inquit, *propriè est hortator remigum*, id est, *qui eam perticam tenet, quæ portisculus dicitur: quæ excursum, & exhortamẽta moderatur*. deinde hunc versum, cum superiore profert. QVIN POL SI REPOSIVI REMVM, &c.] allegoria est etiam à re nautica, qua significat Phileniam, cùm quæstum corpore facere desinit, cùmque vel sola quiescit, & cessat: totam familiæ rem, & rationem quiescere, ac cessare: & non esse iam, vnde familia alatur. *reposiui* autem, antiquè dictum, pro reposui. sic Catullus in carmine seculari. *Quam mater prope Deliam Deposiuit oliuam*. Plautus millies. vnum, & alterum exemplum ponam in Curcul. *triginta minas, Quas ego apud te deposiui*. in Mostell. *Ecce autem hic deposiuit caput*. in Mil. glor. *de meo nihil hu nouum apposiui*. IN CASTERIA.] Casteria, vt docet Nonius, locus est, vbi, cùm nauigatio conquiescit, remi, & gubernacula conquiescunt. Deinde profert hunc locum. Putant quidam scribendum schasteria: vt sit græca vox χαστηρία autem, funis est, vel trochlea, qua aliquid vel intendendo

A tendendo attollitur, vel laxando demittitur. COMPELLARE.] alloqui. VERBA BLANDA] quæ Argyrippus, scilicet. DICTA DOCTA PRO D.] dicta docta, id est dicta lepida, erudita, & vrbana, pro datis habes? Idem Menæchm. *Dictum facessat doctum, & discaueas malo.* Ennius. *Haud doctis dictis certantes, sed maledictis.* VLTRO AMAS.] eo suprà appellauit eam amatricem. vltrò amare autem non ex disciplina meretricia, debent enim potius amorem simulare, & interdum non amando amatores irritare, & excruciare. ILLOS QVI DANT] diabolum, adolescentem. EOS, QVI DELVD.] Argyrippum. DEPERIS] perditè amas. vsque ad interitum amas. AN TE ID EXSPECT. OP. SI QVIS PR.] sententia est. An te expectare oportet, subintell. dum fiat, si quis promittat tibi te locupletaturum, vbi mater sua diem suum obierit? significatur Argyrippus, qui magna & multa Philenio pollicitus erat, si sibi mater aut pater moreretur. PORTENDITVR] porrò ostenditur. hinc dicta portenta. DVM EIVS EXSPECT. M.] quidam libri habent, Demæneti si exspectemus mortem. LARGVS LACRYMARVM,] qui nihil largitur præter lacrymas. Virgil. Æneid. xj. *Largus opum.* talia sunt illa, *prodigus æris, anima prodigus.* apud Horat. *& alieni appetens, sui profusus.* apud Salluft. infrà non longè, idem nomē iunxit cū sexto casu, ibi, *vt opera largus est nocturna?* HIC DIES SVMMV'ST, &c.] sic hunc versum explico. inopiæ excusatio, apud me dies hic est supremus, &
B vltimus: hoc est, mortis instar est. qui mihi inopiam suam excusat, quíque negat se nobis quidquam dare posse propter inopiam, is mihi quodammodo mortem denuntiat. Alij quidam sic. qui mihi inopiam excusat, ei hic dies postremus erit, quo me cōueniat, vel quo eum salutatione dignum putem. PATIAR, SI CIBO, &c.] non solum id patiar, si me Argyrippo, quem amo, carere iubeas, sed etiam si cibo. TED AMARE.] te amare. QVI DANT, QVA AMER.] qui dant ea, propter quæ digni sint, qui amentur. qui tantum dant, vt digni sint, quamobrem amentur. qua gratia, id est, propter quā causam. HIC] in Argyrippo. OCCVPATV'ST] amore. MEVM CAPVT CONTEMPLES,] meum caput fac contempleris, quod canū est: & fac cogites, fore, vt tu quoque canescas, & senescas. quare dū ætate integra es, tuis rationibus consule, & rem tuam bene gere. Profert hunc locum Nonius in verbo *contemplo.* CONSVLTAS.] deliberas, consilium quæris. OPILIO] ouium pastor. Virgil. Gallo. *Venit & opilio, tardi venere bubulci.* Varro lib. 2. de re rust. princip. *ignorantes non idem esse agriculturam, & pastionem. alius enim opilio, & arator.* PECVLIAREM.] eximiam, immò dic, propriam, & quæ sit in eius peculio. sic infrà in Aulul. *gallus gallinaceus, qui erat anui peculiaris.* QVI SPEM SOLETVR S.] qua spem suam sustentet, pascat, fallat. sic Terent. Hecyra. *Ergo propterea te sedulò. Et moneo, & hortor, ne*
C *cuiusquam te misereat, Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.* P. *vtin' eximium neminem habeam?* ANIMI CAVSA] libidinis causa. AVDIENTEM DICTO] obedientem. PRODVXISTI FIL.] in verbo *produxisti,* inest ἀμφιλογία. nam producere dicuntur lenones: hinc productores appellantur, quos Græci προαγωγοὺς appellant. & producere liberos dicuntur parentes, qui suscipiunt, & efferunt in luminis oras. Est etiam producere foras, & palàm, & in medium ducere: vt producere testem & producere histrionem in proscenium.

LEONIDA, serui duo. LIBANVS.

PErfidiæ laudes, gratiásque habemus meritò magnas,
Quum nostris sycophantiis, dolis, astutiísque.
Scapularum confidentia, virtute vlmorum freti,
Aduorsum stimulos, laminas, crucésque, compedésque
D Neruos, catenas, carceris, numellas, pedicas, boias,
In doctorésque acerrimos, gnarósque nostri tergi
Qui sæpe antè in nostras scapulas cicatrices indiderunt,
Es nunc legiones, copiæ, exercitúsque eorum
Vi pugnando, periuriis nostris, euge, potiti.
Id virtute huius collegæ, meáque comitate,
Factum est. LI. qui me vir fortior est ad sufferendas plagas?
LE. Edepol virtutes qui tuas nunc possit collaudare,
Sicut ego possum, quæ domi duellíque malè fecisti,
Næ illa edepol pro merito nunc tuo memorari multa possint.
Vbi fidentem fraudaueris. vbi hero infidelis fueris:
Vbi verbis conceptis sciens libenter periuraris.

Vbi parietes perfoderis, in furto vbi ſis prehenſus. A
Vbi ſæpe cauſſam dixeris pendens aduerſus octo,
Artitos, audacis viros, valentis, virgatores.
LI. Fateor profectò vt prædicas, Leonidas, eſſe vera.
Verùm edepol næ tua etiam quoque malefacta iterari multa
Et verò poſſunt, vbi ſciens fideli infidus fueris:
Vbi prehenſus in furto ſies, & manifeſtò verberatus,
Vbi periuraris, vbi ſacro manus ſis admolitus,
Vbi heris damno, moleſtiæ, & dedecori ſæpe fueris.
Vbi creditum tibi quod ſit, tibi datum eſſe pernegaris.
Vbi amicæ, quàm amico tuo fueris magis fidelis.
Vbi ſæpe ad languorem tua duritia dederis octo B
Validos lictores vlmeis affectos lentis virgis,
Num malè relata eſt gratia? vt collegam collaudaui?
LE. Vt méque téque maximè, atque ingenio noſtro decuit.
LI. Iam omitte iſta, atque hoc quod rogo reſponde. LE. rogita quoduis.
LI. Argenti viginti minas habéſne? LE. ariolare.
Ædepol ſenem Demænetum lepidum fuiſſe nobis.
Vt aſſimulabat Sauream med eſſe: quàm facete?
Ægrè nimis riſum continui, vbi hoſpitem inclamauit,
Quòd ſe abſente mihi fidem habere noluiſſet.
Vt memoriter me Sauream vocabat atrienſem! C
LI. Manedum. LE. quid eſt? LI. Philenium éſtne hæc quæ intus exit?
Atque Argyrippus vnà. LE. os opprime, is eſt, ſubauſcultemus.
Lacrymantem lacinia tenet lacrimas. quídnam eſſe dicam?
Tacitè auſcultemus. LI. atat modò enim hercle in mentem venit.
Nimis vellem habere perticam. LE. qoi rei? LI. qui verberarem
Aſinos, ſi fortè occœperint clamare hinc ex crumena.

D

PERFIDIÆ LAVDES] Decepto mercatore, præda onuſti Leonidas & Libanus, perfidiæ gratiam habent ſuáſque virtutes prædicant. *Perfidia* dandi caſus eſt. SCAPVLARVM CONFIDENTIA,] id eſt, ſcapularum fiducia: vel, vt Nonius hunc verſum proferens ſcapularum patientia, & duritia. ſume ἀπὸ κοινοῦ, freti. VIRTVTE HVMERORVM FRETI,] & freti virtute humerorum. hæc ideò dicit, quòd tantum facinus auſi ſunt, etiam virgarum & plagarum ante oculos propoſito periculo: quas ſcapulis, atque humeris ſuis tolerare, ac perferre parati ſint. Sic autem legendum, nõ, vt vulgò virtute *vlmorum*: quod cùm mihi iampridem veniſſet in mentem, magna voluptate affectus ſum, cùm Simeonẽ Boſium in eadem ſententia fuiſſe, eandem coniecturam feciſſe cognoui. *Vlmorum* autem ferri non poteſt. quid eſt enim *virtute vlmorũ freti?* nempe virtute virgarũ ex vlmis factarũ freti. Atqui non ſunt auſi tantum, ac tale facinus hi ſerui virgarum virtute freti, ſed ſuarum ſcapularum, ſuorúmque humerorum, quibus virgas, & verbera, & flagra forti animo perferre poterunt. licet tamen etiam legere, *virtute armorum*, vt armorum ſit patrij caſus à recto numeri multitudinis, *armi*, id eſt, humeri: vnde dicta ſunt arma, vt docet Feſtus. ſic enim ille. *Arma propriè dicũtur ab armis, id eſt, humeris, depẽdentia.* Animaduertendum eſt autem ſententiam ab hoc loco ſuſpenſam eſſe, vſque ad *potiti*. in quo ſubintell. *ſunt*, vel eſſe *ἀνακόλουθον*, vt poſtea pluribus verbis docebimus. QVOM ADVERSVM STIMVLOS,]

A STIMVLOS,] quib. fodiemur. enumerat hic multa cruciamentorũ & tormentorũ genera, quibus serui improbi, & liberi malefici torquebantur. Sic autẽ legendũ est, non vt vulgò. *Qui aduersum*, vel *Qui*, siue *Quom* delendũ, vel Qui pro quo modo accipiendum, vt Bosio videbatur. LAMINAS] candenteis, quibus vremur. Laminæ, tenues æris, seu ferri tabulæ, quæ calefactæ, & candentes corporibus maleficorum admouebantur. M. Tull. de suppliciis. *Quid cum ignes candentésque lamina, ceterique cruciatus admouebantur?* Lucret. lib. 3. *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tada.* NVMELLAS.] Nonius. *numella*, inquit, *machina genus ligneum ad discruciandos noxios paratum: quò & collum, & pedes immittunt.* deinde hunc locum profert Festus. *Numella*, inquit, *genus vinculi, quo quadrupedes deligantur.* PEDICAS] pedum vincula, compedes. BOIAS,] Festus. *boia, genus vinculorum, tam ligneorũ, quàm ferreorum.* IN DOCTORÉSQVE ACERR.] & aduersus doctores acerrimos. significat lorarios, & virgatores, qui seruos in maleficio, aut facinore aliquo deprehensos, loris, aut flagris, aut virgis cædebant: quos Plautus facetè, & vrbanè doctores appellauit, quia periti erant verberandi, & quia, vt subiicit, horum seruorum terga probè norant, quippe quæ sæpenumerò verberarant. Turnebus lib. 24. aduers. cap. 31. doctores existimat esse à Plauto dictos propterea, quia doctores, maximè ij, qui sunt sæuiores, & plagosiores, discipulos, suos virgis cædere solent. Camerarius verò *indoctores*, vno vocabulo legendum suspicatur: & per indoctores, verberatores significari existimat, à verberum strepitu, quem Græci κλωσμὸν appellant, de qua scriptura iudicet lector. Ego *doctores* magis probo, ea quam dixi, sententia. doctoribus autem acerrimis opponuntur blandi doctores, quos commemorat Horatius. GNARÓSQVE NOSTRI TERGI] & quibus nostrum tergum est notum, quippe quod sæpe illi ceciderunt, & conciderunt loris: vel qui, vt statim subiicit, sæpe anteà in nostras scapulas plagas intulerunt, atque inflixerunt: ex quibus cicatrices obductæ exstiterunt, & diu remanserunt. CICATRICES] vibicũ, quæ consanuerunt, notas. vel cicatrices pro vibicibus vsurpauit. EÆ NVNC LEGIONES, COPIÆ, EXERCITÚSQVE EORVM, &c.] hîc est ἀνακόλουθον. nam cùm antecedãt nominatiui, numeri multitudinis, ideóque debeat subsequi verbũ tertiæ personæ, numeri eiusdẽ: perturbata orationis forma, infert præterea alios nominatiuos pluraleis, *Ea nũc legiones*, &c. qui totã orationẽ obscurãt. Quod arbitror à Plauto de industria factũ, vt exprimat affectũ serui lætitia elati, quòd Mercatore circumuento, & pecunia interuersa, id, quod volebat, consecutus sit. Sed vt nunc ad huius loci explicationẽ veniamus, legiones, & copias appellat, stimulos, laminas, cruces, &c. suprà enumerata, eæque nunc legiones, inquit, copiæ exercitúsque eorum doctorum, potiti, subintellige, sunt, id est, in nostram potestatem, ditionémque venerunt, vi pugnando, periuriis nostris: vt eorum omnium cruciamentorum compotes sumus. Omnino malim legi, *exercitúsque nostrûm*, vt *potiti* cohæreat cum patrio casu *nostrûm*. sic enim loqui solet Plautus, *potitus est hostium*, id est, in hostium potestatem peruenit. Quidam doctus, idémque amicus meus putabat legendum, sublato anacolutho, *Eas nunc legiones, copias, exercitúsque eorum, vi pug.* &c. hac sententia, *Quum nostris sycophantiis*, &c. *Scapularum confidentia, virtute humerorum freti*, &c. nũc eas legiones copias, exercitus eorum, vi, pugnando, periuriis nostris potiti sumus, id est, expugnauimus, & cepimus. EVGE] interiectio lætitiam indicans interposita. MEÁQVE COMITATE] meáque opera, dum me comem, & facilem præbeo. QVI ME VIR F.] *qui* pro quis. DOMI, DVELLÍQVE.] domi, bellíque. NÆ ILLA ÆDEPOL PRO M. N. T. M. M. P.] legendum censeo: *Na ille ædepol pro merito nunc tuo memorare multa possit.* alioquin oratio est anacoluthos. Nam nullum verbum est cum quo cohærere possit nomen, seu pronomen, antecedens relatiuum, *qui*. nisi fortè aliquis dicat, *qui*, positum esse, pro *quis*, & hæc esse legenda interrogando, hoc modo, *virtutes quis tuas nunc possit collaudare, sicut ego possum? qua domi, bellique fecisti? Na illa*, &c. Alij *qui* pro *siquis* positum volunt: quod mihi valde inusitatum videtur. Tunc autem sic poterit hic locus explicari. *Ædepol si quis est, qui tuas virtutes nunc collaudare possit, sicut ego possum, qua domi, bellique fecisti, collaudare: na illa, abs te domi, bellíque abs te fortiter facta, pro tuo merito multa nunc commemorari possint.* FIDENTEM] fidem tibi habentem, tibi credentem. VERBIS CONCEPTIS SCIENS LIB. PEIER.] verbis conceptis iurare, est alio præeunte, & iusiurandum dictante secundum vsitatam verborum formulam, quæ talis erat, ex animi mei sententia iuro, iurare: quod iusiurandum, qui seruat: religiosus & pius est, hoc est εὐορκεῖ, qui non seruat, conceptis verbis peierat, ἐπιορκεῖ. M. Tull. Off. 3. *non enim falsum iurare, periurare est, sed, quod ex animi tui sententia, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere, periurium est.* Idem in Cluent. P. Affricanus. *cum esset censor, & in equitum censu C. Licinius. Sacerdos prodiisset, clara voce, vt omnis contio audire posset, dixit, se scire illum verbis conceptis peierasse.* Auctor incertus, qui scripsit ludum in mortem Claudij Cæsaris. *Nam posteaquàm in senatu iurauit, se Drusillã vidisse calum ascendentem, & illi pro tam bono nuntio nemo credidit, quod viderit: verbis conceptis affirmauit, se non indicaturum, etiam si in medio foro hominem vidisset occisum.* Plautus Bacchid. *Ego iusiurandum verbis conceptis dedi*, &c. Idem in Mercatore. *conceptis verbis iam iusiurandum dabo, Me nunquam quicquam cum illa.* Idem Pseud. *Iurastin' te illam nulli venditurum, nisi mihi? BA. Fateor. CA. nempe conceptis verbis.* VBI PARIETES PERFOD.] Cicero in Vatinium. *Licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris.* Τοιχωρυχεῖν, dicunt vno verbo Græci perfodere parietes: & τοιχωρύχοι vno

vocabulo, parietum perfossores. CAVSAM DIXERIS] te verbis defenderis: pro te dixeris: accusatus responderis. Nam reorum est posteaquam accusati sunt, causam dicere, vt crimina sibi illata diluant. PENDENS] pendens per pedes, vt suprà. *Nudus, vinctus, centum pondo es, quando pendes per pedes.* ADVERSVS OCTO ARTITOS, &c.] Sic legendum est, vt rectè emendauit Adr. Turnebus lib. 24. Aduers. cap. 31. *artitos* autem, vt idem explicat, id est, omnibus artibus instructos, παντέχνους, δαιδάλους, vel dic potius, artitos virgatores, id est, peritos virgatores, vel artitos viros, huius artis peritos viros, quæ ad cædendum, & verberandum pertinet. viros arte verberandi instructos, atque ornatos. Festus, *artitus, bonis artibus instructus.* VIRGATORES] lorarios, qui virgis cædunt. ETIAM QVOQVE] ἐκ παραλλήλου. ET VERÒ] & verè. ET MANIFESTÈ VERBERATVS] iocus. proinde ac si dicat, non obscurè, sed manifestò verberatus. Et fortasse cùm dicturus fuisset, *vbi prehensus in furto fies manifesto*, per metathesim quandam aut palillogiâ, dixit, vbi prehensus in furto fies, (subintell. manifesto) & manifestò deprehensus. VBI SACRO MANVS SIS ADMOLITVS.] vbi rei sacræ manus admoueris. vbi rem sacrã contrectaris, & sustuleris. TIBI DATVM ESSE PERNEGARIS] abiuraris, abnegaris. VBI SÆPE AD LANGVOREM TVA DVR. DEDERIS, &c.] ad languorem dederis, id est, defatigaris, languidos reddideris. TVA DVRITIA] σῇ χαμμυνίῃ, vt dicam ὁμηρικῶς. tui tergi duritie, qua fretus plagis non cedis. VLMEIS AFFECTOS LENTIS VIRGIS.] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti. quæ scriptura si recta est, sic videtur explicanda, *affectos virgis*, idest instructos virgis, tenenteis virgas, vel onustos virgis. Sed assentior Simeoni Bosio, qui legendum censet, *vlmeis affectus lentis virgis*: vt sit hæc sententia, vbi sæpe tui tergi duritia ad languorem dederis octo validos lictores, affectus virgis, id est cæsus virgis &c. sic dictum scilicet affectus virgis, vt affectus ærumnis, morbo, molestia, difficultatibus, iniuria, & similibus. LENTIS] mollibus, flexilibus. Sic Virgil. dixit lentam salicem, lentum vimen, &, quod magis ad hunc locum pertinet, lentum flagellum, lib. 7. Æneid. ibi, *sed hac lento mos est aptare flagello.* NVM MALE REL. EST GRATIA?] nonnè præclarè par pari retuli? ATQ. INGEN. NOSTRO D.] Puto legendum *atque ingenium nostrum decuit*, non vt habent nonnulli libri etiam veteres *ingenio nostro.* nam copulationis particula postulat similem casum. Cùm igitur antecesserint accusatiui, *méque téque*, debet necessariò sequi accusatiuus, & ita legi, *vt méque téque atque ingenium nostrum decuit.* Nisi dicamus, per metalepsin dictum esse à Plauto, *vt méque téque atque ingenio nostro decuit*, idest, dignum fuit: vt intelligamus, *méque téque*, esse ablatiui casus, & item, *ingenio nostro.* Quoniam igitur Latinè dicimus *dignum fuit me, & te, & ingenio nostro: decuit me* autem, *& te, & ingenium nostrum*, tantum valet. quantum illud superius, *dignum fuit me & te & ingenio nostro*: per metalepsin, vt dixi, casum, quem postulabat, *dignum fuit*, tribuit verbo *decuit*. Hac vna, vt arbitror, ratione, hæc lectio defendi potest. Alioqui legendum, *atque ingenium nostrum decuit*. Taleis autem metalepseis apud scriptores reperiri constat. vno, & altero exemplo contentus erit lector, quæ à Cicerone sumam. Sic igitur ille, lib. 2. de Finib. loquens de Aristippo, & Cyrenaïcis: *quos non est veritum*, inquit, *in ea voluptate, quæ maxima voluptate sensum moueret, summum bonum ponere.* En tibi, quis non videt Ciceronem dixisse μεταληπτικῶς, *quos non est veritum*, pro *quos non puduit*, vel, *quos non est puditum?* Idem in Lucullo. *Talia autem neque esse, neque videri possunt, eorũ ratione, qui illa visa, è quibus omnia decreta sunt nata, negant quidquã à falsis interesse.* Perspicuè per metalepsin dixit *à falsis interesse*, pro *à falsis differre.* HABÉSNE?] id est nónne habes? vt intelligamus subiiciendã responsionẽ aientem. ARIOLARE.] ariolaris, diuinas: ariolus es. ÆDEPOL SENEM DÆM. &c.] subintelligendum verbum aliquod, appàret, videmus, aut videre licet, perspicuum est, & simil. VT ASSIMVLABAT SAVREAM MEDESSE!] quàm pulchrè simulabat me Sauream, seruum atriensem esse! ÆGRÈ NIMIS] nimis ægrè: valdè ægrè. INCLAMAVIT,] conuiciis, & maledictis insectatus est. Sic Festus in verbo inclamare, sine dubio hunc locum Plautinum spectans, vt sæpè aliàs. INTVS EXIT?] domo exit? OS OPPRIME.] tace. SVBAVSCVLTEMVS] ex occulto loco auscultemus. LACINIA TENET LACR.] tenet Argyrippum abeuntem, per laciniam, id est, partem vestis flexuosam, sinuosam, apertam, & quasi laceram. Lacinia dicta est à lacerando, teste Festo, in verbo *lacerare.* M. Tullius filius Tironi. *Videor enim videre ementem te rusticas res, cum villico loquentem, in lacinia seruantem ex secunda mensa semina.* M. Tullius lib. 3. de Orat. *Nam illud alterum genus, quod est, temporibus, locis, reis definitum, obtinent, atque id ipsum Lacinia.* Plautus Mercat. *At tu adepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi.* QVI] qua. ASINOS] nummos pro asinis solutos. Iocus. CLAMARE] rudere.

A ARGYRIPPVS, PHILENIVM, LIBANVS, LEONIDA.

AR. CVr me retentas nunc? PHI. quia tui amans abeuntis egeo.
AR. Vale. PHI. aliquanto amplius valerem ego, ſi tu hîc maneres:
AR. Salue. PHI. ſaluere me iubes, qoi tu abiens affers morbum?
AR. Mater mihi ſupremum tua dixit, domum ire iuſſit.
PH. Acerbum funus filiæ facit, ſi te carendum eſt.
LI. Homo hercle hinc extruſuſt foras. LE. ita res eſt. AR. mitte quæſo.
B PH. Quò nunc abis? quin tu hîc manes? AR. mox, ſi voles, manebo.
LI. Audin' tu hunc? opera vt largus eſt nocturna? nunc enim hic eſt,
Negotioſus interdius. videlicet Solon eſt,
Leges vt conſcribat, quibus ſe populus teneat. gerræ.
Qui ſeſe parêre ápparent huius legibus, profectò
Nunquam bonæ frugi ſient, dies noctéſque potent.
LE. Næ iſte hercle ab iſta non pedem diſcedat, ſi liceſſit,
Qui nunc feſtinat, atque ab hac minatur ſeſe abire.
LI. Sermoni iam finem face tuo, huius ſermonem accipiam.
AR. Vale. PHI. quò nunc properas? AR. bene vale, apud Orcum te vidèbo.
C Nam equidem me iam quantum poteſt, à vita abiudicabo.
PH. Cur tu obſecro immerito meo me morti dedere optas?
AR. Ego te? quam ſi intelligam deficere vita, iam ipſe
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.
PH. Cur ergo minitaris tibi te vitam eſſe amiſſurum?
Nam quid me facturum putas, ſi iſtuc quod dicis, faxis?
Mihi certum eſt, efficere in me omnia eadem quæ tu in te faxis.
AR. O melle dulci dulcior mihi tu es. PHI. certè enim tu vita es
Mihi, complectere. AR. facio lubens. PHI. vtinam ſic efferamur.
D LE. O Libane Libane, vt miſer eſt homo qui amat! LI. imò hercle verò
Qui pendet, multo eſt miſerior. LE. ſcio qui periculum feci.
Circumſiſtamus alter hinc, hinc alter appellemus.
LI. Here ſalue. LE. ſed num fumus eſt hæc mulier quam amplexare?
AR. Quidum? LI. quia oculi ſunt tibi lacrymantes, ego rogaui.
AR. Patronus qui vobis fuit futurus, perdidiſtis.
LI. Equidem hercle nullum perdidi, ideo quia nunquam vllum habui.
LE. Philenium ſalue. PHI. dabunt di quæ velitis, vobis.
LI. Noctem tuam & vini cadum velim, ſi optata fiant.

AR. Verbum caue faxis verbero. LI. tibi equidem, non mihi opto. A
AR. Tum tu igitur loquere quod lubet. LI. hunc hercle verberare.
LE. Quísnam istuc accredat tibi, cinæde calamistrate?
Tun' verberes, qui pro cibo habeas te verberari?
AR. Vt vestræ fortunæ meis præcedunt Libane longè
Hodie qui nunquam ad vesperum viuam. LI. quapropter quæso?
AR. Quia ego hanc amo, & hæc me amat: huic quod ego dem, nusquã quicquam est.
Hinc me damantem ex ædibus deiecit huius mater.
Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt, B
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi se daturum dixit.
Vt hanc ne quóquam mitteret, nisi ad se, hunc annum totum.
Videtin viginti minæ quid pollent, quídve possunt?
Ille qui illas perdit, saluus est: ego qui non perdo, pereo.
LI. Iam dedit argentum? AR. non dedit. LI. bono animo es, ne formida.
LE. Secede huc Libane, te volo. LI. si quid vis. AR. obsecro vos.
Eadem istac opera suauius est complexos fabulari.
LI. Non omnia eadem æquè omnibus here suauia esse scito.
Vobis est suaue amantibus complexos fabulari. C
Ego complexum huius nihil moror, meum autem hic aspernatur.
Proinde istud facias ipse, quod faciamus nobis suades.
AR. Ego verò & quidem edepol lubens, interea si videtur
Concedite istuc. LE. vin' herum deludi? LI. dignust sanè.
LE. Vin faciam vt me Philenium præsente hoc amplexetur?
LI. Cupio hercle. LE. sequere hàc. AR. ecquid est salutis? satis locuti.
LL. Auscultate, atque operam date, & mea dicta deuorate,
Primùm omnium seruos tuos nos esse non negamus: D
Sed si tibi minæ viginti argenti proferentur,
Quo nos vocabis nomine? AR. libertos. LE. non patronos?
AR. Id potius. LE. viginti minæ hîc insunt in hac crumina,
Has ego, si vis, tibi dabo. AR. di te seruassint semper,
Custos herilis, decus popli, thesaurus copiarum,
Salus interioris corporis, amorísque imperator:
Hîc pone, hîc istam colloca cruminam in collo planè.
LE. Nolo ego te, qui herus sis. mihi onus istuc sustinere.
AR. Quin tu labore liberas te, atque istam ponis in me.
LE. Ego baiulabo: tu, vt decet dominum, ante me ito inanis.

Quid

A AR. Quid nunc? quid est? quin tradis huc cruminam ære pressatam?
LE. Hanc, cui daturus, hanc iube petere atque orare mecum.
Nam istuc procliue est, quod iubes, me planè collocare.
PHI. Da meus ocellus, da mea rosa, da mi anime, da mea voluptas.
Leonida, argentum mihi. ne nos deiunge amantis.
LE. Dic igitur me tuum passerculum, gallinam, coturnicem,
Agnellum, hœdillum me tuum dic esse, vel vitellum.
Præhende auriculis, compara labella cum labellis.
AR. Ten osculetur verbero? LE. quàm verò indignum visum est?
Atqui pol hodie non feres, ni genua confricantur.
AR. Quid vis? egestas imperat, fricentur, da nunc quod oro.
B PHI. Age mi Leonida, obsecro fer amanti hero salutem.
Redime istoc beneficio te ab hoc, & tibi eme hunc isto argento.
LE. Nimis bella es atque amabilis: & si hoc esset meum, hodie
Nunquam me orares, quin darem: nunc illum te orare, meliu'st.
Illic hanc mihi seruandam dedit. I sanè bella belle.
Cape hoc sis Libane. AR. furcifer etiam me delusisti?
LE. Nunquam hercle facerem, genua ni tam nequiter fricares,
Agesis. tu in partem nunc iam hũc delude, atque hanc amplexare.
LI. Taceas, me spectes. AR. quin ad hunc, Philenium, aggredimur:
Virum quidem pol optimum, & non similem furis huius.
C LI. Inambulandum est. nunc mihi vicissim supplicabunt.
AR. Quæso hercle Libane sis, herum tuis factis sine sospitari.
Da mihi istas viginti minas. vides me amantem egere.
LI. Videbitur, factum volo, redito huc conticinio.
Nunc istanc tantisper iube petere atque orare mecum.
PHI. Amandóne exorarier te vis, an osculando?
LI. Immò verò vtrunque. PHI. ergo obsecro te, & vtrunque nostrûm serua.
AR. O Libane mi patrone, mihi trade istuc. magis decorumst,
Libertum potius quàm patronum onus in via portare,
D PHI. O Libane ocellus aureus, donum decúsque amoris.
Amabo, faciam quod voles. da istuc argentum nobis.
LI. Dic igitur me tibi anaticulam, columbam, vel catellum,
Hirundinem, monedulam, passerculum pusillum.
Fac proserpentem bestiam me duplicem vt habeam linguam.
Circundatóque me brachiis, meum collum circumplecte.
AR. Ten' complectatur carnifex? LIB. quàm verò indignus videor?
Ne istuc, nequicquam dixeris tam indignum dictum tu in me,
Vehes pol hodie me, si quidem hoc argentum ferre speres.
AR. Ten' ego veham? LI. tun' hoc feras argentum hinc aliter à me?

AR. Perij hercle. verùm siquidem est decorum herum vehere seruom, A
Inscende. LI. sic isti solent superbi subdomari.
Adsta igitur, vt consuetus es puer olim, scis vt dicam?
Hem sic, abi, laudo. nec te equo magis est equus vllus sapiens.
AR. Inscende actutum. LI. ego fecero, hem quid istuc est? vt tuincedis,
Demam hercle iam tibi de ordeo. tolutim ni badissas.
AR. Amabo Libane, iam sat est. LI. nunquam hercle hodie exorabis.
Nam iam calcari quadrupedem agitabo aduorsum cliuum,
Tum postea ad pistores dabo, vt ibi cruciere currens.
Asta, vt descendam nunc iam in procliui, quanquam nequam es.
AR. Quid nunc quoniam ambo, vt est libitum, nos delusistis,
Datísne argentum? LI. siquidem mihi statuam & aram statuis, B
Atque vt Deo mihi hîc immolas bouem: nam ego tibi salus sum.
LE. Etiam tu here istunc amoues abste, atque ipse me aggredire?
Atque illa, sibi quæ hîc iusserat, mihi statuis nunc, supplicásque.
AR. Quem te autem nominem deum? LE. Fortunam atque Obsequelam.
AR. Iam istoc es melior. LI. an quid est homini salute melius?
AR. Licet laudem fortunam, tamen vt ne salutem culpem.
PHI. Ecastor ambæ sunt bonæ. AR. sciam, vbi boni quid dederint.
LE. Opta id quod vt contingat tibi vis. AR. quid si optaro? LE. eueniet.
AR. Opto annum hunc perpetuum mihi huius operas. LE. impetrasti. C
AR. Ain verò? LE. certè, inquam. LI. ad me adi vicissim atque experire.
Exopta id quod vis maximè tibi euenire, fiet.
AR. Quid ego aliud exoptem amplius, nisi illud, cuius inopiast?
Viginti argenti commodas minas, huius quas dem matri?
LI. Dabuntur, animo sis bono, facilè exoptata obtingent.
AR. Vt consueuere, homines salus frustratur & fortuna.
LE. Ego caput huic argento fui hodie reperiundo.
LI. Ego pes fui. AR. qui nec caput, nec pes sermonum apparet.
Nec quid dicatis, nec me cur ludatis scire possum. D
LI. Satis iam delusum censeo, rem vt est, nunc eloquamur.
Animum Argyrippe aduorte sis. pater nos ferre hoc iussit
Argentum ad te. AR. vt tempore, oportunéque attulistis!
LI. Hîc inerunt viginti minæ bonæ, mala opera partæ.
Has tibi nos pactis legibus dare iussit. AR. quid id est, quæso?
LI. Noctem huius & cœnã sibi vt dares. AR. iube aduenire quæso.
Meritissimo eius quæ volet faciemus, qui hosce amores
Nostros dispulsos compulit. LE. patieris Argyrippe
Patrem hanc amplexari tuum? AR. hæc facilè faciet, vt patiar.
Leonida cure, obsecro. patrem huc orato vt veniat.
LI. Iamdudum est intus. hàc quidem non venit, angiporto

A Illac per hortum,circuit clam,ne quis se videret
Huc ire familiarium,ne vxor resciscat,metuit.
De argento enim si mater tua sciet vt sit factum. AR. eia,
Benedicite,ite intrò citò,valete. LE. & vos amate.

ALIQVANTO AMPL. VAL. EGO SI TV HIC M.] profert Nonius in verbo
manen. SALVE.] vale, & salue dicebãt in discessu. ABIENS] tuo abitu,seu discesiu.
AFFERS MORBVM?]creas morbum? SVPREMVM]supremum, id est,vltimũ, subintell.
vale hoc modo.mater tua mihi supremú vale dixit.Alij referũt hoc ad ea,quę scripsit Varro lib.
5.de lingua Latina his verbis.Suprema,summum diei.hoc tempus duodecim tabulæ.dicunt esse
occasum solis : sed posteà lex prætoria id quoque tempus iubet esse supremum , quo prætor in
comitio supremam pronuntiauit populo. ACERBVM FVNVS F.F.] immaturum funus
filiæ facit. Virgil.lib. 6. Æn. *Quos dulcis vita exsortes , & ab vbere raptos Abstulit atra dies, & funere
mersit acerbo.* facere funus autem dixit etiam in Menech.quanquam translatè. *fecisti funus, absente*
B *me,prandio.* EXTRVSVST FORAS] extrusus est foras. Sic autem legendum,non,vt vulgò,
exclusust foras. Sic suprà, *Næ ille ecastor hinc trudetur largus lacrymarum foras.* Idem in Casina. fit quod
futurum dixi, incenatum senem foras extrudunt mulieres. Idem in Mil.glor. *Hercle lepidam occa-
sionem,vt mulierem extrudam foras.* in Pœnulo. *ita me dij amabũt,vt ego,si sim Iuppiter, iam hercle ego illam
vxorem ducam,& Iunonem extrudam foras.* MOX]paullò pòst:vesperi,noctu. Et verò quidam le-
gi volũt,*noctu*,&c.alij, ne tam longè discedãt à scriptura recepta *nox,si voles*,&c.*Nox* autem dixe-
runt veteres pro noctu. exempla petat, qui volet è legib.12.tab. AVDIN' TV HVNC, VT
OP. LARG. EST N.] hoc eò dicit Libanus de Argyrippo , quod Philenio dixerat se mox,
vel noctu apud eam mansurum , quasi nunc interdiu esset occupatus : noctu autem vacuus.au-
dín' tu,Leonida,inquit Libanus,quàm sit largus,id est,profusus operæ nocturnę Argyrippus?id
est,quàm non parcat operæ suæ nocturnæ? iocus est in Argyrippum, qui à Philenio noctem,&
concubitum præcipuè expetit. Iam serui Leonidas , & Libanus , cùm audiant & videant Argy-
rippum , ab eo neque videntur, neque loquentes audiuntur. NVNC ENIM HIC EST
NEGOT. INTER] ironia est.nunc enim,interdius,id est,interdiu,hic Argyrippus,negotiosus
est, id est, occupatus , & negotiis impeditus est. VIDELICET SOLON EST,] scilicet Ar-
C gyrippus, non est Argyrippus , sed Solon, Atheniensium legislator. interdiu igitur negotiosus
est,vt leges conscribat.ironia est mera. QVIBVS SE POPVLVS TENEAT.] quibus legi-
bus populus contineatur,& coërceatur. GERRÆ] Festus.Gerræ , crates vimineæ sunt. A-
thenienses,cùm Siracusas obsiderent,& crebrò gerras poscerent:irridentes Siculi gerras clami-
tabant. Inde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemtis dicantur. QVI SESE PA-
RERE APP.] antiquè dictum,pro,qui parére ápparent,id est,părent. HVIVS] Argyrippi,
quem suprà iocans Solonem appellauit. NVNQ. BONÆ FR. S.] si legislator, nequam
est:leges quoque eius nequá,& malę sint,necesse est.quare qui talibus legibus parere studeat,
nunquam frugis sit,sed nequam , & improbus, nempe gerro,ganeo, vinosus , &c. NON PE-
DEM DISCEDAT.] hyperbole, non pedem,ne pedem quidem.id est , ne minimum quidem
interuallum. SI LICESSIT] si licuerit. QVI NVNC FESTINAT,&c.] ostẽdit aman-
tium leuitatem , qui modò minantes se in perpetuum amicas suas relicturos , continuò ad eas
quasi adamantinis vinculis retracti,reuertuntur. Sic Horat. Oda xj. epod. *Vbi hæc seuerus te palàm
laudaueram,iussus abire domum:ferebar incerto pede Ad nõ amicos,heu,mihi posteis, & heu,Limina dura*,&c.
exemplo est & ille Phædria,apud Terent.in Eunucho.& Propert.lib.2.eleg.25. *Sed tamen obscura*
D *teritur rubigine mucro Ferreus,& paruo sæpe liquore silex: At nullo dominæ teritur sub limine amator.Restat &
immerita sustinet aure minas.Vltro cõtemtus rogat,& peccasse fatetur Læsus,& inuitis ipse redit pedibus.* AD
ORCVM TE VIDEBO] apud inferos te videbo. Hæc dicit,quasi primo quoque tempore
sibi manus allaturus,& se ipse exanimaturus,quemadmodũ deinceps subiicit. QVANTVM
POTE'ST] quàm primùm : quàm citissimè fieri potest. A VITA ABIVDICABO] à vita
separabo,& segregabo,tralatio à iudiciis,aut iudicum sententiis,quibus adiudicant, & abiudi-
cant.M.Tull.Or.de leg.Agraria contra Rull.ad populum. *Iudicabit Alexandriam regis esse : à populo
R. abiudicabit.* Idem lib.1.accus.*Neque tanta fortunis omnium pernicies potest accidere, quàm opinione popu-
li R.rationem veritatis,integritatis, fidei,religionis,ab hoc ordine abiudicari.* IMMERITO MEO] præ-
ter meritum meum. Sic dictum,immerito,vt iniussu,& incultu,& similia. Sall.de bello Iugurt.
*Cæterum ingenium, quo neque melius , neque amplius aliud in natura mortalium est , incultu atque socordia
torpescere sinunt.* MORTI DEDERE] Virgil. Georg.4. *dede neci.* EGO TE] Ego te dede-
re neci opto? non est ita. DEFICERE VITA] λειποψυχεῖν. IAM IPSE VITAM
MEAM TIBI LARG.]quod fecit Alcestis Admeto viro suo,& fratrẽ Pollux alterna morte
redemit, vt ait Virgil. TE VITAM ESSE AMISSVRVM?]te vitam esse profusurum,
ac proiecturum? Horat.Sat.1.lib.1. *is neque limo Turbatam haurit aquã, neque vitam amittit in vndis.*
FAXIS] feceris. MELLE DVLCI DVLCIOR M. T.] hyperbole. Homer. ἰλιάδ. A.

τοῦ τῷ ἀπὸ γλώσσης γλυκίων μέλιτος ῥέεν αὐδή. VTINAM SIC EFFERAMVR] in A rogū. Terent. Andr. *Effertur: imus.* M. Tull. in orat. pro Flacco *atq. hic Dorylensis nuper cùm efferretur magna frequentia, consessúque vestro, mortis illius inuidiam in L. Flaccum Lælius conferebat.* lib. 3. de Nat. deorum. *Cur Maximus filium extulit consularem?* sic autem nempe inter nos complexi. Tale quiddam optat Propertius lib. 2. eleg. 15. *Atque vtinam harenteis sic nos vincire catena Velles, vt nunquam solueret vlla dies.* QVI PENDET] seruus, qui pendet, manibus ad trabem adstrictis, & ita vapulat. suprà. QVI PERICVLVM FECI] qui expertus sum. CIRCVMSISTAMVS: ALTER HINC ABI] sic debent hæc interpunctione distingui. circunsistamus: comma: alter hinc, distinctionis nota: alter hinc, altera nota: appellemus. QVIDVM?] qua ratione istuc rogas? QVIA OCVLI SVNT TIBI LACRYMANTES] locus παρὰ προσδοκίαν: nam aliud respōsum exspectabat Argyrippus, aliud respōdet Libanus. loci autē ratio ex eo nata, quòd fumus lacrymas cōmouet. Horat. Sat. 5. lib. 1. *lacrymoso non sine fumo.* PATRONVS, QVI VOB. FVIT FVTVR. PERD.] ordo est, eum perdidistis, qui vobis patronus fuit futurus. id est, qui vos libertate donaturus fuit. Hîc antecedēs congruit cum relatiuo, vt fieri solet apud Plautum, qua de re aliàs. EQVIDEM HERCLE NVLLVM PERDIDI, &c.] locus ex ambiguo, patronus enim & eum significat, qui altera ex parte respondet liberto, quomodo Libanus accipit: & eum, qui clienti, quo modo Argyrippus accipiebat. Negat igitur Libanus se vllum patronū amisisse, quippe qui nullum habuerit: nullum autem habuit, qui semper seruus fuit, neque vnquam manumissus fuit. Licet tamē dicere, iocum, si quis hic iocus est, in eo consistere, quòd Argyrippus se patronum his seruis futurum fuisse, atque idcirco eos patronum perdidisse dicit: Libanus autem negat se perdidisse, quod nunquam habuit, quasi ea sola perdamus, quæ habemus, non quæ habituri sumus. HABVI] legendum fortassis est *habuui*, pro *habui*, vt ne versus claudicet. DABVNT, DI QVÆ VELITIS, VOBIS] verba bene precantis. NOCTEM TVAM,] concubitum tuum. Sic infrà non longè. *Noctem huius, & cenam sibi vt dares.* Idem in Trinummo, *nox datur: ducitur familia tota.* Horat. epod. od. 15. *Nec feret, assiduas potiori te dare noctem,* &c. Propert. lib. 2. eleg. 17. *Mentiri noctem, promissis ducere amantem,* &c. VERBVM CAVE FAXIS.] caue, verbum vnum feceris: caue mutias. HVNC HERCLE VERB.] repete ἀπὸ κοινοῦ libet. ACCREDAT] credat. Horat. epist. ad Vuallam, lib. 1. *Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.* CINÆDE] Cinædi, inquit Nonius, dicti sunt apud veteres, saltatores, vel pantomimi ἀπὸ τῦ κινεῖν τὸ σῶμα. al. τὰ κῶλα. Deinde profert locum ex Aulul. *Ita fustibus sum mollior magis, quàm vllus cinadus.* Verumtamen etiam pueri molles, & impudici, cinædi appellantur, παρὰ τὸ κινεῖν τὰ αἰδοῖα. Catull. ad Thallum, *Cinade Thalle, mollior cuniculi capillo, Vel anseris medullula, vel inaula tenella, Vel pene languido senis, situque araneoso,* &c. Atque ita accipi arbitror. CALAMISTRATE.] Calamistris inuste, & crispate. *Calamistrum,* inquit Nonius, *Fistula breuis, qua cirri continentur.* Immo calamistrata, acus sunt, quibus calefactis capilli crispantur. M. Tull. de Cæsare in Bruto. *Sed dum voluit alios habere parata, vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratū fortasse fecit, qui volent illa calamistris inurere:* &c. Idem in oratore. *Tum remouebitur omnis insignis ornatus, quasi margaritarum: ne calamistri quidē adhibebuntur.* Hinc Calamistratus. Idem pro Sextio. *Alter vnguentis affluens, calamistrata coma,* &c. Idem post reditum, in Sen. *Cur in lustris & heluationibus huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tandiu cessauit?* QVI PRO CIBO HABEAS TE VERBERARI?] cui instar cibi sit verberari? qui pascaris verberibus, vt cibo? *verberari* autem quidam hîc accipiunt, pro præcidi, & pædicari: quemadmodum & suprà *verberare* fortassis pro præcidere accipiendū est. VT VESTRÆ F.] Vt, id est, quàm, ὡς legendum admiratiuè. HINC MEDAMANTEM EX ÆDIB.] Hinc, ex ædibus, idem valent, sed hoc notius: *medamantem,* autem pro me amantem, & similia sexcenta, à Plauto vsurpata sunt. DEIECIT] al. disiecit, al. eiecit. libri veteres habent *delegit*: planè, vt opinor, mendosè. AD MORTEM APPVLERVNT.] ad mortem adegerunt. IPSI] Philenij matri. VT HANC NE Q. M.] Hac lege, vt mater ne vllum in locum, aut ad vllum hominem mitteret, nisi ad se. QVID POLLENT?] quantum virium habent! QVI HAS PERDIT,] qui has profundit, & largitur lenæ, diabolus. SALVVS EST:] quia fruetur Philenio. sic suprà. *Et profectò, nisi illud perdo argentum, pereundum est mihi.* BONO ANIMO ES.] bono animo esto. *es* hîc est imperatiui modi, præsentis temporis. nam *esto*, est futuri. Notat Donatus ad illud simile, immò planè idem, Terent. in Adelp. *Bono animo es, duces vxorem hanc.* SI QVID VIS] subintell. ad te eo, & secedo, vt audiam, quæ me vis. verba sunt ad audiendum, & consistendum parati. contrà *nunquid vis?* & *nisi quid vis*, abeuntis, seu abire volentis. OBSECRO VOS] sermo hominis aliquid mirantis, atque etiam improbantis. EADEM ISTAC OPERA,] Hoc eo dicit, quòd Leonidas, & Libanus, collatis capitibus colloquebātur. Dicit igitur Argyrippus, eos debuisse vna, eadémque opera complexos. inter se, confabulari, & id eis suauius futurum, cùm capita inter se ita collata haberēt, vt viderentur inter se osculari. VOBIS] tibi, & Philenio, amantibus, qui amatis inter vos. NIHIL MOROR] non curo, negligo: vel nihili facio. Horat. ep. 15. lib. 1. *nam vina nihil moror illius ora.* QVOD FACIAMVS, NOBIS SVADES,] quod vt faciamus, nobis suades. HERVM] herum minorem, Argyrippum. hæc dicuntur à seruo suppressa voce, ne Argyrippus exaudiat, ita tamen, vt spectatores audiant. ECQVIS

EST

A EST SALVTIS?] num qua salus est? num aliquid salutis est? SATIS LOCVTI] subintell. *estis*. ET MEA DICTA DEVORATE] mea dicta auidè audite, & attentis animis accipite, tralatio est. sic in Pœn. *Quàm orationem hanc aures dulce deuorant?* eiusdem generis sunt illa *edere sermonem*. in Aulul. *Nimium lubenter edi sermonem tuum*. & *gustare sermonem*. in Mostell. Sic Hor. oda. 13. lib. 2. *Sed magis pugnas, & exactos tyrannos Densum humeris bibit aure vulgus*. Nonius, *deuorare*, inquit, *non solum cibus gutture, sed & vox auribus potest*. Plaut. Asin. *Auscultate*, &c. LIBERTOS] non iam seruos, sed libertos, vt manumissos. IN HAC CRVMINA] Festus, *crumina, sacculi genus*. Nonius *Bulga, est folliculus omnis, quam & crumenam veteres appellarunt: & est sacculus è brachio pendens*. Ex his Nonij verbis, licet dicere cruminam, seu crumenam, ἀπὸ τοῦ κρεμᾶν, id est, pendère, dictum esse. quod & Simeoni Bosio videbatur. DII TE SERVASSINT S.] bene precantis oratio. *seruassint* autem, id est, seruauerunt. CVSTOS HERILIS] Custos heri. SALVS INTERIORIS CORP.] salus earum corporis partium, quibus vita continetur. salus animæ, & vitæ. PLANÈ] ambiguè dictum. nam planè vel in loco plano significat: quo modo non intelligit Argyrippus: collum enim non est in loco plano, neque locus planus: vel apertè, perspicuè: quomodo intelligit. SVSTINERE] sufferre. ISTAM] cruminam. PONIS IN ME?] mihi imponis? EGO BAIVLABO.] ego geram. baiulo, as, id est, porto,
B & gero humeris, & baiulus, qui humeris gerit. M. Tull. lib. 3. de orat. *Remigem aliquem, aut baiulum nobis oratorem descripseris*. Festus. *Baiulos dicebant antiqui, quos nunc dicimus operarios. vnde adhuc baiulare dicitur*. profert Nonius in voce baiulus, quam tamen non interpretatur. INANIS] sine onere. ÆRE PRESSATAM] sic legendum, non *herum pressatum*, vt habent alij libri. hoc primùm. Deinde *are pressatam*, hoc est, ære, seu nummis refertam ac distentam. ISTHANC CVI DATVRV'S, HANC IVBE PET.] ordo est. iube istam, nempe Philenium, cui tu daturus es crumenam, petere hanc crumenam à me. ORARE MECVM] antiquè dictum: de quo genere alibi. Vtitur autem eo Plautus millies. NAM ISTVC PROCL. Q. IVB.] iocus in vocibus procliuè, & planè. Iubes, inquit, me planè collocare hanc crumenam in collo tuo. Atqui collum tuum, non est planum, sed procliue, id est, pronum, & propensum. Procliue, significat etiam facile, ab eo, quod est procliue, non arduum. MEVS OCELLVS] id est mi ocelle, rectus pro vocatiuo. vel tu, qui meus ocellus es. DEIVNGE] deiuga. Nonius. *Deiugare, deiungere, separare, dissociare*. deiugare, & deiungere, verba sunt, quę propriè locū habent in bobus à iugo remotis. Horat. epist. ad Villicum, *bouem Deiunctum curas, & strictis frondib. expleo*. sic legendum apud Horat. & ita edendum curaui: non *disiunctum*, vt habent aliæ æditiones. HŒDIL-
C LVM] paruum hœdum. VITELLVM] paruum vitulum. aliàs vitellus, pars est oui media, subrubri aut crocei coloris. PREHENDE AVRICVLIS.] subintell. me. modus est osculandi. quo amantes prehensis mutuò auriculis inter se osculabantur: quod osculum χύτραν appellant, à similitudine ollæ ansatæ, quæ prenditur per ansas. Commemorat Theocr. εἰδ. ε. Οὐκ ἐραμ' Ἀλκίππας, ὅτι με πρᾶν οὐκ ἐφίλασε Τῶν ὤτων καθελοῖσα, ὅκα οἱ τὰν φάσσαν ἔδωκα. id est non amo Alcippen, quoniā me anteà non osculata est prehēsum auribus, cùm ei palumbem dedi. Et Plutarch. περὶ τοῦ ἀκούειν. ibi. οἱ τε πολλοὶ τὰ μικρὰ παιδία καταφιλοῦντες, αὐτοί τε τῶν ὤτων ἅπτονται, καὶ τούτοις ταυτὸ ποιεῖν κελεύουσιν, αἰνιττόμενοι μετὰ παιδιᾶς, ὅτι δεῖ φιλεῖν μάλιστα τοὺς διὰ τῶν ὤτων ὠφελοῦντας. id est, vulgúsque cùm paruulos pueros osculatur, & ipsum auriculas eorum tangit, & hos idem facere iubet, obscurè significans cum ludo ac ioco, eos maximè amare oportere, qui per aureis prosunt. Plautus iterum in Pœn. *Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem suauium*. Nonnulli libri hîc habēt, *prehende auriculas*. COMPARA LAB. CVM LAB. V.] compone & coniunge labella tua cum meis. QVÀM VERÒ INDIG.] proinde ac si dicat, non est causa, quare tibi tam indignum videatur, Philenium mihi prehendere auriculas, & labella cum labellis comparare? NON FERES,] non auferes, non accipies à me cru-
D menam. vel sic, non baiulabis, seu non portabis crumenam ni genua confricare, maioris adulationis, atque amoris est, quàm auriculis aliquem prendere. Quin videtur esse supplicantis. Nam qui supplicabant, genua tangebant eorum, quibus supplicabant. Homer. ἰλιάδ. α. Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων. &c. Piget alia & ex hoc poëta, & ex aliis colligere exempla. EGESTAS IMPERAT] ingens telum, necessitas. Virgil. Georg. 1. *Et duris vrgens in rebus egestas*. FER AMANTI H. SALVT] fer salutem, id est, affer salutem. sic dictum fer salutem, vt fer auxilium. REDIME ISTOC BEN. L.] isto beneficio te ab hero tuo Argyrippo libera: id est, isto beneficio cōsequere ab hoc libertatē. ET TIBI EME HVNC IST.] & tibi hunc ista pecunia obligatum, deuinctum, obnoxium redde. Sic suprà ead. com. non longè à princip. & beneficiis me emere gnatum suum sibi. NVNQVAM M' ORARES, Q.] nonnulli libri manuscr. habent, *nunquam morarer, quin d.* ILLVM] Libanum. ILLIC] ille Libanus. CAPE HOC SI LIBET] cape hoc si vis Libane, sis, blandientis particula, quæ significat, si vis, eam addebāt veteres verbis imperatiui modi, quia, vt ait Donatus, ea sunt contumeliosa. NVNQVAM HERCLE FACER. GEN. NI. T. N.] nunquam hercle te deluderem, nisi tam remissè, & languidè genua mihi fricares. tam nequiter, tam malè. AGE SIS TV IN PARTEM, &c.] Alloquitur Libanum Leonida, fortasse summissa voce, & hortatur, vt vicissim ipse quoq. Argyrippum ludat. IN PARTEM] pro tua parte. Bosius κατὰ μέρος,

ἐν μέρει. HANC.] Philenium. AD HVNC] Libanum. FVRIS HVIVS] Leonidæ, A
serui furacis, vel simpliciter, serui, vt intelligamus, seruos omneis esse fures. vide suprà ibi, *Cui
nunquam vnam rem me licet præcipere furi.* SVPPLICABVNT] Argyrippus, & Philenium.
LIBANE SIS,] Libane si vis. *sis*, particula blandientis, pro si vis. Sed videtur hinc delenda,
vt mox dicemus. HERVM TVIS FACTIS SINE SOSPITARI] herum me, sine tuis
factis sospitari, id est, seruari, saluum, & sospitem fieri. Sic autem legendum, vt edidimus, no-
stros veteres codices secuti. nam, verbum *sine* abest à vulgatis. quo sublato, huius versus senten-
tia nec integra, nec plana esse potest. Sed rursus, hoc verbo recepto, vel in voce *herum. m.* eli-
ditur, & *tuis* erit vnius syllabæ, vt *herum tuis* efficiant anapæstum, aut particula *sis* erit delenda,
& tunc versus sua mensura, sine vllo negotio constabit. CONTICINIO] *Conticinium*, vt
docet Nonius, *est primum noctis tempus: quo omnia quiescendi gratia conticescunt.* ISTHANC] Phi-
lenium, vt suprà. *Isthanc, cui daturu's, hanc iube petere.* PETERE] à me. ORARE MECVM.]
Sic suprà, ibidem. IMMÒ VERÒ VTRVNQVE] legendum arbitror, *Immò verò vtroque.*
ET VTRVNQVE NOSTRÛM SERVA.] sic legendum. Nam in vulgatis mendosè le-
gitur, *& tu vtrunque nostrûm serua.* LIBERTVM POTIVS, QVÀM P.] magis decorum
est, me, qui sum libertus tuus, quàm te, qui patronus es, onus in via ferre. OCELLVS AV-
REVS,] ocelle aurec. vel, qui ocellus aureus es. aureus autem, id est, carissimus, carus instar
auri. Ita duas res carissimas inter se cõiunxit, oculũ, & aurũ. oculis nihil est nobis carius secundũ
vitã: aurũ omniũ metallorũ carissimum. Pindar. ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὁ δὲ χρυσὸς, &c. notissimi enim
sunt versus. ANATICVLA] anaticula, deminutũ nomẽ ab anate. M. Tull. lib. 5. de Fin. *serpere angui-
culos, nare anaticulas, euolare merulas*, &c. CATELLVM] paruum catulum. MONEDVLAM]
monedula, auis mirè furax, cùm omnium metallorum, tum maximè auri, & argenti, vt testa-
tur Plinius lib. 10. cap. 29. M. Tull. in orat. pro Flacco. *Cùm verò coronam auream litteris imponebãt:
re vera non plus aurum tibi, quàm monedulæ committebant.* Propterea autem hæ aues hic commemo-
rantur, tanquam molles, & iucundæ, quia eæ, & aliæ id genus, pueris patriciis erant in deliciis,
& ludicris. Plautus in Captiuis. *Nam vbi illò adueni, quasi patriciis pueris, aut monedulæ, Aut anates,
aut coturnices dantur, quîcum lusitent: Itidem hæc mihi aduenienti vpupa quæ me delectet, data'st.* Plinius
lib. 4. epist. *Habebat puer mannulos multos, & iunctos, & solutos, habebat canes maiores, minorésque ha-
bebat luscinias, psittacos, merulas. omneis Regulus (pater) trucidauit. nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris.*
PASSERCVLVM PVSILLVM] vox *pusillum*, ante *passerculum* pusillum. nam & corrum-
pit versum, & superuacanea est, & non reperitur in plerisque libris. FAC PROSERPEN-
TEM BESTIAM ME,] Compone linguam tuam cum mea inter osculandum, quo facto
similis ero proserpenti bestiæ, id est, angui. Nam anguis duplicem, & bisulcam linguam habet: C
vel, vt alij auctores volunt, triplicem, & trisulcam. qua de re mox plura. Sic Pœnulo. *Qui huc
aduenisti nos captatum migdilybs Bisulca lingua, quasi proserpens bestia.* Idem in Pseud. *vbi alter alterum
bilingus (al. bilingues) manifestò Inter se prehendunt.* Idem in Sticho. *Suffla celeriter tibi buccas, quasi pro-
serpens bestia.* ANGVEM] proserpentem bestiam, quasi serpendo progreditur, & procedit. pro-
serpere enim valet porrò serpere, id est, serpendo procedere. DVPLICEM VT HABEAM
LINGVAM.] vt habeam linguam bisulcam. Aristoteles lib. 2. de partib. animal. cap. 17. de
lingua: narrat angueis linguas habere duplices, seu bisulcas, & bifidas. Sic enim ille, οἵ τ' ὄφεις,
καὶ οἱ σαῦροι μακρὰς καὶ δικρόας γλώττας ἔχουσιν, οἱ μὲν ὄφεις οὕτω μακρὰς, ὥστ'
ἐκτείνεσθαι ἐκ μικροῦ ἐπιπολύ· δικρόας δὲ, καὶ τὸ ἄκρον, λεπτὸν καὶ τριχῶδες διὰ τὸ
λίχνον τῆς φύσεως. διπλῆν γὰρ τὴν ἡδονὴν κλᾶται τῶν χυμῶν, ὥσπερ διπλῆν ἔχοντα
τὴν τῆς γεύσεως αἴσθησιν. id est, angues, siue serpentes, & lacerti, longuam, & bifidam,
seu bisulcam linguam habent, & serpentes quidem ita longuam, vt ex paruo in lon-
gum protrahi, atque extendi possint: bisulcam verò, & eius extremam partem, tenuem, & pilo-
sam propter naturæ auiditatem. Duplicem enim voluptatem percipiunt, tanquam duplicem D
gustatus sensum habentia. At Plinius lib. xj. cap. 37. *Tenuissima*, inquit, *lingua serpentibus & trisul-
ca, vibrãs, atri coloris, & si extrahat, prælõga: lacertis, bifida, & pilosa*, &c. Sic Virg. lib. Georg. 3. *Cùm positis
nouus exuuiis, nitidúsq. iuuenta Voluitur, aut catulos tectis, aut oua relinquẽs Arduus ad solẽ, & linguis micat ore
trisulcis.* CIRCVNDATÓQVE ME BRACH.] amplectitor me. ambito me brachiis. nã hæc
conuertuntur inter se, & reciprocãtur. Horat. oda. 36. lib. 1. *Lasciuis hederis ambitiosior.* M. Tull. pro
Milone. *Qui annona leuanda, iacturisq. rei familiaris, quia nimis amplecti plebẽ putabatur, in suspicionem in-
cidit regni appetendi.* CIRCVMPLECTE] complectere. QVÀM VERÒ INDIGNVS
VIDEOR?] sic sup. quàm verò indignũ visum est? NE ISTVC NE QVICQVAM DI-
XERIS, &c. vt ne istuc, quod in me dixisti, tam indignum, frustrà, id est, impunè dixeris: tu pol
hodie me vehes, vt equus equitem, &c. vel sic. vt ne istuc, quod in me tam indignum dixisti, sine
pretio, & sine tuo malo dixeris: tu profectò hodie instar equi me vehes, &c. vel sic: has mihi
profectò pœnas istius dicti dabis, quòd mihi eris hodie pro vehiculo, &c. PERII HER-
CLE] sic suprà ead. com. *Perij hercle. iam hic me abegerit suo odio.* VERÙM, SIQVIDEM EST
DEC. HERVM VEH.] sic legendum, non vt habent libri vulgati, *verùm si decorum est quidẽ*,
&c. quamquam probabilis lectio est, neque vt plerique manuscript. *si verum est quidem decorum*,
&c. quæ scriptura ferri nullò pacto potest. SIC ISTI SOLENT SVP. SVBD.] isti su-
perbi,

A perbi, id est, tui similes superbi, sic hoc est, equitem vehendo, subdomari solent, id est, eorum ferocia minui solet. ADSTA IGITVR, VT CONSVETVS ES P. OL. &c.] versus quidem est obscœnus, sed tamen Plautinus. namque eum reperi in nostris libris manuscriptis, & in omnibus impressis. Sustulit eum Camerarius, vt plerosque alios, turpitudine scilicet offensus, & pudori lectoris consulens ac seruiens. Ignosco Camerario. Sed non placet, scriptores veteres castrari, hoc est mutilari. Nam si hoc licet, cur non fit in Aristophane, in Platone, in Aristotele, in Plutarcho, in Cicerone, denique in omnibus? Cur non mares omnes castrantur? nam quis neget ex pusillis mentibus, & rimis muliebribus horribilia, & innumerabilia flagitia, ac scelera proficisci? Atqui stultum, atque adeò impium est, consilium Dei reprehendere, eiúsque opificium corrigere velle, & plus sapere postulare, quàm sapientiæ caput, & fontem perennem. Sed hac de re plura aliàs. Ad Plautum redeo. Adsta igitur, inquit, vt consueuisti olim puer, cùm scilicet alienæ libidini auersus morem gerebas. VT TV INCEDIS?] quomodo incedis? DEMAM] detraham: deminuam. Iocatur seruus in herum, minans se ei de hordeo detracturum, quasi sit equus. TOLVTIM NI BADISSAS] ni incedis volubiliter, & vt ita dicam, glomeratim, Nonius tolutim, inquit, dicitur, quasi volutim, vel volubiliter. Deinde profert hunc locum. & hoc Varronis. *Vt equus, qui ad vehendum est natus, tamen hic traditur magistro, vt equitare doceat tolutim*, &c. debet autem scribi vnico, l. Nam prima syllaba corripitur. Lucill. *Si omne iter euadit, stadiúmque acclue tolutim.* ego arbitror, *gressus glomerare superbos*. apud Virg. lib. 3. Georg. aliis verbis idem esse, quod *ingredi tolutim*. Iam *badissas*, vox Græca est, βαδίζω. ζεις, hoc est, vado, incedo.
B QVADRVPEDEM] te equum. Virg. lib. xj. Æn. *Quadrupedémque citum ferrata calce fatigat.* AGITABO] Virgil. lib. xj. Æneid. *Spumantémque agitabat equum.* & Horat. Sat. 7. lib. 2. quanuis per translationem perpetuam: *clunibus aut agitauit equum lasciua supinum.* hinc agitator. id est, auriga, aut qui equum, aliúmue quadrupedem stimulat. M. Tull. in Lucull. *Ego enim, vt agitator callidus, prius quàm ad finem veniam, equos sustinebo, eóque magis, si locus is, quo ferentur equi, praeceps erit.* Virg. lib. 1. Georg. *Sæpe oleo tardi costas agitator aselli, Vilibus aut onerat pomis.* ADVERSVM CLIVVM] in loco accliui, atque arduo. AD PISTORES D.] in pristinum dedam. IN PROCLIVI] in loco prono, & decliui, qui contrarius est accliui, & arduo. IMMOLAS BOVEM.] sacrificas bouem. Festus, immolare, est mola, id est farre molito, & sale perspersam hostiam sacrare. M. Tull. lib. 3. de Nat. deor. *Quanquam Pythagoras, cùm in geometria quiddam noui inuenisset, Musis bouem immolasse dicitur.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *immolet æquis Hic porcum Larib.* TIBI SALVS SVM] tibi Deus quidam seruator, & salutis dator. AGGREDIRE?] aggrediris? id est, aggrederis? hîc
C vsurpauit verbum aggredior in quarta coniugatione, sic dixit *moriri*, pro mori. in Captiuis. *progrediri*. in Casina pro progredi. *fodiri*. in Mil. glor. ATQVE ILLA,] statuam, & aram. FORTVNAM,] dominam rerum & externarũ, & ad corpus pertinentium, vt ait M. Tull. lib. 5. Tuscul. Cui non vnum templum cæca veterum Romanorum religio consecrauit, sed complura, vt refert Plutarchus. OBSEQVELAM] deam, quæ tibi arbitratu tuo obsequitur. AN QVID EST HOMINI SALVTE MELIVS?] hoc idcirco quærit, quia suprà dixerat, se Argyrippo salutem esse. LICET LAVDEM FOR. TAMEN VT NE S.] ita mihi laudare fortunam licet, vt tamen salutem non vituperem. AMBÆ] fortuna, & salus VBI BONI QVID D.] cùm mihi aliquid boni dederint. HVIVS OPERAS.] Philenij noctes: Philenium mihi obsequentem, & operas dantem. scorta conducuntur, & suas operas amãtibus locant, & suarum operarum mercedem ab his accipiunt, aut certè postulant, atque adeò flagitant: sæpe etiam antequam vllam dent operam, capiunt. CVIVS INOPIA'ST, &c.] cuius indigeo. VIGINTI ARGENTI COMMODAS MINAS, &c.] id est, viginti argenti minas totas, atque integras. Sic Nonius in voce commodum: vbi hunc versum profert. Sic iterum Plautus in Mercat. *Nunquam ædepol me vincet hodie. commodis poscet pater.* subintell. septem minis, hoc
D est, vult sibi puellam illam vendi septem commodis minis. Idem in Pseud. *At me viginti commodis multauit minis*, Idẽ in Rud. *talentũ argenti cõmodum magnũ inerat in crumena.* VT CONSVEVERE] salus, & fortuna. FRVSTRATVR] fallit, destituit. EGO CAPVT HVIC, &c.] id est, ego pręcipuã operã ad hoc argentũ hodie reperiẽdũ nauaui. vel sic, ego maior, & potior pars ad hoc argentum hodie reperiendum fui. Virg. Æn. 2. *Et quorũ pars magna fui.* Terẽt. Andr. *Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.* Vbi notat Donatus, Caput. id est, origo, & summa vniuscuiusque rei. vt Virg. Æn. xj. *ô Latio caput horum & causa malorum.* EGO PES FVI] iocus in verbo. caput, & pes, opponuntur. hinc statim subiicit Argyrippus. QVIN NEC CAPVT, NEC PES &c.] id est immò verò, nulla pars sermonum vestrorum appâret. vel sic. nec principium, nec finis sermonum vestrorum exstat. prouerbiũ olet, quod significat rem esse inchoatam, atque imperfectam. Vtitur eo M. Tull. lib. 7. epist. ad famil. epist. ad Curium. *Sulpicij tibi operam intelligo ex tuis litteris non multum opus fuisse propter res tuas ita contractas, vt, quemadmodum scribis, nec caput, nec pedes.* Iterum Plautus in Capt. *Garriet, quòd neque pes vsquam, neque caput compareat.* Eodem pertinet illud Horatij epist. ad Pisones, *cuius, velut ægri somnia, vanæ Fingentur species, vt nec pes, nec caput vni Reddatur formæ.* Non admodum dissimile illud eiusdem epist. ad Iul. Florum, lib. 2. *Candidus & talos, à vertice pulcher ad imos.* SATIS IAM DEL. CENSEO.] Satis iam delusum esse Argyrippum censeo. REM VT EST, N. EL.] nunc rem eloquamur, & narremus

Argyrippo, ita, vt eſt. SIS ;] ſi vis. BONÆ,] bonas fortaſſe hîc dicit, quas paullò antè, A
commodas. Verumtamen ſequamur, quod ad illum ſuperiorem locum attinet, Nonium, & di-
camus per bonas hîc ſignificari. probas, & minimè falſas, neque adulterinas. BONÆ, MA-
LA OPERA PARTÆ.] antithesis. *mala opera*, autem, id eſt, per ſycophantiam, & fallaciã,
& dolum malum. PARTIS LEGIBVS] latis, & acceptis conditionibus. NOCTEM
HVIVS, ET CEN.] his legibus, ſeu hac lege, vt ſineret Philenium vnà ſecum cenare, & dor-
mire. MERITISSIMO EIVS,] ſuperlatiuum nomen ex ſubſtantiuo factum. nam cùm
dicimus *merito eius*, non eſt dubium, quin *merito*, ſit nomen ſubſtantiuum. Quomodo igitur ex
hoc tali nomine *meritiſſimo* fieri poteſt? quomodo rurſus *meritiſſimo* ſubſtantiuum eſſe poteſt, ſi
ſuperlatiuum eſt? nam ſubſtantiua nomina, neque comparationem, neque ſuperlationem reci-
piunt. Atqui ſubſtantiuum ſit neceſſe eſt, quando patrius caſus ei ſubiungitur, proinde ac ſi
dixiſſet, maximo eius merito. Notetur igitur hic locus. Iam apud Terent. in Phor. immeritò, &
immeritiſſimò aduerbia ſunt. Sic ille. *Iam dudum te omneis nos accuſare audio Immeritò, & me omniũ ho-
rum immeritiſſimo.* DISPVLSOS COMPVLIT] bella antithesis. videtur autem eſſe tralatiõ à
pecore, ſeu armento. diſpellere, eſt in diuerſas parteis pellere: compellere, in vnum locum pel-
lere. M. Tull. in Piſonem. *Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris, cùm, omni totius prouinciæ pe-
core compulſo, omnem quæſtum illum domeſticum, paternúmque renouaſti?* Virg. in Melibæo. *Compulerántque* B
greges Corydon & Thyrſis in vnum. M. Tull. lib. 7. epiſt. ad Att. *Quid ergo, inquis acturus es?* Idem,
*quòd pecudes: quæ diſpulſæ, ſui generis ſequuntur greges. vt bos armenta, ſic ego bonos viros, aut eos, quicunque
dicentur boni, ſequar, etiam ſi ruent.* HÆC FACILÈ FACIET, VT P.] id eſt, propter hanc,
Philenium, qua hoc pacto mihi annum perpetuum frui licebit, facilè patiar, vt pater eam am-
plexetur noctem vnam. ANGIPORTO.] per angiportum. Idem Moſtell. *Abij illà per angi-
portum, ad hortum noſtrum clanculũ.* Feſtus. *angiportus, iter compendiarium in oppido, eò, quòd ſit anguſtus por-
tus, id eſt, aditus in portum.* Angiportus autem in maſcul. & angiportú in neutro gen. veteres vſur-
parunt, vt indicat Nonius. Iterum Plautus, in Ciſtell. *paruolam Puellam, proiectam, ex angiportu ſu-
ſtuli.* Idem in Pſeud. *Habui numerum ſedulò. hoc eſt ſextum à porta proximum angiportum. in id angipor-
tum me diuorti iuſſeras.* NE QVIS SE VIDERET H. IRE FAM.] ordo eſt, ne quis fami-
liarium videret ſe huc ire, id eſt, venire. RESCISCAT,] quod occultum fuerit, cognoſcat.
Gellius lib. 2. cap. 29. VT SIT FACTVM:] quomodo ſit factum. EIA: BENEDICI-
TE.] cùm Libanus aliquid tale eſſet additurus, patrem tuum, te, & nos, miſeros habebit: vel
hoc tale, nos omneis miris modis cruciabit. Argyrippus interloquens, & interpellans vetat il-
lum aliquod verbũ triſtius, & mali ominis proferre, & *eia: benedicite*, inquit, id eſt, fauete linguis, C
ſeu bona verba dicite, εὐφημεῖτε. Sic ſolebant mala nomina vitare, & auerſari veteres.

A
ACTVS QVARTVS.

DIABOLVS adolescens, PARASITVS.

GEDVM istum ostende quem conscri-
psisti syngraphum,
Inter me & amicam & lęnam. Leges per-
lege.
Nam tu poëta es prorsus ad eam rem
vnicus.
b PA. Horrescet saxo læna, leges quũ audiet.
DI. Age quæso mi hercle translege. PA.
Audin'? DI. audio.
PA. Diabolus Glauci filius Clearetæ
Lænæ dedit dono argenti viginti minas,
Philenium vt secum esset nocteis & dies
Hunc annum totum. DI. neque cum quiquam alio quidem.
PA. Addóne? DI. adde: vt scribas, vide, planè & probè.
PA. Hominem alienúmque intromittat neminem.
Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nominet,
Aut quòd illa amicam suam, aut sororem prædicet,
c Fores occlusæ omnibus sient, nisi tibi.
In foribus scribat, occupatam esse se.
Aut quòd illa dicat peregrè allatam epistolam,
Ne epistola quidem vlla vspiam sit in ædibus.
Nec cerata adeò tabula. & si qua inutilis
Pictura sit, eam vendat. ni quatriduo
Abalienarit, quo ex te argentum acceperit,
Tuus arbitratus sit, comburas, si velis:
Ne illi sit cera, vbi facere possit litteras.
Vocet conuiuam neminem, illam tu voces.
d Ad eorum ne quem illa oculos adiiciat suos.
Si quem alium aspexit, cæca continuo siet.
Tecum vna postea æquè pocula potitet,
Absted accipiat, tibi propinet, tu bibas.
Ne illa minus, aut plus quàm tu, sapiat. DI. satis placet.
PA. Suspiciones omnes ab se segreget.
Neque illæc vlli suo pede pedem homini premat.
Cum surgat, non in lectum inscendat proximum,
Neque cum descendat, inde, det cuiquam manum:
Spectandum ne cui annulum det, neque roget.
Talos ne cuiquam homini admoueat, nisi tibi.
Quum iaciet, te, ne dicat, nomen nominet.

Deam ſibi inuocet quam libebit propitiam, A
Deum nullum. ſi magis religioſa fuerit,
Tibi dicat. tu pro illa ores, vt ſit propitius.
Neque illa vlli homini nutet, nictet, annuat.
Pòſt ſi lucerna extincta ſit, ne quid ſui
Membri commoueat quicquam in tenebris. DI. optimum eſt.
Ita ſcilicet facturam: verùm in cubiculo
Deme iſtuc, equidem illam moueri geſtio.
Nolo habere illam cauſſam, & votitam dicere.
PA. Scio, captiones metuis. DI. verùm. PA. ergo vt iubes,
Tollam. DI. quid ni? PA. audi reliqua. DI. loquere audio. B
PA. Neque vllum verbum faciat perplexabile,
Neque vlla lingua ſciat loqui niſi Attica.
Fortè ſi tuſſire occœpſit, ne ſic tuſſiàt,
Vt quoiquam linguam in tuſſiendo proferat,
Quòd illa autem ſimulet quaſi grauedò profluat,
Hoc ne ſic faciat: tu labellum abſtergeas
Potius, quàm cuiquam ſauium faciat palàm.
Nec mater læna ad vinum accedat interim,
Nec vlli verbo malè dicat. ſi dixerit,
Hæc multa ei eſto, vino viginti dies C
Vt careat. DI. pulchrè ſcripſti, ſcitum ſyngraphum.
PA. Tum ſi coronas, ſerta, vnguenta, iuſſerit
Ancillam ferre ſuam Veneri aut Cupidini,
Tuus ſeruus ſeruet, Veneríne eas det, an viro.
Si fortè purè velle habere dixerit,
Tot reddat ſpurcas, quot puras habuuerit.
Hæc ſunt non nugæ. non enim mortualia.
DI. Placent profectò leges. ſequere intrò. PA. ſequor.

D

SYNGRAPHVM.] profert hunc verſum Nonius, vt probet, veteres dixiſſe ſyngrapham in genere fœm. & ſyngraphum in maſcul. in ſyngrapho autem, ſiue ſyngrapha perſcribebãtur leges, hoc eſt, pacta, cõuenta priuata, quæ paſciſcentes ſeruari volebant. LEGES] pacta conuenta, conditiones, conuentiones. POETA] opifex, artifex. VNICVS] ſingularis, ſingulariter, & vnicè idoneus. HORRESCET FAXO LENA] *faxo* iunctum cum futuro. licebat etiam ita dicere, *Horreſcat faxo lena*. nam vtrique modo loqui ſolet Plautus: ſed illo potius. MI] mihi. TRANSLEGE] ita, vt exaudiam, lege. per lectionem transfer ad me. NEQVE CÙM QVIQVAM AL.] neque cùm quoquam alio q. VT SCRIBAS, VIDE, PLANÈ, ET PR.] oratio eſt implicata. nam hic ordo verborum eſt. vide, vt planè, & probè ſcribas. QVOD ILLA AVT AMICVM SVVM, AVT PATRONVM NOM.] antiqua locutio, quæ vel ſic explicanda eſt, *Quòd illa aut amicum, aut patr. nominet*, ſubintelligendum, non eſt. deinde ſequitur. *Fores occluſæ omnibus ſient*, &c. vel ſic potiùs, Quòd illa aut amicum, aut patronum nom. id eſt, quantum ad id attinet, quòd illa nominare poſſit, aut amicum ſuum, aut patronum: illi prętexto, & cauſæ, hoc oppono, Fores occluſæ omnibus ſient. Hæc eſt vera talium locutionum explicatio. libet autem mihi hìc aliquot earum exempla & ex poëta noſtro, & ex aliis ſcriptoribus colligere. Sic igitur

A igitur in Aulul. *Quòd quispiam ignem quærat, extingui volo.* id est, Quòd ad id attinet, quod fortasse aliquis ignem quærat: huic causæ, propter quam alicui ianuam aperire debeas, hoc oppono: extingui ignem volo, vt iustā causam habeas neminem intromittendi. Idem infra eadem scena. *Quòd illa autē simulet, quasi gurgulio proluat: Hoc ne sic faciat, tu labellū abstergeas.* Idē in Milit. glor. *Quòd ille gallinam, aut columbam se sectari, aut simiam dicat: disperiistis, ni vsque ad mortē male mulcastis.* Terēt. in Eunucho. *Sanè quod tibi nunc vir videatur esse hic, nebulo magnus est.* Idem in ead. com. infrà. *Si te in platea offendero hac post vnquam: quòd dicas mihi, alium quærebam: iter hac habui. periisti.* Ad quem locum Donatus corruptus est. Idem Adelph. *vt id ostenderem, quòd te isti facilem, & festiuum putant, id non fieri ex vera vita.* Sic M. Tull. accus. lib. 5. *Quòd enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum consulem cogites: mihi crede, ornamenta ista, & beneficia populi Rom. non minore negotio retinentur, quam comparantur.* Idem in Pisonem. *Nam quòd vobis iste tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc verò etiam rapax: quòd sordidus, quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd impudens, quòd audax esse videatur: nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil proteruius, nihil nequius.* Virgil. lib. 2. Æneid. *Et nunc quod patrias vento petiere Mycenas: Arma, deósque parant comites, pelagóque remenso, improuisi aderunt.* PEREGRÈ ALLATAM EP.] ex longinquo loco all. ep. NE CERATA ADEÒ T.] ne sit quidem cerata tabula, ad scribenda comparata. Vtebantur

B tabellis ceratis veteres chartæ loco. Ouidius lib. 1. de Arte am. Ceram rasis tabellis infusam appellat. sic ille. *Cera vadū tentet rasis infusa tabellis: Cera tuæ primum conscia mentis erit.* quanquā etiam chartam ad eundem vsum adhibebant. INVTILIS P.] pictura mali exempli, qualis illa apud Terent. in Eunucho. *Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam imbrem aureum.* Propertius lib. 2. eleg. 6. *Quæ manus obscenas depinxit prima tabellas, Et posuit casta turpia visa domo, Illa puellarū ingenuos corrupit ocellos, Nequitiæq; suæ noluit esse rudeis.* ABALIENARIT] vel donando, vel vendendo. TVVS ARBITRATVS SIT] in tuo arbitrio positum sit: penes arbitrium tuum sit: tui iudicij, tuæque potestatis sit: profert hunc locum Nonius in voce *arbitrium.* FACERE POSSIT LITT.] facere litteras, id est scribere litteras. sic dixit in Asin. facere litteram longam. VOCET CONVIVAM] vocet ad prandium, aut ad cenam. vocare eleganter locum habet in conuiuis vocandis. exempla sunt innumerabilia apud Plautum, & probatos scriptores. hinc *vocatio.* Catull. ad Porcium, & Socrat. *Vos conuiuia lauta, sumtuosa De die facitis: mei sodales Quærunt in triuio vocationes.* AD EORVM NE QVEM ILLA OCVL. ADIIC. S.] adiicere oculos ad, dixit & M. Tull. vt lib. 2. accus. *partim planè videbant oculum adiectum esse hæreditati.* Idem de lege Agraria contra Rullum Ad

C populum. *Cùm ad omnia vestra pauci homines cupiditatis oculos adiecissent,* &c. Non multo secus dixit iterum Plautus *militi animum adiecerit*, in Milite glor. *& ad illam animum adiecisse*, in Mercatore. POCVLA POTITET] è poculis vinum crebrò potet. ABS TED ACCIPIAT:] abs te pocula accipiat. TIBI PROPINET:] tibi poculum præbeat, cùm te ad bibendum prouocarit. *Propinare*, inquit Nonius, à Græco tractum est, προπίνειν quod est, poculū è quo antè potatum est, alteri tradere. SVSPICIONES OMN.] vox *suspiciones*, syllabam secundam longam habet. SEGREGET] semoueat, auferat. nulli supicioni det locum. NEQVE ILLÆC VLLI S. P. PEDEM. HOM. P.] Ouid. lib. 1. de arte amandi. *Velle latus digitis, & pede tange pedem.* CÙM SVRGAT,] è lecto discubitorio, seu tricliniari. NON IN LECTVM INSCR. PR.] erant enim plures lecti in vno triclinio, tres ad summum. SPECTANDVM NE CVI HOM. D.] Tibull. lib. 1. eleg. 6. *Sæpe velut gemmas eius, signúmque probarem, Per causam memini me tetigisse manum.* Nonius hunc versum profert, & spectandum hic interpretatur inspiciendum. TALOS] lusorios. ἀστραγάλους, in quibus felicissimus erat Veneris iactus. Nam Venerius iactus, summum numerum continebat, vt docet Porphirio ad illud Horat. oda. 7. lib. 2. *quem Venus arbitrum Dicet bibendi?* idque licet intelligere ex Suetonio in Augusto, ibi. *Talis enim*

D *iactis, vt quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos qui Venerem iecerat.* Ex eodem loco videre licet, canem fuisse infelicem: Et præterea ex Ouid. lib. 2. de Art. am. *Seu talos iacies, victam ne pœna sequatur, Damnosi facito stent tibi sæpe canes.* Propert. lib. 4. eleg. 9. *Me quoque per talos Venerem quærente secundos, Semper damnosi subsiliere canes.* CÙM IACIET, TE, NE DICAT: NOM. N.] Cùm iaciet talos, inquit, ne dicat, te, id est, ne dicat hoc modo, te inuoco: nullo nomine certo edito, sed nominatim te appellet, hoc modo, Diabole. Hoc eò pertinet, quòd solebant adolescentes amantes, & amicæ, amicarum, & amantium suorum nomina inter ludendum, & in iaciendis talis edere. Amicus quidam meus, idémque sanè valde eruditus, sic explicat, Cùm iaciet talos, *tene, dicat*, &c, id est, dicat hoc modo, tene subintell. talos, id est, tolle, vel accipe talos, & te nominatim appellet. sed fallitur. DEVM NVLLVM] Propertius lib. 2. eleg. 34. *Riualem possum non ego ferre Iouem.* SI MAGIS RELIG. F.] si aliquanto religiosior fuerit: tibi negotium det. Si plus nimio religiosa fuerit ne: que satis habeat deas fœminas inuocare & colere, sed etiam deos mares sibi putet esse inuocādos, venerandos, colendos, & propitiandos: ne ipsa colat, neque inuocet, sed te vicarium supponat, qui pro ea Deum, quem velit, inuoces, & colas: NVTET, NICTET ANNVAT.] Nonius, inquit, *Inter nutare, annuere & nictare veteres hoc interesse voluerunt, quòd nutare, capitis: annuere, vel innuere, narium, vel labrorum: nictare, oculorum significantiam esse decreuerint.* deinde hunc versum testem pro-

ducit. Sed non addit ille, quod magnopere ad rem pertinet, annuere & innuere rursum inter se cò differre, quòd annuere, est nutu capitis, (non labrorum, neque narium, vt vult ille) aliquid alteri concedere, aut assentiri: innuere verò, nutu capitis, alteri, quid fieri velis, significare: vt sine dubio legendum hîc sit, innuat, non inuuat. non enim vetat Diabolus adolescens per syngrapham, ne illa nutu capitis alteri assentiatur: sed ne quid alteri significet nutu capitis, quod fieri velit, quemadmodum, & ne quid oculis. sic Terent. Eunucho, *Nihil, dixit tum, vt sequerere sese?* C. *nihil, nisi abiens mihi innuit.* Idem Adelph. *Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in mala hareat.* Per nutus autem, & talia signa loqui inter se amanteis, testatur Ouid. lib. 1. de Arte. *Nil opus est digitis, per quos arcana loquaris: Nec tibi per nutus accipienda nota est.* Et Næuius in Tarentilla, idque pluribus verbis: quæ cum toto hoc loco Plautino iuuabit comparare. *quasi in foro pila ludens datatim, dat se, & communem facit. Alium tenet, alij adnictat, alibi manus Est occupata: ast alij percellit pedem. Alij dat annulum spectandum de labris. Alium inuocat, cúmque alio cantat, denique Alij dat digito litteras.* ITA SCILICET FACTVRAM] id est, scire licet esse facturam. vel sic, Ita certum est esse facturam. Sic vsurpat vocem *scilicet* Lucretius, vt indicauimus in comment. Lucretianis. Idem valet & videlicet, vt alibi cognoscemus. DEME IST.] tolle, seu detrahe istuc. EQVID ILLAM M. G.] equidem illam in cubiculo mouere gestio: id est, cupio. Lucretius ait lib. 4. scorta moueri partim sua, partim amantium causa, nempe vt Venus sit concinnior, hoc est, vt voluptas tali motu efficiatur suauior. sic Lucret. *Nec molles opu' sunt nostris vxoribus hilum. Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnet, Clunibus ipsa viri Venerem si læta retractet, Eicit enim,* &c. sequitur mox. *Idq; sua causa consuerunt scorta moueri, Ne complerentur crebro, grauidæq; iacerent: Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset: Coniugibus quod nil nostris opus esse videtur.* NOLO HABERE ILL. C.] nolo illam Philenium, habere causam, id est, prætextum, seu excusationem, quamobrem non moueatur nempe se voto prohibitã esse quo minus moueatur. ἐν συνουσιασμῷ. Nonius, *Votitum veteres,* inquit, *religione aliqua prohibitum, vel interdictum dici voluerunt.* deinde hunc versum profert. Sed tamen testor, in omnibus nostris libris veteribus scriptum esse, *vetitam.* atque hæc scriptura videtur esse recta, & falli Nonius. Non enim hîc de voto quæritur, sed hoc sentit, & dicit Diabolus, quia parasitus scripserat in syngrapha, ne quid sui membri commoueret Philenium in tenebris, sibi quidem placere, hoc ratum esse, & seruari in triclinio: sed in cubiculo non item. velle enim eam in cubiculo moueri: & nolle, illam, hanc prætexere, aut opponere causam, quare non moueatur, quod per leges in syngrapha scriptas moueri vetita sit disertè, & dilucidè. Præterea mensura carminis, postulat, vt legatur *vetitam,* non *votitam.* Veruntamen nolui hîc discedere ab editione Cameriana: quam & libri omnes vulgati comprobant. SCIO: CAPTIONES METVIS] intelligo quid dicas: verborũ fallacias metuis. captiones in verbis positæ sunt. hinc captiones dialecticæ, apud M. Tullium libro secundo de Finibus. & refellere captiones. lib. de Fato. & apud eundem, captiosum genus interrogationis lib. 4. Acad. siue Lucullo. & ibidem suprà, fallaceis, & captiosas interrogationes dissoluere. Plautus in Epid. *Verùm si plus dederis, referam. nulla in ea re captio st.* Idem in Mostella. *At enim ne quid captioni mihi sit, si dederim tibi.* PERPLEXABILE.] ambiguum, anceps, inuersum. Terent. in Eunucho. *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?* Nonius, *perplexabile,* inquit, *figuratum, quòd aliud audiatur, aliud sentiatur.* deinde hunc versum profert. Iterum Plautus in Mil. glor. *quæ te intemperiæ tenent, Qui me perperam perplexo nomine appelles?* Idem in Sticho. *Vtrum ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum.* VT CVIQVAM LINGVAM IN TVSS.] ne lingua prolata videatur aliquem ad basiandum inuitare, vel alicui osculum, lingua in eius os inserta, ferre velle. basiant enim interdum, & osculantur animantes, commissis, & compositis inter se linguis, vt suprà indicatum est, ibi, *Fac proserpentem bestiam me,* &c. & huiusmodi linguæ prolatio, orísque figuratio, suauium, seu vt alij scribi volunt, sauium infrà non longè ab eodem appellatur, quòd tale osculum, sit longè omnium suauissimum. Suauium enim à suauitate dictum esse constat, & hoc docet Nonius in vocibus *suauium,* & *osculum.* QVÒD ILLA AVTEM SIMVLET, &c.] id est, quòd attinet autem ad hoc, quòd illa simulet, se grauedine laborare, & idcirco inter tussiendum linguam proferre, &c. GRAVEDO] κόρυζα, pituita, κατάρρους defluxio humoris frigidi ex capite. Cornelius Celsus lib. 4. cap. de destillatione, & grauedine, *Grauedo nareis claudit, vocem obtundit, tussim siccã mouet, sub eadem salsa est saliua, sonant aures, venæ mouẽtur in capite, turbida vrina est. Hæc omnia κορύζας Hippocrates nominat.* Catull. ad Fundum. *Hic me grauedo frigida, & frequens tussis Quassauit vsque, dum in tuum sinum fugi: Et me recurauit ocymóque & vrtica.* Grauedinosi appellantur, qui hoc morbo affecti sunt, aut qui ad hunc morbum natura procliues sunt. M. Tul. Tuscul. 4. *Itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam torminosos.* HOC NE SIC FACIAT] ne sic linguam proferat. QVÀM CVIQVAM SVAVIVM FACIAT PALÀM] quàm cuiquam suauium, id est, osculum linguæ prolatione dulcius, & iucundius factum, in promptu habeat, atque ostendat. AD VINVM] ad mensam, ad pocula. vel sic, ne tum veniat mater lena, cùm ad mensam accumbentes compotemus. Cicero pro Cælio. *quàm volent in conuiuiis faceti dicaces, nonnunquam etiam ad vinum diserti sint.* Catul. ad Asinium. *Inter cenam Asini, manu sinistra Non belle vteris in ioco atque vino.* Terent. Heaut. *Vel here in vino quàm immodestus fuisti?* VERBO] pleonasmus. nam *verbo* est septimi casus. VENERI, ET CVPIDINI:] quasi Veneri & Cupidini donata

A donata vota & consecrata. SERVET,] obseruet. AN VIRO.] an alicui viro. SI FORTE PVRE VELLE HAB. D.] si fortè dixerit, se velle puram esse, neque cum quoquam viro rem habere, &c. forrasse legendum est, *velle se habere d.* neque versus repugnat. erit enim anapæstus. TOT REDDAT SPVRCAS, Q. P. HABVVERIT.] id est, tot noctes tecum cubet, corpúsque suum cum tuo commisceat, & copulet, quot noctes seorsum abs te cubuerit, *habuuerit*, autem legendum esse, pro *habuerit*, vt producatur secunda syllaba, quæ alioqui corriperetur: quo facto, versus corrumperetur, admonuit Adrian. Turnebus. Spurcū puro opponitur. Iam semen, & sanguis inquinant, & conspurcant. Itaque cælibum, & viduarum noctes, puræ: maritorum, & maritarum: amantium, & puellarum cum amantibus dormientium, spurcæ intelliguntur, atque appellantur. Secubabant autem à viris matronæ, & meretrices, diebus festis Isidis & Cereris, quod Tit. Liuius per decem dies obseruari solitum esse tradit. Hinc Propert. lib. 2. eleg. 32. *Tristia iam redeunt, iterum sollemnia nobis. Cinthia iam noctes est operata decem.* Quæ postrema ad oram sui libri adscripserat Bosius. NON ENIM MORTVALIA] ratio, quare non sint nugæ. quoniam, inquit, non sunt carmina inepta, atque inania, quæ mortuis canuntur à præficis in funeribus, quæ vno verbo næniæ dicuntur. De nænia alibi, & suo loco dicemus.
B Hæc negotia, inquit, non sunt nugæ. essent autem nugæ, si essent mortualia. At non sunt mortualia, quia amor & res amatoriæ nihil ad mortuos pertinent, vt qui neque amore, neque vlla re alia, quæ viuos sollicitat, ac macerat, omnino tangantur. Hoc igitur significat ea, quæ scripta sunt in syngrapha, res esse serias, & quæ ad viuos pertineāt, non ad mortuos, qui iam nihil sunt (loquor ex Plauti, & nonnullorum aliorum veterum sensu) neque verò ad viuos pertineant solùm, sed ad ætate florēteis, firmos, ac validos: quibus nihil tam graue, aut serium est, quàm res amatoriæ, & veneriæ. Contrà quæcunque in funeribus fiunt, & mortuorū caussa fiunt, cùm illi iam, vt ex Plauti sententia diximus, nihil sint, præter ossa, & cineres: ea videntur esse leuia, vana, & inania. Non est fortasse his admodum dissimile illud, quod est in Milite glor. *adeo pol huius sermones haud cinerem quæritant.* quæ verba suo loco explicabimus.

DIABOLVS, PARASITVS.

SEQVERE hac. egon' hæc patiar? aut taceam? emori
Me malim, quàm hæc non eius vxori indicem.
C Ain tu apud amicam? munus adolescentuli
Fungare, vxori excuses te & dicas senem,
Præripias scortum amanti? atque argentum obicias
Lenæ? suppiles clam domi vxorem tuam?
Suspendas potius me, quàm tacita hæc auferas.
Iam quidem hercle ad illam hinc ibo, quam tu propediem.
Nisi quidem illa ante occupassit te, affliges scio,
Luxuriæ sumtus suppeditare vt possies.
Ego sic faciundum censeo, me honestiust
Quàm te palàm hanc rem facere, ne illa existimet
D Amoris caussa percitum id fecisse te,
Magis quàm sua caussa. DI. at pol quin dixti rectius.
Tu ergo fac vt illi turbas, liteis concias,
Cum suo sibi gnato vnà ad amicam de die
Potare, illam expilare iam. PA. ne me mone.
Ego istud curabo. DI. at ego te opperiar domi.

SEQVERE HAC] Cognouit Diabolus ex parasito, quem ad lenam Philenij matrem cum syngrapha miserat, Philenium ab Argyrippo esse occupatam, & simul qua via pecuniam, quam lenæ daret, nactus sit: postremò patrem vnà cum filio scortari, & potare. Idcirco stomachatur, & minatur se rem omnem, vt se habeat, Artemonę, Demæneti vxori indicaturum, & palam facturum. EMORI ME MALIM] sic Terent. Eunucho. *fine modò. Mori me malim: sentiet, qui vir siem.* AIN TV?] ain tu? percontantis sermo, ex quo intelligit auditor, multa ei, qui ita percunctatur, ab altero esse dicta. Sic apud Terent. in Heaut. *Ain' tu? D. sic est. S. Verum*

interea dum sermones cedimus, &c. Ibidem *subditum? ain' tu? S. certè inquam mi vir.* In Hecyra. *Ain'* A
*tu tibi hoc incommodum euenisse iter? S. Non hercle Parmeno verbis dici poteil Tantum quàm reipsa nauigare
incommodum'st.* Iterum Plautus eadem comœd. infrà non longè, *Ain' tu meum virum hic potare,
obsecro, cum filio?* APVD AMICAM.] ita ne est? hocine oportet, aut ferri potest, Demænetum
senem apud amicam potare? MVNVS ADOLESCENTI FVNGARE?] ἀποστροφὴ ad
Demænetum. tun' Demænete adolescentis munere fungi debes? id est, ea facere, quæ adole-
scenti conueniunt? VXORI EXCVSES TE, ET. D. S.] vxori complexū tuum exoptan-
ti, & expetenti, excusationem hanc afferas, quòd sis senex, atque idcirco ad Venerem tardior
atque ineptior? PRÆRIP. SCORT. AM.] prior eripias scortum amanti, Argyrippo. filio
tuo? vel potius, mihi? OBICIAS LENÆ?] vltrò in manum des? SVPPILES CL.] furtim
& clam cōpiles &c. *suppiles clam*, pleonasmos. Quamquā suppilare Nonius scribit, esse inuolare,
& rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum passi compilati dicuntur. Ex quibus verbis licet intel-
ligere, suppilare, & compilare, idem valere. QVÀM TACITA HÆC AVF.] quàm ego
hæc taceam: vel quàm hæc à me taceantur. sic loquitur Cicero lib. 2. epist. ad Att. epist. 3. *Catera
si reprehenderis, non feres tacitum*, &c. Hic *tacita* passiuè accipiendum est, à tacitus, a, um. particip.
passiuo verbi taceor. Nam aliàs tacitus actiuam significationem habet. vt pro Roscio Comœ-
do. *Tacita corporis figura.* & pro Cluētio, *Tacita vestra expectatio.* & pro Quinctio. *tacito ipso studio, quod* B
habebat erga propinquum suum, quemuis commoueret. NISI ANTE OCCVPASSIT TE,] id est,
nisi te anteuerterit: nisi te occupauerit: *ante occupassit*, pleonasmos. nam occupare, per se, est an-
teuertere. Cicero de Senect. *C. Seruilius Ahala Sp. Melium regnū appetentem, occupatū interemit.* Idem
lib. 3. de rep. in Fragm. *Si vita eius in periculū veniet, vt eum aliquando necesse sit aut occupare, aut mori, quid
faciet?* Virgil. Georg. 4. *Cum clamore, ruit magno, manicisque iacentem Occupat.* Idem Æn. 9. *Sociósque
vocantē Vibranti gladio connixus ab aggere dexter Occupat.* Quinctus Curtius lib. 3. *Cum deinde Darium
regem vbicunque esset, occupare statuisset, vt à tergo tuta relinqueret*: &c. Idem ibidem Fatig. Nihilo mi-
nus tamen dicunt Latini *ante occupare, & praeoccupare.* M. Tullius ad Quinctum Fratrem epist.
lib. 1. *Sed te illud admoneo, vt, si hoc plenè vitare non potes, quod antè occupatur animus ab iracundia, quam
prouidere ratio potuit, ne occuparetur, te antè compares*, &c. Cornelius Nepos in Dione, *ne cum inter se ti-
merent alteruter alterum praeoccuparet.* AFFLIGES,] sumtibus ad terram deiicies, id est, spoliabis,
& ad egestatem rediges. tralatio est. LVXVRIÆ SVMTVS SVPP.] id est, vt possis luxui,
& nequitiæ tuæ sumtus suggerere, ac subministrare. PERCITVM] permotum, compulsum.
AT POL. QVIN DIXTI R.] at pol. subintellig. ego ipse rem palàm facere volo, ego
ipse flagitiū Demæneti vxori eius indicare volo. est ἔκλειψις vel ἀποσιώπησις, sequitur dein-
ceps correctio, quæ sermonem inceptum interrumpit. quin dixti r. id est, immò verò dixisti C
rectius. licet etiam sic explicare, vt cōtinuata sit oratio, hoc modo: at pol quia dixisti rectius,
id est, at per Pollucem tu verò dixisti rectius. TVRBAS, LITEIS CONCIAS] turbas, &
liteis excites. turbas liteis, ἀσυνδέτως posita sunt. CVM SVO SIBI GNATO] subintel-
lige dicas, vel dicens eius vxori eum, &c. *Cum suo sibi gnato ad amic.* &c. id est, vnà cum suo ipsius
gnato apud amicam potare. notauimus hoc locutionis genus suprà in Amphitr. ibi: *Atque hūc
telo suo sibi*, &c DE DIE.] id est, à prima parte diei. sic Cæsar, lib. 1. de bello Gallico. *De
tertia vigilia T. Labienum legatum properè cum duabus legionibus & iisdem ducibus, qui iter cognouerant, sum-
mum iugum montis ascendere iubet.* Catull. Ad Porc. & Socr. *Vos conuiuia lauta sumptuosè De die facitis.*
Horat. epist. 2. lib. 1. *Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones.* Marcus Tullius pro Murena. *Vigi-
las tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas.* Plaut. *de nocte qui abiit piscatum ad mare.* EXPILARE
IAM.] spoliare iam, & compilare. expilare, & compilare, est ita furto fraudare, vt docet Asco-
nius, vt ne pili quidem in corpore relinquantur. extat hic titulus ordine. 19. lib. 47. pandecta-
rum, *de crimine expilatæ hereditatis.* Vlpianus titulo 18. eiusdem libri, expilatores, ait esse atrociores
fures. Alexander in quadam cōstitutione, tit. *de causis, ex quibus infam. ali. irrog.* expilatorē, furem D
improbiorem appellat. Festus, compilare, inquit, est in vnum cogere. NE ME MONE] pro-
inde ac si dicat, memorem mones. OPPERIAR] exspectabo.

AGE

A
ACTVS QVINTVS.

ARGYRIPPVS adoleſcens, DEMÆNETVS ſenex.

AR. AGEDVM decumbamus ſis pater. DE. vt iuſſeris,
Mi gnate, ita fiet. AR. pueri menſam apponite.
DE. Nunquid nam tibi moleſtum eſt gnate mi, ſi hæc nunc mecum accubat?
B AR. Pietas pater oculis dolorem prohibet, quanquam ego iſtam amo.
Poſſum equidem inducere animum, ne ægrè patiar, quia tecum accubat.
DE. Decet verecundum eſſe adoleſcentem Argyrippe. AR. edepol pater,
Merito tuo facere poſſum. DE. age ergo hoc agitemus conuiuium
Vino & ſermone ſuaui. nolo ego metui, amari mauolo
Mi gnate me abs te. AR. pol ego vtrumque facio, vt æquum eſt filium.
C DE. Credam iſtuc, ſi eſſe te hilarum videro. AR. an tu eſſe me triſtem putas?
DE. Putem ego? quem videam æquè eſſe mœſtũ, quaſi dies ſi dicta ſit.
AR. Ne dixis iſtuc. DE. ne ſic fueris, illico ego non dixero.
AR. Hem aſpecta, rideo. DE. vtinã malè qui mihi volunt, ſic rideãt.
AR. Scio equidem quamobrem me pater tu triſtem credas nunc tibi.
Quia iſta'ſt tecum. atque, ego quidem hercle vt verum tibi dicam pater,
Ea res me malè habet: at non eo, quin tibi non cupiam quæ velis.
Verùm iſtam amo, aliam tecũ eſſe equidem facilè poſſim perpeti.
D DE. At ego hanc volo. AR. ergo ſunt quæ exoptas. mihi quæ ego exoptem volo.
DE. Vnum hunc diem perpetere, quoniam tibi poteſtatem dedi,
Cum hac annum vt eſſes, atque amanti argenti feci copiam.
AR. Hem iſtoc me facto tibi deuinxti. DE. quin te ergo hilarũ das mihi?

GEDVM DECVMBAMVS SIS,] decumbamus, ſi vis, p. *decumbere*, videtur eſſe ægrotorum potius, quàm conuiuantium, & compotantium. Itaque putabam legendum, *diſcumbamus ſis, p.* Verumtamen nihil mutare auſus ſum. Nam & Terentius in Hecyra de conuiua *decumbere* vſurpauit. ſic enim ille: *ille ringatur, tu decumbas: Prior bibas, prior decumbas, cœna dubia apponitur?* MENSAM APPONITE] menſæ apponebantur apud veteres, & remouebantur. apponebantur cibum capturis, & epulaturis remouebantur, vbi edendi & bibendi finem fecerant. Suprà in Amphitr. *Te dormitare*

aiebas: mensa ablata'st: cubitum hinc abiimus. NVNQVIDNAM TIBI MOL.] ab hoc versu, incipiunt esse versus octonarij iambéi. OCVLIS.] ab oculis. INDVCERE ANIMVM,] mihi persuadere: vincere animum meum: à me impetrare: Terentius, Hecyra, *quod ego nunquam credidi fore, vt, hac ille vina posset animum inducere, Vxorem habere.* vbi notat Donatus, quasi rem duram & immanem. Horat. Sat. *Vt nunquam inducant animum cantare rogati: Iniussi, numquam desistant.* DECET VERECVNDVM ESSE ADOL.] honesta oratio: sed hic senex, qui tam pulcrè loquitur: quique graui, & speciosa oratione filium ad verecundiam, & pudorem vocat: factis inhonestis, & vita turpi cum impudenter, & immodestè viuere docet. M. Tullius lib. 1. de officiis. *luxuria verò cum omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est. sin autem etiam libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quòd & ipsa senectus dedecus concipit, & facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* HOC AGITEMVS CONVIVIVM.] sic Terent. Hecyra. *antiqua vt consuetudine Agitarem inter vos liberè conuiuium.* ET SERMONE SVAM.] sermone bono, & iucundo: qualis conuiuia decet. Lucilius. *cocto, condito, sermone bono: si quæris libenter.* NOLO EGO METVI, AMARI MAVOLO.] amat filius: metuit seruus. SI ESSE TE HILARVM VIDERO.] sic habent omnes nostri libri veteres, quos sequimur. alij *hilarem.* quod tamen non damno, sed hilarum magis probo, vt antiquitatem magis redolens. Hinc *hilarè.* PVTEM EGO?] nihil hîc opus est putare, aut existimare. Nam res ipsa loquitur, te non esse hilarum. QVASI DIES SI DICTA SIT.] subintell. tibi. id est, quasi causa tibi dicenda sit, aut quasi capitis reus sis. M. Tullius in Sextiana princip. *mæstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicanteis.* Horat. lib. 2. oda. 1. *Insigne mæstis præsidium reis.* Idem lib. 4. oda. 1. *Namque & nobilis, & decens, Et pro sollicitis non tacitus reis.* Mendosè autem habent nonnullæ editiones, *vt quasi dies*, &c. Nam particula *vt*, delenda est, propterea quòd, sententiam simul, & versum corrumpit. Adde quòd, Latini sermonis nec ratio, nec consuetudo eam ferre possunt. NE DIXIS IST.] Ne dixeris istuc, scilicet, me esse mœstum. RIDEO] hîc Argyrippus, labris diductis, & dentibus nudatis, risum simulauit. neque ex animo risit. SIC RIDEANT.] ringantur, rideant labris diductis, & dentibus albis, non ex animo hilaritatem nudatis dentibus præ se ferant, intimis sensibus angantur. Mala inimicis optamus. Hoc igitur Demænetus inimicis optat, vt malum. Huc pertinet illud Horat. epist. 2. lib. 2. *Prætulerim scriptor delirus, inérsque videri, Dum mea delectent mala me, vel denique fallant, Quàm sapere, & ringi.* & illud Plauti in Captiuis. *Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitari, Saltem, si non arriderent, denteis, vt distringerent.* Græci dicunt σεσηρέναι, & τοῖς χείλεσι γελᾶν. Sed plura hac de re à nobis dicta sunt ad odam 27. lib. 3. QVIA ISTAST TECVM, &c.] sic legendum, non vt vulgò, Quia isthæc est tecum. EA RES ME MALE HABET.] ea res me angit, & mihi molesta est. AT NON EÒ, QVIN TIBI, &c.] id est, at non ob id, quòd tibi non cupiá omnia ex animi sententia euenire. ERGO SVNT, QVÆ EX OPT.] ergo sunt tibi quæ exoptas: ergo habes, quæ exoptas. DEVINXTI] deuinxisti. HILAREM DAS MIHI?] al. *hilarum.*

A B C

ARTEMONA mulier, PARASITVS, DEMÆNETVS, ARGYRIPPVS, PHILENIVM meretrix.

AR. AN tu meum virum hîc potare, obsecro, cum filio?
Et ad amicam detulisse argenti viginti minas?
Meóque filio sciente id facere flagitium patrem?
PA. Néque diuini, neque mi humani posthac quicquam accreduas D
Artemona, si huius rei me esse mendacem inueneris.
ART. At scelesta ego præter alias meum virum fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem vxoris maximè.
PA. At nunc dehinc scito illum ante omnes minimi mortales preci,
Madidum, nihili, incontinentem, atque osorem vxoris suæ.
ART. Pol ni vera ista essent, nunquam faceret ea quæ nunc facit.
PA. Ego quoque hercle illum antehac hominem semper sum frugi ratus.
Verùm hoc facto sese ostendit, qui quidem cum filio
Potet vnà, atque vnà amicam ductet decrepitus senex.
ART. Hoc ecastor est quòd ille it ad cœnam cotidie,

A Ait ſeſe ire ad Archidemum, Chæream, Chæreſtratum,
Cliniam, Chremem, Cratinum, Dineam, Demoſthenem,
Is apud ſcortum corruptelæ, & liberis luſtris ſtudet.
PA. Quin tu illum iubes ancillas rapere ſublimem domum?
ART. Tace modò, næ illum mecaſtor miſerum habebo. PA. ego iſtuç ſcio
Ita fore illi, dum quidem cum illo nupta eris. ART. ego cenſeo
Eum etiam hominem aut in ſenatu dare operam, aut clientibus.
Ibi labore delaſſatum, noctem totam ſtertere,
Ille opere foris faciendo laſſus noctu aduenit.
B Fundum alienum arat, incultum familiarem deſerit.
Is etiam corruptus, porrò ſuum corrumpit filium.
PA. Sequere hac me modò, iam faxo ipſum hominem manifeſtò opprimas.
ART. Nihil ecaſtor eſt quod facere mauelim. PA. mane dum. ART. quid eſt?
PA. Poſſis, ſi fortè accubantem tuum virum conſpexeris,
Cum corona amplexum amicam ſi videas, cognoſcere?
ART. Poſſum ecaſtor. PAR. hem tibi hominem. ART. perij. PAR. paulliſper mane.
Aucupemus ex inſidiis clanculum quam rem gerant.
C AR. Quid modi pater amplexandi facies? DE. fateor gnate mi.
AR. Quid fatere? DE. me ex amore huius corruptum eſſe oppidò.
PA. Audin' quid ait? ART. audio. DE. egon' vt non domo vxori meæ
Surripiam, in deliciis pallam quam habet, atque ad te deferam?
Non edepol conduci poſſim vita vxoris annua.
PA. Cenſen' tu illunc hodie primum ire aſſuetum eſſe in ganeum?
ART. Ille ecaſtor ſuppilabat me, quod ancillas meas
Suſpicabar, atque inſontis miſeras cruciabam. AR. pater
D Iube dare vinum, iamdudum factum eſt, quum primùm bibi.
DE. Da puere ab ſummo. age tu interibi ab infimo da ſuauium.
ART. Perij miſera, vt oſculatur carnufex, capuli decus.
DE. Edepol animam ſuauiorem aliquanto quàm vxoris meæ.
PHI. Dic amabo, an fœtet anima vxoris tuæ? DE. nauteam,
Bibere malim, ſi neceſſum eſt, quàm illanc oſcularier.
ART. Miſer ecaſtor es. PA. mecaſtor dignus eſt. AR. quid ais pater?
ART. Ain' tandem? Edepol næ tu iſtuc cum magno malo tuo
Dixiſti in me, ſine venias modò domum, faxo vt ſcias,
Quid pericli ſit dotatæ vxori conuicium dicere.
AR. Ecquid matrem amas? DE. egóne? illam nunc amo, quia non adeſt.

AR. Quid qom adest? DE. periisse cupio. PA. amat homo te hic, A
vt prædicat.

ART. Næ ille ecastor fœnerató funditat, nam si domum
Redierit hodie, osculando ego vlciscar potissimum.

AR. Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus. DE. maxumè.
Te Philenium mihi, atque vxori mortem. hoc Venerium est.
Pueri plaudite, & mihi ob iactum cantharo mulsum date.

ART. Non queo durare. PA. si non didicisti fullonicam,
Non est mirandum. in oculos inuadi nunc est optimum.

ART. Ego pol viuam, & tu isthæc hodie cum tuo magno malo
Inuocauisti. PA. ecquis currit pollinctorem arcessere?

AR. Mater salue. ART. sat salutist. PA. Mortuust Demænetus, B
Tempus est subducere hinc me pulcrè, hoc gliscit prœlium.
Ibo ad Diabolum, mandata dicam facta vt voluerit.
Atque interea vt discumbamus suadebo, hi dum litigant.
Post ea domum huc cras adducam ad lenam, vt viginti minas
Ei det, in parte, hac amanti vt liceat ei potirier.
Argyrippus exorari, spero, poterit, vt sinat
Sese alternas cum illo noctes hac frui. nam ni impetro,
Regem perdidi, ex amore tantum est homini incendium.

ART. Quid tibi huc receptio ad te est meũ virum? PH. pol me quidem
Miseram odio enecauit. ART. age, surge amator, i domum.

DE. Nullus sum. ART. Immò es, ne negato, omniũ pol nequissimus. C
At etiam cubat cucullus. surge amator, i domum.

DE. Væ mihi. ART. vera ariolare, surge amator, i domum.

DE. Abscede ergo paululum istuc. ART. surge amator, i domum.

DE. Iam obsecro vxor. ART. nunc vxorem me esse meministi tuam?
Modò quom dicta in me ingerebas, odium, non vxor eram.

DE. Totus perij. ART. quid tandem, anima fœtétne vxoris tuæ?

DE. Murrham olet. ART. iam surripuisti palam, quam scorto dares?

AR. Ecastor quin surrepturum pallam promisit tibi.

ART. Non taces? AR. ego dissuadebam mater. ART. bellum filium,
Istoscine patrem æquum mores est liberis largirier? D
Nihílne te pudet? DE. pol si aliud nihil sit, tui me vxor pudet.

ART. Cano capite te cucullum vxor ex lustris domum rapit.

DE. Non licet manere (cena coquitur,) dum cenem modò?

ART. Ecastor cenabis hodie, vt te dignum est, magnum malum.

DE. Malè cubandumst, iudicatum me vxor adducit domum.

AR. Dicebam pater tibi, ne matri consuleres malè.

PHI. De palla memento amabo. DE. iuben' hanc hinc abscedere?

PHI. Immò intus potius sequere hàc me mi anime. DE. ego sequor.

ART. I domum. PHI. da suauium etiam prius quàm abeas. DE.
malam crucem.

A AIN' TV, MEVM VIRVM HIC P.] sic suprà, *ain' tu, apud amicam?* Resciuit hîc Artemonæ, parasiti indicio virum suum cum filio scortari, & potare, &c. FACERE FLAGITIVM] facere rem turpem, & dedecoris plenam. sic sæpe alibi loquitur, vt in Cas. *flagitium maximum feci miser.* & in Bacchid. *Quam propter, tantum damni feci, & flagitij.* Terēt. in Eunuch. *ah, flagitium facimus.* NEQVE DIVINI, NEQVE MI HVM.] id est, prorsus nihil mihi posthac credideris, nisi me tibi verum dixisse compereris. suprà in Amphitr. *Nunquā adepol tu mihi diuini quidquam credis post hunc diem, Ni ego,* &c. SCELESTA] ego scelesta. ego infelix, & scelerata. SICCVM,] sobrium. siccus opponitur madido. FRVGI,] homo frugi, opponitur homini nihili, & nequā. AMANTEM VXORIS S.] φιλογύναιον. vel φιλογύνην. quanquā etiam hæc Græca nomina interdum aliud significāt. MADIDVM,] βεβρεγμένον. ebrium potum, vuidum. madido opponitur siccus. Idem in Aulul. *Ego te hodie reddam madidum si viuo, probè.* NIHILI] nullius pretij, cui opponitur homo frugi. OSOREM VXORIS SVÆ.] μισογύνην. profert hunc versum Priscianus lib. xj. SESE OSTENDIT,] sese aperuit. DVCTET,] ductare amicam, ductare scortum vsitatè dici solet à Latinis. suprà, eadem comœd. *solus si ductem, referre gratiam nunquā potes.* ad quem locū plura. DECREPITVS SENEX.] Capuli decus, silicerniū, τυμβογέρων. decrepitus senex, & crudus senex inter se opponūtur: vt apud

B Grecos, χρόνιοι, ἰαπετοί, τιθωνοί, σατυρῶδεις, βεκκεσέληνοι, προσέληνοι, τυμβογέροντες, πασπάληες, σορίλληνες, ὠμογέρουσιν opponūtur. Nonius. decrepiti senes, inquit, in dubio vitę statu cōstituti, id est, qui ita ætate cōfecti sunt, vt dubiū sit, viuántne, an mortui sint. Deinde hūc locū profert. HOC ÆCASTOR EST, QVÒD ILLE IT AD C.] Hæc est profectò causa, quamobrē ille ad cenam eat quotidie. CORRVPTELÆ,] corruptionis enim actionem significat vox *corruptela.* LIBERIS LVSTRIS] locis, in quibus liberè scortari licet. fornicibus, gáneis, lupanaribus. Nonius, *lustra,* inquit, *etiam lupanaria dicūtur.* deinde hunc versum profert. RAPERE SVBLIMEM] ita sublatum rapere, vt pedibus terram non tangat, sed portetur. Terent. Andr. *Sublimem hunc intro rape, quantum potes.* MISERVM HABEBO.] torquebo, macerabo, cruciabo. sic in Casina. *quot te modis, si viuo, habebo in nuptiis miserum meis?* EGO ISTVC SCIO ITA F. ILLI,] ego scio te illū miserum habituram, quamdiu quidem cum illo nupta eris. EGO CENSEO,] ego puto. IN SENATV] in curia. ἐν βουλευτηρίῳ. IBI,] in senatu, aut in negotio clientium', hoc est in foro. LABORE DELASSATVM,] legenda sunt hæc coniunctim, *Ibi labore delassa tum,* hac sententia, ego puto, virum meum, delassatum labore ibi, id est defessum diurno labore, quem in senatu, & in foro cepit, ac pertulit, noctem totam in lecto communi in

C vtramque aurem dormire. vel sic, ego arbitror, virum meum idcirco noctem totam domi stertere, quia diurno labore, quem in negotiis publicis, & amicorum, aut clientium procurandis susceperit, delassatus sit. ILLE OPERE FORIS FACIENDO &c.] At ille alienis mulieribus subigendis, atque exercendis defessus, noctu domum aduenit, ita vt non possit mihi operam dare. FVNDVM ALIENVM ARAT, &c.] Allegoria est. qua hoc significat, fæminas alienas fodit, colit, ac subigit: suā incultam, atque intactam relinquit. vide quæ suprà hac de re scripsimus, ibi, *nam vxorem vsurariam Proinde est prabere, ac si agrum sterilem fodiendum loces.* quibus adde Theognidis versus, quos Simeo Bosius mihi pæne oblito, in memoriam redegit, quamquam Baptista Pius non præter misit, homo alioqui nō admodū subtilis iudicij. Ἐχθαίρω δὲ γυναῖκα περίδρομον, ἄνδρα δὲ μάργον: Ὃς τὴν ἀλλοτρίην βούλετ' ἄρουραν ἀροῦν. id est, (vt quidem vertimus) Fæmina mi est odio circumuaga, virque proteruus, Cui dulce est alienum excoluisse solum. Quemadmodum hîc Plautus comparat eos, qui suas vxores relinquūt intactas, sectantur, & amplexantur alienas, cum iis, qui suos agros negligunt, alienos arant: ita Sostratus ille, tibicen, eos, qui fratribus omissis, alios amicos quærunt. Verba Græca adscribam. Οἱ ἀδελφοὺς παρέντες καὶ ἄλλους φίλους ζητοῦντες παραπλήσιοί εἰσι τοῖς τὴν ἑαυτῶν γῆν

D ἐῶσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γεωργοῦσι. FAMILIAREM DESERIT.] agrū domesticum, & suū negligit, & relinquit incultū. Familiarē opposuit alieno. PORRÒ] id est præterea, porrotenus. IAM FAXO IPSVM H. M. OPER.] iam fecero, vt virū tuū in ipso furto deprehendas. CVM CORONA,] hic erat ornatus potantiū & potorū suprà in Amph. *capiā ornatū, qui potis decet.* POSSVM ÆCASTOR.] subintell. cognoscere. malim legi *Possim.* HEM TIBI H.] malim legi, *en tibi hominem.* AVCVPEMVS EX INSID.] excipiamus, vel captemus auribus ex occulto loco, quid agant. demus operam, vt videamus, audiamus, sciamus denique, quid agant. tralatio est. Præterea *aucupemus* dictum, pro aucupemur, antiquè. Nonius. *aucupaui* actiuum, positum pro passiuo, seu deponenti potius. deinde profert hunc versum ex Trucul. *Lepidè acastor aucupaui, atque è mea sententia.* & ex Menæchm *vt concedamus, ex insidiis aucupa.* QVID MODI P. AMPLIVS F?] ex his verbis intelligimus, Demænetum hîc præter modum, & sine intermissione Philenium amplexari. CORRVPTVM] improbum, & nequam factum. deprauatum. OPPIDÒ] valde, admodum. lege Festum. suprà in Amphitr. *Oppido interij, obsecro hercle, quantus & quàm validus est?* EGON' VT NON DOMO VXORI M. &c.] egóne fieri sinam, vt non surripiam domo vxori meæ pallam, quàm inter suas delicias habet, atque ad te deferam? vel sic: egóne committam, vt non surripiam domo vx. m. pall. plurimùm delectatur, atque ad te deferam? *Palla,* inquit Nonius, *est honesta mulieris vestimentum.* Seruius ad illud virgil xj. Ænid.

A mercedem ſoluere cogetur. Tale eſt illud apud Propert.lib.1.eleg.7 *Sæpe venit magno fœnore tardus amor.* Nonius in verbo *fundere*, profert hunc locum: ſed videtur legiſſe, *fundit*, non *funditat*. niſi fortè legit *fundit hac.* OSCVLANDO VLCISCAR POT. S.] quia animam meam fœtere, & ſe nauteam bibere malle, quàm me oſculari, dixit, ego de illo has potiſſimum pœnas ſumam, vt eum aſſiduè oſculer. VT PORRÒ NOS IACIAMVS.] id eſt vt deinde, & porrotenus nos iaciamus. TE PHILENIVM MIHI, ATQ. VX. M.] hoc vtrumque optat Demænetus talos iaciens, nempe Philenium ſibi, mortem vxori. Solebant autem amatores, talos iacientes, puellas, quas amabant, inuocare. vt in Capt. in princip. *Nam in conuiuio ſibi Amator talos cùm iacit, ſcortum inuocat.* HOC VENERIVM EST.] diximus ſuprà, Venerium iactum, felicem fuiſſe: canem verò, infelicem. Erat autem tum iactus Venerius, cùm quatuor tali iacti, diſſimiliter ceciderant, diſſimilique ſitu conſtiterant: canis verò, cùm omnes eadem facie, codémque ſitu cõſtiterant. Erant reliqui duo Baſilicus, ſeu Regius, id eſt, Hercules idem fortaſſe, qui ſenio, & vulturius, inter duos illos medij. ſed horum mediorum, vulturius deterior: cane, omnium quatuor, deterrimo, atque infeliciſſimo, melior ac felicior. Itaque infrà in Curcul. miles, qui iacit quatuor voltorius, vincitur: Curculio, qui iacit Herculem Baſilicũ, vincit. OB IACTVM] Venerium. CANTHARO] è cantharo. Cantharus poculi genus. Virg. Sileno,
B *Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.* MVLSVM] vinum melle conditum, οἰνόμελι. DVRARE] καρτερεῖν ſuprà in Amph. *Durare nequeo in ædibus.* SI NON DIDICISTI, FVLL. NON EST M.] iocus in verbo *durare.* Non eſt, inquit, mirandum, ſi nõ potes durare, ſiquidem non didiciſti artem fullonicam. quam qui didicerunt, propter conſuetudinem facilè ferre poſſunt odorem illum grauiſſimum, & tæterrimum, qui ex aqua fullonia exſiſtit. vel dic hoc modo. non eſt mirum te non poſſe durare, ſiquidem non didiciſti artem fullonicam: quam qui tenent, veſteis veteres ita interpolant, lauant, & poliunt, vt priſtinam faciem immutent, & propemodum nouas faciant. Vlpianus digeſtis tit. de furtis lib. 47. *Fullo*, inquit, *qui curanda, poliendáque veſtimenta accepit, ſemper agit.* videlicet in furem. Nonius in verbo *interpolare*, poſteaquam docuit, interpolare, eſſe nouam formam è vetere fingere, addit, *tractum ab arte fullonia, qui poliendo diligenter vetera quæque quaſi in nouam ſpeciem mutant.* ex quibus verbis intelligere licet, fullones lauando, poliendo, interpolando facere, vt veſtes, alioqui veteres, diu durent. hinc iocus Plautinus. proinde ac ſi ita dicat, non eſt mirum, te non poſſe durare, quia fullonicam artem ignorans, te non interpolas. quod ſi faceres, diu durare poſſes. IN OCVLOS MV. NVNC EST OPT.] nunc eſt opportuniſſimum, impetum abs te fieri in Demænetum, neque id à tergo, ſed à fronte. quod
C longè illo horribilius, & tumultuoſius eſt. EGO POL VIVAM, &c.] hoc Artemona dicit propter illa tria, quæ ſuprà à Demæneto dicta ſunt, quorum primum eſt illud, *Non ædepol conduci poſſum vita vxoris annua.* ſecundum, *periiſſe cupio.* tertium, *Te Philenium mihi, atque vxori mortem,* ISTHÆC] Pheleniũ ſibi, & mihi vxori tuæ mortem. ECQVIS CVRRIT POLLINCT. ARC.?] ſignificat Demænetum, viſa vxore, & eius minis auditis, metu eſſe exanimatum, & pæne mortuum, ita vt arceſſendus ſit pollinctor, qui eum ſepeliendum curet. Tale eſt illud Terentij in Phorm. *Exequias Chremeti, quibus eſt commodũ ire iam tempus eſt.* Pollinctores, inquit Nonius, ſunt qui mortuos curant. Deinde hunc locum profert. Varro Coſmotoryne, *Propter cunam capulum poſitum nutrix tradit pollinctori.* Arnobius lib. 3. aduerſ. genteis. *Vnus fuit è nobis, qui redire in corpora iamdudum animas præcipiebat efflatas? prodire ab aggerib. conditos? & poſt diem funeris tertium pollinctorum velaminibus expediri?* Iterum Plautus in Prologo Pœnuli, *Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Auctor vocabularij Latinogræci, quod mihi vtendum dedit Cl. Puteanus, *pollinctorem* interpretatur, νεκροφόρος, νεκροκόμος. Vlpianus lib. digeſt. 14. tit de inſtit. act. *Idem* (Labeo) *ait: ſi libitinarius, quem Græci νεκροθάπτην vocant, ſeruum pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit: dandum in eum quaſi inſtitoriam actionem, quamuis & furti, & iniuriarum actio competeret.* Dicti autem ſunt
D pollinctores à verbo pollincere: quod eſt mortuum, ſeu cadauer curare. Aliúdque eſt pollucere, aliud pollincere. Nam pollucere quidem, eſt Herculi ſacrificium facere: ex quo pollucibilis cena, pro opipara: & pollucibiliter pro opiparè. Pollincere verò, id quod diximus. ARCESSERE.] dictum Græcorum more, *currit arceſſere*, pro currit ad arceſſendum, ſeu currit, vt arceſſat. Iam *arceſſere* ſcribendum, non, vt vulgò, *accerſere.* SVBDVCERE HINC ME] hinc me furtim auferre. PVLCHRÈ] Terent. Phorm. immò verò pulchrè diſcedo, & probè, Et præter ſpem. GLISCIT] creſcit. Lucret. lib. 3. *Clamor, ſingultus, iurgia gliſcunt.* VT DECVMBAMVS, S.] al. vt diſcumbamus, ſuadebo. HI DVM LIT.] interea dum Demæn. & Artem. Philenium, inter ſe litigant. DOMVM HVC CR. ADD. AD LEN.] domum, huc, ad lenam, idem valent: ſed tamen ſingula aliquid ponderis habent. ADDVCAM] diabolum. EI] lenæ. IN PARTEM] ἐν μέρει legendum autem, *in partem*, non vt vulgò *in parte*, HAC] Philenio. AMANTI] Diabolo. ALTERNAS C. IN.] *alternas nocteis*, id eſt, communiter cum illo Philenio frui, ita vt cùm Argyrippus noctem vnam Philenio fructus fuerit, Diabolus noctem proximam fruatur. Virgil. lib. 6. Æneid. *Si fratrem Pollux alterna morte redemit.* REGEM] potentiorem amicum, qui me alit. Horat. epiſt. 7. lib. 1. *Sæpe verecundum laudaſti, réxque patérque Audiſti coràm, nec verbo parcius abſens.* PERDIDI] amiſi. EX AM. TANT. EST H. INC.] declamatio. ita, inquit, amore Philenij homo incenſus

est. QVID T. H. RECEPTIO EST, &c.] id est, quamobrem virum meum huc ad te recipis? *receptio* verbale more suo cùm accusandi casu iunxit. Sic suprà. *Quid tibi hanc curatio 'st rem?* POL ME Q. M. ODIO ENECAVIT] Pol mihi quidem ita molestus fuit, vt me propemodum enecarit. *odio*, id est, suis molestis, & odiosis dictis, ac factis. vel sic. Pol mihi quidem fuit odiosissimus, ac molestissimus. NVLLVS SVM] perij funditus. AT ETIAM CVBAT CVCVLI.] At adhuc in lecto cubat, neque surgere properat cucullus. Cucullus auis est, quæ in nido alieno parit, auctor Aristotel. lib. 6. de nat. anim. cap. 7. hoc nomine autem hîc cucullus appellatur Demænetus, quòd spreta vxore, alias mulieres consectetur. alia ratione vinitor, aut cultor agri, cucullus à viatore appellatur apud Horat. Sat. 7. lib. 1. ad quem locum, si tibi commodum est, lege quæ notauimus. VÆ MIHI.] ô me infelicem. VERA ARIOLARE.] vera diuinas, qui te infelicem prædicas. Nam ego te, dum viues, miserum reddam, miserísque modis tractabo. QVOM DICTA IN ME INGER.] cùm mihi maledicebas. Terent. Andr. *Ingeram mala multa.* MVRRHAM OLET] Lucret. lib. 2. *Et contemtus odor myrrhæ, mellísque sapores.* Propert. lib. 3. *Et crocino narcis myrrheus vngat onyx.* Nonnulli libri habent, *Smyrnam olet*, non placet. PROMISIT,) promisit, id est, minatus est, seu palàm dixit. pronomen *tibi* cohæret cum particip. surrepturum. NON TACES?] vetat ea loqui, quæ loquatur, Argyrippum filium pater. Sic Chremes in Phormione, *Non taces?* actu. 5. scena vltima, & ea, quæ vltimam antecedit. EGO DISSVAD. M.] ego autem, mater dissuadebam patri, ne tibi pallam surriperet. ISTOSCINE PATREM ÆQVVM, &c.] plena locutio, Nam licebat ita loqui, & solent sæpius ita loqui boni scriptores, Istoscine patrem mores liberis largirier? vt subintell. *æquum est? oportet?* aut aliquid tale. LARGIRIER?] largè suppeditare? Hîc pater eo grauius peccat, quòd non solùm ipse suo facto culpam contrahit, & flagitiũ facit, sed etiam exemplum nequitiæ filio præbet: quem debebat laudabilibus ac præclaris artibus erudire, & bonis moribus, ac virtutibus ornare. CANO CAPITE TE] te senem. Tibul. lib. 1. eleg. 1. *nec amare decebit, dicere nec cano delicias capite* al. *capiti.* CVCVLLVM] nido tuo relicto, alienos sectantem, & in alienis cubantem. (CENA COQVITVR)] hoc totum legendum est κατὰ παρένθεσιν. DVM CENEM MODÒ?] vsque eo modò dum cenem? vel tantisper modò dum cenem? CENABIS, VT TE D. E. M. M.] cenabis magnum malum. verbum cenandi iunxit cum accus. sic Horat. Sat. 2. lib. 2. *Nos, inquam, cenamus aucis.* & epist. 2. lib. 2. *Emtum cenat olus.* Hoc igitur significat, non cenabis: aut, si cenabis, nihil cenabis, quod tibi suaue, aut iucundum futurum sit. Nam tibi pro cibo, & vino ingerentur, à me mala multa, vt meritus es. IVDICATVM] damnatum. sic lib. 2. de Orat. *videtur esse misericors ille, qui iudicatum duci videns, percunctatur ita, Quanti addictus?* &c. contra lib. 1. accus. iudicari, vt docet Asconius, positum pro absolui. ibi. *anteà vel iudicari primò poteras, vel amplius pronunciari.* Sed puto falli Asconium. nam *iudicari*, ibi significat, damnari, aut absolui. hoc loco igitur *iudicatum* valet, damnatum, manifestò deprehensum, & conuictum. NE MATRI CONSVLERES MALÈ.] id est, ne matri iniuriam faceres. DE PALLA MEMENTO, AMABO] Nunc deludit, & deridet senem meretrix Philenium. MALAM CRVCEM] repete ἀπὸ κοινοῦ, tibi dabo. vel malam crucem dictum intellige, pro, *in malam crucem*: vt subintelligatur. i. Ego illud malo.

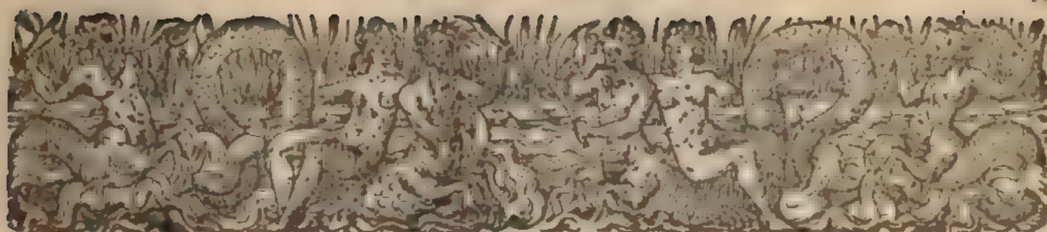
GREX.

Hic senex si quid clam vxorem suo animo fecit volup,
Neque nouum, neque mirũ fecit, nec secus quàm alij solent.
Nec quisquam est tam ingenio duro, nec tam firmo pectore,
Quin vbi quicquam occasionis sit, sibi faciat bene.
Nunc si voltis deprecari huic seni ne vapulet,
Remur impetrari posse, si plausum clarum datis.

CLAM VXOREM.] clam vxore. SVO ANIMO FECIT VOLVP,] fecit, quod suo animo iucundum esset. Nonius hunc locum profert, & *volup*, interpretatur, *voluptatem*, vt hoc totum, *si quid clam vxorem suo animo f. v.* videatur de eius sententia sic explicandum, si quid clam vxore sua fecit, quod animo suo voluptati esset: & vt hæc verba *si quid volup*, idem valeant, quod si quid voluptatis TAM INGENIO DVRO] ingenio tam tristi, seuero, & à voluptatib. alieno. Cicero in Bruto, *vt vita, sic oratione durus, incultus, horridus.* Idem pro domo sua, *cùmq. animi duritiam, sicut corporis, quòd, cum vritur, non sentit stuporem potius, quàm virtutem putarem.* Horat. epist. 7. lib. 1. *durus, ait, Vultei nimis attentúsque videris Esse mihi.* SIBI FACIAT BENE.] suo animo obsequatur: viuat hilariter & iucundè, suæ libidini indulgeat. notauimus hoc loquendi genus in commentariis Horatianis. HVIC SENI,] pro hoc sene. NE VAPVLET,] ne verberetur ab vxore.

AVLVLARIA

A

AVLVLARIA.

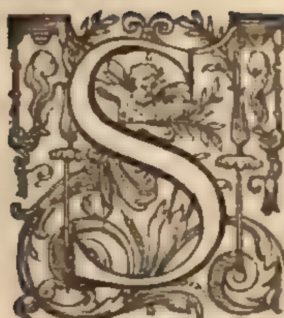
DRAMATIS PERSONÆ.

B

LAR	Prologus.
EVCLIO	Senex.
STAPHYLA	Anus.
EVNOMIA	Mulier.
MEGADORVS	Senex.
STROBILVS	Geminus seruus.
ANTHRAX	Coquus.
CONGRIO	Coquus.
PYTHODICVS	Seruos.
LYCONIDES	Adolescens.
PHÆDRA	Puella.

C

ARGVMENTVM.

ENEX auarus vix sibi credens Euclio,
Domi suæ defossam multis cum opibus,
Aulam inuenit, rursúmque penitus conditam
Exsanguis, amens, seruat. eius filiam
Lyconides vitiarat. interea senex
Megadorus à sorore suasus ducere
D Vxorem, auari gnatam deposcit sibi.
Durus senex vix promittit, atque aulæ timens,
Domo sublatam variis abstrudit locis.
Insidias seruos facit huius Lyconidis,
Qui virginem vitiarat, atque ipse obsecrat
Auunculum Megadorum sibimet cedere
Vxorem amanti. per dolum mox Euclio
Quum perdidisset aulam, insperatò inuenit,
Lætúsque natam collocat Lyconidi.

VIx sibi credens] sibi diffidens. Defossam] in terra, seu in fossa A conditam. deorsum, & in loco fosso positam: in terra abditam, defossam autem à patre suo. Mvltis cvm opibvs] multo cum auro: seu multi auri plenam. Avlam] ollam. antiquè dictum. Nonius, aula, inquit, vel ola, *quam nos ollam dicimus, capacissimum vas.* deinde hunc profert versum ex Amphitruon. qui hodie non reperitur, *Iure infringatur aula cineris in caput.* Penitvs conditam,] intro, & sub terra valdè altè abditam. Exsangvis] ob metú amittendi, & curam seruandi. Svasvs dvcere,] suasus participium pass. à verbo *suadeor.* Avari gnatam] Euclionis filiam. Deposcit] valde poscit, vxorem subintell. poscere vxorem autem propriè & vsitatè dicunt Latini, procorum enim est poscere. proci autem à procando, id est, poscẽdo dicti. Dvrvs] inhumanus, ferreus, ab omni liberali voluptate abhorrẽs. Abstrvdit] abscõdit. Servos] Strobilus Lyconidis, qui Euclionis filiam vitiarat, seruus. Ipse] Lyconides. Per dolvm] serui Strobili. Collocat] in matrimonium.

ARGVMENTVM ALIVD.

B

AVlam repertam auri plenam domi Euclio,
Vi summa seruat, miseris affectus modis.
Lyconides istius vitiat filiam.
Volt hanc Megadorus indotatam ducere.
Lubénsque vt faciat, dat coquos cum obsonio.
Auro formidat Euclio, abstrudit foris.
Réque omni inspecta, compressoris seruolus
Id surpit, illic Euclioni rem refert.
Ab eo donatur auro, vxore, & filio.

VI svmma] summo studio. Lvbénsqve vt f.] vt Euclio lubenter filiam C suam vxorem despondeat Megadoro. Avro formidat] auro timet. Compressoris] Lyconidæ, qui Euclionis filiam compresserat. Id svrpit.] aurum surripit. Illic] ille, filiæ Euclionis compressor, Lyconides. Ab eo] Euclione. Donatvr] Lyconides. et filio] cuius ipse Lyconides pater erat: & quem Euclionis filia ab ipso compressa pepererat.

LAR familiaris, PROLOGVS.

NE quis miretur qui sim, paucis eloquar.
Ego Lar sum familiaris, ex hac familia,
Vnde exeuntem me aspexistis. hanc domum
Iam multos annos est cum possideo, & colo D
Patríque, auóque iam huius, qui nunc hîc habet:
Sed mihi auus huius obsecrans concredidit
Auri thesaurum clam omneis, in medio foco
Defodit, venerans me, vt id seruarem sibi.
Is quoniam moritur, (ita auido ingenio fuit,)
Nunquam indicare id filio voluit suo:
Inopémque optauit potius eum relinquere,
Quàm eum thesaurum commonstraret filio.
Agri reliquit eij non magnum modum,
Quo cum labore magno, & miserè viueret.
Vbi is obiit mortem, qui mihi id aurum credidit,

Cœpi

A Cœpi obseruare, ecquid maiorem filius
Mihi honorem haberet, quàm eius habuisset pater.
Atque ille vero minus, minúsque impendio
Curare, minúsque me impertire honoribus.
Item à me contrà factum est. nam item obiit diem.
Is ex se hunc reliquit, qui hic nunc habitat, filium
Pariter moratum, vt pater auúsque huius fuit.
Huic filia vna est: ea mihi cotidie
Aut ture, aut vino, aut aliqui semper supplicat,
Dat mihi coronas, eius honoris gratia
Feci, thesaurum vt hic reperiret Euclio,
B Quo eam facilius nuptum, si vellet, daret,
Nam compressit eam de summo adolescens loco,
Is scit adolescens quæ sit, quam compresserit.
Illa illum nescit, neque compressam autem pater.
Eam ego hodie faciam, vt hic senex de proximo
Sibi vxorem poscat. id ea faciam gratia.
Quo ille eam facilius ducat, qui compresserat.
Et hic, qui poscet eam sibi vxorem senex,
Is adolescentis illius est auunculus:
Qui illam stuprauit noctu Cereris vigiliis.
Sed hic senex, iam clamat intus vt solet,
C Anum foras extrudit, ne sit conscia.
Credo, aurum inspicere volt, ne surreptum siet.

NE QVIS MIRETVR, &c.] Donatus ad illud Terentij, in Andr. scena 5. actus 4. *miror vnde sit*, notat: Veteres miror cum vnde pro nescio ponebant. Nam admiratio ab ignorantia proficiscitur. Plautus. *Ne quis miretur, qui sim*, &c.] QVI SIM,] quis sim. EGO LAR SVM FAM.] Apuleius de deo Socr. *Lar*, inquit, *dicitur familiaris, qui ex Lemuribus posterorum suorum curam sortitus, pacato, & quieto numine donum possidet.* Arnob. lib. 3. aduersus genteis. *Possumus, si videtur, summatim aliquid & de laribus dicere: quos arbitratur vulgus, vicorum, atque itinerum deos esse, ex eo, quòd Græci vicos cognominant* λαύρας, *In diuersis Nigidius scriptis modò tectorum, domuúmque custodes, modo Curetas illos, qui occultasse perhibētur Iouis æribus aliquando vagitum, indigetes Samothracios, quos quinque indicant Græci Idæos dactylos nuncupari. Varro similiter hæsitans, nunc esse illos maneis & ideo Maniam matrem cognominatam esse Larum: nunc aërios rursus deos, & heroas pronuntiat appellari.* nunc antiquorum sententias sequés Laruas esse dicit Lares, quasi quosdam Genios defunctorum animis mortuo-
D rum. Idem lib. 1. Lares grunduleis esse appellatos indicat. Lege, si tibi commodum est, quæ de Laribus diximus in comment. Horat. ibi, *immolet æquis Hic porcum Laribus.* Sat. 3. lib. 2. & præterea alibi. Nonnulli, in his Ouidius, Lares à quadam Nympha nomine Lara, tradunt esse appellatos, atque adeò natos, à Mercurio compressa. Auctor vocabularij latinogræci, *Lares*, inquit, θεοὶ κατοικίδιοι. In hac comœd. autem deus adhibetur, quia quæ hîc à Lare dicuntur, non nisi à deo sciri poterát. Quod cùm áccidit, auctore Aristotele, licet deum maximè in tragœdia, adhibere, sed interdum etiam in comœdia. Horat. in epist. ad Pisones. *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* HANC DOMVM IAM MVLTOS ANNOS EST CÙM POSS.] mirum, & ferè inusitatum loquendi genus. Nam videbatur Plautus ita potius dicere debuisse *hanc domũ iam multi anni sunt, quum possideo, & colo*, vel sic, *hanc domum iam diu factum 'st, quom possideo & colo.* In quarum lectionum vtraque si *iam* disyllabum facias, constabit sua carmini ratio. Licebat & hoc modo, *hanc domum iam multos annos ego possideo, & colo.* in qua etiam scriptura *iam* dissylabos erit pronuntiandum: censeo tamen, nihil mutandum contra omnium librorum auctoritatem, & receptam scripturá sic defendi posse, vt dicamus, Plautum duas loquendi formas diuersas confudisse, & permiscuisse, vt, cùm dixit in Amphitr. *fecit me vt vigilarem.* Nam in ea locutione, duæ quodammodo insunt per confusionem, & mixturam quandam, nempe hæ, *fecit me vigilare:* & *fecit vt ego vigilarē.* tale est illud apud Cic. epist. ad Q. Fr. lib. 2. *hæc me vt confidam,*

faciunt. Nam hic quoque hæ duæ locutiones potestate quadam insunt, *hæc me faciunt confidere:* & c, *hæc faciunt, vt ego confidam*. Idem de similibus sentiendum. Sic igitur & hoc loco videtur duas loquendi formulas confudisse Plautus, vnam, Iam multi anni sunt, cùm ego hanc domum possideo, & colo, &c. alteram, Iam multos annos ego hanc domum possideo, & colo. Hæc igitur mea est de hoc loco sententia. Sed Simeo Bosius, putat legendum esse, *Iam multus annus est, quom*, &c. vel *multos annos* scriptum esse pro *multus annus: multus annus est*, autem dictum esse à Plauto, pro multi anni sunt. de qua coniectura iudicent eruditi. Ego interea hoc asseuerabo, *multos annos* pro *multus annus*, scribi nullo modo posse: *multus annus est*, pro *multi anni sunt*, Latinè fortasse à poëta dici posse. Postremo admonendus est lector, Nonium hunc locum proferre in voce colo, viderique legisse, *vt possideo, & colo*, non, vt habent omnes libri, & manuscr. quos vidi, & impressi, *cùm poss. & colo*. PATRÍQVE, AVÓQVE IAM HVIVS, &c.] Hæc est antiqua scriptura, quam & Camerarius secutus est, & nos in nostris veteribus libris repertam, integram retinendam putauimus. quæ si recta est, vt fortassis est, post verbum *colo* nulla debet interpunctionis, aut distinctionis nota locari: vt hæc sit verborum sententia. Multi iam anni sunt, cùm hanc domum, huius, (Euclionis) qui hîc habitat, patri & auo possideo, & colo: id est, cùm hanc domum possideo, & colo pro patre & auo Euclionis, qui hîc habitat: vel in vsum patris & aui Euclionis, qui hîc habitat. Omnino videtur mihi hæc scriptura aliter explicari non posse. B Quare vtrum sit recta, necne, quærendum est. non enim semper fortasse librorum veterum auctoritas sequenda est, neque semper libri veteres incorrupti, aut integri sunt: sed interdum deprauati, & contaminati. Primum igitur libri omnes vulgati Veneti, Florentini, Parisienses, Lugdunenses, habent, partim, *Patríque auóque amicus huius*, &c. partim, *Patri, auóque amicus huius*, &c. quarum alteram, illam dico, *patríque auóque am. h.* versus respuit: alteram recipit. sententia verò ferre non potest: nam ex iis, quę sequuntur intelligere licet, Larem non fuisse amicum Euclionis neque auo, neque patri. nemo enim amicus est eis, à quibus se læsum esse queritur, aut à quibus sibi honorem habitum esse negat. quod vtrumque fit à Lare, ibi, *Capi obseruare, ecquid maiorem filius Mihi honorem haberet, quàm eius habuisset pater*: &c. Itaque vulgata lectio ferri nullo modo potest. Quòd si & antiqua scriptura, suspecta est, & vulgata non ferenda, quò nos vertemus? Omnino ad antiquam redeundum est, vt minus cõtaminatam, & ex ea, vera lectio, si fieri potest, elicienda. Ea igitur sic habet, vt & diximus, & edidimus: neque multò secus legitur apud Nonium, qui hunc versum profert in verbo *habet*. sic autem legitur. *Patri, auóue huius, qui nũc hic habet*. quæ scriptura eo discrepat ab ea, quam secuti sumus, quòd habet *auóue*, pro *auóque*: & quod non habet particulam *iam*: quæ est in antiquis codicibus, à vulgata autem similiter, atque nostra editio, eo dissentit, quòd non habet vocem *amicus*. Suspicor igitur, & ex Nonio, & ex antiqua scriptura, &, C quod caput est, ex sententia, vocem aliquã deesse, per quam significet Lar, se alieno animo esse, & fuisse ab auo, & patre Euclionis, quòd sibi honorem non habuerint. quam vocem? dicet aliquis. non possum diuinare. sed si quis me vrgeat, & à me odiosè flagitet, vt, quo modo legendum putem, & promam: sic eo defungar. Puto legendum, vel hoc modo. *Patri, auóque inimicus huius, qui nunc hic habet*. vel hoc, *Patri, auóque infensus huius*, &c. vel hoc *Patri, auóque offensus huius*, &c. HABET.] id est, habitat. sic Nonius in verbo *habere*. vbi etiam hunc versum profert, vt diximus. CONCREDIDIT] meæ fidei cõmisit, mihi credidit. CLAM OMNEIS] clam omnibus. IN MEDIO FOCO DEF.] in foco, qui medius erat totius domus locus, & Laris ipsius sedes, vt & Vestæ, quã ἑστίαν appellãt Græci: quo in loco, accẽdebatur, & seruabatur ignis: vel dic, in medio foco, in media parte foci. *defodit* autem, id est, penitus abdidit. VENERANS ME] orans me. Horat. Sat. 2. lib. 2. *Et venerata Ceres, vt culmo surgeret alto*. vbi *venerata* interpretamur, orata: & rectè. Sic Plaut. in Rud. *Venus veneror te, vt omnes miseri lenones fient*. Idem Trinum. *Larem corona nostrum decorari volo. vxor venerare, vt nobis hæc habitatio, bona, fausta, felix, fortunatáque eueniat*. Plura exempla collegimus ad illum locum Horatij, si quis plura desiderabit. VT EVM SERVAR.] vt auri thesaurum seruarem sibi. sic autem legendum, non vt habent omnes ferè libri, vt id ser. sibi, nam hanc lectionem carminis ratio ferre non potest. Thesaurum auri autem, id est, interpretor, aurum in terra conditum, & defossum. IS QVONIAM MORI.] id est, postquam is moritur, &c. sic Donatus in prolog. Adelph. statim à princip. ibi. Postquàm poëta sensit script. *postquam*, inquit, pro *quoniam. tuum reciprocum quoniam, pro postquam*. Quòd nisi obstaret Donati auctoritas, legendum putarem, *Is quom iam moritur*, &c. deinde profert hunc versum, *Is quoniam moritur*, &c. (ITA AVIDO ING. F.)] hæc sunt legenda per interpositionem. *auido* autem, id est, auaro. OPTAVIT POTIVS] maluit. προείλετο. COMMONSTRARE] sic legendũ, & ita habent ferè omnes nostri libri veteres. Nam vulgati habent *commonstraret*, quod minus probo: quamuis non negem vnum, atque alterum librum manuscr. sic habere: & aliquo pacto possit ea lectio defendi, & sic explicari: *quàm commonstraret*: id est, quàm vt commonstraret. Omnino commonstrare mihi magis placet. CREDIDIT,] commisit, vel seruandum commendauit, vt interpretatur Nonius, hoc loco prolato. profert eundem in verbo *obseruare*, ibíque errat. NON MAGNVM MODVM] non magnum agri spatium. Sic Horat. Sat. 6. lib. 2. *Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus*, &c. Lucret. lib. 2. in extr. *Cùm modus esset agri multo minor antè viritim*, &c. Exstat titulus in Pandectis, lib. xj. *Si mensor*

A *mensor falsum modum dixerit.* Vbi modus, mensuram significat. CVM LABORE MAGNO, ET MIS.] ταλαιπωρῶν, καὶ κακοπαθῶν. laboriosè, & ærumnosè. ECQVID] numquid. MAIOREM FILIVS MIHI HONOREM HAB.] profert hunc locum Nonius, in voce *honos*, & interpretatur hîc honorem, sacrificium. MINVS, MINVSQVE IMPENDIO] minus, minusque multo. Sic Nonius, quamquam in libris vulgatis mendosè impressum est, *impendio pro magis*, nam legendum *impendio pro multo*. Deinde profert hunc locum. CVRARE,] curabat. IMPERTIRE] impertiebat. ITEM à ME CONTRÀ P.] similiter contrà à me factum est, id est, similiter ei à me relata gratia est. NAM ITEM] nam similiter. PARITER MORATVM, VT P.] similibus moribus, atque pater, auúsque eius fuit, præditum: hoc est, auidum, atque auarum. AVT TVRE, AVT VINO, &c.] Neque Genio, neque Laribus quicquam animatum immolabatur: Genio, quia deo rerum generandarum, id est, gignendarum, nefas esse putabant veteres, quidquam, cui vitam ademissent, immolare, & quo die lucem intueri, & animam ducere cœpissent, eo die, (eo autem die Genio sacrificabant) aliquod animal anima priuare Laribus: vel quia eosdem deos esse, Lares, & Genios, existimabant: vel quia si dissimiles erant, Lares, vitæ patrisfamiliâs, & matrisfamiliâs, & familiarium custodes habebantur: diis autem vitæ custodibus sacrificanteis,
B manus suas sanguine cruentare, & animali vitam adimere, nefas arbitrabantur. Laribus autem supplicare solebant Kalendis, Idibus, Nonis, cùm Festus dies erat. Cato de re rustica, cap. 143. *villica focum purum, circumuersum quotidie priusquam cubitum eat, habeat. Kalendis, Idibus, Nonis, festus dies cùm erit, coronam in focum indat: per eósque dies Lari familiari pro copia supplicet.* Persius Sat. 2. *Funde merum Genio.* AVT ALIQVI] id est, aut aliquo, seu aliqua re. DAT MIHI CORONAS] vel meo capiti coronas imponit: vel, vt vult Cato, coronas in focum indit. NVPTVM, SI VELL. D.] nuptum daret, id est, in matrimonio collocaret. Terent. Andr. *Datúrne illa hodie Pamphilo nuptum?* Idem Hecyra. *Perij, vnde censes, nisi ex illo, cui data'st nuptum? obsecro.* DE SVMMO A[illegible]L.] adolescens summo loco natus. IS SCIT. ADOL. Q. SIT, Q. COMP.] ordo est, Is adolescens scit, quæ sit ea puella, quam compresserit. ILLA ILLVM NESCIT] Illa puella illum ignorat, id est, illum non nouit. NEQ. COMPR. AVTEM P.] neque autem scit pater eam esse compressam. SENEX] Megadorus. SENEX DE PROXIMO] senex proximus vicinus: senex de proxima vicinia. DVCAT] vxorem. QVI COMPRESSERAT] qui eam vitiarat, nempe Lyconides. SENEX] Megadorus. IS] senex, Megadorus. QVI] illius adolescentis, qui eam stupr, &c. CERERIS VIGILIIS] sacris no-
C cturnis. Hoc spectans Cicero lib. 2. de legibus, scripsit, *Quid autem mihi displiceat in sacris nocturnis, poëtæ indicant comici.* significat enim Cicero, sacra nocturna, & peruigilationes nocturnas maximam, & latissimam ad stupra patefacere fenestram, & apud poëtas comicos multarum comœdiarum argumenta esse, virgines Cereris vigiliis stupratas. FORAS EXTRVDIT,] animaduertat lector scriptum esse, *foras extrudit*, non *foras excludit*: quæ animaduersio erit ei ad alios locos simileis inquinatos emendandos perutilis.

Senex EVCLIO. STAPHYLA anus.

EV. XI, inquam, age exi. exeundum hercle tibi hinc est forâs.
Circunspectatrix cum oculis emissitiis.
D ST. Nam cur me miseram verberas? EV. vt misera sis,
Atque vt te dignam mala malam ætatem exigas.
ST. Nam me qua nunc caussa extrusisti ex ædibus?
EV. Tibi ego rationem reddam stimulorum seges?
Illuc regredere ab ostio. illuc sis vide, vt
Incedit. at scin' quo modo tibi res se habet?
Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum,
Testudinem istum tibi ego grandibo gradum.
ST. Vtinam me diui adaxint ad suspendium
Potius quidem quàm hoc pacto apud te seruiam.
EV. At vt scelesta sola secum murmurat?
Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi,

Ne me obſeruare poſſis, quid rerum geram. A
Abſcede etiam nunc, etiam nunc, etiam ohe nunc.
Iſtic adeſto, ſi hercle tu ex iſto loco
Digitum tranſuerſum, aut vnguem latum exceſſeris,
Aut ſi reſpexis donicum ego te iuſſero,
Continuò hercle ego te dedam diſcipulam cruci.
Sceleſtiorem me hac anu certè ſcio
Vidiſſe nunquam, nimíſque ego hanc metuo malè,
Ne mihi ex inſidiis verba imprudenti duit,
Neu perſentiſcat, aurum vbi eſt abſconditum.
Quæ in occipitio quoque habet oculos peſſima.
Nunc ibo vt viſam, sítne ita aurum vt condidi, B
Quod me ſollicitat plurimis miſerum modis.
STA. Nec nunc mecaſtor quid hero ego dicam meo
Malæ rei eueniſſe quámve inſaniam,
Queo comminiſci: ita miſeram me ad hunc modum
Decies die vno ſæpe extrudit ædibus.
Neſcio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent:
Peruigilat noctes totas, tum autem interdius
Quaſi claudus ſutor domi ſedet totos dies.
Neque iam quo pacto celem herilis filiæ
Probrum, propinqua partitudo cui appetit,
Queo comminiſci. neque quicquam melius eſt mihi, C
Vt opinor, quàm ex me vt vnam faciam literam
Longam, meum laqueo collum quando obſtrinxero.

XI INQVAM] Inducitur ſenex Euclio, inſignitè miſer, dum eum auri & cuſtodiendi cura aſſiduè ſollicitat, & amittendi metus quotidie macerat. CIRCVMSPECTATRIX.] quæ perpetuò in hanc, & illam partem circumſpectas. ſuſpicatur videlicet ſenex, anum circumſpicere, vbi aurum ſit conditum, quaſi illa aliquid de eo ſenſerit. Iccirco eam extrudit ex ædibus. CÙM OCVLIS EMISSITIIS] cùm oculis, qui videntur emiſſi ad explorandum, quid in quoque loco poſitum, & reconditum ſit. alij emiſſitios oculos interpretantur eminenteis, & quaſi extra poſitos: quod minus probo. vox eſt nata ab emittendo, vt & *emiſſarius*. NAM CVR ME M.] vel *Nam cur* poſitum pro cur nam: vel nam pro autem accipiẽdum, vel aliquid aliud ab anu dictum eſſe intelligendum: verbi cauſa, *facis mihi iniuriam*. aut, *non ſatis ſanus es*: vt deinceps ſequatur. *Nam cur*, &c. lege Donatum ad illud Terent. Andr. *Nam quid ego dicam de patre?* & præterea alibi. Terẽt. Eun. *Nam quid ita?* P. *rogitas?* Idem in Phorm. *Nam quæ hæc eſt anus exanimata, à fratre quæ egreſſa'ſt meo?* Horat. epiſt. 2. lib. 1. *nam cur Quæ lædunt oculos, feſtinas demere*, &c. Plautus ſuprà in Amphitr. *Sceleſtiſſimum te arbitror*. So. *nam quamobrem?* ad quem locum ſimiliter nonnulla. VERBERAS?] Nonius, *verberare*, inquit, *non ſolùm à verberibus dictum, ſed etiam à verbis*. Deinde profert hunc verſum Plauti. Ex quo perſpicuum eſt Nonium exiſtimare, *verberare* hîc poſitum eſſe à Plauto, pro obiurgare, & verbis increpare. At ego arbitror anum, dum extruditur ex ædibus, à ſeſe verberatam, & pulſatam, aut ſaltem pulſam eſſe. Quin nemo extrudi ex aliquo loco poteſt ſine aliquo pulſu. TIBI EGO RATIONEM REDD. ST. F.] Nonius hunc verſum profert in verb. reddere & reddere hîc interpretatur, dare, edere. STIMVLORVM SEGES?] id eſt, digna quæ aſſiduè ſtimulis fodiaris, digna, in cuius corpore ſtimuli perpetuo ſati, & defixi ſtent, vt in ſegete ſpicæ? ſic M. Tull. Clodium ſegetem gloriæ Milonis appellat, quia gloria Milonis, in Clodio, quaſi in ſegete, conſiſtat. Nonius in voce *ſeges*. Segetem etiam ipſam terram dicimus. deinde profert hunc Virgilij verſum, Georg. 4. *Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho* & Æneid. lib. 3. *Arebant herbæ*. Adr. Turneb. ſic explicat. in qua veluti ſegete, ſe ſtimuli D

cædenda,

A cædenda, & verberanda, vt in segete se messores, exercent. Obscurè & perplexè dictum, quod fuit in illo viro, alioqui doctiss. & mihi amiciss. vitiosum. sed hoc sentit ille (quandoquidem eius verba egent explicatore, & interprete) in qua verberáda stimuli exercentur, vt in segete metenda messores. non placet. Cùm hæc scripsissem, Simeo Bosius, cuius ingenium, & doctrinam non vno loco meritò prædicaui, & dum viuá, prædicabo libenter, hunc locum sic mihi in suo libro ostendit à se explicatû. in cuius tergo, siue dorso serere oporteat stimulos, quæ explicatio, breuis est, & acuta & plana, & meæ consentanea. REGREDERE] retrò cede, retrò gradere. ILLVC SIS VIDE, VT INC.] vide, si vis, illud, quo pacto incedat. oratio ad spectatorē versa. SI HODIE HERCLE FVSTEM CEPERO, &c.] Sic suprà locutus est in Amph. *scin' quàm bono animo sim? si situlā cepero*, &c. TESTVDINEVM] tardū, qualis est testitudinis. GRANDIBO] grandem faciam. Sic Nonius in verbo *grandire*: & hunc versum profert. profert & illud Varronis ex lib. I. rerum humana. *Cùm aut humus seminari incipere non possit, aut recepta non reddat, aut edita*, (al. *reddita*) *grandire nequeat.* ADAXINT] adegerint: quamquam Nonius interpretatur *adigant*, hunc locum proferens Terent. Adelph. *Pro Iupiter: tu homo adiges me ad insaniam.* OCVLOS H. E. IST. IMPO. EFFODIAM T.] Sic infrà ead. com. non longè. *Cui ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.* Idem Capt. *Nam hercle ego huic diei, si liceat, oculos effodiam libens.* &c. Sic Terent. Eun. *atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico*

B *Effodientur.* Catullus in Cominium *Effossos oculos voret atro corpore coruus.* NE ME OBSERVARE P.] ne me aucupari, & speculari possis, quid agam. SI HERCLE TV EX ISTO L. DIGIT. TRANSVER. AVT VNGVEM L.] prouerbij locum hæ locutiones obtinēt propter hyperbolem. Itaque appellari solent vel prouerbia hyperbolica, vel hyperbolæ prouerbiales. AVT SI RESPEXIS] aut si respexeris, id est, retro aspexeris. DONICVM] donec. donicum, pro donec, antiquum, quo vtitur sæpe Lucretius, & item Plautus. piget exempla referre: & aliquot in comment. Lucretianis collecta sunt. TE DEDAM DISCIPVLAM CRVCI.] te cruci suffigam. dedam te cruci, id est, tradam te in potestatem crucis. Nam qui deditur, eo, cui deditur, inferior est. addidit autem *discipulam*, vt significet, eam, sic adfixam cruci permansuram, vt discipulus assiduè magistro docenti affixus est, proinde ac si dicat, ita cruci affixa, seu suffixa adhærebis, vt discipulus magistro affixus esse consueuit, vel sic ego te in crucem agam, & discipulam crucis faciam, vt doceat te facere ex te litteram longam, vt infrà decet ipsa anus. SCELESTIOREM ME H.] hæc secum senex, ad spectatores versus. EX INSIDIIS] insidiosè. DVIT,] dederit. PERSENTISCAT,] cognoscat, intelligat. IN OCCIPITIO]

C quod fieri non potest, neque quisquam vnquam in occipitio, quæ pars capitis est posterior, oculos habuit: nisi quis aliquando Iani bifrontis similis exstitit. Pers. Sat. I. *quos viuere fas est Occipiti cæco.* significat igitur, hanc anum esse oculatissimam. SOLLICITAT] sollicitum habet. *sollicitare*, vt docet Festus, *est solo citare, id est, solo mouere.* QVEO COMMINISCI:] possum excogitare INTEMPERIÆ] animi angores, & ægritudines: vel impotentes animi motus. suprà Amphitr. *Quæ intemperiæ nostram agunt familiam.* Idem eadem comæd. infrà. *Laruæ hunc atque intemperiæ, insaniæq́ agitant senem.* Idem in Epid. *quæ intemperiæ te tenent?* PERVIGILAT N. T.] peruigilio, & insomnio vexatur, vt totas noctes somnum oculis non videat suis, vt inquit ille. INTERDIVS] interdiu. μεθ' ἡμέραν. QVASI CLAVDVS SVTOR,] sutores haud temerè domo exeunt: coguntur enim operis faciundi causa domi se continere: sed multo rarius, aut difficilius in publicum prodeunt, si claudi sint. PROBRVM,] stuprum, seu vitium herili filiæ oblatum. PROP. PART. CVI APP.] cui partus appropinquat. videtur esse pleonasmus. nam appetere absolutè positum significat, appropinquare. T. Liuius lib. 5. annal. *Iam ex lacu Albano aqua emissa, Veiorum fata appetebant.* Q. Curtius lib. 3. *Rex, qui diu Darium persequendo fatigatus erat, postea quàm & nox appetebat, & eum assequendi spes non erat, in castra paullò ante à suis*

D *capta peruenit.* Plinius epist. lib. 5. epist. ad Seuerum. *Appetebat iudicij dies.* QVÀM EX ME VT VNAM FACIAM LITTERAM LONGAM,] quid significat Plautus, ipse declarat proximis verbis, *meum laqueum collo quando obstrinxero.* id est, cùm mihi spiritum collo obstricto interclusero. sed cur ex se facere vnam litteram longam, sit, *se suspendere*, & laqueo vitam finire, & quid sit propriè, facere litteram longuam: video ab omnibus quæri à nemine probabiliter explicari. Dico igitur, facere litteram longuam, nihil aliud esse, nisi scribere litteram maiorem, & longiorem, quàm quæ scribi solet: cuiusmodi debent esse litteræ, quæ proponuntur in publico, vt ab omnibus de plano legi possint: siue sit A. siue B. siue C. siue aliqua alia. Nam quòd plerique putant per litteram longam, intelligi L. vehementer errant. Apud Romanos enim non erat L. littera aliis longior, cùm litteræ omnes, quæ in eadem cera, siue charta ab eodem scriptore scribebantur, longitudine inter se pares scriberentur. Vtebantur enim litterarum elementis, quæ nunc appellant typographi nostri capitalia, id est, principialia, quòd soleāt nominibus propriis virorum, aut mulierum, aut vrbium, &c. præponi: non qualibus hodie in scribendo vtimur, quæ planè veterib. illis Romanis erant incognita, atq. inusitata. quòd si litteræ omnes, quibus aliquod scriptū cōstabat quoad eius fieri poterat, erāt inter se æquales, dicere per litteram lōgam L. significari, desipere est. præterea exemplis cùm ex ipso Plauto, tum ex M. Tullio sumtis licet intelligere, per litteram longam, non significari L. aut aliam certam,

ſed quamlibet,& vnamquamq. Plautus in Pœnulo. *Ibi tu videas litteratas fictileis epiſtolas, Pice ſignatas.nomina inſunt cubitum longis litteris*. Idem in Rud. *Cubitum hercle longis litteris ſignabo iam vſquequaque, Si quis perdiderit vidulum cum auro,atque argento multo, Ad Gripum vt veniat*,&c. Quas Plautus litteras cubitum longas dicit,eas M. Tull. maximas appellat lib. 2. accuſ. ſic ille. *Huic enim Romæ videmus in baſi ſtatuarum,maximis litteris inciſum, à communi Siciliæ datas*. Idem grandeis appellat lib. 4. ſic enim ille. *Hæc erat poſita Segeſtæ ſanè excelſa in baſi: in qua grandibus litteris P. Africani nomen erat inciſum*,&c. Contrà minutulas litteras dixit idem eodem libro,quæ opponũtur maximis, & grandibus. ſic ille. *ſignum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine litterulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptum*. MEVM LAQVEO COLLVM QVANDO OBSTR.] noſtri libri veteres ferè omnes habent, *mi laqueo collum q. obſtr*. nulli habent *meum*, ſed omnes habent vel mi,vel neutrum. OBSTRINXERO] ſuprà in Amphitr. *Quum ego Amphitryonem collo hinc obſtricto traham*. A

EVCLIO ſenex. STAPHILA anus.

EV. NVnc defæcato demum animo egredior domo, B
Poſtquam perſpexi ſalua eſſe intus omnia.
Redi nunc iam intrò,atque intus ſerua. STA. Quippini.
Ego intus ſeruem,ánne quis ædeis auferat?
Nam hic apud nos nihil eſt aliud quæſti furibus.
Ita inaniis ſunt oppletæ atque araneis.
EV. Mirum quin tua me cauſſa faciat Iuppiter
Philippum regem, aut Darium,triuenefica.
Araneas mihi ego illas ſeruari volo.
Pauper ſum fateor,patior:quod di dant,fero.
Abi intrò,occlude ianuam,iam ego hic ero,
Caue quenquam alienum in ædis intromiſeris. C
Quod quiſpiam ignem quærat, exſtingui volo,
Ne cauſſæ quid ſit,quod te quiſquam quæritet.
Nam ſi ignis viuet,tu exſtinguere extempulo.
Tum aquam aufugiſſe dicito,ſi quis petet.
Cultrum, ſecurim,piſtillum, mortarium,
Quæ vtenda vaſa ſemper vicini rogant,
Fures veniſſe,atque abſtuliſſe dicito.
Profectò in ædeis meas me abſente neminem
Volo intromitti.atque etiam hoc prædico tibi,
Si bona fortuna veniat,ne intromiſeris.
STA. Pol ea,ipſa credo ne intromittatur cauet, D
Nam ad ædis noſtras nuſquam adiit,quanquam propè eſt.
EV. Tace, atque abi intrò. STA. Taceo, atque abeo. EV. occlude ſis.
Fores ambobus peſſulis. iam ego hic ero.
Diſcrucior animi, quia ab domo abeundum eſt mihi.
Nimis hercle inuitus abeo, ſi, quid agam, ſcio.
Nam noſter noſtræ qui eſt magiſter curiæ,
Diuidere argenti dixit nummos in viros.
Id ſi relinquo, ac non peto, omnes illico
Me ſuſpicentur, credo, habere aurum domi.

A Nam non est verisimile, hominem pauperem
Pauxillum parui facere, quin nummum petat.
Nam nunc quum celo sedulò omneis, ne sciant,
Omnes videntur scire, & me benignius
Omnes salutant, quàm salutabant prius.
Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.
Rogitant me vt valeam, quid agam, quid rerum geram?
Nunc quò profectus sum, ibo. postidea domum
Me rursum quantum potero, tantum recipiam.

NVNC DEFÆCATO, &c.] senex Euclio, anu foras extrusa, domum intrauit, vt viseret, essétne aurũ saluum. quo facto, postquàm cognouit salua esse omnia, iterum domo egre- B ditur, animo tranquillo, & soluto. defæcato, id est, liquido, miniméque turbido. translatio est à vino percolato, seu per colum vinarium transmisso, vt liquidius reddatur, fæce seclusa. Nonius, defæcata, inquit, omnia pura, & inturbida & sine sordibus possumus dicere, vt vinum sine fæcibus. deinde profert hũc versum. QVIPPINI EGO INTVS SERVEM?] id est, quidni ego intus seruem? vel, quamobrem ego intus non seruem? proinde ac si dicat, magna verò & iusta causa est, quare ego intus seruem. ironia est. sentit enim anus, nihil esse causæ, quamobrem intus seruet, quia domi nihil sit, quod ibi seruetur, aut quod inde auferatur. AN, NE QVIS ÆDEIS AVFERAT?] hęc verba satis declarant, superiorem anus interrogationem, ironicam esse, & in contrarium sensum accipiendam, nempe quasi ita locuta sit, quid causæ est, quamobrem intus obseruem? an, ne quis ædeis auferat? NAM HIC APVD NOS NIHIL EST Q. FVRIB.] id est, nam domi nostrę nihil est, quod fures subripiãt, nihílq;, quo subrepto, quæstum facere possint, præter ipsam domum. vel sic, nihil est domi nostræ, quod prodesse possit furibus, præter ipsam domum. Horat. epist. 6. lib. 1. *Exilis domus est, vbi non & multa supersunt, Et dominum fallunt, & prosunt furibus.* QVÆSTI] quæsti pro quæstus, dicebant, & quæstius in generandi casu veteres. Notat Nonius, & hunc versum profert. sic Terent. Hecyra. *Nunquam animum quæsti gratia ad malas inducam parteis.* INANIIS] id est, inanitatibus seu inanitate. Ita C Nonius, qui hunc versum profert. OPPLETÆ.] ædes. ATQ. ARANEIS] Catull. ad Fabull. *nam tui Catulli Plenus sacculus est aranearum.* MIRVM, QVIN TVA M. C.] id est, mirum, quare non me tua causa Iupiter Philippum, aut Darium regem faciat. Cùm stomacho pronuntiandum, vt & à stomachante sene dictum est: proinde ac si ita diceret, egestatem, & inanitatem mihi obiicis. mirum verò est, me non esse Philippum, aut Darium à Ioue tua causa factum, vt, cùm rex essem, tum lautè, & opiparè viueres. *mirum quin* valet, mirum quare non, seu mirum quòd non. suprà in Amphitr. *Mirum, quin te aduersus dicat.* Idem in Cistell. *Mirum, quin grex venalium in cistella insuerit vnà.* Philippum, Macedonum regem, Amyntæ filiũ, Alexandri Magni patrem: Darium, Xerxis patrem accipio. TRIVENEFICA] teruenefica, veneficarum maxima. Idem in Bacchid. *Vt pergraecetur tecum teruenefice.* ARANEAS MIHI ILLAS, &c.] Hoc eò pertinet, quòd anus dixerat, nihil esse, præter ædeis, quod seruaretur: quia inanitatibus & araneis essent refertæ. Araneas, inquit senex, eas ipsas, quib. ædeis nostras oppletas esse dicis, seruari volo. PATIOR.] laudabilis senex, & magni animi vir, siquidem vera prædicet, & si ex animi sententia loquatur. Quis enim non laudat Calatinos, Acidinos, Curios illos, homines D non solùm honoribus populi, rebúsque gestis, verùm etiam (vt ait M. Tullius orat. de lege Agr.) patientia paupertatis ornatos. QVOD DI DANT, FERO.] significat, paupertatem dari à diis, & deorum donum esse, quod ab Hesiodo multis antè sæculis dictum erat. sic enim ille, ἔργ. καὶ ἡμ. Μηδέποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν, μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων. id est, ne cui pauperiem sæuam, pestémque animorum Obiicito, vt probrum. namque est donum illa deorum. OCCLVDE IANVAM.] obsera ianuam. QVOD QVISQVAM IGN. Q. EX ST. V.] id est, quantũ ad hoc attinet, quòd aliquis ignem quærat, & idcirco, id est, per causam ignis quærendi, introire domum postulet: vt omnis ei introeundi causa, & occasio præcisa sit, & vt liquidò negare possis ignem non esse domi. ignem exstingui volo. De hoc loquendi genere satis multa diximus in Asin. NE CAVSÆ QVID SIT, QVÒD, &c.] ne vlla causa relinquatur, propterquam te quæritet, & domum introire velit. NAM, SI IGNIS VIVET, EXSTINGVITO TV EXTEMP.] Enimuero, si ignis viuet, tu cõtinuò exstinguito. viuere ignẽ. exstingui, id est, interimi, seu vita priuari ignem, opponuntur. quæ duo vsitatè de igni, vt de animante dicuntur. Horat. oda. 21. lib. 3. *Viuaque producent lucernæ, Dum rediens, &c.* Lucret. lib. 1. *& viuant labentes ætheris ignes.* AVFVGISSE] effluxisse. sic Lucret. de fulmine disputãs, dixit lib. 6. vina diffugere, vasis integris, sic ille. *Curat item, vt vasis integris, vina repente Diffugiant.* SI QVIS PETET.] Putauerit hic aliquis incautus, &

linguæ Latinæ minus peritus, Plautum vsurpasse verbum petendi, & verbum quærendi, pro eodem, quod non est ita. Nam, vt ostēdi in quadam oratione, Lutetiæ habita, anno & paucis pòst diebus edita, qui petit vult obtinere: qui quærit vult scire, aut inuenire, sic igitur hoc loco cùm dicitur quis ignem quærere, intelligēdus est ignem reperire cupere: cùm petere: obtinere. Memini autem cum ea, quam dixi, oratio, edita esset, statimque quosdam ludimagistros barbaros, atque indoctos pupugisset, atque offendisset, in his quendam omnium deterrimum, & leuissimum, & vix dignum, qui pueros in pergulis, & compitis prima elementa doceat, ad me venire, &, cùm multa ineptissima, suo more, blaterasset, hoc ad extremum effutiisse, Virgilium perspicuè vsurpasse verbum petere, pro quærere in eo versu, *Euandrum petimus*. Nam dubitari non potest, inquit ille, quin Virgilius dixerit, *Euandrum petimus*, pro *Euandrum quærimus*. Quod cùm audissem, vix risum potui continere: quin risu satis diu compresso, tandem cachinnum inuitus sustuli. cuius causam cùm ille quæsiuisset: quoniā, inquam, vt poëta ineptus, & ridiculus, ita grammaticus bardus, & stolidus es. Non vides, inquam, diis inimice senex, illud apud Virgilium, *Euandrum petimus*, non id significare, *Euandrum quærimus*, sed id potius, *Euandrum adimus? Euandrum conuenire, & alloqui volumus*: Quod ostendunt, ac declarant ea, quæ sequūtur, quæque à Pallante respondentur: *Egredere, ò, quicunque es, ait, cor àmque parentem Alloquere*, &c. Ille homo alioqui loquacissimus, & confidentiss. mutus & elinguis hærere. sic hominis indoctissimi confidentiam repressi, & eum obstupefactum valere iussi. Sed nimis multa de nugis, ad rem igitur adeamus. PISTILLVM,] lignum teres, quo aliquid in mortario pinsitur, id est, tunditur. Ex quo & nonnulli tunsillum, seu tusillum vocant. Nonius docet *pistillus* in mascul. & *pistillum* in neutro genere dixisse veteres. VTENDA ROGANT,] rogant commodatò, vt eis vbi possint. Cato de re rustica. *duas, aut tres familias habeat, vnde vtenda roget, & quibus det: præterea neminem.* M. Tullius lib. 1. de Offic. *Quod si ea, quæ vtenda acceperis maiore mensura, modo possis, reddere iubet Hesiodus*, &c. Iterum Plautus ead. comœd. infrà. *Famen hercle vtendam si roges, nunquam vtendam dabit.* SI BONA FORTVNA VENIAT,] M. Tull. lib. Accus. 4. non longè à principio. *Nullum vnquam horum signorum reliquit: neque aliud vllum tamen, præter vnum peruetus ligneum, Bonam Fortunam, vt opinor eam iste domi suæ habere noluit.* CAVET.] vel dic propriè cauet, id est, cautionem adhibet vel cauet, id est, metuit, vt contrà notauimus in commentariis Horatianis vsurpari interdum à scriptoribus metuere pro cauere, oda 2. lib. 2. ibid. *Illum aget penna metuente solui Fama superstes.* QVAMQVAM PROPè EST.] fortasse prope ædeis Euclionis templum, aut signum erat bonæ fortunæ. OCCLVDE SIS F.] occlude si vis foreis. PESSVLIS] pessulus, inquit auctor vocabularij Latinograeci, κλεῖθρον, χελώνιον. pessuli sunt, quibus clauduntur fores, dicti fortassis à pessis, medicamentis quibusdam, digiti humani figuram præbentibus, molli lana exceptis, quæ in parteis muliebreis induntur, ad menstruas purgationes ciendas. Terent. Heaut. *Anus foribus obdit pessulum.* Idem in Eunuch. *pessulum ostio obdo.* Plautus. Curcul. *Pessuli, heus pessuli: vos saluto lubens.* Idem in Cistell. *vbi estis serui? occludite adeis pessulis, repagulis.* Apuleius lib. 1. *Ego verò adducta fore, pessulisque firmatis, grabatulo etiam pone cardinem supposito, & probè aggesto, super eum me recipio.* DISCRVCIOR ANIMI,] sic loquebantur veteres, discrucior, angor, pendeo, &c. animi, & discrucior, angor, pendeo, &c. animo. SI QVID AGAM, SCIO] id est, si quidem, quid agam abeundo domo, scio. quasi dicat, quippe qui scio, me, abeundo domo, aurum relinquere tollendum furibus, vel sic, si modò, quid agam, scio: proinde ac si dicat, cùm præsertim nesciam, quid mihi hæc domo abitio profutura sit. MAGISTER CVRIÆ] curiā φρατρίαν appellant Græci. Iam verò legitimos singularum tribuum, & curiarum diuisores, magistros curiæ à Plauto appellari testatur Asconius, ad illum locum Cicer. Actionis primæ in Verr. diuisores omnium tribuum: vbi hunc locum profert. Camerarius tamē, cui assentitur Turnebus, egóque item assentior, magistrum curiæ eum esse putat, quem Græci τριττυάρχην appellant, quia, vt curia pars erat tribus apud Romanos, ita τριττὺς, pars φυλῆς apud Græcos. Omnino vel ex ipso Plauto infrà non longè admodum intelligere licet, magistros curiæ, eosdem fuisse, atque diuisores: vel singulas curias suos habuisse diuisores. Sic Plautus. *Nam neque quisquam curialium venit, neque magister, quem diuidere argentum oportuit.* IN VIROS.] viritim, κατ' ἄνδρα. CELO SEDVLO OMN.] me auri thesaurum reperisse domi. OMNES VIDENTVR SCIRE,] id suspicatur senex auarus, pauidus, & miser auri custos verius, quàm dominus, aut possessor. BENIGNIVS] liberalius. COPVLANTVR DEXTERAS.] τὰς δεξιὰς ἐμοὶ ἐμβάλλουσι, copulantur, inquit Nonius, pro copulant, passiuum pro actiuo. Plautus Aulul. *Adeunt, consistunt, copulantur dexteras.* Idem paucis paginis post, copulantur pro coniungunt, inquit: deinde eundem versum iterum profert. NVNC QVÒ PROFECTVS SVM, IBO.] id est, Nunc ibi, quò vt proficiscerer, domo abij. Sic suprà in Amph. *Possum scire quò profectu's, cuius sis*, &c. POSTIDEA] postea. QVANTVM POTERO] quantum valebo, quoad pedes valebunt. RECIPIAM] recipere se domum, pro redire domum, vsitatum Plauto, & aliis bonis scriptoribus loquendi genus.

VELIM

A ## EVNOMIA, MEGADORVS ſenex.

EV. VElim te arbitrari me hæc verba frater
Meæ fidei, tuæque re cauſſa
Facere, ita vt æquum eſt germanam ſororem.
Quanquam haud falſa ſum, nos odioſas haberi.
Nam multum loquaces meritò omnes habemur:
Nec mutam profectò repertam vllam eſſe
Hodie dicunt mulierem vllo in ſæclo.
Verùm hoc frater vnum tamen cogitato,
Tibi proximam me, mihíque item eſſe te.
B Ita æquum eſt, quod in rem eſſe vtrique arbitremur,
Et mihi te, & tibi me conſulere & monere,
Neque occultum id haberi, neque per metum muſſari,
Quin participem pariter ego te, & tu me facias.
Eo nunc ego ſecretò te huc foras ſeduxi,
Vt tuam rem ego tecum hic loquerer familiarem.
ME. Da mihi optuma fœmina manum. EV. vbi ea eſt? quis ea
Eſtnam optuma? ME. tu. EV. túne ais? ME. ſi negas,
Nego. EV. Decet te quidem vera proloqui,
Nam optuma nulla poteſt eligi: alia alia
C Peior, frater eſt. ME. idem ego arbitror. nec tibi
Aduerſari certum eſt de iſtac re vnquam, ſoror.
EV. Da mihi operam amabò. ME. tua eſt, vtere
Atque impera, ſi quid vis. EV. id quod in rem tuam
Optumum eſſe arbitror, te id admonitum aduento.
ME. Soror more tuo facis. EV. factum volo. ME. quid eſt id
Soror? EV. quod tibi ſempiternum ſalutare
Sit, liberis procreandis. ME. ita di faxint.
EV. Volo te vxorem domum ducere. ME. hei, occidi.
D EV. Quid ita? ME. Quia mihi miſero cerebrum excutiunt
Tua dicta ſoror, lapides loqueris. EV. eia hoc face,
Quod te iubet ſoror. ME. ſi iubeat, faciam. EV. in rem
Hoc tuam eſt. ME. vt quidem emoriar, priuſquam ducam.
Sed his legibus. ſi, quam dare vis, ducam: quæ
Cras veniat, perendie foràs feratur, ſoror.
His legibus quam dare vis, cedò, nuptias adorna.
EV. Quàm maxima poſſum tibi, frater, dare dote.
Sed eſt grandior natu, media eſt mulieris ætas.
Eam ſi iubes frater tibi me poſcere, poſcam,
ME. Num non vis me interrogare te? EV. immò ſi quid vis, roga.
ME. Poſt mediam ætatem, qui mediam ducit vxorem domum,

Si eam ſenex anum prægnantem fortuito fecerit, A
Quid dubitas, quin ſit paratum nomen puero Poſtumus?
Nunc ego iſtum ſoror laborem demam, & diminuam tibi.
Ego virtute deûm & maiorum, noſtrorum diues ſum ſatis.
Iſtas magnas factiones, animos, dotes, dapſileis,
Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram,
Nihil moror, quæ in ſeruitutem ſumtibus redigunt viros.
EV. Dic mihi quæſo, quis ea eſt, quam vis ducere vxorem? ME. eloquar.
Nouiſti hunc ſenem Euclionem ex proximo pauperculum?
EV. Noui hominem haud malum mecaſtor. ME. eius cupio filiam
Virginem mihi deſponderi. verba ne facias ſoror. B
Scio quid dictura es, hanc eſſe pauperem. hæc pauper placet.
EV. Di bene vertant. ME. idem ego ſpero. EV. quid me nunc quid vis? ME. vale.
EV. Et tu frater. ME. ego conueniam Euclionem, ſi domi
Eſt. ſed eccum, neſcio vnde ſeſe homo recipit domum.

TVÆQVE REI CAVSA] nonnulli libri habent, tuæque re cauſa. quod idem valet. Nam veteres nominum quintæ declinationis caſu generandi quatuor modis formarunt, rei, res, re, reij. GERMANAM SOROREM] γνησίας ἀδελφὴν. ex eodem parente vtroque natam. HAVD FALSA SVM,] haud ignara ſum: haud me fallit: haud me fugit. NOS] mulieres. mulierum genus. ODIOSAS.] moleſtas, & graueis videri. NAM MVLTÙM LOQVACES] hoc vitium eſt inter mulierum vitia, non minimum: vt contrà ſilentium mulieri non minimæ laudis locum obtinet, ex quo illud Menandri γυναικὶ πάσῃ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, hoc eſt, omni mulieri ornamento eſt ſilentium. cum quo congruit illud Plautinum in Rud. *Eò tacent, quia tanta bona'ſt mulier ſemper, quàm loquens.* & illud in Pœnulo. *Tace, atque parce muliebri ſupellectili.* Nam ibi per muliebrem ſupellectilem, ſignificatur garrulitas, & clamor. NEC MVTAM REPERTAM, &c.] Ego tamen, qui, cùm hæc ſcriberem, annum ætatis agebam quinquageſimum ſextum, duas mutas mulieres vidi. ITA ÆQVVM EST, &c.] Itaque æquum eſt, inquit, & mihi te, & tibi me conſulere, quod nos arbitremur alter alteri eſſe vtile. NEQVE PER METVM MVSSARI.] id eſt, neque propter metum taceri, ſeu reticeri, *Muſſare*, inquit Nonius, *eſt hominum occul. & depreſſa voce loquentium, quod celatum velint.* Virgil. xj. Æn. *Cuncti ſe ſcire fatentur, Quid fortuna ferat populi, ſed dicere muſſant.* ibid. *flent mæſti, muſſantque patres.* Idem lib. 12. *Muſſat rex ipſe Latinus, Quos generos vocet, aut qua ſeſe ad fœdera flectat.* Terent. Adelph. *Accipiunda & muſsitanda iniuria adoleſcentium eſt.* ad quem locum legendus Donatus. Lucret. lib. 1. *Sed quia multa ſibi cernunt, contraria muſſant*: ad quem locum, lege, ſi tibi commodum eſt, quæ notauimus. Plautus in Caſin. *Ita omnes ſub arcis, ſub lectis latentes, metu muſsitant.* QVIN PARTICIP. EGO TE, &c.] pendent hæc, & apta ſunt ex ſuperioribus, hoc modo, neque æquum eſt per metum reticeri, quod eſt vtrique noſtrum vtile, quin & ego te participem, ſubintell. eius, &c. id eſt, vt non & ego te eius participem faciam, & tu me facias. SECRETÒ] χωρὶς, ſeorſum ab aliis. SEDVXI.] id eſt, ſeorſum duxi. Itaque ſecretò ſeduxi, eſt pleonaſmus. VT TVAM REM EGO, &c.] vt tecum loquerer de tua re familiari. OPTVMA FÆMINA,] ſic in Ciſtellaria, *Bona fæmina.* VBI EA EST?] vbi eſt, inquit, optima fæmina, atque adeò bona? Nam ſi omnes mulieres, malæ ſunt, nulla bona eſt, nedum optima, omneis autem eſſe malas ſignificat Plautus illis verſibus, quorum ſententiam indicat à vetere poëta natam, in Curcul. *Antiquom poëtam audiui ſcripſiſſe in tragœdia, Mulieres duas peiores eſſe quàm vnam.* QVIS EA NAM EST OPT.] quænam ea eſt optima? TÚNE AIS?] tune aſſeueras me eſſe optimam? debet autem ſcribi hoc verbum, *aio*, in ſecunda perſona, aiis, & in tertia aiit. Nam ſi in præſenti, eſt i. ante o. & o. in ſecũda perſona vertitur in is, & ſi tertia it, fit ex ſecunda is: neceſſariò dicendum eſt, aio, aiis, aiit, aiimus, &c. Interdum tamen poëtæ detrahunt alterum i. vt corripiatur prima ſyllaba, vt apud Terent. in Andr. *Quid ais Birrhia?* Hîc autem debeátne eſſe longa: ideóque ſcribi, hoc modo *aiis*, an *ais* mihi incertum eſt, quia verſus ſunt cõfuſi, neque omnes vniuſmodi. TVA'ST VTERE,] opera mea, tua eſt: ea vtere, id eſt, operam tibi do, vt ea vtaris, & mihi imperes, ſi quid velis. TE ADMONITVM ADVENTO] te admonitum vltro & cupidè aduenio. Sic habent etiam noſtri libri veteres. nam vulgati habent, *te admonitum volo.* MORE

A TVO FACIS] nihil alienum à tuo more facis, cùm istuc facis, solens facis. QVOD TIBI SEMPIT. SALVT.] sic solebant initio sermonis, & rei gerėdæ præfari, bene ominandi causa. Tale est illud crebrum apud historicos. Quod faustum, felix, fortunatúmque sit, &c. sed nō celabo lectorem, in duobus libris nostris veteribus. desiderari vocem *salutare*. quæ tamen necessariò inesse debet. Præterea legendum est, *sempiternum salutare*, ἀσωμάτως. nam *sempiternum*, aduerbium est, & valet in sempiternum. VOLO TE VXOREM DOM. D.] integra locutio, vxorem domum ducere. Nam interdum Latini dicunt, omissa voce domum, *vxorem ducere*. Sed videtur totus hic locus, sic legendus, *quod tibi sempiternùm salutare sit.* ME. *ita faxint.* EV. *Liberis procreandis Volo te vx. domum ducere*. MIHI MISERO CEREBRVM EXCVTIVNT.] id est, mihi mis. bonam mentem auferunt. vel me miserum grauiter offendunt, seu magna molestia afficiunt. vel dic, me miserum occidunt. In Pœnulo eadem ferè sententia dixit, *id hu cerebrum vritur.* Non celabo lectorem, nonnullos è libris nostris veteribus habere, *mihi misero cerebrum excruciant.* LAPIDES LOQVERIS.] loqueris, quæ mihi dura, & aspera sunt instar lapidum. De incommodis matrimonij dicere, &, quàm graue sit onus, vxor exponere si quis, conetur, is magnum opus moliatur, difficiléque negotium suscipiat. Præterea sententiæ veterum hac de re sunt in promtu positæ, vt cuius eas ex Stobæo, & similibus colligere liceat,

B vnam tamen, atque alteram antiquorum auctoritatem ponam. Sic Philetes. Βίον καλὸν ζῇς, ἂν μὴ τὴν γυναῖκ' ἔχῃς. hoc est, Viuis beatè, vxor tibi si non sit domi. Theodectes, Παραπλήσιον τὸ πρᾶγμ' ἐστὶ γῆρας, καὶ γάμος. Τυχεῖν γὰρ αὐτῶν ἀμφοτέρων σπουδάζομεν: Ὅταν δὲ τύχωμεν, ὕστερον λυπούμεθα. id est, Affinia sunt senectus, atque vinculum iugale. vtrumque enim studemus consequi. sed cōsecutis, sunt molesta postea. SED HIS LEG. Q. V. D] id est, sed his pactis, & conditionibus ducam vxorem, quam mihi dare vis: si ea vxor, quæ cras domum veniet, perendie, id est, post diem crastinum, seu die abhinc tertio, foràs feretur, id est, mortua efferetur. Cum his Plautinis congruit illud Hipponactis Δύ' ἡμέραι γυναικός εἰσιν ἥδισται, Ὅταν γαμῇ τις κἀκφέρῃ τεθνηκυῖαν. id est, dies duo sunt coniugis suauissimi: Quo nubit illa, quoque fertur in rogum. & illud Chæremonis γυναῖκα θάπτειν κρεῖσσον ἐστὶν, ἢ γαμεῖν. id est, Sepelire præstat vxoré, quàm ducere. QVOD TE IVBET SOROR] id est quod tibi suadet soror, nam verbum *iubet* hîc non vim, aut imperium potentioris, sed consilium duntaxat, & suasionem continet. vt apud Hom. sæpe κέλομαι & κελεύω. HIS LEGIBVS, QVAM D. V. C.] epanalepsis. his, inquam, legibus, & pactis da mihi eam, quam dare vis, vxorem, cedo, id est, da. NVPTIAS ADORNA.] nuptias appara. QVÀM MAXIMA POSSVM

C TIBI, FRATER,] vel sic, adornabo nuptias, quàm maxima dote possum, ô frater, eam vxorem tibi dare. vel sic. Possum tibi eam vxorem tibi dare quàm maxima dote. GRANDIOR NATV:] πρεσβυτέρα. MEDIA EST MVLIERIS ÆTAS.] Marc. Tull. in Catone *sunt & ineuntis adolescentiæ certa studia. num ea iam constans requirit ætas, quæ dicitur media?* POSCERE,] verbū procis cōueniens, & pronubis vt suprà diximus. POST MEDIAM ÆTATEM QVI MED. &c.] hunc versum, & duo qui deinceps sequuntur, profert Festus in voce *postumus*. FORTVITV] apud Festum legitur, *fortuito*. QVIN SIT PARATVM NOMEN PVERO POSTVMVS?] nihil vitij videtur esse in hac scriptura: & eam libri veteres comprobant. sed apud Festum sic legitur, *quin sit paratum nomen puero Postumis?* quam lectionem puto rectam, & germanam Plautinam, quamquam illam alteram nō damno. Dicti sunt autem postumi à præpositione post, quia post patrem mortuū nascuntur, non à post & humo, quasi post patrem humatum nascantur. Itaque debet scribi hoc nomen sine adspirationis nota *Postumus*, non *posthumus*. NVNC EGO ISTVM SOROR LABOREM DEMAM, &c.] demam, id est, detraham, demo, & addo, opponuntur inter se. M. Tull. in Lucullo. *captiosissimo genere interrogationis vtuntur: quod genus minimè in philosophia probari solet, cùm aliquid minu-*

D *tatim & gradatim aut additur, aut demitur. Soritas hos vocant, quia aceruum efficiunt, vno addito grano.* Sic autem habent omnes libri nostri manuscripti, & item ij, quibus Camerarius vsus est. Sed Nonius legit *degam:* quod similiter interpretatur minuam. Idémque profert alium Plauti locum Epid. *Degetur corium de tergo meo.* degetur autem interpretatur, detrahetur. Ego hîc *demam* rectam lectionem esse arbitror. EGO VIRTVTE DEÛM, &c.] Sic loquebantur veteres, vitandæ offensionis, & deorum indignationis causa, & vt viderentur deorum beneficia erga se agnoscere, bonáque, quæ sibi euenissent, deorum benignitati, non suæ virtuti, adscribere. Sic in Trinum. *Deûm virtute dicam, pater, & maiorum, & tua, Multa bona bene parta habemus.* Videtur autem in hoc loquendi genere quædam inesse nominum hypallage, siue commutatio. Nam cùm dicturus esset is, qui loquitur, *virtute mea*, νέμεσιν metuens, dicit, *virtute deûm*, ne deos, qui arroganteis, & plus nimio sibi tribuenteis oderunt, irritet, atque offendat. FACTIONES,] *factio*, inquit Nonius, *dicitur malorum consensus, & conspiratio.* Sall. bello Iugurt. *inter bonos amicitia, inter malos factio. factio item significat opulentiam, abundantiam, & nobilitatem.* Plautus in Aulul. *Istas magnas factiones*, &c. DAPSILIS,) largas, amplas. dapsilis, nomen Latinum factum ex Græco, δαψιλὴς, hoc est, largus, abundans, copiosus. EBVRATA] ebore ornata, seu obducta. nonnulli libri habent eborata. NIHIL MOROR.] non curo: nihil æstimo. SVMTIBVS] ob sumtus. REDIGVNT VIROS.] quia dotatas vxores domum ducentes, eadem opera

libertatem amittunt, & imperium perdunt. ſic idem ſuprà Aſin. *Argentum accepi: dote imperium vendidi.* QVIS EA'ST?] quæ ea eſt? DESPONDERI.] à patre Euclione. VERBA NE FACIAS.] πρόληψις, qua occurrit obiectioni, eáque quæ ſoror dictura erat, occupat. HÆC PAVPER PLACET.] hæc eſt ſolutio. nam ſatis eſt, ſi ſuo regi ſua placet regina. DII BENE VORTANT.] oratio bene precantis. dij conſilium tuum fortunent. QVID ME NVNQVID VIS?] ſermo diſcedentis. A

EVCLIO, MEGADORVS ſenes.

PRæſagibat mi animus, fruſtra me ire quum exibam domo,
Itaque abibam inuitus. nam neque quiſquam curialium
Venit, neque magiſter, quem diuidere argentum oportuit.
Nunc domum properare propero: nam egomet ſum hic, animus domi eſt.
ME. Saluus atque fortunatus Euclio ſemper ſies. B
EV. Di te ament Megadore. ME. quid tu? recten' atque vt vis vales?
EV. Non temerarium eſt, vbi diues blandè appellat pauperem.
Iam illic homo aurum me ſcit habere, eo me ſalutat blandius.
ME. Ain' tu valere? EV. Pol ego haud à pecunia perbene.
ME. Pol ſi animus eſt æquus tibi, ſatis habes, qui bene vitam colas:
EV. Anus hercle huic indicium fecit de auro, perſpicuè palàm eſt.
Cui ego iam linguam præcidam, atque oculos effodiam domi.
ME. Quid tu ſolus tecum loquere? EV. meam pauperiem conqueror.
Virginem habeo grandem, dote caſſam atque inlocabilem,
Neque eam queo locare cuiquam. ME. tace. bonum habe animum Euclio, C
Dabitur, adiuuabere à me, dic ſi quid opus eſt, impera.
EV. Nunc petit quum pollicetur, inhiat aurum vt deuoret.
Altera manu fert lapidem, panem oſtentat altera.
Nemini credo, qui largè blandus eſt. diues pauperi.
Vbi manum iniicit benignè, ibi onerat aliquam zamiam.
Ego iſtos noui polypos, qui vbi quid tetigerint, tenent.
ME. Da mihi operam parumper, paucis Euclio eſt quod te volo,
De communi re appellare, mea & tua. EV. hei miſero mihi,
Aurum mihi intus harpagatum eſt. nunc hic eam rem volt, ſcio, D
Mecum adire ad pactionem. verùm interuiſam domum.
ME. Quo abis? EV. Iam ad te reuortar. nam eſt quod viſam domũ.
ME. Credo edepol, vbi mentionem ego fecero de filia,
Mihi vt deſpondeat, ſeſe à me derideri rebitur.
Neque illo quiſquam eſt alter hodie ex paupertate parcior.
EV. Di me ſeruant, ſalua res eſt. ſaluum eſt, ſi quid non perit.
Nimis malè timui, priuſquam intrò redij, exanimatus fui,
Redeo ad te Megadore, ſi quid me vis. ME. habeo gratiam.
Quæſo quod te percontabor, ne id te pigeat prologui.
EV. Dum quidem ne quid perconteris, quod mihi non lubeat loqui.
ME. Dic mihi, quali me arbitrare genere prognatum? EV. bono.

Quid

A ME. Quid fide? EV. bona. ME. quid factis? EV. neque malis, neque improbis.
ME. Ætatem meam scis? EV. scio esse grandẽ itidem vt pecuniam.
ME. Certè edepol equidem te ciuem sine mala omni malitia
Semper sum arbitratus,& nunc arbitror. EV. aurum huic olet.
Quid nunc me vis? ME. quoniã tu me,& ego te qualis sis,scio:
Quæ res rectè vortat, mihíque, tibíque, tuæque filiæ,
Filiam tuam mihi vxorem posco. promitte hoc fore.
EV. Hei Megadore, haud decorum facinus tuis factis facis,
Vt inopem atque innoxium abs te, atque abs tuis, me irrideas.
Nam de te neque re, neque verbis merui, vt faceres quod facis.
B ME. Neque edepol ego te derisum venio,neque derideo,
Neque dignum arbitror. EV. cur igitur poscis meam gnatam tibi?
ME. Vt propter me tibi sit melius, mihíque propter te & tuos.
EV. Venit hoc mihi in mentem Megadore, te esse hominem diuitem,
Factiosum. me item esse hominem pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassim meam tibi, in mentem venit,
Te bouem esse, & me esse asellum. vbi tecum coniunctus siem,
Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceam ego asinus in luto.
Tu me bos magis haud respicias, gnatus quasi nunquam siem.
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat.
C Neutrubi habeam stabile stabulum, si quid deuortij fuat.
Asini me mordicibus scindant, boues incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum, ab asinis ad boues transcendere.
ME. Quàm ad probos propinquitate proximè te adiunxeris,
Tam optimum est. tu conditionem hanc accipe, ausculta mihi.
At eam desponde mihi. EV. at nihil est dotis quod dem. ME. ne duis
Dum modò morata rectè veniat, dotata est satis.
EV. Eò dico, ne me thesauros repperisse censeas.
ME. Noui, ne doceas, desponde. EV. fiat. sed. prò Iuppiter.
D Non ego disperij? ME. quid tibi est? EV. quid? crepuit quasi ferrum modò.
ME. Hîc apud me hortum confodere iussi. sed vbi hic est homo?
Abiit, neque me certiorem fecit. fastidit mei.
Quia videt me suam amicitiam velle, more hominum facit.
Nam si opulentus it petitum pauperioris gratiam,
Pauper metuit congredi, per metum malè rem gerit:
Idem quando illæc occasio periit, pòst serò cupit.
EV. Si hercle ego te non elinguandam dedero vsque ab radicibus,
Impero, auctórque sum, vt tu me cuiuis castrandum loces.
ME. Video hercle ego te me arbitrari Euclio hominem idoneum,
Quem senecta ætate ludos facias, haud merito meo.

EV. Neque edepol Megadore facio, neque si cupiam, copia est. A
ME. Quid? nunc etiam mihi despondes filiam? EV. illis legibus,
Cum illa dote, quam tibi dixi. ME. spóden' ergo? EV. spódeo.
Istuc di bene vortant. ME. ita faxint. EV. illud facito vt memineris
Conuenisse, vt ne quid dotis mea ad te afferret filia.
ME. Memini. EV. at scio, quo vos pacto soleatis perplexarier.
Pactum non pactum est, non pactum pactũ est, quod vobis lubet.
ME. Nulla controuersia mihi tecum erit. sed nuptias
Hodie quin facimus? num quæ causa est? EV. immò edepol optumè.
ME. Ibo igitur, parabo, numquid me vis? EV. istuc fiet, vale. B
ME. Heus Strobile, sequere properè me ad macellum strenuè.
EV. Illic hinc abiit. di mortales, obsecro aurum quid valet?
Credo ego iam illum inaudiisse, mihi esse thesaurum domi:
Id inhiat. ea affinitatem hanc obstinauit gratia.

PRÆSAGIBAT MIHI AN.] præsentiebam. diuinabam. augurabar. præcognoscebam. Terent. Heaut. *sed nescio, quid profectò mihi animus præsagit mali.* Virg. lib. 10. *Et lingua volucrum, & præsagi fulminis ignes.* Idem ibid. *Agnouit longè gemitum præsaga mali mens.* M. Tull. lib. 1. de diuin. hunc versum profert. & quid sit præsagire, docet his verbis. *Neque enim illud verbum temerè consuetudo approbauisset, si ea res nulla esset omnino. Præsagibat mi animus frustra me ire, cùm exibam domo. Sagire enim, sentire acutè est. ex quo sagæ anus, quia multa scire volunt: & sagaces dicti canes. Is igitur, qui antè sagit, quàm oblata res est, dicitur præsagire, id est, futura antè sentire. Inest igitur in animis præsagitio extrinsecus iniecta, atque inclusa diuinitus,* &c. Festus, *præsagire,* inquit, *est prædiuinare, præsipere. sagax enim est acutus & sollers.* C NEQVE MAGISTER, QVEM DIVI.] ex hoc apparet per magistrum curiæ, diuisorem significari, qui curialibus nummos diuidebat. dicuntur autem curiales à curia, qui sunt eiusdem curiæ, vt tribules à tribu, qui sunt eiusdem tribus. Porrò latiùs patet tribus, quàm curia. PROPERARE PROPERO] sic loquuntur Græci, in primis Homerus, apud quem crebrum est, Βῆ δ' ἰέναι. Sic iterum Plautus Capti. *meminisse, vt memineris.* NAM EGOMET SVM HIC DOMI'ST] vbi est id, quod ames, & cures, cuiusque amore, & studio tenearis, ibi animus tuus est. Plautus Pseud. *Aduortito animum.* CA. *non adest.* PA. *at tu cita. Immò ego tacebo, tu hinc eum ex cera cita. Nam istic meus animus nunc est, non in pectore.* Idem in Persa. *nam animus in naui'st meus.* Idem Menæch. *mens est in querelis.* Terent. in Eunuch. *Iamdudum est animus in patinis.* Quod videtur ex Alexide expressum, cuius exstat hic versus apud Athen. lib. α. ὅπου γάρ ἐστι τῆς τραπέζης πλησίον. M. Tull. lib. 15. epist. ad Att. *nauigia colligebat. erat animus in cursu.* Horat. oda. 5. lib. 2. *Circa virenteis est animus tuæ campos iuuencæ.* Sic igitur Euclio dicit animum suum domi esse, non ibi, vbi corpus est: propter thesaurum scilicet. NON TEMERARIVM EST,] οὐκ ἄλογόν ἐστι. non sine ratione fit. VBI DIVES BLANDÈ APP.] Non temerè fit, inquit, cùm diues eum, qui antea pauper erat, solito blandius salutat. Nam videtur eò D facere, quòd suspicetur, aut etiã sciat, illũ auri thesauro aliquo reperto, diuitẽ esse repentè factũ. Hæc autem secum loquitur Euclio ad spectatores versus, à Megadoro auersus. ILLIC HOMO] ille homo. AIN' TV TE VALERE?] sic habent nostri libri veteres. HAVD A PECVN. PERB.] à pecunia, id est, quod ad pecuniam attinet, vel ab ea parte, quæ ad rem nummariam pertinet, non perbene valeo. POL SI ANIMVS EST ÆQ. &c.] γνώμη, Pol, inquit, si animus tibi tranquillus, & ab angoribus, & perturbationibus animi vacuus est, satis amplam pecuniam habes, vnde bene, beatéque viuas. Lucret. lib. 5. *Diuitiæ grandes homini sunt, viuere parcè Æquo animo.* INDICIVM FECIT,] indicauit. Hoc totum autem ab hoc versu Anus hercle, &c. vsque ad extremum sequentis, loquitur solus Euclio. LINGVAM PRÆCIDAM [primorem linguam exsecabo. ATQVE OCVLOS EFFODIAM D.] sic suprà, *Oculos hercle ego istos improba effodiam tibi.* cur minatur se linguam anui præcisurum? quia indicauit, atque enuntiauit cur oculos effossurum? quia vidit. MEAM PAVPERIEM CONQV.] verbum *conqueror* iunxit cum quarto casu, vt suprà verbum queror, in Amphitr. *queri seruitutem.* GRANDEM] grandem natu, atque idcirco maturam viro, &, vt ait Maro, plenis annis nubilem. DOTE CASSAM,] dote vacuam, & inanem, siue carentem: id est, in vno verbo, indotatam. ἀπροίκον. Nonius profert hunc versum in voce *cassum.* Lucret. lib. 3.

nec

A *riet autem Cassum anima corpus, durare, & sensibus uti.* Idem lib.4. *Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus Aër, id, quod nos umbram perhibere solemus.* M. Tull. *cassum* sine casu ablatiuo posuit lib.1.Tuscul.4. in extr. *omne, quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, ad illis cassum quiddam, & inanis vocis sono decoratum esse dicunt.* & similiter Lucret.lib.3. *Tantalus, vt fama'st, cassa formidine torpens.* Pacuuius apud M.Tull.lib.2.de Diuin. *Tardigradam, herbigenam, domiportam, sanguine cassam.* ATQVE INLOCABILEM.] id est, & quæ in matrimonio collocari non potest seu & quæ viro nuptum dari non potest. ἀνέκδοτον. profert hunc locum Nonius in verbo *locare*, quod interpretatur, viro tradere, marito dare. NVNC PETIT CVM POLL.] Hæc omnia secum loquitur Euclio, vsque ad ea, quæ palàm, & clarè loquitur Megadorus. INHIAT AVRVM,] sic in Mil.glor. *Bona mea inhiant.* tralatio est ab animalibus rapacib. & voracibus, quæ ore hiante, & patēte prædæ imminent. Dicunt etiam Latini, inhiare auro, seu ad aurum. ALTERA MANV F. LAP. P. OST. ALT.] prouerbium olet, quo significatur quis specie, & fronte benignus, ac beneficus esse: re vera perniciem, & calamitatem insidiosè, atque occultè moliri. Sumtum videtur ab iis, qui canem, pane ostentato alliciunt, vt hac inani spe lactatum, facilius lapide, aut fuste percutiant. NEMINI CREDO, QVI L. BL.] sententia non negligenda, quæ vtilis præcepti ac documenti loco esse potest. Ferè fit enim vt blandi homines, sint fallaces, ac pollaces.

B DIVES PAVP. VBI MAN. INICIT B.] vbi diues pauperi benignè, id est, liberaliter, manū iniicit, manúmque cum manu copulat, ibi aliquod damnum parat. IBI ALIQVAM ONERAT ZAMIAM.] Si recta hæc scriptura, quam in omnibus ferè codicibus manuscr. reperi, dicendum est, hîc esse hypallagen, & *onerat aliquam Zamiam pauperi*, vsurpatum esse, pro onerat pauperem aliqua zamia. quod non est bonis scriptoribus inusitatum, tale est illud apud Horat.epist.ad Pisones, *siue receptus Terra Neptunus classeis Aquilonibus arcet.* quod positum est, pro à classibus aquilones arcet. Sed Simeo Bosius putabat legendum, ornat, pro onerat, vt *ornat* intelligamus valere, instruit, parat, comparat, quæ verbi significatio non est viris Latinè doctis inaudita. Sic dicimus, nomen ornatum, prouinciam ornatam: & vt propius ad huius loci sententiam accedam, *fugam ornare*, quod à Terentio positum est in Eunuch. profugam parare. Iam zamia Græcum nomen est ζημία. Zamia versum est η, in α. dorice. POLYPOS:] polypus, piscis, quidquid suis fibris, & branchiis adeptus & amplexus est, quæ sunt illi loco manuum, & pedum, id firmissimè tenet. per polypos igitur, rapaceis, & tenaceis homines significat, qui polyporum instar, quidquid concupiuerunt, id corripiunt, & retinent. PAVCIS EVCL. EST Q. TE V.] ordo, & sententia hæc est. est aliquid propter quod te volo paucis appellare de re

C communi, mea, & tua. DE COMM. RE] Horat.Sat.6.lib.2. *de re communi scribæ magna, atque noua, te Orabant*, &c. HARPAGATVM EST.] raptum, & quasi harpagone ablatū est. Harpago as, verbum, vel ab ἁρπάζω Græco, vel ab harpagone tractum. Est autem harpago, nis, instrumenti vnci genus, ad corripiendum, quidquid incidit, comparatum, quo nomine vtitur & Cæsar lib.7.de Bello Gall.non longè admodum ab extremo.ibi. *Vno die intermisso, Galli, atque hoc spatio, magno cratium, scalarum, harpagonū numero effecto, media nocte silentio ex castris egressi ad campestreis munitiones accedunt.* EAM REM] ob eam rem. VERVM INTERVISA D.] verùm interim, visam domū. EST QVOD] est propter quod. est aliqua causa, propter quam. DOMVM] ad domum, ad ædes. REBITVR.] opinabitur, existimabit. EX PAVPERTATE] id est, ex angustiis rei familiaris. è re tenui. sunt enim nonnulli etiam in re lauta & copiosa parci, & illiberales: nōnulli alij etiam in re tenui, & angusta prolixi & liberales. Alij sic explicant, ex paupertate, id est, ex ordine & numero pauperum. & ita Camerarius. DII ME SERVANT.] redit domo Euclio hilarior, quòd thesaurum suum intactum, & integrū repererit. quo cognito, se à diis seruatum, id est, ab interitu ereptum, ac vindicatum, dicit. Horat.epist.9.lib.1. *Sic me seruauit Apollo.* SALVA RES EST.] aurum saluum est. INTRO R.] domum redij, vt vi-

D derem, saluáne res esset. EXANIMATVS FVI.] metu. PROLOQVI.] palàm, & clara voce loqui. QVID? FIDE?] quid? qua me fide esse putas? SINE MALA OMNI MALITIA.] sine omni malo dolo: sed videtur hîc esse pleonasmus. Nam dolus quidem alius bonus est: alius, malus. sed malitia omnis, mala est: nulla bona. vel dicamus, hîc *malitiæ* nomen, pro solertia, & calliditate quadam esse positum. Nam, vt ait M.Tull. in partitionibus orat. *& prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollēdis, & veræ gloria, laudisque studium despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinē audacia imitatur.* Idem lib.9.epist. *Tamen à malitia non recedis. tenuiculo apparatu significas Balbum fuisse contentum. Hoc videris dicere cùm reges tam sint continentes, multo magis consulareis esse oportere.* ex quo per homines minimè malos, stultos, &, vt Græci loquuntur, εὐήθεις. significamus. Sed Nonius, si eum auctorem sequimur, omnem dubitationem tollit, qui docet, malitiam veteres, vt dolum, mediam ponendam duxisse, quasi sit & aliqua bona. & hunc locum testem producit. *adeò, inquit, vt improbum postposuerit malo, quod grauius putatur in eadem comœdia. Quid factis? EV. neque malis, neque improbis.* AVRVM HVIC OLET.] id est, hic aurum odoratur. vel hic me aurum habere sentit. tralatio est. & admonendus est lector minus callidus, Euclionem hæc secum loqui. QVÆ RES RECTÈ VORTAT, &c.] præfatio veterum bene ominandi gratia. PROMITTE HOC FORE] id est, despondе mihi filiam tuam in poste-

rum, seu in futurum. INNOXIVM ABS TE ATQ. ABS TVIS] qui nec tibi, nec tuis nocuit. vel sic, qui innoxius, seu innocens est, quod ad te, & ad tuos attinet. NEQVE DIGNVM ARB.] neque te dignum arbitror, qui deridearis. Cicer. Philipp. 5. *Primum quid est dignus?* Nam etiam malo digni multi, sicut ipse. Idem de voce *indignus.* nam indignus malo interdum dicitur. vt apud Horatiũ Sat. 2. lib. 2. *Cur eget indignus quisquã te diuite?* FACTIOSVM,] opulentum, copiosum, bonis omnibus fortunæ affluentem. PAVPERVM PAVPERRIMVM,] paupertatem extremam sibi sumit, ac tribuit, vt suspicionem omnem thesauri, quem habet apud se, remoueat, ac repellat. LOCASSIM] locauerim. quid sit locare filiam, suprà dictum est, ibi, & inlocabilem. TE BOVEM ESSE, ET ME ESSE ASSEL.] bos, & asinus, animalia sunt imparia, & ad iugum pariter subeundum, vehiculúmque trahendum, & onus ferendum inepta. bos enim, & maior, & validior asino est natura, & multo magis asello. Hinc prouerbium ab asinis ad boues, cui nõ dissimile est ab equis ad asinos. Allegoria igitur est, qua se quidem, vt pauperrimum asellum: Megadorũ verò, vt ditissimum, bouem facit. CONIVNCTVS] coniunctum intellige explicata allegoria, coniunctum per affinitatem, & per filiæ nuptias tecum contractas. *coniunctus* tamen hîc, vt allegoriam seruemus, valet quoque idem iugum ferens, coniugatus, eidem iugo subiunctus. EGO ASINVS,] vt imbecillus, & inualidus, hoc est, explicata allegoria, ego pauperrimus. TV ME BOS MAGIS HAVD RESP.] id est, tu diues nihilo magis mihi subuenias, aut auxilium feras, quàm si nunquam natus sim. GNATVS QVÀM SI NVNQ.] id est, quàm si nunquam natus sim. gnatus dixit, pro natus, vt suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratur esse id à vobis sibi.* plus est autem nunquam natum esse, quàm mortuum esse. Nam quamuis mortui à plerisque contemnantur, & negligantur, valet tamen apud bonos eorum memoria, præsertim si qua virtutis laude floruerint. qui nunquam nati sunt verò, cùm in natura rerum fuerint nunquam, ne in mẽtem quidem nobis veniunt, neque vlla cogitatione à nobis informari possunt. ET TE VTAR INIQ.] id est, & te experiar mihi infestiorem, atque inimiciorem. ET MEVS ME ORDO] id est, & pauperes, qui sunt mei ordinis, &c. Terent. in Eunuch. *Conuenit hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis.* NEVTRVBI.] neutro in ordine: siue apud neutros, id est, neque apud diuites, neque apud pauperes. STABILE STABVLVM] in allegoria manet. Nam stabulum locus est, in quo stare solent feræ, & pecora. stabile stabulum autem, id est, firmum, & certum stabulum. & est paronomasia. SI QVID DEVORTII FVAT.] si quid discidij fiat. si remittas nuntium filiæ meæ: si filiam meam res suas sibi habere iubeas. vel si quo alio modo soluatur matrimonio. ASINI ME MORDICVS SCIND.] id est, Asini me morsibus, seu mordendo conscindant. sic autem esse legendum, & iam antè censuit Adr. Turnebus, reclamante Nonio, & ego, consultis libris veteribus, ita emendandum curaui, cum libri omnes vulgati, habeant *mordicibus*: itaque Nonius legerit: cuius hæc verba sunt. *Mordicibus, & mordicus pro morsu, pro morsibus.* Plautus Aulul. *Asini me mordicibus,* &c. Nam hæc lectio primùm inepta est: deinde versus eam ferre non potest. De libris veteribus autem, hoc liquidò asseuero, in iis omnibus, quibus vsus sum, (octo autem numero fuerunt) reperisse scriptum, *mordicus,* vno excepto, in quo scriptum est, *morsibus*: qui erat alter ex libris Claudij Puteani. Atque hinc fortasse nata est scriptura illa deprauata, *mordicibus.* nam cùm initio scriptum esset *mordicus,* itaque Plautus scripserit: adscripsit aliquis explicator *morsibus,* postea scriptores librarij alij scripserunt, morsibus simpliciter, alij dubitanter mordicus, & morsibus hinc factum mordicibus, vox protentosa, vt hippocentaurus, ex homine, & equo. Omnino *morsibus* quod in vno, vt dixi, codice reperi, malim, quàm *mordicibus*, sed *mordicus* vocem germanam Plautinam esse arbitror. INCVRSENT CORNIBVS] petant, & inuadant cornibus. suprà in Asinaria. *Vbi viuos homines mortui incursant boues.* AB ASINIS AD BOVES TRANSCENDERE.] prouerbium est, vt dixi, quo significat Euclio periculosum esse à pauperum atque humilium ordine, & familia, ad ordinem & familiam diuitum ac potentium ascendere. Periculum est enim ne pauperes & humiliores à diuitibus petantur cornibus. Notum illud, Fœnum habet in cornu: quod conuenit in potenteis & factiosos: & in Crassum coniectum est. qua de re plura in comment. Horatianis ad illum locum, *Fœnum habet in cornu.* Satyra 4. libriprimi. QVAM AD PROBOS PROPINQVITATE, &c.] ordo est, quàm proximè te ad probos adiunxeris propinquitate, id est, propinquum reddideris: tam optimum est. vt Latini dicunt, *quàm magis, tam magis*: de quo satis multa diximus in commentar. Lucret. Sic, quam maximè, tam maximè, & simil. TV CONDICIONEM HANC ACC.] condicio sæpe de re vxoria dicitur, vt hîc, & infrà eadem comœd. ibi. *Narraui amicis multis consilium meum de cõdicione hac.* Cicero in Lælio addidit voci *condicio* vocem hanc ipsam *vxoria*, verba eius hæc sunt. *si autem, ad adolescentiam perduxissent: dirimi tamen interdum contentione vel vxoriæ condicionis, vel commodi alicuius, quod idem adipisci vterque non posset.* Sic autem & legendum esse docuimus & edendum curauimus. Nam libri ante meam editionem vũlgati, habebant, *vel luxuriæ condicione,* aut non longè secus. AT EAM DESPONDE MIHI] omnes libri veteres, quos adhibui, quibúsque vsus sum, habent, vt pleriq. vulgati, *Atque eam desp. m. neq.* neque video, quamobrem hanc scripturam

A pturam immutarit Camerarius: nisi fortè libros aliquos veteres duces secutus est. Potest tamen ferri editio Camerariana, vt punctum ponatur ante *At desp.* & intelligamus *at*, positum pro interiectione vrgentis, & instantis. Omnino malim legi. *atque*, vel *&*, vt antecedat distinctionis nota duntaxat. AT NIHIL EST DOTIS, QVOD DEM.] quatuor ex nostris libris veteribus habent, *at nihil est dotis quidem.* NE DVIS.] ne dederis. DVM MODÒ MOR. R. VEN. D. EST S.] γνώμη. Sic Horat. oda 24. lib. 3. *Dos est magna, parentium Virtus, & metuens alterius viri Certo fœdere, castitas.* Tale ferè illud Menandri γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία: id est, Virtus puellas ornat, haud pecunia. vel sic: *Non fœminam ornat aurum, sed mores probi.* Sic Antipater Thessal. Παρθένε καλλιπάρῃε, κόρη δ' ἐμὴ, ἴσχε συνεργὸν ἠλακάτην, ἀρκαίου χῆμα πείνῃ βίου ἦν δ' ἵκῃ εἰς ὑμέναιον, ἀχαΐδος ἤθεα μητρὸς Χρηστὰ φύλασσε, πόσει προῖκα βεβαιοτάτην. id est, *O virgo, pulchro ore nitens, mea filia, plenam Sume colum. Hac vitam nam tolerare potes. Si nubas: castos cole mores matris Achiua. Hac erit ampla viro dos stabilisque tuo.* Sic noster Plautus suprà in Amphitr. *Non ego illam dotem mihi duco esse, quæ dos dicitur, Sed pudicitiam & pudorem,* &c. EO DICO, NE ME THES. R. C.] omnes libri nostri veteres habent *thesauros* in numero multitudinis. quos sequor. Nam vulgati habent *thesaurum*, in singul. homo suspiciosus tacere non potest, quod tantopere celatum cupit. CENSEAS] existimes. QVID?
B CREPVIT Q.] quid sit, rogas? aliquid crepuit instar ferri. HIC APVD ME] Hîc domi meæ. Hæc eò à Megadoro dicuntur. vt Euclio omni suspicione liberetur. sed frustrà. nam continuò se domum corripit, vt videat, aurum sitne saluum. FASTIDIT MEI.] Nonius, fastidit mei, inquit, pro fastidit me. profert & hunc Lucilij versum Sat. lib. 7. *Tristes, difficiles sumu', fastidimu' bonorum.* PER METVM MALÈ REM. G.] Horat. de sene, in epist. ad Pison. *res omnes timidè, gelidèque ministrat.* ELINGVANDAM] lingua priuandam: elinguem faciendam. VSQVE AB RADICIB.] Lucret. lib. 6. *quam tamen alta Arbusta euoluens radicibus haurit ab imis.* AVCTOR Q. SVM,] & suasor, ea lege, vt periculo meo fiat, & damnum præstem. auctor est, qui aliquid iubet agi, aut fieri suo periculo. Hinc auctoritas, quam scriptor vocabularij latinogallici interpretatur, ἀξιοπιστίαν. LOCES] mercede pacta, & promissa tradas. SENECTA ÆTATE] ætate senio contecta. Lucret. lib. 3. *Quid foras sibi volt membris exire senectus?* Idem lib. 5. *Pòst vbi equum validæ vires ætate senecta Membráque deficiunt* &c. Plautus supra in Amphitr. *quia senecta in ætate mendicas malum.* LVDOS FACIAS,] deludas, ludifices. Loquitur hoc modo millies Plautus exempli causa, Epid. in extr. *Quo modo me ludos fecisti de illa conductitia Fidicina?* Idem in Bacchid. *Me hoc ætate ludificari: immò adepol sic ludos factum Cano capite,* &c. NEQVE SI CV-
C PIAM, COPIA'ST.] neque si velim, possum. ILLIS LEGIB.] illis condicionibus, quas dixi, & tuli tibi. SOLEATIS.] vos diuites. PERPLEXARIER.] perplexè loqui, perplexo, & inexplicabili sermone vti. PACTVM NON PACTVM EST: NON PACTVM, P.] tale illud Terent. in Ph. *Quid vos malum ergo me sic ludificamini inepti vestra puerili sententia? Nolo, volo: volo nolo, rursum cedò, cape. Quod dictum, indictum est: quod modò erat ratum irritum est.* NVLLA CONTROVERSIA] οὐδεμία ἀμφισβήτησις. quin facimus? cur nō facimus? NVM QVÆ CAVSA'ST] num aliqua causa est, quare hodie nuptias non faciamus? NVMQVID ME VIS?] sermo abire volentis, aut parantis. STRENVÈ] σπουδαίως, diligenter, properè. ILLIC] ille. AVRVM QVID VALET?] quantam vim habet aurum? CREDO EGO IAM ILLVM INAVD.] profert hunc locum Nonius, vbi loquitur de numeris, & casibus immutatis: & maximè vbi docet nominatiuū pro datiuo poni, quasi in *id inhiat. id,* sit nominatiui casus, pro ei inhiat. Ego Nonium falli puto. Nam hîc *id*, est accusandi causus: cum quo casu non semel iunxit Plautus hoc verbum. vt in Mil. glor. *Bona mea inhiant,* &c. & in Sticho. *Nam illic homo tuā hereditatē inhiat, quasi esuriēs lupus.* Iam *inaudisse*, positū pro audiisse, vsitatè. sic Mostel. *Metuo, ne de hac re quippiā inaudiuerit.* Idem Mil. glor. *Hîc sororem inaudiui esse. eam veni quæsitum.* M. Tull. lib. 9. epist.
D ad Pætū. *Aquini & Fabrateriæ consilia sunt inita de me: quæ te video inaudisse.* Nonius. inaudire, audire. M. Tull. ad Pansam. 1. *Quorum erupit illa vox, de qua ego ex te primùm quiddam inaudieram.* Illud me fugerat admonere lectorem, ex hoc loco videri posse, thesaurum esse masculini, & neutri generis. Nam *id inhiat*, aliter explicari non potest, nisi thesaurum inhiat. EA AFFIN. H. OBST.] ea gratia, id est, ob eam causam, obstinauit, hoc est, obstinatè, pertinaciter, & obfirmatè expetiuit hanc affinitatem. Terent. in Andr. *Itáne obstinatè operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat?* Festus. obstinat, obfirmat.

EVCLIO senex, STAPHYLA anus.

EV. VBi tu es quæ deblaterasti iam vicinis omnibus,
Meæ me filiæ daturum dotem? heus Staphyla te voco,
Ecquid audis? vascula intus purè propera, atque elue.
Filiam despondi ego hodie, huic nuptum Megadoro dabo.
STA. Di bene vortant. verùm ecastor non potest, subitum est nimis.
EV. Tace atque abi, curata fac sint quum à foro redeam domum.

Atque occlude ædes: iam ego hic adero. ST. quid ego nunc agam? A
Nunc nobis propè adeſt exitium, mihi atque herili filiæ.
Nam, probrum atque partitudo propè adeſt, vt fiat palàm.
Quod celatum eſt, atque occultatũ vſque adhuc, nũc non poteſt.
Ibo intrò, vt hæc, quæ imperauit, facta, cùm veniat, ſient.
Nam ecaſtor malum mœrorem metuo ne miſtum bibam.

QVÆ DEBLATERASTI, &c.] blaterare, eſt inaniter, & inconditè loqui, inquit Nonius: confingere, blatire. deinde profert illud ex Amph. *Qui, malùm, intelligere quiſquam potis eſt? ita nugas blatis.* profert & hunc verſum. *Vbi tu es*, &c. *de* autem in compoſitione plerumque auget, vt in denarrare, deſæuire, deamare, &c. PVRÈ PROPERA, ATQVE ELVE.] id eſt aqua pura lauare propera, & totam aquam in eis lauandis abſume. Feſtus. purè lautum, aqua pura lauatum. vel ſic: fac, vt citò pura, munda, & lota ſint. alij ſic, vaſa pura, & lota properè expedi, ac deprome. Turnebus ſic: Tu ipſa antè purè lauta, vaſa properè expedi, & elue. B SVBITVM EST NIMIS.] nimis breue, & anguſtum tempus eſt ad adparandas nuptias. M. Tull. epiſt. 2. lib. 13. epiſt. Nam propter opera inſtituta multa multorum, ſubitũ eſt ei demigrare kalend. Quinctil. PROPÈ ADEST, &c.] imminet exitium. NAM PROBRVM, ATQVE PART.] id eſt, tempus appropinquat, & inſtat, cùm probrum., id eſt, ſtuprum herili filiæ oblatum, & partitudo, id eſt, partio ſeu partus, fiat palàm, id eſt, exeat & emanet in vulgus. vulgo pateſiat. VSQVE ADHVC] vſque ad hoc tempus. MALVM MOERОREM] *malum* epithetũ perpetuum, vt cum dicunt poëtæ Græci λευκοῖο γάλακτος, & Latini abſintium amarum, & mel dulce, &c. MALVM MOERОREM M. N. MIST. BIB.] allegoria ducta ab iis, qui potionem aliquam miſtam, minus iucundam bibunt, vt qui potionem abſintio temperatam, aut aliquid ſimile, immò potius qui liquorem aliquem letalem & mortiferum bibere iubentur. Plautus in Caſina. *vt ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.* Terẽt. Phorm. *tu te hoc intriſti. tibi omne eſt exedendum.* eiuſdem generis ſunt illa, deuorare, & exſorbere moleſtiam. Præterea miſcere vinum, & poculum ſeu potum, pro parare, vt Græci κερᾷν, dicunt Latini.

C

STROBILVS ſeruus. ANTHRAX, CONGRIO, coqui.

STR. POſtquam obſonauit herus, & conduxit coquos,
Tibicináſque haſce apud forum, edixit mihi,
Vt diſpertirem obſonium hic bifariam.
COC. Me tu quidem hercle (dicam palàm,) non diuides.
Si quò tu totum me ire vis, operam dabo.
STR. Bellum & pudicum verò proſtibulum popli.
Pòſt ſi quis vellet, te haud non velles diuidi. D
Atqui ego iſtuc Anthrax aliouorſum dixeram,
Non iſtuc quod tu inſimulas. ſed herus nuptias
Meus hodie faciet. COC. cuius ducit filiam?
STR. Vicini huius Euclionis ſenis è proximo.
Ei adeò obſonij hinc dimidium iuſſit dari,
Cocum alterum, itidémque alteram tibicinam.
COC. Nempe huic dimidium ducis, dimidium domi?
STR. Sicut dicis. COC. quid hic non poterat de ſuo
Senex obſonari filiæ in nuptiis?
STR. Vah. COC. quid negotij eſt? STR. quid negotij ſit rogas?
Pumex non æquè eſt aridus, atque hic eſt ſenex.

Ain'

A COC. Ain' tandem ita esse vt dicis? STR. tute existima.
Suam rem periisse, séque eradicarier,
Quin diuûm atque hominum clamat continuò fidem,
De suo tigillo fumus, si qua exit foràs.
Quin quum id dormitum, follem obstringit ob gulam.
COC. Cur? STR. ne quid animæ fortè amittat dormiens.
COC. Etiámne obturat inferiorem gutturem,
Sibi ne quid animæ fortè amittat dormiens?
STR. Hæc te mihi, sicut tibi me, æquum est credere.
COC. Immò equidem credo. STR. at scin' etiam quo modo?
Aquam hercle plorat, quum lauat, profundere.
B COC. Censen' talentum magnum exorari potest,
Ab istoc sene vt det, qui fiamus liberi?
STR. Famem hercle vtendam, si roges, nunquam dabit.
Quin ipsi pridem tonsor vngues demiserat,
Collegit & omnia, abstulit præsegmina.
COC. Edepol mortalem parcè parcum prædicas.
Censen' verò adeò esse parcum, & miserè viuere?
STR. Pulmentum pridem eidem eripuit miluius,
Homo ad prætorem plorabundus deuenit,
Infit ibi postulare plorans, eiulans,
Vt sibi liceret miluium vadarier.
C Sexcenta sunt, quæ memorem, si sit otium.
Sed vter vestrorum est celerior? memora mihi.
CON. Ego, vt multo melior. STR. cocum ego, non furem rogo.
CON. Cocum ego dico. AN. quid tu ais? CON. sic sum vt vides.
AN. Cocus ille nundinalis'st, in nonum diem
Solet ire coctum. CON. tu trium litterarum homo
Me vituperas fur? AN. etiam fur trifurcifer.

POSTQVAM OBSONAVIT H.] obsonauit, id est, obsonium emit. obsonare, & obsonari idem valent, significántque, obsonium parare. Terēt. Adelph. *obsonat? potat? olet vnguenta? de meo.* Idem Andr. *Vix,* inquit, *drachmis obsonatus est decem.* Plautus Casina. *Argento parci nolo. obD sonato ampliter.* Idem in Mercat. *Decem vocasset si ad cenam summos viros, Nimium obsonauit.* Idem hac eadem comœd. non longè. *hic non poteras de suo Senex obsonari filiæ in nuptiis?* ET CONDVXIT COCOS:] priuatæ personæ, quæ coquos non habebant familiareis, ac domesticos, coquos in foro conducebant. Idem in Mercat. *egomet conduxi coquum. Sed eum demiror non venire, vt iusseram.* Idem Pseud. COQ. *si me arbitrabare isto pacto, vt prædicas, Cur conducebas?* Plinius lib. 18. cap. 12. *nec cocos verò habebant in seruitiis, eósque ex macello conducebant.* ME TV QVIDEM H.] proinde ac si dicat. Obsonium quidem tuo arbitratu diuidas licet: sed me non diuides. Iam hoc non diuides, vt ambiguè dictum, ita duobus modis accipere licet, vel propriè pro non secabis me in duas parteis dimidias: vel non præcides, seu non pędicabis. M. Tull. epist. ad Pætum lib. 9. *Quid? non honestum verbum est diuisio?* (al. *diuido?*) *cui respondet intercapedo.* BELLVM ET PVDICVM, &c.] respondet seruus Strobilus ad id, quod se sentire ostenderat alter ex cocis, hoc modo, O hominem elegantem, & pudicum, & ab omni flagitio, & probro abhorrentem. *εἰρωνεία* est. significat enim illum vniuersi populi libidini esse expositum, & esse vulgare scortum. Nonius, inter meretricē, & prostibulam, inquit, hoc interest, quòd meretrix honestioris loci est, & quæstus. Nam meretrices à merendo dictæ sunt, quòd copiam sui tantummodò noctu faciant: prostibulæ, quòd ante stabulum stent, quæstus diurni, & nocturni causa. deinceps profert versum ex Cistell. qui hodie non reperitur in ea comœd. *Intro ad bonam meretricem: adstat hæc in via sola. pro-*

stibulum sane'st. licebat proferre alium ex Sticho in extr. *Prostibuli'st autem stante stanti suauium Dare amicum amicæ.* POST SI QVIS VELLET,] sententia est hæc, simulas, inquit, te pudicū esse, & ab impudicitia abhorrere. sed, si quis te vellet præcidere, non nolles te præcidi, post, hoc est, deinde, postea tamen εἶτα. ALIVORSVM] aliorsum, in aliam sententiam, quàm tu interpretatus es. NON ISTVC, QVOD TV INSIM.] non istuc dixeram, quod te me dixisse insimulas, id est, arguis. Insimulare, inquit Festus, crimen in aliquem confingere. EI ADEÒ OBSONII HINC DIMIDIVM, &c.] A.Gell.lib.3. cap.14. profert hunc versum, docens quid intersit inter dimidium & dimidiatum. Sic autem ille, Idem in Aulul. dimidium obsonij, non dimidiatum obsonium, in hoc versu, *Ei adeò obsonij hinc iussit dimidium dari.* NEMPE HVIC DIMIDIVM DVCIS, &c.] sic habent omnes libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati habent, *dimidium dicis.* fortasse non malè. sed antiquam scripturam vulgatæ antepono: quamuis illa sit aliquanto obscurior: *ducis* autē interpretor, quasi pompam agis, seu producis, πέμπεις, vel simpliciter *ducis*, refertur ad coquos, qui ducuntur: non portantur, vt neque res vllæ animatæ. DE SVO] de suis nummis. OBSONARI] obsonium parare, seu emere. vt suprà diximus. PVMEX NON ÆQVÈ EST AR.] prouerbium olet. sic in Persa. *Nam tu aquam è pumice nunc postulas, Qui ipsus sitiat.* non est dissimile illud in Pseud. *Pumiceos oculos habeo. non queo Lachrymam exorare vt expuant vnam modo.* Scriptor obscœnorū versuum. B
Quæ succo caret, vt bibax arena, Vt flauēs stipula, vt putrisq. pumex. Plinius lib.36.cap.20. *sed & ij pumices, qui sunt in vsu corporum læuigandorum fæminis, iam quidem & viris, atque vt ait Catull. libris laudatissimi sunt in Melo, & Scyro, & Æolius insulis. Probatio in candore, minimóque pondere, & vt quàmmaximè spongiosi, aridique sint, ac teri faciles, nec arenosi infricando.* ARIDVS] senes præparci, & supra modum illiberales, ac tenaces, per translationem dicuntur aridi. Terent. Heaut. *Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum.* & vita, quæ præ parcè, & valde tenuiter agitur, arida. Cicero pro Quinctio. *contrà, sibi officium fidem, diligentiam, vitam omnino semper horridam, atque aridam cordi fuisse.* TV TE EXISTIMA:] tu ipse ex iis, quæ dicturus sum, iudica, seu arbitrare. ERADICARIER] funditus, & radicitus è medio sublatum & perditum esse. tralatio est ab arboribus eradicatis, quæ nunquam reuiuiscunt postea, nisi transplantentur. Terent. Andr. *Dij te eradicent, ita me miseram territas.* CLAMAT] inclamat, inuocat, implorat, vel sic, clamat, dij vestram fidem! homines vestram fidem! hoc est, magnam sibi iniuriam fieri queritur, cùm ex pusillo ligno in focum coniecto fumus exit foras. DE SVO TIGILLO FVMVS SIQ. &c.] id est, si quando lignum pusillum, quod est in eius foco, fumum emittat. proinde quasi dicat, non solùm ægrè fert lignum suum vri. sed etiam fumum è ligno exire, & cùm fumus è ligno pusillo exit, putat se in eo iacturam facere, quasi magnum quiddam amittat, cùm fumus exit foras, hoc C
& multa alia similia, quæ de Euclione dicuntur, ad significandam eius inauditam auaritiam, insigneis habent hyperbolas: quæ inter Plautinas virtutes non minimum locum obtinēt. Libris autē omnibus reclamantibus legendum censeo *De suo ligillo*, non *de suo tigillo.* Quod & Simeoni Bosio, viro doctissimo, & sagacissimo videbatur. ligillum autem deminutiuum est, à ligno, vt tigillum, à tigno, sigillum à signo. fumum autem è tigno, seu tigillo exire, non quadrat, neque conuenit: è ligno, aut ligillo, maximè, ligilli nomen autem vsurpauit Plautus ad exprimendam incredibilem Euclionis parsimoniam, qui non lignum in foco ponat, sed ligillum: id est, lignū tenuissimum, & minutissimum. Quòd autem Nonius hîc legit *ligello*, non *tigillo*, neque *ligillo*, interpretatúrque ligellum, tuguriolum, & domicilium breue: errat. Quòd alij nonnulli, ligellum dicunt esse spiraculum qua fumus exit foras, à voce Græca λίγνυς, quæ fuliginem significat, nihilo magis placet. Malim si quis coniecturæ locus sit, &, si non placeat coniectura nostra superior legi, tegillum, vt sit nomen deminutum à *tegulo*, quod valet tegmen. quomodo fortasse legit Nonius. FOLLEM OBSTRINGIT OB GVL.] hyperbole pæne dicam inexsuperabilis cùm Euclio, inquit Strobilus, it dormitum, follis, quo ignis accendi solet, gulam, id D
est fistulam, & foramen follis, per quod spiritus, seu anima efflatur, arcto aliquo vinculo constrictum obturat, ne quam animam, id est, ne quem ventum, siue spiritum amittat ipse inter dormiendum. AMITTAT] Euclio. DORMIENS] inter dormiendum. ETIÁMNE OBTVRAT INF. GVTT.] iocus ex superiore hyperbola natus. cuius hæc sententia est, quemadmodum Euclio dormitum iens, follis gulam obturat, ne quid spiritus, aut venti inter dormiendum amittat, vtrum similiter operculo aliquo sibi claudit anum, siue podicem, ne fortè inter dormiendum flatum, aut crepitum aliquem ventris emittat? INFERIOREM GVTTVREM,] id est, inferius guttur, per quod ioco seruili, podicem significat. Hunc locum profert Nonius, docens veteribus vsitatum fuisse hic guttur, gutturis in gen. mascul. & hoc guttur, in neutro. Et Priscianus lib.4. AQVAM HERCLE, PLORAT, CVM L. PROF.] cùm lauat, inquit, plorat, id est, ægrè fert, ita vt ploret, se aquam profundere. vel sic, cùm lauat grauatè, & inuitus aquam profundit. Sic loquitur Horat. oda 10. lib.3. *me tamen asperas Porrectum ante foreis obiicere incolis Plorares Æquilonib.* CENSEN' TAL. M. EXOR. POTESSE, &c.] id est, putásne posse ab isto sene impetrari, vt det talentum magnum, quo fiamus liberi? secutus sum autem libros vulgatos, quibuscum congruunt duo libri veteres, qui habent *potesse.* Nam alij habent, *potest.* quo modo edidit Camerarius. Infinitiui verbi *potesse* autem pertinet ad versum

A versum sequentem: quod non est inusitatum. Hom. ἰλ. α. Παῖδες καὶ γαμβροί. τὼ δ' οὐ λάθον εὐρύοπα Ζῆ- Ν' ἐς πεδίον προφανέντε, &c. Virg. lib. Æneid. 7. *Iamque iter emensi, turres ac tecta Latinorũ Ardua cernebant*, &c. sic contrà apud Terent. in Eunuch. principium versus sequentis, pertinet ad finem antecedentis. ibi. Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam continuò, si quandò illa dicet, Phædriam intromittamus comissatum: tu Pamphilam Cantatum prouocemus. Nam prima syllaba verbi, *Intromittamus*, pertinet ad extremum versum superiorem, ita vt si metiri velis, versus sequens, initium capiat à, *Tromittamus*. FAMEM HERCLE VTENDAM SI ROGES,] hyperbole alia, quæ etiam videtur superari non posse. Nam quis vnquam famem vtendam rogauit, aut, cùm ab aliquo rogatus esset, negauit? DEMSERAT.] detraherat, purgarat vt Horatius loquitur, epist. 7. lib. 1. *Cultello proprios purgantem leniter vngues*. PRÆSEGMINA.] Nonius, propriè, inquit, Plautus præsegmina ea dici voluit in Aulul. quæ vnguib. eminulis præsecantur. deinde profert hunc locum. Fulgentius, *præsegmina*, inquit, *sunt partes corporis incisæ, vt Tages in Haruspicina ait, præsegminibus amputatis*. auctor vocabularij Latinogræci, præsegmina interpretatur ἀπονυχίσματα. Horat. epist. ad Pison. *Præsectum decies non castigauit ad vnguem*. PARCÈ PARC.] aduerbium iunctũ cum adiectiuo eiusdem originis. sic in Cistellaria. *Vtrobique me metus agitat. Ille sunt homines miserè Miseri*. PVLMENTVM PRID.] Pulmentum, vnde

B pulmentarium, cibus est ad modum pultis factus, & à pulte sic appellatũs. Puls autem, cibus est, ex farre in farinam comminuto redactus: quo diu veteres Romani pro pane vsi sunt. ex quo Plautus Romanos pultifagos nominat. aliud est pulpamentum, hoc enim à pulpa dictum est. Terent. Eunuch. *Lepus tute es, & pulpamentũ quæris*. Vbi Donatus, *Pulpa*, inquit, *caro, quæ manducatur, dicta à pulsando, quod pulsetur, & conscindatur*. Varro quoque lib. 4. de lingua Lat. disertè pulmentum docet à pulte esse nominatum. M. Tull. Tuscul. lib. 5. *Mihi amictus est Scythicum tegmen: calciamentum, solorum callum: cubile, terra: pulmentum, fames*. Horat. Sat. 2. lib. 2. *tu pulmentaria quære Sudando*. Idẽ epist. ad Loll. 2. lib. 1. *Cenes vt pariter pulmenta laboribus empta*. auctor vocabularij Latinogræci pulmentarium interpretatur προσφάγιον. MILVVS] omnes nostri libri veteres sic habent: *miluus*, inquam, non vt vulgati *miluius*, miluus autem legendum trisyllabos, miluüs, per διαίρεσιν. AD PRÆTOREM] cuius erat ius dicere, & actionem ac iudices dare. PLORABVNDVS] plorans. Nonius hunc locum profert, legitque *deplorabundus*. malè omnino. Nam versus ferre non potest. INFIT] incipit. sic Lucretius lib. 3. *Commutare animum quicunque adoritur & infit*. ad quem locum plura. P[O]STVLARE,] nam prætor, vt diximus, dabat actionem, & iudices. MILÜVM VADARIER.] id est, miluum in iudicium vocare, acceptis vadibus

C qui promitterent se eum in iudicio stitutos. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem est*, &c. MEMORA MIHI] dic mihi. SIC SVM, VT VIDES.] id est talis sum, qualem vides. COCVS ILLE NVNDINALIS EST, &c.] alludit ad nomen nundinarum, quæ à nono die, seu à nouem diebus dictæ sunt, propterea quòd cùm rustici dies octo rure in opere faciendo versati essent, nono in vrbem veniebant ad leges cognoscendas, quæ promulgatæ erant, & ad mercatum. significat autem, hunc coquum, vt quidam volunt, esse tardum. sed ego puto significari, esse malũ, & imperitum, & ignobilem, vt iam iam planius ostendam. IN NONVM DIEM SOLET IRE C.] id est, ex nouem diebus vno die duntaxat conduci solet. non quotidie conducitur, vt coci nobiles, & vsu periti, sed nono quoque die, quasi imperitus, & indoctus cocus. COCTVM] ad coquendum. sic Nonius, hunc locũ proferens. TV TRIVM LITTERARVM H.] per hominem trium litterarum, significatur fur, quod nomen tribus litteris scribitur. & verò declarat ipse Plautus, vt non sit opus alio interprete, aut explicatore. FVR TRIFVRCIFER.] videtur esse iocus ex ambiguo, quod inest in nomine *trifurcifer*. nam potest aliquis sic accipere, vt dicatur *fur trifur*, id est, fur omnium furum maximus: deinde, repetita syllaba *fur* eiusdem vocis, proinde accipiatur, quasi dictum sit,

D *fur trifur, furcifer*.

STROBILVS, ANTHRAX, CONGRIO COCI.

STR. TAce nunc iam tu, atque agnum horum vter est pinguior,
AN. Licet. STR. tu Congrio eum sume actutum tibi,
Atque intrò abi illuc, & vos illum sequimini,
Vos cæteri illuc ad nos. CO. Aut hercle iniuria
Dispertiuisti, pinguiorem agnum isti habent.
STR. At nunc tibi dabitur pinguior tibicina.
I sanè cum illo Phrygia, tu autem Eleusium

Huc intrò, abi ad nos. CON. ô Strobile subdole, A
Huccine detrusisti me ad senem parcissimum?
Vbi si quid poscas, ad rauim poscas prius,
Quàm quicquam detur. STR. stultus & sine gratia es.
Tibi rectè facere, quando quod facias perit?
CON. Qui verò? STR. cogitas? iam principio in ædibus
Turba istuc nulla tibi erit. si qui vti voles,
Domo abs te afferto, ne operam perdas poscere.
Hîc apud nos magna turba, ac magna familia est.
Suppellex, aurum, vestes, vasa argentea:
Vbi si periuerit quippiam (quod te scio
Facile abstinere posse, si nihil obuiam est) B
Dicant, coci abstulerunt: comprehendite,
Vincîte, verberate, in puteum cóndite.
Horum tibi istic nihil eueniet, quippe qui
Vbi quid surripias, nihil est. sequere hac me. CON. sequor.

TACE NVNC IAM TV, &c.] hæc, quæ sequuntur in quibusdam libris veteribus coniunctè scripta sunt cum superiore scena: in aliis, & verò pluribus, vt in vulgatis, separatim: quos secuti sumus, quamuis personæ sint eædem. Hæc verba autem ad Anthracem, quem dico, fiunt, hoc modo. Tace tu, Anthrax, inquit Strobilus, & dic mihi tantùm, vter horum duorum agnorum sit pinguior. agnûm positum pro agnorum, subintelligendum autem, dic. LICET.] respondet Anthrax, licet, id est, facilè est mihi tacere, in eo, quod vetas, & loqui in eo quod iubes. vel sic, licet mihi dicere, vter agnorum sit pinguior. possum dicere, &c. EVM] pinguiorem. ILLVM] Euclionis domum. AD NOS] in ædeis Megadori. INIVRIA] contra ius, iniustè. DISPERTIVISTI.] distribuisti. PHRYGIA.] tibicinæ aptum nomen. Nam tibiæ in Phrygia inuentæ, & è Phrygia profectæ sunt. Virgil. in Culice. *Nam turba iocosa Obstrepit, & Phrygio tibia curua sono*. Catull. in Galliambo de Berecinthia, & Atti. *Tibicem vbi canit Phryx curuo graue calamo*. Non celabo lectorem autem in plerisque libris veteribus scriptum esse: *Frugia* cum F. & u. C AD RAVIM] id est, ad raucitatem. sic enim Nonius, rauis, est raucitas. deinde profert hunc versum Plauti. Festus, Rauim, inquit, antiqui pro raucitate dixerunt. deinde hunc versum profert, mutilum & lacerum. sed mendosè. sic enim apud eum scriptus est. *Vbi si quid poscamus, ad rauim poscamus prius*. legendum enim, vt edidimus, & vt habent omnes libri & vulg. & manuscripti, vtrobique *poscas*. Iam *poscas*, secunda persona est, pro tertia *poscat* adiuncto nomine *aliquis*. de quo genere alibi dictum est. SINE GRATIA.] inuenustus, illepidus, ἄχαρις. immò verò sine gratia es, videtur posuisse pro ingratus es, ἀχάριστος εἶ. idque ex iis, quę deinceps sequuntur, intelligere licet. TIBI RECTÈ F. Q. Q. F. P.] oratio est præcisa: quæ sic integra esset, Tibi rectè facere quisquã debeat, quando, quod facias, subintell. rectè perit? id est, cùm id, quod tibi quis faciat bene, perit? vel sic. Tibi rectè facere quemquam oporteat, cùm quod tibi quis rectè faciat, perit? id est, cùm eius. quod tibi bene factum sit, gratia apud te perit? D cùm eius beneficij, quod ab aliquo acceperis, gratiam non habes, nedum refers? Tales autem præcisiones locum habent in indignationibus, expostulationibus, obiurgationibus, & similibus. IN ÆDIBVS] Euclionis. SI QVI] si qua re. DOMO ABS TE AFF.] afferto domo tua abs te, pleonasmus. nisi dicamus, *abs te*, valere, de tuis bonis. NE OPERAM PERDAS POSC.] ne operam perdas in poscendo. QVOD TE SCIO FACILÈ ABSTIN. POSS. &c.] hæc legenda sunt καλὰ παρέργεον. est autem iocus vrbanus per ironiam: quo significat, hunc cocum ea sola non furaturum, quæ ei non patuerint, quæque in eius manus non inciderint. IN PVTEVM CONDITE] hæc erat pœna coquorum in furto, aut aliquo alio facinore deprehensorum· Puteus autem hîc intelligendus est, (quod & Adr. Turnebo videbatur) non in quo sit aqua peremnis, sed locus subterraneus, & suffossus, & quasi barathrum quoddam. Coniiciebant in puteum etiam cocos eos, à quibus sibi cauendum esse, ne quid furarentur, existimabant, quibusque nihil committendum esse arbitrabantur. vt infrà, ea scena, quæ sequitur proximam princip. *Curate: ego intervisam, quid faciant coqui*, &c. sequitur, *Nisi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant*. QVIPPE VBI QVOD SVRRIPIAS, NIHIL EST.] quippe vbi nihil est, quod surripere possis. Nam suprà Euclionis ancilla dixit. eius ædeis inaniis & araneis oppletas esse, nihilque in eis quæstus esse furibus.

A

STROBILVS STAPHYLA.

STR. HEus Staphyla prodi, atque oſtium aperi. STA. qui vocat?
STR. Strobilus. STA. quid vis? STR. hos vt accipias cocos,
Tibicinámque, obſoniúmque in nuptias.
Megadorus iuſſit Euclioni hæc mittere.
STA. Cererin' Strobile iſtas facturi nuptias?
STR. Qui? STA. quia temeti nihil allatum intelligo.
STR. At iam afferetur, ſi à foro ipſus redierit.
STA. Ligna hic apud nos nulla ſunt. STR. ſunt aſſeres?
STA. Sunt pol. STR. Sunt igitur ligna, ne quæras foris.
B STA. Quid impurate, quanquam Vulcano ſtudes,
Cenæne cauſſa, aut tuæ mercedis gratia,
Nos noſtras ædeis poſtulas comburere?
STR. Haud poſtulo, duc iſtos intrò. STA. ſequimini.

QVI VOCAT?] quis me vocat? CERERÍNE, STROB. ISTAS FACT. N.] in ſacrificiis Cereris vinum non adhibebatur. Macrob.lib.3.Saturnal.cap.xj. vbi húc locum profert: ſed contrà Cato lib.de re ruſt.cap.134.in extr.*poſtea Cereri exta, & vinum dato.* nodus mihi inexplicabilis, niſi dicamus alium in hac re fuiſſe Græcorum ritum, quàm Romanorum. Nam θεσμοφορίοις, id eſt, Cerealibus, ſeu feſtis diebus Cereris, vini vſu interdictum erat, neque vinum libabatur, neque vinũ in ſacris adhibebatur. ex quo θυσίαι νηφάλεοι ſunt dictæ. Tum mulieres ea ſacra tractabant, atque adminiſtrabant: quæ perpetuò apud Romanos, temeto carebant: apud Græcos verò ſaltem iis diebus, ſeſe à vino abſtinebant. Nonnulli ſic ſoluunt, vt dicant Cererem eandem eſſe, atque Veſtam, ſeu potius Terram. FACTVRI] ſubintell. ſumus? non celabo lectorem tamen, apud Macrob. legi, *hi ſunt fact. nupt.* TEMETI.] vini. Feſtus, *temetum*, inquit, *vinum*: deinde profert hunc locum Nonius; Temulenta, inquit, dicta eſt ebrioſa: à temeto, quod eſt vinum, quod attentet mentem. deinde profert is quoque hunc locum. & alterum, qui eſt in Trucul. *Sine adeò caret temeto: tamen ab ingenio eſt improbus.* ASSERES?] aſſeres, tabulæ ſunt ligneæ, longæ, tenues. IMPVRATE,] ſcelerate, ſanguine contaminate: nam ſanguis inquinat. vel dic impudicate, ſtuprate, idque à ſanctiſſima corporis parte. Nam ſemen quoque contaminat, atque impurum reddit. QVAMQVAM VVLCANO ST.] quamquam in eo, quod dicis, Vulcano conſulis, qui ſine ligno, aliáque ſimili materia, coli non poteſt, vel quamquam aſſiduè igni accendendo das operam. vel quamquam in eo Vulcano ſtudes, quòd coquos domum noſtram adducis. vel quamquam igne tibi opus eſt, & ignis accendendus eſt ad coquendam cenam. Nonnulli legi volunt, *quoniam Vulcano ſtudes.* fortaſſe non malè. Propterea autem Homerus & ceteri poëtæ, Vulcanum, claudum faciunt, quod ignis noſter purus non eſt, neque ſine materia conſtare poteſt, ſed pabulo aliquo alatur, neceſſe eſt. TVÆ MERCEDIS GRATIA] vt incendium ædium noſtrarum ſit tibi pro mercede.

D

PYTHODICVS ſeruus.

CVrate, ego interuiſam quid faciant coqui,
Quos pol vt ego hodie ſeruem, cura maxima eſt:
Niſi vnum hoc faciam, vt in puteo cœnam coquant,
Coctam inde ſurſum ſubducemus corbulis.
Si autem deorſum comedent, ſi quid coxerint,
Superi incœnati ſint, & cœnati inferi.
Sic verba hic facio, quaſi negotij nihil ſiet,
Rapacidarum vbi tantum ſiet in ædibus.

EGo interuisam,] ego interea visam. Seruem,] obseruem. In puteo] in loco suffosso, & subterraneo, vt suprà diximus. Subducemus corbulis.] seorsum ducemus paruis corbibus. Nonius ex Varrone. Cogit aliquot corbulas vuarum, & frondem iucundissimam ministrat ouibus. Idem Varro lib. 4. de Lingua Lat. *Corbes ab eo, quòd spicas, aliúdve quid conruebāt: hinc minores corbulæ dicta.* Si autem deorsum comedent, &c.] si autem coqui in loco inferiore comedent, quod coxerint: eueniet, vt ij, qui in loco superiore remanserint, incenati sint, & ij soli, qui in locum inferiorem conditi fuerint, cenati sint. *deorsum* hoc loco, non significat motum, sed quietem. Sic apud Varronem lib. 1. de re rust. cap. 6. *Qui colunt deorsum, magis æstate laborant: qui sursum, magis hieme.* Rapacidarum vbi t.] Rapacidarum, sic dictum, vt Priamidarum, Dardanidarum, Æacidarum, Tantalidarum, Pelopidarum, &c. finxit nomen patronymicum Plautus à voce *rapax*, vt Priamides fit à Priamo, &c. Per rapacidas igitur significat, furum, & rapacium hominum filios: hoc est rapaceis. Nam filij, tales esse solent, quales patres, & sæpe deteriores, ac peiores: rarò admodú meliores, vt ait Hom. ἰλ. Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀμείνους. A

EVCLIO, CONGRIO. B

Volui animum tandem confirmare hodie meum,
Vt bene haberem meæ me filiæ in nuptiis.
Venio ad macellum, rogito pisces, indicant
Caros, agninam caram, caram bubulam,
Vitulinam, cetum, porcinam, cara omnia:
Atque eo fuerunt cariora, æs non erat.
Abeo illinc iratus, quoniam nihil est qui emam.
Ita illis impuris omnibus adij manum.
Deinde egomet mecum cogitare inter vias
Occepi, festo die si quid prodegeris, C
Profesto egere liceat, nisi peperceris.
Postquam hanc rationem cordi ventríque edidi,
Accessit animus ad meam sententiam,
Quàm minimo sumtu filiam vt nuptum darem.
Nunc tusculum emi, & hasce coronas floreas,
Hæc imponentur in foco nostro lari,
Vt fortunatas faciat natæ nuptias.
Sed quid ego apertas ædes nostras conspicor!
Et strepitus est intus, númnam compilor miser?
CON. Aulam maiorem si potes à vicina D
Pete: hæc est parua, capere non quit. EV. hei mihi.
Perij hercule, aurum rapitur, aula quæritur.
Nimirum occidor, nisi ego huc propero currere.
Apollo quæso subueni mihi, atque adiuua,
Confige sagittis fures thesaurarios.
Cui in re tali iam subuenisti antidhac.
Sed cesso prius, quàm prorsus perij currere?

Volui animum tand. conf. h. m. &c.] volui tandem in animum hodie inducere, vt hilarum & liberalem me facerem, ac præberem in filiæ meæ nuptiis. vel sic, volui tandem mihi animum obfirmare, vt hilarus essem, & liberaliter, & molliter me curarem in fil. m. nupt. Rogito pisceis.] rogito, quanti vendant pisceis, seu quanti sint pisces. Indicant caros.] carum pretium piscibus constituunt. Agninam caram] a gninam

A agninam, subintell. carnem. ÆS NON ERAT.] pecunia non suppetebat, vnde pisceis emerem. Nummi deerant, quibus pisceis pararem. Veteres Romani nummis æreis vtebantur. ex quo illa, æs alienum: ære diruti: tribuni ærarij: ærarium. & Horat. epist. 6. lib. 1. *Mancipiis locuples eget æris, Cappadocum rex.* ABEO ILLINC IR. Q. &c.] tempus præsens pro præterito. abeo pro abij. non est, pro non erat, vel non fuit. qui emam, pro vnde emerem. Sic sæpe loquuntur scriptores & Græci, & Latini. ITA ILLIS IMPVRIS OMNIBVS ADII. M.] id est, ita cum illis sceleratis congressus sum, & ita ab illis discessi scilicet, vel ita illos impuros tractaui. Quid sit adire manū alicui, ex aliis exemplis cognoscere licebit. Sic igitur idem Plautus in Casina. *Quid nunc? satin' lepidè adita'st vobis manus meritò?* id est, *Quid nunc? satisne lepidè tractati à nobis estis?* Idē in Pœn. *Eo pacto auara Veneri pulchrè adij manum.* id est, eo pacto auarā Venerē pulchrè tractaui. ὄυτω τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ὡμίλησα ἤγουν τῇ φιλαργύρῳ ἀφροδίτῃ καλῶς ἐχρησάμην. Idem in Persa. *Vt me in tricas coniecisti? quomodo de Persa manus mihi adita'st?* Quidā existimant, adire manum, esse supplicare, apud Plautum. sed hæc interpretatio non bene procedit in omnibus locis. FESTO DIE SI QVID PRODEGE. PROFESTO EG. L. &c.] sententia est, vtilis quidem illa, ei, qui rectè interpretatur, & qui ab auaritia incorruptum gerat animum: auidò verò, atque auaro, qualis est Euclio, qui, quod præclarè, & vtiliter dictū est,

B ad sensum animi deprauatum trahit, inutilis, atque adeo perniciosa. significat autem, eum, qui festo die magnum sumtum fecerit, & aliquid profuderit: nisi aliquid in loculis, aut capsis intactum reliquerit, fore vt profesto die egeat, atque esuriat. Quid hac sententia veriùs? Sed eam Euclio ad auaritiam suam accommodat, & sic interpretatur, vt die festo nihil prorsus insumendum sit, atque adeò, vt nunquam sibi faciendum sit bene. PRODEGERIS,] profuderis. PROFESTO.] dies profesti, festis opponuntur: concessi autem sunt ad opus faciendum, & rusticum, & vrbanum: domesticum, & forensem. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla, vappámque profestis.* NISI PEPERCERIS.] nisi aliquid in posterum seruaris, quod non prodigas. CORDI,] animo, menti. EDIDI:] quid sit edere rationem, & rationes, licet ex iurisconsultis intelligere. lib. 2. pandect. titul. de edendo. Omnino edere rationes, nihil aliud est, quàm ostendere, ac proferre, earúmque copiam alteri facere. ACCESSIT ANIM. AD M. S.] assensus sum huic meæ sententiæ. hanc meam sententiam approbaui. NVNC TVSCVLVM EMI, &c.] sic legendum, non tustulum, vt edidit Camerarius: neque tutulum, quod est flaminicarum capitis ornamentum, vt quidam volunt: sed tusculum, nomen deminutum, à tus, tis. hoc primum: deinde sic legendum esse, per-

C uincunt libri omnes veteres, qui sic habent sine vlla varietate, aut litura. CORONAS FLOREAS.] coronas ex floribus. Tibull. dixit serta florea, eleg. 1. lib. 1. *Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris, Seu vetus in triuio florea serta lapis.* Idem in 2. eleg. *Te meminisse decet, quæ plurima voce peregi Supplice, cum posti florea serta darem.* HÆC IMPON. IN. F. N. L.] sic suprà, in prologo. *ea mihi quotidie Aut ture, aut vino, aut aliqui semper supplicat. Dat mihi coronas,* VT FORTVNATAS FACIAT.] vt fortunet. NVMNAM COMPILOR M.] nunquídnam à furibus spolior? AVLAM M.] ollam m. SI POTE, EX VICINIA P.] ollam maiorem pete ex vicinia, id est, à vicinis. si pote, id est, si fieri potest. εἰ δυνατόν ἐστι. Cùm libri veteres habeant partim *vicinia*, partim *viciniam*, vel sic omnino legendum, vt edidi: vel si cui forte placeat magis, *Aulam maiorem, si pote'st, viciniam Pete.* quod mihi minus placet. CAPERE NON Q.] non potest concipere, quod coquendum est. οὐ δύναται χωρεῖν, seu δέχεσθαι. NISI EGO INTRO HVC PROP. CVRR.] Videtur delenda particula *intro*, vt constet versus: aut legendum, *ni ego intro huc pr. c.* APOLLO,] Apollinem inuocat, vt ἀλεξίκακον, hoc est malorum depulsorem. CONFINGE SAGITT.] Est enim sagittarius & iaculator Apollo: & ita à Poëtis Græcis appellatur ἑκηβόλος, & ἑκατηβελέτης, & ἕκατος, ἑκάεργος. Sic Niobes filios

D duodecim confixit, & Diana soror, iaculatrix, ac venatrix totidem eius filias. & Brennum, Gallorum ducem, templum Delphicum spoliantem, ac diripientem, cum toto exercitu, grandine contriuit. ANTIDHAC.] antea, seu antehac.

ANTRAX.

DRomo desquamma pisceis, tu Machærio
Congrum, murænam, exdorsua quantum potes,
Atque omnia dum absum hinc exossata fac sient.
Ego hinc artoptam ex proximo vtendam peto
A Congrione: tu istum gallum, si sapis,
Glabriorem reddes mihi, quàm volsus ludius est.
Sed quid clamoris oritur hinc ex proximo?
Coqui hercle, credo, faciunt officium suum.
Fugiam intrò, ne quid hic turbæ fiat itidem.

DESQVAMMA P.] piscibus squammas detrahe. pisceis squammis spolia: sic Nonius, hunc A locum proferens. profert & hæc ex Lucil. Satyr. lib. 7. *Sapor; subbellor, desquamer, pumicer, ornor.* EXDORSVA,] exdorsuare, dorso nudare. Sic Nonius, deinde hunc locum profert Festus, *exdorsua*, inquit, *dorsum confringe*: alij exime EXOSSATA FAC SIENT.] exossare, est ossa detrahere, & ossibus detractis, purgare. Terent. Adel. *pisceis ceteros purga, Dromo. Congrum istum maximum in aqua finito ludere paulisper. ubi ego venero, exossabitur. Prius nolo.* Plautus in Pseud. *Exossabo ego illum similiter, itidem, vt murænam coquus.* Exossabantur autem pisces nonnulli, vt ex iis comminutis, & in minutas parteis concisis, fierent quædam veluti tuceta, quod & hodie fit. ARTOPTAM] artopta, vas erat, in quo panis torrebatur. Plinius lib. 18. cap. 11. loquens de panis confectione. *Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellū, annis ab vrbe condita super* IↃLXXX. *Ipsi panem faciebant Quirites: mulierúmque id opus erat. sicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aulularium scripsit, magna ob id concertatione eruditorū, an is versus poëta sit illius, certúmque sit Atteij Capitonis sententia, tostum panem lautioribus coquere solitos, pistorésque tantum eos, qui far pinsebant, nominatos.* EX PROXIMO] domo Megadori. CONGRIONE] qui coquebat apud Megadorum. GLABRIOREM REDDES, &c.] læuiorem, atque, vt ita dicam, implumiorem, &c. Apuleius lib. 5. de Asino aur. At ego misera, primùm patre meo seniorem maritū sortita sum : dein cucurbita glabriorem, & quouis puero pumiliorem. B QVÀM VOLSVS LVDIVS EST.] Ludij, adolescentes erant imberbes, impuberes, glabri, & depilés, tunicis amicti insignibus, galeas, parmas, gladios gestantes : qui in pompis theatralibus ordinatim incedebant, & in numerum, tanquam Salij, saltabant, à Lydis, vt putat Dionys. Halicarnasseus, appellati. de iis Nonius, ex Varrone de vita populi R. & hunc locum profert. T. Liuius lib. 7. annal. *Ceterum parua quoque (vt ferme principia omnia) & ea ipsa peregrina res fuit. sine carmine vllo, sine imitandorum carminum actu ludiones ex Etruria acciti ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant. imitari deinde eos iuuentus simul incónditis inter se iocularia fundentes versibus cœpere*, &c. Plautus Curcul. Fite causa mea Lydij barbari. id est saltate. M. Tull. or. de harusp. resp. *An si ludius constitit, aut tibicen repente conticuit*, &c. *ludi non sunt rite facti*, &c. Idem in Sextiana. *Ipse ille maximè Ludius, non solùm spectator, sed actor & acroama*: &c. Suetonius in Augusto. *Nam & ad communionem sermonis tacenteis, vel submissè fabulanteis prouocabat, & aut acroamata, & histriones, aut etiam triuialeis ex circo ludios interponebat, ac frequentissimè aretalogos.* VOLSVS] id est, euulsis pilis, læuis, & glaber factus. FACIVNT OFFICIVM SVVM.] id est coquunt, vel, vt sentit Euclio, furantur. HÎC] domi nostræ. TVRBÆ] id est, turbationis, sic Nonius, hoc loco prolato.

C

CONGRIO.

Optati ciues, populares, incolæ, accolæ, aduenæ omnes,
Date viam, qua fugere liceat, facite totæ plateæ pateant.
Neque ego vnquam, nisi hodie, ad Bacchas veni in bacchanal coquinatum,
Ita me miserum & meos discipulos fustibus malè contuderunt.
Totus doleo, atque oppidò perij, ita me iste habuit senex gymnasium.
Atat, perij hercle ego miser, aperitur bacchanal, adest. D
Sequitur, scio quam rem geram, hoc ipsus magister me docuit.
Neque ligna ego vsquam gentium præberi vidi pulcrius,
Itaque omnis exegit foràs, me atque hos onustos fustibus.

OPTATI CIVES,] cari ciues : vel dic, optati, id est, à me inuocati, & implorati, in rebus meis dubiis, & aduersis. O ciues, quos ego in meis difficilibus temporibus inuocare, & optare debeo, vel optati ciues, id est, lecti ciues. POPVLARES.] δημόται. ex eodem oppido ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου. Sic loquuntur in comœdiis palliatis. Terent. Phorm. amicus summus meus, & popularis Geta. AD BACCHAS] ad homines Baccharum simileis : ad homines furiosos. eò dicit, quia ab Euclione fustibus verberatus, & malè mulcatus fuit. IN BACCHANAL.] in locum, seu domicilium baccharum. COQVINATVM.] coctum, siue, vt Nonius interpretatur, hoc loco prolato, ad coquendum. coquinare, est in coquina, id est, colina, seu culina, coquere. Idem Plautus in Pseud. *Quanti coquinare istuc me vnum perdoces?* ITA

A ME ISTE HAB. SEN. GYMN.] id est, ita senex iste se in me verberando exercuit. vel sic, ita ego isti seni pro gymnasio fui, in quo se exerceret. ATAT.] Senem domo exeuntem videns coquus, eius sæuitiam re expertus, exclamat hoc modo, *atat*, &c. Nam *atat*, interiectio est pauentis. Carisius, *atat sata*. APERITVR BACCHANAL.] id est, patescit baccharum locus, & inde effunditur baccharum cohors. significatur autem Euclio, quem baccharum instar esse autumat. SCIO, QVAM REM GERAM.] scio, quid agam. HOC IPSVS MAG. ME. D.] quid agere debeam, docuit me ipse Euclio, fusteis manibus tenens, & fustibus me, & meos insectans, ac verberans. NEQVE LIGNA EGO VSQ. GENT. PR. V. P.] locus ex ambiguo. Nam ligna præbentur & ad coquendum, & ad verberandum. Hoc loco igitur coquus, cùm ligna pulcherrimè, id est, largissimè præbita dicit, non hoc sentit, ea sibi esse ad coquendum præbita, sed ad verberandú. Præbere ligna autem, sic dicunt Latini, vt præbere, salem, oleum, fænum, &c. πορίζειν, παρέχειν. ex quo πάροχοι. Hoc igitur sentit cocus. querebar antea ligna mihi ad coquendum obsoniú non præberi: ligna ad rauim vsque poscebam. sed aduenit tandem senex, qui ligna largissimè præbuit, méque & discipulos meos, lignis, id est, fustibus contusos, ex ædibus eiecit. Itaque per ligna significantur fustes, quibus coquus contusus est, non ea ligna, quæ in foco posita sint, & quibus in focum coniectis, obso-
B nia coquerentur. EXEGIT FORAS.] eiecit foras. Nonius hunc locum proferens, exegere interpretatur excludere. sed errat Nonius. aliud est enim eiicere, aliud excludere. eiicitur is, qui cùm intus est expellitur: excluditur, qui foris ad ostium stans, & ingredi volens, non recipitur, neque intromittitur. ONVSTOS FVSTIB.] oneratos fustibus.

EVCLIO senex. CONGRIO.

EV. Redi, quo fugis nunc? tene, tene. CON. quid stolide clamas?
EV. Quia ad trisuiros iam ego deferam tuum nomen. CON. quamobrem?
EV. Quia cultrum habes. CON. cocum decet. EV. quid com-
C minatu's
Mihi? CON. istuc malefactum arbitror, quia non latus fodi.
EV. Homo nullus est te scelestior qui viuat hodie,
Neque cui ego de industria amplius malè plus lubens faxim.
CON. Pol etsi taceas, palàm id quidem, est res ipsa testis est.
Ita fustibus sum mollior, miser, magis, quàm vllus cinædus.
Sed quid tibi nos mendice homo tactio est? quæ res est?
EV. Etiam rogitas? an quia minus quàm æquum erat, feci?
CON. Sine, at hercle cum malo magno tuo, si hocce caput sentit.
EV. Pol ego haud scio quid pòst fiat, tuum nunc caput sentit.
D Sed in ædibus quid tibi meis nam erat negotij,
Me absente? nisi ego iusseram, volo scire. CON. tace ergo.
Quia venimus coctum ad nuptias. EV. quid tu, malum, curas,
Vtrum crudum, an coctum edim? nisi tu mihi es tutor.
CON. Volo scire, sinas, an non sinas nos coquere hic cenam.
EV. Volo scire item ego, meæ domi meáne salua futura?
CON. Vtinam mea mihi modò auferam, quæ attuli, salua.
EV. Me haud pœnitet. tuáne expetam? CON. scio: ne doce, noui.
Quid est, qua prohibeas nunc gratia nos coquere hîc cenam?
Quid fecimus? quid diximus tibi secus, quàm velles?
EV. Etiam rogitas, sceleste homo, qui angulos hîc omneis

Mearum ædium, & conclauium mihi peruiam facitis? A
Id vti tibi erat negotium, ad focum si adesses,
Non fissile haberes caput, meritò id tibi factum est.
Adeò vt tu meam sententiam iamiam noscere possis:
Si ad ianuam huc accesseris, nisi iussero, propius:
Ego te faciam miserrimus mortalium vti sis.
Scis iam meam sententiam? quò abis? redi rursum.
CON. Ita me bene amet Lauerna, te, iam nisi reddi
Mihi vasa iubes, pípulo hîc differam te ante ædis.
Quid ego nunc agam? næ ego edepol veni huc auspicio malo.
Nummo sum conductus, plus iam medico mercede opus est. B

TENE, TENE.] alloquitur quemuis ex iis, qui sunt in scena, aut etiam in cauea, & hortatur, vt coquum fugientem teneat. AD TREIS VIROS] ad treuiros, seu triumuiros capitaleis, de quibus suprà in Amphitr. DEFERAM TVVM NOM.] nomen tuum apud treis viros capitaleis inscribendum curabo, quo facto, te reum capitis faciam. QVID COMMINATV'S MIHI?] quid mihi comminatus es? ISTVC MALEF. ARB. QVIA NON LAT. F.] istud arbitror à me malè factum, quod tibi hoc cultro latus non transfixi, seu transuerberaui. Latus fodere aliàs non pro latus aperire, & transfodere, vt hîc, sed pro látere grauius pulso, monere vsurpatur. Horatius epist. 6. lib. 1. *Mercemur seruum, qui dictet nomina: læuum Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram Porrigere.* sic Terent. in Hecyra. *Heri Philumenam ad se arcessi hic iussit. dic iussisse te.* PH. *Noli fodere. iussi.* DE INDVSTRIA] consultò. data opera. ITA FVSTIBVS SVM MOLLIOR, MISER, MAGIS, &c.] pleonasmus *mollior magis.* QVÀM VLLVS CINÆDVS] Cinædi, inquit, Nonius, dicti sunt apud veteres, saltatores, vel pantomimi, ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ κῶλα. al. τὸ σῶμα. deinde profert hunc versum. Propriè cinædus mollẽ significat, & impudicum. Idem Plautus in Sticho. Qui Ionicus, aut cinædicus, qui hoc tale facere possit? Cinædica cantio apud eundem ibidem, lasciuam, mollem, & libidinosam significat. SED QVID TIBI NOS, MENDICE HOMO, TACTIO'ST?] C quid tibi nos tactio est, id est, quamobrem nos tangis? mendicum autem Euclionem appellat, propter insignẽ hominis auaritiã, quæ ab egestate, & mendicitate paru distat. SINE] minantis verbum. SI HOCCE CAPVT SENTIT.] si quid ego sapio: si quid in me sensus, & mentis est, non sine magno tuo malo me verberasti. hæc coci verba, statim Euclio in aliam sententiam detorquet. POL EGO HAVD SCIO, QVID P. FIAT TVVM NVNC CAP. S.] Pol ego, inquit Euclio, nescio, quid postea futurum sit: tuum quidem caput, quod ego fustibus dolaui & contudi, sentit, opinor, dolorem ex ictibus proficiscentem. SED IN ÆDIBVS QVIS TIBI MEIS NAM, &c.] ordo est, Sed quídnam tibi in meis ædibus erat negotij, me absente, nisi ego iusseram? TACE ERGO] si vis me tibi dicere, aut si vis scire, tace ergo. tum ego dicam. MALÛM,] interiectio indignantis, seu stomachantis. VTRVM COCTVM AN CRVDVM EDIM?] vtrum cibos coctos, an crudos comedam? vtrùm ego cibis crudis, an coctis vescar? *edim* autem legendum est, & ita habẽt omnes nostri libri veteres, non, vt vulg. *edam*. NISI TV MIHI ES T.] nisi fortè tu mihi tutor datus es, quasi puero impuberi, & paruulo. MEÁNE SALVA FVTVRA.] subintell. sint. ME HAVD POENITET.] meorum me non pœnitet, inquit Euclio. id est, meis bonis contentus sum. mea bona D mihi non videntur æquo minora. Camerarius legendum suspicatur, *Meûm haud pœnitet,* fortasse non malè, vt subintelligatur me, hoc modo. Meûm, id est, meorum, haud me pœnitet. TVÁNE EXPETAM?] cohærent, & cõsentanea sunt hæc cum superioribus. Mea satis mihi sunt, meísque contentus sum: neque tua expeto, tuáne expetam? id est, itáne mea, mihi angusta, & parua sunt, vt tua expetam? QVID EST, QVA PROH. N. GR.] quid est, qua gratia: id est, quid est quare nos prohibeas nunc hîc cenam coquere? PERVIAM FACTIS?] peruiàm, aduerbium est, vt iam antè admonuit Turnebus, & sic dictum, vt *obuiam*. Neque est, quòd quisquam locum mendosum esse existimet. Nam ita habent omnes libri veteres, vno excepto, in quo est, *peruios*, Hoc igitur totum, angulos omneis mearũ ædium, &c. peruiam facitis? valet, angulos omneis mearum ædiũ peruios facitis? id est, aperitis? scrutamini? Si quis tamen legi malit, *peruios*, pugnare nolo. ID VBI TIBI ERAT NEGOT. AD FOCVM SI ADES, S.] ordo, & sententia horum verborum est, Si ad focum assidue stares, vbi tibi erat negotium: & si omnes mearum ædium angulos non scrutateris peruiósque faceres: non haberes caput plagis contusum, & concisum. Sed Camerarius hoc modo edidit, *Id, vbi: s.n. ad focum sic adesses,* &c. quam scripturam nullo in codice ex nostris reperi. Eius tamen aliqua & sententia, & ratio

A est: nimirum talis ad focum, vbi tibi erat negotium, adesses, id est, adesse deberes, seu debebas.
quod si faceres: caput fustibus concisum ac fissum non haberes. Porro autem *fissile* posuit pro
fissum. alioqui *fissile*, proprie est, quod findi potest. Virgil. lib. Georg. 1. *Nam primi cuneis scindebant*
fissile lignum. Sed non dissimulabo, mihi videri legendum, Ibi, vbi tibi erat negotium, ad foc. &c.
Nam hæc lectio longè esset & planior, & vsitatior. Verumtamen nihil mutare ausim. MERITÒ ID TIBI FACTVM'ST.] quidam libri habent, merito id tuo factum'st. ego nihil
muto. ADEÒ, VT TV MEAM S. &c.] tale est illud apud Terent. in Andr. *Nempe ergo*
aperte vis quæ restant, me loqui. DA. *Sane quidem.* SI. *si sensero,* &c. Sed huic simillimum, & pla-
ne genuinum illud etiam Plautinum in Rud. *nunc adeo vt scias meam sententiam, Occipito modò illu af-*
ferre vim oculo pauxillulum. Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te vt non noueris. EGO TE FA-
CIAM MISERRIMVS MORTALIVM VTI SIS.] locutio duplex permixta. quæ sic
distinguitur, ac secernitur. ego te faciam mortalium omnium esse miserrimum. ego faciam, vt
tu sis omnium mortalium miserrimus. LAVERNA,] dea furum. significat, coquos omneis,
fures esse: quippe quorum dea sit Lauerna, non enim eam deam sibi propitiam esse optaret co-
quus, nisi ea potestatem in fures præcipuam obtineret. PIPVLO HIC DIFFERAM
TE ANTE ÆD.] id est, conuiuo hic ante ædes tuas te nobilitabo, & diuulgabo, & infa-
B mabo. *Differre,* inquit Nonius, valet interdum *diffamare.* Lucil. *Gaudes, cùm de me ista foris sermoni-*
bus differs. Idem. *Et maledicendo multis sermonibus differs.* Plautus in Aulul. *Nisi reddi mihi vasa iub.*
pip. te diff. Nonius, pipulo, inquit, id est conuicio. deinde profert hunc & superiorem versum.
Varro lib. 6. de lingua Latina, *in Aulularia, pipulo te differam, id est conuicio. declinatum à pipatu pullo-*
rum. Hoc autem se facturum minatur coquus, quia cum testibus probare non possit, se vasa in
eius ædeis intulisse, quæ Euclio sibi reddere nolit: ea iudicio repetere non poterat. Quia igitur
iniquum erat, rem suam, quæ exstaret, domino vindicare, aut auferre non licere: lex 12. tabula-
rum, ei, cui testes, quibus rem suam domi alienæ esse probaret, deesset, permittebat ob portum,
id est, ob domum eius, qui semel atque iterum admonitus, ac rogatus, rem alienā reddere nol-
lebat, obuagulatum ire, id est conuiciatum ire, seu cum conuicio repetitum ire. Festus in voce
portus. Portum in 12. pro domo positum omnes fere consentiunt. cui testimonium defuerit, is
tertiis diebus ob portum obuagulatum ito. Idem Festus in voce *Vagulatio.* Vagulatio, inquit, in
lege 12. tabularum significat quæstionem cum conuicio. Deinde profert eadem illa verba 12.
tabularum. Non sum nescius tamen, verbum obuagulari, & vagulari, ab aliis quibusdam aliter
explicari, neque iis Festi interpretationem nimiùm probari. Sed, vt ad pipulum redeam, Simeo
C Bosius, putabat ab hac voce, verbum pipulare, quo verbo vsus est Catullus carm. ad Lesbiam,
deriuatum esse: & pipulum dicebat esse garritum passeris, & similium auium. Ego autem ei as-
sentiebar, & vt eius sententiam confirmarem, dicebam mihi legendum videri apud Varronem
in iis, quæ suprà retulimus, *declinatum à pipulatu pullorum,* pro *declin. à pipatu pullorum.* Catulli ver-
sus autem, in quo hoc verbo vsus est, hic est, *Ad solam dominam vsque pipulabat.* sic enim ille le-
gendum censebat, non vt alij, *pipiebat,* neque vt alij pupilabat, & verò eius coniecturam libri
veteres adiuuant. Nam habent partem *piplabat* partim *pipillabat* partim *pupulabat.* NÆ EGO
ÆDEPOL VENI H.] sic edendum curaui, quinque libros manuscriptos, quibuscum con-
sentiunt omnes ferè vulgati, secutus. quod eò adscripsi, ne quis dicat, me pro meo iure sine li-
brorum veterum auctoritate reposuisse, ea sola ratione adductum, quòd *næ,* siue *ne,* (sic enim
scribitur hæc particula affirm. in libris veteribus sine diphthongo) soleat semper habere ante se
aliquod pronomen, verbi gratia, ego, tu, ille, iste, Ne quis igitur hoc suspicetur, hoc confirmat,
sic esse scriptum, vt edidi, in quinque libris manuscript. AVSPICIO MALO] mala aui.
NVMMO SVM CONDVCTVS.] nummum hic accipe, non sestertium, sed nummum
aureum, qui valebat aliquanto plus duobus aureis nostris, vt ego, & Clemens Teneuinus, qui
D mihi aliquot ostendit, ex pondere æstimauimus. PLVS IAM MEDICO MERC. OP. E.]
plus iam opùs est medico, id est, plus mihi opus est, quod dem medico, qui me sanabit, quàm ac-
cepturus sum à Megadoro mercedis nomine, à quo Megadoro conductus sum certa mercede
pacta, id est, nummo aureo.

EVCLIO. CONGRIO.

EV. HOc quidem herclè quoquo ibo nunc, mecum erit, mecum
feram.
Neque istuc in tantis periclis vnquam committam vt fiet.
Ite sanè nunc iam intrò omnes, & coqi & tibicinæ.
Etiam huc introduce, si vis, vel gregem venalium.
Coquite, facite, festinate nunc iam quantum lubet.

CON. Temperi: postquàm impleuisti fustibus istorum caput. A
EV. Intrò abi. opera huc est conducta vestra, non oratio.
CON. Heu senex, pro vapulando hercle ego abs te mercedem petam.
Coctum ego, non vapulatum dudum conductus fui.
EV. Lege agito mecum, molestus ne sis, i & cœnam coque,
Aut abi in malum cruciatum ab ædibus. CON. abi tu modò.

HOc QVIDEM H.] senex ollam auri effossam, metuens ne vel à cocis, vel ab aliquo alio auferatur, secum circumfert, neque audet eam ne domi quidem relinquere. *Hoc* igitur id est aula, seu olla auri: vel *hoc*, id est, aurum in olla cõditum. NEQVE ISTVC IN TANTIS. &c.] ordo & sententia est, neque vnquam committã, vt istuc in tantis periculis versetur, neque committã, id est, neque faciam, seu neque sinam. VEL GREGEM VENALIVM.] id est, etiam multitudinem seruorum, quos dominus vendere velit. Horat. Sat. 1. lib. 1. *Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: vt si Reticulum panis venaleis inter, onusto Fortè vehas humero:* &c. vel dic B gregem seruorum, simpliciter: qui plerumque fures sunt. FESTINATE N.] festinate nunc iam domi, & huc illuc currite. Horat. oda xj. lib. 4. *Cuncta festinat manus: huc, & illuc Cursitãt mistæ pueris puellæ.* TEMPERI, POSTQ. IMPL. FVSTIB. &c.] Temperi, id est tempori, inquit coquus, iubes nos coquere, & festinare, postquàm nobis caput fustibus obruisti. OPERA HVC EST COND. VESTRA NON OR.] conducti estis, vt operam obsoniis coquendis daretis, non vt loqueremini. HVC] domum meam. PRO VAPVLANDO] pro eo quòd vapulaui, quasi ita dicat, non pro coquendo mercedẽ petam, sed pro vapulando. LEGE AGITO MECVM.] si quid tibi à me iniuriæ factum esse putas, ius tuum experire, & me in ius voca ex lege. Lege agere, est actionem aliquam intendere, ex lege 12. tabul. Pomponius de orig. iuris. *Et ita eodem pæne tempore tria hæc iura nata sunt: leges 12. tabul. ex his fluere cœpit ius ciuile: ex iisdem legis actiones.* Idem Plaut. in Mil. glor. *lege agito. te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem.* IN MALVM CRVCIATVM] in malam crucem.

EVCLIO.

C

EV. ILlic hinc abiit. Di immortales, facinus audax incipit,
Qui cum opulento pauper homine cœpit habere negotium,
Aut rem: velut Megadorus tentat me omnibus miserum modis,
Qui simulauit mei honoris mittere huc caussa coqos,
Is ea caussa misit, hoc qui surriperent misero mihi.
Condignè etiam meus me intus gallus gallinaceus,
Qui erat anui peculiaris, perdidit penissimè
Vbi erat hæc defossa, occœpit ibi scalpurire vngulis
Circumcirca. quid opus est verbis? ita mihi pectus peracuit.
Capio fustem, obtrunco gallum, furem manifestarium. D
Credo ego edepol illi mercedem gallo pollicitos coqos,
Si id palàm fecisset. exemi ex manu manubrium.
Quid opus est verbis? facta est pugna in gallo gallinacco.
Sed Megadorus meus affinis, eccum incedit à foro,
Iam hunc non ausim præterire, quin consistam & colloquar.

ILLIC HINC ABIIT.] Ille, coquus, hinc abiit. proinde ac si dicat, nunc solus sum, nunc mihi quidquid libet, dicere licet, quando nullus est meorum verborũ arbiter. AVT REM] res latiùs patet, quàm negotium. MITTERE] subintell. se. IS EA CAVSA MIHI, HOC QVI, &c.] id est, is ea causa misit, vt mihi misero hoc surriperent. *qui*, id est, quo, vel vt vel dic hoc modo. is ea causa misit coquos, qui coqui hoc aurum mihi misero subriperent. Ego illo modo mâlo. CONDIGNÈ] dignè. ἀξίως. INTVS] domi ἔνδον. QVI ERAT ANVI PECVLIARIS] Qui erat in peculio meæ ancillæ Staphylæ. sic suprà in Asin. *Etiam opilio,*

A *opilio, qui pascit mater, alienas oueis, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam.* PENISSIMÈ] *penißimè* dictum, pro penitissimè. VBI ERAT HÆC DEFOSSA, &c.] vbi hæc olla, quam gero, sub terra abscondita erat, ibi gallus cœpit, &c. SCALPVRIRE] scalpere. ita Nonius, hunc locum proferens, paullò aliter tamen quàm hodie legitur, & quàm edidimus. nam apud Noniú impressum est, *vnguibus*. At libri omnes, & manuscr. & impressi habent vngulis. PERACVIT.] peracuit, præteriti temporis est, à verbo peracesco. valet autem, propriè peracre, seu peracidum factum est. translatè, valde irritatum, & ira acerrima incensum est. OBTRVNCO GAL.] gallum interimo. FVREM MANIF.] furem in furto manifesto deprehensum. POLLICITOS] subintell. esse. SI ID PAL. FER.] si gallus scalpendo aurum palàm fecisset, id est, in omnium conspectu posuisset, seu indicasset, seu patefecisset. EXEMI EX M. MANVBR.] fustem, qui mihi erat instar manubrij, emisi è manu in gallum, & ita gallum necaui. non placet hæc explicatio. nam prouerbium est, quo significat, se gallo ademisse occasionem indicandi thesauri. Natum autem hinc prouerbium est, quòd ei, cui manubrium alicuius rei adimimus occasionem, & facultatem rei gerendæ auferimus. Hæc igitur sententia est. coci fortasse gallo mercedem polliciti erant, si aurum indicasset. at ego & cocorum, & galli inceptũ disturbaui, omnémque rei gerẽdæ facultatem, ac potestatem eis eripui. MEVS AFFINIS.]
B meus gener.

MEGADORVS, EVCLIO.

NArraui amicis multis consilium meum
De conditione hac. Euclionis filiam
Laudant, sapienter factum & consilio bono:
Nam meo quidem animo si idem faciant ceteri,
Opulentiores pauperiorum filias
Vt indotatas ducant vxores domum,
C Et multo fiat ciuitas concordior,
Et inuidia nos minore vtamur quàm vtimur.
Et illæ malam rem metuant, quàm metuunt, magis.
Et nos minore sumtu simus, quàm sumus.
In maximam illuc populi partem est optimum.
In potiores auidos altercatio est.
Quorum animis auidis, atque insatietatibus
Neque lex, neque tutor capere, est qui possit, modum.
Namque hoc qui dicat, quo illæ nubent diuites
Dotatæ, si istud ius pauperibus ponitur?
Quo lubeat, nubant, dum dos ne fiat comes:
D Hoc ita si fiat, mores meliores sibi
Pârent, pro dote quos ferant, quàm nunc ferunt.
Ego faxim muli, precio qui superant equos
Sient viliores gallicis canteriis.
EV. Ita me di amabunt, vt ego hunc ausculto lubens.
Nimis lepidè fecit verba ad parsimoniam.
ME. Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli
Maiorem multo, quàm tibi erat pecunia.
Enim mihi quidem æquum est purpuram atque aurum dari,
Ancillas, mulos, muliones, pedissequas:
Salutigerulos pueros, vehicula, qui vehar.
EV. Vt matronarum hic facta pernouit probè.

Moribus præfectum mulierum hunc factum velim. A
ME. Nunc quoquo venias, plus plaustrorum in ædibus
Videas, quàm ruri, quando ad villam veneris.
Sed hoc etiam pulcrum est, præ quàm vbi sumtus petunt.
Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius,
Caupones patagiarij, indusiarij,
Flamearij, violarij, carinarij,
Aut manulearij, aut murobathrarij,
Propolæ, linteones, calceolarij,
Sedentarij, sutores, diabathrarij,
Solearij astant, astant molochinarij,
Petunt fullones, sarcinatores petunt. B
Strophiarij astant, astant semizonarij.
Iam hosce absolutos censeas, cedunt, petunt.
Trecenti cùm stant phylacistæ in atriis,
Textores, limbolarij, arcularij, ducuntur, datur
Æs, iámque hosce absolutos censeas,
Cùm incedunt infectores crocotarij,
Aut aliqua mala crux semper est quæ aliquid petat.
EV. Compellarem ego illum, ni metuam, ne desinat
Memorare mores mulierum, nunc sic sinam.
ME. Vbi nugigerulis res soluta est omnibus,
Ibi aut postremum redit miles, æs petit. C
Itur, putatur ratio cum argentario,
Impransus miles astat, æs censet dari.
Vbi disputata est ratio cum argentario,
Etiam ipsus vltro debet argentario
Spes prorogatur militi in alium diem.
Hæ sunt atque aliæ multæ in magnis dotibus
Incommoditates, sumtúsque intolerabiles.
Nam quæ indotata est, ea in potestate est viri.
Dotatæ mactant & malo & damno viros.
Sed eccum affinem ante ædeis. quid ais Euclio? D

DE CONDITIONE HAC] vxoria. EVCLIONIS FILIAM L.] docti quidem sic distinguunt. de conditione hac: Euclionis filiam. Laudant: sap. f. vt sit hæc sententia, me consilium cepisse ducendæ vxoris Euclionis filiæ, id laudant: & sapienter factum, & consilio bono dicunt. vel, me poposcisse vxorem, Euclionis filiam, & eam hodie domum ducturum, id laudant, &c. PAVPERIORVM FILIAS VT INDOT. VX. D. D.] Sic Plato lib. 6. de legibus. εὖ λέγεις, ὦ παῖ. τοίνυν φῶμεν, ὅτι τῶν ἀγαθῶν πατέρων φῦντι τοὺς παρὰ τοῖς ἔμφροσιν εὐδόξους γάμους γαμεῖν οἱ σοφοὶ παραινοῖεν ἄν, καὶ μὴ φεύγειν τὸν τῶν πενήτων, μηδὲ τὸν τῶν πλουσίων διώκειν διαφερόντως: ἀλλ᾽, ἐὰν τἆλλα ἰσάζῃ, τὸν ὑποδεέστερον ἀεὶ τιμῶντα, εἰς τὴν κοινωνίαν συνιέναι. τῇ τε γὰρ πόλει σύμφορον ἂν εἴη ταύτῃ, ταῖς τε ξυνιούσαις ἑστίαις. τὸ γὰρ ὁμαλὸν καὶ ξύμμετρον ἀκράτου μυρίον διαφέρει πρὸς ἀρετήν. &c. id est, Rectè dicis fili. Dicamus igitur ei, qui ex bonis patribus natus sit, sapienteis suasuros, vt eas nuptias consectetur, de quibus prudentes bene existiment, & neque pauperum affinitatem fugiat, neque diuitum nimiùm persequatur: sed, si cetera sint æqualia, semper eum, qui sit inferiore loco, pluris faciens societatem cum eo cõtrahat. Nam & ciuitati hoc expedierit, & focis, fami-

A familiísque in vnum conductis. Nam quod est æquabile, & moderatum; infinitis partibus eo, quod merum est, ad virtutem vtilius est. ET INVIDIA NOS MIN. V.] & minus inuidiosi simus, quàm sumus. ET ILLÆ MALAM REM M.] & vxores pauperes, nec dotatæ, minus audeant pudorem, pudicitiámque violare. magis nefas sibi esse putent cum altero viro rem habere, & adulterium committere. Secuti autem sumus libros omneis manuscr. & vulgatos, quibus vsi sumus, vno excepto, in quo scriptum reperimus, *Et illa malam rem met q. met minus.* cùm ceteri, quos secuti sumus, habent, *metuant, quam metuunt, magis.* Quòd si cui illa scriptura placeat magis, (non enim caret ratione) eam sic explicabo. Et illæ, vxores indotatæ, malam rem, id est, pœnam flagitij, metuant minus, quia videlicet non peccarent, qui non peccant autem, pœnam non extimescunt: vt contrà qui peccant, & qui peccarunt, conscientia malefactorum suorum, quæ admiserunt, cruciati, conquiescere nequeunt. ET NOS MINORE SVMTVS. &c.] & nos viri, minorem sumtum faciamus, cùm vxores nostræ minùs essent sumtuosæ. IN MAX. ILLVC. POP. PART.] illuc, hoc est, illud, nempe diuiteis, & copiosos indotatas & pauperes vxores domum ducere, maximæ populi parti est vtilissimum: quia scilicet multo ferè plures sunt in omni ciuitate pauperes, quàm diuites. IN

B PAVCIORES AVIDOS ALT.] sententia hæc est. non est dubium, quin, si hoc fiat, quod dico, maior pars populi probatura sit. restant nunc pauci locupletes, & auari, quibus cum mihi controuersia futura est, qui hoc non probabunt. QVORVM ANIMIS, ATQ. INSAT.] sententia est. quorum animis diuitiarum amore flagrantibus, & cupiditatibus, inexplebilibus, neque lex est, neque tutor, qui modum constituere possit. INSATIETATIBVS] nomen substantiuum compositum ex simplici *satietas*, & particula *in*, negationem significante, quod rarius est: tale est apud eundem, *in consultu meo*, in Trinummo. tale apud Lucret. *intactus*, lib. 1. *Tactus corporibus cunctis, intactus inani.* Tale apud Sallust. de bello Iugurt. *incultus, tus, tui.* tale apud omneis *iniussu meo*. CAPERE] malim legi *facere*. nam legis & tutoris est facere, aut figere modũ cupiditatibus, & libidinibus hominum: hominum verò qui à legibus coërcentur, & comprimuntur, capere: capere modum enim translatè dictum videtur a vase, quod capere id est χωρεῖν, seu δέχεσθαι dicitur. NAM QVÒD QVI DICAT, QVÒ ILLÆ NVBENT, &c.] locus obscurus, & fortasse mendosus. Omnino variè in libris veteribus scriptus est. Alij enim habent. *Namque hoc qui dicat*, &c. alij *Neque hoc qui dicat*, &c. quarum lectionum vtraque difficilis est explicatu. Priorem tamen sic explicare licet. Nam hoc si quis dicat, id est, nam si quis hoc obiiciat, quò nubent diuites puellæ dotatæ? &c. alteram sic. Neque verò quisquam mihi hoc

C dicat, *quò nubent*, &c. Vides, lector, quàm duræ sint hæ locutiones, & earum explicationes. Quare sic edendum curaui, Nam quòd qui dicat, &c. longe & facilius, & Plauto, ceterísque bonis scriptoribus vsitatius. de quo genere suprà multa dicta sunt ad illum locum, *Quòd illa aut amicum suum.* SI ISTVD IVS PAVPERIBVS PONITVR?] si ius istud constituitur, vt viri diuites ducant puellas pauperes, & indotatas vxores domum? QVÒ LVBEAT NVBANT, D.] solutio obiectionis, seu responsio ad obiectionem. nubant, inquit, quò libet, seu, quò libeat, id est, in quamlibet familiam, dum modò dos eas ne comitetur. proinde ac si dicat: dotatę vxores, dote fretę, viris imperare volunt, neque aliud interea afferre curant, quo viris probētur, & caræ sint. HOC ITA SI FIAT: MORES MELIORES S. PARENT., &c.] id est, Hoc ita si fiat, vxores, seu puellæ, quæ nubere volunt, meliores mores sibi comparent, quos in locum dotis ad viros afferant, quàm hodie afferre solent. EGO FAXIM, MVLI, PRETIO, &c.] id est, ego receperim in me, seu, ego spoponderim, fore, vt muli, qui nunc equos prætio superant, propterea, quòd vxores dotatæ, sumtuosæ, & delicatæ, pilentis & similibus vehiculis vehi volunt, quæ à mulis, seu mulabus trahuntur, viliores sint Gallicis cantheriis. Cantherij, equi sunt castrati. Festus. cantherius hoc distat ab

D equo, quo maialis à verre, capus à gallo, veruex ab ariete. est enim cantherius equus cui testiculi amputati sunt. licet & sic hunc locum explicare, certum est, si hoc, quod dico, fiat, mulos, qui propter mulierum maritarum, ac dotatarum luxuriam equis sunt cariores, Gallicis cantheriis futuros viliores. Ego faxim muli sint cantheriis viliores, id est, non est dubitandum, quin muli cantheriis futuri sint viliores. Nonnulli hîc per mulos, pisces significari volunt: à quibus dissentio. Equi Gallici autem haud magni tum pretij erant. multò igitur viliores cantherij. Nam equi semper cantheriis sunt meliores, animosiores, ferociores. NIMIS LEPIDÈ F. V.] valde lepidè sermonem suũ ad parsimoniam retulit. Hæc loquitur Euclio, ad spectatores versus, à Megadoro nondum visus. NVLLA ERGO DICAT, &c.] repete ἀπὸ κοινοῦ, Si hoc ita fiat equidem. DOTEM AD TE ATTVLI, &c.] verba vxoris dotatæ, ad virum. ENIM MIHI QVIDEM, &c.] enim præpositum, notandum. sic tamen & alibi. vt in Mostell. *enim istic captio est.* In Mil. glor. *enim ne nosmet perdiderimus vspiam.* SALVTIGERVLOS P.] pueri sunt, qui salutem gerunt, id est, perferunt, ad aliquem, siue ad aliquam. QVÌ VEHAR] vt vehar. Nonnulli libri veteres habent, *quis vehar*. quemadmodum plerique vulgati. MORIBVS PRÆF. MVL.] γυναικονόμους appellant Græci, magistratus, mulierum moribus præfectos: qui in mulieres parùm modestas animaduertebant, erant autem numero viginti. M. Tull. lib. 4. de rep. ex Nonio. *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari*

solet: sed sit censor, qui viros doceat moderari vxoribus. SED HOC ETIAM PVLCHR. EST, A
QVÆ QVAM, &c.] sed hoc, inquit, bellum, & pulchrum est, si comparetur cum sumtuum
repetitione, aut cum eo tempore, quo tempore creditores, aut artifices pecuniam sibi pactam,
aut debitam petunt. *præquam*, id est, præ eo, quod est. seu præ eo, quod fit. suprà in Amphitr. *Sa-
tis parua est, res voluptatum in vita, Præquam quod molestum'st?* PHRYGIO,] Nonius, *phrygia ve-
stis picta est. eius artifices, phrygiones sunt appellati.* Plautus Menæchm. *pallam ad Phrygionem fert, confecto
prandio.* Seruius ad illud Virgil. lib. 3. Æneid. *Et Phrygiam Ascanio chlamydem*, &c. notat, *aut acu
pictam: huius enim artis peritos, Phrygiones dicimus secundum Plautum: aut ob hoc addidit Phrygiam, quasi per
quam patria memoria retinetur*, taleis vesteis significat Virg. eod. libro superiore versu. *Fert picturatas
auri subtemine vestes.* LANARIVS.] qui lanam côficit, ἐριουργός. CAVPONES, P.] Cau-
pones non sunt hic, meo iudicio, qui vinum vendunt, sed qui rem quamlibet, quam emerunt,
pluris reuendunt, quos κάπηλους, & παλιγκαπήλους Græci appellant. Itaque lego, caupones
patagiarij, ἀραυδέντας, id est, qui patagia vendunt. patagium autem, est aureus clauus, qui (al. au-
rea chlamys, quæ) prætiosis vestibus immitti solet, vt docet Nonius. Plautus Epid. indusiatam,
patagiatam. Apuleius lib. 2. *sinuosque sinuoso patagio residentem.* INDVSIARII,] *indusium*, vt
docet Nonius, *vestimentum est, quod corpori intra plurimas vesteis adhæret: quasi intusium.* FLAMEA-
RII.] Flammeus, seu flameus, vestis, seu potius tegmen, quo matronæ capita tegunt, inquit B
Nonius: & profert hunc locum. erat autem lutei coloris. VIOLARII,] qui vesteis violæ
colore inficiunt. Nonius, violacia, seu violacea, à violæ colore, inquit, deinde profert hunc lo-
cum. CERINARII,] sic legendum esse omnium primus vidit Baptista Pius, quem secutus
est Adr. Turnebus. cerinum autem genus vestis muliebris. Plautus in Epid. *Cumatile, aut pluma-
tile, cerinum, aut melinum, gerra maxima.* Cerinum, inquit Nonius, à ceræ colore. vnus liber ma-
nuscrip. habet calthularij. calthula autem à colore calthæ dicta. Virgil. *Mollia luteola pingit
vacinia caltha.* Omnino *cerinarij*, magis placet. Ouid. lib. 3. de Arte amandi. *Et sua velleribus nomina
cera dedit.* MANVLEARII,] manulearij, qui manuleas vendunt. Sunt autem manuleæ, tu-
nicarum manicæ. vnde tunicæ manuleatæ. Plautus in Pseud. *Manuleatam tunicam habere hominem
addecet.* dicűtur & manicatæ. Cic. Catil. 2. *manicatis, ac talaribus tunicis.* MYROBATHRARII.]
sic ferè habent nostri libri veteres. myrobathrarij autem videntur fuisse, (quod & Turnebo vi-
debatur) qui calciamenta muliebria vt odorata essent, & vt bene olerent, vnguêtis, aut gratis o-
doribus, ac suffimêtis imbuebant. Atque hanc lectionem probauit ille in notis ad Theophrast.
de odorib. Idem Turneb. mutata sententia, lib. aduers. 6. cap. 24. legendum suspicatur, *aromatarij*.
id est, qui aromata vendunt. Nonnulli legűt, *myrobrecharij*, quæ vox significat eos, qui vnguen- C
to perfundunt, & madefaciunt. putaui aliquando legendum malobathrarij, id est, vnguentarij,
qui malobathrű vendunt. Horat. oda. 7. libro secundo. *coronatus nitenteis Malobathro Syrio capillos.*
PROPALÆ.] qui merceis palàm, & veluti ante palum, seu de palo pendenteis vendunt. Sic
Turneb. Aduers. lib. 1. cap. 1. Lucul. lib. 1. *Sicuti cùm primos ficus propala recenteis Protulit, & pretio in-
genti dat primitus paucos.* LINTEONES,] qui lintea vendunt, seu conficiunt. SEDENTA-
RII, SVTORES,] legendum fortasse est asyndetôs, *sedentarij sutores*, nam sutorum ars, se-
dentaria est. Sed non celabo lectorem, nônullos ex nostris libris veteribus habere, vt vulgatos,
sedentarij, sutates. vnde quidam faciunt *Sedentarij sutantes*, vt *sutantes* participium sit à verbo suto,
as, quod valet assiduè suo. DIABATHRARII,] *diabathra*, inquit Festus, *genus solearum græ-
canicarum.* hinc diabathrarij, qui huiusmodi soleas faciunt, & vendunt. SOLEARII,] qui
soleas faciunt. MOLOCHINARII.] Nonius, Molochinum, à Græco, color est flori similis
maluæ. Cæcil. Carbasina, ampelina, molochina. Plautus in Aulul. *infectores molochini coloris, molo-
chinarios appellauit.* SARCINATORES P.] sarcinator, inquit Nonius, sutor, à sarcina, vt ait
idem in voce sarcinatrix, quia plurimum vestium sumant. STROPHIARII ADST.] *stro-
phium*, inquit Nonius, *fascia breuis, quæ virginalem tumorem cohibet papillarum.* hinc strophiarij, earum D
fasciarum opifices. Catull. Carmine de nuptiis Pelei, & Thet. *Non contecta leui velatű pectus amictu,
Non tereti strophio lactanteis vincta papillas.* M. Tull. de harusp. resp. P. Clodius à crocôta, à mitra, à
muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio, à psaltrio, à flagitio, à stupro est factus re-
pente popularis. SEMIZONARII,] qui conficiunt semizonas, id est, vt ita dicam, semicin-
gula. IAM HOSCE ABSOL. CENS.] iam hos, qui suprà enumerati sunt, dimissos, &
expeditos putes. CEDVNT, PETVNT, TRECENTICVM STAT, &c.] locus im-
plicatus, & obscurus. quem sic putabam explicandum, ac declarandum. Iam hosce existimare
possis esse dimissos, &, pecunia eis curata, domum reuersos, cùm alij trecenti flagitatores acce-
dunt, seu incedunt, & pecuniam petunt, & stant in atriis. Si delerentur hæ duæ voces, *cedunt, pe-
tunt*, nulla in hoc loco inesset obscuritas, nulla difficultas. Sic enim sententia procederet. Iam
hosce absolutos censeas, cùm trecenti quasi custodes carceris, seu flagitatores molesti, & in car-
cerem trahere parantes, stant in atriis pecuniam petentes. Nunc autem hæc duo verba totam
huius loci sententiam obscurant. PHYLACISTÆ] φυλακὴ, est carcer, & custodia. φυλα-
κίζειν est in carcerem trahere, seu ducere φυλακιστὴς, qui aliquem in carcerem trahit. hîc transl-
latè phylacistæ positum est, pro flagitatore odioso, & assiduo, qui debitorem quiescere non si-
nunt, donec pecuniam sibi debitam abstulerint. LIMBVLARII] limbus, ora vestimenti;
quæ

A quæ plerunque purpurea erat. hinc limbulus. hinc limbularius. Nonius autem, *limbus*, inquit, *muliebre vestimentum, quod purpuram in imo habet.* deinde profert hunc locum. quamquam apud eum legitur, *limbōrarij*, non *limbularij*, aut *limbolarij*. ARCVLARII,] qui arculas conficiunt, & vendunt. HIS DATVR ÆS]Sic restitui, scripturæ veteris vestigia secutus: & è superiore versu verbum *ducuntur*, quod fuerat foris illatum, versumque corrumpebat, sustuli. INFECTORES CROCOTARII]qui crocotas inficiūt. crocota, genus vestis crocei coloris, vt docet Nonius, hunc locum proferens. AVT ALIQVA MALA CRVX, &c.] aut aliquis flagitator, qui instar crucis, virum cruciet. NVGIGERVLIS] iis, qui res muliebreis ad vxorem attulerunt, eíque vendiderunt. nugigerulos appellat illos omneis, quos suprà commemorauit, deliciarum muliebrium ministros. Sed videtur legendum, vt habent duo ex nostris libris veteribus, *Vbi nugiuendulis res soluta'st omnibus*, vel leui mutatione facta, quia versus hanc lectioné ferre non potest, *vbi nugiuendis res soluta'st omnibus.* quomodo legitur in plerisque vulgatis, & vt videtur legisse Nonius, qui hunc versum profert in voce *Nugiuendos*, docens *nugiuendos* Plautum voluisse dici eos omneis, qui aliquid mulieribus vendant. Nam omnia, inquit ille, quibus matronæ vtuntur, nugas voluit appellari. AD POSTREMVM] ad extremum. CEDIT MILES] procedit, seu accedit miles, qui pecuniam poscit, videlicet. Hunc locum declarat Varro

B lib. 4. de lingua Lat. his verbis: *tributum dictum à tribubus, quòd ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à singulis pro portione census exigebatur. ab hoc ea, quæ adsignata erat, attributum dictum. ab eo quoque, quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent, tribuni ærarij dicti, id, quod attributum erat, æs militare. Hoc est, quod Plautus ait, cedit miles: æs petit*, &c. Ex his verbis Varronis cognoscere licet. eum virum, ad quem venit miles flagitatum æs, quod ei debetur, fortè fortuna fuisse tribunum ærarium. alioqui non peteret ab eo pecuniam miles. ITVR, &c.] vir, à quo miles æs petit, adit argentarium, apud quem scilicet pecuniam olim collocarat. vt eum iubeat militi, quod ei debetur, numerare. argentarius autem negat pecuniam vllam viri apud se esse reliquam: atque se quantam pecuniam ab eo accepit, tantam eius creditoribus dissoluisse, atque adeò plus expendisse, quàm accepisse. subducitur ratio, inquit, cum argentario. Interea miles impransus stans exspectat posteaquam vltro citróque ratio cum argentario subducta est: reperitur vir vltrò argentario debere qui argentarium sibi debere arbitrabatur. miles alio die reuerti iubetur. Hæc est huius totius loci sententia. PVTATVR RATIO] *ratio putari dicitur*, inquit Varro lib. 5. de ling. Lat. *in qua summa fit pura.* CENSET.] putat sibi æs datum iri. sperat se æs accepturum. VBI DISPVTATA'ST R.] vbi ratio est liquida facta, ita vt nihil confusum, aut conturbatum sit,

C &c.] ETIAM IPSVS VLTRÒ DEBET ARGENTARIO] hunc versum in nostris libris manuscript. ferè omnibus & in omnibus vulgatis repertum, à Camerario deletū, restitui, cùm eum iudicassem Plautinum, eiúsque sententiā non ineptam, neque ab iis, de quibus agitur, alienam. voculam *plus* autem deleui, vt natam ex voce *ipsus*, & non Plautinam, sed foris illatam & superuacaneam, & versum corrumpentem. SPES PROROGATVR MILITI IN AL. D.] spes prorogatur, quod valet, producitur militi in alium d. id est, miles, qui existimabat, & confidebat, se ea ipsa hora ad nummos peruenturum, & pecunia accepta domum abiturum, alio die iubetur venire, & spes, quam iam rem certam fore, & spem esse desituram, existimabat, ei fit longior, ita vt pro ære nihil præter spem meram, eámque longiorem factam, referat. EA IN POTESTATE EST V.] ea viro morem gerit, & imperio viri páret, & à viro ex eius arbitrio, & voluntate regitur, neque vnquam ei aduersatur: vt contrà dotata regit virum & imperat viro. MACTANT MALO ET DAMNO] mactant, id est, afficiunt, augent. Nonius *mactare*, inquit, *interdum est afficere*, Plautus Amphitr. *At ego te certè cruce, & cruciatu mactabo.* &c. deinde profert hunc versum. Ego, seruata propria verbi mactare significatione, sic hunc versum explico, dotatæ vxores magis augent, vel augent viros malo, & damno:

D malo, quia viris imperare volunt, & viros in seruitutem redigunt: damno, quia sunt sumtuosæ. augere damno autem Latinè dici fidem facit Terentius in Heaut. ibi. *si hoc est factum, domina, ergo herus damno auctus est.*

EVCLIO, MEGADORVS.

EV. Nimium lubenter edi sermonem tuum.
ME. An audiuisti? EV. vsque à principio omnia.
ME. Tamen, è meo quidem animo, aliquanto facias rectius,
Si nitidior sies in filiæ nuptiis.
EV. Pro re nitorem, & gloriam pro copia:
Qui habent, meminerint sese vnde oriundi sient.
Neque pol Megadore mihi, neque cuiquam pauperi,

Opinione melius res ſtructa eſt domi. A
ME. Immò eſt,& dij faciant vti fiet diu,
Plus plúſque ſoſpitent iſtuc quod nunc habes.
EV. Tam hic ſcit me habere, quàm egomet. anus fecit palàm.
ME. Quid tu te ſolus de ſenatu ſeuocas?
EV. Pol ego te vt accuſem meritò meditabar. ME. Quid eſt?
EV. Quid ſit me rogitas? qui mihi omnis angulos
Furum impleuiſti in ædibus miſero mihi.
Qui mihi intromiſiſti in ædes quingentos coqos,
Cum ſenis manibus, genere Geryonaceo.
Quos ſi Argus ſeruet, qui oculeus totus fuit,
Quem quondam Ioni Iuno cuſtodem addidit, B
Is nunquam ſeruet. præterea tibicinam,
Quæ mihi interbibere ſola, ſi vino ſcatat,
Corinthienſem fontem Pirenem poteſt.
Tum obſonium autem. ME. pol vel legioni ſat eſt,
Etiam agnum miſi. EV. Quo quidem agno ſat ſcio
Magis curioſam nuſquam eſſe vllam belluam.
ME. Volo ex te ego ſcire qui ſit agnus curio.
EV. Qui oſſa atque pellis totus'ſt, ita cura macet.
Quin exta inſpicere in ſole etiam viuo licet,
Ita is pellucet quaſi laterna Punica.
ME. Cedundum illum ego conduxi. EV. tum tu idem optimum'ſt C
Loces efferendum: nam iam mortuus'ſt.
ME. Credo. potare ego tecum hodie Euclio volo.
EV. Non potem ego quidem me hercle. ME. At ego iuſſero.
Cadum vnum vini veteris à me afferrier.
EV. Nolo hercle. nam mihi bibere decretum eſt aquam.
ME. Ego te hodie reddam madidum, ſi viuo, probè,
Tibi cui decretum eſt bibere aquam. EV. Scio quam rem agat.
Vt me deſponat vino, eam affectat viam.
Pòſt hoc quod habeo vt commutet coloniam. D
Ego id cauebo. nam alicubi abſtrudam foris,
Ego faxo & operam & vinum perdiderit ſimul.
ME. Ego niſi quid me vis, eo lauatum vt ſacruficem,
EV. Edepol næ tu aula multos inimicos habes.
Atque iſtuc aurum, quod tibi concreditum eſt.
Nunc hoc mihi factu eſt optumum, vt ted auferam
Aula in Fidei phanum, ibi abſtrudam probè.
Fides nouiſti me,& ego te:caue ſis tibi
Ne tu in me mutaſſis nomen,ſi hoc concreduo.
Ibo ad te fretus tua Fides fiducia.

A NIMIVM LIBENTER EDI SERM.] edere, seu esse sermonem, pro attentè audire, translatè dictum est. Eiusdem generis sunt hæc, gustare sermonem. in Mostell. *gustare eius sermonem volo:* deuorare sermonem. in Pœnulo. *Quàm orationem hanc dulce deuorant?* non dissimile est illud in Cistell. *Istuc ago, atque istic mihi cibus est, quod fabulare.* sic suprà in Asina. *& mea dicta deuorate.* ad quem locum plura. AN AVDIVISTI?] versus claudicat. itaque legendum, vt versus recto atque integro stet talo, *An audiuisti tu.* vel, *an verò audiuisti?* deinde E V. vsq. &c. Immo verò sic potius, vt habet vnus ex nostris codicibus. *An audisti? EV. vsque à principio omnia ME. tamen.* &c. vt in voce *tamen* versus desinat, & versus sequens, initium ducat à, *Meo quidem animo,* &c. MEO QVIDEM ANIMO] id est, mea quidem sententia: seu, meo quidem iudicio. SI NITIDIOR SIES, &c.] si mundior, & elegantior sis. si mundiore cultu, & ornatu vtare. Nam nunc quidem horrido, & squalido vestitu vteris. nitidum, squalido opponitur. PRO RE NITOREM, ET GLOR. PRO COP.] ἔκλειψις. aliquid enim subintelligendum est, puta, quærere, vel esse oportet, vel aliquid tale. Oportet, inquit Euclio, vnumquemque, nitorem quærere, & sectari, vel vnicuique nitorem esse, pro re, id est, pro facultatibus: & oportet vnumquemque gloriam ex cultu, & vestitu quærere, pro copia, id est, pro copiis rei familiaris. QVI HABENT, MEMIN. SESE VNDE OR. S.] Qui locupletes, &
B copiosi sunt, inquit, meminerint vnde ipsi originem traxerint. proinde ac si dicat, quantumuis diuites, & locupletes homines, meminisse debent se esse homines, & ex hominibus natos. Fortasse etiam eò spectauit, quòd nemo est hodie tam tenui re, cuius maiores aut aliquem ex vltimis maioribus incredibile sit fuisse locupletissimum, atque adeò regem: neque rursus quisquam hodie est tam locuples, & tam lauta re familiari, cuius aliquem ex maioribus sit ἀδύνατον de infima plebe fuisse. Iam verò illud meminerint sese, vnde oriundi sient, Græcorum more dictum est, pro meminerint, vnde ipsi oriundi sient. de quo genere & suprà dicta sunt plura, & infrà fortasse nonnulla dicentur. NEQ. POL MEGOD. M. NEQ. CVIQ. PAVP. &c.] horum verborum hæc sententia est, Neque ego, neque quisquam, qui vulgo habetur pauper, rem familiarem habet domi ampliorem, aut lautiorem, quàm vulgi opinio. vel sic, qualis est hominum de me, & ceteris pauperibus opinio, tales sumus, hoc est, planè pauperes, & inanes. Hæc autem eò dicuntur ab Euclione, quod vult se pauperem existimari, veretúrque ne Megadorus, aut quisquam alius suspicetur, eum thesaurum domi reperisse, atque idcirco diuitem esse. MELIVS RES STRVCTA] res magis exstructa, exaggerata: vel res meliùs constructa, composita, collocata, congesta, coaceruata. SOSPITENT,] fortunent, seruent. His verbis au-
C get Euclioni suspicionem, & scrupulum iniicit. TAM HIC SCIT ME H.] hæc solus, & secum loquitur Euclio. DE SENATV SEVOCAS?] de cœtu, & conuentu seducis? tralatio est. FVRVM] cocorum, qui fures sunt. QVINGENTOS] hyperbole. CVM SENIS MANIBVS,] singulos cum senis manibus. GENERE GERYONACEO,] coquos generis Geryonacei, quia singuli sunt quasi triplices, & tricorpores, habentes terna capita, senas manus, senos pedes, &c. qualis fuisse dicitur Geryon, Hispaniarum rex. quod fabulosum, & factum est. Nam re vera Geryon duos fratres habuit, qui cum eo, & inter se coniunctissime, & concordissime vixerunt. idcirco talis de Geryone fuit opinio, talísque de eo conficta, & tradita fabula est. ARGVS S. QVI OC. T. F.] Argum cétum oculis præditum, à Iunone Ioni, Inachi filiæ custodem appositū interfecit Mercurius: ex quo Ἀργειφόντης à Græcis dictus est. quamquam huius nominis aliam interpretationem nonnulli afferunt. Hanc fabulam narrat Ouidius lib. 1. Metamorpho. Apul. lib. 2. *Vides hominem ferreum, & insomnem, certè perspicaciorem ipso Lynceo, vel Argo, & oculeum totum. seruet* autem, id est, custodiat. QVEM QVONDAM IVNO IONI CVST. ADD.] Ouid. lib. 1. Metam. *Pellice donata, non protinus exuit omnem Diua metum: timuitque Iouem, & fuit anxia furti, Donec Aristoridæ seruandum tradidit Argo. Ioni* autem casus
D est dandi à recto ïo, inflexione Latina, ïo, ïonis, ïoni, ïonem, vt Calypso, Calypsonis, &c. qua de re sic Priscian. lib. vj. in o, productum desinentia, græca sunt, fœminina, & vel græcè declinantur, vt Manto, Mantus, &c. vel addita syllaba *nis*, faciunt genitiuum, vt Dido Didonis, & cet. idque vsus antiquorum comprobat. Actius in Ione. *Custodem assiduum Ioni apposuit virgini,* &c. Plautus in Aulularia. *Quòd si Argus seruat,* &c. CVSTODEM ADDIDIT.] id est, custodem apposuit. vtroque autem modo loquebantur veteres. Horat. oda 4. lib. 3. *Incontinentis nec Tityi iecur relinquit ales, nequitiæ additus Custos.* Virgil. lib. 6. *nec Teucris addita Iuno Vsquam aberit.* Iterum Plautus Capt. *Quos me custodem addiderat herus maior meus.* Idem in Milit. glor. *Quem concubina miles custodem addidit.* M. Tull. Diuinat. in Cæcilium. *Custodem,* inquit, *Tullio me apponite.* PRÆTEREA TIBICINAM,] repete ἀπὸ κοινοῦ, intromisisti. INTERBIBERE] totum bibere. SI VINO SCATAT,] scatat, id est, scateat, ab indicatiuo scato, is, it, & sic Lucretius lib. 5. *Et partim plenos scátere atque erumpere campo,* &c. sic autem legendum est, non *scateat*, vt est in libris vulg. neque scatit, vt vult Turneb. lib. 13. Aduers. cap. 5. CORINTHIENSEM FONTEM PIRENEM, P.] hyperbole. Hæc tibicina, inquit Euclio, ita vinosa est, vt Pirenem fontem Corinthium si vino scateat, sola interbibere, id est, exhaurire, & exsiccare bibendo possit. Etiam hic versus ita scribendus, vt edidi, non vt Camerarius, Corinthiensem fontem & Pirenem. TVM OBSONIVM AVTEM.] Tum obsonium autem, inquit Euclio, intromisisti in ædeis meas, plus ni-

mio,quàm par ſit. POL VEL LEGIONI SAT EST.] Megadorus extenuans id, quod miſit,obſonij,per ironiam,& ſignificare volens ſe non multum miſiſſe, quid tu mihi, inquit, de obſonio quereris, quaſi multum miſerim? niſi ſcilicet, quantum legioni ſat eſt.hocine dices? proinde quaſi dicat:lōgè aliter eſt:quippe qui agnum dumtaxat miſerim: quo nihil potui mittere vilius,aut minus. MAGIS CVRIOSAM] ambiguè dictum, & obſcurè dictum. itaque eius interpretationem quærit Megadorus. Nam curioſa belluà accipi poteſt,vel macilenta, & quaſi curis confecta, vt ſunt curioſi:quo modo vult accipi Euclio: vel propriè nimis multa, & aliena, & non neceſſaria curans. AGNVS CVRIO.] agnus cura confectus,agnus curioſus. Sic Nonius,hunc locum proferens. QVI OSSA, ATQ. PELLES TOTVS EST:] ſic in Captiuis. Oſſa,atque pellis ſum miſera macritudine. ſic Theocrit. εἰδ. δ. Τήνας μὰν δήπου τᾶς πόρτιος αὐτὰ λέλειπται τὠστέα. quod Virgil. expreſſit in Palæm. *Vix oßibus hærent.* MACET] macer eſt: macie confectus eſt: macilentus eſt. & ita Nonius, hunc locum proferens. QVIN EXTA INSPICERE ETIAM V. L.] hyperbole,exta non niſi mactatis animalibus inſpiciebātur,aut inſpici poterant ab exſtiſpicis & ſacerdotibus. At hunc agnum Euclio ita macrum eſſe dicit, vt etiam ei viuo exta inſpicere liceat in ſole. PELLVCET,] translucet. διαφαίνεται, pellucidus eſt inſtar laternæ punicæ. dictum autem *pellucet* pro perlucet. talia ſunt,*pellicere,pellegere*,&c. nam veteres r.ante l.mutabāt in l.vt docet Priſcianus. QVASI LATERNA PVNICA] tāquam laterna Africana: laternæ Punicæ erant ſupra alias pellucidæ. CÆDVNDVM] id eſt mactandum, immolandum. & ita Nonius, hunc locum proferens. CONDVXI] legendum videtur, *locaui*. nam Megadorus tradidit eum coco cædendum. cocus autem conduxit à Megadoro cædendum. Omnino ita ſcriptum à Plauto eſſe arbitror. & verò hanc emendationem id, quod reſpondetur ab Euclione,confirmat. Neq. me mouet Nonius, qui *conducere* hoc loco interpretatur, *emere*. TVM TV IDEM OPT'ST LOCET VT EFF.] ſententia hæc eſt: dicis te agnum illum coco locaſſe cædundum. at optimum eſt eadem opera,vt eum loces efferendum. Nam iam credo, mortuus eſt. Hoc eò pertinet, quòd mortui efferri,id eſt,foras ferri,& in rogum imponi, & humari ſolent. Hæc Euclionis reſponſio, vt dicebam, facilè declarat, legendum ſuprà, *locaui*, non enim conueniret id, quod ab eo reſpondetur,ad id,quod dixerat Megadorus, ſi Megadorus dixiſſet ſe conduxiſſe mactandum, Euclio autem reſponderet, illum eadem opera debuiſſe locare efferendum. NON POTEM,&c.] non auſim, vel non poſſim,vel nolim potare. VINI VETERIS] vetuſtas vinum commendat. A ME] domo mea. MADIDVM] potum,vuidum, βεβρεγμένον madido opponitur ſiccus. ſuprà in Aſina. *Madidum,nihili,incontinentem*,&c. TIBI, CVI DECR.] id eſt, tibi dico,qui dicis tibi decretū eſſe bibere aquam. vel, *tibi cui* intellige poſitum eſſe pro cui tibi, hoc modo,te madidum hodie reddam, cui tibi decretum eſt aquam bibere. qualia ſunt. *vrbem quam ſtatuo,veſtra eſt*: & *Eunuchum, quem dediſti nobis, quas turbas fecit?* & alia huius generis ſexcenta: quo in genere relatiuum & antecedens,ſunt eiuſdem caſus, & antecedens priore loco ponitur, VT ME DEPONAT VINO, EAM AFF. V.] id eſt, vt me vino ad ſomnum dedat: vt me ſomno quaſi ſepeliat ebrium factum, eò intendit. ductum à mortuis, qui depoſiti dicuntur, id eſt, quaſi deplorati. Turnebus putat tralationem eſſe ab oneribus, quæ deponuntur: à quo diſſentio. Mortuos autem,depoſitos à veteribus dici, fidem facient aliquot exempla. Lucil. Sat. lib. 3. *Symmachus præterea iam tum depoſtus bubulcus,Exhalans animam pulmonibus æger agebat.* Virg. lib. 12. Æneid. *Ille vt depoſiti proferret fata parentis.* M. Tull. procem. actionis primæ. *Itaque mihi videor, iudices,magnam, & maximè ægram,& prope depoſitam reip. partem ſuſcepiſſe.* Vbi notat Aſconius: depoſitam,deſperatæ ſalutis. Fortaſſe eadem ratione dictum eſt illud in Curcul. *propino magnū poculum. ille ebibit. Caput deponit: condormiſcit.* Quid autē Nonius in verbo *deponere* putat deponere hoc loco idem valere,quod alienare, non placet. EAM AFFECTAT VIAM.] id agit, eò tendit, ſeu intendit,eò ſuos conatus confert. *affectare viam*, plena locutio eſt:qua vtitur & in Menæchm. *Qui commiſi:vt me defrudes, ad eam rem affectas viam*: vtitur & Terentius Phorm. *Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.* vbi notat Donatus, *affectant viam*, plenum: quod nos dicimus ἐλλειπτικῶς, *affectant*. Idem Heauton. *Nam diſciplina eſt eiſdem, munerarier Ancillas primùm ad dominas qui affectant viam.* Virgil. lib. 4. Georg. *viámque affectat Olympo.* Cic. pro Roſc. Amer. *nunc verò quam viam muniter, quo iter affectet, videtis.* Idem de lege Agr. in ſen. *Videte nunc, quò affectarit iter,apertius, quàm anteà.* PÒST, HOC, QVOD HAB. VT COMM. COL.] ordò eſt, vt hoc, quod habeo, pòſt comm. col. vel dic, Pòſt,id eſt,poſt quàm ſomno ſepultus fuero,vt id aurum,quod habeo, commutet coloniam, quod valet, commutet locum, alióque transferatur. tralatio eſt,à coloniarum deducendarum conſuetudine: vt cùm,verbi gratia,aliquot ciuium Rom. milia, deducebantur in aliquam vrbem vel Italiæ, vel Galliæ, vel Germaniæ. ABSTRVDAM] abſcondam. EGO FAXO ET OPERAM, ET VINVM PERD.] alludit ad prouerbiū *oleum & operam perdere.* ego faxo,inquit, id eſt,ego fecero, quod valet,ego hoc aſſecutus fuero,vt operam,& vinum, quo me deponere, id eſt,ſopire,& quaſi ſepelire cogitat,perdiderit. NISI QVID ME VIS,] oratio diſcedere volentis. EO LAVATVM, VT SACR.] ſacrificaturi lauabant:& vaſa pura adhibebant. infrà eadem comœd. ſcena, quæ ſequitur proximam. *Nunc lauabo,vt rem diuinā faciam*,&c. NÆ TV AVLA] ἀποστροφὴ ad ollam. ATQ. ISTVC

AVRVM

A AVRVM, Q.] Quidam Philoſophus interrogatus, cur aurum palleret, (hoc eſt, quod Græci dicunt ὠχρὸν εἶν) reſpondit, quia multos haberet inſidiatores. QVOD TIBI CONCREDITVM EST.] quod tuæ cuſtodiæ, tuæque quaſi fidei commiſſum eſt. FACTV'ST OPTIMVM.] nonnulli ex noſtris libris veteribus habent, *factum eſt optimum*. VT TED AVFERAM.] vt te auferam domo, & foras in alium locum feram, nempe in fanum Fidei: ibi te diligenter abſcondam. CAVE SIS TIBI.] caue ſi vis, tibi,&c. NE TV IN ME MVTASSIS.] ne tu in me nomen mutaueris, & fias in me infidelis, vel pro Fidei nomine, quo appellaris, perfidiæ, aut infidelitatis tibi nomen ſit imponendum. SI HOC CONCREDVO.] ſi hoc aurum tibi concredidero. FRETVS TVA FID.]te confiſus.

STROBILVS ſeruus Lyconidis.

STR. HOc eſt ſerui facinus frugi, facere quod ego perſequor,
B Ne moræ moleſtiæque imperium herile habeat ſibi.
Nam qui hero ex ſententia ſeruire ſeruos poſtulat,
In herum matura, in ſe ſera condecet capeſſere.
Sin dormitet, ita dormitet, ſeruum ſeſe vt cogitet.
Nam qui amanti hero ſeruitutem ſeruit, quaſi ego ſeruio,
Si herum videt ſuperare amorem, hoc ſerui eſſe officium reor,
Retinere ad ſalutem: non eum quò incumbat, eò impellere.
Quaſi pueris qui nare diſcunt, ſcirpea induitur ratis,
Qui laborent minus, facilius vt nent, & moueant manus:
Eodem modo ſeruum ratem eſſe amanti hero æquum cenſeo,
Vt toleret, ne peſſum abeat tanquam catapirates maris.
C Herile imperium ediſcat, vt quos frons velit, oculi ſciant.
Quod iubeat, citis quadrigis citius properet perſequi.
Qui ea curabit, abſtinebit cenſione bubula.
Nec ſua opera rediget vnquam in ſplendorem compedes.
Nunc herus meus amat filiam huius Euclionis pauperis.
Eam hero nunc renuntiatum eſt, nuptum huic Megadoro dari.
Is ſpeculatum huc miſit me, vt quæ fierent, fieret particeps.
Nunc ſine omni ſuſpicione, in ara hic aſſidam ſacra.
Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.

D

FACINVS] factum, officium. *facinus* vocabulum μέσον. Nonius profert hunc locum, in voce *facinus*. ſed vel aliud agebat Nonius, cùm id ſcripſit, quod ſcripſit, *Facinus rurſus*, inquit ille, *ſcelus*. deinde profert hunc locum, *Hoc eſt, ſerui facinus*. vel mendoſus eſt eo loco Nonius, & Plautina verba alieno loco poſita ſunt. Nam ſine dubio, *facinus* hoc loco laudis nomen eſt. NE MORÆ, MOLESTIÆQVE IMPERIVM H. H. S.] Ne habeat herile imperium ſibi pro mora, ac moleſtia: vel ſic potius: ne cunctetur, næue longus ſit in herili imperio obeundo, & ne imperium herile iniucundè, & cum animi moleſtia obeat. EX SENTENTIA] heri. POSTVLAT,] ἀξιοῖ: dignum, ſeu æquum iudicat. IN HERVM MATVRA, IN SE SERA COND. C.] id eſt, decet eum ſeruum in negotiis herilibus maturare, & diligentem eſſe: in ſuis, cunctari, & tardum eſſe. Nonius profert hunc locum in verbo capeſſere. Animaduertat autem lector hîc Plautum ſera & matura inter ſe oppoſuiſſe. SIN DORMITET, ITA D.&c.]id eſt, ſi autẽ negligẽtior, aut tardior ſit in negotiis domini curãdis, ita ſit negligens tamen, vt meminerit ſe eſſe ſeruum: hoc eſt, vt, quod negligentia, aut mora culpæ contractum eſt, id vigilantia, aut celeritate corrigat, ac ſarciat. SERVITVTEM SERVIT] atticiſmus omnibus quidem ferè bonis ſcriptoribus Latinis vſitatus: ſed iuriſconſultorum maximè proprius. M. Tull. Topic. *quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit*. dicuntur autem

propriè seruitutem seruire serui: vt licet ex superiore Ciceronis exemplo, & hoc Plauti cogno- A
scere. Iterum Plautus in Menæchm. *Me hic valere, & seruitutem seruire huic homini optimo.* Idem in Milit. gloriante. *Satin' abiit ille? neque herile negotium Plus curat, quàm si seruitutem haud seruiat?* QVASI] id est. quemadmodum: quo modo: vt. sic Lucret. libro secundo. *Sed quasi naufragiis magnis, multisque coortis, Disiectare solet magnum mare transtra, guberna,* &c. *Sic tibi si finita,* &c. Idem lib. 3. *Et quasi cum caput, atque oculus tentante dolore Læditur in nobis, non omni concruciamur Corpore: sic animus,* &c. Iterum Plautus infrà ead. scena. *Quasi pueris,* &c. SI HERVM VIDET SVP. AM.] Si videt, amorem plus posse, quàm herum. si videt, amorem hero esse validiorem ac potentiorem, ita vt herus vincatur, ac succumbat, &c. Inest in hac locutione amphibolia: sed hæc est sententia, quam diximus. NON EVM, QVÒ INCVMBAT, EÒ IMPELLERE.] id est, non eius morbum, & amentiam adiuuare, atque augere. allegoria est, ducta ab iis, qui casabundi, seu iamiam casuri, ab aliquo in eam partem, in quam procumbũt, manu impelluntur, ita vt affligantur in terram. Tale ferè est illud apud M. Tull. in oratione pro Corn. Balbo non longè à princip. *Satis est homines imprudentia lapsos non erigere: vrgere verò iacentes, aut præcipitantes impellere, certè est inhumanum,* &c. QVASI PVERIS, &c.] id est, Quemadmodum pueris, &c. simile est, à pueris natare primùm discentibus. SCIRPEA INDVITVR RATIS:] ratis ex scirpo facta subiicitur, aut circumdatur. induitur & cortex, seu su- B
ber. Horat. Sat. 4. lib. 1. *simul ac durauerit ætas Membra, animùmque tuum, nabis sine cortice.* Scirpus iunci genus leuissimum, & enode. Terent. Andr. *Nodum in scirpo quæris.* legendum autem *induitur,* & ita legit Donatus, hunc locum proferens, ad illud Terentij: sic & Festus, in voce scirpus. cuius verba adscribam. *Scirpus, inquit, est id, quod in palustribus locis nascitur, leue & procerum: vnde tegetes fiunt. inde prouerbium est in eas natum res, quæ nullius impedimenti sunt, in scirpo nodum quærere.* Ennius. *Quærunt in scirpo, soliti quod dicere, nodum.* & Plautus in Aulul. *quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis.* Non dissimulabo tamen, & apud Donatum, & apud Festum reperiri in exemplis editis & vulgatis, *scirpo ratis* pro *scirpea ratis:* quo modo hodie habent libri, & manuscripti, & vulgati. Ego sequor scripturam vulgatam, ac receptam: sed tamen non magnopere cum eo pugnarim, qui Festi, & Donati auctoritate commotus, legendum existimet, *è scirpo induitur ratis.* QVI LABORENT MINVS,] vt laborent minus. ET MOVEANT M.] & vt facilius moueant manus. EODEM MODO, &c.] ἀπόδοσις. RATEM ESSE AM.] ratis instar esse am. h. vel sic, ratis vicem, vsúmque præbere, &c. VT TOLERET,] vt herum casanté aut pessum eunté, sustineat. PESSVM] aduerbiũ, quod valet in locum imum, & quasi sub pedes. Fortasse verò *pessum,* dictum quasi εἰς βύσσον, id est, in fun- C
dum. mutato b. in p. & u. in e. bussum, pessum. vel ἀπὸ τοῦ πεσεῖν. Ego priùs illud mâlo, & ita ferè auctor vocabularij latinogræci. crebrò vtitur eo Plautus exempli causa in Cistell. *neque nisi, quia miser non eo pessum, Mihi vlla abest perdito pernicies.* idem in Mostell. *Aliud quiduis impetrari à me facilius perferam, Quàm vt non ego istum pro suis factis pessumis pessum premam.* TANQVAM CATAPIRATES MARIS] hic est Lacuna in omnibus libris & manuscript. & vulgatis, quam ego expleui verissima & certissima coniectura ductus. nam & versus meam emendationem recipit, & sententia postulat, & Plautina loquendi consuetudo approbat, & Isidori auctoritas adiuuat: qui quamuis hunc Plauti locum non proferat, tamen eo ipso, quòd vocem, *catapirates* interpretatur, atque explicat, satis indicat, eam ab antiquis scriptoribus Latinis esse vsurpatam, neque solùm à Lucilio, cuius versus duos profert, sed & ab aliis, quorum verba prætermittit. Lucilij autem versus sunt hi, non satis emendati, *Hinc catapiraten puer eodem deferet vnctum Plumbi pauxillum, rodus, linique metaxam.* Posteriorem etiam Festus profert in voce *Rodus.* Docet igitur Isidorus, Catapiraten, esse lineam cum massa plumbea, qua maris altitudo tentatur. Porro quid potuit sumere Plautus illustrius, & conuenientius, quo significaret amantem, nisi à seruo regatur, & retineatur, pessũ abiturũ, quàm tale instrumentũ, quo maris altitudo à nautis D
exploratur? cum qua re potuit aptius hominem pessum euntem, & deorsum præcipitantem, quàm cum fune illo & plumbo nautico, comparare? iam Plautum libenter vti Græcis vocabulis constat, idque sciunt ij, qui eum diu legendo triuerunt. Adde quòd nulla vox exstat Latina, quod sciam, quæ Græcæ respondeat: vt non tam sua voluntate, quàm necessariò voce Græca vsus esse videatur. Nihil igitur meo iudicio, ad hanc lacunam explendam, accommodatius reperiri potest. Quin hoc dico, nihil aliud in hoc inani spatio, antequam inane spatium esset, scriptum fuisse: nisi fortè hanc, quæ idem valet, *Catapirateriam,* quam item facilè recipiam, vt vox *maris* scilicet non addatur. Est enim Catapirateria instrumentum nauticum, quo maris altitudinem nautæ exquirunt, & explorát. quo nomine vtitur Herodotus in Eutrope, nõ longè à principio, verba eius adscribam. Πρῶτα μὲν προσπλέων ἔτι, καὶ ἡμέρης δρόμον ἀπέχων ἀπὸ γῆς, κατεὶς καταπειρητηρίην, πηλόν τε ἀνοίσεις, καὶ ἐν ἕνδεκα ὀργυιῇσι ἔσεαι. id est: Primùm quidem etiam vltrà nauigans, & vnius diei cursum à terra distans, demissa catapirateria, & cœnum sursum efferes, & eris in mari vndecim vlnas alto. Idem infrà. Οὗτος μὲν δὴ ὁ γραμματιστὴς, εἰ ἄρα ταῦτα γενόμενα ἔλεγε, ἀπέφαινε, ὡς ἐμὲ κατανοέειν δίνας τινὰς ταύτῃ ἐούσας ἰσχυρὰς, καὶ παλιρροίην: οἷα δὲ ἐμβαλόντος τοῦ ὕδατος τοῖσι οὔρεσι μὴ δύνασθαι κατιεμένην καταπειρητηρίην ἐς βύσσον ἰέναι. id est, sic igitur grammatista ille, (si quidem vera narrabat) pronun-

A pronuntiabat, vt intelligerem ingenteis quosdam aquarum vortices, & æstus maris reciprocos in his locis esse: tanquam autem in monteis irruente aqua non posse catapirateriam demissam in fundum peruenire. Vel igitur sic legendum vt edidimus, *ne pessum abeat, tanquam catapirates maru.* vel sic, *ne pessum abeat tanquam catapirateria.* versus autem huius scenæ, trochaici sunt catalectici, tetrametri. Cuius generis reperietur hic versus, si quis cum digitis metietur. siue ita legat. *Vt toleret, ne pessum abeat tanquam catapirates maris.* siue ita, *Vt tolleret ne pessum abeat, tanquam catapirateria.* Porrò, vt videat lector, quàm sit diues & copiosa lingua Græca, præ Latina, alio nomine Græci βολίδα nominant. VT, QVOD FRONS VELIT, OCVLI SCIANT] id est, vt heri voluntatem & sententiam ex fronte, & vultu intelligat. vt heri frontem, & nutum intueatur, ex iisque, quid ille velit cognoscat. Terent. Adelph. *Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos, Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in mala hereat.* CITIS QVADRIGIS CITIVS PROP. PERS.] hyperbole, & ex hyperbole natum prouerbium, quo summa celeritas significatur. Videtur autem sumtum à ludis Circensib. suprà in Amphitr. *quadrigas si nunc inscendas Iouis, Atque hinc fugias, ita vix poteris effugere infortunium.* & in Asin. *Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea.* ABSTINEBIT CENSIONE BVB.] id est, non cædetur loris bubulis. non subibit, neque sufferat pœnam lorariam, qua serui nequam afficiuntur. Alludit ad censoriam animaduersionem: & per censionem, id est, animaduersionem,

B bubulam, verbera significat, quæ loris bubulis seruorum improborum tergo incuriuntur. quæ censio, longè ab animaduersione, seu notatione censoria differt. Censores enim, tantum ignominia eos notabant, in quos animaduertebant. censio bubula verò, loris bubulis constat, & plagas infligit. Festus in voce Censio. *Censionem facere* dicebatur, inquit, cùm multam equiti irrogabat. NEQVE SVA OPERA REDIGET VNQVAM IN SPLEND. COMP.] id est, neque vnquam compedibus vincietur. ex consequente intelligendum antecedens. nam quorum pedes compedibus vinciuntur, ij compedes quãtumuis rubiginosas, & rubigine squalidas quotidiana gestatione, & assiduo vsu splendidas reddunt. SPECVLATVM H. M.] obseruatum huc misit me, vt hinc prospiciam, tanquam è specula. VT, QVÆ FIERENT, FIERET PART.] vt eorum quæ fierẽt, fieret à me particeps. HINC] ex hac ara. ARBITRARIER.] id est, tanquam arbiter, iudicare, aut prospectare. Nam arbiter interdũ, speculatorem, & arbitrium, prospectũ, & arbitrari, prospicere ac speculari significat. Horat. epist. ad Bullatiũ lib. 1. in extr. *Non locus, effusi latè maris arbiter, aufert.* Apuleius lib. 2. *Nam & pueris extra limen, credo, vt arbitri nocturni gannitus procul ablegarentur, humi distrata fuerant grabatula,* &c. arbitri nocturni

C gannitus, id est, speculatores, & spectatores nocturnæ summissæ confabulationis. Idem lib. 3. *Ipsáque per rimam ostiorum quampiam iubet arbitrari,* &c. arbitrari, id est, spectare. Idem eodem lib. infrà. *præsertim domus atriqua, quam dixerat illa, fortunas arbitraturus.* Plautus in Cap. *Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.* Idem in Mil. glor. *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi.*

EVCLIO senex, STROBILVS seruus.

EV. TV modò caue cuiquam indicassis aurũ meum esse istic, Fides,
Non metuo ne quisquã inueniat, ita probè in latebris situ est,
Edepol næ illic pulcram prædam agat, si quis illam inuenerit
Aulam onustam auri, verùm id te quæso vt prohibessis, Fides.
Nunc lauabo, vt rem diuinam faciam, ne affinem morer,
D Quin vbi arcessat me, meam extemplò filiam ducat domum.
Vide Fides etiam atque etiam, nũc saluã vt aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum, in tuo luco & fano modò est situm.
STR. Di immortales, quod ego hunc hominem facinus audio loqui?
Se aulam onustam auri abstrusisse hic intus in fano Fidei.
Caue tu illi fidelis quæso potius fueris, quàm mihi.
Atque hic pater est, vt ego opinor, huius, herus meus quam amat.
Ibo hinc intrò, perscrutabor fanum, si inueniam vspiam
Aurum, dum hic est occupatus: sed si repperero, ô Fides,
Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.
Id adeò tibi faciam, verùm ego mihi bibam, vbi id fecero.

INDICASSIS,] indicaueris. Fidem alloquitur, in cuius fano auri ollam abstrusit. NÆ ILLIC] næ ille.. PVLCHRAM PRÆDAM AGAT] sic loquitur Corn. Nepos in Datame. *regis prouinciam expugnat, castella expugnat, magnas prædas agit.* sic & Cæsar, vt lib. 6. *præda ex omnibus locis agebatur.* λεηλατεῖν dicũt Græci. VT PROHIBESSIS.] vt prohibueris. NVNC LAVABO, VT REM D. F.] sacrificaturi lauabant, vt puri deos venerarentur, & colerent. VT REM DIVINAM F.] vt sacrificem. AFFINEM] generum. MORER.] remorer, tardem. Terent. Heaut. *egomet conuiuas moror.* Horat. epist. 1. lib. 2. *Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.* DVCAT DOMVM] ducat vxorem domum, sponsus sponsam suam, domum suam ducebat. hinc natum, *vxorem ducere.* in quo subintelligitur, *domum.* VIDE FIBES,] in verbo *vide*, de, posterior syllaba, breuis est. Sic apud Horat. epist. 13. lib. 1. *Vade, vale, caue, ne titubes, mandatáque frangas.* in verbo *caue*, *ue*, breue est. ONVSTAM AVRI,] plenam auri. onustam auro. HVIVS] huius puellæ, quam herus meus amat. CONGIALEM] cõgij capacem, vel congio æqualem. Congius autem sextarios sex capit. FACIAM TIBI] sacrificabo tibi. FIDELIAM.] fidelia, inquit Nonius, Samium vas ad vsus plurimos. deinde hunc versum profert, profert & in verbo *facere.* licebat & ita loqui. *Mulsi congiali plena faciam tibi fidelia.* vt Virgil in Palæm. *Cùm faciam vitula pro frugibus ipse venito.* Fideliam autem, vas etiam fuisse, quo vtebantur, qui parietes dealbabãt, licet vel ex illo prouerbio vulgatiss. quod & M. Curius vsurpauit in epistola quadam ad Cic. lib. 7. cognoscere: *duos parietes de eadem fidelia dealbare.* Apud Persium verò videtur esse vas fictile, quo salsamenta, & cetera, quæ numerantur in penu seruantur. Sic ille Satyra 3. *Disce, nec inuideas quòd multa fidelia putet In locuplete penu defensis pinguibus Vmbris.* ID ADEÒ TIBI FACIAM, VERÙM EGO M.] iocus seruilis. A B

EVCLIO.

NOn temerè est quòd coruos cantat mihi nunc ab læua manu,
Simul radebat pedibus terram, & voce crocibat sua,
Continuò meum cor cœpit artem facere ludicram,
Atque in pectus emicare, sed ego cesso currere?

C

NON TEMERE ET,] non temerarium est: non absque ratione est. QVÒD CORVOS CANTAT MIHI, &c.] malum, & inauspicatum auspicium. Nam auspicia coruorum, à dextra, fausta: à læua, infausta, & infelicia habebantur. M. Tull. lib. 1. de diuinat. *Cur à dextra Coruus, à sinistra Cornix faciat ratum?* Horat. oda 27. lib. 3. *Oscinem Coruum prece suscitabo Solis ab ortu.* Profert autem hunc versum Nonius, in verbo, *Crocire*, his verbis, Crocire cùm sit coruorum, Plautus in Aulularia cantare eos dixit. Hæc Nonius: quem miror non vidisse eadem opera versum sequentem, in quo Plautus id verbum, quod ait ille proprium esse coruorũ, de coruo vsurpauit. Sed quod hic non attendit Nonius, notauit in voce *crocitum.* SIMVL] sic legendum: & ita habent duo ex nostris libris veteribus & omnes ferè vulgati. & ita videtur legisse Nonius, vt mox dicemus. ET VOCE CROCIBAT SVA] Nonius in voce *crocitum* scribit, Crocitum propriam coruorum vocem esse veteres voluerunt. Plautus Aulul. Simul. rad. ped. terr. & voce croc. s. *crocibat* autem edẽdum curaui, quod ita habeant omnes ferè nostri libri veteres, nisi quòd aliquot habent *crocitabat.* Apud Nonium quidem planè impressum est, *crocibat.* ARTEM FACERE LVDICRAM] trepidare, tremere, palpitare, πηδᾶν. Turnebus sic explicat, gestire, gestum facere: non rectè. Nam quamuis ab histrionibus sumtum sit, qui gestũ agentes crebrò mouentur, tamen non potest hîc nec verè, nec aptè dici cor Euclionis, cantu, seu crocitu corui audito gestiisse: quod lætitiam significat, atque indicat. Gestire enim est lætitiam animi, corporis motu, præ se ferre, vt docet Nonius: & profert Terentij verba ex Eunucho, *Chærea, quid est, quòd sic gestis?* ATQ. IN PECTVS EMICARE.] ἐκπλήξις, seu ἑρμηνεία. nam idem dicit, quod suprà proximè, aliis verbis. salire cor enim, & palpitare, & in pectus emicare dicitur, cùm trepidat ob metum. D

EVCLIO, STROBILVS.

EV. FOràs, foràs, lumbrice, qui sub terra erepsisti modò,
Qui modò nusquã comparebas. nunc quum compâres, peris.
Ego edepol te præstigiator miseris iam accipiam modis.

QVÆ

A STR. Quæ te mala crux agitat? quid tibi mecum eſt commercij ſenex?
Quid me afflictas? quid me raptas? qua me cauſſa verberas?
EV. Verberabiliſſime, etiam rogitas? non fur, ſed trifur?
STR. Quid tibi ſubripui? EV. redde huc ſis. STR. quid tibi vis reddam? EV. rogas?
STR. Nihil equidem tibi abſtuli. EV. at illud, quod tibi abſtuleras, cedò.
STR. Hem quid agis? EV. quid agam? auferre non potes. STR. quid vis tibi?
EV. Pone hoc ſis, aufer cauillum, non ego nunc nugas ago.
STR. Quid ego ponam? quin tu eloquere, quicquid eſt, ſuo nomine.
B Non hercle equidem quicquam ſumſi, nec tetigi. EV. oſtende huc manus.
STR. Hem tibi oſtendi. eccas. EV. video, age oſtende etiam tertiam.
STR. Laruæ hunc atque intemperiæ, inſaniæque agitant ſenem.
Facíſne iniuriam mihi, ánnon? EV. fateor quia non pedes, maximam.
Atque id quoque iam fiet, niſi fatere. STR. quid fatear tibi?
EV. Quid abſtuliſti hinc? STR. Di me perdant, ſi ego tui quicquam abſtuli.
Níue adeò abſtuliſſe vellem. EV. agedum excutedũ pallium.
STR. Tuo arbitratu. EV. ne inter tunicas habeas. STR. tenta
C quà lubet.
EV. Vah ſceleſtus, quàm benignè, vt ne abſtuliſſe intelligam.
Noui ſycophantias. age rurſum, oſtende huc manum
Dexteram. STR. hem. EV. nunc læuam oſtende. STR. equidem ambas profero.
EV. Iam ſcrutari mitto, redde huc. STR. quid reddam? EV. ah nugas agis.
Certè habes. STR. habeo ego? quid habeo? EV. non dico, audire expetis.
Id meum quicquid habes redde. STR. inſanis, perſcrutatus es
D Tuo arbitratu, neque tui me quicquam inueniſti penes.
EV. Mane, mane, quis illic eſt, qui hic intus alter erat tecum ſimul?
Perij hercle, ille nunc intus turbat, hunc ſi omitto, hic abierit.
Poſtremò iam hunc perſcrutaui. hic nil habet, abi quò lubet.
Iuppiter te, díque omnes perdant. STR. haud malè agit gratias.
EV. Ibo intrò, atque illi ſocienno tuo iam interſtringam gulam.
Fugin' hinc ab oculis? abin' hinc ánnon? STR. abeo. EV. caue ſis te videam.

FORAS, FORAS,] ſubintell. exi. Sic autem edidit Camerarius. ſed legendum videtur, I foras lumbrice, &c. vt ſit trochaicus, tetram. catalect. quales ſunt alij. LVMBRICE,] Strobilum ſeruum, lumbricum appellat, quòd, vt vermis, ſeu lumbricus repente è terra rependo exſiſtere ſolet: ita ille non antea in illo loco ab eo viſus, ex ara deſubitò emerſerit, in qua aſ-

sidebat. Non habent oculos lumbrici, nec vllum vermium genus, vt narrat Plin.lib.11.cap.37. A NVSQVAM COMPAREBAS.] nullo in loco apparebas. PRÆSTIGIATOR,] qui veluti præstigiis quibusdam homines fallis,& in fraudem impellis. Præstigiatores dicti sunt à præstigiis.præstigiæ,à præstinguendo,quod valet,tenebras offundere,& à præstinguendis oculis.qua de re plura in comment. Horatianis. ACCIPIAM] tractabo, inuitabo. tralatio est, proprie vsurpauit Virg.lib.3.Æneid. *Illos porticib.rex accipiebat in amplis.* & M.Tull.lib.6. de repub. *post autem regio apparatu accepti,sermonem in multam noctem produximus.* AFFLICTAS?] in terram crebrò affligis? VERBERABILISSIMÈ,] verberibus dignissimè,maximè verberãde. REDDE HVC SIS.] redde mihi si vis, quæ subripuisti. QVOD TIBI ABSTVLERAS,] homo suspiciosissimus,putans Strobilum,ambiguè de industria esse locutum, &, cùm ita dixit, *nihil equidem tibi abstuli,* sic sensisse,nihil abstuli in vsum tuum, seu quod in vsum tuum verteretur:hac sententia arrepta,vt hoc pacto omnem calumniam,& cauillum auferat:iubet eum omnino reddere,quod ea gratia abstulit, vt eo vteretur,ac frueretur. hoc modo.at redde,inquit,illud, quod tibi, id est tui vsus gratia, abstuleras. PONE HOC SIS.] pone hoc si vis,de manibus scilicet.pone,id est,depone. Horat.epist.16.lib.1. *Pone,meum est,*inquit, *pone, tristisque recedo.* AVFER CAVILLVM.] omitte iocularem,& ludicram fallaciam. *Cauillatio est iocosa calumniatio,*inquit Festus.idem,*Cauillum,cauillatio,est irrisio.* Nonius.Cauillantur,quod est apud Ciceronem lib.3.de oratore,interpretatur,iocantur. QVIN TV ELOQ. QVIDQ. EST S. N.] B immò verò,clarè appella, quidquid tibi ablatum esse arguis,suo nomine.licet etiam legere cum interrogatione, vt *eloquere*, sit indicatiui modi,pro elóqueris, & *quin*, positum intelligamus pro cur non.sed illo altero modo mâlo. TERTIAM] ridiculum, postulare sibi ostendi manum tertiam ab eo,qui ambas ostẽderit,& ita satis probarit,nisi obstaret Euclionis animus diffidentiæ,& suspicionis plenus,se nihil alieni tetigisse.Sed hîc ostendit Plautus,quàm miser sit auarus, qui auri & seruandi cura,&amittendi metu perturbatus,ne oculis quidẽ suis credit. LARVÆ,] lemures,Maniæ γοργεῖα seu γοργία. hinc laruati,male sani:qui laruarum incursatione vexantur. ATQ. INTEMPERIÆ,] suprà ead. comœd.in princip. *Nescio pol,quæ illum hominem intemperiæ tenent.* FATEOR, QVIA NON PENDES, M.] fateor me tibi iniuriam facere maximam, qui non pendes,& pendens vapulas. Serui, qui virgis,aut loris cædebantur, pendebant è trabe aliqua.qua de re suprà sat multa dicta sunt,in Amphitr.ibi. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo. Nisi item vnam,verberatus,quam pependi perpetem.*& in Asin.ibi. *Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.* ATQ. ID QVOQVE IAM FIET, &c.] subint. tibi, id est,pendebis,& pendens vapulabis. NISI FATERE.] nisi fateris, te mihi ollam auri C abstulisse. TVO ARBITRATV.] id est ita, vt arbitraberis. ita vt voles. NE INTER TVN. HAB.] pendent & apta sunt hæc ex superioribus illis, *exuite dum pallium*, debéntque connecti cum illis,&coniunctè legi,in explicando,& interpretãdo:quamuis Strobilus interposuerit hęc,*tuo arbitratu.*Hęc enim orationis est series *agedũ,exuite dũ palliũ,ne inter tunicas habeas.*Sed cur dixit *inter tunicas*,& nõ,*inter tunicã?*vnã enim tunicã gerebant,non duas.an numerũ multitudinis vsurpauit,pro singulari,Græcorũ more, vt τόξα pro τόξον ἅρματα pro ἅρμα, &c.an hoc referendũ ad Euclionis personam,qui nõ putat vnã tunicã seruũ Strobilum habere, sed plureis? vt suprà non duas manus tantùm, sed plureis in eo quærebat? Porrò palliũ fuisse Græcorum vestem exteriorem,tunicam verò,interiorem:& illud,ἱμάτιον hanc χιτῶνα dictam esse, cõstat. quod si aliter esset,possem hoc ex Demosthene,& aliis oratoribus:ex Homero,ex aliis poëtis,& omnib. denique historicis docere. QVÀM BENIGNÈ,]id est,quàm liberaliter,subintellige, potestatem facit exquirendi, perscrutandi, & excutiendi, vt ne, &c. ABSTVLISSE] subintellige,eum. SYCOPHANTIAS] fallacias. AVDIRE EXPETIS.] cupis audire, quid amiserim, aut etiam quid hîc abstruserim. NEQ. TVI ME QVIDQ. INVENT. P.] ordo, & sententia est, neque quidquam tui penes me inuenisti. QVIS ILLIC EST, &c.] D quis ille est,&c. Nemo erat omnino, præter Strobilum : sed quasi aliquis alius esset, ita quærit, homo omnia tuta timens, & sibi ipse non credens, & vmbram suam horrens. PERSCRVTAVIT.] perscrutatus sum. profert Nonius in verbo *scruto.*titulo *de contrariis generibus verborum.* SOCIENNO TVO] socio tuo : Profert hunc versum Nonius. vtitur eodem nomine, & suprà,in Amphitr. *Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.* INTERSTRINGAM] interprimam.sic enim loquitur in Rud.*Qui sacerdoti scelestus fauceis interpresserit:* idem valet,*obstringere collum laqueo;*quo genere vsus est suprà in ead. com. in princip. & in Amphitr.ibi. *Quem ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.* FVGIN' AB OCVLIS?] Fugísne à conspectu meo? CAVE SIS TE VID.] caue,si vis,te videam.

STROBILVS.

Emortuum ego me mauelim leto malo,
Quàm non ego illi dem hodie insidias seni.

NAMQVE

A Nanque hîc iam non audebit aurum abſtrudere.
Credo refert iam ſecum, mutabit locum.
Atat foris crepuit, ſenex eccum aurum effert foras.
Tantiſper hic ego ad ianuam conceſſero.

EMORTVVM EGO ME] ſimul vt vidit Strobilus, Euchonem aurum ex fidei fano effodere, hæc ſecum loquitur, & minatur ſe illi inſidiaturum, magnumque malum daturum. LETO MALO,] mala morte. QVÀM NON EGO ILLI DEM INS. H.] Quã non ego illi ſeni inſidias comparem, ſeu inſidier. ſic loquitur in Bacchid. *Is noſtra naui lembus inſidias dabat.* & in Caſina. *hiſce ego inſidias dabo.* HÎC] in fidei fano. FORIS CREP.] fores fani crepuerunt. Ex forium crepitu autem, ſenem è fano exiturum cognoſcit. FORAS.] extra fanum. TANTISPER] interea dum aurum effert foras. HIC] videtur legendum huc. CONCESSERO.] iuero. Terent. Heaut. *at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantiſper.*

B

EVCLIO, STROBILVS.

EV. Fidei cenſebam maximam multo fidem
Eſſe, ea ſubleuit os mihi peniſſimè.
Ni ſubueniſſet coruus, periſſem miſer.
Nimis hercle ego illum coruum ad me veniat velim,
Qui indicium fecit, vt ego illi aliquid boni
Dicam. nam quod edit, tam duim, quàm perduim.
Nunc hoc vbi abſtrudam, cogito ſolùm locum.
Siluani lucus extra murum eſt auius,
C Crebro ſalicto oppletus, ibi ſumam locum.
Certum eſt, Siluano potius credam, quàm Fidei.
STR. Euge euge, dij me ſaluum & ſeruatum volunt.
Iam ego illuc præcurram, atque inſcendam aliquam in arborem,
Indéque obſeruabo, aurum vbi abſtrudat ſenex.
Quanquam hic manere herus me ſeſe iuſſerat.
Certum eſt, malam rem potius quæram cum lucro.

CENSEBAM] exiſtimabam. EA SVBLEVIT OS MIHI PENISS.] ea mihi prorſus fucũ fecit. ea me planiſſimè irriſit, illuſit, ludibrio habuit, ea me decepit, ac fefellit. vtitur hac locutione ſæpè Plautus, exempli gratia, in Capt. *Ita mihi ſtolido ſurſum verſum os ſubleuere offuciis.* ibid. infrà. *Ad illum modum ſublitum mihi os eſſe Hodie mihi?* in argum. Epid. *mox compreſſæ, ac D militis Cognoſcit opera ſibi ſenex os ſublitum.* tractum à mulieribus, quæ fucum faciunt, hoc eſt, quæ ſe ipſæ fuco linunt, vt ſuas rugas tegant, & amatores capiant, vt fucum facere, & os ſublinere idem valeant: vel ab iis, qui alteri fortaſſe dormienti, aut alioqui imprudẽti os colore aliquo fœdo, & tætro inficiunt, vt ille aliis eum vidẽtibus ridiculus ſit, & ita ferè Nonius: cuius hæc verba ſunt. *ſubleuit os, ſignificat, illuſit, & pro ridiculo habuit. tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* Plaut. Aulul. *Fidei cenſebam,* &c. NIMIS HERCLE ILLVM CORVVM, &c.] id eſt, valde hercle illum coruum ad me venire velim. vel valde hercle velim, coruus ille ad me veniat. genus eſt loquendi permixtũ, & confuſum è duobus, vt ſuprà docuimus: quo crebrò vtitur Plautus, & cæteri comici, ſed maximè Græci. QVI INDICIVM F.] qui indicauit mihi furem auro imminentem. vel qui me præmonuit ſuo crocitu, vt mihi à furibus cauerẽ. vel ſic, qui mihi patefecit inſidias, quæ auro comparabantur. DICAM.] non dixit, donem, aut largiar, aut faciam. nam ſenex tenaciſſimus, nihil cuiquam donare, aut benefacere poteſt, ſumtum peius morte horrens, bene dicere facilè poteſt, quia id fit ſine ſumtu. NAM QVOD EDIT, TAM DVIM, &c.] rationem ſubiicit ſenex, quare dixerit, ſe libenter aliquid boni coruo dicturum, non autem facturum. quia, inquit, nolim quidquam perdere. dare autem coruo, quod edit, id eſt, quod edat, perdere interpretor, & perdere appello. *edim, edis, edit,* coniunctiui modi, à verbo edo es, eſt. qua de re ſatis multa à nobis in comment. Horat. dicta ſunt. ſic autem hunc locum, vt

&c alios innumerabileis, iampridem ex librorum veterum auctoritate restituit Camerarius: & verò ita habent etiam nostri libri manuscr. Quod cùm ita sit, tamen Adr. Turneb. vir optimus, idémque doctiss. &c, quandiu vixit, atque adeò etiam núc mihi carissimus, Aduersariorum libro 6. cap. 26. quasi hic locus tum cùm Aduersaria sua scribit, & componit, sit adhuc mendosus, & inexplicabilis, & propè desperatus, & quasi hic nodus, non nisi Tenedia bipenni, alióve ferramento secari possit, iuueniliter exsultat, & gaudio triumphat, tanquam hoc loco à se emẽdato, dissoluto, atque explicato. Ita autem legebatur in aliis libris vulgatis. *Nam quod dedit, tamdiu, quàm perdium*, in aliis. *Nam quod edim, tamdiu quàm perdium.* planè mendosè. quis negat? sed quid magni facit is, qui, quod 12. annis antè ab alio, vt hic locus à Camerario, fuit emendatum, atque explicatum, id restituit, atque aperit? Dicet aliquis. quid? Túne Lambine, Turnebum tuum, furti arguis? tu, vt Camerarij gloriam augeas, de Turnebi laudibus demis? Non est ita. sed suum cuique reddi oportere contendo. & lectorem errare nolo. simúlque Turnebum omni tali suspicione, non solùm crimine, liberare cupio. Dico igitur, nullam hic Turnebi esse culpam: aut, si qua culpa est, ita leuem esse, vt nullum ei furti crimen inferri debeat. Quo argumento? quidquid enim fecit, imprudens fecit. Cuius imprudẽtiæ hæc origo est. Cùm ille quippiam ingeniosè ac præclarè excogitarat, in suo codice perscribebat. Cùm aliquid item ab altero ingeniosè, & eruditè inuentum repererat, id in suum codicem referebat, tacito interdum autoris nomine, quòd properaret, non quòd quemquam sua laude fraudare vellet. Ita cùm longo post editionem Plautinam à Camerario confectam tempore, Aduersaria sua conscribere cœpisset: factum est, vt & aliena imprudens suo nomini adscriberet, & sua quidem, sed àb aliis occupata, id est, prius in vulgus edita, tanquã inaudita, & ignota ederet. Cuiusmodi plurima esse animaduerti in iis, quæ in M. Tullij scriptis restituisse videri vult, quin etiam digito indicaui, illum ea interdum emendare conatũ esse, quæ emẽdatione non egebant, quæque in exemplis vel à Colinæo, vel à Roberto Stephano 20. ferè abhinc annos editis, emendatè sunt impressa. Cuius rei hæc causa est, quòd ille antiquis editionibus contentus, nouas parare non magnopere curabat. Hinc sæpe factum est, vt, quæ fuerint ab aliis emendata, atque occupata, quod ille ignoraret, propterea quia exempla recentiora non vidisset, posterius à se emendata ederet, cùm sibi eam emendationem ante alios omnes in mentem venisse, & à se in vulgus editam esse existimaret. Sed ad rem. Hæc igitur loci huius sententia est. Nam quod edit, id est, edat Coruus, tam duim, id est, tam dederim, quàm perduim, id est, quàm perdiderim. nihilo plus velim dare coruo, quod edit, seu quod edat, quàm perdere, quod enim ei comedendum dederim, proinde sit, ac si perdiderim. perdere autem, non est meum. Itaque vt ei boni aliquid dicam, veniat ad me, velim: vt donem autem, aut vt benefaciam, nihilo facilius adduci possim, quàm vt perdam. NVNC HOC VBI ABSTR. COG. SOLVM L.] Nunc cogito, id est, apud me quæro, locum solum, id est, desertum, & ab arbitris liberum, ἔρημον. vbi hoc aurum abscondam. SILVANI LVCVS] Siluanus, siluarum deus. Horatius epist. ad August. *Tellurem porco, siluanum lacte piabant.* EXTRA MVRVM] in suburbio. AVIVS] auius est: quia siluano sacer est. hominum pedibus non tritus. Lucret. lib. 1. & principio quarti *Auia Pieridum peragro loca, nullius antè Trita solo.* CERTVM EST.] decretum est. fixum, & stabile est: stat sententia. INDÉQVE.] & ex illa arbore, in quam inscendero. OBSERVABO,] speculabor, arbitrabor. QVAMQVAM HÎC MANERE HERVS ME SESE, &c.] amphilogia, seu amphibolia, sed non dubium est, quin hoc sentiat seruus, quamquam herus iusserat, vt hîc sese exspectarem. MALAM REM] plagas, & verbera propterea quòd heri imperium neglexim. CVM LVCRO.] auro Euclionis ablato.

LYCONIDES adolescens, EVNOMIA mulier, VIRGO.

LY. DIxi tibi mater, iuxtà rem mecum tenes,
Super Euclionis filia. nunc te obsecro
Fac mentionem cum auunculo mater mea,
Resecróque mater quod dudum obsecraueram.
EV. Scis tute, facta velle me, quæ tu velis.
Et istuc confido à fratre me impetrassere.
Et caussa iusta est, siquidem ita est vt prædicas,
Te eam compressisse vinolentum, virginem.
LY. Egóne vt te aduorsum mentiar mater mea?
VIR. Perij mea nutrix. obsecro te, vterum dolet,

A Iuno lucina tuam fidem. LY. hem mater mea,
Tibi rem potiorem video, clamat, parturit.
EV. I hac intrò mecum gnate mi ad fratrem meum,
Vt istuc, quod tu me oras, efficiam tibi,
Vt istuc, quod me oras, impetratum ab eo auferam.
LY. I, iam sequor te mater, sed seruum meum
Strobilum miror vbi sit, quem ego me iusseram
Illic opperiri. nunc ego mecum cogito,
Si mihi dat operam, me illi irasci iniurium est.
Ibo intrò, vbi de capite meo sunt comitia.

B DIXI TIBI, MATER,] Euclionis filiam à me esse compressam Cereris vigiliis, meque velle eam mihi vxorem dari. IVXTA REM MECVM T.] iuxta, id est, æquè, similiter. sic Nonius: deinde hunc locum profert. NVNC TE OBSECRO.] nunc te per sacra rogo, & hac rogatione obligo. FAC MENTIONEM CVM AVVNCVLO M.] id est, age cum auunculo meo, Megadoro, fratre tuo. RESECRÓQ. MATER, QVOD D. OBSECR.] & te, mater, obligatione obsecrationis huius libero, vt tibi, vtrum velis, liceat. proinde ac si ita dicat: te per omnia sacra oro, atque obtestor, vt auunculum meum conuenias de Euclionis filia, quam sibi vxorem destinauit, mihi cedenda. & tamen te, si fortè hoc facere noles, iurisiurandi religione soluo, ac libero. Solebant enim, qui alterum obsecrarant, si essent eo, quem obsecrarant, inferiores, aut humiliores, aque idcirco eum vereri, & pudore prosequi deberent, statim vt illum obsecrarant, id est, sacramento, & religione obstrinxerant. resecrare, id est, religione liberare, ne ei vim afferre viderentur, sed potius permittere, vt suo arbitratu vteretur, &, vtrum vellet, faceret. Quin cùm reus populum comitiis per deos orauerat, id est, obsecrauerat, vt eo periculo se liberaret, iubebat illum magistratus populum resecrare, id est, religione soluere, vt scribit Festus, in verbo resecrare. deinde hunc locum profert. Idem obsecrare
C interpretatur, opem à sacris petere. Iterum Plautus in Persa. *Obsecro te: resecro: operam da hanc mihi fidelem.* Cornelius Nepos in Alcibiade, *Idémque illi Eumolpidæ ac Ceryces rursus resecrare sunt coacti, qui eum deuouerant.* SCIS TVTE, FACTA VELLE ME Q. V.] scis tu ipse, me velle tibi contingere, quæ velis. Horat. Sat. 9. lib. 1. *cupio omnia, quæ vis.* IMPETRASSERE.] impetraturam. EGÓNE VT ADVORS. M.] egóne ita amens sim, vt te audiente & præsente mentiar? VTERVM DOLET.] vterus dolet. Nonius, vterus, inquit, masculino genere dicitur, & vterum neutro. Deinde hunc locum profert. & illud ex Turpil. Philop. *Dispery misera, vterum cruciatur mihi.* IVNO LVCINA, TVAM FIDEM.] subintell. imploro. tuám fidem autem, id est, tuum auxilium. Iunonem Lucinam inuocabant mulieres parturientes: quæ eadem est Diana, Ilithyia, & Genitalis. Lucina autem dicta, quod eius opera, ac beneficio partus in lucem prodeant, & lumen solis intueri incipiant. Terent. in Andr. *Iuno Lucina, fer opem: serua me, obsecro.* vbi notat Donatus, Iuno Lucina Iunonis filia, Græcè εἰλείθυια dicitur: Latinè Iuno à iuuando dicta, Lucina ab eo, quòd in lucem producat. & gemina vota sunt, vt & partus, & pariens seruetur. nam fer opem, propter partum: serua me, propter parientem dicitur. Festus in voce supercilia, ita scribit: Supercilia in Iunonis tutela esse putabant, quòd iis protegantur oculi, per
D quos luce fruimur: quam tribuere putabāt Iunonem. vnde & Lucina dicta est. Idem Opigenam, inquit, Iunonē matronæ colebant, quòd eam ferre opem in partu laborantibus, credebant. Sed de Iunone Lucina plura diximus in comment. Horatianis, ad odam 22. lib. 3. ibi. *Quæ laborantes vtero puellas,* &c. TIBI REM POTIOREM VIDEO.] Video rem faciliorem esse factam ex eo, quòd puella parturiat. vel sic, video te maiorem impetrandi facultatem habiturām ex eo, quòd puella iamiam paritura sit. I HAC INTRÒ, &c.] veni hac mecum in ædeis fratris mei. ILLIC OPERIRI.] illic exspectare. iterum hîc amphibolia est. sed perspicuum est, quid velit Lyconides. INIVRIVM'ST.] iniustum est. VBI DE CAPITE MEO SVNT COMITIA.] id est, vbi de fama, & vita mea agitur. vbi de salute mea consilia ineuntur, & verba fiunt. tractum à populi R. comitiis. Comitia autem dicta esse à comeundo, seu comitando, id est, simul itando, constat.

STROBILVS.

PIcos diuitiis, qui aureos montis colunt,
Ego solus supero. nam istos reges ceteros

Memorare nolo, hominum mendicabula. A
Ego ſum ille rex Philippus. ô lepidum diem.
Nam vt dudum hinc abij, multo illò adueni prior,
Multóque prius me collocaui in arborem,
Inde exſpectabam vbi aurum abſtrudebat ſenex.
Vbi ille abiit, ego me deorſum duco de arbore.
Effodio aulam auri plenam : inde ex eo loco
Video recipere ſe ſenem, ille me non videt.
Nam ego modò declinaui paulùm me extra viam.
Atat ſenem eccum ipſum, ibo vt hoc condam, domum.

PICOS DIVITIIS, &c.] Picos, id eſt, gryphos, ſeu γρύπας, id eſt, gryphas, de quibus ſic Pomponius Mela. lib.2. cap.1. de Scythia Europæa, qua parte Ripæis montibus eſt proxima : *Deinde*, inquit, *eſt regio ditis admodum ſoli, inhabitabilis tamen, quia Gryphi, ſæuum , & pertinax ferarum genus , aurum terra penitus egeſtum mirè amant, mirèque cuſtodiunt,& ſunt infeſti attingentibus*.de iiſdem ſic Nonius, *Picos*, inquit, *veteres eſſe voluerunt, quos Græci γρύπας appellant* : deinde hunc locum profert Seruius ad illum Virgilij verſum Pharmacentr. *Iungentur iam grypes equis*, notat, *hoc genus ferarum in hyperboreis montibus naſcitur, omni parte leones ſunt : alis & facie aquilis ſimiles : equis vehementer infeſta, Apollinis conſecrata*. Plinius lib.7. cap.1. *Arimaſpi, quos diximus, vno oculo in fronte media inſignes.quibus aßiduè bellum eſſe circa metalla cum gryphis, ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris cuſtodientibus , & Arimaſpis rapientibus , multi, ſed maximè illuſtres, Herodotus, & Ariſteas Proconneſius ſcribunt*. Idem lib. 10. cap.49. *Pegaſos*, inquit, *equino capite volucreis,& gryphas aurita aduncitate roſtri, fabuloſos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia*. Tale eſt, quod narrat Herodotus in Thalia, de formicis Indicis,quæ aurum cuſtodiunt in India.quo referendum eſt illud Sophoclis in Antigona, Κερδαίνετε, ἐμπολᾶτε τὸν πρὸ Σάρδεων Ἤλεκτρον, εἰ βούλεσθε, καὶ τὸν Ἰνδικὸν Χρυσόν. NAM ISTOS REGES CETEROS MEMORARE NOLO, &c.] ratio ante propoſitionem. hic enim ordo eſt. Ego ſum ille rex Philippus.nam iſtos reges memorare,&c. cuius modi ſermonis exempla poſſum colligere quàm plurima. C HOMINVM MENDICABVLA,] mendicabulum , inquit Nonius , pro mendicatione.deinde profert hunc verſum.hominum mendicabula interpretor,homines mendicos. vt intelligamus,ſic dictum,mēdicabula hominum,vt ſcelera hominum,flagitia hominum. EGO SVM ILLE REX PHILIPP.] Philippum regem Macedonum, Amyntæ filium,Alexandri Magni patrem,intelligit:qui plureis vrbeis cœpit auro,quàm ferro : quíque ſolitus erat dicere,nullum caſtellum eſſe inexpugnabile,in quod aſinus auro onuſtus poſſet aſcendere: à quo dictum eſt aurum Philippeum : quod Plautus noſter ſæpe commemorat. Ille autem poſitum ἐμφατικῶς. vt in Amphit. *quod ille faciat Iupiter*. Ordo autem,vt diximus,talis eſt,in explicando, Ego ſum ille rex Philippus. Nam iſtos reges ceteros,mendicos, & egenteis,commemorare nolo. NAM VT DVDVM, &c.] id eſt, poſtquam dudum hinc abij &c. ILLÒ] in ſiluani lucum : in quo ſenex dicebat ſe aulam auri abſtruſurum. PRIOR:] prior quàm Euclio. PRIVS] quàm ſenex in lucum veniret. COLLOCAVI IN ARBOREM.] *collocaui in arborem*. dixit potius quàm in arbore, quia collocaui hîc ſignificat motum. VBI ILLE.]in prouocabulo *ille* alterum l. exteritur. EGO ME DEORSVM DVCO DE ARB.] ego deſcendo, vel me demitto, ſenſim ex arbore. D Sic autem explicat Nonius in verbo *ducere*. Sic locutus eſt in Curcul. *deduco pedes de lecto clàm,ne miles ſentiat*. INDE SPECTABAM, VBI AVR.] Sic legendum, vel inuitis libris omnibus non *inde exſpectabam* quod Latini ſermonis conſuetudo reſpuit. Nam *illic exſpectabam* : ſeu *ibi exſpectabam* dicendum eſſet, ſi *exſpectandum* retineretur. EFFODIO] è terra à me foſſa extraho. Nonnulli libri habent , *ecfodio*. INDE,] id eſt , ex eo loco. EX EO LOCO VIDEO R. S. S.] ſecutus ſum libros omneis & vulgatos, & manuſcr.Sed non poſſum non valde probare Simeonis Boſij coniecturam, planè probabilem, Hæc enim videtur eſſe totius huius loci ſententia. *inde* , hoc eſt , ex eo loco , ex quo loco video ſenem redire domum ſuam,ego effodio ollam auri plenam. Vulgata autem , & recepta lectio, inde ex eo loco vix ferri poſſe videtur,propter tautologiam. quid enim aliud eſt inde, quàm ex eo loco? verumtamen ita explicari poteſt, inde,ex eo loco. inquam, (ad maiorem rei expreſſionem) in quo loco ſcilicet ſenex ollam auri plenam abſtruſit, video ſenem ſe recipere domum. ille autem me non videt. Vulgata hac lectione probata, interpūctionis nota poſt *plenam* locanda eſt. Quod ſi quis Simeonis coniecturam probet, aliter erit diſtinguendum, atque interpungendum : nempe hoc modo. *Effodio aulam auri plenam inde, ex quo loco Video recipere ſe ſenem. ille me non videt*. DECLINAVI PAVLLVM ME EXTR. V.] declinaui, ſeu deflexi paullum de via.

A via. Cum verbo *declino* iunxit in accusandi casu prouocabulum *me*. Sic Lucret. dixit de atomis, *declinare se se*. Sic ille lib. 2. *Sed, nihil omnino recta regione viaï Declinare, quis est, qui possit cernere, sese?* quorum versuum hunc ordinem esse docuimus in commentariis nostris, Sed quis est, qui posset cernere, corpora prima nihil omnino declinare se se recta regione viaï? Sic Virgil. dixit lib. 4. Æneid. *nec dulci declinat lumina somno*. IBO, VT HOC COND. DOM.] ordo est, ibo domum, vt hoc condam, domi scilicet. Itaque debet distinctionis nota scribi post *condam*.

EVCLIO senex, LYCONIDES adolescens.

EV. PErij, interij, óccidi, quò curram? quo non curram?
Tene, tene, quem? quis? nescio, nihil video, cæcus eo, atque
Equidem quò eam, aut vbi sim, aut qui sim, nequeo cum animo
Certum inuestigare. obsecro vos ego, mihi auxilio,
B Oro, obtestor, sitis, & hominem demonstretis, qui eam abstulerit.
Qui vestitu & creta occultant sese, atque sedent, quasi sint frugi.
Quid ais tu? tibi credere certum est. nam esse bonum è vultu cognosco.
Quid est? quid ridetis? noui omneis, scio fures esse hic cõplureis,
Hem nemo habet horum? occidisti. dic igitur. quis habet? nescis?
Heu me miserum, misere perij. malè perditus, pessimè ornatus eo.
Tantum gemiti & mali, mœstitiæque hic dies mihi obtulit,
Famem & pauperiem. perditissimus ego sum omnium in terra.
Nam quid mihi opus est vita, qui tantum auri perdidi?
C Quod custodiui sedulò: egomet me defraudaui,
Animúmque meum geniúmque meum: nunc eo alij lætificantur,
Meo malo & damno. pati nequeo.
LY. Quínam homo hic ante ædis nostras eiulans conqueritur mœrẽs?
Atque hic quidem Euclio est. est, opinor. oppidò ego interij, palàm est res.
Scit peperisse iam, vt ego opinor, filiam suam. nunc mihi incertum est,
Quid agam. abeam, an maneam? an adeã, an fugiam? quid agam, edepol nescio.

D

PERII, INTERII, &c.] Inducitur Euclio, posteaquàm ollam auri sublatã esse cognouit, mirè cõturbatus, exanimatus, & de gradu mẽtis, vt aiunt, deiectus. TENE, TENE.] subintell. furem. Alloquitur quamuis ex iis, qui adsunt. QVEM?] quem iubeo, aut postulo teneri? vel, quem tenebitis? QVIS?] quis ollam auri abstulit? NIHIL VIDEO, CÆCVS EO:] idem dicitur aliis verbis, nam qui nihil videt luce clara, cæcus est. INVESTIGARE] vestigando inuenire. Sic Terentius in Heaut. *Nihil tam difficile, quin quærendo inuestigari possit*. Plautus in Mercat. *Non concedam, neque quiescam vsquam noctu, neque interdius, Priusquàm aut amicam, aut mortem inuestigauero*. aliàs inuestigare, valet vestigiis quærere. Idem Terent. Eunuch. *vbi quæram? vbi inuestigem? quem percontet?* QVI VESTITV ET CRETA OCCVLTANT S.] qui vestitu obsoleto, neque sumtuoso, & facie cretata, seu fuco alio candefacta, simulant se esse viros bonos, & frugi. alij sic vestitu cãdido, seu toga cãdida, simulant se esse viros bonos, & fortes, & iccirco honore & magistratu dignos. Nã magistratus, & honores petebant Romani in veste candida. al. sic, qui cum sint nigri, id est, improbi & scelerati, simulant se esse cãdidos, id est, bonos atque integros. Horat. Satyra 3. lib. 2. *creta, an carbone notandi*. TANTVM GEMITI, ET MALI, MOESTITIÆQVE HIC D. OBT.] Sic edidimus. Nam vulgati quidẽ alij sic

habent, *Tantum gemiti, & mali mæstitiá hic d.* &c. & ita Florent. alij vt Aldini, & Lugd. sic: *Tantum gemitt, & mala mæstitia,* &c. manuscript. nostri sic ferè, vt Florentini, *Tantum gemiti & mali, mæstitia hic d.* &c. Nonius porrò in voce *gemiti*, docens, *gemiti* positum esse pro *gemitus*, antiquè, legit. *Tantum gemiti mali, molestiaq; hic d. m. obt.* quæ scriptura mihi non satis probatur, eámque planè corruptam, ac deprauatam esse arbitror. quamquam eam Camerarius secutus est. Priscianus lib. 6. eiusdem rei exemplum afferens, sic legit: *Tantum gemiti, & mala mæstitia hic dies mihi obtulit.* EGOMET ME DEFRAVDAVI, &c.] sic Terent. Phorm. *Quod ille vnciatim, vix de dimenso suo, Suum defrudans Genium, compar sit miser;* suprà in Asinaria. Defrudem te ego? ad quem locum plura. defraudare autem, seu defrudare Genium suúm, & indulgere Genio, inter se opponuntur. similiter defrudare animum suú, & obsequi, seu morem gerere animo suo, inter se pugnant. NVNC EO LÆTIFICABITVR.] nunc alij eo auro læti fiunt. vel sic, nūc alij ex eo auro lætitiam, & voluptatem capiunt. EIVLANS] eiulare est vocem tristem, & lugubrem mittere, quod muliebre est. M. Tull. Tusc. quæst. lib. 2. *Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque raró: eiulare ne mulieri quidem. & hic nimirū est fletus, quem 12. tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.* Horat. oda 10. Epod. *Et illa non virilis eiulatio.* Apuleius lib. 3. princip. *Hæc identidem mecu m replicans fortunas meas eiulabam.* Idem lib. 4. *Nec tamen puella quiuit vllis aniculæ sermonibus, ab inceptis fletibus auocari: sed altius eiulans, & assiduis singultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excussit.* B Lessum appellant 12. talem eiulationem. PALAM EST RES.] Lyconides audiens Euclionem lamentantem, & eiulantem, suspicatur propter partum filiæ lamentari, non propter ollæ iacturam, quam fecit ille, qua de re nihil audierat Lyconides.

EVCLIO senex, LYCONIDES adolescens.

QVis homo hic loquitur? LY. ego sum. EV. immò ego sum miser, & miserè perditus,
Quoi tanta mala, mœstitudóque obtigit. LY. animo bono es.
EV. Quo obsecro pacto esse possum? LY. quia istuc facinus, quod tuum
Sollicitat animum, id ego feci & fateor. EV. quid ego ex te audio? C
LY. Id, quod verum est. EV. quid ego de te merui adolescens mali,
Quamobrem ita faceres, méque, meósque perditum ires liberos?
LY. Deus mihi impulsor fuit. is me ad illam illexit. EV. quo modo?
LY. Fateor me peccauisse, & me hanc culpam commeritum scio.
Id adeò te oratum aduenio, vt animo æquo ignoscas mihi.
EV. Cur id ausu's facere vt id, quod non tuum esset, tangeres?
LY. Quid vis fieri? factum est illud, fieri infectum non potest.
Deos credo voluisse. nam ni vellent, non fieret scio.
EV. At ego deos credo voluisse, vt apud te me in neruo enecem. D
LY. Ne istuc dixis. EV. quid tibi ergo meam me inuito tactio est?
LY. Quia vini vitio atque amoris feci. EV. homo audacissime,
Cum istácne te oratione huc ad me adire ausum, impudens?
Nam si istuc ius est, vt sic tu istuc excusare possies,
Luce claro deripiamus aurum matronis palàm,
Pòst id si prehensi simus, excusemus ebrios
Nos fecisse, amoris caussa. nimis vile'st vinum atque amor,
Si ebrio atque amanti impunè facere quod lubeat, licet.
LY. Quin tibi vltrò supplicatum aduenio, ob stultitiam meam.
EV. Non mihi homines placent, qui, quando malefecerunt, purgitāt.
Tu illam scibas non tuam esse, non attactam oportuit.

A LY. Ergo quia ſum tangere auſus, haud cauſificor, quin eam
Ego habeam potiſſimum. EV. tun' habeas me inuito meam?
LY. Haud, te inuito, poſtulo, ſed meam eſſe oportere arbitror.
Quin tu eam inuenies, inquam, meam illam eſſe oportere Euclio.
EV. Niſi refers. LY. quid tibi ego referam? EV. quod ſurripuiſti meum.
Iam quidem ad prætorem hercle te rapiam, & tibi ſcribam dicam.
LY. Surripui ego tuum: vnde? aut quid id eſt? EV. ita te amabit Iuppiter
Vt tu neſcis. LY. niſi quidem tu mihi quid quæras, dixeris.
EV. Aulam auri, inquam, te repoſco, quam tu confeſſus mihi,
B Te abſtuliſſe. LY. neque edepol ego dixi, neque feci. EV. negas?
LY. Pernego, immò neque ego aurum, neque iſta aula quæ ſiet,
Scio, nec noui. EV. illam ex Siluani luco quam abſtuleras: cedo,
I refer, dimidiam tecum potius partem diuidam.
Tametſi fur mihi es, moleſtus non ero. i verò, refer.
LY. Sanus tu non es, qui furem me voces. ego te Euclio
De alia re reſciuiſſe cenſui, quod ad me attinet.
Magna eſt res, quam ego tecum otioſè, ſi otium eſt, cupio loqui.
EV. Dic bona fide, tu id aurum non ſurripuiſti? LY. bona.
EV. Neque ſcis quis abſtulerit? LY. iſtuc quoque bona. EV. at-
C que id ſi ſcies,
Qui abſtulerit, mihi indicabis? LY. faciam. EV. neque partem tibi
Ab eo quiqui eſt, inde poſces, neque furem excipies? LY. ita.
EV. Quid ſi fallis? LY. tum me faciat quod volt, magnus Iuppiter,
EV. Sat habeo, age nunc, loquere quid vis. LY. ſi me nouiſti minus,
Genere qui ſim gnatus, hic mihi eſt Megadorus auunculus.
Meus fuit pater Antimachus: ego vocor Lyconides:
Mater eſt Eunomia. EV. noui genus. nunc quid vis? id volo
Noſcere. LY. filiam ex te tu habes. EV. immò eccillam domi.
D LY. Eam tu deſpondiſti, opinor, meo auunculo. EV. omnem rem tenes.
LY. Is me nunc renuntiare repudium iuſſit tibi.
EV. Repudium rebus paratis, atque exornatis nuptiis?
Vt illum di immortales omnes deæque, quantum eſt, perduint,
Quem propter hodie auri tantum perdidi infelix miſer.
LY. Bono animo es, & benedice. nunc, quæ res tibi & gnatæ tuæ
Bene feliciterque vortat, ita di faxint, inquito.
EV. Ita di faciant. LY. & mihi ita di faciant. audi nunc iam.
Qui homo culpam admiſit in ſe, nullus eſt tam parui pretij,
Quin pudeat, quin purget ſeſe: nunc te obteſtor Euclio,
Si quid ego erga te imprudens peccaui, aut gnatam tuam,

Vt mihi ignoſcas, cámque vxorem mihi des, vt leges iubent. A
Ego me iniuriam feciſſe filiæ fateor tuæ,
Cereris vigiliis per vinum, atque impulſu adoleſcentiæ.
EV. Hei mihi, quod facinus ego ex te audio? LY. cur eiulas?
Quem hodie ego auum feci iam vt eſſes filiæ nuptiis.
Nam tua gnata peperit, decumo menſe pòſt, numerum cape.
Ea re repudium remiſit auunculus cauſſa mea.
I intrò, exquire ſítne ita, vt ego prædico. EV. perij oppidò,
Ita mihi ad malum malæ res plurimæ ſe agglutinant.
Ibo intrò, vt quid huius veri ſit, ſciam. LY. iam te ſequor.
Hæc propemodum iam eſſe in vado ſalutis res videtur.
Nunc ſeruum eſſe vbi dicam meum Strobilum, non reperio,
Niſi etiam hic opperiar tamen pauliſper, poſtea intrò
Hunc ſubſequar. nunc interim ſpatium ei dabo exquirendi
Meum factum, ex gnatæ pediſequa; nutrice, anu. ea rem nouit.

QVOI TANTA MALA, MOESTITVDÓQVE OBTIGIT.] Sic habent & noſtri libri veteres. nam vulgati habent tanta mala mœſtitudo obtigit ſine copulatione, planè mendoſè. Adiuuat hanc lectionem & Nonius, apud quem ita impreſſum & ſcriptum eſt in voce *mœſtitudo*, quod pro mœſtitia poſitum docet, & hunc locum profert. ANIMO BONO ES] *es* imperatiui modi eſt, præſentis temporis, à verbo ſum. QVIA ISTVC FACINVS, &c.] ab hoc loco error vtrique obiicitur, dum Euclio putat Lyconidem ſibi ollam auri ſubripuiſſe, ídque eum fateri: Lyconides autem per facinus, quod ſe feciſſe fatetur, oblatum à ſe filiæ Euclionis ſtuprum intelligit. Errant igitur Euclio & Lyconides. Nam Lyconides facinus, quod ſe fatetur feciſſe, vult intelligi, Euclionis filiam à ſe compreſſam: Euclio verò ſic accipit, quaſi fateatur ille, ollam auri à ſe eſſe ablatam. SOLLICITAT] de ſede mouet, & de ſtatu deiicit. Feſtus: *ſollicitare*, inquit, *eſt ſolo citare, & ex ſuo loco mouere.* DEVS MIHI IMPVLSOR F.] ſignificat ſe à Cupidine impulſum eſſe ad eius filiæ amorem, & ad illam corrumpendam. ET ME HANC CVLPAM COMMERITVM SC.] id eſt, & me hanc culpam commeruiſſe, ſeu commiſiſſe ſcio. ID ADEÒ, &c.] id eſt, propter id adeò, ſeu propter eam adeò cauſam. ANIMO ÆQVO] animo propitio, leni & tranquillo. AVSV'S] auſus es. FIERI INFECTVM NON POTEST,] Ariſt. lib. 6. de Moribus, ad Nicom. τὸ δὲ γεγονὸς οὐκ ἐνδέχεται μὴ γενέσθαι. Διὸ ὀρθῶς Ἀγάθων, Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν ὅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα. id eſt, vt nos quidem olim vertimus. Quod factum eſt autem, id vt ſit infectum, contingere non poteſt, Itaque rectè Agatho. Hoc namque duntaxat negatum eſt Deo. Quæ facta ſunt, infecta poſſe reddere. VT APVD TE ME IN NERVO ENECEM] id eſt, vt apud te mihi laqueo, ſeu potius ferreo vinculo, interſtringam gulam. Feſtus, *neruum*, inquit, *appellamus ferreũ vinculum, quo pedes impediuntur: quamquam Plautus eo etiam vinciri ceruices ait.* NE ISTVD DIXIS] ne iſtud dixeris. QVID TIBI ERGO MEAM, ME INVITO TACTIO EST?] quod ius tibi eſt meæ tangendæ, me inuito? vel ſic, Quamobrem meam tangis me inuito? vel ſic, quo iure meam, me inuito tangis, ſeu tetigiſti? Iam tangere, ambiguum eſt. nam & tangere rem alienam inanimam, pro tollere, ſeu auferre, vnde tagaces, fures, & tangere mulierem, pro rem cum muliere habere dicunt Latini. Horat. Sat. 2. lib. 1. *matronam nullam ego tango.* Catull. ad Aurel. *Tangam te prius irrumatione.* *meam*, ſubintell. ollam, vt quidem ſentit, & accipit Euclio. ſed Lyconides filiam ipſius Euclionis ſignificari putat. Animaduertat autem lector, nomina verbalia, regere caſum ſui verbi. QVIA VINI VITIO, ET AM. F.] quia, inquit, vini culpa, & amoris feci. Lyconides in vinum, & amorem culpam confert. ſic ille apud Terent. in Adelph. *Nam hoc quidem ferundum aliquo modo eſt. Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia. Humanum eſt.* Sic Demoſthenes in oratione, κατὰ Μειδίου, purgans quendam, qui theſmothetam percuſſerat, dicit, eum treis habuiſſe defenſiones probabileis, quibus crimen ſibi illatum diluere poſſet, μέθην, ἔρωτα, ἄγνοιαν: id eſt, ebrietatem, amorem, ignorationẽ. Sic Philemon Ἅπας πονηρὸς οἶνος ὁ πολὺς ἐστ' ἀεί. Ἐμέθυον. ἱκανὴ πρόφασις εἰς θ' ἁμαρτάνειν. id eſt, Vinum omne multum, ſemper eſt malum. Sat magna peccandi ebrio cauſa in manu eſt. ſed melius philoſophus ille, qui in reum hoc vno ſe defendẽtem, quòd vini vitio peccaſſet, duplicem pœnam conſtituebat. cuius rationem hanc affert Ariſtot. lib. 3. de Morib. ad Nic. principiũ enim actionis, inquit, eſt in ipſo. erat enim in eius poteſtate ſitũ cauere, C D

A nebrius fieret. verba Aristotel. sunt hæc, τοῖς μεθύουσι διπλᾶ τὰ ἐπιτίμια· ἡ γὰρ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ· κύριος γὰρ τοῦ μὴ μεθυσθῆναι. CVM ISTAC NE OR. H. AD ME AD. AVS?] subintellige, par est, æquum est, aut aliquid tale. oratio enim est præcisa. LVCE CLARO D.] argumentum ab absurdo, & improbabili consequenti. Sic autem legendum, non vt vulgò, *luce clara* & verò hanc lectionem tutatur Nonius in voce *lux*, hunc locum proferens. Sic M. Tull. lib. 3. de Off. *luce claro in foro saltet*. NIMIS VILE'ST VINVM, ATQ. AMOR, &c.] id est, non potest satis magno emi vinum, atque amor, siquidem vinum ebrio, amor amanti dant omnium facinorum malorum licentiam, atque impunitatem. sed non est ita, vt suprà diximus. quin qui vini impulsu, & ebrietate peccat, pœnam duplicem sufferre debet, quia bis peccauit: semel, quod ebrius factus est, iterum, quòd ab ebrietate ad facinus impulsus est. PVRGITANT.] crebro purgant. subintell. se ILLAM] ollam auri. hanc enim sentit Euclio. sed Lyconides putat eum de sua filia compressa queri. SCIBAS.] sciebas. HAVD CAVSIFICOR] non dico causam. non recuso. οὐ προφασίζομαι. QVIN EAM EGO HAB. POTISS.] quin filiam tuam vxorem ducam ante alios omneis procos. MEAM?] ollam auri. POSTVLO,] ἀξιῶ. QVIN TV EAM INVENIES, INQVAM, &c.] Quin tu inuenies, inquam, filiam tuam, meam vxorem esse oportere. Errat vterque, vt sæpius iam dixi, è verbis alterius: at-

B que ex hoc errore, spectatores incredibili voluptate fuisse perfusos, probabile est. NISI REFERS] ἀποσιώπησις. quæ conuenit minanti. *Nisi refers ollam*, inquit Euclio, ego te in ius rapiam, vel ego de te pœnas meritas sumam, vel aliquid tale subintelligendum est. Quamquam videtur Euclio fuisse orationem inceptam absoluturus, & illud, quod sequitur, *ad prætorem te rapiam*, additurus, nisi eum loquentem interpellasset Lyconides, his verbis, *quid tibi ego referam?* IAM QVIDEM AD PRÆTOREM HERCLE TE RAP.] dixit, vt iratus, & perturbatus. nam ad prætorem ducere, & in ius vocare licebat: rapere non licebat, nisi ei, qui antestatus esset. Horat. Sat. 9. lib. 1. *rapit in ius: clamor vtrinque*. ET TIBI SCRIBAM DICAM.] Græcorum more dictũ, καὶ σοὶ γράψω δίκην. id est, & tibi litem intendam. Terent. Phorm. *Ego te cognatũ dicam, & tibi scribã dicã*. ibid. *Sexcentas proinde potius scribito iam mihi dicas*. ITA TE AMABIT IVP. VT TEN.] erat hæc iurisiurandi formula, *Ita me amabit Iupiter, vt*, &c. *Ita me dij amabunt, vt*, &c. Hanc igitur Euclio iurisiurãdi formulã Lyconidi præscribit, vt per eam iuret, se nescire, quid Euclioni surreptũ sit. NISI QVIDEM TV M. Q. Q. DIXERIS.] subintell. *nescio*. vel *ita me Iupiter amabit, vt ego nescio*. CONFESSV'S M.] confessus es mihi, &c. CEDÒ] da. DIMID. T. P. F D.] dimidiam potius partem totius auri in duas parteis æqualeis diuisi, tibi dabo. CENSVI] putaui. QVI QVI EST.] quisquis est. INDIPISCES?] sumes? vsurpabis? auferes?

C Sic autem legendum esse, & aliquot è nostris libris veteribus, quibus cum congruunt omnes vulgati, peruincunt, & Nonius confirmat, hunc locum proferens. quamquam idem Nonius hunc eundem locum proferens in verbo *excipere* legisse videtur, *inde pesces*, vt alij legunt, vtitur autem & alibi hoc verbo Plautus tum in eadem voce, tum in passiua. in eadẽ, vt suprà, in Asin. *Nunquam edepol quadrigis albis indipiscet postea*. in pass. Epid. *nempe quem in adolescentia Memorant apud reges armis arte duellica, Diuitias magnas indeptum*: Si quis tamen alteram lectionem, quæ etiam in nonnullis libris manuscript. reperitur *inde pesces*, magis probabit: non magnopere pugnabo, præsertim cùm se in suo libro ita scriptum reperisse testetur vir doctiss. Camerarius. Dicam interea, & iam antea dixi, quod sentio: hanc, quam secuti sumus, mihi videri verã, & germanam Plautinam. NEQ. FVREM EXCIPIES?] id est, neque furem recipies ad te, & celabis? sic ferè Nonius in verbo excipere. Exstat autẽ titulus in Pandect. iuris ciuilis de receptorib. lib. 47. vbi Martianus, *Pessimum*, inquit, *genus est receptorum, sine quibus latère diu nemo potest*: &c. quanquam videntur iurisconsulti de iis receptoribus verba facere, qui latrones recipiunt, non de iis, qui fures. QVID SI FALLIS? LYC. TVM ME, &c.] sic suprà in Amph. *Quid si falles?* MERC.

D *tum Mercurius Sosiæ iratus fiet*. ad quem locum plura. Hoc autem, *tum me faciat*, &c. dictum est εὐφήμως, pro tum magnus me perdat Iupiter. quæ est diræ precationis formula. SI ME NOVISTI MINVS, GENERE QVI SIM GN.] Si minus nosti quo ego sim genere natus, &c. TENES] scis, cognitum habes. RENVNTIARE REPVDIVM.] remisit tibi per me repudium, vt infrà non longè idem loquitur, vel remisit per me nuntium, vt loquitur M. Tull. quanquam hoc potius vsurpatur in diuortio. nam vt docet Paulus titul. de Verborũ, & Rerum significatio. *inter diuortium, & repudium hoc interest, quod repudiari etiam futurum matrimonium potest: non rectè autem sponsa diuertisse dicitur, quod diuortium ex eo dictum est, quòd in diuersas parteis eunt, qui discedunt*. Modestinus quoque lib. 8. differentiarum, eodem titulo posteaquàm docuit, quid intersit inter stuprum & adulterium: *diuortium*, inquit, *inter virum & vxorem fieri dicitur: repudium verò sponsæ remitti videtur: quod & in vxoris personam non absurdè cadit*. al. *quod in vxoris personam non cadit*. REPVDIVM, REB. PAR. &c.] stomachosè, & vultuosè pronuntiandum. Est autem ἔλλειψις. subintelligitur enim hoc totum, *mihi iussit remitti?* VT ILLVM DII IMM.] malè precantis oratio. QVANTVM'ST] deorũ, ac dearum. PERDVINT] perdiderint. QVEM PROPTER] propter quem ἀναστροφή, propter quem, autem, id est, cuius causa, aut culpa. ET BENEDICE] & bona verba loquere. εὐφήμει. Sic in Casina. *Quid si sors aliter quàm voles, euenerit?* STA. *Benedice*, QVÆ RES TIBI GNATÆ TVÆ, &c.] Fausta precatio, qua

vtebantur initio rei cuiuslibet gerendæ, negotiíque contrahendi. BENE FELICITÈR VORTAT:] bene, felicitérque eueniat. ITA DII FAXINT, INQVITO.] præit Euclioni Lyconides voce. *inquito* autem imperatiui modi, futuri temporis, rarum & notandum. Sic Terentius vsurpauit *inque* præsentis, in Heaut. scena 7. actus 4. *Vbi Clitipho nunc est? S. eccum me, inque.* QVIN PVDEAT?] quin eum pudeat. VT LEGES IVBENT.] iubent enim leges, eum, qui virginem vitiarit, eam virginem aut dotare, aut vxorem ducere. CERERIS VIGILIIS.] θεσμοφορίοις. die festo Cereris, qui noctu agitabatur, de quo suprà in argumento. CVR EIVLAS?] cur muliebriter ploras? QVEM HODIE EGO AVVM FECI VT ESSES, &c.] genus loquendi permixtum, & duplex: cuiusmodi alia multa antea notauimus. Duo enim illa hoc continentur vnum. *Quem hodie ego auum feci esse in filiæ nuptiis*: alterum. Qui vt esses hodie auus in filiæ nuptiis, ego effeci. DECVMO MENSE POST.] decimo mense post Cereris vigilias: quo die, seu qua nocte filiam tuam compressi. Quo modo autem decimus mensis hic accipiendus sit, dictum est suprà. NVMERVM CAPE.] id est, numerum accipe. Sic Nonius, hunc versum proferens. eadem ratione dictum est ab eodem, capere rationem, in Pseud. ibi, *vt ego oculis rationem capio.* EA RE] ob eam rem. I INTRÒ, EXQVIRE, SÍTNE ITA, &c.] Profert hunc versum Priscia. lib. 1. his verbis, æ, inquit, transit in, i. productam, vt quæro, inquiro: exquiro. quanquam exquæro Plautus dixit in Aulularia. I, intrò: exquære, sítne ita, vt ego prædico. SE AGGLVTINANT.] se adiungunt, & illi malo adiunctæ, sic adhærent, vt magnam malorum mollem faciant. tralatio est. IN VADO SALVTIS.] id est, in salute explorata, & certa. Sic Terent. in Andr. *Omnis res est iam in vado.* vbi notat Donatus, in vado, id est in securitate: nam vt in profundo periculum est, ita in vado securitas. EX GNATÆ PEDISEQVA, NVTR.] ex Staphila.

STROBILVS, LYCONIDES.

DI immortales, quibus & quantis me donatis gaudiis?
Quadrilibrem aulã auro onustã habeo. quis me est diuitior?
Quis me Athenis nũc magis quisquã est homo, cui di sint propitij?
LY. Certò enim ego vocem hic loquentis modò me audire visus sum.
STR. Herúmne ego aspicio meum? LY. video ego hunc Strobilum seruum meum.
STR. Ipsus est. LY. haud alius est. STR. congrediar. LY. contollam gradum.
Credo ego, illũ, vt iussi, eampse anũ adisse, huius nutricẽ virginis.
STR. Quin ego illi me inuenisse dico hanc prædam, atque eloquor?
Igitur orabo vt manu me mittat. ibo atque eloquar.
Repperi. LY. quid reperisti? STR. non quod pueri clamitant
In faba se reperisse. LY. iámne autem vt soles me ludis?
STR. Here mane, eloquar, iam ausculta. LY. age ergo loquere. STR. repperi hodie
Here, diuitias nimias. LY. vbínam? STR. quadrilibrem, inquam, aulam auri plenam.
LY. Quod ego facinus audio ex te? STR. Euclioni huic seni surripui.
LY. Vbi id est aurũ? ST. in arca apud me, nũc volo me emitti manu.
LY. Egóne te emittã manu scelerũ cumulatissime? STR. abi here, scio
Quam rem geras, lepidè hercle animum tuum tentaui, iam
Vt eriperes, apparabas. quid faceres, si reperissem?
LY. Non potes probasse nugas. i, redde aurũ. ST. reddã ego aurum?
LY. Redde, inquam, vt huic reddatur. STR. ah vnde? LY. quod modò fassus es esse
In arca. ST. Soleo hercle ego garrire nugas, ita loquor. LY. at scin'
Quomodo? STR. vel hercle enica, nunquam hinc feres à me.

QVA-

A QVADRILIBREM AVL.] quatuor librarum. AVRO ONVSTAM.] auri plenam. DIVITIOR?] ditior? QVIS ME ATH. NVNC M. Q. EST. Q.] Quis est quisquam homo Ath. pleonasmus. ME AVDIRE VISVS SVM.] *visus sum me audire*, pro visus sum audire, antiquè dictum. HERÚMNE EGO AD SP.] id est, nónne ego herum meum adspicio. nam talem interrogationem, *Herúmne ego*, &c. constat vim habere affirmationis. VIDEO EGO HINC STR.] idem dicit seruus de hero suo, quod herus de seruo antè dixerat. Nonnulli libri habent, *Videon' ego hunc Str.* sed carminis lex & modus hanc scripturam respuunt. HAVD ALIVS EST.] hoc est, ipsus est, seu ipse est. CONTOLLAM GRADVM:] id est, congrediar. conferam gradum. Profert Nonius in verbo *contollere* quod interpretatur, contrà tollere: à quo dissentio. nam contollere, idem valet, quod conferre: vt protollere, idem quod *proferre*. EAMPSE] eam ipsam. sic Festus. MANV ME MITTAT] me liberat: me libertate donet. Festus, *Manumitti seruus dicebatur*, inquit, *cùm dominus eius aut caput eius serui, aut aliud membrum tenens, dicebat: hunc hominem, liberum esse volo: & emittebat eum manu.* QVOD PVERI CLAM. IN F. SB R.] puta Curculionem aliquem, potius vermiculum, quem midam vocant, reperi, inquit, non aliquid puerile, leue, vile, nugatorium, contemtum: sed quiddam carum, & magni ponderis, magníque pretij. IÁMNE AVTEM, VT SOLES, ME
B LVDIS?] nonnulli ex libris nostris veteribus habēt *deludis*. ego, si versus est superioribus par, & similis, putarim legendum, *me lamberas*. SCELERVM CVMVLATISSIME?] sceleribus coopertissime? sceleratissime? IAM VT ERIPERES, APPARABAS.] iam te ad eripiendū comparabas, iam eripere parabas. NON POTES PROBASSE NVGAS.] non potes efficere, vt mihi persuadeas nugas. GARRIRE NVGAS.] effutire nugas, nugari. FERES] auferes. Fabula hæc imperfecta est, vt & nonnullæ aliæ.

C

CAPTEIVEI.

DRAMATIS PERSONÆ.

ERGASILVS parasitus	HEGIO senex.
ARISTOPHONTES	LORARIVS.
HEGIONIS puer	PHILOCRATES captiui.
PHILOPOLEMVS	TYNDARVS.
D STALAGMVS	GREX.

ARGVMENTVM.

APTVS fuit in pugna Hegionis filius,
Alium quadrimum fugiens seruos vendidit.
Pater capteiuos commercatur Alios,
Tantum studens vti natum suum recuperet.
Et interibi emit olim amissum filium.
Is suo cum domino veste vorsa ac nomine,
Vt amittatur, fecit: ipsus plectitur.
Et is reduxit, captum & fugitiuum simul,
Indicio cuius alium agnoscit filium.

HEGIONIS FILIVS.] Philoptolemus. ALIVM QVADR.] alium Hegionis filium, quatuor annos natum, Pægnium nomine: qui postea Tyndarus dictus est. alium dixit, pro alterum. FVGIENS, SERVOS] seruus Hegionis Stalagnius, dum fugit. PATER] Hegio. ALIOS] Elios, ab vrbe Elide, videlicet, Philocratem Theodoromedis filium, Elium, & vnà cum eo Pægnium, eundémque Tyndarum, filium suum, qui seruitutem seruiebat Philocrati. GNATVM SVVM] Philoptolemum. prouocabulum *suum*, hic vna syllaba pronuntiari debet. RECVPERET.] scilicet permutatione facta. rectè autem recuperet. Nam recuperari dicuntur amissa, cùm ad eum, qui amisit, salua redeunt. ET INTERIBI] Et interea. EMIT OLIM AMICISS. FIL.] Hegio emit imprudens eum filium, quem olim amiserat, nomine Pægnium, sed postea Tyndarum appellatum. IS] Tyndarus, qui seruitutem seruiebat Philocrati Elio, Theodoromedis filio. CVM DOMINO VESTE VORSA, AC NOM.] cómutata veste, & commutato nomine cum domino Philocrate, id est, sumta veste domini sui Philocratis, & eiusdem nomine sibi imposito, vt dicatur Philocrates, qui est Tyndarus, idémq; Pægnium, seu Pægnius. & contrà Tyndarus appelletur, qui est Philocrates. VT AMITTATVR, FECIT.] fecit vt dominus suus amittatur, hoc est, abire sinatur, Tyndari nomine ei imposito, cùm esset Philocrates. amittitur autem, ea gratia Pseudotyndarus, vt Philoptolemum captiuum ad Hegionem patrem reducat. IPSVS PLECTITVR.] ipsus, verus Tyndarus, qui sumserat nomen Philocratis, plectitur ab Hegione patre, hunc Tyndarum, filium suum esse nesciente. IS] Philocrates, Pseudotyndarus. CAPTVM,] Philoptolemum, Hegionis filium, bello captum. ET FVGITIVVM SIMVL.] & vnà cum eo seruum Stalagnium, qui fugiens Pægnium quadrimum, qui postea Tyndarus appellatus est, Theodoromedi Philocratis patri vendiderat. INDICIO CVIVS] cuius Philocratis indicio. ALIVM] Tyndarum, eundémque Pægnium, quem putabat esse seruum.

A

B

PROLOGVS.

Os, quos videtis stare hîc, capteiuos duos,
Illic qui astant: ij stant ambo, non sedent.
(Vos vos mihi testes éstis, me verum loqui.) C
Senex qui hîc habitat, Hegio, est huius pater.
Sed is quo pacto seruiat suo sibi patri,
Id ego hîc apud vos proloquar, si operã datis.
Seni huic fuerunt filij nati duo.
Alterum quadrimum puerum seruos surpuit,
Eúmque hinc profugiens vendidit in Alide
Patri huiusce. Iam hoc tenetis, optimum est.
Negat hercle ille vltimus. accedito.
Si non, vbi sedeas, locus est, est vbi ambules,
Quando histrionem cogis mendicarier. D
Ego me, tua caussa, ne erres, non rupturus sum.
Vos qui potestis ope vestra censerier,
Accipite reliquom: alieno vti nihil moror.
Fugitiuus ille, vt dixeram antè, huius patri,
Domo quem profugiens dominum abstulerat, vendidit.
Hic postquam hunc emit, dedit eum gnato suo
Peculiarem, quia quasi vna ætas erat.
Hic nunc domi seruit suo patri, nec scit pater.
Enimuero di nos quasi pilas homines habent.
Rationem habetis quomodo vnum amiserit.
Postquam belligerant Ætoli cum Aliis,

A Vt in bello fit, capitur alter filius.
Medicus Menarchus emit ibidem in Alide.
Cœpit captiuos commercari hic Alios,
Si quem reperire posset, cum quo mutet suum
Illum captiuum. hunc suum esse nescit, qui domi est.
Et quoniam heri inde audiuit, de summo loco,
Summóque genere captum, etiam equitem Alium,
Nihil pretio parsit, filio dum parceret,
Reconciliare vt facilius posset domum,
Emit hosce de præda ambos de quæstoribus.
Hice autem inter sese hunc confinxerunt dolum,
B Quo pacto hic seruos suum herum hinc amittat domum.
Itaque inter se commutant vestem & nomina.
Illic vocatur Philocrates, hic Tyndarus:
Huius illic, hic illius hodie fert imaginem,
Et hic hodie expediet hanc doctè fallaciam,
Et suum herum faciet libertatis compotem,
Eodémque pacto fratrem seruabit suum.
Reducémque faciet liberum in patriam ad patrem
Imprudens, itidem vt sæpe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit, quàm sciens, boni.
Sed inscientes sua sibi fallacia,
C Ita compararunt & confinxerunt dolum:
Itaque hi commenti de sua sententia,
Vt in seruitute hic ad suum maneat patrem,
Ita nunc ignorans suo sibi seruit patri.
Homunculi quanti sunt, cùm recogito,
Hæc res agetur nobis, vobis fabula.
Sed etiam est paucis quod monitos vos voluerim.
Profectò expediet fabulæ huic operam dare.
Non pertractatè facta est, neque item vt cæteræ.
Neque spurcidici insunt versus, immemorabiles.
D Hic neque periurus leno est, nec meretrix mala,
Neque miles gloriosus. Etiám ne vereamini,
Quia bellum Ætolis esse dixi cum Aliis,
Foris illic extra scenam fient prœlia.
Nam hoc pæne iniquum est comico choragio,
Conari desubitò nos agere tragœdiam.
Proin' si quis pugnam exspectat: liteis contrahat.
Valentiorem nactus aduersarium
Si erit, ego faciam vt pugnam inspectet non bonam,
Adeò vt spectare postea omneis oderit.
Abeo. valete iudices iustissimi,
Domi bellíque duellatores optumi.

HOS QVOS VIDETIS ST.] *Has quos*, dictum more Plautino, apud quem sæpe A antecedés eiusdem casus est, atque relatiuum. Debuerat autem ita loqui, si vsitato more dicere voluisset: & qui hunc locum explicare velit, ita dicat: Horum, quos videtis hîc stare, captiuos duos, seu captiuorum duorum, (quorum alter est Philocrates, alter Tyndarus) alterius, nempe huius, qué ostendo, Tyndari, Hegio senex, qui hîc habitat, pater est, neque id scit tamen, sed existimat, eum seruire seruitutem Philocrati captiuo Theodoromedis filio. IDEI QVI ADSTANT,] qui illic astant; *illi* pro illic positum, non inusitatè. II STANT AMBO, NON SED.] iteratio ad maiorem eius, quod dictum est, affirmationem. SENEX, QVI HIC HAB. HEG.] hic ordo est, vt diximus. Senex, Hegio, qui hîc habitat, horum duorum captiuorum, seu ex his duobus captiuis, qui hic adstant, huius, quem digito vobis ostendo, Tyndari, pater est. Emerat autem hos duos captiuos ex hostium Eleorum manubiis Hegio Ætolus, vt horum altero vel vtroque dato filium suum Philoptolemú ab hostibus Eleis captum recuperaret. SED IS] sed is, Tyndarus. SVO SIBI PATRI] suo vero patri: vel suo ipsius patri. genus loquendi à nobis alibi notatum: millies à Plauto, & ab aliis scriptoribus vsurpatum. SI OPERAM DATIS.] si operam mihi auribus datis. id est, si attenditis. SENI HVIC] Hegioni. FILII NATI DVO.] Pægnius & Philoptolemus. ALTERVM] Pægnium, qui postea ab emtore Tyndarus ap- B pellatus est. SERVOS] seruus Stalagnius. IN ALIDE.] in Elide. Elis Achaïæ oppidum. Sic autem Adr. restituit Aduersa. lib. 23. cap. 27. atque hæc restitutio porrigenda est ad omneis locos, in quibus legitur Aulidi, Alij Aulidis, pro quibus legendum Alidi, Elij, Alidis, hoc est, Elidis, Eléi, Elidis. PATRI HVIVSCE] patri Philocratis, Theodoromedi, Eleo, seu Elio: qui Philocrates, postea captus est ab Ætolis: quem modò emit Hegio ex manubiis hostiú Eleorum, vt diximus. TENETIS.] scitis. NEGAT HERCLE ILLE VLTIMVS.] negat se scire ille vltimus. spectatorem quendam significat, qui neque sedebat, neque attendebat: sed histriones obstrependo interturbabat, & fortasse actorem interpellabat. ita autem longè à scena aberat, vt actores exaudire non posset. ACCEDITO] alloquitur spectatorem illú odiosum, ac molestum: & iubet illum accedere propius, vt exaudire possit. SI NON, VBI SEDEAS LOC. &c.] si non est locus in cauea, vbi sedeas: alius locus est extra caueam, vbi ambules. Proinde ac si dicat. si tibi non licet sedere: at tibi licet ambulare. Sed quæret aliquis, quî fiat, vt huic non sit locus, vbi sedeat. Respondeo, quia vel seruus est, vel sedes omnes sunt occupatæ. COGIS MENDICARIER.] cogis mendicare. histrio, qui attentè non auditur, & cui obstrepitur, atque obgannitur, vocem plerumque obtundit clamando, voce obtusa autem, C & raui contracta, eiicitur, aut exsibilatur. Ita médicare cogitur. alij sic: cogis mendicarier, id est, cogis clarè proloqui, & vocem contendere, vt faciunt mendici, licet etiam sic explicare. Cogis mendicarier, id est, cogis artem desinere ludicram seu histrionicam, & tacere, & ita mendicare. Nam histrio, & quiuis alius artifex, arte sua vti prohibitus, mendicet, necesse est. Ego primam explicationem magis probo, quàm secundam: tertiam æquè, vt primam. Sic Terent. prologo Hecyræ. *Ille ad famem hunc ab studio studuit reiicere*. Nonius, Médicarier, inquit, pro médicare. Plaut. Vidularia, *Malim moriri meos, quàm mendicarier*. EGO ME TVA C. NE ERR. NON R. S.] ego me tua causa, id est, propter strepitum, & clamorem tuum, ne fortè erres, id est, ne forte hoc existimes: quod si faceres, errares: non sum rupturus, videlicet, clamorem tollendo, & vocem contendendo. Periculum est enim, ne, qui vocem nimis contendit, dirumpatur. M. Tull. lib. 7. epistol. *dirupi pæne me in iudicio Galli Caninij, familiaris tui*. Horat. epist. 9. lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua, Dum studet vrbanus, tenditque disertus haberi*. VOS, QVI POST OPE. VESTRA C.] vos, qui equites R. estis, vel alioqui lauta, & copiosa re familiari. vos, qui sat amplum censum habetis. vel sic, vos, qui tantum censum habetis, vt censeri possitis, & ciues Romani sitis. Nam qui nullum censum habebant, ciues Romani non erant, neque à censoribus D quinto quoque anno censeri poterant. ALIENO VTI NIHIL MOROR.] non curo eius opera, & fauore vti, qui à me alienus est. eum fautorem mihi habere non curo, qui maleuolo in me est animo, seu, qui me non amat: quali animo eum esse apparet, qui nos attentè non audit, qui nobis obstrepit, neque lingua fauet. FVGITIVVS ILLE, &c.] redit ad institutum sermonem, fugitiuus igitur ille, inquit, id est, seruus Stalagnius, puerum quadrimum Pægnium dominum suum, id est, domini sui filium, & ita dominum, siue herum minorem, quem domo profugiens abstulerat, vendidit huius Philocratis patri, Theodoromedi. DOMO QVEM PROF.] in hoc versu, *profugiens*, trium syllabarum sit duntaxat, in metiendo versu, necesse est. HIC] Theodoromedes. HVNC] Pægniú, qui núc Tyndarus dicitur. EMIT] à seruo fugitiuo Stalagnio. GNATO SVO] Philocrati. PECVLIAREM.] vt esset in eius peculio. Nam vt seruo, sic & filio, peculium habere iure ciuili licebat. Vlpianus lib. 29. ad edictum. lib. digesto. 15. cap. legis. *Quam Tuberonis*, &c. *Tam autem pupillum filium*, inquit, *quàm seruú, peculium habere posse, Pedius lib. 15. scribit: cùm hoc*, inquit, *totum ex domini constitutione pendeat. Ergo & si furere cœperit seruus, vel filius, retinebunt peculium*. suprà in Aulul. *gallus gallinaceus, qui erat anni pecularis*. & in Asin. *Etiam opilio, qui pascit mater alienas oues, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam*. QVIA QVASI VNA ÆT. ER.] quia veluti, seu quodammodo eadem ætas erat. id est, quia

A quia erant quodámodo æquales. HIC NVNC] Hic Tyndarus, qui olim dicebatur Pægnius, seu Pægnium. SERVIT SVO P.] seruit seruitutem suo patri Hegioni. & ita seruus est & filius eidem personæ, sed non eadem ratione seruus Hegionis est, quia ab eo emtus est: filius est, quia ab eo procreatus est. NEC SCIT PATER.] nec scit pater Hegio Tyndarum esse filium suum. ENIMVERO DI NOS, QVASI PILAS, H.] digressiuncula breuissima, qua significat, homines huc & illuc arbitrio deorum iactari, tanquam pilas. Enimuero, inquit, nos homines diis pilarum loco sumus, quibus ludant. Dij nobis ludunt, nobísque sese oblectant, & exercent, tanquam pilis. Dij nos homines iactant pilarum in morem: & modò seruos ex liberis, modò liberos ex seruis efficiunt: modò diuites, modò mendicos: modò reges, modò priuatos sumus deorum ludibria. sic Græci θεῶν παίγνια ἄνθρωποι. quod notauerat & Bosius. RATIONEM HABETIS,] id est, cognouistis, qua ratione vnum ex filiis amiserit Hegio. BELLIGERANT] bellant, bellum gerunt, πολεμίζουσι. CVM ALIIS.] cum Eliis. ALTER FILIVS.] alter Hegionis filius, Philoptolemus. EMIT] Philoptolemũ. HIC] Hegio. ALIOS] Eleos. SI QVEM] Eleum. SVVM ILLVM CAPT.] suum filium Philoptolemum, bello captum, quem emerat Menarchus Eleus. HVNC SVVM ESSE N.] B hunc Tyndarum, qui domi est, suum filium esse nescit. QVI DOMI'ST.] alter autem filius Philoptolemus, domi non est. INDE] ex Elide. NIHIL PRETIO PAR SIT, &c.] non dubitauit captiuos Elios vel impenio pretio emere, dum modò filium suum recuperare posset. dummodo suo filio consuleret, & è seruitute in libertatem pristinam restitueret ac vindicaret. RECONCILIARE, VT FACILIVS POSSET D.] vt facilius filium suum suis penatibus restituere: seu, vt facilius filium suum reparare, & recuperare, & domum reducere posset: &c. alij sic. vt facilius posset domum suam filiorum amissione disiunctam, discissam, ac dissipatam, deintegro coniungere, seu redintegrare, & ad vitæ societatem redigere. hæc non placet, prior explicatio, quæ mea est, magis placet. Sic enim eadem comœd. infrà. *Habe modò bonum animum. nam illum confido domũ in hu diebus me reconciliassere.* HOSCE] Philocratem, & Tyndarum: quem filium suum esse nescit, quémque putat seruum esse natum. DE QVÆSTORIBVS.] à quæstoribus. quæstores eos dicit, qui pecuniam publicam tractabãt: non eos, qui quæstionibus, & iudiciis publicis præerant: qui quæsitores potius appellabantur, & prætores, quàm quæstores. Illi autem iidem, quos suprà dixi, quæstores, etiam manubias hostium, prædásque vendebant. M. Tull. lib. 2. epist. ad famil. *De præda mea, præter quæstores vrb. id est, populum Ro. teruncium nec attigit, nec tacturus est quidquam.* HICE AVTEM,] Philocrates Eleus Theo-C doromedis fil. & Tyndarus, qui seruit ei seruituté: quem Hegio nescit esse filium suum. HIC SERVOS] Tyndarus. SVVM HERVM[Philocratem. ITAQ. INTER SE COMMVTANT VESTEM,] Horat. oda 35. lib. 1. *Vtcunque mutata potentes Veste domos inimica linquis.* ET NOMINA] Idem Horat. Sat. 1. lib. 1 *mutato nomine, de Fabula narratur.* ILLIC] ille, qui est Tyndarus, Pægnius, Hegionis filius, à patre ignoratus. HIC, TYND.] hic qui est Philocrates, Theodoromedis filius. HVIVS ILLIC] ille, qui est Philocrates, huius, qui est Tyndarus, fert imaginem: &c. FERT IMAGINEM.] sic loquitur in Amphitr. Et Sosia seruos, cuius ego hanc fero imaginem. ET HIC] Tyndarus, qui nomen, & vestem sumsit Philocratis. EXPEDIET] explicabit, ad exitum perducet. SVVM HERVM,] Philocratem, qui nunc vocatur Tyndarus. LIBERTATIS COMPOTEM] liberum. FRATREM] Philoptolemum, captiuum Elide. SEDVCEM FACIET] reducet: seu reducendum curabit. sic infrà ead. comœd. *vt huius réducem facias filium.* redux, qui reducitur in patriam ex alieno & longinquo solo. M. Tull. pro Milone. *Quid me reducem esse voluistis?* Terent. *Egóne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris?* ITIDEM, VT SÆPE IAM IN MVLTIS L. PL. INSCR. Q. F.] sic Terent. in Phorm, extr. versu. *equidem plus hodie boni Feci imprudens, quàm sciens* D *ante hunc diem vnquam.* SVA SIBI FALLACIA] id est, sua ipsorum fallacia. ITAQ. HI COMMENTI] subintell. sunt. DE SVA SENTENTIA] sic loquuntur boni scriptores, de consilij sententia. de amicorũ sententia, &c. hoc est, ex consilij sententia ex amicorũ sententia. VT IN SERVITVTE HIC AD S. M. P.] sententia est, ita dolum confixerunt, & ita commenti sunt, ex sua ipsorum sententia, id est, nullis aliis consultis, aut adhibitis, vt hic, videlicet Tyndarus, maneat in seruitute, ad suũ patrem, id est, apud suum patrem. ITA NVNC IGNORANS S. S. S. P.] Ita nunc Tyndarus ignorans, & insciens suo ipsius seruit patri. HOMVNC. Q. SVNT, CÙM RECOG.] exclamatio breuis, in miseriam humanam. Homunculi, inquit, quanti, id est, quàm parui pretij sunt, cùm iterum, atque iterum cogito? HÆC RES AGETVR N. V. F.] μερισμός. hæc res à nobis agetur: & hæc erit nobis res, quam agere debeamus: vobis verò erit fabula, quàm attentè audire & spectare debeatis. vel sic. Hanc rem agemus, & vobis, vt rem gestam, exponemus, atque oculis vestris ita subiiciemus, vt rem gestam vobis cernere videamini: vobis erit fabula: id est, vobis autem erit res ficta, ludicra, & comica: quæ tamen res ludicra, & fabulosa ad vos pertinere videatur, mutatis nominibus. vt Horat. Sat. 1. lib. 1. *mutato nomine, de te Fabula narratur.* EXPEDIET] vtile erit. OPERAM DARE.] aureis attentas, & vacuas præbere. NON PERTRACTATE. F. EST.] non vsitato, neque vulgato more. non quo modo aliæ fabulæ tractari, & fieri solent. nouo, & singu-

lari,& eximio,& exquisito quodam modo hæc fabula facta est. quæ pertractantur,id est,valde A & ab omnibus tractantur,non sunt noua,neque nitida,neque munda: sed obsoleta, squalida, immunda, & inquinata. NEQ. ITEM, VT CETERÆ.] ἐπεξήγησις. Nam idem dicit, quod suprà, sed planius. NEQ. SPVRCIDICI INS. V.] neque in hac fabula insunt versus spurci,aut spurciloqui: id est, obscœni. spurca opponuntur puris, vt suprà in Asin. *spurcæ noctes*, puris altera ex parte respondent.& spurca sunt, quæ stercore cœno,tabo,semine,& similibus conspersa & perfusa sunt,& spurci sermones,aut versus, quibus res Venereæ impudenter, apertè,& inuerecundè tractantur. hinc spurco, as: hinc spurcities. IMMEMORABILES.] non memorandi, memoratu indigni, infandi. NEQ. PERIVRVS LENO:] vt in Cistel. & Pseud. NEQ. MERETRIX MALA,] vt in Bachid. NEQ. MILES GLOR.] vt in Epidico,& in Milite glor.& apud Terēt.in Eunuch. NE VEREAMINI,] ne fortè vereamini, quia,&c. CVM ALIIS.] cum Eliis. COMICO CHORAGIO,] id est, comico instrumento scenico. Ita fere Festus. sententia autem huius loci, hæc est. Nam hoc pæne iniquum est, nos conari desubitò agere tragœdiam instrumento scenico, quod sit comicum. tragœdiæ enim agūtur choragio tragico:comœdiæ,comico. PROIN' SI QVIS PVG. EXS.] Proinde si quis pugnam spectare cupit,&c. LITEIS CONTRAHAT.] liteis vltro serat, & aliquem lacessat,atque irritet, vt habeat cum quo litiget, & concertet, si tantopere pugnandi B cupidus est,liteis contractas dixit & M.Tull.lib.3.de legib.non longè à princip.ibi. *contractas liteis iudicanto*. VALENTIOREM NACTVS ADVERS. SI ERIT, E. F. VT P. INSP. N. B.] si nactus erit aduersarium robustiorem,ac validiorem,pugnam spectabit non bonam,quia victus discedet, scilicet. Totius huius loci hæc sententia est. Proinde si quis pugnæ spectandæ cupidus est: aliquem sibi aduersarium paret, hoc est,aliquem iniuria lacessat. Si is, quem lacessierit, & cum quo litem contraxerit, viribus valentior, & robustior fuerit, spectator erit pugnæ sibi tristis ac molestæ. id est, malè ab aduersario mulcatus, ex ea pugna discedet. EGO FACIAM, VT PVGNAM INSP. N. B.] id est, pugnam inspectabit infelicem:vel confirmo fore, vt pugnam inspectet nō bonam. indicauimus alibi hoc genus loquendi suprà, nisi fallor, in Asinaria. *Faxo, vt scias, quid pericli sit dotatæ vxori conuicium dicere*. INSPECTET.] sic habent omnes libri & vulg.& manuscr.neque hæc scriptura quidquam videtur habere vitij: sed Simeo Bosius existimabat,scriptum esse Plauto, *ego faciam, vt pugnam cernat non bonam*: & fortasse ita esse restituendum, vt intelligamus *cernere pugnam* dictum esse à Plauto, ambiguè,& ex ambiguo dicto iocum quæsisse: quod antiqui dicere soliti sunt, *cernere pugnam*, pro committere pugnam, vt cernere bellum: & cernere pugnam, præterea significare possit, C spectare pugnam.qua de coniectura hominis eruditiss.& ingenios. iudicet lector item eruditus, atque acutus. Ego nihil immutare ausus sum, libris omnibus repugnantibus. ADEÒ VT SPECTARE POSTEA OMN. OD.] omneis, subintell. pugnas.tale est illud Ciceronis in Roscios Sext.Roscij aduersarios. *sed, si ego hos bene noui litteram illam,cui vos vsque eò inimici estis, vt etiam alias omneis oderitis,ita vehementer ad caput affigent,vt*,&c. DOMI, BELLIQ.] legendum fortassis est, *domi duellique*. DVELLATORES] bellatores.

ERGASILVS, PARASITVS.

IVVENTVS nomen indidit scorto mihi,
Eò quia inuocatus soleo esse in cōuiuio. D
Scio.absurdè dictū hoc derisores dicere,
At ego aio rectè. Nam in conuiuo sibi
Amator talos cùm iacit,scortū inuocat.
Estne inuocatū, ánnō est? est planissumè.
Verū hercle: verùm nos parasiti planius,
Quos nunquam quisquam neque vocat,
neque inuocat,
Quasi mures semper edimus alienum
cibum.
Vbi res prolatæ sunt, cùm rus homines eunt,
Simul prolatæ res sunt nostris dentibus.

QVASI

A Quaſi cum caletur,cochleæ in occulto latent,
Suo ſibi ſucco viuunt,ros ſi non cadit:
Item paraſiti rebus prolatis latent
In occulto miſeri,victitant ſucco ſuo:
Dum ruri rurant homines,quos ligurriant.
Prolatis rebus paraſiti,venatici
Sumus quando res redierunt,moloſſici
Odioſicíque,& multum incommodiſtici.
Et hîc quidem hercle,niſi qui colaphos perpeti
Potis paraſitus,frangíque aulas in caput,
Vel extra portam ire trigeminam ad ſaccum licet.
B Quod mihi ne eueniat,nonnullum periculum eſt
Nunc poſtquàm meus rex eſt potitus hoſtium,
Ita nunc belligerant Ætoli cum Aliis.
Nam Ætolia hæc eſt,illic captu'ſt in Alide
Philopolemus huius Hegionis filius
Senis,qui hîc habitat,quæ ædes lamentariæ
Mihi ſunt.quas quotieſcunque conſpicio,fleo.
Nunc hic occœpit quæſtum hunc filij gratiæ
Inhoneſtum,maxime alienum ingenio ſuo.
Homines captiuos commercatur,ſi queat
Aliquem inuenire,ſuum quicum mutet filium.
C Nunc ad eum pergam,ſed aperitur oſtium,
Vnde ſaturitate ſæpe ego exij ebrius.

NOMEN INDIDIT SC.] nomen impoſuit.ſic autem ſępe loquitur Plaut.vt infrà ead.com. *ſexcentoplago nomen indetur tibi.* in Menech. *Illius nomen indit illi, qui domi'ſt.* INVOCATVS] ambiguè dictũ,*inuocatus*.Nam *inuocatus* ſignificat & eum,qui vocatus ſeu inuocatus eſt,& eum,qui non vocatus eſt. Hic igitur paraſitus, quia non vocatus ſolet in conuiuio præſto eſſe,non vocatus auté, & inuocatus, idem interdum valent:amator autem,cùm talos iacit,ſcortum,ſeu puellam,quam amat, inuocat: facetè & vrbanè à iuuenibus hic paraſitus, ſcortum nominatus eſt:cùm is, qui in conuiuio intereſt, inuocatus,id eſt,non vocatus : longè alia ratione dicatur inuocatus,quàm ſcortum, quod amator talos iaciens,inuocat.ſcortum enim inuocat,id eſt,vocat amator talos iaciens,atque hac ratione ſcortum dici poteſt inuocatum.paraſitum verò nemo ferè ad conuiuiũ vocat,ſed ille inuocatus, hoc eſt,non vocatus, vltrò, & *αὐτόματος, καὶ αὐτόκλητος* venit. & hac ratione dici poteſt inuo-
D catus. Sciendum eſt autem, paraſitos propter aliam rationem ſcorta dici ſolitos. Plaut. Trucul. *Vel amare poſſum,vel iam ſcortum ducere.* AST. *Lepidè mecaſtor,nuntias,ſed dic mihi: ain' paraſitum te poteſſe ducere?* STR. *Intellexſti lepidè,quid ego dicerem.* NAM IN CONVIVIO SIBI. AM. TALOS C. IAC. &c.] ſuprà in Aſin. *Iace pater talos,vt porrò nos iaciamus.* DE. *maxumè. Te Phileniũ mihi,atq. vxori mortem. hoc Venerium eſt.* Idem in Curcul. *Ille annulum ſuum oppoſuit : inuocat Planeſium.* EST PLANISSIMÈ] eſt,inquit,planiſſimè inuocatũ ſcortũ,ſiquidẽ ab amatore talos iaciẽte inuocatur.at ego inuocatus conuiuio interſum. Iure ergo,& meritò ſcortũ nominor. ſyllogiſmus eſt fallax,&,vt Græci appellant παραλογισμός. QVASI MVRES SEMPER ED.]ſic in Perſa, *Pater,auos,proauos,abauos, atauos, tritauos, Quaſi mures, ſemper edère alienũ cibum.* Terent.in Eun. *Viden' os ſuum,& cibus quid faciat alienus?* loquẽs de paraſito. Itaq.facetè,vt multa alia. Diogenes Cynicus, qui cùm videret mures ad menſam ſuam ſubrepenteis,En tibi,inquit etiam Diogenes paraſitos alit. Græcè ſic, Πρὸς τοὺς ἐπιστάντας ἐπὶ τὴν τράπεζαν μῦς, Ἰδοὺ, φησι, καὶ Διογένης παρασίτους τρέφει. VBI RES P. S. &c.] vbi res forenſes,& iudiciales productæ,& in aliud tempus reiectæ ſunt. Vbi iuſtitiũ indictũ eſt,vbi rerũ forenſium,quædã indutiæ factæ ſunt. Vbi rerũ forenſiũ & iudicialiũ intermiſſio,& in aliud tẽpus prolatio facta eſt,vel propter bella, vel propter ludos,vel ꝓpter ferias,& vt liceat agricolis in opere ruſtico verſari,& rebus ruſticis operã dare. M.Tull.pro Murena. *Sapiens exiſtimari nemo poteſt in ea prudentia, quæ neque extra Romam vſquam, neque*

Romæ, rebus prolatis quidquam valet. Idem libr. 7. epist. ad Attic. *Nam istum quidem, cuius φαλασιότητα timet, omnia taterrimè facturū puto: nec eum rerū prolatio, nec senatus, magistratuumq́; discessus, nec ærarij clausum tardabit.* Idē lib. 14. epist. 5. *meā stultā verecundiā, qui legari noluerim ante res prolatas, ne deserere viderer hunc rerū tumorē,* &c. Idē lib. 3. epist. ad Q. Fratr. epist. vlt. *Scaurū autē iampridē Pōpeius abiecit: res prolatæ: ad interregnū comitia adducta.* CÙM RVS H. E.] ἐπεξήγησις. SIMVL P. R. N. D.] eodē tēpore, inquit, quo res forēses, & iudiciales intermittūtur, cessant, & proferūtur, nostris quoque dentibus cessatio, & otium indicitur. QVASI CÙM C. &c.] simile, quo parasitos cū cochleis comparat. Quemadmodū, inquit, cùm tempus anni feruidū & æstuosum est, seu cùm agri solis ardore torrētur, homines autē calore, & æstu laborant, tum cochleæ in occulto delitescunt, suóque ipsarū succo viuūt, nisi forte aliquid roris è cælo décidit, ita &c. cochleis nimiū solis ardorē inimicū esse, & cōtra rorē, & modicū imbrem, gratū atq. amicū docet Varro lib. 3. de re rust. cap. 14. cuius hæc tantùm verba adscribam. *Locus is melior, quem & non coquit sol, & tangit ros.* sic autem dictū *caletur*, vt statur, curritur, titubatur, laboratur, sudatur, &c. impersonaliter scilicet, pro, stāt homines, currūt, titubāt, laborāt, sudāt, &c. COCHLEÆ.] Cic. li. 2. de Diu. *vt si quis medicus ægroto imperet, vt sumat terrigenā, herbigradā, domiportā sanguine cassam, potius, quàm hominū more, cochleam.* Est autē alia cochlea, à testudine. nā testudo est quadrupes, cùm cochlea pedib. careat: & testudo lōgè maior cochlea est. deniq. cochleā alio nomine limacem nonnulli scriptores Latini non mali appellāt, à limo, vt testatur Fest. SVO SIBI SVCCO] suo ipsarū succo. ITEM PARASITI, &c.] sic parasiti, &c. ἀνταπόδοσις. DVM RVRI R.] dū rusticātur homines ij, quos parasiti molliter, & delicatè comedant, seu comedint. Profert autem hūc versum Non. in verbo *rurant.* LIGVRRIANT] Nonius ligurrire interpretatur degustare, & ꝓfert Horat. versum ex Sat. 3. li. 1. *Semesos pisceis tepidúmq. ligurrierit ius.* &c. ad quē locū nos de hoc verbo plura. VENATICI] veluti canes venatici, hoc est, tenues, graciles, macri, & ad cibū quærendū expediti. QVANDO RES R.] id est, quādo res, quæ prolatæ erant de integro agi cœptæ sunt. Nōnulli hic legi volūt *quando ad res redierūt* ex verb. Cic. in orat. pro Sext. sub. extr. vbi sic vulgò legitur, *Decreuit eodē tēpore senatus, vt ii, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ: atq. vt ijdē ad res redeuntes, vt venirent, rogarentur.* Sed fallūtur. Nā locus ille Cicer. est mēdosus, & sic emendandus: *atque vt iidem, ad illam diem, res cùm redissent, vt venirēt, rogarētur.* Sic in orat. post red. in Sen. *quid quod, vt ad illam diem, res cùm redissent, rogarentur, vt pari studio conuenirent?* MOLOSSICI] sumus canes Molossi, pingues, obœsi, proceri, mordaces. Molossi canes dicti sunt à loco, vbi nascūtur, & vnde proficiscuntur. Sunt autē Molossi in Epiro. Iam *Molossici* dictum à Plauto quæsito risu ab homœoteleuto, vt quia dixerat venatici, sequeretur similiter desinens *Molossici*, & pari ratione, *odiosici* & *incommodestici.* quæ nō sunt Latina nomina, sed à Plaut. vt dixi, sub persona parasiti, risus mouēdi causa, ita ꝓducta. Nōnulli legunt, *Odiosidicique*: Lucr. *Irritata canū quom prima magna Molossūm Mollia ricta fremunt duros nudantia dētes,* &c. Virg. li. 3. Georg. *Veloceis Spartæ catulos acrémque Molossum Pasce serò pingui.* ODIOSICQ.] id est, odiosiq;. ET MVLTVM INCOMM.] & multū incōmodi. NISI QVI COLAPHOS] colaphi dicti à verb. Græco κολάπτειν, quod est cudere, sculpere, tundere, vel, vt mauult Eustath. ἀπὸ τῦ κόλυ, τῦ μεγάλυ καὶ τῆς ἀφῆς, quòd sit magnus tactus. Est enim colaphus ictus manu cōtracta, & cōpressa, hoc est, pugno, in caput vel in os illisus. Terēt. in Adelp. *Homini misero plus quingētos colaphos infregit mihi.* Plaut. in Rud. *Verbū adde etiā vnū: iam in cerebro colaphos abstrudā tuo.* sentētia autē huius loci hec est, licet parasito mendicatū ire, nisi ei, qui colaphos, & ollas in caput frangi perpeti potest. sic Ter. in Eun. *At ego infelix neq. ridiculus esse, neq. plagas pati possum.* POTIS] subintell. sum. AVLAS IN C.] ollas, id est, aulas. Plaut. in Amph. vt profert Nonius sed hodie nō reperitur, *optimo iure infringatur aula cineris in caput.* VEL EXTR. PORTAM IRE TRIG. AB S. L.] id est, vel mendicatū ire licet, ꝗ lōgissimè extra portā tergeminā cum aliis mēdicis, quādo hic homines frigēt, & ab alēdo parasito alieni, atq. auersi sunt. Extra portam trigeminā, seu tergeminā, quæ eadē est Ostiensis, stabant, aut sedebāt tenues, & egētes homines, ibiq; stipem petebāt, saccum manu tenētes. quod vel ex Plin. intelligere licet, lib. 34. ca. 5. *Item P. Minutio præfecto annonæ extra portā trigeminā vnciaria stipe collata,* &c. Dicta autē porta trigemina, seu tergemina est à tergeminis Horatiis & Curiatiis: Ostiēsis ex eo, quòd per eā iretur Ostiam. AD SAECVM] saccum, id est, sacculū, seu loculū, seu crumenā, in quā mēdici stipem cōdebāt. Catul. ad Fabul. *Plenus sacculus est aranearū.* NVNC, POSTQ. &c.] sic legendū videtur. *Nunc postquàm:* non vt vulgo, Nā postquam, &c. & debet cohærere extremū versus superioris cū aduerbio nunc, hoc modo, *periculum est nunc,* &c. MEVS REX] rex hìc eum significat, qui alit. Hor. ep. 17. l. 1. *equus me portet, alat rex.* Plau. sup. in Asin. *Nam, ni impetro, Regē perdidi: ex amore tantum'st homini incendiū.* EST POTITVS HOSTIVM,] venit in potestatem hostium: vel captus est ab hostibus. sic sæpe loquitur Plaut. vt supr. notauimus. ÆTOLI CVM ALIIS.] Ætoli cū Eliis. ILLIC.] ille Philoptolemus, rex meus qui me pascebat. HIC] in his ædibus, quas demonstro. LAMENTARIÆ] lamentorum effectrices: vel lamentorum materiam mihi præbentes. HIC] Hegio senex, Philoptolemi pater. COMMERCATVR.] coëmit. SATVRITATE S. E. EXII EBR.] saturitate, ebrius, id est, satur, vel præ saturitate nimia lætitia elatus. infra eadem com. *Ita me amabit sancta saturitas, Hegio,* &c. sic autem dictum à Plauto, saturitate ebrius, vt ab Horat. *fortuna dulci ebrius.*

HEGIO

A HEGIO senex. LORARIVS. PARASITVS. ERGASILVS.

ADuorte animum sis tu, istos captiuos duos,
Here quos emi de præda, de quæstoribus,
His indito catenas singularias:
Istas maiores, quibus sunt vincti, demito.
Sinito ambulare, si foris, si intus volent.
Sed vti asseruentur magna diligentia.
Liber captiuus auis ferè consimilis est.
Semel fugiendi si data est occasio,
Satis est, nunquam post illa possis prendere.
B LOR. Omnes profectò liberi lubentius
Sumus, quàm seruimus. HE. non videre ita tu quidem.
LOR. Si non est quod dem, méne vis dem ipse in pedes?
HEG. Si dederis, erit extemplò mihi, quod dem tibi.
LOR. Auis me ferè consimilem faciam, vt prædicas.
HEG. Ita vt dicis. nam si faxis, te in caueam dabo.
Sed satis verborum est, cura quæ iussi, atque abi.
PAR. Quod ego quidem nimis quàm cupio, vt impetret.
Nam ni illum recipit, nihil est quò me recipiam.
Nulla est iuuentutis spes, sese omnes amant.
Ille demum antiquis est adolescens moribus,
C Cuius nunquam voltum tranquillaui gratiis.
Condignè est pater eius moratus moribus.
HEG. Ego ibo ad fratrem, ad alios captiuos meos,
Visam, ne nocte hac quippiam turbauerint,
Inde me continuò recipiam rursum domum.
PAR. Ægrè est mihi hunc facere quæstum carcerarium,
Propter sui gnati miseriam, miserum senem.
Sed si vllo pacto ille huc conciliari potest,
Vel carnificinam hunc facere, possum perpeti.
HEG. Quis hic loquitur? PAR. ego qui tuo mœrore maceror.
D Macesco, consenesco & tabesco miser.
Ossa atque pellis sum misera macritudine.
Neque vnquam quicquam me iuuat quod edo domi.
Foris aliquantillum etiam quod gusto, id beat.
HEG. Ergasile salue. PAR. di te bene ament Hegio.
HEG. Ne fle. PAR. egóne illum non fleam? egóne non defleam
Talem adolescentem? HEG. semper sensi filio
Meo te esse amicum, & illum intellexi tibi.
PAR. Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cùm quæ in potestate habuimus, ea amisimus.
Ego postquam gnatus tuus potitu'st hostium,
Expertus quanti fuerit nunc desidero.

HEG. Alienus cum eius incommodum tam ægrè feras, A
Quid me patrem par facere est, cui ille est vnicus?
PAR. Alienus ego? alienus ille? ah Hegio,
Nunquam istuc dixis, neque animum induxis tuum.
Tibi ille vnicu'st, mihi est vnico magis vnicus.
HEG. Laudo, malum cùm amici tuum ducis malum.
Nunc habe animum bonum. PA. eheu. HEG. huic illud dolet,
Quia nunc remissus est edendi exercitus.
Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi,
Remissum quem dixti, imperare exercitum?
PAR. Quid credis? fugitant omnes hanc prouinciam,
Poste'quam captus est Philopolemus tuus. B
HEG. Non pol mirandum est, fugitare hanc prouinciam,
Multis & multigeneribus opus est tibi
Militibus, primùm dum opus est pistoriensibus.
Eorum sunt genera aliquot pistoriensium.
Opus paniceis, opus placentinis quoque,
Opus turdetanis, opus est ficedulensibus.
Iam maritumi omnes milites opus sunt tibi.
PAR. Vt sæpe summa ingenia in occulto latent!
Hic qualis imperator, nunc priuatus est.
HEG. Habe modò bonum animum. nam illum confido domum
In his diebus me reconciliassere. C
Nam eccum captiuum hic adolescentem habeo Alium,
Prognatum genere summo, & summis diuitiis.
Hoc illum me mutare confido fore.
PAR. Ita di deæque faxint. HE. sed num quò foras
Vocatus es ad cenam? PAR. nusquam equidem quod sciam.
Sed quid tu id quæris? HEG. quia mihi natali'st dies.
Propterea te vocarier ad cœnam volo.
PAR. Facetè dictum. HEG. sed si pauxillo potes
Contentus esse. PAR. ne perpauxillum modò.
Nam istoc me assiduò victu delecto domi. D
PAR. Age, sis roga. HEG. emtum, nisi qui meliorem afferet.
PAR. Quæ mihi atque amicis placeat conditio magis?
Quasi fundum vendens meis me addicam legibus.
HEG. Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.
Sed si venturus, tempori. PA. hem, vel iam otium est.
HEG. I modò, venare leporem. nunc i, rem tenes.
Non meus scruposam victus commeat viam.
PAR. Nunquam istoc vinces me Hegio, ne postules.
Cum calceatis dentibus veniam tamen.
HEG. Asper meus victus sanè est. PAR. sentísne esitas?
HEG. Terrestris cœna est. PAR. sus, terrestris bestia est.

Heg.

A HEG. Multis oleribus. PAR. curato ægrotos domi.
Nunquid vis? HEG. venias tempori. PAR. memorẽ mones.
HEG. Ibo intrò, atque intus subducam ratiunculam,
Quantillum argenti mihi apud trapezitam siet.
Ad fratrem quò ire dixeram, mox iuero.

ADVERTE ANIMVM SIS, TV,] animaduerte animũ si vis, tu Lorarie, &c. ISTOS CAPTIVOS DVOS, &c.] relatiuum & antecedens hîc in eodem casu ponuntur, more Plautino. debuerat autem ita loqui, si, quomodo M. Tull. loqui solet, loqui voluisset, quos captiuos duos heri de quæstorib. emi, his indito catenas singul. licebat etiã sic dicere, istis captiuis duobus quos heri de quæstoribus emi, his, inquam, indito caten. singul. Sed Plautus suum ius tenuit. sic Terent. in Eun. *Eunuchum, quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* & Virgil. lib. 1. Æneid. *Vrbem quam statuo, vestra est. subducite naueis.* HIS INDITO CATENAS SINGVL.] his indito catenas singularias, id est, his inicito catenas singulareis. Nonius. *singularia, pro singulari.* Turpil. Demetr. *homo vnica est natura & singularia.* singulareis autem hîc accipio pro simpliceis, minores, B & leuiores: idque ex eo, quod sequitur, intelligere licet: Istas maiores, &c. Nam perspicuè singulareis catenas opposuit maioribus. Adr. Turneb. singularias catenas interpretatur, vnius libræ. Alij singularias seu singulareis interpretãtur singulas, hac sentẽtia, his singulis duobus captiuis indito singulas catenas, proinde ac si dicat, non binas, sed singulas. DEMITO.] detrahito. SED VTI ASSERVENTVR, &c.] id est, sed ita, vt asseruentur quàm diligentissimè. vel sic, sed vide, vt asseruentur quàm diligentiss. LIBER CAPTIVVS AVIS FERÆ CONSIM.] non temerè dixit, *auis feræ.* aliquæ enim sunt aues non feræ, verbi causa, gallinæ, & anseres. Sic enim libro 2. institut. iuris Ciuilis. *Gallinarum autem, & anserum non est fera natura*, &c. De pauonibus & columbis quæsitum est: sed responsum est, pauones, & columbos, aues esse feras. nec ad rem pertinet, inquit iurisconsul. quod ex cõsuetudine euolare, & reuolare solent. Nam & apes idem faciunt: quarum naturam feram esse constat. Ceruos quoque quidam ita mansuetos habent, vt in siluam ire, & redire soleant: quorum & ipsorum feram esse naturam nemo negat. Sic autem legendum, vt nos edendum curauimus, non vt habent omnes libri vulgati, neque aliter edidit Camerarius. *auis ferè consim.* POSTILLA.] id est, postea. sic autem legendum, non vt habent alij libri, *pòst illa.* sententia enim hæc est, nunquam postea auem, quæ aufugerit, prendere C queas. OMNES PROF. LIBERI LIB. S. Q. S.] seruitus enim est præter naturam, vt volunt iurisconsulti, cùm omnes homines liberi sint natura, eorum sententia. Nam Aristoteles contrà, probat in primo lib. de rep. nonnullos esse seruos natura: verbi gratia, qui sunt ingenio tardo, & pingui, & qui sibi suopte marte consulere, & prospicere non possunt: sed opus est eis aliquo prudentiore, & solertiore, qui eos regere queat. NON VIDERE TV Q.] non videris, inquit Hegio, malle liber esse, quàm seruire. nam si ita esset, tu te à me, pretio dato, redimeres. SI NON EST, QVOD DEM, &c.] significat Lorarius, sibi nihil esse, quod det domino, vt sese ab eo redimat. idque proinde habẽdum est, ac si ab eo dictum esset. sed mirus orationis lepos inest in hoc, nihil posse dare, & se posse in pedes dare. sic igitur Lorarius, si non est quod dem, id est, si nummos non habeo, quos tibi dem, vt me manumittas, seu, quibus datis me abs te redimam. MÉNE VIS DEM IPSE IN PEDES?] id est, méne sinis aufugere? vel, mihíne permittis, vt aufugiam? vel mihíne aufugiendi copiam, & potestatem facis? dare se in pedes, coniicere se in pedes. dare se in fugam, vsitata loquẽdi genera bonis scriptoribus. Terent. Eun. *vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo.* sub. dedi, aut conieci. Idem in Phormione. *Aliquid conuasassem, atque hinc me conicerem, protinũ in pedes.* Plautus in Casin. extr. *hac dabo me protinam* D *in fugam.* ERIT EXTEMPLO, QVOD DEM TIBI] significat, plagas, & verbera, seu compedes, & magnum malum. AVIS ME FERÆ CONS. F.] id est, aufugiam, seu euolabo. TE IN CAVEAM DABO.] ne euoles. nam aues feræ in caueã coniici solent, ne euolent. Videtur legendum, *Ita dicis. nam ne faxis, te in caueam dabo.* significat autem se iniecturum ei manicas & compedes, ne aufugere possit. vel se conlecturum in aliquam custodiam priuatam. QVOD EGO QVIDEM N. Q. C. &c.] referendum ad illa superiora, quæ dixerat parasitus, Hegionem cœpisse captiuos commercari, id est, coëmere, si forte queat aliquem captiuum inuenire, quocum filiũ suum permutet. quod ego quidem, inquit parasitus, valde cupio, vt impetret. id est, vt conficiat. RECIPIT] reciperat, seu recuperat. NIHIL EST, QVÒ ME RECIPIAM.] id est, nullum habeo receptum. nullũ habeo, quò me recipiam, locum. ILLE DEMVM, &c.] ille locus, nempe Philoptolemus. ANTIQ. EST ADOL. MORB.] id est, bonis & probis est moribus: qualibus moribus antiqui fuisse dicuntur. ex quo illud M. Tullij pro Rosc. Amer. *homines antiquos, qui ex sua natura ceteros fingerent.* ibid. infrà non lõgè, *in qua muliere, tud. etiam nunc, id, quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa, vestigia antiqui officij remanent.* Terẽt. in Andr. *Optimè, hospes. pol Crito antiquũ obtines.* CVIVS NVNQ. VOLTVM TRANQ. G R.] cui nunquam risum moui, sine magna mea mercede. vel sic, quem nunquam, dicto aliquo vrbano, ac ridiculo, exhilaraui, quin facti mei fructũ tulerim. CONDIGNÈ EST PATER,

&c.] pater Hegio moratus est conuenienter, & congruenter filij moribus vel sic, pater est consimilibus, atque filius morib. NE N. HAC QVIPPIAM TVRBAVERINT.] nequid hac nocte turbæ fecerint. nequid tumultuati sint. ne quid noui designarint, vnde mihi turba nascatur. A ÆGRE'ST MIHI,] ego ægrè fero, vel dolet mihi, &c. QVÆSTVM FACERE CARCERARIVM.] quæstum facere ex captiuis in vincula, & carcerem coniectis. HVC CONCILIARI,] huc reduci, & recuperari, &, vt suprà locutus est, reconciliari. VEL CARNIF. HVNC F. P. P.] possum perpeti, & æquo animo ferre, Hegionem etiã carnificinam factitare, id est, carnificẽ esse, seu homines excarnificare, & ex carnificina quæstum facere. MACESCO,] macer, seu macilentus fio. TABESCO] τήκομαι. tabidus fio, tabe conficior, & consumor. OSSA, ATQ. PELLIS S.] hyperbole, per quam significatur extrema macies, seu macritudo. sic suprà in Aulul. de agno, *Qui ossa, atq. pellis totu'st, ita cura macet.* ME IVVAT,] mihi prodest: μα ὄνοσι hinc cibus ὄνειαρ appellatur à Græcis, eò quòd iuuet. Notus est versus ab Homero non semel, neque vno loco vsurpatus. Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ', ἑτοῖμα, προκείμενα χεῖρας ἴαλλον. QVOD EDO DOMI]nam parasiti non est domi suæ comesse: qui, vt mures, alienũ cibum redere solet. Itaque huius versus, *Neque vnquam quidquam me iuuat, quod edo domi*, hanc sententiam esse quidam putãt nihil habeo domi, quod edim. ita nihil me iuuat, quod edo domi. FORIS] domi alienæ. Ordo autem hic est, quod gusto foris, id etiam aliquantillum beat. B ID BEAT] id iuuat. DEFLEAM] valde fleam. TVM DENIQVE HOM. H. INTELL. B.] γνώμη. quam & Horatius expressit oda 23. lib. 3. *Clarus pòst genitis: quatenus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus: Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* sic M. Tull. orat. ad Quirit. post red. dicit, se carendo magis, quàm fruendo, quid haberent voluptatis illa, quæ enumerat bona, intellexisse. POTITVS 'ST HOSTIVM:] id est, in potestatem hostium venit. EXPERTVS] ego. QVANTI FVERIT] quanti pretij ille fuerit. ALIENVS] qui non es pater, nec alioqui propinquus, aut affinis. QVID ME PATREM PAR. F. EST:] quid me æquum est facere, qui pater sum? tale ferè est illud Terent. in Andria, *quid mihi hic faciet patri?* CVI ILLE EST VNICVS?] amplificatio. nam patri filius vnicus carior est, quàm qui fratrem, aut fratres habet. Itaque vnicum filium Græci ἀγαπητὸν dicunt, ex quo apud eos ἀγαπητὸν interdum idem valet, quod vnicum, & solum. ALIENVS EGO? ALIEN. ILLE] Túne me alienum filio tuo dicis? illum mihi alienum? AH, NE ISTVC DIXIS.] ah, ne istuc dixeris. INDVXIS] induxeris. HVIC ILLVD DOLET, &c.] hæc Hegio, versus ad spectatores: ita tamen vt parasitus quoque exaudiat. huic parasito, inquit, illud dolet, videlicet filium meũ captiuum esse apud hosteis, quia, &c. QVIA NVNC REMISSVS EST EDENDI EXERC.] id est, quia nunc epularum, & dapum apparatus, quem C ei suppeditabat filius meus Philoptolemus, cum deficit: vel sic, quia nunc non habet, cuius domi comedat, seu comedit, & quasi dentibus pugnat. Nam hæc pugna, de qua Hegio agit, dentibus, non manibus pugnatur. allegoria est à re militari, nempe ab exercitu remisso, ac dimisso. Præterea videtur dixisse remissum exercitum, vt remissum arcum: cui opponitur arcus intentus. Ego tamen remissum exercitum, positum esse puto, pro dimissum exercitum. Alij exercitũ positum esse putant, pro exercitatione: à quibus dissentio: & mecum facit id, quod subsequitur. NACTV'S.] nactus es. QVI POSSET TIBI REMISS. Q. D. IMP. EXERC.] manet in eadem allegoria: cuius hæc sententia est: nullúmne interea alium adolescentem nactus es, qui posset epularum copias, quas dicis esse dissolutas, de integro tanquam imperator, cogere, & te domi suæ liberaliter inuitare? id est, qui posset solitũ epularum apparatum tibi instaurare? QVEM DIXTI] atqui nihil dixit de remisso edendi exercitu parasitus, sed Hegio. quomodo igitur hæc cohærere possunt? respondeo, quamuis parasitus his ipsis verbis nõ sit vsus, tamen re & sententia idem dixisse. vel, si hoc non placet, vt nec mihi nimis placet, dicamus legendum, *dixi.* Porrò personas, quæ hic fuerant confusæ, & perturbatæ, ego aliquot librorum D antiquorum, quibus vsi sumus, auctoritatem secutus in suum locum, atque ordinem restitui. QVID CREDIS?] Quid censes? quid existimas? verba sunt parasiti. OMNES FVG. H. PROVINC. QVIBVS OBT.] videtur parum Latinè dictum, *omnes, cui,* sed nomen collectiuum *omnes,* traducendum est ad particulare, *quisq.* hoc modo, Omnes, quisque suo loco, cui prouincia obtigerat, seu obtigerit imperandi exercitum, seu exercitui, postquàm filius tuus captus est, fugitat prouinciam. NON POL MIR. EST FVG. H. PR.] pol, inquit Hegio, non est mirandum vnumquemque hanc prouinciam imperandi exercitus, fugitare. Vario enim militum genere opus est. Iocatur senex cum parasito. Enumerat autem genera militum, quibus constat edendi exercitus, id est, apparatus, manens in allegoria superiore. PISTORIENSIB.] Pistorium, oppidũ est Italiæ. Nihilominus tamen pistores significat. EORVM GENERA] subdiuisio. PANICEIS] qui panes conficiunt. PLACENTINIS] eos, qui placentas conficiunt, intelligit. & tamen ad ciueis Placentinos alludit. TVRDETANIS.] per Turdetanos significat eos, qui turdos vendunt. Verùm Turdetani, populi sunt non longe admodum à Gadibus. FICEDVLENSIBVS]Ficedulæ, vicus Romanus, sed iocans significat eos, qui vendunt ficedulas. MARITIMI OMNES] piscatores: quorum multa sunt genera. OPVS SVNT TIBI.] necessarij sunt tibi. VT SÆPE SVMMA ING. IN OCC.]. legen-

A legẽdum cum admiratione. Quo pacto, inquit, summa ingenia sępe vulgò incognita, & obscura sunt. & verba sunt parasiti, non Hegionis. significat autem parasitus Hegionem virum esse, cænarum apparandarum, & epularum instruendarum valde peritum: & posse magna cum laude huic muneri præesse, si tale imperium ei decernatur: sed priuatum esse, id est, sine imperio atque idcirco eius ingenium, ac scientiam in occulto latere. Non admodum autem huic parasiti verbo dissimile est illud Cæcilianum, quod refert Marcus Tullius lib. 3. Tusculanarum. *Sape est etiam sub palliolo sordido sapientia.* Præterea quemadmodum hîc Plautus cõuiuatorem comparat cum imperatore, sic & Horatius in Satyra vlt. lib. 2. *Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium, res Aduersa nudare solent, celare secunda.* NVNC PRIVATVS EST.] id est, nunc non habet imperium. Sic hist. Diodorus, Æmilius Probus, seu Corn. Nepos tradiderunt, Epaminondam, virum imperio dignissimum, & antea summa cum sua laude, & patriæ vtilitate imperio functum fuisse aliquando, inimicorum suorum & inuidorum opera in exercitu priuatum, & militem manipularem & gregalem. qua de re plura cognosces in Commentar. nostris in Æmilium Probum: imperatorem priuato Plautus opposuit, vt Horatius regem, Sat. 3. lib. 1. versu vlt. *Priuatúsque magis viuam te rege beatus.* HABE BONVM AN.] verba Hegionis, non parasiti: quem B consolatur ille, & bonum ac fortem animum habere iubet hac spe erectum fore, vt Philoptolemus prope diem domũ reducatur. NAM ILLVM CONF. D. IN HIS D. ME RECONCIL.] nam confido, inquit Hegio, me illum intra hos dies paucos, domum reducturum, & in patrias sedes restituturũ. ex hoc loco intelligere licet, *Nos reconciliare domum.* suprà in prologo rectè explicasse, domum reuocare, reducem facere, & restituere. Est autem *reconciliassere* infinitiui modi antiqui, futuri temporis. Talia sunt hæc *expugnassere*, quo in Amphitr. vtitur: *impetrassere*, quo in Aulul. & in Casin. ALIVM.] id est, Eleum, seu Elium, hoc est, in Elide natum. HOC ILLVM ME M. CONF. F.] id est, confido futurum, vt hoc Elio suis reddito, & liberato meum recuperem, permutatione captiuorum facta. ITA DII, DEÆQ. FAX.] optantis, oratio, faxint, id est, fecerint. SED QVID TV ID. Q.] quid? τί διά τί, id est, propter quid? propter quam causam? Comicum. NATALIS'ST DIES] hodiernus, scilicet, quo die veteres cenam natalitiam dabant. PAVXILLO] sic edendum curaui, nostros libros veteres plerósque secutus. & ita sine dubio legendum est. nam vulgati habent, pauxillum, neque aliter edidit Camerarius. NE PER PAVXILLVM MODO] proinde ac si dicat pauxillo contentus esse possum: sed non perpauxillo. vel sic pauxillum apponas licet: & conditio placet, dum modò ne per pauxillum sit, quod tu appones. NAM ISTOC ME] C nam, inquit, idem, isto victu, videlicet perpauxillo, me assiduè delecto domi. Itaque domi quidem, velim, nolim, perpauxillo contentus sum: sed foris, alio animo sum, & copiosius, atque vnctius quiddam requiro. Tale ferè est illud Horat. epist. 15. lib. 1. *Rure meo possum quiduis perferre, patique. Ad mare cùm veni, generosum, & lene requiro,* &c. AGE SIS, ROGA] Age, si vis, roga me símne hodie tecum cenaturus, vt ego tibi promittam: & ita stipulatio inter nos contracta sit: quæ constat ex interrogatione, & responsione: atque hæc obligatio, iure ciuili firmissima est. EMTVM, NISI QVI M. C. A.] Hegio iocans, cùm parasitus vellet se ad cenã ab eo vocari, & interrogari, promitterétne se venturũ, vt responderet, promitto atq. hoc modo stipulatio contraheretur. alio orationẽ suã deriuauit, & pro stipulatione, veluti emptionem induxit. Nam pro stipulationis formula, quæ ex interrogatione & respõsione cõstat, emtionis formulã vsurpauit: & se quidẽ emtorẽ, parasitũ verò venditorẽ fecit. solebat autem emptor in auctionib. cùm ex præcone rei venalis pretiũ audierat, clarè pronuntiare, *emtũ*, nisi quis meliorem condicionẽ afferret, quæ formula simile quiddam habet additioni in diem. quæ, vt ait Paullus lib. 5. ad Sabinum, & exstant hodie eius verba lib. 18. digest. tit. de in diem addictione, ita fiebat. D *Ille fundus centum esto tibi emtus: nisi si quis intra Kalendas Ianuarias proximas meliorem condicionem fecerit, seu attulerit, quo res à domino abeat.* Itaque hæc licet etiam referre ad morem & formulam addictionum in diem: quæ tum valebant, si ante dictam, nulla melior conditio afferretur: id est, si pretium maius non offerretur, sed priore modo mãlo. Hoc igitur sentit Hegio, hoc dicit: voco te ad cenam, nisi quis te ad cenam vnctiorem & lautiorem vocabit. Iam verbo addicendi vti consueuisse Romanos etiam in actionibus cõstat. M. Tull. in oratione pro Cæcinna. Adest ad tabulam, licetur Æbutius: deterrẽtur emtores multi partim gratia Cesenniæ, partim pretio, fundus addicitur Æbutio. Idem pro C. Rab. Postum. Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Postumi nummo sestertio sibi addici velit? MELIOREM] subintell. conditionem. QVASI FVNDVM VENDENS, &c.] manet in eadem allegoria parasitus. hoc modo. Quemadmodum, inquit, qui fundum vendit, cum addicit licitatori suis legib. & suis pactis, & suo arbitratu. Sic ego me tibi quodammodo vendens, addicam me tibi meis condicionibus & pactis. PROFVNDVM VENDIS TV Q.] id est, tu verò mihi voraginem quandam, & ventrem tuum inexplebilem, non fundum, vendis. Caper Grammaticus vetus, *in profundum*, inquit, *nummi, vel in arcam conduntur.* in profundum, hoc est, in ventrem. Atque hæc fuerant iam ab Adrian. Turneb. animaduersa. Festus autem, *profundum*, inquit, *quòd longè habet fundum.* Quare profundum rectè hoc loco pro ventre auido, & insatiabili accipitur. neque verò est inconcinna *παρονομασία, in fundum profundum.* SED SI VENTVRV'S TEMPORI.] sed si ven-

turus es, tempori maturè, & tempestiuè venito. vnum est de pluribus, & fortasse primum, quod A tenere debet côuiua, vt neque sit præproperus, neque tardus. qui præproperè venit, molestus est côuiuatori: qui tardior est, vel claudus est, vel non vult conferre symbolas. sic autem debent collocari personæ, vt collocauimus. neque me mouent quidam docti, qui aliter collocát, & aliter superiora illa explicant. Nam eos falli scio. HEM, VEL IAM OTIVM'ST] Hem etiá hoc ipso temporis puncto vacuus sum, mihíq. nunc per otium ad cenam ire licet. non sum occupatus. Quòd auté in nonnullis libr. manuscr. ita scriptú est, *emulis iam* otium'st, atque hanc scriptutam quidam docti probant, in his Turnebus noster: ea verò ferri non potest, respuit enim eam & lex carminis, & sententia. Nata auté est hæc deprauata scriptura ex hac *emul.* quę valet em: vel ex *emul iam* factum emuliiam, geminato i. vt solebat sæpe fieri. deinde adiectum est s. à semidocto aliquo hinc factum emulis. I MODÒ VENARE LEPOREM NVNC IRIM TEN.] I modò, inquit Hegio, venare, & capta cenam aliquam vnctiorem, & lautiorem mea. nunc habes tibi cenam minime sumtuosam, parabilé, & vilem, seu parui pretij. vel sic, nunc habes cenæ condimentum. Iris herba est odorata, & aromatica ad cibum commendandum, & côdiendum vtilis. Camerarius edidit, *nunc i. rem tenes.* non male ille quidem: sed libros veteres plerósque secutus sum, qui sic habent. Accedit Adriani Turnebi auctoritas, qui hanc lectionem ceteris anteponit, eámque eruditè, vt cetera solet, explicat, Aduers. lib. 14. cap. 7. NON MEVS B SCRVPOSAM V. COM. V.] meus victus non constat ex difficilibus, & caris obsoniis, sed parabilibus, facilibus, & vilibus. scruposa via, hoc est, difficilis, lapidosa, & salebrosa. Lucret. lib. 4. *haud quaquam ratis scruposa relicta'st.* NE POSTVLES.] ne istuc æquum censeas. ne forte postules. vel vide ne postules. CVM CALCEATIS DENTIB. V. T.] veniam tamen cum dentibus ad comedenda cara, & sumtuosa obsonia paratis, atque instructis, quamuis significes mihi, te nihil tale appositurum. Calceatos denteis dixit parasitus se ad cenam allaturum, quia Hegio dixerat, victum suum non ire viam scruposam, & lapidosam: id est non esse paratu difficilem, vt leporem. & simil. ASPER MEVS V. S. EST] asper victus alius est ab eo, qui scruposam viam cômeat. hic victus enim, est paratu difficilis, & constat ex leporinis, ac ferinis carnibus: & hoc victu negat se vti Hegio: ille verò, parabilis est, & côstat ex oleribus, & ceteris terra natis: & illo victu ait se vti Hegio. SENTEÍSNE ESITAS?] id est. spináśne comesse soles? locus ex eo natus, quò Hegio victum suum asperum esse dixerat. quod sic interpretatur parasitus, vt quærat ex eo, senteis, id est spináśne esitet. quid enim sentibus asperius fingi potest? TERRESTRIS CENA'ST.] Interpretatur id, quod obscurius dixerat, Hegio: hoc modo, *Terrestris cœna'st.* significans eam constare ex terra natis. quàm dicunt Græci C cenam sine sanguine, δεῖπνον αἷμα οὐκ ἔχον, vno verbo ἄναιμον. Sed parasitus iterú hoc ipsum in aliam sententiam detorquet. SVS, TERRESTRIS BESTIA'ST.] quid appellas, inquit, parasitus, terrestrem cenam? an quæ constat ex suilla, aut aprina, seu aprugna carne? sus enim, terrestris bestia est. MVLTIS OLERIBVS.] Nunc demum planè, & dilucidè aperit ac declarat sententiam suam Hegio his verbis: vt non sit iam cauillationi locus. CVRATO ÆG. D.] si cenam istam parare cogitas: eam ægris apponito, qui tenui, & parco victu alendi sunt. NVMQVID VIS?] discedentis oratio. VENIAS TEMP.] vt ad tempus adsis, & neque moreris alios conuiuas, neque anteuertas. MEMOREM MONES.] mones eum, qui non eget monitore. prouerbium olet. Sic idem in Sticho. *Capti consilij memorem mones.* Lucret. lib. 3. in extr. *Admonuit memorem motus languescere mentis.* Sic enim apud Lucretium legendum esse docuimus in Commentar. nostris, tum libris aliis repugnantibus, in quibus impressum est, *memores,* tum reclamante quodam improbissimo, & petulantiss. thrasone, qui meas vindemiolas partim in apothecas suas congesserat, & conuexerat: partim conspurcarat, & contaminarat. SVBDVC. RATIVNCVLAM,] Sic loquitur in Curcul. *Beatus videor. subduxi ratiunculam,* &c. subducere rationem, est digitis seorsum, & secreto putare rationem, vt videamus, quid nobis de- D beatur, quid nos aliis debeamus. *ratiunculam* dixit nomine deminutiuo, extenuandi gratia: & sequenti versu conuenienter subiunxit, *quantillum argenti.* Sic Terent. Phorm. princ. *erat ei de ratiuncula iampridem apud me reliquum pauxillulum Nummorum,* &c. APVD TRAPEZITAM S.] apud trapezitas pecunias suas habebant antiqui collocatas: ex quo rescribere, & transcribere. Iam trapezitæ sunt, quos Latini mensarios, & nummularios appellant.

LORARII, PHILOCRATES, TYNDARVS, captiui.

LOR. SI di immortales id voluere vos hanc ærumnam exsequi,
Decet id pati æquo animo. si id facietis, leuior labos erit.
Domi fuistis credo liberi.
Nunc seruitus si euénit, ei vos morigerari mos bonu'st,

Eámque

A Eámque herili imperio ingeniis vestris lenem reddere.
Indigna digna habenda sunt herus quæ facit. CAP. oho,oho.
LOR. Eiulatione haud opu'st,oculis multam miseriam additis.
In re mala animo si bono vtare,adiuuat.
CAP. At nos pudet, quia cum cathenis sumus. LOR. at pigeat postea
Herum nostrum, si vos eximat è vinculis,
Aut solutos sinat, quos argento emerit.
CAP. Quid à nobis metuit? scimus nos
Nostrum officium quod est, si solutos sinat.
LOR. At fugam fingitis, sentio quam rem agitis.
CAP. Nos fugiamus? quò fugiamus? LOR. in patriam. CAP. apage haud nos id deceat.
B Fugitiuos imitari. LOR. imò edepol si erit occasio, non dehortor.
CAP. Vnum exorare vos sinite nos. LOR. quídnam id est? CAP. vt sine his arbitris
Atque vobis,nobis detis locum loquendi.
LOR. Fiat,abscedite hinc,nos concedamus huc. Sed breuem orationem incipesse.
PHI. Hem istuc mihi certum erat, concedo huc. LOR. abite ab istis. PHI. obnoxij ambo
Vobis sumus propter hanc rem,quom quod volumus nos,
C Copia'st, & facitis eius nos compotes.
Secede huc nunc iam si videtur, procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant:
Néve permânet palàm hæc nostra fallacia.
Nam doli non doli sunt, nisi astu colas:
Sed malum maximum, si id palàm prouenit.
Nam si herus mihi es tu,atque ego me tuum esse seruum assimilo:
Tamen viso opu'st,cauto est opus, vt hoc sobriè sine arbitris
Accuratè hoc agatur,doctè & diligenter.
Tanta incepta res est,haud somniculose hoc
D Agendum est. TYN. ero vt me voles esse. PHI. spero.
TYN. Nam tu me vides pro tuo caro capite,
Carum offerre meum caput vilitati.
PHI. Scio. TYN. at scire memento,quando id quod voles, habebis:
Nam ferè maxima pars, morem hunc homines habent : quòd sibi volunt,
Dum id impetrant, boni sunt : sed id vbi iam penes sese habent,
Ex bonis pessumi & fraudulentissimi
Sunt. nunc vt te mihi esse volo, esse autumo.
Quod tibi suadeo, suadeam meo patri.
PHI. Pol ego si te audeam, meum patrem nominem.
Nam secundum patrem tu es pater proximus.

TYN. Audio. PHI. & propterea sæpius te vt memineris, moneo. A
Non ego herus tibi, ſed ſeruus ſum. nunc obſecro te hoc vnum,
Quoniam di immortales animum oſtenderunt ſuum,
Vt qui herum me tibi fuiſſe atque eſſe conſeruum velint.
Quod ante hac iure imperitabam meo, nunc oro per precem,
Per fortunam incertam, & per mei te erga bonitatem patris,
Pérque conſeruitium commune, quod hoſtica euênit manu,
Ne me ſecus honore honeſtes, quàm cum ſeruibas mihi.
Atque vt qui fueris, & qui nunc ſis, meminiſſe vt memineris.
TYN: Scio quidem me te eſſe nunc, & te eſſe me. PHI. hem iſtuc ſi potes
Memoriter meminiſſe, ineſt ſpes nobis in hac aſtutia. B

EXSEQVI,] ſufferre, ſuſtinere. ÆQVO ANIMO.] placido, & tranquillo animo. SI ID FACIETIS: LEVIOR LAB.] ſi æquo animo veſtram ærumnam ſufferetis, lenior, id eſt, tolerabilior, & minus grauis veſter labor erit. Nam, vt ait Flaccus, oda 24. lib. 1. *Durum, ſed leuius fit patientia, Quidquid corrigere eſt nefas.* Et Virgil. lib. 5. Æn. *Nate dea, quò fata trahũt retrahuntq́, ſequamur. Quidquid erit ſuperanda omnis fortuna, ferendo eſt.* labos autẽ dictũ pro labor, antiquè, vt colos, odos, vapos, & ſimil. à Lucret. NVNC SERVITVS SI EVÉNIT, &c.] rectè, *euenit*. Nam ſeruitus, ſeu ſeruitium, libertas, diuitiæ, &c. euenta à Lucret. appellantur. Sic ille lib. 1. *Seruitium contrà libertas, diuitiæque, Paupertas, bellum, concordia, cætera, quorum Aduentu manet incolumis natura, abitúque: Hæc ſoliti ſumus, vt par eſt, euenta vocare.* MORIGERARI,] morem gerere, obſecundare. MOS BONV'ST,] id eſt, æquum eſt. EÁMQVE HERILI IMP. ING. V. L. R.] locus obſcurus, & ad explicandum difficilis, & meo iudicio, mẽdoſus. poteſt tamen ſic explicari, & mos bonus eſt lenem reddere, hoc eſt placidam, & tranquillam reddere, & vno verbo, lenire, ſeruitutem, ingeniis veſtris, (in dandi caſu) herili imperio, id eſt, per herile imperium: vt ſententia hæc ſit, æquum eſt vos efficere, vt herus veſter ſe lenem & clementem dominum ingeniis veſtris præbeat: vel ſic, æquum eſt, vos operam dare bene ſeruiẽdo, & libenter parendo, vt herus veſter lenem ſe in vos præbeat. Sic in Andria fortaſſe dixit Terent. *iuſta & clemens ſeruitus*. vt hîc Plautus, *ſeruitutem leuem reddere*. Sed, vt dicam quod ſentio, ſuſpectus eſt mihi hic locus, cùm propter obſcuritatem, tum propterea quòd omnes noſtri libri veteres habent, *Eámque & herili imperio*, &c. Ego cùm me in omnem partem cogitando vertiſſem, ſic tãdem arbitratus ſum hunc locum eſſe legendum, & emendandum, *Atque herile imperiom, ſeu imperium, ingeniis veſtris lene reddere*, id eſt, atque lenire imperiũ herile per ingenia veſtra, vt ſit hæc ſententia, & bene ſeruiendo, ac morem gerẽdo domino efficere, vt dominus clementer, & leniter vobis imperet: neque ſit in vos ſæuus, & inclemens: quia plerumque ſæui, & implacidi ſunt domini propter ſeruorum negligentiam, & nequitiam. Licet fortaſſe etiam hoc modo legere, minore mutatione facta, *Eámque, & herile imperium ingeniis veſtris*, &c. hac ſententia, & mos bonus eſt lenem reddere eam, ſeruitutem, & herile imperium lene reddere, ingeniis veſtris, id eſt, per ingenia veſtra, quod valet, diligenter, & fideliter ſeruiendo, libentérque parendo. Eſt enim ſerui prudentis & ingenioſi, cogitare ſe ſeruum eſſe, & ei, qui ius habet imperandi, parere oportere. INDIGNA DIGNA H.] non debet ſeruus indignari, aut indignè ferre, quæ ſibi à domino imperantur, qualiacúmque imperentur. nam quæ dominus facit, quantumuis inepta, abſurda, difficilia, grauia, dura, inhumana ſint, contraria habenda ſunt. indigna, digna, prouerbialiter dictũ, vt ſuprà alibi, in Aſinaria, opinor, actu primo in extr. notauimus. talia ſunt illa, *quo iure, quáque iniuria: velis, nolis: fas, nefas. noti, ignoti: dignos, indignos adire*, &c. quæ illo, quem indicaui, loco, collegimus. EIVLATIONE HAVD OPV'ST. OCVLIS MVLTAM MISERIAM ADDITIS.] ſic edendum curaui, optima ſententia, optimis numeris. eſt enim trochaïcus catalecticus. quamquã ſcio verſus in hac ſcena eſſe confuſos, & permixtos. nam qui proximè ſequitur, ſenarius eſt. Propterea ſecutus ſum editionem Camerarianam, niſi quod vocem *multa* ſuſtuli, quam non habent vulgati, & credibile eſt à ſcriptore librario errante fruſtra eſſe additam, propter eandem vocem, quæ poſtea ſuo loco poſita eſt. Quod autem nonnulli libri manuſcripti habent, *oculis multa miſera cuditis*, vt & omnes vulgati, non probo. quamquam non auſim damnare. liberum ſit hac de re lectoris iudicium. Magis placet ea, quam ſecutus ſum. cuius ſententia, plana eſt. nam miſeriam oculis addere, nihil aliud eſſe puto, quàm quod in Amphitr. & in Mercatore dixit, *oculos corrumpere*. IN RE MALA ANIMO SI B. V.] γνώμη. cum qua concinit & congruit, illa, quæ eſt in Pſeud. *Bonus animus in mala re, dimidium'ſt mali.*

& illa

A & illa, *Animus aquus, optimum arumna condimentum*. bono animo vti autē, id est, fortem animum habere, seu præbere. NOSTRVM OFFICIVM Q.] quod sit nostrum officium: id est, quid nos efficere oporteat: videlicet, non fugere, sed domino morem gerere, & parêre. officium dictum ab efficiendo inquit Donatus, ab eo, quod quæritur, quid efficere vnumquemq. conueniat pro condicione personæ. Et Festus, *officiosus*, inquit, *ab officio dictus*. FINGITIS.] paratis. SINE HIS ARBITRIS,] sine his, Captiuis, qui arbitrantur, id est, spectāt, quod agimus. longè ab his arbitris. SED BREVEM ORATIONEM INCIPESSE.] id est, sed breuis orationis exordiū sume. *incipesse*. incipe. nonnulli libri habent *incipisse*. OBNOXII AMBO VOBIS SVMVS &c.] debet hic nomen Philocratis præscribi. QVOM, QVOD VOLVMVS NOS, COPIA'ST, &c.] locus hic variè scriptus est in libris manuscr. Alij enim sic habent, *cùm qua volumus, copia'st, ea facitis nos compotes*. alij sic, *cùm quod volumus nos, copia'st, & facitis nos compotes*. Vulg. sic: *Cum quæ volumus, copia'st, atque ea facitis nos compotes*. Ego sic edendum curaui, *quòm quod volumus nos, copia'st, vt facitis eius nos compotes*. quam scripturam sic explico, quoniam quod volumus nos, eius nobis copia est, & eius facitis nos cōpotes, hoc est, & eius nobis facitis potestatem. sunt autem verba Philocratis ab illo loco, *obnoxij ambo vobis sumus*, &c. non Tyndari, vt diximus.

B NE ARBITRI DICTA N. ARB. Q.] ne vlli præsentes possint audire, quæ loquemur. arbitrari, id est, spectare, auribus excipere, oculis cernere. suprà de hoc verbo sat multa. *Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier*. NEVE PERMÂNET PALÀM HÆC N. FALL.] néue hæc nostra fallacia perueniat in vulgus. permânet à verbo permano, as. Quidem legi volunt, *promânet* quemadmodum infrà scriptum est, *prouenit*, Ego in omnibus libris scriptum reperi, *permânet*, Præterea vocem *palàm*, quæ est in omnibus ferè libris & vulgatis, & manuscr. delendam censeo, vt inculcatam, alienam, miniméque Plautinam, denique vt ex ora libri in contextum translatam. Nam nec quidquam ad sententiam affert, & carminis legem corrumpit. Versus enim hi ab illo versu, cuius principium est, *Copia'st* vsque ad illum, *Sed malum*, &c. constant pedibus creticis. Nam quod ad secundum versum attinet, qui initium capit à *Secede* particula *um*, διουλλάβως legenda est. Tales sunt & versus, qui sunt infrà, quinque, vsque ab hoc, *Ex bonis pessimi, & fraudulentissimi*. NAM DOLI NON DOLI S. N. ASTV. C.] quidam libri hab. *non sunt doli*, &c. pro, *non doli sunt*, &c. sed parum interest. sententia autem facilis, & in promtu posita est. significat autem dolos, non esse dolos, nisi astutè & callidè tractentur, nisiq; ita occultentur, vt eos ignorent aduersarij: sed perniciem maximam. NAM SI HERVS MIHI ES. TV, &c,] id est: Nam si tu Tyndare, qui mihi seruus peculiaris à

C patre meo datus, atque attributus es, herus meus, temporis causa, assimilaris, & ego me seruum tuum esse simulo: videndum & cauendum est, &c. SOBRIÈ] νηφαλέως, prudenter, considerate. SINE ARBITRIS] sine spectatoribus, testibus & consciis. HAVD SOMNICVLOSÈ] idem dicit quod suprà, sed aliis verbis. Nam sobriè, haud somniculosè idem valent. Qui enim sicci & sobrij sūt, iidem vigilantes sunt, & diligentes, miniméque somniculosi: contrà, qui madidi, & ebrij esse consueuerunt, somniculosi, & dormitatores: Ebrietas enim, morbus quidam est, qui somno potissimum curatur, & depellitur. Atque hac de re alibi dicemus. ERO, VT ME VOLES ESSE.] ero qualem me voles esse. NAM TV ME VID.] verba sunt Tyndari. itáque hic debet eius nomen præscribi: sententia autem eorum hæc est: debes sperare me talem fore, qualem me voles esse. Nam tu vides, me caput meum, id est, vitam, ac salutem meam offerre vilitati, id est, minimi æstimare, flocci facere: pro tuo caro capite, id est, pro tua vita ac salute. vel dic planius & melius: Nam tu me vides hoc facto efficere, & assequi, vt vile mancipium ab hero habear, & vt Hegio, propter hanc fallaciam, vbi me seruum esse cognouerit, non liberum, id est, vbi rescierit me esse Tyndarum, non Philocratem, pessimis modis accipiat, & fortasse necet, quasi seruus nihili sim, quasique paruam admodū iacturam facturus sit, si me necarit. carū caput dixit, Græcorū more φίλη κεφαλή vel τιμία κεφαλή.

D QVANDE ID, QVOD VOLES HAB.] quando tuis redditus eris: quando libertate, & patria tua recuperata, apud tuos eris. NAM FERÈ MAXIMA P. M. H. HOMIN.] maxima pars homines: id est, homines, maxima eorum pars: vel maxima pars, homines, id est, plerique homines. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Maxima pars hominum morbo iactatur eodem*. Idem epist. ad Pison. *Maxima pars vatum*, &c. Sententia hæc verissima est: & id quotidie experiendo, & vsu discimus: neq; opus est colligere exempla, quæ cuiuis in promtu posita sunt, & veniunt in mentem. Cùm sint igitur tot in hominum animis latebræ, tot recessus, tot dissimulationum integumenta, atque inuolucra: incōsideratè, & temerè facimus, qui ex paucorum dierum consuetudine, & conuictu, quamuis antea nobis ignotum, virum bonum, & dignum, cui omnia nostra credamus, iudicamus, quod non debet fieri. Nam, vt præclarè Sophocles in Oedipo tyr. longo tempore opus est ad cognoscendum, sitne aliquis vir bonus, & fide, atque amicitia nostra dignus. improbus verò, vel vno die perspici, deprehendi, & cognosci potest. Sic Sophocles Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσι μόνος. Κακὸν δὲ κἂν ἐν ἡμέρᾳ γνοίης μιᾷ. Sed huius Plautinæ sententiæ vis latissimè patet: neque in amicitiis tantum locum habet, sed etiam in sacerdotiis, imperiis, bonis denique omnibus externis, quæ quis consequi velit, siue illa sint vtilia, siue iucunda, locum habet. M. Tull. pro Murena in princip. taleis homines, astutos, & ingratos nominat, his verbis:

Neque enim iam mihi licet, neque est integrum, vt meum laborem hominum periculis sublevandis non impertiam. Nã cùm præmia mihi tãta pro hac industria sint data, quãta antea nemini labores, per quos ea ceperis, cùm adeptus sis, deponere esset hominis & astuti & ingrati. Eodem pertinet illud Catulli in carmine de Pelei, & Thet. nuptiis. *Nunc iã nulla viro iuranti fœmina credat, Nulla viri speret sermones esse fideleis: Qui dũ aliquid cupiens animus prægestit apisci, Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt: Sed simulac cupidæ mentis satiata libido est: Dicta nihil metuère nihil periuria curant.* DVM IMPETRANT,] interea dum impetrare conantur. PENES SESE H.] habent in sua potestate id, quod expetebant: compotes facti sunt eius, quod petebant. NVNC, VT TE MIHI ESSE VOLO, ESSE AVTVMO.] id est, nunc te, qualem mihi esse volo, esse dico. Sic autem legendum est, vt edidimus. Nam alij libri habent, *nunc vt te mihi volo esse, autumo.* mendosè. debet enim bis scribi, *esse*. SVADEAM MEO P.] *meo* vnius syllabæ faciendum est in metiendo versu: fitque συνίζησις. vt in proximo sequente. *audeam*, duarum syllabarum debet esse, & *meum*, vnius. ANIMVM OSTENDERVNT SVVM.] suam voluntatem aperuerunt, ac declararunt. VT QVI] vt pote qui. IVRE IMPERITAB.] iure meo, id est, iure herili: quod latissimè patet in seruum. ORO PER PRECEM] quid est orare per precem? vtrum orare precando, vel prece, vt Horatius dixit, *oratus multa prece.* epist. ad Vinnium Asel. lib. 1. *an orare per precem, tanquam Iouis filiam?* Nam Homerus λιτὰς, hoc est, Preces, Iouis filias facit, lib. ἰλ. ἰῶτα. Sic enim Hom. Καὶ γάρ τε λιταί B
εἰσι Διὸς κοῦραι μεγάλοιο, &c. Solebant autem veteres orare per deos, per sacra, per liberos, per fortunas, denique per res carissimas. PER FORTVNAM INCERTAM.] incertam, id est, instabilem, mobilem, mutabilem, infidam: vel cuiusmodi est nostra, vel cuiusmodi est fortuna per se, & sua vi. CONSERVITIVM C.] conserui enim sunt nunc, posteaquam simul bello capti sunt, & in eiusdem domini potestaté venerunt. HOSTICA] hostili. Horat. oda 2. lib. 3. *ex mœnibus hosticis.* idem Sat. 9. lib. 1. *Hunc neque dira venena, neque hosticus auferet ensis.* HONORE HONESTES,] Sic locutus est infrà eadem comed. *Cùm me tanto honore honestas, cùmque ex vinclis eximis.* SERVIBAS] seruiebas. MEMINISSE MEMINERIS.] Sic videtur dictum, vt illud in Aulul. *Nunc demum properare propero.* MEMORITER MEMINISSE,] Sic Afranius in Vopisco loquitur, *memoriter meminis*, ex Sosipatro. Talia sunt hæc etiam Plautina, *properè properas.* in Curcul. *sapienter sapis.* in Pœnulo. *madidè madeam.* in Pseud. *Validè valet*, in Persa.

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

C

HEG. IAm ego reuertar, intus si ex his quæ volo inquisiuero.
Vbi sunt isti, quos ante ædeis iussi huc produci foras?
PHI. Edepol tibi ne in quæstione essemus cautum intelligo,
Ita vinclis custodiisque circummœniti sumus.
HEG. Qui cauet ne decipiatur, vix cauet cùm etiam cauet.
Etiam cùm cauisse ratus, sæpe is cautor captus est.
An verò non iusta caussa est, cur vos seruem sedulò,
Quos tam grandi sim mercatus præsenti pecunia?
PHI. Neque pol tibi nos, quia nos seruas, æquom est vitio vortere:
Neque te nobis, si abeamus hinc, si fuat occasio. D
HEG. Vt vos hîc, itidem illic apud vos meus seruatur filius.
PHI. Captus est? HEG. ita. PHI. non igitur nos soli ignaui fuimus.
HEG. Secede huc. nam sunt ex te quæ solo scitari volo,
Quarum rerum te falsiloquum mihi esse nolo. PHI. non ero,
Quod sciam. si quid nesciui, id nescium tradam tibi.
TYN. Nunc senex est in tonstrina. nunc iam cultros attinet.
Ne id quidem inuolucre iniicere voluit, vestem vt ne inquinet,
Sed vtrum strictímne attonsurum dicam esse, an per pectinem,
Nescio verùm si frugi est, vsque admutilabit probè.
HEG. Quid tu? seruus ne esse, an liber, mauelis. memora mihi.

A PHI. Proximum quod sit bono, quódque à malo longissimè,
Id volo. quanquam non multum fuit molesta seruitus:
Nec mi secus erat, quàm si essem familiaris filius.
TYN. Euge, pol Thalem talento non emam Milesium.
Nam ad sapientiam huius ille nimius nugator fuit.
Vt facetè orationem ad seruitutem contulit?
HEG. Quo de genere natu'st illic Philocrates. PHI. Polyplusio,
Quod genus illic vnum est pollens atque honoratissimum.
HEG. Quid ipsus hic? quo honore est illic? PHI. summo, atque à summis viris.
HEG. Tum igitur ei cùm in aliis tanta gratia est, vt prædicas,
B Quid diuitiæ? súntne opimæ? PHI. vnde excoquat sebum senex.
HEG. Quid pater, viuítne? PHI. viuum, cùm inde abiimus, liquimus.
At nunc viuat, nécne, id orcum scire Oportet scilicet.
TYN. Salua res est, philosophatur quoque. non mendax modò est.
HEG. Quod erat ei nomen? PHI. Thesaurochrysonicochrysides.
HEG. Videlicet propter diuitias inditum id nomen quasi est.
PHI. Immò edepol propter auaritiam ipsius, atque audaciam.
Nam ille quidem Theodoromedes fuit germano nomine.
HEG. Quid tu ais, tenáxne pater eius'st? PHI. imò edepol pertinax.
Quin etiam vt magis noscas, genio suo vbi quando sacruficat,
C Ad rem diuinam quibus est opus Samiis vasis vtitur,
Ne ipse Genius surripiat. proinde aliis vt credat vide.
HEG. Sequere hàc me igitur. eadem ego ex hoc quæ volo exquęsiuero.
Philocrates, hic fecit, hominem frugi vt facere oportuit.
Nam ego ex hoc quo genere natus sis, scio, hic fassu'st mihi.
Hæc tu eadem si confiteri vis, tua è re feceris.
Quæ tamen scito scire me ex hoc. TYN. fecit officium hic suum
Cùm tibi est confessus verum. quanquam volui sedulò
Meam nobilitatem occultare, & genus & diuitias meas,
D Hegio, quando patriam & libertatem perdidi,
Non ego istunc me potius, quàm te metuere æquum censeo.
Vis hostilis cum istoc fecit meas opes æquabileis.
Memini cum dicto haud audebat, facto nunc lædat licet.
Sed viden'? fortuna humana fingit artátque vt lubet.
Me, qui liber fueram, seruum fecit, è summo infimum.
Qui imperare insueueram, nunc alterius imperio obsequor.
Et quidem si proinde vt ipse fui imperator familiæ,
Habeam dominũ, nõ verear ne iniustè aut grauiter mihi imperet.
Hoc te monitum. nisi fortè ipse non vis, volueram.
HEG. Loquere audacter. TY. tam ego fui antè liber, quàm natus tuus.
Tam mihi, quàm illi libertatem hostilis eripuit manus.

Tam ille apud nos seruit, quàm ego nunc hîc apud te seruio. A
Est profectò Deus, qui quæ nos gerimus, audítque & videt.
Is vti tu me hîc habueris, proinde illum illic curauerit.
Bene merenti bene profuerit, malè merenti par erit.
Quàm tu filium tuum, tam pater me meus desiderat.
HEG. Memini ego istoc. sed faterin' eadem, quæ hic fassu'st mihi?
TYN. Ego patri meo esse fateor summas diuitias domi,
Méque summo genere gnatum. sed te obtestor Hegio,
Ne tuum animum auariorem faxint diuitiæ meæ:
Ne patri, tametsi vnicus sum, decere videatur magis,
Me saturum seruire apud te sumtu & vestitu tuo,
Potius quàm illi vbi minimè honestum est, mendicantem viuere. B
HEG. Ego virtute deûm & maiorum nostrûm diues sum satis.
Non ego omnino lucrum omne esse vtile homini existimo.
Scio ego: multos iam lucrum luculentos homines reddidit.
Est etiam vbi profectò damnum præstet facere, quàm lucrum.
Odi ego aurum, multa multis sæpe suasit perperam.
Nunc hoc animum aduortito, vt ea, quæ sentio, pariter scias.
Filius meus illic apud vos seruit captus Alide,
Eum si reddis mihi, præterea vnum nummum ne duis.
Et te, & hunc amittam hinc, alio pacto abire hinc non potes.
TYN. Optumum & æquissimum oras, optumúsq. hominum es homo.
Sed is priuatam seruitutem seruit illi, an publicam? C
HEG. Priuatã medici Menarchi. PHI. pol hic quidem huius est cliẽs.
Tam hoc quidem tibi in procliui'st, quàm imber est, quãdo pluit.
HEG. Facis homo vt redimatur? TYN. Faciã, sed te id oro ego Hegio.
HEG. Quid vis dum ab re ne quid ores, faciã. TYN. ausculta, tum scies.
Ego me amitti donicum ille huc redierit, non postulo:
Verùm quæso te, vt æstimatũ hũc mihi des, quẽ mittã ad patrem,
Vt is homo redimatur illi. HEG. immò alium potius misero
Hinc, vbi erunt induciæ, illuc, tuum qui conueniat patrem:
Qui tua quæ tu miseris mandata, ita vt velis, perferat.
TYN. At nihil est, ignotum ad illum mittere. operam luseris. D
Hunc mitte. hic omne transactum reddet, si illuc venerit.
Nec quenquam fideliorem, neque cui plus credat, potes
Mittere ad eum, nec qui magis sit seruos ex sententia:
Neque adeò quoi suum concredat filium hodie audacius.
Ne vereare, meo periculo huius ego experiar fidem,
Fretus ingenio eius, quòd me esse scit erga se beneuolum.
HEG. Mittam equidem istunc æstimatum, tua fide, si vis. TYN. volo.
Quàm citissimè potest, tam hoc cedere ad factum volo.
HEG. Num qua caussa est, quin si ille huc non redeat, viginti minas
Mihi des pro illo? TY. optima. imò. HE. soluite istum nunc iam.
Atque vtrumque. TYN. di tibi omnes omnia optata afferant,
Cùm

A Cùm me tanto honore honestas, cúmque ex vinclis eximis.
Hoc quidem haud molestum est, quòd collus collaria caret.
HEG. Quod bonis benefit beneficium, gratia ea grauida est bonis.
Nunc tu, illum si illò es missurus, dice, monstra, præcipe,
Quæ ad patrem vis nuntiari. vin' vocem hunc ad te? TYN. voca.

EXQVISIVERO.] Sic nostri omnes libri habent, cum vulgatis consentiẽtes. Camerarius verò edidit, *inquisiuero.* TIBI NE IN QVÆSTIONE ESSEMVS,] ne quærendi essemus, cautum abs te esse intelligo. vel sic, ne cui laborandum esset in nobis quærendis, te cauisse video. CIRCVMMOENITI SVMVS.] id est circummuniti sumus. antiquè dictum, vt mœri, pro muri, mœnera, pro munera, Pœnica pro punica, cœra pro cura, œsus pro vsus, &c. quæ sunt vsurpata à Lucretio, & M. Tullio in libris de legib. de quibus plura in comment. Lucretianis. QVI CAVET, NE DECIP.] significat, nunquam quemquam nimis cauere posse, ne decipiatur, propterea quòd plena fallaciarum, & insidiarum sunt omnia. quod B Horatius præclarè ostendit Sat. 3. lib. 1. *hic fugit omneis Insidias? nullique malo latus obdit opertum. Cum genus hoc inter vita versetur, vbi acris Inuidia, atque vigent vbi crimina? pro bene sano, Ac non incauto, fictum, astutúmque vocamus.* RATV'ST:] ratus est: AN VERO NON IVSTA C.'ST. CVR. N.] Sic legendum, *Cur vos seruem*, inquam, non, vt habent omnes fere libri, *vt vos seruem*, &c. Sic enim loquuntur Latini, causa est, cur faciam, & simil. non causa est, vt faciam. PRÆSENTI PECVNIA] lib. 1. accusation. ex edicto prætoris *pecunia præsens soluatur*, præsenti pecunia quis emere, seu mercari dicitur, cùm pretium soluit simul, & mercem accipit, neque solutionem in alium diem confert. NEQ. POL TIBI NOS, QVIA NOS SERV.] sententia est hæc, neque pol nos te reprehendere, aut vituperare debemus, quia nos diligenter custodis: neque tu nos, si aufugiamus, occasione oblata. SI FVAT OCCASIO] si sit occasio. MEVS SERVATVR FIL.] Philocrates. NON IGITVR NOS S. IGN. S.] Videtur esse ignauus, qui in prælio capitur potius, quàm necatur: & voces illæ apud Homerum ζωγρει· sunt ignauorum. pacem enim cum bello miscent, qui se capi patiuntur, & qui se hostib. dedunt, vitæ retinendæ cupiditate ducti, &, vt Græci dicunt, φιλοψυχοῦντες. quod simile est, vt si quis aquam cum igni misceat. quod fieri non debet. nam & bellum, dum bellum est, strenuè atque acriter geri debet: & pax, dum pax est, sanctè, atque inuiolatè colenda, ac retinenda C est. SECEDE HVC.] seorsum ab aliis huc veni. FALSILOQVVM.] mendacem. ID NESCIVM TR. T.] id ignoratum, & incognitum dicam tibi. quidam amicus meus putabat legendum, *id nescium tradam tibi.* alius id nescitum trad. tibi. ego nihil muto. quemadmodum *ignotus* significat & eum, qui non est notus, & eum, qui non nouit: ita & nescius potest significare & eum, qui nescit, & eum, qui nescitur. NVNC SENEX EST IN TONSTR.] allegoria est. significat autem senem inibi esse, vt à Philocrate decipiatur, & probè quasi à tonsore attondeatur. Est enim allegoria ducta à tonsore. NVNC IAM CVLTR. ATT.] nunc iam, inquit Tyndarus, cultros tenet Philocrates, vt forficem, & nouaculam, quibus senem attondeat. id est, Nunc iam Philocrates habet omnia parata, quibus Hegionem decipiat. NE IS QVIDEM INVOLVCRE INIICERE VOL.] manet in allegoria. Solent tonsores eorum, quos tonsuri sunt humeris inuolucre, seu inuolucrum iniicere, ne pilorum putaminibus inquinentur. Hoc igitur dicit Tyndarus, ne voluit quidem Philocrates Hegionis humeris inuolucre iniicere, hoc est, Philocrates sine vlla accurata obseruantia, & sine vllo pudore, aut metu Hegionem decepturus, atque inducturus est. Inuolucre, seu inuolucrum, est linteum, quod D iniiciunt tonsores eorum, quos tonsuri sunt, humeris, ne eorum vestem pilis præsectis inquinent. ὠμόλινον appellant Græci. SED VTRVM STRICTÍMNE, &c.] manet in allegoria. attondere strictim, est nouacula tondere, seu radere potius, quod Græci dicunt ἐν χρῷ. hoc est vsque ad viuam cutem. Idem Plautus in Bacchid. *itaque tondebo auro vsque ad viuam cutem.* ibid. *Is me scelus vsque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum est.* AN PER PECTINEM,] tondere per pectinem, est tondere pectine interposito, longius scilicet à cute: quod fit forfice. SI FRVGI EST,] si probus est. ADMVTILABIT PR.] non solùm tondebit, sed etiam mutilabit vsq. id est non leniter eum decipiet, sed prorsus, & funditus. mutilare, est mutilum reddere. mutili autem dicuntur boues, qui carent cornibus. MAVELIS,] malis. MEMORA MIHI.] dic mihi. Virgil. lib. 1. *Musa mihi causas memora &c.* PROXIMVM QVOD SIT B. Q. Q. À M. L.] quod tale est, boni speciem habet, & boni rationem obtinet. EVGE, POL THALEM TAL. NON EM.] verba sunt Tyndari apud se, longè ab Hegione, & summissa voce, ita duntaxat, vt à spectatoribus exaudiatur loquentis, & Philocratis ingenium, prudentiámque laudantis: qui tam bellè se seruum antequam caperetur, fuisse simulet. Euge, inquit Tyndarus, Thalem Milesium, vnum è septem, præ hoc contemnam, & eum talento mihi addictum emere nolim: quia Philocrates cum Thale comparandus, atque adeò ei anteponendus est. NAM AD SAPIENTIAM HVIVS, &c.] id est, nam si Tha-

leris sapientia cum huius sapientia compararetur, ille maximus nugator fuit. *ad* interdum compa- A
rationem significat, vt hîc, & apud Terent. in Eunuc. *at nihil ad nostram hanc.* M. Tull. pro Deiot.
nihil ad tuum equitatum. Idem lib. 2. de Oratore. *nihil ad Persium.* ILLIV PHILOCRATES?]
ille Philocrates? sic eum appellat senex, errans, cùm sit Tyndarus. POLYPLVSIO.] nomen
confictum. nam πολυπλούσιος vox Græca est, quæ significat valde diuitem, & magnopere lo-
cupletem. IPSVS HIC.] hic ipse Polycrates. nam de eius genere tantùm antea locutus est.
ATQVE À SVMMIS VIRIS.] non temerè additum. nam ille demum honos est, si à bo-
nis, & magnis, & notis habitus, aut delatus est. TVM IGITVR, &c.] Tum deinde, seu, Tum
postea, &c. EI] Philocrati IN ALIIS] in aliis rebus. TANTA GRATIA EST,] tam
valet gratia Philocrates, tam honoratus, & gratiosus est apud ciueis suos, &c. SÚNTNE OPI-
MÆ?] diuitiæ súntne ei opimæ? id est, amplæ, &, vt ita dicam, pingues? sic autem legendum
est, non, vt vulgò, optimæ. atque hanc meam emendationem, si nihil aliud probat Philocratis,
quem Tyndarum esse putat senex Hegio, responsio. VNDE EXCOQ. SEB. SENEX.] ita
sunt, inquit, opimæ Philocrati diuitiæ, vt senex eius pater, ex eis coctis, multum sebum elicere,
atque exprimere queat: *sebum*, inquit Nonius, *fit ex adipe ruminantium.* Hinc quidam putant si-
gnificari, Philocratis patrem pecore abundare, & eius diuitias in re pecuaria esse positas. ID
ORCVM SCIRE OPORTET. SCIL.] id Orcus scire debet scilicet. Nam is deus omneis B
mortaleis vrget: & quidquid mortuum est, apud Orcum est. SALVA RES EST.] for-
tasse alludit ad illud Salua res est, saltat senex. THESAVROCHRYSONICOCHRYSI-
DES] nomen proprium, fictum: iunctum ex thesauro, chryso, id est auro, nice, id est victo-
ria, & iterum chryso. Quòd si legamus, Thesaurochrysonychochrysides, erit iunctum ex the-
sauro chryso, onyche, id est vngue, &c. INDITVM] impositum. GERMANO NOM.]
vero nomine. PERTINAX] valde tenax. aliàs pertinax significat eum, qui est obfirmato
animo in malis rebus, vt vult Nonius: qui opponit eum peruicaci. Peruicacem enim vult esse
interdum bonarum rerum. GENIO SVO SI QVANDO SACR.] si quando rem diui-
nam facit Genio, vt, posteaquàm Genium placauit, ac piauit, Genio indulgeat, & animo suo
morem gerat, epuletur, & genialiter viuat, &c. AD REM DIVINAM QVIBVS EST
OP. SAM. V. VTI.] ordo est, samiis vasis vtitur, iis, quibus ad rem diuinam opus est. Samia
vasa, erant testea & fictilia. Ausonius. *Fama est fictilibus cenasse Agathoclea regem, Et mensam Samio
sæpe onerasse luto.* M. Tull. lib. 6. de repub. *Samiæ capedines.* Idem pro Murena. *& exposuit vasa Samia.*
Plautus noster infrà in Menæch. *ne Samia fores sient.* ALIIS VT CREDAT, V.] si non
credit vasa aurea Genio, multo minus aliis credat. EADEM] eadem opera. EXQVÆSIVE- C
RO.] id est, exquisiuero. PHILOCRATES,] ô Philocrates. Philocratem nominat, qui est
Tyndarus. sed hic erat re vera Philocrates, cùm Tyndarus esse ab Hegione existimaretur. QVO
GENERE GNATVS SIS,] quo genere natus sis, scio. NON EGO ISTVNC ME PO-
TIVS, &c.] ordo & sententia est, non postulo, seu non æquum censeo, vt iste, Pseudotyndarus,
me potius, quàm te, communem vtriusque dominũ, metuat: cùm præsertim ego quoque iam
seruus sim, neque amplius liber. Sic enim loquitur Tyndarus, quasi sit Philocrates, & vt si an-
tequam caperetur, liber esset. quòd contrà seruus erat. Quanquam liber natus erat, siquidem
Hegionis filius erat, vt diximus. Sed hoc nihil ad hanc rem pertinet. VIS HOSTILIS CVM
ISTOC FECIT M. OP. ÆQ.] vis hostium, qui plus potuerant, quàm Elei, fecit meas
opes istius fortunæ pareis. MEMINI CÙM DICTO HAVD AVD.] Memini tempus
esse, quo tempore ne dicto quidem me lædere audebat: nunc etiam facto lædat, licet. FOR-
TVNA H. F.] sententia, siue γνώμη. fortuna, inquit, res humanas figurat ac format pro sua
libidine, & in angustum redigit. È SVMMO INFIM.] fecit me è summo infimum. verbum,
fecit, bis sumendum: hoc modo: me, qui liber fueram, seruum fecit, id est, fecit me ex libero
seruum, & fecit me ex summo infimum. Sic Sophocles in Antig. τύχη γὰρ ὀρθοῖ, καὶ τύχη κα- D
ταῤῥέπει, Τὸν εὐτυχοῦντα, τόν τε δυστυχοῦντ' ἀεί. Sic Horat. oda 35. lib. 1. *O Diua, gratum, quæ regis
Antium, Præsens vel imo tollere de gradu Mortale corpus, vel superbos, Vertere funeribus triumphos.* quidam
sic explicant, & coniungunt: me qui liber fuerã, fecit è summo seruum infimũ, à quib. dissentio
ET QVIDEM, SI PROINDE VT IPSE FVI, &c.] Et verò si talem, qualis ipse fui fa-
miliæ imperator, habeam dominum, &c. id est, si habeam dominum iustum, & clementem, &
facilem, qualis ego fui, &c. NON VEREAR, NE INIVSTÈ, AVT GR. IN. IMP.] non
debeam vereri, ne se in me iniustum, hoc est iniquum, aut grauem, hoc est sæuum, & intolera-
bilem dominum præbeat. HOSTILIS ERIP. MANVS.] suprà scena superiore. *Pérque con-
seruitium commune, quod hostica euenit manu.* EST PROFECTÒ DEVS, QVI, &c.] Sic
Sophocles in Electra. Ἔτι μέγας ἐν οὐρανῷ Ζεὺς, ὃς ἐφορᾷ πάντα καὶ κρατύνει, id est,
est magnus in cælo Iupiter, qui omnia intuetur, & potẽtia sua regit. HABVERIS.] tractaueris.
PROINDE ILL. C.] ita illum curauerit. FATERIN' EADEM, Q.] faterísne eadem, quæ
hic (Pseudotyndarus) fassus est mihi? NE PATRI, T. V. S. DECERE] *decere* iunxit cum dandi
casu, vt in Amphitruone: *capiam ornatum qui potis decet.* Sententia autem horum trium versuum
sequentium, hæc est, te obtestor, Hegio, ne meæ diuitiæ te faciant pecuniæ auidiorem,
atque ad quæstum attentiorem, hoc est, ne pretium à patre meo pro meo capite maius exigas,
quàm

A quàm par sit:vt ne,si ita feceris,patrem meum decere videatur,tametsi vnicus ei sim filius,relinquere me apud te in seruitute, tuo sumtu copiose viuentem potius, quam me impensio pretio abs te redimere,vt illic,vbi minime honestum est,nempe in patria,& apud notos, mendicus,& egens viuam. ILLI, VBI] id est,illic,vbi,&c. EGO VIRTVTE DEÛM, &c.] sic loquebantur veteres,vitandæ iustæ deorum iræ,& indignationis gratia,quasi res suas secundas,& bona parta,diis accepta referêtes,tametsi ea bona suo labore,sua industria, sua virtute, denique repetissent, ac peperissent. Sic suprà in Aulul. *Ego virtute deûm, & maiorum nostrorum diues sum satis.* SCIO EGO, MVLTOS IAM LVCR. LVCVLENTOS H. R.] sic habent omnes nostri libri veteres, à vulgatis non discrepantes, optima & planissima sententia. Est enim ὑποφορᾶς seu tacitæ obiectionis occupatio. Scio ego dicturum mihi aliquem: vel scio ego, quamuis nemo mihi dicat id,quod sequitur. Multi ex lucro clari, & illustres euaserunt. Per luculentos,claros,& illustreis significat: sed huic scripturæ obstare videtur carminis lex, & mensura,nisi in voce *lucrum* elidatur m. vel in hac ipsa voce luculentos, fiat πάθος extrita l.& pro luculêtos,legatur,lucentos,vt vinclû sæclum,&c.pro vinculû,seculû,&c.vel in *scio* fiat συνίζησις, & legatur *scio* μονοσυλλάβως. EST ETIAM VBI PROF.] solutio à contrario. Est etiam tempus vel locus,inquit,in quo tempore,vel loco,&c. vel:Est etiam negotium aliquod,in quo,

B &c. ego illo modo mâlo. Sic Terent. Adelph. *Pecuniam in loco negligere,maximum interdû est lucrum.* MVLTA MVLTIS 3. S. P.] Virg.lib.3.Æneid. *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?* SVASIT PERPERAM.] Virg.lib.6.Æneid. *& malesuada fames.* PRÆTEREA VNVM NVMMVM NE DVIS.] præter filium meum, ne mihi vnum nummum dederis. AMITTAM HINC.] hinc abire sinam, hinc dimittam, seu missum faciam. SED IS PRIVATAM SERVIT. S. AN PVBLIC.] verùm dic mihi: estne seruus priuati alicuius hominis, an ciuitatis, seu reip. estne seruus priuatus, an publicus? IN PROCLIVI'ST,] procliue est: facile est. QVÀM IMBER EST, Q. PL.] hyperbole quædam est prouerbium olens. quid enim procliuius esse potest imbri, è nubibus decidente? FACIS HOMO VT RED.] facturus ne es vt filius meus liberetur? DONICVM ILLE H. RED.] donec ille huc redierit. *donicum* antiquum, pro donec, quo & Lucretius vsus est non semel, vno exemplo contentus ero, ex libro 2. *Donicum ad extremum crescendi perfica finem, Omnia perduxit rerum natura creatrix.* VT ÆSTIMATVM HVNC MIHI DES, Q. M.] rei, aut personæ æstimatio hoc affert, quod res, aut persona æstimata perit periculo eius, cui data est: verbi gratia, fundus dotalis æstimatus, ab vxore marito datus, eius periculo perit. Quin Hermogenianus iuris-

C consultus lib. 2. iuris ἐπιτομῶν scribit, & ea hodie leguntur lib. 24. digest. titulo *soluto matrimonio* &c. Æstimatas res, etiam vsu mulieris, periculo mulieris deteriores fieri. Piget responsa aliorum iurisconsultorum colligere, in quibus fit mentio prædiorum æstimatorum, & fundi æstimati, & simil. quæ exstant hodie, cùm in aliis libris digesto. tum in lib. 23. titulo de pactis dotalibus. Postulat igitur hic Pseudophilocrates Pseudotyndarum sibi dari æstimatum, vt si in Elidem missus Philoptolemi redimendi gratia, non redierit, soluat ipse Hegioni, quanti fuerit æstimatus: nempe xx. minas: tanti etiam æstimabitur. Hoc enim postulat, vt omnem à se fallaciæ suspicionem remoueat. VT IS HOMO RED. ILLI.] vt filius tuus illic redimatur. INDVTIÆ] de induciis satis multa diximus suprà, in Amphitr. ibi, *Immò induciæ parumper fiant.* AT NIHIL EST, IG.] id est, at nihil proderit, ignotum hominem ad patrem mittere. vel sic, At inanis, & inutilis labor est, ignotum hominem ad patrem mittere. OPERAM LVSERIS.] inanem operâ sumseris. frustrà miseris. HVNC MITTE] mitte hunc, nempe, Tyndarum, hoc est, eum, qui Tyndari vestitum, & nomen gerit, & quem Tyndarum putat esse Hegio, qui non est Tyndarus, sed Philocrates. TRANSACTVM REDDET,] confectum reddet. NEC QVI MAGIS SIT SERVVS EX S.] nec quemquam qui sit

D seruus ei gratior, atque acceptior. NE VEREARE, MEO PERIC. &c.] vel sic licet explicare, quæso ne verearis meo peric. &c. vel sic, Ne forte verearis, meo periculo huius fidem experiar. MEO PERIC. H. FIDEM EXP.] id est, committam hoc negotium, huius fidei, ea lege, vt, si fidem non seruet, periculû præstem, & tantum, quanti à te æstimabitur, tibi soluam. FRETVS INGENIO EIVS.] confisus eius naturæ bonitate. TVA FIDE,] te sponsore, siue fideiussore, vt vulgò loquimur. CEDERE AD FACTVM] id est, fieri, seu perduci ad effectum, seu à verbis ad factum procedere, ac peruenire. NVM QVA CAVSA 'ST, QVIN SI ILLE, &c.] hic contrahitur verborum obligatio, quæ stipulatio appellatur. VIGINTI MINAS] viginti minis igitur æstimatur Philocrates, quem putat seruum esse, & Tyndarum appellari senex Hegio. OPTIMÈ.] sic legendum: & ita habent nostri ferè omnes libri manuscript. cum vulgatis consentientes. *optimè*, subintell. dicis. Nulla causa est, quin dem 20. minas pro illo, quem ad patrem missurus es, si non reuertatur. IMMÒ.] aliquid aliud erat dicturus Tyndarus, seu Pseudophilocrates, nisi interpellasset Hegio. QVOD COLLVS COLLARIA CARET.] Nonius collum neutri generis esse Virgilius docet. *Et colla comantia pectunt.* esse mascul. Accius Epigono. *Quid cesso ire ad eam? hem præstò est. camo collum grauem.* Næuius in Col. *Vtrùm scapulæ plus, an collus calli habeat, nescio.* Profert & illud, quod est in Amphitr. *Malæ, mentum, barba, collus,* &c. vbi tamen vulgò, & in manu-

ſcript. legitur *collum*. COLLARIA CARET] collaria, ſeu collare, vinculum, quo collũ vincitur. Nonnulli *collario* legunt. ſed libri manuſcr. omnes habent *collaria*. Lucilius lib. 29. *Cum manicis, catulo, collarique vt fugitiuum Deportem*. QVOD BONIS BENEFIT BENEF. GRATIA EA GR. EST B.] ordo, & ſententia huius ſententiæ hæc eſt. beneficium, quod benefit bonis, id eſt, quod confertur in bonos, ea gratia, id eſt, id beneficium, grauida eſt bonis, id eſt, refertum eſt bonis, & bona parit, ei ſcilicet, qui beneficium illud contulit. *beneficium benefit.* eſt atticiſmus. qualia ſunt illa: currere curſum, machinari machinam, nomen nominare, militiam militare, pugnam pugnare, &c. & apud Gręcos *νίκησα νικεῖν, πλοῦτον πλουτεῖν, ἑστιᾶν ἑστίασιν, τάττειν τάξιν*, &c. Ne quis autem miretur, Plautum, cùm vſus eſſet nomine beneficij, cumque deberet id nomen retinere, aliud ſumſiſſe, idque diſſimilis generis: (ſic enim videbatur loqui debuiſſe,) Quod bonis benefit beneficiũ, id beneficium grauidum eſt bonis: dico Plautum ſumſiſſe nomen, quod idem ſignificaret: idq; ei ſatis fuiſſe. nam gratia hoc loco, eſt quam Græci *χάριν* appellant: quæ vox interdum *εὐεργεσίαν*, id eſt, beneficium ſignificat. DICE] dic ei, quæ velis ad patrem tuum ab eo perferri. MONSTRA,] præmonſtra, doce. PRÆCIPE] præſcribe, à præcipiendo, præceptores dicti, quorum eſt diſcipulum inſtituere, & docere, & voce præire. B

HEGIO, PHILOCRATES, TYNDARVS.

HEG. QVæ res bene vortat mihi, meóque filio,
Vobíſque, volt te nouus herus operam dare
Tuo veteri domino, quod is velit, fideliter.
Nam ego te æſtumatum huic dedi viginti minis,
Hic autem te ait mittere hinc velle ad patrem,
Meum vt illic redimat filium, mutatio
Inter me atque illum vt noſtris fiat filiis.
PHI. Vtroque vorſum rectum eſt ingenium meum.
Ad te, atque ad illum pro rota vti me licet. C
Vel ego huc, vel illuc vortar, quò imperabitis.
HEG. Tute tibi ea tuopte ingenio prodes plurimum,
Cùm ſeruitutem ita fers, vti ferri decet.
Sequere hàc, hem tibi hominem. TYN. gratiam habeo tibi,
Quom copiam iſtam mihi & poteſtatem facis:
Vt ego ad parenteis hunc remittam nuntium,
Qui me quid rerum hic agitem, & quid fieri velim,
Patri meo ordine omnem rem illuc perferat.
Nunc ita conuênit inter me atque hunc, Tyndare,
Vt te æſtumatum in Alidem mittam ad patrem. D
Si non rebitas huc, vt viginti minas
Dem pro te. PHI. rectè conueniſſe ſentio.
Nam pater exſpectat aut me, aut aliquem nuntium,
Qui hinc ad ſe veniat. TYN. Ergo animum aduortás volo,
Quæ nuntiare hinc te volo in patriam ad patrem.
PHI. Philocrates vt adhuc locorum feci, faciam ſedulò,
Vt potiſſimùm quod in rem rectè conducat tuam,
Id petam, ídque perſequar corde & animo, atque viribus.
TYN. Facis ita vt te facere oportet. Nunc animum aduortas volo,
Omnium primùm ſalutem dicito matri ac patri,
Et cognatis, & ſi quem alium beneuolentem videris.

A Me hic valere & seruitutem seruire huic homini optumo,
Qui me honore honestiorem semper fecit & facit.
PHI. Istuc ne præcipias, facile memoria memini. TYN. tamen.
Nam equidem nisi quòd custodē habeo, liberū me esse arbitror.
Dicito patri, quo pacto mihi cum hoc conuenerit,
De huius filio. PHI. quæ memini, mora mera est monerier.
TYN. Vt eum redimat, & remittat nostrûm huc amborum vicem.
PHI. Meminero. HEG. at quamprimum poteris, tam in rem vtrique est maxumè.
PHI. Non tuum tu magis videre, quàm ille suum gnatum cupit.
HEG. Meus mihi, suus cuique est carus. PHI. nunquid aliud vis
B patri
Nuntiari? TYN. Me hîc valere, & tute audacter dicito,
Tyndare, inter nos fuisse ingenio haud discordabili,
Neque te commeruisse culpam, neque me aduersatum tibi,
Benéque hero gessisse morem in tantis ærumnis tamen.
Neque medunquam deseruisse te neque factis, neque fide,
Rebus in dubiis, egenis. hæc pater quando sciet,
Tyndare, vt fueris animatus erga suum gnatum atque se,
Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu.
Et mea opera, si hinc rebito, faciam vt faciat faciliùs.
Nam tua opera, & comitate, & virtute, & sapientia,
C Fecisti vt redire liceat ad parenteis denuò,
Cùm apud hunc confessus es & genus & diuitias meas.
Quo pacto exemisti è vinclis tuum herum, tua sapientia.
PHI. Feci ego ista vt commemoras: & te meminisse, id gratū est mihi.
Meritò tibi ea euenerunt à me. nam nunc Philocrates,
Si ego item memorem quæ mederga multa fecisti bene,
Nox diem adimat. nam si seruus meus esses, nihilo secius
Obsequiosus mihi semper fuisti. HEG. di vostram fidem,
Hominum ingenium liberale, vt lacrymas excutiunt mihi.
Videas corde amare inter se. quantis laudibus suum herum
D Seruus collaudauit? PHI. pol istic haud me centesimam
Partem laudat, quàm ipse meritus'st, vt laudetur laudibus.
HEG. Ergo cum optimè fecisti. nunc adest occasio,
Benefacta cumulare, vt erga hunc rem geras fideliter.
PHI. Magis non factum possum velle, quàm opera experiar persequi.
Id vt scias, Iouem supremum testem laudo Hegio,
Me infidelem non futurum Philocrati. HEG. probus es homo.
PHI. Nec me secus vnquam ei facturū quicquam, quàm memet mihi.
TYN. Istæc dicta te experiri & operis & factis volo.
Et quò minus dixi de te, quàm volo, animum aduortas volo.
Atque horunc verborum caussa, caueto mihi iratus fuas.
Sed te, quæso, cogitato, hinc mea fide mitti domum,

Te æſtimatum, & meam eſſe vitam hîc pro te poſitam pignori. A
Ne tu me ignores, cùm extemplò meo è conſpectu abſceſſeris:
Quom me ſeruom in ſeruitute pro te hîc dereliqueris:
Túque te pro libero eſſe ducas, pignus deſeras.
Neque des operam pro me, vt huius reducem facias filium.
Scito te hinc minis viginti æſtimatum mittier.
Fac fidelis ſis fideli, caue fidem fluxam geras.
Nam pater, ſcio, faciet, quæ illum facere oportet omnia.
Serua in perpetuum tibi amicum me, atque hunc inuétum íueni.
Hæc per dexteram tuam te dextera retinens manu
Obſecro, infidelior mihi ne fuas, quàm ego ſum tibi.
Tu hoc age, tu mihi nunc herus es, tu patronus, tu pater. B
Tibi commendo ſpes, opéſque meas. PHI. mandauiſti ſatis.
Satin' habes, mandata quæ ſunt, facta ſi refero? TYN. ſatis.
PHI. Et tua, & tua, huc ornatus reueniam ex ſententia.
Nunquid aliud? TYN. vt quamprimum poſſis, redeas. PHI. res monet.
HEG. Sequere me, viaticum vt dem hinc à trapezita tibi,
Eadem opera à prætore ſumam ſyngraphum. TYN. quem ſyngraphum?
HEG. Quem hic ferat ſecum ad legionem, hinc ire huic vt liceat domũ.
Tu intrò abi. TYN. bene ambulato. PHI. bene vale. HEG. edepol rem meam C
Conſtabiliui, cum illos emi de præda à quæſtotibus.
Expediui ex ſeruitute filium, ſi dis placet.
At etiam dubitaui hos homines emerem. an non emerem, diu.
Seruate iſtum ſultis intus ſerui, ne quóquam pedem
Efferat ſine cuſtode. iam ego apparebo domi.
Ad fratrem modò capteiuos alios inuiſo meos.
Eadem per contabor, ecquis hunc adoleſcentem nouerit.
Sequere tu, te vt amittam. ei rei primùm præuorti volo.

QVÆ RES BENE VORTAT, &c.] Bene ominandi cauſa. Sic loquebantur veteres initio rei gerendæ. tale eſt illud, quod omnibus rebus agendis præfabantur, *Quod bonum, fauſtum, felix, fortunatúmque ſit.* NOVVS HERVS] ego Hegio. de ſe loquitur in tertia perſona. TVO VETERI DOMINO,] Philocrati. Nam quamuis alloquatur Philocratem, tamen eum putat eſſe Tyndarum ſeruum, & Tyndarum eſſe Philocratem. HVIC] Philocrati, vt quidem exiſtimat Hegio. AD PATREM] ſuum. MVTATIO INTER ME ATQ. ILL. VT N. F. F.] id eſt, vt ego & ille permutemus inter nos filios noſtros: ego, eius filio liberato, meum reciperem: ille, meo dimiſſo, ſuum. ATQVE ILLVM] & illum, patrem Philocratis. VTROQ. VORSVM RECT. ING. M.] ingenio ſum in vtramque partem idoneo, & habili. profert hunc verſum Priſcianus lib. 15. PRO ROTA] vice rotæ, tanquam rota, quæ in quamlibet partem verti poteſt. ſignificat ſe eſſe verſutum, & verſatilem inſtar rotæ. EA] ea ratione: ſeu ob eam cauſam. TVOPTE INGENIO] tuopte ingenio, dandi caſus eſt. HVNC REMIT. NVNCIVM.] remittam hunc, nempe Tyndarum falſo nomine, qui re vera eſt Philocrates. QVI ME QVID RERVM, &c.] Helleniſmus. Nam Latino more dixiſſet, Quiquid ego rerum hîc agitem, & quid fieri velim, omnem rem patri meo illuc ordine perferat. TYNDARE.] Sic appellat Tyndarus ipſe Philocratem, quem Tyndarum eſſe putat Hegio. SI NON REBITAS HVC] Si non redeas huc. *betere* antiquum, hoc eſt ire. D

tunc

A tunc rebitere, perbitere, præterbitere, hoc est, redire, perire, præterire. Pacuuius in Nipteis. *Vos hinc defensum patriam in pugnam betite.* Idem in Medo. *si resto, pergit iter: tum si ire conor, prohibet betere.* Liuius Tereo. *Ego puerum interea ancilla subdam lactantem mea, Ne fame perbitet.* Ennius in Hecuba, *Nunquam scripsisti, qui parentem, aut hospitem necasset, quo quis cruciatu perbiteret.* Hæc ex Nonio in *Betere*, & *perbitere*. Plautus Curcul. *qui me in terra aquè Fortunatus erit, si illa ad me betet, Palinure? betet* id est, ibit. Idem in Trucul. *moriere ocyus, si viam beteris.* Idem intrà ead. comœd. *Qui per virtutem perbitat, non interit.* NAM PATER EXSP.] pater tuus, vt vult intelligi ab Hegione. PHILOCRATES] Philocratem appellat eum, qui est Tyndarus, cùm sit ipse Philocrates: de quo sæpè lectorem admonemus, vt magis meminerit. VT ADHVC LOCORVM F.] vt vsque ad hoc tempus. BENEVOLENTEM] beneuolum. Vsitata vox Plauto. sic Cistell. *sed se quandam agebat mulierem Suam beneuolentem conuenire etiam prius.* Idem in Bacchid. *Nam ille amico, & beneuolenti suo sodali sedulò Rem mandatam exsequitur.* Terent. Phorm. actus 1. scena 2. *Ea sita erat ex aduerso: neque ei beneuolens, Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam.* &c. Hoc totum autem, & si quem alium beneuolentem videris, valet, &, quemcunque alium beneuolentem videris. HOMINI OPTIMO.] Hegioni. homini optimo autem notádum, nam rarius dicitur, quàm viro optimo. sic tamen intrà eadem fab. *Propter meum caput labores homini euenisse optimo.* QVI ME HONORE

B HONESTIOREM S. P.] qui me honore magis, ac magis honestauit, atq; honestat. ISTVC ME PRÆCIPIAS.] quæso, ne mihi istuc præmonstres, néve me doceas. quia memoria teneo. MEMORIA MEMINI.] genus loquendi Plautinum, & iam anteà à nobis indicatum, quo nomen cum verbo, seu participio iungitur eiusdem originis: quale est illud, quod est suprà, *honore honestare*, & infrà ead. scena, *laudetur laudibus.* & in Curcul. *iratus iracundia.* &c. TAMEN.] quamuis probè memineris, præcipiam tibi tamen. NAM EQVIDEM, NISI QVÒD CVST.] sic esse legendum, & Latini sermonis consuetudo, & carminis lex peruincunt. Nam vulgò sic legitur, mendosè. *Nam quidem*, &c. CVSTODEM] φύλακα. custodem mihi additum, seu appositum. QVÆ MEMINI, MORA M. EST MON.] memorem mones. qui autem memorem monet, moratur eum, quem monet, & tempus frustra conterit. AT, QVÀM PRIMÙM POTERIS, TAM IN REM VTRIQ. EST M.] sic restitui, secutus partim vulgatos codices, partim manuscr. sententia autem plana est. hoc enim significat, quo citius hoc confeceris, eo magis vtique profueris. quàm primùm, tam maximè. sic dicunt Latini, vt, quàm magis, tam magis. sic autem habent omnes ferè libri manuscr. *at quam primùm poteris istuc in rem vtrique est max.* quæ scriptura sine dubio mendosa est. nam, vt de sententia, & Latini ser-

C monis ratione nihil dicam, versum corrumpit. vox *istuc* autem, nata est, vt arbitror, ex postrema syllaba vocis *poteris*, & sequente particula *tam*. Ita hic versus corruptus fuit. Iam vulgata lectio, à qua abest verbum *poteris*, ferri non potest. MEVS MIHI, SVVS CVIQ. EST CARVS] etiam sui simiæ catuli, pulcherrimi, & carissimi sunt. *Quin sua cuique sponsa*, inquit M. Tull. lib. 15. epist. ad Attic. *placet, mihi mea: suus, cuique amor, mihi meus.* Eodem pertinet illud Aristotelis, aduersus communitatem vxorum, & liberorum, & bonorum Socraticam disputantis, lib. 2. politic. cap. 3. *Præterea* (mea enim Latina ponam) *nemo dicendo consequi possit, quantum referat ad voluptatem, existimare aliquid esse propriè suum. non enim frustrà ipse erga se amicitiam vnusquisq. gerit. sed hoc à natura est insitũ.* ET TVTE AVD. DICITO. T.] & tu ipse ne dubitato dicere, nos inter nos fuisse ingenio concordi, seu concordiam inter nos coluisse. HAVD DISCORDABILI.] haud discordi. BENÉQ. HERO GESS. M.] & te bene gessisse mihi hero tuo etiam in tantis ærumnis. IN TANTVM ÆRVMNIS TAMEN.] id est, mihi quamuis in tantis ærumnis constituto, non defuisse tamen. NEQ. MED VNQVAM DEST. TE NEQ. F. &c.] ἀμφιβολία. sed hæc sententia est, & dicito te nunquam me deseruisse, seu nunquam à me recessisse, seu nunquam mihi defuisse, neque re, neque fide: dicito me nunquam à me desertum esse, neque re, neque fide-

D litate. *Iam med vnquam*, pro me vnquam etiam vsitatè dictum. d. interposito inter duas vocales duarum vocum. REBVS IN DVB. EGENIS] ἀσυνδέτον. in rebus dubiis, & egenis, id est, in periculis, & in temporibus difficilibus, ac necessariis. quibus temporib. maxime explorantur, & spectātur amici veri, ac falsi. Ennius. *Amicus certus in re incerta cernitur.* VT FVERIS ANIMATVS, &c.] quo animo fueris erga suum gnatum, & erga se, &c. GRATIIS] sine vllo pretio. EMITTAT MANV.] liberet, manumittat. SI HINC REBITO] si hinc in patriam redeo. REDIRE LICEAT AD PAR. DEN.] *redire denuo*. pleonasmus. QVO PACTO EXEMISTI È VINCLIS] malim legi, *Quo facto*: atque ita prorsus legendum arbitror. Quo facto, inquit, exemisti, id est, eripuisti, è vinclis tuum herum, me scilicet, &c. *exemisti* autem edendum curaui, vnius libri veteris auctoritatem secutus: quam adiuuant exempla. sic enim suprà eadem comœd. scena superiore: *cúmque ex vinclis eximis*, &c. & scena, quæ incipit, *Si dij immortales*, &c. ibi. *Si vos eximat è vinculis*, &c. MEDERCA.] erga me αὐαςροφή. NOX DIEM ADIMAT.] dies me deficiat, vt loquitur Cicero. Virgil. autē sic, lib. 1. Æn. *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* OBSEQVIOSVS.] morigerus. ad obsequendum promtus, ac paratus. VT LACRYMAS EXCVTIVNT MIHI?] quo modo me vel inuitum lacrymare cogunt? sic loquitur & Terent. in Heaut. *Lacrymas excussit mihi, Miserétque me eius.* VIDEAS CORDE AM.?] videre possis, eos amare inter se ex animo, corde, τῇ καρδίᾳ ψυχῇ. ISTIC]

iste. CENTESIMAM PARTEM] ex centesima parte. QVAM MERITV'ST, &c.] notandum loquendi genus: *haud me centesimam partem laudas, quàm vt meritus est*, &c. hoc est, centum partibus magis à me laudari meritus est, quàm ego ab eo laudor, seu laudatus sum. LAVDETVR LAVDIBVS] etiam de hoc genere lectorem admonuimus. BENE FACTA CVMVLARE] beneficia augere, & amplificare: bene factis superioribus alia addere. MAGIS NON FACTVM P. V.] ordo est, Non magis possum f.v. id est, non magis possum cupere id effectũ reddere, quod dico, quam re enitar, vt fiat. TESTEM LAVDO] testẽ appello, seu nomino. & ita Nonius, qui hunc locum profert. Et Gellius lib. 2. cap. 6. quo loco Virgilium defendit aduersus grammaticos quosdam, qui reprehendebant illud, *Aut illaudati nescit Busiridis aras? Laudare*, inquit, *significat prisca lingua nominare, appellaréque. Sic in actionibus ciuilibus laudari id dicitur, quod est nominari. illaudatus enim est, quasi illaudabilis, & innominabilis: qui neque mentione, aut memoria vlla dignus, neque vnquã nominandus est*, &c. Hæc eadem ferè Macrobius posuit lib. 6. Saturnalium cap. 7. *Herennius Modestinus* lib. 5. responsorum, (quæ verba relata sunt in librum 21. Digestorum tit. de euict. & dupl. stipul.) *Caia Seia fundum à L. Titio emerat, & quæstione mota, fisci nomine, auctorem laudauerat: & euictione secuta, fundus ablatus, & fisco adiudicatus est, venditore præsente, quæritur.* &c. Ad quem locum Budæus in annot. in Pandect. ISTHÆC DICTA TE EXPERIRI, &c.] sic habent nostri libri veteres omnes: sic edidit Camer. quæ scriptura, si recta, & incorrupta est, verba sunt veri Tyndari ad Hegionem: sed malim legi, *Isthæc dicta me exper.* &c. *volo me experiri* autem antiquè dictum, pro *volo experiri*: de quo alibi. libri vulgati neutrum habent, neque *te*, neque *me*. OPERIS, ET F.] operis & numeri multitudinis, septimi casus à recto singul. *opera, a.* IRATVS FVAS] iratus sis. MEA FIDE] me sponsore, seu fideiussore. sponsor enim & fideiussor pro te intercessi. TE ÆSTIMATVM,] subintellige, aut repete ἀπὸ κοινοῦ esse. MEAM VITAM] supra meum caput. POSITAM PIGNERI,] oppigneratam, pignori oppositam: ita vt si non redeas, ego domino minas xx. quanti æstimatus es, debeam. NE TV ME IGNORES] fac, vel vide, vel quæso, ne tu me quasi ignotum, negligas. CVM EXTEMPLO MEO È C.] simulátque è meo conspectu discesseris. TVQ. TE PRO LIB.] & ne tu te pro libero, id est, tanquam liberum esse ducas: vel ne tu te pro libero geras, qui liber non es, & me, qui pro te pignori oppositus sum, deseras. NEQ. DES OPERAM, &c.] pendet & hic, & superior versus ab illo. *Ne tu me ignor.* Itaque repetita *ne* particula, sic locus explicandus. & vide, ne non des operam pro me, vt huius filiam reducas. FAC FIDELIS SIS FIDELI] sic habent omnes libri nostri veteres. Nonius tamen legit, *Fac fidele*, & *fidele* ait positũ pro *fideliter*, hunc locum proferens. Ego Nonium falli puto, vt in multis. Ex eo tamen, quod ita legit Nonius, puto scriptum esse à Plauto, mutato verborũ ordine, *Fac fideli, sis fidelis*: Sed hoc leue est. CAVE FIDEM FLVXAM G.] fluxam, id est, incertam, mutabilem, infirmam, & instabilem. tralatio est à liquoribus. fluxum enim propriè ῥευστόν. Hoc est, quod natura fluit, qualis est aqua. hinc *belli fortuna fluxa*, dicta à M. Tullio in epist. ad Brutum libro singul. & à Sallustio in procem. hist. coniurat. Catilin. *diuitiarum & formæ gloria, fluxa, atque fragilis.* SERVA IN PERPETVVM TIBI] Nihil hîc mutaui præter verborum ordinem. Nam libri vulgati sic habent, *Serua tibi in perpet.* &c. quam lectionem lex carminis respuit. ATQ. HVNC INVENTVM INVENI] atque inueni hunc Hegionem, iam inuentum, id est, & para tibi amicum Hegionem iam paratum, & quæsitum, si officium tuũ facies, & si fidẽ seruabis. PER DEXTERAM T.] dextera fidei sedes. Homer. ἰλ. ω. Ἔσται τοι καὶ ταῦτα γέρον Πρίαμ᾽, ὡς σὺ κελεύεις· Σχήσω γὰρ τόσσον πόλεμον χρόνον, ὅσσον ἄνωγας. Ὣς ἄρα φωνήσας ἐπὶ καρπῷ χεῖρα γέροντος Ἔλλαβε δεξιτερήν, μή πως δείσει᾽ ἐνὶ θυμῷ. hoc est, Hæc tibi senex Priame, vt postulas, cõtingẽt, inquit Achilles: bellum enim tandiu morabor, & intermittã, quãdiu à me petiuisti. Sic locutus Achilles manũ senis dextram ad iuncturã prehendit, ne quo pacto in animo metueret. Virg. lib. 3. Æn. *Ipse pater dextrã Anchises haud multa moratus, Dat iuueni, atque animum præsenti pignore firmat.* qua de re Seruius ibidẽ, paullo antè, ibi. *Dixerat: & genua amplexus, genibúsque volutans Hærebat*, &c. NE FVAS] ne sis. TV HOC AGE.] Tu hoc negotium, quod tibi mandaui, diligenter cura, & in eo conficiendo totus esto. SATIN' HABES, MANDATA, QVÆ SVNT, F. SI REF.] Satísne habes, id est, cóne contentus eris, si ea refero confecta, quæ mihi mandasti? ET TVA, ET TVA,] & tua Hegionis, & tua Philocratis. ORNATVS] instructus. nempe Philoptolemum reducens pro Philocrate. NVNQVID ALIVD?] subintelligendum vis? vox abeuntis, aut abire parantis. VT QVAMPRIMVM POSSES, RED.] putabam olim legendum, *vt cùm primùm possis*: sed nunc aliud sentio. Nam quàm primùm possis, ita dictum, vt illa, quàm citissimè possis, quàm celerrimè possis, &c. SYNGRAPHVM.] Diploma significat, per quod liceat Pseudotyndaro tempore belli ire in Elidem. ÆDEPOL REM MEAM CONSTABILIVI, &c.] sic loquitur Terentius Adelphis. *Dii quidem esses, Demea, ac rem tuam constabilisses.* EXPEDIVI] eripui, exemi, impeditum liberaui. SI DIIS PLACET.] si dij approbant. si dij volunt. diis volentibus. Interdum, si diis placet εἰρωνικῶς vsurpatur. AT ETIAM DVBITAVI, HOS EMEM.] proinde ac si dicat: stultus fui, qui dubitaui. Nullo enim pacto dubitare debui: hos captiuos emerem, an non emerem. SVLTIS,] si voltis. NE QVÓQVAM PEDEM EFFERAT,] ne quò exeat. Cicero lib. 7. epist. ad Attic. de Bibulo loquẽs:

illum

A *illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulit*, &c. APPAREBO DOMI.] præstò ero domi. comparebo domi. Hinc dicuntur apparitores, quia semper apparent Prætoribus, & Consulibus. EADEM PERC.] eadem opera percontabor, &c. ECQVIS] num quis. HVNC ADOLESC.] quem Hegio putat esse Philocratem, cùm sit Tyndarus Philocratis seruus, idémque ipsius Hegionis filius. TE VT AMITTAM,] te vt absoluam, & expediam, sumta à trapezita pecunia, quam tibi dem in viaticum. EI REI PRIMÙM PRÆVERTI V.] eam rem primùm transigere volo, ante alias res omneis, te primùm omnium rerum amittere volo.

ERGASILVS PARASITVS.

Miser homo est, qui ipse sibi quod edit, quærit, & id ægrè inuenit.
Sed ille est miserior, qui & ægrè quærit, & nihil inuenit.
B Ille miserrimus est, qui cùm esse cupit, quod edit, non habet.
Nam hercle ego huic diei si liceat oculos effodiam libens,
Ita malignitate onerauit omneis mortales mihi.
Neque ieiuniosiorem, neque magis effertum fame
Vidi: nec cui minus procedat, quicquid facere occeperit.
Itaque venter guttúrque resident esuriales ferias.
Ilicet parasiticæ arti in maxumam malam crucem,
Ita iuuentus iam ridiculos, inopésque ab se segregat.
Nihil morantur iam Laconas imi subsellij viros,
Plagipatidas, quibus sunt verba sine penu & pecunia.
Eos requirunt, qui libenter cùm ederint, reddant domi.
C Ipsi obsonant, quæ parasitorum antè erat prouincia.
Ipsi de foro tam aperto capite ad lenones eunt,
In tribu quàm aperto capite sonteis condemnant reos.
Neque ridiculos iam teruncij faciunt: sese omnes amant.
Nam vt dudum hinc abij, accessi ad adolescenteis in foro:
Saluete, inquam, Quò imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.
Quis ait hoc, aut quis profitetur, inquam? quasi muti silent.
Neque me rident, vbi cœnamus, inquam? atque illi abnuunt.
Dico vnum ridiculum dictum, de dictis melioribus,
D Quibus solebam menstrualeis epulas antè adipiscier.
Nemo ridet. sciui extemplò rem de compacto geri.
Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitarier.
Saltem si non arriderent, denteis vt restringerent.
Abeo ab illis, postquam video me sic ludificarier.
Pergo ad alios, venio ad alios, deinde ad alios: vna res.
Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro olearij.
Nunc redeo inde, quoniam me ibi video ludificarier.
Item alij parasiti frustra obambulabant in foro.
Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.
Qui concilium iniere, quo nos victu & vita prohibeant,
His diem dicam, irrogabo multam, vt mihi cœnas decem

Meo arbitratu dent, cùm cara annona ſit. ſic egero. A
Nunc ibo ad portum hinc. Eſt illic mihi vna ſpes cenatica.
Si ea decollabit, redibo huc ad ſenem, ad cenam aſperam.

QVOD EDIT,] quod comedat. edit modi coniunctiui: *edim, edis, edit.* SED ILLE EST MISERIOR, &c.] climáx. CÙM ESSE CVPIT,] cùm comeſſe cupit, cùm eſurit. In hoc ipſo ineſt miſeria extrema, ſi quis nõ habeat, quod edat, ſeu edit, cùm eſurit. Nam ſuperiores duo quærunt: atque eorum alter ægrè inuenit: alter nihil inuenit, poſteaquam diu quæſiuit, ſed non quo tempore eſurit. OCVLOS EFFODIAM LIB.] libenter lucem eripiam: tranſlatio eſt. libenter, inquit, hunc diem luce priuem, quia hodie neminem nactus ſum, qui me paſceret, aut qui me ad cenam vocaret. ITA MALIG. ONER. OMN. M. M.] ita omneis homines reddidit in me illiberaleis, ac malignos. NEQ. IEIVNIOSIOREM, &c. neque vidi diem ieiunij pleniorem, neque fame refertiorem: quia totum hunc diem, quod mihi nunquam antea contigit, ieiunus, ac famelicus fui. RESIDENT ESVRIALEIS FERIAS] reſidêre, & ſedêre interdum eſt quieſcere, & opus intermittere, & à rebus agendis ſuperſedere: quod feriis, & feſtis diebus licebat. hinc reſides. Varro lib. 5. de lingua Latina. Liberalia dicta, quòd per totum oppidum eo die ſacerdotes liberi, hedera coronatæ anus cum libis, B & foculo pro rep. ſacrificantes. reſident igitur eſurialeis ferias dixit Plautus pro eo, quod eſt, agitant ferias, quæ eſuritioni, ſeu eſuriei dicatæ ſunt: quod nihil aliud eſt, quàm quieſcunt, & ceſſant ab edendo, & bibendo, eſurialeis autem ferias dixit, ficto ab eſuriæ vocabulo. Sic ferè hunc locum explicat Adr. Turneb. comment. lib. 1. de legib. Illud præterea animaduertendum eſt, reſident ferias: eſſe atticiſmum, quaſi dictum ſit feriantur ferias. ILICET PARASITICÆ ARTI IN MAX. M. CR.] id eſt, abeat ars paraſitica in maximam malam crucem, valeat ars paraſitica, atque adeò dij eam malè perdant. *Ilicet*, vox, quam vſurpabat præco, cùm vel de conſilio iudices, vel de concilio populus dimittebatur, re ſcilicet tranſacta, ac terminata. Itaque finem rei ſignificat, quemadmodum & actum eſt. RIDICVLOS,] eos, qui riſum mouent: & qui riſu mouendo cibum quærunt, paraſitos. NIHIL MORANTVR IAM LACONAS, &c.] nihil iam curãt paraſitos, Paraſitos appellat Laconas, quia, vt pueri Lacedæmonij, ſic & paraſiti plagas, & verbera perferre aſſueſcunt. Itaque infrà non longè, hos plagipatidas appellat, id eſt, plagarum patienteis, ſeu perferenteis: quod & Lacedæmoniis, & paraſitis conuenit. Horat. oda 7. lib. 1. *Me nec tam patiens Lacedæmon*, &c. ad quem locum hac de re plura. IMI SVBSELLII VIROS.] qui accumbunt in imo ſubſellio. Sic loquitur in Sticho. *Scis tu med eſſe imi ſubſellij virum.* C Horat. Sat. 8. lib. 2. *ſecutis omnibus imis.* Idem epiſt. 18. lib. 1. *Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi Deriſor lecti*, &c. Vbi nos hac de re ſat multa. Accumbebant autem plerunque paraſiti in imis lectis, & minus honoratis locis: PLAGIPATIDAS] nomen à Plauto factũ. qui nihil habẽt præter verba: & qui eos viciſſim ad cenam vocare non ſolent, à quibus antè vocati, & benè accepti ſunt. Quid ſit penus, & quid appellatione penus, ſeu penoris contineatur, docent Iuriſconſulti lib. 33. digeſt. tit. de penu legata, & A. Gell. lib. 4. cap. 1. EOS REQVIRVNT,] eos ad cenam vocant. QVI LIBENTER CÙM EDERINT,] qui cùm iucundè comederint, & bene accepti fuerint, vocẽt viciſſim eos, apud quos iucundè epulati fuerunt, domum ſuam. M. Tull. lib. 2. de Finib. *Et tamen non negat libenter vnquam cenaſſe Gallonium (mentiretur enim) ſed bene. Ita grauiter, & ſeuere voluptatẽ ſecernit à bono. Ex quo illud efficitur, qui benè cenent, omneis libenter cenare: qui libenter, non continuò benè.* Lucilius. *quid bene? cocto, Condito, ſermone bono: ſi quæris libenter.* IPSI OBSONANT:] ipſi obſonium parant, ſeu emunt. TAM APERTO CAPITE,] id eſt, tam ſine pudore: tam confidenter, tam depoſito omni pudore: cõtrà, operto capite, id eſt, vt Græci dicunt ἀνακαλυψάμενος. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Nam malè geſta cùm vellem mittere aperto Me capite in flumen*, &c. D Plautus Moſtellaria. *caue reſpexis. fuge, atque operi caput.* operiebant caput, qui mortẽ ſibi conciſcere volebant, & quos alicuius ſpeciei, aut dicti, factíve pudebat. NEQ. RIDICVLOS IAM TERVNCII FACIVNT.] neque eos, qui riſum mouent, hoc eſt, paraſitos iam flocci faciunt. Teruncius à tribus vnciis dictus, inquit Varro lib. 5. de ling. Latin. M. Tull. lib. 3. de Finib. *Vt interit magnitudine maris Ægæi ſtilla muriæ, & vt in diuitiis Crœſi terũcij acceſſio, & gradus vnus in ea via, quæ eſt hinc in Indiam*, &c. ſic autem ferè loquitur Catullus ad Leſb. *Rumoréſque ſenum ſeueriorũ omnes vnius æſtimemus aſsis.* Idem de Acme. *Non aſsis facit oblitum lupanar: Aut ſi perditius poteſt quid eſſe.* auctor Priapeiôr ad matronas. *Non aſsis faciunt, eúntque rectà.* SESE OMNES AMANT] omnes ſunt φιλαυτοί. ATQVE ILLI TACENT.] illi verò ſtatim tacent. atque videtur hoc loco valere, ſtatim, ſiue celeriter. vt apud Virgil. *Si brachia fortè remiſit: Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* Nonius. QVIS AIT HOC? INQ.] quis ait, eamus, inquã? ATQ. ILLI ABNVVNT.] id eſt, cõtinuò illi nutu capitis ſignificant ſe nuſquam cenatum ire. DICTVM,] ſalſum aliquod, & facetum verbum. M. Tull. lib. 2. de Oratore. *Dicere enim aiunt Ennium flammam à ſapiente facilius ore in ardente opprimi, quàm bona dicta teneat, quæ ſalſa ſint.* Nam ea dicta appellãtur proprio iam nomine. DE DICTIS MELIORIBVS.] Sic in Sticho. *Ibo intro ad libros, & diſcam de dictis melioribus.* MENSTRVA-

A STRVALEIS] quæ mihi in vnú mensem satis essent. REM DE COMPACTO GERI.] id est, adolescenteis vnà inter se pactos esse, vt parasitos, & vrbanos, & scurras omneis nihili facerent: vt esurire, atque adeò fame tabescere sinerét. Compactum, pactum inter plureis factum. Profert hunc locum Sosipater. NE CANEM QVIDEM INRITATAM VOLVIT QVISQVAM IMITARIER SAXUM DENTEIS. ringi quidem voluit. ringi dicitur canis, cùm irritatus, ritum diducit, & denteis nudat cum stridore. Hoc igitur significat: adolescentes illi ne ringi quidem animum induxerunt: ne denteis quidem nudarunt, vt saltem se ridere simularent, & more canum ringerentur. Lucret. lib. 5. *Inritata canum cùm primùm magna Molossûm Mollia ricta tremunt*, (al. *fremunt*) *duros nudantia denteis*, &c. SI NON ARRIDERENT,] si non mihi, risum mouenti, risu gratificarentur. DENTEIS VT RESTRINGERENT.] denteis vt nudarent: vt ritum diducerent. VNA RES.] vna & eadem res subintell. est. hoc est, alij omnes, ad quos iui postea, ita, vt illi sese in me gesserunt: vel taleis se quaeis illi, in me præbuerunt. COMPACTO] de compacto. ex communi pacto: quasi communiter inter se pacti sint, se parasitos longum valere iussuros. Sosipater. *Compacto.* Afranius in Emancipato. *Te facere compacto omnia.* QVASI IN VELABRO OLEARII.] vt in velabro olearij, id est, qui oleum vendunt, communi pacto oleum vendunt impéso, & vno, eodémque pretio. *Velabrum locus Romæ, iuxta montem Auentinum, à vehendo dictus.* Horat.
B Sat. 3. lib. 2. *cum velabro omne macellū.* de velabro nonnulla Varro lib. 4. de lingua Latina. sed illa nō satis emendata sunt. Propertius lib. 4. in extr. de Hercule, *Venit ad inuictos pecorosa Palatia monteis, Et statuit fessos, fessus & ipse boues: Quà velabra suo stagnabāt flumine, quáque Nauta per vrbanas velificabat aquas.* Idem, *At, qua velabri regio patet, ire solebat Cæruleus pulsa per vada linter aqua.* BARBARICA] Latina, seu Romana, de collegiis, & conciliis, seu coitionibus illicitis, vt indicat Camerarius. exstat titulus 22. lib. 48. Digest. de corporibus, & collegiis illicitis. Commemorantur & leges, Duilia Mænia de coitionibus: Clodia, de collegiis restitutis, quæ prioribus legibus vetita fuerant. Nonnulli, in his Iacobus Capellus, consiliarius Regius, vir doctus, & acutus, existimauit significari legem Variam, à Quinto Vario Hibrida latam, vt quæreretur de iis, quorum opera consilióve socij contra populum Rom. arma sumsissent, & ciues Rom. victu prohiberentur. QVI CONCILIVM INIERE] Qui coïerunt. Marc. Tull. in Cluent. ex lege quadam, *Qui coiit, coierit, conuenit, conuenerit, quo quis iudicio publico condemnaretur*, &c. HIS DIEM DICAM.] suprà in Asin. *quem videam æquè esse mœstum, quasi dies si dicta sit.* SPES CENATICA.] spes cenæ. SI EA DECOLLABIT.] id est, si ea fallet, & decipiet, seu deficiet: atque ita ferè Diomedes libro 1. Alij, si ea delabetur, & quasi de collo decidet. Vtitur eodem
C verbo in Casina, vtitur & Varro lib. 1. de re Rustic. *Duo in primis spectasse videntur Italici homines, colendo possentne fructus pro impensa ac labore redire: & vtrùm saluber locus esset, an non: quorum si alterutrum decollat, & nihilominus quis vult colere, mente est captus, atque ad agnatos, & gentileis est deducendus.* Nonnulli sic explicant, si ea malè procedet: & putant esse translationem à liquoribus, aut à fontibus, & volunt scribi cum vno l. *decolabit*. Aliàs decollare, est de collo deponere, vt docet Nonius. AD CENAM ASPERAM] ad olera, & terra nata: ad cenam terrestrem.

HEGIO.

QVid est suauius, quàm bene rem gerere bono publico? sicut ego feci heri,
D Cùm emi hosce homines. vbi quisque vident, eunt obuiam,
Gratulantúrque eam rem: ita me miserum restitando,
Retinendóque lassum reddiderunt.
Vix ex gratulando miser iam eminebam:
Tandem abij ad prætorem, ibi vix requieui: rogo syngraphum:
Datur mihi, ilico dedi Tyndaro: ille abiit domum.
Inde ilico reuortor domum. postquam id actum est, eo
Protinus ad fratrem. inde abij, mei vbi sunt alij captiui.
Rogo, Philocratem ex Alide ecquis omnium nouerit?
Tandem hic exclamat, eum sibi esse sodalem. dico esse eum
Apud me. hic extemplò orat, obsecrátque eum sibi vt liceat

A *incertum est.* NVNC SPES, OPES, SE, AVXIL. &c.] sententia plana est, nunc spes, opes, auxiliáque se à me segregant, id est, à me discedunt, & me deserunt. Aberat à libris vulgaris pronocabulum *se*, quód restitui ex duobus nostris libris manuscr. SPES, OPES,] sic suprà non longè hæc duo coniunctè posuit. *Tibi commendo spes, opésque meas.* NEQVE EXSILIVM EXITIO'ST,] id est, neque vllus mihi locus est, quò profugiens possim exitium, & perniciem declinare, ac vitare. M. Tull. pro Cæcina. *exsilium enim nō supplicium est, sed perfugium, portúsque supplicij. Nam qui volunt, pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum vertunt, hoc est, sedem, ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostra reperietur, vt apud ceteras ciuitates, maleficium vllum exsilio esse multatum. sed cùm homines vincula, neces, ignominiásque vitant, quæ sunt legibus constituta, confugiunt quasi ad aram, in exsilium:* &c. superiora illa Ciceronis verba hunc Plauti locum declarant, atque illustrant. Postremò hanc scripturam confirmat versus, qui sequitur non longo pòst interuallo. *Nec deprecatio perfidiis meis, nec malefactis fuga'st.* Quid enim aliud est fuga, præsertim apud Græcos φυγὴ, quàm exsilium? Iam vocem *exitio*, quam sustulerat Camerarius, ego in omnibus libris & vulgatis, & manuscr. repertam restitui. ASPELLAT M.] longè à me pellat m. NEC SVBDOLIS MENDACIIS VSQVAM MIHI INTEGVMENTVM EST MEIS] sic hunc versum B restitui, qui mendosus erat in omnibus libris, præterquam in vno, qui fuerat mihi ab Io. Tilio olim episcopo Meldensi nuper mortuo, commodatus. Omnino cùm hic versus ita legatur in omnibus aliis libris. *Nec mendaciis subdolis mihi vsquam mantellum'st meis,* & contra carminis legem (sunt enim hi versus magnā partem trochaici, octonarij, acatalecti.) & præter decorum ob eiusdem vocis iterationem in duobus versibus inter se propinquis: putabam eum non esse Plautinum, sed ex annotatione aliqua, aut ex sequente versu natum. Nunc hac scripturæ dissimilitudine in illo libro reperta, sententiam ego quidem planè non mutaui, sed tamen eum, vt nunc edidi, minus longè abesse ab elegantia Plautina existimo. MANTELLVM] tegmen, seu tegmentum, quo meæ sycophantiæ meique doli tegantur: vel quæ sycophantiis & fucis meis opponantur, seu obiiciantur. Idem fere dicit quod superiore dictum est. Hunc autem versum, esse Plautinum Germanum testatur Seruius, qui eum profert in Commentationibus in li. 4. Georg. ibi, *tonsísque ferunt mantilia villis.* sic autem Seruius. Varro appellat mātelia, seu mantella, quasi manuteria. Ceterum Plautus hujus singulare mantellum posuit in Captiuis. *Nec sycophantiis, nec fucis vllum mantellum obuiam'st.* Lucilius autem mantella dixit, mappas, mantella, merumque quæ Græci μάκτρα vocant. Hæc Seruius. NEQ. DEPRECATIO PERFIDIIS MEIS, &c.] id est, neque est, quòd deprecatorem mihi parem, qui pro me causam dicens, seu potius deprecatione C vtens, meis perfidiis veniam impetret. Terent. Heaut. *Ne te admisce. nemo accusat, Syre, te. nec tu aram tibi. Neque precatorem pararis.* vel sic: neque est quod ego deprecando sperem me mearum perfidiarum aut culpa solutum, aut pœna liberatum iri. NEC MALEFACTIS FVGA'ST] id est, nec malefactis meis effugium est, id est, malefacta mea effugere nō possunt, quin teneantur, & deprehendantur. PATENT PRÆSTIGIÆ.] aperti sunt doli, quibus quodāmodo seni oculorum aciem præstrinxi. OPPETÁMQVE PESTEM,] id est, mortem oppetas. sic suprà Asin. princip. *Atque illa vina vinas vt pestem oppetas.* HERI VICEM, MEÁMQ.] id est, pro hero, & pro me. NEQVE IAM SERVARE SALVS, &c.] hyperbole. Sic Terent. Adelph. *Ipsa si cupiat Salus, Seruare prorsus non potest hanc familiam.* M. Tull. *ecquod iudicium Romæ tam dissolutum tam perditū tam nummariū fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset:* cùm, &c. Idem pro M. Fonteio. *Hic si ingeniosi & periti, & æqui iudices has parteis esse existimatis, vt, quoniam quidem testes dicunt, sine vlla dubitatione credendum sit: salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non potest.* NEC COPIA'ST] nec facultas est mei seruādi ἀμήχανόν ἐστιν ἐμὲ σώζεσθαι, καὶ ἄπορον. QVAM MALVM] Quam, malum, astutiam machinari possim? malum, interiectio est, vt alibi indicauimus. sic Terent. Heaut. *Quas malum, ambages mihi narrare occipit?* INCIPISSO:] incipio. al. incipesso. D sed incipisso, mâlo, de quo suprà. HÆREO] ἀπορῶ. quò me vertam, aut quid agam, nescio. Neque progredi, neque regredi possum. interclusus est mihi quoquovorium exitus.

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES.

HEG. QVò illum nunc hominem proripuisse foràs se dicam ex ædibus.

TYN. Nunc enimuerò ego óccidi: eunt ad te hostes. Tyndare, quid loquar?
Quid fabulabor? quid negabo? aut quid fatebor? mihi
Res omnis in incerto sita est. quid rebus confidam meis?
Vtinam te di prius perderent, quàm periisti è patria tua
Aristophontes, qui ex parata re imparatam omnem facis.

Occisa est hæc res, nisi reperio atrocem mihi aliquam astutiam. A
HEG. Sequere, hem tibi hominem. adi, atque alloquere. TYND. quis homo est me hominum miserior?
AR. Quid istuc est, quod meos te oculos dicam fugitare Tyndare?
Próque ignoto me aspernari, quasi me nunquam noueris?
Equidem tam sum seruus, quam tu. etsi ego domi liber fui,
Tu vsque à puero seruitutem seruiuisti in Alide.
HEG. Edepol minimè miror, si te fugitat, aut oculos tuos,
Aut si te odit qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
TYN. Hegio hic homo rabiosus habitus est in Alide,
Ne tu quod istic fabuletur, aureis immittas tuas.
Nam istic hastis insectatus est domi matrem & patrem. B
Et illic isti qui sputatur morbus interdum venit.
Proin tu ab istoc procul recedas. HEG. vltro istum à me. AR. ain' verbero?
Me rabiosum? atque insectatum esse hastis meum memoras patrem?
Et eum morbum mihi esse, vt qui me opus sit insputarier?
HEG. Ne verere. multos iste morbus homines macerat,
Quibus insputari saluti fuit, atque aliis profuit.
AR. Quid tu autem, etiam huic credis? HEG. quid ego credam huic? AR. insanum esse me.
TYN. Viden' tu hũc, quàm inimico voltu intuetur? concedi optumũ est. C
Hegio, fit quod ego tibi dixi: gliscit rabies, caue tibi.
HEG. Credidi esse insanum extemplò, vbi te appellauit Tyndarum.
TYN. Quia suum ipse interdum ignorat nomen, neque scit qui siet.
HEG. At etiam te suum sodalem esse aiebat. TYN. haud vidi magis.
Et quidem Alcmæo atque Orestes & Lycurgus postea,
Vna opera mihi sunt sodales, qua iste. AR. at etiam furcifer
Malè mihi loqui audes? non ego te noui? HEG. pol planum id quidem est
Non nouisse, qui istum appelles Tyndarum pro Philocrate.
Quem vides, eum ignoras: illum nominas, quem non vides. D
AR. Immò iste eum sese ait, qui non est, esse: & qui verò est, negat.
TYN. Tu repertu's enim, Philocratem qui superes veriuerbio.
AR. Pol ego vt rẽ video, tu inuentus, vera vanitudine
Qui conuincas. sed quæso hercle agedum aspice ad me. TYN. hem. AR. dic modò,
Te negas Tyndarum esse? TYN. nego inquam. AR. tun' te Philocratem esse ais?
TYN. Ego inquam. AR. túne huic credis? HEG. plus quidem, quàm tibi, aut mihi.
Nam ille quidem, quem tu hunc memoras esse, hodie hinc abiit Alidem.

A Ad patrem huius. AR. quem patrem, qui seruus est? TYN. & tu quidem
Seruus, & liber fuisti, & ego me confido fore,
Si huius huc reconciliasso in libertatem filium.
AR. Quid ais furcifer, tun' te gnatum memoras esse liberum?
TYN. Non equidē me liberum, sed Philocratem esse aio. AR. quid est?
Vt scelestus Hegio nunc iste ludos hîc facit!
Nam is est seruus ipse, neque præter se vnquam ei seruus fuit.
TYN. Quia tute ipse eges in patria, nec tibi qui viuas domi est,
Omneis inueniri simileis tibi vis. non mirum facis.
Est miserorum, vt maleuolentes sint, atque inuideant bonis.
B AR. Hegio vide sis, ne quid tu huic temerè insistas credere.
Atque vt perspicio, profectò iam aliquid pugnæ edidit.
Filium tuum quod redimere se ait, id neutiquam mihi placet.
TYN. Scio te id nolle fieri: efficiam tamen id ego, si di adiuuant.
Illum restituam huic: hic autem in Alidem me meo patri
Propterea ad patrem hinc amisi Tyndarum. AR. quin tute is es.
Neque præter te in Alide vllus seruus istoc nomine est.
TYN. Pergin' seruum me exprobrare esse, id quod vi hostili obtigit?
AR. Enimuerò iam nequeo contineri. TYN. heus audin' quod ait? quin fugis.
Iam illic hic nos insectabit lapidibus, nisi illum iubes
C Comprehēdi. AR. crucior. TYN. ardent oculi, fit opus Hegio.
Viden' tu illi maculari corpus totum maculis luridis?
Atra bilis agitat hominem. AR. at pol te, si hic sapiat senex,
Atra pix agitet apud carnificem, tuóque capiti illuceat.
TYN. Iam deliramenta loquitur, laruæ stimulant virum.
HEG. Quid? quid si hunc comprehendi iusserim? TYN. Sapias magis.
AR. Crucior, lapidem non habere me, vt illi mastigiæ
Cerebrum excutiam, qui me insanum verbis concinnat suis.
TYN. Audin' lapidem quæritare? AR. solus te solum volo
Hegio. HEG. istinc loquere si quid vis, procul tamen audiam.
D TYN. Nanque ædepol si adbites propius, os denasabit tibi
Mordicus. AR. neque pol me insanum, Hegio, esse creduis,
Neque fuisse vnquam, neque esse morbum, quem istic autumat.
Verùm si quid metuis à me, iube me vinciri: volo,
Dum istic itidem vinciatur. TYN. immò enimuero, Hegio,
Istic, qui volt, vinciatur. AR. tace modò, ego te, Philocrates
False, faciam, vt verus hodie reperiare Tyndarus.
HEG. Quid mi abnutas? TYN. tibi ego abnuto? quid agat, si absis longius?
Quid ais? quid si adeam hunc insanum? TYND. nugas ludificabitur.
Garriet quò neque pes vnquam, neque caput compareat.

Ornamenta absunt: Aiacem, hunc cùm vides, ipsum vides. A
HEG. Nihil facio, tamen adibo. TYN. nunc ego omnino óccidi.
Nunc ego inter sacrum, saxúmque sto, nec quid faciam, scio.
HEG. Do tibi operam Aristophontes, si quid est quod me velis.
AR. Ex me audibis vera, quæ nunc falsa opinare Hegio.
Sed hoc primùm me expurgare tibi volo, me insaniam
Neque tenere, neque mihi esse morbum, nisi quòd seruio.
At ita me rex deorum atque hominum faxit patriæ compotem.
Vt istic Philocrates non magis est, quàm aut ego aut tu. HEG. eho dic mihi.
Quis illic igitur est? AR. Quem dudum dixi à principio tibi.
Hoc si secus reperies, nullam caussam dico, quin mihi B
Et parentum & libertatis apud te deliquio siet.
HEG. Quid tu ais? TYN. me tuum esse seruum, & te meum herum. HEG. haud istuc rogo.
Fuistin' liber? TYN. fui. AR. enimuero non fuit, nugas agit.
TYN. Qui tu scis? an tu fortasse fuisti meæ matri obstetrix,
Qui id tam audacter dicere audes? AR. puerum te vidi puer.
TYN. At ego te video maior maiorem. hem rursum tibi:
Meam rem non cures, si rectè facias. num ego curo tuam?
HEG. Fuítne huic pater thesaurochrysonicochrysides?
AR. Non fuit, neque ego istuc nomen vnquam audiui ante hũc diem.
Philocrati Theodoromedes fuit pater. TY. pereo probè. C
Quin quiesce tu directum cor meum, ac suspende te.
Tu sussultas, ego miser vix asto præ formidine.
HEG. Satin' istuc mihi exquisitum est fuisse hunc seruum in Alide?
Neque esse hunc Philocratem? AR. tam satis, quàm nunquam hoc inuenies secus.
Sed vbi is nunc est? HEG. vbi ego minimè, atque ipsus se volt maximè.
Tum igitur ego deruncinatus deartuatus sum miser
Huius scelesti technis, qui me, vt lubitum est, ductauit dolis.
Sed vide sis. AR. Quin exploratum dico & prouisum hoc tibi. D
HEG. Certon'? AR. Quin nihil vmquam inuenies magis hoc certo certius.
Philocrates iam inde vsque amicus fuit mihi à puero puer.
HEG. Sed qua facie est tuus sodalis Philocrates? AR. dicam tibi.
Macilento ore, naso acuto, corpore albo, & oculis nigris,
Subrufus, aliquantum crispus, cincinnatus. HEG. conuenit.
TYN. Vt quidem hercle in medium ego hodie pessimè processerim.
Væ illis virgis miseris, quæ hodie in tergo morientur meo.
HEG. Verba mihi data esse video. TYN. quid cessatis compedes
Currere ad me? meáque amplecti crura, vt vos custodiam?
HEG. Satin' me illi hodie scelesti captiui cæperunt dolo?

Illic

A Illic seruum se assimulabat, hic sese autem liberum.
Nucleum amisi, reliquit pigneri putamina.
Ita mihi stolido sursum versum os subleuere offuciis.
Hic quidem me nunquam irridebit. Colaphe, Cordalio, Corax;
Ite istuc, atque efferte lora. LO. num lignatum mittimur?

ILLVM NVNC HOM.] Philocratem, vt putat Hegio. Nam Tyndarus est. PRORIPVISSE FORAS SE, &c.] Sic Virgil. Palæm. *quò nunc se proripit ille?* Idem lib. 6. Æneid. *Tandem proripuit sese*. Intelligit hic spectator, Tyndarum: Aristophontis, cui notus erat, conspectum fugere, neque se audere ei visendum præbere. IN INCERTO.] in dubio. QVÀM PERIISTI È P. T.] quàm patriam amisisti, & in hostium potestatem venisti. OCCISA'ST HÆ RES.] id est interiit, & desperata est hæc res. Sic idem in Menæch. *Occisa'st hæc res, non ego te indutum foras Exire vidi palla?* Profert hunc locum Nonius in verbis, *interficit, & occidi*. B ATROCEM ALIQ. AST.] astutiam aliquam audacem, & animo atroci, id est, intrepido, & timoris experti dignam. Atroces, inquit Festus, appellantur ex Græco: quia illi atrocia appellant, quæ cruda sunt. siue atrox dicitur ab eo. quòd nihil timeat τρέσαι enim Græci dicunt timere. sic Horat. oda 1. lib. 2. *Et cuncta terrarum subacta, Præter atrocem animum Catonis*. Atrocem igitur astutiam dicit, quæ non cadet in aliquem animum timidum, & meticulosum: sed quæ sit hominis audacis, confidentis, calidi, id est, θερμούργου, & μεγαλοκινδύνου propria. IN ALIDE] in Elide. HEGIO, HIC HOMO, &c.] Hæc à Tyndaro impudenter, & confidenter confecta sunt, vt ne Hegio Aristophonti fidem haberet. RABIOSVS] furiosus, insanus, rabidus. NE TV, QVOD ISTIC FABVLETVR, AVREIS IMM.] hoc eò tibi prædico, ne tu in aureis immittas tuas, quod loquatur, hoc est, ne aures tuæ eius sermonibus, seu dictis pateant. INSECTATVS EST] insecutus est. ET ILLIC, ISTI, QVI SP. M.] ordo est, & isti, Aristophonti, morbus illic, id est, morbus ille, qui sputatur, interdum venit, morbus comitialis, seu Herculanus significatur: qui oris saliua, & sputo aliquando leuatur: immo potius, cuius contagiũ sputando prohibetur, atq. arcetur. Plinius lib. 10. cap. 23. *Coturnicibus veratri semen gratissimus cibus. quam ob causam eas damnauere mensa, simulq; comitialem propter morbum, despui suetum: quem solæ animalium sentiunt, præter hominem*. Idem lib. C 28. cap. 4. *Despuimus comitialeis morbos, hoc est, contagia regerimus*. Ex aliis tamen Plauti verbis, quæ infrà leguntur non lõgè, videtur hoc intelligi posse, morbum comitialem, aut morbo comitiali laborantem, sputari solitum esse, & sputo leuari creditum esse: quæ verba suo loco indicabuntur, & explicabuntur. Huc eodem pertinent verba Apuleij apologia prima, quo loco de morbo comitiali loquitur. *Immò enim, si verum audire velis, Æmiliane, tu potiùs caducus, qui iam tot calumniis cecidisti. neque enim grauius est corpore, quàm corde collabi: pede potiùs, quàm mente corruere: in cubiculo despui, quàm in splendidissimo cœtu detestari*. VLTRO ISTVM À ME] eclipsis. subintelligendum enim verbum aliquod, puta, remouere, auferre, aut aliquod tale. MEMORAS] dicis. ET EVM MIHI MORBVM ESSE, VT QVI, &c.] id est, & dicis me eo me morbo affectum esse, propter quem opus sit me insputari? vel sic, vt propterea opus sit me insputari? MACERAT.] liquefacit, tabefacit, vexat. QVIBVS INSP. SALVT. F. ET ALIIS PR.] ex his verbis intelligimus, sputum, & ipsis morbo comitiali laborantibus salutare fuisse, & aliis, ne eo ex contactu corriperentur, profuisse. multos inquit Hegio, morbus iste absumit, & conficit, quibus insputari salutem attulit, id est, quos insputatio morbo leuauit, atque adeò liberauit, & aliis eadem insputatio vtilis fuit, quia scilicet, ne eo morbo ex contagione corriperentur, prohibuit. D VIDEN' TV HVNC Q. INIM. V. INT.] viden' tu, quàm infestis, & inimicis oculis nos intuetur? CONCEDI OPT. EST.] tutissimum est ei cedi, vt pote insano, aut insanire incipienti. GLISCIT RABIES.] colligitur, ignescit, crescit, atque augescit rabies. Idem suprà Asinar. *Tempus est subducere hinc me. pulcrè hoc gliscit prœlium*. Lucret. lib. 4. *Inq; dies gliscit furor, atque ærumna grauescit*. Idem lib. 3. *Naut oculi? clamor, singultus, iurgia gliscunt?* Consule Festum, & Nonium. HAVD VIDI MAGIS.] ironia est. Significat autem falsum esse, quod Hegio ait Antiphontem dixisse. proinde ac si diceret, nihil minus verum est, quàm quod ait Antiphontes, me suum sodalẽ esse. Sic in Amphitr. *exspectatúsne aduenio? SOS. haud vidi magis Exspectatũ. eum salutat magis haud quisquã, quàm canẽ*. ET QVIDEM ALC. OR. ET L.] Treis insanos nobilissimos commemorauit: quos æquè suos sodaleis esse dicit, atque Antiphontem, significans Antiphontẽ in eundẽ numerũ, atque ordinẽ esse referendum. Alcmæo Amphiarai, & Eriphilæ filius, matrẽ interemit mandatu patris. quo facto ad insaniam adactus est. Orestes, Agamemnonis, & Clytemnestræ filius, matrẽ necauit, Apolline approbante, vt patris mortem vlcisceretur, quem Clytemnestra Ægisto adultero adiutore freta interfecerat. Lycurgus Thracius, quia vitibus omnibus excisis Bacchum offenderat, & è Thracia exegerat, non effũgit iustas & meritas à Deo irato irrogatas pœnas. Horat. oda 19. lib. 2. *tectáque Penthei Disiecta non leui ruina, Thracis & exitium Lycurgi*. Sed de his tribus plura in commentariis Ho-

ratianis. VNA OPERA MIHI S. SED. Q. I.] æque mihi sunt sodales, atque iste. vel A
sic, eodem modo mihi sunt sodales, atque iste. At illi nullo modo mihi sunt sodales, neque igitur iste. MALE MIHI LOQVI] male dicere mihi. NON EGO TE NOVI?] Sic in Amphitr. *Carnifex, non ego te noui? abin' e conspectu meo?* NON NOVISSE.] te non nouisse istum. QVEM VIDES, EVM IGN. ILL. NOM. Q. N. V.] Philocratẽ, quẽ vides, eum non nosti: Tyndarum nominas, qui abest, & quem non vides. Hæc verba sic explicanda sunt ex opinione Hegionis. nã putat eum, qui adest, esse Philocratem: eum qui abest, Tyndarũ: cum ille qui abiit, sit Philocrates, hic, qui remansit, Tyndarus. REPERTV'S,] repertus es. PHILOCRATEM, QVI SVPERES VERIVERB.] tu, inquit Tyndarus, repertus es, qui tui nominis veriuerbio, id est, veriloquio (sic enim ἐτυμολογίαν interpretatur M. Tull.) Philocratem superes. sententia est. Philocratis ἐτυμολογία, seu veriloquium, est, potentiæ amore affectus, seu potentiæ studiosus: Aristophontis veriloquium, est, optimi viri interfector. Tu igitur Aristophontes tuis factis tuo nomini respondes, & me virum optimum occidis: & ita tu factis, & re vera magis es Aristophontes, quàm Philocrates, Philocrates. TV INVENTV'S, VERA VANIT. QVI CONVINC.] id est tu inuentus es, qui ea, quæ vera sunt conuincas, ac refellas, vanitate. hoc est, dictis vanis, ac falsis. profert hunc versum Nonius, in voce *vanitudo*. NAM ILLE QVIDEM, &c.] ille Tyndarus, vt errans, putat Hegio. QVEM PATREM, Q. S. EST?] ad quem B
patrem abiit, qui seruus natus est, &, qui nunquam liber fuit? Hoc eò pertinet, quòd iure ciuili nulla est seruilis cognatio. RECONCILIASSO IN LIBERTATEM] id est, recuperaro, redemero, domum reduxero. permutatione facta in libertatem restituero. suprà in prologo: *Reconciliare vt facilius posset domum.* Reconciliasso, antiquum, pro reconciliaro. GNATVM MEM. ESSE LIB.] natum dicis esse liberum? Sic suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratum esse id à vobis sibi.* NEQVE PRÆTER SE VNQ. EI SERVVS F.] neque ei seruus vnquã fuit, præter ipsum sc. *ei præter se*, bona reciprocatio, & vsitata. NEC TIBI QVI VIVAS, &c.] nec tibi domi est, vnde viuas, &c. SIMILEIS TIBI] seruos, & egẽteis. BONIS.] diuitibus. VIDE SIS,] vide si vis. INSISTAS CR.] pergas, perseueres cr. ALIQVID PVGNÆ EDID.] aliquam pugnam edidit. id est, aliquam fallaciam tibi damnosam, & molestam futuram machinatus est. ID NEVTIQ. MIHI PL.] id mihi non placet. id mihi molestum est. suspicor enim eum aliquas insidias tibi comparasse. EXPROBRARE] ὀνειδίζειν maledicti loco obiicere. ID QVOD MIHI VI HOST. OBT.] quod mihi contigit vi belli, & ab hostibus. quod, scilicet, me seruum esse. ILLIC) ille. INSECTABIT LAP.] insectabitur lap. ARDENT OCVLI.] Antiphonti ira incenso ardebant oculi. Virg. C
de Turno lib. 12. Æneid. *Ardenteis oculorum orbeis ad mœnia torsit Turbidus*, &c. hunc oculorum ardorem ex iracundia natum, attribuit insaniæ Tyndarus. Nam, vt iratis, ita & insanis ardere oculi solent. nec mirum, cùm ira sit furor breuis. FIT OPVS] fit quod dico, insanit homo. MACVLIS LVRIDIS?] maculis croceis, seu luteis, & pallidis, qualis est luræ color. est autem lura, pellis non tincta. Talis autem describitur à Virg. Dido, moritura. lib. 4. Æneid. *At trepida & cæptis immanibus effera Dido, Sanguineã voluens aciem, maculisque trementeis Interfusa genas, & pallida morte futura*, &c. ATRA BILIS AG. H.] Atra bili homo agitatur, μελαγχολᾷ, atra, bilis, μελαγχολία, qua qui laborant, insani sunt, & eis opus est elleboro. ATRA PIX.] qua cruciabantur sontes, & malefici. Lucret. lib. 3. *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.* TVÓQVE CAPITI ILLVCEAT.] id est, & tuo capiti imposita, deinde accensa, lucem in tuo capite emittat. DELIRAMENTA] verba delira, seu deliro cõuenientia. suprà in Amphitr. *Hæc quidem deliramenta loquitur.* LARVÆ STIM.] lemures, mali dæmones, furiæ. vnde laruati, furiosi, & mente moti, seu mente capti: & quasi laruis exterriti: lege Festum. suprà, Amphitr. *Nam hæc quidem ædepol laruarum plena'st.* in Aulul. *Laruæ hunc, atque intemperiæ, insaniæq; agitant senem.* MASTIGIÆ] verberoni. CONCINNAT] facit ἀποσχευάζει. suprà in Amphitr. *Nulla res* D
tam deliranteis homines concinnat citò. SOLVS TE SOLVM VOLO HEG.] Subintelligendum verbum, alloqui, aut conuenire, aut aliquid tale. PROCVL TAMEN AVD.] nihilominus, quamuis procul sim abs te, te audiam. NAMQ. ÆDEPOL, SI ADB.] rectè tibi consulis, & consideratè facis, qui ad eum accedere nolis. nam si ad eum propius accedes: os tibi mordicus naso priuabit. nasum tibi dentibus euellet, ita vt os tuum naso careat. verbũ à Plauto cusum. ADBITES.] accedes. adbito, is. id est, aduenio, accedo. CREDVIS,] credideris. QVEM ISTIC AVTVMAT.] quem iste prædicat. DVM ISTIC ITIDEM VINC.] dum modo iste similiter vinciatur. EGO TE PHILOCRATES FALSE, FACIAM. &c.] locutio permixta: quæ in has duas resoluitur, ego te Philocrates falsè faciam verum Tyndarum hodie reperiri. & ego Philocrates falsè faciam, vt tu verus Tyndarus hodie reperiare. PHILOCRATES FALSE,] Pseudophilocrates. VT VERVS HOD. REP. TYND.] vt vapules, quemadmodum serui vapulare solent. QVID MI ABNVTAS?] Festus. *Abnutare, sæpe abnuere.* QVID AGAT, SI ABSIS LONGIVS?] quid agat Aristophontes, qui tu Hegio absis longius, qui te præsente dicat, me sibi abnutare? NVGAS LVDIFICABITVR.] nugas nugabitur. atticismus ex sententia, non ex verbis. Sunt autem Tyndari verba. GARRIET QVO NEQ. PES, &c.] Garriet, inquit Tyndarus, id, in quo neque

A que pes, neque caput appareat, loquetur, quæ neque caput, neque pedes habeant, id est, loquetur absurda, & monstri similia. ORNAMENTA ABS. AIACEM, &c.] id est, excepto, quòd arma Aiacis, clypeum Aiacis, vestitũ & cultum Aiacis non gerit, Aiax merus est. hoc est, insania Aiax est, seu Aiacem refert. tantùm ei Aiacis ornamenta absunt, verus & germanus Aiax est, nisi quòd ornatus non est Aiacis in morem. Ornamenta accipio, cultum, vestitum, & arma, vt dixi. NIHILI FACIO.] esto insanus, vt lubet: non laboro, seu nihili æstimo, seu nihil moror. NVNC EGO INTER SACRVM, SAX.] id est, nunc in summo, atque extremo discrimine sum, inquit Tyndarus. prouerbium est ductum à victimis, nempe porcis, quæ à sacerdote in fœderibus faciendis saxo feriebantur. ex quo ferire, & percutere, & icere fœdus. Talia autem quædam loquebatur sacerdos, porcam feriens: vt ego hanc porcam saxo ferio, sic eũ, qui prior fœdus violarit, Iupiter fulmine percutiat. Virg. Æneid. 8. *Armati Iouis ante aras, paterásque tenentes Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.* Festus. *Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret cæsa porca fœdus firmari solebat.* AVDIBIS] audies. Sic ferè Plautus figurare solet futura verborum quartæ cõiug. cõuenibo, scibo, subuenibo, dormibo, expedibo, aperibo, obedibo, &c, quæ suis locis indicabuntur. Sic Horat. oda 23. lib. 3. *Immunis aram si tetigit manus, Non sumtuosa blandior hostia Mollibit auersos penateis Farre pio, & saliente*

B *mica.* ME INSANIAM NEQ. TENERE, NEQ. M.] ordo est, neque insaniam me tenere, neque mihi esse morbum, &c. hoc est, neque me insania correptum esse, neque morbo affectum, &c. sic dixit hîc, tenet me insania, vt in Menæch. *Num eum veternus, aut aqua intercus tenet?* AT ITA ME REX. D.] iurisiurandi formula. REX DEORVM, ATQ. HOMINVM.] Iupiter. periphrasis. Sic Virg. 1. Æn. *namque tibi diuûm pater, atque hominũ rex*, &c. & lib. 2. *ex quo me diuum pater, atque hominum rex Fulminis afflauit ventis.* ISTIC.] iste. ILLIC,] ille. NVLLAM CAVSAM DICO,] non recuso. QVIN MIHI ET PARENTVM, ET LIB. AP. TE DELIQVIO S.] id est, quin tibi perpetuò seruitutem seruiam sine spe redeundi aliquando ad parenteis meos, & recuperandæ vnquam libertatis. deliquio, nis, vt contagio, nis, id est, ἔκλειψις, defectus. FVI.] verum dicit imprudens. Est enim Hegionis filius. NVGAS AGIT] nugas loquitur. nugatur. suprà in Aulular. *non ego nunc nugas ago.* OBSTETRIX.] *obstetrix.* dicta quasi adstetrix. ob, pro ad, antiquè. obstetrix autem pro obstitrix, vt meretrix, genetrix, pro meritrix, genitrix, etiam antiquè. Sunt autem obstetrices. mulieres, quæ præstò sunt parturientibus, vt eis opem ferant. MEAM REM NON CVRES, SI RECTÈ F.] id est, meam rem non curares, si rectè faceres. non rectè facis, qui rem alienã. hoc est, non tuam,

C cures. Sic sunt intelligenda illa Ciceronis in oratione pro Rosc. Amer. *In minimis, priuatísque rebus etiam negligentia in crimen, iudiciúmque infame vocatur, propterea quòd si rectè fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum, qui mandatũ receperit.* verba illa, *si rectè fiat*, hoc significant, si officio fungatur vterque & is, qui mandauit, & is qui mandatum recepit, &c. nam qui mandauit aliquid alteri, rectè facit, si non curat id, quod iam alteri mandauit: & is, qui mandatum recepit, non rectè facit, si negligit id, quod sibi mandatũ est. PEREO PROBÈ.] pereo planè. QVIN QVIESCE DIERECT. C. M.] cor suum alloquitur, quod nunc palpitat, & trepidat, propter periculi, in quo versatur, magnitudinem. sententia est: At verò age, quiesce, cor meum, dierectum, ac suspende te. Dierecti dicuntur, in crucem acti, quasi ad diem erecti, vt docet Nonius. Festus verò, dierectum vult esse dictum per antiphrasin, quasi diem rectum, & infelicem. Ego Nonium sequor. TV SVSSVLTAS.] id est, tu sursum saltas: tu facis artem ludicram, vt alibi loquitur. id est, tu trepidas, ac palpitas. EXQVISITVM EST, &c.] exploratum est. IS] Philocrates. VBI EGO] in patria sua, nempe in Elide. TVM IGITVR EGO DERVNCINATVS SVM, &c.] Diu me hic locus exercuit, cùm in libris omnibus legatur partim *ærumnatus*, partim *erumnatus*, planè mendosè. Itaque olim antequam Adr. Turneb. Aduersa-

D ria exiissent in vulgus, existimaram sic esse legendum, *Tum igitur ego eruncatus, deartuatus sum miser.* eruncatus verò valet, runca euulsus, seu eradicatus. Est enim runca ferramenti genus, quo noxias herbas vellunt rustici, hinc runcare, quod Græci dicunt βοτανίζειν. Sed postquàm Adrian. Turnebus docuit in Aduersariis, legendum esse, *deruncinatus*, cõtinuò ei assensus sum. Est autem *deruncinare*, runcina lacerare. nam runcina, præterquàm quòd significat instrumentum fabrile, quo ligna aspera læuigantur, & poliuntur (quod vel ex Arnobio cognosci potest, de simulacris loquente lib. 6. cuius hæc verba sunt, *asceis secta, dolata, effossa, terebrorum excauata vertigine, runcinarum læuigata de planis.*) Præter hanc igitur significationem, etiam in instrumentis sæuitiæ à Tertuliano numeratur. DEARTVATVS SVM,] in artus dissectus, seu discerptus: vel, vt Nonius hunc locum proferens, interpretatur, per artus concisus. Idem alibi, deartuatum interpretatur, per artus discissum, in verbo *delibratum*. Simeo Bosius verbo græco eruditè interpretabatur διαμελίζειν. DVCTAVIT DOLIS.] lactauit, seu pellexit dolis. SED VIDE SIS.] sed vide si vis, sitne hoc exploratũ, & certum. MAGIS HOC CERTO CERTIVS.] pleonasmus. MACILENTO ORI, NASO ACVTO, &c.] formæ descriptio. NASO ACVTO,] Lucret. lib. 6. in extr. *nasi primoris acumen.* Horatius Sat. 3. lib. 1. *minus aptus acutis Narib. horum hominum*, &c. ET OCVLIS NIGRIS,] Horat. oda 32. lib. 1. *Et Lycum nigris oculis, nigroq́; Crine decorum.* Idem in epist. ad Pison. de Art. poët. *Visendum nigris oculis, nigróque capillo.* SVB-

RVFVS,] Terent.Phorm. *Si quis me quæret rufus.* CRISPVS,] M.Tull.epist.Accus.lib.2. *Videtis illum sub crispo capillo, nigrum, qui eo vultu nos intuetur, vt sibi ipse peracutus esse videatur?* A CINCINNATVS.] M.Tull.Cicero post red.in senatu: *cincinnatus ganeo.* Idem pro Sextio. *cùm flens vniuersus ordo cincinnatum consulem orabat.* cincinni, capilli intorti βόστρυχες vel βόστρυχοι appellantur à Græcis. Plautus Trucul. *Iam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos, Vnguentatos vsque ex cerebro exuellam.* Ibidē. *mœchum malacum, cincinnatum, vmbraticolā, tympanotribam:* CONVENIT] Cōuenit ista formæ descriptio cū forma Philocratis. VT QVIDEM HERCLE, &c.] subintellig. ita. VÆ ILLIS VIRGIS, QVÆ HODIE IN T. M.] O miseras illas virgas, quæ hodie in tergo meo absumentur, & interibunt. Eadem ferè ratione Amphitruo Pseudososiam, vlmorum Acheruntem appellat, significans scilicet in eius tergo virgas mori solere. QVID CESSATIS COMP.] facetè alloquitur compedes, vt res animatas, & rationis participeis, significans iamiam tempus adesse, cùm compedibus vinciatur. SATIN' ME ILLI HODIE SCEL.] hæc interrogatio affirmationem valet. CEPERVNT DOLO.] Ouidius. *Mulciberi capti Mársque Venúsque dolis.* ILLIC] Philocrates. HIC] Tyndarus. NVCLEVM AMISI, RELIQVIT PIGN. PVTAM.] allegoria est: qua hoc significat, se amisisse Philocratem, à Philocrate sibi relictum esse Tyndarum seruum. *Putamina,* inquit Nonius, *non solùm arborum sunt, verùm omnium rerum purgamenta. nam quidquid ex quaque re proijcitur, putamen appellatur.* Hactenus ille: B deinde hunc versum profert, ita, vt edidimus, non vt vulgò, *pignori putamina.* & Donatus ad illud Terent. *rem ipsam putemus.* in Adelph. *putemus,* inquit, id est, purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta sunt, vt Plautus in Capt. ait. *Nucleum amisi,* &c. SVRSVM, VORSVM,] ἄνω, κάτω. MIHI ST. S. V. OS SVBLEVERE OFFVCIIS.] me stolidum planè ludificati sunt, vel ludibrio habuerunt fallaciis suis: vel sic, me planè deceperunt fallaciis suis. Festus, *offucias fallacias.* COLAPHE, CORD. CORAX.] nomina seruorum lorariorū. NVM LIGNATVM MITT.] nunquid in siluam mittimus petitum lignum? quia loris lignorum fasciculi vinciuntur, idcircò vrbanè quærunt lorarij, num lignatum mittātur. Nonius. *Copiantur,* inquit, *à copia honestè positum, vt lignantur, pabulantur.* Claudius Quadrigarius lib.1. *multis armis, & magno commeatu, prædáque ingenti copiantur.* Virg. lib.4.Georg. *sub mœnibus vrbis aquātur.* Hactenus Nonius. Cæsar lib.1. de bello ciuili. *his pontibus pabulatum mittebat, quòd ea, quæ citra flumen fuerant, superioribus diebus consumserat.*

HEGIO, TYNDARVS, ARISTOPHONTES. C

HEG. Iniicite huic actutum manicas mastigiæ.
TYN. Quid hoc est negotij? quid ego deliqui? HEG. rogas?
Sator, sartórque scelerum, & messor maxume.
TYN. Non occatorem dicere audebas prius?
Nam semper occant prius quàm sarriunt rustici.
HEG. At vt confidenter mihi contrà astitit?
TYN. Decet innocentem seruum atque innoxium,
Confidentem esse, suum apud herum potissumùm.
HEG. Astringite isti sultis vehementer manus. D
TYN. Tuus sum, tuas quidem vel præcidi iube.
Sed quid negotij est? quamobrem succenses mihi?
HEG. Quia me, meámque rem, quod in te vno fuit,
Tuis scelestis falsidicis fallaciis
Delacerauisti, deartuauistíque opes.
Confecisti omneis res ac rationes meas.
Ita mi exemisti Philocratem fallaciis.
Illum esse seruom credidi, te liberum.
Ita vosmet aiebatis, itáque nomina
Inter vos permutastis. TYND. fateor, omnia
Facta esse ita, vt tu dicis, & fallaciis

Abiisse

A Abiisse eum abs te mea opera, atque astutia.
An, obsecro hercle te, id nunc succenses mihi?
HEG. At cum cruciatu maximo id factum est tuo.
TYN. Dum ne ob malefacta peream, parui id æstimo.
Si ego hic peribo, & ille vt dixit, non redit:
At erit mihi factum hoc mortuo memorabile,
Meum herum captiuum ex seruitute atque hostibus
Reducem fecisse liberum in patriam ad patrem,
Meúmque me potius caput in periculo
Præoptauisse, quàm is periret, ponere.
HEG. Facito ergo tu vt Acherunti clueas gloria.
B TYN. Qui per virtutem perbitat, non interit.
HEG. Quando ego te exemplis excruciauero pessumis,
Atque obsutelas tuas te morti misero,
Vel te interisse, vel perisse prædicent.
Dum pereas, nihil interdico, dicant viuere.
TYN. Pol si istuc faxis, haud sine pœna feceris,
Si ille huc redibit, sicut confido affore.
AR. Prò di immortales, nunc ego teneo, nunc scio
Quid sit hoc negotij. meus sodalis Philocrates
In libertate est ad patrem, in patria. bene est:
Nec est quisquam mihi, æquè melius cui velim.
C Sed hoc mihi ægrè est, me huic dedisse operam malam,
Qui nunc propter me, meáque verba vinctus est.
HEG. Vetuin' te quicquam hodie mihi falsum proloqui?
TYN. Vetuisti. HEG. cur es ausus mentiri mihi?
TYN. Quia vera obessent illi, cui operam dabam,
Nunc falsa prosunt. HEG. at tibi oberunt. TYN. optimè est.
At herum seruaui, quem seruatum gaudeo:
Cui me custodem addiderat herus maior meus.
Sed maléne id arbitrare factum? HEG. pessumè.
D TYN. At ego aio rectè, qui abs te seorsum sentio.
Nam cogitato, si quis hoc gnato tuo
Tuus seruus faxit, qualem haberes gratiam?
Emitteréśne, nécne, eum seruum manu?
Essétne apud te is seruus acceptissimus?
Responde. HEG. opinor. TYN. cur ergo iratus mihi es?
HEG. Quia illi fuisti, quàm mihi, fidelior.
TYN. Quid? tu vnà nocte postulauisti & die,
Recens captum hominem nuperum & nouitium,
Te perdocere, vt melius consulerem tibi,
Quàm illi, qui cum vnà puero ætatem exegeram.
HEG. Ergo ab eo petito gratiam istam. ducite,

Vbi ponderosas, crassas capiat compedes. A
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.
Ibi quom octonos alij lapides effoderint,
Nisi cotidianum sesquiopus confeceris,
Sexcento plago nomen indetur tibi.
AR. Per deos atque homines ego te obtestor Hegio,
Ne tu istunc hominem perduis. HE. curabitur.
Nam noctu neruo vinctus custodibitur,
Interdius sub terra lapides eximet.
Diu ego hunc cruciabo, non vno absoluam die.
AR. Certúmne est tibi istuc? HE. non moriri certiu'st.
Abducite istum actutum ad Hippolytum fabrum, B
Iubete huic crassas compedes impingier.
Inde extra portam ad meum libertum Cordalum,
In lapicidinas facite deductus siet.
Atque hunc ita velle me dicite curarier,
Ne qui deterius huic sit, quàm cui pessumè est.
TYN. Cur ego te inuito me esse saluum postulem?
Periculum vitæ meæ, stat tuo periculo.
Post mortem in morte nihil est, quod metuam mali.
Etsi peruiuo vsque ad summam ætatem, tamen
Breue spacium'st per ferundi quæ minitas mihi.
Vale atque salue, etsi aliter vt dicam, meres. C
Tu Aristophontes, de me vt meruisti, ita vale.
Namque mihi propter te hoc obtigit. HE. abducite.
TYN. At vnum hoc quæso, si huc rebitet Philocrates,
Vt mihi eius facias conueniundi copiam.
HE. Periistis, nisi hunc iam è conspectu abducitis.
TYN. Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul.
HE. Illic abductu'st rectà in Phylacam, vt dignus est.
Ego illis captiuis aliis documentum dabo,
Ne tale quisquam facinus incipere audeat.
Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm: D
Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis.
Nunc certum est nulli post hæc quicquam credere.
Satis sum semel deceptus. speraui miser
Ex seruitute me exemisse filium.
Ea spes elapsa est, perdidi vnum filium
Puerum quadrimum, quem mihi seruus surpuit.
Neque eum seruum vnquam repperi, neque filium.
Maior potitus hostium est. quod hoc est scelus?
Quasi in orbitatem liberos produxerim.
Sequere hac, reducam te vbi fuisti. neminis
Misereri certum est, quia mei miseret neminem.

Exau-

A AR. Exauſpicaui ex vinclis. nunc intelligo
Redauſpicandum eſſe in cathenas denuò.

INIICITE HVIC ACTVTVM MANICAS.] Sic Virg. Sileno. *iniiciunt ipſis ex vincula ſertis.* MANICAS] manuum vincula. ſuprà, vbi *manus manica complexa ſunt.* SARTÓRQVE SCELERVM,] ſartores dici non ſolùm à ſarciẽdo, verumetiam à ſarriẽdo, Plautus in Captiuis oſtendit, inquit Nonius, *Sartor, ſatórque ſcel.* &c. Animaduertat autem lector, apud Nonium, huius verſus verba alio ordine legi, quàm in exemplis Plautinis. Sic enim habent omnes libri, quos quidem viderim, *Sator, ſartórque ſcel. meſſ. q. m.* quo modo videtur legendum potius, quàm vt eſt apud Noniũ, *Sator ſatórque ſcel.* &c. nam ſerunt primùm ruſtici, deinde, ſarriunt. immò, vt poſtea dicet Tyndarus, ſerunt primùm, deinde occant, deinde ſarriunt. Iam ſarrire, ſeu potiùs ſarire, videtur habere locum propriè in ſegetibus, idque licet ex Varrone, & Columella intelligere. eſt autem ſarrire, ſarculo purgare, herbáſque inutileis, & noxias euellere. NON OCCATOREM,] locus è re ruſtica ſumtus. eſt autem occare, glæbas comminuere. Varro lib. 1. de re

B ruſt. cap. 31. *Tertio interuallo inter virgiliarum exortum, & ſolſtitium hac fieri debent. Vineas nouellas fodere, aut arare, & poſtea occare, id eſt, comminuere, ne ſit glaba: quod ita occidunt, occare dicunt.* Hactenus Varro. Sed M. Tull. idque teſtatur Feſtus, cuius verba mox adſcribam, occare vult ab occæcando eſſe dictum. Verba Feſti hæc ſunt. *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occadendo, quòd cadat grandeis globos, (aliàs glabas) terra: cùm Cicero venuſtiſſimè dicat, ab occæcando fruges ſatas.* Verba Ciceronis hæc ſunt in Catone maiore. *qua cùm, gremio mollito, ac ſubacto ſparſum ſemen excepit, primùm id occæcatum cohibet: ex quo occatio, qua hoc efficit, nominata eſt.* In nonnullis libris ſcriptum eſt. *Non occatorem dicere debebas prius. qua ſcriptura, planior eſt.* ATQVE INNOXIVM] innoxium, id eſt, noxia, ſeu noxa carentem, qui nulla in re nocuit. Sic ſuprà Aulularia: *Vt inopem, atque innoxium abs te, atque abs tuis, me irrideas.* SVLTIS] Si vultis. TVVS SVM] ſpectator, ſeu auditor hîc commonetur. Nam intelligit, quod ignorabat Hegio, atque adeò Tyndarus ipſe, Hegionem ſæuire in filium ſuum Tyndarum, eundémque ſeruum. DELACERAVISTI,] aliâs dilacerauiſti. DEARTVAVISTÍQVE] & in articulos diſſecuiſti, comminuiſti. διεμέλισας, vt interpretabatur Simeo Boſius: qui eiuſdem originis verbo putat vſum eſſe Ciceronem in epiſt. 2. lib. 7. epiſt. ad Atticum. ibi. *Eius teſtamentum deortorium, Ciceronum ſi-*

C *gnis obſignatum, cohortiſque pratoria. Fecit palàm te exlibratum: me exartuatum.* Sic enim legendum videtur ex antiquæ ſcripturæ veſtigiis, vt docuimus in ſecunda noſtri Ciceronis editione. CONFECISTI] perdidiſti. EXEMISTI] è ſeruitute. ID] ob id. AT CVM CRVCIATV M. ID F. EST T.] cruciabo enim te ob iſtud factum. PRÆOPTAVISSE.] maluiſſe. ACHERVNTI] Acherunti, id eſt, apud inferos, ſeu apud Acheruntem, & apud Orcum. aduerbium eſt. Sic infrà eadem Comœd. *Vidi ego multa ſæpe picta, qua Acherunti fierent, cruciamenta,* &c. vel ſic dictum Acherunti, vt Karthagini, pro Acherunte Karthagine. CLVEAS GLORIA] clarus, & nominatus, & memorabilis ſis gloria, ſententia autem huius verſus, hæc eſt, facito ergo tu, vt mortuus, nominis gloria ſempiterna clarus ſis. QVI PER VIRTVTEM PERBITAT N. INT.] Qui per virtutem pereat, is non interit. Sic autem legendum eſt, quod prior vidit Camerarius, non vt Nonius legit. *Qui per virtutem perit, at non interit.* in quo ille fœdiſſimè labitur: nec lex carminis eam ſcripturam ferre poteſt, perbitere porrò ab antiquis dictum eſſe pro perire: & betere, pro ire, docet idem Nonius: quod & nos ſuprà indicauimus. QVANDO EGO TE EXEMPL.] poſteaquam ego te peſſimis modis excruciauero: OB SVTELAS TVAS,] ob dolos abs

D te quaſi conſutos: vel ſic, ob tuas doloſas aſtutias, à ſimilitudine ſuentium dicta. Feſtus, in voce, *Sutela.* MORTI MISERO:] necauero: ad necem dedero: NIHIL INTERDICO:] non veto. interdicere, eſt prætoris. Hinc interdictum. NVNC EGO TENEO.] nunc ego intelligo. NEC EST QVISQ. M. ÆQVÈ, CVI MEL. V.] vel ſic diſtinguendum, nec eſt quiſquam mihi æquè, melius cui velim, id eſt, nec quenquam habeo æquè mihi amicum, nec cui melius velim. vel ſic, potius diſtingue, & ſic explica, *Nec eſt quiſquam mihi, aquè cui melius velim.* id eſt, nec habeo quemquam cui æquè bene velim, nec cui melius velim. SED HOC MIHI ÆGRE'ST.] Sed hoc mihi moleſtum eſt. CVI ME CVSTODEM ADDIDERAT. &c.] cui me cuſtodem appoſuerat herus maior Theodoromedes, Philocratis pater. Sic autem loquebantur veteres, cuſtodem alicui addere, ſeu apponere: ídque ſuprà indicauimus ad illum locum. *Quem quondam Ioni Iuno cuſtodem addidit:* & plura hac de re ſcripſimus in commentariis Horatianis, ad odam 4. lib. 3. ibi. *Incontinentis nec Tityi iecur Relinquit ales, nequitia additus Cuſtos.* Atque hic locus me admonet, vt Cornelium Tacitum corruptum princip. lib. 1. emendem: vbi hanc locutionem vſurpauit. Sic autem legendum cenſeo. *Patris iuſſa ſimulabat, quibus præſcripſiſſet tribuno cuſtodi ei appoſito, ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandocunque ipſe ſupremum diem expleuiſſet.* vulgò autem legitur, *tribuno cuſtodia appoſito.* cuſtos, hoc loco, id eſt, pædagôgus. Sic apud Horatium

Sat.4.lib.1. *tuámque, Dii custodis eges, vitam, famámq. tueri Incolumem possim*, &c. Idem Sat.6.eiusd.lib. A
Ipse mihi custos incorruptissimus, omneis Circũ doctores aderat. QVI ABS TE SEORSVM SENT.] id est, qui abs te dissentio. EMITTERÉSNE, NÉCNE, &c.] proinde ac si dicat, eum emitteres manu, id est liberares, seu è seruitute eximeres. ESSÉTNE APVD TE IS SERVVS A.] id est, nónne is seruus tibi esset acceptissimus, hoc est probatissimus, & gratissimus? RECÈNS CAPTVM,] modò, & recenter captum. Sic Virgil.lib.3.Georgic. *armentáque pasces Sole recèns orto.* Et Lucret.lib.2. *Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est.* NVPERVM,] Nuperum, inquit Nonius, pro recenti positũ, ab eo, quod est nuper, ante non multum temporis. deinde profert hos duos versus, *Quid? tu vna nocte postul. & d. Recèns cap. hom. nup. & nouit.* Sic, (vt quidam nonnulli legunt) apud Terent. in Heaut. act.1.scena 1. in princ. *Quanquam hæc inter nos nupera notitia admodum est*, &c. Priscianus lib.3. nuperrimè superlatiuus magis ab aduerbio in er desinente, videtur nasci. nomen enim positiuum, in us desinit, vt Capro videtur nuperus, cuius accusatiuum protulit Plautus in Captiuis, Recèns captum, &c. & bene: vt enim superus, sic nuperus debet esse. ET NOVITIVM] seruus nouitius, est seruus rudis, & ministeriorum omniũ seruilium imperitus, qui opponitur veteratori. Vlpianus lib.1. ad edictum ædilium curul. lib.21. digesto. titul. de ædil. edicto. *Præcipiunt ædiles, ne veterator pro nouitio veneat. & hoc edictum fallaciis venditorum occurrit. Vbique enim curant ædiles, ne emtores à venditoribus circumueniantur, vt ecce plerique solent mancipia quæ nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere, ad hoc scilicet, vt pluris vendant. præsumtum est enim, ea mancipia, quæ rudia sunt, simpliciora esse, & ad ministeria aptiora, & dociliora: trita verò, & veterana, difficilè esse reformare. quia igitur venalitiarij sciunt facilè decurri ad nouitiorum emtionem, idcirco interpolant veteratores, & pro nouitiis vendunt.* &c. M.Tull. in Pison. *Syrũ nescio quem de grege nouitiorũ*, &c. TE PERDOCERE, &c.] ordo, & sententia est, tu postulauisti, te perdocere vna nocte, & vno die me hominem recèns captum, nuperum, nouitium, vt melius conf. &c. hoc est tùnc postulasti, vt me seruum rudem & nouitium, & nuper emtum, vna nocte, & vno die docendo adduceres, vt tibi melius consulerem, quàm illi, &c. vel, te perdocere me hominem &c. id est, te persuadere mihi homini, &c. ERGO AB EO PET. GR.] Ergo quia tibi tanti fuit diuturna Philocratis consuetudo, ab eo gratiam beneficij, quod in eum contulisti, repetito. CRASSAS] densas, dupliceis, & geminas, non simpliceis. IN LATOMIAS LAPIDARIAS.] Si latomias dixisset sine adiectione, carcer intelligeretur, à Latomiis Syracusanis. nunc adiecto nomine, *lapidarias*, locus intelligitur, vnde lapides effodiuntur. Iam qui in opus metalli damnabantur, etiam ad Latomias mittebantur. Sunt autem Latomiæ Græco nomine lapicidinæ, Latino λᾶς lapis, τέμνω, cædo. NISI QVOTIDIANVM SESQVIOPVS CONF.] id est, nisi quotidie opus integrum, & dimidium confeceris: hoc est, nisi singulis diebus octonos lapides, & quaternos effoderis, &c. SEXCENTOPLAGO N. IND. T.] sexcentoplagus nominaberis, ex re, quia sexcentas plagas quotidie accipies. PERDVIS] perdideris. NERVO VINCTVS] compede ferrea vinctus: neruus hîc pro vinculo aut compede ponitur. CVSTODIBITVR.] custodietur. INTERDIVS] interdiu. DIV EGO HVNC CRVC. NON VNO ABS. D.] cui moriendum est, optabile est breuissimo tempore, & celerrimè, & sine cruciatu mori. Hinc illa apud Ciceronem lib. Accus.5. *quid, vt vno ictu securis afferam mortem filio tuo, quid dabis, ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecunia lictori dabatur. O magnum atque intolerandum dolorem: grauem, acerbámque fortunam. non vitam liberũm, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes*, &c. MORIRI] moriri in quarta coniugatione, pro mori, in tertia. IMPINGIER.] inijci, infligi. Cælius lib.8. epist. *quid si filius meus fustem mihi impingere volet?* NE QVI DETERIVS HVIC SIT, QVÀM QVO: P.] id est, ne quo, seu neu qua re minus malè sit huic Tyndaro, quàm cui est pessimè. vel sic, planius. ne qua re hic Tyndarus minus malè habeatur, & tractetur, quàm qui pessime. PERICVLVM VITÆ MEÆ STAT. T. P.] vitæ meæ periculum cum periculo tuo coniunctum est. hoc eo dicit, quòd seruus periculo domini moritur. D
POST MORTEM, IN MORTE N.] sententia vulgatissima, quam probabant ij, quibus erat persuasum, omnia morte deleri. Arist.lib.3. de moribus ad Nicom. φοβερώτατον δ' ὁ θάνατος: πέρας γάρ, καὶ οὐδὲν ἔτι τῷ τεθνεῶτι δοκεῖ οὔτ' ἀγαθὸν, οὔτε κακὸν εἶναι. id est, terribilissimum autem quiddam mors est. est enim extremus, & nihil amplius mortuo videtur neque bonum, neque malum. Horatius epist.16. lib.1. *Mors vltima linea rerum est.* Lucret. Multis versibus lib.3. in extr. ostendere conatur nihil esse horribile post mortem. VSQVE AD SVMMAM ÆTATEM,] vsque ad extremam ætatem. Martial. *summum nec metuas diem, nec optes.* BREVE SPATIVM'ST] breue est, si conferatur cum æternitate. nihil est enim in hac vita diuturnum. MINITAS] minitaris. suprà in Amphitr. *Quid minitabas te facturum, si istas pepulissem foreis?* VALE, ATQVE SALVE] sic coniungebant vtrumque veteres, discedentes ab iis, quos nunquam visuri essent. In Curcul. *Vale, atque salue. Nam & operam, & pecuniam benignè præbuisti.* In Cistell. *Quando ita tibi lubet, vale, atque salue.* In Mercat. *Limen superum, inferúmque salue, simul autem vale.* Quin ita saluere, & valere iubebant mortuos. Virg. lib.11. Æneidos. *salue æternum mihi maxime Palla, Æternúmque vale.* ad quem locum legendus Seruius. SI HVC REDIBIT P.] si huc redibit Phil. VIS HÆC QVIDEM HERCLE'ST.]

Sic

A Sic C. Iulius Cæsar, peti se videns pugionibus, *Ista quidem vis est*, inquit, vt refert Suetonius in C. Iulio. ET TRAHI, ET TRVDI SIMVL,] ἕλκεσθαί τε, καὶ ὠθεῖσθαι. IN PHYLACAM,] in custodiam, in carcerem. φυλακὴ, vox Græca. Hinc Phylacistæ suprà in Aulul. ibi. *Trecenti cum stant phylacistæ in atriis*. EGO ILL. CAPT. AL. DOCVMENT. D.] id est, Ego illos captiuos alios docebo. dare documentum dixit, & M. Tull. pro Milone. *dederas enim, quam contemneres populareis insanias, iam ab adolescentia, documenta maxima*. QVOD ABSQ. HOC ESSET, &c.] id est, quod nisi hic esset, videlicet Aristophontes, qui &c. Sic sæpe loqui solent comici, In Bacch. *Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum*. In Menæchm. *Nam absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem*. Idem in Trinummo. *nam absque foret te, sat scio in alto Distraxissent, disque tulissent satellites tui me miserum fœdè*. Terent. Phorm. *Nam absque eo esset, Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam*. QVI MIHI HOC FECIT PALÀM,] qui mihi patefecit Tyndari, & Philocratis fallacias. VSQVE OFFERRE NATVM SVIS ME D. D.] syllaba *vs.* pertinet ad syllabam versus superioris. hoc primum. deinde ad sententiam veniamus. quam talem esse puto. Quòd nisi hic Aristophontes esset, qui mihi aperuit rem omnem: mei captiui me suis dolis lactarent, subintellige, dicentes, vsque se filium meum mihi offerre, hoc est, inuenire, seu ostendere, seu adducere. NVNC CERTVM'ST N. CR.] nunc decretum mihi est nulli quidquã cred. EA SPES ELAPSA'ST.]
B ea spes euanuit. ea spes effugit è manibus. VNVM FILIVM, &c.] Pægnium: qui nunc appellatur Tyndarus: & patri suo seruitutem seruit, insciens inscienti. MAIOR POTITVS H.] Philoptolemus in hostium potestatem peruenit, vel captus est ab hostib. QVASI IN ORB.] sic mihi omnes liberi mei pereunt, quasi eos produxerim non vt essem liberis auctior, munitior, beatior, sed vt orbus viuerem. NEMINIS MISI CERT.] decreui nullius captiui misereri. quia mei nemo miseretur. profert hunc locum Diomedes lib. 1. cap. 3. aduersus eos, qui negabant, pronomen, *nemo*, habere genitiuum. Sic ille in extr. capite. *Conuincitur verò hæc opinio auctoritate Plauti, qui ita dixit in Captiuis. Neminis misereri certum'st*. at Priscian. lib. 6. *nemo* conuertit o in i. in genitiuo, inquit: vt nemo neminis. Lucil. *Neminis ingenio quenquam considere oportet*. deinde profert hunc locum. EXAVSPICAVI EX VINC. NVNC INTELL. REDAVSP.] sententia hæc est, iter huc feci, egressus è vinculis: itáque denuo mihi in vincula, vnde egressus eram, redeundum est. allegoria est ab auspiciorum more ducta. Auspicium, inquit, itineris huc faciendi mihi è vinculis ductum est: & ita malo auspicio huc veni. Quare mihi ad vincula meritò redeundum est. vel sic, male auspicatus sum, cum vinculis solutus huc veni:
C quare mihi deintegro ad catenas, seu ad vincula redeundum est, vt denuo auspicer. locus est ab auspiciis tractus.

ERGASILVS PARASITVS.

ER. IVppiter supreme seruas me, meásque auges opes.
Maximas opimitates, opiparásque offers mihi:
Laudem, lucrum, ludum, iocum, festiuitatem, ferias,
Pompam, penum, potationes, saturitatem, gaudium.
Nec cuiquam homini supplicare nunc certum est mihi.
Nam vel prodesse amico possum, vel inimicum perdere,
D Ita hic me amœnitate amœna amœnus onerauit dies.
Sine sacris hæreditatem sum aptus effertissimam.
Nunc cursum ad senem capessam hunc Hegionem, cui boni
Tantum affero, quantum ipse adipisci optat, atque etiam amplius.
Nunc res certa est eodem pacto, vt comici serui solent,
Coniiciam in collum pallium, primò ex me hanc rem vt audiat.
Speróque me ob hunc nuntium æternum adepturum cibum.

IVPPITER SVPR.] Ergasilus parasitus Philoptolemo Hegionis filio, lætitiam elatus, id nuntiatum venit patri, mœrore tabescenti. OPIMITATES] opimitas ab opimo, inquit Nonius, deinde profert illud ex Asinar. *Maximas opimitates, & gaudio effertissimas*: & hoc *Maximas opimitates*. OPIPARÁSQVE.] Festus opiparum, id est magnarum opum apparatum. itaque opimitates opiparas intelligere debemus, opimitates opum magnarum apparatu dignas. Reb. egenis & inopinosis consilij opposuit opiparas in Pænulo: id est, quasi opulentas.

NEC CVIQVAM HOMINI SVPL.] supplicare alteri, est egentis, & imbecilli, & impotentis. parasitus igitur, qui sibi nunc videtur abundans, & potés, Philoptolemo in patriam & libertatem restituto, negat se decreuisse cuiquam supplicare, id est, à quoquam petere, aut mendicare, quippe qui satis supérque habeat domi, id est, apud regem suum, à quo pascitur. Plaut. Milite glor. *Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala, Domi habet hortum, & condimenta ad omnes mores maleficos.* Terent. Phorm. *Et Phædriæ curam adimere argentariam, ne cuiquã suorum æqualium supplex siet.* NAM VEL PROD. AM. POSS. VEL INIM. PERD.] potentis hominis est, vtrumque efficere posse, & amicis prodesse, & inimicis obesse: quemadmodum cuíque optabile est, benemerito parem gratiam, & malè merito parem iniuriam referre posse. Ex quo Socrates cum interrogaretur, cur ad Archelaüm non proficisceretur: quia, inquit, contumeliosus in me futurus sit Archelaüs, si bene merenti par pari referre non possim, vt & malè merenti: auctor Aristoteles lib. 2. de Arte dicendi. *Verùm, prodesse amico, perdere inimicum,* non satis videntur inter se opponi: sed potius, seruare amicum, perdere inimicum: vel prodesse amico, obesse inimico. Notum illud, *Seruare potui: perdere an possim, rogas?* AMOENITATE AMOENA AMOEN.] *amœnitate amœna,* sic dictum, vt *nitoribus nitidus.* in Casina: & *pretio pretioso.* in Epidico: *& pulchram pulchritudinem,* in Milite glor. & cetera eiusd. generis, quæ indicabuntur suo loco. Sic apud Lucret. lib. 1. *sonitu sonanti, & ludo iocanti.* Rursus autem hæc triplicata earundem syllabarum iteratio, non est inuenusta, *amœnitate amœna amœnus onerauit dies,* cui non dissimilis est illa in Amphitr. *Optimè optumo optumam operam das.* SINE SACRIS HER. SVM APTVS EFF.] adeptus sum hereditatem plenissimam, vberrimam & refertissimam, sine sumtu & onere. adeptus sum copias meras, nullo sumtu admixto, aut adiuncto. adeptus sum magnum commodum, & emolumentum sine vllo detrimento. Huius explicationis & sententiæ ratio est: Sacra familiaria pecuniã sequebantur, id est, eos ad quos pecunia testatoris peruenerat, puta heredem, bonorum possessorem, legatarium aliúmue successorem, si non exstabat heres. At sacra sine sumtu fieri non poterant, vt neque hodie fiunt. Itaque hereditatem minuebant, alia magis, alia minus. Qui igitur hæreditatem præsertim opimam, adeptus erat sine sacris, is iure lætari poterat. quia magnum lucrum fecisset sine vllo intertrimento. Sed vt hunc locum planiorem faciamus, libet verba Ciceronis ex lib. 2. de legibus, valde ad eum illustrandum accommodata, adscribere. Sic igitur ille: *De sacris autem, qui locus patet latiùs, hæc sit vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur, &, vt in leg. posui, perpetua sint sacra. Hoc posito, hæc iura pontificum auctoritates consecuta sunt, ne morte patrisfamiliàs sacrorum familia occideret, & vt iis essent ea adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis innumerabilia nascuntur, quibus implentur iurisconsultorum libri. Quæruntur enim, qui adstringantur sacris. Heredum causa iustißima est. nulla est enim persona, quæ ad vicem eius, qui è vita emigrauerit, propius accedat. Deinde, qui morte, testamentóve eius tantundem capiat, quantum omnes heredes. id quoque ordine. est enim ad id, quod propositum est, accommodatum. Tertio loco, si nemo sit heres, is, qui de bonis, quæ eius fuerint, cùm moritur, vsu ceperit plurimum poßidendo. Quartò, si nemo sit, qui vllam rem ceperit, de creditoribus eius qui plurimum seruet. Extrema illa persona est, vt is, qui ei, qui mortuus sit, pecuniam debuerit, neminíque eam soluerit, proinde habeatur, quasi eam pecuniam ceperit. Hæc nos à Scæuola didicimus, non ita descripta sunt ab antiquis. Nam illi quidem his verbis docebant tribus modis sacris adstringi hæreditatem: aut si maiorem partem pecuniæ capiat: aut si maior pars pecuniæ ei legata sit: aut si inde quippiam ceperit.* SVM APTVS] sum adeptus. apiscor, simplex: adipiscor, compositum. Lucretius lib. 1. *Nec ratione animi quam quisquam poßit apisci.* EFFERTISSIMAM.] plenissimam, vberrimam, amplissimam, fructuosissimam. Nonnulli legunt *offertißimam.* NVNC CVRSVM AD SEN. CAPESS.] curram, vel currere incipiam ad senem. VT COMICI SERVI] comici serui, comici senes, testes comici, aurum comicum, & simil. crebrò commemorantur apud scriptores, atque adeò apud ipsos poëtas comicos. Cæcilius in Epiclero. *Hodie me ante omnes comicos, stultos senes versaris, atque luseris lautißimè.* quos versus refert M. Tullius in Lælio. Idem in Catone maiore. *Nam quos ait Cæcilius comicos, stultos senes, hos significat credulos, obliuiosos, dissolutos.* κωμικὸς μάρτυς apud M. Tull. in epist. quadam ad M. Cælium Ædil. lib. 2. epist. & aurum comicum in Pœnulo. CONIICIAM IN COLLVM PALLIVM.] Sic in Epid. *Age, nunc iam orna te, Epidice, & palliolum in collum conice.* Terentius in Phorm. *Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio atque hominem propero inuenire, vt hæc quæ contigerint, sciat?*

HEGIO senex. ERGASILVS parasitus.

HEG. QVanto in pectore hanc rem meo magis voluto,
Tanto mihi ægritudo auctior est in animo.
Ad illum modum sublitum mihi os esse

Hodie

A Hodie mihi? neque id perſpicere quiui?
Quod cùm ſcibitur, per vrbem irridebor.
Cùm extemplò ad forum aduenero, omnes loquentur:
Hic ille eſt ſenex ductus, qoi verba data ſunt.
Sed Ergaſilus éſtne hic procul quem video?
Collecto quidem eſt pallio, quídnam acturu'ſt?
ER. Moue abs te moram, atque Ergaſile age hanc rem.
Eminor, interminórque, ne quis mi obſtiterit obuiam:
Niſi quis ſat diu vixiſſe ſeſe homo arbitrabitur.
Nam qui obſtiterit, ore ſiſtet. HE. hic homo pugillatum incipit.
ER. Facere certum eſt. proinde vt omnes itinera inſiſtant ſua,
B Ne quis in hac platea negotij conferat quicquam ſui.
Nam meus eſt balliſta pugnus, cubitus catapulta eſt mihi.
Humerus aries: tum genu vt quemque icero, ad terram dabo.
Dentilegos omnes mortales faciam, quemquem offendero.
HE. Quæ illæc eminatio eſt? nam nequeo mirari ſatis.
ER. Faciam vt eius diei, locíque meíque ſemper meminerit.
Qui mihi in curſu obſtiterit, faxo vitæ is extemplò obſtiterit ſuæ.
HE. Quid hic homo tantum incipiſſit facere cum tantis minis?
ER. Prius edico, ne quis propter culpam capiatur ſuam.
Continete vos domi, prohibete à vobis vim meam.
HE. Mira edepol ſunt. ni hic in ventrem ſumſit confidentiam.
C Væ miſero illi, cuius cibo iſte factu'ſt imperioſior.
ER. Tum piſtores ſcrophipaſci qui alunt furfuri ſues,
Quarum odore præterire nemo piſtrinum poteſt.
Eorum ſi quoiuſquam ſcropham in publico conſpexero,
Ex ipſis dominis meis pugnis exculcabo furfures.
HE. Baſilicas edictiones atque imperioſas habet.
Satur homo eſt, habet profectò in ventre confidentiam.
ER. Tum piſcatores, qui præbent populo piſces fœtidos,
Qui aduehuntur quadrupedanti crucianti canterio,
Quorum odos ſubbaſilicanos omneis abigit in forum:
D Eis ego ora verberabo ſirpiculis piſcariis,
Vt ſciant alieno naſo quam exhibeant moleſtiam.
Tum lanij autem qui concinnant liberis orbas oueis,
Qui locant cædundos agnos, & duplam agninam danunt.
Qui petroni nomen indunt verueci ſectario,
Eum ego ſi in via petronem publica conſpexero.
Et petronem & dominum reddam mortaleis miſerrimos.
HE. Euge dictiones ædilitias hic habet quidem.
Mirúmque adeò eſt, ni hunc fecere ſibi Ætoli agoranomum.
ER. Non ego nunc paraſitus ſum, ſed regum rex regalior,
Tantus ventri commeatus meo adeſt in portu cibus.
Sed ego ceſſo hunc Hegionem onerare lætitia ſenem?

Qui homine hominum adæquè nemo viuit fortunatior. A

HEG. Quæ illæc eſt lætitia, quam hic lætus largitur mihi?

ER. Heus vbi eſtis vos? Ecquis hoc aperit oſtium? HE. hic homo
Ad cenam recipit ſe ad me. ER. aperite haſce ambas foreis,
Priuſquam pultando aſſulatim foribus exitium affero.

HE. Perlubet hunc hominem colloqui, Ergaſile. ER. Ergaſilum qui vocat?

HE. Reſpice. ER. fortuna quod tibi nec faciet, nec facit,
Hoc me iubes. ſed qui eſt? HE. reſpice ad me, Hegio ſum. ER. oh mihi.
Quantum eſt hominum optumorũ, optumè in tempore aduenis.

HE. Neſcio quem ad portum nactus es vbi cenes, eò faſtidis. B

ER. Cedo manum. HE. manum? ER. manum, inquam, cedo tuam actutum. HE. tene.

ER. Gaude. HE. quid eo gaudeam? ER. quia ego impero. age gaude modò.

HE. Pol mœrores mi anteuortunt gaudiis. ER. noli iraſcier,
Iam ego ex corpore exigo omnes maculas mœrorum tibi.
Gaude audacter. HE. gaudeo, etſi nihil ſcio, quod gaudeam.

ER. Bene facis, iube. HEG. quid iubeam? ERG. ignem ingentem fieri.

HE. Ignem ingentem? ER. ita dico, magnus vt ſit. HE. quid in eo volt vrier? C
Tuan' cauſſa me ædeis incenſurum cenſes? ER. noli iraſcier.
Iuben', an non iubes aſtitui aulas? patinas elui?
Laridum atque epulas foueri foculis feruentibus?
Alium piſces præſtinatum abire? HE. hic vigilans ſomniat.

ER. Alium porcinam, atque agninam, & pullos gallinaceos?

HE. Scis bene eſſe, ſi ſit vnde. ER. pernam atque ophthalmiam,
Horæum, ſcombrum, & trigonum, & cetum, & mollem caſeum,

HE. Nominandi iſtorum tibi erit magis, quàm edundi copia,
Hic apud me Ergaſile. ER. mean' me cauſſa hoc cenſes dicere?

HE. Nec nihil hodie, nec multo plus tu hic edes, ne fruſtra ſies. D
Proin' tu tui quotidiani victi ventrem ad me afferas.

ER. Quin ita faciam, vt te cupias facere ſumtum, etſi ego vetem.

HE. Egóne? ER. tute. HE. tum tu mihi igitur herus es. ER. imò bene volens.
Vin' te faciam fortunatum? HE. malim, quàm miſerũ quidem.

ER. Cedo manum. HE. hem manum. ER. di te omnes adiuuant. HE. nihil ſentio.

ER. Non enim es in ſenticeto, eò non ſentis. ſed iube
Vaſa tibi pura apparariet ad rem diuinam citò,
Atque agnum afferri proprium, pinguem. HE. cur? ER. vt ſacrufices.

Cui

A HEG. Cui deorum? ER. mihi hercle. nam ego tibi nunc ſum ſummus Iuppiter.
Idem ego ſum ſalus, fortuna, lux, lætitia, gaudium,
Proin tu deum huncce ſaturitate facias tranquillum tibi.
HE. Eſurire mihi videre. ER. mihi quidem eſurio, non tibi.
HEG. Credo: tuo arbitratu: facilè patior. ER. Conſuetu's puer.
HE. Iuppiter te díque perdant. ER. te hercle mihi æquum eſt gratias
Agere ob nuntium. tantum ego nunc porto à portu tibi boni.
Nunc tu mihi places. HE. abi ſtultus, poſt tempus venis.
ER. Igitur olim ſi aduenissem, magis tu tum iſtuc diceres.
Nunc hanc lætitiam accipe à me, quam fero. nam filium
B Tuum modò in portu Philopolemū viuum, ſaluum, & ſoſpitem
Vidi in publica celoce, ibidémque illum adoleſcentulum
Alium vnà, & tuum Stalagmum ſeruum, qui aufûgit domo,
Qui tibi ſurripuit quadrimum puerum filiolum tuum.
HE. I in malam rem. ludis me. ER. ita me amabit ſancta ſaturitas,
Hegio, itáque ſuo me ſemper condecoret cognomine,
Vt ego vidi. HE. meum gnatum? ER. tuum gnatum, & Genium meum.
HE. Et captiuū illū Alidenſem? ER. μὰ τὸν Ἀπόλλω. HE. & ſeruolum
Meum Stalagmum, meum qui gnatum ſurripuit? ER. νὴ τὰν σόραν.
HE. Iamdiu? ER. νὴ τὰν πραινέστην. HE. venit. ER. νὴ τὰν σιγνίαν.
C HE. Certon'. ER. νὴ τὰν φρουσινῶνα. HE. vide ſis. ER. νὴ τὸν ἀλέτριον.
HE. Quid tu per barbaricas vrbes iuras? ER. quia enim item aſperæ
Sunt, vt tuum victum autumabas eſſe. HE. væ ætati tuæ.
ER. Quippe quando mihi nihil credis, quod ego dico ſedulò.
Sed Stalagmus qoius erat tunc nationis, cùm hinc abiit?
HE. Siculus. ER. at nunc Siculus non eſt, Boius eſt, Boiam terit,
Liberorum quærundorum cauſſa ei, credo, vxor data eſt.
HE. Dic, bonan' fide tu mihi iſtæc verba dixiſti? ER. bona.
HE. Di immortales: iterum natus videor, ſi vera autumas.
ER. An tu dubium habebis, etiam ſanctè cum iurem tibi?
D Poſtremò Hegio, ſi parua iuriiurando eſt fides,
Viſe ad portum. HEG. facere certum eſt, tu intus cura quod opus eſt.
Sume, poſce, prome quiduis, te fácio cællarium.
ER. Nam hercle niſi mantiſcinatus probè ero, fuſti plectito.
HE. Æternum tibi dapinabo cibum, ſi vera autumas.
ER. Vnde id? HE. à me, meóque gnato. ERG. ſponden' tu iſtud? HE. ſpondeo.
ER. At ego tuum tibi aduenisse filium reſpondeo.
HE. Cura quàm optumè potes. ER. bene ambula & redambula.

QVANTO IN PECT. H. R. N. M. VOLVTO.] Virgil. Æneid. 4. *Sic adeò inſiſtit, ſecúmq. ita corde volutat.* Idem 6. *Atque hæc ipſe ſuo triſti cum corde volutat.* Lucret. lib. 3. *Senſiſeros motus, quadam qui corde voluteni.* AVCTIOR] major. AD ILLVM MODVM SVBL. M. OS

ESSE HODIE MIHI?] ſubintell.decet, par eſt? honeſtum eſt? mihi os ſublitum eſſe, au- A
tem,id eſt,me eſſe ludibrio habitum?me eſſe ludos factũ? me eſſe illuſum,vel deceptum? SCIBITVR,] ſcietur. HIC ILLE'ST SENEX DVCTVS] id eſt,hic ille'ſt, qui inani ſpe ductus eſt,vel qui verbis inanibus, & vanis inductus, ac deceptus eſt. quidam legunt hoc modo, *Hic ille'ſt ſenex doctus: quoi verba data ſunt.* ego nihil muto,& ita interpretor,vt dixi,nempe vt ſenex ductus, & ſenex, quoi verba data ſunt, vnum ſint, per quandam ἐπεξήγησιν. CONLECTO QVIDEM'ST PALLIO.] id eſt,collegit pallium,& in collum coniecit. MOVE ABS TE MORAM:] remoue abs te morã. Virg.Georg.2. *en age, ſegnes Rumpe moras.* & lib.4.Æn. *Eia age, rumpe moras.* AGE HANC REM] hoc vnum age,& cura, vt aduentum filij Hegioni nunciare properes. EMINOR,] palàm,vel pro meo iure minor.ſic dictũ eminor,vt edico. NISI QVIS SAT DIV VIXISSE SESE H. ARB.] id eſt, niſi quis homo volet mortem mea manu oppetere. Nonnulli legunt, *Niſi qui homo*, quo modo habent quidam libri. ORE SISTET.] id eſt,iacebit pronus in caput. non ſiſtet pedibus, ſed ore.cadet in os, à me valide pugnis pulſatus. PVGILATVM INCIPIT.] pugnos ſuos expedit, quaſi pugilatu certaturus, ſe ad pugilatum parat. ITINERA INSISTANT SVA.] ſic dixit inſtare viam in Aſin.non longè à princip. NAM MEVS EST BALL.] cõmemorat aliquot tela, & machinamenta
antiqua,quibus pugnum,brachium,humerũ ſuum aſſimilat.balliſta à verbo Græco βάλλω, di- B
cta eſt.idcirco debet ſcribi cum gemino ll. Eſt autem balliſta machinæ genus, quo grãdia ſaxa, aut tela iaciuntur,& torquẽtur. catapulta,iaculum celere,inquit Nonius,vel ſagitta. Plaut.Curcul. *Atque ita te neruo torquebo,vt catapultæ ſolent,* deinde profert hunc locum.vox Græca eſt leuiter immutata καταπέλτης. ARIES] aries,machinæ genus,arietis animalis inſtar,qua muri olim verberabantur. Virgil.lib.2.Æneid. *Labat ariete crebro Ianua,& emoto procumbunt cardine poſtes.* Idem lib.12. *quique imos pulſabant ariete muros.* M.Tull. Offic. 1. *Tum qui,armis poſitis ad imperatorum fidem confugiunt,quamuis murum aries percuſſerit,recipiendi.* Idem Topic. *Ex quo aries ille ſubiicitur in veſtris actionibus,Si telum manu fugit magis, quàm iecit.* AD TERRAM DABO.] affligam,proſternam. DENTILEGOS OMNEIS MORT. F.] id eſt,iis omnibus hominibus,quos offendero, id eſt,in quos incurrero,ſeu quos obuiam inuenero,denteis ex ore excutiam,ita, vt denteis ſuos in terram decuſſos è terra tollere,& legere neceſſe habeant. QVEMQVEM OFFENDERO.] quemcunque offendero. FAXO VITÆ IS EXTR. OBST. S.] qui mihi (inquit) currenti obſtiterit,eadem opera vitæ ſuæ obſtabit: id eſt, mortem oppetet: quia eum pugnis contuſum obtruncabo. NE QVIS PROPT. CVLPAM CAP. S.] ne quis culpa ſua in fraudem incidat. IN VENTREM SVMSIT CONFID.] ad ventrem inanem explẽdum tan- C
tum confidentiæ ſibi aſciuit.vel potius,ventrem inanem expleuit:& ita factus eſt confidentior. VÆ MISERO ILLI, CVIVS CIBO, &c.] ô illum miſerum, per cuius cibum iſte factus eſt in imperando inſolentior, & immodeſtior. propterea ſcilicet quia edax conuiua magnam vim cibi,& vini abſumſit. SCROF. PASCI,] ſcrofas paſcentes.ſcrofa ſus fœmina. FVRFVRI] furfure.furfur, farinæ excrementum. EXCVLCABO FVRFVRES.] calcibus excutiam furfures,id eſt,capitis ſordeis,& cutis purgamenta. BASILICAS ED.] regias quaſdam edicendi rationes, & formulas. ſic infrà non longè. *Euge edictiones ædilitias ſic habet quidem.* PRÆBENT] παρέχουσι, πορίζουσι. FÆTIDOS,] putidos. QVADRVPEDANTI] Virgil.lib.8. *Quadrupedante putrem ſonitu quatit vngula campum.* CRVCIANTI] ſeſſorem ſuccuſſante,qui cruciat equitem, ſeu ſeſſorem ſuccuſſatione, & agitatione immodica. CANTERIO.] ſuprà Aulul.Sint viliores Gallicis canteriis. ODOS] odos, antiquè. pro odor. Notat Priſcianus lib.1. & hunc locum profert. SVBBASILICANOS] negotiatores, immò otioſos homines potius,qui ſub baſilica ſolebant deambulare. Sic M.Cælius lib.8.epiſt.ad M. Tull. *ſubroſtranos dixit*, qui ſub Roſtris ſedere, aut deambulare conſueuerant. Sic ille. *Te a.d.9.Calend.*
Iun.ſubroſtrani (quod illorum capiti ſit) diſſiparant,periſſe, &c. Sed dicamus tandem,ſubbaſilicanos,eos D
eſſe intelligendos,qui commemorantur in Curcullione,ibi. *Diteis damnoſos maritos ſub baſilica quærito. Ibidem erunt ſcorta exoleta,quique ſtipulari ſolent.* EIS EGO ORA VERBERABO SIRPICVLIS P.] ſirpicula,vel ſirpiculum, caniſtri genus eſt à ſirpãdo,id eſt,alligando appellatũ. Sirpiculæ,inquit Varro lib.4.de lingua Latina, vocatæ à ſirpando, id eſt, alligando. Propertius lib.4. *Paſtorem ad baculum poſſum curare: vel idem Sirpiculis medio puluere ferre roſam.* Columella lib.10. *Et vos agreſtes,duro qui pollice molles Demetitis flores,cano iam vimine textum Sirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.* VT SCIANT ALIENO N. Q. EXHIB. M.] vt ſciant, quàm valde naſum aliorũ offendant fœtidorũ piſcium odore. QVI CONCINNANT LIBERIS ORBAS OVEIS:] id eſt,qui oueis orbant agnis: concinnant orbas,id eſt,reddunt orbas: liberis, hoc eſt agnis: ἀρνῶν. ET DVPLAM AGNINAM DANVNT] id eſt, & dant carnem agninam ouilla duplicatam, vt ouilla caro videatur emtoribus agnina, tanquam ea, quæ re vera eſt agnina: vendũtque ouillam pro agnina. QVI PETRONI NOMEN IND. VERVECI SECT.] qui petronem,hoc eſt,arietem, veruecem appellant. Porrò carnem veruecinam arietinæ anteponendam eſſe conſtat. veruecem, ſectarium dixit Plautus, quòd ei ſecti ſint teſticuli: arietem autem,petronem,à duritie & aſperitate. Nam Feſtus ruſticos ait petrones eſſe dictos, à petrarum aſperitate, & duritia. EDICTIONES ÆDILITIAS.] edicendi formulas ædilium

A lium minorum, id est ædilium plebis proprias. erant enim alij ædiles, qui maiores, & curules nominantur. ad priorem ædilitatem referendus est titulus de ædilitio edicto, lib. 21. Digestorũ. de eadem & Iuuenalis Sat. *Et de mensura vis dicere vasa minora frangere pannosus vacuis pannosus vlubris.* Taleis ædileis ἀγορανόμους nominant Græci, vt significat ipse Plautus versu proximo. de altera M. Tull. lib. 2. de Legib. *Suntóque ædiles curatores vrbis, annonæ, ludorúmque sollemnium: olliśque ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto.* Idem plura lib. 5. accusat. in princip. ibi. *Nunc sum designatus ædilis. habeo rationem. quid à populo Rom. acceperim. Mihi ludos sanctiss. maxima cum cæremonia Cereri, Libero, Liberæq́ faciundos,* &c. AGORANOMVM] ædilem plebis annonæ, rebúsque forensibus, & venalibus præfectum. REGVM REX REGALIOR.] παμβασιλεὺς, βασιλεὺς βασιλέων, vt Agamemnon in exercitu Græcorũ. TANTVS VENTRI COMMEATVS MEO ADEST IN P. C.] *cibus* hîc generandi casus est, vt in Amphitr. *lectus*, ibi. *Quàm lectus, vbi cubuisti, concaluit locus.* Priscian. lib. 6. *ventus venti: cibus cibi: quamuis & huius cibus antiqui protulisse inueniuntur.* Plaut. capt. *tantus ventri*, &c. QVI HOMINEM ADÆQ. V. F.] Quo homine nemo viuit fortunatior, neq. æquè fortunatus, iunxit aduerbium, *adæquè*, cum cõparatiuo, vt supra. *Nec est quisquam mihi, æquè cui melius velim.* quem versum sic explicandum puto. Nec est quisquam mihi. cui æquè bene velim, nec cui melius velim. PRIVSQVAM PVLTANDO ASSVLATIM, &c.]

B id est, priusquam foreis pulsando minutatim effringo, vel in minutas particulas disseco. Nonius assulatim, i d est, minutatim, inquit. deinde hunc versum profert, & illum ex Menæch. *Deinde dolabo assulatim viscera.* Iam illud, *foribus exitium affero*, dictum est translatè, pro foreis effringo. Quanquam non celabo lectorem, apud Nonium legi, *assulatim dabo*: quam lectionem reiicio. HVNC HOMINEM COLLOQVI.] sic solet loqui Plautus. RESPICE.] retro aspice. oculos ad me reflecte. faciem à me auersam, ad me conuerte. FORTVNA QVOD TIBI NEC F. NEC F. &c.] id est, Fortuna tibi propitia non est, qui sic me moraris, iubes me ad te respicere, & ita me properantem moraris. At te Fortuna non respicit, neque respiciet. id est, at tu infortunatus & es, & eris. Alludit autem ad ædem Fortunæ respicientis, quæ fuit Romæ iuxta templum Iouis victoris: quam cõmemorat M. Tull. lib. 2. de Legib. his verbis. *Rectè etiam à Calatino Spes consecrata est: Fortunáque sit vel huius diei: nam valet in omneis dies: vel respiciens, ad opem ferendam: vel fors:* &c. & Plutarchus ῥωμαϊκοῖς. Οὐ γὰρ μόνον τύχης εὐέλπιδος, καὶ ἀποτροπαίου, καὶ μειλίας, καὶ πρωτογενείας, καὶ ἄρρενος ἱερὰ κατεσκεύασεν, ἀλλ' ἔστιν ἰδίας τύχης ἱερὸν, ἕτερον δὲ ἐπιστρεφομένης, &c. Ludit igitur hîc Plautus in verbo ancipiti, & ambiguo, *respicere.* Nam respicere, & retro aspicere, quomodo accipit Hegio, & quasi retro aspiciẽdo fauere significat. Sum-

C tum ab iis, qui cùm opitulari, & subuenire nobis possint, principio nos auersantes, prætereunt ac deserunt: deinde aliquando tandem ad nos respiciunt, & mente mutata, nobis opitulantur. Iubes, inquit, tu me ad te respicere, quisquis es: quod Fortuna tibi non faciet, nec facit. nam tibi, qui me properantem moraris, Fortuna non fauebit, neque fauet: sed contra iniqua, atque irata est, quia tibi pugnis, cubito, humeris, & membris omnibus caput cõminuam, & denteis ex ore decutiam. Fortuna, aut Deus eos respicere dicitur, quib. aliquando, posteaquam eis inimica, & infesta fuit, placatur, & propitia fit, & ridet. Virgil. in Tytiro. *Libertas, quæ sera tamen respexit inertem, Candidior postquàm tond. barba cad. Respexit tamen, & longo pòst tempore venit.* Terent. in Andr. *Charine & me, & te imprudens, nisi quid dij respiciunt, perdidi.* Idem ibidem in extr. *age, me in tuis secundis rebus respice.* Idem Adelph. *Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maximè.* CAN. *Nam hercle alius nemo respicit nos.* Plautus Bacchid. *Tace modò. Deus respiciet nos aliquis.* Horat. oda 2. lib. 1. *Siue neglectum genus, & nepotes Respicis auctor.* Propriæ autem huius verbi significationis exempla sunt innumerabilia, sed vnum commemorabo luculentum. continet enim notum illum Augusti iocum in quendam iactabundũ: qui iocus refertur à Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 4. Saxo in expeditione percussum, atque insigni cicatrice in frõte deformem, nimiùm tamen sua opera iactan-

D tem, sic leuiter castigauit. *At tu cùm fugies, nunquam post te respexeris.* OH MIHI QVANTVM EST HOMINVM OPT. OPTVMÈ] oh, optime hominum, quantum est hominum optimorum. Sic Catull. ad Verannium, *O quantum est hominum beatiorum.* EÒ FASTIDIS] eò fastidiosus es. vel eò me, & alios omneis obuios fastidis atq; aspernaris. CEDO MANVM.] salutantium, & gratulantiũ sermo. Idem Mercat. *Vxor tibi placida, & placata'st. cede dextras, nunc iam.* POL MOERORES MI ANTEVORTVNT G.] id est, pol, plus habeo mœrorũ, quàm gaudiorum. vel sic, pol mœrores mihi gaudia superant. IAM EGO EX CORPORE EXIGO OMNEIS MAC. MOER.] Iam ego ex corpore tuo omneis mœrorum notas deleo. Sed cur dixit, ex corpore, & non ex animo? Quemadmodum morbi corporum ad animos interdum perueniunt: ita contrà morbi animorum ad corpora nonnunquam trameant. Itaque videmus plerunque homines animi ægritudine confici, & cõtabescere, & in corporibus hominum mœstorum notas mœrorum sæpe agnoscimus, vt maciem, pallorem, truceis oculos, squalorem corporis, & simil. ETSI NIHIL SCIO QVOD GAVD.] etsi nihil scio, propter quod gaudeam. QVIS IN EO VOLT VRIER?] Hæc secum loquitur Hegio, ad spectatores versus. CENSES?] putas? ASTITVI AVLAS?] ollas ad ignem admoueri: ollas iuxta ignem locari? FOVERI FOCVLIS FERVENTIB.] calefieri, & feruefieri paruis focis luculentis, & igne multo quasi feruentibus? Sed quid si dicamus, hîc non foculos, id est, paruos

focos,sed focula significari? Focula autem,vt docet Nonius,sunt nutrimenta. Vnde & foculare dicitur,vt fouere. Plautus Persa. *at ades. Nam iam intus fumant focula.* Ego tamen malim neque foculos,id est,paruos focos intelligi,neque focula,id est,nutrimenta, sed ænea vascula, & ita legi *foculis*.ad coquendum apta. ALIVM PISC. PRÆS. ABIRE?] alium aliquem è familiaribus,aut famulis tuis emtum pisceis ire? Fest. *Præstinare*, inquit, *apud Plautum emere est*.id est, *emendo tenere*. HIC VIGILANS SOMNIAT.] Lucret. libr.3. *Et vigilans stertis*. Terent. Andr. *num ille somniat,quæ vigilans voluit?* PORCINAM,] carnem subintell. SCIS BENE ESSE, SI SIT VNDE.] id est,scis tibi bene facere: scis lautè,& opiparè te accipere, si habeas, vnde sumtum facias. *esse* hîc, est à verbo sum es est:non à verbo edo es est. Sic in Menæch. *Quid multis verbis opus est?minore nunquã benè fiet dispendio.* Plura collegimus huius locutionis exempla in commentar. Lucretianis,ad illũ locum,*bene erat,non piscibus vrbe petitis*,&c. Sat.2. lib.2. PERNAM,] perna à pede,inquit Varro lib.4. de lingua Lat. de pernarum salsura legendus Cato lib. de re rust. in extr. de coquendi ratione. Apicius lib.7. cap.9. OPHTHALMIAM.] piscem ab oculorum magnitudine dictum:quem oculatum vocãt Latini. alij ophthalmiam interpretantur carnem oculis vicinam, & oculos ipsos certo modo conditos. Præterea alij ophthalmia legunt numero multitudinis:alii optaleam. HORÆVM,] horæum salsamenti genus est ex pelamide pisce. cui quod ius sit aptum docet Apicius lib.10. cap.5. de horæo autem sic Athen. lib.3. Διοκλῆς μὲν ὁ καρύστιος ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς ἐπιγραφομένοις, φησὶ τῶν ταρίχων τῶν ἀπίλων κράτιστα εἶναι τὰ ὡραῖα. τῶν δὲ πιόνων τὰ θυννία. ἱκέσιος δ' ἱστορεῖ οὐκ εἶναι εὐεκκρίτους κοιλίαις οὔτε πηλαμίδας, οὔτε τὰ ὡραῖα, &c. id est, Diocles autẽ Carystius in iis libris, qui de Salubritate inscribuntur, ait Salsamentorum eorum, quæ pinguia non sunt, esse optima, horæa: eorum verò quæ pinguia sunt, thunnia: Hicesius verò narrat neque Pelamidas, neque horæa ventribus ad egerendum esse facilia, &c. ex quibus verbis præter alia, hoc quoque intelligimus, horæũ, quod initio dixi, salsamentum fuisse ex Pelamide, vt thynniam ex thynno. SCOMBRVM] piscis notus est, ex quo garum optimũ fiebat. Pers. Sat.1. *nec scombros metuentia carmina,nec thus*. ET TRIGONVM,] piscem à figura triquetra,vt quidam volunt:sed ego legendum censeo, trygonum, per y Græcam litteram:seu trygona. Est autem τρύγων, auis & piscis,quem turturem,seu potius pastinacam Latini appellant,nomen. CETVM] cete, κῆτος. maiores pisces, cete appellant Græci,& Latini. ET MOLLEM CASEVM,] caseum recentem. Sic Virgil. dixit, castaneas molleis,teste Nonio,vel dic,pinguem. Virg. Tityro. *Pinguis & ingrata premeretur caseus vrbi.* NOMINANDI ISTORVM, &c.] Nominandi istorum,dixit,pro nominandorum istorum: & edundorum: & ita sæpe loquebantur veteres. Lucret. lib.5. *Ne quod ob admissum fœdè, dictúmque superbè, Pœnarum graue sit soluendi tempus adactum.* Terent. prologo Heaut. *date crescendi copiam, Nouarum qui spectandi faciunt copiam sine vitiis.* Plura exempla collegimus ad illum locum,si quis plura quæret. NE FRVSTRA SIES.] ne forte frustreris. PROIN TV TVI QVOTIDIANI VICTI, &c.] Priscianus lib.6. hic victus,huius victi,inquit. Deinde hunc versum profert. profert & Nonius. sententia autem hæc est,affer ad me ventrem, victu tuo quotidiano contentum, non cibos sumtuosos,& dapes opiparas appetẽtem,& desiderantem. TVM TV IGITVR, &c.] tum pro ergo, vt sæpe alias, vt fit σχῆμα ἐκ τοῦ παραλλήλου. BENEVOLENS] beneuolus. sic suprà, eadem comœd. *Omnium primum salutem dicito matri ac patri, Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.* NIHIL SENTIO.] nihil sentio, quamobrem me fortunatum dicere debeam. NON ENIM ES IN SENTICETO.] non est mirum, inquit parasitus, te nihil sentire. non enim es in loco sentibus obsito. SED IVBE VASA PVRA, &c.] sic suprà. in Amphitr. *Iube verò vasa pura adornari mihi*, &c. ad quem locum satis multa, quæ ad hanc rem pertineant, diximus. PROBRIVM,] tuum. Nã aliena diis immolare nefas est. PINGVEM.] quales victimæ debẽt diis immolari. ex quo pingues aræ. Virgil. lib.7. *pinguis vbi, & placabilis ara Dianæ.* & eximiæ pecudes, quæ de grege exemtæ sunt, vt plenius pastæ & saginatæ, immolentur. SALVS,] M. Tull. lib.5. accusationis: *& cum multis facibus mihi obuiam venit: & ita me suam salutem appellans,te suum carnificem nominans,mihi ad pedes misera iacuit.* LVX,] Cicerò Terent. lib.14. epist. *Hem mea lux, meum desiderium.* Homerus ἰλ. Σ. Οὐδέ τι Πατρόκλῳ γενόμην φάος, οὐδ' ἑτάροισι τοῖς ἄλλοις. &c. Idem ἰλ. Θ. Βάλλ' οὕτως, αἴκέν τι φόως Δαναοῖσι γένηαι. Virgil. lib.2. Æneid. *O lux Dardaniæ, spes ò fidissima Teucrûm.* SATVRITATE] supra eadem comœd. *Vnde saturitate sæpe ego exij ebrius.* infra ead. scena. *ita me amabit sancta saturitas.* FACIAS TRANQVILLVM TIBI.] propities, lenias, leuem reddas, places tibi. MIHI QVIDEM ESVRIO, N. T.] iocus ex eo, quod senex dixerat, quæsitus: *Esurire mihi vidère*. cuius sententia plana est, hoc enim significat, tu speciem mihi præbes hominis esurientis. vt *mihi* cohereat cum *vidère*. At parasitus sic accepit, quasi senex dixisset, parasitum videri esurire Hegioni, vt *mihi* cohæreat cum *esurire*. CREDO.] credo te tibi esurire. TVO ARBITRATV.] esurito, vt lubet. FACILE PATIOR] facilè patior, te esurire, scilicet. hic Hegionis sensus est. sed parasitus in sensum obscœnum,& spurcum detorquet, quasi ille dixerit, se facile pati alterius in corpore suo libidinem, & se facilè alterius animo & libidini morigerari. CONSVETV'S PVER] non est mirum, inquit, te facilè pati subactorem, aut stupratorem. tu enim puer cõsueuisti. Hunc versum, quem quidã delerant, restituimus, non quòd hæ sententiæ, tam spurcæ, nobis probentur, aut placeant, quæ

A quæ contrà vehementer displicent: sed quod Plautum integrum, & suis membris ac partibus absolutum, quoad eius fieri potest, & quantum in nobis situm est, non mutilatum, neque castratum, vt isti foris & palàm seueri: domi, & in operto dissoluti, volunt, edendum esse existimemus. IVPITER TE, DIIQ. P.] propter istud dictum tam proteruum, ac flagitiosum. ABI STVLTVS: POST TEMP. V.] id est, abi tu, qui stultus es. vel, posita distinctionis nota post, verbum, *abi*, & deleta post, vocem *stultus* sic explica: abi: stultus post tempus venis: id est, nimis serò ad cenam venis. ego autem iusseram te tempori venire. IGITVR OLIM SI ADVENISSEM, MAGIS TV TVM ISTVD DICERES.] sententia huius versus est, multo igitur mihi tum diceres, me post tempus venire, ne apud te cenarem, si olim aduenissem. talem nuntium scilicet, qualem nunc affero, tibi non afferens: cùm mihi tam lætum nuntium afferenti, istud dicas. Proinde ac si dicat: siquãdo istud mihi dicere potuisti: nunc non potes, aut certè non debes. IN PVBLICA CELOCE.] celox, inquit Nonius, nauigium breue, dictum à celeritudine: deinde hũc locum profert, & alterũ illum ex Asinar. *Vnde sumam? quem intermortam? quò hanc celocem conferram?* Et tertium ex Pœnulo. Fulgentius, *Celocem*, inquit, *genus nauicula modicum, quod bamplum dicimus.* ALIVM] Eleum. QVADRIMVM PVERVM,] Pægnium: qui nunc Tyndarus nominatur. ITA ME AMABIT S. SATVRITAS] iusiurandum parasito dignum. Nam saturitas parasito edaci omniũ deorum, deorùmque instar est.

B ITAQ. SVO ME SEMPER EEND. COGN.] id est, & ita me semper saturum faciat. MEVM GNATVM?] sic rogare solent, qui non credunt, quod sibi nuntiatur, aut dicitur, quamuis cupiant esse verum. ET GENIVM MEVM.] qui mihi Genij instar est. Genius, autem, rerum omnium gignendarum Deus est. ET CAPTIVVM ILLVM ALIDENSEM?] & Polycratem Elide natum? μὰ τὸν Ἀπόλλω.] per Apollinem. νὴ ταὶ σόρας.] per Soram. Sora, Colonia populi R. in Campania. ex qua Valerius Soranus, qui ausus aliud Romæ nomen, optima (vt ait Plinius lib. 3. cap. 5.) & salutari fide abolitium enuntiare, luit pœnas. νὴ ταὶ πραινέστην.] per Prænesté, seu potius Præneste. Præneste, Campaniæ oppidũ: à quo sortes Prænestinæ. M. Tull. lib. 2. de Diuin. *Fani pulchritudo, & vetustas Pradestinarum etiam nunc sortium retinet nomen, atque id in vulgus. quis enim magistratus, aut quis vir illustrior vtitur sortibus*, &c. Sequitur paucis verbis pòst. *quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum, nusquam se fortunatiorem, quàm Praneste, vidisse fortunam.* Horat. epist. ad Loll. 1. lib. 1. *Troiani belli scriptorem, maxime Lolli, dum tu declamas Roma, Praneste relegi.* νὴ ταὶ σιγνίας.] per Signiam. Signini etiam in Campania sunt. νὴ ταὶ φρυσινῶνα.] per Frusinonem. Plinius lib. 3. cap. 5. *Ex falerno*, inquit, *Frusinates, Ferentinates, Freginates*, &c. νὴ τὸν ἀλέτρινον.] per Aletrinum. Aletrinum etiam Campaniæ oppidum: vnde Aletrinates.

C PER BARBARICAS] Italicas. VT TVVM VICTVM AVTVMABAS ESSE.] vt tuum victum dicebas esse, suprà. *Asper meus sanè victus est.* VÆ ÆTATI TVÆ.] ætatem tuam miser viuas. SEDVLO] bona fide. sedulo, inquit Nonius, significat sine dolo. BOIVS EST, BOIAM TERIT.] Boij Galliæ transalpinæ, immo Cisalpinæ, habita ratione loci, in quo hæc scribimus, populi, quos in illo tractu interiisse scribit Plin. lib. 3. c. 15. Fuerunt etiã populi Transrhenani: & postea in alias, atq. alias sedes translati: nunc partim Sequanis, partim Heluetiis finitimi. Est etiã Boia Græciæ oppidũ in Peloponneso, non longè à Cyparissia: de qua Strabo lib. 8. Est autem hic iocus in verbo ambiguo. Nam Boia, & fœmina Boia est, & vinculi genus tam ligneum, quàm ferreum, vt docet Festus. supra in Asin. *Neruos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias.* Significare igitur volens Parasitus, Stalagmum vinctum esse, & vinculum, quo adstrictus est, terere, ait eum Boiam terere, & Boiam ei vxorem esse datam, liberorum procreandorum causa. ambiguum autem maximè consistit in hoc, *boiam terit.* Nam & qui artè vincti sunt, dicuntur, vincula, quibus adstricti sunt, terere: & qui cum muliere aliqua crebrò rem habent, eam terere: & est mulier trita. Propert. lib. 3. eleg. 9. de Cleopatra. *Et famulos inter fœmina trita suos.*

D LIBERORVM, QVÆR. C.] id est, filiorum suscipiendorum gratia. *liberorum.* dictum est impropriè. Nam seruorum liberi esse non possunt, cùm seruorum nuptiæ iure ciuili non sint, cùmque ex seruo, & ancilla liber nasci non possit. dixi ex ancilla. nam si mater esset libera, quod nasceretur, liberum esset. partus enim sequitur ventrem. DIC BONAN' FIDE TV M. &c.] non credit Hegio parasito, quamuis iurato. iurauerat enim ille per Apollinem. ITERVM GNATVS VID.] iterum natus videor. suprà in prologo Amphitr. *Gnatum arbitratur esse id à vobis sibi.* SI VERA AVTVMAS.] Si vera dicis. VISE AD PORTVM.] visere ad portum, visere ad ægros, & simil. vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus. Lucret. libr. 2. *Nam quicunque suos fugitabant visere ad agros*, &c. ad quem locũ exempla collegimus ex aliis scriptoribus non pauca. CÆLLARIVM] cellæ præfectum, vel cellæ curatorem. NAM HERCLE, NISI PROBÈ MANTIS C.] *mantiscinatus* vox vrbanè, & facetè à Plauto facta, à Græco nomine μάντις, id est, vates, & cano, videlicet ad exemplum vocis *vaticinatus*. sententia autem hæc est, Enimuero nisi repertus abs te fuero verus vates, etiam fuste castigato. Enimuerò nisi compereris me verè tibi vaticinatum esse, non recuso, quin me vel fuste plectas. *mantiscinatus* igitur dixit, pro *vaticinatus*. inest tamen in *mantiscinatus*, fortasse aliquid ambigui, vt hoc intelligat, se probè manticam, id est, ventrem suum expleturum, atque oneraturum: nam quòd nonnulli putant parasitum dicere, se furaturum, à manticulis, & manticulando, de quo

Festus, errant. magis mihi placet superior sententia. Veruntamen ego hac de re nihil affirmo, A
iudicent eruditi. Sed non celabo lectorem, aliquot libros manuscripos habere, *manticinatis*, sine consonante s. in media voce. F V S T I.] fuste. Sic apud Lucret. colli pro colle. parti, contagi, voci, &c. pro parte, contage, voce, &c. Sic ille lib. 2. *Sæpe etiam in colli tondentes pabula læta*, &c. D A P I N A B O C I B O.] aliud verbum à Plauto fabricatum ad similitudinem verbi *propinabo*: dapinabo autem, id est, dapes præbebo. *dapinabo cibum* verò sic dictum, vt ædificare ædeis, & οἰνοχοεῖν οἶνον seu νίκην & simil. Nec hoc quidem dissimulabo, me reperisse scriptum in omnibus ferè nostris libris manuscr. *æternum tibi dapinabo victum*, quo modo impressum est in omnibus vulgatis. quam scripturam reieci, quia contra carminis legem facit, & versum corrumpit. Nam nisi legatur, *dapinabo cibum*, quemadmodum edidit Camerarius, vt *bo cibum* sit anapæstus. superuacanea erit vna syllaba. S P O N D E N' T V I S T V D ? HEG. S P O N D E O.] En stipulatio. R E S P O N D E O.] iocus in verbo. Nam respondeo valet, iterum spondeo, & responsum do.

ERGASILVS.

Illic hinc abiit, mihi rem summam credidit cibariam. B
Di immortales, iam vt ego collos prætruncabo tergoribus!
Quanta pernis pestis veniet? quanta labes larido:
Quanta sumini absumedo? quanta callo calamitas?
Quanta laniis lassitudo? quanta porcinariis?
Nam si alia memorem, quæ ad ventris victũ conducunt, mora est.
Nunc ibo ad meam præfecturam, vt ius dicam larido,
Et quæ pendent indemnatæ pernæ, eis auxilium vt feram.

I L L I C H I N C A B I I T,] id est, ille hinc abiit: sed videtur legendum, illic him abiit. alioqui versus sua mensura non constabit. nisi dicamus, in aduerbio *illic*. exteri alterum l. quod non est Plauto inusitatum, ne Terentio quidem. sunt enim trochaici. Him autem, & istim, & illim, dixisse veteres pro hinc, istinc, illinc, constat. R E M S V M M A M C I B.] rem summam ci- C
bariam, ita dixit, vt sæpe M. Tull. *rem summam publicam*. I A M V T E G O C O L L O S P R Æ T R V N C A B O T E G O R I B V S ?] quomodo iam ego colla præcidã tergoribus suũ, & aliorũ pecorum? *Collus* dixisse veteres in genere masculino, admonet Nonius, exemplis aliquot collectis. Cæcilius in Synepheb. *Ad restim res redit. immò collus, non res. nam ille argentum habet*. Cato Sert. *Accipite si vultis, hoc onus in vestros collos*. Næuius in Colace. vtrùm scapulæ plus, an collus, calli habeat. Plautus Amphitr. *Mala, mentum, barba, collus*, &c. Secutus sum autem in hoc loco restituendo Adr. Turnebi, viri doctiss. coniecturam, qui pro *tergoribus*, quod in omnibus libris reperitur, versu repugnante, *tegoribus* reponendum censuit. lib. aduers. 22. cap. 6. Atque hanc emendationem tuetur ille Varronis auctoritate, cuius hæc verba sunt. lib. 4. de ling. Lat. vt quidem ille legit, *Tegus suis, ab eo, quòd tegit, vt perna, à pede*, &c. Nam in libris scriptum est, *tergus suis*. Sed huic lectioni aduersatur vox *collos*: nam conuenienter, aut verè dici non potest, prætruncare collos, seu colla tergoribus animalium. Tergora enim, partes sunt animalium à collis distinctæ, & quæ sine collis constare possunt. Præterea veteres dixisse *tegus*. pro *tergus* non satis liquet. Præterea tergus, corium significat, vt docet Nonius, & probat Virgilij testimonio. sic enim ille lib. 1. *Ter- D
gora diripiunt costis*. Quòd si quis dicat, nonnullos legere *callos*, vt per callos intelligamus partes tergoris densiores, ac solidiores, vt *callum aprugnum*: primùm omnes libri habent, *collos*: deinde *callum* dicitur potius in genere neutro, quàm *callus*: aut si *callus* quoque dicitur in numero singulari, non continuò *calli* in numero multitudinis reperitur. Omnino hic locus non caret difficultate, quem olim putabam tolli posse, si legamus, *Dij immortales: iam vt ego collos prætruncabo pecoribus?* de qua coniectura iudicent lectores sagaces, & eruditi. Eam quidem adiuuat laniorum facta infrà non longè mentio. laniis enim opus non est, si nulla animalia iugulantur, pernæque tantùm & laridum, & sumen, & similia parantur. ego interea scripturam antiquam, & receptam, excepto quòd cum Turnebo *tegoribus* edidi, quia *tergoribus*, ferri non potest, retinendam putaui. Q V A N T A P E R N I S P E S T I S V E M I E T ?] pernis magna pestis veniet, quia coctæ apponentur, & comedentur. Q V A N T A L A B E S L A R I D O !] videtur ex paranomasiis lepôrē sermonis quæsisse. *pernis pestis: labes larido: sumini absumedo: callo calamitas: laniis lassitudo*. Q V A N T A S V M I N I A B S V M E D O ?] vocem finxit à verbo *absumo*, non multùm à sumine discrepantem, paronomasiam quærens: qua significat absumtionem. est autem sumen, mamma suila cum lacte suo iam abdito, & in aliã naturam verso, vel siccato. Martialis lib. 13. *Esse putes nondum sumen. sic vbere largo Effluit, & viuo lacte papilla tumet*. Q V A N T A C A L L O C A L A M I T A S ?]

callum,

A callum, seu callus, caro durata, & densata, vt diximus in Pœnulo. *callum aprugnum callère aquè non sinam.* Idem in Persa. *magis calleo, quàm apprugnum callum callet:* significat etiam abdomen & carnem pinguem, & quasi callosam: quanta callo, inquit, calamitas, id est, quanta callorum suillorum vis, & copia exedetur? Terent. Heaut. de Bacchid. *Fundi nostri calamitas.* QVANTA LANIIS LASSITVDO?] lassi erant lanij pecoribus mactandis, & iugulandis, & in frusta secandis: hic locus meam illam coniecturam adiuuat, vt dixi, qua legendum suspicor suprà: *prætruncabo pecoribus?* PORCINARII?] iis, qui porcinæ carni præfecti sunt. NVNC IBO AD M. PRÆF. VT IVS D. L.] allegoria est ducta à præfecturarum ratione, & præfectorum consuetudine. solebant enim præfecti in suis præfecturis ius dicere. ad eorum igitur exemplum ait parasitus se ire ad præfecturam suam, vt ius dicat larido. ET, QVÆ PENDENT INDEMN. P. EIS VT AVX. F.] pergit iocari parasitus: Pernæ posteaquàm multo sale, idque per aliquot dies maceratæ sunt, suspenduntur in carnario, quod fit non pœnæ, sed rationis domesticæ, & prouidendi in posterum alimenti, penorísque gratia. Quod igitur fit vtilitatis causa, & ex ratione rei familiaris tuendæ, id quasi nomine pœnæ factum accipit. Sic in Trinummo seruus Stasimus quæritur, leges ad parietem fixas esse clauis ferreis: vbi malos mores, inquit, affigi nimio fuerit æquius: cùm tamen
B leges non pœnæ nomine, sed vt in publico propositæ ab omnibus cognosci possent, clauis affigi solerent. De pernis autem salliendis, & posteaquàm accuratè sallitæ sunt, suspendendis, multa præcipit Cato cap. 162. Sed hæc pauca de multis adscribam. *Vbi iam dies quinque in sale fuerint: eximito omnes cum suo sale. Quæ tum summæ fuerint, imas facito: eodémque modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimum pernas eximito, & salem omnem detergeto, & suspendito in vento biduum. Die tertio extergeto spongia bene, perunguito oleo. suspendito in fumo biduum. Tertio die demito. Perunguito oleo, & aceto commixto: suspendito in carnario,* &c. Iam serui pendentes vapulabant, vt suprà diximus. Præterea malefici damnati, in crucem tollebantur. Pernis igitur, quæ pendent indemnatæ, auxilium se ferre velle ostendit parasitus, cùm hoc & sentiat, & significare velit, se pernas, quæ in carnario pendent, tollere, & depromere velle, vt eas coquendas curet, & coctas apponat.

PVER HEGIONIS.

C Diespiter te, díque, Ergasile, perdant, & ventrem tuum,
Parasitósque omneis, & qui posthac cenam parasitis dabit.
Clades calamitásque, intemperiésque modò in nostram aduenit domum.
Quasi lupus esuriens, metui ne in me quoque faceret impetum.
Nimis hercle ego illum malè formidabam, ita frendebat dentibus.
Adueniens deturbauit totum cum carne carnarium.
Arripuit gladium, prætruncauit tribus tegoribus glandia.
Aulas, calicésque omneis confregit, nisi quæ modiales erant.
D Cocum percontabatur, posséntne seriæ feruescere?
Cællas refregit omneis intus, reclusítque armarium.
Asseruate istunc sultis serui, ego ibo vt conueniam senem.
Dicam vt sibi penum aliud ornet, siquidem sese vti volet.
Nam hic quidem vt adornat, aut iam nihil est, aut iam nihil erit.

DIESPITER] diespiter, Iupiter, diei pater, æther, aër. Puer Hegionis hîc inducitur, vt narret spectatoribus, quæ intus facta sint à parasito. Versus autem huius scenæ sunt iambéi, tetrametri non trochaïci, vt alij quidam existimant. QVASI LVPVS ESVRIENS,] Horat. epist. 2. lib. 2. *post hæc vehemẽs lupus: & sibi, & hosti Iratus pariter, ieiunis dẽtibus acer.* ITA FRENDEBAT DENTIB.] Idem Trucul. *hoc vide dentibus Frendit: icit femur.* Virg. lib. 3. Æneid. *dentibus infrendens gemitu.* Idem 8. *huc ora ferebat, & illuc Dentibus infrendens.* lege Noniũ in fremere, & frendere. TRIBVS TEGORIBVS] lego etiam hîc tribus pecoribus. GLANDIA] glandulas, quæ sunt in ceruicibus. itaque ex parte totum intellige: & per glandia, seu glandulas, iugula, aut ceruices significari puta. Plin. lib. 11. cap. 37. *Tonsillæ in homine, in sue glandulæ.* AV-

A Pignus pro me, qui mihi melior, quàm sibi semper fuit.
Pro benefactis eius vti ei pretium possim reddere.
HE. Quod benefecisti, referetur gratia, id quod postulas.
Et id, & aliud, quod me orabis, impetrabis, atque te
Nolim succensere, quod ego iratus ei feci male.
PHI. Quid fecisti? HE. in lapicidinas compeditum condidi,
Vbi resciui mihi data esse verba. PHILOC. væ misero mihi,
Propter meum caput labores homini euenisse optumo.
HE. At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis.
Gratis à me, vt sit liber, tecum abducito. PHIL. edepol Hegio
Facis benignè. sed quæso hominem vt iubeas arcessi. HE. licet.
B Vbi estis vos? ite actutum, Tyndarum huc arcessite.
Vos ite intrò. interibi ego ex hac statua verberea volo
Rogitando scire meo minore quid sit factum filio.
Vos interibi lauate. PHILOP. sequere hac Philocrates me intrò. PHIL. sequor.
HE. Age tu illuc procede bone vir, lepidum mancupium meum.
STA. Quid me oportet facere, vbi tu talis vir falsum autumas?
Fui ego bellus, lepidus, bonus vir nunquam, neque frugi bonæ.
Neque ero vnquam, ne tu spem ponas me bonæ frugi fore.
HE. Propemodum vbi loci fortunæ tuæ sint, facile intelligis.
Si eris verax, tua ex re facies, ex mala meliusculam.
C Recta & vera mihi loquere, sed neque verè, neque rectè adhuc
Fecisti vnquam. STAL. quid ego fatear, credin' pudeat cum tu autumes?
HE. At ego faciam vt pudeat: nam in ruborem te totum dabo.
STA. Eia credo ego imperito plagas minitaris mihi.
Tandem ista aufer, dícque quid fers, vt feras hinc quod petis.
HE. Satis facundu's. sed fieri dictis compendium volo.
STA. Vt vis fiat. HE. bene morigerus fuit puer, nunc non decet.
Hoc agamus, iam animum aduorte, ac mihi quæ dicam edissere.
Si eris verax, è tuis rebus feceris meliusculas.
D STA. Nugæ istæc sunt, non me censes scire qui dignus siem?
HE. At ea subterfugere potis es pauca, si non omnia.
STA. Pauca effugiam scio. nam multa euenient, & merito meo.
Quia & fugi, & tibi surripui filium, & eum vendidi.
HE. Cui homini? STA. Theodoromedi in Alide Polyplusio
Sex minis. HEG. prò di immortales: is quidem huius est pater
Philocratis. STA. quin melius noui, quàm te, & vidi sæpius.
HE. Serua Iuppiter supreme & me, & meum gnatum mihi.
Philocrates, per tuum te genium obsecro, exi, te volo.

QVÆ ADHVC, TE CARENS,] *Quæ* neutri generis est, accusandi casu. Itaque videbatur dicere debuisse, *Quas*, videlicet miserias. sed nihil mutandum, & *quæ* interpretandum, quas res, vel quæ mala, hoc est, quas miserias. SVSTENTABAM.] tolerabam. HVNC]

Philocratem. MACERAVI.] tabefeci, consumsi, confeci. HOC AGAMVS.] agamus quod est in manibus, & quod instat. curemus præsentia, & præterita missa faciamus. QVONIAM TECVM SERV. F.] quoniam tibi seruaui fidem. PROINDE VT TV PROMERITV'S DE, &c.] hæc sunt coniungenda cum superioribus, hoc modo, fecisti, vt nunquam tibi satis possim gratiam referre, ita vt tu de me & de filio meo promeritus es. id est, fecisti, vt nunquam tibi satis magnam gratiam referre possim pro tuis in me, & filium meum promeritis. BENEMERENTI NOSTRO.] εὐεργέτῃ ἡμῶν, seu ἡμετέρῳ id est, homini bene de nobis merito. MVNERES.] munereris, remunereris, seu remuneres. Nonius, *munerat*, inquit, pro *muneratur*. Turpil. Thrasyleonte. *Dat vltro, ac munerat, quod ab illo abstulit.* ILLVM] Tyndarum. PRETIVM.] mercedem, parem gratiam. sic suprà in Asinaria. *Promerenti optimè hoccine pretij redditur?* Terent. Andr. *Ergo pretium ob stultitiam fero*, id est. pretium, seu mercedem stultitiæ. COMPEDITVM] compedibus vinctum. CONDIDI] conieci. PROPTER MEVM CAPVT LABORES H. E. OPT.] vel legendum cum interrogatione, vt subintelligamus, par est, verum est, oportet, hoc modo, verùmne est, propter meũ caput, id est, propter meam vitam, & salutem, homini optimo labores, atque ærumnas euenisse? vel sine interrogatione, hoc modo, væ misero mihi, ò me miserum, qui commiserim, vt vir optimus propter meũ caput tot laboribus conficiatur, & tot ærumnas perferat. notetur locus, *homini optimo*. Nam *viro optimo* vsitatius erat. quamquam illo quoque altero interdum vti solent Latini sermonis auctores. sic suprà eadem fab. *Me hîc valere, & seruitutem seruire huic homini optimo.* LIBELLAM PRO EO ARGENTI] libellam argẽti, id est, assem. sic M. Tull. accusationis lib. 2. *ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam argenti dedisset?* Idem pro Rosc. Comœd. *hic nisi planum facit*, HS. ꟾↄↄ. *ad libellam sibi deberi, causam perdit.* Dixit M. Tull. *ad libellam*, quòd Horat. *ad assem*. Sic Horat. epist. 2. lib. 2. *Luculli miles collecta viatica multis Ærumnis lassus, dum noctu stertit ad assem Perdiderat.* NE DVIS] ne dederis. TECVM ABDVCITO.] sic erat emendatum in vno ex nostris codicibus manu scriptis, vel ab eodem scriptore, vt manus similitudo declarat, vel ab aliquo erudito. Nam versus, vt ita legatur, postulat, cùm in vulgatis, & aliis manuscr. vox *tecum* desideretur. FACIS BENIGNÈ.] facis liberaliter. INTERIBI] interea. EX HAC STATVA VERBEREA] ex Stalagmo, homine assiduis, & perpetuis verberibus digno: vel qui ita verberibus assuefactus est, vt, quantus quantus est, ex verberibus concretus, & conflatus esse videatur. sic in Pseud. *Sed eccum video verbeream statuam, vt magnificè infert sese?* FALSVM AVTVMAS?] falsum dicis? NE TV SPEM PONAS, &c.] ne tu spem in hoc positam habeas, videlicet, me bonæ frugi fore. vel sic, ne tu speres me bonæ fr. f. *spem ponere*, ita positum, sine hac adiectione, in eo, seu in ea re, videtur esse insolentius. VBI LOCI] quo in loco. TVA EX RE FACIES:] tuo ex vsu facies: facies, quod tibi expedit. EX MALA MELIVSCVLAM.] facies ex mala re, tua scilicet, meliusculam. QVOD EGO FATEAR CREDIN' PVD. CÙM TV AVTVMES?] id est credísne fore, vt me pudeat eius, quod fatear, videlicet, me neque rectè, neque verè vsque ad hoc tempus vnquam fecisse, cùm tu id dicas? NAM IN RVBOREM TE TOT. D.] iocus ex verbo. quos pudet, ij erubescunt, qui virgis, aut loris vapulant, iis corium sanguine rubet. Sic igitur Hegio. negas esse credibile, fore vt te pudeat tua mala facinora confiteri: id est, vt erubescas, cùm tua mala facinora fateberis. at ego abs te vel inuito ruborem exprimam: id est, at ego faciam, vt vel inuitus rubeas. Nam ego tibi tergum verberibus rubore perfundam, seu rubrum reddam. *dare in ruborem*, sic dictum, vt dare in splendorem, dare ad mortem, dare ad langorem, & simil. quæ suis locis indicabuntur. EIA CREDO EGO, IMPERITO. MINIT. M.] ironia. proinde quasi ita dicat. Eia, scilicet tu mihi plagarum imperito plagas minitaris. non est ita. ego enim vsu didici, quàm sis plagosus: & plagarum sum peritissimus, quippe qui abs te toties verberatus fui. ISTA AVFER.] ista omitte. DICQVE QVID FERS.] & dic, quid me velis. vel sic: & dic, quid in animo habeas. VT FERAS HINC Q. P.] lusit etiam hic in *ferre*: hoc modo, *quid fers*, *quid habes in animo*, *vt feras*, id est, vt auferas, seu accipias. *hinc*, hoc est, à me, id, quod petis. SATIS FACVNDVS.] satis facundus es. sat disertus es. SED FIERI DICTIS COMP. V.] sed te volo rem paucis complecti: sed te pauca verba facere volo: sed te volo breuem esse. hoc loquẽdi genus hinc natum est, quod qui rem aliquam non insumit, is lucrum, seu compendium facere videtur. ita qui pauca verba facit, is ea verba, quæ non loquitur, lucrifacere videtur. vtroque autem modo Plautus loqui solet, & hoc, *verba compendij facere*: vt in Asin. *Verbis velitationem fieri compendi volo*: & hoc, verborum, seu verbis compendiũ facere, vt hic. VT VIS FIAT.] Ita fiat, vt vis. id est, non recuso, quin tuo arbitratu paucissimis verbis rem eloquar. Sed hæc Stalagmi verba, in aliam sententiam torquet Hegio, vt mox dicemus. BENE MORIGERVS FVIT PVER, NVNC NON DECET.] hæc loquitur senex ad spectatores versus, Stalagmi responsionem in aliam partem accipiens, atque ille sentiebat hoc modo. Stalagmus, inquit Hegio, dum puer fuit, facilè morem gessit roganti, id est, fuit impudicus, & aliorum libidini obsecutus est. sed nunc exsoletum, & grandem natu non decet. spurcities inest in sentẽtia, nõ in verbis. Nam primùm responsionẽ Stalagmi aliter interpretatur, atq; ille volebat: deinde in voce *morigerus* nonnihil ambigui inest, quòd significat & eũ, qui est moribus cõmodis,

&

A & morem gerit alteri in re honesta: & eum, qui alterius libidini se facilem præbet, & facilè morem gerit. HOC AGAMVS.] In hoc negotio toti simus: ad hoc negotium toti incumbamus: toto animo, ac toto pectore in hoc negotio, quod est in manibus, occupati simus. EDISSERE.] expone, eloquere. E TVIS REBVS FEC. MELIVSC.] id est, è rebus malis, quales tuæ sunt, feceris paullo meliores. vel sic, è rebus tuis, quæ malæ sunt, feceris paullo meliores. NVGÆ ISTÆC SVNT.] istæc, seu ista, quæ loqueris, nugæ sunt. NON ME CENSES SCIRE Q. D. S.] non me putas scire, quid mereas? *quid dignus siem?* subintellige sufferre, seu perpeti. vel legendum fortassis est, *qui dignus siem?* id est, quo dignus siem? AT EA SVBTERF. POTIS ES P.] at potes ea pauca, quæ mereris effugere & vitare, si non omnia. PAVCA EFF. SCIO. NAM M.] Seruus acutus, & argutus, &, quod caput est, multorum delictorum sibi cõscius, verba domini Hegionis, quæ fortasse simpliciter, & ἀφελῶς locutus erat, improbius interpretatur: hoc modo: rectè dicis, inquit: vel scio ita esse, vt dicis pauca mala effugiã: sed multò maior eorum pars mihi eueniet, idque merito meo. FILIVM.] Pægnium, cui nunc Tyndaro nomen est. EXI.] exi domo. Nam domum introiuerat Philocrates vnà cum Philopolemo, vt lauarent.

B

PHILOCRATES, HEGIO, STALA.

HEgio assum, si quid me vis, impera. HE. hic gnatum meum
Tuo patri ait se vendidisse sex minis in Alide.
PHI. Quàm diu id factum est? STA. hic annus incipit vicesimus.
PHI. Falsa memorat. STA. aut ego, aut tu. nam tibi quadrimulum
Tuus pater peculiarem paruulum puero dedit.
PHI. Quod erat ei nomen? si vera dicis, memora dum mihi.
STA. Pægnium vocitatu'st, pòst vos indidistis Tyndaro.
C PHI. Cur ego te non noui? STA. quia mos est obliuisci hominibus,
Neque nouisse, cuius nihil sit faciunda gratia.
PHI. Dic mihi, isne istic fuit, quem vendidisti meo patri,
Qui mihi peculiaris datus est huius filius?
HE. Viuitne is homo? STALA. argentum accepi, nihil curaui cæterum.
HE. Quid tu ais? PHI. quin istic ipsu'st Tyndarus tuus filius?
Vt quidem hic argumenta loquitur. nam is mecum à puero puer
Bene pudicéque educatu'st vsque ad adolescentiam.
HE. Et miser sum & fortunatus, si vos vera dicitis.
Eò miser sum, quia malè illi feci, si gnatus meus'st.
D Eheu quur ego plus, minúsque feci, quàm equom fuit.
Quòd malè feci, crucior modo, si infectum fieri possiet.
Sed eccum incedit huc ornatus, audax suis virtutibus.

PECVLIAREM.] qui esset in peculio tuo. sic suprà in Aulul. *gallus gallinaceus, Qui erat anni peculiaris*, &c. Idem in Mercat. *Quin etiam tibi ancillam dabo, natam annos sexaginta, Peculiarem.* POST VOS INDID. TYNDARO.] subintell. ei nomen. NEQVE NOVISSE,] subintellige *eum.* BENE PVDICÉQVE EDVCATV'ST.] sic infrà in Curcul. *Frater obsecro te: noli hunc condemnatum perdere. Bene, & pudicè me domi habuit.* PLVS MINVSQVE FECI, &c.] plus mali, minus boni, &c. CRVCIOR, MODÒ S. INF.] proinde ac si dicat. crucior. sed frustrà, quia quod factum est, infectum reddi non potest. ORNATVS, AVDAX SVIS VIRTVTIBVS.] *ornatus, audax*, posita sunt ἀσυνδέτως. nam hæc sententia est, incedit huc Tyndarus, ornatus videlicet suis virtutibus, & audax, id est, fretus, seu ferox, & confisus suis virtutibus. Licet tamen fortassis etiam sic explicare. ornatus malleo, compedibus, manicis, boiis: & audax, id est, fretus suis virtutibus.

TYNDARVS, HEGIO, PHILOCRATES, STALAGMVS. A

Vidi ego multa sæpe picta, quæ Acherunti fierent
Cruciamenta: verùm enimuerò nulla adæquè est Acheruns,
Atque vbi ego fui, in lapicidinis, illic demum est locus,
Vbi labore lassitudo omnist exigunda ex corpore.
Nam vbi illò adueni, quasi patriciis pueris aut monedulæ,
Aut anates, aut coturnices dantur, qui cum lusitent,
Itidem hæc mi aduenienti vpupa, qui me delectet, data est.
Sed herus, eccum ante ostium, & herus alter eccum ex Alide
Rediit. HE. salue exoptate gnate mi. TYN. hem quid gnate mi? B
Atat scio cur te patrem assimiles esse, & me filium,
Quia mihi item vt parentes, lucis das tuendæ copiam.
PHI. Salue Tyndare. TYN. & tu quoius caussa hâc ærumnam exigo.
PHI. At nunc liber in diuitias faxo venies. nam tibi
Pater hic est, hic seruus, qui te huic hinc quadrimum surpuit,
Vendidítque patri meo te sex minis. is te mihi
Paruolum peculiarem paruulo puero dedit.
Illic indicium fecit. nam hunc ex Alide huc reducimus.
TYN. Quid huius filium? PH. intus eccum fratrem germanum tuum.
TYN. Quid tu ais? adduxtin' illum huius captiuum filium?
PHI. Quin, inquã, intus hic est. TYN. fecisti edepol & rectè & bene. C
PHI. Nunc tibi pater hic est, hic fur est tuus, qui paruũ hinc te abstulit.
TYN. At ego hunc grandis grandem natu ob furtũ ad carnificem dabo.
PHI. Meritus est. TYN. ergo edepol huic meritam mercedem dabo.
Sed dic oro, pater meus túne es? HEG. ego sum, gnate mi.
TYN. Nunc ego demum in memoriam redeo, cùm mecum cogito,
Nunc edepol demum in memoriam regredior, audisse me,
Quasi per nebulam, Hegionem patrem meum nominarier.
HEG. Ego sum. PHI. compedibus quæso vt tibi sit leuior filius.
Atque hic grauior seruus. HEG. certum est principiò id præuortier. D
Eamus intrò, vt arcessatur faber, vt istas compedes
Tibi adimam, huic dem. ST. cui peculij nihil est, rectè feceris.

QVÆ ACHERVNTI FIERENT,] quæ apud Orcum, seu apud inferos, fierent. Acherunti, loco aduerbij est. sic suprà eadem Comœd. *Facito ergo tu, vt Acherunti clueas gloria.* NVLLA ADÆQVÈ EST ACHERVNS, &c.] producit hunc locum quasi testem Nonius, vt probet, *Acheruns,* etiam fœminini generis esse, non solùm mascul. vt apud Virgil. lib. 6. *Et tenebrosa palus Acherunte refuso.* EXIGVNDA] eiicienda. QVASI PATRICIIS PVERIS, AVT MONEDVLÆ, &c.] monetulæ, dictæ sunt à moneta tollenda: de quibus suprà in Asinar. Quod autem ad rem attinet, pueris ingenuis, & patriciis, tum apud Gręcos, tum apud Ro. aues dari solebãt, quibuscum lusitarent, vt passeres, coturnices, anates, monedulæ, galli gallinacei, & similes. Plin. lib. 4. epistolarum, epistola ad Clementem. *Habebat puer mannulos multos, & iunctos, & solutos: habebat canes maiores, minorésque: habebat luscinias, psitacos, merulas.* Erant & puellarum deliciæ res tales, vt passer Lesbiæ apud Catullum. *Passer, deliciæ meæ puellæ, Qui cum ludere, quem in sinu tenere, Cui primum digitum dare appetẽti, Et acreis solet incitare morsus.* Ouid. 10. Metam. de Pygmalione,

A qui statuã eburneam virginali habitu, & figura, amabat. *Et modò blanditias adhibet, modò grata puellis*
Munera fert illi, conchas, tereteisque lapillos, Et paruos volucreis, & flores mille colorum. AVT
COTHVRNICES,] cothurnices fuisse pueris in deliciis, vt & gallos gallinaceos declarat
locus Æschinis in oratione cõtra Tymachũ. *καὶ τοὺς ὄρτυγας, καὶ τὺς ἀλεκτρυόνας οὓς ἠγάπα*
ὁ τρισκακοδαίμων ἄνθρωπος, ἀπέκτειναι. id est, & cothurnices, & gallos gallinaceos, quos
infelicissimus homo amabat, necauerunt. Quamquam cothurnices in oratione illa adhibe-
bantur ad ludum quendam talem, in quo cothurnicum in circulo inclusarum, is, qui vnam cir-
ca caput percusserat, illam ipsam & reliquas quas poterat prẽdere, auferebat: qui aberrarat, ce-
debat alteri percutiendi ius. QVISCVM] quibus cum. VPVPA] Vpupa, inquit Plinius
lib. 10. cap. 29. *Obscœna pastu auis, crista visenda plicatili, contrahens eam, subrigensque per longitudinem*
capitis. Hic vrbanè malleum, quo lapides cædebat, appellat vpupam Tyndarus, tanquam auem
obscœnã, & inauspicatã, licet etiam fortasse dicere, nonnullã similitudinẽ esse malleo cum vpu-
pa, quòd malleus cristam quandã in dorso gerat, & rostro sit adunco, vt vpupa. QVI ME DE-
LECTET.] vel legendum, qui me delectem: id est, qua me delectem: vel spectatur, quod in-
telligitur, videlicet, malleus: non quod dicitur, *vpupa.* QVIA MIHI ITEM VT PA-
B RENTES LVCIS D. T. CãP.] quia me viuere sinis, vt parentes filios: quia mihi per te
viuere licet, vt per parenteis filiis: vel sic potius, quia vt parenteis filiis lucis videndæ potesta-
tem faciunt, cùm eos in luminis oras producunt, ita me, quem necare potes, viuere sinis.
TVENDÆ] intuendæ. M. Tull. pro Milone. *Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occi-*
sum fateatur. Lucret. lib. 3. *Et sæpe vsque adeò mortis formidine vita, Percipit humanos odium, lucisque vi-*
dendæ: Vt sibi consciscant mærenti pectore lethum, &c. Virg. lib. 6. *lucémque perosi.* HANC ÆRVMNAM
EXIGO.] hanc ærumnam suffero, ac tolero. Nonius exigere, inquit, interdum significat age-
re, vt Plaut. Capt. *Salue Tyndare.* TYND. *& tu, quoius caussa hanc ærumnam exigo.* FAXO, VE-
NIES.] faxo, id est, fecero vt venias. mea opera certo venies: & sine dubio venies. SVRPVIT.]
surripuit. ILLIC] Ille, Stalagmus. IN MEMORIAM REGREDIOR] in memoriam redeo,
vt suprà, recordor: memoria repeto. QVASI PER NEBVLAM] hoc est, obscurè, & non
satis planè, neque apertè. translatum ab iis, qui per nebulam aliquid cernere conantur. ita
trãslatio est à sensu videndi, ad sensum audiendi. Sic M. Tull. dixit 12. Philippica, per caliginem,
& eadem sententia. sic ille: *Decepti, decepti, inquam, sumus, patres conscripti, Antonij est acta causa ab*
amicis eius, non publica. quod videbam equidem, sed quasi per caliginem præstinxerat aciem animi D. Bruti sa-
lus. Sic autem edidimus in vtraque editione nostri Ciceronis, & ita legendum, non vt vulgò,
C *præstrinxerat*, neque *perstrinxerat*, quod quamuis videam nonnullis linguæ Latinæ imperitis, iis-
démque arrogantissimis, persuaderi non posse: tamen dirumpantur licet, ita legendum esse
contendo, ídque me scire dico, quod in his Commentariis infrà suo loco pluribus verbis de-
monstrabo. Sic idẽ Plaut. in Pseud. *Sunt, quæ te volumus percontari: quæ quasi per nebulam nosmet scimus,*
atque audiuimus. VT TIBI SIT LEVIOR FILIVS.] vt tibi leuetur filius. ATQVE
HIC GRAVIOR SERVOS.] & hic seruus, nempe Stalagmus, iisdem compedibus sit
grauior: id est, grauetur, & oneretur. CERTVM'ST PRINCIPIO ID PRÆVORTIER.]
stat sententia primùm omnium id facere, vt filius meus compedibus leuetur, & Stalagmus iis-
dem vrgeatur, & constringatur, CVI PECVLII NIHIL EST, RECTÈ F.] loca-
tur seruus etiam in malis. mihi, inquit, qui peculium nullum habeo, quid dederis, rectè fe-
ceris. vel sic, faciens tu id, quod dicis, id est, dans mihi aliquid, quod alij ademtum sit, mihi nul-
lum peculium habenti, benefeceris. ego priorem explicationem magis probo: neque tamen hãc
posteriorem damno, si cui fortè ea magis arrideat.

D

GREX.

Spectatores ad pudicos mores facta hæc fabula est.
Neque in hac subagitationes sunt, neque vlla amatio.
Nec pueri suppositio. nec argenti circumductio,
Neque vbi amans adolescens scortum liberet clam patrem suum.
Huiusmodi paucas poëtæ reperiunt comœdias,
Vbi boni meliores fiant. nunc vos, si vobis placet,
Et si placuimus, neque odio fuimus, signum hoc mittite:
Qui pudicitiæ esse voltis præmium, plausum date.

SVBAGITATIONES] Terentius in Heautont. *Nam isthac quidem contumelia'st, Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare.* Plaut. Mil. Glor. *Neque ego vmquam alienum scortum subagito in conuiuio.* Idem ibid. in extr. *Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?* Ex his locis intelligere licet, subagitare mulierem, nihil aliud esse, quàm incontinenter, & lasciuè, & molliter eam attrectare: & subagitationes nihil aliud esse, quàm attrectationes intemperatas, molleis, & libidinosas. NEC VLLA AMATIO:] vt in Asinar. Casina, Amphitr. NEC PVERI SVPPOSITIO:] vt in Truculento Plauti, & in subditiuo Cæcilij. puerum supponere dicuntur mulieres, quæ fœtum non suum, id est alienum, pro suo alunt, ac fouent. hinc pueri suppositi, id est subditi. NEC ARGENTI CIRCVMDVCTIO,] id est nec fallacia, per quam pater aliquis argento emunctus sit, vel nec argenti interuersio, vt in Asinar. & Pseud. apud Plautum, & in Heautont. apud Terent. REPERIVNT] inueniunt, excogitant. SIGNVM HOC MITTITE.] hoc signum date, quod iam dicturus sum: nempe plausum date. QVI PVDICITIÆ ESSE VOLTIS PRÆMIVM.] Qui pudicitiæ præmium tribui vultis. hoc est, qui pudici estis, & idcirco pudicitiam præmio affici vultis. A

B

FINIS CAPTEIVEI.

A

CVRCVLIO.

DRAMATIS PERSONÆ.

B

PALINVRVS	seruos.
PHÆDROMVS	adolescens.
LENA	anus.
PLANESIVM	virgo.
CAPPADOX	leno.
COQVS.	
CVRCVLIO	parasitus.
LYCO	trapezita.
CHORAGVS.	
THERAPONTIGONVS	miles.

C

ARGVMENTVM.

VRCVLIO missus à Phædromo it in Cariam,
Vt petat argentum. ibi ille eludit annulo
Riualem. scribit atque obsignat litteras.
Cognoscit signum Lyco, vbi vidit, militis.
Vt amicam mittat, pretium lenoni dedit.
Lyconem miles ac lenonem in ius rapit.
Ipsus sororem quam peribat repperit,
Oratu cuius Phædromo nuptum locat.

D

CVRCVLIO] Phædromi parasitus. VT PETAT ARGENTVM.] à quodam Phædromi sodali, & amico, aut aliunde alicunde. ELVDIT ANNVLO RIVALEM.] de militis, Phædromi riualis, Therapontigoni digito furtim annulum detrahit per dolum, interea dum ille dormit. SCRIBIT ATQVE OBSIGNAT LITERAS.] scribit litteras ad Lyconem Trapezitam, vt pecuniam curet Cappadoci lenoni, penes quem erat Planesium, quam deperibat Phædromus, & scribit militis nomine, & obsignat annulo militis. COGNOSCIT SIGNVM LYCO, VBI VIDIT, MIL.] Lyco signum militis cognoscit, vbi id vidit. signum autem erat, imago militis clipeati, elephantum machæra dissecantis. LYCO] trapezita. VT AMICAM MITTAT,] vt leno Cappadox Planesium, amicam militis mittat, id est, missam faciat, seu dimittat, Lyco trapezita pretium lenoni dedit. MILES,] miles postea, rerum illarum ignarus, Planesium à lenone, pecuniam à trapezita repetit. Vtrumque recusantem, & id, quod gestum erat, narrantem, rapit in ius. IPSVS] ipse miles, reperit, Planesium, quam deperibat, suam sororem esse. ORATV CVIVS, PHÆDROMO N.] à qua oratus, eam Phædromo, suo æmulo, dat vxorem ducendam. NVPTVM LOCAT.] nuptum dat.

ACTVS PRIMVS. A

PALINVRVS seruus, PHÆDROMVS adolescens.

PA. QVò ted hoc noctis dicam proficisci forâs,
Cum istoc ornatu, cúmque hac pompa Phædrome?
PH. Quo Venus, Cupidóque imperat, suadétque amor.
Si media nox est, siue est prima vespera: B
Si status, condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundũ quò imperãt, ingratiis.
PA. At tandem tandem. PH. tandem es odiosus mihi.
PA. Istuc quidem nec bellum est, nec memorabile,
Tute tibi puer es lautus. luces cereum.
PH. Egon' apicularum opera congestum non feram,
Ex dulci oriundum, melliculo dulci meo?
PA. Nam quò te dicam ego ire? PH. si tu me roges,
Dicam, vt scias. PA. si rogitem, quid respondeas?
PH. Hoc Æsculapij fanum est. PA. plus iam anno scio. C
PH. Huic proximum illud ostium oculeissimum
Salue, valuistin' ostium oculeissimum?
PA. Caruítne febris te here, vel nudiustertius?
Et heri cenauistíne? PH. deridésne me?
PA. Quid tu ergo insane rogitas, valeátne ostium?
PH. Bellissimum hercle vidi, & taciturnissimum.
Nunquam vllum verbum mutit, quum aperitur, tacet:
Cúmque illa noctu clanculum ad me exit, tacet.
PA. Numquid tu, quod te, aut genere indignum sit tuo,
Facis, aut inceptas facinus facere, Phædrome? D
Num tu pudicæ cuipiam insidias locas?
Aut quam pudicam oportet esse? PH. nemini.
Nec me ille sinit Iuppiter. PA. ego item volo.
Ita tuum conferto amare semper, si sapis,
Ne id quod ames, populus si sciat, tibi sit probro.
Semper curato ne sis intestabilis.
Quod amas, amato testibus præsentibus.
PH. Quid istuc est verbi? PA. cautè vt incedas via.
PH. Quin leno hîc habitat. PA. nemo hîc prohibet, nec vetat,
Quin quod palàm est venale, si argentum est, emas.
Nemo ire quenquam publica prohibet via,

Dum

A Dum ne per fundum ſeptum facias ſemitam,
Dum tete abſtineas nupta, vidua, virgine,
Iuuentute, pueris liberis: ama quidlubet.
PH. Lenonis hæ ſunt ædes. PA. malè iſtis eueniat.
PH. Quî? PA. quia ſceleſtam ſeruitutem ſeruiunt.
PH. Oblóquere. PA. fiat maximè. PH. etiam tu taces?
PA. Nempe obloqui me iuſſeras. PH. at nunc veto,
Id vti occœpi dicere, ei ancillula eſt.
PA. Nempe huic lenoni, qui hîc habitat? PH. rectè tenes.
PA. Nimis formido ne excedat. PH. odioſus es.
Eam volt meretricem facere: ea me deperit
B Ego autem cum illa facere nolo mutuum.
PA. Quid ita? PH. quia proprium facio, amo pariter ſimul.
PA. Malus clandeſtinus eſt amor, damnum'ſt merum.
PH. Eſt hercle ita vt tu dicis. PA. iam ne ea fert iugum?
PH. Tam à me pudica eſt, quaſi ſoror mea ſit, niſi
Si eſt oſculando quippiam impudicior.
PA. Semper, tu ſcito, flamma fumo eſt proxima.
Fumo comburi nihil poteſt, flamma poteſt.
Qui è nuce nucleum eſſe volt, frangit nucem.
Qui volt cubare, pangit ſaltem ſuauium.
PH. At illa eſt pudica, neque dum cubitat cum viris.
C PA. Credam, pudor ſi cuiquam lenoni ſiet.
PH. Immò quid cenſes? vt quæque illi occaſio eſt
Surripere ſe ad me, vbi ſauium oppegit, fugit.
Id eò fit, quia hic leno ægrotus incubat,
In Æſculapij fano. is me excruciat. PA. quid eſt?
PH. Aliàs me poſcit pro illa triginta minas,
Aliàs talentum magnum, neque quicquam queo
Æqui boníque ab eo impetrare. PA. iniuriu's:
Qui quod lenoni nulliſt, id ab eo petas.
PH. Nunc hinc paraſitum in Cariam miſi meum,
D Petitum argentum à meo ſodali mutuum:
Quod ſi non affert, quò me vortam neſcio.
PA. Si deos ſalutas, dextrouorſum cenſeo.
PH. Nunc ara Veneris hæc eſt ante horum fores,
Me inferre Veneri voui iam ientaculum.
PA. Quid antepones Veneri ientaculo?
PH. Me, te, atque hoſce omnes. PA. tum tu venerem vomere vis?
PH. Cedo puere ſinum. PA. Quid facturus? PH. iam ſcies.
Anus hîc ſolet cubitare cuſtos ianitrix.
Nomen ei eſt lenæ, Multibiba atque Merobiba.
PA. Quaſi tu lagenam dicas, vbi vinum ſolet
Chium eſſe. PH. Quid opu'ſt verbis? vinoſiſſima eſt.

Eáque extempulo vbi vino has conspersi foreis, A
De odore adesse me scit, aperit illico.
PA. Eíne hic cum vino sinus fertur? PH. nisi neuis.
PA. Nolo hercle. nam istunc qui fert, afflictum velim,
Ego nobis afferri censui. PH. Quin tu taces?
Si quid super illi fuerit, id nobis sat est.
PA. Quisnam istic fluuius est, quem non recipiat mare?
PH. Sequere hac Palinure me ad foreis, si mi obsequens.
PA. Ita faciam. PH. agite, bibite, festiuæ fores,
Potate, si te mihi volentes, propitiæ.
PA. Voltísne oliuas, aut pulpamentum, aut capparim?
PH. Exsuscitate vostram huc custodem mihi. B
PA. Profundis vinum. quæ te res agitant? PH. sine,
Viden' vt aperiuntur ædes festiuissimæ?
Non mutit cardo. est lepidus. PA. quin das sauium?
PH. Tace, occultemus lumen & vocem. PA. licet.

QVò TED HOC NOCTIS D. PR.] quò te proficisci dicam hoc noctis tempore? *hoc noctis*, id est, hac parte noctis: hoc noctis tẽpore. Sic suprà in Amphitr. *qui hoc noctis solus ambulem.* & ibidem iterum atque iterum. CVM ISTOC ORNATV] cum cereo funali in manu, & cetero instrumento amatorum proprio. est enim suus amatorum ornatus, vt peregrinorum, nautarum, potorum. CÚMQVE HAC POMPA,] cum aliis seruis, qui vinum, & ientaculum Veneris gerunt. SIVE'ST PRIMA VESPERA.] siue est prima vesperæ pars. Sic dictum prima vespera, vt prima luce, primo crepusculo. SI STATVS CONDICTVS CVM HOSTE INTER D.] id est, siue constitutus cum peregrino, & denuntiatus peregrino intercedit dies. hostem antiqui pro peregrino vsurparunt. verba autẽ sunt 12. tabul. *aut status dies cum hoste.* quæ profert M. Tull. lib. 1. de Off. ostendens id, quod diximus, hostem apud maiores vsurpatum esse pro eo, quem sua ætate peregrinum dicebant. Festus, *Status dies*, inquit, *vocatur, qui iudicij causa est constitutus cum peregrino.* eius enim generis ab antiquis hostes appellabantur, quòd erant pari iure cũ Pop. R. atque hostire ponebant pro æquare. deinde profert hos duos versus Plauti. *Si status condictus*, &c. Stata sacrificia, dicuntur certis diebus fieri solita. C CONDICTVS] communiter dictus, denuntiatus. *Condicere*, inquiunt iurisconsulti, *denuntiare est, prisca lingua.* INGRATIIS.] inuitè. AT TANDEM T.] At tandem, tandem intelligo te amare ἀποπῶπτον, seu potius ἔλλειψις. vel dic, At tandem, tandem desine insanire. At tandem, tandem resipisce, & ad sanitatem reuertere. NEC MEMORABILE.] id est, nec laudabile. vt contrà, illaudatum dicitur, quod non est nominandum, aut memorandum. TV TE TIBI PVER ES LAVTVS, &c.] Tu non habes puerum mollem, & delicatum, qui lumen tibi præferat: sed tute tibi minister, & puer delicatus es. tu es αὐτουργὸς, αὐτοδιάκονος. tu es tibi dux, & comes. LVCES CEREVM] tu tibi lumen præfers: tu tibi præluces, cereum manu gestans. σοὶ αὐτῷ δᾳδοῦχος. Sic dictum luces cereum, vt lucere facem, in Casina: D Primùm omnium huic lucebis nouæ nuptæ facem. EGON' APICVLARVM OPERA C[illegible] G. &c.] Egóne non feram cereum apicularum labore constructum, & conflatum, & ex dulci melliculo meo oriundum? NAM QVO TE DICAM IRE?] ἀναστροφή. quónam te dicam ire? vel nam pro At, vel sed, vel autem. Sed quo te dicam ire? OCVLEISSIMVM,] id est, æque atque oculi, carum, carissimum. Sic ferè Festus: & hunc locum profert. Sed mendosè apud Festum legitur *oculissimum.* nam & ratio Latini sermonis, & lex carminis postulant, vt legatur *oculeissimum.* Quòd autem libri quidem vulgati habẽt, *oclusissimum*, ferri non potest. CARVÍTNE FEBRIS TE, &c.] significat seruus, absurda interrogando, herum suum absurdè quærere ab ostio, vtrùm valuerit, nécne. Dicimus enim aliquem febri carere: non febrem aliquo homine carere. vel dic non eò esse ineptam, aut absurdam interrogationem, quòd ita quærat ex Phædromo: *caruítne te febris*: sed quòd caruítne te febris heri, vel nudiustertius? nam debet quisque scire, valuerit heri, & nudiustertius, nécne. HERE] heri. ET TACITVRNISSIMVM.] Hoc eò pertinet, quòd optant amatores, qui difficileis Veneres sectantur, & captant, vt ianuæ puellarum, quas amant, sine strepitu, & stridore pateant. Tibullus lib. 1. eleg. 2. *Ianua difficilis dominæ, te verberet imber: Te Iouis imperio fulmina missa petant. Ianua, iam pateas vni mihi, victa querelis: Nec furtim, verso cardine, aperta sones.* NVNQVAM VLLVM VERBVM MVTIT]

id

A id est, ne mutit quidem. planè mutū est. ne μῦ quidē facit: mutit verbum, tralatio est, nam ostia nō loquuntur. satis igitur erat dixisse, nunquā vel mutit. NVM TV PVDICÆ CVIPIAM INS. LOCAS?] M. Tull. pro Cælio. parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienum, &c. ibidem, paucis pòst: ne incurrat in alterius domum, atque famam ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat. AVT QVAM PVD. NP. ESSE?] etiam si non sit. NEC ME ILLE SINIT IVP.] id est, & dij vetant. Sic Virgil. lib. 2. Æneid. *haud ille sinit superi regnator Olympi*. quidam legunt. *Nec me ille sinat Iup.* hoc est, & dij prohibeant. Iam ille ἐμφατικῶς positum est, & vna opera δεικτικῶς ille, scilicet, qui in cælo habitat. ITA TVVM CONF. AMARE S.] Ita tuum conferto amorem, seu amationem, &c. Græcorum more dictum est. Sic enim apud illos τὸ ἐρᾷν ponitur pro eo, quod est ὁ ἔρως: & τὸ μεμνῆσθαι, pro eo quod est, ἡ μνήμη: & cetera sexcenta similia. Idem Plautus in Bacchid. *hic vereri perdidit*. vereri, id est, τὸ αἰδεῖσθαι. τὴν αἰδῶ pudorem. Sic Lucret. lib. 4. *Præterea meminisse iacet, languètque sopore*. ad quem locum plura collecta sunt exempla. NE SIS INTESTABILIS.] id est, ne sis infamiæ nota inustus: & ita nec tu testimonium dicere alteri possis, nec tibi alter. Intestabilis est, cui nemo testimonium dicere cogitur, nec ipse testamenti factionem habet, nec ad alterius testamentum testis adhibere potest. Vlpianus lib. 28. digest. titul. 1. *Si quis ob carmen famosum damnetur:*
B *senatusconsulto expressum est, vt intestabilis sit. ergo nec testamentum facere poterit, nec ad testamentum testis adhiberi.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *vter ædilis, fueritue Vestrûm prætor: is intestabilis, & sacer esto.* ad quem locum legito, si vacas, quæ notauimus, in commentariis Horatianis. Sed vt redeam ad hunc locum, iocus est ex ambiguo. nam *intestabilis* significat eum, vt dixi, cui testimonij dictione, & testimonij factione interdictum est: qui est quasi sine testibus. esse sine testibus rursum, ambiguum est. nam vel intelligi potest is, qui iis particulis caret, quibus vir à fœmina distinguitur, vel is, cui testeis adhibere in suis negotiis non licet. Itaque iocus est in verbo positus. Constat autem, iis qui Veneres legibus vetitas sectarentur, vt qui matronis, aut virginibus insidiarentur, sæpe caudas salaceis vnà cum testiculis ferro demessas esse. Horat. Sat. 2. lib. 1. *quin etiam illud Accidit, vt cuidam testeis, caudámque salacem, Demeteret ferrum.* AMATO TESTIBVS PRÆSENTIBVS] etiam hoc ambiguè dictum. quod non eget interpretatione. CAVTÈ VT INCEDAS VIA.] vt per viam publicam iter facias. via, τῇ λεωφόρῳ. Lucret. lib. 4. *Volgiuagáque vagus Venere antè recentia cures.* Iterum Plautus infrà non longè. *Nemo ne quenquā publica prohibet via.* NEMO HIC PROH. NEC VET. &c.] ordo est, Nemo prohibet, nec vetat, quin hic, id est, in domo lenonis, aut lenæ, emas, id, quod palàm est venale. Horat.
C Sat. 2. lib. 1. loquens de meretrice. *Adde huc, quod mercem sine fucis gestat: apertè, Quod venale habet, ostendit*, &c. Iam quod attinet ad hæc duo verba, *prohibere vetare*: prohibere, est factis: vetare, est verbis. NEMO IRE QVEMQVAM PVBLICA PROH. VIA.] publica via, τῇ λεωφόρῳ. Viarum, inquit iurisconsultus lib. 43. digest. titul. 8. *quædam publicæ sunt, quædam priuatæ, quædam vicinales. Publicas vias dicimus, quas Græci βασιλικὰς, nostri prætorias, alij consulareis appellant.* allegoria autem est, qua significat, neminem prohibere, quin suo quisque arbitratu meretrices consectetur. DVM NE PER FVNDVM SÆPTVM] in allegoria manet: quam mox declarat. nam per fundū sæptum, siue sæpe circundatum, ac munitum, mulieres nuptas, seu matronas, virgines, viduas, pueros ingenuos significat: quia lex taleis personas tangere vetat. DVM TETE ABST. N. V. V.] hæc est interpretatio superioris allegoriæ: Atque hanc eandem sententiam pluribus verbis tractat M. Tull. in oratione pro Cælio. quem locum iam antè indicauimus. QVIA SCELESTAM SERVITVTEM SERVIVNT] scilicet, dum lenoni seruiunt: dum lenonem dominum habent. scelesta autem ædium seruitus est, quia earum dominus scelestus est. OBLOQVERE] obloquere. ambiguum est. nam vel ita accipere licet, vt sit imperatiui modi: vel ita, vt indicatiui, pro obloqueris. quo modo Phædromus
D vult accipi. at seruus ita audit, quasi à Phædromo obloqui iubeatur. FIAT MAXIMÈ] tu me obloqui iubes, fiat non recuso, quin obloquar. ID VTI OCCOEPI, &c.] *Id*, superuacaneum est, & fortasse legendum, *Ita vti occœpi dicere*: verumtamen nihil muto. nam etiam alibi ita locutum esse suo loco indicabo. RECTÈ TENES] vel cum distinctione legendum, rectè: tenes, id est, rectè: subintell. dicis. intelligis. vel sine distinctione rectè tenes: id est, rectè intelligis, vt quidem vult accipi Phædromus. Sed Palinurus sic accipit, quasi ille propriè posuerit, rectè tenes, pro firmiter tenes dextra. vt iam ostendemus. NIMIS FORMIDO, NE EXCIDAT.] locus difficilis, & obscurus, & in codicibus antiquis ac recentibus variè scriptus, atque impressus. Nam alij manuscr. habent, *Nimis formido, ne excedat*. vt duo Clericani, & alter è Puteaninis: quomodo Veneti, & Florentini, & Parisienses, & Lugdunenses. alij *ne exeat*, vt codex Tilianus: alij *ne excedat*, vt Huraltinus, & alter è Puteaninis, & is, quem mihi vtendum dedit Vascosanus. quam scripturam leuiter immutatam amplector. nam *excedat* quidam ferri non potest. sed si e. secundæ syllabæ vertatur in i. fiet *excidat*. quam scripturam rectam esse puto: idque continuò ostendam. sed mihi prius aliæ tres scripturæ, considerandæ, & spectandæ sunt. quòd si probabiles sint, retinendæ: sin absurdæ, & ineptæ, reiiciendæ. Atque *excedat* quidē ferri non potest: quia sententia hanc respuit. nam si dicamus, sic explicari posse, *Nimis formido ne* subintell. leno. *excedat*. hoc est, ne domo egrediatur, & ne effugiat. idcirco ego rectè teneo. nam

quæ rectè tenemus, non ita facilè nobis de manibus elabuntur: sentẽtia à verbis, & incepto sermone aliena erit: idémque de verbo *exeat*, sentiendum. restat tertia *exedat*, quam quidam sic explicant. nimis formido, ne me hic leno exedat, tanquam bestia quædam immanis. Idcirco iidem legi volunt suprà proximè, *Nempe huic leoni, qui h. hab.* quasi eum sic appellarit Phædromus, propterea quia lenonem istum, leonis instar, sæuum, & immitem, & inhumanum in se experiatur. Hanc igitur tertiam scripturam, quæ se tueri non potest, nisi *leoni*, pro *lenoni*, vt habent omnes libri, scribatur, quis probabilem iudicet? Restat, vt, cùm hæ tres scripturæ partim ferri non possint, partim, reiiciendæ sint, *excidat* recipiamus, cùm præsertim & ab antiqua scriptura *exedat* parum deflectat, & sententiam contineat huic toti loco accommodatissimam, & Plautino ingenio dignissimam. hanc igitur scripturam sic explico. Dixerat Phædromus, cùm respondisset Palinurus, Nempe huic lenoni, qui hîc habitat dicis ancillam esse: *rectè tenes*. sic sentiens, rectè intelligis. At seruus, ioco seruili, illud rectè tenes accipit, pro *firmiter tenes*, scilicet penem. Itaque sic respondet, non est mirum me penem meum firmiter tenere. timeo enim ne excidat. significans se esse probè mentulatum: & propter pondus ac magnitudinem se metuere, ne, cùm careat subligaculo, grauis illa supellex sibi ex inguine excidat. Talis est iocus ille in Pœnulo. *tenetis rem.* ADVOC. *Vox quidem hercle: ita pauxilla est, digitulis primoribus.* In eandem enim sententiam ibi accipiunt aduocati, *tenetis rem*, atque hîc seruus Palæstrio *rectè tenes*. Si quis tamen contendat, etiam *exeat* legi posse, salua eiusdem ioci sententia, aut certè non admodum immutata, hoc modo, nimis metuo, ne cauda mea propterea quòd valde est inflata, & expedita ad Venerem, exeat è sedibus suis: non magnopere pugnabo. Ne cui autem durius, aut inusitatius dictum videatur, *rectè tenes*, pro firmiter tenes, (sic enim accipit seruus, & hæc est altera ambigui pars) sic locutus etiã Terent. est, cùm is quoq. ambiguo luderet in Andr. ibi. *Dauo istuc dedã iam negotij.* SI. *non potest.* P. *Qui?* SI. *quia habet aliud magis ex se, & maius.* P. *quidnã? vinctus est.* P. *Pater, non rectè vinctus est.* SI. *haud ita iussi.* Nam Pamphilus: illud non rectè vinctus est, sic audiri vult, nõ iure vinctus est, sed pater sic accipit, non astrictè, nec firmiter vinctus est. itaq. respondet, non ita iussi, non iussi, vt inualidè, & minus firmiter vinciretur: sed cõtrà, vt quadrupes constringeretur. EA ME DEPERIT.] id est ea me perditè amat. EGO AVTEM CVM ILLA FACERE NOLO MVT.] iocus præter exspectationem, seu παρὰ προσδοκίαν, & ex ambiguo. Nam cùm seruus & spectatores expectarent, vt diceret, se velle cum ea facere mutuum, id est, se velle eam mutuò amare, vel ei in amore respondere: dicit præter exspectationem omnium, se nolle cum ea facere mutuum: in quo alter iocus est, sed ex ambiguo. Nam, cùm *facere cum illa mutuum*, primo aspectu, atque adeò re vera hoc significare debeat, pariter illi in amore respondere, Phædromus longè alio modo vult accipi, vt ipse postea declarat, videlicet, se nolle eam sibi dari mutuò, sed emtione propriam fieri. Nam quas res mutuò accipimus, tametsi eæ nostræ fiant, & idcirco, nostro periculo pereant, tamen cogimur earum rerum si non eandem speciem, at idem genus reddere. quas verò emimus, eas mancipio accipere solemus, earúmque dominium in nos ita transfertur, vt neque eas, neque earum æstimationem, neque quidquam omnino venditori earum nomine debeamus. verbi gratia, si quis mihi centum aureos mutuos dederit: ij, mei quidem fiunt, & meo periculo pereunt: sed natura huius contractus talis est, vt quamuis non eosdem numero, aut specie centum aureos, eosdem genere tamen creditori reddere debeam. Itaque qui dat mutuum, facit is quidem, quod dat, quodammodo proprium debitoris, sed non omnibus modis, neque omni ex parte: quia id, quod dedit, aliquando recepturus est, aut certè repetendi, ac recuperandi ius habet, nempe quo tempore conuenit: verùm, vt dixi, non idem numero, hoc est, non eos ipsos nummos, quos dedit mutuos: sed alios æquè probos, & eiusdem generis. Hoc igitur dicit Phædromus, nolle se hac lege Planesium accipere à lenone, vt eam aliquando reddere cogatur: quod eueniret, si mutuum contraheret: sed velle propriam facere, vt perpetuò ea potiatur, & fruatur. Hinc fit, vt proprium à Latinis pro perpetuo vsurpetur. Virgil. lib. 6. *propria hæc si dona fuissent.* Horat. epist. 2. lib. 2. *tanquam sit proprium quidquam puncto quod mobilis hora*, &c. ad quem locum plura quidem exempla collegimus, sed tamen illud ex Terentio huc adscribemus in Andr. *Nihilne esse proprium cuiquam?* vbi notat Donatus. *omne quod habemus, aut mutuum'st aut proprium. Ergo proprium perpetuum*, &c. MALVS CLANDEST. EST AMOR.] ordo est, clandestinus amor malus est. QVIA PROPRIVM FACIO: AMO P. S.] declarat ambiguè dictum nolo, inquit, facere mutuum, quia proprium facio, id est, nolo mihi necesse esse eam reddere, sed contrà volo eam perpetuò meam manere: & tamen in hanc sententiam facere volo cum ea mutuum, quòd eam amo pariter simul. IAM NE EA FERT IVGVM?] id est, iámne ea maribus subsidit? iámne ea à te, aut ab alio viro subacta est? iámne ea, vt infrà loquitur, cubitat cũ viris? sic Horat. oda. 5. lib. 2. *Nondum subacta ferre iugũ valet Ceruice: nondum munia comparis Æquare: nec tauri ruentis in Venerem, tolerare pondus.* SEMPER, TV SCITO, FLAMMA F. PR.] significat complexum, & concubitum osculis esse proximum. QVI È NVCE NVCL. ESSE VOLT. FR. N.] allegoria est, per quam significat, ei qui aliquid efficere, aut consequi studet, eos labores suscipiendos, eámque viam ac rationem ineundam esse, qua possit, ac soleat ad id perueniri. Ita qui vult alicuius puellæ complexu potiri, primò alloquitur, & blãdis verbis allicit, & promissis conciliat, deinde osculatur: postremò, complexu Venerio, & concubitu fruitur. QVI VOLT

EVBARE

A CVBARE, &c.] allegoriæ explicatio. PANGIT SALTEM S.] ſaltem oſculatur. PANGIT.] figit. Virg. lib. 1. Æn. *Cùm dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet.* CREDAM PVDOR SIC.] Non eſt credibile, eam puellam eſſe pudicam, quæ penes lenonem ſit: cùm lenones omnes pudore careant. legendum autem *ſi cuiquam*, non *ſi cuipiam*. NEQ. DVM CVBITAT CVM V.] neq. dum fert iugum. IMMÒ QVID CENSES?] Immò quid arbitraris? Sic auté legendum, non vt vulgò, *vt illam cenſes*: neque vt edidit Camerarius, *vt illum cenſes*? VT QVÆQ. ILLI OCCASIO'ST. SVRR. SE, &c.] id eſt, quamcumque occaſionem nacta eſt ſurripiendi ſe ad me, ſuauium mihi figit: & ſimulatque id fecit, fugit. Virg. in Palæm. *Et fugit ad ſalices, & ſe cupit antè videri.* Priſc. lib. 10. *Pango etiam pegi. & ex eo compoſitum, impingo, impegi facit.* Pacuuius in Medo. *Tonſilla pegi læuo in litore*, &c. ſimplex tamen pango etiam pepigi facit ſecundum Cariſium, & panxi. Sed antiqui pago quoque dicebant pro paciſcor. *oppegit* igitur interpretor: firmiter obtulit, ori meo contra affixit. HIC] in fano Æſculapij. INCVBAT.] qui à diis aliquid petere cogitabant, cubabant in eorum deorum, quorum ope egebant, fanis, aut templis, tanquam reſponſa ab iis vel vigilantes, vel in ſomnis accepturi. Notat Seruius ad illud Virgil. Æn. 7. *& cæſarum ouium ſub nocte ſilenti Pellibus incubuit ſtratis, ſomnóſque petiuit.* M. Tull. lib. 1. de Diuinat. *Atque etiam qui præerant Lacedæmoniis non contenti vigilantibus curis, in Paſiphaæ fano, quod eſt in agro propter vr-*
B *bem, ſomniandi cauſa excubabant*, alias, *incubabant, quia vera quietis oracula ducebant.* Eodem pertinent illa Strabonis, lib. 16. vbi de Moſe loquitur. Ἀλλ' ἐᾶν δ' οὖν πᾶσαν ξοανοποιΐαν, καὶ τέμενος ἀφορίσαντας, καὶ σηκὸν ἀξιόλογον τιμᾶν εἴδους χωρίς. ἐγκοιμᾶσθαι δὲ καὶ αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν τε, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἄλλους τοὺς εὐονείρους: καὶ προσδοκᾶν δ' οὖν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ δῶρον ἀεί τι καὶ σημεῖον τοὺς σωφρόνως ζῶντας, καὶ μετὰ δικαιοσύνης, τοὺς δ' ἄλλους μὴ προσδοκᾶν, &c. id eſt, Sed docebat ille, omnem ſtatuarũ fabricationẽ omittere oportere, & fano, ac templo auguſto certis finibus circumſcripto, quod Deo conſecraretur, eum Deum colendum: & in eo templo vel pro ſe quemque, vel alios, qui eſſent ad bene ſomniandum apti natura, pro aliis incubare oportere: & iis, qui temperáter, & iuſtè viuunt à Deo donũ aliquod, aut ſignum eſſe exſpectandum: aliis verò nihil tale exſpectandum, &c. Sic igitur ægri in templis Æſculapij incubabant, vt ſaltem in ſomnis moniti, aliquod morbi laxamẽtum, ac leuamentum ab eo conſequerentur. ALIÀS TALENTVM MAGNVM.] talentum magnum valet cẽtum minas. minæ autem ſingulæ drachmas centenas, quamquam alij ſingulis minis 75. drachmas tantùm contineri volunt. Idem Plautus Moſtell. *Si hercle nunc ferat ſex talenta magna argenti præſentaria, numquam accipiet.* ad quem locum de talento nonnulla præterea dicentur. Terentius in Phorm. *cedò, quid poſtulat?*
C *G. Quid? nimium. quantum libuit. C. Dic. G. ſi quis daret talentum magnum.* Feſtus. *Talentorum*, inquit, *non vnum genus. Atticum eſt mille denariûm*, &c. Lege & Priſcianum de talento. Sed inſtar omnium erit vnus Budæus in libro de aſſe. ÆQVI, BONIQ.] moderati, ἐπιεικοῦς. INIVRIV'S, QVI, QVOD LEN. NVLLI'ST, &c.] iniurius es, inquit, qui, quod nullus leno habet, ſcilicet, æquum, & bonum, id ab eo petas. QVÒ ME VERTAM, NESCIO] ſermo hominis inopia conſilij laborantis. ſed hæc verba aliter accipit ſeruus, vt iam cognoſcemus. SI DEOS SALVTAS, DEXTROVORSVM.] iocatur ſeruus, Phædromi verba, in aliam ſententiam, atque ille volebat, torquens. Nam cùm ille ſignificans, ſe neſcire quid ſe faciat, & quid conſilij capiat, ita locutus eſſet, *quò me vertam, neſcio*: ſeruus aliter accipiens, ſubiicit, *Si deos ſalutas, dextrorſum.* ideſt, ſi deos ſalutas, verte te dextram partem verſus. Qui deos ſalutabant, ac venerabantur, circumagebant ſe dextram partem verſus. T. Liuius lib. 5. annal. *Dicitur manus ad cælum tollens precatus eſſe, vt, ſi cui deorum, hominúmq. nimia ſua fortuna, populique R. videretur: vt eam inuidiã lenire quam minimo ſuo priuato incommodo, publicóque Romani populi liceret. conuertentem ſe inter hanc venerationem, traditur memoriæ, prolapſum cecidiſſe.* Hoc idem Plutarchus narrat planius, & vberius, his verbis. ἀνέσχε τὰς χεῖρας τοῖς θεοῖς, καὶ προσευχόμενος εἶπε, Ζεῦ μέγιστε, καὶ θεοὶ χρηστῶν ἐπίσκοποι, καὶ
D πονηρῶν ἔργων, αὐτοί που σύνιστε ῥωμαίοις, ὡς οὐ παρὰ δίκην, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἀμυνόμενοι μετερχόμεθα δυσμενῶν ἀνδρῶν καὶ παρανόμων πόλιν. εἰ δ' ἄρα τις ἔφη καὶ ἡμῖν ἀντίστροφος ὀφείλεται τῆς παρούσης νέμεσις εὐπραξίας. εὔχομαι ταύτην ὑπέρ τε πόλεως, καὶ στρατοῦ ῥωμαίων, εἰς ἐμαυτὸν ἐλαχίστῳ κακῷ τελευτῆσαι. ταῦτ' εἰπὼν, καθάπερ ἐστὶ ῥωμαίοις ἔθος, ἐπευξαμένοις καὶ προσκυνήσασιν ἐπὶ δεξιὰ ἐξελίττειν, ἐσφάλη περιστρεφόμενος. id eſt manus in cœlum ad deos ſuperos ſuſtulit Camillus, & precans, Iupiter magne, inquit, & vos dij bonorum, & malorũ facinorũ inſpectores, vos ipſi ſcilicet iuxtà atq. Romani ſcitis, nos nõ contra ius, ſed neceſſitate coactos, & iniuriã acceptã referẽteis, hominũ maleuolorũ, & iura, legéſq. negligentiũ vrbem vlciſci. Quòd ſi qua etiã nobis reciproca, & viciſſim rediẽs præſentis felicitatis vltrix iuſtitia debetur, precor, & pro ciuitate, & pro exercitu Romanorũ, vt hęc in caput meũ cum minimo incõmodo recidat. Hęc locutus, quemadmodũ mos eſt Romanorũ, poſteaquã precati, & venerati ſunt, ſe dextrã partẽ verſus vertere, interea dum ſe circumagit, prolapſus eſt. Sueton. in Vitellio, de Lucio Vitellij imperatoris patre. *Idẽ miri in adulando ingenij, primus C. Cæſarẽ adorari inſtituit, cùm reuerſus ex Syria non aliter adire auſus eſſet, quàm capite velato, circumuerténſq. ſe, deinde procumbẽs.* Lucret. lib. 5. *Nec pietas vlla'ſt, velatũ ſæpe videri Vertier ad lapidẽ, atq. omneis accedere ad aras.* ad quẽ locũ licet legere, quę à nobis annotata ſunt in cõment. Lucret. ANTE HORVM FOR.] ante foreis lenonis, lenę, & puellæ. ME INFERRE VEN. V. I. I.] Voui me Veneri prima luce ſacra fa-

ćturum: quo tempore ientant pueri, vel vt Simeo Bosius, quo tempore ientacula venduntur: A
quam explicationem possum adiuuare Martialis epigrammate, quod est libri vltimi vltimum. *Surgite iam: vendit pueris ientacula pistor. Cristataq́; sonant vndique lucis aues.* Licet etiam hoc modo explicare, vt Simeoni Bosio videbatur: Voui me ante alios omneis Veneri sacra facturum, quæ sint ei pro ientaculo. QVID ANTEPONES VENERIO IENTACVLO?] non putaui me culpam vllam contracturum, aut quidquam temerè facturum, si secutus essem antiquam scripturam, in altero ex codicibus Puteani sine vlla litura expressam. *Quid antepones Veneri pro ientaculo?* Nam alij omnes habent, vt vulgati, *Quid antepones Veneri à ientaculo.* quam scripturam & sententia, & lex carminis respuunt. Andr. Turnebus cùm animaduertisset, hunc locum esse in libris vulgatis & plerisque aliis mendosum, coniecit legendum. *Quid antep. Venerio ientaculo.* fortasse non malè, vt ita explicetur. Quid antepones, subintell. Veneri, in Venerium ientaculum? Præterea Nonius in verbo *ientare*, mendosè hunc versum profert, hoc modo, *Quid antepones Veneri ientaculi?* quamuis enim non absurda sit huius lectionis sententia, nempe talis, Quid ientaculi, id est, quod ientaculum, Veneri antepones? id est ante Venerem pones? seu Veneri appones? tamen versus hanc lectionem ferre non potest. acquiescamus igitur vel in Adriani Turnebi coniectura: quæ sic explicanda est: Quid antepones, inquit seruus, Venerio ientaculo? id est, vt sentit seruus, quid appones Veneri in ientaculum? vel in antiqua scriptura, B
quam secuti sumus: quod tutius esse puto. Sic loquitur in Menæchm. *Bonum anteponam prandium pransoribus.* Ita autem quærit seruus, quia nihil præter vinum videt. ientaculum autem est cibus matutinus, aut matutina cibi degustatio, vt veteres quidam grammatici volunt. At Phædromus verba serui in aliam sententiam accipit, aut detorquet, talem scilicet, proinde quasi quæsierit, quos conuiuas adhibiturus, seu vocaturus esset ad ientaculum venerium. Itaque sic respondet. *Me, te*, &c. TVM TV VENEREM VOM. VIS.] seruus eandem verborum sententiam, quam initio esse voluerat, retinens, & Phædromi sensum dissimulans, qui de vocandis conuiuis acceperat. Ergo, inquit, Venerem vomere vis? proinde ac si ita dicat. si tale, quale dicis, ientaculum apponere cogitas, nempe, me, te, hosce omneis, videris tali facto assequi velle, vt Venus vomat. Nam simul atque nos ientauerit, reuomere cogetur. Licet autem legere etiam sine interrogatione. CEDÒ PVERE SINVM.] da puer sinum. Nonius *sinus, & galeola*, inquit, *vasa sinuosa.* Virgil. Melibœo. *Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis Exspectare sat est.* vbi Seruius, sinus, genus vasis: quod cùm significamus, *si*, producitur: cùm verò gremium, *si*, corripitur. Iam *puere* antiquum pro *puer* à recto *puerus*. QVID FACTVRVS?] quid facturus es? MVLTIBIBA, ATQ. MEROB.] à re ipsa scilicet: quia multum bibit & merũ bibit. QVASI TV LAGENAM DICAS, VBI, &c.] hoc pertinet ad id, quod posteriore loco positũ est, *Merobiba.* anum istá, inquit, significas esse lagenæ, in qua vinũ Chium solet inesse similem. Vinum Chium non solebat aqua marina perfundi, vt cetera vina Græca: sed oportebat esse merum, & maris expers. Horat. Sat. 2. lib. 2. *procedit fuscus Hydaspes Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.* ad quem locum legere, quæ notauimus, fortasse lectorem iuuabit. Iam lagenam fuisse vasculum ad vinum capiendum, & continendum accommodatũ, constat, &, si qua controuersia esset, eam tolleret iocus ille notissimus. immò nisi lagena nos defecisset, occidissemus te. EXTEMPVLO VBI] simulátque, simul vt. DE ODORE,] ex odore. NISI NEVIS.] nisi non vis. subintell. fertur: hoc modo, quæris, an feratur ei, hic sinus vini. respondeo tibi, ferri, nisi non vis. *neuis* secunda persona est à verbo *nolo*. *ne* pro *non*, antiquè. NAM ISTVNC, QVI FERT, AFFL.] nam istum, qui fert sinum vini plenum, velim ad terram afflictum esse, id est, velim graui casu in terram deiectum esse, si putem isti anui ferri. CENSVI.] putaui. SI QVID SVPER ILLI FVERIT:] si quid illi superfuerit. QVISNAM ISTIC FLVVIVS EST, &c.] allegoria est: quæ hoc significat, quódnam istuc vinum est, quod anus non ebibat, cum mari, anum: cum fluuio vinum D
comparat. Sic ferè in Truculento, meretricem cum mari: quæ dantur meretrici, cum fluuiis in mare decurrentibus confert. fluuios autem omneis in mare delabi cõstat: & hac de re diximus in Comment. Lucret. lib. 6. ibi. *Principiò mare mirantur non reddere maius. Naturam, quo tantus fiuat decursus aquarũ: Omnia quò veniant ex omni flumina parte*, &c. FI MI OBSEQVENS.] mihi obsequere. *fi* imperatiui modi præsentis tẽporis, numeri singul. à verbo *fio*. vsus est eadem & Horat. lib. 2. Sat. 5. ibi, *fi cognitor ipse.* ad quẽ locũ plura. vtitur mox plurali, *fite mihi volentes, prop.* FITE MIHI VOLENTES,] fite mihi beniuolæ: vel sic, fite mihi faciles, & libentes, seu voluntariæ. VOLTÍSNE OLIV. &c.] iocatur seruus, & dominũ suũ vrbanè irridet. Oliuas, seu oleas fuisse etiã veteribus in mensis vsui, vel ex his Horat. versib. intelligere licet. Sat. 2. lib. 2. *nec dum omnis abacta Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis Nigrísque est oleis hodie locus.* AVT PVLPAMENTVM,] pulpamentum, cibus est, qui fit ex pulpa leporis. quod declarat iocus ille militis apud Terent. in Eunuch. *Tute lepus es: & pulpamentum quæris.* aliud est pulmentum, seu pulmentarium. Nam cibus est admodum pultis factus: quod ex Plinio cognoscere licet: cuius hæc verba sunt lib. 18. cap. 8. *Pulte autem, non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum: quoniam inde & pulmentaria hodiéque dicuntur, siue puls ipsa, siue quiduis aliud, quod inter cibos admodum pultis factum sumitur*, &c. AVT CAPPARIM?] *Capparis*, inquit Plinius libro 13. capite 23. *firmioris ligni frutex, seminísque & cibi*

A *cibi vulgati, caule quoque vnà plerúmque decerpto.* De cappari planius & plenius Diosc.lib.2,cap.204. Sed legendum sic potiùs hunc versum puto, *Voltis ne oliuas, an pulpamentum, an capparim?* NON MVTIT CARDO.] cardo nullum stridorem mittit. nullum sonitum edit: ne mu quidem facit. QVIN DAS SVAVIVM?] si cardo est lepidus, vt dicis, quin das ei sauium?

LENA anus, PHÆDROMVS, PALINVRVS.

FLos veteris vini meis naribus obiectus est.
Eius amos cupidam me huc prolicit per tenebras.
Vbi vbi est, prope me est, euax habeo: Salue anime mi,
Liberi lepos. vt veteris vetusti cupida sum:
Nam omnium vnguentûm odor præ tuo nautea est.
B Tu mihi stacte, tu cinnamomum, tu rosa,
Tu crocum, & cassia es, tu bdellium. nam vbi
Tu profusus, ibi ego me peruelim sepultam.
Sed quum adhuc naso odos obsecutus est meo,
Da vicissim meo gutturi gaudium.
Nihil ago tecum. vbi est ipsus? ipsum expeto
Tangere, inuergere in me liquores tuos
Sino ductim. sed hâc abiit, hâc persequar.
PH. Sitit hæc anus. PA. quantulum sitit? PH. modica est,
Capit quadrantal. PA. pol, vt tu prædicas,
C Vindemia hæc huic anui non satis est soli.
Canem esse hanc quidem magis par fuit: sagax
Nasum habet. AN. amabo, cuia vox sonat procul?
PH. Censeo hanc appellandam anum. Adibo. redi,
Et respice ad me huc lena. AN. imperator quis est?
PH. Vini pollens, lepidus Liber,
Tibi qui screanti, siccæ, semisomnæ,
Affert potionem, & sitim sedatum it.
AN. Quàm longè abest à me? PH. lumen hoc vide.
Grandiorem gradum ergo fac ad me obsecro.
Salue. AN. egon' salua sim? quæ siti sicca sum?
D PH. At iam bibes. AN. diu fit. PH. hem tibi, anus lepida.
AN. Salue oculeissime homo. PA. age effunde hoc citò
In baratrum, propere, prolue cloacam. PH. tace.
Nolo huic maledici. PA. faciam igitur malè potius.
AN. Venus de paulo, paululum hoc tibi dabo,
Haud libenter. nam tibi amantes propinantes,
Vinum potantes dant omnes, mihi haud sæpe
Eueniunt tales hereditates. PA. hoc vide, vt
Ingurgitat impura in se merum auariter,
Faucibus plenis. PH. perij hercle, huic quid primùm dicam
Nescio. PA. hem istuc, quod mihi dixti. PH. quid id est?
PA. Periisse vt te dicas. PH. malè tibi di faciant.

PA. Dic isti. AN. ah. PA. quid est? ecquid lubet? AN. lubet. A
PA. Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te.
PH. Tace, noli. PA. taceo. ecce autem bibit arcus, pluet,
Credo hercle hodie. PH. iámne ego huic dico? PA. quid dices?
PH. Me periisse. PA. age dice. PH. anus audi. hoc volo
Scire te, perditus sum miser. AN. at pol ego oppidò
Seruata. sed quid est? quid lubet perditum
Dicere te esse? PH. quia, id quod amo, careo.
AN. Phædrome mi, ne plora, amabo. tu me
Curato ne sitiam: ego tibi quod amas, iam huc adducam. B
PH. Tibi næ ego, si fidem seruas mecum,
Vineam pro aurea statua statuam, quæ tuo
Gutturi sit monumentum. qui me in terra æquè
Fortunatus erit, si illa ad me bitet
Palinure? PA. edepol qui amat, si eget, misera afficitur
Ærumna. PH. non ita res est. nam confido
Parasitum hodie aduenturum cum argento ad me.
PA. Magnum inceptas, si id exspectas, quod nusquam'st.
PH. Quid si adeam ad fores, atque occentem? PA. si lubet,
Neque veto, neque iubeo, quando ego te video
Immutatis moribus esse here, atque ingenio. C
PH. Pessuli, heus pessuli, vos saluto lubens,
Vos amo, vos volo, vos peto, atque obsecro,
Gerite amanti mihi morem amœnissimi.
Fite caussa mea Lydij barbari,
Sussilite obsecro, & mittite istanc foràs,
Quæ mihi misero amanti ebibit sanguinem.
Hoc vide vt dormiunt pessuli pessumi,
Nec mea gratia commouent se ocyus,
Perspicio nihili meam vos gratiam facere.
Sed tace, tace. PA. taceo Hercle, quid est? PH. sentio sonitum, D
Tandem edepol mihi morigeri pessuli fiunt.

FLOS VETERIS VINI M. N.] id est. vinum vetus præstantissimum, vel fragrantissimi odoris ἀνθοσμίας οἶνος. Idem in Casina. *quid est? nisi hæc meraclo Se vspiã percussit flore Libyco.* Idem in Cistellaria. *Quidque adeò me compleui flore Liberi.* Ennius Alcestide. *Hac anus admodum friguttit, nimirum se sauciauit flore Liberi.* EIVS AMOS] eius amor, &c. amos antiquè dictum, vt colos, vapos, nidos, & simil. pro color, vapor, nidor, &c. PROLICIT] foras allicit, prouocat, prolectat. EVAX,] lætantis interiectio. sic in Bacchid. *euax, aspersisti aquam.* quem locum profert Sosipater. VT VETERIS VETVSTI CVPIDA SVM?] quàm cupida sum vini veteris, & vetusti? *veteris vetusti* dictum est, χαλὰ σχῆμα ἐκ παραλλήλου. OMNIVM VNGVENTÛM OD.] omnium vnguentorum odor. PRÆ TVO NAVTEA'ST.] præ tuo odore, mihi nauteæ instar est. nautea, aqua est fœtida ex sentina maris. suprà in Asinaria. *Nauteam bibere malim, quàm illam oscularier.* TV MIHI STACTE,] stacte, flos myrrhæ: vel,

vt alij

A vt alij volunt, pinguitudo, & stilla, seu gutta prima recentis myrrhæ, antequàm incidatur sudantis. TV CINNAM.] de cinnamomo. Diosc.lib.1.cap.13. ET CASSIA ES] de cassia legẽdus Diosc.lib.1.cap.12. BDELLIVM,] de bdellio lege Plin.lib.12.cap.9. & Diosc. lib.1. c.81. PROFVSVS] profusus es, QVVM ADHVC.] quoniam adhuc,&c. ἐπεὶ δὴ μάλα τοῦτο. ODOS] odos antiquè pro odor. Lucret.lib.6. *permanet odos frigúsque, vapósque Ignis*, &c. NIHIL AGO TEC.] inanem tecum operam sumo, si nareis solus odore delectas, nec etiam gutturi voluptatem præbes. vel, sic nihil ago tecum ò odor, id est, nihil te moror, nihili te facio, nisi scilicet, vinum mihi bibere liceat. Simeo Bosius cum interrogatione legebat, hoc modo, & hoc sensu: nihil ago tecum? id est nihil ne abs te impetrare possum? an frustra abs te peto, vt guttur meum voluptate perfundas? IESVS?] ipse flos Liberi? vel ipse lepos Liberi? id est, ipsum vinum fragrantissimum, & lepidissimum? INVERGERE] infundere. Virgil. lib. 6. *invergit vina sacerdos*. Lucret.lib.5. *Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum Vergebant: nunc dant aliis solertius ipsi*. SINO] è sino. DVCTIM] haustim, tractim, ducens è sino. ductim ab eo, quod est ducere, pro bibendo trahere, vt apud Horat. *ducere nectaris succos*, oda 3. lib.3. MODICA EST.] non admodum ampla est, aut capax, sed modicè, & mediocriter loquitur de anu, vt de vase. ironia autem est. CAPIT QVADRANTAL.] capit octo, & quadraginta sextarios. quadrantal, vt docet Festus, vas pedis quadrati, quod octo, & quadraginta sextarios capit. amphoram dicunt Græci. deinde hunc locum profert. VINDEMIA HÆC] hæc vini copia, tralatio est. CANEM ESSE HANC Q. M. P. F.] canes sunt sagaces natura. M. Tull. lib.1. de Diuinatione. *Sagire, sentire acutè est: ex quo saga anus, quia multa scire volunt, & sagaces dicti canes*. Idem lib.1. de Nat. Deor. *nos elefantorum acutissimus sensibus, nos sagacitate canum ad vtilitatem nostram abutimur*. Plin.lib.8. cap.11. Plurima alia in his quoque vita inuenit: sed in venatu sollertia, & sagacitas præcipua est. ex quo illud Virgil. lib. 4. Æn. *& odora canum vis*. Lucret. lib. 1. *Namque canes vt montiuaga persæpe feraï Naribus inueniunt intectas fronde quietes, Cùm semel institerunt vestigia certa viaï*.

B SAGAX NASVM HABET.] nasum dixisse veteres etiam in genere neutro testatur Nonius, & profert Lucilij versum ex lib. 7. *Queis oculi non sunt, neque nasum, & cilia fronte*. IMPERATOR QVIS EST.] quis est, qui ita mihi imperat? VINI POLLENS,] vini potens, id est, qui vini robore fretus est: vel, qui vini copia instructus est, nempe Bacchus ipse. LEPIDVS LIBER.] Sic legendum, sine copulatione interposita, & nomine Liber, maiuscula littera scripta, vt intelligamus esse nomen proprium. SEMISOMNÆ,] somnolentæ, dormitabundæ. Ebriosum esse, & somnolentum consentanea sunt. ebrietas enim somno curatur & leuatur. qua de re, aliàs. SICCÆ,] ieiunæ, sitibundæ, non madidæ. QVÆ SITI SICCA SVM.] quæ siti arida sum! DIV FIT] hoc fit longum, cùm me bibituram dicis. HEM TIBI, ANVS L.] malim legi, *en tibi anus lepida*. vt sit hic Phædromi sensus, seu tibi, quod bibas, anus lepida. OCVLEISSIME H.] homo carissime. Sic suprà, ostium dixit oculeissimum. IN BARATHRVM.] in ventrem istius anus barathri instar profundum. PROLVE CLOACAM.] omni ex parte & porro tenus laua ventrem eiusdem, instar cloacæ fœtidum, spurcique, ac tætri odoris. Virgil.lib.3. Georg. *fœdissima ventris Proluuies*. VENVS, DE PAVLO P. H. T. D.] hic anus, paululum vini in terram, seu potius in aram Veneris de pleno sino effundit: quod est libare. *de paulo* autem dicit, quia quantumuis plenum vas esset, parum tamen videbatur anui vinosæ, sitibundæ, & multibibæ. DABO.] libabo. DANT] libant. TALES HEREDITATES.] talia commoda, tales fructus. INGVRGITANT IMPVRA IN SE MERVM AVAR.] in se, tanquam in gurgitem, infundit merum auidè. aliter vsurpat Cicero verbum *ingurgitare*, aut certè aliam structuram ei attribuit. Sic enim ille lib.2. de Finib. bon. & mal. *qui in mensam vomant, & qui de conuiuiis auferantur, crudique postridie se rursus ingurgitent*: & rursus aliter oratione in Pison. *nunquam te in tot vitia ingurgitasses*. Sic in 2.

C D Philip. *In eius igitur copias cùm se subitò ingurgitasset, exsultabat gaudio, persona de mimo*, &c. AVARITER.] auidè. profert hunc versum Nonius in aduerbio *auariter*. FAVCIBVS PLENIS.] faucibus patentibus ore hiante, quod Græci dicunt. χανδὸν, à verbo χάζω, quod valet hio. Sic dixit in Sticho, nisi quòd figuratè, & facetè, *Propino tibi salutem plenis faucibus*. DIC ISTI.] dic isti, vt ei dij malè faciant. ECQVID LVBET?] nunquid tibi lubet, isti malè precari? STIMVLO FOD.] Sic M.Tull.Philip.2. *Num exspectas, dum te stimulis fodiam?* BIBIT ARCVS.] bibit iris. arcui, seu arco cælesti assimilat anum bibacem, & vinosam. bibit anus, inquit, tanquam arquus, seu arcus cælestis: ex quo licet suspicari mox pluuiam è nubibus casuram. Virg.lib.1.lib.Georg. *& bibit ingens Arquus, & è pastu decedens agmine magno*, &c. Lucr. 6. *Tum color è nigris exsistit nubibus arqui*. ad quem locum plura de arcu, seu arquo cælesti. DICO?] dicam? tempus pro tempore, vel dicere debeo? AT POL EGO OPP. SERVATA.] quia bibi. QVID LVBET PERDITVM, &c.] quid, id est, propter quid? διὰ τί; quamobrem? QVIA ID. Q. AMO, C.] quia quod ego eo careo. TV ME CVRATO, NE SITIAM.] tu curato, ne ego sitiam, vel curato, me non sitire. locutio est ex duobus generibus permixta, vt iam sæpe admonuimus. TIBI NÆ EGO, SI FID. SERVAS M. VINEAM, &c.] ordo est, næ ego, si mihi fidem seruas, vineam statuam pro aurea tibi statuam, &c. statuam vineam, id est, statuam ex vino, vt auream ex auro dona, & sacrificia debent esse diis, quibus dantur, &

ſiunt,apta. Sic igitur Phædromus ſe huic anui ſtatuam non auream,ſed vineam, poſiturum eſſe dicit.quippe quæ longè magis delectatur vino,quā auro. QVÆ TVO GVTT. SIT MON.] quæ tuæ bibacitatis monumentum ſit ſempiternum. QVI ME IN TERRA ET C.] quis me,&c. BETET,] eat. SI EGET,] ſi non habet, quod det lenoni, aut meretrici: & ita potiri non poteſt. ſic ferè infrà, eadem ſcena. *Ipſus ſe excruciat qui homo, quod amat, videt, nec potitur,dum licet.* MAGNVM INCEPTAS,] magnum quoddam opus aggrederis,ac ſuſcipis, ſi,&c. ATQVE OCCENTEM.] ob foreis cantem?occentare tamen veteres pro conuitiari, vſurparūt,vt teſtatur Feſtus, & ita Plautus ipſe in Mercat. *Vellueēt,vocent,moleſti ſint,occentent oſtium.* PESSVLI, HEVS PESSVLI] peſſuli vectes erant breues, & parui, vel lignei, vel ferrei, quibus fores intrinſecus claudebantur. FITE CAVSA MEA LVDII BARBARI.] id eſt,vt mox ipſe declarat,ſuſſilite.ludij,erant pueri,ſeu adoleſcentuli imberbes,& impuberes,ſaltatores,olim ex Etruria acciti,qui ad numerum ſaltabant. *Barbari* autem,id eſt,Italici, ſeu Latini. Iam verò ludij ſeu lydij, legendum, πςιουλλάζως,vt ſit pes creticus:quod vidit & Adr. Turnebus. Conſtant enim omnes hi verſus octo,numerandi ab illo. *Peſſuli,heus peſſuli*, &c.conſtant pedibus creticis ſinguli quaternis,hoc modo. Peſſuli,heus -υ- peſſuli -υ- vos ſalu-υ-to libens.-υ-: & ita de reliquis ſeptem deinceps ſequentibus ſentiendum. Fite autem imperatiui modi eſt, à verbo fio, vt ſuprà diximus. SVSSILITE] ſurſum ſalite. Nam ſuſſum pro ſurſum dixerunt B veteres. ISTANC] Planeſium. QVÆ MIHI MISERO AM. EB. SANG.] quæ me exſanguem reddit. Sic apud Theocr. in Pharmac. puella illa queritur amorem, tanquam hirudinem, affixum, ſibi ſanguinem omnem ebibiſſe. Αἰ,αἰ, ἔρως ἀνιαρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Εμφὺς,ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα, πέπωκας; id eſt, vt quidem vertimus, O mihi triſtis amor,quid nigrum è corpore ſanguinem, Omne mihi abſum'ſti æquè bibiſti,hærens.vt hirudo? Ne diſſimile illud quidem eſt,quod eſt apud Sophoclē in Electra,vbi Clytemneſtra dicit ſe omni metu liberatam eſſe, ex vtraque parte, & ex ea parte,qua Electram inuita viuā quotidie videbat:& ex ea,qua Oreſtē necis paternæ vltorē nocteis diéſq; horrebat.ſic illa. Νῦν δ' ἡμέρᾳ γὰρ τῇ δ' ἀπήλλαγμαι φόβου Πρὸς τῆς δ', ἐκείνου θ'. ἥδε γὰρ μείζων βλάβη Ξύνοικος ἦν μοι, τοὐμὸν ἐκπίνουσ' ἀεὶ ψυχῆς ἄκρατον αἷμα. id eſt, Nunc autem hodie metu liberata ſum, & ex Electræ parte, & ex Oreſtis. Hæc enim maior pernicies mecum habitabat, mihíque contubernalis erat, meum ſemper ebibens merum animæ ſanguinem. VT DORMIVNT] vt quieſcunt, neque ſe commouent loco, vt recludantur & pateant fores. PERSPICIO NIHILI MEAM, &c.] planè cerno vos non magnopere laborare, vtrùm vobis amicus, an inimicus ſim. ST, TACE, TACE.] ſic legendū, non *ſed tace*,vt omnes libri habent.hoc primum. C deinde,cur ita ediderim, libris omnibus reclamantibus,exponenda ratio eſt. Non longum faciam: ratio ipſa, & veritas hanc emendationem poſtulant.ſic enim, qui ſilentium indicunt, loqui ſolent Latinè. *St, tace*, vel *tacete*. non *ſed tace*. vel *tacete*. conſtat enim *St*, ſilentij indicti, vel indicendi notam eſſe. Næuius in Coroll. *St, tale verbum caue faxis*, ex Soſipatro. apud Cic.lib. 2. de Orat.ad Q. Fratr.ex antiquo aliquo poëta. *St, tacete quid hoc clamoris? quibus nec mater, nec pater.* Itaque quemadmodum hîc vel ſcioli, vel librarij ex *ſt.* fecerunt, *ſed*:ita in Caſin.ex *ſt.*fecerunt *ſta*,ibi. *Sta,tacete,atque abi.neque paro neque hodie Coquetur.* Itaque ego ita reſtitui. *St. tace, atque abi.*&c. SENTIO SONITVM] ſic dictum à Plauto. *ſentio ſonitum*, vt à Lucretio *ſentire ſonorem*, lib.4. & lib.6.

ANVS, PLANESIVM virgo, PHÆDROMVS, PALINVRVS.

PLacidè egredere, & ſonitum prohibe forum, & crepitum cardinum: D
Ne quod hîc agimus, herus percipiat fieri mea Planeſium,
Mane, ſuffundam aquulam. PA. viden' vt anus tremula medicinam facit?
Eapſe merum condidicit bibere,foribus dat aquam quam bibant.
PL. Vbi tu es? qui me conuadatu's Veneriis vadimoniis?
Vbi tu es? qui me libello Venerio citauiſti: ecce me.
Siſto ego tibi me,& mihi contrà itidem te vt ſiſtas ſuadeo.
PH. Aſſum.nam ſi abſim,haud recuſem quin mihi malè ſit mel meum.
PLA. Anime mi procul quidem amantem abeſſe haud conſentaneū eſt.
PH. Palinure,Palinure. PA. eloquere, quid eſt quòd Palinurū voces?

Eſt

A PH. Est lepida? PA. nimis lepida. PH. sum Deus. PA. immò homo haud magni preti.
PH. Quid vidisti, aut quid videbis magis diis æquiparabile?
PA. Malè valere te, quod mihi ægrè est. PH. malè mihi morigerus, tace.
PA. Ipsus se excruciat, qui homo quod amat, videt, nec potitur dum licet.
PH. Rectè obiurgat. sanè haud quicquam'st, magis quod cupiam tandiu.
PL. Tene me, amplectere ergo. PH. hoc etiam est quamobrem cupiam viuere,
B Quia te prohibet herus, clàm hero potior. PL. prohibet, nec prohibere quit:
Nec prohibebit, nisi mors meum animum abs te abalienauerit.
PA. Enimuero nequeo durare, quin ego herum accusem meum:
Nam bonum est pauxillum amare sanè, insanè non bonum est.
Verùm totum insanum amare, hoc est, quod meus herus facit.
PL. Sibi sua habeant regna reges, sibi diuitias diuites:
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi prælia,
Dum mihi abstineant inuidere, sibi quisque habeant quod suũ est.
PA. Quid tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?
Nam hoc quidem edepol haud multo pòst luce lucebit. PH. tace.
C PA. Quid taceam, quin tu is dormitum? PH. dormio, ne occlamites.
PA. Tu quidẽ vigilas. PH. at meo more dormio, hic somnu'st mihi.
PA. Heus tu mulier, malè mereri de immerente inscitia est.
PL. Irascare, si te edentem hîc à cibo abigat. PA. ilicet.
Pariter hos perire amando video. vterque insaniunt.
Viden' vt miserè moliuntur, nec queunt complecti satis?
Etiam dispertimini. PL. nulli est homini perpetuum bonum.
Iam huic voluptati hoc adiunctum est odium. PAL. quid ais propudium?
Tun' etiam cum noctuinis oculis, odium me vocas?
D Ebriola persolæ nugæ. PH. Tun' meam Venerem vituperas?
PL. Quod quidem mihi polluctus virgis seruus sermonem serat.
At næ tu hercle cum cruciatu magno dixisti id tuo.
En tibi maledictis pro istis, dictis moderari vt queas.
PA. Tuam fidem Venus noctuuigila. PH. Pergin' etiam verbero?
PL. Noli amabo verberare lapidem, ne perdas manum.
PA. Magnum flagitium probrúmque Phædrome expergefacis.
Bene monstrantem pugnis cædis, hanc amas, nugas meras.
Hoccine fieri, vt immodestis te hîc moderere moribus?
PH. Auro contra cedo modestum amatorem, à me aurum accipe.
PA. Cedo mihi contra oricalco cui ego sano seruiam:
PL. Bene vale ocule mi. nam sonitum & crepitum claustrorum audio.

Æditumm aperire fanum:quouſque quæſo ad hunc modum A
Inter nos vtimus amore ſemper ſurreptitio?

PH. Minimè.nam Paraſitum miſi nudiuſquartus Cariam,
Petere argentum,is hodie hîc aderit. PL. nimium conſultas diu.

PH. Ita me Venus amet,vt ego te hoc triduum nunquam ſinam
In domo eſſe iſtac,quin ego te liberalem liberem.

PL. Facito vt memineris,tene etiam priuſquam hinc abeo ſauium.

PH. Siquidem hercle mihi regnum detur, nunquam id potius perſequar,
Quando ego te videbo. PL. Ehem iſtoc verbo vindictam para:
Si amas, eme: ne rogites: facito vti pretio peruincas tuo.
Bene vale. PH. iam ne ego relinquor? pulchrè Palinure occidi. B

PA. Ego quidem qui & vapulãdo,& ſomno pereo. PH. ſequere me.

ET SONITVM PROHIBE FORVM,] & caue,ne fores ſonitum edant:*forum* poſuit pro forium. HERVS] leno Cappadox. PERCIPIAT.] animaduertat, cognoſcat, ſentiat. SVFFVNDAM AQVVLAM.] ſubintell.foribus & cradinibus, ne ſcilicet fores,& cardines ſonitum edant. MEDICINAM FACIT?] medetur, ſubintell.foribus, & cardinibus. EAPSE] ea ipſa. CONDIDICIT BIBERE:] ſic legendum eſt, non vt vulgò, *quem didicit*.condiſco autem, ſolét vſurpare ſcriptores pro ſimplici, *diſco*. vt Horat. oda 2.lib.3. *Anguſtam,amici,pauperiem pati Robuſtus acri militia puer Condiſcat*, &c. QVI ME CONVADATV'S VENER. VADIM.] id eſt, qui quaſi vadibus à me acceptis me in ius vocaſti? vel ſic, cui quaſi datis vadibus promiſi memet in iudicio ſtituram?vel ſic,qui me quaſi vadimoniis Veneriis obſtrictam cogis me tibi quaſi in iudicio ſiſtere? Idem *vadatum amore* dixit paſſiuè in Bacchid.*Itaque me vadatum amore, vinctúmque attines*. actiuè autem *vadato*. dixit Horat.Sat.9.lib.1.vt Plautus,*conuadatus*. ſic Horat.*& reſpondere vadato Debebat: quod ni feciſſet,perdere litem*. VBI TV ES, QVI ME LIB. VEN. CITAVISTI?] Idem ferè dicit, quod ſuperiore verſu. Tractum eſt autem vtrumque genus à iudiciorum more, & formulis. qua de re plura diximus in commentariis Horatianis,ibi,*Ille, datis vadibus, qui rure extractus in vrbem eſt*. Sat.1.lib.1.Iam qui in ius vocabat,libellum prætori dabat. ex quo illa quæſtio, vtrum libertus, cui per edictum præt.non licebat patronum in ius vocare, ſi libellum principi aduerſus patronum dediſſet, patronum in ius vocaſſe contra prætoris edictum videatur.quod negat Paulus lib.1.queſtionum:& poſitum eſt hoc caput lib.2.Digeſt.titul.*de in ius vocando*. Cuius capitis initium eſt, *libertus aduerſus patronum*,&c. SISTO EGO TIBI ME.] ſiſto vadimonium, obeo vadimonium. PROCVL QVIDEM AMANTEM, &c.] amans non debet longè abeſſe ab eo, quod amat. immò amantis animus in eo,quod amat,habitat. SVM DEVS] ſic Propert.lib.2.eleg.15. *Si dabit hæc multas, fiam immortalis in illis.Nocte vna quiuis vel deus eſſe poteſt*. MALÈ VALERE TE, QVOD MIHI ÆGRÈ EST.] locus obſcurus. Nam primùm non videtur Palinurus ad interrogatũ reſpondere. Deinde falſum reſpondet. Ita enim rogauit Phædromus, quid vidiſti, aut quid videbis magis diis æquiparandum? reſpondet Palinurus: *Malè valere te*. atqui dij non valent malè. quare neque qui malè valet,eò ꝙ malè valet, cùm diis cõparandus eſt,neque malè valere,diis, D aut deorum naturæ æquiparabile eſt. Nam quòd quidam ſic explicant, *malè valere te*, ſubintellige,video,aut vidi,non effugiũt illud abſurdum,& incommodum, quod diximus, quódque ex tali reſponſione efficitur, nempe,malè valere aliquem,eſſe diis,aut deorum fortunæ æquiparabile. Quid igitur dicendum? nihil mihi in mentem venit, quod dicam, niſi mihi videri locum eſſe corruptum.& verò tres ex noſtris libri manuſcripti, habent,*Malè valere te quidem mihi ægre'ſt*. quæ lectio mihi multo videtur vulgata, & recepta tolerabilior.neque verſus repugnat,ſi modò in particula *quidem*,m.extereretur:quod non eſt inuſitatum. ſententia autem huius ſcripturæ,plana eſt.quamuis enim ne ſic quidem Palinurus ad interrogatum reſpõdeat, nihil tamen abſurdi, aut falſi reſpondet:ſed hoc ſignificat interrogationem Phædromi,eſſe reſponſione indignam, tanquam à malè ſano factam:cùm dicit,ſe moleſtè ferre dominum ſuum mentis eſſe malè ſanæ. proinde ac ſi dicat.nihil habeo,quod ad id,quod me rogas, reſpondeam: ſed hoc tantum dicere poſſum,mihi moleſtum eſſe,ſeu me grauiter, & moleſtè ferre, te malè valere, animo ſcilicet. Nam ni ita eſſes, talia neque faceres, neque quæreres. MALÈ MIHI MORIGERV'S.] malè mihi es obſequens: mihi parùm obſequeris. IPSVS SE EXCRVCIAT,&c.] his verbis hortatur herum ſuũ Palinurus, vt dum licet,potiatur eo,quod amat. MAGIS QVOD CVPIAM TANDIV] quàm Planeſio potiri. PROHIBET NEC PROHIBERE QVIT:

A QVIT.] prohibet quidem quod in se est: vel omnia quidem facit, vt prohibeat: sed
re vera prohibere non potest: quia clàm potimur alter altero. vel sic, prohibet quidem, ne pa-
làm,& liberè potiamur: sed prohibere nō potest, ne clam potiamur. NISI MORS MEVM
ANIM. ABS TE ABAL.] quæ sola abalienare poterit. nam quàm diu anima mea spirabo,
te ex animo amabo, téque toto pectore persequar, exspectam, atque amplectar. DVRARE,]
καρτερεῖν, me continere, mihi temperare. NAM BONVM'ST PAVXILLVM AM. S.
&c.] hoc dicit bonum est pauxillum amare, ita vt animi sanitatem non amittas: insanè amare
quantumuis pauxillum, non bonum'st: verùm totum, hoc est, omni ex parte,& prorsus insanè
amare, quod herus facit meus, pessimū est. INSANVM AMARE,] insanè amare. insanum
pro insane dixit.& alibi Plautus teste Nonio, vt in Neruo. *Insanum valde vterque deamat.* SIBI
SVA HABEANT REGNA, &c.] significat se nihil neque regibus, neque diuitibus, neque
omnino vllis beatis fortuna concedere: hócque vnum vereri, ne sibi inuideant, vt longè mor-
talium omnium fortunatissimo. DVM MIHI ABSTINEANT INVIDERE.] dum
modò ne mihi inuideant. QVID TV? VENERIN' PERVIGILARE, &c.] Quid tu
Phædrome, nunquid vouisti Veneri, te totam noctem vigilaturum? hoc ideò quærit, quòd ma-
gna iam noctis parte præterita, & transacta, domum se non recipiat: alluditque ad peruigilia
B Cereris.& sacra nocturna, de quibus suprà. NAM HOC QVIDEM ÆDEPOL H. M. P.
L. I.] hoc, δεικτικῶς, accipiendum est, vt apud Terent. in Heaut. *Lucifcit hoc.* Nam cælum de-
monstrat, & significat, sic suprà in Amphitr. *Eamus Amphitruo. Lucifcit hoc iam.* sic Lucret. lib. 5.
Denique iam tuere hoc circum, suprà que quod omnem Continet amplexu terram. LVCE LVCEBIT] sic
in Amphitr. nisi quod addit nomen adiect. *Nunc te nox, qua me mansisti, mitto, vt cedas die: Vt mor-
talibus illucescas luce clara, & candida.* AT MEO MORE DORMIO.] id est, at sic soleo dor-
mire. HEVS TV MVLIER, MALÈ M. DE IMM.] malè facere ei, qui non est malè
meritus, stultitia est. inscitia, differt ab inscientia: quod vulgus nō putat. nam inscitia, stultitiam,
& inelegantiam significat: inscientia verò, ignorationem, seu ignorantiam, quæ scientiæ oppo-
nitur. Festus, inscitia, stultitia. IRASCARE, SI TE EDENTEM, &c.] facis alteri (in-
quit Planesium) quod tibi fieri nolis. nam si Phædromus te comedentem à cibo abigat, & ci-
bum capere prohibeat, irascaris. at cùm eum à me abigis, à cibo abigere comedentem, &
esurientem videris. ILICET.] actum est: ire licet sumtum à iudiciis, in quibus cùm dimit-
tebatur consilium re iudicata, præco clamabat *ilicet.* AMANDO,] id est, dum amant. τῷ
ἐρᾶν. nam hîc actionem significat. VIDEN' VT MISERÈ MOLIVNTVR?] videsne,
C vt miserè laborant. vidésne, vt laboriosè agunt. quod agunt? siue osculentur, siue quid aliud iu-
cundius. Exprimit amantium insaniam, & rabiem miserabilem, vel in ipso potiundi tem-
pore vigentem: quam luculentis versibus persequitur Lucretius lib. 4. non longè ab extr. ab illo
loco: *etenim potiundi tempore in ipso Fluctuat incertis erroribus ardor amantum. Nec constat, quid primum
oculis, manibúsque fruantur,* &c. ETIAM DISPERTIMINI?] tandémne aliquando alter ab
altero discedetis,& disiungemini? vel sic, an nondum etiam digredimini, & separamini alter ab
altero? perpetuóne coniuncti, & copulati cohærebitis? significat, eos inter se cohærere com-
plexos. NVLLI'ST HOMINI PERPETVVM BONVM.] Terent. in Andr. *nihilne esse
proprium cuiquam?* vbi notat Donatus. *omne, quod habemus, aut mutuum est, aut proprium. Ergo, proprium
perpetuum.* Horat. oda 16. lib. 2. *nihil est ab omni Parte beatum.* ad quem locum in commentariis no-
stris plura notata sunt. PERPETVVM] vel purum, liquidum, sincerum, vel nulla molestia
interruptū: vel propriū. IAM HVIC VOLVP.] vel est declaratio eius, quod proxime dixit,
vel ratio. HOC ADIVNCTVM'ST ODIVM.] id est, hæc adiuncta est molestia: nempe Pa-
linurus, homo odiosissimus, ac molestissimus, qui voluptatem nostram interpellat neque liqui-
dam,& perpetuā esse sinit. PROPVDIVM?] fœmina pudoris expers? probri,& dedecoris plena?
D *Propudium dicebant,* inquit Festus, *quādo cum maledicto nudare turpitudinem volebant, quasi porrò pudendū.
quidam propudium dici putant, à quo pudor, & pudicitia procul sint.* TVN' ETIAM CVM NOCTVI-
NIS OCVLIS, &c.] Túne etiā noctuinis oculis prædita, odium me vocas? sed cur Planesio no-
ctuinos oculos maledicti loco obiicit, cùm Pallas ab Homer. laudis causa γλαυκῶπις epitheto
ferè perpetuò appelletur? an aliud est, γλαυκῶπις aliud cum noctuinis oculis? vt, cùm Homer.
γλαυκώπιδα. Mineruā dicit, intelligamus ab Homero glaucos oculos in Pallade laudari: cùm
Palinurus Planesium noctuinis oculis esse præditam dicit, intelligamus, Planesio, noctuæ, auis
deformis,& obscœnæ, oculos à Palinuro vituperationis causa attribui? an, vt habent omnes li-
bri vulgati,& plerique manuscr. *nocturnis oculis* reponendum censebimus? quam scripturam pro-
bat Adr. Turnebus lib. Aduers. 11. cap. 7.& nocturnos oculos interpretatur deformeis, noctú-
que potius, quàm interdiu visendos, aut ostendendos: quemadmodum *ora nocturna* dixit idem
Plautus in Pœnulo, deformia significans, sed huic lectioni obstat carminis lex. Nam claudica-
bit versus, vno pede defectus, hac scriptura approbata: nisi quis addat prouocabulum *istis*, vt
hoc modo legatur, *Tun' etiam cum istis nocturnis oculis*, &c. Omnino editionem,& lectionem Ca-
merarij magis probo: siue noctuinos oculos ita interpretemur, vt diximus, deformes, & no-
ctuarū oculis simileis, siue noctuinos accipiamus pro nocturnos, quia noctua sit auis nocturna,
siue noctuinos Planesij oculos à Palinuro dictos intelligamus accusatoriè, & per calumniam

pro glaucos, cum te vera essent glauci, & ita pulchri, seruum autem à puella lacessitum, & iratum, rei natura pulchræ turpe nomen imposuisse: vt accusatores liberalitatem dicere solêt esse A
profusionem, & parcimoniam, auaritiam. EBRIOLA,] Ebriola, deminutiuum ab ebria. PERSOLÆ NVGÆ], meræ nugæ, valde solæ nugæ. quanta, quanta es nugatrix, nihil præterea. Idem Menæchmis. *Persolum effodito oculum Mihi Menachme, si vllum verbum faxo, nisi quod iusseris.* MEAM VENEREM.] meam amicam. sic Lucret. lib. 4. *Nec Veneres nostras hoc fallit. quo magis ipse, Omnia summopere hos vita postscænia celant, Quos retinere volunt, adstrictósque esse in amore.* Virgil. Palemone. *parta mea Veneri sunt munera.* QVOD QVIDEM MIHI POL. VIRG. S. SERM. S.] verba sunt Planesij. hoc primum: deinde legendum. *Quem*, vt habent duo ex nostris codicibus manuscript. non *Quod*: Referri autem debent ad proxima Phædromi verba. *Tun' meã Ven. vituperas?* quæ sic à Planesio excipiuntur. Quem quidem sermonem, id est, quam quidem vituperationem mihi seruus virgis coopertus ferat. proinde ac si dicat, si quis liber me vituperare, & maledictis insequi auderet, æquo animo fortasse mihi ferendum esset. nunc autem cùm seruus plagis, & verberibus notatus, ac variatus me contumeliis lacerare audeat, ferri nec potest, nec debet. sic igitur explico, quem quidem sermonem, vituperationis, & contumeliæ plenum scilicet, seruus Palinurus, virgarum Acheruns, spargat. Quasi dicat, tam indignum facinus ferri non potest. vel sic tanta serui audacia & indignè ferenda, & coërcenda est. POLLVCTVS B
VIRGIS.] pollucere. est Herculi sacrificare. Herculi autem, non vt aliis diis, certa, verbi gratia, Mercurio, far, polenta, vinum, panis fermentatus, &c. quæ enumerantur à Festo, in verbo *Pollucere* (vbi pro *merces*, *Mercurio*, legendum est, vt rectè coniecit Antonius Augustinus) sed omnia esculenta, & potulenta sacrificabantur. Itaque tale sacrificium, erat sumtuosum, opiparum, splendidum, apparatum. ex quo *pollucibiliter*, à Plauto nostro in Mostell. pro opiparè vsurpatum est: & à Macrobio *cena pollucibilis*, pro opipara, & sumtuosa. Quoniam autem talis cena erat publica, & omnibus exposita, ex eo fit, vt polluctus, pro expositus à Plauto vsurpetur: & *polluctus virgis* à Plauto dictum esse intelligere debeamus, pro expositus, & obiectus virgis. sic in Rudente puella illa dicit se non esse polluctam pago. Licet tamen etiam *polluctus virgis* interpretari, vt vult Camerarius, cumulatus, & onustus virgis, hac ratione, quòd Herculis ara omni esculentorum, & potulentorum genere onerabatur, & cumulabatur. Varro lib. 5. de lingua Latina, huius verbi originem videtur à porriciendo ducere. Ne hoc quidem celabo lectorem, pollucere, etiam ad aliorum deorum sacrificia interdum transferri, vt apud Catonem lib. de re rust. cap. 132. EN TIBI.] sic edendum curaui, libros aliquot manuscr. secutus, in quibus scriptum est, *Hem tibi.* Nam sæpe animaduerti, in libris manuscriptis adspirationis notam esse inanem, & superuacaneã. *En tibi* autem, sermo est verberantis: ex quo intelligit auditor, (nam spectator C
oculis cernebat) Palinurũ à Phædromo pugnis cædi: sic suprà in Asin. *En ergo hoc tibi.* quanquam & hîc, & aliis in locis, quidam legunt, *Hem*, pro *En.* Sic in Casina. *Hem tibi.* seu *En tibi* CLE. *Quid tibi istunc tactio'st?* TVAM FIDEM, V. NOCTVVIGILA.] ἔλλειψις, subintelligitur enim imploro, aut obsecro, aut aliquod aliud verbum tale. Venerem autem noctuuigilam appellat ridiculè, quia Phædromus dum Veneri studet, dúmque amore cõstrictus tenetur, totas nocteis insomneis dicit, & peruigilat. Itaque suprà Phædromum sic interrogabat, *Quid? tu Veneri peruigilare te vouisti, Phædrome?* LAPIDEM,] hominem, qui lapidis instar, ad plagas obduruit, qui plagas contemnit, vt si lapis esset. NE PERDAS MANVM.] vt ne manum corrumpas, dum eum manu verberas. MAGNVM FLAGITIVM, PROBR.] rem insignitè turpem, & flagris dignam. vocabulum est militare. nam flagitium facere dicitur miles, qui fugit, qui arma abiicit, & simil. Præterea flagitium veteres posuerunt pro vitio virgini oblato. EXPERGEFACIS.] excitas. BENE MONSTRANTEM.] bene docentẽ, & præcipientem. sic infra eadem Comœd. *Rectè hic monstrat.* In Casina. ST. *Quæ res?* OL. *mala. malæ malè monstrant.* MERAS NVGAS.] suprà *ebriola, persola nuga.* HOCCINE FIERI,] subintell. par est, seu D
oportet? VT IMMOD. TE MOD. MORIB.] παρονομασία. MODERERE] regas, gubernes, geras. AVRO CONTRA CEDÒ MOD. AM.] id est, profer, aut exhibe mihi modestum aliquem amatorem: & ego, si id facias, tantundem tibi auri dabo. vel sic: certemus inter nos his legibus, vt tu ostendas, seu exhibeas mihi ex infinita hominum multitudine modestum aliquem amatorem: & ego tibi aurum æquo, parique pondere in manus dare paratus sum. Proinde quasi dicat, nunquam mihi quemquam modestum amatorem ostendere poteris. Sic alibi loqui solet Plautus, vt in Epid. *Non carus est auro.* contrà. si auro sit emtus, non est carus. In Milite Glor. *Cedo treis mihi homines orichalco contrà cum istis moribus*, id est, exhibe mihi treis homines ita moratos, & ego paratus sum tibi orichalcũ magni ponderis rependere. Idem in Pseud. *Dij immortales, orichalco contra non carum fuit Meum mendacium, hîc modò quod subito commentus fui.* CEDO MIHI CONTRÀ ORICHALCO, &c.] id est, ostende mihi, & proba, eum, cui sermo, sanæ mentis esse: &, hoc si feceris, æqui ponderis orichalcum à me accipe. Quia non potuit nodum sibi obiectum dissoluere, alium non minus difficilem illi opponit. Tale est illud apud Virgil. in Palem. *Dic quibus in terris, & eris mihi m. Ap.* &c. *Dic quibus in terris inscripti nomina reg.* &c. Sciendum est autem, seruos orichalco certare solitos, liberos auro, aut argento. Orichalcum, inquit Festus, in voce *aurichalcum* quidam putant compositum ex ære, & auro, siue quod colorem

A lorem habeat aureum. Orichalcum sanè dicitur, quod in montuosis locis inuenitur. Mons
etenim Græcè ὄρος appellatur. Seruius ad illum versum Virgilij lib.12.Æneid. *Ipse dehinc auro
squalentem, albóque orichalco*, &c.notat, *auri scilicet comparatione. nam album non est. Apud maiores Ori-
chalcum pretiosius omnibus metallis fuit. námque, sicut Lucretius dicit, cùm primùm homines siluas incendis-
sent, nullarum adhuc rerum periti, terra casu fertilis omnium, desudauit metalla: inter quæ orichalcum pretio-
sius visum est, quod & auri splendorem, & æris duritiem possideret. Nam primùm ex auro securis facta displi-
cuit causa mollities. simili ratione & argenti contemtus est vsus. mox orichalcum placuit, donec veniretur ad fer-
rum. vnde dicuntur sæcula ita fuisse diuisa. Orichalcum autem etiam fuisse pretiosum Plautus docet, qui ait in
Milite glor. Ego istos mores aurichalco comparem.* Hactenus Seruius. Horat. in epist.ad Pison. *Tibia non
vt nunc, orichalco iuncta, &c.* Vtrum autem orichalcum, genus aliquod sit metalli fossilis, & natiui,
præter id, quod est omnibus notum, & factitium: an nullum fuerit vmquam, nec hodie sit ori-
chalcum fossile, quæritur. Ex superioribus Seruij verbis, apparet, orichalcum aliquod esse fos-
sile & natiuum, siquidem ex visceribus terræ incendio siluarum calefactæ, ita exstitit, vt cetera
metalla, æs, aurum, argentum, &c. Quamquam videtur Seruius orichalcum idem esse, quod æs,
existimasse. Nam omnino apud Lucretium lib.5. vbi hæc tractantur, nulla orichalci fit mentio.
Sic enim, *Quod superest, æs, atque aurum, ferrúmque repertum'st, Et simul argenti pondus, plumbíque potestas,*
B *Ignis vbi ingenteis siluas ardore cremarat*, &c. Sequitur aliquot pòst versibus. *Nam fuit in pretio magis
æs, aurúmque iacebat, Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum*, &c. Rursus, ex Festi verbis in voce
Cadméa, contrarium colligitur. Sic enim Festus. *Cadméa terra, quæ in æs conijcitur, vt fiat orichalcum.*
Iam *orichalcum* debere scribi per vocalem breuem O. non *aurichalcum* per diphthongum au. Vin-
cit ratio, & ipsa nominis veritas, quam ἐτυμολογίαν Græci nominant. OCVLE MI.] homo
mihi carissime. ÆDITVVM APERIRE] repete ἀπὸ κοινοῦ, audio. æditu us ab æde tuenda
dictus est, vt declarat Varro lib.7. de lingua Latina. & A.Gell. lib.12. cap. 10. Fanum autem Æ-
sculapij, intellige: in quo leno incubabat. SVRREPTITIO?] furtiuo? clandestino? MI-
NIMÈ.] minimè, subintell. semper vtemur. PETERE ARGENTVM,] dictum Græcorum
more, misi petere argẽtum ἔπεμψα παῖδα τ' ἀργύριον αἰτεῖν. LIBERALEM LIBEREM.]
παρονομασία. liberalem autem, id est, quæ in me tam liberalis es, vel quæ libertate digna es. vel
quæ tam liberali facie, & ingenio es. vel in qua omnia insunt liberalia. TENE ETIAM,
PRIVSQVAM] tene etiam suauium, priùs quàm abs te discedo. *tene suauium* videtur inele-
ganter, & vix Latinè dictum, si quis accipiat, pro tolle, vel sume suauium. Itaque putaui ali-
quando hîc reponendum *tolle*, & eiiciendum, *tene*, quasi natum ex annotatione, seu, vt vocant,
C glossà. Ego tamen nihil sum ausus mutare libris inuitis. satis habui lectorem emunctæ naris, &
Latini sermonis peritum, admonere. Quod si quis dicet, *tene suauium*, dictum esse à Plauto non
pro *tolle suauium*, sed pro, noli suauium, quod tibi præbeo, dimittere, sed os ori firmiter, & diu
affixum habe: repugnabit huic sententiæ temporis breuitas, & Planesij mens. nam cùm audito
claustrorum sonitu, intelligat sibi in fanum iam iam esse redeundum, consentanea est prope-
ranti talis oratio potius, tolle etiam hoc suauium, atque adeò, rape etiam hoc suauium, quàm
hæc, suauiare me, & suauium semel commissum noli dirimere. NVNQVAM ID POTIVS
PERS.] nunquam regnum mihi oblatum potius expetam, aut accipiam, quàm te. EHEM
ISTHOC VERBO VIND. P.] id est, si istud dixisti ex animo, & si me breui liberè videre
cupis, para tibi vindictam, qua me liberes, tanquam prętor. id est, viam, & ratione reperi, qua me
liberare possis. vindicta, virga prætoria, qua serui contacti manu mittebantur. SI AMAS,
EME: NE ROGITES, &c.] ἑρμηνεία. per quam declarat, quod obscurius dixisse videba-
tur, si me amas, inquit, & si me iterum tuo arbitratu videre cupis, eme: neque pretio parce, sed
quemuis alium emtorem, pretio vt peruincas, facito, ne necesse habeas rogitare, quando me vi-
surus sis. PVLCRÈ PALIN. ÓCCIDI] pulcrè amantis affectum describit, qui simul vt
D ab eo, quod amat, relictus est, ipse se excruciat. Est præterea fortasse & aliud, quamobrem se oc-
cidisse dicat Phædromus: nempe, quia metuat, ne seruus, quem in Cariam ad sodalem suum mi-
sit, pecuniam petitum, inanis reuertatur: & ita Planesium liberare non possit. EGO QVI-
DEM. QVI ET VAP. ET S. P.] Ego quidem pulcrè óccidi: qui & pugnis, quibus à te
cæsus sum, & somno, quo vrgeor, pereo. Sed cur non dixit, *qui & vapulando, & vigilando pereo?*
respondeo, eandem esse sententiam. nam qui nocteis aliquot peruigilarunt, vt hic seruus, dor-
mitent, & dormituriant, & graui somno premantur, necesse est. Tali igitur somni membra om-
nia occupantis grauitate dicit se perire Palinurus.

ACTVS SECVNDVS. A

CAPPADOX leno, PALINVRVS seruus.

Igrare certum'st iam nunc è fano foras
Quando Æsculapij ita sentio sentētiam:
Vt qui me nihili faciat, nec saluom velit.
Valetudo decrescit, accrescit labor.
Nam iam quasi zona liene cinctus ambulo.
Geminos in ventre habere videor filios. B
Nihil metuo, nisi ne medius disrumpar miser.
PAL. Si rectè facias Phædrome, auscultes mihi,
Atque istam exturbes ex animo ægritudinem.
Paues, parasitus quia non rediit Caria.
Afferre argentum credo. nam si non ferat,
Tormento non retineri potuit ferreo,
Quin reciperet se huc esum ad præsepim suam.
CA. Quis hic est, qui loquitur? PAL. quoiam vocem audio?
CA. Estne hic Palinurus Phædromi? PAL. Qui hîc est homo C
Cum conlatiuo ventre, atque oculis herbeis?
De forma noui, de colore non queo
Nouisse. iam iam noui, leno est Cappadox,
Congrediar. CAP. salue Palinure. PAL. ô scelerum caput,
Salueto. quid agis? CAP. viuo. PAL. nempe vt dignus es.
Sed quid tibi est? CAP. lien necat, renes dolent,
Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.
Radices cordis pereunt. hiræ omnes dolent.
PA. Tum te igitur morbus agitat hepatarius.
CA. Facile'st miserum irridere. PAL. quin tu aliquot dies D
Perdura, dum intestina exputrescunt tibi.
Nunc dum salsura sat bona'st, si id feceris,
Venire poteris intestinis vilius.
CA. Lien dierectu'st. PA. ambula id lieni optumum'st.
CA. Aufer istæc, quæso, atque hoc responde quod rogo.
Potin' coniecturam facere, si narrem tibi
Hac nocte quod ego somniaui dormiens?
PA. Vah, solus hic homo'st, qui sciat diuinitus.
Quin coniectores à me consilium petunt:
Quod eis respondi, ea omnes stant sententia.

A CERTVM'ST] decretum est. E FANO] Æsculapij. in fano Æsculapij solitos olim esse ægrotos,ac debileis pernoctare,vel ex Arnobio cognoscere,licet : cuius hæc verba sunt libro.1. *Et,quoniam beneficia salutis data aliorum numinum comparatis, & Christi:quot millia vultis à nobis debilium vobis ostendi, quot tabificis affectos morbis,nullam omnino retulisse medicinam, cùm per omnia supplices irent templa?cùm deorum ante ora prostati,limina ipsa conuerrerent osculis?cùm Æsculapium ipsum datorem, vt prædicant,sanitatis, quoad illis superfuit vita, & precibus fatigarent,& miserrimis votis inuitarent? Nonne alios scimus malis suis commortuos? cruciatibus alios consenuisse morborum? perniciosius alios sese habere cœpisse, postquam dies noctéisque in cõtinuis precibus & sanitatis exspectatione triuerũt? Quid ergo prodest ostẽdere,vnũ, aut alterum fortasse curatos,cùm tot millibus subueneris nemo,& plena sint omnia miserorum,infeliciúmque delubra?* QVANDO ÆSCVL. ITA SENTIO S.] id est, quoniam talem Æsculapij sententiam esse intelligo,me ab eo nihili fieri,& contemni. *sentio sententiam*,dictum est, vt obsonare obsonium,metere messem, ludere ludum,& similia innumerabilia, quibus & Plautus, & ceteri Latini vti solent,sed maximè Græci. VALET. DEER. ACCR. L.] antithesis perfecta:nam vt verbum verbo,ita nomen nomini opponitur. neque miretur, & animaduertat lector, Plautum valetudini laborem opposuisse:neque id miretur. nam more Græcorum,apud quos πόνος, dolorem interdum significat, laborem pro dolore posuit. Valetudini autem quin corporis do-
B lor rectè opponatur,dubitari non debet. NAM IAM QVASI ZONA, LIENE CINCTVS AMB.] significat se lienosum esse, hoc est, lienem sibi intumuisse, induruisse, increuisse.nam cùm lien sit mollis,& rarus, & longitudinis,crassitudinisque modicæ natura : si malè affectus est,intumuit,simúlque cum eo pars sinistra,eáque dura est,& prementi renititur:venter quoque intentus est. GEMINOS IN VENTRE HAB. V. H. F.] quia vtrinque & à dextra,& à læua,cingit me lien,venterq́;,eò tumidiore,& maiore facto,mihi distẽditur,proinde ac si geminos in vtero filios geram. MEBIVS] per vẽtrem. EXTVRBES] excutias,eiicias. PAVES,] times. Terent.Andr. *Id paues, ne ducas tu illam : tu autem,vt ducas.* NAM SI NON FERAT. TORM. NON RET. P. F.] sic probat Palinurus seruus parasitum argentum afferre,hoc modo.Si videret Parasitus nullam reperiendi argenti facultatem, aut spem esse iam pridem è Caria,quò missus est,rediisset.non rediit.ergo argentum affert. AFFERRE] eum. NAM SI NON FERAT, &c.] nam si non esset argentum allaturus, nullis catenis,vinculis,tormentis retineri potuit, quin se ad præsepim suam reciperet,vt solent pecudes, & iumenta. *ferat* positum pro,afferat. TORMENTO FERR.] fune torto ferreo. Catena ferrea funibus magnis,& crassis vtebantur ad torquẽdas catapultas,arietes,& similia, quibus vrbium mu-
C ros verberabant. Tormentum hîc videtur vsurpasse pro eo,quo aliquid intorquetur, non pro eo, quod intorquetur. ESVM] supinum, à verbo edo, es, est. AD PRÆSEPIM S.] vt iumenta. In Prologo Casinæ. *Futurum, quod amat, intra præsepeis suas.* Sic autem legendum, vt edidimus,*ad præsepim suam*. quanuis nonnulla exemplaria repugnent,& Nonius ipse reclamet, qui hunc locum,proferens, legit *ad præsepiam suam*, contra legem carminis. Sed errat Nonius, & in hoc loco,& in altero, quem profert ex Rudente. Sic autem vt edidimus, & codex Clericanus, habet, & Bellaqueensis, & Huraltinus : postremò ita edidit & Camerarius. QVOIAM VOCEM AVD.] quoius vocem audio? QVI HIC EST HOMO. Q.] Quis hic est homo,qui, &c. CVM CONLATIVO VENTRE,] Festus. conlatiuum ventrem magnum & turgidum dixit Plautus, quia in eum omnia edulia conferuntur. Idem conlatiuum sacrificium dictum esse scribit, quod ex conlatione offertur. Ego puto lenonis ventrem, (ignoscant mihi Festi manes) conlatiuum à Plauto eò esse dictum, quòd propter vitium corporis, & viscerum, omne alimentum, quod deberet in omne corpus distribui, in eum cõferatur : & hoc pacto visceribus omnibus vitiatis venter intumescat. HERBEIS.] viridibus, luridis, χλωροῖς. oculi virides, morbum indicant. DE FORMA N.] quia
D forma integra est, neque immutata est. DE COLORE] quia colore est lurido, & viridi. CONGREDIAR.] conferam gradum. O SCELERVM CAPVT.] ô homo sceleratissime. VIVO.] viuo tantum, non valeo.nam ægroti,aut debiles viuunt quidem,sed miseri viuunt, propter morbum,aut debilitatem corporis. LIEN NECAT.] lien turgidus, & plus nimio auctus,& ventrem distendẽs,me dolore necat.Varr.lib.6.de lingua Lat.legit *lienes necãt.* PVLMONES DISTR.] distrahuntur,id est,diuelluntur. Pulmonem dicimus numero singulari,& Pulmones numero multitudinis,propterea quòd quamuis pulmo, qui spongiosus est natura,ideóque spiritus capax,tamen in duas fibras,vngulæ bibulæ modo, diuiditur. auctor Celsus lib.4.cap.1.M.Tull.lib.2.de Nat.deor. *In pulmonibus autem inest raritas quædam, & assimilis spõgiis mollitudo, ad hauriendum spiritum aptissima: qui tum se contrahunt adspirantes,tum respirãtes dilatant, vt frequenter ducatur cibus animalis, quo maximè aluntur animantes.* Varro lib.6.de lingua Latin. hos versus profert, in voce *diuidiam*, docens diuidiam à diuidendo esse dictam, quod diuisio, & distractio,inquit,est doloris. itaque,inquit,in Curcul.ait Plautus. *sed quid tibi est? CA. lienes necant, renes dolent, Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur.* RADICES CORDIS PEREVNT.] hæc sunt inter se consentanea. pulmones distrahuntur:at cor, quod est musculosum natura, & in pectore, sub sinisteriore mamma situm, pulmonibus annexum est. ergo pulmonibus distractis, cordis radices quodammodo pereunt : id est, cor radicitus perit : vel cor non habet,

quo contineatur, aut cui adhæreat. HIRÆ OMNES DELENT.] sic edendum curaui, A Turnebi coniecturam meo iudicio, certam ac veram secutus, qui sic legendum arbitratur libro Aduers. 11. cap. 7. Hira autem, intestinũ est, propriè ieiunum, vt docet Festus, sed etiam pro aliis intestinis vsurpatur, vnde hillæ apud Horat. Sat. 4. lib. 2. ibi. *perna magis ac magis hillis Postulat in morsus refici*. Macrob. lib. 1. in Somn. Scip. *intestina principalia tria: quorum vnum dissiptum vocatur, quod ventrem, & cetera intestina secernit. alterum, quod Græci μεσεντέριον dicunt: tertium, quod hiram vocauerunt, habetúrque præcipuum intestinorum omnium, & cibi recrementa deducit*. Nonius hilas intestina veteres esse dixerũt, vnde Bohilla, oppidũ in Italia, quòd eò bos intestina vulnere trahens aduenerit. Laber. Lambit item hillam cocus, si lumbum adduxit, flagris cæditur. TVM TE IGITVR.] Tum igitur, pro igitur. videtur autẽ σχῆμα ἐκ παραλλήλου. nam *tum* interdũ per se valet *igitur*. MORBVS AGITAT HEB.] morbus hepatarius, hoc est, morbus hepatis, seu iecoris, agitat: hoc est, vexat. sed hic iocũ aliquẽ subesse puto: idque cõiicio ex lenonis responsione. nam si nulla alia horum verborum sentẽtia esset, quàm hæc: tu igitur morbo iecoris affectus es: non responderet leno, *facile'st miserum irridere*. quæ enim irrisio est in eo, quod dicat aliquis, quempiam hepatis morbo tentari? QVIN TV AL. D. P.] imò verò tu dies aliquot morbum & dolorem perfer, & vsque tolera, διακαρτέρει. DVM INTEST. EXPVTRESCVNT T.] perdura, inquit, & dolorem perfer aliquot dies, vsque eo dum intestina tibi B putrorem contrahant. *exputrescunt* autem edendum curauimus, libros nostros omneis manuscr. vno excepto, & omneis vulgatos secuti, ea reiecta, quã habet editio Camerarij: perspicuè enim opinor *exputrescunt* legendum, non *exputescunt*, aut exputiscunt, cùm sentiat hoc Palinurus, debere perdurare lenonem vsque eò dum intestina eius putrorem cõtrahant, non autem, dum fœtorem: quippe quæ hoc ipso tempore puteant, seu fœteant. Verùm si quis *exputiscunt*, seu *exputescunt*, malit, non pugnabo, NVNC DVM SALSVRA SAT BONA'ST.] nunc dum, id est, nunc etiam vel dic, dum παρέλκειν, seu redundare. sententia igitur hæc est, nunc, nondum putrefactis tuis intestinis, salsura sat bona est, id est, ex tuis intestinis sale conditis, & maceratis sat bona salsamenta confici possunt: vel sic, nunc tua intestina sale condiri possunt, vt ex eis fiant salsamenta, tuceta, insicia, & similia. SI ID FECERIS: VENIRE POT. [si perduraueris vsque eò, dum tua intestina exputrescant, seu exputiscant: detractis è ventre tuo intestinis putrore corruptis, seu putrefactis, vendi tamen poteris tantò minoris, quãti essent intestina tua, si cum reliquo tuo corpore integra venderentur. LIEN DIERECTV'ST.] id est, lien ita distractus, tumidus, ac distentus est, vt videatur esse in crucem actus, ac diuaricatus. dierecti propriè dicuntur in crucem sublati. suprà in Captiuis. *Quin quiesce dierectum cor meum, ac suspende te*. Non dissimulabo tamen, in nostris libris aliquot scriptum esse, *Lien diruptus'st*, vt est in vulgatis, fortasse non malè. Veruntamen non discedo ab editione Cameraria. C AMBVLA ID LIENI OPT.] ambulationem, & exercitationem lienis morbo esse vtilem, argumento est, quod narrant, quendam lienosum, cùm ei à medicis præceptum, & præscriptum esset, vt si morbo leuari vellet, crebra, & contenta ambulatione vteretur, vsque adeo primùm ambulando, deinde tandem currendo leuatum esse, vt præstantissimus cursor euaserit. Fuit autem ei nomen Laomedonti: quem commemorat Plutarchus in Demosthene, non longè admodum in princip. his verbis: καὶ καθάπερ Λαομέδοντα τὸν Ὀρχομένιον λέγουσι καχεξίαν τινὰ σπληνὸς ἀμυνόμενον, δρόμοις μακροῖς χρῆσθαι τῶν ἰατρῶν κελευσάντων: εἶθ' οὕτω διαπονήσαντα τὴν ἕξιν, ἐπιθέσθαι τοῖς στεφανίταις ἀγῶσι, καὶ τῶν ἄκρων γενέσθαι δολιχοδρόμων: οὕτω τῷ Δημοσθένει συνέβη, &c. id est, Et, quemadmodum Laomedontem Orchomenium ferunt, malum quendam splenis, seu lienis habitum, siue affectum repellere conantem, de medicorum sententia longis cursibus vsum esse: deinde ita depulso lienis morbo, & corpore exercitato, ausum esse ad certamina illa, in quibus corona donantur victores, aggredi, & cursorem summum euasisse: ita Demosteni contigit, &c. Iam Celsus lib. 4. cap. 9. scribit, vitium lienis, quiete augeri, exercitatione, & labore minui. D CONIECTVRAM FACERE,] interpretari somnium meum, & cõiicere, quid significet. Hinc coniectores, & interpretes somniorum dicuntur, qui ex somnis diuinant, quíque ea interpretantur, & coniiciunt. SOMNIAVI DORMIENS?] quid sibi vult hoc, dicet aliquis, *somniauit dormiens?* nónne omnes qui somniant, dormiunt? ex vulgi opinione, & ex vsitata loquendi consuetudine, dormiunt. sed translatione quadam sermonis, & de Philosophorum sententia, dicimus nonnullos etiam vigilanteis somniare, videlicet eos, qui non aduertunt animum ad id, quod agunt, & qui inconsideratè, & inconsultè aliquid faciunt. Lucret. lib. 3. in extr. *Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas*. SOLVS HIC HOMO'ST, &c.] ego solus sum, &c. *hic*, δεικτικῶς. PALINVRVS.] ego Palinurus. QVI SCIAT DIVINITVS] repete ἀπὸ κοινοῦ, coniecturam facere. sententia est: ego scio coniecturam facere de somniis, & somnia interpretari, non humanitùs, neque arte humana, neque ex disciplina, vt nonnulli, sed diuinitùs, id est, afflatu diuino, vt vates. A ME CONSILIVM PETVNT.] me consulunt. QVOD EIS RESP. EA OMN. ST. SENT.] quicquid eis respondi consulentibus, id sequuntur, & probant, neque vnquam à me in eo, quod iis respondi, dissentiunt. omnes in meam sententiam pedibus eunt, neque alio discedunt.

Palinure

A COQVS, CAPPADOX, PALINVRVS, PHÆDROMVS.

CO. PAlinure quid ſtas? quin depromuntur mihi
Quæ opu' ſunt, paraſito vt ſit paratum prandium,
Qom veniat? PAL. mane ſis dum huic coniicio ſomnium.
CO. Tute ipſe,ſi quid ſomniaſti,ad me refers.
PAL. Fateor. COQ. abi deprome. PA. Age, tu interea huic ſomniũ
Narra. meliorem, quàm ego ſum,ſuppono tibi.
Nam quod ſcio,omne ex hoc ſcio. CAP. operam vt det. PAL. dabit.
B CA. Facit hic quod pauci,vt ſit magiſtro ſuo obſequens.
Da mihi igitur operam. COQ. tametſi non noui,dabo.
CA. Hac nocte in ſomnis viſus ſum tuerier
Procul ſedere longè à me Æſculapium,
Neque eum ad me adire,neque me magnipendere
Viſu'ſt. COQ. item alios deos facturos ſcilicet.
Sanè illi inter ſe congruunt concorditer.
Nihil eſt mirandum melius ſi nihil ſit tibi.
Nanque incubare ſatius te fuerat Ioui,
Tibi qui auxilium in iureiurando tulit.
C CA. Siquidem incubare velint, qui periurauerint,
Locus non præberi potis eſt in Capitolio.
CO. Hoc animum,aduorte,pacem ab Æſculapio
Petas,ne fortè tibi eueniat magnum malum,
Quod in quiete tibi portentum'ſt. CAP. bene facis.
Ibo atque orabo. COQ. quæ res malè vortat tibi.
Prò di immortales quem conſpicio,qui illic eſt?
Eſtne hic paraſitus,qui miſſu'ſt in Cariam?
Heus exi Phædrome,exi,exi:exi,inquam,ocyus.
PH. Qui iſtic clamorem tollis? COQ. paraſitum tuum
Video currentem,ellum vſque in platea vltima.
D Hinc auſcultemus quid agat. PH. ſanè cenſeo.

QVIN DEPROMVNTVR,&c.] cur non mihi depromis è cælla penuaria,quæ opus ſunt, &c. MANE SIS, D.] mane ſi vis, vſque eo dum huic lenoni ſomnium interpretor, coniectura ductus. TVTE IPSE, &c.] ſignificat, ſe eſſe meliorem Palinuro, ſomniorum coniectorem. AD ME REFERS.] me conſulis,vt peritiorem:mihi permittis,vt doctiori, & meliori.ſic ſępe loquuntur boni ſcriptores.M.Tullius de Diuinat.lib.2. *Párere quædam matrona cupiens, dubitans eſſétne prægnans,viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam. ad coniectorem retulit.* Idem lib.1. *Pater autem Roſcij retulit ad haruſpices.* Idem pro Flacco, *retulit ad iuriſconſultos.* DEPROME] deprome è cella penuaria,quæ opus ſunt, &c. TV] leno. HVIC] coco: qui melior eſt coniector ſomniorum, quàm ego. MELIOREM,] peritiorem. SVPPONO TIBI.] in locum meum ſubſtituo, vt tibi operam det.& ſomnium tuum coniiciat. TIBI] ad vſum tuum. vt tibi operam det. NAM QVOD SCIO, OMNE HOC SCIO.] tanquam diſcipulus, ex magiſtro. OPERAM VT DET] ſubintellige videat. hoc modo, videat, vt det operam mihi. vel ſic, videat, vt me attentè audiat, meum ſomnium narrantem videat, vt ſe mihi attentum præbeat, ſomnium meum narranti.

VT SIT MAGISTRO TVO OBSEQ.] vt ſit magiſtro ſuo morigerus.iocus eſt obſcœnus.dicuntur enim interdum morigeri, ij, qui parati ſunt turpiter perpeti. DA MIHI IGITVR OPERAM] id eſt, aureis igitur attentas mihi præbe. VISVS SVM TVERIER.] id eſt,viſus ſum tueri, ſeu videre. ſic autem reſtitui, ſcripturæ veteris obſcura veſtigia ſecutus. Nam vulgata,*viderier*,ferri nō poteſt,quamuis in nonnullis codicibus manuſct. reperiatur.nam clamat ſe eſſe corruptam,ex vera,& recta, *tuerier.* NEQVE EVM AD ME ADIRE,] repete ἀπὸ κοινοῦ, viſus ſum tueri. ITEM.] ſimiliter. SCILICET.] ſcire licet. Perſpicuum eſt,intelligere licet,ſic ſæpe Lucretius vſurpat,vt docuimus in commētariis. CONGRVVNT CONCORDITER.] conſentiunt, vt ita dicam, vnanimiter. NANQVE INCVBARE, &c.] id eſt,enimuerò ſatius fuerat te in Capitolio, ſeu in templo Iouis Capitolini, dormire, ad accipiendum reſponſum ſuper eo,quod quæreres. Iupiter enim, quem ſæpe periurio tuo læſiſti,tamen in iureiurando tibi auxilium tulit,& ſeſe in te placabilem ac lenem præbuit. Quid ſit incubare alicui deo,aut in aliquo fano,ſuprà diximus,ibi. *Ideò fit, quia hic leno ægrotus incubat In Æſculapij fano.* TIBI QVI AVXIL. IN IVREIVR. T.] id eſt, qui tibi in tuis periuriis propitius,& placabilis fuit,neque te fulmine,vt meritus es, percuſſit. QVI PERIVRAVERINT.] qui peierauerint.peierare & periurare vtrumque Latinis vſitatum. Horat.Sat.3.lib.2. *quare, Si quidvis ſatis eſt, periuras, ſurripis, auferſ?* LOCVS PRÆBERI NON POTIS EST IN CAP.] capitolium non eſt capax periurorum,ſi Ioui Capitolino incubare velint:tanta eorum multitudo eſt.. POTIS EST] poteſt. PACEM AB ÆSCVLAPIO PETAS.] id eſt,Æſculapium propities,ſeu propitium tibi reddas.Sic M.Tullius pro C.Rabirio perd.reo. *ab Ioue opt.max,ceteriſque diis,deabúſque immortalibus, quorum ope,&c. pacem,ac veniam peto,* &c. Iterum Plautus in Amphitr. in extr. *Vt Iouis ſupremi multis hoſtiis pacem expetam.* ad quem locum plura. IN QVIETE.] in ſomnis κατ' ὄναρ. ſic M. Tullius, lib.2. de Diuinat. *Viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam.* Idem lib.1.*eaſdémque cauſas veriſimile eſt cerni ab iis,qui aut per furorem eas, aut in quiete videant.* PORTENTVM'ST.] portentum hoc loco, participium eſt paſſiuum à verbo portendor. portendere autem eſt,aliquid periculi,ſeu mali imminere, longè ſignificare, & portenta ſunt,quibus aliquid periculi imminere,longè,& porrò ſignificatur. MALÈ VORTAT TIBI.] infeliciter tibi euadat. infelicem exitum afferat. QVI ISTIC CLAMOREM TOLLIS?] quis iſtic clamorem tollis? id eſt,quis tu es,qui iſtic clamorem tollis?vel qui,id eſt qua ratione,ſeu quam ob cauſam iſtic clamorem tollis? ELLVM] en illum. VSQVE IN PLATEA VLT.] videtur legendum, *vſque à platea ult.* non, vt habent libri omnes & vulg.& manuſcr. *vſque in platea vltima.*

CVRCVLIO, PHÆDROMVS, PALINVRVS ſeruus.

DAte viam mihi noti atque ignoti, dum ego hîc officiū meum
Facio.fugite omnes,abite,& de via ſecedite.
Ne quem in curſu capite, aut cubito, aut pectore offendam, aut genu.
Ita nunc ſubitò, properè, & celere obiectum'ſt mihi negotium.
Nec quiſquam ſit tam opulentus,qui mihi obſiſtat in via,
Nec ſtrategus, nec tyrannus quiſquam, nec agoranomus,
Nec demarchus,nec comarchus,nec cum tanta gloria,
Quin cadat, quin capite ſiſtat in via de ſemita.
Tum iſti Græci palliati,capite operto qui ambulant.
Qui incedunt ſuffarcinati cum libris,cum ſportulis,
Conſtant,conferunt ſermones inter ſeſe drapetæ.
Obſtant,obſiſtunt,incedunt cum ſuis ſententiis,
Quos ſemper videas bibenteis eſſe in thermopolio.
Vbi quid ſurripuere,operto capitulo calidum bibunt:
Triſtes atque ebrioli incedunt: eos ego ſi offendero,
Ex vno quoque eorum excutiam crepitum polentarium.

Tum iſti

A Tum isti qui ludunt datatim serui scurrarum in via,
Et datores, & factores omneis subdam sub solum.
Proinde se domi contineant, vitent infortunia.
PH. Rectè hic monstrat, si imperare possit. nam ita nunc mos viget,
Ita nunc seruitium'st. profectò modus haberi non potest.
CV. Ecquis est, qui mihi commonstret Phædromũ, Genium meum?
Ita res subita, celeriter mihi hoc homine conuento est opus.
PA. Te ille quærit. PH. quid si adeamus? heus Curgulio, te volo.
CV. Quis vocat? quis nominat me? PH. qui te conuentum cupit.
CV. Haud magis cupis, quàm ego te cupio. PH. ô mea opportunitas,
B Curgulio exoptate, Salue. CV. Salue. PH. Saluum gaudeo.
Te aduenire. cedò tuam mihi dexteram. vbi sunt spes meæ?
Eloquere obsecro hercle. CV. eloquere ted obsecro, vbi sunt meæ?
PH. Quid tibi est? CV. tenebræ oboriuntur, genua inedia succidunt.
PH. Lassitudine hercle credo. CV. retine, retine me, obsecro.
PH. Viden' vt expallui? datin' isti sellam, vbi assidat, citò,
Et aqualem cum aqua? properatin' ocyus? CV. animo malè est.
PH. Vin' aquam? CV. si frustulenta est, da obsecro hercle, ob-
C sorbeam.
PH. Væ capiti tuo. CV. obsecro hercle facite ventum vt gaudeam.
PH. Maximè. CV. quid facitis quæso? PA. ventum. CV. nolo equidem mihi
Fieri ventulum. PH. quid igitur vis? CV. esse, vt ventum gaudeam.
PH. Iuppiter te, díque perdant. CV. perij, prospicio parum:
Os amarum habeo, denteis plenos, lippiunt fauces fame,
Ita cibi vaciuitate venio lassis lactibus.
PH. Iam edes aliquid. CV. nolo hercle aliquid, certum quàm
D aliquid mauolo.
PH. Immò si scias, reliquiæ quæ sint. CV. scire nimis lubet
Vbi sient. nam illis conuentis sanè opus est meis dentibus.
PH. Pernam, abdomen, sumen, suis glandium. CV. ain' tu? omnia hæc?
In carnario fortasse dicis. PH. immò in lancibus,
Quæ tibi sunt parata, postquàm scimus venturum. CV. vide.
Ne me ludas. PH. ita me amabit, quam ego amo, vt ego haud mentior.
Sed quò te misi, nihilo sum certior. CV. nihil attuli.
PH. Perdidisti me. CV. inuenire possim, si mihi operam datis.
Postquam tuo iussu profectus sum, perueni in Cariam.

Video tuum ſodalem, argenti rogo vti faciat copiam. A
Scires velle gratiam tuam. noluit fruſtrarier,
Vt decet velle hominem amicum amico, atque opitularier.
Reſpondit mihi paucis verbis, atque adeò fideliter,
Quod tibi eſt, item ſibi eſſe magnam argenti inopiam.

PH. Perdis me tuis dictis. CV. immò ſeruo, & ſeruatum volo.
Poſtquam mihi reſponſum eſt, abeo ab illo mœſtus ad forum,
Me illò fruſtra deueniſſe. fortè aſpicio militem.
Aggredior hominem, ſaluto aduenìens. ſalue, inquit mihi.
Prehendit dextram, ſeducit, rogat quid veniam Cariam?
Dico me illò aduenìſſe animi cauſſa. ibi me interrogat,
Ecquem in Epidauro Lyconem trapezitam nouerim. B
Dico me nouiſſe. quid lenonem Cappadocem? annuo
Viſitaſſe. ſed quid eum vis? quia de illo emi virginem
Triginta minis. veſtem, aurum: & pro iis decem coaccedunt minæ.
Dediſti tu argentum? inquam, immò apud trapezitam ſitum eſt,
Illum quem dixi Lyconem: atque ei mandaui, qui annulo meo
Tabulas obſignatas attuliſſet, vt daret operam,
Vt mulierem ille à lenone cum auro & veſte abduceret.
Poſtquàm hoc mihi narrauit, abeo ab illo. reuocat me illico.
Vocat ad cenam: religio fuit, denegare nolui.
Quid ſi adeamus, ac decumbamus? inquit. conſilium placet: C
Neque diem decet me morari, neque nocti nocerier.
Omnis res parata'ſt, & nos quibus paratum eſt, aſſumus.
Poſtquam cenati, atque appoti, talos poſcit ſibi in manum.
Prouocat me in aleam, vt ego ludam: pono pallium.
Ille ſuum annulum oppoſiuit, inuocat Planeſium.

PH. Meóſne amores? CV. tace parumper, iacit voltorios quattuor.
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto baſilicum. propino magnum poculum, ille ebibit.
Caput deponit, condormiſcit. ego ei ſubduco annulum.
Deduco pedes de lecto clàm, ne miles ſentiat. D
Rogitant me ſerui, quò eam? me dico ire quò ſaturi ſolent.
Oſtium vbi conſpexi. exinde me illico protinam dedi.

PH. Laudo. CV. laudato, quando illud quod cupis, effecero.
Eamus nunc intrò, vt tabellas conſignemus. PH. non moror.

CV. Atque aliquid prius obtrudamus, pernam, ſumen, glandium.
Hæc ſunt ventri ſtabilimenta, panem & aſſa bubula.
Poculum grande, aula magna, vt ſat conſilia ſuppetant.
Tute tabellas conſignato: hic mihi miniſtrabit, ego edam.
Dicam quemadmodum conſcribas. ſequere me hàc intrò. PH. ſequor.

A DATE VIAM MIHI NOTI, &c.] sic suprà parasitus Ergasilus minatur omnibus, qui sibi obstituri sunt malum, in Captiuis, in scena, cuius principium est, Quanto in pectore, &c. Sic in Amphitr. Mercurius, ibi, Concedite, &c. OBSISTAT.] obstet. NEC STRATEGVS,] nec dux exercitus, seu imperator. prætorem appellat Æmilius Probus, in vitis clarorum Græciæ imper. AGORANOMVS,] ædilis rerum venaliū: præfectus foro rerum venalium, & annonæ. DEMAROMVS.] tribunus Pl. præfectus populo. COMARCHVS,] præfectus vico, seu vici magister. QVIN CAPITE SISTAT.] id est, vt non in caput cadat in via: quam isti omnes suprà enumerati efficiunt semitam ex via, id est, reddunt angustam instar semitæ. isti omnes, si mihi obuiam fient, à me capite, aut cubito, aut pectore, aut genu dum curro, percussi, cadent in via, quæ nunc est semita propter angustias: atq. ibi à me percussi, ac prostrati fuerint, ea, quæ nunc semita est, erit via: seu quæ nunc angusta via est, erit lata. Adr. Turnebus admonet, in quibusdam libris manuscr. legi, *de via in semita*, quæ scriptura si cui probabitur, eius erit hæc sententia: cadent in via, quam reddunt ex lata angustam. Quemadmodum hic dicit, *capite sistat*, pro capite terram tangat, ita suprà in Capti. *Nam qui obstiterit, ore sistet.* GRÆCI PALLIATI] quamuis hæc comedia, palliata, vt ceteræ omnes Plautinæ: tamen
B quia Romæ recitatur, de Græcis, vt peregrinis, verba fiunt. Iam quin pallium sit Græcorum vestimētum, non est dubium. CAPITE APERTO, QVI AMB.] Cur capite operto? an quia Græcorum est caput operire? an potiùs, quòd hi se occultant, & cognosci nolunt? SVBSARCINATI] id est, obesi, & crassi, seu potius, pannis obsiti, & vestibus quasi sarcinis sufferti, atque onusti. Terent. Andr. *verùm Cantharam vidi subsarcinatam.* sic enim lego apud. Terentium? non vt vulgo, *suffarcinatam.* & hîc, *subsarcinati*, non vt habent libri omnes, *suffarcinati.* Nam *suffarcinatus* vox Latina non est, neq. eius origo, aut ratio vllo modo explicari potest. neque enim à farcio, neque à farcimine, oriri, dicere licet. Farcinare porrò, aut farcina, non sunt Latina. relinquitur, vt sarcina originē ducat, & scribendū sit *subsarcinatus.* Est autem sarcina, vt docet Fronto, propriè hominum, vt onus, nauium. Hinc sarcinatus, sarcina onustus. & subsarcinatus occulta sarcina onustus & occultè sarcinatus: vt Canthara illa apud Terētium puerum, quem supponeret, sub veste, tanquam sarcinam gerens. CVM SPORTVLIS,] sportæ, & sportulæ, vel à sparto dictæ sunt, vt docet Nonius, quod ex sparto fierent, vel ab asportando. in eis enim portabant edulia, vt panem, & opsonium, & cætera ad vescendū parata. ex quo apud posteriores Romanos dictæ sunt sportulæ, cenæ, quas dabant diuites tenuioribus, in sportulis gerendas: quæ opponuntur rectis. CONSTANT,] simul stant. DRAPETÆ] fugitiui. Sed
C cur Græcos fugitiuos appellat? an tanquam seruos, ab iis, quibus mercenarias operas dabant, fugitiuos: an sectæ, quam initio probarant, desertores? ESSE IN THERMOPOLIO] sic edendum curaui libris omnibus inuitis. perspicuè enim Plautus scripsit *thermopolio*, non *hermopolio*, vt habent omnes ferè libri. Cui rei argumento est id, quod statim sequitur, *operto capitulo calidum bibunt.* & illud, quod est in Rud. ibi: *Ne thermopolium quidem vllum ille instruit: Ita falsam præbet potionem, & frigidam.* Thermopolium autem esse tabernam, seu popinam, in qua veneunt calidi cibi, aut calidæ potiones, constat: hoc quoque constat, lurcones illos, & heluones Græcos & Romanos, calidis & iuribus & potionibus esse delectatos. OPERTO CAPITVLO,] se occultantes, vel caput occultantes. *capitulo.* dixit, nomine deminutiuo ad contemtum Græcorum, quos leuitatis infamia apud Romanos, & multas alias nationes laborasse, nemo ignorat. TRISTES ATQVE EBRIOLI INCED.] Tristes, id est, capite demisso, &, vt alibi, casante: ebrioli autem, id est, aliquantum ebrij: vel dic, ebriolos dici Græcos, non spectato vini, quod biberint, modo, sed spectatis Græcis, qui leues sunt, & contemti. sic suprà dixit *operto capitulo*, pro operto capite. Simile igitur est, vt si dixisset, *Græculi ebrij.* SI OFFENDERO:] si reperero: si in eos incidero. ἐὰν αὐτοὺς καταλάβω. EX VNOQVE EORVM EXC.
D CR. POL.] vnumquemque eorum ita grauiter percussum in terram affligam, vt quisque ventris crepitum polentarium sit editurus, seu emissurus. POLENTARIVM.] ex polenta, quam comederunt, natum: vel qui polentam, quam ederunt, oleat. Polenta Græcorum cibus: vt puls Romanorum: quod & alibi, à nobis ex Plinio relatum est. QVI LVDVNT DATATIM,] qui pila, vel folle ludunt dando inuicem. Sic Nonius hunc locum proferens in voce *datatim* profert & hunc ex Nonio in Exodio, *In molis non ludam raptim pilla datatim morso?* Erant enim alij qui pilam dabant, & hi datores dicebantur: alij, qui excipiebant, & pulsabant, & hi factores appellabantur. Sed fortasse hîc significatur aliqua obscænitas, non ludus pilæ. qua de re mox plura. Ludebant autem olim pila, datatim, raptim, expulsim. Varro. *Purgatum scito, quia videbis Romæ in foro ante Lanienas pueros pila expulsim ludere.* SERVI SCVRRARVM] pueri serui hominū vrbanorum & otiosorum, qui gratiosi sunt apud locupleteis, & qui dictis salsis, ac facetis diuiteis, ac beatos oblectant. ET DATORES, ET FACTORES OMNEIS,] & eos, qui dant pilam, & eos, qui excipiunt, ac pulsant. Sed videtur in his verbis inesse obscænitas, vt sermo iam traducatur à lusu seruorum, ad eos, qui morem gerunt alienæ libidini, & eos, qui suam libidinem explent. Dare enim dicuntur impudici, & impudicæ facere, qui stuprant. SVBDAM SVB SOLVM.] conculcabo, calcibus, seu pedibus proteram. solum, pro solea calceorum, siue soccorum posuit. sic Bacchid. *Qui soccis habeat auro suppactum solum.* Lucret. lib. 4. princ. *Auia*

Pieridum peragro loca, nullius antè Trita solo. MONSTRAT,] docet, monet: SI IMPERARE A
POSSIT,] si imperando assequi possit, vt quod monstrat, fiat. sed legendum videtur, *si impe-
trare possit*, id est, si quod monstrat, obtinere, & effectum reddere queat. Atque hanc veram le-
ctionem esse arbitror. ITA NVNC SERVITIVM'ST,] ita nunc sunt serui. tales nunc ser-
ui sunt. GENIVM MEVM?] eum, qui me alit. eum qui me retinet in vita: eum denique
qui me genuisse quodammodo videtur. sic Bacchid. *teneo dextera Genium meum.* ITA RES SV-
BITA, CELERITER MIHI, &c.] ordo est, celeriter mihi hoc homine conuento'st opus:
ita res subita. sententia est, opus est me hunc hominē celeriter à me conueniri, seu conuentum
esse. vsque adeò res quædam subita euēnit, quamobrem opus sit eum celeriter à me con-
ueniri. Ô MEA OPPORTVNITAS.] ô, qui dea ipsa Opportunitate mihi magis oppor-
tunus es. SALVVM GAVDEO TE ADVEN.] sermo peregrè aduenienteis salutan-
tium, eisque reditum gratulantium. CEDÒ TVAM MIHI DEXT.] da mihi tuam dexte-
ram. VBI SVNT SPES MEÆ?] quo loco sunt spes meæ? vtrum spes meæ firmæ, & ratæ
sunt, an fallaces, atque irritæ? TED OBSECRO,] te obsecro. SPES MEÆ?] cibariæ.
TENEBRÆ OBORIVNT,] caligant oculi. SVCCIDVNT.] sic Lucret. lib. 3. *Caligare ocu-
los, sonere aureis, succidere artus.* Virg. lib. 5. *sed tarda trementi, Genua labant.* DATIN'.] datisne.
AQVALEM CVM AQVA?] aqualis, vas aquarium. aquam autem poscit, vt quasi exani- B
mato aquam suffundat, parteisque animi dissipatas aqua offusa colligat. vt in Trucul. *ah, asper-
sisti aquam. iam redit animus.* ANIMO MALE'ST.] animo deficior, λειποψυχῶ. SI FRV-
STVLENTA'ST,] si insunt in aqua frustà carnium, da aquam, vt totam sorbeam. Sic autem li-
bri omnes habent: veruntamen quidam legi volunt, *si turulenta'st.* id est, si ea aqua, ius est car-
nium, aut piscium. FACITE, VENTVM VT GAVD.] facite, vt gaudeam me venisse.
ventum, subintellige, esse à verbo impersonali, *venitur.* sed Phædromus aliter accipit, vt iam
dicemus. VENTVM] Curculionis verba superiora facite, ventum vt gaudeam. sic accipiūt
Phædromus, & Palinurus, quasi ita dixerit, facite ventum vt gaudeam, nulla interspiratione fa-
cta inter *facite* & *ventum.* hac sententia, facite mihi ventulum, vt animam recipiam, & dis-
sipatas animi parteis colligam, vel vt refrigeret. vt apud Terent. in Eunuch. *cape hoc flabellum,
& ventulum huic facito.* Itaque iocus ex amphibolia, seu ex ambiguo. ESSE, VT VENTVM
GAVDEAM.] nunc sententiam verborum superiorum explicat, atque explanat, hoc modo:
esse, id est, comesse volo, vt me venisse gaudeam. Itaque suprà hoc sentiebat, date mihi, quod co-
medim, vt me venisse gaudeam: non id, quod vrbanè calumniatus est Phædromus, facite mihi
ventulum, &c. PROSPICIO PARVM] suprà, *tenebræ oboriuntur.* OS AMARVM HA- C
BEO,] os mihi inamarescit inedia, felle scilicet è vase, quod κύστιν χοληδόχον appellant Græci,
effuso, propter inediam. DENTEIS PLENOS,] quid sit habere denteis plenos, aut quid
significēt dētes pleni, quęro. An dēteis plenos dicit, pituitę plenos? an saliuę? an pulueris? an bilis
effusæ, quæ in os redundarit? an in voce *plenos* subest aliquid mendi, & legendum est, *lippos?* vt
sit translatio à morbo oculorū, ad morbum dentium: denteis autem ei ægrotare intelligamus,
qui esurit, &, qui lōga inedia cruciatus est, sic deinceps dixit fauceis lippire fame. LIPPIVNT
FAVCES FAME.] qui morbus est oculorum, transtulit ad fauceis. CIBI VACIVITA-
TE.] cibi vacuitate. hoc est, inedia, fame. vaciuum, pro vacuum, & vaciuitas, pro vacuitas,
dixerūt veteres. in Casin. *vbi bene vaciuas adeis fecisti mihi?* LASSIS LACTIBVS.] lactes, inquit
Nonius, dicuntur intestina. deinde profert hunc versum: sed videtur legisse, *laxis lactibus*, &
verò ita apud Noniū scriptū est, fortasse non malè, vt per laxas, intelligamus inaneis, nō plenas,
nō refertas, non distentas: qualia sunt ieiunorum, & esurientium intestina. *lassis* tamen retinere
licet, vt *lassa* intelligantur inedia laborantes, & fatigatæ, per translationem quandam sermonis.
Profert idem Nonius ex Pseud. *Vna opera alligem fugitiuam canem agninis lactibus.* NOLO HER-
CLE ALIQVID] nolo rem incertam. aliquid incertum est, quiddam certum. IMMO SI D
SCIAS, &c.] subintell. gaudeas: mihi gratias agas: me laudes: & simil. ἀποσιώπησις, seu
ἔλλειψις. NAM ILLIS CONVENTIS SANE OPVS EST M. D.] id est, nam den-
tibus meis ex vsu est, seu vtile est, reliquias illas conuenire. translatio sermonis. dentes enim
non loquuntur. PERNAM, ABD. &c.] hæ sunt reliquiæ. quid sit abdomen, perna, sumen,
suis glandium, dictum est suprà in Captiuis. Præter ea autem, quæ diximus de abdomine, ab-
domen quidem, & sumen, sæpe pro eodem vsurpantur, vt etiam ex Plinio intelligere licet lib. 8.
cap. 51. *Hinc Censoriarum legum pagina, interdictáque cœnis abdomina, glandia, testiculi, vulua, sincipita
verrina, vt tamen Publij mimorum poëtæ cœna, postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine,
etiam vocabulo suminis imposito:* sed tamen hoc interest, quòd abdomen quidem, venter est qua-
drupedum, qua parte pinguior est: sumen verò, vber quadrupedum fœminarum, vnà cum la-
cte densato. gladium suis verò, suis iugulum. ITA ME AMABIT QVAM E. A.] ita
me amet Planesium, vt ego non mentior. SED QVO TE MISI, NIHILO SVM CER-
TIOR] sed nihilo me facis certiorem de ea re, cuius rei gratia, te in Cariā misi. vel sic, sed nihilo
certior abs te fio de Caria, quò te argentū petitum misi. INVENIRE POSSIM] subintell.
argentum. SI MIHI OPERAM DATIS] si opera vestra me adiuuatis. PROFECTVS
SVM,] à vobis discessi. SCIRES VELLE GR. TVAM] id est, facilè cognoscere posses,

A cum tuam gratiam plurimi facere,& in amicitia tua permanere velle. ironiam quidam esse putant,à quibus dissentio.Laudat enim hunc Phædromi sodalem, quisquis sit,qui Phædromũ vanis promissis, aut vana spe non produxerit, neque frustrari voluerit, sed ingenuè responderit, sibi voluntatem quidem amico Phædromo commodandi, non deesse: facultatem deesse. Sed nonnulli, sic hæc distingunt *Scires velle: gratiam noluit frustrarier, Vt decet*, &c. hac sententia: Scires velle, id est, scire posses eum velle tibi argenti copiam facere, si posset. sed gratiam tuam noluit destituere, aut fallere,aut inani spe lactare. vt decet velle hominem, qui amico in amore respondet: videlicet, velle non frustrari gratiam amici sui,& velle ei opitulari. quæ sententia mihi quidem probatur, & cum Plauti sensu consentanea est, sed hæc explicatio & duriuscula, & aliquantum violenta est. Præterea scrupulus mihi inest in hac lectione,Scires velle gratiam tuam, & fortasse debet legi. *Scires velle tua gratia.* sic enim loqui solent Latini, volo tua causa. M. Tull. lib.9. epist. ad Varronem epist.13. *Volo ipsorum causa.* Idem lib.13. epist. ad Attic. epist. 47. *Sed Phameæ causa volebam.* Veruntamen hîc nihil muto. nam aliud fortassis est, volo tua gratia, seu tua causa: aliud, volo tuam gratiam. qua de re infrà dicemus, non longè. VT DECET VELLE HOMINEM AMICVM AM. &c.] referendum est ad illud prius,
B Scires velle gr. t. &c. hoc modo: vt decet velle hominem, qui amicus est amico, quidnam illum decet velle? gratiam amici sui,& ei opitulari. vel sic, gratiam amici non frustrari, atque ei opitulari. ME ILLÒ FRVSTRÀ DEVEN.] coniunge hæc cum voce *mæstus*, hoc modo, Mœstus me in Cariam frustrà deuenisse. PREHENDIT DEXTRAM:] comitatis, & beneuolentiæ indicium, maximè apud Græcos. SEDVCIT] seorsum ducit. ANIMI CAVSA] animo meo morigerendi gratia: nullius rei necessariæ causa: oblectandi animi gratia tantùm. sic sæpè loquuntur boni scriptores, Plautus, M. Tullius, ceteri. In Epidico. *Cur eam emit?* TH. *animi causa.* ibid. *Quasi tu cupias liberare fidicinam animi gratiâ.* Idem. Merc. *Miser amicam mihi paraui animi causa pretio.* M.Tull.lib.7. epist.ad Mar. *Hic simiolus animi causa me, in quem inueheretur, delegerat.* ECQVEM] numquem,seu num aliquem ANNVO VISITASSE.]significo capitis nutu me sæpè vidisse,aut visisse. SED QVID EVM VIS?] subintell. inquam. QVIA DE ILLO,&c.]subintell.inquit miles. PRO IIS]pro veste, & auro. COACCEDVNT] ad triginta minas vnà accedunt. IMMÒ APVD TRAPEZITAM]subintell.inquit miles. Solebant veteres nummos suos,non eos solum, quos aliis debebant, sed & quos nulli debebant, apud trapezitas collocare:quod & alibi admonuimus.RELIGIO FVIT]religio mihi fuit: nefas mihi esse duxi: religioni verti,religione deterritus sum. Religio hoc loco, significat
C nimium quendam pudorem,aut deorũ metũ. sic apud Terent.Heaut.*nam nihil esse, mihi religio est dicere.* Plautus in Merc. *Relligionem illuc obiecit.* QVID SI ABEAMVS, &c.] Quid si abeamus hinc, domum scilicet, ac decumbamus? inquit miles. NEQVE DIEM DECET ME M. &c.] id est, neque decet diem mihi afferre moram, quo minus luce, & ante noctem cenem: neque decet nocti noceri, multa iam nocte,& nimis serò cenando. Nocti nocet,qui non recipit se domum ante noctem, vt cenet, quíque multa iam nocte foris manet. cui opponitur cedere aut decedere nocti: quod vsurpauit Virgil. in Pharmaceutr. *nec sera meminit decedere nocti.* & 3. Georg. *& sera solam decedere nocti.* Nonnulli volunt hîc legi *remorari*, pro me morari. ego nihil mutandum censeo. Consueuisse autem veteres sub vesperum cenare, constat. Horat. epist. ad Torquat.lib.1. *supremo te sole domi, Torquate, manebo.* POSTQVAM CENATI, &c.] postquam cenati,& appoti sumus, vel fuimus. VT EGO LVDAM, PONO PALL.] vt ego à milite prouocatus, ludere possim, (fortasse quia nummos non habebat) pono, id est depono pallium, tanquam pignus. Virgil. in Palæm. *ego hanc vitulam (ne forte recuses, Bis venit, &c.) Depono. dic tu, mecum quo pignore certes.* sequitur deinceps. *De grege non ausim quidquam deponere tecum.* Sed dic non certari hic nummis,sed poculis.infrà *propino magnum poculum.* OPPOSIVIT,] opposuit
D pignori. oppignerauit. *opposiuit* autem dictum antiquè, pro opposuit. sic *deposiuit*, *reposiuit*, &c. de quibus alibi. INVOCAT PLANESIVM.] solebant amantes, talis ludentes, & talos iacturi, puellas suas inuocare.suprà in Capt.princip.*Nam in conuiuio sibi Amator, talos cùm iacit, scortum inuocat.* MEÓSNE AMORES?]meásne delicias? ἆρα τὰ ἐμὰ παιδικά; VOLTORIIS QVATTVOR.]qui iactus erat infelix, aut certè paullò infelicior,quàm canis. vt suprà diximus. ARRIPIO.] properè sumo. ALMAM MEAM NVTRICEM.]saturitatem.suprà,Capt. *Ita me amabit sancta saturitas, Hegio, itáque me suo semper condecoret cognomine, Vt ego vidi.* vel dic potius significari, artem parasiticam. Hæc enim est parasitorum nutrix. HERCVLEM IACTO B.] Herculem regium: qui iactus, felix erat, cùm Voltorio comparatus. erat tamen minus felix, quàm Venerius. Sic autem hic iactus appellabatur ab Hercule duodecim illis laboribus, seu ærumnis perfuncto. & fortassis in vna aliqua tali parte, regia Herculis imago picta, aut incisa erat. PROPINO M. P.] porrigo, seu trado magnum poculum, quod ebibat. quæ erat pœna, seu multa victi. propinare, inquit Nonius, à Græco tractum est, προπίνειν, post potum tradere. CAPVT DEPONIT.] Caput deponit, somno, & vino oppressus scilicet. suprà, Aulul. *Vt me deponat vino, eam affectat viam.* CONDORMISCIT.] aliàs, *obdormiscit*, SVBDVCO ANNVLVM.] substraho annulum, clàm aufero, seu detraho annulum. DEDVCO PEDES DE LECTO] descendo de lecto. DE LECTO.] in quo accumbebat vnà cum milite. QVÒ

SATVRI, SOLENT.] ad requisita naturæ. ad exonerandam alumni, seu vesicam. EXINDE ME ILLICO PROTENAM D.] ex ostio me continuò in fugam dedi, seu in pedes conieci. protinam, antiquum, id est, protinus, idem in Casina. *hac dabo protinam me in fugam.* Terent. Phorm. *atque hinc me conicerem protinam in pedes.* Profert hunc locum Nonius in voce *protinam*: vbi videtur legisse aliter, quàm hodie in omnibus libris scriptum est. Sic enim ille. Idem Curcul. præpositione addita. *Ostium vbi prospexi, exinde me illico protenam dedi, quasi in longam fugam.* Sed ego Nonium corruptum esse puto, & illud totum, *præpositione addita*, delendum: & verba illa, *quasi in longã fugam*, esse interpretationem vocis *protenam*. QVOD CVPIS,] in verbo *cupis* secunda syllaba producitur, proinde ac si sit quartæ coniugationis: vt est apud Lucret. lib. 1. ibi, *confringere vt arcta Naturæ primus portarum claustra cupiret.* ATQ. ALIQVID PRIVS OBSTRVNDAMVS] Sic edendum curaui, Festum secutus, cuius hæc verba sunt, non satis integra: *obstrundant, obsatulient, ab auidè trundendo gulam, in sumendo cibum, vnde & obstrundulentum,* dixit Titinnius, *obstrundulenti aliquid, quod pectam sedens,* &c. Adscribit deinceps Paulus, *obstrundant,* auidè trundant. Ex his laceris Festi verbis, coniicio, obstrundo esse antiquum verbum, quod valet auidè in fauceis, & in ventrem intromitto: Idq́ue vt magis credam, altero Plauti loco adducor, qui est in Sticho, non admodum longè ab extr. ibi, *Quin sic stans obstrunsero aliquid strenuè.* ad quem locum plura. Sic igitur hunc locum explico, *Atque aliquid prius obstrundamus*, id est, & vt, prius quàm tabellas consignemus, quasi à milite ad lenonem missas, aliquid auidè comedamus, & voremus. HÆC SVNT VENTRI STAB. PANE, &c.] profert ita scriptum hunc versum Nonius in voce *panis*, docens, veteres, dixisse & *panis* in genere mascul. & *pane* in neutro. *pane* igitur hîc neutri generis est, recti casus, pro *panis*. stabilimenta, autem, id est, fulcimenta, firmamẽta. AVLA MAGNA] olla magna. ET SAT CONSILIA SVPT.] sic legi malo, quàm quomodo habent libri omnes vulg. & nonnulli manuscr. & satis cons. sup. quamuis enim etiam hæc lectio ferri possit, elisa littera s. in voce *satis* tamen facilior est ea, quam secutus sum. TVTE] tuipse. HIC MIHI MINISTR.] hic puer mihi comedenti ministrabit. DICAM QVEMADM. CONSCR.] dictabo litteras.

ACTVS TERTIVS.

LYCO, CVRCVLIO, CAPPADOX, leno.

LY. BEATVS videor, subduxi ratiunculam,
Quantum æris mihi sit, quantúmq. alieni siet.
Diues sum, si non reddo eis, quib. debeo:
Si reddo illis, quibus debeo, plus alieni inest.
Verùm hercle verò cum verè recogito,
Si magis me instabunt, ad prætorem sufferam.
Habent hunc morem pleriq. argentarij,
Vt alius alium poscant, reddant nemini.
Pugnis rem soluant, si quis poscat durius.
Qui homo maturè quæsiuit pecuniam,
Nisi eam maturè parsit, maturè esurit.
Cupio aliquem emere puerum, qui vsurarius
Nunc mihi quæratur. vsus'st & pecunia.
CV. Nil tu me saturum monueris. memini & scio.
Ego hoc effectum lepidè tibi tradam. tace.
Edepol næ ego hîc med intus expleui probè,
Et quidem reliqui in ventre cællæ vni locum,

Vbi

A Vbi reliquiarum reliquias reconderem.
Quis hîc eſt,qui operto capite Æſculapium
Salutat? At at,quem quærebam.ſequere me.
Simulabo quaſi non nouerim.heus tu,te volo.
LY. Vnocule ſalue. CV. quæſo,deridésne me?
LY. De Coclitum proſapia tedeſſe arbitror:
Nam ij ſunt vnoculi. CV. Catapulta hoc ictum eſt mihi
Apud Sicyonem. LY. nam quid id réfert mea,
An aula quaſſa cum cinere effoſſus ſiet?
CV. Superſtitioſus hic quidem eſt,vera prædicat:
Nam illæce catapultæ ad me crebrò commeant.
B Adoleſcens ob rempublicam hoc intus mihi
Quod inſigne habeo, quæſo ne me incomities.
LY. Licétne inforare, ſi incomitiare non licet?
CV. Non inforabis me quidem. non mihi placet
Tuum profectò neque forum, nec comitium.
Sed hunc quem quæro, commonſtrare ſi potes,
Inibis à me ſolidam & grandem gratiam.
Lyconem quæro trapezitam. LY. dic mihi,
Quid eum nunc quæris, aut cuiatis? CV. eloquar,
Ab Therapontigono Platagidoro milite.
LY. Noui edepol nomen. nam mihi iſtoc nomine,
C Dum ſcribo expleui totas ceras quattuor.
Sed quid Lyconem quæris? CV. mandatum'ſt mihi,
Vt has tabellas ad eum ferrem. LY. quis tu homo es?
CV. Libertus illius,quem omnes Summanum vocant.
LY. Sumane ſalue: qui Summanus? fac ſciam.
CV. Quia veſtimenta, vbi obdormiuit ebrius.
Summano,ob eam rem me omnes Summanum vocant.
LY. Alibi te meliuſt quærere hoſpitium tibi:
Apud me profectò nihil eſt Summano loci:
Sed iſtum,quem quæris,ego ſum. CV. quæſo túne is es
D Lyco trapezita? LY. ego ſum. CV. multam me tibi
Salutem iuſſit Therapontigonus dicere,
Et has tabellas dare me iuſſit. LY. mihin'? CV. ita.
Cape,ſignum noſce. noctin'? LY. quid ni nouerim?
Clypeatus elephantum vbi machæra diſsicit.
CV. Quod iſtic ſcriptum eſt, id te orare iuſſerat,
Profectò vt faceres. ſuam ſi velles gratiam,
LY. Concede, inſpiciam quid ſit ſcriptum. CV. maximè,
Tuo arbitratu, dum auferam abs te id quod peto.
LY. Miles Lyconi in Epidauro hoſpiti ſuo.
Therapontigonus Platagidorus plurimam
Salutem dicit. CV. Meus hic eſt, hamum vorat.

LY. Tecum oro,& quæso,qui has tabellas afferet A
Tibi,vt ei detur,quam istic emi virginem,
Quod te præsente istic egi,téque interprete,
Et aurum,& vestem:iam scis,vt conuenerit.
Argentum des lenoni,huic des virginem.
LY. Vbi ipsus?cur non venit? CV. ego dicam tibi,
Quia nudiusquartus venimus in Cariam
Ex India:ibi nunc statuam volt dare auream,
Solidam faciundam,ex auro Philippeo quæ siet
Septempedalis,factis monumentum suis.
LY. Quamobrem istuc? CV. dicam,quia enim Persas,Paphlagonas,
Synopeas,Arabas,Caras,Cretanos,Syros, B
Rhodiam atque Lyciam,Perediam & Perbibesiam,
Centauromachiam,Elatiam,Vnomammiam,
Libyámque & oram omnem Conterebromniam,
Dimidiam partem nationum vsque omnium,
Subegit solus intra viginti dies.
LY. Vah. CV. quid mirare? LY. quia enim in cauea si forent,
Conclusi,itidem vti pulli gallinacei,
Ita non potuere vno anno circumirier.
Credo hercle te esse ab illo.nam ita nugas blatis.
CV. Immò etiam porrò (si vis) dicam. LY. nihil moror,
Sequere hac,te absoluam,qua aduenisti gratia. C
Atque eccum video,leno salue. CAP. Di te ament.
LY. Quid hoc,quòd ad te venio? CAP. dicas quid velis.
LY. Argentum accipias,cum illo mittas virginem.
CAP. Quid quòd iuratus sum? LY. Quid id refert tua,
Dum argentum accipias? CAP. qui monet,quasi adiuuat.
Sequimini. CV. leno caue in te sit mihi mora.

BEATVS VIDEOR] diues mihi videor. SVBDVXI RATIVNCVLAM] suprà in Capt. *Ibo intrò, atque intus subducam ratiunculam.* QVANTVM ÆRIS MIHI SIT.] Quantum æris mei sit, & quantum alieni. æs meum, quod mihi debetur, aut quod mihi proprium est, & penes me habeo: æs alienum, quod ego aliis debeo. Itaque si qui libri haberent, *Quantum æris mei sit*: valde probarem. nam versus non respueret, cùm *mei* possit esse vnius syllabæ. RECOGITO,] iterum atque iterum cogito: reputo. D SI MAGIS ME INSTABVNT:] si magis me vrgebant. si magis mihi instabũt. malim legi *mi instabunt*, vt censet Camerarius, verùm nihil mutare ausus sum. AD PRÆTOREM SVFFERAM] subintelligendum, trahi, rapi, duci, vocari, & simil. si mihi magis instabunt creditores, ad prætorẽ me rapi patiar. VT ALIVS ALIVM POSCANT, S. N.] vt hic argentarius hunc poscat quod sibi debetur ille illum? sed nemini, quod debent, reddant. REM SOLVANT,] *rem soluere*, genus loquendi Plauto, & aliis bonis scriptoribus vsitatum. infrà, *Tibi res soluta'st rectè: bellator vale.* Idem suprà, Asin. *Repromittam istoc tibi nomine solutam rem futuram.* DVRIVS] molestius, asperius, odiosius. QVI HOMO MAT. QVÆS. PEC.] Profert hunc locum Sosipater Carisius lib. 2. inst. Gramm. in voce *maturè*: & ita explicat, Qui homo tardè. i. vix & ægrè quæsiit pecuniam, Nisi ei citò parsit, citò esurit. Sic n. ille, Maturè duo significat, citò, & tardè. Itaque ex sententia Carisij, maturè quæsiit, valet, tardè quæsiit: maturè parsit, & maturè esurit: valent, citò pepercerit, & citò esurit. PARSIT,] pepercerit. verbi parco duo sunt præterita, parsi, & peperci. Ennius, *Quorũ virtuti belli fortuna pepercit.* &c. *eam parsit* autem dictum est antiquè, pro ei parsit. Nam quòd apud Sosipatrum impressum est, *nisi causa maturè parsit*, mendosus est ibi Sosipater. Ex illo mendo tamen suspicatus aliquando sunt, apud Plautum legendum, *Nisi ea maturè parsit*, vt *ea* sit dandi casus pro ei, vt alteræ, & illæ, & simil. pro alteri, & illi, datiuis, & simil. VSVRARIVS.] vt eo vtar: ad vsum meum. sic Amphitr.

A *usuraria uxor*, qua Iupiter vtitur vſque ad certum tempus. VSV'ST ET PECVNIA.] pecunia quoque mihi opus eſt. NIL TV ME SATVRVM MON.] proinde ac ſi dicat, ſi ſatur non eſſem, me monere deberes, & fortaſſe fruſtrà moneres, quia venter non habet aures. nunc autem, cum ſatur ſim, non eſt, quòd me moneas. nam meliorem mones, cùm me ſaturum mones. MED INTVS EXPL. FR.] me intus ſaturaui præclarè. ET QVIDEM RELIQVI IN V. CÆLLÆ V. L.] Et tamen in ventre reliqui cællam vnam vacuam, in quam cibos alios cōdam. Habeo etiam in ventre locum vnum reliquum vacuum, in quem alias dapes, & reliquiarum reliquias tanquam in cællam, abſtrudam. OPERTO CAPITE] velato capite. qui deos ſalutabant, aut venerabantur, & orabant, operto capite erant. cuius rei rationem explicat Plutarchus in quæſt. Rom. & ſcribit, ex multis hanc quoque vnam fuiſſe, ne ſcilicet inter orandum aliquid aut viderent, aut audirent triſtius, quod eis dirum aliquod omen obiiceret. DE COCLITVM PROS. TEDESSE ARB.] de Coclitum Romanorum ſtirpe, ſeu genere eſſe puto. fuerunt enim apud Romanos Horatij Coclites, ſic à re appellati, quòd huius cognominis auctor, Luſcus, ſeu vnoculus, ſeu cocles fuerit. Varro lib. 6. de Ling. Lat. *Ab oculo cocles*, inquit, *quaſi ocles dictus, qui vnum haberet oculum: quocirca in Curculione eſt, De coclitum proſapia tedeſſe arbitror. Nam*, &c. Sed licet etiam ſic explicare, arbitror te eſſe ab Arimaſpis,

B qui ſunt vnoculi oriundum, & prognatum. quo modo mauult Adr. Turneb. CATAPVLTA HOC ICTVM EST, &c.] hic locus, in quo erat alter oculus, catapulta mihi percuſſus eſt: & ita mihi oculus effoſſus, vel corruptus eſt. Catapulta, genus fuit iaculi celerrimi: quo reperto dixit ille Laco, ἀπώλετο ἀνδρῶν ἀρετά, id eſt, periit virorum virtus. NAM QVID ID REF. M.] nam quid, ἀναςροφή, pro quidnam. ſententia autem hæc eſt, quídnam ad me attinet, vtrum oculus tibi catapulta, an olla fracta cum cinere effoſſus fuerit? SVPERSTITIOSVS HIC QVIDEM EST.] id eſt, hic quidem ariolus eſt, qui diuinet mihi oculum effoſſum eſſe aula cineris potius, quàm catapulta. ſuperſtitioſum pro hariolo ſolet vſurpare Plautus: vt ſupra in Amph. *Illic homo ſuperſtitioſus eſt*. & Rudente, *Quid ſi iſta aut ſuperſtitioſa, aut hariola'ſt*, &c. NAM ILLÆCE CATAPVLTÆ, &c.] nam ollæ cineris, crebrò in me coniiciuntur. Loquitur autē hæc ſummiſſa voce, à Curculione auerſus: & ad ſpectatores verſus. QVÒD INSIGNE. H.] propterea quia notam inſignem habeo, accepto vulnere reip. cauſa, ne mihi, quæſo, maledicas. QVÆSO, NE ME INCOMIT.] quæſo ne mihi conuiciere. Incomitiare (inquit Feſtus) ſignificat tale conuicium facere, pro quo neceſſe ſit in comitium, hoc eſt, in conuentum venire. deinde profert hunc locum. LICÉTNE INFORARE, SI INCOMITIARE NON LI-

C CET?] locus ſpurcus ex ambiguo. alludit autem ad forum, & comitium, & quemadmodum à comitio factum eſt, *incomitiare* verbum antiquis vſitatum, ita à foro fabricatur hîc Plautus *inforare*: ſed vult tamen *inforare* ab auditore in aliam partem accipi, nempe pro *perforare*, hoc eſt, præcedere, ſeu prædicare. Itaque reſpondet Curculio, vt intelligat ſpectator, huius ambiguè dicti interpretationem hanc fieri poſſe, *non inforabis me quidem*, hoc eſt, & vt dixi, tu quidem me non præcides. vel ſic. Quia paraſitus Curculio argentarium Lyconem orauerat, ne ſe incomitiaret, propterea quòd eſſet cocles, iocans argentarius in nominibus Comitij, & fori, quærit, liceátne Curculionem inforare, quando non liceat incomitiare. & obſcurè interea vult in verbo inforandi, ineſſe nonnullam obſcænitatem INIBIS À ME SOLIDAM, &c.] gratiſſimum mihi facies, tuíque iſtius beneficij diuturnam memoriam conſeruabo. AVT CVIATI'S?] aut cuiatis es? *cuiatis*, & *cuias* dixerunt veteres, pro in quibus locis, ſeu terris natus es? NAM MIHI ISTOC N. DVM. SCR. EXP. TO. &c.] id eſt nam tabulas ceratas quattuor totas iſto nomine impleui, dum ſcribo, me ab eo quadraginta minas accepiſſe, quas ei darē, qui litteras eius annulo obſignatas ad me afferret, &c. vel ſimplicius, dum me pecuniam ſcribo ab illo accepiſſe, & ei per ſyngrapham caueo. Horat. Sat. 3. *Scribe, decem à Nerio*. Et ita Simeo Boſius

D malebat: cui aſſentior. Solitos autem, eſſe veteres in tabellis ceratis ſcribere, notum eſt vel pueris. SVMMÁNVM VOCANT.] ſummanus, manium deus eſt, qui & Orcus dicitur, omnia rapiens ac deuorans. Vnde verbum ſummanare finxit Plautus, pro auferre, & rapere. Martianus Cappella lib. 2. *Denique hæc omnis äëris à Luna diffuſio ſub Plutonis poteſtate conſiſtit: qui etiā ſummanus dicitur, quaſi ſummus manium*. Arnob. lib. 5. aduerſus gēteis, quo loco de Cerere, & Proſerpina loquitur. *In nemore*, inquit, *Ennenſi, quondam flores Proſerpina lectitabat. Integrum adhuc iſtud eſt, & recta pronuntiatione prolatum. Nam & nemus & flores, quid ſint, quid Proſerpina, quid virago, cunctis indubitabiliter notum eſt. Emicuit Summanus è terris curru quadriiugo vectitatus. ſimplex ex hoc aque eſt. Nam quadriga, Currus, & Summanus interpretationem deſiderant nullam. Improuiſus Proſerpinam rapuit, & ſub terras ſecum auexit. ſeminis, inquit, abſtruſio raptione in Proſerpina nuncupatur*, &c. Plin. lib. 2. cap. 52. *Romani duo tantùm ex iis ſeruare, diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano*. Idem lib. 29. cap. 4. *Eadem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt, inter ædem Iuuentutis & Summani*. M. Tull. lib. 1. de Diuin. *Cùm Summanus in faſtigio Iouis opt. Max. qui tū erat fictilis, de cælo ictus eſſet, nec vſquā eius ſimulacri caput inueniretur*, &c. Summanū igitur ſe ab omnibus vocari dicit Curculio, quòd ad exemplū Summani, omnia quæ incidant, rapiat. VBI OBDORM. EBR.] vbi quis ebrius ſumno oppreſſus eſt, &c. SVMMANO,] id eſt, rapio, tanquam Summanus, qui omnia rapit. OB EAM REM ME. OMN. SVMM. V.] ob id quòd veſtimenta ebriorum, qui poti obdormiunt, rapio, ſeu Summano,

me Summanum vocant, id est, raptorem. SED ISTVM, QVEM QVÆRIS, EGO SVM.] A sed ego iste sum, quem quæris. vides antecedens priori loco poni, & cum relatiuo congruere in casu. CLYPEATVS ELEPHANTVM VBI MACH. DISSICIT.] sic habent planè sex nostri libri veteres, sine vlla dissimilitudine, ac varietate: neque multò secus in suo codice scriptum esse testatur Camerarius: ait enim in eo scriptum esse *desicit*, paruo discrimine. Ego igitur *dissicit* planè hic legendum sentio, ac censeo: quam meam sententiam iam olim Cl. Puteano ostendi: qui de hoc verbo pluribus verbis disputauit in Aduersariis suis, quæ sibi & suis, non populo, comparauit: eiúsque loci mihi copiam vltro fecit, vt si vellem, in aliquem locum meorum scriptorum includerem, quod lubenter, & bona fide feci: curauique vt quæ ille diligenter, & accuratè collegit ad hanc disputationem pertinentia, ad verba illa, quæ videntur esse veteris cuiusdam poëtæ, & ponuntur à M. Tullio in oratione pro Cœlio, *dede te ac dissice: per me licebit*, &c. adglutinarentur. Ad ea si plura de hoc verbo lector cognoscere volet, se se conferat, ne necesse habeam ταυτολογεῖν. Hæc tantùm huc adscribam, quæ quinq. abhinc annos, postquam has commentationes Plautinas adumbrare cœpi, in palimpsesto notaui, idem valere, dissico, cis, cit, quod disseco, as, at, nam seco in compositis apud veteres mutabat, e, in i, vt præsico, resico, desico: & præterea transibat in tertiam coniungationem à prima: vt do, as, condo, is, reddo, is, &c. Quinetiam seco cis simplex vsurpatum esse ab antiquis pro seco, B cas, nonnulli grammatici tradiderunt. Porro vt ad hunc locum redeam, malim legi *desicit*, pro desecat, quam dissicit, pro dissecat. neque ab illa scriptura longè abest codex Camerarij, in quo scriptum esse testatur, *desicit*. veruntamen *dissicit* probo, ac teneo. Quod autem Nonius in verbo *diligere*, legit hîc *diligit*, hunc versum proferens, & interpretatur, *diuidit*, labitur: & fortassis vsus est corruptis codicib. Errat & Festus in verbo *dirigere*, qui videtur legisse *dirigit*. Sic enim ille *dirigere*, inquit hunc locum spectans, *apud Plautum inuenitur pro discindere*. Postremò animaduertat lector, veteres signis, & annulis varias imagines expressas præ se ferentibus obsignare tabellas solitas. qua de re plura ad illud Amphitr. *signi dic quid est*. MER. *Cum quadrigis sol exoriens*. PROFECTÒ VT FACERES] vt cum profectu, & sine frustratione faceres. SVAM SI VELLES GRATIAM.] si velles sibi gratum facere. si gratiam suam promereri velles, si gratiam suam magni faceres. suprà, *Scires velle gratiam tuam*. CONCEDE] secede aliquantùm à me, vt inspiciam quid sit in tabellis scriptum. DVM AVFERAM, &c.] dum modò auferam abs te id, quod peto. MEVS HIC EST. HAM. V.] hæc loquitur Curculio à Lycone auersus. HAMVM VORAT.] hamum vorat, quo capiatur, vt piscis. tabellæ, quas legit, sunt ei pro hamo. TECVM ORO, ET QV.] sic loquebantur veteres, vt sæpe iam admonuimus. suprà Asin. *Nunc isthanc tantisper iube petere, atque orare mecum*. TE QV. INTERPRETE] id est, & te adiutore, & tuam in ea re operam interponente, σοῦ μεσίτου te interueniente, atque (vt ita dicam) mediatore. idem infrà, *Quasiq. res per me interprete & tuam ancillam geratur*. IBI NVNC STATVAM VOLT DARE AVREAM. SOLID. F.] in Caria nunc volt locare faciundam statuam auream solidam. EX AVRO PHILIPP. QVÆ SIT.] quod aurum erat lõgè optimum, à Philippo Macedone sic appellatum: à quo eodem & Philippei nummi dicti sunt, & Philippi simpliciter. Horat. epist. ad Augustum, lib. 2. *incultis qui versibus & malè natis Rettulit acceptos regale numisma Philippos*. Plaut. Asin. *Vnumquodque istorum verbûm nummis Philippeis aureis Non potes auferre hinc à me*. Idem Bacch. *Nam istic fortasse auro opus est*. PIST. *Philippeo quidem*. SEPTEMPEDALIS] septem pedum longitudine. ARABAS.] al. Arabos. al. Arabes. PEREDIAM ATQ. PERBIBESIAM,] nomina regionum, quæ nusquam sunt à parasito ficta, & à *peredo*, & *perbibo* facta. Paulus apud Festum perediam & perbibesiam Plautus cùm dixit, intelligi voluit cupiditatem edendi & bibendi. Festus, perediam & perbibesiam Plautus finxit sua consuetudine, cùm intelligi voluit cupiditatem edendi, & bibendi. CENTAVROMACHIAM] Phlegræam regionem. ELATIAM,] sic legendum potius, D quàm vt habent libri manuscripti, *& Classiam*. VNOMAMMIAM] aliud nomen loci confictum. significat fortasse Amazonum regionem: quæ dextram mammam sibi exurendam curabant, vt expeditiores ad pugnam esse possent: Atque ob eam causam Titianus Amazonas vnimammas vocat, vt scribit Seruius ad illud Virgil. *At medias inter cædes exsultat Amazon, Vnum exserta latus pugnæ*, &c. lib. 11. Æn. ET ORAM OMNEM CONTEREBROMNIAM] aliud nomen fictum: quod quid significet, quærere distuli. NAM ITA NVGAS BLATIS] ex eo, quòd istas nugas loqueris, credo te esse illius libertum. blatire, & blaterare, significant ineptè, & inaniter loqui. PORRÒ] porrotenus vltrà. TE ABSOLVAM] faciam, quæ vis, vt primo quoque tempore ad militem reuerti possis. faciam id, cuius gratia venisti, vt nulla in te mora sit, quominus ad militẽ quamprimùm reuertare. QVID QVOD IVRATVS SVM?] quid quod iurauit, me virginem Phædromo traditurum? QVID ID REFERT T.] quid id ad te attinet, dum modò, nummos accipias? QVI MONET, QVAS ADIVV.] rectè mones: & dum me mones, adiuuas. Nam qui monet alterum, eum quodammodo adiuuat.

EDEPOL

A
ACTVS QVARTVS.

CHORAGVS.

Depol nugatorem lepidum, lepidè hunc nactu'st Phædromus.
Halophantan, an sycophantan, hûc magis esse dicam nescio.
Ornamenta, quæ locaui metuo vt possim recipere.
B Quamquam cum istoc mihi negotij nihil est: ipsi Phædromo
Credidi. tamen asseruabo. sed dum hic egreditur foràs,
Commõstrabo, quo in quemque hominem facilè inueniatis loco.
Ne nimio opere sumat operam, si quem conuentum velit,
Vel vitiosum, vel sine vitio: vel probum, vel improbum.
Qui periurum conuenire vult hominem, mitto in Comitium.
Qui mendacem, & gloriosum, apud Cloacinæ sacrum.
Ditis damnosos maritos subbasilica quærito.
Ibidem erunt scorta exoleta, quíque stipulari solent.
C Symbolarum collatores apud forum piscarium.
In foro infimo boni homines, atque dites ambulant.
In medio propter canalem ibi ostentatores meri.
Confidentes, garrulíque, & maleuoli supra lacum,
Qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam,
Et qui ipsi sat habent, quod ipsis possit verè dicier.
Sub veteribus, ibi sunt qui dant, quíque accipiunt fœnore.
Ponè ædem Castoris, ibi sunt, subitò quibus credas malè.
In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.
In Velabro vel pistorem, vel lanium, vel haruspicem
D Vel qui ipsi vorsant, vel qui aliis subuertendos præbeant.
Diteis damnosos maritos apud Leucadiam Oppiam.
Sed interim fores crepuere, linguæ moderandum'st mihi.

EDEPOL NVGATOREM LEP.] Curculionem, qui simulat se à milite esse missum, & eius esse libertum. HALOPHANTAM, AN MAGIS SYCOPHANTAM, &c.] versus est primùm variè scriptus, & in libris manuscriptis, & apud veteres grammaticos: deindè valde obscurus, & variè à doctis explicatus. Nam alij libri habent *Kalophantam, an sycoph.* &c. Alij *Kolophantam an sycoph.* alij *Heclophantam*, alij, vt edidi, *Halophantam*. Festus legit, *Halapantam*, & interpretatur, omnia mentientem, ἀπὸ τῆς ἅλης, hoc est, πλάνης, & ἅπαντα, omnia. sed errat Festus. Nonius *Halophantam.* quidem legit, vt nos edendum curauimus & hûc versum profert, sed non explicat. tantùm scribit, halophantam, & sycophantam esse genus hominum nequam. Camerarius qui hanc eandem similiter lectionem secutus est, putat halophantam dictum esse à Plauto eadem ratione, qua sycophantam, vt quemadmodum sycophanta dictus est ab ostendendis ficubus, ita halo-

phanta dictus sit à sale, quod non probo, quamquam ille non longè admodum abertat à sco- A
po. Turnebus autem existimat, nescio, quibus hominibus assentiens, legendum holophantam.
quasi in tota re, aut prorsus fallacem, aut omnibus in rebus impostorem, quod nihilomagis
probare possum. Alciatus autem παρέργ. lib. 11. cap. 4. nonnullos lib. manuscr. secutus, legit, *Ka-*
lophantam. & interpretatur Χρηστολόγον, id est, qui vtilia quidē, & honesta loquitur, & cuius ho-
nesta oratio est, sed facta ab oratione discrepant. multo minus mihi hæc probantur. quid igitur
nobis videatur, nūc exponamus. primum halophantā, vt iam diximus, legendū esse arbitramur:
Deinde huius versus sententiam hanc esse dicimus: Ornatus erat Curculio vestitu nauclerico,
hoc est, palliolo ferrugineo (qui color thalassicus, id est, marinus est) tanquam ex Caria Epi-
daurum naui aduectus, & modò è naui egressus. Hunc igitur videns Choragus, cuius erat acto-
ribus vestitum, & cetera necessaria ornamenta præbere, & non ignorans eum à Phædromo
subornatum esse, ac submissum, vt Trapezita, & lenone delusis, ac deceptis, virginem abdu-
ceret: ait se nescire, vtrum eum dicat halophantam, an potius sycophantam. Cur sycophan-
tam esse dicere debeat, id est, apud Latinos impostorem, apud Græcos calumniatorem, causa
est, quòd perspicuè sit à Phædromo subornatus, non à milite missus, & quòd litteras falsas, pro
veris Trapezitæ dederit. (Sycophantæ autē nomen apud Græcos, à tali origine, & causa natum
est, vt docet Festus. Atticos quosdā iuuenes solitos esse aiunt, in hortos irrumpere, ficósq. legere. B
quam ob causam lege est constitutum, vt, qui id fecisset, capite truncaretur. Hanc pœnam qui
persequebantur ob paruula detrimenta, &, vt crimen probarent, ficus lectas, & ablatas osten-
debant, Sycophantæ sunt appellati. Eadem ferè apud Athenæum & Suidam de sycophantarum
appellatione scripta sunt. Hinc sycophantæ dicti sunt etiam impostores, & qui fucum faciunt,
& qui simulantes, quæ non sunt, alterum decipiunt, & circumscribunt) hic igitur Curculio,
quia Lyconem falsis tabellis decipit, non immerito sycophanta, id est, impostor, & penè di-
cam calumniator, dici debet. Rursus quia eundem Lyconem falso, & ementito vestitu, qui
marini coloris erat, quasi è naui iam egressus, inducit, atque in fraudem impellit, videtur non
iniuria halophanta nominandus. Halophanta autem vox est, à Plauto, opinor, conficta, à
nomine græco, ἡ ἅλς ἁλὸς quod mare significat, & verbo græco φαίνω quod valet ostendo.
immò halophanta quidem idcirco videtur appellandus, quia vestitum coloris marini gerit, &
colorem marinum ornatu, ac vestitu præ se fert, atque ostendit: Sycophanta verò, quia Ly-
coni fucum facit, verba dat, atque imponit. In hac autem nominum affinitate, & quasi anno-
minatione iocus inest Plauto dignus. Cùm hæc iam olim in his commentariis quasi adumbras-
sem, cognoui aliquantò pòst, idem ferè Gul. Cantero Vltraiectino, viro docto, in mentem ve-
nisse, nisi quòd ille ioci Plautini rationem, quæ in horum vocabulorum similitudine inest, non C
satis explicat. Verumtamen laus ei quoque sua debetur, eáque non parua. sed restat scrupulus
de numeris, & lege versus. Nam vt suis numeris constet, vel sic legendus: *Halophantam hunc, an*
sycophantam esse magis d. n. vel sic, *hunc halophantam, an sycophantam esse magis d. n.* METVO, VT
POSSIM RECIPERE.] metuo ne non possim recuperare, quia sycophanta est, vereor, ne
ornamenta, quæ ei prebui, intercipiat, atq. interuertat. Choragus autem, vt suprà diximus or-
menta hystrionibus suppeditabat, ac præbebat. CREDIDI] etiam qui locat credit, non
solùm qui mutuum dat, aut commodat, aut deponit, &c. *Credendi enim generalis appellatio est*, vt
scripsit Celsus lib. 1. quæstionum: quod refert Vlpianus lib. 26. ad edictum, & exstat hodie sub
titulo de Rebus creditis, si certum petatur condictione. *Ideo*, inquit ille, *sub hoc titulo prætor, & de*
commodato, & de pignore edixit. Nam cuicunque rei assentimur, alienam fidem secuti, mox recepturi, quid
ex eo contractu, credere dicimur. QVI IN] in quo. ἀναστροφή. NIMIO OPERE] nimiopere,
nimis. SVMAT OPERAM,] laboret. IN COMITIVM] locum, in quem populus
Romanus conuenire, seu coire solebat, vel magistratuum creandorum, vel legum iubenda-
rum, aut vetandarum gratia. significat autem sæpè contra fidem, & iusiurandum ferri suffra- D
gia. APVD CLOACINÆ SACRVM] apud ædem Cloacinæ deæ, apud Cloacinæ fanum.
Cloacinæ, seu Cluacinæ simulacrum in cloaca repertum Tatius consecrauit. quia autem cu-
ius esset effigies, ignorabat, ei nomen ex loco, in quo reperta fuerat, imposuit. vt scribit La-
ctantius Firmia. lib. 1. de Falsa relig. cap. 20. & Minucius in Octauio, *Cloacinam*, inquit, *& inuē-*
nit Tatius & coluit. DITEIS DAMN. MARITOS] maritos locupleteis, sumptuosos, &
profusos, qui potant, scortantur, amant, quamuis habeant vxores domi non deformeis, neque
inuenustas. SVB BASILICA QVÆR.] hinc dicti subbasilicani: qua voce vtitur in
Capt. ibi. *Quorum odos subbasilicanos omnes abigit in forum.* SCORTA EXOLETA.] exoletus,
inquit Festus, qui olescere, id est, crescere desiit. Idem in verbo adolescit, exoletus, qui excessit
olescendi, id est, crescendi modum. QVÍQ. STIPVLARI SOLENT] stipulatio constat
ex interrogatione & responsione. vt spondes? spondeo. centum dabis? centum dabo. stipulari
tamen dicuntur, qui interrogant, & quibus respondetur. Passeratius existimat esse hic legēdum,
quiq. adstipulari solent. adstipulari autē, est alteri stipulanti præsto esse, seu cum stipulante stipulari,
seu pro altero stipulari. hinc adstipulatores, quasi stipulantium assensores, & socij. SYMBO-
LARVM COLLATORES APP. F.] qui conferunt symbolas, id est, collectas. symbolæ,
sunt portiones, quas pro sua quisque parte profert in cenam communem. Terent. Andr. *eho, quid*
Pamphi-

A *Pamphilus? quid? symbolum dedit.* Plautus in Sticho. *eadem symbolum dabo, & ire bebo ad Sagarinum cenam coquus.* vox Græca est συμβολή. quare, quin symbolam apud Terent. legi debeat, non, vt habent libri vulgati, nemo iam dubitat, nisi in litteris hospes. IN FORO INFIMO] in infima fori parte. Sic apud Horat. *Ianus summus.* epist. 1. lib. 1. & *ima cera*, prima cera, media cera, apud scriptores Latinos. BONI HOMINES ATQVE DITES AMB.] diuites, qui boni viri habētur, & eos ita sæpè appellat M. Tull. in epist. ad Atticū. Animaduerte hîc dici à Plauto, quod rariusculum est, *boni homines.* IN MEDIO] in medio foro. PROPTER CANALEM] prope canalem. Festus, canalicolæ forenses, homines pauperes dicti, quòd circa canaleis fori consisterent. SVPRA LACVM] non lacum Curtium, qui fuerat olim in foro, sed hoc tempore aqua absumpta, aut aliò deriuata, in eodem loco factæ erant cloacæ, vt testatur Varro lib. 4. de Lingua Latina, & Ouidius lib. 6. Fast. *Curtius ille locus, siccas qui sustinet aras, Nunc solida est tellus, sed lacus antè fuit.* quem igitur? fortasse Lucrinum, sed potius Seruilium. DICVNT CONTVM.] aliud esse contumeliam facere, aliud dicere, declarat illud in Asinar. *Tu contumeliam alteri facias: tibi non dicatur?* Bacchid. *Quótque innocenti ei dixit contumelias?* SVB VETERIBVS IBI SVNT, &c.] sub veteribus, subintellige, tabernis, sunt & fœneratores, & qui fœnori accipiunt. sic dictum sub veteribus, vt sub nouis. M. Tullius lib. 2. de Orat. *demonstraui di-*
B *gito pictum Gallum in Mariano scuto Cimbrico, sub nouis distortum, eiecta lingua, buccis fluentibus.* Varro lib. 5. de lingua Latina, *& sub nouis, dicta pars in foro, ædificiorum: quod vocabulum eius peruetustum, vt noua via: quæ via iam diu vetus.* Sueton. in Augusto, de Aug. *bifariam laudatus est: pro æde diui Iulij à Tiberio pro Rostris, sub veteribus à Druso Tiberij filio.* Erat autem is locus circa Ianum medium. Iam hoc sic positum, *sub veteribus, ibi sunt*, videtur esse pleonasmus. Nam *ibi* superuacaneū est, nisi dicamus esse additum, maioris declarationis gratia: hoc modo: sub veteribus verò ibi sunt, &c. sic infrà loquitur non longè. *Ponè ædem Castoris: ibi sunt*, &c. PONÈ ÆDEM CASTORIS.] Etiam ędes Castoris & Polucis erat in foro Romano: quos significat Catullus carmine illo, quod scripsit ad contubernaleis. *Salax taberna, vósque contubernales, A pileatis nonâ fratribus pila*, &c. IBI SVNT, SVBITÒ QVIBVS CR. M.] ibi sunt homines decoctores & inficiatores lenti: quibus si quid mutuò des, frustrà repetas. IN TVSCO VICO, IBI SVNT HOMINES, QVI, &c.] In tusco vico sunt lenones, & scorta mascula, & puellæ meretrices. Horat. Sat. 3. lib. 2. *Tusci turba impia vici.* Plaut. Cistel. *non enim hic es, vbi ex Tusco modo Tute tibi indignè dotem quæras corpore.* QVI IPSI SESE VENDITANT] qui quæstum corpore faciunt. IN VELABRO] de velabro suprà dictum est, in Capt. ibi, *Omnes compacto rem agunt, quasi in velabro olearij.*
C IN VELABRO, VEL PIST. VEL LAN. VEL HAR. VEL QVI IPSI VORT. VEL QVI ALIIS SVBVERTENDOS PRÆB.] ordo est, in velabro sunt, qui vel ipsi vortant vel pistorem, vel lanium, vel haruspicem, vel qui aliis subuertendos præbeant, id est, in velabro sunt, qui vel ipsi fraudent pistorem, vel lanium, vel haruspicem, vel eos aliis fraudandos tradant. Adrianus Turnebus lib. XI. Aduersar. cap. 7. sic explicat. qui vel ipsi fallant, vel qui aliis fallendos præbeant, & putat esse ductum à piscibus, qui dum assantur, vertūtur, & profert illud ex Asinaria. *verses quo pacto lubet.* Ego à Turnebo dissentiens, primum sic explico, vt ostendi, longè scilicet aliter, quàm ille, si fraudare aliud est, quàm fallere: deinde non existimo esse ductum à piscibus, qui dum assantur, versantur, seu vertuntur: sed vertere, positum esse puto, pro euertere: & subuertere, pro, pro impellere aliquem ita grauiter, vt cadat: percellere, & prosternere: hoc est, per translationem, bonis euertere, & spoliare. sic Virgil. lib. 1. Æneid. *Tyrias olim quæ verteret arceis.* Sic Horat. epist. li. 1. epist. 10. *vt calceus olim si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.* Quod autem ad Turnebi explicationem attinet, quamuis dissolutione, aut refutatione non eget, hoc tamen dicam, libros omnes habere *vortant*: quomodo & ille legit, non *versent*, vt legēdum esset, si esset tralatio à piscibus: quod ostendimus ad illū locū. *verses quo pacto lubet.* Nam vbi hac transla-
D tione vtitur, eo verbo vti solet. sic Cistellaria. *Mihi istum hominem vellem dari. vt ego illum versarem.* In reliqua parte versus, libros vulgatos secuti sumus: qui partim *subuersandos*, partim *subuertendos* habent. Nam manuscripti perspicuè hîc corrupti sunt, in quibus scriptum est, *subuersentur*, planè mendosè. Itaque nec Turnebus eos secutus est, sed ille legit *subuersandos*, vt dixi: ego *subuertendos*, quod magis respōdet superiori verbo, *vertant.* DITEIS DAMNOSOS MARITOS, &c.] hunc versum, vt alienum, miniméque Plautinum delendum arbitror. quanquam Turneb. & in omnibus libris reperitur, & Camerarius eum retinuit, & Turnebus, vt Plautinum explicare conatur. Cur ita credam, primùm facit versus ille suprà positus, ab iisdem tribus vocibus initium capiens. *dites damnosos maritos sub bas. quær.* ex eo enim hunc natum esse puto: & illo recepto, hic eiiciendus est: deinde huius ipsius versus, vno pede, aut vna syllaba claudicantis vitium. Nam quod Turnebus legit *operiam*, pro opiam, & ita se in libris manuscriptis scriptū reperisse testatur, ego contrà, in omnibus nostris septem, *oppiam* reperi, in vno duntaxat *opiam* cum simplici. p. in nullo *operiam*: quæ vox quid valeat, eruditi viderint. *operariam* fortasse voluit scriptum esse. LINGVÆ MODERANDVM'ST M.] lingua mihi cōtinenda est, linguæ me tēperare oportet.

CVRCVLIO, CAPPADOX, LYCO.

CV. I, Tu præ virgo: non queo quod ponè me est, seruare.
Et aurum, & vestem omnem suã aiebat, quicquid hæc haberet.
CA. Nemo it inficias. LYC. attamen meliusculum est monere.
Memento promisisse te, si quisquam hanc liberali
Caussa manu assereret, mihi omne argentum redditum iri,
Minas triginta. CAP. meminero. de istoc quietus esto.
Et nunc idem dico. LYC. & commeminisse hæc ego volam te.
CA. Memini, & mãcipio tibi dabo. CVRC. egon' vt ab lenone quicquam
Mancipio accipiam? quibus sui nihil est, nisi vna lingua B
Qui abiurant, si quid creditum est. alienos mancupatis,
Alienos manu mittitis, alienísque imperatis.
Nec vobis auctor vllus est, nec vosmet estis vlli.
Item genus est lenonum inter homines, meo quidem animo,
Vti muscæque culicésque, pedésque, pulicésque.
Odio & malo & molestiæ: bono, vsui estis nulli.
Nec nobiscum quisquam in foro frugi consistere audet.
Qui constitit, culpant eum, conspuitur, vituperatur:
Eum rem, fidémque perdere, tametsi nihil fecit, aiunt.
LY. Edepol lenones meo animo nouisti lusce lepide.
CV. Eodem hercle vos pono & paro. parissimi estis iibus. C
Hi saltem in occultis locis prostant, vos in foro ipso.
Vos fœnore, hi malè suadendo, & lustris lacerant homines.
Rogitationes plurimas propter vôs populus sciuit,
Quas vos rogatas rumpitis, aliquam reperitis rimam.
Quasi aquam feruentem. frigidam esse, ita vos putatis leges.
LY. Tacuisse mauellem. CAP. hau, malè meditate, malè dicax es.
CV. Indignis si malè dicitur, maledictum id esse dico:
Verum si dignis dicitur, benedictum'st meo quidem animo.
Ego mancipem te nihil moror, nec lenonem alium quenquam.
Lyco nunquid vis? LYC. bene vale. CVRC. vale. CAP. heus tu, tibi ego dico. D
CV. Eloquere, quid vis? CAP. quæso vt hanc cures, bene vt sit isti.
Bene ego istam eduxi meæ domi & pudicè. CVR. si huius miseret,
Ecquid das, qui bene sit? CAP. malum. CVRC. tibi opus est hoc, qui te procures.
CA. Quid stulta ploras? ne time, bene hercle vendidi ego te.
Fac sis bonæ frugi sies. sequere istum bella belle.
LY. Summane nunquid nunc iam me vis? CVRC. Vale atque salue:
Nam & operam & pecuniam benignè præbuisti.
LY. Salutem multam dicito patrono. CVRC. nuntiabo.

Nunquid

A LY. Nunquid vis leno? CAP. istas minas decem, qui me procurem,
Dum melius sit mihi, des. CVRC. dabuntur. cras peti iubeto.
CA. Quando bene gessi rem, volo hîc in fano supplicare.
Nam illam minis olim decem puellam, paruolam emi.
Sed eum, qui mihi vendidit illam, nunquam post illa vidi:
Periisse credo. quid id mea refert? ego argentum habeo.
Quoi homini dei sunt propitij, lucrum ei profectò obiiciunt.
Nunc rei diuinæ operam dabo: certum est bene me curare.

NON QVEO, QVOD PONE ME EST] non possum, quod mihi à tergo est, seruare, id est, custodire. custodię enim oculis opus est. at natura oculos in tergo nobis nullos affinxit. ET AVRVM ET VEST. OMNEM, &c.] aiebat miles conuenisse inter vos, vt secum B afferret aurum, & vestem, & quidquid haberet. NEMO IT INFITIAS] nemo infitiatur: ego non inficior. SI QVISQVAM HANC LIB. CAVSA M. ASS.] si quis hanc in iudicio, seu actione libertatis, in libertatem assereret, seu vindicaret. Donatus ad illa verba Terent. Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu*: notat, ordo est. nam ego illam liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba à quibus etiam assertores dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. Varro lib. 5. de ling. Latina. *hinc adsere manu in libertatem, cum prehendimus.* QVIETVS ESTO] otiosus esto, securus esto, ne laborato. ET MANCIPIO TIBI DABO] mancipio dare, est promittere, & recipere, se eius rei, quam vendit, & tradit, esse dominum, seu, vt nunc loquimur, habere dominium, vt si fortè ea res euincatur, venditor præstandæ euictionis iudicium, & periculum non recuset. vel sic breuius, mancipio dare, est periculum euictionis in se recipere. & ita Bosius. QVIBVS SVI NIHIL EST, NISI VNA LINGVA.] itaque suprà in Asin. lenonis linguam, eius patronam appellat. subiicitque hanc rationem. *Nam si quid sceleste fecit, lingua pro illo peierat.* & in Persa. non multò secus. Sic enim Dordalus leno. *Referunda ego habeo linguam natam gratia. Eodem mihi pretio sal præbetur, quo tibi: Nisi me hæc defendet, nunquam delinget salem.* QVI ABIVC RANT, &c.] qui lenones iurati negant, se accepisse, quod sibi creditum est, id est, quod suæ fidei commissum est. Virgil. Æn. 8. *Abstractæq; boues, abiurataq; rapina.* Vbi Seruius notat *abiurare*, est rem creditam periurio negare. Deinde hunc locum profert: mox subiicit, sed hoc isti loco nō congruit. Vnde nunc abiuratas rapinas, contra ius retentas intelligamus. hactenus Seruius. Ego, ne sit necesse pluribus modis quid sit abiurare, definire, seu describere, sic describo: abiurare, est rē alienam periurio negare. Porrò quod ad principium versus attinet, licet ita quoque explicare, Qui, id est, qua lingua abiurant, &c. ALIENOS MANCVPATIS] alienos manu capitis, seu accipitis, à venditore, scilicet. ALIENOS MANVMITT.] alienos liberatis. ALIENIS IMBER.] exornatio est hic Rhetorica, qua ab eodem verbo initium capiunt plura orationis membra. NEC VOBIS AVCTOR VLL.] auctor is est, qui rem suo periculo vendit. Vnde auctoritas pro euictione apud Venuleium iurisconsultum lib. 17. stipulationum lib. digest. 21. titulo de euictione, cap. vltimo. Cuius hæc verba sunt. *Si alienam rem mihi tradideris, & eandem pro derelicto habuero, amitti auctoritatem, id est, actionem pro euictione, placet.* Admonuit me Simeo Bosius, etiam apud Paulum iurisconsultum, auctoritatem ita vsurpari. Quin & Marc. Tullius ita vsurpat in oratione de Harusp. resp. his verbis. *Multa sunt domus in hac vrbe, patres conscripti, atque D haud scio, an penè cuncta, iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hereditario, iure auctoritatis, iure mancipi, iure nexi.* Quanquam dicere licet, apud M. Tullium, in illa oratione, auctoritatem accipi debere potiùs pro iure vsucapionis, quod emtori quæsitū est, ab auctore suo: id est, à venditore, qui mancipio dedit. Præterea vt magis intelligamus, venditorem dici auctorem: Vlpianus lib. 15. ad Sabinum digest. lib. eod. titulo eod. fideiussorem scribit vulgò auctorem secundum vocari. sic ille. *Illud quæritur, an is, qui mancipium vendidit, debeat fideiussorem ob euictionem dare, quem vulgò auctorem secundum vocant.* ITEM GENVS EST LENON.] id est, lenonum genus, inter homines, ita est, vt muscæ, &c. vel simile est muscis, &c. PEDÉSQVE] id est, pediculíque. ODIO ET MALO, ET MOLEST.] id est, odiosi & incommodi, & molesti estis omnibus, vt muscæ, & culices, &c. nulli estis vtiles, nec commodi. CVLPANT EVM,] homines eum culpant, qui cum lenone consistit, aut congreditur. CONSPVITVR,] conspuitur, vt tæter, spurcus, turpis, & detestandus. LVSCE,] cocles, erat Curculio, & vnoculus, suprà, *vnocule salue.* EODEM HERCLE VOS PONO ET P.] in eundem numerū hercle vos trapezitas, repono, & refero. PARISSIMI ESTIS HIBVS] maxime pares estis lenonibus, *hibus*, pro his, antiquum. Notant Grāmatici veteres, in his Priscianus, lib. 13. quanuis, inquit ille, & hibus pro his antiqui protulerunt. Plaut. in Curcul. *Eodem hercle vos pono, &c.* & Carisius lib. 1. Plaut. in Curcul. *hibus.* & Nonius *ibus pro iis*, inquit, *minus Latinum putat consuetudo, cùm veterum auctoritate plurimùm*

valeat. Plautus Mil. *tibus dinumerem stipendium.* HI SALTEM, &c.] lenones,& meritorij A
pueri,& meretrices. PROSTANT] venales stant. LVSTRIS] ganeis lupanaribus. vel dic
stupris,& factis spurcis,ac libidinosis,vt intelligamus positú esse id,quod continet,pro eo,quod
continetur. ROUITATIONES PLVR. PROPTER V. POP. SCIVIT, &c.] leges
plurimas propter vestra flagitiosa facta plebs sciuit, vel populus iussit, quas vos perfringitis, &
rimam aliquam,qua vos elabamini,reperitis.leges appellant Romani Rogationes, quia qui le-
gem aliquam populo Romano suadebat, Quirites rogabat, vellent, iuberent; legem, quam
proponeret,ferri:his enim verbis vtebatur. *veltis,iubeatis*, &c. Interesse tamen nonnihil inter le-
gem,& rogationem docet Festus ex Ælio Gallo,his verbis:quæ verba, quia mendosa sunt, ea-
dem opera emendabo. *Inter legem,& Rogationem,hoc interest. Rogatio,est genus legis,qua non continuò lex
est, sed rogatio est:lex non potest non esse lex,si modo iustis comitiis rogata est.* Præterea cùm aliæ leges fue-
rint Tribunitiæ,hoc est,à Tribunis rogatæ:quæ plebiscita propriè dicebatur: aliæ consulares,
hoc est,à consulibus: videtur hic Plautus significare per Rogationes, quas populus sciuit, ple-
biscita, & leges tribunitias. Nam si leges Consulareis intelligi voluisset, dixisset,opinor, popu-
lus iussit. RIMAM] qua euadatis, & elabamini. QVASI AQVAM FERVENTEM
FRIG. ESSE, ITA V. P. L.] putatis leges esse instar aquæ, modò feruentis, nunc frigidæ.
Quemadmodum enim aquam feruentem,quandiu feruet,nemo gustare, aut tangere audet:vbi B
refrixit,nemo tangere dubitat:ita leges initio, & cùm primùm latæ sunt,valent, & ratæ sunt, &
metuuntur:spatio longiore interposito,obsolescunt,contemnûtur,& negliguntur. TACVIS-
SE MAVELLEM,] tacuisse mallem. AV, MALÈ MEDITATE, MALÈ DICAX ES]
sic edendum curaui, hac potissimùm scriptura probata. Nam libri manuscripti partim sic ha-
bent,vt edidi:partim sic,*hau,malè meditare,malediceres.* partim sic *haud vel in malè meditantem maledi-
cax es.* quæ duæ posteriores scripturæ corruptissimæ sunt. sic igitur hanc,quam secutus sum, ex-
plico. *au,* interiectio est increpantis, & obiurgantis: *malè meditate:* id est, homo, qui in maledi-
cendo exercitatus es:vel homo,qui maledicta meditatus es, *maledicax es,*id est,dicax es odiose,&
contumeliose:sunt enim nonnulli dicaces: sed sine contumelia.tua autem dicacitas, molesta &
odiosa est iis, in quos dicis. De interiectione, *au,* ne quis dubitare possit, sic Carisius lib.2.in
extr. *Au.* Afranius in Emancipato. *Au,mi homo: immò edepol,vos supremum meum concelebretis diem.*
Licet etiam hoc modo legere *au, in malè meditantem maledicax es.* id est, au, in hominem impara-
tum,& non exercitatum in maledicendo, maledicus, vel maledicax es.vel sic, au, in malè medi-
tatum maledicax es. INDIGNIS SI MALEDICITVR, &c.] si maledicitur iis, qui sunt
indigni maledicto,id est,qui sunt boni viri: maledictum id esse d. DICO] legendum fortasse C
est, *duco.* VERÙM SI DIGNIS] at si improbis maledicitur,quia sunt maledicto digni,non
est id maledictum,sed benedictum, meo quidem iudicio, seu mea quidem sententia, huc perti-
net illud Ciceronis in Antoniũ Philip.2.qui ita edixerat. *nulla contumelia est,quam facit dignus*, &c.
quod cùm multis modis exagitat Cicero,tum etiam hoc. *primùm, quid est dignus? Nam etiam malo
digni multi, sicut ipse,* &c. EGO MANCIPEM, TE NIHIL MOROR, &c.] ego te man-
cipem mihi esse nolo. mancipem, id est, prædem, seu fideiussorem, nolo te mihi promittere, te
periculum præstat urum. tractum à mancipibus, qui conducebant, aut emebant aliquid à po-
pulo, & manu sublata digitóve sublato, significabant se emtores esse: qui iidem prædes dice-
bantur,quia æquè præstabant populo periculum,atque qui prædes pro iis facti erant. BENE
VT SIT ISTI] vt ista virgo liberaliter tractetur,vel dic potius, vt hæc virgo, isti, id est, istic
bene tractetur. Non enim dixisset Plautus, cura hanc virginem, vt isti virgini bene sit: sed po-
tius,vt huic virgini,&c. EDVXI] educaui, quanquam aliud est educere, aliud educare. Te-
rent. Adelph. *Eduxi à paruulo,habui, amaui pro meo.* Idem Andr. *Bene, & pudicè eius doctum, atque edu-
ctum sinam Coactum egestate ingenium immutarier?* Plautus Menæch. *Nam illic homo homines non alit,ve-
rùm educat.* ex iis intelligimus educare ad corpus duntaxat pertinere, & saturitatem quandam D
includere:educere verò,ad ingeniũ magis,quàm ad corpus referri. SI HVIVS MISERET,
ECQVID D. Q. B. S?] si huius Virginis te miseret, & si ei bene consultum vis, & simulas,
ac prædicas,num tu ei aliquid das,vndè benè,& prolixè tractetur,& beatè viuat? proindè ac si
dicat:tu verbo eius misereris,te nihil das,vndè bene,& beatè viuat. MALVM.] quæris, num
quid tibi dem,quo Planesio bene sit.malum tibi dabo,si accipere voles. TIBI OPVS EST
HOC, QVI TE PR.] tibi opus est malo,seu malum,quo te bene cures. BENE HERCLE
VEND.] id est,carè te vendidi. Itaque in te vendenda,rem meam bene gessi. FAC SIS, &c.]
fac si vis,&c. VALE ATQ. SALVE] sic eis precamur,quos nunquam postea visuri sumus,
aut certè ita existimamus. BENIGNÈ] liberaliter, & prolixè. NVNQVID VIS LENO?]
sermo abeuntis. ISTAS MINAS DECEM, &c.] triginta minas dederat trapezita Lyco
lenoni pro virgine. restabant decẽ pro auro,& veste: suprà, *quia de illo emi virginem Triginta minis:
vestem,aurum: & pro iis decẽ coaccedunt minæ.* QVI ME PROC.] vnde me bene curem. DVM
MELIVS SIT MIHI] dũ meliùs habeã,dũ conualescam. POST-ILLA] postea. QVOI
HOMINI DEI SVNT PROP. &c.] sententia lenone digna. Cui homini, inquit, dij sunt
æqui,& amici,minimèque irati, ei homini lucrum vltro dant in manum. CERTVM EST
BENE ME CVR.] deliberatum mihi est: stat sententia, liberaliter,& molliter me tractare.

Non

A

MILES THERAPONTIGONVS, LYCO trapezita.

MI. NOn ego nunc mediocri incedo iratus iracundia,
Sed eapſe illa,qua exſcidionem facere condidici oppidis.
Nunc niſi tu mihi properè properas dare iam triginta minas,
Quas ego apud te depoſiui, vitam propera ponere.
LY. Non ædepol nunc ego te mediocri macto infortunio,
Sed eopſe illo,quo mactare ſoleo,quoi nihil debeo.
Nec te mi facias ferocem,aut ſupplicare cenſeas.
Nec tu me quidem vnquam ſubiges, redditum vt reddam tibi,
B Nec daturus ſum. MIL. idem ego iſtuc quũ credebam, credidi;
Te nihil eſſe redditurum. TRA. quur nunc à me igitur petis?
MI. Scire volo quoi reddidiſti. TRA. Luſco liberto tuo,
Is Summanum ſe vocari dixit,eij reddidi,
Qui has tabellas obſignatas attulit. MIL. quas tu tabulas:
Quos tu mihi Luſcos libertos,quos Summanos ſomnias?
Nec mihi quidem libertu'ſt vllus. TRA. facis ſapientius,
Quàm pars lenonum,libertos qui habent,& eos deſerunt.
MI. Quid feciſti? LY. Quod mandaſti,feci,tui honoris gratia,
Tuum qui ſignum ad me attuliſſet,nuntium ne ſpernerem.
MI. Stultior ſtulto fuiſti,qui iis tabellis crederes.
C LY. Quis reſpublica & priuata geritur,nónne iis crederem?
Ego abeo.tibi res ſoluta'ſt rectè. bellator vale.
MI. Quid valeam? TRAP. at tu ægrota, ſi lubet, per me, ætatem quidem.
MI. Quid ego nunc faciam? quid réfert me feciſſe regibus,
Vt mihi obedirent,ſi hic me hodie vmbraticus deriſerit?

NON EGO NVNC MED. INCEDO IRATVS IRAC.] *iratus iracundia*, videtur eſſe atticiſmus. ſic loquebantur tamen & Romani illi veteres. Sic Cato, dierum dict. de cõſulatu ſuo,apud Cariſ. *Laudant me maximis laudibus*. Et Plautus ipſe ſuprà in Captiuis. *pol iſthic me haud centeſimam partem laudat, quam ipſe meritu'ſt, vt laudetur laudibus*. SED EAPSE ILLA, D &c.] ſed ea ipſa illa iracundia incenſus, qua oppida exſcindere condidici, id eſt, conſueui. EXSCIDIONEM F.] exſcidium inferre, exſcidium, dij, & exſcidio, nis à Latinis dicitur, vt contagium contagij,& contagio,nis,conſortium, tij,& conſortio,nis. exſcidium autem, & exſcidionem, oriri à verbo exſcindo, non à verbo cado, vt putat vulgus, neque à cædo, vt putat Feſtus, (niſi fortè mendoſè apud eum legitur à *cadendo*, pro à *ſcindendo*. Nam perſpicuè falſum eſt, cùm exſcidium, & exſcidio, habeant ſecundam ſyllabam breuem, & ſcribi debeant cum ſ, &.c.ante vocalem, i) pluribus verbis oſtendimus in commentariis noſtris Horatianis. PROPERÈ PROPERAS,] *properè properas*, ſic dictum vt illa, *memoriter meminiſſe, ſapienter ſapit, madidè madeam, valide valet*, quæ ſuis locis notabuntur. DEPOSIVI] depoſui, antiquè dictum. Sic Catullus in Carmine ſæculari ad Dianam. *Quam mater propè Deliam Depoſiuit oliuam*. VITAM PROPERA PON.] vitam propera deponere, ſeu amittere: hoc eſt, duobus verbis, propera mori. Sic & M.Tullius,dixit ponere vitam, pro deponere, epiſtol.ad M.Varr.lib.9.epiſt. 24. in extr. *Hoc denique animo ſum, vt ſi in hac cura, atque adminiſtratione vita mihi ponenda ſit, præclarè actum mecum putem*. Sic Latini dicunt, *ponere gladium*. & ita Plautus in Caſin. *ponere pallium*, idem ſuprà hac eadem comœdia, *& ponere perſonam*. M.Tullius Offic.3.& *ponere tunicam*. Idem lib.5.Tuſculanarum. MACTO INFORT.] augeo infortunio. Sic ſuprà in Amphitr. *quia enim te macto infortunio*. Idem Moſtell. *Niſi te mala re magna mactari cupis*. EOPSE ILLO] eo ipſo illo. FE-

ROCEM,]superbum,elatum,animosum,magni animi.Sic apud Horatium *ferox Hector & ferox* A
Latium,& simil.apud T.Liuium.*Feroces iuuenes*,&c. quæ notauimus in commentariis Horatianis,
ad refellendá vulgi opinionem, qui putat, *ferocem*, idem valere, quod crudelem. AVT SVP-
PLIC. CENSEAS] aut ne me tibi supplicare putes. SVBIGES,] coges. IDEM EGO
ISTVC, QVVM CREDEBAM, CRED.] quum tibi credebam, cùm tuæ fidei commit-
tebá.credidi,id est,mihi persuasum habui, te nihil redditurú. Iocus est ex ambiguo. QVOS
TV MIHI LVSCOS LIBERTOS, &c.] vsus erat Lyco numero singulari, in his nomini-
bus, *Lusco liberto tuo, Is summanum*,&c.miles autem responsionem subiiciens,eadem nomina po-
nit in numero multitudinis. Notat hoc Donatus,ad illud Terentij Adelph.*turbas, lampadas, tibi-
cinas*,his verbis. *Bene totum pluraliter,vt qui reprehendit*. Sic Plautus multa, *Quos tu mihi parasitos luscos,
quos summanos somnias?* Vbi animaduertat lector, Donatum non fideliter Plauti verba retulisse.
quod sæpè fit à grammaticis,vel memoriæ suæ fidentibus,vel sentétiam,non verba spectátibus.
NEC MIHI QVIDEM, &c.] ordo est,nec vllus mihi quidem libertus est. alioqui scri-
bendum esset,*Ne mihi quidem libertu'st*,&c. Iam hoc totum. *Nec mihi quidem*,siue,*Ne mihi quidem*,est
choreus,& anapæstus,*nec mi*-choreus:-*hi quidem*,anapæstus. quod idcirco admonui,ne quis pu-
taret esse dactylum, & iambum. QVÀM PARS LENONVM] puto legendum, quàm
pars militum,non vt habent omnes libri, *quàm pars lenonum*. Nam hanc lectionem, senten- B
tia ipsa redarguit,ac refellit.Nam,cùm miles sit is,qui negauit sibi libertum vllum esse, & cùm
duæ personæ duntaxat in hac scena videlicet miles & trapezita, loquentes inducantur, absur-
dum esset,Lyconem Trapezitam subiicere talem respósionem, *facis sapientiùs, quàm pars lenonum*.
hæc enim responsio, si leno locutus esset, conueniret. nunc cùm miles locutus sit, & negarit se
libertum vllum habere,debet hoc respódere trapezita, *facis sapientiùs,quàm pars militũ*: proindè ac
si ita diceret,negas tibi libertum vllum esse:sapientiùs facis, quàm alij milites, qui libertos ha-
bent,& eos deserunt. TVI HONORIS GRATIA] vt tibi honorem haberem. STVL-
TIOR STVLT. FVISTI]Sic in Amph. *nisi sis stultior stultissimo*. TVVM, QVI SIGNVM
AD ME ATTVLISSET, N. NE SP.] ordo,& sententia est,feci tui honoris gratia,quod
mihi mandasti,ne eum nuntium spernerem,qui mihi tuum signum attulisset. QV[illegible]IS RESP.
ET PRIVATA GER. &c.] possémne facere,vt non crederem tabulis,seu tabellis obsigna-
tis, quibus respublica, & priuata administratur? proindè ac si dicat, non potui aliter facere.
TIBI RES SOLVTA'ST RECTÈ.] tibi quod debebam, rectè, id est, bona fide, & sine
dolo malo, & ita, vt leges iubent, solutum est. obligatus antea tibi eram: nunc solutus sum,
quando tibi ea pecunia,quam meæ fidei credideras,soluta est. AT TV ÆGROTA SI L. P. C
ME ÆTAT.] si non vis valere, ægrotare tibi per me, si lubet, licet, & quidem quandiu viues.
ÆTATEM QVIDEM.] ægrota & quidem ætatem, id est, quàm diutissimè, annos triginta,
quandiu viues,sic sæpè loquuntur boni scriptores. Plaut.in Amphitr. *eo modo,vt profectò viuas æta-
tem miser*. ad quem locum plura.de eodem & in comment. Lucret.scripsimus nonnihil lib.6.ibi,
Quod solis vapor ætatem non posse videtur efficere,&c. VMBRATICVS] homo in vmbra educatus
& vmbraticola,vt loquitur in Truculento.homo imbellis, & ignauus: non, vt ego, sub dio vi-
uere consuetus,& militaris nauus, ac fortis: vel dic, vmbraticus, id est, vmbra hominis, non
homo:homo nihili.priorem explicationem mâlo.

CAPPADOX leno, MILES.

Qoi homini dij sunt propitij, ei non esse iratos puto.
Postquàm rem diuinam feci,venit in mentem mihi, D
Ne trapezita exsulatum abierit,argentum vt petam.
Vt ego potius comedim,quàm ille. MIL. iusseram saluere te.
CA. Therapontigone platagidore:salue,saluus,qum aduenis
In Epidaurum.hîc hodie apud me numquam delinges salem.
MI. Bene vocas,verùm vocata res est,vt sit malè tibi.
Sed quid agit meum mercimonium apud te? CAP. nihil apud me quidem.
Ne facias testis, neque equidem debeo quidquam. MI. quid est.
CA. Quod fui iuratus feci. MIL. reddin',an non,virginem,
Priusquam te huic meæ machæræ obiicio mastigia?
CA. Vapulare ego te vehementer iubeo.ne me territes,

A Illa abducta eſt.tu auferere hinc à me,ſi perges mihi
Malè loqui,profectò,cui ego niſi malum,nihil debeo.
MI. Mihin' malum minitare? CAP. atque ædepol non minitabor, ſed dabo,
Mihi ſi pergis moleſtus eſſe. MI. leno minitatur mihi:
Meæque pugnæ prœliares,plurimæ obtritæ iacent
At ita me machæra & clypeus
Bene iuuent pugnantem in acie,niſi mihi virgo reddit:
Iam ego te faciam vt hîc formicæ fruſtillatim differant.
CA. At ita me volſellæ,pecten,ſpeculum,calamiſtrum meum
Bene mę amaſſint, meáque excutia, linteúmque exterſum,
B Vti ego tua magnifica verba,neque tuas iſtas magnas minas
Non pluris facio,quàm ancillam meam,quæ latrinam lauat.
Ego illam reddidi,qui argentũ à te attulit. MI. quis is eſt homo?
CA. Tuum libertum ſeſe aiebat eſſe Summanum. MI. meum?
Atat,Curculio hercle verba mihi dedit,quum cogito.
Is mihi annulum ſurripuit. CAP. perdidiſtin' tu annulum?
Miles pulcrè centuriatus eſt expuncto in manipulo.
MI. Vbi nunc Curculionem inueniam? CAP. in tritico facillimè
Vel quingentos curculiones pro vno faxo reperias.
Ego abeo.vale atque ſalue. MI. malè vale,malè ſit tibi.
Quid ego faciam,maneam an abeam, ſicine eſſe mihi os oblitum?
C Cupio dare mercedem,qui illunc vbi ſit commonſtret mihi.

QVOI HOMINI DII S. P.] argumentum eſt à contrariis.Cui homini dij propitij ſunt, ei homini dij non ſunt irati. At deos ei homini cui lucrum obiiciunt, eſſe propitios, inter lenones & lenonum ſimileis conſtat:& mihi lucrum dij obiecerunt, qui virginem olim decem minis mihi venditam,triginta vendidi:ergo dij mihi non ſunt irati. ergo Æſculapius mihi non eſt iratus. EXSVLATVM ABIERIT] aufugerit,profugerit. ARGENTVM VT EET.] coniunge cum illis ſuperioribus, *venit in mentem mihi*,hoc modo.venit in mẽtem mihi, vt petam argentũ,id eſt,venit mihi in mentem argentũ vt peterem, videlicet x.minas, pro auro, & veſte. VT EGO POTIÙS COMEDIM] vt ego potiùs comedam q. ille.ſic loquebantur veteres: id quod notauimus in commentariis Horatianis ad odam.3.epod.ibi, *Edit cicutis allium nocentius.* SALVVS QVOM ADVEN. IN EPID.] ἔλλειψις. abeſt enim,ſeu deeſt verbũ.*gaudeo.* his enim verbis ſolebant peregrè aduenientibus gratulari.ſaluum te aduenisse gaudeo:vel his,cùm ſaluus aduenis,gaudeo. HÎC HODIE APVD ME N. D. S.] hæc eò dicuntur ab illiberali, & ſordido lenone, quòd ſolebant peregrè aduenientibus amicis cenã dare. in Sticho.*Propino tibi*
D *ſalutem plenis faucibus. Cenabis apud me,quoniam ſaluus aduenis.*hác ſpem, ſi forte hoc ſperaret miles,ei præcídens,& præcludens Cappadox leno, non cenabis,inquit, hodie apud me,quanquam plus etiam dicit,quàm quod diximus.non enim eum apud ſe cenaturum,ſed ſalem delincturum eſſe negat,quod longè minus eſt,quàm cibũ capere,aut cenare. Nam fieri poteſt, vt quis non cenet quidem, ſalem tamen lingat,ſeu delingat. Salem autem eſſe pauperum obſonium, & omnium rerum, quæ apponantur, primum, atque idcirco ex communione ſalis ſæpe intelligi cibi communionem apud ſcriptores, nemini litterato ignotum eſſe puto. & verò hac de re ſatis multa à nobis dicta ſunt in commentar.Horatian.oda 16.lib.1. Ibi. *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in menſa tenui ſalinum*,&c.Iam delingere ſalem iterum dixit in Perſa. *Referundæ ego habeo linguã natam gratiæ. Eodem mihi pretio ſal præbetur,quo tibi, Niſi me hæc defendet, nunquam delinget ſalem.* BENE VOCAS.] ironia eſt.benignè & liberaliter me ad cenam vocas,inquit miles. VERÙM VOCATA RES EST, VT S. M.] verùm vocatus es non ad cenam, ſed ad malũ & miſeriam, vt perpetuò miſer,& calamitoſus ſis. alludit ad morem vocandi ad cenam. Sic ferè in Sticho: *Cenabis apud me, quoniam ſaluus aduenis.* EP. *Vocata eſt opera.* SED QVID AGIT MEVM MERCIMONIVM APVD TE.] ſed quid agit apud te puella, à te mercatus ſum? NE FACIAS TESTEIS] dico tibi liquidò & clarè,nihil tuum eſſe apud me,ne ſi dicerem, puellam illam eſſe apud me, teſtibus, qui hoc de me audiſſent, me oppugnares.

QVOD FVI IVRATVS, FECI.] quod me facturum iuraui,feci.iuraui autem me ei,qui A
litteras abs te,& tuo annulo obſignatas ad me afferret,& triginta minas mihi daret,virginē tra-
diturum. HVIC MEÆ MACHÆRÆ.] huic meo gladio. VIRGINEM,]Feſtus legit
hic *mulierem*,hunc locum proferens in *Vapula Papiria.* MASTIGIA?]verbero? flagrio? digne,
qui flagris,ſeu flagellis aſſiduè cedare? vel homo,cuius tergum,& latus flagellis cōtuſa,& con-
trita ſunt? VAPVLARE EGO TE VEHEMENTER] id eſt, plorare te iubeo, vt lo-
quuntur Græci,οἰμώζειν,κλαίειν,iubeo te miſerum eſſe. Horat.Sat.10.lib.1. *Demetri, téque Tigelli,*
Diſcipulorum interiubeo plorare cathedras. Idem Sat. 1. lib. 2. *Flebit & inſignis tota cantabitur vrbe.* ad
quæ loca leget qui volet,quæ notauimus in commētariis noſtris Horatianis. Ne illud quidem
eiuſdem his admodum diſſimile eſt Sat.1.lib.1. *Quid facias illi?iubeas miſerum eſſe,libenter Quatinus id*
facit. Profert autem hunc locum Feſtus in *Vapula Papiria.*his verbis,*Vapula Papiria in prouerbio anti-*
quis fuit. de quo Sinnius Capito ſic refert, *tum dici ſolitum eſſe,cùm vellent minantibus ſignificare ſe eos*
neglegere, & non curare,fretos iure libertatis &c. Sequitur mox. *Ælius hoc loco vapula poſitum eſſe ait , pro*
dole. Varro *properi*, &c. Poſtremò profert hunc locum. TV AVFERERE HINC A ME,
&c.] ita te malè mulcabo,& verberibus contundam,vt tuis pedibus abire non poſſis, ſed te ſu-
blimem auferri neceſſe ſit. ſic ſuprà in Amphitr. *Auferere non abibis,ſi ego fuſtem ſumſero.* CVI
EGO, NISI MALVM, NIHIL DEBEO] cui ego nihil debeo, niſi malum, quod malum B
ego tibi larga manu perſoluam,ſi odioſus eſſe perges. MIHI SI PERGIS MOL. ESSE
TV.] Camerarius ita edidit, *Mihi ſi pergis moleſt. eſſe tu.*noſtri libri nō habent,*tu*,& rectè.eſt enim
ſuperuacaneum,& præterea corrumpit verſum, qui,hoc pronomine ſublato, ſuis numeris con-
ſtāt. in verbo *pergis*, autē ſ.eliditur,vt hoc ἐν παρόδῳ dicam. MEǼQVE PVGNÆ PRÆ-
LIARES PLVR. OBTR. IAC.]ſic habent omnes noſtri codices manuſcripti hunc ver-
ſum ſcriptum:& rectè , quos ſequimur. Nam & verſus trochaicus eſt optimus, & ſententia eſt
optima.& meæ,inquit pugnæ magnificæ plurimæ iacent obtritæ,id eſt, contemtæ ſunt,& ina-
nes,& nullius pretij. *Pugnæ præliares*,tamen mihi ſuſpectum eſt: quamuis Camerarius *pugnas præ-*
liares dictas eſſe putet,militariter & glorioſè. At cur præliares dicantur potiùs,quàm præclaræ,
aut magnificæ, aut ſimili aliquo nomine?Videant igitur eruditi. Ego putaui aliquando legi de-
bere potius,hoc modo,non lōgè ab antiqua ſcriptura. *Meaq́ pugnæ & prælia,& res plurimæ obtritæ*
iacent. AT ITA ME MACH. ET CLYP.] hic verſus non eſt integer,debet enim eſſe tro-
chaicus,vt ceteri.perfici autē,atque integrari poſſet,ſi ita legatur. *At ita me machæra & clypeus,&*
lorica,& caſſida Bene iuuent pugnantem,&c. *Caſsida,dæ*,enim dixerunt veteres in prima declinatione,
pro *caſsis, caſsidis*, tertiæ: vt *chlamyda,dæ*,pro *chlamys chlamydis*;& ſimilia non pauca. FRVSTIL-
LATIM DIFFER.] per fruſta paruula diuerſum ferant , vel in paruula fruſta comminutum C
& conciſum diuerſum ferant,& diſtrahāt. AT ITA ME VOLSELLÆ, &c.]quemadmo-
dum modò miles arma ſua enumerauit, & per ea deierauit,ita hic leno ſua & meretricia, id eſt,
muliebria enumerat,& per eadem deierat. Sunt autem volſellæ,id eſt,forfices, quibus pilos ſu-
peruacaneos auellunt ſibi mulieres.quæ omnia mundi appellatione continentur : mundus au-
tem muliebris eſt,vt ait Vlpianus,quo mulier mundior fit:continentur eo,inquit,ſpecula,ma-
tulæ,vnguenta,vaſa vnguētaria,& ſi qua ſimilia dici poſſunt, veluti alabaſtrus. Titus Liuius lib.
44.annalium. *Non magiſtratus, nec ſacerdotia,nec triumphi,nec inſignia,nec dona aut ſpolia bellica his (mu-*
lieribus)contingere poſſunt. Munditiæ & ornatus ,& cultus,hæc fœminarum inſignia ſunt:his gaudent & glo-
riantur: hunc mundum muliebrem appellarunt maiores noſtri. CALAMISTRVM M.] acus longa,
ſeu calamus,quo calefacto mulieres crineis ſuos criſpant,& intorquent,vt fiant cincinni,& ſint
ipſæ cincinnatæ. profert hunc locum Cariſius in voce *calamiſtrum*, lib.1.his verbis. *Calamiſtros Ci-*
*cero in Oratore maſculinè dixit , & Varro de ſcenicis originibus hunc calamiſtrum.*ſed idem in Trifallo , *ca-*
lamiſtra. & Plautus in Curculione, *pecten, ſpeculū,calamiſtrum meum.* AMASSINT] amauerint.
MEÁQVE EXCVTIA,] ſic lego,reiecta vulgata ſcriptura,*axitia*,quæ vox non eſt Latina, ni- D
hílque ſignificat noſtris libris autē ducibus,& auctoribus ſic reſtitui,in quibus eſt partim *exitia*,
partim *excitia.* vnde facio *excutia.*ſunt autem *excutia*, paruæ ſcopæ, quibus excutitur puluis è ve-
ſtibus, vt ſint mundæ:licet autem accipere,vt ſit numeri multitudinis,*excutia,excutiorum*,in neu-
tro:vel numeri ſingularis in fœminino, *excutia,æ*, quod videtur probabilius. LINTEÚMQVE
EXTERSVM]linteum terſum , quod iniiciunt humeris mulieres,cùm comam pectunt,ne ve-
ſtem inquinent.inuolucre appellat in Captiuis,ibi, *Ne is quidem inuolucre inicere voluit, veſtem vt ne*
inquinet. vel dic,per linteum terſum ſignificari linteum,quo tergentur manus, quod probabilius
videtur. QVÀM ANCILLAM M. Q. LATR. L.]quàm ancillam contemtiſſimam , quæ
latrinæ lauandæ,tergendæ,& purgandæ præfecta eſt:quæ ſtercori, quod eſt in latrina,tollendo
præeſt. EGO ILLAM REDDIDI, QVI, &c.] ego illam virginem reddidi ei, qui, &c.
MILES PVLCHRÈ CENTVR. &c.]centuriati dicuntur milites qui ſunt in aliquam cen-
turiam adſcripti,ſeu conſcripti.expuncti,qui è militia eiecti:manipulus militaris,decem milites
continebat.cēturia decem manipulos:hoc eſt,centū milites. His igitur antè expoſitis, hoc dicit
Leno Cappadox, militem irridens.miles pulcrè centuriatus eſt,in expuncto manipulo:proinde
quaſi dicat,peſſimè cū milite actū eſt,ſiquidē è militia eiectus eſt.nā cùm centuria ex manipulis
cōſtet:manipulus autē,quo in manipulo miles Therapontigonus numeratur,quiq; manipulus,
decima

A decima pars cẽturiæ est, in quam miles adscriptus erat, expũctus sit: dici aliter non potest, quin miles pessimè centuriatus, immò planè è cẽturia, atque adeò è militia eiectus sit. Significat res, ac rationes militis pessimo esse loco, valdéque esse conturbatas, quod annulum suum amiserit. IN TRITICO FACILL.] alludit ad Curculionis vocem, quæ vermem significat, triticum rodentem. Virgil. Georg. 1. *populátque ingentem farris aceruum Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.* FAXO REPERIAS] aliàs faxo reperies. sed nihil refert, nam vtroque modo loquitur Plautus, *faxo reperias* autem, seu *faxo reperies*, id est, præstabo te reperturum. tibi confirmo, & in me recipio, te reperturum. VALE ATQVE SALVE,] sic eos salutabant, quos se nunquam iterum visuros sperabant. SICINE ESSE MIHI OS OBLITVM?] ferendúmne est, honestúmne mihi est, &c. me hoc pacto à Curculione esse derisum ac delusum? nonnulli libri habent *os sublitum*? quod idem valet.

B ACTVS QVINTVS.

CVRCVLIO Parasitus.

Ntiquom poëtam audiui scripsisse in tragœdia,
Mulieres duas peiores esse, quàm vnam. res ita est.
Verùm mulierem peiorem, quàm hęc amica est Phædromi,
Non vidi, neque audiui, neque pol dici, nec fingi potest
C Peior, quàm hæc est, quæ vbi me hunc habere conspicata est annulum,
Rogat vnde habeam. quid id tu quæris? quia mihi quæsito'st opus.
Nego me dicere. vt eum eriperet, manum arripuit mordicus.
Vix foràs me abripui, atque effugi. appage istanc caniculam.

NTIQVOM POËTAM] quis sit hic antiquus poëta, qui hoc scripserit, obscurum. mihi quidem incognitum est. MVLIERES DVAS, PEIORES ESSE, Q. VN.] Quicunque hoc scripsit, significauit, mulierem omnem esse per se, & suàpte vi, ac natura malam. Cuius ratio ex philosophia sumenda est. Duo mala simul iuncta, sunt peiora vno, verbi gratia, morbus per se malum est, duo morbi sunt peiores vno. exsilium, malum est, paupertas malum est, exsilium & paupertas simul iuncta,
D grauiora mala sunt, quàm alterutrum. Contrà se res habet in bonis, vas aureum centum pondo bonum est, duo vasa aurea, quę singula sint centenûm pondo vno sunt meliora. amicus, bonum est, duo amici meliores sunt vno. Cùm igitur dicimus mulieres duas esse peiores vna, hoc significamus mulierem esse malum, per se, & mulieres omnes malas esse. nam si mulier bonum esset, duæ mulieres essent vna meliores, quemadmodũ duæ vestes sunt meliores vna. de mulieribus innumerabilia in hanc sententiam exempla colligere licet. sed hæc pauca satis sint. Menander. Οὐδὲν γυναικὸς χεῖρον, οὐδὲ τῆς καλῆς: id est, nihil est muliere peius, ne formosa quidem. Idem Φύσει γυνὴ δυσοίστον ἐστι, καὶ πικρόν: id est, mulier ægrè regi potest, & amara est natura. Idem βίου ἀνάγκη πενίη ἀνδράσιν γυνή. id est victus, & vitæ egestas est mulier viris natura. Idẽ χειμὼν κατ' οἴκους ἐστὶν ἀνδράσιν γυνή. id est, tempestas, & hiems domi est viris mulier. & epigramma Palladæ ex lib. 1. Πᾶσαν Ὅμηρος ἔδειξε κακήν, σφαλερήν τε γυναῖκα Σώφρονα, καὶ πόρνην, ἀμφοτέρας ὄλεθρον, &c. id est, omnis monstrata est dubia, & mala fœmina Homero, Et casta, & meretrix vtraque pernicies. RES ITA EST.] videlicet, omnes mulieres malas esse. QVÆ VBI ME HVNC HAB. CONSP.] ab hoc loco initium capit ἀναγνωρισμός. id est, agnitio. QVID ID TV QVÆRIS?] inquam. QVIA MIHI QVÆSITO'ST OPVS] quia opus est me quærere, inquit Planesium. CANICVLAM] Planesium, quæ mordet instar caniculæ.

PLANESIVM virgo, PHÆDROMVS adolescens, CVRCVLIO, MILES. A

PHædrome propera. PH. quid properem? PL. parasitum ne amiseris.
Magna res est. PH. nulla est mihi.nam quam habui, absumsi celeriter.
PL. Tene. PH. quid negotij est? PL. rogita vnde istunc habeat annulum:
Pater istum meus gestauit. CVRÇ. at mea matertera.
PL. Mater ei vtendum dederat. CVRC. pater tuus rursum tibi.
PL. Nugas garris. CVRC. soleo.nam propter eas viuo facilius. B
Quid nunc? PL. obsecro, parenteisne meos mihi prohibeas.
CV. Quid? ego sub gemman' abstrusos habeo tuã matrem & patrem?
PL. Libera ego sum nata. CVRC. & alij multi, qui nunc seruiunt.
PL. Enimuero irascor. CVRC. dixi equidem tibi, vnde ad me hic peruenerit.
Quoties dicendum est? elusi militem,inquam,in alea.
MI. Saluos sum, eccom, quem quærebam.quid ais bone vir? CVR. audio,
Si vis tribus bolis, vel in chlamydem. MIL. quin tu is in malam crucem
Cum boletis,cum bulbis.redde etiam argentum, aut virginem. C
PH. Quod argentum,quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem
Me reposcis? MI. quam ab lenone abduxsti hodie, scelus viri.
PH. Nullam abduxi. MIL. certè eccistam video. PH. virgo hæc libera est.
MI. Mean' ancilla libera vt sit, quam ego nunquam emisi manu?
PH. Quis tibi hanc dedit mancipio,aut vnde emisti?fac sciam.
MI. Ego quidem pro istac rem solui ab trapezita meo.
Quam ego pecuniam quadruplicem abs te & lenone auferam.
PH. Qui scias mercari furtiuas atque ingenuas virgines,
Ambula in ius. MI. non eo. PH. licet antestari? MI. non licet. D
PH. Iuppiter te, te malè perdat, intestatus viuito.
MI. At ego quem licet, te. PH. accede huc. CVRC. seruum antestari? vide.
MI. Hem,vt scias me liberum esse,ergo ambula in ius.hem tibi.
CV. O ciues,ciues. MI. quid clamas? PH. quid istum tibi tactio est?
MI. Quia mihi libitum est. PH. accede huc,tu:ego illum tibi dedam: tace.
CV. Phædrome,obsecro,serua me. PH. tanquã met Genium meum.
Miles,quæso vt mihi dicas,vnde illunc habeas annulum,
Quem parasitus hic te elusit. PL. per tua genua te obsecro,
Vt nos facias certiores. MI. quid istuc ad vos attinet?

Quæratis

A Quæratis chlamydem,& machæram hãc, vnde ad me peruenerit.

CV. Vt fastidit gloriosus. MI. mitte istum,ego dicam omnia.

CV. Nihil est quicquid ille dicit. PL. fac me certiorem obsecro.

MI. Ego dicam,surge: hanc rem agite,atque animum aduortite.
Pater meus habuit Periphanes Planesium,
Is priusquam moritur,mihi dedit tanquam suo,
Vt æquum fuerat,filio. PL. prô Iuppiter.

MI. Et iste me heredem fecit. PL. pietas mea,
Serua me,quando ego te seruaui sedulò.
Frater mi salue. MI. quî credam istuc ego? cedò,
Si vera memoras,quæ fuit mater tua?

B PL. Cleobula. MI. nutrix quæ fuit? PL. Archestrata.
Ea me spectatum tulerat per Dionysia.
Postquàm illò ventum est, iam vt me collocauerat,
Exoritur ventus turbo.spectacula ibi ruunt.
Ego pertimesco: tum ibi me nescio quis arripit
Timidam atque pauidam,nec viuam nec mortuam.
Nec,quo me pacto abstulerit,possum dicere.

MI. Meministi hanc turbam fieri? sed tu dic mihi vbi
Is est homo,qui te surripuit? PL. nescio.
Verùm hunc seruaui semper mecum vnà annulum.
Cum hoc olim perij. MI. cedò vt inspiciam. PH. sanan' es,
C Quæ isti committas? PL. sine modò. MI. proh Iuppiter,
Hic est,quem ego tibi misi natali die.
Tam facilè noui,quàm me.salue mea soror.

PL. Frater mi salue. PH. deos volo bene vortere
Istam rem vobis. CVRC. & ego nobis omnibus,
Tu vt hodie aduenieens cenam des sororiam.
Hic nuptialem cras dabit. PH. promittimus.

MI. Tace tu. CVRC. non taceo, quando res vortit bene.
Tu istanc desponde huic miles,ego dotem dabo.

PH. Quid dotis? CVRC. egóne? vt semper dum viuat,med alat.

D MI. Verùm hercle dico,me lubente feceris.
Et leno hic debet nobis triginta minas.

PH. Quamobrem istuc? MI. quia ille repromisit mihi,
Si quisquam hanc liberali asserüisset manu,
Sine controuersia omne argentum redderet.

PH. Nunc eamus ad lenonem. MI. laudo. PH. hîc prius volo
Meam rem agere. MI. quid id est? PH. vt mihi hanc despondeas.

CV. Quid cessas miles,hanc huic vxorem dare?

MI. Si hæc volt. PL. mi frater cupio. MI. fiat. CVR. bene facis.

PH. Spondésne miles mihi hanc vxorem? MI. spondeo.

CV. Et ego hoc idem vnum spondeo. MI. lepidè facis.
Sed eccum lenonem,incedit,thesaurum meum.

NE AMISERIS.] ne abire fineris. NVLLA'ST MIHI] iocus ex ambiguo. dixerat A Planesium, magna res est, id est, negotium magni momenti est. At Phædromus rei nomen aliter accipit, nempe pro fortunis, & facultatibus rei familiaris: hoc modo, at mihi nulla res familiaris est, inquit, Nam quam rem habui, eam celeriter absumsi. TENE] tene Curculionem, ne aufugiat cum annulo. GESTAVIT] in digito. MATERTERA] meæ matris soror. VTENDVM DEDERAT.] commodarat. NVGAS GARRIS] nugaris, nugas blatis. SVB GEMMAN' ABSTRVSOS &c.] sub gemmáne absconditos, &c. sic in Ruden. *ô mei parentes hic vos conclusos gero.* ELVSI MILITEM IBQ.] fefelli militem in alea. TRIBVS BOLIS,] tribus talorum iactibus. VEL IN CHLAMYDEM] subintell. ludam. QVIN TV IS IN MALAM CRVCEM.] cur non is tu in malum cruciatū, &c. sermo malè precantis. CVM BOLETIS, CVM BVLBIS] iocus stomachantis militis ex annominatione, seu paronomasia. Nam bolus, boletus affinia inter se nomina sunt. *bulbis* autem subiunxit, voci boletis, propterea quòd res sunt affines boleti & bulbi. Nam boleti, in genere fungorum sunt. de bulbis Dioscorides legendus lib. 2. cap. 200. TRICAS N.] tricæ, inquit Nonius, dictæ quasi tericæ, quòd gallorum gallinaceorum pedibus implicatæ, eos inuoluant, atque impediant. profert hunc versum Nonius. ABBVXTI] abduxisti. SCELVS VIRI] vir scelerate. ECCISTAM] ecce istam. QVAM EGO NVNQ. EMIS. M.] potéstne fieri, vt B mea ancilla libera sit, quam ego nunquam liberaui? Nam dominus seruum, & ancillam suam vindicta liberare potest. inuito, aut inconsulto, aut insciente domino, seruus eius liber esse non potest. QVIS TIBI HANC DEDIT MANCIP. EVIC. &c.] quis tibi hanc vendidit, & dominium in te transtulit? vel quis se euictionis periculum præstiturum recepit? REM SOLVI] pecuniam solui, pecunia à trapezita sumta. QVADRVPLICEM] actione furti manifesti, qua persequimur quadrupli pœnam. FVRTIVAS] furtim abductas. LICET ANTESTARI?] licétne mihi aliquem eorum qui hîc adsunt, testem facere aut sumere? licétne aliquem ex iis, qui hic adsunt, monere, auricula prehensa, vt mihi testificetur, me militem in ius vocasse? qui aliquem in ius vocaturus erat, si ille ire nollet, is, qui vocabat, manu iniecta illum in ius vel rapere poterat, si modo antestatus esset, id est, si cui eorum qui aderāt, auriculam præhendisset: quo significabat, se enim monere, vt eius rei, id est, suæ in ius vocationis memor esset. Quòd si ei manum iniecisset, neque antestatus esset, tenebatur iniuriarum. Horat. Sat. 9. lib. 1. *casu venit obuius illi Aduersarius, & quò turpissime? magna Exclamat voce, & licet antestari? ego verò oppono Auriculam. rapit in ius*, &c. vtitur eodem verbo Plautus etiam in Pœn. & M. Tullius in Miloniana, his verbis, *Na iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, & ita consueuit, te Magne, tamen antestaretur, quod nunc etiam facit*, &c. Plinius lib. 11. cap. 45. *Est in aure ima memoria locus, quem tangentes, antestamur.* sed de antestatione, & antestandi more dicemus infrà in Persa. NON LICET] C respondet miles ipse non licere Phædromo quemquam antestari, quia nemo liber adsit, cui auriculam prehendat, quíque testis esse possit. seruus enim testis esse non poterat. Curculio autem, qui liber quidem erat, sed quasi familiaris, & domesticus erat Phædromi: testis erat domesticus, ergo non grauis, neque locuples. TE, TE] te, te dictum est κατ' ἐπιπλοκὴν, ad maioré acrimoniam. INTESTATVS] ambiguum. Nam intestatus significat & eum, qui sine testamento moritur, & cui testem suis rebus gerendis adhibere non licet. Vt intestabilis. vide suprà quæ notata sunt ad illum versum principio huius fabulæ, *semper curato, ne sis intestabilis.* AT EGO, QVEM LICET TE.] at ego te, Phædrome, quem antestari licet, antestor, & moneo, vt memineris mihi testis esse aduersus Curculionem, quem in ius voco. Quidam sic. At ego te, Curculio in ius voco, quem mihi licet in ius rapere, Phædromi auricula prehensa, hoc est, Phædromo teste facto, siue sumto. Ego priorem explicationem mâlo. ACCEDE HVC] accede huc miles, inquit Phædromus, vt mihi auriculam prehendas, si audes: proinde ac si dicat, si accedes, feres infortunium, malè accipieris, vapulabis. SERVVM ANTESTARI?] oratio præcisa, D qualis esse solet indignantium. Itáne est? verúmne est? æquúmne est, seruum hominem qualis es tu miles, cuiquam homini libero auriculam prehendere audere? VIDE] vide, quò progrediaris: vide, quid agas, considera priusquàm audeas, quid acturus sis. caue. HEM] particula, seu interiectio stomachantis & irascētis: iniquo enim fert animo Terapontigonus miles, quod seruus à Curculione dicatur. HEM TIBI] sermo pulsantis, seu verberantis. Sic in Asinaria. *Hem ergo hoc tibi.* O CIVES, CIVES] Curculio liber, & ciuis à milite pulsatus, cùm ab eodem in ius raperetur, ciuium fidem implorat. QVID ISTVM TIBI T.] quid istum tangis? quo iure, aut qua potestate fretus, istum tangere audes? tactio nomen verbale est, à verbo tāgo. verbalia autē nomina suprà diximus apud Plautū, regere casum sui verbi. ACCEDE HVC TV. EGO ILLVM TIBI DED.] accede huc, tu miles. ego Curculionem tibi dedam, id est, in potestatem tradam, vt tuo arbitratu eum in ius rapere possis. Liceat modo vnum ex te scire, quod volo: nempe vnde illū annulū nactus sis, quem tibi Curculio in ludo subripuit. TACE.] tace miles, audi quid te velim vel tace Curculio. sine me nonnulla ex milite, quæ volo, quærere. TANQVAM ME GEN. M.] tanquam Genium meum met: meum met, id est, meum ipsius, subintell. te seruabo. QVEM PARASITVS HIC TE EL.] id est, quem hic parasitus tibi dormienti, & eluso clam ademit: vel sic, quem tibi ludo talario victo surripuit. videbatur

A debatur ita dicere debuisse, *quo parasitus hic te elusit*. Sic enim loquitur in argumento, ibi, *ille eludit annulo riualem*. PER TVA GENVA TE OBSECR.] mos obsecrandi antiquissimus. orabant enim per res ei, quem orabant, carissimas, vt per caput, per Genium, per oculos, per genua, per fortunas, per liberos, &c. suprà in Capt. *Philocrates, per tuum te Genium obsecro, exi: te volo*. Iam cùm in genibus præcipua vis corporis insit, ea carissima sunt. Præterea supplices orantes, & supplicantes, eorum, quibus supplicabant, genua tangebant, vt hic Planesium militis genua tangit: cuius rei innumerabilia sunt apud Homer. Sophoclem, Euripidem, Virgil. &c. exempla. QVÆRATIS CHLAMYDEM, ET M.] proinde ac si dicat, eadē opera quærere debeatis, aut possitis, inquit miles, vnde chlamys, & machæra hæc, ad me peruenerint. Iam hoc loquendi genus quæratis chlamydem & machæram hanc, vnde ad me peruen. pro quæratis, vnde chlamys, & machæra hæc ad me peruenerit, Græcorum proprium est: quod tamen & comici Latini asciuerunt. Antiptosin quidam esse dicunt. VT FAST. GLORIOSVS?] quàm fastidiosus est homo gloriosus? quàm contumax est? MITTE ISTVM.] omitte Curculionem. Phædromus enim Curculionem, quem miles in ius rapere conabatur, retinebat. NIHIL EST, QVIDQVID, &c.] noli credere militi Phædrome: neque me omitte: sed firmiter retine. Nam quod promittit se dicturum omnia, quæ de annulo scire vultis, nugatur, B & verba dat. FAC ME CERT. OBS.] Planesij verba militi per genua supplicantis, atque adeò in eius genua, vt ex iis, quæ deinceps dicuntur à milite, apparet, incumbentis. EGO DICAM: SVRGE.] militis ad Planesium supplicem, & ad eius genua prouolutam, atque abiectam oratio. HANC REM AGITE] hoc attendite. vestros animos attentos, in his quæ dicturus sum, audiendis præbete, ne vestræ aures peregrinentur, cauete. PATER MEVS HABVIT PERIPH.] hîc est ἀναστομισμός. MIHI DEDIT,] subintell. annulum. libri ferè omnes vulgati habent, *hunc mihi dedit*. in manuscriptis, nullum est prouocabuli, *hunc*, vestigium. Quod si quis ei locus esset, deberet post *mihi* collocari, hoc modo, *mihi hunc dedit*. Nam vt est in vulgatis, corrumpit versum. SERVA ME.] da mihi salutem, quæ nunc periisse videor, ancilla facta, fac vt salua sim, vt libera reperiar, vt reperiā propinquos, & cognatos meos, vt sciam, qui mei parentes fuerint. QVANDO] quoniam. SERVAVI] colui. CEDÒ] dic. SI VERA MEMORAS.] si vera dicis. DIONYSIA.] festos dies Dionysi, seu Liberi. SPECTATVM] ludos subintell. TVLERAT] ex hoc intelligimus Planesiū fuisse tum paruulam, quòd à nutrice ferretur, non suis pedibus iret. ILLÒ] ad spectacula. IAM VT ME COLLOCAVERAT,] cùm iam me ad spectandum collocasset: vbi me iam collo-C cauerat spectandi gratia. VENTVS TVRB.] ventus turbulentus, &, vt lib. vj. appellat Lucretius, *versabundus*. posuit priore loco genus: posteriore speciem. Est enim turbo, ventus, seu flatus è nube sine igne erumpens, & in aliam nubem incidens, & cum stridore acuto eam circumagens, & circumuersans, atque in terram circumuersando detrudens. SPECTACVLO IBI R.] rum aulæa, & vela, & cætera instrumenta scenica, ad spectandum apparata ruunt. ARRIPIT] fortè legendum *abripit*. Veruntamen *arripit* non damno. NEC VIVAM NEC MORT.] semimortuam, semiuiuam, semianimā, seu semianimem. VERVM HVNC SERVAVI, &c.] alium annulum ab eo, quem parasitus militi subripuit. PERII.] in potestatē alienam perueni, & serua facta sum. CEDÒ] da. SANAN' ES, QVÆ I. C.] proindè ac si dicat Phædromus non sapis, vel insana es, quæ annulum tuum militis fidei cōmittas. DEOS VOLO BENE VERT. IST. R. V.] opto, vt dij istam rem fortunent, & ad lætum exitum perducant. *Vertere*. hoc loco, est ἐπευτυχεῖν. sic in Trinummo. *Quin fabulare, dij bene vertāt, spondeo?* Idem in Aulularia. *Dij benè vertant*. MEG. *Idem ego spero*. Terent. Adelph. MIT. *Puer natus est*. DE. *Dij benè vertant*. vbi notat Donatus in omnibus, quæ cupitè venerint, *dij benè vertant*, dici solet, quia sæpè homines ea optauerunt, quæ aliter atque expectauerunt, contigissent. quam pote-D statem rerum vertentium sese in vtranque partem, Vertumno deo superesse veteres existimauerunt, al. est absolutum, vt in Trin. *Nunc tuam sororem filio posco meo. Quæ res benè vortat*. Idem suprà in Capt. *quæ res benè vertat mihi, meóque filio, Vobísque volt te nouos heros operam dare*, &c. suprà in prologo Asinar. *Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene*. In Aulul. *Quæ res rectè vertat mihique, tibique, tuaque filiæ, Filiam tuam mihi vxorem posco*. Idem infrà eadem Fabula, non longè. *non taceo, quando res vertit benè*. TV VT HODIE ADVEN.] subintellige, vide, aut fac, aut cura, aut aliquod verb. simile. CENAM DES SOROR.] cenam ob repertam sororem. TV ISTHANC DESPONDE HVIC M.] rectè hîc rogatur miles, vt sororem suam viro despondeat. Nam patre mortuo sororis impuberis, & pupillæ tutor legitimus est. Quare patre mortuo, quod pater viuus faceret, sororem suam Phædromo despondet: & eo auctore fiunt nuptię. alioqui, quod cum puella orba contraheretur, sine auctore, ratum non esset. Quin etiam matronæ, & mulieri nuptæ, opus est viri sui auctoritate ad aliquid contrahendum: & quod matrona viro suo non auctore contrahit, irritum est. MED ALAT.] me alat. REPROMISIT MIHI,] repromittere, est stipulanti promittere, hoc modo, spondes? spondeo. promittis? promitto. suprà, Asin. *Repromittā istoc tibi nomine solutam rem futurā*. Qui autē interrogatione alterius nō antegressa promittit, nō dicitur repromittere, sed promittere simpliciter. Sed quid de spōsore, seu fideiussore, qui pro alio spōdet? numquid posteaquàm stipulanti promisit, repromisisse dicitur? minimè.

Nam qui ſuo demum nomine ſtipulanti promittit, repromittere dicitur, non qui alieno. LIBERALI] ſubintell. cauſa. cauſa liberalis, eſt, in qua de libertate controuerſia eſt. Extat titul. de liberali cauſa, lib. 40 *ff*. ASSERUISSET] vindicaſſet. hinc aſſertores, alienæ libertatis vindices. Terent. Adelph. *nam ego illam liberali aſſero cauſa manu*. Plautus Pœnulo. *manu eas aſſerat ſuas populareis liberali cauſa*. Idem ſuprà eadem comœd. *Memento promiſiſſe te, ſi quiſquam hanc liberali cauſa manu aſſereret*. ad quem locum plura. MI FRATER CVPIO.] animaduertenda hæc Planeſij puellæ reſponſio eſt, nam cùm ita dixiſſet miles, eius frater, *ſi hæc volo*, reſpondit puella, *cupio*. quod plus eſt quàm volo. SPONDESNE MILES, &c.] ſic fiebant ſponſalia, antegrediente, ſcilicet, interrogatione, & ſubſequente reſponſione. Sic & ſponſiones & ſtipulationes. tum demum enim valet promiſſio, ex eáque actio naſcitur ex ſtipulatu, alioqui nudum pactum eſt. *Stipulatio autem*. vt definit Pomponius lib. 45. Digeſt. titul. de verborũ oblig. *eſt verborũ cõceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum, facturúmve ſe, quod interrogatus eſt, reſpondet*. Dicta autem ſtipulatio eſt à ſtipe potius quàm à ſtipite, aut ſtipulo: quamuis aliter ſentiat Theophilus, ſeu Iuſtinianus. THESAVRVM MEVM] referendum ad vocem *lenonem*: quæ eſt accuſandi caſus, non ad verbum *incedit*. alioqui dictum eſſet, *theſaurus meus*, non vt eſt *theſaurũ meum*. Ordo autem eſt hic, *Sed eccum lenonem, theſaurum meum incedit*. Iam hoc theſaurum meum, vel ſic interpretor ſimpliciter, apud quem depoſui triginta minas: vel vnde, tanquam ex theſauro quodam, depromam nummorum quantum volam.

CAPPADOX leno, MILES, PHÆDROMVS, PLANESIVM.

CA. ARGENTARIIS malè credi qui aiunt, nugas prædicant.
Nam & bene & malè credi dico. id adeò hodie ego expertus ſum.
Non malè creditur, qui nunquam reddunt, ſed prorſus perit.
Vel decem minas dum hic ſoluit, omnis menſas tranſiit.
Poſtquam nihil fit clamore hominem poſco. ille in ius me vocat. C
Peſſume metui, ne mihi hodie apud prætorem ſolueret.
Verùm amici compulerunt, reddit argentum domo.
Nunc domum properare certum'ſt. MI. heus tu leno, te volo.
PH. Et ego te volo. CA. at ego vos volo ambos. MI. ſta ſis illico.
Atque argentum properè propera vomere. CA. quid mecum eſt tibi?
Aut tecum? aut. MI. quia ego ex te faciam pilum catapultarium.
Atque ita te neruo torquebo, itidem vti catapultæ ſolent,
Delicatum te hodie faciam cum catello vt accubes,
Ferreo ego dico. CA. at ego vos ambo in robuſto carcere D
Vt pereatis. MI. collum obſtringe, abduce iſtum in malam crucem.
PH. Quicquid eſt, ipſe ibit potius. CA. prò Deum atque hominum fidem,
Hoccine pacto indemnatum atque inteſtatum me arripi?
Obſecro Planeſium, & te Phædrome, auxilium vt feras.
PLA. Frater obſecro te, noli hunc condemnatum perdere,
Bene & pudicè me domi habuit. MI. haud voluntate id ſua.
Æſculapio huic habeto, quòd pudica es, gratiam.
Nam ſi valuiſſet, iampridem, quoquo poſſet, mitteret.
PH. Animaduortite, ſi potis ſum hoc inter vos componere.
Mitte iſtunc. accede huc leno, dicam meam ſententiam.

Siqui-

A Siquidem vultis, quod decrero, facere. CA. tibi permittimus,
Dum quidem hercle ita iudices, ne quisquã à me argentũ auferat,
MIL. Quódne promisisti? CA. quî promisi? PH. lingua. CA. eadem nunc nego.
Dicendi, non rem perdendi, hæc gratia nata est mihi,
MIL. Nihil agit, collum obstringe homini. PH. iamiam faciam vt iusseris.
MIL. Quando vir bonus es, responde quod rogo. CA. roga quod lubet.
MIL. Promisistin', si liberali quisquam hanc assereret manu,
Te omne argentum redditurum? CA. non commemini dicere.
B MIL. Quid? negas? CA. nego hercle verò. quo præsente? quo in loco?
MIL. Me ipso præsente, & Lycone trapezita. CA. non taces?
MIL. Non taceo. CA. non ego te flocci facio, ne me territes.
MIL. Meipso præsente, & Lycone factum est. PH. satis credo tibi.
Nunc adeò, vt tu scire possis leno meam sententiam,
Libera hæc est. hic huius frater est, hæc autem illius soror.
Hæc mihi nubet, tu huic argentum redde. hoc iudicium meũ est.
MIL. Tu autem in neruo iam iacebis. nisi mihi argentum redditur.
CA. Hercle istam rem iudicasti perfidiosè Phædrome.
Et tibi oberit, & te miles di, deæque perduint.
C Tu me sequere. MI. quò sequar ego te? CA. ad trapezitam meum,
Ad prætorem. nam inde rem soluo omnibus, quibus debeo.
MIL. Ego te in neruom, haud ad prætorem hinc rapiam, ni argentum refers.
CA. Ego te vehementer perire cupio, ne tu me nescias.
MIL. Itáne verò? CA. ita hercle verò. MIL. noui ego hos pugnos meos.
CA. Quid tum? MIL. quid tum rogitas? hisce ego, si tu me irritaueris,
Placidum ted hodie reddam. CA. ergo age recipe actutum. PH. licet.
D Tu miles apud me cenabis, hodie fient nuptiæ.
MIL. Quæ res bene vortat mihi & vobis, spectatores, plaudite.

ARGENTARIIS] trapezitis, nummulariis. MALÈ CREDI] credere alteri, est eius fidei committere. NVGAS PRÆDICANT] nugas loquuntur. NAM ET BENE ET MALÈ, &c.] videtur legendum *nam nec bene nec malè credi dico*. & sententia talem lectionem postulat, nisi fallor, nec versus eam respuit. NON MALÈ CREDI. QVI NVMQ.] non malè creditur pecunia iis, qui numquam reddunt, sed prorsus perit. hoc significat leno. credere pecuniam argentariis, non est malè credere, vt nonnulli dicunt. Nam qui malè credit alicui pecuniam, spem tamen habet aliquam recuperandi: neque prorsus perdit, at qui argentariis credit, prorsus perdit. ergo nugantur, qui aiunt argentariis malè credi. VEL DECEM MINAS DVM SOLVIT, &c.] Dum Lyco decem minas dumtaxat mihi soluit, mensas omneis transiit. mensas aliorum argentariorum scilicet, ex quibus has decem minas corrogauit, quia domi non habebat, aut se habere dissimulabat. Nonnulli libri habent, *mensis omnis transiit*, mendosè. NE MIHI HODIE APVD PRÆT. SOL.] per cessionem bonorum. quamquam etiam extra ius, id est, non apud prætorem hodie bonis cedi potest, vt respondet Mar-

cianus. Sic ille lib. 42. Digest. tit. 3. *Bonis cedi, non tantum in iure, sed etiam extra ius potest. sufficit & per nuntium, vel per epistolam id declarari.* VERÙM AMICI COMPVL.] verùm amici communes tandem eum compulerunt, vt mihi pecuniam debitam dissolueret. REDDIT ARG. D.] tandem argentarius Lyco reddit argentum domo depromtum, non ex alienis mensis petitum. STASIS ILLICO] sta si vis illico. PROPERE PROPERA] aduerbium iunctum cum verbo eiusdem originis. sic suprà ead. comœd. *Nunc nisi tu mihi propere properas dare iam triginta minas,* &c. VOMERE] reddere, resoluere, rescribere. tralatio est à cibo, quem ventriculus ferre, aut coquere non potest, sed reuomere necesse habet. QVID MECVM EST TIBI?] quid tibi mecum rei est, miles? AVT TECVM, AVT] additurus erat, *tecum mihi?* sed miles interpellauit. sentētia enim verborū lenonis talis est. quid tibi rei mecū est, miles, aut mihi tecū? aut quid mihi tecum Phædrome, aut tibi mecum est? QVIA EGO EX TE FACIAM PIL. CATAP.] pilum catapultarium, iaculum est, quod è catapulta mittitur. Catapulta enim, & iaculum, quod è catapulta mittitur, significat, & tormentum, quo iaculum mittitur, ac torquetur. Significat igitur miles, se lenonem arreptum instar pili catapultarij proiecturum. Declarat autē, quid sentiat, versu proximo, κατ' ἐπεξήγησιν. ATQ. ITA TE NERVO TORQ. &c.] explanat, & declarat, quod obscurius fortasse dixerat, atque ita te, inquit, fune torto torquebo, id est, iaciā & iaculabor, vt catapultæ neruo torqueri solēt. Profert hūc versum Nonius. B
DELICATVM TE HODIÈ FACIAM] faciam te hodie mollem, & voluptuarium. declarat quomodo id sit facturus. Est autem iocus ex ambiguo simul, & præter exspectationem, vt iam docebimus. Licet etiam sic explicare, & meliùs, faciam te hodie delicatum cum catello accubare, ferreo, inquam: vel quod idem valet, faciam, vt hodie delicatus cum catello cubes. Est enim hoc genus loquendi permistum & conflatum ex duobus, faciam te hodie delicatum cubare: faciam, vt hodie delicatus cubes. qua de re alibi diximus. Nam cùm initium sermonis fecisset à priore genere, faciam te hodie delicatum cum catello cubare, transiit ad alterum in medio cursu, & posteriorem partem posterioris generis, quod est, faciam, vt hodie delicatus cum catello cubes, cum priore parte prioris generis confudit, & commiscuit hoc modo, faciam te delicatū hodie, vt cum catello cubes. Hæc pluribus verbis hoc loco exposuimus, vt quia Plautus hoc loquēdi genus crebrò vsurpat, in aliis simus breuiores, & lectorem admonere tantùm, satis habeamus, cùm præsertim iam antè alibi id notauimus, nisi fallor, in Amphitr. ibi, *nunc propterea quòd me meus herus Fecit, vt vigilarem.* &c. venio nunc ad vocem *catello*, quæ est anceps & ambigua. Nam *catellum* in neutro paruulam catenā significat. *catellus* in masculino paruū catulum. Nonius, *Catellæ*, inquit, *diminutiuum est catenarum: & dicuntur gen. fæm. catellum neutrum à catenis similiter deminutum.* Plautus Curculione. *Delicatum te hodie f.* &c. Festus, *catulus*, inquit, *genus quoddam vinculi: qui interdū canis appellatur.* Lucilius lib. 29. *Cum manicis, catulo, collarique vt fugitiuum Deportem.* CVM CATELLO VT ACCVBES] delicati homines, & τρυφεροὶ, solent habere catellos, id est, paruos catulos, quos secum cubare faciant. hoc igitur dicit, faciam te delicatum, ac beatum, vt cum catello cubes, delicatorum hominum more. vel faciam, vt delicatus, ac beatus cum catello cubes, &c. Quia autem, *catello*, ambiguum nomen est. significat enim catellus paruum catulum, quales sunt catuli Melitæi, catellum verò in neutro vinculi genus est, quod & canis appellatur, vt docent Festus & Nonius, quamquam Festus etiam in masculino catulum esse ait vinculi genus, subiicit, *ferreo ego dico*, & ita fit iocus παρὰ προσδοκίαν seu præter exspectationem, qui modò positus erat in amphibolia. AT EGO VOS AMBO IN ROBVS. CARC. VT P.] at ego, inquit, leno, faciam vos ambos in robusto carcere perire, vel quod idem valet, at ego faciam, vt ambo in robusto carcere pereatis: *vos ambo*, sic accipio, vt sit accusandi casus, & *ambo* positum sit pro *ambos*, vt apud Horat. Sat. 3. lib. 2. *præterea ne vos titillet gloria, iureiurando obstringuam ambo, vter ædilis fuerit, vel vestrûm prætor, is intestabilis, & sacer esto.* Est enim hîc quoque genus locutionis commistum. vt suprà; & subintelligendū *faciam*, seu D
potiùs repetendum è superioribus, hoc modo, faciam vos ambos in robusto carcere vt pereatis, pro, faciam vos ambos in robusto carcere perire. vel faciam, vt vos ambo in robusto carcere pereatis. dixit autem *in robusto carcere* vel pro, in valido carcere, & qui non facilè effringi possit, vt apud Horatium. *Robustæ fores.* oda 16. lib. 3. vel pro, in robore. erat autem robur, seu robur, vt docet Fæstus, locus in carcere, lignis seu tabulis robusteis sæptus, in quem malefici præcipites agebantur. Apuleius Apolog. 2. *O mirum commentum! o subtilitas digna carcere, & robore?* Valer. Max. lib. 6. cap. de Seueritate. *Supremúsque humanæ conditionis honor filius Gracchi, & Nepotibus Africani defuit. Quin etiam familiares eorum, ne quis reip. inimicus amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt.* T. Lucretius Carus de rer. nat. lib. 4. *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ*, &c. ad quem locum lectorem fortasse legere iuuabit, quæ notauimus in Comment. Lucret. Itaque legendum fortasse est, in *robusteo carcere.* neque est quod quemquam moueat syllabarum numerus auctus. Nam *eo* potest esse vnius syllabæ: quemadmodum & in aliis nominibus, sic tuum & tuam, &c. sæpe vnius syllabæ fit, & *certior* duarum. COLLVM OBSTR.] suprà in Amphitr. *Cum ego Amphitruonem collo hinc obstricto traham.* IPSE IBIT POTIÙS] subintell. quam eum abducam, seu abripiam. INTESTATVM] id est, sine testibus. ME ARRIPI?] legendum fortassis est *me abripi?* immò verò *me dabripi?* pro me abripi? propter versum. NOLI HVNC CONDEM.

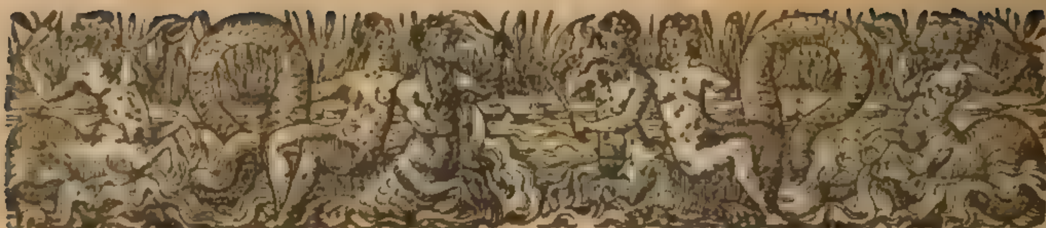
A CONDEM. PERD.] quo modo poteſt eſſe condemnatus, & indemnatus? Nam ſuprà dixit Cappadox ſe eſſe indemnatum. Reſpondeo, Planeſium non dicere Cappadocem eſſe condemnatum, ſed rogare fratrem militem, ne Cappadocem ad prætorem rapiat, vt ibi condemnatus à prætore grauiter multetur. ÆSCVLAPIO HVIC HABETO, &c.] qui eum non leuauit morbo. COMPONERE] ſedare. Virg. Pal. *Non noſtrum inter vos tantas componere liteis.* QVOD DECRERO] quod pronunciauero tanquam iudex, aut quod pronunciauero, tanquam prætor. HABVIT] exhibuit, eduxit, ſeu educauit. TIBI PERMITTIMVS] ad te referimus, te iudicem ſumimus, aut probamus. DVM QVIDEM, &c.] dum modo quidem, &c. QVÓDNE PROMISISTI?] non auferatur abs te, argentum quod promiſiſti? QVÍ PROMISI?] quo, id eſt, quo inſtrumento, ſeu quomodo promiſi? ſic autem habent quinque libri manuſcripti, non vt libri vulgati, quod promiſi, &c. *iam quid promiſi*, quomodo edidit Camerarius, etiam eam lectionem reieci. LINGVA] reſpondet Phædromus, lingua ſubintell. promiſiſti. EADEM NVNC NEGO] eadem lingua, qua promiſi, nunc nego. hunc locum qui mendoſus erat in omnibus aliis editionibus, fœliciſſimè reſtituimus, libris noſtris manuſcriptis ducibus atque auctoribus. DICENDI, NON REM PERD. HÆC GR. N. EST M.] ordo eſt, hæc (lingua) nata eſt mihi, dicendi, id eſt, loquendi, non rem perdendi

B gratia. NIHIL AGIT.) id eſt, nihil promouet, nugatur. Pius Bononienſis mauult hîc legi *ditandi, non rem perd.* &c. Sed nihil mutandum, & lectionem illam latini ſermonis conſuetudo ferre non poteſt. PROMISISTIN', SI LIBERALI, &c.] nónne promiſiſti, ſi quis hanc puellã liberali cauſa manu aſſereret, te omnẽ pecuniam redditurũ? NON EGO TE FLOCCI FACIO.] hyperbolicῶs dictum. ne flocci quidem te fecio. TV AVTEM IN NERVO, &c.] neruum appellamus, inquit Feſtus, etiam ferreum vinculum, quo pedes impediuntur, quamquam Plautus eo etiam ceruices vinciri facit. Hoc igitur dicit miles, tu autem leno, niſi mihi pecuniã, quam debes, ſoluis, vincieris. Hæc autem eò referenda ſunt, quòd qui pecuniã alteri debebant, & ſe debere confeſſi erant, aut iudicati fuerant, niſi intra triginta dies ſoluiſſent, neq. quiſquam pro eis ſoluiſſet, à creditore duci, & vinciri poterant. quod ex Aul. Gell. lib. 20. cap. 1. intelligere licet, qui hanc legem ex 12. tabulis profert. *Æris confeſſi debitique iudicatis 30. dies iuſto, poſt 30. dies manus endo iacito: in ius ducito. ni iudicatum faxit, aut quips em endo iure vindicit, ſecum ducito. vincito aut neruo, aut compedibus quindecim pondo: ne minore, aut ſi volet, maiore vincito. ſi volet, de ſuo viuito. ni de ſuo viuit, qui em vinctum habebit, libram farris endo die dato, ſi volet, plus dato*, &c. Nam quæ retulimus, ſatis ſunt ad id, de quo agitur. Quin ne ſuperiora quidem illa poſuiſſemus, ſed

C lectorem ad A. Gell. & ad eos, qui leges 12. tabul. collegerunt, reieciſſemus, niſi apud illos mendoſiſſime, ſcripta eſſe, compertum haberemus. ſi quis forte autem horum verborũ explicationẽ requiret, non pigebit me difficillima quæque explicare. manus endo iacito, id eſt, manus iniicito. faxit, id eſt, fecerit. quips, id eſt, quiſpiam. em, id eſt eũ. endo iure, id eſt, in iure. vindicit, id eſt, vindicarit, ſeu vindicat. cetera nota, & plana ſunt homini non tardiſſimo. Eodem pertinent hæc T. Liuij ex lib. 6. Annal. *An placeret fœnore circumuentam plebem, ni potius, quàm ſortem, creditum ſoluat, corpus in neruum, ac ſupplicia dare? & gregatim quotidie de foro addictos duci? & repleri vinctis nobilium domos? & vbicumque patricius habitet, ibi carcerem priuatum eſſe?* PERDVINT] perdiderint. optatiui modi. AD TRAPEZITAM MEVM, AD PRÆT.] ad prætorem, qui mihi trapezitæ inſtar eſt: quia creditoribus meis à prætore ſoluo: hoc eſt, patior me, à creditoribus meis in ius, ſeu ad prætorem vocari. prætor autem me abſoluere ſolet, cùm iis, qui à me petũt actionem, negat. Nam prætor neque actionem neque iudices dabat iis, quibus ob turpem cauſam debebatur: vel dic: à prætore ſoluo, tanquam à trapezita, quia in ius vocatus, id eſt, ad prætorem, cedo bonis. ceſſio autem bonorum, erat iuris prætorij. Atque ita hunc locũ mauult explicare Simeo Boſius Lemouix, quomodo & illum ſuperiorem: *Peſſimè metui, ne mihi hodie apud*

D *prætorem ſolueret:* quomodo etiam nos explicauimus. NE TV ME NESCIAS] ne tu me ignores. PLACIDVM TE HO. R.] ſic in Milit. glor. *mitis ſum equidem fuſtibus.* Sed videtur legendum *ted hodiè* aut vocalis prouocabuli, *te*, non eliditur à vocali ſequente. RECIPE] recupera. Tu Phædrome, omnem pecuniam actutam recipe.

FINIS CVRCVLIONIS.

 A

CASINA.

DRAMATIS PERSONAE. B

PROLOGVS.	
CHALINVS	seruos.
OLYMPIO	villicus.
CLEOSTRATA	vxor.
PARDALISCA	ancilla.
MVRRHINA	mulier.
STALENO	senex.
ALCESIMVS	senex.
COQVS.	ANCILLAE.

GREX. C

ARGVMENTVM CASINAE.

ONSERVAM vxorem conserui duo expetunt.
Alium senex allegat, alium filius.
Sors adiuuat senem, verùm decipitur dolis,
Ita ei subiicitur pro puella, seruulus
Nequam, qui dominum mulcat, atque villicum.
Adolescens ducit ciuem Càsinam cognitam, D

ONSERVAM] Casinam. CONSERVI DVO.] Chalinus & Olympio. ALIVM SENEX ALLEG.] senex Staleno, qui Casinam amabat; seruum Olympionem mittit, & subornat, qui Casinam vxorem poscat. ALLEGAT]ad vxorem mittit. FILIVS.] Euthynicus, qui est muta persona, seu κωφὸν πρόσωπον amans pariter Casinam, Chalinum seruum ad matrem mittit, qui Casinam itidem vxorem poscat. SENEM,] Stalenonem. DECIPITVR.] ab vxore Cleostrata, & ancilla Pardalisca, & Myrrhina, vicina. PRO PVELLA.] pro Casina. SERVOLVS.] Chalinus. MVLCAT,] verberat. VILLICVM] Olympionem. ADOLESCENS] Euthynicus.

PROLO-

A

PROLOGVS.

ALVERE iubeo ſpectatores optumos,
Fidem qui maximi facitis, & quos fides.
Si verum dixi, ſignum clarum date mihi,
Vt vos mihi æquos iam indè à principio ſciam.
Qui vtuntur vino vetere, ſapienteis puto,
B Et qui libenter veteres ſpectant fabulas.
Antiqua opera, & verba qum vobis placent,
Æquum placere eſt antè veteres fabulas.
Nam nunc nouæ quæ prodeunt comœdiæ,
Multo ſunt nequiores, quàm nummi noui.
Nos poſtquam populi rumorem intelleximus,
Studioſè expetere vos Plautinas fabulas.
Antiquam illius edimus comœdiam,
Quam vos probaſtis, qui eſtis in ſenioribus.
Nam iuniorum qui ſunt, non norunt, ſcio.
C Verùm vt cognoſcant, dabimus operam ſedulò.
Hæc qum primùm acta eſt, vicit omneis fabulas.
Ea tempeſtate flos poëtarum fuit,
Qui nunc abierunt hinc in communem locum,
Sed abſentes tamen proſunt præſentibus.
Vos omnes opere magno eſſe oratos volo,
Benignè vt operam detis ad noſtrum gregem.
Eiicite ex animo curam atque alienum æs,
Ne quis formidet flagitatorem ſuum.
Ludi ſunt, ludus datu'ſt argentariis.
D Tranquillum'ſt, Alcedonia ſunt in foro.
Ratione vtuntur, ludis poſcunt neminem,
Secundùm ludos reddunt autem nemini.
Aures vaciuæ ſi ſunt, animum aduortite,
Comœdiæ iam nomen dare vobis volo.
Clerumenoë vocatur hæc comœdia
Græcè, Latinè ſortientes. Diphilus
Hanc Græcè ſcripſit, pòſt id rurſum denuò
Latinè Plautus cum latranti nomine.
Senex hic maritus habitat, eij'ſt filius.
Is vnà cum patre in illiſce habitat ædibus.
Eſt ei quidam ſeruos, qui in morbo cubat,

Immò hercle verò in lecto, ne quid mentiar. A
Is seruos, sed abhinc annos factum est sedecim,
Quum conspicatus est primo crepusculo
Puellam exponi, adit extemplo ad mulierem
Quæ illam exponebat: orat vt eam det sibi.
Exorat, aufert, detulit rectà domum.
Dat heræ suæ, orat vt eam curet, educet.
Hera facit, educauit magna industria,
Quasi si esset ex se nata, non multo secus.
Posteaquam adoleuit ad eam ætatem, vti viris
Placere posset: at puellam eam hic senex
Efflictim amat, & item huius contrà filius. B
Sibi nunc vterque contrà legiones parat,
Paterque, filiúsque, clàm alter alterum.
Pater allegauit villicum qui posceret
Sibi istam vxorem: is sperat, si ei sit data,
Sibi fore paratas clam vxorem excubias foris.
Filius autem armigerum allegauit suum,
Qui sibi eam vxorem poscat. scit, si id impetret,
Futurum quod amat, intra præsepeis suas.
Vxor senis sensit virum amori operam dare,
Propterea ea vnà consentit cum filio.
Ille autem postquam sensit, filium suum C
Eandem illam amare,& esse impedimento sibi,
Hinc adolescentem peregrè ablegauit pater.
Sciens eius mater, ei dat operam absenti tamen.
Is, ne exspectetis, hodie in hac comœdia
In vrbem non redibit, Plautus noluit:
Interrupit pontem, qui erat ei in itinere.
Sunt hìc quos credo nunc inter se dicere:
Quæso hercle quid istuc est? seruiles nuptiæ,
Seruíne vxorem ducent? aut poscent sibi?
Nouum attulerunt, quod fit nusquam gentium. D
At ego aio hoc fieri in Græcia & Karthagini,
Et hic in nostra terra etiam in Apullia.
Maioréque opera ibi seruiles nuptiæ,
Quàm liberales etiam, curari solent.
Id ni fit, mecum pignus, si quis volt, dato,
In vrnam mulsi, Pœnus dum iudex siet,
Vel Græcus adeò, vel mea caussa Appulus.
Quid nunc? nihil agitis sentio, nemo sitit.
Reuortar ad illam puellam expositiam,
Quam serui summa vi sibi vxorem expetunt.
Ea inuenietur & pudica & libera

Ingenua

A Ingenua Atheniensis: neque quicquam stupri
Faciet profectò in hac quidem comœdia.
Mox hercle verò pòst, transacta fabula
Argentum si quis dederit, vt ego suspicor,
Vltrò ibit nuptum, non manebit auspices.
Tantum est, valete, bene rem gerite, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.

MAXIMI FACITIS,] plurimi facitis. ET QVOS FIDES.] sic legendum, non vt vulgò, *& vos fides.* SIGNVM CLAR. D. M.] claro applausu significate me verum dixisse. ÆQVOS] beneuolos, propitios. QVI VTVNTVR VINO VETERE SAPIENT. PVTO, ET QVI LIB.]
B Horatius in epist. ad August. multis & bonis versibus docet, non, vt vina, sic & poëmata, quæ sint antiquissima, esse optima, sic ille. *Si meliora dies, vt vina, poëmata reddit: Scire velim pretium, chartis quotus arroget annus*, &c. ad quem locum notauimus in commentariis Horatianis, Pindarum, Olymp. carm. 9. contrà in hac sententia fuisse, vinum vetus esse laudandum, & noua carmina. sic ille. *αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων.* Sic Dinarchus in Truculento, cùm dixisset ancilla Astaphium, amatorem esse oppidi hostilis similem, quia optimum sit amicæ eum quàm primùm expugnari, ac spoliari, respondet, multùm interesse inter amicum & amatorem, quia quàm veterrimus amicus homini est optimus: cùm amator contrà, quasi piscis, nusquam sit, nisi recens, vt ait lena illa in Asinaria. ANTIQVA OPERA, ET VERBA, &c.] At qui monebat vt moribus antiquis, verbis præsentibus vtamur. NEQVIORES] improbiores, peiores, deteriores. NVMMI NOVI.] qui plerúmq; sunt improbi & falsi. QVI ESTIS, IN SENIORIBVS.] qui numeramini in senioribus. NAM IVNIORVM, QVI SVNT] id est, nam qui sunt è numero iuniorum. sic autem habent libri & manuscripti, & impressi: neque quidquam mutandum, vt existimat quidam amicus meus, vir doctus, qui vult legi, *Nam iuniores qui sunt*, &c. quamuis enim hæc scriptura sit facilior, ac planior, recepta tamen ei anteponenda est, nec inusitata est: *iuniorum* autem, pa-
C trius casus est diuisionis. FLOS POËTARVM FVIT.] Græci *ἄνθος ἀοιδῶν.* Theocr. *εἰδ. ιγ. θεῖος ἀοιδὸς Ηρώων.* Catull, de Cœlio, & Quinctio. *Cælius Aufilenum, & Quinctius Aufilenum Flos Veronensium depereunt iuuenum.* M. Tull. pro Flacco. *flos legatorum.* Idem pro Plancio, *flos equitum Romanorum.* Idem Philipp. 2. *flos nobilitatis, & iuuentutis.* Idem de Claris oratoribus, *flos populi.* verùm significat prologus, mea quidem sententia, non, vt quidam putant, Plautum eo tempore poëtarum florem, id est, præstantissimum fuisse, quod tamen verum est, sed eo tempore poëtas optimos vixisse. QVI NVNC ABIER. HINC IN COMM. L.] qui nunc mortui sunt, &, vt alibi loquitur, qui ad pluteis abierunt. communis omnium locus, & commune omnium mortalium, vt appellát Lucret. 5. *sepulcrum, terra est.* vel per communem locum, domum Plutonis significat, Orci tenebras, inferos, Acheruntem. SED ABSENTES TAMEN PROSVNT PRÆS.] sed tamen poëtæ illi, qui mortui sunt, & qui absunt à nobis, nobis, qui viuimus, prosunt. Horat. in Epist. ad Pisonem. *Aut prodesse volunt, aut delectare poëtæ: Aut simul & iucunda, & idonea dicere vitæ.* Sic omnes scriptores, quorum monumenta ad nos peruenerunt, nobis etiam absentes prosunt, aut certè nos delectant. nonnulli vtrumque præstant. Sed Simeo Bosius hunc locum sic explicat, Sed absentes tamen sunt pro
D præsentibus, hoc est, proinde est, ac si præsentes essent. vt sit *ἀναστροφή.* AD NOSTRVM GREGEM] ad gregem comicum. comœdos seu actores huius Comœdiæ. CVRAM ATQVE ALIENVM ÆS.] vel curam æris alieni: vel curam omnem generaliter, & curam, seu cogitationem æris alieni. quæ cura viros bonos, & suæ bonæ existimationis retinendæ cupidos valdè sollicitat, & sæpe ex somno exsuscitat. Hinc Augusti iocus in quendam equitem Romanum mortuum, qui viuus HS. ducenties debuerat, & amplius: idque æs alienum celauerat, & nihilominus tranquillo, solutóque animo vixerat. Cùm igitur is diem suum obiisset, eáque æris alieni magnitudo apparuisset: Augustus culcitam eius cubicularem in eius auctione sibi emi iussit: & iussum eius mirantibus, causamque quærentibus: vt in ea culcita cubans, inquit, in qua ille tantum debens dormire potuit, ego quoque securè dormire possim. Ad hunc locum pertinet ille in Menæchmis. *Facilin' tu dormis curans?* MEN. *perdormisco, si resolui argentum cui debeo.* NE QVIS FORMIDET FLAGITATOREM SVVM.] ne quis creditorem suum acriter, & odiosè pecuniam si debitam flagitantem pertimescat. flagitatorem posuit, pro creditore molesto, atque importuno. Sic in Mostellaria, quanquam translatè. *Sol semper hic est vsque à mane ad vesperum: Quasi flagitator adstans vsque ad ostium.* LVDI SVNT.] in quibus spectandis populus Romanus occupatus est.

LVDVS DATV'ST ARGENTARIIS] vt neque à quoquam quod sibi debetur, flagitent: A
neque quisquam, quod debent, ab eis flagitet. Argentariis otiosis esse, & ludere licet. argentariis data est otiandi & ludendi facultas. TRANQVILLVM'ST.] tralatio est. non enim significat cælum esse tranquillum, & sudum: (quanquam hoc quoque fortassis ita ceciderat) sed res esse tranquillas, quia creditores hoc tempore suis debitoribus molesti non sint, & quia in foro sit otium, & silentium. ALCEDONIA SVNT IN FORO] idem ferè dicit aliis verbis. Alcedonia, id est, dies Halcyonij. Alcedo enim, vt docet Festus, dicebatur ab antiquis, Halcyone, seu Halcyon, auis marina ex eo appellata, quod in littore maris oua parit. Varr. li.6. de ling. Lat. apud Pacuuiũ, inquit, Halcyonis ritu litus peruolgans feror. Hęc enim auis grecè dicitur ἀλκυὼς à nostris halcedo. quoniam hæc hieme pullos dicitur tranquillo mari facere. eos dies halcyonios appellant. De diebus Halcyoniis sic Suidas. αἱ δὲ νήνεμοι, καὶ γαλήνην ἔχουσαι ἡμέραι, ἀλκυονίδες καλοῦνται, καὶ ἀλκυόνειοι ἡμέραι. id est, dies à ventis quieti, & tranquilli Halcyonij appellantur. Exstat de hac aui, & de diebus Halcyoniis dialogus Luciani venustissimus, hac inscriptione, ἀλκυὼν, ἢ περὶ μεταμορφώσεως. Plinius lib.10. cap.32. *Eo maximè sunt insignes Halcyones. Dies earum partus, maria, quique nauigãt, nouere. Ipsa auis paulò amplior passere, colore cyaneo ex parte maiore, tantùm purpureis, & candidis admistis pennis, collo gracili, & procero.* sequitur paucis versibus interpositis, *Fœtificant bruma, qui dies Halcyonides vocantur, placido mari per eos dies, & nauigabili Siculo maximè.* Idem lib. 2. cap.46. *Ante brumam autem septem diebus, totidémque postea sternitur mare Halcyonum fœturæ. vnde nomē hi dies traxere. reliquum tempus hyemat.* Ælianus lib.1. cap.36. B
Κυούσης δ' ἀλκυόνος, ἴσχαι μὲν τὰ πελάγη, εἰρήνην δὲ καὶ φιλίαν ἄγουσιν ἄνεμοι. κύει δὲ ἄρα χειμῶνος μεσοῦντος, καὶ ὅμως ἡ τοῦ ἀέρος γαλήνη δίδωσι σωτηρίαν. ἀλκυονείας τυγχάδε τῆς ὥρας ἄγομεν ἡμέρας. id est, porrò autem pariente Halcedine, sternuntur quidem maria. pacem verò & amicitiam colunt venti. quamuis autem media hieme pariat, dat ei salutem tamen cæli tranquillitas: & tum temporis dies Halcyonios agitamus. Idem lib. 9. cap.17. narrat ac describit mirabilem huius auis nidificandi rationem. Aristoteles lib.5. cap.8. de historia animal. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς. διὸ καὶ καλοῦνται, ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ, ἀλκυόνειοι ἡμέραι: ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν, ἑπτὰ δὲ μετὰ τροπὰς, καθὰ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησε, &c. id est Halcyon circa solstitium brumale, hoc est circa brumam parit. Quapropter cùm bruma serena, & tranquilla est, dies Halcyonij appellantur, septem ante brumã, septem secundã brumã, quemadmodũ etiam Simonides cecinit, &c. Seruius ad illud Virg. lib.1. Georg. Dilectæ Thetidi Halcyonis, notat: hæ aues nidos faciunt in mari media hieme: quibus diebus tanta est tranquillitas, vt prorsus nihil in mari moueri possit: vnde dies Halcyonij vocantur, Plautus in Pœn. *Iam hercle tu peristi, nisi illã mihi tam tranquillam facis, quàm mare est olim, cùm ibi Halcedo pullos educit suos.* RATIONE VTANTVR: LVDIS POSC. NEM.] argentarij rationem C
in hoc sequuntur, quòd ludis poscunt neminem pecuniã, aut fœnus sibi debitũ. Nam si ludorũ diebus poscerent, ratione non vterentur. vel sic, nunc ludorum diebus ratione vtuntur, cùm pecuniam neminem poscunt. proindè ac si dicat. cùm pecuniam poscunt, ratione non vtuntur: vel sic, & verò acutè, vt intelligamus prologum iocari, & sales Plautinos imitari: *Argentarij ratione vtuntur*, id est, seriò poscunt: ludis neminem poscunt: id est, ioco neminem poscunt. non iocantur argentarij, cùm pecuniam poscunt, sed res serias agunt, & seriò poscunt. Quæ explicatio, Simeonis Bosij est, ingeniosi, & eruditi viri. Ego tamen simpliciter sic explicari mãlo, vt suprà dixi, argentarij nunc ratione vtuntur, quia his ludorum diebus pecuniam à suis debitoribus non flagitant. quòd si aliter facerent, ratione non vterentur. SECVND. LVD. REDD. AVTEM N.] iocus in argentarios, qui sunt acres & molesti in poscendo: tricones, & lenti in reddendo. AVRES VACIVAE SI SVNT, &c.] si sunt aures vacuæ, &c. Sic autem legendum esse iam decem abhinc annos conieci, partim ex ipsa sententia, partim ex vetusta loquendi consuetudine. vaciuum enim dicebant veteres, pro vacuum, & vaciuitas, pro vacuitas. D
sic infrà eadem Comœd. *Vt benè vaciuas ædeis fecisti mihi?* & in Pseud. *Fac sis vaciuas, Pseudole, ædeis aurium.* vulgata autem lectio, quæ etiam in libris manuscriptis reperitur, ferri non potest. CLERVMENOÉ VOC.] sic legendum, non *clerumene.* Clerumenoë autem litteris latinis est κληρούμενοι, græcis, id est, sortientes. sic Canephoroë apud Ciceronem lib.4. accus. Canephoroæ ipsæ vocabantur. sic enim edendum curauimus. PLAVTVS CVM LATRANTI NOMINE) id est, Plautus cum suo canino nomine, Plauti, scilicet. Nam Plauti, vt docet Festus, appellantur canes, quorum aures languidæ sunt, ac flaccidæ, & latius videntur patère. Non assentior autem iis, qui sic explicant, Plautus cum latranti nomine, id est cum Marci nomine, seu prænomine: vel cum barbaro, id est, Latino, seu Romano nomine Marci. Quamuis enim fatear, Marci prænomen esse nomen Romanum, non continuò tamen fatebor etiam per nomen latrans significari nomen Romanum, propterea quod in voce *barbarus*, sunt duæ litteræ, r, r. nam hoc valde ridiculum est: & miror illis hoc, vnquam in mentem venire potuisse. dicamus igitur per nomen *latrans* significari nomen, seu cognomen Plauti, propter eam causam, quam exposuimus. Quid est enim aliud, ita dicere, Plautus cum latranti nomine, quàm Plautus, cui nomen, seu cognomen est animalis latrantis, id est, canis? Quòd autẽ quidam alij nomen *latrans* referri volũt ad nomen Casinæ, quia Casina & canis habeant eandẽ primam sylla-

A syllabam : minimè omnium probo. dicerem cur, nisi res in promtu esset. SENEX HIC M. HAB.] hoc in loco senex Stalino vir Cleostratæ habitat. EI'ST FILIVS.] ei seni filius est, nomine Euthynicus. QVIDAM SERVOS.] quidam seruus. IN MORBO CVBAT.] morbo affectus decumbit. IS SERVOS SED ABHINC F. EST SEDECIM] ordo est, sed factum est abhinc annos sedecim, cùm is seruus conspicatus est primo crepusculo puellam exp. CONSPICATVS EST] conspexit. PRIMO CREPVSCVLO] crepusculum, lux dubia. primo crepusculo, prima vespera, prima luce dubia vespertina νυκτὸς ὀμολγῷ. creperus, dubius Lucret. lib. 5. *Exæquatáque sunt creperi certamina belli.* PVELLAM EXPONI.] puellam Casinam exponi : à qua hæc comœdia dicta, & inscripta est. Festus. Casinam fabulam Plautus inscripsit ab ancillæ nomine Casina, quam amari à sene introduxit. EXPONI] extra ędeis poni, ad incertum mortis, & vitę casum: quod faciebant, qui pueros natos alere, seu tollere nolebant. Terent. Heautont. *Nisi me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor, Is, quicum expósita'st gnata.* Idem Hecyra. *Continuò exponetur.* ad quod annotat Donatus, *ad mortem scilicet.* HERÆ SVÆ] Cleostratæ. MAGNA INDVSTRIA] φιλοπόνως. acuratè, magno labore. QVASI SI ESSET EX SE N.] tanquam si esset è se nata : proindè ac si esset è se nata.
B POSTEAQVAM ADOL. AD EAM AET.] posteaquam ad ætatem maturam peruenit, posteaquam matura viro facta est. adoleuit, id est, creuit. olesco, cresco. hinc suboles, & indoles. HIC SENEX] Stalino. EFFLICTIM AMAT] efflictim, id est, vsque eò dum effligatur. Sic Probus teste Carisio, suprà in Amphitrione. *Nunquam ædepol quamquam mortalem credo ego vxorem suam Sic efflictim amare, proinde vt hic te efflictim deperit.* SIBI NVNC VTÉRQVE CONTRÀ LEG. P.] allegoria à re militari. significat vtrumque omnes vndique copias, & fallacias colligere, atque aduocare, quibus Casinæ nuptias expugnare possit. PATER ALLEGAVIT VILL. QVI POSC.] pater Stalino misit Olympionem villicum ad vxorem, qui ab ea Casinam sibi vxorem posceret. ALLEGAVIT] priuatim misit. IS] senex Stalino. EI] Olympioni. CLAM VXOREM] al. clam vxore. EXCVBIAS FORIS.] locum, vbi foris excubet. significat, si hoc contingat, vt Olympioni villico detur Casina, fore, vt cum ea, inscia vxore, liberè cubare possit. FILIVS AVTEM] Euthynicus. ARMIGERVM] Chalinum. INTRA PRÆSEPEIS SVAS,] in promtu paratum. in ea potestate. tralatio, seu potius allegoria est à iumentis, quæ quod habent intra præsepeis suas, eo liberè fruuntur. VXOR SENIS] Cleostrata. ILLE AVTEM.] senex autem, &c. EI DAT OPERAM ABS. T.] ei quamuis absenti dat operam tamen. ABLEGAVIT] amandauit. procul à domo
C misit. INTERRVPIT PONTEM,] interclusit ei reditum. ademit ei redeundi in vrbem facultatem, veluti interrupto ponte. allegoria est, ducta à re militari. Cæsar lib. 1. de bello Gall. *Pontem, qui erat ad Genenam, iubet rescindi.* T. Liuius lib. 26. Annal. *vbi intercisum pontem à Fregellanis morandi itineris causa inuenit.* SVNT HIC, QVEIS, &c.] occupat tacitam obiectionem. SERVILES NVPTIAE? &c.] serui matrimonium contrahere non possunt, iure ciuili, neque sunt iustæ seruiles nuptiæ, neque seruorum mulieres, dicuntur vxores, sed coniunctæ, vt apud Varronem lib. 1. de re rust. cap. 17. neque qui ex seruilibus nuptiis nascuntur, liberi sunt. AT EGO AIO HOC] solutio. ET KARTHAGINI] datiuus est, instar aduerbij, quietem in loco significans. Licebat etiam dicere, *& Karthagine.* notauimus in commentariis in Cornelium Nepotem, de vitis clarorum Græciæ Imperatorum. ET HIC IN NOSTRA TERRA,] in qua terra? in Appulia, vt subiicit. QVÀM LIBERALES, &c.] quàm nuptiæ liberarū personarum. MECVM PIGNVS, SIQVIS VOLT, D.] mecum, siquis volt, pignore certato. MVLSI] vini melle conditi. POENVS DVM IVD. S.] significat Pœnos esse bibaceis, similitérque Græcos & Appulos. ideóque se iudicem ex aliqua harum nationum optare. NIHIL AGITIS.] mecum, pignore dato, non certatis. NEMO SITIT.] nemo vult vrnam
D mulsi à me ablatam bibere. QVAM SERVI SVMMA VI, &c.] quam serui summo studio, summáque contentione sibi vxorem poscunt. non tamen suo nomine, sed alieno. nam Olympio, patri : Chalinus, filio operam dat. ET PVDICA, &c.] pudica, quia, vt mox subiicit, nihil faciet stupri : neque ei vitium offeretur. TRANSACTA FABVLA,] peracta comœdia. ARGENTVM SIQVIS DEDERIT,] si quis Casinæ pecuniam dederit, vt iam sit dotata, &c. NON MANEBIT AVSPICES.] non exspectabit auspices : sed sine auspicibus, vltro nubet. vltro, id est maritum appetens, non appetita. Solitos esse adhiberi auspices in nuptiis declarant vel illa ex Cluentiana : *Nubit genero socrus : nullis auspicibus, nullis auctoribus funestis ominibus omnium.* Virgil. lib. 3. Æneid. princip. *Sacra Dionææ matri, Diuísque ferebam, Auspicibus cœptorum operum.* VIRTVTE VERA :] aperto Marte. vel potius virtute, id est vera fortitudine non fallacia, & dolo malo. ANTIDHAC] ante hac.

ACTVS PRIMVS. A

CHALINVS. OLYMPIO.

ON mihi licere meam rem me solum, vt volo
Loqui atque cogitare, sine ted arbitro?
Quid tu (malum) me sequere? OL. quia certum'st mihi
Quasi vmbrę quoquò ibis tu, te persequi.
Quin edepol etiã, si in crucẽ vis pergere, B
Sequi decretum est, dehinc coniicito ceterum,
Possísne, nec ne, clam me sutelis tuis
Præripere Casinam vxorem, proinde vt postulas.
CH. Quid tibi negotij mecum est? OL. quid ais impudens?
CH. Quid in vrbe restas villice hic magni pretij?
OL. Libet. CH. quin ruri es in præfectura tua?
Quin potius quod legatum'st tibi negotium,
Id curas, atque vrbanis rebus te abstines?
Quid huc venisti sponsam præreptum meam?
Abi rus, abi dierectus tuam in prouinciam. C
OL. Chaline, non sum oblitus officium meum.
Præfeci rure rectè qui curet. tamen
Ego huc quod veni, in vrbem, vbi impetraro,
Vxorem vt istanc ducam, quam tu deperis,
Bellam & tenellam Casinam, conseruam tuam:
Quando ego eam mecum rus vxorem abduxero,
Rure incubabo vsque in præfectura mea.
CH. Tun' illam ducas? hercle me suspendio,
Quàm tu eius potitor fias, satius est mortuum.
OL. Mea præda'st illa, proin' tu te in laqueum induas. D
CH. Ex sterquilinio effosse, tua illæc præda sit?
OL. Scies hoc ita esse. CH. væ tibi. OL. quot te modis,
Si viuo, habebo in nuptiis miserum meis?
CH. Quid tu mihi facies? OL. egóne quid faciam tibi?
Primum omnium huic lucebis nouæ nuptæ facem.
Post illa vt semper improbus, nihilíque sis.
Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora vna, & vna semita,
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerunda curuum aqua faciam probè.

A Vt postilena possit ex te fieri.
Post autem nisi ruri tu eruom comederis,
Aut quasi lumbricus terram, quod te postules
Gustare quicquam: nunquam edepol ieiunium
Ieiunum est æquè, atque ego ruri reddibo te.
Post id qum lassus fueris & famelicus,
Noctu vt condignè te cubes, curabitur.
CH. Quid facies? OL. concludêre in fenestram firmiter,
Vnde auscultare possis, quum ego illanc osculer,
Quum mihi illa dicet, mi animule, mi Olympio,
Mea vita, mea medulla, mea festiuitas,
B Sine tuos ocellos deosculer voluptas mea,
Sine amabo ted amari, meus festus dies,
Meus pullus passer, mea columba, mi lepus.
Quum mihi hæc dicentur dicta, tum tu furcifer,
Quasi mus in medio pariete versabere.
CH. Nunc ne tute mihi respondere postules,
Abeo intrò: tædet sermonis tui. OL. te sequor
Hic quidem pol. certo nihil ages sine me arbitro.

NON MIHI LICERE MEAM REM MES.] cum indignatione pronuntiandum: & subintelligendum, ferendúmne est? aut par est? aut aliquid simile. Est C enim præcisa locutio. quod genus loquendi suprà notauimus in Amphitr. *ita me probri, stupri, dedecoris, à viro argutam meo?* & præterea alibi. SINE TED ARBITRO?] sine te arbitro? te non arbitrante? id est, non spectante? notauimus enim suprà in Aulul. ibi. *Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.* arbitrum interdum vsurpari, pro eo, qui testis est rei, quæ geritur, quique eam spectat: & arbitrari pro spectare, & prospicere. (MALùM.)] interiectio indignationem, aut stomachum significans. Terentius Heaut. *quas, malùm, ambages mihi narrare occipit?* QVASI VMBRÆ,] sic legendum, non, vt vulgò, *quasi umbra.* Ordo enim est hic, *quia certum'st mihi, quasi umbra, se quoquo ibis, persequi.* CONIICITO CETERVM, &c.] diuinato cetera, vtrùm possis, &c. SVTELIS TVIS,] fallaciis tuis, astutiis tuis. suprà in Amphitr. *consutis dolis.* ad quem locum notauimus, quæ ad hoc pertinent. PROINDE VT POSTVLAS] ita vt postulas. QVID IN VRBE RESTAS VILL. &c.] quamobrem hîc in vrbe remanes, & cunctaris villice contemtissime? legendum autem est *restas,* & ita habent omnes libri & manuscripti & vulgati, præter eos, qui editi sunt à Camerario: qui habent *reptas,* quam scripturam minus probo. nam primùm si *reptas* probaremus, vt sit tralatio, pro tardo ingressu venis, ab animalibus reptilibus, legendum esset *in vrbem.* Deinde verbum D *reptas* non conuenit adolescenti aut iuueni, sed potius seni, aut homini otioso, & leniter, ac placidè deambulanti, vt apud Horat. epist. 4. lib. 1. *An tacitum siluas inter reptare salubreis?* *magni preti* autem, ironia est. IN PRÆFECTVRA TVA?] in eo loco, cui præfectus es? in statione tua? in prouincia tua? tralatio est. sic suprà in Capt. *Nunc ibo ad meã præfecturam.* Varro lib. 1. de re Rust. *Ad iniiciendam his voluptatem præfectura honore aliquo habendi sunt,* &c. LEGATVM'ST] mandatum est. ABI DIERECTVS, &c.] abi cruciatus, & distractus, & quasi in crucem actus, in prouinciam tuam. suprà in Curcul. *lien dierectu'st?* & in Capt. *Quin quiesce dierectum cor meum, & suspende te.* ad quem locum de hac voce satis multa. PRÆFECI RVRE, RECTÉQVE] præfeci aliũ rure, negotio, aut muneri, quod mihi mandatũ est, scilicet, qui rectè curet. TAMEN EGO HVC QVÒD VENI, &c.] ordo, & sententia est, veruntamen, vbi seu posteaquã id, propter quod huc in vrbẽ veni, impetraro, id est, obtinuero, seu potiùs cõfecero, nempe vt Casinã vxorẽ ducam: tum me rure continebo, & cubabo, neque in vrbe restabo, aut pernoctabo. VBI IMPETRARO] vbi confecero. sic sæpè Plautus exempli causa suprà in Capt. princip. *Quod ego quidem nimis quàm cupio, vt impetret.* RVRE INCVBABO, &c.] rure cubabo, &c. HERCLE ME SVSP.] sententia est. id est, satius me hercule est, me suspendio vitam finisse, quàm committere, vt tu eius compos fias, seu vt tu ea potiaris. EIVS POTITVR,] eius compos αὐτῆς ἐγκρατής potitor oris, nomen verbale à verbo potior. MEA PRÆDA'ST ILLA] tralatio

est. PROIN TV TE IN LAQ. IND.] quare fac vt te suspendas, doloris impatientia, scilicet, quòd ea tibi prærepta sit. TE IN LAQVEVM INDVAS] collum in laqueum inseras. sic M. Tull. lib. 2. Accus. *Hic videte, in quot laqueos se induerit.* non dissimulabo tamen in nonnullis libris manuscriptis, scriptum esse, *in laqueum duas*: fortasse non malè, vt *duas* valere intelligamus, *des*. vt *duis*, dederis. ego nihil muto. EX STERQVILINIO EFFOSSE,] homo turpissime, homo spurcissime, vel homo ex inhonestissimo loco orte. HABEBO MISERVM] vexabo, cruciabo, torquebo, angam. EGONE, QVID FACIAM TIBI?] tu ne me rogas, quid ego faciam tibi? HVIC LVCEBIS NOVÆ N. F.] huic puellæ Casinæ nouæ nuptæ facem præferes. δᾳδουχήσεις, suprà in Curcul. princip. *Tute tibi puer es lautus. luces cereum.* M. Tull. Catilin. 1. *cui tu adolescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, nō aut ad audaciam ferrum, aut ad libidinem facem prætulisti?* Pro Sylla. *vos denique in tantis tenebris erroris, & inscientiæ clarissimum lumen menti meæ prætulistis.* sic Lucret. lib. 1. *præpandere lumina menti.* Iam nouis nuptis faceis præferri solitas esse notum est. hinc faces nuptiales apud M. Tullium in Cluentiana, & apud Virgil. lib. 4. *Si non pertæsum thalami, tædæque fuisset.* Idem in Pharmac. *Mopse nouas incide faceis.* ad quem locum Seruius notat: quæ solent præire nubenteis puellas. Sanè Varrò dicit, in nuptiis ideo faceis præire, quòd antea non nisi per noctem nuptæ ducebantur à sponsis: quas etiam ideò ait limen non tangere, ne à sacrilegio inchoarent, si depositure virginitatem, calcarent rem, B vestæ, id est, numini castissimo, consecratam. Cur autem quinque faces non plures, neque pauciores, rationes explicat Plutarchus in quæstionibus Romanis. POST ILLA VT SEMPER IMPR. &c.] id est, vt postea semper improbus sis, & nequam. POST ID LOCORVM,] post id temporis. VNA AMPHORA,] qua aquam haurias. VNA SEMITA,] via breuis, qua ad fontem eas. quidā per semitā hîc vas significari putant: sed errant. FONS VNVS,] vnde aquam haurias. QVÆ NISI ERVNT S. PL. EGO TE IMPL.] quæ dolia nisi erunt aquæ plena, faciam, vt sis flagrorum plenus. ITA TE AGGERVNDA CVRVVM AQVA, &c.] aggerere aquam, est aquam aquæ gerentem addere, aquam aquæ accumulare, sic in Pœnulo, *Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.* VT POSTILENA POSSIT EX TE F.] postilena, lignum incuruum, quod iumentorum caudis supponitur, ad continendum bastagma, cui onus imponitur. nostri cropieram appellant: quod autem pectori apponitur, cōtrà, Latini antilenam, nostri pectorale, seu poitrale vocant. POST AVTEM, NISI RVRI TV ERVOM COMEDERIS] sic edendum curaui, scripturæ veteris vestigia potiùs, quàm scripturam ipsam secutus: præsertim libris omnibus vulgatis approbantibus. Nam quod libri veteres habent, *nisi ruri tu aceruom ederis*, vt hanc lectionem probarem, à me impetrare non potui, C quanuis probet Turnebus lib. Aduers. 7. cap. 12. interpretetúrque hoc modo, nisi tu, vt mures de frumenti aceruo rodendo, vixeris. nam neque potest, neque debet hæc horum verborum interpretatio probari. Aliud enim est aceruum comesse, seu comedere, quomodo ille legit, aliud de aceruo comedere, quæ verba id significant, quod ille per aceruum comedere, significari vult. Nam qui aceruum comedit, seu comest, totum aceruum comesse intelligitur: qui de aceruo, aceruι partem aliquam. quare hac scriptura reiecta, quæ se corruptam esse clamat, sic edendum curaui, *nisi ruri tu eruom comederis*: quo modo iam antè doctissimus Camerarius ediderat. Neque verò me fallit, nonnullos propiùs ad scripturam antiquam accedenteis, legere, *nisi ruri tu acer comederis*, &c. vt per *acer* significetur arbor, à qua dictæ sunt mensæ aceruæ. sed hanc lectionem, quam secutus sum, veriorem puto, & iam olim eam probauit Beroaldus. Est autem *eruum* leguminis genus, quod Græci ὄροβον appellant, quo pascuntur interdū boues. Horat. Sat. 6. lib. 2. *me silua, cauúsque Tutus ab insidiis, tenui solabitur eruo.* Virg. Palæ. *Eheu, quàm pingui macer est mihi taurus in eruo?* Plautus Mostell. *Eruom daturin' estis, bubus quod feram?* datur & columbis, vt ex Columella intelligere licet. AVT QVASI LVMBRICVS TERR.] suprà in Aulul. *Foras, foras, lumbrice, qui sub terra erepsisti modò.* QVOD TE POSTVLES GVSTARE QVICQVAM, &c.] id D est, quod ad id attinet, quòd te aliquid gustare postules: reddam te ieiunio ieiuniorem. notauimus hoc loquendi genus suprà in Asinar. ibi, *Quod illa aut amicum suum, aut patronum nominet*, &c. NVNQVAM ÆDEPOL IEIVNIVM IEIVNVM'ST, ÆQVÈ, &c.] hyperbole sic autē legendū, non, vt nōnulli volunt, *ieiunū ieiunum'st æquè*, de ieiuno intestino accipiētes. ATQVE EGO RVRI REDDIBO TE.] reddibo te, id est, reddam te. mutatio coniugationis. profert Nonius, in verbo *reddibo*, pro *reddam*. sic in Menæch. *Saluum tibi, ita vt mihi dedisti, reddibo.* Idem in Epidico. *operam mihi da, opera reddibitur tibi.* FAMELICVS,] πειναλεύς. CONDIGNÈ TE CVBES.] ita, vt te dignum est, cubes. condignè te, seu dignè te, ἀξίως σου, aduerbium *condignè* iunxit cum ablatiuo. aduerbia enim regunt casum sui nominis, vt, *similiter huic.* IN FENESTRAM] in armariū, quod est in pariete. MEA MEDVLLA,] Marcus Cethegus Suadæ medulla ab Ennio dictus, vt refert M. Tullius in Catone Maiore. MEVS FESTVS DIES,] nominatiuus casus, pro vocatiuo, vt & quod deinceps sequitur. meus pullus passer. IN MEDIO PARIETE] in fenestra. NVNC, NE TVTE MIHI RESP. POSTVL. &c.] nunc, inquit Chalinus, ab eo interrogo, neque quidquā amplius addo, ne, si quid præterea dicam, tu postules te mihi respondere. CERTÒ] certè. SINE ME ARB.] sine me spectatore, & teste. Sic in Cistell. *suam stultitiā sola facito, vt scias sine arbitris.* sic sæpe alibi, vt suprà iam notauimus.

Obsignate

A

CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla.

CLE. OBsignate cællas,referte annulum ad me,
Ego huc transeo in proximum,ad meam vicinam.
Vir si quid volet me,facite hinc me arcessatis.
PAR. Prandium iusserat senex sibi parari.
CLE. St,tace,atque abi,neque paro,neque hodie
Coquetur,quando is mihi & filio aduorsatur.
Suo,animíque amorísque caussa sui.
Flagitium illud hominis,ego illum fame,ego illum
Siti,maledictis,malefactis,amatorem
B Vlciscar: ego pol illum probè incommodis
Dictis angam: faciam vti proinde vt est dignus,
Vitam colat, Acheruntis pabulum flagitij
Persequentem, stabulum nequitiæ. Nunc hinc
Meas fortunas eo questum ad vicinas.
Sed foris concrepuit.atque ea ipsa eccam egreditur
Foràs, non pol per tempus iter incœpi.

OBSIGNATE CÆLLAS, &c.] vel ex hoc loco intelligere licet, veteres non solum tabulas,& tabellas,seu epistolas, verùm etiam cællas & similia nonnulla,vt & lagenas, cera obsignare consueuisse. Q.Frat.ad Tironem lib.16.epistol. *sicut olim matrem nostram facere memini: quæ lagenas etiã inaneis obsignabat,ne dicerentur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccata.* Horat.epist. C 2.lib.2.*Comis in vxorem,posset qui ignoscere seruis, Et signo læso non insanire lagena.* Plautus Persa. *Triparcos homines vetulos, auidos, aridos Bene admordere: qui salinum seruo obsignant cum sale.* REFERTE ANNVLVM AD ME.] annulis obsignabant veteres, vt & nonnulli hodie. Vlpianus iurisconsultus lib.28. Digestorum tit.1. signum autem vtrum annulo tantùm impresso adhibemus, an verò & sine annulo, verùm alio quodam impresso? variè enim homines signant. Et magis est, vt tantùm annulo quis possit signare,dum tamen habeat χαρακτῆρα. TRANSEO IN PROXIMVM.] transeo in proximas ædeis.sic proxima scena. *Sequimini comites in proximum me huc.* ST, TACE, &c.] St,nota,& interiectio silentij indicti,suprà in Curcul. *St:tace,tace.* ANIMÍQVE AMORÍSQ. CAVSA SVI.] vt animo,& amori suo moré gerat.suprà in Curcul. *dico me illo aduenisse animi causa.* in Epidico.*cur eam emit?* TH. *animi causa.* FLAGITIVM ILLVD HOMINIS.] homo ille turpis,& flagitiosus. INCOMMODIS DICTIS ANGAM.] dictis iniucundis, & molestis torquebo. VITAM COLAT,] vitam transigat.vitam exigat. ACHERVNTIS PABVLVM] quo Acheruns pascitur senem, qui Acherunti debetur. Orci victimam,vt loquitur Horat.oda.3.lib.2.*victima nil miserantis Orci.* FLAGITII PERSEQVENTEM.] hominem qui assiduè in flagitio versatur.hominem, qui flagitium persequitur. D Hæc autem sunt referenda ad verba illa,*vlciscar,angam.* STABVLVM NEQVITIÆ.] hominem,in quo tanquam in stabulo,nequitia habitat.hominem nequissimum,& quasi nequitiæ ipsius domicilium, seu potius stabulum.sic in Trucul. *Túne ais impudentem me esse, quæ sis stabulum flagitij?* MEAS FORTVNAS EO QVESTVM.] queror meas fortunas.dicunt boni scriptores Latini,non queror de fortunis: & queror iniuriam,non queror de iniuria,&c.quod suprà notauimus,in Amphitr.ibi,*Satin me queri illo modo seruitutem hodie.* & in Asinar. *Verùm ego meas queror fortunas,* SED FORIS CONCREPVIT.] foris Murrhinæ cõcrepuit. ex quo Cleostrata intelligit aliquem foras prodire. PER TEMPVS] opportunè.sic in Trucul. *per tempus subuenistis.* Idem Bacchid. *per tempus hic venit miles mihi.*

MVRRINA, CLEOSTRATA.

MV. SEquimini comites in proximum me huc.
Heus vos,ecquis hæc quæ loquar audit?ego hîc ero,
Vir si,aut quispiam quæret.nam vbi domi sola sum,

Sopor manus caluitur. iussin' colum A
Ferri mihi? CL. Murrina salue. MV. salue
Mecastor. sed quid tu es tristis, amabo?
CLE. Ita solent omnes, quæ sunt malè nuptæ.
Domi & foris ægrè quod sit, satis semper est.
Nam ego ibam ad te. MV. & pol ego istuc ad te. sed quid est,
Quod tuo nunc animo ægrè 'st? nam quod tibi es.
Ægrè, idem mihi 'st diuidiæ. CL. credo ecastor.
Nam vicinam neminem amo meritò magis, quàm te:
Nec quacum plura sunt mihi, quæ ego velim.
MV. Amo te, atque istuc expeto scire quid sit.
CL. Vir me habet pessumis despicatam modis, B
Nec mihi ius meum obtinendi copia 'st.
MV. Hem quid est? dic idem hoc. nam pol haud satis meo
Corde accepi querelas tuas, obsecro.
CL. Vir me habet pessumis despicatam modis.
MV. Mira sunt, vera si prædicas. nam viri
Ius suum ad mulieres obtinere haud queunt.
CL. Quin mihi ancillulam ingratis postulat, quæ mea est,
Quæ meo educata sumtu est, villico suo dare.
Sed ipsus eam amat. MV. obsecro tace. nam hîc nunc
Licet dicere, nos sumus. CL. ita est. MV. vnde ea tibi est?
Nam peculi probam nihil habere addecet C
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi 'st,
Quin viro aut subtrahat, aut stupro inuenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quicquid tuum est.
CL. Tu quidem aduersum tuam amicam omnia loqueris.
MV. Tace sis stulta, & mihi ausculta: noli sis tu illi
Aduorsari, sine amet, sine quod libet, id faciat,
Quando tibi nihil domi deliquum 'st.
CL. Satin' sana es? nam tu quidem aduorsus tuam istam rem
Loquere. MV. insipiens semper tu huic verbo vitato
Abs tuo viro. CL. cui verbo? MV. i foras, mulier es. D
CL. Tace. MV. quid est? CLE. hem. MV. quis est, quem vides?
CL. vir eccum it.
MV. Intrò abi, appropera age amabo. CL. impetras.
Abeo. MV. mox magis cum otium mihi & tibi erit,
Igitur tecum loquar. nunc vale. CL. valeas.

COMITES.] pedisequæ, ancillæ, ἀκόλουθοι. In Amph. ALC. *Valeas: tibi habeas res tuas: reddas meas. Iuben' mi ire Comites?* IVP. *sanan' es?* ALC. *si nõ iubes, Ibo egomet: comitẽ pudicitiam duxero.* ECQVIS] numquis, vel numqua. EGO HÎC ERO,] ego ero in ædibus proximis. VIR SI] si vir. SOPOR MANVS CALVITVR.] somnus manus frustratur, seu decipit. sic ferè Nonius: qui hunc locum profert in verbo *caluitur.* Caius iurisconsultus lib. 50. Digest. titul. de verbor. signific. *Si caluitur,* id est, *si moratur, & frustratur. indè & calumniatores appellati sunt, qui per fraudem & frustrationem alios vexant litib. indè & cauillatio dicta.* Lucilius Satyr. lib. 17. *Si non it, capito, inquit,*

A *inquit, eum: & si caluitur, ergo Endo manum iacito.* ex Nonio, apud quem plura exempla reperiet, qui volet. Lex 12. tabular. *Si caluitur, pedémue struit, manum endo iacito, in ius ducito.* id est, si frustratur, aut tardè it, vix pedem pedi præferens, manum ei iniicito, &c. auctor vocabularij Latinogræci, caluitur, inquit, id est, ἐξαπατᾷ. significat autem Cleostrata, se, cùm sola est domi, somno vrgeri, atque opprimi, sibíque somnolentæ opera muliebria è manibus excidere. Sic apud Lucretium lib. 6. sed alia de causa mulieri opera sua de manibus excidunt. versus Lucretij adscribam. *Castoriòque graui mulier sopita recumbit: Et manibus nitidum teneris opus effluit ei.* Sic apud Homerum ἰλ. χ. Andromachæ, magno ploratu exaudito, perturbatæ, & membris metu resolutis, radius è manibus excidit. Hom. Τῆς δ' ἐλελίχθη γυῖα, χαμαὶ δέ οἱ ἔκπεσε κερκίς: id est, eius autem membra concussa sunt: in terram autem ei radius è manu excidit. ITA SOLENT OMNES M. N.] vide, vt pulchrè describat mores muliebreis: quæ solent ferè de viris suis apud vicinas aut alias mulieres notas queri. ISTVC AD TE] id est, domum tuam, ad te, videtur esse Pleonasmus. Nam istuc idem valet, quod domū tuam, seu ad te. ÆGRE'ST?] ægritudiné affert? IDEM MIHI'ST DIVIDIÆ.] id est, idem mihi tristitiam, & mœrorem affert. Diuidiam, inquit Nonius, dixerunt tristitiam veteres. Propertius, *Diuidiæ mentis conficit omnis amor.* Plautus Bacchid. *Caue tibi ducenti nummi diuidiæ fuant.* Idem Mercat. *Nec tibi istuc magis est diuidiæ quàm mihi hodie fuit.*

B Festus tamen diuiduam, discordiam interpretatur. NEC QVACVM PLVRA SVNT M.] id est, nec cum vlla vicina plura mihi sunt communia, quæ exoptem, quàm tecum: vel sic, nec vllam vicinam habeo, cum qua malim res meas secundas communicare, quàm tecum. vel sic, nec vllam vicinam habeo, cui plura bona exoptem, quàm tibi. locus est aliquanto obscurior, & ad explicandum difficilior. fortasse sic potius explicandus est (nam mihi in eo explicando non satisfacio, ne dum lectori morosiori) nec cum vlla vicina plura communicare velim, quàm tecum. id est, nullam vicinam habeo, cui omnia mea consilia, omnésque meas cogitationes libentius, & fidentius committam, quàm tibi. Consideret lector. VIR ME HABET PESS. DESP. M.] id est, vir me pessimis modis despicatur. sic dixit despicatam habet, vt miseram habet. *despicatam* autem positum est παθητικῶς, vt apud Terent. Eun. *& illis crucibus, quæ nos, nostrámque adolescentiam Habent despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis, Nunc referam gratiam.* M. Tull. lib. 3. Accusat. *ne hoc quidem retinebimus, iudices, vt magistratibus nostris, in obtinendo iure nostro ne contemtissimi ac despicatissimi esse videamur?* sic enim legendū, non vt vulgò, ac *despectissimi*, quanquam sic olim nos quoque edidimus. Idem pro Sextio. *Cessi tribuni pl. despicatissimi hominis furori.* NEC MIHI IVS MEVM OBTIN. COPIA'ST.] nec mihi iuris mei obtinendi potestas

C datur. HAVD SATIS MEO CORDE ACCEPI Q. T.] haud satis animo comprehendi querelas tuas. MIRA SVNT V. SI PR.] mirum est, vera si prædicas. NAM VIRI IVS SVVM AD M. OBT.] viri, inquit, ferè mulieribus seruiunt, cùm debeant imperare natura: & cùm postulant imperare: quod cum postulant, iùs, & ęquum postulant, non queunt id obtinere. Nam mulierū genus ita est contumax & peruicax, vt viros in potestatem suam redigant, & cùm ipsæ eis parêre debeant, eos sibi parere, & seruire cogant. AD MVLIERES.] apud mulieres. QVIN MIHI ANCILL. INGR.] id est, quin me inuita contendit, & æquum putat, me ancillulam villico suo dare, quæ meo sumtu, &c. OBSECRO, TACE.] obsecro, tace istuc alibi. nam hìc quidem & hoc tempore licet dicere. quia nos solæ sumus. Simeo Bosius hunc locum sic explicabat, existimans orationem esse interruptam, & præcisam, obsecro tace. nam hìc subintell. sunt aliqui, qui nos audiant, & sermonem nostrum captent, atque excipiant. deinde vbi circumspectauit, subiungit, nunc licet dicere. nos sumus, quæ loquimur: neque vlli alij, quàm nos, in hoc loco adsunt, qui loquantur. Ego autē mihi visa eram aliquorum loquentium vocem audire. Ego priorem explicationem simpliciorem, & veriorem esse puto. ídque proximè pluribus verbis ostendam. NOS SVMVS] nos solæ sumus, quare nunc

D quidem, & hìc licet dicere, sed alibi, & alio tempore non liceret. *nos sumus* autem positum videtur, pro *nos solæ sumus*, ἐλλειπτικῶς. vel cum Myrrhina esset additura vocem, *solæ*, Cleostrata illam interpellauit, & medium eius sermonem interrupit. Iam *nos solæ sumus*, prouerbij locum obtinet: quo vtimur, cùm ea loquimur, quorum arbitrum, & cōscium esse volumus neminem, quia sunt tacenda, recondita atque arcana: interdum cùm hortamur eum, quicum sumus, vt, quando nullus alius arbiter adest, liberè quod vult, loquatur. Plato in Phedro. ἀλλὰ διανόηθητι, ὅτι ἐντεῦθεν οὐκ ἄπιμεν, πρὶν ἂν σὺ εἴπῃς ἃ ἔφησθα ἐν τῷ στήθει ἔχειν· ἐσμὲν δὲ μόνω μὲν ἐν ἐρημίᾳ, ἰσχυρότερος δὲ ἐγώ, καὶ νεώτερος. id est. At cogitato, nos hinc nō abituros priusquàm exposueris, quæ te dixisti in animo, & pectore habere. sumus autem soli quidem in solitudine. validior autem ego sum, quàm tu, & iunior. Idem in Menexeno: ὥστε καὶ ὀλίγου εἴ με κελεύοις ἀποδύντα ὀρχήσασθαι, χαρισαίμην ἄν, ἐπειδή γε μόνω ἐσμέν. id est, Itaque pœnè dicam, si me iubeas, nudum saltare, tibi morem geram, quando quidem soli sumus. Terent. Phorm. *Postquàm hominem his verbis sentio mollirier: Soli sumus nunc hìc, inquam, eho dic, quid velis Tibi dari.* M. Tull. li. 6. epist. ad Att. *omnino (soli enim sumus) nullas vnquā ad me litteras misit Brutus, ne proximè quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, & ἀκοινονόητον aliquid.* Plautus Cistell. *amabo, siccine istuc decet?* GYMN. *Iúsque, fásque est, nemo alienus hìc est.* in Pœn. *fides non melius creditur, loquere: locus, occasióque libera'st, hìc soli sumus.* Idem Trinum. *Mihi quod credideris, sumes, vbi posiueris.* CA. *Circumspice, dum tu, ne quis assit arbiter*

Nobis: & quæso, identidem circumspice. Idem Milite glor. *Circumspicito, dum ne quis nostri hic auceps sermonis fiet. Nam hoc negotij clandestinò, vt agerem, mandatum'st mihi.* vt redeam autem ad hunc locum, in quo explicando versamur, & cuius gratia, superiora exempla collegimus; suspicatus aliquando sum, legendum. *nam hic nunc Licet dicere solæ summ.* quod si non probabitur, necessariò dicendũ erit esse ἔλλειψιν, vel ἀποσιώπησιν, & subintelligendum *sola*. NAM PECVLI PROBAM NIHIL HAB.] nam cùm vxor in potestate viri sit, & quæ acquirat, viro acquirat: nihil peculij habere debet, insciente viro, siquidem pudica est. *probam*, id est, pudicam. QVOD HABET PARTVM] quod habet quæsitum, &c. quod quæsiuit. HAVD COMMOdI'ST] haud verti in rem eius potest, quin aut viro surripiat, aut stupro quæsierit. TACEbIS.] Tace, si vis, &c. NOLI SIS] noli, si vis, &c. QVANDO NIHIL TIBI DELIQVVM'ST.] id est, quoniam nihil tibi deest, vel vt Festus interpretatur, quando nihil tibi minus est. Varro lib. 6. de lingua Latina hunc locum profert: deinde subiungit, *deliquium dictum ab eo, quod deliquatur: vt, turbida quæ sunt, deliquantur, vt liquida fiant. Aurelius scribit deliquium esse à liquido. Claudius ab eliquato*, &c. HVIC VERBO VITATO ABS T. V.] id est, huic verbo caueto à viro tuo. caue ne vir tuus hoc tibi dicat. verbum *vitato* iunxit cum dandi casu, quia *caueto*, quod idem significat, cum datiuo iungi solet. I FORAS, MVLIER ES] hoc solet dici in mulierem malam, & loquacem. Idem in Pœnulo, *rectius Tacitus tibi rem sistam, quàm quod dictum'st mala mulieri*. Idem in Rud. *Eo tacent, quia tacita bona'st mulier semper, quàm loquens.* notum illud Eurip. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. id est, mulieribus ornamento silentium est. Terent. Heaut. *oh, pergin' mulier esse?* Eurip. in Androm. Ω παγκακίστη καὶ γυνή. τί γὰρ λέγων, Μεῖζον σε τοῦδ' ὄνειδος ἐξείποι τις ἄν; id est, O modis omnibus pessima, & mulier. quod enim maledictum quisquam grauius in te iacere possit, quàm hoc? IGITVR] postea. vel propriè accipe, hoc modo, mox igitur magis, &c. sed illo priore modo mâlo.

A B

STALINO senex. CLEOSTRATA vxor.

STA. OMnibus rebus ego amorem credo, & nitoribus nitidis anteuenire.
Nec pote'st quicquam commemorari, quod plus salis, plúsque lepôris hodie C
Habeat. cocos equidem nimis demiror, qui vtuntur condimentis.
Eos eo condimento vno non vtier, omnibus quod præstat.
Nanque vbi amor condimentum inerit, cuiuis placiturum credo.
Neque salsum, neque suaue esse potest quicquam, vbi amor non admiscetur.
Fel, quod amarũ est, id mel faciet: hominẽ ex tristi lepidũ & lenẽ.
Hanc ego de me coniecturam domi facio, magis quàm ex auditis.
Qui postquam amo Casinam, magis initio munditiis munditiam antideo.
Myropolas omneis sollicito, vbicunque'st lepidum vnguentum, vngor, D
Vt illi placeam: & placeo, vt videor. sed vxor me excruciat, quia viuit.
Tristem astare aspicio, blandè hæc mihi mala res est appellanda:
Vxor mea, meáque amœnitas, quid tu agis? CL. abi, atque abstine manum.
ST. Eia mea Iuno, non decet te esse tam tristem tuo Ioui.
Quò nunc abis? CL. mitte me. ST. mane. CL. non maneo. ST. at pol ego te sequar.
CL. Obsecro sanúsne es? ST. sanus quando te amo. CL. nolo ames. ST. non

Potest

A Poteſt impetrari. CL. enecas. ST. vera dicas velim. CL. credo ego
Iſtuc tibi. ST. reſpice ô mi lepos. CL. nempe ita vti tu mihi es.
Vnde hic, amabo, vnguēta dolent? ST. oh, perij, manifeſtò miſer
Teneor. ceſſo caput pallio detergere? vti te bonus
Mercurius perdat myropola, quia hæc mihi dediſti. CL. eho tu
Nihili cana culex. vix teneor. quin quæ decent te, dicam.
Senecta ætate vnguentatus per vias incedis ignaue.
ST. Pol amico dedi cuidam operam dum emit
Vnguenta. CL. vt citò commentatus eſt.
Ecquid te pudet? ST. omnia quæ vis. CL. vbi in luſtra iacuiſti?
ST. Egóne in luſtra? CL. ſcio plus, quàm tu me arbitrare. ST. quid
B id eſt?
Quid tu ſcis? CL. te ſene omniū ſenem neminē eſſe ignauiorem.
Vnde is nihili? vbi fuiſti? vbi luſtratu's? vbi bibiſti?
Adeſt mecaſtor, vide palliolū vt rugat. ST. di me & te infelicitēt,
Si ego in os meū hodie vini guttam indidi. CL. imò age vt lubet,
Bibe, es, diſperde rem. ST. ohe iam ſatis vxor eſt, comprime te,
nimium tinnis.
Relinque aliquantum orationis, cras quod mecum litiges.
Sed quid ais? iam domuiſti animum potius, vt quod vir velit
Fieri, id facias, quàm aduerſere cōtrà? CL. qua de re? ST. rogas?
Super ancilla Caſina, vt detur nuptum noſtro villico,
C Seruo frugi, atque vbi illi bene ſit, ligno, aqua calida, cibo,
Veſtimentis, vbique educat pueros, quos pariat, bene:
Potius quàm illi ſeruo nequam des armigero, atque improbo,
Cui homini hodie peculi nummus non eſt, niſi plumbeus.
CL. Mirum mecaſtor te ſenecta ætate officium tuum
Nō meminiſſe? ST. quid ais? CL. quia ſi facias rectè & cōmodè.
Me ſinas curare ancillas, quæ mea'ſt curatio.
ST. Qui, malum, homini ſcutigerulo dare lubet? CL. quia enim filio
Nos oportet opitulari vnico. ST. at quanquam vnicu'ſt,
Nihilo magis vnicus eſt ille mihi filius, quàm ego illi pater:
D Illum mihi æquius eſt, quàm me illi, quæ volo, concedere.
CL. Tu æcaſtor tibi homo malam rem quæris. ST. ſubolet, ſentio.
Egóne? CL. tu. num quid frigutis? quid iſtuc tam cupidè petis?
ST. Vt enim frugi ſeruo detur, potius quàm ſeruo improbo.
CL. Quid ſi ego impetro, atque exoro à villico, cauſſa mea,
Vt eam illi permittat? ST. quid ſi ego autē ab armigero impetro
Eam illi permittat? atque me hoc credo impetraſſere.
CL. Cōuenit. vis tuis Chalinum huc euocem verbis foras?
Tu eum orato, ego autem orabo villicum. ST. ſanè volo.
CL. Iam hic erit, nunc experiemur, noſtrûm vter ſit blandior.
ST. Hercules, diíque iſtam perdant, quod nunc liceat dicere.
Ego diſcrucior miſer amore: illa autem quaſi ob induſtriam

Mihi aduorsatur. subolet hoc iam vxori, quod ego machinor, A
Propter eam rem magis armigero dat operam de industria.

OMNIBVS REBVS EGO AMB. CR.] ego credo amorem omnibus rebus, & nitoribus nitidis antecellere, ac præstare. NITORIBVS NITIDIS.] *nitoribus nitidis*, ex illo genere est, in quo nomen adiectiuum, & substãtiuum, sunt eiusdem originis; vt suprà *amœnitate amœna*, in Capt. & apud Lucretium. *sonitu sonanti.* lib. 1. ibi, *sonitu distare sonanti.* NEC POTE'ST Q. COMM.] nec potest quidquam dici. al. *nec potis q. comm.* QVOD PLVS SALIS PLVS Q. LEP.] quod salsius, lepidiúsq; sit. NIMIS DEMIROR,] magnopere demiror. QVI VTVNTVR CONDIM.] qui adhibent condimenta in cibis. EO CONDIMENTO] amore. NANQ. VBI AMOR COND.] id est, nam quo in cibo amor erit pro condimento, cuiuis eum cibum placiturum credo. ID, MEL FACIET,] amor fel faciet videri mel. vel sic, amor faciet, vt fel, quod amarum est suapte natura, sit mel. vel sic, amor mel ex felle faciet. EX TRISTI] ex insuaui, acerbo, & iracundo, & iniucundo, faciet comem, elegantem, & tranquillum. DE ME] ex me. DOMI] non quæro foris exemplum, cùm habeam domi. MAGIS INITIO] magis, quàm initio. MVNDITIIS M. ANTIDEO.] hyperbole eiusdem fere generis est illud, suprà *nũquam adepol ieiunium Ieiunium'st equè, atque ego ruri reddibo te.* antideo autẽ, id est, anteeo antecedo, supero. MYROPOLAS OMNEIS SOLLICITO.] vnguẽtarios, seu vnguentorũ venditores omneis sollicitos reddo. VBICVNQVE'ST LEP. VNG.] apud quoscunque est blandum & suaue vnguentum. VT VIDEOR.] vt mihi videor ὡς φαίνομαι. SED VXOR ME EXCRVCIAT, Q. V.] viri apud Plautũ vxorib. suis mortẽ exoptant exempli causa in Trin. *Quid agit sua vxor! vt valet!* MEG. *plus quàm ego volo.* BLANDÈ HÆC MIHI M. R. &c.] hæc mala res, videlicet, vxor, blandis verbis mihi est appellanda. QVID TV AGIS?] hæc dum loquitur Stalino, vxorem leni manu demulcet, & vt in Amphitr. loquitur, *palpo percutit.* MEA IVNO.] sic infrà ead. fab. *quia iussit hæc Iuno mea.* SANVS, QVANDO TE DAMO] sanus sum, quoniã te amo. NON POTEST IMPETRARI.] non potest à me impetrari, vt te non amem. VERA DICAS VELIM] velim te à me esse enecatam. velim ita sit, vt dicis, te à me enecari. RESPICE Ô MI LEP.] respice ad me, ô mea lepidissima vxor. faciem tuam ad me cõuerte. retro adspice. VNGVENTA DOLENT?] *vnguenta dolent*, dictum est, pro, vnguenta olent, d, consonante interposita hiatus vitandi gratia, & propter versum. MANIF. MIS. TENEOR] καταφωρῶμαι in ipso furto deprehendor. ἐπ' αὐτοφώρῳ ἑάλωκα. QVIA HÆC MIHI DEDISTI] malim legi, qui hæc mihi dedisti. C CANA CVLEX] sic appellat senem amatorem instar culicis fœtidum. vel proinde molestum, & odiosum, vt sunt culices, qui formosis puellis, dum eas vel pro muscide sua verberant, & pertundunt, vel suo tinnitu obtundunt, & somnum capere non sinunt, molesti sunt. *Culex* hoc loco fœminini generis est, apud Horat. mascul. Sat. 5. lib. 1. *mali culices, ranæq; palustres Auertunt somnos.* & apud Virg. in Culice in extr. *Parue culex pecudum custos tibi tale merenti, Funeris officiũ vitæ pro munere reddit.* SENECTA ÆTATE.] ætate senio confecta. Lucret. lib. 5. *Post vbi equum validæ vires ætate senecta, Membráque deficiunt,* &c. Idem lib. 3. *Quid'ue foras sibi volt membris exire senectus?* Plautus suprà Aulul. *quem senecta ætate ludos facias.* VNGVENTATVS] vnguento delibutus. COMMENTATVS EST?] commẽtus est! falsam causam excogitauit? fortasse verò legendum, *commentus est?* ECQVID TE PVDET] nunquid te pudet? OMNIA QVÆ VIS] volo omnia, quæ vis. sermo assentientis, & placere studentis, vel etiam bene precantis, & beneuolentiam significantis. sic Horat. Sat. 9. lib. 1. *& cupio omnia, quæ vis.* Iterum Plautus in Cistellar. *quodcunque optes, velim tibi contingere.* Idem in Persa. *Omnia, quæ tu vis, ea cupio.* VBI IN LVSTRA IACVISTI?] vbi iacuisti ad lustrandum? id est, scortandum? in lustra, id est, ob lustra, lustrorum gratia. vel in lustra, id est super lustra, & in lustris. TE SENE OMNIVM D SENEM NEM.] scio te sene senem neminem, id est, nullum senem ex omnibus senibus, esse ignauiorem. Quidam legi volunt, te sene omnium senum neminem esse ignauiorem. ego nihil muto: neque tamen illam lectionem improbarem, si eam vetus aliquis codex comprobaret. VNDE IS NIHILI?] vnde venis, homo nequissime? VBI LVSTRATV'S?] vbi scortatus es? profert hunc locum Nonius, sed mendosè, in voce lustratus: quam interpretatur luxuriosus, planè labens. VT RVGAT?] vide, quo pacto palliolum rugosum est? ex pallio rugoso, cognoscit mulier virum iacuisse aliquo in loco. INFELICITENT,] infelicem faciant, &c. vtitur hoc verbo non vno loco, vt in Epid. *Dij immortales te infelicitẽt, vt tu iis gradibus grandibus.* INDIDI.] inieci. immisi. ES] *es*, imperatiui modi, ab edo, es, est. ede. NIMIVM TINNIS.] nimis acutam vocem iacis. nimis acutè clamas. trãslatio est ab ære: cuius sonitus acutus aureis acriter ferit, ac verberat. In prologo Pœnuli. *Matronæ tacitæ spectent: tacitæ rideant. Canora hic voce sua tinnire temperent:* suprà in Asin. *tandem opinor, Conticuit nunc adeam optimum'st priusquam incipit tinnire.* RELINQVE ALIQVANTVM ORATI. CRAS Q. M.] noli orationem omnem tuam, qua mecum litigas, consumere: sed relinque aliquantum, vt habeas cras, vnde mecum litiges. SED QVID AIS?] *quid ais?* sermo nouum sermonem instituentis, & percunctari cogitantis

A cogitantis, & parantis. ADVERSERE CONTRA?] pleonasmus. NOSTRO VILLICO,] Olympioni. ATQVE VBI ILLI BENE SIT.] atque apud quem Casina bene accipiatur, & beata sit. EDVCAT P.] alat benè, & ad ætatem maturam perducat pueros, quos pariat. ILLI SERVO NEQ.] Chalino seruo improbo, & inutili. NVMMVS PECVLI NON EST,] non est peculium, quod nummo sit æstimandum. sic sæpè loquuntur boni scriptores. Cornelius Nepos in Timotheo. *Ab eo mille, & ducenta talenta præda in publicum detulit.* NISI PLVMBEVS.] plumbeus nummus nullius pretij est, nisi fortè tanti est, quāti plumbum est, vnde factus est. Plautus in Mostell. *Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos Nummos.* Idem in Trinummo. *Cui si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum.* NE SINAS CVRARE ANCILL. QVÆ M.'ST CVRATIO] Xenophon, & Aristoteles in Oeconomicis distinguunt officia virilia ab officiis muliebribus. Et Aristoteles in Politicis ostendit, alias esse virtutes virileis, alias muliebreis, ex eo quod alia sint viri officia, alia mulieris. MALVM.] malum, hic aduerbium, seu potius interiectio est. de qua suprà. SCVTIGERVLO.] scutigerulo dixit, pro scutigero, ad contemtum. TV ÆCAST. T. H. MALVM R. Q.] tu tibi malam rem arcessis iumento tuo. Sic enim loquitur in Amphitr. SVBOLET SENTIO.] hæc secum loquitur Stalino summissa voce, ne exaudiat vxor. subolet, inquit, vxori

B meæ consilium meum vel amor meus, vel nequitia mea denique. Sic Terent. Heautont. *Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium, vt ne paullulum quidem suboleat esse amicam hanc Cliniæ.* est autem tralatio à sensu odorandi. EGÓNE?] nunc clariùs loquitur, & ad vxoré versus. egóne, inquit, mihi malam rem quæro? NAM QVID FRIGVTIS?] *frigi, & frigutire, & fritinnire,* inquit Nonius, *est cum sono subsilire, & erigi, & excitari, quod quæcunque friguntur, vel frigent, ea vel nimio calore, vel nimio frigore subsiliunt.* Deinde profert hunc locum Fulgentius similiter. *frigutire,* inquit, *dicitur subtiliter adgarrire.* Plautus Casina, &c. Festus, *fringilla,* inquit, *auis dicta, quod frigore cantet, & vigeat. vnde & frigutire.* postremo Varro quoque hunc locum profert lib. 6. de Lingua Latina, significátque hoc verbum translatum esse à fringuilla aui. itaque scriptum est apud eum *fringutis* non *frigutis.* QVID ISTVC TAM CVPIDÈ PETIS?] ἐπιζήτησις seu ἐρμηνεία. Nam idem dicit aliis verbis. frigutire enim, est gestu corporis cupiditatem animi declarare. IMPETRASSERE] impetraturum esse. CONVENIT.] conuenit inter nos. ὁμολογοῦμεν. NOSTRŪM VTER SIT BLAND.] vter nostrûm sit blandior ad persuadendum seruis, quod vterque nostrûm volet. blandi propriè dicuntur à Latinis, qui molli & illecebroso sermone vtentes, delectare, & flectere volunt, non expugnare, aut alienare.

C Horat. Sat. 1. lib. 1. *vt pueris olim dant crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima.* Idem de Orpheo oda 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.* HERCVLES DIÍQVE, &c.] hæc secum loquitur senex ad spectatores versus. QVOD NVNC LICEAT DIC.] cùm solus sum, & absente, seu non audiente vxore, quæ iuerat Chalinum euocatum. QVASI OB INDVSTRIAM,] quasi de industria. sic loquitur infrà ead. fab. *quasi ob industriam, quanto ego plus propero, tanto minus.* SVBOLET HOC IAM VXORI, QVOD EGO MACHINOR.] subodoratur hoc iam vxor, quod ego paro, & molior. suspicatur iam vxor, quod struo.

STALINO senex, CHALINVS senex.

STA. QVi illū dij omnes deæque perdant. CH. te vxor aiebat tua
Me vocare. STA. ego enim vocari iussi. CH. eloquere
D quid velis.
ST. Primùm ego te porrectiore fronte volo mecum loqui,
CH. Stultitia'st ei te esse tristem, cuius potestas plus potest.
ST. Perbonæ frugi hominem iampridem esse arbitror. CHAL. intelligo.
Quin si ita arbitrare, emittis me manus? ST. quin id volo,
Sed nihil est, cupere me factum, nisi tu factis adiuuas.
CH. Quod velis modò, id velim me scire. ST. ausculta, ego loquar:
Casinam ego vxorem promisi villico nostro dare.
CH. At tua vxor, filiúsque promiserunt mihi. ST. scio,
Sed vtrùm nunc tu, cœlibem esse te mauis liberum,
An maritum seruum ætatem degere & natos tuos?

Optio hæc tua'st, vtram harum vis conditionem accipe. A
CH. Liber si sim, meo periculo viuam, nunc viuo tuo.
De Casina certum est concedere homini nato nemini.
ST. Intrò abi, atque actutum vxorem huc euoca ante ædis citò.
Et situlam huc tecum afferto cum aqua & sorteis. CHAL. satis, placet.
ST. Ego pol istam iam aliquouorsum tragulam decidero.
Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.
Ibi ego te & suffragatores tuos vlciscar. CH. attamen
Mihi obtinget sors. ST. vt quidem pol pereas cruciatu malo.
CH. Mihi illa nubet, machinare quod lubet quouis modo.
ST. Abin hinc ab oculis? CH. inuitus me vides, viuam tamen. B
ST. Súmne ego miser homo? satin' omnes res sunt aduorsæ mihi?
Iam metuo, ne Olympionem mea vxor exorauerit,
Ne Casinam ducat. si id factum est, ecce me nullum senem:
Si non impetrauit, etiam specula insorti restat mihi.
Si sors autem decollassit, gladium faciam culcitam,
Eúmque incumbam. sed progreditur optimè, eccum Olympio.

QVI ILLVM DII OMNES, &c.] qui, pro, vt, vel vtinam. sic ferè Donatus ad illud Terentij in Phormione. *est parasitus quidam Phormio homo confidens, qui illum dij omnes perduint,* &c. hæc enim notat, *Qui, vtinam est.* vt Lucilius in 2. *Qui te Nomentane, malum, iam cetera perdas, aut, Qui hoc consilium, quod dicam, dedit.* Idem ibidem. *Qui, aut expletiuum est, aut pronomen, quo incipiens Phormionem describere, cohorruit, commemoratione eius, & in hanc vocem, quasi confusus, erupit,* &c. Sed quanuis, *qui*, possit esse apud Terent. pronomen, hic tamen non potest esse. Dicamus igitur, positum pro, vt, seu vtinam. sic Marc. Tullius lib. 4. epistol. ad Attic. *De Apollonio quod scribis, qui illi dij irati, homini Græco,* &c. Plaut. Menæchm. *Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est concionem,* &c. Idem in Persa. *Qui illam Persam atque omnes Persas, atque etiam omneis personas Malè dij omnes perdant,* &c. Idem in Trin. *Hem, istuc erit. qui istum dij perdant.* Iam verò *illum*, hoc est, Chalinum. PORRECTIORE FRONTE] hilariore, explicatiore, ex signo, id, quod significatur, intelligendum. nam signum pro eo, quod significatur, positum est. frons enim porrecta, hilaritatem & lætitiam: contracta, tristitiam & mœstitiam significat. Terent. Adelphis. *date hodie mihi. Exporge frontem.* Sic aliis corporis partibus, alij animi affectus indicantur: quarum rerum complura collegimus exempla in Commentariis Horatianis ad illum locum: *Deme supercilio nubem,* &c. epistol. 18. lib. 1. STVLTITIA'ST EI TE ESSE TRIST. CVIVS, &c.] id est, stultus est, qui se tristem ei præbet, qui plus potest. vel stulti sunt, qui se tristeis ei præbēt, &c. vel stulti simus, si nos tristeis ei præbeamus, qui plus potest. secunda persona posita est pro tertia infinita, vel pro prima, aut tertia plurali. Idem in Pœnulo, *qui bene volunt, bene vis item.* id est, iis, qui bene nobis volunt, nos similiter benè volumus. tale est, & illud eiusdem in D Sticho. *nimia voluptas est, si diu afueris domo, Domum si redieris, si tibi nulla'st ægritudo animo obuiam.* PERBONÆ FR. HOM.] vel subintelligendum *te*, seu repetendum ex illo versu, *primùm ego te,* &c. vel legendum *te bona frugi,* &c. QVIN, SI ITA ARB.] quamobrem non, si ita arb. &c. QVIN ID VOLO.] Immò verò id ipsum volo. *quin* secundo loco positum, & quod est in responsione Stalinonis, aliter vsurpatur, quàm quod in serui interrogatione est. SED NIHIL EST CVP. ME F.] id est, sed frustrà cupiam te esse liberum, nisi tu me factis tuis te & opera tua adiuuas. COELIBEM] *cælibem dictum existimant, quòd dignam cælo vitam agat,* inquit Festus, Cœlebs opponitur marito. id, quod indicat & hoc, *vtrùm nunc tu cælibem esse te mauis liberum, An maritum seruum,* &c. & illud ex Merc. in extr. *Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus, Seu maritum, siue adeò hercle cælibem scortarier, Cum eo nos hîc lege agemus,* &c. OPTIO TVA'ST.] optandi potestas tua est. eligere tibi licet. VTRAM HARVM VIS CONDITIONEM ACC.] al. vtram harum vis conditionum accipe. MEO PERICVLO V.] non alieno. NVNC VIVO TVO.] quia seruus, non est suus, sed domini. Itaque viuit, & moritur periculo domini. mortuo enim seruo, damno afficitur dominus: & quanto seruus, qui mortuus est, pretiosior est, tanto maiore detrimēto afficitur. CONCEDERE] cedere. HOMINI NATO] sic sępe loquitur, vt in Mostel. *Tanquam si intus natus nemo in ædibus habites.*

Idem

A Idē in Rud. *dominus huic nemo, ne frustra sies Nisi ego nemo natu'st.* ET SITVLAM HVC TECVM EFF. CVM AQ. ET SOR.] ex hoc loco maximè, & ceteris, quæ ad hunc locum pertinēt, quomodo sortirentur veteres, cognoscere licet. Nam primùm vas, in quod coniiciendæ erant sortes, implebatur aqua; neque in vas inane coniiciebantur sortes: deinde sortes erant ligneæ, non terrenæ, seu terreæ, ne liquescerent in aqua, vt sors Aristodemi liberorum olim delicuit. deinde in sortibus inscripta erant sortientium nomina, vel aliquid, quod esset loco nominis, vt hîc erant inscriptæ numerorum notæ, videlicet vnum & duo. & ea quidem sors, quæ vnum scriptum habet, fuit Olympionis: Altera Chalini. in libro autem, 2. Accus. sortientium nomina scripta sunt: quem locum mox proferemus. Postremò, cuius sors prima exibat, vel educebatur, is vincebat. Quam autem hic Plautus situlam nomine Latino dicit, M. Tull. hydriam Græco appellat in lib. illo. 2. Accus. EGO POL ISTAM IAM ALIQVOVORSVM TRAGVLAM DECIDERO.] allegoria est ducta à re militari. erat autem tragula iaculi genus, quod & tormento, & manu mittebatur: & adiectum, atque affixum, vel ab ea parte, qua adactū erat, auellebatur, vel à contraria: atque vt commodiùs auelleretur, interdum vulnus erat latius aperiendum: quod decidere telum dicebant Latini, vt Homerus ἐκτάμνειν. Est enim ἐκτάμνειν βέλος apud Homerum, vulnere latius inciso telum euellere. Festus, tragula, in-
B quit, est genus teli, dicta quod scuto infixa trahatur. Nonius, tragula, inquit, est hasta. deinde profert hæc verba ex Sallustio lib. 3. hist. *aut ille, ceruum qui volaticè currentem sparo secutus, aut tragula traiecit.* hoc igitur significat, ego vxoris meæ conatus, astutias, & machinas aliqua ratione, atque aliquo modo depulero, ac deiecero. Nonnulli tamen hîc legunt *deiecero.* NIHIL IMPETRARE P.] nihil efficere potero: nihil assequi potero: οὐδὲν αὐτῶν δυνήσομαι. VT QVIDEM POL PEREAS &c.] tibi sors ea obtinget, vt pereas cum cruciatu malo. MACHINARE QVOD LVBET.] quas libet machinas adpara atque admoue. quod tibi lubet, molire. Lucret. lib. 3. *Nam tibi præterea quod machiner, inueniámque Quod placeat, nihil est.* ad quem locum de hoc verbo plura. ABIN' HINC AB OCVLIS?] abísne hinc à conspectu meo? SÚMNE EGO MISER HOMO?] nónne ego sum miser homo? *ne* interrogatiuum, responsioné aientem includens, & postulans. SATIN' OMNES RES, &c.] nónne affatim res omnes mihi aduersæ sunt? ECCE ME NVLLVM S.] ego planè perij. SI NON IMPETRAVIT,] si non exorauit Olympionem vxor, ne Casiná vxorem ducat. SPECVLA.] parua spes. vsus est eodem nomine & M. Tullius in epist. ad M. Cœlium. lib. 2. epist. *& eo magis, quòd in communibus miseriis hac tamen oblectabar specula,* &c. IN SORTI] in sorte.
C SI SORS AVTEM DECOLLASSIT,] si sors autem decollauerit, & c. decollauerit, id est, destituerit, fefellerit: vel vt alij malunt, defluxerit, euanuerit, vt scribatur vno l. vtitur eodem verbo & suprà in Capt. *est illic mihi vna spes cenatica. Si ea decollabit, redibo huc ad senem, ad cenam asperam.* GLADIVM FACIAM CVLCITAM, &c.] faciam ex gladio culcitam, & in eum incumbam. incubabo gladio tanquam culcitæ. pectus mihi gladio transfodiam. Suetonius in Augusto. *quærentibúsque amicis quidnam Aiax ageret, respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse.* M. Tull. lib. 2. de Inuent. Rhet. *Ille autem, cuius merces erant, in gladium ibidem in naui incumberet.* Lucilius *Suspendátne se, an in gladium incumbat, ne cælum videat. culcita, dicta est ab eo, quòd tomento inculcatur.* inquit Festus. sic ferè Varro lib. 4. de Ling. Lat. *posteaquàm transierunt ad culcitas, quòd in eas algam, aut tomentum aliúdue quid calcabant, ab inculcando culcita dicta: hinc quidquid insternebant, à sternendo culcitam appellarunt.* M. Tull. lib. 4. Tuscul. *Eripiamus huic ægritudinem. quomodo? collocemus in culcita plumea, psaltriam adducamus.* EÚMQVE INCVMBAM] id est, in eúmque incumbam, sic dictū *eum incumbam*, vt propugnare nugis, & adigere arbitrum, adigere iusiurandum, & simil. de quibus in commentariis Horatianis & Lucretianis. interpretatio autem est superiorum, siue ἑρμηνεία. PROGREDITVR.] procedit, prodit foras, egreditur.

D

OLYMPIO villicus, STALINO senex.

OL. VNà edepol opera in furnum calidum condito,
Atque ibi torreto me pro pane rubido hera.
Quàm istam operam à me impetres, quod postulas.
STA. Saluus sum, salua spes est, vt verba audio.
OL. Quid tu me verò libertate territas?
Quid si tu nolis, filiúsque etiam tuus?
Vobis inuitis, atque amborum ingratiis,
Vna libella liber possum fieri.

STA. Quid istuc est? qui cum litigas Olympio? A
OL. Cum eadem, qua tu semper. ST. cum vxore ne mea?
OL. Quam tu mihi vxorem? quasi venator tu quidem es:
Dies atque noctes cum cane ætatem exigis.
STA. Quid ait? quid loquitur tecum? OL. orat, obsecrat,
Ne Casinam vxorem ducam. ST. quid tu postea?
OL. Negaui enim ipsi me concessurum Ioui,
Si is mecum oraret. ST. di te seruassint mihi.
OL. Nunc in fermento tota est, ita turget mihi.
STA. Edepol ego illam mediam diruptam velim.
OL. Credo edepol esse, siquidem tu frugi bonæ es:
Verùm edepol tua mihi odiosa est amatio. B
Inimica est tua vxor mihi, inimicus filius,
Inimici familiares. ST. quid id refert tua?
Vnus tibi hic, dum propitius sit Iuppiter,
Tu istos minutos caue deos flocciseceris.
OL. Nugæ sunt istæ magnæ. quasi tu nescias,
Repentè vt emoriantur humani Ioues?
Sed tandem si tu Iuppiter sis emortuus,
Quum ad deos minores redierit regnum tuum,
Quis mihi subueniet tergo, aut capiti, aut cruribus?
STA. Opinione melius res tibi habet tua,
Si hoc impetramus, vt ego cum Casina cubem. C
OL. Non hercle opinor posse, ita vxor acriter
Tua instat, ne mihi detur. ST. at ego sic agam,
Coniiciam sortis, in sitellam, & sortiar
Tibi & Chalino, ita rem natam esse intelligo.
Necessum est vorsis gladiis depugnarier.
OL. Quid si sors aliter, quàm voles, euenerit?
STA. Benedice. Dis sum fretus, deos sperauimus.
OL. Non ego istud verbum emissim titiuilitio.
Nam omnes mortales deis sunt freti, sed tamen
Vidi ego dis fretos sæpe multos decipi. D
STA. Tace parumper. OL. quid vis? ST. eccum exit foras,
Chalinus intus cum sitella & sortibus.
Nunc nos collatis signis depugnabimus.

VNA ÆDEPOL OPERA, &c.] Quemadmodum in superiore scena Stalino senex egit cum Chalino de Casina Olympioni concedenda, sed frustra: ita hîc Cleostrata non potest impetrare ab Olympione, ne Casinam vxorem ducat. hoc enim ex Olympionis responsione intelligimus multis verbis egisse cum Olympione Cleostratam, vt Casinam vxorem poscere desineret: sed inanem operam sumsisse. Sic enim respondet Olympio. *Vna adepol opera in furn. cal.* &c. proinde quasi dicat, me potius in furnum calidum condi, & ibi pro pane rubido torreri patiar, quàm Casinam mihi præripi: aut quàm istuc, quod petis, à me impetrari. vel sic. quemadmodum inanem operam sumas, si me in furnum calidum pro pane ruuido, seu ruido condas, ibíque igne exuras: ita cum me oras, vt Casinam mihi vxorem poscere desinam, operam perdis. TORRETO,] igni vrito, sic Festus in verbo *torrere.* vbi & hunc locum profert. PRO PANE RVBIDO.] *Rubidus apud Plautum panis vocatur*, inquit Festus, *parum coctus*

A *coctus*. Item scorteæ ampullæ, rugosæ, rubidæ dici solent. Deinde profert hunc locum. Ego & *rubidus* apud Festum, & *rubido* hic apud Plautum mendosè scripta esse arbitror, illicque *ruuidus*, hîc *ruuido* scribendum puto: aut, vt Hermolao Barbaro videtur in glossematis Plinianis, illic *ruidus*, hîc *ruido* scribendum est. Nam ruidum dici mihi videtur, quod est rude, scabrum, & impolitum, quales sunt panes non bene pisti. Ex quo aliquando existimaui legendum apud Festû *parum pistus*: non parùm coctus. Nonnulli panem rubidum, seu ruuidum esse panem bis coctum, quem nauticum vulgò appellant. QVÀM ISTAM OPERAM, &c.] potiùs quàm quod postulas, vt istam operam à me impetres. vel, potiùs quàm vt speres te istam operam impetrare posse, quod postulas: id est, quam rem postulas. SALVA SPES EST,] salua spes est, & occisa spes est, opponuntur inter se. Dicunt Latini etiam *occidit spes*, vt Horat. od. 4. lib. 4. *occidit, occidit spes omnis, & fortuna nostri nominis, Hasdrubale interempto*. Et Plautus suprà in Captiuis. *ea spes elapsa est*, &c. ATQVE AMBORVM INGRATIIS] idem dicit, nam vobis ambobus inuitis, & vestrûm amborum ingratiis idem valent. Ex hoc loco vel maximè apparet *ingratiis* nomen esse, non aduerbium, de quo in Commentariis Lucretianis plura. VNA LIBELLA LIBER POSS. F.] paronomasia. Libella autem, (vt docet Varro lib. 5. de lingua Latina,) est decima pars denarij, quia as libram pondo valebat, & erat ex argento parua. Itaque

B vna libella, id est, exiguo pretio. M. Tullius pro Roscio Comœdo. *hic nisi planum facit HS. 1ↃↃↃ. ad libellam sibi deberi, causam perdit*. Idem lib. 2. accusat. *Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset, vnam libellam dedisset?* Plaut. in Capt. *At ob eam rem mihi libellam pro eo argenti ne duis*. Idem in Pseud. *quid ego ni fleam, Cui nec paratus nummus argenti siet, Neque cui libellæ spes sit vsquam gentium?* Propterea autem dicit Olympio, se vna libella liberum posse fieri, quia sperat, se, si Casinam vxorem ducat, & heri sui amoribus morem gerat, facilè libertatem consecuturum. EVM CANE] canem dicit, quia assiduè latrat, vt canis. sic in Menæchm. *Ita me illa rabiosa fœmina obseruat canis*. ibidem, *Nam dudum vxorem suam esse aiebat rabiosam canem*. Idem Mil. Glor. *Licuit vxorem dotatam genere summo ducere. Sed nolo mihi oblatratricem in ædeis intromittere*. NEGAVI ENIM IPSI ME CONCESS.] tale est illud Catuli, quod & Bosius ad hunc locum adscripserat. *Nulli se dicit mulier mea nubere malle, Quàm mihi, non si se Iupiter ipse petat*. SI IS MECVM ERARET.] si is mecum ageret. SERVASSINT M.] seruarint mihi. optantis. IN FERMENTO TOTA'ST.] fermentum, à feruendo dictum, quòd suo feruore farinæ massam turgidam reddat. in fermento est, igitur, id est, irata est: ira turgescit. ITA IVRGET MIHI.] ira scilicet. declarat quod prius obscuriùs dixerat. Sic Achilles apud Homerum ἰλ. ἰῶτα. Ἀλλά μοι οἰδάνεται

C κραδίη χόλῳ. &c. quod sic vertit M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *At mihi cor penitus turgescit tristibus iris*, &c. & Horat. oda 13. lib. 1. *væ, meum Feruens difficili bile tumet iecur*. Eadem sententia dixit de irato in Bacchid. *Sufflatus ille huc veniet*. MEDIAM DIRVPTAM V.] sic respondet Pistoclerus ad illud, quod dixerat parasitus; *sufflatus ille huc veniet*. PIST. *diruptum velim*. Ex quo intelligere licet, sufflari & turgere, per translationē dici de eo qui irascitur. CREDO ÆDEPOL ESSE] credo ædepol ita esse, vt dicis. AMATIO] tua amatio. τὸ ἐρᾶν σοῦ. INIMICA'ST TVA VXOR M. &c.] tale est illud Horatij, quamuis differat personis. Satyr. 1. lib. 1. *Non vxor saluum te vult, non filius, omnes vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ*. DVM PROPITIVS, &c.] Dum modò ego tibi propitius sim, qui sum paterfamiliâs, & rex domus: cōtemne omneis alios familiares, qui sunt me inferiores, ac minores. allegoria est. MINVTOS CAVE DEOS FLOCCI F.] noli flocci facere deos minores: id est, vxorem, filium, &c. caue flocci feceris, hyperbole. alludit autem ad deos maiorum gentium, qui sunt numero 12. & minorū gentium. Sunt autem 12. hi, ab Ennio duobus versibus comprehensi, Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars, Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Ceteri minorum sunt gentium, vt Bacchus, Hercules, Æsculapius, Iuuentas, &c. M. Tull. lib. 1. Tuscul. quæst. *Ipsi illi maiorum*

D *gentium Dij, qui habentur, hinc à nobis profecti in cælum reperientur*. Idem lib. 4. Academic. quæst. *Cleanthes, qui quasi maiorū est gentium, Stoicus*. &c. Idem lib. 9. epist. ad Papir. Pætum. *Fuerunt enim patritij minorum gentium*. Maiorum autem gentium patritij, vt dicam ἐν παρόδῳ, dicti sunt patres qui à Romulo lecti sunt, & eorum progenies: minorum gentium qui à Prisco, eorúmque suboles. Tacitus lib. 11. *Iisdem diebus in numerum patritiorum adsciuit Cæsar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & Lucius Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere: Latáque hæc in rep. munia, multo gaudio Censoris inibantur*. HVMANI IOVES] mortales Ioues, qualis tu es, Ioues à singulari nominatiuo, Iouis, vt vult Priscian. lib. 6. vbi hunc locum profert. AD DEOS MINORES.] ad deos minorum gentium. QVIS MIHI SVBVENIET, &c.] al. quis me subueniet, &c. OPINIONE MELIVS, &c.] melius, quàm opinaris. ITA REM NATAM ESSE INTELL.] eam naturam rei esse video, eiusmodi naturæ negotium esse intelligo, &c. NECESSVM'ST VORSIS GLAD. DEPVGN.] necesse est omni contentione dimicari. prouerbium olet. *versis gladiis*, id est, rotatis, & circumactis gladiis. tractum à gladiatoribus, qui sine vlla dissimulatione, neque animi, aut ludicri causa, sed seriò, & vitam alter alterius petentes, digladiantur. BENEDICE.] εὐφήμει, bona verba loquere, bene ominare. sic suprà in Asin. *Eia benedicite*. & in Aulularia. *Bono animo es, & benedice*.

DEOS SPERAVIMVS] in diis ſpes noſtras collocatas habemus. aliter Virg. lib. 1. Æneid. *Si genus humanum, & mortalia temnitis arma: At ſperate Deos memores fandi, atque nefandi.* ISTVD VERBVM] iſtud dictum, iſtud quod dixiſti. NON EGO ISTVD VERBVM EMISS. TITIVIL.] non iſtud quod modò dixiſti, nempe te diis fretum eſſe, & in diis ſpes tuas poſitas habere, emiſſim, id eſt, emerim titiuilitio, id eſt, re nullius pretii. titiuilitiũ, inquit Feſt. nullius ſignificationis eſt, vt apud Græcos βλίτυρι, σκινδαψός. Plautus, non ego, &c. Sed Fulgentius, ſtitiuilitium dici voluerunt, inquit; fila putrida, quæ de telis cadunt. Deinde hunc locum profert, putat Turnebus lib. 16. aduerſ. cap. 3. Fulgentium legiſſe textiuilitium apud Plautum, vt ſit nomen compoſitum ex textu, & vilitate. NAM OMNES MORTALES, &c.] ſententia impia, quam Plautus ſapienter auctori improbo, & planè ea digno attribuit. INTVS.] domo. COLLATIS SIGNIS] alia metaphora, ſeu allegoria à re militari. conferri ſigna enim dicuntur, cùm duo exercitus concurrunt & confligunt. eadem ferè ſententia dixit, *verſis gladiis.* A

CLEOSTRATA vxor, CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

B

CL. FACE Chaline me certiorem, quid meus vir me velit?
CH. Ille ædepol videre ardentem te extra portam Metiam,
Credo caſtor velle. CL. at pol ego haud credo, ſed certò ſcio.
ST. Plus artificum eſt mi quàm rebar, hariolum hunc habeo domi.
Quid ſi propius attollamus ſigna, eamúſque obuiam?
Sequere. quid vos agitis? CH. aſſunt quæ imperauiſti omnia,
Vxor, ſortes, ſitula, atque egomet. ST. te vno adeſt pluſquam ego volo.
CH. Tibi quidem edepol ita videtur, ſtimulus ego nunc ſum tibi,
Ego quòd corculum aſſudaſſit iam ex metu. ST. maſtigia.
CL. Tace Chaline. CH. comprime iſtum. OL. immò iſtunc. C
ST. Depone hic ſitellam, ſortis cedo mihi, animum aduortite,
Atque ego cenſui abs te poſſe hoc me impetrare vxor mea,
Caſina vt vxor mihi daretur, & nunc etiam cenſeo.
CL. Tibi daretur illa? ST. mihi enim, ah nôn id volui dicere.
Dum mihi volui, huic dixi: atque adeò dum mihi cupio, perperã
Iamdudum hercle fabulor. CL. pol tu quidem atque etiam facis.
ST. Huic, immò hercle mihi. vah, tandem redij vix veram in viam.
CL. Perpol ſæpe peccas. ST. ita fit, vbi quid tantopere expetas.
Sed te vterque tuo pro iure, ego atque hic oramus. CL. quid eſt? D
ST. Dicam enim mea mulſa, de iſthac Caſina huic noſtro villico
Gratiam facias. CL. at pol ego neque facio, neque cenſeo.
ST. Tum igitur ego ſorteis vtrinque iam mittam. CL. quis vetat?
ST. Optimum atque æquiſſimum iſtud eſſe, iurè iudico:
Poſtremò ſi illud, quod volumus eueniet, gaudebimus.
Sin ſecus, patiemur animis æquis. CH. tene ſortem, tene,
Vide quid ſcriptum eſt. OL. vnum CH. iniquum eſt, quia iſti priuſquam mihi eſt.
ST. Accipe hanc ſis. CH. cedo, mane, vnum venit in mentem modò,

vide

A Vide, ne qua illic insit alia sortis sub aqua. ST. verbero,
Mente censes esse? nulla est, habe quietum animum modò.
Quod bonum atque fortunatũ sit mihi, tuum magnum malum.
OL. Tibi quidem ædepol credo eueniet, noui pietatem tuam.
Sed manedum. num ista aut populna sors, aut abiegna est tua?
CH. Quid tu id curas? OL. quia enim metuo, in aqua ne summa natet.
ST. Euge caue, coniicite sorteis nunc iam ambo huc eccere
Vxor æqua. OL. noli vxori credere. ST. habe animum bonum.
OL. Credo hercle hodie deuorabit sortis, si attigerit. CH. tace.
OL. Taceo, deos quæso, tu vt quidem hodie canem & furcam feras.
B CH. Mihi vt sortitio eueniat, vt quidem hercle pedibus pendeas.
OL. At tu, vt oculos emungare ex capite per nasum tuos.
Quid times? paratum oportet esse iam laqueum tibi.
ST. Periisti, animum aduortite amabo. OL. taceo. ST. nunc tu Cleostrata,
Ne à me memores malitiosè de hac re factum, aut suspices,
Tibi permitto, tute sorti. OL. perdis me. CH. lucrum facit.
CL. Benefacis. CH. deos quæso, vt tua sors ex sitella effugerit.
OL. Ain' tu? quia tute es fugitiuus, omneis te imitari cupis.
Sed vtinam tua quidem sicut Herculeis prædicant
Quondam prognatis, ista in sortiendo sors delicuerit.
C CH. Tu vt liquescas ipse actutum, virgis calefactabere.
ST. Hoc agesis Olympio. OL. si hic litteratus me sinat.
ST. Quod bonum atque fortunatum mihi sit. OL. ita verò & mihi.
CH. Non, imò hercle. OL. imò mihi hercle. ST. vincet, tu viues miser.
Præcide os tu illi hodie. age, ecquid fit? CL. ne oblexis manum.
OL. Compressan' palma, an porrecta ferio? ST. age vt vis. OL. hem tibi.
CL. Quid tibi istuc tactio est? OL. Quia Iuppiter iussit meus.
CL. Feri malam tu illi rursum. OL. perij, pugnis cædor Iuppiter.
D ST. Quid tibi tactio hunc fuit? CH. Quia iussit hæc Iuno mea.
ST. Patiundum'st, siquidem me viuo mea vxor imperium exhibet.
CL. Tam huic loqui licere oportet, quàm isti. OL. cur omen mihi
Vituperat? ST. malo Chaline tibi cauendum censeo.
CH. Tempori postquam oppugnatum est os. ST. age vxor mea nunc iam
Sorti. vos aduortite animum. præbe tu. OL. vbi sim nescio.
Perij. cor lienosum opinor habeo, iamdudum salit,
De labore pectus tundit. CL. teneo sortem. ST. effer foras.
CH. Iámne mortuus? OL. ostende, mea est. CH. mala crux ea est quidem.
CL. Victus es Chaline. ST. tum nos diu viuere Olympio

Gaudeo. pietate factum'ſt mea, atque maiorum meûm. A

Intrò abi vxor, atque adorna nuptias. CL. faciam vt iubes.

ST. Scin' tu ruri eſſe ad villam longè, quò ducat? CL. ſcio. ST. intrò abi.

Et quanquam hoc tibi'ſt ægrè, tamen fac accures. CL. licet.

ST. Eamus nos quoque intrò, hortemur vt properent. OL. nunquid moror?

Nam præſente hoc plura verba fieri non deſidero.

ILLE ÆDEPOL VIDERE TE ARD.] id eſt, Ille ædepol te videre velit in rogum impoſitam & ardẽtem extra portam Metiam. porta Metia, eadem erat atque Eſquilina. Cadauera autem extra vrbem comburebantur, quod vel ex M. Tullio lib. 2. de legibus intelligere licet, quin etiam extra vrbem mortui ſepeliebantur. ſic M. Tull. *In vrbe ne ſepelito, néue vrito.* Præterea extra portam Metiam pecudes laniabant: & maleficos ſupplicio afficiebant: quod declarat & noſter Plautus in Pſeud. ibi. *iam hîc ero. verùm extra portam Metiam currendum'ſt prius.* CA. *quid eò?* PS. *lanios inde arceſſam duos cum tintinnabulis. Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero.* B legendum eſt autem vt edidimus, *ille ædepol,* &c. non vt habent aliæ editiones, *Illum ædepol,* &c. AT POL EGO HAVD CREDO, SED, &c.] plus eſt ſcire, quam credere. nam certior ſcientia eſt, quàm fides, vt docet Ariſtoteles. πίστις enim, inquit ille, in Rhetoricis, ἔστιν ἰσχυρὰ ὑπόληψις, id eſt, fides, eſt firma, ſeu valida exiſtimatio, ſiue opinio. ſcientia verò eſt principiorum & primarum cauſarum cognitio, ſeu comprehenſio. Itaque quanto minus eſt, valide opinari, quàm ſcire, tanto minus eſt credere, quàm ſcire. Donatus ad illud Terentij in Eunuch. *Credin'?* GN. *immò certò.* Notat. *credere, dubitantis eſt: certum eſſe, fidentis.* HARIOLVM HVNC HABEO D.] hoc eò dicit Stalino, quòd ita reſponderat Chalinus Cleoſtratæ. *Ille ædepol videre,* &c. proinde ac ſi dicat, ſeruum habeo, diuinandi, & hariolandi peritum: quod neſciebam. Itaque plus artificum habeo domi, quàm putabam. Dicti ſunt harioli, vt vult Donatus ad illud Terentij in Phormione, *interdixit hariolus,* &c. vel à *fatis, & fando,* quaſi fariolus. hi enim pro f. & f. pro h. in multis nominibus ponebant. vel ab halando. nam harioli ſolent halitu mortalem animam quaſi eiicere, ſeu exhalare, vt immortalem, & diuinam recipiant. QVID SI PROPIVS ATTOLLAMVS S. &c.] allegoria eſt à re militari. ſic ſuprà: *Nunc nos collatis ſignis depugnabimus.* ſententia autem hæc eſt. quid ſi propius accedamus, eamúſque aduerſum? C TE VERO ADEST PL. E. V.] ceteros & cetera preſtò eſſe facilè patior. te abeſſe malim, quàm adeſſe. STIMVLVS EGO N. S. T.] id eſt, ego nunc tibi moleſtus ſum, tanquam ſtimulus, mea præſentia te vrit, & cruciat. ASSVDASSIT.] aſſudauerit. eſt autem antiphraſis. nam aſſudaſſit dixit pro conglaciarit, congelarit, alſerit, frigore contractum ſit. metus enim, vt & frigus, contrahit. MASTIGIA.] verbero. ATQVE EGO CENSVI, &c.] Atqui ego putaui, &c. atque pro atqui. MIHI ENIM] inducitur ſenex præ amoris incendio, & animi perturbatione, crebrò lingua peccans, & aliud loquens, quàm velit, cùm amorem ſuum diſſimulare, & tegere debeat, neque id poſſit tamen. DVM MIHI VOLVI, HVIC D.] par, & conſentaneum erat, ſenem ita dicere, dum ego huic volui, mihi dixi, id eſt, dum ego volui dicere, putaui, vxor, me abs te impetrare poſſe, Caſina, vt huic vxor daretur, mihi dixi, ſed amore perturbatus loquitur, quod fert libido, non quod ratio poſtulat. PERPERAM IAMDVDVM H. FAB.] iamdudum hercle animo erro, & lingua pecco, & aliud D pro alio loquor. POL TV QVIDEM ATQVE ETIAM, &c.] pol tu quidem crebro peccas, & perperam loqueris. VAH, TANDEM REDII VIX, &c.] allegoria, id eſt, nũc tandem vix errare deſij, & quod ſentio id loqui cœpi. ſic ferè loquitur infrà. *Nunc pol ego demum in rectam redij ſemitam.* & iterum infrà. *de via in ſemitam regredere.* VBI QVID TANTOPERE EXP.] vbi aliquis aliquid tantopere expetat, quantopere ego expeto. MEA MVLSA] mea vxor, quæ mihi inſtar mulſæ, ſeu mulſi es, mea iucundiſſima vxor: mea voluptas. aqua mulſa, vt vinum mulſum. DE ISTAC CAS. H. N. VILL. GRAT. F.] quod ad iſtam Caſinam attinet, huic noſtro villico concedas, & condones, vt eam vxorem ducat. gratiam facere, eſt remittere, concedere, condonare. ſic loquitur in Moſtellar. *De cena facio gratiam.* idem Mil. glor. *quàm benignè gratiam fecit, ne iratus eſſet?* Idem in Trinumm. *hiſce ego tibi artibus gratiam facio, neu colas, neu imbuas ingenium,* Saluſtius in orat. Catonis. *Multóſque mortales ob eam cauſam aduerſos habeo. qui mihi atque animo meo nullius vnquã delicti gratiã feciſſem, haud facilè alterius libidini malefacta condonabam.* Titus Liuius. *Omnium igitur tibi. Ap. Claudi, quæ impiè, nefariéque per biennium alia ſuper alia es auſus, gratiam facio.* Sueton. in Tiberio. *Bononienſibus quoque publicè, quod in Antoniorũ clientela antiquitus erant, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus ſuis.* Idem in eodem. *Equiti R. iuſiurandi gratiam fecit, vt vxorem in ſtupro generi compertam dimitteret, quam ſe nunquam repudiaturum antè*

A *ante iurauerat.* VTRINQ.] pro vtroque, Olympione, & Chalino. MITTAM.] in situlam aquę plenam coniiciam.quamquam fateor verbi *mittam* nullum exstare in nostris libris vestigium. quod item verbum admonet Camerarius à suis abesse. POSTREMÒ SI ILLVD, QVOD VOLVMVS, &c.] factum laudabile, & præclarum Stalinonis, nisi id libido dedecoret, Nam sententia hæc laudatur. Si eueniat, quod velis, gaudeas : sin secus, æquo animo feras. TENE SORTEM,] noli coniicere in situlam, prius quàm inspexerimus, quid in ea scriptum sit. VNVM.] nota, quæ significat vnitatem, seu potius, μονάδα. QVIA ISTI PRIVS QVÀM M. E. ST.] subintell. data sors. ACCIPE H. SIS.] tu Chaline hanc sortem accipe, si vis. CEDÒ.] da. ALIA SORTIS] alia sors. sortis in recto casu numeri singul. pro sors. quod notat Prisc.lib.7. MEN' TE CENSES ESSE?] putas me tui similem esse? me subdolum, & fallacem esse existimas, qualis es tu? QVOD BONVM, ATQ. FORTVN.]hæc verba præfari solebant initio rei,quam acturi erant. POPVLNA,] populea, seu populnea,ex populo arbore. notat Prisc. lib.2.populnus a, um, dici à veteribus.non celabo lectorem tamen, in nonnullis libris manuscriptis legi, *populea.* TVA?] Chaline. IN AQVA NE SVMMA N.] ne aquæ innatet, ne exstent ex aqua, & in summa aqua emineat. ἵνα μὴ ἐπιπολάζῃ. Fiebant enim sortes ex ligno durissimo, vt ex quercu, & robore, vt in aqua subsiderent. quod declarant verba M.Tull.lib. 2. de Diuin. ibi. *Itaque perfracto saxo sorteis erupisse, in robore insculptas priscarum litterarum notas.* &c. sequitur paucis versibus pòst. *Quid igitur in his (sortibus) potest esse certi, quæ fortunæ monitu, pueri manu miscentur, atque ducuntur? Quomodo autem istæ positæ in illo loco? quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit?* HVC] in situlam. ECERE, VXOR ÆQVA] *ecere*,inquit Festus,*iusiurandum est,ac si dicatur ecastor, edepol.* alij *eccere* pro *ecce* positum accipiunt. Hactenus Festus.Ego *æcere* scribi velim cum diphthongo,æ, in prima syllaba,cùm significat, per ædem Cereris. cùm verò pro *ecce* accipitur,sine diphthongo, *eccere.* Venio nunc ad huius loci explicationem. *æcere,vxor æqua*, inquit. id est, per ædem Cereris, vxor nunc propitia est, seu æquo animo est. cùm scilicet videt nullam à me fallaciam adhiberi. vel sic. vxor æqua. id est vxor mihi propitia sit. vt intelligamus, Stalinonem in sortibus vxorem inuocare, vt solent amantes, talos iacturi, puellas suas inuocare. vel sic, vxor æqua. id est tu vxor, æqua sorteis, sitellam agitando : seu potiùs, æqua sitellam,id est fac, vt sitella neutram in partem propendeat. vt æqua, sit verbum imperatiui modi. vel sic, *æcere vxor æqua,* id est per ædem Cereris, vxor in hac re,æqua est,id est æquo animo est.quare ei credere,& fidem habere sine periculo possumus. Locus est mihi perobscurus. NOLI VX. CRED.] caue vxori credas. DEVORABIT SORTEIS,] sic edendum curaui quattuor libros veteres, & vulgatos omneis,&, quod caput est, editionem Camerarianam secutus, quæ sic habet. cuius lectionis plana sententia est. sed tres alij libri manu scripti habent, *deuotabit sorteis, si att.* deuotare autem, verbum est frequentatiuum à verbo deuoueo. ab eodem deuoti dicti sunt, qui se alicui certa verborum formula addixerunt, votóque obligarunt : exsecrandi, exsecrabiles, exsecrati, sacris abdicati. Nam deuouere, interdum valet, diris precationibus obstringere,& exsecrari,vt notauimus in commentariis Horatianis ad odam 4. & 23. lib.3. & in Commentariis in Æmilium Probum, seu Cornelium Nepotem. Siquis igitur *deuotabit sorteis*. legendum existimabit, sic erit hic locus explicandus, sorteis diris precationibus obligabit,seu deuotas & exsecratas reddet Cleostrata, si eas attigerit. Vsus est eodem verbo & M.Tullius, vt quibusdam videtur, & vt nonnulli libri manuscripti fidem faciunt, in paradoxo 1. ibi. *quæ vis patrem Decium, quæ filium deuotauit, atque immisit in armatas hostiũ copias?* vbi vulgò legitur, *deuouit, atque immisit,* &c. & Accius in Decio. *Patrio exemplo me dicabo, atque animam deuotabo hostibus.* sic enim legendum apud Nonium, *non deuorabo.* Itaque vt ingenuè fatear, hîc quoque malim legi. *deuotabit sorteis.* CANEM, ET FVRCAM F.] canem, id est vinculum ferreum, catenam, catellum ferreum. suprà in Curcul. *cum catello vt accubes. Ferreo ego dico.* furcam feras autem, notum est. ex quo furciferi serui : de quibus suprà sat multa. quibus addamus illud ex Cicerone lib. 1. de Diuinatione. *Cùm bello Latino ludi votiui maximi primum fierent, ciuitas ad arma repente est excitata. itaque ludis intermissis instaratiui constituti sunt. qui antequàm fierent, cúmque iam populus consedisset, seruus per circum, cùm virgis cæderetur, furcam ferens, ductus est.* &c. Licet etiam dicere,hic significari furcam, qua onera gestabant serui, & milites Mariani : ex quo dicti muli Mariani, qui, vt docet Festus, à C.Mario instituti sunt : cuius milites in furca, tabella varicosius interposita, onera portare assueuerant. de quibus & Plutarchus in Mario. Huc referendum quod est infrà in ead. fabula, non longè, *Sine modò rus veniat. ego remittam ad te virum Cum furca in vrbem,tanquam carbonarium.* PEDIBVS PENDEAS.] serui virgis, aut loris verberabantur pendentes. quod cùm alibi aliquot exemplis collectis notauimus, tum in Amphitr .ibi. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus quam pependi perpetem.* AT TV VT OCVLOS EMVNGARE,&c.] At ego deos quæso, vt tibi oculi tui per nasum ex capite emungantur.emungare oculos,hellenismus est.pro emungare oculis, vel emungantur tibi oculi. PARATVM OP. ESSE IAM LAQ.]in quem te induas, & quo tibi collum obstringas, & spiritum intercludas : vel quo te suspendas AVT SVSPICES:] aut suspiceris. TV TE SORTI.] tu ipsa sortire,Sortio in voce actiua pro sortior, dixerunt veteres. Varro lib. 22. rerum humanar. *cum venerint censores, inter se sortiant,*

Ennius in Cresphonte. *an inter se sortiunt vrbem, atque agros?* LVCRVM FACIT,] hoc ad id pertinet, quod seruus Olympio dixerat, *perdis me here*. id est occidis me, quia mihi vincendi spem præcidis, cùm Cleostratæ sortiendi potestatem permittis. id in aliam sententiam torquẽs Chalinus, lucrum facit, inquit, cùm te perdit scilicet, quia tu nihili es, neque sumtum, quem facit herus tuus in te alendo, exsarcis. OMNEIS TE IMITARI CVPIS] omneis esse fugitiuos cupis, etiam sorteis ipsas. Hoc eo pertinet, quod Chalinus optarat, vt sors Olympionis ex sitella effugerit. sic *κλῆρον δραπέτην* dixit Sophocles. SED VTINAM TVA QVIDEM SICVT HERCVL. PRAED. QVOND. PR. &c.] sed vtinam, inquit Olympio, tua sors delicuerit, id est, liquefacta fuerit & tabuerit, sicut dicunt sortem Heraclidis delicuisse. hanc historiam his verbis refert Pausanias in Messen. non longè à principio. *Κρεσφόντης δὲ (γενέσθαι γάρ οἱ ἤθελε τὴν μεσσηνίαν πάντως μοῖραν) τημένου δεῖται· καὶ παρασκευασάμενος τοῦτον, τῷ κλήρῳ δίδωσιν ἐφεῖναι. τήμενος δὲ ἐς ὑδρίαν, ἐνόντος ἐν αὐτῇ καὶ ὕδατος, καθίησι τῶν ἀριστοδήμου παίδων, καὶ κρεσφόντου τοὺς πάλους, ἐπὶ διειρημένοις μοίραις αἱρεῖσθαι τῆς χώρας προτέρους, ὁποτέρων ἂν πάλος ἀνέλθῃ πρότερον. τοὺς μὲν δὴ πάλους ὁ τήμενος ἐπεποίητο ἀμφοτέρους· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀριστοδήμου παισὶ, ξηρᾶς ὑπὸ ἡλίου· κρεσφόντῃ δὲ ὀπτῆς πυρί. ὅτε δὴ τῶν ἀριστοδήμου παίδων πάλος κατατέτηκτο, καὶ ὁ κρεσφόντης οὕτω λαχὼν, γῆν αἱρεῖται τὴν μεσσηνίαν.* id est, Cresphontes autem (volebat enim prorsus Messeniam sibi pro sua portione contingere) Temenũ orat: & hoc sibi conciliato, & parato, rem sorti permittit. Temenus autem Aristodemi filiorum, & Cresphontæ sorteis in situlam aquæ plenam coniicit, hac lege verbis dilucidis dicta. vt ij priores portionẽ agri optarent, quorũ sors prior exisset. Iam sortem Temenus vtramque fecerat: sed eam, quæ erat filiorum Aristodemi ex terra sole exsiccata: eam verò, quæ erat Aristodemi, ex terra igne cocta. Itaque sors Aristodemi filiorum delicuit: Cresphõtes verò ita sortitus, terrã Messeniam optat, *Herculeis prognatus* autem, id est, Aristodemi liberis, Herculis posteris, & ab Hercule prognatis. vocis *Herculeis* syllaba, quæ proxima est vltimæ, longa est. Omnino malim legi *Heracleis* à Græco nomine *ἡράκλειος*, id est, Herculeus. VT EIQVESCAS] tanquam cera, aut metallum aliquod. VIRGIS CALEFACT.] virgis calefacies, calefactaberis. calefactandi verbo vtitur Horat. epist. 2. lib. 2. *emeris sub noctem gelidam lignis calefactis ahenum.* HOC AGE SIS OLYMPIO.] hoc age si vis Olympio, id est, huc aduerte animum si vis. SI HIC LITTERATVS ME SINAT.] si Chalinus me animum attendere ad id, quod agitur, sinat, attendam. sed hic me interturbat. *litteratus* autem id est, cuius tergum virgis tanquam litteris inscriptum, & concisum est. Simeo Bosius, sic litteratus, *καλλίγραφος*, ita virgis cæsus, vt virgarum notæ, veluti litteræ in tergo adhuc inhæreant. Plaut. in Pseud. *Quasi in libro conscribuntur calamo litteræ, Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.* QVOD BONVM ATQVE FORT. &c.] iterum verba illa solemnia, quæ præfari solebant initio rerum gerendarum, memorat. NON IMMO HERCLE] fuit additurus *mihi*, sed interpellauit Olympio. HIC VINCET:] hic Olympio. PRÆCIDE OS TV ILLI H.] tu Olympio validè cæde os Chalino. quidam legi volunt *Procide*, id est, palàm cæde. ECQVID FIT?] id est, nunquid fit, quod iubeo? NE OBIEXIS MANVM.] verba Cleostratæ, quibus vetat Chalinum ori, seu malæ manum obiicere, quasi Olympio non sit ausurus eam ferire. proinde ac si ita dicat, noli metuere Chaline, aut ne manum ori oppone, nunquam enim te iste, me præsente, ferire audebit. obiexis, id est, obieceris, alij legunt *oblesis* seu *oblexis*, & interpretantur *oblaseris*. vt intelligamus Cleostratam verba facere cum Olympione monentem, vt videat ne, si Chalinum feriat, manum lædat. sed ferri non potest. quod iam antea indicauit Camerarius. COMPRESSAN' PALMA, AN PORR.] vtrum me vis malam Chalino ferire manu contracta, an explicata? vtrum me vis pugnum, & colaphum Chalino infringere, an eum manu explicata percutere? HEM TIBI] sermo ferientis, & verberantis, vt alibi notauimus. QVID TIBI ISTVNC TACTIO'S T?] quamobrem istum tangis? inquit Cleostrata. QVIA IVP. IVSS. M.] quia iussit herus meus. QVID TIBI TACTIO HVNC FVIT?] quamobrem, aut quo iure Olympionem tetigisti? IMPERIVM EXHIBET] imperium palàm agitat, atque exercet. CVR OMEN MIHI VITVPERAT?] cur malis & tristibus verbis mihi malè ominatur? Cur mihi omen vitiat? Cur mihi omen infelix, & infaustum reddit? cur mihi seu meo omini obscæuat? MALE CHALINE TIBI CAVENDVM CENS.] sic in Rud. *Caue, malo, ac tace tu.* TEMPORI, POSTQVAM OPPVGN.] *εἰρωνεία*. tempori, inquit, me mones, vt caueam malo, posteaquã mihi os pugno percussum est. proinde ac si dicat, serò me mones SORTI.] sortire, vt suprà. sortire autem, id est, sortem educ e sitella. PRAEBE TV.] tu Olympio, præbe animum. esto animo præsenti. COR LIENOSVM HABEO, &c.] Sic habent omnes libri & manuscripti, & impressi, quos quidem viderim, septem manuscript. totidem impressi diuersæ editionis Veneti, Florenti, Parisienses, Lugdunenses, Basilienses, Antuerpienses, Colonienses. hoc igitur primùm. Deinde horum verborum quæ sit sententia, videndum. Dico iocum esse Plautinũ, & hoc venustè à seruo Olympione significari, se cor habere quasi morbo lienis affectum. Nam cor quidẽ lienis morbo tentari non potest, sed per quandam similitudinem sermonis, hoc sentit Olympio, sibi cor palpitare, & trepidare, tamquam lienem malè affectum. Nam quemadmodum lien malè affectus seditionem,

A ſeditionem, vt ait idem in Mercatore, quodammodo facit, & occupat præcordia: ita cor ſpe, & metu cõturbatum ſuſſilit, & trepidat, quaſi lienoſum. Sic ferè explicat & Adrian. Turneb. Aduerſar. lib. 7. cap. 12. Quin antequam libros illos ederet, memini me, cùm de hoc loco vnà, vt de aliis rebus ſolebamus, communicaremus, cumque ego dicerem, mihi hanc ſcripturam videri rectam, neque vllius emendationis indigere, hanc meam de huius loci explicatione ſentẽtiam, ab eius ſententia nihil ferè diſcrepantem, ei aperire, & cùm eorum, qui cor *tineoſum*, tùm eorum qui cor *ludioſum*, legendum putant, coniecturas leueis, atque inaneis improbare, ac refutare. DE LABORE] ob laborem, & dolorem, pectus pulſat. De labore, id eſt, præ labore, ſeu ob laborem. EFFER FORAS.] educ foras. educ extra aquam. IÁMNE MORTVV'S.] iámne mortuus es? MVLTA CRVX EA'ST QVIDEM] immò multa crux tua eſt. TVM NOS D. V.] nos igitur diu viuere lætor. PIETATE FACTVM'ST MEA, &c.] cuius pietatis nunc pretium, & mercedem refero. Catullus ad ſeipſum. *O Dij, reddite mi hoc pro pietate mea.* SCIN' TV RVRI ESSE, &c.] Scíſne, id eſt, nónne ſcis ruri eſſe ad villam longè, locum ſubintellige, quò Olympio vxorem ducat? TIBI'ST AEGRÈ,] tibi moleſtum eſt. tibi ægritudinem affert. te malè habet: te pungit, ac ſtimulat. PRAESENTE HOC] Chalino.

B

CHALINVS ſeruus.

SI nunc me ſuſpendam, meam operam luſerim,
Et præter operam reſtim ſumti fecerim,
Et meis inimicis voluptatem creauerim.
Quid opus eſt, qui ſic mortuus? equidem tamen
Sorti ſum victus. Caſina nubet villico.
Atque id non tam ægre'ſt iam viciſſe villicum,
Quàm id expetiuiſſe opere tam magno ſenem,
C Ne ea mihi daretur, atque vt illi nuberet.
Vt ille trepidabat! vt feſtinabat miſer!
Vt ſuſſultabat, poſtquam vicit villicus!
Atat concedam huc: audio aperiri foreis
Mihi beneuolenteis. atque à me prodeunt,
Hinc ex inſidiis, hiſce ego inſidias dabo.

MEAM OPERAM LVSERIM] inanem operam ſumſerim, nempe cùm iam ſim mortuus. ET PR. OP. RESTIM SVMTI FECERIM.] & præter operam, quam me ſuſpendens, perdiderim, ſumtum fecerim in reſti emenda, qua me ſuſpendam. *ſumti* pro *ſumtus* in patrio caſu poſitum eſt: & ſic dictum *ſumtifacere*, vt lucrifacere. ET MEIS INIMICIS VOL. CR.] id eſt, & meis inimicis voluptatem præbuerim, quod ſtulti eſt committere. nam
D docet Ariſtoteles lib. 1. Reth. ea nobis eſſe bona, & vtilia, quæ contraria ſunt iis, quæ volunt inimici, aut quæ inimicis voluptatem creant. Itaque, vt ea ſunt nobis optanda, quæ inimici metuunt, & quæ iis moleſta ſunt: ita quæ inimici volunt, & quæ eis voluptatem creant, nobis fugienda & vitanda ſunt. Profert autem illud Neſtoris omnibus notú, quod eſt apud Hom. lib. α. ἰλιάδ. ἤκεν γηθήσαι πρίαμος, πριάμοιό τε παῖδες, &c. id eſt gaudeat Priamus, Priami & filij, ſi audiant nos hoc modo inter nos verbis contẽdere, & decertare, animíſq. diſcordare. QVID OPVS EST, QVI SIC MORTVVS?] qui opus eſt, me ſuſpendere, qui ſine hoc ſumtu, & hac opera mortuus ſim? vel quid opus eſt ei, qui iam ſit mortuus, ſe ſuſpendere? ſed ſi hanc ſententiam ex verbis elicere vellemus, ſic eſſet legendum, Quid opus eſt, qui ſit mortuus? id eſt, quid opus eſt ei, qui iam ſit mortuus? EQVIDEM TAMEN SORTI, &c.] ſui doloris ſolatium quærit, ſeu potius reperit, huiuſmodi. quamuis victus ſim, tamen ſorti, id eſt, ſorte victus ſum. proinde quaſi ita dicat, victus quidem ſum, verùm non culpa mea, ſed fortunæ. quòd victus ſum, fortunæ adſcribendú eſt, non mihi. vel ſic, *Equidem tamen ſ. ſ. v.* id eſt nihilominus tamen ſiue me ſuſpendam, ſiue non ſuſpendam, magnum eſt hoc malum, quod mihi accidit, ſorte victus ſum. atque hoc pacto Caſina nubet, non mihi, ſed villico. ATQ. ID NON TAM ÆGRE'ST, &c.] id eſt, atque id non tam mihi moleſtum eſt, villicum viciſſe, & Caſinam villico nupturum, quàm ſenem tantopere expetiuiſſe, ne ea mihi daretur, & vt villico

nuberet, atque hoc pacto senem factum esse voti sui compotem, & rem ei ex animi sui sententia euenisse. VT SVSSVLTABAT,] vt sursum saltabat præ gaudio scilicet, postquam vicit villicus? CONCEDAM HVC] huc me conferam. MIHI BENEVOLENTEIS,] familiareis. A ME PRODEVNT] domo nostra prodeunt. fort. legendum ad me prodeunt. HISCE.] Stalinoni, & Olympioni. A

OLYMPIO villicus, STALINO senex. CHALINVS.

OL. Sine modò rus veniat, ego remittam ad te virum
Cum furca in vrbem, tanquam carbonarium.
ST. Ita fieri oportet. OL. factum & curatum dabo.
ST. Volui Chalinum, si domi esset, mittere
Tecum obsonatum, vt etiam in mœrore insuper B
Inimico nostro miseriam hanc adiungerem.
CH. Recessim cedam ad parietem. imitabor nepam.
Captandus est horum clanculum sermo mihi.
Nam illorum me alter cruciat, alter macerat.
At candidatus cedit hic mastigia,
Stimulorum loculi. protollo mortem mihi.
Certum est, hunc ad Acheruntem præmittam prius.
OL. Vt tibi inuentus sum obsequens! quod maximè
Cupiebas, eius copiam feci tibi.
Erit hodie tecum, quod amas clàm vxorem. ST. tace.
Ita me di bene ament, vt ego vix reprimo labra C
Ob istam rem. quin te deosculer, voluptas mea.
CH. Quid deosculer? quæ res est? quæ voluptas tua?
OL. Ecquid amas nunc me? ST. immò ædepol me, quàm te minus
Licétne amplecti te? CH. quid amplecti? OL. licet.
ST. Vt quia te tango, mel mihi videor lingere?
CH. Effodere hic volt credo vesicam villico
Vltrò te amator apage te à me. hoc sis vide,
OL. Apage te tandem amator à dorso meo
CH. Hodie hercle opinor hi conturbabit pedes:
Solet hic barbatos sanè sectari viros D
Perfectò hinc illud est, hinc illud est, quod hic Olympionem fecit istum villicum
Idem me pridem quom ei aduorsum veneram
Facere atriensem voluerat sub ianua.
OL. Vt tibi morigerus hodie, vt voluptati fui.
Vt tibi dum viuam bene velim plusquam mihi,
Vt ego hodie Casinam deosculabor! vt mihi
Bona multa faciam clàm meam vxorem! CH. Attate.
Nunc pol ego demum in rectam redij semitam,
Hic ipsus Casinam deperit. ST. abeo rus. iam
Hercle amplexari, iam osculari gestio.

A OL. Sine prius deduci. quid, malum, properas? ST. amo.
OL. At non opinor fieri hoc posse hodie. ST. potest,
Siquidem cras censes, te posse emitti manu,
CH. Enimuero huc aures magis sunt adhibendæ mihi.
Iam ego vno in saltu lepidè apros capiam duos.
ST. Apud hunc sodalem meum, atque vicinum, mihi
Locus est paratus. ei ego amorem omnem meum
Concredidi. is mihi se locum dixit dare.
OL. Quid eius vxor? vbi erit? ST. lepidè repperi.
Mea vxor vocabit huc eam ad se in nuptias,
Vt hîc sit secum, se adiuuet, secum cubet.
B Ego iussi, & dixit se facturam vxor mea.
Illa hîc cubabit. vir aberit faxo domo.
Tu rus vxorem duces, id rus hoc erit,
Tantisper dum ego cum Casina faciam nuptias.
Hinc tu ante lucem rus cras duces postea.
Satin' astutè? OL. doctè. CH. age modò fabricamini.
Malo hercle vostro tam vorsuti viuitis.
ST. Scin' quid nunc facias? OL. loquere. ST. tene marsupium,
Abi atque obsona, propera: sed lepidè volo
Molliculas escas, vt ipsa mollicula est. OL. licet.
ST. Emitto sepiolas, lepadas, lolligunculas,
C Hordeias. CH. immò triticeias, si sapis,
ST. Soleas. CH. qui, quæso, potius, quàm sculponeas,
Quibus batuatur tibi os senex nequissime.
OL. Vin' lingulacas? ST. quid opus est, quando vxor domi est?
Ea lingulaca est nobis, nam nunquam tacet.
OL. In re præsenti, ex copia piscaria
Consulere potero, quid emam. ST. æquum oras, abi.
Argento parci nolo, obsonato ampliter.
Nam mihi vicino hoc etiam conuento est opus,
Vt quod mandaui, curet. OL. iámne abeo? ST. volo.
D CH. Tribus non conduci possim libertatibus,
Quin ego illis hodie comparem magnum malum.
Quínque hanc omnem rem meæ heræ iam faciam palàm.
Manifestò teneo in noxia inimicos meos:
Sed si nunc facere volt hera officium suum,
Nostra omnis lis est, pulcrè præuortar viros.
Nostro omine it dies, iam victi vicimus,
Ibo intrò, vt id quod alius condiuit cocus,
Ego nunc vicissim vt alio pacto condiam.
Quicquid paratum est, vt paratum ne siet:
Siétque paratum, quod paratum non erat.

SINE MODÒ RVS V.] Chalinus minatur Olympio Chalino absenti, qui tamen ex insidiis audit omnia. *sine* enim interdum est minantis, vt hîc: quod & alibi admonuimus. VIRVM] Chalinum CVM FVRCA IN VRBEM, TANQVAM CARBON.] furca ad tergum aptata gestabant carbones serui carbonarij. tum serui, qui deliquerant, & maximè, qui furtum fecerant, furcam ferentes circumducebantur, vt alieni sibi ab eo cauerent. qua de re alibi. Sed hic locus intelligendus est potius, de furca ad tergum accõmodata, gestandi carbonis causa. MISERIAM HANC ADIVNG.] nam molestum est, inimici res secundas oculis videre. RECESSIM CEDAM AD P.] profert hunc locum Nonius in voce, Nepa: & legit, *retrouorsum*, pro *recessim*. in quo puto errasse, seu aliud egisse Nonium. nam *retrouorsum* propter versum ferri non potest. *recessim* autem aduerbium est à verbo recedo, quod valet retrò cedo. recessim igitur, id est retro cessim, retrocedendo. Quemadmodum autem *cessim* dicunt Latini, sic & *recessim*. Alfenus Iurisconf. lib. 9. Digest. tit. ad legem Aquill. *Interim superius plostrum cessim ire cœpit*, &c. IMITABOR NEPAM.] imitabor cancrum, seu potius scorpium, qui retrograditur. Cicero in Arato. *Ipsáque consequitur lucens vis magna nepaï.* Nonius, *Nepam*, inquit, *quidam cancrum putant*, propter illud Plauti. *Retrouorsum cedam, imitabor nepam. & illud*, &c. Nam verè Nepa, Scorpius dicitur, inquit M. Tullius de Finibus bonorum & malorum. lib. 5. *Serpere anguiculos, natare anaticulas, volare merulas, cornibus vti videamus boues, nepas aculeis, suam denique cuique naturam esse ad viuendum ducem.* Festus, *nepa*, inquit, *Afrorum lingua sidus, quod cancer appellatur: vel, vt quidam volunt, Scorpius.* Plautus, &c. Omninò ex Cicerone licet intelligere, nepam, esse scorpium, non cancrum. Nam hos Arati versus, --- ὁ δ' ἐμμενὲς εὖ ἐπαρηρὼς Ποσσὶν ἐπιθλίβει μέγα θηρίον ἀμφοτέροισι Σκορπίον, ὀφθαλμῷ τε, καὶ ἐν θώρηκι βεβηκὼς Ὀρθός. &c. sic Latinè vertit, *Ille tamen nitens grauiter vestigia ponit, Atque oculos vrget pedibus, pectúsque Nepaï.* & versus ille eiusdem, quem suprà posuimus, *Ipsáque consequitur*, &c. cum illo, qui antecedit, *Exin proiecta claro cum lumine Chelæ.* respondent huic vni Arati versui, non integro. αἱ δ' ἐπὶ οἱ χηλαί, καὶ σκορπίος αὐτός. CAPTANDVS EST HORVM.] excipiendus mihi est clanculum horum sermo. aucupandus, subauscultandus. ALTER CRVCIAT.] Stalino cruciat. ALTER MACERAT.] Chalinus macerat. inuideo enim euentum secundum, & prosperum in sortitione. Lucret. lib. 3. *Macerat inuidia ante oculos illum esse potentem*, &c. AT CANDIDATVS CEDIT, &c.] at hic verbero Chalinus veste candida amictus, vt sponsus, incedit. Sponsi, erant candidati. infrà eadem comœd. *Villicus hic autem cum corona candide Vestitus lautè, exornatúsque obambulas.* CEDIT] incedit, procedit. STIMVLORVM LOCVLI.] Ita stimulis confodi solitus, vt eius humeri, & tergum. & ceteræ omnes corporis partes, stimulorum loculi esse videantur. PROTOLLO MORTEM MIHI.] protollo, id est profero, produco. Quidam legunt, *protollam*. quod probarem, nisi libri omnes reclamarent. Lucretius libro 5. *Nec sanctum nomen fati protollere fineis Posse.* Plautus Pseud. *Manum si protollet, pariter proferto manum.* AD ACHERVNTEM PRÆM. PRIVS.] Olympionem ad inferos præmittam, priùs, quàm morier. libri veteres non habent præpositionem *ad*. quæ tamen videtur esse necessaria ad versum complendum. nisi fortè quis dicat in voce *Acheruntem* hîc primam syllabam produci præmittam autem Acheruntem, seu, ad Acheruntem, est, quod Homerus dicere solet, ἀΐδι προΐαψεν, vt notauit Bosius. VT TIBI INVENT. S. OBS.?] vt, id est quàm, seu quo modo. θαυμαστικῶς. Græci, ὡς. OBSEQVENS?] morigerus? obsequiosus? QVID? DEOSCVLER?] quid sibi vult hoc verbi, deosculer? vnde hæc lætitia? ECQVID AMAS NVNC ME?] id est numquid amas nunc me? an non amas nunc me? VT, QVIA TE TANGO MEL M. V. L.] *Vt*, iterum accipiendum, admiratiuè, pro quàm? quo modo? vt suprà non longè & item aliàs sæpè. quàm videor mihi, inquit, mel lambere, quin te osculor, & quia te tango? EFFODERE HIC VOLT CREDO VES. VILLICO] hîc desiderabatur versus, in editione Camerariana, cùm in aliis omnibus editionibus compareat, spurcus ille quidem, sed tamen Plautinus, & ideo restituendus, vt Plautus, quoad fieri possit, sit integer. Nam, quod alibi ostendi, hæc mea est de talibus locis sententia. qui sunt casti, pudentes, & temperantes, eos nullus sermo, quantumuis turpis, & obscænus, corrumpere potest. qui sunt iam impudici, impudentes, & intemperantes, sine talium locorum lectione, sua sponte corrupti sunt. Ex hoc versu autem intelligimus, Stalinonem senem, lætitia elatum indecorè Chalinum amplecti, & contrectare, & mox in eius tergum nequiter inscendere. HOC SIS VIDE.] hoc si vis vide. videat, si quis velit, quid agat amator iste. APAGE TE TANDEM AMATOR À DORSO MEO.] hic quoque versus fuerat à nescio quibus sublatus. at ego eum in libris manuscriptis, & impressis Venetis, Florentinis, Parisiensibus, Lugdunensibus repertum, Plauto iniustissimè læso, restitui. significatur autem eodem senis Stalinonis immoderata lætitia, quam Chalinum deosculando, & à tergo improbè vrgendo declarat. HODIE HERCLE, OPINOR HI CONTVRBABIT PED.] alij duo versus à nobis similiter Plauto restituti, quorum sententiam talem esse puto: ac prioris quidam hanc. Hodie hercle opinor, hi Stalino & Chalinus,

ita

A ita inter ſe commiſcebuntur, vt pedes vnius à pedibus alterius ſecernere, aut internoſcere non queas. vel cò dicit hoc Chalinus, quòd ſenex lætitia geſtiens, & pedibus geſticulans, ac tripudians, Olympionem demulcebat: vel quòd tergo Olympionis incumbens pedes ſuos eius pedibus implicatos habebat: quod totum eſt fœdum, & turpe dictu: tætrum, & horrendum factu. Significat enim Stalinonem, proteruum, & libidinoſum ſenem in præpoſteram Venerem ruere. Iam de pedibus, genus eſt Veneris, tollere pedes. notum illud Ciceronis libro ſecundo, epiſtola ad Atticum, epiſtola prima. *Sed ſoror* (inquit Clodius) *quæ tantum habeat conſularis loci, vnum mihi ſolum pedem dat. Noli, inquam, de vno pede ſororis quęri. licet etiam alterum tollas.* Ouidius lib. 3. de arte amandi. *Melanion humeris Atalãta crura ferebat.* Martialis lib. 11. Epigrammate de Læda, cuius initium eſt. *Hiſtericam vetulo ſe dixerat eſſe marito, Et quæritur,* &c. ſequitur. *Protinus accedunt medici, medicæque recedunt, Tolluntúrque pedes, ô medicina grauis.* Idem lib. 10. *Cùm duo veniſſent ad Phyllida manè fututum, Et nudam cuperet ſumere vterque prior: Promiſit pariter ſe Phyllis vtrique daturam: Et dedit. ille pedem ſuſtulit: hic tunicam.* Iuuenalis Sat. 6. *Lenonum ancillas poſita Laufella corona, Prouocat, & tollit pendentis præmia coxæ.* Porrò ſecutus ſum auctoritatem quinque librorum manuſcriptorum, qui habent *hi conturbabunt pedes.* Nam in aliis ſcriptum eſt, *hic conturbabit pedes.* quomodo impreſſum eſt in Venetis, & Florentinis, & ceteris vulgatis. poſterior ver-
B ſus à me reſtitutus, hîc eſt. SOLET HIC BARBATOS SANè SECTARI SENEX.] huius verſus ſententia, plana eſt. non ſolet, inquit, hic ſenex, pueros imberbeis ſectari, vt alij, ſed barbatos viros. Libri vulgati, in quibus hic verſus reperitur, ſic habẽt. *ſolet hic barbatos ſanè ſectari viros.* quæ lectio æquè probabilis eſt, vt antiqua, ſed minoris auctoritatis. ſequũtur & alij quattuor verſus, qui in libris vulgatis non reperiũtur, ne in manuſcriptis quidẽ omnibus ſed in tribus tantùm. eos quoque reſtitui, quòd eos iudicem eſſe Plautinos. PROFECTÒ HINC ILLVD EST, HINC ILLVD EST, QVOD HIC, &c.] profectò ex hac cauſa, id eſt, ex eo, quòd amat exoletos, & barbatos, illud eſt, quòd Olympionem iſtum fecit villicum, id eſt, præfecit villæ, cùm antea nullã præfecturam haberet, vt illa ruſtica præfectura eſſet illi impudicitiæ merces. IDEM ME PRIDEM CVM EI ADVORSVM V. FACERE ATR.] Idem Staleno iam pridem, cùm ei obuiam veniſſem, voluit me atrienſem facere ſub ianua, vt hæc atrienſis præfectura eſſet item mihi pro turpitudinis, quam pertuliſſem, mercede. VT TIBI MORIGERVS HOD. &c.] vt tibi hodie fui obſequens? vel vt hodie ad morem tibi gerendum paratus fui? vel vt tibi hodie morem geſſi? vt tibi voluptati fui? hoc eſt, vt tibi iucundus fui. CLAM MEAM VXOREM?] clam mea vxore? ATTATE.] interie-
C ctio eſt, vel ſe ipſum, vt hîc, vel alterum, vt infrà non longè, increpantis. NVNC POL EGO DEM. IN RED. &c.] nunc demum intelligo Stalinonem Caſinæ amore eſſe captum. at ego antea errans, putabam eum amare barbatos. atque idcirco pro villico tantopere laborare. In rectam redij ſemitam: allegoria eſt, per quam ſignificat, ſe antea erraſſe animo, qui putaſſet herum ſuum tantopere villici cauſa laborare: nunc reſipuiſſe, nunc rem omnem, vt ſe habeat, nouiſſe. Sic ferè locutus eſt ſuprà non longè. *vah, tandem redij vix veram in viam.* non diſſimulabo tamen in aliquot libris antiquis ſcriptum eſſe, *nunc pol ego demum in rectam redij è ſemita.* HIC IPSVS CASIN. DEP.] Hic ipſe Stalino Caſinam perditè amat. ABEO RVS IAM HERCLè.] iam, diſſyllabum eſt propter verſum. AMPLEXARI.] Caſinam. GESTIO.] valde cupio. *Geſtit*, inquit Feſtus, *qui ſubita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter conſuetudinem exſultat.* QVID, MALÙM, PR.] malùm interiectio ſtomachantis. ADHIBENDÆ] admouendæ, vel attendendæ. VNO IN SALTV LEPIDè APR. CAP. D.] vna in re, vel vno in loco duos homines capiam, Stalinonem herũ & Olympionem. prouerbij locum obtinet, *vno in ſaltu duos apros capere. Saltum*, Ælius Gallus lib. 2. ſignificationum, quæ ad ius pertinent, ita definit, inquit Feſtus, *ſaltus eſt, vbi ſilua, & paſtiones ſunt, quarum cauſa caſæ quoque.*
D CONCREDIDI] commiſi fidei. REPPERI.] excogitaui, vbi eſſet interea, dum Caſina potirer. ILLA HIC CVBABIT.] Illa, vxor Alceſimi, Murrhina, hîc domi noſtræ cubabit. VIR ABERIT FAXO D.] fecero, vt vir eius Alceſimus abſit domo. nonnulli libri veteres habent, *vir abierit faxo d.* Ego nihil muto. TV RVS VXOREM D. ID. R. &c.] tu ſimulabis, te vxorem rus hodie ducere: ſed hæc domus vicini id rus erit: cras autem demum manè ante lucem Caſinam rus duces, poſteaquàm, cum Caſina meo arbitratu luſero. vel ſic, tu rus vxorem duces cras, ſcilicet, ego autem hîc, hoc eſt in domo vicini mei hodie cubabo: & hic locus mihi rus erit tantiſper, dum cum Caſina delicias faciam, & me oblectabo. DVCES POST.] poſtea Caſinam duces. SATIN' ASTVTè.] nónne admodum aſturè res tota à nobis adornata, compoſita, & prouiſa eſt? FABRICAMINI.] fabricabimini, imperatiui modi eſt, quod valet fabricas facite, id eſt, fallacias ſtruite. MALO HERCLE VESTRO T. V. V.] verſutiæ veſtræ vobis profectò carè conſtabunt. verſutiæ veſtræ vobis erũt damnoſæ, & pernicioſæ. verſutiæ veſtræ in caput veſtrum recident. TENE MARSVPIVM] accipe hoc à me marſupium, & tene. ATQVE OBSONA.] & obſonium eme. SED LEPIDè VOLO, &c.] ſed volo eſcas molliculas emi lepidè, ac parari. VT IPSA MOLL.] vt ipſa Caſina mollicula, tenella, & delicata eſt. SEPIOLAS.] paruas ſepias: ſæpia, piſcis notus. LEPADAS,] ſic edi malui, quàm *lepidas*, vt ſit nomen piſcium è genere

testaceorum. quod non improbat Camerarius. & approbat Simeo Bosius: quamuis libri vete- A
res reclament: in quibus planè scriptum est, *lepidas.* quo modo item scriptum est & apud Pri-
scianum libro tertio, quo loco de deminutiuis nominibus loquitur. sed Priscianum ibi corru-
ptum esse arbitror, vt & alibi. Lepadas commemorat etiam in Rud. ibi. *Echinos, lepadas, ostreas,*
balanos captamus, conchas, &c. LOLLIGVNCVLAS] paruas lolligines. Horat. Sat. 4. lib. 1. *hic*
nigræ succus lolliginis hæc est, Ærugo mera, &c. Ad quem locum de lolligine diximus nonnulla. Prisc.
libro suprà commemorato hunc locum profert. *Emito sepiolas,* &c. HORDEIAS,] hoc quoque
piscis nomen esse puto, vt tamen iocus sit ex ambiguo, quia possit ita accipi, vt sit adiectiuum
vocis *lolligunculas.* quod intelligere licet ex eo, quod subiicit Chalinus, qui ad parietem acclina-
tus, & ex insidiis Stalinonis, atq. Olympionis sermonem captans, & à spectatoribus tantùm vi-
sus, atque auditus, senem reprehendit, & corrigit, quòd triticeias non dixerit potius, quàm hor-
deias, id est, hordeaceas. Turnebus non putat iocum esse ex ambiguo, neque hordeias piscis no-
men esse, sed lolligunculas dictas esse hordeias à sene rustico pro hordearias, seu hordeaceas, id
est, pulchras, quòd ille nihil putaret esse frugibus pulchrius. Ego puto iocum esse in verbo hor-
deas, vt dixi: quòd cùm senex pro pisce posuerit, Chalinus seruus in occulto latens, pro epithe-
to acceperit ab hordeo. IMMÒ TRITICEIAS, SI SAPIS.] immò si sapis, inquit, triti-
ceas potius parari iubeto, quàm hordearias. triticum enim hordeo præstat. hæc Chalinus à spe- B
ctatoribus tantū visus, & auditus, non à Stalinone, neq. ab Olympione. SOLEAS.] hic quoq.
iocus est in nomine, nam solea, & piscis nomen est, & calciamenti. Horat. Sat vltima lib. 2. *Et so-*
leas poscit. Plaut. in Trucul. *cedò soleas mihi: Properate,* &c. Idem in hac comœd. infrà. *Si effexis hoc, soleas*
tibi dabo, & annulum in digito Aureum, & bona plurima. sed senex solearum nomine, pisceis vult in-
telligi: seruus soleas pro calciamentis accipit. QVÎ QVÆSO, POTIVS QVÀM SCVL-
PONEAS.] sculponeæ calciamenti rustici genus: quod ex Catone lib. de re rust. intelligere licet:
cuius hæc verba sunt. *Quoties cuique tunicam, aut sagum dabis, prius veterem accipito, vnde centones fiant.*
sculponeas bonas alternis annis dare oportet. Aliter Fulgent. cuius hæc verba. *Sculponeas dici volunt, castus*
plumbo ligatos. Vnde Næuius Philemporo. *Sculponeis batuenda sunt huic latera probè.* & Plautus Casi-
na, simili modo, &c. Ego Fulgentiū labi, & errare puto. QVIBVS BATVATVR, &c.] qui-
bus tibi os verberetur, &c. auctor vocabularij Latino-Græci, *batuit,* id est, χαλκόπτει. quod va-
let cædit, concìdit, cōtundit. M. Tull. li. 9. epist. ad Pætum. *batuit,* inquit, *impudenter: depsit, multò im-*
pudentius. Sueton. absolutè vsurpauit in Caligula. *Mirmillonem è ludo rudib. secum batuentem; & spon-*
te prostratum confodit ferrea sica, ac more victorū cum palma discurrit. VIN' LINGVLACAS?] Festus.
Lingulaca, genus piscis, inquit, *vel mulier garrulatrix.* Nonius. *Lingulaca dicuntur verbosi, seu verbosa.* Plau-
tus in Casina. *Ea lingulaca est nobis. nam nunquam tacet.* Idem lingulacæ, locutuleiæ, à procacitate C
linguæ, & loquendi, proprietatem trahunt. Plautus in Casina, &c. Adrianus Turnebus, *lingulata,*
& *lingulatas,* scribi & proferri debere existimat per t. non *lingulaca,* neque *lingulacas* per c. cui pro-
pemodum assentior. idem de *pastinaca* sentio, scribendum esse *pastinata.* Est autem hìc iocus ex
ambiguo verbo. seruus enim Olympio per lingulacam, seu lingulatam; piscem significat: senex
aliter accipiens, loquacem, & garrulam mulierem intelligit. IN RE PRÆSENTI] suprà in
Amphitr. *Namq. ego fui illic in re præsenti,* &c. ad quem locum plura. ÆQVVM ORAS] æquum
dicis. AMPLITÈR] largiter. NAM MIHI VICINO HOC ETIAM C.] nam mihi
opus est, hunc vicinum à me conueniri, seu conuentum esse. TRIBVS NON COND. P.
LIB. &c.] id est, nolim merere treis libertates, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic,
nolim treis libertates pro mercede accipere, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, si
quis mihi treis libertates pro mercede deferat, ne illis hodie dem magnum malum, eas accipere
nolim. tam valde cupio illis magnum malum comparare. tale ferè est illud Horatij epist. 2. ad
Lollium lib. 1. *scilicet vt non Sit prima fides, & verè quod placet, vt non Acriter elatrem, pretium ætas altera*
sordet. ad quem locum de tali genere loquendi plura dicta sunt in Comment. Horat. Plautus su- D
prà in Asinar. *Non ædepol conduci possum vita vxoris annua.* MANIFESTO TENEO, &c.] teneo
in manifesto furto deprehensos. IN NOXIA,] in peccato non leui. NOSTRA OMNIS
LIS EST.] causam, seu litem vicimus. PVLCRÈ PRAEVORTAR V.] probè anteuertam
viros, seu præuertam. NOSTRO OMINE IT DIES] dies procedit ex animi nostri sen-
tentia. hic dies nobis est prosper, & faustus. IAM VICTI VICIMVS.] qui modò victi
eramus, nunc vicimus. Homerus. Ξυνὸς ἐνυάλιος : καὶ τὸν κτείνοντα κατέκτα. id est, *Com-*
munis Manors, perimentem móxque peremit. VT ID, QVOD ALIVS CONDIVIT CO-
CVS, &c.] allegoria est, per quam significat se consilia, ac fallacias Stalinonis, & Olym-
pionis disturbaturum, atque euersurum. alludit autem ad cenam, quæ à coco paratur, coquitur
& conditur.

Nunc

A

STALINO, ALCESIMVS, ſenes.

STA. NVnc amici ánne inimici,ſis imago Alceſime mihi,
Sciam:nunc ſpecimen ſpecitur,nunc certamen cernitur.
Curam mi exime, caſtigare,id ponito ad compendium.
Cano capite,ætate aliena,eò addito ad compendium.
Cui ſit vxor,id quoque illuc ponito ad compendium
AL. Miſeriorem ego ex amore,quàm te,vidi neminem.
ST. Fac vacent ædes. AL. quin ædepol ſeruos,ancillas domo
Certum eſt omnis mittere ad te. ST. eho nimium ſcitè ſcitus es.
B Sed facito,dum memineris verſus quos cantat colax,cibo
Cum ſuo quiqui facito vti veniant,quaſi eant Sutrium.
AL. Meminero.hem,nunc enim tu demum nullo ſcito ſcitus es.
ST. Cura,ego ad forum modò ibo,iam hîc ero. AL. bene ambula.
ST. Fac habeant linguam tuæ ædes. AL. quid ita? STAL. quum veniam vocent.
AL. Attate, cædundus tu homo es,nimias delicias facis.
ST. Quid me amare refert,niſi ſim doctus & dicax nimis?
Sed caue tu,in quæſtione mihi ſis. AL. vſque adero domi.

NVNC AMICI, ÁNNE INIMICI] Nunc ſciam vtrùm mihi ſimilitudinem atque imaginem amici geras, an inimici. NVNC SPECIMEN SPECITVR] δεῖγμα δείκνυται. atticiſmus. ſententia autem hæc eſt. nunc ſpectaberis, & cognoſceris, vtrùm ſis mihi amicus,an inimicus.nũc ſpecimen dabis tui erga me animi.nunc oſtendes quali ſis animo erga me. Hæc eſt vera huius loci explicatio. Nam quòd Turnebus *ſpecimen* idem valere putat hîc,quod certamen,non idem ſentio.*ſpecio* autem verbum eſt antiquum,cuius compoſita ſunt adſpicio, conſpicio, inſpicio, &c. ſic autem loquitur infrà in Bacchid. *Nunc Mneſiloche ſpecimen ſpecitur,nunc certamen cernitur,Siſne,nécne,vt eſſe oportet.* NVNC CERTAMEN CERNITVR] allegoria eſt, ſignificat autem idem, quod modò dixit,aliis verbis.nunc dimicatur,& certatur, inquit,vtrum ſis amicus, an inimicus. nunc certamen initur,vel nunc res in diſcrimen,& certamen venit,vtrum mihi ſis amicus,nécne. videtur autem etiam hîc eſſe atticiſmus, vt certamen cernitur, ſimile ſit, atque certamen certatur. cernere enim valet interdum certare, vt in Commentariis Lucretia.notauimus.ibi.*Nantæ tum ventis contractum cernere bellum.* Quod autem negat Turnebus lib.16. Aduerſar. certamen hîc ſignificare pugnam, aut dimicationem, longè aliter ſentio. Nam certamen planè nihil hic aliud ſignificat, quàm dimicationem. ſed non vidit ille hîc accipi trãſlatè:atque adeò hoc totum,certamen certatur,dici ἀλληγορικῶς. CVRAM MI EXIME.] cura me libera. curam mihi adime. Sic autem edendum curaui ſecutus manifeſta ſcripturæ veteris veſtigia. vulgatam autem ſcripturam *Curam eme*,reieci. CASTIGARE, ID PONITO AD COMPENDIVM.] id eſt, caſtigare deſinito, & quaſi lucrifacito, ſuperſedeto à labore,& opera caſtigandi. nolito in me caſtigando operam conſumere. quod cùm facies, lucrũ quodammodo facies. nam ſi me caſtigare conareris, longa tibi habenda eſſet oratio,& multis verbis vtendum,cùm diceres,me ſenem eſſe,cano capite,&c. CANO CAPITE, ÆTATE ALIENA, &c.] ſi me caſtigare velles,diceres me hominem eſſe cano capite, ætate ab amoribus aliena,& ad huiuſmodi ineptias, & leuitates inepta. EÒ ADDITO AD COMPEND.] Lucrifacito ſuperiorem illam orationem. ID QVOQVE ILLVC PONITO AD COMP.] id eſt,etiam eam totam orationem lucrifacito,quam in me caſtigando conſumere poſſes,me eſſe maritum, hoc eſt,me habere vxorem domi. Animaduertat lector attentus,& cordatus,quanta ſit peccati illecebra. En tibi,hic ſenex, videns, prudens,& ſciens,flagitium facit.fatetur enim ſe cano capite eſſe, ætate à talibus leuitatibus aliena, vxorem habere domi. quibus rebus omnibus,atque adeò ſingulis debeat à tali turpitudine,& flagitio auocari. veruntamen,voce,ratione ſpreta, ac repudiata,animo ſuo, & turpiſſimæ libidini morem gerit. FAC VACENT ÆDES.] fac,ædes tuæ vacuæ ſint. AD TE] domum tuam. NIMIVM SCITÈ SCITVS ES.] ſcitè ſcitus es,id eſt,valde lepidus,& ſcitus es.*ſcitè ſcitus*,ſic dictũ,vt illa, *ſapienter ſapit.* in Pœnu. *madidè madeam.* in Pſeud. *properè properas*: in Curcul.&c. SED FACITO

(Margin letters beside the commentary: C, D)

DVM MEMINERIS VERSVS, QVOS CANTAT COLAX.] ſecutus ſum libros vulgatos, qui omnes ad vnum ſic habent, vt edidi. quam lectionem explicemus primum, deinde ſcripturam veterem proponamus. ſic igitur hunc locum explico. Sed facito interim memineris verſus, quos Colax Næuianus cantat. Cantabat autem hoc Colax ille Næuianus (ſcripſit enim Næuius fabulam hoc nomine) vti quiqui cum ſuo cibo venirent, quaſi, &c. nunc ſcripturam antiquam proponamus, ac repræſentemus. Sic igitur habent plerique libri veteres. *Sed facito, dum merus aper verſus, quos cantat, colas.* nonnulli ſic, *ſed facito dum Meons aper verſus quos cantat, colas.* Alij ſic, *ſed facito dum Meonia per verſus, quos cantat, colas.* quarum ſcripturarum alij aliam probabilem eſſe putant: alij, omneis: ego primam maximè omnium probo: eámq; quanuis perobſcuram, atque impeditam ſic explico, ac declaro. ſed facito dum, ſi hoc merui, verſus colas, quos aper cantat. aper autem cantat, γρῦ, γρῦ, hoc igitur monet Alceſimum Stalino, vt ne γρῦ, quidem faciat, hoc eſt, vt taceat, neque vulget, aut enunciet, quæ ſunt eius fidei commiſſa. *merui* lego per interpoſitionem. hac ſententia. ego, qui tibi omnia mea conſilia credo: vel ego qui tibi amicus ſum, merui, vt linguam tuá contineas, & arcana tuæ fidei credita, & commiſſa, taceas. Simeo Boſius ex veſtigiis aliarum duarum ſcripturarum veterum hanc eliciebat, *Sed facito dum in eo aper, vel ſus, quod cantat, colas.* eadem opinor ſententia, atque eius eſſe putamus, quam omnium probabiliſſimam iudicamus. CIBO CVM SVO QVIQVI FACITO VTI, VENIANT Q. E. SVTR.] facito, vt ſinguli tui familiares, hoc eſt, famuli, & ancillæ veniant domū noſtrā cum ſuo cibo, quaſi eant Sutrium. vel ſic facito, vt ſerui, & ancillæ tuæ domum veniant ſaturi. Feſtus, *Sutrium ire,* inquit, *in prouerbium abiit, natum ex eo, quòd, orto quondam tumultu Gallico, edictum fuit, vt legiones Sutrij preſto eſſent cum ſuo cibo, quod vſurpari cœptum eſt in iis, qui ſuis ſumtibus officium præſtarent, quibus deberent.* Deinde profert hunc locum Plauti, hoc modo. *Sed facito dum merula per verſus, quod cantat, colas. cum ſuo quiqui facito, vt veniant,* &c. Hactenus Feſtus, qui valde hoc loco corruptus, & lacer eſt: quanquam eum conati ſumus emendare, & in integrum reſtituere. MEMINERO] hæc Alceſimi reſpōſio videtur lectionem vulgatam comprobare. HEM NVNC ENIM TV DEMVM NVLLO SC. SC. ES.] hem, inquit Alceſimus, enimuero tu nunc demū inſcitus, & inelegans es, qui moneas me, vt ſerui mei, & ancillæ meæ domum tuam eant, tibi inſeruiendi gratiā, cum ſuo cibo. CùM VENIAM VOCENT.] cùm veniam me vltro inuitent, ac vocent, quaſi ſint orationis, & ſermonis participes. cùm veniam pateant, ne neceſſe habeam, eas pulſare. ATTATE:] Attate, interiectio eſt obiurgantis: quæ apud Cariſium ita ſcribitur, *attatæ,* cum diphthongo in poſtrema ſyllaba. CÆDVNDVS TV HOMO ES.] tu homo flagris aut loris dignus es. tu verberandus es, tu maſtigia es. Sed non celabo lectorem in nonnullis libris manuſcriptis ſcriptum eſſe, *Attate, credundus tu homo es?* quæ ſcriptura ſi cui probabitur; ſic poterit explicari, attate túne homo exiſtimādus, aut habendus es, & non bellua potius aliqua, qui tam improbus, proteruus & nequam ſis? SED CAVE TV IN QVÆSTIONE, &c.] id eſt, ſed caue mihi, quærendus ſis. Sic loquitur in Pſeud. *Sed vide ſis, ne in quæſtione ſis, quando arceſſam mihi.* Idem in Perſa. *Sed recipe te quamprimùm potes. caue fuas mihi in quæſtione.* Sic autem legendum eſſe, vt edidimus, non, *Sed tu caue inquiſitioni mihi ſis,* & ratio vincit, & libri veteres plerique teſtantur.

CLEOSTRATA, ALCESIMVS.

CL. VT properarem arceſſere hāc ad me vicinam meam, hoc erat.
Æcaſtor quòd me tanto vir opere orabat meus,
Liberæ ædes vt ſibi eſſent, Caſinam quò deduceret,
Nunc adeò nequaquam arceſſam, ne qua ignauiſſumis
Liberi loci poteſtas ſit vetulis veruecibus.
Sed eccum egreditur ſenati columen, præſidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non æcaſtor vilis emtu'ſt modius, qui venit, ſalis.
AL. Miror huc iam non arceſſit proximum vxorem meam,
Quæ iamdudum ſi arceſſatur, ornata expectat domi.
Sed eccam, opinor arceſſit: ſalue Cleoſtrata. CL. & tu Alceſime.
Vbi tua vxor? AL. intus illa te, ſi ſe arceſſas, manet:
Nam tuus vir me orauit, vt eam iſtuc ad te adiutum mitterem.
Vin' vocem? CL. ſine. nolo; ſi illa occupata'ſt. AL. otium eſt.

Nihil

A CL. Nihil moror, molesta ei esse nolo:pòst conuenero.
AL. Non ornatis istic apud vos nuptias? CL. orno & paro.
AL. Non ergo opu'st adiutrice? CL. satis domi est. vbi nuptiæ
Fuerint,tum istam conuenibo.nunc vale,atque istam iube.
AL. Quid ego nunc faciam? flagitium maximum feci miser,
Propter operam illius hirqi improbi & edentuli,
Qui hoc mihi contraxit.operam vxoris polliceor foras,
Quasi catillatum.flagitium hominis,qui dixit mihi
Suam vxorem hanc arcessituram esse. ea se eam negat morarier.
Atque ædepol mirum,ni subolet iam hoc huic vicinæ meæ.
Verùm autem altrouorsum cùm eam mecum rationem puto,
B Si quid eius esset,esset mecum postulatio.
CL. Ibo intrò,vt subducam nauim rursum in puluinarium.
Iam hic est lepidè ludificatus. miseri vt festinant senes!
Nunc ego illum nihili decrepitum meum virum veniat velim.
Vt eum ludificem vicissim,postquam hunc delusi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigij inter eos duos.
Sed eccum incedit:at quum adspicias tristem,frugi censeas.

AD ME] domum nostram. HOC ERAT ÆCASTOR, QVOD ME, &c.] ordo & sententia est,hoc erat æcastor, id est, hæc erat causa profectò,quamobrem me tantopere vir meus orabat, vt hanc meam vicinam ad nos arcessere properarem. Cleostrata posteaquam resciuit omnem rem de amore, & nequitia viri sui, simúlque de turpissimo vicini Alcesimi in
C eum officio,ac studio, mutat consilium de arcessenda Murrhina vicina sua, vt senum consilia disturbet. HOC ERAT,] hæc causa erat. NE QVA IGNAVISS. LIBERI LOCI PET.] ne qua vacui loci,in quo liberè, & sine arbitris scortari, & amoribus turpissimis operam dare possint,fiat copia. VETVLIS VERVECIB.] senibus ad Venerem ineptis. SENATI COLVMEN,] ironia est. sic Terent.Phorm. *columen verò familiæ,Cui commendaui filium hinc abiens meum.* suprà Plautus in Amphitr. *Aduenisti,audaciæ columen,consutis dolis.* Idem in Epid. *senati qui columen cluent.* senati autem,antiquè, pro senatus. Sallust. de bello Catilinar. *Igitur senati decreto Q.Marcius Rex Fesulas,Q. Metellus Creticus in Apuliam,circumq́ ea loca missi,*&c.Idem alibi, *duobus senati decretis.* M.Tullius diuinatione in Q.Cæcilium.*quod in vnaquaque re, beneficio senati, populique Romani iuris habuit.* Notant Nonius & Carisius. NON ÆCASTOR VILIS EMTV'ST, &c.] non æcastor vilis emtu est,salis modius,qui venit.allegoria est: per quam significat *εἰρωνικῶς* hos senes esse insipienteis,insulsos,ac deliros.non æcastor,inquit, salis modius,vilis emtu est.hoc est,carus est. quid ita? quia quæ rara sunt, cara sunt.at hi senes totum ciuitatis salem in pectoribus suis continent, & possident, scilicet: suntque adeò sal totius ciuitatis. non est igitur mirum, modium salis, qui venit, carum esse, cùm sit totus penes duos senes.
D vel sic, vt legatur hoc totum cum interrogatione. non æcastor vilis emtu'st modius qui venit, salis? id est, nónne sal vili emitur, cùm sit tanta eius penuria, & cùm hi duo senes soli in ciuitate salem habeant? hoc est, cùm soli sapiant? cùm sit tanta salis in vrbe paucitas, atque egestas,nónne debet esse carissimus? & nónne mirum est,tam vili emi spectata eius penuria? Locus est aliquantùm obscurus. quem melius fortasse declarabit lector eruditus, & plus otij nactus.Iam sal pro sapientia,prudentia,sollertia,& acumine vsupari solet.ex quo salsi,& insulsi. Et Catull. de Quinctia & Lesbia.*Nulla in tam magno est corpore mica salis.*Et Terent.in Eunuc. *Labore alieno magno partam gloriam Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem.* Significat omnino, hos senes esse insulsos,fatuos,stolidos,neque quidquam in pectore salis,neque aceti habere. ORNATA.] parata,& instructa:vel culta vt decet. INTVS ILLA TE, SI SE ARCESS. M.] domi illa te expectat,si fortè se arcessas. NIHIL MOROR.] nihil moror vxorem tuam, id est,facile opera vxoris tuæ carebo. NON ORNATIS] non paratis, &c. CONVENIBO.] conueniam. ATQVE ISTAM IVBE] subintell.valere. FLAGITIVM] facinus turpe,& erubescendũ.HIRQI IMPROBI, ET ED.]hircum appellat,quod instar hirci,salax sit,& in Venerem pronus:vel quod olidus,& fœtidus.addidit epithetum,*improbi*,id est, proterui,petulci.addidit & alterum edentuli,hoc est,senio confecti.edentulos senes, *νωδοὺς* appellant Græci. QVI HOC MIHI CONTRAXIT.] qui hoc mali mihi conflauit.

QVASI CATILLATVM] *Catillare*, inquit Fulgentius, *est per alienas domus gyrare*, tractum à Catulis, quòd per alienas domos circumeant. deinde profert hunc locum. Sic autem legẽdum apud Fulgentium, vt retulimus, & vt habent omnes libri *gyrare*, non vt vult quidam indiligens Nonij emendator, *ligurrire*, quamuis sciam catillones dici gulosos, & ligurritores. quasi catillatum, igitur, id est, vt eat quasi catillatũ, vel vt quasi catillet, id est, circumeat, & vagetur per alienas domos. Non dissimulabo tamen, in nonnullis libris manuscriptis scriptũm esse. *quasi catillatum flagit. hom.* In vno & altero. *quasi catilla cùm flagit.* Quæ scripturæ non sunt fortasse reiiciendæ: & sunt faciles, & planæ, hoc modo, *operam vxoris polliceor foras, quasi catilla.* id est, operam vxoris polliceor extra domum, & alienis viris, quasi ea sit impudica, & alienorum virorum appetens. Omnino prior scriptura, eam dico, quam secutus sum, meo iudicio probabilior est. Sed ne hoc quidem prætermittam, quod à Festo scriptum est, si quid fortè ad rem pertinet. *Catillatio*, inquit ille, *graue opprobrium hominibus generosis obiiciebatur, si qui prouincias, amicas populi Romani exspoliassent.* FLAGITIVM HOMINIS] homo flagitiosus, seu flagitij, id est, dedecoris plenus. ATQVE ÆDEPOL MIRVM NI SVBOLET, &c.] & ædepol nimirũ hæc vicina mea hoc, quod molimur, subodoratur, id est, suspicatur. hoc ei subolet, id est, hoc ei incipit esse notum: vel hoc ei aliquantum, & aliqua ex parte notum est. tralatio est à sensu odorandi. Sic Terent. Heautont. *Vt ne paullulùm quidem suboleat esse amicam hanc Cliniæ.* VERÙM AVTEM ALTROVORSVM.] sed contra alteram in partem, vel alteram partem versus, cùm rationẽ ineo, & cùm mecum attentiùs considero, si vicina mea aliquid horum suspicaretur, mecum expostularet. POSTVLATIO.] expostulatio. VT SVBDVCAM NAVIM RVRS. IN PVLVIN.] puluinar seu puluinarium, locus, in quo corpus quieturum collocamus. vel sic, puluinar, lectulus, seu puluillus ex aluta factus, molli tomento fartus: in quo collocabant olim Dei statuam. transfertur etiam ad trabeis, in quibus naues post longam nauigationem, ac iactationem, & tempore ad nauigãdum minus idoneo, in litore collocantur. Est autem hic allegoria, per quam significat Cleostrata rem abesse à periculo: vel inibi esse, vt extra periculum esse possit. quod eo dicit, quia quod sperarat senex, se Casina potiturum, operam ei ad hanc rem dante Alcesimo, eius spei fruẽdæ copiam se eis ademturam esse videt, atque confidit. NVNC EGO ILLVM NIHILI DECR. &c.] locutio permixta, & ex duobus conflata, cuius generis non paucas non vno loco notauimus, & collegimus. dictum enim, virum meum veniat velim, pro vir meus veniat velim. vel virum meum venire velim. ALIQVID CONTRAH. CVPLIT.] aliquam inter eos duos litem conflare cupio. cupio eos inter se committere, & concitare. AT QVOM ADSP. TRISTEM, FR. C.] tale ferè est illud Terent. in Andr. de Critone. *ellum, confidens, catus, Cùm faciem videas, videtur esse quantiuis pretij.* & illud M. Tullij de Piso. orat. in Pison. *quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridum, atque incultum videbant*, &c. nam satis mihi est locum indicasse.

STALINO senex, CLEOSTRATA.

STultitia magna'st, mea quidem sententia,
Hominem amatorem vllum ad forum procedere,
In eum diem, cui quod amet in mundo siet,
Sicut ego feci stultus. contriui diem,
Dum asto aduocatus cuidam cognato meo:
Quem hercle ego litem adeò perdidisse gaudeo,
Ne me nequicquam sibi hodie aduocauerit.
Rogitare oportet priùs & percontarier,
Assitne animus ei, necne assit, quem aduocet.
Si neget esse, exanimatum amittat domum.
Sed vxorem ante ædis eccam. hei misero mihi.
Metuo, ne non sit surda, atque hæc audiuerit.
CL. Audiui ecastor cum malo magno tuo.
ST. Accedam propius. quid agis mea festiuitas?
CL. Te æcastor præstolabar. ST. iámne ornata res est?
Iámne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quæ te adiutaret? CL. arcessiui vt iusseras.

Verùm

A Verùm hic ſodalis tuus, amicus optimus,
Neſcio quid ſe ſufflauit vxori ſuæ.
Negauit poſſe, quando arceſſo, mittere.
ST. Vitium tibi iſtuc maximum eſt: blanda es parum.
CL. Non matronarum officium eſt, ſed meretricium,
Viris alienis, mi vir, ſubblandirier.
I tu, atque arceſſe illam: ego intus quod facto eſt opus,
Volo accurare, mi vir. ST. propera ergo. CL. licet.
Iam pol ego huic aliquem in pectus iniiciam metum,
Miſerrimum hodie ego hunc habebo amaſium.

B STVLTITIA MAGNA'ST, MEA QVIDEM S.] ſic queritur Menæchmus ſubreptus in Menæchmis, ſe, dum cuidã ſuo cognato in foro operã dat, diem optimũ corrupiſſe, & hora conſtituta ad prandium ab amica paratum non veniſſe. ibi, *Dij illum omnes perdant: ita mihi hunc hodie corrupit diem*, &c. in ſcena, cuius principium eſt. *Vt hoc vtimur maximè more morum*, &c. Sic in ead. fabula. *Peniculus paraſitus, ſe in contione hæſiſſe, & interea prandij tempus non obijſſe*: ibi, *Plus annos triginta natus ſum*, &c. AD FORVM PROCEDERE] in forum prodire. IN EVM DIEM CVI QVOD AM. IN M. S.] ordo eſt, ad forum procedere, cui quod amat, in mundo ſiet in eum diem. IN MVNDO SIET:] id eſt, paratum ſit. de hoc loquendi genere ſuprà plura dicta ſunt in Aſin. ibi, *Aut mihi in mundo ſunt virga, aut atrienſi Saurea.* CONTRIVI DIEM,] conſumſi diem. Sic in Aſinaria dixit, *lacerare diem*, ibi, *Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens lacerat diem?* ADVOCATVS CVIDAM COGN.] aduocatus eſt is, qui præſentiam ſuam commodat amico, aut etiã ius ſuggerit, ita vt nihil loquatur apud iudices. NE ME NEQVICQVAM, &c.] quem gaudeo litem perdidiſſe, ne me ſine mercede, ac pretio ſibi hodie aduocauerit. vel ſic, quem litem perdidiſſe gaudeo, vt ſui facti, quòd me ad ſuam litem aduocatum adhibuit, hoc pretium, & hanc mercedem ferat, ſcilicet, litem perditam. ROGITARE OPORTET PRIÙS, ET PERC. ASSÍTNE.] id eſt, oportet priùs eum, qui
C aliquem aduocat, ex eo quærere, vtrùm ei, quem aduocat, preſtò ſit animus, an peregrinetur, & alia in re ſit occupatus, quàm in negotio, quod agitur, & ad quod ille adhibetur: vt amãtis animus: qui non eſt in ſuo, neque cum ſuo corpore, ſed cum eo, eáue, quem, vel quam amat. SI NEGET ESSE:] ſi is, qui aduocatur, rogatus ab eo, qui aduocat, neget ſuum animum adeſſe. EXANIMATVM AMITT. D.] animo carentem, vtpote, qui corpore quidem adſit, animo verò abſit, dimittat domum. AVDIVI ÆCASTOR, &c.] hæc loquitur Cleoſtrata, ad ſpectatores verſa, à Stalinone auerſa. TE ÆCASTOR PRÆSTOL.] tibi æcaſtor præſtolabar, te exſpectabam. ORNATA.] parata. TRADVXTI HVC AD NOS,] domum noſtram traduxiſti. ARCESSIVI VT IVSSERAS.] vide commentum mulieris. mentitur enim, ſed id eo conſilio facit, vt rixas inter duos ſenes ſerat, & liteis contrahat. ANIMVS OPTIMVS.] ironia. NESCIO, QVID SE SVFFL. VXORI S.] neſcio quid iratus eſt vxori ſuæ. neſcio quid turgidus factus eſt vxori ſuæ. inflauit buccas vxori ſuæ. ſic ſuprà. *Nunc in fermento tota eſt: ita turget mihi*. ſufflatũ, inquit Nonius, id eſt, tumidum, & quaſi vento elatiùs factum. NEGAVIT POSSE, &c.] negàuit ſe poſſe, &c. MISERRIMVM
D HOD. EGO H. HAB.] habebo miſerrimum: id eſt, valde cruciabo, & torquebo. AMASIVM.] ironia eſt. non dixit amatorem, vt erat dicendus, ſed amaſiũ, id eſt, formoſum puerum, & catamitum: ſignificãs, ſenem eſſe iam ad res venerias ineptum, vtpote id ætatis, vt non modò eum quiſquam amare libidinis cauſa non poſſit, ſed etiam eum dedeceat amori operam dare.

ALCESIMVS ſenex, STALINO.

AL. VIſo huc, amator ſi à foro redijt domum,
Qui me atque vxorem larua ludificatus eſt.
Sed eccum ante ædis. ad te hercle ibam commodùm.
ST. Atque ego hercle ad te. quid ais vir minimi pretî?
Quid tibi mandaui? quid tecum oraui? AL. quid eſt?
ST. Vt bene vaciuas ædes feciſti mihi?
Vt traduxiſti huc ad nos vxorem tuam?

Satin' propter te pereo,ego atque occasio? A
AL. Quin tu suspendis te? nempe tute dixeras,
Tuam arcessituram esse hinc vxorem meam.
ST. Ergo arcessiuisse ait sese,& dixisse te,
Eam non missurum. AL. quin ea ipsa vltrò mihi
Negauit eius operam se morarier.
ST. Quin ea ipsa me allegauit,qui istam arcesserem.
AL. Quin nihili facio. ST. quin me perdis. AL. quin bene est,
Quin etiam diu morabor,quin cupio tibi,
Quin aliquid ægrè facere,quin faciam libens.
Nunquam tibi hodie,quin erit plus, quàm mihi,
Quin hercle dei te perdant postremò quidem. B
ST. Quid nunc? missurúsne es ad me vxorem tuam?
AL. Ducas,eásque in maximam malam crucem,
Cúmque hac,cúmque istac, cúmque amica etiam tua.
Abi,& aliud cura:ego iam per hortum iussero
Meam istuc transire vxorem,ad vxorem tuam.
ST. Nunc tute amicus mihi es in germanum modum.
Qua ego hunc amorem mihi esse autem dicam datum.
Aut quid ego vnquam erga Venerem iniquè fecerim,
Cui sic tot amanti mihi obuiam eueniant moræ?
Atat,quid illud clamoris,obsecro,in nostra domo est?

C

LARVA,] homo insanus,& laruatus:vel monogrammus homo Tithonus,id est, senectute attenuatus & minutus,homo exsanguis,& exsuccus, vt larua: vel homo ad homines terrendos, quàm ad puellas amandas aptior. COMMODÙM.] ipso eodémque tempore commodo. Terent.Eun. *Illa sese interea commodùm huc aduorterat*,&c. Idem Phorm. *cùm hoc id agebam commodùm*. ad quæ legendus Donatus ei,qui plura de hoc scire volet. QVID TECVM ORAVI?] quid tecum egi? VT BENE VACIVAS ÆDES FECISTI M.] quàm bene vacuas ædeis fecisti mihi? proindè ac si dicat,non fecisti.mandatum neglexisti. SATIN' PROPTER TE P. &c.] nónne planè tua culpa pereo,& occasio, quam nactus eram, mihi elabitur è manibus? propter te,id est,tuo facto,tua negligentia,& culpa. Rectè auté *occasio perit*. nam occasio præceps,& calua est, inquit ille. Itaque nisi statim arripiatur, vix aliàs vnquam reprendi potest. TVAM ARCESS. ESSE H. V. M.] dixeras fore,vt tua vxor hinc è domo nostra,meam vxorem arcesseret. ET DIXISSE TE, EAM N. M.] & te dixisse,te eam non missurum. QVIN EA IPSA, &c.] immò verò ea ipsa, non recusante, aut obstante me, quominus mea vxor domum tuam iret, negauit se eius opera egere, vel dixit se eius opera D facilè carituram. VLTRÒ] id est,non impulsa me,vt id diceret,aut faceret, vel non reuocata, aut deterrita à me,ne vxorem meam arcesseret. MORARIER.] Sic Horat.epist. ad Valam lib. I. *nam vina nihil moror illius oræ*. QVIN EA IPSA ME ALLEG.] immò verò ea ipsa me priuatim misit,vt eam,cuius opera dicis vxorem tuam negare se egere,arcesserem. QVIN NIHILI FACIO] nunc seriò irascitur senex Alcesimus. Et aduerte animum ad crebram eiusdem vocis iterationem quin.qua exprimitur iratorum affectus: talis enim eorum sermo. QVIN BENE EST.] quin bene est, quod peris. vel sic, quin te perdere cupio. vel sic, quin placet istuc mihi,& gaudeo te perire,vel sic,quin dignus es,qui pereas,& istud tibi meritò accidit. QVIN ETIAM DIV MORABOR,] quin etiam diu in hoc verbo morabor,vt tibi malum exoptem, & te perire cupiam. exprimit affectum Alcesimi irati, idem verbum crebrò cum stomacho per contumeliam iterantis. QVIN CVPIO TIBI, QVIN ALIQ.] hic ordo, atque hæc series orationis est, quin cupio tibi aliquid ægrè facere. sed stomachans & ira incensus particulam *quin* interposuit. NVNQVAM TIBI HODIE, QVIN ERIT PL.] iterũ hîc,quin,interpositum est tantummodò ad exprimendam irati hominis orationem. Nam hæc sententia nũquam tibi hodie plus erit mali, quàm mihi,tua scilicet culpa contracti. vel intelligamus,cum illud quidem dicere voluisse,& cogitasse: sed mali ominis vitãdi causa, rectum

sermonis

A sermonis contextum vertisse, & institutam sententiam mutasse, vt in Stalinonis caput potiùs, quàm in suum, omne infortunium recideret: hoc modo. Quin tibi plus erit mali, quàm mihi, hæc posterior est, vt dixi, sententia, non ea, quam exorsus erat. Nam initiò hoc dicere voluerat, & hanc sententiam verbis exprimere instituerat: Nunquam tibi plus hodie mali eueniet, quàm mihi, dum tibi, tuæque nequitiæ operam da, atque inseruio. Cùm igitur ita orsus esset, *Nunquam tibi hodie:* sequi deinceps debuerat, plus erit mali, quàm mihi. Sed orationem in medio, cursu correxit, ne sibi malè ominetur, & ita mutauit, quin potius hoc dico, plus tibi hodie erit mali, quàm mihi. tu eris hodie misertimus: ego, si quid mali merui, quod me tibi in tuis flagitiis adiutorē præbui: aut, si quid mihi mali ex mea nimia facilitate imminet, minimo malo defungar, si dij volent. DVCAS] ducas ipse meam vxorem, domum tuam incipit placari. CÚMQVE HAC, CÚMQVE ISTAC] & cum vxore mea, & cum tua. ET ALIVD CVRA] nunc placatus est. Nam his verbis iubet eum, quod ad hoc negotium attinet, sine cura esse, significans se id curaturum. sic loquitur suprà in Asinar. *Tum tu igitur aliud cura quid libet.* IN GERMANVM MODVM] germano modo, id est, verè, non simulatè, aut fucatè. QVA EGO HVNC AMOREM, &c] id est, qua ratione autem dicam hunc amorem mihi esse datum? AVT QVID EGO VNQVAM, &c.] id est, aut qua in re vnquam Venerem in-
B iustè læserim: cui sic mihi amanti tot moræ obstent, atque aduersentur? ATAT.] interiectio pauentis, & re subitò obiecta permoti.

PARDALISCA ancilla, STALINO senex.

PA. NVlla sum, nulla sum, tota tota occidi, cor metu mortuū est,
Membra miseræ tremunt: nescio vnde auxilij, præsidij,
Perfugij mihi, aut opum copiam comparem, aut expetam.
Tanta factis modò mira miris modis intus vidi,
Nouam atque integram audaciam. caue tibi Cleostrata, abscede
Ab ista obsecro, ne quid in te malè faxit ira percita.
C Eripite isti gladium, quæ sui est impos animi.
ST. Nam quid est, quòd hæc huc timida atque exanimata exsiluit foras?
Pardalisca. PA. perij, vnde meæ vsurpant aures sonitum?
ST. Respice modò ad me. PA. here mi. ST. quid tibi est?
Quid timida es? PA. perij.
ST. Quid, peristi? PA. perij, & tu peristi. STAL. aperi, quid tibi? PA. væ tibi.
ST. Imò istuc tibi sit. PA. ne cadam, amabo tene me. STA. quidquid est,
D Eloquere mihi citò. PA. contine pectus, face ventulum amabo
Pallio. ST. timeo hoc negocium. quid est, nisi hæc meraclo
Se vspiam percussit flore Libyco. PA. obtine aures amabo.
ST. I in malam crucem, pectus, auris, caput, téque di perduint:
Nam, nisi ex te scio, quicquid hoc sit, citò, iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam, exsecrata, ludibrio pessima adhuc
Quæ me habuisti. PA. here mi. ST. quid vis mea ancilla? PA. nimium sæuis.
ST. Numerò dicis. sed hoc quicquid est loquere, in pauca refer.
Quid intus tumulti fuit? PAR. scibis. audi malum pessimum,
Quod hîc modò intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri
Cœpit, quod haud Atticam addecet disciplinam. ST. quid est id?

PA. Timor præpedit dicta linguæ. ST. quid est? possum scire ego istuc A
Ex te? quid negotij est? PA. dicam, tua ancilla, quam tuo
Villico vis dare vxorem, ea intus. ST. quid intus? quid est?
PA. Imitatur malarum malam disciplinam, viro suo quæ inter-
Minatur vitam. ST. quid ergo? PA. ah. ST. quid? PA. interimere ait
Velle vitam gladium. ST. hem. PA. gladium. ST. quid eum gladium? PA. habet. ST. hei misero mihi,
Cur habet? PA. insectatur omnis domi per ædeis, nec quenquã
Prope ad se sinit adire. ita omnes sub arcis, sub lectis
Latentes metu mussitant. ST. occidi, atque interij. quid illi B
Obiectum'st mali tam repentè? PA. insanit. ST. scelestissimum
Me esse credo. PA. imò si scias dicta, quæ dixit hodie. ST. istuc
Expeto scire, quid dixit? PA. audi, per omnes deos, & deas
Deiurauit, occisurum eum hac nocte, qui cum cubaret.
ST. Me occidet. PA. an quicquam ad te attinet? ST. vah. PA. quid cum ea negotij
Tibi est? ST. peccaui, illunc dicere villicum volebam. PA. sciens
De via in semitam regredere. ST. nunquid mihi minatur?
PA. Tibi infesta soli'st plus, quàm cuiquam. ST. quamobrem? PA. quia se des
Vxorem Olympioni neque tuam, nec suam, C
Neque viri vitam sinet in crastinum protolli. id huc missa sum
Tibi vt dicerem, ab ea vt caueas tibi. ST. perij hercle miser,
Neque est, neque fuit me senex quisquam amator adæquè miser.
PA. Ludon' ego hunc facetè? nam quæ facta dixi, omnia huic
Falsa dixi, hera, atque hæc dolum ex proximo hunc protulerunt.
Ego huc missa sum ludere. ST. heus Pardalisca. PA. quid est, quid?
ST. Est quod volo exquirere à te. PA. moram offers mihi. ST. at tu
Offers mœrorem. sed etiámne habet & nunc Casina
Gladium? PA. habet, sed duos. ST. quid, duos? PA. altero te occisurum ait. D
Altero villicũ hodie. ST. occisissimus sum omnium qui viuunt.
Loricam induam mihi, optumum esse opinor. quid vxor
Mea non adijt, atque ademit? PA. nemo audet propè accedere.
ST. Exoret. PA. orat. negat ponere alio modo vllo profectò,
Ni se sciat villico non datum iri. ST. atque ingratiis, quia
Non vult, nubet hodie. nã cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Vt nubat mihi? illud quidem volebam, non, sed nostro villico.
PA. Sæpiculè peccas. ST. timor præpedit verba: verùm
Obsecro. dic me vxorem orare, vt exoret illam, gladium
Vt ponat, & redire me intrò vt liceat. PA. nuntiabo.

A ST. Et tu orato. PARD. & ego orabo. STA. at blandè orato vt soles. sed audin?
Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & annulum in digito
Aureum, & bona plurima. PARD. operam dabo. STA. face vt impetres.
PA. Eo nunc iam, nisi quippiam remorare me. STAL. abi, & cura.
PA. Redit eccum tandem obsonatu eius adiutor, pompam ducit.

NVLLA SVM, N. S.] Pardalisca ancilla à mulieribus instituta, & subornata, foreis prodit, & se metu exanimatam simulans, narrat seni Stalinoni, libidine ardenti, Casinam insanire, vt, dum Chalinus vestitu muliebri ornatur, qui pro Casina rus producatur, senem foris moretur, & eludat. Tres primi versus sunt cretici. quibus in rebus trepidis, aut alioqui celeritatem aliquam exprimentibus. MIRA] miracula. MIRIS MODIS] Lucretius lib. 1. *Sed quædam simulacra modis pallentia miris.* ATQVE INTEGRAM AVDACIAM.] B atque inusitatam audaciam. audaciam nouam, núquam antea ab vllo susceptam. AB ISTA] à Casina. FAXIT] fecerit. IRA PERCITA] ira impulsa, aut permota. Lucret. lib. 5. *At pater omnipotens ira tum percitus acri.* Plautus in Amphitr. *Delirat vxor atra bili percita'st.* quem versum profert Nonius, in voce *percitum*, quam interpretatur percussum. QVÆ SVI EST IMPOS ANIMI.] quæ non est compos suæ mentis, vel quæ est suæ iræ, atque insaniæ impotens, hoc est, quæ suam iram, & insaniam coërcere, aut regere non potest. NAM QVID EST, &c.] ἀναστροφή. *nam quid est*, pro *quidnam est.* TIMIDA,] timore perculsa, vel timens: vt nomen positum pro participio intelligamus. sic enim, & Donatus, illud Terentij in Hecyra. *Nam modò me intrò vt corripui timidus*, &c. explicans *timidus*, inquit, pro *timens*, nomen loco participij. Idem in Eunuch. ad illud. *Sed quid hoc est, quòd timida subitò egreditur Pythias?* notat *timida*, pro ægra, turbata, commota, &c. Et Seruius ad illud Virgilij in Sileno, *timidisque superuenit Ægle.* notat, *timidis*, pro, *timentibus*: Nam alioqui, inquit ille, timidus est, qui semper timet: timens verò, qui ad tempus formidat ex causa. Sic iterum Plautus in Rudente in prologo *De naui timidæ desiluerunt in scapham.* VNDE MEÆ VSVRPANT AVRES SONITVM?] id est, vnde sonitus ad aureis meas peruenit? vnde aures meæ sonitum accipiunt? RESPICE MODÒ C AD ME] retrò adspice modò ad me. verte faciem tuam & oculos tuos ad me. QVID TIMIDA ES?] quid paues? VÆ TIBI.] miser es. FACE VENTVLVM, AMABO, PALLIO.] suprà in Curculione. *obsecro hercle, face ventum, vt gaudeam.* sequitur aliquantò pòst, *nolo equidem mihi fieri ventulum.* NISI HAEC MERACLO SE VSPIAM PERC. FL. LIBYCO] nisi fortè se hæc alicubi vino Mareotico præstantissimo, cóque meraculo, id est, aliquantum meraco, inuitauit. coniunge adiectiuum *meraclo* cum, flore Libyco. vinum Mareoticum appellat Horat. oda. 37. lib. 1. ibi, *Mentémque lymphata Mareotico Redegit in veros timores*, &c. vel à Mareotico lacu, qui non longè abest ab Alexandr. de quo Plinius lib. 5. cap. 10. vel à Mareotide Libya. de qua idem eodem lib. cap. 6. OBTINE AVREIS AMABO.] aureis mihi ex aduersa parte tene, ne cadam scilicet. Obtinebant aureis etiam ij, qui mutuis auriculis prehensis osculabantur: quod osculi genus χύτρας appellant Græci. de quo suprà in Asinar. ibi, *Prehende auriculis: compara labella cum labellis.* PERDVINT.] perdiderint, optantis. DISPERCVTIAM.] in diuersis partibus percutiam, diminuam. *dis*, in compositione plerunque auget, vt distædet, discupere, disperdere, &c. Non celabo lectorem tamen duos libros veteres cum vulgatis consentienteis, habere *dispertiam*, quos non sequor. D EXSECRATA:] passiuè accipiendum, diis addicta ac deuota. LVDIBRIO PESSIMA ADHVC,] ordo est, quæ vsque ad hoc tempus pessima me ludibrio habuisti. NIMIVM SAEVIS.] ἄγαν χαλεπαίνεις, nimiùm ira excandescis. Virgil. lib. 6. *ne sæui magna sacerdos.* Horat. Sat. 2. lib. 2. *Sæuiat atque nouos moueat fortuna tumultus*, &c. Plautus in Epid. *sed memento, siquid sæuiat senex, Suppetias mihi cum sorore ferre.* NVMERO DICIS.] nimiùm citò dicis. sic Festus hunc locum proferens. Sic suprà in Amphitr. *numerò mihi in mentem fuit.* IN PAVCA REFER.] in pauca confer: in pauca redige: dic summatim, quidquid est. TVMVLTI FVIT] tumultus fuit? tumulti, pro, tumultus: vt quæsti, pro quæstus, senati, pro, senatus, &c. antiqui genitiui. notant Nonius, & Carisius, & Priscianus, & alij. Iam tumultus dictus, quasi timor multus, inquit M. Tullius Philipp. 8. SCIBIS.] scies. scibo, conuenibo, subuenibo, expedibo, dormibo, obedibo, & similia, pro sciam, conueniam, subueniam, expediam, dormiam, obediam, &c. Plauto vsitata sunt, & nonnullis aliis poëtis, vt Horatius oda 23. libr. 3. *Mollibit auersos Penates Farre pio, & saliente mica.* HOC PACTO] hoc modo. sequitur proximo versu, *quod haud Atticam add. discipl.* id est, qui modus non decet Atticam disciplinam. TIMOR PRAEPEDIT DICTA LINGVAE] timor linguam debilitat, & impedit, quominus eloqui possit. præpedit dicta linguæ, id est, antè occupatam linguam impedit, quominus loqui possit. vel sic, antè impedit ea, quæ lingua fuerat locutura.

denique idem dicit quod infrà ead.ſcena : *timor præpedit verba.* vtitur eodem verbo & Terent.in A
Heautont.*an eò fit,quia noſtra in re,aut gaudio ſumus præpediti nimio,aut ægritudine?* & Lucretius lib.3.
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur, &c. Idem eod.lib.infrà. *Conſequitur grauitas membrorum,*
præpediuntur Crura vacillanti. Et M. Tullius pro Caio Rabirio perduel.reo. *Confectus ſenectute, præ-*
peditus morbo, mancus, ac membris omnibus captus, ac debilis. EA INTVS] Cùm hæreret ancilla,
neque ſatis citò,aut expeditè eloqueretur, quid ageret Caſina propter perturbationem,atque
exanimationem : ſenex moræ impatiens, vrget acriter, vt pergat dicere, & totam rem aperiat.
vel, cùm illa ſat citò, & ſat commodè rem narrare inciperet, eſſétque continuò ſubiunctura,
imitatur malarum malã diſciplinam,&c. ſenex tamen ancillã in media oratione interpellauit,atq; in
his verbis maximè,*ea intus*. QVID INTVS? &c.] quid ea intus? quid eſt, quod intus agit?
aut quid eſt,quod de Caſina fuiſti dictura? IMITATVR MAL. &c.] hæc verba debent
cohærere cum ſuperioribus illis,*ea intus*,hoc modo,atque ordine,*ea intus imitatur malarum malam*
diſciplinam: VIRO SVO QVÆ INTER-MINATVR, &c.] altera Caſinæ oratio inter-
rupta. nam ſic continuanda erat. quæ interminatur ſe interemturam vitam viro ſuo, vel, quæ
interminatur interimere vitam viro ſuo. INTERIMERE AIT VELLE V.] propter ea,
quæ ſunt interpoſita à ſene, & quia verbum *interminatur* longiùs abeſt, ſumit aliud verbum, &
aliam quaſi orationem orditur. nam cùm ita procederet oratio *viro ſuo interminatur vitam inter-* B
mere : verbis aliquòt vtrinque interiectis,ancilla quaſi verbi ſuperioris oblîta, orationẽ nouam
inſtituit, hoc modo,interimere ait velle vitam, viro ſuo ſcilicet,ne multa, hic mirè exprimitur
ancillæ exanimatæ,& perterrefactæ oratio. GLADIVM.] ſequitur ſatis lõgo interuallo,ver-
bum *habet*, quicum cohærere debet accuſandi caſus *gladium*, hoc modo. *Caſina gladium habet.*
quod verbum ancilla Pardaliſca præ trepidatione,& formidine,quáuis ſimulata,continuò ad-
dere non potuit. CVR HABET?] nõnulli libri manuſcripti habẽt, *Cur eum habet?* METV
MVSSITANT.] metu tacent. metu muſſant,ſeu muti ſunt. Lucret.lib.1. *Muta metu terram ge-*
nibus ſummiſſa petebat. Virgil.lib.12.Æneid. *Stat pecus omne metu mutum,muſſántque iuuencæ.* de verbo
muſſandi, & ſuprà in his commentar.in Aulul.ibi. *Neque occultum id haberi, neque per metum muſſari,*
&c.& in Lucretianis ſatis multa ſcripſimus. QVID ILLI OBIECTVM'ST MALI TAM
R.?] quid illi mali tam repentè oblatum eſt?ſic loquitur in Amphitr. *Huic homini neſcio, quid eſt*
mali mala obiectum manu. DEIVRAVIT] deierauit:id eſt, ſanctè iurauit. OCCISVRVM
EVM HAC N. QVICVM C.] id eſt, ſe occiſuram eum hodie, cum quo cubaret. Aulus
Gellius lib.1.c.7.docet hic *occiſurum* non eſſe participium, ſed verbum indefinitum,quod Græci
appellant ἀπαρέμφατον, *neque liberis*, inquit ille, *neque generibus præſeruiens, ſed vndique liberum, &*
impromiſcuum. quali C.Gracchus verbo vſus eſt, in oratione, cuius titulus eſt, de Q.Popillio circum conciliabula: C
in qua ita ſcriptum eſt, Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos,inquit,*dicturum non dicturos. Videtúr-*
ne eadem ratione poſitum eſſe apud Gracchum dicturum,quã eſt apud Ciceronem, futurum? ſic autem Cicero
lib.5.Accuſat.*hanc ſibi rem præſidio ſperant futurum.* profert ibidem ex Q.Quadrigarij tertio Annal.
dum ij conciderentur, hoſtium copias ibi occupatas futurum, &c. Profert & hunc Plauti poſtremò lo-
cum,qui eſt infrà nõ longè,ibi,*ſed etiámne habet Caſina gladium?* PAR. *habet:ſed duos.* ST. *quid?*
duos? PAR. *altero te occiſurum ait, altero villicum hodie.* Legendus hac ead.de re Priſcia.lib.9. vbi
profert ille hunc Lucilij verſum. *Nupturum te nupta negas, quod viuere Vlyſſem, Speras.* & nupturum
interpretatur nuptum ire γαμηθήσεσθαι. ME OCCIDET.] ſenex imprudens amorem
ſuum prodit, ac palàm facit. SCIENS DE VIA IN SEMITAM REGREDERE.]
quidam ſic explicari volunt interpunctionem collocantes poſt *ſciens*.ſciens errabas.nunc de via
in ſemitam,hoc eſt,in viam breuem regrederis. Ego nulla interpunctione interpoſita,ſic.ſciens
de via,in ſemitam regredere,id eſt,prudens de via lata,& recta,regrederis in viam anguſtam, &
impeditam. hoc eſt, ſciens, & prudens te impedis. Nonnulli libri habent *degredere*, pro,*regredere*
fortaſſe rectiùs. TIBI INFESTA SOLI'ST, &c.] tibi irata, & offenſa eſt ſoli,plus,quàm D
cuiquam alij.*infeſta*,hoc loco actiuam habet ſignificationem. Nam aliàs παθητικῶς vſurpatur,
vt apud Ciceronem pro C.Rabirio perduell.reo.*libertas ſupplicis infeſta*,& in Rullũ, *vectigal bellis*
infeſtum. PROTOLLI:] produci. ſuprà, *protollo mortẽ mihi.* NEQVE EST, NEQVE
FVIT ME, &c.] dicturus ita fuerat,neque eſt,neque fuit me quiſquam ſenex amator miſe-
rior. ſed in medio curſu,orationis formam mutauit,& ſubiúxit *adaquè miſer*, pro *miſerior*. vel ad-
uerbio *adaque* iunxit ablatiuum caſum *me*, pro, atque ego ſum. LVDON' EGO FACETÈ?
&c.] hæc loquitur ancilla ad ſpectatores verſa,à ſene auerſa,ne exaudiat. ATQVE HÆC
DOL. EX PROX.] atque hæc ex proximo, id eſt, vicina Myrrhina. PROTVLERVNT]
extulerunt, procuderunt,fabricatæ ſunt,excogitarunt. LVDERE] vt ſenem ludam.more
Græcorum dictum eſt. MORAM OFFERS MIHI] moram mihi inijcis. Sic loquitur in
Pœnulo. *haud amicè facis, quicum onere offeras moram.* ALTERO TE OCCISVRVM
AIT, &c.] hunc locum profert Gellius, vt ſuprà indicauimus, & ita explicat *occiſurum*, id eſt,
occiſuram eſſe. OCCISISSIMVS SVM, &c.] participij paſſiui *occiſus* ſuperlatiuum
finxit Plautus pro iure ſuo,ad exprimendam ſenis formidinem. ATQVE ADEMIT?]
ſubintellige gladium. EXORET] exoret vxor Caſinam, vt ponat gladium. ORAT.]
orat Caſinam vxor tua, vt gladium ponat. NEGAT PONERE ALIO MODO, &c.]
ſed

A ſed negat ſe alio pacto poſituram, niſi ſe ſciat villico non nupturam. ATQVE INGRATIIS, &c.] id eſt, atqui inuita, & ſiue velit, ſiue nolit, nubet hodie villico. immò, quia nubere non vult, nubet. Ingratiis, vel aduerbium, vel potius nomen eſt, de quo plura in Commẽtariis Lucretianis, ibi, *ingratiis hæret, & angit, Propterea morbi, quia cauſam non tenet æger.* lib.1. NAM CVR NON EGO PERPETREM, &c.] nam cur non id perficiam, quod cœpi, vt nubat mihi. VT NVBAT MIHI?] peccat ſenex. ita ſe ipſa poſtea corrigit, ac reprendit. ILLVD QVIDEM VOLEBAM NON, &c.] debuerat dicere, *illud quidem nolebam*, ſed præ immoderata libidine, fortaſſe ſciens peccat, & dicit *volebam:* mox tamen ſe ipſe reprendens, *non*, inquit, *mihi volebam dicere, ſed villico.* Tale ferè eſt illud M. Tullij pro M. Cœlio. *niſi mihi intercederent inimicitiæ cum iſtius mulieris viro, fratre volui dicere. ſemper hic erro.* SÆPICVLÈ PECCAS.] profert Priſcianus lib.3. ſed legit *ſæpiuſculè peccas.* docens *ſæpiuſculè* eſſe aduerbium diminutiuum ab aduerbio comparatiuo *ſæpius.* TIMOR PRÆPEDIT VERBA.] ſuprà, *timor præpedit dicta lingua.* SI EFFEXIS HOC] ſi effeceris hoc. SOLEAS TIBI DABO] ſolea, genus eſt calceamenti, quod mulieribus, & viris mulierũ ſimilibus, & ægris aptum eſt. ET ANNVLVM IN DIGITO, &c.] Idem in Mil. glor. *at non multa de digito donum mittunt.* REDDIT ECCVM TANDEM OBSON.] ordo eſt, eccum Olympio, eius adiutor tandem re-
B dit obſonatu. POMPAM DVCIT] dùcit coquos inſtar pompæ. ſic loquitur in Trucul. *Quis homo eſt, qui ducit pompam tantam?*

OLYMPIO, COCVS, & STALINO.

OL. Vide fur, vt ſenteis ſub ſigno ducas. CO. qui verò ſunt ſentes?
OL. Quia quod tetigere, illicò rapiunt: ſi eas ereptum, illicò ſcindunt.
Ita quoquò aduenĩũt, vbi vbi ſunt, duplici dãno dominos multãt.
CO. Eia. OL. Atat ceſſo magnificè, patricéque, amicéque ita hero.
Meo ire aduorſum. ST. bone vir, ſalue. OL. fateor. ST. quid fit? OL. tu amas,
C Ego eſurio & ſitio. ST. lepidè excuratus inceſſiſti.
OL. Ah hodie. ST. mane verò, quanquã faſtidis. OL. hei hei fœtet
Tuus mihi ſermo. ST. quæ res? OL. hæc res. ST. etiámne aſtas? OL. enimuero
πράγματα μοι παρέχεις. ST. dabo μέγα κακόν. (vt ego opinor)
Niſi reſiſtis. OL. ὦ Ζεῦ, potin' à me abeas? niſi me vis vomere
Hodie. ST. mane. OL. quid eſt? quis hic homo eſt? ST. herus ſum. OL. qui herus?
ST. Cuius tu ſeruus es. OL. ſeruus ego? ST. atque meus. OL. non ſum ego liber?
D Memento, memento. ST. mane atque aſta. OL. omitte, ſeruus ſum tuus.
Optimè'ſt. ST. obſecro Olympiſce mi, mi pater, mi patrone.
OL. Hem ſapis ſanè. ST. tuus ſum equidem. OLYMP. quid mihi ſeruo opus eſt tam nequam?
ST. Quid nunc? quàm mox recreas me? OLY. cœna modò ſi ſit cocta.
ST. Intrò ergo abeant. OL. properè, citò introite, & citò deproperate.
ST. Ego iam intus ero, facite cenam mihi vt ebria ſit.
Cœnare lepidè, nitidéque volo, nihil moror barbarico ritu
Sanè eſſe iam. i, ſis. ego hîc habito nunc quidem gladium

Ancilla Casinam intus habere ait, qui me atque te interimat. A
OL. Scio, sic sine habere. nugas agunt. noui ego illas malas merces.
Quin tu, i modo mecum domum. ST. at pol malum metuo. i tu modò,
Perspicito prius, quid intus agatur. OLYMP. tam mihi mea vita, quàm tua
Tibi, cara est. ST. verùm i modò. OL. si tu iubes, inibitur tecum.

VIDE FVR, VT SENTEIS SVB SIGN. D.] vide tu quoque, vt ministros tuos, qui sunt quasi sentes, quia quidquid tangunt, secum aut auferunt, & corripiunt, aut scindunt, ac lacerant, sub signis ducas. SVB SIGNIS DVCAS] tractum à re militari: dicuntur enim milites sub signis esse, & sub signis duci, qui non vagantur huc & huc, & qui non sunt distracti, sed in vnum locum contracti & breui tempore, & paruo negotio ad pugnam instrui B possint. M. Tull. lib. 16. epist. ad Attic. epist. 8. *Antonium, cum legione Alaudarum ad vrbem pergere: pecunias municipiis imperare: legionem sub signis ducere.* Plancus lib. x. epist. ad famil. epist. 8. *Legiones habeo quinque sub signis, & sua fide, virtutéque reipub. cõiunctissimas, & nostra liberalitate nobis obsequenteis.* Plautus Pseud. *Omneis ordines sub signis ducam. legiones meas, Aui sinistra, auspicio liquido,* &c. QVÎ VERÒ SVNT SENTES?] quo pacto verò ministri mei sunt sentes? SI EAS EREPTVM, &c.] si eas ereptũ senteis, scilicet, si senteis vesti hærenteis eripere coneris, illicò vestem scindunt. VBI VBI SVNT.] vbicunque sunt. DVPLICI DAMNO DOM. M.] duplex damnum dominis afferunt, rapiendo, cuicunque rei adhæserunt, & scindendo, seu lacerando. sic in Trucul. *meretricem esse similem sentis condecet. Quemquem hominem attigerit, profectò malum aut damnum dari.* multant, ζημιοῦσι. EIA] eia, non est hîc hortantis, sed potiùs reuocantis. eia nunquámne desines coquis maledicere? PATRICÉQVE] sic habent omnes libri manuscripti, præter vnum, in quo erat quidem, *patrocéque.* vt in aliis, sed alia manu ab aliquo emendatore suprà scriptum erat, i, inter c, & e, vt intelligamus, cum voluisse legi *patriciéque*, fortasse non malè, vt patriciè valeat, patriciorum, & nobilium more. Sed quando, vt dixi, omnes libri veteres, quos quidem viderim, habent, *patricè*, itaque edidit doctissimus Camerarius, postremò ita & vulgati: videndum, quid valeat, *patricè*. ego puto, *patricè*, idem valere, quod *patriciè*. IRE ADVORSVM.] C ire obuiam. LEPIDÈ EXCVRATVS INCESS.] quidam sic explicant, lepidè acceptus ac tractatus, lepidè cibo & potu curatus. lepidè expletus, saturatus, ac potus incessisti. nonnulli alij sic. lepidè excuratus, id est, lepidè cultus, atque ornatus incessisti. dictum autem *excuratus*, vt exornatus, excultus, expolitus. ego superiore illo modo mâlo. veruntamen iudicet lector eruditus. AH HODIE] ah hodie tantùm sic excuratus incedam, cras ad pristinum vitæ cultum mihi redeundum erit. vel sic potius, *ah hodie* subintell. nihil gustaui. nonnulli libri veteres habent *vah, hodie*, fortasse melius. vt sit hæc sententia. vah, me sic ornatum hodie esse decet, cras alius, & pristinus repetetur. vel sic, vah me sic curatum hodie esse decet, cras ad pristinum victum mihi erit reuertẽdum. vel sic, vah, hodie me curabo probè, & molliter. QVANQVAM FASTIDIS.] quanquam fastidiosè te geris, quanquam fastidiosè me præteris. quanquam me despicis. Idem in Mostell. *vide, vt fastidit simia.* FOETET TVVS MIHI SERMO] displicet mihi tuus sermo. tralatio est. propriè dixit in Asin. *Dic, amabo, an fœtet anima vxoris tua?* πράγματα μοι παρέχεις.] negotia mihi exhibes, mihi molestus es, negotium mihi facessis. DABO μέγα κακόν.] dabo tibi magnum malum. sic autem scriptum reperi in sex libris manuscriptis D duobus Clericanis, in Titiano, in Huraltino, in vno Puteano. Itémque se scriptum reperisse in vno testatur Adrian. Turnebus, neque multò secus Carolus Langius. Dare malum, loquendi genus Latinis. infrà, in Bacchid. *hæ oues vobis malam rem, magnam, quam debent, dabunt.* vt de veritate huius scripturæ non sit cuiquam dubitandi locus. NISI RESISTIS.] nisi restas. nisi manes. nisi consistis. ὦ Ζεῦ,] ô Iuppiter. POTIN' ABEAS?] potin' vt abeas? potésne facere, vt abeas? NISI ME VIS VOMERE HODIE,] abire debes, nisi me vis vomere hodie, ita mihi fœtes. vel, ita mihi fœtore tuo vomitum moues. suprà in Curcul. *tum tu Venerem vomere vis?* fortasse hic locus ad illum pertinet, qui est suprà non longè, *mane verò quãquam fastidis.* MEMENTO, MEMENTO.] monentis & minantis. OMITTE, SERVVS SVM TVVS, OPTIME EST.] hæc dicuntur à seruo Olympione cum quadam comminatione, proindè ac si ita loquatur, omitte me, id est, ne me abeuntem retine, tu seruum tuum me appellas, & non libertum, seu potius patronum. at ego faxo te istius verbi pœniteat. nam tuo amori iam non inseruiam, vt cœperam, atque institueram. Itaque Stalino statim, errato suo cognito, Olympionem non iam seruum, sed patrem, & patronum appellat. OLYMPISCE] blandius est nomen Olympisci, quam Olympionis, vt omnia nomina formæ diminutiuæ sunt blandiora primitiuis. Sic apud Terentium Adelph. *Ædepol Syrisce, te curasti molliter*, &c.

TAM

A TAM NEQVAM.]quia Stalino amat, idcirco eum Olympio nequam dicit. Omnis enim amator nequam est. QVAM MOX RECREAS ME?] nunc quidem pœnè mortuus sum, qui Casina non potior. Sed quàm mox me reficis, & recreas, facta mihi Casinæ copia? CENA MODÒ SI SIT COCTA.]tu nihil aliud cura, nisi vt cenes, si cena cocta sit. ego vt cum Casina cubes, operam dabo. sic quidam explicari volunt, vt *cena* sit verbum imperatiui modi, à quibus dissentio, nam *cena* hîc nomen est, potius recti casus. Itaque sic explico, si modò cena sit cocta, te recreabo. vel sic, exspecta modò, dum cena cocta sit, tum te recreabo, facta scilicet tibi Casinæ copia. Quidam amicus meus sic, fac modò, cena cocta sit. nam ego sum impransus, ieiunus, & siccus. quod ad Casinam attinet, sinito me curare, ego faxo ea potiare. non placet. magis placeret, si ita diceret, sine modò, &c. ABEANT?] coci. PROPERÈ, CITÒ INTROITE] vos coqui, citò introite. σχῆμα ἐκ παραλλήλου. ET CITÒ DEPROPERATE,] & valde citò cenam coquite. Horat. oda 7. lib. 2. *quis vdo Deproperare apio coronas, Curátue myrto?* FACITE CENAM MIHI, VT EBRIA SIT] Secutus sum quinque libros manuscript. qui cum vulgatis omnibus consentientes, sic habent, *facite cænam mihi, vt ebria sit.* quod locutionis genus magis est comicum, quàm alterum, *facite, cena mihi vt ebria sit.* Docui-

B mus autem hoc, quod secuti sumus esse commixtum, & concretum ex duobus, nempe ex hoc, *facite, cena mihi vt ebria sit*, & ex hoc, *facite cenam mihi ebriam esse.* ebria sit autem, id est, opipara, copiosa, lauta, referta sit. tralatio est ab ebriis. LEPIDÈ, NITIDÉQVE VOLO] volo lépos, & mundities adsit, non epulæ sumtuosæ, & barbarum in morem apparatæ. volo elegãter, & mundè cenare, non apparatè, neque sumtuosè: satis est mihi eleganter, & mundè cænare: apparatè, & profusè nolo. NIHIL MOROR]carere possum. non requiro. BARBARICO RITV.] vel Persico ritu ac more, vt est apud Horat. oda vlt. lib. 1. *Persicos odi, puer, apparatus*: vel Romano seu Latino. suprà in Capt. *Nunc barbarica lege certum'st ius meum omne persequi.* ESSE.] comesse. I, SIS,] i, si vis intrò. EGO HÎC HABITO, NVNC QVIDEM.]ego nunc domi non habito, sed hîc, vbi sum. domus non est nunc domicilium meum, sed hic locus. causam subiungit. Ancilla Casinam gladium habere dicit, &c. QVI ME ATQVE] quo me atque te occidat. SIC SINE HABERE] habeat gladium Casina, nihil hoc me terret. NVGAS AGVNT]nugantur. in Aulul. *Pone hoc sis: aufer cauillum. non ego nunc nugas ago.* NOVI EGO ILLAS MAL. MERC.]mulieres significat. in Cistell. *Mala merx, hera, & callida'st.* in Trucul. *ô merces mala.* in Pseud. de lenone dixit, *mala merx est.* in Menæch. *vt atas mala merx est ergo!* QVIN TV, &c.] id est, at tu, i, modò mecum d. vel sic, immò tu, i modò mecum domum.

C IBIBITVR T.] introibitur tecum. introibo tecum.

ANCILLA.

NEC pol ego Nemeæ credo, neque ego Olympiæ,
Neque vsquam ludos tam festiuos fieri,
Quàm hîc intus fiunt ludi ludificabiles
Seni nostro, & nostro Olympioni villico.
Omnes festinant intus totis ædibus:
Senex in culina clamat, hortatur cocos,
D Quin agitis hodie? quin datis, si quid datis?
Properate: cenam iam esse coctam oportuit.
Villicus hic autem cum corona candidè,
Vestitus lautè, exornatúsque obambulat.
Illæ autem in cubiculo armigerum ornant mulieres,
Quem dent pro Casina nuptum nostro villico.
Sed nimium lepidè dissimulant
Fore huius quod futurum'st: dignè autem coqui
Nimis lepidè ei rei dant operam, ne cenet senex.
Aulas peruortunt, ignem restiguunt aqua.
Illarum oratu faciunt: illæ autem senem
Cupiunt extrudere in cenatum ex ædibus,

testaceorum. quod non improbat Camerarius. & approbat Simeo Bosius: quamuis libri vete- A
res reclament: in quibus planè scriptum est, *lepidas*. quo modo item scriptum est & apud Priscianum libro tertio, quo loco de deminutiuis nominibus loquitur. sed Priscianum ibi corruptum esse arbitror, vt & alibi. Lepadas commemorat etiam in Rud. ibi. *Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas*, &c. LOLLIGVNCVLAS] paruas lolligines. Horat. Sat. 4. lib. 1. *hic nigræ succus lolliginis hæc est, Ærugo mera*. &c. Ad quem locum de lolligine diximus nonnulla. Prisc. libro suprà commemorato hunc locum profert. *Emito sepiolas*, &c. HORDEIAS,] hoc quoque piscis nomen esse puto, vt tamen iocus sit ex ambiguo, quia possit ita accipi, vt sit adiectiuum vocis *lolligunculas*. quod intelligere licet ex eo, quod subiicit Chalinus, qui ad parietem acclinatus, & ex insidiis Stalinonis, atq. Olympionis sermonem captans, & à spectatoribus tantùm visus, atque auditus, senem reprehendit, & corrigit, quòd triticeias non dixerit potius, quàm hordeias, id est, hordeaceas. Turnebus non putat iocum esse ex ambiguo, neque hordeias piscis nomen esse, sed lolligunculas dictas esse hordeias à sene rustico pro hordearias, seu hordeaceas, id est, pulchras, quòd ille nihil putaret esse frugibus pulchrius. Ego puto iocum esse in verbo hordeas, vt dixi: quòd cùm senex pro pisce posuerit, Chalinus seruus in occulto latens, pro epitheto acceperit ab hordeo. IMMÒ TRITICEIAS, SI SAPIS.] immò si sapis, inquit, triticeas potius parari iubeto, quàm hordearias. triticum enim hordeo præstat. hæc Chalinus à spe- B
ctatoribus tantũ visus, & auditus, non à Stalinone, neq. ab Olympione. SOLEAS.] hic quoq. iocus est in nomine, nam solea, & piscis nomen est, & calciamenti. Horat. Sat. vltima lib. 2. *Et soleas poscit*. Plaut. in Trucul. *cedò soleas mihi: Properate*, &c. Idem in hac comœd. infrà. *Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & annulum in digito Aureum, & bona plurima*. sed senex solearum nomine, pisceis vult intelligi: seruus soleas pro calciamentis accipit. QVÎ QVÆSO, POTIVS QVÀM SCVLPONEAS.] sculponeæ calciamenti rustici genus: quod ex Catone lib. de re rust. intelligere licet: cuius hæc verba sunt. *Quoties cuique tunicam, aut sagum dabis, prius veterem accipito, vnde centones fiant. sculponeas bonas alternis annis dare oportet*. Aliter Fulgent. cuius hæc verba. *Sculponeas dici volunt, castus plumbo ligatos*. Vnde Næuius Philemporo. *Sculponeis batuenda sunt huic latera probè*. & Plautus Casina, simili modo, &c. Ego Fulgentiũ labi, & errare puto. QVIBVS BATVATVR, &c.] quibus tibi os verberetur, &c. auctor vocabularij Latino-Græci, *batuit*, id est, χαλακόπτει. quod valet cædit, concîdit, cõtundit. M. Tull. li. 9. epist. ad Pætum *batuit*, inquit, *impudenter: depsit, multò impudentius*. Sueton. absolutè vsurpauit in Caligula. *Mirmillonem è ludo rudib. secum batuentem, & sponte prostratum confodit ferrea sica, ac more victorũ cum palma discurrit*. VIN' LINGVLACAS?] Festus. *Lingulaca, genus piscis*, inquit, *vel mulier garrulatrix*. Nonius. *Lingulacæ dicuntur verbosi, seu verbosæ*. Plautus in Casina. *Ea lingulaca est nobis. nam nunquam tacet*. Idem lingulacæ, locutuleiæ, à procacitate C
linguæ, & loquendi, proprietatem trahunt. Plautus in Casina, &c. Adrianus Turnebus, *lingulata*, & *lingulatas*, scribi & proferri debere existimat per t. non *lingulaca*, neque *lingulacas* per c. cui propemodum assentior. idem de *pastinaca* sentio, scribendum esse *pastinata*. Est autem hic iocus ex ambiguo verbo. seruus enim Olympio per lingulacam, seu lingulatam, piscem significat: senex aliter accipiens, loquacem, & garrulam mulierem intelligit. IN RE PRÆSENTI] suprà in Amphitr. *Namq. ego fui illic in re præsenti*, &c. ad quem locum plura. ÆQVVM ORAS] æquum dicis. AMPLITER] largiter. NAM MIHI VICINO HOC ETIAM C.] nam mihi opus est, hunc vicinum à me conueniri, seu conuentum esse. TRIBVS NON COND. P. LIB. &c.] id est, nolim merere treis libertates, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, nolim treis libertates pro mercede accipere, vt non dem illis hodie magnum malum. vel sic, si quis mihi treis libertates pro mercede deferat, ne illis hodie dem magnum malum, eas accipere nolim. tam valde cupio illis magnum malum comparare. tale ferè est illud Horatij epist. 2. ad Lollium lib. 1. *scilicet vt non Sit prima fides, & verè quod placet, vt non Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet*. ad quem locum de tali genere loquendi plura dicta sunt in Comment. Horat. Plautus suprà in Asinar. *Non adepol conduci possum vita vxoris annua*. D
MANIFESTO TENEO, &c.] teneo in manifesto furto deprehensos. IN NOXIA,] in peccato non leui. NOSTRA OMNIS LIS EST.] causam, seu litem vicimus. PVLCRÈ PRAEVORTAR V.] probè anteuertam viros, seu præuertam. NOSTRO OMINE IT DIES] dies procedit ex animi nostri sententia. hic dies nobis est prosper, & faustus. IAM VICTI VICIMVS.] qui modò victi eramus, nunc vicimus. Homerus. Ξυνὸς ἐνυάλιος : καὶ τὸν κτείνοντα κατέκτα. id est, *Communis Manors, perimentem móxque peremit*. VT ID, QVOD ALIVS CONDIVIT COCVS, &c.] allegoria est, per quam significat se consilia, ac fallacias Stalinonis, & Olympionis disturbaturum, atque euersurum. alludit autem ad cenam, quæ à coco paratur, coquitur & conditur.

Nunc

A

STALINO, ALCESIMVS, ſenes.

STA. Nvnc amici ánne inimici,ſis imago Alceſime mihi,
Sciam:nunc ſpecimen ſpecitur,nunc certamen cernitur.
Curam mi exime, caſtigare,id ponito ad compendium.
Cano capite,ætate aliena,eò addito ad compendium.
Cui ſit vxor,id quoque illuc ponito ad compendium
AL. Miſeriorem ego ex amore,quàm te,vidi neminem.
ST. Fac vacent ædes. AL. quin ædepol ſeruos,ancillas domo
Certum eſt omnis mittere ad te. ST. eho nimium ſcitè ſcitus es.
Sed facito,dum memineris verſus quos cantat colax,cibo
B Cum ſuo quiqui facito vti veniant,quaſi eant Sutrium.
AL. Meminero.hem,nunc enim tu demum nullo ſcito ſcitus es.
ST. Cura,ego ad forum modò ibo,iam hîc ero. AL. bene ambula.
ST. Fac habeant linguam tuæ ædes. AL. quid ita? STAL. quum veniam vocent.
AL. Attate, cædundus tu homo es,nimias delicias facis.
ST. Quid me amare refert,niſi ſim doctus & dicax nimis?
Sed caue tu,in quæſtione mihi ſis. AL. vſque adero domi.

NVNE AMICI, ÁNNE INIMICI] Nunc ſciam vtrùm mihi ſimilitudinem atque imaginem amici geras, an inimici. NVNC SPECIMEN SPECITVR] *δεῖγμα δείκνυται*. atticiſmus. ſententia autem hæc eſt. nunc ſpectaberis, & cognoſceris, vtrùm ſis mihi amicus,an inimicus.núc ſpecimen dabis tui erga me animi.nunc oſtendes quali ſis animo erga me. Hæc eſt vera huius loci explicatio. Nam quòd Turnebus *ſpecimen* idem valere putat hîc,quod certamen,non idem ſentio.*ſpecio* autem verbum eſt antiquum, cuius compoſita ſunt adſpicio, conſpicio, inſpicio, &c. ſic autem loquitur infrà in Bacchid. *Nunc Mneſiloche ſpecimen ſpecitur,nunc certamen cernitur,Sisne, nécne,vt eſſe oportet.* NVNC CERTAMEN CERNITVR] allegoria eſt, ſignificat autem idem, quod modò dixit,aliis verbis.nunc dimicatur,& certatur, inquit,vtrum ſis amicus, an inimicus. nunc certamen initur,vel nunc res in diſcrimen,& certamen venit,vtrum mihi ſis amicus,nécne. videtur autem etiam hîc eſſe atticiſmus, vt certamen cernitur, ſimile ſit, atque certamen certatur. cernere enim valet interdum certare, vt in Commentariis Lucretia.notauimus.ibi.*Nautarum ventis contractum cernere bellum*. Quod autem negat Turnebus lib.16. Aduerſar. certamen hîc ſignificare pugnam, aut dimicationem, longè aliter ſentio. Nam certamen planè nihil hic aliud ſignificat, quàm dimicationem. ſed non vidit ille hîc accipi tráſlatè:atque adeò hoc totum,certamen certatur,dici *ἀλληγορικῶς*. CVRAM MI EXIME.] cura me libera. curam mihi adime. Sic autem edendum curaui ſecutus manifeſta D ſcripturæ veteris veſtigia. vulgatam autem ſcripturam *Curam erue*,reieci. CASTIGARE, ID PONITO AD COMPENDIVM.] id eſt, caſtigare deſinito, & quaſi lucrifacito, ſuperſedeto à labore,& opera caſtigandi. nolito in me caſtigando operam conſumere. quod cùm facies, lucrú quodammodo facies. nam ſi me caſtigare conareris, longa tibi habenda eſſet oratio,& multis verbis vtendum,cùm diceres,me ſenem eſſe,cano capite,&c. CANO CAPITE, ÆTATE ALIENA, &c.] ſi me caſtigare velles,diceres me hominem eſſe cano capite, ætate ab amoribus aliena,& ad huiuſmodi ineptias, & leuitates inepta. EÒ ADDITO AD COMPEND.] Lucrifacito ſuperiorem illam orationem. ID QVOQVE ILLVC PONITO AD COMP.] id eſt,etiam eam totam orationem lucrifacito,quam in me caſtigando conſumere poſſes,me eſſe maritum, hoc eſt,me habere vxorem domi. Animaduertat lector attentus,& cordatus,quanta ſit peccati illecebra. En tibi,hic ſenex, videns, prudens,& ſciens,flagitium facit.fatetur enim ſe cano capite eſſe, ætate à talibus leuitatibus aliena, vxorem habere domi. quibus rebus omnibus,atque adeò ſingulis debeat à tali turpitudine,& flagitio auocari. veruntamen,voce,ratione ſpreta, ac repudiata,animo ſuo, & turpiſſimæ libidini morem gerit. FAC VACENT ÆDES.] fac,ædes tuæ vacuæ ſint. AD TE] domum tuam. NIMIVM SCITÈ SCITVS ES.] ſcitè ſcitus es,id eſt,valde lepidus,& ſcitus es.*ſcitè ſcitus*,ſic dictú,vt illa, *ſapienter ſapit*. in Pœnu. *madidè madeam*: in Pſeud. *properè properas*: in Curcul.&c. SED FACITO

DVM MEMINERIS VERSVS, QVOS CANTAT COLAX.] secutus sum libros A
vulgatos, qui omnes ad vnum sic habent, vt edidi. quam lectionem explicemus primum, deinde scripturam veterem proponamus. sic igitur hunc locum explico. Sed facito interim memineris versus, quos Colax Næuianus cantat. Cantabat autem hoc Colax ille Næuianus (scripsit enim Næuius fabulam hoc nomine) vti quiqui cum suo cibo venirent, quasi, &c. nunc scripturam antiquam proponamus, ac repræsentemus. Sic igitur habent plerique libri veteres. *Sed facito, dum merui aper versus, quos cantat, colas.* nonnulli sic, *sed facito dum Meons aper versus quos cantat, colas.* Alij sic, *sed facito dum Meonia per versus, quos cantat, colas.* quarum scripturarum alij aliam probabilem esse putant: alij, omneis: ego primam maximè omnium probo: eámq; quanuis perobscuram, atque impeditam sic explico, ac declaro. sed facito dum, si hoc merui, versus colas, quos aper cantat. aper autem cantat, γρῦ, γρῦ, hoc igitur monet Alcesimum Stalino, vt ne γρῦ. quidem faciat, hoc est, vt taceat, neque vulget, aut enunciet, quæ sunt eius fidei commissa. *merui* lego per interpositionem. hac sententia. ego, qui tibi omnia mea consilia credo: vel ego qui tibi amicus sum, merui, vt linguam tuã contineas, & arcana tuæ fidei credita, & commissa, taceas. Simeo Bosius ex vestigiis aliarum duarum scripturarum veterum hanc eliciebat, *Sed facito dum in eo aper, vel sus, quod cantat, colas.* eadem opinor sententia, atque eius esse putamus, quam omnium probabilissimam iudicamus. CIBO CVM SVO QVIQVI FACITO B
VTI, VENIANT Q. E. SVTR.] facito, vt singuli tui familiares, hoc est, famuli, & ancillæ veniant domũ nostrã cum suo cibo, quasi eant Sutrium. vel sic facito, vt serui, & ancillæ tuæ domum veniant saturi. Festus, *Sutrium ire,* inquit, *in prouerbium abiit, natum ex eo, quòd, orto quondam tumultu Gallico, edictum fuit, vt legiones Sutrij prestò essent cum suo cibo, quod vsurpari cœptum est in iis, qui suis sumtibus officium præstarent, quibus deberent.* Deinde profert hunc locum Plauti, hoc modo. *Sed facito dum merula per versus, quod cantat, colas. cum suo quiqui facito, vt veniant,* &c. Hactenus Festus, qui valde hoc loco corruptus, & lacer est: quanquam eum conati sumus emendare, & in integrum restituere. MEMINERO] hæc Alcesimi respõsio videtur lectionem vulgatam comprobare. HEM NVNC ENIM TV DEMVM NVLLO SC. SC. ES.] hem, inquit Alcesimus, enimuero tu nunc demũ inscitus, & inelegans es, qui moneas me, vt serui mei, & ancillæ meæ domum tuam eant, tibi inseruiendi gratia, cum suo cibo. CÙM VENIAM VOCENT.] cùm veniam me vltro inuitent, ac vocent, quasi sint orationis, & sermonis participes. cùm veniam pateant, ne necesse habeam, eas pulsare. ATTATE:] Attate, interiectio est obiurgantis: quæ apud Carisium ita scribitur, *attatæ,* cum diphthongo in postrema syllaba. CÆDVNDVS
TV HOMO ES.] tu homo flagris aut loris dignus es. tu verberandus es, tu mastigia es. Sed C
non celabo lectorem in nonnullis libris manuscriptis scriptum esse, *Attate, credundus tu homo es?* quæ scriptura si cui probabitur, sic poterit explicari, ætate tune homo existimãdus, aut habendus es, & non bellua potius aliqua, qui tam improbus, proteruus & nequam sis? SED CAVE TV IN QVÆSTIONE, &c.] id est, sed caue mihi, quærendus sis. Sic loquitur in Pseud. *Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam mihi.* Idem in Persa. *Sed recipe te quamprimùm potes. caue fuas mihi in quæstione.* Sic autem legendum esse, vt edidimus, non, *Sed tu caue inquisitioni mihi sis,* & ratio vincit, & libri veteres plerique testantur.

CLEOSTRATA, ALCESIMVS.

CL. VT properarem arcessere hãc ad me vicinam meam, hoc erat.
Æcastor quòd me tanto vir opere orabat meus,
Liberæ ædes vt sibi essent, Casinam quò deduceret, D
Nunc adeò nequaquam arcessam, ne qua ignauissumis
Liberi loci potestas sit vetulis veruecibus.
Sed eccum egreditur senati columen, præsidium popli,
Meus vicinus, meo viro qui liberum præbet locum.
Non æcastor vilis emtu'st modius, qui venit, salis.
AL. Miror huc iam non arcessit proximum vxorem meam,
Quæ iamdudum si arcessatur, ornata expectat domi.
Sed eccam, opinor arcessit: salue Cleostrata. CL. & tu Alcesime.
Vbi tua vxor? AL. intus illa te, si se arcessas, manet:
Nam tuus vir me orauit, vt eam istuc ad te adiutum mitterem.
Vin' vocem? CL. sine. nolo, si illa occupata'st. AL. otium est.

Nibil

A CL. Nihil moror, molesta ei esse nolo:pòst conuenero.
AL. Non ornatis istic apud vos nuptias? CL. orno & paro.
AL. Non ergo opu'st adiutrice? CL. satis domi est. vbi nuptiæ
Fuerint,tum istam conuenibo.nunc vale,atque istam iube.
AL. Quid ego nunc faciam? flagitium maximum feci miser,
Propter operam illius hirqi improbi & edentuli,
Qui hoc mihi contraxit.operam vxoris polliceor foras,
Quasi catillatum.flagitium hominis,qui dixit mihi
Suam vxorem hanc arcessituram esse. ea se eam negat morarier.
Atque ædepol mirum,ni subolet iam hoc huic vicinæ meæ.
Verùm autem altrouorsum cùm eam mecum rationem puto,
B Si quid eius esset,esset mecum postulatio.
CL. Ibo intrò,vt subducam nauim rursum in puluinarium.
Iam hic est lepidè ludificatus. miseri vt festinant senes!
Nunc ego illum nihili decrepitum meum virum veniat velim.
Vt eum ludificem vicissim,postquam hunc delusi alterum.
Nam ego aliquid contrahere cupio litigij inter eos duos.
Sed eccum incedit:at quum adspicias tristem,frugi censeas.

AD ME] domum nostram. HOC ERAT ÆCASTOR, QVOD ME, &c.] ordo & sententia est,hoc erat æcastor, id est, hæc erat causa profectò,quamobrem me tantopere vir meus orabat, vt hanc meam vicinam ad nos arcessere properarem. Cleostrata posteaquam resciuit omnem rem de amore, & nequitia viri sui, simúlque de turpissimo vicini Alcesimi in C eum officio,ac studio, mutat consilium de arcessenda Murrhina vicina sua, vt senum consilia disturbet. HOC ERAT,] hæc causa erat. NE QVA IGNAVISS. LIBERI LOCI POT.] ne qua vacui loci,in quo liberè, & sine arbitris scortari, & amoribus turpissimis operam dare possint,fiat copia. VETVLIS VERVECIB.] senibus ad Venerem ineptis. SENATI COLVMEN,] ironia est. sic Terent.Phorm. *columen verò familia,Cui commendaui filium hinc abiens meum.* suprà Plautus in Amphitr. *Aduenisti,audacia columen,consutis dolis.* Idem in Epid. *senati qui columen cluent.* senati autem,antiquè, pro senatus. Sallust. de bello Catilinar. *Igitur senati decreto Q. Marcius Rex Fesulas,Q. Metellus Creticus in Apuliam,circumq́ ea loca missi,*&c. Idem alibi, *duobus senati decretis.* M.Tullius diuinatione in Q.Cæcilium. *quod in vnaquaque re, beneficio senati, populique Romani iuris habuit.* Notant Nonius & Carisius. NON ÆCASTOR VILIS EMTV'ST, &c.] non æcastor vilis emtu est,salis modius,qui venit.allegoria est: per quam significat εἰρωνικῶς hos senes esse insipienteis,insulsos,ac deliros.non æcastor,inquit, salis modius,vilis emtu est.hoc est,carus est. quid ita? quia quæ rara sunt, cara sunt.at hi senes totum ciuitatis salem in pectoribus suis continent, & possident, scilicet: suntque adeò sal totius ciuitatis. non est igitur mirum, modiumq́ salis, qui venit, carum esse, cùm sit totus penes duos senes. D vel sic, vt legatur hoc totum cum interrogatione. non æcastor vilis emtu'st modius qui venit, salis? id est, nónne sal vili emitur, cùm sit tanta eius penuria, & cùm hi duo senes soli in ciuitate salem habeant? hoc est, cùm soli sapiant? cùm sit tanta salis in vrbe paucitas, atque egestas,nónne debet esse carissimus? & nónne mirum est,tam vili emi spectata eius penuria? Locus est aliquantùm obscurus. quem melius fortasse declarabit lector eruditus, & plus otij nactus.Iam sal pro sapientia,prudentia,sollertia,& acumine vsurpari solet.ex quo salsi,& insulsi. Et Catull. de Quinctia & Lesbia. *Nulla in tam magno est corpore mica salis.* Et Terent.in Eunuc. *Labore alieno magno partam gloriam Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem.* Significat omnino, hos senes esse insulsos,fatuos,stolidos,neque quidquam in pectore salis,neque aceti habere. ORNATA.] parata,& instructa:vel culta vt decet. INTVS ILLA TE, SI SE ARCESS. M.] domi illa te expectat,si fortè se arcessas. NIHIL MOROR.] nihil moror vxorem tuam, id est,facile opera vxoris tuæ carebo. NON ORNATIS] non paratis, &c. CONVENIBO.] conueniam. ATQVE ISTAM IVBE] subintell.valere. FLAGITIVM] facinus turpe,& erubescendũ.HIRQI IMPROBI, ET ED.]hircum appellat,quod instar hirci,salax sit,& in Venerem pronus:vel quod olidus,& fœtidus.addidit epithetum, *improbi*, id est, proterui,petulci.addidit & alterum edentuli,hoc est,senio confecti.edentulos senes, νωδοὺς appellant Græci. QVI HOC MIHI CONTRAXIT.] qui hoc mali mihi conflauit.

QVASI CATILLATVM] *Catillare*, inquit Fulgentius, *est per alienas domus gyrare*, tractum à A Catulis, quòd per alienas domos circumeant. deinde profert hunc locum. Sic autem legēdum apud Fulgentium, vt retulimus, & vt habent omnes libri *gyrare*, non vt vult quidam indiligens Nonij emendator, *ligurrire*, quamuis sciam catillones dici gulosos, & ligurritores. quasi catillatum, igitur, id est, vt eat quasi catillatū, vel vt quasi catillet, id est, circumeat, & vagetur per alienas domos. Non dissimulabo tamen, in nonnullis libris manuscriptis scriptum esse. *quasi catillatum flagit. hom.* In vno & altero. *quasi catilla cùm flagit.* Quæ scripturæ non sunt fortasse reiiciendæ: & sunt faciles, & planæ, hoc modo, *operam vxoris polliceor foras, quasi catilla.* id est, operam vxoris polliceor extra domum, & alienis viris, quasi ea sit impudica, & alienorum virorum appetens. Omnino prior scriptura, eam dico, quam secutus sum, meo iudicio probabilior est. Sed ne hoc quidem prætermittam, quod à Festo scriptum est, si quid fortè ad rem pertinet. *Catillatio*, inquit ille, *graue opprobrium hominibus generosis obiiciebatur, si qui prouincias, amicas populi Romani exspoliassent.* FLAGITIVM HOMINIS] homo flagitiosus, seu flagitij, id est, dedecoris plenus. ATQVE ÆDEPOL MIRVM NI SVBOLET, &c.] & ædepol nimirū hæc vicina mea hoc, quod molimur, subodoratur, id est, suspicatur. hoc ei subolet, id est, hoc ei incipit esse notum: vel hoc ei aliquantum, & aliqua ex parte notum est. tralatio est à sensu odorandi. Sic Terent. Heautont. *Vt ne paullulùm quidem subolean esse amicam hanc Cliniæ.* VERÙM AUTEM AL- B TROVORSVM.] sed contra alteram in partem, vel alteram partem versus, cùm rationē ineo, & cùm mecum attentiùs considero, si vicina mea aliquid horum suspicaretur, mecum expostularet. POSTVLATIO.] expostulatio. VT SVBDVCAM NAVIM RVRS. IN PVLVIN.] puluinar seu puluinarium, locus, in quo corpus quieturum collocamus. vel sic, puluinar, lectulus, seu puluillus ex aluta factus, molli tomento fartus: in quo collocabant olim Dei statuam. transfertur etiam ad trabeis, in quibus naues post longam nauigationem, ac iactationem, & tempore ad nauigādum minus idoneo, in litore collocantur. Est autem hic allegoria, per quam significat Cleostrata rem abesse à periculo: vel inibi esse, vt extra periculum esse possit. quod eo dicit, quia quod sperarat senex, se Casina potiturum, operam ei ad hanc rem dante Alcesimo, eius spei fruēdæ copiam se eis ademturam esse videt, atque confidit. NVNC EGO ILLVM NIHILI DECR. &c.] locutio permixta, & ex duobus conflata, cuius generis non paucas non vno loco notauimus, & collegimus. dictum enim, virum meum veniat velim, pro vir meus veniat velim. vel virum meum venire velim. ALIQVID CONTRAH. CVPLIT.] aliquam inter eos duos litem conflare cupio. cupio eos inter se committere, & concitare. AT QVOM ADSP. TRISTEM, FR. C.] tale ferè est illud Terent. in Andr. de Critone. C *ellum, confidens, catus, Cùm faciem videas, videtur esse quantiuis pretij.* & illud M. Tullij de Piso. orat. in Pison. *quia tristem semper, quia taciturnum, quia subhorridum, atque incultum videbant*, &c. nam satis mihi est locum indicasse.

STALINO senex, CLEOSTRATA.

STultitia magna'st, mea quidem sententia,
Hominem amatorem vllum ad forum procedere,
In eum diem, cui quod amet in mundo siet,
Sicut ego feci stultus. contriui diem,
Dum asto aduocatus cuidam cognato meo:
Quem hercle ego litem adeò perdidisse gaudeo, D
Ne me nequicquam sibi hodie aduocauerit.
Rogitare oportet priùs & percontarier,
Assitne animus ei, necne assit, quem aduocet.
Si neget esse, exanimatum amittat domum.
Sed vxorem ante ædis eccam. hei misero mihi.
Metuo, ne non sit surda, atque hæc audiuerit.
CL. Audiui ecastor cum malo magno tuo.
ST. Accedam propius. quid agis mea festiuitas?
CL. Te ecastor præstolabar. ST. iámne ornata res est?
Iámne hanc traduxti huc ad nos vicinam tuam,
Quæ te adiutaret? CL. arcessiui vt iusseras.

Verùm

A Verùm hic ſodalis tuus,amicus optimus,
Neſcio quid ſe ſufflauit vxori ſuæ.
Negauit poſſe,quando arceſſo,mittere.
ST. Vitium tibi iſtuc maximum eſt: blanda es parum.
CL. Non matronarum officium eſt,ſed meretricium,
Viris alienis,mi vir,ſubblandirier.
I tu,atque arceſſe illam:ego intus quod facto eſt opus,
Volo accurare,mi vir. ST. propera ergo. CL. licet.
Iam pol ego huic aliquem in pectus iniiciam metum,
Miſerrimum hodie ego hunc habebo amaſium.

B STVLTITIA MAGNA'ST, MEA QVIDEM S.] ſic queritur Menæchmus ſubreptus in Menæchmis, ſe, dum cuidã ſuo cognato in foro operã dat,diem optimũ corrupiſſe, & hora conſtituta ad prandium ab amica paratum non veniſſe.ibi, *Dij illum omnes perdant:ita mihi hunc hodie corrupit diem*, &c. in ſcena,cuius principium eſt. *Vt hoc vtimur maximè more morum*,&c. Sic in ead. fabula. *Peniculus paraſitus, ſe in contione hæſiſſe, & interea prandij tempus non obiiſſe:* ibi, *Plus annos triginta natus ſum*, &c. AD FORVM PROCEDERE] in forum prodire. IN EVM DIEM CVI QVOD AM. IN M. S.] ordo eſt, ad forum procedere, cui quod amat, in mundo ſiet in eum diem. IN MVNDO SIET:] id eſt,paratum ſit. de hoc loquendi genere ſuprà plura dicta ſunt in Aſin. ibi, *Aut mihi in mundo ſunt virgæ,aut atrienſi Saureæ.* CONTRIVI DIEM,] conſumſi diem. Sic in Aſinaria dixit, *lacerare diem*, ibi, *Quin ego hanc iubeo tacere,quæ loquens laceras diem?* ADVOCATVS CVIDAM COGN.] aduocatus eſt is,qui præſentiam ſuam commodat amico,aut etiã ius ſuggerit,ita vt nihil loquatur apud iudices. NE ME NEQVICQVAM, &c.]quem gaudeo litem perdidiſſe,ne me ſine mercede,ac pretio ſibi hodie aduocauerit. vel ſic, quem litem perdidiſſe gaudeo, vt ſui facti, quòd me ad ſuam litem aduocatum adhibuit,hoc pretium,& hanc mercedem ferat, ſcilicet, litem perditam. ROGITARE OPORTET PRIÙS, ET PERC. ASSÍTNE.] id eſt,oportet priùs eum, qui C aliquem aduocat,ex eo quærere,vtrùm ei,quem aduocat, preſtò ſit animus, an peregrinetur,& alia in re ſit occupatus,quàm in negotio,quod agitur,& ad quod ille adhibetur: vt amãtis animus:qui non eſt in ſuo, neque cum ſuo corpore, ſed cum eo, éaue, quem, vel quam amat. SI NEGET ESSE:] ſi is,qui aduocatur,rogatus ab eo,qui aduocat,neget ſuum animum adeſſe. EXANIMATVM AMITT. D.] animo carentem,vtpote,qui corpore quidem adſit,animo verò abſit, dimittat domum. AVDIVI ÆCASTOR, &c.] hæc loquitur Cleoſtrata, ad ſpectatores verſa, à Stalinone auerſa. TE ÆCASTOR PRÆSTOL.] tibi æcaſtor præſtolabar, te exſpectabam. ORNATA.] parata. TRADVXTI HVC AD NOS,] domum noſtram traduxiſti. ARCESSIVI VT IVSSERAS.] vide commentum mulieris. mentitur enim,ſed id eo conſilio facit,vt rixas inter duos ſenes ſerat,& liteis contrahat. AMIMVS OPTIMVS.] ironia. NESCIO, QVID SE SVFFL. VXORI S.] neſcio quid iratus eſt vxori ſuæ. neſcio quid turgidus factus eſt vxori ſuæ. inflauit buccas vxori ſuæ. ſic ſuprà. *Nunc in fermento tota eſt:ita turget mihi*. ſufflatũ, inquit Nonius,id eſt,tumidum,& quaſi vento elatiùs factum. NEGAVIT POSSE, &c.] negáuit ſe poſſe, &c. MISERRIMVM D HOD. EGO H. HAB.] habebo miſerrimum: id eſt,valde cruciabo, & torquebo. AMASIVM.] ironia eſt.non dixit amatorem,vt erat dicendus,ſed amaſiũ,id eſt, formoſum puerum, & caramitum: ſignificãs,ſenem eſſe iam ad res venerias ineptum,vtpote id ætatis,vt non modò eum quiſquam amare libidinis cauſa non poſſit,ſed etiam eum dedeceat amori operam dare.

ALCESIMVS ſenex, STALINO.

AL. VIſo huc,amator ſi à foro rediit domum,
Qui me atque vxorem larua ludificatus eſt.
Sed eccum ante ædis.ad te hercle ibam commodùm.
ST. Atque ego hercle ad te.quid ais vir minimi pretî?
Quid tibi mandaui? quid tecum oraui? AL. quid eſt?
ST. Vt bene vaciuas ædes feciſti mihi?
Vt traduxiſti huc ad nos vxorem tuam?

Satin' propter te pereo, ego atque occasio? A
AL. Quin tu suspendis te? nempe tute dixeras,
Tuam arcessituram esse hinc vxorem meam.
ST. Ergo arcessiuisse ait sese, & dixisse te,
Eam non missurum. AL. quin ea ipsa vltrò mihi
Negauit eius operam se morarier.
ST. Quin ea ipsa me allegauit, qui istam arcesserem.
AL. Quin nihili facio. ST. quin me perdis. AL. quin bene est,
Quin etiam diu morabor, quin cupio tibi,
Quin aliquid ægrè facere, quin faciam libens.
Nunquam tibi hodie, quin erit plus, quàm mihi,
Quin hercle dei te perdant postremò quidem. B
ST. Quid nunc? missurúsne es ad me vxorem tuam?
AL. Ducas, eásque in maximam malam crucem,
Cúmque hac, cúmque istac, cúmque amica etiam tua.
Abi, & aliud cura: ego iam per hortum iussero
Meam istuc transire vxorem, ad vxorem tuam.
ST. Nunc tute amicus mihi es in germanum modum.
Qua ego hunc amorem mihi esse autem dicam datum.
Aut quid ego vnquam erga Venerem iniquè fecerim,
Cui sic tot amanti mihi obuiam eueniant moræ?
Atat, quid illud clamoris, obsecro, in nostra domo est?

C

LARVA,] homo insanus, & laruatus: vel monogrammus homo Tithonus, id est, senectute attenuatus & minutus, homo exsanguis, & exsuccus, vt larua: vel homo ad homines terrendos, quàm ad puellas amandas aptior. COMMODÙM.] ipso eodémque tempore commodo. Terent. Eun. *Illa sese interea commodùm huc aduorterat*, &c. Idem Phorm. *cùm hoc id agebam commodùm*. ad quæ legendus Donatus ei, qui plura de hoc scire volet. QVID TECVM ORAVI?] quid tecum egi? VT BENE VACIVAS ÆDES FECISTI M.] quàm bene vacuas ædeis fecisti mihi? proindè ac si dicat, non fecisti. mandatum neglexisti. SATIN' PROPTER TE P. &c.] nónne planè tua culpa pereo, & occasio, quam nactus eram, mihi elabitur è manibus? propter te, id est, tuo facto, tua negligentia, & culpa. Rectè autẽ *occasio perit*. nam occasio præceps, & calua est, inquit ille. Itaque nisi statim arripiatur, vix aliàs vnquam reprendi potest. TVAM ARCESS. ESSE H. V. M.] dixeras fore, vt tua vxor hinc è domo nostra, meam vxorem arcesseret. ET DIXISSE TE, EAM N. M.] & te dixisse, te eam non missurum. QVIN EA IPSA, &c.] immò verò ea ipsa, non recusante, aut obstante me, quominus mea vxor domum tuam iret, negauit se eius opera egere, vel dixit se eius opera D facilè carituram. VLTRÒ] id est, non impulsa me, vt id diceret, aut faceret, vel non reuocata, aut deterrita à me, ne vxorem meam arcesseret. MORARIER.] Sic Horat. epist. ad Valam lib. I. *nam vina nihil moror illius oræ*. QVIN EA IPSA ME ALLEG.] immò verò ea ipsa me priuatim misit, vt eam, cuius opera dicis vxorem tuam negare se egere, arcesserem. QVIN NIHILI FACIO] nunc seriò irascitur senex Alcesimus. Et aduerte animum ad crebram eiusdem vocis iterationem quin. qua exprimitur iratorum affectus: talis enim eorum sermo. QVIN BENE EST.] quin bene est, quod peris. vel sic, quin te perdere cupio. vel sic, quin placet istuc mihi, & gaudeo te perire, vel sic, quin dignus es, qui pereas, & istud tibi meritò accidit. QVIN ETIAM DIV MORABOR,] quin etiam diu in hoc verbo morabor, vt tibi malum exoptem, & te perire cupiam. exprimit affectum Alcesimi irati, idem verbum crebrò cum stomacho per contumeliam iterantis. QVIN CVPIO TIBI, QVIN ALIQ.] hic ordo, atque hæc series orationis est, quin cupio tibi aliquid ægrè facere. sed stomachans & ira incensus particulam *quin* interposuit. NVNQVAM TIBI HODIE, QVIN ERIT PL.] iterũ hìc, quin, interpositum est tantummodò ad exprimendam irati hominis orationem. Nam hæc sententia nũquam tibi hodie plus erit mali, quàm mihi, tua scilicet culpa contracti. vel intelligamus, eum illud quidem dicere voluisse, & cogitasse: sed mali ominis vitãdi causa, rectum

sermonis

A sermonis contextum vertisse, & institutam sententiam mutasse, vt in Stalinonis caput potiùs, quàm in suum, omne infortunium recideret: hoc modo. Quin tibi plus erit mali, quàm mihi, hæc posterior est, vt dixi, sententia, non ea, quam exorsus erat. Nam initiò hoc dicere voluerat, & hanc sententiam verbis exprimere instituerat: Nunquam tibi plus hodie mali eueniet, quàm mihi, dum tibi, tuæque nequitiæ operam da, atque inseruio. Cùm igitur ita orsus esset, *Nunquam tibi hodie*: sequi deinceps debuerat, plus erit mali, quàm mihi. Sed orationem in medio, cursu correxit, ne sibi malè ominetur, & ita mutauit, quin potius hoc dico, plus tibi hodie erit mali, quàm mihi. tu eris hodie miserrimus: ego, si quid mali merui, quod me tibi in tuis flagitiis adiutorē præbui: aut, si quid mihi mali ex mea nimia facilitate imminet, minimo malo defungar, si dij volent. DVCAS] ducas ipse meam vxorem, domum tuam incipit placari. CÚMQVE HAC, CÚMQVE ISTAC] & cum vxore mea, & cum tua. ET ALIVD CVRA] nunc placatus est. Nam his verbis iubet eum, quod ad hoc negotium attinet, sine cura esse, significans se id curaturum. sic loquitur suprà in Asinar. *Tum tu igitur aliud cura quid libet.* IN GERMANVM MODVM] germano modo, id est, verè, non simulatè, aut fucatè. QVA EGO HVNC AMOREM, &c] id est, qua ratione autem dicam hunc amorem mihi esse datum? AVT QVID EGO VNQVAM, &c.] id est, aut qua in re vnquam Venerem in-
B iustè læserim: cui sic mihi amanti tot moræ obstent, atque aduersentur? ATAT.] interiectio pauentis, & re subitò obiecta permoti.

PARDALISCA ancilla, STALINO senex.

PA. Nulla sum, nulla sum, tota tota occidi, cor metu mortuū est,
Membra miseræ tremunt: nescio vnde auxilij, præsidij,
Perfugij mihi, aut opum copiam comparem, aut expetam.
Tanta factis modò mira miris modis intus vidi,
Nouam atque integram audaciam. caue tibi Cleostrata, abscede
Ab ista obsecro, ne quid in te malè faxit ira percita.
C Eripite isti gladium, quæ sui est impos animi.
ST. Nam quid est, quòd hæc huc timida atque exanimata exsiluit foras?
Pardalisca. PA. perij, vnde meæ vsurpant aures sonitum?
ST. Respice modò ad me. PA. here mi. ST. quid tibi est?
Quid timida es? PA. perij.
ST. Quid, peristi? PA. perij, & tu peristi. STAL. aperi, quid tibi? PA. væ tibi.
ST. Imò istuc tibi sit. PA. ne cadam, amabo tene me. STA. quidquid est,
D Eloquere mihi citò. PA. contine pectus, face ventulum amabo
Pallio. ST. timeo hoc negocium. quid est, nisi hæc meraclo
Se vspiam percussit flore Libyco. PA. obtine aures amabo.
ST. I in malam crucem, pectus, auris, caput, téque di perduint:
Nam, nisi ex te scio, quicquid hoc sit, citò, iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam, exsecrata, ludibrio pessima adhuc
Quæ me habuisti. PA. here mi. ST. quid vis mea ancilla? PA. nimium sæuis.
ST. Numerò dicis. sed hoc quicquid est loquere, in pauca refer.
Quid intus tumulti fuit? PAR. scibis. audi malum pessimum,
Quod hîc modò intus apud nos tua ancilla hoc pacto exordiri
Cœpit, quod haud Atticam addecet disciplinam. ST. quid est id?

PA. Timor præpedit dicta linguæ. ST. quid est? possum scire ego A
istuc
Ex te? quid negotij est? PA. dicam, tua ancilla, quam tuo
Villico vis dare vxorem, ea intus. ST. quid intus? quid est?
PA. Imitatur malarum malam disciplinam, viro suo quæ inter-
Minatur vitam. ST. quid ergo? PA. ah. ST. quid? PA. interimere ait
Velle vitam gladium. ST. hem. PA. gladium. ST. quid eum
gladium? PA. habet. ST. hei misero mihi,
Cur habet? PA. insectatur omnis domi per ædeis, nec quenquã
Prope ad se sinit adire. ita omnes sub arcis, sub lectis
Latentes metu mussitant. ST. occidi, atque interij. quid illi B
Obiectum'st mali tam repentè? PA. insanit. ST. scelestissimum
Me esse credo. PA. imò si scias dicta, quæ dixit hodie. ST. istuc
Expeto scire, quid dixit? PA. audi, per omnes deos, & deas
Deiurauit, occisurum eum hac nocte, qui cum cubaret.
ST. Me occidet. PA. an quicquam ad te attinet? ST. vah. PA. quid
cum ea negotij
Tibi est? ST. peccaui, illunc dicere villicum volebam. PA. sciens
De via in semitam regredere. ST. nunquid mihi minatur?
PA. Tibi infesta soli'st plus, quàm cuiquam. ST. quamobrem? PA.
quia se des
Vxorem Olympioni neque tuam, nec suam, C
Neque viri vitam sinet in crastinum protolli. id huc missa sum
Tibi vt dicerem, ab ea vt caueas tibi. ST. perij hercle miser,
Neque est, neque fuit me senex quisquam amator adæquè miser.
PA. Ludon' ego hunc facetè? nam quæ facta dixi, omnia huic
Falsa dixi, hera, atque hæc dolum ex proximo hunc protulerunt.
Ego huc missa sum ludere. ST. heus Pardalisca. PA. quid est,
quid?
ST. Est quod volo exquirere à te. PA. moram offers mihi. ST. at tu
Offers mœrorem. sed etiámne habet & nunc Casina
Gladium? PA. habet, sed duos. ST. quid, duos? PA. altero te D
occisurum ait.
Altero villicũ hodie. ST. occisissimus sum omnium qui viuunt.
Loricam induam mihi, optumum esse opinor. quid vxor
Mea non adijt, atque ademit? PA. nemo audet propè accedere.
ST. Exoret. PA. orat. negat ponere alio modo vllo profectò,
Ni se sciat villico non datum iri. ST. atque ingratiis, quia
Non vult, nubet hodie. nã cur non ego id perpetrem quod cœpi,
Vt nubat mihi? illud quidem volebam, non, sed nostro villico.
PA. Sæpiculè peccas. ST. timor præpedit verba: verùm
Obsecro. dic me vxorem orare, vt exoret illam, gladium
Vt ponat, & redire me intrò vt liceat. PA. nuntiabo.

Et tu

A ST. Et tu orato. PARD. & ego orabo. STA. at blandè orato vt soles. sed audin?
Si effexis hoc, soleas tibi dabo, & annulum in digito
Aureum, & bona plurima. PARD. operam dabo. STA. face vt impetres.
PA. Eo nunc iam, nisi quippiam remorare me. STAL. abi, & cura.
PA. Redit eccum tandem obsonatu eius adiutor, pompam ducit.

NVLLA SVM, N. S.] Pardalisca ancilla à mulieribus instituta, & subornata, foreis prodit, & se metu exanimatam simulans, narrat seni Stalinoni, libidine ardenti, Casinam insanire, vt, dum Chalinus vestitu muliebri ornatur, qui pro Casina rus producatur, senem foris moretur, & eludat. Tres primi versus sunt cretici. quibus in rebus trepidis, aut alioqui celeritatem aliquam exprimentibus. MIRA] miracula. MIRIS MODIS] Lucretius lib. 1. *Sed quadam simulacra modis pallentia miris.* ATQVE INTEGRAM AVDACIAM.]
B atque inusitatam audaciam. audaciam nouam, nũquam antea ab vllo susceptam. AB ISTA] à Casina. FAXIT] fecerit. IRA PERCITA] ira impulsa, aut permota. Lucret. lib. 5. *At pater omnipotens ira tum percitus acri.* Plautus in Amphitr. *Delirat vxor atra bili percita'st.* quem versum profert Nonius, in voce *percitum*, quam interpretatur percussum. QVÆ SVI EST IMPOS ANIMI.] quæ non est compos suæ mentis, vel quæ est suæ iræ, atque insaniæ impotens, hoc est, quæ suam iram, & insaniam coërcere, aut regere non potest. NAM QVID EST, &c.] ἀναστροφή. *nam quid est*, pro *quidnam est.* TIMIDA,] timore perculsa, vel timens: vt nomen positum pro participio intelligamus. sic enim, & Donatus, illud Terentij in Hecyra. *Nam modò me intrò vt corripui timidus*, &c. explicans *timidus*, inquit, pro *timens*, nomen loco participij. Idem in Eunuch. ad illud. *Sed quid hoc est, quòd timida subitò egreditur Pythias?* notat *timida*, pro ægra, turbata, commota, &c. Et Seruius ad illud Virgilij in Sileno, *timidisque superuenit Ægle.* notat, *timidis*, pro, *timentibus*: Nam alioqui, inquit ille, timidus est, qui semper timet: timens verò, qui ad tempus formidat ex causa. Sic iterum Plautus in Rudente in prologo *De naui timida desiluerunt in scapham.* VNDE MEÆ VSVRPANT AVRES SONITVM?] id est, vnde sonitus ad aureis meas peruenit? vnde aures meæ sonitum accipiunt? RESPICE MODÒ
C AD ME] retrò adspice modò ad me. verte faciem tuam & oculos tuos ad me. QVID TIMIDA ES?] quid paues? VÆ TIBI.] miser es. FACE VENTVLVM, AMABO, PALLIO.] suprà in Curculione. *obsecro hercle, face ventum, vt gaudeam.* sequitur aliquantò pòst, *nolo equidem mihi fieri ventulum.* NISI HAEC MERACLO SE VSPIAM PERC. FL. LIBYCO] nisi fortè se hæc alicubi vino Mareotico præstantissimo, eóque meraculo, id est, aliquantum meraco, inuitauit. coniunge adiectiuum *meraclo* cum, flore Libyco. vinum Mareoticum appellat Horat. oda. 37. lib. 1. ibi, *Mentémque lymphata Mareotico Redegit in veros timores*, &c. vel à Mareotico lacu, qui non longè abest ab Alexandr. de quo Plinius lib. 5. cap. 10. vel à Mareotide Libya. de qua idem eodem lib. cap. 6. OBTINE AVREIS AMABO.] aureis mihi ex aduersa parte tene, ne cadam scilicet. Obtinebant aureis etiam ij, qui mutuis auriculis prehensis osculabantur: quod osculi genus χύτραν appellant Græci. de quo suprà in Asinar. ibi, *Prehende auriculis: compara labella cum labellis.* PERDVINT.] perdiderint, optantis. DISPERCVTIAM.] in diuersis partibus percutiam, diminuam. *dis*, in compositione plerunque auget, vt distædet, discupere, disperdere, &c. Non celabo lectorem tamen duos libros veteres cum vulgatis consentienteis, habere *dispertiam*, quos non sequor.
D EXSECRATA:] passiuè accipiendum, diis addicta ac deuota. LVDIBRIO PESSIMA ADHVC,] ordo est, quæ vsque ad hoc tempus pessima me ludibrio habuisti. NIMIVM SAEVIS.] ἄγαν χαλεπαίνεις, nimiùm ira excandescis. Virgil. lib. 6. *ne sæui magna sacerdos.* Horat. Sat. 2. lib. 2. *Sæuiat atque nouos moueat fortuna tumultus*, &c. Plautus in Epid. *sed memento, siquid sæuiat senex, Suppetias mihi cum sorore ferre.* NVMERO DICIS.] nimiùm citò dicis. sic Festus hunc locum proferens. Sic suprà in Amphitr. *numerò mihi in mentem fuit.* IN PAVCA REFER.] in pauca confer: in pauca redige: dic summatim, quidquid est. TVMVLTI FVIT] tumultus fuit? tumulti, pro, tumultus: vt quæsti, pro quæstus, senati, pro, senatus, &c. antiqui genitiui. notant Nonius, & Carisius, & Priscianus, & alij. Iam tumultus dictus, quasi timor multus, inquit M. Tullius Philipp. 8. SCIBIS.] scies. scibo, conuenibo, subuenibo, expedibo, dormibo, obedibo, & similia, pro sciam, conueniam, subueniam, expediam; dormiam, obediam, &c. Plauto vsitata sunt, & nonnullis aliis poëtis, vt Horatius oda 23. libr. 3. *Mollibit auersos Penateis Farre pio, & saliente mica.* HOC PACTO] hoc modo. sequitur proximo versu, *quod haud Atticam add. discipl.* id est, qui modus non decet Atticam disciplinam. TIMOR PRAEPEDIT DICTA LINGVAE] timor linguam debilitat, & impedit, quominus eloqui possit. præpedit dicta linguæ, id est, antè occupatam linguam impedit, quominus loqui possit. vel sic, antè impedit ea, quæ lingua fuerat locutura.

denique idem dicit quod infrà ead.ſcena : *timor præpedit verba.* vtitur eodem verbo & Terent.in A
Heautont.*an eò fit,quia noſtra in re,aut gaudio ſumus præpediti nimio,aut ægritudine?* & Lucretius lib.3.
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur, &c. Idem eod.lib.infrà. *Conſequitur grauitas membrorum,*
præpediuntur Crura vacillanti. Et M. Tullius pro Caio Rabirio perduel.reo. *Confectus ſenectute, præ-*
peditus morbo, mancus,ac membris omnibus captus,ac debilis. EA INTVS] Cùm hæreret ancilla,
neque ſatis citò,aut expeditè eloqueretur, quid ageret Caſina propter perturbationem,atque
exanimationem : ſenex moræ impatiens, vrget acriter, vt pergat dicere, & totam rem aperiat.
vel, cùm illa ſat citò, & ſat commodè rem narrare inciperet, eſſétque continuò ſubiunctura,
imitatur malarum malã diſciplinam,&c. ſenex tamen ancillã in media oratione interpellauit,atq; in
his verbis maximè,*ea intus.* QVID INTVS? &c.] quid ea intus? quid eſt, quod intus agit?
aut quid eſt,quod de Caſina fuiſti dictura? IMITATVR MAL. &c.] hæc verba debent
cohærere cum ſuperioribus illis,*ea intus*,hoc modo,atque ordine,*ea intus imitatur malarum malam*
diſciplinam: VIRO SVE QVÆ INTER-MINATVR, &c.] altera Caſinæ oratio inter-
rupta. nam ſic continuanda erat. quæ interminatur ſe interemturam vitam viro ſuo, vel, quæ
interminatur interimere vitam viro ſuo. INTERIMERE AIT VELLE V.] propter ea,
quæ ſunt interpoſita à ſene, & quia verbum *interminatur* longiùs abeſt, ſumit aliud verbum, &
aliam quaſi orationem orditur. nam cùm ita procederet oratio *viro ſuo interminatur vitam interi-* B
mere : verbis aliquòt vtrinque interiectis,ancilla quaſi verbi ſuperioris oblîta, orationẽ nouam
inſtituit, hoc modo,interimere ait velle vitam, viro ſuo ſcilicet,ne multa, hic mirè exprimitur
ancillæ exanimatæ,& perterrefactæ oratio. GLADIVM.] ſequitur ſatis lõgo interuallo,ver-
bum *habet*, quicum cohærere debet accuſandi caſus *gladium*, hoc modo. *Caſina gladium habet.*
quod verbum ancilla Pardaliſca præ trepidatione,& formidine,quãuis ſimulata,continuò ad-
dere non potuit. CVR HABET?] nõnulli libri manuſcripti habẽt, *Cur eum habet?* METV
MVSSITANT.] metu tacent. metu muſſant, ſeu muti ſunt. Lucret.lib.1. *Muta metu terram ge-*
nibus ſummiſſa petebat. Virgil.lib.12.Æneid. *Stat pecus omne metu mutum,muſſántque iuuencæ.* de verbo
muſſandi, & ſuprà in his commentar.in Aulul.ibi. *Neque occultum id haberi, neque per metum muſſari,*
&c.& in Lucretianis ſatis multa ſcripſimus. QVID ILLI OBIECTVM'ST MALI TAM
R.?] quid illi mali tam repentè oblatum eſt? ſic loquitur in Amphitr. *Huic homini neſcio, quid eſt*
mali mala obiectum manu. DEIVRAVIT] deierauit: id eſt, ſanctè iurauit. OCCISVRVM
EVM HAC N. QVICVM C.] id eſt, ſe occiſuram eum hodie, cum quo cubaret. Aulus
Gellius lib.1.c.7.docet hic *occiſurum* non eſſe participium, ſed verbum indefinitum,quod Græci
appellant ἀπαρέμφατον, *neque liberis*, inquit ille, *neque generibus præſeruiens, ſed vndique liberum, &*
impromiſcuum. quali C.Gracchus verbo vſus eſt, in oratione, cuius titulus eſt, de Q.Popillio circum conciliabula: C
in qua ita ſcriptum eſt, Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos,inquit,*dicturum non dicturos. Videtúr-*
ne eadem ratione poſitum eſſe apud Gracchum dicturum,quæ eſt apud Ciceronem, futurum? ſic autem Cicero
lib.5.Accuſat.*hanc ſibi rem præſidio ſperant futurum.* profert ibidem ex Q.Quadrigarij tertio Annal.
dum ij conciderentur, hoſtium copias ibi occupatas futurum, &c. Profert & hunc Plauti poſtremò lo-
cum,qui eſt infrà nõ longè,ibi,*ſed etiámne habet Caſina gladium?* PAR. *habet: ſed duos.* ST. *quid?*
duos? PAR. *altero te occiſurum ait, altero villicum hodie.* Legendus hac ead.de re Priſcia.lib.9. vbi
profert ille hunc Lucilij verſum. *Nupturum te nupta negas, quod viuere Vlyſſem, Speras.* & nupturum
interpretatur nuptum ire γαμηθήσεσθαι. ME OCCIDET.] ſenex imprudens amorem
ſuum prodit, ac palàm facit. SCIENS DE VIA IN SEMITAM REGREDERE.]
quidam ſic explicari volunt interpunctionem collocantes poſt *ſciens*. ſciens errabas. nunc de via
in ſemitam, hoc eſt, in viam breuem regrederis. Ego nulla interpunctione interpoſita, ſic. ſciens
de via, in ſemitam regredere, id eſt, prudens de via lata, & recta, regrederis in viam anguſtam, &
impeditam. hoc eſt, ſciens, & prudens te impedis. Nonnulli libri habent *degredere*, pro, *regredere*
fortaſſe rectiùs. TIBI INFESTA SOLI'ST, &c.] tibi irata, & offẽnſa eſt ſoli, plus, quàm D
cuiquam alij. *infeſta*, hoc loco actiuam habet ſignificationem. Nam aliàs παθητικῶς vſurpatur,
vt apud Ciceronem pro C.Rabirio perduell.reo. *libertas ſupplicijs infeſta*, & in Rullũ, *vectigal bellis*
infeſtum. PROTOLLI:] produci. ſuprà, *protollo mortẽ mihi.* NEQVE EST, NEQVE
FVIT ME, &c.] dicturus ita fuerat, neque eſt, neque fuit me quiſquam ſenex amator miſe-
rior. ſed in medio curſu, orationis formam mutauit, & ſubiũxit *adæquè miſer*, pro *miſerior.* vel ad-
uerbio *adæque* iunxit ablatiuum caſum *me*, pro, atque ego ſum. LVDON' EGO FACETÈ?
&c.] hæc loquitur ancilla ad ſpectatores verſa, à ſene auerſa, ne exaudiat. ATQVE HÆ
DOL. EX PROX.] atque hæc ex proximo, id eſt, vicina Myrrhina. PROTVLERVNT]
extulerunt, procuderunt, fabricatæ ſunt, excogitarunt. LVDERE] vt ſenem ludam. more
Græcorum dictum eſt. MORAM OFFERS MIHI] moram mihi inijcis. Sic loquitur in
Pœnulo. *haud amicè facis, quicum onere offeras moram.* ALTERO TE OCCISVRVM
AIT, &c.] hunc locum profert Gellius, vt ſuprà indicauimus, & ita explicat *occiſurum*, id eſt,
occiſuram eſſe. OCCISISSIMVS SVM, &c.] participij paſſiui *occiſus* ſuperlatiuum
finxit Plautus pro iure ſuo, ad exprimendam ſenis formidinem. ATQVE ADEMIT?]
ſubintellige gladium. EXORET] exoret vxor Caſinam, vt ponat gladium. ORAT.]
orat Caſinam vxor tua, vt gladium ponat. NEGAT PONERE ALIO MODO, &c.]
ſed

A ſed negat ſe alio pacto poſituram, niſi ſe ſciat villico non nupturam. ATQVE INGRATIIS, &c.] id eſt, atqui inuita, & ſiue velit, ſiue nolit, nubet hodie villico. immò, quia nubere non vult, nubet. Ingratiis, vel aduerbium, vel potius nomen eſt, de quo plura in Commẽtariis Lucretianis, ibi, *ingratiis hæret, & angit, Propterea morbi, quia cauſam non tenet æger.* lib.1. NAM CVR NON EGO PERPETREM, &c.] nam cur non id perficiam, quod cœpi, vt nubat mihi. VT NVBAT MIHI?] peccat ſenex. ita ſe ipſa poſtea corrigit, ac reprendit. ILLVD QVIDEM VOLEBAM NON, &c.] debuerat dicere, *illud quidem nolebam*, ſed præ immoderata libidine, fortaſſe ſciens peccat, & dicit *volebam*: mox tamen ſe ipſe reprendens, *non*, inquit, *mihi volebam dicere, ſed villico.* Tale ferè eſt illud M. Tullij pro M. Cœlio. *niſi mihi intercederent inimicitiæ cum iſtius mulieris viro, fratre volui dicere. ſemper hîc erro.* SÆPICVLÈ PECCAS.] profert Priſcianus lib.3. ſed legit *ſæpiuſculè peccas.* docens *ſæpiuſculè* eſſe aduerbium diminutiuum ab aduerbio comparatiuo *ſæpius.* TIMOR PRÆPEDIT VERBA.] ſuprà, *timor præpedit dicta linguæ.* SI EFFEXIS HVC] ſi effeceris hoc. SOLEAS TIBI HABO] ſolea, genus eſt calceamenti, quod mulieribus, & viris mulierũ ſimilibus, & ægris aptum eſt. ET ANNVLVM IN DIGITO, &c.] Idem in Mil. glor. *at non multæ de digito donum mittunt.* REDDIT ECCVM TANDEM OBSON.] ordo eſt, eccum Olympio, eius adiutor tandem
B redit obſonatu. POMPAM DVCIT] ducit coquos inſtar pompæ. ſic loquitur in Trucul. *Quis homo eſt, qui ducit pompam tantam?*

OLYMPIO, COCVS, &STALINO.

OL. VIde fur, vt ſenteis ſub ſigno ducas. CO. qui verò ſunt ſentes?
OL. Quia quod tetigere, illicò rapiunt: ſi eas ereptum, illicò ſcindunt.
Ita quoquò adueniũt, vbi vbi ſunt, duplici dãno dominos multãt.
CO. Eia. OL. Atat ceſſo magnificè, patricéque, amicéque ita hero.
Meo ire aduorſum. ST. bone vir, ſalue. OL. fateor. ST. quid fit? OL. tu amas,
C Ego eſurio & ſitio. ST. lepidè excuratus inceſſiſti.
OL. Ah hodie. ST. mane verò, quanquã faſtidis. OL. hei hei fœtet
Tuus mihi ſermo. ST. quæ res? OL. hæc res. ST. etiámne aſtas? OL. enimuero
πράγματά μοι παρέχεις. ST. dabo μέγα κακόν. (vt ego opinor)
Niſi reſiſtis. OL. ἄζω, potin' à me abeas? niſi me vis vomere
Hodie. ST. mane. OL. quid eſt? quis hic homo eſt? ST. herus ſum. OL. qui herus?
ST. Cuius tu ſeruus es. OL. ſeruus ego? ST. atque meus. OL. non ſum ego liber?
D Memento, memento. ST. mane atque aſta. OL. omitte, ſeruus ſum tuus.
Optimè'ſt. ST. obſecro Olympiſce mi, mi pater, mi patrone.
OL. Hem ſapis ſanè. ST. tuus ſum equidem. OLYMP. quid mihi ſeruo opus eſt tam nequam?
ST. Quid nunc? quàm mox recreas me? OLY. cœna modò ſi ſit cocta.
ST. Intrò ergo abeant. OL. properè, citò introite, & citò deproperate.
ST. Ego iam intus ero, facite cenam mihi vt ebria ſit.
Cœnare lepidè, nitidéque volo, nihil moror barbarico ritu
Sanè eſſe iam. i, ſis. ego hîc habito nunc quidem gladium

A TAM NEQVAM.] quia Stalino amat, idcirco eum Olympio nequam dicit. Omnis enim amator nequam est. QVAM MOX RECREAS ME?] nunc quidem pœnè mortuus sum, qui Casina non potior. Sed quàm mox me reficis, & recreas, facta mihi Casinæ copia? CENA MODÒ SI SIT COCTA.] tu nihil aliud cura, nisi vt cenes, si cena cocta sit. ego vt cum Casina cubes, operam dabo. sic quidam explicari volunt, vt *cena* sit verbum imperatiui modi, à quibus dissentio, nam *cena* hîc nomen est, potius recti casus. Itaque sic explico, si modò cena sit cocta, te recreabo. vel sic, exspecta modò, dum cena cocta sit, tum te recreabo, facta scilicet tibi Casinæ copia. Quidam amicus meus sic, fac modò, cena cocta sit. nam ego sum impransus, ieiunus, & siccus. quod ad Casinam attinet, sinito me curare, ego faxo ea potiare. non placet. magis placeret, si ita diceret, sine modò, &c. ABEANT?] coci. PROPERÈ, CITÒ INTROITE] vos coqui, citò introite. σχῆμα ἐκ παραλλήλου. ET CITÒ DEPROPERATE,] & valde citò cenam coquite. Horat. oda 7. lib. 2. *quis vdo Deproperare apio coronas, Curátue myrto?* FACITE CENAM MIHI, VT EBRIA SIT] Secutus sum quinque libros manuscript. qui cum vulgatis omnibus consentientes, sic habent, *facite cœnam mihi, vt ebria sit.* quod locutionis genus magis est comicum, quàm alterum, *facite, cena mihi vt ebria sit.* Docuimus autem hoc, quod secuti sumus esse commixtum, & concretum ex duobus, nempe ex hoc,
B *facite, cena mihi vt ebria sit,* & ex hoc, *facite cenam mihi ebriam esse.* ebria sit autem, id est, opipara, copiosa, lauta, referta sit. tralatio est ab ebriis. LEPIDÈ, NITIDÉQVE VOLO] volo lepos, & munditıes adsit, non epulæ sumtuosæ, & barbarum in morem apparatæ. volo elegāter, & mundè cenare, non apparatè, neque sumtuosè: satis est mihi eleganter, & mundè cœnare: apparatè, & profusè nolo. NIHIL MOROR] carere possum. non requiro. BARBARICO RITV.] vel Persico ritu ac more, vt est apud Horat. oda vlt. lib. 1. *Persicos odi, puer, apparatus:* vel Romano seu Latino. suprà in Capt. *Nunc barbarica lege certum'st ius meum omne persequi.* ESSE.] comesse. I, SIS,] i, si vis intrò. EGO HÎC HABITO, NVNC QVIDEM.] ego nunc domi non habito, sed hîc, vbi sum. domus non est nunc domicilium meum, sed hic locus. causam subiungit. Ancilla Casinam gladium habere dicit, &c. QVI ME ATQVE] quo me atque te occidat. SIC SINE HABERE] habeat gladium Casina, nihil hoc me terret. NVGAS AGVNT] nugantur. in Aulul. *Pone hoc sis: aufer casillum. non ego nunc nugas ago.* NOVI EGO ILLAS MAL. MERC.] mulieres significat. in Cistell. *Mala merx, hera, & callida'st.* in Trucul. *ò merces mala.* in Pseud. de lenone dixit, *mala merx est.* in Menæch. *vt atas mala merx est ergo!* QVIN TV, &c.] id est, at tu, i, modò mecum d. vel sic, immò tu, i modò mecum domum.
C INIBITVR T.] introibitur tecum. introibo tecum.

ANCILLA.

NEC pol ego Nemeæ credo, neque ego Olympiæ,
Neque vsquam ludos tam festiuos fieri,
Quàm hîc intus fiunt ludi ludificabiles
Seni nostro, & nostro Olympioni villico.
Omnes festinant intus totis ædibus:
Senex in culina clamat, hortatur cocos,
D Quin agitis hodie? quin datis, si quid datis?
Properate: cenam iam esse coctam oportuit.
Villicus hic autem cum corona candidè,
Vestitus lautè, exornatúsque obambulat.
Illæ autem in cubiculo armigerum ornant mulieres,
Quem dent pro Casina nuptum nostra villico.
Sed nimium lepidè dissimulant
Fore huius quod futurum'st: dignè autem coqui
Nimis lepidè ei rei dant operam, ne cenet senex.
Aulas peruortunt, ignem restiguunt aqua.
Illarum oratu faciunt: illæ autem senem
Cupiunt extrudere in cenatum ex ædibus,

Vt ipsæ solæ ventres distendant suos. A
Noui ego illas ambas estrices, corbitam cibi
Comesse possunt. sed aperitur ostium.

NEMEÆ,] vbi ludi Nemeæi Herculi fiunt, seu potius Archemoro, vt alij volunt. OLYMPIÆ] vbi Ioui fiunt ludi Olympici. Archias, *Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροί, Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων. Ζηνός, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο. Ἆθλα δὲ τῶν κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.* id est, Quattuor sunt certamina in Græcia, eáque sacra: duo mortalium: duo immortalium. Iouis, Apollinis, Palæmonis, Archemori. Significat autem hæc ancilla, senem Stalinonem, & Olympionem villicum, à mulieribus, ludibrio haberi, & ludificari. LVDIFICABILES.] ad ludificandum appositi, accommodati, & comparati. OMNES FESTINANT INT. T.] festinant, *σπεύδουσι*, dant operam, & studium adhibent, sic Horat. oda 11. lib. 4. *Cuncta festinat domus: huc, & illuc Cursitant mistæ pueris puellæ.* SENEX IN CVL.] vocis *senex* postrema syllaba, breuis est. QVIN DATIS, SI QVID DATIS?] genus est loquendi, quo vtebantur, cùm aliquid citò, & properè fieri volebant. sic infrà non longè. *date ergo, daturæ Vmquam si estis hodie vxorem.* Idem in Epid. *Age, si quid agis. dij immortales, vtinam conueniam domi Periphanem*, &c. Idem in Menæchm. *Obsecro, hercle, medice, properè, quidquid facturu's, face.* Idem in Mil. glor. *Age, si quid agis, vigila, ne somno stude.* Idem in Pœnulo. *Ite, si itis.* Idem in Persa. *Quin tu me ducis, si quò ducturu's, pater?* Idem in Trin. *Age, si quid agis. S. quid ego agam?* Virgil. in Palæm. *Quin age, si quid agis.* al. *si quid habes.* Catull. ad Ipsithillam. *Verùm, si quid ages, statim iubeto. Nam pransus iaceo.* vtuntur eo & Græci. Theocr. *ὁδοιπόροις. Εἶα, λέγ', εἴπ' ἀλέξεις, καὶ τὸν ξεῖνον ἐς πόλιν αὖθις ζῶντ' ἄφες.* CVM CORONA,] hic erat ornatus conuiuarum, & cenantium. quod suprà notauimus in Amphitr. ibi, *Ibo intro, ornatum capiam, qui potis decet.* Eodem pertinet illud Horat. oda 17. lib. 1. *Hic innocentis pocula Lesbij Duces sub vmbra*, &c. sequitur. *nec metues proteruum Suspecta Cyprum, ne malè dispari Incontinentes iniciat manus, Et scindat hærentem coronam Crinibus, immeritámque vestem.* CANDIDÈ.] in veste candida. candidatus. sponsi, candidam vestem gerebant, vt suprà admonuimus. ibi, *At candidatus cedit hic mastigia.* præterea veteres non cenabant atrati, ne in funebri quidem cena, sed vel albati, vel alio colore vestem gerentes, vt ex oratione in Vatinium intelligere licet, ibi, *cedò, quis vnquam cenauit atratus?* VESTITVS LAVTÈ,] vestitus eleganter, & honestè. ARMIGERVM,] Chalinum. FORE HVIVS, QVOD FVTVRVM'ST] fore hoc, quod futurũ est: fore quidquid huius futurum est. *huius* generandi casus est, recti à voce *quod*, hoc modo, *quod huius*, id est, hoc quod huius. EI REI DANT OPERAM.] eam rem adiuuant. ei rei sunt adiutores. AVLAS PERVORTVNT] ollas deiiciunt, percellunt. ILLARVM ORATV. F.] faciunt coqui, quod faciũt, illarum rogatu. EXTRVDERE] eiicere. non dixit excludere. interest enim inter hæc duo, qua de re alibi. DISTENDANT] ita compleant, vt sint valde tenti. Horat. epod. oda 2. *Distenta siccet vbera.* ESTRICES.] estrix, verbale à supino *esu* interpositum est, t. talia sunt hæc tonstrix. in Trucul. *tonstricem Suram Nouisti nostram. adsestrix*, ab adsideo. *possestrix*, à possideo, quæ referuntur à Nonio. CORBITAM CIBI COMESSE POSSVNT] dictum hyperbolicῶs. pro maximam vim & copiam cibi comesse possunt, id est, edacissimæ sunt. quasi nauim maximam onerariam, cibi plenam exhaurire comedendo possint. Corbita, genus nauis onerarium. *Corbita*, inquit Nonius, *genus nauigij tardum, & grande.* Plautus Pœn. *Tardiores quàm corbitæ sunt in tranquillo mari.* nostri libri veteres habẽt *corbitant ibi.* ex quo ego olim feceram, *corbitam cibi.* quod idem & Adriano Turnebo venit in mentem, & is prior protulit Aduers. lib. 16. cap. 3, D

STALINO, ANCILLA.

ST. SI sapitis vxor, vos tamen cenabitis,
Cena vbi erit cocta, ego ruri cenauero.
Nam nouum maritum ego, & nouam nuptam volo
Rus prosequi. noui hominum mores maleficos,
Ne quis eam abripiat. facite vostro animo volup.
Sed properate istum, atque istam actutum emittere,
Tandem vt veniamus luci: ego cras hîc ero,
Cras habuero, vxor, ego tamen conuiuium.
AN. Fit, quod futurum dixi, incenatum senem

Foras

A Foras extrudunt mulieres. ST. quid tu hîc agis?
AN. Ego eo, quò me ipſa miſit. ST. Veron'? AN. ſeriò.
ST. Quid hîc ſpeculare? AN. nihil equidem ſpeculor. ST. abi
Tu hinc, cunctas? intus alij feſtinant. AN. eo.
ST. Abi hinc ſis ergo peſſumarum peſſuma.
Iámne abiit illæc? dicere hîc quiduis licet.
Qui amat, tamen hercle ſi eſurit, nullum eſurit.
Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meu' ſoceru', compar, commaritus villicus.

VOS TAMEN CENABITIS.] tu vxor, & Myrrhina, & ancillæ, quamuis cena non ſit cocta, vos tamen cenabitis, ſi ſapitis. NOVI HOMINVM M. MAL.] hoc velamen- B to factum ſuum tegit, ac prætexit. Alioqui quo more, aut verò, quo ore ſenex nouam nuptam rus proſequatur? FACITE VOSTRO AN. VOL.] volup, id eſt, voluptatem. ſic ſuprà in Aſin. *Hic ſenex ſi quid clam vxorem ſuã animo fecit volup.* &c. ad quem locũ de hac voce plura. LVCI.] luce. antequam nox, & tenebræ incubent. luci aduerbij loco poſitum eſt, vt tempori. CRAS HAB. VXOR. EGO T. C.] cras tamen, quamuis hodie hîc non cenem, conuiuium hîc agitaro. hæc videtur eſſe ſententia. nam quæri poteſt quid ſit, habuero conuiuium, an præbuero aliis conuiuium? an conuiuium mihi paratum habuero? ego illud alterum mâlo. SPECVLARE?] proſpicis? ſpectas? arbitraris? CVNCTAS?] cunctaris? INTVS ALII FESTINANT?] ſuprà, *omnes feſtinant intus totis ædibus.* ABI HINC SIS, &c.] abi hinc, ſi vis &c. DICERE HÎC QVIDVIS LICET.] quia ſolus ſum. TAMEN HERCLE SI,] tametſi hercle, &c. NVLLVM ESVRIT] nihil eſurit, non eſurit quia ſcilicet, potiundi ſpe paſcitur, alitur, & fouetur. CVM CORONA ET LAMPADE.] cum corona, quia ſponſos in conuiuio tempeſtiuo accubituros, coronam geſtare oportebat: cum lampade, qua ſponſæ prælluceret. alioqui faces quinque in iuſtis nuptiis adhiberi ſolebant. MEV' SOCERV' COMPAR COMM. VILL.] ſic habent omnes libri & manuſcripti, & vulgati. meus C ſocerus autem, pro, meus ſocer, poſitum eſſe dicunt explicatores, & addunt Olympionem ſocerum à Stalinone appellari, quod Caſinam Stalinoni, vt ſocer genero conciliaturus, & traditurus ſit. quod mihi probari non poteſt. quis enim vnquam audiuit ſponſas à ſoceris conciliari generis, & nõ potius à ſocrubus? Alij propterea ſocerum dici, quia Stalino cum Caſina, quaſi Olympionis filia ſit cubiturus. quo quid ſtolidius, aut magis delirum fingi poteſt? quomodo enim poteſt eadem eiuſdem eſſe ſponſa & filia? Legẽdum igitur arbitror, libris omnibus reclamantibus, *meus ſocius comp. comm.* &c.

OLYMPIO, STALINO.

OL. AGE tibicen, dum illam educunt huc nouam nuptam foras,
Suaui cantu concelebra omnem hanc plateam hymenæo,
Io hymen hymenæe, Io hymen. ST. quid agis mea ſalus?
D OL. Eſurio hercle, atque adeò haud ſitio. ST. at ego amo. OL. at ego hercle
Nihil facio tibi, amor, pericli: mihi inanitate
Iamdudum inteſtina murmurant. ST. nam quid illæ nunc
Tam diu intus remorantur, quaſi ob induſtriam: quanto ego
Plus propero, tanto minus. OL. quid ſi etiam occentem hymenæum?
ST. Cenſeo, & ego te adiuuabo in nuptiis communibus.
Hymen hymenæe, Io hymen. ST. perij hercle ego miſer dirumpi
Cantando Hymenæum, licet. illo morbo, quo dirumpi cupio,

Non est copia. OL. ædepol ne tu si esses equus, esses indomabilis. A

ST. Quo argumento? OL. nimis tenax es.

ST. Num me expertus vspiam? OL. Dij melius faciant.

Sed crepuit ostium: exitur foras.

ST. Di hercle me cupiunt seruatum, iam oboluit Casina procul,

AGE TIBICEN, &c.] ex his antiquum ritum nuptiarum cognoscimus. CONCELEBRA] celebrem redde. HYMENÆO.] nuptiarum Deo. vt Hymenæo sit dandi casus. vel dic, Hymenæo, carmine nuptiali, vt sit ablatiui casus, & cohæreat cum ablatiuo *suaui cantu.* IO HYMEN HYMENÆE] Sic Catullus in carmine nuptiali. *Hymen, ô Hymenae, Hymen ades ô Hymenae.* & in altero. *Hymen, Hymenae, Hymen Hymen, ô Hymenae.* Terent. Adelph. *Verùm hoc mihi mora est, Tibicina & Hymenaeum qui cantent.* sequitur paucis pòst, *missa hac face, Hymenaeum, turbam, lampadas, tibicinas.* Lucret. lib. 1. *non vt sollemni more sacrorum Perfecto posset claro comitari Hymenaeo,* &c. Aristoph. auibus. ὑμὴν ὦ ὑμέναιε, ὦ ὑμήν. Theocr. in Adon. Epitaph. Ουκέτι δ' ὑμαὶ: Υμαὶ οὐκέτ' ἀειδόμενον μέλος, ἄδει αἲ αἲ. Idē in Helenæ nuptiis. ἀεὶ δ' ἴαχε δῶμ' ὑμεναίῳ. ibid. Υμὰν ὦ ὑμέναιε, γάμῳ ἐπὶ τῷδε χαρείης. Carmen erat apud Græcos vsitatum, ac sollemne in nuptiis: quale apud Romanos, Thalassio. Thalassio. ATQ. ADEÒ HAVD SIT.] non consentiunt hîc libri veteres: ex quibus alij habent, *atque adeò haud sitio,* vt ego edidi, & iam antè Camerarius edidit: *alij, atque adeò haud scio:* alij, *atque adeò hanc spicio.* quarū trium scripturarū postrema reiecta, vt perspicuè deprauata, hanc, quam secutus sum, sic explico. vt intelligas, inquit, me valde esurire, tanta mea esuries est, vt nulla me sitis vrgeat, restat tertia, *atque adeò haud scio:* quæ si cui probabitur, intelligemus Olympionem aliquid præterea fuisse dicturum: sermonémque inceptum non absoluisse, quòd à sene interpellatus fuerit. AT EGO HERCLE NIHIL FACIO TIBI, AM. P.] id est, at ego hercle, amor, vim tuam non experior. vel sic, At ego hercle, amor, tuæ potentiæ periculum non facio. vel sic, At ego, amor, profectò non versor in eo discrimine, vt tua vis, ac potentia mihi pertimescenda sit. ratio est, quia ieiunus, & inanis sum. sine Cerere autem & Baccho frigent Venus, & Cupido. Quidam sic, nolo te, amor, experiri: seu qualis sis amor, periculum facere nolo. Ego priores explicationes mâlo, quæ omnes eodem reuoluuntur, ac recidunt. MIHI INANITATE IAMD. INTES. M.] ratio est, quare ab amoris periculo procul absit. ego enim sum inanis, inquit, & ob inanitatem mihi intestina murmur edunt. mihi intestina ob vacuitatem crepant, vt loquitur in Menæchm. *inanitate, & fame pænè sum emortuus.* NAM QVID ILLÆ TAMDIV INTVS REMORANTVR REMELIGINES?] Festum secuti sumus, qui hunc versum ex Casina ita profert in voce *remiligines,* docétque *remiligines,* & *remoras,* à remorando esse dictas. Ego quamquam huius vocis nullum in libris veteribus vestigium reperi: Festi tamen auctoritatem, seu testimonium potius improbare non potui. Atque vt Festo hîc fidem habui, ita meam hac de voce suspicionem lectori aperire volui: quæ talis est. Si remoræ & remiligines ex codē fonte manant, nempe à remorando, seu morando, vt vult ipse Festus: mirum est *remeligines,* tam longè à sua origine degenerasse, tantúmque discrepare. nam quid simile in voce *remeligines,* verbo remorandi, præter syllabam primam? Itaque hac tanta dissimilitudine offensus existimabam, & apud Festum esse legendum *remoragines,* & apud Plautum. verumtamen iudicent eruditiores & antè quàm quidquam statuant, considerent, quàm verisimile sit, remoram, & remiliginem esse eiusdem originis, vt vult Festus, cùm tantopere inter se discrepent, & quanto sit verisimilius, D quando remora, & remiligo re vnum sunt, piscémque illum significāt, qui naueis ingenteis remoratur, ἐχενηΐδα. à Græcis appellatum, vt vult Hermolaus Barbarus, remoram, & remoraginem scribi, dicíque oportere, vt originis similitudo magis conseruetur. Nam hoc audacter dicam, aut remoram, & remeliginem non esse eiusdē originis, & remiliginem, seu remeliginem dictam esse potius à remo, & lego, vel aliunde alicunde, aut remoraginem scribi debere. OB INDVSTRIAM.] id est, de industria. sic suprà ead. fab. *illa autem quasi ob industriam mihi aduorsatur.* TANTO MINVS] subintell. properant. alij tantominus proficio. OCCENTEM HYMENÆVM?] ex aduerso cantem Hymenæum, hoc est, carmen nuptiale? occentare, vt docet Festus, interdum valet, conuicium facere. sed hîc propriè pro contrà, & ex aduerso cantare, vt opinor, positum est. Sic ferè suprà in Curcul. *Quid si adeam ad foreis, atque occentem?* secutus sum autem libros omneis vulgatos, quibuscum editio Camerariana congruit. nam libri nostri omnes manuscripti habent, *offendam Hym.* mendosè opinor. DIRVMPI CANT. HYM. LIC. ILLO MORBO. Q. D. &c.] sentētia est, nihil mihi obstat, aut impedimēto est, quominus cantando Hymenæum, me dirumpā: sed non est mihi copia, id est, non datur mihi facultas, seu non sit mihi potestas mei dirumpendi illo morbo, quo dirumpi cupio, id est, re Venerea, & συνουσιαμῷ. vel sic, licet mihi cantare Hymenæum vsque eò, dum me dirumpā. sed Casinam vsq. eo

subigere,

A ſubigere,ac permolere,vt me dirumpam, non permittitur. iocus ineſt ex ambiguo in verbo *dirumpi.* nam & dirumpi dicuntur, qui nimio clamore profundẽdo rumpuntur, vt ſuprà in Prologo. Capt. *Ego me tua cauſa, ne erres, non rupturus ſum.* & qui immodico cõcubitu. vt in Priapeiis. *Porrò (nam quis erit modus, Quirites?) Aut præcidite ſeminale membrum, Quod totis mihi noctibus fatigant Vicinæ ſine fine prurientes, Vernis paſſeribus ſalaciores, Aut rumpar, nec habebitis Priapum. Ipſi cernitis*, &c. ESSES IND[illegible]ABILIS]domari non poſſes. QVO ARGVMENTO?]quo argumento iſtuc dicis? NIMIS TENAX ES.] ineſt hîc obſcœnitas. ſignificat enim Olympio,hunc ſenem nimia tentigine membri obſcœni affectum,in Venerem ferri, atque incitari. ſed videtur legendum, nimis tendax es. tendax equus autem, eſt qui nimia,& nimis crebra tentigine affectus, frenum mordet,& calcari non paret,à tendendo ſic appellatus, quemadmodum & tentigo. hunc igitur ſenem Olympio cum equo tendaci comparat,propter immodicam eius tentiginem, qua incitatus, ac diſtentus ardet tetra libidine, & in Venerem totus ruit. Quod autem quidam legi volunt *ſternax*, in quibus eſt Pius Bononienſis, non placet. nihil enim habet commune ſternax equus, cuius eſt equitem, ac ſeſſorem ſuum excutere, & ſternere, cum viro tentigine affecto, & libidine inflammato. Vulgata autem lectio, quam & libri manuſcripti retinent,nihilominus placet.Nam tenax equus ſignificat potius eum equum, qui propter aliam
B quamlibet cauſam neque freno, neque calcari regi poteſt, quàm propter tentiginem. At debet hîc talis equus ſignificari, & commemorari, vt ſimilitudo, & comparatio quadret. NVM ME EXPERTV'S VSPIAM?] obſcœna, & flagitioſa ſententia. hoc enim quærit ſenex,quia cum dixerat Olympio nimis tendacem eſſe, hoc eſt, nimis tento & indomito penè eſſe ſolere natura, num ſit aliquando expertus ille tentiginem ſuam? DII MELIVS FACIANT.]aduerſatur, & abominatur Olympio talem turpitudinem.Tale eſt illud apud M.Tull.in Catone. *Dij,meliora.* SED CREPVIT OSTIVM: EXITVR FORAS]ſuprà admonuimus apud veteres Græcos ita fuiſſe oſtia poſita,& comparata,vt extrorſum aperirentur : ideóque qui exirent,& in publicum domo prodirent,foreis percutere conſueuiſſe, ne, qui foris ſtarent, quíue præterirent, à valuis læderentur, aut in angiportu interciperentur. IAM OBOLVIT CASINA PR.] odor Caſinæ longè ad me peruenit : ex quo mihi coniicere licet mox exituram. ex odore Caſinam mox exituram intelligo, ſiue ſentio potiùs. ſuprà in Amphitr. *Olet homo quidam malo ſuo.* S O. *hei miniinam ego oblui ĕ*

C

ANCILLÆ duæ, OLYMPIO, STALINO.

SENSIM ſuperattolle limen pedes noua nupta, ſoſpes
Iter incipe hoc. vt viro tuo ſemper ſis ſuperſtes : atque
Vt potior pollentia ſis, vincáſque virum, victríxque ſies,
Superétque tuum imperium : vir te veſtiat, tu virum diſpolies,
Noctúque, & diu vt viro ſubdola ſies obſecro memento.
OL. Malo maximo ſuo hercle illico, vbi tantulum peccaſſit.
ST. Tace. OL. non taceo. ST. quæ res? OL. mala, malæ malè
D monſtrant.
ST. Perij. iſtæ facient hanc rem mihi ex parata imparatam.
Id quærunt, volunt hæc, vt infecta faciant. AN. age Olympio.
Quando vis vxorem, accipe hanc à nobis. ST. date ergo, daturæ
Vmquam ſi eſtis hodie vxorem. OL. abite intrò. AN. amabo integræ atque
Imperitæ huic impercito. ST. futurum eſt, valete, ite.
Iam valete. iámne abſceſſit vxor? OL. domi eſt, ne time. ST. euax,
Nunc pol demum ego ſum liber, meum corculum, melculum,
Verculum. OL. heus tu, malo, ſi ſapis, cauebis, mea eſt hæc. ST. ſcio.

Sed meus fructus est prior. OL. tene hanc lampadam. ST. imò ego illam tenebo. A
Venus multipotens bonam vitam mihi
Dedisti, huius quum copiam mihi dedisti
Corpusculum mellitulum. OL. mea vxorcula.
ST. Quid est? OL. institit plantam. ST. quasi iocabo.
Nebula haud est mollis æquè, atque cutis huius est.
OL. Ædepol papillam bellulam, hei misero mihi.
ST. Quid est? OL. pectus mihi agit nunc hæc cubito.
ST. Quid tu ergo hanc, quæso, tractas tam?
At mihi qui bellè hanc tracto non agit. OL. Vaha.
ST. Quid negotij est? OL. obsecro, vt valentula'st? B
Pœne exposiuit cubito. ST. cubitum ergo ire vult.
OL. Quin imus ergo? ST. bella bella tu mea.

SENSIM SVPERATTOLLE LIMEN PED.] ordo, & sententia verborum est, tu Casina, noua nupta, sensim pedes attolle super limen inferius ostij, ne limen pedibus tangas. Mirè, & luculentè expressit Plautus noster morem veterum Romanorum, in nouis nuptis domum mariti introducendis. Ita enim ingrediebantur illæ, vt limen pedibus non tangerent, neque per se transirent, aut transcenderent, sed aliorum manibus subleuarentur, ac tollerentur, quod refert Plutarchus in quæst. Roman. eiúsque rei rationes explicat his verbis. *διὰ τί τὴν γαμουμένην οὐκ ἐῶσιν αὐτὴν ὑπερβῆναι τὸν οὐδὸν τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὑπεραίρουσιν οἱ προπέμποντες; πότερον ὅτι τὰς πρώτας γυναῖκας ἁρπάσαντες, οὕτως εἰσήνεγκαν, αὐταὶ δ' οὐκ εἰσῆλθον; ἢ βούλονται*, &c. id est, quamobrem puellam quæ nubit, non sinunt ipsam, limen domus transire, sed eam attollunt, qui deducunt? vtrùm quia primas vxores cùm eas rapuissent, ita introduxerunt, ipsæ autem non introiuerũt? an quia volunt puellas videri in eum locum introire inuitas, C & vi coactas, quo in loco virginitatem suam amissuræ sunt? an quia significare volunt, eam per se, & sua sponte domo non esse egressuram, neque domum viri relicturam, nisi vis ei afferatur, quemadmodum introiuit vi coacta? Eadem de re, idem Plutarchus in Romulo scripsit. Huc pertinet illud Catulli in carm. nupt. Iuliæ & Manl. *Transfer omine cum bono Limen aureolos pedes.* & illud fortasse Lucret. lib. 1. *Nam sublata virûm manibus, tremebundáque ad aras Deducta'st non vt sollemni more sacrorũ Perfecto posset claro comitari hymenæo: Sed casta incestè.* &c. Lucan. li. 2. de nuptiis Catonis & Marciæ, *Turritáque premens frontem matrona corona, Tralata vetuit contingere limina palma.* Ouid. 1. Eleg. *Missa foras, iterum limen transire memento Cautiùs atque altè sobria ferre pedem.* NOVA NVPTA.] *νέα νύμφη.* Catullus in carmine suprà commemorato, *Prodeas noua nupta.* VT POTIOR POLLENTIA SIS] vt viribus, seu potentia potius præstes, & præpolleas. vt plus possis. vt potentior sis. Idem in Rudent. *ne impiorum potior sit pollentia.* DISPOLIES.] al. despolies. SVPERÉTQVE T. IMP.] id est, & tuum imperium imperio viri superius sit. NOCTÚQVE ET DIV VT VIRO SVBD. S. &c.] & memento, obsecro, vt nocte, diéque virum tuum dolis circumuenias. MALO MAXIMO HERCLE S.] hæc Olympio loquitur, ad specta- D tores versus, ita vt ancillæ non exaudiãt. Malo, inquit, hercle suo peccauerit. statim vbi peccarit, id est, cõtinuò vbi aliquid peccarit, sui peccati pœnas dederit. QVÆ RES?] quæ res est, quamobrem non taceas? MALA.] mala res est, vel coniunge cum iis, quæ sequuntur. MALÆ MALÈ MONSTRANT] vt malæ sunt ancillæ, ita malè monstrant Casinæ, id est, malè docent Casinam. Licet etiam cum his vocem *mala* coniunctim legere hoc modo, mala malæ malè monstrant, id est, ancillæ, quæ malæ sunt, docent res malas malè. atque hoc erit illi simile, quod est in Amphitr. *Optimè optimo optimam operam das.* sed mâlo distinctionis notam locari post vocem *mala*, vt *mala* referatur ad illud, *quæ res?* VOLVNT HÆC, VT INFECTA FACIANT.] hæc volunt, vt quæ propè facta sunt, infecta reddant. vel sic volunt hæc, quæ propemodum facta sunt, infecta reddere. DATE ERGO, DATVRÆ VMQVAM SI, &c.] id est, date tandem vxorem, si futurum est, vt detis. quod hanc vim habet, properate dare vxorem. date aliquãdo tandem vxorem. Notauimus hoc loquendi genus suprà non longè, ibi, *quin datis, si quid datis?* AMABO, INTEGRAE ATQVE IMP. H. IMPERC.] id est, amabo, parcito huic puellæ integræ, atque imperitæ rerum venerearum. nolito cum ea nimis acriter luctari, vt libidinem tuam expleas. nolito puellam intactam, & rudem pugnæ Venereæ tuo telo rigido, atque indomito nimis vehementer ferire, atrocitérque sauciare. amabo, lenem te, ac

moderatum

A moderatum præbero erga puellam teneram, rudem, atque imperitam. Imperco, is, compositum ex verbo *parco* & præpositione *in.* suprà in Amphitr. *Bene vale Alcumena. cura rem communem, quod facis: atque imperce, quæso.* EVAX.] interiectio lætantis. Idem in Bacchid. *Euax aspersisti aquam.* profert Carisius. NVNC POL DEMVM EGO. S. L.] posteaquam abscessit vxor. MEVM CORCVL. MELL. &c.] hæc ad Casinam senex, quam se præsentem tangere, & mulcere putat: sed errat. Nam Chalinus pro Casina datus est villico, & seni à mulieribus muliebri veste cultus, atque ornatus. MELCVLVM] mel paruulum. mea Casina, melle mihi dulcior. VERCVLVM] meum paruum ver. hæc nomina ita posita, in diminutiua forma, ad blandiendum sunt aptiora, quàm si essent integra, meum cor, meum mel, meum ver. Profert autem hunc locum Priscianus lib. 3. cap. de diminutiuo, vbi legit *melculum*, non, vt habent omnes libri manuscripti, & vulgati *melliculum*. quem secuti sumus. MALO SI SAPIS, CAVEBIS.] noli, si sapis, Casinam, quæ mea est, tangere. nam si facies, infortunium feres, vel malum non effugies. SCIO: SED MEVS FRVCTVS EST PR.] scio Casinam esse vxorem tuam, sed ego pro meo iure fruar prior. vel sic, scio Casinam tuam esse, sed ego vsufructuarius sum, itaque prior, quàm tu, frui debeo. TENE HANC LAMPADAM] sic edendum curaui, Prisciani fidem, auctoritatémque secutus, quamuis reclament
B omnes codices & manuscripti, & vulgati. Sic autem Priscianus lib. 7. cap. de Accusat. nominum tertiæ declination. in extr. *In Græcis autem frequenter inuenimus, auctores tam in hac, quàm in aliis declinationibus, Græcos plerúmq. seruanteis accusatiuos, vt Titana, &c. lampada, pro, Titanem, &c. pro, lampadem. Quanquam Plautus hanc lampadam dixit in Casina, tene hanc lampadam.* IMMÒ EGO ILLAM TENEBO,] Casinam, MVLTIPOTENS] πολυκράτωρ. sic dixit suprà *mulierem multibibam.* & Catullus, *multiuolam.* HVIVS QVAM COPIAM MIHI DEDISTI.] al. fecisti. MELLITVLVM] mellitulum, deminutum nomen, à mellito. nonnulli libri habent tamen, *molliculum.* quos non sequor. INSTITIT PLANTAM.] meam scilicet. id est, pedem mihi pede pressit. suprà in Asinar. *Nec illhac vlli suo pede pedem homini premat.* Ouidius lib. 1. de arte amandi. *Velle latus digitis, & pede tange pedem.* sic autem dixit institit *plantam*, vt alibi *insistere viam, iter, negotium.* QVASI IOCABO.] quasi iocabor. iocantis speciem præbebo, cùm rem seriam agam tamen. NEBVLA HAVD EST M. ATQ. C. HVIVS EST.] nebula haud æquè mollis est, atque huius puellæ cutis. subintelligendum est aduerbium *æquè.* vel vt à librario aliquo scriptore prætermissum propter similitudinem particulæ *atque*, quæ proximè sequebatur, restituendum, ac reponendum. Stalino autem hic vel manum
C in sinum nouæ nuptæ, vt putabatur, inseruit, vel strophium, quo mamillæ muliebres teguntur, tractauit, vel quippiam tale fecit. AGIT.] pulsat, pellit. NVNC.] cùm antea mihi pedem pede premeret, quasi me expetens: nunc quasi aliena, mihi pectus cubito pulsat. TAM.] vel subintelligendum rusticè, illiberaliter, inuenustè, illepidè, ineptè, improbè, nequiter, proteruè, & aliquid tale, vel vnum aliquod horum, aut similium, vt necessarium, & à librariis prætermissum, restituendum. Nam quòd ad versus attinet, ita sunt confusi, vt, quales sint, videre difficile sit. verumtamen si hic versus ita legeretur, *Quid tu ergo hanc quæso tractas tam rusticè? vel tam nequiter?* esset senarius: hoc modo, *quid*, legatur δισυλλάβως. quales sunt tres qui deinceps sequuntur. VT VALENTVLA'ST] vt validula est? vt viribus valet? EXPOSIVIT] exposiuit, antiquè pro exposuit. propemodum, inquit, me cubito suo, loco mouit, excussit. CVBITVM, &c.] iocus ex verbo ambiguo. QVIN IMVS ERGO?] quin ergo introimus?

D

CLEOSTRATA, PARDALISCA ancilla. MVRRINA.

ACceptæ bene & commodè eximus intus,
Ludos visere huc in via nuptialeis.
MV. Nunquam ecastor vllo die risi adæquè,
Neque hoc quod reliquum est, plus risuram opinor,
Lubet Chalinum, quid agat scire, nouum
Nuptum, cum nouo marito: nec fallaciam
Astutiorem vllus fecit poëta, atque
Vt hæc est fabrefacta à nobis. obtunso

Ore nunc peruelim progrediri ſenem, A
Quo ſenex nequior nullus viuit, ni illum
Quidem nequiorem arbitrarer eſſe, qui locum
Præbet illi. nunc præſide hic Pardaliſca
Etiam, qui hinc exeat, eum vt ludibrio habeas.
PA. Lubens fecero, & ſolens. MV. ſpectabo hinc omnia
Intus, quid intus agant. PA. pone me, amabo.
MV. Et illi audacius licet, quæ vis, liberè
Proloqui. PA. tace, voſtra foris crepuit.

ACCEPTÆ BENE, ET COMM.] ordo eſt, bene,& commodè intus acceptæ,eximus. immò,aduerbium, *intus*,ſuo loco poſitum eſt,& ſuo loco legendum,hoc modo.Nos benè, & commodè, acceptæ, eximus intus, id eſt, eximus domo. nam *intus* ſæpè vſurpatur pro ἔνδοθεν & ſignificat motum de loco, vt in Ciſtellar. *Dic me orare, vt aliquis intus prodeat.* Idem in Epidico. *Atque aliquantò libentius, quàm abs te ſum egreſſus intus.* VISERE.] ad viſendum. vt viſamus.Græcorum more dictum eſt. qui in talibus infinitiuis ſubintelligunt ὥστε. IN VIA] vel legendum *in viam*, ſi *huc in viam*, coniunctè poſita ſunt. vel ſi, *in via*, retinendum eſt, cohærere debet, cum verbo *viſere*: quamquam motum ſignificat. quare malim omninò legi, *in viam.* ADÆQVÈ] æquè. NEQVE HOC QVOD RELIQ.] neque quod mihi reliquum eſt vitæ, me plus riſuram puto. LVBET CHALINVM SCIRE, QVID AG. N. N.] libet ſcire, quid agat Chalinus, nouus nuptus. Locutio comica, & à Græcis expreſſa. NOVOM NVPTVM.] quia Chalinus ſubditus erat in Caſinæ, nouæ nuptæ locum, nouum nuptum eadem ratione dixit, qua nouam nuptam Latini dicunt.Priſcian.lib.8. *nubo tibi: quamuis antiquiſſimi etiam actiua ſignificatione, nubo te dicebant. Vnde Plautus in Caſina, Lubet Chalinum.* FABREFACTA] fabricata. fabrefacta lego, vno vocabulo, vt rarefacta, labefacta, calefacta, &c. nonnulli diſiunctè legunt *Fabrè facta.* OBTVNSO ORE] ore pugnis obtuſo, &, vt ſuprà loquitur, ore oppugnato. tundo, præteritum tutudi, ſup. tunſum, & tuſum. Priſcian.lib.10. PROGREDIRI]progredi. ſic in Aſinar. *moriri* dixit pro mori. moriri ſeſe miſerè mauolet. in Trucul. aggrediri pro aggredi. *Nullam rem oportet doloſè aggrediri, niſi*, &c. NI ILLVM QVIDEM NEQVIOREM, &c.] Alceſimum, vicinum. ARBITRARER] noſtri omnes libri veteres habent, *arbitrarem*. Idem in Sticho. *Probiores verò arbitrabunt, ſi probis narraueris.* PRÆSIDE HÎC] ſtat hîc tamquam in præſidio. Sic in Moſtell. *Hic ergo tibi præſidebo, ne interbitas quæſtio.* ET SOLENS.] & meo more. & non inſolens. & non præter ſolitum. SPECTABÔ HINC OMNIA, &c.] ſpectabo hinc omnia, inquit Murrhina, ex ædibus Cleoſtratæ, neque exibo foras. PA. PONE, ÂMABO]Immo, inquit Pardaliſca, exito, & prodito: & poſt me lateto. ET ILLI AVDACIÙS, &c.] Et Cleoſtratæ licet audaciùs quæuis liberè palàm loqui,quàm mihi,cuius domi hæc flagitia fiunt. Sic autem edendum curaui libros veteres, & Camerarij editionem ſecutus: in quibus ita eſt, partim *Et illi*, &c. partim, *Et ibi*, &c. partim, *Et ili*, &c. nam in libris vulgatis impreſſum eſt, *Et tibi*, &c. TACE,] Murrhinam alloquitur.

B (margin, beside "nè, & commodè…"); C (margin, beside "tuſum. Priſcian…")

OLYMPIO, eædem. D

NEQVE quò fugiam, neque vbi lateam, neque hoc dedecus quomodo celem,
Scio. tantum herus atque ego flagitio ſuperauimus, nuptiis noſtris.
Ita nunc pudeo, atq; ita nunc paueo, atque ita in ridiculum ſumus ambo.
Sed ego inſipiẽs noua nunc facio: pudet quod prius non puditum vnquam eſt.
Operam date, dum mea facta itero eſt operæ auribus percipere.
Ita ridicula auditu,iteratu,ea ſunt quæ ego intus turbaui.

Agedum

A MV. Agedum tu adi hunc. CL. vbi tua noua nupta est?
OL. Perij hercle. manifesta res est. CL. omnem ordine rem
Fateri ergo æquum est. quid intus agitur? quid agit
Casina? satin morigera'st? OL. pudet dicere me.
CL. Memora ordine vt occœperas. OL. pudet hercle. CL. age audacter
Quàm debuisti, inde volo memorare, quid est factum?
OL. At flagitium'st. cauebunt qui audierint. OL. faciam.
Vbi intrò hanc nouam nuptam deduxi via recta clauem
Abduxi, sed tamen tenebræ ibi erant, tanquam nox
Colloco, fulcio, mollio: vt prior quàm senex aptè decumbam,
B Tardus esse illico cœpi, quoniam * *
Respecto identidem ne semel. *
Quæro deinde illecebram stupri. principio eam sauium posco.
Reppulit mihi manum: nec quietum dare sibi sauium me sinit.
CL. Quid fit denique edisserta. OL. ibi appello Casinam, Casina, inquã,
Amabo, mea vxorcula, cur virum tuum sic me spernis?
Nimis tu quidem hercle immerito meo mihi hæc facis,
Quia te mihi expetiui: illa haud verbum facit, & sæpit veste, id qui estis.
Vbi illum saltum video obsæptum, rogo vt alterò sinat ire
C Enim iam magis, iam appropero, magis iam lubet in Casinam irruere.
Cupio illam operam seni surripere. forem obdo ne senex me opprimat.
Hoc magnum'st: Primùm pergis? quin tu pergis?
OL. Vbi locus sumtus porrò est: continuò stricto gladio: atat babæ, papæ. CL. quidquid papæ.
OL. Flagitium oh erat maximum. gladium ne haberet metui, id quærere óccœpi.
Dum gladiúmne habeat, quæro, arripio capulum
Sed quum cogito, non habuit gladium. Nam id esset frigidius
D CL. Eloquere. OL. At pudet. CL. num radix fuit? OL. non fuit
CL. Num cucumis? OL. profectò hercle non fuit quicquam olerum
Nisi quicquid erat, calamitas profecto attigerat numquam.
Ita quicquid erat, grande erat
Ita quasi sentis labra, mihi compungit barba.
Continuò adstanti pectus mihi pedibus percutit.
Decido de lecto præceps. subsilit, obtundit os mihi.
Inde foras tacitus proficiscens, exeo hoc ornatu, quo vides.
Vt senex hoc eodẽ poculo, quo ego bibi, biberet. CL. optumè est.
Sed vbi est palliolum tuum? OL. hic intus reliqui.
Quid nunc? satin' lepidè adita'st vobis manus meritò?
Sed concrepuerunt fores. OL. num illa me nunc sequitur?

TANTVM, HERVS ATQVE EGO FLAG. SVPERAVIM.] tam longè turpi, & A
erubeſcendo, & flagris digno facto omneis mortaleis ſuperauimus. NVPTIIS NO-
STRIS.] per nuptias noſtras. PVDEO.] pudeo in prima perſona, antiquum. Notat Priſcian.
lib.8. his verbis. *plageo placet, ſic antiquiſſimorum conſuetudine à pæniteo pænitet, à tædeo tædet, pigeo pi-
get, pudeo pudet, liceo licet, oporteo oportet.* ATQVE ITA IN RIDIC. SVMVS AMBO.] atq.
ita pro ridiculo ſumus ambo. ſic autem legendum *in ridiculum,* vt ſint duæ voces, non vt ſit vna,
irridiculũ, neque *irridiculum,* quomodo edidit Camerarius. Nam ſi quis fortè diceret *irridiculum,*
ſeu *irridiculum* accipiendum pro valde ridiculo, falleretur, cùm Cæſar in Commentariis *irri-
diculè* poſuerit, pro non ridiculè, & non irridiculè, pro non ſine ridiculo, vel non infacetè, ſeu
non inficetè, non inurbanè. PVDET. QVOD PR. NON PVD.] ſerò, inquit, nunc
me pudet, vel noua ſunt, quæ nunc facio. numquam enim antea me turpium factorum pu-
duit. nunc demùm pudet. Sed cur ita non dixit? *pudet, cuius non puditum vmquam eſt.* ITE-
RO.] memoro, refero, dico. EST OPERÆ AVRIBVS PERC.] eſt operæ, pro, eſt ope-
ræpretium, poſitum eſt, quaſi pretium ſit ſubintelligendum, vt nonnulli interpretantur: vel
dic potius, *eſt opera*, ſic dictum eſſe, vt, eſt temporis, non eſt temporis. eſt officij, non eſt offi-
cij: eſt moris, non eſt moris. &c. ſic contrà in Pſeudolo. *operæ non eſt.* ſic igitur hunc locum
explico, eſt op. aur. per. id eſt, dignum eſt opera audire: opera bene in eo ponetur, ſi quis au- B
diet. denique videtur idem valere, atque, operæ pretium eſt audire. quidam *opera* volunt eſſe
dandi caſus, & operæ eſt, ſic dictum eſſe, vt eſt curæ, eſt oneri, eſt dedecori, &c. cum quibus
non pugnabo. ITERATV,] dictu. TVRBAVI.] miſcui: turba & dedecore impleui.
SATIN' MORIGERA'ST?] ſatiſne obſequitur voluntati, & animo tuo? ſatiſne ad mo-
rigerandum tibi viro ſuo facilis & parata eſt? morigerus, & morigerari, ſeu morem gerere, ha-
bent maximè locum in talibus rebus: exempla ſunt & apud Plautum, & apud cæteros ſcripto-
res innumerabilia. inſigne eſt illud apud Suetonium in Tiberio, vbi narrat ille, Tiberium
Parrhaſij tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam ſibi ſub conditione,
vt ſi argumento offenderetur, decies pro ea HS. acciperet, non modò prætulit, ſed & in cu-
biculo dedicauit. POSTQVAM DECVBVISTI HINC TE VOLO
MEM.] ſic reſtitui ex veſtigiis antiquæ ſcripturæ, ſententia plana. corrupta autem, & depra-
uata mirum in modum ſunt quæ ſequuntur in libris vulgaris omnia, atque adeò partim loco
mota, partim mutilata, ac lacerata, neque multò in manuſcriptis integriora, præterquam in
vno atque altero. AT FLAGITIVM'ST.] id eſt, at facinus turpe eſt, & erubeſcendum.
FACIAM.] ſic reſtitui. nam alij libri omnes, vno excepto, habent *faciant*, mendoſè. eſt enim
Olympionis reſponſio, hoc modo, faciam inquit, id eſt, rem memorabo, ſeu narrabo, exor- C
ſus ab eo tempore, poſtquam decubui. CLAVEM ABDVXI.] nonnulli putant legendum
clauem obduxi, id eſt, inquiunt, peſſulum obdidi. clauis enim non ſolùm erat apud antiquos,
id, quo oſtium obſeratum reſerabatur atque aperiebatur, ſed etiam quo oppoſito, & obiecto
à parte interiore claudebatur. Terentius, Heautont. *Anus obdit foribus peſſulum.* Ego clauem
abduxi, interpretor, clauem ſenſi, amoui à ſera ſcilicet. C■LLOCO.] Caſinam in lecto.
FVLCIO, MOLLIO] lectum. VT PRIOR, QVÀM SENEX, APTÈ DECVM-
BAM.] ſecutus ſum quinque libros manuſcriptos: qui ſic habent, quæ ſcriptura non eget
explicatione. alij ſic habent, *vt tanquam ſenex, abs te decumbam.* quam lectionem reieci. non-
nulli tamen ſic eam explicant: vt quaſi eſſem vir tuus abs te ſecubarem, & Veneris furta tenta-
rem. non placet. TARDVS ESSE ILLICO C.] ſegnis, & ineptus ad Venerem illico
eſſe cœpi, &c. QVONIAM * *.] hic deſunt pauca verba omiſſa fortaſſe à librariis,
vel deleta à lectore aliquo ineptè verecundo, propterea quòd erant ſpurca. Atqui amamus
& nos verecundiam. ſed verecundi ſimus in his, quæ noſtra ſunt. in his verò, quæ ſunt aliena,
cur verecundiam talem adhibebimus, vt eadem opera iniuriam faciamus? aut verò cur per D
culam, & ſpeciem verecundiæ aliena opera, præſertim ex ingenio deprompta, non manufa-
cta mutilabimus, atque imminuemus? ſed ad rem. dicebat igitur fortaſſis Olympio, ſe idcirco
[illegible]um illico eſſe cœpiſſe, quia præ feſtinatione dum metuit, ne ſenex veniat, arrigere non
potuit. RESPECTO IDENTIDEM.] crebrò retrò aſpicio. vſquequaque crebrò
reſpicio, vſque & vſque. NE SEMEL *] hic quoque deſunt nonnulla, quorum for-
taſſis hæc erat ſententia. ne ſemel prædam nactus amittam. QVÆRO DEINDE ILLE-
CEBR. ST.] quæro deinde, videns me ita languidum eſſe, rationem, qua Venerem in me
emortuam prouocem, ac laceſſam. NEC QVIETVM DARI SIBI ME, &c.] nec
me quietum ſauium ſibi dare ſinit. nonnulli libri habent, *neque etiam dare ſibi me ſauium.*
EDISSERTA.] ediſſere, diſtinctè & diſertè expone, eloquere. CASINA, INQVAM,]
vox *Caſina* deſideratur in omnibus libris omiſſa à librariis ſcriptoribus, propterea quòd eadem
vox in accuſandi caſu antecedebat. SPERNIS?] aſpernaris? reiicis? ILLA HAVD VER.
F.] illáne verbum quidem vnum facit: illa tacet, illa muſſat. ET SÆPIT VESTE ID,
QVI ESTIS] & vallat, ſeu tegit veſte naturam muliebrem, id eſt, partem illam corporis,
qua fœminæ eſtis ſpecum illum muliebrem. VBI ILLVM SALTVM VID. OBSÆPT.]
vbi

A vbi illam siluam video esse veste obductam, & circumdatam, &c. allegoria est. nam per saltum, inguen muliebre significat pilis obsitum, atque horridum. ROGO, VT ALTERO S. IRE] sermo spurcissimus, & planè, vt verum fatear, nefarius, quem intactum relinquere mallem. sed promissum exsoluendum est. promisi autem, me Plautum explicaturum: ignoscant igitur mihi aures verecundæ. posteaquam, inquit, partem illam anticam, seu anteriorem video mihi esse opertã, & negatam: Casinã rogo, vt me ad alteram adire, seu inuadere patiatur, videlicet posticam. ENIM IAM MAGIS, IAM APPR. &c.] enimuerò iam tum magis propero, iam, inquam, magis cupio in Casinam inuadere. Sic ferè loquitur Horat. oda 5. lib. 2. *nec tauri ruentis In Venerem tolerare pondus*. CVPIO ILLAM OP. SENI SVRR.] cupio furtim illam operam seni, cuius prioris fructus erat, furtim eripere. FOREM OBDO, NE SEN. ME OPPR.] forem seni obiicio, ne me in ipsa re gerenda occupet, & deprehendat. sed videtur legendum *fori pessulum obdo*. si modò versus patiatur, vt Terentium loqui indicauimus paullò antè in Heautont. HOC MAGNVM'ST.] hoc, quod iam sequitur, magnum est. magnum quiddam iam dicturus sum. PRIMÙM] hic Olympio, pudore deterritus, hæsitat, & insistit. PERGIS?] pergísne? non pergis narrare? VBI LOCVS SVMTVS P. EST, &c.] posteaquam locus stupri sumtus est, tum continuò, &c. STRICTO GLADIO, B &c.] quem gladium significet, res in promtu est. significat enim sicam illam Catulli rigidam. BABÆ; ATAT P.] interiectiones admirantis, & subita re, & noua stupefacti. significat aliquid fuisse in inguine Chalini (qui pro Casina productus erat) durum, rigidum & magnum, quod gladij vestigium præ se ferret. FLAGITIVM OH, ERAT. M.] oh, res erat erubescenda, & pudenda. GLADIVM NE HAB. M.] timui, ne gladium haberet, idcirco enim gladium quærere cœpi. Testatur Nonius, hoc gladium in genere neutro vsurpasse veteres. ARRIPIO CAPVLVM.] fortasse testiculos significat. NAM ID ESSET FRIG.] Nam is gladius esset frigidus, at erat calidus. ELOQVERE.] quia etiam hîc hærebat Olympio, hortatur Cleostrata, vt apertè loquatur, quod reliquum est. NVM RADIX FVIT?] num raphanus fuit? NISI QVIDQVID ERAT, CALAMITAS PROFECTÒ ATTIG. N.] nihil fuit olerum, inquit: nisi si fortè fuit aliquod oleris genus, profectò grandine non fuit contusum, aut imminutum. erat enim egregiè procerum, solidum, atque erectũ. calamitas à calamis, grandine, aut imbri aliquo vehementi, aut nimbo contusis, ac prostratis dicta est. Hoc igitur dicit: quidquid erat, non erat fractum, neque molle, neque languidum, neque comminutum, vt calami grandine contusi, & deiecti: sed erectum, stabile, procerum, C solidum, rigidum, ac validum. ITA QVIDQ. ERAT, GR. ERAT.] Epiphonema. ita quidquid erat, non erat calamitosum, neque imminutum, aut fractum, sed grande, plenum ac procerum. ITA QVASI SENTIS, LABRA COMP. B.] redit ad illud de sanio, quod poposcerat Casinam. Ita, inquit, dum eam osculari, seu dissuauiari conor, barba eius, tamquam sentis, mihi labra compungit. QVASI SENTIS.] tamquam spina. CONTINVÒ ADSTANTI, &c.] continuò mihi adstanti, seu, vt alij libri habent, instanti, pectus percutit. DÉCIDO DE LECTO PR.] ego percussus à Chalino, pronus in terram deorsum cado. SVBSILIT] mox in me insilit. malim legi desilit. OBTVNDIT OS MIHI] os mihi pugno ferit. suprà, *obtunso Ore nunc velim progrediri senem*. VT SENEX HOC EOD. POCVLO, &c.] allegoria est. aliud enim dicitur, aliud significatur. Hoc autem significatur: vt senex eodem modo acciperetur, quo modo ipse acceptus sum. SATIN' LEPIDÈ ADITA'ST VOBIS MANVS MERITÒ?] quid sit alicui adire manum, suprà diximus, in Aulul. ibi. *Ita impuris illis omnibus adij manum*. Nihilominus tamen, quæ sit huius loci sententia, hîc quoque dicamus. Hoc igitur sentit, & significat Cleostrata, nónne satis lepidè vos tractati estis, idque merito vestro? nónne vobiscum satis lepidè actum est, vt meriti D estis? nónne vos satis lepidè pro meritis vestris vltæ sumus? tractum est ab eo, quod est, alicui adire manum. Est autem, alicui adire manum propriè, ad eum accedere, cum eo congredi & colloqui, cum eo agere.

STALINO, OLYMPIO.

MAXIMO ego ardeo flagitio, nec quid agam meis rebus scio,
Nec meam vt vxorem aspiciam contrà oculis, ita disperij.
Omnia palàm sunt probra, omnibus modis óccidi miser.
Ita manifestò faucibus teneor.
Nec quibus modis purgem scio me meæ vxori.

Qui expalliatus sum miser : palàm sunt clandestinæ nuptiæ A
Adeundam Murrhinam censeo mihi, optimum est.
Ea dux : ea vxorem meam. ea hanc inuenit rimam
Sed ecquis est? qui homo munus velit fungier pro me.
Quid nunc agam nescio, nisi vt improbos famulos imiter, ac domo fugiam.
Nam salus nulla'st scapulis, si domum redeo.
Nugas istic dicere licet. vapulo ego hercle inuitus tàmen,
Etsi malum merui, hac dabo protinam me in fugam. OL. heus Stalino
Amator. ST. óccidi, reuocor. quasi non audiam. adibo.

B

MAXIMO EGO ARD. FLAG.] sic dictum est, ardeo flagitio, vt ardere bello,& flagrare inuidia,seu infamia. Quemadmodum igitur flagrare inuidia dicitur is,in quem magna inuidia concitata est, ita ardere se flagitio dicit Stalino,propterea quòd summum dedecus, & flagitium admisit. NEC, MEAM VT VXOREM ABSP. C. OC.] nec scio quomodo meam vxorem rectis oculis intueri possim , adspicere contrà oculis , ἀντιβλέπειν dicunt Græci. OMNIA PALÀM SVNT PR.] omnia nostra dedecora , & flagitia , palàm sunt: id est, peruulgata & patefacta sunt. OCCIDI.] interij. ITA MANIF. FAVCIB. TENEOR] vsque adeò manifestò teneor ea corporis parte,qua parte prehēsus effugere nullo modo possum. tractū à piscibus, & aliis animalibus,quæ faucibus capta,nullo modo effugere possunt. Ita teneor, inquit, vt periculum nullo modo declinare aut vitare possim. premunt mihi fauceis & prehensas tenent aduersarij mei. QVI EXPALLIATVS SVM MISER.] qui pallio spoliatus sum miser. PALAM SVNT CLAND. NVPT.] patefactæ sunt nuptiæ furtiuæ, atque occultæ, seu quas tantopere occultabamus, & celabamus. EA DVX.] ea dux fuit vxori meæ ad has insidias quibus ego exceptus sum, mihi locandas. in libris vulgatis ita impressum est, *his præstigiis dux fuit vxor : ea hanc inuēnit rimam.* EA VXOREM MEAM:] subintellige, impulit. ad has fallacias fabricandas, insidiásque mihi comparandas. C EA HANC INVĒNIT RIMAM] etiam hæc verba in libris manuscriptis reperiuntur, quemadmodum in vulgatis: quorum hæc sententia est. Ea hanc viam rationémque reperit, quas nostras nuptias, nostráque consilia disturbaret. Sic autem loquitur suprà in Curcul. *Rogitationes plurimas propter vos populus sciuit : Quas vos rogatas rumpitis. aliquam reperitis rimam.* vel sic, ea hanc viam reperit, qua fallacias nostras eluderet, atque effugeret, videtur à muribus ductum, qui interdum pœnè capti, per tenueis rimas elabuntur, & periculum effugiunt. huc pertinet illud , quod est suprà in scena cuius principium est, *Vt properarem*, &c. *Ibo intrò, vt subducā nauim rursum in puluinariū.* SED ECQVIS EST, QVI HOMO, &c.] id est, sed num aliquis est homo , qui velit meus esse vicarius, & qui velit munere meo fungi? IMPROBOS FAMVLOS] seruos fugitiuos imiter, &c. seruos nequam imiter, qui à dominis suis fugiunt. NAM SALVS NVLLA'ST SCAP. &c.] nam vapulabo , si domum redeo. NVGAS ISTIC D. L. VAP.] licet mihi apud vos nugari , quamuis malum merui, & quamuis soleo vapulare, cùm malum merui, vapulo me hercule, tamen non libenter, atque adeò præter voluntatem meam. HAC DABO ME PROT. &c.] per hanc viam me protinus in fugam dabo. protinam, id est, protinus. D Festus. *protinam, protinus.* Terent. *protinam conisciam me in pedes.*

CHALINVS, STALINO, OLYMPIO.

CH. VBI tu es, qui colere mores Massylienseis postulas?
Nunc tu si velis me subicitare, proba est occasio.
Myrr. periisti hercle. age, accede huc.
* *
ST. Hac ibo. caninam scæuam spero meliorem fore.

Quid

A CL. Quid agis tu marite, mi vir: vnde ſocum ornatu hoc aduenis? Quid feciſti ſcipione, aut quod habuiſti pallium?

AN. In adulterio, dum mœchiſſat Caſinam, credo perdidit.

ST. Occidi. CH. etiámne imus cubitum? Caſina ſum. ST. in malam crucem.

CH. Non amas me? CL. quin reſponde, tuo quid factum eſt pallio?

ST. Bacchæ ergo, hercle vxor. CL. Bacchæ? ST. hercle vxor. CL. quid eſt?

AN. Nugatur ſciens. nam ecaſtor nunc Bacchæ nullæ ludunt.

ST. Oblîtus ſui, ſed tamen Bacchæ. CL. quid Bacchæ? fieri non poteſt,

B Times ecaſtor. ST. egóne manifeſtò teneor? OL. haud mentire hercle: nam palàm eſt.

* . * hic deſunt aliquot verſus.

ST. Non taces? OL. non hercle taceo nam tu maxumo
Me obſecrauiſti opere, Caſinam vt poſcerem vxorem mihi.

ST. Tui amoris cauſſa ego iſtuc feci. CL. Immò ecaſtor illius,
Te quidem oppreſſi. ST. feci ego iſtæc dicta quæ vos dicitis?

CL. Rogitas etiam? ST. ſiquidem hercle feci, feci nequiter.

CL. Redi modò huc intrò, monebo, ſiquidem meminiſti minus.

ST. Hercle opinor potius vobis credam, quod vos dicitis.
Sed vxor da viro hanc veniam. Murrhina ora Cleoſtratam,
C Si vnquam poſthac, aut amaſſo Caſinam, aut occœpſo modò,
Nedum vt eam amaſſo, ſi ego vnquam adeò poſthac tale admiſero,
Nulla cauſſa eſt, quin pendentem vxor virgis verberes,

MV. Cenſeo ecaſtor, veniam huic hanc dandam. CL. faciam vti iubes,
Propter eam rem hanc tibi nunc veniam minus grauatè proſperò,
Hanc ex longa longiorem ne faciamus fabulam.

ST. Non irata es? CL. non ſum irata. ST. tuæ fidei credo. CL. meæ?

ST. Lepidiorem vxorem nemo quiſquã quàm ego habeo hanc habet.

D CL. Age tu, redde huic ſcipionem & pallium. CH. tene. ST. libet.

CH. Mihi quidem edepol inſignitè facta eſt magna iniuria,
Duobus nupſi, neuter fecit, quod nouæ nuptæ ſolet.

VBI TV ES, QVI COL. MOR. MASSIL. P.] vel quemuis vnum ex ſpectatoribus alloquitur, vel Stalinonem ipſum. ſed illud mâlo. mores Maſſiliẽſeis autem, id eſt, impudicos, atque effœminatos. Sic enim de Maſſilienſibus ſcribit Athenæus lib. 12. Μασσαλιῶται δ' ἐθηλύνθησαν, οἱ τὸν αὐτὸν τοῖς Ἴβηρσι τῆς ἐσθῆτος φοροῦντες κόσμον. οἱ ἀσχημονοῦσι γὰρ διὰ τὴν ἐν ψυχαῖς μαλακίαν, διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες, ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθε πλεύσαι ἐς Μασσαλίαν. id eſt, Maſſilienſes autẽ effœminati fuerunt, eodem atque Iberi veſtitu ornati. indecoram enim, & turpem ſpeciem præ ſe ferunt propter animorum mollitiẽ, qui propter luxuriam, & delicias muliebria patiuntur. ex quo etiam prouerbium manauit, *nauigato in Maßiliam.* NVNC TV SI VELIS SVBICIT. ME PR. EST OCC.] ſic quidã hunc locum explicant. nunc, ſi tu me tibi ſubiicere, & ſubigere velis, proba occaſio eſt, dum ego hunc ornatum muliebrem gero ſcilicet. Ego ſic. Nam cùm Maſſiliẽſes impudici habiti ſint, vt diximus, & impudicum aliquem, qui mores Maſſilienſeis colere poſtulet, Chalinus appellet. impu-

dici autem sit pati, non facere, dicendum est, hunc Chalinum ad faciendum, non ad patiendum paratum esse, & ab eo quæri aliquem, qui pati, non qui facere paratus sit. Hæc igitur sententia est, vbi aliquis est, inquit Chalinus, qui mores Massilienseis colere postulet? id est, qui sit mollis, & impudicus, & qui alienā libidinē in suo corpore experiri, ac subire velit? Nūc si is velit me subicitare, id est, mihi subsidere, & subiectus esse, proba ei occasio datur, dum ego arma habeo ad eam rem parata, & expedita: hoc est, caudam salacem, stabilem, atque erectam. sententia spurca est quidem illa, sed tamen ea explicanda fuit, si quod polliciti sumus, & quod recepimus, præstare vellemus. Ignoscant igitur mihi aures verecundæ, & animum meum, qui à talibus spurcitiis, & flagitiis longissimè abest, parteisque mihi datas, quas agam, necesse est, considerent atque attendant, non mihi hos flagitiosos sermones adscribant. *subicitare* verbum est antiquum, à voce *subices*. Subices autem, vt docet Festus, pro subiectis posuit Ennius in Achille, cùm dixit, *Nubeis per ego deûm subices humidas, vnde oritur imber sonitu sæuo*. subicitare igitur dictum pro subuectare, vt subicitare me, idem valeat, quod subuectare me. vel *subicitare me*, positum pro subicitare mihi, id est, subsidere & subiici mihi. Nonnulli hæc Stalinonis verba esse volunt, quibus si quis assentietur, eadem sententia manebit. PERISTI HERCLE, &c.] verba Myrrhinæ, si quibusdam libris veteribus credimus, in quibus Myrrhinæ nomen hic præpositum est. Alij Cleostratæ malunt esse. siue Cleostrata autem, siue Myrrhina hæc loquatur, Stalinonem alloquitur. ACCEDE HVC] accede huc Stalino, inquit Cleostrata, seu Myrrhina. HAC IBO CANINAM SCÆVAM SP. M. F.] inter hæc verba, & proxima superiora desiderantur pauca. sententia autem hæc est, spero canis latrantis aut ringentis occursum, minus grauem, aut tristem, infœlicem mihi futurum, quàm vxoris adspectum. quare hàc ibo potius, quàm illàc, quà est vxor. *scæua* propriè significat omen malum, triste, & sinistrum: veruntamen etiam *bonam scæuam dicimus*, vt docet Festus. immò verò quod sinistrum est, bonum est apud Græcos, qui sinistrum σκαιὸν dicunt, vt docet Varro lib. 6. de Lingua Latina. Ex quo bona scæua, id est, bonum omen, & bonum auspicium. hoc igitur dicit, hàc ibo, subintellige, quà mihi vxorem occursuram non puto. nam caninam scæuam, id est, canis occursum, vel latratum, vel rictum, mihi lætiorem, & feliciorem fore confido, quàm vxoris: quæ mihi cane quantumuis iracunda, & aspera, iracundiùs oblatrare solet. Idem Plautus in Pseud. *Bene ab hoc pradatus ibo. noui: bona scæua'st mihi*. Sic in Sticho, *Bona scæua, strenáque obuiam occeßit mihi*. Sic autem hunc locum restitui ex libris nostris manuscriptis quatuor, in quibus ita planè scriptum est. nam vulgati habent, *caninam cenam*: itáque edidit Camerarius planè mendosè. QVID FECISTI SCIPIONE, AVT Q. H. P.?] ordo est, quid fecisti scipione, aut pallio, quod pallium habuisti? vbi est scipio tuus, quo nitebaris? vbi pallium? infrà non longè, *quin responde: tuo quid factum'st pallio?* suprà, *qui expalliatus sum miser*. DVM MOECHISSAT CASINAM,] dum cum Casina adulterium facit. mœchissat, μοιχίζει. mœchatur, adulterat. QVIN RESPONDE TVO QVID FACT.'ST.?] suprà, *Quid fecisti scipione, aut quod habuisti pallium?* BACCHÆ ERGO HERCLE, VXOR.] vox bacchantium, & fanaticorum, & furore quodam percitorum, quam nūc vsurpat Stalino, quasi mente captus, atque insanus. nonnulli libri tamen, vbique hìc habent, *bacche* sine diphthongo, vt apud Horat. oda. 3. lib. 1. *si collibuisset: ab ouo Vsque ad mala citaret, Io Bacche, modò summa Voce, modò hàc resonans, chordis qua quattuor ima*. NAM ÆCASTOR NVNC BACCHÆ NVLLÆ LVDVNT, &c.] nam per ædem Castoris nunc nullæ Bacchæ bacchantur. in aliis libris sic legitur totus hic locus. ST. *egóne? haud mentire hercle. nam palàm'st. non taces?* OL. *non hercle verò taceo. nam tu maximo me obsecrauisti opere, Casinam vt poscerē vxorem mihi, Tui amoris causa*. ST. *ego istuc feci?* OL. *immò hercle*. ST. *feci ego isthæc dicta quæ*, &c. MANIFESTÒ TENEOR.] in manifesto facinore turpissimo deprehensus teneor. loquitur voce summissa, & ad spectatores tantum profusa. NON TACES?] inter hæc, quæ sequuntur, & superiora, desunt aliquot versus, sed nō multi. TVI AMORIS CAVSA] quia te amabam. idcirco ego volui tibi Casinam vxorem dari. alloquitur Olympionem. IMMÒ AECASTOR ILLIVS] immò per ædem Castoris, quia Casinam amabas, inquit Cleostrata. alij volunt esse Olympionis verba: quæ verò deinceps sequuntur, Cleostratæ. TE QVIDEM OPPRESS.] te quidem in ipso flagitio occupatum deprehendi, σε κατέλαβον. MONEBO,] redigam tibi in memoriam, ὑπομνήσω. quidam libri veteres habent, *monebimus*. SI VNQVAM POSTHAC AVT AM.] si vnquam posthac, sermo est, vt sibi, quod peccauit, ignoscatur, petentis, & peccati pœnam deprecantis. Terent. Eunuch. *vnam hanc noxiam Mitte, si aliam vnquam vllam admisero, occidito*. M. Tull. pro Lig. *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te tenuit in foro ratio honorum tuorum: certè nūquam hoc modo, ignoscite iudices: errauit, lapsus est, non putauit: si vnquam posthac ad parentem sic agi solet*. AVT AMASSO CAS. &c.] si vnquam posthàc aut amauero Casinam, aut occœpero modò, non solùm amauero, &c. NVLLA CAVSA'ST, QVIN PEND. VXOR, &c.] causam non dico, vxor, seu non recuso, vxor, quin me pendentem, vt serui verberari solent, verberes. suprà in Amphitr. *Neque ego hac nocte longiorem me vidisse censeo, Nisi item vnam, verberatus, quam pependi, perpetem*. FACIAM, VTI IVBES.] faciam vti censes, & hortaris. nam verbum *iubere* non habet absolutè imperandi, aut necessitatis imponendæ, sed hortandi tantùm, aut censendi, aut etiam precandi significationem. PROSPERO.] largior, concedo, ex animi tui sententia do. TVAE FIDEI

CREDO?

ACREDO?] sic in Amphitr. MER. *Dicito, quiduis, non nocebo.* SO. *tuæ fidei credo?* MER. *meæ.* TENE] id est, accipe, & accepta tene. INSIGNITÈ] insigniter. insignitè, inquit Nonius, cum indicio notæ. Cicero lib. 2. de Orat. ad Q. Frat. *nec improbum notari, ac vituperari insignite posse.* NEVTER FECIT, QVOD NOVAE NVPTAE SOLET.] sententia spurca, & nefaria est, quam licet ex his versibus, qui exstant in Priapeiis. *Da mihi, quod cupies frustra dare forsitan olim, Dum tenet obsessas inuida barba genas. Quódque Ioui dederat, qui raptus ab alite sacra Miscet amatori pocula grata suo: Quod virgo prima cupido dat nocte marito, Dum timet alterius vulnus inepta loci,* &c.

GREX.

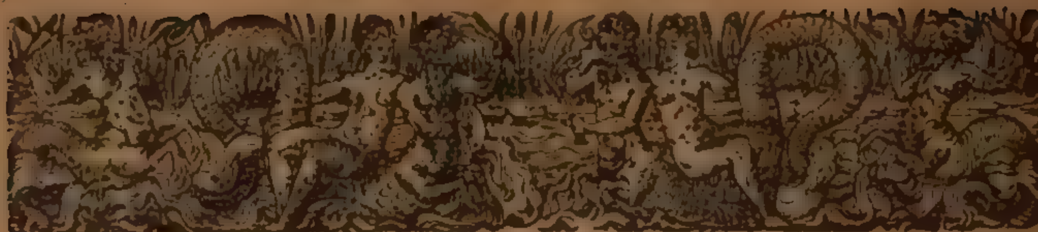
SPectatores, quod futurum est intus, hic memorabimus.
Hæc Casina huius reperietur filia esse è proxumo,
Eáque nubet Euthynico nostro herili filio.
B Nunc vos æquum est, manibus meritis meritam mercedem dare.
Qui faxit, clàm vxorem ducat scortum semper, quod volet.
Verùm qui non manibus, clarè quantum poterit, pluserit,
Ei pro scorto supponetur hircus vnctus nautea.

HVIVS REPERIETVR ESSE F.] huius vicini Alcesimi. EVTHYNICO N. H. F.] sic legendum esse, ex vno codice manuscripto iam pridem videram, in quo scriptum erat, *nubet Teuthynico,* &c. quomodo postea scriptum reperi in aliis sex. *Teuthynico* autem deprauatum erat, ex voce antecedente *nubet,* cùm scriptor librarius postremam eius litteram t, bis scripsisset. Verùm huius emendationis, vt aliarum multarum, laus Adriano Turnebo debetur, qui lib. 8. Aduers. cap. xi. sic restituendum esse docuit. MANIBVS MERITIS.] id est, manibus fortibus, pugnacibus, & victricibus: manibus, quibus hostes vestros sæpè fudistis, ac superastis: denique manibus bene de repub. meritis, propterea quòd iis hosteis reipub. perdidistis, & imperium populi Romani propagastis. *meritis* enim, hîc actionem significat. MERITAM] meritam, passiuè accipiendum. *meritis meritam* autem non sine ornatu quæsito dictum est. Iam per meritam mercedem, quin plausus significetur, non est dubium. CLAM VXOREM] clam vxore, inscia vxore, ita vt non rescîscat vxor. optat spectatoribus Plautus, quod plerisque optabile est. valet autem hoc optatum ad risum mouendum hominibus, in omnem hylaritatem effusis, & maximè ita moratis. PLVSERIT] plauserit. SVPPONETVR HIRCVS VNC.] hircus, per se, & sua spôte animal est fœtidus, & odoris tæterrimi: ad hunc igitur naturalem fœtorem si accedat nautea, fœtorem intolerabilem futurum quis non videt? quid sit nautea, dictum est suprà in Asinaria, ibi. *nauteam bibere malim, si necessum sit, quàm illam oscularier.* longè leuius est. quod optat Horatius Mæcenati suo, si allium comederit. oda 3. epod. *At si vmquam tale concupiueris, iocose Mæcenas, precor, Manum puella sauio admoueat tuo, Extrema & in sponda cubet.* Iam supponetur, id est, subdetur, & substituetur, vel subiicietur. Donatus ad illud Terentij in Eunuch. *quâ referam illi sacrilego gratiam, Qui hunc supposuit nobis?* notat, *propriè supposuit. nam vt subduci dicuntur quæ nolumus amittere, ita supponi quæ non desideramus.* Plautus, *Ei pro scortò supponetur hircus vnctus nautea.*

D

FINIS CASINÆ.

A

CISTELLARIA

DRAMATIS PERSONÆ.

SILENIVM meretrix.
GYMNASIVM meretrix.
LENA
AVXILIVM prologus.
MELÆNIS lena.
ALCESIMARCHVS adoleſcens.
LAMPADIO ſeruos.
PHANOSTRATA vxor.
HALISCA ancilla.
DEMIPHO ſenex.
CATERVA.

B

ARGVMENTVM.

C

OMPRIMIT adoleſcens Lemnius Sicyoniam.
Is redit in patriam, & gnatam generat nuptiis.
Sicyonia parit æquè puellam, hanc ſeruolus
Tollit, atque exponit, & ex inſidiis aucupat.
Eam ſublatam meretrix alij detulit.
Lemno pòſt rediens ducit, quam compreſſerat,
Lemníque natam deſpondit adoleſcentulo
Amore capto illius proiectitiæ.
Requirens ſeruos, reperit, quem proiecerat.
Itaque lege hanc, & ritè ciuem cognitam
Alceſimarchus, vt erat nactus, poſſidet.

D

OMPRIMIT] Sicyone. ADOLESCENS LEMNIVS] Demipho. SICYONIAM] Phanoſtratam, Sicyone natam. IN PATRIAM] in Lemnum. ET GNATAM GENERAT NVPT.] & filiam procreat, ac ſuſcipit ex iuſtis nuptiis, non nominatam. SICYONIA] Phanoſtrata. ÆQVÈ] vt Demipho generat filiam. PVELLAM] Silenium nomine. SERVOLVS] Lampadiſcus. TOLLIT] tollit humo, aufert. ET EX INSIDIIS AVCVPAT] & ex occulto loco obſeruat, & ſpeculatur, quid ea fiat, ſeu à quo, vel à qua tollatur, & quò auferatur. MERETRIX] lena ἀνώνυμος. ALII DET] ad aliam detulit, Mælenidem ſcilicet. REDIENS] Demipho Sicyonem rediens, mortua vxore. DVCIT, QVAM COMPRESS.] ducit vxorem Phanoſtratam. ADOLESCENTVLO] Alceſimarcho. ILLIVS PROIECTICIÆ] illius puellæ, Silenij: quæ expoſita, & proiecta fuerat à ſeruo. SERVOS] Demiphonis & Phanoſtratæ ſeruus Lampadiſcus. QVAM PROIECERAT] Silenium. VT ERAT NACTVS] quia ſolus cum ea conſueuerat, ſolúſque ea potiebatur.

Cum

A

SILENIVM, GYMNASIVM, meretrices, LENA.

VM ego antehac te amaui,& mihi amicam esse creui,
Mea Gymnasium,& matrem tuam:tum id mihi hodie
Aperuistis, tu atque hæc. soror si mea esses,
Quî magis potueris mihi honorem ire habitum,
B Nescio,nisi,vt meus est animus fieri
Non posse arbitror : ita omnibus relictis rebus
Mihi frequentem operam dedistis. eò ego vos
Amo, & eò à me magnam inistis gratiam.
GY. Pol istoc quidem nos pretio facilè'st
Frequentare tibi, vtileísque habere:
Ita in prandio nos lepidè atque nitidè
Accepisti apud te, vt semper meminerimus.
C SIL. Lubentíque ædepol animo factum, & fiet à me,
Quæ vos arbitrabor velle, ea vt expetam.
GY. Quod ille dixit,qui secundo vento vectus est,
Tranquillo mare, ventum gaudeo ecastor ad te.
Ita hodie hic acceptæ sumus suauibus modis.
Nec, nisi disciplina, apud te fuit quicquam
Ibi, quin mihi placeret. SIL. quid ita amabo?
GY. Raró nimium dabat quod biberem, id merum
Infuscabat. LE. amabo hîcine istud decet?
GY. Iúsque, fásque est. nemo alienus hîc est. SIL. merito
Vestro amo vos, quia me colitis, & magnifacitis.
D LE. Decet pol mea Silenium, hunc esse ordinem
Beneuolentem inter se, benéque amicitia vtier.
Vbi istas videas summo genere natas,
Summateis matronas, vt amicitiam colunt,
Atque vt eam iunctam bene habent inter se.
Si idem istud nos faciamus, si idem imitemur.
Ita tamen vix viuimus cum inuidia summa.
Suarum opum nos volunt esse indigenteis.
Nostra copia nihilum volunt nos potesse,
Suíque omnium rerum nos indigere.
Vt sibi simus supplices. eas si adeas,
Abitum, quàm aditum malis : ita nostro ordini

Palàm blandiuntur: clàm, si occasio vsquam est, A
Aquam frigidam subdole suffundunt.
Viris cum suis prædicant nos solere:
Suas pellices esse aiunt, eunt depressum,
Quia nos libertinæ sumus & ego & tua mater ambæ
Meretrices fuimus. illa te, & ego hanc mihi educaui,
Ex patribus conuentitiis. ego neque hanc superbiæ caussa
Repuli ad meretricium quæstum, nisi. vt ne ego esurirem.
SI At satius fuerat eam viro dare nuptum potius. L E. etiam
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit, nupsitque hodie,
Nubet mox noctu. nunquam ego hanc viduam cubare siui.
Nam si hæc non nubat, lugubri mihi fame familia pereat. B
G Y. Necesse est, quo tu me modo voles esse, ita esse mater.
L E. Ecastor haud me pœnitet, si vt dicis, ita futura es.
Nam si quidem ita eris, vt volo, nunquam ætate Hecale fies,
Sempérque istam, quam nunc habes ætatulam obtinebis,
Multísque damno, & mihi lucro sine meo sæpe eris sumtu.
G Y. Dij faxint. L E. sine opera tua nihil di horum facere possunt.
G Y. Equidem hercle addā operā sedulò. sed quid tu inter istæc verba,
Meus oculus, mea Silenium? nunquam ego te tristiorem
Vidi esse. quid cedo, te, obsecro tam abhorret hilaritudo?
Neque munda adæquè es, vt soles? hoc sis vide, vt petiuit
Suspirium altè? & pallidula es. eloquere nobis vtrunque, C
Et quid tibi est, & quid velis nostram operam, vt nos sciamus.
Noli obsecro lacrumis tuis mihi exercitum imperare.
SI. Mea excrucior mea Gymnasiū, malè mihi est: malè maceror,
Doleo ab animo, doleo ab oculis, doleo ab ægritudine.
Quid dicam, nisi stultitia mea me in mærorem rapit?
G Y. Indidem vnde oritur, facito, vt facias stultitiam sepelibilem.
SI. Quid faciam? G Y. in latebras abscondas pectore penitissimo.
Tuam stultitiam sola facito vt scias sine arbitris. S I. at mihi
Cordolium est. G Y. quid id? vnde est tibi cordolium? cōmemora
obsecro. D
Quod neque ego habeo, neq. quisquā alia mulier, vt perhibēt viri?
SI. Si quid est quod doleat, dolet: si autē non est, tamen hoc hîc dolet.
G Y. Amat hæc mulier. S I. eho, an amare occipere amarū est? obsecro.
G Y. Nam ecastor amor & melle & felle est fœcundissimus:
Gustu qui dat dulce, amarum ad satietatem vsque oggerit.
SIL. Ad istam faciem est morbus, qui me, mea Gymnasium, macerat.
G Y. Perfidiosus est amor. S I. ergo in me peculatum facit.
G Y. Bono animo es, erit isti morbo melius. S I L. confidam fore,
Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest.
G Y. Veniet. S I. spissum istud amanti est verbum, veniet, nisi venit:
Sed ego mea culpa & stultitia peius misera maceror.

Quia

A Quia ego illum vnum mihi exoptaui, qui cum ætatem degerem.
GY. Matronæ magis conducibile est istuc, mea Silenium,
Vnum amare, & cum eo ætatem exigere, cui nupta est semel.
Verùm enim meretrix fortunati est oppidi simillima,
Non potest suam rem obtinere sola sine multis viris.
SIL. Hoc volo agatis, qua arcessitæ caussa ad me estis, eloquar.
Nam mea mater, quia ego nolo me meretricem dicier,
Obsecuta est: de ea re gessit morem morigeræ mihi,
Vt me, quem ego amarem gnauiter, sineret cum eo viuere.
LE. Stultè ecastor fecit. sed tun' vnquam cum quiquam viro
Consueuisti? SIL. nisi quidam cum Alcesimarcho nemine,
B Neque pudicitiã meã mihi alius quisquã imminuit. LE. obsecro
Quo is homo insinuauit pacto se ad te? SIL. per Dionysia.
Materq; pompam me spectatum duxit: dum redeo domum,
Conspicillo consecutus est clanculum me vsque ad foreis,
Inde in amicitiam insinuauit cum matre, & mecum simul
Blanditiis, muneribus donis. GY. mihi istum hominẽ vellẽ dari.
Vt ego illum vorsarem. SIL. quid opus est verbis? consuetudine
Cœpi amare cõtrà ego illũ, & ille me. LE. ô mea Sileniũ. SIL. quid
LE. Assimulare amare oportet. nam si ames extempulò, (est?
Melius illi multo, quem ames, consulas, quàm rei tuæ.
SIL. At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam,
C Me vxorem ducturum esse: ei nunc alia ducenda est domum,
Sua cognata Lemniensis, quæ habitat hic in proximo.
Nam eum pater eius subegit: nunc mea mater irata est mihi.
Quia non redierim domum ad se, postquàm eam rem resciuerim,
Eum vxorem ducturum esse aliam. LE. nihil amare iniuriũ est.
SIL. Nunc tu, amabo, vt hanc triduum hoc solùm sinas
Esse, & hic seruare apud me: nam ad matrem arcessita sum,
LE. Quanquã mihi istud erit molestum triduum, & damnum dabis,
Faciam. SIL. facis benignè & amicè. sed tu Gymnasium mea,
Si me absente Alcesimarchus veniet, nolito acriter
D Eum inclamare: vtut erga med est meritus, mihi cordi est tamen.
Sed amabo, tranquillè, ne quid, quod illi doleat, dixeris.
Accipias claueis, si quid tibi opus erit promtu, promitto.
Ego volo ire. GY. vt mihi exciuisti lacrumas? SI. Gymnasiũ mea,
Bene vale. GY. cura te amabo. siccine immunda, obsecro,
Ibis? SIL. immundas fortunas æquum est squalorem sequi.
GY. Amiculum hoc sustolle saltẽ. SIL. sine trahi, cum egomet trahor.
GY. Quando ita tibi lubet, vale atque salue. SIL. si possim, velim.
GY. Nunquid me vis mater intrò quin eam? ecastor mihi
Visa amare. LE. istoc ergo aureis grauiter obtundo tuas,
Ne quem ames. abi intrò. GY. nunquid me vis? LE. vt valeas.
GY. vale.

ET MIHI AMICAM ESSE CREVI.) creui, id eſt,decreui,conſtitutum in animo ha- A
bui, mihi perſuaſi, ἔγνωκα. Sic ferè Varro explicat lib. 6. de lingua Latina, hunc locum
proferens apud Plautum. *Quem ego antehac te amaui, & mihi amicam eſſe creui, valet conſtitui. Itaque
hæres cùm conſtituit ſe hæredem eſſe, dicitur cernere, & cum id fecit, creuiſſe.* QVI MAGIS.) id eſt,
quomodo magis, &c. IRE HABITVM.] id eſt habere. VT MEVS EST ANI-
MVS,] vt ſentio, meo animo, mea ſententia, vt mea ſententia eſt. OMNIBVS RELI-
CTIS REBVS.] ſic Terent. Andr. *Herus me relictis rebus, iuſſit Pamphilum hodie obſeruare,*
&c. Plaut. Trinum. *Probus eſt amor, qui relictis rebus rem perdit ſuam.* Lucret. lib. 3. extr. *Quàm
benè ſi videat: iam rebus quiſque relictis, Naturam primum ſtudeat cognoſcere rerum,* &c. ad quem locum
plura exempla collegimus. Relictis rebus autem dicebant veteres, & relictis rebus omnibus,
pro eodem ſignificantes, poſthabitis, & prætermiſſis omnibus aliis negotiis. FREQVEN-
TEM] id eſt, aſſiduam. & ita Varro lib. 7. de lingua Latina, hunc locum proferens. ET EÒ
À ME MAGN. INIST. GRAT.] & idcirco magnam à me eſtis meritæ gratiam. Dona-
tus ad illud Terentij. *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.* notat gratiam inire,
eſt dare beneficium, ac per hoc, alicuius inire gratiam, id eſt, amicitiam. Idem paucis pòſt, *inire
gratiam eſt, mereri gratiam.* ISTOC QVIDEM NOS PRETIO FACILE'ST N. FR.]
iſtoc pretio, id eſt, iſta mercede, hoc eſt, prandio tam nitido & lepido, ſeu eleganti. Varro eod. B
libro, quem paulò antè commemoraui, hunc quoque locum explicat, his verbis. *Pol iſthoc qui-
dem nos pretio,* &c. apparet eum dicere, facilè'ſt curare, vt adſimus, cum tam bene nos acceperis.
FREQVENTARE] id eſt, frequenteis in hoc loco efficere: frequenter in hunc locum attra-
here: facere, vt tibi frequentem operam demus. VTILÉQVE HABERE] & facilè eſt tibi
nos habere ad vſum tuum, atque ad vtilitates tuas, paratas habere. LEPIDÈ] eleganter, mun-
dè, mundo & eleganti apparatu. ATQVE NITIDÈ] liberaliter, ac prolixè: non tenui-
ter, neque parcè. Simeo Boſius interpretabatur nitidè, λιπαρῶς, id eſt, copioſè, opimè.
QVOD ILLE DIXIT, QVI SEC. V. V. &c]. etiam hunc locum profert
Varro libro quarto de lingua Latina in voce *venilia*: ſed non explicat. Iocus autem eſt, in vo-
ce *ventum*, vel in hoc toto, *ventum gaudeo.* videtur tractum ab iis, qui fœliciter nauigarunt,
& qui ſecundo vento in curſu vſi ſunt. ſolent enim gaudere ob ventum ſecundum. Ambiguum
igitur ineſt in hoc toto, *gaudeo ventum.* nam & ſignificare poteſt, gaudeo me veniſſe: & gau-
deo ob ventum, ſeu gaudeo ventum eſſe ſiue fuiſſe, vt *ventum* hic ſit accuſandi caſus à recto
ventus: illic temporis præteriti, à verbo impersonali *venitur.* ſic ſuprà in Curcul. *Obſecro hercle
facite ventum, vt gaudeam.* NEC, NISI DISCIPLIN. APVD TE F. Q. &c.]
nec quidquam fuit apud te, quod mihi non placeret, præterquàm diſciplina, id eſt, præter- C
quàm mos, & inſtitutum viuendi, ſeu miniſtrandi. Quidam volunt eſſe verba Lenæ, non
Gymnaſij, iidem legi volunt, *diſciplina.* Itaque ſe aiunt reperiſſe in nõnullis libris manuſcr. quo-
modo ego item reperi in tribus. verum eam, quam ſecutus ſum ſcripturam, magis probo: &
per diſciplinam, vt dixi, morem & inſtitutum domeſticum ſignificari puto. Licet tamen per
me etiam *diſcipula* legere: vt per diſcipulam miniſtram aliquam intelligamus. hoc præterea
diſſimilitudinis, ac varietatis in noſtris libris reperi, quòd duo habent *diſcipuli* pro *diſciplina.*
RARÒ NIMIVM DABAT, QVOD B.] ſic habent omnes libri noſtri ve-
teres ſic impreſſi, & ita edidit doctiſſimus Camerarius. nonnulli tamen, neſcio quibus libris
freti, *vinum* pro *nimium* legi volunt: quod quamuis non damnem, ſi modò libri veteres ali-
quot confirment: tamen receptam lectionem teneo. ID MERVM INFVSCA-
BAT.] id. cùm eſſet merum, & ita nigrum, nimia aqua diluebat, atque hoc pacto fuſcum
reddebat. vinum aqua infuſa inquinabat: alludit fortaſſe ad prouerbium οἶνον ἀπώλεσας
ὕδωρ ἐγχέας. id eſt, vinum perdidiſti aqua infuſa. AMABO, HICCINE ISTVD
DECET.] amabo, hoc me in loco decet de vino nimis diluto, & de diſciplina domus
quæri? NEMO ALIENVS HÎC EST.] proinde ac ſi dicat, ſolæ ſumus. nulli D
alieni ſunt noſtrorum ſermonum arbitri, & qui & quæ hîc ſunt, domeſtici, & familiares ſunt,
ipſa Silenium noſtra eſt, & eius ancillæ noſtræ ſunt. quare licet nobis inter nos liberè loqui.
DECET POL. M. SIL. HVNC ESSE ORD.] decet hunc ordinem meretricum ſcilicet,
beneuolum eſſe inter ſe, & amicitiam inter ſe bene colere: decet meretrices inter ſe bene velle,
atq; amare: Cùm videamus matronas ſummo genere natas, & ſummateis acuratè inter ſe ami-
citiam colere: Sic infrà non longè. *Ita noſtro ordini palam blandiuntur,* ſic apud Terent. paraſitus de
alio paraſito loquens in Eunu. *Conueni hodie aduenienс quendam mei loci, atque ordinis,* &c. BENÉ-
QVE AMICITIA VTIER] videtur delenda copulatio *que*, vt ſit ſenarius. VBI ISTAS
VIDEAS SVMMO G. N.] hæc pendent, & apta ſunt ab illis ſuperioribus, hoc modo, cùm
videas matronas iſtas ſummo genere natas & ſummateis amicitiam in te tãto ſtudio colere, &c.
vel ſic, cùm videas, quo pacto iſtæ matronæ ſummo genere natæ, & ſummates amicitiam in-
ter ſe colant, decet nos quoque eſſe inter nos beneuolas, & amicitia vti. *ſummates* à ſingulari,
ſummas, tis. VTI AMICITIAM COLVNT.] quomodo amicitiam inter ſe colant. AT-
QVE VT EAM IVNCTAM BENE, &c.] ſex noſtri libri veteres habent
vinctam bene, &c. & in nonnullis item aliis ſcriptum audio repertri. SI IDEM ISTVD
NOS

A NOS FACIAMVS, &c.] ſententia huius loci hæc eſt,& ſi idem iſtud faciamus,& matronas iſtas potenteis imitemur, beneuolentiam inter nos colendo,tamen cum hac cura,& diligentia vix viuere poſſumus, idq; cum ſumma inuidia,qua inuidia apud matronas laboramus. SVARVM OPVM NOS V. ESSE IND. &c.] hic duo quæritur Silenium,quorum primum eſt hoc,matronæ nihil ſuarũ rerum nobis impertiunt, vel potius matronæ volunt nos opibus ſuis carere non poſſe: alterum eſt,matronæ nolũt nos noſtris bonis, noſtris copiis domeſticis frui. SVI Q. OMN. RER. IND.] idem ferè dicit,quod illo verſu dictum eſt, *ſuarum opum nos volũt eſſe indigenteis*, & volunt,inquit, nos ſui in omnibus rebus indigere. Imitatur & exprimit Plaut. mores, ac ſermones mulierum, quæ ſæpè loquuntur αἰαχύλυγα. & ſæpè ταυτολογοῦσι. VT SIBI SIMVS SVPPL.] qui non habent domi res neceſſarias, aliunde petant,& aliis ſupplicent,neceſſe eſt. ABITVM QVÀM ADITVM M.] id eſt,abiiſſe te mális,quàm adiiſſe:ita ſunt nobis inimicæ atque infeſtæ:vel ita nobis cùm doloſè, & inſidioſè agunt, fronte & vultu amicitiam ſignificantes,re & factis inimicitias nobiſcum gerentes. *abitum,aditum*, prçterita ſunt paſſ. à verbis imperſonalib. paſſiuis aditur,abitur. NOSTRO ORD. &c.] noſtri ordinis mulieribus,id eſt,meretricib. CLAM SI VSQ. OCC. EST AQVAM FRIG. S. S.] id eſt, clam ſicubi occaſionem nactæ ſunt,nobis obtrectant,nocent,atq. aduerſantur.tractũ videtur à B balneatoribus: qui cùm aqua nimis calida eſt, frigidam ſuffundunt. accipiendum autem eſt à contrario per ironiam,vt ſi ita diceret, nobis ſubdolè gratificantur,proſunt,cõmodant,& conſulunt.Nam balneatores aquam frigidam ſuffundẽtes,iuuant. matronæ aquam frigidã ſuffundentes lædunt.Itaque aduerbium addidit *ſubdolè*, vt ſententia cõtraria,ac verbis ſignificatur,intelligatur. VIRIS CVM SVIS PRÆD. NOS SOLERE] verbũ turpe tacuit,rem habere, ſcortari,& ſimile κατ᾽ ἀποσιώπησιν. Sic Virg. in Palæm. *Nouimus & qui te,tranſuerſa tuentib. hircis.* & Terẽt. in Eun. *Ego illum Eunuchũ,ſi ſiet opus,vel ſobrius.* Idem in Heaut. *Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam.* & Horat. oda 12. epod. *Inachiam ter nocte potes.* SVAS PELL. ESSE AIVNT] pellex ſemper refertur ad vxorem. vt pellices Iunonis, Lçda, Europa, Alcmena, Danaë, &c. Ex quo illud M. Tull. in Saſiã pro Cluentio Auito, *tantos ſinitus excitauit vxor generi,nouerca filij,filiæ pellex.* EVNT DEPRESSVM,] deprimunt,abiiciunt,vituperant. QVIA NOS L. S.] meretrices,aut ſeruæ, aut libertinæ erant neq. mulieribus honeſtiore loco natis quæſtum corpore facere per leges licebat. Tacit. lib. 2. Eodem anno grauibus ſenatus decretis libido fœminarũ coërcita, cautúmq. ne quæſtũ corpore faceret.cui auus,aut pater,aut maritus eques Ro. fuiſſet. Nam Viſtilia, prætoria familia genita, licẽtiam ſtupri apud ædiles vulgauerat,more inter veteres recepto, qui ſa-C tis pœnarum aduerſus impudicas in ipſa profeſſione flagitij credebant. Sueton. in Tiberio. *Fœminæ vt ad euitandas legum pœnas,iure, ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinĩũ profiteri cœperant*, &c. Cõcubinæ quoque libertæ erant, vt licet intelligere ex titulo de concubinis lib. 25. digeſtorum. ET TVA M.] Melænis. EX PART. CON.] ſecutus eram initio Camerarij cõiecturam, vt in malis nõ abſurdam. Nam libri veteres, mea quidem ſentẽtia, corrupti ſunt: quorum alij habẽt, *Expertibus conticuis.* Alij, *ex patribus conticuis:* Alij, *Ex pitricibus conticuis:* Alij, *Ex partib. contiguis:* Alij, *ex patrib. conuentus*, quomodo edidit is, quem modò commemoraui, Camerar. quæ ſcriptura tamen inexplicabilis eſt, neque quidquã ſignificat. De ceteris nihil exploratius afferre poſſum:ita ſunt partim inſolentes, partim ineptæ, excepta fortaſſis hac. *Ex partibus contiguis.* Nam ſi *ex cõtiguis*, fiat, *cõtignis*. Fortaſſe quod Feſtus ſcripſit de contigno, huc accommodari poterit. Sic autẽ ille, *Contignum,fruſtũ carnis,cum ſeptem coſtis,demtũ.* NEQ. EGO H. SVPERBIÆ C.] ſuperbiæ cauſa, id eſt ὕβρεως ἕνεκα. neque ego hanc puellam, inquit, contumeliæ cauſa ad meretricium quæſtum repuli, ſed vt ne eſurirem. SATIVS FVERAT] præſtiterat. VIRO DARE NVPTVM] collocare in matrimonio. Terent. And. *Quid ais Birrhia? datúrne illa hodie Pamphilo nuptum?* QVOTIDIE VIRO N.] viro nubit impropriè poſuit pro, cũ viro rem habet:ſeu cum viro cubat. D ſic & Græci vſurpant γάμον, & γαμεῖν Demoſthenes in oratione περὶ στεφάνου, pro Cteſiphõte, de Æſchinis matre loquens τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις χρωμένην. inquit, id eſt, diurnis nuptiis vtens: per nuptias diurnas, concubitus diurnos, & meretricios ſignificãs. Mart. de quodam impudico li. 1. *Nolito fronti credere,nupſit heri.* HAVD ME POENIT.] non pœnitet me, te à me eſſe educatã. vel non me pœnitet meæ fortunæ: me fortunatã iudico. NVMQ. ÆTATE HECALE FIES] numquam fies anus. Hecale anus quæ Theſeũ hoſpitio accepit. Cõmemorat eam Plutarchus in Theſeo his verbis ἡ δὲ Ἑκάλη, καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μυθολόγημα τοῦ ξενισμοῦ, καὶ τῆς ὑποδοχῆς, ἔοικε μὴ πάσης ἀμοιρεῖν ἀληθείας, &c. id eſt. Hecale autem, & ſermo fabuloſus, qui de ea fertur, & de Theſeo ab ea in hoſpitium recepto, videtur non omninò veritatis expers eſſe, &c. Hanc commemorat Suidas, & ait apud Callimachum eſſe Heroinam. Sic autem edendum curaui, libros vulgatos ſecutus: à qua non admodum diſcrepant libri veteres qui habent partim *etatecate*, partim *etecate*, partim *etate* duntaxat: vnde ſuſpicor vocem *ætate* eſſe delendam, & legendum, *numquam Hecale fies.* quamquam iudicent eruditiores. Quod autem *Hecate* nonnulli probant, in his Camerarius: probent licet, non inuideo. Ne cum illis quidem pugnare libet, qui *Hecuba* ſeu Græco vocabulo, *Hecabe*, legi volunt. Eadem enim ſententia manet, nominibus diſſimilibus. ÆTATVLAM,] ætatem teneram, & puellarem. M. Tull. orat. de Haruſp. *Qui poſt mortem patris primam illam ætatulam ſuam ad ſcurrarum locupletum libidines detulit,*

Idem libro 5. de Finib: *facile est hæc cernere in primis puerorum ætatulis.* Cæcilius in Plotio: *Quæ vestrûm fuit integra ætatula, quæ hoc idem à viro impetrarit suo, quod ego anus modò Effeci, pellice vt meum priuarem virum.* SINE OPERA TVA NIHIL DII, &c.] idem & de aliis omnibus factis humanis, & maximè rectis, ac laudabilibus, dicere licet. Nam frustrà à Deo precantur homines, vt sibi virtutem, & bonam mentem donent, nisi ipsi in eo diligentiam adhibeant, & operam dent. ADDAM OPERAM SEDVLÒ] sedulò operam Deorum benignitate adiuuabo, meam operam Deorum beneficio adiungam. SED QVID TV INTER ISTHAEC V. &c.] sed quid tu inter ista verba lachrymaris mea Silenium? Sic Horat. lib. 4. odar. oda 1. *Sed cur heu, Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas? Cur facunda parum decoro Inter verba cadit lingua silentio?* MEVS OCVLVS?] mi ocule? puella mihi carissima? TAM ABHORRET HILARITVDO.] tam aliena est à te, aut tam longè abest à te hilaritas? profert locũ similem Nonius in voce *hilaritudo*. ex eodem poëta in Mil. glor. *sine, atque animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.* NEQVE MVNDA ADAEQVE ES, VT SOLEBAS] neque æquè munditiem in cultu corporis obtines, atque consueuisti. munda mulier, minus est quàm ornata, vt mundus muliebris, minus est quàm ornatus. eam enim significat, quæ non est squalida, neque illota, neque sordibus oblita. Contrà immunda mulier, quam Lucret. lib. 4. ἄλουσμον appellat, est illota, squalida, & nitoris expers. De **B**
hac voce plura in Comment. Horatian. & Lucretian. HOC SIS, VIDE.] hoc vide si vis. VT PETIVIT SVSPIRIVM ALTÈ?] quàm altè suspirium petiuit? quàm penitus, & quàm ex alto pectore suspirium petiuit? sic Horat. oda 11. epod. *Arguit & latere Petitus imo spiritus.* NOLI, OBSECRO, LACRYMIS TVIS MIHI EXERC. IMP.] id est, noli, obsecro, me lacrymis tuis exercere: exercere autem interdum valet fatigare. vt apud Terent. Adelph. *I, sanè, ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.* Sic Nonius. *Iam imperare exercitum*, locutio est militaris, quæ valet edicere, vt milites cogantur, & conscribantur, ex quibus conflетur iustus exercitus. Quia autem exercitus ab exercendo dictus est, per translationem, mihi lacrymis tuis imperare exercitum, posuit, pro, me cogere, vt me conficiam & fatigem, cum te lacrymari videam. sic suprà in Capt. dixit imperare exercitum edendi, *Nullúmne interea nactu's, qui posset tibi, Remissum quem dixti, imperare exercitum?* Sed non celabo lectorem, me in libris duobus manuscriptis scriptum reperisse, *excruciatũ imperare*. fortasse non malè, vt *excruciatus* sit nomẽ quartæ declinationis, quemadmodum exercitus. ea forma, qua forma comperendinatus, us, iudicatus, us, cõsensus, us. interitus, us, &c. imperare excruciatũ alicui autem interpretabor, imperare alicui vt se excruciet. MEA EXCR. MEA, &c.] ô mea, mea Gymnasium, excrucior, &c.] **C**
MALÈ MACEROR] valde maceror. seu miserè maceror. DOLEO AB ANIMO,] animo laboro, meus animus est, qui ægrotat, non corpus. DOLEO AB OCVLIS] propter lacrymas, quibus oculi mei corrumpuntur. DOLEO AB ÆGRITVDINE] hæc est causa efficiens morbi in animo. Itaque posuit duas parteis ægras, vt subiectas, seu affectas, animum & oculos, posuit & causam efficientem, nempe ægritudinem. NISI STVLTITIA MEA ME IN M. R.] Stoicum est hoc. Nam Stoici aiunt omnem ægritudinem, atque adeo omnem animi morbum ex stultitia, stultáque opinione nasci. INDIDEM VNDE ORITVR, &c.] ægritudo, seu mœror oritur ex stultitia: stultitia autẽ ex animo, seu pectore sapientia vacuo. his suppositis, hæc est huius loci sententia. facito inquit, id est, operam dato, & in hoc studium incumbito, vt indidem, id est, ex eodem loco, vnde stultitia tua, hoc est, amor tuus oritur, nempe ex animo, stultitiam tuam facias sepelibilem, id est, tuam stultitiam, seu tuum amorem sepelire possis: facito, vt animum ita bene informatum, & tam salutaribus monitis, ac præceptis imbutum habeas, vt stultitiam tuã occultare possis, neque eam in promtu habeas, aut præ te feras. Alij *indidem* positum volunt, pro *in idem*, vt *med erga*, pro *me erga*, vnguenta dolent, pro vnguenta olent, & similia. quod si probabimus, facilior erit explicatio hoc modo: facito, vt in idem, id est, **D**
in eundẽ locũ, vnde oritur stultitia tua, istam stultitiã tuam abstrudas, atq. abscõdas in pectore penitiss. Non placet. nam neq. indidẽ vnquã positum est pro in idem, cùm significet apud probatos scriptores, ex eodẽ loco. neq. d. interponi solet nisi inter duas vocaleis, vt in, *me erga*. IN LATEB. A. P. P.] facito vt abscõdas, seu abdas, seu abstrudas amorẽ tuũ in intimos pectoris tui recessus. Iam *in latebras abscõdas*, vno verbo dicere poterat, *inlatebres*. inlatebrare enim valet in latebras condere, & coniicere: quo verbo vsum esse Q. Claudiũ Quadrigariũ refert A. Gell. li. 17. cap. 1. & hæc eius verba profert. *Arma plerique abiiciunt atque inermes inlatebrant sese.* nisi quis dicat *inlatebrare* apud Q. Claud. significare contrarium eius, quod est abscondere, nempe aperire, nudare, dedere, vltro tradere, à nomine *inlatebra*: quod videtur significare contrariũ latebrarum apud Plaut. in fabula, quæ non exstat, & inscripta est *Baccharia*, vt refert Macro. lib. 3. ca. 16. vbi sic parasitus loquitur. *Quis est mortalis tanta fortuna affectus vnquã, Quàm ego nũc sum, cuius hac ventri portatur pompa? Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit antehac? Cuius ego latus inlatebras reddam meis dentibus, & manib.* Est autem in his nominibus *latus inlatebras* paronomasia non iniucunda, proinde ac si diceret, cuius ego latus reddam nõ latus, hoc est, cuius ego latus, quod videtur dictum à latendo, reddam eiusmodi, vt iam non sit latus, neque latebra, sed pateat meis dentibus, ac manibus discerptũ. PENITISSIMO] intimo, superlatiuum nomen à positiuo penitus, a, um. quo & suprà

A ſuprà vſus eſt in Aſinaria in principio. *quaſo hercle vſque ex penitis faucibus.* & Catullus in Epithalamio Manlij & Iuliæ. *Ille non minus atque tu pectore vritur intimo, Flamma ſed penita magis.* Iterum Plautus in Perſa. *Furtiuam aduectam ex Arabia penitiſſima.* TVAM STVLTITIAM SOLA FACITO, VT SCIAS SINE ARBITRIS.] ſententia non inanis, præceptúmque non inutile. facito, inquit, vt tu ſola tuæ ſtultitiæ ſis conſcia, neque eam aliis patefacias. Sed videtur hoc præceptũ ſeruari, & locum habere omnino non poſſe, hoc eſt, ἀδύνατον eſſe. nam qui id præſtare poteſt, hoc eſt, qui ſtultitiam ſuam occultare poteſt, profectò ſapiens ſit, neceſſe eſt. at ſapiens, ſtultitia caret, in quo autem ſtultitia ineſt, is ſapiens non eſt, cùm ſtultitia & ſapientia, quæ ſunt inter ſe contraria, in eodem ſubiecto eſſe non poſſint. non poteſt igitur fieri, vt quis ſtultitiam ſuam occultare queat: quemadmodum, neque vt qui ſtultus eſt, ſapiens ſit, & ſapientis munere fungatur. Cum hoc loco congruit illud Cæcilij in Plotio. *Is demum miſer eſt, qui ærumnam ſuam neſcit occultare.* SINE ARBITRIS.] ſine teſtibus & conſciis. vide quæ ſuprà notauimus ad illum locum, in Captiuis. *Ne arbitri dicta noſtra arbitrari queant.* CORDOLIVM'ST.] cordolium, cordis dolor, hoc eſt animi moleſtia. Idem in Pœnul. *Sed vbi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi Erit cordolium,* &c. QVOD NEQVE EGO HABEO NEQ. QVISQVAM
B ALIA M. VT PERH. V.?] ánne tibi vllus dolor cordis eſt, quod neque ego habeo, neque vlla mulier habet, vt aiunt viri? negant enim viri, mulieres cor habere, id eſt mentem, ſeu prudentiam, ſeu conſilium, ſeu intelligentiam, aiúntque eas ſtultas eſſe, mentis experteis, amenteis, atque excordeis. cor, interdum animum, & mentem ſignificare, argumento ſunt illa, excordes, vecordes, ſocordes, ſiue ſecordes, cordati, & cor habere, cor non habere, & cor cum oculis non conſentire, & verſus Enniani ex 13. Annal. quos profert Aul. Gellius lib. 7. cap. 2. *Hannibal audaci dum pectore de me hortatur, Ne bellum faciam: quem credidit eſſe meum cor Suaſorem ſummum, & ſtudioſum robore belli.* vbi meum cor, id eſt meus animus, ſeu mea mens. & verſus Auſonij, *Qui reminiſci putat ſe dicere poſſe Latinè, Hic, vbi cor ſcriptum'ſt, faceret cor, ſi cor haberet.* Licet etiam ſic explicare, Eſtne tibi id cordolium, quod neque ego habeo, neque vlla mulier, vt dicunt viri, id eſt ea animi ægritudo, quæ ex amore naſcitur: quo neque ego affecta ſum, neque vlla mulier, vt aiunt viri. negant enim viri mulieres ex amore laborare, ſed amorem ſimulare, vt viros amoris laqueis captos, atque irretitos diutius apud ſe retinere poſſint. Contrà Lucretius lib. 4. non longè ab extr. *Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore, Quæ complexa viri corpus cum corpore iungit, Et tenet adſuctis humectans oſcula labris. Nam facit ex animo*
C *ſæpe, & communia quærens Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris.* SI QVID EST, QVOD DOLEAT, D. &c.] videtur locus eſſe obſcurior: ſed non erit, ſi quis attentè legat. Hoc igitur dicit Silenium, omnino ſe ægram eſſe, his verbis. Si quid eſt, quod mihi doleat, id mihi ſine dubio dolet. ſin nihil eſt, tamen hoc apud me dolet. ſententia eſt, ſiue aliquid ſit, quod doleat, ſiue nihil ſit, vtrouis modò, dolet mihi: atque adeò omnibus modis ægra ſum. non igitur quærendum eſt quod mihi ſit cordolium, & quid mihi doleat, quando modis omnibus doleo. hîc dolet, id eſt apud me dolet. vnus liber manuſcriptus habet, *tamen hoc mihi dolet.* cuius ſcripturæ ſententia plana eſt. AMAT HÆC, M.] Gymnaſium adſpectatores verſa ex oratione, & vultu Silenij coniiciens eam ex amore laborare, amat hæc mulier, inquit. EHO AN AMARE OCC. AM. EST? OBS.] in *amare, amarum,* paronomaſia eſt. eho, inquit, an incipere amare, amarum eſt? propterea autem hoc quærit Silenium, quia Gymnaſium ex eo, quòd illa dixerat ſe omnibus modis ægram eſſe, ita concluſit, amat hæc mulier: quaſi amor ſit ægritudo, & morbus animi, aut quaſi amor, odioſus, & fugiendus ſit, vel animum ſanitate priuet, ac ſpoliet: cùm iucundus potiùs, & expetendus, ac dulcis videatur. NAM MECASTOR, AMOR. &c.] ſubintelligenda fortaſſis eſt reſponſio aiens, ſeu affirmatiua,
D amarum eſt. Nam &c. proinde ac ſi ita dicat. erras, quæ putes, amorem eſſe omni ex parte dulcem. Nam mellis & fellis eſt particeps: & vtroque horum refertiſſimus eſt. Sic Catullus de Venere. *Quæ dulcem curis miſcet amaritiem.* Euripides in Hippolyto. τί τοῦτο δὴ λέγουσιν ἀνθρώπους ἐρᾶν; Ἥδιστον, ὦ παῖ, ταὐτὸν, ἀλγεινόν θ' ἅμα. id eſt, Quid igitur hoc dicunt, homines amare? Suauiſſimum, ô puer, idem, ſimúlque amariſſimum. Adſcripſerat hos Euripidis verſus Simeo Boſius ad hunc locum in ora ſui libri. FOECVNDISSIMVS] refertiſſimus. VSQVE AD SATIETATEM] εἰς κόρον. OGGERIT] ſecutus ſum editionem Camerarianam, cum qua aliquot è noſtris codicib. congruunt. alij cum libris vulg. conſentientes habent *aggerit.* ego aggerit, non damno. ſed *oggerit* magis probo. AD ISTAM FACIEM'ST MORBVS, &c.] talis eſt, ſeu iſtius modi eſt morbus, qui me macerat. ERGO IN ME PECVLATVM FACIT] ergo, inquit, in me peculatum, id eſt, furtum pecuniæ publicæ facit. allegoria eſt. ſignificat enim ſe tanquam pecuniam publicam amori commendatam & commiſſam, ab amore diripi. Amor, inquit, in me perfidioſos magiſtratus imitatur: qui pecuniam publicam ſibi commiſſam depeculantur. peculatus, vt docet Feſtus, eſt furtum publicum. ERIT ISTI MORBO MELIVS.] id eſt, iſte morbus leuabitur: ſeu, iſto morbo leuabere: ſeu, iſte morbus medicina aliqua minuetur, dolórque lenietur. ῥᾴσεις. ῥᾷον ἕξεις: ἡ σοῦ νόσος κουφοτέρα γενήσεται. SI MED. V. &c] Alceſimarchú, cuius amore capta eſt, ſignificat.

FACERE MEDICINAM] mederi, sic suprà in Curcul. *viden' ut anus tremula medicinam fa-* A
cit? & M.Tull. lib.14. epist.ad Terent. *Statim ita sum leuatus, vt mihi deus aliquis medicinam fecisse*
videatur. SPISSVM ISTVD AMANTI V.] spissum, id est, longum, tardum.
translatione facta ab iis, qui spisso, & denso, & constructo, & formicino. vt Plautus noster
alibi loquitur, gradu incedunt, non dilatato, & diducto. Varro Mysteriis. *Nascimur enim spissius,*
quàm emorimur. vix duo homines decem mensibus edolatum vnum reddunt puerum. Contrà vna pestilentia,
hostica acies, puncto temporis immaneis acervos facit. Cæcil. Dardano. *Nihil ego spei credo, omneis res*
spissas facit. Hæc ex Nonio, in voce *spissum* Plaut. in Pœn. *Homines spissi gradissimos appellas,* quos
intelligit tardigradissimos, eò quòd inter ingrediendum pedes struunt, id est, minutis passi-
bus & paruis gradibus incedunt: neque vt ait idem alibi, *gradus grandiunt.* QVICVM ÆTA-
TEM DEGEREM] non amatorem ad tempus, sed virum perpetuum, proprium, & solum,
aliis omnibus reiectis, atque exclusis. MATRONÆ MAGIS CONDVCIBVS.]
vtilius istuc est, quod dicis, matronæ, id est, mulieri maritæ, quàm meretrici videlicet vnum
amare, & cum vno ætatem traducere. Sic Terent. Heautont. *Nam expedit bonas esse vobis,* &c. se-
quitur paucis pòst, *vobis cum vno simul vbi ætatem degere, decretum'st viro, cuius mos maximè est consi-*
milis vestrûm, hi se ad vos applicant. & Horat. oda 24. lib.3. *Dos est magna, parentium Virtus & metuens*
alterius viri, Certo fœdere castitas. Plautus in Mercat. *Nam vxor contenta'st, quæ bona'st vno viro.* VE- B
RÙM ENIM] enimuerò. MERETRIX FORTVNATI EST OPPIDI SI-
MILI.] meretricem cum oppido fortunato, id est, omnibus bonis referto, & abundanti com-
parat, quod quemadmodum tale oppidum sine multis viris se tueri, & suam rem bene gerere
non potest: ita meretrix sine multis amatoribus incolumis esse, & suis rationibus consulere
non potest. Alibi meretrix cum mari comparatur. SINE MVLTIS VIRIS] qui eam
tueantur, & iniuriam externam repellant. HOC VOLO AGATIS] huc volo animum
aduertatis: hoc volo attentè audiatis. QVA ARCESSITÆ CAVSA, &c.] vt quam ob
causam ad me arcessitæ estis, eloquar. OBSECVTA'ST] subintellige, mihi. GESSIT
MOREM MOR. M.] mihi, quæ sum ei morigera in aliis rebus omnibus, in hac re mo-
rem gessit, vt me cum eo viuere sineret, quem ego grauiter seu potius gnauiter, id est, valdè
& strenuè amarem. *gnauiter* autem legendum arbitror vt habent libri vulgati, omnibus anti-
quis inuitis, qui habent *grauiter.* M.Tull. lib.5. epist. ad familiareis. *Sed tamen, qui semel verecun-*
diæ fineis transierit, eum benè, & nauiter oportet esse impudentem. CVM QVIQVAM VIRO
CONSVEVISTI?] id est, cum quoquam viro rem habuisti? Consuescere interdum & qui-
dem propriè, vt vult Donatus, locum habet in stupro. Sic Terent. in Hecyra. *Nam si is posset ab ea* C
se se derepente auellere, Quicum tot consuesset annos, non eum hominem ducerem. Idem in Phormione. *Cum*
eius consueuit olim matre in Lemno clanculum. Hinc consuetudo stupri apud Sallustium in bello Ca-
tilinario. *Erat ei cum Fuluia muliere nobili, stupri vetus consuetudo.* IMMINVIT] violauit. rectè
imminuit pudicitiam. Nam virgines integræ, & intactæ dicuntur. QVO IS HOMO IN-
SINVAVIT PACTO SE AD TE?] quo pacto is homo se in amicitiam, aut consuetu-
dinem tuam penitus introduxit? quomodo tecum stupri consuetudo ei homini esse cœpit?
PER DIONYSIA.] Dionysiis: per eos dies, quibus populus rebus relictis, sacra Bacchi
colit. POMPAM ME. SP. D.] spectatũ me duxit ea, quæ longo ordine per vias traducũtur.
DVM RED. DOM. CONSPICILLO, &c.] animaduertendum est, quàm pudenter,
& decorè puella narret, atque exponat, quo pacto cum Alcesimarcho consuescere cœperit,
nullo verbo obscœno interposito. Si Hermogenes tomo 4. εὑρέσεων, cap. περὶ σεμνοῦ λόγου.
notat Menandrum fecisse puellam interrogatam à quodam, quo pacto primùm corrupta
esset, rem turpem grauiter, & pudenter honestis nominibus exponentem. Quæ verba eò li-
bentiùs huc adscribam, quod non solùm hunc locum maximè illustrabunt, sed etiam cum
his comparata fortasse deprehendentur à lectore fuisse Plauto, cum hæc scriberet, ante oculos D
posita, & ad imitandum proposita. Sic igitur Hermogenes ὅπου δ' αὖ ὁ νοῦς αἰσχρὸς ᾖ, τότε
χρεία τῆς σεμνότητος τοῦ λόγου, ἵνα τὸ νοούμενον αἰσχρῶς, οὕτως ἐξελέγχῃ τις τῷ λόγῳ
εὐφυῶς, ὄνομα ἀντ' ὀνόματος ἀμείβων, ὡς μὴ δόξαι τισὶν αἰσχρὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν
τοῦ λόγου σεμνότητα, ὡς παρὰ τῷ Μενάνδρῳ. πυνθανομένου γάρ τινος, κόρης, πῶς εἴη δια-
φθαρμένη, σεμνῶς ἀφηγήσατο πρᾶγμα αἰσχρὸν ὀνόμασι βελτίστοις. Διονυσίων ἦν πομπή.
ὁ δ' ἐμοὶ ἠκολούθησε μέχρι τῶν πρὸς τὴν θύραν. ἔπειτα φοιτῶν, καὶ κολακεύων τὴν
μητέρα, ἔγνω με. τὸ γὰρ διεφθάρθαι, καὶ ὑβρίσθαι, σεμνῶς, ἔγνω με, εἰπὼν, ἐκόσμησε
πρᾶγμα αἰσχρὸν σεμνοτέρᾳ λόγου συνθέσει. id est. vbi autem sententia turpis est, ibi vsus est
verecundia sermonis, vt quod turpiter intelligitur, ita quis scitè, ac venustè verbis efferat, atq.
exprimat, vocem cum voce commutans, vt res non videatur aliquibus esse turpis propter ser-
monis verecundiam: vt apud Menandrum. Nam quærente quodam ex puella, quomodo cor-
rupta fuerit, verecundè rem turpem nominibus optimis narrauit. Dionysiorum pompa erat.
ille autem me consecutus est vsque ad foreis. Deinde domum frequentans, & matri blandiens,
atque adulans, me cognouit. Nam cùm se corruptam, & impudicam factam, verecundè hoc
modo elocuta esset, cognouit me, factum turpe verecundiore sermonis compositione exorna-
uit. CONSPICILLO] conspicillum, inquit Nonius, vnde conspicere possis. deinde profert
verba

A verba Plauti ex Medico, *In conspicillo obseruabam: pallium adseruabam.* Sic igitur hunc locum explico *Conspicillo consecutus est me*, &c, id est è loco, vnde me semper conspicere posset, consecutus est me, &c. INDE IN AMICITIAM INSINVAVIT CVM M.] insinuauit nunc vsurpat absolutè. Sic apud Virgil. libr. 2. Æneid. *Tum verò tremefacta nouus per pectora cunctis Insinuat pauor.* VT EGO ILLVM VORSAREM?] quo pacto illum tractarem, atque agitarem? videtur tractum à piscibus, qui versantur à cocis. suprà in Asin. *cum quouis pacto condias. Vel patinarium, vel assum, verses quo pacto libet.* CONSVETVDINE, &c.] consuetudo multùm valet ad amorem conciliandum. Lucret. lib. 4. *Quod superest, consuetudo concinnat amorem. Nam leuiter quamuis quod crebro tunditur ictu, Vincitur in longo spatio tamen, atque labascit.* ASSIMVLARE AMARE OP.] id est, simulare debet puella se amare. quidam libri habent, Assimulatè am. op. eadem sententia. assimulatè enim, id est, simulatè non verè. EXTEMPVLO,] extemplo, continuò. Varro lib. 6. de lingua Latin. *Extemplo, est continuò, quod omne templum debet esse circumsaptum, nec plus, quàm vnum introitum habere.* AT ILLE CONCEPTIS IVRAVIT VERB.] quid sit conceptis verbis iurare, diximus suprà in Asin. ad illud. *Vbi verbis conceptis sciens libenter periurares.* EI NVNC ALIA D. EST D. &c.] ex lege: quæ lex iubet orbas eis nubere, qui sint genere proximi: &
B illos ducere eadem lex iubet. Terent. in Phorm. Idem in Adelph. *hæc virgo orba est patre. Hic meus amicus illi genere est proximus. Huic leges cogunt nubere hanc.* SVA COGNATA. &c.] *ei sua*, bona est reciprocatio. SVBEGIT] coëgit. NIHIL AMARE INIVRIVM'ST.] nulla fit cuiquam iniuria, cùm amatur. amare aliquem, non est ei iniuriam facere. sic videtur hic locus explicandus. Itaque vox *nihil* cum hoc toto *iniurium est*, cohærere debet, non cum verbo *amare*. Sed non celabo lectorem, me in omnibus libris nostris manuscriptis scriptum reperisse, *nihil amore iniurium'st.* cui scripturæ si quis addat præpositionem *in*, & legat *nihil in amore iniurium'st.* eadem erit sententia, & verò aliquanto facilior: hoc modo, nulla inest iniuria in amore, id est, in amando nulla cuiquam fit iniuria: qui amat, nullam ei, quem amat, iniuriam facit. Sed quid si legamus potiùs, quando hic locus mendum olet, *nihil in amore amarum est?* & adscribatur interrogationis nota? vt sit hæc sententia, cùm hæc puella ita afflictetur, quis dicet in amore nihil esse amarum? vel, vt alloquatur ipsam Silenium, túne, cùm ita afflicteris, dices in amore nihil esse amarum? NVNC TV, AMABO,] *amabo*, loco interiectionis est, & blandientis est: tantùm denique valet ferè, quantum, obsecro, quæso. HANC] Gymnasium. ET HIC SERVARE AP. ME.] & hîc seruare apud me. *hîc* bis sumendum est, hoc modo, vt sinas triduum hoc solum hîc esse apud me, & hîc ibidem seruare. *seruare* autē, valet, asseruare, seu custodire, &
C custodis parteis agere. Porrò hæc Silenium in ædibus Alcesimarchi habitabat, vnà cum ipso Alcesimarcho. eam nunc arcessiuit ad se lena, posteaquam audiuit Alcesimarchum, qui ruri fuit cum patre sex dies, aliam puellam vxorem ducturum domum. ET DAMNVM DABIS,] quia interea dum Gymnasium in ædibus Alcesimarchi erit, corpore quæstum non faciet, & erit otiosa. BENIGNÈ] liberaliter, & prolixè. INCLAMARE] increpare, obiurgare, ἐπιπλήττειν. VT ERGA MED EST MARITVS,] sic loquitur in Amphitr. *iam istuc gaudeo, Vtut erga me est merita.* MIHI CORDI'ST TAMEN] mihi tamen carus est. TRANQVILLÈ] tranquillè & leniter te cum eo geras. tranquillè cum eo agas. QVOD ILLI DOLEAT] quod ei molestum sit. ACCIPIAS CLAVEIS. SIQVID TIBI OPVS ERIT PROMTV PR.] sententia plana est. Accipias claueis, inquit Silenium. si quid tibi opus erit promtu, id est, si tibi opus erit aliqua re, quam promas, promitto. Sic autem legendum, vt edidimus, vt carminis lex, & ratio constet. Et verò sic habent omnes libri vulgati: neque discrepant ab eis manuscripti, nisi quòd habent partim, *si quid tibi opus est, erit*, &c. partim *si quid tibi opust erit*, &c. Nam quis non videt, *opust* primùm factum esse ex *opus*: deinde ex *opu'st*, factum esse *opus est*? VT MIHI EXCIVISTI LACRYMAS?] quo pacto mihi lachrymas excussisti, expressisti, seu emo-
D uisti? seu euocasti? IMMVNDA] squatida, illota, horrido & impexo capillo. Lucret. libr. 4. *immunda, & fœtida, ἄλουσμος.* Idem eodem lib. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerísque modis, & mundo corporis cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* M. Tull. lib. 9. epist. ad Atticum. *sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienant immundæ, insulsæ, indecoræ: sic me illius fuga, negligentiáq; deformitas auertit ab amore.* IMMVNDAS FORTVNAS ÆQ'ST SQ. S.] immundas fortunas squalor sequi debet. squalor, id est, immundities, & immundus corporis cultus. AMICVLVM HOC SVST. S.] amiculum, hoc est paruum amictum. dictum enim est amiculum ab amiciendo. itaque syllaba secunda breuis est. Aliud est, amiculus in mascul. est enim nomen ὑποκοριστικὸν ab amico. Itaque secunda syllaba longa est. Horatius epistol. ad Scæuam lib. 1. *Disce docendus adhuc quæ censet amiculus, vt si Cæcus iter monstrare velit.* Catullus ad Alphenum, *Iam te nil miseret, dure, tui dulcis amiculi.* sustolle autem, id est, sursum tolle. Vsus est eodem verbo & Catullus in epithal. Pelei & Thet. *Dulcia nec mæsto sustollens signa parenti*, &c. ibidem, *Candidáque intorti sustollant vela rudentes.* & Lucret. libr. 4. *& tympana pondere magno Commouet, atque leui sustollit machina risu.* & Plautus noster in Pœnulo. *Græcæ sunt hæ columnæ. sustolli solent.* & iterum hac eadem comœd. SINE TRAHI, CVM EG. TR.] sine trahi amiculum, cum ego ipsa trahor. ab Alcesimarcho. Ludit in verbo *trahi*. nam & trahi dicuntur vestes, quæ propendent, & quæ negligenter, ac dissolutè geruntur, ita vt extrema, & posterior pars verrat humum: dicuntur & trahi amantes, qui

amore coacti, atque impulsi, id quod amant, inuiti sequuntur. Licet etiam sic explicare. A sine trahi amiculum, & negligenter à me geri, cum ipsa me negligam. VALE, ET SALVE.] fac valeas, & salua sis. VELIM, SI POSSIM.] velim saluere, & valere, si possim. sed non possum nec valere, nec salua esse, si ab Alcesimarcho diuellor. NVMQVID ME VIS, &c.] sermo discedentis. INTRO] domum Alcesimarchi, cuius me custodem voluit esse Silenium. QVIN EAM] vt non eam? Numquid me aliud facere vis, & domum Silenij, seu Alcesimarchi non introire? ÆCASTOR MIHI VISA AM.] æcastor Silenium mihi visa est amare.

LENA.

IDem mihi, magnæ quod parti est vitium mulierum,
Quæ hunc quæstum facimus. quæ vbi saburratæ sumus,
Largiloquæ extemplò sumus, plus loquimur, quàm sat est.
Nam illanc ego olim, quæ hinc flens abiit, paruolam B
Puellam, proiectam ex angiportu sustuli,
Adolescens quidam hic est apprimè nobilis:
(Quin ego nunc quia sum onusta mea ex sententia
Quiáque adeò me compleui flore Liberi,
Magis libera vti lingua conlibitum est mihi.
Tacere nequeo misera, quod tacito vsus est.)
Sicyone summo genere ei viuit pater.
Is amore miserè hanc deperit mulierculam,
Quæ hinc modò flens abiit. contrà amore hæc perdita'st.
Eam meæ ego amicæ dono huic meretrici dedi. C
Quæ sæpe mecum mentionem fecerat,
Puerum aut puellam alicunde vt reperirem sibi,
Recens natum. eapse quod sibi supponeret.
Vbi mihi potestas primùm euenit: illico
Feci eius eij. quod me orauit, copiam.
Postquam puellam eam à me accepit, illico
Eandem puellam peperit, quam à me acceperat,
Sine obstetricis opera, & sine doloribus:
Item vt aliæ pariunt, quæ malum quærunt sibi.
Nam amatorem aiebat esse peregrinum sibi, D
Suppositionem eius rei facere gratia.
Id duæ nos solæ scimus: ego, quæ illi dedi:
Et illa, quæ à me accepit, præter vos quidem.
Hæc sic res gesta est. si quis vsus venerit,
Meminisse ego hanc rem vos volo. ego abeo domum.

QVÆ HVNC QVÆSTVM FACIMVS] quæstum lenonium, & meretricium. SABVRRATÆ] cibo & potu onustæ. tralatio est à nauibus onerariis, quæ cùm alio onere sunt vacuæ, saburra onerantur, vt sint aduersus tempestatem, & fluctus firmiores, ac stabiliores. ILLANC] Silenium. PROIECTAM] expositam. EX ANGIPORTV] al. ex angiporto. sed nihil refert. nam vtrumq. est in vsu, angiportus, & angiportum. Plerique libri manuscripti tamen habent, *angiportu*. ADOLESCENS QVIDAM, &c.] Alcesimarchus. APPRIMÈ NOB.] in primis nobilis. apprimè aduerbium est à nomine apprimus, quod valet, longè primus. Gell. lib. 7. cap. 7. Liuius Andron. Ibi denique vir summus apprimus Patroclus.

Quin

A QVIN EGO,&c.] hi quinque versus,qui deinceps sequuntur, ab hoc numerandi, sunt includendi duabus notis interpositionis.Sententia autem hæc est.Immò verò quoniam probè satura, & pota sum, libet mihi liberè loqui, &c. ONVSTA] cibo conferta, &,vt suprà dixit, saburrata.FLORE LIBERI,] vino præstantissimo. ἀνθοσμίᾳ οἴνῳ. Sic Ennius in Alcest. *Hæc anus ad modum friguttit.nimirum se sauciauit flore Liberi*.suprà in Curcul.*Flos veteris vini meis naribus obiectus est*. TACERE NEQ. MIS. QVOD TACITO VS. EST] id est, Tacere non possum, quod taceri opus est, propter vinum, quod bibi. Nam cum cæteris malis, hoc præterea habet,seu affert ebrietas,& vinum: *operta recludit*, vt scribit Horat. epist.ad Torquatum. ex quo Bacchi tympana apud eundem oda xviij.lib.1. sequuntur hi comites,*cæcus amor sui, Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem, Arcanique fides prodiga,pellucidior vitro*. Malim autem legi,*quo tacito vsus est*, quàm,vt habent omnes libri, *quod tacito vsus est*. idémque & Camerario videbatur. EI] Alcesimarcho,de quo loqui cœperam. IS] Alcesimarchus. DEPERIT] perditè amat hanc mulierculam,Silenium. CONTRÀ] altera ex parte:mutuò. HVIC MERETRICI]Melænidi. MECVM MENTIONEM FECERAT,] mecum egerat: mecum locuta fuerat: mecum sermonem habuerat. RECENS NATVM EAPSE Q.&c.]aliquid recens natum, B quod ea ipsa sibi supponeret pro vero partu.hinc partus suppositi,partus non veri, partus subditi.Sic autem habent omnes libri & manuscripti,& typis excusi,vt edidi. Sed quidam legi volunt,*quem sibi supponeret*.qua lectione recepta,*Recens natum*, referretur ad vocem *puerum*. Ego nihil mutare ausim.VBI POTESTAS MIHI PR. EVÊN.&c.] cùm primùm potui. ILICÒ FECI EIVS EII, QVOD ME OR. C.] continuò ei feci copiam eius, quod me orabat.continuò eam feci eius,quod à me petebat,compotem. EII] eij pro ei, Plauto, & aliis vsitatum, vt producatur prior syllaba. PVELLAM EAM] Silenium. PEPERIT,] quasi peperit,se peperisse simulauit.SINE OBSTETR. OP.&c.]nec mirum,cùm re vera non pepererit,sed partum sibi supposuerit.SINE DOLORIB.]ἄνευ ὠδίνων. ἀμογητὶ: ἀνωδίνως:interdũ dolores dicũtur à Latinis siue adiectiones, dolores mulieris pariẽtis,vt hîc, & item apud Terent.interdum dolores partus,seu partionis,vt apud Afran.in Vopisc.*Non dolorum partionis veniet in mentem tibi,quos misera pertulisti,vt partum proijceret pater?*ITEM VT ALIÆ PAR. QVÆ M. Q. S.] similiter atque aliæ meretrices pariunt, quæ partus sibi supponentes malum sibi arcessunt iumento suo,vt loquitur in Amphit.PRÆTER VOS Q.]vobis exceptis, qui à me modò audistis,& cognouistis.SIQVID VSVS VEN.] si quid opus fuerit, si quid euenerit, quamobrem expediat vos rem cognouisse,& tenere.

C

AVXILIVM, PROLOGVS.

VTrunque,hæc,& multiloqua,& multibiba est anus,
Satíne vix reliquit deo,quod loqueretur,loci?
Ita properauit de puellæ proloqui
Suppositione?quod si tacuisset,tamen
Ego eram dicturus deus,qui poteram planius.
Nam mihi est Auxilio nomen.nunc operam date
Vt ego argumentum hoc,vobis planè perputem.
D Fuere Sicyoni iamdiu Dionysia.
Mercator venit huc ad ludos Lemnius,
Isque hic compressit virginem adolescentulus,
Vinolentus,in tenebris,multa nocte,in via.
Is vbi malam rem scit se meruisse,illicò
Pedibus perfugium peperit,in Lemnum aufûgit,
Vbi habitabat tum:at illa,quam compresserat,
Decumo pòst mense exacto hic peperit filiam.
Quoniam reum eius facti nescit qui siet,
Paternum seruum sui participat consilij,
Dat eam puellam ei seruo exponendam ad necem.
Is eam proiecit.hæc puellam sustulit.
Ille clàm obseruauit seruus,qui eam proiecerat,

Quò, aut quas in ædis hæc puellam deferat. A
Vt eampse vos audistis confiterier,
Dat eam puellam meretrici Melænidi,
Eáque educauit eam sibi pro filia
Benè ac pudicé. tum illic autem Lemnius
Propinquam vxorem duxit, cognatam suam.
Ea diem suum obiit, facta morigera'st viro.
Postquam ille vxori iusta fecit, illico
Huc commigrauit. duxit vxorem hic sibi
Eandem, quam olim virginem hic compresserat,
Et eam cognoscit esse, quam compresserat.
Illa illi dicit, eius ex iniuria B
Peperisse se gnatam, atque eam se seruo illico
Dedisse exponendam. ille extemplò seruolum
Iubet illum eundem persequi, siquà queat
Reperire quæ sustulerit. ei rei nunc suam
Operam vsque seruus dat, si possiet
Meretricem illam inuenire, quam olim tollere,
Quum ipse exponebat, ex insidiis viderat.
Nunc quod reliquum restat, volo persoluere,
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.
Adolescens hic est Sicyoni. ei viuit pater,
Is amore proiecticiam illam deperit, C
Quæ dudum flens hinc abiit ad matrem suam.
Et illa hunc contrà, qui est amor suauissimus.
Vt sunt humana, nihil est perpetuum datum.
Pater adolescenti dare vult vxorem. hoc vbi
Mater resciuit, iussit arcessi eam domum.
Hæc res sic gesta est, bene valete, & vincite
Virtute vera, quod fecistis antidhac.
Seruate vostros socios, veteres & nouos,
Augete auxilia vestris iustis legibus,
Perdite perduelleis, parite laudem, & lauream, D
Vt vobis victi Pœni pœnas sufferant.

VTRVMQ. HAEC ET MVLTIL. ET MVLTIB.] hæc anus, est vtrumq. & multiloqua, & multibiba. sic loquuntur Græci, Homerus, Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής. id est, vtrumque & res bonus, & validus bellator. MVLTILOQ. ET MVLTIB.] πολυλόγος, καὶ πολυπότης. SATIN' VIX RELIQVIT, &c.: satin' interrogando, affirmationem interdum continet: & valet, nónne. Sententia igitur horum verborum hæc est, nónne vix locum reliquit Deo loquendi? proinde ac si dicat, vix Deo loquendi locum reliquit. vel sic explica, nónne vix satis loci Deo reliquit, quod loquatur? quod eodem recidit. *ne* autem interrogatiuum, sæpè affirmationem inferre, vt & *an*, constat inter Latinè doctos. DE PVELLAE PROLOQVI SVPP.] de Silenij suppositione palàm loqui? QVI POTERAM PLANIÙS] dij enim omnia & norunt, & possunt. NAM MIHI'ST AVXILIO NOMEN] Auxilium, hîc est Deus ex machina, θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, vt in tragœdiis. Horatius in epist. ad Pison. *Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Inciderit.* OPERAM DATE] mihi subintell. hoc est attendite. PERPVTEM] perfectè putem, & superuacaneis omissis, atque amputatis

A tatis,exponam.Putare,est purgare,& superuacanea resecare : vt,cùm dicimus putare viteis, & putare rationes.à putando putamina. SICYONI] Sicyone.nam vtroque modo Latini dicũt. sic Karthagini,& Karthagine : ruri,& rure,&c. MERCATOR LEMN.] Demipho. COMPRESSIT] vitiauit. VIRGINEM] Phanostratam. ADOLESCENTVLVS] cum etiam tunc esset adolescentulus. nam nunc quidẽ natu grandis est. VINOLENTVS, IN TENEB, M. N. &c.] hæc omnia faciunt,vt factum sit & leuius,& credibilius. MALAM REM] pœnam.nam legibus pœna est in corruptores virginum constituta. ILLICO PEDIB. PERT. PEPERIT.] illico sese in fugam dedit,& saluti suæ fuga consuluit : vel sic : illico sibi præsidiũ, & spem salutis in pedibus, & fuga collocauit.Malim hic legi, *reperit*,quàm *peperit*. AT ILLA, QVAM COMPR.]Phanostrata.DECVMO PÒST MENSE EX.] pòst mensem decimum mensem exactum.suprà in Amphitr.*Alter decumo pòst mense nascetur puer.* ad quem locum legenda quæ annotata sunt. si quis hac de re plura hîc legere volet. quibus adde, quæ referuntur ab A.Gell.lib.3.cap.16.in primis hoc ex Cæcilio.*Insolétne mulier decimo mense párere? Pol nono etiam, septimo, atque octauo.* QVONIAM REVM EIVS F. N. Q. S.] quoniam nescit, quis eius facti reus sit:hoc est,ad quem hoc factum pertineat, seu cuius in hoc facto res agatur:seu qui sit huic culpæ affinis:quoniam huius facti reum,& auctorem ignorat,&c.PATERNVM SERVVM]
B Lampadiscum. SVI PARTICIPAT C.] sui consilij participem reddit.EXPONENDAM AD NECEM.]proiiciendam,& obiiciendam neci,siquis eam necare vellet, aut si forte aliqua fera eam direptam voraret. HÆC PVELLAM SVST.] hæc lena, (quæ non nominatur à poëta) puellam Silenium sustulit humo, ad necem expositam. vel sic sustulit iacentem, non vt necaret,sed vt educaret. ἀνείλετο ἐπὶ τῷ τρέφειν. ILLE CLÀM OBS. SERVOS] Lampadiscus,qui eam puellam proiecerat,clàm, hoc est, vt alibi loquitur, ex insidiis, speculatus est, quem in locum lena puellam ferat. VT EAMSE,&c.] vt eam ipsam lenam,&c. EÀ QVE] Melænis. LEMNIVS] Demipho. VXOREM DVXIT,] Sicyone duxit vxorem, quæ hîc non nominatur. FACTA MORIG. 'ST VIRO.]in eo morem gessit viro.quòd mortua est: quoniam hoc vir optabat: & verò apud Plautum viri vxorum suum interitum exoptare solent, maximè qui malas nacti sunt. At quota quæque mulier bona est? suprà. *Non ædepol conduci possim vita vxoris annua*, Ibidem.AR.*Iace pater talos,vt porrò nos iaciamus.* DE. *maxume. Te Philenium mihi, atque vxori mortem.* IVSTA FECIT:]exsequias procurauit,& parentalia persoluit : hæc enim mortuis debentur à propinquis,& affinibus,& necessariis,iure gentium.Itaque νομιζόμενα dicuntur à Græcis. EANDEM, Q.]Phanostratam. EIVS EX INIVRIA,] ex eius iniusto
C facto, seu facinore. fit enim iniuria virgini ab eo,qui ei stuprum infert: immò verò contumelia. Itaque ὕβρις à Græcis appellatur:quæ grauior, quàm iniuria est.SERVOLVM IVBET ILLVM EVNDEM,&c.] Demipho iubet Lampadiscum persequi, & perquirere, si qua ratione mulierem reperire possit, quæ puellam Silenium neci expositam, & humi iacentem sustulerit. MERETRICEM ILLAM] mulierem illam ,olim meretricem, nunc lenam: non nominatam. TOLLERE,] subintell. puellam à se expositam,ac proiectam. EX INSIDIIS]ex occulto loco,vnde cernere poterat,quis puellam tolleret, cùm tamen ipse à nemine cerni posset. NVNC QVOD RELIQVVM REST. V. V.] nunc quod superest ex iis, quæ vobis promisi, vobis persoluere volo. id est, nunc rem omnem, & argumentum omne huius fabulæ vobis narrare volo. allegoria est, ducta à pecunia credita, seu ab argentariis, & fœneratoribus, qui nomina faciebant,& pecuniam credere solebant. Sic ferè M.Tullius in Bruto.*Sed perge Pomponi,de Cæsare : & redde quæ restant.* VT EXPVNGATVR NOM. NEQVID DEBEAM.] manet in allegoria : expungitur enim nomen debitoris, cùm omnis pecunia, quæ creditori debebatur, persoluta est. expungitur autem, id est deletur. suprà in Curculione. *Miles pulcrè centuriatus est expuncto in manipulo.* Licet etiam dicere, tralationem esse à re militari. Dicun-
D à re militari. Dicuntur enim expuncti milites, à militia remoti. Tarentinus Paternus Iurisconsultus lib.49.Digest.tit.de re militari.*Ex causa desertionis notatus ac restitutus, temporis, quo in desertione fuit, stipendiis expungitur.* Suetonius in Claudio Cæsare. *Cum decurias rerum actu expungeret, eum, qui dissimulata vocatione, quam beneficio liberorũ habebat, responderat, vt cupidum iudicandi dimisit.* ADOLESCENS HIC EST SICYONI]hic adolescens Alcesimarchus, est Sicyoni. vel sic potius, adolescens,de quo loquimur Alcesimarchus,est hîc Sicioni. EI VIVIT PATER]qui non nominatur in fabula. IS] adolescens Alcesimarchus. PROIECTICIAM ILLAM DEPERIT,]Silenium valde perditè amat. AD MATREM SVAM.]Melænidẽ. QVI EST AMOR SVAVISS.]amor,cùm est mutuus,est suauissimus : contrà, cùm claudicat, amarissimus. Idem in Mil.glor. *Is amabat meretricem aquè Athenis Atticis:Et illa illum contrà, qui est amor cultu optimus.* VT SVNT HVMANA,] vt sunt res humanæ, quæ scilicet sunt incertæ, fluxæ, fugaces,mutabiles,volubiles.Sic Lucret.lib.4. *Prætermittet te humanis concedere rebus.* Horat. epist. 2.lib.1. *Interualla vides humanè commoda.* Satyr.vlt.lib.2. *Heu fortuna, quis est crudelior in nos Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus humanis?* Cic.lib.12.epist.ad Attic. *Malè de Seio. sed omnia humana tolerabilia ducenda,* Idem lib.5.Tuscul.*Quod si est, qui vim fortunæ, qui omnia humana, quæcunque accidere possunt, tolerabilia ducat*, &c. NIHIL EST P. D.] nullũ est hominib. propriũ bonũ.sup.in Curc.*nulli 'st homini perpetuũ bonũ.* Virg.li.6.Æn.*propria hæc si dona fuissent.* VXOR.]hęc nõ nominatur à poëta.MA-

TER]Melænis.RESCIVIT] quod nesciebat,sciuit. Aul.Gell.lib.2. cap.19. EAM]Silenium. A
VALETE, ET VINCITE VIRT. V.]sic suprà in Casina.*Tantum est.valete: bene rem gerite, & vincite Virtute vera: quod fecistis antidhac*,His autem verbis,ac precibus,religionem,ac pœnè dicam terrorem iniicit spectatorib.fore vt hosteis suos non vincant,sed potiùs vincantur,& rem suam malè gerant,nisi attentè audiant. PERDVELLEIS] hosteis,Pœnos. LAVREAM] triumphum. POENAS SVFFERANT]pœnas dent.*Pœni pœnas*.paronomasia.

ALCESIMARCHVS adolescens, MELÆNIS lena.

Credo ego amorem primùm apud homines carnificinam commentum,
Hanc ego de me coniecturam domi facio,ne foris quæram,
Qui omnes homines supero,atq; antideo cruciabilitatibus animi, B
Iactor,crucior,agitor,stimulor,versor in amoris rota miser,
Exanimor,feror,differor,distrahor,diripior,ita nullam mentem
Animi habeo:vbi sum,ibi non sum:vbi non sum,ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt:quod lubet,nō lubet iam id cōtinuò.
Ita me amor lapsum animi ludificat,fugat,agit,appetit,
Raptat,retinet,iactat,largitur:quod dat,non dat,deludit:
Modò quod suasit,dissuasit:quod dissuasit,id ostentat.
Maritumis moribus mecum experitur, ita meū frangit amantem
Animum:neque nisi quia miser non eo pessum,mihi vlla abest
Perdito pernicies,ita pater apud villam detinuit me hos dies sex
Ruri continuos,neque licitum interea est,meam amicam visere. C
Estne hoc miserum memoratu?
ME. Eò facetu's,quia tibi alia est sponsa locuples Lemnia,
Habeas, neque nos factione tanta,quanta tu,sumus,
Neque opes nostræ tam sunt validæ quàm tuæ.veruntamen
Haud metuo,ne iusiurandum nostrum quisquam
Culpitet:tu iam si quid tibi dolebit,scias qua doleat gratia.
AL. Di me perdant. ME. quodcunque optes velim tibi contingere.
AL. Si illam vxorem duxero mihi vnquam,quam despondit pater.
ME. Et me,si vnquam tibi vxorem filiam dedero meam.
AL. Periurare me patiere? ME. atque aliquanto facilius, D
Quàm me meámque rem perire,& ludificari filiam.
Abi quære:vbi iuriiurando tuo satis sit subsidij.
Hic apud nos iam Alcesimarche confregisti tesseram.
AL. Face semel periclum. ME. sæpè feci:quod factum queror.
AL. Redde mihi illam. ME. inter nouam rem verbū vsurpabo vetus.
Quod dedi,datum non vellem:quod reliquum'st, non dabo.
AL. Non remissura es mihi illam? ME. pro me responsa tibi.
AL. Non remittes? ME. scis iamdudum omnem meam sententiam.
AL. Satin' tibi istuc in corde certum est? ME. quin ego commentor quidem.
Non ædepol istæc tua dicta nunc in aureis recipio.

Non?

A AL. Non? hem quid agis? ME. igitur animum aduorte, vt quid agas, ſcias.
AL. At ita me dij deæque, ſuperi atque inferi, & medioxumi,
Itáque me Iuno regina, & Iouis ſupremi filia,
Itáque me Saturnus patruus eius & Caſtor pater,
Itáque me Ops opulenta illius auia. ME. immò mater quidem.
AL. Iuno filia, & Saturnus patruus, & ſummus Iuppiter,
Tu me delenis, propter te hæc pecco. ME. perge dicere.
AL. An nec etiam quid conſultura ſis, ſciam? ME. perge eloqui,
Non remittam, definitum'ſt. AL. enimuero ita me Iuppiter,
Itáque me Iuno, & Saturnus: ita, quid dicam neſcio.
B Iam ſcio, immò mulier audi, meam vt ſcias ſententiam.
Dei me omnes magni, minutíque, & patellarij
Faxint, ne ego dem viuus hodie ſauium Silenio,
Niſi ego te, tuámque filiam, méque hodie obtruncauero.
Poſtea autem cum primo luci cras niſi ambo occidero,
Et equidem hercle niſi pedatu tertio omneis afflixero,
Niſi tu illam remittis ad me. dixi quæ volui, vale,
ME. Abiit intrò iratus. quid ego nunc agam? ſi redierit
Illa ad hunc. ibidem loci res erit. vbi odium occœperit,
Illam extrudet, quum hanc vxorem Lemniam ducet domum.
Sed tamen ibo & perſequar, amans ne quid faciat, cauto opuſt.
C Pòſtremò, quando æqua lege pauperi cum diuite
Non licet, perdam operam potius, quàm carebo filia.
Sed quis hic eſt, qui recta platea curſum huc tendit ſuum?
Et illud paueo, & hoc formido, ita tota ſum miſera in metu.

CARNIFICINAM COMMENTVM.] carnificinam, id eſt, rationẽ, & artem hominum excruciandorum, quod eſt carnificum munus, reperiſſe. *commentum* ſubintell. eſſe. NE FORIS Q.] domi, foris, opponũtur inter ſe. non eſt, inquit, quod foris exempla quæram, aut colligam, cùm domeſticis & familiaribus abũdem. Sic Catullus ad Ianuam. *Ne quærendũ aliũde foret neruoſius illud*, &c. ANTIDEO] anteeo. CRVCIABILITATIB. A.] malis cruciatibus, quibus mihi conficitur, & cruciatur animus. VERSOR IN AMORIS ROTA M.] rota, genus ſupplicij, aut tormenti eſt. M. Tull. lib. 5. Tuſcul. *In rotam beam vitam non aſcendere.* Sic autem hoc D loco rotæ nomen accipiendum, non vt apud Tibull. lib. 1. Eleg. 5. *Verſatur celeri fors leuis orbe rotæ.* FEROR] φέρομαι. feror, vt res inanima, quæ in poteſtatem hoſtis peruenit. DIFFEROR,] diuellor, diſcerpor, diſtrahor, dilaceror. Terent. in Adelphis. *differor doloribus*. vbi notat Donatus hoc genus querelæ propriè conuenire parturienti. Cuius viſcera diſtenduntur. DERIPIOR] legendum *diripior*, libris aliquot manuſcriptis inuitis, non *deripior*. nam deripere eſt deorſum rapere, vt notauimus in Commentariis Horatianis: diripere verò in diuerſa rapere. omnino ſic vt edidi, tres habent libri veteres. MENTEM ANIMI.] cogitationem animi. mens eſt in animo, vt oculus in corpore. ſæpe hæc duo *mens animi*. ſic coniunctè vſurpantur à bonis ſcriptoribus, à Lucretio, à Plauto, & cæteris. Lucret. lib. 4. *Mens animi vigilat.* ad quem locum plura leges, & ad illud Horatij epiſt. 14. libr. 1. *tamen illuc mens, animúſque Fert, & amat ſpatiis obſtantia rumpere clauſtra.* VBI SVM, IBI NON SVM.] id eſt, vbi eſt corpus, ibi non eſt animus. VBI NON SVM, IBI EST ANIMVS.] vbi non eſt corpus, ibi eſt animus, quia amantis animus non eſt in corpore ſuo, ſed in eius quem, vel quam amat: aut in aliqua re, quæ ab amica, ſeu amaſio profecta eſt. Plautus Pſeudolo. *Aduortito animum.* CA. *non adeſt.* PS. *at tu cita.* CA. *Immo ego tacebo: tu hunc eum ex cera cita. Nam iſtic meus animus nunc eſt: non in pectore.* Idem Bacchid. *Anima eſt amica amanti: ſi abeſt, nullus eſt.* Plutarchus in Antonio, quo loco narrat Antonium, ſtatim vt vidit Cleopatram cum lx. nauibus, paſſis velis, è prælio

Actiaco fugientem,mente captum,nauibus, & rebus suis integris, & suis acriter pugnantibus A
eam esse consecutum,εἶτα δὴ, inquit,φανερὸν αὐτὸν Ἀντώνιος ἐποίησεν οὔτε ἄρχοντος,οὔτε ἀνδρὸς,
οὔτε ὅλως ἰδίοις λογισμοῖς διοικούμενον, ἀλλ' ὅπερ τις παίζων εἶπε, τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐν
ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν,ἑλκόμενος ὑπὸ τῆς γυναικὸς,ὥσπερ συμπεφυκὼς, καὶ συμμεταφερό-
μενος. &c. id est,hic Antonius declarauit se neque principis,neq. viri,neque omnino suis ipsius
ratiocinationibus,aut cogitationib. gubernari,sed,quod quidem iocans dixit,amãtis animũ in
alieno corpore viuere,cùm à muliere traheretur,tanquã vnà cum ea concretus,& cohærens,&
quasi vnà cum ea ferretur,&c. ITA MIHI OMNIA INGEN.] non vnũ mihi ingenium
est, sed omnia in quibus ingeniosus sum, ad innumerabileis mentis agitationes, quæ me con-
quiescere,& respirare non sinũt. voluerat dicere *multa*,sed augẽdi causa dixit *omnia*. LAPSVM
ANIMI,] lapsum animo:errantem animo,desipientem. AGIT,] ἐλαύνει, insectatur,impel-
lit. APPETIT,] inuadit:petit,vt gladiator aduersarium. MARITVMIS] vel incertis,& flu-
ctuantibus,& inconstantibus,vel dolosis,fallacibus,pellacibus,perfidiosis.Lucret.lib.5. *Nec po-
terat quemquam placidi pellacia ponti Subdola pellicere in fraudem ridentibus vndis.* vel feris immanibus,
iracundis,asperis:quale etiam est mare.Itaque quem significare volunt poëtæ immani,fero, at-
que inhumano ingenio esse preditum,dicunt è mari esse natum.Homer.ἰλ.π.γλαυκὴ δέ σ' ἔτι-
κτε θάλασσα. MECVM EXPERITVR] mecum agit. NISI QVIA NON EO P.] ex- B
cepto quòd non eo in fundum, seu quod non cogor, suprà in Aulul. *Eodem modo seruum ratem
esse amanti hero, Æquum censeo,vt toleret, ne pessum abeat,tanquã catapirates maris.* ESTNE HOC MI-
SERVM MEM.] nónne hoc miserum est dictu? EÒ FACETV'S QVIA, &c.] Intelligit
autem spectator,Alcesimarchum multis verbis cũ Lena expostulasse, antequã vterque simul in
scenam prodeat: Idq; ex primis Melænidis verbis. HABEAS] concessio amanti Alcesimarcho
iniuncunda, ac molesta. habeas, inquit,puellam istam Lemniam, Demiphonis filiam ex vxore
Lemnia susceptam,quæ non nominatur à poëta. FACTIONE TANTA] potentia,seu opu-
lentia tanta,&c. VERVMTAMEN HAVD V.] proinde ac si dicat,fortunæ quidem,& fa-
cultates nostræ sunt tenues,humiles atque angustæ: sed fides certa est, & omni culpa caret: &
quod iuratæ promisimus,præstamus,iusiurãdumq. seruamus. Hac oratione Alcesimarchũ no-
tat,quasi fidem, & iusiurandum neglexerit,qui fortasse Silenium vxorem sibi futurã iurauerat.
CVLPITET] culpet:crebrò culpet.Culpito,verbũ frequentatiuũ à verbo culpo.SCIAS QVA
DOLEAT GR.] scire possis,quam ob causam doleat, proindè ac si dicat, tu tibi conscius es
peccati tui,iniuriæq. tuæ cõscientia tua te accusat,& tui peccati cõmonefacit.QVODCVMQ.
OPTES,&c.] interpellat loquentem Alcesimarchum Melęnis.Nam cùm esset ille hac oratione C
perpetua vsurus,Dij me perdant,si illam vnquam vxorem duxero,quam mihi despondit pater:
illa in medio orationis cursu,subiunxit,tãquam ei irata,velim tibi,quodcunque optes, contin-
gere.hoc est,velim quæ precaris, & optas,tibi eueniant. ita de me & filia mea bene meritus es.
PATER] qui hic non nominatur. ET ME] Dij perdant. repete ἀπὸ κοινοῦ. PERIVRARE]
peierare me patieris?periurus enim ero,si propterea quòd filiam tuam mihi vxorem non dede-
ris,Lemniam illam vxorem ducam. ATQ. ALIQVANTO FACILIVS,&c.] subintell.
patiar:& verò aliquãto facilius, quàm me,& rem meã familiarem perire,& meam filiam abs [illegible]
ludibrio haberi. ABI, QVÆRE, VBI IVRIIVRANDO TVO,&c.] proinde ac si dicat,
abi,quære alios,qui tibi iuranti credant.Nam ego quidem,cui notus es,tibi nunquam sum cre-
ditura.credat tibi,qui te non norit,ego te noui.Quære peregrinnm,vt ait Flaccus, huc pertinet
illud.Æschin.in oratione. κατὰ Κτησιφῶντος,ei qui sæpe numerò peierare solitus, sibi tamen iu-
ranti credi postulet,duorum alterum cõtingere oportere aut nouos deos, aut nouos auditores.
Sic ille,τῷ πολλάκις μὲν ἐπιορκοῦντι ἀεὶ δὲ πρὸς τοὺς αὐτοὺς μεθ' ὅρκων ἀξιοῦντι πιστεύεσθαι,
δυοῖν θάτερον ὑπάρξαι δεῖ,ὧν οὐδέτερον ἐστι Δημοσθένει ὑπάρχον.ἢ τοὺς [illegible]οὺς καινοὺς, ἢ τοὺς ἀκροα-
τὰς μὴ τοὺς αὐτούς. Quæ sententia videtur ab Euphrone sumta, paululum immutata. Cuius hi D
sunt vers.Καινοὺς πόριζε πρός με τῶν θεῶν θεοὺς,ἵνα τοὺς παλαιοὺς μὴ 'πιορκῇς πολλάκις,id est,
Nouos mihi ex Deis præbe Deos, vt ne veteres sæpenumerò peieres. vel ab Euripide. sic enim
ille in Medea,sub persona Medeę cũ Iasone verba faciẽtis.ὅρκων δὲ φροῦδα πίστις·οὐδ' ἔχω μαθεῖν.
Ἢ θεοὺς νομίζεις τοὺς τότ' οὐκ ἄρχειν ἔτι,Ἢ καινὰ κεῖσθαι θέσμι' ἀνθρώποις τανῦν,Ἐπεὶ σύν-
οισθά γ' εἰς ἔμ' οὐκ εὔορκος ὤν. id est,iurisiurandi autem fides euanuit: neq. intelligere possum,
quamobrem iures.Nam aut Deos existimas non eosdem,qui tum regnabant,imperare:aut non
eadem apud homines manere: quoniam tibi conscius es iurisiurandi tui erga me non seruati.
CONFREG. TESS.] id est,ius hospitij violasti,& amicitiam,consuetudinémq.pristinam,quæ
tibi nobiscum erat,dissoluisti.natum ex veterum cõsuetudine:qui hospitibus tesseras quasdam
dabant,quibus ostensis, eos, vel eorum filios longo interuallo venienteis agnoscerent. Nam
præter tesseras frumentarias,& nummarias,erant & tesseræ hospitales,seu hospitij: quas hospi-
tes, eorúmque liberi, vt dixi, secum ferebant, vt facilius à veteribus, & paternis hospitibus
agnosci possent: iidem cùm hospitium repudiabant, tesseram frangebant. fiebant autem hæ
tesseræ ex ligno longiusculo, & vtrinque exæquato,& complanato. FACE SEMEL PE-
RICLVM.] fac semel periculum meæ fidei. INTER NOVAM REM VERB. V. V.]
in re noua dictum vetus,&c. res noua verbũ vetus, antithesis.QVOD DEDI, DATVM,&c.]
me,quod

A me,quod dedi,dedisse pœnitet:&c. RESPONSA TIBI]crebrò responde tibi. IN CORDE CERTVM'ST?] in animo fixum,& immotum sedet? vt loquitur Virg. QVIN EGO COMMINT. Q.] immò verò aliud ago, aliúdque animo agito, neque quæ dicis, auribus percipio. AT ITA ME DII, DEÆQVE, &c.] Incipit hic ita perturbari Alcesimarchus, audita lenæ responsione, vt, quid loquatur nesciat, vt neque mente, neque lingua sibi constet, sed quasi mentis inops, inepta, delira, atque absurda dicat. ET MEDIOX.]& medij ij sunt, quos δαίμονας appellant Græci: De quibus Plato in Symposio, Apuleius in libro de Deo Socratis. subintelligendum autem est verbum aliquod, puta, iuuent, ament, aut aliquod simile. quod Alcesimarchus fuerat additurus: sed vel quod amore, & ira perturbatus est, vel quod interpellatus id non fecit. *Medioximum*, inquit Nonius, *medio actum modò*. ET IOVIS SVPREMI FILIA] hîc perspicuè errans inducitur adolescens, & mentis alienatæ, quippè qui Iunonem Iouis sororem, & vxorem, Iouis filiam dicat quemadmodum & in his, quæ continuò sequuntur, in quibus Saturnum, qui Iouis & Iunonis pater est, patruum eius appellat: & Castorem, qui Iouis ex Leda filius est, Iunonis eiusdem patrem. OPS OPVLENTA ILLIVS AVIA] rectè, *Ops opulenta*, opes enim ab Ope, deorum matre Saturni vxore, quæ & Rhea nominatur, per quam significatur Terra, dictæ sunt. Etiam hîc, immo vbique & vsquequaquè, quandiu in
B hac scena loquitur adolescens, & maximè ab illo loco, *At ita me Dij, Deaq; superi*, &c. amore, & quasi furore præceps, absurda, & perplexa, & minimè inter se cohærētia loquitur. IVNO. FIL. &c.] En rursus dum redire in viam, & se corrigere conatur adolescens in maiores mentis, & sermonis errores delabitur. TV ME DELENIS.] id est, tu mihi mentem adimis: tu me mente spolias. sic loquitur in Amphitr. *Delenitus sum, profectò, ita vt me, qui sim, nesciam. Delinitus*. inquit Nonius, id est, mente alienatus. Titinnius. Verum etiam dotibus deliniri vxoribus ancillantur. Sic Græci vsurpant verbum θέλγειν, & maximè Homerus: apud quem θέλγειν, vt admonet, & notat, Eustathius, valet idem ferè, quod διά τινος πάθους ἐξιστάναι τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας: id est, per aliquam perturbationem animi, de naturali muneris functione aliquem deducere, ac deturbare. Sic Homerus ἰλ.μ. αὐτὰρ Ἀχαιῶν Θέλγε νόον. id est, ac mentem Graiorum deleni. Non dissimulabo autem, in nonnullis libris veteribus scriptū esse, *Tu me delinis*: in aliis, vt in vulgatis, *Tu Melanis*. Ego alios sequor, qui habent *Tu me delenis*. alludit enim Plautus ad Melænidis nomen, proinde ac si ita dicat Alcesimarchus, Tu Melænis me delenis. PROPTER TE HÆC PECCO] tua culpa hæc peccata committo. verbum *pecco* iunxit cum accusandi casu. Sic M. Tull. pro Murena. *Haud multa peccas*. Idem lib. 1. de natura Deor. *Atque etiam*
C *Xenophon paucioribus verbis eadem ferè peccat*. Hora. epist. ad Pisonem. *Vt scriptor si peccat idem librarius vsque*, &c. AN NEC ETIAM QVID CONS. S. SC?] hæc est vera, & recta huius loci scriptura, quam ex vestigiis antiquæ eruimus. Nam vulgata ferri non potest. sentētia autem plana est. an ne hoc quidē sciā, quid consilij captura, aut quid consultatura sis. DEFFINITVM'ST.] certum est. decretum est. fixum est. ENIM VERÒ ITA ME IVPITER, &c.] redit ad sua deliria, responso Melænidis commotus. ITA, QVID DICAM, NESCIO.] in medio orationis cursu orationem abrumpit ob animi perturbationem. fuerat autem dicturus, ita me ille, & ille Deus amet, &c. aut aliquid simile. PATELLARII] Dij, quibus in patella epulæ apponebantur, & qui patellis colebantur, non pateris, vt lares, & penates, Nonius in voce *patella*, profert hoc ex Varrone in Eumenid. *Patella esurienti posita prouocat Neapolitanas piscinas*. & hoc ex eodem in Manio. *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, & Deos colere, in patellā dare. μικρὸν κρέας*. Deos patellarios igitur appellat, deos minutos, vel ex eo, quod patellis colebantur, non pateris, vt diximus, vel à piscibus minutis, qui in patellis apponebātur, non in pateris: quemadmodum cibi tenuiores, & viliores, vt oluscula, & terra nata, in patellis ponebātur. Hor. in epist. ad Torq. *Nec modica cenare times olus omne patella*, &c. Iam verò hæc Alcesimarchi oratio, detestatio quędam
D est amatoria, seu dira precatio, quę tanti ponderis est apud amantem, quanta esset, si ita sibi precaretur, Dij me perdant: ne viuam: & simil. amāti enim æquè dirum, & horribile est, non osculari amicam, vt alij sano interire. præterea addit vocem *viuus*, quæ facit detestationem magis diram. Ordo autem verborum, & sententia hæc est, Dei magni, &c. faxint, vt ego ne dem viuus animum Silenio. Nam locutio est ex his duobus cōfusa, ac permixta, Dij me faxint hodie viuam Silenio sauium non dare, & Dij faxint ne ego hodie viuus Silenio sauium dem. CVM PRIMO LVCI] cum prima luce: hic primum obseruandum *luci* dictum esse in auferendi casu pro *luce*: quod notat Carisius lib 2. & profert hunc locum ex Amphitr. deinde *lucis* nomen vsurpatum esse à veteribus in genere masculino. vt in Aulularia. *Luce claro diripiamus aurum matronis palàm*. quem locum profert Nonius hoc ipsum docens. & apud M. Tull. lib. 3. de Off. *Luce claro in foro saltet*, postremò *cum primo luci*, seu *cum primo luce*, idem valere, atque simul atque diluxerit. NISI AMBO OCCIDERO.] ambo, pro ambos, antiquè. sic Cicero, Virgilius, Horatius. Notauimus in Comment. Horatiânis, & notis Ciceronianis. NISI PEDATV TERTIO OMNEIS AFFLIX.] sic est legendum hoc primum non vt habent libri vulgati, *nisi perdam te*, &c. neque vt habēt pleriq. libri veteres, *nisi perdatu tertio*. &c. neq. vt suspicatur Camerar. *nisi perendinatu tertio*, &c. Deinde quid sit *pedatu tertio*, explicandū est. *Pedatu*, igitur, inquit Nonius, *positum*

pro repetitu, vel accessu, quasi per pedem. Cato lib. 1. Originum. *Igitur tertio pedatu bellum nobis facere,* Idem dissuasione de fœneratione, *Tertio autem pedatu item ex fœnore discordia excrescebat.* Carisius lib. 2. *primo pedatu.* Cato senex. *in his duobus bellis alteràs stipendio, agriq. parte multati, alteràs oppidum vi captum. Alteras, alteras, id est primo pedatu, & secundo, vt Maximus notat hodiéque nostri per Campaniam sic loquũtur.* Ex quibus Nonij & Carisij verbis, & ex Catonis auctoritatibus, quas illi afferunt, licet intelligere primo pedatu, secundo, tertio, idem valere quod vulgus dicit prima vice, secunda, tertia. Nos Galli dicimus *la premiere fois, la seconde, la troisiesme:* Itali, *la prima volta, la seconda, la terza.* Apud Carisium autem, vt hoc dicam ἐν παρόδῳ, primo pedatu, secundo pedatu sunt interpretatio horum, *alteràs, alteràs,* quib. vtitur Cato senex, vel dicendũ Carisiũ esse corruptũ, & ita restituendum in integrũ. Cato senex. *In his duobus bellis primo pedatu stipendio, agriq. parte multati: secundo oppidum vi captum. primo pedatu, & secundo, prima & altera vice.* Dictus autẽ pedatus fortassis à peda, æ, pedam enim vestigium humani pedis appellasse veteres testatur Festus. AFFLIXERO] nonnulli libri habent, *efflixero.* quod non est reiiciendum. NISI TV ILLAM REM AD ME.] pendent hæc ex superioribus illis, *Dei me omnes magni,* &c. hoc modo, Dij me omnes magni, minutíque non sinant viuum Silenio sauium dare, nisi ego te tuámque fil. occidero, postea, nisi statim vbi diluxerit, vos ambos interfecero: & nisi tertio ad vos accessu, seu itu, omneis afflixero, seu efflixero, si non illam ad me iamiam remittis. IBIDEM LOCI RES ER.] eodem loco res erit. aduerbio iunxit generandi casum. Sic dicunt Latini, *vbiq. terrarum, nusquam gentium.* Terent. in Andr. *huc viciniæ.* VBI ODIVM OCCOEPERIT.] odium Alcesimarchi in Silenium. AMANS NE QVID F. CAVTO OPV'ST] cauendum est, ne quid amans iratus in se, vel in filiam meam faciat. cautio est ne sibi manus afferat: vel ne filiam adeò meam interimat. QVANDO ÆQVA LEGE PAVPERI CVM DIVITE] est enim inæqualis coniunctio. sic suprà in Aulular. *Venit hoc mihi in mentem Megadore, te esse hominem diuitem, Factiosum: me item hominem esse pauperum pauperrimum. Nunc si filiam.* PERDAM OPERAM P. Q. CAR. FIL.] ad Alcesimarchum remittam filiam meam potius, (quo facto operam perdam nam continuò eam extrudet foras) quàm committam, vt filiam meam interimat, & ita caream filia. CVRSVM HVC TENDIT SVVM?] huc contento cursu venit? vel huc cursum dirigit suum? Nonnulli libri veteres habent *contendit.* quod versus ferre potest. ET ILLVD PAVEO.] quid sit, quamobrem ille huc currat. ET HOC FORMIDO.] ne Alcesimarchus filiam meam interimat. A B

LAMPADISCVS. C

ANVM sectatus sum clamore per vias.
Miserrimam habui. vt illhæc hodie quot modis
Sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis?
Quot illi blanditias? quid illi promisi boni?
Quot admoui illi fabricas? quot fallacias?
In quæstione vix exculpsi vt diceret,
Quia ei promisi me dolium vini dare.

ANVM] lenam à poëta non nominatam, quam suprà dixit multiloquam, & multibibam: postremò, quæ Gymnasij filia existimabatur, quæque Silenium Melænidi meretrici dono dederat, vt eam sibi supponeret, & tanquam suam filiam educeret. MISERRIMAM H.] valdè ei molestus fui clamando. VT ILLHÆC HODIE, &c.] quam illa hodie, & quot modis sibi moderata est, hoc est, se continuit, & sibi temperauit, ne mihi indicaret, & confiteretur, cui puellam, quam sustulit, tradidisset? ATQVE IMMEMORABILIS] & quàm fuit immemorabilis? id est, quàm fuit in eo pertinax, vt ne quid memoraret, id est, diceret quàm à memorando, hoc est, dicendo, abhorruit? Sic autem hunc locum explicandum arbitror. Nam *immemorabilis* hîc actiuè accipiendũ est, vt & alia interdum nomina in *bilis*: exempli causa, impetrabilis pro eo qui facile impetrare potest. in Mostell. & Merca. conducibile pro eo quod conducit in Epid. ibidem, dies exitiabilis, id est, dies exitialis, seu exitiosus, id est, exitium afferens. & in Persa, dies lucrificabilis id est, dies lucrum afferens, & vt ita dicam, lucrificus. in Mil. gl. incogitabilis pro eo, qui nihil cogitat, aut cogitare potest, vel solet, & pro homine inconsiderato. suprà contrà in Capt. versus immemorabiles dicuntur παθητικῶς, qui non debent memorari ἄρρητοι. Lucret. autem immemorabile spatium dixit lib. 4. & lib. 6. pro eo, quod memorari, seu dici non potest, *Immemorabile per spatium transcurrere posse.* & apud Alcinoum de doctrina Platonis. cap. 9. in principio hæc verba, Ἑξῆς δὲ περὶ τῆς τρίτης ἀρχῆς ποιητέον τὸν λόγον, ὃν μικροῦ δεῖν καὶ ἄρρητον ποιεῖται ὁ Πλάτων. Sic Latinè verti, deinceps autem de tertio principio sermo habendus est quod propemodum tacendum, & immemorabile facit Plato. D

& hæc

A & hæc eodẽ cap. 9. Καὶ μὴν ὁ πρῶτος θεὸς, ἀΐδιός ἐστιν, ἄῤῥητος, αὐτοτελὴς, τουτέστιν, ἀπροσδεὴς, ἀειτελὴς, τουτέστιν ἀεὶ τέλειος, παντελὴς, τουτέστιν πάντῃ τέλειος. &c. sic interpretatus sum. Et verò primus Deus, æternus est immemorabilis, ipse per se perfectus, id est, nulla re externa egens, semper finitus siue ἀειτελὴς, hoc est, semper perfectus, omninò finitus seu παντελὴς, id est omni ratione, & prorsus perfectus. quam interpretationem tamen sophista quidem omnium bonarum artium, ac litterarum imperitissimus, atque ignorantissimus, idémque impudentissimus, petulantissimus, turbulentissimus, furiosissimus, anno superiore reprehẽdebat, & dicebat, homo linguæ Græcæ plane rudis me debuisse ἄῤῥητον, Latinè reddere vtrobique, *ineffabile*, grauis auctor. Atqui quod Alcinous dixit vno verbo ἄῤῥητον, Plato duobus significauit ἀδύνατον λέγειν, & M. Tullius ita Latinè reddidit, iudicare in vulgus nefas. nefas autem apud M. Tullium valet, quod barbari dicunt, impossibile. Sed quid mirum ab homine imperito linguæ Græcæ, bonarúmque artium, & præterea improbissimo, & audacissimo sycophanta, quæ sunt rectissimè è Græco Latinè expressa, reprehendi? Ita scilicet maledicendi, & calumniandi cupidus est natura, vt inscientiam suam, quæ occulta esse poterat, si taceret, malit omnibus hominibus patefacere quàm se se à maledictis abstinere: vt cùm in eadem interpretatione mea Alcinoi Latina reprehendebat illud, *philosophia, est sapientiæ appetitio*: quæ definitio ita Græcè ab Alcinoo
B elata est. φιλοσοφία, ἐστὶν ὄρεξις σοφίας. Reprehendebat autem hoc modo Hippocrates θώρηξιν dicit esse meri potionem vehementem, quare debuit Lambinus dicere, *philosophia est appetitio sapientiæ vehemens*: existimans θώρηξιν & ὄρεξιν idem esse, atque adeò vnam vocem esse. Nemo tum fuit paullo eruditior, quin partim miraretur hominis impudentiam, partim indignè ferret ab homine tam indocto eum locum, qui præstanti mathematico (nam successit mathematico) aut certè si ordine turbato, & more maiorum neglecto, partes mathematici homini philosophiam profitenti mandandæ erant docto alicui philosopho deberetur, maximo iuuentutis detrimento, & pessimo in posterum exemplo olim non modò emtum, & occupatum esse, sed etiam nunc retineri. Sed ad Plautum redeamus. Nam alia sunt huius βδελυροῦ, non solum dicta, sed facta, quæ suo loco, suóq. tempore in iudicium fortasse vocabuntur. QVOT ILLI ADMOVI FABRICAS?] tralatio à re militari, admouentur enim machinæ ad muros vrbium, quæ oppugnantur, & obsidentur, tormentis verberandos. QVOT BLANDITIAS] subintell. adhibui, seu admoui. IN QVÆSTIONE.] in quærendo, inter quærendum. Licet etiam sic distinguere, quot admoui illi fabricas, quot fallacias in quæstione? VIX EXCVLPSI.] vix extorsi tandem: vix expressi, vt diceret, &c. DARI] daturum esse.

C

PHANOSTRATA, MELÆNIS. LAMPADISCVS.

AVDIRE vocem visa sum ante ædeis modò
Mei Lampadisci serui. LA. non surda est hera.
Rectè audiuisti. PH. quid agis hîc? LA. quod gaudeas.
PH. Quid est? LA. hinc ex hisce ædibus paulo prius,
Vidi exeuntem mulierem. PH. illam, quæ meam
Gnatam sustulerat? LA. rem tenes. PH. quid postea?
D LA. Dico ei quo pacto eam ab Hippodromo viderim,
Herilem filiam nostram sustollere.
PH. Extimuit tum illa? ME. iam horret corpus, cor salit,
Nam mihi ad hippodromo memini afferri paruulam
Puellam, eámque me mihi supponere.
PH. Age perge quæso, animus meus audire expetit,
Vt res gesta sit. ME. vtinam exaudire non queas.
LA. Pergo. puellam his colloquor dictis: istæc anus,
Fortuitò inuentam, ne se deseras, vocat.
Nam illæc tibi nutrix est, ne matrem censeas,
Ego te reduco, & voco ad diuitias, vbi
Vt collocere in luculentam familiam.

Vnde tibi talenta magna viginti pater A
Det dotis. non enim hîc vbi ex Tuſco modo
Tute tibi indignè dotem quæras corpore.
PH. An amabo meretrix illa eſt, quæ illam ſuſtulit?
LA. Immò meretrix fuit. ſed vt ſit, de ea re eloquar.
Iam perducebam illam ad me ſuadela mea,
Anus ei amplexa eſt genua, plorans, obſecrans,
Ne deſerat ſe, eam ſuam eſſe filiam,
Séque eam peperiſſe ſanctè adiurabat mihi.
Iſtanc quam quæris, inquit, ego amicæ meæ
Dedi, quæ educaret eam pro filiola ſua.
Et viuit, inquit. vbi ea eſt, inquam extempulò. B
PH. Seruate me Dei, obſecro. ME. at me perditis.
PH. Quo illam dediſſet, exquiſiſſe oportuit.
LA. Quæſiui. & dixit meretrici Melænidi.
ME. Meum elocutus eſt nomen, interij, perij
LA. Vbi locuta eſt, ego continuò anum interrogo,
Vbi habitat, inquam, duc ac demonſtra mihi.
Auecta eſt, inquit, peregrè hinc habitatum. ME. obſipat
Aquulam. LA. quò auecta eſt, eò ſequemur. ſiccine
Agis nugas? periiſti, ni hercle hoc ediſſeris.
Inſtare vſque adeò donec ſe adiurat anus
Iam mihi monſtrare. PH. at eam non miſſam oportuit. C
LA. Seruatur, ſed illæc ſe quandam aiebat mulierem
Suam beneuolentem conuenire etiam prius.
Commune qua cum id eſſet ſibi negotium.
Et ſcio venturam. ME. me indicabit, & ſuas
Ad meas miſerias addet. PH. fac me conſciam.
Quid nunc vis facere me? LA. intrò abi, atque animo bono es.
Vir tuus ſi veniet, iube domi opperirier,
Ne in quæſtione mihi ſit, ſi quid eum velim.
Ego ad anum recurro rurſum. PH. Lampadio obſecro, D
Cura. LA. perfectum ego hoc dabo negotium.
PH. Deos, téque ſpero. LA. eoſdem ego: vti abeas domum.
ME. Adoleſcens aſta, atque audi. LA. men' mulier vocas?
ME. Te. LA. quid negotij eſt? nam occupatus ſum ampliter.
ME. Quis iſtic habitat? LA. Demipho dominus meus.
ME. Nempe iſtic eſt, qui Alceſimarcho filiam
Suam deſpondit in diuitias maxumas?
LA. Is ipſuſt. ME. eho tu, quam vos igitur filiam
Nunc quæritatis alteram? LA. ego dicam tibi,
Non ex vxore natam, vxoris filiam.
ME. Quid iſtuc eſt verbi? LA. ex priore muliere

Nata,

A Nata, inquam, meo hero filia eſt. ME. certè modò
Huius, quæ locuta eſt, quærere aiebas filiam.
LA. Huius ego quæro. ME. quo modo igitur obſecro,
Hæc eſt prior, quæ nupta nunc eſt? LA. conteris
Tu tua me oratione mulier quiſquis es.
Medioxumam quam duxit vxorem, ex ea
Nata eſt hæc virgo, Alceſimarcho quæ datur,
Ea vxor diem obiit. ſcis? ME. teneo iſtuc ſatis.
Sed ego illud quæro confragoſum, quo modo
Prior poſterior ſit, poſterior ſit prior?
LA. Prius hanc compreſſit, quàm vxorem duxit domum.
B Prius grauida facta eſt, priuſque peperit filiam.
Eam poſtquam peperit, iuſſit paruam proiici
Ego proieci eam, alia mulier ſuſtulit:
Ego inſpectaui, herus hanc duxit pòſt ibi.
Eam nunc puellam filiam eius quærimus.
Quid nunc ſupina ſic iam cælum conſpicis?
ME. I nunc iam iſtuc quò properabas, nihil moror.
Nunc intellexi. LA. diis hercle habeo gratiam:
Nam ni intellexes, nunquam credo amitteres.
ME. Nunc mihi bonæ neceſſumſt eſſe ingratiis,
Quanquam eſſe nolo, rem palàm eſſe intelligo.
C Nunc egomet potius hanc inibo gratiam
Ab illis, quàm illæc indicet me. ibo domum
Atque ad parenteis redducam Silenium.

AVDIRE VOCEM VISA SVM, &c.] hoc principium mutuatus eſt, aut ſumſit Terentius à Plauto, in Andria, actus 3. ſcena 2. QVOD GAVDEAS] ago id, propter quod gaudeas. PAVLLÒ PRIÙS] paullò antè. ILLAM, QVAE MEA GNATAM SVSTVL.?] illámne dicis mulierem, quæ meam filiam, Silenium, proiectam & humi iacentem, ſuſtulerat, id eſt, ex humo, ſeu ex terra ſurſum extulerat? AB HIPODROMO] hipodromus, ſpatium, & curriculum, in quo quadrigæ, ſeu equi curribus iuncti currũt. Ordo autem eſt, quo pacto eam viderim ſuſtollere filiam noſtrã ab hipodromo, in quem ſcilicet fuerat puella proiecta, atque expoſita. EXTIMVIT TVM ILLA] extimuítne tum illa, cum iſta dicebas? IAM HORRET CORPVS, &c.] hîc Melænis exauditis ex occulto, quæ dicta ſunt à Lampadiſco de puella ab hipodromo ſublata, ſui facinoris ſibi conſcia, horrore perfunditur, & trepidat. COR SALIT:] trepido. cor mihi palpitat ex metu ἡ καρδία πηδᾷ. VT RES GESTA SIT.] quo pacto res geſta ſit. PERGO] pergo tibi narrare, quæ reliqua ſunt. Præclarè autem totus hic locus à me reſtitutus eſt, non ſine librorum noſtrorum ope. PVELLAM
D HIS COLL. D.] puellam Gymnaſium: quam Lampadiſcus putabat eſſe Silenium. colloquor iunxit cum accuſandi caſu, non inuſitatè. ſuprà in Amphit. *te volo, vxor, colloqui.* In Aſinar. *Quem adeat, quem colloquatur, cuique irato ſupplicet.* FORTVITÒ INVENTAM] in voce *fortuitò* fit συνίζησις duarum vocalium u & i. vt ſit trium ſyllabarum duntaxat. vt & in proximo verſu, infrà. *ſuam*, vnius ſyllabæ eſt. NE MATREM CENSEAS] tibi hoc dico, ne eam matrem tuam eſſe exiſtimes. EGO TE REDVCO] ego te ad tuos parenteis reduco. ego te domum tuam reduco. VT COLLOCERE IN LVCVL. F.] vt nubas viro diuiti, & opulento. vel dic potiùs, vt à Melænide, quam matrem tuam eſſe putas, & ab hac humili, & obſcura domo transferaris in luculentam, & potentem famil. videlicet, tuam, & parentum tuorum. LVCVLENTAM] vel λιπαρὸν οἶκον, opulentam, vel claram, λαμπρὰν, ἐπιφανῆ. TALENTA MAGNA] talenta Attica. ſed de talentis magnis alibi. DOTIS] talenta dotis. vel det talenta dotis nomine. NON ENIM HÎC, VBI EX TVSC.] non enim hîc habitabis, vbi Lydarum, & Tuſcarum more, corpore tuo alienę libidini expoſito, quęſtum facias, & dotem quę-

ras. suprà in Curcul. *In Tusco vico, ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.* Herodot. lib. 1. narrat Lydorum filias, (Lydi autem fineis Etruscos incoluerunt, & Tyrrheni à Lydis originem traxerunt) omneis esse meretrices, & corpore quæstum facere, hac ratione dotem sibi comparanteis, Herodoti verba sunt hæc: *τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι, συλλέγουσαι σφίσι φέρνας.* T. Liuius libro 2. annalium. Tuscum vicum à Tuscis ait esse dictum, idémque Varro lib. 4. de lingua Latina. qua de re plura legere licet in commentariis Horatian. ad illum locum *Tusci turba inopia vici.* lib. 2. sat. 3. INDIGNÈ] indecorè. Est enim indignum, atque indecorum, te tali loco natam, ex corporis quæstu, & pudicitiæ iactura, dotem comparare. IMMÒ MERETRIX FVIT] immò fuit. nunc non est, quia anus est. SED VT SIT, DE EA RE EL.] sed quomodo res tota sese habeat, eloquar. AD ME] ad id, quod volebam. ad sententiam meam. SVADELA MEA] eloquentia mea. sermone meo ad persuadendum accommodato. Horat. epist. 6. lib. 1. *Ac bene nummatum decorat suadela, Venúsque.* ANVS EI AMPLEXA'ST GEN.] quod faciebant qui supplicabant. Virgil. Æneid. 3. *Dixerat: & genua amplexus, genibúsque volutans Hærebat,* &c. hac de re plura legere licebit, si quis volet, in commentariis Horatianis ad illum locum, *Deme supercilio nubem,* &c. epist. ad Lollium 2. libr. 1. SANCTÈ ADIVRABAT MIHI] sanctè iurabat. Ex hoc loco falsum esse colligitur, quod aiunt Grammatici quidam, in his Seruius, iurare tunc locum habere cùm aliquid promittimus nos facturos, aut confirmamus: adiurare verò, cùm negamus: vt Terent. in Hecyra, sanctè adiurat, *Non posse apud vos se Pamphilo absente perdurare.* SERVATE ME DEI, OBS.] ô dij, obsecro, seruate me. Deos implorat, Phanostrata anxia, inter spem, & metum. Sperat enim se filiam amissam recuperaturam: metuit, ne secus eueniat. AT ME PERDITIS] hæc dicuntur à Melænide, satis intelligente, facinus suum de filiæ suppositione, esse patefactum, & Silenium suis propinquis esse reddendam. ET DIXIT MERETRICI MELÆN.] & dixit anus illa non nominata, se dedisse filiam tuam Melænidi. ANVM] lenam illam, non nominatam, matrem Gymnasij habitam. VBI HABITAT?] Melænis. DVC,] duc me ad eam, aut domum illius. OBSIPAT AQVVLAM] aliquantum animi amissi mihi reddit. aliquantum me reficit, & recreat. tractum ab iis, qui animo defectos, & pœnè exanimatos aqua adspersa recreant, & in integrum restituunt. suprà in Amphitr. *va miseræ mihi. Animo male'st. aquam velim: corrupta sum, atque absumta sum.* Idem Bacchid. *euax adsperfisti aquam. Benéne vsque valuit?* Idem in Mil. glor. *postquàm abs te abit, animo malè factum'st huic repente miseræ. PY. accurrite intrò, atque afferte aquam.* Insipare, inquit Festus, iniicere est. Idem docet sipare, esse iacere. vnde dissipat, inquit, disiicit: & obsipat, obiicit: & insipat, iniicit. Vtitur & Cato hoc verbo, non semel: & obsipare pullis escam, dicere solebant rustici, pro obiicere. Hæc autem loquitur Melænis ex occulto loco: neque cernitur à Lampadisco, & à Phanostrata, neque loquens auditur. INSTARE VSQ.] ego vsque eò instabam, seu instare cœpi, donec anus adiurauit se iam mihi monstraturam. AT EAM NON MISS. OP.] at non oportuit eam abs te dimissam. at non debuisti eam dimittere. SERVATVR] non est elapsa è manibus nostris. adhuc à nobis custoditur. adhuc sub custodia nostra est. SED ILLHÆC, &c.] in voce illhæc, seu illæc, vnum l. eliditur. SVAM BENEVOLENTEM] sibi beneuolam, seu suam amicam. *beneuolens*, hîc nomen substantiuum est. sic & alibi, vt suprà in Capt. *Omnium primùm salutem dicito matri, ac patri, Et cognatis, & si quem alium beneuolentem videris.* CONVENIRE] subintell. velle, vel potiùs *conuenire* positum pro conuenturam esse: vt suprà non longè. *monstrare* pro monstraturam. FAC ME CONSCIAM.] fac me participem omnium, quæ ex illa audies, & cognosces. ANIMO BONO ES.] es. imperatiui modi est. NE IN QVÆSTIONE MIHI SIT, &c.] ne mihi quærendus sit. sic sæpè loquitur, vt in Casina. *Sed tu caue in quæstione mihi sis.* In Pseud. *Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.* DEÓSQ. TÉQVE SPERO.] in diis, & in te spem collocatam habeo. sic loquitur in Casina *dijs sum fretus. deos sperauimus.* & in Mil. glor. *deos sperabo, téque postremò tamen.* EOSDEM EGO] ego in eisdem spem meam positam habeo. iisdem fretus sum. VTI ABEAS DOMVM] fac vti abeas domum. vel coniunge hæc cum superioribus, hoc modo. ego in eisdem spes meas repositas habeo, ita vt secura, quod ad hanc rem attinet, domum abire possis. ADOLESCENS ADSTA] Nunc Melænis, postquàm Phanostrata domum introiuit, emergit ex latebra, & se conspiciendam præbet Lampadisco, à quo antea non cernebatur. AMPLITER] multùm. valdè. FILIAM SVAM, &c.] ex alia vxore susceptam, quæ hîc non nominatur. NON EX VXORE FIL. VX. FIL.] ænigma, quod sic declaratur. Demipho duas duxit vxores, vnam Lemniam, eámque priorem, quæ hîc non nominatur: alteram Sycioniam, Phanostratam, posteriorem: ex qua tamen antè compressa filiam susceperat, Silenium nomine: quæ proiecta fuerat, & nunc quæritatur. his cognitis, ænigma dissoluitur, ac declaratur. quæritat enim Lampadiscus filiam, natam ex Phanostrata, quæ tum non erat vxor, cùm à Demiphone grauida facta est: & ita quæritat filiã non ex vxore Demiphonis natam. rursum quæritant puellam, vxoris filiam, quia nunc Phanostrata, Demiphonis iusta vxor est. QVID ISTVC VERBI'ST?] proinde ac si dicat, *αἰνίγματα* loqueris. EX PRIORE MVL.] ex priore vxore, Lemnia. Hæc enim fuit vxor Demiphonis prior: quamuis eam priorem grauidam non fecerit. vel dic ex priore muliere scilicet Phanostrata: quam priorem compressit Demipho, quamuis eam posteriorem vxorem duxerit.

A duxerit. HVIVS QVAE LOCVTA'S T.] Phanostratæ, quæ paullo antè tecum locuta est, &c. HVIVS EGO QVAERO.] al. huius ergo quæro. QVAE NVPTA NVNC EST.] cùm Lemnia demum vxore mortua, Demiphoni nupserit? QVISQVIS ES.] quęcumque es. MEDIOXVMAM, QVAM DVXIT VXOREM, &c.] ordo est, ex ea muliere quam Demipho medioxumam id est, mediam duxit vxorem, nata est hæc puella, quam despondit pater Alcesimarcho. Medioxuma auté id est, media appellatur Lemnia illa mulier, quàm priore loco vxorem duxit, quia eam post compressam à se Phanostratam, vxorem duxit. cogitandæ enim sunt hic quodammodo ternæ nuptiæ: primæ, cùm Phanostratam nondum sibi nuptam compressit: alteræ, cùm Lemniam vxorem duxit: Tertiæ, cùm Phanostratam, quam olim cõpresserat, vxorem duxit. Et Phanostrata quodammodo bis nupsisse intelligenda est, semel cùm à Demiphone ebrio, per Dionysia compressa est: iterum cum iustis nuptiis cum eo coniuncta est. SED EGO ILLVD QVAERO CONFRAGOSVM, &c.] id est, sed ego illud ex te quæro, difficile, & asperum, & impeditum. translatio est. sic translatè dixit in Menech. *conditiones tortas, confragosas*. Nam confragosus locus propriè dicitur, qui est inæqualis, salebrosus, scrupósus, saxosus. PRIVS HANC COMPR.] hanc Phanostratam, &c. QVAM VXOREM D. D.] quam Lemniam illam mulierem, vxorem duxit domum. vxorem duxit domum, plena locutio. Nam

B interdum, vox *domum* omittitur. PRIVS GRAVIDA F.] Phanostrata prius grauida facta est, quàm Lemnia vxor. ALIA MVLIER.] Lena illa multibiba, non nominata. HERVS Demipho. HANC.] Sicyoniam, Phanostratam postea vxoré duxit. EAM NVNC PVELLAM.] nunc eam puellam, quæ ex Phanostrata nata est, antequam Demiphoni nuberet, quærimus. QVID NVNC SVPINA, &c.] quid nunc sublatis in cœlum oculis, & corpore resupinato miraris, & stupes? expressit gestum aliquid nouum, atque inopinatum mirantiú. solent enim, qui aliquid admirantur, & qui Deos precantur, oculos, & interdum manus in cœlum tollere. Notauimus in commentariis Horatianis. SIC IAM COELVM CONSP.] nonnulli libri veteres habent. *sus iam cœlum consp.* fortasse non male. sus enim & sussum, valet sursum. DIIS HERCLE HABEO GRA.] ironia est. NAM NI INTELLEXES.] nam nisi intellexisses, nunquam me dimisisses: sed me valde occupatum, & aliò properantem morata esses, & hîc retinuisses. INGRATIIS.] velim nolim, siue hoc mihi gratú sit siue ingratum. REM PALAM ESSE INTELL.] intelligo suppositionem partus, &c. quæ ad Silenij nataleis, ac propinquos pertinent, esse patefacta. NVNC EGOMET POTIVS HANC IN.] id est, ego ipsa potius bene merebor de Silenij parentibus, quàm patiar Lenam illam rem indicare: quo fa-

C cto, nullam mihi Silenij parentes gratiam deberent.

MELÆNIS, ALCESIMARCHVS, SILENIVM.

REm elocuta sum tibi omnem, sequere me mea Silenium:
Vt eorum quoiam esse oportet te, sis potius quàm mea.
Quanquam inuita te carebo, animum ego inducam tamen,
Vt illud, quod tuam in rem bene conducat, consulam.
Nam hic crepundia insunt, quibus cum te illa olim ad me detulit,
Quæ mihi dedit, parentes te vt cognoscant facilius.
D Accipe hanc cistellam Halisca, agedum pulta illas foreis.
Dic me orare, vt aliquis intus prodeat. propera ocyus.
AL. Recipe me ad te mors, amicum & beneuolum. SI. mater mea,
Perimus miseræ. AL. vtrum hàc mi feriam, an ab læua latus?
ME. Quid tibi est? SI. Alcesimarchũ non vides ferrum tenentẽ manu?
AL. Ecquid agis? remorare? lumen linque. SI. amabo accurrite,
Ne se interimat. AL. ô salute mea salus salubrior.
Tu nunc siue ego volo, seu nolo sola me vt viuam facis.
ME. Hau voluisti istuc seuerum facere? AL. nihil mecum tibi,
Mortuus tibi sum: hanc vt habeo, certum est non amittere.
Nam hercle iam ad me agglutinandam totam decretum est dare.
Vbi estis serui? occludite ædeis pessulis, repagulis,

Vbi hanc ego tetulero intra limen. ME. abiit, abstulit A
Mulierem: ibo persequar iam illum intrò, vt hæc ex me sciat:
Eadem sic possum tranquillum facere ex irato mihi.

REM ELOCVTA SVM T. OM.] intelligit ex his, quæ dicuntur in proscenio, specta-
tor, seu auditor, Melænidem intus Silenium edocuisse, ex quibus parentibus nata sit: non
enim esse suam filiam. Itaque in hac fabulæ parte est *ἀναγνωρισμός*. VT EORVM, QVO-
IAM.] vt tuorum parentum verorum sis filia potius, quàm mea: quæ non sum tua mater.
ANIMVM IND. TAMEN, &c.] ego tamen à me impetrabo, vt te reddam tuis. ego tamen
mihi persuadebo, vt te reddam tuis. NAM HIC CREPVNDIA INS.] id est, nam in hac
cistella crepundia insunt, ex quibus cognosceris Demiphonis, & Phanostratæ filia. A cistella
autem, quæ paruam capsellam significat, dicta est hæc fabula: Cistellaria. Porro crepundia, quæ
alio nomine, vnius tamen originis crepitacula dicuntur à crepando sunt appellata: Neque re-
pugnat ea, quæ scribit Plinius lib. xi. vbi narrat, semestrem locutum esse Crœsi filium in crepun-
diis. Ex quibus verbis putant quidam, crepundia idem valere, quod cunas, sed falluntur. Non B
enim dicit Plinius, Crœsi filium in cunis esse locutum, sed eo tempore esse locutum, quo tem-
pore crepundiis vtebatur, id est ætatula prima. Solebant autem veteres liberos amissos cùm ex
aliis multis notis, ac signis, tum etiam ex crepundiis agnoscere: quod Comici & Tragici poëtæ,
veritatis imitatores, in fabulis adumbrare solet. Ex quo illud M. Tullij in Bruto. *Nunc quoniam
totum me non næuo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni videris velle cognoscere*, &c. PVLTA ILLAS
FOREIS.] pulsa illas foreis pultare dicebant veteres pro pulsare, vt mertare, pro mersare, &
simil. INTVS PRODEAT.] domo foras prodeat. intus aduerbium significat, & quietem in
loco, & motum ex loco ad locum. PROPERA OCYVS.) propera ocyus pultare. nonnulli
libri habent *properè ocyus*. non placet. RECIPE ME AD TE M.] hic Alcesimarchus indu-
citur eorum, quæ acciderunt, ignarus, & sibi Silenio carendũ esse existimãs, sibi manus afferre,
& mortem cõciscere volens. quo spectaculo territæ Lena, & Silenium, rem inceptam paullisper
intermittũt, & prohibere ne se interimat, conantur. O mors igitur, inquit Alcesimarchus, recipe
me ad te iamiam moriturum scilicet. VTRVM HAC MI FERIAM, &c.] verũ hac parte
dextra latus transfodiam, an læua? ECQVID AGIS.] Verba sunt Alcesimarchi, se ipsum in-
crepantis, & obiurgantis. quòd cunctetur se ferro confodere. Ecquid agis? inquit, id est, nun-
quid agis, quod agis, non properas te occidere? REMORARE?] an cunctaris? an moraris? Sic C
Europa apud Horatium oda. 27. lib. 3. *impudens orcum moror*. LVMEN LINQVE.] relinque
lucem, id est, vitam. mórere. ACCVRRITE, NE SE, &c.] implorat opem Ciuium, vt Al-
simarchum sibi vim inferre parantem, coerceant. SALVBRIOR.] *ὑγιεινοτέρα*. hyperbol.
quid enim salute salubrius esse potest? Iã salubre significationẽ habet *εὐεργετικὴν*, vt cum dici-
mus salubre cœlum, locum salubrem, cibum salubrem, quia ad valetudinem, & salutem confe-
runt: vel quia in eis causa inest valetudinis, & salutis. SOLA ME VT VIVAM, F.] sola me
viuere facis: sola, vt ego viuam facis. ISTVC SEVERVM F.] istuc seuerum, id est, istuc tri-
ste, atrox, crudele, implacidum. Nonius, sic apud Lucret. *seuera pelage, seu pelagi*. lib. 5. apud Virgi-
lium lib. 3. Georgicôn. *amnémque seuerum Cocyti metuet*. Sic idem Plautus in Trin. Neptunum seue-
rum, sæuum & auidis moribus dicit. Dixit autem istuc seuerum facere, pro, te interimere *κατ'
εὐφημισμόν*. NIHIL MECVM. T.] nihil mihi rei tecum est, Melænis. CERTVM EST
NON AMITTERE.] decretum est, non dimittere è manibus Silenium. NAM HERCLÈ
IAM AD ME AGGL. &c.] nam deliberatum est mihi, eam dare totam ad me agglutinan-
dam, hoc est, eam totam ad me agglutinare: quod valet, eam totam mihi sic adiungere, vt tan-
quam agglutinata mihi adhærescat. OCCLVDITE AEDEIS PESS. REP.] pessuli occlu- D
deuntur fores intus, vt ex illo Terentij intelligere licet, in Heautontim. *Anus quædam prodit. hæc
vbi aperuit ostium, Continuò hic se coniecit intrò. ego consequor. Anus obdit foribus pessulum*. Idem in Eunu-
cho, *& simul alia circumspecto, Satin' explorata sint. video esse. pessulum ostio obdo*. Suprà in Curcul. *Pessuli,
heus pessuli, vos saluto libens*. ad quem locum plura de pessulis. etiam repagulis occludebantur fo-
res ab interiore parte, atque ea erant pessulis validiora, & maiora, itaque iis claudebantur ma-
iores ianuæ, maiorésque fores, seu potius valuæ templorum, & magnarum ædium. Mar. Tull.
lib. 4. accus. *Postea conuulsis repagulis, effractísque valuis*. Idẽ lib. 5. *Vt earũ rerũ vi, & auctoritate omnia re-
pagula iuris, pudoris, & officij perfringeres*. Idem lib. 3. de Nat. Deor. Ex quodã poeta tragico fortasse
Accio in Medæa. *Ille transuersa mente mihi hodie tradidit repagula, quibus ego iram omnem recludam atque
illi perniciem dabo*. TETVLERO.] tetulero, pro, tulero antiquè. Cœcilius, hyperbol. *ærumnam
pariter tetulisti meam*. Plautus in Mostel. *quia septem menses sunt, cùm in hasce ædeis pedem Nemo intrò te-
tulit*. Idem in Menæchmis. *Condiciones tetuli tortas, confragosas*, &c. EADEM SIC POSSVM
TRANQ. F.] eadem ratione, seu eadem opera possum eum lenire, & placare iratum.

ACTVS

A

ACTVS QVARTVS.

LAMPADISCVS seruus, PHANOSTRATA mulier.

VLLAM ego me vidisse credo magis anũ excruciabilem,
Quàm illæc est, quæ dudum fassa'st mihi. quæ ne infitias eat?
Sed eccam heram video, sed quid hoc est, hæc quòd cistella hîc iacet
B Cum crepundiis? nec quenquam conspicor alium in via?
Faciundum est puerile officium, conquiniscam ad cistulam.
PH. Quid agis Lampadio? LA. hæc cistella númnam hinc à nobis domo'st?
Nam hinc ab ostio iacentem sustuli. PH. quid nuntias
Super anu? LA. scelestiorem in terra nullam esse alteram.
Omnia infitias ire ea quæ dudum confessa est mihi?
Nam hercle ego illam anum irridere me vt sinam? satius est mihi,
Quouis exitio interire. PH. di obsecro vostram fidem.
C LA. Quid deos obsecras? PH. seruate nos. LA. quid est? PH. crepundia
Hæc sunt, quibuscum tu extulisti nostram filiolam ad necem.
LA. Sanáne es? PH. hæc sunt profectò. LA. pergin? PH. hæc sunt. LA. si mihi
Alia mulier istoc pacto dicat, dicam esse ebriam,
PH. Non ecastor falsa memoro. nam obsecro vnde hæc gentium?
Aut quis deus obiecit hanc ante ostium nostrum? quasi
Dedita opera in tempore ipso, spes mihi sancta súbuenit.

D MAGIS ANVM EXCRVCIABILEM,] anum cruciatu digniorem. παθητικῶς. Licet etiam sic interpretari, magis excruciabilem, ἐνεργητικῶς quæ me magis excruciet. sed ego priore modo mâlo. QVAE DVDVM FASSA'ST. M.] quæ dudum confessa est mihi se puellam herilem sustulisse, & Melænidi dedisse. QVAE'NE INFITIAS EAT?] nonné est quouis cruciatu dignissima, quæ infitietur quod mihi fassa est? sic locus explicandus est, si cum interrogationis nota scribatur, vt videtur scribendus, propter particulam, ne: verumtamen licet fortasse etiam sic explicare, vt, ne, positum intelligamus ornatus causa, quo modo apud Horatium, non semel. Locum vnum indicabo. Sat. x. lib. I. *Osteri studiorum, quine putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.* ad quem locum plura. Omnino priore modo mâlo. ALIVM] pręter me. FACIVNDVM EST PVERILE OFFICIVM.] cacandum. sit honos aurib. CONQVINISCAM AD CIST.] inclinibor, vt ventrem leuem, seu exonerem. sic Nonius in verbo conquinisco. vbi hunc versum profert & alterum ex Pseudolo: *Si conquiniscet iste, conquiniscito.* sic autem legendum apud Nonium, hoc loco corruptum. videtur autem hoc verbum tractum ex Gręco verbo κυνεῖν vnde verbum iunctum προσκυνεῖν: quod valet, corpore inflexo, & incuruato venerari: vel ἀπὸ τοῦ κοινεῖν. vnde inquinare. Quidam, in his Auratus, & Bosius, existimant, hoc verbum esse corruptum & apud Plautum, & apud Nonium, & scribendum, *conclinis cam.* ab indicatiuo pręsenti conclinisco. A NOBIS DOMO'ST?] pleonasmus. nam satis erat alte-

rum.nunquid hæc cistella à nobis est?vel numquid hęc cistella domo,id est à domo nostra est? A IACENTEM SVSTVLI.] non potuit magis propriè dici. ná quę iacent, propriè tolli, siue sustolli dicuntur,cùm è terra sumuntur,& feruntur. QVID NVNTIAS SVPER ANV?] Phanostrata nihil respondet ad interrogatum de cistella, sed quęrit de anu:quòd hęc cura magis illam sollicitabat, & quòd in eam curam intenta, minus ad cistellam animum attendebat. OMNIA INFITIAS IRE, QVAE,&c.] oratio pręcisa,& in qua aliquid subintelligendum.qualis esse stomachantium,& indignantium sermo solet. ferendúmne est? verúmne est? omnia infitias ire,id est omnia infitiari. NAM HERCLE EGO ILLAM ANVM,&c]. Alter sermo præcisus,qui sic integer & plenus esset, Nam hercle ego itáne ignauus, & nequam sim,vt sinam illam anum me irridere? SATIVS EST MIHI QVOVIS, &c.] optabilius est,seu melius est mihi quouis exitio perire.Sic Terent. Eun. *Mori me malim.* EXTVLISTI NOSTRAM FILIAM AD NECEM.] exposuisti & proiecisti,vt necari posset,si fortè ita caderet. ALIA MVLIER] alia,quàm tu, quæ mater es, & cui ea crepundia quibuscum filiam tuam exposui, nota esse credibile est. NON ÆCASTOR FALSA MEMORO] non falsa dico.quidam libri habét.Non æc.cassa memoro. NAM,OBSECRO,VNDÈ HÆC G.] *ἀναστροφὴ.nam vnde*, pro vnde nam.vnde gentium autem sic dictum,vt vbîque gentium,vbíq. locorum,&c. HAEC] cistella. DEDITA OPERA] de industria. SPES MIHI SANCTA.S.] spes diua:spes,vt dea,religiosè,& sanctè nobis veneranda & colenda. Spem à Calatino Romæ fuisse consecratam testatur M.Tull.lib.2.de Legib. B

HALISCA ancilla, LAMPADISCVS seruus,
PHANOSTRATA mulier.

HA. NISI quid mihi opis
Di dant, disperij,neque vnde auxilium expetam,habeo.
Itaque petulantia mea me animi miseram habet:
Quæ in tergum meum ne veniat,malè formido:
Si hera mea sciat,tam socordem esse,quàm sum
Quámne in manibus tenui,atque accepi hîc ante ædeis
Cistellam:vbi ea sit,nescio?nisi,vt opinor, C
Loca hæc circiter excidit mihi.mi homines,
Mi spectatores facite indicium,si quis
Vidit,si quis eam abstulerit,quísue
Sustulerit,& vtrum hàc,an illàc iter institerit.
Non sum inscitior, quæ hos rogem,aut quæ fatigem,
Qui semper malo muliebri sunt lubentes?
Nunc vestigia si quæ sunt,noscitabo.
Nam si nemo hàc præterijt,postquam intrò abij,
Cistella hic iacêret.quid?hîc perijt opinor,
Actum est,ilicet.me infelicem & scelestam D
Nulla'st, neque ego sum vsquam. perdita perdidit me.
Sed pergam vt cœpi tamen,quæritabo.
Nam & intus paueo,& foris formido,ita nunc
Vtrobique me metus agitat.illo sunt homines miserè
Miseri.ille nunc lætus est,quisquis est,qui illam habet.
Quæ neque illa illi quicquam vsui'st, mihi esse potest.
Sed memet moror,quum hoc ago socordius.
Halisca hoc age,ad terram adspice,& dispice,
Oculis inuestigans astutè augura. LA. hera.
PH. Hem,quid est? LA. hæc est. PH. quis? LA. qoi hæc excidit cistella.

Certè

A Certè eccum locum ſignat,vbi ea éxcidit. PH. appâret,
HA. Sed is hàc iit,hàc ſocci video veſtigium
In puluere:perſequar hàc.in hoc iam loco cum altero
Conſtitit.hîc meis turba oculis modò ſe obiecit.
Neque prorſum ij hàc:hîc ſtetit:hinc illuc exiit:hîc
Concilium fuit.ad duos attinet.hi qui ſunt?
Atat ſingulûm video veſtigium.ſed is hàc abiit.
Contemplabor.hinc huc iit,hinc nuſquam abiit.
Actam rem ago.quod periit,periit.meum corium,
Ciſtella,redeo intrò. PH. Mulier mane,ſunt
Qui volunt te conuentam. HA. quis me reuocat?
B LA. Bona fœmina,& malus maſculus volunt te. HA. poſtremò ille
Plus qui vocat,ſcit quòd velit,quàm ego, quæ vocor. reuertor.
Ecquem vidiſti quærere hîc,amabo,in hac regione
Ciſtellam cum crepundiis,quam ego hîc amiſi miſera?
Nam dudum vt accurrimus ad Alceſimarchum,ne ſuam vitam
Interimeret,tum mihi puto præ timore hîc excidiſſe
Ciſtellam. LA. hæc mulier noſtra eſt. quin operam damus hera parumper?
HA. Diſperij miſera.quid ego heræ meæ dicam,quę me opere tanto
Seruare iuſſit,quî ſuos Silenium parenteis
Faciliùs poſſet noſcere?quæ herę meæ ſuppoſita eſt parua:
C Quam quędam meretrix ei dedit. LA. noſtram hæc rē fabulatur,
Hanc ſcire oportet filia tua vbi ſit,ſigna vt dicit.
HA. Nunc eam volt ſuæ matri & patri,quib. nata eſt,reddere vltrò,
Mi homo obſecro alias res geris:ego tibi meas res mando.
LA. Iſtuc ago,atque iſtic mihi cibus eſt,quod fabulare.
Sed inter rem iſtam agendam, heræ huic reſpondi quod rogabat.
Nunc ad te redeo.ſi quid eſt opus,dic,impera & tu.
Quid quæritabas? HA. mi homo,& mea mulier vos ſaluto.
PH. Et nos te.ſed quid quæritas? HA. veſtigium hîc requiro,
Quà aufûgit quædā neſcio quò mihi. PH. quid id?quid id nā eſt?
D HA. Alienum quod damnum afferat,& mœrorem familiarem.
LA. Mala merx,hera,hęc,& callida eſt. PH. ecaſtor ita videtur.
LA. Imitatur nequam beſtiam,& damnificam. PH. quámnā amabo?
LA. Inuoluolum:quæ in pampini folio intorta,implicat ſe,
Itidem hęc exorditur ſibi intortam hic orationem.
Quid quęritas? HA. ciſtellam,hîc mihi,adoleſcens,euolauit.
LA. In caueam latam oportuit. HA. non edepol pręda magna.
LA. Mirum quin grex venalium in ciſtella infuerit vnà.
PH. Sine dicat. LA. ſi dicat quidem. PH. age loquere tu quid ibi infuerit.
HA. Crepundia vnà. LA. eſt quidam homo,qui illā ait ſe ſcire vbi ſit.
HA. At pol ille à quadam muliere,ſi eam monſtret,gratiam ineat.

LA. At ſibi ille quidam volt dari mercedem. HA. at pol illa quædã, A
Quæ illam ciſtellam perdidit, cuidam negat eſſe quod det.
LA. At enim ille quidám argentum expetit. HA. at nequicquam argentum expetit.
LA. At pol ille quidam, mulier, in nulla opera gratuita eſt.
PH. Commoda loquelam tuam. tibi nunc prodimus & confitemur
Ciſtellam habere. HA. at vos ſalus ſeruaſſit. vbi ea nunc eſt?
PH. Saluam eccam. ſed ego rem meam magnam confabulari
Tecum volo: ſociam te mihi adopto ad meam ſalutem
HA. Quid iſtuc negotij eſt? aut quis es? PH. ego ſum illius mater,
Quæ hæc geſtitauit. HA. hiccine tu ergo habitas? PH. ariolare.
Sed quæſo ambages mulier mitte, atque hoc age, B
Eloquere: vnde hæc ſunt tibi citò crepundia?
HA. Mea hæc herilis geſtitauit filia.
LA. Mentiris. nam mea geſtitauit, non tua.
PH. Ne obloquere. LA. taceo: PH. mulier perge dicere,
Vbi ea eſt, quæ geſtitauit? HA. hic in proximo.
PH. Iſtic quidam edepol mei habitat viri gener.
Adhinnire equulam poſſim ego hanc
Si detur ſola ſoli.
Nam ita muſtulentus æſtus nareis attigit
PH. Ne obloquere rurſus perge porrò dicere.
Quot annos nata dicitur? HA. ſeptem & decem. C
PH. Mea eſt. LA. ea eſt, vt numerus annorum attulit.
HA. Quod quærebas, reperiſti: iam quæro meam.
Pol hæ ſuas nactæ ſunt, quæro tertiam.
PH. Quod quæritabam, filiam inuêni meam.
HA. Æquum eſt tenere, per fidem quod creditum eſt.
Ne bene merenti ſit malo benignitas.
Noſtra hæc alumna eſt tua profectò filia.
Et redditura hera eſt tibi tuam, & ea gratia
Domo profecta eſt: cæterùm ex ipſa obſecro
Exquiritote, ego ſerua ſum. PH. æquum poſtulas. D
Illius ego iſtanc eſſe malo gratiam.
HA. Sed iſtanc ciſtellam te obſecro vt reddas mihi.
PH. Quid fit Lampadio? LA. quod tuum eſt, teneas tuum.
PH. At me huius miſeret. LA. ſic faciundum cenſeô.
PH. Da ciſtellam tu. & intrò abi cum iſtac ſimul.
LA. Tibi auſcultabo. tene tu ciſtellam tibi.
Abeamus intrò. ſed quod nomen eſt tuæ
Dominæ? HA. Melænis. PH. i præ, iam ego te ſequar.

DISPERII] prorſus & planè, ſeu valde perij. diſperire plus eſt, quàm perire, vt diſpudet, diſtædet, dilaudo, & ſimil. plus ſunt quàm pudet, tædet, laudo, &c. PETVLANTIA M.] petulentia dicta eſt à petẽdo, vt docet M. Tull. lib. 4. de Rep. teſte Nonio. petulentiá hîc accipio pro laſciuia, leuitate, inconſtantia, & mobilitate hominis multas res vno, eodémq. tẽpore agentus, &

A tis,&indecorè gestitulantis. ME ANIMI MISERAM HABET] me ægritudine animi afficit. QVÆ IN TERG. MEVM NE VEN.] quæ petulantia ne in tergú meum recidat,& redundet,valde metuo.vel sic, valde metuo,ne mea petulantia causa sit,cur virgæ in tergú meum sint petulantes,& lasciuæ.vel sic,miserè metuo,ne vt sum,& fui petulans, ita meú tergú virgis, aut verberibus petatur. TAM SOCORDEM ESSE, Q. S.] me tam negligentem,tam incogitantem,seu,vt alibi loquitur,incogitabilem esse,quàm sum. QVÀMNE IN MANIB. TENVI, ATQVE ACC.&c.] videntur hæc legenda cum interrogatione,hac sententia. Egóne nescio,vbi ea cistella sit,quam ego in manib.tenui,& hic ante ędeis ab hera mea accepi?Licet & interrogationis notá post vocem *cistellam*,locare hoc modo. Egóne cistellá, subintell.amisi,quá ego in manib.tenui,&hic ante ædeis ab hera mea accepi?VBI EA SIT, NESCIO? NISI VT OPINOR, &c.] si nota interrogationis locetur,post verbum nescio, quo modo mihi videtur, iterandum erit idem verbum,hoc pacto,nescio,inquam:nisi mihi circiter hæc loca excidit. *Loca hæc circiter,ἀναστροφή,* MI HOMINES] vel *mi* pro *mei*,positum:vel *mi* dandi casus est,& cohærere debet cum,facite indicium. MI SPECTATORES. F. IND.] spectatores mihi indicate, &c.ITER INSTITERIT] iter ingressus sit.Sic dixit in Milite glor.*erro quam insistas viá*.NON SVM INSCITIOR, QVÆ,&c.] vel inscitior positum pro positiuo,*inscita*, sensu plano, mi-

B niméque obscuro:vel propriè hac sententia,nónne tanto inscitior,id est,stultior sum,quàm fui scilicet,vel quam eram,quæ hos rogem,aut obtundam,qui semper delectantur malo,& incommodo muliebri. nostros autè libros veteres secutus sum, qui omnes ad vnum habent inscitior, vt vulgati.Nam Camerarius edidit *scitior*.quod si quis probabit,*εἰρωνικῶς* erit accipiendum , & scitior pro scita.AVT QVAE FATIGEM,] mea rogatione,meisque precib. scilicet. Horat. Oda.2.lib.1.*prece qua fatigent Virgines sanctæ minus audientem Carmina Vestam?* QVI SEMPER M. MVL. S. LIB.] qui semper malo muliebri lætantur,seu delectantur?vel qui semper mulierib. in suis malis insultant? SI QVAE SVNT,] lego,*si qua sunt*. NOSCITABO.] exquiram: cognoscere studebo.eorum,qui hàc iter fecerunt,vestigia persequar. NAM SI NEMO HÀC PRAETERIIT,&c.] id est,nam, si nemo hâc præteriisset,&c. ILICET.] sic in Amphitr.*Ilicet mandata heri perierunt vnà & Sosia*.ad quem locum de hac voce plura. ME INFELICEM, ET SCEL.] O me infœlicem & sceleratam. NVLLA'ST.] cistella non est hic vlla. PERDITA PERDIDIT ME.] cistella perdita perdidit me. NAM ET INTVS PAVEO, ET F. F.] id est,ná & domi,seu à domo paueo,propterea quod mihi domi imminent verbera,& foris formido,quia hìc cistellá non reperio,quam amisi.ILLI SVNT HOMINES MISERI,&c.]

C homines miserabilem in modum miseri sunt ob metum.*illo*,nempe *metu*.hoc est,ob metum, seu ex metu. QVÆ NEQVE ILLA ILLI,&c.] quæ illi quidem vsui non est: mihi verò vsui esse potest.vel sic,quæ nulla in re,vel nulla ex parte illi vsui est,mihi vsui esse potest.neq. quidquam,id est,nec vlla ex parte:ne vlla quidé in re, *οὐδέν* pronomen *illa* autem, superuacaneum est.sed muliebris sermo exprimitur. SOCORDIÙS.] negligentiùs,remissiùs. HOC AGE] se ipsa hortatur.hoc age,inquit,id est,in hoc negotium tota incumbe:tota in hoc esto : tuá omnem curam,atque operam huc confer. AD TERRAM ADSPICE ET DISPICE.]alludit ad auspicum,& augurum morem:qui in cælum,seu cæli templa ad spectum conferebant:& accuratè hanc & illam cœli partem contemplabantur.imitare inquit,augures, & auspices:& vt illi ad cælum,ita tu ad terram oculos adiice,& contende : & omneis terræ parteis oculis collustra,& circumspice. OCVLIS INVESTIGANS:]sic habét quatuor è nostris libris manusc. quos sequor,nam alij habent partim *inuestiges*, partim *inuestiga*,vt vulgati. Iam verò oculis inuestigans propriè dictum est:valétque singula vestigia oculis diligenter collustrans , & hoc pacto cistellam vestigiis omnibus exquirens. ASTVTÈ AVGVRA.] callidè, & attentè augurare. augurare autem,id est,more augurum omnia loca contéplare,atque oculis collustra. QVIS?]

D quæ? SOCCI VIDEO VEST.]rectè socci vestigium,non calcei.soccis enim vtebantur Comici actores.sic apud Terent.Heaut.*soccos detrahunt*.Horat.epist.ad Pison. *Hunc socci cepere pedem*, &c.Idem paucis versibus pòst. *Indignatur item priuatis, ac prope socco Dignis carminibus narrari cena Thyestæ*.Quin soccus videtur Græcorú fuisse proprius,vt & pallium. Cicero pro C.Rabitio Postumo.*Consularis homo soccos habuit,& palliú*. IN HOC IAM LOCO CVM ALT.CONST.] ab hoc iam loco cepit ille prior cum altero,seu cum altera consistere, & congredi. In hoc loco scilicet,quem notat Halisca,Lampadiscus cum Phanostrata consistere cœpit: idque cognoscit, seu coniicit Halisca ex vestigiis duorum hominum, seu quatuor pedum. TVRBA] confusio, conturbatio.sic autem legendum,non vt à Camerario editum est,*turba*.NEQVE PRORSVM IIT HÂC.] neque per hunc locum iit rectà,anteriorem partem versus. prorsum, id est, porrò versum:rectà.sic in Pseud.*Nó prorsus,verùm ex transuersò cedit,quasi cancer solet*.prorsus,rectus.ex quo oratio prorsa,quę opponitur versæ.HÌC CONCILIVM FVIT.]hìc congressus fuit pluriú. in hoc loco plures congressi sunt.quid sit conciliú propriè,& vnde dictú, docuimus in cómentariis Lucret.Porrò autè in hoc loco,quem significat Halisca,congredi primùm cœperút Lampadiscus & Phanostrata. ATAT SINGVLÛM VIDEO VEST.] singulûm,id est,singulorum,alij singulum volunt esse numeri singularis , accusandi casus,& dictum singulum pro vnumquodque *ἕκαστον*. Ego cum Prisciano puto *singulum* in numero singulari à veteribus

non esse vsurpatum. ACTAM REM AGO] inanem operam sumo, prouerbij locũ ocupat. A
Ortum autẽ est ab exceptione rei iudicatæ, & à iudiciorum more, qui talis est, vt res iudicata re-
scindi non possit. notat Donatus ad illud *actum agam*. in Adelphis. QVOD PERIIT, PERIIT
MEVM C. CIST.] quod perijt, non potest non perijsse: scilicet meũ corium, & cistella. meum
corium, id est, mea pellis perijt: quia virgis, aut loris conscindetur, & lacerabitur, ob cistellam à
me amissam, seu perditã vapulabo. Corium, δέρμα Greci. Non dissimulabo in libris vulg. scri-
ptum esse, *meum corium cum cistella*, &c. sed præpositionis *cum* nullum in nostris libris veteribus
vestigium reperi. BONA FOEM. ET M. MASC.] bona fœmina, id est, fœmina quæ vno
viro cõtenta est: fœmina maritata: matrona. bona autẽ dicitur, quia differt à meretrice, quę mul-
tis viris exposita est, quęque vt oppidũ fortunatum, sine multis viris, sese tueri non potest. Ho-
ra. epi. ad Lolliũ 2. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infido scurræ distabit amicus*. per malum
masculum autem, seruus Lampadiscus, seu Lampadio significatur. maledicta communia in ser-
uos hæc sunt: nequam, fugitiuus, furcifer, mastigia, verbero, &c. Iam in his, *bona fœmina, malus ma-
sculus*, antithesis inest non inconcinna. VOLVNT TE.] volunt te conuenire, seu conuentam,
vt suprà. POSTR. ILLE, QVI PLVS QVI VOCAT, &c] ordo & sentẽtia est, denique,
ille, qui me vocat, plus scit, quid me velit, quàm ego, quę vocor. proinde ac si dicat: ab eo, qui me
vocat, hoc tantum scio, me vocari, non, quid me velit. ille autem plus scit, quid me velit, quàm B
ego. quare, vt sciam, quid me velit, mihi foras reuertendum est. REVERTOR] vt sciam, quid
me velit, is, qui me vocat: reuertor foras, non eo domum. ECQVEM VIDISTI AVFER-
RE HÎC, AMABO, &c.] sic legendum conieci, edendúmque curaui, à trium codicũ manusc.
scriptura, aliquantum corrupta, ad hanc coniecturam quasi manu ductus: qui habent, partim
querre, partim *quere*, nam alij vel *quarere*, vel *querere* sine diphthongo habent. quæ lectio non vi-
detur huic loco conuenire. Iam vulgata lectio *tollere* est illa quidem ad hunc locum accommo-
data, sed nimis longę abest ab antiqua. *ecquem* autem, hoc est, num aliquem? VT ACCVRRI-
MVS.] cùm accurrimus: seu postquã accurrimus, &c. post hæc verba in libris vulgatis sequun-
tur hæc deinceps, *capillo scisso, atque exscissatis auribus Tumultuantem*: quorũ in libris veteribus nulla
comparent vestigia. NE VITAM SVAM INTER.] ne se vita priuaret. ne se intermeret.
sic loquitur in Casina. *intermere aut velle vitam*. NOSTRA EST.] ea est, quã quærimus. ea est,
ex qua, quod volumus, scire possimus. QVIN OPERAM DAM. H. P.] quin ei audiendę o-
peram damus parumper? quin eam parumper audimus? QVÎ SVOS SIL. PAREN. &c.]
vt Silenium facilius suos parenteis per hanc cistellam posset cognoscere? vel qui, id est, qua sci-
licet, cistella, &c. NOSTRAM H. R. FAB.] hæc mulier loquitur id, quod ad nos attinet, C
quódque nos scire valdè nostra interest. HANC SCIRE OPORTET, &c.] hæc scire debet
filia tua, vbi sit, vt ex signis, quæ commemorat, coniicere licet. signa vt dicit, id est, quomodo si-
gna dicit: vel qualia sunt signa, quæ dicit. Iam *oportet*, videtur positum pro necesse est, cum opor-
tere, sit officij: necesse esse, vt vox ipsa sonat, necessitatis. QVIBVS NATA'ST.] è quibus nata
est. VLTRO.] αὐτόκλητος αὐτεπάγγελτος, αὐτόματος. non rogata, non arcessita, neq. inuitata, vt
reddat. demque vltrò, id est, prius quam rogetur, aut cogatur. aliud enim est spõtè, aliud vltro. Nã
spontè facere, & inuitè facere, inter se opponuntur: vltro facit verò, qui non exspectat, dum ro-
getur, aut admoneatur, aut prouocetur, vt faciat. prçterea *sponte* locum habet etiam in rebus ina-
nimis, vt cùm dicimus corpora grauia, sua sponte deorsum ferri: vltrò verò, tantùm in rebus ani-
matis, atque adeò in his, quæ rationis sunt participes. ALIAS RES GERIS.] alias res agis,
non attendis animum ad ea, quæ loquor. hoc eò dicit Halisca, quòd Lampadiscus nihil respon-
deat. TIBI MEAS RES MANDO.] res meas tibi curandas trado. quare summam dili-
gentiam, ac fidem in meis rebus adhibere debes. ISTVC AGO:] ad istud quod loqueris, ani-
mum aduerto. attentè te audio. ATQVE ISTIC MIHI CIB. EST Q. F.] ἑρμηνεία, seu
ἐπεξήγησις. Nam idem hîc dicit, quod modò dixerat. quod fabulare, inquit, hoc est, quod lo- D
queris, mihi cibus est. hoc est, sermonem tuum edo, seu deuoro. suprà in Aulularia. *Nimium libẽter
edi sermonem tuum*. SED INTER REM ISTAM AGE. &c] sed interea dum istam rem ago:
& ad id, quod loqueris, animum attendo, heræ huic meæ resp. &c. NVNE AD TE REDEO.]
postquam heræ meæ respondi. IMPERA ET TV] tu quoque mihi vicissim impera, postquã
heræ satisfeci. QVÀ AVFVGIT QVÆDAM] qua parte cistella aufugit mihi, nescio: quò,
id est, qua parte cistella ab aliquo mihi nescio quem in locũ ablata est. QVID ID? &c.] quęnam
ea res est, quã tibi aufugisse dicis? ALIENVM QVOD D. AFF. ET M. F.] res est, quæ dam-
num afferat alienum, id est, nobis, quæ alienæ sumus: mœrorem familiarem, id est, familiaribus,
& propinquis, videlicet Silenij parentibus. MALA MERX, HERA, &c.] maledictũ vsitatum
in mulieres. Sic suprà in Casina. *Noui ego illas malas merces*. Idẽ in Trucul. *Datum sibi esse dixit*. DIN.
O merces malæ, etiã in lenonẽ in Pseud. *Illiccine'st*. PS. *illic est*. SY. *mala merx est*. postremò & in ætatẽ,
vt in Menæch. *vt ætas mala merx est ergo? Nam res plurimas pessimas, cum aduenit, affert*. Sed non est dissi-
mulandũ in nonnullis libris manusc. reperiri scriptum, *mala mens est*. NEQVAM BEST. ET
DAM.] malã bestiam & damnosam. INVOLVOLVM] vermiculũ, qui pampino inuoluitur,
cúmque depascitur, conuoluulũ appellat Cato lib. de re Ru. cap. 95. CISTELLAM.] quęrito,
subintellige. HIC MIHI ADOL. EVOL.] hoc loco, ò adolescẽs, cistella, quam quęrito, mi-
hi euo-

A hi euolauit, id est, amissa est: seu ablata est, seu perijt. tralatio ab auibus feris è custodia libera, aut alicunde aliunde euolantibus. Licet etiã ita legere, vt arbitratur Camerarius. *Cistella mihi hic mi adolescens, euolauit.* IN CAVEAM LATAM OPORTVIT.] quia dixerat Halisca, cistellã sibi euolasse, Lampadiscus iocandi occasionẽ nactus, respõdet, eam cistellam oportuisse in caueam esse coniectam, tanquam auem, ne euolare posset. Itaq. malim hic legi, *in caueam datam*, quàm *in caueam latam*, vt habent omnes libri. Nam sic dicũt Latini, dare in caueam, vt dare in custodiam, dare in catenas, & in vincula, & similia. Idem in Capt. *Nam si faxis, te in caueam dabo.* à quibus non longè admodum absunt illa, dare in ruborem, dare ad carnificinam, dare in cruciatum, dare ad mortem, dare ad terram, dare ad casum, &c. Plauto nostro, & aliis probatis scriptoribus vsitata. NON ÆD. PRÆDA M.] ædepol non fuit magna præda in cistula. proinde ac si dicat, qui eam cistulam abstulit, haud magnum lucrum fecit: quia non magna in ea inerat prẹda. MIRVM QVIN GREX VENAL. &c.] mirum gregem venaliũ in cistella non fuisse vnà. ironia est. mirum quin, id est, mirum quòd non. sẹpè vsurpat Plautus, & ferè per ironiam. in Amphitr. *Mirum quin te aduersus dicat.* ad quem locum plura. *venalium* autem, subintellige, seruorum. sic Horat. Sat. 3. lib. 1. sermonũ. *Vt si Reticulum panis venaleis inter onusto, Forte vehas humero.* &c. Sic & M. Tull. orat. post reditum in senatu. *Cappadocem aliquem modo abreptum de grege venalium diceres.* Idem in Pisonem

B princip. *nemo quaeritur, Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse consulem.* SI DICAT QVIDEM] si dicat, sinam dicere. sed nihil dicit. CREPVNDIA VNA.] Nonnulli *vna* accipiũt, vt sit nomen generis neutri numeri multitudinis: vt dicunt Latini vnæ litterẹ. sed licet accipere, vt sit aduerbiũ, vt suprà, quod mãlo. QVI ILLAM AIT SE SC. V. S.] qui ait se scire, vbi illa sit: genus loquendi comicum, & à grẹcis sumptum. AT POL ILLE À QVADAM M. &c.] At ille quidam, inquit Halisca, cuidam mulieri, id est, mihi, seu heræ meæ gratum faciat, seu de quadam muliere bene mereatur, seu quandã mulierẽ sibi magno beneficio deuinciat, si eam cistellã ei monstret: quid sit ab aliquo gratiam inire, suprà diximus: & res nota est: sed consulimus linguẹ latinẹ studiosis adolescẽtibus. ILLE QVIDAM] ὁ δεῖνα. AT NEC QVIDQVAM, &c.] at frustra argentum expetit. nequidquam, & necquidquam, ἀδιαφόρως dicere licet. IN NVLLA OPERA GRATVITA EST] id est, nullam operã gratuitam prẹbet. videtur legẽdum, vt ea, quam diximus, sententia exprimatur, *in nulla re opera gratuita est.* atq. ita, *opera gratuita* erit septimi casus, vt cùm dicimus, est acri ingenio, forti animo, forma liberali, &c. Sed quia omnes libri manuscr. sic habent, vt edidimus, nihil mutare ausim. & fortasse hæc recepta lectio ferri potest, si ita eam explicemus in nulla opera gratuita versatur, id est, nullam operã gratuitam sumit.

C COMMODA LOQVEL. TVAM] orationẽ tuam, inquit Phanostrata, Haliscæ accommoda tu Lampadio: commodè cum Halisca loquere. Quidam sic distingũt, commoda loquelã tuam tibi prod. & conf. cistellã hab. vt *tuam* cohẹreat cum *cistellam.* ego priorẽ distinctionẽ mãlo. ne hoc quidẽ dissimulabo, nonnullos è libris nostris veterib. habere *cõmodo loquelã.* TIBI NVNC PROD.] tibi nunc mulier aperimus, seu palàm prædicamus, & confitemur nos cistellam habere. *prodimus*, hoc loco valet aperimus ac declaramus, quod erat antea occultum & obscurũ, seu ꝙ antea celabamus, atq. occultabamus. AT VOS SALVS SERVAS.] at vos salus seruatit. optantis & bene precantis sermo. REM MAGNAM.] rem magni ponderis ac monumenti. SOCIAM TE MIHI ADOPTO, &c.] id est, sociam te mihi adiungo, seu adhibeo, seu allego, seu assumo ad meam salutem. AVT QVIS ES?] aut quẹ es? HARIOLARE] tu hariolaris. tu rectè diuinas. AMBAGES MVL. MITTE] ambages, id est, sermones lõgos, & à re, de qua agitur, alienos. Horat. Sat. v. lib. 2. *Quãdo pauperiẽ missis ambagibus horres*, &c. Virg. lib. 2. Georg. *Non hic te carmine ficto, Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.* ATQVE HOC AGE] atq. ad hoc, de quo tecum loquor, attende. ELOQVERE, VNDÈ HÆC S. TIBI CITÒ CREP.] eloquere citò, vnde hæc sunt tibi crepundia. NAM MEA GEST.] nam mea filia herilis gestitauit.

D mea filia herilis, id est, meæ heræ filia, vt suprà. GENER.] Alcesimarchus. ADHINNIRE EQVVL. POSS. EGO HANC S. D. S. S.] hos versiculos duos repertos in vulg. quorum prior est dimeter iambicus, integer: alter imperfectus, & vno pede claudicans. quales sunt Anacreontis plerique, & tertium trimetrum integrum, quamuis in manuscr. non compareant, tamen retinuimus, quod ad hunc locum maximè quadrare videbantur. Dictum autem est *adhinnire equulã* dictum pro adhinnire ad equulam. Porrò solẽt equi adhinnire, maximè libidine prurienteis, & ὀργῶντες. Sic Cic. dixit orat. in Pis. sed translatẽ. *sic suos sensus voluptarios omneis incitauit: sic ad illius hanc orationẽ adhinniuit*, &c. Licet autem etiam equilam legere. Nam testatur Nonius equilam & equulã dixisse veteres. Varro. *Nemo est tam negligens, quin summa diligẽtia eligat asinum, qui suam saliat equilam.* Profert autẽ hos duos versiculos Prisc. lib. 4. in extr. NAM ITA MVSTVL. ÆSTVS N. ATT.] id est, calor enim quidam, seu odor quasi musto oblitus, & madens, ad nareis meas peruenit. allegoria est. Rectè autem *nareis attigit.* Nam equi equam prurientem odorati, ad eam adhinniunt. Ex quo callidum illud Darij inuentum, natum: seu potiùs Oebaris equisonis, qui manu tractatis equẹ cuiusdam membris genitalibus, & aliquanto pòst ad equi Dariani nareis admotis, odore illo equũ ad hinnitum lacessiuit: & ita regnũ Dario conciliauit. OBLOQVERE RVRSVS, &c.] tu rursus Lampadio obloqueris, tu puella perge dicere, quod cœperas. VT NVMERVS ANNORVM ATT.] vt numerus annorum conuenit: & quia conuenit, vide-

tur tuam quodammodo filiam attulisse. QVOD QVAERERAS, REPERISTI: IAM QVAERO M.] hi versus valde sunt mutili, ac laceri. Nos partim ex antiquæ scripturæ vestigiis, & ex iis, quæ antecedũt, & quæ sequũtur, sic restituimus. Reperisti, inquit Halisca, id quod quęrebas. iam quæro meam, nempe cistellã. POL HÆ S. REP. QVAERO T.] Pol, inquit Lãpadiscus, hæ mulieres suas nactæ sunt filias, & cistellas, quæro tertiã scilicet puellam aliquã mihi. Locus est obscurus, & licentia, iocóq. seruili inquinatus. significatur enim turpis libido. ÆQVVM'ST TENERI, PER FID. Q. CR.] æquũ est id, quod alicui creditũ est, ab eo, qui credidit, obtineri, ne benemerẽti sua liberalitas, seu beneficẽtia sit damnosa. significat Halisca Sileniũ, quæ suæ heræ fidei quodammodo credita est, matri reddi debere. Quamuis enim Silenium re vera, & propriè non fuit Melęnedi credita, sed à lena ad eã delata: tamen quod alienũ nobis datur, & quolibet pacto ad nos peruenit, id reddere debemus, proinde ac si nobis creditũ esset. EA G R.] vt filiam tuam tibi redderet. ILLIVS, &c.] heræ tuæ. mâlo, inquit, heram tuã nobis rem omnem aperire, & filiam meam mihi reddere, eiusq. beneficio ipsa obligari, quàm tibi hoc debere. QVOD TVVM'ST TEN. T.] censeo, vt cistellam, quæ tua est, teneas, neque Haliscæ reddas. AT ME HVIVS MIS.] quæ ab hera sua malè mulcabitur, nisi cistellam amissam repererit: vel, nisi cistellam, quam amisit, ei reddiderimus. I PRAE, IAM EGO TE SEQVAR.] al. *te sequar*. Sic Terent. Andr. *i præ, sequar*. Idem in Enu. *i præ, sequor.* B

ACTVS QVINTVS.

DEMIPHO senex, LAMPADIO seruus.

VID hoc negotij est, quòd omnes homines fabulantur per viam,
Mihi esse filiam inuentam, & Lampadionem me in foro
Quæsiuisse aiunt? LA. here vnde is? DE. ex senatu. LA. gaudeo
Tibi mea opera liberorum esse amplius. DE. etenim non placet. C
Nihil moror aliena mihi opera fieri plureis liberos.
Sed quid istuc est? LA. propera ire intrò huc ad affinem tuum,
Filiam tuam iam cognosces. intus ibidem vxor tua est.
DE. Abi citò, præuorti hoc certum'st rebus aliis omnibus.

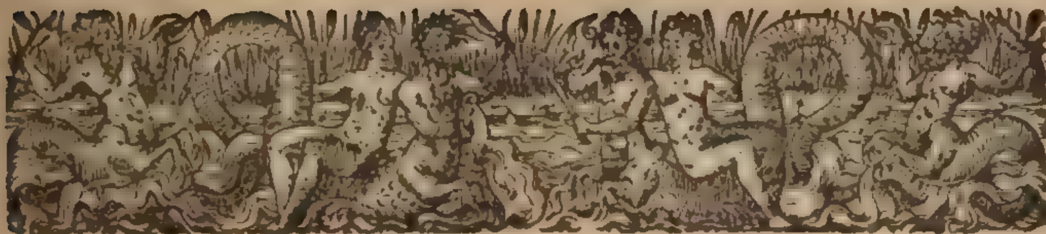
FABVLANTVR] loquuntur. EX SENATV] ex curia LIBERORVM ESSE AMPLIVS] amplius cum generandi casu, amplius liberorum, id est, plus liberorum. subintellige, quàm erat antea. NIHIL MOROR, ALIENA OP. MIHI F. PL]. id est, non curo, vel non probo, plureis mihi fieri liberos, & crescere numerum liberorum aliena opera, proinde ac si dicat: nolo mihi liberos alienos pro meis obtrudi. PRAEVORTI HOC CERTVM'ST, D &c.] certum est hoc agere ante alias res omneis. certum hanc rem omnibus rebus anteponere. Cæsar lib. 7. comment. *Cæsar huic rei prauertendum existimauit.*

CATERVA.

NE exspectetis spectatores, dum illi huc ad vos eant.
Nemo exibit, omnes intus conficient negotium.
Vbi id erit factum, ornamenta ponent. postidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.
Nunc quod ad vos spectatores reliquum relinquitur,
More maiorum date plausum postrema in comœdia.

NE EXSPECTETIS, &c.] ne, id est, vt ne, seu vt non, *ἵνα μή*. Iam Cateruam appellat, quem alibi gregem. ORNAMENTA PON.] ornamenta scenica deponent. POSTIDEA LOCI, &c. postea. POSTREMA IN COM.] in postrema parte comœdiæ.

A

EPIDICVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

B

EPIDICVS	ſeruos.
THESPRIO	ſeruos.
STRATIPPOCLES	adoleſcens.
CHERIBVLVS	adoleſcens.
APOECIDES	ſenex.
PERIPHANES	ſenex.
MILES.	FIDICINA.
MVLIER.	DANISTA.
VIRGO.	GREX.

C

ARGVMENTVM.

EMIT Fidicinam, filiam credens ſenex,
Perſuaſu ſerui, aliam qui conductitiam
Iterum pro amica ei ſubiecit, filio
Dat herili argentum. eo ſororem deſtinat
Imprudens iuuenis. mox compreſſæ, ac militis,
Cognoſcit opera ſibi ſenex os ſublitum,
Vt ille amicam, hæc quæritabat filiam.
Sed inuenta gnata, ſeruolum emittit manu.

D

FIDICINAM] quam olim amabat Strathippocles, Periphanis filius. FILIAM CREDENS S.] natam ex muliére Epidauria, quam Epidauri compreſſerat, natam: quæ capta fuerat ab hoſtib. SENEX] Periphanes. PERSVASV SERVI] perſuaſu Epidici. ordo eſt, ſenex perſuaſu ſerui emit Fidicinam, filiam ſuam eſſe credens. ALIAM QVI [illegible]ND.] qui ſeruus rurſum aliam puellam conductitiam, pro ea, quam ſenex audierat eſſe filij ſui amicam, ſubſtituit, ac ſuppoſuit. Sed hoc pluribus verbis exponẽdum eſt. Cùm Strathippocles domum reuerſus, virginem quandam, ſororem ſuam, quam ignorabat, quadraginta minis emiſſet, pecuniámq. à fæneratore ſumſiſſet: Epidicus ab eo rogatus, vt pecuniam alicunde expediret, quæ fæneratori numeraretur, ac diſſolueretur: pecuniam à ſene per fallaciam abſtulit, qua pecunia virgo illa emeretur, cùm ſeni perſuaſum eſſet ab Epidico, ſe puellam illam, pluris, quàm emiſſet, reuéditurum, & præterea eadem opera filio ſuo ſpem ea puella potiendi præciſurum. Seruus autem puellam quidem illam emit, ſed ſeni aliam fæminam in eius locum ſubdidit, Fidicinam conductitiam: illam adoleſcenti tradidit, vt ea poteretur. qui ſtatim vt eam adeptus eſt, ſororẽ ſuam eſſe cognouit. FILIO DAT HERILI] Epidicus herili filio Strathippocli dat argentum, à ſene Periphane acceptum. EO SOROREM DEST.] eo argento iuuenis Strathippocles ſororem ſuam emit imprudens, hoc eſt, ſo-

rorem ſuam eſſe neſciens. Deſtinare interdum valet, emere, teſte Nonio. COMPRESSÆ] eius mulieris, quam Periphanes Epidauri compreſſerat. ET MILITIS,] qui amicam ſuam quærebat, eámque apud ſenem eſſe audierat, vt erat: ſed eam filiam ſuam eſſe existimabat. COGNOSCIT, OPERA, &c.] ordo eſt, ſenex cognoſcit, opera eius mulieris, quæ Epidauri ab ipſo compreſſa fuerat, filiámque communem quærebat, & opera militis, qui amicam ſuã inueſtigabat, os ſibi eſſe ab Epidico ſublitum, id eſt, ſe ab Epidico eſſe deluſum. VT ILLE AMICAM,] id eſt, cum ille amicam ſuam quæreret: hæc mulier filiam ſuam. SED INVENTA GNATA, &c.] ſed Periphanes filia ſua inuenta, Epidicum manumittit. A

EPIDICVS, THESPRIO, ſerui duo.

EP. HEvs adoleſcens. TH. quis properantem me præhendit pallio?
EP. Familiaris. TH. fateor, nam odio es nimiùm familiariter. B
EP. Reſpice verò Theſprio. TH. oh. Epidicum ne ego conſpicor?
EP. Certè oculis vteris. TH. ſalue. EP. dij dent quæ velis.
Venire ſaluom gaudeo. TH. quid cæterum? EP. quod adeò aſſolet,
Cœna tibi dabitur. TH. ſpondeo. EP. quid? TH. me accepturum, ſi dabis.
EP. Quid tu? agis vt velis? TH. exemplum adeſſe intelligo. EP. euge. C
Corpulentior videre atque habitior. TH. huic gratia.
EP. Quam quidem, te iamdiu deperdidiſſe oportuit.
TH. Minus iam furtificus ſum, quàm antehac. EP. quid ita? TH. rapio propalàm.
EP. Di immortales infelicent, vt tu is gradibus grandibus.
Nam vt apud portum te conſpexi, curriculo occœpi ſequi:
Vix adipiſcendi poteſtas modò fuit. TH. ſcurra es. EP. ſcio
Te eſſe quidem hominem militarem. TH. audacter quamuis dicito.
EP. Quid agis? perpetùon' valuiſti? TH. variè. EP. qui variè valet, D
Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.
TH. Quid tibi vis dicam, niſi quod eſt? EP. vt illa reſpondeas probè.
Quid herilis noſter filius valet? TH. pugilicè atque athleticè.
EP. Voluptabilem mihi nuncium tuo aduentu attuliſti: ſed vbi
Eſtis? TH. adueni ſimul. EP. vbi is ergo eſt? niſi ſi in vidulo,
Aut ſi in mellina attuliſti. TH. dij te perdant. EP. te volo
Percontari, operam mihi da, opera reddibitur tibi,
TH. Ius dicis. EP. me decet. TH. iam tu autem nobis præturam geris?
EP. Quem me dicis digniorem eſſe hominẽ hodie Athenis alterum?

At enim

A TH. At enim vnum à prætura tua Epidice abeſt. EP. quidnam? TH. ſcies.
Lictores duo, duo viminei faſces virgarum. EP. væ tibi.
Sed quid ais? TH. quid rogas? EP. vbi arma ſunt Stratippocli?
TH. Pol illa ad hoſtes transfugerunt. EP. armáne. TH. atque quidem citò.
EP. Serióne dicis hæc tu? TH. ſeriò, inquam. hoſtes habent.
EP. Edepol facinus improbum. TH. at iam antè alij fecerunt idem,
Erit illi illa res honori. EP. qui? TH. quia antea aliis fuit.
Mulciber, credo, arma fecit, quæ habuit Strathippocles,
Trauolauerunt ad hoſtes. EP. tum ille prognatus Theti,
B Sine perdat, alia apportabunt eij Nerei filiæ.
Id modò videndum eſt, vt materies ſuppetat ſcutariis,
Si in ſingulis ſtipendiis iis ad hoſtis exuuias dabit.
TH. Superſede iſtis rebus iam. EP. tu ipſe vbi lubet, finem face.
TH. Deſiſte percontarier. EP. eloquere, vbi ipſe eſt Strathippocles?
TH. Eſt cauſſa, qua cauſſa ſimul mecum ire veritu'ſt. EP. quidnam id eſt?
TH. Patrem videre ſenem non volt etiam nunc. EP. quapropter? TH. ſcies.
Quia forma lepida & liberali, captiuam adoleſcentulam
C De præda mercatu'ſt. EP. quid ego ex te audio? TH. hoc quod fabulor.
EP. Cur eam emit? TH. animi cauſſa. EP. quot illic homo animos habet?
Nam certò priuſquam hinc ad legionem abiit domo,
Ipſe mandauit mihi, ab lenone quædam vt fidicina,
Quam amabat, emeretur ſibi: id ei impetratum reddidi.
TH. Vtcunque in alto ventus eſt, Epidice, exin' velum vortitur.
EP. Væ miſero mihi, malè perdidit me. TH. quidnam iſtuc? quid eſt?
EP. Quid? iſtanc, quam emit, quanti eam emit? TH. vili. EP. haud iſtuc te rogo.
D TH. Redde igitur. EP. quot minis emi? TH. tot, quadraginta minis.
Id adeò argentum ab daniſta, apud Thebas ſumſit fænore,
In dies mináſque argenti ſingulas, nummis. EP. papæ.
TH. Et is Daniſta aduenit vnà cum eo, qui argentum petit.
EP. Di immortales, vt ego interij baſilicè? TH. quid iã, aut quid eſt Epidice? EP. perdidit me. TH. quis? EP. ille qui perdidit arma. TH. nam
Quid ita? EP. quia cotidie ipſe ad me ab legione epiſtolas
Mittebat: ſed taceam optumũ eſt. plus ſcire ſatius eſt, quam loqui
Seruum hominem. ea ſapientia eſt. TH. neſcio edepol quid tu timidus es.

Trepidas Epidice, ita ex voltu tuo videor videre te commeruisse, A
Hinc me absente in te aliquid mali. EP. potin' vti molestúsne sies?

TH. Abeo. EP. asta, abire hinc non sinam. TH. quid nunc me retines?

EP. Amátne istam, quam emit de præda? TH. rogas? deperit.

EP. Degetur corium de tergo meo. TH. plúsque amat, quàm te vmquam amauit.

EP. Iuppiter te perduit. TH. mitte nunc iam me. nam ille me ad vos ire vetuit domum,
Venire ad Chæribulum iussit huc in proximum. ibi manere iussit.
Eò venturus est ipse. EP. quid ita? TH. dicam, quia patrem B
Prius se conuenire non volt, neque conspicari, quàm id argentum
Quod debetur pro illa, dinumerauerit. EP. heu ædepol res turbulenta est.

TH. Mitte me vt eam nunc iam. EP. hæccine vbi scibit senex? puppis
Pereunda est probè. TH. quid istuc ad me attinet, quo tu intereas modo?

EP. Quia perire solus nolo, te cupio perire mecum,
Beneuolentem cum beneuolente. TH. abi in malam rem maximam à me
Cum istac conditione. EP. i sanè, si quid festinas magis.

TH. Nunquam hominem quenquā conueni, vnde abierim lubentius. C

EP. Illic hinc abiit, solus nunc es: quo in loco hæc res sit, vides
Epidice: nisi quid tibi in tete auxilij est, absumtus es.
Tantæ in te impendent ruinæ, nisi suffulcis, firmiter,
Non potes subsistere. itáque in te irruunt montes mali.
Neque ego nunc, quomodo me expeditum ex impedito faciam,
Consilium placet. ego miser perpuli meis dolis senem,
Vt censeret suam sese emere filiam. is suo filio
Fidicinam emit, quam ipse amat, quam abiens mandauit mihi.
Is sibi nunc alteram ab legione abduxit animi
Caussa. corium perdidi, nam iam ubi senex senserit D
Sibi data esse verba. virgis dorsum despoliet meum.
At enim tu præcaue. nihil est istuc. planè hoc corruptum'st caput.
Nequam homo es Epidice. qui tibi libido'st malè loqui?
Quia tute tete deseris. quid faciam? men' tu rogas?
Tu quidem antehac aliis solebas dare consilia mutua.
Quid? quid? aliquid reperiundum est. sed ego cesso ire obuiam
Adolescenti, vt, quid negotij sit, sciam? atque ipse illic est.
Tristis est. cum Chæribulo incedit æquali suo.
Huc concedam, orationem vnde horum placidè persequar.

HEVS

A HEVS ADOLESCENS, &c.] Thesprionem seruum vnà cum Strathippocle è militia reuersum, & ab illo præmissum properantem reuocat Epidicus item seruus. FATEOR. NAM ODIO ES N. F.] fateor, te, quisquis sis, esse familiarem. nam odiosus es nimium familiariter. id est, nimis familiarem in morem. solent autem familiares, & noti liberiùs, & licentiùs omnia inter se & dicere, & facere, quàm alieni, & ignoti. Terent. in And. *Reiecit se in eum flens quàm familiariter.* RESPICE VERÒ] retrò adspice. suprà in Capt. *Respice.* ERG. *fortuna quod tibi nec faciet, nec facit, hoc me iubes?* ad quem locum plura. CERTÈ OCVLIS VTERIS.] id est, certè me conspicaris, seu conspicis. oculi ad cernendum nati, aut à natura dati sunt. Itaque qui in cernendo non fallitur, certè oculis vtitur. DII DENT QVÆ VELIS] bene precantis sermo. subintelligendum, *tibi.* VENIRE SALVOM G.] subintellige, te. sermo peregrè redeunteis saluos salutantium, eisque gratulantium. QVID CETERVM?] τί λοιπόν, quid alioquin, seu ceteroquin habes, quod dicas? quid, quod ad cetera attinet, dicis? QVOD ADEÒ ASSOLET, CENA T. D.] dico, quod adeò peregrè aduenientibus dici, & promitti solet, cena dabitur. solebat autem cena dari & peregrinis in vrbem venientibus, & ciuibus longo interuallo peregrè aduenientibus ab amicis, & familiaribus, & propinquis. Eò referendum est illud, quod est in Curculione. *salue saluos cùm aduenis, In Epidaurum, hic hodiè apud me*
B *nunquam delinges salem.* MIL. *bene vocas.* Et illud in Bacchid. infrà. *Venire tu me gaudes. ego credo tibi, hospitium, & cenam pollicere, vt conuenit, peregrè aduenienti. ego autem venturum annuo.* SPONDEO] spondeo, me ad cenam venturum. QVID?] quid spondes? hoc ita quærit Epidicus, quia non addiderat, quid se facturum sponderet. ME ACCEPTVRVM.] cenam. AGIS VT VELIS?] id est, tuámne rem bene geris? omniáne tibi ex animi tui sentẽtia procedunt? sic loquũtur & Latini, & Græci, ago, seu rem meam gero, vt volo. πράττω ὡς θέλω. Demosthen. κατ' ἀριστοκράτους. πολλὰ γὰρ ἡμῶν ἕκαστος οὐχ ὡς βούλεται, πράττει: id est, multa, seu in multis enim, vnusquisque nostrûm non vt velit, agit: Lysias oratione κατὰ φίλωνος, καὶ γὰρ ὅστις εὐτυχοῦντας ὁρῶν ἡμᾶς ἐτόλμα προδιδόναι, τί ποτε ὡς μὴ ἐβουλόμεθα πράττοντας ἐποίησεν ἄν; id est, nam qui nos rebus secundis florenteis videns, prodere audebat, quid in nos, non vt vellemus, agenteis, fecisset? Theocrit. εἰδ. ιδ. Πράσσομες οὐχ ὡς λῷστα, δυώνυχε. Non displicet mihi tamen Camerarij coniectura, qui putat legendum. *quid tu agis? vt vales?* EXEMPLVM ADESSE INTELLIGO] non est, quod tibi verbis demonstrem, aut declarem, quomodo res meas geram, aut vt valeam: cùm ex habitu & nitore totius corporis satis id cognoscere queas, exemplum tibi præsto est, vndè videas, & scias quod quæris, nempe ego tibi exem-
C plo sum, quem præsentem vides. CORPVLENTIOR VIDERE, ATQVE HABITIOR] sic legendum libris omnibus inuitis, & veritate ipsa hanc lectionem postulante, & Donato indicante ad illud Terentij in Eun. *Qui color, nitor, vestitus? quæ habitudo est corporis?* profert enim hunc locum ita vt edidi, sine vlla varietate. vtitur eodem nomine & Terent. ibidem aliquanto post illum locum. *si qua est habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum,* &c. HVIC GRATIA.] huic manui scilicet, habenda est gratia: qua manu ego furari soleo. huic δεικτικῶς. manum enim ostendit, cùm hoc loquitur. QVAM QVIBEM, &c.] manum. FVRTIFICVS.] fur: furtorum effector. furtificus à fure, hoc differt, quòd fur habitu ipso intelligitur. furtificus facto & actione. RAPIO PROPALAM] iocus παρὰ παραδοξίαν. furtum clandestinum factum est. Itaque à furuo dictum esse volunt nonnulli grammatici veteres, in his Nonius. TE INFOELICITENT,] te infœlicem reddant. VT TV IS GRAD. G.] quàm grandibus ingrederis gradibus? CVRRICVLÒ] cursim, celeriter currendo. Terent. Heautont. *curriculò percurre,* vbi curriculò, vt hîc, aduerbium est. ADIPISCENDI] assequendi, apprehẽdendi. SCVRRA ES] vrbanus homo es, & idcircò mollis, delicatus, atque ignauus. non es, vt ego, militaris, sed vrbanus, & vrbanis deliciis, & vrbano otio fractus. Scurram
D Verrius vult esse dictum à sequendo, quòd honoris gratia sequantur. sed hoc loco perspicuè pro vrbano, accipiendum est. quod & Adr. Turneb. probat Aduersariorum lib. 19. cap. 13. SCIO TE ESSE Q. H. M.] vel ex hoc loco intelligere licet scurram suprà positum esse pro vrbano. nam scurræ opponit militarem. At militaris vrbano opponitur. Scurra igitur, & vrbanus idem valent hoc loco. AVDACTER QVAMVIS DICITO.] quantumuis audacter dicito. proinde ac si dicat. licet tibi audacter dicere, cùm verum dicas. VARIÈ] nunc bene, nunc malè, sed variè aliter accipit Epidicus, vt per responsionem suam significat. Quid sit *varium* autem M. Tullius docet lib. 1. de Finib. *Varietas Latinum nomen est: idque propriè quidem in disparibus coloribus dicitur: sed transfertur in multa disparia. varium poëma, varia oratio, varij mores, varia fortuna,* &c. dicuntur etiam varia corpora, quæ vibicibus, & plagis, seu verberibus cruentis cæsa sunt. Sic in Pseud. *Ita ego vestra latera loris faciam, vt validè varia sint.* CAPRIGENVM HOMINVM, &c.] genus hominum caprigenum, hoc est ex caprarum genere, quæ sunt ferè varij coloris, vt & Pantheræ. VT ILLA RESPONDEAS PROBÈ] sic habent nostri codices manuscripti à vulgatis non dissentientes: sententia autem hæc est, volo, vt illa respondeas probè, quæ rogabo. Camerarius sic edidit. *vt illi responde.* TH. *probè.* EP. *quid,* &c. Cuius scripturæ obscurior sententia est. PVGILICÈ, ATQVE ATHLETICÈ] hoc est, validè, & robustè. Nam pugiles, & athletæ validis, & robustis corporibus sint oportet. sic in Bacchid. *Benéne vsque va-*

buit. CH. *Pancratice, atque athletice.* VOLVPTAB. MIHI N.] nuntium mihi iucundum, & voluptatis plenum attulisti tuo aduentu. notandum nomen in *bilis* à nomine *voluptas* non à verbo vllo ductum. nam non potest à verbo nasci, nisi à voluptando: quod Latinis non est in vsu, quod sciam. sic enim factum & fictum est, vt à lætando, lætabilis. Nuntius autem perspicuè hîc rem, quæ nunciatur, significat. At negant hoc Ludimagistri isti, & scioli, qui nuntium in neutro genere dici volunt pro re nuntiata contra vsum omnium bene latinè loquentium. Sed valeant isti indocti peruicaces, qui neque vnquã quidquam recti didicerunt, & quæ didicerunt, didiscere neque possunt neque volunt. NISI SI IN VIDVLO, &c.] nisi fortè in mantica scortea eum attulisti. Idem in Menæchm. *peniculum.* MES. *eccum hunc in vidulo saluum fero.* IN MELLINA] mellinam putat hîc esse Adr. Turnebus lagenam mellinæ. Est autẽ mellina potionis genus ex melle confectum. Alij melinam volunt esse melis pellem. Est autem melis animal cinericij coloris. Atque hoc pacto melina scribendum sit cum vnico. l. quod verius arbitror. Alij per melinam hîc significari volunt vestimenti genus scenicum, quo vtebantur peregrè venientes: erátque coloris medij inter candidum, & fuscum. OPERAM MIHI DA] audi me, aureis attentas mihi præbe. OPERA REDDIBITVR TIBI] opera tibi reddetur, id est, vicissim te attentè audiam. reddibitur pro reddetur, antiquè dictum. sic suprà reddibo pro reddam, in Casina. *Nunquam edepol ieiunium ieiunum'st aquè atque ego ruri reddibo te.* IVS DICIS] tamquam prætor aliquis. Nam prætoris est ius dicere. lib. 1. Digest. tit. 1. de iurisdict. *Ius dicentis officium latissimum est,* &c. PRÆTVRAM GERIS] est enim prætoris ius dicere, vt diximus. quamquàm enim non me præterit hanc esse palliatam, & per prætorem significare eum, quem Græci dicunt ἄρχοντα: nihil obstat tamen, quominus etiam ad prætorem populi Romani hæc accommodari possint: id quod declarant ea, quæ sequuntur de fascibus. Præterea quamuis hæ comœdiæ sint palliatæ, tamen propter spectatores multa dicuntur, quæ ad consuetudinem Romanam, résque Romanas pertinent. LICTORES DVO, DVO VIM. F.] alludit ad lictores, qui prætores antecedebant, & fasceis virgarum, qui eisdem præferebantur. Hoc autem intererat, quod ad fasceis, & lictores attinet, inter Prætores, & Consules, quòd Prætoribus, sex lictores cum totidem securibus, ac fascibus apparebant: Consulibus verò duodecim. DVO VIMINEI FASCES] duo fasces viminum, quibus cædaris. vimen dictum à viendo indidem vietores. SED QVID AIS?] sermo hominis aliquid noui dicere parantis, & cogitantis. VBI ARMA SVNT STRATHIPP.] quærit hoc Epidicus à Thesprione, quia Thesprio erat Strathippoclis armiger: vt in Casina, Chalinus est armiger Euthynici. STRATHIPPOCLI?] genitiuus antiquus, pro Strathippoclis. qua de re plura in notis Ciceronianis. TRANSFVGERVNT.] translatio ab iis, qui ad hosteis transfugerunt. videtur tacitè significare Strathippoclem quoque ipsum vnà cum armis in hostium potestatem venisse: vel potius Strathippoclem, abiectis armis, fuga saluti suæ consuluisse, atque ita eius arma in hostium potestatẽ peruenisse. FACINVS IMPROB.] vno verbo dixisset flagitium. Nam flagitium militare est arma abiicere, & hosti tradere. improbum autem id est, improbi hominis, & ignaui. vel facinus improbum, id est, facinus nequam, & malum: κακόν. AT IAM ANTÈ ALII FECERVNT IDEM] Defensio hominibus maleficis vsitata. Sic enim se defendere solent: fecerunt alij. Sed præclarè Demosthenes in oratione κατὰ ἀνδροτίωνος ostendit talem defensionem esse inanem his verbis οὐχ ὅτι πολλάκις ἡμαρτῆσθαι δήπου πρότερον διὰ τοῦτ' ἐπεξαμαρτητέον ἐστὶ καὶ νῦν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀρξάμενον ὡς ὁ νόμος κελεύει, τὰ τοιαῦτα ποιεῖν ἀναγκάζειν ἀπὸ σοῦ πρώτου. σὺ δὲ μὴ λέγε ὡς γέγονε τοῦτο πολλάκις, ἀλλ' ὡς οὕτω προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γάρ, εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ' ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ' ἀποφύγοις ἂν δικαίως· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων προηλώκει, σὺ τάδ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν δίκην δῷς, ἄλλος οὐ γράψει. id est, non quod sæpenumero vtique antea peccatũ est, propterea etiam nunc postea peccandum est, sed contra initium necessitatis imponendæ hominibus, vt talia faciant, qualia iubet lex capere oportet à te primo. Tu autem noli dicere ita sæpenumero factitatum esse, sed ita fieri conuenire. Non enim si quid aliquando non consentaneum legibus actum est, & tu hoc imitatus es, idcirco iustè, ac meritò absolui debeas. sed multo magis condemnaci. quemadmodum enim si quis damnatus esset, tu hoc plebiscitum non scripsisses: ita si tu nũc damnatus fueris, alius non scribet. Ponit eandem sentẽtiam & quidẽ iisdem verbis in oratione κατὰ ἀριστοκράτους. & præterea in oratione κατὰ μειδίου. aliis verbis. quæ quamuis non sint tam aptè, atque vt ita dicam, rotundè conclusa, neque tam concinnis numeris vincta, quàm superiora, tamen adscribam. Sic igitur ille τίς γὰρ οὐκ οἶδεν ὑμῶν τοῦ μὲν πολλὰ τοιαῦτα γίγνεσθαι, τὸ μὴ κολάζεσθαι τοὺς ἐξαμαρτάνοντας αἴτιον ὄν; τοῦ δὲ μηδένα ὑβρίζειν τὸ λοιπὸν, τὸ δίκην τὸν ἀεὶ ληφθέντα, ἣν προσήκει, διδόναι, μόνον αἴτιον ἂν γενόμενον; εἰ μὲν τοίνυν ἀποτρέψαι συμφέρει τοὺς ἄλλους, τοῦτον καὶ δι' ἐκεῖνα κολαστέον, καὶ μᾶλλον γε, ὅσῳ περ ἂν ᾖ πλείω καὶ μείζω· εἰ δὲ παροξῦναι, καὶ τοῦτον, καὶ πάντας ἐατέον. id est, Quis enim vestrûm nescit, quod ij, qui peccant, supplicio non afficiantur, causam esse, quamobrem talia multa facinora admittantur? si autem qui in facinore deprehensus sit, damnetur semper, & supplicio afficiatur, hanc solã causam futuram, quamobrem nemo in posterum cuiquam contumeliam faciat? Si alios igitur à talibus

A factis deterrere vtile est reipublicæ. hunc etiam propter illa superiora, ac præterita castigare, & pœna afficere oportet, atque adeò tanto magis, quanto sint & plura, & maiora : sin autem ad similiter peccandum acuere, atque incitare expedit : & istum, & omneis, missos facere debetis. Eandem sententiam, & Isocrates his verbis persecutus est in Busiride, οὐ γὰρ ἀπολύεις αὐτὸν τῶν ἁμαρτιῶν ἀλλὰ ἀποφαίνεις, ὡς καὶ τῶν ἄλλων τινὲς ταῦτα πεποιήκασι, ῥᾳθυμοτάτην τοῖς ἁμαρτάνουσιν εὑρίσκων καταφυγήν. εἰ γὰρ τῶν μὲν ἀδικημάτων, οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν ὃ μὴ πω τυγχάνει γεγενημένον, τοὺς δὲ ἐφ' ἑκάστοις αὐτῶν ἁλισκομένους μηδὲν ἡγούμεθα δεινὸν ποιεῖν, ὅτ' ἂν ἕτεροι ταῦτα φαίνωνται διαπεπραγμένοι, πῶς οὐκ ἂν καὶ τὰς ἀπολογίας ἅπασι ῥᾳδίας ποιήσαιμεν, καὶ τοῖς βουλομένοις εἶναι πονηροῖς πολλὴν ἐξουσίαν κατασκευάσαιμεν; id est, non enim eum peccatorum culpa liberas, sed ais, nonnullos quoque alios eadem fecisse, perfugium iis, qui peccant, nequissimum, ac dissolutissimum reperiens. Nam si iniustè factum, quod nondum ab aliquo sit admissum, reperire difficilè est : eos autem, qui in vno quoque eorum deprehenduntur, nihil, quod grauiter ferendum sit, committere putamus, vbi alij eadem commisisse reperiantur : quid aliud assequimur, nisi vt & defensiones peccatorum omnibus facileis reddamus, & magnam licentiam peccandi iis, qui improbi esse velint, præbeamus? hanc eandem sic tractauit M. Tullius lib. Accusationis 3. *Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est*
B *hoc? vtrum crimini defensio, an comitatus exsilio quæritur? Tu in hac republica, atque in hac hominum libidine, &, vt adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod licuerit, sed ex eo, quod aliquis fecerit id quod reprehenditur, rectè factum esse defendes? fecerunt aliqui alij, quid alia quàm multa?* &c. sequitur aliquot versibus pòst. *vt ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo. Potiùs enim te damnato, ceteris angustior locus improbitatis defendēda relinquetur, quàm te absoluto, alij quod audacißimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.* ERIT ILLI ILLA RES HONORI] quomodo res turpis cuiquam homini qui fecerit, honori esse potest? significat poëta corrupta esse tempora, corruptos mores. MVLCIBER CREDO ARMA F.] Vulcanus credo, inquit Thesprio arma ea fecit, quæ habuit Strathippocles, quia, quemadmodum Achillis arma, quæ à Vulcano fabricata fuerant ad Hectorem hostē, interempto Patroclo, qui ea gerebat, peruenerūt: ita arma Strathippoclis ad hosteis quasi trāsuolarunt. transuolasse autem dicit, fortasse quia opera Vulcani nonnulla, sua sponte mouebantur. quin vt Homer. narrat, ἰλ. σ. tripodas fecerat, qui sua sponte diuinum certamen inibant, deinde domum reuertebantur. Sic Homerus. Χρύσεα δέ σφ' ὑπὸ κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι θῆκεν. Ὄφρα οἱ αὐτόματοι θεῖον δύσοιαι ἀγῶνα, Ἠδ' αὖτις πρὸς δῶμα νεοίατο, θαῦμα ἰδέσθαι. Iam Vulcanus Mulciber dictus, à
C mulcendo, vt vult Pompeius Festus, ferro, id est, molliendo. mulcere enim, inquit ille, mollire siue lenire est. Pacuuius. *Quid me obtutu terres? mulces laudibus?* Sed Donatus apud Terentium, ad illum locum Adelphorum. ipsum dominum, atque omnem familiam mulcauit vsque ad mortem, &c. notat, mulcauit, lacerauit, mutilauit, molliuit, atque dissoluit. Vnde Mulciber à mulcando, sic enim legendum apud Donatum, & quod sequitur. *quasi Mulciber*, aliunde inuectum est. sed hic Plautus dormitauit. Nam arma, quæ Vulcanus Achilli fabricatus est, ad hostem Hectorem, Patroclo mortuo non peruenerunt : sed alia, quæ à Vulcano non fuerant fabrefacta. quod & Camerarius animaduertit. TVM ILLE PROGNATVS THETI. &c.] tum, id est, præterea, vel postea εἶτα, ille Strathippocles, à Thetide prognatus est, vt Achilles ex Thetide natus. Itaque quemadmodum ad Achillem Thetidis filium, armis eius ad Hectorem translatis, Thetis Nerei filia alia arma à Vulcano cusa attulit. Itaque sine, Strathippocles arma sua perdat, id est, noli admodum laborare, si Strathippocles arma sua perdat. Nam alia ei arma apportabunt quædam Thetides Nerei filiæ. Notum est ex Homeri, ἰλιάδος libro decimooctauo, & decimonono. Thetidem Achilli, armis eius ad hostem Hectorem translatis, alia arma à Vulcano cusa apportasse. Profert autem hunc lo-
D cum Priscianus libro sexto docens *Theti* dictum esse à Plauto in ablatiuo pro *Thetide*. quod erat vsitatius. ID MODÒ VIDENDVM EST, VT MATERIES SVPPETAT SCVTARIIS, &c.] id modo prouidendum est Strathippocli vt scutorum opificibus materies, vnde scuta conficiant, suppetat. proinde ac si dicat, si, quoties militatum ibit Strathippocles, & in singulis stipendiis, scutum suum, & arma sua perdet, verendum est, ne scutorum opificibus desit materies, vnde scuta conficere possint. IN SINGVLIS STIPENDIIS] in singulis militiis. Nam singulæ militiæ sua habebant stipendia. IS.] Strathippocles. EXVVIAS] spolia. σκῦλα, seu potius λάφυρα, *ad hosteis exuuias dabit.* autem, id est, se ab hostibus spoliari sinet. SVPERSEDE ISTIS REBVS] profert autem hunc locum Nonius in verbo *supersedere* : sed labitur. Nam supersedere interpretatur, perseuerare, manere in consilio, &c. sed non est ita, quandoquidem supersedere valet desistere, seu desinere, vt apud M. Tullium lib. 4. epist. ad familiareis, *Tu, si videbitur, ita censeo, facias : vt si habes iam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit coniunctum concilium tuum cum meo, supersedeas hoc labore itineris.* Cœlius ad Ciceronem lib. 8. *Nam si mihi non dedisset eas, quæ ad ludum ei aduecta erant, Africanas, potuit supersederi.* Sed exempla, quæ colligit Nonius, potuerunt eum docere, quid sit *supersedere*. Turpil. Pedio, vt ille has

se se abstineret: ego supersederem nuptiis. Sisenna histor. lib. 4. *De virtute eorum accusanda prolequi supersederunt.* PATREM VIDERE SENEM, &c.] sic libri quidem veteres habent, A sententia non inepta, neque aliena: sed librorum vulgatorum lectio fortasse nõn est reiiciẽda, quæ talis est, *patrem videre se non volt*, &c. id est, se à patre videri non vult, &c. patris conspectum fugit, &c. EST CAVSA, QVA CAVSA, &c.] est causa, quamobrem vnà mecũ venire non est ausus. CAPTIVAM ADOLESCENTVLAM, &c.] quæ erat eius soror, quod ille ignorabat. DE PRÆDA MERCATVS EST.] de iis rebus, quæ ab hostibus abactæ, atque asportatæ erant. FABVLOR] loquor, μυϑεῦμαι. Sic in Mostell. *nescit quidem nisi fænus fabularier.* ANIMI CAVSA.] id est, libidinis causa. vt animo suo morem gerat. vt ea sese oblectet. QVOT ILLIC HOMO ANIMOS HABET?] quot ille homo libidines, & cupiditates habet? VT FIDICINAM, QVAM AM.] seni, vt hanc emeret, persuaserat Epidicus, cùm diceret eius esse filiam ex Epidauria muliere susceptam. ID EI IMPETRATVM REDDIDI] id est, id ei confectum, & transactum reddidi. Sic loquitur in Mil. glor. *Reddam impetratum.* & impetrare interdum pro conficere, ab eodem vsurpatur: vt suprà in Captiuis. *Quod ego quidem minis quàm cupio, vt impetret.* Idem in Casina. *tamen, Vbi hoc, quod veni in vrbem, vbi impetrauero*, &c. Sed legendum fortassis est *impetritum*. Sic enim loquebantur antiqui. suprà in Asinar. *Impetritum inauguratum'st quouis ammittunt aues.* Ego tamen nihil muto. VTCVMQVE IN ALTO VENTVS EST, &c.] quomodocumque in mari ventus est, exinde velũ vertitur. allegoria est, per quam hoc significat hominum voluntates, & cupiditates prout sunt tempora, & ex euentis immutari. Sed Turnebus Aduersar. lib. 20. cap. 4. legit, vt habent libri vulgati, *ex imo velum vertitur*, quomodo habent & nonnulli ex nostris manuscriptis, *ex imo* autem, interpretatur, ex ima veli parte. cui assentior. & iampridem ita legendum, atque explicandum, existimaueram. REDDE IGITVR] redde igitur, quod tibi dedi, quando acceptum non habes. Nam donatio non valet, nisi is, cui donatur, acceperit. iocus est: quo significat Thesprio se nolle à se dictum esse, quod dixit, quando id, quod dixit, negat Epidicus ad interrogatum esse responsum. redde, inquit, mihi quod tibi dixi, & fac, vt non sit dictum. AB DANISTA] à fœneratore, à trapezita. IN DIES, MINÁSQ. ARGENTI SING. NVMMIS.] accepit pecuniam illam fœnore, nempe in singulos dies, & in singulas minas, singulis sestertiis nummis. libri vulgati habent, *nummus*: quã lectionem probant quidam, & subintelligunt, *soluitur*. sententia autem quidem est eadem, sed libros veteres sequor. Admonet autem Camerarius, per nummum significari hìc denarium, id est, quattuor sestertios nummos, seu decem asseis. BASILICè.] regiè, id est, magnificè, fortiter, planissimè, prorsus, funditus. QVI IAM?] nonnulli legi volunt *qui iam?* id est, quomodo iam periisti? quod videtur rectiùs. veruntamen nihil mutare ausim. nam ita sæpè loquitur, nisi fortè vbique legendum sit, *qui iam*. ILLE, QVI PERDIDIT ARMA, PERDIDIT ME] locus in verbo. Sic & Horatius dixit arma perdere, epist. ad Quinctium lib. 1. *Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui semper in augenda festinat, & obruitur re.* Significatur autem Strathippocles, per eum, qui arma perdidit. NAM QVID ITA?] vel, *nam*, positum pro, *autem*, vel est ἀναστροφή, *nam quid*, pro, *quidnam*. qua de re suprà, in Aulularia. princip. ibi. *Nam cur me miseram verberas?* SED TACEAM, OPTIMVM'ST.] id est, sed optimum est, vt taceam, vel, sed optimum est me tacere. sermonem inceptum abrumpit, se ipse reprimens, ne seruo futili committat arcana, recondita, & ἄῤῥητα: ne loquatur, quæ sunt tacenda. PLVS SCIRE SATIVS EST, Q. L. S. H.] seruum hominem præstat plus scire, quàm loqui. non debet seruus homo omnia, quæ scit, loqui: sed multa tacere, & pectore clausa continere. hæc autem summissa voce, & quasi secum loquitur Epidicus à Thesprione auersus, & ad spectatores versus. TIMIDVS ES.] times. timidus, pro timés. de quo suprà. ITA è VOLTV TVO VIDEOR VID. TE C.] sic edendum curaui, sententia plana. è voltu tuo, inquit, videor intelligere te aliquid mali in te admisisse D & pœnam meritum esse. vulgata autem lectio, à qua non discrepat antiqua, *ita voltum tuũ videor videre commeruisse*, &c. ferri non potest. COMMERVISSE] commisisse. Sic Terent. Phor. *Nam si te senserit timidum pater esse arbitrabitur Commeruisse culpam.* POTIN', VTI, &c.] potisne facere, vt ne mihi molestus sis? vel sic, potéstne fieri, vt ne mihi molestus sis? sic in Pseud. *potin' aliam rem vt cures?* Ibidem, *potin', vt taceas?* in Menæch. *Potin', vt mihi molestus ne sis? non te appello.* DEPERIT] valde amat, ita vt amore pereat. DEGETVR CORIVM DE T. M.] degetur, id est, detrahetur, demetur, deripietur. ita Nonius in verbo *degere*, quem secutus sum, reclamantib. lib. veter. qui habent *detegetur*: quomodo edidit Camerar. sed consentientibus, & comprobantib. omnibus vulg. QVàM TE VMQVAM AMAVIT] inest in his verbis aliquid turpitudinis, & flagitij. significat enim Thesprio Epidicum Strathippocli aliquãdo turpiter inseruisse non sine pudicitiæ suæ iactura. IVPITER TE PERDVIT] Iupiter te perdiderit, ob istuc maledictum, quod in me iacis. MITTE NVNC IAM ME] nunc me missum fac. QVIA PATREM PR. SE C.] ordo est. quia non vult patrem se conuenire, & conspicari prius, quàm id argentum, &c. hic locus cõfirmat restitutionem illam nostram, quæ est suprà non longè ibi, *Patrem se videre non volt etiã nunc.* RES TVRBVLENTA'ST] res est turbarũ plena. HÆCINE VBI SC. S.] sermo præcisus, cuius hæc sentẽtia est, hæcine feret senex, vbi sciet? vel sic, hæcinè multa

A multa patietur esse senex, vbi cognoscet? proinde ac si dicat, non faciet. PVPPIS PEREVNDA'ST P.] quandoquidem mihi pereundú est, videndú est, vt probè peream, atq. vt ita dicam, honestè cadam. vel sic, quandoquidem puppis perire debet, vel quando puppim perire necesse est, id est, tergum meum, danda mihi opera est, vt probè pereat, præclaro scilicet aliquo facinore facto. allegoria est: significat enim quando sibi pereundum sit, magnificè, & gloriosè pereundum esse: quemadmodum dicebat Catilina se incendium suum non aqua, sed ruina restincturum. Sallust. in bello Catil. Cicero pro Murena. secutus autem sum libros veteres omneis, à quibus non discrepant vulgati. Et verò hanc lectionem confirmant ea, quæ deinceps sequuntur, *quid istud ad me attinet, quo tu intereas modo?* Camerarius tamen posse legi putat *periunda*, vt percire puppim, dictum esse à Plauto intelligamus pro eo, quod dicunt Græci, κρούεσθαι πρύμναν. hoc est, pulsare puppim. ego nihil muto: neque tamen Camerarij coniecturam damno: sed totam rem iudicio lectoris relinquo, ac permitto. quod si quis *periunda* probaret: sic putarem hunc locum explicandum, quando mihi tantum periculum impendet, vel quandoquidem in tantum discrimen veni, videndum mihi est, vt ex hoc ipso discrimine, in quo versor, me in tutum aliquem portum recipere possim: vel videndum mihi est, vt sim ad fugam paratus, expeditus, atque instructus, si fortè senis iram fugere opus sit. Naues enim ex alto in portum B appulsæ, cùm protam habeant tum portui obuersam, continuò remorum pulsu ita conuertuntur, vt puppis portum, prora altum spectet. Virgil. lib. 6. *Obuertunt pelago proras*, sed, vt dixi, lectioné receptam tueor. QVIA PERIRE SOLVS NOLO, &c.] sic apud M. Tull. in Catilinar. 2. *Nam illud non intelligo, quamobrem si viuere honestè non possunt, perire turpiter velint: aut cur minore dolore perituros se cum multis, quàm si soli pereant, arbitrentur.* BENEVOLENTEM CVM BENEVOLENTE] te beneuolente, mecum perire volo beneuolente. ABI IN MALAM R. M.] sermo malè precantis. CVM ISTAC CONDIC.] per quam non vis solus mori, sed me tecum mori postulas. ILLIC] ille. SOLVS NVNC ES.] nunc quid libet dicere licet. quia solus sum: neque metuendum mihi est, ne quis, quod hic dixerim, diuulget. loquitur autem secum Epidicus hoc modo, solus nunc es Epidice. IN TETE] in teipso. in tua ipsius virtute. ABSVMTVS ES] periisti. TANTÆ IN TE IMP. R.] Tantæ tibi impendent ruinæ. NISI SVFFVLCIS FIRMITER] nisi te, tanquam ædificium ruens, & ruinæ proximum, seu ruinosum, subiectis veluti tibi ciuibus validè fulcis: &c. vel nisi nauim fluctibus, & procellis iactatam arte aliqua fulcis, & sustines, &c. allegoria est. SVBSISTERE.] ὑφίστασθαι. ITAQ. IN TE IRR. M. M.] & ita montes mali in te ruunt: mon-C tes mali. id est, ingentia mala. tralatio est. Sic Cicero dixit, *moles molestiarum*. sic Cornif. lib. 4. *qui montes belli fabricatus est.* Sic Homerus νέφος. Idem Plautus Mostell. *ita mali mæroris montem maximum adportem modò conspicatus sum:* Idem in Mercat. *Monteis tu quidem mali in me ardenteis iamdudum iacis.* NEQVE EGO NVNC, QVOMODO ME EXP.] id est, neque mihi consilium vllum probatur, seu neque ego nunc consilium vllum idoneum reperio, quo me impeditum expediam. PERPVLI] vsque ad extremum impuli. eo vsque impuli, dum caderet. sené meis dolis coëgi: seni meis dolis vim attuli. VT SENSERET] vt existimaret, &c. SVAM FILIAM] ex Epidauria muliere susceptam. IPSE] filius eius. QVAM ABIENS MAND. M.] quam abiens mandauit mihi, vt emendam curarem. ALTERAM] amicam, quam nescit esse sororem suam. CORIVM PERDIDI.] corium, id est, δέρμα, pellem, quæ lacerabitur virgis, vt statim ipse Epidicus dicit. NAM IAM VBI SENEX SENSERIT, &c.] nam vbi primum senex cognouerit sibi fucum esse factú, non dubium est, quin dorsum meum virgis spoliet, id est, quin meum corium virgis concidat, & dilaceret. AT ENIM TV P.] secum ipse sermocinatur. NIHIL EST ISTVC.] nullum commentum, aut consilium reperire possum, quo mihi præcaueam: aut si quid reperio, inane, & inutile est. PLANÈ HOC D CORRVPTVM'ST C.] planè ego totus perij. NEQVAM HOMO ES, &c.] reprehendit se ipse, quòd ita animum despondeat, neque animú fortem & præsenté præbeat. QVI TIBI LIB. EST M. L.] quî tibi libet malè loqui? totus hic locus festiuo dialogismo exornatus est. QVIA TVTE TETE DESERIS.] referendum ad illud, nequam homo es, hoc modo. nequam homo es Epidice, quia tu ipse tibi dees. homo nihili es, & nullius frugi, qui te ipse deseris. nam qui se ipse deserit, multo facilius alios deseret. QVID FACIAM?] respondet ipse sibi, quid faciam? inquit. proinde ac si dicat, quid aliud facere possum? quid est, quod facere possim? si qua ratione mihi ipse opitulari possem, non me desererem, non mihi deessem. nunc autem cùm mihi nihil veniat in mentem, quo me impeditum expediam: & me deseram, & me periisse clamem necesse est. TV QVIDEM ANTEHAC ALIIS SOLEB. D. CONSILIVM M.] id est, tu antehac ita consiliis abundabas, vt etiam aliis mutua dare posses: tractum est à pecunia, quæ mutuo datur. vt enim nemo egens alteri mutuo dare potest: ita qui alteri dat mutuo, intelligitur plus habere, quàm sibi satis sit. Tibi igitur Epidice, qui antehac aliis consilia mutua dare solebas, consilia supersint, necesse est, quibus ipse vtare, & quibus te impeditum expedias. HVC CONCEDAM] in hunc locum me conferam. VNDÈ] ex quo loco. PLACIDÈ] sine strepitu, tacitè, tranquillè. PERSEQVAR.] auribus scilicet, hoc est, percipiam, audiam. tralatio est à pedibus ad aureis.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS adoleſcens. A
EPIDICVS ſeruus.

ST. REM tibi ſum elocutus omnem Cheribule,atque admodum
Meorum mœrorum,atque amorum, ſummam edictaui tibi.
CH. Præter ætatem & virtutem ſtultus es Strathippocles,
Idne pudet te, quia captiuam genere prognatam bono
In præda es mercatus? quis erit, vitio qui id vortat tibi?
ST. Qui inuident, omneis inimicos mihi iſtoc facto repperi:
At pudicitiæ eius nunquam nec vim, nec vitium attuli.
CH. Iam iſtoc probior es meo quidem animo, cùm in amore temperes. B
ST. Nihil agit qui diffidentem verbis ſolatur ſuis.
Is eſt amicus, qui in re dubia re iuuat,vbi re eſt opus.
CH. Quid tibi me vis facere? ST. argenti dare quadraginta minas,
Quod Daniſtæ detur, vnde ego illud ſumſi fænore.
CH. Si hercle haberem, non negarem. ST. nam quid te igitur retulit,
Beneficum eſſe oratione, ſi ad rem auxilium emortuum eſt?
CH. Quin ædepol egomet clamore defatigor, differor.
ST. Malim iſtiuſmodi mihi amicos furno merſos, quàm foro.
Sed operam Epidici nunc me emere pretio pretioſo velim,
Quem quidem ego hominem irrigatum plagis piſtori dabo,
Niſi hodie prius comparaſſit mihi quadraginta minas, C
Quam argenti fuero elocutus ei poſtremam ſyllabam.
EP. Salua res eſt. bene promittit. ſpero, ſeruabit fidem.
Sine meo ſumtu paratæ iam ſunt ſcapulis ſymbolæ.
Aggrediar hominem, aduenientem peregrè herum ſuum Strathippoclem
Salua impertit ſalute ſeruus Epidicus. ST. vbi is eſt? EP. adeſt.
Saluũ te gaudeo aduenisse. ST. tam tibi iſtuc credo,quàm mihi.
EP. Benéne vſque valuiſtin'. ST. à morbo valui, ab animo æger fui.
EP. Quod ad me attinuit, ego curaui: quod mandaſti mihi, D
Impetratum eſt, emta ancilla'ſt, quod tu te ad me litteras
Miſſiculabas. ST. perdidiſti omnem operam. EP. nam quid perdidi?
ST. Quia meo neque cara'ſt cordi, neque placet. EP. quid retulit
Mihi tantopere te mandare,& mittere ad me epiſtolas?
ST. Illam amabam olim,nunc iam alia cura impendet pectori.
EP. Hercle miſerum'ſt ingratum eſſe hominem,id quod facias bene.
Ego quod benefeci, malefeci: qui amor mutauit locum.
ST. Deſipiebam mentis, cùm illas ſcriptas mittebam tibi.
EP. Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam?
Vt meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum.

Quid

A CH. Quid iſtic verba facimus? huic homini opus eſt quadraginta minis,
Celeriter, calidis, Daniſtæ quas reſoluas, & citò.
EP. Dic modò, vnde auferre me vis? à quo trapezita peto?
ST. Vnde libet. nam ni ante ſolis occaſum hoc argentum eloces
Meam domum ne imbitas. tu te in piſtrinum rectà inferas
EP. Facilè tu iſtuc ſine periclo, & cura corde libero
Fabulare: noui ego noſtros, mihi dolet quum ego vapulo.
ST. Quid tu nunc? patierin' vt ego me interimam? EP. ne feceris,
Ego iſtuc accedam periculum potius, atque audaciam.
ST. Nunc places, nunc ego te laudo. EP. patiar ego iſtuc quod lubet.
B ST. Quid de illa fiet fidicina igitur? EP. aliqua reperibitur:
Aliqua ope exſoluam, extricabor aliqua. ST. plenus conſilij es,
Noui ego te. EP. eſt Euboicus miles locuples multo auro potens,
Qui vbi tibi iſtam emtam eſſe ſcibit, atque hanc adductā alteram,
Continuò te orabit vltrò, vt illam tranſmittas ſibi.
Sed vbi illa eſt, quam tu adduxiſti tecum? ST. iam faxo, hic erit.
CH. Quid hic nunc agimus? ST. eamus intrò ad te, vt hūc hodie diem
Luculentè habeamus. EP. ite intrò, ego de re argentaria
Iam ſenatum conuocabo, in corde conſiliarium,
Cui potiſſimum indicatur bellum, vnde argentum auferam.
Epidice vide quid agas, ita res ſubitò obiecta eſt tibi.
C Non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia eſt.
At eundem ſenem oppugnare, certum eſt conſilium mihi:
Ibo intrò, atque adoleſcenti dicam noſtro herili filio,
Ne hic foris ambulet, néue vſquam veniat obuiam ſeni.

SVMMAM] τὸ κεφάλαιον. EDICTAVI TIBI] expoſui tibi. in Menæchm. *Omnia hercle ego edictaui.* PRÆTER ÆTATEM, ET VIRTVTEM.] non conuenit tuæ ætati, neque virtuti tuæ, te ita ſtultum eſſe: non decet iſtam ætatem, neque virtutem, te ita ſtultum eſſe: ætas tua, & virtus tua poſtulant, vt ſapias. IN NE PVDET TE, QVIA, &c.] ſic Horat. ad Xanthiam Phoceum oda 4. lib. 2. *Ne ſit ancillæ tibi amor pudori, Xanthia Phoceu prius inſolentem Serua Briſeis niueo colore Mouit Achillem,* &c. QVIS ERIT VITIO QVI ID V. T?] quis erit, qui te eo nomine vituperet? quis erit, qui te idcirco vitioſum eſſe arguat? quis erit, qui hoc tibi, tan-
D quam vitium, obiiciat? ſic infrà ead. fab. *Atque hæc ſtultitia'ſt me illi vitio vertere, Egomet quod factitaui in adoleſcentia.* QVI INVIDENT.] vel ad ſuperiora pertinet: hoc modo, qui inuident, id mihi vitio vertent. vel ad ea, quæ ſequuntur, hoc modo, omneis eos mihi inimicos reddidi, qui inuident. OMNEIS INIM. MIHI ISTOC. F. R.] omnium inimicitias ob iſtud factum, mihi conflaui, quia hanc puellam emi. MEO QVIDEM ANIMO.] mea quidem ſententia. κατ' ἐμὴν γνώμην. CùM IN AMORE TEMP.] cùm tibi in amore temperes: cùm tibi in amore modereris. quod eſt difficile factu. NIHIL AGIT, QVI DIFFID. VERB. S. S. &c.] inanem operam ſumit, ſeu nihil adiuuat, qui hominem ægrum, & ſuis rebus diffidētem verbis non re conſolatur, & erigit. Iſque verus demùm amicus eſt, qui amicum in re dubia, id eſt, in periculo, & diſcrimine aliquo re iuuat, ac ſubleuat. ſignificat non ſatis eſſe, hominem rebus ſuis diffidentem, verbis conſolari: ſed re quoque adiuuandum eſſe, atque adeò multo magis. NAM QVID TE IGITVR RETVLIT, &c.] id eſt, quidnam igitur attinuit, ſeu quidnam igitur profuit, te verbis eſſe liberalem, ſi re mihi auxilium non fers? id eſt, ſi pecuniam, & nummos. *retulit* prima longa ab imperſonali *refert.* Sic Terentius in Heautontim. *Edixin' tibi non interminatus ſum, ne faceres? num veritu's? quid retulit?* vbi notat Donatus ad illud, *quid profuit? quid interfuit?* & Plautus noſter, infrà eadem ſcena. *quid retulit mihi tantopere te mandare, & mittere ad me epiſtolas?* in editione Camerariana ſcriptum eſt hoc verbum cum duplici tt.

mendosè: debet enim cum vno scribi. QVIN EGO CLA. DEFAT. DIFF.] dicis auxilium apud me esse ad rem emortuum, & ita nullā rem à me tibi præstari. Immo verò ego ipse clamore conficior, & distrahor. & dirumpor, dum pecuniā ab iis, qui mihi debent, flagito. vel sic, vt mauult Camerarius. Quin ego ipse magnum æs alienum contraxi, & mei creditores nummos sibi debitos exigentes, me clamore suo obtundunt, atque enecant. DIFFEROR.] discrucior, dilaceror, διαφέρομαι. Terent. Adelph. *differor doloribus.* MALIM ISTIVSMODI AMICOS FVRNO M. Q. F.] paronomasia est in nominibus foro, & furno. furno mersi autem intelliguntur ære alieno, & circunforaneo obruti. In foro enim sunt fœneratores. Hoc igitur dicit Strathippocles, Cleobulo succensens, quòd ab eo te non iuuetur: malim mihi istiusmodi amicos, qualis mihi tu es, esse furno mersos, & in furnum calidum conditos, quàm foro mersos, id est, ære alieno obrutos, vt te esse significas, cùm te à creditoribus tuis inclamari dicis. His verbis Strathippocles malè precatur Cheribulo, & eius similibus: (longè autem peius est, furno mersum esse, quàm foro) simúlque significat taleis amicos, qualis est Cheribulus, nihilo plus prodesse amicis suis in foro, quàm in furno. in foro prodesse non possunt, quia cùm ipsi id quod debent, expedire non possint, multò minus credibile est, eos à fœneratoribus pecuniam pro aliis mutuam impetrare posse. in furno prodesse non posse, in promptu est. PRETIO PRETIOSO] magno pretio, sic dictū pretio pretioso, vt amœnitas amœna, nitoribus nitidis, ludi ludificabiles, & similia, de quibus alibi. sic infrà non longè *salua salute.* IRRIGATVM PLAGIS PISTORI DABO] crebris plagis concisum in pistrinum dabo. irrigatum plagis, tralatè dictum. videtur autem ductum à farina, quæ aqua irrigata pistori datur, vt ex ea conficiatur panis. COMPARASSIT] comparatit, alicunde eruerit. PRIVS COMP. M. QVADRA. M. QVÀM, &c.] hyperbole est, quin ne fieri quidem potest, vt tam citò Epidicus pecuniam reperiat, sed exprimitur amantis affectus. SALVA RES EST.] ironia est. SERVABIT FIDEM] faciet quod promittit. ratio hæc est, quare salua res sit. sed nobis seruari fidem volumus in rebus optatis, & vtilibus: non in malis, & damnosis. sic autem legendum non vt habent libri vulgati, *seruabit id,* neque vt edidit Camerarius, *seruabit itidem.* sic autem esse legendum conieci, tum ex sententia, quæ hanc scripturam postulat, atque adeò flagitat, tum ex antiqua nostrorum aliquot librorum, qui habent partim *seruabit tidem,* partim *seruabit idem,* scriptura. SINE MEO SVMTV PARATÆ IAM SVNT SCAP. SYMB.] iocus à symbolis, & cenis collatiuis tractus. erant autem symbolæ, collectæ, seu pecuniæ, quæ ab iis, qui communi sumtu erant vnà cenaturi, conferebantur. Terent. in Andria. *Eho quid Pamphilus? quid? symbolam dedit.* Idem Eunuch. *Heri aliquot adolescentuli coiimus in Piraeo, in hunc diem, vt de symbolis essemus: Cheraam ei rei præfecimus,* &c. significat paratas esse suis scapulis plagas frequenteis & crebras, quæ tanquam symbolæ, diuersis ex partibus in scapulas suas conferentur. SALVA IMPERTIT SALVTE] salua salute, id est, summa salute. A MORBO] à corporis morbo. AB ANIMO] ab animi mœrore. QVOD AD ME ATTINVIT,] quod meum fuit: quod mei officij fuit. IMPETRATVM EST] confectum, & transactum est. QVÒD TVTE AD ME LITT. MISSICVL] quod, id est, propter quod: vel *quòd,* cum accentu graui, quia. *missiculabas* autem, id est, crebrò mittebas: missitabas. vel dicamus missiculare, esse paruula quædam mittere: & litteras missiculare, esse paruulas litterulas mittere. NAM QVID PERDIDI?] quidnam, seu propter quidnam perdidi? nam quid, pro quidnam ἀναστροφή. QVIA MEO NEQVE CARA'ST CORDI, &c.] quia neque animo meo cara est, &c. licebat dicere detracta voce, *cara* hoc modo, quia neque mihi cordi est, neque placet. QVID RETVLIT, &c.] quid profuit, &c. *retulit* prima longa, impersonale ab indicatiuo *refert,* quo suprà vsus est ead. scena. *Nam quid te igitur retulit,* &c. ALIA CVRA] alius amor. HERCLE MISERVM'ST INGR. ESSE HOM.] ordo, & sententia est, profectò miserum est te ei de quo bene merearis, gratum non esse, in eo quod facias bene iam illud, te, ei, de quo bene merearis, &c. secunda persona est pro tertia non definita: vt si ita dixisset, miserum est, eum, qui alicui benefecerit, gratum non esse ei, cui benefecerit, in eo, quod benefecerit. Sed hæc quoque scriptura in nonnullis manuscr. codicib. reperitur: *hercle mirum'st gratum esse hominem id, quod facias bene.* Cuius scripturæ fortassis hæc sententia possit esse. profectò mirum est, quemquam hominem gratum reperiri in eum, de quo bene meritus sit, & eius beneficij, quod acceperit, nomine, cum tu ingratus sis, neque mihi vllam gratiam habeas eius rei, quam tuo mandatu feci. Ego priorem scripturam, & sententiam huic antepono. QVI AMOR MVTAVIT LOCVM.] quia eam, quam olim amabas, amare desisti: & nunc aliam amas. DESIPIEBAM MENTIS, CVM, &c.] desipiebam mentis, seu mente, sic dictum, vt pendere animi, seu animo, cruciari animi, seu animo, angi animi, seu animo, æger, saucius, infœlix animi, seu animo: & similia sexcenta. CÙM ILLAS SCRIPTAS M.] cùm illas litteras mittebam ad te: cùm illas tabellas scriptas dabam ad te. MEN' PIACVLAREM OP. F. &c.] méne oportet propter stultitiam tuam plecti? méne par est stultitiæ tuæ pœnas dare? an me oportet piaculum stultitia tua admissum luere? ánne oportet stultitiam tuam meis scapulis, & meo supplicio expiari? VT MEVM TERGVM STVLTITIÆ

A TIÆ TVÆ SVBDAS SVCCID.] A.Gellius lib. 4. cap.6.hunc locum proferens, Succidaneæ hostiæ,inquit,dicuntur,è littera per morem compositi vocabuli in, i, litteram commutata.nam quasi succedaneæ appellatę sunt,quoniam si primis hostiis litatum non erat,alię post easdem ductæ hostiæ cædebantur,quæ quasi prioribus iam cæsis,luendi piaculi gratia subdebantur,& succedebant,ob id succidaneæ nominatæ,littera,i,scilicet,tractim nominata.tergum igitur succidaneum posuit Plautus pro eo tergo,quod pro aliena culpa cædatur.Festus. *succidanea hostia dicebatur,quæ secundo loco cædebatur,sic appellata à succedendo*. CALIBIS] recentibus. quàm primum,& celerrimè repertis θερμαῖς. RESOLVAS] reddas,rescribas. NAM NI ANTE SOLEM OCCASVM HOC ARGENTVM ELOCES,&c.] hic versus in plerisque libris lacer,& mutilus est. sic enim scriptus est.*Vnde libet.Nam ni ante solem occasum elo*. * *. quidā ex *elo* faciunt ἕλω,id est,abstulero:alij,ἔχω,id est,habeam.Ego docti cuiusdam viri fidem secutus,qui se ita scriptum reperisse in antiquissimo codice testatus est:ita edidi.*Vnde libet. nam ni ante solem occasum hoc argentum eloces*,&c.id est,nisi ante solis occasum has quadraginta minas ex aliquo loco eruas:vel ex suo loco auferas,& ad me afferas,&c.*solem occasum*, autē, dictum est antiquè,vt est in xij. tabulis.*Sol occasus,suprema diei tempestas esto*. MEAM DOMVM NE IMBITAS] meam domum ne introeas.
B beto,is antiquum verbum,quod valet eo,is,hinc composita,imbito,imbitis,perbito,perbitis,rebito,rebitis,&c.de quibus alibi.TV TE IN PISTRINVM RECTÀ INFERAS] tu te in pistrinum rectà conferas, seu coniicias. Hic quoque versus lacer est in plerisque libris,sed in vno sic erat expletus.*tu te in pistrinum rectà inferas*. quam lectionem recepimus, vt & sententiæ conuenientem, & suis numeris constantem. CORDE LIBERO] animo libero, ac soluto. FABVLARE] fabularis, loqueris. NOVI EGO NOSTRBS.] noui ego eos,qui è familia nostra sunt. noti sunt mihi familiares, ac domestici nostri.PATIERIN', VT EGO ME,&c.] patierísne,vt ego mihi manus afferā,& me ipse occìdam? ACCEDAM] adibo. ALIQVA REPERIBITVR] aliqua via reperietur. ALIQVA OPE EXSOLVAM, EXTRICABOR ALIQVA.]aliqua ope me exsoluam, aliqua ope his tricis,id est,impedimentis expediam me, seu expediar. profert Nonius in voce *trica*. EST EVBOICVS MILES, QVI,&c.] hoc est commentum Epidici, quo quadraginta minas à sene aufert.Euboicus autem,ab Eubœa dictus. MVLTO AVRO POTENS] aurum potens est,& ictu fulmineo potentius,vt ait Horat.Oda xvi.lib.3.*ictu fulmineo*.quare probabiliter, qui auro abundant,sunt potentes: quia eo freti,quiduis efficere possunt. ISTAM] quæ est apud patrem. SCIBIT,] sciet. LVCVLENTÈ HAB.] hilariter,iucundè,splen-
C didè, opiparè λιπαρῶς, traducamus. EGO DE RE ARGENT. IAM SENATVM CONVOCABO,&c.] ego de re argentaria,id est, de argento, apud me consultabo. conuocabo senatum consiliarem : tralatè dictum à senatu,cuius erat de rebus maximis consultare. suprà in Aulularia.*Quid tu te solus de senatu seuocas?* Idem in Mostell.*Dum mihi senatum consilij in cor conuoco*.ibidem. *Capio consilium,vt senatum congerronum conuocem: Quem cùm conuocaui, atque illi me è senatu segregant*.Idem in Militę gl.*frequens senatus poterit nunc haberier*. CVI POTISSIMÙM INDIC.B.] consultabo apud me,cui potissimùm insidiæ à me comparētur,vel cui potissimùm bellum denuntietur, à quo argentum auferam.tralatio,seu potius allegoria est. EPIDICE] se ipse alloquitur,& hortatur. DORMITANDVM] negligenter, & somniculosè agendum. tralatio est.Dormitare Græci dicunt νυστάζειν quod valet dormiturire, & somno vrgeri,seu grauari. Horat.in epist.ad Piso.& idem.*Indignor,quandoque bonus dormitat Homerus*.Hinc dormitatores,qui aliud agunt,quíque negligenter & somniculosè versantur in eo,quod agere debent. NEQVE CVNCTANDI COPIA'ST] neque cunctandi locus est,seu neque cunctari licet. AT EVNDEM SENEM OPPVGNARE] suprà dixit bellum indicere, eundem senem videlicet, quem oppugnaui, quémque adeò expugnaui, & decepi in Fidicina emenda, quam ille filiam
D suam ex Epidauria muliere natam esse putat.

APOECIDES, PERIPHANES, senes duo.

PLerique homines, quos quum nihil réfert, pudet, vbi pudendum est,
Ibi eos deserit pudor,quum vsus est vt pudeat. is adeò tu es. quid
Est quod pudendum siet, genere natam bono,pauperem,domum
Ducere vxorem,præsertim eam.qua ex tibi commemores
Hanc,quæ domi est,filiam prognatam? PE. reuereor filium.
AP. At pol ego te credidi vxorem,quam tu extulisti,pudore exsequi,

Cuius quoties sepulcrum vides, sacruficas illico orco hostiis: A
Neque adeò iniuria, quia licitum est eam tibi viuendo vincere.
PE. Oh Hercules ego fui, dum illa mecum fuit: neque sexta ærumna
Acerbior Herculi, quàm illa mihi est obiecta. AP. pulcra.
Edepol dos pecunia est. PE. quæ quidem pol non maritata'st.

PLERIQVE HOMINES] subintellige, sunt. CÙM NIHIL REFERT.] cùm nihil attinet: cùm nihil prodest. IBI EOS DESERIT PVDOR] ibi à pudore derelinquuntur. QVOM VSVS EST, VT PVDEAT.] cùm opus est eos pudore affici. notanda hęc iteratio. Nam suprà dixit, vbi pudendum est, id est, vbi pudere eos debet. dicit nunc quom vsus est, vt eos pudeat. sic sæpe loquuntur boni scriptores. IS ADEÒ TV ES.] talis adeò tu es. QVID EST, QVOD PVDENDVM SIET, &c.] corruptus erat hic locus in omnibus libris, in quibus ita legitur, *qui Des, quod pudendum fiet*, quæ lectio ferri non potest, neque ex ea probabilem vllam sententiam elicere licet. ego autem coniectura certissima ductus d. littera coniuncta cum prouocabulo *qui*, & addita vna littera, vt ex *es*, fieret *est*, locum mendosum emendaui, ac perpurgaui, vt sentẽtia aptissima, & planissima ex eo eliciatur. quid est, inquit, Apœcides, quod sit pudendum, id est, quamobrem te pudere debeat, ducere vxorem domum fœminam bono genere natam, prȩsertim eam, ex qua dicas hanc, quæ domi est, filiam esse natam? Epidauriã illam mulierem significat, quæ hìc non nominatur, ex qua nata erat Periphani filia, quam se putabat habere domi. REVEREOR FILIVM] αἰδοῦμαι τὸν παῖδα, filium pudore prosequor, filius me pudore afficit. AT POL EGO TE CREDIDI VX. &c.] proinde ac si dicat, at pol erat æquius te vxorem mortuam pudore prosequi, seu exequi: id est, erat æquius te vxoris mortuæ pudore & reuerentia à nouis nuptiis deterreri, quàm pudore, & reuerentia filij, &c. QVAM TV EXTVLISTI] quam tu foras ad rogum extulisti. efferri dicuntur mortui, cùm domo in rogum portantur. Teren. And. *Effertur, imus*. PVDORE EXSEQVI] pudore, & reuerẽtia prosequi. Hinc exsequiæ dictæ sunt: & exsequias mortuis facere. M. Tull. Tuscul. CVIVS QVOTIES SEP. VIDES, SACR. &c.] Cuius sepulcrum quoties vides, toties Orco hostias immolas, gratiam ei referens, quòd te vxore loquaci, & odiosa liberarit, & quia, vt subiicit, licuit tibi eam viuendo vincere. Non semel lectorem admonuimus viros introduci à Plauto vxorum osores. SACRVFICAS ILLICO ORCO HOST.] vtroque modo dicere licet, sacrificas Orco hostias, & sacrificas Orco hostiis. Orco autẽ, id est, ᾅδῃ, Plutoni. Orcus ab vrgendo dictus, inquit Festus. NEQVE ADEÒ INIVRIA: QVIA LICITVM'ST T.] Neque verò iniuria, id est, immeritò, Orco sacrificas, quia licuit tibi eam viuendo superare, id est, quia tibi datum est, vt esse posses ei superstes. Viuendo vincere dixit, & Lucret. lib. 1. *Multáque viuendo vitalia vincere secla*. & lib. 3. *Omnia si pergas viuendo vincere secla*. OH.] interiectio lætitiam declarans. HERCVLES EGO FVI, DVM ILLA M. F.] ærumnosus ego fui, vt Hercules, quandiu illa mecum vixit. mecum fuit, ἐμοὶ συνῶκησε. NEQ. SEXTA ÆRVMNA, &c.] Virgil. in epigr. *Abstulit hyppolita sexto sua vincula victæ*. significat sibi cum vxore, dum vixit illa, semper fuisse certãdum, vt Herculi cum Hyppolita. PVLCRA AEDEPOL DOS PEC.] id est. dos profectò pulcra pecunia est. QVÆ QVIDEM POL NON MARITATA'ST] dixerat Apœcides pecuniam pulcram dotem esse. Respondet Periphanes id verum esse, si modò pecunia illa non est maritata, si non est cum muliere coniuncta, hoc est, si non est ab vxore profecta: vel sic, si ad virum peruenit, & penes virum est, vxore mortua, & si vxor, quȩ eam ad virum attulit, mortua est. vel sic, dixerat Apœcides dotem pulcram pecuniam esse: quod valet optandum esse vxorem dotatam domi habere: cui respondet Periphanes, id se concedere verum esse, si modò dos illa non sit tanquam vxor ducta. quia ij ferè, qui vxores dotatas domum ducunt, pecuniæ, & dotis causa vxores ducunt, & idcirco vxoribus suis seruire coguntur. hoc igitur eò dicit, quòd vxores dotatæ plerumque regere virum, & imperare viro volũt. Sic in Aulu. *Nam quæ indotata'st, ea in potestate'st viri, Dotatæ mactant, & malo & damno viros*. Idẽ in Asinar. *Argentum accepi dotem imperium vendidi*. profert autem hũc Plauti locum Porphyrio ad illud Horat. quod est in carmine seculari. *prolisque noua feraci lege marita:* videtúrq. legisse *quæ quidem pol non marita'st*. sic enim ille maritam autem legem videtur auctoritate Plautina dixisse, pro maritali. Similiter autem & ille locutus est, vbi ait senex, *pulcra adepol dos pecunia'st*. Alter respondit, *quæ quidem non marita'st*, pro eo, quod est, quæ non maritalis est.

B C D

EPIDICVS seruus. APOECIDES, PERIPHANES, senes duo.

ST. tacete, habete animum bonum liquido exeo foras
Auspicio, aui sinistra, acutũ cultrum habeo, senis qui exẽterem

Marsupium

A Marſupium.ſed eccum ipſum ante ædis conſpicor Apœcidæ,
Qualeis volo vetulos duos.iam ego me conuortã in hirundinẽ,
Atque eorum exſugebo ſanguinem:ſenati,qui columen cluent.
AP. Continuò vt maritus fiat. PE. laudo conſilium tuum.
Nam ego illum audiui in amore hærere, apud neſcio quam fidicinam.
PE. Id ego excrucior. EP. di hercle me omnes adiuuant, augent, amant.
Ipſi hi quidem mihi dant viam,quo pacto ab ſe argentũ auferam.
Age nunc iam orna te Epidice,& palliolum in collum coniice,
Atque diſſimulato,quaſi per vrbem totam hominem quæſiueris.
B Age ſi quid agis,dij immortales,vtinam conueniam domi
Periphanem,per omnem vrbem,quem ſum defeſſus quærere:
Per medicinas,per tonſtrinas,in gymnaſio,atque in foro,
Per myropolia,& lanienas,circúmque argentarias.
Rogitando ſum raucus factus,pæne in curſu cóncidi.
AP. Epidice. EP. Epidicum quis eſt qui reuocat? PE. Ego ſum Periphanes.
AP. Et ego Apœcides ſum. EP. & ego quidem ſum Epidicus, ſed here,optuma
Vos video ambo aduenire opportunitate. PE. quid rei eſt?
AP. Mane, ſine reſpirem quæſo. PE. imò acquieſce. EP. animo
C malè eſt.
Recipiam anhelitum. AP. clementer acquieſce. EP. animum aduortite.
A legione omnes remiſſi ſunt domum Thebis. AP. quis hoc
Scit factum? EP. ego ita factum eſſe dico. PE. ſcin'tu iſtuc?
EP. ſcio.
PE. Quî tu ſcis? EP. quia ego ire vidi milites plenis viis,
Arma referunt,& iumenta ducunt. PE. nimis factum bene.
Tum captiuorum quid ducunt ſecum? EP. pueros virgines,
Binos,ternos,alius quinque,fit concurſus per vias.
D Filios ſuos quiſque viſit. PE. hercle rem geſtam bene.
EP. Tum meretricum numerus tantus,quantum in vrbe omni fuit.
Obuiam ornatæ occurrebant ſuis quæque amatoribus:
Eos captabant. id adeò quàm maximè animum aduorterim,
Plerçque hæ ſub veſtimentis ſecum habebant retia.
Quom ad portum venio,atque ego illam illic video prçſtolarier,
Et cum ea tibicinæ ibant quatuor. PE. qui cum Epidice?
EP. Cum illa quam tuus annos multos deamat,deperit?
Vbi fidémque,rémque,ſéque,téque properat perdere,
Ea præſtolabatur illum apud portam. PE. viden' veneficam?
EP. Sed veſtita,aurata,ornata,vt lepidè? vt concinnè? vt nouè?
PE. Quid erat induta,an regillam induculam,an mendiculam?

EP. Impluuiatam,vt istæc facimus vestimentis nomina. A
Vt in impluuium induta erat. PE. quid autem istuc mirabile'st?
Quasi non fundis exornatæ multæ incedant per vias,
At tributus cum imperatus est,potesse pendi negant:
Illis,quibus tributus maior penditur,pendi potest.
Quid istæ,quæ vesti quotannis nomina inueniunt noua?
Tunicam rallam,tunicam spissam,linteolum cæsicium,
Indusiatam,patagiatam,caltulam,aut crocotulam,
Supparum,aut subminiam,ricam,basilicum,aut exoticum,
Cumatile aut plumatile,cerinum aut melinum,gerræ maximæ.
Cani quoque etiam ademptum'st nomen. EP. qui? PE. vocant Laconicum. B
EP. Hęc vocabula auctiones subigunt,vt faciant viri.
PE. Quin tu,vt occœpisti,loquere. EP. occœpere aliæ mulieres
Duæ post me sic fabulari inter se.ego abscessi solens,
Paulum ab illis.dissimulabam me harum sermoni operam dare.
Nec satis exaudiebam,nec sermonis fallebar tamen,
Quæ loquerentur. PE. Id lubido est scire. EP. ibi illarum altera
Dixit illi,quicum ipsa ibat. PE. quid? PE. tace ergo vt audias.
Postquam illam sunt conspicatæ,quam tuus gnatus deperit,
Quàm facilè,& quàm fortunatè euênit illi, obsecro,mulieri
Liberare quam vult amator? quísnam is est?inquit altera
Illi.ibi nominat Stratippoclem Periphanæ filium. PE. perij C
Hercle.quid ego ex te audio? EP. hoc,quod actum.egomet pòst vbi illas audiui loqui,
Cœpi rursum vorsum ad illas pauxillatim accedere,
Quasi retruderet hominum me vis inuitum. PE. intelligo.
EP. Ibi illa interrogauit illam,quî scis?quis id dixit tibi?
Quin hodie allatæ sunt tabellæ ad eam à Strathippocle,eum
Argentum sumsisse apud Thebas ab danista fœnore,
Id paratum, & sese ob eam rem id ferre. PE. cedò, ego óccidi?
EP. Hæc sic aiebat,sic audiuisse se ab ea,atque epistola.
PE. Quid ego faciam nunc?consilium à te expetesso Apœcides. D
AP. Reperiamus aliquid callidi conducibilis consilij.
Nam ille quidem, aut iam hic aderit credo hercle, aut iam adest. EP. si æquum siet
Me plus sapere quàm vos,dederim vobis consilium catum,
Quod laudetis,vt ego opinor,vterque. PE. Ergo vbi est Epidice?
EP. Atque ad eam rem conducibile. AP. quid istuc dubitas dicere?
EP. Vos priores esse oportet,nos posterius dicere,
Qui plus sapitis. AP. eia vero,age dic. EP. at deridebitis.
AP. Non edepol faciemus. EP. imò si placebit vtitor.
Consilium si non placebit,reperitote rectius.
Mihi istic nec seritur,nec metitur,nisi ea quæ tu vis volo.

PE. Gra-

A PE. Gratiam habeo, fac participes nos tuæ ſapientiæ.
EP. Continuò arbitretur vxor tuo gnato, atque vt fidicinam
Illam quam is volt liberare, quæ illum corrumpit tibi,
Vlciſcare: atque ita curetur, vſque ad mortem vt ſeruiat.
AP. Fieri oportet. PE. facere cupio quiduis, dũ id fiat modò. EP. hem.
Nunc occaſio'ſt faciundi, priuſquam in vrbem aduenit.
Sicut cras hîc aderit, hodie non venerit. PE. qui ſcis? EP. ſcio.
Quia mihi alius dixit, qui illinc vênit, manè hic affore.
PE. Quin tu eloquere, quid faciemus? EP. ſic faciundum cenſeo.
Quaſi tu cupias liberare fidicinam animi gratia,
Quaſique ames vehementer tu illam. PE. quam ad rem iſtuc réfert? EP. rogas?
B Vt enim prȩſtines argento priuſquam veniat filius,
Atque vt eam te in libertatem dicas emere. PE. intelligo.
EP. Vbi erit emta, vt aliquò ex vrbe amoueas, niſi quid tua
Secus ſententia eſt. PE. Imò doctè. EP. quid tu autem Apœcides?
AP. Quid ego iam, niſi te commentum nimis aſtutè intelligo?
EP. Iam tunc igitur amota eij erit omnis conſultatio
Nuptiarum, ne grauetur, quod velis. AP. vt ſapis? & placet.
EP. Tum tu te igitur callidè iam quicquid acturus es, age,
PE. Rem hercle lóquere. EP. & repperi hæc te qui abſcedat ſuſpicio.
C PE. Sine me ſcire. EP. ſcibis, audi. AP. ſapit hic pleno pectore.
EP. Opus eſt homine, qui illò, argentum deferat pro fidicina.
Nam te illò non æquè opu' facto'ſt. PE. quid iam? EP. ne te cenſeat
Filij cauſſa facere. PE. doctè. EP. quò illum ab illa prohibeas,
Ne qua ob eam ſuſpicionem difficultas eueniat.
PE. Quem hominem inueniemus ad eam rem vtilem? AP. hic erit optimus.
Hic poterit cauere rectè, iura qui & leges tenet.
PE. Epidice habeas gratiam. EP. ſed ego iſtuc faciam ſedulò.
D Ego illum conueniam, atque adducam huc ad te, quoia'ſt fidicina,
Atque argentum ego cum hoc feram. PE. quanti emi poteſt minimo? EP. illáne?
Ad quadraginta fortaſſe eam poſſe emi minimo minas.
Verùm ſi plus dederis, referam, nihil in ea re captio eſt.
Atque id non decem occupatum tibi erit argentum dies.
PE. Quidum? EP. quia enim mulierẽ illam alius adoleſcens deperit.
Auro opulentus, magnus miles, Rhodius, raptor hoſtium,
Glorioſus. hic emet illam de te, & dabit aurum, vbi eã emtã ſciet.
Tace modò, eſt lucrum hic tibi amplum. PE. deos quidem oro. EP. impetra.
AP. Quin tu is intrò, atque huc argẽtum promis? ego viſam ad forum,

Epidice eò veni. E P. ne abitas, priusquam ego ad te venero, A

A P. Vsque opperiar. P E. sequere tu intrò. E P. I, numera, nihil ego te moror.

ST.] St, silentij indicti nota est. Statius. *St, tacete. quid hîc clamoris est?* Næuius Coroll. *St, tace.* tale verbum caue faxis. LIQVIDO EXEO FORAS AVSPICIO] liquido, id est, non turbulento, non dubio, certò. Liquidum auspicium dicitur, quod cælo sereno ostentú est. sic in Persa. *Vide, vt ingrediare auspicatò.* DOR. *liquidum est auspicium.* TOX. *tace.* sic in Pseud. dixit *liquido animo.* AVI SINISTRA] Festus, *sinistræ aues*, inquit, *sinistrúmq. & sinistinũ auspicium, est quod finat fieri.* Varro lib. epist. quæst. ait, *à Deorum sede, cùm in meridiem spectes, ad sinistram sunt partes mundi exorientes, ad dexteram occidentes. hinc factum arbitror, vt sinistra, meliora auspicia, quàm dextra existimentur. Idem ferè sentiunt Sinnius Capito, & Cincius.* SENI, QVI EXENTEREM MARS.] quo senis marsupium exhauriam. exentero à voce Græca ἔντερον, quod valet intestinum. infrà ead. fab. *meum exenterauit Epidicus marsupium.* Ibidem. *vt illic autem exenterauit mihi opes argentarias?* exenterare marsupium igitur translatè dictum pro, nummos è marsupio aufferre, quasi nummi sint marsupij intestina. B QVALEIS VOLO VETVLOS D.] video vetulos duos, qualeis volo. IN HIRVNDINEM.] cuius est sanguinem exsugere. Horat. epist. ad Pison. *Non missura cutem, nisi plena cruoris, hyrudo.* EORVM EXSVG SANGVIN.] exsugebo, exsugam. sed Nonius legit *exsorbebo.* SENATI, QVI COLVMEN CL.] qui cluent, id est, qui audiunt, quod est, nominantur, seu dicuntur, columen, hoc est, columna senati, senatu. cluent, Græcum est κλύειν, id est, audio. audio autem interdú valet, dicor, vt cùm dicimus, audio pater, id est, dicor pater Horat. epi. ad Mæcen. 2. *réxque, patérq. Audisti coràm, nec verbo parcius absens.* Iã senati in generãdi casu dixisse veteres notú est, & suprà admonuimus. M. Tull. diuinat. in L. Cœcil. *quod in vna quaq. beneficio senati*, &c. Notat, Carisius. COLVMEN.] Terent. in Phor. *columen familiæ.* Horat. Oda. xvij. lib. 2. *mearum Grande decus, columénque rerum.* CONTINVÒ VT MARITVS FIAT] colloquuntur inter se senes, de Strathippocle nuptiis alligando, vt hoc pacto à meretricio amore auocetur, atque auertatur. IN AMORE HÆRERE APVD NESC. Q. F.] amori deditum, atque affixum esse, &c. hærere, ἔχεσθαι. ID EGO EXCRV.] ob id ego excrucior. IPSI HI QVIDEM] hi ipsi senes viam mihi monstrant, qua pecuniam ab se, id est, ab iis ipsis, auferam. ab se, bona reciprocatio est. ET PALLIOLVM IN COLL. CONIICE] vt expeditiùs curras. suprà in Captiuis. C *Num res certa'st. eodem pacto vt comici serui solent, coniiciam in collum pallium.* Non celabo autem lectorem, in omnibus libris nostris veteribus scriptum esse conice vnico i. vt legit A. Gell. lib. 4. cap. 17. AGE SIQVID AGIS] óratio, qua vel nos ipsos, vel alterum, ad diligenter, & strenuè agendum incitamus. Sic in Persa. *Age siquid agis, ego ad hunc redeo.* In Casina. *quin datis, si quid datis?* QVEM SVM DEFESSVS QVÆRERE] quem sum defessus quærendo. PER MEDICINAS] per medicorum, seu pharmacopolarum officinas. PER TONSTRINAS] in tonstrinis plerunque sedebant homines fabulandi gratia. hinc illud Horatij Sat. 7. lib. 1. *opinor Omnibus & lippis notum, & tonsoribus esse.* IN GYMNAS. ATQVE INF.] tale est illud Catull. ad Camerium. *Te quæsiuimus in minore campo, te in circo, te in omnibus tabernis, te in templo superi Iouis sacrati*, &c. PER MYROPOLIA] in quibus veniebant vnguenta. per tabernas vnguentarias. ET LANIENAS,] in quibus laniabantur pecudes, al. carnium macella. ARGENTARIAS] argentariorum tabernas. SVM RAVCVS FACTVS] rauim contraxi. POENE IN CVRSV CONC.] ita properè cucurri, vt pœne inter currendum conciderim. SED, HERE, OPTIMA VOS VIDI AMBO, &c.] ambo positum pro ambos, vt sæpe alibi Carisius lib. 1. hos duo, & hos ambo dixerunt veteres. D Virgil. lib. 4. Georg. *Verùm vbi ductores acie reuocaueris ambo.* optima opportunitate autem, hoc est opportunissimè. RECIPIAM ANHELITVM,] sine, recipiam animam. CLEMENTER ACQ.] placidè, & leniter acquiesce. PLENIS VIIS] ex eo, quod viæ militum plenæ sunt, multitudo militum à legione redeuntium intelligitur. BINOS TERNOS.] singuli ducunt. ALIVS QVINQVE] rectè hîc quinque, non quinos. FILIOS SVOS Q. V.] filios suos è militia, seu à legione redeunteis. VISIT] nostri libri veteres ferè omnes habent *visunt.* QVANTVM IN VRBE OMNI F.] quantum meretricum in tota vrbe fuit. sic autem habent codices omnes veteres, non *quantus*, vt & à Camerario annotatum est. ID ADEÒ QVI MAX. ANIM. ADVERT.] id adeò scio, quippe qui maximè animaduerterim. Sic autem legendum potiùs, quàm vt edidit Camerarius, *quam maximè.* nam præterquàm quòd sic, vt edidimus, omnes libri vulgati, habent eandem scripturam, etiam nostri manuscripti tuentur, & confirmant. RETIA.] quibus scilicet suos amatores irretirent. QVOM AD PORTVM VENIO, ATQVE ILLAM, &c.] atque pro statim, properè, mox. sic suprà in Capt. *quò imus vnà inquam ad prandium? atque illi tacent.* Virgil. Georg. 1. *si brachia fortè remisit, Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.* illam autem, fidiciná, quam amat Strathipocles. PRÆSTOLARIER] exspectare. ET CVM EA, &c.] fidicina, vt postea declarabit Epidicus. QVICVM EPIDICE?]

A EPIDICE?] cum qua, Epidice, dicis tibicinas iuisse quatuor? VT LEPIDE? VT CONC.] quàm lepidè? &c. AN REGILLAM INDVC.] regilla vestis, diminutiuè dicta à regia, vt & basilica. Nonius, apud quem sic legitur hic versus, *an regillam tunicolam, an mendiculam?* dicitur autem eadem & trabea, qua Reges & Reginæ vtebantur. INDVCVLAM.] inducula dicta ab induendo. AN MENDICVLAM?] erátne induta induculam regillam, an mendiculam? regillæ vesti, qua Reginæ vtuntur, opposuit mendiculam, quasi mendicis conuenientē. Alij mendiculam dictam esse volunt à voce mendix, quæ magistratum significat apud Oscos, vt docet Festus quodam loco. IMPLVVIATAM, &c.] impluuiatus color, inquit Nonius, quasi fumato stillicidio implutus. Sic autem legitur apud eum hic versus, *impluuiatam, vt ista faciunt vestimentis nomina.* quo modo videtur potius legendus. & omnes libri vulgati Veneti, Florentini, Lugdunenses, Paris. Germ. pręter editionem Camerar. comprobant. Est autem impluuium, quò aqua pluuia de tecto impluit, vt docet Festus. VT IN IMPLVVIVM IND. ER.] iocans seruus, erat, inquit, meretrix illa tanquam in impluuium induta, non debet autem cuiquam nouum videri, quod participium *induta*, seu verbum *induor* iunxit cum accusandi casu, adhibita præpositione *in*. nam sic quoque loquebantur veteres induere se in florem, in laqueum, in fraudem, & similia. Non dissimulabo tamen in nonnullis libris veteribus non reperiri præpositionem *in*: quemadmodū neque in vulgatis.
B QVID AVTEM ISTVC MIRVM'ST QVASI NON, &c.] sed quid mirum est, inquit, meretrices istas tam sumptuosè vestitas incedere, quasi verò non videamus multas fundis ornatas incedere per vias? significat tantam esse sui temporis luxuriem, & nequitiam, vt plerique etiam fundos meretricibus largiantur. Sic Horat. de Marsæo. lib. 1. sermonum Sat. 2. *Vt quondam Marsaus, amator Originis, ille, Qui patrium mima donat fundúmque larémque.* AT TRIBVTVS QVVM IMP. EST, &c.] at cùm tributum imperatum est à magistratibus, inquit, negant à se pendi posse, neque pendere volunt meretricibus, quibus non debent, & quibus maius tributum pendendum est, libenter pendunt, & pendere facilè possunt. Tributum, inquit Nonius, neutro genere, sed masculino. Cato in originib. *Ne pradia in lubricum dirigerentur, cùm tributus exigeretur.* Notat & A. Gell. lib. xiij. cap. xiij. ILLIS,] meretricibus. TVNICAM RALLAM] tunica ralla dicta est à raritate, inquit Nonius: profértque hunc locum. SPISSAM,] quæ opponitur rallæ. LINTEOLVM CÆSITIVM.] linteolum purum, & candidum. sic dictum, vel quòd cędendo ad candorem peruenerit, vel quòd oras circumcisas habeat. auctor Nonius, qui hunc locum profert. INDVSIATAM] indusium, inquit Nonius, vestimentum est, quod corpori intra plurimas vesteis adhæret, quasi intusiū. Plautus in Epidico, *Indusiatam*, &c. Profert hūc locum & Varro lib. 4. de lingua latina his verbis. *Alterius generis item duo, vnum quod foris ac palàm, palla: alterum quod intus, à quo intusium. id quod Plautus dicit: Intusiatam, patagiatam, caltulam, ac crocotulam.* ex quibus Varronis verbis appâret legendum hîc esse apud Plautum *intusiatam*, non vt habent omnes ferè libri *indusiatam*. PATAGIATAM.] *patagiū*, inquit Nonius, *clauus aureus, qui pretiosis vestibus immitti solet.* Plaut. Epid. &c. At Festus patagium docet esse, quod ad summam tunicam assui solet: quæ & patagiata dicitur, & patagiarij, qui eiusmodi opera faciunt. CALTVLAM, ET CROCOTVLAM] tunica caltula, & crocotula, vtraque dicta est à genere florum, calca & croco. Virgil. in Alex. *Mollia luteola pingit vaccinia calta.* M. Tull. de Harusp. resp. *P. Clodius à crocóta, à mitra, à muliebribus soleis, purpureísque fasciolis, à strophio, à psaltrio, à flagitio, à stupro, est factus repente popularis.* SVPPARVM,] Nonius, supparum, est linteum femorale vsque ad talos pendens, dictum quòd subtus appareat. Deinde hunc locum profert. Varro autem lib. 4. de lingua Latina, deducere videtur ab eo, quod est suprà. Sic enim ille: alterum genus est, quod subtus est: à quo subucula: alterum, quod suprà, à quo supparus. Afranius, epist. *Tace: puella non sum, supparo si induta sum.* Varro. Eumenid. *Hic indutus suppare Coronam ex auro, & gemmis fulgentem gerit.* AVT SVBMINIAM,] subminia tunica, vel à minio
D dicta est, quasi subminiata & subrubra, vel à minuēdo, quasi subminuta. RICAM,] rica, vt docet Festus, seu Paulus ex Festo, vestimentum quadratum, fimbriatum, quo Flaminicæ pro palliolo vtebantur. Alij dicunt ricam ex lana succida alba fieri solitam à virginibus ingenuis, patrinis, matrinis ciuibus, & cæruleo colore infici. Varro lib. 4. de lingua Latina. Rica, inquit, à ritu, quod Romano ritu, sacrificiū fœminæ cùm faciunt, capita velant. Rica, inquit Nonius, est quod nos sudariū dicimus. Plautus Epidico, &c. BASILICVM] genus vestis regium, quod & Nonius indicat, in voce, *regilla.* EXOTICVM] genus vestis peregrinum. CVMATILE,] vestis est coloris marini, aut cærulei, quasi fluctuum similis, vt docet Nonius, fluctus enim Græcè *κύματα* dicuntur. Titinnius. & quem colos cumatilis deceat. Plautus in Epid. &c. AVT PLVMATILE,] vestis plumatilis est clauata, aut ex clauis facta, vt docet Nonius, hunc locum proferens. CERINVM,] cerinum vestimentum, dictum est à ceræ colore, vt idem Nonius docet: & hunc locum profert. AVT MELLINVM,] si hæc scriptura recta est, mellinum, interpretabor, vestis genus aliquod mellei coloris. GERRÆ MAXIMÆ] gerræ, crates viminee. Athenienses cùm Syracusas oppugnarent atque obsiderent, crebróque gerras poscerent, irridentes Syracusani gerras clamitabant. vnde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemtis vsurpentur. CANI QVOQVE ETIAM ADEMT. &c.] Cani quoque, inquit Periphanes, nomen, quo antea appellabatur, quóque appellari debet, ademtum est. Nonnulli enim canes,

Lacones,& Laconici appellantur. Horatius Oda vi. epod. *Nam qualis aut Molossus, aut fulitus Lacon*, &c. sed nunc vesteis suas nonnullas appellant Laconicas. Hæc quidem Periphanes, vt meretrices, & mulieres libidinosas, ac sumtuosas, in inuidiam vocet. sed etiam Horatius aliquot pòst seculis, vt sit minus mirum, has vesteis ætate Plauti in pretio fuisse, Laconicas purpuras commemorat. Oda xviij. libro secundo. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.* Alij quidam sic hunc locum explicant. Cani quoque ademtum est nomen. Nam cùm canem, canem appellare debeant, Laconicum appellant. Sophocles in Aiace mastig. Κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὔρινος βάσις. QVI?] quo pacto? inquit Periphanes. HAEC VOCABVLA, AVCTIONES SVBIGVNT VT FACIANT VIRI.] ordo, & sententia est, hæc vocabula subigunt viros, vt ipsi viri auctiones faciant, id est, cogunt viros, vt bona sua in auctione vendant, auctio est quædam venditio, ab augendo dicta, quòd in ea pretium augeatur, & ab emtore, & à venditore, sed maximè ab emtoribus, & licitatoribus. à qua auctionari verbum. Sed quod dicit Epidicus hæc vocabula subigere viros, vt bona sua vendant auctione facta, hoc videtur falsum. non enim vocabula, sed res, id est, vestes ipsæ, quibus hæc nomina imponunt, viros cogunt auctionari. FABVLARI.] loqui. EGO ABSCESSI SOLENS PAVLLVM AB ILLIS] ego vt soleo, paullum ab illis porrò discessi. quidam legunt, *ego abscessi silens*, & cetera. quæ scriptura planior, ac facilior est, sed eam nullis in libris reperi. HARVM SERMONI OPERAM DARE,] harum sermoni animum attendere. NEC SERMONIS FALLEBAR TAMEN] nec tamen me earum sermo fallebat, seu latebat, seu fugiebat. id est, quamuis non satis earum vocem exaudirem. tamen coniectura facilè assequebar, quod loquebantur. QVAE LOQVERENTVR] nonnulli libri habent, *quem loquerentur*. quæ lectio planior, sed ea, quam secutus sum, antiquior, & magis Plautina. ID LVBIDO'ST SCIRE] id lubet scire. QVÀM FACILÈ, ET QVÀM FORTITER.] id est, quàm bene res processit illi mulieri, quam suus amator vult liberare? vel sic, quàm facilem & æquam, & propitiam, & benignam erga se fortunam experta est mulier illa, quam amator liberare cogitat? vel sic, quàm secunda, & optata omnia mulieri illi euenerunt, quam amator liberare habet in animo? QVISNAM IS EST.] quisnam is est amator mulieris illius, quam tam fortunatam prædicas? inquit altera illi, quæ id dixerat. RVRSVM VORSVM] retrorsum, vel rursum ad illas vorsum. QVASI RETRVDERET, &c.] quasi vis hominum me inuitum retrò in eas truderet. TABELLAE] litteræ. ID PARATVM:] subintell. esse. CEDÒ, EGO ÓCCIDI?] Dic mihi, egóne interij? HAEC SE AIEBAT SIC AVDIVISSE AB EA, ATQVE EX EPISTOLA.] sic hunc versum restitui, partim à nostris libris veteribus adiutus, partim rationem secutus. Nam recepta lectio, *Hæc aiebat sic audiuisse se ab se, atque epistola*, ferri non potest. nihilo magis ea, quam reposuit Camerarius, *Hæc sic aiebat, sic audiuisse se ab se, atque epistola*. EXPETISSO.] sic habent omnes ferè nostri libri veteres, atque ita loquebantur antiqui. Lucretius libro tertio. *Corpore cum reliquo pugnam, cædeisque petissit.* ad quem locum plura. CONDVCIBILIS] vtilis. CONSILIVM CATVM] consilium cordatum, & prudens, & acutum. Ennius. *catus Ælius Sextus*. Nonius, *catus, pro sapiente*. Cicero Tusculanarum libro secundo. *sed homo catus numquam terminat nec magnitudinis, nec magnanimitatis modum*. Varro, catum idem ait valere, quod acutum. ERGO VBI EST, EPIDICE?] vbi igitur est istuc consilium catum? QVI PLVS SAPITIS] vos, qui plus sapitis. IMMÒ SI PLACEBIT, VTIMINOR.] sic legendum libris omnibus reclamantibus, atque inuitis. *vtimmor* autem est secundæ personæ imperatiui modi, futuri temporis, verbi *vtor*. Nam *vtitor* ferri non potest. Tale autem illud est Horatianum epistol. vj. lib. I. *si quid nouisti rectius istis, Candidus imperti: si non, his vtere mecum.* MIHI ISTIC NEC SERITVR, NEC METITVR] in isto negotio gerendo nullum meum emolumentum vertitur. nihil mihi vtilitatis ex isto negotio redit: prouerbij locum obtinet. NISI EA QVAE TV VIS, VOLO.] nisi quòd eadem, quæ tu vis, volo. pendent autem hæc ex illis superioribus proximis, mihi istic nec serit. nec met. hoc modo in ista re nullus meus fructus inest, nisi quòd, quæ tibi vtilia sunt, eadem mihi quoque vtilia sunt: & ita cupio omnia, quæ optas. Sat. ix. libro primo. *cupio omnia, quæ vis*. CONTINVÒ ARBITRETVR VXOR TVO GNATO, &c.] continuò facias, vt gnatus tuus vxorem ducat, quæ sit ei veluti arbitra, quæque eum ab amore abstrahat: quæ cum moderetur, & regat. ATQVE VT FIDICINAM ILLAM &c]. & facias, vt vlciscare fidicinam illam, quam filius tuus vult liberare, &c. CVRETVR.] fidicina. SICVT CRAS HÎC ADERIT: HODIE NON VENERIT.] id est, hodie quidem non veniet: sed cras aderit, quia manè veniet. ANIMI GRATIA] animi libidinis causa, vt animo tuo morem geras. QVAM AD REM ISTVC REFERT?] cui rei istuc, quod dicis, vtile est? VT ENIM PRAESTINES ARGENTO, &c.] enim verò ad hanc rem vsui est, vt fidicinam emas priùs, quàm veniat filius. præstinare, inquit Festus, apud Plautum, emere est, & emendo tenere. Idem in Pseudolo. *Ego eo in macellum, vt piscium quidquid est, pretio præstinem.* IN LIBERTATEM] ad eam liberandum: ea gratia, vt libere es. AMOVEAS:] abléges: amandes. AMOTA, EII ERIT OMNIS, CONSVL.]

cùm

A cùm fidicina abs te aliquo erit ablegata, & amota, eadem opera filio tua amota, & ablata erit omnis consultandi de nuptiis ratio, per quam nuptias proferat. vel sic, iam tunc filio tuo omnis consultandi de nuptiis locus ademtus erit: & continuò vxorem ducet, neque grauabitur quidquid voles facere. REM HERCLE LÓQVERE.] profectò non loqueris verba tantùm, sed rem. profectò non lóqueris res inaneis, aut nugas: sed res graueis & serias. vel sic, rem lóqueris, id est, dicis id quod res est. ita est vt dicis. verum dicis. atque hæc explicatio magis placet. ET REPPERI, HÆC TE, QVI ABSCEDAT SVSPICIO] præterea reperi, quo pacto hæc suspicio à te abeat, id est, quo modo effugere possis hanc omnem suspicionem, scilicet libidinis, vel te fidicinam emere, vt filium ab ea prohibeas. te abscedat autem dictum, pro abs te abscedat. SINE 'ME. SCIRE.] fac vt ego sciam. vel fac mihi sciendi potestatem: da mihi sciendi copiam. SCIBIS:] scies. SAPIT HÌC PLENO PECTORE] hîc sapit non palato, sed pectore, cóque pleno. hic sapit toto pectore. hic non parum sapit. hic pectus habet sapientiæ plenum. QVI ILLÒ ARGENTVM DEFERAT] qui ad lenonem argentum deferat, vt ab eo fidicina ematur apud quem fidicina est. NAM TE ILLÒ NON ÆQVÈ OPV' ST.] nam te ipsum illò ire, non æquè facto opus est. Sic autem habent quatuor libri nostri veteres, nihil à vulgatis dissentientes. alij, vt edidit Camerarius, *nam telo non æquè opu'*
B *facto'st* cuius scripturæ hanc sententiam esse puto. Opus est, inquit Epidicus, aliquo homine (subintellige alio, quàm te) qui ad lenonem argentum deferat. Nam non æquè telo opus est ad aliquid efficiendum, atque opus est homine ad argentum deferendum. Est autem telo opus, ad opus omne efficiendum. telo, id est, instrumento ὀργάνῳ. Sic Lucretius libro. 5. *quia ferro tela parantur.* vel non æquè telo opus est ad rem militarem, vt est opus argento. Non celabo lectorem autem in nonnullis quoque libris reperiri. *Nam te ipso non æquè opu' facto'st.* cuius scripturæ plana sententia est. Quòd autem nonnulli alij libri habent, *Nam te lenoni æquè*, &c. Eam lectionem corruptam esse puto ex vera, vel ex hac, *nam te illò non*, &c. vel hac, *Nam telo non*, &c. QVID IAM?] quid propter quid. al. qui iam? vtroque modo legere licet, sed prior scriptura in omnib. ferè libris reperitur. NE TE CENSEAT, &c] ne leno existimet, te fidicinam emere. vt filium ab ea prohibeas, si tu ipse emas, & argentum deferas. FILII CAVSA FACERE] facere, vt eam filio adimas: quemadmodum continuò Epidicus ipse interpretatur, ibi, quo illum ab illa prohibeas. HIC ERIT OPTIMVS.] Epidicus. Immò Apœcides. Itaque debet huic loco nomen Epidici præponi. HIC POTERIT CAVERE RECTÈ IVRA QVI, &c.] cauent aliis iuris & legum periti. Epidicus ius & leges tenet. Vnde Epidicus dictus
C est. Sed videntur hæc potiùs de Apœcide intelligenda. Erat enim auctor, & cautor futurus. EPIDICE HABEAS GRATIAM.] Epidice, inquit Periphanes, habeas huius negotij bene gesti gratiam. id est, hoc negotium solus geras, vt eius gratia tibi debeatur, & habeatur. tibi huius negotij bene gesti laus & gratia debeatur. si qua in hac re laus, si qua gratia est: ea sit tua. ATQVE ADDVCAM HVC AD TE QVOIA'ST FIDICINA.] atque adducam huc ad te eum, cuius fidicina est. CVM HOC] Apœcide. QVANTI EMI POTEST MINIMO?] id est, quanti emi potest, vt minimum pretium dicatur? vel vt minimo pretio ematur? sic loquuntur & Iurisconsulti. Vlpian. lib. xxxij. ad edictum, quæ verba hodie leguntur, lib. xix. Digestorum tit. de act. emti, & vend. cap. legis *ex Emto*. §. Idem ait non tradentem, quanti intersit, condemnari: satis autem non dantem, quanti plurimo auctorem periclitari oportet. Quæ sic explicat Budæus noster: tanti damnari debet venditor, quanti periclitari oportet emtorem, cùm plurimo periclitatur. id est, plurima pecunia. AD QVADRAGINTA FORTASSE EAM POSSE EMI M. M.] subintelligendum est aliquid, verbi gratia, dixerim, vel dixerit aliquis. ad quadraginta minas autem, id est, circiter quadraginta minas, seu quadraginta circiter minis. NIHIL IN EA RE CAPTIO'ST.] sic habent omnes libri
D veteres, & ita edidit Camerarius. quam scripturam sic explico. nihil in ea re caperis: nihil in ea re damni facis. Nam verbalibus in io, idem casus à veteribus tribui solet, atque verbis, vnde oriuntur. vt, *quid tibi meam tactio'st?* quemadmodum igitur dicunt Latini, nihil in ea re caperis: ita licet dicere, nihil in ea re tibi captio'st. Si quis tamen lectionem vulgatam, *nulla in ea re captio'st.* facilior erit explicatio. Nos antiquam scripturam repræsentauimus. ATQVE ID NON DECEM OCCVPATVM TIBI ERIT ARGENTVM DIES, &c.] atque id argentum nō decem dies erit tibi in aliena manu collocatum, & ab alio occupatum: sed ante decem dies ad te redibit. pecuniam apud aliquem occupare, est pecuniam apud eum fœnore collocare. M. Tullius lib. 1. accusat. *præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat.* QVIDVM?] quo pacto? dum hîc ornatus causa ponitur, & πλεονάζει. DEPERIT.] perditè amat. AVRO OPVLENTVS,] auro potens, vt suprà locutus est. RAPTOR HOSTIVM.] non dixit, victor hostium, sed raptor hostium, qui ita viribus, & robore pollet, vt non dolo, aut consilio, aut magno negotio, ac labore, sed aperto Marte, & facilè, & sine labore, hosteis in suam potestatem redigat. IMPETRA] impetra à diis, quod oras, & optas, dij te faciant tuorum optatorum, seu votorum compotem. EGO VISAM AD FORVM.] sic loquuntur Latini. Lucretius libro sexto. *Nam quicumque suos fugitabant visere ad agros*, &c. Ad quem locum plura. NE ABITAS] sic habent quattuor ex nostris libris manuscr ptis longè

omnium optimi, sine vlla varietate: vnus, *ne abitas*. quos sequor. Nam ceteri habent vt vulgati, A
ne abeas. quod natum est ex annotatione. nam *ne abitas*, valet ne abeas. *abitas* enim compositum
est à verbo beto, is, quod est eo. hinc abito, is, perbito, is præterbito, is, &c. VSQVE OPPERIAR.] eò vsque in foro te opperiar, donec veneris.

EPIDICVS.

NVllum esse opinor ego agrum in agro Attico
Æquè feracem, quàm hic est noster Periphanes:
Quin ex occluso atque obsignato armario
Decutio argenti tantum, quantum mihi lubet.
Quod pol ego metuo, si senex resciuerit,
Ne vlmos parasitos faciat, quæ vsque attondeant: B
Sed me vna turbat res, ratióque, Apœcidi
Quam ostendam fidicinam aliquam conductitiam.
Atque id quoque habeo. manè me iussit senex
Conducere aliquam fidicinam sibi huc domum,
Dum rem diuinam faceret, cantaret sibi.
Ea conducetur, atque ei præmonstrabitur,
Quo pacto fiat subdola aduersus senem.
Ibo intrò, argentum accipiam ab damnoso sene.

NVLLVM &c. AGRVM,] ager, locus est rure sine ædificio, qui coli & arari potest. IN AGRO ATT.] in tota terra Attica. Sic dicimus agrum Campanum, agrum Roma- C
num, agrum Tholosanum, qui tamen singuli multos agros continent. ÆQVÈ FERACEM, QVÀM] æquè feracem, seu fertilem, atque &c. vel tam feracem, quàm, &c. ATQVE OBSIGNATO] obsignabant veteres non tabellas solùm, & tabulas, sed capsas, armaria, lagenas, vt antè admonuimus: & præterea cællas, vt in Casina, *obsignate cellas: referte annulum ad me.* ARMARIO] in armariis pecunias, & nummos condebant, atque asseruabant. suprà in Capt. *Cellas refregit omneis intus, reclusitque armarium.* ad quem locum plura. DECVTIO ARGENTI TANTVM,] non dixit depromo, sed decutio, quod graue est, & violentum. QVOD POL EGO METVO, &c.] ordo & sententia est, quod pol si senex resciuerit, metuo, ne &c. vel ita explica, quod, id est, propter quod, hoc modo: propter quod ego metuo, ne senex si resciuerit, vlmos faciat parasitos, &c. ego priore modo mâlo, vt *quod*, coniungatur cum verbo *resciuerit*, & ab eo regatur. SI SENEX RESCIVERIT] id est, cùm senex resciuerit, &c. NE VLMOS PARASITOS FACIAT, QVÆ VSQVE, &c.] parasitorum est mensas diuitum attondere, & à diuitibus semper aliquid abradere. hoc igitur dicit Epidicus, metuo, ne, vbi senex resciuerit, me sibi verba dedisse, & per dolum has quadraginta minas abstu- D
lisse, faciat, vt vlmi in meo corpore, & corio sint veluti parasiti, meúmque corium vsque attondeant, quemadmodum parasiti diuitum mensas, & domos attondere solent. Idem infrà in Menæchmis princip. *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi, Ideo quia mensam quando edo, detergeo.* QVÆ VSQVE ATTONDEANT:] quæ vlmi. sic edendum curaui aliquot è nostris codicibus manuscriptis secutus. quo modo & Camerarius edidit. sed & nonnulli, vt vulgati, habent, *atque vsque attondeat:* vt hæc verba pertineant ad Periphanem: fortasse non malè, sed alteram scripturam magis probo: comparat enim Plautus, vt dixi, vlmos cum parasitis, quorum est attondere mensas. Itaque Phocylides assentatores, qui à parasitis non multùm differunt τραπεζοκόρους, appellat. Sic enim ille. Μηδὲ τραπεζοκόρους κόλακας ποιεῖσθαι ἑταίρους. Πολλοὶ γάρ τοι πόσιος καὶ βρώσιος εἰσὶν ἑταῖροι. id est, neque assentatores mensarum tonsorum tibi amicos concilato. multi enim potionis & cibi sunt amici. SED ME VNA TVRBAT RES,] sed me vna res sollicitat, &c. QVAM OSTENDAM FIDICINAM.] quam fidicinam illi obtrudam, pro mea, quam perditè amari dixi à filio, quámque vt emeret, ei persuasi: Epidicus enim vult dumtaxat quadraginta minas auferre, quas det Strathippocli, puellam autem nullam emere. Quare falsam aliquam fidicinam subornet necesse est, quæ pro illa supponatur. ATQVE ID QVOQVE HABEO] & verò nunc fidicinam aliquam conductitiam reperi, quam seni, pro illa fidicina, quam se emturum putat, obiiciam.

A DVM REM D. F. C. S.] subintellige, quæ. hoc modo. quæ cantaret sibi interea dum ipse rem diuinam faceret. ATQVE EI PRÆMONSTRABITVR Q.] atque ei fidicinæ præcipietur, quo pacto dolis, & fallaciis suis circumueniat senem. docebitur, quo modo senem fallere queat. AB DAMNOSO SENE] damnoso. παθητικῶς, qui damnis absumitur. aliter cùm Horat. dicit, damnosam Venerem, & damnosam libidinem, damnosam diem, ibi enim significat damnificam.

STRATHIPPOCLES, CHERIBVLVS.

EXspectando exedor miser, atque exenteror, quomodo mihi
Epidici blanda dicta eueniant, nimis diu maceror.
Sítne quid, nécne sit scire cupio. CH. per illam tibi copiam,
Copiam parare aliam licet. sciui equidem in principio,
B Illico nullam tibi esse in illo copiam. ST. interij hercle ego.
CH. Absurdè facis, qui angas te animi. ST. si hercle ego illum semel prehendero,
Nunquam irridere nos illum inultum sinam, seruum hominem.
Quid illum ferre vis? qui tibi, cui diuitiæ domi maximæ
Sunt, is nummum nullum habes, nec sodali tuo in te copia'st.
CH. Si hercle habeam, pollicear lubens: verùm aliquid aliqua aliquo modo,
Alicunde ab aliqui, aliqua tibi spes est fore mecum fortunam.
ST. Væ tibi murcide homo. CH. qui tibi lubet mihi malè loqui?
C ST. Quippe tu mihi aliquid aliquo modo, alicunde ab aliquib. blatis.
Quod nusquam'st, neque ego id immitto in aureis meas.
Nec mihi plus adiumenti ades, quàm ille, qui nunquã etiã natu'st.

EXEDOR,] absumor, conteror, conficior. EXENTEROR] exhaurior, intestina mihi exhauriuntur. QVO MODO MIHI EPIDICI BLANDA D. EVEN.] quem exitum mihi habeant Epidici promissa, & dicta ad blandiẽdum comparata. NIMIS DIV MAC.] hæc omnia, exedor, exenteror, nimis diu maceror, ad vnum & idem referenda sunt, quomodo mihi eueniant, &c. SÍTNE QVID, NÉCNE SIT, &c.] sítne aliquid, an nihil sit, quod Epidicus effecerit. PER ILLAM TIBI COP. &c.] id est, non debet te remorari, aut tibi obstare copia, quam tibi pollicitus est Epidicus, quominus aliam tibi copiam pares. nam nullam tibi comparaturus est. vel sic, non debet esse tibi tanta in Epidico copiæ spes, vt aliam tibi propterea copiam parare negligere debeas: sed contrà nihil ab Epidico sperare debes. quare aliam tibi alicunde copiam para. per illam copiam, est quod Græci dicunt ἕνεκα ἐκείνης D εὐπορίας, quod ad illam copiam attinet. QVI ANGAS TE ANIMI] qui te animi, seu animo crucies. INVLTVM] παθητικῶς, vt apud Virgil. lib. 2. *Nunquam omnes hodie moriemur inulti*. Sallustius de bello Catilin. *Cauete ne inulti animam amittatis*. QVID ILLVM FERRE VIS, &c.] locus est aliquanto obscurior, quem sic declaro. Quid copiæ, seu quam copiam mihi Epidicum afferre vis, tu Cheribule? (sodalem enim suum alloquitur, & in eum iratus, & impos animi irruit) tu, inquam, qui, cùm tibi diuitiæ maximæ sint domi, tamen nullum nummum habes, neque sodali tuo vllam copiam suppeditas? hæc est huius loci explicatio, & sententia. Obscuritas autem, & difficultas, nata est ex his vocibus, *qui tibi cui*. quas facilè explicabit, qui in Plauti lectione paullò diutiùs, & attentiùs erit versatus. nam hoc totũ, *tibi cui* positũ est pro *cui*. *qui*, autem cohærere debet cũ pronomine *is*, quod sequitur proximo versu, ita vt hi duo versus faciliore, atque vsitatiore orationis forma elati, & paullum immutati, faciles, atque expediti hoc modo esse possint. Quid tu Cheribule vis Epidicum seruum hominem afferre? tu, is, cui diuitiæ domi maximæ sunt, nummum nullum habes, nec sodali tuo in te copia est. Cæteræ voces, additæ, & inculcatæ intelligendæ sunt ab homine irato, ac perturbato. Sed non dissimulabo, me reperisse scriptum in tribus ex nostris codicibus manuscriptis, *facere* pro, *ferre* hoc modo. *Quid illum facere vis?* cuius scripturæ longè planior sententia est, quàm alterius. præterea duo non habent post *vis*, prouocabulum *qui*, sed hoc modo. *Quid illum facere vis? tibi*

quoi diuitiæ domi maximæ sunt, is nummum nullum habet, &c. quæ scriptura postrema, omniũ mihi videtur & verissima, & planissima. *tibi quoi* autem, vt iam antè diximus, positum, pro, *tu, quoi*, seu *tu quoi tibi*, &c. VERÙM ALIQVID ALIQVA ALIQVO MODO, &c.] Ridicula hominis, nihil habentis quod promittat, oratio. ALIQVÀ] aliqua via. AB ALIQVI,] ab aliquo. ALIQVA TIBI SPES EST FORE MECVM FORTVNAM] id est, aliqua spes est, propitiam tibi, & mihi fore fortunam. vel dic potius hoc modo. aliqua spes est, fore mihi tecũ fortunam communem. ambigua oratio. nam significat vtrumque fore, vel fortunatum, vel infortunatum. ordo autem est hic, aliqua spes est tibi mecum fore fortunam. VÆ TIBI MVRC. H.] væ tibi homo ignaue, & stolide. sic autem legit Hermolaus Barbarus in notis Plinianis: quanquam apud Festum legitùr *murricidum, ignauum, stultum*. Plautus, *murricide homo, ignaue, iners*. quomodò & tres ex nostris libris manuscr. habent: nisi quod in vno scriptum est, *muricide* cum vno r. cæteri habent vt edidimus *murcide*, quod ego magis probo: & verba diui Augustini lib. 4. de ciuitate Dei confirmant. Sic enim ille, *Vocauerunt Deam Agenoriam, quæ ad agendũ excitaret: Deam Stimulam, quæ ad agendum vltra modum stimularet: Deam Murceam, quæ præter modum non moueret, ac faceret hominem*, vt ait Pomponius, *murcidum, id est, nimis desidiosum, & inactuosum: Deam Strenuam quæ faceret strenuum*. &c. BLATIS.] blatire, & blaterare. Festus docet esse ineptè loqui. NEQVE ID IMMITTO IN AVR. M.] & id, quod loqueris, aures meæ respuunt, vel non recipiunt. neque id, quod loqueris, in aureis meas penetrat. A

EPIDICVS, STRATIPPOCLES, CHERIBVLVS.

Fecisti iam officium tu tuum, me meum nunc facere oportet.
Per hanc curam quieto tibi licet esse. hoc quidem iam periit:
Nisi quid tibi hinc in spem referas. hoc oppidò politum est.
Crede modò tu mihi. sic ego ago, sic egère nostri.
Proh di immortales, mihi hunc diem dedistis luculentum,
Vt facilem atque impetrabilem! sed ego hinc migrare cesso,
Vt importem in coloniam, hunc auspicio commeatum! C
Mihi cesso quum sto. sed quid hoc? ante ædis duos sodaleis,
Herum & Cheribulum conspicor. quid agitis? accipe hoc sis.
ST. Quantum hic inest? EP. quantum sat est, & plus satis, superfit.
Decem minis plus attuli, quàm tu danistæ debes.
Dum tibi ego placeam, atque obsequar, meum tergũ floccifacio.
ST. Nam quid ita? EP. quia ego tuum patrem faciã perenticidam.
ST. Quid istuc est verbi? EP. nihil moror vetera & vulgata verba.
Peratum ductitate, at ego follutum ductitabo.
Nam leno omne argentum abstulit pro fidicina: ego resolui:
Manibus his dinumeraui, pater quam suam natam esse credit. D
Nunc iterum vt fallatur pater, tibíque auxilium apparetur,
Inueniam. ita ego suasi seni, atque hanc habui orationem.
Vti tu, quum redisses, ne tibi eius copia esset.
ST. Euge euge. EP. ea iam domi est pro illa. ST. teneo. EP. nunc auctorem
Dedit mihi ad hanc rem Apœcidem, is apud forum manet me,
Quasíque amaret, caueat. ST. haud malè. EP. iam ipse cautor captu'st.
Ipse in meo collo tuus pater cruminam collocauit.
Is adornat, adueniens domi extemplò vt maritus fias.
ST. Vno persuadebit modo, si illam quæ adducta est mecum,

A Mihi ademſit Orcus. EP. nunc ego hanc aſtutiam etiam inſtitui.
Deueniam ad lenonem domum egomet ſolus. cum ego docebo,
Si qui ad eum aduenient, vt ſibi datum eſſe argentum dicat
Pro fidicina, argenti minas ſe habere quinquaginta,
Quippe ego qui nudiuſtertius meis manibus dinumeraui
Pro illa tua amica, quam pater ſuam filiam eſſe retur.
Ibi leno ſceleratum caput ſuum imprudens alligabit,
Quaſi pro illa argentum acceperit, quæ tecum adducta nunc eſt.
CH. Vorſutior es quàm rota figularis. EP. iam ego parabo
Aliquam doloſam fidicinam, nummo conducta quæ ſit,
B Quæ ſe emtam ſimulet, quæ ſenes duo docta ludificetur.
Eam ducet ſimul Apœcides ad tuum patrem. ST. vt paratè.
EP. Eam permeditatam meis dolis, aſtutiiſque onuſtam
Mittam. ſed nimis longum loquor, diu me eſtis demorati.
Hæc ſcitis iam vt futura ſint, ab eò. ST. bene ambulato.
CH. Nimis doctus ille eſt ad malefaciendum. ST. me quidem certò
Seruauit conſiliis ſuis. CH. abeamus intrò hinc ad me.
ST. Atque aliquanto libentius, quàm abs te ſum egreſſus intus.
Virtute atque auſpicio Epidici cum præda in caſtra redeo.

C FECISTI IAM OFFICIVM TV TVVM, &c.] ſenem Periphanem alloquitur, accepta ab eo pecunia. feciſti, inquit, officium tuum, cùm pecuniam mihi numeraſti: nunc me meum facere oportet, videlicet, vt emam Fidicinam, quam amat filius tuus: quod exſpectat, & vult fieri ſenex: ſed Epidicus officij ſui eſſe intelligit, pecuniam à ſene acceptam ad Strathippoclem deferre. PER HANC CVRAM Q.] per me quieto tibi licet eſſe: vel cura huius negotij, quod mihi mandatum eſt, non debet tibi obſtare, quominus quieto animo ſis. Deſine hoc curare, & aliud cura, & quieto es animo. ego enim hoc curabo. HOC QVIDEM IAM PERIIT] nunc ſecum loquitur Epidicus, à ſene degreſſus. NISI QVID TIBI HINC IN SP. R.] niſi quid tibi Epidice, hinc reſerues ad ſpem placandi ſenis, & vitandi ſupplicij ſcilicet: vel niſi quid tibi ex hoc argento in futurum tempus detrahas. HOC HPP. POL.] hoc argentum valde politum eſt. CREDE MODÒ TV MIHI] vel ſenem alloquitur abſentem, irridens, quod ſibi hanc pecuniam crediderit, & commiſerit: vel aliquem ex ſpectatoribus ſignificans ſibi nullo pacto eſſe credendum. SIC EGO AGO] ſic ſoleo eos fallere, qui mihi credunt, & qui mecum aliquid rei contrahunt. ſic me gero in eos, qui mihi credunt: quare qui ſapit, ne mihi credat. SIC EG. MO.] ſic egêre noſtri maiores. LVCVLENTVM.] candidum. pulcrum. optatum. fortunatum. VT FACILEM, ATQVE D IMPETRABILEM!] quàm minimè laborioſum, & quàm idoneum ad id, quod volui, impetrandum, ac tranſigendum! *impetrabilem* hîc accipiendum eſt, ἐνεργητικῶς, Camerarius ſic: quàm facilem ſe mihi prebuit ſenex! quàm exorabilem! ad ſenem referens. ego ad diem refero. VT IMPORTEM IN COLON. H. A.] vt hanc pecuniã ad eam rem, ad quam quæſita eſt, auſpicatò deferam? allegoria eſt ducta à more veterum Romanorum, qui ſolebant commeatum ad exercitum in coloniã aliquã præſidij cauſa poſitum, impoſitum auſpicatò portare: idque auſpicatò faciebant, ne interciperet, néue quid aliud incommodi accideret. ACCIPE HOC SIS] accipe hoc ſi vis. SVPERFIT] ſuperat. plus eſt, quàm ſatis eſt. quinquaginta minas ſcilicet à ſene abſtulerat. QVÀM TV DANISTÆ DEBES] debebat enim quadraginta minas duntaxat. MEVM TERGVM FLOCCIFACIO] meum tergum nihili facio: quia dum tibi placere ſtudeo, committo, vt tergum meum loris, ſeu virgis concidatur. NAM QVID ITA?] quidnam ita? ἀναστροφή. vel *nam* poſitum pro autem. FACIAM PERENTICIDAM.] à voce *pera*, perenticidam finxit, riſu quæſito, id eſt, peræ cæſorem. alludit autem ad *parenticidam*, quæ vox ſignificat parentis interfectorem: vt ſit iocus ex paronomaſia petitus. ſignificat autem ſe facturum, vt Periphanes dicatur perenticida, quia toties crumenas, & loculos ſuos exhauriat, Epidici dolis inductus, ac circumuentus. NIHIL MOROR, &c.] non curo vocabula vſitata vetera & vulgata, noua & inuſitata quæ-

ro. non moror, id est, nihili facio, & contemno, seu potius non curo, & negligo. sic Horat. A
epist. 15. lib. 1. *Nam vina nihil moror illius oræ.* ad quem locum de hoc verbo plura: & de eodem suprà nonnulla. PERATVM DVCTITATE: AT EGO FOLLVTVM DVCT.] locus est pendens ex superiore, ex ambiguo, & paronomasia, petitus. alludit autem ad supplicium patricidarum seu parenticidarum, qui insuti in culleum, deiiciebantur in profundum. hoc igitur dicit, quoniam Periphanes factus est à me perenticida, quod non longè abest à parenticida, vos eum ductitate peratum, id est, in peram, quasi in culleum coniectum, tanquam parenticidam: ego eum follutum, id est, in follem impositum, ductitabo. Sic autem edidi *peratum, follutum:* quod ita scriptum in omnibus nostris codicibus manuscript. reperi, nisi quod nonnulli habent *paratum*, pro, *peratum*, mendosè. Quin Camerar. testatur sic quoque esse scriptum in suo, vt nos edidimus, quamuis *peratim* & *follitim* ediderit. quæ lectio fortasse ferri potest, vt eam sic explicemus: vos senem peratim tanquam peram ductitate: ego eum tanquam follem, & vt follis ductitari, & manibus pulsari solet, ductitabo. Omnino prior lectio, & explicatio mihi magis placet. NAM LENO] leno, qui vendidit patri fidicinam, quam ille filiam suam esse existimat. EGO RESOLVI.] ego pecuniam, quæ ei debebatur, reddidi. DINVMERAVI] al. denumeraui. PATER QVAM SVAM N. ESSE.] quam Fidicinam, pater tuus filiam suam esse credit. ITA EGO SVASI SENI, &c.] suasi seni, vt hanc puellam, B
quam amas, emeret, ne tibi, cùm domum Thebis redisses, eius puellæ copia esset, id est, ne tu ea potiri posses. EA IAM DOMI EST PRO ILLA.] ea Fidicina, iam domi est pro filia. NVNC AVCT. &c.] nunc dedit mihi Apœcidē auctorem, id est, cuius auctoritate res agatur, & emtio contrahatur, & cuius periculo negotiū geratur. auctor enim est, cuius periculo & fide res geritur: & qui periculum præstat. ἀξιόπιστον interpretatur is, qui vocabularium Latino-Græcum cōcinnauit. Nam seruus per se contrahēs, præstare periculū non potest, hoc est, auctor esse non potest, neq. ἀξιόπιστος. Scio autē hîc nonnullos legi malè *cautorem*. & ita impressum in exemplis Venetis, & Florentinis, & nonnullis aliis. sed quid est, quamobrem quidquam mutemus cùm & omnes libri manuscripti *auctorem* habeant, nisi quod vnus & alter habent *actorem*, & hæc lectio sit probabilissima? quamuis enim *cautorem* quoq. probari possit, & ita infrà Apœcides appelletur non longè: tamen *auctorem* quod hîc ferè idem valet, suo loco mouere non placet. MANET ME] exspectat me. QVASÍQVE AMARET, CAVEAT] scripturam antiquam repræsentaui vt & Camerar. nisi quod, vt fortassis in suo libro reperit, edidit, *quasi quæ*, cum diphthongo. sed locum mendosum esse suspicor. suspicor dixi? immò verò planè arbitror, ac censeo. quæ enim sententia huius scripturæ esse possit, non video, nisi hæc *quasiq. ipse amaret fidicinam, sibi caueat*, quæ sententia absurda est. Legendum autem videtur, *quasi quoi emeret, caueat.* hac sententia, quasi caueat ei, cui emeret, nempe Periphani, id est, quasi cautor esset C
periculi, si quod esset periculum in emtione. vel sic, quasi cùm emerem, caueat. vel sic, quasi qui emat, & caueat. vel sic, quasi qui emeret, caueat, id est, quasi caueat ei, qui emeret. caueat autem, id est, satis accipiat à Lenone, prædibus & prædiis. IAM IPSE CAVTOR, CAPTVS EST.] ipse Apœcides, qui adhibitus est, vt aliis caueat, & ne alij capiantur, & qui tam diligenter vel sibi, vel aliis cauet, captus est. IPSE IN MEO COLLO, &c.] quasi hoc dicat, frustra hæc cautio adhibetur, cùm pater tuus ipse cruminam, seu crumenam suam mihi in manus tradiderit, meæ potestati permiserit, vt ex ea nummos meo arbitratu depromere queam. IS ADORNAT, ADVENIENS D. EXT. &c.] is parat omnia, vt simul atque veneris, vxorem ducas. participium *aduenien*s debet cohærere cum prouocabulo *tu*, subintell. hoc modo, vt tu aduenien*s*, &c. SI ILLAM, QVÆ ADD. EST M. MIHI ADEMS. ORC.] si illa, quam mecum adduxi, mortua fuerit, si illam mihi ademerit Orcus. INSTITVI] paraui, reperi, excogitaui. AD LENONEM] qui patri tuo Fidicinam vendidit, quam ille filiam suam esse credit. PRO ILLA TVA AMICA,] pro illa Fidicina, quam olim amabas. ALLIGABIT] obligabit, verbis scilicet alligabit caput suum, id est, se ipse alligabit. VORSVTIOR ES; QVÀM ROTA FIG.] versutior, seu callidior, & versatilior es, quàm rota figularis, D
quæ est versutissima, id est, versatilissima, & ad versandum facillima. rota figularis, alia ratione dicitur versuta, seu vorsuta, alia Epidicus, seu quis alius callidus, vafer, & astutus. rota propriè versuta: vafri & callidi, translatè dicuntur versuti. M. Tull. lib. 3. de natura Deorum. *Versutos eos appello, quorum mens celeriter versatur.* ALIQVAM DOLOSAM FIDICINAM] aliam ab ea, quæ iam domi est: aliquam falsam fidicinam non veram fidicinam, id est, non illam, quam se emturum putat senex. QVÆ SE EMTAM SIMVLET,] quæ à me instituta, & præmonita simulet se esse à me emtam his quinquaginta minis, quas modò à sene accepi, cum sit cōducta. SENES DVO] senes duos. duo pro, duos. vt suprà ambo pro, ambos. Virgil. lib. xj. Æneid. *Si duo præterea taleis Idæa tulisset, Terra viros*, &c. DOCTA] à me instituta, & erudita. Terent. Heaut. *perdocta est probè.* LVDIFICETVR] ludificet. ludos faciat. illudat. PERMEDITATAM] perfectè meditatam, atque exercitatam. ASTVTIÍSQ. ONVSTAM,] & meis astutiis instructam, atque ornatam, atque adeò oneratam. HÆC SCITIS IAM VT F. S.] scitis iam quomodo hæc futura sint. NIMIS DOCTVS, &c.] valde doctus, ἄγαν πεπαιδευμένος AD ME] domum meam. ATQVE ALIQVANTO LIBENTIÙS, &c.]

A TIVS, &c.] & verò aliquantò libentiùs introibo domum tuam, quàm egressus sum domo tua aliquantò, id est aliquam multò, non paullò. Sic autem legendum est, non vt habent libri vulgati, *aliquando*, planè mendosè. quomodo tamen edidit Camerarius. nostri libri quidem veteres omnes habent, *aliquanto*. INTVS] intus hîc significat motum de loco. VIRTVTE, ATQVE AVSPICIO EPIDICI, &c.] allegoria est à re militari. Virtute, atque auspicio Epidici, id est, consilio, prouidentia, ductu, auctoritate Epidici rem gerente, duce, auctore, & auspice Epidico. CVM PRÆDA IN CASTRA REDEO] domum redeo victor, & re bene gesta, & votorum, atque optatorum meorum compos, allegoria est, vt diximus.

PERIPHANES, APOECIDES, senes duo. SERVVS.

B NON oris caussa modò homines æquum fuit
Sibi habere speculum, vbi os contemplarent suum:
Sed qui perspicere possent cor sapientiæ,
Igitur perspicere vt possent cordis copiam.
Vbi id inspexissent, cogitarent postea,
Vitam vt vixissent olim in adolescentia.
Vel quasi egomet, qui dum filij caussa cœperam
Ego me excruciare animi, quasi quid filius
Meus deliquisset. me erga, aut quasi non plurimùm
Malefacta mea essent solida, in adolescentia.
Profectò deliramus interdum senes:
Fuit conducibile hoc mea quidem sententia.
C Sed meus sodalis it cum præda Apœcides.
Venire saluum mercatorem gaudeo.
Quid fit? AP. dij deæque te adiuuant, res prosperæ.
PE. Omen placet. AP. Quoi suppetunt res prosperæ.
Sed tu iubeas hanc intrò abducier. PE. heus foras
Exite huc aliquis. duce istam intrò mulierem,
Atque audin'? SER. quid vis? PE. caue siris cum filia
Mea copulari hanc neque conspicere. iam tenes?
In ædiculam istanc seorsum concludi volo.
Diuortunt mores virgini longè, ac lupæ.
D AP. Doctè & sapienter dicis. non nimis potest
Pudicitiam quisquam suæ seruare filiæ:
Ædepol næ istam tempore gnato tuo sumus
Præmercati. PE. quid iam? AP. quia dixit mihi,
Iamdudum se alius tuum vidisse hîc filium.
PE. Hanc ædepol rem apparabat. AP. planè hercle hoc quidem est.
Ne tu habes seruum graphicum, & quantiuis pretij,
Non carus est auro contrà. vt ille fidicinam
Fecit nescire prorsus, se esse emtam tibi!
Ita ridibundam atque hilaram huc adduxit simul!
PE. Mirum hoc quî potuit fieri. AP. te pro filio

Facturum dixit rem esse diuinam domi, A
Quia Thebis saluus redierit. PE. rectè instituit.
AP. Immò ipsus illi dixit, conductam esse eam,
Quæ hic administraret, ad rem diuinam, tibi.
Facturum dixit rem esse diuinam domi.
Ego illic me autem sic assimulabam, quasi
Stolidum, cùm bardum me faciebam. PE. immò ita decet.
AP. Res magna amici apud forum agitur. ei volo
Ire aduocatus. PE. at quæso, vbi erit otium,
Reuortere ad me extemplò. AP. continuò hîc ero.
PE. Nihil homini amico est opportuno amicius.
Sine tuo labore quod velis, actum est tamen. B
Ego si allegassem aliquem ad hoc negotium
Minus hominem doctum, minúsque ad hanc rem callidum,
Os sublitum esset. itaque me albis dentibus
Meus derideret filius meritussumo.
Atque hæc stultitia'st, me illi vitio vortere,
Egomet quod factitaui in adolescentia
Quum militabam, pugnis memorandis meis,
Eradicabam hominum aureis, quando occœperam.
Sed hic quis est? quem huc aduenientem conspicor,
Suam qui vndantem chlamydem quassando facit.

C

NON ORIS CAVSA, &c.] oris, id est, faciei causa. Socrates suadebat adolescétibus, vt in speculo formã suam, seu os suum contemplarentur. si formosi essent, darent operam, vt animi pulcritudo, corporis formæ par esset. sin minus, multomagis elaborarent, vt quod corpori deesset, animi virtute sarcirent. Exstant apud Apuleium in Apologia prima de speculi vtilitate præclara. quæ, ne sim longior, huc non adscribam. CONTEMPLARENT] contemplarent, pro contemplarentur, antiquè dictum. Næuius Danaë, *Contemplo placidè formam, & faciem virginis*. Titinnius Fullon. *Adsi... ta formam, atque os contempla meum*, hæc ex Nonio. SED QVI PERSP.] id est, sed quo, vel, sed vt, &c. COR SAPIENTIÆ] id est, sapientiam, quæ insit in corde, seu in animo: vel per hypallagen, sapientiam cordis. vel cor sapientiæ, id est, perfectionem, & excellentiã sapientiæ, vt dixit Ennius, *suada medullam*. IGITVR] postea, vt in Amphitr. *sin aliter sient animati, neque dent quæ petat: sese igitur summa vi, virisque eorum oppidum expugnassere.* Licet etiam interpretari *denique*, vt mauult Donatus. VITAM VT VIXISSENT OLIM IN ADOL.] vitam vixissent, atticismus. VEL QVASI EGOM. QVI,] vel id est, αὐτίκα, exẽpli causa, vt sit hęc sentẽtia: exẽpli causa, vt ego ipse, qui &c. *quasi* pro quemadmodũ, etiam Lucretius vsurpauit. sic lib. 1. *Sed quasi naufragiis magnis, multisq. coortis, Disiectare solet magnum mare transtra, guberna*, &c. *Sic tibi si finita semel primordia quædam Constitues*, &c. EXCRVCIARE ANIMI, &c.] sic suprà, *absurdè facis, qui angas te animi*. ME ERGA] erga me. ἀναστροφή. D Non est, d, littera interponenda, neque legendum *mederga*, vt est in libris vulgatis. Nam hæc interpositio corrumpit metrum. AVT QVASI NON PLVRIMÙM MALEF. ESSENT, &c.] aut quasi verò non essent mea malefacta, & peccata: plurimùm, id est, maxima ex parte in adolescentia. solida malefacta autem, id est, grauia, integra, suis partibus absoluta. sic alibi *solidam seruitutem*, dixit, & Terent. *solida gaudia*. Malim autem hîc legi, *aut quasi non plurima malefacta*, &c. PROFECTÒ DELIRAMVS, &c.] M. Tull. in Catone. *Ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum leuium est, non omnium*, &c. FVIT CONDVCIBILE HOC M. Q.] fuit vtile homines sibi habere speculum, in quo inspicere possent sapientiæ fontem, atque originem. IT CVM PR.] venit cum Fidicina filio erepta. sic enim putant Periphanes & Apœcides, sed errant, vt euentus declarabit. QVOI. SVPPETVNT RES PR.] pendent hæc ab illis superioribus. *dij deæq. te adiuuant. te, quoi res prospera suppetunt.* duas voces quæ reperiuntur quidem in libris manuscriptis, sed perspicuè natæ sunt ex glossa, *homini omnes*, delendas curaui, vt metrum corrumpenteis. HANC] Fidicinam, quam ego emi: sed erat hæc conducta, non emta.

A non emta. EXITE H. ALIQVIS] sic Terent. *aperite aliquis actutum ostium*, &c. CAVE SIRIS,&c.] caue sineris, id est, noli sinere hanc Fidicinam cum filia mea coniungi, & congredi, neque sine conspicere. DIVORTVNT MORES VIRG. L. AC. L.] longè diuersi sunt inter se mores virginis, & meretricis. Sic Horat. ait matronam meretrici esse disparem, epist. ad Lolliū 2. lib. 1. *Vt matrona meretrici dispar erit atque Discolor infido scurra distabit amicus*. NON NIMIS POTEST PVDICITIAM, &c.] difficillima enim est virginis custodia. multi autem sunt pudicitiæ insidiatores. Itaque rectè Phocylides, vt alia pleraque monet parenteis, vt virginem puellam cubiculis bene clausis custodiant, neque ante nuptias in publicum prodire, immò verò pro foribus conspici sinant. Sic ille, Παρθενικὴν δὲ φύλασσε πολυκλείστοις θαλάμοισι· Μηδέ μιν ἄχρι γάμων πρὸ δόμων ὀφθῆναι ἐάσῃς. NÆ ISTAM] libri omnes manuscripti habent, *ne*, scriptum sine diphthongo. TEMPORE] tempori, maturè, tempestiuè. GNATO TVO SVMVS PRÆMERC.] ante filium tuum sumus mercati QVID IAM?] quid ita? quamobrem? GRAPHICVM] venustum, lepidum, & veluti pictum. Nam picti homines sunt ferè veris pulchriores. Sic in Sticho. *Graphicum mortalem Antiphonem*. significat autem esse ingenio polito, scito, & eleganti. NON CARVS EST AVRO CONTRÀ] id est, si auro ematur, carè non ematur, sed vili: si quis eum auro impenso emere velit, non sit

B carus. aurum pretio æquat, aut etiam superat. Idem in Curculione. *Auro cōtrà cedò modestum oratorem*. ad quem locum plura. VT ILLE FIDICINAM FECIT NESCIRE,&c.] quo pacto ille instituit fidicinam, sic vt nesciret se tibi emtam esse! vel sic, quo pacto ille excogitauit, vt fidicina nesciret se emtam esse tibi, sed existimaret se tuo filio emtam esse? RIDIBVNDAM,] risu diffusam, risus plenam, effusè ridentem. MIRVM HOC QVÎ POTVIT F.] secutus sum libros vulgatos, quibuscum aliquot libri manuscripti consentiunt. nam alij habent, *Mirum hoc quòd potuit fieri*. quo modo Camerarius edidit. vtraque lectio recta, saltem probabilis. non negabo tamen hanc alteram mihi videri sinceriorem, quam secutus sum. *mirum hoc qui potuit fieri*. verumtamen iudicet lector. RESTÈ INSTITIT] malim legi, *restam institit*. vt subintell. *viam*. Sic enim & Plautus ipse, & alij veteres loqui solent, *insistere viam*, seu *instare*. suprà in Asinar. *rectam instas viam*. Idem in Milit. glor. *erro, quam insistas viam*. IMMO IPSVS ILLI D.] immò Epidicus illi fidicinæ dixit,&c. ADMINISTRARET T.] ministraret tibi. FACTVRVM DIXIT,&c.] subintell. te. BARDVM] bardus, stultus, inquit Festus, à tarditate ingenij appellatur. trahitur, inquit ille, à Græco, quia tardos βραδεῖς appellant. cetera lege apud Festum. sic ferè Nonius, bardum, inquit, ingenio tardum. Nam Græ-

C ci βραδεῖς tardos dicunt. Homerus ἰλ. 23. Βάρδιστοι μὲν γάρ οἱ ἵπποι χαλλίτριχες ἵπποι, &c. Plaut. Persa. *Nimis tandem me quidem pro barda, & pro rustica reor habitam esse abs te*. RES MAGNA AMICI AP. F.] res magna amici mei in foro disceptatur, & in discrimine versatur. IRE ADVOCATVS.] præstò esse, & eius causæ fauere tacitus. EXTEMPLÒ] continuò. NIHIL HOMINI AMICO'ST, &c.] hæc secum loquitur Periphanes existimans suis rationibus valde bene esse consultum, & negotium suum diligenter, & sapienter ab Apœcide gestum, cùm vehementer erret: ordo autem est hic. Nihil est homini amicius, id est, carius amico opportuno, id est, vtili, & ad rem mandatam bene gerendam idoneo. QVOD VELIS,] quod quispiam velit. secunda persona pro tertia non definita. ACTVM'ST TAMEN,] quamuis nullum laborē susceperis. ALLEGASSEM] priuatim misissem. MINVS HOM. DOCT.] hominem minus doctum. CALLIDVM] sollertem, sagacem. OS SVBLITVM ESSET] subintellige, mihi, id est, ego essem deceptus, ac ludibrio habitus. hoc genere loquendi Plautus vtitur millies. ALBIS DENTIBVS] id est, risu profuso. nam qui profusè rident, & cachinnātur, denteis nudant, ac retegunt. Itaque dentibus albis, id est dentibus nudis, vt Virgilius loquitur in alia re, lib. 4. Georg. *Discissos nudis laniabant dentibus artus*. Idem libro 7. Æneid. *Ipse pe-*

D *des tegmen torquens immane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis*, &c. ME ILLI VITIO VORTERE, EGOMET QVOT F.] me illi vt vitium obiicere, quod ego ipse adolescēs crebrò facere consueui. Sic suprà eadem fabula, *quis erit, vitio qui id vortat tibi?* ERADICABAM HOM.] obtundebam hominibus aureis, homines enecabam meis pugnis commemorādis: neque cùm semel cœperam, finem facere poteram. SVAM QVI VNDANTEM CHL. Q. F.?] qui suam chlamydem facit fluctuantem agitando, id est, qui ita chlamydem suam quassat, id est, mouet, seu agitat incedendo, vt vndarum speciem præbeat? Profert Nonius hunc versum in voce *quassum*, vbi *quassare* interpretatur, mouere.

MILES, PERIPHANES, FIDICINA.

CAVE præterbitas vllas ædis, quin roges
Senex vbi habitat Periphanes Platenius;
Incertus tuum caue ad me retuleris pedem.

PE. Adoleſcens ſi iſtunc hominem, quem tu quæritas, A
Tibi commonſtraſſo, ecquam abs te inibo gratiam?
MI. Virtute belli armatus promerui, vt mihi
Omneis mortalis deceat agere gratias.
PE. Non repperiſti adoleſcens tranquillum locum,
Vbi tuas virtutes explices, vt poſtulas.
Nam ſtrenuiori deterior ſi prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt ſordidæ.
Sed iſtum quem quæris Periphanem Platenium,
Ego ſum, ſi quid vis. MI. nempe quem in adoleſcentia
Memorant apud reges armis arte duellica,
Diuitias magnas indeptum? PE. immò ſi audias B
Meas pugnas, fugias manibus dimiſſis domum.
MI. Pol ego magis vnum quæro, meas cui prædicem,
Quàm illum qui memoret ſuas mihi. PE. hic non eſt locus,
Proin tu alium quæras, cui centones farcias.
MI. Animum aduorte, vt, quod ego ad te venio, intelligas.
Meam amicam audiui te eſſe mercatum. PE. attate.
Nunc demum ſcio ego hunc, qui ſit: quem dudum Epidicus
Mihi prædicauit militem. adoleſcens, ita'ſt
Vt dicis, emi. MI. volo te verbis pauculis,
Si tibi moleſtum non eſt. PE. non ædepol ſcio,
Moleſtum non eſt mihi ſi dicis quid velis. C
MI. Mihi illanc vt tramittas: argentum accipias.
PE. Habeas. MI. nam quid ego apud te parcam proloqui?
Ego illam hodie volo facere libertam meam,
Mihi concubina quæ ſit. PE. te abſoluam breui,
Argenti quinquaginta mihi illa emta eſt minis.
Sexaginta mihi ſi denumerantur minæ,
Tuas poſſidebit mulier faxo ferias:
Atque ita profectò, vt eam ex hoc exoneres agro.
MI. Eſt'ne emta mihi hæc? PE. iſtis legibus habeas licet.
MI. Conciliauiſti pulcrè. PE. heus foras educito D
Quam introduxiſti fidicinam. atque etiam fideis,
Ei quæ acceſſere tibi addam dono gratiis.
Age accipe hanc ſis. MI. quæ intemperiæ te tenent?
Quas tu mihi tenebras trudis? quin tu fidicinam
Produci intus iubes? PE. hæc ergo eſt fidicina.
Hic alia nulla'ſt. MI. non mihi nugari potes,
Quin tu huc producis fidicinam Acropoliſtidem?
PE. Hæc, inquam, eſt. MI. non hæc, inquam, eſt. non nouiſſe me
Meam rere amicam poſſe? PE. hanc, inquam, filius
Meus deperibat fidicinam. MI. hæc non eſt ea.
PE. Quid? non eſt? MI. non eſt. PE. vnde hæc igitur gentium eſt?

A Equidem hercle argentum pro hac dedi. MI. stultè datum
Reor, atque peccatum largiter. PE. immò hæc ea'st.
Nam seruum misi, qui sectarier solet
Meum gnatum. ipse hanc emit fidicinam. MI. hem istic homo
Articulatim te concîdit, senex, tuus
Seruus. PE. quid? concidit? MI. nihil. sed suspicio'st.
Nam pro fidicina illac hæc supposita est tibi,
Senex tibi os est sublitum planè & probè.
Ego illam requiram iam vbi vbi est. bellator, vale.
PE. Euge, euge, Epidice: frugi es, pugnauisti. homo es,
Qui me emunxisti mucidum, minimi pretij,
B Mercatus te hodie'st de lenone Apœcides?
FI. Ehodum. ego istunc hominem nunquam audiui ante hunc diem.
Neque me quidem emere quisquam vlla pecunia
Potuit, quæ plus iam sum libera quinquennium.
PE. Quid tibi negotij est meæ domi igitur? FI. audies.
Conducta veni, vt fidibus cantarem seni,
Dum rem diuinam faceret. PE. fateor me omnium
Hominum esse Athenis Atticis minimi pretij.
Sed tu nouistin fidicinam Acropolistidem?
FI. Tam facile, quàm me. PE. vbi habitat? FI. postquam libera'st, vbi
C Habitet dum, incertò scio. PE. eho quis eam liberauerit,
Volo scire, si scis. FI. id quod audiui, audies.
Strathippoclem audiui Periphani filium
Absentem curauisse vt fieret libera.
PE. Perij hercle, si istæc vera sunt, planissimè,
Meum exenterauit Epidicus marsupium.
FI. Hæc sic audiui. nunquid me vis ceterum?
PE. Malo cruciatu vt pereas, atque abeas citò.
FI. Fideis non reddis? PE. neque fideis, neque tibias.
Propera igitur fugere hinc, si te dij amant. FI. abiero.
D Flagitio cum maiore pòst reddes tamen.
PE. Quid nunc? qui in tantis positus sum sententiis:
Eámne ego sinam impunè? immò etiamsi alterum
Tantum perdundum est, perdam potius, quàm sinam
Me impunè irrisui esse habitum, depeculatum eis.
Sic mihi data esse verba præsenti palàm?
Atque me minoris facio præ illo, qui omnium
Legum atque iurium fictor, cónditor cluet.
Is etiam sese sapere memorat, malleum
Sapientiorem scilicet esse manubrio.

CAVE PRAETERBITAS] caues prætereas vllas ædeis, puer, quin roges, vbi Periphanes Platenius commoretur. Puerum suum alloquitur. beto, is, it. valet: eo, is, it. hinc præterbito, is, it, hoc est, prætereo. Pacuuius in Niptris. *Vos hinc defensum patriam in pugnam betite.* Idem in Medo. *Si recto, pergit ire, si ire conor, prohibet betere.* INCERTVS TVVM CAVE, &c.] caue ad me redieris, nisi certò scieris, vbi habitet Periphanes. RETVLERIS PEDEM] referre pedem, est regredi, & redire. Horat. epist. ad Pisonem. *Vnde pedem referre pudor vetet aut operis lex.* TIBI COMMONSTR.] tibi commonstrauero. ECQVAM ABS TE INIBO GR.] nunquam mihi referes, aut habebis gratiam? VIRTVTE BELLI, &c.] gloriosus miles non vult cuiquam supplicare, nec gratiam debere. NON REPP. ADOLESCENS] non repperisti adolescens locum idoneum seu opportunum, in quo tuas virtutes commemores, seu prædices, quemadmodum æquum esse censes. tranquillum locum. tralatio à mari. in trãquillo loco commodè nauigare licet: in loco minus tranquillo, non licet. NAM STRENVIORI DETERIOR SI P. S. P. &c.] nam si minus strenuus, suas pugnas strenuiori prædicat, pugnæ illæ hominis minus strenui, eius ore prædicatæ sordescunt: id est, contemnuntur, & nihili fiunt. Virg. in Alex. *quoniam sordent tibi munera nostra.* Horat. epist. 18. lib. 1. *pretium ætas altera sordet.* huc illud quoq. pertinet. *Laus in suo cuiusque ore sordescit.* hac de re Cicero in epist. ad L. Lucceium lib. v. epist. & Plutarch. in lib. περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως. SED ISTVM QVEM QVAERIS, &c.] id est, sed ego ille sum, quẽ quæris, Periphanes Platenius. *istũ quẽ*, more suo dixit, quo antecedens & relatiuum eiusdem casus esse solent. qua de re alibi. MEMORANT] aiunt, dicunt. ARMIS, ARTE DVELLICA] πολεμικῶς dictũ, armis, arte duellica. id est, arte bellica. duis, pro bis, duellum pro bellum, duonum, pro bonum dixisse veteres constat. INDEPTVM?] adeptum? consecutum? FVGIAS DIMISSIS MANIB.] id est, fugias celerrimè, & cõtentissimo cursu. nam qui contentè fugiunt, manus demittere, seu potius dimittere, & iactare solẽt: quod dicunt Græci παραβάλλειν τὰς χεῖρας quod vsurpat Aristoteles lib. 4. de morib. ad Nicom. & libro de progressu animal οἱ θέοντες θᾶττον θέουσι παραβάλλοντες τὰς χεῖρας. & Theophrast. in libell. qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες. cap. περὶ ἀδολεσχίας. παραβάλλοντα δὲ χρὴ τοὺς τοιούτους, καὶ διαράμενον ἀπαλλάττεσθαι, ὅστις ἀπύρετος βούλεται εἶναι. id est, dimissis manibus, & grallatorio gradu taleis homines fugere oportet, quisquis vult febri carere. vsurpat hoc loquendi genus iterum Plautus Pseud. *quia enim dimissis manibus volui dicere.* QVI MEM. S. M.] qui mihi suas referat, seu commemoret. CVI CENTONES FARCIAS.] centones farcire hîc prouerbialiter dictum, pro, sua facinora non digna fortasse, quæ audiantur singillatim, & particulatim aliis recitare. vel sic, centones farcire, est mendacia consuta, & cõsarcinata aliis venditare. Sic autem habent omnes lib. manusc. & vulg. vt edidimus: Nõnulli tamen legi volunt, *cui centones sarcias*, quod probabilius videtur: ego tamẽ nihil mutare ausus sum. cẽtones enim dicti sunt ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est à pungendo. & centones sarciuntur, non farciuntur. QVOD EGO AD TE V.] id est, propter quod ad te venio. ATTATE:] interiectio, re aliqua expectata gestientis. NVM DEM. SC. E. H. Q. S.] nunc tandem scio, quis hic sit. hæc secũ loquitur Periphanes à milite auersus ad spectatores conuersus. QVEM DVDVM EPID. &c.] is miles est, quem mihi dudum prædicauit Epidicus sup. *Quia enim mulierẽ illam alius adolescens deperit, Auro opulentus, magnus miles gloriosus.* VOLO TE V. P.] subintell. conuenire. MIHI ILLANC VT TR.] vt mihi illam fidicinã tradas, pecunia accepta. nonnulli ex lib. nostris manusc. habẽt, transmittas. NAM QVID EGO APVD TE P. P.] subintell. aliquid est in his loquẽdi generibus, verbi causa, dicam tibi liberè, & exponam tibi ingenuè, quamobrem ego eam emere velim, subiũge nũc quod sequitur: & aptè cohærebit, hoc modo, nam quid ego apud te parcam, id est, fugiã, verear, timeam, cuncter, dubitem proloqui, seu proferre, quod in animo habeo? vel dic rationem esse positam ante propositionẽ: vel ante id, cuius est ratio. quod apparebit, si quis inuertat, hoc modo, Ego illam hodie volo facere libertã meam, &c. nam quid ego apud te, &c. sic apud Homer. ἰλ. δ. Ἀλλὰ χρὴ καὶ ἐμὸν θέμεναι πόνον οὐκ ἀτέλεστον. Καὶ γὰρ ἐγὼ θεός εἰμι, γένος δέ μοι ἔνθεν, ὅθεν σοί. Καί με πρεσβυτάτην τέκετο Κρόνος ἀγκυλομήτης· Ἀμφότερον γενεῇ τε, καὶ οὕνεκα σὴ παράκοιτις κέκλημαι, &c. Ordo enim, & sententia est, at opus est etiam laborẽ meũ non irritum reddere. Deinde sumẽdus est versus Ἀμφότερον, &c. id est, propter duas causas, & propter genus, seu ætatem, & quia tua coniunx dicor. sequitur nunc ratio, quæ priore loco erat posita. καὶ γὰρ ἐγὼ, &c. id est, etenim ego quoque Dea sum: genus autem mihi est indidem, vnde tibi, &c. MIHI CONCVBINA QVAESIT.] sic & alibi libertæ sunt patronis suis concubinæ: quod & à nobis notatum, atque obseruatum est. quin Vlpianus iurisconsultus lib. 25. Digest. titulo de Concubinis. non vult licere libertæ patroni sui concubinæ ab inuito patrono discedere, vt alteri se in matrimonium det: quippe cùm honestius sit, inquit, patrono, libertam, concubinam, quàm matremfamiliâs habere. TE ABSOLVAM BREVI] non morabor te diutiùs. TVAS POSSID. MVL. FAXO FERIAS] faxo, vt hæc mulier tuas ferias possideat, id est, sinam hanc mulierem tecum feriatam esse: hæc mulier tecum feriâs agitabit, & otio fruetur: hæc mulier tuarum feriarum, tuique otij erit particeps. significat militem esse feriatum, miniméque in negotiis gerendis occupatum, & mulierem communiter cum eo feriatam futuram. Videtur autem sic dictum, possidebit ferias, vt illud in Capt

Ita guttur,

A *Ita guttur, ventérque residens esurialeis ferias.* ATQ. ITA PROFECTO, VT EAM EX HOC E. AGRO.] atque ita profectò, vt eam longè huic abducas,& hunc agrum ea exoneres: hoc est, vt meam domum muliere inutili & edaci, tanquam onere leues. vel agrum accipe pro tota terra Attica vt sup. eam ex hoc agro exoneres: pro ea, hunc agrum exoneres, hypallage est. ISTIS LEGIB. H. L.] ista conditione tibi emta est. CONCILIAVISTI P.] eam mihi probè emisti, seu parasti. Sic Terent. Eunucho. *malè conciliate.* FIDEIS] chordas citharæ: citharam ipsam. M.Tull. in Hortens. *Ponenda sunt fides, & tibia.* Virg. lib. 6. *Threïcia fretus cithara, fidibúsque canoris.* GRATIIS] nullo pro eis pretio accepto. χαριζόμενός σοι. gratificans tibi: largiens tibi, vt gratiam abs te ineam. S I S.] si vis. suprà in Cap. *Nunquam erit tam auarus, quin te gratiis emittat manu.* QVÆ INTEMPERIÆ TE TENENT?] sup. in Aulul. *Nescio pol, quæ illunc hominem intemperiæ tenent.* miles visa muliere sibi ignota, & non agnoscens eam, quam quærit, sic Periphanem increpat. QVAS TV MIHI TEN. TR.] quam tu mihi ignotã mulierem obtrudis? INTVS] domo. HÆC ERGO EST F.] tu fidicinam tibi domo produci postulas. ergo habes quod petis, & postulas, quia hæc fidicina est. NON MIHI N. P.] non sum is, quem nugis, & inanibus verbis lactare, & capere queas. PRODVCIS] foras, & palàm ducis. RERE] reris, arbitraris. DEPERIBAT] perditè amabat. VNDE HÆC IG. G. EST?] vnde gentium, vnde B terrarum, vbi terrarũ, quo locorum, & similia, iam antea notata sunt. ATQ. PECCAT. LAR.] & esse peccatum abs te grauiter, seu valde, seu effusè. QVI SECTARIER S. &c.] qui filium meum assiduè sequi solet: quo magis eam huic notam esse probabile est. IPSE HANC EMIT FIDICINAM] secutus sum libros manuscr. qui omnes ad vnum sic habent: & ita edidit Camerarius. Nam libri vulgati mendosè habent. *Nam seruum misi, qui sectarier solet. ipse hanc meo articulo emit fidicinam.* quam lectionem tamen probat, & explicat Alciatus lib. παρέργων iuris xj. cap. xij. meo articulo, inquit ille, id est, quasi meis digitis. licitationes enim micantibus, & sublatis digitis fieri solebant. vnde mancipes dicti. hactenus ille. non sunt autem falsa, quæ scripsit, sed ab hoc loco sunt aliena, neque ad rem quidquam pertinent. tanti refert libris vti emendatis. ISTIC HOMO.] Epidicus. ARTICVLATIM TE CONCIDIT] per articulos te comminuit. te in frusta, & in minutas parteis, quasi per articulos, dissecuit. tralatio est. propriè vsurpauit M.Tullius, in oratione pro Flacco. *manus, quas contudit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit, restituere non potest.* NIHIL: SED SVSPICIO'ST] nihil, non planè negat: sed extenuandi eius, quod grauius dixerat, gratia positum est, quasi ita diceret, si te non concidit articulatim: at te circumuênit dolis, tibíque os subleuit. vel sic, non affirmo te ab Epidico articu-C latim esse concisum, sed suspicor. præterea admonendus est lector, *nihil*, hoc loco esse vnius syllabæ. Iam quod ad vocem *suspicio* secunda syllaba longa est. quod eò dico, ne quis adductus quorumdam auctoritate, quæ tamen leuis est, pater legendum *suspectio'st.* SENEX TIBI OS EST SVBLITVM PL. &c.] id est, ô senex, tu illusus & pro ridiculo, ac delectamento habitus es. tractum à genere ludi, inquit Nonius, quo dormientibus ora pinguntur. Plautus. *Fidei censebam maximam multò fidem Esse. ea sublevit os mihi penissimè.* Prouerbium est etiam Græcis vsitatum, ὑπάλειν στόμα. quod ad oram sui libri adscripserat Simeo Bosius vir doctissimus idémque mihi amicissimus. BELLATOR, VALE.] sic appellat senem miles per iocum, & ludibrium. EVGE, EVGE, EPIDICE, &c.] hæc nunc cum Epidico absente loquitur senex, se ab eo deceptum esse, tandem intelligens. PVGNAVISTI] pugnas memorabileis & strages edidisti: strenuè & fortiter te gessisti. M.Tullius lib. 1. epist. ad Atticum. *Dij immortales? quas ego pugnas, & quantas strages edidi?* tralatè dictum. HOMO ES] non bellua, sed homo es, non es stipes aliquis, aut truncus, sed rationis, & consilij particeps. QVI ME EMVNXISTI MVNCID. MIN. P.] aptè dictum. Nam emungendi sunt mucidi, sunt autem mucidi ij, quibus nasus, mucoris plenus est: vt paruuli pueri esse solent, quos νηπίους appellant Græci. signi-D ficat igitur Periphanes, tanquam puerum paruulum, & infantem, nondum consilij & rationis compotem, seu tãquam stolidum, & fatuum aliquẽ, ab Epidico esse argento emunctum, hoc est, spoliatum, delusum, & compilatum. Sic loquitur Terentius in Phormione. *Geta.* G. *hem.* AN. *quid egisti?* G. *emunxi argento senes.* ad quem locum Donatus notat, mirè cùm è contrario dicatur emunctus homo, elegans, & facetus, vt Horat. de Lucilio, *emunctæ naris.* hactenus Donatus. Idem Horatius rursus in epistola ad Pison. *Pythias emuncto lucrata Simone talentum.* vbi emuncto Simone, sic dictum, vt hîc, *qui me emunxisti mucidum.* & vt apud Terentium *emunxi argento senes.* MERCATVS TE HODIE'ST DE LEN. &c.] fidicinam conductitiam interrogat, quæ ab Epidico supposita erat pro ea fidicina, quam Strathyppocles amare dicebatur. EHODVM] in omnibus libris, quos quidem viderim, nomen fidicinæ huic interiectioni præpositum, indicat esse vocem fidicinæ conductitiæ. sed ego existimo, *ehodum* esse vocem Periphanis, eam hortantis, vt respondeat: & nomen fidicinæ esse præponendum his demum verbis: *ego isthunc hominem,* &c. NEQVE ME QVIDEM EMERE QVISQVAM VLLA. P. P. &c.] quare nemo se emere potuerit, rationem necessariam subiunxit, nam libertas æstimari pretio non potest, & liberæ personæ vẽdi non possunt: neque vllius in commercio sunt. AVDIES. CONDVCTA VENI] ab hoc loco aperiuntur Epidici doli. QVAE PLVS IAM SVM L. Q.] id est, quæ iam plus quã quinquenniũ libera sum. ATHENIS ATT.] Athenas Atticas dixit, vt

diſtinguat ab aliis Athenis. Nam Stephanus quinq; aut ſex vrbeis hoc nomine appellatas fuiſſe A
tradit. Sic in Mil.glor. *Is amabat meretricem æquè Athenis Atticis.* Idem in Rud. *Immò Athenis natus, altúſque, educatúſque Atticis.* Idem in Trucul. *Nunc ad amicam decimo menſe pòſt Athenas Atticas viſo.* Plinius Iunior lib. 4. epiſt. *Non medius fidius ipſas Athenas tam Atticas dixerim.* M. Tull. in orat. ad Brut. *Itaque nobis monendi ſunt ij, quorum ſermo imperitus increbruit, qui aut dici ſe deſiderant Atticos, aut ipſi Atticè volunt dicere, vt mirentur hunc (Demoſthenem) maximè: quo ne Athenas quidem ipſas magis credo fuiſſe Atticas.* SED TV NOVISTIN' FID. ACROPOLISTIDEM?] hæc ea erat, quam amabat Miles, & quam quærebat: quam denique emerat Epidicus mandatu Strathippoclis, cùm perſuaſiſſet ſeni Periphani eius eſſe filiam. Itaque erat in ædibus Periphanis. ſed exiſtimabat eſſe filiam ſuam. VBI HABITET DVM, INCERTÒ SCIO.] non ſatis certò ſcio, vbi etiam habitet, poſtquam libera facta eſt. antequam libera eſſet, vbi habitaret, certò ſciebam: nunc neſcio. nonnulli libri habent *incertè ſcio.* PERIPHANI F.] Periphanis filium. Periphani, pro, Periphanis. vt Themiſtocli, Pericli, & ſimilia. pro Temiſtoclis, Periclis, & ſim. de quibus in notis Ciceronianis. EXENTERAVIT] funditus exinaniuit, penitus exhauſit. quaſi inteſtina ipſa Marſupij eripuit. ſuprà eadem fabula. *Acutum cultrum habeo, ſenis qui exenterem Marſupium* NVNQVID ME VIS CETERVM?] ſermo abeuntis, aut abire parantis. *ceterum*, autē, id eſt, ceteroqui. quod ad cetera attinet. vulgus dicit *ad reliquum.* FLAGITIO CVM B
MAIORE PÒST R. T.] reddes cum maiore dedecore. nam te hic ante ædeis tuas pipulo differam. ſuprà in Aulul. *Ita me bene amet Lauerna: te iam, niſi reddi Mihi vaſa iubes, pipulo hic differam te ante ædeis.* QVI IN TANTIS POSITVS SVM S.] id eſt, qui tot ſeu tantis potius damnis affectus ſum. tractum à more iudiciorum. Nam qui ſententiis iudicum damnati ſunt, damnis augentur. Alij ſic, qui in tantis criminibus poſitus ſum: ſeu, cui tanta crimina illata ſunt: vt conſequens pro antecedente poſitum intelligamus. mihi prior explicatio magis placet. immò neutra ſatis placet. Itaque ſic potius explicemus, & ſubtilius. qui in tantis ſentētiis poſitus ſum, id eſt, qui me tot & tam magnis damnis affectū eſſe ſentio, qui in tantis malis, & damnis verſor, qui tot detrimenta accipio, & ſentio: vt alludat ad verbum ſentiendi, à quo ſententia dicta eſt. Nonnulli etiam ſic explicant, qui in tātis fabulis, ac ſermonibus verſor: de quo homines vulgò, & paſſim loquuntur, vt ſtolido, & bardo. Nonnulli ſic, qui habeor tantus vir, & tam ſapiens, vt mea dicta tanquam ſententiæ graues vulgò circumferantur, & celebrentur? De quo tam bene ſentiunt, & exiſtimant homines? iudicet lector, & aliquid melius reperiat. EÁMNE EGO SINAM IMPVNE?] eclipſis, vſitata iratis, & perturbatis. eámne iniuriā mihi impunè factam eſſe patiar? & ita ferè Camerar. Nonnulli ſic. Eámne ego ſententiā aduerſus me impunè eſſe latam C
feram? quæ explicatio minus placet. ME IMPVNÈ IRRISVI ESSE H.] me impunè ludibrio eſſe habitum ab Epidico & filio. quidam libri manuſcripti non habēt *impunè*, ſed in eo mendoſi ſunt. præterea legendum *irriſui*, non *irriſum*, vt habent libri vulg. & cum vulgatis conſentientes manuſcr. nonnulli, quos & Camerar. ſecutus eſt. DEPECVLATVM EIS.] depeculatum ab eis. Depeculatum paſſiuè accipiēdum. ſic M. Tullius in Orat. pro Roſcio Amerino. Omnia ſcelera vno maleficio complexa dixit. ſic alia innumerabilia ab eodem, & ab aliis dicta ſunt. PRÆSENTI, PALÀM] ſubintell. ſinam, vel feram, vel aliud ſimile. *præſenti*, non temerè dixit. nam quemadmodum Ariſtot. li. 2. Rhetoric. ait eos, qui alicui præſenti, & in os maledicūt, maiorē iram ei cōmouere, quàm ſi abſenti, propterea quòd maior ineſt in illo maledicto, quàm in hoc, contumelia, maiórque contemtus: ita hic Periphanes grauius iraſcitur quòd præſens ab Epidico deluſus ac deceptus eſt. Prӕterea etiam hoc dici poteſt, Periphani turpius eſſe, cum præſentem & videntem in ſuo negotio gerendo illuſum, & captum eſſe, cùm ſibi cauere poſſet, ac deberet, quàm abſentem, cùm ſibi cauere non poſſet. PRÆ ILLO] Apœcide, qui tamen re declarauit ſe eſſe inſipientem, ſtultum atque imprudentem. LEGVM ATQVE IVRIVM FICTOR, C. CL.] nonnulli lib. manuſcr. habent *iurum*, ego tamen nihil muto, quamuis metri D
ratio *iurum* poſtulare videatur. nam *iurium* nihilominus diſſyllabum eſſe poteſt, κατὰ συνίζησιν. fictor, id eſt, ſcriptor, & quaſi compoſitor. *cluet*, hoc eſt, audit, nominatur, dicitur κλύει ἀκούει. Iam fictor, conditor, ἀσυνθέτως dictum eſt. IS ETIAM SAPERE M.] is, qui ita inſipiēs eſt, ſe ſapere memorat. MALLEVM SAP. SCILICET ESSE MANVBRIO] hic erat lacuna in libris omnib. manuſcr. inter vocem *ſapiētiorem* & *manubrio*. vno excepto: in quo ſic erat expleta aliena manu *malleum ſapientiorem ſcilicet eſſe manubrio.* non inepta ſententia. ſignificat enim comicè, & εἰρωνικῶς. Periphanes Apœcidem ſe eſſe ſapientiorem, vt malleus plus ſapit, quàm manubrium. malleus enim plus quidem efficit in manibus fabrorū, & ſimilium opificum, quàm manubrium: ſed manubrium malleo ſapiētius eſt. nam & malleus ſine manubrio, inutilis eſt, & manubriū malleo dat facultatem, viámque aperit, qua efficere poſſit. Hinc prouerbium quo in Aulul. vtitur, eximere è manu manubrium. quod ſignificat adimere facultatem, & rationē præcidere, & conſilium diſturbare rei gerendæ. *ſcilicet eſſe* autem, id eſt, ſcire licet eſſe, perſpicuū eſt eſſe, vt ſuprà, in Aſin. *Ita ſcilicet facturam.* & in Curcul. *Item alios deos facturos ſcilicet.* Lucret. lib. 2. *Scilicet eſſe globoſa tamen cùm ſqualida conſtent.* ad quē locū plura: poſſunt etiā hæc pēdere à ſuperiorib. hoc modò. Is etiā ſeſe ſapere memorat: malleū ſapiētiorē, ſcilicet memorat eſſe manubrio. ironia eſt: eſt autē manubriū, id, quo malleus tenetur, dictū. vt docet Varr. ab eo quod manu teneatur.

Si quid

A MVLIER. PERIPHANES, senex.

SI quid est homini miseriarum, quod miserescat miser ex animo,
Id ego experior, quoi multa in vnum locum confluunt, quæ meum
Pectus pulsant simul. multiplex ærumna exercitam habet: paupertas,
Pauor territat mentem animi: neque vbi meas collocem spes,
Habeo, vsquam munitum locum, ita nata mea hostium'st potita.
Neque ea nunc vbi sit nescio. PE. quis illæc est mulier, timido
B Pectore peregrè aduenìens, quæ ipsa se miseratur? MV. in his dictus est
Locis habitare mihi Periphanes. PE. me nominat hæc, credo ego
Illi hospitio vsus euenit. MV. peruelim mercedem dare,
Qui monstret eum mihi hominem, aut vbi ille habitet. PE. noscito ego hanc.
Nam videor nescio vbi me vidisse prius éstne ea, an non?
Est, quam animus retur meus? MV. di boni. visitaui antidhac.
PE. Certè ea est, quam in Epidauro pauperculam memini comprimere.
C MV. Planè hic ille est, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam
Pepulit. PE. quæ meo compressu peperit filiam, quam domi
Nunc habeo. MV. quid si adeam? PE. haud scio an congrediar, si hæc ea'st.
MV. Sin est is homo, sicut anni multi me dubiam dant. PE. longa
Dies meum incertat animum, sin ea est, quam incertò autumo, hanc
Congrediar astu. MV. muliebris adhibenda mihi malitia nunc est.
PE. Compellabo. MV. orationis aciem contra conferam.
D PE. Salua sis. MV. salutem accipio mihi & meis. PE. quid cæterum?
MV. Saluus sis, quod credidisti, reddo. PE. haud accuso fidem.
Nouin' ego te? MV. si ego te noui, animum inducam vti noueris.
PE. Vbi te visitaui? MV. iniquè iniuriu's. PE. quid iam? MV. quia
Tuæ memoriæ interpretari me æquum censes. PE. commodè
Fabulata es. MV. Mira memoras. PE. hem. istuc rectius *
Meministin'? MV. memini id. PE. in Epidauro. MV. ah guttula
Pectus ardens mihi adspersisti. PE. virgini pauperculæ
Tuæque matri me leuare paupertatem? MV. tún' is es?
Qui per voluptatem tuam in me ærumnam obseuisti grauem.

PE. Ego ſum, ſalue. MV. ſalua ſum, quia te eſſe ſaluum ſentio. A
PE. Cedo manum. MV. accipe. ærumnoſam & miſeriarum compotem
Mulierem retines. PE. quid eſt, quod vultus te turbat tuus?
MV. Filiam quam ex te ſuſcepi. PE. quid eam? MV. eductam perdidi.
Hoſtium eſt potita. PE. habe animum lenem, & tranquillum face.
Domi meæ eccam ſaluam & ſanam. nam poſtquam audiui illico
Ex meo ſeruo, illam eſſe captam: continuò argentum dedi
Vt emeretur. ille eam rem adeò ſobriè & frugaliter
Accurauit, vt alias res ille'ſt impenſe improbus. B
MV. Fac videam, ſi me vis viuere. PE. eho Canthara, ſtatim iube
Acropoliſtidem prodire, filiam ante ædis meam,
Vt ſuam videat matrem. MV. remigrat animus nunc demum mihi.

SI QVID EST HOMINI M.] hic loquitur, & primùm in ſcenā prodit mulier illa Epidauria, quæ olim à Periphane compreſſa fuit, inducitúrq. Periphanes, & filiam ex illo cōpreſſu natam, quærens: quam domi apud ſe eſſe putat, errans, & ab Epidico illuſus Periphanes. Ita iterum ſe ab Epidico dolis circumuentū eſſe reperit Periphanes, quòd illius ſuaſu eam puellam emerit, quæ non eſſet filia, cùm eſſe filiam crederet. QVÒD MISERESCAT MISER EX ANIMO:] propter quod miſer euadat, cùm ſit miſer ex animo: id ego &c. *miſereſcat*, hìc perſonale eſt ab indicatiuo primæ perſonæ miſereſco, quod hic valet miſer fio, ſeu miſer euado. *miſereſcat miſer* autem, dictum eſt more Plautino: cuius eſt coniungere cum verbis nomina aduerbia & adiectiua eiuſdem originis. Iam verbum ſubſtantiuum, *eſt*, quod reperitur in pleriſque libris poſt *ex animo*, deleui, vt ſententiam corrumpens. IN VNVM LOCVM CONFLVVNT] in vnum locum concurrunt. tralatio à rebus liquidis. PVLSANT] percutiunt, permouent. MVLTIPLEX ÆRVMN.] ſic legendum non *ærumnam*, vt habent omnes ferè libri, Licet autem hæc referre ad ſuperiora, & cum iis coniungere: hoc modo. quoi multa in vnum locum confluunt, quæ meum pectus pulſant ſimul: multiplex ærumna meum pectus pulſat. vel multiplex ærumna confluit, quæ meum pectus pulſat. ſed malim coniungi cum iis, quæ ſequuntur, hoc modo: multiplex ærumna exercitam habet, ſubintelligitur, me. C
EXERCITAM HABET] ſubintelligitur, me. *exercitam habet*, autem, id eſt, exercet, fatigat, vexat. Idem Bacchid. *quæ ſodalem, ac me exercitos habet*. Sueton. in Tiberio, non longè à principio. *Infantiā, pueritiámque habuit laborioſam, & exercitam.* ſeu vt in aliis libris legitur, *exercitatam*. quem locum eò libentiùs protuli, quòd in libris vulgatis legitur, *luxurioſam*, pro *laborioſam*. Alioqui apud Suetonium paullo aliter dictum eſt, *habere exercitam*, quàm apud Plautum. PAVPERTAS, PAVOR TERR. M. AM.] paupertas, pauor, ἀσυνδέτως. poſita. paupertas territat mentem animi: pauor item territat mentem animi. MENTEM ANIMI] mentem, quæ eſt in animo, tanquam oculus in corpore. præſtantiſſimam, & intimam animi partem. Sic ſuprà in Ciſtellaria. *Nullam mentem animi habeo.* ad quem locum hac de re plura. & in commentariis Lucretianis. lib. 4. ibi. *Mens animi vigilat.* & in Horatianis epiſt. ad Vill. lib. 1. ibi. *tamen iſtuc mens, animúſque Fert, & amat ſpatiis obſtantia rumpere clauſtra.* NEQVE VBI MEAS COLL. SP. HABEO VSQ. M. L.] ordo eſt, neque vſquam habeo locum munitum, vbi ſpes meas collocem. locum munitum, χωρίον ἐχυρόν. HOSTIVM'ST POTITA] in hoſtium poteſtatem peruenit. ſuprà in Captiuis, principio. *Poſtquam meus Rex eſt potitus hoſtium.* ad quē locū plura exempla collegimus. QVIS ILLHÆC EST MVL.] quæ illa eſt mulier, &c. QVAE IPSA SE MISERATVR?] quæ ſe ipſa miſeram dicit? CREDO EGO ILLI HOSPITIO VSVS EVENIT] illi credo, hoſpitio opus eſſe accidit. euenit illi, credo, vt opus ſit ei hoſpitio. Sic autē legendū vt edidimus, non, *inuenit*. PERVELIM MERC. D. Q.] ſubintell ei NOSCITO EGO HANC] incipio cognoſcere hanc, ſeu agnoſcere. ME VIDISSE PRIVS.] *me* hic ſuperuacaneū eſt. & tamen ſic interdum loquebantur veteres. Lucret. lib. 1. *Quippe etenim quàm multa tibi me fingere poſſum.* &c. ad quem locum, quæ annotauimus legere licet. EST QVAM ANIMVS RETVR MS?] éſtne ea, quam reor apud me, ſeu in animo meo? D

HVNC

A HVNC VISITAVI ANTIDHAC] hunc sæpe antea vidi. hic sæpe antea ad me ventitauit, & ita crebrò eum vidi. QVAM IN EPIDAVRO PAVP. MEM. COMPR.] subintell. me. PVDICITIAM PEPVLIT.] sic habent omnes libri & vulgati, & manuscripti, idcirco nihil sum ausus mutare. sed libris omnibus inuitis legendum arbitror, pudicitiam *perculit*: Neq. lex carminis repugnat. perculit autem, id est, prostrauit, peruertit à verbo percello. Virgil. lib. 5. Æneid. *Victorem Buten immani corpore, qui se Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat, Perculit & fulua moribundum extendit arena.* M. Tull. lib. 1. de Orat. ad Q. Fra. *Et C. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus perculisti*, &c. QVAM DOMI NVNC HABEO.] putabat se habere, sed errabat. SI HÆC EA'ST.] oratio non est integra. deest enim *congrediar*, seu *aggrediar*. ME DVBIAM DANT.] me dubiam reddunt. LONGA DIES MEVM INCERTAT] longa dies, id est, longum tempus, temporis longinquitas, ac diuturnitas, incertat, hoc est, incertum reddit. HANC CONGRED. ASTV.] hanc aggrediar astutè. videtur autem legendum *aggrediar*, potiùs quam *congrediar*. quamquam nihil mutare ausim. Nam etiam verbo *colloquor* subiungere solet accusandi casum. ORATIONIS ACIEM CONTRA CONF.] aciem orationis conferam. Dictum translatè à re militari, aut à gladiatoribus. SALVA SIS.] ab hoc loco denique incipiunt alter cum altero loqui. Nam quæ vsque ad hunc locum locuti sunt, ea apud se, & secum locuti sunt,
B dum dubitant etiam & Periphanes, sitne hæc ea mulier, cum qua olim consueuerit, & mulier, sitne hic ille Periphanes, à quo compressa sit, neque audent adhuc inter se ignoti, & nondum inter se agniti, mutuò salutare. QVID CETERVM?] de reliquo, aut de cetero, aut quod ad cetera attinet, quid ais? QVOD CREDIDISTI, REDDO.] reddo salutem, quam mihi dedisti, seu dixisti, & tanquam pecuniam credidisti. translatum à rebus creditis. Idem in Bacchi. *Quem tu primum reddis salutem, quam dedi?* HAVD ACCVSO FIDEM.] non queror de tua fide, quæ mihi tam fideliter, quod tibi credidi, reddas, nempe salutem. fides locum habet & vsurpatur in rebus creditis, non solùm in dictis, & promissis. Nam qui pecuniam mutuò acceptam, aut alioqui sibi creditam, non reddit, aut etiam abnegat, atque abiurat, fidem violat. *accusare fidem*, autem, pro, accusare aliquem, quod fidem non seruet, aut non præstet. sic dictum, vt à M. Tull. *accusare officium*, pro eo, quod est, aliquem, quod in officio non maneat, aut quod officium non faciat. M. Tull. epist. 1. lib. 2. epist. ad C. Curionem, princip. *tamen non tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meum, quàm iucundum requiri*, &c. SI EGO TE NOVI, ANIMVM IND. VTI NOVERIS.] si ego te noui, id est, si tu is es, quem esse arbitror, animum meum inducam, vt me noris: hoc est, persuadebo mihi, seu credam, me tibi notam esse. VTI TE VISITAVI?] vbi te sæpe vidi? INIQVÈ IniVRIV'S] iniustus es præter æquum. iniuriam mi-
C hi facis præter æquitatem. sic dictum autem *iniurius es iniquè*, vt, *miserè miseri*, in Cistell. &, *miserè miser*, in Mercat. &, *parcè parcus*, in Aulul. quamuis enim iniurius, & iniquè non sint eiusdem originis, sunt tamen eiusdem ferè significationis. quòd si dixisset, *iniuriè iniuriu's*, esset hoc planè tale, qualia superiora. QVID IAM?] cur ita? QVIA TVAE MEMORIAE INTERPRETARI ME AEQ. CENS.] quia postulas me tuæ memoriæ esse interpretem, atque internuncium: quia æquum censes me id, quod memoria tenes, proferre, & pronuntiare. vel sic, quia æquum censes, me, quod memoria non tenes, tibi in memoriam redigere, & memoriæ tuę subuenire. verbùm *interpretari* iunxit cum dandi casu. COMMODÈ FAB. ES] scitè, & lepidè, seu aptè locuta es. MIRA MEMORAS.] mira dicis, cùm dicis me, quæ fœmina sum, commodè fabulatam esse. est enim à natura muliebri, commodè loqui. HEM ISTVC RECTIVS.] deest huic versui nonnihil in extremo. vt notat Camerarius. sententiæ autem nihil admodum deest. hoc enim, opinor, sentit Periphanes. hem istuc rectius est, quod nunc ita loqueris. scilicet me mira memorare, quàm illud, me iniquè esse iniurium. Itaque sic suppleri, & sarciri potest versus. *Hem istuc rectius, sic loqui.* MEMINISTIN'?] meministíne me tibi virgini pauperculæ
D tuæque matri paupertatem leuare? hæc fuerat vno spiritu Periphanes locuturus, nisi cunctatus esset, & hæsitasset. sed cùm cunctaretur ille, & mulier tamen, quid sentiret, satis intelligeret, ita respondit, quasi ille totam orationem absoluisset. vel dic mulierem intelligentem, quid ille sibi vellet, & quid sentiret, illo nihil cunctāte, anteuertisse & respondisse, proinde ac si ille integram sententiam elocutus esset, se meminisse. IN EPIDAVRO.] vides vt cunctanter, & dubitanter, & timidè loquatur de re, de qua agitur, Periphanes. AH GVTTVLA PECTVS ARDENS MIHI ADSPERSISTI] allegoria est ab iis sumta, qui ex morbo, aut ex alia aliqua causa supramodum calent, atque æstuant, quibus vel guttula aqulæ adspersa magnæ alleuationi est. hoc igitur significat mulier: tu me ægram, & mœrore confectam tua oratione aliquantum solatus es, ac leuasti. VIRGINI PAVPER. TVAEQVE MATRI, &c] tibi virgini pauperculæ, &c. pendent autem hæc ex illo superiore, vt diximus, *Meministin'*. TVN' IS ES, QVI IN ME AER. OBSEVISTI GR.] id est. Túne is es, qui me grauidā fecisti? Túne is es, qui dum voluptatem tibi quæris, & libidinem tuam explere properas, me onere graui onerasti, & compleuisti? ærumnam grauem appellat, fœtum in vtero suo concretum, & conflatum Periphanis opera, & compressu. obseuisti autem, id est, iacto & fuso abs te semine, in meum ventrem circumseuisti. CEDO MANVM.] da manum. ET MISERIARVM COMPOTEM] miseriarum plenam. RETINES.] tenes. QVID EST, QVOD VVLTVS TE T. T.] quid est,

quamobrem vultus tuus immutatus,& pallidus factus te turbidam reddit! quidam legunt *se turbat tuus?* FILIAM, QVAM EX TE S.] oratio imperfecta,propterea quòd Periphanes cunctantem fortasse mulierẽ interpellauit, non exspectato dum eam,addito verbo *perdidi*, perficeret. QVID EAM?] vrget vt verbum addat,nam sine verbo,& oratio illa imperfecta est,& eius sententia obscura,atque incerta. EDVCTAM PERDIDI.] nunc demum quid sentiat, aperit,ac declarat,verbo addito. *Eductam*,inquit,id est,educatam à me ac sublatam, non expositam,aut proiectam ad necem,perdidi. HOSTIVM EST POTITA.] in hostium potestatem peruenit. ET TRANQVILLVM FACE] & tranquilla animum. DOMI MEÆ EGCAM S. ET S.]errat senex,vt semel atque iterum diximus. SOBRIÈ,]prudenter,& vigilanter: vt sobrij solent. νηφαλέως. ET FRVGALITER] nõnulli libri manuscripti habẽt, *& fideliter*. ego nihil muto à recepta scriptura. VT ALIAS RES ILLE'ST IMP. IMPR.] mallem legi, *vt alias ad res ille est impense improbus*: neque metrum repugnat, ferri tamen hæc scriptura potest,vt intelligamus alias.obseruandum autem hoc genus *adeo vt*, pro eo modo, quo modo. SI ME VIS VIVERE] sic Horat.epist.7.lib.1. *Si me viuere vis,rectéque videre valentem.* CANTHARA,]ancillæ nomen. STATIM IVBE ACROPOLISTIDEM,&c.] frustrà hîc,seipsè fatigat Camerarius,dum contra veterum codicum auctoritatem disputans, aliud filiæ suæ nomen esse oportere contendit,quàm Acropolistidem,hac ratione nisus, quia inquit,hoc est fidicinę illius,quam miles amabat,nomen. Atqui hoc debuit videre,& intelligere Camerarius,eam ipsam fidicinam Acropolistidem, quam miles deperibat,esse apud Periphanem, non vt fidicinam,& militis amicam,sed tanquam ipsius filiam,talémq. ab eo existimari. neque obstat,quòd eodẽ nomine vtraque appellabatur. quamuis enim Periphanes audierat ex milite Acropolistidem fidicinam illam,quam is amabat,appellari,cùm eodẽ nomine eam, quam filiam suam esse putabat,appellari sciret:non tamen idcirco ei venerat in mentem suspicari eam, quam filiam suam esse sibi persuasum haberet,esse militis amicam:sciebat enim sæpe euenire, vt duobus atque adeò pluribus personis nomen sit commune. hoc igitur dico non effici ex eo, quòd militis amica Acropolistis appelletur, aliud Periphanis filiæ nomen esse oportere, cùm præsertim hæc militis amica, quæ Acropolistis nominatur, & fidicina sit, & à Periphane sua filia habeatur. REMIGRAT] redit,quasi aliò extra corpus migrarit. Idcirco infrà, cena proxima, dicit,eam Periphanes exanimatam filiæ suum adspectum exsequi. tralatio est.

FIDICINA, PERIPHANES senex, MVLIER.

QVid est pater, quòd me exciuisti ante ædis? PE. vt matrem tuam
Videas,adeas,aduenienti des salutem,atque osculum.
FID. Quam meam matrem? PE. quæ exanimata exsequitur aspectum tuum.
MV. Quis istæc est,quam tu osculum mihi ferre iubes? PE. tua filia.
MV. Hæccine? PE. hæc. MV. egóne osculum huic dem? PE. cur non?quæ ex te nata sit.
MV. Tu homo insanis. PE. egóne? MV. tute. PE. qur? MV. quia ego hanc quæ siet
Neque scio, neque noui, neque ego hanc oculis vidi ante hunc diem.
PE. Scio quid erres,quia vestitum atque ornatum immutabilem
Habet hæc. MV. aliter catuli longè olent,aliter sues. nego
Eam me nouisse quæ sit. PE. prò deûm atque hominum fidem,
Quid? ego lenocinium facio,qui habeam alienos domi,
Atque argentum egurgitem domo prorsum. quid tu,quæ patrem
Tuum vocas me,atque osculare? quid stas stupida? quid taces?
FI. Quid loquar vis? PE. hæc negat se tuam esse matrem. FI. non fuat.

A Si non volt.equidem hac inuita tamen ero matris filia.
Non me istanc cogere æquum est meam esse matrem, si ne volt,
PE. Cur me igitur patrem vocabas? FI. tua istæc culpa est, non mea.
Non patrem ego nominem,vbi tu tuam me appelles filiam?
Hanc quoque etiam,si me appellet filiam,matrem vocem.
Negat hæc filiam me suam esse.non ergo hæc mater mea est.
Postremò hæc mea culpa non est:quæ didici,dixi omnia.
Epidicus mihi magister fuit. PE. perij,plaustrum perculi.
FI. Nunquid ego ibi peccaui? PE. si hercle te vnquam audiuero patrem
Me vocare,vitam tuam ego interimam pessima. FI. non voco
B Vbi voles pater esse,ibi esto:vbi noles,ne fueris pater.
MV. Quid?ob eam rem hanc emisti,quia tuam gnatam ratu's? quibus
De signis agnoscebas? PE. nullis. MV. quare ergo filiam
Credidisti nostram? PE. seruus Epidicus dixit mihi.
MV. Quid si seruo aliter vsum'st?non poteras nouisse,obsecro?
PE. Quid ego,qui illam vt primùm vidi,nunquam vidi postea?
MV. Perij misera. PE. ne fle mulier, intrò abi, habeto animum bonum.
Ego illam reperiam. MV. hinc Athenis ciuis eam emit Atticus:
Adolescentem equidem dicebant emisse. PE. inueniam tace.
Abi modò intrò,atque hanc asserua Circam,Solis filiam.
C Ego relictis rebus Epidicum operam quęrendo dabo:
Si inuenio,exitiabilem ego illi faciam hunc,vt fiat diem.

EXSEQVITVR ASPECTVM TVVM] exquirit, atque exoptat adspectum tuum. QVIS ISTÆC EST, QVAM TV OSC. M. F. IVB.?] quæ ista est, quam tu mihi osculum præbere iubes? *quis*, pro *qua* antiquè. FERRE] præbere, offerre, dare. QVIA EGO HANC, QVAE SIET, NEQVE SCIO, NEQVE N.&c.] id est, quia ego, quæ hęc sit, neque scio, neque noui. NEQVE EGO HANC OCVLIS VIDI ANTE H. D.] id est, neque ego vigilans, seu re vera vidi ante hunc diem. quòd si vidi, vidi in somnis. non vidi anteà ὕπαρ: sed si fortè vidi κατ' ὄναρ vidi. IMMVTABILEM.] immutabilem, id est, immutatum: à verbo immuto, as: seu immutor, aris. non est enim nomen compositũ à voce *mutabilis*, & prępositione *in*, negationem aut priuationem significante, sed, vt dixi, à verbo immutor. Itaque immutabilis ornatus hoc loco, valet mutabilis, seu mutatus. Licet etiam dicere immutabilis, esse compositum ex *in* & mutabilis, sed *in*, non habere in eo vim priuationis, aut negationis, sed D accessionis, & incrementi: vt in his, incuruus, incauus, & similibus. ALITER CATVLI LONGÈ OLENT, ALITER SVES.] prouerbium de rebus longè dissimilibus. & quæ facilè inter se discerni possunt: quemadmodum canis fœmina facilè discernere potest suos catulos à porcellis. QVID? EGO LENOCINIVM FACIO] quid hoc rei esse dicam? egóne lenocinium, aut lenoniam artem exerceo? sic fortasse dixit, meretricium facere. EGVRGITEM DOMO PRORSVM?] domo effundam prorsus: egurgitare, tanquam è gurgite fundere. prorsum, id est, porrouorsum, rectà. QVID STAS STVPIDA?] quid stas stupens, & tacita? NON FVAT,] non sit. SI NON VOLT] al. si ne volt. neuolt autem, id est, non volt. vtitur infrà non longè. sic neuis pro non vis: ne pro, non. Idem in Trin. *filiam tibi desponsatam audio, nisi tu neuis.* SI NE VOLT.] si non vult. NON PATR. EGO N.] subintell. te. VBI TV TVAM ME FIL?] cùm tu me filiam tuam appelles? HANC QVÓQVE ETIAM, &c.] quoque etiam σχῆμα ἐκ παραλλήλου. Sic Lucretius lib. 5. *Est etiam quoque, vti possit calum omne manere In statione*, &c. POSTREMÒ, HAEC MEA CVLPA NON EST.] sed Epidici, qui mihi ita præmonstrauit, ac præcepit. EPIDICVS MIHI MAGIST. F.] Epidicus me docuit, vt te patrem meum appellarem. PLAVSTRVM PERCVLI] libros vulgatos sequutus sum. nam manuscripti omnes, quos quidem viderim, habent, *austrum perculi*. vt autem hic vulgatos sequerer potiùs, quàm manuscriptos, impulit me Donati auctoritas, qui ad illud

Terentij in Eunuch. *perculeris iam tu me*, notat *perculeris*, id est, *peruerteris*. vnde prouerbiũ *pane plaustrum perculi*. A plaustrum percellere autem dicuntur prouerbio rusticis vsitato, qui rem aliquam susceptam euertunt, corrumpunt, ac perdunt. Nonnulli tamen legi volunt, additâ adspirationis nota, *haustrum perculi*, eadem sententia, vt prouerbium natum sit ab iis, qui vas aquæ plenũ percellunt, & peruertunt. est enim haustrum vas, ab hauriendo dictum. quanquam Nonius haustra propriè dici scribit, rotarum cados ab hauriendo, sicut ἄντλια: profértque Lucretij versum ex lib. 5. *Vt fluuios versare rotas, atque haustra videmus*. Non desunt etiam, qui scripturam veterem tuentur, *austrum perculi*, eámque sic interpretantur, inanem operam sumsi. VITAM TVAM INTERIMAM, PESSIMA] sic loquitur suprà in Casina, ibi, *intermere ait velle vitam*. & in Cistellaria, ibi. *Nam dudum vt accurrimus ad Alcesimarchum, ne suam vitam intermeret, tum mihi puto præ timore hic excidisse Cistellam*. QVIA TVAM GNATAM RATV'S'] quia tuam filiam ratus es? QVID SI SERVO ALITER VISVM'ST?] quid si seruo aliter visum est, quàm res sit? QVID EGO, QVI, &c.] quid ego poteram qui, &c. vel quamobrem ego nouissem, qui, &c. vel lege, quî ego, id est, quomodo ego nossem, qui primùm natam vidi, postea amplius non vidi? vel sic, qui ab eo tempore, quo illam primùm vidi, nunquam postea vidi? ADOLESCENTEM EQVIDEM, &c.] dicebant quidem adolescentem, nescio quem eam emisse. CIRCAM, SOLIS FILIAM] per Circam, significat veneficam. talis enim describitur ab Homero. B de qua & Horat. epist. 2. lib. 1 *Sirenum voces & Circes pocula nosti: Quæ si cum sociis stultus, cupidúsque bibisset: Vixisset canis immundus, vel amica luto sus*. Ad quem locum plura de Circe, solis filia, legere licebit. M. Tullius in diuinatione de accus. const. in Verr. *sed repente è vestigio, ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo factus est Verres*. RELICTIS REBVS,] sic suprà in Cistellaria, *ita omnibus relictis rebus mihi frequentem operam dedistis*. EPIDICVM OPERAM QVÆR. D.] dabo operam Epidico quærendo. EXITIABILEM EGO ILLI FACIAM, VT FIAT D.] mira orationis syntaxis: quam sæpenumerò iam indicauimus, & explicauimus. diximus enim esse commixtam, & cõfusam ex his duabus: ego faciam hunc diem fieri illi exitiabilem: ego faciam, vt hic dies sit illi exitiabilis. Est autem Græcorum propria, quam poëtæ comici Latini imitatĩ sunt, & vsu cæperunt. *exitiabilem* autem hîc positum ἐνεργητικῶς, pro exitialem, & exitiosum.

STRATHIPPOCLES adolescens, EPIDICVS, seruus, DANISTA, VIRGO.

C

MAlè morigerus mihi est Danista, qui de me argentum non petit,
Neque illam adducit, quæ emta ex præda est. sed eccum incedit Epidicus.
Quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine?
EP. Si vndecim deos præter sese secum adducat Iuppiter,
Ita non omnes ex cruciatu poterunt eximere Epidicum.
Periphanem emere lora vidi, aderat ibi vnà Apœcides.
Nunc homines me quæritare. credo, senserunt: sciunt
Sibi data esse verba. ST. quid agis mea commoditas? EP. quod miser. D
ST. Quid est tibi? EP. quin tu mihi adornas ad fugam viaticum
Prius quàm pereo? nam per vrbem duo defloccati senes
Quæritant me, in manibus gestant copulas secum duas
ST. Habe bonum animum. EP. quippe ego, cui libertas in mundo sita'st.
ST. Ego te seruabo. EP. ædepol me illi melius, si nacti fuant.
Sed quis est hæc muliercula, & illic grauistellus qui venit?
ST. Hic est Danista: hęc illa est autem, quam emi ex præda. EP. hęccine'st?
ST. Hęc est. éstne vt tibi dixi? aspecta. EP. hęc? ST. contẽpla Epidice

Vsque

A Vsque ab vnguiculo ad capillum summum est festiuissima.
Est'ne? considera, vide, signum pictum pulcrè videris.
EP. Ex tuis verbis meum futurum corium pulcrum prædicas:
Quem Apelles atque Zeusis duo pingent pigmentis vlmeis.
ST. Dij immortales, otiosè isse admiror. pedibus pulmoneis
Qui perhibetur, prius venisset quàm tu aduenisti mihi.
DA. Hæc ædepol remorata medest. ST. siquidem istius gratia
Es remoratus, quod ista voluit, nimium aduenisti citò.
DA. Age age, absolue me, atque argentum numera, ne comites morer.
ST. Pernumeratum'st. DA. tene cruminam. huc inde. ST. sapienter venis.
B Opperire dum effero ad te argentum. DA. matura. EP. domi est.
Satin' ego oculis vtilitatem obtineo syncerè, an parum?
E' Philippa matre natam ac Thebis, Epidauri satam,
Videon' ego Acropolistidem te, Periphani filiam?
VI. Quis tu homo es, qui meûm parentũ nomen memoras, & meum?
EP. Non me nouisti? VI. quod quidem nunc veniat in mẽtem mihi.
EP. Lunulam atque anellum aureolum in digitum? VI. memini mi homo.
EP. Non meministi me inaurem auream ad te afferre natali die?
VI. Túne is es? EP. ego sum, & istic frater tuus est, alia matre, vno
C patre.
VI. Quid pater meus, viuu'st? EP. animo liquido & tranquillo es, tace.
VI. Dij me ex perdita seruatam cupiunt, si vera autumas.
EP. Non habeo vllam occasionem, vt apud te falsa fabuler.
ST. Accipe argentum hoc Danista. hic sunt quadraginta minæ.
Si quid erit dubium, immutabo. DA. benefecisti, bene vale.
ST. Nunc enim tu mea es. VI. soror quidem ædepol, vt tu æquè scias.
Salue frater. ST. Sanan' hæc est? EP. sana, si appellat suum.
D ST. Quid? ego modò huic frater factus sum, dum intrò eo atque exeo?
EP. Quod boni'st, id tacitus taceas tute tecum, & gaudeas.
ST. Perdidisti & repperisti me soror. EP. stultus tace.
Tibi quidem quod ames domi præsto'st fidicina, opera mea.
Et sororem in libertatem idem opera concilio mea.
ST. Epidice fateor. EP. abi intrò, ac iube huic aquam calefieri.
Cætera hæc posterius faxo scibis, vbi erit otium.
ST. Sequere hac me mea soror. EP. ego ad vos Thesprionem iussero
Huc transire. sed memento, si quid sæuiunt senes,
Suppetias mihi cum sorore ferre. ST. facilè istuc erit.

EP. Thesprio exi istac per hortum, affer domum auxilium mihi. A
Magna est res. minoris multo facio, quàm dudum, senes.
Remeabo intrò, vt accurentur aduenientes hospites.
Eadem hæc intus edocebo, quæ ego scio, Strathippoclem.
Non fugio, domi adesse certum'st. neque ille haud obiiciet mihi
Pedibus sese prouocatum. abeo intrò, nimis longum loquor.

MALÈ MORIGERVS MIHI EST DANISTA, &c.] malè mihi obsequitur, seu morem gerit argentarius, seu fœnerator, qui à me pecuniam non petit, quam pollicitus sum me ei pro virgine daturum. ILLI] Epidico. CAPERAT FRONS SEVER.] frons rugosa, & cõtracta est seueritate & tristitia. Profert hunc versum Nonius, & in verbo *caperare*, & in voce *seueritudine*. caperare autem interpretatur, rugis frontem contrahere, & asperare: aitque tractum à caprorum frontibus crispis. sed non videtur ille attendisse, *caperare*, esse hîc absolutum, & *caperas* positũ esse pro *caperatur*. Nam Varro verbo passiuo vsus est in Eumenid. ibi, *Quum mihi caperatam tuam frontem, Strobile omittis*? SI VNDECIM DEOS PRÆTER SESE, &c.] B qui sint vndecim dij præter Iouem, diximus suprà in Casina. *Tu istos minutos deos caue flocci feceris*. EXIMERE.] eripere: liberare. ME QVÆRITARE.] me quæritant. CREDO, SENSERVNT] credo, senserunt, id est, cognouerunt se esse à me illusos, ac deceptos. SCIVNT SIBI DATA ESSE VERBA.] ἑρμηνεία. explanat enim, quod dixerat obscurius. MEA COMMODITAS?] homo mihi commodissime? homo qui mihi commoditates plurimas, & maximas affers? sic dictum mea commoditas, vt mea salus, mea pestis, mea vita, mea voluptas, & similia. DEFLOCCATI SENES.] id est, detriti, seu attriti. sic Nonius. tractum à vestibus sine flocco, seu à floccis. COPVLAS] vincula, quibus me vinciant: vel laqueos, quibus me capiãt, atque illaqueent. deinceps legendum *secum duas*: quod ex antiquæ scripturæ vestigiis conieci. QVIPPE EGO: CVI LIB. IN M. S.] id est, ego verò bonum animum habere debeo, cui libertas parata sit. ironia est. quid sit in mundo esse, pluribus verbis alibi docuimus. MELIÙS] subintellige, seruabunt: id est, retinebunt, & vincient, vt loris postea cædant. locus est ex ambiguo, in verbo *seruabunt*. nam seruare, & salutem dare significat, periculóque liberare, & custodire. hoc modo accipit seruus: illo, Strathippocles. SI NACTI FVANT.] si nacti fuerint. SED QVIS EST MVL.] sed quæ est muliercula, &c. quis in fœmin. antiquè. ET C ILLIC GRAVIST. QVI VENIT?] sic habent omnes nostri codices manuscr. sed, quod & ab aliis animaduersum est, Festus inconstanter, in duobus locis hunc locum proferens, alibi legit *rauistellus*, alibi *grauistellus*, vt edidimus. *Rauistellus*, legit, in raui coloris, & raui coloris homines dicit esse inter flauos, & cæsios, quos Plautus, inquit ille, appellat *rauistellos*. in voce *grauistellus* verò, *grauistellus*, inquit, id est, senior. deinde hunc locum profert: & deinceps grauistellum ait se putare esse à grauitate dictũ. Ego assentior Camerario, qui suspicatur grauistellũ, fictũ esse nomẽ à Plauto ad exprimendum, quod Græci dicunt ἄχθος ἀρούρης, id est, onus terræ, quia fortasse hic danista esset habitior, & corpulentior. sed quid mirum est, nos interdum, hæsitare in interpretandis, & explicandis nonnullis vocibus Latinis, qui tam longè ab auctoribus Latinæ linguæ absumus, cùm Grammatici illi veteres, qui propiùs ab illis aberant, tam inconstanter, & variè eas explicare, earúmque originem iudicare reperiantur. EST'NE VT TIBI DIXI?] éstne, qualis tibi dixi? hoc est, elegans, scita & venusta? schema est χελὰ τὸ σιωπώμενον. nusquam enim dixit in hac fabula Strathippocles Epidico, qualis hæc puella sit. sed hoc intelligimus esse dictum, ex iis, quæ hîc dicuntur, etiam si id in scena non sit dictũ. CONTEMPLA] contemplare. VSQVE AB VNGVICVLO AD CAP. S. EST FEST.] vsque à talo ad verticem D capitis. Sic M. Tullius in orat. pro Roscio Amerino. *Nónne ab imis vnguibus ad verticem summum, si quam, &c. ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur*? sic Horat. de puero venali, epist. 2. lib. 2. *Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos*. ex ποδὸς ἐς κορυφήν. SIGNVM PICTVM PVLCRÈ VID.] picta, pulcriora sunt veris, & natiuis. ex quo graphicum, pro eleganti, pulcro, & scito. suprà, *Na tu habes seruum graphicum, & quantiuis pretij*. signum pictum, videtur pro imagine picta posuisse. EX TVIS VERBIS MEVM FVT. CORIVM, &c.] si quæ picta sunt, pulcra sunt: meum corium pulcrum futurum est. nam loris aut virgis à senibus quasi pictoribus pulcrè pingetur. meum corium, id est, mea pellis. τὸ δέρμα μου. QVEM APELLES, ATQVE ZEVSIS, &c]. per Apellem, & Zeusin significat duos senes, Periphanem & Apœcidem. Apelles & Zeusis duo clarissimi pictores, de quib. Plinius lib. 37. cap. 10. Ab Apelle potissimùm pingi volebat Alexander Magnus, vt scribit M. Tull. lib. epist. 5. epist. ad L. Luceium. immò à solo, vt Horat. epist. 1. lib. 2. *Edicto vetuit nequis se, præter Apellem, pingeret*. Idem Apelles, vt scribit iterum M. Tullius lib. 1. epist. ad Appium, *Pulcrum Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit*. De Zeuxi Heracleote idem Tullius lib. 2. de Inuent. Rhetor. in proœmio. PIGMENTIS VLMEIS] virgis vlmeis, quib. elicient è tergo meo sanguinem,

ita

A ita pulcrè pictus videbor. DII IMMORTALES] admirantis. ISTE ADM.] subintell. te. PEDIBVS PVLMONEIS] pedes pulmonei, molles sunt. molles pedes autem ad ambulandum inepti sunt, quia itineris laborem ferre non possunt: vt contrà duri pedes, ad iter faciendum, atque adeò ad currẽdum sunt aptissimi: vt equorum vngulæ, & equi æripedes, quos Græci vocant. *χαλκόποδας*, id est, *στερεόποδας*, solidis pedibus *κρατερώνυχας*, validis vngulis. Homer. ἰλ. θ. Ὣς εἰπὼν ὑπ' ὄχεσφι. τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππω. &c. M. Tull. lib. 1. de orat. ad Q. Fr. de Socrate loquens, *Et quod ille durißimis pedibus fecit, vt se abiiceret in herbam*, &c. Iam molles pedes pulmonei à Plauto dicti sunt, quia pulmonis natura, mollis, & spongiosa est. M. Tull. libro 2. de Nat. Deor. *In pulmonibus autem inest raritas quidem, & aßimilis spongiis mollitudo ad hauriendum spiritum aptißima*, &c. Alcinous de iis, quæ Platoni visa sunt. τὸν πνεύμονα δὲ ἐμηχανήσαντο τῆς καρδίας χάριν μαλακόν τε, καὶ ἄναιμον, σομφόν τε, καὶ σπόγγῳ παραπλήσιον, &c. quæ sic Latinè vertimus. Porrò auté pulmonem cordis causa mollem, & exsanguem, & cauernosum, ac rimosum, spongiæ denique similem mira sollertia machinati sunt, &c. Quæ sunt ex Platone in Timæo. Commemorantur autem & lanei deorum pedes, de quibus Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 8. Sed videtur hîc significare Plautus aliquem fuisse olim pulmoneis pedibus, de quo nihil me legere memini. Ordo autem verborum hic est. Qui perhibetur pulmoneis pedibus, is priùs

B venisset, quàm tu aduenisti mihi. quod dictum est per superlationem, seu καθ' ὑπερβολήν. qui enim pulmoneis pedes habet, tardissimè ambulet, necesse est. HAEC] hæc puella. MEDEST.] me est. SIQVIDEM ISTIVS GRATIA ES REMORATVS.] exprimitur amor Strathippoclis in puellam ex præda emtam, quam sororem suam esse nescit, ex eo, quòd id æquo fert animo, atque adeò probat, quod alioqui fuerat improbaturus, molestéque laturus. *remoratus* autem hîc absolutam habẽt significationem. suprà autem proximè *remorata*, actiuam. ABSOLVE ME, ATQVE ARG. NVM.] expedi me, pecunia mihi numerata, cura mihi pecuniam numerandam, vt hoc pacto discedam. absolue me, id est, cura, vt mihi abire liceat: & omnia impedimenta, quibus teneor, præcide. noli me hîc remorari diutiùs. suprà in Amphitrione. *Quæso, absoluito hinc me extemplo, quando satis deluseris.* Teren. Adelph. *Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam.* PERNVMERATVM'ST] argentum hîc totum apud Cheribulum numeratum est. HVC INDE] in hanc cruminam iniice, seu immitte argentum, quod pernumeratum esse dicis. *inde* imperatiui modi, ab indo, is, it. SAPIENTER VENIS.] cum crumena scilicet: quod dicit Paulus Iurisconsultus, cum sacco. sic ille lib. 46. Digest. tit. de solutionibus. *Quod dicimus, heredem, fideiussori testatoris id, quod ante aditam hereditatem ab eo solutum est, debere statim soluere: cum aliquo scilicet tempera-*

C *mento temporis intelligendum est, nec enim cum sacco adire debet.* Quæ Iurisconsulti verba videntur cum his Plautinis pugnare. nam quod sapienter fit, fieri debet, & sapiẽter facit creditor, qui cum sacco ad debitorem venit. At iurisconsultus negat eum, qui pro testatore soluit, cùm eius fideiussor esset, ad heredem testatoris cum sacco venire debere. Non est autem credibile iurisconsultum fuisse dicturum, id fieri non debere, si sapienter, id est, rectè fieret. ergo non facit sapienter creditor, qui cum sacco debitorem adit, pecuniam, quę sibi debetur, petiturus. facilis solutio est. sed soluat lector. hæc enim ioci gratia adspersi. OPPERIRE DVM EFFERO AD TE ARGENTVM] exspecto, dum domo exporto ad te argentum. MATVRA] maturare, inquit Nigidius, est quod neque citiùs, neque seriùs, sed medium quiddam, & temperatum est. de quo plura apud Macrobium lib. Satur. 6. cap. 8. SATIN', EGO OCVLIS VTILITATEM OBT. &c.] id est, satisne ego oculis acutè cerno, nécne? vel sic, satisne oculis sincerè vtor, an parùm sincerè? vel sic, satisne oculos integros, ac sinceros habeo, an parũ? Alij sic, satin' ego sincerè oculis vtilitatẽ quæ ad me peruentura est, si hæc puella sit Periphanis filia, obtineo, an parũ? non placet. E PHILIPPA M.] hoc erat matris nomen. MEMORAS] dicis. QVOD QVIDEM NVNC VENIAT IN M.] non te noui, quod ego quidem cogitem, seu in cogitationẽ mihi

D veniat. LVNVLAM, ATQ. ANELLVM AVR.] oratio interrupta, sic enim esset integra, non meministi me lunulã, & anellũ aureum in digitum ad te adferre? Lunulam autẽ, id est, lapillum, seu gemmam rotundam, instar Lunæ. annulum in digitum autẽ dixit, quia nõnulli annulli sunt, qui digito non gestantur, quamquam etiam ij, quibus tabellæ, & ceteræ res obsignantur, digitis gestantur. M. Tull. orat. pro Roscio Amerino non admodum longè ab extremo. *Si vestitum, quo ipse tectus erat, annulúmque de digito suum tibi tradidit:* &c. ab hoc loco initium capit ἀναγνωρισμός. NON MEMINISTI ME INAVREM AVREAM, &c.] sic legendum conieci ex antiquæ scripturæ vestigiis. Camerarius verò *minam*: à quo dissentio. Alioqui hîc in libris nonnullis inter *me* & *auream*, lacunula est. fortassis etiam legere licet, detracta voce, *auream. Non meministi me ad te inaurem afferre natali die?* est autem inauris, aurium ornamentum. VNO PATRE] eodem patre. ANIMO LIQVIDO, ET TR.] esto animo ab omni perturbatione, & ægritudine vacuo, ac soluto: animo, vt alibi loquitur, defæcato, &c. SI VERA AVTVMAS.] si vera dicis. NON HABEO VLLAM OCCASIONEM, VT APVD TE FALSA FABVLER.] malim legi, Non habeo vllam occasionem, cur apud te falsa fabulér. FABVLER.] loquar. ACCIPE HOC ARGENTVM, &c.] exit nunc domo Strathippocles, & argentum effert. interea autẽ dum introit domum, & exit, factus est ἀναγνωρισμὸς, & cognoscit puella se esse Strathippoclis fratrem. SIQVID ERIT DVBIVM.]

si quid erit incertum, sitne probum, an improbum, &c. VT TV ÆQVÈ SCIAS.] subintell. atque ego scio. QVOD BONI'ST, ID TACITVS FAC. &c.] quod tibi boni euênit, id fac taceas, & in sinu gaudeas. *tacitus taceas*, & ex eo genere est, quod alibi notauimus, *iratus iracundia*, in Curcul. *viuus viuam*, in Pseud. PERDIDISTI, REPPERISTI ME SOROR.] perdidisti me, quia me amantem & te potiri cupientem, frustrata es, neque enim te frui potero, cùm soror sis, repperisti me: quia me, quem perdideras, & quem fratrem esse nesciebas, recuperasti, cùm fratrem esse comperisti. STVLTVS TACE.] tu, qui stultus es, tace. stulti enim est tacere, sapientis loqui. si saperes, loqui deberes. nunc quando stultus es, tace. vel lege *stultu's, tace*, id est, stultus es. quare tace. CONCILIO] concilio in libertatem, id est, emo, non vt seruiat, sed vt libera sit, & suis natalibus reddatur. AC IVBE HVIC AQVAM CALEFIERI.] vt lauet, peregrè veniens. SIQVID SÆVIVNT SENES,] si quid succensent senes, Periphanes, & Apœcides ἐπὶ χαλεπαίνουσι. Horat. Sat. 2. libro 2. sermonum. *Seuitas atque nouos moueat fortuna tumultus*, &c. SVPPETIAS M. C. S. FERRE] suppetias ferre, auxilium ferre. suppetias, inquit Fulgentius, auxilium dicimus. REMEABO INTRÒ,] redibo intrò. EADEM] eadem opera, seu via. NON FVGIO DOMI ADESSE CERTVM EST.] non est nunc consilium fugiendi. Decretum est mihi domi esse, nempe quia mea opera inuenta est Periphanis filia. NEQVE ILLE HAVD OBIICIET MIHI, PEDIB. &c.] neque fugiendo committam, vt Periphanes mihi obiiciat, se à me prouocatum esse ad currendi certamen, seu ad cursum. Notandum hîc duas negationes magis negare: aut certè nihilominus. A B

PERIPHANES, APOECIDES, senes duo. EPIDICVS.

SAtin' ille homo ludibrio nos vetulos decrepitos duos
Habet? AP. immò ædepol tu quidem miserum me habes miseris modis.
PE. Tace sis modò, sine me hominem apisci. AP. dico ego tibi iam vt scias, C
Alium tibi te comitem meliùs quærere, ita dum te sequor
Lassitudine me inuaserunt miserum in genua flemina
PE. Quot illic hodie me exemplis ludificatu'st, atque te?
Vt illic autem exenterauit mihi opes argentarias?
AP. Apage illum à me. nam ille quidem Vulcani irati est filius.
Quaqua tangit, omne amburit: si propè astes, æstu calefacit.
EP. Duodecim deis plusquam in cœlo est deorum immortalium,
Mihi nunc auxilio adiutores sunt, & mecum militant.
Quicquid ego malefeci. auxilia mihi & suppetiæ sunt domi.
Apolactizo inimicos omnis. PE. vbi illum quæram gentium? D
AP. Dum sine me quæras, quæras mea caussa vel medio in mari.
EP. Quid me quæris? quid laboras? quid hunc sollicitas? ecce me.
Num te fugi? num ab domo absum? num oculis concessi tuis?
Nec tibi supplico. vincire vis, hem ostendo manus.
Tu habes lora. ego te emere vidi. quid nunc cessas? colliga.
PE. Ilicet. vadimonium vltro mihi hic facis. AP. quid colligas?
PE. Edepol mancipium scelestum. EP. te profectò Apœcides
Nihil moror mihi precatorem. AP. facilè exoras Epidice.
EP. Eho quid agis? PE. tuón' arbitratu? EP. meo hercle vero, atque haud tuo
Colligandæ hæ sunt tibi hodie. PE. at non lubet, non colligo.

At mihi

A At mihi magis lubet solutum te rogitare. EP. at nihil scies.
AP. Tragulam in te iniicere adornat.nescio quam fabricam facit.
EP. Tibi moram facis,cùm ego solutus asto. alliga,inquam,colliga.
PE. At mihi magis lubet solutum te rogitare. EP. at nihil scies.
PE. Quid ago? AP. quid agas?mos geratur. EP. frugi es tu homo Apœcides.
PE. Cedò manus igitur. EP. morantur nihil.atque arctè colliga,
Nihil verò obnoxiosè. PE. facto opere arbitraminor.
EP. Bene hoc habet,age nunc iam ex me exquire,rogita quod lubet.
PE. Qua fiducia ausu's primùm quæ emta est nudiustertius,
Filiam meam dicere esse? EP. lubuit,ea fiducia.
B PE. Ain' tu?libuit? EP. aio.vel da pignus,ni ea sit filia.
PE. Quam negat nouisse mater? EP. ni ergo matris filia est,
In meum nummum, in tuum talentum pignus da. PE. enim isthæc captio'st.
Sed quis ea est mulier? EP. tui gnati amica, vt omnem rem scias.
PE. Dedin' tibi minas triginta ob filiam? EP. fateor datas.
Et eo argento illam me emisse amicam filij fidicinam.
Pro tua filia.istis adeò te tetigi triginta minis.
PE. Quomodo me ludos fecisti de illa conductitia
Fidicina? EP. factum hercle verò,& rectè factum iudico.
C PE. Quid postremò argento factum est quod dedi? EP. dicam tibi.
Neque malo homini,neque te indigno tuo dedi Strathippocli.
PE. Cur dare ausu's? EP. quia mihi libitum est. PE. quæ hæc,malum,ferocia est?
EP. Etiam inclamitor quasi seruus. PE. cùm tu es liber,gaudeo.
EP. Merui vt fierem. PE. tu meruisti? EP. vise intrò,ego faxo scies.
Hoc ita esse. PE. quid est negotij? EP. iam ipsa res dicet tibi.
Abi modò intrò. PE. hei non illuc temere'st, asserua istum Apœcides.
D AP. Quid illuc Epidice est negotij? EP. maxima hercle iniuria
Vinctus asto,cuius hæc hodie opera inuenta est filia.
AP. Ain' tu te illius inuenisse filiam? EP. inuêni,& domi est.
Sed vt acerbum'st, pro benefactis cùm mali messem metas!
AP. Quámne hodie per vrbem vterque sumus defessi quærere?
EP. Ego sum defessus reperire,vos defessi quærere.
PE. Quid isti oratis opere tanto?meruisse intelligo,
Vt liceat merito huius facere.cedo tu vt exsoluam manus.
EP. Ne attigas. PE. ostende verò. EP. nolo. PE. non æquum facis.
EP. Nunquam hercle hodie nisi supplicium mihi das, me solui sinam.
PE. Optimum atque æquissimum oras,soccos,tunicam, pallium

Tibi dabo. EP. quid deinde porrò? PE. libertatem. EP. at posteà? A
Nouo liberto opus est quod pappet. PE. dabitur, præbebo cibum.
EP. Nunquam hercle hodie nisi me orassis, solues. PE. oro te Epidice
Mihi ignoscas, si quid imprudens culpa peccaui mea.
At ob eam rem liber esto. EP. inuitus do hanc veniam tibi,
Nisi necessitate cogar. solue sanè, si lubet.

SATIN' ILLE HOMO, &c.] id est, nónne Epidicus nos duos vetulos decrepitos satis ludibrio habet? *Satin', & satisne*, responsionem aientem postulant, & affirmationem significant: vt hîc & apud M. Tullium in orat. pro Roscio comœdo. *Satisne ista restipulatio ducere tibi videtur apertè, Roscium pro se decidisse?* DECREPITOS] senes in dubio vitæ constitutos. Nonius, vel sic ita ætate confectos, vt dubium sit, viui, an mortui simus. MISERVM ME HABES] miserum me facis, dum ita celeriter ambulas, vt te subsequi non possim. TACE SIS MODÒ.] tace, si vis modò. APISCI] adipisci, apprehendere. MELIVS] subintell. est, vel lege, *melius'st* id est, melius est. FLEMINA] flemina dicuntur, cùm ex labore viæ sanguis defluit circa talos. Festus. ILLIC] ille Epidicus. QVOT EXEMPLIS] quot modis. LVDIFICATV'ST] ludificatus est? ludificauit? VT ILLIC AVTEM, &c.] quo pacto autem ille, &c. EXENTERAVIT, OPES ARG.] ex cruminis & loculis meis argentũ penitus excussit? crumenas meas argento funditus exhausit, atque exinaniuit? VVLCANI IRATI EST FILIVS] quia vt Vulcanus iratus, quidquid contigit, amburit, exurit, & consumit. *irati Vulcani* dixit, quia Vulcanus propitius iuuat. QVAQVA TANGIT, OMNE AMB.] epexegesis, per quam declarat, quod obscuriùs dixerat, quacumq. parte quippiam tangit, inquit, id omne amburit, id est, circum vrit, & circũ vrendo consumit. ÆSTV] calore. DVODECIM DEIS PLVSQVAM IN COELO'ST, DEORVM IMM.] ordo, & sentẽtia est, plus duodecim deis, plus deorum immortalium, quàm in cœlo est, mihi nunc adiutores sunt, vt auxilientur, & mecum militent. oratio est impedita, & eius syntaxis perturbata. Quòd si legeretur, duodecim dei, plus quàm in cælo est d. imm. &c. facilior esset explicatio, hoc modo. duodecim dei mihi sunt adiutores, immò plus deorum immortaliũ, quàm in cœlo est. sæpè autem commemorantur à Plauto dij duodecim, qui dicuntur à Cicerone, per quandam translationem sermonis, dij maiorum gentium: quorũ nomina duob. versib. complexus est Ennius, vt anteà diximus, & versus posuimus. ponit hic & Camerarius in notis suis. APOLACTIZO.] calcibus summoueo, ac repello. ἀπολακτίζω. verbum Græcum. DVM SINE ME QVÆRAS, &c.] hæc ideò dicit Apœcides, quod minis properabat Periphanes. MEA CAVSA.] ἐμοῦ ἕνεκα: quod ad me attinet. vel sic, per me licet, vel in medio mari quæras. HVNC,] Apœcidem. SOLLICITAS?] quasi de solo commoues? NVM OCVLIS CONCESSI TVIS?] num ab oculis aliquò abscessi tuis? NEC TIBI SVPPLICO] nec verò tibi supplex esse volo, vt mihi ignoscas. sermo est hominis altero non egentis, & suis bonis contenti, & sua virtute freti. Idem in Milite gl. *Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala. Domi habet hortum*, &c. In Pseud. *nunquam edepol cuiquam supplicabo, dum quidem Tu viues*, &c. EGO TE EMERE VIDI.] repete è superiore, lora. paullò antè dixit copulas. ILICET] actum est. VADIMONIVM VLTRO MIHI HIC FACIS.] id est, vltro te mihi sistis, quasi in iudicio. vltro mihi obis vadimonium. vltro te in iudicium staturum mihi spondes. TE PROF. APOECI. NIHIL MOROR, &c.] te profectò Apœcide non egeo precatore: vel non curo te habere deprecatorem. EHEM QVID AGIS?] eho quid stas? quin mihi manus colligas? TVÓN' ARBITRATV?] tuóne arbitratu me agere, aut non agere postulas? tuóne arbitratu mihi viuendum est? MEO HERCLE VERÒ] meo hercle verè arbitratu. sic autẽ legendum est, non vt habent nonnulli libri vulgati, *meo hercle verbo*, subintelligitur enim, & repetitur ἀπὸ κοινοῦ, arbitratu. TRAGVLAM IN TE INIICERE ADORNAT] id est, fallaciam aliquam in te parat. Allegoria est à re militari, sic autem dixit, *telum inιicere*, in Mostellaria. tragula, genus est hastæ. suprà in Casina. *Ego pol istam iam aliquouersum tragulam decidero.* vtitur Cæsar in Commentariis de bello Gallico. QVID AGAS?] rogas quid agas? MOS GERATVR.] mos Epidico geratur. hoc est, manus ei colligentur. CEDO MANVS IGITVR] da manus igitur. NIHIL VERÒ OBNOXIOSÈ.] id est, nihil facias ambitiosè, & cuius nomine tibi obnoxius esse debeam. obnoxiosus, qui habet, vel qui reddit sibi obnoxium: vt in Trinummo. *Mores leges perduxerũt iam in potestatem suam: Magis queis sunt obnoxiosi, quam parentes liberis.* quos versus suo loco declarabimus. Nũc hoc satis sit, ad huius loci, in quo

versamur

A versamur, explicationem, scire, obnoxiosum significare actionem, aut certè habere significationem actiuã. ex quo *obnoxiosè* hîc valet id, quod diximus, liberaliter, & benignè, & propter quod me tibi obnoxium reddas. FACTO OPERE ARBIT.] colligatis manibus, vos iudicatote, vtrum obnoxiosè fecerim, néc ne. AVSV'S] ausus es. EA FIDVCIA] ea fiducia dixi, seu dicere ausus sum, esse filiam tuam, quia libuit. VEL DA PIGNVS, NI EA SIT FIL.] vel mecum certa pignore aliquo deposito, ni sit filia tua, sponde mihi certam pecuniam, pignore deposito, si filia tua sit: ea lege, vt, si filia tua sit, ea pecunia mea sit: si non sit, ego tergo dependam. QVAM NEGAT N. M.] quomodo potest ea esse mea filia, quã negat se nouisse mater? NI ERGO MATR. FIL. EST, IN MEVM N. IN TVAM TAL. P. DA.] id est, ergo, ni tua filia est, pignus depone in sestertium nummum à me depositum, in talentum à te depositum. ENIM ISTHAEC CAPTIO'ST] enimuerò inest in istac conditione captio aliqua. vel sic, enimuerò inest in ista conditione iniquitas mihi damnosa, & detrimẽtosa. secuti autem sumus codices manuscriptos: Itaq. Camerarius edidit. Nam Alciatus lib. xj. παρέργων, cap. 13. legit hoc modo: *quam negat nouisse mater? EP. non ergo matris ea filia est? In meum nummum, in tuum talentum pignus da, ni est. PE. captio est.* Alciati coniectura fortasse non est absurda. sed libri veteres plus auctoritatis habent. SED QVIS EA EST MVLIER] sed quæ ea fidicina est, quam

B ego te suasore, & impulsore, pro filia mea emi? DEDIN' TIBI, &c] dedíne tibi, id est, nónne dedi tibi, &c. TE TETIGI] te ferij, fraudaui, damno affeci. tale est illud, quod est libro 2. de orat. ad Q. Fr. ex quodam poëta, *Sentin' senem tactum esse triginta minis?* Idem Plautus in Persa, *tactus est leno, qui rogarat, vbi nata esset, diceret.* Idem in Pseudol. *si neminem alium potero, tuum tangam patrem.* QVOMODO ME LVDOS FECISTI, &c.] id est, quomodo me ludificatus es, quod ad illam conductitiam fidicinam attinet? NEQVE TE INDIGNO] sic restitui libris omnib. inuitis, in quibus est, *neque benigne.* quæ lectio ferri non potest. adiuuit autem me codex manuscr. Tilianus, in quo scriptũ erat, *neque te digno*, & Huraltinus, in quo erat cum litura *neque te indigno.* Quis non videt autem ex, *te indigno*, factum esse ab errante librario, *te innigno*, aut, *te nigno*, deinde ex horum alterutro, ab aliquo sciolo, *benigno?* CVR DARE AVSV'S?] cur dare ausus es? QVAE HÆC, MALVM, FEROCIA EST?] quæ malùm, hæc superbia est? *malùm*, hîc aduerbium est, & particula indignationis. proinde ac si ita dicat, quæ hæc serui hominis ferocia, id est, superbia est, qui ita domino suo respondet, se id, quod minus rectè fecerit, idcirco fecisse quod libitum est? Erat autem hîc post, *malùm*, lacunula, quam ex codice manuscrip. Vascos. expleui. ETIAM INCLAMITOR, Q. S.] etiam increpor, atque obiurgor, tanquã seruus.

C CÙM TV ES LIBER, GAVDEO] quia seruus Epidicus dixerat, se inclamitari quasi seruum, quibus verbis significasse videbatur, se esse liberum: (*quasi*, enim, aduerbium similitudinis est: ex quo qui se dicit increpari quasi seruum, significat se non esse seruum) Periphanes eius dominus irridens, & εἰρωνευόμενος, ait se gaudere, quòd iam liber sit Epidicus. vel sic explica, & planiùs. dictum est hoc, ab hero Periphane per ironiam, *cùm tu es liber, gaudeo*: quasi ita dicat: ego verò gaudeo, te liberum esse: quod nesciebã. Nam si hoc scissem, clementiùs te appellassem. EGO FAXO SCIES HOC ITA, &c.] id est, hoc ita esse scies. IAM IPSA RES D. T.] non opus est, aut non necesse est tibi hoc me, vel quemquam alium dicere, res ipsa loquetur, & res ipsa tibi dicet: nempe filia tua, mea opera inuenta. SED VT ACERBVM'ST, PRO BENEF. CÙM M. M. M.] sed quàm graue, ac molestum est, pro beneficiis pœna affici, & vinciri! mali messem metere, dictum pro, malum metere. & messem metere, est atticismus. Sic in Trinummo, princip. *Eorum licet iam messem metere maximam.* Malum metere autem, id est malum consequi, & percipere. translatum à re rustica, & à messoribus. tale est illud, *vt sementem feceris, ita & metes.* quod exstat in lib. 2. de orat. ad Q. Fr. QVÁMNE HODIE PER VRBEM, &c.] túne filiam Periphanis reperisti eam, quam hodie vterque defessi sumus quærendo? QVID

D ISTI ORATIS OPERE TANTO?] quid istîc agitis, id est, dicitis, aut loquimini tantopere? *isti*, pro, istic, vt *illi*, pro illic, notauimus in Commentariis Lucretianis, & præterea alibi. orare autem dixerunt veteres pro agere. hinc oratores. agere autem interdum valet dicere. hinc actores. qua de re plura in commentariis Horatianis. MERITO HVIVS.] quia filiam meam reperit. FACERE] manus eius exsoluere. NE ATTIGAS.] ne attingas. *tago* dixerunt veteres pro, tango. ex quo *tagax*, id est, furax. qua voce vsus est M. Tull. lib. 6. epist. ad Atticum epistol. 3. *etenim est leuis libidinosus tagax.* sed de his consulendi sunt Festus & Nonius. NISI SVPPLICIVM MIHI DAS,] nisi mihi das pœnas, id est, nisi mihi satisfacis. Sic loquitur Catullus in epigram. ad Gellium quod est postremum. *At fixus nostris tu dabi' supplicium.* QVOD PAPET.] quod edat, seu edit. pappare dicuntur parui pueri. Persius Sat. 3. *pappare minutum.* PRAEBEBO CIBVM] suppeditabo tibi, quod comedis, seu comedas. παρέξω σοι τὸ ἐσθίειν. παρέξω σοι τὸ σῖτον. NISI ME ORASSIS,] nisi me oraueris. NISI NECESSITATE COGAR,] nisi necessitate cogerer. nisi mihi necessitas ignoscendi imponeretur.

GREX. A

HIC is homo est, qui libertatem malitia inuenit sua.
Plaudite & valete. lumbos porgite, atque extollite.

INVÊNIT] consecutus est, parauit. LVMBOS PORGITE, ET EXTOLLITE] id est, vno verbo, exsurgite. ambiguè videtur dictum, nam qui sedent, lumbos videntur habere contractos, atque inflexos: quos cùm surgunt, porrigunt, atque extollunt. rursum, qui rei Venereæ dant operam, lumbos porrigunt.

FINIS EPIDICI.

B

BACCHIDES.

DRAMATIS PERSONÆ.

C

PISTOCLERVS	adolescens.
LYDVS	pædagogus.
BACCHIDES	meretrices.
CHRYSALVS	seruos.
NICOBVLVS	senex.
MNESILOCHVS	adolescens.
PARASITVS.	
MILITIS	puer.
PHILOXENVS	senex.
CLEOMACHVS	miles.

GREX. D

BACCHIDES & PISTOCLERVS.

BA. QVID si hoc potius est, vt taceas, ego loquar? BA. lepidè licet.
BA. Vbi me fugiet memoria ibi, tu facito, vt subuenias soror.
BA. Pol magis metuo, mihi in monẽdo ne desuat oratio
BA. Pol ego quoque metuo, lusciniolæ ne desuat cantio.
Sequere hac. PI. quid agunt duæ germanæ meretrices cognomines?

Quid

A Quid in concilio consuluistis? BA. bene pol. PI. haud meretricium'st.
BA. Miserius nihil est, quàm mulier. PI. quid esse dicis dignius?
BA. Hæc ita me orat, sibi qui caueat, aliquem vt hominem reperiam,
Ab istoc milite, vt, vbi emeritum sibi sit, se vt reuehat domum.
Id, amabo te, huic caueas. PI. quid isti caueam? BA. vt reuehatur domum.
Vbi ei dederit operas, ne hanc ille habeat pro ancilla sibi.
Nam hæc si habeat aurum, quod illi renumeret, faciat libens.
PI. Vbi is homo est? BA. iam hic, credo, aderit. sed hoc idem apud nos rectius
B Poteris agere: atque is dum veniat, sedens hic opperibere.
Eádem biberis: eadem, dedero tibi, vbi biberis, sauium.
PI. Viscus merus vestra est blanditia. BA. quid iam? PI. quia enim intelligo.
Duæ vnum expetitis palumbem. perij, arundo alas verberat.
Non ego istuc facinus mihi mulier conducibile esse arbitror.
BA. Quî? amabo. PI. quia Bacchis, bacchas metuo & Bacchanal tuum.
BA. Quid est, quid metuis? ne tibi lectus malaciam apud me suadeat?
PI. Magis inlectum tuum, quàm lectum metuo. mala tu es bestia.
Nam huic ætati non conducit mulier, latebrosus locus.
C BA. Egomet, apud me si quid stultè facere cupias, prohibeam,
Sed ego apud me te esse ob eam rem, miles cùm veniat, volo,
Quia, cùm tu aderis, huic, mihíque haud faciet quisquam iniuriam.
Tu prohibebis, & eadem opera tuo sodali operam dabis.
Et ille adueniens tuam me esse amicam suspicabitur.
Quid amabo obticuisti? PI. quia isthæc lepida sunt memoratui.
Eadem in vsu, atque vbi periculum facias, aculeata sunt,
Animum fodicant, bona destimulant, facta & famam sauciant.
Apage à me, apage. BA. Ah, nimium ferus es. PI. mihi sum. BA. malacissandus es.
D Quid ab hac metuis? PI. quid ego metuam, rogitas? homo adolescentulus
Penetrare huiusmodi in palæstram, vbi damnis desudascitur,
Vbi pro disco damnum capiam, pro cursura dedecus?
BA. Lepidè memoras. PI. vbi ego capiam pro machæra turturem,
Vbíque imponat in manum alius mihi pro cæstu cantharum.
Pro galea scaphium, pro insigni sit corolla plectilis,
Pro hasta talus, pro lorica malacum capiam pallium.
Vbi mihi pro equo lectus detur, scortum pro scuto accubet.
Apage à me, apage. BA. ah, nimium ferus es. PI. mihi sum. BA. malacissandus es.

Equidem tibi do hanc operam. PI. ah nimiùm pretiosa es operaria. A
BA. Simulato me amare. PI. vtrum ego ioco assimulem istud, an seriò?
BA. Eia:hoc agere meliu'st, miles quum huc aduenіat,te volo
Me amplexari. PI. quid eo mihi opus est? BA. vt ille te videat volo.
Scio, quid ago. PI. & pol ego scio quid metuo. sed quid ais? BA. quid est?
PI. Quid si apud te eueniat de subitò prandium, aut potatio
Fortè, aut cena, vt solet in istis fieri conciliabulis:
Vbi ego tum accubem? BA. apud me,mi anime, vt lepidus cum lepida accubet. B
Locus hîc apud nos, quamuis subitò venias, semper liber est.
Vbi tu lepidè voles esse tibi,mea rosa,mihi dicito.
Dato qui bene sit.ego vbi bene sit, tibi locum lepidum dabo.
PI. Rapidus fluuius est hic,non hac temerè transiri potest.
BA. Atque ecastor,apud hunc fluuium aliquid perdundum est tibi.
Manum da,& sequere. PI. aha minimè. BA. quid ita?
PI. Quia istoc inlecebrosius
Fieri nihil potest:nox,mulier,vinum,homini adolescentulo?
BA. Age igitur. equidem pol nihili facio, nisi caussa tua.
Ille quidem hanc abducet. tu nullus adfueris,si non lubet. C
PI. Súmne autem nihili, qui nequeam ingenio moderari meo?
BA. Quid est quod metuas? PI. nihil est. nunc ego mulier tibi me emancupo,
Tuus sum,tibi dedo operam. BA. lepidus es. nunc ego te facere hoc volo.
Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam,
Ego tibi argentum iubebo iam intus efferri foras.
Tu facito obsonatum nobis sit opulentum obsonium.
Ego obsonabo. nam id flagitium sit meum,mea te gratia
Et operam dare mihi,& ad eam operam facere sumtum de tuo. D
PI. At ego nolo dare te quicquam.sine. BA. sino equidem si lubet.
Propera amabo. PI. priùs hîc adero, quàm te amare desinam.
BA. Bene me accipis aduenientem mea soror. BA. quid ita obsecro?
BA. Quia piscatus meo quidem animo hic tibi hodie euenit bonus.
BA. Meus ille quidem est. tibi nunc operã dabo,de Mnesilocho soror,
Vt hic accipias potius aurum, quàm hinc eas cum milite.
BA. Cupio. BA. dabitur opera.aqua calet. eamus hinc intrò vt laues.
Nam vt in naui vecta es, credo timida es. BA. aliquantum soror.
Simul hinc nescio qui turbat, qui huc it. decedamus soror.
BA. Sequere hàc igitur me intrò in lectum,vt sedes lassitudinem.

QVID

A QVID SI HOC POTIVS, EST,&c.]loquitur vna ex Bacchidibus cum altera, sorore sua. LEPIDÈ LICET.]licet mihi tacere. licet taceam. VBI ME FVGIET MEM. &c.] id est,cùm me deficiet memoria, tum tu soror,mihi succurrito,& memoriam refricato. tu me commonefacito. NE DEFVAT] ne desit. LVSCINIOLÆ NE DEFVAT CANTIO.] quod vt non est metuendú,ita, nec metuendum,ne tibi desit oratio. Luscinia,dicta est à Gręcis ἀηδὼν,ὡς ἀεὶ ᾄδουσα,tanquam semper canens. COGNOMINES?]συνώνυμοι, eiusdē nominis? vno,eodémq.nomine appellatæ?sic infrà. *Illa mihi cognominis fuit.* quem locum profert Seruius, ad illud Virgil.lib.6. *Gaudet cognomine terra.* QVID IN CONCILIO CONSVLVISTIS?] quid vos vnà consultastis? in concilio, id est,in cœtu : in congressu : congressæ. HAVD MERETRICIVM'ST] non est meretricum proprium,seu non conuenit meretricibus bene consultare. QVID ESSE DICIS DIGNIVS?] quid dicis esse dignius miseria, quàm mulierem? vel sic : quæris quid sit muliere miserius. immo, quæro ego ex te, quid est muliere dignius? id est, maiore dignitate præditum? HÆC ITA ME ORAT, SIBI QVI CAVEAT,&c.]ordo & sententia est. hæc, mea soror, ita me orat, aliquem vt hominem reperiam, qui sibi caueat ab isto milite, hoc est,qui se tutetur,ac defendat ab isto milite : vel qui sibi prospiciat, & prouideat ab isto milite, B vt,postquam operarum suarum militi locatarum tempus abierit,mercedémque pro datis militi operis annuis emeruerit, ipsam domum reuehat. *sibi qui caueat* autem, bona reciprocatio est, nam ad Bacchidem,quæ orat, reciprocatur. Iam *sibi caueat*, à iurisconsultis, & eorum formulis tractum:apud quos, cauere aliis,dicuntur spōsores,& fideiussores,& aduocati, & ipsi iurisconsulti. M.Tull.epist.1.lib.3.epist.ad Appium *melius enim ei cauere volo,quàm ipse aliis solet.* ex quo cautor alieni periculi,qui alicui cauet in eius periculo. VBI EMERITVM SIBI SIT,] vbi tempus operarum,quas militi locauit,exactum sit,&c. sumtum à re militari. Dicuntur enim stipendia emerita,cùm militi tempus omne,quod se in castris,& militia positurú iurauerat, transactum sit. M.Tull.lib.6.epist.ad Atticum,epist.2. *annua enim mihi opera ad 3.Kalendas Sext.emerētur.* Idem eodem lib.epist.5. *Etsi annuum tempus propè iam emeritum habebamus.* Idem in Catone maiore. *At illa, quanti sunt, animum tanquam emeritis stipendiis libidinis,ambitionis,contentionis, inimicitiarum,cupiditatum omnium, secum esse,secúmque, vt dicitur,viuere?* Plautus in Mostell. *vnum vbi emeritum est stipendium igitur, tum specimen cernitur, quò eueniat adificatio.* ID AMABO TE HVIC CAVEAS.]obsecro te,vt id huic caueas.hoc est,vt huic promittas, ac spondeas te facturum,vt posteaquam emeritæ ei fuerint annuæ operæ, quas se militi daturam promisit, domum reuehatur. C VBI EI DEDERIT OPERAS] postquam militi promissas operas dederit, & emeruerit. QVOD ILLI RENVMERET:] quod militi reddat. FACIAT LIBENS] libenter domum redeat. SED HOC IDEM APVD NOS R.] sed hoc idem, quod te rogamus,poteris hîc apud nos commodiùs agere, quàm foris. OPPERIBERE.] opperieris: exspectabis. EÁDEM BIBERIS] eadem opera nobiscum biberis. EADEM DEDERO TIBI, VBI BIB. S.]eadem opera postquam biberis,sauiú tibi præbuero. sauium,est osculum meretricium, aut certè voluptarium, à suauitate dictum. quamquam hoc non est perpetuò verum. M.Tull.lib.16. ad Att. *Attica, quoniam, quod optimum in puerulis est, hilarula est, meis verbis suauium des.* VISCVS MERVS, &c.] viscum merum. viscus, seu viscum,materia lenta,& tenax, qua captantur aues.Virgil.Georg.1. *Tum laqueis captare feras, & fallere visco, Inuentum.* in quo versu tamen ridiculè Nonius interpretatur,visco,visceris tractu.M.Tullius lib. 2. de natur. Deorum. *prouisum etiam, vt, siqua minima bestiola conaretur irrumpere, in sordibus aurium, tanquam in visco, inhæresceret.* QVID IAM?] quid ita iam? cur ita? DVÆ VNVM EXP. PAL.] allegoria est. duæ meretrices vnum captatis amatorem:vnam prædam captatis. palumbes,is. in mascul. gen. tertia inflex. & palumbus,i,um.secunda.notat Nonius, & hunc locum profert. ARVNDO D ALAS VERBERAT.] in allegoria manet. arundo, inquit, visco illita, alas mihi verberat : & ita fit, vt visco contractas alas explicare non possim. significat, se propè captum esse, vt aues propè captę sunt, quæ ab arundine visco illita contactæ,aut verberatæ sunt.Secutus autem sum codices manuscriptos. nam vulgati habent, *hirundo alas verberat.* quam lectionem minus probo: quamuis sciam quosdam non indoctos eam ita tueri, vt dicant, Pistoclerum significare,se propemodum captum esse,quemadmodum parum abest,quin capta sit hirundo,quæ visco contacta, alas verberando viscum excutere conatur. CONDVCIBILE] vtile. QVÎ? AMABO.] quo pacto? amabo te, non est tibi conducibile hîc apud nos bibere, &c. BACCHANAL.] locum in quo sunt Bacchæ. NE TIBI LECTVS APVD ME MALACIAM SVADEAT?]num metuis,ne lectus meus malaciam,id est mollitiem tibi suadeat?sic autem legendum,vt edidi, non vt habent omnes libri, *malitiam suadeat?* idem infrà eadem scena, *malacissandus es.* & inferiùs. eadem tamen fab. *Hic nostra agetur ætas in malacum modum.* Cæsar. lib. 3. de bello Gall.malaciam vsurpauit pro maris tranquillitate,ibi, *Ac iam conuersis in eam partem nauibus quò ventus ferebat, tanta subitò malacia ac tranquillitas exstitit, vt se loco commouere non possent.* MAGIS INLECTVM TVVM, QVÀM LECTVM M.]id est magis illecebras tuas, quàm lectum tuum metuo. vel sic, magis tuam inliciendorum hominum rationem extimesco,quàm lectum. inlectum dixit, pro inlectionem,à recto, *inlectus* quartæ inflexionis. MALA TV ES BE-

STIA] sic Catullus in Rufum. *Hunc metuunt omnes: neque mirum: nam mala valdè est bestia*, &c. Sic Græci χαλὸν θηρίον. NAM HVIC ÆTATI NON CONDVCIT MVL. LAT.] huic meæ ætati, quæ procliuis est ad libidinem, non est vtilis mulier, & latebrosus locus, id est, fornix, lustrum, ganeum. infrà eadem fabul. ibi suam ætatem. in locis latebrosis, maior est peccandi licentia, minor verecundia. EGOMET APVD ME, SIQVID STVLTè, &c.] tantum abest, vt velim te ad peccandū illicere, vt ego ipsa, siquid peccare velis, te peccare prohibeā. TV PROHIBEBIS] iniuriam. TVO SODALI] Mnesilocho. ILLE] miles. OBTICVISTI?] nonnulli hîc legunt, *obstipuisti?* & verò sic habent nonnulli libri. *obstipuisti*, autem, dicebant veteres, pro, *obstupuisti*, seu potiùs vtroq. ἀδιαφόρως vtebantur. QVIA ISTHÆC LEP. SVNT MEMORATVI] quia ista, quæ loqueris, scita sunt memoratu, id est, dictu, seu ad memorandum, id est, ad dicendum. ATQVE VBI PERICVLVM FACIAS] id est, cùm experiaris. ACVLEATA SVNT] aculeum habent. FODICANT,] fodiunt, suo aculeo scilicet. BONA DESTIMVLANT] bona, & facultates rei familiaris, tanquam stimulo conficiunt. destimulant, valde stimulant. tralatio est, quæ ab illo, quod suprà positum est, *aculeata sunt*, pendet, & ad id refertur. FACTA, ET FAMAM SAVCIANT] factum & famam suo aculeo lædūt, ac vulnerant. Sic Lucret. lib. 3. in proœmio dixit *volnera vitæ*. & lib. 4. *ægrotat fama vacillans*. FERVS] immanis. MIHI SVM] ferus sum, ex vsu meo. hæc feritas è re mea est. MALACISSANDVS ES] molliendus es, nimiùm enim durus es. Malacissare, mollire à Græco μαλακίζειν. HOMO ADOLESCENTVLVS PENETR. HVIVSM. IN PAL.] id est, ego homo adolescentulus non metuam penitus intrare in huiusmodi palæstram, vbi damnis decertatur? desudascitur, id est desudatur, certatur, laboratur. desudascitur, verbum impersonale, à verbo desudasco, is, it. PRO DISCO D. C.] quid sit discus, vel notum est, vel à nobis alibi dictum est. PRO MACHAERA TVRTVREM] pueris, & adolescentibus delicatis dabantur aues, & auiculæ, quibus cum lusitarent, & quibus se oblectarent. suprà in Capt. *Nam vbi illo aduenis, quasi patriciis pueris aut monedulæ, aut anates, aut coturnices dantur, quicum lusitent*. &c. PRO CAESTV CANTH.] cæstus, us. quid sit: licet ex Seruio cognoscere in lib. 5. Æneid. vbi pugillum certamen commemoratur. erant enim cæstus, arma pugilum, quibus illi manus armatas habentes, ora inter se verberabant. Sic cæstus describit Virg. lib. 5. Æneid. *Sic deinde locutus, In medium geminos immani pondere cæstus Proiecit, quibus acer Eryx in prælia suetus, Ferre manum, duroq́ intendere brachia tergo. Obstupuere animi, tantorum ingentia septem Terga boum plumbo insuto, ferróque rigebant.* SCAPHIVM] scaphium, poculum oblonga figura, & lateribus in scaphæ modum flexis. COROLLA PLECTILIS] στεφανὸς πλεκτός. Euripides in Hippolyto. notauerat Simeo Bosius. corona plexa, & ex variis floribus contexta. corona plectilis, est, quæ ex ramo lauri, aut murti, aut simil. nectitur, non adhibitis vllis ornamentis superuacaneis, quales sunt Lemnisci, seu vt alij volunt, lanisci. Horat. oda vlt. lib. 1. *Displicent nexæ Phylira coronæ, Mitte sectari, rosa quo locorū Sera moretur. Simplici myrto nihil allabores*, &c. nonnulli legunt hîc *plexilis*, sed contra librorum manuscriptorum auctoritatem. MALACVM PALLIVM] molle pallium. EQVIDEM TIBI DO HANC OP.] hanc operam, quam ego nunc sumo, tibi do, & tua causa suscipio. AH, NIMIÙM PRETIOSA ES OP.] ah, nimiùm cara es operaria. operas tuas nimis carè locas. operæ tuæ nimis magna & ampla mercede cōducuntur. operarius est, qui operas suas mercede pacta aliis locat. EIA: HOC AGERE MELIVS'ST] eia, præstat seriò amare, quàm iocò, & simulatè. SCIO QVID AGO] scio quamobrem, & cuius rei gratia hoc agi velim. SED QVID AIS?] sermo eius, qui aliquid noui ex eo, seu ex ea, quicum loquitur, quæsiturus est. VT SOLET IN ISTIS FIERI CONC.] vt solet fieri apud vos, in conciliabulis, hoc est, in congressibus & cœtibus meretriciis, seu potius in locis, in quę vos meretrices, & homines voluptarij, vobis dediti, & vobis seruientes conciliamini, id est, congredimini, & coïtis. VT LEPIDVS CVM LEPIDA ACCVBET] vt lepidus Pistoclerus cum lepida Bacchide accubet. VBI TV LEPIDè VOLES ESSE TIBI, &c.] id est, cùm voles te lepidè, & eleganter accipi, ac tractari: tum mihi dicito, me appellans: ô Bacchis, mea rosa, dato, quo pacto mihi bene sit, &c. vel dato, vnde mihi bene sit. RAPIDVS FLVVIVS EST HIC, &c.] allegoria est, meretricem rapido fluuio similem esse vult: quemadmodum igitur per rapidum fluuium non facilè transiri potest: ita non facilè meretricis fallaciæ, aut blāditiæ à quoquam, qui ad eam accedat, & maximè si adolescens sit, superari, aut vitari possunt. INLECEBROSIVS] illecebrarum plenius. profert hunc locum Carisius. NOX, MVLIER, VINVM, HOM. ADOL.] oratio non perfecta: est enim aliquid subintelligendum: puta, *fugienda sunt: damnosa sunt: perniciosa sunt:* aut aliquid aliud simile. sic Ouidius. *Nox & amor vinumque nihil moderabile suadent, Illa pudore vacat: Liber, amórque metu.* Terent. Adelph. *Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.* Licet autem etiam legere cum interrogatione, hoc modo, *nox, mulier, vinū homini adolescentulo?* subintell. probentur? amentur? placeant? proinde ac si dicat. Dij prohibeant, vt tales pestes, homini adolescentulo placeant. AGE IGITVR EQVIDEM POL NIHILI P. N. T. C.] nunc meretrix, vbi videt se Pistoclero persuadere non posse, vt introeat, & agat, quæ rogatus est: ei assentitur, quæ ille vult, & desinit aduersari, ostendens nihil se malè, quam vt ei gratificetur, & placeat. atque hoc pacto omnia, quæ vult, ab illo impetrat. Age, inquit, equidem

nihili

A nihili quicquam facio, nisi quod tibi liber, aut cordi est. volo omnia tua causa : nihil præterea. ILLE QVIDEM H. ABD. &c.] miles quidem hanc sororé meam secum abducet. verùm abducat. quid ad me? ne adfueris, vt eum prohibeas, quandoquidem tibi hoc commodum non est, volo omnia, quæ vis. NVLLVS ADFVERIS] quoniam mihi adesse non vis, fiat, quod vis: ne affueris. nullus, pro non. SVMNE AVTEM NIHILI, QVI NEQVEAM ING. MOD. M.] hic succumbit adolescens, victus callida, & fallaci meretricis oratione quod intelligens, ipse se reprehendit, atq. accusat : his verbis. nónne ego sum homo nullius pretij, qui nequeam mihi imperare? qui nequeam ingenio meo temperare? qui nequeam me continere? qui me regere non possim? EMANCVPO] trado. CENAM HOD. DARE V. VIAT.] cena viatica dari solebat peregrè euntibus & aduenientibus. suprà in Curculione. *Hic hodie apud me nunquam delinges salem.* MIL. *bene vocas*, &c. infrà eadem fabula. *Venire tu me gaudes. ego credo tibi. Hospitium, & cenam pollicere, vt conuenit Peregrè aduenienti.* INTVS] domo. TV FACITO OBSONATVM NOBIS SIT OP. OBS.] obsonatum, id est, paratum, emtum. EGO OBSONABO.] ego prætium præbebo, quo paretur obsonium. ego Bacchis obsonium emam, id est, ego pecuniam, qua ematur obsonium, ipsa præbebo. NAM ID F. SIT MEVM, &c.]

B id est, nam id turpe sit mihi, te & mihi operam dare, meáque gratia hîc adesse, & ad eam operam sumtum facere de tuo. AT EGO NOLO DARE TE, &c.] verba sunt Pistocleri, non Bacchidis. quod eò dico, quod in nonnullis aliis æditionibus personarum nomina peruersè sunt posita. PRIVS HÎC ADEÒ, QVÀM TE AM. D.] quid sibi hæc verba volunt? si hoc Pistoclerus sentit, se mox adfuturum, significat eadem opera se citò amare desiturum. Rursus si hoc significat, se nunquam amare desiturum, videtur eadem opera dicere, se serò adfuturum. sed dicamus, hoc significari à Pistoclero, ego mox adero. quòd si tu vereris, Bacchis, ne quia aut te non amem, aut non constanter amem, tardus in redeundo sim futurus: spondeo tibi me prius hic adfuturum, quàm te amare desinam. Profert autem hûc locum Donatus in Eunuc. ad illud Terentij. *si illud non licet, Saltem hoc licebit certè extrema linea amare haud nihil est.* Vbi notat, amare modò frui amore dicit. Plautus in Bacchidib. Prius hîc adero quàm te am. des. & sine te amem. BENE ME ACCIPIS ADVENIENTEM] ab hoc loco incipiunt solæ colloqui duæ Bacchides Pistoclero ab eis degresso. QVIA PISCATVS MEO Q. A.] iocatur ex ambiguo: significat enim amatorem locupletem, & copiosum ei hodie contigisse, cùm aliud dicere videatur, nempè bonos pisceis ei emtos esse. AQVA CALET.] aqua ad lauandum calet. VT IN NAVI VECTA ES] postquam in naui vecta es. TIMIDA ES] ægra, & perturbata

C es. sic ferè Donatus in Andr. SIMVL HINC NESCIO, QVI TVRBAT, &c.] præterea nescio, quis ab hoc loco turbas excitat, qui huc ad nos venit, vel turbat nos colloquenteis. DECEDAMVS,] de via. VT SEDES LASSITVDINEM] vt abstergeas, seu leues lassitudinem tuam ex nauigatione, & nausea contractam.

LYDVS seruus. PISTOCLERVS adolescens.

IAmdudum Pistoclere tacitus te sequor,
Spectans quas tute res hoc ornatu geras.
Nam ita me dij ament, vt Lycurgus mihi quidem
Videtur posse hîc ad nequitiam adducier.
Quò nunc capessis te hinc aduersa via,
D Cum tanta pompa? PI. huc. LY. quid huc? quis istic habet?
PI. Amor, voluptas, venus, venustas, gaudium,
Iocus, ludus, sermo, suauis suauiatio.
LY. Quid tibi commercij est cum diis damnosissimis?
PI. Mali sunt homines, qui bonis dicunt malè.
Tu dîs nec rectè dicis. non æquum facis.
LY. An deus est vllus suauis suauiatio?
PI. An non putasti esse vnquam? ô Lyde es barbarus,
Quem ego sapere nimio censui plus quàm Thalem,
Idem stultior es barbaro Potitio.
Qui tantus natu deorum nescis nomina.
LY. Non hic placet mihi ornatus. PI. nemo ergo tibi

Hæc apparauit. mihi paratum eſt, cui placet. A
LY. Etiam me aduerſus exordire argutias?
Qui ſi decem habeas linguas, mutum eſſe addecet.
PI. Non omnis ætas, Lyde, ludo cónuenit.
Magis vnum in mente eſt mihi nunc, ſatis vt commodè
Pro dignitate obſonij hæc concuret coquus.
LY. Iam perdidiſti te, atque me, atque operam meam,
Qui tibi nequicquam ſæpe monſtraui bene.
PI. Ibidem ego meam operam perdidi, vbi tu tuam.
Tua diſciplina nec mihi prodeſt, nec tibi.
LY. O præligatum pectus. PI. odioſus mihi es,
Tace atque ſequere Lyde me. LY. illuc ſis vide, B
Non pædagogum iam me, ſed Lydum vocat.
PI. Non par videtur, neque ſit conſentaneum,
Cùm herus hic intus ſit, & cum amica ſua accubet,
Cúmque oſculetur, & conuiuæ alij accubent.
Præſentibus illis pædagogus vnà vt ſiet.
LY. An hoc ad eas res obſonatum eſt obſecro?
PI. Sperat quidem animus: quò eueniat, diis in manu eſt.
LY. Tu amicam habebis? PI. cùm videbis, tum ſcies.
LY. Immò neque habebis, nec ſinam: iturus ſum domum.
PI. Omitte Lyde, ac caue malo. LY. quid caue malo?
PI. Iam exceſſit mihi ætas ex magiſterio tuo. C
LY. O barathrum, vbi tu es, vt ego te vſurpem lubens?
Video nimio iam multo pluſquam volueram.
Vixiſſe nimio ſatius eſt, quàm viuere,
Magiſtron' quenquam diſcipulum minitarier?
Nihil moror diſcipulos mihi eſſe iam plenos ſanguinis,
Valens afflictat me vaciuom virium?
PI. Fiam, vt ego opinor, Hercules, tu autem Linus.
LY. Pol metuo magis, ne Phœnix tuis factis fuam,
Téque ad patrem eſſe mortuum renuntiem.
PI. Satis hiſtoriarum'ſt. LY. hic vereri perdidit. D
Compendium ædepol haud ætati optabile
Feciſti, cùm iſtanc nactu's impudentiam
Occiſus hic homo'ſt. ecquid in mente eſt tibi
Patrem tibi eſſe? PI. tibi ego, aut tu mihi ſeruus es?
LY. Peior magiſter te iſtæc docuit, non ego.
Nimio es tu ad iſtas res diſcipulus docilior,
Quàm ad illa, quæ te docui, vbi operam perdidi.
PI. Iſtactenus tibi Lyde libertas data eſt
Orationis. ſatis eſt, ſequere me hac, ac tace.
LY. Ædepol feciſti furtum in ætate malum,
Qum iſtæc flagitia me celauiſti, & patrem.

A HOC ORNATV] hoc nouo ornatu, & comitatu, vel hoc apparatu, atque inſtructu.
NAM ITA ME DII AMENT, VT LYCVRGVS,&c.]id eſt, Dij me non ament,
niſi Lycurgus ipſe Lacedæmonius, qui Lacedæmoniis ſeueriſſimas leges ſcripſit, homo ſeueriſ-
ſimus, continentiſſimus, patientiſſimus, duriſſimus, & ab omni luxu, ac voluptate alieniſſimus,
videtur mihi in hoc loco corrumpi, & nequam fieri poſſe. Sic Ouid. *Illic Hippolytum pone: Priapus
erit.* QVÒ NVNC CAPESSIS TE,&c.?]quò nunc te confers cum tanto apparatu, quem
tecum circumfers? HABET?] habitat? SVAVIS SVAVIATIO.] ſuauis ſuauiatio, ex illo
genere eſt, quod ſæpe iam notauimus, in quo nomen ſubſtantiuum cohæret cum adiectiuo
eiuſdem originis, & appellationis, vt amœnitas amœna. ſuprà in Captiuis, nitores nitidi, in Ca-
ſina, &c. QVEM EGO SAPERE NIMIO SENSVI PL. Q. TH.]quem ego putaui
Thale ſeu Thalete, qui fuit vnus è ſeptem, multo eſſe ſapientiorem. ſuprà in Capt. *Euge, pol Tha-
lem talento non emam mileſium.* IDEM STVLTIOR ES BARBARO POTITIO,] De Po-
titio, & Pinario, quos genus ſacrificij Hercules edocuit, & quo pacto Potitij omnes interierint
intra diem triceſimū, legendus Feſt. Significat autem Potitium ſacerdotem fuiſſe ſtultum, atque
imperitum, vt antiquum. Antiquitas enim ſimplex, & ſtulta habetur: & antiquum pro ſtulto
B plerumque vſurpatur. Et apud græcos ἀρχαῖκα, id eſt, ſtulta, & ἀρχαϊκῶς ſtultè. vel idcirco
Potitium vult ſtultum fuiſſe, quòd ea ſacra, quæ ab Hercule didicerat, ſeruos publicos docue-
rit, eóque facto tota Potitiorum familia interierit. Commemorat & Virg. Potitiū lib. 8. Æneid.
*Ex illo celebratus honos, lætique minores, Seruauêre diem primúſque Potitius, auctor, Et domus Herculei cuſtos
Pinaria ſacri.* Legendus & Macrobius de Potitiis & Pinariis lib. 3. Saturn. cap. 6. Quod autem Fe-
ſtus legit hic *putitium*, non *Potitium*: & *putitium* interpretatur ſtultum: puto eum eſſe lapſum, &
vitioſo exemplari eſſe vſum. vel dicamus Feſtum eſſe corruptum, & apud eum legēdum *Potitium*
non *putitium*: quod apparet ex Plauti verbis, quæ profert, & ex iis, quæ addit de Herculis ſa-
cris, quamuis non ſint vſquequaque integra. Iam barbaro Potitio, id eſt, Romano. Romani
enim Græcis erant barbari. In prologo Aſinariæ. *Demophilus ſcripſit: Marcus vertit barbarè.* TAN-
TVS NATV] tam grandis natu. ORNATVS.] apparatus. ME ADVERSVS] aduerſus
me. ἀναστροφή. EXORDIRE ARGVTIAS?] exordiris verba arguta? MVTVM ESSE
ADDECET.] tamen te mutum eſſe decet. quia ſcilicet magiſter, & cuſtos tuus ſum. NON
OMNIS ÆTAS, LYDE, LVDO CONV.] ſignificat, ſe eſſe ea ætate, quæ à ludo diſcendi,
& à magiſtro abhorreat, ſe olim, cùm puer eſſet, Lydo pædagogo & magiſtro paruiſſe, & ad
ludum diſcendi, eo duce, itaſſe. nunc alium ſibi pædagogum ac magiſtrum, aliúmque ludum
C obtigiſſe: videlicet amorem. ſic infrà non longè, *Iam exceſſit mihi ætas ex magiſterio tuo.* Ineſt au-
tem hîc paronomaſia non illepida, *Lyde ludo.* Eodem enim modo pronunciantur, *Lydus*, & *ludus*.
IN MENTE EST MIHI,] ἐν νῷ ἔχω: ἐννοῶ: cogito. HÆC VT CONCVRET CO-
CVS.] vt hæc obſonia curet cocus. Terent. Andr. *Nempe vt curentur rectè hæc.* QVI TIBI NE-
QVICQVAM SAEPE M. B.] qui tibi ſæpe bene præcepi fruſtrà. qui te ſæpe fruſtrà rectè
docui. O PRAELIGATVM P.] ó animum veneficiis, aut cantionibus, & excantamentis
quibuſdam anteoccupatum, & quaſi antè vinctum, & conſtrictum, tranſlatum ab iis qui vene-
ficiis, ſeu carminibus, tanquam vinculis quibuſdam, ligati ſunt. ILLVC SIS VIDE.] al-
loquitur aliquem ex iis, qui adſunt. illud, inquit, vide ſi vis. SED LYDVM VOCAT.] Ly-
dum, quaſi ſeruum. M. Tullius pro Flacco. *Quis vnquam Græcus comœdiam ſcripſit, in qua ſeruus prima-
rum partium non Lydus eſſet?* NON PAR VIDETVR,] non æquum videtur. NEQVE SIT
CONSENTANEVM,] οὐδ᾽ ἂν εὔλογον εἴη, neque ſit conſonum. SPERAT QVIDEM
ANIMVS] ſperat animus, Græcorum more dictum eſt, ἔλπεται θυμός. Homer. ἰλ. ρ. μάλα
δέ σφισιν ἔλπετο θυμός, &c. id eſt, valde autē eis ſperabat animus, &c. ſpero equidem hæc ob-
ſonia nobis vſui fore ad epulandum, & conuiuium agitandum. QVÒ EVENIAT D. IN
D M. EST] quò res euaſura ſit, deorū in poteſtate ſitum eſt. Homer. non vno loco θεῶν ἐν γούνα-
σι κεῖται. TV AMICAM HABEBIS?] ſtomachoſè pronunciandum, túne amicam, hoc
eſt, ἑταίραν, habebis? CAVE MALO] ſermo minantis. caue malo, inquit, id eſt, noli com-
mittere, vt tibi dem malum, ſeu, vt tu vapules. noli tibi malum, & infortunium vltro arceſſere.
ſi non vis vapulare, & ſi ſapis, ſine me meo modo viuere, & animo meo obſequi. ſic in Rud.
Caue malo, ac tace tu. IAM EXCESSIT MIHI AETAS EX MAG. T.] id eſt, iam ſum
id ætatis, vt nec magiſtro, nec cuſtode egeam. Horat. epiſt. ad Piſonem. *Imberbis iuuenis tandem
cuſtode remoto, Gaudet equis,* &c. Terent. Andr. *nam antea Qui ſcire poſſes, Dum ætas, magiſter, metus pro-
hibebant?* Sic dictum à Plauto autem, *exceſſit ex magiſterio*, vt à Terentio, ibidem, *exceſſit ex ephebis*.
O BARATHRVM VBI TV ES? VT EGO TE VS. L.] ô quàm libenter me in ba-
rathrum præcipitem agam, cùm iſta audio! malim me in barathrū præcipitem dare, quàm iſta
videre, atque audire. talia ſunt illa, ἐμοὶ χάνοι εὐρεῖα χθών: mihi tellus ima dehiſcat. VIDEO
NIMIO IAM MVLTO,&c.] nimio multo, ἐκ παραλλήλου. Vide, inquit, plus multo ac ni-
mio, quàm videre volueram. video quæ videre nolueram. VIXISSE NIMIO SATIÙS
EST,&c.] vixiſſe, id eſt, mortuum eſſe. Virg. lib. 4. Æneid. *Vixi, & quem dederat curſum fortuna per-
egi.* ſic ſuprà in Capt. *Nunc illud eſt, cùm me fuiſſe, quàm eſſe, nimio mauelim.* ad quem locum plura.
MAGISTRON' QVEMQVAM DISC. MIN.] æquúmne eſt? ferendúmne eſt?

oportétne,& similia quædam subintelligenda sunt. est enim præcisa loquutio: qua vtimur in indignationibus. hoc eò pertinet,quod suprà dixerat Pistoclerus, *caue malo.* NIHIL MOROR DISC. MIHI ESSE, &c.] non curo habere discipulos,tam animosos, tam calidos, feruidos, atque iracundos, qui pleni sanguinis sunt, præfidentes,animosi,& audaces sunt:contrà, exsangues, timidi. VALENS AFFL. ME VACIVVM V.] oratio ad spectatores versa. valens, inquit Lydus, id est, robustus, ac validus, me imbecillum, viribus vacuum affli-ctat, id est, crebrò ad terram deiicit, atque illidit. VACIVVM] vacuum. In prologo Casinæ. *Aures vacuæ sunt, animum aduertite.* FIAM, VT EGO OPINOR, HERCVLES: TV AVTEM LIN.]Lynus Herculem musicam docuit. at Hercules non bellum magistro pretium docendi persoluit. Nam cùm ab illo reprehensus,& obiurgatus esset, quòd citharam nimis validè pulsaret, aut quod eam fidem,quam non oportebat, pulsasset, ea ipsa cithara, quam tenebat, percussum interemit. minatur igitur non obscurè Pistoclerus, se Lydo necem illaturum, vt Hercules Linum interfecit. POL METVO MAGIS, NE PHOENIX T. F. F.] id est,pol metuo potiùs, ne inanem operam in te docendo sumserim,& tristis nuntius tuæ breuis vitæ parentibus tuis fiam: quod Phœnici Achillis magistro contigit : qui cùm Achillem instituisset, neque eum ab iracundia ad clementiam inflectere potuisset: Achillem à Paride interfectum vidit, eiúsque mortis nuntium ad Peleum eius patrem pertulit. FVAM.] sim, fiam. SATIS HISTORIARVM'ST.] historiarum appellatione intelliguntur apud Plautum etiam fabulæ, & omnia, quæ ad cognitionem antiquitatis pertinent. HIC VERERI PERDIT.] id est hic pudorem amisit. vereri pro pudore posuit, Græcorum more, τὸ αἰδεῖσθαι. notauimus in commentariis Lucretian. lib.4. ibi. *Præterea meminisse iacet, languétque sopore.* vbi diximus meminisse dictum esse Græcorum more, pro memoria, vt illi dicere solent τὸ μεμνῆσθαι, ἀντὶ τῆς μνήμης. COMPENDIVM AEDEPOL, &c.] id est, profectò lucrum fecisti ætati tuæ incommodum, & inutile, cùm ita impudens euasisti. NAETV'S] nactus es. OCCISVS HIC HOMO'ST.] periit hic homo. loquitur nunc de Pistoclero in tertia persona, ad spectatores oratione auersa. mox iterum ad eum se conuertet. ECQVID IN MENTE EST TIBI PATR. &c.] id est nunquid cogitas patrem tibi esse? *in mente est tibi.* ἐν νῷ σοι ἐστί. vt suprà, ead. fab. *Magis nunc in mente est mihi nunc, satis vt cōmodè,* &c. TIBI EGO, AVT TV MIHI S. ES?] malim ita legi, Tibi ego, an tu mihi seruus es? hoc est, dic mihi, tibíne ego, an tu mihi seruus es? proinde ac si dicat, si tu mihi seruus es: mihi obsequi debes. sin ego tibi seruus sum: ego tibi obtemperare debeo. PEIOR MAGISTER, &c.] Cupido, amor, libido, cupiditas, affectus animi immoderatus. NIMIS] multo. AD ISTAS RES] ad res amatorias, & Venerias. DOCILIOR,] M. Tullius, lib.7. epist. ad Trebat. *O medicum suauem, méque docilem ad hanc disciplinam.* AEDEPOL FECISTI FVRTVM M. AET. M.] furtum, κλοπήν. κλέμμα. κλέπτειν autem, vsurpant interdum Græci pro fallere, & latere, & occultare consilium suum. Sic & hoc loco Plautus furtum vsurpauit pro calliditate, & astutia, qua quis consilium, & voluntatem celat. hæc igitur huius loci sententia est. profectò dissimulasti, & celasti rem malam, ac turpem. nam cùm te probum, ac frugi adolescentem esse putaremus: tu eras improbus, ac nequam. FLAGITIA] facta turpia, & erubescenda.

CHRYSALVS seruus.

HErilis patria salue: quam ego biennio,
Postquam hinc in Ephesum abij, conspicio lubens.
Saluto te vicine Apollo, qui ædibus
Propinquus nostris accolis, venerórque te,
Ne Nicobulum me sinas nostrum senem
Prius conuenire, quàm sodalem viderim
Mnesilochi Pistoclerum, quem ad epistolam
Mnesilochus misit super amica Bacchide.

HERILIS PATRIA, &c.] loquitur Chrysalus, Mnesilochi, qui biennium à patria afuerat, Ephesíque fuerat, seruus: patriámque vnà cum hero reuersus, & ab eo præmissus, salutat. IN EPHESVM ABII,] addit præpositionem nomini vrbis proprio, vt & infrà semper. SALVTO TE, VICINE APOLLO,] qui prope ædeis nostras collocatus es, &, vt deinceps subiungit

A ſubiungit, qui ædibus propinquus noſtris accolis. M. Tullius lib. 4. epiſt. ad Attic. prima epiſt. *Ibi mihi Tulliola mea fuit præſto natali ſuo ipſo die: qui caſu idem natalis erat, & Brundiſinæ coloniæ, & tuæ vicinæ ſalutis.* Apollinem autem προστατήριον ſignificat: quem tanquam præſidem Athenienſes in veſtibulo domus colebant. Iam verò hæc Athenis aguntur. VENERÓRQ. TE, &c.] & te precor, vt priùs Piſtoclerum videam, quàm me Nicobulus herus maior conueniat. QVEM AD EPIST.] ad quem Mneſilochus miſit epiſtolam de amica Bacchide. quem ad, pro, ad quem ἀναστροφή.

PISTOCLERVS adoleſcens. CHRYSALVS ſeruus.

Mirum eſt me vt redeam te opere tanto quæſere,
Qui abire hinc nullo pacto poſſim, ſi velim,
B Ita me vadatum amore, vinctúmque attines.
CH. Proh dij immortales, Piſtoclerum conſpicor.
O Piſtoclere ſalue. PI. ſalue Chryſale.
CH. Compendi verba multa iam faciam tibi.
Venire tu me gaudes, ego credo tibi.
Hoſpitium & cenam pollicere, vt cónuenit,
Peregrè aduenienti: ego autem venturum annuo.
Salutem ab ſodali ſolidam nuntio.
Rogabis me vbi ſit? viuit. PI. nempe rectè valet.
CH. Iſtuc volebam ego ex te percontarier.
PI. Quî ſcire poſſum? CH. nullus plus. PI. quémnam ad modum?
C CH. Quia illa inuenta eſt, quam ille amat, viuit, rectè & valet:
Si non inuenta eſt, minus valet, moribundus eſt.
Anima eſt amica amanti. ſi abeſt, nullus eſt:
Si adeſt, res nulla'ſt, ipſus eſt nequam & miſer.
Sed tu quid factitaſti mandatis ſuper?
PI. Egon' vt, quod ab illo attuliſſet nuntius,
Non impetratum id aduenienti ei redderem?
Regiones colere mauellem ego Acheruntica.
CH. Eho, an inueniſti Bacchidem? PI. Samiam quidem.
CH. Vide quæſo, ne quis tractet illam indiligens.
D Scis tu, vt confringi vas citò Samium ſolet.
PI. Iámne vt ſoles? CH. dic vbi ea nunc eſt, obſecro
PI. Hic, exeuntem me vnde aſpexiſti modò.
CH. Vt iſtuc eſt lepidum, proximæ viciniæ
Habitat. ecquídnam meminit Mneſilochi? PI. rogas?
Immò vnicè vnum plurimi pendit. CH. papæ?
PI. Immò vt eum credis, miſera amans deſiderat.
CH. Scitum iſtuc. PI. immò Chryſale hem non tantulum
Vnquam intermittit tempus, quin eum nominet.
CH. Tanto hercle melior Bacchis. PI. immò. CH. immò hercle abiero
Potius. PI. num inuitus rem bene geſtam audis heri?

CH. Non herus, sed actor mihi cor odio sauciat. A
Etiam Epidicum, quam ego fabulam æquè ac me ipsum amo,
Nullam æquè inuitus specto, si eam agit Pellio.
Sed Bacchis etiam fortis tibi visa'st? PI. rogas?
Ni nactus Venerem essem, hanc Iunonem dicerem.
CH. Ædepol Mnesiloche, vt rem hanc natam esse intelligo,
Quod ames, paratum est: quod des, inuento est opus.
Nam istic fortasse auro opus est. PI. Philippeo quidem.
CH. Atque eo fortasse iam opus est. PI. atque etiam priùs.
Nam iam huc adueniet miles, & miles quidem
Qui de amittenda Bacchide aurum hîc exigit.
CH. Veniat quando vult, atque ita ne mihi sit moræ, B
Domi'st, non metuo, nec cuiquam supplico,
Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.
Abi intrò, ego hic curabo. tu intus dicito
Mnesilochum adesse Bacchidi. PI. faciam vt iubes.
CH. Negotium hoc ad me nunc attinet aurarium.
Mille & ducentos Philippos attulimus aureos
Epheso, quos hospes debuit nostro seni.
Inde ego hodie aliquam machinabor machinam,
Vnde aurum efficiam amanti herili filio.
Sed foris concrepuit nostra, quínam exit foras?

C

MIRVM EST, &c.] loquitur Pistoclerus domo Bacchidum exiẽs, cum ea Bacchide, quam amare occœperat. mirum est, inquit, te tam valdè me orare vt redeã, qui abire hinc nullo modo possim. quæsere, rogare, orare. Lucretius lib. 5. *Non diuûm pacem votis adit, & prece quæsit Ventorum pauidus paces, animásque secundas?* ITA ME VADATVM AMORE, &c.] ita me quasi vadibus à me acceptis obligatum attines. hîc *vadatum* vsurpauit passiuè, aliàs actiuè: vt suprà, in Curculione, *Vbi tu es, qui me conuadatu's Veneriis vadimoniis?* & Horatius Satyra nona lib. 2. *& respondere vadato, Debebat.* ATTINES] apud te retines. COMPENDI MVLTA VERBA IAM F. T.] id est, multa tibi verba lucrifaciam, id est, faciam, vt multa verba prætermittere possis, quibus te vti necesse fuisset. faciam, vt multa verba, quæ necessariò insumturus eras, lucreris, seu lucrifacias, neque insumere necesse habeas. sic loquitur in Mostellar. *Orationis operam compendi face.* Idem in Asinaria. *Verbis velitationem fieri compendi volo.* Sic Pacuuius. Hermiona. *Lamentas, fletus, facere compendi licet.* ex Nonio, in voce *lamentas*, pro, lamentationes. Sic autem legendum, vt edidimus, non vt est in libro vulgato, *compendio multa v.* &c. VENIRE TV ME GAVDES, &c] hæc sunt verba, quæ locuturus fuerat Pistoclerus: ea igitur occupat Chrysalus, ne Pistoclerus ea loqui necesse habeat, & vt ea lucrifaciat. his autem verbis vti solebant ad eos, qui peregrè veniebant. HOSPITIVM, ET CENAM POLL. VT CONVENIT, &c.] hoc quoque in more erat positum, vt peregrè aduenientibus cenam darent. suprà eadem fabula. *Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam.* Et in Epid. in principio. *Venire saluum gaudeo.* TH. *quid ceterum?* EP. *quod adeò assolet, cena tibi dabitur.* SALVTEM AB SODALI, &c.] in voce *salutem*, m, non eliditur. AB SODALI] Mnesilocho. ROGABIS ME, VBI SIT, &c.] huius versiculi mensura non videtur constare. à me quidem non facilè expediri potest. videtur enim vna syllaba superesse. nisi quis dicat in aduerbio *rectè*, c, exteri. aut, t, liquescere. ISTVC VOLEBAM EGO EX TE PERC.] scio equidem eum viuere: sed vtrum valeat, ne, ex te quærere volebam: & hoc ex te scire possum. Significat Chrysalus Mnesilochum valere, si Bacchis, quam amat inuenta est: sin autem non est inuenta, non valere. multi viuunt, qui minus rectè valent. QVI SCIRE POSSVM?] quo pacto scire possum, recténe valeat Mnesilochus, quem biennio non viderim? NVLLVS PLVS.] nullus plus scire potest, quàm tu, quippe qui scias vnus, quo loco sint eius res, quæ ad amorem eius pertinent. Valet igitur D

herus

A herus meus Mnesilochus, si Bacchidem, quam deperit, reperisti. si non reperisti, non valet. QVIA ILLA INVENTA, &c.] in prouocabulis, *illa*, & *ille*, vnú l, exteritur, & prior syllaba corripitur. quod & Terentio vsitatum est. ANIMA'ST AMICA AMANTI, &c.] & anima, seu animus eius, qui amat, non est in eius corpore, neque pectore, sed in eius, quam, aut quem amat, pectore. In Pseud. *Aduertito animum.* C A. *non adest.* P S. *at tu cita*, &c. suprà in Cistel. *Vbi sum, ibi non sum : vbi non sum, ibi est animus.* ad quem locum hac de re plura. SI ABEST,] amica. RES NVLLA'ST] res familiaris perit. IPSVS EST NEQVAM, ET M.] ipse omnia sua profundit, & dissipat, & nulli rei honestæ operam dat, ita miser est. MANDATIS SVPER?] de mandatis? de iis, quæ tibi mádauit herus meus Mnesilochus? EGON' VT QVOD AB ILLO ATT. N. &c.] egóne committerem, vt quod mihi ab illo per nuntium mandatum esset, id ei non confectum redderem? egóne tam ignauus, aut tam negligens, aut tam inofficiosus essem, vt quod nuntius ab eo veniés mihi nuntiasset, id ego ei cótinuò non transactum redderem? REGIONES COLERE MAVELL. ACH.] mallem mortuus esse, mallem apud inferos esse : vel prima syllaba vocis *Acheronticas* hic breuis est, vel, vt versus sit integer, addendum pronomen *ego*. SAMIAM QVIDEM] emi Bacchidem non quamlibet, sed Samiam. VIDE QVÆSO, NE QVIS ILLAM TR. INBIL.] iocus ex verbo *Samiam*.
B alludit enim ad vasa Samia, quæ fictilia, hoc est, ex luto Samio ficta erant : & idcirco fragilia. IÁMNE VT SOLES?] iámne ad ingenium redis, vt risum captes in rebus seriis? iámne, vt soles, facetus es? VT ISTVC EST LEPIDVM?] quàm istuc, quod dicis, lepidum est? PROXIMÆ VICINIÆ H.] in proxima vicinia habitat. proximæ viciniæ, patrius casus est, aduerbium olens. Iam in prouocabulo, istuc, s, exteritur, vt prima syllaba, breuis esse possit. ECQVÍDNAM MEM. MNES.] numquídnam meminit Mnesilochi? Sic Horat. lib. 1. epist. ad Iul. Flor. *Vt vales? vt meminis nostri?* IMMÒ, VT EVM CRED. MIS. AM. D.] Immò, vt credis eum absentem desiderio Bacchidis macerari, ita Bacchis illum absentem misera amans desiderat. SCITVM ISTVD] bellum, & lepidum est istud, quod dicis, Bacchidem desiderio Mnesilochi affectam esse. NON TANTVLVM INTERMITTIT. T.] ne breuissimum quidem tempus intermittit, quin eum nominet assiduè, & indesinenter, & sine intermissione temporis eum habet in ore. *tantulum*, δεικτικῶς, ostendit enim aliquid minimú, cùm hoc loquitur: fortasse pilum, aut vnguem extremum, aut aliquid tale ad significandam temporis breuitatem. Argumétum amoris est certissimum, cùm absens absentem desiderat, & nominat. IMMÒ] cùm plura dicturus esset Pistoclerus, orationé eius interrumpit Chrysalus, fortassis
C obscurè significans, suspiciosum esse, & non decere, sodalis amicam nimium à sodali laudari : vel eò tantùm interpellat, quod inepta, & indecora actione vtatur in eis, quæ referat, pronuntiádis. quod magis probo, propterea quæ sequuntur, *non herus, sed actor*, &c. IMMÒ HERCLE ABIERO P.] quàm audiam tam ineptè narrantem. SED ACTOR MIHI COR OD. S.] sed Pistoclerus, qui agit, & loquitur, mihi animum molestia afficit, sauciat, offendit. tralatio est. Pistoclerus mihi moléstus est, vel propterea quòd cómemoratione multorú Bacchidis dictorum, ac factorum arguit se cú ea sæpius, & familiariùs, quàm par sit, cum ea versari. sed ego priorem sententiam magis probo. SI EAM AGIT PELLIO.] quidam fuit Pellio malus, atque ineptus comœdus. est autem Pellio, qui pelleis, subigit, aut interpolat, & concinnat, aut vendit. Nonnulli dicunt cuidam actori inepto, hoc nomen fuisse. SED BACCHIS ETIAM FORTIS TIBI VISA'ST?] sed dic mihi, Bacchísne tibi fortis, id est, formosa visa est? sic in Milite. *ecquid fortis visa est?* Ita Seruius, & Nonius. fortassis autem *fortis*, cùm de muliere, aut puella dicitur, formosam significat, quia formosa mulier, quouis viro, quantumuis robusto, ac valido, potentior, ac validior est. quod Anacreon testatur huius rei testis locuples φύσις κέρατα ταύροις, Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις, Ποδωκίην λαγωοῖς, Λέουσι χάσμ' ὀδόντων,
D Τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτὸν, Τοῖς ὀρνέοις πετᾶσθαι, Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα. Γυναιξὶν οὐκ ἔτ' εἶχεν. Τί οὖν δίδωσι; κάλλος, Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν, Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων. Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον, Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα. id est, natura cornua tauris, vngulas auté equis dedit: celeritaté pedum leporibus, Leonibus dentium hiatum, piscibus natandi facultatem, auibus volatum, viris mentis præstantiam: At mulieribus non poterat eam largiri: quid igitur? formam, pro clypeis omnibus, pro gladiis omnibus. ferrum autem, & ignem superat mulier, quæ formosa est. NI NACTVS VEN. ESSEM H. IVN. D.] ni nactus essem formosioré, hanc ei proximam dicerem. Nonnulli, *ducerem*, legi volunt. ego nihil muto. ÆDEPOL MNESIL.] alloquitur Mnesilochum absentem. VT REM HANC NATAM ESSE INTELLIGO,] qualem huius rei naturam esse video : Sic loquitur in Casina. *Ita rem natam esse intelligo. Necessum est versis gladiis depugnarier.* Idem in Trucul. *Fiat ut, rem gnatam video, hoc accipiendum est, quod datur.* Eodem pertinet, & eiusdem generis est, quod sæpè vsurpari solet, *è re nata*. PHILIPPEO QVIDEM] auro purissimo, & putissimo, à Philippo Macedone. hinc nummi Philippei. infrà eadem fabula. *Nunc nisi ducenti Philippei redduntur mihi , Iam ego illorum ego animam amborum exsorbebo.* Idem in Trinummo. *Nummorum Philippeûm ad tria millia.* Horatius. epistola prima, libr. 2. *Chœrilus , incultis qui versibus , & malè natis Rettulit acceptos , regale numisma , Philippos.* Vlpianus Iurisconsultus libro Digestorum trigesimo quarto. tit. 2. capitul. legis. Quintus Mutius.

Si autem aurum, vel argentum signatum, legatum sit: id paterfamiliâs videtur testamento legasse, quod aliqua forma est expressum: veluti quæ Philippi sunt, &c. ATQVE ETIAM PRIÙS] prius, quàm iam, si fieri potest. hyperbole. ET MILES QVIDEM. QVI DE AMITT. BACCH.] & miles non quiuis, sed is miles, qui aurum hîc exigit, vt missam faciat Bacchidem: &, si aurum non accipiat, vnà secum hinc Bacchidem abducet. ATQVE ITA NE MIHI SIT M.] atque ita citò veniat, ne me moretur. proinde ac si dicat, tantùm abest, vt eum sim moraturus in nummis expediendis, ac numerandis, vt verear, ne ille me paratum moretur. DOMI'ST] aurum. non quæro foris. NEC CVIQVAM SVPPL.] id est, nec aurũ à quoquã supplex peto, cum domi habeam. quod domi habemus, nec à vicinis, nec ab amicis petimus: sic suprà, in Asin. *habeo opinor familiare tergum, ne quæram foris*. ad quem locum plura exempla collegimus, & infrà alia colligentur. DVM QVIDEM HOC VALEBIT PECT. P. M.] quandiu quidem meum pectus perfidia pollebit, seu instructũ erit hoc pectus, *δεικτικῶς*. id est meum pectus. TV INTVS DICITO MNESIL. ADESSE B.] ordo, tu intus dicito Bacchidi Mnesilochum adesse. NEGOTIVM HOC AD ME NVNC ATT. AVR.] negotium aurarium, id est, negotium de auro inueniendo. PHILIPPOS] nummos à Philippo Macedone dictos, & Philippi imagine impressos ac signatos. Valebat autem nummus Philippeus aureus duos circiter aureos Gallicos. quod ego ex vno nuper cognoui, quem mihi ostendit Clemens Teuenius. MACHINABOR MACHINAM.] Atticismus. *μηχανήσομαι μηχανήν*, hoc est, aliquam fabricabor fallaciam: aliquid comminiscar: aliquid excogitabo, seu reperiam: aliquam machinam parabo. SED FORIS CONCREPVIT, &c.] Sæpè iam diximus, apud veteres illos, foreis ita fuisse positas, & ita aperiri solitas, vt qui domi exituri erant, foreis pulsarent, ne, qui extrà iter facerent, à ianua extrorsum versa læderentur.

NICOBVLVS senex. CHRYSALVS seruus.

IBo in Piræeum, visam ecquæ aduenerit
In portum ex Epheso nauis mercatoria.
Nam meus formidat animus nostrum tam diu
Ibi desidere, neque redire filium.
CH. Extexam ego illum pulcrè iam, si dij volunt.
Haud dormitandum'st. est opus chryso Chrysale.
Adibo hunc, quem quidem ego hodie faciam hîc arietem
Phryxi. itáque tondebo auro vsque ad viuam cutem.
Seruus salutat Nicobulum Chrysalus.
NI. Proh di immortales, Chrysale, vbi mihi est filius?
CH. Quin tu primùm salutem reddis, quam dedi?
NI. Salue. sed vbínam est Mnesilochus? CH. viuit, valet.
NI. Venítne? CH. venit. NI. euax, adspersisti aquam.
Benéne vsque valuit? CH. pancraticè atque athleticè.
NI. Quid hoc? qua caussa cum hinc in Ephesum miseram,
Accepítne aurum ab hospite Archidemide?
CH. Heu, cor meum & cerebrum Nicobule finditur,
Istius hominis vbi fit quaque mentio.
Tun' hospitem illum nominas, hostem tuum?
NI. Quid ita hercle obsecro? CH. quia ædepol certè scio,
Vulcanus, sol, luna & dies, dei quattuor.
Scelestiorem nullum hoc illuxere alterum.
NI. Quémne? Archidemidem? CH. quàm, inquam, Archidemidem.
NI. Quid fecit? CH. quid non fecit? quin tu id me rogas?
Primùm dum infitias ire cœpit filio,

A. Negare se debere tibi triobulum,
Continuò antiquum ibi hospitem nostram sibi
Mnesilochus aduocauit, Pelagonem senem?
Eo presente homini extemplò ostendit symbolum.
Quem tute dederas, ad eum vt ferret, filio,
NI. Quid vbi ei ostendit symbolum? CH. infit dicere
Adulterinum, & non eum esse symbolum.
Quótque innocenti ei dixit contumelias?
Adulterare eum aiebat rebus ceteris.
NI. Habet n' aurum? id mihi primùm dici volo.
CH. Postquam quidem prætor recuperatores dedit,
B Damnatus demum, vi coactus reddidit
Ducentos, & mille Philippûm. NI. tantum debuit?
CH. Porrò etiam ausculta pugnam, quam voluit dare,
NI. Etiámne est quid porrò? CH. hem accipe, trina hæc nunc erit.
NI. Deceptus sum. Autolyco hospiti aurum credidi.
CH. Quin tu audi. NI. immò ingenium auidi haud pernoram hospitis.
CH. Postquam aurum abstulimus, in nauem conscendimus,
Domum cupientes. fortè vt assedi in stega,
Dum circumspecto, atque ego tum lembum conspicor:
C Longum'st rigorem maleficum exornarier.
NI. Perij hercle. lembus ille mihi lædit latus.
CH. Is erat, communis cum hospite & prædonibus.
NI. Adeón' me fuisse fungum, vt qui illi crederem.
Cùm mihi ipsum nomen eius Archidemidis
Clamaret demturum esse si quid crederem.
CH. Is nostræ naui lembus insidias dabat.
Occœpi ego obseruare eos, quam rem gerant.
Interea è portu nostra nauis soluitur.
Vbi portu exiimus, homines remigio sequi,
D Neque aues, neque venti citiùs. quoniam sentio
Quæ res gereretur, nauem extemplò statuimus.
Quoniam vident nos stare, occeperunt ratem
Turbare in portu. NI. heu ædepol, mortalis malos.
Quid denique agitis? CH. rursum in portum recipimus.
NI. Sapienter factum à vobis. quid illi postea?
CH. Reuorsionem ad terram faciunt vesperi.
NI. Aurum hercle auferre voluere, ei rei operam dabant.
CH. Non me fefellit, sensi, eo exanimatus fui.
Postquam nos vidimus auro insidias fieri.
Capimus consilium continuò, postridie
Auferimus inde aurum omne illis præsentibus,

Palàm atque apertè, vt illi id factum sciscerent. A
NI. Scitè hercle. cedò quid illi? CH. tristes illico,
Quando extemplò à portu ire nos cum auro vident,
Subducunt lembum capitibus casantibus.
Nos apud Theotimum omne aurum deponimus,
Qui illic sacerdos est Dianæ Ephesiæ.
NI. Qui istic Theotimus est? CH. Megalobuli filius,
Qui nunc in Epheso est Ephesiis carissimus.
NI. Næ ille hercle mihi sit multo tanto carior,
Si me illoc auro tanto circumduxerit.
CH. Quin ipsa in æde Dianæ conditum est, ibi,
Demum publicitus seruant. NI. occidistis me, B
Nimio hic priuatim seruaretur rectius.
Sed vos nihílne attulistis inde auri domum?
CH. Immò etiam. verum quantum attulerit, nescio.
NI. Quid nescis? CH. quia Mnesilochus noctu clanculum
Deuênit ad Theotimum: nec mihi credere,
Nec cuiquam in naui voluit. eò ego nescio
Quantillum attulerit, verùm haud permultum attulit.
NI. Etiam dimidium censes? CH. non ædepol scio.
Verùm haud opinor. NI. fértne partem tertiam?
CH. Non hercle opinor, verùm verum nescio.
Profectò de auro nihil scio, nisi nescio. C
Næ tibimet illuc naui capiendum est iter,
Vt illud reportes aurum ab Theotimo domum.
Atque heus tu? NI. quid vis? CH. annulum gnati tui
Facito vt memineris ferre. NI. quid opu'st annulo?
CH. Quia id signum est cum Theotimo, qui eum illi afferet,
Ei aurum vt reddat. NI. meminero, & rectè mones.
Sed diuésne est istic Theotimus? CH. etiam rogas?
Qui soccis habeat auro suppactum solum.
NI. Cur ita fastidit? CH. tantas diuitias habet,
Nescit quid faciat auro. NI. mihi dederit velim. D
Sed qui præsente id aurum Theotimo datum est?
CH. Populo præsente nullu'st Ephesi quin sciat.
NI. Istuc sapienter saltem fecit filius,
Cùm diuiti homini id aurum seruandum dedit,
Ab eo licebit quamuis subitò sumere.
CH. Immò hem tantisper nunquam te morabitur,
Quin habeas illud quo die illuc veneris.
NI. Censebam me effugisse à vita maritima,
Ne nauigarem tandem hoc ætatis senex,
Id mihi haud vtrum velim licere intelligo,
Ita bellus hospes fecit Archidemides.

A Vbi nunc eſt ergo meus Mneſilochus filius?
CH. Deos atque amicos iit ſalutatum ad forum.
NI. At ego hinc ad illum, vt conueniam quantum pote'ſt.
CH. Ille eſt oneratus rectè, & plus iuſto vehit.
Exorſa hæc tela non malè eſt omnino mihi,
Vt amantem herilem copem facerem filium,
Ita feci, vt aurum quantum vellet ſumeret.
Quantum autem lubeat reddere, vt reddat patri.
Senex in Epheſum hinc ibit aurum arceſſere.
Hîc noſtra agetur ætas in malacum modum.
Siquidem hic relinquet, nec ſecùm abducet ſenex
B Medet Mneſilochum. quas ego hic turbas dabo?
Sed quid futurum eſt, cùm hoc ſenex reſciuerit?
Quom ſe excucurriſſe illuc fruſtra ſciuerit.
Nóſque aurum abuſos? quid mihi fiet poſtea?
Credo hercle aduenìens nomen mutabit mihi,
Faciétque extemplò cruciſalum me ex Chryſalo.
Aufugero hercle, ſi magis vſus venerit.
Si ero reprehenſus, macto ego illum infortunio:
Si illi ſunt virgæ ruri, at mihi tergum domi'ſt.
Nunc ibo, herili filio hanc fabricam dabo,
Super auro, amicáque eius inuenta Bacchide.

C

IBO IN PIRÆEVM: VISAM, &c.] præpoſitionem addidit nomini accuſatiui caſus *Piræeum*, non vt oppido, ſed vt loco. vide epiſt. 3. lib. 7. Epiſtolarum ad Att. ibi. *Venio ad Piraea: in quo magis reprehendendus ſum, quòd homo Romanus Piraea ſcripſerim, non Piraeum (ſic enim omnes noſtri locuti ſunt) quam quòd, in, addiderim. non enim hoc vt oppido præpoſui, ſed vt loco.* &c. ECQVÆ.] ecquæ numqua. NAM MEVS FORMIDAT ANIMVS, &c.] id eſt, nam ego formido, &c. NOSTRVM TAM DIV IBI DES.] id eſt, quòd noſter filius ibi tam diu deſideat: id eſt, otioſus ſedeat. à deſidendo, deſides dicti ſunt, & deſidia. EXTEXAM EGO ILLVM PVLCRÈ IAM, &c.] id eſt, ſpoliabo, & nudabo illum auro. extexere, eſt telam ſua textura aut lana nudare. ſignificat & minatur ſe Nicobulum auro emunctum & marſupia, vt in Epid. loquitur, exenteraturum. alij ſic explicant: ego illius rationes omneis, & conſilia omnia peruertam. SI DII VOLVNT:] ſi dij adiuuant. diis volentibus. In epiſt. Timarchidis Verris accenſi ad Apronium, lib. 3. accuſat. *ipſi ſudabunt, ſi dij volent.* HAVD DORMITANDVM'ST.] ſic ſuprà in Epid. *non enim nunc tibi dormitandum, neque cunctandi copia'ſt.* EST OPVS CHRYSO
D CHR.] παρήχησις, & παρονομασία. eſt opus auro Chryſale. QVEM QVIDEM EGO HODIE FACIAM HÎC ARIETEM PHRYXI.] id eſt, quem ego auro nudabo, ac ſpoliabo, vt arietem Phryxi, cuius vellus erat aureũ. Phryxum autem, & Hellen deorum beneficio ab interitu vindicatos, cùm iam aræ, & neci deſtinati eſſent, vexit per mare Ægeum hic aries. Atque Helle quidem ad Propontidem in mare decidit, à qua dictus eſt Helleſpontus: Phryxus verò ad Colchidem ſaluus perlatus eſt. TONDEBO AVRO VSQVE AD VIVAM CVTEM.] manet in allegoria. ſpoliabo ſenem, inquit, auro, vſque ad viuam cutem. ad viuam cutem tondentur arietes, & oues, cùm ita tundentur, vt nuda cutis relinquatur, & ferrum vſque ad ſanguinem perueniat. ſic dicimus, de viuo detrahere, ſeu reſecare: & vſque ad viuum vngueis, vel aliquid aliud reſecare: & viuos vngueis rodere. Horat. epiſt. 10. lib. 1. *Sæpe ſcaput ſcaberet, viuos & roderet vngueis.* M. Tull. in Lælio. *Neque id ad viuum reſeco, vt illi, qui hæc ſubtilius diſputant.* Idem pro Flacco. *dat de lucro: nihil detrahit de viuo.* Idem lib. 3. accuſationum. *De viuo igitur erat aliquid reſecandum, vt eſſet unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur.* tonſos ad viuum, ſeu ad viuam cutem dicunt Græci ἐν χρῷ κεκαρμένους. QVIN TV PRIMVM REDDIS SALVTEM Q. D.?] ſic dixit reddere ſalutem, ſuprà in Epid. *ſaluus ſis, quod credidiſti, reddo?* VIVIT, VALET.] plus eſt valere, quàm viuere. Itaque hoc ordine poſuit, viuit, valet. oratio enim debet creſcere. ſic ſuprà. *Rogabis me, vbi ſit, viuit.* PIST. *nempe rectè valet,* &c. EVAX.] inter-

iectio animi lætitiam declarans.profert hunc locum Carisius lib.2.gram.institut. Idem Plautus Menæch. *Euax iurgio hercle tandem vxorem abegi ab ianua.* ADSPERSISTI AQVAM.] reddidisti animum, allegoria est, ab iis ducta, qui aut cursu, & labore aliquo corporis delassati, aut aliqua animi perturbatione percussi, & pe i mori, aqua adspersa recreantur. suprà in Cistell. *obsipas aquulam.* Idem in Trucul. *ab adspersisti aquam, iam redit animus, deme soleas.* VSQVE] vsque ab eo tempore, quo profectus est, ad hodiernum diem. PANCRATICÈ ATQVE ATHLETICÈ.] valuit, vt ij, qui omnibus corporis viribus aduocatis certant, omnibúsq. certandi modis in certando vtuntur: quod Græci dicunt παγκρατιάζειν, vnde παγκρατιασταὶ, qui omnibus neruis, & membris, & vt dicitur, vnguiculis, coniunxi certant. *athletice valere* autem est, more athletarum valere. suprà in Epid. *pugilice, atque athletice.* QVA CAVSA SVM HVNC IN EPH. MIS &c.] ordo, & sententia est, accepitne aurum ab hospite Archidemide: qua causa, id est, propter quam causam, eum Ephesum miseram? HEV COR MEVM, ET CEREBRVM NIC. FINDITVR.] finditur, μερίζεται σχίζεται τέμνεται, scinditur, secatur diuiditur. ISTIVS HOM. VBI FIT QVAQ. MENT.] malim sic legi, *Istius hominis vbi fit quomque mentio,* id est, vbicumque, seu quandocumq. istius hominis fit mentio. *quaque,* si cui retinendũ videbitur, licebit interpretari, ex omni parte, seu ex quaque parte. TVN' HESP. ILL. NOM. HOST. T.?] hospité, hosté, παρονομασία. DEI QVATVOR] dij quatuor, Dei, pro dij, vt ei & eis, pro ij & iis, bonis scriptorib. sunt vsitata. Iam cur quatuor hi proximè cõmemorati dij sint, in promptu est. Ac de Vulcano quidem, & sole, qui Apollo est &, Luna, quæ Diana, nemo dubitat. de die possit aliquis dubitare. sed primùm qui Theogoniã Hesiodi legerit, cognoscet Diem esse Noctis, & Erebi filiam, seu filium. Sic Hesiodus Νυκτὸς δ' αὖτ' αἰθήρ τε καὶ ἡμέρη ἐξεγένοντο, Οὓς τέκε κυσαμένη ἐρέβει φιλότητι μιγεῖσα. id est, ex nocte Æther, & Dies nati sunt. quos peperit grauida, cum Erebo per amorem commista. deinde si, quidquid mortaleis iuuat, in deorum numerum retulit antiquitas. quid est, quamobrem etiam Diei suus sit inter deos locus? Enumerantur autem hîc potissimùm ij dij, ex quibus aliquid lucis oritur, quales sunt Vulcanus, cuius ignea natura est, Apollo siue sol: Diana, quæ est Luna, & Dies, qui sine luce constare non potest. ILLVXÊRE] id est, illustrauere. Nam *illuxêre,* hoc loco actiuam significationem habet. vel hoc modo explica, dij quatuor non luxere in scelectiorem alterum, quàm hic est Archidemides. Horatius epist. 4. lib. 1. *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.* M. Tull. Philippica 1. *quem potes recordari in vita illuxisse tibi diem lætiorem, quàm cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, &c. domum te recepisti?* Idem pro Milone. *Erit, erit illud profectò tẽpus, & illucesset aliquãdo ille dies, &c.* QVID NON FECIT? QVIN TV ID ME R.] quin potiùs me rogas, quid non fecerit, quàm quid fecerit? proinde ac si dicat, scelerata eius facta, numerari non possunt: & mihi faciliùs est dicere, quid non fecerit, quã quid non fecerit. PRIMÙM DVM INFIT.] primùm igitur infitiari cœpit, filio se tibi debere treis obolos. *dum,* particula est nihil significãs, quæ adiicitur aliis vocibus. TRIOBVLVM,] ne treis obolos quidem, ne triobolum quidem. ADVOCAVIT,] hinc aduocati dicti, qui à nobis adhibentur causæ nostræ, & iuri nostro studendi, ac fauendi gratia. OSTENDIT SYMBOLVM:] solebant Græci etiam diuersarum ciuitatum, in rebus contrahendis, & pactis conuentis vti tesseris tabularum, & syngrapharum loco: quas appellabant symbola: ex hisque ius dicebatur, & iudicia, iudicésque, seu, vt Latini vocant, recuperatores dabantur. Aristotel. libro 3. Polit. princip. οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως, ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν, καὶ δικάζεσθαι, πολῖταί εἰσι. τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσι. &c. id est, neque ij, quibus cum iura ita communicata sunt, vt & iudicium inter se accipere debeant, & litem intendere, atque in ius vocare possint, ciues sunt. hoc enim contingit, & tribuitur etiam iis, qui tesseris publicè acceptis iura inter se habent communia, & res contrahunt. Antiphon. καὶ δίκας ἀπὸ συμβόλων ὑμῖν δικαζόμενος. Plautus noster signũ videtur appellare infrà ead. fab. non longè, ibi. *Quia id signum est cum Theotimo, qui eum illi afferet.* Sed non est ita. nam aliud ibi significatur per signum: aliud hîc per symbolum. INFIT DICERE] incipit dicere, &c. sic Lucret. lib. 3. *Commutare animum quicumque adoritur, & infit.* INNOCENTI] filio tuo. DIXIT CONTVMELIAS?] contumelia duplex: altera in verbo, altera in facto posita. in verbo, vt si quis virum bonum, & abstinentem, furem: pium & religiosum, impium, & periurum appellet. in facto, vt siquis hominem liberum fuste mulcet, ac verberet. Sic loquitur in Pseudolo. *Contumeliam si dices, audies.* & in Trucul. *sanus si sis videas, ne dixis contumeliam.* ADVLTERARE EVM AIEBAT REB. CETERIS.] adulterare videtur vsurpasse absolutè, pro corruptorem esse. Nonnulli legunt, *res ceteras:* neque repugnat metrum. nam *eum,* duarum syllabarum erit: cùm in scriptura recepta, quam secuti sumus, vnius syllabæ sit. ego nihil muto. POSTQVÀM QVIDEM PR. RECVP. DEDIT] prætoris erat iudices dare, qui recuperatores dicebantur, & tres erant numero: & de controuersiis priuatis cognoscebant. nunc iudices delegati vulgò nominantur. Idem in Rud. *Quis me est mortalium miserior, qui viuat alter hodie, Quem ad recuperatores modo damnauit Plesidippus?* ET MILLE PHILIPPÛM] sic dictum mille philippûm, vt mille hominum, mille ouium, mille nummûm, & similia. De quibus Gellius lib. 1. cap. 16. notauimus ad illum versum Horatij Sat. 3. lib. 2. *Mille hominum insanus leto dedit, &c.* PVGNAM] tralatio. QVAM VOLVIT DARE] edere. ETIÀMNE EST QVID PORRÒ?] etiamne

A etiámne est aliquid amplius? TRINA HÆC N. E.] triplex hæc nunc erit. AVTOLYCO HOSPITI.] hospiti furaci, seu furi. Autolycus Sisyphi filius, Synonis pater, homo furacissimus. Immò Autolycus Mercurij fuit filius, Vlyssis auus maternus, qui animalium, quæ furto abstulerat, colorem mutabat. Martialis lib. 8. epig. in Luscum furem. *Ne contemne caput, nihil est furacius illo, Non fuit Autolici tam piceata manus.* Autolicum commemorat. Homerus ἰλιάδ. x. & pluribus verbis, ὀδυσσείας Υ. ab illo loco. αὐτίκα δ' ἔγνω οὐλὴν, τήν ποτέ μιν σῦς ἤλασε λευκῷ ὀδόντι, Παρνησόν δ' ἐλθόντα μετ' Αὐτόλυκόν τε καὶ υἷας, Μητρὸς ἑῆς πατέρ' ἐσθλόν, ὃς ἀνθρώπους ἐκέκαστο κλεπτοσύνῃ θ', ὅρκῳ τε. θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν Ἑρμείας. id est, continuò autem agnouit cicatricem ex vulnere, quod ei aper quondam inflixit candido dente, in montem Parnassum profectò ad Autolycum, & eius filios, matris patrem virum fortem, qui supra omneis homines ornatus erat furandi arte, & iureiurando. Deus autem Mercurius ipse ei hæc donauerat. AVIDI] cupidi, auari. DOMVM CVPIENTES] domum reuerti, seu reuisere cupientes. ἐκλελῆφις. VT ASSEDI IN STEGA:] stega, nauis tabulatum, & quasi proscenium, in quo nautæ ambulant. sic ferè Fulgentius, qui hunc locum profert. ATQVE EGO TVM, &c.] id est, continuò ego tum lembum conspicio. *atque* pro, continuò, seu statim, notant grammatici veteres. Sic suprà in Capt. *Quò imus vna, inquam, ad prandium? atque*

B *illi tacent.* LEMBVM] lembus, inquit Nonius, nauicula breuis piscatoria. Plaut. Mercat. *Dum hæc aguntur, lembo aduehitur pater pauxillulo.* Fulgentius autem, lembus, inquit, genus nauiculæ velocissimæ: quod dromonis, aliàs dromadis nomine appellamus. LONGVM'ST RIG. MAL. EXORN.] id est, longus sim, si velim rigorem, id est, metum maleficum, hoc est, noxium describere atque amplificare. ADEÓN' ME FVISSE FVNG.] éstne credibile me vsque adeò fuisse tardum, stolidum, stupidum, nullius pretij hominem, ἀναίσθητον, vt illi nummos crederem? id est, vt nummos apud illum deponerem? pecuniam credit etiam is, qui deponit, vt suprà diximus. fungus autem, per translationem, id est, homo sensus expers, stolidus, & nullius pretij: sic infrà ead. fab. *& iam nihil sapit: Nec sentit. tanti'st, quanti fungus putridus.* IPSVM NOMEN EIVS ARCHIDEMIDIS, &c.] Latini vitabant mala nomina, vt Epidamnum, propterea quòd in eo nomine damnum exauditur, Dyrrhacium appellarunt. Sic igitur quia in nomine Archidemide, verbum *demo* inclusum videtur, significat Nicobulus se ab eo nomine debuisse admoneri, nummos ei, qui ita appellaretur, non fuisse committendos, quasi clarè diceret, se aliquid de summa detracturum, aut etiam totam ademturum. demturum, id est, de toto detracturum, & deminuturum. sed videtur legendum *ademturum*. adimere autem, est totum auferre, quæ significatio videtur hîc postulari: demere verò de toto detrahere. Verumtamen nihil

C mutandum arbitror. perspicuè enim alludit ad verbum *demo*, quod exauditur in nomine Archidemidis. CLAMARET] clarè admoneret, & quasi loqueretur. ἐβόα. Sic M. Tull. Verr. 4. *Litteræ sunt in medio, quæ se corruptas esse clamant.* Catullus ad Flauium. *Nam te non viduas iacere noctes, nequicquam tacitum cubile clamat.* Apuleius lib. 8. *Interea quidā senex de summo colle prospectat: quem circum, oues, & capellæ pascentes, opilionem esse profectò clamabant.* Demosth. orat. περὶ παραπρεσβ. ταῦτ' οὐχὶ βοᾷ καὶ λέγει, ὅτι χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης. id est, hæc nónne clamant, & loquuntur pecunias accepisse Æschinem? Idem Olynth. 1. ὁ μὲν οὖν παρὼν καιρὸς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μονονουχὶ λέγει φωνὴν ἀφιεὶς, ὅτι τῶν πραγμάτων ὑμῖν ἐκείνων αὐτοῖς ἀντιληπτέον ἐστίν. &c. id est, præsens igitur opportunitas, Athenienses, tantum non dicit, vocem mittens, oportere vos res illas retinere, &c. INSIDIAS DABAT.] insidiabatur. sic sæpe loquitur. suprà in Aulularia. *Emortuum ego me mauelim leto malo, Quàm non ego illi dem hodie insidias seni.* In Casina, *Hinc ex insidiis, hisce ego insidias dabo.* HOMINES REMIGIO SEQVI] homines, qui erant in lembo, sequebantur, seu sequi cœperunt, lembum remis impellentes, vt nos assequantur, seu adipiscantur. libri vulgati habent *remulco sequi*, mendosè. NEQVE AVES, NEQVE VENTI CITIVS] hyperbole, per

D quam significatur summa celeritas. QVONIAM SENT. &c.] id est, quãdo sentio, &c. ἐπειδή, posteaquam. vel legendum, *quom iam sentio.* verumtamen nihil muto. QVÆ RES GERERETVR,] quo spectarent prædones illi: aut quid molirentur. malim legi, *quæ res geratur.* NAVEM EXTEM. STATVIMVS] nauem continuò sistimus. cursum sustinemus. TVRBARE.] ita agitare, vt non procederet. RVRSVM IN PORTVM RECIPIMVS.] recipimus nos in portum, vel nauim potiùs. REVORSIONEM AD TER. F. V.] reuertuntur ad terram vesperi. EI REI OP. DAB.] ei rei studebant. NON ME FEFELLIT.] non me latuit. INDE.] è naui. SCISCERENT] scirent. SVBDVCVNT LEMBVM.] subducunt in portum, seu ad terram. Virgilius lib. 1. Æneid. *Vrbem, quam statuo, vestra est, subducite naueis.* Græci dicunt, χαλάσαι ναῦν. quod Latini subducere nauem: contra ἀνάγειν, quòd illi deducere, seu in altum deducere. CAPITIBVS CASANTIB.] id est, capitibus deiectis, ac demissis: & ita mœstitiam indicantes, ac declarantes κατηφεῖς τὰς κεφαλὰς κάτω ἔχοντες. sic suprà in Asinar. *Atque hercle ipsum adeò contuor cassanti capite incedit.* ad quem locum hac de re plura. Sic autem legendũ, non vt vulgò, *capitibus quassantibus.* NOS APVD THEOTIMVM OMNE AVR. DEP.] Solebant veteres nummos, & res carissimas, in fanis, ac templis potissimùm deponere, & maximè in temporibus difficilibus, & in rebus dubiis. Cicero lib. 5. epist. ad Rufum. *Nam de lege, ita est actum, vt auctore G. Pompeio, ista pecunia in fano poneretur.* Idem lib. 5. epist. ad Att. epist. vlt. in

extr. *Græcis quærentibus, & vt in fano deponerent, postulantibus non concessi.* Cæsar lib. 1. de bello Ciuili. A *Tota Italia delectus habentur, arma imperantur, pecuniæ a municipiis exiguntur, & e fanis tolluntur: omnia diuina, humanáque iura permiscentur.* Herodotus in Terpsichore. Εἰ δὲ τὰ χρήματα καθαιρεθείη τὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τοῦ ἐν Βραγχίδῃσι, τὰ Κροῖσος ὁ Λυδὸς ἀνέθηκε, πολλὰς εἶχε ἐλπίδας ἐπικρατήσειν τῆς θαλάσσης. id est, si autem pecuniæ ex templo, quod est in Branchidis, quas Cræsus Lydus deposuerat, tollerētur, magnopere sperabat se maris imperiū habiturū. Herodianus lib. 1. πᾶν τὸ τῆς εἰρήνης τέμενος κατεφλέχθη, μέγιστον καὶ κάλλιστον γενόμενον τῶν ἐν τῇ πόλει ἔργων· πλουσιώτατον δὲ ἦν πάντων ἱερῶν δι' ἀσφάλειαν, ἀναθήμασι κεκοσμημένον χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου. ἕκαστος δὲ ἃ εἶχεν ἐκεῖσε ἐθησαύριζε. ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐκ τῆς νυκτὸς πολλοὺς ἐκ πλουσίων πένητας ἐποίησεν: id est, totum Pacis templum incendio consumtū est, maximum, & pulcherrimum omnium, quę in vrbe erant, operum. Tum templorum omnium erat ditissimum propter loci religionem ab omni iniuria tutum, & donis consecratis ex auro, & argento exornatum. Vnusquisque autem quæ habet carissima, ibi vt in loco tutissimo, recondebat. Sed ignis vna nocte multos ex copiosis, ac locupletibus pauperes fecit. & Dio Chrysost. λόγῳ Ῥοδιακῷ. ἴστε που τοὺς Ἐφεσίους ὅτι πολλὰ χρήματα παρ' αὐτοῖς ἐστι, τὰ μὲν ἰδιωτῶν ἀποκείμενα ἐν τῷ νεῷ τῆς Ἀρτέμιδος, οὐκ Ἐφεσίων μόνον, ἀλλὰ καὶ ξένων, καὶ τῶν ὁπόθεν δήποθεν ἀνθρώπων, τὰ δὲ καὶ δήμων, καὶ βασιλέων. τιθέασι δὲ πάντες οἱ τιθέντες ἀσφαλείας χάριν, οὐδενὸς οὐδέπω ποτὲ τολμήσαντος ἀδικῆσαι τὸν B τόπον, καίτοι καὶ πολέμων ἤδη μυρίων γεγονότων, καὶ πολλάκις ἁλούσης τῆς πόλεως. id est, scitis apud Ephesios pecunias esse multas, partim priuatorū in templo Dianæ depositas, non Ephesiorum modò, sed & peregrinorum, & hominum longinquorum, partim populorum & regum. Deponunt autem suas res in eo templo omnes qui deponunt, propterea quòd ab omni iniuriæ periculo munitum, ac tutum est, cùm ausus sit nemo vnquam locum violare, quamuis & innumerabilia orta sint, & vrbs sæpe capta sit. Emilius Probus, seu Cornelius Nepos, in Aristide. Eius arbitrio quadraginta & sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune ærarium esse voluerunt. Ad quem locum alia exempla collegimus in commentariis nostris. MEGALOBVLI FILIVS.] legendum puto Megabizi filius. NÆ ILLE HERCLE MIHI SIT MVLTO TANTO CAR. &c.] carior, hic, id est, damnosior, sumtuosior. ambiguum enim nomen est *carus*. Nam & id significat, quod nobis cordi est, seu quod amamus: & id, quod nobis carè constat. vt hic. CIRCVMDVXERIT] fraudauerit suprà in Asinaria. *Quà me, quà vxorem, quà tu seruom Sauream Potes, circumduce,* &c. Idem in Pseud. *Nam isthæc, quæ tibi renunciantur, filium te velle amantem circumducere,* &c. IBI DEMÙM PVBLICITVS SERVANT.] sic restitui ex nostris libris veteribus, nam alij habent *ibi ibidem publ.* &c. mendosè. publicitus autem, id est, publicè, suprà in Amphitr. *Ita peregrè aduenient hospitio publicitus accipiar.* NEC QVIC- C QVAM IN NAVI.] nec cuiquam eorum, qui erant in naui, &c. ETIAM DIMIDIVM CENSES.] dimidium dixit, non dimidiatum, inquit A. Gellius lib. 3. cap. 14. PROFECTÒ DE AVRO NIHIL SCIO NISI N.] Tale illud, quod Socrates dicere solebat: hoc tantum scio, quod nihil scio τοῦτο μόνον, οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα. NÆ TIBIMET ILLVC NAVI CAP.] næ tibi ipsi illuc naui proficiscendū est. CAPIENDVM'ST ITER] suscipiendum, seu capescendum est iter. ANNVLVM GNATI TVI] annulum obsignatorium, siue secus. QVIA ID SIGNVM EST, &c.] quia id signum inter eos conuênit, vt, qui eum annulum illi afferret, ei aurum reddat. QVI SOCCIS HABEAT AVRO SVPP. S.] qui soccorum soleam habeat auro suppactam. suppactam autem, id est, suffultam, substratam. paullò aliter dixit in Trin. *pulmentas iubeam suppingi soccis.* pro pulmentis iubeam suppingi soccos. Sic dicimus, aspergo te aqua, & adspergo tibi aquam: impertio te salute, & impertio tibi salutem: circ. fossam lecto circumdare, & fossa lectum circumdare. solum autem pro solea, etiam Lucret. vsurpauit, lib. 1. & 4. in princip. *Auia Pieridum peragro sola, nullius antè Trita solo, iuuat integros accedere fonteis.* CVR ITA FASTIDIT?] cur ita fastidiosus est rerum vulgarium, & vsitatarum? *fastidit* hic absolutè D positum est. aliàs enim actiuam significationem habet, vt apud Horatium epist. 3. lib. 1. *Fastidire lacus, & riuos ausus apertos.* SED QVI PRÆSENTE, &c.] sed quo præsente, &c. QVAMVIS SVBITÒ.] id est, quantumuis subitò. IMMÒ HEM TANTISPER NVNQVAM TE M.] tantisper accipiendum δεικτικῶς, vt vnguem aut dentem, aut aliquid tale ostendat. ne tantillum quidem temporis spatium te morabitur. CENSEBAM] existimabam. ME EFFVGISSE À VITA M.] me euasisse & ereptum esse è vita maritima. *effugisse* posuit absolutè. licebat & ita dicere, me effugisse vitam maritimam. ἐνεργητικῶς. HOC ÆTATIS.] hac ætate. sic sæpe M. Tullius. *homo id ætatis.* ID MIHI HAVD VTRVM VELIM LICERE INT.] id est, intelligo non esse mihi liberum alterutrum è duobus facere, nauigare, aut hîc quiescere, & manere: sed necessariò mihi nauigandum est. ITA BELLVS HOSPES, &c.] ita fecit, id est, ita se gessit erga me, vt mihi sit, velim, nolim, nauigandum. bellus hospes, per ironiam, & irrisionem dictum est. AD ILLVM] subintell. ibo. QVANTÙM POTE'ST.] quàm primùm fieri potest. ILLE EST ONER. R. ET PL. IVSTO. V.] allegoria à iumentis, aut à nauibus onerariis: & alludit tamen ad nauigationem, quam senex ex sermone Chrysali persuasit sibi esse necessariò capessendam. EXORSA EST H. T.] alia allegoria. significat autem suam fallaciam non malè esse ceptam. *exorsa* passiuè posuit. sic M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fr.

A Q. Fr. *Et multa quærendo reperiunt, non modò ea, quæ non poßint ipsi dissoluere, sed etiam quib. ante exorsa, & potius detexta, propè retexantur.* COPEM] copiosum. sic Nonius: copi, inquit, pro copioso. Plautus Pseud. *Atque ego nunc me vt gloriosum faciam, & copi pectore.* AVRVM ARCESSERE.] vt aurum arcessat, vt aurum reportandum curet. scriptum est autem ad hunc modum, *arcessere*, in omnibus libris, & manuscriptis & vulgatis, non vt aliquis in Latinis litteris tiro existimarit, *accessere*, adductus nonnullorum grammaticorum auctoritate, qui tradiderunt, *arcesso*, valere, *accuso*: *accerso*, *euoco*: cùm *accerso*, non sit Latina vox, sed barbara, vt aliàs pluribus verbis docui. IN MALACVM MODVM] molliter: mollem in modum. NEC SECVM ABDVCET SENEX MEDET. MNES.] & si non abducet senex me, & Mnesilochum. NÓSQVE AVRVM ABVSIS?] & cùm resciuerit nos aurum consumsisse? sic in Persa. *Nam hoc argentum alibi abutar.* suprà in Asinaria. *abusa* posuit παθητικῶς, pro *consumta*. *Vbi illhæc, quæ dedi antè?* LE. *abusa*. non absque ratione vti, abuti, vsurpatur à Latinis pro consumere. Nam abusus est earum rerum, quæ vsu consumuntur, vt aiunt iurisconsulti, & M. Tull. in Top. CRVCISALVM,] quasi in cruce, seu in crucem salientem, vel quasi cruci suffixum. SI MAGIS VSVS VENERIT,] si magis opus fuerit. si vtilius fuerit. si magis in rem meam fuerit. MACTO ILLVM INFORTVNIO.] iubeo illum plorare, iubeo illum esse miserum, damno & infortunio illum au-
B geo. suprà in Curcul. *Non adepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* SI ILLVM SVNT VIRGÆ RVRI, AT MIHI T. D. 'ST.] significat se verbera cótemnere, neque se deterreri etiam virgarum metu, & periculo proposito, ab audaci facinore. si virgas, inquit, habet ruri, quibus me concîdat: ego contra tergum habeo domi, quod concidatur, & plagas perferat. sic in Asinaria. *Si quidem omnes coniurati cruciamenta conferant, Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* HERILI FILIO HANC FAB. D.] herili filio Mnesilocho, hanc fabricam, quam paraui, dabo, vt ea vtatur.

LYDVS seruus.

PAndite atque aperite properè ianuam hanc Orci obsecro,
Nam equidem haud aliter esse duco, quippe quò nemo áduenit,
C Nisi quem spes reliquere omnes, esse vt frugi possiet.
Bacchides, non Bacchides, sed Bacchæ sunt acerrimæ.
Apage istas à me sorores: quæ hominum sorbent sanguinem.
Omnis ad perniciem instructa domus opimè atque opiparè.
Quæ vt aspexi, me continuò contuli protinam in pedes.
Egóne vt hæc conclusa gestem clanculum? vt celem patrem
Pistoclêre, tua flagitia, aut damna, aut desidiabula?
Quibus patrem, & me, téque, amicósque omneis affectas tuos
Ad probrum, damnum, flagitium appellere vnà, & perdere?
Neque mei, neque te tui intus puditum est factis, quæ facis,
D Quibus tuum patrem, méque vnà, amicos, affines tuos,
Tua infamia fecisti geruli figulos flagitij.
Nunc priusquam malum istoc addis, certum est iam dicam patri.
De me culpam hanc demolibor iam, & seni faciam palàm,
Vt eum ex lutulento cœno properè hinc eiiciat foras.

PANDITE, ATQVE APERITE, &c.] Virg. libro 7. *Pandite nunc Helicona Deæ, cantúsque monete*, &c. IANVAM HANC ORCI] sic appellat meretricum ianuam, quod quamobrem faciat, mox rationem subiungit. Orci ianuam dixit propriè Lucretius libro 6. ibi. *Ianuane hic Orci potiùs regionibus esse, Credatur posita.* Plautus infrà in Trin. *Acheruntis ostium in nostro est agro.* NAM EQVIDEM HAVD ALITER ESSE D.] non arbitror aliter esse, quàm hanc Bacchidum ianuam, Orci esse ianuam. QVIPPE QVÒ NEMO ADVENIT, &c.] hæc est ratio, propter quam Bacchidum ianuam, Orci ianuam dixerit. Equidem, inquit, non aliter esse

puto,quin hæc ſit Orci ianua.nam nemo vnquam ad has ædeis venit,niſi qui ſit ab omni ſpe de- A
relictus,fore,vt frugi eſſe poſſit,id eſt,niſi quem nulla ſpes ſit,frugi eſſe poſſe. BACCHIDES,
NON BACCH. SED B. S. ACERR.] Bacchides, non ſunt Bacchides, id eſt, paruæ Bac-
chæ,ſed Bacchæ, eæque acerrimæ : quæ inſtar Baccharum amentium, & inſanarum dilacerant
quemcumque nactæ ſunt. SORBENT SANGVINEM.] allegoria eſt.Sic M.Tull.Philipp.
2.*Guſtaras ciuilem ſanguinem,vel potius exſorbueras.* INSTRVCTA] parata,ornata.OPIMÈ, AT-
QVE OPIPARÈ] instructa opimè,atque opiparè, tralatio eſt. ME CONTINVÒ CON-
TVLI PROT. IN P.] contuli me in pedes:id eſt,dedi,ſeu conieci me in fugam : conieci me
in pedes:aufugi ex domo meretricia:proripui me ex ædibus Bacchidum.protinam,id eſt,proti-
nus.Itaque continuò,protinam,σχῆμα eſt ἐκ παραλλήλου. Terent.Phor. *Aliquid conuaſaſſem,at-
que hinc me conicere protinam in pedes.* EGÓNE VT HÆC CONCL. GEST. CLANCV-
LVM?] egóne facere poſſum,vt hæc taceam,& condita in pectore contineam? VT CELEM
PATREM PISTOCLERE,&c.] ἀποστροφὴ ad Piſtoclerum abſentem. DESIDIABV-
LA?] deſidiei loca?apta ad deſidiam,ſeu ad deſidendum loca? ſic autem factum eſt, deſidiabu-
lum à deſidia,vt conciliabulum à concilio,mendicabulum à mendico, &c.aliàs legitur *deſpolia-
bula*,ſeu *diſpoliabula*,à diſpoliendo,ſeu deſpoliendo:fortaſſe non malè,vt per diſpoliabula,ſigni-
ficet nequitias,luſtrationes,& ſcortationes,quæ adoleſcenteis intemperanteis deſpoliant. At- B
que ita legit Nonius,in verbo *affectare*,quod interpretatur ille, afficere.neq. vidit hunc eſſe ver-
borum ordinem,quibus affectas appellere vnà tuos ad probrum,damnum, flagitium. Ego ta-
men ſequor libros manuſcriptos,qui ſic habent,vt nos edidimus:& item edidit Camerarius.Si
quis tamen *diſpoliabula* magis probabit,non pugnabo,quin factum probabo. AFFECTAS.]
id eſt,paras, cupis.Nonius,*afficis*.à quo diſſentio.AD PROBRVM, DAM. FLAG. APPEL-
LERE.] id eſt. probro damno,flagitio admouere,adiungere, affineis & propinquos reddere:
προσπελάζειν, προσεγγίζειν.videtur tranſlatum à naui,quam ad portum, & ad terram appel-
lere dicuntur Nautæ. FACTIS, QVÆ FACIS.] ob ea,quæ facis:ob facta tua. FECISTI
GERVLI FICVLOS FL.]id eſt,feciſti geſtatores,& gerulos flagitij. feciſti, vt ſuſtinerent,&
gererent onus flagitij,ac dedecoris ex infamia tua,ſeu per infamiam tuam. geruli figuli, ſunt fi-
guli, qui gerunt ſua vaſa fictilia : vel geruli, qui figulorum vaſa fictilia gerunt. MALVM
ISTHOC ADDIS] malum iſtud addis ad præterita. DEMOLIBOR IAM]iam demoliar,
& demouebo,& deonerabo. VT EVM EX LVTVL.&c.] vt eum Piſtoclerum ex lutu-
lento cœno,id eſt,ex ganeo,ſeu lupanari eiiciat foras,id eſt,extrahat foras.Libri vulgati habent
eliciat foras,fortaſſe non malè, ſed antiqua lectio tutior eſt.præterea videtur legendum, *vt te ex*
lutulento,&c.non,*vt eum*,&c.eſt enim ἀποστροφὴ ad Piſtoclerum,vt diximus. Quare vel, *vt te*, le- C
gendum,vel dicendum,finitam eſſe ἀποστροφὴν, ibi.*& ſeni faciam pallam.* & Lydum nunc loqui
de Piſtoclero in tertia perſona.Omnino malim legi,*vt te*.præterea videtur verſus claudicare, &
vna ſyllaba breuior eſſe,vtrocumque modo legatur,niſi ita legatur,*vt ted ex lutul.*&c. Iam *lutu-
lento cœno*,ſi non verbo,aut nomine,at re,eiuſdem generis eſt, cuius ſunt illa, amœnitas amœna,
nitoribus nitidis,&c.quæ ſuprà collegimus.quid enim aliud eſt,lutulentum cœnum, quàm lu-
tulentum lutum,aut cœnoſum cœnum.

MNESILOCHVS adoleſcens.

MVltimodis medidatus egomet mecũ ſum,&ita eſſe arbitror
Homini amico,qui eſt amicus,ita vti nomen poſſidet,
Niſi deos,ei nihil præſtare.id opera expertus ſum eſſe ita.
Nã vt in Epheſum hinc abij,(hoc factũ eſt fermè abhinc bienniũ,) D
Ex Epheſo huc ad Piſtoclerum meum ſodalem literas
Miſi amicam vt mihi inueniret Bacchidem.illum intelligo
Inueniſſe,vt ſeruus meus mihi nuntiauit Chryſalus.
Condignè is quam technam de auro aduerſum meũ fecit patrem,
Vt mihi amanti copia eſſet.ſed eccum video incedere.
Nam pol quidem meo animo ingrato homine nihil impenſiu'ſt.
Malefactorem amitti ſatius,quàm relinqui beneficum.
Nimio præſtat impendioſum te,quàm ingratum dicier.
Illum laudabunt boni,hunc etiam ipſi culpabunt mali.
Qua me cauſſa magis accurare atque aduigilare eſt opus.
Nunc Mneſiloche ſpecimen ſpecitur,nunc certamen cernitur.

A Sisne, necne, vt esse oportet: malus, bonus, cuiusmodi,
Iustus, iniustus, malignus, largus, commodus, incommodus.
Caue sis te superare seruum siris faciundo bene.
Vtut eris, moneo, haud celabis. sed eccos video incedere
Patrem sodalis, & magistrum. hinc auscultabo quam rem agant.

MVLTIMODIS MED.] id est, multis modis mecum cogitaui, & commentatus sum, &c. HOMINI AMICO, QVI EST AMI. ITA, VTI. N. P.] ordo, & sententia est: nihil præstare homini amico, qui re amicus est, & qui non solùm nomine, sed facto, & vsu amicus est, nisi deos. id est, secundum deos, vel diis exceptis, verum & germanum amicum, & qui re talis est, qualis nomine est, vel quale nomen possidet, rebus omnibus esse anteponẽdum. NAM VT IN EPH. &c.] nam postquàm hinc Ephesum naui profectus sum, &c. CONDIGNÈ IS, QVI TECH. &c.] *is qui*, positum, pro *qui*. legendum esse *qui*, non, *quam*, perspicuum est.
B NAM POL QVIDEM MEO ANIMO, &c.] ratio antecedit propositionem, vt & aliàs. Nam talis ordo est: malefactorem amitti satiu'st, quàm relinqui beneficum. ratio. nam pol, mea quidem sententia, nihil homini ingrato impensius, id est, iniquius, seu iniustius. pensum, inquit Nonius, significat exæquatum, quod sine inclinatione sunt, quæ penduntur. ex quibus Nonij verbis, licet interpretari pensum, æquale, æquum, quia quæ pensa, id est, ponderibus examinata sunt, iusta & æqua sunt. quæ igitur impensa, id est, non pensa sunt, iniqua atque iniusta sunt. vel dic, hoc modo, ingrato homine nihil est impensius, id est, nihil est minoris prætij, nihil nequius, nihil contemtius. quæ pensa sunt, bona & cara sunt. quæ igitur impensa, inutilia, leuia, vilia, & parui pretij sunt. Plautus in Sticho. *vtra sit conditio pensior, Virginem, an viduam habere.* pensior, id est, melior. vel dic hoc modo, ingrato homine nihil est remissius, negligentius, inertius, ignauius, inconsideratius. quæ pensa sunt, intelliguntur interdum, quæ nobis curæ sunt, vel quæ considerata, & accuratè cogitata sunt. Ergo, quæ impensa, eadem sunt inconsiderata, neglecta, dissoluta. Sallust. de bello Catilin. in orat. Catonis. *Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cæpario loquar? quibus si quidquam pensi vnquam fuisset, non ea consilia de Rep. habuissent.* Suetonius. *Nihil pensi habuit, quin prædaretur omnimodo bona viuorum, ac mortuorum.* Iudicet lector, quæ harum trium explicationũ sit optima. Nam omnes meo quidem iudicio, sunt tolerabiles, & probabiles, sed secunda videtur omnium optima. prima tamen non est pessima. tertia & postrema non est mala.
C MALEFACTA AMITTI SALV'ST, QVÀM RELINQVI BENEF.] id est, præstat, seu melius est, missum fieri malefactorem, id est, non retineri ad pœnas de eo sumendas, & ad vlciscendam acceptam iniuriam, quàm relinqui beneficum, id est, quàm non referri gratiam benemerito. hanc sententiam plurib. verbis tractat M. Tullius in oratione post reditum, ad Quirites. *Quamquam mihi quidem maiori curæ est, quemadmodum vobis, qui de me estis optimè meriti, gratiam referam, quàm quemadmodum inimicorum iniurias, crudelitatémque persequar. Etenim cùm vlciscẽdæ iniuriæ facilior ratio est, quàm beneficij remunerandi, propterea quod superiorem esse contra improbos, minus est negotij, quàm bonis exæquari: tum etiam ne tam necessarium quidem est, malè meritis, quàm optimè meritis referre, quod debeas. odium vel precibus mitigari potest, vel temporibus reip. communique vtilitate deponi, vel difficultate vlciscendi teneri, vel vetustate sedari. benemeritos quin colas, neque exorari fas est, neque id reip. repetere necesse est, neque est excusatio difficultatis, neque æquum est tempore & die memoriã beneficij definire.* NIMIO PRÆST. IMP. TE, QVÀM INGR. D. &c.] id est, longè præstat te sumtuosum, profusum, & prodigum quàm ingratum dicier. Sic Aristoteles lib. 4. de Moribus ad Nicom. loquens de prodigo. Ἐπεὶ ὅγε τοιοῦτος, δόξειεν ἂν οὐ μικρῷ βελτίων εἶναι τοῦ ἀνελευθέρου. εὐίατός τε γάρ ἐστι καὶ ὑπὸ τῆς ἡλικίας, καὶ ὑπὸ
D τῆς ἀπορίας. καὶ ἐπὶ τὸ μέσον δύναται ἐλθεῖν. ἔχει γὰρ τὰ τοῦ ἐλευθερίου. καὶ γὰρ δίδωσι, καὶ οὐ λαμβάνει. οὐδέτερον δ' ὡς δεῖ, οὐδ' εὖ. εἰ δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐθισθείη, ἤ πως ἄλλως μεταβάλλοι, εἴη ἂν ἐλευθέριος. δώσει γὰρ οἷς δεῖ, καὶ οὐ λήψεται ὅθεν οὐ δεῖ. διὸ καὶ δοκεῖ οὐκ εἶναι φαῦλος τὸ ἦθος. οὐ γὰρ μοχθηροῦ, οὐδὲ ἀγεννοῦς τὸ ὑπερβάλλειν διδόντα, καὶ μὴ λαμβάνοντα, ἠλιθίου δέ. ὁ δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἄσωτος, πολὺ δοκεῖ βελτίων τοῦ ἀνελευθέρου εἶναι διά τε τὰ εἰρημένα, καὶ ὅτι ὁ μὲν ὠφελεῖ πολλούς, ὁ δ' οὐδένα, ἀλλ' οὐδὲ αὑτόν. Quæ sic iam olim Latinè vertimus, id est, namq. is quidẽ, qui talis est, auaro nõ paullo melior videri possit. facilè enim potest ad sanitatẽ reuerti, & ætatis maturitate coactus, & inopia coactus, atque ita ad mediocritatẽ peruenire, in eo insunt ea omnia, quæ conueniunt liberali. Nam & donat, & non accipit: sed neutrum neque vt debet, neque bene. quòd si huic rei assuescat, aut aliquo alio modo immutetur, fuerit liberalis. Nam & quibus erit dandum, dabit, & non accipiet, vnde non oportet. Quocirca & videtur non esse malè moratus. non enim improbi, neque humilis, aut degeneris hominis est, largiendo, & non accipiẽdo modum superare, sed stulti potiùs. Qui autem hoc modo prodigus est, multo melior illiberali videtur esse: cùm propter eas caussas, quas diximus, tum quòd hic iuuat multos, ille autem neminem, atque adeo ne se ipsum quidem. ILLVM.] impendiosum, & prodigum. HVNC] ingratum. alij libri habent, *hoc*. QVA ME CAVSSA MAGIS ACCVRR. ATQVE ADVIGIL. EST MP.] sic edendum curaui, libros ferè omneis vulgatos. quibuscum nonnulli ma

nuſcripti conſentiunt,ſecutus,ſententia planiſſima,atque apertiſſima. nam alij manuſcripti ha- A bent,*Qua me cauſa magis cum cura eſſe,ac obuigilato eſt opus*, mendosè opinor. quam liceret ſic leniter mutatam,meliorem facere.*Qua me cauſa magis cum cura eſſe,atque aduigilare eſt opus*.vel ſic,*Qua mi cauſa magis accurato, atque aduigilato eſt opus*. NVNC MNESILOCHE SPECIMEN SPECITVR, NVNC CERT. C.]ſpecimen ſpecitur,id eſt,ſpecimen datur ſpectandum,& experiundum proponitur:periculi faciendi poteſtas datur:certamen cernitur,id eſt,certamen initur, & committitur,ſíſne,an non ſis,qualem eſſe oportet.ſic ſuprà loquitur in Caſina. *Nunc amici, ánne inimici ſis imago, Alceſime,mihi,ſciam. Nunc ſpecimen ſpecitur, nunc certamen cernitur*.ad quẽ locum pluřa.Idem in Moſtell.*Tum ſpecimen cernitur,quo euenias ædificatio*. VT ESSE OPORTET,] id eſt, qualem eſſe oportet. MALVS, BONVS, CVIVSMODI, &c.] ſíſne malus, an bonus, cuiuſmodi debes eſſe,vel cuiuſmodi eſſe oportet.MALIGNVS, LARGVS:]ſíſne illiberalis, an liberalis.malignus,& benignus, inter ſe opponuntur, benignus & largus idem valent. ergo malignus & largus etiam inter ſe opponuntur. præterea grammatici veteres docent malignum idem valere,quod anguſtũ.Virg.lib.7. *Quale per incertam Lunam ſub luce maligna*. Horat.Sat.5.lib.1. *Cauponibus atque malignis*.Idem epiſt.1.lib.2.*Laudare malignè*.T.Liu.lib.Annal.39. *Et malignè omnia præbentibus ſuis meretricula munificentia ſuſtentabatur*.COMMODVS, INCOMMODVS.]qui ſint commodi apud Latinos,docuimus pluribus verbis in commentar. Horat.ad odam.8.lib.4.ibi. B *Donarem pateras,gratáque commodis*,al.*commodus*,*Cenſorine meis æra ſodalibus*,&c. CAVE SIS,] caue ſi vis. SIRIS]ſiueris,à verbo ſino.caue ſiueris,id eſt,noli ſinere. FACIVNDO BENE.] beneficiis conferendis bene merendo.VTVT ERIS,]qualiſcumque eris.HAVD CELABIS.] haud falles.haud latebis.non eris occultus.qualiſcumque ſis,non eris incognitus,ex factis tuis, indicabis,& declarabis,qualis ſis.

LYDVS ſeruus, PHILOXENVS ſenex, MNESILOCHVS adoleſcens.

NVnc experiar ſítne aceto tibi,cor acre in pectore,
Sequere. PH. quò ſequar?quò ducis nunc me? LY. ad illam,quæ tuum
Perdidit,peſſumdedit tibi filium vni vnicum. C
PH. Eia,Lyde,leniter qui ſæuiunt,ſapiunt magis.
Minus mirandum'ſt,illhæc ætas ſi quid illorum facit,
Quàm ſi non faciat:feci ego iſtæc itidem in adoleſcentia.
LY. Hei mihi,hei mihi.iſtæc illum perdidit aſſentatio.
Nam abſque te eſſet, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum,
Nunc propter te,tuámque prauus factus eſt fiduciam
Piſtoclerus. MN. dij immortales, meum ſodalem hic nominat.
Quid hoc negotij eſt,Piſtoclerum Lydus, quòd herum tam ciet?
PH. Pauliſper Lyde eſt libido homini, ſuo animo obſequi: D
Iam aderit tempus,cùm ſeſe etiam ipſe oderit:morem geras,
Dum caueatur,præter æquum ne quid delinquat,ſine,
LY. Non ſino.neque illum, me viuo, corrumpi ſinam.
Sed tu,qui tam pro corrupto dicis cauſſam filio,
Eadémne erat hæc diſciplina,cùm tu adoleſcens eras?
Negó tibi hoc annis viginti fuiſſe primis copiæ.
Digitum longè à pædagogo pedem vt efferres ædibus.
Ante ſolem exorientem niſi in palæſtram veneras,
Gymnaſij præfecto haud mediocris pœnas pénderes.
Id quoi obtigerat,hoc etiam ad malum arceſſebatur malum,
Et diſcipulus & magiſter perhibebantur improbi.

A Ibi cursu,luctando,hasta,disco,pugilatu,pila,
Saliendo sese exercebant magis,quàm scorto,aut sauiis:
Ibi suam ætatem extendebant,non in latebrosis locis.
Inde de hippodromo & palæstra,vbi reuenisses domum,
Cincticulo præcinctus in sella apud magistrum assideres:
Tum librum legeres.si vnam peccauisses syllabam,
Fieret corium tam maculosum,quàm est nutricis pallium.
MN. Propter me hæc nunc meo sodali dici discrucior miser.
Innocens suspicionem hanc sustinet caussa mea.
PH. Alij Lyde nunc sunt mores. LY. id equidem certò scio.
Nam olim populi priùs honorem capiebat suffragio,
B Quàm magistri desinebat esse dicto obediens.
At nunc priusquam septuennis est,si attingas eum manu,
Extemplò puer pædagogo tabula dirumpit caput.
Cum patrem adeas postulatum,puero sic dicit pater:
Noster esto,dum te poteris defensare iniuria.
Prouocatur pædagogus,eho senex minimi pretij,
Ne attigas puerum ista caussa,quando fecit strenuè.
It magister quasi lucerna vncto expretus linteo.
Itur illinc iure dicto. istoccine hic pacto potest
Inhibere imperium magister,si ipsus primus vapulet?
MN. Acris postulatio hæc est,cùm huius dicta intelligo.
C Mira sunt,ni Pistoclerus Lydum pugnis contudit.
PH. Sed quis est,quem astantem video ante ostium? LY. ô Philoxene.
MN. Deos propitios me videre,quàm illum,mauellem,mihi.
PH. Quis illic est? LY. Mnesilochus,gnati tui sodalis Pistocleri:
Haud consimili ingenio atque ille'st, qui in lupanari accubat.
Fortunatum Nicobulum,qui illum produxit sibi.
PH. Saluus sis Mnesiloche.saluum te aduenire gaudeo.
MN. Dij te ament Philoxene. LY. hic enim ritè productu'st patri.
In mare it,rem familiarem curat.custodit domum,
Obsequens obediénsque est mori atque imperiis patris.
D Hic sodalis Pistoclero iam puer puero fuit.
Triduum non inter eos est ætatis vter maior siet.
Verùm ingenium plus triginta annis maius'st,quàm alteri.
PH. Caue malum,& compesce in illum dicere iniustè. LY. tace.
Stultus es,qui illi malè ægrè patere dici,qui facit.
Nam illum meum malum promtare malim,quàm peculium.
PH. Qui dum? LY. quia malum si promtet,indies faciat minus.
MN. Quid sodalem meum castigas Lyde,discipulum tuum?
LY. Periit tibi sodalis. MN. ne di sirint. LY. sic est vt loquor,
Quin ego cum peribat vidi,non ex auditu arguo.
MN. Quid factum est? LY. meretricem indignè deperit. MN. non tu taces?

LY. At quæ acerrimè atque æstuosè absorbet, vbi quemque attigit. A
MN. Vbi ea mulier habitat? LY. hîc. MN. vnde eam esse aiunt? LY. ex Samo.
MN. Quæ vocatur? LY. Bacchis. MN. erras Lyde, ego omnem rem scio,
Quemadmodum est. tu Pistoclerum falsò atque insontem arguis.
Nam ille amico & beneuolenti suo sodali sedulò
Rem mandatam exsequitur ipsus nec amat, nec tu creduas.
Itáne oportet rem mandatam gerere amici sedulò,
Vt ipsus in gremio osculantem mulierem teneat sedens?
Nullón' pacto res mandata potest agi, nisi identidem
Manus ferat ad papillas? labra à labris nusquam auferat? B
Nanque alia memorare, quæ illum facere vidi, dispudet:
Cùm manum sub vestimenta ad corpus tetulit Bacchidi,
Me præsente, neque pudere quicquam. quid verbis opus est?
Mihi discipulus, tibi sodalis periit, huic filius.
Nam ego illum perisse duco, cui quidem periit pudor,
Quid opu'st verbis? si opperiri vellem paulisper modò,
Vt opinor, illius inspectandi mihi esset maior copia,
Plus vidissem quàm deceret, quàm me atque illo æquum foret.
MN. Perdidisti me sodalis. egóne illam iam mulierem
Capitis non perdam? perire me malis malim modis.
Satin' vt quem tu habeas fidelem tibi, aut cui credas nescias? C
LY. Viden' vt ægrè patitur hic gnatum esse corruptum tuum,
Suum sodalem, vt ipsus sese cruciat ægritudine?
PH. Mnesiloche hoc tecum oro, vt illius animum atque ingeniũ regas.
Serua tibi sodalem, & mihi filium. MN. factum volo.
PH. In te ergo hoc onus omne impono. Lyde sequere hàc me. LY. sequor.
Meliùs esset me quoque vnà si cum illo relinqueres.
PH. Affatim est. Mnesiloche cura, & concastiga hominem probè,
Qui dedecorat te, me, amicósque alios flagitiis suis.

D

SÍTNE ACETO TIBI COR ACRE IN P.] id est, sítne tibi animus, qui offendatur reb. malis, & turpibus: vel sic, insítne tibi prudentia, & consilium in pectore. Allegoria est. sed priorem explicationem magis probo. Idem in Pseud. *Ecquid habet is homo aceti in pectore?* SI. *atque acidissimi.* PESSVMDEDIT TIBI FIL.] pessumdedit, id est, in imum fundum, & penitus, demersit, suprà, *ne pessum abeas, tanquam catapirates mare*, ad quem locum, quid sit pessum, pluribus verbis docuimus. EIA LYDE,] *Eia*, particula hortantis. sed interdum dissimulãtis, aut etiam dissimulanter reuocantis & reprehendentis, vt hic, & item alibi. LENITER QVI SÆVIVNT, SAP. M.] qui moderatè, & intra modum irascuntur, sapientiores sunt. MINVS MIRANDVM'ST, ILLHÆC ÆTAS SI QVID ILL. F.] non est valde mirandum, si illa ætas scortatur, lustratur, amat, potat. Terent. Adelph. *Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum scortari, neque potare, non est, neque fores Effringere.* ASSENTATIO] legendũ putabã *assensio*, libris omnibus inuitis, sed ne ita legatur, obstat lex carminis. Nam quòd ad Latini sermonis consuetudinem attinet, longè aliud est assentiri, quàm assentari: & patres assentiuntur interdum filiis peccantibus, atque indulgent: sed non assentantur, neque videtur conuenire ita loqui. Verumtamen nihil mutandum, præsertim cùm versus, vt legatur *assentatio*, postulet. Nam si legatur *assensio*, versus erit vna syllaba breuior. NAM ABSQVE TE ESSET, &c.] absque te esset, id est,

A nisi tu filium tuum corrumperes nimia indulgentia: nisi tu mihi obstares, assentiendo eius peccatis, & flagitiis. sic loquitur suprà in Capt. *Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm*, &c. ad quem locum de hoc loquendi genere plura. sic & in Menæchm. *Nam absque te esset, hodie nunquam ad solem occasum viuerem.* HABEREM RECT. AD ING. B.] haberem illum bonis moribus, & bono ingenio præditum. haberem illum facilem, ac propensum ad ingenium bonum. rectum prauo opponitur. Rectum igitur interpretor, integrum, incorruptum, non inflexum, aut implicatum ad nequitiam, & vitium. Sic Ennius, *Quò vobis mentes, rectæ quæ stare solebant, Antehac dementes sese flexère viai?* NVNE PROPTER TE TVÁMQVE PR. F. EST FID.] *nunc* hic aduersantis particula est, non aduerbium temporis. propter tuam fiduciam autem, id est, propterea quòd tua indulgentia, & assensione fretus est. QVID HOC NEG. EST PISTOCLERVM LYDVS QVÒD HERVM T. C.?] ordo est, quid hoc rei est, quamobrem Lydus tam habet in ore herum Pistoclerum? tam ciet? id est, tam crebro sermone vsurpat? tam mouet? tantopere agitat? vel tantopere insectatur, & exagitat? διώκῃ. EST LIBIDO HOMINI] libet filio meo. ANIMO OBSEQVI.] animo suo morem gerere, atque indulgere. τῇ ψυχῇ χαρίζεσθαι. de hoc genere alibi plura. paullisper autem, id est, non diu, breue
B temporis spatium. MOREM GERAS.] obsecundes & indulgeas Pistoclero. IAM ADERIT TEMPVS, CÙM SESE, &c.] iam veniet tempus, cùm satiatus erit voluptatibus, & sibi ipse displicebit, quòd tam nequam fuerit. DVM CAVEATVR, PRAETER AEQ.] id est, dum modo caueatur ab illo, ne quid peccet præter æquum, & bonum, præter modum. παρὰ τὸ ἴσον, παρὰ τὸ μέτριον. NEQVE ILLVM ME VIVO, CORRVMPI SINAM] neque illum, dum viuam, corrumpi patiar. cur non dixit, neque illum viuus corrumpi sinam? Licebat & illo modo dicere. sed hoc est plenius, & significantius. sic in Amphitr. *Tu me viuo hodie nunquam facies, quin sim Sosia.* QVI TAM PRO CORRVPTO DICIS CAVS. M.] qui pro tam corrupto, &c. dicis causam pro filio, id est, defendis filium συνηγορεῖς τῷ υἱῷ, ὕτω διεφθαρμένῳ. NEGO TIBI HOC ANNIS VIGINTI F. PR. C.] nego tibi hanc potestatem primis annis viginti fuisse, &c. nego tibi hoc primis viginti annis licuisse, &c. DIGITVM L.] digitum, id est, breuissimum spatium longè à pædagogo, vt exires domo. efferre pedem ex ædibus, vel aliunde alicunde, vsitatum genus loquendi bonis scriptoribus. sic suprà in Capt. *Seruate istum, sultis, intus, serui, ne quoquam pedem Efferat sine custode.* M. Tullius lib. 7. epist. ad Attic. epist. 2. *Nunc illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulit, honore augeri*, &c. Sic apud Aristophanem commemoratur antiqua disciplina, & cum ho-
C diernis moribus confertur, in Νεφελ. ibi, Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν, ὡς διέκειτο, Ὅτ' ἐγὼ τὰ δίκαια λέγων ἤνθουν, καὶ σωφροσύνη νενόμιστο, &c. Nam satis est locum indicasse. GYMNASII PRÆFECTO] γυμνασιάρχῃ. POENAS PENDERES] pœnas lueres, seu solueres. ID QVBI OBTIGERAT, HOC ETIAM AD M.] cui id acciderat, vt pœnas daret, hoc etiam malum ad illud malum accedebat, quòd & discipuli, & pædagogus dicebantur improbi. ARCESSEBATVR] aduocabatur, adiungebatur. IBI.] in palæstra. CVRSV, LVCTANDO, &c.] certaminum, & exercitationum nomina, quæ & suprà posita sunt. EXTENDEBANT] traducebant, producebant, seu, vt Varro quodam loco loquitur, procudebant. NON IN LATEBROSIS LOCIS] non in lustris. & fornicibus. suprà. *Nam huic ætati non conducit mulier, latebrosus locus.* DE HIPPODR.] quid sit hippodromus, diximus in Cistell. CINCTICVLO PRAECINCTVS,] paruo cincto, seu, cinctu, suprà vel antè cinctus. cinctum esse, erat continentiæ & pudoris argumentum. contrà discinctum esse, mores dissolutos arguebat. Ex quo illud, *discincta vestis, discinctus animus.* Sylla de Caio Iulio Cæsare, apud Suetonium. *Malè præcinctum puerum caueatis.* quod fluxiore cinctura vteretur. FIERET CORIVM TAM MACVEOS. Q. EST NVTR. P.] concideretur tibi corium
D virgis, ex quibus contraheret maculas rubras, & liuidas, hoc est, vibices. Corium, δέρμα, pellis. NVTRICIS PALLIVM] quod à pueris, quibus mammam præbent, & quos alunt, maculatur, dum præmansum in os ingerunt. pallium nutricis maculosum, refricuit mihi memoriam versuum illorum Homeri ἰλιάδ. ιῶτα, quibus Phœnix narrat Achilli, tunicam suam sæpe ab eo esse madefactam, cùm ei cibum præberet, & vinum labris eius admoueret. Sic Homer. πολλάκι μοι κατέδευσας ἐπὶ στήθεσσι, χιτῶνα, Οἴνου ἀποβλύζων ἐν νηπιέῃ ἀλεγεινῇ. SVSPICIONEM HANC SVSTINET, C. M.] sic dictú sustinere suspicioné, pro suspicione laborare, & suspectum esse, vt sustinere culpam & causam. pro culpæ affiné existimari, ὑπέχειν αἰτίαν dicunt Græci. NAM OLIM POPVLI PR. HON. CAP. SVFF.] ordo, & sententia est. Nam olim honorem prius capiebat, id est, consequebatur, populi suffragio, quàm magistro parere desierat. hoc est, magistro parebat vsque ad eam ætatem, qua petere magistratus per leges licet. TABVLA] libro, seu potius tabula litteraria, in qua pueri litteras scribebant, aut scribere litteras discebant. DIRVMPIT CAPVT] libri omnes manuscripti habent, *dirumpit.* quos sequor. nonnulli vulgati *disrumpit.* POSTVLATVM:] expostulatum. vel dic, postulatum, id est, accusatum, vel propriè accipe, & subintellige, vt filium castiget, seu vt de filio pœnas sumat. NOSTER ESTO, &c.] hæc sunt patris filio indulgentis, & quod factum ab eo est, approbantis. Virgilius lib. 2. Æneid. *Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios. Noster eris.* INIVRIA]

subintell. ab. PROVOCATVR PÆD.] porrò vocatur, seu in medium vocatur pædagogus à patre,& his, quæ deinceps sequuntur, verbis obiurgatur,atque increpatur. NE ATTIGAS P.] caue ne attingas puerum ob istam causam,quoniam fecit fortiter. attigas,pro attingas, antiquum à simplici,tago,is. pro tango. de quo alibi. Profert autem hunc versum Nonius, in eo ipso verbo *attigas*. QVANDO] quia. IT MAGISTER QVASI LVCERNA VNCTO EXPRETVS L.] comparatur magister à puero, & discipulo percussus,atque oleo perunctus, seu vncto linteo obligatus ad vulnus acceptum leniendum,cum lucerna,quam quis experitur vncto linteo, vtrùm bene luceat, nécne. It magister,inquit,hoc est,redit à patre discipuli sui,vncto linteo,tanquā lucerna, expertus,vtrum bene luceat : id est, vncto linteo obligatus,seu apposito ad vulnus capitis vncto linteo,diadematus, ac redimitus ad dolorem leniendum scilicet, quod ei puer intulit, & ad vibices tollendas.vt in Sticho. Expretus, antiqui vsurparunt pro expertus. Expertus autem passiuè, id est, spectatus, tentatus, & cuius periculum factum est. M.Tull.pro Lucio Cornelio Balbo. *præsens, perspecta, atque experta virtus*, &c. De voce *expretus*, autem,si quis est, qui dubitet, discat ex Festo. *Expreta*, inquit ille, *antiqui dicebant quasi ex peritia habita*. IVRE DICTO]iure dicto à patre,tanquam à prætore. INHIBERE IMPERIVM] id est, exercere imperium,adhibere, retinere, vsurpare. Sic Tit.Liuius lib.3.Annal. *Animis ad inhibendum imperium imminutis. & inhibere damnum.* lib. 4. *pronunciauerúntque ex collegij sententia C.Valerio cos. se damnum,aliámque coërtionem aduersus intercessionem collegæ dilectus causa detrectantibus militiam, inhibenti,auxilio futuros esse.* Sic M.Tullius Philipp.13. *eadémque inhiberet supplicia nobis?* POSTVLATIO,] accusatio, seu expostulatio. MIRA SVNT] mirum est. DEOS PROPITIOS ME VIDERE,&c.] .εὐφημισμὸς, voluit enim dicere deos mihi iratos,quàm illum mallem me videre, id est, mallem me videri à diis iratis,quàm à Lydo irato. hoc ideo dicit,scilicet, quod Lydus, iratus, erat grauis,acer, & acerbus.Licet etiam simpliciter sic explicare,mallem me à diis videri,quàm ab illo. hoc est, nollem me ab illo videri. prior explicatio mihi magis placet : eámque confirmāt illa,quæ sunt in Amphitr. *Id ego si fallo, tum te summe Iupiter, Quæso, Amphitruoni, vt semper iratus sies.* ALC. *Ah,propitius sit potius.* Omnino vtraque in hoc congruit, quod significat Mnesilochus se nullo pacto à Philoxeno videri velle. QVIS ILLIC EST?]quis ille est?HAVD CONSIMILI INGENIO, ATQVE ILLE'ST, Q. &c.]Pistoclerus sodalis filij tui Pistocleri, qui haud simili ingenio, atque est Mnesilochus filius tuus, q. &c. FORTVNATVM NICOB.] ô fortunatum Nicobulum,qui,&c. PRODVXIT] procreauit. IN MARE IT:] nauigat. OBSEQ. OBED. Q. EST M. ATQ. IMP. P.] id est, morem gerit patri : obsequitur moribus,& paret imperio patris. Sic autem est legēdum, non vt edidit Camerar. *mora atque imperiis patris*. Nam hæc lectio ferri nullo modo potest. Quòd enim quidam interpretātur *mora*, morositati, in eo satis declarant se dormitare, cùm alioqui in aliis sint satis vigilantes, & acuti. morositas enim dicta est à moribus, seu more, non à mora. præterea metrum postulat,vt *mori* legatur, non, *moræ*:sunt enim trochaïci. Quod si versus ferre posset, *moræ*, sic explicarem. hoc totum,obsequens, obediénsque est moræ, &c. exspectat patris mortem filius : non fert molestè patrem diu viuere. Sed cùm neque versus hanc scripturā ferre possit,neque tale loquendi genus sit Plautinum: ad alteram scripturam,eiúsque explicationem redeo,eámque me magis probare asseuero. Licebit tamen, quod ad huius scripturæ, quam secutus sum, explicationem attinet, etiam sic explicare. Filius patrem morosum, & imperiosum fert æquo animo : filius difficilibus moribus,& duro imperio patris obsequitur. TRIDVVM NON INTER EOS EST ÆTATIS,&c.] id est,non interest triduum ætatis inter eos, vter altero maior sit. vel sic alter non est altero natu grandior triduo. VERÙM HVIC INGENIVM,&c.] id est, verùm hîc nempe Pistoclerus, ita alteri (filio tuo) ingenio præstat, vt si triginta annis maior natu esset. CAVE MALÙM] minantis sermo. quod alibi admonuimus. consule indicem. ET COMPESCE IN ILLVM DICERE INIVSTÈ] id est,& reprime, seu comprime te, ne illi malè dicas, & tempera tibi ne illum maledictis insequare. NAM ILLVM MEVM MALVM PROMTARE M.] id est,nam malim Pistoclerum meum malum profundere, quàm peculium. promtare, id est, sæpe promere, quod est insumere, impendere, profundere. significat Lydus Pistoclerum esse pecuniæ largum, & prodigum. quod declarant ea, quæ ab eo respondentur seni Philoxeno. QVI DVM?] quærit senex,in quā sententiam Lydus illa dixerit,& cui sic respondet Lydus.QVIA MALVM SI PROMTET, IN D. F. M.] quia,inquit Lydus,si meū malum sæpe promat,atque insumat filius tuus, in dies minuatur, quod idem peculio meo accidere nolim. peculium enim meum malim augeri,quàm minui. taleis dubitationes autem,& quæstiones sciendum est,spectatorum causa adhiberi,nequid sit, quod spectator non statim percipiat. NE DI SIRINT] id est, Dij prohibeant, ne Dij siuerint, sodalem meum perire. Dij istuc auertant, vt sodalis meus perierit. QVIN EGO CÙM PERIBAT V.&c.]quin ego pereuntem vidi,non ex eo,quod audiui, arguo. malim autem legi, ex audito, quàm ex auditu.Sic in Merc.vidistin', an tu ex audito.Sic Lucret. lib.5.*petúntque Res ex auditis potius,quàm sensibus ipsis*.ATQVAE ACCERRIMÈ, ATQ. ÆSTVOSÈ ABSORBET, VBI QVEMQ. ATT.] deperit meretricem, inquam, non aliquam moderatam, lenem ac sedatam, sed eam, quæ instar maris æstuosi rapax, & feruida, acer-

A da;acerrimè absorbet quemcumque nacta est. translatum à mari æstuoso, seu ab æstu maris. M. Tull. in Brut. *Sed hunc quoque absorbuit æstus quidem non insolitæ adolescentibus gloriæ.* Talem commemorat Meretricem Horat. oda 27. lib. 1. *Ah, miser, Quanta laborâs in Charybdi? Digne puer meliore flamma.* sic autem edendum curaui. *At quæ acerr.* libros nostros veteres secutus, optima, & planissima sententia, cùm Camerarius ediderit, *atque*, &c. & ita habeant libri vulgati *ubiquemque attigit*, id est, vt quemque attigit. FALSÒ, ATQVE INSONTEM ARGVIS] iniustè atque innocentem accusas. ET BENEVOLENTI] & beneuolo, &c. sic sæpe aliàs. SVO SODALI,] mihi. NEC TV CREDVAS.] nec tu credideris. ITÁNE OPORTET, &c.] ex his Lydi verbis oritur Mnesilocho suspicio, amari suam Bacchidem à Pistoclero: hoc est, Pistoclerum rem mandatam non satis bona fide gessisse, aut curasse. NVLLON' PACTO RES MAND. P. A. NISI IDENT. &c.] Tale est illud Terentij in Heautont. *Itáne fieri oportet?* CL. *Quid ego feci?* CHR. *viden' ego te modò manum in sinum huic meretrici inserere?* &c. MANVS FERAT AD PAPILLAS?] papillas manibus contrectet? manum in sinum inserat? DISPVDET.] valde pudet. CÙM MANVM SVB VEST. AD CORP. TETVL. B.] satis tectè, atque honestè significauit factum turpe. significat enim Lydus Pistoclerum manum admouisse Bacchidis rimulæ sub vestimentis latenti. ad corpus igitur, id est, ad particulam illam cor-
B poris muliebris, quæ honestè appellari non potest. *tetulit* autem legendum, non *detulit*. nam respuit hanc scripturam versus. NEQVE PVDERE QVIDQVAM] neque pudebat quidquam. NAM EGO ILLVM P. D. &c.] *γνώμη*. pudor enim à turpi facto adolescenteis, & mulieres prohibet, reuocat, & refrenat. QVÀM ME, ATQVE ILLO ÆQVVM F.] quàm me, atque illo dignum esset, quàm mihi atque illi conueniret. PERDIDISTI ME, SODALIS, &c.] Ab hoc loco & tempore suspicari incipit Mnesilochus Bacchidem suam à Pistoclero amari. Est autem ἀποστροφὴ ad Pistoclerum sodalem, absentem. & loquitur hæc solus Mnesilochus: nec eius verba exaudiunt Philoxenus, & Lydus, sed querentem, & lamentantem vident tantùm, putántque eum ita cruciari, quòd ægrè ferat sodalem suum corruptum esse, non rei suæ causa. CAPITIS NON PERDAM?] sic dictum, perdam capitis, vt accusare, & damnare capitis. sic in Asinar. *Ibo ego ad treis viros: vestráque ibi nomina faxo erunt, capitis te perdam ego, & filiam.* SATIN' VT, QVEM TV H. FID. T. AVT CVI C. &c.] ordo, & sententia est. Itáne est, vt satis nescias, quem fidelem tibi habeas, aut cui credere debeas? Est autem hîc secunda persona posita, pro tertia infinita, & incerta, hoc modo, *vt nescias*, id est, vt nescire possit aliquis. quem tu habeas fidelem tibi, id est, quem habeat fidelem sibi, &c. de quo gene-
C re suprà. videto indicem, in, secunda persona pro, &c. si plura exempla quæris. VIDEN' VT ÆGRÈ PATITVR, &c.] hîc seruus errat, qui Mnesilochum putet, propterea quia Pistoclerus amore corruptus sit, cruciari ægritudine, cum ea gratia indignetur, & lamentetur, quod suspicatur Pistoclerum eam Bacchidē sibi præripuisse, quam Mnesilochus ipse amabat, quámq. vt ille reperiret, ei mandauerat. TECVM ORÓ,] tecum ago: te oro. sic sæpe loquitur Plautus: & item Terent. IN TE ERGO HOC ON. O. IMP.] id est, tibi ergo hoc onus omne impono. AFFATÍM EST, &c.] plus, satis est, si Mnesilochus curet. vnus Mnesilochus hoc curabit.

MNESILOCHVS adolescens.

IMmitiorem nunc vtrum credam magis
D Sodalémne esse, an Bacchidem, incertum admodum est.
Illum exoptauit potius, habeat. optimum est.
Næ illa hercle cum malo fecit suo, meo.
Nam mihi diuini numquam quisquam creduat,
Ni ego illam exemplis plurimis planéque amo.
Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.
Nam iam domum ibo, atque aliquid surripiam patri.
Id isti dabo. ego istanc multis vlciscar modis,
Adeò ego illam cogam, vsque vt mendicet meus pater.
Sed satin' ego animum mente sincera gero,
Qui ad hunc modum hæc hîc quæ futura fabulor?
Amo hercle, opinor, vtpote quod certo sciam.

Verùm quàm illa vnquam de mea pecunia A
Ramenta fiat plumea propenſior,
Mendicum malim mendicando vincere.
Nunquam ædepol viua me irridebit. nam mihi
Decretum eſt renumerare iam omne aurum patri.
Igitur mihi inani atque inopi ſubblandibitur,
Tum, cum mea illud nihilo pluris referet,
Quàm ſi ad ſepulcrum mortuo dicat iocum.
Sed antequam illa vnquam meis opulentiis
Ramenta fiat grauior, aut propenſior,
Mori mala me malim excruciatum inopia.
Profectò ſtabile eſt me patri aurum reddere. B
Eadem exorabo Chryſalo cauſſa mea
Pater ne noceat, neu quid ei ſuccenſeat
Mea cauſſa de auro, quòd eum ludificatus eſt.
Nam illi æquum eſt me conſulere, qui cauſſa mea
Mendacium dixit : nunc vos me ſequimini.

IMMITIOREM NVNC VTRVM, &c.] ſic edendú curaui, libros veteres ſecutus, qui ſic habent, niſi quod in duobus, pro, *Immitiorem*, ſcriptum eſt mendoſè, *in vitio nunc*, &c. omnino *amiciorem*, quod eſt in libris vulgatis ferri non poteſt. fortaſſis autem nec; *immitiorem*, ſatis tutum aut ſincerum eſt, & legẽdum potius eſt, *Inimiciorem*. mihi quidem magis probatur, quàm *Immitiorem* ſed iudicet lector. ſententia autem hæc eſt, incertum mihi admodum eſt, vtrum horum duorum mihi immitiorem, id eſt, inclementiorem, atque acerbiorem fuiſſe credere debeam ſodalem meum, an Bacchidem. vterque enim ſe inhumanum, atque infidelem præ- C buit : cùm & Piſtoclerus ſibi conſuluit, ſuúmque negotium geſſit, mei nullam rationem duxit, meúmque mandatum neglexit : & Bacchis Piſtoclerum, me ſpreto, ac reiecto, in amicitiam ſuam recepit. Si *inimiciorem*, legamus, æquè facilis, & plana ſententia erit. ILLVM EXOPT. POTIVS HABEAT, &c.] Bacchis Piſtoclerum mihi antepoſuit, *habeat*. optimum eſt, vt eum habeat: quando illum voluit, atque exoptauit. NÆ ILLA HERCLE CVM M. F. SVO, MEO.] ſic edidit Camerarius, & rectè. nam noſtri codices ſic quoque habent. Itaque non putaui mihi hanc ſcripturam reiiciendam, nam vulgati non habent vocem, *ſuo*. Exprimitur autem affectus amantis, qui cùm dixiſſet, cum malo fecit ſuo, qui ſermo eſt, malum alteri minantis: ſubiicit continuò, quaſi ſe ipſe reprehendens, meo: religioni vertens ſcilicet, amicæ malum minari. Simile igitur eſt, ac ſi dixiſſet, cum malo fecit ſuo, immò meo. vel meo potius. vel meo volui dicere. NAM MIHI DIVINI NVMQVAM QVISQVAM ER.] iuriſiurandi cum execratione quadã, & deteſtatione coniuncti formula: quam & ſuprà vſurpauit, in Amphitr. ibi, *Nunquam ædepol tu mihi diuini quidquam credũis poſt hunc diem, Ni ego illi puteo*, &c. ad quem locum plura. creduat autem, id eſt, credat, ſeu crediderit. al. creduit. NI EGO ILLAM EXEMPLIS PLVRIMIS PL. &c.] mirè exprimitur amantis perturbatio, & inconſtantia. Nam cùm ei minaretur, & eſſet dicturus, ni ego illam exemplis, ſeu modis plurimis miſeram habebo, vlciſcar, aut aliquid tale, ſubito, ſe ipſe reuocans ſubdidit, planéque amo. D EGO FAXO, HAVD DICET NACT. Q. DER.] ego faciam, ne dicat ſe nactam eſſe hominem contemtum ignauum, & nullius animi, ſed ſtrenuum, & qui acceptam iniuriam referre conetur, & poſſit. Deridentur, & contemnuntur, qui acceptam iniuriam referre non conantur. contrà, viri fortes, & qui iniuriam referunt, magni fiunt, & haud temerè laceſſuntur. Sic infrà ead. fab. *faxò ſe haud dicat, nactam, quem derideat*. Ego faxo haud dicet, id eſt, fecero, ne dicat, non dicet. NAM IAM DOMVM IBO, ATQ. ALIQ.] iterum declaratur, & exprimitur amantis affectus, qui dicat, ſe patri pecuniam ſurrepturum, quam det Bacchidi, cui ſuprà proximè minatus eſt, ſe iniuriam relaturum ADEÒ EGO ILLAM C. VT, &c.] In eum vſque locum illum adigam, ſeu redigã. vt mendicet meus pater. Dicturus erat, & verò ita orationem exorſus erat, vt hoc ſubiiceret, vt mendicet, nimirum Bacchis, ſed vt homo perturbatus, & amore æſtuans, vel religione quadam refrenatus, ac retractus, minas in Bacchidem intentatas, in patrem conuertit. SED SATIN' EGO ANIMVM M. SIN. C.?] ſed ſatíſne ſanus ſum? nunc videtur ſe colligere, & ad ſe redire. Labat

tamen

A tamen etiam nunc aliquantulum. VERVM QVÀM ILLA VMQ. DE MEA PEC. RAM. F. PL. &c.] ordo, & ſententia eſt, verùm mendicum mendicando vincere malim, quàm vt illa Bacchis, fiat vnquam per meam pecuniam, ſeu ex mea pecunia, ramenta plumea propenſior, id eſt, grauior, ponderoſior. Ramentum, ſeu ramenta eſt, quod, ex auro, ſeu argento, ſeu quo alio metallo raditur, ac deteritur. Eſt autem hìc inſignis hyperbole. Nam cùm pluma nihil ſit leuius, quomodo aliquid ponderoſius fieri poteſt adiectione ramentæ plumeæ? Neque verò me fallit Noniũ legiſſe *plumbea*. verumtamen ſequor libros manuſcriptos, & Plautinum leporem. Et fieri poteſt, vt Nonius hoc loco corruptus ſit, vt eſt etiam alibi. Si quis tamen *plumbea* legi mallet, non magnopere pugnabo. vtitur eadem voce & infrà, eadem fab. ſed in neutro genere ibi, *quia patri omne cum ramento reddidi*. & in Ruden. iterùm in fœminino. *Nunquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior*. RENVMERARE] reddere. SVBLANDIBITVR] blanda verba loquetur. ſublandietur, ſubpalpabitur. ſuprà in Caſina. *Non matronarum officium eſt, ſed meretricum, viris alienis ſublandirier*. CVM MEA ILLVD NIHILO PL. REF. QVÀM SI AD SEP. &c.] qui ad ſepulcrum mortuo rem aliquam iocoſam narrat, nihil proficit, neque mortuum delectat, neque eius verba mortuum tangunt. nihilo plus profecturam Bacchidem dicit Mneſilochus, cùm illa ſibi inani ſubblandietur. Negátque futurum, vt pluris ſua
B referat. hyperbole. MORI MALA ME MALIM EXCR. INOP.] ſecutus ſum Camerarij coniecturam in hoc verſu emendãdo. Nam & in libr. vulgatis, qui ſic habẽt. *Mori me malim miſera excruciatum inopia*: & in manuſcriptis, in quibus partim ſic ſcriptus eſt, mori me malim, excruciatũ, inopia: partim ſic, *mori me mauelim, exc*. &c. mendoſus eſt. STABILE EST] fixum eſt, certũ eſt, decretum, ac deliberatum eſt, ſtat ſententia. Sic Marcus Tull. de accuſatore conſtituendo contra Cæcilium. *At enim ſolidum id eſt, vt me Siculi maxime velint*, &c. EADEM] eadem opera: ſeu eadem ratione: ſeu eadem via. EXORABO] patrem. LVDIFICATVS EST] ludificauit. illuſit, ludos fecit, vt alibi loquitur. MENDACIVM DIXIT] immò quod grauius eſt, mentitus eſt.

PISTOCLERVS.

REbus aliis anteuortar Bacchis, quæ mandas mihi,
Mneſilochum vt requiram, atque vt eum medicum ad te ducam ſimul.
C Nam illud animus meus miratur, ſi à me tetigit nuntius,
Quid remoratur? ibo, & viſam huc ad eum ſi fortè eſt domi.

REBVS ALIIS ANTEVORT.] rebus aliis omnib. anteponam mandata tua. ante res alias omneis tua mandata curabo, nempe vt Mneſilochũ tuum requiram, &c. NAM ILLVD ANIMVS MEVS MIRATVR, &c.] id eſt, nam illud miror, ſi nuntius à me ad eum miſſus, qui eum arceſſeret, ad eum peruenit, quid remoretur: ſeu quid moretur, animus meus miratur, poëtarum Epicorum more dictum, pro, ego apud me, & cum animo meo miror. SI À ME TETIGIT NVNTIVS:] ſi nuntius, quem ego miſi ad eum peruênit. VISAM HVC AD EVM, &c.] viſam domum ad eum, &c. viſere ad aliquem, genus loquendi bonis ſcriptoribus vſitatum: de quo plura in Comment. Lucret.

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

D

REddidi patri omne aurum. nunc nunc ego illam me velim
Conuenire, poſtquam inanis ſum, contemtricem meam.
Sed veniam mihi quàm grauate pater dedi de Chryſalo?
Verùm poſtremò impetraui, vt ne quid ei ſuccenſeat.
PI. Eſtne hic meus ſodalis? MN. éſtne hic hoſtis, quem aſpicio, meus?
PI. Certè is eſt. MN. is eſt. adibo contrà, & contollam gradum.
PI. Saluus ſis Mneſiloche. MN. ſalue. PI. ſaluus cùm peregrè aduenis,
Cœna detur. MN. non placet mihi cœna, quæ bilem mouet.
PI. Num quæ aduenienti ægritudo obiecta eſt? MN. atque acerrima.

PI. Vnde? MN. ab homine, quem mihi amicum esse arbitratus sum antidhac. A

PI. Multi more isto atque exemplo viuunt, quos cum censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimoniis,
Lingua factiosi, inertes opera, sublesta fide,
Nullus est, qui non inuideat rem secundam obtingere:
Alteri: sibi ne inuideatur, ipsi ignaui rectè cauent.

MN. Ædepol næ tu illorum mores perquàm meditatè tenes.
Sed etiam vnum hoc ex ingenio malo malum inueniunt suo:
Nulli amici sunt, inimicos ipsi in sese omneis habent.
Atque ij se cum frustrantur, frustrari alios stolidi existimant.
Sicut est hic, quem esse amicum ratus sum. atque ipsus sum mihi. B
Ille quod in se fuit, accuratum habuit, quod posset mali,
Facere, & in me inconciliare copias omnis meas.

PI. Improbum istunc esse oportet hominem. MN. ego ita esse arbitror.

PI. Obsecro hercle loquere quis is est. MN. beneuolens viuit tibi.
Nam ni ita esset, tecum orarem, vt ei quod posses mali
Facere, faceres. PI. dic modò hominem qui sit: si non fecero
Ei malè aliquo pacto, me esse dicito ignauissimum.

MN. Nequam homo est, verùm hercle amicus est tibi. PI. tanto magis
Dic quis est. nequam hominis ego paruipendo gratiam. C

MN. Video non potesse, quin tibi eius nomen eloquar.
Pistoclere, perdidisti me sodalem funditus.

PI. Quid istuc est? MN. quid est? misíne ego ad te ex Epheso epistolam
Super amica, vt mihi inuenires? PI. fateor factum, & repperi,

MN. Quid? tibi non erat meretricum aliarum Athenis copia,
Quibus cum haberes rem, nisi cum illa quam ego mandassem tibi?
Occiperes tu te amare, & me ires consultum malè?

PI. Sanún' es? MN. rem repperi omnem ex tuo magistro. ne nega. D
Perdidisti me. PI. etiámne vltrò tuis me proiectas probris?

MN. Quid amas Bacchidem? PI. duas ergo hic intus eccas Bacchides.

MN. Quid duæ? PI. atque ambas sorores. MN. loqueris nunc nugas sciens.

PI. Postremò si pergis parum mihi fidem arbitrarier,
Tollam ego tedin collum, atque intrò hinc auferam. MN. imò ibo, mane.

PI. Non maneo, neque tu me habebis falso suspectum. MN. sequor,

A NVNC, NVNC EGO ILLAM ME VELIM C.] nunc, cùm ego sum inanis, velim illam mecum cōgredi, & loqui, contemtricem meam, id est, quæ me contemnit. sic dictum, contemtricem meam, pro contemtricem mei. vt, accusator meus, pro accusator mei: hoc est, qui me accusat, seu accusauit. Sic autem appellat suam Bacchidem Mnesilochus, quòd se re vera ab ea contemtum esse existimaret: sed errat, atq; hoc errore inductus, pecuniam omnem, quam penes se habebat, & ex qua quantam vellet, detrahere poterat, opera Chrysali patri reddiderat. ET CONTOLLAM GRADVM] & conferam gradū: id est, congrediar. Sic suprà in Aulul. in extr. *Contollam gradum*, & sæpe alibi. SALVVS CVM PEREGRÈ ADV. COENA D.] quando saluus, peregrè aduenis, cœna tibi detur vt fieri solet, de hoc more, sępe iam diximus, & eius moris plura iam exēpla suprà alibi collecta sunt, nisi fallor in Epid. prin. ibi, *Venire saluom gaudeo.* TH. *quid ceterum?* EP. *quod adeò assolet, Cena tibi dabitur.* NON PL. CENA Q. B. M.] non placet cena ab eo, qui nō est amicus, & qui iniustè læsit, data. talis enim cena insuauis, & molesta est, & iram commouet. bilem mouere, prouerbium olet, pro, iracundiā, seu iram cōmouere. Horat. epist. 19. lib. 1. *O imitatores, seruum pecus: vt mihi sæpe Bilem, sæpe iocum vestri mouere tumultus.* ferociter Pistoclero respondet Mnesilochus iratus, quamuis immeritò & temerè iratus. NVM QVÆ, &c.] id est, num qua, seu num aliqua, &c. ATQ. ACERRIMA.] obiecta est, & illa quidem acerrima.

B ANTIDHAC] ante hac. CENSEAS] existimes. REPERIVNTVR FALSI FALS.] repeiriuntur, id est, deprehēduntur, falsi falsimoniis, id est, planè falsi: falsi ob falsimonias suas. falsimonia autem à falso est dicta, vt sanctimonia à sancto, ægrimonia, ab ægro, & simil. LINGVA FACTIOSI] id est, lingua fortes, strenui, ac potētes, quod valet, largè, & prolixè omnia promittentes. INERTES OPERA] re nihil eorū, quæ verbo ostenderunt, ac promiserūt, præstantes. SVBLESTA FIDE,] id est, infirma fide. Festus, sublesta, inquit, infirma, tenuia. Plautus in Persa. *Grauior paupertas fit, fides sublestior.* Nonius, sublestū, est leue, friuolū. Plautus. *Nam vbi ad paupertatem accessit infamia.* NVLLVS EST, QVI NON INVID. REM S. OBT. ALT. &c.] horū duorum versuum hæc sententia est. Nullus est istorum, qui non obstet alteri, quominus & secunda res obtingat, vel qui non doleat, rem secūdam à fortuna oblatā, aut virtute partam, alteri obtingere: ipsi propter ignauiam suam ita miseri sunt, vt nemo eis inuideat: vel sic, ipsi ita se gerunt, vt nemo eis inuideat, quoniam sunt miserabiles potius, quàm inuidiosi. Aliis igitur inuident: eis nemo inuidet, quia sunt egentes, inopes, & miseri. Inuidia cadit in res secundas, ac florenteis: misericordia in aduersas, calamitosas, atque afflictas. Ex quo Pindarus. ᾠδ. α. Pith. cecinit, inuidia misericordia esse meliorem. ἀλλ' ὅμως, inquit ille, κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. &

C Herodotus in Thalia, σὺ δὲ μαθὼν, inquit, ὅσῳ φθονέεσθαι κρέσσον ἐστὶν, ἢ οἰκτείρεσθαι, ἅμα τε ὁκοῖόν τι ἐς τοὺς τοκέας, καὶ ἐς τοὺς κρέσσονας, τεθυμῶσθαι, ἄπιθι ἐς τὰ οἰκία, id est, tu autem vbi didiceris quanto præstet inuidiosum esse, quàm miserabilē, & simul quale sit parentibus, & melioribus succensere, abi domum. Sic iterum Plautus in Bacchid. *Qui inuident, ne vnquam eorū quisquam inuideat prorsus commodis.* Idem in Trucul. *Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm [illegible] inimicis meis. Nam inuidere alij bene esse, tibi malè esse, miseria est. Qui inuidēt, egent. illi, quibus inuidetur, rem habent.* Sed hac de re plura in comment. Horat. ad illum locum Sat. 3. lib. 2. ser. *Inuidiam placare paras virtute relicta.* PERQVÀM MEDITATÈ T.] perquàm accuratè, atque exactè nosti. INVENIVNT] consequuntur. NVLLI AMICI SVNT, &c.] nulli, id est, nemini amici sunt: ipsi omneis, &c. vel, *nulli*, accipe, vt sit numeri multitudinis, recti casus, hac sentētia, nulli sunt eis amici, ipsi omneis habent sibi inimicos, sed prior explicatio videtur esse probabilior. ATQVE II CVM SE FRVSTRANT, &c.] id est, atque ij eo ipso tempore, quo tempore se frustrātur, & fallunt, ita stolidi sunt, vt se alios fallere, & frustrari putent. non fallunt alios, vt existimant, sed ipsi se fallunt. QVEM ESSE AMICVM RATVS SVM, ATQVE IPSE. &c.] quem putaui mihi æquè amicum esse, atque ipse sum mihi. significat obscurè Pistoclerum. ILLE

D QVOD IN SE FVIT, &c.] ille, inquam, quantum in ipso fuit, accuratum habuit, id est, accuratum reddidit, accurauit, seu curam in id contulit, vt quidquid posset mihi mali facere, faceret. ET IN ME INCONCILIARE OMNEIS COP. M.] atque vt copias omneis meas à me auerteret, & in meipsum incitaret, vt copias omneis meas à me alienaret, & in me conuerteret. Festus, *Inconciliasti, comparasti, commendasti, vel, vt antiqui. per dolum decepisti.* Ego inconciliare, puto hìc valere, irritare, incitare in alterum, inimicum reddere, &, vt loquitur Horatius, inimicare. Et ita in Mostell. *Ne inconciliare quid nos porro postules.* BENEVOLENS VIVIT TIBI] beneuolus viuit tibi. significat obscurè eum ipsum esse Pistoclerum. TECVM ORAREM] tecum agerem, te orarem. DIC MODÒ HOMIMEM. QVI SIT] dic modò, quis homo sit. VIDEO NON POTESSE, QVIN, &c.] video me non posse aliter facere, quàm vt tibi eius nomen eloquar. video me non posse effugere, quin tibi eius nomen edam. MISÍNE EGO AD TE EX EPHESO, EPISTOLAM SVP. &c.] id est, nónne ego misi ad te epistolam Epheso de amica Bacchide, vt eam mihi inuenires? sic loquuntur boni scriptores, Misíne, fecíne, & similia.. pro nónne misi, nónne feci? OCCIPERES TV TE AMARE, ET ME IRES CONSVLTVM MALÈ?] tu ipse autem eam amare inciperes, & mihi malè consuleres? id est, & mihi obesses, atque iniuriam faceres? Videtur autem legendum quamuis aliter edendum

curarim, *& me ires consultum malè?* non, vt habēt lib. manuscr. & vulg. *& me ires cons. m.* Præterea legendum, *Occiperes eam tute amare*, &c. alioqui versus claudicabit. nam ceteri libri non habēt *eam* quę vox vnius hîc syllabæ est, κατὰ συνίζησιν. Quod si quis lectionē receptā tueri volet, *Occiperes tute amare*, admittendus erit hiatus in, *te amare*, vt, *te ama-* sit anapæstus, & infrà eodē versu, pro *me*, aut *mi ires consultū malè*. legendum erit, *mihi ires consultum malè*. vel iterum recipiendus hiatus in, *& me ires*. & *me* accipiendum pro *mihi*. vt teste Festo, loquebantur antiqui. ETIÁMNE VLTRO TVIS ME PROIECT. P.?] etiámne me, nulla lacessitus à me iniuria tuis probris insectaris, & cōculcas? quidam libri habēt *prolectas*, fortasse rectius. vt prolectas, interpretemur, prouocas, lacessis? hoc modo, etiámne me vltro, id est, prior, ὑπάρχων, non lacessitus tuis cōtumeliis lacessis, & prouocas? SI PERGIS PARVM MIHI F. ARB.] si pergis arbitrari parum mihi fidem esse habendam. Sic videtur hic versus explicandus, vt subintelligatur habendam esse. Nonnulli legunt *fides*, & sic explicāt, Postremò si pergis mihi parum fidei arbitrarier, id est, adiudicare, & tanquā arbiter, tribuere. Alij sic, postremò si pergis parum mi fidei esse arbitrarier. id est, postremò si pergis arbitrari me parū fidū esse. &c. TOLL. EGO TED IN C.] ego te collo tollā. A

PARASITVS, PVER.

PArasitus ego sum nequam hominis atque improbi B
Militi', qui amicam secum auexit ex Samo.
Nunc me ire iussit ad eam, & percontarier,
Vtrùm aurum reddat, ánne eat secum simul.
Tu qui dudum puer cum illa vsque isti simul,
Quæ harum sunt ædes, pulta: adi actutum ad fores,
Recede hinc dierecte. vt pulsat propudium!
Comesse panem tris pedes latum potes,
Fores pultare nescis. ecquis in ædibus est?
Heus ecquis hic est? ecquis hoc aperit hostium?
Ecquis exit?

AMICAM] vnam ex Bacchidibus, quam amat Pistoclerus: vnde nata Mnesilochi in eū suspicio. TV QVI DVDVM P. &c.] Sic legendū censet Camerar. & rectè. nam libri vulg. sic habent, *[illegible] puer, qui dudum cum illa vsq. isti s.* quæ lectio supposita, & adulterina est. manuscr. autē sic, *[illegible]m puer cū illa vsq. inisti simul*. planè mēdosè. QVÆ H. SVNT ÆDES, P.] ex his ædibus, eas, quæ sunt Bacchidis, ædes pulsa. RECEDE HINC DIER.] retrocede ab hoc loco, dierecte. puerum iubet hinc recedere, quia lenius, & placidius foreis pulsauerat. Dierectū appellat per contumeliam, id est, sub dio erectum, & sublimem expositū, ac suspensum. VT PVLT. PROPVDIVM!] quàm remissè, & languidè pultat foreis puer impudicus, & propudiosus? Festus, propudium, inquit, quasi porrò pudendum. quidam propudium dici putant, à quo pudor, & pudicitia procul absint. COMESSE PAV. TR. P. L. P.] strenuus es ad comedendum: panem comesse trium pedū latitudine potes: foreis pulsare nescis. hyperbole est. significat puerū edacem, molliter, & languidè foreis putare. Itaque accedit ipse ad foreis, & eas validè pulsat. C

PISTOCLERVS, PARASITVS. D

QVid istuc? quæ istæc est pulsatio?
Quæ te mala crux agitat, ad istunc qui modum
Vireis tuas alieno extentes ostio?
Fores penè effregisti, quid nunc vis tibi?
PA. Adulescens salue. PI. salue. sed quem quæritas?
PA. Bacchidem. PI. vtram ergo? PA. nihil scio, nisi Bacchidem.
Paucis me misit miles ad eam Cleomachus,
Vel vt ducentos Philippos reddat aureos,
Vel vt hinc in Elatiam hodie eat secum simul.
PI. Non it negato esse ituram. abi & renuntia.
Alium illa amat, non illum. duc te ab ædibus.

Nimis

A PA. Nimis iracundè. PI. at ſcin' quàm iracundus ſiem?
Næ tibi hercle haud longè eſt os ab infortunio,
Ita dentifrangibula hæc meis manibus geſtiunt.
PA. Cum ego huius verba interpretor, mihi cautio eſt,
Ne nucifrangibula excuſſit ex malis meis.
Tuo ego iſtæc igitur dicam illi periculo.
PI. Quid ais tu? PA. ego iſtuc illi dicam. PI. dic mihi
Quis tu es? PA. illius ſum integumentum corporis.
PI. Nequam eſſe oportet, cui tu integumentum improbum es.
PA. Sufflatus ille huc veniet. PI. diruptum velim.
PA. Num quid vis? PI. abeas celeriter, facto eſt opus.
B PA. Vale dentifrangibule. PI. & tu integumentum vale.
In eum num hæc res venit locum, vt quid conſilij
Dem meo ſodali ſuper amica, neſciam,
Qui iratus renumerauit omne aurum patri,
Neque nummus vllu'ſt qui reddatur militi.
Sed huc concedam. nam concrepuerunt fores.
Mneſilochus eccum mœſtus progreditur foras.

AD ISTVM QVI MODVM AL. V. T. Q. EXT. OST.] qui iſto modo vireis tuas expromas, & contendas, ſeu experiaris alieno oſtio? extentes ab extento, as. extento autem frequentatiuũ ab extendo. Alij volunt eſſe compoſitũ ex præpoſitione *ex*, & verbo *tento, as*, quod frequẽtatiuum eſt à verbo *teneo*. ego à verbo tẽdo, is, potius deriuari arbitror. Nõ me præterit tamen nõnullos legere *oſtẽtes*. ego nihil muto. ET IN ELAT. &c] Stephanus de vrbib. Ἐλάτεια, C inquit, πόλις μεγίστη Φωκίδος, ἀπὸ Ἐλάτου, ἔστι δὲ καὶ Θετταλίας, &c. id eſt. Elatia, vrbs eſt maxima Phocidis ab Elato. Eſt autẽ & Theſſaliæ, &c. DVE TE AB ÆDIB.] aufer te ab ædib. Sic loquitur C. Aſinius Pollio epiſt. ad Cicer. lib. 10. *Duxit ſe à Gadibus, & triduum tempeſtatibus retentus ad Calpen Kalendis Iun. traiecit ſe in regnum Bogudis.* & Terẽt. Hecyra. *vxor, vbi me ad filiã ire ſenſit, ſe duxit foras.* HAVD LONGÈ EST OS AB INF.] os, id eſt, facies. minatur ſe ei faciem, ſeu os pugnis percuſſurũ. denteiſq. labefactaturum, & confracturũ. ITA DENT. H. &c.] pugnos ſuos dentifrangibula appellat, quòd eis denteis frangat, ſi quem pugnis percutiat. hi pugni, inquit, quibus denteis frãgere, vel ſoleo, vel põſſum, geſtiunt tibi dẽteis cõminuere, & cõfringere. MIHI CAVTIO EST, NE NVCIFR. EXC. &c.] id eſt, mihi cauendũ eſt, ne hic mihi denteis ex ore excuſſerit, ſeu excutiat. locus Plautinus. Quemadmodum autem Piſtoclerus pugnos ſuos dentifrangibula nominauit, ita & paraſitus denteis nucifrangibula appellat, quòd his frangantur nuces *excuſſit*. hoc eſt, excuſſerit, vt apud eundem reconciliaſſo, oraſſo, & ſimilia, pro reconciliaro, orauero, & ſimilia. ILLIVS SVM INTEGVM. C.] ego ſum illius σωματοφύλαξ ſeu δορυφόρος, cuſtos & ſtipator corporis, ſatelles. NEQVAM ESSE OP. CVI TV, &c.] Ne-D quam, hoc eſt, improbus ſit oportet is, cui tu es integumentũ improbũ. integumentũ enim debet ei, quod te igitur, conuenire, & conſentaneum eſſe: neque par eſt rei pretioſæ integumẽtum vile, & nullius pretij accommodare. ſecutus ſum autem libros vulgatos, & editionem Camerar. Nam noſtri libri manuſcr. aliquot in his Pithoeanus, & tres Clericani, & alij duo habẽt. *Nequam eſſe oportet ſcutum integumentũ improbum'ſt.* quomodo Turneb. in aliquo ſcriptum reperiſſe arbitror, quamuis id non ſcribat, ſed hoc tantũ, ſe ita emendare. ex quo apparet, eum coniectura ductum ſic reſtituiſſe, quod non eſt incredibile. Erat enim homo valde ingenioſus, & εὔστοχος. Is igitur lib. 24. Aduerſ. cap. xj. ſcribit ſe ſic emẽdare. addit hanc rationem. Nam operimenta ſcutorũ, inquit, integumẽta, & tegmenta vocabantur. Deinde profert hęc verba ex lib. 2. Cæſ. de bell. Gall. *temporis tanta fuit exiguitas, hoſtiumq́ tam paratus ad dimicandũ animus, vt non modò ad inſignia accõmodanda, ſed etiam ad galeas induendas, ſcutiſq. tegmenta detrahenda tempus defuerit.* Hæc ille, Ego lectionẽ receptam ferri poſſe puto, ſed ita vt antiquã magis probem. Neq. tamen celabo lectorem, hanc quoque, quã ſecuti ſumus, reperiri in nonnullis lib. manuſcr. Et credibile eſt, Camerar. qui ſic edidit, eam etiam in ſuis reperiſſe. alioqui non ita edidiſſet. Scripturæ autem antiquæ eadem ſententia eſt, ac receptæ. Vtraq. enim hoc ſignificatur, militem dominum eſſe nequam, qui vtatur tali miniſtro, hoc eſt, improbo. SVFFLATVS ILLE HVC VENIET] veniet ille huc iratus, iracundia turgidus. ſuprà in Caſina. *Neſcio quid ſe ſufflauit vxori ſuæ.* DIRVPTVM VELIM] facetum, & aptum reſponſum. Nam quæ ſufflantur, ſeu inflantur, interdum rumpuntur, ſeu dirumpuntur. Horatius Satyra 3. libr. 2. in extremis. *Cùm magis, atque ſe magis inflaret. neu ſi.*

te ruperis, inquit, *par eris*. NVM QVID VIS?] sermo abeútis. DENTIFRANGIBVLE] qui dẽteis hominib. frãgis. IN EVM NVM H. V. R. L.] num, pro, núc. vt him, pro, hinc. illim, pro, illinc. A

MNESILOCHVS, PISTOCLERVS.

PEtulans, proteruo, iracundo animo, indomito, incogitato,
Sine modo & modestia sum, sine bono iure atque honore,
Incredibilis, impósque animi, inamabilis, illepidus viuo,
Maleuolente ingenio natus. postremò id mihi est, quod nolo
Ego esse aliis. credibile hoc est: nequior nemo est, neq. indignior,
Quoi dij benefaciant, neq. quẽ quisquã homo aut amet, aut adeat.
Inimicos quàm amicos æquum est me habere malos quàm bonos
Par magis me iuuare. omnibus probris, quæ improbris viris
Digna sunt, dignior est homo nullus: qui patri reddidi B
Omne aurũ amãs, quod fuit prę manib. Súmne ego homo miser? *
Súmne ego nullius pretij? Perdidi me, atque operam Chrysali.
PI. Cõsolãdus hic mihi est. ibo ad eũ. Mnesiloche quid fit? MN. perij.
PI. Dij melius faciant. MN. perij. PI. non taces insipiens? MN. taceã?
PI. Sanus satis non es. MN. perij. multa mala mihi in pectore
Nunc acria atque acerba eueniunt. Criminin' me habuisse fidem?
Immeritò tibi iratus fui. PI. eia bonum habe animum.
MN. Vnde habeam? mortuus pluris pretii'st quàm ego sum. PI. militis
Parasitus modò venerat, aurum petere: hinc eum ego meis
Dictis malis, his foribus atque hac repuli, reieci hominem.
MN. Quid mihi id prodest? quid faciam? nihil habeo miser. ille quidem C
Hanc abducet scio. PI. si mihi sit, non pollicear. MN. scio dares,
Noui. sed nisi ames, non habeam tibi fidem tantam.
Nunc agitas sat tute tuarum rerum egóne vt opem mihi
Ferre putẽ posse inopẽ te? PI. tace modò, deus respiciet nos aliquis.
MN. Nugæ. PI. mane. MN. quid est? PI. tuã copiã eccũ Chrysalũ video.

PETVLANS,] petulãtes, vt & petulci, dicti sunt à petẽdo. PROTERVO,] proterui propriè dicuntur salaces, & libidinosi, qui toto impetu ad voluptatẽ fruendã feruntur. quia ita tales sunt celeres, acres, rapidi, & vehemẽtes. Horat. per translationẽ ventos appellat proteruos, oda 26. lib. 1. *& proteruum Africum*. oda 16. Epodôn. INCOGITATO,] incõsiderato, sed legẽdum fortassis est *incogitabili*, vt sit versus tetrameter, acatalectus. incogitabili autem, id est, cogitationis experte. actiuè. SINE M.] immoderatus, intemperans, ἄμετρος, ἄκοσμος. SINE BONO IVRE] ius bonũ, est æquum & bonũ: τὸ ἐπιεικές. INCREDIBILIS] id est, incredulus, quod valet, qui nemini credo: vel dic incredibilis, id est, qui à nemine credi debeo: cui nemo credere debet. indignus, cui quisquã credat. IMPÓSQ. ANIMI] id est, impotẽs, & qui mihi imperare non possum: qui animo meo, id est, animi mei perturbationi moderari nequeo. INAMABIL.] odiosus, seu odio dignus, insuauis, atque acerbus. MALEVOL. ING. N.] id est, maleuolo ingenio natus. Quidã legi volunt, *maleuolente Genio natus*: id est, irato genio natus. in his Simeo Bosius: vt Horat. dixit, *dys iratis natus*. Sat. 3. lib. 2. & Sat. 7. eiusdẽ lib. & Sat. 5. lib. 1. Ego quamuis nullius ingeniosi hominis coniecturam damnem, aut refellam, & ita esse impressum in libris vulg. sciam, tamen nihil muto. Primùm quòd omnes manusc. habeãt, *ingenio*, deinde quòd Plautus mihi videtur, si hanc sententiã expromere voluisset, nõ fuisset ita loquuturus, *maleuolẽte genio natus*, *sed irato, aut iniquo genio natus*. huc accedit, quod videtur potius hanc sententiam exprimere voluisse, quàm verba significant, ac declarant maleuolo, & improbo ingenio natus. Iam beneuolẽs & maleuolẽs, vsurpari à Plauto, pro beneuolus & maleuolus, cõstat. POSTREMÒ, ID MIHI EST, QVOD NOLO EGO ESSE AL.] Postremò talis sum, quaìeis alios esse nolo, iners, ignauus, infidus, maleuolus, inhumanus, &c. INIMICOS, QVÀM AMICOS, ÆQ. EST M. H.] subintellige, magis: vel sume ἀπὸ κοινοῦ inferne. QVI PATRI REDDIDI OMNE, &c.] Sic hos versus distinxi, vt sint trochaïci. quod autem, *præ manibus*, & *amens*, edidi, non *præ manu*; & *amans*, in eo secutus sum libros vulgatos, à quibus tamen non

A non discrepant nónulli manuscr. PRÆ MANIB.] vt versus suis numeris constet, sic legendū, non, *præ manu*. quamquā sic habent pleriq. manuscr. SVMNE EGO HOMO MISER?] id est, nonne ego sum homo miser? *an*, & *ne*, millies diximus, interrogando affirmationem significare, seu responsionem aienté postulare. SVMNE EGO NVLLIVS PRETII?] nónne ego sum homo nullius pretij? Hoc autem dimidium versus adscriptum reperi ad oram libri N. Clerici. sitne τοῦ ποιητοῦ, quærere aliquis & dubitare possit, ego nihil affirmo. hoc tantum dicó sententiæ mirè conuenire, & præterea versus imperfecti supplementum esse valde accómmodatum. Fit enim iam versus integer trochaïcus. CRIMININ' ME HAB. FIDEM?] æquumne fuit, oportuitne, me criminationi Lydi aduersus te habere fidem? itáne leuis, & credulus esse debui, vt Lydo, te criminanti, crediderim? VNDE HABEAM?] bonum animum. subintell. MORTVVS PLVRIS PRETII'ST, QVÀM EGO SVM] hyperbole: mortuus, id est, νεκρὸς, nullius pretij est. Itaque foras effertur, & vel terræ mandatur, vel comburitur. DICTIS MALIS] verbis non blandis, sed minacibus, & asperis. maledictis. SI MIHI SIT, NON POLLICEAR] siquid mihi sit, non pollicear, neque exspectem, dum roger, sed vltro dem. SED NISI AMES, NON HAB. T. F. T.] id est, sed nisi ames, vt ego amo, non credā tibi istuc, quod dicis, te, si habeas, mihi esse daturum. nunc autem, quia amas alteram Bacchidem, facilè

B credo tibi, te nihil habere, quod mihi dare possis: nam qui amant, ferè nudi sunt, inanes, atque inopes, neque quidquam habent, quod alteri dent. quòd si quid habent, sibi habēt, non alteri. NVNC AGITAS SAT TVTE F. R.] id est, nūc tute tuarum rerum satagis. nunc res tuas procuras. nunc de tuis reb. laboras. EGÓNE VT OPEM MIHI F. P. &c.] fierine potest, vt putem te, qui inops es, mihi opem ferre posse? egone animum inducere possum, vt putem te inopem mihi opem ferre posse? DEVS RESPICIET N. AL.] al. suprà in Captiu. *Respiciet ERG. fortuna, quod tibi nec faciet, nec facit, Hoc me iubes*. ad quem locum quæ de hoc verbo notata sunt, legas licet. TVAM COPIAM ECC. CHRYS.] tuam copiam Chrysalū, κατὰ σύνθεσιν, id est, Chrysalum, qui tibi rerum omnium, quibus eges, copiam suppeditat.

CHRYSALVS seruus. MNESILOCHVS. PISTOCLERVS. adolescens.

HVnc hominem decet auro expendi, huic decet statuam statui ex auro.
C Nam duplex hodie facinus feci, duplicibus spoliis sum affectus.
Herum maiorem meū, vt ego hodie lusi lepidè? vt ludificatus est?
Callidum senem callidis dolis compuli, & perpuli, mihi omnia vt crederet.
Nūc amāti hero, filio senis, qui cum ego bibo, qui cū edo, & amo,
Regias copias, aureásque obtuli, vt domo sumeret, neu foris quæreret.
Non mihi isti placent Parmenones, Syri, qui duas aut treis minas
Auferūt heris. nequius nihil est, quàm egēs cōsilij seruus, nisi habet
Multipatens pectus, vbicumque vsus siet, pectore expromat suo.
D Nullus frugi esse potest homo, nisi qui & bene & malefacere tenet.
Improbis cū improbus sit, harpaget: furibus furetur quod queat.
Versipellem frugi conuenit esse hominem, pectus cui sapit.
Bonus sit bonis, malus sit malis. vtcunq; res sit, ita animū habeat.
Sed lubet scire, quātum aurum herus sibi demsit, & quid suo reddidit patri.
Si frugi est, Herculem fecit ex patre, decumam partem ei
Dedit, sibi nouem abstulit. sed quem quæro optimè eccé obuiam
Mihi est. num qui nummi exciderunt here tibi, quod sic terram
Obtuere? quid vos mœstos tam tristésque esse conspicor?
Non placet, nec est temerè etiam. quin mihi respondetis?
MN. Chrysale óccidi. CH. fortassis tu auri demsisti parum.

MN. Qui, malùm, parum? immò verò nimio minus multo parum. A
CH. Quid igitur ſtulte? quoniam occaſio ad eam rem fuit,
Mea virtute parta, vt, quantum velles, tantum ſumeres,
Sic hoc digitulis duobus ſumebas primoribus?
An neſciebas, quam eiuſmodi homini rarò tempus ſe daret?
MN. Erras. CH. at quidẽ tute errasti, cùm parum immerſiſti ampliter.
MN. Pol tu quàm nunc me accuſes magis, ſi magis rem noueris.
CH. Occidi. animus iam iſtoc dicto plus præſagitur mali.
MN. Perij. CH. quid ita? MN. quia patri omne cum ramẽto reddidi.
CH. Reddidiſti? MN. reddidi. CH. omnéne? MN. oppidò. CH. occiſi ſumus.
Quî in mentem venit tibi iſtuc facinus facere, tam malum? B
MN. Bacchidem, atque hunc ſuſpicabar propter crimen Chryſale,
Mi malè conſuluiſſe. ob eam rem omne aurum iratus reddidi
Meo patri. CH. quid, vbi reddebas aurum, dixiſti patri?
MN. Id aurum accepiſſe extemplò ab hoſpite Archidemide. CH. hem
Iſtoc dicto dediſti hodie in cruciatum Chryſalum:
Nam vbi me aſpiciet, ad carnificem rapiet continuò ſenex.
MN. Ego patrem exoraui. CH. nempe ergo hoc vt faceret, quod loquor?
MN. Imò tibi ne noceat, neu quid ob eam rem ſuccenſeat.
Atque ægrè impetraui. nunc hoc tibi curandum eſt Chryſale.
CH. Quid vis curem? MN. vt ad ſenem etiam alteram facias viam. C
Compara, fabricare, finge quod lubet, conglutina,
Vt ſenem hodie doctum doctè fallas, aurúmque auferas.
CH. Vix videtur fieri poſſe. MN. perge, ac facilè hæc feceris.
CH. Quàm malum, facilè? quem mendacij prehẽdit manifeſtò modo.
Quem ſi orem, vt mihi nihil credat, id non auſit credere.
MN. Immò ſi audias, quæ dicta dixit me aduerſum tibi.
CH. Quid dixit? MN. ſi tu illum ſolem, ſibi ſolem eſſe dixeris,
Se illum lunam credere eſſe, & noctem qui nunc eſt dies.
CH. Emungam hercle hominẽ probè hodie, ne id nequidquã dixerit.
MN. Nunc quid nos vis facere? CH. enim nihil, niſi vt ametis impero. D
Cæterum quantumlibet me poſcitote aurum, ego dabo,
Quid mihi réfert Chryſalo eſſe nomen, niſi factis probo?
Sed nunc quantulum vſu'ſt auri tibi Mneſiloche? dic mihi.
MN. Militi nummis ducentis iam vſus eſt pro Bacchide.
CH. Ego dabo. MN. tum nobis opus eſt ſumtu. CH. ah, placidè volo
Vnumquidque agamus: hoc vbi egero, tum iſtuc agam.
De ducentis nummis primùm intendam balliſtam in ſenem.
Ea balliſta ſi peruortam turrim, & propugnacula.
Recta porta inuadam extemplò in oppidum antiquum & vetus:
Si id capſo, geritote amicis voſtris aurum corbibus,
Si cui animus ſperat. PI. apud te eſt animus noſter Chryſale.

A CH. Nunc tu abi intrò Pistoclere ad Bacchidem, atque effer citò.
PI. Quid? CH. stilum, ceram, & tabellas, & linum. PI. iam faxo hic erunt.
MN. Quid nunc es facturus? id mihi dice. CH. coctum est prandium.
Vos duo eritis, atque amica tua erit tecum tertia.
MN. Sicut dicis. CH. Pistoclero nulla amica est. MN. immò adest.
Alteram ille amat sororem, ego alteram, ambas Bacchides.
CH. Quid tu loqueris? MN. hoc vt futuri sumus. CH. vbi est biclinium
B Vobis stratum? MN. cur id exquiris? CH. res ita est, dici volo.
Nescis quid ego acturus sim, neque facinus quantum exordiar.
MN. Cedò manum, ac subsequere propius me ad fores. intrò inspice.
CH. Euax, nimis bellus, atque vt esse maximè optabam, locus
PI. Quæ imperauisti, imperatum bene bonis factum illico est.
CH. Quid parauisti? PI. quæ parare tu iussisti omnia.
CH. Cape stilum properè, & tabellas tu has tibi. MN. quid postea?
CH. Quod iubebo, scribito istic. nam propterea te volo
Scribere, vt pater cognoscat litteras, quando legat.
Scribe. MN. quid scribam? CH. salutem tuo patri ver-
C bis tuis.
PI. Quid si potiùs morbum & mortem scribat? id erit rectius.
MN. Ne interturba. iam imperatum in cera inest. CH. dic quemadmodum?
MN. Mnesilochus salutem dicit suo patri. CH. adscribe hoc citò.
Chrysalus mihi vsquequaque loquitur. nec rectè, pater,
Quia tibi aurum reddidi, & quia non te defraudauerim.
PI. Mane, dum scribit. CH. celerem oportet esse amatoris manum
PI. Atque idem hercle est, ad perdundum magis, quàm ad scribendum citus.
D MN. Loquere, hoc scriptum est. CH. nunc pater mi, proin tu ab eo vt caueas tibi,
Sycophantias componit, aurum vt abs ted auferat,
Et profectò se ablaturum dixit. planè ascribito.
MN. Dic modò. CH. atque id pollicetur se daturum aurum mihi,
Quod dem scortis, quódque in lustris comedim, & congræcem pater.
Sed pater mi, ne tibi hodie verba det, quæso caue.
MN. Loquere porrò. CH. adscribe dum. MN. etiam loquere quid scribam modò.
CH. Sed pater, quod promisisti mihi, id quæso vt memineris,
Ne illum verberes, verùm apud te vinctum asseruato domi.

Cedò tu ceram ac linum actutum. age obliga, obsigna citò. A
MN. Obsecro quid istis ad istunc vsu'st conscriptis modum?
Vt tibi ne quid credat, atque vt vinctum te asseruet domi?
CH. Quia mihi ita lubet. potin' vt cures te, atque ne parcas mihi?
Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero.
MN. Æquum dicis. CH. cedò tabellas. MN. accipe. CH. animum aduortite
Mnesiloche, & tu Pistoclere, iam facite in biclinio
Cum amica sua vterque accubitum eatis. ita negotium est.
Atque ibidem vbi nunc sunt lecti strati, potetis citò.
PI. Numquid aliud? CH. hoc, atque etiam vbi erit accubitum semel, B
Ne quoquam exsurgatis, donec à me erit signum datum.
PI. O imperatorem probum. iam bis bibisse oportuit.
MN. Fugiamus. CH. vostrum curate officium, ego efficiam meum.

HVNC HOMINEM, &c.] Chrysalus, nondum cognito Mnesilocho, pecuniam omnem, quam, eius opera penes se habebat, patri seni renumerasse, gaudio triumphat, & de se multa gloriosè prædicat. AVRO EXPENDI] auro liberari. Alij, cum auro comparari. auro contrà ponderari. STATVAM STATVI EX AVRO.] statuam auream poni. VT LVDIFICATVS EST?] παθηλοκιᾶς Ludificatus est? id est, delusus ac deceptus est? ET PERPVLI,] plus est *perpuli*, quàm compuli. VT DOMO SVMERET, NEV FORIS QVÆRERET,] vt domo promeret tantum auri, quantum vellet, neque cuiquam supplicare, & aliunde petere necesse haberet. suprà in Asinaria. *Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* Idem in Mil. glor. *Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo, vtendos foris.* Catull. ad Ianuam. *Ne quærendum aliunde foret neruosius illud*, &c. NEQVIVS NIHIL EST,] inutilius, seu improbius nihil est, &c. MVLTIPATENS PECTVS] pectus amplum, & capax, & omni genere fallaciarum, ac dolorum referto. VBICVMQVE VSVS SIET, &c.] lego, vt, *vbicunque vsus siet*, &c. vel sic vt, *quodcumque vsus siet*, &c. quod posteriùs malim. TENET.] scit, callet. IMPROBIS CVM IMPROB. SIT:] cum improbis sit improbus: HARPAGET:] rapiat: harpagare, verbum opinor, à Plauto nouatū, ex Græco verbo ἁρπάζω vel ex nomine item Græco, ἅρπαξ γος: vel ex nomine Latinis vsitato & vsucapto, harpago, nis. VERSIPELLEM] versutum, vafrum, ingenio multiplici, Protea, Polypum, πολύτροπον. propriè vsurpauit suprà in Amphitr. *Ita versipellem se facit, quando lubet.* PECTVS CVI SAPIT.] cuius in pectore insit sapientia: qui sapiat: qui cordatus sit. Sic loquitur in Trin. *Haben' tu amicum, aut familiarem quempiam, cui pectus sapiat?* VTCVNQVE RES SIT, ITA ANIMVM HABEAT] animum habeat fortunæ, & cūctis aptum, atque habilem. Polypi mentem obtineat. DEMSIT] detraxit, decerpsit. Demere, est de toto auferre: adimere, est totum auferre: vt alibi docuimus, quod isti Ludimagistri tamen, & nonnulli magnos spiritus gerentes ludimagistris deteriores, neque inducere animum possunt, neque discere volunt. quamquam hoc leue est: alia autem innumerabilia maioris ponderis sunt, D quæ isti, tanta est peruersitas, ignorare, quàm se aliquid nescire confiteri, malunt. SI FRVGI EST HERCVLEM FECIT EX P. DEC. P. &c.] herculi pars decima bonorum, & prædæ dabatur. Qua de re sic Plutarch. Ρωμαικοῖς. Διὰ τί τῷ ἡρακλεῖ πολλοὶ τῶν πλουσίων ἐδεκάτευον τὰς οὐσίας; πότερον ὅτι κἀκεῖνος ἐν ῥώμῃ τῶν Γηρυόνου βοῶν ἀπέθυσε τὴν δεκάτην; ἢ ὅτι Ρ'ωμαίους ἀπὸ τυρρηνῶν δεκατευομένους ἀπήλλαξεν; ἢ ταῦτα μὲν οὐκ ἔχει τὴν ἱστορίαν ἀξιόπιστον, ὡς δὲ ἀδηφάγῳ τινὶ τῷ ἡρακλεῖ, καὶ εὐθοίνῳ, δαψιλῶς, καὶ ἀφθόνως ἀπέθυον; ἢ μᾶλλον ὡς ἐπαχθῆ τοῖς πολίταις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον κολούοντες, καὶ καθάπερ εὐεξίας ἐπ' ἄκρον εὐσωματούσης ἀφαιροῦντες, ᾤοντο μάλιστα τιμᾶσθαι τὸν ἡρακλέα, καὶ χαίρειν ταῖς τοιαύταις ἀποχρήσεσι, al. ἀποκρίσεσι, καὶ συστολαῖς τῶν περιττῶν; id est, quamobrem Herculi multi ex diuitibus decimas suarum facultatum dabant? vtrum quod etiam ille Romæ Geryonis boum partem decimam immolauit? an quòd Romanos decimarum, quas Tyrrhenis soluebant, pensione liberauit? an hæc quidem non continēt historiam fide dignam, Herculi autem, vt edaci cuidam, & opiparè epulari solito, opiparè & copiosè sacrificabant? an potiùs, quòd diuitias immoderatas, vt ciuibus graueis, minuentes, & curtantes, & de constitutione corporis habitiore, atque ad summum fastigium progressa dementes existimabant se Herculem summo honore afficere, & cum putabant talibus abusionibus (al. detractionibus) & contractionibus rerum superuacanearum delectari.

A lectari. Et Diodorus Siculus lib. 4. ὁ δ᾽ οὖν ἡρακλῆς ἀποδεξάμενος τὴν εὔνοιαν τῶν τὸ παλάτιον οἰκούντων, προεῖπεν αὐτοῖς, ὅτι μετὰ τὴν ἑαυτοῦ μετάστασιν εἰς θεοὺς, τοῖς εὐξαμένοις ἐκδεκατεύειν ἡρακλεῖ τὴν οὐσίαν, συμβήσεται τὸν βίον εὐδαιμονέστερον ἔχειν. ὃ καὶ συνέβη κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους διαμεῖναι μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων. πολλοὺς γὰρ ῥωμαίων οὐ μόνον τῶν συμμέτρους οὐσίας κεκτημένων, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγαλοπλούτων τινὰς, εὐξαμένους ἐκδεκατεύσειν Ηρακλεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα γενομένους εὐδαίμονας, ἐκδεκατεῦσαι τὰς οὐσίας ταλάντων τετρακισχιλίων. Λεύκολλος γὰρ ὁ καθ᾽ αὑτὸν ῥωμαίων σχεδὸν πλουσιώτατος ὢν. &c. id est, Hercules igitur cùm acceptam habuisset eorum, qui in palatio habitabant, beneuolētiam, prędixit ei, fore, vt iis, qui postquàm in numerum deorum receptus esset, promitterent se decimam suorum bonorum partem Herculi sacrificaturos, vita beatior obtingeret. quod & accidit posterioribus temporibus, & vsque ad nostram ætatem permansit. Multos enim è Romanis non iis solùm, qui mediocreis facultates possident, sed etiam nonnullis, qui valde diuites erant, cùm suorum bonorum Herculi decimam vouissent, & postea facti essent fortunati, ac beati, suorum bonorum quater mille talentorum decimas Herculi soluisse. Lucullus enim, qui suæ ætatis Romanorum ferè diuitissimus erat, &c. Plautus in Sticho. *Hercules decimam esse adauctam, tibi quam voui, gratulor.* Idem in Trucul. *Nam iam de hoc obsonio, de mina vna deminuì Modò quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.*

B NVMQVI NVMMI EXCIDERVNT HERE TIBI, &c.] & qui mœrore aliquo affecti sunt, & quibus nummi exciderunt è manibus, ij capite sunt demisso, oculísque in terram defixis. quoniam igitur Chrysalus Mnesilochum, herum suum minorē, videt mœstum, tristem, & capite demisso, ac deiecto, rogat eum, num qui nummi ei è manibus exciderint. locus Plautinus. vide suprà in Asinaria. *At hercle ipsum adeò contueor: cassanti capite incedit.* ad quem locum hac de re plura. FORTASSIS TV AVRI DEMS. P.] fortasse tu auri parum de ea summa, quam attulisti, Epheso detraxisti: & plus, quàm tibi expediebat, patri reddidisti. QVI, MALÙM, PARÙM?] malùm, hoc loco aduerbium est, stomachantis. quo modo, inquit Pistoclerus, parùm demsi? immò multo, & nimio minus, quàm parum. multo, nimio, ἐκ παραλλήλου, posita sunt. vel nimio plus est quàm multo. Horat. oda. 33. lib. 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ.* MEA VIRTVTE PARTA] occasio, quæ parta est mea virtute, id est, mea astutia, & meo consilio. SIC HOC DIGITVLIS DVOB. SVM PRIMORIBVS?] Itáne hoc aurum, cuius tibi facta erat copia, parcè, & exiguè carpebas? Itáne paullum sumebas? primoribus digitulis, id est, primis & summis paruis digitis. infrà in Pœnulo. *Tenetis rem.* ADV. *vix quidem hercle, ita pauxilla'st, digitulis primoribus.* Errat autē etiam nunc Chrysalus, qui putet Mnesilochum idcircò tristem esse, quòd parum de auro detraxerit, cùm totum patri reddiderit.

C TEMPVS] καιρὸς, occasio. EIVSMODI HOMINI] patri tuo, tam ad rem attento, parco, & arido. CÙM PARVM IMMERSISTI AMPLITER] cùm parum largiter manus in aurum immersisti, & aurum primoribus digitis duntaxat sumsisti. proinde ac si dicat, debuisti manus tuas in aurum immergere, & ex eo, quantum tibi opus esset, largiter haurire, non exiguè, & summis primis digitulis carpere. Venit mihi hoc loco in mentem Alcmæonis illius, quem cùm Crœsus Delphis arcessisset, eique tantum auri donasset, quantum corpore semel efferre posset, propterea quòd Lydi, quos Delphos ad oraculum Apollinis miserat, fuerāt ab eo comiter, & liberaliter accepti, atque adiuti: ille ad hanc donationem tale quoddam consilium excogitauit. magnam tunicam indutus, & lato tunicæ sinu demisso, & pedibus in cothurnos inductis omnium, quos reperire potuit, maximos, & amplissimos ad thesaurum se contulit, ad quem certi homines duces ei fuerunt. Cùm autem in aceruum frustorum, & micarum aurearum irruisset, primùm quidem tibiis aggessit auri, quantum auri cothurni capere potuerunt: deinde sinum vestis omnem auro impleuit, etiam capitis pilos ramentis aureis inspersit, nonnulla in os quoque immisit. Sic probè ornatus atque instructus è thesauro exiit, ægrè cothurnos tra-

D hens, & cuiuis potius quàm homini similis, cuius & os auro obturatum erat, & omnes corporis partes insolitum tumorem præ se ferebant. qui à Crœso visus, mouit ei risum; omníque illo auro, quo oneratus erat, ab eo donatus est, multísque aliis reb. eo non minoribus. Hæc Herodotus in Eratone non longè ab extremo, vt nos quidem Latinè conuertimus. Verba Græca petat ab autore, qui volet ab illo loco. *Καὶ μιν χροῖσος πυθόμενος τῶν Λυδῶν, τῶν ἐς τὰ χρηστήρια φοιτεόντων, ἑωυτὸν εὖ ποιεῦν.* &c. QVÀM NVNC ME ACC. M.] quanto nunc me magis accusares, si, &c.? OCCIDI. ANIMVS IAM ISTHOC D. PL. PRÆSAGITVR M.] perij, inquit Chrysalus, animus iam mihi ob istud dictum plus mali præsagit, id est, vt ita dicam, prædiuinat, auguratur, & præsentit. profert hunc versum Nonius in verbo *præsagitur.* QVIA PATRI OMNE CVM RAM. REDD.] sic ferè in Trucul. dixit, *cum puluisculo.* ID FACINVS FACERE TAM. M.?] facinus facere, genus loquendi vsitatum bonis scriptoribus Latinis. consulendus index. PROPTER CRIMEN,] propter criminationem Lydi. propter crimen ei à Lydo illatum. ME MALÈ CONSVLVISSE] mihi malè consuluisse. *me*, pro *mihi*, dicebant antiqui, inquit Festus. ID AVRVM ACCEP. EXTR. AB HOSP.] dixi me id aurum ab hospite continuò accepisse. Cuius contrarium dixerat Chrysalus, hospitem illum, depositum initio abiurasse: tantum iudicio coactum reddidisse: postremò auro insidiatum esse: atque idcirco Mnesilochum filium id aurum, aut eius bonam partem apud Megabyzum, seu Mega-

bulum deposuisse. DEDISTI HODIE IN CRVCIATVM CHRYSALVM.] dare A in cruciatum, vsitatum loquendi genus & Plauto, & M. Tullio. Sic M. Tull. pro Sexto Roscio Amerino. *Qui vel ipse sese in cruciatum dari cuperet dum de patris morte quæreretur.* In his verbis autem, *cruciatum Chrysalum*, inest parechésis, & paronomasia. HOC VT FACERET Q. LOQ.] vt me ad carnificem raperet. ALTERAM FACIAS VIAM.] alteram viam aperias, seu munias. Virg. 2. Æneid. *Fit via vi: rumpunt aditus, primósque trucidant.* CONGLVTINA] compone, & consue dolos. QVEM MENDACII PREHENDIT MANIF. &c.] quàm, malum, facilè est senem fallere, *mihi*, subintell. quem ille in manifesto mendacio deprehendit: vel dic, quem mendacij prehēdit, id est, quem mendacij conuicit, idque manifestò. NON AVSIT CRED.] οὐκ αὖ τολμώη πιστεύειν. οὐκ αὖ τλαίη. οὐκ αὖ [illegible], &c. vereatur credere. ME ADVERSVM] me præsente, coram me. TIBI] absenti. ILLVM SOLEM] illum δεικτικῶς. solem enim, cum hæc dicit, indicat. SE ILLVM, LVNAM ESSE CR. ET NOCT. Q. N. EST D.] ἀναλογία. sententia autem hæc est: ita te mendacem, ac fallacem esse, & nihil veri dicere sibi persuasit, vt, si dicas illum solem, qui nunc lucet, solem esse, credat illum esse Lunam, & ex proportione, seu analogia, diem, qui nunc est, esse noctem. Nam quæ proportio est solis ad Lunam, eadem proportio est diei ad noctem. EMVNGAM, &c.] tralatio est à naribus mucosis, quæ emungendæ sunt. suprà, in Epid. *Qui me emunxisti mucidum, minimi preti*. & infrà, hac B ead. fab. *Cano capite, atque alba barba, sic miserum me auro esse emunctum.* NE ID NEQVIDQVAM DIXERIT.] id est, ne id gratis, & sine mercede, & frustrà dixerit. vel sic, vt eius quod dixit, fructum, & mercedē ferat. vt ob id, quod dixit, plectatur. vt eius, quod dixit, pœnas luat. ENIM NIHIL, NISI VT AMETIS, IMP.] enimuerò nihil aliud impero, nisi vt amori operam detis. *enim*, initio orationis positum, rarum quidem, sed tamen non inusitatum. suprà in Aulul. *Enim mihi quidem æquum'st purpuram, atque aurum dari.* In Epidico. *Enim isthæc captio est.* infrà in Mil. glor. *Enim ne nos perdiderimus vspiam.* CETERVM,] ceteroqui. cetera. quod reliquum est, de reliquo. QVID MIHI REFERT CHRYSALO ESSE N. &c.] quid refert mihi esse nomen Chrysalo, seu Chrysali, nisi re & factis id doceo? proinde ac si dicat, non est satis, mihi nomen esse aureum, nisi re sim aureus. Chrysalus ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ. hoc est. ab auro. vel ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἁλίσκειν. id est, ab auro, & capiendo. SED NVNC QVANTVLVM VSVST AVRI T.?] sed nunc quantulum auri tibi opus est? sed nunc quantulo auro tibi opus est? NVMMIS DVCENTIS] aureis. PLACIDÈ VOLO VNVMQ. AG.] volo vnumquidque leniter, & moderatè, sensim, & pedetentim, & sine festinatione agamus. suprà, in Asinaria. *Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquiescam.* INTENDAM BALLIST. &c.] fallaciam instruam, C ac parabo, &c. machinam admouebo, seu comparabo aduersus senem. allegoria est à re militari. sic infrà in Pœnulo. *Cui iam infortunij ballista intenta'st probè.* ballista, militare tormentum, quo muri verberantur, & quatiuntur, à verbo βάλλω dictum. de quo legendus Vitruuius lib. x. cap. 16 & Vegetius lib. 4. cap. 22. EA BALLISTA SI PERVORT.] continuat allegoriam. peruortam autem, id est, percellam, deiiciam. CAPSO:] cepero. GERITOTE AMICIS N. AVR. C.] pollicetur auri magnam vim, & copiam. SI CVI ANIMVS SPERAT.] εἴ τινι ἐλπίζει θυμὸς, id est, si quis sperat. suprà ead. fab. *sperat quidem animus. quò eueniat, diis in manu est.* STILVM, CERAM, ET TABELLAS ET LIN.] stilum, id est. γραφεῖον, quo scribebant in tabellis ceratis. Linum autem, quo tabellas exaratas obligabant. qua de re suprà. Diximus quidem nonnulla in Amphitr. ibi, *agedum: eam solue cistulam*, &c. sed illis hæc addere libet, ex quibus magis intelligere liceat, veteres lino tabellas, & litteras, &c. quæ obsignabant, obligare consueuisse. Lucianus in Timone. ἐπειδὰν τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῇ, καὶ τὸ λίνον ἐντμηθῇ, καὶ ἡ δέλτος ἀνοιχθῇ, καὶ ἀνακηρυχθῇ μου ὁ καινὸς δεσπότης, &c. id est, posteaquàm autē signū ablatum fuerit, & linum incisum, & tabulæ apertæ, & declaratus meus nouus dominus, &c. Quintilianus, libro duodecimo cap. 8. *Denique linum raptum, aut turbata cera, aut sine agnitore signa* D *frequenter inuenies:* &c. Cicero Catilinar. 3. *Ac ne longum sit, Quirites, tabellas proferri iussimus, quæ a quoque dicebantur datæ. Primum ostendimus Cethego: signum cognouit. nos linum incidimus.* &c. COCTVM EST PRANDIVM.] ite accubitum, omnia parata sunt. BICLINIVM] locus, in quo strati sunt lecti duo. nomen ex voce Latina, & Græca factum. bis & κλίνη. quid si quis dicat legēdum *diclinium*? ego tamen nihil muto. RES ITA EST.] ita negotium est. tale, quod paro, negotium est, vt me scire opus sit. ea res, quam paro, postulat, vt dicatur. in Mil. glor. *transcurre curriculò ad nos, ita negotium est.* EVAX,] interiectio gaudentis. QVÆ IMPERAVISTI: IMPERATVM BENE BONIS F. ILL. EST.] mutat numerum. nam cùm illa superiora, quæ imperauisti, sequi deberet, imperata bene bonis, facta illico sunt: mutato numero, subiicit numerum singularem, *imperatum bene bonis, factum illico est.* facere imperatum autem, & facere imperata, vsitata loquendi genera sunt bonis scriptoribus. ET TABELLAS TV HAS T.] & cape has tabellas tibi, tu Mnesiloche. IAM IMPERATVM IN CERA INEST.] iam scriptum à me est, quod me scribere in tabellis ceratis iussisti. MIHI VSQVEQVAQ. LOQ. NEC RECTÈ.] mihi vsquequaque maledicit. suprà in Asinaria. *Nec rectè quæ tu in nos dicis, aurum atque argentum merum'st.* DEFRAVDAVERIM.] nonnulli libri veteres habent, *defrudauerim*. quod fortasse est rectius. quamquam alterum non damno. nam vtrumque est vsitatum,
suprà

A ſuprà in Aſinaria. *Téne ego defrudem, cui ipſi nihil eſt in manu?* Terent. in Phor. *ſuum defrudans Genium,* &c. MANE, DVM SCRIBIT] noli tam properè dictare. plura enim vno tempore dictas, quàm vt manus ſcribentis conſequi poſſit. PROIN TV AB EO VT CAVEAS] proinde vide, vt tibi ab eo caueas. SYCOPHANTIAS COMP.] fallacias comparat. dolos conſuit, & conglutinat. ABS TED AVFERAT.] abs te auferat. PLANÈ ADSCRIBITO.] addito ad ea, quæ iam ſcripta ſunt, planè, id eſt, litteris planè ſcriptis, atque inciſis in cera. ATQVE ID POLL. SE DATVRVM AVR. M. Q. D. SC. &c.] & pollicetur ſe id aurum daturum mihi, quod ſcortis largiar. QVÓD Q. IN LVSTR. COMED.] & quod in fornicibus comedam. comedim, is, it. in coniunctiuo vſitatum bonis ſcriptoribus. Notat Nonius, & hunc verſum profert in verbo *comedim*. Notauimus in commentar. Horatian. ad illum locum oda. 3. epod. *Edit cicutis allium nocentius:* Et ad illum Sat. 8. lib. 2. *Quàm ſi cum lumbis quis edit.* Idem in Curcul. *Vt ego potiùs comedim, quàm ille.* ET CONGRÆCEM PATER] & Græcorum in morem potando, abſumam. Græci bibaces. M. Tullius lib. 1. accuſat. *Fit ſermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur. Hortatur hoſpes: poſcunt maioribus poculis.* ASCRIBE DVM.] *dum*, particula inſeparabilis, hoc loco. CEDÒ TV CERAM.] tu Piſtoclere da ceram, ac l. &c. OBLIGA.] lino. OBSIGNA CITÒ.] cera, & annulo. VSV'ST] opus eſt. VT TIBI NE

B QVID CREDAT, &c.] an eo opus eſt litteris ita ſcriptis, vt ne tibi quidquam credat, & vt te vinctum domi ſeruet? proinde ac ſi dicat, hæ litteræ ad hunc modum ſcriptæ, nullam ad aliam rem ſunt vtiles, niſi ad hanc, vt pater nihil tibi credat, & te vinctum domi cuſtodiat. POTIN' VT TE CVRES, ATQVE NE P. M.?] potéſne facere, vt te cures, me autem negligas, neque mihi parcas, aut conſulas? proinde ac ſi dicat, cura te modò, animo tuo obſequere, pota, ama, de me ne laborato: de me ſecurus eſto, neque mihi parcito, aut conſulito. MEA FIDVCIA OPVS COND. ET MEO P. R. G.] allegoria eſt, à redemtoribus ducta, qui datis ſponſoribus, & factis ſyngraphis, ſuo periculo opus aliquod faciendum conduxerunt. mea fiducia, id eſt, mea fide, & meo periculo. Fiduciam, inquit Boëtius, accepiſſe dicitur, cuicumque fundus, aut ager, aut alia res aliqua ea lege emancipatur, & traditur, vt ei, qui emancipauit, aliquando remancipet, vt apud M. Tull. in orat. pro Flacco. *Pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta, occupauiſti, hanc fiduciam commiſſam tibi dicis: tenes hodie ac poſſides.* Auctor vocabularij Latinogręci, cuius mihi copiam olim fecit Cl. Puteanus iuriſconſultus, Fiducia, inquit, ὑποθήκη, hypotheca. Iam inter hypothecam, & pignus hoc intereſſe, quòd pignus, & pignoris poſſeſſio ad creditorem tranſit: hypotheca verò & hypothecæ poſſeſſio non tranſit, conſtat. præterea

C hypotheca ferè in re aliqua immobili conſiſtit: pignus in mobili, aut in vtraque. fiduciam igitur dicimus eſſe pignus aliquod rei immobilis, verbi gratia, prædium ea lege obligatum creditori, vt ſimul atque id, quod ei debetur, perſolutum fuerit, deſinat eſſe obligatum: quòd ſi id, quod ei debetur, ad diem dictam non perſoluatur, tum prædium fiat creditoris. quo poſito, hæc verba, *mea fiducia opus cōduxi*, ſic explico, meo periculo, & quaſi meis prædiis oppigneratis, atque obligatis rem tranſigendam, & conficiendam ſuſcepi. quam explicationem confirmat id, quod ſequitur, *meo periculo rem gero*: quæ eſt ſuperiorum verborum ἑρμηνεία, & ἐπεξήγησις. ITA NEGOTIVM'ST] negotium ita natum eſt, vt opus ſit, vos cum amicis veſtris in biclinio accubare. HOC] hoc tantum eſt, nihil aliud. DONEC À ME ERIT SIGNVM DATVM] donec ego ſignum dedero, vt exſurgatis. tralatio eſt à re militari, vt declarant ea, quæ deinceps ſequuntur. M. Tullius lib. 5. accuſationum, *& ſimul, vt ſe cæteri ſequerentur, ſignum dari iuſſit.* Virg. *Vtq; dato ſigno ſpatia in ſua quiſque receſſit.* Cæſar lib. 2. de bello Gall. *Et quia non longiùs hoſtes aberant, quàm quò telum adiici poſſet, prælij committendi ſignum dedit.* O IMPERATOREM PROBVM] tale illud Cicero. lib. 7. epiſt. ad Treba. *Ego à Sex. Fadio Niconis diſcipulo librum abſtuli,* Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. O medicum ſuauem.

D

CHRYSALVS.

INſanùm magnum molior negotium,
Metuóque vt hodie poſſim emolirier.
Sed nunc truculento mihi, atque ſæuo vſus ſene eſt.
Nam non conducit nunc huic ſycophantiæ,
Senem eſſe tranquillum: qui vbi me adſpexerit.
Verſabo ego illunc hodie, ſi viuo probè.
Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum eſt cicer.
Adambulabo ad oſtium, vt, quando exeat,
Extemplò aduenienti tabellas dem in manum.

INSANVM MAGNVM MOLIOR NEGOT.] vel insanum, magnum, diuisim: & interposita distinctionis nota legendum, vt sit nomen adiectiuum, & insanum intelligamus audax, & ab insano susceptum: vel insanùm magnum, coniunctè sine vlla distinctione, vt sit aduerbium, & interpretemur insanùm magnum, pro valde magnum. quod magis probo. Sic enim Festus, insanùm magnum, pro valde magnum, vsus est Plautus. quæ Festi verba sine dubio ad hunc Plauti locum referenda sunt. vel ad alium, qui est in Mostell. quem mox proferemus. Adiuuat hanc sententiam etiã illud Varronis lib. 6. de lingua Latina. *Apud Plautum si vnum epityrum edam apud illum, esuriens insanè bene, &c. Epityrum, inquit ille, vocabulum cibi, quo frequentius Sicilia, quàm Italia est vsa. Idem vehementer cum vellet dicere, dixit insanè, quòd insani faciunt omnia vehementer.* Iterum Plautus infrà in Mostellaria, *Insanum bonam.* METVÓQ. VT HODIE POSSIM EMOL.] & metuo ne hoc negotium tam magnum non possim etiam magno labore sumto conficere. VSVS] opus. NAM NON CONDVCIT NVNC H. SYCOPH.] id est, nam non expedit, seu non est vtile. huic meæ fallaciæ, eum senem, quem fallere cogito, esse lenem ac trãquillum. QVI VBI ME ADSPEXERIT:] fortasse aliquid subintelligendum est, verbi gratia, me arripi, & vinciri iubeat, vt sit ἔλλειψις: vel ἀποσιώπησις. licet etiam ita legere, & explicare, vt nihil subintelligatur: sed referatur ad id, quod deinceps sequitur, *versabo*, &c. VERSABO EGO ILLVNC HODIE, SI V. PR.] tractabo ego illum meo arbitratu, vt coquus versat B pisceis in craticula, aut in sartagine, suprà in Cistell. *Vt ego illum versarem?* videtur tractum à piscibus, qui in sartagine friguntur: vel ab aliis rebus, quæ friguntur. quòd ea, quæ deinceps sequuntur, comprobant. TAM FRICTVM EGO ILL. &c.] ego eum ita versabo, vt cicer à coquo in sartagine versari solet, dum frigitur: atque hoc pacto, reddam illum senem ita frictum, vt frictum cicer. vel reddam illum versando frictum instar ciceris fricti. Porrò cicer frigi consueuisse etiam Horatius indicat epist. ad Pison. de Arte poëtica. *Nec si quid fricti ciceris probat, aut nucis emtor*, &c.

NICOBVLVS. CHRYSALVS.

NImio illhæc res est magnæ diuidiæ mihi,
Subterfugisse sic mihi hodie Chrysalum.
CH. Saluus sum, iratus est senex. nunc est mihi C
Adeundi ad hominem tempus. NI. quis loquitur propè?
Atque hic quidem, opinor, Chrysalu'st. CH. accessero.
NI. Bone serue salue. quid fit? quàm mox nauigo
In Ephesum, vt aurum repetam ab Theotimo domum?
Taces? per omneis deos adiuro, vt, ni meum
Gnatum tam amem, atque ei facta cupiam quæ is velit,
Vt tua iam virgis latera lacerentur probè,
Ferratúsque in pistrino ætatem conteras.
Omnia resciui scelera ex Mnesilocho tua.
CH. Men' criminatus est? optimè'st, ego sum malus. D
Ego sum sacer, scelestus, specta rem modò.
Ego nec verbum faciam. NI. etiámne carnifex
Minitare? CH. nosces tu illum actutum qualis sit.
Nunc hasce tabellas ferre me iussit tibi.
Orabat, vt quod istic esset scriptum, fieret.
NI. Cedò. CH. nosce signum. NI. noui, vbi ipse est? CH. nescio.
Nihil iam me oportet scire, oblitus sum omnia.
Scio me esse seruum. nescio etiam id quod scio.
Nunc ab transenna hic turdus lumbricum petit,
Pendebit hodie pulcrè, ita intendi tenus
NI. Mane dum parumper, iam-iam ad te exeo Chrysale.

Vt verba

A CH. Vt verba mihi dat, vt neſcio quam rem gerat!
Seruos arceſſit intus, qui me vinciant.
Bene nauis agitatur, pulcrè hæc confertur ratis.
Sed conticiſcam. nam audio aperiri fores.

NIMIO ILLHÆC RES, &c.] id eſt, magnæ admodum res, illa mihi moleſtiæ eſt. vel ſic, magnum admodũ illa res mihi dolorem adfert. ſuprà in Caſina. *Nam quod tibi'ſt Ægrè, idem mihi eſt diuidiæ.* ad quem locum de hac voce plura. SVBTERFVGISSE SIC MIHI CHR.] Chryſalum ſic mihi eſſe elapſum è manibus. BONE SERVE] εἰρωνεία. QVÀM MOX NAVIGO, &c.] aliud loquitur, aliud ſentit ſenex. ſcit enim nunc ſibi non eſſe neceſſe Epheſum nauigare, auri repetendi, ſeu recuperandi gratia: quod ei perſuaſerat Chryſalus, cùm mentiens diceret Mneſilochum eius filium totum aurum domum non attuliſſe. ADIVRO.] iuro, ſuprà in Ciſtellaria. *Séque eam peperiſſe ſanctè adiurabat mihi.* TAM AMEM,] quàm amo, ſubintellige. ATQVE EI FACTA CVPIAM Q. IS VELIT,] & niſi cupiam ei omnia euenire ex animi ſententia. VT TVA IAM VIRGIS, &c.] particula, *vt*, hîc iterata eſt, perſpicuitatis gratia, quia altera illa ſuperior nimis longè aberat. ſed videtur eſſe hoc locutionis genus inſolens, iuro, ſeu adiuro per omneis deos, ni meum, &c. vt tua latera virgis iam lacerentur probè. Videtur enim ſic potiùs loqui debuiſſe, iuro, ſeu adiuro per omneis deos, ni meum gnatum tam amem, &c. me facturum fuiſſe, vt tua iam virgis latera lacerentur probè. FERRATÚSQVE] & ferreis catenis vinctus. RESCIVI] quæ neſciebam. SCELERA] facinora impia. hyperbole. OPTIMÈ'ST EGO SVM MALVS, &c.] conceſſio ironica. SACER,] exſecrandus, aræ deſtinatus, deuotus, κατάρατος. EGO NEC VERBVM FACIAM] ego ne verbum quidem faciam. ego nihil loquar, ſed res ipſa loquetur. NOSCES TV ILLVM ACT. Q. S.] cognoſces tu, etiam me tacente, qualis ſit. CEDÒ] da tabellas, quas dicis. NOSCE SIGNVM.] ſic apud M. Tullium. Catil. 3. *Primùm oſtendimus Cethego. ſignum cognouit.* NESCIO ETIAM ID, QVOD SCIO.] Sic Terent. Heautont. *Tu neſcis, quod ſcis, Dromo, ſi ſapies.* & in Eunucho. *Tu pol, ſi ſapis, quod ſcis, neſcis.* Prouerbij autem locum obtinet, neſcire quod ſcias, pro in pectore conditum ſeruare, neque vulgare, aut effutire. Alia ratione autem, & ſententia dicebant Academici noui, ſe, quod ſcirent, neſcire. ſignificabant enim, nihil ſciri poſſe, & quæ ſcirent, proinde eſſe habenda, ac ſi neſcirent. NVNC AB TRANSENNA HIC TVRD. LVMBR. P.] allegoria eſt, tracta à tendicula, qua turdi capiuntur: per quam ſignificat, iamiam ſenem ſine dubio litterarum lectione captum iri. Eſt autem tranſenna, funiculus extentus, & ex eo apta machinula, quæ adhibetur ad turdos capiendos: tenus verò, pertica, ſeu paxillus, ſeu laqueus, qui tenditur: Lumbricus autem, eſca, quam dum captant, & auidè petunt turdi, in laqueum incidunt, & tenentur. Seruius ad illud Virgilij libro 5. Æneid. *Et volucrem traiecto in fune columbam.* notat traiecto, extento. vnde tranſenna dicitur, extentus funis. Deinde profert hæc ex lib. 2. hiſt. Salluſt. quæ à Nonio quoque proferuntur in voce *tranſenna*. *Tranſenna demiſſum victoriæ ſimulacrum, cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam capiti imponebat.* Idẽ Plautus in Perſa. *Hunc ego hominem hodie in tranſennam doctis ducam dolis.* Idem in Rud. *O Gripe, Gripe, in ætate hominum plurimæ fiunt tranſennæ, vbi decipiuntur dolis.* Dicamus igitur tranſennam eſſe cancellos, ſeu cratem, qua paullùm ſuſpenſa, deinde vbi aues in aream hordeo, aut alia huius generis eſca adſperſam, quæ crati ſubeſt, eſca inuitatæ introiere, funiculo laxato properè demiſſa capiuntur. Quod autem Nonius, tranſennam, tradit eſſe non tranſitum, ſed feneſtram, & vt id probet, hæc M. Tullij verba ex lib. 1. de Oratore profert. *Nunc pete à Craſſo, vt illam copiam ornamentorum ſuorum, quam conſtrictam vno in loco, quaſi per tranſennam prætereuntes ſtrictim adſpeximus, in lucem proferat*, &c. Indicauimus in notis Ciceronianis, hanc lectionem eſſe ſuſpectam. Sed eſto, eſſe integram, & ab omni macula, & mendo ſinceram. fieri enim poteſt, vt tranſenna, & feneſtræ genus ſignificet, & machinulam illam, ſuprà à nobis expoſitam, qua capiuntur turdi, quòd feneſtræ, & cancellorum ſpeciem, ac ſimilitudinem gerat. Poſtremò auctor vocabularij latinogræci, quod mihi olim vtendum dedit Claudius Puteanus, tranſennam interpretatur Græcè ὕσπληγγα, & φαλάγγωμα. eſt autẽ ὕσπληγξ. præterquam quòd carceres ſignificat, laqueus, quo aues, & nonnullæ quadrupedes animantes capiuntur. Profert autem hunc locum Nonius in voce *tenus*. ITA INTENDI TENVS] tenus, inquit Nonius, eſt laqueus à tendicula dictus. Deinceps profert hunc locum, vt diximus. Eſt etiam tenus, ſummum cornu in arcu, & inciſio, vbi neruus ſedet. Græci κορώνην vocant. Seruius ad illud Virg. Æneid. lib. vj. *Hac Troiana tenus fuerit fortuna ſecuta.* exiſtimat, tenus, ſeu tenũ, eſſe parteis arcus extremas. vnde hac tenus, quatenus, protenus. & profert hunc locũ, ex quo ſuſpicari licet, Seruium accipere hîc *tenus*, vt ſit numeri multitudinis, & ſignificet duo extrema arcus cornua, quib. funis, ſeu neruus adhęreſcit. MANEDVM PARVMPER.] Senex lectis filij litteris, domum ingreditur, vt ſeruos euocet, qui Chryſalum vinciant, quemadmodum erat in litteris ſcriptum. VT VERBA MIHI

DATI? VT NESC. Q. R. G.?]ironia.proinde ac si dicat,vt putat se mihi verba dare?vt existimat me nescire,cur domum introeat? INTVS,] domo. BENE NAVIS AGITATVR] bene geritur negotium:bene res procedit.Allegoria est. PVLCRÈ HÆC CONF. N.] manet in allegoria.nauis,inquit,bene confertur, id est,impellitur, seu appellitur, ad portum, scilicet. NAM AVDIO APER. F.]à sene exeunte, qui ex ædibus exiturus erat, foreis verberabat,vt & qui præteribant,sibi cauerent.qua de re suprà. A

NICOBVLVS. CHRYSALVS.

NI. Constringe tute illi Artamo actutum manus.
CH. Quid feci? NI. impinge pugnum si mutiuerit.
Quid hæc loquuntur litteræ? CH. quid me rogas?
Vt ab illo accepi,ad te obsignatas attuli. B
NI. Eò tu loquitatúsne es gnato meo malè
Per sermonem,quia mihi id aurum reddidit?
Et te dixisti id aurum ablaturum tamen
Per sycophantias? CH. egóne istuc dixi? NI. ita.
CH. Quis homo est,qui dicat me dixisse istuc? NI. tace.
Nullus homo dicit.hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attulisti.hem hæ te vinciri iubent. CH. aha.
Bellerophontem iam tuus me fecit filius.
Egomet tabellas detuli,vt vincirer?sine.
NI. Propterea hoc facio,vt suadeas gnato meo
Vt pergræcetur tecum,teruenefice. C
CH. O stulte,stulte,nescis nunc venire te:
Atque in eo ipso adstas lapide,vbi præco prædicat.
NI. Responde.quis me vendit? CH. quem dij diligunt,
Adolescens moritur,dum valet,sentit,sapit.
Hunc si vllus deus amaret,plus annis decem,
Plus iam viginti,mortuum esse oportuit:
Qui terræ odium inambulat,& iam nihil sapit,
Nec sentit.tanti'st,quanti est fungus putidus.
NI. Tun' terræ me odium esse autumas?abducite hunc
Intrò,atque astringite ad columnam fortiter. D
Nunquam auferes hinc aurum. CH. atqui vltrò iam dabis.
NI. Dabo? CH. atque orabis me quidem vltrò vt auferam,
Cùm illum rescisces criminatorem meum
Quanto in periculo,& quanta in pernicie siet.
Tum libertatem Chrysalo largibere,
Ego adeò nunquam accipiam. NI. dic scelerum caput,
Dic quo in periculo est meus Mnesilochus filius?
CH. Sequere hac me:faxo iam scies. NI. quò gentium?
CH. Treis vnos passos. NI. vel decem. CL. agedum tu Artamo,
Forem hanc pauxillulum aperi placidè,ne crepa,
Sat est.accede huc tu,viden' conuiuium?

Video

A NI. Video.exaduorſum Piſtoclerum & Bacchidem.
CH. Qui ſunt in lecto illo altero? NI. interij miſer.
CH. Nouiſtíne hominem? NI. noui. CH. dic ſodes mihi,
Bellán' videtur ſpecie mulier? NI. admodum.
CH. Quid illam,meretricémne cenſes eſſe? NI. quippini.
CH. Fruſtra es. NI. quis igitur obſecro eſt? CH. inueneris.
Ex me quidem hodie nunquam fies certior.

ILLI.] Chryſalo. ARTAMO,] ſerui nomen:qui eſt κωφὸν πρόσωπον. IMPINGE PVGNVM, SI MVT.] incute pugnum,ſi vel mu fecerit. ſic dixit,impingere fuſtem.Cœlius lib.8.epiſt.ad Ciceronem.*Quid ſi filius meus fuſtem mihi impingere volet?* LOQVVNTVR LITT.] tralatio.Sic M.Tull.lib.4.Academ.princip.
B *Ego autem cùm Græcas litteras M.Catonem in ſenectute didiciſſe acceperim:Publij autem Africani hiſtoriæ loquantur, in legatione illa nobili, quam ante cenſuram obiit, Panætium vnum omnino comitem fuiſſe.* Idem libro 1.de Legib.*Verumtamen dum Latinæ loquentur litteræ,quercus huic loco non deerit.* Idem pro domo ſua.*vt annales populi Romani,& monumenta vetuſtatis loquuntur,*&c. LOQVITATÚSNE ES GNATO MEO MALÈ,&c.] id eſt,nónne meo filio maledixiſti,&c.*Loquitatus*,frequentatiuum,ſæpè loquutus.ſuprà,*Chryſalus mihi vſquequaque loquitur nec rectè,pater.* BELLEROPHONTEM IAM TVVS ME F. F.] prouerbium eſt apud Græcos:Βελλεροφόντης κατ' ἑαυτοῦ γράμματα, id eſt, Bellerophon contra ſe fert litteras, de eo,qui Italia nuntiat,ex quibus perniciem ſibi arceſſit,& comparat.Bellerophon cùm apud Prœtum, hoſpitem ſuum,falsò accuſatus eſſet, à Stenobœa eius vxore, quaſi eam ad ſtuprum pellexiſſet,atque inuitaſſet, litteras ab illo iuſſus eſt ferre ad Iobatam in perniciem, ac necem ſuam ſcriptas,totius rei ignarus,quas cùm ei reddidiſſet,ab eo quidem necatus non eſt,ſed primùm cum Solymis,deinde cum Chimæra pugnare iuſſus eſt,&c.narratur hæc hiſtoria ab Homero ἰλιάδ.ζ.hoc igitur Chryſalus dicit,ſe à Mneſilocho Bellerophontem eſſe factum, quòd litteras ab eo acceperit in perniciem ſuam ſcriptas ad eius patrem perferendas. DETVLI,]libri aliquot veteres habent,*tetuli.* SINE] minantis verbum.videndus index,ſi quis plura exem-
C pla quæret. PROPTEREA HOC FACIO,&c.] te vinciri iubeo. PERGRÆCETVR] totos dies,& totas nocteis potet.aſſiduè græcetur.ſuprà,*quódque in luſtris comedim,& congræcē,patet pater.* TERVENEFICE,] legendum fortaſſe eſt,*triuenefice*,vt ſuprà in Aulul. *triuenefica.* NESCIS NVNC VENIRE TE.] neſcis nunc te vendi, falli, ac decipi. allegoria eſt. ATQVE IN EO IPSO ADSTAS LAP. VBI PRÆCO PR.] Idem dicit aliis verbis, atque in eo ipſo loco es,inquit,in quo fit auctio,& in quo præco res venaleis,& mancipia venalia prędicat.allegoria eſt,qua ſignificat eum viuum & videntem falli, ac decipi. M. Tullius in Piſonem. *Prætérque duos de lapide emtos tribunos pl.* Iullius Pollux libro 3.cap. περὶ τοῦ πωλεῖν, καὶ ὠνεῖσθαι. ὁ δὲ τόπος, πρατὴρ λίθος, καὶ πωλητήριον, καὶ ὡς ἡρόδοτος, πρατήριον.id eſt, locus in quo mancipia & res venales venduntur,lapis prater,hoc eſt, lapis ad mancipia vendenda appoſitus, &c. Plutarchus in Solone ἀναβὰς ἐπὶ τὸν τοῦ κήρυκος λίθον ἐν ᾠδῇ διεξῆλθε τὴν ἐλεγείαν, &c. id eſt, cùm aſcendiſſet in præconis lapidem,in cantu, ſeu cantans recitauit elegiam, cuius principium eſt,&c. QVEM DII DILIGVNT] εὐφημισμός.filius tuus te vendit,homo impius,& θεοῖς ἐχθρός,id eſt, diis inimicus.hoc ſenſit ſeruus. ſed vitauit mala nomina,more Romano. ADOLESCENS MORITVR, DVM VALET,&c.] adoleſcens viuus,videns, & prudens perit.
D HVNC SI VLLVS DEVS AM.] hunc ſenem Nicobulum. De Nicobulo domino ſuo loquitur in tertia perſona, ad ſpectatores verſus,ſimulans ſe ab eo audiri nolle, cùm tamen id maximè velit.hunc ſenem, inquit,ante annos decem, ante viginti mortuum eſſe oportuit. præclarè actum eſſet cum hoc ſene,ſi ante decē, atque adeò ante viginti annos mortuus eſſet.QVI TERRÆ ODIVM INAM.] terræ odium, quaſi terræ onus inambulat.alludere videtur ad illud ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. Ne cui autem ſit mirum, quod per odium terræ, ἄχθος ἀρούρης, à Plauto ſignificari putem:*odium*,apud bonos ſcriptores,interdum valet idem,quòd moleſtia,tædium, quidquid denique oneri, & moleſtiæ eſt. TANTI'ST, QVANTI FVNGVS PVTIDVS]fungus putidus nihili eſt:ſignificat igitur Nicobulum planè nihil ſapere.quamuis autem ſic omnes libri habeant,*fungus putidus*, malim tamen legi *fungus putridus.* AVTVMAS?] dicis? ATQVI VLTRO IAM D.] vltrò,id eſt,non rogatus, ſeu non inuitatus, neque admonitus. CRIMINATOREM MEVM] Mneſilochum, qui me apud te criminatus eſt. QVANTO IN PERICVLO,&c.]cùm reſciſces illum criminatorem meum,quanto in periculo,& quanta pernicie ſiet,id eſt,cùm reſciſces, quanto in periculo, & quanta in pernicie ſiet criminator ille meus. LARGIBERE.] largieris. SCELERVM CAPVT] ſceleratiſſime, ſceleratorum princeps. TREIS VNOS PASSVS.] treis ſolos paſſus. FOREM HANC] hoc oſtium Bacchidum.forem,dixit in accuſandi caſu,numero ſingulari. PLACIDÈ,] leniter,

A Vt ne clamorem hic facias,neu conuicium?
CL. Nihil eſt,quod malim. CH. atque vt tibi mala multa ingeram?
CL. Tuo arbitratu. NI. vt ſubblanditur carnifex.
CH. Pater hic Mneſilochi eſt.ſequere,is promittet tibi.
Tu aurum rogato,cæterùm verbum ſat eſt.
NI. Quid fit? CH. ducentis Philippis rem pepigi. NI. vah ſalus
Mea ſeruauiſti me.quàm mox dico,dabo?
CH. Roga hunc tu,tu promitte huic. NI. promitto,roga.
CL. Ducentos nummos aureos Philippos probos
Dabin'? CH. dabuntur,inque,reſponde. NI. dabo.
CH. Quid nunc impure,numquid debetur tibi?
B Quid illi moleſtu's ? quid illum morte territas?
Et ego te & ille mactamus infortunio.
Si tibi eſt machæra,& nobis veruina eſt domi,
Qua quidem te faciam,ſi tu me irritaueris,
Confoſſiorem ſoricina nænia.
Iam dudum hercle equidem ſentio,ſuſpicio
Quæ te ſolicitet,eum eſſe cum illa muliere.
CL. Immò eſt quoque. CH. ita me Iuppiter,Iuno,Ceres,
Minerua,Latona,Spes,Opes,Virtus,Venus,
Caſtor,Polluces,Mars,Mercurius,Hercules,
Sumanus,Sol,Saturnus,diíque omnes ament.
C Vt ille cum illa neque cubat,neque ambulat,
Neque oſculatur,neque illud quod dici ſolet.
NI. Vt iurat?ſeruat me ille ſuis periuriis.
CL. Vbi nunc Mneſilochus ergo? CH. rus miſit pater.
Illa autem in arcem abiuit,ædem viſere
Mineruæ:nunc aperta eſt.i viſe.éſtne ibi?
CL. Abeo ad forum igitur. CH. vel hercle in malam crucem.
CL. Hodie exigam aurum hoc? CH. exige,ac ſuſpende te,
Ne ſupplicare cenſeas,homo nihili.
Ille eſt amotus.ſine me per te here,obſecro
D Deos immortalis,ire huc intrò ad filium.
NI. Quid eò introibis? CH. vt eum dictis plurimis
Caſtigem,cùm hæc ſic facta ad hunc faciat modum.
NI. Immò oro vt facias Chryſale,& ted obſecro.
Caue parſis in eum dicere. CH. etiam me mones?
Satin' eſt,ſi plura ex me audiet hodie mala.
Quàm audiuit vnquam Clinia ex Demetrio?
NI. Lippi illic oculi ſeruus eſt ſimillimus,
Si non eſt,nolis eſſe,neque deſideres:
Si eſt,abſtinere,quin attingas,non queas.
Nam ni illic hodie fortè fortuna hîc foret,
Miles Mneſilochum cum vxore opprimeret ſua,

Atque obtruncaret mœchum manifestarium. A
Nunc quasi ducentis Philippis emi filium,
Quos dare promisi militi: quos non dabo
Temerè. & iam priusquam filium conuenero,
Nunquam ædepol quicquam temerè credam Chrysalo.
Verùm libet etiam mihi has perlegere denuò,
Æquum est tabellis consignatis credere.

MEÁMNE VT HIC MNESILOCHVS] egóne patiar, vt hic Mnesilochus, &c. meam
mulierem, id est, concubinam, seu vxorem, me inuito, retineat? QVÆ HÆC FACTIO
EST?] quæ hæc immoderata, & intoleranda potentia est? PER TEMPVS HIC, &c.] oppor-
tunè hic venit miles mihi. Hæc loquitur Chrysalus summissa voce. SED MVLIEREM.] sed
ignauum aliquem hominem. prouerbium, muliere ignauior. ex quo illa. *O verè Phrygiæ, (neque
enim Phryges)* &c. & Ἀχαιΐδες, οὐκέτ' Ἀχαιοί, & Ἔρρε κακὴ γλήνη, & Græci ignauum, & timi- B
dum in bello, γυναικίας appellant. Sic idem Plautus in Milite glor. *Non hercle hice homines me ma-
rem, sed fæminam vicini rentur esse serui militis.* CREDVAT] credat. NI ILLVM EXANIMA-
LEM FAXO,] ni illum exanimaro: exanimem fecero. NIVE EXHEREDEM FECERO
VITÆ S.] ni exheredem fecero vitæ suæ, id est, nisi eum vita priuaro. heres, teste Festo, pro do-
mino ponebatur. exheredem facere igitur, est iure domini, seu vt ita dicam, dominio spoliare.
ACCVBAT.] filius tuus. NVPTA'ST ILLAN'? OBSECRO.] illáne, obsecro, nupta est?
AGE NVNC, VINCÎTO ME, AVSC.] concessio ironica. DIXIN' TIBI ILLVM
INVENTVRVM TE, Q. S.?] dixíne tibi, te inuenturum, qualis filius tuus sit? IVBE, SIS,
ME EXSOL. C.] iube, si vis, me citò exsolui. MANIF. HOM. OPPR.] deprehendet in
ipso furto, id est, in adulterio. AMBO VT NECEM.] vt ambos necem, quod licet mulieris
patri, iure ciuili, tali casu, qualis hic à milite optatur. Licet inquã, vtrumque, hoc est, adulterũ, &
filiam in adulterio deprehẽsos, interficere. alteri parcere, altero necato non licet. viro non idem
licet, sed adulterum domi suæ deprehensum occidere licet, non tamen quemlibet, vt virum ali-
quem honoratũ: sed turpem, & infamem. QVIN TV ME EXSOL. IVBES?] quamobrẽ
tu non me exsolui iubes? TVM ILLAM. QVÆ COR. PVBLICAT, &c.] vulgò publicat, C
id est, vulgat. tum faxo, inquit, id est, fecero, vt illa, quæ corpus suũ omnibus de populo prosti-
tuit, & vulgat, non dicat se natam esse virum ignauum, contemtum, & ludibrio dignum. deri-
demus ignauos, lentos, & qui iniuriam acceptam referre non possunt, aut non curant. sic suprà
eadem fabula. *Ego faxo haud dicet nactam, quem derideat.* ENICET.] enecet. EXSORBEBO OPP.]
exsorbebo, vt Charybdis aliqua. tralatio est. sic autem habent libri nostri veteres: & ita edidit
Camerarius. Nam vulgati habent *exorbabo.* mendosè. DVCENTOS NVMMOS] aureos, Phi-
lippeos, seu Philippos, vt suprà non longè. ATQVE VT TIBI MALA M. ING.] & ea-
dem opera, vt multa maledicta in te congeram? Sic Terent. in Andria. *ingeram mala multa.* TVO
ARBITRATV.] vt lubet. VT SVBBLANDITVR CARN.!] quo pacto blandè militem
appellat Chrysalus! ironia est. nam non blanditur militi Chrysalus. TV AVRVM ROGA-
TO.] tu stipulator. CETERÙM] alioqui, ceteroqui, cetera. PEPIGI.] firmaui, transegi, pactus
sum. VAH, SALVS MEA, &c.] hîc mirè iterum suis dolis Nicobulum capit Chrysalus, qui-
bus ille inductus, ac delinitus, eum, salutem suam appellat, à quo pecunia magna emungitur, &
turpissimè ludificatur. QVAM MOX DICO, DABO?] significat se primo quoque tem-
pore promittere cupere, & sibi molestum esse, diutiùs exspectare, aut morari. quin iamiam, in- D
quit, operam das, vt promittam? DVCENTOS NVMMOS AVREOS PHILIP. DA-
BIN'?] stipulationis formula, quæ constabat ex interrogatione, & responsione. DABVNTVR,
INQVE, RESP.] inque, responde, ἀσυνδέτως posita, pro, inque, & responde, dabuntur. inque,
in imperatiuo, id est, dic. NVMQVID DEBETVR TIBI?] proinde quasi dicat, nihil tibi
debetur, aut si quid debetur, ex stipulatu debetur. qua obligatione tibi optimè cautum est: & ea
fretus, nummos tuo arbitratu, & cùm primùm voles, auferes. MOLESTV'S?] molestus es?
MACTAMVS INFORTVNIO.] augemus infortunio. quid sit mactare infortunio, suprà
diximus in Amphitr. ibi, *sacrifico ego tibi.* AM. *Quî?* MER. *quia enim te macto infortunio.* SI TIBI
EST MACHÆRA, ET NOBIS VERVINA. &c.] veruina, inquit Fulgentius, iaculi ge-
nus longum, quod aliqui verutum nominant. deinde hunc locum profert. sententia igitur hæc
est, si tibi gladius est, quo nos cædas, nobis quoque est verutum, quo te confodiamus. QVA
QVIDEM TE FACIAM, SI ME IRR. CONFOSS. SORIC. NÆN.] qua quidem
veruina te reddam confossiorem, &c. quid sit nænia soricina, immò verò quid sit hoc totum,
confossiorem te faciam soricina nænia, quæritur à doctis. putabam olim satis planè à Donato
esse explicatum in Eunucho ad illum locum. *Ego meo indicio miser, quasi sorex, perij:* ad quem notat
ille, proprium soricum est, vel stridere clarius, quàm mures, vel strepere magis, cùm obrodunt
friuola:

A friuola: ad quam vocem multi se intendentes, quamuis per tenebras noctis transfigant eos. Plautus, *Confossiorem te faciam soricina nænia.* Hactenus Donatus. Sed hæc explicatio, quantumuis Donati sit licet: nunc à me non probatur, & tum primùm desita est probari, cùm illa legi apud Arnobium lib.7. aduersus Genteis. *Quæ sunt nomina, & farciminum genera, hircino alia sanguine comminuto, aliæ inculcata pulmonibus. Quid tuceta? quid neniæ? quid offæ? non vulgi, sed quibus est nomen, appellatióque penitæ: ex quibus quod primum est, in exiguas aruina est miculas, & ilia minutim insecta de more: quod in secundo situm est, intestini est porrectio,* seu vt legendum esse putat Petr. Daniël, Aurelianensis, *profectio, per quam proluuies editur, succis perexsiccata vitalib.* &c. illa, inquam, cùm apud Arnobium legissem, & diligenter attendissem, cœpit mihi continuò Donati explicatio displicere, & in mẽtem venire ex verbis Arnobij, per soricinam næniam significari intestinum soricis porrectum, & confossum, vel, vt mauult Petr. Daniël, intestinum ita frustillatim, & minutim concisum, vt speciem præbeat minutissimarum micularũ, ab iis rebus, quas mures, aut sorices prærroserunt, defluentium, vt sit hæc sententia, ac decidentium: ego te ita comminutum reddam, vt ex tuo corpore nænia facta videatur: nænia autem, id est, edulij genus in minutissimas parteis profecti, & concisi. Denique significat fortassis hoc idem Plautus, quod alia loquendi figura expressit in Mil. glor. *fartum ex te faciam.* Sic enim ibi Miles loquitur. *Nam ego hanc macharam*

B *mihi consolari volo, Ne lamentetur, néue animum despondeat, Quia se iampridem feriatam gestitem, Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.* Eadem etiam sententia est alio loquendi genere, alióque tropo expressa suprà in Curcul. *Iam ego te faciam vt hîc formicæ frustillatim differant.* Non me præterit, Turnebum libro Aduers. 24. cap. x). scriptum reliquisse, soricinam næniam esse cantionem celebrem de confosso sorice, qui dum quippiam rodit, & stridorem mittit, plerumque suo indicio perit, & confoditur. Neque rursus negabo, me olim quibusdam amicis meis, huius loci explicationem ex me quærentibus, respondisse, mihi videri, ex verbis Donati, significari hoc loco per soricinam næniam, stridorem, & vocem soricum: confossam autem næniam à Plauto dici, quia stridor ille soricis causa sit, cur sorex facilè vel in tenebris confodi possit. sed mihi nunc magis probatur postrema explicatio, ad quam excogitandam mihi aditum patefecit Arnobius, adiumento fuit Petr. Daniël Aurelianensis, iuuenis ingeniosus, atque eruditus. Non placet mihi tamen Petr. Daniëlis sententia, existimantis, idem valere, cõfossiorem te faciã soricina nænia, quod, te concidam in frustilla minutissima. (nam confodere, longè aliud est, quàm cõcidere aut comminuere.) Sed placet mihi potiùs sic explicare, vt verba sonant, te magis confossum reddam, quàm intestinum soricinum, cùm sorex in muscipula deprehensus certa machinatione

C confoditur. OPES,] Ops, Rhea. POLLVCES,] pollux, &c. Varro lib. 4. de lingua Latina. *Castoris nomen Græcum, & Pollucis à Græcis, in Latinis litteris nomen, quo est, inscribitur, vt* πολυδεύκης, *Pollucis, non vt nunc, Pollux.* SVMANVS] Pluto. de Sumano satis multa diximus suprà in Curcul. ibi, *Libertus illius, quem omnes Sumanum vocant.* NEQVE ILLVD, QVOD DICI SOLET] neque subigit. verbum turpe tacuit. IN ARCEM ABIVIT, ÆDEM VISERE MIN.] ædes Mineruæ Athenis erat in arce, hoc est, in ἀκροπόλει. hæc fabula autem, vt palliata, quasi Athenis recitatur, & agitur. NVNC APERTA ST.] liquidò intell. foris. NE SVPPLIC. CENSEAS, &c.] ne tu, homo cõtemtus, & nullius pretij, me tibi supplicare putes. ILLE EST AMOTVS.] ille est amandatus, seu potius remotus, & summotus. malim legi, emotus. SINE ME PER TE, HERE, OBS. &c.] sermo implicatus: cuius hic ordo est. here, te per deos omneis immortaleis obsecro, sine me huc intrò ire ad filium. ET TED OBSECRO] & te obsecro. CAVE PARSIS IN EVM D.] ne parce in eum dicere. caue peperceris, &c. SATIN' EST, SI PLVRA EX ME AVD. H. M. QVÀM AVDIVIT VMQ. &c.] satísne est tibi, si plura mala in filiam tuam ingeram, quàm Demetrius in Cliniam filium ingerere solebat? Puto hoc referendum esse ad aliquam aliam Plauti comœdiam, in qua Deme-

D trius aliquis pater inducitur acriter Cliniam filium suum obiurgans, & multis maledictis insequens, vel, quod mauult Simeo Bosius ad aliam aliquam poëtæ veteris alicuius, nobis ignoti, aut certè non nominati tragœdiam. LIPPI ILLIC OCVLI SERVVS EST SIM.] seruus ille, (Chrysalus) inquit, lippi oculi simillimus est, quia, quemadmodũ, cùm lippus oculus, non est, seu cùm abest, & prorsus exstinctus est, nemo est, qui eum desideret, & facilè quis eo caret: cùm adest, nemo est, qui possit sibi temperare, quin eum assiduè manu tangat, & tractet: ita, si Chrysalum seruum non haberem, non magnopere desideratem: cùm habeo, non mihi videor eo facilè carere posse. cogórque eius opera in rebus meis vti, eum denique in consilium adhibere in rebus meis dubiis, turbidis, & necessariis. NOLIS ESSE, NEQVE DESIDERES: &c.] nolit quis talem oculum sibi esse, & facilè eo carere possit: &c. secunda persona, pro tertia infinita. MANIFESTARIVM,] manifestò deprehensum. suprà in Aulul. *Capio fustem: obtrunco gallum, furem manifestarium.* EMI FIL.] redemi filium. CONSIGNATIS] obsignatis.

CHRYSALVS, NICOBVLVS. A

ATRIDÆ duo fratres cluent fecisse facinus maximum:
Cum Priami patriam Pergamum, diuina mœnitum manu,
Armis, equis, exercitu atque eximiis bellatoribus,
Millenûm numero nauium, decumo anno pòst subegerunt.
Non Pelides tormento fuit, præut ego herum expugnabo meum.
Sine classe, sinéque exercitu, & tanto numero militum,
Cæpi, expugnaui amanti herili filio aurum ab suo patre.
Nunc priusquam huc senex venit, libet lamentari dum exeat:
O Troia, ô patria, ô Pergamum, ô Priame, peristi senex,
Qui miserè malè multabere quadringentis Philippis aureis. B
Nam ego has tabellas obsignatas, consignatas, quas fero,
Non sunt tabellæ, sed equus quem misere Achiui ligneum.
Epius est Pistoclerus, ab eo hæc sumta. Mnesilochus Sinon est,
Relictus ille non in busto Achilli, sed in lecto accubat,
Bacchidem habet secum: ille olim habuit ignem, quoi signum daret,
Hunc ipsum exurit. ego sum Vlysses, cuius cõsilio hæc geruntur,
Tum quæ hic sunt scriptæ litteræ, hoc in equo insunt milites.
Armati atque animati probè. ita res successit, meliúsque adhuc,
Atque hic equus non in arcem, verùm in arcam, faciet impetum,
Exscidium, exitium, exlecebra fiet hic equus hodie auro senis. C
Nostro seni huic stolido, ei profectò nomen facio ego Ilio.
Miles Menelau'st, ego Agamemnon, idem Vlysses, Laërtius.
Mnesilochus est Alexander, qui erit exitium rei patriæ suæ,
Is Helenam abduxit, cui caussa nunc facio obsidium Ilio.
Nam illic eidem audiui Vlyssem, vt ego sum, fuisse & audacem, & malum.
In dolis ego deprensus sum. ille mendicans pœnè inuentus interiit,
Dum ibi exquirit fata illorum. assimiliter mihi hodie obtigit.
Vinctus sum, sed dolis m' exemi. item se ille seruauit dolis,
Ilio tria fuisse audiui fata, quæ illi forent exitio: D
Signum ex arce si perisset, alterum etiam est Troïli mors,
Tertium cùm portæ Scææ limen superum scinderetur.
Paria item tria eis tribus sunt fata nostra, huic Ilio.
Nam dudum primò vt dixeram nostro seni mendacium
Et de hospite, & de auro, & de lembo, ibi signum ex arce iam abstuli.
Iam duo restabant fata tum, nec magis id ceperam oppidum.
Pòst vbi tabellas ad senem detuli, ibi occidi Troilum.
Cum censuit Mnesilochum cum vxore esse dudum militis,
Ibi vix me exsolui. atque id periculum assimilo, Vlyssem vt prædicant,

Cognitum

A Cognitum ab Helena esse, proditúmque Hecubæ. sed vt olim ille se
Blanditiis exemit, & persuasit se vt amitteret,
Item ego dolis me illo expuli periculo, & decepi senem.
Postea cum magnifico milite, vrbeis verbis qui inermus capit,
Conflixi, atque hominem repuli: dein pugnam conserui seni.
Ego cum adeò vno mendacio deuici, vno ictu extempulò
Cæpi spolia. is nunc ducentos nummos Philippos militi
Quos dare se promisit, dabit.
Nunc alteris etiam ducentis vsus est, qui dispensentur
Ilio capto, vti sit mulsum, qui triumphent milites.
B Sed Priamus hic multo illi præstat, non quinquaginta modò,
Quadringentos filios habet. atque equidem omneis lectos sine probo:
Eos ego hodie omneis contruncabo duobus solis ictibus.
Nunc Priamo nostro si est quis emtor, coemtionalem senem
Vendam ego, venalem quem habeo, extemplò vbi oppidum expugnauero.
Sed Priamum adstantem eccum ante portam video. adibò atque alloquar.

NI. Cuiánam vox propè me sonat? CH. ô Nicobule. NI. quid fit? quid
C Quòd te misi, ecquid egisti? CH. rogas? congredere. NI. congredior.

CH. Optimus sum orator. ad lacrumas coëgi hominem castigando,
Maléque dictis, quæ quidem quiui comminisci. NI. quid ait? CH. verbum
Nullum fecit. lacrumans tacitus auscultabat, quæ ego loquebar.
Tacitus conscripsit tabellas: obsignatas mihi has dedit,
Tibi me iussit dare. sed metuo, ne idem cantent quod priores.
Nosce signum. éstne eius? NI. noui. libet perlegere has. CH. perlege.
D Nunc superum limen scinditur. nunc adest exitium Ilio.
Turbat equus lepidè ligneus. NI. Chrysale ades, dum ego hac pellego.

CH. Quid tibi me adesse opus est? NI. volo vt quod iubeo facias.
Vt scias quæ hic scripta sient. CH. nihil moror, neque scire volo.

NI. Tamen ades. CH. quid opus est? NI. taceas. quod iubeo, id facias. CH. adero.

NI. Euge litteras minutas. CH. qui quidem videat parum,
Verùm qui satis videat, grandes satis sunt. NI. animum aduorte igitur.

CH. Nolo, inquam. NI. at volo, inquam. CH. quid opus est?

NI. at. enim id quod iubeo, facias. A

CH. Iustum est, tuus tibi seruus tuo arbitratu seruiat.

NI. Hoc age sis iam nunc. CH. vbi lubet recita, aurium operam tibi dico,

NI. Ceræ quidem haud parsit, neque stilo. sed quicquid est, perlegere certum est.

Pater ducentos Philippos, quæso, Chrysalo
Da, si esse saluum vis me, aut vitalem tibi.

CH. Malum quidem hercle magnum, tibi dico. NI. quid est?

CH. Non prius salutem scripsit? NI. nusquam sentio.

CH. Non dabis, si sapies. verùm si das maxumè,
Næ ille alium gerulum quærat, si sapiet, sibi. B
Nam ego non laturus sum, si iubeas maxumè.
Sat sic suspectus sum, cum careo noxia.

NI. Ausculta porrò, dum hoc, quod scriptum est, pellego.

CH. Inde à principio iam impudens epistola est.

NI. Pudet prodire me ad te in conspectum, pater,
Tantum flagitium te scire audiui meum,
Quòd cum peregrini cubui vxore militis.

NI. Pol haud derides. nam ducentis aureis
Philippis redemi vitam ex flagitio tuam.

CH. Nihil est illorum, quin ego illi dixerim.

NI. Stultè fecisse fateor. sed quæso pater, C
Ne me in stultitia, si deliqui, deseras.
Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui:
Persuasum est facere, cuius nunc me facti pudet.
Prius te cauisse ergo, quàm pudere, æquum fuit.

CH. Eadem istæc verba dudum illi dixi omnia.

NI. Quæso vt sat habeas id pater, quòd Chrysalus
Obiurgauit me plurimis verbis malis,
Et me meliorem fecit præceptis suis,
Vt te eij habere gratiam, æquum sit, bonam.

CH. Estne istuc istic scriptum? NI. hem specta, tum scies. D

CH. Vt qui deliquit, supplex est vltrò omnibus!

NI. Nunc si me fas est obsecrare abs te, pater,
Da mihi ducentos nummos Philippos, te obsecro.

CH. Ne vnum quidem hercle, si sapis. NI. sine, pellegam:
Ego iusiurandum verbis conceptis dedi,
Daturum id me hodie mulieri, ante vesperum,
Priusquam à me abiret. nunc pater, ne peierem,
Cura: atque abduce me hinc ab hac quantum potest,
Quam propter tantum damni feci & flagitij.
Caue tibi ducenti nummi diuidiæ fuant.
Sexcenta tanta reddam, si viuo, tibi.

Vale,

A Vale,atque hæc cura.quid nunc censes Chrysale?
CH. Nihil ego tibi consilij hodie quicquam dabo:
Neque ego haud committam,vt,si quid peccatum siet,
Fecisse dicas de mea sententia.
Verùm,vt ego opinor,si ego in isto siem loco,
Dem potius aurum,quàm illum corrumpi sinam.
Duæ conditiones sunt:vtram tu accipias,vide:
Vel vt aurum perdas,vel vt amator peieret.
Ego neque te iubeo,neque veto,neque suadeo.
NI. Miseret me illius. CH. Tuus est,non mirum facis.
Si plus perdundum sit,perisse suauius est,
B Quàm illud flagitium vulgò dispalescere.
NI. Næ ille ædepol Ephesi multo mauellem foret,
Dum saluus esset,quàm reuenisset domum.
Quid ego,istic quod perdundum'st,properem perdere?
Binos ducentos Philippos iam intus efferam:
Et militi quos dudum promisi miser,
Et istos.mane istic,iam exeo ad te Chrysale.
CH. Fit vasta Troia,scindunt proceres Pergamum.
Sciui ego iamdudum fore me exitium Pergamo.
Edepol qui me esse dicat cruciatu malo
Dignum,næ ego cum illo pignus haud ausim dare,
C Tantas turbellas facio. sed crepuit foris,
Effertur præda ex Troia,taceam nunc iam.
NI. Cape hoc aurum Chrysale. i, fer filio.
Ego ad forum autem hinc ibo,vt soluam militem.
CH. Non equidem accipiam. proin tu quæras qui ferat.
Nolo ego mihi credi. NI. cape verò, odiosè facis.
CH. Non equidem capiam. NI. at quæso. CH. dico, vt res se habet.
NI. Morare. CH. nolo,inquam,aurum concredi mihi.
Vel da aliquem,qui me seruet. NI. ohe odiosè facis.
D CH. Cedo,si necesse est. NI. cura hoc,iam ego reuenero.
CH. Curatum est esse te senem miserrimum.
Hoc est incepta efficere pulcrè, veluti nunc mihi
Euenit,vt ouans præda onustus incederem.
Salute nostra,atque vrbe capta per dolum,
Domum reduco integrum omnem hinc exercitum.
Sed spectatores vos nunc ne miremini,
Quod non triumpho.peruulgatum est, nihil moror.
Veruntamen accipientur mulso milites.
Nunc hanc prædam omnem iam ad quæstorem deferam.

ATRIDÆ DVO FR.] Agamēnon & Menelaüs Atrei filij. CLVENT FECISSE, &c.] A dicuntur fecisse facinus maximum. cluent, memorantur, audiunt, κλύουσι, nominantur. de de hoc verbo plura in Commentar. Lucretia. PERGAMVM,] Troiam, Ilium. DIVINA MOENITVM MANV] Troiam Neptuni, & Apollinis manu munitam, & muro cinctam, ac sæptam: vt canit Pindarus ὀλ. η. Et ita Euripides in Oreste, qui Pergama, Apollinea vocat. Et Horat. oda. 3. lib. 3. *Ter si resurgat murus aheneus Auctore*, al. *Auctore Phœbo*, &c. Sed Homerus vult Neptunum solum operas suas Laomedonti locasse ad muros Troianos exstruendos. Sic Neptunus. ἰλιάδ. φ. ἤτοι ἐγὼ Τρώεσσι πόλιν, καὶ τεῖχος ἔδειμα Εὐρύ τε, καὶ μάλα καλὸν, ἵν' ἄρρηκτος πόλις εἴη, &c. hac de re plura scripsimus ad odam 3. lib. 3. ibi, *Ex quo destituit deos Mercede pacta Laomedon*, &c. Iam mœnitum, positum, pro munitum, vt apud Lucret. mœnera, pro, munera. apud Marc. Tull. de Legib. cœra, pro, cura, œsus, pro, vsus, &c. infrà in Trinummo. Immœne est facinus, &c. id est, immune. MILENVM NVMERO NAVIVM, &c.] aliquanto plureis naueis fuisse narrat Homer. Sed Plautus hunc numerum sumsit, vt plenum, & integrum, neque nimiùm subtiliter, aut exiliter rationem subduxit, sed ἐν πλάτει rem definiuit. NON PELIDES TORMENTO FVIT, PRÆVT, &c.] sententia aperta est, sed verba sunt obscura. Hoc enim significat. Non æquè Achilles tormento fuit mœnibus Troiæ euertendis, vt ego herum expugnabo meum. vel sic, Achilles non fuit tormento Priami patriæ, præut ego herum expugnabo meum. sed primum falsum est, Achillem Troiæ mœnia euertisse, & Troiam expugnasse: ex quo falsum eum fuisse tormento mœnibus Troianis. Deinde videtur desiderari datiuus, vt ita legatur. Non Pelides ei tormento fuit, &c. id est, non Pelides Pergamo, seu Troiæ fuit pro tormento, seu loco tormenti, præut ego herum meum expugnabo. Cùm in hoc loco aliquandiu hæsissem: & apud Festum legissem, *Termentum pro eo, quod nunc dicitur detrimentum*, vtitur Plautus in Bacchid. neque hac comœdia tota, quæ tamen videtur integra diligenter, & attentè perlecta, vsquam hanc vocem, ac ne eius vestigium quidem, aut tenue simulacrum reperissem, præterquam in hoc loco, & in voce *tormento*, quæ si mutetur o. primæ syllabæ in e, fiet termento. venit mihi continuò in mentem, Festum hîc legisse *termento*, & id, quod notat, ad hunc locum pertinere. quod cùm in meo libro memoriæ in posterum mihi refricandæ causa adscripsissem, cognoui, Cęlium Secundū Curionem antea hoc idem animaduertisse, & Guill. Cauterum nuper hoc idem in nouar. lection. lib. 3. cap. 8. retulisse. Quare quia illi anteuerterūt, & occuparunt id, quod fueram, vt à me excogitatum, & inuentum, mihi adscripturus, id nos illis reddamus suum. Nunc ad huius loci explicationem redeamus. Si igitur Festo credimus, hîc esse legendum *termento*, quod Cauterus asseuerat, & quod est fidentis, se ausurum deierare adscribit: sic poterit hic locus explicari, Non Pelides detrimento fuit Pergamo, præut ego herum meum auro emungam, &c. vel sic, Non Achilles plus detrimenti Troianis attulit, ex quo factum est, vt Troia facilè capi posset, præut ego ab hero maiore aurū meis dolis & fallaciis auferam. siquis tamen lectionem vulgatam tueri volet, & putabit Festum lapsum esse, quòd non est ei nouum, vt nec aliis veteribus grammaticis, dicamus sic explicari posse. Non Achilles suis fortibus factis, & præclaris facinoribus, quibus Troianos tanquam tormentum quoddam, verberauit, atque oppugnauit, ita ad Troiam capiendam adiuuit, vt ego, &c. vel sic, Non Achilles ita Troianos cædibus, & cladibus illatis fregit, quibus Troia facilè à Neoptolemo, & cæteris Græcis capi potuit, vt ego, &c. Ego Festum sequor, & Cœlio Secundo, Gulielmóque Cautero assentior, præsertim cùm eadem ferè sententia ex his duabus scripturis exprimatur. Omnino videtur, quod suprà ostendi, addendum, *ei*, & ita legendum, *Non Pelides ei termento fuit*, &c. ET TANTO NVMERO MIL.] & sine tanto numero militum. &c. O TROIA, Ô PATRIA, &c.] talia sunt illa ex Ennij Hecuba. *O Pater, ô Patria, ô Priami domus*. Et illa Virgiliana libr. 2. *O Patria, ô diuûm domus Ilium, & inclita bello Gloria Dardanidûm*, &c. Et fortasse hæc Plautina ex aliqua latina antiqua tragœdia sumta sunt. NAM EGO HAS TABELLAS OBSIGNAT. CONSIGN. &c.] ordo, & sententia est: nam hæ tabellæ, quas tabellas ego obsignatas, & consignatas fero, non sunt tabellæ, sed equus ligneus, quem, &c. has tabellas, quas, &c. more suo dixit, quo antecedens, & relatiuum in eodem casu ponere consueuit. SED EQVVS, QVEM MIS.] sed equus ligneus, quem Achiui misêre. equum ligneum ἵππον δούρειον, seu δουράτεον appellant Græci, quin & Latini interdum Græco nomine vtuntur, vt Lucret. lib. 1. *Nec clam durateus Troiaï pergama partu Inflammasset equus*, &c. equum Mineruæ appellat Horatius oda 6. lib. 4. Virgil. lib. 2. *Instar montis equum diuina Palladis arte, Ædificant*, &c. De hoc equo plura ad odam illam vj. lib. 4. in Commentar. Horat. Legendus de eodem & Q. Calaber. lib. 12. & Homerus ὀδυσσ. δ. & θ. EPIVS EST PISTOCLERVS] Pistoclerus est Epéus, seu Epius, hoc est, opifex, seu faber equi. Festus, Epeus, nomen fabri, qui equum durateum fecit. Varro lib. 6. de lingua Latina. Plautus. Epeum fumificum coquum, ab Epéo illo, qui dicitur ad Troiam fecisse equum Troianum Argiuis, & aptè cibum curasse, ideo ait Epeum fumificum, qui legioni nostræ habet coctum cibum. Commemorat eundem Euripides in Troadibus: Cuius versus eo libentiùs referam, quòd equi durij aliam in eis rationem affert, quàm ceteri ferè omnes. sic igitur ille ὁ γὰρ παρνάσιος Φωκεὺς Ἐπειὸς μηχαναῖσι Παλλάδος, B C D

Ἐσχύμοι

A Ἐξχύμον ἵππον τεύχων ξυναρμόσας, Πύργων ἔπεμψεν ἐντὸς ὀλέθριον βάρος. Ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὑστέρων κληθήσεται δούρειος ἵππος, κρυπτὸν ἀμπισχὼν δόρυ. id est, Parnasius enim Phocensis Epeus arte Palladis equum armis grauidum aptè fabricatus, intra mœnia Troiana misit, perniciosum pondus. Ex quo à posteris equus Durius appellabitur, hastilia, & iacula condita continens. SINON EST,] hic simulauerat se à Græcis esse relictum, & in Achillis busto deliturerat. De quo Eustathius apud Homerum ὀδυσ. δ. & Virgil. lib. 2. Æneidos, & Q. Calaber lib. 12. & 13. NON IN BVSTO ACHILLI, &c.] non in monumento Achillis, vt Sinon, &c. bustum dictum à comburendo, quòd in eo comburebantur mortui. Virgilius, aliter lib. 2. *Eripui, fateor, leto me, & vincula rupi, Limosóque lacu per noctem obscurus in vlua Delitui, dum vela darent.* &c. ILLE OLIM HABVIT IGNEM, &c.] ille olim habuit ignem, quo signum daret. Sinon, inquit, habuit ignem, quo sublato, Græcis signum daret. hac de re sic Q. Calaber lib. 13. non longè à princip. Δὴ τότ' ἄρ' αἰθαλόεσσαν Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρεν Δεικνὺς Ἀργείοισι πυρὸς σέλας, id est, tunc igitur Sinon fuliginosam facem sustulit, ostendens Argiuis ignis lumen. HVNC IPSVM EXVRIT.] ignis, hoc est, Bacchis, hunc ipsum Mnesilochum exurit, al. *Nunc ipsum exurit*: fortasse non malè, vt nunc & olim, inter se opponantur. Ego tamen nihil muto. quòd siquid sit mutandum, malim legi hîc, *ipsum exurit*, &c. hoc est, hic ignis,

B videlicet Bacchis, &c. vel, vt Camerarius mauult, *Hæc ipsum exurit*. hæc Bacchis, scilicet. EGO SVM VLYSSES, CVIVS CONSILIO HÆC GERVNTVR] Ex Homeri ὀδυσ. lib. 4. & 8. & Q. Calabri lib. 12. licet intelligere commẽtum illud Græcorum, de equo Durco, armatis principibus, referto, & quidquid ad id negotij pertinebat, consilio Vlyssis administratum, ac gestum fuisse. Cum Vlysse igitur se Chrysalus comparat: & proximo versu litteras, quæ sunt in tabellis scriptæ, dicit esse milites armatos in equo inclusos. Nam suprà tabellas dixit esse equum dureum. ANIMATI PROBÈ.] bono animo præditi. MELIÚSQ. ADHVC.] & vsque ad hoc tempus res mihi, seu nobis meliùs successit, quàm Græcis. Camerarius legit *meliusculè adhuc*. quod magis probo. NON IN ARCEM, VERÙM IN ARCAM FACIET IMPETVM.] atque hic equus, inquit, non in arcem impetum faciet, vt equus Troianus, sed in arcam heri mei maioris Nicobuli: per equum autem militibus grauidum, significat, vt diximus, tabellas, & litteras in eis scriptas. arcem, arcam, paronomasia. EXSCIDIVM] exscidiũ, dictum ab exscindendo, non, vt vulgus putat, ab excidendo. EXLECEBRA] exlecebra, id est, vis quædam eliciendi. Festus, elecebras, tradit esse dictas argentarias meretrices, ab eliciendo argento. NOMEN FACIO.] nomen indo, seu impono. MILES, MENELAÜ'ST,] nam vt Menelaüs Helenam, quam rapuerat Alexander Paris, repetebat: ita

C hic miles Cleomachus Bacchidem suam repetit. LAËRTIVS.] Laërtius filius. MNESILOCHVS EST ALEX.] Mnesilochus est Paris, quia vt Paris fuit exitio Troiæ, patriæ suæ: ita Mnesilochus erit exitio rei patriæ. IS HELENAM ABDVXIT, &c.] Mnesilochus Bacchidem rapuit, seu abduxit. CVI CAVSA.] id est, cuius causa, &c. vel legendum *cuii causa*, vt placet Simeoni Bosio. *cuii* autem, id est, cuius. ex quo cuicuimodi, pro, cuiuscuiusmodi. malim tamen legi, *quoi*, pro, quoius. ILLIC EIDEM,] id est, illic ibidem. IN DOLIS EGO DEPRENSVS SVM] confert se cum Vlysse, & ostendit quot & quibus rebus sit ei similis. ILLE MENDICANS PENÈ INVENTVS INTERIIT, DVM IBI EXQVIRIT, &c.] hæc narrantur ab Homero ὀδυσ. δ. sub persona Helenæ ibi, Ἀλλ' οἷον τόδ' ἔρεξε, καὶ ἔτλη καρτερὸς ἀνὴρ, Δήμῳ ἐνὶ Τρώων, ὅθι πάσχετε πήματ' ἀχαιοί· Αὐτόν μιν πληγῇσιν ἀεικελίῃσι δαμάσσας, Σπεῖρα κάκ' ἀμφ' ὤμοισι βαλὼν οἰκῆϊ ἐοικὼς, Ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν εὐρυάγυιαν, Ἄλλῳ δ' αὐτὸν φωτὶ κατακρύπτων ἤϊσκε Δέκτῃ, ὃς οὐδὲν τοῖος ἔην ἐπὶ νηυσὶν ἀχαιῶν, Τῷ ἴκελος, &c. id est, At quale hoc fecit, & ausus est durus homo in Ciuitate Troiana, in qua vos Græci mala per-

D tulistis? Cùm se ipsum plagis indecoris malè mulcasset, pannis laceris humero circumdatis, seruo similis in vrbem hostium ingressus est: Alij verò homini se celans assimulauit, mendico: qui nulla ex parte talis erat ad naueis Græcorum. Ei similis vrbem Troiam introiuit. Troiani autem eum ignorarunt, &c. ASSIMILITER] similiter, consimiliter. SED DOLIS M' EXEMI,] sed me dolis liberaui. ILIO TRIA FVISSE AVDIVI FATA, &c.] Seruius ad illud Virgil. libro 2. Æneidos. *fracti bello fatisque repulsi Ductores Danaûm*, &c. notat, fatis, oraculis, secundum Plautum, tribus, vita scilicet Troili, Palladij conseruatione, integro sepulcro Laomedontis, quod in porta Scæa fuit, vt in Bacchidibus lectum est. SIGNVM EX ARCE SI PERISSET,] signum Palladis: Palladium, quod Vlysses & Diomedes corripuerunt. Virgil. lib. 2. Æneidos. *impius ex quo Tydides sed enim scelerúmque inuentor Vlysses, Fatale aggressi sacrato auellere templo Palladium cæsis summæ custodibus arcis, Corripuere sacram effigiem*, &c. TROILI] Priami filij omnium natu minimi. PORTÆ SCÆÆ] Scæam portam commemorat Virgilius libro secundo & tertio. sed numero multitudinis vtrobique: vt & Homerus. Dictæ autem sunt Scææ, vel ab earum opifice, & fabro Scæo, vel quod spectarent solem occidentem: quæ pars cœli, sinistra sit. EIS TRIBVS] fatis Troianis. VT DIXERAM] cùm dixeram, &c. seu postquàm dixeram, &c. ET DE HOSPITE, ET DE AVRO, ET D. &c.]

Archidemide, eum inuitum scilicet aurum reddidisse. IBI SIGNVM EX ARCE, &c.] A tum simile quiddam feci, atque Vlysses & Diomedes, qui Palladium ex arce sustulerunt. vel sic, tum id, quod à me factum est, simile fuit Palladio ex arce ablato: idque primum fatum fuit, quo portendebatur nostro seni auri expugnatio. NEC MAGIS EEP. OPP.] & nihilo magis cœperam oppidum. quidam sic distingunt, tum nec magis, id est, tum nihilomagis. *ego tum*, coniungo potiùs cum particula *um*, quæ antecedit. POST VBI TABELLAS, &c.] secundum fatum senis capiendi. CÙM CENSVIT, &c.] cùm putauit Mnesilochum esse cum vxore militis, tum me ægrè exsolui. ATQVE ID PERICVLVM ASSIMILO, VLYSSEM VT PRÆD. &c.] mirum loquendi genus, *Assimilo periculum, vt.* sed eius hæc ratio est. Latinè dicimus, *simile est vt.* at, *assimilo* valet, simile facio: quare assimilo id periculum vt Vlyssem prædicant, &c. huic respondet, & æquale est, id periculum simile facio, vt Vlyssem prædicant, &c. COGNITVM AB HELENA ESSE, PRODITÚMQVE AB HECVBA.] sequitur hîc Plautus Euripidem in Hecuba. nam nihil tale apud Homerum reperitur. quin lib. 4. ὀδυσσ. Helena, quæ sola Vlyssem mendici vestitu ornatum agnouit, iurat Vlyssi se non ante eum cuiquam indicaturam, quàm is ad naueis & tabernacula Græcorum saluus reuertisset, quod iusiurandum seruauit Helena. alioqui periurio sese contaminasset. sic Homerus Ἀμφὶ δὲ εἵματα ἕσσα, καὶ ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον, Μὴ μὲν πρὶν Ὀδυσῆα μετὰ Τρώεσσ' ἀναφῆναι. Πρίν γε τὸν εἰς νῆάς τε θοὰς, κλισίας τ' ἀφικέσθαι. At apud Euripidem sic Hecuba B cùm Vlysse loquitur. Οἶσθ' ἡνίκ' ἦλθες ἰλίου κατάσκοπος, Δυσχλαινίᾳ τ' ἄμορφος ὀμμάτων τ' ἄπο φόνου σταλαγμοὶ σὴν κατέσταζον γένυν; Οδυ. Οἶδ'. οὐ γὰρ ἄκρας καρδίας ἔψαυσέ μου. Εκά. Ε'γνω δέ σ' ἑλένη, καὶ μόνη κατεῖπέ μοι; Οδυ. Μεμνήμεθ' εἰς κίνδυνον ἐλθόντες μέγαν. Εκά. Ἥψω δὲ γονάτων τῶν ἐμῶν ταπεινὸς ὤν; Οδυ. Ὥστ' ἐνθανεῖν γε σοῖς πέπλοισι χεῖρ' ἐμήν. Εκά. Ἔσωσα δῆτά σ', ἐξέπεμψά τε χθονός. Οδυ. Ὥστ' εἰσορᾶν γε φέγγος ἡλίου τόδε. Εκά. Τί δῆτ' ἔλεξας δοῦλος ὢν ἐμὸς τότε; Οδυ. Πολλῶν λόγων εὑρήμαθ', ὥστε μὴ θανεῖν. &c. id est, Nosti, cùm venisti Troiæ explorator, indecoro vestitu, cultúque corporis deformis, & ab oculis guttæ sanguinis in genas, & barbam tuam defluebant? Vlyss. Scio, non enim illa summa pectoris attigerunt, sed ad imos cordis recessus peruenerunt. Hec. Te autem agnouit Helena, & mihi soli indicauit. Vlyss. Meminimus nos venire in summum discrimen. Hec. Nónne tum mea genua humilis, & supplex tetigisti? Vlyss. Memini, ita vt mea manus in tua veste immortua sit. Hec. te igitur seruaui, & ex vrbe incolumem dimisi. Vlyss. Certè vt nunc mihi hanc lucem intueri liceat. Hec. Quid igitur dixisti, cùm meus tunc seruus esses? Vlyss. Multorum verborum inuenta, ne morerer. Licet etiam dicere Plautum ab Ennio potius hoc sumsisse, quem constat Hecubam tragœdiam scripsisse ad Euripidis C exemplum, quemadmodum & Medeam, & nonnullas alias. SED VT OLIM ILLE SE BLAND.] quod ex iis, quæ modò ex Euripide protulimus, intelligere licet. AMITTERET] solutum & liberum, & saluum mitteret. EXPVLI.] exemi. CVM MAGNIFICO MILITE] Cleomacho. VRBEIS VERBIS QVI INERMVS CAP.] qui strenuus est verbis potius, quàm manibus. qui plura de se loquitur & prædicat, quàm gerit. DEIN PVGNAM CONSERVI S.] deindè cum sene conflixi & pugnaui. CÆPI SPOLIA.] senem à me deuictum spoliaui. VSVS EST,] opus est. QVI DISPENSENTVR,] qui distribuantur militibus, seu potius, qui ratione & modo insumantur. MVLSVM.] vinum ex melle confectum, seu potius melle conditum. QVI TRIVMPHENT MILIT.] quo triumphent milites. mulsum dari solitum fuisse militibus in triumpho, constat vel ex T. Liuio. Qua de re mox plura dicemus ibi, *verumtamen accipientur mulso milites.* NON QVINQVAGINTA MODÒ, &c.] Virgil. lib. 2. Æneidos. *Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum.* &c. & pauló antè, *Vidi Hecubam centúmque nurus*, &c. Homerus, πεντήκοντ' ἔσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο πλησίον ἀλλήλων δεδμημένοι. ἔνθαδε παῖδες Κοιμῶντο πριάμοιο D παρὰ μνηστῇς ἀλόχοισι. Marcus Tullius libro primo Tusculanarum quæstionum. *Metellus honoratus quattuor filiis. at quinquaginta Priamus: è quibus decem & septem iusta vxore nati.* Hic noster Priamus, hoc est, Nicobulus, inquit Chrysalus, non quinquaginta modò filios habet, vt Priamus ille Troianus, sed quadringentos. per filios, nummos Philippeos significat. OMNEIS LECTOS, S. PR.] omneis nummos electos, & sine vitio, probos. lecti nummi dicuntur, de ceteris electi, & eximij. Terentius Phormione. *accipe: en, lectum est conueniet numerus quantum debui.* NVNC, PRIAMO NOSTRO SI EST QVIS EMTOR, COËMTIONALEM SENEM] sententia est hæc: nunc si quis emtor est Priami, id est, senis nostri Nicobuli, vendam ego eum, quippe quem habeo venalem, senem, inquam, planè vtilem ad coëmtiones faciendas. Senem coëmtionalem dixit, ad commendationem senis, quasi mancipij venalis, facetè & vrbanè. quod referendum est ad veterum Romanorum consuetudinem. Solebant enim apud illos in coëmtionibus faciendis senes adhiberi, vel quòd sit eorum maior auctoritas, vel quòd sint ætate, & vsu callidiores, ac peritiores. quod declarant illa verba Marci Curij ad Marcum Tullium libro septimo epistolar. *Ergo fructus est tuus, mancipium, illius: quod quidem si inter senes coëmtionaleis venale proscripserit, egerit non multum.* Eodem pertinet illud eiusdem in Oratione pro Murena. *Sacra interire illi noluerunt. horum ingenio senes ad coëm-*

A *ad coëmtiones faciendas interimendorum sacrorum causa reperti sunt.* SED PRIAMVM ADST.] Nicobulum. QVOD TE MISI,] propter quod te misi. ECQVID EGISTI?] numquid egisti? HOMINEM] filium tuum. MALÉQVE DICTIS,] & maledictis. suprà. *Satin' est, si plura ex me audiet hodie mala, quàm audiuit vnquàm Clinia ex Demetrio?* TACITVS,] tacitus, ἐχεμυθικῶς. Horat. epist. 7. libri 1. *non sanè credere Mena: Mirari secum tacitus. quid multa? benignè Respondet.* M. Tull. proœmio actionis 1. in Verr. *Id enim consilij mihi profectò taciti dabitis, quod egomet mihi necessariò capiendum intelligo.* NVNC SVPERVM LIMEN SCINDITVR] hoc erat tertium Ilij fatum. suprà, *tertium, cùm porta Scææ limen superum scinderetur.* Loquitur autem hæc solus, & summissa voce Chrysalus. TVRBAT EQVVS LEP. LIGN.] equus ligneus, inquit, lepidè Ilium, seu Troiæ mœnia, verberat, quatit, & euertit. PELLEGO] perlego. EQVVS LEPIDÈ LIGN.] equus ligneus: equus durius. sic suprà, *sed equus, quem misêre Achiui ligneum.* NIHIL MOROR] non curo scire. non laboro, vt sciam. TAMEN ADES] quamuis non cures, neque velis scire, tamen te adesse volo. *ades*, imperatiui modi, temporis præsentis. QVI QVIDEM VIDEAT PARVM] minutæ sunt litteræ ei, qui videat parum, vt tibi homini seni. sed inest hîc iocus ex ambiguo. Nam significat Chrysalus homini stolido, atque hebeti, & qui parum sapiat has litteras esse minutas: sed sagaci, acuto,
B intelligenti & sapienti, satis esse grandeis. HOC AGESIS IAM] hoc age, si vis, iam nunc. id est, attende iam nunc. AVRIVM OPERAM TIBI DICO.] aurium operam, quæ quidem in audiendo duntaxat consistit, tibi dedico. CERÆ QVIDEM HAVD PARSIT] ceræ quidem non pepercit, neque stilo. significat litteras esse longas. AVT VITALEM] vitalem, id est μακρόβιον. diu victurum, longæ vitæ. Horat. Satyr. 1. lib. 2. *O puer, vt sis Vitalis metuo, & maiorum nequis amicus Frigore te feriat.* MALVM QVIDEM HERCLE MAGN.] videtur magnum malum precari Mnesilocho, qui patri salutem non dixerit, priusquàm quæ vellet, in litteris scripserit. sed mera simulatio est. Deindè mox corrigit, & summissa voce, atque à Nicobulo ad spectatores auersa, tibi dico, inquit. tibi, scilicet, O Nicobule, non Mnesilocho. NON DABIS SI SAPIES,] hæc summa demùm fallacia ac malicia est, cùm is, qui insidias alteri comparat, beneuolentiam præ se fert, & officiosi hominis orationem imitatur, & dissuadet id facere, quod illum facere maximè cupit. ALIVM GERVLVM, &c.] alium qui pecuniam ad se gerat, seu ferat. SAT SIC SVSPECTVS SVM, CVM CAREO N.] satis suspectus tibi sum etiam ita fideliter tibi seruiens, & noxia carens. DVM HOC, QVOD, &c.] tantisper dum hoc, quod à filio scriptum est, ad extremum
C perlego. INDE À PRINCIPIO, &c.] vsque à principio, &c. vide vt seruus totus ex dolis & fallaciis concretus & conflatus, dum se Mnesilocho aduersari simulat, Nicobulum capiat, & illaqueet. FLAGITIVM] turpe factum: erubescendum, & pudendum peccatum. QVIN EGO ILLI DIXERIM.] quod non ego illi dixerim. ANIMO CVPIDO, ATQVE OCVLIS INDOM.] cupiditas est in animo, vocem rationis aspernante. ex cupiditate, flagitiosa facta nascuntur: per oculos indomitos, hoc est, incontinenteis, & ad modestiam non eruditos, tanquam per fenestras, illecebra libidinis, aditu patefacto, ad animum cupidum permanat. Quocircà præclarè ita præcipiebat sapiens ille, κράτει ὀφθαλμῶν, γαστρὸς, αἰδοίων id est, contine oculos, ventrem, parteis corporis inhonestas. & benè Pericles Sophoclem reprehendens, quod cum casu formosum puerum prætereuntem vidisset, dixisset, *O puerum pulcrum, Pericles: At enim*, inquit, *prætorem, Sophocle, decet, non solùm manus, sed etiam oculos abstinenteis habere.* Præterea Aristoteles lib. 8. de moribus ad Nicomachum scribit. *plerúmque ex adspectu amorem nasci.* Et Poëta ille, *oculi sunt in amore duces*, inquit Plautus, in Milite glorioso. *namque hominem seruum suos Domitos habere oportet oculos, & manus, orationémque.* PERSVASVM'ST FACERE, CVIVS, &c.] persuasum est mihi, vt id facerem, cuius nunc me
D facti pudet. persuasit mihi cupiditas, siue intemperantia, vt id facerem, cuius nunc me pudet. PRIVS TE CAVERE ERGO, QVÀM, &c.] hæc nunc ex persona sua loquitur Nicobulus, non in litteris, quas recitat, reperta. VT TE EII HABERE GR. &c.] *eij*, rectè scriptum in libris veteribus duplici, ij, vt prior syllaba producatur. VT QVI DELIQVIT, SVPPLEX EST VLTRÒ OMNIBVS] id est, quàm hoc plerúmque fieri solet, vt qui deliquit, supplex sit, à nemine admonitus, aut accusatus, omnibus? vltrò πρόφρον, προθύμως, ὑπὸ κατηγορητῆς priusquàm accusetur. Ad eandem ferè sententiam pertinet illud M. Tullij in Miloniana. *Magna vis est conscientiæ, Iudices, & magna in vtrámque partem: vt neque timeant, qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* OBSECRARE ABS TE,] obsecrare te, erat vsitatiùs. NE VNVM QVIDEM SI SAPIS] en tibi iterum seruus Mnesilocho aduersans, & obstans verbo: re quàmmaximè operam dans, & opem ferens. VERBIS CONCEPTIS.] Plautus suprà in Cistellaria. *At ille conceptis iurauit verbis apud matrem meam.* ibidem in Asinaria. *Vbi verbis conceptis sciens libenter periurares.* ad quem versum, quid sit. *conceptis verbis iurare*, pluribus exemplis collectis docuimus. NVNC PATER NE PEIEREM, CVRA,] quanta vis fuerit iurisiurandi apud veteres illos Romanos declarant Marci Atilij Reguli, & Marci Pomponij Tribuni plebis, & aliorum facta: de quibus Marcus Tullius libro de Officiis tertio. ad

uu ij

quæ ille sic ἐπιφωνηματικῶς. *Tantum temporibus illis iusiurandum valebat*, inquit. Plautus infrà, A
in Milite glor. in extremis. *Iura te non nociturum esse homini. nunc de hac re nemini quod tu hodie hîc es verberatus*, &c. ad quem locum hac de re plura. QVANTVM POTE'ST] quàm primùm fieri potest, quàm citissimè fieri potest. QVÀM PROPTER] propter quam, ἀναστροφή. DIVIDIÆ FVANT] ægritudinem, seu molestiam afferant. aliàs diuidia, discordiam significat: de quo nomine alibi plura. consule indicem. *fuant* autem, hoc est, sint. SEXCENTA TANTA, &c.] triplo plura reddam, &c. NEQVE EGO HAVD COMMITTAM, &c.] hîc duæ negationes magis negant, si recta, & emendata scriptura est. alioqui legendum. *Namque ego haud comm.* &c. FECISSE DICAS DE MEA SENT.] fecisse te dicas, me suasore, aut impulsore. De mea sententia, de tua sententia, de consilij sententia, vsitata bonis scriptoribus loquendi genera. SI EGO IN ISTO SIEM LOCO,] si istic sim. Terent. Andr. *Tu si hic sis aliter sentias.* VEL VT AVRVM PERDAS, VEL VT AMATOR PEIERET] leuius damnum est, aurum perdere, quàm sinere filium suum peierare. hæc sunt referenda ad mores temporum illorum, quibus, vt diximus, plurimùm valebat iurisiurandi religio. Nam ætate Ciceronis, & posteriore, vt & nostra, (quod vtinam falsum sit) multo pluris fuit aurum, quàm iusiurandum. EGO NEQVE TE IVBEO, NEQVE VETO, &c.] subintellige, aurum filio tuo dare. Vide vt seruus callidè & dissimulanter, & quasi planè aliud agens, herum B
maiorem impellat, vt ducentos alteros Philippos det filio. NON MIRVM FACIS.] non est mirum te illius misereri, seu miserere te illius, cùm tuus sit, non alienus. SI PLVS PERDVNDVM SIT, &c.] si non ducenti tantum Philippi perdendi sint, sed etiam maior summa, trecenti & quadringenti: optabilius & iucundius tibi fuerit eam summam tibi perire, quàm posteaquàm commiseris, vt filius tuus peieret, periurium filij tui palàm fieri, & in vulgus emanare. vide quàm sancta fuerit apud illos iurisiurandi religio. Quod M. Tull. lib. 3. de Officiis, pluribus verbis ostendit, vt diximus. VVLGÒ DISPALESCERE.] vulgò notum fieri, diuulgari, palàm fieri, innotescere. *Dispalescere*, à verbo simplici *palo, as*, quod est, vagari, & errare: vel potiùs ab aduerbio *palàm*. QVID EGO ISTIC QVOD PERDVNDVM'ST PROP. PERDERE?] sententia huius versus hæc est, si hoc aurum in ista re erat perdendum, mallem quàm seriùs perdere. quocirca mallẽ filium meum diutiùs Ephesi residere, & seriùs reuerti, ne quod mihi omninò perdendum erat, tam citò perderem. quid enim causæ est, cur properatem perdere, quod in ista re perdendum est? INTVS.] domo. nam intus, quod & aliàs admonuimus, interdum motum de loco significat. FIT VASTA TROIA:] vastatur Troia: hæc loquitur Chrysalus solus, sene domum ingresso, vt quadringentos Philip- C
pos ex armario depromat. SCINDVNT PROCERES PERG.] Græciæ principes, qui in equo ligneo erant inclusi, Troiam exscindunt, id est, litteræ in tabellis ceratis scriptæ. FORE ME EXITIVM PERGAMO] fore me exitio Pergamo. ÆDEPOL QVI ME ESSE DICAT CRVCIATV M. &c.] ordo est, Ædepol, næ ego cum illo haud ausim pignus dare, qui me dicat esse malo cruciatu dignum. id est, non ausim cum eo, pignore dato, seu deposito, certare. TANTAS TVRBELLAS FACIO.] epiphonema. Festus, *turbellas, apud Plautum*, inquit hunc locum spectans, vel alterum in Pseudolo, *quo pacto, & quantas soleam turbellas dare. turbas significat.* Ex quibus Festi verbis intelligimus, nomen diminutum esse, hic positum pro integro & primitiuo. EFFERTVR PRÆDA EX TR.] efferuntur nummi ex armario meis dolis expugnato. VT SOLVAM MILITEM] id est, vt absoluam militem, & ne eum morer, quo minus proficiscatur quò lubet. Quidam legunt, *vt soluam militi*. ego nihil muto. NON EQVIDEM ACCIP.] en rursus seruus fallacissimus simulat id se nolle, quod maximè exoptat. MORARE] tu me moraris, aliò properantem. VEL DA ALIQVEM QVI ME SERVET.] id est. vel mihi custodem aliquem appone, qui me obseruet. CEDÒ SI NECESSE EST.] da igitur D
quando capiendi necessitas mihi abs te nolenti imponitur. CVRATVM EST, ESSE TE S. M.] curatum est, vt tu sis senex miserrimus. Hæc dicuntur à Chrysalo, solo iam relicto, & sene degresso. VT OVANS, &c.] penè triumphans. Ouantes, inquit Festus, id est, lætantes, ab eo clamore, quem faciunt milites, redeuntes ex pugna victores, geminata o, littera. SALVTE NOSTRA,] saluis nobis, manet in allegoria à re militari. NE MIREMINI, &c.] ne fortè miremini, me non triumphare, cùm redeam victor, saluo exercitu: & ob eam causam mihi triumphus debeatur. PERVOLGATVM'ST: NIHIL M.] triumphare nolo, quia peruulgatum est triumphare. NIHIL MOROR,] triumphum contemno. VERVMTAMEN ACCIP. MVLSO MILIT.] verumtamen, quamuis non triumphem, milites inuitabuntur mulso. Mulsum dari consueuisse militibus in triumphali pompa, vel ex T. Liuio cognoscere licet, lib. Annal. 48. *Ad hunc prætorem Q. Terentium Culleonem adeò amicum Corneliæ familiæ, vt qui Romæ mortuum, elatúmque P. Scipionem, (est enim ea quoque fama) tradunt, pileatum, sicut in triumpho ierat, in funere quoque ante lectum isse memoriæ prodiderint, & ad portam Capenam funus prosecutis, mulsum dedisse, quod ab eo inter alios captiuus in Africa ex hostibus receptus esset*, &c. *Ceterùm ad hunc nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplò factus L. Scipio.* AD QVÆSTOREM DEFERAM.] hoc quoque ad antiquitatis, &

A tis, & moris Romani cognitionem pertinet. Nam præda ex hostibus facta, ad quæstores vrbanos deferebatur, quòd & ex M. Tull. epist. ad Caninium pro Quæstore, lib. 2. epist. intelligere licet: in qua ita scribit. De præda mea præter quæstores vrbanos, id est, Populũ Romanum teruncium nec attigit, nec tacturus est quisquã Loodiceæ me prædes accepturum arbitror omnis pecuniæ publicæ, vt & mihi, & populo cautum sit sine vecturæ periculo.

PHILOXENVS.

QVàm magis in pectore meo foueo, quas meus filius turbas turbet.
Quam se ad vitam, & quos ad amores præcipitem inscitus capessat.
B Magis curæ est, magísque afformido, ne is pereat, neu corrumpatur.
Scio, ego fui illa ætate, & feci illa omnia, sed more modesto,
Nec placitant mores, quibus video volgò gnatis esse parentes.
Duxi, habui scortum, potaui, dedi, donaui & enim id raro.
Ego dare me ludum meo nato institui, vt animo obsequium
Sumere possit, æquum esse puto. sed nimis nolo desidiæ
Ei dare ludum. nunc Mnesilochum, quod mandaui, viso,
Ecquid eum ad virtutem, aut ad frugem opera sua compulerit?
Sic vt eum si conuenit, scio fecisse: eo est ingenio natus.

C QVàm magis in pectore m. f.] quàm magis, tam magis, id est, quanto magis, tanto magis. sic infrà, scena proxima. *Magis quàm id repeto, tam magis vror.* notauimus hoc loquendi genus in Comment. Lucretianis. quod autem hic omittitur *tam*: id fieri solere, ibidem docuimus. Sententia autem huius loci hæc est, quantomagis in animo meo verso, quas meus filius Pistoclerus turbas excitet, & quàm se ad vitam, quósque ad amores, (al. ad mores,) stultus conferat, tantò magis sollicitor, magísque timeo, ne is pereat, &c. nunc primùm autem prodit in scenam Philoxenus Pistocleri pater, qui modò resciuit filium suum scortari, & potare, & amare. Est autem *σχῆμα κατὰ σιωπώμενον*. In pectore meo foveo,] animo agito. Tvrbas tvrbet,] atticismus. sic Homerus ἰλιάδ. υ. πόλις πεπόλιστο. Et qvos ad amores præcip. ins. cap.] & quos se ad amores præcipitem agat, seu conferat inscitus, id est, stultus, & insipiens, &c. suprà in Asinar. *Quàm magis te in altum capessis, tam æstus te in portum refert.* Libri vulgati, quibuscum congruunt nonnulli manuscript. sic habent, vt edidimus, *& quos ad mores.* Alij, *& quos ad amores,* quomodo edidit Camerar. fortasse non malè: sed hanc scripturam vt damnaremus, animum inducere non potuimus. Insci-
D tvs.] stultus. Festus, *inscitia*, inquit, id est, *stultitia.* Sed more modesto,] sed modestè. Nec placitant mores, qvibvs vid. volgò, &c.] nec placent mihi mores patrum ferè omnium, qui se nimis duros ac sæuos præbent in filios suos. vel sic, nec mihi placent mores patrum hodiernorum seueriores, duriores, atque acerbiores. Dvxi, habvi scortvm, &c.] duxi, habui, ἀσυνδέτως posita sunt. duxi, inquit, & habui scortum. duxi autem, domum scilicet. habui scortum verò, valet, cum scorto rem habui. nam ἔχειν γυναῖκα, est, συνεῖναι vt habere Laïdem, ἔχειν Λαΐδα. Terent. Andria. *rogitabam, heus puer Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit?* Et enim id raro.] legendum fortasse est, *sed enim id raro.* Ego dare me lvdvm, &c.] ego institui dare, hoc est, concedere ludum filio meo. *institui dare me ludum*. seu *institui me dare ludum*, antiquè ductum, pro *institui dare ludum.* De quo genere loquendi in Comment. Lucretian. Sic autem Horat. oda. 12. lib. 3. *Miserarum est neque amori dare ludum Neque dulci mala vino lauere*, &c. Idem Plautus infrà proximè. *sed nimis nolo desidiæ Ei dare ludum.* Vt animo obseqvivm svmere possit.] vt animo suo obsequi possit, vel vt sumere possit obsequium, quo animo suo obsequatur. Sed nimis nolo desidiæ ei dare lvdvm.] vel sic explica. sed nolo ego, ei desidiæ filij mei nimis indulgêre & laxare habenas: vel, nolo filium meum Pistoclerum ei desidiæ supra modum dare ludum, id est, indulgere, seu operam

ludicram & amatoriam dare. Nolo filium meum in ea desidia nimis diu occupatum esse, aut supra modum versari. QVOD MANDAVI,] quod ei mandaui, nempe vt filium meum ad virtutem, & ad bonam frugem cohortaretur, vt subiicit. hoc nusquàm suprà dictum est. Itaque σχῆμα est κατὰ τὸ σιωπώμενον. ECQVID EVM AD VIRTVTEM, &c.] nunquid eum ad virtutem, id est, continentiam & temperantiam, aut ad frugem, id est, ad parsimoniam, industriam, diligentiam, hortatus sit. SICVT EVM, SI CONVÊNIT, &c.] quemadmodum scio Mnesilochum fecisse, si filium meum conuênit. EO EST INGENIO NATVS.] Mnesilochus. A

NICOBVLVS, PHILOXENVS.

Qvicunque vbiq. sunt, qui fuere, quique futuri sunt posthac,
Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones,
Solus ego omnes longè anteeo stultitia, & moribus indoctis,
Perij. pudet hoccine ætatis ludos bis factum esse indignè. B
Magis quàm id repeto, tam magis vror, quæ meus filius turbauit.
Perditus sum atque etiam eradicatus sum, omnibus exemplis crucior.
Omnia me mala consectantur, omnibus exitiis interij.
Chrysalus me hodie lacerauit, Chrysalus, me miserum spoliauit:
Is me scelus vsque attondit dolis doctis indoctum, vt libitum est.
Ita miles memorat meretricem esse, quàm ille vxorem esse aiebat:
Omniáque, vt quicquid actum'st, memorauit. eam sibi hunc annum conductam,
Reliquum id auri factum, quod ego ei stultissimus homo promisissem. C
Hoc, hoc est, quod peracescit, hoc est demum quod percrucior,
Me hoc ætatis ludificari: immò ædepol sic ludos factum
Cano capite, atque alba barba, sic miserum me auro esse emunctũ.
Perij, hoc seruum meum non nauci facere esse ausum? atque ego si alibi
Plus perdiderim, minus ægrè habeam, minúsque id mihi damno ducam.
Certò hic prope me mihi nescio quis loqui visus est. sed quem video,
Hic quidem pater Mnesilochi est. NI. euge, socium ærumnæ, & mei mali video. D
Philoxene salue. PH. & tu, vnde agis? NI. vnde homo miser, & infortunatus.
PH. At pol ego ibi sum, esse vbi miserum hominem decet, atque infortunatum.
NI. Igitur pari fortuna, ætate vt sumus, vtimur. PH. sic est. sed tu,
Quid tibi'st? NI. pol mihi par, idem est, quod tibi. PH. nunquídnam ad filium
Hæc egritudo attinet? NI. admodum. PH. idem mihi morbus in pectore est.
NI. At mihi Chrysalus optimus homo. * * *

Perdidit

A * * Perdidit filium, me atque rem omnem
Meam. PH. quid tibi ex filió nam obſecro ægrè eſt? NI. ſcies. id, periit.
Cum tuo atque ambo æquè amicas habent. PH. quî ſcis? NI. vidi. PH. hei mihi, diſperij.
NI. Quid dubitamus pultare, atque huc euocare ambas foras?
PH. Haud moror. NI. heus Bacchis. iube ſis actutum aperiri fores;
Niſi mauoltis fores & poſtes comminui ſecuribus.

QVICVNQVE VBIQVE SVNT, &c.] nunc ſenex Nicobulus tota re à milite cognita, inducitur ſeipſe accuſans, miſerans & crucians. Quicunque vbi ſunt, autem, quomodo edidit Camerarius, ſi recta ſcriptura eſt, poſitum, pro, qui vbicunque ſunt, vt ſit anaſtrophe, vel
B ſic explica, pro quicumque, vbicumque ſunt, vt iteretur *cumque*, ſed lego, quicumque vbique ſunt. quæ lectio videtur omni ex parte mendo vacare: cùm præſertim nonnullis in libris manuſcriptis reperiatur. Ne vulgata quidem magnopere reiicienda ſit, Quicumque vbi vbi ſunt, &c. ſi auctoritate veterum codicum nitatur. FVNGI,] fungus, inſipidus eſt ſuapte natura. Itaque à cocis multo pipere, & oleo, & vino, & ſale conditi ſolet. hinc fungi dicuntur, qui nihil ſapiunt. ſic ſuprà ead. fab. *Adrón' me fuiſſe fungum, vt qui illi crederem?* BARDI] bardi, quaſi βραδεῖς, id eſt, tardi, vt vult Feſtus. BLENNI,] Feſtus, blennos, ſtultos eſſe Plautus indicat, qui ait; ſtulti, ſtolidi, fatui, fūgi, bardi, blēni, buccones. BVCCONES] buccones ſunt, qui buccas magnas & longas, vel amplas habent: cuiuſmodi homines, Phyſiognomones dicūt eſſe ſtolidos, leueis, & futileis πολέμων in Phyſiognomonico. *παρειαὶ σαρκώδεις ῥαθυμίαν, καὶ οἰνοφλυγίαν τοῦ ἀνδρὸς κατηγοροῦσι. παρειαὶ μακραὶ φλυαρὸν καὶ ματαιολόγον δηλοῦσιν.* id eſt, buccæ carnoſæ ſocordiam & ebrioſitatem hominis arguunt, ac declarant: buccæ longæ, nugatorem & vaniloquum ſignificant. Apuleius, *ſi cum hac vna Rufi fallacia contendentur, macci prorſus, & buccones videbuntur.* HOCCINE ÆTATIS LVDOS BIS FACTVM, &c.] éſtne decorum me hac ætate bis ludibrio eſſe habitum, atque illuſum? ſic autem legendum, *ludos factum*, non vt vulgò, *ludum factum*. nam ludos facere, aliquem ſolet dicere Plautus, pro ludificare, vt infrà eadem ſcena,
C non longè, *immò adepol ſic ludos factum cano capite.* ſuprà in Aulul. *Quem ſenecta ætate ludos facias haud merito meo.* MAGIS QVAM ID REPETO TAM M. VR.] quàm magis id memoria repeto. tam magis angor, & crucior, quanto magis id recordor, tantò magis iracundia & dolore ardeo. VROR] crucior. In Pœnulo. *id nunc his cerebrum vritur.* Horat. epiſtol. 2. libro 2. *Vrit enim fulgore ſuo qui prægrauat arteis, infra ſe poſitas.* QVÆ MEVS FILIVS TVRBAVIT.] vel enuntiatiuè, vel interrogatiuè, legere licet. enuntiatiuè, quæ meus fil. turb. id eſt, quas quidem turbas filius meus fecit. interrogatiuè, ſic, quæ meus filius turbauit? id eſt, quas meus filius turbas fecit? ERADICATVS SVM] tralatio ab arboribus, quæ radicitùs euulſæ intereunt, neque vnquam poſtea reuiuiſcūt. Sic in Aulul. *Suam re periſſe, ſeque eradicarier.* OMNIBVS EXEMPLIS] omnibus modis. IS ME SCELVS, &c.] is me ſceleſtus, &c. ATTONDIT] deluſit, ludificauit, vel mulcauit, ſpoliauit, nudauit, attriuit, & auro emunxit. tralatio eſt. ſic in Captiuis. *Sed vtrùm ſtrictimne attonſurum dicam eſſe, an per pectinem neſcio.* Idem ſuprà eadem fab. *Itaque tondebo auro vſque ad viuam cutem.* putabam etiam ſic explicari poſſe, ignominia & dedecore affecit, dedecorauit: vt ad antiquorum Græcorum conſuetudinem referatur, qui non tondebantur: atque idcir-
D cò dicuntur ab Homero, *καρηκομόωντες.* Ex quo illud. *Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξας.* quod ſic vertit Cicero. *Conſiliis noſtris laus eſt attonſa Laconum.* Sed nunc hanc explicationem minus probo. Idem in Epidico paullò aliter. *Ne vlmos paraſitos faciat, quæ vſque attondeant.* ITA MILES MEMORAT MERETR.] *σχῆμα κατὰ τὸ σιωπώμενον.* nihil enim horum in ſcena dictum eſt: ſed ſpectator ex iis, quæ nunc dicuntur, intelligit intus eſſe dicta. DOLIS DOCTIS INDOCTVM] antitheſis. VT QVIDQVID ACTVM'ST.] id eſt, vt quidque actum eſt. *quidquid*, pro, quidque notauimus in commentar. Lucretianis, & in notis Ciceronianis. MEMORAVIT] dixit. RELIQVVM ID AVRI F. QVOD EI PR.] dixit mihi miles id auri, quod ei ſtipulanti promiſiſſem, reliquum eſſe factum, id eſt, reliquum eſſe quod ei debeatur, & quod ei renumerandū ſit, ſi Bacchis domū reuehi velit, nolítq. amplius ei operas dare. HOC, HOC EST, QVOD PERACESCIT.] hoc, hoc eſt, epanalepſis ad maiorem vim doloris exprimendam, quod peraceſcit, id eſt, quod peracerbum, & permoleſtum eſt. tralatio eſt. ſuprà in Aulul. *Ita mihi pectus peracuit.* HOC ÆTATIS] hac ætate. LVDOS FACTVM.] me ludificatum, & pro ludis habitum. CANO CAPITE, ATQ. ALBA BARBA] amplificatio rei ab ætate, turpius eſt enim ſeni decipi, quàm adoleſcenti. SERVVM MEVM NON NAVCI.] ſeruum meum, contemtiſſimum, qui ne nauci quidem eſt. Quid ſit *nauci*, multis verbis docet Feſtus, quæ longum ſit referre, ſed ſumma hæc eſt, nau-

cum, seu nauci alios tradere, esse id, quod inest in oleæ nuce: alios, omniũ rerum putamen: alios, A fabæ granum, quod hæreat in fabæ hilo: alios, nucis iuglandis medium dissæpimentum. Deinde profert hæc ex Plauto in Parasito pigro, *Ambo magna laude clauti, postremò ambo sumus non nauci.* Idem in Mostell. *Quod id esse dicam verbum nauci nescio.* & in Trucul. *Amat hominem non nauci.* Et Ennius, *illic est nugator nihili, nõ nauci homo.* Carisius. *nauci* pro nihili. Est autẽ fabæ granũ. quũ se aperit. Non est autẽ ita coniunctè legendũ, *non nauci facere*, &c. sed diuisim & separatim hoc modo, hoc seruũ meum, hominẽ non nauci, facere esse ausum. Idem in Mostell. *Qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.* ATQ. EGO SI ALIBI PLVS P. &c.] sententia est hæc, atque ego si in alia re plus auri perdiderim, æquiore animo feram, minúsque id mihi damnosum esse putem. nunc autem, cùm in flagitiis filij tantam auri iacturam fecerim, & à seruo meo ludificatus, atque illusus sim, ferre non possum. SOCIVM ÆRVMNÆ, &c.] socium ærumnæ appellat Nicobulus Philoxenum, quia filius quoque eius Pistoclerus lustris corrumpitur, & alterã Bacchidem amat. quid sit ærumna, suprà dictum est. VNDE AGIS?] subintell. *te.* IGITVR PARI FORTVNA, ÆTATE VT SVMVS, VTIMVR] ergo, inquit, vt sumus ætate pares, atque æquales, ita parem fortunam experimur. SED TV QVID TIBI'ST?] vel, *tu*, superuacaneũ est, & nihil habet, quò referatur, vt sit ἀνακόλουθον: vel subintelligendũ est, *dic*, aut aliquod aliud verbum simile. PAR, IDEM EST QVOD TIBI.] par, atque adeò idem B est, quod tibi par mihi est, immò verò idem, quod tibi. NVMQVIDNAM AD FIL. HÆC AEGR. ATT.] nunquid hæc ægritudo, de qua mecum loqueris, propter filium tuum tibi accidit? IDEM MIHI MORBVS IN P.] eadem mihi ægritudo in animo est. AT MIHI CHRYSALVS, OPTIMVS HOMO, &c.] nihil hic quod quidem ad sententiam attineat, deest. sed ad versus integritatem: deest fortasse aliquid. optimus homo, quamquàm rariùs à probatis linguæ Latinæ auctoribus vsurpatur, quàm optimus vir, vsurpatur interdum tamen verò à Mar. Tull. Cicerone non semel, vt & bonus homo. exempli causa lib. 1. epist. ad Attic. epist. 2. *Cossinius hic, cui dedi litteras, valde mihi bonus homo, & non leuis, & amans tui visus est.* Idem lib. 1. ad eundem epist. 15. *Nam si ita statueris, & irritabileis animos esse optimorum sæpe virorum, & eosdem placabileis*, &c. Plautus infrà in Mostellaria. *Hominem optimum teneo.* Idem suprà in Captiuis. *Me hîc valere, & seruitutem seruire huic homini optimo:* & item aliis locis quàmplurimis. ID: PERIIT.] id mihi ægrè est: periit filius meus: id ipsum mihi ægrè est, filium meum periisse. CVM TVO, ATQVE AMBO AEQVÈ AM. HAB.] cum tuo amicam habet: atque adeò ambo æquè amicas habent. quidam delent distinctionis notam post verbum *periit*, & sic legunt, *periit cum tuo: atque ambo*, &c. & ita explicant, id mihi ægrè est: periit filius cum tuo: atque ambo, &c. sed malim C hoc quod sequitur, *atque ambo æquè amicas habent*, accipi, tanquam correctionem superiorum verborum, *cum tuo.* Nam cùm dicturus videretur, *cum tuo amicam habet*: quod si dixisset, potuisset hoc sic intelligi, Mnesilochum communem cum Pistoclero amicam habere. Idcircò cùm ita cœpisset, *cum hoc*: continuò orationem correxit, & subiunxit, *atque ambo*, &c. HAVD MOROR] non moror te, quominus euoces. IVBE SIS] iube si vis. ET POSTEIS.] posteis ex quibus constant fores: vel posteis accipe, limen superum, & inferum: vel posteis qui sunt à dextra, & læua. Virg. Æneid. 2. *Hærent parietibus scalæ, posteisque sub ipsos Nituntur gradibus.*

BACCHIDES II. sorores. NICOBVLVS, PHILOXENVS, senes.

QVis sonitu ac tumultu tanto nomine nominat D
Me, atque pultat ædeis? NI. ego atque hic. BA. quid hoc est
Negotij? nam amabo quis has huc oueis adegit?
NI. Ouis nos vocant pessumæ. SO. pastor harum
Dormit, cùm hæ eunt sic à pecu palitantes.
BA. At pol nitent, haud sordidæ videntur ambæ.
SO. At tonsæ hæ quidem ambæ vsque sunt. PH. vt videntur
Deridere nos? NI. sine, suo vsque arbitratu.
BA. Rerin' ter in anno tu has tonsitari? SO. pol hodie
Altera iam bis detonsa certò est. BA. vetulæ
Sunt, thymiama. SO. at bonas fuisse credo.

Viden'

A SO. Viden' ſimulis obſecro vt intuentur?
BA. Ecaſtor ſine omni arbitror malitia eſſe.
PH. Meritò hoc nobis fit,qui quidem huc venerimus.
BA. Cogantur quidem intrò. SO. haud ſcio quid eo opus ſit,
Quæ nec lactem,nec lanam vllam habent.ſic ſine aſtent.
Exſoluêre,quanti fuere.omnis fructus
Iam illis décidit.non vides vt palantes
Solæ liberè graſſentur? quin ætate credo eſſe mutas:
Ne balant quidem,cùm à pecu cætero abſunt. SO. ſtultæ atque haud malæ videntur.
BA. Reuortamur intrò ſoror. NI. illico ambæ manete. hæ oues vo-
B lunt vos.
BA. Prodigium hoc quidem eſt.humana nos voce appellant oues.
PH. Hæ oues vobis malam rem magnam,quam debent,dabunt.
BA. Si quam debes,te condono,tibi habe,nunquam abs te petam.
Sed quid eſt quapropter nobis vos malum minitamini?
PH. Quia noſtros agnos concluſos iſtic eſſe aiunt duos.
NI. Et præter eos agnos,meus eſt iſtic clam mordax canis:
Qui niſi nobis producuntur,iámque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus,iam in vos incurſabimus.
BA. Soror,eſt quod te volo ſecretò. SO. ehò amabo. NI. quò illæ abeunt? BA. ſenem illum
C Tibi dedo vlteriorem,lepidè vt lenitum reddas,ego ad hunc
Iratum aggrediar. poſſumus nos hos intrò inlicere huc? SO. meum
Penſum ego lepidè accurabo, quanquam odioſum eſt mortem amplexari.
BA. Facito vt facias. SO. taceas,tu tuum facito,ego quod dixi,haud mutabo.
NI. Quid illæc illic in conſilio duæ ſecretò conſultant?
PH. Quid ais tu homo? NI. quid me vis? PH. pudet dicere me tibi quiddam.
D NI. Quid eſt quod pudeat? PH. ſed amico homini tibi quod volo, credere certum'ſt:
Nihili ſum. NI. iſtuc iampridem ſcio.ſed quid nihili ſis, memora.
PH. Tactus ſum vehementer viſco, cor ſtimulo foditur. NI. pol tibi
Multo æquius eſt coxendicem.
Sed quid iſtuc eſt? etſi iam ego ipſe quid ſit,propè ſcire puto me,
Verùm audire etiam ex te ſtudeo. PH. viden hanc? NI. video. PH. haud mala'ſt mulier.
NI. Pol verò iſta mala,& tu nihili. PH. quid multa? ego amo. NI. an amas? PH. necas.

NI. Tu homo putidus amator istac fieri ætate audes? PH. qui non? A
NI. Quia flagitium'st. PH. quid opus verbis est? meo filio non sum iratus,
Neque te tuo est æquum esse iratum. si amant, sapienter faciunt.
BA. Sequere hàc. NI. eunt. eccas tandem probri perlecebræ & persuastrices.
Quid? nunc etiam redditis nobis filios & seruum? an ego
Experior tecum vim maiorem? PH. abin hinc?
Non homo tu quidem es, qui istoc pacto tam lepidam illepidè appelles.
BA. Senex optime, quantum'st in terra, sine hoc exorare abs te,
Vt istuc delictum desistas tantopere ire oppugnatum. B
NI. Nisi abeas, quanquam tu bella es, malum tibi magnum dabo iam. BA. patiar,
Non metuo ne quid mihi doleat, quod ferias. NI. vt blandiloqua est?
Hei mihi metuo. SO. hic magis tranquillu'st.
I hàc mecum intrò: atque ibi, si quid vis, filium concastigato.
NI. Abin' à me scelus. BA. sine mea pietas exorem. NI. exores tu me?
BA. Ego quidem ab hoc certè exorabo. PH. immò ego te oro, vt me intrò abducas.
SO. Lepidum te. PH. at scin, quo pacto me ad te intrò abducas? BA. mecum vt sis. C
PH. Omnia, quæ cupio, commemoras. NI. vidi ego nequam
Homines, verùm te neminem deteriorem. PH. ita sum.
BA. I hàc mecum intrò, vbi sit tibi lepidè victibus, vino atque vnguentis.
NI. Satis sàtis iam vostri'st cōuiuij, me nihil pœnitet, vt sim acceptus.
Quadringentis Philippis filius me & Chrysalus circumduxerunt,
Quem quidem ego, vt non excruciem,
Alterum tantum auri non meream.
BA. Quid tandem, si dimidium auri redditur? ísne tu hàc mecum D
Intrò, atque vt eis delicta ignoscas? PH. faciet.
NI. Minimè. nolo, nihil moror. sine sic. malo illos vlcisci ambo.
PH. Etiam tu homo nihili, quod dij dant boni, caues culpa tua amissis?
Dimidium auri datur, accipias: potésque, & scortum accumbas:
NI. Egón', vbi filius corrumpatur meus, ibi potem? PH. potandum est.
NI. Age iam id, vtut est, & si est dedecorum, patiar facere. inducam
Animum. egón', cùm hæc cum illo accumbet, inspectem? BA. immò equidem pol tecum
Accumbam, te amabo, & te amplexabor. NI. caput prurit: perij.

A Vix negito. BA. non tibi venit in mentem, amabo, si dum viuas,
Tibi bene facias, iam pol id quidem esse haud perlonginquum:
Neque si hoc hodie amiseris, pòst in morte id euenturum esse vnquam?
NI. Quid ago? PH. quid agas? rogitas etiam? NI. libet, & metuo. BA. quid metuis?
NI. Ne obnoxius filiò sim, & seruo. BA. mel meum, amabo. istæc fiunt.
Tuus est. vnde illum censes sumere, nisi quod tu te illi dederis?
Hanc veniam illis sine te exorem. NI. vt terebrat? satin' offir-
B matum
Quod mihi erat, id me exorat? tua sum opera, & propter te improbior.
BA. Nusquam tu me à te auelles, satin' ego istuc habeo offirmatum?
NI. Quod semel dixi, haud mutabo. BA. it dies, ite intrò accubitum.
Filij vos exspectant intus. NI. quàm quidem actutum emorimur?
BA. Vesper hîc est, sequimini. PH. ducite nòs quò lubet, tanquàm quidem addictos.
BA. Lepidè ipsi hi sunt capti, suis qui filiis fecere insidias. ite.

C

NOMINE NOMINAT ME] nominatim me appellat. Sic Virgil. libro 4. *& nomine Dido Sæpe vocaturum.* ATQVE PVLTAT ÆDEIS?] & pulsat ædeis? QVIS HAS HVC OVEIS ADEGIT?] quis has oueis huc compulit? oueis appellat senes duos, Nicobulum & Philoxenum, propter canitiem, vel potiùs propter fatuitatem & stultitiam. est enim hoc animal stolidissimum. Etiam Græci stolidos & fatuos πρόβατα vocant. A PECV PALITANTES.] à pecu, id est, à grege, à pecore. palitantes, id est, errantes, crebrò palantes. *palito, as,* seu palitor, ris. frequentatiuum verbum, à palo, as, seu palor, ris: vt mussito, as, à musso, as, cantito, as, à canto, pipito, à pipo: quod à Catullo vsurpatum est in carmine de passere Lesb. *Ad solam dominam vsque pipitabat.* quamquam legitur quoque *vsque pipulabat.* Quamquam Carisius lib. 1. institutionum gramm. hunc locum proferens in voce *pecu*, videtur legisse *balitantes.* quæ lectio si recta est, balitantes à verbo balito, as, erit frequentatiuum à verbo balo, as. ego palitantes, retineo. NITENT:] nitida cute sunt, non scabra neque horrida. TONSAE.] ambiguum. nam significat hos senes, à filiis & seruis compilatos & auro emunctos esse. SINE SVO VSQVE AR-
D BITR.] sine, derideant nos, vt eis lubebit. RERIN', &c.] rerísne, id est, arbitratísne, &c. TER IN ANNO] Sic M. Tull. pro Roscio Amerino. *Vnde vix ter in anno audire nuntium possunt.* TONSITARI] argento emungi, ambiguè dictum. ALTERA IAM BIS DETONSA, &c.] significat Nicobulum alterum senem, Mnesilochi patrem à Chrysalo seruo bis delusum, & auro emunctum esse. VETVLAE SVNT, THYMIAMA] vix latum vnguem à vetere scriptura discessi. Nam ex thymiamæ, quæ scriptura in codicibus manuscriptis reperitur omnibus, excepto vno atque altero, qui habent *Chimiame*, ego thymiama feci. Est autem thymiama suffimentum, & odor incensus ex aliquo aromate, aut re aliqua grati odoris. quæ incenduntur autem, arida sint, necesse est. hos senes igitur significat esse ita macros atque aridos, vt thymiamatis vsum præbere, si incendantur, possint. Libri vulgati habent *thymianæ*: quod quid sibi velit, arbitror hominem scire neminem. Adrian. Turneb. tamen lib. aduersar. 24. cap. xj. scribit thymianas oueis dici videri à thymo. Nam in Narbonensi Gallia, inquit ille, lapidei campi thymo abundabant, eóque infinita pecudum millia conueniebant. thymianæ, tamen hîc malæ erunt, credo, propter longinquitatem viæ macrescétes. Thymiamæ se in veteribus libris reperisse scribit Ioachimus Camerarius vtriusque linguæ hodie princeps: quæ vox quid significet, consulendum Apollinis oraculum, nisi, thymum amátes explices. ac vidi qui thymiama defenderent, vt rei diuinæ aptas, quales à parcioribus emebantur viliores ac macriores, &c. Hæc igitur ille.

Ego autem in iis sum, qui thymiama tueor ac defendo: atque equidem, si bene memini, hac ipse A de re cum eo, aliquanto antè quàm è vita excessisset, locutus sum, dixíque *thymiama*, defendi posse, sine graui veteris scripturæ iniuria. quod ille mihi assentiebatur, vt scriptum reliquit. sed quod item testatum reliquit, *thymiana* magis probauit, à quo dissentio. AT BONAS FVISSE CR.] at pingueis fuisse credo. LIMVLIS] limulis oculis, vel minus quàm limis, vel valde limis. Limus oculus autem, id est, obliquus, transuersus. Terent. Eun. *Ego limis adspecto sic per flabellum clanculum.* ad quem locum legendus Donatus. SINE OMNI MALITIA ESSE] minimè malos esse εὐεξαπατήτους, ad decipiendum facileis. COGANTVR QVIDEM INTRO] cogantur, id est, compellantur. intrò cogantur, dixit, quasi loquens de ouibus. Virgil. in Palæmone. *Tityre coge pecus.* Idem in Melibæo. *Compulerántque greges Corydon & Thyrsis in vnum.* HAVD SCIO, QVID EO OP. S. QVAE NEC LACTEM, &c.] non video quamobrem has oueis expediat intrò cogi, quippe quæ nec lac, nec lanam habeant. Lac non habent, quia sunt vetulæ, & senio confectæ: Lanam, quia sunt probè attonsæ. hæc lactis, is, dixerunt veteres, vt ex hoc loco apparet, & hoc lacte, is, & lac, lactis. Quidam tamen hìc nec *lacte*, legi volunt. nam *lactem* nusquam alibi reperiri, nisi fortè apud Apuleium libro 8. *Sinu stipes recepere patulo: necnon & vini cadum, & lactem, & caseos, & farris, & siliginis aliquid.* Idem eodem lib. *neque casu, Dea peregrina stomachus, vt quorundam hominum lactem, sic illa sanguinem conspiceret asininum.* Idem eo- B dem lib. *lacte* posuit in neutro, ibi, *cum rogaret vnus è nostris, haberétne lacte vel adhuc liquidū, vel in caseum recentem inchoatum.* Sic Plautus in Menæchmis. *Neque aqua aquæ, neque lacte est lacti, crede mihi vsquam similius, Quàm hic tui'st.* Idem in Milite glor. *Tam similem quàm lacte lacti'st.* Carisius lib. 1. institutionum grammatic. nullum alium rectum casum huius vocis agnoscere videtur, quàm *lac*, aut *lacte*. profértque auctoritatem Catonis: *Et in Italia atras capras lacte album habere.* quare existimarim hìc scribendum, & legendum *lacte*. EXSOLVÊRE QVANTI E.] exsoluêre pretium, quanti emtæ sunt, id est, tantum lactis, & lanæ, postquàm emtæ sunt, eis detractum est, vt pretium, quo emtæ sunt, exsarcierint: nihilque amplius eis detrahi potest. VT PALANTES.] quo pacto errantes. GRASSENTVR.] grassari propriè est, incedere, ambulare. Afran. *consimili grassantur via.* Sallustius Iugurt. princ. *Qui vbi ad gloriam virtutis via grassatur, abundè pollens, poténsque & clarus est.* MVTAS] quia non balant, vt statim subiicit. Virgil. libro 9. Æneid. *Molle pecus mutúmque metu.* Idem 12. *stat pecus omne metu mutum.* ATQVE HAVD MALAE] & minimè malæ: hoc est, nō malitiosæ: χαὶ ἐλάττους, significat esse stultas, vt iam dixit. Alij sic, haud malę, id est, non deformes ILLICO AMBAE M.] iamiam ambæ consistite, neque domum regredimini. MALAM REM MAGNAM Q. D. D.] sic infrà. *nisi abeas, quamquam tu bella es, malum tibi magnum dabo iam.* Idem in Casina. *dabo μέγα κακὸν, vt opinor, nisi resistis.* atque ita intelli- C gendum est illud epigramma, quod est in Priapeiis, *quod moueat non est, quia si furaberis ipse Grandia mâla, tibi macra brachia dabo.* id est, mâla, priore syllaba producta, grandia dabo tibi breuia, id est, priore syllaba breui, hoc est, dabo tibi non grandia mâla, priore syllaba longa, sed grandia mala, priore syllaba breui. vel sic, mala grandia, quæ sunt macra, id est, longua in priore syllaba, dabo tibi brachia, hoc est, breuia. paucis verbis hoc dicit, grandia mala (prior syllaba breui) tibi dabo. sed, ne quid dissimulem, id epigramma ita primus omnium & emendauit, & explicauit Petrus Victorius lib. xj. Varro. cap. 17. Nam vulgò sic legebatur, grandia mâla tibi brachica mala dabo. TE CONDONO.] tibi remitto: tibi gratiam facio. NOSTROS AGNOS] nostros filios. in allegoria manet. MORDAX CANIS.] Chrysalus, qui non solùm latrare, sed etiam mordere consueuit. ARIETES TRVCES ER.] petemus vos cornibus, vt arietes: & vt mox subiicit, in vos incursabimus. suprà in Asin. princ. *vbi viuos homines mortuus incursant boues.* SECRETO.] χωρὶς. seorsum ab his senibus. hinc secretum petere. TIBI REDO VLTERIOREM] trado tibi in potestatem senem remotiorem, nempe Philoxenum. Sed Priscianus libro 5. hunc locum proferens, legit *veteriorem*, & lib. 6. vbi profert hæc verba Catonis ex libro D 1. Origin. *Antemna veterior est quàm Roma.* LEPIDÈ VT LENITVM REDD.] vt sæuum & iratum lenias, & placatum reddas. INLICERE] illecebris, & blanditiis nostris attrahere? MEVM PENSVM, &c.] meum munus belle administrabo. tralatio est à lanificio. MORTEM AMPLEXARI] mortem, id est, senem capularem, & Acheronticum, & decrepitum. senem exsanguem, & frigidum, & mortuo, quàm viuo similiorem. Sic lepidè & facetè Stratonicus ille locum insalubrem notans & vellicans, & homines valdè pallidos, mortuos appellans, inuersa sententia, dicebat tam salubrem esse, vt etiam mortui in eo ambularét: cùm significaret ex hominum eius loci pallore, & lurido colore eam regionem esse insalubrem, & morbidam. FACITO VT FACIAS.] Philoxenum lenito. EGO QVOD DIXI, HAVD MVTABO.] ego ab eo quod dixi, non desciscam, seu desistam. non mutabo sententiam, aut consilium. Terent. Andr. *haud mutò factum.* PVDET DICERE ME TIBI QVID D.] Philoxenus hìc incipit amare vnam ex Bacchidibus. CREDERE] committere: aperire consilium reconditum, occultum atque arcanum. CERTVM'ST] deliberatum est. NIHILI SVM] nequam sum, quia senex amore captus sum. SED QVID NIHILI SIS, MEM.] sed dic quamobrem nequam & nullius pretij sis. TACTVS SVM VEHEMENTER VISCO.] valdè amore captus sum. translatū ab auibus, quæ visco contactæ, capiuntur. COR STIMVLO F.]

A animus amore, tanquam stimulo pungitur, & sauciatur. POL TIBI MVLTO ÆQVIVS COXEND.] pol multò æquius est tibi coxam stimulo fodi, vt equo tardiùs eunti, aut vt asino pigro. debet tibi coxendix potiùs stimulo fodi, quàm cor, aut animus. HAVD MALA'ST MVLIER] haud deformis, neq. inuenusta est mulier. POL VERÒ ISTA MALA] mala, quia improba & impudica. ambiguū nomen, *mala*. QVID MVLTA?] quid multa tibi dicam? NECAS] necas me, cùm toties rem eandē à me iterari postulas. HOMO PVTIDVS.] homo fœtidus, & qui ætate putorem contraxisti. Nonnulli libri habent, putridus. AVDES?] τολμᾷς ἀποροῦμεν; non dubitas? non vereris? QVIA FLAGITIVM'ST] quia turpe factū est senem amare flagitium, faciuus rubore suffundens, & dedecus importans. SI AMANT, SAPIENTER F.] sic in Menæchm. *At enim ille hinc amat meretricem ex proximo.* SEN. *sanè sapit.* Horat. oda. 7. lib. 1. *Sic tu sapiens finire memento Tristitiam, vitaq́ laborem Molli, Plance, mero.* Idem oda. xj. eiusdem libri. *Sapias: vina liques, & spatio breui Spem longam reseces.* PROBRI PERLECEBRAE, ET PERSVA.] probri perlecebræ, id est, quæ ad probrum suis blanditiis pelliciunt: & persuastrices, quæ probrum persuadent. suprà in Asin. *Te perdam ego & filiam, Perlecebra permities adolescentum, exitium.* à supino *persuasu*, fecit verbale fœmininum *persuastrix* interposito. t. Fortunatianus Rhetor. lib. 3. appellat, hoc δυσπρόσφορον, dysprophoron, inquit, vt si quis dicat *persuastrices, præstia-*
B *trices, atque industrices, tigres.* talia sunt illa, tonstrix, assestrix, &c. VIM MAIOREM?] vim, cui pares esse non possitis? vim quam ferre non possitis? vim maiorem commemorant etiam iurisconsulti, cui opponitur vis festucaria. NON HOMO TV QVIDEM ES, &c.] non tu quidem homo es, sed fera, aut saxum, qui, &c. SENEX OPTIME QVANTVM'ST IN T.] senex, quos terra gerit, optime, vel optime omnium hominum, quantum est hominum in terra. sic ferè Horatius loquitur oda. 5. Epod. *At ò, deorum quidquid in cœlo regit Terras, & humanum genus.* Idem Sat. 6. lib. 1. *Non quia Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos Incoluit fines, nemo generosior est te.* &c. Terent. Heaut. *Vt te omnes equidem dij, deaq́, quantum'st Syre, Cum isthoc inuento, cúmque incœpto perduint.* Catull. ad Verann. *O quantum est hominum beatiorum,* &c. Plautus in Capt. *oh mihi Quantum'st hominum optimorum, optime.* Idem in Rud. *Exi è fano natum quantum'st hominum sacrilegissime.* EXORARE ABS TE.] impetrare abs te. DELICTVM.] filij tui. TANTOPERE IRE OPPVGNATVM.] tantopere oppugnare. Terent. Andr. *Cur te is perditum?* NON METVO, NE QVID MIHI DOL. QVOD F.] non metuo ne qua mihi corporis pars doleat, quā tu percutias: quia vel nullā mihi corporis partē feries: vel si feries, æquo animo feram: vel eam mihi corporis partē feries, quæ virileis impetus non reformidat, & ea parte tui corporis feries, quæ nulli vnquam
C fœminæ exitio fuit. HIC MAGIS TRANQVILLVM'ST,] hic, Philoxenus, lenior & facilior est. minus sæuus est, minus iracundus, aut truculentus est. CONCASTIGATO.] castigato. ABIN' À ME SCELVS?] abísne à me scelesta? VIDI EGO NEQVAM HOMINES, &c.] vidi ego alios improbos, & nullius pretij homines: sed te deteriorem, seu nequiorem non vidi. ITA SVM.] talis sum. Terent. Phorm. *Sic sum, si placeo, vtere.* Idem ibid. princip. *sic est ingenium.* Idem in Andr. *sic vita erat.* Cicero pro Rosc. Amer. *sic vita hominum est.* enallage. aduerbium pro nomine adiectiuo. VT SIT TIBI LEPIDÈ VID. &c.] vt lepidè accipiaris, epulis, vino & vnguentis. SATIS, SATIS IAM VESTRI'ST, &c.] conuiuium vestrum non moror. conuiuium vestrum non desidero. ME NIHIL POEN. VT SIM ACC.] ironia est. hoc enim significat, non video mihi malè à vobis acceptus. non queror de vobis, me à vobis parùm lautè esse acceptum. *me nihil pœnitet*, hîc valet, non queror, non parùm mihi videtur. hæc autem verborum sententia est, si verba, & id quod verbis significatur, spectes. sed, si sensum eius qui loquitur, inspicias, & consideres, hæc satis me expilastis, dum filium meū, amore irretitum, tenetis: satis me vos, & filius, & seruus meus, magnificè decepistis, circumuenistis, & spoliastis. CIRCVMDVXERVNT] circumuenerunt: emunxerunt. QVEM QVIDEM EGO VT
D NON EXCR. ALTERVM T. AVRI N. M.] id est, quem vt non excruciem, si quis mihi alterum tantum auri, quantum perdidi, donet, accipere nolim. alterum tantum auri, quantum amisi, lucrifacere, aut mercedis, pretiíue nomine accipere nolim, vt Chrysalum non excruciem. altero tanto auro, quantum amisi, conduci non possum, vt Chrysalum non excruciem. non meream, id est, non accipiam in mercedem, seu, mercedis loco, seu pro mercede. si quis mihi hanc mercedem offerat, tantum auri, quantum amisi, & præterea alterum tantum ne Chrysalum excruciem, ego eam mercedem accipere nolim, Notauimus hoc loquendi genus in commentar. Horat. ad epist. 18. lib. 1. ibi. *pratium ætas altera sordet.* ISNE TV HAC M.] id est, continuóne per hoc ostium mecum domum intrabis? præsens tempus, pro futuro. *ísne tu*, pro ibísne tu. ATQ. VT EIS DELICTA IGNOSCAS.] vel, *atque*, hîc valet *statim*, vt & alibi: vel accipiendū pro *etiam*, hoc modo, hâc ísne hâc mecum intrò, etiam vt eis delicta ignoscas? quasi dicat, ergo multo magis, vt benè, & lepidè accipiaris, vel aliquid tale subintelligendum est, vt tibi facias bene, antè, *atque vt eis delicta*, hoc modo, ísne mecum intrò, primùm vt tibi facias benè, deinde, vt filio, & seruo tuo delicta ignoscas? MINIMÈ.] minimè eo. NIHIL MOROR.] ne si alterū tantum quidem auri mihi reddatur, quantum amisi, introire, & illis ignoscere velim. SINE SIC.] sic οὕτως, vel οὕτως δεικτικῶς. gestu enim est adiuuandum, cùm ab actore pronuntiatur, vt illa, *Tantillum puerum, huius non faciam,* & similia. notat Donatus ad illud Terent. in Andr. *Mirabar hoc si*

ſic abiret. AMBO.]ambo,pro ambos.antiquè,vt ſæpè alibi.ETIAM TV HOMO NIHILI A
QVOD DII DANT BONI, CAVES CVLPA T. A.?]ſic legendum,non vt vulgò,*caué*,
& amiſſis.cum interpunctione vnica enuntiationem ſignificante.ſententia autem hęc eſt,etiam
tu homo nullius pretij non caues, ne, quod dij tibi dant boni,culpa tua amiſeris?QVOD DII
DANT BONI,] dij ab Homero,δώτηρες ἐάων.id eſt, largitores bonorum, dicuntur non ſe-
mel. AMISSIS.]amiſeris. POTÉSQVE,]& potes,à verbo poto,as.ET SCORTVM AC-
CVMBAS.]& ſcorto accumbas.vel ad ſcortum,id eſt,prope ſcortum cubes. veteres enim non
repetebant præpoſitiones,ſi iam verbis erant additæ: vt *adigere arbitrum*, dicebant, non, adi-
gere ad arbitrum. VTVT EST,] qualecumque eſt. ETSI EST DEDÉCORVM,]
dedécorum,ſyllaba,quæ antecedit vltimam,breui,hoc eſt,cum dedécore cõiunctum.vtitur eo-
dem nomine & Cornelius Tacitus. PATIAR FACERE.] patiar me facere,patienter,& æ-
quo animo faciam. INDVCAM ANIMVM.]inducam animum facere,ſeu potiùs vt faciam.
à me impetrabo,vt faciam.mihi perſuadebo,vt potem,& accumbam ſcorto. EGÓN', CÙM
HÆC CVM ILLO ACC.&c.] egóne poſſim inſpectare, cùm Bacchis cum filio meo cuba-
bit?proinde ac ſi dicat,non potero.potero quidem animum inducere, vt potem, & ſcorto ac-
cubem : ſed vt filium inſpectem ſcorto accubantem, non potero.vel dic, ſenem, poſteaquàm
dixit,ſe animum inducturum,vt potet,&c.ſe ipſum reprehendere,propter rei turpitudinē,cùm B
cogitat,fore,vt potans,& cubans cum ſcorto,eadem opera,eodémque tempore filium quoque
vnà potantem,& cubantem inſpectet,& viciſſim ab illo inſpectetur. vel dic, (quod magis pro-
bo)ſenem iam corruptum,tacitè ſignificare,ſe nolle idcircò ingredi,aut ſe minus libenter ingre-
di,quod videat ſe ſpectatorem fore tantum,non etiam actorem. velle ſe autem non inſpectare
filium cum Bacchide cubantem,& oſculantem,ſed ipſum cum Bacchide cubare,& eam ample-
xari. CAPVT PRVRIT: PERII.]vel ſignificat,ſe libidine prurire,& voluptatis illecebra
titillari:vel potiùs,ſe ad flagitium aggredi,cum capitis periculo cõiunctum:&,quod ſi reſciſcat
vxor,ſua ſalus & vita in diſcrimen ventura ſit.ſic ſeruus Sceledrus in Milite Glorioſo,ſuo tergo
timens,*Timeo quid rerum geſſerim hic:ita dorſus totus prurit.* VIX NEGITO]*negito*,frequentatiuum,
à verbo nego,as. NON TIBI VENIT IN MENTEM,&c.]ſententia Epicuro digna.ſi-
gnificat enim idem quod Sardanapalus ſepulcro ſuo incidi iuſſit, dum per Parcas licet, eden-
dum,bibendum,ludendum:poſt mortem enim nullam eſſe voluptatem.Sic Lucretius lib.3.*Hoc
etiam faciunt,vbi diſcubuere tenéntque Pocula ſæpe homines,& inumbra ora coronis,Ex animo vt dicant, breuis
eſt hic fructus homillis.Iam fuerit,neque poſt vnquam reuocare licebit.*& Horat.epiſt.2.lib 2.*At potiùs puer
vt feſtis quinquatribus olim,Exiguo,gratóque fruaris tempore raptim.* SI, DVM VIVAS, TIBI BE-
NE F.]ſi tantiſper,dum vita, & lucis vſura fruare,te molliter, & iucundè accipias,tuóque ani- C
mo obſequaris,& morem geras. ESSE HAVD PERLONGINQVVM] non eſſe admo-
dum diuturnum,quia hæc vita ſcilicet breuis eſt,& anni noſtri fugaces.NEQ. SI HOC HO-
DIE AMISERIS, PÒST IN MORTE ID EVENT. E. V.?] id eſt neque, ſi hodie, id
eſt,dum tu viuis,& dum tibi poteſtas datur:(nam dies craſtinus longè abeſt à nobis, neque eſt
in cuiuſquam poteſtate)amiſeris fructum voluptatis,cum vnquam poſtea,te mortuo,tibi euen-
turum?in morte,id eſt,te mortuo.nonnulli hæc non intelligentes, legi volunt, *neque ſi hoc hodie
amiſeris,poſt mortem id euenturum eſſe vnquam.* quam coniecturam, quamuis non damnem, tamen
receptam tueor. QVID AGO?] dubitantis,& conſultantis ſermo.M.Tullius in Quinctiana.
*Quinctius ad vadimonium, non venit.quid ago?Si me hercule hæc duo verba feciſſes, quid ago? reſpiraſſet cupi-
ditas,atque auaritia paullulum.* LIBET, ET METVO.] talis deſcribitur ab Ariſtotele inconti-
nens lib.7.de Moribus,in quo pugnat cum libidine ratio. talis eſt ille adulter apud Horatium
Sat.vlt.lib.2.*Metuens induceres,atque Altercante libidinibus tremis oſſa pauore.* talis denique Verr.apud
M.Tull.lib.2.accuſat.Itaque æſtuabat dubitatione:verſabat ſe in vtramque partem,non ſolùm
mente,verumetiam corpore, vt omnes qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum D
cum cupiditate pugnare. NE OBNOXIVS FILIO SIM, ET S.] ne filius,& ſeruus ha-
beāt me in ſua poteſtate:ne ſub filij & ſerui imperio,ac ditione ſim: ne filius & ſeruus iam miſſi
ſint domini.quod fiet,ſi idem peccaro, quod in eis reprehendo, & ſi meorum flagitiorum ſint
conſcij,participes ac ſocij.Quod M.Tull.plurib.verbis oſtendit in oratione pro M.Cœlio.*Quis
enim hoc nō videt,iudices,aut quis ignorat in eiuſmodi domo,in qua materfamilias meretricio more viuat: in qua
nihil geratur,quod foras proferendum ſit:in qua luſtra,libidines,luxuries,omnia denique inaudita vitia,atq.fla-
gitia verſentur:hic ſeruos non eſſe ſeruos?quibus omnia committantur,per quos gerantur,qui verſentur ij, idem in
voluptatibus:quibus occulta credantur,ad quos aliquantum etiam ex quotidianis ſumtibus ac luxuria redundet?*
Ex quib. Ciceronis verbis intelligere licet id,quod hic breuiùs dicitur, eos dominos qui ſeruis
ſuis,& cæteris,in quos habent imperium ac poteſtatem,conſciis, flagitia, aut ſcelera aliqua ad-
mittunt,eadem opera ius ſuum illis imperandi amittere,& iis obnoxios fieri, adeò vt eos me-
tuant potiùs,quàm ab iis metuantur,neque ſi quid illi grauius peccent,de iis pœnas ſumere au-
deant. MEL MEVM,]mea iucunditas:mea voluptas. ISTHÆC FIVNT]iſthæc ſunt vſita-
ta:iſthæc ſunt humana.Sic Terentius in Heautontin.*Vulgò id faciunt.* VT TEREBRAT?] vt
me quaſi terebrando cogit? quo pacto mihi animum blandis ſuis dictis perfodit, & perforat?
tralatio eſt.ſic in Perſa,*Nunquā hercle iſtuc exterebrabis tu,vt ſis peior,quàm ego ſiem.*SATIN', OFFIR-

MATVM

A AMATVM QVOD MIHI ERAT,&c.] nónne planè, quod mihi erat fixum, & stabile, id ne faciam, me exorat? ET PROPTER TE,] id est, tua culpa. SATIN' EGO HABEO IST. OFF.] nónne ego habeo istuc fixum, atque immotũ? QVOD SEMEL DIXI, HAVD MVTABO.] Quod semel dixi, non reuocabo, neque me pœnitebit esse dictum. τὸ ἐμοὶ ἅπαξ εἰρημένον, οὐκ ἐστι παλινάγρετον, vt dicam ὁμηρικῶς) οὐδ' ἀπατηλόν. sic suprà non longè. *ego, quod dixi, haud mutabo.* Horatius in carmine sæcul. *Vósque veraces cecinisse Parcæ Quod semel dictum est, stabilísque rerum Terminus seruat: bona iam peractis Iungite fata.* IT DIES] Catull. in Epithalamio Iuliæ, & Manlij. *sed abit dies. Perge, ne remorare.* QVÀM QVIDEM ACTVTVM EMORIMVR?] describitur incontinentis ingenium, qui vult, & non vult. Optat enim hîc senex emori potiùs, quàm vt testibus filio ac seruo scortetur, ac potet, qui tamen modò exoratus est ab altera ex Bacchidib. vt sibi bene faciat. quidam legi volunt, *quin quidem actutum emorimur?* id est, cur non continuò emorimur? sed nihil mutare ausim, libris inuitis, cùm præsertim ex scriptura recepta eadem ferè sententia eliciatur, atque ex illa. Nam hæc verba *quàm quidem continuò emorimur?* nihil aliud mihi significare videntur, quàm quod dixi, satius est nos cõtinuò emori, quàm talia flagitia admittere filiis & seruis nostris arbitris. VESPER HÎC EST: SEQVIM.] domi nostræ vesper est. sequimini, vt nuptiæ fiant. Vesperi sponsa domum viri ducebatur: & vesperi canebatur Hymenæus. Catull. in carm. nupt. *Vesper adest, iuuenes, consurgite: vesper Olympo Exspectata diu vix tandem lumina tollit. Surgere iam tempus, iam pingueis linquere mensas. Iam veniet virgo: iam dicetur hymenæus,* &c. Virgil. Pharmacent. *Mopse nouas incide faces, tibi ducitur vxor, Sparge marite nuces: tibi deserit vesperus Oetam.* TANQVAM QVIBEM ADDICTOS.] additi dicebantur, qui cùm æs alienum dissoluere non possent, à prætore damnati, & creditoribus dediti, seu addicti erant ea lege, vt eis seruirent, & operas darent: donec eis satisfecissent. Itaque licebat creditoribus debitores sibi addictos in vincula coniicere, quò liberet ducere, verberare, fame necare denique, maximè ante legem xij. tabul. Non solùm autem prætor in tribunali addicebat, sed etiam præco in auctione. suprà in Capt. *Quasi fundum vendens, meis me addicam legibus.* M. Tull. pro C. Rabirio Posthumo in extr. *Ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici velit?*

B

GREX.

C

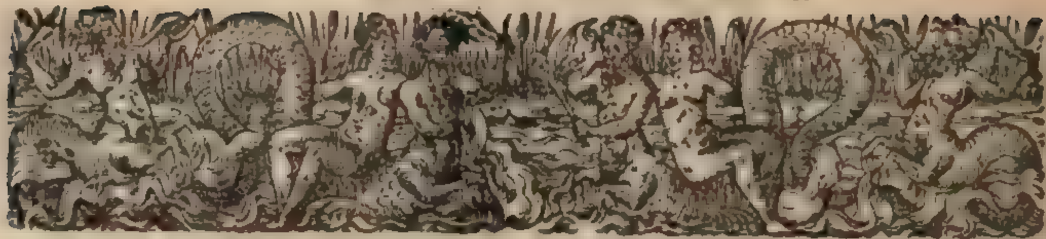
HI senes nisi fuissent nihil iam inde ab adolescentia,
Non hodie hic tantum flagitium facerent canis capitibus:
Neque adeò hæc faceremus, ni antehac vidissemus fieri,
Vt apud lenones riuales filiis fierent patres.
Spectatores, vos valere volumus, & clarè applaudere.

NISI FVISSENT NIHIL] nisi fuissent nequã, & nullius pretij, &c. nihil, οὐδὲν, οὐτιδανοί. sed legendum fortasse est, nihili. CANIS CAPITIBVS.] suprà *cano capite, atque alba barba.* Tibull. Elegia. 1. *Dicere nec cano delicias capite.* APVD LENONES] apud lenones habitabant Bacchides, & similes meretrices. RIVALES FILIIS FIERENT PATRES.] nefarium & tætrum, patrem & filium cum eadem fœmina rem habere, quod est, esse riualeis. Tale ferè est illud in Cluentiana, *Vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex.* & illud Tragicum. *Iocasta eiusdem Vxor & mater.*

D

FINIS BACCHIDVM.

 A

MOSTELLARIA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TRANIO seruus.	DELPHIVM meretrix.
GRVMIO seruus.	THEVROPIDES senex. B
PHILOLACHES ad.	SIMO senex.
PHILEMATIVM mer.	DANISTA.
SCAPHA ancilla.	PHANISCVS aduorsitor.
CALLIDAMATES adol.	SERVVS alius.

PVER.

ARGVMENTVM.

MANV misit emtos suos amores Philolaches,
Omnémque absente rem suo absumit patre. C
Senem, vt reuenit, ludificatur Tranio
Terrifica monstra ait videri in ædibus,
Et inde primùm emigratum esse. interuenit
Lucripeta fœnus fœnerator postulans.
Ludúsque rursum fit senex. nam mutuum
Acceptum dicit pignus emtis ædibus,
Requirit quæ sunt. ait vicini proxumi.
Inspectat illas. pòst se derisum dolet,
Ab sui sodale gnati exoratur tamen.

SVOS AMORES,] suas delicias, τὰ αὐτοῦ παιδικά, suam amicam, Philematium. D PHILOLACHES.] adolescens, Theuropidæ filius, aberat autem tum Theuropides, cùm Philolaches amicam suam emtam manumisit. REM] familiarem. SVO ABS. P.] suo patre, Theuropide. SENEM] Theuropidem. TRANIO] seruus. TERRIFICA MONSTRA] terribilia monstra. hinc fabula Mostellaria dicta, quasi monstellaria. LVCRIPETA] lucrum petens, lucri studio deditus. FOENERATOR] danista, qui non nominatur. LVDÚSQVE RVRSVS FIT SENEX] & rursum senex ludificatur. fit ludus, seu, fit ludi: hoc est, illuditur. MVTVVM ACCEPTVM, DICIT. S.] pecuniam mutuò acceptam dicit seruus Tranio, vt esset pretium emtarum ædium. REQVIRIT QVÆ SVNT] senex, quæ sunt eæ ædes. AIT VICINI PROXVMI] pecunia illa ait emtas esse ædeis proximi vicini, Simonis. INSPECTAT ILLAS.] Theuropides ædeis vicini proximi inspectat, putans eas à filio esse emtas. AB SVO SODALE GNATI.] à callida mente. EXORATVR.] ne quid grauius in filium, & Tranionem iratus statuat, placatur, lenitur.

ACTVS

A
ACTVS PRIMVS.

GRVMIO, TRANIO, ſerui duo.

GR. X I è culina ſis foras maſtigia,
Qui mihi inter patinas exhibes argutias.
Egredere herilis pernicies ex ædibus,
Ego pol te ruri, ſi viuam, vlciſcar probè.
Exi, inquam, nidor è culina, quid lates?
B TR. Quid tibi, malùm, hic ante ædes clamatio eſt?
An ruri cenſes te eſſe? abſcede ab ędibus.
Abi rus. abi directè, abſcede ab ianua.
En hoccine volebas? GR. perij, cur me verberas?
TR. Quia tu vis. GR. patiar. ſine modò adueniat ſenex.
Sine modò venire ſaluom, quem abſentem comes.
TR. Nec veriſimile loquere, nec verum, frutex,
Comeſſe quenquam vt quiſquam abſentem poſſiet.
GR. Tu vrbanus verò ſcurra, deliciæ populi,
Rus mihi tu obiectas? ſanè credo Tranio
C Quòd te in piſtrinum ſcis actutum tradier.
Cis hercle paucas tempeſtates Tranio,
Augebis ruri numerò, genus ferratile.
Nunc dum tibi lubet, licétque, pota, perde rem,
Corrumpe herilem filium, adoleſcentem optimum,
Dies noctéſque bibite, pergræcamini,
Amicas emite, liberate, paſcite
Paraſitos, obſonate pollucibiliter.
Hæccine mandauit tibi cùm peregrè hinc iit ſenex?
Hoccine modo hic rem curatam offendet ſuam?
D Hoccine boni eſſe officium ſerui exiſtimas,
Vt heri ſui corrumpat & rem & filium?
Nam ego illum corruptum duco, quom his factis ſtudet,
Quo nemo adæquè iuuentute ex omni Attica
Antehac eſt habitus parcus, nec magis continens:
Is nunc in aliam partem palmam poſſidet,
Virtute id factum tua & magiſterio tuo.
TR. Quid tibi malùm, me, aut quid ego agam, curatio'ſt?
An ruri, quæſo, non ſunt, quos cures, boues?
Lubet potare, amare, ſcorta ducere.
Mei tergi facio hoc, non tui fiducia.
GR. Quàm confidenter loquitur? væ. TR. at te Iuppiter,

Diíque omnes perdant.oboluisti allium. A
Germana illuuies,rusticus,hircus,hara suis,
Canis,capra,commistæ. GR. quid tu vis fieri?
Non omnes possunt ólere vnguenta exotica.
Si tu oles:neque superior,quàm herus,accumbere,
Neque tam facetis,quàm tu viuis,victibus:
Tu tibi istos habeas turtures,pisceis,aueis:
Sine me alliatum fungi,fortunas meas.
Tu fortunatus,ego miser:patiunda sunt.
Meum bonum me,te tuum maneat malum,
TR. Quasi inuidere mihi hoc videre Grumio:
Quia mihi bene est,& tibi malè est.dignissimum est. B
Decet me amare,& te bubulcitarier:
Me victitare pulcrè,te miseris modis.
GR. O carnificinum cribrum,quod credo fore,
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis,si huc reueniat senex.
TR. Qui scis an tibi istuc prius eueniat,quàm mihi?
GR. Quia nunquam merui,tu meruisti & nunc meres.
TR. Orationis operam compendi face,
Nisi te mala re magna mactari cupis.
GR. Eruom daturin' estis,bubus quod feram?
Date æs,si non estis,agite porrò,pergite. C
Quomodo occepistis,bibite,pergræcamini,
Este,effercite vos,saginam cædite.
TR. Tace atque rus abi,ego ire in Piræeum volo,
In vesperum parare piscatum mihi.
Eruom tibi aliquis cras faxo ad villam afferat.
Quid est?quid tu me nunc obtuere furcifer?
GR. Pol tibi istuc credo nomen actutum fore,
TR. Dum interea sic sit,istuc actutum sino.
GR. Ita'st.sed vnum hoc scito,nimio celeriùs
Venire quod molestum est,quàm id quod cupidè petas. D
TR. Molestúsne sis.nunc iam i rus,téque amoue.
Ne tu erres,præterhac mihi non facies moram.
GR. Satin' abiit,neque quod dixi flocci æstumat?
Proh di immortales,obsecro vostram fidem,
Facite,huc vt redeat noster quàm primùm senex,
Triennium qui iam hinc abest,priusquàm omnia
Periêre,& ædes,& ager:qui nisi huc redit,
Paucorum mensium sunt relictæ reliquiæ.
Nunc rus abibo.nam herilem filium
Video corruptum hic ex adolescente optumo.

A EXI È CVLINA,] loquitur Grumio, seruus rusticus, seu villaticus qui rure in vrbem venerat eruum petitum, quod bobus daret. SIS,] si vis. MASTIGIA] flagrio: verbero. *μαστιγίας* vox Græca, à verbo Græco *μαστίζειν*, quod est *μαστιγοῦν*: flagellis cædere. QVI MIHI INTER PATINAS EXHIBET ARGENTVM] qui ad numerum patinas tractas, & moues: qui ita numerosè patinas tractas, vt sonum quendam argutum referant: quod solent coci etiam hodie facere. vel sic, qui inter patinas argutias loqueris, & argutis ac facetis sermonibus vteris. Nonius, *argutias* videtur hîc accipere, pro sermonibus malitiosis, & audacibus, hunc locum proferens in voce *argutum*. EXI, INQVAM, NIDOR, È CVLINA.] vel Tranionem, nidorem vocat, quia assiduè in culina versabatur, vt nidor, aut quia nimiopere obsoniorum nidore delectabatur: vel nidorem ipsum alloquitur, tamquam rem animatam, & rationis participem, eúmque nidorem è culina exire iubet: quod proinde est, vt si iubeat Tranionem desinere obsonia emere, & coquere: quibus res herilis consumitur. ego priorem explicationem mâlo. QVID TIBI MALÙM HÎC, &c.] id est, quamobrem, malùm, hîc ante ædeis clamas? vel, quid est, malùm, quamobrem hîc ante ædeis clames? *malùm*, hîc interiectio est stomachantis, seu indignantis. ABI DIERECTÈ,] *dierectè*, si aduerbium est, sic interpretabor, abi in morem hominis in crucem acti;
B & sub dio erecti. si nomen vocatiui casus, sic, abi homo scelerate, & cruce digne, seu, in crucem agende, seu, in crucem acte. De voce, *dierectus*, alibi dictum est pluribus verbis. EN, HOCCINE VOLEBAS?] sermo verberantis. SINE MODÒ ADVENIRE SENEM] sine modò, & sine, simpliciter, verbum minantis. QVEM ABSENTEM COMES.] cuius absentis bona absumis. *comes*, secundæ personæ à verbo, *comedo*, hoc est, comedis, profert hunc versum Nonius in *comest*. apud quem mendosè legitur *comest*. FRVTEX,] fruticem appellat, seruum à villa, contumeliæ causa, quasi rusticum. TV VRBANVS VERÒ SCVRRA, &c.] ego sum rusticus: tu verò homo es facetus, & politus. scurræ olim dicebantur honestè, vrbani, faceti, comes elegantes & politi. consule indicem. DELICIÆ POPVLI.] homo, quo maximè populo delectatur: homo populo iucundissimus. SANÈ, CREDO, TRANIO, QVÒD, &c.] sanè Tranio, vt credo, tu mihi idcirco rus obiectas, quòd te in pistrinum scis mox traditum iri. CIS HERCLE PAVCAS TEMP. TRANIO] paucis hercle diebus. hercle intra paucos dies. hercle breui tempore. AVGEBIS RVRI NVMERO GENVS FERRATILE] augebis citò ruri seruorum qui compedibus ferreis vincti sunt, genus. legendum autem, quemadmodum edidimus, *numerò*, non vt habent libri vulgati, *numerum*. *numerò*
C autem, hoc est, citò. scilicet cùm senex venerit. De hac voce suprà in Casina, ibi, *Numerò dicis. sed hoc quidquid est, loquere, in pauca confer.* & in Amphitr. *ibi numerò mihi in mentem fuit.* PERGRÆCAMINI] græco more, hoc est, maioribus poculis potate. suprà in Bacchidib. *Propterea hoc facio, vt suadeas gnato meo, Vt pergræcetur tecum.* OBSONATE POLLVCIBILITER] obsonia emite sumtuosa. pollucibiliter, hoc est, opiparè, nitidè, sumtuosè, & magnificè, à verbo, *pollucere*, quo vtebantur veteres maximè in potulentis, & esculentis: quæ alicui Deo consecrabantur, & offerebantur. ex quo polluctum dicebant, quod erat consecratum. quæ à doctissimo viro Ioachimo Camerario sunt annotata. quamquam *pollucere*, maximè locum habet in sacrificiis, quæ Herculi fiebant. Næuius in Colace. *Qui decumas partis quantum sui & alieni fuit Polluxit tibi, & publicauit epulum, & Herculis decimas.* sed de hoc verbo infrà plura. CVRATAM] procuratam, gestam, cui res aliqua mandata est, is diligenter eam curare & conficere debet. neque satis est in mandato diligentiam adhibere, sed etiam fides adhibenda est. At hîc dicitur senex peregrè proficiscens, rem familiarem Tranioni mandasse. OFFENDET] reperiet, *καταλήψεται*. HIS FAETIS,] lustris & ganeis, & scortis. QVO NEMO ADÆQVÈ, &c.] aduerbium, *adæquè*, iunxit cum ablatiuo: vel dicendum, *quo* cohærere cum comparatiuo *magis*.
D suprà in Casina. *Numquam ecastor vllo die risi adæquè.* in Cistell. *Neque munda adæquè es, vt soles?* Videtur igitur sic explicandus hic locus. Quo nemo ex omni iuuentute Attica antehàc est habitus adæquè, & magis parcus, nec magis continens. IN ALIAM PARTEM, &c.] in contrariam partem: nempe in profusionem, & incontinentiam. PALMAM POSSIDET] victor est, principatum & principem locum obtinet. ceteros omneis vincit. VIRTVTE] vel virtute; accipe *εἰρωνικῶς*, vel virtute, interpretare industria, opera, & ope tua, studio ac beneficio tuo, vt alibi *virtute deûm*, &c. consule indicem. QVID TIBI MALÙM, MEA, &c.] Quamobrem tu me aut quid agam, curas? curatio, verbale nomen, regit hîc casum sui verbi. idque Plauto est vsitatissimum. Sic autem hunc locum restituit Muretus lib. 5. variarũ lectionum cap. 9. cùm antea in omnibus libris vulgò legeretur, *Quid tibi malùm mea, vt quid ag.* &c. planè mendosè. Idem in Casina. *Quid tibi istunc tactio est?* SCORTA DVCERE] vsitatè dictum. sic suprà in Bacchid, *duxi, habui scortum, potaui, dedi, donaui*, &c. MEI TERGI FACIO HOC, NON TVI FIDVCIA] fiducia, id est, periculo. proinde ac si dicat. si quid hîc culpæ contractum erit, meum tergum periculum subibit, non tuum: meo tergo pœnas dabo, non tuo. sic suprà in Bacchid. *Mea fiducia opus conduxi, & meo periculo rem gero.* ad quem locum, nos de fiducia plura. licet tamen simpliciter etiam hoc modo explicare, meo tergo fretus, non tuo, hoc facio. quasi dicat: habeo tergum domi validum, durum, & perferens plagarum: non quæro foris,

neque tibi, neque cuiquam alij supplico. AT TE IVPITER, DIIQVE OMNES PER- A
DANT, &c.] vel *Dij* legendum est δισυλλάβως, vel legendum perduint. OBOLVISTI AL-
LIVM.] anima tua est fœtida, & olet allium: quo cibo vesci soles. GERMANA ILLV-
VIES.] homo illotissime, squalidissime, atque immundissime. vera nec simulata illuuies. ipsa
illuuies. homo, qui quantus, quantus es, illotus, & immundus es. HIRCVS,] hircus animal
olidum, & tætri odoris. & hircus, odor tæter alarum. Horat. oda. 12. *Polypus, an grauis hirsutis cu-
bet hircus in alis*. ad quem locum de hirco plura. HARA SVIS] homo, hara suis fœtidior. ha-
ra, stabulum, in quo pascuntur, & pernoctant sues. M. Tullius in Oratione in Pisonem. *Epicure
noster, ex hara producte, non ex schola.* CANIS, CAPRA, COMMISTÆ] homo fœtidior cane
cum mare commista, & capra cum capro commista. Canis enim hic, fœminini generis est, vt in-
frà eadem fab. ibi. TH. *vbi canis est?* TR. *abi directa. abin' hinc in malam crucem? At etiam restas?
abi istinc.* SI. *nihil pericli est: age. Tam placida'st, quàm est aqua.* Sic autem legendum canis, capra,
commistæ: non, *Canem, capram, commistam*, vt habent libri vulgati: neque. *Canem capra commista*,
vt edidit Camerarius, quarum lectionum, præterquam, quod sunt ἀσύντακτοι, & inexplica-
biles, neutram lex carminis ferre potest. licet tamen etiam legere, *Canes, capra, commista*. nam ve-
teres dixisse *canes* in recto casu, numeri singularis tradit Varro lib. 6. de lingua Lat. idque docet
testimonio Ennij: qui dixit, *fata canes*. Canis fœminæ autem, & capræ odorem post recentem B
maris commistionem, esse grauissimum, & teterrimum constat. O'LERE] ólere legendum
penultima syllaba breui, à verbo *olo, is*. quo vsos esse veteres testatur Nonius, & profert aucto-
ritatem Afranij, & Pomponij. Afranius. Fratr. *nō potest, Quin illa tacita, longéque, & multis olet.* Pom-
pon. in Aleonib. *Alea ludam. sanè mea malè olunt manus.* Sic & noster Plautus iterum in Pœnulo.
Quæ tibi olant stabulum, &c. Idem docent Diomedes lib. 1. & Priscianus lib. 8. & 9. VNGVEN-
TA EXOTICA.] vnguenta peregrina, vel aduentitia, vt Nonius interpretatur, hunc versum:
proferens in voce exoticum. quamquam idem alibi, exoticum interpretatur peregrinum, vbi
profert hoc ex Epidico, Basilicum, aut exoticum. Plinius lib. 13. cap. 3. *Certum est, Antiocho rege,
Asiáque deuictis, vrbis anno quingentesimo, sexagesimo quinto, P. Licinium Crassum, L. Iulium Cæsarem, cen-
sores, edixisse, ne quis venderet vnguenta exotica: sic enim appellauêre. At hercule iam quidem etiam in potus
addunt: tantique amaritudo est, vt odore prodigo fruantur ex vtraque parte corporis.* SI TV OLES] le-
gendum fortassis est, *si tu olis*. NEQVE SVPERIOR, QVÀM HERVS ACCVMBE-
RE.] loquendi consuetudo postulabat, vt ita diceret, *neque superiores, quàm herus, accumb.* sed mu-
tauit numerum & formam loquendi institutam. *neque superior*, &c. hoc est, neque quiuis potest
superior, quàm herus, accumbere: quod tibi contigit, scilicet: vel, quod tu facis. NEQVE
TAM FACETIS, QVÀM TV VIVIS, VI.] neque potest quiuis tam facetis, id est, tam ele- C
gantibus, & lautis victibus viuere, quàm tu viuis. tralatio est à sermone ad victum. SINE ME
ALLIATVM FVNGI, FORT. M.] sine me, inquit, patienter comesse panem allio conta-
ctum, & perunctum, χαλὰσύνθεσιν, fortunas meas. sine me fortunis meis, quæ in pane alliato
positæ sunt, contentú esse. *fungi* cum accusandi casu coniungebant veteres: apud quos idē valet
quod patior. Lucret. lib. 3. Et mala multa animus contagi fungitur eius. Idem eodē lib. *Et manet
incolumis, neque ab ictu fungitur hilum.* Idem lib. 1. *At facere, & fungi, nisi corpus, nulla potest res.* Plau-
tus in Trinummo. Sequere hàc me, gnata, vt munus fungaris tuum. Idem. Nam parasitus octo
hominum munia facilè fungitur. & Lucilius lib. 1. Satyr. *Munu' tamen fungi, & muros seruare po-
tessent. alliatum*, panis allio contactus, seu perlitus, & perunctus: vel cibus allio conditus. MEVM
BONVM ME, TE TVVM MANEAT MALVM] verba sunt etiam hæc Grumionis: non
Tranionis, vt acutè vidit, Muretus, idque docet libro 5. var. lect. cap. 9. sententia autem hæc est.
me meæ fortunæ non pœnitet, & mea sorte cōtentus sum, quamuis tu tibi videaris valde fortu-
natus, ego autem contrà tibi videar valde miser. hoc tantum à diis precor, & opto, vt bonum,
quod mihi debetur, mihi eueniat: tibi malum, quod tibi debetur, contingat, & tuorum flagitio- D
rum, ac peccatorum pœnas luas. Sic ferè Muretus explicat eo, quem commemoraui, loco. VI-
DERE,] vidêris. DIGNISSIMVM EST.] dignissimus ego sum, cui bene sit: ego cui malè
sit. vel, dignissimum est, mihi bene esse, tibi malè. BVBVLCITARIER] bouum custodem
esse. boues pascere, & curare: bubulci munere fungi. O CARNIFICINVM CRIBRVM]
significat eius corium ita laceratum & foratum iri virgis, loris, & flagris, vbi senex redierit, vt
cribri speciem gerere videatur. carnificinum autem dixit, fortasse quia carnificum cribra, veri-
simile est, esse rubra, & cruenta: vel quia eius corium à lorariis, tamquam carnificibus, lacerā-
bitur: atque hoc pacto, cribri carnificini speciem præbebit. FORABVNT.] perforabunt,
pertundent, hoc est, ita cædent serui lorarij, vt pellem eius foraminibus compleant: vel stimulis
re vera fodient ac perforabunt. PATIBVLATVM] furciferum, furcam ferentem. serui enim
in aliquo malo facinore deprehensi, verberabantur per viciniam furcam ferentes, vt alibi dixi-
mus, ex Plutarcho. sic infrà in Menæchm. *Et postquam es emissus, cæsum virgis sub furca scio.* ORA-
TIONIS OPERAM COMPENDI FACE.] id est, lucrare operam quam in oratione longa
poneres: fac finem loquendi, orationem in pauca confer. desine plura loqui. suprà in Asinaria,
verbis velitationem fieri compendi volo. NISI TE MALA RE MAGNA MACTARI C.]
nisi tibi vis à me malam rem magnam dari: nisi te vis augeri magno malo. suprà in Amphitr.

A *quid enim te macto infortunio.* ERVOM DATVRIN' ESTIS, BVBVS QVOD FERAM.] daturine estis eruum, quod bobus feram? eruum, ὄροβος, hordei genus, quod bobus datur. Virg. in Polione. *Eheu quam pingui macer est mihi taurus in eruo?* Horat. Sat. 6. lib. 2. *Me siliua, cauisq. Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* DATE ÆS, SI NON ESTIS.] date nummos vnde bobus pabulum & eruum emam, si non estis eruum daturi. AGITE PORRÒ, PERGITE, &c.] concessio ironica, & subamara. ESTE,] *este*, imperatiui modi, præsentis temporis, numeri multitudinis, à singulari, *es*. EFFERCITE VOS] explete, & saturate & distendite vos epulis. SAGINAM CÆDITE.] cibos & dapes parate, quibus saginemini, tanquam boues & pecudes: translatum à boum & pecudũ sagina: frondib. enim cæsis & strictis saginabantur. Horat. epist. 14. lib. 1. *& urges iampridem non tacta ligonibus arua, bouemq́. Deiunctum curas, & strictis frondibus exples.* Quidam amicus meus, idémque doctus, sic explicat, cibos dentibus concidite, conficite, & comminuite: quibus corpus saginetis, & qui in saginam vertantur. à quo dissentio. Nonnulli sic, saginam cædite, id est, saginam date bobus. *vt cedite*, sit numeri multitudinis à verbo imperatiui modi, numeri singularis *cedò*: quod valet *da* & *dic*. Nam cedite, pro dicite, vsurpatum esse à veteribus testatur Phocus, vetus grammaticus, sic enim ille, capite de quarta coniugatione. B *Cedo etiam numeri pluralis lectum est apud Plautum. Cedite mihi, pro, dicite.* Quod si *cedite* pro dicite, vsitatum est veteribus, cur non & pro date? *Cette* quidem dixit idem Plautus in Mercat. *cette dextras nunc iam.* Atque hæc explicatio, si cui placebit, *cedite* legendum erit sine diphthongo. IN PIRÆEVM,] Piræeum legendum τετρασυλλάβως, per sinizesin. Nam scribendum Piræum, non vt vulgò, Piræũ. Sic enim Græci Πειραιεύς, in accusatione, Πειραιέα Πειραιᾶ. Portus erat Atheniensum. IN VESPERVM] in cenam, quæ fit vesperi. PISCATVM] pisceis. FVRCIFER?] suprà in Casina. *Taceo. deos quæso, tu vt quidam hodie canem, & furcam feras.* ISTVC NOMEN] nomen furciferi: quia furcam ferens simulatque senex redierit, verberaberis, & stimulis fodieris. DVM INTEREA SIC SIT, &c.] sic accipiendum δεικτικῶς & actoris gestu adiuuandum: hac sententia. Dum interea bene sit nobis, & opiparè, beatéque viuamus, quemadmodum nunc viuimus: quid mihi acturum eueniat, non admodum laboro. Sic autem legendum est, non vt vulgò, *Dum intereat, sic sit, &c.* atque ita restituit hunc locum, M. Antonius Muretus lib. 5. var. lect. cap. 9. SED VNVM HOC SCITO, NIMIO CELERIVS VENIRE, &c.] Præclara & vera, vt sunt humana, sententia. Rarò enim admodum, & spissè, quæ optamus, eueniunt: etiam si operæ nostræ, vt ea nobis contingant, non parcamus. Contrà, quæ minimè volumus, ea sine opera nostra, atque adeò nobis diligentissimè & accuratissimè præ-C cauentibus plerumque eueniunt. Itaque probabiliter quæritur illa apud Virgilium libro quinto. *Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas: Cùm freta, cùm terras omnes tot inhospita saxa Syderaque emensæ ferimur dum per mare magnum Italiam sequimur fugientem.* Et Sophocles in Antigona βλάβας, id est, damna, appellat ποδώκεις: hoc est, celeribus pedibus euntia. Sic Sophocles. συντέμνουσι γὰρ θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι. id est, damna enim à diis illata celeritate pedum valentia, citò & via compendiaria ad imprudenteis & dementeis homines perueniunt, vt eos comminuant. Sic & Democritus. Dicebat enim ille, bona vix quærentib. euenire, mala verò etiam, non quærentibus vltrò contingere. Δημόκριτος ἔλεγε ζητοῦσι, τ' ἀγαθὰ μόλις παραγίνεσθαι τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ ζητοῦσι. NE TV ERRES, PRÆTERHAC, MIHI NON FACIES M.] vt ne te frustreris, præterea non facies mihi posthac moram, vel sic, ne fortè te frustreris, tu nunquam me posthac remorabere. *præterhac.* id est, præterea, præter hanc moram. Quidam legi volunt, præter hanc. subintell. moram. Et verò ita in nonnullis editionibus impressum est. sed libri veteres reclamant: quos ego sequor. SATIN' ABIIT, NEQ. QVOD DIXI FLOCCI AESTVMAT?] Nonne planè abiit, & quod dixi ne flocci quidem æstimat? proinde ac si dicat, prorsus abiit, & quod dixi, nihili æsti-D mat. PRIVSQVÀM OMNIA PERIERE, &c.] coniunge hæc cum verbo, *redeat* hoc modo: redeat noster senex priusquàm omnia periere, &c. PAVCORVM MENSIVM SVNT, &c.] vel in voce *mensium* fit συνίζησις, vt sit duarum syllabarum: vel legendum *mensum*: quo generandi casu, vsus est & M. Tullius in lib. 2. accusat. ibi. *in quibus erat ratio scripta mensum complurium rerum exportatarũ istius nomine sine portorio.* paucorum mensium reliquiæ autem, id est, ex multis bonis pauca reliqua, & ex quibus paucorum mensium sumtus suppetere poterit. CORRVPTVM EX ADOLESCENTE OPTIMO] deprauatum & malum factum ex adolescente optimo.

PHILOLACHES adolescens.

Recordatus multùm & diu cogitaui,
Argumentáque in pectus multa institui
Ego, atque in meo corde, si est quod mihi cor,

Eam rem volutaui, & diu diſputaui, A
Hominem quoius rei, quando natus eſt,
Similem eſſe arbitrarer, ſimulactúmque habere.
Id repperi iam exemplum.
Nouarum ædium eſſe arbitror, ſimilem ego hominem,
Quando hîc natus eſt. ei rei argumenta dicam.
Atque hoc haud videtur veriſimile vobis.
At ego id faciam eſſe ita, vt credatis.
Profectò ita eſſe, vt prædico, vero vincam.
Atque hoc voſmetipſi, ſcio,
Perinde, vti nunc ego eſſe autumo, quando
Dicta audietis mea, haud aliter dicetis. B
Auſcultate, argumenta dum dico ad hanc rem.
Simul gnarureis vos volo eſſe hanc rem mecum.
Ædes cùm extemplò ſunt paratæ, expolitæ,
Factæ probè, examuſſim,
Laudant fabrum, atque ædeis probant. ſibi quiſque
Inde exemplum expetunt. ſibi quiſque ſimile,
Suo vſque ſumtu, operæ ne parcunt ſuæ.
Atque vbi illò immigrat nequam homo indiligénſque
Cum pigra familia, immundus, inſtrenus:
Hîc iam ædibus vitium additur,
Bonæ cùm curantur malè. C
Atque illud ſæpè fit, tempeſtas venit,
Confringit tegulas, imbricéſque. ibi
Dominus indiligens reddere alias neuolt,
Venit imber. lauit parietes, perpluunt
Tigna. putrefacit aër operam fabri.
Nequior iam factus eſt vſus ædium:
Atque haud fabri culpa. ſed magna pars hominum
Moram hanc induxerunt. ſi quid nummo ſarciri poteſt,
Vſque dum mantant, neque id faciunt, donicum
Parietes ruunt. ædificantur ædes totæ denuò, D
Hæc argumenta ego ædificiis dixi. nunc etiam volo
Dicere, vt homines ædium eſſe ſimiles arbitremini,
Primùm dum parentes, fabri liberûm ſunt,
Et fundamentum ſubſtruunt liberorum,
Extollunt, parant ſedulò in firmitatem,
Vt & in vſum boni, & in ſpeciem populo
Sint: ſibíque, aut materiæ ne parcunt,
Nec ſumtus ibi ſumtui eſſe ducunt.
Expoliunt, docent litteras, iura & leges,
Sumtu ſuo & labore nituntur, vt
Alij ſibi eſſe illorum ſimileis expetant.

Ad

A Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt.
Tum aliquem cognatum ſuum,
Eatenus abeunt à fabris.
Vnum vbi emeritum'ſt ſtipendium igitur, tum
Specimen cernitur, quò eueniat ædificatio.
Nam ego ad id frugi vſque & probus fui, in fabrorum poteſtate
dum fui
Poſteaquàm immigraui in ingenium meum,
Perdidi operam fabrorum illico oppidò.
Venit ignauia, ea mihi tempeſtas fuit:
Ea mihi aduentu ſuo grandinem, imbrémque attulit.
B Hæc verecundiam mihi & virtutis modum
Deturbauit, detexítque me illico.
Poſt illa me obtegere neglegens fui,
Continuò pro imbre amor aduênit in cor meum.
Is vſque in pectus permanauit, permadefecit
Cor meum. nunc ſimul res, fides, fama, virtus,
Decúſque deſeruerunt: ego ſum in vſu
Factus nimio nequior. atque ædepol ita
Hæc tigna humidè putrent. non videor mihi
Sarcire poſſe ædeis meas, quin totæ
Perpetuæ ruant, quin cum fundamento
C Perierint, nec quiſquam eſſe auxilio queat.
Cor dolet, quom ſcio, nunc vt ſum, atque vt fui,
Quo neque induſtrior de iuuentute erat,
Arte gymnaſtica, diſco, haſtis, pila,
Curſu, armis, equo. victitabam volupe
Parſimonia & duricia. diſciplinæ aliis eram.
Optumi quique expetebant eam doctrinam ſibi.
Nunc póſtque nihili ſum, id verò meopte ingenio repperi.

IN PECTVS] *in pectus* dictum, pro, in pectore, niſi fortè ita legendum eſt. Verumtamen, cùm ita habeant omnes libri, & vulgati & manuſcripti, & conſtet veteres ita eſſe interdum D locutos, eſſe in vadimonium, eſſe in poſſeſſionem, & ſimilia, quæ notat Gellius, nihil mutandum exiſtimarim. SI EST QVOD MIHI COR] ſi quod eſt mihi cor. correctio. proinde ac ſi dicat, non habeo cor, qui ita corruptus ſim. excors, & amens ſum. Auſonius, *ſi cor haberet.* SIMVLACRÚMQVE HABERE.] & cuius rei ſimulacrum, ſeu imaginem, & ſpeciem habere arbitrarer. ATQVE HOC HAVD VIDETVR VERISIMILE] atque, pro, atqui. *atqui*, inquit, fortaſſe non videtur veriſimile vobis, ſed abſurdum, hominem, vt natus eſt, ſimilem eſſe nouarum ædium. AT EGO ID FACIAM, &c.] at ego faciam vt id ita eſſe vobis perſuadearis. VERO VINCAM] veris argumentis vincam. Terent. *veris vincor.* Iterum Plautus Mil. glor. *vt eum qui hic ſe vidit, verò vincat, vt ne viderit.* PERINDE, VTI, &c.] ita vt nunc eſſe dico. AVTVMO,] dico. HAVD ALITER.] perinde, haud aliter, vnum ſunt. SIMVL GNARVREIS VOS VOLO ESSE, &c.] id eſt, ſimul vos mecum volo huius rei eſſe gnaros. *gnaruris* antiqua vox, quæ valet idem, quod *gnarus*. vtitur eadem voce & in argumento Pœnuli, ibi, *Ad argumentum nunc viciſſatim volo Remigrare, vt æquè mecum ſit gnarures.* dixit autem *gnarures eſſe hanc rem*, pro, *cognoſcere hanc rem.* In vocabulario quidem Cl. Puteani Latino-Græco ſcriptum reperi gnarures, γνώσκοντες, & ignarures, ἀγνοοῦντες. CÙM EXTEMPLO SVNT PARATÆ, &c.] id eſt, ſtatim vt ſunt paratæ, &c. ἐπεὶ τάχιστα οἶκος παρεσκεύασται, &c. EXAMVSSIM,] adamuſſim, examinatè, ad regulam. amuſſis eſt fabrorum re-

gula, quam architecti cùm opus probant, rubrica illinunt. Plautus suprà in Amphitr. *Si vera hac loquitur, examußim est optima.* Hæc ferè ex Nonio, & Carisio lib. 2. instit. Gramm. Festus verò, *examußim*, inquit, id est, regulariter, tractum à regula, ad quam aliquid exæquatur, quæ *amußis* dicitur. Alij volunt, *amußim*, esse æquamentum læuigatum, & tabulam quandam, qua vtuntur fabri ad saxa coagmentanda, seu coæquanda. Alij ferramentum, quo fabri ferrarij in poliendo vtuntur. LAVDANT FABRVM, &c.] qui ædeis vident ita paratas, atque expolitas, & ad amussim factas, laudant fabrum, atque ædeis probant. EXEMPLVM] quod sequatur, in ædibus sibi ædificandis. SIBI QVISQVE SIMILE.] expetit, seu expetunt, repetendum ἀπὸ κοινοῦ. nonnulli addunt verbum, *sumit*, siue sumunt. SVO VSQVE SVMTV:] hæc sunt referenda ad superiora, hoc modo. sibi quisque simile ex ædibus illis tam probè factis, expetit, seu sumit. *simile*, autem interpretor similitudinem, formam iis ædibus assimilatam, & ex iis expressam. SIMVLACRVM OPERÆ NE PARCVNT SVÆ.] ne, pro, non. antiquè. Quidam tamen legunt *opera nec parcunt sua.* Ego nihil ausim mutare. ILLÒ.] in illas ædeis. IMMVNDVS,] contrà *mundi habitatores.* apud M. Tullium lib. 2. epist. ad Q. Frat. ibi. *sed vt spero paucis mensibus post calendas Quinct. in tuam domum commigrabis. tuam in Carinis mundi habitatores Lamia conduxerunt.* INSTRENVVS.] ignauus, seu negligens, minimèque industrius. TEGVLAS,] in Rudente, *Ita omneis de tecto deturbauit tegulas.* VITIVM ADDITVR,] M. Tull. in Topic. *si ædes ea corruerunt, vitiúmue fecerunt.* BONÆ CÙM CVRANTVR M.] cùm ædes, quæ bonæ sunt, malè procurantur à domino, aut habitatore, seu inquilino. SÆPE FIT.] sæpè euenit. TEMPESTAS] ventus vehemens, densus, imber, turbo, grando, & similia. IMBRICÉSQVE.] tegulas incuruas & excauatas ad aquam excipiendam, vt per eas defluat. REDDERE ALIAS NEVOLT.] reficere non vult. *neuolt* tertia persona verbi *nolo*: vt neuis, secunda. sic enim inflectebant, nolo, neuis, neuolt. Nonius, neuult, seu neuolt, pro non vult, Titin. Setina. *Ipsus quidem hercle ducere sanè neuolt.* Plaut. Trin. *Filiam meam tibi desponsatam esse audio, nisi tu neuis.* profert autem hunc locũ Nonius in verbo *reddere*, vbi reddere, interpretatur *reponere.* LAVIT PARIETES.] madefacit parietes, demanat in parietes. lauit, tertiæ personæ, à verbo lauo, is, it. tertiæ coniugationis. Horatius. oda. 12. lib. 3. *Neque dulci mala vino lauere.* PERPLVVNT TIGNA.] tigna aquam pluuiam recipiunt: tigna aqua pluuia madefacta, & putrefacta rimosa, & cauernosa, hàc atque illàc perfluunt. NEQVIOR.] deterior, inutilior, peior. ATQVE HAVD FABRI C.] neque verò fabri culpa, vsus ædium inutilior, ac deterior factus est, sed habitatoris, aut domini, qui eas malè curauit, neque maturè refecit. SED MAGNA PARS HOMINVM MORAM HANC INDVXERVNT, &c.] id est, sed plerique homines hãc cunctationem induxerunt, & moras nectunt, & tempus ædium reficiendarum proferunt. Putant quidam hîc legendum, *morem hunc induxerunt*: idémque mihi quoque aliquando visum est: sed nunc scripturam receptam tueor. quamquam illam alteram non damno. SARCIRI] refici, reparari, in integrum restitui, ex quo *sarta, tecta.* VSQVE DVM MANTANT,] vsque eò moras protrahunt: vsque eò manent. NEQVE ID FACIVNT,] neque ædeis sarciunt. DONICVM,] donec, &c. millies vsurpatum est à veteribus, Plauto, Lucretio, Varrone, ceteris. De quo in Commentariis Lucret. lib. 2. ibi, *Donicum ad extremum crescendi perfica finem, Omnia perduxit rerum natura creatrix.* DENVÒ,] de integro. HÆC ARGVMENTA EGO ÆDIF. DESCRIPSI] his ego argumentis, & notis, ædificia descripsi. VT HOMINES AEDIVM SIM.] quo pacto homines ædium simileis esse existimare possitis. PRIMÙM DVM] *dum* particula est hoc loco inseparabilis, videtúrque idem significare, quod igitur, & adiicitur extremis nominum, aut verborum syllabis. alij dicunt παρέλκειν, & nihil significare, sed ornatus causa apponi. SVBSTRVVNT] id est, subter struunt. Ita Agrætius. hinc insanas Clodij substructiones dixit Cicero in Miloniana. EXTOLLVNT,] ἀνεγείρουσιν, attollunt, tamquam ædificium, & in altum educunt. sed hoc significat liberos alunt, educant, seu educunt, tollunt. PARANT SEDVLÒ IN FIRMITATEM.] parant sedulò fundamentum, vt sit stabile, & firmum. id est, liberos suos in tenera ætate erudiunt atque instituunt, vt hac puerili institutione & doctrina subnixi, & vnà cum ætate doctiores & meliores euadentes, ciues Reip. vtiles, & ornamento ciuitati esse possint. Legendum est autem, *in firmitatem*, duabus vocibus: quod & Adrianus Turneb. vidit: non, coniunctè, *infirmitatem.* VT ET IN VSVM, BONI: ET IN SP. POPVLO SINT, &c.] id est, vt sint boni ciues, in vsum, hoc est, vt sint ciues reip. verè vtiles, & vt sint in speciem boni, hoc est, vt sint extrinsecus, seu extrorsum ornamento patriæ. SIBÍQVE AVT MATERIAE NE PARCVNT.] & patris tamquam fabri, neque sibi, neque materiæ parcunt: hoc est, neque suo labori, neque pecuniæ suæ parcunt, vt filij sui, boni viri, & boni ciues, & honorati euadant. *ne*, pro, non, positum, vt suprà. ab iis autem dissentio, qui sic legi volunt *haud materiæ ne parcunt.* vt sint duæ negationes, inquiunt, quæ magis negent: & vt, *sibique*, pertineat ad superiora. hoc modo, *& vt in speciem populo sint, sibique.* Ego neque quidquam mutandum censeo, & superiorem huius loci explicationem probo. NEC SVMTVS IBI SVMTVI ESSE DVCVNT] videtur esse ἀξύμωρον: quale est illud, cùm tacent, clamant, nec putant se facere sumtum, cùm sumtum faciunt, in eruditionem atque institutionem filij. EXPOLIVNT.] erudiunt.

A diunt. NITVNTVR,] elaborant, enituntur. VT ALII SIBI ESSE ILLORVM SIM, &c.] vt alij patres exoptent sibi esse filios illorum, qui ita eruditi sunt, simileis. ITANT,] itant, filij, sic instituti, atque eruditi. ADMINICVLVM EIS DANVNT, &c.] tum dant eis adminiculum, nempe cognatum aliquem. adminiculum, id est, adiutorem, & socium aliquem quo nitatur, subleuetur, ac fulciatur. translatio est à vitibus, quæ, vt ait Marcus Tullius lib. 2. de natura Deorum, adminicula clauiculos, tamquam clauiculis apprehendunt. Idem in Lælio. *Natura solitarium nihil amat, sempérque ad aliquid tamquam adminiculum adnititur.* Sic apud Homerum Achilli iuueni, ad bellum Troianum profecto, custos, comes atque adiutor datus est Phœnix à Peleo: apud Virgilium Iulo Periphanta, Epyti filius. Sic Virgil. lib. 5. Æneidos. *Custodem ad sese, comitémque impubis Iuli, Epytiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem.* EATENVS ABEVNT À FABRIS.] vsque ad eum locum abeunt à patribus. VNVM VBI EMERITVM'ST STIP.] vbi tempus vnius, & primæ militiæ finitum ac transactum est, &c. vel sic, vbi primi stipendij merendi finis factus est, &c. TVM SPECIMEN CERNITVR, QVÒ, &c.] tum specimen spectatur, quò euadat ædificatio: tum cernitur & cognoscitur, quis sit ædificationis euentus. Sic ferè suprà locutus est in Bacchide. *Nunc Mnesiloche, specimen specitur: nunc certamen cernitur.* NAM EGO AD ID FRVGI VSQVE ET PR. F.]
B Ordo est, nam ego ad id vsque, id est, vsque ad eam militiam emeritam frugi & probus fui, tantisper dum in potestate fabrorum, id est, patris, & pædagogi, seu custodis, ac magistri, fui. POSTEAQVAM IMMIGRAVI IN INGENIVM MEVM.] id est, posteaquam ex magisterio pædagogi excessi, & meo arbitratu, meóque modo viuere incepi. PERDIDI OPERAM FABR.] patris & magistrorum operam, quam in me instituendo atque erudiendo consumserunt, perdidi: & factus sum nequam & improbus. EA MIHI TEMPESTAS F.] ἀναλογία, quod est tempestas, ædificio, quantumuis probè facto. Hoc est, ignauia adolescenti, quantumuis bene instituto. EA MIHI ADVENTV SVO, &c.] ignauia aduentu suo fuit mihi instar grandinis, & imbris, vel ignauia adueniens, vnà secum grandinem & imbrem attulit. HÆC VERECVND. MIHI, ET VIRT. MOD.] verecundiam, quæ maximè continet adolescenteis in officio, & à flagitio reuocat: virtutis modum, id est, virtutem, quæ instar modi, & mensuræ est, quæque ipsa, modus & mediocritas est, vel modestiam, quam Græci κοσμιότητα vocant, & σωφροσύνην, id est, temperantiam. DETVRBAVIT.] deiecit, deorsum egit, decussit. DETEXÍTQ. ME ILLICÒ] id est, me imbri & pluuiæ peruium reddidit: me apperuit, ac nudauit: mei pectoris denique imbrices & tegulas confregit.
C POSTILLA ME OBTIGERE NEGL. F.] post illa, id est, postea, neglexi me obtegere, aduersus tempestatem scilicet, hoc est, ignauiam: seu potius aduersus imbrem, & grandinem, hoc est, aduersus amorem. Sic autem edendum curaui libros veteres secutus, qui habēt, partim *postillam obtigere neglegens fui*, &c. partim *postillam obtexere negl. f.* partim *post illam obtigere*, &c. Ex *post illam obtegere*, feci, *post illa me obtegere*. prouocabulum *eam* deleui, quia non reperitur in libris manuscriptis. obtexere, quod etiam in nonnullis editionibus vulgatis compâret, reieci. Non dissimulabo eruditum quendam virum, amicum meum censere legendum, *post illa abiicere eam neglegens fui*. & sic explicare, postea, ignauiam ex animo, seu ex corde meo abiicere neglexi. Ego non sum ausus tam longè ab antiqua scriptura recedere. NVNC SIMVL RES, F. F. &c.] res, hoc est, bona fortunæ, facultates rei familiaris, &c. me deseruerunt, hoc est, me defecerunt, seu, me dereliquerunt. Sic Lucret. lib. 4. *Labitur interea res, & vadimonia fiunt: Languent officia, atque ægrota fama vacillans. Vnguenta, & pulcra in pedibus Sicyonia rident.* M. Tullius Catil. 2. patrimonia sua profuderunt: fortunas suas abligurrierunt: res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit. Horat. Sat. 2. lib. 1. *Nil fuerit mi*, inquit, *cum vxoribus vnquam alienis.* Verùm est, cum nimis, est cum meretricibus, vnde, fama malum grauius, quàm res trahit. IN VSV] lego *in vsum*. NI-
D MIO NEQVIOR] multis partibus nequior. Sic sæpè loquitur Plautus, & item alij boni scriptores. Horat. oda. 33. lib. 1. *Albi, ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ*, &c. HVMIDÈ PVTRENT] sic legendum, non vt habent omnes libri vulgati *humidè putent*. SARCIRE] reficere. QVIN TOTÆ PERPETVÆ RVANT] vt non totæ, vniuersæ, & ab vno extremo ad alterum, διηνεκῶς, vel ἀθρόως, corruant. perpetuæ, id est, non particulatim neque membratim, neque paullatim: sed vniuersæ, coniunctim, & vno tempore, & semel. Virgilius Æneidos lib. 8. *Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.* CÙM SCIO, NVNC VT SVM, ATQ. VT F.] cùm scio, qualis sim, præut fui, vel, cùm scio, qualis sim, præ illo, qui fui. INDVSTRIOR] magis industrius, φιλοπονώτερος, vtitur eodem comparatiuo. Et Cato in Orat. ne quis iterum consul fiat. vt testatur Priscian. lib. 3. *Imperator laudem capit: exercitum meliorem, & industriorem facit.* & C. Gracchus contra Æmilium Tuberonem, *Vtrum inimicorum meorum factio, an magis solitudo patriæ te impulit, vt in me industrior sis, quàm in te.* ARTE GYMNASTICA, DISCO, HASTIS, PILA, &c.] de his ludis, & exercitationibus: suprà in Bacch. ibi, *Ibi cursu luctando, hasta, disco, pugilatu, pilla*, &c. VICTITÁBAM VOLVPE PARSIMONIA, ET DVR.] victitabam parcè, ac duriter, & tamen iucundè. parsimonia & duritia victus erant mihi voluptati. duritia seu durities, victus mollitiei opponitur, apud Latinos, vt apud Græcos ἡ καρτερία, τῇ τρυφῇ. & duri homines, quos καρτερικοὺς appellant Græci, (quales erant prisci illi Lacedæmonij, ex quo

dicti sunt patientes, & Lacedæmon patiens ab Horatio,) intelliguntur ij, qui in victu, & cultu, A omnem voluptatem, luxuriam, & mollitiem respuunt. Horat. epist. 7. epist. lib. 1. *Durus, ait, Vultus nimis, attentúsque videris.* DISCIPLINAE ALIIS ERAM.] documento aliis eram, alij ex me discebant rectè viuendi rationem. EAM DOCTRINAM] qua institutus eram. NVNC POSTQVE NIHILI SVM] nunc, & in posterum mihi sum. ID VERÒ MEOPTE INGENIO REPP.] non sum verò talis factus, alicuius culpa: non indulgentia patris, aut negligentia magistri: sed meo ipsius ingenio. Sic M. Tullius lib. 10. epist. ad Attic. scribit, Q. filium non sua, aut patris culpa esse improbum, sed suopte ingenio, & suapte natura. Sic M. Tull. epist. 4. lib. commemorato. sed nulla nostra culpa est, natura metuenda est. Hæc Curionem, hæc Hortensij filium, non patrum culpa corrupit. Idem eod. lib. epist. cuius initiũ est, *obsignata iam epistola*, apertiùs his verbis declarat. De fratre satis, de eius filio, indulsit illi quidem suus pater semper: sed non facit indulgentia mendacem, aut auarum, aut non amantem suorum. ferocem fortasse, & arrogantem, & infestum facit. Itaque habet hæc quoque quæ nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia. quid enim dicam de hac iuuentute? ea verò, quæ mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in quibus sumus, miseriora, non sunt ab obsequio nostro. Nam suas radices habent, quas tamen euellerem profectò si liceret.

B

PHILEMATIVM mulier, SCAPHA ancilla, PHILOLACHES adolescens.

PHI. IAmpridem æcastor frigida non láui magis lubenter,
Nec vnde me melius mea Scapha rear esse defæcatam.
SCA. Euentus rebus omnibus, velut horno messis magna
Fuit. PHI. quid ea messis attinet ad meam lauationem?
SCA. Nihilo plus, quàm lauatio tua ad messim. PHILO. O Venus venusta. C
Hæc illa est tempestas mea, mihi quæ modestiam omnem
Detexit. tectus qua fui: quam mihi amor & Cupido
In pectus perpluit meũ, neque iam m' vnquam obtigere possum.
Madent in corde parietes. periere hæc oppidò ædes.
PHI. Contempla amabo mea Scapha, satin' hæc me vestis deceat.
Volo meo placere Philolachi, meo ocello, meo patrono.
SCA. Quin tu te exornas moribus lepidis, quom lepida tute es?
Non vestem amatores mulieris amant, sed vestis fartum
PHILO. Ita me di ament, vt lepida Scapha sapit scelesta multum,
Vt lepidè res omnes tenet, sententiásque amantum! D
PHI. Quid nunc? SCA. quid est? PHILO. Quin me aspice & contempla, vt hæc me deceat.
SCA. Virtute formæ id éuenit, te vt deceat, quicquid habeas.
PHILO. Ergo hoc ob verbum te Scapha donabo ego profectò hodie aliqui:
Neque patiar te gratis hanc laudasse, quæ placet mihi.
PHI. Nolo ego te assentari mihi. SCA. nimis tu quidem stulta es mulier.
Ehò mauis vituperari falsò, quàm verò extolli?
PHI. Equidem, vel falsò tamen laudari multo malo,
Quàm verò culpari, aut alios meam speciem irridere.

Ego

A PHI. Ego verum amo, verum volo mihi dici: mendacem odi.
SCA. Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, vt venusta es.
PHILO. Quid ais scelesta? quomodo adiurasti, ita ego istam amarem?
Quid? ita hæc me, cur non additum est? infecta dona facio.
Periisti, quod iam promiseram tibi dono, perdidisti.
SCA. Equidem pol miror tam catam, tam doctam te, & bene eductam,
Non stultam stultè facere. PHILO. quin mone quæso, si quid erro.
SCA. Æcastor erras. quæ quidem illum exspectes vnum, atque illi
B Morem præcipuè sic geras, atque alios asperneris.
Matronæ, non meretricum'st, vnum inseruire amantem.
PHILO. Prò Iuppiter. nam quod malum versatur meæ domi illud?
Dij deæque omnes me pessumis exemplis interficiant,
Nisi ego illam anum interfecero siti, faméque atque algu.
PHI. Nolo ego mihi malè te Scapha præcipere. SCA. stulta es planè, quæ
Illum tibi æternum putes fore amicum, & beneuolentem.
Moneo ego te, te deseret ille ætate & satietate.
PHI. Non spero. SCA. insperata accidunt magis sæpè, quàm quæ speres.
C Postremò si dictis nequis perduci, vt vera hæc credas,
Mea dicta ex factis nosce. rem vide, quæ sim, & quæ fui antè.
Nihilo ego, quàm nunc tu, amata sum, atque vni modò gessi morem,
Qui pol me, vbi hoc caput colorem immutauit,
Reliquit, deseruítque me. tibi idem futurum credo.
PHILO. Vix comprimor, quin inuolem illi in oculos stimulatrici.
PHI. Solam illi me soli censeo esse oportere obsequentem,
Solam ille me soli sibi suo quom liberauit.
PHILO. Proh di immortales, mulierem lepidam, & pudico ingenio.
D Bene hercle factum, & gaudeo mihi nihil esse huius caussa.
SCA. Inscita æcastor tu quidem es. PHI. quapropter? SCA. quæ istuc cures,
Vt te ille amet. PHI. cur obsecro non curem? SCA. libera es iam,
Tu iam quod quærebas, habes. ille te nisi amabit vltrò,
Id, pro capite tuo quod dedit, perdiderit tantum argenti.
PHILO. Perij hercle, ni ego illam pessumis exemplis enicasso.
Illa hanc corrumpit mulierem malesuada vitij lena,
PHILO. Nunquam ego illi possum gratiam referre, vt meritu'st de me.
Scapha id tu mihi ne suadeas, vt illum minoris pendam.
SCA. At hoc vnum facito cogites, si illum inseruibis solum,

Dum tibi nunc hæc ætatula est, in senecta malè querêre. A

PHILO. In anginam ego nunc me velim verti, vt veneficæ illi
Fauces prehendam, atque enicem scelestam stimulatricem.

PHI. Eundem animum oportet nunc mihi esse gratum, vt impetraui,
Atque olim, priusquam id extudi, quom illi subblandiebar.

PHILO. Dij me faciant quod volunt, ni ob istam orationem
Te liberasso denuò, & nisi Scapham enicasso.

SCA. Si tibi sat acceptum est, fore amicum tibi sempiternum,
Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita,
Soli gerundum censeo morem, & capiundas crineis.

PHI. Vt fama est homini, exinde solet pecuniam inuenire.
Ego si bonam famam mihi seruasso, sat ero diues. B

PHILO. Siquidem hercle vendundum est, pater venibit multo potius,
Quàm te, me viuo, vnquam sinam aut egere, aut mendicare.

SCA. Quid illis futurum est ceteris, qui amant te? PH. magis amabunt
Quom videbunt gratiam benemerenti referri.

PHILO. Vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur,
Vt exheredem meis bonis me faciam, atque hæc sit heres.

SCA. Iam ista quidem absumta res erit. diésque noctéisque estur,
Bibitur, neque quisquam parsimoniam adhibet. sagina planè'st.

PHILO. In te hercle certum'st, principium, vt sim parcus, experiri.
Nam neque edes quicquam, neque bibes apud me hisce diebus. C

PHI. Si quid tu in illum bene voles loqui, id loqui licebit.
Nec rectè si illi dixeris, iam æcastor vapulabis.

PHILO. Ædepol si summo ego Ioui illoc argento sacruficassem,
Pro illius capite quod dedi, nunquam æquè id bene collocassem,
Vt videas illam medullitus m' amare. oh probus homo sum,
Qui pro me caussam diceret, patronum liberaui.

SCA. Video te nihili pendere, præ Philolachete, omneis homines.
Nunc ne eius caussa vapulem, tibi potius assentibor,
Si acceptum sat habes, tibi fore illum amicum sempiternum.

PHI. Cedò mihi speculum, & cum ornamentis arculam actutum, Scapha, D
Ornata vt sim, quom huc veniat Philolaches, voluptas mea.

SCA. Mulier quæ se, suámque ætatem spernit, speculo ei vsus est.
Quid opu'st speculo tibi, quæ tute speculo speculũ es maximum?

PHILO. Ob istuc verbum, ne nequicquam Scapha tam lepidè dixeris,
Dabo aliquid hodie tibi peculi. Philematium mea.

PHI. Suo quidque loco, vide capillum satis compositum'st commodè.

SCA. Vbi tu commoda es, capillum commodum esse credito.

PHILO. Vah, quid illa pote peius quicquam muliere memorarier?

Nunc

A Nunc aſſentatrix ſceleſta eſt, dudum aduerſatrix erat.

PHI. Cedò ceruſſam. SC. quid ceruſſa opus eſt? PHI. namqui malas oblinam.

SCA. Vna opera ebur atramento candefacere poſtules.

PHILO. Lepidè dictum de atramento atque ebore. euge plaudo Scaphæ.

PHI. Tum tu igitur cedò purpuriſſum. SCA. non do. ſcita es tu quidem,

Noua pictura interpolare vis opus lepidiſſimum.
Non iſtanc ætatem oportet pigmentum vllum attingere,
Neque ceruſſam, neque melinum, neque vllam aliam offuciam.
B Cape igitur ſpeculum. PHILO. Hei mihi miſero, ſauium ſpeculo dedit.
Nimis velim lapidem, qui ego illi ſpeculo diminuam caput.

SCA. Linteum cape, atque exterge tibi manus. PHILO. quid ita obſecro?

SCA. Vt ſpeculum tenuiſti, metuo ne oleant argentum manus.
Ne vſquam argentum te accepiſſe ſuſpicetur Philolaches.

PHILO. Non videor vidiſſe lænam callidiorem vllam alteram.
Vt lepidè atque aſtutè in mentem venit de ſpeculo malæ.

PHI. Etiámne vnguentis vnguendam cenſes? SCA. minimè feceris.

PHI. Quapropter? SCA. quia æcaſtor mulier rectè olet, vbi nihil
C olet.
Nam iſtæc veteres quæ ſe vnguentis vnctitant, interpoles,
Vetulæ, edentulæ, quæ vitia corporis fuco occulunt,
Vbi ſeſe ſudor cum vnguentis conſociauit, ilico
Itidem olent, quaſi quom vnà multa iura confundit coquos.
Quid oleant neſcias, niſi id vnum, vt malè olere intelligas.

PHILO. Vt perdoctè cuncta callet! nihil hac docta doctius.
Verum illud eſt, maximáque pars voſtrorum intelligit,
Quibus anus domi vxores ſunt, quæ vos dote meruerunt.

PHI. Agedum contempla aurum & pallam, ſatin' hæc me deceat Sca-
D pha?

SCA. Non me curare iſtuc oportet. PHI. quem obſecro igitur? SCA. eloquar.
Philolachem, is ne quid emat, niſi quod tibi placere cenſeat.
Nam amator meretricis mores ſibi emit auro & purpura.
Quid opus eſt, quod ſuum eſſe nolit, ei vltrò oſtentarier?
Purpura ætas occultanda'ſt: auro turpe mulieris.
Pulcra mulier nuda erit, quàm purpurata, pulcrior.
Poſtea nequicquam exornata'ſt bene, ſi morata eſt malè.
Pulcrum ornatum, turpes mores peius cœno collinunt.
Nam ſi pulcra eſt, nimis ornata eſt. PHILO. nimis diu abſtineo manum.

Quid hîc vos duæ agitis? PHI. tibi me exorno vt placeam. A
PHILO. ornata es ſatis.
Abi hinc tu intrò, atque ornamenta hæc aufer. ſed voluptas mea,
Mea Philematium potare tecum collubitum eſt mihi.
PHI. Lubet & ædepol mihi tecũ. nam quod tibi lubet, idem mihi lubet,
Mea voluptas. PHILO. Hem iſtuc verbum vile'ſt viginti minis.
Cedò, amabo, decumbe. næ emtum tibi dare hoc verbum volo.
Etiam nunc decem minæ apud te ſunt, vel rationem puta.
Triginta minas pro capite tuo dedi. PHI. cur exprobras?
PHILO. Egóne id exprobrem, qui mihimet cupio id opprobrarier?
Nec quicquam argenti locaui iam diu vſquam æquè bene? B
PHI. Certè ego, quod te amo, operam nuſquam melius potui ponere.
PHILO. Bene igitur ratio accepti atque expenſi inter nos cónuenit.
Tu me amas, ego te amo, meritò id fieri vterque exiſtimat.
Hæc qui gaudent, gaudeant perpetuo ſuo ſemper bono.
PHI. Age, accumbe igitur, cedò aquam manibus puer. appone hîc menſulam.
PHILO. Qui inuident, ne vnquam eorum quiſquam inuideat prorſus commodis.
PHI. Vide, tali vbi ſint, vbi vnguenta. PHILO. quid opus eſt? cum ſtacta accubo.
Sed éſtne hic meus ſodalis, qui huc incedit cum amica ſua? C
Is eſt. eſt Callidamates, cum amica incedit. euge, oculus meus,
Conueniunt maniplares. eccos prædam participes petunt.

FRIGIDA.] frigida dixit, nam etiam aqua calida lauabant. DEFOECATAM] abſterſam, & omni ſordium ſqualore, illuuie, atque immunditie purgatam, liquidam, & ſerenam, & nitidam factam: ſuprà in Aulularia, principio ſcenæ ſecundæ, *Defæcato animo.* dixit tranſlatè. EVENTVS, REBVS OMNIBVS VELVT HORNO.] euentus reſpondet rebus noſtris omnibus, & ſecundus fuit, vt meſſis magna frugibus huius anni, vel annonæ huius anni. Horno, accipio vt ſit dandi caſus, hornum vocat vnius, & proximi ſuperioris anni fruges, ſeu frugum anni ſuperioris prouentum atque annonam. Alij volunt eſſe aduerbium. Horat. oda, 23. lib. 3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lareis, auidáque porca.* Idem epod. oda. 2. *Et horna dulci vina promens dolio Dapes inemtas apparat.* Poteſt fortaſſis etiam ſic explicari hic locus, qualis eſt D meſſis magna vnius anni frugibus, & annonę, talis eſt euentus rebus omnibus. Ego tamen priorem explicationem magis probo. ſignificat enim Philematium ſuæ lauationis euentum ſecundum fuiſſe, & ſe lauiſſe ex animi ſententia. O VENVS VENVSTA,] ex eodem genere illa ſunt, nitoribus nitidis, amœnitas amœna, &c. quæ alibi notauimus. HAEC ILLA EST TEMPESTAS.] Philematium ſignificat. ſuperiore ſcena. *Hæc verecundiam mihi, & virtutis modum Deturbauit, detexítque me illicò.* TECTVS QVA FVI,] qua modeſtia tectus fui, manet in allegoria. QVAM MIHI AMOR, ET CVPIDO.] quam tempeſtatem mihi amor, ſeu Cupido, tamquam imbrem ac pluuiam in pectus meum penitus demittunt. *perpluunt*, hic ἐνεργητικῶς poſitum eſt. ſuprà non item. *perpluunt tigna.* NEQVE IAM M' VNQVAM OBTIGERE POSSVM.] Neque iam me aduerſus tempeſtatem illam tegere in poſterum poſſum. PERIERE HAEC OPPIDÒ AEDES.] periere hæ admodum ædes, hoc eſt, ego perij. eſt enim allegoria continua, vt diximus. CONTEMPLA,] contemplare. MEO OCELLO, MEO PATRONO,] meo patrono, qui me emit, & emtam manumiſit. infrà. *Daniſta adeſt, qui dedit argentum fænori, Qui amica eſt emta.* & hac eadem ſcena, infrà. *Solam ille me ſoli ſibi ſuo cium liberauit.* meo ocello: qui mihi ocelli inſtar eſt, qui mihi carus eſt, vt oculus. QVIN TV TE EXORNAS MORIBVS LEPIDIS, &c.]

quamobrem

A quamobrem te non décoras pulcris & honestis moribus, quando tu pulcra & formosa es? STI VESTIS FARTVM.] fartum à farciendo dictum, vt & farci mei, & fartores, fartum autem fartores aliqua re exteriore sæpire solent. Ita per vestis fartum, corpus quod veste amicitur, ac tegitur, significat. VIRTVTE FORMÆ, &c.] id est, præstantia, & vis formæ. Sic apud Terent. Phorm. *Virgo pulcra, & quo magis diceres, Nihil erat adiumenti ad pulcritudinem. Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida, Lacrumæ, vestitus turpis: vt, ni vis boni In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerēt.* ERGO OB HOC VERB. &c.] Hæc loquitur Philolaches non audiente Scapha, audientibus spectatoribus tantùm: vidétque & audit Philolaches Philematium, & Scapham colloquenteis, ipse autem neque videtur ab illis, neque auditur, in occulto aliquo loco, scilicet delitescens. ALIQVI.] re aliqua. QVÀM VERO EXTOLLI?] quàm veris laudibus efferri, atque ornari? quàm verè laudari? EQVIDEM VEL FALSÒ TAMEN LAVD. &c.] sententia hæc est, tantum abest, vt malim vituperari falsò, quàm verè extolli, vt multo malim falsò laudari, quàm verè vituperari. vel sic & fortasse planiùs, non solùm, non mâlo vituperari falsò, quàm veris laudibus ornari: sed etiam mâlo falsis laudibus ornari, quàm verè culpari. vel sic, æquè planè non solùm mâlo veris laudibus ornari, quàm falsis criminibus & maledictis culpari: sed etiam mâlo vel falsis laudibus ornari, quàm veris criminibus accusari. Sunt autem verba Scaphæ ancillæ,
B non Philematij. EGO VERVM AMO: VERVM V. M. D.] hæc sunt consentanea cum iis, quæ suprà dixit. *Nolo ego te mihi assentari.* Nam qui verú amat, assentationé oderit, necesse est: &, qui assentatores & assentationem amat, mendacio delectetur, necesse est. ITA TV ME AMES, &c.] hæc affirmandi aliquid, & iurandi formula est, per precationem. QVO MODO ADIVRASTI?] quo modo iurasti? QVID? ITA HÆC ME, CVR NON ADDITVM EST?] cur non ita dixisti? Ita tu me ames, ita Philolaches tuus te amet, ita tu eum ames, vt venusta es. INFECTA DONA FACIO.] quæ tibi donaram, aut me donaturum promiseram, indonata esse volo, quæ donaram, repeto. QVOD IAM PROMISERAM TIBI DONO, PERDIDISTI.] quod me tibi donaturum promiseram, amisisti: quia non donabo. Dono, septimi casus, à recto, donum. Etiam hæc loquitur Philolaches, vt audiatur à spectatoribus tantùm, non etiam à Philematio, neque à Scapha. CATAM,] sollertem, & acutam, & prudentem. Ennius, catus, Æliu' Sextus. Horat. epistol. 2. libro 2. *Post hac ille catus, quantumuis rusticus,* &c. ILLVM EXSPECTES VNVM,] ab illo vno pendeas: in illo vno spem tuam omnem colloces. ATQ. ALIOS ASP.] atque alios spernas ac reiicias. Nonnulli libri habent, *Atque alios exsperneris.* MATRONÆ NON MERETRICVM'ST VNVM INSER. AM.] vni
C seruire amanti, & morem gerere, est matronæ, non meretricum. Horat. epist. xviij. *Vt matrona meretrici dispar erit, atque Discolor infido scurra distabit amicus.* Terent. Heauton. *Nam expedit bonas esse vobis: nos, quibuscum est res, non sinunt. Quippe forma impulsi nostra, nos amatores colunt. Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferūt. Nisi prospectum interea aliquid nobis est, deserta viuimus. Vobis cum vno simul vbi ætatem agere decretum est viro, Cuius mos maximè est consimilis vestrûm: hi se ad vos applicant.* Antiquè autem dictum est, vnum inseruire amantem, pro, *vni inseruire amanti,* seu potiùs, pro, *in vnum seruire amantem.* sic infrà non longè *si illum inseruibis solum.* NAM QVOD MALVM VERSATVR] id est, quódnam illud malum meæ domi versatur? PESSVMIS EXEMPLIS INTERFICIANT, &c.] suprà in Capt. *Quando ego te exemplis excruciauero pessimis,* &c. Idem infrà eadem scena. *Perij hercle ni ego illam pessumis exemplis enecasso.* ATQ. ALGV.] & frigore. Algus, us, dixerunt veteres, pro, algor, tis: idque notant grammatici. sic Lucret. libro 3. *Sollicita volitant morbis, algúque, faméque.* Iterum Plautus, Rudente. *Tu vel suda, vel peri algu.* PRÆCIPERE.] præmonstrare ὑποτιθέναι docere. ÆTERNVM.] Horat. oda xiij. lib. 1. *Non, si me satis audias, Speres perpetuum, dulcia barbarè Lædentem oscula,* &c. ÆTATE, ET SATIETATE.] ætate cuius? an Philematij? an Philolachetis? quæri enim potest, vtrum dicat Scapha, Philolachetem desertutú Philematium,
D cùm ipse maior natu factus fuerit, an cùm Philematium anus facta sit. INSPERATA ACCIDVNT MAGIS SÆPÈ, QVÀM Q. SP.] sic ferè suprà. *sed vnum hoc scito, nimio celeriùs Venire quod molestum est, quàm id quod cupidè petas.* EX FACTIS.] ἐκ πραξέων. QVAE SIM] anus. ET QVAE FVI ANTÈ.] puella. NIHILO EGO.] subintellig. minus. GESSI MOREM.] obsecuta sum. QVI POL ME VBI HOC CAPVT COL. IMM.] vbi hoc caput canum factum est: vbi hoc caput incanuit. RELIQVIT, DESERVÍTQ. ME.] Terent. Heauton. *Quippe forma impulsi nostra nos amatores colunt. Hæc vbi immutata est: illi suum animum aliò conferunt. Nisi prospectum interea aliquid nobis est, deserta viuimus.* Sed animaduertendum hîc, me, esse iteratum: nam suprà positum est ibi, *qui pol me,* &c. INVOLEM ILLI IN OCVLOS, &c.] inuadam & irruam illi in oculos. STIMVLATRICI.] quæ Philematium stimulat, vt se multis prostituat. OBSEQVENTEM.] morigeram. SVO.] de suo: suo sumtu. MIHI NIHIL ESSE,] me esse inanem, nudum, atque egentem. INSCITA.] stulta. QVOD QVAERERAS,] libertatem. VLTRÒ,] à te non prouocatus, amans, & expetens te, à te non amatus, neque expetitus. PRO CAPITE TVO.] pro libertate. PESSVMIS EXEMPLIS,] modis pessimis. ENICASSO.] enecauero. MALESVADA VITII LENA,] lena, quæ Philematio vitium malè suadet. Virgil. lib. vj. Æneid. *Et metus & malesuada fames, & turpis egestas.* SI ILLVM INSERVIBIS SOLVM,] si illi soli inseruies: sic suprà eadé scena. ÆTATVLA,]

adoleſcentia, ætas ferox. ſuprà in Ciſtell. *Sempérque iſtam quam nunc habes, ætatulam obtinebis.* IN SENECTA MALÈ QVERÊRE,] anus facta, fruſtrà conquereris: fruſtrà te pœnitebit, cùm tibi ſenectus obrepſerit. IN ANGINAM EGO NVNC ME V. V.] angina, morbus eſt, quam συνάγχην, ſeu κυνάγχην, Græci vocant. Morbus eſt acutus & peſtifer in faucibus conſiſtens: de quo Cornelius Celſus lib. 4. cap. 4. Velim, inquit, me ex Philolache anginam fieri, & in faucibus illius veneficæ inſidere. EVMDEM ANIMVM OPORTET NVNC, &c.] opponuntur hæc à Philematio illis, quæ ſuadebat anus, *libera es iam. Tu iam quod quærebas habes, vt ei ſpiritum intercludam.* VT IMPETRAVI,] cùm impetraui, vel poſtquàm impetraui. EXTVLI,] multis blandimentis, & precibus abſtuli, & extorſi. Virgil. Georg. I. *Vt varias vſus meditando extunderet artes.* DII ME FACIANT QVOD VOL.] me, de me. TE LIBERASSO. D.] te liberaro de integro. ENICASSO,] eneca uero. SI TIBI SAT ACCEPTVM EST, FORE AMIC. T. S.] ſi tu ita certum eſſe putas Philolachem fore tibi amicum ſempiternum, vt ſi tibi fideiuſſoribus, & ſponſoribus datis cautum eſſet, &c. vel ſic, ſi tu ita confidis Philolachem tibi amicum fore perpetuum, vt ſi vades, & ſponſores ab eo accepiſſes, &c. vel ſic, ſi tu ita confidis Philolachem tibi ſempiternum amicum futurum, vt ſi tibi ſatis dediſſet ita fore, &c. PROPRIVM,] id eſt, perpetuum, & ſtabilem: Nam quæ alicuius propria ſunt, iure ciuili ſtabilia & perpetua ſunt, & tranſeunt ad heredes. at commodata aut mutuò data, aut quibus quis vtitur, fruitur tantum: non item. huc referendum eſt illud quod ſcriptum à Lucretio eſt libro 3. *Vitáque mancipio nulli datur omnibus vſu.* Sed de hac huius ſignificatione alibi ſuprà. ET CAPIVNDAS CRINEIS,] ei ſoli cenſeo capiendas crineis, id eſt, cenſeo te ei ſoli blandiri oportere. capere crineis alicui, eſt ei blandiri, ſeu potiùs eum molliter & leniter crinibus prehendere oſculandi gratia. ſolebant enim puellæ amatoribus ſuis, quibus ſuam in eos liberalitatem, ac beneuolentiam declarare volebant, crineis & interdum auriculas prendere, atque ita oſculari: quæ ab Adrian. Turnebo in libris Aduerſario. notata ſunt. Legendum autem eſſe *capiundas* non capiundos, & libri veteres, qui ſic habent, peruincunt: Et Nonius, qui in voce *crines*, hunc locum profert, docens *crines*, vſurpatum eſſe à veteribus in maſculino & fœminino genere. VT FAMA EST HOM. EXINDE SOLET PEC. INVEN.] qualis eſt hominum de aliquo exiſtimatio, talis ei apud illos fides eſt. ſi bene de eo exiſtimant: pecuniam ei credunt: ſin malè, non credunt. vt fama eſt hominis, ita ſolet pecuniam inuenire. ſi bona eſt, pecuniam facilè reperit, neque vnquam eget: ſin mala, non facilè reperit, neque quiſquam eum re iuuat. SERVASSO,] ſeruauero. SIQVIDEM HERCLE VEND. EST, PATER VEND. P.] id eſt, ſiquid mihi vendendum eſt, ne egeas, patrem vendam potiùs, quàm te egere, aut mendicare, me viuo, ſinam. QVID ILLIS FVT. &c.] Quid de illis, &c. QVOM VIDEBVNT GRATIAM BENEVOL. REF.] magis me amabunt, inquit, cùm videbunt me gratum eſſe in beneuolum. Secutus ſum autem Camerarij coniecturam, qui ex obſcuris antiquæ ſcripturæ veſtigiis *benemerenti*, quæ vox deſiderabatur, repoſuit. VT EXHEREDEM MEIS BONIS ME F.] vt exheredē meorum bonorum me faciam, & Philematium ſit heres. ſuprà in Bacchid. *Niue exheredem fecero vita ſua.* DIÉSQ. NOCT. ESTVR,] *eſtur*, imperſonale paſſiuū à verbo edo, es, eſt. SAGINA PLANE'ST.] planè videbimini hîc inſtar altilium, hoc vnum agere, atque huic vni rei ſtudere, vt ſaginemini: ita nullus ſit edendi & bibendi modus. ſagina, cibi vis, & copia: aut cibi ad ſaginandum comparati. IN TE HERCLE CERTVM'ST PRINCIPIVM, VT P. S. EXP.] deliberatum mihi hercle eſt, principiò in te experiri quàm parcus ſim. parſimoniæ meæ periculum in te facere, & ſpecimen dare mihi decretum eſt. ſignificat, ſe parſimoniam in victu ei prebendo adhibiturum, quoniam queritur nimis ſumtuosè viui, & nimis magnos ſumtus in victum fieri. Immò verò disertè minatur ſe nihil ei in victum præbiturum. principium autem, id eſt, principiò, niſi fortè *principiò*, legendum eſt. NEC RECTÈ SI ILLI DIXERIS,] id eſt, ſi illi malè dixeris, &c. ſic ſuprà non ſemel. conſule indicem. ÆDEPOL SI SVMMO EGO IOVI ILLO ARGENTO, &c.] ædepol, ſi ego ſupremo Ioui illo argento, quod pro illius libertate dedi, ſacrificaſſem, non æquè benè id poſuiſſem, atque poſui, cùm eam emi, & manumiſi. VT VIDEAS ILLAM MEDVLLITVS M' AMARE?] id eſt, quàm facilè eſt videre me ab illa medullitus amari! quàm facilè quis videre poſſit me illi ex animo, & penitus carum eſſe! *Medullitus*, hoc eſt, penitus, vſque à medulla, vel, vt Nonius, à medullis: qui profert hæc ex Trucul. *Oſtendit ſeſe iam mihi medullitus infidelem nunquam, dum viuam, fore.* & ex Ennij Satyr. libro 3. *Enni poëta ſalue, qui mortalibus Verſus propinas flammeos medullitus.* OII,] lætitiam ſignificans, interiectio. PROBVS HOMO SVM.] frugi homo ſum. QVI PRO ME CAVSAS DICERET, PATRO. LIB.] liberaui Philematium, vt eſſet mihi tanquam patronus, qui pro me cauſam diceret. Secutus autem ſum libros vulgatos, quibuſcum conſentiunt noſtri veteres. Nam Camerarius ſic edidit. *Quæ pro me cauſam diceret, patronum liberaui.* quam ſcripturam minus probo: quamuis ſic explicari poſſit. liberaui patronum, hoc eſt, liberaui Philematium, vt eſſet mihi patronus, quæ Philematium pro me cauſam diceret. Ego ſic malim legi. *Quæ pro me cauſam diceret, patronū liberaui.* Quæ ſcriptura, plana eſſet, neque egeret explicatione. VIDEO TE NIHILI PÉNDERE, PRÆ PHILOLACHETE, &c.] video te ceteros omneis homines nihili facere, ſeu nihili æſtimare præ Philolachete. *Nihili péndere*, tranſlatè dictū. eſt enim tractum ab

A ab ære, auro, & argento, & simil. quæ olim pendebantur ante nummi vsum repertum. sic suprà eadem scena. *vt illum minoris pendam.* TIBI POTIÙS ASSENTIBOR.] tibi potiùs assentiar. sic autem legẽdum, non vt habent omnes editiones, *assentabor*. Nam primùm Philematium dixit nolle se Scapham sibi assentari. suprà hac eadem scena, ibi, *Nolo ego te assentari mihi.* Deinde quamuis assentari, & assentiri, sint similia, & propinqua, differunt tamen inter se. alterum enim sine reprehensione fieri potest: assentiri dico: quia assentimur alteri etiam vera dicenti: nihilque prohibet, quo minus qui assentitur, vera dicat: alterum non potest: quia qui assentatur semper falsa pro veris sequitur, & approbat, & semper mentitur, & mendax est. Sic igitur hoc loco Scapha dicit se Philematio assensuram, hoc est, eius orationem & sententiam de Philolachete vno amando probaturam: assentaturam non dicit. Quod autem diximus, nihil prohibere, quominus, is qui alteri assentitur, vera dicat, sic intelligendum est, qui vera assentitur, vera dicit: qui falsa, falsa loquitur. qui omnia assentitur, siue sint vera, siue falsa, is assentator est, & assentatoris est, omnia alteri assentiri. Quod ait se facere solere Gnatho ille Terentianus in Eunucho his verbis. *Negat quis? nego. ait? aio. Postremò imperaui egomet mihi Omnia assentiri.* sic infrà in Menæchm. legendum. *Bene res geritur: assentibor quidquid dicet, mulieri:* & ita edendum curauimus: non vt vulgò *assentabor*, &c. SI ACCEPTVM SAT HABES, &c.] si tibi prædibus, & prædiis satis cautum

B esse existimas, hoc est, si confidis, illum tibi amicum fore perpetuum, si non dubitas, quin ille tibi sempiternus amicus sit futurus. si non minus cõfidis illum tibi amicum sempiternum fore, quàm si tibi datis sponsoribus promisisset: sic suprà loquitur eadem scena, *si tibi sat acceptum est*, &c. MVLIER QVÆ SE, SVÁMQ. ÆTATEM.] ei mulieri, quæ se, suámque ætatẽ spernit, id est, quæ deformis, & vetula est, speculo opus est ei mulieri, quæ de se suáque ætate malè existimat: quæue sibi, suæque ætati diffidit, hoc est, quæ se deformem, & vetulam scit esse, speculo opus est. quia speculum reddit eorum, qui eo vtuntur, imagines, meliores, & gratiores, dum speculo adhibito, oris & formæ vitia corrigunt. Dixit autem, *mulier quæ*, more suo, pro *mulieri, quæ*, vel pro, *quæ mulier*, vt relatiuum, & antecedens inter se conueniant casu. QVID OPV'ST SPECVLO TIBI QVÆ TVTE, &c.] quid tibi & puellæ, & formosæ, speculo opus est, cuius nitor, & splendor, vsum speculi præbere, & speculo speculi maximi instar esse potest? OB ISTVC VERBVM, NE NEQVICQ. &c.] verba sunt Philolachetis, & hîc Philolachetis nomen præscribi debet. Ob istuc dictum, inquit, Philolaches, ne tu Scapha frustrà & gratis tam lepidè, sciteque dixeris, aliquid peculi, tibi dabo. peculium seruis & ancillis dominos dare esse solitos, & ab aliis dari potuisse, constat. Sic autem, vt edidimus, habent libri

C nostri veteres, & ita edidit Camerarius. Nam vulgati sic habent. *Ob istuc verbum ne nequicquã*, &c. *dabo aliquid hodie.* Deinde, præscripto Scaphæ nomine, *pertuli Philematium mea.* quorum verborum hanc sententiam esse volunt, pertuli tibi speculum, Philematium mea. sed hæc scriptura perspicuè corrupta est. quare teneamus antiquam. Iam hæc verba, *Philematium mea*, sunt etiam Philolachetis: & separatim pronuntianda sunt, quasi Philolaches præ desiderio & cupiditate Philematium inclamet, atque appellet. SVO QVIDQVE LOCO VIDE CAPIL. SATIS COMPOSITVM'ST COMM.] sic ferè Nonius, qui hunc versum profert in voce *capillus*, docens, veteres protulisse etiam in neutro genere. quamquam non profert integrum, sed ab hoc loco, vide capillum satin' compositum sit commodè. Nos in eo Nonium secuti sumus, quod *vide*, non *viden'*: *capillum*. *capillum*, non *capillus*, edidimus, in hoc veteres secuti sumus, quod *compositum'st*, non vt est, apud Nonium, *compositum sit.* & *satis*, non, *satin'*, edendum curauimus: quoniam si, *compositum sit*, legatur, versus constare suis numeris non possit, & vna syllaba modum superet. sententia autem hæc est, vide, an capillum suo quodque loco satis commodè compositum sit. *quodque* autem legi malim, quàm *quidque*. POTE P.] subintellige, est. *pote* autem, hoc est, δυνατὸν, fas, & quod barbarè vulgus dicit, *possibile*. ASSENTATRIX SCEL.] assen-

D tatricem appellat accusatoriè, quia nimis putidè ei blandiendo placere studeat. CEDÒ CERVSSAM] cerussam ψιμμύθιον vocant Græci. fucus est, quo mulieres faciem candefaciunt. De quo sic Plin. lib. 35. cap. 6. *Est & colos tertius è candidis cerussa: cuius rationem in plumbi metallis diximus.* NAM QVI MALAS OBLIN.] nam opus est cerussa, qua malas candefaciam. VNA OPERA EBVR ATRA.] si malas tibi cerussa candefacere vis, vna, eadémque opera debeas ebur atramento candefacere velle. quod si absurdè & stultè factura sis, illud quoque alterum ineptè atque inscitè facias. Malæ enim tuæ cerussa ipsa sunt candidiores, neque cerussa quidquam amplius earum candori afferre, aut addere queat, sed eas minus candidas faciat potiùs, quemadmodum si quis atramento ebur suapte natura candidum candefacere conetur, ridiculè faciat, & eius candorem corrumpat. sic ferè Horat. Sat. 3. lib. 1. sermonum. *At nos virtutes ipsas inuertimus, atque Sincerum cupimus vas incrustare*, &c. PVRPVRISSVM.] cretam argentariã purpura tinctam, quo olim vtebantur, & hodie vtuntur pictores. De quo Plin. lib. suprà proximè commemorato, & cap. eodem. SCITA ES TV QVIDEM,] ironia. INTERPOLARE OPVS LEPIDVM.] renouare & reconcinnare opus pulcherrimum, & integerrimum. interpolantur vetera: noua, interpolationem non requirunt. Interpolare, inquit, Nonius, est nouam formam è vetula fingere. M. Tullius accusationis lib. 1. *Tollendo, quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, interpolando.* Sic autem legendum apud Ciceronem, non eò solùm quod ita profert

Nonius, sed etiam quia ita scriptum est in libris veteribus: qui non habent hæc verba, *curando, ne litura appareat*, quæ vulgati habent, *intermutando*, & *interpolando*. NON ISTANC AETATEM OP. &c.] Emphibolia, sed hoc sentit Scapha, istam ætatem nullum pigmentum debet attingere, neque cerussa, &c. NEQ. MELINVM] Melinum auri pigmentum, color candidus, à Melo insula: de quo Plinius loco suprà commemorato. NEQ. VLLAM ALIAM OFF.] neque vllum alium fucum. suprà in Capt. *Ita mihi stolido sursum versum os sublenere offuciis.* NIMIS VELIM LAPIDEM, QVI EGO ILLI SP.] valde ego mihi lapidē optem, quo illi speculo comminuam caput, id est, quo totum speculum conteram, & confringuam. LINTEVM CAPE,] mantile lineum ad manus abstergendas. *χειρόμακτρον*. VT SPECVLVM TENVISTI,] cùm speculum tenuisti, vel, quomodo speculum tenuisti argēteum, scilicet. NE OLEANT ARGENTVM MANVS.] ne manus oleant argentum. id est, ne odorem argenti, ex argentei speculi contactu, contractum reddant. specula olim etiam argentea fiebant, vt & hodie Plinius lib. 33. cap. 9. *Prælata sunt argentea. primus fecit Praxiteles, Magni Pompeij ætate.* Vlpianus iurisconsultus lib. 34. Digest. tit. de auro, argento, mundo, &c. legatis. *Sed nec candelabra, nec lucerna argentea, vel sigilla, quæ in domo reposita sunt, vel imagines argenteæ, argenti appellatione continebuntur: Nec speculum parieti affixum, vel etiam quod mulier mundi causa habuit, si modò non in argēti numero habita sunt.* QVIA AECASTOR MVLIER RECTÈ OLET, &c.] Sic M. Tullius lib. 2. epist. ad Attic. epist. 1. *Quamquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi, atque incomta visa sunt: sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant: & vt mulieres, ideò benè olere, quòd nihil olebant, videbantur.* NAM ISTHÆC VETERES,] isthæc, pro istæ, antiquè. *veteres* autē, id est, vetulæ. INTERPOLES,] id est, interpolatæ, hoc est, ex vetulis, fuco, cerussa, & vnguentis, quasi nouæ, & puellæ factæ: vel quæ se medicamentis, & pigmentis, & vnguentis interpolant, hoc est, nouas ex veteribus faciunt. *interpoles*, numeri multitudinis recti casus, à singulari *interpolis*. EDENTVLAE,] dentibus carētes, propter senectutem. suprà in Casina, *propter operam illius hirqui improbi atque edentuli*, &c. In Pœnulo. *vinum edentulum* dixit translatè. νωδούς appellant Græci: quos edentulos, Latini. VITIA CORPORIS.] vt rugas, & cutis asperitatem, & squalorem, & similia. OCCVLVNT,] tegunt, occultant, κρύπτουσι. CVM VNGVENTIS CONSOC.] cum vnguētis confudit, & commiscuit, &c. Sic ferè Horat. oda. 12. epod. *Quis sudor vietis, & quàm malus vndique membris Crescit odor, cum pene soluto, Indomitam properat rabiem sedare*, &c. Huius rei causam explicat Alexander Aphrodis. in Problem. NISI ID VNVM VT MALÈ OLERE INTELL.] nisi id vnum vt eas malè olere intelligas. MAXIMÁQ. PARS VOSTRORVM INTELL. &c.] & maxima pars vestrûm intelligit, spectatores alloquitur. QVAE VOS DOTE MERVERVNT.] quas vos domum duxistis, quia erant locupletes, & bene dotatæ, quæ dote consecutæ sunt, vt vobis nuberent: quæ vos dote emerunt. CONTEMPLA.] contemplare. PALLAM,] vestem muliebrem superiorem & exteriorem. Horat. Sat. 2. lib. 1. *Ad talos stola demissa, & circumdata palla*: &c. Plautus in Menæchm. *Hanc modo vxori intus pallam surripui: ad scortum fero.* NON ME CVRARE ISTVC OPORTET.] non est meum curare, satísne te vestis aliqua deceat: sed Philolachetis, ne quid tibi emat, nisi quod te deceat, & quod tibi placere putet. IS NE QVID EMAT, NISI, &c.] ne quid is emat, &c. NAM AMATOR MERETRICIS MORES, &c.] Horum duorum versuum arguta & acuta sententia est. Hoc enim sentit anus. Cùm amator meretricis mores sibi emat auro, & purpura: omnis emtor autem pretium à se alienet, & in venditorem transferat, vt contrà à venditore mancipio accipiat rem, qua eget, neque velit pretium sibi ab illo reddi, & rem esse inemtam: non est quod amatori tuo Philolacheti, purpuram & aurum, quæ ab illo accepisti, & quibus te emit, vt tu te totam in se transferres, & vt tota sua esses, non est, inquam, quod illa ei vltro ostentes. tuis enim moribus, & tua forma contentus est, neque purpuram tuam, aut aurum expetit. PVRPVRA AETAS OCCVLTANDA'ST:] ætas mala scilicet, hoc est, senecta, purpura tegenda, & occultanda est. vestis enim interdum tegit vitia corporis. AVRO TVRPE MVLIERIS.] turpe mulieris, id est, turpitudo, seu deformitas mulieris, auro occultandum est, auro occultanda est. repetendum ἀπὸ κοινοῦ. Sic autem esse legendum, vt edendum curaui, ratio & veritas, & consecutio ipsa peruincunt. vult enim ostendere hæc anus aurum & purpuram puellæ formosæ esse superuacanea, neque magnopere esse adhibēda. primùm enim purpurea vestis malæ ætatis vitia tegere: deinde aurum, deformitatem mulieris occultare debet. Sed mulier, quæ formosa, & ætate integra est, nuda pulcrior est, quàm purpura ornata, suis enim bonis pollet, neque alienis & externis adiumentis eget. Et mulier bene morata, aurum quo ornetur, non admodum desiderat. Nam satis eam ornant boni mores. QVÀM PVRPVRATA.] quàm purpura ornata: Cū his congruit illud Menandri, *γυναικὶ κόσμος ὁ τρόπος, κ' οὐ χρυσία.* id est, mulieri ornamento sunt mores, & non aurum. Et illud eiusdem *Ῥύπος γυναικὶ πέφυκεν ἠργυρωμένῃ*, id est, sordes mulieri argento ornatæ, cōtrahuntur natura. POSTEÀ NEQVICQVAM EXORNATA'ST BENE, &c.] præterea, inquit, frustrà bene exornata est mulier, si malè morata est. COLLINVNT.] inquinant, contamināt. Horat. oda. 15. lib. 1. *tamen, heu, serus adulteros, Crineis puluere collines.* NIMIS DIV ABSTINEO MANVM] nimis diu me continui, mihíque temperaui, ne eas adirem. tempus est ad eas accedendi. lubet nunc iis adire manum. abstinere manum, hîc opponitur illi, quod suprà

A ſuprà explicauimus,adire manum,in Aulularia, ibi. *Ita illis impuris omnibus adij manum.* HEM ISTVC VERBVM VILE'ST VIGINTI MINIS,] iſtuc verbum vili ematur, ſi viginti minis ematur. Iſtuc verbum ſi quis emat viginti minis,non carè emerit, quia longè pluris eſt, quàm viginti minæ.& ſi iuſto pretio ematur,longè pluris emi debeat,quàm viginti minis. NÆ EMTVM TIBI DARE HOC V. V.]næ ego tibi iſtud verbum emtum reddere volo: hoc eſt,nolo mihi iſtud gratis dixeris,ſed eius pretium tibi perſoluere volo: nolo verbum,quod locuta es,mihi eſſe gratuitum,ſed emtum,eiúſque accipias faxo. ETIAM NVNC DECEM MINAE APVD TE S.] triginta minis Philematium emerat Philolaches, emtámque continuò liberarat. hoc igitur dicit, viginti minæ tibi pro iſto verbo debentur. demantur viginti minæ de triginta,quas ego pro tuo capite dedi:reſtant decem tantum. ita decem minis te emi dumtaxat.quod ſi pretium quo te emi,exigere abs te vellem,decem minas tantum repetere iure poſſem,non triginta,quia tibi viginti pro iſto verbo debentur. VEL RATIONEM PVTA.]quòd ſi mihi non credis, ſubduc rationem, & rem ad calculos voca. profectò enim ſi de triginta minis,quas pro tuo capite dedi,viginti detrahantur, quas ego tibi debeo pro iſto verbo,quod locuta es,*voluptas mea*,decem minæ ſolæ apud te reſtant,quas mihi debeas.TRIGINTA MINAS PRO CAPITE TVO DEDI,] triginta minas pro te dedi, de quibus ſi detrahuntur viginti,quas me tibi pro iſto verbo debere profiteor, decem ſolæ ſunt apud te reliquæ. CVR EXPROBRAS?]cur mihi beneficium, erga me tuum commemoras, vt me rubore ſuffundas? EGÓNE ID EXPROBRO QVI MIHIMET,&c.] hoc eſt,ego enim animum inducam id tibi exprobrare,quod mihi ipſi cupio probro dari,& maledicti loco obiici?te ſcilicet eſſe à me emtam ac liberatam. NEC QVIDQVAM ARGENTI,&c.] & qui nullum argentum,ſeu nullam pecuniam iampridem tam bene vlla in re collocaui, quàm in te emenda? BENE IGITVR RATIO ACCEPTI,&c.]id eſt,accepta igitur,& expenſa, paria ſunt.ſi ego tantum abs te accepi,quantum pro te expendi:hoc eſt, ſi tu me amando, facis, vt pecuniam in te emenda bene collocarim,accepti, & expenſi ratio inter nos conuenit. HÆC QVI GAVDENT, GAVDEANT,&c.] qui his noſtris bonis, & hoc noſtro amore mutuo lætantur,opto,vt ij perpetuo ſuo bono lætētur,& perpetuo ſint beati. Sequitur non longè verſus,qui huic ex contrario reſpondet, *Qui inuident*, &c. CEDÒ AQVAM MANIB. P.] da puer aquam manibus lauandis. APPONE HÌC MENSVLAM.] menſæ apud veteres illos, & apponebantur potaturis,& remouebātur compotatione finita. qua de re ſuprà.Demoſthen. *καὶ τὰς τραπέζας καὶ οἱ διάκονοι οἱ Χαβρίου τὰς τραπέζας παρατιθέμενοι.* id eſt,& Chabriæ miniſtri,menC ſa appoſita. QVI INVIDENT, NE VMQ.]id eſt,qui nobis hæc bona inuident, ij ſint infelices,& miſeri.Nam infelicibus nemo inuidet: ſed contrà eorum miſerentur, niſi fortè ſint miſeria digni.hac etiam de re diximus ſuprà alibi plura,opinor,in Bacchid. ad illum locum. *Sibi ne inuideatur,ipſi ignaui rectè cauent.* TALI VBI SINT,] tali luſorij aſtragali. de talis, ſat multa ſuprà in Curcul.ibi,*iacit volterios quatuor.* Conſule indicem. QVID OPVS EST?] quid opus eſt vnguentis? CVM STACTA ACC.] ſtacte,ſeu ſtacta,vnguentum ex myrrha,ſeu liquor myrrhæ.Lucret.lib.2.*Sicut amaracini blandum ſtactæq; liquorem,Et nardi florem,* &c. ad quem notauimus ex Theophr. *περὶ ὀσμῶν, ἐκ κινναμώμου, καὶ ἐκ σμύρνης κοπτομένης ἔλαιον ῥεῖ. στακτὴ δὲ καλεῖται διὰ τὸ κατὰ σμικρὸν στάζειν.* id eſt, ex cinamomo, & ſmyrna contuſa, ſeu dum cōtunditur,oleum manat.ſtacte autem appellatur, quia paullatim & guttatim fluit.OCVLVS MEVS.] qui mihi inſtar oculi eſt:qui mihi cariſſimus eſt. MANIPLARES.] manipulares, eiuſdem manipuli milites: commilitones.tralatio à re militari,ſeu caſtrenſi.Quid ſit manipulus autem in re militari,dictum eſt ſuprà.conſule indicem.

D

CALLIDAMATES, SCAPHA, DELPHIVM, PHILOLACHES, PHILEMATIVM.

CAL. ADuorſum venire mihi ad Philolachem
Volo tempori,audi.hem,tibi imperatum eſt,
Nam illic vbi fui,inde effugi foras.
Ita me ibi malè conuiuij,ſermoníſque
Pertæſum eſt.nunc comiſſatum ibo ad Philolachem,
Vbi nos hilari ingenio & lepidè accipiet.
Ecquid tibi videor mammam adire? DE. ſemper
Iſtoc modo moratus viuere debebas.
CA. Víſne ego te,ac tute me amplectare?

DE. Si tibi cordi est facere, licet. CA. lepida es, A
Duce me amabo. DE. caue ne cadas, asta.
CA. Oh occellus es meus, tuus sum alumnus, mel meum.
DE. Caue modò ne prius in via accumbas,
Quàm illic, vbi lectus est stratus, coimus.
CA. Sine cadere me. DE. sino, sed & hoc quod mihi in manu'st.
Si cades, non cades quin cadam tecum.
Iacentes tollet postea nos ambos aliquis.
Madet homo. CA. tun meam vis mammam adire?
DE. Cedò manum. nolo equidem te affligi.
CA. Hem tene, age i simul. quòd ego eam, an scis?
DE. Scio, in mentem venit modò. CA. nempe domum eo B
Comissatum. DE. immò istuc quidem iam memini.
PHILO. Num non vis obuiam me hisce ire, anime mi?
Illi ego ex omnibus optimè volo: iam
Reuortar. PHI. diu est iam id mihi. CA. ecquis hic est?
PHILO. Adest. CA. eu Philolaches, salue amicissime
Mihi hominum omnium. PHILO. dij te ament, accuba
Callidamates. vnde agis te? CA. vnde homo ebrius.
PHILO. Probè, quin amabo accubas Delphium mea.
CA. Date illi quod bibat, dormiam ego iam.
PHILO. Num mirum hic, aut nouom quippiam facit? quid ego
Hoc faciam postea mea? DE. sic sine eum quiescere. PHILO. C
age tu
Interim da ab Delphic citò cantharum circum.

ADVORSVM VENIRE MIHI AD PHIL.] puerum alloquitur. sententia autē hæc est. volo te, puer, mihi tempori aduersum venire ad Philolachem, id est, domum Philolachis, quò nunc comissatum eo. venire aduersum autem mihi, à Philolache, ad quem nunc eo, scilicet redeunti, ne redeam in comitatus. hinc dicuntur pueri aduorsitores, qui eunt heris suis aduersum, id est, obuiam, ne veniant incomitati. Infrà Phaniscus puer aduorsitor introducitur. Sed legendum arbitror, *Te aduorsum venire*, &c. alioqui subintelligendum prouocabulū, *te*. quod duriusculum est. infrà in Menæchm. *Tum facito, ante solem occasum vt venias aduorsum mihi.* HEM, TIBI IMPERATVM EST.] hem, tibi dico: fac memineris. NAM ILLIC, VBI FVI, INDE, &c.] illic, παρέλκει. positum autem eadem ratione est, qua antecedens ponitur ante relatiuum in eodem casu. vt, *Vrbem quam statuo, vestra est.* Et, *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas fecit?* quod loquendi genus Plauto vsitatissimum est, vt admonuimus non semel. Quod autem D quidam legi volunt, illinc falluntur. ITA ME IBI MALÈ CONVIVII, &c.] epiphonêma, quod causam continet, quare inde, vbi erat, effugerit. *pertæsum est* autē, perfectum à verbo impersonali præsenti, *tædet*. Virgil. lib. 4. Æneid. *Si non pertæsum thalami, tædæq́ fuisset*, &c. Cicero, lib. 1. epistol. ad Q. Fr. *Pertæsum est enim leuitatis*, &c. NVNC COMISSATVM IBO AD PHILOL.] quid sit comissari, dixi equidem in commentariis Horatian. sed quid vetat, quominus etiam in his, commonendi lectoris causa, pauca breuiter inde huc transferamus? Est igitur comissari, quod Græci κωμάζειν dicunt. κωμάζειν autem, est conuiuium inire meretricium, & impudicum. cum scortis & meretricibus compotare, lasciuire & saltare: nocturnas compotationes cum mulieribus impudicis agitare. hinc comissatio, conuiuium meretricium, proteruum & lasciuum: compotatio nocturna, petulans & libidinosa, cum scortis & mulieribus impudicis. Horat. oda. 1. lib. 4. *Tempestiuius in domo Pauli purpureis ales oloribus Comissabere Maximi.* Sic enim restituimus, & edendum curauimus omnium primi, cùm anteà legeretur *comessabere*: Itémque fecimus apud M. Tull. Et nunc apud Plautum. Nam Camerarius edidit, vt habēt alij libri vulg. *comessatum*. Et verò ita legēdum apud Terent. in Eunuch. & in Adelph. *Comissatum* & *comissatorem*. Quòd autem quidam scribūt *comimissatum*, & *commissatorem* cum duplicato m. m. falluntur, quamuis ita scriptum sit in libris veteribus. Nam ratio & veritas reclamant. &, o, in comissari, longum est

A est natura, sine appositione alterius consonantis. HILARI INGENIO.] quidam legi volunt *hilari genio*. ego nihil muto. & hilari ingenio, interpretor, verè hilariter, & hilaritate non simulata. est enim aliqua simulata hilaritas, & ab arte nata: est aliqua vera, & naturalis, & ab ingenio profecta. ECQVID TIBI VIDEOR MAMMAM ADIRE?] id est, nonne ego tibi videor tamquam paruulus puer, adire matrē mammæ sugendæ & pappandi gratia? Hæc loquitur Callidamates ebrius, & vix in vestigiis rectus insistens. Nonnulli existimant, Callidamatem hîc Delphium osculari, & manum ad eius papillas admouere. veteres quidē mammam dixisse matrem, constat. SEMPER ISTHOC MODO, &c.] significat Delphium sibi probari, & placere quæ facit Callidamates. SI TIBI CORDI EST, F. L.] si tibi libet, licet. CAVE NE CADAS, &c.] titubantem & vacillantem Callidamatem, ebriorū more, monet Delphium, caueat, ne cadat. NE PRIVS IN VIA ACCVMBAS, &c.] significat Delphium periculum esse, ne Callidamates cadat in via, & ita priùs accumbat, quàm eò veniant, vbi compotandi causa, accumbendum est, nempe Philolachetis domum. COÏMVS.] vnà sumus: congredimur. *coire* hîc non est verbum turpe, neque obscœnum, sed honestum, pro vnà congredi, vel vnà ire. Terent. in Eunucho. *Heri aliquot adolescentuli coÿmus in Piraeo.* SINO: SED ET HOC, QVOD MIHI IN MANV EST.] fortasse hîc Delphium manu tenebat florem purpureū, puellis gratissimum & iucundissimum, Callidamatis columelam, & vt simpliciùs, & planiùs, & Romano
B more loquar, mentulam. Alij contrà volunt, Delphium ipsam sua sibi manu tenere rimulam, aut vaginulam suam, hoc est, partem illam corporis muliebris, quæ honestè appellari non potest. SI CADES, NON CADES, &c.] si cades, cadam vnà tecū. IACENTEIS TOLLET, &c.] tollet, id est, attollet, seu extollet. Horat. epist. ad Scæuam. lib. 1. *Credite, non ludo, crudeles, tollite claudum.* Idem epist. ad Pison. *Si veluti merulis intentus, decidit auceps In puteum, foueámue licet succurrite longum Clamet Io, ciues, non sit qui tollere curet.* MADET HOMO.] madet, id est, potus est, vuidus est. contrà siccus est. TVN' MEAM VIS MAMMAM ADIRE?] tu ne vis vnà mecúm meā matrem adire, vt vnà pappemus? Quidam legi volunt, *tun' mea, vis mammam adire?* ego sequor libros veteres, cùm præsertim huius scripturæ ratio constet. Loquitur enim Philolaches ebrius, tamquam puer aliquis bimulus, matrem adiens. NOLO EQVIDEM TE AFFL.] nolo equidem te ad terram graniùs cadere, & te ex eo casu lædi. hoc est, enim affligi: vt docuimus in commentariis Horat. I SIMVL.] veni simul. QVÒ DEGO EAM, AN SCIS?] scin' tu quò ego eam? *quò dego*, pro *quò ego*. d. interpositum est. IN MENTEM VENIT M.] modò cogitam. NVM NON VIS, &c.] nunquid non vis, ô mea Philematium, me obuiam procedere
C Philolacheti, & Delphio? DIV EST IAM ID M.] id iam, quod dicis, est mihi tamquam diu. vel id breue tempus, est mihi longum. ECQVIS HÎC EST?] num aliquis hîc est: hæc loquitur Callidamates, tamquā alicuius hominis venientis, aut præsentis strepitū sentiens, aut vocem audiens, sed eū non cernens, quia sit ebrius, & semisomnis. ADEST.] adest aliquis. Nempe adsum ego. EV PHILOLACHES,] euge Philolaches. VNDE AGIS TE?] vnde affers te? vnde is? DORMIAM EGO IAM.] rectè. nam homo ebriacus somno sanari solet, vt ait idē in Aulularia in fragmentis. NVM MIRVM HIC, &c.] proinde quasi dicat, solens hoc facit: nihil mirum, aut nouū facit. QVID EGO HOC FACIAM POSTEA M.] ô mea Delphium, quid ego hoc homine, Callidamate, qui sic ebrius est, faciā? SIC SINE EVM Q.] sic δεικτικῶς vt sæpè aliàs. DA] tu puer, aut tu Scapha, quod bibamus. AB DELPHIO.] initio facto à Delphio. CIRCVM] solebat dominus in cōuiuiis remissioribus, & hilarioribus iubere poculum ab vno ex cōuiuis, initio facto, in orbem per alios circumferri: ex quo συμπεριφοραὶ dictæ sunt à Græcis tales poculi circumlationes: & περιφορεῖν dicunt iidem Græci, in orbem bibere, vt docet Athenæus lib. xj. & refert Budæus in commentar. linguæ Græcæ. Notat & Turnebus Aduers. lib. 19. cap. 13.

D

TRANIO, PHILOLACHES, CALLIDAMATES, DELPHIVM. PHILEMATIVM. puer.

TR. IVpiter supremus summis opibus, atque industriis
Me perisse, & Philolachetem cupit herilem filium.
Occidit spes nostra. nusquam stabulum est confidentiæ.
Nec salus nobis saluti iam esse, si cupiat, potest,
Ita mali mœroris montem maximum ad portum modò
Conspicatus sum, herus aduenit peregrè. periit Tranio.
Ecquis homo est, qui facere argenti cupiat aliquantum lucri,
Qui hodie sese excruciari meam vicem possit pati?
Vbi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces viri,

Isti, qui hastis trium nummorum caussa subeunt sub falas? A
Vbi aliqui quindenis hastis corpus transfigi solent?
Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit.
Sed ea lege, vt affigantur bis pedes, bis brachia.
Vbi id erit factum, à me argentum petito præsentarium.
Sed ego súmne infelix, qui non curro curriculò domum?

PHILO. Adest obsonium. eccum Tranionem, à portu redit.
TR. Philolaches. PHILO. quid est? TR. ego & tu. PHILO. quid & ego & tu. TR. periimus.
PHILO. Quid ita? TR. pater adest. PHILO. quid ego ex tè audio? TR. absumti sumus.
Pater, inquã, tuus vênit. PHILO. vbi est is, obsecro te? TR. adest. B
PHILO. Quis id ait? quis vidit? TR. egomet, inquã, vidi. PHILO. vę mihi
Quid ego ago? TR. quid tu, malùm, me rogitas, quid agas? accubas.
PHILO. Tun' vidisti? TR. egomet, inquam. PHILO. certè? TR. certè, inquam. PHILO. óccidi.
Si tu vera memoras. TR. quid mihi sit boni, si mentiar?
PHILO. Quid ego nunc faciam? TR. iube hæc hinc omnia amolirier.
Quis istic dormit? PHILO. Callidamates. TR. suscita istum Delphium.
DE. Callidamates, Callidamates vigila. CA. vigilo, cedò vt bibam.
DE. Vigila, pater aduenit peregrè Philolachæ. CA. valeat pater. C
PHILO. Valet ille quidẽ, atque ego disperij. CA. disperisti? quî pote'st?
PHILO. Quæso ædepol exsurge, pater aduênit. CA. tuus vênit pater?
Iube abire rursum. quid illi reditio huc etiam fuit?
PHILO. Quid ego agam? pater iam hic me offendet miserum adueniẽs ebrium,
Ædeis plenas conuiuarum, & mulierum. miserum est opus
Igitur, demum fodere puteum, vbi sitis fauceis tenet.
Sicut ego aduentu patris nunc quæro, quid faciam miser.
TR. Ecce autem hic deposiuit caput, & dormit, suscita.
PHILO. Etiã vigilas? pater, inquã, aderit iam hic meus. CA. ain tu, pater? D
Cedò soleas mihi, vt arma capiam, iam pol ego occidam patrem.
PHILO. Perdis rẽ. tace, amabo abripite hunc intrò actutũ inter manus.
CA. Iam hercle ego vos pro matula habebo, nisi mihi matulam datis.
PHILO. Perij. TR. habe bonum animum, ego istum lepidè medicabor metum.
PHILO. Nullus sum. TR. taceas: ego, quî istæc sedem, meditabor tibi,
Satin' habes, si aduenientem ego ita patrem faciam tuum,
Non modò ne introeat, verùm etiam vt fugiat longè ab ædibus?
Vos modò hinc abite intrò, atque hæc hinc properè amolimini.
PHILO. Vbi ego ero? TR. vbi maximè esse vis, cũ hac: tu cum istac eris.
DE. Quid est igitur? abeamus hinc nos? TR. non hoc lõgè Delphium.

Namque

A Namque intus potate, haud tantillo hac quidem caussa minus.
PHILO. Hei mihi, quàm istæc blanda dicta, quò eueniant, madeo metu?
TR. Potin' animo vt sies quieto, & facias quod iubeo? PHILO. pote'st.
TR. Omnium primùm Philematium intrò abi, & tu Delphium.
DE. Morigeræ tibi erimus ambæ. TR. ita ille faxit Iupiter.
Animum aduortito nunc tu iam, quæ volo accurarier.
Omnium primùm dum, ædes iam fac occlusæ sient.
Intus caue mutire quenquam siueris. PHILO. curabitur.
TR. Tamquam si intus natus nemo in ædibus habitet. PHILO. licet.
TR. Neu quisquam responset, quando hasce ædeis pultabit senex.
B PHILO. Nunquid aliud? TR. clauim mihi harunce ædiũ Laconicam
Iam iube efferri intus. hasce ego ædeis occludam hinc foris.
PHILO. In tuam custodiam me, & meas spes trado Tranio.
TR. Pluma haud interest, patronus, an cliens propior siet,
Homini, cui nulla in pectore est audacia.
Nam cuiuis homini, vel optumo, vel pessumo,
Quamuis desubitò facilè est facere nequiter:
Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.
Verùm id videndum'st, id viri docti est opus,
Quæ designata sint, & facta nequitia,
Ne quid patiatur, quamobrem pigeat viuere.
C Tranquillè cuncta, & vt proueniant sine malo,
Sicut ego efficiam, quæ facta hic turbauimus,
Profectò vt liqueant omnia & tranquilla sint,
Neque quicquam nobis pariant ex se incommodi.
Sed quid tute egrederis? perij. iam iam optumè
Præceptis paruisti. PV. herus iussit maxumo
Opere orare, vt patrem aliquo absterreres modo,
Ne introiret ædeis. TR. quin etiam illi hoc dicito,
Facturum me, vt ne etiam adspicere ædeis audeat,
Capite obuoluto vt fugiat cum summo metu.
D Clauim cedò, atque abi hinc intrò, atque occlude ostium,
Et ego hinc occludam. iube venire nunc iam.
Ludos ego hodie viuo præsenti hic seni
Faciam, quod credo mortuo nunquam fore.
Concedam à foribus huc. hinc speculabor procul,
Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.

IVPITER SVPREMVS, &c.] Tranio seruus, Theuripidis senis reditu cognito, fortunã suã & filij herilis queritur, miseratur, ac deplorat. OCCIDIT SPES NOSTRA.] ab omne spe derelicti sumus. spes omnis nostra interiit. Sic loquitur Horat. oda. 4. lib. 4. *óccidit, óccidit spes omnis, & fortuna nostri Nominis, Hasdrubale interemto.* STABVLVM.] statio. perfugium: locus in quo confidentia consistere queat. tralatio est. NEC SALVS NOBIS SALVTI, &c.] hyperbole. sic Terent. Adelph. *Ipsa si cupiat salus seruare prorsus non potest, hanc familiam.* Sic iterum Plautus suprà in Capt. *Neque iam seruare salus, si volt, me potest.* M. Tull. lib. 3. accusat. *Ecquod iudicium tam Romæ tam dissolutum, tam perditum, tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset: cum,* &c. ITA

MALI MOERORIS MONTEM MAXIM.] mœroris montem. tralatio. sic suprà in Epid. *itaq. irruunt in te mōtes mali.* Iam *mali mœroris*, videtur tale esse, qualia illa λευκότερον γάλακτος, mel flatum, albi dentes, & similia. QVI HODIE SESE EXCRVCIARI MEAM V. P. P.?] qui, acceptā aliquanta pecunia, possit ferre se. pro me excruciari? meā vicem, id est, mea vice. Sic Cicero lib. 1. epist. ad Lentul. *Nostram vicem vltus est ipse sese.* PLAGIPATIDÆ,] qui plagas pati didicerunt, & consueuerunt. vel parasitos significat, qui & ridiculi sunt, & plagas sæpè perferunt, vt apud Terent. in Eunuch. *At ego infœlix, neque ridiculus esse, neque plagas pati possum.* vel seruos nequam, mastigias, furciferos, & verberones. vox ficta est à Plauto ad exemplū nominum Græcorum patronimicorum. FERRITRIBACES VIRI.] perspicuè hac voce significātur serui, qui ferro teruntur, vel qui ferrum terunt: hoc est, qui plerumque in compedibus & vinculis ferreis versantur. vox facta est ex voce Latina, ferrum, & verbo Græco τρίβω. ISTI QVI HASTIS TRIVM NVMM. C.] milites significat, qui parua mercede pacta & accepta, periculum capitis adeunt, dum castella, aut oppida munita ex turribus oppugnant. Falæ, inquit, dictæ ab altitudine, à falado, seu falando, quod apud Etruscos cælum significat, à falis autem falaricam, quod est genus teli missile, quo vtebantur ex turribus illis dimicantes, esse nominatā: idem docet. Nonius, *Falæ*, inquit, *turres sunt ligneæ.* Ennius lib. 15. *Malos defendunt, fiunt tabulata, falæq́.* Iterum Nonius, *falarica*, inquit, *telum maximum.* Virgil. Æneid. 9. *Sed magnum stridens contorta falarica venit Fulminis acta modo.* Ennius. *Quaq́ venit valido contorta falarica missu.* dictum hoc genus teli à falis, id est, turribus ligneis. vox *hastis* autem, in hoc versu mihi suspecta est, eámque delēdam censeo. Nam & sententiam corrumpit, & si deleatur, versus suis numeris constabit. Natam autem esse puto ex versu sequente, in quo rectè, & suo loco ponitur. VBI ALIQVI QVINDENIS HASTIS CORPVS TRANSFIGI SOL.?] vbi, id est, in quibus falis, inquit, solent aliqui milites transfigi corpus, hoc est, aliquibus solet trāsfigi corpus quindenis hastis. transfigi corpus solent, dictum est Græcorū more, τὸ σῶμα, κατὰ τὸ σῶμα. PRIMVS QVI IN CRVCEM EXCVCVRR.] qui primus pro me, seu in meum locum excucurrerit in crucem, in quam scilicet me senex acturus est, peregrè reuersus, vbi resciuerit vitam nostram anteactam, & sumtus profusos, & rei familiaris iacturas ac detrimenta. SED EA LEGE VT AFFIG. B. BR.] sed ea lege huic meo vicario talentum dabo, si pedes eius & brachia bis cruci affigantur, ne scilicet, possit vnquam promissam mercedem à me petere. Dicūtur hæc facetè & iocosè à Tranione, quasi pœnæ quidem sibi imminentis vicarium habere velit, sed mercedem pactam, ac promissam persoluere ei vicario nolit. PRÆSENTARIVM.] præsens. infrà eadem fabula. *Si hercle nunc ferat, Sex talenta magna argenti pro istis præsentaria, Nunquam accipiam.* CVRRO CVRRICVLO DOMVM?] curriculò, aduerbium est hoc loco. Sic Terent. Heaut. *curriculo percurre.* Iterum Plautus in Persa. *vola curriculo.* ADEST OBSONIVM.] affertur nobis obsonium à Tranione. Hoc ita esse putat Philolaches, sed vehementer errat. ABSVMTI SVMVS.] interiimus. Virg. lib. 1. Æneid. *sin absumta salus*, &c. Idem lib. 7. *Absumtæ in Teucros vires cælíque marísque.* QVIS ID AIT?] quis ait venisse patrem? QVID EGO AGO?] sic legendum, non, vt habent omnes libri vulgati, & nonnulli manuscripti. *Quid ego agam?* QVID TV MALVM, ME ROGIT. &c.] sic legendum non vt vulgò, nunquid tu malum, &c. sententia plana est, quid tu, malum, me crebrò rogas, quid agas? tu accubas. proinde ac si dicat, tu scis ipse te accumbere, non debes igitur me rogare, quid agas. QVID MIHI SIT BONI, SI MENTIAR?] quid mihi boni hinc redeat, si mentiar. quid mihi prosit mentiri? AMOLIRIER.] amoliri, id est, amoueri: auferri παθητικῶς accipiendum est. SVSCITA ISTVM.] excita istum è somno. CEDÒ VT BIBAM.] da vt bibam. QVI POTEST?] quî fieri potest? qui fas est? pote δυνατόν. IVBE ABIRE RVRSVM,] iube eum peregrè reuerti. QVID ILLI REDITIO HVC ETIAM FVIT?] quamobrem ille huc rediit, quid erat causæ, cur huc rediret? OFFENDET.] καταλήψει. MISERVM EST OPVS IGITVR, DEMVM FODERE PVTEVM, VBI SITIS. F. T.] prouerbium olet. significat autem, miserum esse tum demùm, rem necessariam prouidere, aut parare, cùm necessitas vrget, & tempus parandi non datur: Tractum ab iis, qui tum demùm, cùm sitis vrit, & torret fauceis, puteum fodere incipiunt. FAVCEIS TENET,] fauceis occupauit. DEPOSIVIT CAPVT.] demisit caput, vt somnolentus, & vino grauis. Sic in Curculione. *Caput deponit, condormuscit. ego ei subduco annulum.* Paulò aliter vsurpauit hoc verbum in Aulul. *vt me deponat vino, eam affectat viam.* Porrò *deposiuit*, antiquum, pro, deposuit. CEDÒ SOLEAS. M.] da mihi soleas. qui accubituri erāt, calceos, aut soccos ponebant: & pedibus incalceatis, tantisper dum cœnabant, manebant. si inter cenandum subitò surgendum esset, soleas sumebant. vtebantur enim soleis epulantes, cùm in media cena surgendum erat: & egri, & molles, & mulieres puerperæ. Horat. Sat. vltima lib. 2. *Et soleas poscit.* ad quem locum hac de re plura. adde illud M. Tull. ex lib. 5. accusat. *Stetit soleatus prætor populi Rom. cum pallio purpureo, tunicáque talari, muliercula nixus in littore.* VT ARMA CAPIANT.] oratio hominis ebrij, & ita mente capti. PERDIS REM.] negotium quod nunc agitur, corrumpis. rationem & facultatem totius huius apparatus amoliendi nobis eripis. INTER MANVS.] M. Tull. lib. 5. accusationum. *Itaque erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus, è conuiuio, tanquam è prælio auferretur: alius tanquā occisus relinqueretur: plerique fusi sine mente, ac sine vllo sensu iacerent.* Fortassis hîc *inter manus*, idem

A idem valet, quod, *per manus*. Sic enim interpretatur Seruius illud apud Virgil. libro 2. Æneidos. *Nanque manus inter, mœstorúmque ora parentum*, &c. Et illud lib. 7. *Arma inter nubem cæli regione serena.* &c. IAM HERCLE EGO VOS PRO MATVLA HABEBO, &c.] iam hercle ego vos commeiam, nisi, &c. vos mihi pro matula eritis, nisi, &c. MEDICABOR] leuabo, minuam, leniam. tralatio est. EGO QVI ISTHÆC SEDEM, MEDITAB. TIBI.] ego tibi meditabo, quo pacto ista tibi componam, tranquillem, & in tuto collocem. FACIAM TVVM.] reddam tuum, tibi conciliem: tuis partibus adiungam. CVM HAC.] cum Philematio. TV CVM ISTHAC ERIS.] tu Callidamates eris cum Delphio. NON HOC LONGÈ.] non tantillùm longè abire debeatis. hoc δεικτικῶς positum, & cum aliquo gestu, & re aliqua minima demonstrata pronuntiandum. Et fortasse actor hoc pronuntians, vel vnguem extremum, vel pilum, vel aliquid simile ostendebat. sic & infrà non longè, *tantillo*, etiam δεικτικῶς, positum est. NAMQ. INTVS POTATE, HAVD TANTILLO QVIDEM MINVS] namque licet vobis potare haud tantillo minùs, id est, nihilominus, hac quidem causa, propter hanc quidem causam: id est, propter patris aduentum. tantillo, δεικτικῶς positum, vt diximus. HEI MIHI, QVÀM ISTHÆC BLANDA DICTA, QVÒ EVEN. MAD. M.] hei mihi, quàm valde metuo, quò tua blanda dicta euadant? madeo metu. id est, perfusus sum metu: ple-
B nus sum metus: pertimesco. tralatio est. Sic Lucretius dixit, *arte madere*, libro 4. de Nat. rerum. *Scilicet arte madent simulacra, & docta vagantur, Nocturno facere vt possint in tempore ludos?* Sic idem libro 2. dixit, *Perfusa coloribus omnigenus corpora.* & libro 4. *omnia perfusa lepore.* POTIN', ANIMO VT SIES QVIETO, &c.] potésne facere, seu potéstne fieri, vt animo sis tranquillo, & securo, & facias quod te facere iubeo? hoc est, vt cum Philematio accumbas & potes? POTEST] fas est, fieri potest δυνατόν ἐστι. MORIGERAE TIBI ERIMVS AMBÆ.] ambiguum. nam vel hoc significat, ambæ tibi in eo parebimus, vt intrò eamus. vel hoc, ambæ tibi morem geremus, ad libidinem tuam explendam. Nam plerumque, morem gerere, locum habet in re turpi. Sueto. in Tiberio. *Quare Parrhasij quoq. tabulam, in qua Meleagro Atalăta ore morigeratur, legatam sibi sub ea conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea HS. acciperet, non modo prætulit, sed & in cubiculo dedicauit.* Eodem referendum est, hoc Terentianum in Adelph. *Adolescenti morem gestum oportuit.* SAN. *Qui potui melius, qui hodie vsque os præbui.* ITA ILLE FAXIT IVPITER.] faxit Iupiter ille, qui in cælo habitat, vt vos ambæ mihi morem geratis, hoc est, vt ex corpore vestro, & ex isto ætatis flore voluptatem capere volenti, obsequamini, & gratificemini. Ille Iupiter autem emphaticῶs dictum, & gestu adiuuandum, nempe oculis in cælum sublatis, aut etiam digito
C cælum versus intento, ac porrecto. sic suprà in Curcul. principio. *Nec me ille sinat Iupiter*, id est, ille Iupiter deorum omnium supremus & maximus, & potentissimus: Iupiter deorum atque hominum Rex. OMNIVM PRIMVM DVM.] *dum*, in hanc significationem, particula inseparabilis. MVTIRE.] mu facere, mussare, hiscere. hyperbole. TAMQVÀM SI INTVS NATVS NEMO, &c.] tamquam si nemo in ædibus habitet, nemo natus, nemo mortalis. sic sæpe Plautus suprà in Casina. *De Casina certum'st concedere homini nato nemini.* Sic infrà, scena proxima. *Natus nemo in ædibus seruat, neque qui recludat, neque qui respondeat.* RESPONSET,] respódeat. nam responsare, aliàs aliud, quàm respondere significat, vt apud Horat. epist. 1. lib. 1. *An qui fortunæ te responsare superba, Liberum & erectum præsens hortatur & optat?* CLAVIM MIHI HARVMCE ÆDIVM LACONICAM, &c.] claues laconicæ aliis erant, vt ita dicam, malitiosiores, & dolosiores: de quib. Stephanus, & Eustatius in secundum librum Iliados. Sic Stephanus. ἔστι καὶ εἶδος κλειδὸς Λακωνικῆς. Eustatius. Ἔστι δὲ καὶ κλεὶς Λακωνικὴ κακοτεχνοτέρα τις. id est, est autem & clauis Laconica, noua quædam. Quæ Camerarius indicauit: sed nihilo plus ex his, quid sit clauis Laconica, intelligimus. Quare id nos ex Suida doceamus. Sic igitur ille. Λακωνικαὶ κλεῖδες. ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης τριβόλοι δὲ εἰσιν. αὗται. deinde profert hos Aristophanis ver-
D sus ex Comedia quæ inscribitur, Θεσμοφοριάζουσαι. οἱ γὰρ ἄνδρες ἤδη κλειδία Αὐτοὶ φοροῦσι κρυπτά, κακοηθέστατα. Λακωνίκ' ἄττα, τρεῖς ἔχοντα γομφίους. Πρὸ τοῦ μὲν οὖν ἦν ἀλλ' ὑποῖξαι τὴν θύραν, Ποιησαμέναισι δακτύλιον τριωβόλου. Νῦν δ' οὗτος αὐτοὺς ὠκότριψ Εὐριπίδης Ἐδίδαξε θριπήδεστ' ἔχειν σφραγίδια Ἐξαψαμένους, &c. id est, viri enim iam clauiculas ipsi gerunt, occulta malitiosissima Laconica quædam, quæ treis habent denteis. Antea quidem licebat saltem ostium aperire, annulum, quo erat obsignatum, trioboli æstimantibus. Nunc verò, &c. subiungit mox ex Menandro, Λακωνικὴ κλεῖς ἐστιν, ὡς ἔοικε, μοι περιοιστέα, φησίν, ὅτι ἡ θύρα ἔξωθεν περικλείεται μοχλῷ περιτιθεμένῳ, ἤ τινος τοιούτου, ὥστε τοῖς ἔνδον μὴ εἶναι ἀνοῖξαι, id est, clauis Laconica, vt appâret, mihi circumferenda est, inquit. quoniam ostium foris clauditur, vecte circumposito, aut aliqua re tali, ita vt non liceat iis qui sunt intus, aperire. hæc Suidæ verba, qualis esset clauis Laconica, opinor, declarant. EFFERRI INTVS.] efferri domo. *intus*, significat motum de loco. HASCE EGO ÆDEIS OCCLVDAM HINC FORIS.] vel ex his Plauti verbis intelligere licet, quod iam ex Suida ostendimus, clauem Laconicam, hunc vsum præbuisse, vt qui eam haberet, ædeis foris occludere, & obserare posset. PLVMA HAVD INTEREST, PATRONVS, AN. &c.] id est, nihil, aut parum admodum, interest, verùm quis sit patronus, an cliens, quod ad illum hominem attinet, in cuius animo nulla inest audacia. pluma haud interest, hyperbole est, & prouerbiũ olet. AN CLIENS PROPIOR SIET.] malim

legi, *an cliens potiùs fiet.* præterea nonnulli libri habent *fuat*, pro *fiet.* NAM CVIVIS HOMINI VEL OPTIMO VEL PESSVMO.] cuiuis homini facile est vitiũ: & facile est peccare: sed virtus difficilis est, & rectè facere, magnum opus est. M. Tull. lib. 7. epist. ad Attic. *Quàm non est facilis virtus? quàm verò difficilis eius diuturna simulatio?* Virgil. lib. 6. Æneid. *Facilis descensus Auerni: Noctes atque dies patet atri ianua Ditis: Sed reuocare gradũ, superásque euadere ad auras, Hoc opus, hic labor est.* Hesiodus. Τὴν μὲν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι Ῥηϊδίως, ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει. Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν, &c. Sed quod ait hic Tranio. homini etiam optimo facilè esse facere nequiter, id est, improbè, negat Aristoteles viro bono facilè esse peccare. immò cùm vir bonus esse nemo possit sine virtute: virtus autem sit habitus, quo ad res & actiones honestas apti, atque expediti sumus, pugnam hæc duo inter se, aliquem esse virum bonum, & facere nequiter. QVAMVIS DESVBITÒ,] quantumuis subitò, & sine longi temporis consultatione, & sine præparatione: αὐτοσχεδὸν, seu αὐτοσχεδιασί. FACERE NEQVITER.] facere improbè. CLAVIM CEDÒ, ATQ. ABI INTRÒ, &c.] hæc dicuntur, per interpositionem, seu κατὰ παρένθεσιν. Nam versus qui deinceps sequitur, ne cum superiore cohæret. Alloquitur autem puerum Tranio, eúmque sibi clauem dare iubet. Iteratur autem hic versus infrà non longè, ex quo videri possit hinc delendus. VERÙM ID VIDENDVM'ST: ID VIRI D. EST OP.] verum id considerandũ & animaduertendũ est: id viri B
eruditi est opus, facere, vt ea, quæ designata atq. admissa sunt, nequiter atq. improbè, seu per nequitiá, tranquillè, & sine incõmodo aut detrimento proueniant, ne quid patiatur, quamobrem, seu propter quod pigeat eum viuere, seu vita sit ei iniucũda, atq. acerba. QVÆ DESIGNATA SINT.] designare, inquit Nonius, est cum nota, & ignominia aliquid facere. Deinde profert illud Terent. ex Adelph. *Illa quæ antè facta sunt, omitto. modò quid designauit?* ad quem locum Donatus, *designare*, inquit, *est rem nouam facere in vtramque partem, & bonam & malam.* &c. Sic igitur hũc locum explicare licet, quæ designata sint, hoc est, quæ nouo more, & nouo exemplo facta sint. ET FACTA NEQVITIA.] & quæ facta per nequitiam, hoc est, nequiter atque improbè. NEQVID PATIANTVR, QVAMOBREM P. V. TRANQ. CVNCTA, &c.] sententia nunc est satis plana: sed ordo verborum est aliquantum perturbatus, aut certè implicatus: vnde nascitur nonnulla obscuritas. adde quod verbum *patiantur*, (sic enim legitur in omnibus libris) sententiam reddebat subobscuram. Quamuis igitur suprà non longè, quæ sit huius loci sententia, ostenderimus: non pigebit me tamen denuò planiùs & faciliùs eum explicare. Verum id videndum'st, hoc est, prouidendum est, id viri callidi, & sollertis, & intelligentis est opus, facere, vt quæ designata sint, & facta nequiter, ea cuncta tranquillè, & sine malo eueniãt, seu procedant, & progrediantur: ne quid patiatur, hoc est, ne quid ei accidat, propter quod vita sit ei in- C
suauis atque acerba. TRANQVILLÈ CVNCTA, ET VT PROVENIANT. &c.] hic versus coniungendus est, vt dixi, cum illo vlteriore qui superiorem antecedit, *quæ designata sint,* &c. hoc modo, vt quæ designata, & facta sint per nequitiam, cuncta trãquillè, & sine malo proueniant. Nunc sumendus est versus superior. Ne quid patiatur, propter quod viuere tædeat, aut pœniteat, aut pigeat. SICVT EGO EFFICIAM, &c.] quemadmodum ego efficiam, vt facta quæ hic turbauimus, hoc est, miscuimus, & turbida, ac turbulenta reddidimus, ea planè, & sine dubio liquida & tranquilla sint. Legendum autem, *turbauimus*, vt edidimus, non vt habent omnes libri vulgati, *turbabimus.* SED QVID TVTE EGREDERIS? &c.] puerum alloquitur, qui cùm iussus est, suprà introire, & ostium occludere, egressus erat tamen, vt quædam Tranioni, Philolachetis verbis, diceret. CAPITE OBVOLVTO, VT FVGIAT, &c.] capite obuoluto, capite operto ἐγκαλυψάμενος. caput operiebant, & operiunt, in rebus turpibus deprehensi, & summo pudore affecti, & in rebus desperatis, & vitam proiicere parantes, vt apud Horat. Sat. 3. lib. 2. *Nam, malè re gesta, cùm vellē mittere operto. Me capite in flumen,* &c. Tit. Liu. lib. 1. Annal. *I lictor, colliga manus, caput obnubito, arbori infælici suspendito.* Et Socrates apud Plat. in Phædro, de D
amore verba facturus, caput operit. Plautus infrà scena proxima, *Fuge, atque operi caput.* ET EGO HINC OCCLVDAM.] hinc, hoc est, foris, ne, qui sunt intus, exire si velint, possint. cui rei vsui est clauis Laconica, vt diximus. LVDOS EGO HODIE VIVO PRÆS. H. S. F. QVOD ER. MORT. &c.] personis claris mortuis, ludi funebres fieri solebant Romæ. Hoc igitur dicit Tranio, se Theuropidi seni ludos facturum viuo: quod non sit futurum mortuo: quia Theuropides non est vir aliquis clarus, neque illustris: cuiusmodi personæ sunt tragicæ: sed homo priuatus, & mercator: cuiusmodi personæ sunt comicæ. Tale est illud in Amphitr. *Viuo fit, quod nunquam mortuo quisquã faciet mihi.* VIVO PRÆSENTI] prouerbium olet. Lucret. lib. 3. *Mortua cui vita'st propè iam viuo atque videnti.* Ad quem locum plura. SPECVLABOR PROCVL.] tamquam è specula prospiciam. SARCINAM IMP. S.] sarcinæ imponuntur iumentis. significat igitur fortasse se Theuropidem senem pro bestia habiturum, eique tamquam asino, onus impositurum. vel dicamus potiùs sic esse hoc intelligendum, (non enim sarcinæ, sed onera iumentis imponuntur) vnde aduenientem senem, graui cura, ac molestia afficiam: vel vnde aduenientem senem pulcrè instructum atque ornatum, hoc est, molestia affectum, hunc amoliar atque absterream: vt sit allegoria ab iis, qui sarcinis onerantur grauioribus. Quin redeo ad illud, quod initiò posui de iumentis, quibus onera imponuntur: si quis fortè

probabit

A probabit magis. cum quo congruit quod est infrà eadem fabula, ibi. *Vehit hic clitellas. vehit hic alter senex. Nouitium mihi quaestum institui non malum. Nam muliones mulos clitellarios Habent: ego homines habeo clitellarios.* Pertinet eodem fortassis & illud quod est in Milite Gloriosi. *Vos modo curate. ego illum probè iam oneratum huc accibo.*

THEVROPIDES senex. TRANIO seruus.

HAbeo, Neptune magnam gratiam tibi,
Quom me amisisti vix à te viuom modò.
Verùm si posthac me pedem latum modò,
Scies imposuisse in vndam, haud caussa'st, illico
Quod nunc voluisti facere, quin facias mihi.
Apage, apage te à me, nunc iam post hunc diem
B Quod crediturus tibi fui, omne credidi.
TR. Ædepol Neptune peccauisti largiter,
Qui occasionem hanc amisisti tam bonam.
TH. Triennio pòst Ægypto aduenio domum,
Credo exspectatus veniam familiaribus.
TR. Nimio ædepol ille potuit exspectatior
Venire, qui te nuntiaret mortuum.
TH. Sed quid hoc? occlusa ianua'st interdius?
Pultabo. heus ecquis istas aperit mihi foreis?
TR. Quis homo est, qui nostras ædeis accessit propè?
TH. Meus seruos hic quidem est Tranio. TR. ô Theuropides.
C Here salue, saluum te aduenisse gaudeo.
Vsque ne valuisti. TH. vsque, vt vides. TR. factum optimè.
TH. Quid vos insaníne estis? TR. quîdum? TH. sic quia
Foris ambulatis. natus nemo in ædibus
Seruat, neque qui recludat, neque qui respondeat.
Pultando pedibus penè confregi assulas.
TR. Eho an tu tetigisti has ædeis? TH. cur non tangerem?
Quin pultando, inquam, penè confregi fores.
TR. Tetigistin? TH. tetigi, inquam, & pultaui. TR. vah. TH. quid est?
D TR. Malè hercle factum. TH. quid est negotij? TR. non potest
Dici, quàm indignum facinus fecisti, & malum.
TH. Quid iam? TR. fuge obsecro atque abscede ab ædibus.
Fuge huc, fuge ad me propius, tetigistin' foreis?
TH. Quomodo pultare potui, si non tangerem?
TR. Occidisti hercle. TH. quem mortalem? TR. omneis tuos.
TH. Di te, deæque omnes perduint cum isto omine.
TR. Metuo, te atque istos expiare vt possies.
TH. Quamobrem? aut quam subitò rem mihi apportas nouam?
TR. Eheus, iube illos illinc amabo abscedere.
TH. Abscedite. TR. ædésne attigatis, tangite
Vos quoque terram. TH. obsecro hercle quin eloquere iam.

TR. Quia septem menses, sunt, cùm in hasce ædeis pedem A
Nemo intrò tetulit, semel vt emigrauimus.
TH. Eloquere quid ita? TR. circumspice dum, nunquis est
Sermonem nostrum qui aucupet? TH. tutum probè est.
TR. Circumspice etiam. TH. nemo est, loquere nunc iam.
TR. Capitalis cædes facta'st. TH. non intelligo.
TR. Scelus, inquam, factum'st iamdiu antiquom & vetus.
Antiquom id adeò nos nunc factum inuenimus,
TH. Quid istuc est sceleste? aut quis id fecit? cedò
TR. Hospes necauit hospitem captum manu,
Iste, vt ego opinor, qui has tibi ædeis vendidit.
TH. Necauit? TR. aurúmque ipsi ademit hospiti, B
Eúmque hic defodit hospitem ibidem in ædibus.
TH. Quapropter id vos factum suspicamini?
TR. Ego dicam, ausculta. vt foris cenauerat
Tuus gnatus, postquàm redit à cena domum,
Abîmus omnes cubitum, condormiuimus,
Lucernam fortè oblîtus fueram exstinguere.
Atque ille exclamat derepentè maximum.
TH. Quis homo? an gnatus meus? TR. st, tace. ausculta modò,
Ait venisse illum in somnis ad se mortuum.
TH. Nempe ergo in somnis? TR. ita. sed ausculta modò
Ait illum hoc pacto sibi dixisse mortuum. C
TH. In somnis? TR. mirum quin vigilanti diceret,
Qui abhinc sexaginta annis occisus foret.
Interdum ineptè stultus es.
TH. Taceo. TR. sed ecce quæ ille inquit:
Ego transmarinus hospes sum Diapontius,
Hic habito, hæc mihi dedita est habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmaturè vita careo. per fidem
Deceptus sum. hospes hic me necauit, ísque me
Defodit insepultum, clàm ibidem in hisce ædibus, D
Scelestus auri caussa. nunc tu hinc emigra:
Scelestæ hæ sunt ædes, impia est habitatio.
Quæ hîc monstra fiunt, anno vix possim eloqui.
Secede. TH. Quid obsecro factu'st? TR. concrepuit foris,
Hiccine percussit? TH. guttam haud habeo sanguinis,
Viuom me arcessunt ad Acheruntem mortui.
TR. Perij. illisce hodie, hanc conturbabunt fabulam.
Nimis quàm formido, ne manifestò hic me opprimat.
TH. Quid tute tecum loquere? TR. abscede ab ianua.
Euge obsecro hercle? TH. quo fugiam? etiam tu fugis?
TR. Nihil ego formido pax mihi est cum mortuis.

A TH. Heu Tranio. TR. non me appellabis, si sapis.
Nihil ego commerui, neque istas percussi foreis.
TH. Quæso quid ægrè'st? quæ res te agitat Tranio?
Qui cum istæc loquere? TR. an quæso tu appellaueras?
Ita me di amabunt, mortuum illum credidi
Expostulare, quia percussisses foreis.
Sed tu etiámne astas, nec, quod dico, obtemperas?
TH. Quid faciam? TR. caue respexis. fuge atque operi caput.
TH. Cur non fugis tu? TR. pax mihi est cum mortuis.
TH. Scio. quid modò igitur cur tantopere extimueras?
TR. Nihil me curassis, inquam, ego mihi prouidero.
B Tu, vt occepisti, tantum quantum quis, fugies,
Atque Herculem inuocabis. TH. Hercules te inuoco.
TR. Et ego, tibi hodie vt det, senex, magnum malum.
Proh di immortales, obsecro vostram fidem,
Quid ego hodie negotij confeci, malùm?

AMISISTI.] missum fecisti. SI POST HAC ME PEDEM LATVM M.] pedis latitudinem modò. hyperbole. Sic M. Tullius pro Deiotaro. *Negat vnquam se à te in Deiotari tetrarchia pedem discessisse.* Idem epist. ad Attic. lib. 13. epist. 16. *Nos cùm flumina & solitudines sequeremur, quo facilius sustentare nos possemus, pedem è villa adhuc egressi non sumus.* Iterum Plautus suprà in Aulul. *Istic adesto. si hercle tu ex istoc loco digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris*, &c. sententia autem hæc est: si posthac Neptune, scies me non corpus, sed pedem latum modò. pedem, non quàm longus est, sed quàm latus est modò, in vndam maris imposuisse. Non est tibi causa, seu C causam non dico, quamobrem mihi non facias, quod facere voluisti, non me fluctibus mergas, atque obruas. NVNC IAM POST HVNC DIEM QVOD CRED. T. F.] id est, numquam tibi post hunc diem tibi quidquam committam, quia infidus es scilicet. PECCAVISTI LARBITER.] magnopere peccasti. TRIENNIO PÒST. &c.] triennio postquàm discessi domo. EXSPECTATVS] optatus. OCCLVSA IANVA'ST INTERDIVS.] obserata ianua est interdiu. Claudebantur quidem olim fores interdiu: sed claui non claudebantur, hoc est, non occludebantur, vel claudebantur quidem interdiu claui, & obserabantur, intus: sed non foris. Nam suprà Tranio ostium clausit foris, claui laconica: quod fiebat tum, cùm ædes erant vacuæ, aut cùm paterfamiliâs, eos qui domi erãt, nolebat domo egredi posse. Hoc igitur esse factum miratur Theuropides. INTERDIVS?] interdiu? QVIDVM?] quamobrem igitur istuc rogas? Terent. in Eunucho. *Nunquidnam hic, quod nolis vides?* P. *ne.* GN. *credo. at nunquid aliud?* P. *quidum?* G. *quia tristis es.* suprà diximus particulam *dum* hoc loco esse inseparabilem. NATVS NEMO.] mortalis nemo, sic suprà. *tamquam si intus natus nemo in ædibus habitet.* SERVAT,] custodit. custos relictus est. NEQVE QVI RECLVDAT,] neque D qui aperiat ostium. ASSVLAS] paruos asseres, ex quibus fores constant, vnde *assulatim* aduerbium, quo suprà vsus est in Capt. *Prinsquam pultando assulatim foribus exitium dabo.* MALE HERCLE FACTVM] profectò non oportuit ædeis tangi. QVID IAM?] quamobrem tandem indignum, & malum facinus à me factum est, quod has foreis tetigi? OCCIDISTI] perdidisti: oratio imperfecta, nam deest nomen accusandi casus, vt licet ex interrogatione senis intelligere. PERDVINT.] perdant. sic autem legendum non *perduaxint*, vt habent libri omnes impressi. quod indicauit Adrianus Turnebus Aduersario lib. 16. cap. 10. CVM ISTO OMINE] cum isto malo omine: id est, cum ista oratione, qua meis omnibus exitium & interitum ominaris. METVO, TE, ATQ. ISTOS EXP. VT P.] id est, metuo ne te, & tuos impietate purgare non possis. expiare, & impiare, opponuntur inter se. Plautus in Pœnul. *Impias here, te oratorem verberas.* Horat. oda. 5. Epod. *Diris agam vos: dira detestatio, nulla expiatur victima.* ILLOS] conseruos meos, quos tecum duxisti, & reduxisti. NE ATTIGATIS] ne attingatis. *attigatis* à verbo composito *attigo*, cuius simplex *tago*: quo vsi sunt veteres, pro *tango*. De quo alibi plura. TANGITE VOS QVOQ. TERRAM] genus venerationis, & precationis, *terram tangere.* Macrobius. *cùm Tellurem dicit, manibus terram tangit.* Varro lib. 1. de re rustica. *Hoc ter nouies cantare iubet, terram tangere, despuere, ieiunum cantare.* Quæ à Turnebo notata sunt, lib. Aduers. suprà proximè commemorato. Neque locus tamen indicatus: quod est illi vsitatum: sed admonendus est lector, quod Turnebus præteriit hunc venerandi ritum vsurpari non cõsueuisse,

nisi in iis rebus, quæ ad deos inferos, & ad mortuos pertinent, vt licet ex Macrobij verbis in- A
telligere: & verò Plautus quoque hoc loco indicat. Nam propterea Tranio terram tangi iubet,
quia hospes ab hospite necatus, atque in ædibus defossus est. vt quidem commentus ille est, &
vt simulat. QVIA SEPTEM MENSES SVNT, CVM IN HASCE ÆDEIS PE-
DEM N. &c.] pedem retulit, id est, pedem intulit. iam hoc loquendi genus elegans, & bonis
scriptoribus Latinis vsitatissimum est. *Septem menses sunt, cùm*, &c. pro, septem menses transacti
sunt, à quo tempore nemo in has ædeis, &c. SEMEL VT EMIGRA] postquam semel ex
iis emigrauimus. CIRCVMSPICE DVM. NVMQVIS EST SERM. N. Q. AVC.]
circumspice igitur. *dum*, particula inseparabilis, quę verbo circumspici, annecti debet. Iubet au-
tem Tranio herum suum maiorem circumspicere, & videre, numquis sit eorum, quæ loquun-
tur, arbiter, quasi aliquid arcanum, & reconditum, & non vulgandum dicturus. SERMO-
NEM NOSTRVM AVCVPET?] qui sermones nostros aucupetur? qui, quæ loquimur, exci-
pere, hoc est, exaudire possit & velit. tralatio est. aucupô, as, autem dixerunt veteres, & aucupor,
ris. Iterum Plautus in Truculent. *lepidè acastor aucupaui, & mea sententia.* plura exempla legere li-
cet apud Nonium in verbo *aucupaui*, seu *aucupo*. TVTVM PROBÈ EST.] nulli sunt
arbitri, qui sermonem nostrum aucupari possint. tutum est, & sine periculo, licet quiduis dice-
re. soli sumus. CAPITALIS CÆDES FACTA'ST] scelerata, impia & extremo suppli- B
cio digna cædes admissa est. SCELVS, INQVAM, &c.] vel ex hoc loco intelligere licet,
quod istis ludimagistris, linguæ Latinæ, & omnium bonarum artium imperitis persuaderi non
potest, scelus significare facinus aliquod, quod inquinat, & impurum reddit: qualis est cædes:
nam qui cædem commiserunt, maximè ciuis aut hospitis, impuras manus habent, ipsíq; impuri
sunt. Præterea omnis impietas, omnéque factum impium, scelus est: vt contemnere diuos, seu
deum potiùs, prodere patriam, non alere, aut non colere parenteis & propinquos, eósque qui
parentum loco nobis esse debent, vt homines de nobis bene meritos, scelus est: & qui talia fe-
cerunt, scelerati, scelesti, scelerosi à Latinis appellantur. ANTIQVOM ID ADEÒ NOS
NVNC FACTVM INVEN.] hoc facinus antiquum quidem est, sed nos nunc factum co-
gnouimus, & comperimus. SCELESTE] scelestum appellat Tranionem senex impropriè
ὑπερβολικῶς. HOSPES NECAVIT HOSPITEM.] cædes hospitis, cædi parentis pro-
xima. Horat. oda. 13. lib. 2. *Illum & parentis crediderim sui, Fregisse ceruicem, & penetralia Sparsisse no-
cturno cruore Hospitis.* &c. Virgilius lib. 3. Æneid. *fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro Vi
potitur.* M. Tull. pro Deiotaro. *Vt enim omittam, cuius tanti sceleris fuerit in conspectu Deorum penatium
necare hospitem*, &c. CAPTVM MANV.] manu prehensum. ATQVE ILLE EXCLAMAT, C
&c.] id est, continuò gnatus tuus maxima voce derepentè exclamat. *atque* hìc valet continuò,
statim: de quo alibi. *exclamat maximum* autem, Poëtarum & Græcorum more dictum. sic Horat.
epist. ad Pisonem: *licet succurrite longum Clamet io ciues.* ST, TACE] *st.* particula est, silentium
indicens, suprà in Curcul. *St, tace, tace. P. taceo hercle: quid est?* Idem in Casina. *St, tace, atque abi, neque
paro, neque hodie coquetur.* Idem in Epid. *St, tacete. habete animum bonum: liquido exeo foras Auspicio.* IN
SOMNIS, &c.] id est, ὄναρ, seu κατ' ὄναρ. dum dormit ipse: dormientem per somnos. hoc
enim significat in somnis. quamuis autem non omnes qui dormiunt, somnient: omnes tamen
qui somniant (de iis loquor, qui propriè somniare dicuntur, non de iis quos per translationem
sermonis Latini dicunt somniare etiam vigilãteis) omnes igitur, qui verè & propriè somniant,
dormiunt, hinc fit, vt apud Latinos in somnis idem valeat, quod apud Græcos κατ' ὄναρ. Virg.
lib. 1. Æneid. *Ipsa sed in somnis inhumati venit imago Coniugis, ora modis attollens pallida miris.* Idem
lib. 2. *In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector Visus adesse mihi, largósque effundere fletus.* Idem lib. 3.
*Visi ante oculos adstare iacentis In somnis multo manifesti lumine quà se Plena per insertas fundebat luna fene-
stras.* Idem lib. 4. *Me patris Anchisæ quoties humentibus vmbris Nox operit terras, quoties astra ignea sur-
gunt, Admonet in somnis, & turbida terret imago.* Vbi notat Seruius, *insomnis*, pro *insomniis* more suo, D
sed errat Seruius. Idem ibidem, *agit ipse furentem, Insomnis ferus Æneas*, &c. Vbi notat idem iterum
errans, insomnis, pro, insomniis, id est, vigiliis: & declinatur insomnia, æ. Errant, & qui eum se-
quuntur. in iis Turnebus lib. Aduersariorum cap. 26. quamquam non dicit ille se probare, ne
quis dicat me id in eum conferre, quod non scripsit. Idem Virgil. lib. eodem. *Huic se forma dei
vultu redeuntis eodem Obtulit in somnis.* Idem lib. 12. *Ac velut in somnis oculos vbi languida pressit Nocte
quies*, &c. Terent. Andr. *Quo æquior sum Pamphilo, Si se illam in somnis quàm illum amplecti maluit.* Vbi
notat Donatus, *in somnis*, id est, *per noctem.* M. Tullius lib. 1. de Diuinatione, *concubia nocte visum
esse in somnis ei, qui erat in hospitio illum alterũ orare, vt subueniret, quod sibi à caupone interitus pararetur.* &c.
Idem paucis versibus pòst, *in quiete vidisse*, dicit, pro, *in somnis vidisse.* ibi, *Sæpè tibi meum narraui, sæ-
pè ex te somnium audiui tuum, me, cùm Asiæ prouinciæ præessem, vidisse in quiete, cùm tu equo aduectus ad
quandam magni fluminis ripam, prouectus subitò, atque delapsus in flumen, nusquam apparuisses, me contre-
muisse timore perterritum*, &c. Idem lib. 2. *Párere quadam matrona cupiens, dubitans, essétne prægnans, visa
est in quiete obsignatam habere naturam*, &c. Idem eodem libro. *Ad interpretem retulit, aquilam se in
somnis visam esse factum.* Iterum lib. 1. ex Troadib. Eurip. *Quia mater grauida párere se ardentem facem
Visa est in somnis Hecuba.* &c. Plautus in Amphitr. *Ibi fortè si vidisses quendam in somnis Sosiam.* SOS.
Non soleo ego somniculosè heri imperia persequi. Vigilans vidi: vigilans nunc te video. &c. En tibi, videre
aliquid

A aliquid in ſomnis,& videre vigilantẽ,inter ſe opponuntur. Idem ibid. AMPH. *Tu me heri, heri hic vidiſti?* ALC. *Ego,inquam, ſi vis me decies dicere.* AMPH. *In ſomnis fortaſſe.* ALC. *Immò vigilans vigilantem.* Hæc tot exempla collegimus,vt cuius ex eis intelligere liceat, eos falli,qui ſcribendum putant *in ſomnis*, aut *inſomnis* poſitum putant vna voce pro *inſomniis* ab inſomnia, æ,in quibus eſt Seruius. MIRVM QVIN VIGILANTI DICERET QVI ABHINC SEX.] ironia eſt, *mirum quin* autem valet, *mirum quod non*, ſeu *mirum quare non*. ſuprà in Amphitr. *Mirum quin te aduerſus dicat.* id eſt,mirum Soſiam aduerſus te non dicere. ſeu mirum,quòd Soſia aduerſus te non dicat. Ad quem locum de hac locutione plura. Huius igitur loci hæc ſententia eſt: mirum quòd non mortuus ille diceret vigilanti, Qui mortuus, abhinc ſexaginta annis occiſus foret. proinde ac ſi dicat,quî fieri potuit,vt qui abhinc annis ſexaginta necatus ſuit, diceret aliquid filio tuo vigilãti, & videnti? Nam qui loquitur cũ vigilante & vidente,is viuus ſit,neceſſe eſt. At mortuũ eſſe,& viuere,pugnant inter ſe. VIGILANTI] ὕπαρ. DIAPONTIVS.] nomen fictum: & Græcum διαπόντιος autem idem valet quod Latina vox,tranſmarinus. DEDITA.] in poteſtatem tradita. ACHERVNTEM.] in ſedem, ſeu locum inferorum; videtur eſſe aduerbij loco poſitum. ORCVS] Pluto. vnde ſit dictus orcus,alibi à nobis dictum eſt. PRÆMATVRÈ VITA CAREO] ante diem mortuus ſum: morte non naturali extinctus ſum, B PER FIDEM DECEPTVS SVM.] dum hoſpiti fidem habeo, deceptus ſum, dum me hoſpiti credo, in fraudem incidi. vel dic,per eius fidem, malam ſcilicet: vt loquitur M. Tullius in orat. pro Sext. Roſcio Amer. *Ad cuius igitur fidem confugiet, cùm per eius fidem læditur, cui ſe commiſerit?* INSEPVLTVM,] humatum quidem; & in terram defoſſum, ſed honore ſepulturæ carentem,& non rite,hoc eſt,non iniecto ter puluere ſepultum. SCELESTÆ HÆ SVNT ÆDES.] impuræ hæ ſunt ædes,quia reſperſæ hoſpitis ſanguinis. Virg. lib. 3. Æneid. *Omnibus idem animus ſcelerata excedere terra Linquere Pollutum hoſpitium.* Eod. lib. *Parce pias ſcelerare manus.* CONCREPVIT FORIS] fortaſſe qui intus erant,contrà quàm eis imperatum à Tranione fuerat, ſtrepitum,aut ſonitum aliquem ediderant. eum ſtrepitum, vt occultet Tranio, lemuribus, & monſtris illis,quæ commentus eſt,attribuit. HICINE PERCVSSIT?] ſcit Tranio neminem ex iis, qui foris ſunt,foreis percuſſiſſe: ſed hoc quærit, vt Theuropidem terreat, quaſi lemures percuſſerint, & eadem opera,vt eorum,qui ſunt intus, ſtrepitũ tegat,& occultet. GVTTAM HAVD HABEO SANGVINIS] exſanguis ſum metu. AD ACHERVNTEM] ad inferos. PERII. ILLICE HODIE HANC CONT. FAB.] hæc ſecum loquitur Tranio,moleſtè ferens Philolachem,& ceteros,qui ſunt vnà clamare,& ſtrepere,metuénſque ne tota fallacia aperiatur,& pateſiat: quod ſi fiat,tota fabula conturbetur: quæ à monſtris & lemuri- C bus Moſtellaria dicitur. NIMIS QVÀM FORM. NE M. H. ME OPPR.] valde metuo, ne me Theuropides in manifeſto mendacio deprehendat. Sic loquitur in Menæchm. *Quin tu taces? Manifeſtò faxo iam opprimes.* ETIAM TV FVGIS?] id eſt, quin tu etiam fugis? ánnon tu etiam fugis? PAX MIHI EST CVM MORTVIS.] non læſi mortuos, quare nullas mecum inimicitias gerunt mortui. NON ME APPELL. SI S.] ſimulat Tranio ſe audire vocem mortui, & ſe appellari à mortuo,quaſi ab ipſo aliquid commiſſum ſit, propter quod ab illo compelletur,atque accuſetur. NIHIL EGO COMMERVI,&c.] quaſi dicat, noli me appellare,neque accuſare,tu qui mortuus es inſepultus,quaſi has foreis percuſſerim. Nam ego nihil cõmerui, id eſt, nullam culpam admiſi,neque has foreis attigi: ſed hunc ſenem accuſa,qui foreis pulſauit. Hæc autem omnia eò pertinent,vt ſenex territus abſcedat ab ædibus. QVÆSO QVID ÆGRÈ EST?] quæſo quid tibi ægrè eſt? quid eſt,quòd ægrè fers? EXPOSTVL.] queri. CAVE RESPEXIS] caue reſpexeris. ne retrò adſpexeris. FVGE ATQ. OP. CAP.] fuge operto capite φεῦγε ἐγκεκαλυμμένος. in rebus dubiis & deſperatis caput operiebant. ſuprà ſcena ſuperiore: *quin etiam illi hoc dicito, Facturum me, vt ne etiã adſpicere ædeis audeat.* ad quẽ locũ hac D de re plura. NIHIL ME CVRASSIS, INQVAM,&c.] nihil me curaueris, inquam, ego mihi conſuluero,tu tibi conſule. QVANTVM QVIS] quantum potes. ATQVE HERCVLEM INVOCABIS] Herculem vt, ἀλεξίκακον,id eſt,malorum depulſorem,inuocabis. ET EGO, &c.] & ego Herculem inuoco, &c. TIBI HODIE VT DET, SENEX, MAGN. MALVM.] hæc dicit Tranio oratione ad ſpectatores verſa. ego quoque ſenex Herculem inuoco,vt tibi det magnum malum. QVID EGO HODIE NEGOT. CONFECI? MALÙM.] malùm, hic interiectio eſt.

DANISTA, THEVROP. ſenex, TRANIO ſeruus.

SCeleſtiorem ego annum argento fœnori,
Nunquam vllum vidi, quàm hic mihi annus obtigit,
A mane ad noctem vſque in foro dego diem,
Locare argenti nemini nummum queo.
TR. Nunc pol ego perij planè in perpetuum modum.

Danista adest, qui dedit argentum fœnori, A
Qui amica est emta, quoque opus in sumtus fuit.
Manifesta res est, nisi quid occurro prius,
Ne hoc nunc senex resciscat. ibo huic obuiam.
Sed quídnam hic sese tam citò recipit domum?
Metuo ne de hac re quippiam hic inaudiuerit.
Accedam atque appellabo. heu, quàm timeo miser.
Nihil est miserius, quàm animus hominis conscius,
Sicut me habet. verùm vtut res sese habet,
Pergam turbare porrò. ita hæc res postulat.
Vnde is? TH. conuêni illum, vnde hasce ædeis emeram.
TR. Nunquid dixisti de illo quod dixi tibi? B
TH. Dixi hercle verò, atque omnia. TR. væ misero mihi,
Etiam fatetur de hospite? TH. immò pernegat.
TR. Cape hercle te obsecro, cum eo vnà iudicem.
Sed eum videto vt cupias, qui credat mihi.
Tam facilè vinces, quàm pirum volpes comest.
Metuo ne technæ meæ perpetuò perierint.
TH. Quid tute tecum? TR. nihil enim. sed dic mihi,
Dixtin quæso? TH. dixi, inquam, atque ordine omnia.
TR. Etiam fatetur de hospite? TH. immò pernegat.
TR. Negat? TH. negat, inquam. TR. perij oppidò, cùm cogito.
Non confitetur? TH. dicam, si confessus sit. C
Quid nunc faciendum censes? TR. egon'. quid censeam?
Cape, obsecro, hercle te, cum eo vnà iudicem.
Sed eum videto, vt capias, qui credat mihi.
Tam facilè vinces, quàm pirum volpes comest.
Misericordias tandem habere hominem oportet
Illi bucidæ erunt multo potiùs quàm ego sim restio
Mane tu, atque assiste illico
DA. Sed Philolachetis eccum seruum Tranium,
Qui mihi neque fænus, neque sortem argenti danunt.
TH. Quò tu te agis? TR. nec quoquam abeo. næ ego sum miser, D
Scelestus, natus diis inimicis omnibus.
Iam illo præsente adibit. næ ego homo sum miser.
Ita & hinc & illinc exhibent negotium,
Sed aucupabo adire. DA. hic ad me it, saluus sum.
Spes est de argento. TR. hilarus est frustra istic homo.
Saluere iubeo te mi Saturides bene.
DA. Salue & tu. quid de argento? TR. abi sis belua.
Continuò aduenienss pilum iniecisti mihi.
DA. Hic homo est inanis. TR. hic homo est certè hariolus.
DA. Quin tu istas mittis tricas? TR. nunquam potuisti mihi
Magis opportunus aduenire quàm aduenis.

Quid

A DA. Quid est? TR. concede huc. DA. quin mihi argentum redditur?
TR. Scio te bona esse voce,ne clama nimis.
DA. Ego hercle verò clamo. TR. ah, gere morem mihi.
DA. Quid tibi ego morem vis geram? TR. abi quæso hinc domum.
DA. Abeam? TR. redito huc circiter meridie.
DA. Reddetúrne igitur fœnus? TR. reddetur,nunc abi.
DA. Quid ego huc recursem,aut operam sumam,aut conteram?
Quid si hîc manebo potius ad meridiem?
TR. Imò abi domum,verum hercle dico.abi modò.
DA. Quin vos mihi fœnus date. quid nugamini?
B TR. Eu,hercle næ tu. abi modò,ausculta mihi.
DA. Iam hercle ego illunc nominabo hîc. TR. euge,strenuè,
Beatus verò es nunc cùm clamas. DA. meum peto.
Multos me hoc pacto iam dies frustramini.
Molestus si sum, reddite argentum, abiero.
TR. Responsiones omnes hoc verbo eripit.
Sortem accipe. DA. immò fœnus,id primùm volo.
TR. Quid? tu te hominem,hominum omnium tæterrime,
Venisti huc extentatum?agas quod in manu est,
Non dat,non debet. DA. non debet? TR. nec erit quidem.
Ferre hoc potes,an mauis vt aliquò abeat foras?
C Vrbem exsul linquat factus hic caussa tui?
Cui sortem vix dare licebit. DA. quin non peto.
TH. Eia mastigia ad me redi. TR. iam istic ero.
Molestus ne sis,nemo dat,age quod lubet,
Tu solus credo fœnore argentum datas.
DA. Cedò fœnus. redde fœnus. fœnus reddite,
Daturin' estis fœnus actutum mihi?
Date mihi fœnus. TR. fœnus illic,fœnus hîc.
Nescit quidem nisi fœnus fabularier,
Veterator. neque ego tætriorem beluam
D Vidisse me vnquam quenquam, quàm te,censeo.
DA. Non ædepol nunc me tu tuis verbis territas.
Calidum hoc est,& si procul abest,vrit malè.
TH. Quod illud est fœnus obsecrò,quod illic petit?
TR. Pater eccum áduenit peregrè non multo prius
Illius. is tibi & fœnus,& sortem dabit.
Ne inconciliare quid nos porrò postules.
Vide num moratur? DA. quin feram si quid datur.
TH. Quid ais tu? TR. quid vis? TH. quis illic est?quid illic petit?
Quid Philolachetem gnatum compellat meum
Sic,& præsenti tibi facit conuicium?
Quid illi debetur? TR. obsecro hercle te,iube

Obiici argentum huic ob os impuræ beluæ A
TH. Iubeam? TR. iube homini argento os verberarier.
DA. Perfacilè ego ictus perpetior argenteos.
TH. Quod illud argentum est? TR. huic debet Philolaches
Paulùm. TH. quantillum? TR. quasi quadraginta minas.
DA. Ne sanè id multum censeas, paulum id quidem est.
TR. Audin? videtúrne obsecro hercle idoneus,
Danista qui sit? genus quod improbissimum'st.
TH. Non ego istuc curo, quis iste sit, vnde sit:
Illud volo mihi dici, id me scire expeto.
Adeò etiam argenti fœnus creditum audio.
TR. Quattuor quadraginta illi debentur minæ. B
Dic te daturum, vt abeat. TH. egon' dicam dare?
TR. Dic. TH. egóne? TR. tu ipsus, dic modò, ausculta mihi.
Promitte: age, inquam, ego iubeo. TH. responde mihi.
Quid eo est argento factum? TR. saluum est. TH. soluite
Vosmet igitur, si saluum est. TR. ædeis filius
Tuus emit. TH. ædeis? TR. ædeis. TH. euge, Philolaches
Patrissat, iam homo in mercatura vortitur.
Ain tu? ædeis? TR. ædis, inquam: sed scin' cuiusmodi?
TH. Quî scire possim? TR. vah. TH. quid est? TR. ne me roga.
TH. Nam quid ita? TR. speculo claras, clarorem merum. C
TH. Bene herclè factum. quid? eas quanti destinat?
TR. Talentis magnis totidem, quot ego & tu sumus.
Sed arraboni has dedit quadraginta minas.
Hinc sumsit quas ei dedimus, satin' intelligis?
Nam postquàm hæcce ædes ita erant vt dixi tibi,
Continuò est alias ædis mercatus sibi.
TH. Bene hercle factum. DA. heus iam appetit meridies.
TR. Absolue hunc, quæso, vomitum, ne hic nos enecet.
Quattuor quadraginta illi debentur minæ,
Et sors & fœnus. DA. tantum est, nihilo plus peto. D
TR. Velim quidem hercle, vt vno nummo plus petas.
TH. Adolescens mecum rem habe. DA. nempe abs te petam.
TH. Petito cras. DA. abeo. sat habeo, si cras fero.
TR. Malum quod isti dij, deæque omnes duint.
Ita mea consilia perturbat penissimè.
Nullum ædepol hodie genus est hominum tætrius,
Nec minus bono cum iure, quàm Danisticum.
TH. Qua in regione istas ædeis emit filius?
TR. Ecce autem perij. TH. dicísne hoc quod te rogo?
TR. Dicam, sed nomen hominis quæro quod siet.
TH. Age comminiscere ergo. TR. quid ego nunc agam?

Nisi

A Nisi vt in vicinum hunc proximum mendacium?
Eas emisse ædis huius dicam filium?
Calidum hercle audiui esse optimum mendacium,
Quicquid dei dicunt, id rectum est dicere.
TH. Quid igitur. iam commentu's? TR. dij istum perduint;
Imò istunc potius. de vicino hoc proximo
Tuus emit ædis filius. TH. bonan' fide?
TR. Siquidem es argentum redditurus, tum bona.
Si redditurus non es, non emit bona.
TH. Non in loco emit perbono has. TR. immò optimo.
TH. Cupio hercle inspicere has ædis. pulta dum fores.
B Atque euocato aliquem intus ad te Tranio.
TR. Ecce autem nunc quid ego dicam nescio.
Iterum iam ad idem saxum me fluctus ferunt.
Quid nunc? non hercle quid nunc faciam, reperio:
Manifestò teneor. TH. euoca dum aliquem foràs,
Qui circunducat. TR. heus tu. at hic sunt mulieres.
Videndum est primùm, vtrùm eæ velint, an non velint.
TH. Bonum æquomque oras, percontare & roga.
Ego hic tantisper dum exis, te opperiar foris.
TR. Dij te, deæque omnes funditus perdant senex,
Ita mea consilia vndique oppugnas mala.
C Euge optimè. eccum dominus ædium foràs,
Simo progreditur ipsus. huc concessero,
Dum mihi senatum consilij in cor conuoco.
Igitur tum accedam hunc, quando quid agam inuenero.

SCELESTIOREM] hyperbole, vituperatoris, & accusatoris propria. voluit enim dicere simpliciter, magis aduersum, seu magis incommodum. ARGENTO FOENORI, &c.] subintelligendum, *locando*, hoc modo, scelestiorē ego annum argēto fœnori locando numquam vidi, quàm hunc. DEGO DIEM] transigo, & traduco diem. LOCARE] locare fœnori: collocare. M. Tull. lib. 2. de Officiis. *Sed vt pecunia non quærenda solùm ratio est, verumetiam collocanda, quæ perpetuos sumtus suppeditet, nec solum necessarios, sed etiā liberaleis: sic & gloria*, &c. DANISTA ADEST] Danista, hoc est, fœnerator. Hic fœnerator, dum ad Philolachem venit, vt pecuniā quam ei fœnori dedit, repetat, aut fœnus exigat, casu Tranioni eius seruo fit obuiam. hinc turba oritur, D metúsque Tranioni iniicitur, ne tota fallacia patefiat. augetur metus celeriore, quàm sperarat, Tranio Theuropidis reditu: qui è vestigio domus venditorem adierat, & cùm eo egerat, vt pretium redderet, & domus esse inempta, propter eam causam, quam seruus confinxerat: quòd cùm ille pernegasset, domum illicò redit Theuropides. QVI AMICA EST EMTA.] quo argento Philematium emta est. MANIFESTA RES EST. &c.] deprehēdor & opprimor in manifesto facinore, nisi prouideo, vel nisi anteuerto, vel nisi præoccupo, vel nisi priùs obuiam eo. SED QVIDNAM HIC SESE TAM CITÒ, &c.] sed quidnā causæ esse dicam, quamobrem senex tam citò domum redeat? INAVDIVERIT.] audiuerit. suprà in Aulul. *Credo ego iam illum inaudisse mihi esse thesaurum domi.* NIHIL EST MISERIVS, QVAM ANIM. H. C.] Sic M. Tullius, pro Milone. *Magnā vis est consciētia, iudices, & magna in vtramque partem: vt neque timeant, qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccarint.* Idem pro Sext. Rosc. Amer. *Sua quemq. fraus, & suus terror maximè vexat. suum quemque scelus, amentiáque afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiaque animi terrent. hæ sunt impiis assiduæ, domesticaq́ furiæ.* &c. Eadem iterantur in Oratio. pro P. Sext. Sic Ouid. li. 1. Fast. *Cōscia mens, vt cuiq. sua est, ita cōcipit intra Pectora pro facto spémq. metumq́ suo.* SICVT ME H.] sicut me habet animus malè cōscius. PERGAM T. P.] pergā turbas excitare porrotenus. Hoc à Poëta probabiliter scriptū est. Nam qui sibi malè conscij sunt, & qui culpam commeruerunt, turbare student, & res nouas quærunt, & belli cupidiores sunt, quàm pacis, atq;

otij. Quam sententiam planiùs & pluribus verbis expressit infrà eadem fab. ibi. *Facio idem quod plurimi alij, quibus res timida aut turbida'st, Pergunt turbare vsque, vt ne quid possit côquiescere.* Exemplo erit Pericles, qui cùm pecuniam publicam tractasset, eámque insumsisset & comecisset in propylæa illa præclara, & nominatissima, neque satis commodè se tãtarum impensarum rationem referre posse videret: quo pacto rationem non referret potiùs, quàm quomodo referret, sibi videndum esse existimauit: atque ita bellum graue, magnum, & difficile excitauit. quod & nostra ætate à quibusdam ob eamdem caussam, & eodem consilio factum esse notissimum est. Iam *turbare*, hîc absolutè positum est, pro, turbas facere atque excitare. Sic Cælius ad Ciceronẽ. *M. Seruilius, pòst quàm vt cœperat, in rebus omnibus turbarat*, &c. NVNQVID DIXISTI DE ILLO, &c.] hanc domum esse sceleratam, & in ea cædem capitalem esse factam. VÆ MISERO MIHI] hæc loquitur Tranio ad spectatores versus, & à sene auersus, consilij inops, & quò se vertat, nesciẽs. IVDICEM] arbitrum. Terent. Heaut. *Me cepere arbitrum.* SED EVM VID. VT CAPIAS, QVI CR. M.] vel apertè ludit senẽ Tranio seruus, vel hæc summissa voce loquitur, ad spectatores versus. TAM FACILÈ VINCES Q. P. VVLP. C.] *minimo negotio vinces.* Facillimè enim vulpes pirum comest. Dicũt tamen quidam esse contrariã sententiã: & significare seruum ægrè, & non facilè victurũ senem, quod vulpes gallinas & simileis aueis altileis faciliùs comesse solcat, quàm pira. Iteratur hic versus cum duobus superioribus infrà non longè. METVO NE TECHNÆ MEÆ, &c.] hæc loquitur Tranio summissa voce ad spectatores versus. *technæ* autem, id est, fallaciæ, astutiæ, doli. sic suprà in Captiuis. *Tum igitur ego deruncinatus, deartuatus sum miser huius scelesti technis.* &c. QVID TVTE TECVM] quid tu ipse tecum loqueris? sic Terent. in Heaut. *sed reprimam me, nam in metu esse hunc illi est vtile.* CLIN. *quid tute tecum?* DICAM SI CONFESSVS SIT] dicerem, si confessus esset. DANVNT.] dant. QVÒ TVTE AGIS?] quò tu te confers? quò abis? sic Terent. Andr. *quid tu? quò hinc te agis?* Sic Græci, ποῖ σε κομίζεις; Sophocl in Antig. Σὺ μὲν κομίζοις ἂν σεαυτὸν ᾗ θέλεις, Ἔξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον. NÆ EGO SVM MISER,] hæc, & quæ deinceps sequuntur, loquitur secum Tranio, vsque ad ea quæ loquitur Danista. NATVS DIIS INIMICIS OMNIB.] Horat. Satyr. 5. lib. 1. *dehinc Gnatia Lymphis, Iratis exstructa dedit ludósque, iocósque.* & Sat. 3. lib. 2. *Iratis natus paries diis atque poëtis.* Terent. Andr. *nescio Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.* IAM ILLO PRÆSENTE A.] hic fœnerator iam me adibit sene præsente, & pecuniam poscet. OCCVPABO] anteuertam. MI SATVRIDES] secutus sum Camerarij coniecturam. Nam libri omnes habent *saturites.* *Saturides* patronimicum. Satyri filius. ABI, SIS, BELLVA] abi, si vis, bellua. PILVM INIECISTI M.] iaculum intorsisti mihi. sic suprà in Epid. dixit, *tragulam in te inijcere adornat.* HIC HOMO EST INANIS] hæc secum loquitur Danista, ita tamen vt exaudiat Tranio. EST HARIOLVS] rectè diuinat: rectè auguratur, cùm dicit me inanem esse. QVIN TV ISTAS MITTIS TRICAS?] quin tu istas moras missas facis? quin tu ista, quæ solutionem morantur, & impediunt, omittis? tricæ dictæ, quasi tericæ, inquit, Nonius: quod pullos gallinaceos impediunt, atque inuoluant pili pedibus implicati. Plautus Curcul. *Quod argentum tu mihi, quas tricas narras?* Idem in Epid. *aliqua ope exsoluar, extricabor aliqua.* CONCEDE HVC] transi huc. veni huc. SCIO TE BONA ESSE VOCE] scio tè voce valere, οἶδα ὅτι βοὴν ἀγαθὸς εἶ. CIRCITER MERIDIE] *circiter* hoc loco, aduerbium est, alioqui dixisset *circiter meridiem.* REDDETÚRNE IGITVR FOENVS?] & hîc, & infrà eodem versu *redetur.* scriptum est cum vno d. in nostris libris manuscriptis, quomodo in suis scriptum esse notat Camerarius. Ego tamen *reddetur*, vtrobique edendum curaui cum duobus dd. AVT OPERAM S.] aut operam insumã, siue suscipiã, &c. QVIN VOS MIHI FOENVS D.] immo potiùs vos mihi fœnus date. hic dicit fœnus date: suprà, *fœnus reddetur.* HERCLE NAE TV.] oratiô concisa, & perplexa, vt hominis perturbati, & metuentis, & æstuantis. oratio autem integra fuisset, si addidisset *molestus es*, aut aliquid aliud tale. BEATVS VERÒ ES NVNC CÙM C⟨…⟩] præclarum quiddam, & laude dignum facere videris, nũc, cùm vociferaris, & clamorem tollis. ironia est. MEVM PETO] peto quod mihi debetur, nam quod nobis debetur, nostrum quodammodo est, alioqui quod mutuo aut fœnori dedimus, propriè nostrum non est. Nam desiit esse nostrum, & eius cui mutuauimus, & fœnerati sumus, seu fœnerauimus, factum est. FRVSTRAMINI] luditis: verbis inanibus pascitis. RESPONSIONES OMN. E. V. ER.] verba sunt Tranionis, quæ cum ironia, & risu pronuntiãda sunt, hac sententia. hic Danista, spectatores, responsiones omneis mihi hac oratione eripit, cùm dicit, reddite argẽtum, abiero. vel dic, hoc verbo propriè, *abiero.* SORTEM ACCIPE] τὸ κεφάλαιον. Caput, pecuniam principalem, quæ fœnus parit. Horat. Sat. 2. lib. 7. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.* QVID? TV TE HOMINEM HOMINVM OMNIVM TAETERRIME VENISTI HVC EXTENTATVM?] quid? tu homo omnium hominũ spurcissime, & impurissime venisti huc, vt te, & vireis tuas, & latera tua, & vocem tuam extentares, id est, expromeres, experireris, cõtenderes, atq. ostentares? sic autem habent lib. nostri veteres omnes ad vnum, & probatur mihi hæc scriptura. Est autem *extentatũ* à verbo frequẽtatiuo indicatiui modi *extento, as*, quod valet, valdè, & sæpè extẽdo. quo & suprà in Bacchid. vtitur. *Quæ te mala crux agitat, ad istunc qui modum alieno vireis tuas extentes brachio?* libri vulgati tamen fortasse non malè, habent *ostentatum.* sed eam vocem puto esse hoc loco suppositam,

A positam, miniméque germanam Plautinam. Ne hoc quidem dissimulabo, Camerarium edidisse, *exsternatum*, quod si quis probabit, hunc locum sic explicabo. Túne huc venisti, vt te clamando mente alienares? vel sic, túne huc venisti, vt insanè clamando, mente alienata videreris? Nonius, *exsternauit*, inquit, vt consternauit, id est, dementem fecit. Catullus. *Ah misera, assiduis quàm luctibus exsternauit. Spinosas Erycina serens in pectore curas.* præterea video etiam nonnullos admonuisse in suis libris manuscriptis ita scriptum esse. *Venisti huc exenteratum.* &c. quid sit autem *exenterare*, suprà dictum est, in Epid. ibi. *acutum cultrum habeo, senis qui exenterem Marsupium.* Postremò sic arbitror legendum. *Quid? tu te hominem hominum omnium taterrimum Venisti*, &c. Alioqui sic erit legendum. *Quid? tu te homo omnium taterrime*, &c. quod si probabitur, *quid*, erit duarum syllabarum: in prouocabulo *te* autem, e. non elidetur, sed fiet hiatus. Porrò in *omnium*, fiet συνίζησις vt sit duarum syllabarũ. AGAS QVOD IN MANV'ST.] agas quod in potestate tua est. agas quod penes te est. NON DAT.] non dat tibi argentum Philolaches, hoc est, non dabit. vel dic propriè, non dat nunc, sed aliàs dabit. NEC ERIT QVIDEM] lego *ne curat quidem*, parua immutatione facta, scilicet versa e vocali in, u. Quidam amicus meus sic mauult emendari, *ne quærit quidem*. FERRE HOC POTES, &c.] potes esse contentus sorte, an mauis, &c. vel sic: potes æquo animo accipere sortem, an mauis, &c. vel sic, potes æquo animo fer-
B re sortem, an mauis, &c. CAVSA TVI?] causa tua? EIA MAST. AD ME RED.] reuocat Tranionem senex nimiùm diu cum Danista altercantem. IAM ISTIC ERO] verba sunt Tranionis seni respondentis, se iam adfuturum. DATAS.] *datas*, secundæ personæ, à verbo frequentatiuo dato, as, at, quod valet, crebrò do. FOENVS ILLIC FOENVS HIC] fœnus vbique auditur. fœnus in illo loco, fœnus in hoc auditur, nulla vsquam vox nisi fœnus auditur. FABVLARIER] loqui. CALIDVM HOC EST: ET SI PR. &c.] allegoria est. quæ sunt valdè calida, etiam longè distantia, vrunt tamen. ita, quæ molesta sunt auditu, etiam è longinquo loco offendũt. significat Danista orationem suam de fœnore molestam esse Tranioni: & quamuis discedat ille, se nihilominus fœnus, sublato clamore, flagitaturum, & proinde hoc pacto ei molestum futurum. NE INCONCILIARE QVID NOS P. P.] ne pergas nos porrò tibi inimicos reddere, atque in te irritare. *inconciliasti*, inquit Festus, *comparasti, commendasti*, vel, vt antiqui, *per dolum decepisti*. suprà in Bacchid. *Ille quod in se fuit, accuratum habuit, quod posset mali facere, & in me incõciliare copias omnes meas.* VIDE NVM MORATVR?] vide, num te senex moratur, quin tibi fœnus numeret? numquid tibi senex in mora est, quin tibi quod debetur, soluat? QVIN FERAM SI QVID DATVR] atquin ego accipiam, si quid mihi datur: vel sic. Immò, ne me iocari putes, ego accipiam, si quid mihi datur. QVIS ILLIC EST?] quis ille est?
C IVBE OBIICI ARGENTVM HVIC OB OS IMP. B.] iube huic danistæ in os, seu contra os argentum impingi, seu intorqueri, seu incuti. Virg. Æn. 6. *Melle soporatum, & medicatis frugib. offam Obiicit.* IVBE HOM. ARG. OS VERBERARI.] idem dicit quod suprà proximè, sed aliis verbis. PERFACILÈ EGO ICTVS P. ARG.] ictus argenteos, vrbanè dictum à Lenone, quia dixerat Tranio, *iube homini argento os verberarier.* AVDIN'? VIDETÚRNE, OBSECRO HERCLE IDONEVS. &c.] ironia est subamara: qua deridet Tranio seruus danistam. Nam cùm significare videatur, eum esse indignum, qui sit fœnerator, quasi vir sit melior, quàm vt hanc artem factitet, planè aliud & sentit, & vult intelligi. GENVS QVOD IMP.'ST] quod hominum genus improbissimum est. ILLVD VOLO MIHI DICI] illud volo mihi à te dici, quod id argentum sit, quod ei debeatur. ADEÒ ETIAM ARG. F. C. A.] quin etiam argenti fænus Danistæ deberi audio. QVATTVOR QVADRAG. &c.] quattuor, pro fænore: quadraginta, pro sorte. PHILOLACHES PATRISSAT.] Philolaches patrẽ imitatur. Sic Terent. Adelph. *Laudo Ctesipho: patrissas. abi. virum te iudico.* IAM HOMO IN MERC. VORTITVR] in mercatura versatur. Nonnulli libri habent, *iam homo animum ad mercatum ad-*
D *uortitur.* fortasse non malè, pro, *animum ad mercatum aduertit.* SPECVLO CLARAS: CLAROREM M.] ædeis ita claras, vt cum speculo cõparari possint: vel, vt loco speculi esse possint: vel, vt speculum ex iis confici possit: ædeis ad speculum claras, id est, etiam si cum speculi splendore, & leuore conferantur, satis claras. clarorem merum: id est, ædeis ipso clarore clariores: vel certè æquè claras, vt est ipse claror clarus. hyperbole est. BENE HERCLE FACTVM] sermo probãtis ac laudantis. QVANTI DESTINAT?] quãti emit? tempus præsens pro præterito. TALENTIS MAGNIS TOTIDEM Q. &c.] id est, talentis magnis duobus. quantum autem valeat talentum magnũ, ex ipso Plauto cognoscere licet. infrà enim Theuropides senex ex Tranionis verbis, qui dixit eas ædeis duobus talentis magnis à Simone quodam emtas esse, & quadraginta minas arraboni datas, colligit octoginta minas Simoni deberi. Quod si octoginta minæ, præter illas quadraginta, quæ arraboni datæ sunt, venditori debentur: ergo duo talenta magna, valent centum & viginti minas. quod si verum est, vt est: ergo talentum magnum valet minas sexaginta. Atq. hoc notat Seruius ad illud Virg. Æn. 5. *auri, argentiq. talenta.* SED ARRAB. HAS DEDIT Q. M.] arrabo, pretij particula est, quæ venditori datur ad firmandã emtionẽ, quasi pignoris loco. Donat. ad illud Terẽt. in Heaut. *Ea relicta huic arraboni est, pro illo argẽto.* Notat: arrhabo, dicitur merces, seu corollariũ, & est quod prius datur, vt reliquũ reddatur. Aul. Gel. lib. 17. c. 2. *Cùm tantus*, inquit, *arrhabo penes Samnites, Pop. Rom. esset: arrabonem dixit* 10. c. *obsides: & id maluit*,

quàm pignus dicere, quoniam vis huius vocabuli in ea sententia grauior, acriórque est. Sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus. ac multo rectius videtur arra. quamquam arram quoque veteres sæpè dixerunt. HINC SVMSIT, &c.] ab hoc Danista sumsit eas quadraginta minas, quas Simoni daremus. NAM POSTEAQVÀM HÆCE ÆDES, &c.] nam quia hæ ædes erant tales, qualeis dixi tibi, &c. posteaquàm ἐπειδὴ hæcce, hæce ædes, quas tu emisti. CONTIN. EST AL. ÆD. M. S.] centum viginti minis. APPETIT MERIDIES.] appropinquat meridies. sic suprà in Aulul. principio *propinqua partitudo cui appetit.* ad quem locum plura. Verba autem sunt Danistæ quem Tranio iusserat circiter meridie reuerti, vt scilicet eum hoc pacto ablegaret, atque vt eo defungeretur. Nam Romani meridie, & post meridiem apud magistratus nihil agebant, neque pasciscebantur, neque soluebant creditori. quod tamen non est vsquequaq. verum. Nam diebus fastis, prætor vrbanus ius dicebat vsque à mane ad vesperum. ABSOLVE HVNC QVÆSO VOM.] expedi hunc quæso, fœneratorem hominem imputum. Lucil. in Satyr. *In numero quorum nunc primus Trebellius multum Lucius marcebat febris, sentum, vomitus, pus.* VELIM QVIDEM HERCLE, VT VNO NVMMO PL. P.] hoc eò dicit, quod qui plus petebat, causa cadebat. plus autem petitur, quattuor modis. re, tempore, loco, causa. Re, vt si cùm mihi centum aurei debeantur tantum, centum & viginti petam. Tempore, vt si quod mihi nonis Ianuariis debeatur, calendis Ianuariis petam. aut si quod mihi sub conditione debeatur, antè quàm conditio extiterit, petam. Loco, vt si quod mihi Ephesi debeatur, Romæ petam. Causa, vt si cùm mihi stichus, aut decem aurei debeantur, stichum simpliciter, aut decem aureos item simpliciter petam: quoniam ita petendo, cum debitore malè ago, cuius est eligendi optio, vtrùm det stichum, an decem aureos. Huc pertinent illa, quæ refert M. Tullius lib. 2. de Oratore ad Q. Fratr. De hypseo & Cn. Octauio: quorum alter lege agend. plus poterat, quàm pupillo, quem defendebat, debebatur: & ita causa cadebat. alter actionem excludens, ne aduersarius causa caderet, recusabat. Idè pro Rosc. comœdo. *Hic tu si amplius HS. nummo petisti, quàm tibi debitum est, causam perdidisti: propterea quod aliud est iudicium, aliud arbitrium.* ADOLESCENS MECVM REM H.] his verbis se Theuropides debitorem constituit, cùm Danistam iubet secum rem habere, hoc est, cùm promittit nudo pacto, & sine stipulatione se pro filio pecuniam soluturũ. ex qua constitutione oritur actio de constituta pecunia. MALVM QVOD ISTI DII DEÆ'Q.] genus imprecationis. hæc autẽ secum loquitur seruus Tranio. DVINT] dederint: dent. POENISSIMÈ] superlatiuum ab aduerbio pœnè. Notat Priscian. lib. 3. vbi hũc versum profert. *Ita mea consilia peruertit pænissimè.* Et præterea lib. 15. Animaduertendũ autem est vtrobique apud Grammaticum illum scriptum, seu impressum esse, *peruertit*, cùm in omnibus exemplarib. & editionib. plautinis, legatur, *perturbat.* TAETRIVS] impurius, fœdius, spurcius. Horat. Sat. 3. lib. 1. *Nam fuit ante Helenam cunnus taterrima belli Causa, sed ignotis perierunt mortibus illi.* NEC MINVS BONO CVM I.] nec ab æquo, & bono alicũius ius bonũ, est æquũ. bonum, id est, ius vtilius, ius moderatum. contrà, ius summum, summa iniuria. Sic Arist. lib. 5. de Morib. τὸ ἐπιεικὲς, τὸ δίκαιον βέλτιον.. ECCE AVTEM P.] alia rursus consilij inopia. hîc cõflictatur Tranio, à quo dicat ædeis emtas esse, nesciẽs. idcirco secum loquens se periisse dicit. NISI, VT IN VICINVM HVNC PROX. M.] subintell. conferam? conuertam? hac sententia, nisi vt dicam Philolachem ædeis has proximas, quæ sunt vicini Simonis emisse? vt postea ipse Tranio interpretatur. CALIDVM HERC. AVDIVI, &c.] calidum, id est, subitum, & subitò inuentum θερμὸν, vt consilium calidum, quod non est cogitatum, neq. meditatum, sed quod ex tempore venit in mentem θερμὸν, similiter Græci appellãt. ex quo θερμουργοὶ, qui calidis consiliis in rebus agendis vtuntur. vel, qui in rebus gerendis neque multam cogitationem adhibẽt, neque multo consilio vtuntur Terent. Eunuch. *Vide ne nimium calidum hoc sit modo.* QVIDQVID DEI DICVNT ID R.'ST. D.] id est, quidquid subitò venit in mentem: seu quidquid Dij monent, & suggerunt, id oportet dicere. Videtur enim quidquid nobis subitò, & impræmeditatum venit in mentem, quasi diuinitùs suggestum, non nostro cõsilio euigilatum, aut à nobis excogitatũ. Quidã hunc versum sic explicant. Quidquid Mercurius monet, id rectũ est dicere. Mercurius enim, inuentionum, furtorum, mendaciorum, mercaturæ, & similium, est Deus & Pater & adiutor. Prẹterea non celabo lectorẽ, pro *id rectum'st*, scriptũ esse in nonnull. lib. *decretum'st.* IAM COMMENTVS'S?] iámne commentus es? iámne cõfinxisti? imprudẽs suspicatur id quod est, senex, nempe Tranionem mendaciũ dicere, atq. adeò mẽtiri. DII ISTVM PERDVINT] dij fœneratorem istum perdant, seu perdiderint, qui mihi mentem perturbauit, quo factum est, vt mihi nomen vẽditoris ædiũ è memoria exciderit. Hæc loquitur Tranio clara voce, vt senex quoque audiat. IMMÒ ISTVNC POTIÙS.] Immo istunc senem potiùs. hæc loquitur summissa voce, aut certè à sene auersa, & ad spectatores conuersa. SI QVIDEM ES ARGENT. R. &c.] locus est ex ambiguo: quod inest in his verbis, *bonan' fide?* quæ senex aliter dixit, aliter seruus accepit. Nam senex quærebat ex seruo, bonáne fide loqueretur, hoc est, serióne, & verè id diceret, emtas ædeis esse à filio. seruus autem in aliam sententiam accepit, aut certè se accipere simulauit, quasi quærat ille, bonáne fide ædes emtæ sint. hoc est, vtrùm dolus malus in ædibus vendendis adhibitus sit, an bona fides. Itaque sic respondet, si argentum venditori promissum, ac pactum redditurus es: bona fide ædeis emit filius: sin minus, bona fide non emit.

A emit. PVLTA DVM FORES:] pulsa igitur foreis. ECCE AVTEM] ecce autem ad eundem scopulum referor. ecce autem ad idem malum, seu periculum reuoluor. ITERVM IAM AD IDEM SAXVM ME FLVCTVS FERVNT] allegoria est, à mari, seu à nauigatione incommoda, atque aduersa, qua hoc significat, iterum me ad idem periculum, seu incommodum Theuropidis verba ferunt. MANIFESTÒ TENEOR.] in furto, ac mendacio manifesto deprehensus sum, neque elabi, aut effugere possum. QVI CIRCVMDVCAT,] qui me circum ædeis ducat. ORAS.] dicis. PROGREDITVR IPSVS] progreditur ipse. DVM MIHI SENATVM CONSILII, &c.] dum apud me consulto. dum in animo meo consilium ineo. allegoria est à senatu, cuius est consultare de Repub. & rebus ad summam rempublicam pertinentibus. sic suprà in Epid. *ite intrò, ego de re argentaria Iam senatum conuocabo in corde consiliarium.* HVNC.] Simonem. QVANDO QVID AGAM INVEN.] cùm quid dicam, seu quid agam, excogitaro.

SIMO, THEVROPIDES senes. TRANIO seruus.

B Melius anno hoc mihi non fuit domi,
Nec quando esca vna bene meruerit magis,
Prandium mihi vxor perbonum dedit.
Nunc dormitum me iubet ire minimè.
Non mihi fore visum illico fuit
Melius, quàm prandium, quom solum dedit.
Voluit in cubiculum abducere me anus.
Non bonus somnus est de prandio. apage
Clanculum ex ædibus me edidi foras.
Tota turget mihi vxor, nunc scio, domi.
TR. Res parata est mala in vesperum huic seni.
Nam & cenandum & cubandum'st intus malè.
C SI. Quo magis cogito ego cum meo animo,
Si quis dotatam vxorem domi suæ habet,
Neminem sollicitat sopor:
Ire dormitum odio est: nunc verò mihi
Exsequi certa res est hoc, vt abeam
Potius hinc ad forum, quàm domi cubem,
Atque pol nescio, vt moribus sient
Vostræ. hoc sat scio, quàm mea me habeat malè:
Peiúsque posthac fore, quàm fuerit mihi.
TR. Si abitus tuus tibi senex fecerit malè,
D Nihil erit quòd deorum vllum accusites.
Te ipse iure optimo meritò incuses licet.
Sed tempus nunc est senem hunc alloqui mihi.
Hoc habet: repperi, qui senem ducerem.
Quo dolo à me dolorem procul pellerem,
Accedam. dij te ament plurimum Simo.
SI. Saluos sis Tranio. TR. vt vales? SI. non malè.
Quid agis? TR. hominem optumum teneo. SI. amicè facis,
Cùm me laudas. TR. decet certè. SI. certè hercle. at ego te
Haud bonum teneo seruum. TR. quid ita verò Simo?
SI. Eia mastigia. à meridie amisti: serò.
SI. Quid nunc? quàm mox? TR. quid est? SI. quod solet fieri.

TR. Dic igitur quod ſolet fieri, quid id eſt? A
SI. Quid facitis vos? ſed vt verum Tranio loquar,
Sic decet, vt homines ſunt, ita morem geras.
Vita quàm ſit breuis, ſimul cogita.
TR. Quid? ehem vix tandem
Percepi ſuper his rebus noſtris te loqui.
SI. Muſicè hercle agitis ætatem, ita vt vos decet.
Vino & victu, piſcatu probo, electili,
Vitam colitis. TR. immò ita ea quidem antehàc erat.
Nunc nobis omnia hæc exciderunt Simo.
SI. Qui dum? TR. ita oppidò occidimus omnes Simo.
SI. Non taces? proſperè vobis cuncta vſque adhuc. B
Proceſſerunt? TR. ita, vt dicis, facta haud nego.
Nos profectò probè vt voluimus viximus.
Sed Simo, ita nunc ventus nauem noſtram ſubitò
Deſeruit. SI. quid eſt? quomodo, peſſime, potuit?
Quæ'ne ſubducta erat tutò in terra antehac?
TR. Hei. SI. quid eſt? TR. me miſerum, óccidi. SI. qui?
TR. quia.
Venit nauis, noſtræ naui quæ frangat ratem.
SI. Velim vt velles Tranio. ſed quid eſt negotij?
TR. Eloquar, herus peregrè venit. SI. nunc tibi
Chorda tenditur: inde in ferri cernuum, C
Poſtea in crucem rectà. TR. nunc te ego per genua
Obſecro, ne indicium hero facias meo. SI. è me,
Nequid metuas, nihil ſciet. TR. patrone ſalue.
SI. Nihil moror mihi iſtiuſmodi clienteis.
TR. Nunc hoc quod ad te veſter me miſit ſenex.
SI. Hoc mihi reſponde primùm, quod ego te rogo,
An de iſtis rebus veſter quid ſenſit ſenex?
TR. Nihil quicquam. SI. nunquid increpauit filium?
TR. Tam liquidus eſt, quàm liquida eſſe tempeſtas ſolet.
Nunc te hoc orare iuſſit opere maximo, D
Vt ſibi liceret inſpicere has ædis tuas.
SI. Non ſunt venales. TR. ſcio equidem iſtuc, ſed ſenex
Gynæcéum ædificare volt hic in ſuis,
Et balneas & ambulacrum & porticum.
SI. Quid ille conſomniauit? TR. ego dicam tibi:
Dare volt vxorem filio quantum poteſt,
Ad eam rem facere volt gynæcéum nouum.
Nam ſibi laudaſſe haſce ait architectonem
Neſcio quem, eſſe ædificatas has ſanè bene,
Nunc hinc exemplum capere vult, niſi tu neuis.
Nam ille eò magnopere ex te ſibi exemplum petit,

A Quia hic audiuit esse æstatem perbonam,
Sub dio coli hasce ædeis solere perpetuum diem.
SI. Immò ædepol verò, cùm vsquequaque est vmbra, tamen
Sol semper hic est, vsque à mani ad vesperum.
Quasi flagitator astans vsque ad ostium.
Nec mihi vmbra vsquam est, nisi si in puteo quæpiam est,
TR. Quid? Sarsinatis ecqua'st, si vmbram non habes?
SI. Molestus ne sis, hæc sunt, sicut prædico.
TR. Attamen inspicere volt. SI. inspiciat, si lubet.
Si quid erit quod illi placeat, de exemplo meo
Ipse ædificato. TR. Eón' voco huc hominem? SI. voca.
B TR. Alexandrum magnum, atque Agathoclem aiunt maximas
Duo res gessisse. quid mihi fiet tertio?
Qui solus facio facinora immortalia.
Vehit hic clitellas, vehit hic autem alter senex.
Nouitium mihi quæstum institui non malum.
Nam muliones mulos clitellarios
Habent, ego homines habeo clitellarios.
Magni sunt oneris: quicquid imponas, vehunt.
Nunc hunc haud scio an colloquar: congrediar.
Heus Theuropides. TH. quis nominat me?
TR. Hero seruus multum suo fidelis.
C Quò me miseras, affero omne impetratum.
TH. Quid illic obsecro tam diu restitisti?
TR. Seni non otium erat: id sum opperitus.
TH. Antiquum hoc obtines tuum, tardus vt sis.
TR. Heus tu, si voles verbum hoc cogitare,
Simul flare, sorberéque haud facilè
Est: ego hic esse, & illic simul, haud potui.
TH. Quid nunc? TR. vise, specta tuo arbitratu.
TH. Age duc me. TR. num moror? TH. subsequar.
Senex ipse te ante ostium eccum opperitur,
D Sed mæstus est sese hasce vendidisse.
TH. Quid tandem? TR. orat vt suadeam Philolacheti,
Vt istas remittat sibi. TH. haud opinor.
Sibi quisque ruri metit. si malè emtæ
Essent, nobis has haud redhibere liceret.
Lucri quicquid est, id domum trahere oportet.
Misericordias iam habere haud hominem oportet,
TR. Morare hercle, cùm verba facis, subsequere.
TH. Do tibi ego operam. TR. senex illic est. hem adduxi tibi hominem.
SI. Saluum te aduenisse peregrè gaudeo Theuropides.
TH. Dij te ament. SI. inspicere hic ædeis te has velle aiebat mihi.

TH. Nisi tibi incommodum est. SI. Immò commodum, i intrò atque inspice. A

TH. At enim mulieres. SI. caue,tu vllam flocci facias mulierem,
Qualibet perambula ædeis oppido,tanquam tuas.

TH. Tanquam? TR. ah caue tu illi obiectes nunc in ægritudine,
Te has emisse.non tu vides hunc,vultu vt tristi est senex?

TH. Video. TR. ergo irridere,neu videare,gestire admodum,
Noli facere mentionem te has emisse. TH. intelligo.
Et bene monitum duco,atque te existimo humano ingenio.
Quid nunc? SI. quin tu is intrò, atque otiose perspectas, vt lubet.

TH. Bene benignéque arbitror te facere. SI. factum ædepol volo. B
Vin' qui perductet. TH. apage istum perductorem.non placet.

SI. Quid?quid est? TH. errabo potius,quàm perductet quispiam.

TR. Viden' vestibulum ante ædeis, hoc & ambulacrum, quoiusmodi?

TH. Luculentum, ædepol profectò. TR. age specta, postes cuiusmodi:
Qua sint firmitate facti,& quanta crassitudine.

TH. Non videor vidisse posteis pulcriores pol mihi.

SI. Eo pretio emti fuerant olim. TR. audin' fuerant dicere?
Vix videtur continere lacrymas. TH. quanti hos emeras?

SI. Treis minas pro istis duobus,præter vecturam, dedi.

TH. Hercle quin multum improbiores sunt,quàm à primo credidi. C

TR. Quapropter? TH. quia ædepol ambo ab infimo tarmes secat.

TR. Intempestiuos excisos credo.id eis vitium nocet.
Atque etiam nunc satis boni sunt,si sint inducti pice:
Non enim hæc pultifagus opifex opera fecit barbarus.
Viden' coagmenta in foribus? TH. video. TR. specta quàm arctè dormiunt.

TH. Dormiunt? TR. illud quidem,vt conniuent,volui dicere.

TH. Satin' habes?vt quicque magis contemplor, tanto magis placet.

TR. Viden' pictum,vbi ludificatur cornix vna,volturios duo?
Cornix astat,ea volturios duo vicissim vellicat. D
Quæso huc ad me specta,cornicem vt conspicere possies.
Iam vides? TH. profectò nullam equidem illic cornicem intuor.

TR. At tu istò ad nos obtuere,quoniam cornicem nequis
Conspicari,si volturios fortè possis contui.

TH. Omnino,vt te absoluam,nullam pictam conspicio hic auem.

TR. Age iam mitto,ignosco,ætate non quis obtuerier.

TH. Hæc,quæ possum,ea mihi profectò cuncta vehementer placent.

SI. Latius demum est operæ pretium iuisse. TH. rectè ædepol mones.

SI. Ehò istum puer circumduce hasce ædis, & conclauia.

A Nam egomet ductarem. nisi mihi esset ad forum negotium.
TH. Apage istum à me perductorem. nihil moror ductarier.
SI. Quid? quid est? TH. errabo potius, quàm perductet quispiam.
SI. Ædis dico. TH. ergo intrò eo sine perductore. SI. i, licet.
TH. Ibo intrò igitur. TR. mane sis, videam, ne canis. TH. agedum vide.
TR. Est. TH. vbi canis est? TR. abi dierecta, abin' hinc in malam crucem.
At etiam restas? abi istinc. SI. nihil pericli est, age.
Tam placida est, quàm est aqua. vise. ire intrò audacter licet.
Eo ego hinc ad forum. TH. fecisti commodè, bene ambula.
B Tranio age canem hinc, à foribus abducas face.
Et si non metuenda est. TR. quin tu illam aspice, vt placidè accubat?
Nisi molestum vis videri te, atque ignauum. TH. iam vt lubet.
Sequere hàc igitur. TR. equidem haud vsquam à pedibus abscedam tuis.

MELIVS ANNO HOC MIHI N. F. D.] melius hoc anno acceptus non fui domi. vel sic, melius hoc anno non fui curatus domi. vel sic, melius hoc anno non vixi domi. Horat. sat. 3. lib. 2. *bene erat non piscibus vrbe petitis, sed pullo, atque hado*, &c. Ad quem locum de hoc genere loquendi plura. Idem Plautus in Menæchm. *si sapiam, hinc abeam, vbi mihi bene sit*. NEC
C QVANDO ESCA VNA BENE M. M.] nec fuit quando vna esca magis bene meruerit, subintellig. de me. hoc est, nec vnquam vna esca mihi magis profuit, quàm hodie. *fuit quando*, Græcorum more dictum est, pro, *aliquando*, sic enim illi ἔστιν ὅτε, pro ἐνίοτε dicunt. præterea *benè de me meruit*. translatè dictum, pro *mihi profuit*. NON MIHI FORE VISVM ILLICO F. &c.] hunc versum, cum duobus qui deinceps sequuntur, nonnulli deleuerant, fortasse quia videntur sententiam continere aliquanto obscœniorem. Eos tamen Camerarius in suis libris veteribus repertos retinuit, quod & nos fecimus: sed pro, *forte*, edidimus, *fore*: quod perspicuè rectum est. *fortè* autem deprauatum. sententia enim hæc est. Visum mihi illico fuit, cùm me iubebat vxor ire dormitum, non fore mihi meliùs, quàm fuit, quum solum prandium dedit. Licet & sic explicare, iubet me pransum vxor ire dormitum, sed non placet: & venit mihi statim in mentem, somnum à prandio, seu de prandio, non plus mihi profuturum, neque mihi iucundiorem futurum, quàm mihi profuit, & iucundum fuit solum prandium. ME EDIDI FORAS] me eduxi foras. prodij foras. TOTA TVRGET MIHI, &c.] tota mihi nunc irata est vxor domi, scio. NAM ET CENANDVM ET CVBANDVM'ST INT. M.] cenandum & cubandum est intus huic seni malè, quia scilicet, irata vxor, cenam non parabit, & totam noctem
D rixabitur & litigabit cum viro. QVE MAGIS COGITO, &c.] Simeo Bosius legendú cẽset, *quo magis, magisque cogito*, &c. SI QVIS DOTATAM VXOREM D. S. H.] vxor dotata ferox, superba & imperiosa est, & regere virum postulat. Itaque nemo in ea domo, in qua mulier dotata habitat, dormire potest, aut dormiturit. NEMINEM SOLLICITAT SOPOR:] neminem vrget somnus. nemo somno vrgetur: nemo dormiturit: omnes domi vigilant, velint, nolint. In dotatas vxores, siquis dicere velit, disertus esse possit. suprà in Aulular. *Nulla ergo dicat, equidẽ dotem ad te attuli Maiorem multo, quàm tibi erat pecunia*, &c. Idem in Asinaria. *Argẽtum accepi: dote imperium vendidi*. ad quem locum hac de re plura. Simeo Bosius hunc versum sic explet, coniectura an ex libri alicuius auctoritate, nescio. *at sapor*. vt totus sic legatur. *Neminem sollicitat sopor, at sapor*. sententia autem plana est. hoc enim significat, qua in domo est dotata vxor, in ea neminem somnum capere posse, omneis esurire. NVNC VERÒ MIHI EXSEQVI CERTA RES EST HOC, &c.] hoc est, nunc verò deliberatum & certum est mihi hoc perficere, & persequi, vt hinc abeam in forum potiùs quàm, &c. ATQ. POL NESCIO, VT MORIBVS S. V.] & verò haud scio qualibus moribus sint vxores vestræ. vt moribus sient, pro quibus, seu qualibus moribus sient, notauimus suprà hoc loquendi genus. hæc autem loquitur Simo, conuersa ad spectatores oratione. ME HABEAT MALÈ.] me cruciet. PEIVSQVE POSTHAC FORE, Q. F. M.] & scio etiam peius mihi posthac fore, quàm anteà fuerit, multa & grauia

mala mihi antea dedit vxor:ſed grauiora & plura poſthac eam daturam ſcio. SI ABITVS A TVVS TIBI SENEX F. M.&c.]hæc quoque loquitur Tranio auerſa à Simone oratione, ne exaudire poſſit,& voce ad ſpectatores effuſa. NIHIL ERIT QVÒD DEORVM VLL. &c.]quia tua voluntate domo abis,non modò ab vxore non eiectus, ſed ab eo in cubiculum vocatus,ac blandè inuitatus. TE IPSE IVRE OPTIMO MER. INC. L.] licet te ipſe meritò accuſes,quia tua culpa malum tibi contraxeris,& vt Plautus ipſe loquitur,*quia tuo tuomet ſtudio tibi malum arceſſieris.* HOC HABET.]ſignificat ſe reperiſſe fallaciam, qua Theuropidem ſenem ducat:tralatio autem eſt à re militari,aut à gladiatoribus. hoc habet ſenex Theuropides, inquit Tranio, id eſt, hoc telo à me ſauciatus eſt.hac tragula à me percuſſus eſt. ſic Terent. in Andria.*Egomet continuò mecum:certè captus eſt.Habet.habet*,inquit,Donatus, *id eſt, vulneratus eſt. habet enim,qui percuſſus eſt: & propriè de gladiatoribus dicitur,quia prius alij vident, quàm ipſi ſentiant ſe percuſſos.* Ibidē *habet.hoc dicitur de eo,qui letaliter vulneratus eſt.* Virgil.lib.12.Æneid.*Hoc habet,hæc melior magnis data victima diuis.* REPPERI, QVI SENEM DVCEREM.] ἐρμηνεία, qua interpretatur, quod dixerat obſcuriùs.reperi,inquit,quo ſenem Theuropidem ducerem,ſeu inducerē. QVO DOLO À ME DOLOREM,&c.]reperi,inquam,dolum,quo dolo dolorem à me pellerem. *dolo dolorem* παρήχησις,ſeu παρονομασία. SALVOS SIS. TRA.]ſaluus ſis,Tranio. HOMINEM OPTIMVM TEN.] hic Simonis manum prehendit Tranio. *hominem optimum* autem, B pro,virum optimum,Plauto vſitatum.ſuprà in Capt.*Me hic valere,& ſeruitutem ſeruire huic homini optimo.* HAVD BONVM TENEO SERVVM.]hoc eò dicit Simo,quòd Tranio Philolachem corrumpi ſinat. EIA MASTIGIA. À MERIDIE AMISTI: SERÒ.]ſcripturam noſtrorum veterum codicum repræſentauimus: quam alij corruperunt, alij neglexerunt, ac prætermiſerunt.quorum neutrum probare potuimus.ſententiam autē horum verborum hanc eſſe puto.Eia maſtigia.eia verbero,ſeu homo flagris & verberibus digne.ſcorta domo dimiſiſti poſt meridiem,& ſub veſperum.proinde ac ſi dicat,peruerſè & inſcitè, eo enim tempore dimiſiſti,quo tempore maximè retinere debuiſti.Nam tales merces poſt meridiem maximè, & ſub veſperum,& verè noctu ſunt vſui.vel *ſerò amiſti*,quia debuiſti citiùs amittere,ante meridiem ſcilicet,vel debuiſti iampridem amittere, non hodierno demum die. Putabat autem Simo ſcorta eſſe dimiſſa,quod fores erant interdiu obſeratæ.*eia* autem,hic interiectio eſt ἐπιρρηματικῶς interdum hortantis, interdum blandientis, interdum corrigentis, & placantis. vt apud Terent. *Eia haud ſic decet.* vbi Donatus.*amiſti* autē pro,amiſiſti,poſitum. QVID NVNC? QVÀM MOX?] quid nunc agitis?quàm mox ſcorta domum reuocabitis? vel quàm mox veſtros riſus, & iocos veſtra conuiuia,veſtras compotationes,& amationes repetetis? QVID EST?] quid tibi vis? C quorſum iſta?quæ ſunt iſta quæ quæris? QVOD SOLET FIERI.] quæro id quod ſolet fieri,quod nunc intermiſiſtis,quàm mox repetituri ſitis. DIC IGITVR, QVID SOLET FIERI Q. ID EST?]vel non intelligit Tranio,quid dicat ſenex, vel ſe intelligere diſſimulat. SED VT VERVM TRANIO LOQ. SIC D.]cùm videretur Simo,aut cùm eſſet Tranionem moniturus,atque adeò obiurgaturus, quòd talem vitam colerent,ipſe, & Philolaches:reprimit ſe,& eorum conſilium,factúmque diſſimulanter laudat,quod hilariter,& molliter,& iucundè viuant,primùm quando Philolacheti ſit mos gerēdus: deinde quando hæc vita ſit breuis. VT HOMINES SVNT, ITA MOREM GERAS.]quales homines ſunt,quibus ſeruimus,ſeu quorum ſub poteſtate ſumus, tales eſſe debemus, & ita eis morem gerere debemus.hoc igitur ſignificat Simo. Philolaches adoleſcens eſt corruptus,libidinoſus, intemperans & voluptarius. ſapienter igitur facis Tranio,qui ei morem geras, neque aduerſeris. Nam quid ſtultius,quàm contra ſtimulū calces? VITA QVÀM SIT BREVIS, SIMVL COG.] ſimul,Tranio,inquit Simo,cogita quàm ſit breuis hæc vita. itaque dum licet, & ſororum dum fila trium patiuntur atra, vt ait Horat.edendum,bibēdum,ludendum, Nam hoc erit haud perlonginquū.breuis eſt hic fructus homillis, inquit Lucret.*Iam fuerit,neque pòſt vnquam reuocare licebit.* D hęc eſt Simonis ſententia,diſſimulāter,& vrbanè vitam Philolachetis,& Tranionis mollem ac diſſolutam approbantis,& commodè loquentis potiùs, quàm vtiliter aduerſantis. Tale eſt illud Horat.ſat.2.lib.2.*Viue memor, quàm ſis vitæ breuis.* VIX TANDEM PERC. SVPER HIS. R. N. T. L.]vix tandem intellexi te de his noſtris compotationibus,& conuiuiis & amationibus loqui. MVSICÈ HERCLE AGITIS AETATEM,&c.] concinnè & lepidè mehercule,ætatem agitis.tralatio eſt.licet etiam muſicè accipere propriè,vt referatur ad fidicinas,& tibicinas,quæ fidibus,& tibiis apud Philolachetem canebant. Sed mâlo tranſlatè accipi, quamquam ſi quis illo modo malet,non ſum pugnaturus. PISCATV PROBO ELECTILI]piſcibus probis & electis,hoc eſt,caris & ſumtuoſis.Piſcis, obſonium veteribus opiparum, carum & pretioſum. EXCIDERVNT.] amiſſa ſunt:effluxerunt. ITA VT DICIS FACTA HAVD N.] non nego ita eſſe factum,vt dicis. SED SIMO, ITA NVNC VENTVS NAVEM NOSTRAM,&c.]antea ſecundo vento nauis noſtra ferebatur, & paſſis velis nauigabamus.nunc ita vētus nauem noſtram ſubitò deſeruit,id eſt,nunc ita fortuna vultum mutauit,& nobis fauere deſiit,ita nunc fortunati eſſe deſiimus,ſubintelligendum,vt vides, vel aliquid aliud tale. Allegoria eſt à nauigatione,quæ tantiſper dum ventus à puppi nauem impellit,ſecunda & proſpera eſt:vbi reflauit,aut deſeruit,non item. QVOMODO, PESSIMÈ P.?]

quomodo,

A quomodo, improbissime Tranio potuit ventus nauem vestram deserere? QVÆ'NE SVBDVCTA ERAT TVTO IN T. ANT.?] eámne nauem ventus deserere potuit, quæ iam antea tuto in terra subducta erat? proinde ac si dicat, non verisimilia dicis, neque consentanea loqueris. Nam eas naueis ventus deserere potest, quæ in alto feruntur, & eæ naues non facilè possunt in portum peruenire, nisi χαλὰ δεύτερον πλοῦν, vt aiunt, remis adiuuentur. sed eas quæ iam in portu sunt, aut quæ subductæ sunt, ventus destituere non potest: aut si destituit, id sine vllo periculo, aut damno fit. secutus sum libros vulgatos, Venetos, Florentinos, Parisiéses, Lugdunenses & ceteros. Nam plerique manuscripti habent, *Quæ nec.* quam scripturam vt probarem, inducere animum non potui. Videtur enim mihi quidé & inepta, & inexplicabilis. Hæc autem vulgata, & recepta, commodissima, & planissima. *Quæ'ne subducta erat,* &c. id est, eámne nauem dicis à vento desertam esse, quæ iam antehac in terra tuto subducta erat? non est verisimile. subduci nauis dicitur, cùm ex alto in portum, & in terram appellitur, atque admouetur: Contrà deduci, cùm ex portu in altum prouehitur, & promouetur. Virgil. lib. 1. Æneid. *Quassatam ventis liceat subducere classem.* Idem ibid. *Vrbem quam statuo, vestra est, subducite naueis.* Idem lib. 3. *Iámque ferè sicco subducta litore puppes.* &c. deductarum nauiũ exempla sunt apud eumdem, lib. proximè commemorato. *Deducunt socij nauem, & litora complent, Prouehimur portu, terraq́, vrbésque recedunt.* Et lib. 4.
B *Tum verò Teucri incumbunt, & litore celsas, Deducunt toto nauem: natat vncta carina.* VENIT NAVIS, NOSTRÆ N. Q. FR. R.] allegoria alia est à nauigatione. significat autem venisse herum Theuropidem, qui priorem vitæ cursum interrupit, & conturbauit. VELIM VT VELLES TR.] velim tibi res procedere ex animi tui sententia: velim, quæ tu optares. NVNC TIBI CHORDA TENDITVR] id est, nunc tibi periculum intenditur, nunc tibi arcus intenditur. translatio à sagittariis, aut aliis iaculatoribus, qui telum missuri, chordã intendunt. ab iis autem dissentio, qui volunt esse translatum, aut tractum à venatoribus, aut ab aucupibus, qui feris, aut auibus plagas, & retia, & laqueos tendunt, vt apud Terent. Phorm. *quia non rete accipitri tenditur, neque miluio.* tendimus enim feris, & auibus retia, vt eas capiamus: intendimus arcum inimicis, aut hostibus, vt eos interimamus. Significat autem Simo non fallaciam in Tranionem strui: aut parari: sed periculum Tranioni imminere. Verumtamen iudicent eruditi. INDE IN FERRI CERNVVM:] id est, indè rectà ibis in compedes ferreas: inde in compedes ferreas coniicieris. *cernuus,* inquit Festus, *calceamenti genus.* Sic autem restituendum esse conieci ex antiquæ scripturæ vestigiis, *ferriternuum* significatur enim idem, quod suprà eadem fab. princip. *Augebis ruri numero genus ferratile.* Neque autem nescius sum, cernuum esse potiùs nomen adiectiuum, & significare
C eum, qui pronus est, aut qui in faciem cadit. vt apud Lucilium. *Cernuus extemplo plantas conuertit honestas.* Et apud Virgil. lib. 10. Æneid. *Ejectóque incumbit cernuus armo.* Nam non continuò, si cernuus, a, um, pronum significat, necessariò efficitur, cernuum substantiuum, non fuisse vsurpatum à veteribus pro calceo, vt testantur Festus & Isiodorus. Monet me tamen, ne quid dissimulem, Lucilij versus, *cernuus extemplo plantas,* &c. qui vt suspicatur vir doctissimus Ioseph. Scaliger potuit induxisse Festum & Isiodorum, cùm perspicuè apud Lucilium, cernuus significet pronus, & demisso capite. POSTEA IN CRVCEM RECTÀ.] postea in crucem rectà agêris. Climax. NVNC TE EGO PER GENVA, &c.] supplices, eorum quibus supplicabant, genua tangere, & per res carissimas, vt per liberos, per oculos, per genua, per fortunas, &c. orare consueuisse constat, & nos alibi notauimus. NE INDICIVM HERO. F. M.] ne indices hero meo maiori. PATRONE SALVE.] sic eos quorum patrocinio vsuri erant, salutabant. sic & qui manumissi erant, eos à quibus fuerant manumissi. NIHIL MOROR MIHI ISTIVS MODI CLIENTEIS.] id est, valeant tales clienteis, vel nolo mihi taleis clienteis. NVNC HOC, QVOD AD TE, &c.] nunc hoc te scire volo, vel nunc hoc audi, propter quod me misit ad te senex Theuropides, meus herus. Oratio autem imperfecta est, quòd Tranionem Simo interpel-
D lauit, neque quod cœperat, absoluere passus est. AN DE ISTIS REBVS VEST. Q. S. S.] an aliquid de istis rebus vester cognouit senex? sic autem legendum, non vt vulgò, *iam de istis rebus,* &c. licet etiam legere. *Num de istis rebus,* &c. TAM LIQVIDVS EST, &c.] tam lenis, & tranquillus est, quàm tempestas liquida, liquida esse solet. Liquidum turbido, & turbato opponitur. Irati autem turbidi, & turbati sunt, suprà *liquidò exeo foras Auspicio.* Virgil. Æneid. 7. *Stridorę ingenti liquidum trans æthera vecta.* NON SVNT VENALES.] ædeis venaleis licebat olim, vt & hodie, cuiuis emere se velle dicenti, inspicere. GYNÆCÉVM.] locum, seu partem domus, in qua mulieres seorsum à viris habitant, vox Græca est. Terent. in Phormione. *Vbi in Gynacéum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.* Idem valet & γυναικωνῖτις, qua voce vtitur Æmilius Probus, seu Cornelius Nepos in procemio. ad quem locum nos de hac voce plura in commentariis nostris. AMBVLACRVM,] ambulationé appellant M. Tull. & Vitruuius. Locus est mediocriter longus, & proportione latus, siue hypæthrus, siue tectus ad ambulandum comparatus. QVID ILLE CONSOMNIAVIT?] id est, quid ille tam stultè cogitauit? τί ἐκεῖνος ὀνειροπόλησε, vnde hoc ei tam stultè venit in mentem? hunc locum ita edidit Camerarius, & ego eum ita scriptum reperi, non solùm in nostris libris manuscriptis, verùm etiam in omnibus vulgatis. & tamen Adrianus Turneb. Aduersa. lib. 16. cap. 10. scribit his verbis, *Quid ille consomniauit?* haud paulò malim, quàm, *Quid ille consummauit.* vt sit, quid ille cogitauit? quid somniauit? Ex quibus verbis ap-

paret, eum in aliquibus libris scriptum, aut impressum reperisse *consummauit.* quod ego nusquam reperi. Ita vir ille doctissimus, mortem propinquam præsentiens, libros Aduersariorum abortiuit veriùs, quàm peperit: & complureis veterum scriptorum locos se emendare putauit, qui neque eius, neque cuiusquam emendatione egebant, vel quòd ab aliis iampridem fuerant emendati, vel quòd in fidelioribus, & recentioribus editionibus, quas non viderat, & quibus vsus non erat, à typographis ipsis essent restituti. QVANTVM POTEST.] quàm citissimè fieri potest, quàm primùm, legendum fortassis est, *quantum pote'st.* ARCHITECTONEM.] architectum. suprà in prologo Amphitrionis. *queis benefactis meus pater, Deûm regnator, architecton omnibus.* Idem in Pœnulo. *Me quoque dolis iam superat Architectonem.* Varro apud Nonium. *Harum ædium summa atria consutabant Architectones.* NISI TV NEVIS.] nisi tu non vis. EX TE] ex tuis ædibus. NVNC HINC EXEMPLVM CAPERE VOLT.] suprà eadem fabula, *sibi quisque inde exemplum expetunt.* PERBONAM.] peramœnam, & valde temperatam. SVB DIO COLI HASCE ÆDEIS, &c.] audiuit has ædeis totum diem coli sine tecto, ita sunt à solis calore tutæ, & ita vsquequaque in eis vmbra est, ita soli non sunt expositæ. Audiuit has ædeis totum diem apertas coli, neque tamen habitatoribus solem in eis esse molestum. IMMÒ ÆDEPOL VERO, &c.] negat Simo esse verum, quod dicit Theuropidem Tranio de his ædibus audiuisse, eas in æstate soli non patere. immò contrarium esse verum, solem à tempore matutino, vsque ad vespertinum, quasi creditorem molestum ad ostium adstare. CÙM VSQVEQVAQVE EST VMBRA.] cùm in omnibus locis est vmbra. VSQVE À MANE AD VESPER.] vsque à tempore matutino, ad vespertinum. QVASI FLAGITATOR.] quasi creditor molestus, qui nunquam discedit ab ostio pecuniam creditam repetens. NEC MIHI VMBRA VSQVAM EST, &c.] ambigua vox *vmbra*, vnde ioci ex ambiguo occasionem arripuit. quem iocum mox explicabimus. NISI SI IN PVTEO, &c.] correctio per ironiam. QVID? SARCINATIS ECQVA'ST, SI VMBRA, &c.] iocus ex ambigua voce, *vmbra.* Nam vmbra duo significat, & aërem lumine cassum, vt ait Lucretius libro quarto, & mulierem ex Vmbria, seu in Vmbria natam. Quoniam igitur Simo negarat sibi vlla in parte domus vmbram esse, nisi fortè in puteo: per vmbram, aërem intelligens lumine vacuum: Tranio hoc vocabulum in alteram significationem & sententiam accipiens, quasi negasset Simo, sibi vllam domi mulierem in Vmbria natam esse: quærit ex eo, si vmbram non habet, num aliquam mulierem Sarsinatem habeat. Sarcinates autem in Vmbria collocat Plinius libro 3. cap. 14. DE EXEMPLO MEO.] ex ædibus meis, quæ sint ei exemplo. EÓN' VOCO HVC HOMINEM?] Eóne, id est, ob idne, vt, inspiciat scilicet, voco huc herum meum Theuropidem? alij sic. Eón'? voco huc hominem? eóne, id est, redeóne ad herum meum? voco huc hominem. ATQVE AGATHOCLEM.] Agathocles Rex Siciliæ. de quo Diodorus Siculus. libro 20. ex humili fortuna, & obscuro loco, quippe figuli filius, ad regni fastigium euectus, res magnas, & memorabileis gessit, & in Sicilia, & in Aphrica, multásque victorias consecutus est. non negabat autem se figulum fuisse: quin gloriabatur, cùm diceret se ab infimo, & contemtissimo loco ad summum peruenisse, & cùm vrbem quandam non obscuram quondam circumsederet, eiúsque vrbis ciues è muris clamarent, figule, figule, quando militibus stipendium persolues? respondit, cùm hanc cepero. hæc Diodorus libro illo x. & complura alia de Agathocle, siquis plura scire volet. DVO.] duos. FACINORA IMMORTALIA] facta immortali laude digna: facinora perpetuò memoranda, ac prædicanda. VEHIT HIC CLITELLAS: &c.] hic Simo vehit clitellas, tamquam mulus, cui clitellæ imponi solent. sed cur non dixit *gerit?* potuit dicere: nec tamen hoc non potuit. mulus enim, equus, camelus, bos, vehicula sunt: quare vt vehicula, vehunt: vt iumenta autem, quibus onera imponuntur, gerunt. huc fortasse referendum illud est, quod & suprà, *hinc speculabor procul, Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.* ALTER.] senex Theuropides. EGO HOMINES HABEO CLITELLARIOS.] his Plautinis clitellariis hominibus non admodum dissimiles erant muli Mariani, id est, milites à Mario instituti, qui in castris furca humeris imposita, & tabula interposita, onera gerebãt: de quibus Plutarch. in Mario. MAGNI SVNT ONERIS.] id est, magno oneri ferendo sunt idonei. NVNC HVNC HAVD SCIO, AN COLLOQVAR:] id est, núc cum hoc me collocuturum puto. verbum *colloquor* cum accusandi casu iunxit. *haud scio* autem apud bonos scriptores ait, seu ponit. vt hic, & item apud M. Tullium exempli causa. In Lælio. *Qua quidem* (amicitia) *haud scio, an, excepta sapientia, nihil melius sit homini à diis immortalibus datum,* id est, nihil puto melius à diis immortalibus amicitia esse homini datum. Idem libro 3. de Natura Deorum. sic. *haud scio, an melius fuerit humano generi motum istum celerem cogitationis, acumen, sollertiam, quam rationem vocamus, quoniam,* &c. *non dari omnino, quàm tam munificè, & tam largè dari.* ID SVM OPPERITVS.] id exspectaui. ANTIQVVM HOC OBTINES TVVM, &c.] antiquum tuum morem retines, vt sis longus, ac tardus. Terent. Adria. *pol Crito antiquum obtines.* SIMVL FLARE SORBERÉQVE, &c.] prouerbium, quod habet locum in rebus, quæ simul ab eodem, eodem tempore fieri nó possunt. qui flat enim, spiritum ex ore emittit. qui sorbet, attrahit. SED MOESTVS EST, &c.] sed tristis est, quod has ædeis vendiderit. REMITTAT SIBI.] sibi

A sibi condonet, venditione dissoluta, ac rescissa. SIBI QVISQVE RVRI METIT] prouerbium est rusticum, & à re rustica natum, quo significatur, sibi quemque consulere: suis quemque rationibus studere, atque operam dare. Tale est illud quod refert Theocrit. Scholiastes, & Simeo Bosius notarat, *Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται*, id est, præsente quercu quilibet lignum capit. SI MALÈ EMTÆ ESSENT, &c.] si nimis carè emtæ essent, nobis has remittere, aut reddere non liceret. REDHIBERE.] estxat titulus in pandectis iuris ciuilis, de ædilitio ædicto, & redhibitione, &c. vbi Iurisconsultus Vlpianus libro 1. ad Ædictum ædil. Curul. docet, redhibere, esse facere, vt rursus habeat venditor, quod habuerat: & quia id reddendo fiebat, idcircò redhibitio est appellata, quasi redhabitio. al. quasi redditio. Festus, Redhibitum id propriè dicitur, inquit, quod improbatum, & redditum est ei, qui dedit, idémque rursus coactus est habere, quod antè habuit. MISERICORD. IAM HABERE HAVD HO. OPT.] non iam oportet hominem alterius misereri, sed sibi potiùs consulere. SENEX ILLIC EST.] senex ille est, vel senex in illo loco est, sed superiore modo explicari magis placet. senex autẽ, Simo scilicet. Nam Tranio vsque ad hunc locũ cum Theuropide loquitur, deinceps autem cum Simone, ibi adduxi tibi hominem, nempe Theuropidem. MORARE HERCLE, &c.] moraris hercle, cùm loqueris. *Morare* posuit absolutè. AT ENIM MVLIERES.] B ecclipsis, seu ellipsis. subintelligendum enim aliquid est, vt sit integra, & plena oratio. At enim mulieres domi sunt, quæ molestè ferẽt præsentiam meã. vel, at enim mulieres ægrè ferent. vel, at enim meo aditu prohibebunt. CAVE TV VLLAM FLOCCI FACIAS MVLIEREM] noli vllam mulierem vel flocci facere, ne flocci quidem vllam mulierẽ facito. hyperbole est. QVALIBET PERAMBVLA ÆDEIS, &c.] per quamlibet partẽ ædeis perlustra, & peragra, & permetire. TAMQVAM.] senex Theuropides non probat, neque agnoscit, neque concoquit hoc vocabulum *tamquam*, quod est aduerbium similitudinis. Nam cùm ei persuasum sit, ædeis Simonis à filio suo Philolachete esse emtas, tamquam autem similitudinẽ, non veritatem significet: meritò hoc *tamquam* adiectum ei scrupulum iniicit. OBIECTES.] obiicias. NON TV VIDES HVNC, VVLTV VT TRIST. EST, &c.] non tu vides, vt hic senex vultu tristi sit? ERGO IRRIDERE, NEV VIDEARE GESTV. ADM. &c.] ergo vt ne eum irridere, néue admodum lætari videare, noli facere mentionem te has ædeis emisse. Licet etiã sic explicare, Ergo noli committere, vt videare eum irridere, aut vt videare admodum lætari: deinde, Noli facere. vtrocumque modo autem explices, *neu*, bis sumendũ est, hoc modo, neu irridere, néue admodum gestire videare. gestire lætitia scilicet. BENE, BENIGNÉQ. &c.] bene, & libe- C raliter te facere arbitror. POSTES CVIVSMODI] postes, qui sunt in ostio, ab vtraq. parte, suprà in Bacchid. *Nisi mauoltis foreis & posteis comminui securibus.* EO PRETIO EMTI FVER. OLIM] tali, seu potiùs tanto pretio emti fuerant olim, vt pulcherrimi esse debeant. PRÆTER VECT.] præter id, quod pro vectura dedi, præter mercedẽ vecturæ. QVIN MVLTVM IMPROB. &c.] quin multò peiores sunt, quàm ab initio credidi. malim legi *multò improbiores sunt*, &c. & ita vsitatè loqui scriptores Romani solent. AMBO.] ambos. TARMES.] Festus, tarmes, inquit, vermiculus carnem exedens. sed hîc pro vermiculo accipiendum est, lignum exedente, quem teredinem vocant. INTEMPEST. EXCISOS CR.] intempestiuè excisos credo, non idoneo tẽpore excisos. alieno tempore. *ἀωρῶ*: verbi gratia, luna plena excisi sunt, cùm luna decrescente excidi debuerint. Plin. lib. 16. cap. 39. *Robur verè casum teredinem sentit: bruma autem neque viatur, neque pandatur: aliàs obnoxium etiam vt torqueat sese, findátque quod in subere tempestiuè quoque caso euenit, Infinitum refert & lunaris ratio: nec nisi à vicesima in tricesimam cadi volunt.* Cetera legito, quæ ad hanc rem pertinent, si tibi commodum est, mihi satis est locum indicasse. Idem lib. 18. cap. 32. *Omnia, quæ caeduntur, carpuntur, conduntur, innocentius decrescente luna, quàm crescente, Fiunt.* INDVCTI PICE.] illiti pice. obducti pice. PVLTIFAGVS.] Latinus, seu D Romani. Nam Itali olim pulte victitabant: Græci contrà, polenta. & Græcis ita puls erat ignota, vt polenta Romanis. In prologo Pœnuli, *Latinè Plauti Pænulus pultiphagonides.* BARBARVS] Romanus, seu Latinus. Nam Græci ceteras omneis genteis barbaras habebant, atque appellabant. Hæ autem comœdiæ, palliatæ sunt, quamuis sermo sit Latinus. palliatæ enim dicuntur, ex personis, quæ sunt palliatæ. VIDEN' COAGMENTA IN FORIBVS?] *coagmenta*, inquit Nonius, *dicta sunt coniunctiones arctæ, & compares, à cogendo, id est, stringendo, vnde coagulum dicitur. hinc coagmentare.* M. Tullius in Catone Maiore. *Viuendi est finis optimus, cùm integra mente, certísque sensibus opus ipsa suum eadem, quæ coagmentauit, natura dissoluit.* QVÀM ARCTÈ DORMIVNT?] dormiunt arctè coagmenta, pro aptissimè, & arctissimè inter se cohærent, duriùs translatum, & longiùs petitum. Itaque statim corrigitur. sed dictum est à seruo: & Plautus ex translatione duriore, risum quæsiuit. ILLVD QVIDEM, VT CONNIVENT, VOLVI DICERE] volui equidem illud dicere, vt conniuent. *ὡς συμμύουσι*. vt arctè cohærent. tralatio est, ab oculis conniuentibus. Mollis iam, & verecunda. conniuere, autem dicuntur oculi, cùm palpebræ vtrinque oculos claudunt, ac tegunt. M. Tull. vsurpare solet hoc verbum pro dissimulare. vt pro M. Cœlio. *prò dij immortales! Cur interdum in hominum sceleribus maximis aut conniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis?* Idem pro Mil.

quibus si non adiituantibus, at conniuentibus certè sperasset se posse rempub. in illis suis cogitatis furoribus claudere. A
VIDEN' PICTVM, VBI LVDIF. CORN. VNA, &c.] videsne argumentum huiusmodi pictum, in quo ludificatur, &c. hoc à Tranione risus mouédi causa confingitur. Nam nusquam in ædibus Simonis quidquam tale pictum erat. sed significat seruus duos senes Theuropidem, & Simonem, qui sibi videtur valde callidi, ab vno seruulo ludificari, se per corniculam, duos senes per duos vulturios intelligi volens. VOLTVRIOS DVO?] volturios duos, & item infrà proximo versu, *volturios duo vicissim vellicat*. INTVOR.] cerno. AT TV ISTO AD VOS, &c.] at tu in istam partem, vbi vos estis, vide. *ad vos* autem legendum, non vt vulgò *ad nos*. facetè iubet Tranio senem in eam partem oculos flectere, vbi ambo sunt, quasi ibi sint duo vulturij picti, cùm tamen alij nulli vulturij sint præter senes ipsos, quos Tranio per vulturios significat. Magnos autē hoc loco spectatorib. excitatos risus esse credibile est, quippe quibus Tranionis sensus, ac iocus perspectus esset, & cognitus: Cùm senibus esset incognitus, atque obscurus. CONTVI] conspicere, contueri. OMNINO] ὅλως εἰπεῖν συνελόντι εἰπεῖν vno verbo. VT TE ABSOLVAM.] vt te expediam, ne te longis ambagibus morer. LATIÙS DEMVM EST OP. PR. I.] operæ demum pretium est, latiùs iuisse, tum denique operam non inanem sumes, si latiùs ibis, vt domum inspicias. tum demum operam tuam bene collocabis, si latiùs ibis, vt domum perspectes. CIRCVMDVCE HASCE ÆDEIS, &c.] duc circum has ædeis, & continua. APAGE ISTVM À ME PERDVCTOREM] sunt, qui vocem *perductorem* ambiguam esse putant, quòd interdum significet eum, qui scortum, aut matronam impudicam stupri causa ad aliquem perducat. cuiusmodi homines προαγωγοὶ à Græcis appellantur, id est, productores. Ego ambiguum puto esse in verbo *ductarier*, vt iam dicam: neque tamen etiam in voce *perductor*, inesse negauerim. NIHIL MOROR DVCTARIER] facilè ædeis inspiciam sine ductore. non curo, aut quæro ductari. non laboro, vt ducter. Inest autem ambiguum in voce *ductarier*. nam ductari scorta dicuntur. Itaque Simo suspicans Theuropidem in eam sententiam id verbi accepisse, quærit sollicitè, *quid, quid est?* hoc est, quid me sentire existimas, cùm puerum iubeo tibi perductorem assiduum præstò esse? aut cùm iubeo te ab eo ductari, seu perductari? ERRABO POTIÙS, QVÀM PERDVCTET QVISPIAM.] totus hic locus ambiguis nominibus inuolutus est, vt ex eo, quod, quasi corrigens subiicit Simo cognoscere licet. ÆDEIS DICO.] non eò tibi perductorem præstò esse volo, vt te tamquam scortum ductet, aut perductet, sed vt per ædeis, & circum ædeis ducat. MANE SIS:] mane si vis. VIDEAM, NE CANIS.] ellipsis. videam, ne fortè canis aliquà mordax sit in introitu domus. Apud veteres, vt & ferè apud nos, solebat in vestibulo domus iacere, aut stare canis custos. hoc est, mordax, qui sæuiret in ignotos, notis parceret. Atque, vt sibi cauerent, qui domum ignoti ingredi vellent, inscriptum erat in ianua, seu in pariete, longis litteris CAVE CANEM. quin non solum viuus & verus canis accubare, seu adstare solebat, sed etiam ianuæ appingi, cum illa inscriptione, quam dixi, CAVE CANEM. Varro Eumenidibus apud Nonium in voce, præbitio. *Quod eo die mea erat præbitio, in ianua CAVE CANEM inscribi iubeo.* Petronius Arbiter. *Non longè ab ostiarij cella Canis ingens, cathena vinctus, in pariete erat pictus, superque quadrata littera scriptum CAVE CANEM.* ABI DIERECTA.] abi canis digna, quæ sub dio erecta, cruci suffigaris. sermo malè precantis. suprà in Casina, principio. *Abi dierectus tuam in prouinciam.* TAM PLACIDA EST, QVÀM EST AQVA.] aqua per se mollis & placida est. mare, natura sua, tranquillum, & æquabile, seu æquale est. hinc æquor appellatur, & aqua dicta est, quasi æqua. sed vbi venti id agitare cœperunt, tum turgescit tristibus iris, vt ait ille Virgil. in Alex. *nuper me in litore vidi, Cùm placidum ventis staret mare.* Idem lib. 8. Æneid. *Virideisque secant placido æquore siluas.* Idem lib. 10. *Tum Zephyri posuêre: premit placida æquora pontus.* AGE CANEM HINC] abige canem hinc. B C

D

TRANIO seruus. THEVROPIDES senex.

QVid tibi visum'st hoc mercimonij? TH. totus gaudeo.
TR. Num nimio emtæ tibi videntur? TH. nunquam ædepol me scio
Vidisse vnquam abiectas ædeis, nisi modò hasce. TR. ecquid placent?
TH. Ecquid placeant me rogas? immò verò perplacent.

Cuiusmodi

A TR. Cuiusmodi gynæcéum? quid porticum? TH. insanùm bonam.
Non equidem vllam in publico esse maiorem hac existimo.
TR. Quin ego ipse & Philolaches in publico omnes porticus
Sumus commensi. TH. quid igitur? TR. longè omnium
longissima est.
TH. Dij immortales, mercimonij lepidi. si hercle nunc ferat
Sex talenta magna argenti pro istis præsentaria,
Nunquam accipiam. TR. si here te accipere cupias, nunquam
sinam.
TH. Bene res nostra collocata'st isthoc mercimonio.
TR. Me suasore atque impulsore id factum audacter dicito,
B Qui subegi fœnore argentum ab Danista vt sumeret,
Quod isti dedimus arraboni. TH. seruauisti omnem ratem,
Nempe octoginta debentur huic minæ? TR. haud nummo
amplius.
TH. Hodie accipiat. TR. ita enim. verùm, ne qua caussa subsiet,
Vel mihi denumerato. ego illi porrò denumerauero.
TH. At enim nequid captioni mihi sit, si dederim tibi.
TR. Egóne te ioculo modò ausim dicto aut facto fallere?
TH. Egón' abs te ausim non cauere nequid committam tibi?
TR. Qui tibi nunquam, quicquam, postquam tuus sum, verborũ dedi.
TH. Ego enim caui rectè. TR. eam mihi debes gratiam atque ani-
C mo meo.
TH. Sat sapio, si abs te modo vno caueo. TR. tecum sentio.
TH. Nunc abi, i rus, dic me aduenisse filio. TR. faciam vt voles.
TH. Curriculò abi. iube in vrbem veniat iam simul tecum. TR. licet.
Nunc ego me illà per posticum ad congerrones conferam.
Dicam vt hîc res sint quietæ, atque vt hunc hinc amouerim.

QVID TIBI VISVM'ST HOC MERC.] qualis tibi visa est hæc merx? NVNQVAM ÆDEPOL ME SCIO VIDISSE ABIECTAS, &c.] scio ædepol me nunquam, vidisse ædeis tam vili pretio emtas, quàm hæ sunt ædes. hæ ædes non vẽditæ, sed abiectæ, & pro nihilo traditæ, ac relictæ sunt. Sic autem legendum, vt edidimus, *abiectas*, non vt habent omnes
D libri, *ablectas*. quod iampridem vidi. sed occupauit Adrian. Turneb. lib. Aduersar. 16. cap. 10. ECQVID PLACENT?] numquid placent? INSANÙM BONAM.] hoc est valde bonam, subintell. esse dico. Varro lib. 6. de lingua Latina. Plautus cùm vehementer vellet dicere, dicit insanè, quòd insani omnia faciunt vehementiùs. Notauimus suprà in Bacchid. ibi. *Insanum magnum molior negotium.* Idem infrà in Milite Glor. *& ego me illi mancupio dabo, Ni vnum epityrum apud illum esuriens insanè edam.* DII IMMORTALES MERCIMONII LEP.] Græcorum more locutus est, qui in his generibus subintelligũt, ἕνεκα, vel potiùs ὦ vt apud Platonem lib. 6. de Rep. Ἄπολλον, δαιμονίας ὑπερβολῆς. Tale est illud quod notarat Simeo Bosius ὦ Ζεῦ, τῆς ἄτης. eodẽ referendum est illud Virgil. Æneid. libro xj. *Iustitiáne prius mirer belline laborum?* FERAT.] afferat. PRÆSENTARIA] presentia, &c. in Pœnulo. *Quia aurum poscunt præsentarium.* BENE RES NOSTRA COLLOC.'ST ISTHOC M.] pecunia nostra bene collocata est in ista merce: hoc est, in ista domo, quam emit filius. SVBEGI.] impuli. SERVAVISTI OMNEM R.] allegoria est, significat senex Tranionem omnem rem familiarem seruasse. NEMPE OCTO. DEBENT. H. M.] ex hoc loco, vt suprà diximus, intelligere licet, talentum magnum valere minas lx. Nam cùm duobus talentis magnis emtam esse domum dixerit suprà, & xl. minæ datæ sint arraboni: si octoginta debentur, centum viginti minæ conficiuntur. quanti domus emta est. ergo duo talenta magna, & centum viginti minæ tantumdem valent.

ergo talentum magnum valet ſexaginta minas. VERÙM, NE QVA CAVSA SVBSIET, &c.] verùm,ne qua controuerſia ſubſit,etiam mihi numerato,&c. A AT ENIM NEQVID CAPTIONI,&c.] at enim cauendum mihi eſt, ne quid mihi ſit detrimento, & fraudi,ſi tibi denumerauerim. vel ſic,at enim vereor,ne quo damno afficiar, ſeu ne quid fallar, ac decipiar abs te,ſi tibi has octoginta minas dederim. EGÓNE TE IOCVLO MODO AVSIM DICTO, &c.] egóne te vel leuiſſimè iocando auſim te verbo,aut facto fallere?proinde ac ſi dicat,ne ioco quidem te fallere auſim,aut dicto,aut facto:multo minus seriò. EGÓNE ABS TE AVSIM NON C.&c.] Plautus,vt & Terent. & ceteri Comici faciunt illi quidem ſenes,deliros & credulos,& ſtultos:ſed ita tamen,vt habeant aliquod ſimulacrum prudentiæ,& vt videantur ſibi cauere,ne fallantur: & poſteaquàm omnem operam, ne capiantur, dederunt,tamdem illudantur & decipiantur à ſeruis callidis. Sic igitur hic ſenex. Egóne abs te auſim,inquit,non cauere,&c.id eſt, egóne auſim tibi negligenter, & incautè quidquam committere?Egóne vſque adeò imprudens, & inconſideratus ſim, vt mihi abs te non caueam, ne quid tibi credam?proinde ac ſi dicat, non auſim eſſe tam incautus, vt tibi quidquam committam.vel non auſim tibi quidquam committere,ſine magna cautione. QVI TIBI NVNQVAM QVIDQVAM,&c.] mihi dubites quidquam committere, qui te nunquam fefelli? TECVM SENTIO.] hæc loquitur Tranio, voce ad ſpectatores effuſa,& à Theuropide auerſa.tecum ſentio,inquit,id eſt,tibi aſſentior. B CVRRICVLÒ ABI.] abi citò, abi properè, & celeriter.ſic ſuprà eadem fabula. *Sed ego ſumne infælix,qui non curro curriculò domum?* ILLÀ PER POSTICVM,&c.] illà,hoc eſt,per poſticum.ſic loqui ſolet Plautus. ponit primo loco nomen generis:deinde ſpeciem. *illà*,per illam partem domus:hoc generale eſt.per poſticum, id eſt, per oſtium domus poſterius. hoc eſt, ſpeciale. poſticum pſeudothyrum appellant Græci. Horat. epiſtol. ad Torquat.libro 1. *Atria ſeruantem poſtico falle clientem.* AD CONGERRONES.] ad gerrarum & nugarum ſocios: ad eos, quibuſcum nugari, & iocari, ludere, & potare ſoleo. DICAM, VT HÎC RES SINT QVIETÆ,] dicam illis,quomodo hîc res ſint tranquillæ, nihilque ſit periculi.

PHANISCVS aduorſ.

SErui,qui cùm culpa carent,tamen malum
Metuunt,hi ſolent eſſe heris vtibiles. C
Nam illi,qui nihil metuunt: poſtquàm ſunt malum
Meriti,ſtulta ſibi expetunt conſilia.
Exercent ſeſe ad curſuram,fugiunt.ſed
Hi ſi reprehenſi ſunt,faciunt à malo,
Peculio quod nequeunt facere ſuo,
Augent ex pauxillo,theſaurum inde parant.
Mihi in pectore conſilij quod eſt,
Lubet cauere malam rem prius,
Quàm vt meum tergum exſinceratum fiat,
Vt adhuc fuit,mihi corium eſſe oportet D
Syncerum,atque vti vetem verberari.
Si huic imperabo,probè tectum habebo:
Malum cùm impluit ceteris,non impluat mihi.
Nam vt ſerui volunt eſſe herum,ita ſolet eſſe.
Bonis boni ſunt:improbi,qui malus fuit.
Nam nunc domi noſtræ tot peſſimi viuunt,
Peculi ſui prodigi,plagigeruli,vbi aduorſum vt
Eant, vocantur hero,non eo:moleſtus ne ſis.
Scio quò properas,geſtis aliquò iam hercle,
Ire vis mula foràs paſtum.bene merens
Hoc pretium inde abſtuli,ita abij foràs.ſolus

A Nunc eo aduorsum hero ex plurimis seruis.
Hoc die crastini, cùm herus resciuerit,
Manè castigabit eos bubulis exuuiis.
Postremò minoris pendo tergum illotum, quàm meum.

SERVI, QVI EVM CVLPA C.] Inducitur hic loquens Phaniscus Callidamatis seruulus, & aduorsitor. Est autem aduorsitor, is seruus, qui aduorsum ire iussus est, aut debet, aut solet hero suo: vt hic Phaniscus suprà iussus est à Callidamate venire sibi ad Philolaché aduorsum, seu obuiam, ibi, principio scænæ. *Aduorsum venire mihi ad Philolachem Volo tempori.* &c. Sententia autem eadem iteratur in Menæchm. ibi. *Serui, qui culpa carent, & metuunt, ij Solent esse heris vtibiles.* Porrò nos hic libros vulgatos, & nostros manuscriptos, à vulgatis non discrepanteis, secuti sumus, qui habent, *Serui, qui culpa carent,* &c. Nam Camerarius edidit, *carint.* Quod si probabimus, *carint*, antiquè positum, intelligemus pro, *careant* VTIBILES] vtiles, ad vtendum apti
B atque habiles, ad vsum dominorum accommodati, atque idonei. EXERCENT SESE AD CVRSVRAM,] fugam ornant: vel ad fugam se parant: fugam meditantur. HI SI REPREHENSI SVNT, FACIVNT À M. PECVL. QVI NEQVEVNT, &c.] hi serui, si posteaquam à dominis fugerunt, reprehensi & recepti sunt, faciunt ex malo, id est, per facta sua improba, quod ex peculio suo facere non possunt. quidnam illud est? inde verbera sibi quærunt, & comparant, thesaurum sibi plagarum ex suis peccatis reperiũt. quod ex peculio suo facere non possunt, vel quod non habent peculiũ, vel quia si habent, sibi non quærunt, sed dominis: seruus enim quidquid quærit, domino quærit. THESAVRVM] verberum, scilicet, atque plagarum. MIHI IN PECTORE CONS. QVOD EST LVBET C. &c.] huius versus & duorum qui deinceps sequuntur, hæc sententia est, quidquid mihi in pectore cõsilij est, subintellige, huc confero, & in hoc consumo: lubet mihi vitare, seu cauere malum potiùs, quam committere, vt meum tergum virgis & flagris cruentum, ac varium fiat. Licet etiam, sic explicare, vt hunc primum versum, interrogando pronuntiemus. Quódnam, seu quídnam cõsilij mihi in animo est? hoc, scilicet, lubet cauere malum &c. EXSINCERATVM] hoc est, impuratum, cruentum, seu cruentatum. SINCERVM] purum, incruentum. ATQVE VTI VETEM VERB.]
C idem dicit & planiùs. itaque ἑρμηνεία est. SI HVIC IMPERABO,] si meo tergo imperabo, hoc est, si vetabo tergum meum verberari, quod assequar faciendo officium meum, & diligenter ac fideliter seruiendo: probè tectum, & tutum à verberibus habebo. MALVM CÙM IMPLVIT CET.] cùm ceteri serui verberantur, & virgis cædũtur, ne cædar ego. Cùm, ceteris seruis verbera instat imbris, aut pluuiæ incidunt, mihi ne incidant. allegoria est. NAM VT SERVI VOL. ESSE H.] nam qualem serui herum esse volunt, talis est, si officio funguntur suo. herus est æquus, tranquillus, & lenis. sin secus, herus est sæuus, asper & infestus. *vt* pro *qualem.* notauimus alibi suprà. Sic infrà in Pseudolo. *Mane, mane, iam vt voles me esse, ita ero.* BONIS BONI SVNT, IMPROBI Q. M. F.] bonis seruis boni sunt heri: ei seruo, improbi, & mali sunt, qui malus fuit. Mutauit numerum, idque dupliciter. Debuerat enim dicere, si vtrobique numerum seruare vellet, bonis bonus est: improbus eis, qui mali fuerunt. Sic sæpè & alij scriptores tum Græci, tum Latini. Exempla sunt in mundo, sed vnũ mihi núc occurrit, quod est apud Sophocl. in Antig. Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ, Ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί. id est. Nam quisquis aut solum sapere se existimat, aut se valere lingua, aut animo præ omnibus, Hi vt sunt retecti, mente cassi cogniti.
D IMPROBI, QVI MALVS FVIT,] improbi, ei seruo, qui malus fuit. PECVLI SVI PRODIGI] peculij sui, id est, tergi sui, quod eis peculij loco est, prodigi: qui non parcunt tergo suo, id est, qui non seruant tergum suum à loris & virgis sartum ac tectum, Nempe cùm officij sui sunt immemores. sic dictum autem, peculij sui prodigi, vt dixit Sallustius, *alieni appetens, sui profusus.* Horat. oda. 12. lib. 1. *animæq; magnæ Prodigum paullum, superante Pœno.* & epist. ad Pisoné *Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.* Licet tamen interpretari simpliciter, & propriè, peculij sui prodigi, qui peculium suum prodigunt, & profundunt, insumentes scilicet, in lustra, & compotationes. PLAGIGERVLI] ad plagas gerendas, & sufferendas natura facti. Plagipatidæ, vt suprà locutus est. VBI ADVORSVM VT EANT V. H.] oratio est implicata, atque implexa: sed sic expeditur. vbi vocantur, vt hero aduorsum eant. NON EO] hæc quæ sequuntur, respondét, *non eo,* &c. SCIO QVÒ PROPERAS] hæc & superiora proxima, verba sunt eorũ seruorum, qui vocati, vt hero aduorsum eant, malunt domi desidere, aut potare, aut ludere, aut dormire, & seruum frugi, ipsos sui officij commonentem irrident, & dictis amaris insequuntur. GESTIS ALIQVO IAM H.] iam profectò aliquò ire cupis. IRE VIS MVLA FORAS PASTVM] sermo aculeatus, & amarus, κατ᾽ ἀλληγορίαν. ire vis, inquit, foras in aliquam popinam, aut in thermopolium, vt ibi te cibo & potu refercias, vt mulæ interdum solent retinaculis, & vinculis fractis, foras pastum ire. Horat. Satyr. 5. lib. 1. *tandem fessus dormire viator, In-*

cipit, ac missæ pastum retinacula mulæ, Nauta piger saxo religat, &c. BENE MERENS HOC PRETIVM INDE ABST.] hæc nunc sunt serui frugi & vtibilis verba: quorum hæc sententia est. Dum bene mereo, id est, dum benefacio, seu ex benemeritis, & benefactis meis hãc mercedem, & hoc premium retuli, dicteria scilicet mordacia, & amara. hoc pretium, id est, hanc mercedem. sic Horat. epist ad Quinctium lib. 1. *Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat Seruus: habes pretium: loris non vreris, aio.* DIS CRASTINI] id est, die crastino. Notat Nonius in voce *proximi*. his verbis *proximi, id est, proxime. Cato contra Furium, die proximi. hoc dicit. sed ea declinatione à veteribus, & crastini, & pristini, & præsiscini est dictum.* Aul. Gellius lib. 10. cap. 24. vbi hoc loquendi genus, à veteribus vsitatum fuisse docet, die noni, die quinti, die pristini, die perendini, &c. ait illas voces & simileis esse aduerbia copulatè posita, seu composita: addit idem vtroque modo veteres illos dicere solitos, die crastini, &, die crastine, die quinti, &, die quinte, &c. legendus eadem de re & Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 4. quamquam quæ Macrobius scripsit, omnia ab Aulo Gellio sumta sunt. BVBVLIS EXVVIIS] loris, seu pellibus bubulis: quæ sunt exuuia, & spolia bubula. POSTREMO MINORIS PENDO TERG. ILL. Q. MIHI] id est, mâlo illorum tergum loris cædi quàm meum. Idcircò eo hero meo aduorsum, ne si secus faciam, tergum mihi fiat exsinceratum. A

B

PHANISCVS aduorsitor. SERVVS alius, THEVROPIDES senex.

PH. ILLI bucædæ erunt multo potius, quàm ego
Sim restio. SE. mane tu, atque assiste illico.
Etiam respice. PH. mihi molestus ne sis.
SE. Vide vt fastidit simia.
PH. Mihi sum, libet esse. quid id curas?
SE. Manésne illico impure parasite?
PH. Quî parasitus sum? SE. ego enim
Dicam. cibo perduci poteris quóuis. C
Ferocem facit. quia te herus tam amat. PH. vah.
Oculi dolent. SE. cur? PH. quia fumus molestus.
SE. Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos
Nummos. PH. non potes tu cogere me, vt tibi
Maledicam. nouit herus me: si sobrius sis,
Malè non dicas. SE. tibi obtemperem, cùm tu mihi
Nequeas? PH. at tu mecum, pessime, i aduersus.
SE. Quæso hercle Phanisce, abstine iam sermonem
De istis rebus. PH. faciam, & pultabo fores.
Heus ecquis hic est, maximam qui his iniuriam D
Foribus defendat? ecquis huc exit, atque aperit?
Nemo hinc quidem exit. vt esse addecet
Nequam homines, ita sunt: sed eo magis cauto est
Opus, ne huc exeat, qui malè me mulcet.
Hic quidem neque conuiuarum sonitus, itidem vt antehac fuit:
Neque tibicinam cantantem, neque alium quemquam audio.
TH. Quæ illæc res est? quid illi homines quærunt apud ædeis meas?
Quid volunt? quid intrò spectant? PH. pergam pultare ostium.
Heus reclude: heus Tranio, etiam aperis? TH. quæ hæc est fabula?
PH. Etiámne aperis? Callidamati nostro aduorsum vénimus.

Heus

A TH. Heus vos pueri quid istic agitis? quid istas ædeis frangitis?

PH. Herus hîc noster potat. TH. herus hîc vester potat? PH. ita loquor

TH. Puer nimiùm es delicatus. PH. ei aduorsum venimus.

TH. Cui homini? PH. hero nostro. quæso quoties dicendum est tibi?

TH. Puer, hîc nemo habitat. nam te esse arbitror puerum probum.

PH. Non hic Philolaches adulescens habitat hisce in ædibus?

SE. Senex hic cerebrosus est certè. PH. erras peruersè, pater,
Nam nisi hinc emigrauit, aut heri, certò scio.
Hîc habitare. TH. quin sex menses iam hic nemo habitat. SE. somnias.

B TH. Egóne? SE. tu. TH. tu ne molestus, sine me cum puero loqui.

PH. Nemo habitat? hem. TH. ita profectò. PH. nam heri & nudius tertius
Quartus, quintus, sextúsque, postquam hinc peregrè eius pater
Abiuit, nunquam hîc triduum vnum desitum est essi & bibi.

TH. Quid ais? PH. triduum vnum est, haud intermissum essi & bibi,
Scorta duci, pergræcari, fidicinas, tibicinas
Ducere. TH. quis istæc faciebat? PH. Philolaches. TH. qui Philolaches?

PH. Cui patrem Theuropidem esse opinor. TH. hei mihi óccidi,
Si hæc hic vera memorat. pergam porrò percontarier.
C Ain tu istîc potare solitum Philolachem istum, quisquis est,
Cum hero vestro? PH. hîc inquam. TH. puere, præter speciem stultus es.
Vide sis ne fortè ad merendam quopiam deuorteris,
Atque ibi meliusculè, quàm sat fuerit, biberis. PH. quid est?

TH. Ita dico, ne ad alias ædeis perperam deueneris.

PH. Scio quà me ire oportet: & quò venerim, noui loqui.
Philolaches hîc habitat, cuius est pater Theuropides.
Qui postquam pater ad mercatum abiit hinc, tibicinam
Liberauit. TH. Philolaches ergo? PH. ita Philematium quidem.
D

TH. Quanti? SE. triginta talentis. PH. μὰ τὸν ἀπόλλω, sed minis

TH. Ain' minis triginta amicam destinatum Philolachem?

PH. Aio. TH. atque eam manu emisisse. PH. aio. TH. & postquam eius hinc pater
Sit profectus peregrè, perpotasse istic assiduò
Tuo cum domino? PH. aio. TH. quid, is ædeis emit hic proximas?

PH. Non aio. TH. quadraginta etiam dedit huic, quæ essent pignori?

PH. Neque illud aio. TH. hei perdis. PH. immò suum patrem ille perdidit.

TH. Vera cantas, vana vellem. PH. patris amicus videlicet.

TH. Heu ædepol patrem eum miserum prædicas. PH. nihil hoc quidem est. A

Triginta minæ, præquàm alios dapsileis sumtus facit.
Perdidit patrem, vnus istic seruus est sacerrimus
Tranio, is vel Herculi conterere quæstum possiet.
Ædepol eius me patris miseret, qui cum istæc sciet
Facta, ita amburet misero ei corculum carbunculus.

TH. Siquidem ista vera sunt. PH. quid merear quamobrem mentiar?

PH. Heus vos ecquis hasce aperit? TH. quid istas pultas vbi nemo intus est?

PH. Aliò credo comissatum abiisse, abeamus nunc iam. B

TH. Puere, iámne abis? libertas penula est tergo tuo.

PH. Mihi nisi herum metuam & curem, nihil est qui tergum tegam.

ILLI BVCÆDÆ ERVNT MVLTO P. &c.] hæc cohærent cum superioribus, & sunt eiusdem Phanisci verba, sed alia scæna est, quia alia præterea persona in scænam prodit. sententia autem horum verborum hæc est, Illi qui mecum hero aduersum ire noluerũt, coriis bubulis cædentur potiùs, quàm committam, vt mihi ad restim res redeat, & vt ego ad suspendium adigar, vt ego me suspendam, & mihi laqueo gulam obstringam. *bucædæ*, vox est composita ex boue, & cædo, is: itaque ita scribenda est bucædæ, cum diphthongo in secũda syllaba: aut certè bucidæ, cum i, quod quidam malunt: quemadmodum dicunt Latini, tyrannicida, & paricida, & similia. Restio, vox est à nomine *restis* facta. restis est autem funis est, & laqueus. *bucædæ* autem hoc loco, non qui boues cædunt, sed qui à bobus cæduntur, hoc est, qui coriis & loris bubulis verberantur. Terent. Phormio. *ad restim mihi quidem res redit planissime.* Iuuenalis. *Ferre potes dominam, saluis tot restibus, vllam?* MANE TV, ATQVE AS'S.] hæc dum loquitur Phaniscus, seruus alius, eius conseruus, prodit in scenam, & vnà cum Phanisco, mutata sententia, hero aduersum ire cogitat. RESPICE] retrò adspice. VIDE VT FASTIDIT SIMIA.] fastidit, absolutè fastidiosus est. simia homo simiæ similis: homo deformis, vt simia. Ennius. *Simia quàm similis turpissima bestia nobis?* QVÎ PARASITVS SVM] quamobrem, aut qua ratione parasitus sum? CIBO PERDVCI POT. QVÓVIS.] quóuis, id est, in quemuis locum, pertrahi & perpelli poteris cibo. ergo parasitus es, tale est illud Terẽt. in Eunuch. *E flamma te petere cibum posse arbitror.* FEROCEM FACIT, QVIA TE HERVS T. A.] hoc ipsum, quod herus te tam valdè amat, te ferocem, hoc est, superbum, & elatum facit. eò ferox, & elatus es, quod te herus tantopere amat. Sic autem legendum, vt edidi, *ferocem facit*, non, vt vulgò *ferocem facis*, &c. Nam præterquàm quod nostri codices lectionem vulgatam refellunt, etiam ratio redarguit. Nam cùm dico, facio me talem, aut talem, hoc significo, me non esse talem, sed simulare me esse talem: vt suprà in Asinar. *Extemplo facio facetum me, & magnificũ virum.* & in Epidico. *Ego illic, me autem sic assimulabam quasi stolidum, cùm bardum me faciebam.* & infrà in Mil. glor. *magnum me faciam Nunc, quoniam illhac me collaudat.* & apud M. Tullium in Oratione pro Flacco. *cùm verbis se locupletem faceret, haberet nihil præter illam impudentiã, quam videtis.* Cùm autem dico, facio te talem, hoc significo, facio te quod non eras, vel facio, vt sis quod non eras. vt apud M. Tullium lib. 4. epist. ad famil. *Omnia sunt misera in bellis ciuilibus: quæ maiores nostri, ne semel quidem nostra ætas, sæpè iam sensit: sed miserius nihil quàm ipsa victoria: quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos, ferociores, impotentioresque reddit*, &c. Sic igitur, hic non significat hoc seruus aduorsitor non nominatus, tu simulas te esse ferocem, neque tu te reddis ferocem: sed amor domini erga te, reddit te ferocem, & facit, vt sis ferox: vt dicere solemus, pecunia facit feroces & contumeliosos: paupertas facit ridiculos, & contemtos. OCVLI DOLENT] non libenter me ab hero amari vides mihi, quod me herus amat, inuides. Oculi nobis dolere dicuntur, cùm aliquid fieri videmus, quod nobis iniucundum, ac molestum est, aut cùm aliquid alicui inuidemus. Terent. in Phorm. in extr. *Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam, Nausistrata, & quòd tuo viro oculi doleant?* Cœlius lib. 8. epist. ad Ciceronem. *Nunquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitij vultum vidisses.* Idem pro M. Cœlio. *Exsistat igitur ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimùm cæcus ille. minimum enim dolorem capiet, qui illam non videbit.* Non admodum ab hoc loco discrepat Terentianus ille in Eunucho, quantum ad sententiam quidem attinet. *Numquid hîc quod nolis, vides? P. te. GN. Credo. at numquid aliud? P. Quidum? GN. quia tristis es.* QVIA FVMVS MOLESTVS] iocus παρὰ προσδοκίαν. aliam enim respon-

A responsionem exspectabat conseruus Phanisci, quàm eam, quam Phaniscus subiecit, nempè idcirco oculos illi dolere, quòd Phaniscus hero suo in deliciis esset. Phaniscus autem præter eius exspectationē respōdit, quia fumus molestus. & tamen cùm aliud, quàm quod ille exspectabat, responderit, causam attulit probabilem, & affinē ei, quā ille exspectabat, quamobrē oculi ei doleant: quia, inquit, fumus molestus est. fumus enim oculis molestus est, propter acrem, & mordacem eius qualitatem, qua oculi compuncti, atque offensi, lacrymas mittere coguntur, ex quo lacrymosus ab Horatio appellatur in Satyr. 5. lib. 1. *nisi nos vicina Triuici Villa recepisset lacrymoso non sine fumo.* Plautus suprà in Asinaria. *sed num fumus est hæc mulier, quam amplexare?* ARG. *quidum?* LIB. *quia oculi sunt tibi lacrymantes, ego rogaui.* Virgil. Moreto. *Sæpe manu summa lacrymantia lumina terget, Immeritóque furens dicit conuicia fumo.* TACE SIS FABER, QVI CVDERE, &c.] tace si vis homo mendax, qui falsa confingere, & verba dare soles: vel sic potiùs, tace si vis, homo fallax & subdole, qui tuis artibus, & dolis opinionē hero tuo attulisti, te esse frugi seruū, & fidelem, cùm sis improbus & infidelis: tace homo, qui simulatis officiis, & speciosis dictis ac factis hero persuasisti, te esse frugi seruum & vtibilem, & fidelem, cùm planè alius sis. tace si vis homo, qui herum tuum fallis ac decipis, serui fidelis, & frugi speciem præbens, cùm re vera sis
B infidelis, & nequam. allegoria est ab iis tracta, qui nummos improbos cudūt. Iam verò nummi plumbei inutiles sunt, atque improbi: suprà in Casina, *Cui homini hodie peculi nummus non est, nisi plumbeus.* Idem infrà in Trinumm. *Cui si capitis res siet, nummum numquam credam plumbeum.* SI SOBRIVS SIS, MALÈ N. D.] si sanæ mentis sis, mihi non maledicas, vel propriè, nisi vinolentus, & ebrius sis, mihi non maledicas. vinum quod suprà modum bibisti, te petulantem, & & contumeliosum, & ad maledicendum expeditum, ac procacem reddit. TIBI TEMPEREM, CÙM TV M. NEQVE] tibi parcam, cùm tu mihi parcere non possis? abstineam me à maledictis in te, cùm tu te abstinere nequeas, quin mihi maledicas? Sic autem legendum, non vt vulgò *tibi obtemperem*, &c. sic loquitur Horat. oda. 24. li. 3. *Illic matre carentib. Priuignis mulier temperat innocēs.* id est, illic apud Scythas videlicet nouerca, præbens se innocentem, abstinet manus suas à priuignis, neq; eos veneno interimit, vt alibi fieri solet. mendū simile iampridē è Cæsaris cōment. de bello ciuili li. j. sustuli, quod est ibi. *Neque sibi homines feros, ac barbaros obtemperaturos existimabat, quin cùm omnem Galliam occupassent, vt antè Cimbri, Teutonique fecissent, in prouinciam exirent.* admonui enim legendum *temperaturos.* AT TV MECVM PESSIMÈ, I ADVERSVS.] at tu pessimè, veni mecum hero obuiam. ECQVIS HÌC EST MAXIMAM, &c.] numquis hìc est, qui maximā iniuriam à foribus propulset? id est, qui foreis aperiat, ne à me grauius pul-
C sentur, & calcibus effringantur. VT ESSE ADDECET NEQVAM HOMO ITA S.] qualeis esse improbos homines, tales sunt. SED EO MAGIS CAVTO'ST OPVS, NE H. EXEAT Q. M. ME MVLCET] sed tantomagis, nempe quia sunt nequam homines, mihi cauendum est, ne aliquis exeat, qui me fœdum in morem vetberet, quòd foreis nimis grauiter pultauerim. Sic autem legendum est, non vt habent omnes, quæ exstant hodie, Plautinæ editiones, *Malè me multet.* Et verò vbique apud scriptores Latinos, vbi legitur, malè multare, & malè multatus, seu malè multare, & malè multatus, legēdum malè mulcare, & malè mulcatus. Exempla aliquot colligam, quorum sit hoc primum, ex Ciceronis Bruto, seu lib. de claris oratoribus. *Addebat etiam, id, quod ad rem pertinere putabat, scriptores illos malè mulcatos exisse cum Galba.* vulgò legebatur, *malè multatos.* Idem Accusat. lib. 4. *Qui primo cùm obsistere, ac defendere conarentur, malè mulcati clauis, ac fustibus repelluntur.* vulgò legebatur, *malè multati.* Terent. in Eunuch. THR. *Virginem eripiam.* GN. *probè.* THR. *malè mulcabo ipsam.* vbi libri vulgati omnes habent *malè multabo ipsam*, præter editionē Florentinā, quæ nuper ex emendatione Faerni in lucem prodiit. Idem Adelph. *ipsum dominum atque omnem familiam mulcauit vsque ad mortem.* ad quem locum Donatus, mulcauit, inquit, id est, lacerauit, mutilauit, molliuit, dissoluit. Vnde Mulciber. Quin apud Virgil. lib. xj.
D Æneid. vbi vulgò legitur, *Multatam morte Camillam.* Erricus Memmius vir clariss. mihi ostendit olim exemplar Virgilij per antiquum, manuscriptum, in quo dilucidè, & planè scriptū erat, *mulcatam morte Camillam*, ad quem locum Seruius, mulcatā, inquit, id est, debilitatam. Idem Memmius in exemplari Suetonij item manuscripto antiquissimo, ostendit mihi locum illum, qui est in Iulio Cæsare ita scriptum, Vettium pignorib. captis, & direpta supellectile, malè mulcatum, ac pro Rostris in concione penè discerptum, coniecit in carcerem. vbi libri omnes vulgati habent vsque adhuc partim *malè multatum*, partim *male mulctatum*. Iam apud Apuleium lib. 8. perspicuè, & sine vlla varietate, in omnibus libris impressis, quos quidem viderim, ita legitur, *arrepto flagro, &c. indidem sese multimodis commulcat ictibus, mirè cōtra plagarū dolores præsumtione munitus.* Plaut. infrà in Mil. glor. *Dispperistis, ni vsque ad mortem malè mulcassitis.* & in Trinumm. *properas, annon properas abire actutum ab his regionibus dormitator. priusquam ego hic te iubeo mulcari male?* & in Trucul. *Nam mihi diuidia'st tonstricem meam sic mulcatam malè.* Licet mihi multa alia proferre, sed hæc satis sunt. cùm præsertim in commēt. in Cornelium Nepotem nonnulla alia collegerim. Non dissimulabo tamen viros quosdam doctos, in his Petrum Victorium, hoc idem de hoc verbo iam antea linguæ Latinæ studiosos admonuisse. PVLTARE.] pulsare. HEVS REBLVDE.] Heus aperi. HERVS HIC N. P.] herus noster Callidamas hìc potat. NIMIÙM ES DELICATVS] nimiùm mollis, & tener es. PROBVM] pudicum seu frugi. CEREBROSVS

EST,&c.] certè mente parum ſanus eſt:inſanus eſt.Horat.Sat.5.lib.1. *Donec cerebroſus proſilit vnus,* A
&c. ERRAS PERVERSÈ, PATER] ô pater, fugit te ratio, perperam. NAM NISI
HINC EMIGR.] hinc incipiunt Tranionis fallaciæ patêre. QVIN SEX MENSES,&c.]
hoc erat ſeni à Tranione perſuaſum. SOMNIAS] vigilans ſtertis:erras. TV NE MOLE-
STVS] ſubintellige ſis. CVM PVERO L.] cum Phaniſco loqui. NVMQVAM HIC TR.
VN. DES. ESSI ET BIBI] ſic legendum, vt edidimus, *eſſi & bibi*, non vt vulgò *eſſe & bibi*.
Debet enim ab indicatiuo paſſiuo imperſonali *eſtur*, infinitiuus naſci, *eſſi*; vt ab indicatiuo paſ-
ſiuo imperſonali, curritur, infinitiuus proficiſcitur, curri:à, ſtatur, ſtari:à ridetur, rideri, & ſimilia.
SCORTA DVCI,] vſitatè dictum, vt & ductari, & verò hoc magis, quàm illud. PERGRÆ-
CARI] infinitiuus paſſiuus imperſonalis. pergræcari autem, id eſt, Græcorum in morem potare.
de hoc ſuprà, vide indicem. FIDICINAS, TIBICINAS DVCIER.] repete ἀπὸ κοινοῦ,
haud intermiſſum eſt. legendum autem, *ducier*, vt edidimus, non vt hábent libri vulgati *ducere*.
HEI MIHI OCCIDI] nunc tádem Theuropides intelligit, ſibi à Tranione data eſſe verba.
ISTIC] in iſta domo. ſic autem legendum, non *iſtac*. QVISQVIS EST] cuiuſcumque fi-
lius ſit. PVERE, PRÆTER SPECIEM STVLTVS ES] O puer, formoſus quidem es,
ſed iſti formæ mens non reſpondet, quia ſtultus es: præterquàm quòd forma tua dignum eſt,
ſtultus es. O puer, talis tibi mens eſſe debebat, qualis forma eſt: nunc autem formoſus quidem B
es, ſed præterquàm iſtam formam decet, ſtultus es. O puer, non decet iſtam ſanè formam ſtulti-
tia, verumtamen ſtultus es. ô puer, alienũ à forma tua eſt, ſtultũ eſſe. VIDE SIS, NE,&c.] vide
ſi vis, ne fortè in aliquam popinam poſt meridiem ad merendam deuorteris, & ibi plus æquo
biberis. Merenda cibus, & potus pomeridianus. NOVI LOQVI] ſcio loqui: vel ſignificat, ſe
non eſſe νήπιον, hoc eſt, infantem, fandi, & cogitandi neſcium, inſipientem denique: vel ſe plus
æquo non bibiſſe, quia nimius, & immoderatus vini potus nõ ſolùm pedes, ſed etiam linguam
impedit, ac debilitat. Ego illud prius mâlo. QVI, POSTQVAM P.] Qui, Philolaches, &c.
AD MERCATVM ABIIT.] non celabo lectorem me vocem, *mercatum*, in multis exempla-
ribus manuſcriptis & Plautinis, & Ciceronianis, & aliis reperiſſe ſcriptam cum littera k. in ſe-
cunda ſyllaba pro c. hoc modo, *merkatus, & merkatum*. TIBICINAM LIB.] Philematium
manumiſit. hic puer omnia ſeni, quæ erant occulta, aperit, & quæ accuratè celata, indicat. μὰ
τὸν ἀπόλλω, SED MINIS] non per Apollinem, triginta talentis, ſed triginta minis. AIN'
MINIS TRIGINTA AMICAM DESTINATVM PHILOLACHEM?] ais ne trigin-
ta minis amicam deſtinaſſe, hoc eſt, emiſſe Philolachem? *deſtinatum* ſubintellige *eſſe*, vt ſit à verbo
deponenti, deſtinor, aris. ASSIDVÒ] aſſiduè. DEDIT HVIC, QVÆ ESSENT PIGNO- C
RI?] dedit huic vicino Simoni, quæ eſſent arraboni? IMMÒ SVVM PATREM ILLE
PERDIDIT] quia rem patris conſumpſit, & vt loquitur Horat. *oblimauit*. VERA CANTAS:
VANA VÉLLEM.] vera dicis: vellem falſa eſſent. vana oppoſuit veris. PATRIS AMICVS
VIDELICET] videlicet patris Philolachis amicus es, idcirco eius vicem doles. NIHIL HOC
QVIDEM EST, TRIGINTA MINAE, PRAEQVÀM ALIOS D.&c.] hoc nihil eſt,
triginta minæ, præ aliis ſumtibus profuſis, quos facit, triginta minæ nihil ſunt, præ aliis ſumtib.
largis & magnis, quos quotidie facit. Sic autem legendum, vt edidimus, *præquàm alios*, &c. non
vt habent omnes libri vulgati *præterquam alios*, &c. quæ lectio nullo modo ferri poteſt. *præquàm*
autem quid valeat, docebunt exempla: ex quibùs appâret, idem ferè valere quod *præut*, ſuprà in
Aulul. *Sed hoc etiam pulchrum'ſt, præquàm vbi ſumtus petunt*. Idem infrà eadem fabula. *tam minoris
omnia facio præquàm quibus modis me ludificatus eſt*. ſuprà in Amphitr. *Satis' parua'ſt res voluptatum in
vita, atque in ætate agunda, præquàm quòd moleſtum'ſt?* Idem ferè valet præut. Iterum in Aulularia, *pa-
rum etiam, præut futurum'ſt, prædicas*. Licet etiam legere *præquos alios*, &c. ſine vitio & damno verſus:
dummodo in *dapſileis*, ſ, liqueſcat, aut exteratur. quod ſi quis probabit, ſic erit explicandũ, præ
aliis ſumtibus dapſilibus, quos alios ſumtus dapſileis facit. dapſilis autem vox Græca eſt, & va- D
let ferè idem, quod copioſus, largus, & affluens: & δαψίλεια, copiam, affluentiam, & abundan-
tiam ſignificat. SACERRIMVS] valde exſecrandus, & deteſtandus. Virgil. Æneid. lib. 3. *Quid
non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames?* Horat. Sat. 3. lib. 1. *vter ædilis fuerit, vel Veſtrûm prætor, is in-
teſtabilis, & ſacer eſto*. IS VEL HERCVLI CONTERERE QVAESTVM POSSIT] hyper-
bole, is, quem dico, Tranio, inquit, ita profuſus, & ſumtuoſus eſt, vt vel Herculem ad mendici-
tatem redigere queat. is vel Herculis diuitias, aut quas ex victoriis ſuis, & ſpoliis hoſtium opi-
mis peperit, aut quas ex decimis, quæ ei dantur, parauit, conſumere, atq. exhaurire poteſt. ITA
MISERO EI CORC. AMB. CARB.] ita is mærore comburetur, hoc eſt, conficietur, &
contabeſcet, ita eius animulum grauis mæror cruciabit, atque abſumet. allegoria eſt. QVID
MEREAR, QVAMOBREM MENTIAR?] quid mercedis feram ob mendacium? quod
mihi pretium mendacij detur? quam mercedem mendacij referam? quid mihi proſit mentiri?
quid aſſequar mentiendo? quid mihi commodi ex mendacio redeat? vel ſic, cuius emolumenti,
cuiúſve mercedis ſpes mihi oſtendi, aut proponi queat, propter quam mercedem mentiar? nihil
eſt mihi tanti, vel nullum mihi tantum emolumentum quæri poteſt, propter quod mentiri ve-
lim. QVID ISTAS PVLTAS, VBI NEMO NATVS EST?] quid iſtas foreis pulſas, vbi
nemo mortalis eſt? Nemo natus, vſitatè & ſuo more dixit, ſuprà in Caſina. *De Caſina certum'ſt con-*

A *cedere homini nato nemini.* ALIÒ CREDO COMISSATVM IVISSE.] credo Callidamatem herum nostrum, & Philolachem iuisse in alias ædeis cum scortis suis compotatum, & congræcatum. Comissari, est cum scortis & puellis, seu pueris impudicis lasciuire, compotare, & græcari: & comissatio, conuiuium hominum intemperantium, & mulierum impudicarum. LIBERTAS PAENVLA'ST TERGO TVO.] iocus senis Theuropidis in Phaniscum puerum, quo significat eum, pænulam non habere, qua tergum tegat. libertas, inquit senex, pœnula est, O puer tergo tuo. hoc est, Libertas tergo tuo pænulæ loco est. Et cùm liber non sis, sed seruus, pænula cares, qua tergum tuum tegas. MIHI, NISI HERVM METVAM, ET CVREM, &c.] respondet puer acutissimè, & facetissimè, sibi metum domini, & curam officij esse loco pænulæ, qua tergum tegat: significans sibi tectum & tutum à verberibus esse tergum, non pænula, sed domini metu, & cura.

THEVROPIDES, SIMO, SENES duo.

B Perij hercle. quid opus est verbis? vt verba audio.
Non equidem in Ægyptum hinc modò vectus fui,
Sed etiam in terras solas, orásque vltimas
Sum circumuectus, ita vbi nunc sim nescio.
Verùm iam scibo. nam eccum vnde ædeis filius
Meus emit. quid ais tu? SI. à foro incedo domum.
TH. Numquid processit ad forum tibi hodie noui?
SI. Etiam. TH. quid tandem? SI. vidi efferri mortuum. TH. hem,
Nouum. SI. vnum vidi mortuum efferri foràs,
Modò eum vixisse aiebant. TH. væ capiti tuo.
C SI. Quid tu otiosus res nouas requiritas?
TH. Quia hodie aduêni peregrè. SI. promisi foras,
Ad cenam ne me te vocare censeas.
TH. Haud postulo ædepol. SI. verùm cras, nisi quis prius
Vocauerit me, vel apud te cenauero.
TH. Ne istuc quidem ædepol postulo. nisi quid magis
Es occupatus, operam mihi da. SI. maximè.
TH. Minas quadraginta accepisti, quas sciam,
A Philolachete. SI. numquam nummum quod sciam.
TH. Quid? à Tranione seruo meo? SI. multo id minus.
TH. Quas ille arraboni tibi dedit. SI. quid somnias?
D TH. Egóne? at quidem tu, qui istoc te speras modo
Potesse dissimulando infectum hoc reddere.
SI. Quid autem? TH. quod me absente tecum hic filius
Negotij gessit. SI. mecum, vt ille hic gesserit,
Dum tu hinc abes negotij? quídnam? aut quo die?
TH. Minas tibi octoginta argenti debeo.
SI Non mihi quidem hercle. verùm si debes, cedò.
Fides seruanda est, ne ire infitias postules.
TH. Profectò non negabo debere, & dabo.
Tu caue quadraginta accepisse hinc ne neges.
SI. Quæso ædepol huc me specta, & responde mihi.
Te velle vxorem aiebat tuo nato dare,

Ideo ædificare hîc velle aiebat in tuis. A
TH. Hic ædificare volui? SI. ſic dixit mihi.
TH. Hei mihi,diſperij,vocis non habeo ſatis.
Vicini,interij,perij. SI. numquid Tranio
Turbauit? TH. immò exturbauit omnia,
Te ludificatus eſt,& me,hodie indignis modis.
Quid tu ais? SI. hæc res ſic eſt,vt narro tibi.
TH. Ludificatus eſt me hodie in perpetuum modum.
Nunc te obſecro,vt me bene iuues,operámque des.
SI. Quid vis? TH. i mecum hàc obſecro te,vnà ſimul.
SI. Fiat. TH. ſeruorúmque operam & lora mihi cedò.
SI. Sume. TH. eadem ego opera hæc tibi narrauero, B
Queis me exemplis hodie ille ludificatus eſt.

IN TERRAS SOLAS,] in ſolitudines,in terras deſertas,&c. Terent. Phorm. *Nónne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier In ſolas terras?* Virgil. xj. Æneid. *Paſtorum, & ſolis exegit montibus æuum.* Idem in Gallo. *Pinifer illum etiam ſola ſub rupe iacentem. Mænalus, & gelidi fleuerunt ſaxa Lycei.* Et Catul. de Thetidis & Petri nupt. *Deſertam in ſola miſeram ſe cernit arena.* Lucret. lib. 4. *quo pacto per loca ſola, Saxa pareis formas verborum ex ordine reddant.* Plautus Aulularia. *Nunc hoc vbi abſtrudam, cogito ſolum locum.* Idem in Rud. *Aut, cùm excepi, quæ non alicubi in ſolo abſtruſi loco?* IAM SCIBO.] iam ſciam. ſic Horat. dixit mollibit, pro molliet, oda 23. lib. 3. *Non ſumtuoſa blandior hoſtia Mollibit auerſos penateis farre pio,* &c. NAM ECCVM, VNDE ÆDEIS FILIVS MEVS EMIT.] eccum eum, à quo filius meus ædeis emiſſe dicitur. vnde, id eſt à quo. Sic Terent. Eunuch. *E prædonibus, vnde emerat, ſe audiſſe, abreptam è Sunio.* Idem Adelph. *Tot res repente circumuallant, vnde emergi non poteſt.* vnde, id eſt, quibus è rebus. Virg. lib. 1. Æneid. principio. *Inferrétque deos Latio, genus vnde Latinum.* &c. VIDI EFFERRI MORTVVM] efferre & efferri mortuum, vſitatè dictum pro exportare, & exportari domo foras, & in rogum, ſeu buſtum inferre, atque inferri. Horat. Sat. 5. lib. 2. *Anus improba Thebis Ex teſtamento ſic eſt elata.* Terent. Andr. *effertur imus.* iam pompa funebris per forum traducebatur. M. Tullius lib. 2. de Orat. ad Q. Fr. *Quis eſt igitur, qui non fateatur, hoc lepôre, atque his facetiis non minus refutatum eſſe Brutum, quàm illis tragœdiis quas egit idem, cùm caſu in eadem cauſa funere efferretur anus Iunia?* &c. Intelligendus autem Simo hoc reſpódiſſe dedita opera, & non ſine ſtomacho, quaſi hominis inertis, & otioſi ſit, quærere ab aliquo, ecquid noui audiuerit, aut viderit. VNVM VIDI MORTVVM, &c.] Idem iterat Simo Theuropidem amarè irridens. VÆ CAPITI TVO] id eſt, væ tibi. ſentit Theuropides ſe derideri à Simone: idcirco ei malè precatur. Quid enim minùs nouum, quàm hominem natum, modò viuum mori, & mortuum efferri? QVID TV OTIOSVS C. N. REQ.?] ſignificat otioſorum hominum eſſe, rerum nouarum audiendarum cupidum eſſe. QVIA HODIE ADVENI PEREGRÈ] eò quærebam ex te, inquit Theuropides, ecquid noui tibi, in foro hodie proceſſiſſet, quod hodie peregrè aduéni. qui peregrè veniunt autem, videntur in ſua ciuitate eſſe hoſpites, niſi aliquid noui diſcant. PROMISI FORAS.] ex hac Simonis reſponſione intelligit ſpectator, ſeu auditor, eum Theuropidis verba aliorſum accepiſſe, quàm quorſum is dixerat. Nam ea gratia ſe peregrè aduenisſe dixit Theuropides, ne ſibi Simo vitio verteret, quòd curioſior videretur in eo, quod ecquid ille noui ſciret, ex eo quæſiſſet. At Simo ſic accepit, quaſi Theuropides eo conſilio ſe peregrè aduenire dixiſſet, vt ſibi ab illo cena daretur? Solebant enim iis, qui peregrè veniebant, cenam dare: vt alibi diximus. Hoc igitur exiſtimans aut ſuſpicans Simo, antè occurrit, & occupat, & præcidit Theuropidi ſpem omnem cenandi apud ſe, cùm dicit ſe promiſiſſe foras: id eſt, promiſiſſe alicui, à quo fuerat ipſe ad cenam vocatus: atque ita ſe non cenare domi. AD CENAM NE ME TE VOC. C.] id eſt, ne putes fore, vt te ad cenam vocem, vel ne poſtules te à me ad cenam vocari. HAVD POSTVLO ÆDEPOL.] vt me ad cenam voces. QVAS SCIAM,] ſi modo eas accepiſti, quas te accepiſſe ſciam. NVMQVAM NVMMVM, Q. SC.] numquam nummum accepi, quod equidem ſciam. QVID? À TRANIONE S. M?] quid? ſi eas quadraginta minas à filio meo non accepiſti, ne à Tranione quidem, ſeruo meo, accepiſti? QVAS ILLE ARRAB. T. D.?] eas minas quadraginta dico, quas arraboni tibi dedit. quo modo ſi explicabimus, legenda hæc erunt ſine interrogatione. ſed vidétur potius ſic explicanda, eas ne te quadraginta minas accepiſſe negas, quas filius, aut ſeruus meus arraboni tibi dedit? & ita erit adſcribenda interrogationis nota, ad verbum *dedit.* EGÓNE? AT QVIDEM TV &c.] egóne ſomnio? at tu potius ſomnias, &c. QVI ISTOC TE SPERAS MODÒ

POTESSE

A POTESSE DISS. &c.] qui speras te posse isto modo dissimulando, hoc reddere infectum, quod tecum filius meus contraxit. reddere infectum posuit, pró rescindere, & infirmare, & irritum facere: alioqui quod factum est, infectum reddere, ne dij quidem possunt, vt dicebat Agathocles. QVID AVTEM?] quid est, quod me infectum reddere dissimulando posse spero? QVOD ME ABSENTE TECVM HIC FILIVS NEGOT. GESSIT.] id negotij dico, quod filius meus tecum, me absente, gessit, cùm domum tuam abs te, certum viginti minis emit. MECVM, VT ILLE HIC GESSERIT, DVM TV HINC ABES, NEGOTII] Túne hoc factum esse dicis, vt ille, dum tu hinc abes, aliquid mecum negotij hic gesserit? proinde ac si dicat, numquam est factum. CEDÒ] da. NE IRE INFITIAS POSTVLES] ne æquum censeas te infitiari. PROFECTÒ NON NEGABO.] subintellige *me*. TV CAVE QVADR. ACC. NE NEG.] tu caue ne neges te quadraginta accepisse. Legendum fortasse est. *tu caue quadraginta accepisse te neges.* HVC] ad hunc locum propiùs accedens. VOCIS NON HABEO SATIS] ἀφασία μ' ἔχει. metus, ira, perturbatio denique mihi vocem intercludunt. vox me deficit præ metu, & ægritudine, & ira. Hic locus me admonet, vt ostẽdam Demosthenis locũ in Orat. κατὰ Μειδίου, quem locum Petr. Victorius. lib. 1. var. lect. cap. 5. profert, vt probet, malorum magnitudinem vocem eripere hominibus calamitosis, & iniuria affectis,
B pessimè ab illo viro esse acceptum, atque intellectum, neque quidquam ad id quod tractat illo capite, pertinere, Demosthenis verba sunt hæc, Κάλει δή καὶ μοι τὸν Στράτωνα αὐτόν, τὸν τὰ τοιαῦτα πεπονθότα. ἑστάναι γὰρ ἐξέσται δήπουθεν αὐτῷ. οὗτος ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, πένης μὲν ἴσως ἐστίν, οὐ πονηρὸς δέ γε. οὗτος μέν τοι πολίτης ὤν, ἐστρατευμένος ἁπάσας τὰς ἐν ἡλικίᾳ στρατείας, καὶ δεινὸν οὐδὲν εἰργασμένος, ἕστηκε νυνὶ σιωπῇ, οὐ μόνον τῶν ἄλλων ἀγαθῶν τῶν κοινῶν ἀπεστερημένος, ἀλλὰ καὶ τοῦ φθέγξασθαι καὶ ὀδύρασθαι. καὶ οὐδ' εἰ δίκαια, ἢ ἄδικα πέπονθεν, οὐδὲ ταῦτ' ἔξεστιν αὐτῷ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. id est, cita mihi igitur, & Stratonem ipsum, qui talia à Midia perpessus est. Licebit enim scilicet ei saltem stetisse. Hic igitur, cùm ciuis sit, cùm militias omneis, quas per ætatem obire potuit, obierit, cùm nihil vmquam atrocius, aut quod grauiter ferendum sit, commiserit, nunc stat mutus, ac tacitus non solùm bonis aliis communibus, verum etiam loquendi, & suarum fortunarum deplorandarum potestate priuatus: eique ne hæc quidẽ mala, atque incommoda, quibus à Midia affectus est, apud vos exponere licet: vt intelligere possitis, iure an iniuria ei acciderint. Hunc igitur Demost. locum Petr. Vict. ita accepit, quasi Strato metu Midiæ perterritus in iudicio verba facere, & iniurias à Midia acceptas iudicibus exponere non audeat, cùm Stratonis silentium non à metu, sed à lege natum sit, hoc est, cùm Stratonem, non Mi-
C diæ metus, sed lex quæ ab arbitro damnatum, & infamia notatũ, verba facere in iudicio vetat. Stratonem tacitum, & elinguem in iudicio stare cogat. Fuerat enim hic Strato arbitri sententia damnatus, & potentiæ Midiæ condonatus, cùm eum Midias homo potens & factiosus, ab arbitro condemnandum curauisset. Hoc tam fœdum erratum non potui, occasione oblata, silentio prætermittere, non reprehendendi studio impulsus, sed de hominibus litterarum studiosis cupiditate incensus, & veritus, ne quis Petri Victorij auctoritatem secutus, verba illa Demosthenis, aliter quàm oportet, interpretetur, atq. ita in errorem ac fraudem impellatur. Quod iam olim anno à partu Virginis, CIↃ IↃ LXVI. cùm orationem illam hic Lutetiæ è superiore loco, & cathedra Regia trecentis auditoribus explicarem, memini me pluribus verbis demonstrare. TVRBAVIT?] numquas turbas fecit? numquas turbas excitauit? & infrà eadem scæna. *Pergunt turbare vsque*, &c. IMMÒ EXTVRB. OMNIA] immò euertit omnia. ἐπανόρθωσις. SERVORÚMQ. OPERAM] qua vtar ad Tranionem loris cædendum. ET LORA] quibus Tranionem verberandum curem. QVEIS ME EXEMPLIS, &c.] quibus me exemplis, ac modis, me ille hodie ludificauit.

D

TRANIO seruus. THEVRO. senex.

QVi homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.
Atque equidem quid id esse dicam verbum nauci, nescio.
Nam herus me postquam rus misit, vt filium suum arcesserem,
Abij illà per angiportum, ad hortum nostrum clanculùm,
Ostium quod in argiportu est horti patefeci fores,
Eáque eduxi omnem legionem, & mareis & fœminas,
Postquam ex obsidione in tutum eduxi maniplareis meos,
Capio consilium, vt senatum congerronum conuocem.
Quem cùm conuocaui, atque illi me è senatu segregant.
Vbi ego video rem vorti in meo foro, quantum potest

Facio idem, quod plurimi alij. quibus res timida aut turbida'st. A
Pergunt turbare vsque, vt nequid possit conquiescere.
Nam scio equidem nullo pacto iam esse posse clam senem.
Sed quid hoc est, quòd foris. concrepuit proxima vicinia?
Herus meus hic quidem est. gustare ego eius sermonem volo.

TH. Illico intra limen astate illic, vt cùm extemplò vocem,
Continuò exsiliatis. manicas celeriter connectite.
Ego illum ante ædeis præstolabor, ludificatorem meum.
Cuius ego hîc ludificabo corium, si viuo, probè.

TR. Res palàm est. nunc te videre melius est, quid agas Tranio.

TH. Doctè atque astutè mihi captandu'st cum illo, vbi huc aduenerit.
Non ego illi extemplò meum ostendam sensum, mittam lineam. B
Dissimulabo me horum quicquã scire. TR. ô mortalem malum.
Alter hoc Athenis nemo doctior dici potest.
Verba dare illi, non magis hodie quisquam, quàm lapidi, potest.
Aggrediar hominem, appellabo. TH. nunc ego ille huc veniat velim.

TR. Siquidem pol me quæris, assum præsens præsenti tibi.

TH. Euge Tranio quid agitur? TR. veniunt rure rustici.
Philolaches iam hic aderit. TH. ædepol mihi opportunè aduenit.
Nostrum ego hunc vicinũ opinor esse hominẽ audacẽ & malum.

TR. Quídum? TH. qui negat nouisse vos. TR. negat? TH. nec vos sibi C
Nummum vmquam argenti dedisse. TR. abi, ludis me, credo. haud negat.

TH. Quid iam? TR. scio iocaris nũc tu. nam ille quidem haud negat.

TH. Immò ædepol negat profectò, neque se has ædeis Philolachi
Vendidisse. TR. ehò, an negauit sibi datum argentum, obsecro?

TH. Quin iusiurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi,
Neque se hasce ædeis vendidisse, neque sibi esse argentum datum.
Dixi ego istuc idem illi. TR. quid ait? TH. seruos pollicitus est dare
Suos mihi omneis quæstioni. TR. nugas. numquam ædepol dabit. D

TH. Dat profectò. TR. quin & illũ in ius iube ire. TH. iam mane.
Experiar, vt opinor, certum'st. TR. mihi huc hominem cedò.

TH. Quid si igitur ego arcessam homines? TR. factum iam esse oportuit.
Vel iube ædeis mancipio poscere. TH. immò hoc primùm volo,
Quæstioni accipere seruos. TR. faciundum ædepol censeo.
Ego interim hanc aram occupabo. TH. quid ita? TR. nullam rem sapis.
Ne enim illi huc confugere possint quæstioni quos dabit,
Hîc ego tibi præsidebo, ne interbitat quæstio.

Surge.

A TH. Surge. TR. minimè. TH. ne occupaſſis, obſecro, aram. TR. cur? TH. ſcies.
Quia id enim maximè volo, vt illi iſtoc confugiant, ſine.
Tanto apud iudicem hunc argenti condemnabo faciliùs.
TR. Quod agis, id agas, quid tu porrò vis ſerere negotium?
Neſcis tu quàm meticuloſa res ſit ire ad iudicem.
TH. Surge dum huc. eſt conſulere igitur quiddam, quod tecum volo.
TR Sic tamen hinc conſilium dedero. nimio plus ſapio ſedens.
Tum conſilia firmiora ſunt de diuinis locis.
TH. Surge, ne nugare, adſpice dũ contra me. TR. adſpexi. TH. vides?
TR. Video. huc ſi quis intercedat tertius, pereat fame.
B TH. Quidum? TR. quia nihil quæſti ſiet, mali hercle ambo ſumus.
TH. Perij. TR. quid tibi eſt? TH. dediſti verba. TR. qui tandem? TH. probè
Me emunxti. TR. vide ſis ſatin' rectè? num mucci fluunt?
TH. Imò etiam cerebrum quoque omnem è capite munxiſti meum.
Nam omnia malefacta veſtra repperi radicitus.
Non radicitus quidem hercle, verumetiam eradicitus,
Numquam ædepol hodie inultus deſtinauerit tibi.
Iam iubebo ignem & ſarmenta, carnifex, circumdari.
TR. Ne faxis ſis, nam elixus eſſe, quàm aſſus ſoleo ſuauior.
TH. Exempla ædepol faciam ego in te. TR. quia placeo, exemplum
C expetis.
TH. Loquere, cuiuſmodi reliqui, quom hinc abibam, filium?
TR. Cum pedibus, manibus, cum digitis, auribus, oculis, labris.
TH. Aliud te rogo. TR. aliud ego nunc tibi reſpondeo.
Sed eccum tui gnati ſodalem video huc incedere
Callidamatem: illo præſente mecum agito, ſi quid voles.

QVI HOMO TIMIDVS ERIT, &c.] animi magnitudo maximè elucet, in rebus aduerſis: in rebus ſecundis latet. Sic Horat. de conuiuatore, Satyra vlt. lib. 2. *Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res Aduerſæ nudare ſolent: celare ſecundæ.* IN REBVS DVBIIS,] in periculis: in rebus difficilibus, & aduerſis. Horatius Sat. 2. lib. 2. *Vtérne ad caſus dubios fidet ſibi certius: hic qui Pluribus aſſuerit mentem, corpúſque ſuperbum, An qui*, &c. ſuprà in Capt. *Neque med vnquam deſeruiſſe te,*
D *neque factis, neque fide, Rebus in dubiis, egenis.* NAVCI NON ERIT] nihili erit. ne nauci quidem erit. hyperbole. De voce, *nauci*, plura ad illud in Bacchid. *hoc ſeruum meum, non nauci, facere eſſe auſum?* ILLA PER ANGIPORTVM] per illam partem, ſeu per illum locum, per angiportum. ſic ſolet Plautus, genus ponit primò, deinde ſpeciem, ſeu partem. PER ANGIPORTVM] angiportus, inquit Feſtus, iter compendiarium in oppido. eò quòd ſit anguſtus portus, id eſt, aditus in portum. OSTIVM, QVOD IN ANGIPORTV EST HORTI, PATEFECI FORES] Ordo verborum huius verſus, aliquanto difficilior eſt. patefeci foreis oſtij, quod hoſtium eſt in angiportu horti. Camerarius hac difficultate commotus legendum ſuſpicatur, *foris* aduerbialiter. Ego, ſi quid ſit mutandum, malim legi, *oſtij quod in angiportu eſt, horti patefeci foreis*. verumtamen nihil temerè mutãdum arbitror: neque tamen Camerarij coniecturam damno. EÁQ. EDVXI OMNEM L.] & ea parte, hoc eſt, per id oſtium omneis noſtros comiſſatores eduxi. legionem appellat, cœtum illum marium & fœminarum, qui erant in ædibus Theuropidis. ſermonis tranſlatione vſus, ducta à re militari. POSTQVAM EX OBSIDIONE EDVXI, &c.] manet in eadem ſermonis tranſlatione, quæ nunc fit allegoria, hoc eſt, perpetua tranſlatio, ſeu metaphora. per quam hoc ſignificat, poſtquam Philolachem, Callidamatem, & mulieres ex ædibus, in quibus illi quodammodo obſeſſi erant, à ſene domum peregrè reuerſo, in tutum eduxerit, ſe conſtituiſſe cum ſuis congerronibus:

de re sua consultare: aut ad suos congerrones de re sua referre. MANIPLAREIS MEOS,] A manipulareis meos: milites meos. manipulares, milites sunt eiusdem manipuli. CAPIO CONSILIVM, VT S. C.] προαιρῦμαι συγκλῆτον βουλὴν τῶν συμφλυάρων συγχαλεῖν, constituo congerrones meos vnum in locum conuocare, & cum eis de re mea consultare. SENATVM CONGERRONVM,] senatum seruorum, quibuscum nugari soleo. senatum congerronum conuocem autem. allegoria est à senatu, & consilio publico ciuitatum ducta. sic suprà in Aulul. *Quid tute solus de senatu seuocas?* in Epid. *Iam senatum conuocabo in corde consiliarium.* ATQVE ILLI ME E SEN. S.] id est, cõtinuò me è suo cœtu sedere iubent, vt me absente, de re mea liberiùs consultent. *atque*, pro continuò, seu statim, vsitatum esse Plauto, & nonnullis aliis suprà ostendimus, ibi, *Quo imus vnà, inquam, ad prandium? atque illi tacent.* Virgil. Georg. 1. *Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.* Legendus & Aulus Gellius lib. 10. cap. 29. VBI EGO VIDEO REM VORTI IN MEO FORO] cùm ego video rem, id est, litem, in meo foro verti, hoc est, in meo foro versari, & agi, ita vt non possim recusare, quominus iudicium accipiam & patiar: tum, quantum fieri potest, facio idem, quod, &c. vel sic, cùm ego video, rem meam agi, méque in discrimen adductum esse, ita vt effugere non possim, tum, &c. hoc eò referendum est, quòd iure ciuili, extra suum forum nemo iudicium accipere cogitur: contrà in suo quisque foro iudicium accipere sine exceptione debet, nisi aliqua alia exceptione agentis actionem repellere queat. Et actor rei forum, non reus actoris sequi debet. Itaque sic rescripserunt Imperatores Diocletian. & Maximianus Alexandro. *Iuris ordinem conuerti postulas, vt non actor rei forum, sed reus actoris, sequatur: Nam vbi domicilium reus habet, vel tempore contractus habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum conueniri oportet.* Quod rescriptum exstat lib. 3. codic. Iustinian. titul. 12. cap. 2. tota autem hæc quæstio tractatur, & deciditur lib. 5. Digest. titul. de iudiciis. *Vbi quis agere, vel conueniri debeat.* Marcus Tullius Accusat. lib. 3. *Sed etiam contra omnia iura Siculorum, quæ habent à senatu, Populóque Romano ne extra suum forum vadimonium promittere cogantur.* Idem ibidem. *Negotiatores sibi putant esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, vbi negotientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquam eiurat.* Eodem pertinent quę tractantur à Rhetoribus, cùm de constituta translatione præcipiunt. M. Tull. lib. 1. de Inuentione. *At cum causa ex eo pendet, quod non aut is agere videtur, quem non oportet, aut non apud quos,* &c. translatiua constitutio dicitur. FACIO IDEM, QVOD PLVRIMI ALII, QVIBVS RES TIMIDA AVT TVRBIDA'ST, PERG. TVRBARE, &c.] Nos de hac re diximus quidem nonnulla suprà eadem fabula. ibi, *Verum vtut res se habet, pergam turbare porrò, ita hac res postulat.* Sed nihil vetat, quominus illis addamus hæc ex Sallustio de coniurat. Catilinæ. *Neque solùm illis aliena mens erat, qui conscij coniurationis erant: sed omnino cuncta plebs nouarum rerum studio Catilinæ incœpta probabat. id adeò suo more facere videbatur. Nam semper in Ciuitate, quibus opes nulla sunt, bonis inuident, malos extollunt, vetera odere, noua exoptant, odio suarum rerum mutari omnia student: turba, atque seditionibus sine cura aluntur: quoniam egestas facilè habetur sine damno,* &c. contrà eodem libro paucis paginis antè, Catilina purgans se in senatu, *vt erat*, inquit Sallustius, *paratus ad dissimulandum, demisso vultu, voce supplici, postulare à patribus cœpit, ne quid de se temerè crederent: ea se familia ortum, ita ab adolescentia vitam instituisse, vt omnia bona in spe haberet: ne existimarent, sibi, patritio homini, cuius ipsius, atque maiorum, plurima beneficia in plebem Romanam essent, perdita rep. opus esse, cùm eam seruaret M. Tull. inquilinus ciuis vrbis Romæ.* Verba illa Catilinæ perpendo, & pondero, *ea familia ortus sum, ita ab adolescentia vitam institui, vt omnia bona in spe habeam,* &c. qui illustri familia orti sunt, & rectè ab adolescentia vitam suam instituerunt omnia sua habent posita in bona spe, hoc est, Rempubl. stare, & saluam esse cupiunt. Repub. salua & stante, secum bene actum iri sperant. Contrà, qui humili loco orti sunt, aut qui turpiter & flagitiosè vixerunt, suntque re familiari implicata, & malè constituta, qui denique sibi timent, & malè conscij sunt, ij res nouas quærunt, & Rempubl. interire cupiunt, & Republ. euersa, & perdita, sibi melius consultum iri confidunt, quàm stante & salua. idcirco turbare solent. ESSE POSSE CLAM SENEM] esse posse clam sene: obscura, & occulta esse posse seni. GVSTARE EGO EIVS SERMONEM VOLO] subauscultare eius sermonem volo. tralatio est à sensu gustandi, ad sensum audiendi. suprà in Aulul. *Nimium libenter edi sermonem tuum.* VT CVM EXTEMPLO VOCEM, &c.] vt, cùm primùm vos vocem, cõtinuò, properè exeatis. cùm extemplo. id est, ἐπεὶ τάχιστα, vbi primùm, cùm primùm. MANICAS CELERITER C.] manicæ, manuum vincula. suprà in Capt. *Inijcite huic actutum manicas mastigiæ.* PRÆSTOLABER,] exspectabo, operiar. CVIVS EGO HIC LVDIFIC. CORIVM] cuius ego corium loris, & flagris variabo probè. RES PALAM EST.] res patefacta est. rem comperit senex. NVNC TE VIDERE MELIVS EST, QVID, &c.] se ipse alloquitur Tranio in secunda persona. MIHI CAPTANDV'ST CVM ILLO, VBI H. ADVEN.] captandus est mihi Tranio cum Simone adiutore meo, postquàm huc aduenerit. NON EGO ILLI EXTEMPLO MEVM OSTENDAM SENSVM] non ego illi statim sententiam meam aperiam. non ego illi statim, quid sentiam, aut quid animi habeam, ostendam. MITTAM LINEAM] Tranionem captabo, vt piscem, missa linea. tractum à piscatoribus, qui hamo, & esca hamo affixa, atque appensa, pisceis captant. Est autem linea hoc loco, linum, cuius extremo hamus annexus est: quam piscatores in fluuium mittunt. Seneca, *sentit tremulos linea*

A *nea piscis*. Alij ineptè volunt ductum esse à pictoribus, qui lineas ducunt. non placet, neque ferri potest. O MORTALEM MALVM.] O hominum malitiosum. χαλεπὸν, πανοῦργον. DOCTIOR.] callidior. astutior. σοφώτερος, δεινότερος. VERBA DARE ILLI NON MAGIS HODIE QVISQVAM QVÀM LAPIDI,] etiam in re dubia herum irridet Tranio. significat autem herum suum esse stolidum, & facilè esse ei verba dare. Terent. Heautont. *Quod res dedere, vbi possem persentiscere, nisi essem lapis?* VENIVNT RVRE RVSTICI.] suprà Tranio dixerat Theuropidi Philolachem esse ruri, & idcircò iussus erat rus ire, vt cum arcesseret, ibi, *Nunc abi rus. dic me aduenisse filio*, &c. QVID V.M?] quamobrem malum, & audacem esse dicis? NEQVE SE HAS ÆDEIS, &c.] neque fatetur se has ædeis Philolaches vendidisse. vel, & negat se has ædeis Philolaches non vẽdidisse. vt intelligamus duabus negationibus more Græcorum vsum esse pro vna. QVIN IVSIVRANDVM POLLICITVS EST DARE SI VELLEM M.] quin etiam pollicitus est, se mihi iusiurandum daturum, si vellem, neque se has ædeis vendidisse, &c. DIXI EGO ISTVC IDEM ILLI.] me iusiurandum ei daturum, filium emisse, & argentum dedisse. QVÆSTIONI.] in quæstionem: vt de iis quæratur per tormenta. posse autem torqueri seruos in re pecuniaria. Marcianus iurisconsultus testatur Diuum Pium rescripsisse. Marciani verba adscribam, quæ exstant lib. 48. Digest. titulo de quæ-

B stionibus. *Diuus Pius rescripsit, posse de seruis haberi quæstionem in pecuniaria causa, si aliter veritas inueniri non possit, quod & aliis rescriptis cauetur. sed hoc ita est, vt non facilè in re pecuniaria habeatur quæstio. sed si aliter veritas inueniri non possit, nisi per tormenta, licet habere quæstionem*, &c. NVGAS] nugas loquitur, vel nugas dabit, non seruos in quæstionem. IN IVS IVBE IRE.] in ius iube ire. EXPERIAR, VT OPINOR.] experiar ius. MIHI HVC HOMINEM CEDÒ.] Simonem mihi produc, atque exhibe. VEL IVBE ÆDEIS MANCIPIO POSCERE] iube filium tuum ædeis Simonem poscere mãcipio. iube filium tuum à Simone petere, vt ædeis, quas ipse ab illo emit, sibi det mancipio: hoc est, vt ædium dominium in se transferat, seu vt se faciat dominum, &, vt ita dicam, proprietarium. SERVOS.] Simonis. EGO INTERIM HANC ARAM OCCVPABO.] serui sibi malè conscij, & pœnam suorum malefactorum, ac peccatorum metuentes, deprecatorem parabant, & aram aliquam, à qua nefas erat eos auellere, occupabant. Terent. Heautõt. *Nemo accusat, Syre, te. nec tu aram tibi, neque precatorem parabis.* Aras autem apud veteres fuisse sanctas, hoc est inuiolatas, id quoque argumento est quod M. Tull. in Orat. pro Cornelio Balbo ostendere volens, Gaditanos, fœdus, quod L. Marcius quidam primi pili centurio cum eis fecerat semper inuiolatè, piéque seruasse, hoc prouerbio vtitur *Ara sanctior.*

C Sic Cicero, *qui & veterem illam speciẽ fœderis Marciani, semper omni sanctiorem ara duxerũt*, &c. Sic enim legendũ, & ita in nostri Ciceronis editione secunda excudendum curauimus, antea enim legebatur, *semper omni sanctiorem Marte*, &c. planè ineptè. NVLLAM REM SAPIS.] nihil sapis. NE ENIM ILLI HVC CONFVGERE POSSVNT.] ego enim idcircò, & ea gratia, hanc aram occupo, ne serui Simonis huc confugere possint: & ita intereat tibi quæstio, quam de illis habiturus eras. HÎC EGO TIBI PRÆSIDEBO.] in hac ara tibi ero, quasi in præsidio collocatus. NE INTERBITAT QVÆSTIO.] ne intereat quæstio. beto, is, ere, id est, eo, antiquum verbum: de quo alibi suprà, consule indicem. NE OCCVPASSIS OBSECRO.] ne occupaueris quæso aram. ILLI.] Simonis serui. QVID TV PORRÒ VIS SERERE NEGOTIVM?] quid tu porrò vis tibi negotium facessere, & molestiam exhibere? serere negotium, translatè dictum: vt serere liteis, discordias, certamina, bella, apud bonos scriptores. QVÀM METICVLOSA RES SIT IRE AD IVDICEM.] quàm sollicita, & timoris plena res sit. &c. Litium enim, vt & præliorum, exitus incerti sunt. Multo autem periculosiora sunt rerum capitalium iudicia. Quare non malè Alcibiades, qui ad causam dicendam ab Atheniensibus è Sicilia naui Salaminia, quæ paralus dicebatur, ad eum missa reuoca-

D tus: se occultauit, neque in nauem illam conscendere voluit, cùm diceret, stulti hominis esse, cùm accusatus sit, committere se hominum iudicio, & absolutionis rationem quærere, cui liceat fugere. Deinde cùm quidam ex eo quæsiuisset, an patriæ non crederet, respondit, ne matri quidem, ne fortè illa imprudens, tabellam nigram pro candida ferat. SVRGE DVM HVC.] surge igitur, & huc ad me veni. EST CONSVLERE IGITVR, QVIDDAM QVOD TECVM VOLO.] est igitur quiddam, de quo tecum consultare volo. vel est quiddam, quod te consulere volo. SIC TAMEN HINC, &c.] sic δεικτικῶς. hoc est, hoc modo in ara sedens, ex ara consilium tibi dedero. NIMIO PLVS SAPIO SEDENS.] Romanus sedendo vincit, inquit ille, & sedendo prudentiores efficimur. puto autem hîc subesse iocum ex ambiguo. Nam & qui aram occuparant, quique ad aras deos venerabantur, & precabantur, sedebãt, & qui de re aliqua consultabant, sedebant. TVM CONSILIA FIRMIORA SVNT DE DIVINIS LOCIS.] præterea, inquit, consilia è diuinis locis profecta, stabiliora, & meliora sunt. Itaque apud Romanos plerumque senatus in templis deorum immortalium habebatur, vt in æde Cõcordiæ, in templo Iouis Capitolini, in templo Honoris, in templo Pacis, &c. Tum Reges in templis sedentes, suis ciuibus iura dabant. & item in templis legatos ad se missos ad se vocabant, atque audiebant. Virgil. lib. 7. Æneid. de Latino rege. *Tali intus templo Diuûm, patriáque Latinus, Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit.* Idem lib. 1. de Didone. *Tum foribus diuæ media testudine*

templi, Septa armis, folióque altè subnixa resedit. ADSPICE EVM CONTRA ME.] adspice me A
igitur rectis oculis. HVC SI QVIS INTERCEDAT TERTIVS.] huc siquis interue-
niat tertius, nempe inter me & te, pereat fame. QVIDVM?] qua ratione tandem? qua ratione
igitur? QVIA NIHIL QVÆSTI SIET, MALI HERCLE AMBO SVMVS.]
quia tertio illi, qui ad nos accedat, nihil quæstus sit: quia tertius ille, qui intercesserit, nullum
quæstum fecerit, nobis ambobus ei obstãtibus. itaque fame pereat. sequitur αἰπολογία αἰπολο-
γίας. ambo mali sumus, & astuti. ambo astutiarum, & fallaciarum artifices probi: quòd siquis
tertius ex fallaciis, & astutiis, quæstum facere, aut nobiscum fallaciis certare velit, nobis eum-
dem quæstum, eamdémque artem factitantibus, procul dubio frigeat ille, faméque pereat, ne-
que ex hac arte quæstum sermone dignum facere possit. iocus. ME EMVNXTI.] me argen-
to emunxisti, tralatio est, consulendus index. VIDE SIS SATIN' RECTÈ? &c.] seruus
Theuropidis verbum translatè à sene positum, hic vrbanè, quasi ille propriè pro nareis mihi
purgasti, & muccum è naso fluentem abstersisti, posuerit, accipit. ita iocus est ex ambiguo, hoc
modo: dicis te à me esse emunctum, vide, obsecro te, an non satis rectè te emunxerim. num muc-
ci fluunt? inquit, id est, num sordes tibi ex naribus manant? proinde quasi dicat, non. IMMÒ
ETIAM CEREBRVM QVOQVE OMNEM, &c.] immò non muccos tantum è naribus
fluenteis, sed etiam cerebrum quoque omne è capite, &c. Correctio est, antiquè cerebrum in B
masculino genere vsurpauit. RADICÌTVS.] vsque à radicibus. prorsus, funditus, à fundo, vel
vsque ad radices. NON RADICITVS QVIDEM HERCLE, &c.] correctio non vsque
ad radices tantùm, verùm etiam vsque à radicibus euulsis. NVNQVAM ÆDEPOL HO-
DIE INVLTVS DESTINAVERIM T.] secutus sum libros omneis vulgatos, qui habent,
destinauerim tibi. Nam manuscripti nostri meo iudicio corrupti sunt. in quibus scriptum est, par-
tim *destinant*, partim *destinauit*, ego igitur, *destinauerim*, probaui, dum aliquid melius afferatur, *desti-
nauerim* autem hoc loco accipio. non vt sæpè aliàs apud hũc poëtã, pro emerim: sed pro, cõstitu-
tum in animo habuerim, seu potius, pro assignarim in animo meo, vt ita dicam determinarim,
ac definierim, vt apud Virgil. libro 2. Æneid. *Composito rumpit vocẽ, & me destinat aræ.* Horat. oda. 7.
lib. 2. *nec Parce cadis tibi destinatis.* ad quem locum legenda, si cui commodum est, quæ de hoc ver-
bo annotauimus. admonendus autem est lector in voce *numquam*, non fieri synæresim, neque
m. exteri, alioqui versus mensura non constaret, his præpositis, venio ad huius versus explica-
tionem. hoc igitur significat senex Theuropides numquam profectò hodie tibi inultus verbe-
ra, & supplicium apud me, seu in animo meo promiserim, ac desponderim. IAM IVBEBO
IGNEM, ET SARMENTA.] quemadmodum nefas erat, eos, qui ad aram confugerant, vi C
extrahere: ita licebat eis ignem admouere, & hoc pacto vim afferre, ac necessitatem imponere,
qua subacti, ab ara discederent. quo facto non tam illi ab hominibus, qui ignem illis admoue-
bant, violati, aut ex ara extracti, quàm vel sua voluntate, vel incendij metu aram reliquisse vide-
bantur. Cuius moris hîc exemplum positum est. Simile est illud in Rudente *Volcanum. is Veneris
est aduersarius.* sed hac de re plura dicerem, nisi nos anteuertisset Adrianus Turnebus lib. Aduers.
9. cap. 12. CIRCVMDARI] aræ, in qua sedes. NE FAXIS SIS.] ne feceris si vis. ne feceris,
sodes, ne feceris quæso. NAM ELIX. ESSE, QVÀM ASSVS, &c.] alludit ad pisceis, quorũ
alij elixi: alij assi, sunt suauiores. Horat. sat. 4. li. 2. *Nec satis est cara pisces auerrere mensa, Ignarũ, quibus
est ius aptius, & quibus assis Languidus in cubitum iam se conuiua reponet.* Plautus in Asinaria. *Is habet suc-
cum, is suauitatem: eum quouis pacto condias: Vel patinariũ, vel elixum, verses quo pacto lubet.* Licet & ex Api-
cij libro 9. pisceis alios apponi assatos, alios elixos, alios fartileis. EXEMPLA ÆDEPOL
FACIAM EGO IN TE.] hoc est, sumam de te pœnas, quæ sint aliis documento, ne delin-
quant. Terent. in Eunuch. *Tu iam pendebis, qui stultum adolescẽtulum nobilitas Flagitiis, & eumdem indi-
cas, vterque in te exempla edent.* sed videtur hîc legendum, vel sic. *Exemplo adepol faciam ego te,* vt sub-
intelligamus *aliis*, & ita explicemus, faciam, vt aliis exemplo sis. vel sic, *Exempla adepol faciam ego te,* D
id est, faciam, vt tu supplicio à me affectus, sis aliis multórum exemplorum instar, ne delin-
quere velint, néue audeant. QVIA PLACEO, EXEMPLVM EXPETIS.] seruus ioca-
tur etiam in summo discrimine, & in rebus aduersis. iocus autem est in voce *exemplum.* quod
etiam in re bona locum habet, dicimur enim virorum bonorum exemplum sequi. M. Tullius
lib. 1. de Oratore. *Nam cùm esset ille vir exemplum, vt scitis, innocentiæ: cúmque illo nemo esset integrior in ci-
uitate, neque sanctior,* &c. Est igitur iocus ex ambiguo hoc modo, dicis, inquit Tranio, te facturum,
vt sim aliis exemplo. nimirum, quia seruus frugi sum, & vtilis, & quia placeo, exemplum expe-
tis. Exempla igitur edi solent in improbos, & exempla petimus à viris bonis, quæ sequamur. in
hoc est iocus. sic autem suprà locutus est eadem fabula, ibi: *Laudant fabrum: atque adeis probant. sibi
quisque Inde exemplum expetunt.*

CALLIDAMATES adulescens. THEVROPIDES senex. TRANIO seruus.

VBI somnum sepeliui omnem, atque edormiui crapulam,
Philolaches venisse mihi suum narrauit peregrè huc patrem,

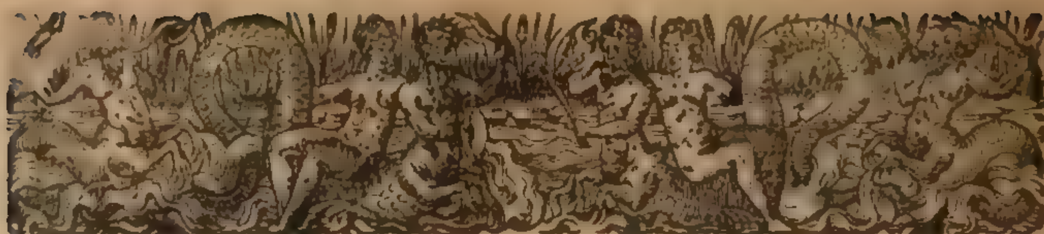
Quoque

A Quoque modo hominem aduenientem seruus ludificatus siet:
Ait sese metuere in conspectum illius procedere.
Nunc ego de sodalitate solus sum orator datus,
Qui à patre eius conciliarem pacem:atque eccum optimè,
Iubeo te saluere,& saluos cùm aduenis Theuropides
Peregrè,gaudeo.hic apud nos hodie cenes,te rogo.
TH. Callidamate dei te ament.de cena facio gratiam.
CA. Quin venis? TR. promitte.ego ibo pro te,si tibi non libet.
TH. Verbero,etiam irrides? TR. quián' me pro te ire ad cenam autumo?
TH. Non enim ibis.ego ferare faxo vt meruisti,in crucem.
B CA. Age mitte ista,& ito ad me ad cenam. TR. dic venturum, quid taces?
CA. Sed tu quid istuc confugisti in aram inscitissimus?
TR. Adueniens perterruit me.loquere nunc quid fecerim.
Nunc vtriusque disceptator eccum adest,age disputa.
TH. Filium corrupisse aio te meum. TR. ausculta modò.
Fateor peccauisse,amicam liberasse,absente te
Fœnori argentum sumsisse,id esse absumtum prædico.
Nunquid aliud fecit,nisi quod faciunt summis gnati generibus?
TH. Hercle mihi tecum cauendum est.nimis quàm es orator catus,
CA. Sine me dum istuc iudicare,surge,ego istic assedero.
C TH. Maximè,accipito hanc ad te litem. TR. enim istic captio'st.
Fac egóne metuam igitur,& vt tu meam timeas vicem.
TH. Iam minoris omnia facio, præquàm quibus modis
Me ludificatus est. TR. bene hercle factum,& factum gaudeo.
Sapere istac ætate oportet,qui sunt capite candido.
TH. Quid ego nunc faciam,si amicus Demipho,aut Philonides?
TR. Dicito iis,quo pacto seruus tuus te ludificauerit,
Optimas frustrationes dederis in comœdiis.
CA. Tace parumper.sine me vicissim loqui. ausculta. TH. licet.
CA. Omnium primùm sodalem me esse scis gnato tuo.
D Is adiit me.nam illum prodire pudet in conspectum tuum,
Propterea,quæ fecit,quia te scire scit.nunc te obsecro,
Stultitiæ,adolescentiæque eius ignoscas:tuus est,
Scis solere illanc ætatem taleis ludos ludere.
Quicquid fecit,nobiscum vnà fecit.nos deliquimus.
Fænus,sortem,sumtúmque omnem,quanti amica est,omnia
Nos dabimus,nos conferemus,nostro sumtu,non tuo.
TH. Non potuit venire orator magis ad me impetrabilis,
Quàm tu.neque illi sum iratus,neque quicquam succenseo.
Immò me præsente amato,bibito,facito quod lubet:
Si hoc pudet,fecisse sumtum,supplicij habeo satis.
TR. Dispudet dari istam veniam. quid me fiet nunc iam?

TH. Verberibus cædêre,lutum,pendens. TR. tametsi me pudet. A
TH. Interimam hercle ego, si viuo. CA. fac istam cunctam gratiam,
Tranioni remitte,quæso,hanc noxiam causa mea.
TH. Aliud quiduis impetrari à me,facilius perferam,
Quàm vt non ego istum pro suis factis pessumis pessum premam.
CA. Mitte,quæso,istunc. TH. hem,viden' vt restat furcifer?
CA. Tranio quiesce,si sapis. TH. tu quiesce hanc rem modò
Petere:ego illum verberibus,vt sit quietus,subegero.
CA. Nihil opus est profectò:age iam,sine modò te exorarier,
TH. Nolo ores. CA. quæso hercle. TH. nolo,inquam,ores. CA. ne quicquam neuis. B
Hanc modò vnam noxiam.vnam quæso,fac caussa mea.
TR. Quid grauaris?quasi non cras iam commeream aliam noxiam,
Ibi vtrunque,& hoc & illud,poteris vlcisci probè?
CA. Sine te exorem. TH. age abi,abi impunè. hem huic habeto gratiam.
Spectatores fabula hæc est acta,vos plausum date.

VBI SOMNVM SEPELIVI OMNEM.] hoc est, posteaquam somnum omnem ex oculis depuli,atque excussi.posteaquam omnem somnũ,quo sepultus eram,vicissim sepeliui.trãslatio est à sepultis,qui iam nulli sunt.somnus igitur sepultus , nullus est, & qui omnem somnum sepeliuit,nullo iam somno vrgetur,& somnum è suis oculis fugauit,atque adeò deleuit. ATQVE EDORMIVI CRAPVLAM] & dormiendo, siue longo somno crapulam hesternam confeci,& concoxi. Sic Terent.in Adelph.*interea in angulum aliquò abeam,atq. edormiscam hoc villi*.M.Tull.Philip.2.*edormi crapulam,inquam,& exhala*.Plaut.in Rud. *Quin abeo hinc in Veneris fanum,vt edormiscam hanc crapulam*.Idem in Amphitr.edormiscere vsurpauit,pro dormiendo absoluere,atque explere,ibi,*paullisper mane, Dum edormiscat vnum somnum*.Dicta autem crapula est ἀπὸ τὸ κάρα πάλλειν,hoc est, caput mouere seu agitare. Est enim vox Græca κραιπάλη, quæ significat,ex multo vini potu,capitis & cerebri motũ,atque agitationem : quæ somno cõquiescit,ac sedatur. PHILOLACHES VENISSE MIHI SVVM NARRAVIT,&c.] sermo implicatus,qui sic explicandus est, Philolaches narrauit mihi patrem suum huc venisse peregrè. QVOQVE MODO HOMINEM ADVENIENTEM] & narrauit præterea mihi,quo pacto Tranio illum aduenientem ludificauerit. PROCEDERE] prodire. DE SODALITATE]ex omnibus sodalibus. QVI À PATRE EIVS CONCILIAREM PACEM.]qui patrem ei iratum placarem,& alienatum recõciliarem.Dixit & M.Tull.pacem conciliare Philip.12. ibi, *Mea tamen persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit deligenda.* & Terent. Heautont.ibi,*exeo ergo,vt pacem conciliem.optimè ipsos video*. ET SALVOS CÙM ADVENIS, &c.]& cùm saluus peregrè aduenis,gaudeo. HIC APVD NOS HODIE COENES TE ROGO.]hæc cena viatica,quæ dabatur,& peregrè proficiscentibus,& peregrè redeuntibus.suprà in Bacchid.*Ego sorori meæ cenam hodie dare volo viaticam*. DEI TE AMENT]dij te ament.sermo bene precantis,& gratias agentis. DE CENA FACIO GRATIAM]quod ad cenam attinet,ego istuc remitto,& condono tibi.In Casin.*De isthac Casina,huic nostro villico gratiam facias*. ad quem locum de hoc loquendi genere plura. QVIAN' ME PRO TE IRE AD CENAM IRE AVTVMO?] an te idcircò à me derideri dicis,quia me ad cenam pro te iturum prædico? NON ENIM IBIS,&c.] enimuero pedibus tuis non ibis, sed sublimis ferêre à lorariis,& fereris non ad cenam,sed in crucem. ET ITO AB ME AD CENAM.] & venito ad me cenatũ. INSCITISSIMVS.]inscitissimè,id est,stultissimè? LOQVERE NVNC, &c.]tu Theuropides,dic quid fecerim. DISCEPTATOR.]iudex,arbiter. FATEOR PECCAVISSE.]filium tuum fateor peccauisse. NVNQVID ALIVD FECIT, NISI QVOD FACIVNT SVMMIS GNATI,] defensio peccatorum,& criminum communis. *Volgò id faciunt*. Terent.in Heautont.& illa,*at iam antè alij fecerunt idem*. Plautus in Epid. ad quem locum nonnulla annotauimus,quæ lectorẽ fortasse legere iuuabit. SVMMIS GNATI GENERIB.]summis nati generibus. HERCLE MIHI TECVM CAVENDV M'ST] mihi cauendum est,tecum agenti,aut certanti , aut rem aliquam contrahenti,& negotium aliquod gerenti,

A gerenti. Sunt autē Theuropidis verba ad Tranionem seruum. NIMIS QVÀM ES ORATOR CATVS.] orator valde acutus es. Admonent quidam se scriptum vidisse in codicib. manuscriptis vetustiss. *nimis clues orator catus*, quam scripturam versus ferre non potest, nisi *clues* fiat vnius syllabæ. ISTIC.] in ara. MAXIMÈ ACCIPITO HANC AD TE LITEM.] placet mihi admodū, quod dicis, tu Callidamate, huius litis diiudicandæ, & disceptandæ onus tibi imponi pátere. vel sic, hanc litem tu solus diiudica. vel sic, huius litis diiudicandæ parteis suscipe. ENIM ISTIC CAPTIO'ST] enimuerò ista in re deterior mea fit conditio. enimuerò ista in re detrimento afficior. hîc enim initio orationis ponitur, quod non est Plauto inusitatum: ne Ciceroni quidem. FAC EGO NE METVAM IGITVR ET TV MEAM TIMEAS VICEM.] Tu igitur Callidamate fac ne metuam, & fac timeas pro me. meam vicem, id est, mea vice. IAM MINORIS OMNIA FACIO PRÆQVÀM, &c.] non tanti facio damnum, quo auctus sum, quàm dedecus, quo affectus sum, quia me seruus nequissimus ludificatus est. PRÆQVAM QVIB. MODIS.] præ eo, quòd me talibus modis ludificatus est. BENE HERCLE FACTVM.] sermo approbantis, & ex aliquo facto lætantis. CAPITE CANDIDO.] capite cano. SI AMICVS DEMIPHO AVT PHILONIDES?] subin-
B tellige, intelligant, me ita à seruo esse illusum, ac ludificatum. Ostendit Aristot. in Rhet. nolle nos sciri ab iis, quos de nobis bene existimare volumus, & quibus probari esse cupimus. Nos aliqua in re turpiter lapsos esse, aut aliquod dedecus admisisse. IN COMEDIIS] hinc comici senes. consule indicem. NAM ILLVM PRODIRE' PVDET IN CONSPECTVM TVVM.] tales inducuntur à Poëtis comicis adolescentes, qui aliquid flagitij fecerunt. Terent. Heautont. *Non vult te scire se redisse etiam: & tuum cōspectum fugitat propter peccatum*. Idem in Phorm. ANT. *ipsus est, non possum adesse*. G. *ah. quid agis? quò abis Antipho? mane, Mane, inquam*. ANT. *egomet me noui, & peccatum meum*. SCIS SOLERE ILLHANC ÆTATEM TALEIS LVDOS LVDERE.] sic edendum curaui, reiecta vulgata scriptura, *Scis solere illhanc ætatem tali ludo ludere*. Nam primùm hæc inepta est, & inusitata bonis scriptoribus. Deinde ea, quam restitui, elegans est, & vsitata. postremò, nostri codices eam adiuuant, in quib. scriptum est, *talis ludo*, ita tamen, vt facilè appareret, *in ludo*. s. esse mala aliqua manu extritū: & in, *talis*, idem esse tentatū, sed non perfectum. *talis* autem accipiendum in accusandi casu, numero multitudinis. Porrò sic Terent. loquitur in Eunuch. ibi. *Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat, iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi*. Horat. lib. 3. odarum oda. 29. *Fortuna sæuo læta negotio, & Ludum insolentem ludere pertinax*. NON POTVIT VENIRE ORATOR MAGIS AD ME IMPETRA-
C BILIS] magis impetrabilis, hoc est, magis idoneus ad impetrandum; aptior ad persuadendum πιθανώτερος. suprà in Epid. Diem impetrabilē dixit, quo facilè quiduis impetraret. ibi, *mihi hunc diem dedistis luculentum, vt facilem atque impetrabilem*. Sic Terent. causam vincibilem dixit, quæ vincere potest, *Iustam illam causam facilem, vincibilem, optimam*. Sic sæpè nomina in bilis, à Plauto ἐνεργητικῶς vsurpātur, vt cùm alibi admonuimus. Tum in Cistell. ibi, *vt illhac hodie, quot modis sibi moderatrix fuit, atque immemorabilis?* Consule indicem. SVPPLICII HABEO SATIS] satis graueis de eo pœnas mihi sumsisse videor. DISPVDET DARI ISTAM V.] valde pudet istā veniam Philolacheti dari. Sic autem à Camerario emendatus hic locus est, quem sequimur. QVID ME FIET NVNC IAM?] quid de me fiet nunc iam? *iam* hîc disyllabum est. VERBERIB. CÆDERE LVTVM PENDENS.] ordo est, tu lutū, hoc est, homo lutulente, verberibus cædere pendens. serui pendentes verberabantur, vt alibi docuimus, & exemplis aliquot collectis indicauimus. Sic apud Terent. in Phorm. *tu iam liteis audies: ego plectar pendens*. lutum, pro homine lutulēto, & spurco: vt scelus, pro scelesto: pestis pro pestilēti, &c. sic Catull. In Alcmen. *Non astu facis, ô lutum, lupanar*. TAMETSI, ME PVDET?] verba Tranionis. Tametsi, me mei peccati pudet, verberabor pendens? proinde quasi dicat, quia me mei peccati pudet, ac pœnitet,
D mihi debes ignoscere. FAC ISTAM CVNCTAM GRATIAM] fac istam gratiam integram, & plenam. hoc est, ignosce seruo quoque tuo, non solùm filio. PESSVM PREMAM.] pessum dabo, in imum fundum deprimam. vide alibi quid sit pessum ire, & pessum dare, nisi fallor, in Aulul. ibi, *ne pessum abeat tamquam catapirates maris*. MITTE QVÆSO, &c.] hic versus claudicat. HEM VIDEN', VT RESTAT FVRCIFER] vidésne, vt furcifer iste restat, hoc est, remanet, & residet in ara? sed videtur legendum, *Hem, se viden' vt iactat furcifer?* TV QVIESCE HANC REM MODÒ, &c.] tu modò Callidamate, inquit Theuropides, fac finem istius rei petendæ. hoc est, desine pro Tranione deprecari. NEQVICQVAM NEVIS.] frustrà non vis nevis, secunda persona verbi nolo. HANC MODÒ VNAM NOXIAM: VNAM QVÆSO.] subintellige ignosce, aut condona Tranioni, si vnquam posthàc tale aliquid peccarit, occidito. sic suprà. FAC CAVSA MEA.] fac quod abs te peto, causa mea. QVID GRAVARIS? QVASI NON CRAS, &c.] quid grauaris hanc culpam mihi remittere, seu condonare? profectò grauari non debes. nam si idcircò mihi ignoscere non vis, quod hoc pacto, tibi de me pœnas sumere integrum non erit. existimare debes, me cras aliam noxiam commeriturum, ita tibi & hoc peccatum vetus, & illud recens animaduertere, atque vlcisci licebit.

A

MENÆCHMI.

DRAMATIS PERSONÆ.

PENICVLVS	parasitus.
MENÆCHMVS	surreptus.
EROTIVM	meretrix.
CYLINDRVS	coquus.
MENÆCHMVS	sosicles.
MESSENIO	seruos.
MVLIER	vxor.
ALIVS SERVOS.	
ANCILLA	SENEX.
MEDICVS	LORARII.

B

ARGVMENTVM.

C

MERCATOR Siculus, cui erant gemini filij,
Ex illis surrepto altero mortem oppetit,
Nomen surreptitij indit illi qui domi est,
Auos paternus, facit Menæchmum Sosiclem.
Et is germanum, postquam adoleuit, quæritat
Circum omneis oras. pòst Epidamnum deuenit:
Hic fuerat auctus ille surreptitius.
Menæchmum ciuem credunt omnes aduenam.
Eúmque appellant, meretrix, vxor & socer, D
Ij se cognoscunt fratres postremò inuicem.

MERCATOR SICVLVS,] Moschus nomine. GEMINI FILII] Sosicles, & Menæchmis. EX ILLIS SVRREPTO ALTERO.] altero ex illis geminis ei surrepto, videlicet Menæchmo. NOMEN SVRREPTITII INDIT ILLI QVI DOMI EST AVOS PATERNVS.] auus paternus mortuo filio suo. geminorũ patre, imponit nomen Menæchmi, qui surreptus erat, illi, qui domi est, videlicet Sosicli: & ita Sosiclem, Menæchmum nominat, qui & ipse Menæchmus eodem nomine vocabatur. FACIT MENÆCHMVM SOSICLEM.] Sosiclem facit Menęchmum. ET IS GERMANVM POSTQVAM ADOLEVIT QVAERITAT:] & is Sosicles, nomine mutato, Menæchmus factus, germanum, hoc est, fratrẽ ex vtraque parente diligenter quærit circum regiones omneis orbis terrarũ. EPIDAMNVM DEVENIT] Dyrrachium venit. Sed Steph. de vrbibus docet duas Epidamnos esse, vnã in Illyrico, alterã in sinu Ionio. Sic ille, Ἐπίδαμνος, πόλις ἰλλυρίδος ἐπὶ χερρονήσου τῆς καλουμένης Δυῤῥαχίου. Ἔστι δ' ἑτέρα ἐν τῷ ἰονίῳ κόλπῳ. HIC FVERAT AVCTVS, &c.] hîc, Epidamni, adoleuerat, seu creuerat surreptitius ille Menæchmus

A Menæchmus, atque adeò ciuitate donatus erat. MENAECHMVM CIVEM CREDVNT OMNEIS ADVENAM] omnes credunt Menæchmuni aduenam, qui fratrem circum omneis terras quæritabat, esse ciu m Menæchmum. EVMQVE APPELLANT MERETRIX ET VXOR.] cúmque, qui erat aduena, pro Menæchmo ciue, alloquuntur & accipiunt. meretrix, vxor, & socer Menæchmi ciuis. II SE COGNOSCVNT FRATRES POSTREMÒ INVICEM] postremò ij Menæchmi cognoscunt inter se, fratres se esse.

PROLOGVS.

SALVTEM primùm iam à principio propitiam,
Mihi atque vobis spectatores nuntio.
B Apporto vobis Plautum lingua, non manu.
Quæso vt benignis accipiatis auribus.
Nunc argumentum accipite, atque animum aduortite.
Quàm potero in verba conferam paucissima.
Atque hoc poëtæ faciunt in comœdiis,
Omneis res gestas esse Athenis autumant,
Quo vobis illud Græcum videatur magis.
Ego nusquam dicam, nisi vbi factum dicitur.
C Atque adeò hoc argumentum Græcissat tamen.
Verùm non Atticissat, at Sicelissitat.
Huic argumento antelogium quoddam hoc fuit.
Nunc argumentum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verùm ipso horreo.
Tanta ad narrandum argumentum est benignitas.
Mercator quidam fuit Syracusis senex,
Ei sunt nati filij duo gemini,
Ita forma simili pueri, vti mater sua
Non internòsse posset, quæ mammam dabat:
Non adeò mater ipsa, quæ illos pepererat.
D Vt quidem ille mihi dixit, qui pueros viderat.
Ego illos non vidi, nequis me censeat.
Postquam iam pueri septuennes sunt, pater
Onerauit nauem magnam multis mercibus.
Imponit alterum geminum in nauem pater,
Tarentum auexit secum ad mercatum simul.
Illum reliquit alterum apud matrem domi.
Tarenti ludi fortè erant, quom illuc vênit.
Mortales multi, vt ad ludos, conuenerant.
Puer inter homines aberrauit à patre.
Epidamniensis quidam ibi mercator fuit,
Is puerum tollit, auehítque Epidamnium.

Pater eius autem, postquam puerum perdidit, A
Animum despondit. eáque is ægritudine,
Paucis diebus pòst, Tarenti emortuu'st.
Postquam Syracusas de re ea nuntius redit
Ad auom puerorum, puerum subductum alterum,
Patrémque pueri Tarenti esse emortuum,
Immutat nomen auos huic gemino alteri:
Ita illum dilexit, qui subreptus est, alterum.
Illius nomen indit illi qui domi est,
Menæchmo, idem quod alteri nomen fuit,
Et ipsus eodem auos est vocatus nomine:
Propterea illius nomen memini facilius, B
Quia illum clamore vidi flagitarier.
Ne mox erretis iam nunc prædico prius,
Idem est ambobus nomen geminis fratribus.
Nunc in Epidamnum pedibus redeundum est mihi,
Vt hanc rem vobis examussim disputem.
Si quis quid vestrûm Epidamni curari sibi
Velit, is audacter imperato & dicito:
Sed ita, vt det vnde curari id possit sibi.
Nam nisi qui argentum dederit, nugas egerit.
Qui dederit, magis maiores nugas egerit.
Verùm illuc redeo, vndè abij, atque vno asto in loco. C
Epidamniensis ille, quem dudum dixeram,
Geminum illum puerum qui surripuit alterum,
Ei liberorum, nisi diuitiæ, nihil erat.
Adoptat illum puerum surreptitium
Sibi filium, eíque vxorem dotatam dedit.
Eúmque heredem fecit, qua ipse obiit die.
Nam rus vt ibat, fortè vt multum pluuerat,
Ingressus fluuium rapidum ab vrbe haud longulè,
Rapidus raptori pueri subduxit pedes,
Abstraxítque hominem in maxumam malam crucem, D
Illi tum diuitiæ euenere maxumæ.
Is illic habitat geminus surreptitius.
Nunc ille geminus qui Sýracusis habet,
Hodie in Epidamnum venit cum seruo suo,
Hunc quæritatum geminum germanum suum.
Hæc vrbs Epidamnus est, dum hæc agitur fabula.
Quando alia agetur, aliud fiet oppidum:
Sicut familiæ quoque solent mutarier.
Modò enim idem fit leno, modò adolescens, modò senex,
Pauper, mendicus, rex, parasitus, hariolus.

APPORTO

A APPORTO VOBIS PLAVTVM LINGVA, NON MANV.] apporto vobis comœdiam Plautinam, eámque vobis recitaturi, atque acturi sumus. QVÀM POTERO IN VERBA CONFERAM PAVCISSIMA.] ordo est, conferã in verba quàm paucissima. ATQVE HOC POËTÆ FACIVNT IN COMOEDIIS,] quasi verò hæ personæ non sint comicæ, neque nunc recitetur comœdia, sed vera aliqua historia, aut res gesta narretur. IN COMOEDIIS.] palliatis. AVTVMANT] dicunt. GRÆCISSAT] Græcum sermonem imitatur. VERÙM NON ATTICISSAT, AT SICELISSITAT.] verum sermonẽ Atticum non æmulatur, sed Siculum, seu Siciliensem. Erant autem tum Siculi bilingues, hoc est, vtebantur sermone Græco, non puro, sed Latinitate mixto, propter Italiæ vicinitatẽ, & Romanum imperium tam propinquũ. Quin trilingueis appellat Apuleius libro xj. quod Græcè, Latinè, Siculè loquebantur. Notantur etiam & improbantur Siculi logi in Persa, ibi, *Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi: Atque Attici omnes. nullum Siculum acceperis.* Porrò autem hunc locum sic emendandum esse docuit M. Antonius Muretus libro tertio variarum lectio. cap. 15. qui tamen Camerarium immeritò accusat, quasi hunc locum corruperit. is enim nullum nouum mendum addidit, sed vetus duntaxat non sustulit. Profert hunc locum Pompeius Festus in verbo *Atticissat*, quod interpretatur, Atticè loquitur: *Sicelissitat* autem, Siculè loquitur. Iam *Sicelissitat* edendum curaui, paullò aliter quàm Muretus legendum putat, qui *Sicilissitat*, vt vulgus legit. quod ferri non potest. Dicunt enim Græci σικελίζειν: hinc Sicelissare: & frequentatiuum, Sicelissitare. HVIC ARGVMENTO ANTELOGIVM QVODDAM HOC FVIT] etiam hunc versum sic, vt edidimus, emendauit Muretus, eo, quem modò commemoraui, variarum lectio. lib. qui in libris quidem vulgatis non reperitur: in manuscriptis verò deprauatus est. *Antelogium* autem, vox est ex Latina & Græca composita. significátque id omne quod ante orationem legitimam procemij causa dicitur. NVNC ARGVMENTVM VOBIS DEMENSVM DABO, &c.] id est, nunc vobis argumentum explicabo non parcè, neque restrictè, neque paucis verbis, sed copiosè & liberaliter, & multis verbis. DEMENSVM DABO.] demetiar, seu dimetiar. tralatio est à cibariis, quæ seruis dabantur. Dabantur autem seruis singulis quaterni modij in singulos menses: idque, demensum, seu dimensum dicebatur. Terent. Phormio. *Quod ille vnciatim vix de demenso suo, Suum defrudans Genium, compar sit miser.* Est autem *demensum* παθητικῶς accipiendum. NON MODIO NEQVE TRIMODIO, &c.] argumentum, inquit, vobis dimetiar, non modio, neque trium modiorum mensura, sed ex ipso horreo. significat se copiosum, atque vberem futurum, in huius fabulæ argumento narrãdo, atque explicando. Manet autem in tralatione sermonis, quæ tracta est à consuetudine & ratione metiendi frumenti, & frugum simil. Sic M. Tullius libro 6. epist. ad Attic. *Sic illa iam habent, pleno modio, verborum honorem, inuitationem crebram.* TANTA AD NARRANDVM ARGVMENTVM EST BENIGNITAS.] epiphonema. tanta est, inquit, mihi ad argumentum vobis exponendum liberalitas, & largitas. VTI MATER SVA NON INTERNOSSE POSSET.] vt eos mater sua non posset internoscere. *Mater sua*, bona reciprocatio est, subintelligitur enim, *eos*, vt indicauimus. QVÆ MAMMAM DABAT.] nutrix quæ etiam interdum, mater appellatur. Virgilius lib. 8. Æneid. *Ludere pendentes pueros, & lambere matrem Impauidos.* Notat Nonius, & hunc locum profert. huc pertinet illud Homeri ἰλιάδ. χ. non admodum lõgè ab extremo Μήτηρ θ' ἥμιν ἔτικτε δυσάμμορος, ἠδ' ἐγὼ αὐτός. NE QVIS ME CENSEAT] ne quis putet illos vidisse. ONERAVIT NAVEM MAGNAM M.] hinc nauis oneraria dicta, quam Græci φορτηγὸν, & ὁλκάδα nominant. IMPONIT ALTERVM GEMINVM IN NAVEM PATER.] imponit in nauẽ Sosiclem. Imponit in nauem, propriè, & vsitatè dictum. ἐμβιβάζειν εἰς τὴν ναῦν, dicunt Græci. ILLVM RELIQVIT ALTERVM, &c.] Sosiclem. VT AD LVDOS,] vt solent multi homines ad

D ludos conuenire. EPIDAMNIENSIS QVIDAM.] quidam mercator Epidamni, seu Epidamnij natus, qui non nominatur. Epidamnum Romani Dyrrachium, mutato nomine appellarunt, mala nomina vitãtes. ANIMVM DESP.] viuere velle desiit: se & sua omnia desperauit, viuendi spem, & voluntatẽ abiecit. Idem in Milite. *Ne lamentetur, ne animum despondeat.* ibid. *Nam nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit.* AD AVOM PVERORVM] paternum. PVERVM SVBDVCTVM AL.] subreptum esse puerũ alterũ Menæchmum. Libri nostri veteres habẽt, *subruptum*. ex quo nõnulli faciunt *subreptum*. HVIC GEMINO AL.] Sosicli. INDIT ILLI.] imponit illi, qui domi est, Sosicli, nomen illius, qui subreptus est Menæchmi. ALTERI.] subrepto Menæchmo. ET IPSVS EODEM AVUS, &c.] & auus ipse paternus scilicet, eodẽ nomine dictus est, Menęchmus. QVIA ILLVM CLAMORE VIDI FLAGITARIER.] à quibus flagitari? à vobis. in pronomine *illum*, alterum l. exteritur, vt prior syllaba corripiatur. PRÆDICO PRIVS.] vel prædico, as: vel prædico, is, quod mâlo, neque me mouet pleonasmus. NVNC IN EPIDAMNVM PEDIBVS, &c.] *pedibus*, ambiguum. Nam & pedes sunt, quibus ambulamus, itérque facimus, & pedes sunt, quibus constat versus, & carmen. quomodo hîc accipit. EXAMVSSIM.] examinatè ad regulam, accuratè, exactè. suprà in Amphitrione. *Si vera hæc loquitur, examussim est optima.* Consule Nonium. SED ITA, VT DET, VNDE CVRARI, &c.] sed ita vt sumtum suppeditet: vel vt suppeditet pecuniam, vnde

ſumtus fiat. NVGAS EGERIT.] ſuprà in Aulularia *ah, nugas agis. Certè habes.* MAGIS MAIORES NVGAS EGERIT.] magis & maiores nugas egerit. vel magis maiores, vt ſit pleonaſmus. ſed cur maiores nugas egerit? quia mihi tam ſtultè pecuniam dederit, nullum negotium eius curaturo. ſtultior fuerit, qui mihi pecuniam dederit, neque in rem eius verſuro: neque negotium vllum eius geſturo. VERVM ILLVC REDEO, VNDE ABII.] Sic Horat. ſat. 1. lib. 1. *Illuc, vnde abij, redeo. nemon' vt auarus, Se probet?* EPIDAMNIENSIS ILLE, QVEM DVDVM DIXERAM] vel legendum, *quem antè dixeram*: vel in prouocabulo *ille*, l. exteritur. alioqui vna ſyllaba verſus, longior erit. *dudum* autem, pro antea, non eſt inuſitatum. ſic infrà eadem fab. *Nummum illum quem mihi dudum pollicitu's dare, Iubeas, ſi ſapias, porculum afferri tibi.* Sed animaduertat lector, hunc rectum caſum, *Epidamnienſis ille*, non habere verbum poſt ſe, quo referatur, quóue pertineat, ſed hoc eſt Plautinum, & Comicum. hæc enim negligentia imitatur ſermonem quotidianum, quo maximè comœdia vtitur: licet tamen dicere, referri poſſe ad verbum, *adoptat*. quod ſequitur quarto abhinc verſu. & verſum, *Ei liberorum*, &c. legendũ κατὰ παρένθεσιν. EI LIBERORVM NISI DIVITIÆ, NIHIL ERAT] ei nihil erat liberorum, hoc eſt, nulli erant liberi, niſi diuitiæ. videtur inſolenter dictum, nihil erat liberorum, niſi diuitiæ. Nam particula *niſi*, non niſi ſimilia, & eiuſdem generis excipere, ſeu excludere debet: vt nullos habet nummos, niſi aureos: nullos poëtas amat, niſi Homerum. nullum ſeruum, niſi Dauum, fidelé putat, &c. At liberi, & diuitiæ ſunt diſſimilia, & diuerſa genere. Verumtamen ſic & alios ſcriptores locutos eſſe reperiemus. NAM RVS VT IBAT.] nã cùm rus ibat. FORTE VT MVLTVM PLVVERAT.] poſtquã fortè multùm pluerat. u. in *pluuerat* geminatũ eſt, vt produceretur prima ſyllaba. Sic apud Lucret. *Fuuat* poſitũ pro *fuat*, u, duplicato, lib. 1. ibi, *Inter corpora quod fuuat*, &c. HAVD LONGVLE.] legendũ arbitror, haud *longiter*, quo aduerbio vſus eſt Lucretius. non ſemel. exempli cauſa lib. 3. *Non, vt opinor, ea ab leto iam longiter errat.* ad quem locum licet legere, quæ à nobis ſunt annotata. RAPIDVS RAPTORI PVERI SVBDVXIT PEDES] fluuius rapidus, & imbribus auctus, ſubduxit, hoc eſt, ſummouit, vel ſuffuratus eſt, pedes raptori pueri, mercatori illi, qui puerum Menæchmum ſubripuerat. ABSTRAXÍTQVE HOMINEM IN MAXIMAM MALAM CRVCEM.] & hominem abſtulit in malum cruciatum & malam, atque infelicem mortem. ILLI TVM DIVITIAE.] illi Menæchmo, ſubreptitio. HABET.] domicilium ſuum collocatum habet. CVM SERVO SVO.] Meſſenione. GEMINVM GERMANVM SCIL.] fratrem germanum, hoc eſt, ex iiſdem parentibus natum. & geminum, hoc eſt, vno eodémque partu editum. SICVT FAMILIAE QVOQVE SOLENT MVTARIER] per adoptiones. MODÒ ENIM IDEM FIT LENO, &c.] modo enim idem comœdus fit leno, modò adoleſcens, &c, hoc eſt, modò idem actor lenonis parteis agit, modò adoleſcentis, modò ſenis, &c.

A B C

PENICVLVS paraſitus.

IVuentus nomen fecit Peniculo mihi:
Ideo quia menſam, quando edo, detergeo.
Homines captiuos qui cathenis vinciunt,
Et qui fugitiuis ſeruis indunt compedes,
Nimis ſtultè faciunt, mea quidem ſententia.
Nanque homini miſero, ſi ad malum accidit malum, D
Maior libido eſt fugere, & facere nequiter.
Nam ſe ex cathenis eximunt aliquo modo,
Tum compediti ianuam lima proterunt,
Aut lapide excutiunt clauum. nugæ ſunt eæ.
Quem tu aſſeruare rectè, ne aufugiat, voles,
Eſca atque potione vinciri decet.
Apud menſam plenam homini roſtrum deliges.
Dum tu illi quod edit, & quod potet, præbeas,
Suo arbitratu & affatim quotidie,
Nunquam ædepol fugiet, tametſi capital fecerit.
Facilè aſſeruabis, dum eo vinclo vincies.

A Ita isthæc nimis lenta vincla sunt escaria.
Quàm magis intendas, tanto adstringunt arctius.
Nam ego ad Menæchmum nunc eo, quoi iam diu
Sum iudicatus. vltro eo vt me vinciat.
Nam illic homo homines non alit, verùm educat,
Recreátque. nullus melius medicinam facit.
Ita est adolescens ipsus escæ maxumæ.
Cerealeis cœnas dat, ita mensas exstruit.
Tantas struices concinnat patinarias.
Standum 'st in lecto, si quid de summo petas.
Sed mihi interuallum iam hos dies multos fuit.
B Domi domitus fui vsque cum caris meis.
Nam neque edo, neque emo, nisi quod est carissimum.
Id quoque: iam cari, qui instruuntur, deserunt.
Nunc ad eum inuiso. sed aperitur ostium.
Menæchmum eccum ipsum video, progreditur foràs.

IVVENTVS NOMEN FECIT PENICVLO] id est, nomen indidit, seu imposuit Peniculo mihi. sic loquitur & Virgil. lib. 1. Georg. *Nauita tũ stellis numeros, & nomina fecit*. Plautus in extr. scena. *Quomodo igitur pòst Menæchmo nomen est factũ tibi?* PENICVLO] peniculi, inquit Festus, spongiæ lõgæ propter similitudinẽ caudarũ appellatæ. penes, vocantur caudæ. Terent. Eunuch. *Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas? S. Egóne? imperatoris virtutẽ noueram, & vim militum, Sine sanguine hoc fieri non posse quî abstergerẽ vulnera*. IDEO QVIA MENSAM QVANDO EDO, DETERGEO.] detergeo mensam tamquam peniculus. peniculo enim, hoc est, caudis C pluribus coniunctis detergebantur mensæ. Dicuntur parasiti etiam attondêre mensas. Itaq. suprà seruus Epidicus risum auditorũ captans, dicit se vereri, ne si senex resciuerit fallaciam suam, vlmos faciat parasitos, quæ vsque attondeant. CATENIS] catenæ erant ferreæ. INDVVNT COMP.] iniiciũt catenas & vincula pedũ. Sic loquitur in Capt. *His indito catenas singularias*. Compedes autem erant ligneæ. SI AD MALVM ACCIDIT MALVM.] malim legi, *si ad malum accedit malum*. FACERE NEQVITER,] facere improbè. SE EX CATENIS EXIMVNT ALIQVO M.] se ex catenis eripiunt, & eximunt. TVM COMPEDITI IAN. LIMA EROT.] tum compedibus vincti, claustrum compedum lima deterunt, vt pedibus liberis, & solutis aufugiãt. vel propriè accipe ianuam domus, qua clausi continentur: profert hũc locum Nonius in voce *lima*. CLAVVM.] clauum vel ianuæ, vel seræ. NVGÆ SVNT EÆ.] secutus sum libros veteres. Nam vulgati habẽt *nugæ sunt meræ*. APVD MENSAM PLENAM HOM. ROST. DELIGES.] fac ei homini, quem tu asseruare rectè voles, rostrũ apud mẽsam dapibus refertã deliges. *Rostrum* trãslatè positũ pro ore. ducta trãslatio est ab auibus. quamquam rostrum non auium solùm dicitur, sed etiam piscium, & quadrupedum, vt ceruorum, canum, suum, caprarum, delphinorum, testudinum, piscium, draconum. Profert hunc locum Nonius in D voce *rostrum*. *Deliges* autẽ à verbo deligo, as. Porrò in præpositione *apud* autẽ d. exteritur. QVOD EDIT.] id est, quod edat, &c, edim, is, it. coniunctiui modi quo vtitur & Horat. oda. 3. epod. *Parentis olim si quis impia manu Senile guttur fregerit: edit cicutis allium nocẽtius*, &c. ad quem locum plura. Idem Plaut. suprà in Capt. *Miser homo est, qui ipse sibi quod edit, quærit, & id ægrè inuenit*. TAMETSI CAPITAL FECERIT.] capitale facinus. profert hunc versum Nonius, & capital interpretatur, capitis periculum, non placet. debuit potiùs sic, facinus, ex quo capitis periculum impendet, Melius Festus, *capital*, inquit, *facinus, quod capitis pœna luitur*. ITA ISTHÆC NIMIS LENTA, &c.] epiphonema, lenta autem, hoc est, mollia, flexibilia, seu flexuosa, ad vinciendum apta, & quæ non facilè frangi possunt. σιγαλόεντα, nisi fallor, vocat Homerus. Simeo Bosius putat, lẽta esse, quæ Græci dicũt ὑγρά, & rectè. Sic enim Xenophon περὶ ἱππικῆς ὑγρὰ δὲ οὖσα ἡ κνήμη, εἴτι καὶ προσαράττοιτο αὐτῇ, ὑπείκοι ἄν. id est, tibia autẽ cum lenta sit, si quid in eam incidat, cedere queat. Et Theocritus, εἰς ὑγρὸν κέρας. Nonius Marcellus hunc locum profert, & vult *lenta* hic tantumdem valere, quantum tenacia. vt & apud Virgil. lib. Georg. 4. *Et visco, & frigia seruunt pice lentius Idæ*. Ego malim interpretari, vt initio dixi, flexibilia. Sic Horat. oda. 15. epod. *Artius, atq. hedera procera adstringitur ilex, Lentis adhærẽs brachiis*. Sic Sophocles de Hæmone moribũdo, brachia puellæ Antigonæ mortuæ implicãte εἰς δ' ὑγρὸν ἀγκῶν' ἔτ' ἔμφρων παρθένῳ προσπτύσσεται. QVÀM MAGIS INTENDAS TANTO ADSTRINGVNT ARCT.] declarat, quid

significet per *lenta*, hæc vincla escoria, inquit, talia sunt, vt quanto magis intendas, tanto arctius, A seu artius adstringas, quod non est peræquè in omnibus vinculis: nam quædam sunt, quæ si aliquantò validius intẽdas, frangas. lenta vincula, quantum voles, intendas licet, nunquam frãges, sed rem vinctã tanto arctius adstringes. Iam *quàm magis, tam magis*, seu *tanto magis*, cùm in his commentariis alibi notauimus, tum in Lucret. lib. 1. ibi, *Et quàm quæque magis cohibet res intus inane, Tam magis*, &c. QVOI IAM DIV SVM IVDICATVS.] cui iamdiu sum damnatus. iudicati autem, donec rem iudicatam fecissent, vincti & addicti erant ei, qui vicerat. eò pertinet id, quod deinceps sequitur, vltrò eo vt me vinciat, quod ambiguè dictum, vel vinciat, vt iudicatum: vel vinciat cibo, vt parasitum. VLTRÒ EO.] vltro, id est, non vocatus ἄκλητος, αὐτοκέλευστος, αὐτόβουλος, αὐτόκλητος, αὐτόματος. vt apud Homerũ ἰλ. β. Menelaus vltrò it ad Agamemnonẽ sacrificium, atque epulas apparantem, cùm ceteros principes vocauisset, sic Homerus. Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος. quẽ versum notat Plato in Symposio, non lõngè à principio. NAM ILLIC HOMO HOM. NON ALIT VERVM EDVCAT.] id est, nam ille homo homines non alit, id est, non quouis cibo, neque pauco, aut tanto, quantus satis est, homines alit, sed lautis, & opiparis, & copiosis, & superuacaneis saturat. Nonius *alere*, inquit, *est victu temporali sustentare: educare verò, ad satietatem perpetuam educere*. deinde hunc locum, quasi testem producit. RECREÁTQVE] & homines esurienteis, & inedia languidos reficit, ac recreat. NVLLVS MELIVS MEDICINAM FACIT] nullus melius medetur esurientibus, sic suprà B loquitur in Curcul. ibi, *Viden' vt anus tremula medicinam facit?* & in Cistell. *confidam fore Si medicus veniat, qui huic morbo facere medicinam potest*. ITA EST ADOLESCENS IPSVS, &c.] Epiphonema. ita ipse adolescens non est escarum apparator, aut largitor, aut ministrator, sed escæ ipsæ. CEREALEIS CENAS DAT.] præbet cenas cerealeis, id est, opiparas, & multis ferculis refertas. Nam Cerealibus solebãt Romani genio indulgere, & opiparè epulari. quod vel ex Virgilio intelligere licet lib. 1. Georg. ibi. *In primis venerare deos, atque annua magnæ, Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis*. quod indicauit & Adrianus Turneb. lib. Aduers. 18. cap. 14. Erant autem Cerealia die decimoquarto Cal. Maias. ITA MENSAS EXSTRVIT.] ita mensas implet, & quasi exaggerat dapibus, & patinis. ita mensas crebris, & densis patinis onerat. epiphonema. TANTAS STRVICES CONCINNAT PATIN.] alterum epiphonema. tantas, inquit, structuras efficit patinarum. Festus, struices, inquit, antiqui dicebãt, omniũ rerum exstructiones. Deinde hunc locum profert. STANDVM'ST IN LECTO, SI QVID, &c.] hyperbolè. ita sunt in altum, inquit, exstructæ, & addensatæ patinæ, atque epulæ, vt si quid velis de summo petere, non possis accumbens manum admouere, sed necesse habeas stare. SED MIHI INTERVALLVM IAM HOS DIES MVLTOS FVIT.] id est, sed multi iam dies abierunt, C postquàm apud eum non prandi, aut cenaui. DOMI DOMITVS VSQVE FVI CVM C. MEIS.] id est, ego perpetuò domi conclusus fractus, & mollitus fui tamquam fera. cum caris meis, id est, cum liberis meis, qui sunt nobis carissimi. Nam appellatione carorum, interdum liberi intelliguntur, more Græcorum, qui liberos φίλτατα appellant. Cari etiam amici dicuntur. & cara sunt, quæ magno pretio constãt. Itaque cum caris meis primo adspectu, hoc est, cum amicis meis. sed significat parasitus, se cum cibis lautis, sumtuosis, & opiparis, qui sunt parasito cari, & qui carè emuntur, dies aliquot fuisse domi domitum, cùm videatur tamen sentire, se cum liberis, aut amicis suis domi vsque consedisse, ac mansisse. quod & Adrianus Turnebus lib. suprà commemorato indicat. Iam quod ad illa verba *domi domitus*, attinet, vt quiuis intelligat hoc totum à feris esse tractum, simúlque vt hæc syllabarum complosio in Plauto minus dura videatur eadem complosione, & iisdem vocibus ita positis vsus est, politissimus idémque grauissimus Poëta Lucretius, lib. 5. de apris loquens, ad belli munera domitis & eruditis. *Si quos ante domi domitos satis esse putabant, Efferuescere cernebant in rebus agendis, Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu*. NAM NEQVE EDO, NEQVE EMO, &c.] hic versus declarat ambiguum superius po- D situm in vocabulo *caris*. Proinde quasi ita dicat, cara, seu caros appello, cibos dapsileis, opiparos, & sumtuosos. Nam nihil edo, neque emo, nisi quod est carissimum. ID QVOQVE IAM CARI, QVI INSTRVVNTVR DESERVNT.] alius iocus, cuius hæc sententia est. Id quoque accedit. cibi cari, & dapsiles, qui instruuntur in mensa, tamquam milites in acie, desertores ordinis esse, & locum suum relinquere incipiunt: quod Græci dicunt λείπειν τάξιν allegoria est lepidissima, & venustissima, & Plauto digna, à re militari.

MENÆCHMVS surreptus, PENICVLVS parasitus.

ME. NI mala, ni stulta sis, ni indomita, impósque animi,
Quod viro esse odio videas, tute tibi odio habeas.

Præter

A Præter hæc si mihi tale post huncce diem
Faxis, faxo foris vidua visas patrem.
Nam quoties ire volo, me retines, reuocas,
Rogitas quò ego eam, quam rem agam, quid negotij geram,
Quid petam, quid feram, quid foris egerim.
Portitorem domum duxi, ita omnem mihi
Rem necesse loqui est, quicquid egi atque ago.
Nimiùm ego te habui delicatam.
Nunc adeò vt facturus, dicam: ego quando tibi ancillas, penům,
Lanam, aurum, vestem, purpuram bene præbeo, nec quicquam eges,
B Malo cauebis si sapis: virum obseruare desines,
Atque adeò ne me necquicquam serues, ob eam industriam
Hodie ducam scortum ad cenam, atque aliquò condicam foras.
PE. Illic homo se vxori simulat malè loqui, loquitur mihi.
Nam si foris cenat, profectò me, haud vxorem, vlciscitur.
ME. Euax, iurgio hercle tandem vxorem abegi ab ianua.
Vbi amatores sunt mariti? dona quid cessant mihi
Conferre omnes congratulantes, quia pugnaui fortiter?
Hanc modò vxori intus pallam surripui. ad scortum fero,
Sic hoc decet, dari facetè verba custodi catæ.
C Hoc facinus pulcrum est, hoc probum est, hoc lepidum, hoc factum est fabrè.
Meo malo à mala abstuli, hoc ad damnum deferetur hinc,
Auerti prædam ab hostibus, nostrûm salute socium.
PE. Heus adolescens, ecqua in istac pars inest præda mihi?
ME. Perij, in insidias deuéni. PE. immò in præsidium ne time.
ME. Quis homo est? PE. ego sum. ME. ô mea commoditas, ô mea oportunitas.
Salue. PE. salue. ME. quid ais? PE. teneo dextera Genium meum.
ME. Non potuisti magis per tempus mihi aduenire, quàm aduenis.
D PE. Ita ego soleo, commoditatis omneis articulos scio.
ME. Vin tu facinus luculentum inspicere? PE. quis id coxit coquus.
Iam scibo si quid titubatum est, vbi reliquias videro.
ME. Dic mihi, numquid tu vidisti tabulam pictam in pariete,
Vbi aquila Catamitum raperet, aut vbi Venus Adoneum?
PE. Sæpe. sed quid istæ picturæ ad me attinent? ME. age, me adspice.
Ecquid assimulo similiter? PE. quis istic est ornatus tuus?
ME. Dic hominem lepidiss. esse me. PE. vbínam esuri sumus?
ME. Dic modò quod ego te iubeo. PE. Dico homo lepidissime.
ME. Ecquid audes de tuo istuc addere? PE. atque hilarissime.
ME. Perge. PE. non pergo hercle ego, nisi scio qua gratia

Litigium eſt tibi cum vxore. ME. hoc mihi abs te caueo cautiùs, A
Clam vxorem vbi ſepulcrum habeamus, & hunc comburamus diem.

PE. Age ſanè igitur, quando æquum oras: quàm mox incẽdo rogum?
Dies quidem iam ad vmbilicum eſt dimidiatus mortuus.

ME. Te morare, mihi qom obloquere. PE. oculum perſolum effodito
Mihi Menæchme, ſi vllum verbum faxo, niſi quod iuſſeris.

ME. Concede huc à foribus. PE. fiat. ME. etiam cõcede huc. PE. licet.

ME. Etiam nunc concede audacter ab leonino cauo.

PE. Heu ædepol, næ tu, vt ego opinor, eſſes agitator probus. B

ME. Quîdum? PE. ne te vxor ſequatur, reſpectas identidem

ME. Sed quid ais? PE. egóne? id enim quod tu vis, id aio, atque nego.

ME. Ecquid tu de odore poſſis, ſi quid fortè olfeceris,
Facere coniecturam? captum ſit collegium augurum.
Agedum odorare hanc, quam ego habeo pallam, quid olet? abſtines?

PE. Summum me olfactare oportet veſtimentum muliebre,
Nam ex iſtoc loco ſpurcatur naſum odore illutibili.

ME. Olfacta igitur hinc Penicule lepide, vt faſtidis? PE. decet

ME. Quid igitur? quid olet, reſponde. PE. furtum, ſcortum, prandium, C

ME. Nunc ad amicam deferetur hanc meretricem Erotium.
Mihi, tibi, atque illi iubebo iam apparari prandium.
Inde vſque ad diurnam ſtellam matutinam potabimus.

PE. Expeditè fabulatu's, iam fores ferio. ME. feri.
Vel mane etiam mille paſsûm commoratus cantharum.
Placidè pulta. PE. metuis credo, ne fores Samiæ ſient.

ME. Mane, mane obſecro. hercle ab ſe ecca exit. PE. ô! ſolem vides,
Satin' vt occæcatu'ſt præ huius corporis candoribus?

D

NI MALA, NI STVLTA SIS, &c.] Donatus in Eunuch. ad illud, *Quid ni?* vult, ni, hoc loco poſitum eſſe pro, *ne*. cui quamuis difficile ſit non aſſentiri, tãto auctori, non aſſentior tamen. Nam primùm & optimè currit oratio, & aptiſſimè quadrat ſententia, ſi ita explicetur hic locus, Niſi mala fœmina, niſi ſtulta ſis, niſi indomita, impóſque animi: id, quod viro tuo odio eſſe videas, tute tibi odio habeas. deinde, ne, cùm vetat, vſitatiùs cùm imperatiuo iungitur: vt ibi, *ne nega*. quamquam interdum etiam cum coniunctiuo: ſed rariùs: &, ſi quando fit, ſubintelligitur quæſo, aut vide, aut aliquod verbum tale. Iudicent igitur de huius loci ſententia doctiores. Sunt autem Menæchmi ſurrepti verba ad vxorem. PRÆTER HÆC SI MIHI TALE POST, &c.] id eſt, ſi mihi præterea poſt hunc diem tale quippiam feceris, fecero, vt domo eiecta, vidua viſas patrem. VIDVA VISAS PATREM.] vidua etiam dicitur ea mulier, cum qua vir fecit diuortium, ſeu diſcidium: non ſolùm ea, cuius vir mortuus eſt. Omnino enim vidua ea eſt, quæ poſteaquàm nupſit, viro caret. PORTITOR. DOMVM D.] non vxor domum duxiſſe videor, ſed portitorem. hoc eò dicit Menæchmus, quòd hæc mulier virum egredientem domo, & redeuntem ita curioſè obſeruet, & excutiat, quod facere ſolent portitores, vt portoria exigant. Virg. li. 6. Æn. *Portitor has horrendus aquas, & flumina ſeruat Terribili ſqualore Charon.* M. Tull. de lege Agraria ad Quirites. *Sin eſt iniquum, Quirites, ſi turpe, ſi intolerandum, hos decemuiros,*

A portitores omnibus omnium pecuniis cõstitui: qui non modò reges, atque exterarũ nationũ homines excutiãt,&c.
Sunt autem portitores,inquit Nonius, telonarij,qui portum obsidentes omnia scrutãtur,vt ex iis vectigal accipiãt.M.Tull.lib.4.de Rep.Nolo enim eundem populum,imperatorem,& portitorem esse terrarum. optimum autem & in priuatis familiis, & in Republ.vectigal esse duco parsimoniam. deinde profert hunc locum Plauti. NIMIÙM EGO TE HABVI DELICATAM]nimiùm ego te molliter,& delicatè tractaui. nimiùm ego tibi indulsi. nimiùm me lenem, facilem, remissum, & mollem in te præbui. Delicata dicebant dus consecrata, inquit Festus: quæ nunc dedicata. Vnde adhuc manet delicatus, quasi lusui dicatus. NVNC ADEÒ VT FACTVRVS DICAM.]id est,nũc porrò, quomodo sim facturus,dicam. BENE PRÆBEO:] liberaliter,& largè sufficio,ac suppedito: ἀφειδῶς πορίζω καὶ παρέχω. MALO CAVEBIS, SI S.]sermo minantis.sic infrà ead.fab. Dictũ facessat doctum: & discaueas malo.sic suprà in Bacch.Omitte Lyde:ac caue malo.Vtrumq.autẽ vsitatũ est, & caue malo,& cauemalum.In Mostell.Lubet cauere malã rem priùs,quàm vt meũ tergum exsinceratũ fiat. auctor Priapeior.Quare qui sapiet,malum cauebit,cùm tãtum hic fiet mentularum.VIRVM OBSERVARE DESINES.] desines virum curiosè, & suspiciosè circumspicere, vel insidiosè captare. sic in Aulular.Oculos ego istos,improba,effodiam tibi,Ne me obseruare possis,quid rerum geram.Virgil.lib.
B Georgic.3.quos durus arator,Obseruans nido implumeis detraxit. Terẽt.Andr. Perterrefacias Dauum:obserues filium,quid agat. Idem ibidem. Herus me, relictis rebus iussit Pamphilum Hodie obseruare, vt quid ageret de nuptiis,Scirem.Plautus in Amph.Obseruabo,quam rem agat. NE ME NEQVIDQVAM SERVES:]ne me frustrà & sine mercede,ac pretio obserues:vt tuæ obseruationis pretium feras: ne inanem operã in me obseruãdo sumseris,siue sumas.OB EAM INDVSTR.] propter id studium,quod adhibuisti,&adhibes in me obseruãdo,&c.industria,inquit auctor vocabularij Latino-Græci,cuius mihi copiam fecit Cl.Putean.hoc est, σπουδή. HODIE DVCAM SC. AD SC.] ducere scortum,dicunt Latini, vt ducere vxorem: sed non vna ratione. Ducit enim vir vxorem domum,vt perpetuò habeat: ducit scortum, ad aliquod tempus, & ducit non domum,sed quò lubet. ATQVE ALIQVÒ CONDICAM F.] denuntiabo alicui amico, me apud eum cenaturum,vel denuntiabo alicui scorto.Condicere, inquit Festus, est dicendo denuntiare.Iuriscõsulti præterea docent in Digestis,cõdicere,esse denunciare prisca lingua.Hinc tituli, De condictione causa dati,causa non secuta. De condictione ob turpẽ causam. De cõdictione indebiti. De condictione sine causa. De condictione furtiua,&c.PROFEC. ME HAVD VXOR. VLCISC]nam ita fiet, vt mihi ipsi domi cenandũ sit. EVAX]interiectio lætitiam declarans,suprà in Bacchid.Euax, adspersisti aquam. IVRGIO HERCLE TAND.&c.] iurgium leuius est,quàm lis,inquit No-
C nius, idque docet auctoritate Ciceronis lib.4. de rep. Admiror non rerum solùm, sed verborum elegantiam.Si iurgant,inquit, beneuolorum cõcertatio,non lis inimicorum,iurgium dicitur.ibid.infrà,iurgare igitur lex putat inter se vicinos,non litigare.VBI AMAT. SVNT M.?]mariti,qui alias mulieres amãt, & qui amorib.sunt dediti.amator amat ex habitu:amans ex perturbatione.amicus amat animũ, amator corpus.Terent.Andr.Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum: Amicũ amatorem,virum,in quouis loco paratum. PALLAM]vestem superiorem,quam sumebant matronæ,prodituræ in publicum.palla,inquit Nonius,est honestæ mulieris vestimentum. DARI FACETÈ VERBA CVSTODI CATAE.]dari verba custodi callidæ, & sagaci. sic autem legendum,vt edidi, non catè aduerbialiter sine diphthongo. FABRÈ] affabrè. translatio est ab operibus fabrilibus. MEO MALO À MALA ABSTVLI]horum verborum sententia hæc videtur esse, & verò eam nonnulli probant.meo sumtu, ac damno hanc pallam ab vxore mea mala abstuli: meo damno autem, quia meo sumtu parata est, & quia quæ vxoris meæ sunt, mea sunt, & nostro damno res nostras scortis damus.Quidam subtiliùs,& acutiùs sic,pallam abstuli ab vxore mea mala,meo malo,id est,vt eam donem scorto,quod est mihi malo,seu malum,quę mulier est rei meæ familiaris calamitas. HOE AD DAMNVM DEFERETVR HINC.]hæc palla hinc
D ad scortum damnosum deferetur. quidam sic, ad hoc damnum accedet, quod hinc aliò deferetur. non placet. meam explicationem confirmat id,quod sequitur, non longè admodum in eadem scena. Nunc ad amicam deferetur, hanc meretricem Erotium. AVERTI PRÆDAM AB HOSTIBVS, &c.] allegoria à re militari. ab hostibus autem,id est,à mala vxore.Itaque in Mil. glor.mala vxor & inimicus in eodem gradu ponuntur,ibi.Nam in mala vxore,& inimico si quid sumas, sumtus est.In bono hospite,atque amico si quid sumas, quæstus est. NOSTRÛM SALVTE S.] nostrorum sociorum salute. id est,nostris sociis saluis. ECQVA,&c.]nunquã pars mihi est in ista præda?TENEO DEXTERA GENIVM MEVM]prehendebant dexterã in salutationibus,suprà in Mostell.hominem optimum teneo. teneo genium meum autem,id est,hominem,qui mihi instar genij est,seu quem tamquam genium meum colere,& venerari debeo:eum, qui me alit,& in vita retinet,& quodammodo genuit.Genium,vt vult Apuleius in lib.de deo Socratis, appellant Latini,quem Græci δαίμονα: qui cum homine gignitur,quamuis sit immortalis, inquit ille,est enim cuiusque animus,genius.Sed alij Genium volunt esse, qui vim obtinet rerum omnium genendarum, id est gignendarum, vt tradit Festus. Sed de Genio alibi plura. suprà in Curcul. Ecquis est, qui mihi commonstret Phædromum,Genium meum? MAGIS PER TEMPVS] magis commodè,magis opportunè. in Casina. Non pol per tempus iter incæpi. COMMODITATIS OMNEIS ARTICVLOS SCIO]omneis minimas particulas opportunitatis teneo.

omnia momenta commoditatis mihi nota sunt. FACINVS LVCVLENTVM] facinus A
clarum,& prædicabile,seu memorabile. QVIS ID COXIT COQVVS]vide, vt Plautus
suas cuiusque personæ parteis accuratè tuetur,& vt suum cuiusque decorum seruet. quid tam
decet parasitum edacem,quàm animum vsque habere in patinis,& meras epulas, meráque ob-
sonia crepare,& quidquid ab altero de aliqua re dicatur, de dapibus & epulis, & obsoniis dici
existimare? verè illud dictum est,canis prædam somniat:& item illud, asinus carduos in somnis
videt. Ita igitur hoc loco parasitus Peniculus, cùm Menæchmus, surreptus se facinus luculen-
tum ei ostendere velle significaret,pallámque ab vxore ablatam intelligeret:ille facinus lucu-
lentum,obsonium aliquod ex animi sui sententia, & ex personæ decoro interpretans, quærit,
quis id coquus coxerit,quærit. IAM SCIBO,&c.]Iam sciam,si quid peccatum est,postquam
reliq. vid. SIQVID TITVBATVM EST,]id est, si quid peccatum est : tralatio. sic Horat.
epist.ad Vinnium Asell.lib.1. *Vade,vale,caue ne titubes,mandataq; frangas.* M. Tull. Diuinatione de
accus.constit.in extr. *si tantulùm offensum,titubatúmque sit,vt ea,quæ singillatim,ac diu collecta sunt, vno
tempore vniuersa perdamus.* significat autem se bonum, atque vsu peritum esse obsoniorum co-
quendorum artificem. VBI AQVILA CATAMITVM RAPERET:]vbi aquila Gany-
medem raperet:&c. Festus. Alcedo,dicebatur ab antiquis pro Alcyone,vt pro Ganymede, Ca-
tamitus:pro Nilo,Melo. *Catamitum pro Ganymede dixerunt veteres:qui fuit Iouis concubinus.* hactenus B
Festus. M. Tullius pro impudico posuit Philipp.2. *Ergo, vt te catamitum, nec opinatò cùm ostendisses,
præter spem mulier adspiceret,idcirco vrbem terrore nocturno,Italiam multorum dierum metu perturbasti?* Fuit
autem Ganymedes,Priami filius:quem volunt poëtæ à Ioue sub aquilæ specie in monte Ida
raptum esse. AVT VBI VENVS A[illegible]NEVM?] aut vbi Venus Adoneum, hoc est Adó-
nim rapit? nam repetendum verbum *rapit*, è superiore. Adonin alij fuisse volunt Phœnicis, &
AlphesibϾ filium:alij Cynaræ Cypriorum regis,& Myrrhæ. Eum amauit Venus, &, dum ve-
natur,ab apro interfectum,miserabiliter defleuit. exstat in eum carmen funebre, à Theocrito
conscriptum,vt miserabilissimum,ita politissimum. cuius hoc principium est, Αἰάζω τὸν Ἄδω-
νιν, ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις. Cõmemorat Virgil. in Gallo. *Et formosus oues ad flumina pauit Ado-
nis.* AD ME ATT.]ad me,parasitum:qui ventrem cibis dapsilibus, & caris saturare, atque
explere,non oculos picturis pascere & cupio,& soleo. ECQVID ASSIMVLO SIMILI-
TER?]id est, nónne aliqua ex parte Ganymedem,& Adonim forma, aut ornatu refero? nónne
Ganymedem,& Adonim specie,aut cultu corporis imitor? assimulare,seu assimilare,est,assimi-
lem se alicui facere,similitudinem alicuius assumere. vt,cùm dicimus, simulare bonum virum,
simulare verum amicum. hoc autem idcirco quærit,quod pallam vxoris induerat. Ganymedes
autem & Adonis pueri molles,& impudici,& mulierum similes erant. VBÍNAM ESVRI C
SVMVS?] redit parasitus ad id, quod magis eum sollicitat, quódque magis ad eum attinet.
ECQVID AVDES DE TVO ISTVC A.?]numquid abs te impetrare potes,vt de tuo ad
id, quod dixisti,aliquid addas? Sic loquitur & M. Tull. lib. 4. epist. ad Ser. Sulpicium. *Nam quod
exemplo sit, id etiam iure fieri putãt, & aliquid,atque adeò multa addunt, & afferunt de suo.* NISI SCIO,
QVA GR. LITIG. EST TIBI,&c.] nisi ex te cognosco,quam ob causam lis tibi sit cum
vxore. HOC MIHI ABS TE CAVEO CAVTIÙS,&c,]hoc abs te magis studeo sci-
re,& exploratum habere,&c. vel sic,de hoc magis abs te certior fieri volo, &c. cauere sibi ab
aliquo, præter vulgatam significationem,est curare vt prædibus & prædiis ab aliquo acceptis,
sibi sit cautum,ne ab illo fraudari,aut destitui,ac decipi possit. Itaque translato sermone dixit,
mihi abs te caueo,pro certior abs te fieri volo,vel certò scire abs te cupio. Iam,caueo cautiùs,&
caueo cautè,ex eo genere sunt,ex quo illa,quæ alibi notauimus, meminisse memoriter, prope-
rè properare, & similia : in quibus aduerbium eiusdem originis est,atque verbum, cui adiun-
gitur. CLAM VXOREM VBI SEPVLCR. HAB.]vbi sepulcrum habeamus clam vxo-
re,in quo sepulcro hunc diem,tamquam mortuum,comburamus.. allegoria est,à consuetudine D
Romanorum,& Græcorum,in sepeliendis mortuis:quos in rogum imponere, & comburere
solebant. cuius moris rationem ostendimus in Commentariis Lucretianis. sententia autem hu-
ius allegoriæ,hæc est,vbi locum habeamus clam vxore,quo in loco hunc diem iam quasi mo-
ribundum,& in occasum præcipitantem,consumamus,atque adeò absumamus, iucundè scili-
cet,& hilariter viuendo,epulando,& compotando. Sic ferè dixit Horatius, condere diem, oda
5. lib. 4. ibi. *Condit quisque diem collibus in suis.* QVANDO ÆQVVM ORAS:] quoniã æquum
dicis. QVÀM MOX INCENDO RVGVM?] manet in allegoria? quàm citò,inquit, in-
cendo rogum, vt hunc diem comburamus? id est,quàm citò obsonium coquo, vt bene nobis
faciamus? opiparéque epulemur? DIES QVIDEM IAM AD VMBIL. &c.] id est,
iam meridies est. iam huius diei lux ad meridiem peruênit : inclinatus iam in pomeridianum
tempus est dies : atque ita hic dies quasi dimidiatus mortuus est. comburendus igitur. Sic Ho-
ratius oda 28. li. 3. *Inclinare meridiẽ Sentis: ac,veluti stet volucris dies,Parcis deripere horreo Cessantem Bibuli
consulis amphoram. Ad vmbilicum* autem,hoc est ad mediam partẽ. vmbilicus enim medius locus,
& media pars animalis est. Significat,diem ad meridiem peruenisse. Sic M. Tullius lib. 4. accus.
de Ennensium nemore, *qui locus*,inquit,*quòd in media est insula situs,vmbilicus Siciliæ nominatur.* Pro-
fert autem hunc versum A. Gellius. lib. 3. cap. 14. vbi docet,quid intersit inter, *dimidium*, & *dimi-
diatum*,

A *diatum*: sic ille, in Menæchmis autem, dimidiatũ diem, non dimidium dixit Plautus in hoc versu. *dies quidem iam ad vmbilicum,* &c. TE MORARE MIHI CÙM OBL.] tibi ipse in mora es, cùm mihi loquendo obstrepis. PERSOLVM EFFVNDITO OCVL. M. &c.] mihi, Menæchme, oculum vnicum, & ita carissimum effodito, si vllum verbum fecero, nisi quod iusseris. significat se esse luscum. nam qui persolum, id est, planè, & omninò, solum oculum habet, is luscus est. Alij persolum, interpretantur integrum, à quibus dissentio, suprà in Curcul. *Ebriola, persola nuga.* vbi, *persola nugæ.* diximus idem valere, quod meræ nugæ. CONCEDE HVC À F.] accede huc ad me longius à foribus. AB LEONINO CAVO.] à spelunca leonina, vbi commoratur vxor, quæ est mihi instar leænæ, quæ in me sæuit, vt leæna. *Cauus, ui,* locus sub terra cõcauus, vt cauus murium. Horat. sat. vlt. lib. 2. in extr. *me silua, cauúsque, Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.* AGITATOR PROB.] agitator æquorum. Lucilius. *Sustineat cursum, vt bonu' sæpe agitator, equósque.* quem versum profert M. Tullius lib. 13. epist. ad Attic. epist. 20. cuius initiũ est, *A Cæsare littera.* Idem lib. 4. Academic. *Ego enim, vt agitator callidus, priùs quàm ad finem veniam, equos sustinebo.* QVIDVM?] quo pacto tandem me agitatorem probum esse dicis? NE TE VXOR SEQVATVR, RESPECTAS IDENTIDEM] iocus in verbo *respectare* positus. Agitator probus in ludis Circensibus, identidem respicit eos, qui ponè currunt. Menæchmus Sosicles identidem

B respiciebat, seu respectabat, timens, ne ab vxore conspiceretur, pallam vxoris indutus. respectare autem, est crebrò retrò adspicere: crebrò ceruices, & oculos retorquere. SED QVID AIS?] sermo aliquid noui quæsituri, seu nouum aliquem sermonem instituentis. ID ENIM QVOD TV VIS, ID AIO, &c.] tale est illud Gnathonis apud Terent. in Eunucho. *Negat quis? nego. ait? aio.* ECQVID TV DE ODORE POSSIS, &c.] id est, numquid tu possis, si quam rem fortè olfeceris, quæ res ea sit ex odore cõiecturam facere? verbi gratia, ex odore vini, coniicimus esse vinum: ex odore piscium, pisceis. ex odore rosæ, rosam, &c. CAPTVM SIT COLLEG. AVG.] ridiculè vult collegium augurũ ad coniecturam de palla, quam vxori surripuit, vsu adhiberi: quasi verò de auium occentu, aut volatu, aut tripudio solistimo agatur, ex quibus tribus augures captare augurium consueuerant. *captum sit collegium augurum* autem, id est, adhibitum, & aduocatum sit collegium augurum. ABSTINES?] subintellige manum, vel abstines summam partem pallæ tangere, vel abstines totam partem ad te transferre? volebat Peniculus summam pallæ partem, non infimam, quam obtulerat Menæchmus, odorari: vel totam pallam ad se trahebat, non vt olfaceret, sed vt suam faceret, & sibi haberet. vetat hoc Menæchmus: & increpans, abstines? inquit. id est omittis vestem? quæ tantumdem valent, quantum, ab-

C stine manum, & omitte vestem. NAM EX ISTOC LOCO NASVM SP. ODORE ILL.] Nam ex loco infimo, quem mihi porrigis olfaciendum, nasus contrahitur, læditur, inquinatur odore tætro, & fœtido, qui nullis aquis elui potest. profert hunc locum Nonius in voce *spurcum.* docens *spurcum* idem valere interdum, quod fœtidum. *nasum* protulisse veteres etiam in neutro genere testatur Nonius. sic suprà in Amphitr. *Sura, pes, statura, tonsus, oculi, nasum, dens, labra.* odore illutibili autem, odore illuto, hoc est, qui elui, seu lauando abstergi non potest. OLFACTARE ITVR, &c.] olface igitur crebrò ex hoc loco, &c. VT FASTIDIS?] quàm fastidis? seu, quo pacto fastidis? vt fastidiosus es? INDE VSQ. AD DIVRNAM STELL. M. P.] ab illo tempore vsque matutinum tempus, seu vsq. ad primam lucem potabimus. per stellam diurnam, luciferum significat: qui manè solem antecedit, & dicitur à Græcis φωσφόρος: vesperi sequitur, & dicitur à Græcis ἕσπερος, à Latinis, vesperus. Horat. li. 2. oda. 9. *nec tibi vespero Surgente decedunt amores, Nec rapidum fugiente solem.* Cum hoc loco congruit illud eiusdem. *Sume Mæcenas cyathos amici Sospitis centum, & vigiles lucernas Perfer in lucem.* & illud epist. ad Torquatum. *cras nato Cæsare festus Dat veniam, somnúmq. dies. impune licebit Æstiuam sermone benigno tendere noctem.* EXPEDITÈ FABVLATV'S] planè fabulatus es. VEL MANE ETIAM, MILLE P. C. C.] vel exspecta etiam

D cantharũ vini, quem afferri iussi, moratus mille passuum, id est mille passus. *mille passum,* positum pro, mille passuum. quod & Adr. Turneb. lib. Aduers. 18. cap. 14. indicauit. *mille passuum* autem. sic dictũ, vt *mille minum.* ab Horat. & mille nummûm, à M. Tull. & mille Philippûm Plauto nostro, & similia ab iisdem & aliis. de quibus nos in Comment. Horat. PLACIDÈ PVLTA] leniter pulsa. ἠρέμα κόψε, ἢ κρῦψον θύρας. METVIS, CREDO, NE FORES, SAM. S.] metuis, credo, ne fores sint fictiles, & ita fragiles, vt vasa Samia. suprà in Bacchid. *Vide, quæso, ne quis tractet illam indiligens. Scis tu, vt confringi vas citò Samium solet.* Idem in Capt. *Ad rem diuinam, quibus est opus, Samiis vasis vtitur, Ne ipse Genius surripiat. Samium,* inquit Nonius. *est testeum.* Lucil. *Et non, pauper vti, Samio, curtóque catino.* M. Tull. lib. 6. de Rep. *Exstat oratio Lælij, quam omnes habemus in manibus, quàm sympina pontificum, diis immortalibus grata sint, Samiaq́, vt is scribit, capedines.* MANE, MANE, OBSECRO, &c.] legẽdũ videtur, mane, mane, obsecro te, hercle &c. propter versum ABSE] domo sua. O SOLEM VIDES SATIN' VT OCCÆCATV'ST, PRÆ H. C. C.] Satísne vides, vt sol occæcatus, id est obscuratus, & præstinctus est corporis Erotij candoribus oppositis, seu compositis, & comparatis? vel sic. satísne vides, solem, huius Erotij candoribus oppositis, seu ex aduerso positis, & compositis, obscuratum esse?

EROTIVM mulier, PENICVLVS parasitus, MENÆCHMVS surreptus.

ER. Anime mi Menæchme salue. PE. quid ego? ER. extra numerum es mihi.
PE. Idem istuc aliis adscriptiuis ad legionem fieri solet.
ME. Ego istic mihi hodie apparari iussi apud te proilium,
Hodie vt fieret. in eo vterque proilio potabimus.
Vter ibi melior bellator erit inuentus cantharo,
Tua est legio, adiudicato cum vtro istanc noctem sies.
Vt ego vxorem, mea voluptas, vbi te adspicio, odi malè?
ER. Interim nequis quin eius aliquid indutus sies.
Quid hoc est? ME. induuiæ tuæ, atque vxoris exuuiæ, rosa.
ER. Superas facilè vt superior sis mihi, quàm quisquam qui impetrant.
PE. Meretrix tantisper blanditur, dum illud quod rapiat, videt.
Nam, si amabas, iam oportebat nasum abreptum mordicus.
ME. Sustine hoc, Penicule. exuuias facere, quas voui, volo.
PE. Cedò. ME. sed obsecro hercle, salta sic cum palla postea.
PE. Ego saltabo? ME. sanus hercle non es. PE. egóne, an tu magis?
ME. Si non saltas, exue igitur. nimio ego hanc periculo
Surripui hodie. meo quidem animo, ab Hippolyta succingulum
Hercules haud æquè magno vmquam abstulit periculo.
Cape tibi hanc quando vna viuis meis morigera moribus.
PE. Hoc animo decet animatos esse, amatores probos,
Qui quidem ad mendicitatem se properent detrudere.
ME. Quattuor minis ego emi istanc anno vxori meæ.
PE. Quattuor minæ periere planè, vt ratio redditur.
ME. Scin quid volo ego te accurare? ER. scio. curabo quæ voles.
ME. Iube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier.
Atque aliquid scitamentorum de foro obsonarier,
Glandionicam suillam, laridum, peronidem, aut
Sinciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum,
Madida quæ mihi apposita in mensa, miluinam suggerant.
Atque actutum. ER. licet ecastor. ME. nos prodimus ad forum.
Iam nos hic erimus: dum coquitur, interim potabimus.
ER. Quando vis, veni, parata res erit. ME. propera modò.
Sequere tu me. PE. ego hercle verò, & te seruabo, & te sequar.
Neque hodie vt te perdam, meream deûm diuitias mihi.
ER. Euocate intus Cylindrum mihi coquum actutum foras.

EXTRA

A EXTRA NVMERVM ES MIHI.] extra ordinem es mihi. non es mihi in numero eorum, qui mihi cari sint. nullo mihi numero es. ALIIS ADSCRIPTIVIS, &c.] adscriptiui, seu adscriptitij milites, sunt qui extra ordinem, & extra numerum militiæ adscripti sunt. hoc igitur dicit Peniculus facetè, quòd me extra numerũ esse dicis, idem istuc adscriptitiis militibus ad legionem fieri solet. nam legioni adscripti sunt extra numerum, atque extra ordinem. PROILIVM] proilium vrbanè dixit, prandium significans, manens in translatione superiore, quæ ducitur à re militari, *proilium* autem edendum curauimus, pro, *prælium* antiquè, & item sequenti versu, *proilio*, pro, *prælio*. libros veteres secutus. quod Marc. Ant. Muretus iampridem indicauit lib. var. lect. 6. cap. 4. sic dicebant olim coitum, quem nunc cœtum. VTERQ.] ego, & Penicillus. VTER IBI MELIOR BELL. &c.] vter in eo prandio, seu in eo symposio, & cõuiuio meliùs bibet, vel fortior, & melior potor erit. Sic M. Tull. in orat. pro Flacco. *Magnũ erat eo certamen cum Græcis propositum, magna contentio: qui tamen, vt opinor, iacent victi. Nam iste vnus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendóque superauit.* TVA EST LEGIO] tu es imperatrix. tu militũ, & totius exercitus domina es, atq; arbitra. penes te nostri potestas est. VT EGO VXOREM, MEA VOLVPTAS, &c.] sic in Asinaria senex ille animam Philenij meretricis, dicit esse suauiorem, quàm vxoris suæ. INTERIM NEQVIS, QVIN EIVS ALIQ. IND.

B SIES.] interim tu, qui dicis te vxorem tuam malè odisse, tibi temperare non potes, quin aliquod eius vestimentum geras. QVID HOC EST?] quid hoc est, quod teneo, quod tu indutus es? INDVVIÆ TVÆ, ATQVE VXORIS EXVVIÆ, ROSA.] induuium, & exuuium, inter se opponuntur. sed induuium, magis locum habet in arborum cortice, quo indutæ sunt. in numero multitudinis, induuiæ, & exuuiæ. Virgilius Æneidos 4. *Dulces exuuiæ dum fata deúsque sinebant.* O, quæ mihi rosæ instar es! ó, quæ rosæ odorem afflas! SVPERAS FACILÈ, VT SVPERIOR SIS MIHI, QVÀM QVISQVAM, &c.] facilè à me obtines, vt te pluris faciam, quàm quemquam eorum, qui à me impetrant, vt mecum dormiant, seu qui à me impetrant mei corporis vsum, & copiam. QVÀM QVISQVAM, &c.] subintell. eorum. MERETRIX TANTISPER BLANDITVR, DVM ILLVD, &c.] ex quo meretrices, rapaces dicuntur. NAM, SI AMABAS, IAM OPORTEBAT NASVM ABREPTVM MORDICVS, &c.] hunc locum profert Nonius, in voce *mordicus*. sententia autem hæc est. nam si Menæchmum ex animo, & non simulatè amabas Erotium: oportebat te ei nasum mordicus auellisse. Hoc eò dicit, quòd cùm Erotium tam sæpe Menæchmum oscularetur, neque tamen vlla osculorũ nota, vllúmue vestigium, Menæchmi labris, impressum

C esset, osculari ex animo non videatur. sic M. Tull. dixit lib. 3. epist. ad Q. Fr. epist. 4. *auriculam fortasse mordicus abstulisset.* EXVVIAS FACERE, QVAS VOVI, VOLO.] exuere pallam, & in Erotium transferre, vt destinaui, ac promisi, volo. CEDÒ] da, vt sustineam. SED OBSECRO HERCLE, SALTA SIC CVM P. P.] qui saltabant in scena, qui cantabant, aut citharam pulsabant, palla ornati erant. Idcirco hîc Menæchmus periculum orat, vt, quãdo palla ornatus est, saltet. Horat. epist. ad Pisones. *Post hac personæ, pallaq; repertor honestæ Æschylus.* & Cornificius ad C. Herenn. lib. 4. *vti citharœdus cum prodierit optimè vestitus, palla inaurata indutus*, &c. quæ ab Andr. Turnebo animaduersa, & notata sunt lib. Aduers. 20. cap. 27. EGÓNE, AN TV MAGIS?] egóne non sum sanus, an tu potiùs? NIMIO EGO HANC PERICVLO SVRRIPVI] valde magno hanc pallam cum periculo hodie surripui. MEO QVIDEM ANIMO AB H. SVCCING. HERCVLES HAVD, &c.] mea quidem sententia Hercules non æquè vnquam magno cum periculo ab Hippolyta Amazonum regina balteum abstulit, vt ego hanc pallam vxori meæ surripui. profert hũc locum Festus in voce *succingulum*, quam interpretatur balteum: sed locus lacer, & mutilus est. sic autẽ legendũ, vt edidimus, *Hercules haud æquè*, &c. non vt habẽt ferè omnes libri. *Haud Hercles æquè*, &c. qua scriptura claudicat versus, vna syllaba breuior. nostri

D quidã libri habẽt, *Haud Hercules*, non, vt alij, *Haud Hercles*, &c. De Hippolyta, & eius cingulo quod Hercules afferre iussus erat, sic Diodorus Siculus li. 4. Ἡρακλῆς δὲ λαβὼν πρόσταγμα τὸν Ἱππολύτης τῆς ἀμαζόνος ἐνεγκεῖν ζωστῆρα, τὴν ἐπὶ τὰς ἀμαζόνας στρατείαν ἐποιήσατο. &c. id est, Hercules igitur Hippolytæ Amazonis balteũ iussus afferre, exercitum in Amazonas cõparauit. MEIS MORIGERA M.] meis morem gerens morib. hoc in primis habere debet mulier, quæ vult placere viro, ingenium, & animum morigerum. nam, vt cetera desint, vt sit deformis, atque adeò impudica, modò dissimulãter, & obscurè, & cum aliquo pudore: si hoc adsit, virum sibi facilè conciliabit. contrà, vt cetera omnia ei suppetãt, forma, genus, pudicitia: si non sit morigera, virũ à se alienabit. hoc ita esse, documẽto est vita quotidiana. Sic Terẽt. Hecyr. *Hac, ita vti liberali esse ingenio decet, Pudens, modesta: incommoda, atque iniurias Viri omneis ferre, & tegere contumelias.* Idem. actus 3. scena 1. *Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit: Tot meas iniurias, quæ nunquam vllo patefecit loco.* Lucret. lib. 4. in extr. *Nam facit ipsa suis interdũ fœmina factis, Morigerisq; modis, & mundo corpori' cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* HOS ANI. D. A. &c.] largos esse, & munificos, atq. adeò profusos in suas puellas. ANNO] anno superiore, vel anno antè, anno seu annum abhinc. VT RATIO REDD.] ex rationibus, quas reddis: ex iis, quæ dicis de quattuor minis. ATQ. ALIQVID SCITAM. &c.] id est, atque aliquid eduliũ, seu obsoniorum lautorum, scitorum, atque elegantium parari: cibos aliquos scitos, & eleganteis emi. Sic autẽ restituit

Adr. Turneb. Aduerſ. lib. 18. cap. 14. cùm libri quidam vulgati haberent *aliquid ſit omentorum*: manuſcr. verò, *aliquid ſitamentorum*. vſurpat hanc vocem Apuleius lib. 10. de Aſino aur. ibi, *Multas numero partes in cellulam ſuam mei ſolebant reportare domini: ille porcorum, pullorum, piſcium, & eiuſcemodi pulmentorum largiſſimas reliquias: hic panes, cruſtula, iuncules, hamos, lacertulos, plura ſcitamenta mellita*. Et Macrob. lib. 7. Saturn. cap. 14. princip. *Et quia ceteris expeditus mihi te paulliſper indulges, modò antè vobis de aqua ſermo fuit, quæro, cur in aqua ſimulacra maiora veris videantur: quod genus apud popinatores pleraque ſcitamentarum cernimus propoſita, ampliora ſpecie, quàm corpore*. vſus eſt eadem voce & Gellius, ſed tranſlatè, pro eloquendi veneribus, & leporibus. OBSONARIER] obſonari, emi. ſed obſonare, propriè valet, obſonium emere, ſeu parare. GLANDIONICAM SVILLAM] carnem ſuillam ex glandiis. Sunt autem glandia, ſeu glandulæ, partes in ſue calloſæ, duritie, & figura glandis: quæ ex gutture, & ceruice detrahuntur. Columella lib. 8. cap. 9. loquens de ſuibus. *ampla, & glandoloſa ceruice, roſtris breuibus, & reſupinis*. PERONIDEM,] quod genus obſonij ſit *peronis*, quæro. libri vulgati habent, *pernam itidem*, planiùs illud quidem: ſed hic corruptos eſſe puto: à quib. manuſcripti noſtri non diſcrepant. Camerarius *peronidem* edidit, ſuos, opinor, codices ſecutus: neque tamen docet, quid hæc vox ſignificet. Ego putabam legendum, *pernam, pedem, aut*, &c. vt ſubintell. nomen adiect. *porcinum*, in voce *pedem*. quod facilè ἀπὸ κοινοῦ repetitur. SINCIPVT,] ſubintell. porcinum: hoc eſt, partem capitis porcini anteriorem. AVT POLIMENTA PORCINA] Feſtus, polimenta, inquit, teſticulos porcorum dicebant, cùm eos caſtrabant, à politione ſegetum, aut veſtimentorum, quòd ſimiliter, atque illa, curentur. MADIDA QVÆ MIHI APP. IN MENSA, MILVIN. SVGG.] quæ mihi in menſa appoſita, iurulenta, famem auidiſſimam, qualis eſt miluij, ſubminiſtrent, ſeu præbeât. Sic autem edidi, nam libri omnes vulgati, *appoſita menſam miluinam*, &c. manuſcr. verò habent, *appoſita in menſam*, &c. vtrique mendoſè. Adrianus Turnebus, madida, interpretatur cocta, lib. Aduerſar. 18. cap. 15. probabiliter, & eruditè. in voce *miluinam* autem, appetentiam, aut famem, aut auiditatem ſubintelligimus. Miluium autem ſeu miluùm, ſeu miluum, conſtat auem eſſe auidiſſimam, & voraciſſimam, & eſurientiſſimam natura. NEQVE HODIE VT TE PERDAM, MEREAM D. D. M.] id eſt, neque ſi mihi hodie dentur deorum diuitiæ, mercedis nomine, vt ego te deſeram, ac perdam, accipere velim. ſi quis mihi dicat deus: en tibi, Penicule, deorum diuitias in manus do, hac lege, vt hodie Menæchmum deſeras, ac perdas, accipere nolim. neque te hodie perdere velim, ſi mihi deorum diuitiæ in mercedem, & pretium, vt te perdam, dentur. Notauimus hoc loquendi genus alibi, non ſemel. EVOCATE INTVS CYL.] euocate domo.

A B C

EROTIVM meretrix. CYLINDRVS coquus,

ER. SPortulam cape atque argentum, treis eccos nummos habes.
CY. Habeo. ER. abi atque obſoniũ affer. tribus vide quod ſit ſatis.
Nequedefiat, neque ſuperſit. CY. cuiuſmodi hi homines erunt?
ER. Ego & Menæchmus, & paraſitus eius. CY. iam iſti ſunt decem,
Nam paraſitus octo hominum munus facilè fungitur.
ER. Elocuta ſum conuiuas ceterùm cura. CY. licet.
Cocta ſunt, iube ire accubitũ. ER. redi citò. CY. iam ego hic ero. D

SPORTVLAM CAPE, &c.] Sportæ, inquit Nonius, dictæ ſunt vel à ſparto, vnde fiebant, vel ab aſportando. Sunt autem ſportæ, obſoniorum vaſa, & receptacula: quamuis Aſconius in Actionis primæ princip. paullo aliter: niſi fortè ibi corruptus eſt. Varro de vita populi R. neque enim obſonium in tota cena coëmtum, ex variis rebus cùm coniectum in vnam ſportam perſpicitur, &c. ex Nonio. TREIS ECCOS NVMMOS HABES.] nummos aureos intellige, non ſeſtertios. nummus aureus autem valebat duos coronatos aureos noſtros, & aliquãto plus. TRIBVS VIDE QVOD SIT SATIS.] vide, id eſt, prouide, & eme tantum, quantum ſit ſatis tribus. Sic autem edendum curaui, *tribus vide quod ſit ſatis*. nam alij libri habent, *tribus vide quid ſit ſatis*. quam ſcripturam minus probo. Fortaſſis etiam hoc modo legi poteſt, *tribus vide qui ſit ſatis*. id eſt, vide vt ſit ſatis tribus. NAM PARASITVS OCTO HOM. MVNVS FACILÈ FVNGITVR.] nam paraſitus eſt, & bibit, quantum homines octo. verbum *fungitur*, iunxit cum accuſandi caſu, & ſuo, & aliorum quoque nonnullorum more. Nonius hunc locum profert, & ait accuſatiuum pro ablatiuo eſſe poſitum. CONVIVAS CETERÙM CVRA.] id eſt, ceteroqui conuiuas cura. ceterùm, τἄλλα, cetera, alioqui, ceteroqui. COCTA SVNT,] ſignificat, ſe ſummam diligentiam in coquendis obſoniis adhibiturum.

A

MENÆCHMVS Soſicles.
MESSENIO ſeruus.

ME. NVlla'ſt voluptas nauitis Meſſenio
Maior,meo animo,quàm quando ex alto procul
Terram conſpiciunt. MES. maior,non dicam dolo,
Quàm ſi adueniens,terram videas,quæ fuerit tua.
Sed quæſo quamobrem nunc Epidamnum venimus?
An,quaſi mare,omneis circuimus inſulas?
ME. Fratrem quæſitum geminum germanum meum.
B MES. Nam quid modi futurum eſt illum quærere?
Hic annus ſextus,poſtquam rei huic operam damus.
Iſtros,Hiſpanos,Maſſylienſeis,Illurios,
Mare ſuperum omne,Græciámque exoticam,
Oráſque Italicas omneis. quà egreditur mare,
Sumus circumuecti. ſi acum credo quæreres,
Acum inueniſſes,ſi apparêret:tamdiu
Hominem inter viuos quæritamus mortuum:
Nam inueniſſemus iam diu,ſi viueret.
ME. Ergo iſtuc quæro certum qui faciat mihi,
Qui ſeſe dicat ſcire,eum eſſe mortuum.
C Operam præterea numquam ſumam quærere.
Verùm aliter viuus numquam deſiſtam exſequi.
Ego illum ſcio,quàm cordi carus ſit meo,
MES. In ſcirpo nodum quæris. quin nos hinc domum
Redimus? niſi ſi hiſtoriam ſcripturi ſumus.
ME. Dictum faceſſat doctum,& diſcaueas malo,
Moleſtus ne ſis,non tuo hoc fiet modo. MES. hem.
Illoc enim verbo eſſe me ſeruom ſcio.
Non potuit paucis plura planè proloqui.
Verùm nequeo me continere,quin loquar.
Audi Menæchme,quum inſpicio marſupium.
D Viaticati hercle admodum æſtiuè ſumus.
Næ tu hercle opinor niſi domum reuorteris,
Vbi nihil habebis,geminum dum quæris,gemes.
Nam ita eſt hæc hominum natio hîc Epidamnia.
Voluptarij atque potatores maxumi:
Tum Sycophantæ & palpatores plurimi
In vrbe hac habitant,tum meretrices mulieres.
Nuſquam perhibentur blandiores gentium.
Propterea huic vrbi nomen Epidamno inditum eſt:
Quia nemo fermè huc ſine damno deuortitur.
ME. Ego iſtuc cauebo .cedò dum mihi huc marſupium.

MES. Quid eo vis? ME. ne mihi damnum in Epidamno duis. A
Tu magnus amator mulierum es Messenio:
Ego autem homo iracundus, animi perditi.
Id vtrumque, argentum quando habebo, cauero.
Ne tu delinquas, néve ego irascar tibi.
MES. Cape atque serua, me lubente feceris.

NVLLA'ST VOLVPTAS NAVITIS MESSENIO, &c.] *terram videre, seu conspicere*, prouerbium olet. M. Tullius. in Catone Maiore. *Quæ mihi quidem tam iucunda est, vt quo propius ad mortem accedam, quasi terram videre videar, aliquandóque in portum ex longua nauigatione esse venturus.* Idem pro Murena in principio. *Quod si e portu soluentibus, ij, qui iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere summo studio solent & tempestatum rationem, & prædonum, & locorum: &c. quo tandem me animo esse oportet, prope iam ex magna iactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas Reipub. tempestates esse* B
subeundas? Huc referendum est illud Diogenis Cynici, qui cùm audisset quendam recitatorem molestum, & longum, ille autem toto libro recitato auditoribus ostendisset cartam extremam non exaratam & litteris carentem, bono animo estote viri, inquit, terram video. Græca verba si quis fortè requiret hæc sunt, Μακράπτος ἀναγινώσκοντος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου, ἄγραφον παραδείξαντος, Θαῤῥεῖτε, ἔφη, ἄνδρες γῆν ὁρῶ. NON DICAM DOLO] dicam ex animi sententia: dicam, vt sentio. QVÀM SI ADVENIENS, TERRAM VIDEAS, QVÆ FVERIT TVA] quàm si in patriam ex alto aduenicns, terram videas, quæ desierit esse tua, seu quæ non sit amplius tua. Nam quod fuit, non est, vt alibi diximus. Hoc igitur dicit seruus Messenio hero assentiens multo iucundissimum esse post longam iactationem ex alto terram intueri: & quidem multo iucundius, quàm aduenientem, terram eam videre, quæ olim tua fuerit, nunc desierit esse tua. Notat decoctores, qui bona sua obligurriũt, & patrimonia sua scortis, ac lenonib. largiuntur. AN QVASI MARE OMNEIS CIRC. INSVLAS] ánne idcirco nos ad hunc modum, & tamdiu peregrinamur, vt tamquam mare, omneis insulas circumeamus? *quasi mare*, est recti casus. est enim hic ordo, & hæc sentẽtia: an nos quasi mare, hoc est, quasi mare essemus, vel ad exemplum maris, omneis insulas circuimus? Nam mare circuit omneis insulas: & insula C
ea est, quæ omni ex parte à mari cingitur, & circuitur. GEMINVM GERMANVM] geminum, vno partu editum. germanum *γνήσιον*, ex iisdem parentibus natum. NAM QVID MODI FVTVRVM EST ILLVM QVÆRERE?] at quidnam modi, seu quisnam modus nobis futurus est illum quærendi? Quem modum constituemus huic quærendi labori, atque operæ? quando quærere desinemus? Namquid, pro quidnam. *κατ᾽ ἀναστροφήν*, de quo suprà. consule indicem. REI HVIC] huic quæstioni. ISTROS.] Istri, id est, Danubij, vt quidam volunt, accolas. sed Ister in Scythia Europæa, Danubius in Sarmatia, & Germania fluit. Deinde aliquãdo tandem Ister fit, vt vult Mela. MARE SVPERVM OMNE] mare omne Adriaticum. GRÆCIÁMQ. EXOTICAM] id est, Græciam longinquam, & externam, eam significat Italiæ partem, quæ magna Græcia dicebatur. SVMVS CIRCVMVECTI] ordo est, & sumus circumuecti oras Italicas omneis, &c. id est, circum oras omneis vecti sumus, &c. SI ACVM CREDO, QVAER. ACVM, &c.] prouerbiũ ex hyperbole, seu superlatione, quo significamus summam in re aliqua quærenda diligentiam esse adhibitam. TAMDIV HOMIN. INTER VIVOS QVAERITAMVS M.] quod est, inanem operam sumere. Nam mortui sunt apud inferos, hoc est, sepulti, & humati sunt, & iacent in tenebris, inquit Catullus, (de corporibus lo- D
quor, non de animis) sub terra igitur quærendi sunt, non inter viuos, qui super terram sunt, & spiritum è cælo ducunt, & lucis vsura fruuntur. ERGO ISTVC QVAERO CERTVM QVI F. M.] ordo est. ergo quæro, qui mihi istuc faciat certum: hoc est, quæro igitur, qui me certò doceat, fratrem meum esse mortuũ. QVI SESE DICAT SCIRE, &c.] ἐπεξήγησις. OPERAM PRAET. NVMQVAM, &c.] id est, cùm ego certò cognouero esse eum mortuum, seu cùm aliquem inuenero, qui mihi dicat se certò scire fratrem meum esse mortuum: numquam præterea, id est, numquam ampliùs, operam in quærendo consumam. VERÙM ALITER, &c.] verùm nisi aliquem inuenero, qui mihi liquidò confirmet, fratrem meum esse mortuum: quamdiu viuam, numquã id quod institui, desinam exsequi. EGO ILLVM SCIO, QVAM CORDI C. S. M.] loquendi genus comicum, & à Græcis sumtum. sententia autem est. Ego scio, quàm valde ille animo meo sit carus, id est, quàm vehementer illum amem ex animo. IN SCIRPO NODVM QVAERIS.] quæris quod numquam inuenies, prouerbium est. Festus, scirpus, inquit, est id, quod in palustribus locis nascitur, leue, & procerum, vnde tegetes fiunt. inde natum prouerbium est in eas res, quæ nullius impedimẽti sunt, in scirpo nodum quærere. Ennius. *Quærunt in scirpo soliti quod dicere nodum.* Et Plautus in Aulularia. *quasi pueris, qui nare discunt, scirpea induitur ratis.* Hactenus Festus. Ego ad hæc Festi verba. *in eas*

res,

A *res, quæ nullius impedimenti sunt, libenter addiderim, & in eas, quæ numquam reperiri possunt. scirpus enim nodis caret.* vtitur & Terentius hoc prouerbio in Andr. ibi. *Dignus es Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris.* ad quem locum iuuabit legere, quæ notat Donatus. NISI SI HISTORIAM SCRIPTVRI SVMVS.] ironia est. hoc enim sentit domum redire, & peregrinandi finem facere debemus, nisi fortè historiam scripturi sumus, atque idcirco nobis diutius peregrinandum esse existimamus, vt omnibus terrarum finibus peragratis, maribúsque obitis, libros geographicos de situ orbis, & historiam de hominum moribus conscribere possimus. vel sic, protectò domum iam repetere debemus. nisi fortè idcirco tamdiu peregrinamur, & eo cõsilio, atq; animo tot terrarũ oras perambulamus, tótq; maria circuimus, ac circumuehimur, vt historiam conscribamus. DICTVM FACESSAS DOCTVM] noli mihi loqui verba arguta, & sentẽtiosa. noli mihi argutari, & sententias fundere. missa fiant verba docta, hoc est, è doctrina petita, & doctrinam olentia. ET DISCAVEAS MALO.] sermo minantis. vide, vt longè tibi caueas à malo. Vide quantum potes, vt vites malum, proinde quasi ita dicat: si pergis mihi obstrepere, & verbis istis doctis, atque argutis aduersari, non procul aberit abs te infortunium, & malum. NON TVO HOC FIET MODO] non tuo hoc fiet arbitratu. Sic Terent. Andr. *Sine nunc meo me viuere interea modo.* ILLOC ENIM VERBO, &c.] liberi enim hominis est, suo arbitratu, modo sine alterius contumelia loqui. At seruus

B non quod vult, neque quamdiu, aut quomodo, sed quod herus vult, & quamdiu, & quomodo ille vult: præfinitò denique loquitur. Itaque in democratiis, siue in ciuitatibus liberis, maximè locum habent ἰσηγορία & παῤῥησία hoc est, æqualis dicendi potestas, & orationis libertas. VIATICATI HERCLE ADM. ÆSTIVÈ SVMVS] id est, viatico admodum tenui, & angusto instructi sumus. tractum hoc videtur esse à re castrensi, & militari. nam milites hibernis temporibus, & hibernis castris commeatum, victúmque largiorem, & cibaria copiosiora prouidere solebant, quàm æstiuis. Licet etiam dicere, à viatoribus esse ductum, qui cùm se paucioribus diebus eò, quò volunt æstate peruenturos esse, sciant, quàm hyeme: & frugibus ac fructibus æstiuis se inter eundem facilè tolerare possint, quod item hieme, terra squalente, atque horrente nequeant: tempore æstiuo, viaticum sibi parant angustius, & leuius. Vtramque harum explicationum sequitur Adr. Turneb. Aduers. lib. 18. cap. 15. Putabam etiam hoc tertio modo hunc locum explicari posse, ita tamen vt eadem sententia maneat: Plautum æstiuè viaticos dixisse, tenuiter, & angustè, & parcè viaticatos, sermone translato, ab iis, qui vestiti sunt ad eos, qui viaticati sunt. Dicere enim solemus aliquem æstiuè vestitum, nempe eum, qui leuiter, & expeditè

C vestitus est. Nam æstiuo tempore vestitu leuiore, & pauciore opus est, quàm brumali. Sic igitur æstiuè viaticatos dixit Plautus, non copioso admodũ, neque magno viatico instructos. quæ postrema explicatio mihi videtur facilior, ac planior, & minus longè petita, quàm duæ superiores. quamquam neque illas damno, aut improbo, neque hanc, reiectis illis, vnicè amplector. Iudicet igitur lector. GEMINVM DVM QVÆRIS GEMES] paronomasia, seu parechesis. *gemes* autem, hoc est, οἰμώξεις, plorabis, flebis, tuam vicem dolebis, te miserum dices. VOLVPTARII ET, POT. MAX.] subintell. *sunt.* PALPATORES] assentatores, suprà in Amph. *Obseruatote, quàm blandè mulieri palpabitur.* NVSQVAM PERH. BLAND. GENT.] ordo est, nusquam gentium blandiores perhibentur. PROPTEREA HVIC VRBI N. EPIDAMNO IND. EST, &c.] non est hoc quidem verum, cùm sit nomen Græcum: sed tamen Romani idcirco huic vrbi nomen immutarunt, quòd eis malum nomen visum est, & Dyrrachium nominarunt, nomina obscæna vitantes, atque horrentes. Mela lib. 2. *Vrbium prima est Oricum: secunda Dyrrachium. Epidamnos antè erat. Romani nomen mutauère, quia velut in damnum ituris, omen id visum est.* Plinius, lib. 3. cap. 23. *In ora verò Denda, ciuium Romanorum Epidamnum colonia, propter inauspicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellata.* Plautus infrà, tribus pòst versibus. *ne mihi damnum in Epidamno duis.* CEDÒ DVM MIHI, &c.] da mihi igitur huc marsup. *dum* particula inseparabilis,

D quæ cohæret cum verbo, *cedò.* QVID EÒ VIS?] subintell. *facere?* TV MAGNVS AMATOR MVL.] sic Terent. Eun. *At pol ego amatores audieram esse mulierum maximos.* ANIMI PERDITI] animi impotentis, hoc est, qui sibi moderari, & temperare non potest. ID VTRVMQ. ARGENTVM Q. H. CAVERO] id vtrumque videlicet, ne tu scorteris, siue, ne tu delinquas, vt statim subiicit. Nam sine nummis scortari non poteris, alterum ne ego tibi irascar: quia, si non delinques, scortando, & nummos meos insumendo, præcisa erit mihi omnis irascendi occasio.

CYLINDRVS, MENÆCHMVS Sosicles, MESSENIO.

BEne obsonaui, atque ex mea sententia,
Bonum anteponam prandium pransoribus.

Sed eccum Menæchmum videon' à tergo meo? A
Prius iam conuiuæ ambulant ante ostium,
Quàm ego obsonatu redeo. adibo atque alloquar.
Menæchme salue. ME. di te ament. scis quis ego sum?
CY. Non hercle verò. vbi conuiuæ ceteri?
ME. Quos tu conuiuas quæris? CY. parasitum tuum.
ME. Meum parasitum? cerè hic insanus est homo.
MES. Dixin' tibi esse hic sycophantas plurimos?
ME. Quem tu parasitum quæris adolescens meum?
CY. Peniculum. MES. eccum hunc in vidulo saluum fero.
CY. Menæchme, numerò huc aduenis ad prandium.
Nunc obsonatu redeo. ME. responde mihi B
Adolescens, quibus hîc pretiis veneunt porci
Sacres, sinceri, numos hos à me accipe.
Iube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem insanum esse te certò scio.
Qui mihi molestu's homini ignoto, quisquis es.
CY. Cylindrus ego sum. non nosti nomen meum?
ME. Seu tu Cylindrus, seu Coliendrus, perieris.
Ego te non noui, neque nouisse adeò volo.
CY. Est tibi Menæchmo nomen, tantum, quod sciam.
ME. Prò sano loqueris, cùm me appellas nomine.
Sed vbi nouisti tu me? CY. vbi ego te nouerim? C
Qui amicam habeas, heram meam, hanc Erotium.
ME. Neque hercle habeo, neque te, quis sis homo, scio.
CY. Non scis quis ego sim, qui tibi sæpissimè
Cyathisso apud nos, quando potas? MES. hei mihi,
Cùm nihil est, illi qui homini diminuam caput.
ME. Tun' cyathissare mihi soles, qui ante hunc diem
Epidamnum numquam vidi, neque veni? CY. negas?
ME. Nego hercle verò. CY. non tu in illisce ædibus
Habitas? ME. dij illos homines, qui illic habitant, perduint
CY. Insanit hic quidem, qui ipse maledicit sibi. D
Audin' Menæchme? ME. quid vis? CY. si me consulas,
Nummum illum, quem mihi dudum pollicitu's dare,
Iubeas, si sapias, porculum afferri tibi.
Nam tu quidem hercle, certò non sanu's satis
Menæchme, qui nunc ipsus maledicas tibi.
MES. Heu hercle hominem molestum & odiosum mihi.
CY. Solet iocari sæpè mecum illo modo.
Quantumuis ridiculus est, vbi vxor non adest.
ME. Quid ais tu? CY. quid vis, inquam? satin' hoc quod vides,
Tribus vobis obsonatum'st? an obsono amplius
Tibi & parasito & mulieri? ME. quas tu mulieres,

A Quos tu parasitos loquere? MES. quod te vrget scelus,
Qui huic sis molestus? CY. quid tibi mecum est rei?
Ego te non noui: cum hoc, quem noui, fabulor.
ME. Non ædepol tute homo sanus es, certò scio.
CY. Iam ergo hæc madebunt faxo, nihil morabitur.
Proin tu ne quò abeas longiùs ab ædibus.
Nunquid vis? ME. vt eas maxumam in malam crucem.
CY. Ire hercle melius est te intrò, atque accumbere,
Dum ego hæc appono ad Vulcani violentiam.
Ibo intrò, & dicam te hîc adstare Erotio,
Vt te hinc abducat, potius quàm hîc adstes foris.
B ME. Iámne ille abiuit? ædepol haud mendacia
Tua verba. MES. exterior hosce obseruato modò:
Nam istic meretricem credo habitare mulierem,
Vt quidem ille insanus dixit, qui hinc abiit modò.
ME. Sed miror quî ille nouerit nomen meum.
MES. Minimè hercle mirum. morem hunc meretrices habent,
Ad portum mittunt seruolos, ancillulas:
Si qua peregrina nauis in portum áduenit,
Rogant cuiatis sit, quid ei nomen siet.
Pòst illæ extemplò se applicant, agglutinant.
Si pellexerunt, perditum amittunt domum.
C Nunc in istoc portu stat nauis prædatoria,
Abs qua cauendum nobis sanè censeo.
ME. Mones quidem hercle rectè. MES. tum demum sciam
Rectè monuisse, si tu rectè caueris.
Tacedum parumper. nam concrepuit ostium,
Videamus qui hinc egreditur: hoc ponam interim,
Asseruatote hoc sultis nauales pedes.

BENÈ OBSONAVI, ATQ. EX M. S.] bona, & opipara obsonia paraui, atque ex mea sententia. BONVM ANTEP. PR. PRANS.] sic loquitur in Curcul. *Quid antepones Veneri pro ientaculo?* anteponam pransoribus, id est, ponam ante pransores. apponam pransoribus. D Creber est apud Homerum hic versus. Οἱ δ' ἐπ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα, προκείμενα χεῖρας ἴαλλον. hoc est, illi autem cibis paratis, ante se positis, manus admouebant. SED ECCVM MENÆCHM. VIDEÓN' À TERGO MEO?] Sed videóne Menæchmum à tergo meo? Hîc sunt erroris initia. Et coquus quidem, primus errat, qui Menæchmum aduenam, qui Sosicles nominatur, Menæchmum surreptitium, ciuem Epidamnium, cuius parasitus est Peniculus, esse putat. QVÀM EGO OBSONATV RED.] quàm ego ab emendo obsonio redeo. ECCVM HVNC IN VID. SALVVM F.] iocus ex ambiguo. Nam Cylindrus quærit vbi sit Peniculus parasitus, & per Peniculum, parasitum Menæchmi surreptitij significat. Messenio, paruum penem, seu caudam salacem intelligit: quam se saluam in vidulo, hoc est, in sacculo, & subligaculo ferre dicit. suprà in Epid. *vbi is ergo est? nisi si in vidulo, Aut si in mellina attulisti.* NVMERÒ HVC ADVENIS, &c.] numerò, id est, nimis citò: quia scilicet nunc primùm obsonatu redeo. Sic autem legendum: & ita habent nostri libri veteres, neque aliter edidit Camerarius. Nam quòd Alciatus lib. 10. Parergon iuris, cap. 14. hunc locum, in libris vulgatis corruptum, ex ingenio emendat, & legit, *nunc obsonator adeò responde mihi.* fallitur, & longè aberrat à scopo. QVIBVS HÎC PRETIIS VENEVNT PORCI SACRES, SINCERI. &c.] porci sacri, siue, vt veteres loquebantur, sacres, & sinceri, immolabantur ab iis, qui piaculum aliquod admiserant, aut qui insani exstiterant. significat igitur Menæchmus Sosicl. coquum esse insanum. Hunc locum

autem declarat Varro lib.2.de re Rustica cap.1. *Ferè ad quattuor menses à mamma non diiun-* A
*guntur agni, hædi tres, porci duo: è queis, quoniam puri sunt ad sacrificium, vt immolëtur, olim
appellati sacres: quos appellat Plautus, cùm ait, quanti sunt porci sacres?* Idem eodem lib.cap.4.
apertiùs, & planiùs. Cùm porci depulsi sunt à mamma, à quibusdam delici appellantur: neque
iam lactantes dicuntur: qui à partu decimo die habëtur. puri ab eo appellantur, ab antiquis sa-
cres, quòd tum ad sacrificium idonei dicuntur primùm. Itaque apud Plautum in Menæchmis,
eum, insanum, quem putat, vt pietur in oppido Epidamno interrogat. Quanti hic sunt porci sa-
cres? Festus quoque hûc locum explicarat, atque illustrarat in voce, *sacrem*. sed Festus ipse ita eo
loco lacer, & mutilus est, vt alieno lumine, vnde illustretur, egeat. Laribus autem immolabätur
hi porci sacres, non solùm ab insanis, verumetiam ab iis, quibus aucta erat liberorum prole fa-
milia. Iterum Plautus in Rud. *vt rem diuinam faciam, cum intrò aduenero, Laribus familiaribus, cum auxe-
rũt nostrã familiam. Sunt domi agni, & porci sacres.* Eustathius in notis ad librum ἰλιάδ.τ. scribit, por-
cum, ab antiquis existimatum esse ad expiationes idoneum: testémque producit Æschylum, in
his, Πρὶν αὖ παλαϛμοῖς αἵματος χοιροκτόνου Αὐτός σε χράνῃ Ζεὺς καθαρσίοις χεροῖν. huc per-
tinet illud Horatianum sat.3.libro sermonum 2. *Non est periurus, neque sordidus. immolet aequis, Hic
porcum Laribus.* Ad quem locum notauimus, Larum matrem, Maniam, seu Manam esse nomina-
tam: & Lares, Grunduleis appellatos. ex quo factum esse, vt & insani Lares sibi propitios redde- B
re studerent, & porcos iis diis immolarent, vt esset diis digna victima. NVMMOS HOS À
ME ACCIPE.] nonnulli alij libri habent, *nummum vnum en à me accipe.* quæ lectio mihi magis
placet: eámque cõfirmat, quod sequitur non longè admodum, *si me consulas, Nummum illum, quem
mihi dudum pollicitu's dare, Iubeas, si sapias, porculum afferri tibi.* QVI MIHI MOLESTV'S, &c.]
qui mihi molestus es, homini ignoto. HOMINI IGNOTO,] ignoto, hoc est, te ignoranti:
qui te non noui. videtur enim vox, ignoto, hic accipienda ἐνεργητικῶς, vt in epist. ad L. Luceium,
Q. Fil. libro 5. *Atque illi artifices, corporis simulacra ignotis nota faciebant:* &c. SEV TV CYLIN-
DRVS, SEV COLIENDRVS, &c.] locus ex paronomasia. quæ aliquanto remotior sit, si
legatur, vt vulgò, *Seu tu Cylindrus, seu Coriandrus,* &c. vtrumque autem pro re eádem dici, *Corian-
drum,* & *Coliendrum,* constat. VBI EGO TE NOVERIM? QVI AMICAM, &c.] malim
sic legi, & interpungi, *vbi ego te nouerim, Qui amicam habeas heram meam hanc Erotium?* hac sententia,
rogásne, vbi ego te nouerim, qui amicam habeas heram meam hanc Erotium? CYATHISSO]
cyathum vini plenum ministro: κυάθῳ οἰνοχοῶ, κυαθίζω. HEI MIHI, CÙM NIHIL
EST, ILLI QVI H. D. C.] hei mihi, quia nihil mihi est, quo illi homini comminuam ca-
put. PERBVINT.] perdiderint. NVMMVM ILLVM QVEM MIHI D. POLL. D.
IVBEAS, SI SAP.] id est, si sapias, illo nummo, quem nummum illum mihi dudum pollici- C
tus es dare, porculum afferri tibi. CERTÒ, NON SANV'S SATIS.] certè non satis sanus
es. QVAMTVMVIS RIDICVLVS EST, &c.] quamtumuis ridiculus est, cùm vxor non
adest. *ridiculus* autem interdum valet, facetus, vrbanus, qui dictis salsis, & venustis mouere risum
solet, & ita hoc loco accipiendum est. Aliàs *ridiculus*, est risu dignus. Hinc illud Catonis in Cic.
quem ridiculum habemus consulem? SATIN' HOC, QVOD VIDES, TRIB. VOBIS OBSO-
NATVM'ST?] satísne tribus vobis hoc obsoniũ, quod vides, emtũ est. vel sic, hoc obsoniũ quod
vides, & quod à me emtum est, satísne est vobis tribus? AN OBSONO AMPL. &c.] an emo,
hoc est, an emam tibi, & parasito, & mulieri obsonium amplius? QVAS TV MVLIERES,
QVOS TV PAR. &c.] vide, vt quas res coquus numero singulari appellarat, Menæchmus
numero multitudinis iteret. sic faciunt, qui quod ab alio dictũ est, improbant, ac reprehendũt.
Sic apud Terent. in Adelph. *cupio. verùm hoc mihi in mora'st, Tibicina, & Hymenæum qui cantent.* D. *eho:
Vin' tu huic seni auscultare?* ASCH *quid?* D. *missa hac face, Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas.* sic no-
ster Plautus in Curcul. *quas tu tabulas, Quos tu mihi Luscos libertos, quos Summanos somnias?* QVOD
TE VRGET SCELVS?] quod te scelus agitat? quæ te intemperiæ vexant? Horat. sat.3.lib.1. D
optimus ille est, Qui minimis vrgetur. & sat.3.lib.2. *pudor,* inquit, *te malus vrget, Insanos qui inter vereare in-
sanus haberi.* MADEBVNT, FAXO?] fecero, vt cocta sint. vel, fecero, vt in iure natent, vt iuru-
lenta sint. illud alterum magis placet, quàm hoc. NIHIL MORABITVR.] nulla res vos
morabitur, hoc est remorabitur, quo minùs mox accumbatis, & prandeatis. vel *morabitur* acci-
piendum impersonaliter passiuè. vt subintelligatur, *à me.* hoc est, nihil morabor. non ero longus,
aut tardus, in me mora non erit vlla. DVM EGO HÆC APPONO AD VVLCANI
VIOLENTIAM.] id est, dum ego hæc igni admoueo. ET DICAM TE HÎC ADSTA-
RE ER.] ordo est, & dicam Erotio, te hîc adstare. EXTERIOR HOSCE OBSERVATO
MODO.] facito modo, vt extra illas ædeis, vbi hi habitant, hosce obserues. sic autem legendum
est, non, vt habent libri vulgati, exterior esse obseruato modò. CVIATIS SIT:] vnde sit:
qua in vrbe, quóue in loco natus sit. Cuius, & cuiatis, inquit Nonius, hanc habent differentiam.
Cuius, ad personam refertur hominis: *cuiatis,* vnde significant. Acc. in Telepho. *Qui neque cuiatis es-
set, vnquam potuimus, multum rogitantes, scire.* Hactenus Nonius. Adde Ennij hæc Enniana. *Hostem
qui feriet, mihi erit Carthaginiẽsis, Quisquis erit, Cuiatis siet.* QVID EI NOMEN SIET.] aliàs, quod
ei nomen siet, quod magis probo. AGGLVTINANT.] tralatio, sic suprà in Cistell. *Nam hercle
iam ad me agglutinandam totam decretum'st dare.* SI PELLEXERVNT.] si suis illecebris perdu-
xerunt.

A xerunt. PERDITVM AMITTVNT DOMVM.]non dixit,admittunt,id est, recipiunt domum,ſed admittunt,id eſt, è manu mittunt, vel manu dimittunt domum, quaſi in viuarium. Horat.epiſt.1. lib. 1. *Excipiántque ſenes, quos in viuaria mittant.* NVNC IN ISTO PORTV STAT NAVIS PRÆDATORIA]allegoria eſt:per nauim prædatoriam meretricem Erotium ſignificat:per portum,domum eius ſignificat.ſic infrà. *Ducit lembum dierectum nauis prædatoria.* TVM DEMVM SCIAM RECTÈ MONVISSE.]ſubintellige;me,hoc modo.tum demum ſciam me rectè monuiſſe,&c.non addidit autem prouocabulum *me*.ex Grecorum conſuetudine,qui ita loquũtur, *οἶδα ποιήσας*.id eſt,ſcio feciſſe,pro ſcio me feciſſe: & *ἔφη ποιήσειν*. id eſt,dixit facturus eſſe,pro dixit ſe facturum eſſe,&c.in quibus locutionibus & ſimilibus,non eſt tranſitus à perſona ad aliam perſonam:vt cùm dico,ſcio te venturum eſſe,&c. TACEDVM PARVMPER.] *dum* particula inſeparabilis. CONCREPVIT OSTIVM.] ab aliquo,qui exiturus eſt,oſtij ſonitus,ſiue crepitus editus eſt. VIDEAMVS, QVI HINC EGREDITVR.]videamus,quis ex his ædibus egrediatur. HOC PONAM INTERIM]interea hanc ſarcinam deponam.interea me hac ſarcina leuabo. SVLTIS] ſi vultis. NAVALES PEDES.]id eſt,ſerui remiges,alij,per naualeis pedes,nautas ſignificari volunt,alij,pueros, qui vſque in naui herum ſecuti ſunt. *Remi*, inquit Nonius, *nauales pedes*. ſicut plerumque *remi* dicun-
B tur *remiges*.Virgil.lib.5 Æneid.*quam deinde Cloantus Conſequitur, melior remis*. Puto autem, vt dicam *ἐν παρόδῳ*,legendum apud Nonium *Remiges,nauales pedes*,&c.

EROTIVM, CYLINDRVS, MENÆCHMVS Soſicles. MESSENIO.

SIne foreis ſic. abi,nolo operiri.
Intus para,cura,vide quod opus eſt vt
Fiat,ſternite lectos, incendite odores:
Munditia,illecebra animo eſt amantum.
C Amanti amœnitas,malo eſt,nobis lucro.
Sed vbi ille eſt,quem coquus ante ædeis eſſe ait?
Atque eccum video,qui mihi eſt vſui,&
Plurimum prodeſt?item huic vltrò fit,vt
Meret,potiſſimùm noſtræ domi vt ſit.
Nunc eum adibo,alloquar vltrò.
Animule mi,mihi mira videntur,
Hîc te ſtare foris,fores cui pateant
Magis quàm domus tua,domus cùm hæc tua ſit.
Omne paratum'ſt,
Vt iuſſiſti atque vt voluiſti:neque tibi eſt
D Vlla mora intus.prandium vt iuſſiſti, hîc
Curatum eſt.vbi lubet,ire licet accubitum.
ME. Qui cum hæc mulier loquitur? ER. equidem tecum. ME. quid mecum tibi
Fuit vnquam,aut nunc eſt negotij? ER. quia pol te vnum ex omnibus
Venus voluit me magnificare,atque id haud immerito tuo.
Nam ecaſtor ſolus benefactis tuis me florentem facis.
ME. Certò hæc mulier aut inſana,aut ebria eſt,Meſſenio,
Hominem quæ ignotum compellet me tam familiariter.
MES. Dixin' ego iſtæc hic ſolere fieri?folia nunc cadunt
Præ vt,ſi triduum hoc hîc erimus,tum arbores in te cadent,

Nam ita sunt hîc meretrices omnes illecebræ argentariæ. A
Sed sine me dum hanc compellare. heus mulier. tibi dico. ER. quid est?
MES. Vbi tu hunc hominem nouisti? ER. ibidem, vbi hic me iam diu:
In Epidamno. MES. in Epidamno, qui huc in hanc vrbem pedem,
Nisi hodie, nunquam intrò tetulit? ER. eia delicias facis
Mi Menæchme. quin amabo, is intrò? hic tibi erit rectius.
ME. Hæc quidem ædepol rectè appellat meo me mulier nomine.
Nimis miror quid hoc sit negotij. MES. oboluit marsupium
Huic istuc, quod habes. ME. atque ædepol tu me monuisti probè. B
Accipe, iam hoc scibo vtrum hæc me mage amet, an marsupium.
ER. Eamus intrò vt prandeamus. ME. bene vocas, tamen gratia'st.
ER. Cur igitur tibi me iussisti coquere dudum prandium?
ME. Egóne te iussi coquere? ER. certò tibi & parasito tuo.
ME. Cui, malùm, parasito? certè hæc mulier non sana est satis.
ER. Peniculo. ME. quis iste est Peniculus? qui extergentur baxeæ?
ER. Scilicet qui dudum tecum venit, quom pallam mihi
Detulisti, quam ab vxore tua surripuisti. ME. quid est?
Tibi pallam dedi, quam vxori meæ surripui? sanan' es?
Certè hæc mulier can. .rino ritu hic adstans somniat. C
ER. Quî lubet ludibrio habere me, atque ire inficias mihi
Facta quæ sunt? ME. dic quid est id, quod negem quod fecerim?
ER. Pallam te hodie mihi dedisse vxoris. ME. sed iam nunc nego.
Ego quidem neque vnquam vxorem habui, neque habeo: neque huc
Vmquam, postquam natus sum, intra portam penetraui pedem.
Prandi in naui, inde huc egressus sum, te conueni, æcere.
ER. Perij misera, quam tu nunc mihi nauem narras? ME. ligneam,
Sæpè tritam, sæpè fixam, sæpè excussam malleo. D
Quasi supellex pellionis palus palo proximus'st.
ER. Iamiam amabo desine ludos facere, atque i hac mecum simul.
ME. Num quem mulier alium hominem, non me, fortè quæritas?
ER. Non ego te noui Menæchmum Moscho prognatum patre?
Qui Syracusis perhibêre natus esse in Sicilia,
Vbi rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pythia,
Tertium Olympia, qui in morte regnum Hieroni tradidit.
Nunc Hiero est. ME. haud falsò mulier prædicas. MES. proh Iuppiter.
Nunc istæc mulier illinc vênit, quæ te nouit tam catè.
ME. Hercle, opinor, pernegari non potest. MES. ne feceris,

A Periſti, ſi intraſſis intra limen. ME. quin tace modò,
Bene res geritur: aſſentibor, quicquid dicet, mulieri,
Si poſſim hoſpitium nanciſci. iam dudum mulier tibi
Non imprudens aduerſabar. hunc metuebam, ne meæ
Vxori renuntiaret de palla, & de prandio,
Nunc quando vis, eamus intrò. ER. etiam paraſitum manes?
ME. Neque ego illum maneo, neque flocci facio: neque ſi venerit,
Eum volo intromitti. ER. ecaſtòr haud inuita fecero.
Sed ſcin' quid te, amabo, vt facias, impero? ME. quid vis modò?
ER. Pallam illam, quam dudum dederas, ad Phrygionem vt deferas,
B Vt reconcinnetur, atque vt opera addantur, quæ volo.
ME. Hercle, quin tu rectè dicis, eadem ignorabitur,
Ne vxor cognoſcat te habere, ſi in via conſpexerit.
ER. Ergo mox auferto tecum, quando abibis. ME. maximè.
ER. Eamus intrò. ME. iam ſequar te. hunc volo etiam colloqui.
Ehò Meſſenio accede huc. MES. quid negotij eſt? ME. ſcire vis?
MES. Quid ergo opu'ſt? ME. opus eſt. MES. ſcio, vt mendices. ME. tanto nequior es.
Habeo prædam, tantum incepi operis. tu quantum potes,
Abduc iſtos in tabernam actutum deuerſoriam.
C Tum facito, ante ſolem occaſum, vt venias aduorſum mihi.
MES. Non tu iſtas meretrices nouiſti here. ME. tace, inquam, nunc iam.
Mihi dolebit, non tibi, ſi quid ego ſtultè fecero.
Mulier hæc ſtulta atque inſcita eſt, quantum perſpexi modò,
Eſt hic præda nobis. MES. perij. ME. iámne abis? MES. perit probè,
Ducit lembum dierectum nauis prædatoria.
Sed ego inſcitus, qui me hero meo poſtulem moderarier.
Dicto me emit audientem, haud imperatorem ſibi.
D Sequimini, vt quod imperatum eſt, veniam aduorſum tempori.

SINE FOREIS SIC.] verba Erotij ad Cylindrum coquum, qui ingreſſus domum, oſtium claudere volebat, quod eum vetat facere Erotium egrediens, vt Menæchmum Soſiclem, quem putat eſſe Menæchmum ciuem, amatorem ſuum, & quem coquus errans, & forma deceptus, dixerat ei foris eſſe, aduenientem comiter excipiat, & blandè domum vocet. NOLO OPERIRI.] nolo oſtium operiri, id eſt, claudi. STERNITE LECTOS, &c,] nunc alloquitur ancillas. INCENDITE ODORES:] incendere odores, eſt, rebus ſuauem odorem mittentibus incenſis, odores gratos excitare. Sic M. Tull. lib. 5. Tuſcul. *faſciculum ad nareis admouebis? incendes odores? ſertis redimibis, & roſa?* MVNDITIA ILLECEBRA ANIMO EST AMANTIVM.] amantium animus, munditia puellarum, tamquam illecebra quadam capitur. Sic Lucret. lib. 4. *Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis, Morigeriſque modis, & mundo corporis cultu. Vt facilè inſueſcat ſecum vir degere vitam.* AMANTI AMOENITAS, MALO EST, NOBIS LVCRO.] loci amœnitas, ſeu locus amœnus, amanti, malo eſt, id eſt, amantem allicit, & inducit, vt velit in domo meretricia verſari, quod ei damnoſum, & pernicioſum eſt: nobis lucro, quia ex eo, quod amantes nos colunt, & ædeis noſtras frequentant, rem noſtram bene gerimus, &

lucrum facimus. *Amœna loca dicta sunt*, inquit Festus, *quæ ad se amanda alliciant, id est, attrahant*. QVI A
MIHI EST VSVI.] qui mihi vtilis est. ITEM HVIC VLTRÒ FIT, VT M. &c.] id
est, ita fit huic Menæchmo, vltrò, id est, non roganti, neque petenti, vt meret, hoc est, vt mereatur,
seu vt dignus est, nempe vt potissimùm, hoc est, ante alios omneis domi nostræ sit. Profert hunc
locum Nonius docens *meret*, positum esse pro *meretur*. sic infrà ead. fab. *Adibo, atque hominem acci-
piam dictis, quibus meret*. ALLOQVAR VLTRÒ.] alloquar eum prior, & ab eo non appellata,
neque prouocata, hoc enim significat vltrò. OMNE PARATVM'ST] quidam libri habent,
omne paratum'st prandium. MIHI MIRA VIDENTVR, &c.] mihi mirum videtur, &c. VBI
LIBET, IRE LICET ACCVBITVM.] id est, cùm libet, accubitum ire licet. In *libet, licet*,
inest nonnulla parechesis, seu potiùs paronomasia: qualem quæsiuit & illa generis imperatorij
mulier: cui cùm dixisset propinquus eius, imperator, si liceret, liberet: si libet, licet, inquit illa.
MAGNIFIEARE:] magnifacere. HAVD IMMERITO TVO.] id est, merito tuo ἐλάτ-
τωσις, seu λιτότης. ME FLORENTEM FACIS.] me fortunatam & beatam facis: sic di-
cunt Græci, θάλλειν, & αἰθεῖν, pro εὐτυχεῖν, καὶ εὖ πράττειν. DIXIN' EGO, &c.] dixine ego,
&c. id est, nónne dixi ego, ista hic fieri solere? FOLIA NVNC CADVNT. PRÆVT, SI,
&c.] allegoria est, significat, si comparentur hæc, quæ nunc fiunt, quod mulier cum ignoto tam
familiariter loquatur, cum iis, quæ intra triduum futura sunt: proinde hoc esse, ac si folia caden- B
tia cum arboribus ipsis cadentibus conferantur: mirum tibi videtur, inquit, mulierem tibi igno-
tam te, hominem ignotum tam familiariter appellare, atque alloqui. verùm si hoc triduum hîc
erimus, folia nunc in te cecidisse dices, præ iis, quæ tunc videris, & tunc arbores ipsæ in te cor-
ruere tibi videbuntur. ILLECEBRÆ ARGENTARIÆ.] quæ illiciunt amanteis, vt argen-
tum, ab iis eliciant. vel quæ argentum amantium ad se illiciant ἴυγγες ἀργυρίου argenti illices.
SED SINE ME DVM HANC COMPELLARE.] sine me dum, id est, sine dum me, &c.
tmesis. IN EPIDAMNO, QVI HVC IN HANC VRBEM PED. NISI HODIE
NVNQ. INTRÒ T.?] in Epidamno te eum vidisse, aut nouisse dicis, qui nunquam nisi hodie
in hanc vrbem ingressus est? intrò tetulit, hoc est, intrò tulit, seu intulit. *tetulit* antiquum, pro *tu-
lit*. EIA DELICIAS FACIS.] eia, perge tuo arbitratu, mi Menæchme, te delicatè iocari
video. delicias facis, τρυφᾷς. HÎC TIBI ERIT RECTIVS.] hîc, domi nostræ, tibi erit
melius, quàm foris. OBOLVIT MARSVPIVM HVIC ISTVC, QVÒD HABES] hęc
mulier marsupium istud, quod tu habes, odorata est. huic mulieri marsupij tui odor ad nareis
peruênit. Marsupium tuum huius mulieris naribus odoré obiecit. suprà in Amphit. *hei nummam
ego obolus?* BENE VOCAS, TAMEN GRATIA'ST.] benignam te, & liberalem in eo te
præbes, quòd me ad prandium vocas. verumtamen gratia est, id est, verumtamen habeo gra- C
tiam, quod est, gratiam tibi tui prandij facio. prandio tuo non vtor. honesta est recusatio, seu re-
iectio. vt illa apud Aristophanem χάλλιστα, ἐπαινῶ, id est, pulcherrimè, seu rectissimè: laudo, &
illa apud Horatium epist. 7. lib. 1. *at tu quantumuis tolle benignè*. Nam ibi viator, qui ita respondet *be-
nignè*, pudéter, & honestè Calabri hospitis munera aspernatur, & reiicit: proindè ac si ita dice-
ret: liberalem tu quidem te erga me prębes. sed liberalitate tua non vtor, tibíque ago gratias. Sic
enim locum illum explicauimus in comment. nostris Horatian. infrà in Mercatore, *cena dabitur,
Bene vocas, benignè dicas: Cras apud te, nunc domi. Sic decet, sic fieri oportet*. CVI, MALÙM, PARASI-
TO?] *malùm* interiectio stomachantis, & indignantis. QVI ISTE EST PENICVLVS,
QVI EXTERGENTVR BAXEÆ] quis est iste Peniculus? an quo baxeæ extergétur? baxeæ,
calceamenti genus, quo sacerdotes, & Philosophi vtebantur. vt ex Apuleio intelligere licet lib.
2. de Asino aureo, ibi. *Hæc cùm dicto, iuuenem quemdam linteis amiculis intectũ, pedésque palmeis baxeis in-
dutum, & adusque deraso capite, producit in medium*. Idem lib. xj. *Nec ille deerat, qui magistratum fascibus,
purpuráque luderet: Nec qui pallio, baculóque, & baxeis, & hircino barbitio Philosophum fingeret*. Idem libro
1. Floridorum. *fateórque me sellularias quidem artes minus callere: vestem de texterna emere, baxeas istas de D
suterna præstinare*. Est autem iocus ex ambiguo, in nomine *Peniculus*. nam Peniculi dicuntur spon-
giæ, quibus mensæ, subsellia, calcei, crepidæ, &c. extergentur. Festus, penem, inquit, caudam vo-
cabant: vnde & offam porcinam cum cauda, offam penitam dicebant. hinc Peniculos dicimus,
quibus calciamenta tergentur, qui ex caudarum extremitate fiunt. Penis denique à penden-
do vocatus est. CERTÈ HÆC MVLIER CANTERINO RITV HÎC ADSTANS
SOMNIAT.] dicuntur nonnulli dormiẽtes non solùm stare, sed etiam ambulare, loqui, dispu-
tare, cantare, rixari, iurgare. Alij etiam pugnas edunt, & tumultuantur, & clamorem horribilem
tollunt in somniis. quin bestiæ quoque nõnullæ eadem faciunt in quiete, quæ vigilantes: exem-
pli causa: canes venantur, equi currunt, & de palma certant. quod pulcherrimis versibus perse-
quitur Lucret. lib. 4. *Et quoi quisque fere studio deuinctus adhæret, Aut quibus in rebus multùm sumus antè
morati, Atque in qua ratione fuit contenta magis mens: In somnis eádem plerumque videmur obire: Causidici
causas agere, & componere leges: Endoperatores pugnare, ac prælia obire: Nautæ contractũ cum ventis cernere bel-
lum:* &c. sequitur aliquot pòst versibus. *Quippe videbis equos forteis, cùm membra iacebunt, In somnis su-
dare tamen, spiraréque sæpè, Et quasi de palmis summas contendere vireis: Venantúmque canes in molli sæpè quie-
te Iactant crura tamen subitò, vocésque repente Mittunt, & crebras, redducunt naribus auras, Vt vestigia si te-
neant inuenta ferarum: Expergefactique sequuntur inania sæpè Ceruorum simulacra, fuga quasi dedita cernant,*

Donec

A *Donec discußis redeant erroribus ad se.* Plinius lib. 10. cap. vlt. *Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palàm est.* Non est dubium autem, quin equi etiam stantes dormiant, & somnient. Porrò canterij, equi sunt castrati. Itaque & canterios stanteis somniare, & canteriorũ somnia, placidiora, & tranquilliora esse, quàm equorum probabile est. Quin constat canterios, magis, quàm equos stanteis dormire, ac somniare. Inest autem ambiguum in verbo *somniare*. Nam somniare duo significat, & somnia inter dormiẽdum, seu in quiete cernere, & nugari, blaterare, inepta, atque absurda loqui. Hoc igitur dicit Menæchmus Sosicles, hanc mulierem, leuem quamdam insaniam insanire, vt nonnulli dormientes res placidas, & tranquillas somniant, & inter dormiendum stant, aut placidè ambulant, ita vt vigilare videantur. Sic Lucret. lib. 3. *Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas?* Plautus in Amphit. *quæne vigilans somniat?* Nonnulla his similia scripsit Adrian. Turneb. Aduers. lib. 18. cap. 15. ATQ. IRE INFITIAS MIHI] atque infitiari mihi. PENETRAVI PEDEM] penitus intuli pedem. *penetraui* posuit ἐνεργητικῶς nouè. Nonnulli hac nouitate offensi, legunt *intra portam penetraui pede*. sed errant. nam sic loquitur infrà ead. fab. ibi. *Si ego intra ædeis huius vnquam vbi habitat, penetraui pedem*, &c. PRANDI IN NAVI:] *prandi* præteritum à verbo prandeo. sic infrà eadem fab. *prandi, potaui, scortum accubui.* ÆCERE] id est, per ædem Cereris. *æcere*, iusiurandũ est, inquit Festus. alij *eccere* volunt significare ecce, seu potiùs, ecce rem.

B SÆPÈ EXCVSSAM MALLEO.] sæpè malleo dum trita, & lacera reficitur, extra concussam, seu exagitatam. QVASI SVPELLEX PELLIONIS PALVS PALO PROXIMV'S T] in hac naui, quasi supellex pellionis, hoc est, eius qui pelleis componit, polit, & concinnat, palus palo est proximus: quemadmodũ in officina pellionis crebri, & multi sunt pali lignei ad distendendas pelleis, & siccandas: ita in naui multi sunt: & palus palo proximus est. hæc sunt vrbanè dicta, risus mouendi causa. DESINE LVDOS FACERE] desine ludere, & iocari, &c. παῦε παίζων. PERHIBERE] perhiberis, diceris. ATQ. I HAC MECVM SIMVL] & veni per ostium mecum simul in ædeis. VBI REX AGATHOCLES REGNATOR FVIT.] suprà in Mostell. *Alexãdrum magnum, atque Agathoclem aiunt maximas duo res gessisse*, &c. Ad quem locum de Agathocle nonnulla. REGNATOR FVIT] Rex fuit. Virgil. lib. 2. Æneid. *Tot quondam populis, terrisque superbum Regnatorem Asiæ.* Idem lib. 8. *Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.* ET ITERVM PYTHIA] subintellige, vicit. significat Agathoclem bis Pythiorum victorem fuisse. Sic autem hunc locum restituit Hermolaus Barbarus: & sic legitur in exemplis Venetis, Florẽtinis, Parisiens. Lugdunen. ceteris vulgatis omnibus. TERTIVM OLYMPIA.] tertium vicit Olympia. hoc est, ter fuit Olympionices, seu Olympiorũ victor. QVI IN MORTE REGNVM HIERON TRADIDIT] atqui narrat Diodorus Siculus lib. suprà commemorato Agathoclis filios duos cùm ipse in Africa saluti suæ fuga consuluisset, & ab eius exercitu fuisse interfectos: quorum alteri natu minori nomen erat Heraclidi: alteri natu maiori Archagatho. NVNC HIERO EST.] subintellige, regnator. sed hoc videtur falsum, & ἀνιστόρητον. TAM CATÈ.] tam callidè: tam doctè. PERNEGARI NON POTEST.] ad extremum negari non potest: ad extremum cedẽdum est: tandem, quò vocat, eundum. SI INTRASSIS INTRA LIMEN] si intraueris, &c. ASSENTIBOR QVIDQVID DICET MVL.] id est, assentiar mulieri, quidquid dicet, nulla in re quã mihi dicet, mulieri aduersabor. sic autem legendum, non vt vulgò *assentabor*. Sic apud Terent. in Eunuch. ibi. *Postremò imperaui egomet mihi omnia assentari:* legendum *assentiri*, id est, omnia altero dicente, approbare. Atque hanc huius loci emendationem, id, quod sequitur non longè, comprobat. *iamdudum mulier, tibi non imprudens aduersabar.* Nã aduersari alteri loquẽti, & assentiri, ferè inter se opponũtur. Sic suprà in Mostell. legẽdum. *Nunc ne eius causa vapulem, tibi potiùs assentibor*: non vt habẽt libri vulg. *tibi potiùs assentabor*. & in Mili. Glor. *Et assentiẽdum'st quidquid hic mentibitur.* Assentibor autẽ, pro assentiar, veteribus est

D vsitatum, qualia sunt illa, largibor, demolibor, scibo, & scibitur, aperibitur, subblandibitur, &c. pro largiar, demoliar, sciam, & scietur, aperietur, subblandietur, &c. sic infrà eadẽ fabula, scenia. *Potin', vt quiescas*, &c. *Cœpi assentiri mulier quidquid dixeras.* Sic enim legendũ est etiam ibi, non vt vulgò *assentari*. MANES?] exspectas? NEQ. FLOCCIFACIO.] ac ne flocci facio quidem. hyperbole est. AD PHRYGIONEM VT DEFERAS.] Phrygia vestis picta est, inquit Nonius, eius artifices Phrygiones appellantur. Plinius lib. 8. *Acu pingere Idæi Phryges inuenerunt, vnde Phrygiones appellati sunt, qui acu pingunt scilicet.* Iterum Plaut. eadem fab. *pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio, vinóque epoto*, &c. EADEM IGNORABITVR] eadem opera, seu eadem ratione palla reconcinnata, & operibus additur, immutabitur, & ita ignorabitur ab vxore, neque cognoscetur. HVNC VOLO ETIAM COLLOQVI] verbum *colloqui* iunxit cum accusandi casu, non insolens. SCIRE VIS?] proinde ac si dicat, si scire vis, quid negotij sit, accede huc, & scies: vel sic, scire vis? id est, quæris? Nam qui quærit, scire vult. QVID ERGO OPV'S T] subintellig. me istuc ad te accedere? VT MENDICES.] hoc dicit, proptereà quòd ingreditur in ædeis meretricias, ex quibus credibile est, eum inanem egressurum, & ita mendicare necesse habiturum. TANTO NEQVIOR ES] si patieris me mendicare, neque aliquid excogitabis, vnde nobis suppetant res ad victũ necessariæ. ABDVC ISTOS, &c.] istos naualeis pedes. TVM FACITO, ANTE SOLEM OCCASVM, &c.] ante solem occasum, id est, vt nunc loquimur, ante solis occasum. Nam sol occasus, & solem occasum, dicebãt antiqui.

Lex xij.tabul. REM VBI PAGVNT, ORATO: NI PAGVNT. *ante meridiem causam conicito. pòst meridiem præsentes litem addicito, cùm perorant ambo præsentes. Sol occasus diei suprema tempestas esto.* Varro libro sexto de lingua Latina. Itaque in duodecim tabulis: *Sol occasus diei suprema tempestas esto.* Sic A. Gell. libro 17. cap. 2. Plautus infrà eadem fabula. *Nam absque te esset hodie numquam ad solem occasum viuerem.* Legendum autem esse hîc apud Plautum ita, vt edidimus, *ante solem occasum*, non vt vulgò, *ante solis occasum*, præter rationem, & librorum veterum auctoritatem, etiã lex carminis vincit. nam si legatur *ante solis occasum* versus claudicabit, vna syllaba breuior. VT VENIAS ADVORSVM MIHI.] vt mihi obuiam venias, suprà in Mostell. *se aduorsum venire mihi volo ad Philolachem.* ATQVE INSCITA EST.] atque insipiens, & stolida est. *inscitia*, inquit Festus, *stultitia.* PERII.] sic legendum, non vt vulgò, *peri.* dicit enim se periisse Messenio, quia herum videt introire in ædeis meretricias, & hero ad mendicitatem redacto, sibi quoque mendicare necesse fore. Præterea si *peri* legetur, claudicabit versus. DVCIT LEMBVM DIERECTVM NAVIS PRÆDATORIA.] allegoria est, qua hoc significatur: ducit herum meum Menæchmum captum, & quasi sub dio erectum, & cruci suffixum, mulier meretrix. lembus, nauicula est breuis, & leuis. SED EGO INSCITVS, &c.] sed ego insipiens, ac stultus, &c. QVI ME HERO MEO POSTVLEM MODERARIER] Sic reliquam huius versus partem edendam curaui. Nam neque hæc lectio, quomodo edidit Camerarius, *qui pro me hero postulem.* neque hæc, vt habent alij libri vulgati, *qui hero me postulem*, &c. ferri possunt. DICTO ME EMIT AVDIENTEM, &c.] emit me sibi obedientem, & obtemperantem, non imperantem, id est, emit me, sibi vt parérem, non vt imperarem. VENIAM ADVORSVM TEMPORI] veniam aduorsum sibi. subintell.

A

B

PENICVLVS parasitus.

PLus annis triginta natus sum, quando interea loci
Nunquam quicquam facinus feci peius, neque scelestius,
Quàm hodie, quando in contionem mediam me immersi, miser,
Vbi ego dum hæreo, Menæchmus se subterduxit mihi.
Atque abiit ad amicam, credo, neque me voluit ducere, C
Qui illum dij omnes perduint, qui primus commentus est
Contionem, hac réque homines occupatos occupat.
Non ad eam rem otiosos homines decuit deligi?
Qui nisi assint, quom citantur, census capiant illico.
Affatim est hominum in dies, qui singulas escas edunt.
Quibus negotij nihil est, qui esum neque vocantur, neque vocant.
Eos oportet contioni dare operam, atque comitiis.
Si id ita esset, non ego hodie perdidissem prandium,
Quoi tam credo datum voluisse, quàm me video viuere.
Ibo etiam num, reliquiarum spes animum oblectat meum. D
Sed quid ego video Menæchmum? cum corona exit foràs.
Sublatum est conuiuium, ædepol venio aduorsum tempori.

PLVS ANNIS TRIGINTA NAT.] legendum fortasse est, *plus annos triginta natus sum*, &c. Nam sic potiùs loquuntur antiqui scriptores, Terentius. Adelph. *Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.* ME IMMERSI, MISER.] me penitus conieci, tralatio est. sic infrà *immersit aliquò sese, credo, in ganeum.* MENÆCHMVS SE SVBTERDVXIT MIHI.] Menæchmus se subduxit, id est, clam abstulit, mihi. QVI ILLVM DII OMNES PERDVINT.] id est, vtinam dij omnes illum perdiderint, &c. Notauimus hoc loquendi genus, & explicauimus suprà in Casin. *qui illum dij omnes deæq́ perdant.* NON AD EAM REM OTIOSOS HOM. &c.] otiosos, id est, non alibi occupatos, qui nihil aliud habent, quod agant. Quia Aristotel. lib. 4. Politic. ostendit vel eos, qui contionum sunt participes, locupleteis esse oportere, vt otiari possint: vel si pauperes in contione locũ habeant, mercedem eis tribui solere. *ad eam rem*, id est, ad contionem. CENSVS CAPIANT.] magistratus, censibus captis, eos, qui vocati ad contionem non venerint, multent. Hoc non temerè à Plauto dictum. Nam quemadmodum

A modum Senatores,qui in ſenatum non venerant,pignoribus captis multabantur: ita in eum ciuem,qui in concionem non venerat,multa erat conſtituta. AFFATIM EST HOMINVM IN DIES,&c.]magna multitudo eſt hominum,&c.multi ſunt homines qui,&c. QVI SINGVLAS ESCAS ED.]qui domi prandent,& cenant ſoli,vel potiùs qui vno cibo veſcuntur, non varias,& varij generis dapes ſibi apponi iubent. QVI ESVM NEQ. VOCANTVR, NEQ. VOCANT]qui neque à quoquam ad cenâ vocãtur,neque quemquam vocant. QVEI TAM CREDO DATVM VOLVISSE,&c.] cui tam credo Menæchmum voluiſſe prandium datum eſſe,quàm me video viuere,id eſt,tam exploratum habeo Menæchmum voluiſſe mihi prandium dare,quàm me video viuere. IBO ETIAM NVM.]ibo etiam nunc, quamuis credibile ſit prandium eſſe confectum,& conſumtum, ad Menæchmum,& Erotium. RELIQVIARVM SPES] reliquiarum prandij ſcilicet. M. Tull. epiſtol. ad Trebonium libro 10.epiſt.*quàm vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Mart. inuitaſſes: reliquiarum nihil haberemus.* CVM CORONA EXIT FORAS] poti,& potantes coronas in capite geſtabant.notauimus ſuprà in Amphitr.ibi.*Capiam coronam mi in caput, Aſsimulabo med eſſe ebrium.* Eadem de re diximus & in commentariis Lucretia.& in Horat.Lucret.lib.3.*Hoc etiam faciunt,vbi diſcubuere, tenéntque Pocula ſæpè homines,& inumbrant ora coronis*,&c. Horat. ſat. 3. libro 2.*potus vt ille, Dicitur ex collo*
B *furtim carpſiſſe coronas.* SVBLATVM EST CONVIVIVM.] confectum, conſumtum, ſiue abſumtum eſt conuiuium. VENIO ADVORSVM TEMPORI.] venio obuiam per tempus,ſeu ad tempus.

MENÆCHMVS Soſicles. PENICVLVS.

ME. Potin' vt quieſcas,ſi ego tibi hanc hodie probè,
Lepidéque concinnatam referam tempori?
Non faxo eſſe eam dices,ita ignorabitur.
PE. Pallam ad Phrygionem fert,confecto prandio,
Vinóque epoto,paraſito excluſo foràs
C Non hercle is ſum,qui ſum,niſi hanc iniuriam,
Méque vltus pulcrè fuero.obſeruabo,quid agat,
Hominem.poſt deinde adibo ego hunc,atque alloquar.
ME. Proh dij immortales,cui homini vnquam vno die
Boni dediſtis plus,qui minus ſperauerit?
Prandi,potaui,ſcortum accubui,abſtuli
Hanc,cuius heres nunquam erit poſt hunc diem,
PE. Nequeo quæ loquitur,exaudire clanculum,
Satur nunc loquitur de me,& de parti mea.
ME. Ait hanc dediſſe me ſibi,atque eam meæ
Vxori ſurripuiſſe.quoniam ſentio
D Errare,extemplò,quaſi res cum ea eſſet mihi,
Cœpi aſſentiri,mulier quicquid dixerat,
Idem ego dicebam.quid multis verbis opu'ſt?
Minore nuſquam bene fui diſpendio.
PE. Adibo ad hominem:nam turbare geſtio.
ME. Quis hic eſt,qui aduerſum fit mihi? PE. quid ais homo
Leuior quàm pluma,peſſime & nequiſſime,
Flagitium hominis,ſubdole,ac minimi pretij?
Quid de te merui,qua me cauſſa perderes?
Vt ſurripuiſti te mihi dudum de foro
Feciſti funus abſenti me prandio.
Cur auſu's facere,cui ego æquè ac heres,hæream?

ME. Adoleſcens quæſo, quid tibi mecum eſt rei, A
Qui mihi maledicas homini hîc ignoto inſciens?
An tibi malam rem vis pro maledictis dari
Poſtea? PE. eam quidem ædepol te dediſſe intelligo.
ME. Reſponde adoleſcens quæſo, quod tibi nomen eſt?
PE. Etiam derides, quaſi nomen non noueris?
ME. Non ædepol ego te, quod ſciam, vnquam ante hunc diem
Vidi, neque noui. verùm certò quiſquis es,
Æquum ſi facias, mihi odioſus ne ſies.
PE. Non me nouiſti? ME. non negem, ſi nouerim.
PE. Menæchme, vigila. ME. vigilo hercle quidem quod ſciam.
PE. Tuum paraſitum non nouiſti? ME. non tibi B
Sanum'ſt adoleſcens ſinciput, vt intelligo.
PE. Reſponde, ſurripuiſtin' vxori tuæ
Pallam iſtanc hodie, eámque dediſti Erotio?
ME. Neque hercle ego vxorem habeo, neque ego Erotio
Dedi, nec pallam ſurripui. PE. ſatin' ſanus es?
Occiſa'ſt hæc res. non ego te indutum foras
Exire vidi palla? ME. væ capiti tuo:
Omneis cinædos eſſe cenſes, tu quia es.
Tun' me indutum fuiſſe pallam prædicas?
PE. Ego hercle verò. ME. non tu abis quò dignus es,
Aut te piari iubes homo inſaniſſime? C
PE. Nunquam ædepol me quiſquam exorabit, quin tuæ
Vxori rem omnem iam, vti ſit geſta, eloquar,
Omnes in te iſthæc récident contumeliæ.
Faxo haud inultum prandium comederis.
ME. Quid hoc negotij eſt? ſatin vt quemquem conſpicor,
Ita me ludificant? ſed concrepuit oſtium.

POTIN' VT QVIESC. SI EGO TIBI HANC H.&c.] Menæchmus aduena bene curatus, benéq. acceptus, commiſſa ſibi ab Erotio palla, quaſi Menæchmus ſit ſurripticius, & ciuis Epidamnius factus, exit domo, & pollicetur Erotio ſe eam tempori, lepidè cõcinnatam relaturum. ſententia autem horum verborum hæc eſt, potéſne quieſcere ſi ego tibi hanc pallam hodie tempori referam bene concinnatã? D PALLAM AD PHRYGIONEM FERT CONFECTO P.] hunc verſum profert Nonius in voce *Phrygia veſtis*. PARASITO EXCLVSO FORAS] lego, *parasito excluſo foris. excludo* enim verbum eſt, quietem ſignificans. Nam is excludi intelligitur, cui ingredi volenti, oſtium non aperitur. contrà is eiicitur, qui poſteaquàm domum intromiſſus, ac receptus eſt, domo extruditur. itaq. hîc foras extruditur, ſeu eiicitur: ille foris excluditur. Terent. Eunucho *excluſit, reuocat, redeam? non ſi me obſecret?* Nam quæritur mox Phædria apud eumdẽ poëtã, Thaïdis foreis non ſemper ſibi patêre, quod valet, ſe ſæpè excludi. Neque me mouet Nonius, qui *excludere* poſitũ ſcribit pro *eiicere*, falsũ eſt. NON HERCLE IS SVM, QVI SVM, &c.] genus eſt iuriſiurãdi, ſeu potiùs cõminationis. Tale eſt illud Vlyſſis apud Homerum ἰλ. β. Μηκέτ' ἔπειτ' Ὀδυσῆϊ κάρη ὤμοισιν ἐπείη, Μηδ' ἔτι Τηλεμάχοιο πατὴρ κεκλημένος εἴην, Εἰ μὴ ἐγώ σε λαβὼν ἀπὸ μὲν φίλα εἵματα δύσω, &c. id eſt, ne Vlyſſi ampliùs poſteà caput humeris ſuper iuncta ſint, Neq. amplius Thelemachi pater vocatus ſum, niſi te arreptũ primùm ſpoliauero, deinde, &c. Itaq. videtur hîc legendũ, *Non hercle is ſim, qui ſum*, &c. Verumtamen nihil muto. dixiſſet enim in modo cõiunctiuo. *Ne hercle is ſim, qui ſum*, &c. nunc autem ita dicit in tempore præſenti, indicatiuo modo. *Non hercle is ſum, qui ſum*, &c. id eſt, non recuſo hercle, quin alius dicar, atque habear, quàm qui ſum, &c. Non ſum hercle Peniculus, hoc eſt, vir ſtrenuus, & iniuriarum

A tiarum persequens, vel parasitus egregius, & excellens, nisi hanc iniuriam, &c. Tota autem huius sermonis vis ex eo pendet, quòd omnes homines, nisi sint quauis muliere ignauiores, volût retinere gloriam, & existimationem suam aliqua virtute partam. Sic Theseus apud Euripidē, Hippolytum apud se falsò à nouerca accusatum, ex agro Attico exterminans & grauissimas se de eo pœnas sumturū minans addit, nisi ita faciat, non credituros homines se Sinnim interfecisse, sed inaneis, & falsas voces gloriosè iactare, neq. rupeis Scironidas testaturas me improbis infestum esse, & graue. Sic Euripides in Hip. coron. Ει γὰρ παθών γε σοῦ τάδ' ἡσσηθήσομαι, Οὐ μαρτυρήσει μ' Ἰσθμιος Σίνις ποτὲ Κτανεῖν ἑαυτὸν, ἀλλὰ κομπάζειν μάτην: Οὐδ' αἱ θαλάσσης σύννομοι Σκειρωνίδες Φήσουσι πέτραι τοῖς κακοῖς μ' εἶναι βαρύν. Tale est illud M. Tull. in epist. ad Q. Metell. Celerē lib. 5. epist. *Huius ego temeritati, si virtute, atq. animo non restitissem, quis esset, qui me in consulatu non casu potius existimaret, quàm consilio fortem fuisse?* QVI MINVS SP.?] minus sperāti, magis insperanti, seu præter spem? PRANDI, POTAVI, SCOR. A.] profert hūc versum Prisc. lib. 9. SCORTVM ACCVBVI.] sic loquitur suprà in Bacch. in extr. *Dimidiū auri datur: accipias, potésque, & scortum accumbas.* CVIVS HERES NVNQVAM ERIT POST HVNC D.] cuius pallæ Erotium nunquam posthac erit domina, seu numquam possessionem, & proprietatem habebit. Festus, *heres*, inquit, *apud antiquos pro domino ponebatur.* Itaque idem Plautus suprà in

B Bacch. exheredem posuit, pro eo qui desiit esse dominus & possessor, ibi. *Nam neque Bellona mihi, neque Mars creduat Ni illum exanimalem faxo, si conuenero, Niue exheredem fecero vitæ suæ.* Idem in Mostell. *vtinam meus nunc mortuus pater ad me nuntietur, Vt ego exheredem meis bonis me faciam, atque hæc sit heres.* NEQVEO, QVÆ LOQVITVR, EXAVDIRE CLANCV.] exaudire, est procul audire, ita, vt, quæ quis loquitur, intelligas. ET DE PARTI MEA.] & de parte mea, de mea prandij portione. περὶ τῆς ἐμῆς τοῦ ἀρίστου μοίρας. QVASI RES CVM EA ESSET MIHI.] quasi cum ea aliquando consuessem. COEPI ASSENTIRI, MVLIER QVIDQVID DIXERAT.] cœpi approbare, quidquid mulier dixerat. sic etiam hic legēdum, vt edidimus, non vt habent libri vulgati. *Cœpi assentari.* MINORE NVSQVAM BENÈ FVI DIS P.] nusquam benè acceptus, & lepidè curatus fui minore sumtu, quàm apud hanc meretricem. bene fui, id est, iucundè vixi: opiparè & lepidè acceptus fui. Notauimus hoc loquēdi genus in commentar. Horat. NAM TVRBARE GESTIO] nam turbas excitare valde cupio. suprà in Mostell. *Pergunt turbare vsque, vt ne quid possit conquiescere.* LEVIOR QVÀM PLVMA] hyperbole prouerbialis. Idem in Pœnulo. *Verum ita sunt isti nostri diuites si quid bene facias, leuior pluma est gratia. si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.* M. Tull. lib. 8. epist. ad Attic. epist. 23. *Nec me consu-*

C *les mouent, qui ipsi pluma aut folio facilius mouentur.* Profert hunc locum Diomedes libro 1. vbi docet comparatiuum interdum nominatiuo iungi. FLAGITIVM HOMINIS.] homo flagitiose, homo turpis, & dedecoris plene. VT SVRRIPVISTI TE MIHI DVDVM DE FORO FECISTI, &c.] sic legendū sine interrogationis nota. pòst, *de foro*, hac sententia, posteaquā te mihi dudum surripuisti de foro, fecisti funus prandio, me absente. Nonnulli legendū putant. *Cur surripuisti te mihi dudum de foro? Fecisti*, &c. FECISTI FVNVS, ABSENTI ME, PRANDIO.] sepeliuisti, me absente, prandiū, hoc est, confecisti, & consumsisti. allegoria, seu metaphora est. facere funus, est mortuo homini iusta persoluere: mortuum comburere, & sepelire. sic M. Tull. dixit in oratione pro lege Manilia, *bellum sepultum*, ibi, *quod bellum exspectatione Pompeij attenuatum, atque imminutum est, aduentu sublatum, ac sepultum.* sic sepultam patriam in Catilin. 3. ibi. *Videor enim mihi hanc vrbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, subitò vno incendio concidentem: cerno animo sepultam patriam*, &c. CVI EGO ÆQVÈ ATQVE HERES HÆREAM?] paronomasia. videtur autem significare Plautus heredem, ab hærendo esse dictum, cùm potiùs, vt suprà diximus ex Festo, videatur ab hero appellatus, quod heres, sit tamquam herus, & dominus: quamuis in voce *heres*, prior syllaba producatur: in *herus*, corripiatur. Iam heres proxi-

D mus est testatori, & proximè ei adhæret. Mortuus enim, vt loquūtur nostri pragmatici, & causidici, viuum apiscitur, & apprehendit: quod dicimus nostro patrio sermone, *Le mort saisit le vif.* quamuis autem heres non sit quisquam propriè, nisi post aditam hereditatem: inter aditionem hereditatis autem, & mortem testatoris aliquātum temporis interuallum sæpè intercedat, modò breuius, modò longius, tamen simul atque heres hereditatem creuit, seu adiit, retrotrahitur hereditatis aditio, & intelligitur ille vniuersorum bonorum testatoris dominus, & possessor fuisse continuò à morte testatoris. significat igitur parasitus se Menæchmo regi suo, & proximè, & tenacissimè adhærere, cùm dicit, se ei æquè atque heredem hærere. Sed videtur legēdum. *Cur ausu's facere quoi æquè, atque heres hæream?* deleto prouocabulo *ego.* alioqui versus erit vna syllaba productior, quàm satis sit. AN TIBI MALAM REM VIS PRO MALEDICTIS DARI?] malum dare, & malam rem dare, idem valent, & vtrumq. Plauto vsitatissimum est. QVID TIBI NOMEN EST?] alij libri habent, *quod tibi nomen est?* quos sequor. VERÙM CERTÒ QVISQVIS ES, &c.] al. *verùm certè quisq.* ODIOSVS NE SIES] quæso molestus ne sies, vide ne molestus sis. NON NEGEM SI NOVERIM.] non negarem, si te nouissem. MENAECHME VIGILA.] proinde ac si dicat, Menæchme, tu dormitas, aut tu somnias, hoc est, tu desipis, & deliras, tu non es tuæ mentis cōpos. somniat autem propriè nemo, nisi dormiens: somniare autē per translationē dicuntur etiam ij, qui loquuntur

absurda,inepta,& delira. NON TIBI SANVM'ST ADOLESCENS SINCIPVT, &c.]non es sanæ mentis.sinciput,pars est capitis anterior, vt occiput,posterior. OCCISA'ST HAEC RES.]id est,periit hoc negotium,sic suprà in Capt. *Occisa'st hæc res,nisi reperio atrocem mihi aliquam stultitiam.* Profert autem hunc locum Nonius in verbis *interfici,& occidi.* NON EGO TE INDVTVM FORAS EXIRE VIDI PALLA?]fortasse legendum *pallam*, vt tertio abhinc versu loquitur. *Tun' me indutum fuisse pallam prædicas?* OMNEIS CINAEDOS ESSE CENSES,&c.]omneis putas cinædos,id est,molles,& impudicos esse, quia tu es. Alij, omneis putas esse saltatores,quia tu es. Notauimus suprà eadem fabula, saltatores & cantores prodire in scenam solitos esse pallam indutos,ibi, *sed obsecro hercle,salta sic cum palla postea.* Idem in Aulul. *Ita fustibus sum mollior miser,magis,quàm vllus cinædus.* Ego malim hic cinædum accipi,pro molli & impudico, hoc est,cócubino,cóque,qui muliebria patitur,quem suprà eadem tabula,Catamitum appellat.quamquam Catamitum Latini nominarũt,quem Græci Ganymedem,vt suprà eadem fab.diximus. AVT TE PIARI IVBES, HOMO INSANISSIME.] repete negationẽ hoc modo,aut non te piari iubes,&c.cessas te piandum,hoc est,ab ista insania purgandum præbere.suprà eadem fab. *Iube te piari de mea pecunia.* ISTHAEC.]id est,istæ. RECIDENT CONTVMELIAE.] redundabunt,resilient,&c. VT QVEMQVEM] id est,vt quemque,sic apud Ciceronem,& Lucretium,quidquid,pro quidque positum esse notauimus non semel in commentar.Lucret.& annotation.Ciceronianis.

ANCILLA. MENÆCHMVS Sosicles.

AN. Menæchme,amare ait te multum Erotium,
Vt hoc nunc vna opera ad aurificem deferas,
Atque huic vt addas auri tu pondo vnciam,
Iubeásque nouum spinter reconcinnarier.
ME. Et istud,& aliud,si quid curari volet,
Me curaturum dicito,quicquid volet.
AN. Scin' hoc quod sit spinter? ME. nescio,nisi aureum.
AN. Hoc est,quod olim clanculum ex armario
Te surripuisse aiebas vxori tuæ.
ME. Nunquam hercle factum est. AN. an non meministi obsecro?
Redde igitur spinter,si non meministi. ME. mane,
Immò equidem memini:nempe hoc est,quod illi dedi.
AN. Istuc. ME. vbi illæ armillæ sunt,quas vnà dedi?
AN. Nunquam dedisti. ME. nam pol hoc vnà dedi.
AN. Dicam curassere? ME. dicito,accurabitur,
Hæc palla & spinter faxo referantur simul.
AN. Amabo mi Menæchme,inaureis da mihi
Faciundas pondo duûm numûm,stalagmia,
Vt te libenter videam,cùm ad nos veneris.
ME. Fiat,cedò aurum,ego manupretium dabo.
AN. Da sodes abs te,pòst ego reddidero tibi.
ME. Immò cedò abs te. AN. ego pòst tibi reddam duplex.
ME. Non habeo. AN. at tu quando habebis,tum dato.
Nunquid me vis? ME. hæc me curaturum dicito,
Vt, quantum possint,quámque liceat,veneant.
Iámne abiit intrò?abiuit,operuit fores.
Dij me quidem omnes adiuuant,augent,amant.
Sed quid ego cesso,dum datur mihi occasio.

Tempúsque

A Tempúſque, abire ab his locis lenoniis?
Propera Menæchme, fer pedem, confer gradum.
Demam coronam, atque abiiciam ad læuam manum,
Vt, qui ſequantur, hàc me abiiſſe cenſeant.
Ibo & conueniam ſeruum, ſi potero, meum.
Vt hæc, quæ bonã dij mihi dant, ex me ſciat.

AMARE AIT TE MVLTÙM EROTIVM, &c.] id eſt, orare ait te multùm, &c.
amare, pro, amanter orare. Mittitur ancilla ab Erotio ad Menæchmum Soſiclem modò
domo egreſſum, quem illa errans, & decepta formæ, ac totius corporis figuræ ſimilitudine, pu-
tat eſſe Menæchmum ſurreptum, vt ſpinter aureum curet vna cum palla reconcinnandum.
ATQ. HVIC VT ADDAS AVRI TV PONDO VNCIAM.] & vt huic ſpinteri vnam
libræ auri vnciam, id eſt, duodecimam partem. IVBEÁSQ. NOVVM SPINTER REC.]
B profert hunc verſum Priſcianus lib. 5. vbi docet ſpinter eſſe id, quod *ἀκροχέριον* appellant Græ-
ci, hoc eſt, aut fibulam in humeris, aut armillam. Profert & Feſtus eumdem verſum ſimúlque
quid eſſet ſpinter docebat, ſed ita nunc lacer, & mutilus eſt, vt vix quinque voces integrę man-
ſerint, eǽque nihil inter ſe cohærentes. Paullus autem ita ſupplet. Spinter, armillæ genus, quo
mulieres vtebantur brachio ſummo ſiniſtro. EX ARMARIO, &c.] quid ſit armarium, ſuprà
alibi diximus. DICAM CVRASSERE?] dicámne te curaturum? ſic autem legendum eſt, vt
edendum curauimus, non vt vulgò *curare*. ſic dictum autem curaſſere, vt impetraſſere, expugnaſ-
ſere, & ſimilia. INAVREIS DA MIHI F.] da aurifici inaureis duorum nummorum au-
reorum pondo, mihi faciundas. inaures, aurium ſunt ornaméta, quæ ex auribus perforatis pen-
dent, Græci *ἐνώτια* appellant. STALAGMIA] *stalagmium*, inquit Feſtus, *genus inaurium videtur
ſignificare*. Cæcilius in Carin. *Tum ex aure, eius ſtalagmiũ domi habeo*. Itaque accipiendum, & legendũ
per appoſitionem, inaureis, ſtalagmia. vt intelligamus inaureis, latiùs patêre, quàm ſtalagmia, &
illud eſſe genus, hanc eſſe ſpeciem, ſiue partem. Nonnulli tamen legi volunt *in aureis*, duabus vo-
cibus, & *faciunda*, pro, *faciundas*, vt ſit, da faciunda mihi ſtalagmia in aureis, &c. Ne hoc qui-
dem præteribo quoſdam hîc legere *Spathalia*, quæ volunt eſſe ornamenta quædam muliebria,
C dicta à Spathale Nympha, vel à verbo Græco *σπαθᾶν*, quod valet deliciari & delicias facere,
& luxuriæ diffluere. Ego *ſtalagmia* retineo. VT TE LIBENTER VIDEAM, CÙM
AD NOS VENERIS.] amantur enim benefici, liberales, & munifici: officioſè ſalutantur,
& libenter videntur, & continuò introducuntur. Itaque qui ad dominos, aut dominas affectant
viam, ſeruos, & ancillas munerantur, & donis onerãt. Terent. Heaut. *Nam diſciplina eſt eiſdem, mu-
nerarier ancillas, ad dominas qui affectant viam.* Cicero lib. 3. accuſ. *Hunc veſtri ianitores, hunc cubicularij,
hunc liberti veſtri, hunc ſerui, ancillæq́; amant: hic cùm venit, extra ordinem vocatur: hic ſolus introducitur: cete-
ri ſæpe frugaliſſimi homines excluduntur.* CEDÒ AVRVM EGO MANVPR. D.] da aurum,
ego dabo mercedem operæ. manupretiũ, eſt id, quod datur artifici, ſeu opifici pro opera, quam
poſuit in opere aliquo efficiendo, cùm materiam, ex qua opus conſtat, putà, candelabrum, aut
annulus, acceperit, non ipſe de ſuo præbuerit. NVMQVID ME VIS?] ſermo abeuntis. HÆC
ME CVRAT. DICITO, VT QVANTVM POSSINT, &c.] locus obſcurus, & videtur ex
ambiguo ſermone obſcuritas eſſe nata. Nam cùm Menæchmus videri velit ancillæ dicere ſe
curaturum, vt fiant, quæ mandauit Erotium, auerſa ab ancilla diſcedente ad ſpectatores oratio-
ne, dicit ſe curaturum, vt primo quoque tempore palla, & ſpinter veneant, non autem vt re-
D concinnantur. Dicito, inquit, Erotio, me hæc curaturum: deinde voce ad ſpectatores conuerſa,
vt hæc quàm citiſſimè, & quantùm liceat, vendantur. Si dixiſſet, *quanti poſſint*, alia eſſet ſentẽtia:
quomodo fortaſſe legendum eſt: aliis placet, *quantum poſſim*: aliis, *quantum poſſit*. Ego, *quanti poſſint*,
magis probarim, vt ſubintelligamus venire, id eſt, vendi, *quãtum pote ſit*. multo magis, id eſt, quoad
eius fieri poſſit. *quantum poſſim* tamen non damno. vt ſic explicemus, quàm citiſſimè poſſim.
AVGENT.] augent bonis, locupletant. FER PEDEM] confer pedem, ſeu moue pedem. Virg.
Georg. 1. *Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadéſque puellæ*. Hora. oda 12. lib. 2. *Quem nec dedecuit ferre pe-
dem choris, Nec certare ioco*, &c. DEMAM CORONAM] detraham coronam capiti, ſeu de capite.
Virgil. in Sileno. *Serta procul tantum capiti delapſa iacebant*. CENSEANT.] putent.

MVLIER, vxor. PENICVLVS paraſitus.

MV. EGóne hîc me patiar eſſe in matrimonio,
Vbi vir compilet clanculum quicquid domi eſt,
Atque id ad amicam deferat? PE. quin tu taces?

Manifestò faxo iam opprimes. ſequere hàc modò. A
Pallam ad phrygionem cum corona hinc ebrius
Ferebat, hodie tibi quam ſurripuit domo.
Sed eccam, quam coronam habuit. num mentior?
Hem hàc abiit, ſi vis perſequi veſtigiis.
Atque ædepol eccum ipſum optimè reuortitur,
Sed pallam non fert. MV. quid ego nunc cum illoc agam?
PE. Idem quod ſemper, malè habeas. MV. ſic cenſeo.
PE. Huc concedamus. ex inſidiis aucupa.

EGÓNE HÎC ME PATIAR, &c.] egóne patiar me eſſe hîc, in matrimonio, in quo vir furetur, quidquid domi eſt, & ad ſcortum deferat? COMPILET,] furetur. Horat. Satyr. 1. lib. 1. *Iam ſatis eſt: ne me Criſpini ſcrinia Lippi Compilaſſe putes, verbum nō amplius addam.* AD AMICAM] B ad mulierem impudicam, & meretricem, quam amat. Horat. epiſt. 1. lib. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica,* &c. Idem Sat. 5. lib. 1. *abſentem cantat amicam Multa prolutus vappa nauta, atque viator, Certatim.* Plautus Pſeud. *Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?* ἑταίραν appellant Græci. MANIFESTÒ FAXO IAM OPPRIMES] fecero, vt eum manifeſtò deprehendas. ſuprà in Moſtell. *Nimis quàm formido, ne manifeſtò me opprimat.* HEM HÀC ABIIT] per læuam partem. nam ad læuam manum coronam abiecerat Menæchmus Soſicles: ſed alia via aufugerat. Menæchmus autē ſurreptus, qui pallam vxori ſurripuerat, ea via rediens, qua putabatur fugiſſe Menæchmus Soſicles, incidit haud commodè in vxorem, & Peniculum. ECCVM IPSVM] hic erat Menæchmus ſurreptus, vt diximus. MALÈ HABEAS] malè eum habeas: moleſta ei ſis. AVCVPA] aucupare. capta. excipe. tralatio eſt. Alij legunt, *occupa*. Ego *aucupa* probo.

MENÆCHMVS ſurreptus, MVLIER vxor.
PENICVLVS paraſitus.

C

ME. VT hoc vtimur maxumè more moro,
Moleſtóque multum, atque vti quique ſunt
Optumi, maxumi, morem habent hunc!
Clienteis ſibi omneis volunt eſſe multos:
Boníne an mali ſint, id haud quæritant.
Res magis quæritur, quàm clientium
Fides cuiuſmodi clueat.
Si eſt pauper atque haud malus, nequam habetur:
Sin diues malus eſt, is cliens frugi habetur.
Qui neque leges, neque æquum bonum vſquam D
Colunt: ſollicitos patronos habent:
Datum denegant, quod datum'ſt. litium
Pleni, rapaces, viri fraudulenti:
Qui aut fænore, aut periuriis habent rem
Partam: mens eſt in querelis.
Iuris vbi dicitur dies, ſimul
Patronis dicitur: quippe qui pro illis
Loquantur, malè quæ fecerint, ſeu ad
Populum, ſeu in iure, ſeu ad iudicem res eſt.
Sicut me hodie nimis ſollicitum cliens
Quidam habuit, neque quod volui agere quicquam

A Licitum est. ita me attinuit, ita me detinuit.
Apud ædileis pro eius factis plurimis
Pessimísque dixi caussam. conditiones
Tetuli, tortas, confragosas, aut plus,
Aut minus, quàm opus erat multo dixeram
Controuersiam, vt sponsio fieret
Quid ille? quid? prædem dedit, nec magis
Manifesto ego hominem vmquam vllum teneri vidi.
Omnibus malefactis, testes tres aderant acerrumi.
Di illum omnes perdant, ita mihi hunc hodie corrupit diem:
Méque adeò, qui hodie forum vmquam oculis inspexi meis.
B Diem corrupi optimum, iussi apparari prandium:
Amica exspectat me, scio. vbi primùm est licitum, illico
Properaui abire de foro. irata est, credo, nunc mihi.
Placabit palla, quam dedi, quam hodie vxori abstuli, atque huic
Detuli Erotio. PE. quid ais? MV. viro me malo malè
Nuptam. PE. Satin' audis, quæ illic loquitur? MV. satis. ME. si sapiam,
Hinc intrò abeam, vbi mihi bene sit. MV. mane. malè potius erit.
Næ illam mecastor fœneratò abstulisti. sic datur.
Clanculum istæc flagitia facere censebas potesse te?
C ME. Quid illuc est, vxor, negotij? MV. men' rogas? ME. vin' hunc rogem?
PE. Aufer hinc palpationes. perge tu. ME. quid tu mihi
Tristis es? MV. te scire oportet. PE. scit, sed dissimulat malus.
ME. Quid negotij est? MV. pallam. ME. pallam, quid? MV. pallam. quid paues?
ME. Nihil equidem paueo, nisi vnum. palla pallorem incutit.
PE. At tu ne clam me comesses prandium. perge in virum.
ME. Non taces? PE. non hercle verò taceo: nutat ne loquar.
ME. Non hercle ego quidem vsquam quicquam nuto, neque nicto
D tibi.
MV. Næ ego mecastor mulier misera. ME. quid tu misera es? mihi expedi.
PE. Nihil hoc confidentius, qui, quæ vides, ea pernegat.
ME. Per Iouem, deósque omneis adiuro vxor, satin' hoc est tibi.
Me isti non nutasse. PE. credit iam tibi de istis, illuc redi.
ME. Quò ego redeam? PE. equidem ad Phrygionem, censeo: & pallam refer.
ME. Quæ istæc palla est? MV. taceo iam, quando hic rem non meminit suam.
ME. Numquis seruorum deliquit? num ancillæ aut seruæ tibi
Responsant? eloquere. impunè non erit. MV. nugas agis.

ME. Tristis admodum es, non mihi istuc satis placet. MV. nugas A
agis.
ME. Ceterum familiarium alicui irata es? MV. nugas agis,
ME. Num mihi es irata saltem? MV. nunc tu non nugas agis.
ME. Non edepol deliqui quicquam. MV. hem rursum nugas agis.
ME. Dic mea vxor, quid tibi nunc ægrè est? PE. bellus blanditur tibi
ME. Potin' vt mihi molestus ne sis? non te appello. MV. aufer
manum.
PE. Sic datur. properato absente me comesse prandium.
Pòst ante ædeis cum corona me derideto ebrius.
ME. Neque ædepol, ego prandi, neque hodie huc intrò tetuli pedem.
PE. Tun' negas? ME. nego hercle verò. PE. nihil hoc homine B
audacius.
Non ego te modò hic ante ædeis cum corona florea
Vidi adstare, cùm negabas mihi esse sanum sinciput?
Et negabas me nouisse? peregrinum aiebas esse te?
ME. Quin vt dudum diuorti abs te, redeo nunc demum domum.
PE. Noui ego te, non mihi censebas esse, qui te vlciscerer.
Omnia hercle vxori dixi. ME. quid dixisti? PE. nescio.
Eam ipsus roga. ME. quid hoc est vxor? quidnam hic narrauit
tibi?
Quid id est? quid taces? quin dicis quid sit? MV. quasi tu nescias.
Palla mihi est domo surrepta. ME. palla surrepta est tibi? C
MV. Me rogas? ME. pol haud rogem te, si sciam. PE. ô hominem
malum,
Vt dissimulat! non potes celare: rem noui probè,
Omnia hercle ego edictaui. ME. quid id est? MV. quando ni-
hil pudet
Neque vis tua voluntate ipse profiteri, audi atque ades.
Et quid tristis sim, & quid hic mihi dixerit, faxo scias,
Palla est mihi domo surrepta. ME. palla surrepta'st tibi?
PE. Viden' vti scelestus captat? huic surrepta est, non tibi.
Nam profectò tibi surrepta si esset, salua nunc foret. D
ME. Nihil mihi tecum est. sed quid tu ais? MV. palla, inquam, periit
domo.
ME. Quis eam surripuit? MV. pol istuc ille scit, qui illam abstulit.
ME. Quis hic homo est? MV. Menæchmus quidam. ME. æde-
pol factum nequiter.
Quis is Menæchmus est? MV. tu istic, inquam. ME. egóne?
MV. tu. ME. quis arguit?
MV. Egomet. PE. & ego: atque huic amicæ detulisti Erotio.
ME. Egòn' dedi? PE. tu, tu istic, inquam. vin' afferri noctuam,
Quæ, tu, tu, vsque dicat tibi? nam nos iam nos defessi sumus.
ME. Per Iouem deósque omneis adiuro, vxor, satin' hoc est tibi?

Non

A Non dedisse. PE. immò hercle verò nos non falsum dicere.
ME. Sed ego illam non condonaui, sed sic vtendam dedi.
MV. Equidem æcastor tuam nec chlamidem do foras, nec pallium
Cuiquam vtēdum. mulierem æquum est vestimentum muliebre
Dare foras, virum virile. quin refers pallam domum?
ME. Ego faxo referetur. MV. è re tua, vt opinor, feceris.
Nam domum numquam introibis, nisi feres pallam simul.
ME. Ego domum? PE. quid mihi futurum est, qui tibi hanc operam dedi?
MV. Opera reddetur, quando quid tibi erit surreptum domo.
PE. Id quidem ædepol numquam erit. nam nihil est, quod perdam,
B domi.
Cum viro, cum vxore, dij vos perdant properabo ad forum:
Namque ex hac familia me planè excidisse intelligo.
ME. Malè mihi vxor sese fecisse censet, quom excludit foràs.
Quasi non habeam, quò intromittar, alium meliorem locum.
Si tibi displiceo, patiundum: at placuero huic Erotio.
Quæ me non excludet à se, sed apud se occludet domi.
Nunc ibo, orabo, vt mihi pallam reddat, quam dudum dedi.
Aliam illi redimam meliorem. heus ecquid hîc est ianitor?
Aperite, atque Erotium aliquis euocate ante ostium.

C

VT HOC VTIMVR MAXVMÈ MORE MORO, MOLESTÓQ. MVLTÙM,] legendum cum admirationis nota. maximè moro, autem, id est, maximè stulto. Sic autem edendum libris omnibus inuitis, veritate hanc lectionem postulante, ratione flagitante. Neque est quod quemquam vox Græca offendat, quasi non Plautina. Nam primùm qui Plautũ vel primoribus digitis attigit, scit eum Græcis vocibus libenter, & licenter vti. Deinde hæc ipsa vox non semel ab eodem alibi vsurpata est in Milite glor. *Ego stulta, atque mora multùm.* ibidem. *morus es. Nam in mala vxore, atque inimico si quid sumas, sumtus est.* &c. in Trinum. *Atque is mores hominum moros, & morosos efficit.* idem in Sticho. *More hoc fit, atque stultè, mea sententia.* Nam hîc *morè*, aduerbium est Latinum factum à Græco, *μωρῶς*, non nomen septimi casus, à recto, *mos*. Iam ex his Menæchmi surreptitij verbis intelligũt spectatores, quæ res eum tandiu morata sit, propter quã ad prandium, quod ab Erotio apparari iusserat, tẽpori non venerit. Ordo autem verborũ, hic est. vt, hoc est, qui, seu quo pacto, seu quàm. maximè moro more, hoc est, maximè stulto more, multùmque molesto vtimur, &, vt quique sunt optimi, & maximi, hunc morẽ habent! clienteis, &c. RES MAGIS QVÆRITVR, QVÀM CLIENT. F. &c.] ordo, & sententia est, magis quæ-D ritur, cuiusmodi, id est, qualis res clientium, quàm, qualis fides, cluear, hoc est, dicatur, feratur, nominetur, habeatur, audiatur: vel, dic, hoc locò, *cluear* valere, *fit*. quæritur, inquit, magis, clientes sintne diuites, quàm, sintne viri boni. CLVEAT.] suprà in Epid. *iam ego me conuertam in hirundinem, Atque eorum exsugebo sanguinem, senati, qui columen cluent.* ATQVE HAVD MALVS:] & non malus homo: hoc est, bonus vir: λιτότης. QVI NEQ. LEGES, NEQ. &c.] mutat numerum. nam cùm antecedat numerus singularis, Sin diues malus est, is cliens fr. habetur: subiungit, Qui, scilicet, clientes diuites, & mali, neque leges, neque æquum bonum colunt: &c. Sic autem hunc locum explico, non vt alij, qui volunt, hîc esse principium nouæ sentẽtiæ, nouæq; orationis, hoc modo: Ii, qui neque leges, neque æquum bonum colunt, sollicitos patronos habent; &c. Non debet autem quemquam mouere hæc numeri mutatio. Est enim scriptoribus, & Græcis, & Latinis vsitata. Occurrit nunc mihi exemplum vnum ex Sophocle in Antig. Ὅστις γὰρ αὐτὸς ἢ φρονεῖν μόνος δοκεῖ, Ἢ γλῶσσαν, ἣν οὐκ ἄλλος, ἢ ψυχὴν ἔχειν, Οὗτοι διαπτυχθέντες ὤφθησαν κενοί. id est, Quisquis enim ipse solus aut sapere sibi videtur, aut linguã, aut animũ habere, quem nemo alius habeat: Hi explicati, & euoluti, nequã reperti sunt. ÆQVVM BONVM] τὸ ἐπιεικές. SOLLICITOS PATRONOS HABENT] id est, sollicitos reddunt, & sollicitant suos patronos. sic loquitur infrà non longè. *Sicut me hodie nimis sollicitum cliens Quidam habuit, &c.* Eadem ratione dicunt, *miserum habere.* suprà in Casin. *quot te modis, si vixo, habebo in*

nuptiis miserum meis? DATVM DENEGANT, QVOD DATVM'ST.]quod acceperunt,abne- A
gant.negant sibi datum esse,quod eis datum est,siue mutuò,siue commodatò.LITIVM PLE-
NI.]litigiosi. MENS EST IN QVERELIS.]mens eorum est in querelis. nihil aliud co-
gitant,quàm querelas. infrà. *nam animus in naui'st meus*. Terent. Eunucho. *Iam dudum est animus in
patinis*. Plautus Aulul.*nam egomet sum hic:animus domi'st*. ad quem locum,hac de re plura. IVRIS
VBI DICITVR DIES,&c.]cùm illis causæ dicēdæ dicitur dies,&c.dicere diem,millies apud
Ciceronem reperietur.Sed videtur hìc legendū, *Illis vbi dicitur dies,Patronis dicitur*. cuius lectionis
sententia est facilis,atque aperta.vbi,inquit,clientibus illis,qui tales sunt,quales paullò antè de-
scripti sunt,dies dicitur:eodem tempore & patronis dicitur. proinde ac si dicat, quando talibus
clientibus lis intenditur, seu quando tales clientes in iudicium vocantur, tum patroni quoque
vocantur,& rei citantur.rationem deinceps subiicit.Quòd si quis lectionem receptam retinen-
dam contendat,iuris diem intelligemus à Plauto dici diem, quo ius dicitur à Prætore: quales
sunt dies fasti. QVIPPE QVI PRO ILLIS LOQ. &c.]quippe qui defendant illos, in
iis,quæ illi malefecerint,hoc est,in malefactis,seu maleficiis. vel sic, quippe qui defendant illa,
quæ clientes malefecerint. SEV AD POPVLVM] in causa publica. SEV IN
IVRE,]seu apud Prætorem,vrbanum scilicet:Cuius est ius dicere,iudices dare, bonorum pos-
sessionem addicere,vel apud prætorem,id est,iudicem quæstionis,seu quæsitorem.vt intelliga- B
mus etiam hìc causam esse publicam. nam si apud prætorem vrbanum, causa dicitur, causa est
priuata. SEV APVD IVDICEM RES EST] apud iudicem vel à Prætore
datum,vt sunt recuperatores: vel à litigatoribus captum,vt arbitrum. SOLLICITVM
CLIENS QVIDAM HABVIT]quidam cliens sollicitum reddidit. NEQVE QVOD
VOLVI AG. QVIDQVAM LIC.]neque quidquam,quod volui agere,licitum est.non li-
cuit mihi vlla ex parte,seu vllo modo ad prandium venire,quòd mihi apparari iusseram. ITA
ME ATTINVIT.] ita me sibi adfixum tenuit:vel ita me in suo negotio occupatum retinuit.
ITA ME DETINVIT]ita me ab eo,quod acturus eram,auocatum tenuit. APVD ÆDI-
LEIS]ædileis maiores intellige,qui sunt senatorij ordinis,& habent sellam curulem: à quibus
proficiscitur ædilitium edictum:non ædileis minores,qui præsunt annonæ,& rebus venalibus:
quos ἀγορανόμȣς appellant Græci. CONDITIONES TETVLI TORTAS, CONFR.]
conditiones tuli aduersario iniquas,implicatas,inuolutas,asperas,difficiles,nodosas,ambiguas,
& ancipiteis.tortum est,quod non est rectum:vel tortum est,quod non est voluntarium,& na-
turale,sed violentum,& necessarium. vel tortum est, quod est nodosum, implicatum, impedi-
tum,difficile,atque obscurum. ex quo apud Terent. in Phorm. *legum contortor*. id est, qui leges
non ex æquo & bono,neque verè,& rectè,sed per malitiam,& calumniam,& falsò, & peruersè C
interpretatur. Confragosum est,quod est contrarium plano continuato,& explicato: quod est
saxis,& salebris impeditum,asperum atque abruptum, quod denique est perplexum. T. Liuius
lib.28.Annal.*confragosa loca,& obsita virgultis tenebant colleis*.Plautus suprà in Cistellaria.*Sed ego illud
quaero confragosum*,&c. AVT PLÙS, AVT MINÙS Q. OPVS E. M.] quidam coniun-
gunt hæc cum superioribus,hoc modo, Cōditiones aduersario tuli, aut plùs,aut minùs multo,
quàm opus erat,tortas,confragosas: quod item faciebā. sed putant alij,cum iis potiùs,quæ se-
quuntur,coniungi debere,hoc modo:multo aut plùs, aut minùs,quàm opus erat,dixi,vt spōsio
fieret in controuersiam, id est, vt cliens meus sponderet aduersario, datis fideiussoribus, seu
prædibus,se id,quod aduersarius petat,& iudicio persequatur,ei persoluturum:vel sic,vt spon-
sio fieret certæ partis eius pecuniæ,quæ in iudicium deducta esset.Cicero pro Roscio Comœd.
Pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem:in qua legitima partis sponsio facta est. sequitur
aliquot versibus pòst. *Pecunia petita est certa, cum tertia parte sponsio facta est*. Omninò locus est val-
de obscurus ac difficilis,& fortasse corruptus.Itaque legendum putabam,pro, *dixeram controuer-
siam*,&c. *dixi,in controuersiam,vt sponsio fieret*. hac sententia,dixi iudicibus,seu aduersario, vt spon- D
sio fieret in controuersiam,id est, vt sponsione de controuersia, & lite transigeretur. QVID
ILLE?] cliens meus, pro quo dicebam. PRÆDEM DEDIT] satis dedit aduersario: hoc
est, promisit aduersario, datis prædibus, se ei satisfacturum. Prædes sunt, qui alicui se pro alte-
ro obligant. Consule Festum. TENERI.] ἐλέγχεσθαι, conuinci, coargui ἐλέγχεσθαι. OM-
NIB. MALEF. TESTES TRES ADER. ACERR.] ad omnia malefacta,quæ ei obiicie-
bantur,id est,ad omnia crimina,tres erant testes acerrimi. id est, infestissimi, qui eum coargue-
bant scilicet. ITA MIHI HVNC CORRVPIT D.] ita mihi hunc diem perdidit, quem
decreueram,& constitueram in compotatione,& deliciis consumere Sic suprà dixit,diem lace-
rare,in Asinar. ibi. *Quin ego hanc iubeo tacere, quæ loquens laceras diem*. DETVLI EROTIO.]de-
tuli ad Erotium. QVID AIS?] quid ais,cùm hæc audis,quæ vir tuus loquitur? VBI MI-
HI BENE SIT.] vbi bene accipiar, vbi iucundè viuam. NÆ ILLAM MECASTOR
FÆNERATO ABST. &c.] id est,ne tu illam,ita me Castor iuuet,magna tua mercede, id est,
magno tuo malo,abstulisti.tralatio est ab iis,qui pecuniam grandi fænore accipiunt mutuam.
proinde quasi dicat. pallam tu quidem mihi abstulisti, sed ea tibi magno cōstabit.vel sic: in eo,
quòd pallam mihi abstulisti, magnam tu quidem mihi iniuriam fecisti, dolorémque acerbum
inussisti: sed graueis abs te mei doloris pœnas repetam. Terent. Adelph. *Metuisti, si nunc de iure
tuo*

A *tuo conceßiſſes paululum, atque Adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime, Ne non iſtuc tibi fœneraret?* id eſt, cum fœnore redderetur? SIC DATVR.] ſermo caſtigantis, & pœnas ſumentis. ſic infrà, ead. ſcena. *Sic datur properato abſente me, comeſſe prandium.* Idem in Pſeud. *Hem, ſic datur, ſi quis herum ſeruus ſpernit.* CLANC. ISTHAEC FL. FACERE C. POT. TE?] te iſta flagitia clanculum facere poſſe putabas? QVID ILLVC EST, VXOR, N. &c.] quid illud, ô vxor, negotij eſt? AVFER HINC PALPATIONES?] aufer hinc verborum blanditias, & aſſentationes. PERGE TV.] tu, mulier, perge in virum tuum mala ingerere. TE SCIRE OPORTET.] tu ſcire debes, quòd triſtis ſim. SED DISSIMVLAT MALVS.] id eſt, ſed per malitiam diſſimulat: vel ſic, ſed diſſimulat, quia malus ſit. *Malus* nomen eſt adiectiuum, verbum, cui adiacet, declarans. ſic apud Horat. multis locis exempli cauſa, oda 28. lib. 1. *At tu nauta vagæ ne parce malignus arenæ, Oßibus, & capiti inhumato, particulam dare,* &c. Idem Sat. 6. lib. 2. *Si veneror ſtultus, nihil horum,* &c. ad quæ videre licet, quæ notauimus. PALLAM] ſubintell. tu mihi abſtuliſti. NIHIL EQVIDEM PAVEO, NISI VNVM.] nulla res me pauere facit, niſi vna. PALLA PALLOREM INCVTIT.] παρήχησις: & ex ea iocus quaſi palla pallorem afferat: ſed hoc ſignificat, pallæ, quam ſcit ſe abſtuliſſe, mentionem ſibi pallorem incutere. AT TV NE CLAM ME COMESS. PR.] id eſt, at tu cõmittere non debebas, vt clam me, & ſine me comeſſes prãdium.
B ſic loquimur, cùm ei inſultamus, qui dat tãdem, aut dedit ſuæ culpæ pœnas, ſimúlque culpam ab eo contractam, & commiſſam, propter quam plectitur, cõmemoramus. ſic Virg. lib. 8. Æneid. *at tu dictis, Albane, maneres.* Sic M. Tullius epiſt. 1. lib. 2. ad Atticum. *hoc totum σῶμα curabo vt habeas. &; quoniam te cùm ſcripta, tùm res meæ delectant, iiſdem ex libris perſpicies, & quæ geſſerim, & quæ dixerim, aut ne popoſciſſes.* Idem pro Flacco. *Sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio delectauit, emiſſes.* Idem lib. 3. de Nat. deorum. *In hominum vitiis ais eſſe culpam. Eam dediſſes hominibus rationem, quæ vitia, culpámque excluderet.* PERGE IN VIRVM.] perge tu mulier in virum. ſubintell. maledicta ingerere. NVTAT, NE LOQVAR.] nutu mihi ſignificat, ne loquar. NEQVE NICTO.] id eſt, neque oculis ſignifico. ſuprà in Aſinar. *Nec illa vlli homini, nutet, nictet, annuat.* quem locum profert Nonius in verbis, *nutare,* &, *nictare.* Conſulendus & Feſtus de verbo *nictare.* EQVIDEM AD PHRYGIONEM, CENSEO.] equidem cẽſeo, vt ad Phrygionem redeas. REFER.] ad vxorem tuam. RESPONSANT?] ferociter, & contumaciter reſpondent? Horat. tranſlatè vſurpauit. Sat. 7. lib. 2. *Reſponſare Cupidinibus, contemnere honores Fortis,* &c. & epiſt. 1. lib. 1. *An qui fortuna te reſponſare ſuperba Liberum, & erectum præſens hortatur, & optat?* NVGAS AGIS.] nugas loqueris, nugaris. ſuprà in Aulular. *non ego nunc nugas ago.* POTIN', VT MIHI MOLESTVS NE
C SIS?] poteſne facere, vt mihi moleſtus non ſis? NON TE APPELLO.] non te alloquor. non te nomino. non tecum verba facio. AVFER MANVM.] Menæchmus vxorem ſuam leniter contrectabat, & demulcebat. at illa ferociter, & iracundè manum eius remouet, ac repellit. SIC DATVR.] ſermo caſtigantis, & pœnas ſumentis, aut pœnas ſumtas eſſe gaudentis. ſic ſuprà eadem ſcena. PROPERATO ABSENTE ME COM. PR.] Ironia eſt. aliàs, audeto ſine me properè comeſſe prandium. Proinde ac ſi dicat. poſthac, ſi ſapies, cùm videas te taleis tui facti dare pœnas, quòd me abſente prandium comediſti, non audebis eãdem culpam committere. nam quantumuis ſtulti, damnis, & pœnis, ſapiunt. PÒST ANTE AEDEIS CVM CORONA, &c.] cohærent hæc cum ſuperiore verſu. Et eſt hîc quoque ironia, hoc modo, pòſt, hoc eſt, poſteaquam abſente me, prandium comeſſe properaris, audeto me pro foribus cum corona ex floribus concinnata, ebrius deridere: vt feciſti. quorũ nunc factorum das pœnas meritas. vel ſic: pòſt, cùm taleis pœnas tui facti dederis: tùm ante ædeis me, vt lubebit, cum corona derideto ebrius. quaſi dicat. te tam inſipientem fore non puta, vt facias. nam hæ pœnæ, quibus nunc plecteris, te à talibus auſis reuocabunt, retrahent, ac deterrebunt. INTRÒ TETVLI PED.] intuli pedem. CVM CORONA FLOREA.] cum corona ex floribus connexis, concinnata.
D CÙM NEGABAS MIHI ESSE SAN. SINC.?] ſuprà, *non tibi Sanum'ſt, adoleſcens, ſinciput, vt intelligo.* Errabat autem Penicillus. nam is, quem cum corona viderat, & cum quo locutus erat, Menæchmus Soſicles erat, non hic quicum, nunc loquitur, & quem ſua vxor obiurgat. QVIN VT DVDVM DIVORTI ABS TE, RED. NVNC D. D.] immò verò, poſteaquam dudum abs te digreſſus ſum, nunc denique, ſeu nunc tandem reuertor domum. NON MIHI CENSEBAS ESSE, &c.] non mihi facultatem eſſe putabas tui vlciſcendi? non me putabas habere quo pacto te vlciſcerer? POL HAVD ROGEM TE, SI SCIAM.] ſic ſæpè loquitur, vt ſuprà eadem fab. non negem, ſi nouerim. O HOMINEM MALVM. VT DISSIMVLAT!] ô hominem malitioſum. quàm diſſimulat! vel quo pacto diſſimulat! quàm confidenter, & impudenter diſſimulat! ſuprà, eadem ſcena. *ſcit: ſed diſsimulat malus.* OMNIA HERCLE EGO EDICTAVI.] omnia hercle ego tuæ vxori narraui, ſeu expoſui. PROFITERI,] palàm fateri. ATQVE ADES] animo, ſubintell. *ades* autem, imperatiui modi eſt, præſentis temporis verbi, *adſum.* PALLA SVRREPTA'ST TIBI?] legendum videtur quibuſdam, *palla ſurrepta'ſt mihi?* hoc primum. deinde huius lectionis ſententia, & ratio, explicanda eſt. Poſtremò, recepta examinanda. Dico igitur huius lectionis, quam ſecuti ſumus, hanc eſſe rationem, ac ſententiam. Dixerat Menæchmi ſurrepti vxor, *Palla mihi'ſt domo ſurrepta.* Menæchmus vxorem illudens, & omni ratione furtum à ſe factum infitiari ſtudẽs: denique quid vxor dicat, ſe intelligere

dissimulans, vxoris verba iterans,quærit ab vxore, an palla sibi surrepta sit,hoc modo.*palla surrepta est mihi?* Quæ sequuntur proximo versu,hanc coniecturã confirmant, Viden',vt te scelestus captat?huic surrepta est,nõ tibi. id est,vidésne, ô mulier, quo pacto scelestus iste te captat? hoc est,quomodo te captioso, & fallaci, & ambiguo sermone te capere conetur, quasi dixeris pallam non tibi,sed ei esse surreptam?Atqui,ô Menæchme, palla huic mulieri, vxori tuæ surrepta est,non tibi. Alij,qui lectionem receptam retinent,in quibus ego sum:in magnas & molestas se angustias compingunt,ac redigunt: & partim sic explicant. *Palla surrepta est tibi?* id est, dicísne, vxor,pallam à te esse surreptam?quam explicationem prorsus improbo. partim sic,dicísne, pallam pro te,& ad vsum tuum esse surreptam? quarum explicationum vtraque cùm propemodum ineptam,neque satis cum iis,quæ deinceps sequuntur,cohærentem,aut cõsentientem sententiam,continere videatur,neque tamen vlla talis scripturæ explicatio, melior reperiri queat, satis magno,inquiunt illi,argumento est,receptam scripturam,esse suspectam, & fortassis adulterinam. Verumtamen ego nihil mutandum censeo, & duarum posteriorum explicationum, secundam primæ longè antepono,quod mox ostendam. VIDEN' VTI SCELESTVS TE CAPTAT?] vidésne,mulier,vt scelestus te captet?vidésne,vt homo improbus te verbis capere conetur? *scelestus*, positum καταχρηστικῶς,pro improbo. nam propriè scelestus eũ significat,vel qui impius est,siue in deos,siue in patriã,siue in paréteis,cósue,qui nobis parétũ loco esse debét, vel qui manus habet sanguine inquinatas, hoc est,qui liberum hominẽ interemit: quem etiam impurum Latini appellant. Fortassis autem hîc legendum est, *Viden' vt te scelestus captat?* nam libri omnes,quos quidem viderim,habent. *Viden' vti scelestus captat?* sine prouocabulo, *te*: quod tamen vel subintelligendũ est,vel reponendũ,vt à Plauto positum. HVIC SVRREPTA'ST NON TIBI.] si legamus suprà, *palla surrepta'st mihi?* hæc sic erunt explicanda:huic mulieri vxori tuæ surrepta est palla,non tibi. sin receptam tueamur,quod tutius est: hæc sic explicabimus: huic vicinæ meretrici,Erotio,non tibi,hoc est,in huius Erotij,non in tuum vsum,ô mulier,palla surrepta est. NAM PROFECTÒ TIBI SVRR. SI ESSET,&c.] nam si palla tibi, id est,in vsum tuum à viro tuo surrepta esset,ô mulier,salua nunc esset.nunc autem in vsum huius meretricis Erotij,surrepta est.si quis probabit alteram lectionem:hic locus sic erit explicandus, Nã,si palla,ô Menæchme, tibi surrepta,hoc est,abs te clàm ablata, & ab vxore recuperata esset: salua nunc esset. Videtur hic versus, vt ingenuè fatear,lectionem vulgatam, ac receptam confirmare:illam autem alteram,in qua *mihi*,pro,*tibi*,substituitur,contra omnium librorum auctoritatem,coarguere,ac refellere. NIL MIHI TECVM EST.] nil mihi negotij tecum est,Penicule,inquit Menæchmus,ego te nõ appello,sed vxoré.ego non tecum loquor,sed cum vxore. MENÆCHMVS QVIDAM] virum suum significat. Nam quamuis duo Menæchmi sint, tamen nullum alium Menæchmum,præter virum suum nouit,hoc quidem tempore. ET EGO] subintell.te arguo. VIN' AFFERRI NOCT. QVÆ TV, TV, VSQ. &c.] alludit ad noctuæ vocem,seu cantum,tu,tu,seu tou,tou. nam vocalis, u.sic olim à Romanis proferebatur,& sic proferri debet, cùm longa est secus, si breuis,nam tum vt ψιλὸν,Græcorum proferẽda est: vt in fuga,super,cuminum,maxumus,optumus,lacruma,& lacrumo,obstupeo,recupero, dissupo,& similibus. quin in nonnullis nominibus etiam si longa est,tamen, vt y. pronuntiãdam arbitror:exempli causa.in *mus*,quoniam perspicuè ducit originem,à Græco,μῦς. NON DEDISSE.] me subintell.sed nónne hic peierat Menæchmus?quod non temerè faciebãt veteres illi. Itaque fortassis habet aliquam in his verbis latebram,in qua delitescat, ne se periurio obstringat: Licétque dicere,eum idcirco nõ peierare,quia in animo habet pallam ab Erotio repetere, & ad vxorem referre. IMMÒ H. VERÒ NOS NON F. D.] immò verò per Herculem nos adiuramus,nos non falsum dicere. SED SIC VTEND. D.] sic, cum gestu aliquo hîc pronuntiandum, vt & alibi in similibus locis admonuimus. EGO DOMVM?] subintell. numquam introibo? QVID MIHI FVTVRVM'ST QVI T. H. O. D.?] quid mihi pretij,aut mercedis persoluetur,qui tibi viri tui furtum indicaui? CVM VIRO, CVM VX. DII VOS P.] id est,& virum,& vxorem dij vos perdant. ME PLANÈ EXCIDISSE,&c.] me planè eiectũ esse,&c.mihi omnẽ cibi spem ex hac familia perẽdi præcisam esse intelligo. MALE MIHI VXOR SESE F.] hæc ab vxore degressus, loquitur Menæchmus. CÙM EXCL. F.] lego, *cùm excludit foris*.vt suprà. *parasito excluso foris*. QVÒ INTROMITTAR,] quò introducar,&c. intromitti,seu introduci,& excludi,inter se opponútur. Sic M.Tull.lib.3.Accus. *hic solus introducitur: ceteri sæpè frugalissimi homines excluduntur*. SI TIBI DISPL. P.] apostrophe ad vxorem absentem. ECQVID HÎC EST IANITOR?] id est,numquid ad has foreis est ianitor? al. ecquis hîc est ianitor? hoc est,num aliquis hîc est ianitor?

EROTIVM. MENÆCHMVS surreptus.

ER. QVis hîc me quærit? ME. sibi inimicus magis,quàm ætati tuæ.
ER. Mi Menæchme,cur ante ædeis adstas? sequere intrò. M. mane.
Scin quid est,quòd ego ad te venio? ER. scio,vt tibi ex me sit volup.

Immò

A ME. Immò ædepol pallam illam, amabo te, quam tibi dudum dedi,
Mihi eam redde. vxor resciuit rem omnem, vt facta est, ordine.
Ego tibi redimam bis tanto pluris pallam, quàm voles.
ER. Tibi dedi equidem illam, ad phrygionem vt ferres paulò prius:
Et illud spinther, vt ad aurificem ferres, vt fieret nouum.
ME. Mihi vt tu dederis pallam, & spinther? numquam factum reperies.
Nam ego quidẽ postquàm illã dudũ tibi dedi, atq; abij ad forum,
Nunc redeo: nunc te post illa video. ER. video quam rem agis.
Quia commisi, vt me defrudes, ad eam rem affectas viam.
ME. Neque ædepol te defraudandi causa posco, quin tibi
Dico vxorem resciuisse. ER. nec te vltrò oraui, vt dares.
B Tute vltrò ad me detulisti. dedisti eam dono mihi.
Eandem nunc reposcis. patiar, tibi habe, aufer. vtere
Vel tu, vel tua vxor, vel etiam in oculos compingite.
Tu huc, post hunc diem, pedem intrò non feres, ne frustra sis,
Quando tu me bene merentem, tibi habes despicatui.
Nisi feres argentum, frustra me ductare non potes.
Aliam posthac inuenito, quam tu habeas frustratui.
ME. Nimis iracundè hercle, tandem heus tu, tibi dico, mane,
Redi. ER. etiámne adstas? etiam audes mea reuorti gratia?
ME. Abiit intrò, occlusit ædeis. nunc ego sum exclusissimus,
Neque domi, neque apud amicam mihi iam quicquam creditur.
C Ibo, & consulam hanc rem amicos, quid faciendum censeant.

QVàm ætati tuæ.] id est, quàm tibi. Volup.] voluptas. suprà in Asinar. extrem. *Hic senex si quid clam vxorem suo animo fecit volup.* &c. Consule Nonium. Vt facta est.] quo pacto facta sit. Tibi dedi equidem illam, &c.] hoc loco nouus error exoritur ex geminorum Menæchmorum similitudine, quæ tanta est, vt internosci non possint. Vt fieret nouum.] vt renouetur. Nunc te post illa video.] id est, nunc primùm posteaquam pallam tibi dedi, atque abs te discessi, te video. Quia commisi, vt me defrudes, &c.] quia mea stultitia, & credulitate nimia factum est, vt me defraudare possis, me defraudare cogitas. *Defrudes* autem habent etiam nostri libri veteres: & verò ita loquebantur antiqui. suprà in Asinaria. *Ten' ego defrudẽ, cui ipsi nihil est in manu, Nisi quid tu porrò vxorem defrudaueris?* Dicebant tamen & *defraudare*. Consule Nonium. Ad eam rem affectas v.] ad me defrudendam consilium, & studium tuum confers. affectare viam, etiam in Aulul. vsurpauit, ibi. *vt me deponat vino, eam affectat viam.* ad quem locum plura. Nec te vl-
D tro oravi, vt d.] non ego prior te oraui, vt mihi pallam dares: sed tu non rogatus, eam ad me detulisti. Vel etiam in oculos c.] vel etiam in oculos coniicite, ac defigite. stomachosè dicũtur hæc à meretrice, quæ putat se huic Menæchmo pallã, & spinter, vt is reconcinnenda curaret, dedisse, cùm alteri Menæchmo eius fratri germano, & gemino dederit. Cùm autẽ videatur eos monere, vt diligentissimè pallam custodiãt. nam quæ in oculis, seu intra oculos, quibus nihil carius est, seruãda sunt, carissima sint, necesse est: tamen quia oculi nihil alienum intra se ferre possunt, nõ pallæ custodiam eis suadere, sed dolorem, & cæcitatem optare, ac precari videtur. Præterea non dicit, *in oculis custodite*, quod visum esset ἀφελῶς dictum, sed *in oculos compingite*: quod non nisi inimico, ac maleuolo animo dictum intelligi potest. Nam compingere in oculos, sic dictum, vt compingere in carcerem. suprà in Amphitr. princ. *Quid faciam nunc, si tres viri me in carcerem compegerunt?* Pedem intrò non feres.] non introibis. Ne frustra sis.] ne te frustrere, ne erres. suprà in Bacchid. *Quid? illam meretricémne censes esse?* NI. *quippini.* CH. *frustra es.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *ô bone, ne te Frustrere, insanis & tu, stultíque propè omnes*, &c. Plautus Rud. *Ego daturus tibi nihil sum, ne tu frustra sis.* Tibi habes despicatui] sic dictum, tibi habes despicatui, vt tibi habes ludibrio. Frustra me ductare non potes:] vel frustra me ductare nõ potes, dixit, pro, frustra me lactare non potes: promissis inanibus me inducere nõ potes. vel me ductare, posuit, pro me ducere, vt ex meo cõcubitu, & complexu voluptatem capias, atq. animo tuo morem geras. Sic enim dicimus, ductare scortũ. *frustra*

autem, id est, sine nummis, & mercede. QVAM TV HAB. FR.] quam tu frustreris, seu decipias, atque illudas. OCCLVSIT ÆDEIS.] clausit ædeis, obdito pessulo, obserauit ædeis. suprà in Mostell. *Clauim cedò, atque abi intrò, atque occlude ostium.* EXCLVSISSIMVS.] superlatiuum fecit ex participio, exclusus. Sic M. Tull. in orat. pro Cæcina dixit. *armatissimi*, ibi, *sed proinde valebit, quasi armatissimi fuerint, si reperientur, ita parati fuisse, vt vim vitæ, aut corporis potuerint afferre.* Sic noster Plautus dixit, ipsissimus, oculeissimus, & simil. quæ suis locis obseruabuntur. ET CONSVLAM HANC REM AMICOS, &c.] & consulam de hac re amicos, &c. A

MENÆCHMVS, Sosicles. MVLIER.

Nimis stultè dudum feci, cùm marsupium,
Messenioni cum argento concredidi.
Immersit aliquò sese credo in ganéum.
MV. Prouisam quàm mox vir meus redeat domum.
Sed eccum video, salua sum, pallam refert. B
ME. Demiror vbi nunc ambulet Messenio.
MV. Adibo, atque hominem accipiam, quibus dictis meret;
Non te pudet prodire in conspectum meum,
Flagitium hominis, cum istoc ornatu? PE. quid est?
Quæ res agitat te mulier? MV. etiámne impudens
Mutire vnum verbum audes, aut mecum loqui?
ME. Quid tandem admisi in te, vt loqui non audeam?
MV. Rogas me? ô hominis impudentem audaciam.
ME. Non tu scis mulier, Hecubam quapropter canem
Graij esse prædicabant? MV. non ecquidem scio.
ME. Quia idem faciebat Hecuba, quod tu nunc facis. C
Omnia mala ingerebat, quemquem adspexerat,
Itaque adeò iure cœpta appellari est canis.
MV. Non istæc ego flagitia possum perpeti.
Nam me meam ætatem viduam esse mauelim,
Quàm istæc flagitia tua pati, quæ tu facis.
ME. Qui id ad me, tu te nuptam possis perpeti,
An sis abitura à tuo viro? an mos est ita hîc,
Peregrino vt aduenienti narrent fabulas?
MV. Quas fabulas? non, inquam, patiar præterhac.
Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam. D
ME. Mea quidem hercle caussa vidua victita
Vel vsque dum regnum obtinebit Iupiter.
MV. At mihi negabas dudum surripuisse te,
Nunc eandem ante oculos attines. num te pudet?
ME. Heu, hercle mulier multum & audax & mala es.
Tun' tibi hanc surreptam dicere audes, quam mihi
Dedit alia mulier, vt concinnandam darem?
MV. Næ istuc mecastor iam patrem arcessam meum,
Atque enarrabo tua flagitia, quæ facis.
I Decio, quære meum patrem, tecum simul
Vt veniat ad me, ita rem mihi esse dicito,

A Iam ego aperiam iſtæc tua flagitia. ME. ſanan' es?
Quæ mea flagitia? MV. cùm pallam atque aurum meum
Domo ſuppilas vxori tuæ, & tuæ
Degeris amicæ. ſatin' hoc rectè fabulor?
ME. Quæſo hercle mulier, ſi ſcis monſtra quid bibam,
Tuam qui poſſim perpeti petulantiam?
Quem tute hominem eſſe me arbitrare, neſcio.
Ego te ſimitu noui cum Parthaone.
MV. Si me derides, at pol illum non potes,
Patrem meum, qui huc aduenit, quin reſpicis?
Nouiſtin' tu illum? ME. noui cum Calcha ſimul
B Eodem die vidi illum, quo te ante hunc diem.
MV. Negas nouiſſe me? negas patrem meum?
ME. Idem hercle dicam, ſi auum vis adducere.
MV. Æcaſtor pariter hoc, atque alias res ſoles.

CVM MARSVPIVM MESSENIONI CVM ARG. CONCR.] vt alibi dixit, ibi. *Coboluit marſupium Huic iſtuc, quod habes.* MEN. *atque adepol tu me monuiſti probè. Accipe. iam hoc ſcibo, vtrùm hac me mage amet, an marſupium.* IMMERSIT ALIQVÒ SESE, &c.] ſeſe penitus coniecit in ganeum aliquod. tralatio eſt. ſic ſuprà. *quando in contionem mediam me immerſi miſer.* *Ganeum*, autem, inquit Feſtus, locum abditum, & veluti ſub terra dixerunt, Terentius in Adelph. *Vbi illum quæram? credo abductum in ganeum Aliquò*, &c. vbi Donatus, *Veteres ganeum meretricum tabernam dixerunt*, ἀπὸ τᾶς γᾶς τουτέστι, τῆς γῆς: *quòd ea ſint in terra, ſiue ſub terra, non, vt cenacula, ſuprà.* Conſule & Nonium. PROVISAM QVÀM MOX, &c.] foras egreſſa viſam, ſeu porrò
C viſam, &c. Terent. Andr. *Prouiſo, quid agat Pamphilus.* SED ECCVM VIDEO.] nouus error hîc vxori Menæchmi ſurrepti obiicitur, cùm ſe putat virum ſuũ videre, quæ fratrem eius videt, cum palla, quam ſimiliter errans Erotium ei dederat, vt eam recõcinnandam curaret. ATQVE HOMINEM ACCIPIAM QVIBVS D. M.] atque hominem acriter obiurgabo, & maledictis inſequar. ſic ferè Cicero libro 1. Accuſ. ibi. *Iſte, qui aliquanto plus cogitaſſet, malè accipit verbis Rabonium.* FLAGITIVM HOMINIS, &c.] ſuprà eâdem fabula. *Flagitium hominis! ſubdole, ac minimi pretij?* MVTIRE VNVM VERBVM, &c.] mutire, eſt mu facere, quod muti ſolẽt. ſuprà in Curcul. *Non mutit cardo: eſt lepidus.* In Moſtel. *Intus caue mutire quemquam ſiueris.* NON TV SCIS, MVLIER, HECVBAM QVAPROPTER CANEM, &c.] Hecubam; velut canem, Græci lapidibus inſectati ſunt, quia maledicta in vniuerſum Græcorum exercitum aſſiduè ingerebat. Nonnulli etiam eam in canem verſam eſſe tradiderũt. Iuuenal. Satyr. 10. de Priamo. *Exitus ille vtrumque hominis. ſed torua canino Latrauit rictu quæ poſt hunc vixerat vxor.* M. Tull. Tuſcul. quæſt. 3. *Hecubam autem propter animi acerbitatem quandam, & rabiem, fingi in canem eſſe conuerſam.* OMNIA MALA INGEREBAT, QVEMQVEM ADSPEXER.] omnia maledicta in Græcos congerebat, quemcumque adſpexerat. MEAM AETATEM,] quamdiu viuam.
D AN MOS EST ITA HIC, &c.] an mos talis eſt Epidamni, vt peregrino aduenienti narrẽt res inaneis, & quæ nihil ad eius rem attinent? PRAETER HAC,] præterea: ampliùs. Idem in Rud. *ſi præterhac Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.* QVÀM TVOS MORES PERF.] ſubintell. *potius.* ſic apud Græcos ſubintelligitur interdum μᾶλλον. Homer. Ἰλ. A. βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι. MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] id eſt. tu verò, quod quidem ad me attinet, æternum vidua viue. mea cauſa, ἐμοῦ ἕνεκα. ſic ſuprà in Epid. *Dum ſine me quæras, quæras mea cauſa vel medio in mari.* VEL VSQVE DVM REGNVM OBTINEBIT IVP.] vel eò vſque dum regnabit Iupiter: hoc eſt, æternum. ANTE OCVLOS] meos ſubintell. ATTINES.] tenes, retines. ſuprà, eadem fabula. *ita me attinuit; ita me detinuit.* DECIO:] puerum Decionem vocat, eúmque ad patrem mittit, vt illum arceſſat. ITA REM MIHI ESSE DICITO] Ita negotium meũ poſtulare dicito, vt veniat. Eo loco rem meam eſſe dicito, vt opus ſit eum nunc ad me venire. ſic ſuprà in Bacchid. *iam facite in biclinio Cum amica ſua vterque accubitum eatis. ita negotium eſt.* SVPPILAS VX.] ſuffuraris vxori. ſuppilare, inquit Nonius, eſt inuolare, vel rapere, à pilorum raptu, vnde & furtum paſſi, compilati dicuntur. Plautus Trucul. *Hæc cùm video fieri, ſuffuror, ſuppilo, de præda prædam capio.* cetera exempla legito apud Nonium. Sed credibilius eſt, hæc verba, compilare, expilare, ſuppilare, vnius eſſe originis: & à Græca voce, φιλήτης & mutata adſpirata in tenuem, πιλήτης, quæ furem ſignificat, eſſe

nata:quod & Simeoni Bosio videbatur. ET TVAE DEGERIS AMICAE.] & ad tuam amicam defers.sic infrà scena prox. *Mea ornamenta iam ad meretrices degerit.* SATIN' HOC RECTÈ FABVLOR?] satisne hoc verè loquor? MONSTRA, QVID BIBAM, TVAM QVI POSS. PERP. PETVL.] monstra, seu doce, quod medicamentum bibam, quo tuam maledicentiam perferre possim. tralatio, seu potiùs allegoria à medicis, & pharmacopolis, qui dant medicamenta quædam, quibus quis epotis, aut venenū impune sumere potest, aut iam sumtum tolerare, atque adeò superare. SIMITV.] simul. in Mercat. *Ita tres simitu res agenda sunt, cùm vnam occeperis.* CVM PARTHAONE.] Parthaon, pater Oenei, Ætoliæ regis, Deianiræ patris. QVIN RESPICIS?] cur non retro adspicis? NOVI CVM CALCHA SIMVL] noui cum Calchante simul. profert hunc locum Priscian.lib.6.his verbis. *in os autem terminantia genitiuum Græcum, o, in, i. mutata faciunt Latinū genitiuum,* vt κάλχας, κάλχάντος, hic Calchas, Calchantis. *quamuis hic Calchas, huius Calcha antiquissimi declinabant.* Plaut. in Menæch. *Nouistin' tu illum?* &c. hactenus Prisc. Eadem ratione ex his nominibus Græcis schema, tis. chlamys, dis. lampas, dis, fecerunt Latini nomina Latina, & inflexerunt Latinè, schema, mæ, mæ, am. chlamyda, dæ, dæ, am. lampada, dæ, dæ, dam.

SENEX, MVLIER, MENÆCHMVS Sosicles.

VT ætas mea'st, & vt huic vsus facto est,
Gradum proferam, progredi properabo.
Sed id quàm facile sit mihi, haud sum falsus.
Nam pernicitas deserit, consitus sum
Senectute, onustum gero corpus, vires
Reliquere. vt ætas, mala merx est ergo!
Nam res plurimas pessumas, cùm aduenit, affert.
Quas si autumem omneis, nimis longus sermo sit.
Sed hæc res mihi in pectore & corde curæ est,
Quídnam hoc sit negotij, quòd filia sic
Repentè expetit, ad sese, me, vt irem,
Nec, quid id sit, mihi certius facit,
Quid velit, quídue arcessat.
Verùm propemodum iam scio, quid siet rei.
Credo cum viro litigium natum esse aliquod.
Ita istæ solent, quæ viros subseruire
Sibi postulant, dote fretæ, feroces.
Et illi quoque haud abstinent sæpe culpa.
Verùm est modus tamen, quoad pati vxorem oportet.
Nec pol filia vmquam patrem arcessit ad se,
Nisi aut commissi, aut iurgij est caussa.
Sed quicquid id est, iam sciam, atque eccam eam ipsam
Ante ædeis, & eius tristem virum video.
Id est, quod suspicabar.
Appellabo hanc, ibo aduorsum. MV. salue multum mi pater.
SE. Salua sis. saluæ'ne? aduenio, sed cur arcessi iubes?
Quid tu tristis es? quid ille autem abs te iratus distitit?
Nescio quid vos velitati estis inter vos duos.
Loquere, vter meruistis culpam, paucis, non longos logos.
MV. Nusquam equidē quicquā deliqui, hoc primùm te absoluo pater.
Verùm viuere hîc non possum, neque durare vllo modo. (pater
Proin tu me hinc abducas. SE. quid istuc autē est? MV. ludibrio
Habeor.

A Habeor. SE. vnde? MV. ab illo quoi me mandauisti, meo viro.

SE. Ecce autem litigium, quoties edixi tandem tibi,
Vt caueres, neuter ad me iretis cum querimonia?

MV. Qui ego istuc, mi pater, cauere possum? SE. méne interrogas?
Nisi non vis. quoties monstraui tibi, viro vt morem geras?
Quid ille faciat, ne id obserues? quò eat? quid rerum gerat?

MV. At enim ille hinc amat meretricem ex proximo. SE. sanè sapit.
Ob istanc industriam, etiam faxo amabit amplius.

MV. Atque ibi potat. SE. tuan' quidem ille caussa potabit minus,
Siue illic, siue alibi libebit? quæ hæc, malum, impudentia est?
B Vna opera prohibere ad cenam ne promittat, postules.
Néue quemquam accipiat alienum apud te. seruiren' tibi
Postulas viros? dare vna opera pensum postules,
Inter ancillas sedere iubeas, lanam carpere.

MV. Non equidem mihi te aduocatum pater adduxi, sed viro.
Hinc stas. illinc caussam dicis. SE. si ille quid deliquerit.
Multo tanto illum accusabo, quàm te accusaui, amplius.
Quando te auratam & vestitam bene habet: ancillas, penum,
Rectè præbet, melius sanam, est, mulier, mentem sumere.

MV. At ille suppilat mihi aurum, & pallam ex arcis: modò
Me despoliat, mea ornamenta iam ad meretrices degerit.

C SE. Malè facit, si istuc facit: si non facit, tu malè facis,
Quæ insontem insimules. MV. quin etiam nunc habet pallam pater,
Et spinter, quod ad hanc detulerat, nunc quia resciui, refert.

SE. Iam ego ex hoc vti factum est scibo: ibo ad hominem, atque alloquar.
Dic mihi istuc Menæchme, quod vos dissertatis, vt sciam.
Quid tu tristis es? quid illam autem iratam abs te destituis?

ME. Quisquis es, quicquid tibi nomen est senex, summum Iouem,
Deósque detestor. SE. qua de re, aut cui rei, rerum omnium?

D ME. Me neque isti malè fecisse mulieri, quæ me arguit
Hanc domo ab se surripuisse, atque abstulisse deierat.
Si ego intra ædeis huius vmquam, vbi habitat, penetraui pedem,
Omnium hominum exopto vt fiam miserorum miserrimus.

SE. Sanúsne es, qui istuc exoptes, aut neges te vmquam pedem
In eas ædes intulisse, vbi habitas, insanissime?

ME. Tun' senex ais habitare me hic in illisce ædibus?

SE. Tu negas? ME. nego hercle verò. MV. nimio hæc impudenter negas,
Nisi quò nocte hac emigrasti. SE. concede huc filia.
Quid tu ais? num hinc emigrasti? ME. quem in locum, aut rem, obsecro?

SE. Non ædepol scio. MV. profectò ludit te hic. non tute tenes? A
SE. Iam verò Menæchme satis iocatus es, nunc hanc rem age.
ME. Quæso quid mihi tecum est? vnde, aut quis homo tu es? quid feci ego
Tibi, aut adeò isti, quæ mihi molesta'st quoquo modo?
MV. Viden' tu illi oculos virere? vt viridis exoritur color
Ex temporibus atque fronte, vt oculi scintillant, vide.
ME. Quid mihi melius est, quàm, quando illi me insanire prædicant,
Ego me assimulem insanire, vt illos à me absterream?
MV. Vt pandiculans oscitatur? quid nunc faciam mi pater?
SE. Concede huc mea nata ab istoc quàm potes longissimè.
ME. Euoë, Euie, Bromie, quò me in syluam venatum vocas? B
Audio, sed non abire possum ab his regionibus.
Ita me illa ab læua rabiosa fæmina obseruat canis.
Pòst autem illic hircus alius, qui sæpè ætate in sua
Perdidit ciuem innocentem falso testimonio.
SE. Væ capiti tuo. ME. ecce Apollo mihi ex oraculo imperat,
Vt ego illi oculos exuram lampadibus ardentibus.
MV. Perij, mi pater, minatur mihi oculos exurere.
ME. Hei mihi, insanire me aiunt, vltrò cùm ipsi insaniunt.
SE. Filia. MV. heus quid est? quid agimus? SE. quid si ego huc seruos cito?
Ibo, adducam, qui hunc hinc tollant, & domi deuinciant, C
Priusquam turbarum quid faciat. ME. amplius enimuerò nisi
Occupo aliquod mihi consilium. hi domum me ad se auferent.
Pugnis me vetas in huius ore quicquam parcere?
Ni iam ex meis oculis abscedat in malam magnam crucem,
Faciam quod iubes, Apollo. SE. fuge domum quantum potes,
Ne hic te obtundat. MV. fugio: amabo, obserua istunc mi pater,
Ne quò hinc habeat. súmne ego mulier misera, quæ illhæc audio?
ME. Haud malè illhanc amoui: nunc hunc ego impurissimum,
Barbatum, tremulum, Titanum, Cycno prognatum patre, D
Ita mihi imperas, vt ego huius membra atque ossa, atque artua
Comminuam illo scipione, quem ipse habet. SE. dabitur malum,
Me quidem si attigeris, aut si propius ad me accesseris.
ME. Faciam quod iubes, securim capiam ancipitem, atque hunc senem
Exossabo, dein dedolabo assulatim viscera.
SE. Enimuerò illud præcauendum est, atque accurandum mihi,
Sanè ego illum metuo, vt minatur, nequid malè faxit mihi.
ME. Multa mihi imperas Apollo: nunc equos iunctos iubes
Capere me indomitos, feroceis, atque currum inscendere,
Vt ego hunc proteram leonem Getulum, olentem, edentulum.

A Iam aſcendo in currum, iam lora teneo, iam ſtimulum in manu'ſt.
Agite equi, facitote ſonitus vngularum appareant
Curſu celeri. facite in flexu ſit pedum pernicitas.
SE. Mihin' tu equis iunctis minare? ME. ecce Apollo denuò
Me iubes facere impetum in eum qui ſtat, atque occidere.
Sed quis hic eſt, qui me capillo hinc de curru deripit?
Imperium tuum demutat, atque edictum Apollinis?
SE. Heu, hercle morbum acrem ac durum: dij, voſtram fidem,
Vel hic, qui inſanit, quàm valuit paulò prius?
Ei derepentè tantus morbus incidit.
B Ibo atque arceſſam medicum iam, quantum pote'ſt.

VT ÆTAS MEA'ST,] qualis mea ætas eſt: pro mea ætate: prout ætas mea eſt: quæ mala eſt, ſcilicet. ET VT HVIC VSVS FACTO EST] & vt huic, meæ ætati, facto opus eſt: vt huic ætati me facere expedit: &c. al. & vt huic, filiæ meæ, quæ me arceſſit. GRADVM PROP. PROGREDI PROPER.] Virgil. lib. 4. Æneid. *illa gradum ſtudio celerabat anili*. HAVD SVM FALSVS.] haud me fallit. NAM PERNICITAS DESERIT.] pedum celeritas me deficit. CONSITVS SVM SENECTVTE.] tralatio eſt ab agris ſemine aliquo conſitis, vt frumento, hordeo, faba. ſic Lucretius tranſlatè dixit libro 2. *Sol etiam ſummo de vertice diſſupat omneis Ardorem in partes, & lumine conſerit arua*. & Catul. in carm. de Thetidis, & Pelei nupt. *Ipſe autem cæca mentis caligine Theſeus Conſitus*, &c. Virgil. lib. 2. Georg. *iuuat Iſmara Baccho Conſerere, atq. olea magnum veſtire Taburnum*. M. Tull. lib. 2. de Nat. deorum. *Indus, qui eſt omnium fluminum maximus; non aqua ſolùm agros lætificat, & mitigat, ſed eos etiam conſerit*. Profert totum hunc locum Nonius, in *ſenium*, atque adeò in initio totius operis. ONVSTVM GERO CORPVS.] onuſtum annis, ſcilicet. duo ſunt hæc onera. nam & corpus hic ſenex gerit: & corporis onus, ſenectutem, ſiue
C annos. ſic in Mercat. *quid iſ ætas?* SY. *Nequeo mecaſtor: tantum hoc oneris eſt, quod fero*. DOR. *Quid oneris?* SY. *annos octoginta, quattuor*. M. Tull. in Cato. maiore princip. *ſenectus pleriſque ſenibus ſic odioſa eſt, vt onus ſe Ætna grauius dicant ſuſtinere*. Idem, ibid. *Annos ſeptuaginta natus (tot enim vixit) Ennius, ita ferebat duo, quæ maxima putantur, onera, paupertatem, & ſenectutem, vt eis penè delectari videretur*. VT ÆTAS MALA MERX EST ERGO!] Ergo quàm mala merx eſt, ætas? Profert hunc locum Nonius, vt diximus, docens, veteres ætatem malam dixiſſe ſenectutem. Sic Accius in Amphitr. *An mala ætate maneis malè mulcari exemplis omnibus?* NAM RES PLVRIMAS, PESS. CVM ADVEN. AFF.] ſic Cæcilius apud M. Tullium in Caton. maiore. *Ædepol ſenectus, ſi nil quicquam aliud vitij Apportes tecum, quum aduenis: vnum id ſat eſt; Quòd diu viuendo, multa, quæ non vult, videt*. QVAS SI AVTVMEM OMN.] Quas ſi omneis commemorem, &c. QVÒD FILIA SIC REPENTÈ EXPETIT AD SESE ME VT IREM] id eſt, quòd filia ſic repentè expetit me ad ſeſe ire. vel ſic repentè expetit, vt ego ad ſeſe irem. Sermo eſt ex duobus generibus confuſus. POSTVLANT,] ἀξιοῦσι, æquum arbitrantur. DOTE FRETÆ, FEROCES.] dote fretæ, & dote feroces, id eſt, elatæ, & ſuperbæ, poſtulant viros ſibi ſubſeruire. Hoc
D habent ferè omnes mulieres dotatæ, vt viris imperare velint: & viri, qui in vxore ducendâ ſequuntur, & ſpectant dotem, hoc ferè aſſequuntur, vt vxoribus ſuis ſeruire & parêre cogantur. ſuprà in Aſinar. *Argentum accepi: dote imperium vendidi*. ad quem verſum hac de re plura. ET ILLI QVOQ. H. ABST.] Et viri quoque interdum peccant. VERVM EST MODVS TAMEN, QVOAD PATI VX. &c.] verumtamen modus eſt aliquis certus, intra quem vxorem viri mores oportet pati. *Eſt modus in rebus*, inquit ille, *ſunt certi denique fines*; &c. COMMISSI,] peccati. SALVÆ'NE?] res: ſubintell. ſic apud T. Liuium lib. 1. Antiq. *quærentique viro, ſatin' ſaluæ? minimè, inquit. quid enim ſalui eſt mulieri, amiſſa pudicitia?* Idem libro 6. *confuſam eam ex recenti morſu animi cùm pater forte vidiſſet, percunctatus, ſatin' ſaluæ? auertentem cauſam doloris, quippe nec ſatis piam aduerſus ſororem, nec admodum in virum honorificam, elicuit, comiter ſciſcitãdo, vt fateretur, eam eſſe cauſam doloris, quòd iuncta impari eſſet*; &c. Idem libro 10. *vix enim ſalute mutua reddita, cùm obuiam egreſſus eſſet: ſatin' ſalua, inquit, L. Volumni? Vt ſeſe in Samnio res habent? quæ te cauſa, vt prouincia tua excederes, induxit?* Alij putant *ſalue* hic eſſe aduerbium, & ſine diphthongo ſcribendum. Et item apud Tit. Liuium & in ſimilibus locis. QVID ILLE AVTEM ABS TE IRATVS DISTITIT?] quamobrem ille iratus, abs te longè remotus eſt, & longè abſceſſit? Sic autem legendum *diſtitit*, inquam, à verbo diſto: non deſtitit, à verbo deſiſto, quod hic locum habere non poteſt. NESCIO QVID VOS VELITATI ESTIS INTER VOS DVOS.] profert hunc verſum No-

nius in voce *velitatio*: quam docet ille significare leuem contentionem, dictam à cógressione velitum. A Sunt autem velites, milites expediti, & leuiter armati: quod nomen ipsum indicat. sunt enim sic dicti, quasi volites. Hoc igitur significat senex filiam suam & Menæchmum Sosiclem, quem putat esse filiæ suæ virum, vt & filia ipsa, leuiter inter se propter aliquam sibi incognitam causam, verbis contendisse, & concertasse. VTER MERVISTIS CVLP.] vter vestrûm culpam commeruistis. NON LONGOS LOGOS.] non longas verborum ambages. *longos logos*, παρήχησις, subintelligendũ autem est, verbum aliquod, facias, aut aliud tale. HOC PRIMÙM TE ABSOLVO, PATER.] primùm, quantum ad hoc, ego te nihil moror. NEQVE DVRARE, &c.] οὐδὲ καρτερεῖν, &c. suprà in Amphitr. *Durare nequeo in ædibus*, &c. VNDE?] à quo? sic sæpè alias. QVOI ME MANDAVISTI,] qui collocat filiam suam in matrimonio. mandare, & committere viro filiam, dicitur à Latinis. Ser. Sulpitius ad Cicero. lib. 4. epist. *Licitum est tibi, credo, pro tua dignitate ex hac iuuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos te tutò committere putares.* Terent. And. *Quid Chremes, qui denegarat se commissurum mihi gnatam suam vxorem? id mutauit*, &c. Ne quis autem hoc miretur: nemo cuiquam negotium suum curandum mandat, nisi cui fidem habet. Itaque eius, cui mandat, fidei, negotium suum committere dicitur à Latinis: ita vt mandare alicui negotium, & committere, idem valeant. Quòd si pater rectè dicitur filiam suam genero committere, quomodo Terent. & Seruius Sulp. loquuntur: rectè quoque dicetur filiam suam B viro, hoc est, genero suo mandare, vt hîc loquitur Plautus. Neque obstat, quòd mandatum, debet esse gratuitum: pater autem, qui filiam suam collocat, dat dotem genero: quæ videtur intercedere, tamquam merces. Dico enim, primùm nonnullos viros domum ducere vxores indotatas: deinde dotem, neque mercedem esse, neque mercedis gratia dari, sed vt vir vxoris iugum, quod subiit, & onus matrimonij sibi à patre & socero impositum, faciliùs tolerare queat. Postremò merces non solet dari ab eo, qui opus faciendum locauit, nisi opere perfecto. at dos datur genero à socero, statim vt contractæ sunt nuptiæ, etiam antequàm vir vxorem domum ducat. NISI NON VIS] cauere istuc non potes, quia non vis. nihil est, quod tibi obstet, quominus istuc caueas, nisi quod non vis. cauere istuc potes, nisi non vis, id est, si modò velis. QVOTIES MONSTRAVI TIBI, VIRO VT MOREM GERAS?] quoties præcepi tibi, vt te viro morigeram præbeas? HINC AMAT MERETRICEM EX PROXIMO.] sic solet Plautus, primo loco ponit genus, aut id, quod latiùs patet. deinde quod est contractius. Meretricem amat, inquit, hinc, id est, ex hoc loco, deinde subiungit quiddam illustrius, ex proximo. SANÈ SAPIT.] sapit, qui animo suo morem gerit, & qui sibi facit benè, & qui iucundè viuit. sententia popularis, & multitudini plausibilis. sic Horat. oda xj. libro 1. *sapias: vina liques, & spatio breui Spem longam reseces.* OB ISTANC INDVSTRIAM, FAXO, &c.] quia istam in- C dustriam & diligentiam adhibes in obseruando viro, quid rerum gerat, fecero, vt magis amet. QVÆ HÆC, MALÙM, IMP.?] stomachosè pronuntiandum. quæ hæc tua, malùm, impudentia est? *malùm*, aduerbium est, animi indignationem, & stomachum declarans. VNA OPERA PROHIBERE, &c.] eádem opera, qua prohibere postulas, ne vir tuus potet alibi, quàm domi, possis æquum esse existimare, prohibere, ne cuiquam, à quo vocatus sit ad cenam, promittat. NEVE QVEMQVAM ACCIP. ALIEN.] néue cuiquam alieno det cenam domi. DARE VNA OPERA PENSVM POSTVL.] eádem opera debeas, seu possis postulare, hoc est, æquum esse censere. dare pensum viro: hoc est dare colum, & lanam. pensum, lana est colui circumdata, vel quòd è colu suspensum esset, vel quòd penderetur, vt, quanti ponderis esset, sciri posset. Virgil. Georg. 1. *Ne nocturna quidem carpentes pensa puellæ*, &c. Idem libro 4. *Carmine quo capta dum fusis mollia pensa, Deuoluũt, iterum maternas impulit aureis. luctus Aristæi*, &c. Catullus de Pelei & Thetidis nuptiis, *Læua colum molli lana retinebat amictũ.* LANAM CARPERE] Varro lib. 6. de lingua Latina profert hunc locum: sed legit *lanam carere*. Sic enim ille in Menæchmis Plauti. *Inter ancillas sedere iubeas lanam carere.* Idem est hoc verbum in Cosmetria Næuij. *Carere à carendo,* D *quòd eam tum purgant, ac deducunt, vt careat spurcitia. ex quo tum carminari dicitur lana, cùm caret eo, quod in ea est nequam.* Ne quis autem putet verba Varronis esse mendosa, & apud eum legendum esse *carpere*, vt in exemplaribus Plautinis omnibus legitur, sciendum est, hoc *carere*, esse à caro, is, it, Caro autem à verbo Græco κείρω, ortum est, quod valet tondeo. Dicunt tamen Græci etiam ξαίνειν. ADVOCATVM.] suprà in Amphitrione. *Blepharo, quæso vt aduocatus mihi assis, néue abeas*, &c. ad quem locum, quid sit aduocatus, diximus. HINC STAS ILLINC CAVSAM DICIS] à me, & à mea parte stas, pro illo causam dicis, à me aduocatus es, vt mihi studeas, meámq. causam adiuues, & tamen pro illo dicis. SI ILLE QVID DELIQVERIT, MVLTO TANTO, &c.] si quid ille peccarit, multo amplius, & tanto amplius illum accusabo, quàm te accusaui. AVRATAM.] auro ornatam. MELIVS, SANVM EST, MVLIER, MENTEM SVMERE] ordo est, melius est, mulier, sanam mentem sumere. AT ILLE SVPPILAT MIHI AVRVM, &c.] at ille mihi aurum suffuratur, &c. vt hic versus suis numeris constet. in pronocabulo *ille*, alterum l. exteritur, vt *at ile* sit tribrachus, seu trochæus: & in voce *aurum*, m, non eliditur. DEGERIT.] defert, vt suprà eadem fab. *cum pallam atque aurum meum Domo suppilas vxori tuæ, & tuæ degeris amicæ.* SCIBO.] sciam. DISSERTATIS] disputaris, altercamini. DESTITVIS?] solam relinquis? deseris? QVIDQVID TIBI NOMEN EST,] quodcumque tibi

nomen

A nomen sit. DETESTOR.] valde testor. QVA DE RE, AVT CVI REI RERVM OMN.] qua de re, aut ad quam rem ex rebus omnibus ita Iouem testaris? hæc interponuntur sene Menæchmum aduenam interpellante. ME NEQ. ISTI MALEFECISSE, &c.] hæc pendent ex superioribus illis, *Summum Iouem, Deósque detestor*. QVÆ ME ARG. HANC DOMO SVRRIP.] quæ arguit me hanc pallam, quam fero, sibi surripuisse, & quæ deierat me abstulisse. PENETRAVI PEDEM] intuli pedem, &c. sic suprà eadem fabula. *Neque huc vmquam postquam natus sum, intra portam penetraui pedem*. NIMIÒ HÆC IMP. NEGAS, NISI QVÒ, &c.] valde hæc impudenter negas, nisi fortè nocte hac superiore hinc in alias ædeis emigrasti. proinde quasi dicat, vsque ad hodiernū diem semper in his ædibus habitasti, postquam ego tibi nupsi. Sed videtur legendum, *nimium hac impudenter negas*, &c. NVM HINC EMIGRASTI?] Alloquitur senex Menæchmum aduenam, quem generum suum esse putat, similitudine formæ deceptus, vt vxor, & parasitus, & Erotium. Sic autem legendum, vt edidimus, *num hinc emigrasti?* non vt habent omnes libri vulgati, *non hinc emigrasti*? NVNC HANC REM AGE] nunc ades animo, & age, quæ sunt in manibus: attende animum ad id negotium, quod agimus, & in quo versamur, neque aliud age. QVÆ MIHI MOLESTA'ST QVOQVO MODO.] id est, quæ mihi molesta est omnibus modis: VIDEN' TV ILLI OCVLOS VI-

B RERE?] si legemus *virere*: vt habent etiam nostri libri manuscripti, intelligemus oculos præ ira luridos, & pallidos esse factos: quod primo adspectu parùm probabile videtur. Nam iratorum oculi non virent, aut pallent, sed rubent potiùs, & ardent, & flammei sunt, vel Homero teste, qui multorū testium instar est. Sic ille ἰλιαδ. Α. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. hoc est, illi autem immensus præcordia spiritus atra impleuit, simul ex oculis flamma exstitit ardens. Quare meliùs fortasse scribatur, *oculos verere*, hoc est, oculos flecti, ac distorqueri. quod notat Camerarius. Verumtamen *oculos virere*, integriorem, atque adeò planè verā, & sincerā lectionē esse arbitror. Nam vt flamma dicitur virere, quæ est acris, & valida. vt apud Horat. oda. 17. epod. *Virens in Ætna flamma*, &c. contrà, quæ lāguet, marcescere, & languescere, quod Græci dicunt μαραίνεσθαι, & μαλερὸν πῦρ. dixit Apollonius lib. 1.3. Argon. Sic & hominis insani oculi non ineptè dicuntur à Plauto virere, hoc est, flāmæ virentis instar ardere, & flagrare, & vt continuò loquitur *scintillare*. Quòd si hæc huius scripturæ ratio non placebit, redibimus ad priorem; vt oculos virere intelligamus, luridos fieri propter mentis perturbationem scilicet, cuius maximè sunt indices oculi, cuiúsque vim maximè sentiunt oculi. Porrò hanc scripturam, præter alia argumenta, id quod deinceps sequitur, *vt viridis exoritur color ex tem-*

C *poribus*, &c. VT VIRIDIS EXORITVR COLOR, &c.] viridis color, id est, luridus, luteus, pallidus. OCVLI SCINTILLANT.] ignis scintillas emittere videntur. Sic Apollonius lib. 1. ἀργον. De Telomone irato ἦ, καὶ ἐς Ἁγνιάδην Τῖφυν θόρε. τὼ δέ οἱ ὄσσε Ὄστλιγγες μαλεροῖο πυρὸς ὣς ἰνδάλλοντο. id est, dixit & in Tiphym, Agniadam irruit. oculi autē eius scintillis ignis erāt similes. Sic Virg. lib. 12. de Turno. *His agitur furiis, totóq; ardentis ab ore, Scintillæ absistūt oculis, micat acribus ignis*. VT PANDICVLANS OSCITATVR?] Festus, *pandiculari*, inquit, *qui toto corpore oscitātes extenduntur, eò quòd pandi fiunt*. oscitari autem, seu oscitare, est, vel ob negligētiam, & incuriam, vel ob lassitudinem, vel ob somnolentiam, vel ob aliquam corporis infirmitatem, os aperire. EVOË, EVIE, BROMIE, &c.] simulat hîc Menæchmus aduena se insanire, siue furere, & bacchari. Itaque voces, & vocabula, quibus vtebantur bacchantes, vsurpat. εὐοῖ, interiectio est, ὀργιασμοῦ, euoë. Euius, & Bromius, Bacchi sunt nomina. ITA ME ILLA AB LÆVA, RABIOSA FAEM. OBS. C.] ita me illa rabiosa fæmina, & rabiosa canis, ab læua parte obseruat, ne possim abire. significat autē Menæchmus aduena, vxorem fratris sui, sibi adhuc ignotam. ILLIC HIRCVS ALIVS] ille hircus alius, qui, &c. significat senem mulieris patrem, quem hircum dicit, tamquam senem olidum, fœtidum, & putidum. VT EGO ILLI OCV-

D LOS, &c.] illi, mulieri. OCVLOS EXVRAM LAMPADIB. ARD.] maleficis, & sontibus oculos exurebant tædis ardentibus: & insani, furiosíque homines somniabant & dormientes, & vigilantes, se perterreri furiarum tædis ardentibus. QVID SI EGO HVC SERVOS CITO?] quid si ego huc seruos voco? AMPLIVS ENIMVERÒ NISI OCCVPO, &c.] Enimuerò nisi mihi aliquod melius consilium antè capio, hi me domum, tamquam insanum, sublimem tollent. Hæc autem loquitur Menæchmus summissiore voce, vt spectatores soli audiant. PVGNIS ME VETAS IN HVIVS, &c.] hæc nunc clara voce loquitur, vt illos terreat, & Apollinem alloquitur. Vetásne, ô Apollo, me quidquam meis pugnis in huius mulieris ore parcere? Ego verò tibi parebo, neque pugnis meis parcam, sed illam pugnis contundam, & comminuam. TITANVM, CYCNO PROGN. P.] profert hunc locum Priscianus libro 6. vbi docet, in multis inueniri à genitiuo Greco Latinum factum nominatiuum, vt ἐλέφας, ἐλέφαντος, hic elephas, elephātis, & hic elephantus, elephanti, à genitiuo Græco ἐλέφαντος: similiter hic abacus, huius abaci, à genitiuo Græco ἄβακος. Arabs, arabos: arabs, arabis: & arabus arabi: Titan, Titanos: hic Titanus, huius Titani. Plautus in Menæchmis. *Barbatum, tremulum, Titanum*, &c. Titanes autē, seu Titani Iouem cælo detrudere conati sunt. Iam verò Cycno prognatū patre dicit, propterea quòd cano capite esset. Plures autē Cycni feruntur: Vnus, Martis filius, quem Hercules occîdit: alter, Neptuni: Tertius, Ligurum rex, Phaëthontis propinquus. Nonnulli hic,

Cælo prognatum patre, legi volunt, propiùs ad fabulæ historiã accedentes. Ego tamen nihil muto. Ordo autẽ est hic, Nunc ita mihi imperas, vt hunc ego impurissimũ, & vt huius mẽbra, atq. ossa, atque artua cõminuam illo scipione, &c. Licet etiam sic explicare. Nunc ego hunc impurissimũ, subintell. *amouebo, Barbatum*, &c. Ita mihi imperas, ò Apollo, vt ego huius ossa, &c. ATQ. ARTVA] artus dixerunt veteres in quarta inflexione, & artua, in secunda, teste Nonio, in voce, *artus*. vbi hunc locum profert. DABITVR MALVM,] subintell. tibi. ANCIPITEM:] ἀμφήκη, ἀμφίϑηκτον, ἀμφίστομον: vtrinque secantem. EXOSSABO,] ossibus priuabo. suprà in Amphitr. *Mirum, nisi hic me, quasi muranam, exossare cogitat.* DEDOLABO ASSVL. VISC.] id est, deminuam minutatim viscera. profert hunc locum Nonius in voce *assulatim*. Idem Plautus in Captiuis, *Priusquàm pulsando assulatim foribus exitium dabo.* Assulæ, propriè sunt fragmenta, à marmoriis in cædendo marmore dissipata, & disiecta, & eádem ratione omnia, quæ, dum quippiam frangitur, aut minuitur, aut deteritur, in longitudinem magis, quàm in latitudinem dissiliunt. VT MINATVR,] quomodo minatur. vt ego eius minas audio. FAXIT] fecerit. EQVOS IVNCTOS] *equos iunctos* dixit, vt secernat ab ephippiatis, qui singulares currunt, aut gradiuntur, & singuli à singulis ab sessoribus reguntur, neque currum trahunt: quos κέλητας Græci vocant. sic iunctos leones dixit Virgil. lib. 3. Æneid. *Et iuncti currum dominæ subiere leones.* & iunctos equos, lib. 12. *cùm prima in prælia iunctos Conscendebat equos.* INDOMITOS,] nouos & intractatos: à domitoribus non eruditis: quodammodò feros. FEROCEIS:] ϑυμώδεις, animi plenos. Virgil. lib. 4. Æneid. *Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.* LEONEM GETVLVM,] Horat. oda 23. lib. 1. *Atque non ego te, tigris vt aspera, Getulúsue leo, frangere persequor.* Virg. lib. 5. Æneid. *Sic fatus, tergum Getuli immane leonis Dat Salio, villis, onerosum*, &c. senem significat. OLENTEM,] olidum, fœtidum. suprà non lõgè, eum, hircum dixit. Iam quod ad leonis halitum attinet, Plinius hoc scribit, lib. 11. cap. 4. *Anima leonis virus graue: vrsi, pestilens.* EDENTVLVM.] dentibus carentem, νωδόν. suprà in Casina. *Propter operam illius hirci improbi, atque edentuli.* IAM STIMVLVM IN MANV'ST] Iam stimulus mihi in manu est, quo equos ad currendum incitem. stimulum autem dixerunt veteres, in masculino genere, & in neutro. FACITOTE SONITVS VNGVL. APPAR.] facitote sonitus vngularum audiantur. *appareant*, translatè dictum. sonitus enim non cernuntur, aut apparent, sed audiuntur. Virg. lib. 3. Georg. *& solido grauiter sonat vngula cornu.* Idem lib. 8. Æneid. *Quadrupedante patrem sonitu quatit vngula campum.* FACITE IN FLEXV SIT PEDVM, PERNIC.] facite, vt in flexione pedum insit pernicitas. *in flexu* lego, diuisim, vt sint duæ voces. alij *inflexu*, coniunctim, vt sit vna vox. quam scripturam minus probo. si quis tamen à me dissentiet, (quod, me neque hìc, neque alibi reclamaturo, aut repugnaturo, faciat licet,) sic poterit explicari, facite vt pedes vestri sint celeres, inflexu, id est flexu, seu flexione pedum. QVI STAT.] qui restat, neque hinc abscedit. HINC DE CVRRV DERIPIT?] de curru deorsum rapit? deturbat? *hinc de curru* autem, dixit more suo. solet enim ponere genus primùm, deinde speciem. IMPERIVM TVVM DEMVTAT, ATQ. &c.] qui imperium tuum prohibet seu impedit, & edictum tuum? Demutare, idem valet, quod mutare, vel aliquãto plus est, quàm mutare, vt deamare plus est, quàm amare. Idem in Milite. *Nunquid videtur demutare, atque vti ego dixi esse vobis dudum hunc mœchum militem?* ab iis autem dissentio, qui hìc *denutat*, legendum existimant. ACREM.] vehementem, grauem, σφοδρόν. DII VOSTRAM FIDEM.] subintell. imploro. VEL HIC, QVI INSANIT, QVÀM VALVIT.] etiam hic qui insanus est, quàm sanus fuit paulò antè? valere, & insanire opponuntur hìc inter se, vt apud Græcos ὑγιαίνειν, & μαίνεσθαι. sic infrà proxima scena. *qui me vi cogunt, vt validus insaniam.* QVANTVM POTE'ST] quàm citissimè fieri potest.

MENÆCHMVS. SENEX iidem.

IAm'ne isti abierunt, quæso, ex conspectu meo,
Qui me vi cogunt, vt validus insaniam?
Quid cesso abire ad nauem, dum saluo licet?
Vósque omnes, quæso, si senex reuenerit,
Ne me indicetis, qua platea aufugerim.

SE. Lumbi sedendo, oculíque spectando dolent,
Manendo medicum, dum se ex opere recipiat,
Odiosus tandem vix ab ægrotis venit.
Ait se obligasse crus fractum Æsculapio,

Apollini

A Apollini autem brachium:nunc cogito,
Vtrùm me dicam ducere medicum,an fabrum.
Atque eccum incedit,mouet formicinum gradum.

QVI ME VI COGVNT, VT VALID. INS.]qui me vi cogunt,validum insanire?validum autem interpretor,*sanum*,vt suprà scena superiore,in extr. MANENDO MEDICVM, DVM SE,&c.]exspectando medicum,donec se ex opere,in quo versatur,medicina,domum se recipiat.Medicinam veterum etiam chirurgiam continuisse,eosdémq. fuisse olim morborum medicos,& vulnerum,quos chirurgos appellamus,constat. præterea hoc quoq. constat medendi artem,quam *ἰατρικὴν* appellant Græci,esse artem *ποιητικὴν*,hoc est,in effectione occupatã,non *πρακτικὴν*,hoc est,in actione versantem. AIT SE OBLIGASSE. CRVS FR. ÆS C.] facit hunc medicum Plautus,vt ferè sunt,arrogantẽ,& gloriosum.Itaque affingit ei orationem iactationis,& insolentiæ intolerandæ plenam. gloriatur enim se ipsis medicinæ inuentoribus diis, medicinam fecisse. quo quid arrogantius excogitari potest? Obligare vulnus autem,& obligare partem aliquam corporis malè affectam,aut læsam dicunt Latini.M.Tull. Tuscul.quæst.2.*At verò ille exercitatus,& vetus,ob eámque rem fortior, medicum modò requirens, à quo obligetur,O Patrocle,inquit,*&c.ibidem.*Abducet Patroclus,credo,vt collocet in cubili,vt vulnus obliget,siquidem homo esset.*Dicunt etiam deligare:& ita ferè semper Celsus:vt lib.7.cap.19. *Deligatur autem vulnus omne,quod ex his caussis factum est.*Idem lib.8.cap.10. *Deligatum verò membrum, in diem tertium continendum est.*eod.cap.vbi loquitur de brachij fracti curatione. *Deligari autem brachiũ debet paulum pollice ad pectus inclinato.* AN FABRVM.]qui se fracta membra,tamquam ædificia,sarcire,ac restituere glorietur. MOVET FORMICINVM GRADVM.] incedit formicarum in morem, quarum gradus est minutissimus,ac spissimus:atque idcirco tardus. nam qui properant, gradum amplificant,atque extendunt:qui tardiùs incedunt verò,pedes struunt, & spissis gradibus procedunt.

MEDICVS. SENEX.

ME. QVid esse morbi dixeras?narra senex,
Num laruatus est ille,aut cerritus?fac sciam.
C Num eum veternus,aut aqua intercus tenet?
SE. Quin ea te caussa duco,vt id dicas mihi,
Atque illum vt sanum facias. ME. perfacile id quidem est.
Sanum futurum,mea ego id promitto fide.
SE. Magna cum cura ego illum curari volo.
MED. Quin suspirabo plus sexcenties in die,
Ita ego illum cura magna curabo tibi.
Atque eccum ipsum hominem.obseruemus,quam rem gerat.

NVM LARVATVS EST ILLE, AVT CERRITVS?]Laruati,inquit Festus,furiosi, & mente moti, quasi laruis exterriti.Idẽ,Cerritus,id est,furiosus.Nonius,Cerriti,& laruati,malè sani:aut Cereris ira,& laruarum incursatione animo vexati. Plautus Amphitr. *Laruatus. edepol hominem miserum medicum quæritat.* Licet etiam dicere,eos Cerritos dici, qui à Cerere irata, insani facti sunt.Nam Ceres,Apollo,Diana,Bacchus,irati,mẽteis eorum,quibus irati sunt commouẽt,& perturbant.Idem faciunt interdum & Nymphæ: ex quo *νυμφόληπτοι* à Græcis dicti, quos Lymphatos appellant Latini. suprà in Amphit. *quæso, quin tu isthanc iubes pro Cerrita circumferri?*Iam verrò Cerritus gemino,r.scribẽdum esse,docuimus in commentar.Horat.ad sat.3.lib.2.ibi.*Cerritus fuit,an commota crimine mentis Absoluet hominem?* VETERNVS,]Veternus est,quem Græci lethargum vocant:in quo inest marcor, & pœnæ inexpugnabilis dormiendi necessitas. Cuius morbi curationem tradit Celsus lib.3.cap.20.Festus,veternosus,inquit,dicitur qui breui premitur somno.Veternum,Horatius funestum appellat,epist.8.lib.1. *Cur me funesto properent arcere veterno.*Virg.grauem,lib.1.Georg.*Nec torpere graui passus sua regna veterno.* Catullus,stolidũ,carmine ad Coloniam,*Si pote stolidum repentè excitare veternum.* AN AQVA INTERCVS TEN.] aqua intercus,seu aqua inter cutẽ,*ὕδρωψ* à Græcis appellatur:cuius tres species à Cornelio Celso numerantur lib.3.cap.21. SANVM FACIAS.] sanes. vt loquitur & M.Tull.Philip.2. ibi. *Medico tria millia iugerum,quasi te sanasset:rhetori duo,quasi disertum facere potuisset.* MEA ID PROMITTO FIDE.]in me recipio.meam fidem obligare non recuso. CVRARI]ex hoc verbo, quod & *θεραπεύειν* interdum significat,hoc est,ad ægrum aliquem morbo leuandum, aut ser-

uandum, studium suum conferre:quod est medici m[...]us : atque hoc modo senex accipit: in- A
terdum,cura aliqua sollicitari.quomodo medicus se [...]pere ostendit , vt iam dicimus. vel dic
potiùs,ambiguum inesse in voce, *cura*: quæ vox & angorem animi,sollicitudinémq. anxiam si-
gnificat:& studiú,ac diligentiá.QVIN SVSPIRABO PLVS SEXCENTIES IN DIE.]
Quin,vt intelligas,me magna cura generum tuum curaturum,ego suspiria altè petam plus sex-
centa in die.locus est,vt dixi, ex ambiguo verbo, *curare*, seu potiùs , ex ambiguo nomine , *cura*:
quod senex pro studio,industria,ac diligentia vsurpauit: medicus pro sollicitudine animi tabi-
fica,atque anxia accipit.quod declarat eius respósio,*Quin suspirabo*, &c.nam qui graui aliqua cu-
ra vrgentur,atque anguntur,crebrò suspirant. suprà de puella amante , in Cistell. *hoc sis vide. Vt
petiuit suspirium altè?* Horat.oda.xj.epod.*In quem amantem & langor,& silentium arguit,& latere peti-
tus immo spiritus:* Catull.in carmine de Pelei & Thetidis nupt.*Qualibus insensam iactastis mente puel-
lam, Fluctibus,in flauo sæpè hospite suspirantem?* Sic autem edendum curaui , *Quin suspirabo plus sexcenties
in die.*quomodo sine dubio legédum est.Nam vulgata lectio,*Quin suspirabo plus sexcentos dies.* ferri
non potest,cùm versus vna syllaba claudicet. Neque me fugit quosdam sic emendare conatos
esse,*Quin suspirabo plus quàm sexcentos dies.*sed inanem operam sumserunt. Nam primùm, particu-
lam,*quàm*,de suo addiderunt.deinde quid sibi vult,*Quin suspirabo plus quàm sexcentos dies?* quid hac
sententia absurdius? Nam,cùm hic medicus promiserit,ac promittat, se Menæchmum diligen- B
ter curaturum,idque seni persuadere velit hoc versu, *Quin suspirabo*, &c. quam ei spem promissi
faciédi affert,cùm dicit se suspiraturum dies sexcentos in eo curando? Sanè pertenuem , aut cer-
tè valde longam.nam,si sexcenti dies propemodum biennio sunt æquales , & tamen non antè
sexcentos dies sanabitur Menæchmus,quemadmodum hæc verba significát : vt valde initiò fu-
giendú fuit seni talem medicum arcessere,ita nunc,cognita eius inscientia, quam ille ipse pro-
fitetur,valde cauédum est,ne suum ægrum ei committat,in quo curando se biennium ferè con-
sumturum esse fateatur: cùm, vt medici facere consueuerunt,& maximè, vt hic debuit, quem
Plautus arrogantem describit,consentaneum potiùs fuerit,eum promittere,se paucis horis,aut
saltem paucis diebus factutú,vt Menæchmus conualescat.Infrà quidem non longè admodum,
videtur polliceri,se intra dies xx.eum sanum facturum.ibi, *Elleborum potabis faxo aliquot hos viginti
dies.* Neminem igitur,quantumuis tardum,atque hebetem,esse arbitror,qui non intelligat, hác
scripturam nullo modo ferri posse.Quòd si hæc vulgata,inepta est:nihilo magis cóuenire huic
loco potest ea,quam Camerarius restituit,*Quin suspirabo plus sexcentos in dies.* Eandem enim,atque
vulgata,sententiam continet. Restat nunc , vt nostram scripturam confirmemus, quamuis sua
sponte firma sit,& suis ipsa viribus nitatur. Nam primùm habet insignem , & Plauto vsitatam C
hyperbolen.deinde sententia est cum ioco Plautino cósentanea.deinde non significat,aut mor-
bum longum,aut sanitatis restitutionem,tardam futuram:quo vitio laborat scriptura vulgata,
& Cameratiana.Postremò sic loquuntur & alij boni scriptores,& ipse Plautus. vt in Mil.Glor.
Ibi erat bilibris aqualis hic propter cados. Ea sæpè decies completur plenè die. M. Tullius in orat. pro Roscio
Amer.*qui in Sallentinis,aut in Brutiis habitant,vnde vix ter in anno audire nuntium possunt.* Idem lib.5.de
Finib.sub extr.*At hoc in eo M.Crasso,quem semel ait in vita risisse Lucilius,non contigit,vt ea re minus ἀγέ-
λαστος diceretur.* Idem procemio actionis primæ in Verr.*Semel ait se in vita pertimuisse: tú cùm primùm
à me reus factus sit,quòd cùm è prouincia recens esset*,&c.Catullus ad Furium, *Nec toto decies cacas in anno.
Atque id durius est faba, & lapillis.* Martialis lib.8.in Clytum.*Vt poscas,Clyte,munus,exigásque, Vno na-
sceris octies in anno.* ibid.in extr.*semélque nasci Vno iam tibi non sat est in anno.* Virgil.in Palæm.*Bisque die
numerát ambo pecus.* Horat.oda 12.epod.*Inachiam ter nocte potes,mihi semper ad vnú Mollis opus.* T. Liu.
lib.28. Annal.*& fretú ipsum Euripi non septies die,sicut fama fert,temporib. statis reciprocat:sed temerè*,&c.
Pomponius Mela lib.2.cap.7.*Euripum vocant rapidum mare , & alterno cursu septies die, ac septies nocte,
fluctibus inuicem versis,adeò immodicè fluens,vt ventos etiá,ac plenis velis nauigia frustretur.* Iam quòd ad
versum,& eius numeros attinet,nihil numerosius fieri potest.nam siue legamus,vt edédum cu- D
raui,*Quin suspirabo plus sexcenties in die*: siue,*Quin suspirabo plus sexcenties die*,sine præpositione,*in*:suis
numeris ac pedibus constabit versus.si priore modo:*sexcenties* erit trium syllabarú,per συνίζη-
σιν.sin posteriore:erit quattuor syllabarum,neque vlla fiet συνίζησις. Vtroque auté modo lo-
cutos esse veteres , & sexcenties in die suspirabo, & sexcenties die suspirabo,declarant exempla
suprà commemorata.Malim tamen præpositionem, *in*, retineri , propterea quòd eam reperi in
nostris libris manuscriptis.

MENÆCHMVS, surreptus. SENEX, MEDICVS.

AEdepol, næ hic dies peruorsus, atque aduorsus mihi obtigit.
Quæ me clàm ratus sum facere,ea omnia fecit palàm
Parasitus,qui me compleuit flagitij & formidinis,
Meus Vlysses,suo qui regi tantum conciuit mali.
Quem ego hominem,si quidem viuo,vita deuoluam sua.

Sed ego

A Sed ego ſtultus ſum, qui illius eſſe dico, quæ mea eſt.
Meo cibo & ſumtu educatus eſt, anima priuabo virum.
Condignè autem hæc meretrix fecit, vt mos eſt meretricibus.
Quia rogo pallam, vt referatur rurſum ad vxorem meam,
Mihi ſe ait dediſſe: heu ædepol, næ ego homo viuo miſer.
SE. Audin' quæ loquitur? MED. ſe miſerũ prædicat. SE. adeas velim.
MED. Saluus ſis Menæchme. quæſo cur apertas brachium?
Non tu ſcis, quantum iſti morbo nunc tute facias mali.
ME. Quin tu te ſuſpendis? MED. ecquid ſentis? ME. quid ni ſentiam?
MED. Non poteſt hæc res ellebori iugere obtinerier.
Sed quid ais Menæchme? ME. quid vis? MED. dic mihi hoc
B quod te rogo.
Album, an atrum vinum potas? ME. quin tu is in malam crucem?
SE. Iam hercle occeptat inſanire primulùm. ME. quin tu interrogas,
Purpureum panem, an Puniceum ſoleam ego eſſe, an luteum?
Soleámne eſſe aueis ſquammoſas, piſceis pennatos? SE. papæ,
Audin' tu, vt deliramenta loquitur? quid ceſſas dare
Potionis aliquid, priuſquam percipit inſania?
MED. Mane modò. etiam percontabor. SE. aliam occipis fabulam.
MED. Dic mihi hoc etiam, ſolent tibi vmquam oculi duri fieri?
ME. Quid? tu me locuſtam cenſes eſſe homo ignauiſſime?
MED. Dic mihi, an vmquam tibi inteſtina crepant, quod ſentias?
C ME. Vbi ſatur ſum, nulla crepitant: quando eſurio, tum crepant.
MED. Hoc quidem ædepol haud pro inſano verbum reſpondit mihi.
Perdormiſcin' vſque ad lucem? ME. facilin' tu dormis curans?
Perdormiſco, ſi reſolui argentum cui debeo.
Quin te Iupiter, díque omnes percontator perduint.
MED. Nunc homo inſanire inceptat. de illis verbis. caue tibi.
SE. Immò modeſtior nunc quidem eſt de verbis, præut dudum fuit.
Nam dudum vxorem ſuam eſſe aiebat rabioſam canem.
ME. Quid ego dixi? SE. inſanis, inquam. ME. Egóne? SE. tu iſtic,
qui mihi
D Etiam me iunctis quadrigis minitatu's proſternere.
Egomet hæc te vidi facere, egomet ecce te arguo.
ME. At ego te ſacram coronam ſurripuiſſe Ioui ſcio.
Et ob eam rem in carcerem tedeſſe compactum ſcio.
Et poſtquam es emiſſus, cæſum virgis ſub furca ſcio.
Tum patrem occidiſſe, & matrem vendidiſſe etiam ſcio,
Satin' hoc pro ſano maledicta maledictis reſpondeo?
SE. Obſecro hercle medice properè, quicquid facturu's, face.
Non vides hominem inſanire? MED. ſcin' quid facias optumum?
Ad me face vt deferatur. SE. itáne cenſes? MED. quippini,
Ibi meo arbitratu potero curare hominem. SE. age vt lubet.
MED. Elleborum potabis faxo aliquo hos viginti dies.

ME. At ego te pendentem fodiam ſtimulis triginta dies. A
MED. Arceſſe homines,qui illunc ad me deferant. SE. quot ſunt ſatis?
MED. Proinde,vt inſanire video,quattuor:nihilominus.
SE. Iam hîc erunt,aſſerua tu iſtunc medice. MED. immò ego ibo domum,
Vt parentur,quibus paratis opus eſt.tu ſeruos iube,
Hunc ad me ferant. SE. iam ego illic faxo erit. MED. ego abeo. SE. vale.
ME. Abiit ſocer,abiit medicus,nunc ſolus ſum.proh Iuppiter,
Quid illuc eſt,quòd me hice homines inſanire prædicant?
Neque ego inſanio,neque ego pugnas,neque liteis cœpio.
Saluos,ſaluos alios video:noui homines,alloquor. B
An illi perperam inſanire me aiunt,ipſi inſaniunt?
Quid ego nunc faciam?domum ire cupio. at vxor non ſinit.
Huc autem nemo intromittit.nimis prouentum eſt nequiter.
Hîc ergo vſque ad noctem.ſaltem credo intromittar domum.

A EDEPOL NÆ HÎC DIES PERVERSVS,&c.] Nouus hic error exiſtit.Nam vetus,ac notus núc Menæchmus in ſenem,& medicum incidit, quem illi putant eſſe eundē, qui paullò antè ſe inſanum eſſe ſimulauit. QVÆ ME CLÀM RATVS SVM FACERE, EA OM. FECIT PALAM P.] quæ me occultè,& inſcia vxore facere,ac facturum eſſe exiſtimaui,ea omnia paraſitus Peniculus patefecit,atque indicauit. MEVS VLYSSES.] qui mihi erat Vlyſſis inſtar,quo vtebar cōſiliario,& adminiſtro in meis reb. difficilibus, vt Agamemnon Vlyſſe in ſuis rebus dubiis,ac formidoloſis temporibus. vel qui me ſuis fallaciis, atque aſtutiis cautiorem aduerſus vxorem reddebat.vel qui me ſuum regem appellabat. SVO QVI RE- C
GI TANTVM BONC. M.] qui mihi,ſuo regi tantum mali comparauit.ſuo regi,autem,quia à me aliter. VITA DEVOLVAM SVA.] vita ſua deturbabo. Simeo Boſius à Parcis tranſlatum eſſe putat,quæ vt ſtamina,quibus vita producitur,glomerando,vitam hominis producunt, ita deuoluendo,aut præcidendo,atque abrumpendo,corripiunt,ac terminant. cuius ſentētiam cōfirmat Virg.Georg.4.*Carmine quo captæ dum fuſis mollia penſa Deuoluunt*: &c. Licet tamen dicere ſimpliciùs,Plautum dixiſſe,*vita deuoluam ſua*,pro,vita ſua deiiciam, præcipitam agam, ac deturbabo,vt ſit tranſlatio à ſaxis,aut pilis,& ſimilibus rebus,quæ è montis vertice in infimum terræ locum deuoluūtur. QVI ILLIVS ESSE DICO, QVAE MEA EST.] qui illius vitam eſſe dico,quæ mea eſt.hoc eò dicit,quia paraſitum ſuo cibo, & ſumtu vſque adhuc pauit, aluit, atque educauit,vt continuò ſubiicit. ANIMA PRIVABO VIRVM.] dicit nunc idem planiùs,quod ſuprà obſcuriùs,*vita deuoluam ſua*. QVÆSO, CVR APERTAS BRACHIVM?] quæſo,cur crebrò aperis brachium?venit mihi aliquando in mentem hîc legi poſſe,*quæſo,cur exſertas brachium*?hoc eſt,quæſo,cur crebrò exſeris brachium?Verumtamen,quoniam & hæc coniectura nimis longè abeſt ab antiqua ſcriptura,& recepta lectio tolerabilis eſt, nihil mutādum
cenſeo. ECQVID SENTIS?] num quid ſentis?num aliquid ſentis? NON POTEST HÆC D
RES ELLEBORI IVGERE OBTINER.] non poteſt huius ægri, ſeu inſani valetudo,ſiue potiùs ſanitas tanto ellebori copia obtineri,quanto ex agri iugere meti poteſt. Iugerum eſt,inquit Varro,quod duo iuncti boues vno die exarare poſſunt,vt tradit Varro lib.1.de re Ruſt. Dicitur autē & iuger,ris,in tertia declinatione,& iugerum,iugeri,in ſecunda. Elleborus,atram bilem purgat:ex atra bili autem plerumq. inſania naſcitur. Horat.ſat.3.lib.2.*Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris*. ALBVM, AN ATRVM VINVM P.] non temerè hoc medicum quærentē facit Plautus. Nam aliud,& diſſimilis coloris,vinū aliis ægris conuenit. PRIMVLŪM] nunc primùm. AN PVNICEVM S.] an Punicei coloris,hoc eſt,rubicundi,panem comeſſe ſoleam,&c. Nonnulli libri habent *Pœniceum*,&c.quam ſcripturam probo. Quid autē interſit,inter purpureum colorem,& Pœniceum,ſeu Puniceum,diximus in commentar. Lucret.lib.2.ibi,*Purpura,Pœniceúſque color clariſſimu' multo*,&c. AN LVTEVM?] an lutei,id eſt, crocei coloris? Horat.oda.10.epod.*O quantus inſtat nauitis ſudor tuis,Tibique pallor luteus*! ad quem locum plura. eſſe autem,hoc eſt,comeſſe,infinitiuus à verbo edo,es,eſt. AVEIS SQVAMMOSAS, PISCEIS PENNATOS?] peruerſa epitheta,& præpoſtera. Nam piſces ſquammoſi ſunt, aues pennatæ, Lucretius lib.1.*Squammigerum genus,& volucres*. Idem lib.2.*Et corpora pennipotentum*. Plaut.Rud.*Non vides me referre vuidum rete ſine ſquammoſo pecu*? VT DELIRAMENTA LOQVITVR?] vt res

A deliras loquitur? ſuprà in Amphitr. *hæc quidem deliramenta loquitur.* PRIÙS QVÀM PERCIPIT INSANIA.] ſubintellig. *eum*, hoc modo, priùs quam eum furor corripit? Sic autem Lucretius dixit libro 3. princip. *His tibi me rebus quædam diuina voluptas Percipit, atque horror.* Idem eod. lib. infrà non longè. *Et ſæpè vſque adeò mortis formidine, vitæ Percipit humanos odium, lucíſque videndæ, Vt ſibi conſciſcant mærenti pectore lethum.* ad quos verſus, vide quæ à nobis de hoc verbo notata ſunt in commentariis Lucret. Plautus ſuprà in Amphitr. *Nam mihi horror membra miſero percipit dictis tuis.* DIC MIHI HOC ETIAM, SOLENT TIBI VMQ. OCVLI D. F.?] Ne hoc quidem temerè quærit medicus. nam eorum, quos atra bilis vexat, corpora conſtat fieri extrinſecus duriora, propter atræ bilis naturam, quæ ſicciſſima, & calidiſſima eſt. Cùm cæteræ autẽ corporis partes externę ab humore vitioſo afficiantur, tum oculi maximè, quia aliarum omniũ corporis partium infirmiſſimæ ſunt. Cui rei argumento eſt, quòd eorũ, qui morbo regio laborant, quos arquatos Latini dicunt, oculi luteo, hoc eſt, croceo, & flauo colore ſuffundũtur, effuſo videlicet bilioſo humore, cùm in vniuerſum corpus, tùm maximè in oculos, quia, vt dixi, ſunt maximè imbecilli, & quia textura ſunt pręditi rariſſima. ex quo fit, vt ab iis animi perturbationes, & motus maximè indicẽtur, ac declarentur. huc pertinet illud Suetonij de Nerone moribundo. *Atq. in ea voce defecit, exſtantibus, rigentibúſque oculis vſque ad horrorẽ, formidinémq. viſentiũ.* QVID? TV ME
B LOCVST. ESSE CENSES H. IGNAVISS.] quid? tune me locuſtã eſſe putas, &c. Locuſtæ cùm de inſectorum genere ſint, palpebris carent. idcircò duriſſimis ſunt oculis: quòd enim aliis animãtib. præſtãt palpebræ, id in inſectis, & cruſtatis durities præſtat, vt docet Ariſtot. lib. 2. de Partib. animal. Sic Ariſt. lib. 2. cap. 13. οἱ δ᾽ ἰχθύες, καὶ τὰ ἔντομα, καὶ τὰ σκληρόδερμα διαφέροντα μὲν ἔχουσι τὰ ὄμματα, βλέφαρον δ᾽ οὐδὲν αὐτῶν ἔχει, &c. Nam ſatis eſt mihi locum diligenti lectori indicaſſe. Addamus, quæ ſcribit Plin. lib. xj. cap. 37. *Locuſtis, ſquilliſque magna ex parte ſub eodem munimento oculi prædari eminent.* AN VMQVAM TIBI INTESTINA CREPANT, &c.] eorum, quos atra bilis agitat, corpora eſſe flatuoſa conſtat. QVANDO ESVRIO, TVM, &c.] nam inteſtina à cibo inania & vacua flatu implentur. hinc crepitus. HAVD PRO INSANO,] non tamquam inſanus. PERDORMISCIN' VSQ. AD LVCEM?] dormíſne perpetuò vſque ad lucem? FACILIN' TV DORMIS, &c.] faciléne dormis, cùm aliqua cura vrgeris? ſeu cùm te aliqua cura ſollicitat? PERDORMISCO SI ARG. RES. CVI D.] dormio vſque ad lucem, ſi pecuniam ei, cui debeo, renumeraui, ſeu reſcripſi, ſeu reddidi. ſuprà in Aſin. *eho, ecquis pro vectura olivi reſoluit?* Quemadmodum qui nihil cuiquam debent, ſi modò nulla alia pręterea cura vrgentur, in vtramq. aurem dormire poſſunt: ita qui magnum æs alienum contraxe-
C runt, iis inter dormiendũ ſæpè ſomnus interpellatur, atque interrumpitur. Itaq. apud Ariſtoph. ἐν νεφέλ. Stropſiades ille, qui habet filium ſumtuoſum, quique magno ære alieno obſtrictus eſt, queritur ſe dormire nõ poſſe. Sic ille, Ἀλλ᾽ οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν, δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης, καὶ τῆς φάτνης, καὶ τῶν χρεῶν. Huc pertinet iocus ille Auguſti, qui ſibi iuſsit emi equitis cuiuſdam R. mortui culcitã, qui viuus HS. ducenties debuerat, & nihilo minùs hilariter, & iucundè vixerat, ſecuréq. dormierat: quem ſuprà retulimus, in prologo Caſinæ, ibi, *Eiicite ex animo curam, atq. alienum æs: Ne quis formidet flagitatorem ſuum.* PERCONTATOR,] Horat. epiſt. 8. lib. 1. *Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt.* PERDVINT.] perdiderint. DE ILLIS VERBIS,] ex illis verbis, &c. PRAEVT HVD. F.] ſic in Amphit. *Parum etiã, præut futurum'ſt, prædicas.* RABIOSAM CANEM.] ibi, *Ita me illa ab læua rabioſa fœmina obſeruat canis.* Verùm errat hic ſenex. nam non Menæchmus ſurreptus, qui nunc in ſcena ſtat, & loquitur, ſed eius frater, Menæchmus Soſicles, hanc mulierem, rabioſam canem appellarat. TV ISTIC,] tu iſte es, qui. &c. IVNCTIS QVADRIGIS MINITATV'S PROSTERN.] ſuprà, ibi, *Iam aſcendo in currum: iam lora teneo,* &c. IN CARCEREM TED ESSE COMPACTVM, &c.] hoc eſt, in carcerem te eſſe coniectum, &c. ſic loquitur in Amphit. *Quid faciam nunc, ſi tres viri me in carcerem compegerint?* CAE-
D SVM VIRGIS SVB FVRCA, &c.] ſic cædebantur ſerui, qui aliquid admiſerant, cuius pœnam luere domini nolebant: & in poſterũ vicinis præſignificabant, vt ſibi ab iis cauerent, vt improbis & ſceleſtis. hinc furciferi dicti. qua de re alibi. ſuprà in Moſtell. princip. *carnificinum cribrum: quod credo fore: ita te forabunt patibulatum per vias Stimulis, ſi huc reueniat ſenex.* Conſule indicem. TVM PATREM OCCID. &c.] crimina ſunt à Menæchmo ſurrepto conficta, minimèque vera, in ſenem: quia ſenex ea Menæchmum ſurreptum & locutum eſſe, & feciſſe arguebat, quæ dixerat, & fecerat alter Menæchmus, eius frater, non is, qui arguitur. Aliter Ariſtogiton: quẽ Demoſthenes teſtibus probat, patrem in carcere deſeruiſſe, ac prodidiſſe, mortuum non ſepeliuiſſe: iis, qui ſepeliiſſent, pretium ſepulturæ non perſoluiſſe: matrem verberaſſe, ſororem vendidiſſe. SATIN' HAEC PRO SANO MALED. &c.] hoc ad illud pertinet, quod ſuprà dixerat medicus, *Hoc quidem edepol haud pro inſano verbum reſpondit mihi.* PROPERÈ QVIDQVID FACTVRV'S, FACE.] ſignificat, medicũ tardum eſſe. talia ſunt illa, quin datis, ſi quid datis? in Caſina. *Et age ſi quid agis.* in Epid. &c. ſimilia, quæ dicuntur in eos, qui morantur, & tardi ſunt, & cunctabundi in iis, quæ faciunt. QVIPPINI?] quippini, quidam putant idem valere, quod certè, & enuntiatiuè pronuntiant. Sed cum interrogatione pronuntiandum eſt potiùs: & valet idem ferè, quòd, quidni? ſic ſuprà in Bacchid. *Quid? illam meretricémne cenſes eſſe?* NIC. *quippini?* ELLEBORVM POTABIS FAXO, &c.] id eſt, elleborum potabis

aliquos viginti dies.faxo potabis,id est,fecero,vt potes. Quod autem amicus quidam meus le- A
gendum censet,*aliquot hos viginti dies*,non vt vulgò, *aliquos viginti dies*:quomodo etiam omnes li-
bri manuscripti habent, fallitur: nam *aliquos viginti dies*, valet circiter viginti dies. Quin Varro
quoque sic loquitur libro 1.de re Rustica cap.2. in extr. *si velis in conuiuio multum bibere, cenaréque
libenter:antè esse oportet brassicam crudam ex aceto, & pòst aliqua folia quinque.* Quem Varronis locum
Simeo Bosius mihi indicauit. AT EGO TE PENDENTEM,&c.] serui pendentes cędeban-
tur,cuius moris apud Plautum mentio fit locis innumerabilibus.consulendus index. QVAT-
TVOR NIHILOMINVS] quattuor satis sunt,nihilominus,id est,nihilo pauciores arcessi o-
portet. TV SERVOS IVBE HVNC AD ME FERANT] id est,tu seruos iube hunc ad
me ferre,vel tu iube, vt serui hunc ad me ferant: suprà docuimus hoc, & similia loquendi ge-
nera,esse ex duabus locutionibus conflata,& concreta. HICE HOMINES] sic legendum.
Nam libri vulgari habent *hic homines*. NEQVE EGO PVGNO, NEQVE LITEIS CŒ-
PIO.] id est,neque pugnas ego,neque liteis incipio.profert hunc totú versum Nonius in verbo
cœpio.Idem in Persa,*libido extemplo cœpere est conuiuium*. SALVOS, SALVOS ALIOS VI-
DEO.] ego saluus,alios saluos video. NOVI HOMINES: ALLOQVAR.] vt nosse homi-
nes,argumentum est sanitatis:ita non cognoscere homines, furoris,& insaniæ. Cicero in Piso-
nem.*quid est aliud furere, non cognoscere homines,non cognoscere leges,non senatum,non ciuitatem?* Idem su- B
prà in Amphitr.*Noui herum,noui ædeis nostras.sanè sapio & sentio.* AN ILLI PERPERAM] per-
peram,id est,peruersè,præposterè.sententia autem huius loci hæc est,Nónne illi peruersè me in-
sanire aiunt, ipsíque insaniunt? sæpè admonuimus *an*, & *ne*, cùm interrogat, responsionem
aientem postulare,cùm apud hunc poëtam,tum apud Ciceron.& Lucret.Terent.& alios. Te-
rent.in Andr.prologo.*faciúntne intelligendo,vt nihil intelligant?* id est,nónne faciunt intelligendo,vt
nihil intelligãt? subintelligitur enim responsio aiens.planè faciunt,vt intelligendo nihil intelli-
gant. HVC AVTEM,&c.] in ædeis Erotij. NIMIS PROVENTVM EST NEQVI-
TER.] nimis mihi infeliciter res processit. sic in Rud. *Ædepol prouenit nequiter multis modis.* HÎC
ERGO VSQVE AD NOCTEM] subintell.morabor,restabo,manebo.SALTEM CRE-
DO INTROMITTAR DOMVM.] si exclusus sum ab Erotio, saltem intromittar ab vxore.

MESSENIO seruus.

Spectamen bono seruo id est,qui rem herilem C
Procurat.videt,collocat,cogitátque
Vt absente hero,rem heri diligenter
Tutetur,quàm si ipse assit,aut rectius:
Tergum quàm gulam,crura quàm ventrem oportet
Potiora esse.cui cor modestè situm'st,
Recordet id,qui nihili sunt,quid iis pretij
Detur suis ab heris,ignauis,improbis
Seruis,verbera,compedes,molæ,magna
Lassitudo,fames,frigúsque durum.
Hæc pretia sunt ignauiæ. D
Id ego malè malum metuo.propterea bonum
Esse certum'st,potiusquam malum.nam magis multo
Patior faciliùs verba.verbera ego odi,
Nimióque edo libentius molitum,quàm
Molitum præhibeo.propterea heri imperium
Exsequor bene,& sedatè seruio.
Atque id mihi prodest.alij ita,vt se esse,in rem
Esse ducunt,sint:ego ita ero,vt me esse oportet,
Metum vt mihi adhibeam,culpa vt abstineam:
Heróque vt omnibus in locis sim præstò.
Serui,qui culpa carent,& metuunt,ij

Solent

A Solent esse heris vtibiles. nam illi, qui nihil
Metuunt, postquàm malum promeritum'st, metuunt.
Metuam ego haud multum quidem. propè est quando
Herus quod strenuè faciam, pretium exsoluet.
Ego hoc exemplo seruio, tergo vt rem esse arbitror.
Postquam in tabernam vasa & seruos collocaui, vt iusserat,
Ita venio aduorsum. nunc fores pultabo, adesse vt me sciat.
Neque vtrum ex hoc saltu damni saluum scio eliciam foràs.
Sed metuo, ne serò veniam depugnato prœlio.

B SPECTAMEN BONO SERVO ID EST, QVI R. &c.] id est, bonus seruus hac re
spectatur. videt, collocat, &c. vel sic, probatio boni serui in ea re posita est, &c. vel sic, bonus
seruus in ea re cernitur, &c. vel sic, lapis Lydius, quo bonus seruus, tamquam aurum, spectatur,
ea res est, &c. spectamen, *δοκίμιον*, obrussa, est id omne, quo aliquid spectatur, atque exploratur.
Dixit autem spectamen bono seruo, pro spectamen boni serui, more suo: vt alibi, annona his
esset vilior, pro horum annona esset vilior. Sic enim loquitur, si bene memini, in Mil. Glor. *&*
postea, Qui probi homines essent, esset his annona vilior. Quod loquẽdi genus, à quodam viro, alioqui do-
cto, non intellectum, fecit, vt fœdè laberetur: vt suo loco ostendemus. QVÀM SI IPSE AS-
SIT, AVT RECT.] ordo est, tamquàm si ipse dominus adsit, aut rectiùs. Omnino, nequid dis-
simulem, legendum puto, vel, *tamquã si ipse assit*, &c. vel, *quasi ipse assit*, &c. quod mihi magis placet.
TERGVM, QVÀM GVLAM, &c.] oportet, inquit Messenio, seruum tergo suo potiùs, quàm
gulæ, consulere: & crurib. potiùs, quàm ventri. hoc est, oportet seruum suo tergo potiùs cauere,
& timere, suum officiũ faciẽdo, scilicet, quàm gulæ obsequi: & cruribus magis prospicere, quàm
ventri gratificari. Nam si aliter faciat, futurum est, vt tergum quidẽ virgis, & loris cædatur: crura
verò compedibus vinciantur. CVI COR MODESTÈ SITVM'ST, &c.] seruus, cui cor
modestum, seu moderatum est. seruus, cui animus modestè affectus est, id recordetur, quid iis
C pretij detur, hoc est, quid mercedis à suis heris persoluatur iis seruis, qui nihili sunt, seruis igna-
uis, improbis. RECORDET ID.] recordetur id, &c. recordo, as. dixisse veteres testatur No-
nius in *recordamur*. VERBERA, COMP. M. &c.] hæc est merces, hoc pretium, quod seruis igna-
uis, atque improbis datur à suis heris, vt mox subiicit, *hæc pretia sunt ignauiæ*. Hi versus ferè om-
nes numeris constant confusis, & conturbatis, vt & Camerarius admonuit. Iam per molas, pi-
strina, significat. in quæ compingebantur serui nequam, & qui peccarant. PROPTEREA
BONVM ESSE CERTVM'ST, &c] certum est, decretum est, stat sententia, constitutum ha-
beo in animo, induxi animum: fixum, & stabile est. Hic seruus bonus esse constituit pœnæ
metu. vt ille seruus Horatianus. epistola 16. lib. I. *Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat Seruus:*
habes pretium: loris non vreris, aio. Non hominem occidi, non pasces in cruce coruos. Sum bonus & frugi, renuit,
negat, atque Sabellus Cautus enim metuit foueam lupus: accipiterq. Suspectos laqueos, & opertum miluius ha-
mum, Oderunt peccare boni virtutis amore: Tu nihil admittes in te formidine pœna. NAM MAGIS
MVLTO P. FACILIÙS, &c.] subintell. quàm verbera. *magis faciliùs* autẽ, antiquè dictum, pro
magis facilè. NIMIÓQ. EDO LIBENTIÙS MOL. &c.] id est, nimio libẽtiùs edo, quod
alij serui in pistrino moluerunt, quàm ego aliis id, quod meo labore moluerim, edendum præ-
D beo. PRÆHIBEO] præbeo. ET SEDATÈ S.] & æquo animo seruio. tranquillè seruio.
ALII ITA, VT SE ESSE IN REM ESSE DVCVNT, SINT, &c.] id est, alij tales
sint, qualeis se esse sibi expedire putant. ego talis ero, qualem me esse oportet, &c. Sic autem le-
gendum esse, vt edidimus, & ratio, & antiquæ scripturæ vestigia probant. nam libri nostri vete-
res sic habent, paullo aliter, quàm Camerarius edidit. *Alij se esse ita vt in rem*, &c. mẽdosè quidem
sed ita, vt ordine verborum, qui perturbatus est, restituto, cuius facilè fuerit ex hac antiqua scri-
ptura, aliquantum corrupta, integram, & rectam facere. METVM VT MIHI ADHIB.]
quo deterritus in officio maneam. SERVI, QVI CVLPA C. &c.] sic suprà in Mostell. *Serui,*
qui cùm culpa carent, tamen malum metuũt, &c. POSTQVAM MALVM PROMERITVM'ST,
&c.] promeritum hoc loco primùm passiuè positum est: deinde in malam partem: quod minus
vsitatum est, & tamen non inusitatum est. suprà in Amphitr. *Quid mali sum, here, tua ex re promeritus?*
huius igitur loci hæc sententia est, nam illi, qui nullo metu afficiuntur, neque metu deterriti, à
culpa abstinent, postquàm malum commeruerũt, tum denique metuunt, postquã malum pro-
meritum est, subintellige, ab iis, hoc est, postquam malum ab iis commeritum, seu meritum est.
Quidam legi volunt, postquam malum promeriti sunt. &c. ego nihil muto. METVAM EGO
HAVD M. Q.] hoc dicit metuam igitur ego, id est, metũ mihi adhibebo, ne quid delinquam:
& ita haud multum metuam. Nam & securus à verberibus viuam, & pretium meæ diligentiæ,

meíque officij feram. PROPÈ EST Q. H. &c.] id eſt, tempus appropinquat, cùm mihi herus mei ſtrenui facti pretium exſoluet. propè eſt quando, propè adeſt cùm, idem valent. Terent. Andr. *Propè adeſt, cùm alieno more viuendum eſt mihi.* Græci dicunt πάρεστιν ὅτε, ἐγγύς ἐστιν ὅτε. EGO HOC EXEMPLO SERVIO, TERGO VT IN REM ESSE, &c.] ego hoc modo ſeruio, quomodo tergo meo vtile eſſe arbitror. VT IVSSERAT] ibi, *abduc iſtos in tabernam actutum deuerſoriam. Tum facito ante ſolem occaſum, vt venias aduorſum mihi.* NEQ. VTRÙM EX HOC SALT. D. S. SCIO, ELICIAM F.] ordo verborum hic eſt, (nam ſermo eſt implicatus & perplexus) neque ſcio, vtrum herum meum ſaluum ex hoc ſaltu damnoſo eliciam foras. ex hoc ſaltu damni, id eſt, ex hoc loco damnoſo, in quem herus inſiliit. ſic enim loquitur infrà in Milit. glor. *Quid metuis?* SCEL. *ne hercle hodie, quantum hic familiarum'ſt, maximum in malum cruciatúmque inſiliamus.* Saltus, inquit Nonius, à ſaliendo. Virg. 8. Æn. *Tum demùm ſaltu præceps ſeſe omnibus armis, In fluuium dedit.* Hinc ſaltus, locus, in quo feræ, & pecudes paſcuntur: ex hoc dictus, quòd in eo feræ, & pecudes ſaliant. quem ſic definiebat Ælius Gallus teſte Feſto: ſaltus eſt, vbi ſyluæ, & paſtiones ſunt: quarum cauſa caſæ quoque, &c. Nonius. ſaltum docet eſſe campi ſpatium: proſertque illud Virg. Georg. 3. *Saltibus in vacuis paſcunt, & plena ſecundum, Flumina.* Sed pace Nonij dixerim. ſaltus eſt etiam locus montoſus, modò ſit nemoroſus, & ſiluoſus: vt ſaltus Pyrenæus, ſaltus Graius, &c. Quod autem quidam ſic diſtinguunt, ex hoc ſaltu, damni ſaluum, &c. vt damni, regatur à nomine adiectiuo, ſaluum, & damni ſaluum, interpretantur, à damno integrum, & ſartum tectum, falluntur. SED METVO, NE SERÒ VENIAM, DEPVGN. PROELIO.] vt locus ſit prouerbio, poſt bellum ſuppetiæ, quod Græci dicunt, μετὰ τὸν πόλεμον ἡ συμμαχία. Vſurpatur autem in eos, qui ſerò auxilium ferunt.

A

B

SENEX, MENÆCHMVS ſurreptus, LORARII, MESSENIO ſeruus.

PEr ego vobis deos atque homines dico, vt imperium meum
Sapienter habeatis curæ: quæque imperaui atque impero,
Facite illic homo in medicinam ablatus ſublimis ſiet,
Niſi quidem vos veſtra crura, aut latera nihili penditis. C
Caue quiſquam quod illic minitetur voſtrûm floccifecerit.
Quid ſtatis? quid dubitatis? iam ſublimem raptum oportuit.
Ego ibo ad medicum: præſtò ero illic, cùm venietis. ME. óccidi.
Quid hoc eſt negotij? quid illic homines ad me currunt obſecro?
Quid vultis vos? quid quæritatis? quid me circumſiſtitis?
Quò rapitis me? quò fertis me? perij. obſecro veſtram fidem,
Epidamnienſes ſubuenite ciues. quin me mittitis?
MES. Proh di immortales, obſecro, quid ego oculis adſpicio meis?
Herum meum indigniſſimè, neſcio qui ſublimem ferunt. D
ME. Ecquis ſuppetias mihi audet afferre? MES. ego here, audaciſſimè.
O facinus indignum & malum, Epidamnij ciues, herum
Meum, hîc in pacato oppido
Luci deripier in via, qui liber ad vos venerit,
Mittitis? MEN. nunc obſecro te, quiſquis es, operam vt des mihi,
Neu ſinas in me inſignitè fieri tantam iniuriam.
MES. Immò & operam dabo, & defendam & ſubuenibo ſedulò.
Numquam te patiar perire. me perire eſt æquius.
Eripe oculum iſti ab humero, qui te tenet here, te obſecro.

Hiſce

A Hiſce ego iam ſementem in ore faciam,pugnóſque obſeram.
Maxumo hodie malo hercle voſtro iſtunc fertis,mittite.
ME. Teneo ego huic oculum. MES. face,vt oculi locus in capite appareat.
Vos ſcelesti,vos rapaces,vos prædones. LO. periimus
Obſecro hercle. MES. mittite ergo. ME. quid me vobis tactio'ſt?
Pecte pugnis. MES. agite,abite, fugite hinc in malam crucem.
Hem tibi etiam,quia poſtremus cedis,hoc præmij feres.
Nimis autem bene ora commentaui,atque ex mea ſententia.
Ædepol here næ tibi ſuppetias tempore aduenì modò.
B ME. Et tibi di ſemper adoleſcens,quiſquis es,faciant bene.
Namque abſque te eſſet, hodie numquam ad ſolem occaſum viuerem.
MES. Ergo ædepol ſi rectè facias,here me emittas manu.
ME. Liberem ego te? MES. verum,quandoquidem here te ſeruaui, ME. quid eſt?
Adoleſcens erras. MES. quid erro? ME. per Iouem adiuro patrem,
Me herum tuum non eſſe. MES. non taces tu? ME. non mentior.
Nec meus ſeruus vmquam tale fecit,quale tu mihi.
C MES. Sic ſine igitur,ſi tuum negas me eſſe,abire liberum.
ME. Mea quidem hercle cauſſa liber eſto,atque ito quò voles,
MES. Nempe iubes? ME. iubeo hercle, ſi quid imperij eſt in te mihi.
MES. Salue mi patrone. SERVVS ALIVS. cùm tu liber es Meſſenio,
Gaudeo. MES. credo hercle vobis. ſed patrone,te obſecro,
Ne minùs imperes mihi,quàm cùm tuus ſeruus fui.
Apud te habitabo,& quando ibis,vnà tecum ibo domum.
ME. Minime. MES. nunc ibo in tabernam : vaſa & argentum tibi
Referam. rectè eſt obſignatum in vidulo marſupium,
D Cum viatico,id tibi iam nunc afferam. ME. affer ſtrenuè.
MES. Saluum tibi ita vt mihi dediſti,reddibo.hîc me mane.
ME. Nimia mira mihi quidem hodie exorta ſunt multis modis.
Alij me negant eum eſſe qui ſum,atque excludunt foris.
Etiam hic ſeruum eſſe ſe meum aiebat,quem ego emiſi manu.
Is ait ſe mihi allaturum cum argento marſupium:
Id ſi attulerit,dicam vt à me abeat liber,quò volet:
Ne tum quando ſanus factus ſit,à me argentum petat.
Socer & medicus,me inſanire aiebant. quid ſit? mira ſunt.
Hæc nihilo mihi eſſe videntur ſecius,quàm inſomnia.
Nunc ibo intrò ad hanc meretricem,quamquam ſuccenſet mihi.
Si poſſum exorare,vt pallam reddat,quam referam domum.

PER EGO VOBIS DEOS, ATQVE HOMINES.] hyperbaton in verbis. nam hic A ordo est. Ego vobis dico per deos, atque homines, vt imperium meum sapienter curæ habeatis. Sic Terent. Andr. *Per ego te deos oro, & nostram amicitiam, Chreme*, &c. Virg. Æneid. 4. *Méne fugis? per ego has lacrymas, dextrámque tuam, te, Quando aliud*, &c. Est autem hoc genus obtestandi, efficacissimum, obtestari per deos, per sacra, per liberos, per salutem, per caput, per fortunas, per res carissimas denique. QVÆQVE IMPERAVI, ATQ. IMP. F. ILLIC H. &c.] id est, & (quæ imperaui, atque impero,) facite, vt ille homo in medici officinam, à seruis delatus sit. sublimis, id est, sublatus, non suis pedibus terram tangens, sed vestris manibus suspensus. Sic in Asinaria. *Quin tu illum iubes ancillas rapere sublimem domum?* Terent. Andr. *sublimem hunc intrò rape, quantum potes.* Medicinam autem vsurpauit hîc pro ipsa medici taberna, seu apotheca. *ἰατρεῖον* appellant Græci. Sic in Amphitr. *Nam omneis plateas perreptaui, gymnasia, myropolia, Apud emporium, atque in macello, in palæstra, atque in foro, In medicinis, in tonstrinis*, &c. NISI QVIDEM VOS VESTRA CRVRA, AVT LATERA, &c.] nisi quidẽ vos vestra crura compedibus vinciri, aut latera virgis, ac loris variari vultis. CAVE QVISQVAM QVOD ILLIC.] caue quisquam vestrûm, vel floccifecerit, quod ille minitetur. ne flocci quidem facite, quod ille vobis minitabitur. IAM SVBLIMEM RAPTVM OP.] sic Terent. vt suprà indicauimus. QVIN ME OMITTITIS?] quin me omittitis? quin me missum facitis? PROH DII IMMORT.] alius B error. Nam Messenio putat herum suum sublimem ab hominibus ferri, cùm sit eius frater Menæchmus surreptus. ECQVIS SVPP. MIHI AVDET AFF.?] num quis auxilium mihi audet afferre? suppetiæ, inquit Carisius, lib. 1. *βοήθεια*, id est, auxilium. HIC IN PACATO OPPIDO,] in pacato oppido, dixit amplificationis causa, vt & illa, quæ sequuntur, luci, in via, qui liber venerit. Nam si quis in oppido hostili, & quod bello ardeat, sublimis feratur, minus mirum, minúsque indignum sit. LVCI DERIPIER, IN VIA,] luce de loco, in quo stabat, rapi, in via publica, &c. subintelligendũ est autem, verúmne est? æquúmne est? aut aliquid simile. MITTITIS?] non me omittitis? nõ me missum facitis? seruos, à quibus ferebatur, sublimis, alloquitur. INSIGNITÈ] insigniter. insignitè, aduerbium à nomine *insignitus*. ET SVBVENIBO S.] & subueniam sedulò. HISCE EGO IAM SEMENTEM IN ORE FACIAM, PVGN. OBS.] id est, his seruis sementem pugnorum in ore faciam: pugnos his in ore seram. metaphora est, ab agricultura. PVGNÓSQ. OBSERAM] idem dicit, & pugnos, inquit, in ore horum circùm seram, hoc est, os horum seruorum pugnis cooperiam, & cõtundam. FACE, VT OCVLI LOCVS IN CAP. APP.] hoc est, fac, vt oculus ei sit erutus, seu effossus. nam oculi locus apparere non potest, nisi oculo effosso, aut nisi quis luscus sit, vel natura, vel casu aliquo, ex quo iocus ille Appij apud M. Tull. lib. 2. de Orat. Cenabo, inquit, apud te, huic C lusco, familiari meo, C. Sextio. vni enim locum esse video. Est hoc scurrile, quòd & sine causa lacessiuit, & tamen id dixit, quod in omneis luscos conueniret. OBSECRO, HERCLE.] sermo lamentãtis, & plorãtis. sic Eunuchus ille Dorus apud Terẽt. in Eunuch. *fugitiue prodi, male conciliate.* DOR. *obsecro.* PH. *oh, Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex.* QVID ME VOBIS TACTIO'ST?] quid vos me tangitis? suprà in Casina, sic, *Quid tibi hunc tactio fuit?* PECTE PVGNIS] concide, seu cõtunde pugnis. metaphora est. sic suprà in Capt. *Nam hercle, nisi mantiscinatus probè ero, fusti pectito.* & infrà in Pœn. *Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.* HEM TIBI ETIAM] sermo verberantis. Hem tibi etiam hunc pugnum aufer. QVIA POSTR. CED. HOC PR. F.] quia postremus discedis, hoc premij referes. NIMIS AVTEM BENE ORA COMM.] id est, egregiè his seruis ora cõformaui, & figuraui, pugnis scilicet: multa quasi commentatione, multóque studio, his seruis ora denuò finxi, atque interpolaui. sic enim loquitur in Amphitr. ibi. *Illic homo me interpolabit, meúmque os finget denuò.* tractum videtur à statuarum fictoribus, qui crebris mallei ictibus statuarum figuras, & oris lineamenta commentantur. Fortassis etiam iocans Plautus ad mentum allusit, vt Camerarius existimat, vt *commentaui* significet, D mento ornaui, seu decoraui. ADOLESCENS.] rectè. non enim Messenio seruus Menæchmi huius erat. NAM ABSQ. TE ESSET, &c.] id est, nam nisi tu esses, aut nisi tu mihi subuenisses: hodie numquã ad solẽ occasum, id est, ad solis occasum viuerẽ. Sic autẽ legendum, vt edidimus, non vt vulgò, *Nam si absque te fuissem*, neque vt Camerarius edidit, *Nam si absq. te essem*, &c. quarum scripturarũ neutra ferri potest. hęc autẽ & Plauto nostro, & Terẽtio vsitata est, sic suprà in Capt. *Quod absque hoc esset, qui mihi hoc fecit palàm: Vsque offerre natum, suis me ductarent dolis.* Idem in Bacchid. *Nam absque te esset, ego illum haberem rectum ad ingenium bonum.* Idem infrà, in Persa. in extr. *nam hercle absque me Foret, & meo præsidio. hic faceret te prostibulam propediem.* Sic & Terent. Phorm. *nam absque eo esset, Rectè ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam.* AD SOLEM OCCASVM] vsque ad occasum solis. sic autem loquebantur veteres, vt suprà diximus. ME EMITTAS MANV.] me libertate dones. SIC SINE IGITVR, SI TVVM, &c.] sine me igitur, si me tuum esse negas, sic abire liberum. sic, *δεικτικῶς* positum, & cum gestu quodam pronuntiandum. MEA QVIDEM HERCLE CAVSA, &c.] idest, quod quidem in me est: vel quantum quidem ad me attinet, &c. *ἐμοῦ ἕνεκα.* sic suprà, in Epid. *Dum sine me quæras, quæras mea causa, vel medio in mari.* LIBER ESTO.] oratio domini seruum manu mittentis. sic infrà eadem scena, in extr. *Liber esto.* idem in Epid. in extrem. *At ob eam rem liber esto.* & Terent. Adelph. *Syre, accede huc ad me, liber esto.*

SALVE

A SALVE MI PATRONE.]oratio seruorum manumissorum, aut eorum, qui ab aliquo seruati erant, atque idcirco patronos eos appellabant. vt suprà in Mostell. SIMO. *è me, Nequid metuas nihil siet.* TR. *patrone salue.* SED PATRONE, TE OBSECRO, NE MINUS IMPERES MIHI, QVÀM CÙM TVVS SER.&c.] dominus, qui seruum manumittebat, nihilominus à seruo, quem libertate donabat, operas in posterum stipulabatur. qua de re exstat in pandectis iuris ciuilis titulus de operis libertorũ, qui ordine primus est lib. 38. IN VIDVLO] eccum hunc in vidulo saluum fero. OBSIGNATVM] signo seu annulo ceræ impresso clausum. Obsignabantur hoc modo, non modo tabellæ, sed etiam lagenæ, cistellæ, viduli, cællæ, & simil. suprà, in Amphitr. *Enimuerò illud præter alia miror maximè si hæc habet pateram illam.* SOS. *an etiam id credis, quæ in hac cistellula Tuo signo obsignata fertur?* AMPH. *saluum signum est.* Idem in Casina. *Obsignate cellas: referte annulum ad me.* SALVVM TIBI ITA, VT MIHI DEDISTI REDDIBO] reddibo, pro reddam. notat Nonius, & profert hunc versum. profert & illud ex Casina. *atque ego ruri reddibo te.* HIC ME MANE.] hîc me exspecta. NIMIA MIRA, &c.] nimia miracula. ATQVE EXCLVDVNT F.] & me non intromittunt. NE TVM, QVANDO SANVS F.] ne tum cùm ad sanitatem mentis reuersus fuerit, &c. HÆC NIHILO MIHI ESSE V. SECIVS, &c.] hæc nihilominus mihi videntur aliter esse, quàm somnia. insomnia,
B ἐνύπνια: quæ in somnis cernuntur.

MENÆCHMVS Sosicles. MESSENIO seruus.

MEn' hodie vsquam conuenisse te audax audes dicere,
Postquam aduorsum mihi imperaui vt huc venires?
MES. quin modò
Eripui homines qui te ferebant sublimem, quattuor,
Apud hasce ædeis, tu clamabas, deûm fidem atque hominum omnium,
Quum ego accurro, téque eripio, vi pugnando, ingratiis,
C Ob eam rem, quia te seruaui, me amisisti liberum.
Quom argentum dixi me petere, & vasa: tu, quantum pote'st,
Præcucurristi obuiam, vt quæ fecisti, infitias eas.
ME. Liberum ego te iussi abire? MES. certò. ME. cui certissimum'st,
Mepte potius fieri seruum, quàm te vmquam emittam manu.

MEN' HODIE VSQVAM, &c.] talis est error in Amphitr. Sosiæ, & Amphitr. Sententia autem horum verborum, hæc est. Audésne dicere, tu audax homo, te, postquàm tibi imperaui, vt huc mihi aduersum, seu obuiam venires, mecũ locutum esse? QVIN MODÒ ERIPVI TE, HOM. QVI TE FEREBANT SVBL. Q.] hoc est, quin eripui te ab hominib. quattuor, qui homines te sublimem ferebant. sic hunc locum explico: & verò sic explicandus
D est. neque mihi probatur illorum sententia, qui dicunt esse hypallagen, & ita explicant, eripui homines quattuor, *à te*, subintell. pro eripui te à quattuor hominibus. Nam primùm nó potest subintelligi, hoc totum, *à te:* deinde talis hypallage neque Plauto est vsitata, neque hoc loco ferri potest. iam vox, *quatuor*, hîc habet primam syllabam breuem, & debet scribi cum vnico, t. vt apud Ennium. INGRATIIS] ingratiis, vel aduerbium est, vel nomen: nihil refert. de quo alibi plura. significat autem, hoc loco, inuitis iis, qui te sublimem ferebant. AMISISTI LIBERVM] libertate donasti. PETERE] è naui, seu potiùs è taberna deuersoria. QVANTVM POTE'ST.] quàm citissimè. INFITIAS EAS.] infitieris. MEPTE] meipsum.

MENÆCHMVS surreptus, MESSENIO, MENÆCHMVS Sosicles.

SI voltis per oculos iurare, nihilo hercle ea caussa magis
Facietis, vt ego hodie abstulerim pallam & spinter pessimæ.

MES. Proh dij immortales,quid ego video? M.ſo. quid vides? MES. ſpeculum tuum. A

M.ſo. Quid negotij eſt? MES. tua eſt imago. tam conſimilis eſt,quàm poteſt.

M.ſo. Pol profectò haud eſt diſſimilis,meam quoad formam noſcito.

M.ſu. O adoleſcens ſalue,qui me ſeruaſti,quiſquis es.

MES. Adoleſcens,quæſo hercle loquere tuum mihi nomen,ni piget.

M.ſu. Non ædepol ita promeruiſti de me,vt pigeat quæ velis,

Mihi eſt Menæchmo nomen. M.ſo. immò, id eſt ædepol mihi.

M.ſu. Quid ego ex te audio? M.ſo. hoc quod res eſt. MES. noui equidem hunc. herus eſt meus.

Ego quidem huius ſeruus ſum. ſed eſſe huius me credidi. B

Ego hunc cenſebam eſſe te. huic etiam exhibui negotium.

Quæſo ignoſcas, ſi quid ſtultè dixi,atque imprudens tibi.

M.ſo. Delirare mihi vidêre. non commeminiſti,ſimul

Te hodie mecum exire è naui? MES. enimuero æquum poſtulas.

Tu mihi herus es,tu ſeruum quære:ſalueto tu,tu vale.

Hunc ego eſſe aio Menæchmum. M.ſu. at ego me. M.ſo. quæ hæc eſt fabula?

Tu es Menæchmus? M.ſu. me eſſe dico Moſcho prognatum patre.

M.ſo. Tun' meo patre es prognatus? M.ſu. immò equidem adoleſcens, tuum C

Tibi neque occupare patrem,neque præripere poſtulo.

MES. Dij immortales,ſpem inſperatam date mihi,quam ſuſpicor.

Nam niſi me animus fallit,hi ſunt gemini germani duo.

Nam & patrem & matrem commemorant pariter, qui fuerint ſibi

Sed vocabo herum.Menæchme? ME. AMBO. quid vis? MES. non ambos volo.

Sed vter veſtrûm eſt huc aduectus naui mecum? M.ſu. non ego

M.ſo. At ego. MES. te volo igitur, huc concede. M.ſo. conceſſi, quid eſt? D

MES. Illic homo aut ſycophanta,aut geminus eſt frater tuus.

Namque ego hominem homini ſimiliorem numquam vidi alterum.

Neque aqua aquæ,neque lacte eſt lacti,crede mihi,vſquã ſimilius,

Quàm hic tui eſt, túque huius. poſtea autem eandem patriam ac patrem

Memorat.melius eſt nos adire,atque hunc percontarier.

M.ſo. Hercle quin tu me admonuiſti rectè,& habeo gratiam.

Perge operam dare obſecro hercle.liber eſto,ſi inuenis

Hunc meum fratrem eſſe. MES. ſpero. MEN. & ego idem ſpero fore.

Quid

A MES. Quid ais tu? Menæchmum, opinor, te vocari dixeras.
M.ſu. Ita verò. MES. huic item Menæchmo nomen eſt. in Sicilia
Te Syracuſis natum eſſe dixiſti: hic natus eſt ibi.
Moſchum tibi patrem fuiſſe dixti: huic itidem fuit.
Nunc operam poteſtis ambo mihi dare, & vobis ſimul.
M.ſu. Promeruiſti, vt ne quid ores, quod velis, quin impetres.
Tamquam ſi me emeris argento, liber ſeruibo tibi.
MES. Spes mihi eſt, vos inuenturum fratres germanos duos
Geminos, vna matre natos, & patre vno, vno die.
M.ſu. Mira memoras: vtinam efficere, quod pollicitu's, poſſies.
MES. Poſſum. ſed nunc agite. vtérque id quod rogabo, dicite.
B M.ſu. Vbi lubet, roga, reſpondebo: nihil reticebo, quod ſciam.
MES. Eſt tibi nomen Menæchmus? M. ſu. fateor. MES. eſt itidem tibi.
M.ſo. Eſt. MES. patrem fuiſſe Moſchum tibi ais? M. ſu. ita verò. M.ſo. & mihi.
MES. Eſne tu Syracuſanus? M.ſu. certò. MES. quid tu? M.ſo. quippini?
MES. Optimè. vſque adhuc conueniunt ſigna. porrò operam date.
Quid longiſſimè meminiſti, dic mihi, in patria tua?
M.ſu. Cum patre vt abij Tarentum ad mercatum, tum poſtea
Inter homines me deerrare à patre, atque inde auehi.
C M.ſo. Iuppiter ſupreme, ſerua me. MES. quid clamas? quin taces?
Quot eras annos natus, cùm te pater à patria auehit?
M.ſu. Septuennis. nam tum dentes mihi cadebant primulùm.
Neque patrem vmquam poſt illa ego vidi. MES. quid? voſtrûm patri
Filij quot eratis? M.ſu. vt nunc maxumè memini, duo:
MES. Vter eratis, tun', an ille, maior? M.ſu. æquè ambo pares.
MES. Quî poteſt? M.ſu. gemini ambo eramus. M.ſo. dij me ſeruatum volunt.
MES. Si interpellas, ego tacebo. M.ſo. potius taceo. MES. dic mihi,
D Vno nomine ambo eratis? M.ſu. minimè. nam mihi hoc erat,
Quod nunc eſt, Menæchmus. illum tum vocabant Soſiclem.
M.ſo. Signa agnoui: contineri, quin complectar, non queo.
Mi germane, gemine frater ſalue, ego ſum Soſicles.
M.ſu. Quomodo igitur poſt Menæchmo nomen eſt factum tibi?
M.ſo. Poſtquam ad nos renuntiatum eſt: te & patrem eſſe mortuum,
Auos noſter mutauit. quod tibi nomen eſt, fecit mihi.
M.ſu. Credo ita eſſe factum, vt dicis, ſed mihi hoc reſpõde. M.ſo. roga.
M.ſu. Quid erat nomen noſtræ matri? M.ſo. Theuſimarce. M.ſu. cõuenit.
O ſalue inſperate multis annis poſtquàm conſpicor,
Frater. M.ſo. & tu quem ego multis miſeríſque laboribus,

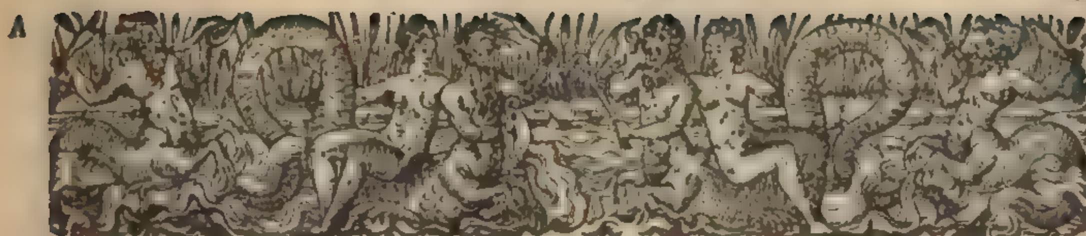
Vſque adhuc quæſiui, quémque ego eſſe inuentum gaudeo. A
MES. Hoc erat, quòd hæc te meretrix huius vocabat nomine.
Hunc cenſebat te eſſe credo, cùm vocat te ad prandium.
M.ſu. Namque ædepol hic mihi hodie iuſſi prandium apparariet,
Clàm meam vxorem, quoi pallam ſurripui dudum domo.
Eam dedi huic. M.ſo. hánene dicis frater pallã, quam ego habeo?
M.ſu. Quomodo hæc ad te peruênit? M.ſo. meretrix hæc ad prãdium
Me adduxit: me ſibi dediſſe aiebat. prandi perbene,
Potaui, atque accubui ſcortum: pallam, & aurum hoc mihi dedit.
M.ſu. Gaudeo ædepol, ſi quid propter me tibi euênit boni.
Namque illa cùm te ad ſe vocabat, me te eſſe credidit.
MES. Numquid me morare, quin ego liber, vt iuſſiſti, eam? B
M.ſu. Optimum atque æquiſſimum orat frater. fac cauſſa mea.
M.ſo. Liber eſto. M.ſu. cùm tu es liber, gaudeo Meſſenio.
MES. Sed meliore eſt opus auſpicio, liber perpetuò vt ſiem.
M.ſo. Quoniam hæc euenerunt frater nobis ex ſententia,
In patriam redeamus ambo. M.ſu. frater faciam, vt tu voles.
Auctionem hîc faciam, & vendam quicquid eſt. nunc interim
Eamus intrò frater. M.ſo. fiat. MES. ſcitin' quid ego vos rogo?
M.ſu. Quid? MES. mihi vt præconium detis. M.ſu. dabitur. MES. ergo nunc iam
Vis conclamari auctionem fore. quo die? M.ſu. die ſeptimi.
MES. Auctio fiet Menæchmi mane ſanè ſeptimi. C
Venibunt ſerui, ſupellex, fundi, ædes, omnia.
Venibunt, quiqui licebunt, præſenti pecunia.
Venibit vxor quoque etiam, ſi quis emtor venerit.
Vix credo tota auctione capiet quinquageſies.
Nunc ſpectatores valete, & nobis clarè plaudite.

SI VOLTIS PER OCVLOS IVRARE, &c.] per oculos iurare dixit, quia nihil ferè eſt oculis carius: iurabant autem per res cariſſimas. ſententia autem hęc eſt: Et ſi velitis per oculos iurare, nihilo tamen magis hoc effectum dabitis, vt ego hodie pallam, & ſpinter abſtulerim, ô peſſimæ mulieres. Alloquitur Erotiũ, & eius ancillam Menæchmus ſurreptus: cui aſſeuerabãt, atque adeò iurabant, illæ ſe pallam & ſpinter dediſſe, vt ea curaret, reconcinnanda. Ab hoc loco D autem fit *ἀναγνωρισμός*, SPECVLVM TVVM] imaginem tuam in ſpeculo. QVÀM POTEST] quàm fieri poteſt. *ὅσον δυνατόν ἐστι.* MEAM QVOAD FORMAM N.] quantum meam formam cognoſcere poſſum, aut cognoſcere incipio. ſuprà in Ciſtell. *Nunc veſtigia ſi quæ ſunt, noſcitabo.* NON ÆDEPOL ITA PROMERVISTI DE ME, &c.] cùm me è manibus ſeruorũ, qui me ſublimem rapiebant, eripuiſti, non ita ſanè de me promeritus es, vt pigeat me quidquã facere, quod tu velis. Sic infrà eadem fabula. *Promeruiſti, vt ne quid ores, quod velis, quin impetres.* HOC QVOD RES EST.] *ἰδού*. NOVI EQVIDEM HVNC. HERVS EST M.] etiam nunc errat Meſſenio. nam putat Menæchmum ſurreptum, de quo loquitur, & quem demonſtrat, herum eſſe ſuũ, ſed mox à vero hero ſuo reprehenſus, errore liberatur, & Menæchmo ſurrepto, relicto, Menæchmum Soſiclem ſequitur, & herum agnoſcit. HERVS EST M.] Menæchmus ſurreptus. EGO QVIDEM HVIVS S. S.] huius, videlicet Menæchmi ſurrepti, ciuis Epidamnij facti. SED ESSE H. ME CR.] huius Menæchmi Soſiclis. EGO HVNC C. ESSE TE.] ego hunc, qui herus meus non eſt, putabam eſſe te, qui herus meus es. Sed attendat lector, vſque adhuc errare Meſſenioné, & eum putare eſſe herum ſuum, qui non eſt: eum, qui eſt, non putare. DELIRARE MIHI VIDÊRE] nunc errans Meſſenio in viam rectam ab hero reuocatur, qui ſic ſeruum reprehendit. Deſipere mihi vidêris Meſſenio: qui te ſeruum meum

A esse neges:huius esse dicas.an non meministi, te vnà mecum hodie è naui exire? ÆQVVM
POSTVLAS]æquum oras,seu æquum dicis.æqua tua postulatio est.translatio est.TV MIHI
HERVS ES,&c.]tu,Menæchme Sosicles, herus mihi es:tu alter,quisquis es,aliũ seruum quære.
SALVETO TV, TV VALE.]tu,qui herus meus es,salueto:tu alter,vale.IMMÒ EQVIDEM,
ADOLESC. TVVM TIBI NEQ.&c.]immò equidem, ô adolescens, quamuis dixerim,me
Moscho prognatum esse patre,vt sum,non tamen tuum tibi patrem occupare,aut præripere,æquũ
esse arbitror.Nam fieri potest,vt & ego Moscho patre natus sim, vt sum, & tu alio
patre natus sis,cui nomen Moscho fuerit.SPEM INSPER.]spem,cuius euentus non exspectabatur.
GEMINI GERMANI DVO.]duo fratres vno partu editi, & iisdem parentibus
nati. QVIS VIS?]ambo respondent,quia vterque Menæchmus nominatur. ILLIC HOMO
AVT SYCOPHANTA] ille homo,aut est planus, atque impostor, seu præstigiator, aut
est frater tuus geminus. NEQ. AQVA, AQVÆ, NEQ. LACTE,&c.] prouerbium quod
habet locum in rebus valde inter se similib.Idem in Mil.glor.*Vt Philocomasio hãc sororem geminam
germanam alterã Dicam Athenis aduenisse cum amatore aliquo suo,Tam similẽ,quàm lacte lacti est*, &c.Sic in
prouerbio est ouorum inter se similitudo,vt testatur M.Tull.lib. 4.Academic.quæst. Iam lacte
dixisse veteres in recto casu. notat & Nonius:vtitúrque testimonio Ennij lib. 11. *Si mulier rubuit,*
B *seu lacte & purpura mista.* & Varronis in Antanabatis. *Candidum lacte papilla cum fluit.* Priscianus
quoque docet lib.6.veteres *lacte* in recto casu protulisse,& hunc ex Menæchmis locum profert.
Carisius quoque lib.1.duobus locis de hoc eodem nomine scribit,& vno quidem loco ait, sale,
mare,lacte in recto casu,& salis,maris,lactis in patrio,dici debere,altero,lacte nos sine vitio dicere:
vtitúrque auctoritate,& testimonio Catonis, *& in Italia atras capras lacte album habere.* LIBER
ESTO, SI INVENIS NVNC MEVM FR.]manumissio sub conditione. SPERO.]
me inuenturũ,hûc debet Messenionis nomen adscribi. nam hoc loco personarũ nomina malè
fuerant collocata.ET EGO IDEM SPERO FORE]hæc sunt Menæchmi Sosiclis verba.
QVID AIS TV?]hæc Messenionis ad Menæchmum surreptum. DIXTI.]dixisti. SERVIBO
TIBI.]seruiam tibi. SPES MIHI EST, VOS INVENTVRVM,&c.] spero me inuenturum
vos duos fratres germanos.Sic autem legendum esse,non vt vulgò, *inuenturos*, & ratio,&
ea,quæ sequuntur,& quæ antecedunt,peruincunt.VNA MATRE NATOS, ET PATRE
VNO, VNO DIE.]tales fratres,sunt germani,& gemini. VTINAM EFFICERE,
QVOD POLLICITVS]vtinam efficere posiis,quod pollicitus es,nempe nos esse fratres germanos,
geminos:vel te inuenturum nos fratres germanos,geminos. QVIPPINI?]quidni Si-
C racusanus sim?certò Syracusanus sum. VSQVE ADHVC C.]vsque ad hoc tempus constant,
& conueniunt inter se signa. PORRÒ OPERAM DATE]pergite operam dare,porrotenus,
seu protenus operam date. QVID LONGISSIMÈ MEMINISTI,&c.]dic mihi,quid vltimum
meministi in patria tua?quousque mens tua longissimè potest præteriti temporis spatium
respicere,& quam memoriam recordari vltimam?sic enim loquitur M. Tull. in Orat. pro
Archia poëta. ME DEERRARE À PATRE.]me à patre digressum,& diuulsum errare,repete
ἀπὸ κοινοῦ, memini.me à patre aberrare memini.supra in prologo. *Puer inter homines aberrauit
à patre.* Virgil.in Melibœo. *Vir gregis ipse caper deerrauerat.* Lucret.lib.3. *Inter enim recta'st vitaï pensa,
vagéque Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.* NAM TVM DENTES MIHI CADEBANT
PRIMVLVM]Plinius lib.7.cap.16. *Ceterum editis primores septimo mense gigni denteis:
priusquam in supera fere parte,haud dubium est:septimo eosdem decidere anno,aliósq. suffici.* Macrobius lib.1.
in somnium Scipionis. *Post annos septem dentes,qui primi emerserant,aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus
cedunt,eodémque anno,id est,septimo plenè absoluitur integritas loquendi.* Censorinus de die natali
cap.5. *De conformatione autem partus nihilominus in prima hebdomade denteis homini cadere,in secunda pubem
apparere:in tertia barbam nasci:in quarta vireis*,&c. Primam hebdomadem appellat primos annos
D ætatis septem. POST ILLA]postea. VOSTRÙM PATRI FILII QVOT ERATIS?]
videtur legendum *vostro patri filij*,&c.vel,*vostrûm patri*, dictum pro vostro patri. vel vostrûm,genitiuus
est diuisionis,& sic explicãdus hic locus,ex vobis,quot eratis filij patri,subintell. *vestro?*
SI INTERPELLAS, EGO TACEBO] si me loquentem interpellas, ego loquendi finem
faciam. QVOMODO IGITVR POST MENAECHMO NOMEN EST FACTVM TIBI?]
sic suprà loquitur scena prima. *Iuuentus nomen fecit Peniculo mihi.* & infrà proximè. *quod tibi nomen
est, fecit mihi.* AVOS NOSTER M.] Auus noster mutauit mihi nomen. CONVENIT]conuenit
nomen, vel hoc quoque signum conuenit, vt suprà, *vsque adhuc conueniunt signa.* Terent.
Phorm. *conueniet numerus,quantum debui.* MVLTIS ANNIS POSTQVAM SVSPICOR.]
multis annis postquam te postremum conspexi.HOC ERAT, QVÒD HAEC TE MERETRIX,&c.]
hæc erat causa, quamobrẽ hæc meretrix te huius Menæchmi ciuis Epidamnij facti
nomine appellabat.sic Virg.lib.2.Æn. *Hoc erat alma parens, quòd me per tela, per igneis,eripis?* HVNC
CENSEBAT TE ESSE,&c.] putabat te esse hunc Menæchmũ,qui hîc vxorẽ duxit. ATQ.
ACCVBVI SCORTVM]sic suprà eadem fabula. *Prandi,potaui,scortum accubui.* SED MELIORE
EST OPVS AVSPICIO]allegoria est,per quam significat præter libertatem,opus esse
præterea cibo. proinde ac si dicat libertas, est illa quidam res magnopere expetenda, & magni
æstimanda , sed nisi tu dominus mihi seruo cum libertate aliquid præ manu dederis, hoc

auspicium parum lætum est: & denuò redauspicandū est. Huius rei exemplum est suprà in Epid. A extr. *soccos, tunicam, pallium tibi dabo.* EPID. *quid deinde porrò?* PER. *libertatem.* EP. *at postea? nouo liberto opus est, quod pappet.* PER. *dabitur. præbebo cibum.* Et apud Terent. in Adelph. *Syre, processisti hodie pulcrè.* DE. *siquidem porrò Mitio tu tuum officium facies: atque huic aliquid paululum præ manu dederis, vnde vtatur, reddet tibi citò*: &c. AVCTIONEM HÎC FACIAM] Auctio, inquit Fulgentius, dicitur venditio, quasi quòd & ementem augeat, & vendentem. Immò verò dicamus auctionem eò dictam esse, quòd ab emtoribus & licitatoribus pretium rerum venalium, & earum, quarum fit auctio, augeatur. suprà in Epid. *Hæc vocabula, auctiones subigunt, vt faciant viri.* MIHI VT PRÆCONIVM DETIS] vt me prædicationi bonorum præficiatis. vt me præconem horum bonorum auctioni conclamandæ faciatis, & me in hac auctione præconis munere fungi, seu præconium facere sinatis. QVO DIE?] sic legendum, & ita edi iussimus, nam libri omnes & vulgati, & manuscripti, qui habent, *quidem*, mendosi sunt. DIE SEPTIMI] id est, die septimo de hoc genere locutionis suprà sat multa diximus in Mostell. ibi. *Hoc die crastini, cùm herus resciuerit, Mane castigabit eos*, &c. QVIQVI LICEBVNT,] quicumque licebunt, &c. *licebunt*, à verbo personali, *liceo, es, et*. Dicuntur autem merces, aut res alioqui venales licere, quibus pretium à venditore præfinitum est, & quæ certo pretio indicatæ sunt M. Tull. lib. 12. epistol. ad Atticum. epist. 22. *de Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoq. audieram*, &c. Sed videtur legendum, *Venibunt, quæqua licebunt*, &c. aut *Venibit, quidquid licebit* &c. PRÆSENTI P.] sic suprà in Mostell. *si hercle nunc ferat sex talenta magna argenti pro istu præsentaria, Numquam accipiam.* M. Tull. pro Cluentio. *Quæ pecunia mulieri legata erat à filio, si qui natus esset, eam præsentem Oppianicus non debitam mulieri soluit.* Idem lib. 2. epist. ad Attic. epist. 4. *pro eo tibi præsentem pecuniam solui imperaui, ne tu expensum muneribus ferres.* VIX CREDO, TOTA AVCTIONE CAPIET QVINQVAGESIES.] Menæchmus surreptus, vix, vt credo, ex tota auctione, id est, ex omnibus bonis auctione venditis, rediget sestertium quinquagesies cētum millia, id est, circiter centum quinquaginta aureorum nostrorum millia. quinquagesies autem, positum pro quinquagies. B

FINIS MENÆCHMORVM.

A

MILES GLORIOSVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

B PYRGOPOLINICES	miles.
ARTOTROGVS	paraſitus.
PALÆSTRIO	ſeruos.
PERIPLECTOMENES	ſenex.
SCELEDRVS	ſeruos.
PHILOCOMASIVM	meretrix.
PLEVSIDES	adoleſcens.
LVCRIO	puer.
MILPHIDIPPA	ancilla.
ACROTELEVTIVM	meretrix.
PVER.	
C CARIO	cocus.

ARGVMENTVM.

MERETRICEM Athenis Epheſum miles auehit.
Id hero dum amanti ſeruus nuntiare vult
Legáto peregrè, captus ipſus in mari,
Et illi eidem militi dono datus eſt.
D Suum arceſſit herum Athenis, atque perforat
Geminis communem clam parietem in ædibus,
Licere vt quiret conuenire amantibus.
Oſculanteis cuſtos hos vidit de tegulis.
Ridiculus autem, quaſi ſit alia, luditur.
Idémque impellit militem Palæſtrio,
Omiſſam faciat concubinam, quando ei
Senis vicini cupiat vxor nubere.
Vltrò, abeat, orat: donat multa ipſe in domo
Senis prehenſus, pœnas pro mœcho luit.

A PYRGOPOLINICES, ARTOTROGVS.

VRATE vt ſplendor meo ſit clypeo clarior,
Quàm ſolis radij eſſe, olim cùm ſudum'ſt, ſolent,
Vt, vbi vſus veniat, cōtrà conſerta manu
Oculorum præſtinguat aciem in acie hoſtibus.
Nam ego hanc machæram mihi conſolari volo,
B Ne lamentetur, néue animū deſpōdeat,
Quia ſe iampridem feriatam geſtitem,
Quæ miſera geſtit fartum facere ex hoſtibus.
Sed vbi Artotrogus? AR. hic eſt, ſtat propter virum
Fortem, atque fortunatum, & forma regia,
Tum bellatorem. Mars haud auſit dicere,
Neque æquiparare ſuas virtutes ad tuas.
PY. Quémne ego ſeruaui in campis Gurguſtidoniis,
Vbi Bombomachides Cluninſtaridyſarchides
Erat imperator ſummus, Neptuni nepos.
C AR. Memini, nempe illum dicis cum armis aureis,
Cuius tu legiones difflauiſti ſpiritu,
Quaſi ventus folia, aut panniculam tectoriam.
PY. Iſtuc quidem ædepol nihil eſt. AR. nihil hercle quidem hoc,
Præut alia dicam, tu quæ nunquam feceris.
Periuriorem hoc homine ſi quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quàm illic eſt,
Me ſibi habeto, & ego me illi mancupio dabo,
Ni vnum epityrum apud illum eſuriens inſanè edam.
PY. Vbi tu es? AR. eccum ædepol, vel elefanto in India
Quo pacto pugno perfregiſti brachium?
D PY. Quid? brachium? AR. illud dicere volui, femur.
PY. At indiligenter hic eram. AR. pol ſi quidem
Connixus eſſes, per corium, per viſcera,
Pérque os elefanto brachium tranſmitteres.
PY. Nolo iſtæc hîc nunc. AR. ne hercle operæ pretium quidem
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes ſciam.
Venter creat omnes has ærumnas, auribus
Peraudienda ſunt ne dentes dentiant.
Et aſſentiendum eſt, quicquid hic mentibitur.
PY. Quid illud quod dico? AR. hem ſcio iam quid vis dicere.
Factum eſt hercle, memini fieri. PY. quid id eſt? AR. quicquid eſt.

A CVRATE, VT SPLENDOR MEO SIT CLYP.&c] curate vos serui, vt clypeus meus clariùs splendeat, quàm radij solis, tunc cùm cælum est sudû. *meo clypeo*, dandi casus est. OLIM CVM SVDVM] tunc cùm sudû, id est, serenû est cælum. Profert hunc locum Nonius in voce *sudum*, his verbis: *Sudum, dicitur quasi semi udum, vt est aër post pluuias, serenus, & liquidus*. Virg. 8. Æneid. *Arma inter nubeis cæli regione serena, Per sudû rutilare vident*. Plautus Milite. *Quàm solis radij esse olim cùm sudum'st, s.* M. Tull. epist. ad Tironem lib. 16. *Horologium & libros mittam, si erit sudum.* VBI VSVS VENIAT.] vbi opus sit. CONTRÀ CONSERTA MANV,] collatis signis, cómissa pugna. OCVLORVM PRÆSTINGVAT ACIEM IN AC. H.] id est, oculis hostium in acie tenebras offundat, oculorum aciem in prœlio hostibus obtundat, atque obscuret. Húc locum spectauit Apuleius lib. de deo Socratis, cùm scriberet, *Protinúsque Plautinus Miles super clypeo suo gloriatur, præstinguens oculorum aciem hostibus*. Profert hunc eundem versum & Nonius in verbo *præstinguere*, vbi tamen mendosè scriptum est, *præstringere*: aut lapsus Nonius ita scripsit: interpretatúrque valde stringere, & claudere. alio loco interpretatur, obtenebrare, vbi sic etiam scriptum est, cùm scribendum sit, præstinguere. Est enim præstinguo, verbum compositum ex præpositione præ, & stinguo, is, vt restinguo, exstinguo, distinguo: ex eodem simplici verbo stinguo, & præpositionibus re, ex, di,
B composita sunt: quod pluribus verbis docuimus in commentar. Horatianis, & Lucretianis. In quo, qui mihi non assentiuntur, homines linguæ Latinæ imperiti, &, quod grauius est, rerum alienarum fastidiosi, ij Asconio non assentiuntur, & vehementer errant. Sic autem Asconius, cuius hæc verba sunt in Diuinationem, ad illud Ciceronis. præstinguat aciem, &c. *Vel à præstigiatoribus transtulit, vel à tironibus, qui ignari & rudes pugnæ etiam vano armorum sonitu terrentur, præstinctu luminibus*. Plautus in Milite Glor. *Vt, vbi vsus veniat, contrà conserta manu, Oculorũ aciem præstinguat*, &c. Quòd si præstigiæ dictæ sunt à præstinguendo, vt declarant versus Cæcilij in Synephebis: qui leguntur apud Ciceronem lib. 3. de Nat. deorum. ibi. *Neque quem dolum ad eum, aut machinam commoliar, Scio quidquam: ita omneis meos dolos, fallacias, Præstigias præstinxit commoditas patris*: (Est enim ita dictum, præstigias præstinxit, vt οἰνοχοεῖν οἶνον, & παιδιὰν παίζειν, & simil. apud Græcos: metere messem, & pugnare pugnam, & simil. apud Latinos: nisi quod in hac locutione præstigias præstinxit, inest aliquid non solùm venustius, verùm etiam significantius, quàm attici smus, & parechesis: quia significat poëta, præstigias ipsas, quib. acies oculorum præstingui solet, esse præstinctas.) Si igitur præstigiæ à præstinguẽdo, dictæ sunt, quis, nisi tardissimus, dubitet, quin scribendum sit, præstinguo, & præstinxi, &c. non præstringo, neq. præstrinxi, &c. HANC MACHÆ-
C RAM] non dixit hunc gladium, sed hanc machæram, vt in comœdia palliata: in qua vocabulis Græcis crebrò vti decet. MIHI CONSOL. V.] mihi, παρέλκει, vel ornatus causa positum est. NÉVE ANIMVM DESPOND.] néue desperet. tralatio est, vt, & in *lamentetur*. nam machæra, res inanima, neque lamentari, neque despondere animum propriè dici potest. infrà eád. fab. *Nam, nisi tu illi fers suppetias, iam illa animum despondebit*. suprà in Menæchm. princip. *Pater eius autem, postquam puerum perdidit, Animum despondit*. Varro libro 3. de lingua Latina. *Hoc ideò in secluso clàm, ne reliqui, si videant, despondeant animum, atque alieno tempore venditoris moriantur.* FERIATAM] otiosam. M. Tull. lib. 1. de Nat. deor. *deum sic feriatum volumus cessatione torpere, vt, si se commouerit, vereamur, ne beatus esse non possit.* GESTIT FARTVM FACERE EX HOST.] hoc est, cupit hosteis concidere, & comminuere ἀλλᾶντα ποιῆσαι ἐκ τῶν πολεμίων. sic enim loquitur Aristoph. id, quod notarat Simeo Bosius. tractum à fartoribus, qui carnes, vnde farcimina, isitia, & similia, confecturi sunt, in minutissimas particulas dissecant. sic autem legendum est, non *fratrem* vt edidit Camerarius: neque *fractum*, vt habent omnes libri vulgati: sic enim planè habent nostri libri veteres, & verò iampridem. sic emendauit, atque explicauit M. Anth. Muretus libro 3. variar. lectionum. cap. 9. nisi quod *farctum* legit, quod minùs rectum est. ARTOTROGVS?]
D nomen parasiti à rodendo dicti: τρώγειν enim apud Græcos, rodere. Parasitos autem cum muribus, quorum est rodere, comparari declarat illud in Captiuis princip. *Quasi mures semper edimus alienum cibum*. & illud in Persa. *Pater auos, proauos, abauos, atauos, tritauos, Quasi mures semper edere alienum cibum*. Terent. Eunuch. *Viden', os suum, & cibus quid faciat alienus?* PROPTER VIRVM, &c.] prope virum fortè, &c. ET FORMA REGIA,] ea forma, quæ decet reges. hoc est, egregia corporis pulchritudine, quæ proceritatem habeat cum dignitate quadam coniunctam, qualem Priamum fuisse ait poëta quidam. Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος, id est, primùm quidem quod ad formam, & speciem attinet, regno dignum. Aristot. Polit. lib. 1. & 4. MARS HAVD AVSIT DICERE, &c.] Mars haud ausit commemorare, neque æquiparare virtutes suas cum tuis. Quidam legẽdum existimant, *Mars haud ausit biscere, Neque æquipa.* quam lectionem, quamuis non improbem, multo magis probarem, si codicum veterum auctoritate niteretur. QVÉMNE EGO SERVAVI IN CAMPIS GVRGVSTID. &c.] eúmne Martem dicis mecum cõtendere non ausurum, quem ego seruaui in campis, &c. Iam campi Gurgustidonij, campi sunt numquam à quoquam mortali nato visi, atque à Plauto in persona Militis gloriosi facetè, & vrbanè conficti: quemadmodum & nomen Imperatoris, quod sequitur, ridiculè confictum est. NEPTVNI NEPOS] sic Sext. Pompeius, Pompei filius, se Neptuni filium prædicabat. Ex quo Neptunium ducem appellat Flaccus oda 9. epod. NEMPE ILLVM DICIS CVM AR.

AVR.]nempe illum dicis armis aureis insignem. CVIVS TV LEGIONES DIFFL. SP.] A
cuius tu legiones solo spiritu & sine armis dissipasti. Nonius difflare, inquit, est flatu disturbare.
deinde hunc versum profert. QVASI VENTVS FOLIA] vt ventus folia flatu dissipare
solet. AVT PANNICVLAM TECTORIAM]libri omnes & vulgati, & manuscripti, quos
quidem viderim, habent *penniculum tectorium.* quæ lectio ferri non potest. Peniculum enim di-
cunt Latini vnico, n, non peniculum duobus. est autem peniculus tectorius, quo parietes deal-
bantur, conficitur autem, & constat è setis porcinis, aut è pilis caudæ equinæ. peniculos tecto-
rios commemorat Plin. lib. 28. cap. 17. his verbis. *In ambustis vrsinus adeps cum lilij radicibus: aprinus,*
aut suillus fimus inueteratus: setarum, ex his, è penicillis tectoriis cinis, cum adipe tritus: subintell. ἀπὸ κοινοῦ.
proficit. Sed cùm talis peniculus non tam facilè à vento dissipetur, quàm folia. hic autem perspi-
cuè Plautus duas res sumserit, quæ facillimè à vento dissipentur. Adrian. Turnebo assentior, qui
legendum censet, *panniculam tectoriam.* Est autem pannicula in arundine, caput arundinis, floris,
aut tenuis membranæ simile. Plin. lib. 16. cap. 36. vbi de arundinibus scribit. *Tegulo autem earum,*
(arundinum) domus suas Septentrionales populi operiunt, durántque æuis tecta alta. & in reliquo verò orbe ca-
meras leuissimè suspendūt, &c. sequitur non longè. *Cæterùm gracilitas nodis distincta leui fastigio tenuatur*
in cacumina, crassiore panniculæ coma, neque hæc superuacua. aut enim pro pluma strata cauponarum replet, aut
vbi limosiore callo indurnit, sicut in Belgis contusa, & interiecta nauium commissuris ferruminat textus, glutine B
tenacior, rimísque explendis pice fidelior. PRÆVT ALIA DICAM]id est præ aliis quæ dicam, quæ
&c. TV QVÆ NVNQVAM FECERIS PERIVRIOREM, &c.]hæc dicuntur à parasi-
to, militem deridente, versa ad spectatores oratione, quale illud est apud Terent. in Eunuch. *plus*
millies iam audiui. AVT GLORIARVM PLENIOREM]aut gloriosiorem, &c. sic Demo-
sthen. de Midia in oratione, χαὶ μηδ᾽ ἰοὺ ὑπερηφανίας μεςός. QVÀM ILLHIC EST.] quàm
ille est. ME SIBI HABETO.] subintellige, mancipio, id est, emito me sibi, ea lege, vt
ei præstem omne periculum. vel dic potiùs, me sibi habeto, simpliciter, nulla re subintellecta,
id est, me sibi emito: vel me sibi conturbernalem & hospitem habeto. ET, EGO ME ILLI
MANCVPIO DABO] & ego ei me ea lege addicam, vt omne euictionis periculum ei præ-
stetur. quid sit mancupio, seu mancipio dare, alibi dictum est. NI VNVM EPITYRVM
APVD ILLVM] proinde quasi dicat seruum edacem emerit, si me emerit. vel hospitem eda-
cem acceperit, si me acceperit. nam vnum epityrum apud eum insanè eadem: sed hic locus for-
mulam sponsionis olet, hoc modo, ni vnum epityrum apud illū insanè edam, ego me illi man-
cupio dabo. Epityrum, inquit Varro, lib. 6. de lingua Lat. vocabulum est cibi, quo frequentiùs
Sicilia, quàm Italia est vsa. Idem Plautus cùm vehementer dicere vellet, dixit *insanè*, quod insa-
ni faciunt omnia vehementer. Nomen epityri autem compositum est, ex præpositione ἐπὶ, & C
τυρὸς, quod caseum significat. ex quo suspicari possit aliquis, epityrum esse polentam caseatam,
quam commemorat Apuleius libro 1. Est autem polenta Græcorum & Siculorum cibus, qui
comœdiæ palliatæ conuenit. Quomodo autem fiat epityrum docet Cato, cap. 119. vbi nulla fit
casei mentio in eius cibi confectione. Ego arbitrabar epityrum sine caseo constare non posse:
atque idcirco casei mētionem nullam fieri, quòd sit pars epityri præcipua, & prima: cæteræ, sint
accessiones. Sed Columela li. 12. cap. 27. perspicuè ostendit epityrum omni caseo vacare. Quæ-
rat igitur hac de re, lector, minùs quàm ego occupatus. Ego aliò propero, & aliis negotiis vr-
geor. VEL ELEFANTO, &c.]vel, pro, etiam, vel quamuis, vt apud Terent. in Eunuch. *Ego il-*
lum Eunuchum si sit opus, vel sobrius. nam, vel sobrius, hoc est, etiam sobrius, aut quamuis sobrius. sic
idem Terent. in Heautont. *Vel heri in vino quàm immodestus fuisti.* PERFREGISTI BRA-
CHIVM]iocus est ex ambiguo: quod vidit Simeo Bosius, amicus meus. significat enim obscu-
rè parasitus, militem, dum aliquem olim manu cędere conatur, pœne sibi brachium perfregisse,
per elefantum, militem significans, quod sit instar elefanti magna bestia, & quòd sit stolidus,
hebes, & quasi αἰαίσθηλος, vt elefantus, propter corij duritiem. sic infrà eadem fabula *herus meus* D
elefanti corio circumtectus est, non suo. AT INDILIGENTER HIC ERAM] id est, atqui ego
in hoc negotio parùm laborabam, neque magnopere contendebā, neque totis viribus connite-
bar, sed molli brachio pugnabam. ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ἐρραδιούργουν. POL, SI QVIDEM CON-
NIXVS ESSES, &c.]pol si quidem valde contendisses, &c. si vires tuas extentasses, atque ex-
promsisses, &c. NOLO ISTHÆC HIC NVNC.] subintell. commemorare, seu narrare.
VENTER CREAT HAS ÆRVMNAS.] ventris causa hæc mihi sunt audienda: propter
ventrem, hæ molestiæ mihi sunt perferendæ, &c. hæc loquitur parasitus, oratione ad spectato-
res à milite auersa. NE DENTES DENTIANT.]id est, ne dentes grandescant, vel potiùs,
ne doleant. dentire est, quod Græci dicunt, ὀδοντοφυεῖν, hoc est, denteis primùm emittere. & ita
interpretatur Gaza apud Aristotelem lib. 7. cap. 10. de Histo. animalium. At cùm dentes primu-
lùm nascuntur, nemo est, qui nesciat, pueris denteis dolere. ET ASSENTIENDVM EST,
QVIDQVID HIC MENTIBITVR]& quidquid hic miles mentiendum, ei approbandum
est nutu, & verbis. Sic autem legendum est, non, *Et assentandum est.* vt alibi ostendimus, non vno
loco. vnum indicabo illum, qui est in Menæchm. ibi. *Bene res geritur, assentibor, quidquid dicet, mulieri.*
Iam *assentiendum*, hoc loco quattuor syllabarum erit, carminis causa, duabus syllabis in vnam
coolescētibus, per sinizesin. Tum *mentibitur* antiquè, pro mentietur, positum est. vt apud Horat.
oda. 23.

A oda.23.lib.3. *Mollibit auersos Penates,&c.* Terent.in Hecyra. *Matris seruibo commodis.* QVIDQVID EST] quidquid sit istud, memini, & scio, & tibi assentio esse verum. VIS ROGARE?] subintell. vtendas? vis à me commodatò petere? proinde ac si dicat, accipe à me vtendas, si vis. Solebant autem milites, & maxime centuriones, & similes, tabellas circumferre, in quibus mercenariorum militum nomina conscribebant, vt scirent, quibus stipendium deberetur. infrà eadem scena. *Videtur tempus esse, vt eamus ad forum, vt in tabellis, quos consignaui hic heri Latrones, ibus dinumerem stipendium.* MEDITATE] accuratè, studiosè. VT PRÆVOLET MIHI, QVÒ TV VELIS] vt animus eò, quò tu velis, hoc est, quò tu intendas, mihi antè aduolet, hoc est, celeriter eat. Quidam legunt, *quod tu velis*, hac sententia, vt, id, quod tu velis, mihi antè aduolet. Ego nihil mutare ausim. ECQVID MEMINISTI?] numquid meministi? SYCOLATRONIDÆ] Latrones, sycophantæ. nomen ridiculi causa confictum à Plauto. SEPTEM MILLIA] responsio perspicuè mendax, & falsa. quis non videt? Sed talis est assentator. semper auget: vt apud Terent. in Eunuch. cùm dixisset Miles: *Magnas vero agere gratias Thais mihi?* respondet Gnatho, *ingentes*: quod notauit & M. Tul. in Lælio. Si quis autem volet egregiam assentatoris descriptionem præter Plautinam videre, legat Luciani Timonem misanthrópon. ÆDEPOL MEMORIA EST OPTIMA] subintellig. tua. sed legendum arbitror *memoria est optima.* OFFA ME MO-

B NET] offa mihi aurem vellit. offa mihi memoriam refricat, offa facit, vt meminerim. DVM TALEM FACIES, QVALEM ADHVC, &c.] dum talem me tuo sermone facies, qualem vsque adhuc fecisti, id est, dum me ita laudabis, vt adhuc laudasti, &c. vel sic, dum sic me describes, & talem me prædicabis, qualem vsque adhuc prædicasti: assiduè comedes, neque vmquam esuries. sic Terent. Adelph. *Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum. Virtutes narro.* C. *meas?* S. *tuas.* Plautus Asin. *Extemplò facetum facio me, atque magnificum virum.* ASSIDVÒ EDES:] assiduè comedes. COMMVNICABO TE S. M. M] impertiā te semper mensa mea. communicabo tecum semper mensam meam. participem te semper faciā mensæ meæ. QVID IN CAPPADOCIA? VBI, &c.] quid tua in Cappadocia facinora commemorem? vbi quingentos, &c. mira hyperbole, cum occulta irrisione coniuncta. AT PEDITATVS RELIQVIÆ ERANT, SI VIVER.] At pedites illi quingenti totius peditatus erant reliquiæ, si viuerent, id est, si vlli essent. iocus. significat pedites nullos fuisse. Ita, dum hic parasitus laudare militem videtur, deridet. NEQ. HERCLE INIVR. QVI SIS TAM P.] nec hercle iniuria te amant, quippe qui sis tam pulcher. VT VEL ILLÆ, &c.] vel, pro etiā, vt suprà non longè. *vel elefanto in India*, &c. & apud Terent. in Eunuch. *vel rex semper Maximas mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.* Idem in Andr. *Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum?* ad quem locum notat

C Donatus, vel, hìc non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiam posita, vt apud Virgil: *Vel Priamo miseranda manus.* &, *Carmina vel cælo possunt deducere lunam.* QVAE HERE PALLIO ME REPRENDÈRE.] sic habent nostri codices veteres: & ita potiùs legendum, quamquam *reprehendère* non damno. nam ferri id quoq. potest. neque lex carminis repugnat. nam reprehendère, non nisi quattuor syllabarum est, vt reprendère. Porrò reprehendere, seu reprendère, interpretor, retrò prehenderūt. *here* autem valet idem, quod, *heri.* HICINE ACHILLES EST, INQVIT, TIBI?] Achilles omnium Græcorum, sine exceptione, fuit & pulcherrimus, & fortissimus: quemadmodum contrà Thersites omnium fuit deformissimus, & ignauissimus. Homerus ἰλιάδ. A. INNVIT ILL. ALT.] innuit, id est, nutu aliquid, quod heri vellet, significauit. Videtur legendum, annuit, hoc est, nutu assensa est, vel nutu, quod dixeram, approbauit. CAESARIES QVÀM DECET] cæsaries. coma virilis, capillus virilis. dicta est autem à cædendo, vel quod non cædatur, vel quod cædatur. Constat porrò, Græcos capillatos esse, & comam alere consueuisse. ex quo crebrum est apud Homerum, καρηκομόωντες Achei. QVAE ME AMBAE OBSECRAVERINT, VT, &c.] quid hoc à me quæris, itâne mecū locutæ sint illæ mu-

D lieres, quæ me ambæ obsecrauerint, Vt te hodie, quasi pompam, illac ante earum ædeis traducerem? PRAETER DVCEREM?] *præter* hic valet antè, vt notant grammatici veteres. sic libro 3. Accusationum. *prater oculos Lollij hæc omnia ferebant.* præter oculos, hoc est, ante oculos. pompa duci autem vsitatè dicitur, vt in Casina. *Redit eccum tandem obsonatu eius adiutor: pompam ducit.* NIMIA EST MISERIA, &c.] profert hunc versum Donatus ad illum Terentij in Eunucho. *Omnia priùs experiri, quàm armis sapientem decet.* his verbis. Animaduerte quantam vim habeant ad delectandum in comœdiis seueræ sententiæ, cùm à ridiculis personis proferantur: quale est illud apud Plaut. vbi miles suam formam admirās, ait, *Nimia'st miseria pulcr. esse hom nim.* VT TVO NON LICEAT OP. D. N.] adeò vt mihi non liceat tui rei gerendæ operam dare. VT IN TABELLIS QVOS CONSIG. &c.] ordo, & sententia est, ibus, hoc est, iis latronibus, quos latrones heri consignaui, hoc est, notaui, seu conscripsi in tabellis, dinumerem, id est, dissoluam, stipendium, hoc est, mercedem militiæ. LATRONES,] Festus latrones, inquit, eos antiqui dicebant, qui conducti militabant ἀπὸ τῆς λατρείας. Varr. autem lib. 6. de lingua Lat. vult dictos esse latrones à latere, quasi laterones, quòd assistunt lateri, & quia circa latera regis sunt: quos nunc stipatores appellant, & satellites: vel quia ad latera ferrum habent: vel quia mercede conducuntur. Ea enim merces dicitur Græce λάτρον. Ab eo, inquit, veteres poetæ nonnumquam milites apppellant latrones, quod item vti milites cum ferro stent, aut quòd lateant ad insidias

faciendas. Seruius ad illud Virgil. lib. 12. Æneid. princip. *Fixúmque latronis impauidus frangit telum*, &c. modò latronis, inquit, & est Græcum: nam λατρεύειν, dicũt obsequi, & mercede seruire. vnde latrones vocantur conducti milites. moris autem erat, vt hos imperator & circa se haberet, & primos ad omne discrimen mitteret, &c. sequitur. Varro tamen dicit hoc nomen posse habere etiam Latinam etymologiam, vt latrones dicti sint, quasi laterones, &c. deinde hũc locum profert. IBVS] iis. Nonius, ibus pro iis minùs Latinum putat consuetudo, cùm veterum auctoritate plurimum valeat. profert deinde exempla ex Titinnio, & ex Plaut. hunc ipsum locum & ex Pomponio hæc verba. *Nunc quando voluisti facere, fac voluptati sies ibus*. sic suprà in Curcul. bibus, pro his. OPERE ORAVIT MAXIMO] orauit maximopere, seu maximo opere. COGEREM.] colligerem συνάγοιμι. ET CONSCRIBEREM] conscribere milites, vsitatum loquendi genus probatis latini sermonis auctoribus. M. Tull. pro Milone. *Seruorum exercitus illum in vrbe conscripturum fuisse, per quos totam Remp. résque priuatas omnium possideret?* Idem pro Sextio, *Cùm vicatim homines conscriberentur, decuriarentur ad vim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur.* Idem lib. 12. epist. ad Cass. &c. *Milites circiter 30. quos Dolabella conscripserat*, &c. Pompeius Domitio lib. 8. epist. ad Attic. *Neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati satis confido, vt de omnibus fortunis resp. dimicem: neque etiam qui ex delectibus conscripti sunt à consulibus, conuenerunt.* A B

PALÆSTRIO.

Mihi ad enarrandum hoc argumentum est comitas,
Si ad auscultandum vostra erit benignitas.
Qui autem auscultare nolit, exsurgat foras,
Vt sit vbi sedeat ille, qui auscultare volt.
Nunc, qua assedistis causa, in festiuo loco,
Comœdiæ, quam nos modò acturi sumus,
Et argumentum, & nomen vobis eloquar.
Alazon Græcè huic nomen est comœdiæ,
Id nos Latinè gloriosum dicimus. C
Hoc oppidum Ephesu'st: inde'st miles meus herus,
Qui hinc ad forum abiit, gloriosus, impudens,
Stercoreus, plenus periurij atque adulterij.
Ait sese vltrò omneis mulieres sectarier:
Is deridiculu'st, quàquà incedit, omnibus.
Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis suauiis.
Nam ego haud diu apud hunc seruitutem seruio,
Id volo vos scire, quomodo ad hunc deuenerim
In seruitutem, ab eo, cui seruiui prius. D
Date operam. nam nunc argumentum exordiar.
Erat herus Athenis mihi adolescens optumus.
Is amabat meretricem æquè Athenis Atticis,
Et illa illum contrà, qui est amor cultu optimus,
Is publicè legatus Naupactum hinc fuit.
Magnaï reiipublicaï gratia.
Interim vt hic miles fortè Athenas áduenit,
Insinuat sese ad illam amicam heri mei.
Occœpit eius matri suppalparier,
Vino, ornamentis, opiparísque obsoniis.
Itaque intimum ibi se miles apud lenam facit,

A Vbi primum euénit militi huic occaſio,
Subleuit os illæ lenæ & matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Coniicit in nauem miles clam matrem ſuam.
Eámque inuitam huc mulierem in Epheſum aduehit,
Ego quanto citiùs poſſum, mihi nauem paro,
Vbi amicam herilem Athenis auectam ſcio.
Inſcendo, vt eam rem Naupactum ad herum nuntiem.
Vbi ſumus prouecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones nauem illam, vbi vectus fui.
Priùs perij, quàm ad herum véni, quò ire occœperam:
B Ille, me qui cepit, dat me huic dono militi.
Hic poſtquam in ædeis me ad ſe deduxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quæ fuit.
Vbi contrà aſpexit me, oculis mihi ſignum dedit,
Ne ſe appellarem: inde, poſtquàm occaſio eſt,
Conqueritur mecum mulier fortunas ſuas.
Ait ſeſe Athenas fugere cupere ex hac domu,
Seſe illum amare meum herum, Athenis qui fuit.
Neque peius quemquam odiſſe, quàm iſtum militem:
Ego, quoniam inſpexi mulieris ſententiam,
Cepi tabellas, conſignaui clanculum:
C Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amauerat,
Vt is huc veniret. is non ſpreuit nuntium.
Nam & vênit, & is in proximo hîc deuortitur
Apud ſuum paternum hoſpitem, lepidum ſenem,
Itaque ille amanti ſuo hoſpiti morem gerit.
Nóſque opera, conſilióque adhortatur, iuuat.
Itaque ego paraui hîc intus magnas machinas,
Quî amanteis vnà inter ſe facerem cónuenas.
Nam vnum conclaue concubinæ quod dedit
D Miles, quò nemo niſi eapſe inferret pedem,
In eo conclaui ego perfodi parietem.
Qua commeatus clàm eſſet hinc huic mulieri.
Et ſene ſciente hoc feci. is conſilium dedit.
Nam meus conſeruus eſt homo haud magni pretij,
Quem concubinæ miles cuſtodem addidit,
Ei nos facetis fabricis, & doctis dolis
Glaucomam ob oculos obiiciemus: eúmque ita
Faciemus, vt, quod viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, hæc duarum hodie vicem
Et hic, & illic mulier feret imaginem,
Atque eadem erit. verùm alia eſſe aſſimulabitur,

Ita ſublinitum'ſt os cuſtodi mulieris. A
Sed foris concrepuit hinc à vicino ſene.
Ipſe exit:hic ille eſt lepidus,quem dixi,ſenex.

COMITAS] comitas maximè in ſermone locum habet:éſtque quaſi ad loquendum prompta hilaritas,& facilitas,& commoditas. M.Tullius pro L.Cor. Balbo. *Comes benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur.* BENIGNITAS] liberalitas, commoditas. NVNC, QVA ASSEDISTIS CAVSA IN F. L. &c.] ordo,& ſententia eſt. Nunc & argumentum, & nomen vobis eloquar comœdiæ, quam nos modo acturi ſumus: propter quam cauſam, hoc eſt, cuius comœdiæ ſpectandæ & audiendæ gratia conſediſtis in feſtiuo loco. ALAZON.] ἀλαζὼν,arrogans,& vt Plautus ipſe interpretatur,glorioſus. Ariſtoteles libro 4.cap. 7. de Moribus ad Nicoma.ſcribit,ἀλαζόνα plus ſibi tribuere ſolere earum rerum,quæ laudi & gloriæ vertuntur, quàm re vera inſit: & ei opponit εἴρωνα: qualis fuit apud Græcos Socrates, apud Romanos Lælius. INDE'ST MILES,&c.] Epheſius eſt miles,herus meus. Sic autem legendum,vt edidimus, *inde'ſt*,non vt vulgò,*idem'ſt miles*,&c. STERCOREVS] ſtercoris inſtar putidus. B AIT SESE VLTRO OMNES MVL. SECT.] ait mulieres vltro, id eſt,non vocatas,aut rogatas ſe ſectarier,ſermo ambiguus eſt: ſed quæ ſententia ſit, ſatis apparet. ſignificat enim paraſitus dicere militem,ſe à mulieribus vltro peti,& coli. DERIDICVLV'ST] valde ridiculus eſt omnibus,&c. QVÀQVÀ INCEDIT.] quacumque incedit. LABIIS DVM DVCTANT EVM,&c.] dum mulieres labris ad oſculum compoſitis eum lactant,& captant &c. MAIOREM PARTEM VIDEAS VALGIS SVAVIIS.] id eſt, maiorem partem meretricum videas obtortis oſculis. Valgia,inquit,Fulgentius ſunt labrorum obtortiones, in ſupinatione,vel ſubatione peractæ. Deinde profert hunc Plauti verſum, profert & verſiculum Petronij Arbitri opinor imperfectum, *Abroſo valgiter labello.* Et quoniam Petronij Arbitri mentio facta eſt, libet alium eius locum ex ſatyris proferre, ab hoc Plautino non valde alienum,ibi, *Et quia conſiderantium hæſerant vultus,quidquid a ſpectaculo vacabat, commouebat valgiter labra,& me tamquam furtiuis ſubinde oſculis verberabat.* vbi tamen vulgò pro valgiter legitur, obiter. SERVITVTEM SERVIO.] ſuprà in Aulula. *Nam qui amanti hero ſeruitutem ſeruit, quaſi ego ſeruio,*&c. In Captiuis. *Me hic valere,& ſeruitutem ſeruire huic homini optimo.* AB EO, CVI SERVIVI PR.] à Pleuſide. DATE OPERAM] ſubintell. mihi,hoc eſt, diligenter attendite, & C adeſte animis. ERAT HERVS ATHEN. MIHI ADOLESCENS OPT.] Pleuſides. MERETRICEM] Philocomaſium. ÆQVÈ ATHENIS ATTICIS] vt natus erat Athenis, ita amabat Athenis puellam Philocomaſium. Athenis Atticis autem ſic dictum à Plauto, vt dixit Lucilius Capuam campanam, quod notarat Simeo Boſius ſic ſuprà in Epid. *Fateor me omnium hominum eſſe Athenis Atticis minimi preti.* QVI EST AMOR CVLTV OPT.] amor mutuus eſt cultu optimus, amorem mutuum colere, optimum eſt. MAGNAÏ REIPVBLICAÏ GRATIA] ſic reſtituit hunc verſum & ſuperiorem Faërnus. Nam Camerarius ſic edidit mendoſè, *Is publicè legatus Naupactum fuit Magna republica,namque hic in gratia'ſt.* quaſi hæc eſſet ſententia, namque hic adoleſcens herus meus magna apud remp. ſuam in gratia eſt: ſeu multum apud remp. ſuam gratia valet: ſed non eſt neceſſe. πρεσβεύειν. ſic enim,vt edidimus, legendum. VT HIC MILES,&c.] id eſt, vbi hic miles,&c. vel cùm hic miles,&c. INSINVAT SESE AD ILL. AM. H. M.] ſic ſuprà in Ciſtellaria. *Inde in amicitiam inſinuauit cum matre,& mecum ſimul, Blanditiis,muneribus,donis.* SVPPALPARIER.] ſuppalpari. quid ſit palpare, ſeu palpari diximus ſuprà in Amphitr. ibi, *obſeruatote,quàm blandè mulieri palpabitur.* INTIMVM] amicum familiariſſimum,& eximium,& eiuſmodi,vt quouis tempore domum intromitteretur,& ad omnia conſilia arcana adhiberetur. D M. Tullius epiſt. libro 3.epiſt.1. *Valde hominem diligo: eſt ex meis domeſticis,atque intimis familiaribus.* Idem Catilin.2. *nemo eſt in ludo gladiatorio paullò ad facinus audacior,qui ſe non intimum Catilinæ eſſe fateatur.* Terent. Eunuch. *tute ſcis, poſt illa quàm intumum Habeam te,& mea conſilia vt tibi credam omnia.* SVBLEVIT OS ILLÆ LENAE,&c.] decepit lenam illam. quid ſit os alicui ſubleuere, diximus ſuprà in Aulul. ibi, *ea ſubleuit os mihi pœniſſimè.* & præterea in Capt. ibi. *Ita mihi ſtolido ſurſum,verſum os ſubleuere offuciis.* Iam verò *illæ*, antiquum pro *illi*, de quo alibi. CLAM MATREM SVAM] clam matre ſua. ſuprà in prolog. Amphitr. *Is amare occœpit Alcumenam clam virum.* *ſuam* autem reciprocatur ad *filiam*, hoc modo, coniicit filiam eius in nauem clam matrem ſuam, id eſt, clam matre puellæ & filiæ, quæ reciprocatio vitio caret. ADVEHIT] al. auehit. EGO QVANTO CITIVS POSSVM] id eſt, quàm citiſſimè poſſum, tanto citius, quanto citius poſſum. Libri vulgati habent *quantum vnus poſſum.* quam ſcripturam reieci, quantum citius poſſum, quod reperi in manuſcriptis modicè commutaui, & ex *quantum* feci *quanto*. quod mea ſententia, rectum eſt. VBI AMICAM,&c.] poſtquam amicam, &c. INSCENDO.] nauem. ſic ſuprà in Menæch. dixit, *currum inſcendere.* VBI SVMVS PROVECTI IN ALTVM,&c.] poſtquàm in altum mare à litore nauigando progreſſi ſumus. Lucret. tranſlatè dixit lib.5. *Idq; minutatim vitam prouexit in altum.* & M.Tull. lib. 4. Tuſcul. quæſt.

ipſáque

A *ipsáque sibi imbecillitas indulget, in altúmque prouehitur imprudens.* ID QVOD VOLVNT] quod illi optarunt. VBI VECTVS FVI] in qua vectus fui. PRIVS PERII, QVÀM AD H. V.] in medio cursu captus sum. QVÒ] ad quem. ILLE ME, QVI CEP.] prædo, qui me cepit. OCVLIS MIHI SIGN. D.] oculis mihi significauit, ne se nominatim appellarem, nictauit. CONQVERITVR MECVM MVL. FORT. S.] conquerendi verbum iunxit cum accusandi casu, vt solent boni latinitatis auctores. sic suprà in Amphitr. *Satius est me queri illo modo seruitutem hodie.* EX HAC DOMV] ex hac domo. INSPEXI] cognoui. vel, vt loquitur Terent. Intellexi. in And. *Enimuerò Daue, nihil loci'st segnitiæ, neque socordiæ, quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.* sic contrà dicimus, ostendit mihi sententiam suam, hoc est, aperuit mihi quid sentiret, infrà in Sticho. *Nam propemodum iam ostendit sententiam suam.* Terent. in Heauton. *Non, vt meum, qui mihi per alium ostendit sententiam suam.* CONSIGNAVI CLANCVLVM] exaraui clanculum: conscripsi litteras clam milite. IN PROXIMO HIC DEVORT.] in hac vicinia, in his ædibus deuersatur. APVD SVVM PATERN. HOSP.] Periplectomenem Ephesium. ILLE] Periplectomenes. SVO HOSPITI MOREM GERIT.] Pleusidi obsequitur, & se commodum præbet. PARAVI HIC INTVS MAGNAS MACHINAS] tralatio est. significat enim se parasse magnas technas, siue arteis, ac fallacias. QVI AMANTEIS VNÀ
B INTER SE CONVEN. F.] vt mea opera amantes possent inter se cóuenire, & colloqui, vel vt amantibus facerem conueniendi, & congrediendi copiam. NISI EAPSE,] nisi ea ipsa. sic Festus eapse, inquit, eaipsa. Idem Plautus in Curcul. *Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia, Sed eapse illa, qua excidionem facere condidici oppidis.* Idem in Aulul. eampse vsurpauit, pro, eam ipsam. Sic ille, *credo ego illum vt iussi, eampse anum adiisse,* &c. INFERRET PEDEM] introiret. sic suprà in Amphitr. *Neque meum pedem huc intuli etiã in ædeis,* &c. & in Menæchm. *qui huc in hanc vrbem pedem Nisi hodie, numquam intro tetulit?* QVA COMMEATVS CLAM, &c.] sic suprà in posteriore argumento *medium parietem Perfodit seruus, commeatus clanculum, quà foret amantum.* CVSTODEM ADDIDIT] custodem apposuit, custodiæ mulieris præfecit. sed custodem addere, vsitatè, & significanter dictum suprà in Aulul. *Quem* (Argum) *quondam Ioni Iuno custodem addidit.* ad quem versum plura, & ad illum locum Horatij oda 4. libro 3. *Incontinentis nec Tityi iecur Relinquit ales nequitiæ additus custos.* FACETIS FABRICIS,] lepidis machinis ac fallaciis. ET DOCTIS DOLIS] callidis astutiis. GLAVCVMAM OB OCVLOS OBIICIEMVS.] profert hunc locum Priscia. lib. 6. Est autem glaucoma, vitium oculorum, cuius vitij causa efficiens est siccitas, à qua transmutatur humor crystallinus in glaucum, vel densatur, & exsiccatur. Ex quo nonnulli existimant ξηροφθαλμίαν & glaucoma idem esse, cùm sit autem vsitatius glaucoma, tis, in
C quinta inflectione. Plautus in prima dixit glaucomam, vt in Amphitr. schemam, & alibi chlamydam, vt alij syrmam, diadema, &c. de quibus Priscian. libro commemorato. De glaucomate Celsus lib. 6. quamquam non glaucoma, sed suffusioné appellat, eam scilicet, quam Græci ὑπόχυσιν vocant. Plin. Glaucoma semper nominat exempli causa lib. 29. cap. 6. *Oua perdicum in vase æreo decocta cum melle, vlceribus oculorum, & glaucomatis medentur.* OB OCVLOS] Scelèdri custodis. EÚMQVE ITA FACIEMVS, VT QVOD VID. NON VID.] eúmque faciemus non vidisse, quod viderit, vel sic, & faciemus ita, vt is, quod viderit, non viderit. hoc est, faciemus, vt quod viderit, proinde sit, quasi non viderit. HAEC MVLIER DVARVM HODIE VICEM, &c.] hæc mulier Philocomasium duarum vice, seu duarum mulierum parteis agens, seu duarum mulierum personam sustinens, duarum imaginem feret. ITA SVBLINITVM'ST OB CVST. MVL.] ita deceptus est custos mulieris Scelèdrus. A VICINO SENE.] Periplectomene.

D ## PERIPLECTOMENES. PALÆSTRIO.

NIsi hercle defregeritis talos, posthac quemquem in tegulis
Videritis alienum, ego vestra faciam latera lorea.
Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, meæ quid fiat domi.
Ita per impluuium intrò spectant. nunc adeò edico omnibus,
Quemquem à milite hoc videritis hominem in nostris tegulis,
Extra vnum Palæstrionem, hunc deturbatote in viam.
Quod ille gallinam, aut columbam se sectari, aut simiam
Dicat. disperistis, ni vsque ad mortem malè mulcassitis.
Atque adeò, vt ne legi fraudem faciant talariæ,
Accuratote, vt sine talis domi agitent conuiuium.

PA. Neſcio quid malefactum noſtra huic familia eſt, quantum audio. A
Ita hic ſenex talos elidi iuſſit conſeruis meis,
Sed me excepit. nihili facio quid illis faciat ceteris.
Aggrediar hominem: éſtne aduorſum? eſt quaſi collaturus pedem
Quid agis Periplectomene? PE. haud multos homines, ſi optandum foret,
Nunc videre & conuenire, quàm te, mauellem. PA. quid eſt?
Quid negotij eſt? PE. res palàm eſt. PA. quæ res palàm eſt? PE. de tegulis.
Modò neſcio quis inſpectauit veſtrorum familiarium
Per noſtrum impluuium intus apud nos Philocomaſium, atque hoſpitem, B
Oſculanteis. PA. quis homo vidit? PE. tuus conſeruus eſt. PA. quis is homo eſt?
PE. Neſcio, ita abripuit repentè ſeſe ſubitò. PA. ſuſpicor
Me periiſſe. PE. vbi abiit, conclamo. heus quid agis tu inquam in tegulis?
Ille mihi abiens ita reſpondit, ſe ſectari ſimiam.
PA. Væ mihi miſero, cui pereundum'ſt, propter nihili beſtiam.
Sed Philocomaſium hiccine etiam nunc eſt? PE. cùm exibam, hîc erat.
PA. Sis iube tranſire huc, quantum poſſit, ſe vt videant domi C
Familiares: niſi quidem illa nos vult, qui ſerui ſumus,
Propter amorem ſuum omneis crucibus contubernalis dari.
PE. Dixi ego iſtuc, niſi quid aliud vis. PA. volo, hoc dicito,
Paret artem, & diſciplinam, obtineat colorem. PE. quemadmodum?
PA. Vt eum qui hic ſe vidit, vero vincat, vt ne viderit,
Siquidem centies hîc viſa ſit, tamen infitias eat.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam.
Qui arguet ſe, eum contrà vincat iureiurando ſuo. D
Domi habet animum falſiloquum, falſificum, falſiiurium,
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori numquam ſupplicat, ſi qua eſt mala,
Domi habet hortum, & condimenta ad omnes mores maleficos.
PE. Ego iſthæc, ſi erit hîc, nuntiabo. ſed quid eſt Palæſtrio,
Quod voluis aſtutè tecum in corde? PA. paulliſper tace,
Dum ego mihi conſilia in animum conuoco, & dum conſulo
Quid agam. quem dolum doloſo contrà conſeruo parem,
Qui illam hîc vidit oſculantem. id viſum, vt ne viſum fiet.
PE. Quære: ego hinc abſceſſero abs te. huc interim. illic ſis vide
Quemadmodum abſtitit ſeuera fronte, curas cogitans.

A Pectus digitis pultat. cor credo euocaturus est foras.
Ecce autem auortit nisus læua in femine habet læuam manum.
Dextera digitis rationem computat, feriens femur
Dexterum, ita vehementer quod facto opus est, ægrè suppetit,
Concrepuit digitis, laborat, crebrò commutat status.
Ecce autem capite nutat, non placet quod repperit,
Quicquid est incoctum, non expromit: bene coctum dabit.
Ecce autem ædificat, columnam mento suffulsit suo.
Apage, non placet profectò mihi illa ædificatio.
Nam os columnatum poëtæ inesse audiui barbaro,
Cui bini custodes semper totis horis accubant,
B Euge, euge euscheme me hercle astitit, & dulcè, & comœdicè.
Nunquam hodie quiescet, priusquam id quod petit, perfecerit.
Habet, opinor. age, si quid agis, vigila, ne somno stude.
Nisi quidem hic agitari mauis varius virgis. quin vigilas?
Tibi ego dico, ebriacus ne sis? heus te alloquor Palæstrio,
Vigila, inquam, expergiscere, inquam, lucet hoc, inquam. PA. audio.
PE. Viden' hostis tibi adesse? tuóque tergo obsidium? consule,
Arripe opem, auxiliúmque ad hanc rem properè. hoc non placidè decet.
Anteuenito aliquà alios, aut tu circumduce exercitum.
C Coge in obsidium perduelleis nostris præsidium para:
Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam,
Qua cibatus, commeatúsque ad te, & legiones tuas
Tutò possit peruenire. hanc rem age. res subitaria est.
Reperi, comminiscere, cedò calidum consilium citò,
Quæ hîc sunt visa, vt visa ne sint: facta infecta vti sient.
Magnam illic hanc rem incipis: sis magna munis mœnia.
Tute vnus si recipere hoc ad te dicis, confidentia est
Nos inimicos profligare posse. PA. dico & recipio
Ad me. PE. & ego imperatorem dico. id quod petis. PA. at Iupiter
D Bene te amet. PE. at imperti, amice, me quod commentu's. PA. tace.
Dum in regionem astutiarum mearum te induco. vt scias
Iuxtà mecum mea consilia. PE. salua sumes indidem.
PA. Herus meus elefanti corio circumtectus est, non suo:
Neque habet plus sapientiæ, quàm lapis. PE. egomet istuc scio.
PA. Nunc sic rationem incipissam. ita hanc instituam astutiam,
Vt Philocomasio hanc sororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis aduenisse, cum amatore aliquo suo,
Tam similem, quàm lacte lacti'st, & apud te eos hîc deuortier

Dicam hoſpitio. PE. euge,euge, lepidè laudo commentum tuum. A

PA. Vt ſi illic concriminatus ſit aduerſum militem
Hic meus conſeruos,eam vidiſſe cum alieno oſcularier,
Eum arguam vidiſſe apud te contrà conſeruum meum,
Cum ſuo amatore amplexantem atque oſculantem. PE. immò ita optimè.
Idem ego dicam,ſi me exquiret miles. PA. ſed ſimillimas
Dicito eſſe.& Philocomaſio id præcipiendum eſt,vt ſciat,
Ne titubet,ſi quæret ex ea miles. PE. nimis doctum dolum.
Sed ſi ambas videre in vno miles concilio volet,
Quid agimus? PA. facile eſt,trecentæ poſſunt cauſſæ colligi: B
Non domi eſt.abiit ambulatum,dormit,ornatur,lauat,
Prandet,potat,occupata'ſt.operæ non eſt,non poteſt,
Quantumuis prolationum,dum modò nunc prima via
Inducamus,vera vt eſſe credat quæ mentibitur.

PE. Placet vt dicis. PA. intrò abi ergo, &, ſi iſtic eſt mulier, iube
Citò domum tranſire,atque hæc ei monſtra:præcipe,
Vt teneat conſilia noſtra,quemadmodum exorſi ſumus
De gemina ſorore. PE. doctè tibi illam perdoctam dabo.
Numquid aliud? PA. intrò vt abeas. PE. abeo. PA. & quidem ego ibo domum. C
Atque hominem inueſtigando ſumam operam? hinc diſſimulauero.
Qui fuerit conſeruos,qui hodie fuerit ſectatus ſimiam.
Nam ille non potuit,quin ſermone ſuo aliquem familiarium
Participauerit de amica heri,vidiſſe ſeſe eam
Hic in proximo oſculantem cum alieno adoleſcentulo.
Noui morem ego:& tacere noſtrorum ſolus ſcio.
Si inuenio qui vidit,ad eum vineas,pluteóſque agam.
Res parata eſt,vi,pugnandóque hominem capere certa res eſt.
Si ita non reperio,ibo odorans quaſi canis venaticus, D
Vſque donec perſecutus volpem ero veſtigiis.
Sed fores concrepuerunt noſtræ.ego voci moderabo meæ.
Nam illic eſt Philocomaſio cuſtos meus conſeruus.atque it foras.

NISI HERCLE DEFREGERITIS TALOS,&c.]talos,hoc eſt, pedũ parteis poſteriores,&c. Alloquitur ſeruos Periplectomenes.infrà in Trucul. *Quantillo mihi opere nunc perſuaderi poteſt,vt ego his ſuffringam talos totis ædibus?* QVEMQVEM,&c.]quemcumq. in tegulis videritis non domeſticum,&c. EGO VESTRA FACIAM LATERA LOR.]ego veſtra latera ita concidam,& comminuam, vt ex veſtro corio lora fieri poſſint. vel ſic, ego veſtra latera in lora comminuam,& diſſecabo: vel ſic, ego è veſtris lateribus laceratis & cæſis lora conficiam. MIHI QVIDEM IAM ARBITER VICINI S.] hoc eſt, mihi verò iam vicini ita curioſi exſtiterunt,vt proſpicere velint quæ domi meæ gerantur.vicini mei proſpiciunt, quid domi meæ fiat. hoc interdum ſignificat, arbiter. vt apud Horatium in epiſtol. ad Bullatium libro primo. *nam,ſi ratio, & prudentia curas, Non locus effuſi late maris arbiter aufert,* &c. ad quem

A quem locum de hac voce plura. & suprà in Cistell.: *Tuam stultitiam sola facito vt scias sine arbitris.* & in Aulul. *Hinc ego huc, & illuc potero, quid agant, arbitrarier.* PER IMPLVVIVM INTRÒ SPECTANT.] impluuium, inquit Asconius ad illud Ciceronis lib. 1. Accus. *duo signa pulcherrima, quæ nũc ad impluuium tuum stant, &c. est locus sine tecto in ædibus, quò impluere imber in domũ possit.* Varro autem lib. 4. de lingua Latina. Impluuium, inquit, locus est in medio relictus, qui lucem supernè capiat, quò deorsum impluat. QVEMQVEM À MILITE HOC] quemcumq. ex huius militis seruis, &c. EXTRA VNVM PALÆSTR.] excepto vno Palæstrione, ἔξω ἑνὸς Παλαιστρίωνος. DETVRBATOTE IN V.] deiicitote in viam. præcipitem agitote in viam. QVÒD ILLE GALLINAM, &c.] id est, Quod ad id attinet, quòd ille dicat, se gallinam, aut columbam, aut simiam, quæ domo aufugerint, persequi: nullam accipio causam: actum est de vobis, nisi eum vsque ad mortẽ verberaueritis. locutio hæc bonis scriptoribus vsitata est, quam pluribus verbis explicauimus in Asinar. ibi, *Quòd illa aut amicum suum, aut patronum nominet, Aut quòd illa amicam suam, aut sororem prædicet: Fores occlusæ omnibus sient, nisi tibi.* MALÈ MVLCASSITIS.] malè mulcaueritis. Sic autem legendũ, vt edidimus, non, vt vulgò, *malè mulctassitis.* malè mulcassitis autem, hoc est, verberaueritis, debilitaueritis. suprà in Mostel. sed eo magis canto'st opus, ne huc exeat qui me malè multet. ad quem locum de hoc verbo plura. VT NE LEGI
B FRAVD. F. TALARIÆ, &c.] iocus est ex ambiguo. nam & lex talaria intelligi potest, quę seruanda est, seu quæ ponitur in ludo talario, vel in poculis ab eo, qui magister conuiuij talorum iactu creatus, seu designatus est: & lex talaria est, quam modò sanxit senex, vt defringãtur ei tali, qui alienus in tegulis visus fuerit: & mox, *sine talis agitare conuiuium*, ambiguè dictum est. nam alterutrum intelligi potest, vel vt dicat, sine talis lusoriis, vel, talis pedum defractis. Vtebantur autem Romani talis in conuiuio, non solùm ad cõuiuij magistrum creandum, quod fiebat, antequàm accumberent, aut certè antequàm cenare inciperẽt, vt apud Horat. oda 4. lib. 1. *Nec regna vini sortiere talis*, &c. & oda 7. lib. 2. *quem Venus arbitrum Dicet bibẽdi?* sed etiam inter pocula, & post pocula. vt apud Plautum in Asin. *Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus*, &c. M. Tull. lib. 5. Accus. *Iste enim prætor seuerus, ac diligens, qui populi R. legib. numquam paruisset, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat.* Qui plura hac de re legere volet, videat quæ notauimus apud Horat. ad odam illam 4. lib. 1. & odam 7. lib. 2. VT NE LEGI FR. FACIANT TAL.] facere fraudem legi, senatusconsulto, constitutioni, & simil. vsitatum loquendi genus bonis scriptoribus M. Tull. lib. 4. epist. ad Attic. *Facio fraudem senatusconsulto. inde domum cenatum, vt sim manè prastò Miloni.* Iulianus iurisconsultus lib. 40. digest. titulo, Qui, & à quibus manumissi, &c. cap. 7. *Minor*
C *annis viginti, cùm seruum manumittere vellet, nec iustam causam apud consilium, manumittendi haberet, tibi, eum, vt manumitteres, dedit. negauit eum Proculus liberum esse, quoniam fraus legi facta esset.* ACCVRATOTE, VT SINE TALIS, &c.] iocus ex ambiguo. ne fraudem faciant legi talariæ, inquit, accuratote, vt sine talis domi agent conuiuium. sine talis duobus modis intelligi potest, vel sine talis lusoriis, quibus vt diximus. in poculis vtebantur, vel sine talis, hoc est, talis pedum elisis, & defractis. NESCIO QVID MALEFACTVM À NOSTRA HVIC F.] id est, nescio quid in hunc senem à nostra familia peccatum est, &c. Sic autem legendum, vt edidimus, non vt habent nonnulli libri vulg. *Nescio quid malef. nostra huic familia est.* NIHILI FACIO, Q. ILLIS F. C.] pro nihilo duco, quid ceteris illis faciat, modò mihi nihil mali áccidat. E'STNE ADVORSVM? EST, QVASI COLLATVRVS PED.] éstne hic, qui aduersum me est? éstne hic, qui mihi è regione est? vel sic, nónne mihi è regione est? Respondet ipse sibi, est, quasi collaturus pedem, id est, quasi mecum congressurus. Sic autem hunc versum expletum reperi in vno codice manuscripto, quamquam nequid dissimulem, aliena manu, vt suspicari possit aliquis, hoc totum, *collaturus pedem*, non esse γνήσιον. versus tamen nihil habet vitij, suísque omnib. pedibus, ac numeris constat. tum sententia est, aptissima, & optima. RES PALÀM EST]
D de Philocomasio, res palàm est: nempe eam cum Pleuside congredi, & colloqui, & osculari. CVI PEREVNDVM'ST, &c.] nam miles herus meus, si rem omnem resciuerit, & fallacias meas compertas habuerit, me malè mulcabit, me cruciabit. PROPTER NIHILI BESTIAM.] propter simiam. HÌC ERAT] apud nos. SIS IVBE TRANSIRE HVC, &c.] iube sis, id est, iube si vis eã trãsire ad nos, &c. QVANTVM POSSIT.] quàm citissimè possit. SE VT VIDEANT DOMI FAM.] vt familiares militis videant se, id est, ipsam Philocomasium domi. *videant se*, bona reciprocatio est. nam sic procedit oratio, iube sis eam huc transire, quãtum possit, se vt videant, &c. nam in recto casu ita diceremus Philocomasiũ huc transiit, vt se domi videant familiares. OMNEIS CRVCIB. CONTVB.] nos omneis contubernaleis cruciari, seu in cruces tolli. contubernales dicuntur, qui in eodem cõtubernio habitant. non celabo lectorem, me in duobus codicibus manuscr. reperisse hanc vocem ita scriptam *contibernaleis*, per i. in secunda syllaba, quomodo scribi debet potiùs. Est enim nomen ductum à taberna: taberna à tabulis. a. autem in compositione mutatur in i. non in u. sed dicamus etiam *contubernales*, rectè scribi per u. vt dicunt Latini, dissipo, & dissupo: recipero, & recupero: optimus, & optumus: maximus, & maxumus: exsilium, & exsulium, &c. qua de re alibi plura. DIXI EGO ISTVC, &c.] si nihil aliud mihi mandas, quod Philocomasio dici velis, istuc ego dixi, id est, proinde habere debes, ac si dixerim. PARET ARTEM, ET DISCIPL.] artem comparet,

artificium adhibeat, simulet, dissimulet, mentiatur, &c. OBTINEAT COLOREM] ne mutet colorem, ne erubescat, néue palescat, sed semper eodem sit vultu, & eodem colore. nam coloris mutatio culpam arguit. sic apud Marc. Tullium, in Cluentiana. *timor eius, perturbatio, suspensus, incertúsque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea suspiciosa, hæc aperta ac manifesta faciebant.* VERO VINCAT, VT NE VID.] sic suprà, in Mostell. *Profectò ita esse, vt prædico, vero vincam.* TAMEN INFITIAS EAT.] tamen infitietur. auctor vocabularij Latino Græci, quod mihi vtendum dedit Cl. Puteanus, infitias interpretatur ἄρνησιν. OS HABET.] os perfrictum, durum, ac ferreum, quo non mutato, ea, quæ sunt, improbè neget: quæ non sunt, impudenter asseueret. LINGVAM,] qua mentiatur & peieret. CONFIRMITATEM.] constantiam. QVI ARGVET SE.] bona reciprocatio. vincat contra eum, qui arguet se, &c. DOMI HABET ANIMVM F.] non est necesse eum foris quærere animum falsiloquum, &c. quia domi habet. sic sæpè loquitur Plautus, & alij boni script. vt suprà in Asin. *Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum plura exempla collegimus. FALSIIVRIVM] periurum. falsiiurium sic accipi potest, vt sit nomen adiectiuum, hoc modo, animum falsiiurium: vel vt sit substãtiuum, & per se stet, idémq. valere intelligatur, quod periurium. DELENIFICA FACTA,] delenifica, id est, ad decipiendum comparata θελκτικά, ἀπατηλά. sed videtur legendum, *Delenifica dicta*, &c. verumtamen sic, vt edidimus, habent omnes libri: & hæc lectio ferri potest, quamuis altera videatur probabilior. NAM MVLIER OLITORI NVMQVAM SVPPL. &c.] B
id est, nam mulier, quæ mala est, non quærit foris malitiam, quam domi habet, neq. à quoquam supplex petit. Genus est loquendi illi superiori affine, & Plauto peræquè vsitatum. suprà in Bacchid. *Domi est: non metuo, nec cuiquam supplico, Dum quidem hoc valebit pectus perfidia meum.* M. Tull. li. 5. de Finib. *Tu verò, inquam, Piso, vt sæpe aliàs, sic hodie ita ista nosse visus es, vt, si tui copia nobis semper fieret, non multum Græcis supplicandum putarem.* DOMI HABET HORTVM, &c.] quia dixerat, mulier, si qua est mala, numqua olitori supplicat, idcirco subiicit, Domi habet hortum. nam qui domi habent hortum, olitori non supplicant, neque ab olitore olera petunt. Per hortum autem significat fontem, & copiam malitiarum muliebrium. Et fortasse mulierem domi hortum, habere, ambiguè dixit. hortus enim apud Latinos, vt κῆπος, apud Græcos. significat interdum, præter vulgatam significationem, membrum mulieris, quod honestè nominari non potest. ex quo γυνὴ μαινόκηπος, mulier libidine furens, vel insanè libidinosa. Auctor Priapeior. *Quam puero legem fertur dixisse Priapus, Versibus hic infrà scripta duobus erit. Quod meus hortus habet, sumas impunè licebit, Si dederis nobis, quod tuus hortus habet.* QVOD VOLVIS ASTVTÈ, &c.] quod cogitas, quod animo versas, & agitas? ET DVM CONSVLO,] id est, & dum consulto. ID VISVM, VT ME VISVM SIET] sic suprà eadem scena, *Vt eum, qui hic se vidit, verò vincat, vt ne viderit.* ILLIC SIS VIDE, &c.] vide sis, hoc est, vide si vis, quemadmodum illic, hoc est, ille procul stetit, seuera fronte, curas agitans. PECTVS DIGITIS PVLTAT, &c.] describitur hîc vultus ac gestus hominis cogitabundi, multáque ac varia secum accuratè, & anxiè voluntantis. ECCE AVTEM, AVERTIT NISVS LÆVA.] ecce autem, se auertit, læua nixus. IN FEMINE,] in femore. DEXTERA, DIGITIS RATIONEM COMP.] gestus est, vt diximus, hominis cogitabundi. Sed nonnulli existimant etiam hic alludi ad veterem numerandi morem, per digitos, & manus. Nam cùm x. millia significabant, medio pectori læuam supinam admouebant, digitis ad collum erectis: cùm xx. millia, eandem expensam pectori apponebant: cùm xxx. millia, eadem manu prona, & tamen erecta, pollicem ad cartilaginem medij pectoris affigebant: cùm xl. millia eandem in vmbilico erectam supinabant: cùm l. millia, eiusdem pronæ, & erectæ pollicem vmbilico applicabant: cùm lx. millia, eadẽ prona femur læuum comprehendebant: cùm lxx. millia, eandem supinam femori item læuo imponebãt: cùm lxxx. millia, eandem pronam femori admouebant, &c. Hæc ferè Beda. CONCREPVIT DIGITIS,] M. Tull. lib. 3. de Officiis. *Itaque si vir bonus habeat hanc vim, vt, si digitis concrepuerit, possit in locupletium testamenta nomen eius irrepere: hac vi non vtatur,* &c. QVIDQVID EST INCOCT. NON EXPR.] quidquid est rude, & impolitum: seu, quidquid est immaturum, & minùs ad id, quod agitur, accommodatum, reiicit. allegoria est à cibo incocto: quem coci ex olla non expromũt. ECCE AVTEM ÆDIFICAT: COLVM. M. SVPP. S.] ecce autem, inquit, ædificãtis speciem præbet. columnam, hoc est, brachium, instar columnę, mento supposuit suo. Solent autem in magnis ædificiis columnæ culminibus ac tectis subiici. idcircò dixit, *ædificat*, & continuò, *non placet profectò mihi illa ædificatio.* NAM OS COLVMNATVM POETÆ INESSE AVD. BARB.] os columnatum, id est, os brachio, tamquam columna subnisum. per Poëtam barbatum, poëta Næuius significatur, qui inter commentandum, manum mento subiicere solebat. Barbarum vocat, more suo, significans Latinum, aut Romanum. Nam cùm sit hæc comœdia palliata, vt & aliæ omnes Plautinæ, quidquid Grçcum non est, barbarum est. Qua de re suprà in prologo Asinar. ibi. *Demophilus scripsit: Marcus vertit barbarè.* & in Capt. ibi, *Nunc barbarica lege certum est ius meum omne persequi.* Quin significetur autem per poëtam barbarũ, Næuius, nõ est dubium, si Festo credimus: cuius hæc verba sunt, in voce *barbari*. Barbari, inquit, dicebantur antiquitus omnes Gentes, exceptis Græcis. Vnde Plautus Næuium, poëtam Latinum, barbarum dixit, &c. Traditum porrò memoriæ est, cùm ab aliis, tum ab A. Gellio lib. 3. cap. 3. Næuium comœdias duas,

A duas, Ariolum, & Leontem in carcere scripsisse, cùm ob assiduam maledicentiam, & probra in principes ciuitatis, Græcorum poëtarum more, & licétia, illata, à Triumuiris capitalibus, in vincula coniectus esset. Sed quod de ore columnato diximus, nonnulli flagitiosè accipiunt. Nam per os columnatum, os irrumatum intelligi volunt: & Næuio oris obscœnitatem hîc à Plauto obiectam esse dicunt: atque hanc sententiá ab iis, quæ deinceps sequuntur, comprobari docent, vt mox dicemus. Columnatum verò, inquiunt illi, à columna dictum est, vt sit participium sine origine verbi, qualia sunt illa, galeatus, chlamydatus, sparratus, virgatus, &c. Iam columná pro parte corporis virilis inhonesta à poëtis vsurpari constat. exempli causa, ab auctoribus Priapeiorum. *Nimirum tibi falsa res videtur, Adstans inguinibus columna nostris.* CVI BINI CVSTODES SEMPER TOTIS HORIS ACCVB.] per binos custodes, alij, canes significari volunt. Sic in Priapeiis, *Ne, dum me colitis, meúmque numen, Custodes habeatis irrumatos,* custodes, hoc est, canes. nam canes, muti custodes appellantur. Columell. lib. 7. cap. 12. *Nunc, vt exordio priore pollicitus sum, de mutis custodibus loquar. quamquam canis falsò dicitur mutus custos. nam quis hominum clariùs, aut tanta vociferatione bestiam, vel furem prædicat, quàm iste latratu?* &c. Propterea autem, quod canes custodes appellantur. *canis* autem, vinculi genus est, idcirco Plautus hîc obscurè per binos custodes, bina vincula, in quæ Næuius coniectus erat, significat: vt quidam existimant. Sed alij, qui B huius loci sententiam, flagitiosam esse volunt, & Næuio os impurum à Plauto obiici dicunt, binos custodes, binos testiculos interpretátur, vt os columnatum, hoc est, columna illa, quam dixi, compressum, & bini testiculi, inter se cohæreant. Quin iidem volunt in voce *bini* aliquid subesse flagitij, vt apud M. Tull. in epist. illa, cuius principium est, *Amo verecundiam.* lib. 9. epist. ad familiar. ibi. *Cùm loquimur terni, nihil flagitij dicimus: at, cùm bini, obscœnum est.* βινεῖ, apud Græcos: valet, rei Veneriæ operam dare. EVSCHEMÈ] decorè, honestè, speciosè, gestu decoro, & venusto: εὐσχημόνως. DVLCÈ] dulciter, suauiter. ET COMOEDICÈ,] id est, & hilariter, seu festiuè, seu concinnè. NVMQVAM HODIE QVIESCET, &c.] tale illud Maronis in Palæm. *Numquam hodie effugies: veniam, quocumque vocaris.* AGE, SI QVID AGIS] hoc est, propera agere. sic sæpè Plautus loquitur, & item alij. suprà in Casina. *quin datis, si quid datis?* In Pœnulo. *Ite, si itis.* Theocr. ὅδ᾽ οἰπ. λέγ᾽, εἴπ λέγεις. VIGILA: NE SOMNO STVDE] νῆφε. VARIVS VIRGIS] cruentus virgis, ita, vt corium tuum non sit vnius coloris, sed varij, propter sanguinem, scilicet, quo variabitur. Sic in Pseudolo, *Ita ego vestra latera loris faciam vt validè varia sint.* Idem in Pœnul. *Domum abeant: vitent ancipiti infortunio, Ne & hic varientur virgis, & loris domi.* TIBI EGO DICO: EBRIAEVS NE SIS. HEVS, TE C ALL. P.] Sic hunc locum in omnibus libris fœdè corruptum sanè quàm, præfiscini dixerim, εὐστόχως emendaui. Nam libri quidem vulgati habent, partim, *feriatus ne sis*: partim hæsitatus ne sis: manuscripti verò, partim an heritatus ne sis: partim, an euritatus ne sis: quomodo edidit Camerarius. Omnino meræ, puræ, putæ tenebræ. Turneb. lib. Aduers. 2. cap. 29. putat legendum, *Tibi ego dico: an heri ius nescis?* planè ἀπροσδιονύσως, & ἀστόχως. Nunc meæ emendationis, & cóiecturæ rationem afferam. Hortatus est paullo antè senex Periplectomenes Palæstrionem, vt vigilet, ne somno studeat. Is hîc aliis verbis idem illú monet, *ebriatus ne sis: heus, te alloquor, Palæstrio.* nam, ebriacus ne sis, idem valet, quod, fac vigiles: vigila, ne somno stude. quod Græci dicunt νῆφε. notum illud Epicharmi, νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν: quod interpretantur omnes, cautus esto, seu vigilato, & memento non facilè credere: cùm tamen νήφειν, propriè valeat, sobrium esse. Hoc ideò quòd, vt qui sobrij sunt, vigilantes, & cauti sunt: ita qui temulenti, atque ebriosi, somnolenti, & incauti esse solent. ebrietatis autem medicamentum esse somnum, testatur & noster Plautus apud Nonium, in verbo *ebriulare*: Sic ille, Plautus in Aulul. *Homo ebriacus somno sanari solet.* Tum νηφάλιος significat & sobrium, & vigilantem, quòd sobrietas plerumque cum vigilantia coniuncta est. Rectè igitur hoc loco Periplectomenes, Palæstrionem hortatus, D vt vigilet, & ne somno studeat: continuò subiungit, *Tibi ego dico, ne ebriatus sis.* & iterum non longè, *Vigila, inquam: expergiscere.* quæ sunt inter se ἰσόῤῥοπα. Iam quàm facilè deprauari potuerit *ebriacus*, & ex eo factú sit, *euriacus*, & *euricatus*, u. pro b. quis non videt? Sed restat scrupulus, quòd libri veteres habent, vel aneuritatus, vel aneuriacus, vel ancuriacus, &c. Quæ scripturæ lectori morosiori, & fastidiosiori, cuius generis hominum magna turba est, probabilem causam suppeditare possint, quare hanc meam coniecturam improbet. Quid fiet enim, dicet ille, syllaba, *an?* Hunc ego paucis verbis respondebo, eam esse adiectam libris veteribus, & hoc nouum vulnus antiquo additum. Hoc si minus probabit, dicam legi posse, ne pereat hæc syllaba *inebriacus ne sis*: ita totius antiquæ scripturæ vestigia in hac nostra emendatione remanebunt. Quod ad versum attinet, ne sit longior, quàm par sit, legédum erit, *Tibi dico: inebriatus ne sis: heus, te all. Palæst.* & ita erit optimus trochaïcus. LVCET HOC, INQVAM.] sic legendum, lucet hoc, coniunctim: non, vt vulgò, separatim, lucet, hoc inquam. sic Terent Heautont. *Luciscit hoc iam. hoc* autem, δεικτικῶς accipiédum. nam digito cælum ostendit senex. VIDEN' HOSTEIS TIBI ADESSE, TVÓQ. T. OBS.?] allegoria à re militari: totúsq. adeò hic locus vsque ad illa verba *hanc rem age*: eadem allegoria exornatus est. HOC NON PLACIDÈ DECET.] hoc negotium non clementer, neque otiosè, neq. frigidè accurari decet, sed celeriter, & acriter, & calidè. ANTEVENITO ALIQVÀ AL.] occupato aliqua ratione alios, nempe hosteis. AVT TV

CIRCVMDVCE EXERCITVM.]circumduci nonnumquam, & explicari ab imperatorib A
exercitū,licet ex Polyæno Frontino, T.Liuio, & ceteris intelligere. COGE IN OBSIDIVM
PERDVELLEIS]libri omnes & vulgati,& manuscripti habent, *Curre in obsidium perduellis, seu
perduelleis.* quam lectionem si quis probabit. sic poterit explicari. Curre, vt obsideas hosteis. vt
nomini *obsidium* intelligamus iunctum esse accusandi casum, *perduelleis* : proinde ac si id nomen
eumdem casum postulet, atque verbum, *obsides*. Verùm omninò placet mihi Camerarij conie-
ctura, qui ex vnius codicis scriptura vitiata legendum suspicatur, *Coge in obsidium perduellis.* opti-
ma sententia, & optimo loquendi genere. INTERCLVDITO INIMICIS C.]id est, in-
tercludito inimicos commeatu. sic enim potius loqui solet Cæsar. exempli causa lib. I. de bello
Gallico. *siue quòd eos re frumentaria intercludi posse confiderent*, &c. CIBATVS] cibus, pastus, res
frumentaria. Lucret. lib. 6. *Aut alios hominum pastus, pecudúmq. cibatus.* HANC REM AGE.]
in hoc negotiū totus incumbe. ne aliud age, attentè hoc negotium accura. CEDO CALLI-
DVM CONSILIVM CITÒ] depromito citò consilium aliquod audax, plenum sanguinis,
& quod tibi subitò in mentem venerit: præceps, inconsultum, periculosum, incōsideratum, non
meditatum, neque multa cogitatione euigilatum, atque extenuatum : cuiusmodi consilia, ple-
rumque sunt timidiora, minus animosa, atque, vt ita dicā exsanguia: quia λογισμός, vt ait Thu-
cydides, ὄκνον φέρει. M. Tull. lib. 3. Off. *sic reperias multos, quibus periculosa, & calida consilia quietis cogi-* B
tationibus splendidiora, & maiora videntur. Terentius Eunucho. *vide ne nimium calidum hoc sit modo:*
θερμὸν vocant Græci. ex quo θερμουργὸς ἀνήρ, audax, & facinorosus. QVÆ HÎC SVNT
VISA, &c.]vt Philocomasium, quæ a Sceledro è tegulis visa est Pleusidē osculās, probetur non
visa, suprà, *eúmq. ita faciemus, vt, quod viderit, non viderit.* & infrà, *ne id, quod vidit, viderit.* MAGNAM
ILLIC H. R. INCIP.]sic proculdubio legendū, quod vidit Camerarius. nam vulgata lectio,
Magnum illic honorem incipit, ferri non potest. Huius loci deprauandi causam, ex ignoratione verbi
incipisso, natam esse verisimile est : quod valet, incipio, aggredior, instituo. vtitur porrò eodem
verbo infrà non longè. *Nunc si rationem incipissem.* MAGNA MVNIS MOENIA]magnam
rem moliris, negotium diffi cile, atq. arduum suscipis. allegoria est à re militari. Quidam hicle-
gunt, *mœnia*, antiquè pro, *munia*. TVTE VNVS SI RECIPERE, &c.] tute vnus si dicis te
hoc in te recipere, id est, te tuo periculo promittere fore, vt hoc negotium abs te cōficiatur: cer-
ta & explorata spes est, nos inimicos posse perdere. Recipere hoc loco est, quod Græci dicunt,
ἀναδέχεσθαι, & ἐφ' ἑαυτῷ δέχεσθαι, hoc est, aliquid suo periculo promittere. Marc. Tull. lib. 13.
epist. C. Memm. *sed tamen separatim promitto, in méque recipio, fore eum tibi, & voluptati, & vsui.* Terent.
Heautont. in extr. *ad me recipio: Faciet.* Plautus infrà proximè, *dico, & recipio ad me.* PROFLIGA-
RE.] perdere, ad interitum, seu interitionem dare. & ita Nonius. ET EGO IMPETRA- C
TVRVM DICO ID QVOD P.] id est, & te dico, id quod exoptas confecturum. vel sic, &
te dico optatorum, seu conatorum tuorum compotem futurum. Sic autem legendum vt edidi-
mus, non vt habēt alij libri, *& ego imperatorem dico: id, quod petis.* sic autem sæpe solet Plautus vsur-
pare verbum impetrandi, pro conficere, exempli causa. suprà in Capt. princip. *Quod ego quidem ni-
mis cupio vt impetret.* ibidem. *Dum id impetrant: boni sunt. sed id vbi iam penes se habent: Ex bonis, pessimi,*
&c. Hanc eandem porrò coniecturam Io. Passeratio, & Simeoni Bosio, amicis meis, venisse in
mentem animaduerti, quo magis eam amplector. AT IMPERTI AMICÈ ME Q. C.]
at fac me amicè participem eius consilij, quod excogitasti. TACE,] attentum te præbe. IN
REGIONEM]in locum. IVXTA MECVM.]æquè atque ego. SALVA SVMES INDI-
DEM.] id est rectè, & tutò apud me deposueris, seu mihi credideris. non enim ea cuiquam
vulgabo, sed salua, & integra, & qualia accepero, tolles. tralatio, seu allegoria est, à rebus depo-
sitis, & creditis. sic Horat. oda 27. lib. 2. *quidquid habes, age, Depone tutis auribus.* Iterum Plautus in
Trinumm. *Mihi quod credideris sumes, vt posueris.* INDIDEM]id est, ex eodem loco, in quo depo-
sueris. HERVS MEVS ELEFANT. CORIO, &c.]hoc est, herus meus, maxima est bestia, D
non homo. vel sic herus meus nihil sentit, herus meus stolidus, ac stupidus est. hoc ideo, quòd
elefanti corium durissimum, & crassissimum est. Itaque apud T. Liuium. vt Romani elefantos
Hannibalis in fugam verterent, aut ab impetu arcerent in ventrem, quà maximè corium est te-
nerum, stimulos, & tela adigebant. QVÀM LAPIS]qui nihil sentit. Terent. Hecyra. *Tu, in-
quam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem putas.* Plautus in Merc. *ego me credidi Homini docto rem
mandare. is lapidi maximo.* INCIPISSAM]inibo. incipiam. QVÀM LACTE LACTEST]
sic suprà in Menæch. *Neque aqua aquæ, neque lactē st lacti, mihi crede vsquam similius, Quàm hic tui est, tuq́
huius.* DEVORTIER, &c.]deuersari, &c. VT SI ILLIC CONCRIMINATVS SIT, &c.]
vt si hic conseruus meus Philocomasium apud militem accusarit, se eam illic, hoc est, in domo
militis vidisse cum alieno ausculantem, & caput limantem : ego contra arguam hunc eumdem
conseruum meum vidisse illam, Philocomasij sororem germanam, & geminam, apud te, id est,
domi tuæ, cum suo amatore amplexus, & oscula communicantem. SI ME EXQVIRET
MILES.]si miles ex me quæret. PRÆCIPIENDVM EST,] præmonstrandum est, &c. NE
TITVBET,]ne quid peccet, aut offendat, &c. Horat. epist. 13. lib. I. *Vade, vale, caue ne titubes,* &c.
NIMIS DOCTVM DOLÙM.]ô dolùm valde ingeniosè excogitatum. Sic sæpè Plautus. IN
VNO MILES CONCIL.]in vno concilio, hoc est, in vno cœtu. QVID AGIMVS?] quid
agendum

A agendum est? quid acturi sumus? TRECENTÆ POSSVNT CAVSÆ COLL.] trecentæ, hoc est, multæ, innumerabiles causæ, in vnum cogi, & cõferri possunt, quamobrem non possint duæ sorores congredi, & in vno cœtu videri. causæ, hoc est, vt Græci appellant, προφάσεις, prætextus, seu prætexta, excusationes. OPERÆ NON EST.] id est, Philocomasium non est vacua: non licet Philocomasio ei rei operam dare. subintellige autem hic, facultas, seu copia, vt sit plena locutio, operæ non est facultas. quo modo loquitur in Trucul. ibi, *facultas operæ vbi mihi erit, ad te venero.* sic infrà eadem fabula. *Non opera est Sceledre.* PROLATIONVM,] procrastinationum, ἀναβολῶν. DVM MODÒ NVNC PR. V. INDVCAMVS, &c.] dum modò nunc initio ei persuadeamus, vt vera esse credat, quæ mentiemur. quæ mentibitur, hoc est, quæ mentietur, impersonale passiuum. Nonnulli legunt, quæ mentibimur. ego nihil muto. sic suprà, in Menæchm. *Iam ego hæc madebunt, faxo nihil morabitur.* DOMVM] militis, seu nostram, &c. PRÆCIPE] doce. EXORSI SVMVS, &c.] incepimus, &c. DOCTÈ TIBI ILLAM P.] doctè perdoctam. loquendi genus, Plauto visitatum, & alibi à nobis obseruatum. NVMQVID ALIVD?] sermo abeuntis. ATQ. HOMINEM INVESTIGANDO SVMAM OP.] id est, atque in homine inuestigando sumam operam. Camerarius sic edidit, *At quem hominem inuestigando operam sumam?* quæ scriptura minus mihi probatur, quamuis eam non damnem. Om-
B nino sic hunc versum legi malim: *Atque homine inuestigando operam insumam.* dissimulauero, &c. hoc est, atque in homine inuestigando, qui Philocomasium osculantem cum alieno vidit, operam sumam, &c. NON POTVIT, QVIN, &c.] id est, non potuit facere, vt non aliquem familiarium sui sermonis participem fecerit de Philocomasio, &c. SERMÕNE SVO] lego non vt vulgò, sermoni suo, sed *sermone suo*, &c. neque versus aspernatur. Sic Lucret. lib. 3. *vti dentes quoque sensu participentur.* NOVI MOREM EGO] ego nostrorum familiarium morem noui, tacere nesciunt. ET TACERE NOSTR. SOLVS SCIO] & solus familiarium nostrorum sum linguæ continentis, vel linguam continere scio. AD EVM VINCAS, PLVTEÓSQ. AG.] significat se machinas omneis, & arteis, ac fallacias omneis adhibiturum, atque expromturum, quibus Sceledrum & militem decipere, eísque persuadere possint duas sorores germanas geminas inter se simillimas. allegoria est à re militari. Vineæ, machinæ erant ex lignis leuioribus coagmẽtatæ, pedes octo latæ, septem altæ, sexdecim longæ, quarum tecta munitione duplici, tabulis, cratibúsque constabant, latera etiam vimine sæpiebantur, ne saxorum, ac tormentorum impetu perrumperentur, & ne ignibus illatis comburerentur crudis, ac recentibus coriis ac centonibus operiebantur: sub quibus multiplicatis, atque inter se ordine coniunctis milites
C subsidẽtes, tuti erant ad murorum fundamenta subruenda. Plutei autem ad similitudinem cassidis è vimine contexebãtur, ciliciísque & coriis protegebantur, ternísque rotulis, quarum vna in medio, duæ in capitibus ponebantur. In quamcumque partem vellet quis, flectebantur, & mœnibus admouebantur more carpenti: quos ij qui vrbem aliquam obsidebant, muris applicantes, eorum munitione tecti, sagittis, seu fundis, & missilib. defensores de propugnaculis vrbis exturbabant. CERTA RES EST.] certum est. ODORANS QVASI CANIS VENAT.] sic M. Tull. lib. 2. de Orat. *omni mente in ea cogitatione, curáque versor, vt odorer quàm sagacißimè poßim quid sentiant, quid existiment, quid exspectent, quid velint,* &c. Horat. *venaticus ex quo Tempore ceruinam pellinam latrauit in aula Militat in siluis catulus.* VSQ. DONEC PERSEQVVTVS VOLPEM.] allegoria est à venatione. EGO VOCI MODERABO MEÆ] ego voci meæ moderabor.

SCELEDRVS. PALÆSTRIO.

D

NIsi quidem ego hodie ambulaui dormiens in tegulis,
Certò ædepol scio me vidisse hîc proximæ viciniæ
Philocomasium herilem amicam sibi alium quærere.
PA. Hic illam vidit osculantem, quantum hunc audiui loqui.
SC. Quis hic est? PA. tuus conseruos. quid agis Sceledre? SC. te Palæstrio
Volupe'st conuenisse. PA. quid iam? aut quid negotij? fac sciam.
SC. Metuo. PA. quid metuis? SC. ne hercle, quantum hîc familiarium'st,
Maximum in malum, cruciatúmque insiliamus. PA. tu sali
Solus. nam ego istam insulturam & desulturam nihil hic moror.

SC. Ne ſcis tu fortaſſe,apud nos facinus eſt quod natum hic nouum? A
PA. Quod id eſt facinus? SC. impudicum. PA. tute ſcis ſoli tibi,
Mihi ne dixis,ſcire nolo. SC. non faciam enim quin ſcias.
Simiam hodie ſum ſectatus noſtram in horum tegulis.
PA. Ædepol Sceledre,homo ſectatu's nihili nequam beſtiam.
SC. Dij te perdant. PA. te iſtuc æquum. quoniam occepiſti eloqui.
SC. Fortè fortuna per impluuium huc deſpexi proximum,
Atque ego illa aſpicio,oſculantem Philocomaſium cum altero,
Neſcio quo adoleſcente. PA. quod ego,Sceledre, ſcelus ex te audio?
SC. Profectò vidi. PA. tuten'? SC. egomet duobus his oculis meis. B
PA. Abi, non veriſimile dicis,neque vidiſti. SC. num tibi
Lippus videor? PA. medicum iſtuc tibi melius percontarier.
Verùm enim tu iſtam,ſi te dij ament,temerè haud tollas fabulam.
Tuis nunc cruribus,capitíque fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi iam vt pereas, paratum eſt dupliciter,niſi ſupprimis
Tuum ſtultiloquium. SC. qui verò dupliciter? PA. id dicam tibi.
Primùmdum ſi falſo inſimulas Philocomaſium,hoc perieris.
Iterum ſi id verum eſt,tu ei cuſtos additus,perieris.
SC. Quid fuat me,neſcio. hæc me vidiſſe ego certò ſcio.
PA. Pergin' infelix? SC. quid tibi vis dicam,niſi quod viderim? C
Quinetiam nunc hic in proximo eſt. PA. ehò an non domi eſt?
SC. Viſe,abi intrò tute. nam ego mihi nihil credi poſtulo.
PA. Certum eſt facere id. SC. hic te opperiar, eadem illi inſidias dabo,
Quam mox horſum ad ſtabulum iunix recipiat ſe è pabulo.
Quid ego nunc faciam? cuſtodem me illi miles tradidit.
Nunc ſi indicium facio,interij:ſi taceo,interij tamen,
Si hoc palàm fuerit,quid peius muliere atque audacius?
Dum ego in tegulis ſum , illhæc ſe ex noſtro hoſpitio eduxit foras. D
Ædepol facinus fecit audax. hocine? ſi miles ſciat,
Credo hercle has ſuſtollat ædeis totas,atque hinc in crucem.
Hercle quicquid eſt,muſſitabo potius,quàm inteream malè.
Non ego poſſum,quæ ipſa ſeſe venditat,tutarier.
PA. Sceledre, Sceledre. SC. quis homo interminat? PA. eſt te alter audacior?
Quis magis diis inimicis natus, quàm tu, atque iratis? SC. quid eſt?
PA. Iuben tibi oculos effodiri,quibus id quod nuſquam eſt,vides.
SC. Quid nuſquam? PA. non ego nunc emam vitam tuam vitioſa nuce.

Quid

A SC. Quid negotij est? PA. quid negotij sit, rogas? SC. cur nõ rogem?

PA. Nónne tibi istam prætruncari linguam largiloquam iubes?

SC. Quamobrem iubeam? PA. Philocomasium eccam domi, quam in proximo

Vidisse aiebas te osculantem atque amplexantem cum altero.

SC. Mirum est lolio victitare te tam vili tritico.

PA. Quid iam? SC. quia luscitiosus. PA. verbero. ædepol tu quidẽ

Cæcus, non luscitiosus. nam illam eccam quidem domi.

SC. Quid? domi? PA. domi hercle verò. SC. abi, ludis me Palæstrio.

B PA. Tam mihi sunt manus inquinatæ? SC. quidum? PA. quia ludo luto.

SC. Væ capiti tuo. PA. tuo istuc Sceledre promitto fore,

Nisi oculos, orationémque aliam commutas tibi.

Sed fores concrepuerunt nostræ. SC. at ego illas obseruo foreis.

Nam nihil est, quà hinc huc transire ea possit, nisi recto ostio.

PA. Quin domi eccam, nescio quæ te Sceledre scelera suscitant.

SC. Mihi ego video, mihi sapio, mihi ego credo plurimum,

Me homo nemo deterruerit, quin ea sit in his ædibus.

Hic obsistam, ne imprudenti huc ea se surrepsit mihi.

PA. Meus illic homo est. deturbabo iam ego illum de pugnaculis.

C Vin' iam faciam vt stultiuidum te fatearis? SC. age face.

PA. Neque te quicquam sapere corde, neque oculis vti? SC. volo.

PA. Nempe tu istic ais esse herilem concubinam? SC. atque arguo

Eam me vidisse osculantem hîc intus cum alieno viro.

PA. Scin' tu nullum commeatum huc esse etiam à nobis? SC. scio

Neque solarium, neque hortum, nisi per impluuium, scio.

PA. Quid nunc si ea domi est? si faciam vt eam hinc exire videas domo?

Dignus es verberibus multis? SC. dignus. PA. serua istas fores,

Ne tibi clàm se subterducat istinc, atque huc transeat.

D SC. Consilium est ita facere. PA. pedes ego iam illam huc tibi sistam in viam.

SC. Agedum ergo face. volo scire vtrum ego, id quod vidi, viderim:

An illic faciat, quod facturum dicit, vt ea sit domi.

Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo vtendos foris.

Sed hic illi supparasitatur semper, hic ei proximus est,

Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur.

Nam illic noster est fortasse circiter triennium,

Neque cuiquam, quàm illi, nostra meliu'st famulo familia.

Sed ego hoc, quod ago, id me agere oportet: hoc obseruare ostium.

Hàc obsistam. sic quidem pol verba mihi numquam dabunt.

NISI QVIDEM EGO HODIE AMB,&c.]id est,nisi ego somniaui me ambulare in tegulis,&c.si ego vigilans,& re vera,non in somnis ambulaui in tegulis,&c. HIC PROXIMÆ VICINIÆ]id est,in hac proxima vicinia.Proximæ viciniæ patrij casus est,qui regitur ab aduerbio, *hic*.Sic Terēt.in Andr.*Interea mulier,quædam abhinc triennium ex Andro cōmigrauit huic viciniæ.* VOLVPE'ST,&c.]iucundum est,&c. NE HERCLE QVANTVM HIC FAMILIARIVM'ST, MAX. IN M. CRVCIATVMQ. INS.]metuo,ne quotquot hîc sunt familiares,nos omnes in maximum malum,& cruciatum præcipites cadamus. TV SALI SOLVS.]tu Sceledre, insili solus in cruciatum. NAM EGO ISTAM INSVLT. &c.] id est, nam ego talem insultum,ac desultum nihili facio,seu valere sino,quod valet,nolo enim in cruciatum insilire,neque desilire. ET DESVLTVRAM,&c.]desultores,& desultorij erant,qui duobus equis vtentes,ex vno desiliebant,& in alterum mira celeritate insiliebant,ad quem morem fortassis alludit Plautus:vt & M.Tull.in Orat.pro Murena.*Respondeo igitur Postumio primum, qui nescio,quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consularem, quasi desultorius,in quadrigarum curriculum incurrere.* IMPVDICVM]vel ex hoc loco intelligere licet,facinoris nomen latissimè patêre:eóque & scelus,& flagitium contineri:nam scelus, impium est facinus: flagitium, facinus impudicū:vt omittā,quod aliquod facinus est prædicabile,memorabile,& gloriosum. TVTE SCIS SOLI T.]proinde ac si dicat.nolo esse tibi facinoris istius impudici cōscius.id quod scis, tibi soli scis. B DIXIS:]dixeris. NON FACIAM ENIM, QVIN SC.]enimuerò non committam,vt non scias. IN HORVM TEGVLIS]in tegulis vicinorum,hoc est,vicini Periplectomenis. ÆDEPOL SCELEDRE HOMO SECTATV'S NIHILI NEQ. B.] ædepol Sceledre,tu,homo nihili,sectatus es nequam,id est, improbā, & inutilem bestiam.nequam, est omnis generis.sic & apud Ciceronem lib.4.Tuscul.quæst. *Venerem vnam excludit, vt nequam.* Sic enim legendum esse non vt vulgò,*iniquam*,vidit Adr.Turneb. TE ISTVC ÆQVVM]æquum est deos te perdere. PER IMPLVVIVM]quid sit impluuium,suprà diximus. DESPEXI] deorsum adspexi. QVOD EGO SCELEDRE, SCELVS,&c.] scelus hyperbolicè dictum. nam scelus,vel facinus est impium in deos,vel in patriam,vel in parenteis:vel facinus, quo quis suas manus sanguine inquinat,vt qui hominem interficit. EGOMET DVOBVS HIS OC. M.]emphasis. MEDICVM]cuius est,scire oculorū. & ceterarum corporis partium sanitatem, & vitium,subintelligendum autē est,quàm mē. MELIVS PERCENT.]subintel.est.percontarier,percontari,rogare. SI TE DII AMENT.] nisi tibi deos iratos habere velis. VERÙM ENIM TV ISTAM TEMERÈ HAVD TOLL. F.]verū caue istam fabulam,seu istum sermonē sine magna ratione vulges, si sapis, & nisi omnium mortaliū infortunatissimus esse vis. C TOLLAS]efferas,dissipes,spargas,vulges. CRVRIBV'S]quia crura tibi compedibus vincientur. CAPITIQ.] & vitæ. alioqui seruus non habet caput. FRAVDEM CAPITALEM HINC CREAS.]pœnam extremam ex hoc sermone,si palàm fiat,paras. Vlpian. lib.1.ad edict.ædilium curulium,lib.21.digest.titulo de ædil.edicto. *Capitalem fraudem admittere, est tale aliquid delinquere, propter quod capite puniendus sit. Veteres enim fraudem pro pœna ponere solebant.* DVPLICITER] siue sit quod te vidisse dicis, falsum, siue verum, vt continuò ipse Palæstrio ostendet. NISI SVPP. TVVM STVLT.]nisi tuum stultum sermonem contines,cōprimis, celas. PRIMVMDVM,]primumdum,vna vox est,ex duabus composita. nam,*dum*, particula est hoc loco inseparabilis:vt in his,*agedum:facitedum*,&c. SI FALSO INSIMVLAS PHIL.] dilemma.HOC PERIERIS.]hoc ipso,vel ob hoc ipsum perieris,quòd eam falsò criminatus sis. TV EI CVSTOS ADD. PERIER.] tu,qui ei custos additus es,etiam perieris:quippe qui negligenter eam custodieris.itaque negligentiæ tuæ pœnas dederis. QVID FVAT, ME, NESCIO]quid me,seu de me fiat,nescio.quid me futurum sit,nescio. NAM EGO MIHI NIHIL CREDI POSTVLO.]nolo mihi credi,sed rei,& veritati. EADEM ILLI INS. D.] eadem opera illi insidiabor,hoc est,ex occulto loco illam obseruabo, quàm breui tempore D hanc partem versus se in ædeis nostras recipiat è domo vicini.allegoria est.*Iunix*, iuuēca est, seu bos ætate tenera:per quam Philocomasiū significat.Persius Sat.2. *Tot tibi cùm in flammis iunicum omenta liquescunt.* vbi notat Cornutus, Iunices, teneræ ætatis boues: quæ nondum ad summam magnitudinem peruenerunt.dicūtur autem à iuuenibus:vnde comparatiuus,iunior: quia sunt iuniores iuuenibus. NVNC, SI INDICIVM F.&c.]dilemma aliquanto dissimile superiori.nunc,inquit,si id,quod vidi,indico:interij,quia videlicet,indiligenter eam custodierim.sin taceo:tamen interij, si fortè res vel ab alio aliquo indicata militi fuerit, vel aliquo casu palàm facta sit. ILLHÆC SE EX NOSTRO HOSP. E. F.] Philocomasium proripuit se ex ædib. militis,interea dum in tegulis sum.Sic autem legēdum esse,ex antiquæ scripturæ vestigiis conieci. HOCINE, SI MILES SCIAT? CREDO HERCLE,&c.] oratio est contracta: quæ sic explicanda est. quid si hoc miles rescissat? quid faciat? quid faciat,si hoc sciat,quærítne aliquis? Credo,hercle,has ædeis vicini totas subuertat, & sursum tollat, seu euertat. ATQVE HINC IN CRVCEM.]atque hinc me in crucem tollat. MVSSITABO]tacebo, linguam comprimam,μῦ faciam,mutus ero.de hoc verbo,& mussando,alibi plura.QVÆ IPSA SESE VENDITAT,] quæ ipsa se vendere vltro cupit:quæ emtorem vltro prouocat. INTERMINAT?] mihi interminatur? minaci voce me appellat? EST TE ALTER AVDACIOR?] éstne quisquam te alter audacior? QVIS MAGIS DIIS INIMICIS NATVS,&c.]id est, quis

A quis te infelicior?nam,quibus dij sunt irati, ij sunt infelices. Horat. Satyr. 3. lib. 1. *Iratis natus paries dijs,atque poëtis.* ad quem locum plura. EFFODIRI,]effodi,&c. NON EGO NVNC EMAM V. T. VIT. N.] hoc est, vita tua haud longè abest ab interitu, vita tua in summum discrimen venit. Itaque vilissima est,neq. eam vitiosa nuce quisquam emerit. PRÆTRVNCARI] præcidi. MIRVM'ST LOLIO V. TE,&c.]id est,mirum est,te lolio victitare,cùm triticum tam vile sit,proinde quasi dicat. si triticum carum esset, non esse mirum te lolio vesci, & vitam tolerare,nunc autem,cùm tam vile sit,&c. Animaduertat autem lector,hoc,*tam vili tritico*,esse generandi casus,absolutè positi:pro eo,quod est,cùm tam vile sit triticum. Iam verò prouerbialiter dixit Sceledrus,Palæstrionem lolio victitare,cùm significare vellet,eum parum videre, & oculorum acie esse obtusa. Nam cõstat,lolium,propter vapores acreis,quos in cerebrum tollit,non solùm ebrietatis speciem quandam creare,sed etiam oculos vitiare,& obtundere. ex quo Ouid. lib. 1. Fast. *Et careãt loliis oculos vitiantib. agros.* Fulgentius in voce *Luscitiosus*. hunc locum profert,his verbis,*Luscitiosos dici voluerunt,interdiu parùm videnteis,* quos Græci μύωπας vocant. Plaut. in Mil. *Mirum'st lolio victitare te,&c. Dicũt enim,*inquit ille,*lolium comedentib. oculos obscurari.* QVIA LVSCITIOSVS'S]quia luscitiosus es. Nonnulli luscitiosos esse putãt qui lumine adhibito,nihil vident, aut qui neq. matutino,neq. vespertino tẽpore satis vident. Idq; Vlpian. iurisconsul. ita videtur existimare.

B Sic enim ille lib. 21. digest. tit. de ædil. ædict. *Sed quid de myope?morbosum esse constat.* Idem. *vbi homo neq. matutino tempore videt,neq. vespertino:quod genus Græci νυκτάλωπας vocant, luscitionem quidam putant:vbi homo,lumine adhibito,nihil videt.* LVDIS ME, PAL.]deludis me Palæstrio. derides me. Sed inest hîc ambiguum,vt iam ostendemus. TAM MIHI SVNT M. INQ.]idcirco,tam mihi manus sunt inquinatæ,quia te ludo. licet etiam legere cum interrogatione, vsque adeóne mihi manus sunt inquinatæ,vt te ludã?sed malim sine interrogatione,& ἀποφαντικῶς legere:& ita erit facilior,ac planior sẽtẽtia. Iocus est,vt dixi,ex ambiguo. Nam Sceledrus,ludis me,sic accipit,vt *me* sit accusandi casus:*Palæstrio*,vt sit septimi,vt cùm dicimus ludere pila,disco,alea,talis, & similib. QVIDVM?]quomodo verò manus tibi sunt inquinatæ? QVIA LVDO L.]quia, inquit,cùm ludo te(*te*,hîc accipiẽdum est in septimo casu) proinde est,ac si luto ludam, tu enim homo lutulentus es. atque adeò lutum germanum,tu es immundus,ac spurcus, qui autem luto ludũt,& lutum manibus inter ludendũ tractant,manus suas inquinant. VÆ CAPITI TVO.] dij tibi malefaciant,dij tibi sint irati,omnia tibi aduersa eueniant. TVO ISTVC SCEL. PR.] istuc væ,promitto fore,hoc est euenturum capiti tuo. NISI OCVLOS ORAT.&c.]nisi desinas ea tibi videri vidisse,quæ non vidisti,& nisi desinas ea te vidisse asseuerare, quæ nusquam

C videre potuisti. AT EGO ILLAS OBSERVO FORES]at ego illam vicini ianuam custodio:ne quis ea exat, néue introeat, quin sciam, ac videam, vt Philocomasium per eas exeuntem,& domum nostram se recipientem videam. sic infrà ead. scena,in extr. *Sed ego hoc,quod ago, id me agere oportet:hoc obseruare ostium.* NAM NIHIL EST, QVÀ HINC HVC,&c.]nam nulla via est,qua à domo vicini domum nostram Philocomasium transire possit, nisi per ostium rectum. rectum ostium,& posticũ,inter se opponuntur,& recto ostio trãsire,est fortasse id, quod Græci dicunt,εὐθυπορεῖν,aut certè non multò secus. MIHI EGO VIDEO, MIHI S.&c.] sic ferè in Amphitruone.*Sed cùm cogito equidem certò idem sum,qui semper fui. Noui herum,noui ædeis nostras:sanè sapio,& sentio.* IN HIS ÆDIB.]vicini Periplectomenis. HÎC OBSISTAM.]in hoc loco contrà sistam. SVBREPSIT MIHI]subrepserit,id est,subduxerit mihi. MEVS ILLIC HOMO EST]meus est Sceledrus,hæc loquitur Palæstrio summissa voce, vt spectatores tãtùm audiãt, discessit autem Sceledrus à Palæstrione aliquantò longius,vt Philocomasium ex ædib. Periplectomenis exeuntẽ excepturus. DE PVGNACVLIS]de propugnaculis. allegoria est. à re militari. Nonnulli legi volunt,*de pinnaculis*. ego nihil muto. est enim pinnaculum,locus,vnde pugnatur. VIN' IAM FACIAM, VT STVLTIVIDVM,&c.]vísne faciam,vt fatearis

D te stultum esse in vidẽdo?stultiuidum, id est,stultè vidẽtem. Hîc rursus Palæstrio cum Sceledro, aliquantò longiùs distante loquitur. NEQVE TE QVIDQVAM SAPERE CORDE N. &c.] & vísne faciam, vt fatearis te neque sapere corde, neque oculis vti?id est,vísne faciam, vt fatearis te nihil animi mẽte intelligere,nihilque oculis cernere? suprà in Bacchid. *Versipellem frugi cõnuenit esse hominem,pectus cui sapit.* M. Tull. lib. 2. de Finib. bon. & mal. *Neq. enim sequitur,vt cui cor sapiat,ei non sapiat palatus.* NEQ. OCVLIS VTI?] sic loquitur in Epid. princip. *ob Epidicúmne ego conspicor? EP. Certè oculis vteris.* HIC INTVS.&c.]in ædib. Periplectomenis. SCIN' TV NVL. C. HVC ESSE E. À N.?] scis ne tu,id est,nónne scis tu nullũ esse à nobis,id est,ab ædib. nostris,huc,hoc est,in ædeis Periplectomenis? DOMI EST?]domi nostræ est? NEQ. SOL.] solarium,hîc locus est in supremis ædibus,sine tecto,scilicet ad excipiẽdum solem comparatus. infrà eadẽ scena.*Nam certe neq. solarium hîc apud nos est,neque hortus vllus,&c.* huc referendus est Augusti iocus,quem refert Macrob. lib. 2. Saturn. his verbis. *Cùm de Tyria,quam emi iusserat, obscuritate quereretur: dicente venditore,erige altiùs,& suspice,his vsus est salibus: Quid?ergo,vt me populus Ro. dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum?* Huiusmodi solarium autem, heliocaminum nominant Græci, Vlpianus lib. 29. ad Sabin. lib. 8. digestor. titul. de seruit. vrb. præd. cap. *Si arborem,&c. Si tamen id, quod ponitur, lumen quidem nihil impediat,solem autem auferat:si quidem eò loci,quò gratum erat,eum non esse:potest dici,nihil contra seruitutem fieri.sin verò in heliocamino, vel solario:dicendum erit, quia vmbram*

facit in locum, cui sol fuit necessarius, contra seruitutem impositam fieri. NE TIBI CLÀM SE SVBTERDVCAT ISTINC,&c.] ne tibi clàm se subducat è domo vicini Periplectomenis, vbi te eam osculantem cum alieno vidisse asseueras. PEDES EGO,&c.] ego pedibus iter faciens, non alis sublatus, neque volans, illam tibi præsentem statuam, seu repræsentabo in hunc locum in viam. *sistam*, hîc ἐπεξηγητικῶς accipiendum est. NAM EGO QVIDEM MEOS OCVL. HAB. NEC ROGO VTEND. F.] sic suprà, in Asin. *Habeo, opinor, familiare tergum, ne quæram foris.* ad quem locum huius loquendi generis plura exempla collecta sunt. *nec rogo utendos foris*, id est, *nec commodatò ab aliis sumo.* NAM ILLHIC NOSTER EST FORT. CIRC. TR.] nam ille, Palæstrio, in numero nostrorum familiariũ est, seu conseruus noster est, fortasse circiter abhinc triennium. NEQ. CVIQVAM, QVÀM ILLI, MELIVS'T,&c.] id est, neque cuiquam famulo ex nostra familia, seu in nostra familia, melius est, quàm illi. vel sic, neque quisquam famulus ex tota nostra familia meliùs tractatur, quàm ille. SED EGO HOC, QVOD AGO, &c.] sed hoc, quod ego ago, id me, &c. HÀC OBSISTAM.] hac parte contra aduersarios meos, qui nobis verba dare volunt, stabo. A

PALÆSTRIO. PHILO. SCELEDRVS.

PRæcepta facito vt memineris. PH. toties monere mirum est. B
PA. At metuo, vt satis sis subdola. PH. cedò vel doctas: docebo,
Memini malas, vt sint malæ, mihi pol è quo superfit.
PA. Age iam nunc insiste in dolos, ego abs te procul recedam.
Quid astas tu Sceledre? SC. hanc rem gero, habeo auris, loquere quid vis?
PA. Credo ego, istoc exemplo tibi esse eundum actutũ extra portam,
Dispessis manib. patibulum cùm habebis. SC. quámnam ob rem?
PA. Respice dum ad læuam, quis illæc est mulier? SC. proh dij immortales
Heri concubina est hæc quidẽ. PA. mihi quoque pol ita videtur. C
Age nunc iam quando lubet? SC. quid agam? PA. peri, peri properè.
PH. Vbi iste bonus seruu's, qui propudij me maximè innocentem
Falsò insimulauit? PA. hem tibi, hic mihi id dixit. PH. tibi quæso? Dixti
Tuten' vidisse in proximo hic, scelesté me osculantem?
PA. Atque cum alieno adolescentulo dixit. SC. dixi hercle verò
PH. Tun' me vidisti? SC. atque his oculis quidem. PH. carebis credo
Qui plus vidẽt, quàm quod vidẽt. SC. numquã hercle deterrebor,
Quin viderim id quod viderim. PH. ego stulta atq. mora multũ, D
Quæ cum hoc insano fabulem, quem pol ego capitis perdam.
SC. Noli minitari, scio crucem futuram mihi sepulchrum.
Ibi mei maiores sunt siti, pater, auos, proauos, abauos,
Non possunt mihi minaciis tuis hisce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo Palæstrio, obsecro vnde
Hæc exit huc? PA. vnde, nisi domo? SC. domo? PA. me vidente. SC. video.
Nisi mirum'st facinus, quomodo hæc hinc potuerit transire:
Nam certè neque solarium hic apud nos est, neque hortus vllus,
Neque fenestra, nisi clathrata. nam certò ego te hic intus vidi.
PA. Pergin' scelesté intendere, atque hanc arguere? PH. æcastor ergo
Mihi haud falsum euênit somnium, quod noctu hac somniaui.

Quid

A PA. Quid ſomniauiſti? PH. ego eloquar, ſed amabò aduertito animum.
Hac nocte in ſomnis mea ſoror gemina germana viſa
Veniſſe Athenis in Epheſum cum ſuo amatore quodam,
Hi ambo hoſpitio huc in proximum mihi deuorti ſunt viſi.
SC. Palæſtrioni ſomnium narratur. PA. perge porrò.
PH. Ego læta viſa,quia ſoror veniſſet,propter eandem
Suſpicionem maximam ſum viſa ſuſtinere.
Nam arguere in ſomnis me familiaris meus mihi viſu'ſt.
Me cum alieno adoleſcentulo,quaſi nunc,eſſe oſculatam,
Cùm illa oſculata mea ſoror gemina ſuum eſſet amicum,
B Ita me inſimulatam perperam falſò eſſe ſomniaui.
PA. Satin' eadem vigilanti expetunt, quæ in ſomnis viſa memoras?
Heus hercle quàm præſentia omnia?abi intrò,& comprecare.
Narrandum ego iſtuc militi cenſebo. PH. facere certum.
Neque me quidem patiar probri falſò impunè inſimulatam.
SC. Timeo quid rerum geſſerim hic,ita dorſus totus prurit.
PA. Scin' te periiſſe nunc quidem domi certò? SC. certa res eſt,
Nunc noſtrum obſeruare oſtium ne euolet. PA. at Sceledre quæſo,
Vt ad id exemplum ſomnium,quàm ſimile ſomniauit,
Atque vt tu ſuſpicatus es eam vidiſſe te oſculantem!
C SC. Me eam non vidiſſe arbitraris? PA. næ tu hercle,obſecro,opinor,
Reſipiſce,ſi ad herum hæc res peruenerit,peribis pulchrè.
SC. Nunc demum experior,priùs ob oculos mihi caliginẽ obtigiſſe.
PA. Dudum ædepol hoc planum quidem,quæ hîc vſque fuerit intus.
SC. Nihil habeo certi quid eloquar:non vidi eam,& ſi vidi.
PA. Næ tu ædepol ſtultitia tua nos pœnè perdidiſti.
Dum te fidelem facere hero voluiſti,abſumtus es pœnè.
Sed fores vicini proximi crepuerunt,conticiſcam.

D PRÆCEPTA PACITO, VT MEMINERIS, &c.] hîc docet, & inſtituit Philocomaſium Palæſtrio,quid eam dicere,quid facere opus ſit. AT METVO, VT SATIS S. S.] at metuo,ne non ſatis ſis aſtuta,ac doloſa. CEDÒ, VEL DOCTAS: D.] da mihi etiam doctas:ego eas docebo,tantum abeſt, vt docenda ſim, vt vel doctas docere poſſim. MEMINI MALAS, VT SINT M.&c.]memini malas, & ſubdolas mulieres, quo modo ſint malæ, & ſubdolæ:ex quarum dolis multis,mihi non pauci ſuperſint. INSISTE IN DOLIS.]incumbe in dolos,vel hære in dolis. EXTRA PORTAM]Metiam ſuprà in Caſina. *Illum ædepol videre ardentem te extra portam Metiam Credo æcaſtor velle*. Idem in Pſeud. *Iam hîc ero verùm extra portam Metiam currendum'ſt prius*. DISPESSIS MANIB. PATIBVL. C. H.] cùm patibulum habebis diſtentis & diſpanſis manibus.paſſus,a,um:& diſpaſſus,a, um, dicebant veteres. pro panſus,& diſpanſus,a,um A.Gell.lib.15.cap.15. QVIS ILLHÆC,&c.]quæ illa eſt mulier? PROPVDII.]probri,impudicitiæ.Propudium,quaſi porrò pudendũ,vel à pudore,& pudicitia procul. Feſtus, Quidam,inquit, propudium putant dici,à quo pudor,& pudicitia procul abſit.Sic Plautus in Curcul. *quid ais propudium?* CAREBIS CREDO, QVI PLVS VID.&c.] carebis,credo,oculis iis, qui plus vident,quàm quod vident:id eſt,qui ſibi cernere vidẽtur, quod non cernunt. ATQVE MORA MVLT.]mora vox Græca *μῶρος,α,όν*. inſipiens :ſtultus,a, um.ſuprà,in Menæchm. *vt hoc vtimur maximè more moro*,&c. FABVLEM]fabuler, loquar. CAPITIS PERDAM]interimam, vita priuabo. Sic ſuprà,in Aſinar. *capitis te perdam ego,& filiam*,

IBI MEI MAIORES SVNT SITI] sunt siti. sunt conditi. siti, inquit M. Tull. lib. 2. de leg. ad illud Ennij de Africano. Hic est ille situs. dicuntur hi, qui conditi sunt. NON POSSVNT MIHI M. T. H. OC. F.] non potes minis tuis hosce oculos mihi effodere. id est, non potes minis tuis efficere, vt non viderim, quod viderim, & vt oculis caream. FODIRI] fodi. effodi. VNDE NISI DOMO?] vnde nisi domo nostra? TE VIDENTE] secutus sum lib. vulgatos, Venetos, Florent. Paris. Lugd. ceteros. nam manusc. habent, *me vidente*. minùs rectè, mea quidem sententia. NISI MIRVM'ST FACINVS] nisi mirum est factum, &c. NISI CLATHRATA] nisis clathris vallata. Sunt autem clathri, seu clathra, virgæ ligneæ, aut ferreæ, quibus fenestræ ad maiorem custodiam, & cautionem muniuntur, & firmantur. Horat. epist. ad Pison. *ac velut vrsus, Obiectos caueæ valuit si frangere clathros.* Cato de re rust. cap. 4. *Bubilia bona, bonas præsepeis; faliscas clathratas. Clathros interesse oportet pedem.* hinc clathrare: quo verbo vtitur Columella li. 9. cap. 1. ibi, *Satis est autem vacerras inter pedes octonos defigere, serisque transuersis ita clathrare, ne spatiorum laxitas, quæ foraminibus interuenit, pecudi fugam præbeat.* INTENDERE] pertendere, perseuerare. IN SOMNIS.] in quiete dormienti. SVSPICIONEM M. SVM VISA SVST.] sic dictum, suspicionem sustinere, vt sustinere causam, & culpam, quod Græci dicunt, *αἰτίαν ὑπέχειν*. Hoc igitur significat, in suspicionem maximam mihi visa sum venire, seu incidere. Munitur hic ad fallaciam via, qua fallacia Sceledrus, quantumuis diligens, & acer custos, eludatur. EXPETVNT.] eueniunt, accidunt. sic suprà in Amphitr. *Ergo in seruitute expetunt multa iniqua.* QVÀM PRAESENTIA OMNIA] Passeratius legendum putat, *quàm præsentia omnia?* ITA DORSVS TOTVS PRVRIT.] ita dorsum totum plagas, & verbera sibi imminere præsagit, ac præsentit. suprà, in Amphitr. *perij, dentes pruriunt.* & in Bacchid. in extr. *caput prurit. perij.* & infrà in Persa. *vah, iam scapulæ pruriunt, Quia te isthæc audiui loqui.* Profert autem hunc versum Nonius in voce, *dorsus*. CERTA RES EST NVNC NOSTRVM OBS. IST. NE EVOLET] sic hunc locum restitui, coniectura quidem ductus, sed vt scripturæ vestigia diligenter persecutus, ita sententiam Plautinam sagaciter odoratus. nam neque ea scriptura, quam reposuit Camerarius, *nunc nostr. obs. ostium voluisse.* neque vulgata, *nunc nostr. obs. ostium vbi esset.* ferri possunt. Sententia autem horum verborum, sic à me restitutorum, plana est, neque explicationis indiget. VT AD ID EXEMPL. SOMN. QVÀM SIM. SOMN.?] vt, accipiendum admiratiuè, seu *θαυμαστικῶς*. quo modo Philocomasium, ad id exemplum, ad quod exemplum dixisti te vidisse eam osculantem, & quàm simile somnium somniauit? vel sic, quomodo Philocomasium ad id exemplum quod nūc præsens est, & quàm simile somnium somniauit tuæ suspicioni, per quam tu tibi eam videre visus es cum alieno adolescente osculantem? ATQ. VT TV SVSPICATVS ES, &c.] hic versus cohæret cum superiore, hoc modo, quàm simile, atque vt tu, &c. *atque vt*, autem videntur posita ἐκ παραλλήλου. nam satis erat alterutrum. RESIPISCE.] reuertere ad sanitatem. redi ad te. NVNC DEMVM EXPERIOR, PRIÙS OB OCVLOS, &c.] nunc demum experior mihi oculos caligasse: nunc denique experior meis oculis caliginem obiectam esse. QVAE HIC VSQ. F. INT.] vtpote quæ in ædibus nostris intus semper fuerit, neque ex iis vsquam pedem extulerit.

PHILOCO. PALÆSTR. SCELEDRVS.

Inde ignem in aram, vt Ephesiæ Dianæ laudes latas,
Gratésque agam, eíque vt Arabico fumificem odore amœnè,
Quæ me in locis Neptuniis, templísque turbulentis,
Seruauit sæuis fluctibus, vbi sum afflictata multum.
SC. Palæstrio, ô Palæstrio. PA. ô Sceledre, Sceledre, quid vis?
SC. Hæc mulier quæ hinc exit modò, éstne herilis concubina
Philocomasium? an non est ea? PA. hercle opinor, ea videtur.
Sed facinus mirum est, quomodo hæc hinc nūc potuerit transire,
Siquidē ea est. SC. an dubiū tibi'st eam esse hanc? PA. ea videtur.
Adeamus, appellemus. SC. heus, quid istuc est Philocomasium,
Quid tibi istic hisce in ædibus debetur? quid negotij est?
Quid nunc taces? tecū loquor. PA. immò ædepol nūc tute tecum
Nam hæc nihil respōdet. SC. te alloquor vitij, probríque plena,
Quæ circum vicinos vagas. PH. quicum tu fabulare?
SC. Quicum nisi tecū? P. quis tu homo es, aut mecū quid negotij'st?

Men'

A SC. Men' rogas, hem qui sim? PH. quin ego hoc rogem' quod nesciam?

PA. Quis ego sum igitur, si tu hunc ignoras? PH. mihi odiosu's quisquis es.
Et tu & hic. SC. non nos nouisti? PH. neutrum. SC. metuo maximè.

PA. Quid metuis? SC. enim ne nosmet perdiderimus vspiam.
Nam neque te, neque me nouisse ait. PA. perscrutari hic volo
Sceledre, nos, nostri, an alieni simus, nedum quispiam
Nos vicinorum imprudentis aliquis immutauerit.

SC. Certè equidem noster sum. PA. & pol ego. quæris tu mulier malum.
B
Tibi dico, heus Philocomasium. PH. quæ te intemperiæ tenent?
Qui me perperam perplexo nomine appelles. PA. ehò,
Quis igitur vocare? PH. Glycere nomen est? SC. Iniuria est.
Falsum nomen possidere Philocomasium postulas.
At istuc non decet, & meo adeò hero facis iniuriam.

PH. Egóne? PA. tute. PH. quæ heri Athenis Ephesum adueni vesperi
Cum meo amatore adolescente Atheniensi. PA. dic mihi,
Quid hic tibi in Epheso est negotij? PH. geminam germanam meam,
C Hîc sororem inaudiui esse, eam veni quæsitum. PA. mala es.

PH. Immò ecastor stulta multum, quæ vobiscum fabuler,
Abeo. SC. abire non sinam te. PH. mitte. SC. manifestaria
Res est, non omitto. PH. at iam crepabunt manu malæ tibi
Nisi me omittis. SC. quid malum, astas? quin retines altrinsecus?

PA. Nihil moror negotiosum mihi esse tergum. qui scio
An ista non sit Philocomasium, atque eius alia similis?

PH. Mittis me, an non mittis? SC. Immò vi atque inuitam, ingratiis,
Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. ostium hoc mihi
Domicilium est: Athenis domus atque herus. ego istam domum
D Neque moror, neque vos qui homines sitis, noui, neque scio.

SC. Lege agito, te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem,
Te huc, si omisero, intrò ituram. PH. vi me cogis, quisquis es,
Do fidem si omittis, istoc me intrò ituram, quò iubes.

SC. Ecce omitto. PH. at ego abeo missa. SC. muliebri fecisti fide.

PA. Sceledre manibus amisisti prædam. SC. tam ea est, quàm potis,
Nostra herilis concubina. vin' tu hoc facere strenuè?

PA. Quid faciam? SC. affer mihi machæram huc intus. PA. quid facies ea?

SC. Introrumpam rectà in ædeis. quemque hic intus videro
Cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo extêpulò.

PA. Visáne ea est esse? SC. immò ædepol planè ea est. PA. sed quomodo A
Dissimulabat? SC. abi, machæram huc effer. PA. iam faxo hîc erit.
Neque eques, neque pedes profectò quisquam tanta audacia,
Qui æquè faciat confidenter quicquam, quàm quæ mulieres
Faciunt. vt vtrobique orationem doctè, & catè dedit!
Vt sublinitur os custodi cauto, conseruo meo!
Nimis beat, quòd commeatus transtinet iam parietem.
SC. Heus Palæstrio machæra nihil opus. PA. quid iam, aut quid opus est?
SC. Domi eccam herilem concubinam. PA. quid? domi? SC. in lecto cubat. B
PA. Ædepol næ tu tibi malam rem repperisti, vt prædicas.
SC. Quid iam? PA. quia hanc attingere ausu's mulierem hîc in proximo.
SC. Magis hercle metuo. sed numquam quisquam faciet, quin soror.
Ista sit germana huius. PA. eam pol tu hic osculantem videras.
Et quidem palàm est eam esse vt dicis. SC. quid propius fuit
Quàm vt perirem, si locutus fuissem hero? PA. ergo si sapis,
Mussitabis. plus oportet scire seruum, quàm loqui.
Ego abeo à te. ne quid tecum consilij commisceam.
Atque apud hunc vicinum. tuæ mihi turbæ non placent. C
Herus si veniet, si me quærit, hîc ero, hinc me arcessito.

INDE IGNEM IN ARAM, &c.] Philocomasium, ea ipsa, quam Sceledrus cum Pleuside osculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quasi soror sit germana, & gemina huius Philocomasij, non Philocomasium, quasíque peregrè paullò antè venerit, & ex aduersa tempestate, sæuisq. fluctibus seruata sit, hîc Dianæ Ephesiæ sacrificare, & gratias agere, & vota soluere parat. alloquitur autem ancillam his verbis, Inde ignem, id est, iniice, seu impone ignem in aram, &c. LAVDES LATAS,] laudes amplas & magnas, &c. Nonnulli legi volunt, *latas*. ego nihil muto. EIQVE VT ARABICO FVMIF. ED. AM.] & vt ei fumum faciam, id est, suffitum: seu suffimentum faciam, odore Arabicò, id est, ture Arabico incenso, seu turis Arabici odore incenso. Festus, *Arabicè olet*, id est, *ex odoribus Arabicis*. Animaduertat autem lector Plautum initiò affingere huic simulatæ Philocomasij sorori, sermonem pœnè tragicum, propterea quòd, opinor, de rebus diuinis, & de tempestatibus turbulentis, quas effugit, loquitur. IN LOCIS NEPTVNIIS,] in mari. non est hic sermo comicus. TEMPLISQ. TVRBVLENTIS,] D idem ferè dicit. nam templa turbulenta, sunt maria ventis concitata, & turbulẽta. Templum, inquit Varro lib. 6. de lingua Lat. tribus modis dicitur, ab natura, ab aûspicio, à similitudine. cetera disce ex ipso Varrone. Hoc tamen addam, quemadmodum cæli templa, & Acherusia templa dicunt poëtæ, ita & Neptunia, seu Neptuni templa. QVÆ HINC EXIT, &c.] quæ ex ædibus Periplectomenis modò egreditur. hinc, δεικτικῶς. QVOMODE HÆC HINC NVNC P.] quomodo hæc potuerit ex ædibus nostris in ædeis Periplectomenis transire. hinc, iterum δεικτικῶς pronuntiandum, & gestu adiuuandum. alioqui oratio esset obscura, & confusa. AN DVBIVM TIBI'ST, EAM ESSE HANC?] an dubitas, quin hæc ea sit? HISCE IN ÆDIBVS] Periplectomenis. VAGAS.] vagaris. notat Nonius, in verbo, *vagas*: & profert hunc versum. nos quoque in commentariis Lucret. notauimus. QVICVM TV FABVLARE?] cum quo tu loqueris? QVID NEGOTI'ST?] subint. tibi. MIHI ODIOSV'S, QVISQVIS ES.] mihi odiosus es, quisquis es. ENIM NE NOSMET PERDIDERIMVS VSPIAM] sic suprà in Amphitr. *Dij immortales obsecro vostram fidem. Vbi ego perij? vbi ego immutatus sum? vbi ego formam perdidi? An egomet, me illic reliqui?* &c. Notandum autem, *enim*, præpositum. quamquam & similiter alibi, tum apud hunc, tum apud nonnullos alios probatos Latini sermonis auctores. suprà in Aulul. *enim mihi quidem aequum est, purpuram, atque aurum dari.* NOSTRI AN ALIENI SVMVS]

A SVMVS] nostræ familiæ, an alienæ simus. *nostri*, numeri multitudinis, recti casus. infrà non longè, *Certè equidem noster sum*. NEDVM QVISPIAM] *dum* hoc loco nihil significat, aut hoc totum, *nedum*, positum pro, ne fortè. IMPRVDENTIS.] inscienteis. QVÆ TE INTEMPERIÆ TENENT?] suprà in Aulula princip. *Nescio pol quæ illunc hominem intemperiæ tenent*. & in Epid. *quæ intemperiæ te tenent?* PERPLEXO.] perplexibili, obscuro, figurato. Terent. Eunuch. *Pergin' scelesta mecũ perplexè loqui?* QVIS IGITVR VOCARE?] quæ igitur, id est, quo nomine igitur vocare? *Quis* apud Veteres, communis generis. GEMINAM GERMANAM MEAM HIC SOROREM, &c.] audiui sororem meam ex eodem partu editam, iisdem parentibus natam, atque ex iisdem nuptiis, hîc esse. MANIFESTARIA RES EST.] manifesta res est. suprà in Aulul. *obtrunco gallum furtim manifestarium*. AT IAM CREPABVNT MANVS M. T.] id est, at iam tibi colaphum infringam, at iam malas tuas manu percutiam, &c. ALTRINSECVS?] altera ex parte? NIHIL MOROR, NEGOTIOSVM MIHI, &c.] nolo meo tergo aliquid à virgis negotij facessi. nolo tergo meo aliquid esse cum virgis negotij. nolo tergum meum in plagis perferendis esse occupatum. INGRATIIS] ingratiis, idem valet, quod suprà proximè dixit, inuitam. compositum autem est ex, in, & gratiis. de quo in commentariis Lucret. & in his Plautinis alibi. Nam vsurpat & Plautus sæpenumerò. OSTIVM HOC MIHI DOMI C.] domus, cuius hoc ostium est, mihi domicilium est: ego in hac domo, cuius hoc ostium est,
B habito, seu domicilium collocaui. ATHENIS DOMVS, ATQ. HERVS.] domicilium nobis esse potest etiam in alienis, atque externis locis: domus in patria tantùm. ISTAM DOMVM] vestram. LEGE AGITO.] ius experitor. actionem mihi intendito. suprà in Aulularia. *Lege agito mecum: molestus ne sies, & cenam coque*. compositæ sunt autem actiones ex legibus xij. tabularum: & fuit hæc tertia pars iuris, legis actiones. nam prima pars fuit, leges xij. tabularũ: secunda, ius ciuile: quod continebatur auctoritate, & responsis iurisconsultorũ. NISI DAS FIRMATAM FIDEM.] non dicit, *nisi das fidem*, simpliciter: sed *nisi das firmatam fidem*. firmatur autem fides, iureiurando, sponsoribus, & fideiussoribus, &c. Quamquam videtur hîc dare firmatam fidem positum simpliciter, pro dare fidem, vel certè pro dare fidem certam, stabilem, ac bonam. nam infrà vbi Philocomasiũ fidem dat, se, si omittatur à Sceledro, domum militis introituram, nullum iusiurandum interponit. MVLIEBRI] leui, fluxa. QVÀM POTIS] quàm potis est: quàm potest. ordo autem verborum, hic est: ea mulier, tam est nostra herilis concubina, quàm potest esse. VIN' TV HOC FACERE STR.?] vin' tu hoc, quod ego tibi dicam, facere strenuè? INTVS.] domo. IN AEDEIS] Periplectomenis. QVAMQVAM] quem-
C cumque. OBTRVNCABO] suprà in Amphitr. *Et ipsum Amphitruo obtruncauit regem Pterelam in prælio*. NEQ. EQVES, NEQ. PEDES PROFECTÒ Q. T. AVD. QVI ÆQVE F. BON F.] sic Eurip. in Auge. γυναῖκές ἐσμεν. Τὰ μὲν ὄκνῳ νικώμεθα: Τὰ δ' οὐκ ἂν ἡμῶν θράσος ὑπερβάλλοιτό τις. id est, mulieres sumus. In quibusdam timiditate superamur, in nonnullis non est, qui nos audacia superare possit. Plauti, seu Palæstrionis sensum hunc esse puto, muliere, in mentiendo, in fallendo, in dolis cõfingendis nihil esse cõfidentius, nihil audacius. VT VTROBIQ. ORATIONEM DOCTÈ, ET CATÈ DEDIT.] sic hunc versum expleuimus, qui duabus syllabis, vna breui, altera longa claudicabat, scripturæ veteris vestigia secuti. sentẽtia autẽ primùm planissima est: deinde versus suis nunc pedibus, ac numeris constat: videlicet vt *orationem* κατὰ συνίζησιν, intelligatur esse quattuor syllabarum. *vtrobique* autẽ, id est, & vbi Philocomasij parteis agebat, & vbi eius sororis. catè, hoc est, acutè, vafrè, callidè. VT SVBLINITVR OS, &c.] quàm lepidè decipitur, & illuditur Sceledrus conseruus meus, custos mulieris, vt is sibi videtur, callidus & sollers, & prouidus. suprà in Epid. *Senex, tibi os est sublitũ planè, & probè*. CVSTODI CAVTO,] custodi quamtumuis cauto, & prouido, & vigilanti: infrà in Pseud. *Victor sum: vici cautos custodes meos*. NIMIS BEAT.] nimis iuuat, &c. nimis beati sumus: &c. ni-
D mis hoc nos beatos reddit, quòd commeatus ex domo Periplectom. in domum nostram per medium, & communem parietem trauersus patet. TRANSTINET] transuersum tenet. tigna dicuntur propriè transtinere duos parietes disiunctos, vt rectè notarat Simeo Bosius. QVIA HANC ATTINGERE AVSV'S MVL. HÎC IN PR.] quia ausus es hanc mulierem, quæ in proximo habitat, Philocomasij sororem attingere. Vide, vt Palæstrio fallaciam adiuuet, qui simulet se credere duas esse meretrices, cùm sit vna. SED NVMQVAM QVISQVAM F. QVIN SOR. &c.] nunc labare incipit Sceledrus. desinit enim iam asseuerare eam puellam, quam viderit, osculátem, & quam postea attigerit, esse Philocomasium. hoc vnum tenet, & hoc sat habet, esse Philocomasij sororẽ germanam, & geminam. EAM ESSE VT DICIS.] eam esse Philocomasij sororem germanam. SI LOCVTVS FVISSEM HERO?] si militi dixissem, me vidisse Philocomasium in ædibus vicini cum alieno osculantem? MVSSITABIS.] tacebis, labra comprimes, ne mu quidem facies. PLVS OPORTET SCIRE SERVVM, QVÀM LOQVI] γνώμη, seruo homini enim non licet παῤῥησιάζειν, neque ἐλευθεροστομεῖν, id est, audenter, & ore libero loqui: itaque plura etiam audire debet, quàm loqui. Quin omnes homines, plura debent audire, quàm loqui, quando duæ nobis à natura sunt aures datæ, lingua vna. NE QVID TECVM CONSILII COMM.] ne contagio tua mihi noceat, scilicet. ATQVE APVD HVNC VICINVM] atque apud vicinum ero.

SCELEDRVS. PERIPLECTO.

SAtin' abiit ille? neque herile negotium
Plus curat, quàm si non seruitutem seruiat.
Certò quidem illa hîc nostra intus'st in ædibus.
Nam ego cubantem eam modò offendi domi.
Certum est nunc obseruationi operam dare.
Non hercle hice homines me marem, sed fœminam
Vicini rentur esse serui militis.
Ita me ludificant, meámque hîc in via hospitam,
Quæ heri huc Athenis cum hospite aduenit meo,
Tractant & ludificant ingenuam & liberam. B
SC. Perij hercle. hic ad me rectà habet rectam viam.
Metuo, illæc mihi res ne magno malo fuat.
Quantum hunc audiui facere verborum senem.
PE. Accedam ad hominem. tun' Sceledre hic scelerum caput,
Meam ludificasti hospitam ante ædis modò?
SC. Vicine ausculta quæso. PE. ego auscultem tibi?
SC. Expurgare volo me. PE. tun' te expurges mihi?
Qui facinus tantum, támque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quiduis licere facere vobis, verbero?
SC. Licétne? PE. at ita me di deæque omnes ament, C
Nisi mihi supplicium virgarum de te datur
Longum, diutinúmque, à mane ad vesperum,
Quòd meas confregisti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te sectaris simiam,
Quódque inde inspectauisti meum apud me hospitem
Amplexum amicam cùm osculabatur suam,
Quódque concubinam herilem insimulare ausus es
Probri, pudicam, méque summi flagitij,
Tum quòd tractauisti hospitam ante ædes meas,
Nisi mihi supplicium vlmeum de te datur, D
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quàm magno vento plenum est vndarum mare.
SC. Ita sum coactus, Periplectomene, vt nesciam
Vtrùm me postulare tecum prius æquom siet,
Nisi isthæc non est hæc, neque ista sit mihi.
An me expurgare hic tibi videatur æquius,
Sicut etiam nunc nescio quid viderim:
Ita est isthæc huius similis nostræ tua,
Si quidem non eadem'st. PE. vise ad me intrò, iam scies,
SC. Licétne? PE. inquire, iubeo, & placidè noscita.
SC. Ita facere certum est. PE. heus Philocomasium, citò

Transcurre

A Transcurre curriculo ad nos.ita negotium est.
Pòst quando exierit Sceledrus à nobis,citò
Transcurrito ad vos rursum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo,ne quid infuscauerit.
Si hic non videbit mulierem,aperitur dolus.
SC. Prò di immortales,similiorem mulierem,
Magísque eandem,vtpote quæ non sit eádem,non reor
Deos facere posse. PE. quid nunc? SC. commerui malum.
PE. Quid igitur?eán' est? SC. etsi ea est,non est ea.
PE. Vidistin' istam? SC. vidi,& illam & hospitem
Complexam atque osculantem. PE. eán' ergo est? SC. nescio.
B PE. Vin' scire planè? SC. cupio. PE. abi intrò ad vos domum
Continuò,vide sítne ista hæc vostræ intus domi.
SC. Licet,pulcrè admonuisti.iam ego ad te exibo foràs.
PE. Numquam ædepol hominem quemquam ludificarier
Magis facetè vidi,& magis miris modis:
Sed eccum egreditur. SC. Periplectomene,te obsecro
Per deos atque homines,pérque stultitiam meam,
Pérque tua genua. PE. quid obsecras me? SC. inscitiæ
Meæ & stultitiæ ignoscas:nunc demum scio
Me fuisse excordem,cæcum,incogitabilem.
Nam Philocomasium eccam intus. PE. quid nunc furcifer,
C Vidistin' ambas? SC. vidi. PE. herum exhibeas volo.
SC. Meruisse equidem me maximum fateor malum,
Et tuæ fecisse me hospitæ aio iniuriam.
Sed meam esse herilem concubinam censui,
Cui me custodem herus addidit miles meus.
Nam è summo puteo similior numquam potest
Aqua aquæ sumi,quàm hæc est,atque ista hospita.
Et me despexe ad te per impluuium tuum
Fateor. PE. quid ni fateare,ego quod viderim?
SC. Sed Philocomasium me vidisse censui.
D PE. Ratú'sne me sic hominem esse omnium minimi pretij,
Si ego,me sciente,paterer vicino meo
Eam fieri apud me tam insignite iniuriam?
SC. Nunc demum me insipientem factum esse arbitror,
Cùm rem cognosco:at non malitiosè tamen
Feci. PE. immò indignè:namque hominem seruum suos
Domitos habere oportet oculos,& manus,
Orationémque. SC. egóne?si post hunc diem
Mutiuero,etiam quod egomet certò sciam,
Dato excruciatum me.egomet me dedam tibi.
Nunc hoc mihi ignoscas quæso. PE. vincam animum meum,
Ne malitiosè factum id esse abs te abitrer.

Ignoscam tibi istuc. SC. at dij tibi faciant bene. A
PE. Næ tu hercle, si te dij amant, linguam comprimes
Posthac: etiam illud quod scies, nesciueris.
Ne videris, quod videris. SC. bene me mones.
Ita facere certum est me. satin' oratus abiit?
Nunquid nunc aliud me vis? PE. ne me noueris.
SC. Dedit hic mihi verba. quàm benignè gratiam
Fecit, ne iratus esset? scio quam rem gerat,
Vt miles cùm extemplò à foro adueniat domum,
Domi comprehendat vnà: hic & Palæstrio
Me habent venalem. sensi, & iamdudum scio.
Numquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam. B
Nam iam aliquò aufugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ consilescunt turbæ, atque iræ leniunt.
Nam nunc satis & plus nimio merui mali.
Verumtamen de me quicquid est, ibo hinc domum.
PE. Illic hinc abscessit sat ædepol certò scio
Occisam suem sæpè plus sapere,
Cùm manducatur, ne id quod vidit, viderit.
Nam illius oculi atque aures, atque opinio
Transfugêre ad nos. vsque adhuc actum est probè.
Nimium festiua mulier operam præbuit.
Redeo in senatum rursus. nam Palæstrio C
Domi nunc apud me'st: Sceledrus nunc autem foris.
Frequens senatus poterit nunc haberier.
Ibo intrò, ne, dum absum, illis sortito fuat.

OFFENDI] κατέλαβον, reperi. CERTVM EST NVNC OBSERVATIONI OP. D.] deliberatum mihi est, nunc diligenter foreis nostras obseruare, ne Philocoma exeat. NON HERCLE HICE HOMINES ME MAREM, SED FÆM.] fæmina, quia ignaua, (muliere enim nihil ignauius) iniuriæ oportuna atque obnoxia est. contrà, mares, seu viri, quia sunt ad iniuriam, si quam fortè acceperunt, referandā expediti, promti, ac parati, hoc est, quod Græci dicūt ἀμυντικοί, non temerè iniustè læduntur. Terent. in Adelph. *Abi, virum te iudico.* suprà in Bacchid. *Non me arbitratur militem, sed mulierem.* ad quem locum hac de re plura. Hîc Periplectomenes consiliorum Palæstrionis particeps, & socius, & Pleusidi operā dans, vbi audiuit Philocomasium à Sceledro visam, & tractatam esse in via, & pœnè in manifesto facinore deprehensam, ac domum militis inuitam, ac vi abductā, cùm ea simularet se esse Philocomásij sororem: id se iniquo animo ferre simulat, quasi hospitæ suæ, & sibi grauis iniuria facta sit. D VICINI RENTVR ESSE SERVI MILITIS] ordo est, serui militis vicini non me rentur esse marem, sed fæminam, &c. TRACTANT,] attrectant. Cic. pro Cœl. *Est enim dictum ab illis, fore qui dicerent, vxores suas è cena redeunteis, attrectatas esse à Cælio.* FVAT.] sit. ACCEDAM AD HOM.] hæc loquitur apud se Periplectomenes, vt spectator audiat, non Sceledrus. SCELERVM CAPVT] sceleratissime. infrà in Pseud. *Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput.* suprà in Curcul. *O scelerum caput: Salueto. quid agis?* AN QVIA LATR. &c.] hoc propter militem, Sceledri herum. Latrones autem olim dictos esse cōductos milites, & corporis regū stipatores, ac satellites, iam antè docuimus. Aliter M. Tull. pro Milone *Proinde quasi Appius ille Cæcus viam muniuerit, non qua populus vteretur, sed vbi impune sui posteri latrocinarentur.* LICÉTNE?] subint. loqui? seu expurgare me? NISI MIHI SVPPLICIVM VIRG. DE TE DATVR, &c.] id est, nisi mihi virgis pœnas longas, & diutinas dabis, &c. herum tuum dedecoris pleniorem faciam, &c. Si cuius seruus alteri damnum intulerit, vel arbitrio eius, qui damno affectus erat, seruus plectebatur, vel noxæ dedebatur, vel dominus litis æstimationem sufferebat, vel, vt ex hoc loco apparet, dedecore

A dedecore afficiebatur. QVOD MEAS CONFREGISTI IMBRICES, &c.] criminum aceruus in seruum Sceledrum vno ferè spiritu ab irato Periplectomene cõtinuatus.& sanè notanda verborũ mira congeries irato seni,aut certè se iratum simulanti,à poëta attributa, atque affecta.sunt autem imbrices,tegulæ cauatæ,& semirotundæ, quibus aqua pluuia defluit. Sunt & canales.suprà in Mostellaria.*Confringit tegulas, imbricésq.* AMPLEXVM AMICAM CVM OSC. S.]amplexum amicam suam,cùm eandem amicam suam osculabatur. amplexum,participium accusandi casus à recto amplexus,a,um. SVMMI FLAGITII] summæ turpitudinis:facti turpissimi. TRACTAVISTI.]attrectasti, vt suprà. NISI MIHI SVPPLICIVM VLMEVM DE TE D.] idem ferè dicit,quod suprà,ibi. *Nisi mihi supplicium virgarum de te d.* Sed quia versus ille lõgiusculè abest,hunc paullùm immutatum addidit. sic autem esse legendum,vt edidimus, non vt vulgò,*Nisi tibi supplicium stimuleum datur:*(quæ lectio nullo modo ferri potest)*neque nisi mihi supplicium stimuleum de te datur.* quamquam hæc ferri potest:cùm versus ille suprà positus,cuius eadem,atque huius sententia debet esse, tum obscura nostrorum librorum manuscript.vestigia peruincunt.nam supplicium vlmeum, & supplicium virgarum, idem valent.suprà in Asina.*Ipsos,qui tibi subuectabant rure virgas vlmeas.* Ibidem. *Mihi tibíque interminatu'st nos futuros vlmeos.* Si quis tamen *supplicium stimuleum*,retinendum contendet, non pugnabo. vt intel-

B ligamus per supplicium stimuleum,suppliciũ tale,quo Sceledro coxendix,& latera,& tergum, stimulo fodiantur.suprà in Bacchid.*Cor stimulo foditur.* NIC.*pol tibi multo æquius est coxendicem.* In Asin.*Vtinam nunc stimulus in manu mihi sit.* MERC.*quiesce,quæso.* LEO N.*qui latera conteram tua.* Idem in Curcul.*Etiam mihi quoque stimulo fodere libet te.* In Menæchm.*at ego te pendentem fodiam stimulis triginta dies.* Omnino ea,quam secutus sum,scriptura mihi magis placet,*supplicium vlmeum*:atque ita à Plauto scriptum esse arbitror. DEDECORIS PLENIOREM H. F. T. QVÀM, &c.] hyperbole.nam magno vento coorto,ne cogitari quidem potest, quot vndis, ac fluctibus mare agitetur.Sic Virg.li.7.Æneid. *Quàm multi Libyco voluuntur marmore fluctus,Sæuus vbi Orion hibernis conditur vndis*,&c. ITA SVM COACTVS, PERIPLECTOMENE, &c.] videtur legendum,*Eo sum redactus,Periplectomene vt nesc.*&c.longè planiore sententia. quamquam hæc quoque recepta lectio ferri potest,vt eam sic explicemus.Ita in angustum coactus sum: vel sic, in tantas angustias coactus sum,&c. VTRÙM ME POSTVLARE PRIVS, &c.] id est, vtrùm me postulare prius abs te sit æquum,si isthæc puella, quæ apud te est, non est Philocomasium, vt neque hæc,id est,nec Philocomasium, sit mihi isthæc vestra:an me expurgare, &c. licet & verbum *postulare*,accipere pro, expostulare hoc modo.vtrùm me tecum expostulare, id est,concer-

C tare verbis,& contendere conquerendo prius sit æquum,si isthæc puella,quæ domi vestræ est, non est Philocomasium,vt,&c. Præclarè autẽ totus hic locus à nobis restitutus est,& sentẽtiam hanc scriptura postulante,& libris veteribus eam adiuuantibus.Nam quod Camerarius edidit, *Nisi isthæc,non est hæc,neque ista fit mihi.* ferri non potest.Vulgata autẽ,*si isthæc,non est isthæc,neq. isthæc est mihi:* planè vitiosa,ac mendosa est.Quæ tamen sic emendari posset,*si isthæc non est hæc, neque sit hæc isthæc mihi.* optima sententia,& eadem,quæ nostra superiore restitutione exprimitur. ITA EST ISTHAEC HVIVS SIMI. N. T.] ordo est,ita est isthæc tua huius nostræ similis. SI QVIDEM NON ÉADEM'ST.]si modò non est eádem. VISE AD ME INTRO. IAM SC.] vise ad me,id est,vise in ædeis meas.tum certò scies, duas esse sorores inter se tam simileis, vt ægrè釋 internosci possint,& te non Philocomasium osculantem vidisse,sed eius sororem, quæ apud me est.*vise ad me* autem, vsitatum bonis scriptoribus loquendi genus:cuius plura exempla collegimus in commentariis Lucretianis. ET PLACIDÈ NOSCITA.] & otiosè, tuóque commodo,atque arbitratu,stude cognoscere.suprà in Bacchid. *ab placidè vola Vnumquidque agamus.* Idem in Mostell.*Curriculò abi.* HEVS PHILOCOMASIVM, CITÒ TRANSC.]Periplectomenes interea præcurrit domum,& iubet Philocomasium, quæ nunc est in ædibus mili-

D tis,in ædeis suas properè transire,vt hoc facto,Sceledrus,cui visendi,& inquirendi,& noscitandi potestas à Periplectomene facta est, eam in senis vicini domo offendens, credat aliam esse puellã,Philocomasij simillimam,non Philocomasium,vt pote quam reatur esse in ædibus militis,atque adeò quam ipse in lecto cubantem viderit, & diligenter ostium obseruans, pedem limine non extulisse certò sciat. TRANSCVRRE CVRRICVLÒ AD NOS.] curriculò aduerbium.sic in Persa.*Vola curriculò.* ITA NEGOTIVM EST.] vt ad nos transcurras, res postulat.sic in Bacchid. *iam facite in biclinio,Cum amica sua vterque accubitum eatis.ita negotium est.* & item sæpè alibi. NEQVID INFVSCAVERIT.] nequid Philocomasium eorũ, quæ ei præcepta, ac præmonstrata sunt,turbauerit, seu corruperit. Videtur translatum ab iis, qui vinum nimia aqua diluunt,quod est infuscare.suprà in Cistell. *Raro nimium dabat quod biberem. id merum infuscabat.* Alij malunt hîc legi,infucauerit,vt habent libri vulgati,verbis Festi commoti, in verbo,*offucare*.quod ille interpretatur,*aquam in fauceis ad sorbendum dare.* Sed errant illi. Nam primùm libri veteres habent,*infuscauerit*: deinde,neque *infucare* Latinum est,neque si esset, hîc locum habere posset. VT POTE QVAE NON SIT ÉADEM,]Nunc planè credit Sceledrus non esse eandem.Sed quorsum hoc,*vt pote quæ non sit*, &c. quia nullum simile est idem. & , si puella, quæ est apud Periplectomenem,& quam vidit osculantem Sceledrus, est Philocomasium ipsa, non sunt duæ mulieres similes, sed vna est, & eadem. COMMERVI MALVM.] verbum

commerere perspicuè hìc in malo locum habet, vt semper alibi. In Epid. *ita ex vultu tuo videor videre te commeruisse, Hinc me absente, in te aliquid mali.* PÉRQ. STVLT. MEAM] hîc maximum, atque effusissimum risum spectatorib. mouisse Sceledrum, credibile est, quia vident, & intelligunt illi, quòd Sceledrum fallit. Putat enim Sceledrus se in eo stultum fuisse, & idcircò se stultitia arguit, atque adeò damnat, quòd crediderit, se Philocomasium vidisse osculantem in eius domo cum alieno: quæ non est stultitia: nam re vera Philocomasium viderat osculantem. Sed spectatores Sceledri stultitiam in eo positam esse intelligunt, & Sceledrum à se ipso insciente stultitiæ verè condemnari perspiciunt, quòd ita à Palæstrione, & sene ludificetur: qui credat vnam mulierem, duas esse, ita ex hoc errore incredibilis voluptas spectatorib. paritur. PÉRQ. TVA GENVA] genua tangebant eorum, quibus supplicabant: & per res iis, quos orabant, carissimas orabant. INCOGITABILEM] cogitationis expertem, inconsideratum, sine cogitatione. perspicuè hîc nomen *incogitabilis*, ἐνεργητικῶς accipiendum, cuius generis alia sunt non pauca, vt suo loco indicauimus. Sed consulendus index in littera n. sub nominibus in bilis. EXHIBEAS] producas. CENSVI.] existimaui. NAM È SVMMO PVTEO SIMIL. NVMQ. P. AQVA AQVÆ S. &c.] sic suprà in Menæchm. *Neque aqua aquæ, neque lacte est lactis mihi crede, vsquam similius, Quàm hic tui est, túque huius.* non temerè autem *è summo puteo* addidit. nam aqua, quæ in summo puteo est, ei, quæ in fundo est, dissimilis plerumque est. nam quæ è fundo petitur, turbida, & cœnosa est: quæ è summo, illimis, & liquida. DESPEXE] deorsum adspexisse. RATÚS'NE ME SIC HOM &c.] túne me existimasti hominem tam nequam, & contemtum esse, vt ego vicino meo, hero tuo, paterer, me sciente, tam insignitè fieri iniuriam? SI EGO ME SCIENTE, &c.] planior & vsitatior esset oratio, si legeretur, *vt ego, me sciente*, &c. Sed cúrnon dixit, *Si ego sciens paterer vicino meo*, &c? Licebat etiam ita loqui, sed altero modo voluit: quod tamen non est inusitatum. INDIGNÈ] rectè. nam indignum est à seruo iniuriam accipere, & indignum esse dicimus, homines improbos honore affici. hinc indignari, & indignatio, & illa, quam Græci appellant νέμεσιν: quæ etiam in deos cadit. NAM HOMINEM SERVVM SVOS DOMITOS, &c] non seruum solum, sed & prætorem, & omnem reip. gubernatorem domitos oculos, & manus habere oportet. notum illud Periclis ad Sophoclem. *At enim Prætorem, Sophocle, decet non solùm manus, sed etiam oculos abstinentes habere.* quod alibi retulimus, & refert M. Tullius Officiorum libro 1. Suprà in Bacchid. *Ego animo cupido, atque oculis indomitis fui.* MVTIVERO,] vel mu fecero. DATO EXCRVCIATVM ME] id est, reddito me excruciatum. Quidam legi volunt, *dato in cruciatum me*: sanè non malè. sic enim loquuntur interdum Latini: sic M. Tullius: sic ipse Plautus. Sed si hæc vsu recepta, quæ reperitur in libris omnibus, ferri, ac defendi potest, cur ego eam reiiciam, alia substituta, quæ sola coniectura nitatur? ME DEDAM TIBI.] vt de me sumas pœnas tuo arbitratu. non poterat enim aliter seruus, quibus iniuriam fecerat, aut damnum intulerat, satisfacere. VINCAM ANIMVM MEVM.] mihi imperabo, vt tibi ignoscam, & vt credam tibi, te imprudentem fecisse κρατήσω θυμοῦ. Sic M. Tull. Philipp. 12. *Sed vincam animum, mihique imperabo: dolorem iustissimum si non potero frangere, occultabo.* Idem libro 12. epist. ad Attic. epist. 44. princip. *Vincam, opinor, animum: Lanuuio pergam in Tusculanum.* Idem libro 4. Acad. quæst. *vincam animum, cuique assentiar, deligam.* Cornificius ad Herenn. lib. 4. non longè ab extr. *vicit hic te: vince tu animum tuum.* Plaut. in Pseud. *quónam pacto possim vincere animum?* Non admodum dissimile est illud Horatianum sat. 5. lib. 2. *fortem hoc animum tolerare iubebo.* Quod ex Homero sumtum est τέτλαθι δὴ κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης. MALITIOSÈ] per malitiam. dedita opera. de industria, dolosè. consultò. ETIAM ILLVD, QVOD SCIES, NESCIVERIS.] etiam illud, quod scies, sic tacueris, vt si nescias. alioqui non possumus nescire quod scimus. sed hoc significat, faciendum ei esse, vt id, quod scit, ita habeat, vt si nesciat. sic Terentius. Eunuch. *In pol, si sapis, Quod scis, nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.* ad quem locum iuuabit legere, quæ adscribit Donatus. Idem in Heautont. *tu nescis, quod scis, Dromo, si sapis.* NE VIDERIS, QVOD VIDERIS.] eàdem verborum figura dictum, qua illud superius proximus. quomodo potest quisquam non vidisse quod vidit? sed hoc dicit, vt dissimules te vidisse, quod videris. vel sic, vt ita te geras, quasi quæ videris, non videris. DEDIT MIHI VERBA.] non seriò mihi ignouit, neque ex animo. simulat se mihi ignoscere, vt me imparatum, atque incautum opprimat. GRATIAM FECIT.] subintell. culpæ, seu peccati. culpam remisit, & gratificatus est? culpam condonauit? Paullò aliter vsurpauit, gratiam facere, in Casina. ibi. *Dicam enim, mea mulsa, de isthac Casina huic nostro villico gratiam facias.* HIC, ET PALÆSTRIO ME HAB. VENALEM] sic Creon apud Sophoclem in Antigona se à suis venditum esse queritur. verba Creontis hæc sunt, quæ eo libentius referam, quòd vulgò mendosè in omnib. editionibus leguntur: id, quod nuper cùm eam tragœdiam Lutetiæ meis auditorib. explicarẽ, indicaui. sic igitur Sophocles. Ὦ πρέσβυ, πάντες, ὥστε τοξόται σκοποῦ, Τοξεύετ' ἀνδρὸς τοῦδε, κοὐδὲ μαντικῆς Ἄπρακτος ὑμῖν εἰμι, τῶν δ' ὑπαὶ γένους Ἐξημπόλημαι, κἀκπεφόρτισμαι πάλαι. hoc est, ô senex, omnes vt sagittarij, qui signum petunt, in hunc virum sagittas dirigitis, neque à me vates abstinẽt, quin me vendãt ab horum genere corrupti: venundatus sum, & in nauem onerariam iampridem impositus sum. NVMQVAM HERCLE EX ISTA NASSA EGO HODIE ESCAM PETAM] nassa, inquit Festus, piscatorij vasis genus est, quò

A quò cùm intrauit piscis, inde exire non potest. deinde profert hunc versum. significat igitur Sceledrus, se domum heri non iturum, vbi futurum sit, vt, tamquam piscis, ab hero, & Palæstrione capiatur, & vnde periculum virgarum sibi imminere videat. Allegoria est à re piscatoria. DVM HÆ CONSILESCVNT TVRBÆ,] dum hæ turbæ sedãtur. tralatio est. Sic Terent. Adelph. *Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum Aliquò abeam*, &c. ATQVE IRÆ LENIVNT.] & dum iræ leniũtur. videtur enim positum actiuũ pro, passiuo. vt apud Virg. lib. 7. Æneid. princip. *Cùm venti posuere*. apud eundem libro 1. *voluentibus annis*. apud omneis ferè, *anno vertente*. vel legendum, *leneunt*. vt *leneunt* intelligamus positum pro *lenent*, u, interposito. à leneo es. & lenent, pro lenescunt, id est, leniores fiunt. ILLHIC ABSCESSIT. (SAT ÆDEPOL CERTÒ SCIO OCCISAM SAEPÈ SVEM, &c.] ordo verborum hic, & sententia hæc est. Illhic, siue ille, hinc abscessit, deinde quæ sequuntur χατὰ παρένθεσιν legenda sunt (sat ædepol certò scio, Occisam suem sæpè plus sapere, id est, melioris saporis esse, cùm manducatur, subintell. quàm Sceledrũ, qui nihil sapit scilicet, id est, qui insipiens, & fatuus est) ille igitur hinc abscessit, ne id, quod vidit, viderit. NE ID, QVOD VIDIT, V.] suprà non longè à princip. *cùmque ita faciemus, vt, quod viderit, non viderit*. OCCISAM SAEPÈ SAPERE PLVS MVLTO S. &c.] ambiguum inest in verbo *sapere*. Nam priore loco, cùm de sue dicitur, pro boni saporis esse ponitur: posteriore, cùm de Sceledro, pro intelligere, & cordatum esse. Nam si quis fortè dicat, verbum *sapere* semel dumtaxat hîc poni, sciat esse repetendum, ἀπὸ κοινοῦ, hoc modo, certò scio occisam sæpè sapere plus multo suem, quàm Sceledrum sapere scilicet: vel quàm Sceledrus sapit. huc pertinet illud, quod duobus locis refert M. Tull. & libro 5. de Finib. & libro 2. de Nat. deor. *animam illi pecudi datam esse pro sale ne putisceret*: vel vt vulgò legitur (quod minus probo) *ne putresceret*. Refert & Varro libro 2. de re Rustica, loquens de suibus cap. 4. sed aliis verbis. *Itaque* inquit, *ei animam datam esse, proinde ac salem, quia seruaret carnem*. quo significari puto, pecudem illam nullam ad aliam rem esse vtilem, quàm ad vescendum, & sale esse condiendam, ne putiscat, vt sit ei animæ loco, & seruari possit in multos dies, seu potiùs mẽses. NAM ILLIVS OCVLI, ATQVE AVRES, ATQ. OPIN. TRANSFVGÈRE AD NOS.] id est, Sceledrus nihil videt, nihil audit, nihil opinatur, nisi nostro arbitratu: vel nisi quod volumus eum videre, audire, opinari. NIMIÙM FESTIVA, &c.] nimiùm lepida, & faceta mulier præclaram operam nauauit. Philocomasium significat. REDEO IN SENATVM R.] redeo in consilium, seu consessum & locum, vbi consilium sine arbitris habere licet. hoc est, domum meam: vbi est Palæstrio, Pleusides, & Philocomasium. vel redeo in cõuentum senatorum. senatores autem sunt, C Palæstrio, Pleusides, Philocomasium, & quartus, qui loquitur, Periplectomenes. tralatio est. sic suprà in Mostell. *Capio consilio, vt senatum congerronum conuocem*. & infrà, tertio abhinc versu, *Frequens senatus poterit*, &c. NE, DVM ABSVM, ILLIS SORTITIO FVAT.] alludit ad sortitiones, quæ fiebant in comitiis, & in senatu. Nam veteres Romanos, (vt de Atheniensibus hoc quidem tempore sileamus) sortitione vsos esse in quæstoribus huic, vel illi prætori, seu proconsuli in prouinciam proficiscenti, adiungendis & in prouinciis huic, vel illi prætori, seu proconsuli mandãdis constat. Hinc sortis necessitudo inter prætorem & quæstorem. Hinc illud Ciceronis in orat. pro Ligatio. *Tuberonis sors coniecta est ex s.c. cùm ipse non adesset, morbo etiã impediretur*. &c. & lib. 1. Accusationũ. *Quæstor ex s.c. prouinciam sortitus es, obtigit tibi consularis, vt cùm cos. Cn. Carbone esses*. & libro 2. epistolar. epist. vltima. *Cùm optatissimum nuntium accepissem, te mihi quæstorem obtigisse, eo iucundiorem mihi eam sortem sperabam fore, quo diutius mecum in prouincia fuisses*. & libro 1. epist. ad Attic. *Prouincias prætores nondum sortiti sunt*. Ibid. infrà. *Senatus decreuit, vt consules duas Gallias sortirentur*. libro 3. accusat. *Quæ ob res quid agis Hortensi? Consul es designatus: prouinciam sortitus es*. & proœmio actionis primæ in Verr. *Ecce autem illis ipsis diebus, cùm prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset*, &c. His igitur positis: facile est, quid sentiat Periplectomenes, cognoscere. Hoc enim significat, sibi D eundum esse domum, vbi sunt Palæstrio, & cæteri, ne dum abest, sortitio ab illis fiat, quæ cuique partes, & quasi prouinciæ contingant. vel sic, ne dum abest, illi sorteis in vrnam coniiciant, quibus eductis suæ cuique partes obtingant. Ad hunc locum illustrandum etiam illa pertinent, quæ exstant inter fragmenta orationis pro C. Cornelio, ibi. *Est vtique ius vetandi cùm ea feratur, quamdiu non perfertur: quamdiu qui suffragii ferundi, causa conueniunt huc & illuc transferuntur: dum priuati dicunt: dum tabella diribentur: dum sitella defertur, dum æquantur sortes, dum sortitio fit, & si qua sunt huius generis alia*. T. Liuius libro 27. Annal. *In consules designatos omnes versi: quàmprimùm eos sortiri prouincias, & præsciscere quam quisque eorum prouinciam, quam hostem haberet, volebant*. fuat autem, hîc apud Plautum, valet, *fiat*, vel sit. Quod autem Adr. Turnebus libro 7. Aduers. cap. 6. sic legit, & sic explicat, ne, dum absum, illis sortito fuam, id est, ne dum absum, mala sorte, & infeliciter illis absim. non placet. nam, vt alias rationes missas faciam, hæc verba hanc sententiam ferre non possunt. Sic autem esset legendum, quo modo ego olim antè quàm ille sua Aduersaria edidisset, legendum putaram. *Ibo intro, ne dum absum, illis sortito afuam*, id est, ibo domum, ne dum absum, à sortitione illis absim. Nam, quin, *afuam*, idem valeat, quod absim, non est dubium.

PALÆSTRIO, PLEVSIDES, PERIPLECTO.

A

COhibete intra limen etiam vos parumper Pleusides.
Sinite me prius prospectare, ne vspiam insidiæ sient
Concilio, quod habere volumus. nam opus est nunc tuto loco,
Vnde inimicus nequis nostris spolia capiat consiliis.
Vnde inimicus nequis nostra spolia capiat auribus.
Nam bene consultum, inconsultum est, si inimicis sit vsui:
Neque potest, quin si id inimicis vsui est, obsit mihi.
Nam bonum consilium surripitur tibi sæpissimè,
Si minus cum cura, aut catalogo loquendi lectum id est,
Quippe si resciuerint inimici consilium tuum, B
Tuopte tibi consilio occludunt linguam, & constringunt manus.
Atque eadem quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.
Sed speculabor, ne quis aut hinc à læua, aut à dextera
Nostro consilio venator adsit, cum auritis plagis.
Sterilis hinc prospectus vsque ad vltimam plateam est probè.
Euocabo, heus Periplectomene & Pleusides progredimini.
PE. Ecce nos tibi obedienteis. PA. facile est imperium in bonis.
Sed volo scire, eodem consilio, quod intus meditati sumus,
Si gerimus rem. PE. magis ad rem non potest esse vtibile.
PA. Immò quid tibi Pleusides? PL. quódne vobis placeat, displiceat mihi? C
PE. Quis homo scit magis vsquam, quàm tu, loqui lepidè & cõmodè?
PA. Pol ita decet hunc facere. PL. at hoc me facinus miserum macerat,
Meum cor, corpúsque cruciat. PE. quid est id quod cruciat cedo.
PL. Me tibi istuc ætatis homini facinora puerilia
Obiicere, neque te decôra, neque tuis virtutibus.
Eáque expetere te ex opibus summis mei honoris gratia,
Mihíque amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora
Quæ isthæc ætas fugere facta magis, quàm sectari solet:
Eam pudet me tibi in senecta obiicere sollicitudinem. D
PE. Nouo modo tu homo amas, siquidẽ te quicquã, quod faxis, pudet
Nihil amas. vmbra es amantum magis, quàm amator Pleusides.
PL. Hancine ætatem exercere me mei amoris gratia.
PE. Quid ais tu? itáne tibi ego videor oppidò Acheruntieus,
Tam capularis, támne tibi diu videor vitam viuere?
Nam equidem haud sum annos natus præter quinquaginta & quattuor,
Clarè oculis video, pernix sum manibus, pedibus mobilis.
PA. Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio est senex.
Inest in hoc amussitata sua sibi ingenua indoles.
PL. Pol id quidem experior ita esse vt prædicas, Palæstrio,

Nam

A Nam benignitas quidem huius, oppido vt adoleſcentuli eſt.
PE. Immò hoſpes magis cùm periculum facies, magis noſces meam
Comitatem, erga te amantem PL. quid opu'ſt nota noſcere?
Quoin apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris.
PER. Nam qui ipſe haud amauit, ægrè amantis ingenium inſpicit.
At ego amoris aliquantũ habeo, humoríſque meo etiã in corpore.
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cauillator facetus, vel conuiua commodus
Item ero, neque ego oblocutor ſum alteri in conuiuio.
Incommoditate abſtinere me apud conuiuas commodè
Commemini, & meæ orationis iuſtam partem perſequi:
B Et meam partem itidem tacere, cùm aliena oratio eſt.
Minimè ſputator, ſcreator ſum, itidem minimè muccidus.
Sic Epheſi ſum natus, non in Apulis, non ſum in Vmbria.
PA. O lepidum ſenem, ſi, quas memorat, virtutes habet:
Atque equidem planè eductum in nutricatu Venerio.
PE. Plus dabo, quàm prædicabo, ex me venuſtatis tibi.
Neque ego vmquam alienum ſcortum ſubagito in conuiuio.
Neque præripio pulpamentum, neque præuorto poculum,
Neque per vinum vmquam ex me exoritur diſſidium conuiuio.
Si quis ibi odioſus eſt, abeo domum, ſermonem ſegrego.
Venerem, amorem, amœnitatémque accubans exerceo.
C PA. Tui quidem ædepol omnes mores ad venuſtatem valent.
Cedò treis mihi homines orichalco contrà cum iſtis moribus.
PL. At quidem illuc ætatis qui ſit, non inuenies alterum
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico ſit magis.
PE. Tute me vt fateare faciam, eſſe adoleſcentem moribus.
Ita apud omneis comparebo tibi res benè factis frequens.
Opus erit tibi aduocato triſti, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quàm mutum eſt mare:
Liquidiuſculúſque ero, quàm ventus eſt fauonius.
Vel hilariſſimum conuiuam hinc indidem expromam tibi,
D Vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optumum,
Tum ad ſaltandum, non cinædus magis aptus eſt, quàm ego.
PA. Quid ad illas arteis optaſſis, ſi optio eueniat tibi?
PL. Huius pro meritis, vt referri pariter poſſit gratia,
Tibíque, quibus nunc me eſſe experior ſummæ ſollicitudini.
At tibi tanto ſumtui eſſe mihĩ moleſtum eſt. PE. môrus es.
Nam in mala vxore atque inimico, ſi quid ſumas, ſumtus eſt.
In bono hoſpite atque amico quæſtus eſt, quod ſumitur.
Et quod in diuinis rebus ſumas, ſapienti lucro eſt.
Deûm virtute, tranſeuntem hoſpitio accipi, apud me eſt comitas.
Es, bibe, animo obſequere mecum, atque onera te hilaritudine.
Liberæ ſunt ædes, liber ſum. ego me vti volo liberè.

Nam mihi, deûm virtute dicam, propter diuitias meas, A
Licuit vxorem dotatam genere summo ducere,
Sed nolo mihi oblatratricem in ædeis intromittere.
PA. Cur non vis? nam procreare liberos lepidissimum est.
PE. Hercle verò, verùm liberum esse, id multo est lepidius.
PA. Tute homo & alteri sapienter potis es consulere, & tibi.
PE. Nam bona vxor, si ea quidem deducta'st vsquam gentium,
Vbi eam possim inuenire? verùm egóne eam ducam domum,
Quæ mihi numquam hoc dicat, eme mi vir lanam, vnde tibi pallium,
Malacum & callidum conficiatur, tunicæque hibernæ bonæ,
Ne algeas hac hieme. hoc numquam verbum ex vxore audias. B
Verùm priusquàm galli cantent, quæ me somno suscitet,
Dicat: Da mi vir kalendis meam quod matrem iuuerit.
Da qui farciat, condiátque: da quod dem quinquatribus
Præcantatrici, coniectrici, ariolæ atque haruspicæ.
Flagitium est si nihil mittetur, quo supercilio specit?
Tum patricam clementer non potest quin munerent.
Iampridem quia nihil abstulerit, succenset geraria.
Tum obstetrix expostulauit mecum, parum missum sibi.
Quid? nutrici non missuru's quidquam, quæ vernas alit?
Hæc atque huius similia alia damna multa mulierum,
Me vxore prohibent: mihi quæ huius simileis sermones ferat. C
PA. Dij tibi sunt propitij, hercle. nam si istam semel amiseris
Libertatem, haud facile te in eundem rursus restitues locum.
PL. At illa laus est magna in genere, & in diuitiis maxumis,
Liberos hominem educare generi monumentum & sibi.
PE. Quando habeo multos cognatos, quid opus sit mihi liberis?
Nunc bene viuo, & fortunatè, atque vt volo, atq. animo vt lubet,
Mea bona, mea morte cognatis dicam interpartiant.
Illi apud me edunt, me curant, visunt quid agam, ecquid velim,
Priusquam lucet, assunt: rogitant, noctu an somnum ceperim.
Eos pro liberis habeo, quin mihi mittunt munera, D
Sacrificant? dant inde partem mihi maiorem, quàm sibi,
Abducunt ad exta: me ad se, ad prandium, ad cenam vocant.
Ille miserrimum se retur, minimum qui misit mihi.
Illi inter se certant donis, ego mecum mussito:
Bona mea inhiant, certatim dona mittunt, & munera.
PA. Nimis bona ratione, nimium aperta tu multum vides.
Et tibi sunt gemini, & trigemini, si te bene habes, filij.
PE. Pol, si habuissem, satis cæpissem miseriarum liberis.
Censerem emori: cecidisset ne ebrius, aut de equo vspiam,
Metuerem, ne ibi defregisset crura, aut ceruices sibi.
Tum ne vxor mihi insignitos pueros pariat postea,

Aut

A Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut broncum filium.

PA. Huic homini dignum est diuitias esse,& diu vitam dari,
Qui & rem seruat,& qui bene habet,suísque amicis vult bene.

PL. O lepidum caput,ita me dij deæque ament,æquum fuit
Deos parauisse,vno exemplo ne omnes vitam viuerent,
Sicut merci pretium statui pro virtute vt veneat.
Quæ improba'st pro mercis vitio,dominum pretio pauperat
Itidem diuos dispertisse vitam humanam æquum fuit.
Qui lepidè ingenuatus esset,vitam longinquam darent:
Qui improbi essent & scelesti,iis adimerent animam citò.
B Si hoc parauissent,homines essent minus multi mali,
Et minus audacter scelesta facerent facta,& postea
Qui probi homines essent,esset his annona vilior.

PE. Qui deorum consilia culpet,stultus,inscitúsque sit,
Quíque eos vituperet.nunc iam istis rebus desisti decet.
Nunc volo obsonare,bene vt hospes te virtute ex tua
Meæ domi accipiam,benignè,lepidè,& lepidis victibus.

PL. Nihil me pœnitet iam quanto sumtui fuerim tibi.
Nam hospes nullus iam in amici hospitium diuorti potest,
Quin vbi triduum continuum fuerit,iam odiosus siet.
Verùm vbi dies decem continuos immorabitur,
C Tametsi dominus non inuitus patitur,serui murmurant:

PE. Seruienteis seruitutem ego seruos introduxi mihi
Hospes,non qui mihi imperarent,quibus ego essem obnoxius.
Si illis ægrè'st,mihi quod volupe est,meo remigio rem gero
Tamen: id quod odiosum est, faciundum est cum malo atque ingratiis.
Nunc quod occepi, obsonatum pergam. PL. si certum est tibi,
Commodulùm obsona,ne magno sumtu,mihi quiduis sat est.

PE. Quin tu istanc orationē hinc veterem atque antiquam amoues?
D Nam proletario sermone nunc quidem hospes vtere.
Nam ij solent,quando accubuere,vbi cœna apposita est,dicere:
Quid opus fuit hoc, hospes,sumtu tanto nostra gratia?
Insaniuisti hercle:nam idem hoc hominibus sat erat decem.
Quod eorum causa obsonatum est,culpant, & comedunt tamen.

PA. Fit pol illud ad illud exemplum,vt doctè & perspectè sapit?

PE. Sed iidem homines numquam dicunt,quamquam appositum est ampliter,
Iube illud denuò tolli,hāc patinam remoue, pernam nihil moror.
Aufer illam offam penitam,probus hic conger frigidus.
Remoue,abi,aufer:neminem eorum hæc asseuerare audias.
Sed percellunt,se & procumbunt,dimidiati dum appetunt.

PA. Bonus hercle vt malos descripsit mores? PE. haud centesimam A
Partem dixi, atque, otium nunc si sit, possim expromere.
PA. Igitur id quod agitur huic primùm præuorti decet.
Nunc huc animum aduertite ambo, mihi opus est opera tua.
Periplectomene: nam ego inueni lepidam sycophantiam,
Qui admutiletur miles vsque cæsariatus, atque vti
Huic amanti ab Philocomasio hanc efficiamus copiam.
Vt hic eam abducat, abeátque. PE. dari istanc rationem volo.
PA. At ego mihi annulum dari istum tuum volo. PE. quam ad rem vsui est?
PA. Quando annulũ habebo, igitur rationem meaũ fabricarũ dabo.
PE. Vtere, accipe. PA. accipe à me rursum rationem doli, B
Quam institui. PL. perpurgatis ambo damus tibi operam auribus
PA. Herus meus ita magnus mœchus mulierum est, vt neminem
Fuisse æquè, neque futurum credam. PL. credo ego istuc idem
PA. Itaque Alexandri præstare prædicat formam suam,
Itaque omneis se vltrò sectari in Epheso memorat mulieres.
PE. Ædepol, quin te de isto multi cupiunt non mentirier,
Sed ego ita esse, vt dicis, teneo pulcrè. proin' Palæstrio
Quàm potes, tam verba confer maxumè ad compendium.
PA. Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem,
Quoi fallaciarum mens, corpúsque sit plenum & doli? C
PE. Ingenuámne an libertinam? PA. æqui istuc facio, dummodo
Eam des quæ sit quæstuosa, quæ alat corpus corpore,
Cuíque sapiat pectus: nam cor non potest, quod nulla habet.
PE. Lautam vis, an quæ nondum sit lauta? PA. siccam, succidam,
Quàm lepidissimam potes, quámque adolescentem maxumè.
PE. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adulescentulam.
Sed quid ea vsus est? PA. vt ad te eam iam deducas domum,
Vtíque eam hic ornatam adducas matronarum modo,
Capite comto: crineis, vittásque habeat: assimulétque se
Tuam esse vxorem, ita præcipiendum est. PL. erro quam insistas viam. D
PA. At scietis. sed ecquæ ancilla'st illi? PE. est primaria.
PA. Ea quoque opus est. ita præcipito mulieri, atque ancillulæ,
Vt simulet se tuam esse vxorem, & deperire hunc militem,
Quasíque hoc annulũ animo suæ ancillæ dederit, ea porrò mihi,
Militi vt darem, quasíque ego rei sim interpres. PE. audio.
Ne me surdum verbera. PAL. tu si audis, ego rectè militi
Dabo. à tua mihi vxore dicam delatum, & datum
Vt se deamet, conciliem: ille eiusmodi est, cupiet miser.
Qui nisi adulterio, studiosus rei nullæ aliæ est, improbus.
PE. Non potuit reperire, si ipsi soli quærendas dares,

Lepidiores

A Lepidiores duas ad hanc rem, quàm ego dabo. habe animum bonum.

PA. Ergo accurato & properato opus eſt. nunc tu auſculta Pleuſides.

PL. Tibi ſum obediens hoc facto. PA. miles domum vbi aduenerit,

Memineris ne Philocomaſium nomines. PL. quam nominem?

PA. Dicam iam. PL. nempe eandem, quæ dudum conſtituta eſt. PA. pax, abi.

PL. Meminero. ſed quid meminiſſe id refert hanc ad rem tamen?

PA. Ego enim dicam tum quando vſus poſcet. interea tace.

Vt nunc etiam hic agit, actutum parteis defendas tuas.

B PL. Ego eo intrò igitur. PA. & præcepta ſobriè vt cures, face.

COHIBETE INTRA LIMEN ETIAM VOS, &c.] Periplectomenes conſiderati, & cauti hominis fungẽs officio, priùs quàm domi inter ſe ea de re, qua de re agetur, cõſultent, iubet Pleuſidem, & ceteros, ſeſe intra limen domus continere, dum proſpicit, ne quo loco inſidiæ ſint. concilio, id eſt, conuentui, & cœtui, collocatæ, neu qui arbitri, qui ſuos ſermones aucupari, atque excipere, ſuáque conſilia præripere queant. O Pleuſides, inquit, ſubintellige, & vos Palæſtrio, & Philocomaſium, cohibete etiamnunc vos intra limen, &c. CONCILIO.] id eſt, conuentui, cœtui, nobis, qui conuénimus, ſeu cõuenturi ſumus, de re propoſita cõſultaturi. Sed videtur legendum, *conſilio*, per, ſ. conſilio, inquit, quod habere volumus. VNDE INIMICVS NE QVIS NOSTRIS SP. CAP. CONS.] allegoria eſt, à re militari ducta. opus eſt, nobis, inquit, tuto loco, vnde nullus inimicus conſilia noſtra præripere, & conſiliis noſtris ſurreptis, aut præreptis, victoriam nobis de manibus extorquere, noſtráſque copias diſturbare, ac profligare poſſint. VNDE INIM. NEQVIS NOSTRA SP. CAP. AVR.] ex quo loco nullus C inimicus nobis ſpolia detrahat, ſermones noſtros aucupando, & exaudiendo. NAM BENE CONS. INCONS. SI INIM. SIT VS.] quod éuenit, cùm conſilia noſtra inimicis noſtris patefiunt. nam tum, quæ nos in eos machinabamur, illi in non incautos, ac ſecuros conuertunt. Cuius rei exempla innumerabilia extant apud hiſtoricos. Hanc porrò ſententiam multis verbis explicat, amplificat, atque expolit Plautus. AVT CATALOGO LOQ.] id eſt, aut cum ordine & modo, & diſpoſitione, ac deſcriptione certa loquendi. videtur eſſe ducta tralatio à re militari. Catalogus enim interdum ordinem, & deſcriptum militum numerum ſignificat. Per catalogum loquẽdi igitur, ordinem quendam, & diſpoſitionem, & quaſi inſtructionem, ac collocationem verborum conſideratam, & rationi conſentaneam videtur Plautus ſignificare. Nonnulli legunt Græcè, aut κατὰ λόγον duabus vocibus, id eſt, ſecundum rationem, vt non ſubintelligatur, aut non repetatur ἀπὸ κοινοῦ prouocabulũ *cum*, quos non ſequor: & antiquam ſcripturam, à qua non diſcrepat vulgata, tueor: eámque ſic explicandam, vt ſuprà expoſui, arbitror. nam & καταλέγειν apud Græcos ſignificat κατατάττω, ordino, ordine conſcribo, deligo, centurio. LECTVM ID EST] quidam legi volunt, *tectum id eſt*, vt ſit à verbo, *tegor*, participium, hac ſententia, niſi id conſilium celatum eſt cum cura, & catalogo loquendi, &c. mihi D conuenienter dici videtur, cum cura conſilium aliquod tegere, aut celare, ſed cum ordine, & modo loquendi conſilium tegere, abſurdum dictu eſt. Quare nihil mutandum cenſeo. Verumtamen iudicet lector eruditus. NOSTRO CONSILIO VENATOR ADSIT, &c.] noſtrum conſilium auribus captet: noſtrum conſilium auribus excipere, ac ſubripere ſtudeat. allegoria à venatoribus, ſeu à venatione. CVM AVRITIS PLAGIS] id eſt, aurib. plagæ, ſunt retia, quibus capta implicantur. M. Tull. lib. 3. Offic. *ſúntne igitur inſidiæ tendere plagas, etiam ſi excitaturus non ſis?* Virg. lib. 8. Æneid. *Retia rara, plagæ.* Horat. epiſt. 6. lib. 1. *Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos Differtum tranſire forum, populúmque iubebat.* STERILIS HINC PROSP.] ſignificat locum eſſe ab hominibus, qui ſua conſilia excipere poſſint, purum, ac vacuum quoad longiſſimè oculorum aciem contendere queat. Sic Horat. dixit puram plateam, in qua nulli ſunt, qui poëtam meditantẽ obturbẽt. epiſt. 2. li. 2. epiſt. *Interualla vides humanè cõmoda. verùm, Puræ ſunt plateæ, vt nil meditantibus obſtet.* FACILE EST IMPERIVM IN BONIS] facile eſt imperare bonis, quia ſibi ab iis, qui ius habent imperandi, imperari æquo animo ferunt. VTIBILE.] conducibile, vtile. QVIS HOMO SIT MAGIS VSQVAM, Q. TV, LOQVI LEP. &c.] ſic legendum, non, vt edidit Camerarius, *quàm tu es, loqui te lepide*, &c. neq. vt habent vulg. *Quis homo ſit mage meus*, &c. planè mendoſè. NEQVE TE DECÔRA, NEQ. T. V.] neque te digna, neque tuis, &c. *te decôra* dixit, per hypallagen, pro, te digna : cùm dictum oportuerit,

tibi decôra. EX OPIBVS SVMMIS.]opibus ſummis,ſumma contentione. OBIICERE.] A
afferre,offerre. QVOD FAXIS]quod feceris,quod facias. PVDET] nam qui ſeriò amat,
cum nullius rei pudet. VMBRA ES AMANTVM]ſimulacrum es amantum:non es ad vi-
uum expreſſus amans. videtur tranſlatio eſſe à pictura. M. Tull. Academ. quæſt. lib. 4. *Quàm mul-
ta vident pictores in vmbris, & in eminentia, quæ nos non videmus?* Idem in Offic. 3. *Sed nos veri iuris, ger-
manaq́ iuſtitiæ ſolidam, & expreſſam effigiem nullam tenemus, vmbra, & imaginibus vtimur.* Licet etiam
dicere, ab ea, quam propriè vmbram dicimus, dico, à priuatione luminis tranſlationem eſſe du-
ctam. M. Tull. lib. 7. epiſt. ad Attic. *O hominem amentem, & miſerum, qui ne vmbram quidem* τοῦ καλοῦ
vmquam viderit! HANCINE ÆTATEM EXERCERE ME, &c.] æquúmne eſt, ſeu ve-
rúmne eſt, me exercere, hoc eſt, fatigare, iſtam ætatem, hoc eſt, te, qui iſta ætate es, mei amoris
cauſa? ITÁNE TIBI VIDEOR OPP. ACHER.]itáne tibi videor tibi valdè decrepitus
ſenex, & ad moriendum vicinus, &c. ſic initia in Mercat. *Quid tibi ætatis videor? Acheruntius ſenex,
vietus, decrepitus.* TAM CAPVLARIS.]tam capulo dignus, ſeu tam capulo debitus. ſuprà in
Aſin. *Perij miſera, vt oſculatur carnifex, capuli decus?* PERNIX SVM M.]manus habeo ad quid-
uis faciendum expeditas. PEDIBVS MOBILIS]πόδας ὠκύς pedibus celer. pedum cele-
ritate valens. INEST IN HOC AMVSSITATA SVA, &c.]ineſt in hoc ingenio, vel in
hoc viro δωκλιχῶς perfecta, & ad perpendiculum exacta indoles natura, ſeu naturalis. amuſſi- B
tata, id eſt, ad amuſſim facta, vt vult Feſtus: examinata, vt Nonius: qui hunc verſum profert in,
examuſſim, & in, *indoles*: docétque amuſſim, eſſe regulam fabrorum, quam architecti, cùm opus
probant, rubrica illinunt. iam quòd apud Feſtum, & Nonium impreſſum eſt, emuſſitata: vel
lapſi ſunt Feſtus, & Nonius, vel erratum eſt ſcriptorum librariorum. SVA SIBI]ſua propria:
quomodo alibi explicauimus. Sic Terent. Adelph. *ſuo ſibi hunc iugulo gladio.* Plaut. Amphitr. *Atq.
hunc telo ſibi malitia à foribus pellere.* ad quem locum de hoc genere loquendi plura. INGENVA]
naturalis, natura, à natura inſita. Lucret. lib. 1. *Vnde mare ingenui fontes, externáque longè Flumina ſup-
peditant?* NAM BENIGNITAS QVIDEM HVIVS, OPP.]id eſt, nam liberalitas quidem
Periplectomenis, talis prorſus eſt, qualis eſt hominis adoleſcentuli liberalitas. CÙM PERI-
CVLVM FACIES,]cùm experieris, QVEM APVD TE EXEMPL. EXP. H. NE Q. P.]
id eſt, cùm aliquis domi habet experiundi facultatem, foris quærere nõ debet, vt ego, qui tuam
erga me liberalitatem & comitatem experior. Hîc perſonæ erant perturbatæ, & confuſæ: quas
in ſuum ordinem reſtitui. ſecunda perſona poſita eſt, pro tertia infinita. qua de re alibi. AT
EGO AMORIS ALIQ. HAB. HVMORISQ.]*amoris, humoriſque*, paronomaſia: ſignificat,
ſe non prorſus ab amore abhorrere, neque eſſe aridum, & exſuccum, & exſanguem. VEL CA-
VILLATOR FACET.]cauillator, qui cauilla iaculatur, à cauillando. M. Tull. lib. 1. ad Attic. C
Conſul autem ipſe, paruo animo & prauo: tãtùm cauillator genere illo moroſo, quod etiam ſine dicacitate, ridetur,
&c. Idem lib. 2. *Itaque iam familiariter cum ipſo etiam cauillor ac iocor.* Plautus in Trucul. *Dicax ſum fa-
ctus: iam ſum cauillator probus.* CONVIVA COMMODVS]conuiua ad aliorum mores, & inge-
nium ſeſe accommodans, ſeu aliorum moribus obſequens, & obſecundans. OBLOCVTOR]
aduerſator in ſermone. ET MEÆ ORATIONIS IVSTAM P. P.]& memini iuſtam meæ
orationis partem perſequi: non aliis ſuam partem præripio. ET MEAM PART. ITIDEM
TACERE, &c.]Sic M. Tull. Offic. 1. in extr. *Sit igitur ſermo, in quo Socratici, maximè excellũt, lenis, mini-
méque pertinax. inſit in eo lepos. nec verò, tamquam in poſſeſſionem ſuam venerit, excludat alios: ſed cùm reliquis
in rebus, tùm in ſermone communi, viciſſitudinem non iniquam putet.* Quam iuſtam partem appellat hîc
Plautus, Græci ἐπιβάλλον μέρος dicunt. MINIMÈ SPVTATOR, SCREATOR SVM
&c.] ô fortunatum ſenem, qui deſtillationibus non laboret: cui generi morbi maximè ſunt ex-
poſiti ſenes. Deſtillationum autem appellatione, intelligi volo, grauedinem, & pituitam, quam
Græci κόρυζαν vocant, & ſimil. de quibus Cornelius Celſus lib. 1. cap. 5. & lib. 4. cap. 2. Huc
pertinet illud Varronis de liberis educ. *Eam ſunt conſecuti corporis ſiccitatem, vt neque ſpuerent, neque* D
emungerentur. tale quiddam tradidit Xenophon de Perſis primo lib. κύρου παιδείας. SCREA-
TOR SVM] ſcreare, eſt pituitam, quæ in fauceis defluxit, cum valido ſonitu, extractam mit-
tere. Sputare verò, ſeu ſpuere, eſt ſaliuam in os delapſam ſine ſonitu, aut certè exili labrorum
ſono, emittere. repetenda autem negatio, *minimè*, ad vocem, *ſcreator*, ἀπὸ κοινοῦ. MINI-
MÈ MVCCIDVS]muccidus, cui muccus è naribus fluit. ſuprà in Epid. *Qui me emunxiſti mucci-
dum, minimi pretij.* & in Moſtell. *probè Me emunxti.* TR. *vide ſis, ſatin' rectè num mucci fluunt?* SIC
EPHESI SVM NATVS, NON IN APVL. &c.]quamuis non omnia ſint in patria, eſt ta-
men aliquid. Ex quo illud Themiſtoclis in Seriphium quendam: *neque ſi Seriphius eſſem, nobilis: ne-
que, ſi tu Athenienſis, clarus vmquam fuiſſes.* Et Plato moribundus, atque animam agens, gratias
agebat naturæ, quod Græcus natus eſſet, non barbarus, Athenienſis, non Thebanus. Iam Apuli
mendaces, infidi, & fallaces habiti ſunt. Vmbri verò, parci, vel Catullo teſte. Sic enim ille, ad
Egnatium. *Aut parcus Vmber, aut obeſus Etruſcus.* vbi tamen Turneb. legit. *Aut pinguis Vmber.* Sca-
liger verò, *Aut porcus Vmber.* EDVCTVM IN NVTRIC. VEN.] educatum à Venere, ſeu
apud Venerem. NEQVE VMQVAM ALIENVM SCORT. SVBAG. IN C.]quod re-
prehendit Chremes in Clitiphone filio apud Terent. in Heautont. *vidin' ego te modò manum in
ſinum huic meretrici inſerere?* ſequitur paucis pôſt verſib. *Nam iſthæc quidem contumelia eſt, Hominem*

A *amicum recipere ad te;atque eius amicam subagitare.* Est autem subagitare, aliquantò licentiùs, & proteruius, & nequius attrectare. infrà in extr. fab. *Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?* suprà in Capt. in extr. *Neque in has subagitationes sunt, neque vlla amatio.* PVLPAMENTVM] suprà in Curcul. *Velisne oliuas, an pulpamentum, an capparim?* NEQVE PRÆVORTO POCVLVM.] neque anteuorto poculum: neque præcipio poculum: hoc est, neque propero bibere antequàm mihi ministretur, vel neque poculum, quod alteri ministratum est, præcipio, seu antè cupio, seu præoccupo. DISSIDIVM] malim legi *discidium*, per, c. ante, i. in secunda syllaba: à verbo discindo: vt *exscidium*, ab exscindo, de quo pluribus verbis explicauimus in commentariis Lucret. & primi in eo auctore hoc verbũ, pro quo legebatur *dissidium*, restituimus: item fecimus apud M. Tull. aliquot locis. significat autem discidiũ, χωρισμὸν, distractionem, separationem. SERMONEM SEGREGO] taceo. finem loquendi facio. CEDO TREIS MIHI HOMINES ORICHALCO CONTRÀ CVM ISTIS M.] id est, da mihi treis homines istis moribus præditos, seu ita bene moratos: & ego tibi orichalcum dabo. vel sic. ausim tecum orichalco deposito certare, te treis homines tam lepidos, tam venustos, &c. non reperturum. De aurichalco seu orichalco, suprà pluribus verbis scripsimus, in Curcul. ibi. *Cedò mihi orichalco contrà, cum ego sano seruiam?* ILLVC ÆTATIS QVI SIT,] illa ætate qui sit. TVTE ME VT FATEARE, FACIAM ESSE ADOL. M.] ordo est, faciam, vt tute fateare me esse adolescentẽ moribus. Sunt enim ferè senes, tristes, morosi, iracundi, difficiles, amari, &c. sed hæc sunt magna ex parte, hominum vitia, non ætatis. Repeiuntur enim senes, comes, hilari, commodi, faceti, suaues, & iucundi. Qua de re M. Tull. in Catone. ITA APVD OMNEIS COMPAR. TIBI RES B. F. FR.] ordo & sententia est, ita apud omneis res, id est, in omnibus rebus, comparebo tibi benefactis freq. hoc est, præbebo, atque ostendam me tibi. LENIOREM DICES, QVÀM M. EST M.] hyperbole. tranquilliorem dices mari, quod à ventis non concitatur. Sic ferè in Stich. *tranquillus magis, quàm mare, quo ambo estis vecti.* Virg. in Alex. *Nuper me in litore vidi, Cùm placidum ventis staret mare.* Vt mare autem, ventis non spirantibus, æquum, & tranquillum, & mutum est: ita ventis coortis, inæquale, iratum, & sonorum est. hinc murmur maris. Non dissimile admodum est illud in Pœn. *Ita hanc canem faciam tibi ego oleo tranquilliorem.* LIQVIDIVSCVLÚSQ. ERO, QVÀM VENTVS EST F.] & ero paullominus liquidus, seu aliquanto liquidior, hoc est, serenior, quàm ventus Fauonius, qui est, vt & Boreas, αἰθρηγενέτης. hoc est, æthræ, seu serenitatis genitor, atque effector. HINC INDIDEM] ex eodem me. OBSONATOREM OPT.] obsoniorum emtorem opt. TVM AD SALT. NON CINÆDVS M. APT. EST, &c.] cinædi, molli, & flexibili sunt corpore: ita ad saltandum aptissimi. quin cinædus sæpe pro saltatore vsurpatur, maximè apud veteres, teste Nonio: qui hũc locum profert in voce, *cinædus*. & illum in Aulul. *ita fustibus sum mollior, miser, magis, quàm vllus cinædus.* Sic & Scipio Afric. in Orat. contra legem iudiciariam Tib. Gracchi, apud Macrob. lib. Saturnal. 3. cap. 14. *Eunt*, inquam, *in ludum saltatorium inter cinædos, virgines, puerique ingenui.* AD ILLAS ARTEIS] id est, præter illas arteis: vel cum illis artibus, πρὸς ἐκείνας τέχνας. OBTASSIS] optaueris. AT TIBI TANTO SVMTVI, &c.] verba sunt etiam hæc Pleusidis, sermonem ad Periplectomenem à Palæstrione conuertentis. At tibi Periplectomenes, inquit Pleusides, quod tanto sumtui sim, mihi molestum est. MÔRVS ES.] stultus es. *mōrus*, vox Græca, qua & alibi vtitur, non semel μωρος. NAM IN MALA VXORE, ATQ. INIM.] præclara sententia. Et attende, malam vxorem, & inimicum, in eodem gradu collocari, eodémq. loco haberi: neque id iniuria. nam si eum inimicum nostrum esse ducimus, qui nobis aduersatur, & obest, qui nos oppugnat, insequitur, & vexat, vbicumque, & quocumq. modo potest: quid aliud facit vxor mala, quæ, vt inquit Hesiodus, virum, quamuis fortem, &, strenuum, vrit sine face, & ad senectutem præmaturam, præcipitem impellit? Verba Hesiodi adscribam. Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ' ἄμεινον Τῆς ἀγαθῆς· τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο Δειπνολόχης, ἥτ' ἄνδρα καὶ ἴφθιμόν περ ἐόντα Εὕει ἄτερ δαλοῦ, καὶ ὠμῷ γήραϊ δῶκεν. Neque verò quisquam existimet, aut suspicetur, ex his verbis, me talem vxorem esse nactum. Nam, dei immortalis virtute dicam, contigit mihi vxor temperans, modesta, morigera, sedula, denique & fida, communium liberorum, ac rei familiaris, custos. Quòd si aliter esset, non me fugeret Varronis præceptum, qui scripsit quodam loco, vt refert A. Gellius lib. 1. cap. 17. vitium vxoris, aut ferendum esse, aut tollendum. qui tollit, vxorem commodiorem præstat: qui fert, se meliorem reddit. SI QVID SVMAS.] si quid insumas. ET, QVOD IN DIVINIS REB. SVMAS, &c.] &, quem sumtum in res diuinas facias, is sumtus sapienti quæstus est. Hic versus, ad pietatem, & rerum diuinarum cultum pertinet. DEÛM VIRTVTE, TRANSEVNTEM HOSP. ACC. &c.] id est, deorum beneficio, & benignitate, non mea virtute, &c. Sic loquebatur veteres, cùm suam virtutem extenuare, & sua omnia minora facere, diis autem omnia accepta referre, & deorum erga se beneficentiam amplificare vellent, ne, res secundas, & bene gestas sibi tribuendo, in deos ingrati esse viderentur, sibíque iratos redderent. Sic suprà, in Capt. *Ego virtute Deûm, & maiorum nostrûm, diues sum satis.* Cõsule indicem. Hoc igitur dicit, deorum beneficio, non mea ipsius virtute, prætereuntem aliquem hominem à me hospitio accipi, apud me comitas est: hoc est, meo iudicio comitas est: vel, existimo esse in comitatis laude ponendum. existimo, me, trãseuntem, seu præ-

tereuntem hominem accipiendo,comitatis laudem aſſecuturum.Profert hunc verſum Nonius A
in nomine,*virtus*,&,*virtute*,interpretatur hîc,*auxilio*.non malè. ES, BIBE,]es,imperatiui mo-
di,à verbo edo,es,eſt. ANIMO OBSEQVERE M.] animo tuo morem gere mecum,hoc
eſt,indulge Genio,& libidinem tuam exple domi meæ. χαρίζου τῇ ψυχῇ. LIBERÆ SVNT
ÆDES.]meæ. LIBER SVM. EGO ME VTI VOLO LIBERÈ.] ſic legendum, & ita
ferè habent noſtri codices veteres,non longè admodum à ſcriptura vulgata diſcrepantes : mi-
rórque Camerarium,ſic edidiſſe *Liberæ ſunt,liber ſum autem egomet. volo liberè*. planè mendoſè. Sen-
tentia porrò eius ſcripturæ,quam ſecuti ſumus facilis,ac plana eſt : *liber ſum. ego me vti volo liberè:*
hoc eſt,ego me tractare volo liberè:ſeu,ego volo vitam liberã colere. vti aliquo, & vti ſeipſo,
peræquè dicũt Latini.Horat.epiſt.12. lib.1. *Vtere Pompeio Grospho:& ſi quid petet,vltro Defer.* Idem
epiſt.17.lib.eiuſdem. *Si pranderet olus patienter regibus vti, Nollet Ariſtippus.* Plaut.in Cap. *Dicam. vt
ſibi penum alium ornet, ſiquidem ſeſe vti volet.* DEÛM VIRTVTE DICAM,] deorum benefi-
cio,non mea virtute.Sic ſolebãt loqui veteres, vt dixi,ne deos offenderẽt, ſi ſuæ virtuti res ſuas
ſecũdas ſibi adſcriberent. OBLATRATRICEM]oblocutricem,quæ mihi canis inſtar obla-
traret,& obloqueretur,quod malæ vxores ſolent. SI EA QVIDEM DEDVCTA'ST VS-
QVAM GENTIVM,]ſi quis vmquam bonam vxorem duxit domũ,&c.ſignificat numquam
cuiquam bonã vxorem contigiſſe,aut certè,dubitare ſe,an aliquando contigerit. QVÆ MI- B
HI NVMQVAM HOC DICAT,&c.]quæ mihi numquam cõſulat, ſed ſibi tantum deſcri-
bit hîc malam vxorem.nam bona vxor,virum amat ex animo,ei cõſulit potiùs,quàm ſibi,eum
procurat,de eo ſollicita eſt : cauet ei,ne in morbum incidat, &c. MALACVM,] molle. vox
Græca eſt,qua & alibi vtitur,ídque non ſemel. PRIÙS QVÀM GALLI CANTENT.] ante
lucem.Horat.Sat.1.lib.1.*Sub galli cantum conſultor vbi oſtio pulſat.* gallum ἀλέκτορα, & ἀλεκτρυό-
να nominant Græci, quòd è ſomno excitet, & è lecto ſurgere faciat. itaque hoc eum epitheto
deſcribunt, ὀρθροβόαν, quòd manè vociferetur. Democritus.(vt refert M.Tull.lib.2. de diuin.)
*optimis verſibus cauſam explicat,cur ante lucem galli canãt. depulſo enim de pectore, & in omne corpus deduto,
& modificato cibo,cantus edere quiete ſatiatos*,&c. Legendus Lucianus in gallo. DICAT,]& dicat.
KALENDIS]Martiis.Horat.oda 8.lib.3. *Martiis calebs quid agam Kalẽdis,Quid velint flores, & acer-
ra turis Plena,miraris*,&c. MEAM QVOD MATREM IVVERIT,]meæ quod matri pro-
futurum ſit,vel meæ quod matri voluptati futurum ſit. DA QVI FARCIAT, CONDI-
ÁTQVE]da fartorem,da coquum.Sic autem legendum , non, vt vulgò, *faciat*. QVINQVA-
TRIB.]diebus feſtis Mineruæ,qui agebantur menſe Martio. Horat.epiſt.2. lib.2. ſub extr. *Ac
potius puer vt feſtis Quinquatribus olim, Exiguo, gratóque fruaris tempore raptim.* PRÆCANTATRI-
CI,]Sic legendum:hoc primum. nam & ſic habent noſtri libri veteres, &, vt ſic legatur, verſus C
poſtulat. *Præcatrici*,verò,quo modo edidit Camerarius,ferri nõ poteſt, *præcantrici* verſus reſpuit,
præcantatricem appellat mulierem, quæ carminibus , & cantionibus profitetur ſe mala ab ali-
quo,ſeu ab aliqua auertere,atque amoliri poſſe. CONIECTRICI,]quæ ſomnia interpreta-
tur.M.Tull.lib.2.de diuin. *Párere quadam matrona cupiens,dubitans eſſétne pragnãs,viſa eſt in quiete ob-
ſignatam habere naturam.ad coniectorem retulit.* FLAGITIVM EST,]turpe facinus eſt,inquit mu-
lier,ſunt enim hæc omnia mulieris,ſeu vxoris verba, κατὰ μίμησιν à viro expreſſa,ſi nihil mit-
tetur. QVO SVPERCILIO SPECIT?] quo ſupercilio adſpicit ? *ſpecio* , verbum ſimplex,
quo vtebantur veteres:cuius compoſita,adſpicio,conſpicio,reſpicio,&c. Ab eo verbale,*ſpectio*.
quod,vt docet Feſtus,ponitur in auguralibus pro adſpectione.&,ſpectu,dixit Pacuuius pro ad-
ſpectu,vt idem Feſtus refert. *amplus,rubicundo colore,& ſpectu proteruo ferox.* TVM PATRICAM
CLEMENTER NON POTEST, INQVIT, QVIN M.]tum non poteſt fieri(inquit vxor
improba)quin patricam,hoc eſt,patriciam,clemẽter munerem:hoc eſt,aliquo munere donem:
Nonnulli putant legi poſſe *patritam*:in his Turnebus,hoc eſt,inquit ille,ancillam paternam, ſeu
patriam.Sic autem dictum,*patritam*,vt, *auitam*. Sed verſus hanc lectionem reſpuit : etíam ſi quis D
legat,vt edidit Camerarius, *ſed patricam clementer non poteſt,hinc quin munerem*.nam ſecunda ſyllaba
vocis *patritã*,lõga eſt.Quare ſi ita legemus, *Sed patritam clemẽter non poteſt*,&c. erit iambus in quin-
ta ſede contra rationem,& legem carminis.Legat,ſi volet,lector,Adria.Turneb. Aduerſ. lib.7.
cap.6.Quòd autem ad reliquã verſus partem attinet,ſecutus ſum libros noſtros veteres,à vulg.
non admodum diſcrepanteis.cuius ſcripturæ ſententia,optima,& planiſſima eſt. QVIA NI-
HIL ABSTVLERIT,]quia nihil à me acceperit. GERARIA]ancilla,quæ gerit pueros. ſic
autem legendum eſſe, princeps vidit Adr. Turneb. libro & capite, ſuprà commemoratis. nam
libri vulgati habent partim, *cellaria*,partim *ceraria*. NON MISSVRV'S QVIDQVAM,]
non miſſurus es,quidquam,&c. VERNAS ALIT?] *verna*,inquit Feſtus, *appellantur ex ancillis
ciuium Rom.verè nati:quod tempus anni maximè naturale fœtura eſt.* ME VXORE PROHIBENT]
me ab vxore ducenda deterrent.Sic ſæpe loquuntur boni ſcriptores.Cæſar lib.4. de bello gall.
Cùm id non impetraſſent,petebãt vti ad eos equites,qui agmen anteceſſiſſent præmitteret, eóſq. pugna prohiberet.
M.Tull.pro Ligario.*nos iacenteis ad pedes, ſupplicum voce prohibebis?* Virgil.lib.1 Æneid. *hoſpitio prohi-
bemur arena.* T.Liuius lib.7.Annal.*& prohibendo populationibus,quos rapto viuere neceſſitas cogebat,ſatis
domari credebat hoſtem.* piget alia ex aliis exempla referre. MIHI QVÆ HVIVS SIMI-
LEIS SERMONES SER.] quæ vxor mihi ſermones, huius, quàm deſcripſi, ſimileis ferat,
id eſt,

A id est, fundat, & quasi serendo spargat. Sic sæpe Titus Liuius loquitur, serere colloquia, sermones, fabulam, mentionem. lib. 3. Annalium. *Amotis inde seditionis auctoribus, patres circumire plebem, inserentésque se in circulos, sermones tempori aptos serere.* Idem lib. 7. *Liuius pòst aliquot annos, qui ab satyris ausus est primus argumento fabulam serere.* &c. Idem lib. 28. *Ac primo sermones occulti tantùm serebantur.* & Virgil. lib. 12. Æneidos. *Rumorésque serit varios, ac talia fatur.* Plautus in Curcul. *Quod quidẽ mihi polluctus virgis seruus sermonem serat,* &c. Iam, quòd, *serat.* edidi, non, vt vulgò, *serant.* rationem secutus sum. Nam & de vna vxore locutus est, & iure ciuili singuli singulas vno tempore ducunt vxores domum. DII TIBI SVNT PROPITII, HERCLE] deos habes tibi propitios. fortunatus es. contrà dicimus, alicui deos esse iratos, cùm significamus eum esse miserum, atque infelicem. IN GENERE,] repete ἀπὸ κοινοῦ, maximo, aut subintell. aliquid aliud simile, bono, claro, &c. LIBEROS HOMINEM EDVCARE, GENERI MONVM. &c.] hominem educare liberos, qui genus suum, & se, quoad eius fieri potest, immortale reddant. qui neque generis, neque sui ipsius memoriam sinant interire. nam libri, vt liberi, vt libri, statuæ, sepulcra, monumenta sunt parentum, eorum, qui scripserunt, eorum, quibus statuæ positæ sunt, & quorum imaginem referunt, mortuorum. INTERPARTIANT.] id est, inter se partiant. sic autem legendum, non *inter eos partiant.* non vt

B habent omnes libri impressi, *inter eos partiant.* quæ scriptura nullo modo ferri potest. ECQVID VELIM] numquid velim. AN SOMNVM COEPERIM] an dormierim. SACRIFICANT? DANT INDÈ PARTEM MIHI M. &c.] hoc est, si sacrificant, dant mihi ex victima immolata partem maiorem, quàm sibi. Victimæ immolatæ partem diis donabant: partim sibi reseruabant, & in conuiuio comedebant: ad quod adhibebantur coniunctissimi, & carissimi. Itaque apud Theophrastum in libello, qui inscribitur ἠθικοὶ χαρακτῆρες, capite περὶ ἀκαιρίας, in iis qui intempestiuè, veniunt & idcirco molesti sunt, numeratur is, qui non vocatus interuenit sacrificantibus, & sumtum facientibus, extorum partem petiturus. verba Theophrasti sunt hæc, καὶ πρὸς θύοντας, καὶ ἀναλίσκοντας ἥκων, τομὸν ἀπαιτήσων, subintellige, ἐστὶν ἄκαιρος. Idem eodem libro cap. περὶ αἰσχυντίας. scribit hoc quoque impudentis esse, posteaquàm diis sacrificarit, ipsum apud alterum cenare, carnes autem omneis in penum condere, sale conspersas, verba Græca hæc sunt. Εἶτα θύσας θεοῖς θεοῖς, αὐτὸς μὲν δειπνεῖν παρ' ἑτέρῳ, τὰ δὲ ἀποτιθέναι ἅλας ἐπιπάσας. Ex quibus verbis intelligere licet, hunc morem fuisse apud Romanos peræquè, atque apud Græcos, vt qui diis sacrificassent, nihil sibi in posterum reseruarent, sed partem diis darent, partem amicis vescẽdum

C apponerent. neque hoc vsitatum & sollemne fuisse in sacrificiis lustralibus tantùm, vt putat Turnebus, sed in omnibus. ABDVCVNT AD EXTA] abducunt me domo ad exta. quidam legi volunt, *adducunt*, &c. ego nihil muto. ad exta sacrificiorum, quæ lustralia appellabant, vt vult Turnebus. Virgil. lib. 8. Æneidos. *Vescitur Æneas, simul & Troiana iuuentus Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.* Eorum autem partem diis dabant, vt diximus, partem comedebant: atque ad hoc conuiuium coniunctissimum quemq. adhibebant, ac vocabant. legendus Turnebus hac de re libr. Aduers. 7. cap. 6. in quibus non prorsus ei assentior, vt dixi. AD SE] domum suam. ILLI INTER SE CERTANT DONIS] id est, vt infrà non longè, interpretatur ipse, certatim dona mittunt, & munera. vel in hoc versu autem fit hiatus in principio, vt, *illi inter*, faciant duos spondeos: aut legendum, *illi inter se certant donis: at ego mecum mussito*, &c. alioqui versus claudicabit. & infrà proximo versu, legendum *dona certatim mittunt, & munera.* EGO MECVM MVSSITO, BONA M. INHIANT.] ego mecum tacitè loquor, & dico, mei propinqui mea bona auidè appetunt, & cupidè exspectant. tralatio est, à feris prædam, seu prædæ inhiantibus. mussito autem, hoc est, tacitè, & compressis labris agito. vt loquitur Flaccus. TV MVLTVM VIDES] tu acutè vides,

D tu sollers, & cordatus es. contrà, parùm vides. vsitata etiam Marco Tullio loquendi genera. SI HABVISSEM,] liberos, subintellig. LIBERIS] ob liberos. vel ex liberis. Terentius Adelph. *Duxi vxorem. quam ibi miseriam vidi? nati filij alia cura. porrò autem dum studeo illis, vt quàm plurimùm facerem, contriui in quærendo vitam, atque ætatem meam.* CENSEREM EMORI] exoptarem mortem ob miseriã ex cura, & metu contractam. al. existimarem mihi moriendum esse, pro liberis meis, vel propter curam liberorum. TVM NE VXOR MIHI INSIGNIT.] tum metuerem, ne vxor mihi pueros insignitos pariat postea, &c. insignitos, id est, aliquo vitio notatos, & deformeis. AVT VARVM, AVT VALGVM, AVT C. &c.] vari, inquit Festus, dicuntur, incurua crura habentes. Nonius autem vari, inquit, dicuntur obtortis plantis. Lucilius. *Compernem, aut varam fuisse Amphitryonis ἄκοιτιν.* Valgos Opilius Aurelius, aliíque complures, vt Festus refert, aiunt dici, qui diuersas suras habeant. Compernes, vt vult Nonius, dicuntur longis pedibus. At Festus *compernes*, inquit, nominantur homines genibus plus iusto cõiunctis. Pæti dicuntur, quorum oculi huc & illuc plus nimio celeriter mouentur: vel qui oculis sunt semiclusis, & conniuentibus, vel qui obliquis. Horatius Satyr. 3. libri primi. *strabonem Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus Si cui filius est, vt abortiuus fuit olim Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus illũ. Bronci,* inquit Nonius, *sunt producto ore, & dentibus*

prominentibus. DIGNVM EST] ἄξιόν ἐστι, par est. ET QVI BENE HABET] aliàs. & bene habet, &c. ÆQVVM FVIT DEOS PARAVISSE, VNO EXEMPLO NE OMNES VITAM VIVERENT,] argumentum à simili. PARAVISSE] comparauisse, fecisse. VNO EXEMPLONE OMNES, &c.] ne omnes homines vno modo viuerent, seu vitam colerent: sed viri boni, lepidi, commodi, comes, liberales, &c. locupletes, fortunati, ac beati, & macrobij essent, homines improbi, illepidi, incommodi, asperi, illiberales, & simil. egentes, infortunati, ac miseri essent, & citò morerentur: quod ferè secus éuenit. SICVT MERCI PRETIVM STATVI, PRO VIRTVTE, VT VENEAT, &c.] sicut æquum est, siue solet pretium merci præstitui, indici, atque imponi, vt ea merx vendatur, pro virtute, id est, pro sua dignitate, seu pro eo, quanti æstimanda est, quo modo ferè interpretatur Nonius in voce *virtus*, & totum hunc locum profert. Sic autem & legendus, & explicandus hic versus est. Nam editiones omnes habent, *statuit*: quæ lectio ferri non potest, quod enim huic verbo, quod est tertiæ personæ nomen suppositum erit? profectò nullum reperietur. Nunc autem sententia plana est, & ita Terentius locutus est in prologo Hecyræ, *facite, vt vestra auctoritas mea auctoritati fautrix, adiutrix sit, Si numquam auarè statui pretium arti meæ, Et eum esse quæstum, in animum induxi, maximum, Quàm maximè seruire vestris commodis.* QVÆ IMPROBA EST, PRO MERCIS VITIO DOMINVM PRETIO PAVPERAT.] ea merx, quæ mala est, propter mercis vitium, dominum mercis pretio priuat, & ita pauperiorem efficit: &c. verbo *pauperandi* vtitur, & Flaccus Satyra quinta, libri secundi. *Eripiet quiuis oculos citiùs mihi, quàm te contemtum cassa nuce pauperet.* ITIDEM DIVOS DISPERTISSE VITAM HVMAMAM ÆQVVM FVIT.] similiter diuos vitam humanam distribuisse, seu distinxisse, par fuit. QVI LEPIDE INGENVATVS ESSET] qui bene moratus esset, qui ingenuis moribus præditus esset, ei vitam longam darent. ET POSTEA QVI PROBI HOMINES ESSENT, ESSET HIS ANNONA VILIOR.] & postea probi viri numero plures essent. proborum virorum annona esset vilior, proborum virorum esset maior vbertas, neque esset eorum tanta caritas, hoc est, raritas, & pænuria. Allegoria est à rebus venalibus, & iis maximè, quæ sunt ad victum, cultúmque necessariæ: quarum si est magna vbertas, & copia, earum est & vilitas: sin pænuria est, etiam caritas est. τὸ γὰρ σπάνιον, τίμιον, vt ait Plato in Euthydemo. Marcus Tullius in frumentaria, in extrem. *Annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum non habet. Sin autem vbertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur vilitas in vendendis: vt aut malè vendendum intelligas, si processit: aut malè perceptos fructus, si rectè liceat vendere.* Animaduertendum autem est, dictum esse à Plauto, esset his annona vilior, pro, esset horum annona vilior. quomodo potius loquitur Horat. epistola 15. lib. 1. *Vilis amicorum est annona, bonis vbi quid deest.* cuius versus sententiam in commentariis Horatianis explicauimus. sed nihil oberit hîc iterare. hoc igitur significat Horatius, paruo constare amicos, cùm viri boni egent. nam cùm virorum bonorum amicitia quantouis auri pondere sit pretiosior, & carior: si qui viri boni egent rebus ad victum necessariis, licebit eas sibi, parua iactura facta, amicos reddere. quin etiam si magna per se rei familiaris iactura facta sit, tamen parua erit ducenda, si cum amicitia talium virorum conferatur. *Præterea in mala vxore, & inimico siquid sumas, sumtus est*, inquit noster Plautus suprà non longè. *In bono hospite, atque amico siquid sumas, quæstus est.* Ridiculè autem Petrus Victorius, Plautinæ locutionis ignorantia, hunc locum intellexit. Verba eius adscribam ex libro Variarum lectionum duodecimo capite vigesimi primi. Sic igitur ille sub extrem. & postea, Qui homines probi essent, esset his annona vilior. Ad extremum enim non oblita conditionis suæ persona, sententiam grauem, & pæne tragicam, in humili re terminauit. nam tanta immutatione rerum effici, vt annona vilis sit, ridiculum est, Hactenus ille. ex quibus verbis perspicuum est, Victorium sic accipere Plauti, seu Pleusidis, (non enim seruus Palæstrio, vt ille dormitans scribit, sed Pleusides adolescens loquitur) verba, quasi dicat ille, si dij longam vitam viris bonis dedissent, breuem, improbis hominibus: futurum fuisse, vt esset rerum ad victum necessariarum vilior. quæ explicatio, ita me Deus amet, valde ridicula est, & eius auctor magis ridiculus, quàm is esset, qui tam leni sententia tam grauem concluderet, ac terminaret. Nunc autem non hoc sentit Pleusides, quod ille somniat, sed id, quod suprà dixi, si dij viris bonis longam, & beatam vitam dedissent: breuem, & miseram, improbis hominibus: fuisse euenturum, vt pauciores essent improbi, plures viri boni. QVI DEORVM CONSILIA CVLPET, STVLT. INSCITVSQVE SIT, &c.] senex Periplectomenes Pleusidis dictum, quod videri posset impium, reprehendit, & corrigit. id quod eo consilio fecit Plautus, ne offenderet pios auditores. OBSONARE, BENE VT HOSPSES, &c.] obsonium emere, seu parare. DESISTI] supersederi.

A supersederi. Benignè.] prolixè, liberaliter. Lepidis victibus] cibis opiparis, lautis, & lectis. Nihil me poenitet iam, quanto sumtui fuerim t.] id est, magno iam sumtui fui tibi. vel sic, non paruo sumtui videor tibi fuisse. Talis est vsus verbi, pœnitet, interdum vt apud Terent. in Heautont. *At enim dices, me hic quantum operis fiat, pœnitet.* vel vt legit Faërnus, *At enim dices, quantum hic operis fiat, pœnitet.* & apud Marcum Tullium lib. de Offic. *Tandiu autem velle debebis, quoad te quantum proficias, non pœnitebit.* Quibus essem obnoxius] nec quibus essem obnoxius. Si illis ægre'st, mihi quod volup. est, meo rem. r. gero] si illis id molestum est, quod mihi iucundum est, remiges tamen mei sunt: id est, serui mei sunt: & velint, nolint, mihi pareant, necesse est. Si alienum remigium esset, quo rem gero, hoc est, nauim impello, non possem remigibus pro meo iure imperare nunc, cùm sit meum, non parêre non potest. allegoria est à re nautica, seu nauali. Licet fortasse sic quoque explicare, meo remigio rem gero, id est, meo sumtu rem gero. hunc locum etiam Adria. Turnebus explicat libr. Aduersar. suprà commemorato. quin Plautus ipse proximis verbis, id quod obscurius dictum videri possit, interpretatur, vt plerumque solet, καθ' ἑρμηνείαν, & ἐπεξήγησιν. Faciendum est cum malo, atque inerat.] faciendum est seruis, si nolint, cum eorum malo,

B & inuitis. Commodulum obsonium] obsonium non malum neque sumtuosum para commodulè, obsona, hoc est, tuo commodo, & ita vt non magnum sumtum facias. Ne magno sumtu] ἑρμηνεία. Veterem atque antiq.] obsoletam, seu vsitatam, & peruulgatam. Proletario] plebeio, & vulgari, *Proletarij* erant, qui nihil in rem conferebant, præter prolem. Itaque in tenuissima, & infima populi parte numerabantur, neque amplius, quàm mille & quingentos æris in censu habebant. Insanivisti hercle,] insanire interdum dicuntur, qui nimis magnos sumtus faciũt: & insania, pro immoderato sumtu vsurpari solet. sic & apud Græcos μαίνεσθαι, & μανία. Cicero pro Milone, *propter insanas illas substructiones,* &c. Ibidem, *substructionum insanis molibus.* Demost. κατὰ Μειδίου. ἐμοὶ δ', ὃς, εἴτε τις, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, βούλεται νομίζειν μανίαν, (μανία γὰρ ἴσως ἐστὶν ὑπὲρ δύναμιν τι ποιεῖν) εἴτε καὶ φιλοτιμίαν, χορηγὸς ὑπέστην, οὕτω φανερῶς καὶ μιαρῶς ἐπηρεάζων παρηκολούθησεν, &c. id est, mihi autem, qui, siue quis, Athenienses, insaniam existimare vult (insania enim fortassis est supra facultates aliquid facere) siue studium laudis, & ambitionem, me vltro ducem chori professus sum, ita apertè, & impurè mihi insultans, méque contumeliosè vexans insecutus est, &c. Quod eorum

C causa obsonatum est, &c.] quod obsonij eorum causa emtum est, &c. Ad illud exemplum] ad illum modum. Pernam nihil moror] perna carere possum. Aufer illam offam penitam:] secutus sum scripturam vulgatam, ac receptam: quæ talis est, *Aufer offam illam penitam: probus hic,* &c. quòd eam existimem esse veram, atque incorruptam, alteram autem esse suppositam, & ex ora libri in contextum verborum Plauti translatam, cùm esset initio adscripta, ad explicandam vocem minus vsitatam. *penitam*, auget suspicionem, atque adeò confirmat opinionem meam. Festus, qui docet duobus locis *offam penitam*, dictam esse ab antiquis, *offam porcinam* cum cauda, seu coda: à pene, quod caudam antiqui penem vocabant. Itaque *penitam* hîc habet primam syllabam & secundam longam. non est enim ab adiectiuo penitus, a, um: quod valet imus, a, um: seu intimus, a, um: sed vt dixi, à pene. Probus hic conger frigid.] tolle hunc congrum de mensa: probus erit frigidus, seruetur in diem crastinum. Asseverare] seriò dicere. Sed percellunt se, et pr.] sed sternunt se, non in lecto, in quo accumbunt, sed in mensa, vt scilicet possint obsoniis remotioribus manum admouere. Et procumbunt] idem valet, quod percellunt se. Dimidiati dum

D appetunt] id est, dum corpore inclinato atque inflexo cibos appetunt. Dimidiatos eos dixit, qui corpore ita procumbunt, ac propendent in rem aliquam, vt non integri, aut toti, sed dimidiati videantur. quòd autem Turnebus *dimidiatim* vult legi, & dimidiatim appetunt, explicat grandeis bolos appetunt, propè dimidiatos, quod appositum ferculum est, &c. nugas agit. Bonus hercle vt mal. descripsit more?] antithesis. quo pacto, id est, quàm pulcrè vir bonus Periplectomenes bonos mores descripsit? Igitur id, quod agitur, huic primum prævorti decet.] decet igitur id, quod agitur, huic anteponi, vel antè hoc curari, vel præoccupari. Qui admutiletur miles, &c.] qua miles quantumuis bene capilatus, seu pulcrè comatus vsque ad cutem tondeatur & decurtetur. Allegoria est ab iis, qui vsque ad cutem tondentur. significat autem se fallaciam elegantem reperisse, qua miles capiatur, ac fallatur. Sic suprà in Captiuis. *Sed vtrum strictimne attonsurum dicam esse, an per pectinem, Nescio. verùm si frugi est, vsque admutilabit probè.* Infrà eadem fabula. *Tibi dixi, miles, quemadmodum potis esset asserari.* Cæsariatus:] cæsariatus, à cæsarie dictus. suprà eadem fabula *cæsaries quàm decet?* Dari isthanc rationem volo] volo istam rationem, qua id, quod dicis, fieri possit, mihi exponi. dare rationem, λόγον διδόναι. Quando annulum habebo, igitur rationem, &c.] cùm annum habeo, postea rationem mearum

fallaciarum tibi reddam, seu exponam. PERPVRGATIS AMBO, &c.] perpurgatis au- A
ribus, id est, attentiss. tralatio est. sic Horatius epist. 1. lib. 1. *Est mihi purgatam crebro qui personet*
aurem. MOECHVS] amator. ITAQVE ALEXANDRI PRÆST. FRED. &c.]
ordo est, Itaque formam suam Alexandri Paridis formæ præstare prædicat. hoc est, Itaque se
Paride pulcriorem esse prædicat. Paridis pulcritudo, vel vnius Homeri testimonio satis testata
est. ITAQVE OMNEIS SE VLTRO SECTARI IN EPH. MEM. M.] amphi-
bolia. sententia autem est. Itaque dicit, mulieres omneis non rogatas, neque vocatas ad se ve-
nire, & se appetere. ÆDEPOL, QVIN TE DE ISTO MVLTI CVPIVNT NON
MENT.] id est, immò verò profectò, multi te, de isto, quod dicis, cupiunt verum dicere. sed
quid sentit Periplectomenes? an multos esse, qui velint vxores suas esse adulteras, & mœchos
vltro appetere, scilicet, vt illis in adulterio deprehensis, dotem lucrentur? an multos esse aliena-
rum nuptiarum insidiatores, & adulteros, qui se à matronis, & vxoribus alienis vltrò appeti
cupiant? Omninò sententia huius loci mihi difficilis est, & obscura. Secutus sum autem edi-
tionem Camerarij. Nam nostri libri veteres nihil à vulgatis discrepant: qui sic habent: *Æde-*
pol quid de isto multa? scio te non mentirier? Quæ scriptura quamuis primo adspectu sit probabilis,
quia per se considerata, plana est, & expedita: tamen propterea quòd, si cum versu sequente
conferatur, existit inepta tautologia: non videtur ferri posse. Nam hoc, *scio te non mentirier.* & B
hoc, *sed ego ita esse, vt dicis, teneo pulcrè.* idem valent. Quare editionem Camerarianam sequi tutiùs
esse existimaui, quamuis ea sit, vt dixi, difficilis, impedita, atque obscura, quàm vulgatam.
PROIN', PALÆSTRIO, QVÀM POTES, &c.] proinde, Palæstrio, quam maximè po-
tes, tam maximè verba ad compendium, hoc est, in pauca, confer. συντεμνε, inquit Bosius.
ego, συνελὼν λέγε. Sic suprà in Mostellaria, *Orationis operam compendi face.* ECQVAM TV
POTES, &c.] id est, Numquid aliquam potes, &c. vel, nullámne potes, &c. QVOI FAL-
LACIARVM MENS, CORPÚSQVE SIT PL.] secutus sum libros vulgatos: à quibus
non discrepant nostri manuscripti, nisi quòd vnus non habet vocem *mens*, quæ vox tamen vi-
detur necessaria ad explendos legitimos carminis numeros, & ad sententiam. Camerarius
legendum suspicatur, *cor, corpúsque*, coniectura probabili ductus: Itaque ei ferè assentio. Omni-
nò vel sic legendum, vt ille coniicit, vel, vt habent omnes libri vulgati: vel, *Quoi fallaciarum pe-*
ctus, corpúsque. &c. quam postremam lectionem si quis probabit, *fallaciarum*, erit quattuor syl-
labarum, κατὰ συνίζησιν. *fallaciarum* autem edidi, libros nostros manuscriptos, & omneis vul-
gatos secutus: cùm à Camerario editum sit, *facetiarum*: quod vtrum repererit ille in aliquo
libro manuscripto, an sit erratum typographi, nescio. Mihi quidem, *fallaciarum*, magis pla- C
cet. ÆQVI ISTHVC FACIO,] id est, mihi tantidem est: seu, tantidem facio: nihil re-
fert. Sic autem legēdum: & ita habent nostri libri veteres: nisi quòd vnus habet præterea, *parui*,
quod ex ora libri natum est: &, vera voce eiecta, in libris vulgatis locum occupauit. QVÆ
SIT QVAESTVOSA:] quæ corpore quæstum faciat: &, vt continuò loquitur, quæ alat
corpus corpore. ἐργάζεσθαι σώματι dicunt Græci. NAM COR NON POTEST, &c.]
proinde ac si dicat, rectè dixi, cui sapiat pectus, non cor. nam cor ei sapere nō potest, quod nul-
la mulier habet. Hoc in omneis mulieres dictum, quasi omnes sint excordes, & amentes. Cor,
pro animo, seu mente potius vsurpant veteres. hinc cordati, & excordes, & vecordes. Ennius
xiij. Annal. *Annibal audaci dum pectore me dehortatur, Ne bellum faciam: quem credidit esse meum cor Sua-*
sorem summum, & studiosum robore belli. meum cor, id est, meus animus: & meum cor credidit,
hoc est, ego credidi. Gellius lib. 7. cap. 2. Marc. Tullius lib. 2. de Finibus. *Hoc est, non modo cor non*
habere, sed ne palatum quidem. Auson. *Qui reminisco putat se dicere posse latinè: Hic vbi, co, scriptum est,*
faceret, cor, si cor haberet. LAVTAM VIS, AN QVAE NONDVM SIT LAVTA?]
vísne puellam admodum adolescentulam, & tenellam, quæ nondum balneis vtatur, an gran-
diusculam, & virum sæpe expertam, & quæ priuatim, & publicè lauare soleat? tralatio est à la- D
na: cuius hæc differentia est, quòd alia est lota, alia succida, hoc est, recens, & illota, & succi ple-
na. Varro lib. 2. de re Rustica. cap. 11. *Tonsuræ tempus inter Æquinoctium vernum, & Solstitium, cum*
sudare inceperunt oues. à quo sudore recens lana tonsa, succida appellata est. Succidam lanam, opponi lotæ
declarant verba iurisconsulti Vlpiani lib. 32. digest. de legatis 3. *Lanæ appellationem eatenus extendi*
placet, quatenus ad telam peruenit. & sciendum est succidam quoque contineri, & lotam, si modò tincta non
sit. & Celsi lib. 5. cap. 26. *Lana succidæ superuacuus vsus est. lota melius circumdatur.* Iuuenalis. Sat. 5.
Qualis cena tamen? vinum, quod succida nolit lana pati. SICCAM, SVCCIDAM.] volo puel-
lam teneram, & adolescentulam, instar succidæ lanæ, illotam, & succulentam. MEAM
CLIENTAM,] clientam vsurpasse veteres, notat Carisius, & alij grammatici: idque ad-
monuimus in commentariis Horatianis ad odam 17. libri secundi, ibi, *Nec Laconicas mihi Tra-*
hunt honestæ purpuras clientæ. neque prætermiserat Muretus: vbi vulgò legebatur *clientes.* vtitur
& in Rud. *Iam clientas repperi.* SED QVID EA VSVS EST?] sed quid ea opus est?
MATRONA MODÒ CAP. C.] capite matronarum in morem ornato. CRINEIS,
VITTÁSQVE HAB.] Ouidius libro primo de Arte. *Este procul vittæ tenues, insigne pudoris.*
Virgil. lib. 7. Æneidos. *Soluite crinales vittas: capite Orgia mecum.* ERRO, QVAM INSISTAS
VIAM] non intelligo, quò intendas iter, hoc est, quid agere cogites, seu quod sit consiliū tuum.
allegoria

A allegoria est. SED ECQVA ANCILLA'ST ILLI?] sed numquam habet illa ancillam? ET DEPERIRE HVNC M.] & hunc militem perditè amare. QVASIQVE HOC ANNVLVM ANIMO, &c.] & quasi tua vxor hoc animo ancillæ dederit, ancilla porrò mihi, vt eum militi darem. INTERPRES] μεσίτης. vulgus mediatorem appellat. infrà eadem fabula. *qua tibi Conditio noua, & luculenta fertur per me interpretem.* NE ME SVRDVM VERBERA] ne me tamquam surdum, eadem sæpius iterando, verbera. Sunt autem hæc verba Periplectomenis. TV SI AVDIS, EGO RECTÈ MILIT. &c.] si tu audis, & intelligis, quæ dico, ego annulum tuum rectè, id est, sine periculo amittendi, vel rectè, id est, cautè, vt non sit metuendum, ne non recuperari possit, militi dabo. Videtur hic versus vna syllaba redundare. quare vel legendum deleto pronomine, tu, *si audis*, &c. vel, *verbera*, trium syllabarum faciendum est. sunt autem hæc Palæstrionis verba. VT SE DEAMET,] miles. CONCILIEM] vt militem sibi conciliem. sic autem legendum est, non, vt habent libri ferè omnes. nam neque carminis lex, neque Latini sermonis consuetudo, *conciliarem*, ferre potest. QVI, NISI ADVLTERIO, STVDIOSVS REI NVLLÆ, &c.] qui nullius alius rei, nisi adulterij, studiosus est, improbus. *nullæ*, antiquum pro, *nulli*. & animaduertendum nomen, *studiosus*, cum datiuo iunctum esse. NON POTVIT REPERIRE, SI IPSI SOLI, &c.]
B si ipsi soli, inquit, qui omnia luce sua collustrat, & qui ipse lucidissimus est, & cui nihil est obscurum, puellas lepidas quærendas dares, non potuit lepidiores. duas ad hoc negotium, quod agimus, reperire, quàm ego dabo. hyperbole. PAX.] tantummodò: vel παντελῶς. Priscian. lib. 14. Terent. Heautont. *Capillus passus, prolixus, circum caput Reiectus neglìgenter. pax.* PARTEIS DEFEND. TVAS] tuas parteis tueris, tuas parteis agas. PRÆCEPTA.] ea, quæ tibi præmonstrata sunt. SOBRIÈ] νηφαλέως, vigilanter, attentè, non somniculosè. vide suprà hac eadem fabula, quæ ad illum locum notauimus, *Tibi ego dico: ebriacus ne sis.* Sic in Persa. *Si quam rem accures sobriè, aut frugaliter, Solet illa rectè sub manus succedere.*

PALÆSTRIO, LVCRIO puer.

C PA. QVantas res turbo! quantas moueo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam militi,
Si centuriati bene sunt manipulares mei,
Sed illum vocabo. heus Sceledre, nisi negotium
Progredere ante ædeis, te vocat Palæstrio.
LV. Non operæ est Sceledro. PA. quid iam? LV. sorbet dormiens.
PA. Quid? sorbet? LV. illud, stertit volui dicere.
Sed quia consimile est, quod stertas, quasi sorbeas.
PA. Ehò an dormit Sceledrus intus? LV. non naso quidem.
Nam eo magnum clamat, tetigit calicem clanculum,
D Dimisit Nardini vini amphoram cællarius.
PA. Ehò tu scelestе, qui illi suppromus es, eho?
LV. Quid vis? PA. qui libitum'st illi condormiscere?
LV. Oculis opinor. PA. non te istuc rogito scelus.
Procede huc, periisti iam, nisi verum scio,
Promsisti tu illi vinum? LV. non promsi. PA. negas?
LV. Nego hercle verò: nam ille vetuit dicere.
Neque equidem heminas octo exromsi in vrceum,
Neque ille hic calidum exinde ebibit in prandio.
PA. Neque tu bibisti? LV. dij me perdant, si bibi,
Si bibere potui. PA. qui iam? LV. quia enim obsorbui,
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

Alij ebrij ſunt, alij poſcam potant via. A
PA. Bono ſuppromo & promo cællam creditam.
LV. Tu hercle idem faceres, ſi tibi eſſet credita.
Quoniam æmulari non licet. nunc inuides.
PA. Ehò, an vmquam promſit antehac? reſponde ſcelus.
Atque vt tu ſcire poſſis, edico tibi,
Si falſa dixis, loris excruciabere.
LV. Ita verò, vt tu ipſe me dixiſſe dictites,
Poſtea ſagina ego eiiciar cællaria,
Vt tibi qui promat, alium ſuppromum pares.
PA. Non ædepol faciam, age loquere audacter mihi.
LV. Numquam ædepol vidi promere. verùm hoc erat: B
Mihi imperabat, ego promebam poſtea,
PA. Huic illecebroſo capite ſiſtebas cadum?
LV. Non hercle tam iſtoc validè caſabant cadi.
Sed in cælla eſt paullum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados
Ea ſæpe decies completur plena die.
Eam plenam atque inanem fieri maximam
Vidi. bacchabatur hama, caſabant cadi.
PA. Abi, abi intro iam, vos in cælla vinaria
Bacchanal facitis. iam hercle ego herum adducam à foro.
LV. Perij, excruciabit me herus, domum ſi venerit, C
Quom hæc facta ſcibit, quia ſibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquò, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis obſecro, huic, voſtram fidem.
PA. Quò te agis? LV. miſſus ſum aliò, iam huc reuenero.
PA. Quis miſit? LV. Philocomaſium. PA. abi, actutum redi.
LV. Quæſo tamen tu meam partem infortunij,
Si diuidetur, me abſente accipito tamen.
PA. Modò intellexi quam rem mulier geſſerit.
Quia Sceledrus dormit, hunc ſubcuſtodem ſuum
Foras ablegauit à ſe, dum huc tranſiret. placet. D
Sed Periplectomenes quam ei mandaui mulierem,
Nimis lepida forma ducit: dij hercle hanc rem adiuuant.
Quàm dignè ornata incedit? haud meretriciè.
Lepidè hoc ſuccedit ſub manus negotium.

SI CENTVRIATI BENE SVNT MANIP. M.] ſi mei milites bene inſtructi, & ad pugnam parati ſunt. allegoria eſt à re militari. Terentius in Phorm. *Nunc prior adito tu, ego in inſidiis hîc ero Succenturiatus, ſi quid deficies.* Centuriati dicuntur, qui ſub centurione centuriæ numerum explent. NISI NEGOTIVM,] ſubintell. eſt. niſi occupatus es. NON OBRÆ EST SEEL.] Sceledrus non eſt vacuus. Sceledrus non poteſt cuiquam operam dare. Sic ſuprà eadem fabula. *Prandet, potat, occupata eſt: opera non eſt.* ſubintelligendum autem eſt, facultas, aut copia, vt diximus. STERTIT, VOLVIT DICERE.] ſtertit dormiens. multi enim ſtertũt vigilantes. Lucret. *Et vigilans ſtertis.* Plautus in Amphitr. *quæne vigilans ſomniat?* SED QVIA CONS. EST, &c.] Sed eo dixi, *ſorbet*, pro, *ſtertit*. quia conſimilia ſunt, ſtertere, & ſorbere. NON

NASO

A NASO QVIDEM.]non naso quidem dormit. Rationem subiicit.nam eo magnum sonitum edit,stertendo scilicet. Qui dormiunt autem,qua parte dormiunt,ea parte tacent. NAM EO MAGN. CL.] nam naso stertit,& stertendo magnum clamorem tollit. TETIGIT CALICEM.]bibit è calice clanculum.vel,exhausit calicem clanculum.vt sit ἐλάττωσις. DIMISIT NARDINI AMPH. CÆLL.]cællarius,hoc est,cællæ præfectus,amphoram vini nardini,hoc est,ex nardo confecti,seu nardo conditi,dimisit:hoc est,emisit è manibus,seu neglexit,seu,non recondidit,seu incustoditam reliquit. Omnino verbum,*dimisit*,sic positum,mihi suspectum est. Quid si legamus,*Depromsit?* consideret lector. Solebant autem veteres interdum aromatis vinum cōdire.qua de re Plinius lib.14.cap.16.& Dioscorides lib.5.cap.64. & multis aliis eiusdem libri capitibus. SVPPROMVS ES,]secundus promus es:promo substitutus es. QVI LIBITVM'ST ILLI CONDORM.?]in voce *qui*,inest aliquid ambigui, vt mox apparebit. significat autem, vel quo pacto?vel qua parte?seu qua re? OCVLIS, OPINOR.]iocus ex ambiguo, & præter exspectationem. Ita enim respondet Sceledrus, quasi quæsiuerit ex eo Palæstrio,qua parte corporis dormierit.at quærere voluit Palæstrio,quo pacto, seu quāmobrē dormierit.sic infrà in Mercatore. CH. *Qui potuit eam videre?* AC. *oculis*. NEQ. EQVIDEM HEMINAS OCTO EXPR.]quod hic puer negat se fecisse, intelligendum tamen esse ab eo factum. *Hemina*,inquit Festus,à Græco verbo *ἥμισυ,quòd est dimidia pars sextarij*. A. Gell. lib. 3.cap. 14. *Cōtrà autem si e sextario hemina fusa est,dimidium sextarij,non dimidiatum sextarium fusum esse dicendum est*. IN VRCEVM]vrceus,vas fictile,aut æneum ad aquam continendam,& capiendam propriè factum,ac paratum. NEQVE ILLE HIC CALIDVM EXINDE EBIBIT IN PRANDIO.] sic versum hunc restituimus ex vestigiis antiquæ scripturæ. Sic autem & sententia aperta,& versus,perfectus est. QVIA ENIM EBSORBVI.] ore rotundo exsorbui,vel raptim,& vno spiritu,seu vno ductu exsorbui,quasi ius aliquod calidum,non tamquam vinum ad sitim sedandam. Sic autem dictum,obsorbui,vt,obduxi,obligurriui,& simil. CALEBAT:] calidum erat. AMBVREBAT GVTTVREM.] profert hunc locum Nonius, docens,*guttur*,& *gutturem* in neutro, & masculino genere,vsurpatum esse à veteribus. profert & versum illum ex Aulul. *Etiámne obturat inferiorem gutturem?* Sed non dissimulabo Nonium hic legere, *adurebat*,non,vt habent libri manuscr. *amburebat*,neque vt vulgati,*comburebat*. Porrò delectatos fuisse veteres calidis potionibus,constat.hinc thermopolium,& thermopotare. vt in Trinummo *satin' in thermopolio Condalium es oblitus,Postquàm thermopotasti gutturem?* ALII POSCAM POTANT VIA.]alij vinum ex aqua & fæce,seu aceto confectum potant in via. Sic autem legendum,non,vt vulgò,alia postquam potant via,neque vt alibi, alia postquam potarunt, &c. hæret scrupulus in voce,*via*. Nam,*via*,pro,*in via*,est insolens. præterea sententia est inanis, & frigida. Quòd si quis interpretari velit,*via*,de more,seu,more,erit duriusculum, neque satis Plautinum. BONO SVPPR. ET PR.] subintell. o. admirantis,per ironiam. DIXIS,] dixeris. ITA VERÒ: VT TV IPSE ME DIX. DICT.]sententia hæc est. Tu verò ita me iubes rem omnem tibi aperire,vt dictites conseruis meis me tibi eorum facinora enuntiasse,ac prodidisse:atque hoc pacto ab illis eiiciar postea è sagina cællaria: & vt alium suppromum, me eiecto, præficias,qui tibi vinum tuo arbitratu promat. HVIC ILLECEBROSO CAP. SIST. CAD.?] Túne homo illecebroso capite,hoc est,ore polluto, atque impuro, huic inclinabas cadum? Sceledrum illecebroso capite per contumeliam appellat, quasi cuius os, seu caput homines ad stuprum illiciat,atque inuitet. Sistebas cadum autem,id est,cadum inclinatum,& versum tenebas,dum è foramine,(quod olim cortice,& pice obstruebatur)depromeres. Nam apud veteres non nisi verso cado, seu versa amphora, vinum depromi poterat. Horat.oda 29.lib. 3. *Non antè verso lene merum cado*, &c. ad quem locum hac de re nonnulla diximus, & plura fortasse dicentur ad illud Plauti in Sticho *Námque edepol quamuis desubitò vel cadus verti potest*. NON HERCLE TAM ISTOC VALIDÒ CASABANT CADI.]istoc, accipiendum δεικτικῶς, vt intelligamus,cum gestu, aut manu ostendere, se cados haud magno admodum negotio loco mouisse,aut vertisse:quia sine vi in lubrico loco,& leni impulsu casabant,id est,nutabant,& inclinabantur. Sic autem iampridem hic legendum esse iudicaui, atque adeò multis doctis indicaui,non,vt vulgò,quassabant:quod ferri non potest: vt & suprà in Asinar. *casanti capite incedit:* vbi vulgò legitur,quassanti capite,&c.& in Bacchid. *capitibus casantibus*, ad quæ loca hoc de verbo plura. SED IN CÆLLA EST PAVLLÙM NIMIS LOC. LVBR.] sed in cælla, inquit, est aliquantulum parui loci lubrici. ex quo non erat necesse cados ad vinum promendum ad modum validè mouere: sed leni impulsu,& molli brachio casabant. BILIBRIS AQVALIS]vas aquarium,duas libras aquæ capiens. COMPLETVR PLENÈ] pleonasmus. DIE]in die. EAM PLENAM, ATQ. INANEM,&c.]eam aqualem,quæ maxima est, vidi aliquoties fieri plenam eodem die,videlicet,dum completur,& inanem puta, dum exhauritur, & exsiccatur. BACCHABATVR HAMA: CASABANT CADI.] baccharum in morem vas aquarium,vini plenum,huc & huc mouebatur. casabant cadi, id est, vertebantur cadi ferè sponte sua,aut certè non magna vi adhibita,nempe in loco lubrico,vt suprà. Sic autem esse legendū bacchabatur hama, rectè,meo iudicio,vidit Adr. Turneb.nā vulgò legitur,*bacchabatur aula*. Quòd autē ad illud alterū,*casabant cadi*,decem abhinc annos ita conieceram esse restituen-

dum & hìc,& in aliis aliquot locis non ſolùm Plauti, verùm etiam nonnullorum aliorum Latini ſermonis auctorum. BACCHANAL FACITIS.] bacchamini: ſacrificium Baccho facitis. SCIBIT,]ſciet. IN DIEM EXTOLLAM]in diem protollam,ac proferam. NE DIXERITIS, OBS. HVIC, VOSTR. F.]Alloquitur ſpectatores. ſermo autem eſt implicatus. talis enim videtur ordo verborum eſſe,obſecro veſtram fidem,ne dixeritis hero meo. Poteſt tamen & hic eſſe,obſecro vos,per veſtram fidem,ne dixeritis hero meo. vt ſubintelligatur, præpoſitio,per.quod minus probo. QVÒ TE AGIS?] quò te confers? quò te ducis? SI DIVIDETVR,]ſi meum infortunium diuidetur in duas parteis: puta,inter me, & Sceledrum, ſeu quem alium conſeruum,quæſo,meam partem accipito. FORAS ABLEGAVIT,&c.]ſic legendum,non,*forn.* SED PERIPLECT. QVAM EI MAND. M.&c.] Hìc Milphidippa, & Acroteleutium,à Periplectomene ſubornatæ Palæſtrionis mandatu,procedunt:quas proſpiciens Palæſtrio hæc loquitur.Sed Periplectomenes,nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulierem ei mandaui vt duceret. LEPIDÈ HOC SVCCED. SVB. MAN. NEG.]ſcitè hoc negotium ex animi ſententia procedit.ſic loquitur infrà eâdem fab. *Bono animo es. negotium omne iam ſuccedit ſub manus.* Idem in Perſa.*Siquam rem accures ſobriè, aut frugaliter: Solet illa rectè ſub manus ſuccedere..* A

B

PERIPLECTOM. ACROTELEVTIVM. MILPHIDIPPA, PALÆSTRIO.

Rem omnem Acroteleutium tibi,tibíque mea Milphidippa,
Domi demonſtraui ordine,hanc fabricam,fallaciáſque
Minus ſi tenetis, denuò volo percipiatis planè.
Satis ſi intelligitis,aliud eſt,quod potius fabulemur.
AC. Stultitia atque inſipientia inſulſa atque maxima hæc ſit,
Me ire in opus alienum,aut tibi meam operam pollicitari,
Si in ea opificina neſciam aut mala eſſe,aut fraudulenta.
PE. At melius eſt monerier. AC. meretricem commoneri C
Quàm ſanè magni referat,mihi clàm eſt.quin ego me fruſtro,
Poſtquam admiſere aures meæ tuæ moram orationis.
Tibi dixi,miles quemadmodum potis eſſet aſſecari.
PE. At nemo ſolus ſapit:nam ego multos ſæpè vidi
Regionem fugere conſilij prius,quàm repertam habere.
AC. Si quid faciendum eſt mulieri malè atque malitioſè,
Eius illi immortalis memoria eſt meminiſſe,& ſempiterna:
Sin bene quid,aut fideliter faciendum eſt,eò deueniunt,
Obliuioſæ extemplò vti fiant:meminiſſe nequeunt.
PE. Ergo iſtuc metuo,conuenit.vobis faciundum vtrunque. D
Nam id proderit mihi,malitia malè quòd facietis ambæ.
AC. Dum neſcientes quid bonum faciamus,ne formida.
PE. Non mala nulla meretrix eſt. AC. ne paue: peioribus conueniunt.
PE. Ita vos decet,conſequimini. PA. ceſſo ego illis obuiam ire?
Venire ſaluum gaudeo.lepido hercle ornatu incedit.
PE. Bene opportunéque obuiam is Palæſtrio. hem tibi aſſunt,
Quas me iuſſiſti adducere, & quo ornatu. AC. heus noſter. PA. eſto.
Palæſtrio Acroteleutium ſalutat. AC. quis hic amabo eſt,
Qui tam pro nota me nominat? PE. hic,noſter architectus eſt.

Salue

A AC. Salue architecte. PA. salua sis. sed dic mihi, ecquid hic te
Onerauit præceptis? PE. probè meditatam vtranque duco.
PA. Audire cupio, quemadmodum. ne quid peccetis paueo.
PE. At tua præcepta. de meo nihil his nouum apposiui.
AC. Nempe ludificari militem tuum herum vis. PA. elocuta es.
AC. Lepidè & sapienter, commodè & facetè, res parata est.
PA. Atque huius vxorem esse te volo assimulare. AC. fiat.
PA. Quasi militi animum adieceris, simulare. AC. sic futurum est.
PA. Quasique res per me interpretem, & tuam ancillam geratur.
AC. Bonus vates poteras esse. nam quæ sunt futura, dicis.
PA. Quasique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,
B Quem ego militi darem tuis verbis. AC. nunc vera dicis.
PE. Quæ istis nunc memoratis opus est, quæ commeminere? AC. melius'st.
Nam mi patrone hoc cogitato, vbi probus est architectus,
Bene lineatam si semel carinam collocauit,
Facile esse nauem facere. vbi fundata & constituta est,
Nunc hæc carina satis profundata bene & statuta est.
Assunt fabri architectique, eam quidem ad rem haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu'st, qui det,
Noui indolem nostri ingenij, citò erit parata nauis.
PA. Nempe tu nouisti militem meum herum? AC. rogare mi-
C rum est.
Populi odium quin nouerim? magnidicum, cincinnatum,
Mœchum? vnguentatum? PA. num ille etiam te nouit? AC. numquam vidit,
Quî nouerit me, quis ego sim? PA. nimis lepidè fabulare.
Eo potuerit lepidiùs fieri. AC. potíne vt hominem
Mihi des? quiescas cætera? ni ludificata lepidè
Ero, culpam omnem in me imponito. PA. agite, intrò abite,
Insistite hoc negotium sapienter. AC. alia cura.
PA. Age Periplectomene, has nunc iam duc intrò, ego ad forum illum
D Conueniam, atque illi hunc annulum dabo, atque prædicabo
A tua vxore mihi datum esse, eámque illum deperire.
Hanc ad nos cùm extemplò à foro veniemus, mittito tu,
Quasi clanculum ad me missa sit. PE. faciemus. alia cura.
PA. Vos modò curate, ego illum probè iam oneratum huc accibo.
PE. Bene ambula, bene rem gere. at ego hoc si efficiam planè,
Vt concubinam militis meus hospes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat hodie: hunc si dolum dolamus:
Quid tibi ego mittam muneris? AC. dátne ab se mulier operam?
PE. Lepidæ sunt, & comes sunt. AC. confido confuturum.
Vbi facta erit collatio nostrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos subdola perfidia peruincamur.

PE. Abeamus ergo intrò, hæc vti meditemur, cogitate, A
Nequid, vbi miles venerit, titubetur. AC. tu morare,
Vt accuratè & commodè, hoc quod agendum est, exsequamur.

ACROTELEVTIVM,] hæc matronæ ornatum gerit. Milphidippa autem eius ancilla est. IN OPVS ALIENVM,] quod faciendum conduxerim. SI IN EA OPIFICINA N.] si in eo opere faciendo, seu in ea operis effectione, seu in ea operis officina nesciam esse astuta, aut dolosa. QVIN EGO ME FRVSTRO, &c.] Immò ego me frustro, hoc est, immò me ipsa destituo, prodo, ac desero: & à meis ipsius consiliis aberro, postquàm meæ aures orationem tuam, quæ me moratur, receperunt, seu intromiserunt. *frustro* in voce actiua dixisse veteres pro *frustror* notat Nonius. ASSECARI.] admutilari. suprà eád. tab. *nam ego inuéni lepidam sycophantiam, Qui admutiletur miles vsque casariatus.* &c. Sed non celabo lectorem, pro, assecari, quomodo edidit Camerarius, nostros libros manuscr. habere, *deasdare*; vulgatos verò, *deartuari.* AT NEMO SOLVS SAPIT.] sic Homer. ἰλιάδ. K. Σύν τε δύ' ἐρχομένω, καί τε πρὸ ὁ τοῦ ἐνόησεν, ὅππως κέρδος ἔῃ. μοῦνος δ' εἴπερ τι νοήσῃ, Ἀλλά τε οἱ βράσσων τε νόος, λεπτὴ δέ τε μῆτις. id est. Duorúmque simul euntium alter plus altero intelligere solet, vt sit ex vsu. B solus autem etiam si quid intellexerit, ei tamen & exigua intelligentia est, & tenue consilium. Profert primi versus principium Σύν τε δύ' ἐρχομένω. Plato in Symposio, Aristoteles libro 8. ἠθικῶν Νικομ. libro 3. πολιτ. M. Tullius lib. 9. epist. ad Varron. & libro 9. epist. ad Attic. Eodem pertinet prouerb. *vnus vir, nullus vir.* NAM EGO MVLTOS SÆPÈ VIDI REGIONEM F. CONS.] amphibolia. Sed hic ordo est. nam ego sæpè multos vidi regionem consilij multos fugere, hoc est, multis excidere è manibus, prius quàm repertam haberent. regioné consilij, id est, locum consilij. licet & sic explicare, nam ego multos sæpè vidi, quos regio consilij fugerit prius, quàm repertam habuerint. QVÀM REPERTAM HABERE.] malim legi, *quàm repertam haberent.* EIVS ILLI IMMORT. MEM. EST MEMIN. ET S.] Eius, quod malè & malitiosè mulieri faciendum est, memoria est illi immortalis, & sempiterna, meminisse, ἐπὶ τῷ μεμνῆσθαι, vel πρὸς τὸ μεμνῆσθαι, vel ὥστε μεμνῆσθαι. id est, vt meminerit, vel, ad id, vt meminerit. Sic autem restituimus, scripturæ veteris vestigia secuti, optima, planissimáque sententia, & numeris aptissimis. vt scilicet intelligamus alterum l. exteri in prouocabulo *illi.* Nonnulli malunt legi, *Eius ibus imm. ibus* auté, antiquum, pro, *iis*: de quo alibi. & ita intelligemus mutari numerum, & transiri à numero singulari ad numerum multitudinis. E ò DEVENIVNT.] C mutat numerum. MEMINISSE NEQVEVNT.] aliàs, *& meminisse nequeant.* non malè. vt referatur ad superiora. CÓNVENIT VOBIS F. VTR.] cónuenit, inquit: id est, conuenit inter nos. εἰς ταὐτὸν ἐμοὶ ἥκεις. consentimus. vobis faciendum est vtrumque, id est malè, & malitiosè. Camerarius edidit, *Ergo istuc metuo, quò venit.* quæ lectio, si cui probabitur, sic poterit explicari. Ergo istuc, quod dicis, metuo quò euadat, seu quò eueniat. DVM NESCIENTES QVID BONVM FACIAMVS, NE F.] scientes nihil boni faciemus: huius rei securus esto. tantum metuendum est, ne quid boni faciamus nescientes, & imprudentes. NON MALA NVLLA M. EST.] nulla est meretrix, quæ non sit mala, & malitiosa. NE PAVE: PEIORIBVS CONVENIVNT.] ne time, quòd meretrices omnes malæ sunt. nam cum peioribus conueniũt, congrediuntur, versantur: nempe cum viris, & cum amatoribus. significat viros esse peiores. vel sic, *ne time: peioribus conueniunt,* id est, ne time, quòd malæ sunt meretrices. nam cum peioribus veniunt, id est, vos peiores estis, vel tu peior es, quicum nos venimus. alij sic, ne time, quòd meretrices malæ sunt. peioribus enim conueniunt, id est, ad facinora peiora idoneæ sunt. LEPIDO HERCLE ORNATV INCEDIT.] Acroteleutium, quæ matronæ in morem ornata est. ET QVO ORNATV.] & eo ornatu assunt, quo iussisti esse. HEVS NOSTER.] D Periplectomenem patronum alloquitur, aliquid ex eo quæsitura: quam interpellauit Palæstrio. HIC, NOSTER ARCHITECTVS EST.] hic est noster fallaciarum fabricator, & opifex. Sic M. Tullius pro Roscio Amer. *ex iis, quæ nũc maximè fiunt, nónne quiuis potest intelligere, omnium architectum, & machinatorem vnum esse Chrysogonum?* &c. Idem in Cluentiana. *& illi, qui Fabricij libertum, quia minister in maleficio fuerat: patronum, quia conscius, condemnassent: ipsum principem, atque architectum sceleris absoluerent?* ECQVID HIC TE ONERAVIT PRAECEPTIS.] numquid hic Periplectomenes te præceptis, id est, documentis, onerauit, hoc est, cumulatè instruxit, seu impleuit? translatio est. sic M. Tullius libro 3. epist. ad Appium. *Te autem quibus mendaciis, homines leuissimi onerarunt?* &c. Idem libro 3. de Nat. deorum. *Quia te quoque (inquit) animaduerti, Cotta, sæpè, cùm in foro diceres, quàmplurimis posses argumentis, onerare iudicem, si modò eam facultatem tibi daret causa.* Plaut. in Mercat. *Quibus est dictis dignus, vsque oneremus ambo.* Idem in Pseud. *Pseudole, assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis.* Terentius Phormione. *Fortuna, ô fors Fortuna, quantis commoditatibus, quàm subitò hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem?* AVDIRE CVPIO QVEMADMODVM.] audire cupio quomodo sit meditata. AT TVA PRÆCEPTA.] subintell. sunt. DE MEO NIHIL HIS NOVVM APP.] nihil his nouum de meo addidi. *apposiui*, pro, *apposui*, antiquum. sic *deposiui, reposiui*, &c. QVASI MILITI ANIM. ADIEC.] quasi ad militem animum appuleris,

A puleris, hoc est, quasi militis amore capta sis, &c. sic Terent. Eunuch. *sed, ego quantum suspicor, Ad virginem animum adiecit.* Plautus in Mercat. *sed praecauto est opus, Ne ad illam me animum adiecisse aliquid sentiat.* QVASIQ. RES PER ME INTERPRETEM, &c.] suprà eádem Fab. *quasique ego res sim interpres.* NAM QVÆ SVNT F.] ego enim ista, quæ dicis, omnia sum factura. Ita vates es, qui quæ futura sunt, prædicas. Iocus. sic infrà in Persa. *quod futurum est, prædicas.* QVÆ ISTIS NVNC MEMORATIS OP. EST. Q. MEMM.] quid ista nunc commemorare opus est, quæ memoria tenet? VBI PROBVS EST ARCHITECTVS, &c.] totus hic locus, qui sequitur, allegoria constat. Significatur autē per nauem, negotium, consiliúmque susceptum de decipiendo milite: per Carinam, commentum, & fallacia, totius denique fabricæ ratio, & fundamentum: per fabros, Periplectomenes & meretrices: per architectum, Palæstrio: per materiarium, miles. BENE LINEATAM] bene directam. CARINAM] carina, infima pars nauis, & quasi fundamentum. VBI FVNDATA, ET CONST.] nauis. PROFVNDATA,] profunda facta. ET STATVTA EST] & stabilita, seu posita est. MATERIARIVS] materiarius est is, qui materiam, putà lignum, ad nauem edificandam præbet. QVOD OPVS'ST, QVI DET.] qui det, quod opus est. CITÒ ERIT PARATA NAVIS] citò erit confectum negotium, quod habemus in manibus, quódque nobis conficiendum datum

B est. POPVLI ODIVM QVIN NOVERIM?] cur non populi odium nouerim? M. Tull. in Vatinium. *si es odium publicum populi, senatus, vniuersorum hominum,* &c. populi odium, hoc est, hominem populo odiosissimum. MAGNIDICVM] magniloquum, μεγαλήγορον, μεγαλορρήμονα. Horat. sat. 3. lib. 1. *Modò reges, atque tetrarchas, Omnia magna loquens.* Idem oda 6. lib. 4. *Diue, quem proles, Niobæa magnæ Vindicem linguæ, Tityósque raptor sensit.* CINCINNATVM.] cincinnis, hoc est capillis crispis, & calamistratis comtum, suprà non longè, cæsariatum dixit. M. Tull. post redit. in Sena. *quo vultu cincinnatus ganeo non solùm ciuium lacrymas, verùm etiam patriæ preces repudiauit?* Idem pro Sextio. *Cùm flens vniuersus ordo cincinnatum consulem (Gabinium) orabat.* Plaut. Trucul. *Iam ego istos fictos, compositos, crispos, cincinnos, tuos Vnguētatos vsque ex cerebro exuellā.* VNGVENTATVM] vnguentis oblitum, ac delibutum. QVIS EGO SIM?] quæ ego sim? EO POTVERIT LEPIDIVS FIERI] quòd te numquam miles vidit, neque te nouit, eo facilius, & melius potuerit fieri id, quod volumus. POTÍNE VT HOMINEM MIHI DES?] potésne facere, seu potéstne fieri, vt militem mihi exhibeas? proinde quasi dicat, da mihi hominem tantùm, cetera sine me curare. QVIESCAS CETERA?] quod ad cetera attinet, otiosus sis? cetera, τ' ἄλλα. NI LVDIFICATA LEPIDÈ ERO,] ni militem probè ludificauero. CVLPAM OMNEM IN ME IMP.] culpam omnem in me conferto. translatio est ab onere, quod hume-

C ris imponitur. INSISTITE HOC NEGOT. SAP.] sic dictum, *insistite hoc negotium,* vt *insistere viam,* suprà eád. fab. *erro, quam insistas viam.* Terent. Eunuch *quem percontēr? quam insistam viam?* sententia autem hæc est, incumbite in hoc negotium prudenter, & cordatè tractate, & gerite hoc negotium sobriè, & callidè. ALIA CVRA.] alia cura. hæc me sine curare. suprà in Casina. *Abi & aliud cura.* ad quem locum plura. EÁMQ. ILLVM DEPERIRE.] & eam illius amore perire. CÙM EXTEMPLO] simul vt: cùm primùm: ἐπειδὴ τάχιστα: statim vt. EGO ILLVM PROBÈ IAM ONERATVM, &c.] suprà in Mostell. *hinc speculabor procul, Vnde aduenienti sarcinam imponam seni.* BENE REM GERE.] εὖ πράττε. sermo bene præcantis. Horat. epist. ad Celsum. lib. 1. *Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano.* AT EGO HOC SI EFF. PL. &c.] id est, at si ego hoc efficiam planè, vt meus hospes Pleusides habeat hodie Philocomasium, atque hinc Athenas hodie abeat: si denique hunc dolum fabricamur: quid tibi, mea Acroteleutium, mittam muneris? quo te munere remunerabor? Secutus autem sum nostros libros veteres, qui in eo cum vulgatis congruunt, quòd habent, *at ego hoc*, non, vt edidit Camerarius, *at egóne! hoc si effíciam,* &c. in ceteris, nostri codices cum Camerarij editione cōsentiunt. Quod si quis

D particulam, *ne*, retinendam contendat: malim hoc ordine legi. *at ne ego, hoc si efficiam,* &c. seu, vt in libris manuscriptis hæc particula scribitur, etiam cùm vim habet affirmandi, *at ne ego,* &c. Quod autē quidā volunt hîc aliam scribi personam, falluntur. HVNC SI DOLVM DOLAMVS:] hunc si dolum fabricamur. dolum dolamus. παρήχησις, seu παρονομασία. QVID TIBI EGO MITTAM MVNERIS?] fuerat initiò per enuntiationem, dicturus, præclarum, & luculentum munus tibi mittam. sed tamquam dubitans per interrogationem subiecit, quid ego tibi mittam muneris? DÁTNE ABS SE MVLIER OPERAM?] addítne mulier, nempe Philocomasium, ad hanc rem pro sua parte operam? adiuuátne hoc negotiū, quod gerimus Philocomasium opera sua? LEPIDÆ SVNT, ET COMES SVNT] mutat numerum, de vna enim muliere quæsierat Acroteleutium, respondet Periplectomenes de duabus hoc modo, lepidæ sunt, & comes sunt. proinde ac si dicat, noli dubitare de mulieribus, quin sint ambæ huic rei, quam suscepimus, operam daturæ, seu additura, sunt enim lepidæ, & comes, hoc est, sunt enim salsæ, facetæ, commodæ, atque vrbanæ. Quod autem Camerarius edidit *lepidus sum & comis sum.* nihil tam ἀπροσδιόνυσον, nihil tam absurdum fingi potest. quid enim alienius, atq. absurdius, quàm ei, qui roget de aliqua muliere, sítne ea ad operam dandam parata, atque instructa, respondere de se ipso, lepidus, & comis sum? Omnino nemo est, qui non videat hanc lectionem, ac responsionem esse ineptissimam. CONFIDO CONFVTVRVM] si ita est, vt dicis, inquit Acrote-

leutium,confido nos hoc negotium ex animi sentétia confecturas.confuturum,id est,futurum. A sic apud Terentium.confore,in Andria,*restat Chremes qui mihi exorandus est: & spero confore.*Sic,*confieri*,apud Lucretium,& Virgilium.VBI FACTA ERIT COLLATIO NOSTRARVM MALITIARVM]collatio *συμβολὴ*,collectio,collecta.videtur esse translatio tracta à symbolis,id est,collectis,seu conuiuiis,quæ constant ex partibus collatis.Horat.epist.ad Pisonem. *Vndique collatis membris.* HÆC VTI MEDITEMVR COGITATÈ] Sic legendum *meditemur cogitatè*,coniunctim,& vt *cogitatè* sit aduerbium. TITVBETVR]Horat.epist. ad Vinnium Asel.libro 1.*vade,vale,caue,ne titubes*,&c.

PYRGOPOLINICES. PALÆSTRIO.

VOluptas est quod agas,si id procedit lepidè ex sententia.
Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum,
Vt latrones quos conduxi,hinc ad Seleucum duceret, B
Qui eius regnum tutarentur,mihi dum fieret otium.
PA. Quin tu tuam rem cura potius,quàm Seleuci:quæ tibi
Conditio noua,& luculenta fertur per me interpretem.
PY. Immò omnies res posteriores pono,atque operam do tibi.
Loquere,aureis meas profectò dedo in ditionem tuam.
PA. Circumspicito dum ne quis nostro hîc auceps sermoni siet.
Nam hoc negotij clandestinò vt agerem.mandatum'st mihi.
PY. Nemo,adest. PA. hunc arrabonem amoris primùm à me accipe.
PY. Quid?hic vnde est? PA. à luculenta atque festiua fæmina,
Quæ te amat,tuámque expetissit pulcram pulcritudinem, C
Eius nunc mihi annulum,ad te ancilla,porrò vt deferrem,dedit.
PY. Quid? ea ingenua,an festuca facta?serua an libera'st?
PA. Vah,egóne vt ad te ab libertina esse auderem internuntius,
Qui ingenuis satis respondere nequeas cupidis tui?
PY. Nupta ea est,an vidua? PA. & nupta & vidua. PY. quo pacto potis
Vidua & nupta esse éadem? PA. quia adolescens nupta est cum sene.
PY. Euge. PA. lepida & liberali forma est. PY. caue mendacium.
PA. At tuam formam illa vna digna'st. PY. hercle pulcram prædicas, D
Sed quis ea est? PA. senis huius vxor Periplectomeni. PY. in proximo?
PA. Ea demoritur te,atque ab illo incipit abire,odit senem.
Nunc te orare atque obsecrare iussit,vt tui copiam
Sibi,potestatémque facias. PY. cupio hercle equidem,si illa vult.
PA. Quæ cupit. PY. quid illa faciemus concubina,quæ domi est?
PA. Quin tu illam iube abs te abire,quò lubet:sicut soror
Eius gemina venit Ephesum,& mater,arcessúntque eam.
PY. Ain' tu?aduenit Ephesum mater eius? PA. aiunt qui sciunt.

Hercle

A PY. Hercle occasionem lepidam, vt mulierem extrudam foras.
PA. Immò vin' tu lepidè facere? PY. loquere, & consilium cedò.
PA. Vin' tu illam actutum amouere à te, vt abeat per gratiam?
PY. Cupio. PA. tum te hoc facere oportet. tibi diuitiarum affatim est.
Iube sis, aurum, atque ornamenta, quæ illi instruxti mulieri,
Dono habere sibi, auferréque abs te, quò lubeat, sibi.
PY. Placet vt dicis. sed, ne istam amittam, & hæc mutet fidem,
Vide modò. PA. vah delicatu's, quæ te tamquam oculos amet.
PY. Venus me amat. PA. st, tace. aperiuntur fores, concede huc
B clanculum.
Hæc celox illius est, quæ hinc egreditur internuncia.
PY. Quæ hæc celox? PA. ancillula illius est, quæ hîc egreditur foras.
Quæ annulum istunc attulit, quem tibi dedi. PY. ædepol hæc quidem
Bellula est. PA. pithecium hæc est præ illa, & spinturnicium,
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

VOLVPTAS EST, QVOD AGAS, SI ID, &c.] ordo est, voluptas est, id est, iucundum est, si id, quod agas, lepidè ex sententia procedit. VT LATRONES, QVOS CONDVXI,] latrones, conducti milites, qui à latere sunt appellati, quasi laterones, vt suprà diximus, C vel à verbo λατρεύειν. MIHI DVM FIERET OTIVM] interea dum mihi otium pareretur. QVÆ TIBI CONDITIO NOVA, &c.] tuam rem cura, quæ conditio tibi noua, ac lucul. &c. LVCVLENTA] ampla, magnifica. IMMÒ OMNEIS RES POSTERIORES] immò omneis res meis rebus posthabeo, & postpono. DEDO IN DITIONEM TVAM.] dedo tuæ potestati. dedimus nos potentiori, & victori, & superiori, aut certè quem superiorem, ac potentioré esse confitemur. CIRCVMSPICITO DVM.] *dum* particula est hoc loco inseparabilis. NE QVIS NOSTRO HÌC AVCEPS SERM. F.] ne quis nostrum sermonem aucupetur. sic infrà in Sticho. *Numquis hic est alienus nostris dictis auceps auribus?* & suprà hac eád. fab. *Nam opus est nunc tuto loco, Vnde inimicus ne quis nostris spolia capiat consiliis.* & eádē scena, paucis pòst versibus, *Sed speculabor, ne quis aut hinc à laua, aut à dextera, Nostro consilio venator assit cum auritis plagis.* HVNC ARRABONEM, &c.] hoc pignus. hanc arram. A LVCVLENTA,] à formosa, &c. PVLCHRAM PVLCHRITVDINEM.] eiusdē generis sunt illa, amœnitate amœna. in Capt. nitoribus nitidis, in Casina. pretio pretioso. in Epid. &c. quę colligentur in indice ad nomen adiectiuum eiusdem originis, & significationis, atque substantiuum, cui adiectum est. QVID? EA INGENVA, AN FESTVCA FACTA?] quid? ea ingenuáne est, an liberta, seu D libertina? hoc est, eáne est parentibus liberis nata, an à prætore libera facta? festuca, virga prætoria, qua seruos libertate donabat. Plutarchus libro περὶ θείου βραδ. τιμωρ. χάρφος appellat. quod notarat Simeo Bosius. Persius sat. 5 *hîc hîc quem quærimus, hîc est, Non in festuca, lictor quam iactat ineptus.* vocatur & vindicta à Latinis. SERVA, AN LIBERA'ST?] éstne serua an libera? VAH EGÓNE VT AD TE AB LIBERTINA ESSE AVD. INTERN. QVI ING. &c.] vah itáne essem demens, vt ab libertina fæmina auderem internuntius ad te venire, quem tam multæ ingenuæ amant, & vltro expetant, vt eis præ multitudine satis respondere non possis? CAVE MENDACIVM] caue mentiaris, *caue mendacium*, dictum, vt caue malum. AT TVAM FORMAM ILLA VNA DIGNA'ST] illa vna digna est, cuius forma cum tua comparetur. *ad* hîc comparationē significat, sic ferè apud Terent. in Eun. *at nihil ad nostram hanc.* SED QVIS EA EST?] sed quæ ea est? PERIPLECTOMENI] Periplectomenis. DEMORITVR TE] deperit te, te amat perditè. sic infrà eád. fab. *non me dico Sed heram meam, quæ te demoritur.* VT TVI COPIAM SIBI POTESTATÉMQ. &c.] vt secum rem habeas. vel vt se vxorem ducas. QVÆ CVPIT.] proinde quasi dicat, non est dubium, quin illa velit, cùm cupiat, vel quippe quæ cupit. plus est enim cupere, quàm velle. QVID ILLA FACIEMVS CONCVB.] quid faciemus de Philocomasio? VT MVLIEREM EXTRVDAM FORAS.] sic legendū, non vt vulgò, *excludam foras.* extruditur enim foras, qui intus est: excluditur, qui vult quidem

introire,sed prohibetur introitu.Atqui Philocomasium erat apud militem,& in domo militis. A non igitur conuenienter,neque aptè dici potest,miles eam excludere foras,aut foris: sed extrudere foras,sic infrà eád.fab.*Quin si voluntate nolet,extrudam foras.* ET CONSILIVM CEDÒ] & consilium dic,seu potiùs da. PER GRATIAM?] cum bona gratia? sic infrà ead.fab.*Quod volui,ut volo,impetraui per amicitiam,& gratiam.* TVM TE HOC FACERE OPORTET] præterea te hoc facere oportet. AFFATIM]plus satis,larga copia. IVBE SIS] iube, si vis, &c. INSTRVXTI]instruxisti,parasti,sic infrà,ead.fabula, *quæ illi instruxti, sumat, habeat, auferat.* hinc instrumentum domesticum, instrumentum regni,instrumentum imperij, instrumentum tribunatus,&c. AVFERRE ABS TE, QVÒ LVBEAT SIBI]ordo est,auferre abs te sibi,quò lubeat. SED NE ISTAM AMITTAM, ET HÆC MVTET FIDEM,&c.]sed vide modò, ne istam Philocomasium amittam, & hæc Periplectomenis vxor, quam tu mihi concilias,mutet fidem.Non facit Plautus homines prorsus stolidos,& planè lapides, vt neque Terent.Esset autẽ miles planè lapis,& stipes,si continuò,sine vlla suspicione,& sine vlla dubitatione,spem incertam pro re certa sumeret.VAH, DELICATV'S, QVAE TE TAMQVAM OC. AM.] vah,delicatus homo es,qui dubites de huius vicinæ fide,cùm te tamquam oculos suos amet.prouerbij locum obtinet, oculis carior, & carus tamquam oculi. Catull. ad Quinctium.*Quincti,si tibi vis oculos debere Catullum, Aut aliud, si quid carius est oculis.* Idem ad quendam de B Lesbia.*Credis me potuisse meæ maledicere vitæ, Ambobus mihi quæ carior est oculis?* Plaut.suprà in Curcul. in princip.*ostium oculeissimum.* ST, TACE]st,silentij nota.suprà in Curcul.*st,tace,tace,*millies vsurpatum est ab eodem.consule indicem. HAEC CELOX ILLIVS EST,&c.] hæc, quæ egreditur internuntia,celox illius est,hoc est,ministra illius est.celox,nauigium breue, & celere, quod maioribus,& tardioribus subseruit.hîc per translationem sermonis, ancillam Acroteleutij,celocem Palæstrio appellat. PITHECIVM HAEC EST, PRAE ILLA, ET SPINTVRN.] hæc,quæ egreditur,simiola,& paruula spinturnix est,præ illa,quam tibi concilio.Pitheciũ, πιθήκιον, simiola,πίθηκος,simius,seu simia.Ennius.*simia quàm similis turpissima bestia nobis?* spinturnix autem, seu spinthyrnix, auis est turpis figuræ,inquit Festus,quæ σπινθαρὶς Græcè dicitur,auis inauspicata.Plinius lib.10. OCVLIS VENATVRAM FACERE,] venari oculis.collustrare omnia oculis loca.καταῖλαίρειν dicunt Græci. ATQVE AVCVPIVM AVRIBVS?] & facere aucupium auribus? hoc est,& sermones,ac voces omneis auribus aucupari?

MILPHIDIPPA. PYRGOPOLINICES. PALÆSTRIO. C

Iámne est ante ædeis circus,vbi sunt ludi faciendi mihi?
Dissimulabo,hos quasi non videam, neque esse hîc etiam dum sciam.
PY. Tace:subauscultemus,ecquid de me fiat mentio.
MI. Num, quísnam hinc propè adest, qui aliena potius curet, quàm sua?
Qui aucupet me,quid agam,qui de vesperi viuat suo? D
Eos nunc homines metuo mihi ne obsint,néue obstent vspiam,
Domo si ibit, ac dum huc transibit, quæ huius cupiens corporis est,
Quæ amat hunc hominem nimium lepidũ, & nimia pulcritudine
Militem Pyrgopolinicem. PY. satin' hæc quoque me deperit.
Meam laudat speciem, ædepol huius sermones haud cinerem quæritant.
PA. Quo argumento? PY. quia enim loquitur lautè, & minimè sordidè.
Tum autem ipsa est nimium lepida,nimiúmque nitida fæmina.
Hercle verò iam allubescit primulum Palæstrio.

Priùs

A PA. Priùs nequam illam oculis tuis? PY. id ideò quòd credo tibi,
Cùm hæc locutu's. illa autem abſens adigit me vt amem hercle hanc quidem.
PA. Nihil tu amaſſis. mihi hæc deſponſata'ſt. tibi ſi illa hodie nupſerit,
Ego continuò hanc vxorem ducam. PY. quid ergo hanc dubitas colloqui?
PA. Sequere hàc me ergo. PY. pediſequus tibi ſum. MI. vtinam cuius cauſſa
Foras ſum egreſſa, conueniendi mihi poteſtas eueniat.
PA. Erit, & tibi exoptatum obtinget. bonum habe animum. ne formida,
B Homo quidam eſt, qui ſcit. quod quæris, vbi ſit. MI. quem ego hîc audio?
PA. Socium tuorum conſiliorum, & participem, conſiliatium.
MI. Tum pol ego id quod celo, haud celo. PA. immò ita, etiamſi non celas.
MI. Quo argumento? PA. infidos celas, ego ſum tibi firma fide.
MI. Cedò ſignum, ſi harunc baccharum es. PA. amat mulier quædam quendam.
MI. Pol iſtuc quidem multæ. PA. at non multæ de digito donum mittunt.
MI. Enim cognoui nunc, feciſti modò mihi ex procliuo palàm rem.
C Sed hîc numquis adeſt? PA. vel adeſt, vel non. MI. cedò te mihi ſolæ ſolum.
PA. Breuín', an longinquo ſermone? MI. tribus verbis. PA. iam ad te redeo.
PY. Quid? ego hîc adſtabo tãtiſper cũ hac forma, & factis ſic fruſtra?
PA. Pátere atque aſta tibi hanc ego do operam. PY. properando excrucior.
PA. Pedetentim. tute hæc ſcis, tractari ita ſolere haſce huiuſmodi merces.
PY. Age age, vt tibi maximè concinnum eſt. PA. nullum eſt hoc
D ſtolidius ſaxum,
Redeo ad te. quid me voluiſti? MI. quo pacto hoc dudum accepi,
Iſtuc fero ad te conſilium. PA. quaſi hunc depereat. MI. teneo iſtuc.
PA. Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.
MI. Ad eam rem habeo omnem aciem tibi vt dudum demonſtraui.
PA. Tu cetera cura & contempla, & de meis venator verbis.
PY. Aliquam mihi partem hodie operæ des, denique iam tandem adeſ illico.
PA. Aſſum: impera, ſi quid vis. PY. quid hæc narrat tibi. PA. lamentari

Ait illam miſeram,cruciari,& lacrumantem ſe afflictare, A
Quia tis egeat,quia te careat.ob eam rem huc ad te miſſa'ſt.

PY. Iube adire. PA. at ſcin' quid tu facias?facito faſtidij plenum,
Quaſi non lubeat.me inclamato,quia ſic te volgo vulgem.

PY. Memini, & præceptis parebo. PA. voco ergo hanc, quæ te quærit?

PY. Adeat,ſi quid vult. PA. ſiquid vis, adi mulier. MI. Pulcer, ſalue.

PY. Meum cognomentum quis commemorauit? Dij tibi dent quæ optes.

MI. Tecum ætatem exigere vt liceat. PY. nimium optas. MI. non me dico, B
Sed heram meam, quæ te demoritur. PY. multæ aliæ idem iſtuc cupiunt,
Quibus non eſt copia. MI. æcaſtor haud mirum, ſi te habeas carum,
Hominem tam pulcrum,& præclara virtute,& forma & factis.
Ecquis dignior fuit,homo qui eſſet? PA. non hercle humanum eſt ergo.
Nam voltorio plus humani,credo,eſt. PY. magnum me faciam
Nunc,quoniam illhæc me collaudat. PA. viden' ignauum, vt ſeſe inferat?
Quin tu huic reſpondes?hæc illæc eſt,ab illa,quam dudum. C

PY. Quánam ab illarum? nam ita me occurſant multæ: meminiſſe haud poſſum.

MI. Ab illa,quæ digitos deſpoliat ſuos,& tuos digitos décorat.
Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic,qui porrò.

PY. Quid nunc tibi vis mulier?memora. MI. vt quæ te cupit, eámne ſpernas,
Quæ per tuam nunc vitam viuit.ſit,nécne ſit,ſpes in te vno eſt.

PY. Quid nunc vult? MI. te compellare, & complecti, & contrectare.
Nam niſi tu illi fers ſuppetias,iam illa animum deſpondebit. D
Age mi Achilles,fiat quod te oro,ſerua illam pulcram pulcrè.
Exprome benignum ex tete ingenium,vrbicape,occiſor regum.

PY. Heu hercle odioſas res. quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,
Meámne ſic volgo polliciteris operam? PA. audin' tu mulier?
Dixi hoc tibi dudum,& nunc dico,niſi huic verri affertur merces,
Non hic ſuo ſeminio quamquam porculam impertiturus eſt.

MI. Dabitur quantum ipſus pretij poſcet. PA. talentum Philippum huic opus auri eſt:
Minus à nemine accipiet. MI. heu æcaſtor nimis vile eſt tandem.

PY. Non mihi auaritia vmquam innata eſt.ſatis eſt diuitiarum

Plus

A Plus mihi auri mille'st modiorum Philippei. PA. præter thesaurum,
Tum argenti monteis, non massas habet. Ætna non æquè alta est.

MI. Heu, æcastor, hominem periurum. PA. vt ludo? MI. quid ego? vt sublecto os? PA. scitè.

MI. Sed amabo, mitte me actutum. PA. quin tu huic respondes aliquid
Aut facturum, aut non facturum? quid illam miseram & amicam crucias,
Quæ numquam malè tibi dixerit? PY. at iube eam ipsam exire huc ad nos.

B Dic me omnia, quæ vult, facturum. MI. facis nunc vt facere æquum,
Quòm quæ vult, eadem tu vis. PA. non hic insulsum habet ingenium.

MI. Qcúmque me oratricem haud spreuisti, siuistíque exorare ex te,
Quid est? vt ludo? PA. nequeo hercle quidem risu me admoderarier.
Ob eam caussam huc abs te auorti. PY. non ædepol tu scis, mulier,
Quantum ego honorem nunc illi habeo. MI. scio, & istuc illi dicam.

C PA. Contra auro alij hanc vendere potuit operam. MI. istuc pol tibi credo.

PA. Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit,
Et pueri annos octingentos viuunt. MI. væ tibi nugator.

PY. Quin mille annorum perpetuò viuunt, ab sæculo ad sæclum.

PA. Eo minus dixi, ne hæc censeret me aduorsum se mentiri.

MI. Perij, quot hic annos viuet, cuius filij tam diu viuunt?

PY. Pòst triduo natus sum, mulier, quàm Iupiter ex Ope natus est.

PA. Si hic pridie natus foret, quàm ille est, hic haberet regnum in cœlo.

D MI. Iam iam sat amabo est. sinite abeam, si possum viua à vobis.

PA. Quin ergo abis, quando responsum est? MI. ibo. illam huc adducam,
Quam propter opera est mihi. numquid vis? PY. ne magis sim pulcer, quàm sum,
Ita me mea forma sollicitum habet. PA. quid hîc nunc stas? quin abis? MI. abeo.

PA. Atque adeò audin' tu? dicito doctè & cordatè. MI. cura aliud.

PA. Philocomasio dic, si est hîc, domum vt transeat, hunc hîc esse.

MI. Hîc cum mea est hera, clam nostrũ hunc sermonem sublegerunt.

PA. Lepidè factum est, iam ex sermone hoc gubernabunt doctius porrò.

Remorare. MI. abeo,neque te moror, neque te tango, neque te teneo. A

PY. Iube maturare,illam exire hunc,iam iſti rei præuortemur.

IÁMNE EST ANTE ÆDEIS,&c.]hæc loquitur Milphidippa ſola, vt ſpectatores tantùm audiant. CIRCVS] alludit ad ludos circenſeis: & circum quærit hæc ancilla, in quo quaſi magnificos ludos ſit factura,& militem ludificatura. VBI SVNT LVDI FACIENDI MIHI?]ſic legendum,*non,vbi ſunt ludificandi mihi?neque,vbi ludificandum eſt mihi?* quod vidit Camerarius:quamuis ediderit,*vbi ſunt ludificandi mihi?* HOS QVASI NON VIDEAM.] quaſi non videam militem,& Palæſtrionem. ECQVID DE ME F. M.] numquid de me fiat mentio. NVMQVIS NAM HINC PROPÈ ADEST, QVI ALIENA, &c.] deſcribit curioſum,qui aliena negotia curat,ſua negligit. QVI AVCVPET ME, QVID AGAM,&c.]qui obſeruet,& exquirat,quid agam,&c. *aucupet*, antiquum pro,*aucupetur*. Eſt autem tranſlatio ab aucupibus, ad eos,qui oculis,& auribus excipere conantur, quid ab aliquo geratur,& dicatur. QVI DE VESP. VIVAT SVO?]qui de ſuo cenet?qui domi ſuæ, & ſumtu ſuo cenet?qui habeat domi,vnde cenet?per veſperum, cenam ſignificat, quia ſcilicet Romani veſperi cenabant.ſic in Ruden.*Si tu de illarum cenaturus veſperi es*.Quòd autem ad huius loci ſententiam attinet, credibilius eſt eos, qui de ſuo viuunt,& qui habent domi, quod edant, & cenent,neque foris quærere coguntur,curioſos eſſe,& aliena curare, quàm qui domi eſuriunt. quamquam apud Horat.ſat.3.lib.2.*Damaſippus ille aliena negotia curat,Excuſſus propriis*.DOMO SI IBIT AC DVM HVC TRANS.] domo ſi exibit hera mea, atque interea dum huc tranſibit,quæ corporis huius cupida eſt. ÆDEPOL HVIVS SERMONES HAVD CIN. QVAE.&c.]ædepol huius ancillæ ſermones,non quærunt hominem aridum,& capularem, aut Acheronticum,ſed virum aliquem viuidum,ac vegetum,& ætate integra. vel ſic, ædepol huius ancillæ verba abiectum,ſordidum,& obſoletum aliquid non quærunt, ſed aliquid lautum, luculentum,& magnificum. QVO ARGVMENTO?]ſic ſæpe Plautus, cùm aliquid obſcurius dictum declarare vult ſpectatori,vt in Aſina. *Nudus vinctus centum pondo es,quando pendes per pedes.* LIB.*quo argumento iſtuc?*& infrà eád.fab.non longè.MILPH.*quo argumento?*PAL.*infidos celas*.TVM AVTEM IPSA EST,&c.]ipſa Milphidippa,ipſa ancilla. ALLVBESCIT.] placere incipit. PRIÚSNE, QVÀM ILL. OCVLIS TVIS.]ſubintell.*videris*? priúſne hæc ancilla tibi allubeſcit,quàm dominam lōgè ancilla venuſtiorem,ac formoſiorem oculis tuis adſpexeris?I.D IDEÒ, QVOD CREDO TIBI.]ideò mihi hæc ancilla allubeſcit,quod tibi credo, eius herum mulierem lepidiſſimam,ac venuſtiſſimam. CÙM HAEC LOCVTV'S.] cùm hæc locutus es de Acroteleutio,eam eſſe luculentam,& feſtiuam fæminam.NIHIL TV AMASSIS] nullo tu pacto amaueris hanc ancillam. QVID ERGO HANC DVBITAS COLLOQVI?]quid ergo cum hac dubitas loqui?ſic & alibi verbum *colloqui*, cum accuſandi caſu iungere ſolet.vt in Amph.*te volo,uxor,colloqui*.In Aſina.*At ſceleſta viden',vt ne id quidē me dignum eſſe exiſtimet,quem adeat,quem colloquatur*,&c.Sic autem vt edidi, habent noſtri libri veteres. Camerarius verò ſic. *quid ergo hac dubitas colloqui*. ne hoc quidem malè. nam *hac colloqui*,valet, cum hac loqui. VTINAM, CVIVS CAVSA FORAS SVM EGR.] hæc loquitur ſecum ancilla, vt audiant ſpectatores tantùm, vtinam, inquit, eius conueniendi mihi poteſtas eueniat, cuius cauſa domo foras egreſſa ſum. ERIT ET TIBI EXOPT. OBT.] hæc quoque ſic loquitur Palæſtrio,vt ſpectatores ſoli exaudiant, quamuis ad ancillam dirigantur. audit enim illa vocem tantùm,non verba exaudit.Erit,inquit Palæſtrio,conueniendi tibi militis poteſtas,& quod exoptaſti,tibi obtinget.TVM POL EGO ID, QVOD CELO H. C.]tum verò ſi conſiliorū meorum ſocius es, & particeps,& conſiliarius,non celo id,quod celo.hoc eſt, fruſtrà celo hæc occulta,& arcana conſilia,ſi tu corū es particeps,& ſi nihilominus exeunt,& emanāt in vulgus. IMMÒ ITA ETIAM, SI NON CELAS]id eſt,immò celas,etiam ſi non celas.quæ verba mox ab ipſo Plauto explicabūtur.QVO ARGVMENTO?] quo argumento iſtud dicis?& qui fieri poteſt, vt celem, etiam ſi non celem? Nam hæc inter ſe pugnant. INFIDOS CELAS. EGO SVM T. F. F.]ſic dixi,inquit:celas,etiam ſi non celas,& verum dixi.Nam etiam ſi non celas fidos,eóſque qui tibi ſunt firma fide, id eſt, etiam ſi arcana aperis hominibus fidis, qualis ego ſum tibi,celas infidos,cùm aperis conſilia tua hominibus fidis, nihilominus ea tegis infidis. Itaque non ſunt hæc inter ſe pugnantia,celas,etiam ſi non celas. Nam *celas*, ad infidos refertur, & pertinet:*non celas* ad fidos hoc modo:celas infidos, etiam ſi non celas fidos. Et nihil obſtat, quo minus celes infidos,etiam ſi non celes fidos. Nam non celans arcana fidos,proinde facis ac ſi ea reticeres,ac tegeres omnibus. quod enim fidis hominibus committitur,& creditur,ſaluum eſt,& ſaluum indidem repeti poteſt,vt alibi dicit:& ſimile eſt,ac ſi non eſſet retectum, aut creditum. quare celas,etiam ſi non celas. EGO SVM TIBI FIRMA FIDE.]ego ſum tibi fidus: ita me non celans tutis deponis auribus,vt ait Flaccus: neque periculum eſt, ne quid hinc emanet. CEDÒ SIGNVM, SI HARVNC BACCHARVM ES.] da ſignum, ex quo intelligam,te eſſe noſtrorum conſiliorum participem, & ſocium. Da ſignum, ex quo cognoſcam te parti-

A te participem esse horum sacrorum, vel te esse his sacris initiatum, vel te esse è numero, & cœtu, & grege nostro. hoc est, te esse, horum mysteriorum participem, & socium. allegoria est à sacris Bacchi, quæ erant reconditissima, & occultiss. ita solis eius sacerdotibus erant cognita, & soli iis sacris initiati ad ea recipiebantur. AMAT MVLIER QVÆD. QVEND.] Nunc incipit signum proferre Palæstrio, quod ancilla postulauit. AT NON MVLTÆ DE DIGITO DONVM MITT.] multæ quidem mulieres amant, sed non multæ annulum de digito detractum mittunt. infrà eadem scena. *Ab illa, qua digitos despoliat suos, & tuos digitos decorat.* Hic locus illius me loci, quem in libris omnibus deprauatum, nuper in Oratione pro Roscio Amerino, non longè ab extremo, emendaui, commonefacit. Sic autem vulgò legitur *si vestitum, quo ipse tectus erat, annulúmque dedit: si os suum tibi trad.* Ego sic emendaui, *si vestitum, quo ipse tectus erat, annulúmque de digito suo tibi tradidit*, &c. Idem lib. 4. Accus. *Quàm multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse?* Ibidem paucis pòst verbis. *Ita litteris istius patrisfamiliâs L. Titio cuidam, cuius R. annulus de digito detractus est.* ENIM COGNOVI NVNC] enim, præpositum: quod quamuis non inusitatum sit, est tamen notandum. suprà in Aulul. *Enim mihi quidem aequum est, purpuram, atque aurum dari.* Plura exempla collecta reperientur in indice. FECISTI MODÒ MIHI EX PROCLIVO P. R.] rem mihi modò facilè palàm fecisti,

B scilicet, te esse horum mysteriorum, ac sacrorum participem, ac socium. ex procliuo, ex facili, facilè. procliuus a. um: & hic, & hæc procliuis, hoc e. dicebant veteres: vt hilarus a. um, & hilaris, e. inermus a. um, & inermis, e. & alia item sexcenta. SED HÌC NVMQVIS ADEST?] Numquis hic adest, qui nos subausculte? CEDÒ TE MIHI SOLÆ SOLVM] præbe te mihi soli solum. *solæ*, datiuus antiquus. BREVÍN', AN LONG. SERM.?] breuíne, an longo sermone? IAM AD TE REDEO] accedens ad Milphidippam propiùs Palæstrio, dicit militi se mox ad eum rediturum. QVID? EGO HÌC ABSTABO. &c.] Quid? inquit miles, egóne hìc interea dum cum ista ancilla lóqueris, cum hac forma, & his factis, sic frustra adstabo? vide, vt glorioso militi oratio conueniens afficta est. sic, autẽ, accipiendum δεικτικῶς, vt sæpe aliàs. CVM HAC FORMA, ET FACTIS,] ego tali forma præditus, & talibus factis, ac rebus gestis clarus. PROPERANDO EXCRVCIOR.] dum propero, excrucior. in properando excrucior. PEDETENTIM] pedetentim progrediendum est, pedetentim, & pedepressim, inquit Nonius, dictum est, cautè, quasi lenta, & tarda itione. M. Tull. lib. I. de Offic. *Sin minus, sensim erit, pedetentimque facienda.* Quadrigarius Annal. *Exercitu instructo, pedetentim milites ducere cœpit.* TRACTARI ITA SOLERE,] pedetentim. HASCE HVIVSMODI

C MERCES.] mulieres. AGE, AGE, VT TIBI MAX. CONCINN. EST.] age, age, vt tibi maximè commodum est. NVLLVM EST HOC STOLID. SAXVM] nullum est saxum hoc milite stolidius. hic miles, stolidus est, tamquam lapis, aut saxum. hæc ad spectatores profunduntur: à militis auribus auertuntur. REDEO AD TE] redeo ad te miles. id est, mox ad te redibo. QVID ME VOLVISTI?] hæc nunc ad ancillam Palæstrio, à milite degressus. QVASI HVNC DEPEREAT.] quasi hera tua militem perditè amet. AD EAM REM HABEO OMNEM ACIEM] ad eam rem, hoc est ad ludificandum, ac fallendum militem, habeo omnia parata, atque instructa: vel sic, ad eam rem omneis fallacias, ac machinas habeo paratas: tralatio à re militari. ET CONTEMPLA.] & contemplare. suprà in Asin. *meum caput contemples.* cõsule Nonium. ET DE MEIS VENATOR VERBIS.] & ex meis verbis exquirito, & conicito. tralatio à venatoribus. ALIQVAM MIHI PARTEM OP. D.] miles moræ impatiens Palæstrionem ab ancilla reuocat, & iubet eum sibi quoque aliquam partem operæ dare. ADES] ades imperatiui modi, præsentis temporis, à verbo adsum. SE AFFLICTARE,] se ad terram grauiter abiicere. QVIA TIS EGEAT,] quia tui indigeat, &c. mis, tis, genitiui casus antiqui, pro mei, tui. OB EAM REM H. AD TE MIS-

D SA EST.] ancilla. IVBE ADIRE] iube ad me hanc ancillam venire. FACITO FASTIDII PLENVM] facito te fastidiosum. fingito te mulierum te vltro expetentium fastidio affici. sic suprà Asin. *Extemplo facito facetum me, & magnificum virum.* In Epid. *Ego illic me autem sic assimulabam: quasi Stolidum, cum bardum me faciebam.* & infrà hac eadem scena. *magnum me faciam Nunc, quoniam illhac me collaudat.* ME INCLAM. QVIA SIC TE V. V.] me increpato, & accusato, quia sic te mulierum turbæ peruulgem, cùm sis paucarum, & lectarum mulierum vir. ET PRÆCEPTIS PAREBO] & tibi vtilia præcipienti, ac præmonstranti, parebo. ADEAT, SI QVID V.] veniat ad me, si quid vult. PVLCHER, SAL.] Pulcer, seu Pulcher, cognomentum Clodiorum. DII TIBI QVÆ OPTES.] sermo bene precantis. TECVM ÆTATEM EXIG. VT L.] opto vt heræ meæ tecum, &c. Virgil. lib. I. Æneid. *Omneis vt tecum meritis pro talibus annos Exigat.* Idem lib. 10. *positis inglorius armis Exigat hic æuum.* SI TE HABEAS CARVM,] si te omnibus vulgare nolis, sed paucis, & lectis mulieribus pateas tantùm. ET PRÆCL. VIRT. ET FORMA, ET F.] suprà eadem scena. *Quid? ego hic adstabo tantisper cum hac forma, & factis sic frustra?* ECQVIS DIGNIOR FVIT, HOMO QVI ESSET?] numquis fuit vmquam humana forma dignior, quàm tu? proinde ac si dicat. multi homines sunt, qui debebant nasci pecudes, & bestiæ, non homines: ita sunt inhumani. Tu verò omniũ hominum dignissimus es, qui homo nascereris, propter humanitatẽ tuam scilicet, seu propter mores

tuos humanissimos. Adulatio impudens, & modum superans. NON HERCLE HVMA- A
NVM EST ERGO. NAM VOLTOR.&c.] miræ ancillæ orationem adulationis putidæ
plenam in cōtrariam sentētiam retorquet Palæstrio, vocem summittens, aut certè à milite auer-
tens, vt spectatores tantùm audiant. Sententia autem hæc est. Ergo si hic omnium hominum
dignissimus est, qui homo nasceretur: nulla vsquam est humanitas, & sublata est è natura rerum
omnis humanitas. quid ita? quia vulturio plus humani, seu humanitatis est, quàm huic militi.
MAGNVM ME FACIAM NVNC,&c.] hîc miles laudatione ancillæ elatus, atque infla-
tus, incessum sibi nouum fingit, gestúmque solito magnificentiorem assumit: & ea, quæ nunc
loquitur, secum loquitur, vt spectatores tantùm audiant. VIDEN' IGNAVVM, VT,&c.]
hæc loquitur ad spectatores versus, & à milite auersus Palæstrio, vidésne hominem nequam,
vt magnificè, & superbè incedat? AB ILLA, QVAM DVDVM] ab illa muliere lepidissi-
ma missa, quam dudum tibi dixi. QVÁNAM AB ILLARVM?] à quánam mulierum missa
est? sic miles quasi à multis mulieribus expetatur, non ab vna, aut altera. NAM ITA ME
OCCVRSANT M.] mihi occursant. AB ILLA, QVÆ DIGITOS DESPOLIAT S.
&c.] ab illa, quæ de digito suo detractum annulum, per me, & per Palæstrionem interpretem
ad te misit. AB TVI CVPIENTE] à mea hera tui cupida. suprà ead. scena. *quæ huius cupiens*
corporis est. HVIC.] Palæstrioni. QVI PORRÒ] qui porrò eum tibi redderet. MEMORA] B
dic. SIT, NÉCNE SIT SPES IN TE VNO EST.] sitne hera mea, an non sit, spes in
te solo est. vel sic, salua sit hera mea, an nulla sit, in te vno situm est. IAM ILLA ANIMVM
DESP.] iam illa sibi mortem conciscet, & animam proiiciet. suprà in prologo Menæch. *Pa-*
tris autem postquam puerum perdidit, animum despondit. PVLCRAM PVLCRE] aliàs,
pulcram, pulcer. EXPROME BENIGNVM EX TETE INGENIVM] proinde ac si di-
cat. non est necesse te benignum ingenium aliundè & foris quærere. domi habes. exprome ex
tete, quod habes apud te. VRBICAPE] πτολίπορθε, vrbium expugnator. HEV HERCLE
ODIOSAS RES] hîc pārens Palæstrionis præceptis miles, fastidij plenum se facit. odiosas res
subintell. audio, vel, peti à me video, vel aliquid tale, vel, o. HVIC VERRI] huic porco non
castrato. cui opponitur maialis. NON HIC SVO SEMINIO QVAMQVAM POR-
CVLAM IMPERT.] nisi huic verri admissario merces adfertur, non vllam porculam suo
semine donabit: vel non vllam porculam sui seminis participem facturus est. Profert hunc lo-
cum Priscianus lib. 5. quo loco docet, *seminium* dixisse veteres pro *semen*. Vtitur autem crebrò ea
voce Lucretius. Sed videtur hîc legendum, *quamquam porculam*, quo modo edidi, non, vt vulgò.
quemquā porculū. Nisi quis fortè dicat, porcū, & porculum, pro, porca, & porcula, & cōtrà, dixisse
veteres. DABITVR QVANTVM IPS. ER. P.] dabitur quantū ipse mercedis poscet. pre- C
tium & mercedem pro vna, eadémque re posuit: cùm pretium in emtione, & venditione: mer-
ces, in conductione, & locatione propriè locum habeat. TALENTVM PHILIPPVM
HVIC OP. EST.] talentum Philippéum huic opus auri est. talentum Philippéum auri autem
hoc est, talentum auri Philippéi. de quo auro alibi. HEV, ÆCASTOR, NIMIS VILE
EST TANDEM] euge, æcastor nimis vile est hoc pretium, quo miles complexū seu copiam
corporis sui venditurus est. Vili constabit heræ meæ militis complexus, si non plus talento auri
Philippéi ad eum afferet. PLVS MIHI AVRI MILLE'ST MODIORVM PHI-
LIPPÉI.] audi insolentiam, & iactationem militarem. Plus est mihi, inquit, quàm mille mo-
diorum auri Philippéi. *mille modiorum*, sic dictum, vt mille hominum, mille nummum, mille
ouium, &c. de quibus alibi. Hic enim, *mille*, substantiuum est. PRÆTER THESAVRVM.
TVM ARGENTI MONTEIS,&c.] vide vt assentator augeat. TVM ARGENTI
MONTEIS,&c.] Terent. Phorm. *modò non monteis auri pollicens*. Sallust. de bello Iugurth. *maria,*
monteísque polliceri cœpit. ÆTNA NON ÆQVÈ ALTA EST.] vt sunt montes auri, quos
habet miles. hyperbole mira, atque insignis. HEV, ÆCASTOR. HOM. PERIVR.] Palæ- D
strionem. VT LVDO?] quo modo, seu quàm lepidè ludifico militem? hæc summissa voce lo-
quitur Palæstrio, vt audiant tamen spectatores, & Milphidippa. QVID EGO? VT SVB-
LECTO OS?] idem dicit Milphidippa aliis verbis. quid ego? inquit, quàm scitè ei palpando os
demulceo? quo modo ei os sublino? QVIN TV HVIC RESPONDES,&c.] hæc Palæ-
strio ad Militem. QVAE NVMQVAM MALÈ TIBI DIXERIT?] nedum fecerit?
EXIRE] domo. DIC, ME OMNIA, QVAE VVLT, F.] suprà in Casina. *Omnia, quæ tu vis.*
SIVISTÍQ. EXORARE EX TE.] siuistiq. me abs te impetrare. vel sic, siuistiq. te exorari.
ME ADMODERAR.] me abstinere. mihi temperare. al. *mi admoderarier*. id est, mihi moderari.
ABS TE AVORTI.] abs te me auerti ne miles me ridentem videret, & hoc pacto, se derideri
intelligeret. CONTRA AVRO ALII HANC VEND. POT. OP.] auro contrà posito
hanc operam miles alij mulieri vendere potuit. MERI BELLATORES GIGNVNTVR
QVAS HIC PRAEGN. F.] quanti, quanti sunt, puri bellatores nascuntur ex iis fœminis,
quas hic compresserit, & prægnanteis fecerit. VAE TIBI, NVG.] hæc ad spectatores, à mi-
lite auersa, loquitur ancilla. MILLE ANNORVM,&c.] mille annorum, id est, mille annos.
mille, hîc substantiuum. quod eo maximè hoc loco iteraui, quia Nonius dormitans, libro de
mutata declinatione, scribit hîc genitiuum positū esse pro datiuo, seu accusatiuo, & dictū esse,

mille

A mille annorum, pro mille annis, seu potius mille annos. Sed errat ille. sic suprà *mille modiorum*: Sic Cicero dixit *mille nummûm* Philipp.6. *& mille hominum*, in Miloniana. & Horat. Sat.3. lib.2. *Mille ouium.* Sed hac de re legendus A.Gellius lib.1. cap.16. AB SÆCVLO AD SÆCLVM] à primo sæculo, ad vltimum sæculum. sæculum, spatium est annorum centum. quo fit, vt hi pueri decem sæcula viuant, siquidem mille annos viuunt. QVOT HIC ANNOS VIVET, CVIVS FILII, &c.] credibile est, patrem longè diutius victurum. Nam ætas posterorum, ætate maiorum deterior est. Horat. oda 6. lib.3. *Damnosa quid non imminuit dies? Ætas parentum peior auis tulit Nos nequiores mox daturos Progeniem vitiosiorem.* PÒST TRIDVO NATVS SVM, QVÀM IVPITER EX OPE, &c.] natus sum triduo pòst quàm Iupiter ex Ope, Saturni vxore, natus est. aliàs. *postridie natus sum.* &c. quo modo legi malim. SI HIC PRIDIE NATVS FORET QVÀM ILLE, &c.] si miles vno die, priùs quàm Iupiter, regnum in cœlo obtineret. Vide, vt hîc, & hoc toto loco, ludatur miles, qui tamen, vt stolidus est, nihil horum sentit. SINITE ABEAM, SI POSSVM, VIVA À VOB.] proinde ac si dicat, vos me occiditis, seu enecatis vestris istis verborũ vanitatibus, & nugis. quare missam me facite, vt viua à vobis discedã. Sic Theocr. ὀδοιπόροις ἢ βὠκολιασταῖς. Εἶα λέγ', εἴ τι λέγεις, καὶ τὸν ξένον ἐς πόλιν αὖθις Ζῶντ' ἄφες. ὦ Παιάν· ἦ στωμύλος ἦσθα, Κομάτα. id est, age, dic, siquid dicis, & hospitem
B in vrbẽ rursum viuũ dimitte. O Pæan. profectò Comata tu garrulus es. QVAM PROPTER OP. EST M.?] cuius gratia operam sumo. cui operam do. NVMQ. VIS?] sermo discedentis. suprà in Aulul. *quid? me numquid vis?* MEG. *vale.* SOLLICITVM HABET] sollicitat. CVRA ALIVD] sinito me hoc curare, tu aliud cura, quàm hoc. ego enim curabo. sic sup. in Casin. *Abi, & aliud cura.* SVBLEGERVNT] subauscultarunt, occultè exceperunt. tralatio est. IAM EX SERMONE HOC GVBERNABVNT DOCT. P.] iam ex eo sermone, quem hîc habuimus, & quem exceperunt, negotium susceptum doctius porrò gubernabunt, & moderabuntur. vel sic, ex sermone nostro, quẽ furtim exceperunt, doctiùs existimare, & iudicare porrò poterunt, quomodo negotium, quod habent in manibus, administrare debeant. REMORARE] tu me remoraris. vel tu rem remoraris, vel, tu illas remoraris. NEQVE TE TENEO] sic Virgil. lib.4. Æneid. *Neque te teneo, neque dicta refello.* IAM ISTI REI PRAEVORTEMVR] iam istam rem ceteris, posthabitis agemus.

PYRGOPOLINICES. PALÆSTRIO.

C

QVid mihi nunc auctor es, vt faciam Palæstrio,
De concubina? nam nullo pacto potest
Prius hæc in ædeis recipi, quàm illam omiserim.
PA. Quid me consultas? quid agam? dixi equidem tibi,
Quo pacto id fieri possit clementissimè.
Aurum atque vestem omnem muliebrem habeat sibi.
Quæ illi instruxisti, sumat, habeat, auferat,
Dicásque tempus maximum esse, vt eat domum:
Sororem geminam adesse, & matrem dicito,
D Quibuscum comitata rectè deueniat domum.
PY. Quî tu scis eas adesse? PA. quia oculis meis
Vidi hîc sororem esse eius. PY. conuenítne eam?
PA. Conuênit. PY. ecquid fortis visa est? PA. omnia
Vis obtinere. PY. vbi matrem esse aiebat soror?
PA. Cubare in naui lippam, atque oculis turgidis
Nauclerus dixit, qui illas aduexit, mihi.
PY. Is ad quos nauclerus hospitio deuortitur?
PA. Quid vis? PY. ecquid fortis? PA. abi sis hinc, nam tu quidem
Ad equas fuisti scitus admissarius,
Qui consectare æquè mares & feminas.

PY. Hoc age nunc,istuc quod das consilium mihi? A
PA. Te cum illa verba facere de ista re volo.
Nam cum alio agere sanè conseruo liceat tibi,
Qui potius,quàm tu. sed enim tu tuam rem tute agas,
Dicas vxorem tibi necessum esse ducere,
Cognatos persuadere,amicos cogere.
PY. Itáne me tu censes? PA. quid ego ni, ita censeam?
PY. Ibo igitur intrò,tu hîc ante ædeis interim
Speculare,vt vbi illæc prodeat,me prouoces.
PA. Tu modò istuc cura,quod agis. PY. curatum id quidem est.
Quin si voluntate nolet, vi extrudam foras.
PA. Istuc caue faxis. quin potius per gratiam B
Bonam abeat abs te, atque illæc, quæ dixi, dato.
Aurum, ornamentáque quæ illi instruxisti, ferat.
PY. Cupio hercle. PA. credo te facilè impetrassere.
Sed abi intrò,noli stare. PY. tibi sum obediens.
PA. Numquid videtur demutare,atque vti ego
Dixi esse vobis dudum, hunc mœchum militem?
Nunc ad me vt veniat vsu'st Acroteleutium,
Ancilluláque eius & Pleusides. Proh Iuppiter
Satín' vt commoditas vsquequaque me adiuuat?
Nam quos videre exoptabam me maximè,
Vna exeuntis video hinc è proximo. C

QVID MIHI NVNC AVCTOR ES, VT FACIAM, &c.] quid mihi nunc periculo tuo suades,periculo tuo vt faciam de concubina? auctor qui aliquid suadet, & eius quod suadet, periculum præstare non recusat. scriptum est in vocabulario Latino Græco, auctor ἀξιόπιστος. HAE C.] vicina vxor Periplectomenis.sic enim opinatur miles. ILLAM.] Philocomasium. QVID ME CONSVLTAS?] quid me consulis? QVID AGAM?] quid ego consilij tibi dabo? libri vulgati habent, *Quid me consultas, quid agas?* fortasse non malè, vt sit hæc sententia, quamobrem me consulis, quid agere debeas? CLEMENTISSIMÈ,] tranquillissimè,placidissimè,lenissimè,sine minima offensione,& iniuria Philocomasij. INSTRVXISTI,] parasti.sic suprà eadem fabula. *Iube sis aurum,atque ornamenta,quæ illi instruxti mulieri dono habere sibi.*&c. TEMPVS MAXIMVM,] ἀκμὴν τοῦ καιροῦ. punctum temporis, tempus maximè opportunum. QVIBVSCVM COMITATA] malim legi, *quibus comitata*, &c. RECTÈ] tutò,& sine periculo,vel honestè,& sine dedecore. QVIA OCVLIS MEIS VIDI, &c.] D *oculis meis vidi.* ἔμφασις. ECQVIS FORTIS VISA EST?] numquid fortis visa est? *fortis* autem, hoc loco,vt vult Nonius,valet,formosa.Sed mallem hîc *fortem* interpretari,validam,& ad res venereas idoneam,& ætate integra. quamquam Seruius quoque superiorem interpretationem agnoscit,& probat : idémque contrà pulcrum,pro forti interdum positum esse docet. OMNIA VIS OBTINERE] incontinentiam militis reprehendit,qui omnia concupiscat. ATQ. OCVLIS TVRGIDIS,] propter lipitudinem.Catul.de Passere.*Vestra nunc opera mea puella,Flendo turgiduli rubent ocelli.* IS AD QVOS NAVCLER. HOSPITIO DEVORTITVR?] ordo est.Is nauclerus apud quos deuersatur?id est, huius naucleri vbinam deuersorium est? QVID VIS?] quamobrem istud quæris? ECQVID FORTIS?] numquid fortis est? id est,numquid validus & pulcher est? flagitiosa militis interrogatio, qui non contentus veneribus muliebribus,masculas appetat. AD EQVAS FVISTI SCITVS ADMISSA.&c.] ad fæminas fuisti lepidus & cócinnus mas.allegoria est. admissarius equus est,qui ad equas ineundas, & subigendas paratus, ac seruatus est. Cicero in Pisonem. *Itaque admissarius iste simulatque audiuit à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est:sic suos sensus voluptarios omneis incitauit,sic ad illius hanc orationem adhinniit,vt nõ magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inuentum arbitraretur.* NAM CVM ALIO AGERE CONSERVO,&c.] nam sanè possis cum alio

A alio seruo tuo, conseruo meo agere, eique mandare, vt cum illa loquatur potiùs, quàm tu: dicat illi tempus esse maximum, vt eat domum: sumat, & auferat secum omnia, quæ tu illi parasti, &c. sed enim, &c. QVI POTIÙS, QVÀM TV.] cum illa loquatur. SED ENIM TV TVAM R. TVTE AG.] sed enim suadeo tibi, vt tu ipse tuam rem agas, non alij agendam tradas. ITÁNE TV CENSES?] lego, *Itáne me tu censes?* subintell. facere. sic autem legendum videtur, vt suis numeris constet versus. Quòd si lectio vulgata retinebitur, claudicabit versus: nisi, *quid*, legetur δισυλλάβως. QVID EGO NI ITA C.] quid ni ego ita censeam? SPECVLARE,] quasi è specula prospice. ME PROVOCES.] me foras voces. me in publicum voces. QVIN, SI VOLVNTATE NOLET,] Quin, si sua sponte nolet discedere, &c. VI EXTRVDAM FORAS.] sic legendum, non, *vi extrudam foris*. ISTVC CAVE FAXIS.] caue istuc feceris. QVIN POTIÙS PER GRATIAM BON. ABEAT, &c.] sic suprà, *Vin' tu illam actutum amouere à te, vt abeat per gratiam?* IMPETRASSERE] impetraturum esse. sic suprà in Bacchid. *Et istuc confido à fratre me impetrassere.* NVMQVID VIDETVR DEMVTARE, ATQ. VTI DIXI, &c.] id est, numquid hic mœchus miles videtur alius esse, quàm qualẽ eum esse, dudum dixi vobis? vel sic: nónne hic miles, talis videtur esse, qualem eum esse, dudum dixi vobis? vel sic: numquid videtur aliter esse, quàm qualem dudum vobis esse dixi hunc mœchum
B militem? Hæc Palæstrio ad spectatores, solus in proscenio relictus, domum ingresso milite. VSV'ST] opus est. COMMODITAS] opportunitas, vel ipsa commoditatis Dea.

ACROTELEVTIVM. MILPHIDIPPA.
PLEVSIDES. PALÆSTRIO.

SEquimini, simul circumspicite, ne quis adsit arbiter.
Neminem pol video, nisi hunc, quem volumus conuentum.
PA. & ego vos.
MI. Quid agis noster architecte? PA. egóne architectus? vah. MI. quid est?
C PA. Qui enim non sum dignus præ te, vt figam palum in parietem?
AC. Eia verò. PA. nimis facetè, nimísque facundè mala est.
Vt lepidè detruncauit militem? AC. at etiam parum.
PA. Bono animo es: negotium omne iam succedit sub manus.
Vos modò porrò vt occœpistis, date operam amicabilem.
Nam ipse miles concubinam intrò abiit oratum suam,
Ab se vt abeat cum sorore & matre Athenas. AC. Eu, probè.
PA. Quin etiam aurum atque ornamenta quæ ipse instruxit, mulieri
Omnia dat dono, se vt abeat: ita ego consilium ei dedi.
PL. Facile istuc quidem est, si & illa volt, & ille autem cupit.
D PA. Non tu scis cùm ex alto puteo sursum ad summum ascenderis,
Maximum periculum inde esse, à summo ne rursum cadas?
Nunc hæc res apud summum puteum geritur. si præsenserit
Miles: nihil hinc ferri poterit. huius nunc quàm maximè
Opus est dolis. PL. domi esse ad eam rem video salis satis,
Mulieres tres, quartus tute es, quintus ego, sextus senex.
PA. Quod apud nos fallaciarum'st, esse excitum certò scio.
Oppidum quoduis videtur posse expugnari dolis.
Date modò operam. AC. id nos ad te, tu si quid velles, venimus,
PA. Lepidè facitis. nunc hoc tibi ego in hac impero prouincia.
AC. Imperabis imperator, quod ego potero, quod voles.

PA. Militem lepidè & facetè & lautè ludificarier A
Volo. AC. voluptatem mæcastor mihi imperas. PA. & scin' quemadmodum?
AC. Nempe vt assimulem me amore istius differri. PA. rem tenes.
AC. Quasique istius caussa amoris, ex hoc matrimonio
Abierim, cupiens istius summè nuptiarum ordinis,
PA. Nisi modò vnum hoc, hasce etiam ædeis dicas dotaleis tuas.
Hinc senem abs te abiisse, postquam feceris deuortium,
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
AC. Bene mones. PA. sed vbi ille exierit intus, istuc te procul
Ita volo assimulare, præ illius forma, quasi spernas tuam,
Quasique eius opulentitatem reuerearis. & simul B
Formam amœnitatis, illius faciem, pulchritudinem
Collaudato. satin' præceptum est? AC. teneo. satin' est, si tibi
Meum opus ita dabo expolitum, vt improbare non queas?
PA. Sat habeo: nunc tibi ausculta quæ imperabo. PL. dicito.
PA. Quàm extemplo erit factum, vbi intrò hæc abierit, tu illico
Facito vt venias ornatus ornatu nauclerico,
Causiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam.
Palliolum habeas ferrugineum: nam is colos thalassicu'st,
Id erit connexum in humero læuo: expapillato brachio
Præcinctus: atque assimulato quasi gubernator sies.
Atque apud hunc senem omnia hæc sunt: nam is piscatores habet. C
PL. Quid? vbi ero exornatus, quin tu dicis quid facturus sim?
PA. Huc venito, & matris verbis Philocomasium arcessito,
Vt, si itura est Athenas, eat tecum ad portum citò,
Atque vt iubeat ferri in nauim, si quid imponi velit.
Nisi eat, te soluturum esse nauim: ventum operam dare.
PL. Satis placet pictura, perge. PA. ille extemplò illam hortabitur
Vt eat, vt properet, ne sit matri moræ. PL. multimodis sapis.
PA. Ego illi dicam, vt me adiutorem, qui onus feram ad portum, roget. D
Ille iubebit me ire cum illa ad portum. ego adeò, vt tu scias,
Prorsus Athenas protinus abibo tecum. PL. atque vbi illò veneris,
Triduum vnum seruire numquam te, quin liber sis, sinam.
PA. Abi citò, atque orna te. PL. numquid aliud? PA. hæc vt memineris.
PL. Abeo. PA. & vos abite hinc intrò actutū. nam illum hinc sat scio
Iam exiturum esse intus. AC. celebre apud nos imperium tuum est.
PA. Agite, abscedite ergo. ecce autem commodò aperitur foris,
Hilarus exit, impetrauit, inhiatquo d nusquam est miser

A NE QVIS ADSIT ARBITER.] ne quis adsit, qui nos videat. suprà in Cistellar. *Tuam stultitiam sola facito, vt scias sine arbitris.* & suprà hac eadem fabula. *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt, mea quid fiat domi.* QVEM VOLVMVS CONVENTVM,] quem volumus conuenire. QVID AGIS NOSTER ARCHITECTE?] suprà. *hic noster architectus est?* AC R. *salue architecte.* QVI ENIM NON SVM DIGN. PRÆ TE, &c.] rogas, quid sit, quamobrem mirer, me abs te architectum dici, qui non sum dignus præ te, vt palum figam in pariete? proinde ac si dicat, tu me architectum vocas, quæ longè me peritior architecta es. hoc est, quæ me astutia, calliditate, & fallacia superas. VT FIGAM PALVM IN P.] figere palum in parietem, cuiuslibet hominis est, etiam architecturæ imperiti. tantum abest igitur, vt dignus sim architecti nomine, tecum comparatus, vt dignus non sim, qui palum figam in parietem. EIA VERÒ.] ironia. NIMIS FACETÈ, NIMISQVE, &c.] loquitur nunc de Acroteleutio in tertia persona, oratione ad spectatores versa. VT LEPIDÈ DETRVNCAVIT MILITEM?] quàm scitè militem admutilauit? sic enim suprà locutus est, ibi, *Quò admutiletur miles vsque cæsariatus*, &c. vel sic, quàm scitè militem assecuit? nam sic quoque suprà locutus est, ibi, *Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset asseçari.* NEGOTIVM OMNE IAM SVCC. SVB M.] sic suprà eadem fabula. *Lepidè hoc succedit sub manus negotium.* DATE OPERAM AMICABIL.]
B date operam nō mercenariam, sed gratuitam. vel sic, date operam liberalem, & amicis dignam, seu amicis conuenientem. SE VT ABEAT] ab se vt abeat. ET ILLE AVTEM C.] & miles rursus cupit. NON TV SCIS, CÙM EX ALTO PVTEO, &c.] illustris & luculenta similitudo. *ex alto puteo*, autem, id est, ex imo puteo. NE RVRSVM CADAS?] ne recidas? NVNC HÆC RES APVD SVMMVM PVTEVM GER.] αὐτοποδοῖς. nunc hoc negotium, quod gerimus, ad extremum ferè perductum est. SI PRÆSENSERIT MILES:] si miles antequàm negotium confectum fuerit, cognouerit, aut suspicatus fuerit sibi insidias comparari, & fallacias strui. NIHIL HINC FERRI POTERIT] nihil à milite auferri poterit. Philocomasium nihil à milite secum asportare poterit. vel sic, nihil ex hac vrbe secum Philocomasium auferre poterit. HVIVS NVNC QVÀM MAX.] huius, nempe, Acroteleutij. DOMI ESSE AD EAM REM VIDEO S. S.] video domi esse ad eam rem astutiæ, & acuminis, & sollertiæ, & prudentiæ satis, ita vt foris quærere, aut alij supplicare necesse non habeamus. QVOD APVD NOS FALLACIARVM'ST, ESSE EXCITVM, CERTÒ SCIO.] certò scio, quidquid fallaciarū domi est, excitatū, & commotum esse, videlicet ad militem ludificandū, & fallendum. *excitum*, à verbo excieo, es, et. OPPIDVM QVEM-
C VIS VIDETVR POSSE EXP. D.] Sic Troia dolis tandem expugnata est. Hinc Vlysses πολίπορθος. Expugnantur etiam auro, quo maximè capiebat vrbeis Græciæ Philippus Macedo. sed hæc capiendarum vrbium ratio, doli genere continetur. ID NOS AD TE, &c.] id, id est, propter id, seu idcircò, ad te venimus, si quid tu velles, vt nostra opera vterere. ET LAVTÈ] & magnificè, luculentè, ampliter ἀφειδῶς, λαμπρῶς, μεγαλοπρεπῶς. DIFFERRI] discruciari. Terent. Adelph. *Miseram me differor doloribus.* REM TENES] rem intelligis, rem cognitam, & perceptam habes. Sic in Pœnulo. *tenetis rem?* quod in aliam sententiā quàm ab Agorastocle dictum est, à senibus illis acceptum est. Idem in Prologo Amphitr. *Nunc, de Alcumena vt rem teneatis rectius*, &c. EX HOC MATRIMONIO ABIERIM,] diuortium cum viro fecerim, seu à viro discesserim. CVPIENS ISTIVS SVMMÈ NVPT. ORD.] ordo est, summè cupiens, hoc est, summè cupida, nuptiarum istius ordinis, id est, nuptiarum militarium summè cupiens viro militari nubere, qualis iste est. NISI MODÒ VNVM HOC, &c.] modò vnum hoc addas, &c. *nisi modò*, pro, *modò*, seu *dummodò*, seu, *nisi*, positum est: vt sit σχῆμα ἐκ παραλλήλου. sententia igitur hæc est, ista omnia probo, nisi quòd vnum hoc addas velim, &c. vel modò hoc vnum addas, &c. HASCE ETIAM ÆDEIS DICAS DOT. T.] dicas has ædeis esse tuas,
D & abs te profectas, & viro in dotem datas: ex quo fieri, vt soluto matrimonio, ad te reuertantur, seu potiùs tuæ semper fuisse intelligātur: ne miles vereatur in alienas ædeis introire. HINC SENEM, &c.] senem ex his ædibus abiisse, &c. NE ILLE MOX VEREATVR INTR. IN AL. D.] ne miles mox timeat in alienam domum ingredi, quo metu liberabitur, si dices has ædeis esse tuas, & senem ex iis abiisse diuortio facto, & soluto matrimonio. EXIERIT INTVS] exierit domo sua. OPVLENTITATEM] opulentiam, & ita Nonius, hunc versum proferens. ET SIMVL FORMAM AMOENITATIS, ILLIVS F. C.] & simul illius faciem collaudato, per appositionem formam amœnitatis: id est, quæ militis facies sit tamquam ipsius amœnitatis forma: vel, quæ sit ipsa amœnitas. SATIN' PRÆCEPTVM EST?] satisne tibi à me præmonstratum est, quid te dicere, ac facere oporteat? SATIN' EST, SI TIBI M. OPVS, &c.] satisne est tibi, si hoc opus, quod faciendum suscepi, & veluti conduxi, ita perfectū, atque expolitum tibi dabo, vt improbare nō possis? vel sic, satisne tibi est, si hoc negotiū, quod mihi abs te mandatum est, ita confectum, ac transactum tibi dabo, vt nihil in eo reprehendere queas, neque de me quæri possis? allegoria est ab iis, qui opus aliquod faciendum conduxerunt. NVNC TIBI AVSC. QVÆ IMP.] nunc audi, quæ tibi imperabo. QVÀM EXTEMPLÒ ERIT FACTVM,] cùm primùm opus erit confectum, &c. VBI INTRO HÆC ABIERIT.] vbi Acroteleutium domum Periplectomenis introiuerit, quasi suam. ORNA-

TVS ORNATV NAVCLERICO]cultus,& ornatus in morem Naucleri:cognoscê hoc loco,qualis sit ornatus naucleri:nauclerus autē à Latinis,nauiculator,& nauicularius appellatur: A
nauis dominus,nauis gubernator. CAVSIAM HAB.] causia, capitis tegumentum ad solis ardorem prohibendum,atque arcendum comparatum,à verbo *καύω*, quod est incendo, seu vro: vel sic, Causia,pileus latas oras,ac margines habens,ad vitandum æstum, qualis viatorum, ac messorū.Idem in Persa. *Cape tunicam,atque Zonam,& chlamydem afferto,& causiam.* FERRVGINEAM,]ceruleam,ferrei coloris,qui ceruleus est. Virg.Georg.4. *Et pinguem tiliam & ferrugineos hyacinthos.* infrà versu proximo. *palliolum habeas ferrugineum.nam is color thalaßicus est.* quem profert Nonius.Sed Seruius ferrugineos interpretatur, subnigri,aut nigri coloris.Et lib.6. Æneidos,ad versum illum. *Et ferruginea subuectat corpora cymba.* ferruginea,inquit,id est,nigra tristi. Nam lugubrem esse hunc colorem ostendit. ibi, *Cùm caput obscura nitidum ferrugine texit.* CVLCITAM OB OCVLOS LAN.]& habeas culcitam laneam circa oculos.culcita,pannus est mollis consutus, & contextus. Sic autem scribendum est,non vt vulgus scribit, *culcitra.* NAM IS COLOR THALASSICVS'ST,]nam is color marinus est.colos,odos,vapos,&c.dixerunt veteres pro,color,odor,vapor,&c. notauimus in commentar.Lucret. EXPAPILATO B.] *ἐξωμίας.* exserto brachio : quod cùm fit,papilla nudatur,sic Festus, sine dubio hunc versum spectans.& item Nonius hunc eundem versum proferens, expapillato brachio, inquit,quasi vsque ad pa- B
pillam renudato. sic ferè ornatus est Charon apud Virgil. lib. 6. Æneidos. *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.* PRÆCINCTVS] subintellig. sis. vel refert ad verbum *habeas.* Præcincti dicuntur, qui vestem sustulerunt, eámque sublatam præcinxerunt, vt sint ad iter faciendum, aut ambulandum expeditiores. Horatius Satyra 5. libr. 1. *Hoc iter ignaui diuisimus, altiùs,ac nos, Præcinctis vnum.* Et Satyra vltima lib.2. *vt omnes Præcincti rectè pueri comtique ministrent.* VT SI ITVRA EST ATH. EAT T.] vt eat properè. Notauimus alibi hoc loquendi genus. suprà in Casin. *quin datis, si quid datis?* & in Epid. *age si quid agis.* sic infrà ead.fab. *A matre illius venio. si itura est,eat.* SI QVID IMPONI VELIT] si quid in nauim imponi velit. TE SOLVTVRVM ESSE NAVIM]te profecturum. soluere nauim, plena locutio. in Mercat. *iis confectis,nauim soluimus.* sed plenior est,nauim soluere in portu.sic in Bacch. *Interea è portu nostra nauis soluitur.* non plena locutione dicunt etiam Latini, *soluere* simpliciter. Cæsar lib.4. de bello Gallico. *His constitutis rebus nactus idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia fere vigilia soluit.* M.Tull. lib.3.de Offic. *Si idem sciat complureis mercatores ab Alexandria soluisse,*&c. VENTVM OPERAM DARE] ventum secundum esse. ventum adiuuare profectionem, seu inuitare ad cursum. Virg. lib.3. Æneid. *& aura vela vocant.* SATIS PLACET PICTVRA] satis placet ista fallaciæ in militem struendæ descriptio. NE SIT MATRI MORÆ] ne matrem moretur. C
MVLTIMODIS SAPIS]multis modis sapis. EGO ILLI DICAM, VT ME AD.] ego Philocomasio dicam, vt roget militem, det me sibi adiutorem oneris ad portum ferendi. PRORSVS] rectà. NVMQVID ALIVD?] numquid aliud vis? numquid aliud me facere iubes? IAM EXITVRVM ESSE INTVS]iam exiturum esse domo,& in ædeis Periplectomenis introiturum. CELEBRE APVD NOS,&c.]celebre opponitur deserto. hæc igitur huius loci sententia est, nos omnes imperio tuo diligenter, & accuratè paremus, nemo nostrûm est,qui non imperium tuum diligenter,& studiosè obire,atque exsequi properet. COMMODÙM]opportunè. HILARVS EXIT] miles. INHIAT, QVOD NVSQVAM EST MISER]expetit,& concupiscit,quod nullo in loco est.matronæ concubitū,& nuptias expetit, & exoptat,quæ nusquam est. tralatio est ab animalibus feris, auidis, & ore hiante cybum, prædámque petentibus.suprà in Aulul. *Num petit, quum pollicetur,inhiat aurum,vt deuoret.*

PYRGO. PALÆSTRIO.

D

QVod volui,vt volo,impetraui,per amicitiam & gratiam
A Philocomasio. PA. quídnam te intu' fuisse tam dicam diu?
PY. Numquam ego me tam sensi amari,quàm nunc ab illa muliere.
PA. Quid iam? PY. vt multa verba fecit! vt lenta materies fuit!
Verùm postremò impetraui vt volui,donauíque ei
Quæ voluit. quæ postulauit,te quoque ei dono dedi.
Etiam me? quomodo ego viuam sine te? PY. age, es bono animo,
Idem ego te liberabo. nam si posset vllo modo
Impetrari vt abiret, ne te abduceret, operam dedi.

Verùm

A Verùm oppressit. PA. sperabo deos, téque postremò tamen.
Etsi istuc mihi acerbum'st, quia hero te carendum est optimo:
Saltem mihi voluptas est, cùm ex virtute formæ euênit tibi
Mea opera super hac vicina, quam ego nunc concilio tibi.
PY. Quid opu'st verbis? libertatem tibi ego & diuitias dabo,
Si impetras. PA. reddam impetratum. PY. at gestio. PA. at modicè decet
Moderare animo, ne sis cupidus. sed eccam ipsam egreditur foràs.

QVOD VOLVI, VT VOLO, IMPETR.] impetraui à Philocomasio, vt libenter, ac per gratiam à me discederet, & Athenas rediret. QVIDNAM TE INTVS FVISSE TAM DICAM DIV?] propter quam causam, aut cuius rei gratia te tamdiu intus fuisse di-
B cam? Sic autem legendum, vt edidimus, idque ex vestigiis antiquæ scripturæ. versus autem hoc modo suis numeris constat, quamuis secus alicui videri possit, propterea quod in nomine, *Philocomasio*, fit συνίζησις. in postrema syllaba, & in, *intus*, s. postremum exteritur. quæ tamen non sunt inusitata, neq. noua. QVAM NVNC AB ILLA M.] videtur legendum, *num*, pro, *nunc*. vt dicebant antiqui *him*, pro, *hinc*, & *illim*, pro, *illinc*. VT LENTA MATERIES FVIT?] vt longum negotium fuit! quàm longus sermo fuit! M. Tull. lib. 1. epist. ad Attic. *Teucris illa lentum negotium.* QVOMODO EGO VIVAM SINE TE?] bella ironia, seu potius fictionis, & simulationis plena irrisio. talis illa apud Horat. Satyr. 5. lib. 2. *ego nunc Dama sodalis Nusquam est? vndè mihi tam fortem, támque fidelem?* ES BONO ANIMO] es, imperatiui modi est. NAM SI POSSET VLLO MODO IMPETRARI, &c.] id est, nam possétne vllo modo ab ea impetrari, vt sine te abiret, expertus sum, & operam dedi, vt ne te secum à me abducere. sed peruicit, vt te secum abduceret. SPERABO DEOS, TÉQVE POSTR. T.] spem in diis, & in te positam habebo. sic suprà in Casina. *diis sum fretus, deos sperauimus.* Idem in Cistellar. *Deos, téque spero.* CVM EX VIRTVTE FORMÆ EVENIT TIBI. M. OP.] quando tibi pro dignitate, & præstantia formæ tuæ euenit, quod ad vicinam istam attinet, quam ego nunc concilio, & ad-
C iungo tibi. SI IMPETRAS] si perficis, vt mea sit. REDDAM IMPETR.] reddam confectum, ac transactum. AT GESTIO] at valde cupio. Festus, *gestit*, inquit, *qui subita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter consuetudinem exsultat.* AT MODICÈ DECET] at moderatè, seu intra modum cupere, & lætari oportet. MODERARE ANIMO, NE SIS CVPIENS] animum tuum rege, ne sis cupiens.

MILPHIDIPPA, ACROTELEVTIVM. PYRGOPOLINICES. PALÆSTRIO.

MI. HEra eccum præstò militem. AC. vbi is est? MI. ad læuam. AC. video.
AC. Adspicito limis oculis, ne ille nos se videre sentiat.
Video. MI. ædepol nunc nos tempus est, malas peiores fieri.
D AC. Tuum est principium, obsecro. tute ipsum conuenisti.
Ne parce voci, vt audiat. MI. cum ipso pol sum locuta,
Placidè ipsa, vt libitum est mihi, otiosè, meo arbitratu, vt volui.
PY. Audin' quæ loquitur? PA. audio. quàm læta est quia adit ad te?
MI. O fortunata mulier! PY. vt amari videor? PA dignus es.
AC. Permirum æcastor prædicas, te adisse atque exorasse.
Per epistolam, aut per nuntium, quasi regem, adiri eum aiunt.
MI. Namque ædepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.
PA. Vt tu inclutus apud mulieres? PY. patiar quando ita Venus vult.
AC. Veneri pol habeo gratiam, tandémque & oro & quæso,
Vt eius mihi sit copia, quem amo, quémque expetisso.
Benignúsque erga me vt siet: quod cupiam, ne grauetur.

MI. Spero ita futurum,quamquam illum multæ ſibi expetiſſunt, A
Ille illas ſpernit,ſegregátque ab ſe omneis,extra te vnam.
AC. Ergo iſte metus me macerat,quòd ille faſtidioſus'ſt,
Ne oculi eius ſententiam mutent,vbi viderit me:
Atque eius elegantia meam extemplò ſpeciem ſpernat.
MI. Non faciet. bonum animum modò habeto. PY. vt ipſa ſe contemnit?
AC. Metuo ne prædicatio tua nunc meam formam exſuperet.
MI. Iſtuc curaui, vt opinione illius pulcrior ſis.
AC. Si pol me ducere volet vxorem,genua amplectar,
Atque obſecrabo aliquo modo:ſi non quibo impetrare,
Conſciſcam letum. viuere ſine illo ſcio me non poſſe. B
PY. Prohibendam mortem mulieri video. mulierem adibon'? PA. minimè.
Nam tu te vilem feceris, ſi te vltrò largiere.
Sine vltrò veniat,quæritet,deſideret,te exſpectet:
Si non perdere iſtam vis gloriam quam habes. caueſis,faxis.
Nam nulli mortalis ſcio obtigiſſe hoc,niſi duobus,
Tibi & Phaoni Leſbio,tam miſerè vt amarentur.
AC. Eo intro,abi tu illum euocato foras, mea Milphidippa.
MI. Immò opperiamur, dum exeat aliquis. AC. durare nequeo
Quin eam intrò. MI. occluſæ ſunt fores. AC. effringam. MI. ſana non es. C
AC. Si amauit vmquam, aut ſi parem ſapientiam hic habet, ac formam,
Per amorem ſi quid fecero, clementi animo mihi ignoſcet.
PA. Vt,quæſo,amore perdita eſt hæc miſera? PY. mutuum fit.
PA. Tace, ne audiat. MI. quid adſtitiſti obſtupida? cur non pultas?
AC. Quia non eſt intus, quem ego volo. PA. quî ſcis? AC. ſcio ædepol,olfacio,
Nam odorem naſus ſentiat, ſi intus ſiet. PY. ariolatur.
Quia me amat,propterea Venus fecit eam vt diuinaret. D
AC. Neſcio vbi hîc propè adeſt,quem expeto videre, olet profectò,
PY. Naſo pol iam hæc quidem videt plus, quàm oculis. PA. cæca certè eſt.
AC. Tene me obſecro. MI. cur? AC. ne cadam. MI. quid ita? AC. quia hîc aſtare
Nequeo,ita animus per oculos meos defit. MI. militem pol
Tu adſpexiſti. AC. ita. MI. non video. vbi eſt? AC. videres pol,ſi amares.
MI. Non ædepol tu illum amas,quàm egomet,ſi per te liceat.
PA. Omnes profectò mulieres te amànt,vt quæque adſpexit.
PY. Neſcio, tun' ex me hoc audieris, an non. nepos ſum Veneris.

A AC. Mea Milphidippa, adi, obſecro, & congredere. PY. vt me veretur?

PA. Illa ad nos pergit. MI. vos ego volo. PY. & nos te. MI. vt iuſſiſti.

Heram meam eduxi foras. PY. video. MI. iube ergo adire.

PY. Induxi animum, ne oderim item vt alias, quando hoc oraſti,

MI. Verbum hercle facere non potis, ſi acceſſerit propè ad te.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt.

PY. Leuandum morbum mulieri video. MI. viden' vt tremit atque extimuit,

Poſtquam te adſpexit? PY. viri quoque armati idem iſtuc faciunt, iube domum ire.

B

MI. Ne tu mirere melius mulierem PY. ſed quid vult me facere?

MI. Adſedeas, tecum viuere volt, atque ætatem exigere.

PY. Egon' ad illam eam, quæ nupta ſit? vir eius eſt metuendus.

MI. Quin tua cauſſa exigit virum à ſe. PY. quid? quî id facere potuit?

MI. Quia ædes dotales huius ſunt. PY. itáne? MI. ita pol. PY. iube domum ire.

Iam ego illic ero. MI. vide ne ſis in exſpectatione,

Ne illam animi excrucies. PY. non ero profectò. abite. MI. abimus.

C PY. Sed quid ego video? PA. quid vides? PY. neſcio quis eccum incedit

Ornatu quidem thalaſſico. PA. iam nos volt. hic profectò

Nauclerus eſt hic quidem, videlicet arceſſit hanc hinc, credo.

ADSPICITO LIMIS OCVLIS] limis oculis, id eſt, obliquis, tranſuerſis. Limus, inquit Feſtus, obliquus, id eſt, tranſuerſus: vnde & limina. Terentius Eunuch. *ego limis adſpecto Sic per flabellum clanculum.* Vbi Donatus. *limis, ſi nominatiuus ſingularis eſt, tranſuerſus, ſignificat: ſi ſeptimus pluralis, deeſt, oculis nam limus eſt tranſuerſus: vnde limen dicitur quoq. quod ingredientibus, exeuntibúſque tranſuerſum eſt.* &c. Seruius, ad illud Virgil. lib. 12. Æneid. *Velati limo, & verbena tempora vincti,* &c. notat. Caper tamen, & Higynus hoc loco dicunt lectionem eſſe corruptam. nam Virgilium ita reliquiſſe confirmant. *Velati limo.* Limus autem, eſt veſtis, qua ab vmbilico vſque ad pedes
D teguntur pudibunda pomparum. Hæc autem veſtis in extremo purpuram limam, id eſt, flexuoſam, & tranſuerſam, habet. nam limum, obliquum dicimus: & Terentius. limis oculis dicit, id eſt, obliquis. Plinius lib. 8. cap. 16. de leonibus. *nec limis intuentur oculis, adſpicique ſimili modo nolunt.* Hinc *collimatis oculis, ad vmbram meam,* dixit Apuleius lib. 9. ſub extr. pro obliquatis, & intortis, ſeu inflexis. TVVM EST PRINCIP.] tuum eſt incipere. CVM IPSO POL SVM LOCVTA PLACIDè, &c.] cum ipſo pol ſum locuta ſine labore, & negotio, &c. Sic autem legendum, non vt Camerarius edidit, Cum ipſo pol ſum ſecuta, &c. PER EPIS. AVT PER NVNTIVM, QVASI REGEM, &c.] Cornelius Nepos in Conone. *Conon à Pharnabago ad regem miſſus, poſtquàm venit, primùm ex more Perſarum ad Chiliarchum, qui ſecundum gradum imperij tenebat, Tithrauſtem acceſſit, ſeq; oſtendit cum rege colloqui velle. nemo enim ſine hoc admittitur.* INCLVTVS] clarus, nobilis, nominatus. QVANDO ITA VENVS VOLT.] quæ reddit amabileis, facitque in amore fortunatos: eadem componit inter ſe impares formas, imparéſque voluntates, & facit in amore infelices. Horat. oda. 33. lib. 1. *Sic viſum Veneri, cui placet impares Formas, atque animos ſub iuga ahenea, Sæuo mittere cum ioco.* BENIGNúSQVE, &c.] & vt liberalis ſit erga me. QVOD CVPIAM, NE GRAVETVR.] & ne grauetur id facere, quod cupiam. vel ſic, ne grauetur id, quod cupiam. Horat. oda 11. lib. 4. *& exemplum graue præbet ales Pegaſus, terrenum equitem grauatus Bellerophontem.* ad quem locum plura. SEGREGáTQ. AB SE OMNEIS,] omneiſque à ſe

semouet, seu remouet, ac repellit. Terentius in Hecyra. *Segreganda aut mater est à me, Philippe, aut Philumena.* EXTRA TE VNAM.] præter te vnam. te vna excepta. ἔξω σοῦ μόνης. QVOD ILLE FASTIDIOSV'ST.] id est, quoniam ille fastidij plenus est. Sic autē habent libri nostri veteres, sine vlla varietate aut litura. mendosè autem edidit Camerarius, *quòd illi fastidiosum'st:* NE OCVLI EIVS SENTENTIAM MVTENT, VBI VID. ME] id est, ne oculi eius sententiam illum mutare cogant, vbi me viderit non talem, qualem spe, & opinione præceperat. AT EIVS ELEGANTIA, &c.] & metus me macerat, ne eius venustas meam cōtinuò formam respuat, atque aspernetur. VT IPSA SE CONTEMNIT?] quomodo se ipsa parui facit, præ me scilicet? vt illa sibi videtur præ me inelegans, & inuenusta? Sic loquitur Lucret. lib. 5. *Quid mirum, si se temnūt mortalia secla, Atque potestates magnas, mirásq; relinquūt, In reb. vireis diuūm, quæ cuncta gubernant?* Et Terent. Eunuch. *Hic ego illum contempsi præ me.* Eodem pertinet illud Granij, ex Lucilio, opinor: *Non contemnere se, & reges odisse superbos.* Quod refert M. Tullius lib. 6. epist. ad Atticum. Idem Tull. lib. 12. epist. ad Atticum. *Iam pridem scito, cùm vnum te pluris, quàm omneis illos putem, ne me quidem contemno: meóque iudicio multo stare mâlo, quàm omnium reliquorum.* Idem Philipp. 13. *quamquam enim est tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo: tamen senatus ipse se non contemnit.* SI POL ME DVCERE VOLET VX. GENVA AMPLECTAR.] hoc est, supplex eum orabo, si fortè supplicādo potero ab eo impetrare, vt me vxorem ducat, &c. suprà in Cistell. *Anus ei amplexa est genua, plorans, obsecrans, &c.* CONCISCAM LET.] mihi mortem consciscam, *letum* sine adspirationis nota, nonnulli grammatici scribi volunt, vt sit à verbo, leo, les, let. quod interdum veteres vsurpabant, pro composito *deleo*, quod mors omnia deleat, alij scribūt lethum, cum adspirationis nota, vt originem trahat à nomine Græco λήθη, quod obliuionem significat: seu à verbo Græco λήθω. MVLIERI] à muliere. VILEM FECERIS,] hominem parui pretij feceris, &c. VLTRO] αὐτεπάγγελτος, αὐτόκλητος, non rogatus, non prior ab ea prouocatus. SINE VLTRO VENIAT,] sine, illa prior te adeat. SI NON PERDERE ISTAM VIS GLORIAM, &c.] secutus sum nostros libros veteres, à quibus non valde dissentiunt vulgati. Sententia autem huius scripturæ planissima est, & numeri optimi, si memineris, in prouocabulo, *istam*, s. exteri: quod nō est nouum. Nam Camerarius, nescio quorum librorum auctoritate adductus, edidit, *Summouere istam vis gloriam, quam habes?* cum interrogationis nota post verbum, habes. vt versus non pendeat à superiore, quod fit, si nostra editio probetur, sed per se, & seorsum legatur. ET PHAONI LESBIO.] quem perditè amauit Sappho: cuius amoris ardore incēsa se è Leucade in mare præcipitem egit. OPPERIAMVR,] exspectemus. DVRARE] καρτερεῖν, me continere, mihi moderari. EFFRINGAM.] Terent. Adelph. *Foreis effregit? resarcientur.* MVTVVM FIT.] mutuò eam amo. OBSTVPIDA?] obstupefacta? QVIA NON EST INTVS, QVEM, &c.] quia is, quem ego volo, non est intus. NAM ODOREM NASVS SENTIAT, SI INTVS S.] sentiat, hoc est, olfaciat, seu odoretur. Sentire enim, generale est ad omneis quinque sensuum ἐνεργείας. Itaque & sentire sonorem, dixit Lucretius. HARIOLATVR.] diuinat. PROPTEREA VENVS FECIT EAM VT DIVIN.] propterea Venus fecit eam diuinare. NESCIO VBI] Nescio quo loco. QVEM EXP. VID.] is, quem expeto videre. OLET PROFECTÒ.] eius odor ad me aduolat, seu péruenit. In Amphitr. *Olet homo quidam malo suo.* ITA ANIMVS PER OCVLOS MEOS DEFIT] Hic Acroteleutium adspexit militem: quo facto tantus ardor, atque æstus per eius oculos ad animum permeauit, vt eo æstu commota, anima deficiatur. Hæc autem omnia bellè ac facetè simulantur ad militem ludificandum. QVÀM EGOMET, SI PER TE LICEAT] quàm egoipsa amarem, si per te liceret: hoc est, si me amare sineres. si sine tua offensione eum amare possem. NEPOS SVM VENERIS] Virgil. lib. 4. Æneidos. *Dardanúsque nepos Veneris.* Cælius ad Ciceronem lib. 8. epist. *Vellem quidem Venere prognatus tantium animi habuisset in vestro Domitio, quantum Psecade natus in hoc habuit.* infrà eadem fabula. *vt nos te hodie hinc amittamus Venerium nepotulum.* suprà eadem fabula. *erat imperator summus, Neptuni nepos.* Iam vt Neptunus facit bonos & fortunatos nauigatores, ita Venus formosos, & fortunatos, & amabileis amatores. ADI, OBSECRO, ET CONGREDERE.] adi, obsecro, militem, & cum eo confer gradum. IVBE ERGO ADIRE] iube ergo ad me venire. INDVXI ANIMVM, NE ODERIM ITEM VT AL.] hoc mihi persuasi, seu hoc à me impetraui, ne tuam heram oderim: similiter vt alias mulieres. NON POTIS] subintellige, erit, hoc est, non poterit. Nam silentium vnum est ex amoris indiciis. Horat. oda 11. Epod. *In queis amantem & languor, & silentium Arguit, & latere petitus imo spiritus.* INTERIM LINGVA ATQVE OCVLI PERIERVNT] interim lingua eius præpedita est, oculi caligarunt. hoc est, interim loquendi, & cernendi facultatem amisit. VIRI QVOQVE ARMATI IDEM ISTVC FACIVNT] etiam viri armati tremunt, atq. extimescunt, postquā me adspexerunt. IVBE DOMVM IRE.] iube herum tuam domum ire, vt se colligat. NE TV MIRERE, MELIÙS MVLIEREM] hæc referenda sunt ad ea, quæ dixit paullò antè miles, viri quoque armati me extimescunt. hoc modo, si viri armati postquam hunc adspexerunt, tremunt, & extimescunt, quid mirum est mulierem, quam natura finxit timidam, atque imbellem tremere, ac timere? sic igitur hæc connecte cum superioribus. Non temerè dixit miles

A miles viros quoque armatos tremere, ac timere postquàm se adspexerunt, sed ne tu mirere Milphidippa, mulierem heram tuam faciliùs, & magis timere. vel sic, viri quoque armati tremunt, & timent, posteaquam militem adspexerunt, vt ipsum militem audisti modò prædicantem, ne tu mirere mulierem, meliùs, hoc est, faciliùs tremere, ac timere. ADSEDEAS:] vult te sibi adsidere. vel fac ei adsideas. EGÓN' AD ILLAM EAM, QVÆ NVPTA SIT?] non facit Plautus homines prorsus stolidos, & bardos: vt hîc, hunc militem, quamuis planè sit hebes, tardus, atque insulsus, non facit ita stolidum, vt prudens, ac sciens domum introëat alienam sine suspicione periculi, & vt virum mulieris, cum qua rem habere cogitat, non extimescat. EXEGIT VIRVM À SE] virum à se, hoc est, domo sua eiecit. VIDE NE SIS IN EXSPECTATIONE.] vide, ne diutiùs, quàm par sit, te sinas exspectari. vide, ne diutiùs æquo sis exspectandus: vide, ne illa exspectatione tui crucietur, sed quàm primùm venias: sic sæpè loquitur Cicero vt libro 9. epist. ad Varro. *aduentus Cæsaris est in exspectatione:* id est, exspectatur. ORNATV QVIDEM THALASSICO] suprà, *facito, vt venias ornatus huc ornatu nauclerico: causiam habeas ferrugineam,* &c. sequitur continuò, *palliolum habeas ferrugineum. Nam is color thalassicus est.*

B

PLEVSIDES. PALÆSTRIO. PYRGOPOLINICES.

SI alium alio pacto propter amorem nesciam
Fecisse multa nequiter, verear magis
Me amoris caussa istoc ornatu incedere.
Verùm cùm multos multa admisse acceperim,
Inhonestum propter amorem, atque alienum à bonis,
(Mitto iam, vt óccidit Achilles. quid passus est?)
Sed eccum Palæstrionem, stat cum milite:
C Oratio aliò mihi demutanda est mea.
Mulier profectò nata est ex ipsa mora.
Nam quæuis alia, quæ mora est æquè, mora
Minor ea videtur, quàm quæ propter mulierem est.
Hoc adeò fieri credo consuetudine.
Nam ego hanc arcesso Philocomasium. sed foreis
Pultabo. Heus ecquis hîc est? PA. adolescens quid est?
Quid tu ais? quid pultas? PL. Philocomasium quærito,
A matre illius venio, si itura est, eat,
Omneis moratur: nauim cupimus soluere.
PY. Iamdudum res parata est. Heus Palæstrio
D Aurum, ornamenta, vestem pretiosam omnem ferat.
Duc adiutores, tecum ad nauim qui ferant.
Omnia composita sunt. quæ donaui, auferat.
PA. Eo. PL. quæso, hercle propera. PY. non morabitur.
Quid istuc, quæso? quid oculo factum est tuo?
PL. Habeo quidem hercle oculum. PY. at læuum dico. PL. eloquar.
Maris caussa hercle istoc ego oculo vtor minus.
Nam, si amare abstinuissem, tamquam hoc vterer.
Sed nimis morantur me diu. PY. eccos exeunt.

SI ALIVM ALIO PACTO PROPTER AMOREM] alio pacto, quàm ego hoc facio, qui incedo ornatus in morem naucleri, subiiciet exemplum Achillis, qui & propter

amorē Briseidis, cum ea sibi esset erepta, iratus Græcis, à prælio diu se abstinuit: & propter amorem Patrocli, vitam breuem, longè anteposuit. poterat Iouis quoque exemplo vti, qui libidinis, & amoris causa omnia factus est, & in omneis animalium, ac rerum formas versus est. NEQVITER,] proterue, improbè, libidinosè. VEREAR MAGIS ME AMORIS CAVSA, &c.] aliàs, verear magis, ne amoris causa istoc ornatu incederem. ADMISSE] admisisse. (MITTO IAM, VT OCCIDIT ACHILLES, QVID P. EST?)] hæc dicuntur per præteritionem. omitto iam, inquit, quo pacto interierit Achilles, quid pertulit amoris causa? SED ECCVM PALÆSTRIONEM.] viso Palęstrione, orationis cursum, & tenorem abrumpit. voluit enim, & debuit addere, ne ego quidē vereri debeo sic ornatus incedere. Nam orationis, & sententiæ principium nascitur ab illo loco, *verùm cùm multos multa admisse acceperim*, &c. quæ oratio relinquitur, vt dixi, inchoata. MVLIER PROFECTÒ NATA EST EX, &c.] fortasse tum quia mulieres omnes, longæ sunt in his rebus gerendis, quas gerendas susceperunt, tum propterea quòd mora, quæ ob mulieres interponitur, alias moras longitudine superat, vt Plautus ipse subiicit. Terent. Heautont. *& nostin' mores mulierum? dum moliuntur, dum comantur, annus est.* Horat. epist. 1. lib. 1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica?* ECQVIS HIC EST?] numquis hic est? nemóne hic est? PHILOCOMASIVM QVAERITO] Philocomasium etiam atque etiam quæro. SI ITVRA EST, EAT.] sic suprà eādem fabula. *Vt, si itura st Athenas, eat tecum ad portum citò.* NAVIM CVPIMVS SOLVERE.] subintell. è portu. supra eādem fab. *Nisi eat, te soluturum esse nauim, ventum operam dare.* QVID OCVLO FACTVM EST TVO?] ambigua oratio. Nam vel hoc quærere videtur, quid Pleusidis oculo læuo acciderit, qui sit culcita lanea obductus: vel quid factum sit de eius oculo dextero, qui etiam fortasse eādem culcita tectus erat: id est, quo casu eum amiserit. Itaque propterea quòd miles sine distinctione quæsierat, sic respondet, quasi eum reprehendens. Habeo quidem hercle oculum, hoc est, quod rogas, quid acciderit oculo meo, neque addis, læuo, aut dextro, respōdeo tibi, me habere oculū vnum saltem saluum. AT LAEVVM DICO] corrigit nunc sermonem suum miles, & de quo oculo quærat, nominatim declarat. NAM SI AMARE ABSTINVISSEM, TAMQVAM HOC VTERER] iocus ex ambiguo. videtur enim dicere Pleusides, se, si à mare, id est, à amari abstinuisset, hoc est, si non nauigasset, aut si nauclerus non fuisset, oculū læuum æquè sanum, atque integrum fuisse habiturum, ac dexterum. sed *amare* accipit coniunctè, vt sit infinitiuus à verbo amo, as, at, hoc sensu. Nam si amare abstinuissem, id est, si me ab amando continuissem: læuo isto oculo, de quo me rogas, æquè vterer, atque vtor dextero. mendosè autem in omnibus libris legitur, neque aliter edidit Camerarius. *Nam si à mari abstinuissem*, &c. cùm sit legendum, *à mare*, duabus vocibus: quod primus animaduertit Muretus, & Plautinum iocum eruditè, atque ingeniosè explicauit lib. 3. variar. lect. cap. 17.

PALÆST. PHILO. PLEV. PYRGO.

QVid modi flendo quæso hodie facies? PH. quid ego ni fleam?
Vbi pulcerrimè egi ætatem, inde abeo. PA. viden' hominem tibi,
Qui à matre & sorore venit? PH. video. PY. audistin' Palæstrio?
PA. Quid vis? PY. quin tu intus iubes efferri omnia, quæ isti dedi?
PL. Philocomasium salue. PH. & tu salue. PL. matérque & soror.
Tibi salutem me iusserunt dicere. PH. saluæ sient.
PL. Orant te vt eas, ventus operam dum dat, vt velum explicent.
Nam matri oculi si valerent, mecum venisset simul.
PH. Ibo, quamquam inuita facio, pietas sic cogit. PL. sapis.
PY. Si non mecum ætatem egisset, hodie stulta viueret,
PH. Istuc crucior, à viro me tali abalienarier.
Nam tu quamuis potis es facere vti fluat facetiis,
Et quia tecum eram propterea animo eram ferocior.

Eam

A Eam nobilitatem, amittendam video. PY. nimium hæc flet. PH. nequeo,
Cum te video. PA. habe bonum animum. ſcio ego & quid doleat mihi.
Nam nihil miror, ſi libenter Philocomaſium hîc eras:
Forma huius, mores, virtus animum attinuere hîc tuum:
Quum ego ſeruus, quando adſpicio hunc, fleo, quia diiungimur.
PH. Obſecro, licet complecti priuſquàm proficiſco? PY. licet.
PH. O mei oculi, ô anime mi. PA. obſecro, retinete mulierem,
Ne affligatur. PY. quid iſtuc? PA. poſtquàm abs te abit, animo malè
B Factum'ſt huic repentè miſeræ. PY. accurrite intrò, atque afferte aquam.
PA. Nihil aquam moror. PY. cur? PA. mâlo merum, ne ipſe interueneris,
Quæſo, dum reſipiſcit. capita inter ſe nimis nexa hice habent.
Non placet. labra & labella inter ſe firmant admodum.
PL. Tentabam, ſpiraret, an non. at eam ad nos iam oportuit.
Sin' magis vis, ambos mittam. PA. nolo retineat. fleo miſer.
PY. Exite, atque efferte huc intus omnia, quæ iſti dedi.
PA. Etiam nunc ſaluto te familiaris, priuſquam eo.
Conſerui, conſeruæque omnes, bene valete, & viuite,
C Bene quæſo inter vos dicatis & mihi abſenti tamen.
PY. Age Palæſtrio, bono animo es. PA. heu, nequeo, quin fleam,
Quum abs te abeam. PY. fer æquo animo. PA. ſcio ego quid doleat mihi.
PH. Sed quid hoc? quæ res eſt? quid video? lux ſalue.
PL. Iam reſipiſti? PH. obſecro. quem amplexa ſum
Hominem? perij, ſúmne ego apud me? PL. ne timeas voluptas mea.
PY. Quid iſtuc negotij? PA. animus hanc modò hîc reliquerat:
Metuóque & timeo, ne hoc tandem propalàm fiat nimis.
D PY. Quid id eſt? PA. nos palàm ſic ferre nunc per vrbem hæc omnia.
Ne quis tibi hoc vitio vortat. PY. mea, non illorum dedi,
Parui ego illos facio: agite, ite cum diis bene volentibus.
PA. Tua ego hoc cauſſa dico. PY. credo. PA. iam vale. PY. & tu bene vale.
PA. Ite citò, iam ego aſſequar vos. cum hero pauca etiam loquar.
Quamquam alios fideliores ſemper habuiſti tibi,
Quàm me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et ſi ita ſententia eſſet, tibi ſeruire mauelim
Multo, quàm alij libertus eſſe. PY. habe bonum animum. PA. hau, mihi,

Cùm venit in mentem, vt mores mihi mutandi ſient, A
Muliebres mores diſcendi, obliuiſcendi ſtratiotici.
PY. Fac ſis frugi. PA. iam non poſſum, amiſi omnem libidinem
PY. I, ſequere illos, ne morêre. PA. bene vale. PY. & tu bene vale.
PA. Quæſo, vt memineris: ſi fortè liber fieri occœperim,
Mittam nuntium ad te, ne me deſeras. PY. non eſt meum.
PA. Cogitato identidem tibi quàm fidelis fuerim,
Si id facies, tum demum ſciuiſti, qui bonus ſit, qui malus.
PY. Scio & perſpexi ſæpè. verùm cùm antehac, tum hodie maximè.
PA. Scis? immò hodie verum factum faxo, pòſt dices magis.
PY. Vix reprimor, quin te manere iubeam. PA. caue faxis B
Dicent te mendacem, nec verum eſſe: fide nulla eſſe te.
Dicant ſeruorum præter me eſſe fidelem neminem.
Nam ſi honeſtè cenſeam te facere poſſe, ſuadeam:.
Verùm non poteſt, caue faxis. PY. abi, iam patiar quicquid eſt.
PA. Bene vale igitur. PY. ire melius eſt ſtrenuè. PA. etiam nunc vale.
PY. Ante hoc factum hunc ſum arbitratus ſemper ſeruum peſſimum,
Eum fidelem mihi eſſe inuenio. cùm egomet mecum cogito,
Stultè feci, qui hunc amiſi. ibo nunc intrò nunc iam
Ad amores meos. etiam ſenſi hinc, ſonitum fecerunt fores,

C

QVID MODI FLENDO, QVÆSO, &c.] Philocomaſium immoderatè flentem (qui fletus fictus, ac ſimulatus eſt) conſolatur, ſeu potius obiurgat, & increpat Palæſtrio, & hortatur, vt flendi finem tandem faciat. Quem modum, inquit, flendo, ſeu flendi, quęſo, facies? numquámne flere deſines? QVID EGO NI FLEAM?] quidni ego fleã? QVIN TV INT. IVB. &c.] quare tu non iubes domo omnia exportari, quæ Philocomaſio dedi? VENTVS OPER. DVM DAT.] dum ventus nauigationem adiuuat. ſic ſuprà eád. fab. *Niſi eat, te ſoluturum eſſe nauim: ventum operam dare.* VT VELVM EXPLICENT.] vt velum pandant. vt vela faciant. vt dent vela ventis. Homerus ἰλιάδ. α. Οἱ δ' ἱστὸν στήσαντ', ἀνά θ' ἱστία λευκὰ πέτασσαν. id eſt, Hi autem malum erexerunt, veláque candida explicuerunt. NAM, MATRI OCVLI SI VALERENT, &c.] nam, ſi mater oculos haberet ſanos, & valenteis, mecum veniſſet vnà. verùm cubat in naui lippa, & oculis turgidis. ſuprà eádem fabula. *Vbi matrem eſſe aiebat ſoror?* PAL. *cubare in naui lippam, atque oculis turgidis Nauclerus dixit.* PIETAS SIC COGIT.] officium meum erga matrem, cogit me vel inuitam abire. Sic autem legendum, non vt vulgò, *pietas ſic cohibet*. præterea vox, *omnia*, quæ in omnibus exemplis impreſſis legitur, poſt *facio*, delendum: quia & ſententiam, & verſum corrumpit. SAPIS] quæ pietatem colas in parenteis; vel, quæ piam te præbeas erga matrem. SI NON MECVM AETATEM EGISSET HODIE STVLTA. V.] ſi non mecum vixiſſet, hodie ſtulta eſſet: nunc, quia mecum aliquandiu vixit, cordata eſt. ISTVC CRVCIOR] ob iſtuc crucior, me, &c. NAM TV QVAMVIS POTIS ES FACERE, VT FLV. FAC.] nam tu potes facere, vt quæuis fæmina, ſcilicet, etiam inſulſa, & infaceta, fiat facetiſſima, & ſalſiſſima. tu potes facere ex muliere inſulſa, & infaceta, ſalſam, ac facetam. hoc loquendi genus autem, *Nam tu quamuis potis es facere, vt fluat*, &c. ex duobus conflatum eſt, vt ſuprà non vno loco diximus. nam & hoc in eo cõtinetur. Nam tu quamuis mulierem potes facere fluere, id eſt, abundare facetiis: & illud, nam tu potes facere, vt quæuis mulier facetiis fluat. PROPTEREA ERAM ANIMO FEROCIOR.] propterea eram animo elatior, ac ſuperbior. Profert hunc locum Nonius in voce *ferox*, ſed errat. putat enim *ferocior* poſitum eſſe pro *cordatior*, vel *facetior*, quod longè aliter eſt. Arbitror autem ſuperiora verba: *nam tu quamuis potis es facere, vt fluat facetiis*, *et erroris anſam præbuiſſe*. EAM NOBILITATEM, AMITT. VID.] eam nobilitatem, quam ego domi tuæ adepta ſum, proiiciẽdam video. Hæc autem pronuntiat Philocomaſiũ lacrymans, quod facile eſt mulieri. NEQVEO, CÙM TE VIDEO.] nequeo mihi à fletu temperare, cùm te video. ANIMVM ATTINVERE HÎC TVVM.] animum D

A hic tuum affixum tenuerunt. QVIA DIIVNGIMVR.] quia distrahimur, ac diuellimur. PRIVSQVAM PROFICISCO?] id est, priusquam proficiscor? Sic Turpilius dixit in hetæra, *proficisceret*, pro, proficisceretur, teste Nonio. Sic ille. *Hortatur hominem quàmprimùm proficisceret.* Non video autem, quo modo huius versus numeri constare possint, nisi in, *prius*, fiat συνίζησις, vt fiat vnius syllabæ: & contrà in, *quàm*, fiat διαίρεσις, & duarum syllabarum. OBSECRO, RETINE MVLIEREM,] sic legendum, non, vt edidit Camerarius, *obsecro, mitte mulierem*: neque, vt vulgò legitur, *mulierem sine*. Nostram emendationem autem primùm libri nostri manuscr. adiuuant: deinde sententia ipsa flagitat. cùm enim Philocomasium se exanimatam, & perturbatam esse simularet, & iam iam casuræ speciem præberet, Palæstrio hortatur militem, aut Pleusidē, vt eam retineat, ne ad terram affligatur. NE AFFLIGATVR.] ne ad terram graui casu allidatur. POSTQVAM ABS TE ABIT, ANIMO MALÈ FACTVM'ST HVIC R. M.] declarat Palæstrio, quid Philocomasio acciderit. Postquàm, inquit, abs te discessit, dolore exanimata, & animo defecta est. animo dicunt Latini alicui esse malefactum, quem significare volūt, animo esse defectum. Lucret. libro 3. *Quod genus, esse animo malefactum cum perhibetur, Atque animam liquisse: vbi iam trepidatur, & omnes Extremum cupiunt vires reprendere vinclum.* Ad quem iuuabit legere quæ notauimus in commentationibus nostris Lucretianis. Plautus Amphitr. *va misera mihi.*

B *animo malè est.* ATQVE AFFERTE AQVAM.] vt, aqua suffusa, seu offusa, vireis animi dissipatas colligat. sic in Amphitr. *va misera mihi. Animo malè'st. aquam velim corrupta sum, atque absumta sum.* in Cistell. *obsipat aqvulam*, id est, reddit animum, aqua offusa. Idem in Curcul. *Viden', vt expalluit? Datin' isti sellam, vbi assidat, citò, & aqualem cum aqua? properatin' ocyus? Cur animo malè'st.* PHAE. *vin' aquam?* MALO MERVM] mâlo merum, quàm aquam: iocus seruilis. deerat vox, *merum*, in omnibus libris vulgatis, quam restituimus ex vestigiis antiquæ scripturæ sententia ipsa, & metri ratione hanc vocē postulante. NE IPSE INTERVEN. QVAESO, DVM RESIP.] quia Pleusides, & Philocomasiū inter se osculabātur amatoriè, & nequiter, cùm Pleusides simularet, se illā, quasi animo defectā, retinere: Palæstrio veritus, ne miles sentiat, & ita omnis fallacia aperiatur, orat militem, ne interueniat, dum Philocomasium vireis animi dissipatas colligit. Nam si miles interuenisset, & propiùs ad Philocomasium accessisset, Pleusidem, & Philocomasium labellis inter se compositis, & comparatis osculanteis deprehendisset. DVM RESIPISCIT.] dum parteis animi disiectas colligit. dum ad se redit. Sic autem edidi libros vulgatos, & manuscriptos nostros secutus. Nam Camerarius planè mendosè edidit. *Quæso, dum respicito.* nisi fortè erratum est typographi: quod credibile est. nam hæc lectio ferri non potest, nullàque ratione

C nititur. CAPITA INTER SE NIMIS NEXA HICE HABENT] hæc secum loquitur Palæstrio, vt spectatores tantùm audiant. hice, inquit, nempe Pleusides, & Philocomasium capita inter se nimis connexa habent. non placet, & præterea labra & labella figunt, & firmant admodum. Miles fallaciam nostram deprehendet. LABRA, ET LABELLA FIRMANT ADMODVM] sic habent planè nostri libri veteres, vno excepto, qui habet pro, *firmant, firmauit*, minus rectè, neque tamen ita longè à vera scriptura. vulgata autem lectio, *labra labellis ferruminauit acre malum*, planè mendosa est, neque vllò modo ferri potest, ea verò, quam substituit Camerarius, *labra & labella inter se ferunt admodum.* Neque satis probabilis, aut vsitata est, & nimis longè ab antiqua distat, in verbo *ferunt*. TENTABAM, SPIRARET, AN NON.] bello, & scito mendacio suam inconsideratam nequitiam tegit Pleusides, ne miles ex capitum nexu, & labellorum cum labellis comparatione aliquid suspicetur, aut sentiat de osculo, & amore. AT EAM AD NOS IAM OP.] at iam oportuit Philocomasium ad nos Athenas esse peruectam. SIN MAGIS VIS, AMBOS M.] sin tu mauis miles, ego ambos missos faciam, & relinquam. ambos, videlicet, Palæstrionem & Philocomasium. NOLO, RETINEAT.] nolo nos retineat miles, proficiscendum est, quando ita deliberatum est, quamuis lacrymas contine-

D re non possim, cùm cogito quem dominum relinquam, cum quibus mihi posthàc sit viuēdum. SALVTO TE, FAMILIARIS.] alloquitur, & salutat Larem familiarem. HEV, NEQVEO, QVIN FLEAM.] heu nequeo me continere, quin fleam. SED QVID HOC? QVÆ RES EST? &c.] Philocomasium, quasi ad se tandem rediens, & resipiscens, & de integro lūcem, cuius fructum, atque vsuram videbatur admisisse, reuisens, hæc loquitur cum admiratione. LVX SALVE] salue lux, quam desieram adspicere, animo defecta. IAM RESIPISTI], iam ad te redisti? hic locus superiorem lectionem, quam secuti sumus, confirmat, ibi. *Ne ipse interueneris, quæso, dum resipiscit.* QVEM AMPLEXA SVM HOMINEM?] quasi imprudens, & inscia Pleusidem amplexa fuerit. SVMNE EGO APVD ME] proinde quasi dicat, non sum. NE TIMEAS VOLVPTAS MEA] hic Pleusides non satis bene antè dissimulatum ac celatum amorē nunc magis aperit, atque indicat. ANIMVS HANC MODÒ HIC REL.] hic Palæstrio Pleusidis inconsideratum sermonem, quo suum erga Philocomasium amorem nimis apertè declarabat, corrigere conatur, ne quid miles odoretur. METVOQ. ET TIMEO, NE HOC TANDEM PRO. P. N.] hoc sentit Palæstrio, se metuere, ne per Pleusidis imprudentiam, & incontinentiam tota fallacia militi suboleat. Itaque cùm hæc summissa voce, vt spectatores soli exaudirent, dicere voluisset: neque id assequi potuisset, propter propinquam militis presentiam, quæ fecerat, vt miles quoq. hæc planè audiret: horum verborū aliam sententiā excogitat: quæ omni

ſuſpicione caret. QVID ID EST?] quod metuis, ne palàm fiat. NOS PALÀM SIC FERRE, &c.] vide, vt Palæſtrio verba illa ſuperiora, quæ in eam ſententiam, quam ſuprà expoſuimus, locutus fuerat, nunc in aliam detorqueat. metuo, inquit, ne quòd ita palàm per vrbem hæc omnia ferimus, ſcilicet, quæ inſtruxiſti Philocomaſio, & dediſti, aliquis tibi vitio vertat. ſecuti ſumus autem etiam hoc loco libros noſtros manuſcr. qui nihil ferè à vulgatis diſcrepant. Nam Camerarius ſic edidit, *Nos ſecundum ferre nunc per vrbem*, &c. quæ ſcriptura probabilis eſt, & ſic explicari poteſt, Nos ſeruos, ſecundum, id eſt, poſt Pleuſidem & Philocomaſium hæc omnia ferre. NE QVIS TIBI HOC VITIO VORTAT.] ne quis tibi hoc criminis, aut maledicti loco obiiciat. ſic ſuprà in Epid. *quis erit vitio, qui id vortat tibi?* Idem in Capt. *Neque pol tibi nos, quia nos ſeruas, æquum'ſt vitio vortere, neque te nobis*, &c. ITE CVM DIIS BENE V.] ſermo bonis ominibus diſcedenteis proſequentis: vel ſermo euntibus bene precantis, & bene ominantis. ſic in Perſa. *Sequere hàc mea gnata me cum diis volẽtibus*. Sic Ennius apud Ciceronem lib. 1. de Offic. *Dono: ducite, dóque volentibu' cum magnis dijs*. OBLIVISCENDI STRATIOTICI.] id eſt, dediſcendi mores militares. hoc dicit propterea quòd diſcedat à milite, cui ſeruiebat ſeruitutem, & ſeruiturus ſit mulieribus. IAM NON POSSVM] eſſe frugi. AMISI OMNEM LIB.] amiſi omnem voluntatem rectè faciendi, & frugaliter viuendi. ridiculè voluntatem dixit libidinem. Nam libido, eſt rationis expers voluntas. I, SEQVERE ILLOS,] Virg. lib. 4. Æneid. *I, ſequere Italiam ventis*. NE ME DESERAS] vt mihi victum, & cultum præbeas. NON EST MEVM] ſic ſuprà in Aſin. *Nunc quia nihil habes, maledictis tu eam ductare poſtulas*. ARG. *non meum eſt*. SI ID FACIES TVM DEMVM] cùm id facies, tum demũ ſcies, &c. cum recordaberis, quàm fidelis tibi fuerim, &c. IMMÒ HODIE VERVM FACT. FAXO PÒST D. M.] immò faxo, id eſt, fecero, vt poſthàc dicas magis hodie hoc verum eſſe factum, ſcilicet me tibi fidelẽ fuiſſe. Proinde quaſi dicat, numquam anteà certò, aut verè ſciſti, quàm fidelis tibi fuèrim: ſed me hodie primùm meæ erga te fidelitatis ſpecimen dediſſe, poſteà liquidò cognoſces. CAVE FAXIS] vide quantum ſe in diſcrimen coniecerit Palæſtrio, dum ſe nimis liberalem in militem facit. verùm facilè ſe expediet. NEC VERVM ESSE:] nec veracem eſſe. Terent. Andr. *ſum verus?* CENSEAM] exiſtimem, putem. CAVE FAXIS] caue feceris. AMISI] à me miſſum feci, abalienaui. SONITVM FECERVNT F.] crepuerunt fores.

A

B

PVER. PYRGOPOLINICES.

C

NE me moneatis. memini ego officium meum.
Ego iam conueniam illunc, vbi vbi eſt gentium.
Inueſtigabo, operæ ego non parcam meæ.
PY. Me quærit illic. ibo huic puero obuiam.
PV. Ehem te quæro. Salue vir lepidiſſime,
Cumulate commoditate præter ceteros,
Duo di quem curant. PY. qui duo? PV. Mars & Venus.
PY. Facetum puerum. PV. intrò, te, vt eas, obſecrat:
Te volt, te quærit, téque exſpectans deperit.
Amanti fer opem. quid ſtas? quin intrò is? PY. eo. D
PV. Ipſus illic ſeſe iam impediuit in plagas.
Paratæ inſidiæ ſunt, in ſtatu ſtat ſenex,
Vt adoriatur mœchum, qui forma eſt ferox:
Qui omneis ſe amare credit, quæquæ aſpexerit
Mulier: eum odere tam viri, quàm mulieres.
Nunc in tumultum ibo, intus clamorem audio.

NE ME MONEATIS. MEMINI OFF. M.] puer miſſus à mulieribus, & ſene, militem arceſſit, vt in inſidias illectus ſuæ ſtultitiæ, atque arrogãtiæ det pœnas. Sic igitur puer, ne me moneatis. nam cùm me monetis, memorẽ monetis, quare quæſo, ne me moneatis. VBI VBI EST GENT.] vbicumque eſt gentium. INVESTIGABO] veſtigiis perquiram. tralatio eſt. ILLIC] ille. CVMVLATE COMMODITATE, PRÆT. CET.] cui omnia commodè & ex animi ſententia procedunt, præter ceteros, vel cui omnia commoda, atque opportuna obtingunt

A tingunt, præter ceteros. onerate commoditatibus. Sic M. Tullius lib. 7. de Finib. *At quàm pulcrè dicere videbare, cùm ex altera parte ponebas cumulatum aliquem plurimis, & maximis voluptatibus nullo nec præsenti, nec futuro dolore*, &c. COMMODITATE] suprà eád. fab. *Satine vt commoditas vsquequaque me adiuuat?* DVO DII QVEM CVRANT] cui dico dij propitij sunt; quem duo dij tuentur, atque adiuuant. Horat. oda. 17. libro 1. *Dij me tuentur, diis pietas mea, Et musa cordi est.* MARS, ET VENVS] quorum alter facit militareis, & forteis: altera pulcros, & amabileis & in amore fortunatos, si modò propitij sunt. INTRò, TE, VT EAS OBSECRAT] te vt intrò eas, obsecrat. TE EXSPECTANS DEPERIT] id est, vel te exspectando moritur: vel te perditè amat exspectans. IPSVS. ILLIC SESE IMPEDIVIT IN PLÁG.] ille ipse sese induit in plagas, id est, in retia se ipse illaqueauit. IN STATV STAT SENEX] senex stat in statione, vt, &c. vel stat in statu, id est, stat toto corpore, vt, &c. VT ADORIATVR MOECHVM, QVI F. EST FEROX.] vt ex improuiso mœchum inuadat, qui forma est elatus, & superbus. Profert hunc versum Nonius in voce *ferox*, sed mendosè. Sic enim apud eum legitur, *Vt donatum equum, qui forma est ferox.* Vide, obsecro, lector, quàm non longè distet à recta scriptura tam deprauata, & absurda lectio. Nam quid propius, aut quid affinius, quàm hæc inter se, *Donatu mequum*, &, *adoriatur mœchum*? Et tamen magnificus ille promissor, qui Nonium emēdatum,
B specioso titulo, pollicetur, ac venditat, ne ex Plauto quidem hunc versum restituere potuit: sed vsque adeò in hoc, vt & in aliis innumerabilibus dormitauit, vt pro *donatum*, coniecerit legendum esse, *domatum*. quo nihil excogitari poterat alienius. QVI OMNEIS SE AM. CR. QVÆQVAE ADSP.] qui ab omnibus mulieribus se amari credit, quæcumque mulier eum adspexerit.

PERIPL. PYRGO. COCVS. CARIO. SCELEDRVS.

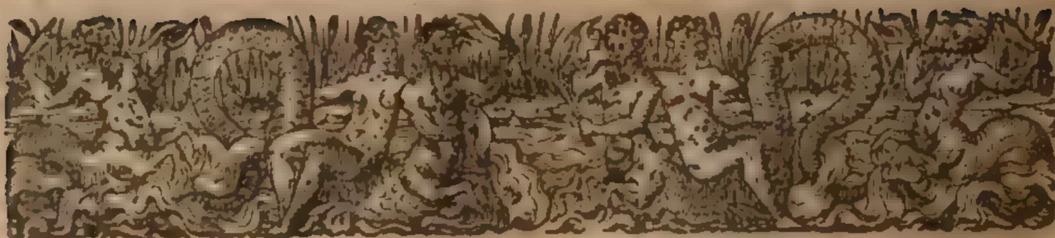
Dvcite istum: si non sequitur, rapite sublimem foras:
Facite inter terram atque cælum vt medius sit: discindite.
PY. Obsecro hercle, Periplectomene, te. PE. nequicquam hercle obsecras.
C Vide istic tibi sit acutus, Cario, culter probè.
CA. Quin iamdudum gestio, mœcho hoc abdomen adimere,
Vt faciam quasi puero, in collo pendeant crepundia.
PY. Perij. CA. haud etiā numerò hoc dicis. Iámne in hominē inuolo?
PE. Immò etiam priùs verberetur fustibus. CA. multum quidem. PY. perij.
PE. Cur es ausus subagitare alienam vxorem, impudens?
PY. Ita me dij ament vltrò ventum est ad me. PER. mentitur.
Mane, dum narro. PE. quid cessatis? PY. non licet mihi dicere?
D PE. Dic. PY. oratus sum ad te venire huc. PE. quare ausu's? hem tibi.
PY. Hodie sum satis verberatus, obsecro. CA. quàm mox seco?
PE. Vbi lubet, dispendite hominem diuorsum, & distendite.
PY. Obsecro hercle te, vt mea verba audias, priusquàm secer.
PE. Loquere, nondum nihili factus. PY. viduam esse censui:
Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.
PE. Iura te non nociturum esse homini nunc de hac re nemini,
Quòd tu hodie hîc es verberatus, aut quod verberabere.
Si te saluum mittimus hinc Venerium nepotulum.
PY. Iuro per Dionam & Martem, me nociturum nemini,
Quòd ego hic hodie vapularim, iuréque id factum arbitror.

Etsi intestatus non abeo hinc, bene agitur pro noxia. A
PE. Quid si id non faxis? PE. vt viuam semper intestabilis.
CA. Verberetur etiam, pòst tibi amittendum censeo.
PY. Dij tibi benefaciant semper, cùm aduocatus mihi bene es.
CA. Ergo des minam auri nobis. PY. quamobrem? CA. saluis testibus,
Vt nos te hodie hinc amittamus, Venerium nepotulum.
Aliter hinc à nobis, ne sis frustra. PY. dabitur. CA. magis sapis.
De tunica & chlamyde & machæra, ne quid speres, non feres.
Verberóne etiam priusquàm mittis? PY. mitis sum equidem fustibus.
Obsecro vos. PE. soluite istum. PY. gratiam iam habeo tibi. B
PE. Si posthac te prehendero, ego ted hîc arcebo testibus.
PY. Caussam haud dico. PE. eamus intrò, Cario. PY. seruos meos
Eccos video. Philocomasium iam profecta est? dic mihi.
SCE. Iamdudum. PY. hei mihi. SCE. magis dicas, si scias quod ego scio.
Namque ille qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.
PY. Quis erat igitur? SCE. Philocomasio amator. PY. quî tu scis? SCE. scio.
Nam postquam exierunt porta, nihil cessarunt illico
Osculari atque amplexari inter se. PY. væ misero mihi.
Verba mihi data esse video. scelus viri Palæstrio, C
Is me in hanc illexit fraudem. iure factum iudico.
Si sic aliis mœchis fiat, minus hîc mœchorum siet.
Magis metuant, minus has res studeant. Eamus ad me. Plaudite.

RAPITE SVBLIMEM F.] rapite eum manibus vestris sublatum, & facite eum superbum, vt loquitur in Amphitryone, ita vt pedibus terram non tangat. Sic Terent. Andr. *sublimem huc intro rape, quantum potes.* FACITE INTER TERRAM, ATQ. CÆLVM, VT MEDIVS SIT] ἐπεξήγησις. idem enim dicit quod modò, aliis verbis. DISCINDITE] dilacerate verberibus. NEQVIEQVAM] frustra. HOC ABDOMEN ADIMERE.] hanc ventris pinguitudinem prominentem. fortassis hîc per abdomen significat penem & caudam salacem, quæ stat in imo ventre. VT FACIAM QVASI PVERO, IN COLLO PENDEANT CREP.] vt faciam ei pendêre abdomen, seu penem in collo, quemadmodum pendent puero in collo crepundia. Sunt autem crepundia, ludibria quædam puerorum, à crepando dicta, è collo eorum pendentia: quorum crepitu à lacrymis, & ploratu prohibentur. M. Tullius in Bruto. *Nunc quoniã totum me non næuo aliquo, aut crepundiis, sed corpore omni vidêris velle cognoscere,* &c. D HAVD ETIAM NVMERÒ HOC DICIS.] numerò, hîc valet valde, nimiùm, citò. consule Festum & Nonium. IÁMNE IN HOM. INVOLO?] iámne in hominem inuado, vt ei penem abscindam? SVBAGITARE] nequiter, & proterue attrectare. VLTRO VENTVM EST AD ME] mulieres non vocatæ, neque rogatæ ad me venerunt. QVARE AVSV'S?] cur ausus es venire, quamuis rogatus sis? HEM TIBI] sermo verberantis. al. *en tibi*. sic suprà in Asina. *Hem ergo hoc tibi.* Idem in Curcul. *Hem tibi maledictis pro istis: dictis moderari vt queas.* QVÀM MOX SECO?] quàm mox penem ei præcido? VBI LIBET DISP. HOM. DIVORSVM, ET DISTEND.] sic habent libri nostri veteres, nihil à vulgatis dissentientes. Camerarius autem ordine conuerso sic edidit, vbi libet distendite hominem diuorsum, & dispendite. Non celabo lectorem autem, sic legi hunc versum à Nonio in verbo *dispennere, Vbi lubet, dispennite hominem diuorsum, & distendite.* Et *dispennite*, interpretatur expendere: docétque tractum esse à pennis auium. Ego Nonium vitioso codice vsum esse, & dormitasse puto, neque animum inducere possum, *dispennere* verbum Latinum esse, neque mihi fit verisimile, à pennis, dispennere formari posse.

A posse. Denique hîc legendum arbitror, *dispendite hominem*, &c. dispendite autem dictum, pro *dispandite*, à verbo simplici pando, pandis. NONDVM NIHILI FACTVS.] id est, nondum eiuratus, nondum exsectus, seu castratus. ex hoc loco intelligere licet, castratos, & eunuchos, & spadones, & simileis, esse homines nihili. VIDVAM ESSE CENSVI] viduam esse existimaui. ITAQ. ANCILLA, CONCIL. QVÆ ERAT DICEB. MI.] & ita mihi dicebat ancilla, quæ eum mihi conciliabat, hoc est, qua internuntia, & interprete, illa mihi conciliabatur. IVRA TE NOCITVRVM ESSE HOM. NVNC DE HAC RE NEMINI] etiam ex hoc loco, quanta fuerit apud veteres iurisiurandi religio, intelligere licet: sed exemplum insigne huius rei proditum memoriæ est, de Regulo, qui non aliam ob causam, nisi quòd se rediturum iurarat, ad hosteis rediit. Qua de re sic Cicero libro 3. de Officiis non longè admodum ab extremo. *Nam quod rediit, nobis nunc mirabile videtur: illis quidem temporibus facere aliter non potuit. Itaque ista laus non est hominis, sed temporum. nullum enim vinculum ad astringẽdam fidem, iureiurando maiores artius esse voluerunt. indicant id leges xij. tabularũ, indicant sacrata, indicant fœdera: quibus etiam cum hoste deuincitur fides: indicant notiones, animaduersionésque Censorum, qui nulla de re diligentiùs, quàm de iureiurando iudicabant.* sequitur deinceps. *L. Manlio, A. F. quum dictator fuisset, M. Pomponius tribunus pl. diem dixit, quòd is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset.* B *Criminabatur etiã quòd Titum filium, qui postea est Torquatus appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset. quod cùm audiuisset adolescens filius, negotiúmque exhiberi patri: accurrisse Romam, & cum prima luce Pomponij domum venisse dicitur. Cui cùm esset nuntiatum: qui illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur, surrexit è lectulo, remotísque arbitris, ad se adolescentem iussit venire. At ille vt ingressus est, confestim gladium destrinxit, iurauitque se illum statim interfectutum, nisi iusiurandum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum. Iurauit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populum detulit: docuit cur sibi causa desistere necesse esset: Manlium missum fecit.* Tantum temporibus illis iusiurandum valebat. Huc eòdem pertinet illud in Bacchid. *nunc, pater, ne peierem Cura.* VENERIVM NEPOTVLVM.] Hoc eò pertinet, quòd miles dixerat suprà, se nepotem Veneris esse. PER DIONAM.] Veneris matrem, vel dic, per Dionam, Venerem ipsam significari. ET, SI INTESTATVS NON ABEO HINC, &c.] Et, si testiculis saluis abeo hinc, liberaliter, & clementer mecum agitur, pro culpa, quam admisi, & pro damno, quod iniuria dedi. vel sic. Et, si testiculis exsectis hinc non abeo, pro culpa, & fraude, quam admisi, bene mecum actum puto, magnámque vobis gratiam habiturus sum. *intestatus*, vox anceps. nam significat eum quoque, qui testis aliis esse non possit, & cui fides non sit habenda, &c. vt in Curcul. *Iupiter te te malè perdat: intestatus viuito.* INTESTABILIS.] vox am-
C bigua est, vt & superior. Potest enim accipi & pro eo, qui testiculis priuatus est, & pro eo, qui propter aliquam fraudem capitalem, quam admisit, neque testis alteri esse, neque testeis in sua re adhibere, neque testamentum facere potest. Horat. sat. 3. lib. 2. *is intestabilis, & sacer esto.* ad quem locum plura. AMITTENDVM] dimittendum, missum faciendum, absoluendum. ALITER, HINC À NOBIS, NE SIS FR.] aliter, hoc est, nisi des minam auri. *hinc à nobis*, subintell. non abibis: vt admonet Camerarius. Quod autem ad metrum attinet, vel legendum est. *aliter him à nobis, ne sis fr.* &c. vel in voce, *magis*. s. exteritur. him, porrò dicebant Latini, vt hinc: illim, & illinc, ἀδιαφόρως. & vtroque modo etiam. M. Tull. loquitur. Verùm tamen putarim potiùs hîc legendum, *Aliter non abibis, ne sis frustra.* cuius scripturæ sententia facilis est, & expedita. NE SIS FRVSTRA.] ne te frustrere. NE QVID SPERES] hoc dico, ne speres te ablaturum & recuperaturum. hoc dico, ne te vana, & inani spe consoleris, quasi eas res sis ablaturus. NON FERES] non auferes, seu non referes, seu non recuperabis. VERBERONE ETIAM PRIVSQVÀM MITTIS?] visne, vt etiam verberem ô Periplectomenes, priusquàm eum missum facis? MITIS SVM EQVIDEM FVSTIBVS.] paronomasia. *Mitis, mitis* equidem, inquit miles, mitis factus sum fustibus, hoc est, mollis, & placidus. in Curcul. in extr. *hisce ego, si tu me irri-*
D *taueris, placidum ted hodie reddam.* Bosius me admonuit, *mitem* hic esse positũ à Plauto, pro eo, quod Græci dicunt, πέπονα. cui assentior. quamquã apud Homerum ἰλ. Α. πέπονας Græcos appellat Thersitas per contumeliã, quasi molleis, ignauos, & eneructs. Ὦ πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. EGO TE HÎC ARCEBO TEST.] ego te hic coërcebo testiculis. Videtur hîc legendum, *ego te hic*, &c. alioqui versus claudicabit. CAVSAM HAVD DICO] non recuso, quin hic arcear testibus, si me posthàc prehenderis, causam non dico, οὐ διχολογοῦμαι οὐ περιφρασίζομαι. SCELVS VIRI, PALÆST.] Palæstrio homo sceleratus. MINVS HAS RES STVDEANT] minus his rebus studeant. minus in his flagitiis sint occupati. verbum *studeo*, iunxit cum accusandi casu. Sic M. Tullius. Philip. 6. *Vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere à repub.* & Horat. epist. ad August. *Versus amat, hoc studet vnum.*

 A

MERCATOR.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINVS	adoleſcens.
ACANTHIO	ſeruos.
DEMIPHO	ſenex.
LYSIMACHVS	ſenex.
Lorarij.	
EVTYCHVS	adoleſcens.
PASICOMPSA	meretrix.
DORIPPA	vxor.
SYRA	anus ſerua.
COCVS.	

B

C

ARGVMENTVM.

MIssus mercator ab ſuo adoleſcens patre,
Emit, atque apportat ſcita forma mulierem.
Requirit quæ ſit, poſtquàm eam vidit ſenex.
Confingit ſeruus emtam matri pediſequam.
Amat ſenex hanc, ſéque aſſimulans vendere,
Tradit vicino. eum putat vxor illius
Obduxiſſe ſibi ſcortum. tum Charinum ex fuga D
Retrahit ſodalis, poſtquàm amicam inuenerat.

MISSVS MERCATOR AB SVO ADOLESCENS PATRE.] Charinus adoleſcens. AB SVO PATRE] Demiphone. APPORTAT] aduehit naui. MVLIEREM] Paſicompſam. AMAT SENEX HANC] Demipho hanc ancillam amat. SÉQ. ADSIMVLANS VEND.] & ſimulās ſe illam puellam vendere, &c. aliàs, *ad ſe ſimulans vendere*, &c. quæ ſcriptura ferri poteſt, vt intelligamus eſſe διαίρεσιν, ſeu potiùs τμῆσιν, & dictum, *ad ſe ſimulans*, pro, *adſimulans ſe*. SERVOS] ſeruus Acanthio. VICINO] Lyſimacho. VXOR ILLIVS] vxor Lyſimachi Dorippa. SODALIS] Eutychus. AMICAM] Paſicompſam.

Mercatum

A

ALIVD ARGVMENTVM.

MErcatum ad socium filium extrudit pater,
Is peregrè vnius redimit ancillam hospitis,
Amore captus. vt venit, naui exsilit.
Pater aduolat, visámque ancillam deperit.
Cuius sit, percontatur seruus pedisequam
Ab adolescente ait matri emtam esse ipsius.
Senex sibi prospiciens, vt amico suo
Veniret, natum orabat: natus, vt suo.
B Hic filium subdiderat vicini, pater
Vicinum. præmercatur ancillam senex.
Eam domi deprehensam coniux illius
Vicini, scortum insimulat, protelat virum
Mercator exspes patria fugere destinat,
Prohibetur à sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nato vt cederet.

AD MERCATVM À SE FILIVM EXTRVD. P.] pater Demipho filium Charinum domo extrudit ad mercatum. ANCILLAM] Pasicompsam. AMORE CAPTVS] amore illius ancillæ Pasicompsæ captus. VT VENIT,] cùm primùm in patriam venit, naui exsilit. PATER ADVOLAT.] pater Demipho ad nauim properè aduehitur. DEPERIT.] perditè amat. SIBI PROSPICIENS] suo amori consulens, suas res agens. VT AMICO SVO VENIRET,] vt cuidam amico venderetur Pasicompsa. NATVM ORABAT.] filium suum Charinum orabat. NATVS VT SVO.] Charinus contra patrem orabat, vt Pasicompsa amico cuidam suo venderetur. HIC FILIVM SVBD. VICINI.] Charinus subornauerat Eutychum, Lysimachi vicini filium. PATER VICINVM] pater Demipho vicinum suum Lysimachum subdiderat, cui Pasicompsa venderetur. PRÆMERCATVR ANCILLAM SEN.] senex Lysimachus à Demiphone subditus, mercatur ancillam Pasicompsam ante Eutychum à Charino suppositum. EAM] Pasicompsam. CONIVX ILLIVS] Dorippa vxor Lysimachi vicini, qui ancillam illam emerat, Demiphonis mandatu. SCORTVM INSIMVLAT] arguit, & criminatur, illam esse eius scortum. PROTELAT VIRVM] longè domo repellit virum, vt scortatorem, & vxoris osorem. Sic Turpilius in Lemniis apud Nonium. *propter peccatum pauxillum indignissimè patria protelatum esse sæuitia patris*. protelare etiam, interdum valet, perturbare, vt apud Terentium Phorm. *Ne te iratus suis sæuis dictis protelet*. Nonnulli *protelare* & hìc & apud Terentium interpretantur obiurgare. MERCATOR] Charinus. EXSPES] ab omni spe derelictus, omni spe recuperandæ amicæ Pasicompsæ orbatus. DESTINAT] constituit. PROHIBETVR À SODALE] Eutycho. PATREM ILLIVS] Demiphonem. CVM PATRE] orat vnà cum patre suo Lysimacho. VT DEMIPHO] Pasicompsam filio Charino concederet.

PROLOGVS.

CHARINVS.

VAS res simul nunc agere decretum est mihi,
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego item facio, vt alios in comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die, B
Aut soli, aut lunæ, miserias narrant suas.
Quos pol ego credo humanas quærimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potiùs meas nunc miserias.
Græcè hæc vocatur, Emporos Philemonis,
Eádem Latinè Mercator Marci Accij.
Pater ad mercatum hinc me meus misit Rhodum,
Biennium iam factum est, pòst quàm abij domo:
Amare occœpi forma eximia mulierem. C
Sed ea, vt sim implicitus, dicam, si opera'st auribus,
Atque ad aduertendum animum adest benignitas.
Neque hæc pernosse more maiorum institi
Per me ea percontatus sum sinéque indice aliquo.
Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiáque elegantia,
Hæc non illum modo, qui amat, sed quemquem attigit,
Magno atque solido multat infortunio.
Nec pol profectò quisquam sine grandi malo,
Præquam res patitur, studuit elegantiæ. D
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minùs,
Insomnia, ærumna, error, terror, & fuga,
Ineptiæ, stultitiáque adeò, & temeritas,
Incogitantia excors, immodestia,
Petulantia, cupiditas & maleuolentia:
Inhæret etiam auiditas, desidia, iniuria,
Inopia, contumelia, & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideò fit, quia
Quæ nihil attingunt ad rem, nec sunt vsui, hæc
Amator profert sæpè aduorso tempore.
Hoc pauciloquium rursum iccirco prædico,

A Quia nullus vnquam amator adeo'st callidè
Facundus, quæ in rem sint suam, vt possit loqui:
Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet.
Eodem quo amorem, Venus mihi hoc legauit die.
Illuc reuerti certum, vt conata eloquar.
Principiò vt animus ephebis ætate exijt,
Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare validè cœpi hic meretricem. illico
Res exsulatum ad illam abibat iam patris.
Leno importunus, dominus eius mulieris,
Vi summa quicque vt poterat rapiebat domum.
B Obiurgare pater hæc me nocteis & dies:
Perfidiam, iniustitiam lenonum expromere:
Lacerari validè suam rem, illius augerier.
Summo hæc clamore: interdum mihi se colloqui,
Abnuere, negitare adeò me natum suum.
Conclamitare tota vrbe & prædicere.
Omnes tenerent mutuanti credere.
Amorem multos illexe in dispendium.
Intemperantem, non modestum, iniurium,
Trahere, exhaurire me quod quirem ab se domo.
Rationem pessimam esse, ea quæ ipsus optima
C Omnes labores inuenisset perferens
Amoris vi diffunditari, ac deteri.
Conuicium tot me annos iam sic pascere.
Quod nisi puderet, ne luberet viuere.
Sese extemplò, ex ephebis postquàm excesserit,
Non, vt ego, amori, neque desidiæ in otio
Operam dedisse, neque potestatem sibi
Fuisse: adeò arctè cohibitum esse se à patre:
Multo opere immundo rustico se exercitum.
Nec nisi quinto quôque anno posse tum visere
D Vrbem. atque extemplò inde vt spectauisset peplum,
Rus rursum confestim exigi solitum à patre,
Ibi multo primùm se familiarium
Laborauisse, quom hæc pater sibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi eidem metis,
Tibi denique iste pariet lætitiam labos.
Postquam recesset vita patrio corpore,
Agrum se vendidisse, atque ea pecunia
Nauim, metretas quæ trecentas tolleret,
Parasse, atque eapse merceis vectatum vndique
Adeò dum quæstum haberet, peperisset bona,
Me idem decere, si, vt deceret me, forem.

Ego me vbi inuisum meo patri esse intelligo, A
Atque esse odio me quoi placere æquum fuit:
Amens, amánsque vtut animum offirmo meum,
Dico esse iturum me mercatum, si velit:
Amorem missum facere me, dum illi obsequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promissa non neglexit persequi,
Ædificat nauim cercurum, & merces emit.
Parata naui, imponit: præterea mihi
Talentum argenti ipsus sua annumerat manu,
Seruum vnà mittit, qui olim à puero paruulo
Mihi pædagôgus fuerat, quasi vti mihi foret B
Custos. iisce confectis nauim soluimus.
Rhodum venimus. vbi quas merces vexeram,
Omnes, vt volui, vendidi ex sententia,
Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater
Dedit æstimatas merces, ità peculium
Conficio grande. sed dum in portu ibi ambulo,
Hospes me quidam agnouit, ad cenam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilarè atque ampliter.
Discubitum noctu vt imus, ecce ad me aduenit
Mulier, qua mulier alia nulla est pulcrior.
Ea nocte mecum illa hospitis iussu fuit. C
Vosmet videte, quàm mihi valdè placuerit.
Postridie hospitem adeo, oro vt vendat mihi.
Dico eius pro meritis gratum & memorem fore.
Quid verbis opus est? emi, atque aduexi heri.
Eam me aduexisse nolo rescifcat pater.
Modò eam reliqui ad portum in naui, & seruolum.
Sed quid currentem seruom à portu conspicor?
Quem naui abire vetui. timeo, quid siet.

QVI AVT NOCTI, AVT DIE, AVT SOLI, AVT LVNÆ, &c.] vt illa apud Enniũ nutrix, inquit M. Tull. lib. 3. Tuscul. quæst. *Cupido cœpit miseram nunc me proloqui Cælo, atq. terræ Medeaï miserias.* quæ sunt conuersa ex Græca fabula Euripidis, apud quē sic nutrix Medeæ Ὥσθ' ἵμερός μ' ὑπῆλθε γῇ τε κοὐρανῷ λέξαι μολούσῃ δεῦρο μηδείας τύχας. Sic & apud Sophoclem Electra, luci, & cælo narrat suas miserias, ibi. Ὦ φάος ἁγνὸν, καὶ γῆς ἰσόμοιρος ἀήρ, ὥς μοι πολλὰς μὲν θρήνων ᾠδὰς, Πολλὰς δ' ἀντήρεις ᾔσθου Στέρνων πλαγὰς αἱμασσομένων, &c. *die* autem, antiquus datiuus, pro *diei.* QVOS] Solem & Lunam, & ceteros. BIENNIVM IAM F. EST, PÔST QVÂM, &c.] biennium iam præteritũ est, seu præteriit. postquam, &c. MVLIEREM] Pasicompsam. SED, EA VT SIM IMPLICITVS, DICAM, SI OPERA'ST A.] sed quomodo eius amore captus sim, dicam, si aures vestræ vacuæ sunt. hoc est, si operam mihi dare possunt. Errat autem Nonius, qui hunc versum sic legit, *Sed eam simplicitus dicam, si,* &c. &, *simplicitus,* interpretatur, simpliciter. ATQ. AD ADVERT. ANIMVM ADEST B.] &, si vobis est benignitas ad animaduertendum, seu ad animũ attendendum. NEQ. HÆC PERN. MORE M. INST.] non cœpi hæc pernosse more maiorum, id est, indicibus auditis, seu per indices. PER ME EA PERCONTATVS SVM, &c.] per me, hoc est, solus, ea perquisiui, & sine vllo indice. Sic autem legit hunc locum Alciatus lib. 4. *παρέργων.* cap. 21. NIMIAQVE ELEGANTIA] elegantia, D

A gantia, non est vitiosa: sed elegantia nimia, quali amantes, & amatores student: ea verò vitiosa, & vituperabilis est. Est autem elegãtia nimia, cura nimia cultus, & vestitus. Cicero in Clodium, & Curion. in Fragm. *Tu solus elegans, tu solus vrbanus: quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriæ: qui lænare vultum, mollire vocem potes.* Cato de Moribus. *Auaritiam omnia vitia habere putant. Sumtuosus, cupidus, elegans, vitiosus.* SED QVEMQVEM ATTIGIT,] sed quemcumque attigit. MAGNO, ATQVE SOLIDO MVLTAT INF.] sic omnes quidem habent libri & vulgati, & manuscripti, sed iis inuitis, legendum censeo, *mactat infortunio.* Sic enim potiùs loqui solet Plautus. vt suprà, in Amphit. *Sacrifico ego tibi.* AMPH. *Qui?* MERC. *quia enim te macto infortunio.* & in Curcul. *Non adepol nunc ego te mediocri macto infortunio.* & in Mostell. *Orationis operam compendi face, Nisi te mala re magna mactari cupis.* SOLIDO,] id est, integro, pleno, perfecto. NEQVE POL PROF. QVISQVAM S. GR. M. PRÆQVÀM R. P. &c.] id est, neque profectò quisquam plus quàm oportet, seu, plus quàm par est, elegantiæ studiosus fuit, sine grãdi damno, seu, infortunio. præquàm res patitur, id est, præ eo, quod res patitur. Sic in Amphitr. *Satin' parua'st, res voluptatum in vita, Præquàm quod molestum'st?* INSOMNIA,] ἀϋπνία, vacuitas à somnio. Terent. Eunuch. *Nam aut iam reuertère, aut mox noctu horsum te adiget insomnia.* Sallust. bello Catilin. *dies, nocteisque festinare, vigilare, neque insomnia, neque labore fatigari.* Cicer. in Cat. Maiore. *caret vinolentia & B cruditate, & insomnia.* Cæcilius. *consequitur comes insomnia. ea porrò insaniam adfert.* ET DISPEND.] & sumtus. HOC IDEÒ FIT QVIA] ideò amorem, seu amanteis comitatur multiloquiũ, quia, &c. QVÆ NIHIL ATTINGVNT AD R.] quæ nihil attinent ad rem. ADVERSO TEMPORE.] alieno tempore. QVÆ IN REM SINT SVAM, VT P. L.] vt quæ sibi expediant, possit loqui. EODEM, QVO AMOREM, &c.] Venus mihi multiloquium legauit eodem die, quo amorem. Venus me eodem die fecit multiloquum, quo die amare iussit, seu voluit. Sic autem habent omnes libri & manuscripti, & vulgati. Sed Iosephus Scaliger vir ingenio, & doctrina præstans, legendum hîc putat, Eodem, quo Amor, & Venus, me hoc legarunt die. à quo tamen dissentio. VT CONATA ELOQVAR] vt eloquar ea, quæ conatus sum. Omnino malim legi, vt coniicit Camerarius, vt inchoata eloquar. inchoata, autem, id est, quæ inchoaui. PRINCIPIÒ VT ANIMVS EPH. ÆT. EXIIT, &c.] principiò, postquàm animus ex ephebis exiit, ætate, hoc est propter ætatẽ, seu beneficio ætatis: ex ephebis exiit, seu excessit. hoc est, ex ordine epheborum. ephebi autem, sunt, qui incipiunt primùm pubescere. Terent. in Andr. *Nam is postquàm excessit ex ephebis,* &c. Plaut. infrà eadem fabula. *Sese extemplo, ex ephebis pòstquàm excesserit, Non, vt ego, amori, neque desidiæ in otio operam dedisse*, &c. Sed legendum for- C tassis est. *Principio vt animus ephebi ætate exiit.* RES EXSVLATVM AD ILLAM ABIB. &c.] res patris ad illam transferebatur, quasi in exsulium pulsa. vel sic, res patris ad illam fugiebat, quasi profuga. translatio est, sic infrà eadem fabula, *Si opprimit pater quod dixit, exsulatum abiit salus.* LENO IMPORTVNVS,] aptum lenoni epithetũ. importunus enim dicitur, qui alios conquiescere non sinit. vt importuna pauperies ab Horatio, oda 16. lib. 3. &, argenti sitis importuna ab eodem epist. 1. ad Loll. li. 1. & importunus tyrannus à M. Tull. lib. 3. de Offic. & à Plauto nostro, cuiusdam vxor importuna, & incommoda, in Asin. princ. OBIVRGARE PATER HÆC ME, &c.] pater me propter hæc obiurgabat nocteis, & dies. EXPROMERE] mihi expromebat, id est, exponebat, commemorabat, describebat. LACERARI VALIDE S. R. ILL. A.] dicebat rem suam valde mimi illius, amplificari. INTERDVM MVSSAND. LOQ.] id est, interdum compressis labris loquebatur. suprà in Aulul. *Neque occultum id habere, neque per metum mussari.* Sic autem, vt edidimus, legendum, neque multo secus impressum est in libris vulg. neque repugnant nostri libri vet. Quòd autem Camerarius edidit, *interdum mihi se colloqui.* ferri non potest. Non dissimulabo tamen nonnullos hîc legi velle, *interdum summisse loqui.* quod non improbarem, nisi nimis lõgè abesset ab antiqua scriptura. Iam quid sit mussare, & mussitare, ali- D bi dictum est. ABNVERE, NEGITARE, &c.] abnuebat, & crebrò negabat me esse filium suum. OMNES TENERENT MVTVANTI CR.] vt omnes abstinerent mihi, pecuniam mutuam petenti, credere. Facilior, & vsitatior esset scriptura, si legeremus, *Omnes cauerent mutuanti cr.* ILLEXE IN DISP.] illexisse in sumtum & damnum. INTEMPERANTEM, NON M[illegible]D.] pater me dicebat esse intemperantem, &c. TRAHERE, EXHAVRIRE, &c.] idem pater dicebat me domo trahere, & exhaurire, quod possem, & ad scorta transferre. RATIONEM PESSIMAM ESSE, &c.] iniquissimum esse ea optima, hoc est ea bona, quæ ipse perferens, hoc est, tolerãs, omneis labores, inuenisset, hoc est, parasset, peperisset, reperisset, amoris impulsu dissipari, ac consumi. Sic autem edidi, *Omneis labores inuenisset perferens.* Ios. Scaliger. coniecturam secutus. nam neque vulgata lectio, *Omni quod modo, quoi iuuenis ipse parserit*, neque antiqua. *Omnis labores inuenisset perferis*, seu *perferis*, vnde Camerarius fecit, *perferos*, ferri potest. quamquam antiqua minùs est corrupta. CONVICIVM TOT ME ANNOS IAM SIC PASCERE.] sic edidit Camerarius: Conuicium, tot me annos iam si pasceret. fortasse hac sententia, sibi turpe fore, seu se conuicio dignum fore. vel, Omneis sibi conuicia facturos, si me tot annos sic pasceret. Sed cum libri nostri veteres habeant, *pascere*, sic edi malui, *Conuicium tot me annos iam sic pascere.* vt sic hæc sententia, se tot iam annos sic pascere me, per appositionem, conuicium suum: hoc est, turpitudinem suam, & dedecus suum. ἑαυτοῦ λώβην, ἢ ὑπώπιον. Verum, ne quid

dissimulem, suspecta est mihi hoc loco per se vox, *commicium*, auget suspicionem vetus vnus codex, in quo scriptum reperi, *commulcetum*: alter in quo litteris obscuris, *commulcium*: vnde suspicor hic legendum. *Commulcium tot me annos sic pascere.* ea, quam dixi, sententia. Nam *commulcium*, quamuis sit vox non omnibus audita, aut cognita, significat vibicem, ex ictu aliquo in facie, liuorem, ὑπώπιον, ex quo dedecus, & turpitudinem. Ducta autem vox est à mulcando, id est, verberando. Sic igitur hunc locum explico, vt nihil relinquam difficultatis, aut obscuritatis. Dicebat pater meus se alere me tot iam annos, κατὰ σύνθεσιν, seu per appositionem, commulcium suum, id est, probrum, & dedecus suum. Liuorem, vibicem ὑπώπιον αὐτοῦ. Sic apud Homerū ἰλιάδ. γ. Hector in Paridem. Αἴθ' ὄφελες γ' ἄγονος τ' ἔμεναι, ἄγαμός τ' ἀπολέσθαι. καί κε τὸ βουλοίμην, καί κεν πολὺ κέρδιον ἦεν, Ἤ' οὕτω λώβην τ' ἔμεναι, καὶ ὑπόψιον ἄλλων. Id est, vtinam aut numquam natus esses, aut antequàm vxorem duceres, mortuus esses. & sanè velim ita factū, & multo meliùs esset, quàm te ita esse dedecus, & turpitudinem, seu probrum aliorum. QVÒD NISI PVDERET, NE LVBERET V.] monebat me pater, vt, si me anteactæ vitæ, & præteritorum flagitiorum non puderet, desinerem velle viuere. SESE EXTEMPLO, EX EPHEB. POSTQ. &c.] dicebat pater, se simulatq. ex epheborum ordine excessserit, amori operam non dedisse, vt ego facerem, &c. sic Menedem. apud Terentium in Heautont. *Ego istuc ætatis non amori operam dabam: Sed in Asiam hinc abij propter pauperiem,* &c. EXERCITVM.] fatigatum. QVINTO QVÔQVE ANNO] quinto quôque anno promebatur, & ostendebatur peplus Mineruæ. ATQ. EXTEMPLO INDE VT SPECT. PEPL. &c.] Atque inde, hoc est, ex vrbe. statim vt peplum Mineruæ spectauisset, solitum esse à patre rursum rus amādari, seu eiici. Hunc peplum cōmemorant multi scriptores: in his Plato, Diodorus Siculus, Aristides Smyrn. Harpocratio, Suidas, Eustathius, Seruius, alij. Sic Plato in Euthyphr. Καὶ πόλεμον ἄρα ἡγῇ σὺ εἶναι τῷ ὄντι ἐν τοῖς θεοῖς πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἔχθρας γε δεινὰς καὶ μάχας, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πολλά, οἷα λέγεται ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν γραφέων, τά τε ἄλλα ἱερὰ ἡμῖν καταπεποίκιλται, καὶ δὴ καὶ τοῖς μεγάλοις παναθηναίοις ὁ πέπλος μεστὸς τῶν τοιούτων ποικιλμάτων ἀνάγεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν. ταῦτα ἀληθῆ φῶμεν εἶναι, ὦ εὐθύφρον, id est, Et bellum igitur re vera putas esse diis inter se, & inimicitias graueis, & pugnas, & alia multa talia, qualia dicuntur à poëtis, & à bonis pictoribus pinguntur? à quib. cùm alia sacra nobis hoc genere picturæ variè distincta sunt, tum verò magnis panathenæis peplus talium varietatum, & picturarum plenus in arcem deportatur. Dicemúsne hæc esse vera, Euthyphron. Diodorus Siculus li. 20. quo loco narrat quot & quantos honores Antigono, & Demetrio eius filio decreuerint. πρὸς δὲ ταῖς δέκα φυλαῖς, προσέθηκαν δύο, δημητριάδα, καὶ ἀντιγονίδα: καὶ συντελεῖν αὐτοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ἀγῶνας, καὶ πομπήν, καὶ θυσίας, ἐνυφαινόντων αὐτοὺς εἰς τὸν τῆς ἀθηνᾶς πέπλον κατ' ἐνιαυτόν. id est, Athenienses autem decreuerunt, vt decem tribubus duæ adderentur, Antigonis, & Demetrias, & vt quotannis dies festos agitarent, & certamina, pompam, sacrificium instituerent, eos intexentes quotannis in Mineruæ peplo. Aristides λόγῳ παναθηναϊκῷ, in extrem. εἴργασται καὶ ἡμῖν ὁ λόγος ἀντὶ τοῦ πέπλου κόσμου παναθηναίων τῇ θεωρίᾳ. id est, Cōfecta nobis est & oratio pro pepli ornamento, quinquatruum die festo, & pompa omniū oculis visenda. Harpocratio, περὶ τοῦ πέπλου τοῦ αἰρομένου τῇ ἀθηνᾷ τοῖς μεγάλοις παναθηναίοις οὐ μόνον παρὰ τοῖς ῥήτορσιν ἐστὶ μνήμη, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κωμικοῖς. id est. pepli, qui sursum ducitur Mineruæ magnis quinquatribus non solùm apud oratores fit mentio, verùm etiam apud Comicos. Suidas. ἐνεγέγραπτο ἐν τῷ πέπλῳ ὁ Ἐγκέλαδος, ὃν ἀνεῖλεν ἡ ἀθηνᾶ. ἦν δὲ τῶν γιγάντων εἷς. ἢ ὅτι νικήσαντές οἱ ἀθηναῖοι πέπλον ἐποίησαν τῇ ἀθηνᾷ, καὶ ἐνεγράφησαν τοὺς ἀρίστους ἐν αὐτῷ. πέπλος δὲ γυναικεῖον ἔνδυμα. id est, pictus autem erat in peplo Enceladus, quem interemit Minerua: erat autem gigantum vnus: aut quòd victoriam adepti Athenienses, pinxerunt in eo viros fortissimos. Peplus autem, est muliebris amictus. Eustathius in librum ἰλ. α. τοιοῦτος γοῦν πέπλος δοκεῖ καὶ ἐν ὀδυσσείᾳ τῷ τηλεμάχῳ παρὰ τῆς ἑλένης δεδόσθαι, καὶ τῇ τρωικῇ ἀθηνᾷ ἐπὶ γούνασι τεθῆναι. id est, talis igitur peplus videtur & in Odyssea Telemacho ab Helena datus esse, & Troianæ Mineruæ in genibus positus esse. Seruius ad illud Virg. lib. 1. Æn. *peplúmq. ferebant Suppliciter tristes*, &c. notat, peplū, seu peplus, propriè est palla fæminea picta, Mineruæ cōsecrata, vt Plautus, *Numquam ad vrbem venio, nisi cùm infertur peplum*, &c. Quæ Seruij verba sine dubio, vt & Camerarius existimat, ad hunc locum referenda sunt, quamuis Seruius Plauti verba non expresserit, sed sententiam duntaxat. IBI MVLTO PRIMVM FAMILIARIVM] longè ante omneis familiareis. TIBI ARAS, TIBI OCCAS, &c.] quidquid aras, tibi aras: & quidquid occas, tibi occas, &c. Occare, est glæbas frangere, & quasi occæcare, vt vult M. Tull. de hoc verbo plura suprà in Capt. ibi, *Non occatorem dicere audebas prius?* LABOS] labos, antiquè, pro labor: vt colos, odos, vapos, & simil. POSTQVÀM RECESSET PATRIO CORP.] Addebat pater meus, quæ sequuntur, postquàm suus pater è vita excessisset, se agrum vendidisse, &c. Sic autem legēdum, non vt vulgò, *Postquàm recessit*, &c. *recesset*, autem, positū pro, *recessisset*. METRETAS QVÆ TRECENTAS TOLLERET,] quæ nauis gereret metretas trecentas. metreta porrò, sextarios centum continebat. ATQVE EAPSE MERCEIS VECTATVM VNDIQ.] atque eaipsa naui se merceis vndique vectauisse. Sic autem hunc locum emēdauit Ios. Scaliger, cùm libri vulgati habeant partim, *atque ea sese cis vectatum vndique.* partim, *atque ea sese vectatum cis vndique*, planè mendosè. Iam *vectatum*, hic est deponens, & subintelligendum est, *esse*: vectatum esse, autem positum,

A positum, pro; *vectauisse.* ADEÒ DVM QVÆSTVM HABERET, PEPERISSET B.] vsque eò dum quæstum fecisset, & bona parasset. malim legi, *Adeò dum quæstum faceret, peperisset bona.* Dicunt enim Latini, quæstum facere, non, quæstũ habere: non est opus exemplis. Præterea fortasse, *reperisset bona*, à Plauto scriptum est. Sic enim Terent. Heautont. *Simul rem, & gloriam armis belli repperi.* Verùm tamen in hoc posteriore nihil mutare velim. nam vtrumque vsitatum est bonis scriptoribus. Dicunt enim, bona labore parta: & res labore parta: & bona honestè parta: & malè parta, &c. Non dissimulabo tamen, quòd ad illud priùs attinet, quosdam, sic accipere, *quæstum haberet*, vt, quæstum, sit participium, pro, quæsitum. SI, VT DECERET ME, F.] si talis essem, qualem me deceret esse. ATQVE ESSE ODIO ME QVOI PLACERE, &c.] atque vbi intelligo, me ei odio esse, cui me placere, & carum esse, æquum fuit. AMENS, AMANSQ. VTVT ANIM. EFF. M.] tum ego amens, & amans, (semper enim amentia cum amore coniuncta est) quomodocumque possum, animum meum vinco, atque offirmo, aduersus amorem scilicet. Est autem difficile amanti, eidémque amenti, animum vincere, & mutata sententia, atque amoris iugo reiecto, atque excusso, rationi, & patri obtemperare. MEA PROMISSA] qui promiseram patri me amorem missum facere, & mercatum ire velle, dummodò ei obsequerer, vel vsque eò dum ei obsequerer. ÆDIFICAT] ædificandam curat. NA-
B VIM CERCVRVM] cercurus, vt docet Nonius, est nauis Asiana pergrandis. Plautus Sticho. *Dum percontor portitores ecquæ nauis venerit ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim cercurum: quo ego me maiorem non vidisse censeo.* Profert & hunc versum Nonius. IMPONIT.] imponit merceis in nauim. CVSTOS] Horat. epist. ad Pison. *Imberbis iuuenis tandem custode relicto*, &c. Idem Satyr. 6. lib. 1. *Ipse mihi custos incorruptissimus omneis Circum doctores aderat.* NAVIM SOLVIMVS] è portu ἀπαίρομεν, suprà in Milite. *Omnes moratur. nauim cupimus soluere.* Ibidem suprà. *Nisi eat, te soluturum esse nauim: ventum operam dare.* EX SENTENTIA] suprà in Mil. glor. *Voluptas est, quod agas, si id procedit lepidè ex sententia.* LVCRVM INGENS FACIO, PRÆTERQVAM, &c.] lucrum ingens facio, supra æstimationẽ earum mercium, quas pater in nauem imposuerat. DECVMBO,] legendum fortassis est, *recumbo.* nam decumbere, dicuntur propriè, ægri: quamquam etiam Terentius quodam sic, vt hîc Plautus, vsurpauit. ATQVE AMPLITER,] & prolixè. DISCVBITVM NOCTV VT IMVS,] cùm diuersi in suum quisque cubiculum, & cubile cubitum imus, vt dormiamus. DICO EIVS PRO MERITIS GRATVM, ET MEMOREM F.] sic hunc versum emendaui in omnibus libris vulgatis deprauatum: in quibus sic legitur, *Dico eius pro mer. gr. & munem fore.* Ita autem hæc emendatio certa est, vt, si sola ratione, aut
C coniectura probabili niteretur, vt maximè nititur, tamen satis esse deberet. nunc autem cùm accedat nostrorum codicum manusc. auctoritas, nullus iam relinquitur dubitationi locus. Quòd autem nonnulli lectionem vulgatam tuentur, & *munem*, ex Festo, interpretãtur officiosum: non probo. Nam quamuis non contemnam Festi auctoritatem, neque negem, vocem, *munem*, esse Latinam: tamen non continuò mihi fatendum est, hîc legendum, *munem.* Quę enim erit sententia, si ita legamus, Dico, eiùs pro meritis, gratum me, & officiosum, seu munem fore? Nam qui beneficium ab aliquo prior accepit, is cum gratus est, non dicitur officiosus, sed is potius, qui beneficium contulit prior. Quare nullo modo mihi hæc lectio probari potest: cùm præsertim duo codices manuscripti, Clericanus, & Pithæanus, ita planè, vt edidi, habeant, *memorem.* subintelligendum autem est, *me*, hoc modo, me gratum & memorem fore. TIMEO, QVID SIET?] amor, sollicita res est.

ACANTHIO. CHARINVS.

D EX summis opibus, viribúsque vsque experire, nítere,
Herus vt minor opera tua seruetur: agedum Acanthio
Abige abs te lassitudinem, caue pigritiæ præuerteris.
Simul emicato suspiritus. vix suffero hercle anhelitum.
Simul autem plenissimè eos, qui aduersum eunt, aspellito,
Detrude, deturba in viam. hæc hîc disciplina pessima est,
Currenti, properanti, haud quisquam dignum habet decedere,
Ita tres simitu res agendæ sunt, cùm vnam occœperis:
Et currendum & pugnandum, & ante iurgandum est in via.
CH. Quid illud est, quòd ille tam expeditè exquirit cursuram sibi?
Cura est, negotij quid sit, aut quid nuntiet. AC. nugas ago.
Quàm resisto, tam maximè res in periclo vortitur.

CH. Mali neſcio quid nuntiat. AC. genua hunc curſorem deſerunt, A
Perij, ſeditionem facit lien, occupat præcordia.
Perij: animam nequeo vertere, nimis nihili tibicen ſiem.
CH. At tu ædepol ſume laciniam, atque abſterge ſudorem tibi.
AC. Numquam ædepol omnes balneæ mihi hanc laſſitudinem eximent.
Domin', an foris dicam eſſe herum Charinum? CH. ego animi pendeo,
Quid illud ſit negotij, lubet ſcire, ex hoc metu vt ſim certior.
AC. At etiam adſto? at etiam ceſſo foribus facere hiſce aſſulas?
Aperite aliquis, vbi Charinum ſeruos? domin' eſt, an foris?
Num quiſquam adire ad oſtium dignum arbitratur? CH. ecce me B
Acanthio, quem quæris. AC. nuſquam eſt diſciplina ignauior.
CH. Quæ te res malè agitant? AC. multæ here te atque me. CH. quid eſt negotij?
AC. Periimus. CH. principium inimicis dato. AC. at tibi ſortito id obtigit.
CH. Loquere id negotij quicquid eſt. AC. placidè volo acquieſcere.
Tua cauſſa rupi ramices, iamdudum ſputo ſanguinem,
CH. Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſaluom feceris.
AC. At tu ædepol calidam picem bibito, ægritudo abſceſſerit. C
CH. Hominem ego iracundiorem, quàm te, noui neminem.
AC. At ego maledicentiorem, quàm te, noui neminem.
CH. Sin ſaluti quod tibi eſſe cenſeo, id conſuadeo.
AC. Apage iſtiuſmodi ſalutem, cum cruciatu quæ aduenit.
CH. Dic mihi an boni quid vſquam eſt, quod quiſquam vti poſſiet
Sine malo omni, aut ne laborem capias, cùm illo vti voles?
AC. Neſcio ego iſtæc, philoſophari numquam didici, neque ſcio.
Ego bonum, malum quò accedit, mihi dari haud deſidero.
CH. Cedò tuam mihi dexteram agedum Acanthio. AC. en dabitur, tene. D
CH. Vin' tu te mihi eſſe obſequentem, ánne vis? AC. opera licet
Experiri, qui me rupi cauſſa currendo tua,
Vt, quæ ſcirem, ſcire actutum tibi liceret. CH. liberum
Tibi caput faciam, paucis poſt menſeis. AC. palpo percutis.
CH. Egon' auſim tibi vſquam quicquam facinus falſum proloqui?
Quin iam priuſquam ſim elocutus, ſcis, ſi mentiri volo. AC. ah,
Laſſitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas.
CH. Siccine mihi obſequens es? AC. quid vis faciam? CH. tun'? id quod volo.
AC. Quid eſt igitur, quod vis? CH. dicam. AC. dice. CH. at enim placidè volo.

Dormienteis

A AC. Dormienteis spectatores, metuis ne è somno excites.

CH. Væ tibi. AC. tibi equidem à portu apporto hoc. CH. quid fers? dic mihi.

AC. Vim, metum, cruciatum, curam, iurgiúmque atque inopiam.

CH. Perij, tu quidem thesaurum huc mi apportauisti mali.
Nullus sum. AC. immò es. CH. scio. iam miserum dices. AC. tu dixti. CH. ergo taces?
Quid istuc est mali? AC. ne rogites, maximum infortunium est.

CH. Obsecro, dissolue iam me, nimis diu animi pendeo.

AC. Placidè, multa exquirere etiam prius volo, quàm vapulem.

CH. Hercle verò vapulabis, nisi iam lóquere, aut hinc abis.

B AC. Hoc sis vide, vt palpatur. nullus est, quum occœpit, blandior.

CH. Obsecro hercle, oróque, vt istuc quid sit, actutum indices,
Quandoquidem mihi supplicandum seruulo video meo.

AC. Tandem indignus videor. CH. immò dignus. AC. equidem credidi.

CH. Obsecro, num nauis periit? AC. salua est nauis, ne time.

CH. Quid? alia armamenta? AC. salua & sana sunt. CH. quin tu expedis
Quid siet, quòd me per vrbem currens quærebas modò?

AC. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. CH. taceo. AC. tace.

C Credo si boni quid ad te nuntiem, instes acriter,
Qui nunc, cùm malum audiundum'st, flagitas me vt eloquar.

CH. Obsecro hercle te, istuc vti tu mihi malum facias palàm.

AC. Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater. CH. quid meus pater?

AC. Tuam amicam. CH. quid eam? AC. vidit. CH. vidit? væ misero mihi?
Hoc quidem te interrogo, responde. AC. quin tu, si quid vis, roga.

CH. Quî potuit eam videre? AC. oculis. CH. quo pacto? AC.
D hiantibus

CH. I hinc hodie dierectus, nugare in re capitali mea.

AC. Qui, malum, ego nugor? si tibi quod me rogas, respondeo.

CH. Certen' vidit? AC. tam herclè certè, quàm ego te ac tu me vides.

CH. Vbi eam vidit? AC. intus intra nauim, vti propè adstitit.
Et cum ea confabulatus est. CH. perdidisti me pater.
Ehò tu, ehò tu, quin cauisti ne eam videret, verbero?
Quin sceleste abstrudebas, ne conspiceret eam pater?

AC. Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis,
Armamentis complicandis, componendis studuimus.
Dum hæc aguntur, lembo aduehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quisquam hominem conspicatu'st, donec naui super.

CH. Nequicquam mare subterfugi sæuis tempestatibus. A
Equidem iam me censebam esse in terra, atque in tuto loco,
Verùm video med ad saxa ferri sæuis fluctibus.
Loquere porrò quid sit actum. AC. postquam aspexit mulierem,
Rogitare occœpit cuius esset. CH. quis respondit? AC. illico
Occucurri, atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emisse illam CH. visu'st tibi credere id? AC. etiam rogas?
Sed scelestus subagitare occœpit. CH. illámne obsecro?
AC. Mirum quin me subagitaret. CH. ædepol cor miserum meum. B
Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris salem.
Perij. AC. hem istuc vnum verbum dixisti verissimum:
Stultitia istæc est. CH. quid faciam? cedò, non credet pater
Si illam matri meæ emisse dicam. pòst autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile est forma eximia mulierem
Eam me emisse ancillam matri. AC. non taces stultissime?
Credet hercle. nam credebat iam mihi. CH. metuo miser,
Ne patrem prehendat vt sit gesta res, suspitio.
Hoc quod te rogo, responde mihi. AC. quæso quid rogas?
CH. Num esse amicam suspicari visus est? AC. non visus est. C
Quin, quicque vt dicebam, mihi credebat. CH. verùm, vt tibi quidem
Visus est. AC. non, sed credebat. CH. væ mihi misero, nullus sum.
Sed quid ego hîc in lamentando pereo? ad nauim non eo?
Sequere. AC. si istac ibis, commodùm obuiam venies patri,
Posteaquam aspiciet te timidum esse atque exanimatum, illico
Retinebit. rogitabit, vnde illam emeris, quanti emeris,
Timidum tentabit te. CH. hàc ibo potius. iam censes patrem D
Abiisse à portu? AC. quin ea ego huc præcucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atque eluctaret. CH. optime.

EX SVMMIS OPIBVS, VIRIBÚSQ. &c.] summa celeritas, & contentio describitur. HERVS VT MINOR, &c.] herus minor, id est, herilis filius. CAVE PIGRITIÆ PRÆVERTERIS] id est, caue te ad pigritiam priùs verteris: caue te priùs ad pigritiam contuleris. SIMVL EMICATO SVSPIRATVS] simul facito, vt spiritus sursum ductus, & altè petitus, emicet. facito, spiritus ex imo pectore ductus appareat, atq; emineat. PLENISSIMÈ] altiàs, planissimè, al. pænissimè. QVI ADVERSVM EVNT,] qui è regione eunt, qui contrà veniunt. qui occurrunt, &c. DIGNVM HABET] dignatur. DECEDERE] de via, subintellige ἐξιστάναι. SIMITV] simul, profert Nonius hunc locum. CÙM VNAM OCCOEPERIS] cùm currere tantùm incœperis. ET PVGNANDVM] sic Horat. Satyr. 6. lib. 2. *Luctandum in turba, facienda iniuria tardis*. CVRSVRAM] cursum. CVRA EST, N. QVID SIT, &c.] cura est mihi sciendi, subintell. vel curæ est mihi scire, quid sit negotij, aut quem nuntium afferat.

A rat. QVAM RESISTO, TAM MAXIM. &c.] quàm maximè moror, tam maximè res in periculo versatur. quanto magis moror, & restito, tam magis res in periculo versatur. GENVA HVNC CVRSOREM DESERVNT,] genua me deserunt, genuum vis, seu virtus mihi deest, seu me destituit. SEDITIONEM FACIT LIEN] lien mihi currenti molestus est, & in præcordiis mouetur huc & illuc, lien intumescit, & mihi præcordia occupat. tractus est sermo à ciuitate, quæ seditione conflictatur. sic ferè supra in Casina. *Perij. cor lienosum, opinor, habeo iamdudum salit, De labore pectus tundit.* ANIMAM NEQVEO VORTERE] spiritum non possum ducere, animam non possum voluere, seu agitare. animam non possum recipere. NIMIS NIHILI TIBICEN SIEM] quia ægrè animam recipio, & spiritum recipio, inutilis tibicen sim. tibicines enim ad inflandas tibias inepti sunt, nisi spiritu abundēt, aut si suspiciosi sint. tibicinib. opus est spiritu largo, & amplo. SVME LACINIAM] sume imam vestis partem, seu oram, seu partem plicatam. suprà in Asin. *Lacrymantē lacinia tenet lacrymans.* EGO ANIMI PENDEO] sic infrà eadem scena. *nimis diu animi pendeo.* AT ETIAM CESSO F. HISCE FACERE ASSVLAS?] id est, at etiam cesso has foreis pulsando assulatim effringere, & comminuere? in Capt. *aperite hasce ambas foreis Prius quàm pultando assulatim foribus exitium affero.* Idem in Mostell. *Pultando pedib. pæne confregi assulas.* assulæ, parui asseres: ex quibus fores constant: seu potiùs in quos fores effractæ comminuuntur. vnde assulatim. VBI CHARINVM

B SERVOS?] vbinam ego seruus Charinum reperiam? NVSQVAM EST DISCIPLINA IGNAV.] subintell. quàm domi nostræ: vbi nemo est, qui pulsanti respondeat, aut foreis aperire dignum arbitretur. Nusquam familiares peius sunt instituti: qui pulsanti neque respondent, neque foreis aperiunt. QVÆ TE RES MALÈ AGITANT?] aliàs, Quæ te res malæ agitant? hoc est, quæ te intemperiæ agitant? PRINCIPIVM INIMICIS DATO] principium tuæ orationis, læuum, & malum est. quare inimicis dato: non mihi, hero tuo. mala inimicis precamur. Terent. Heaut. *Confitere tuum non esse.* SOST. *ah, obsecro te: istuc inimicis nostris fiet.* Plautus in Asin. *Hem, adspecta: rideo.* DEM. *vtinam malè qui mihi volunt, sic rideant.* Horat. oda 27. lib. 3. *Hostium vxores, puerique cæcos Sentiant motus orientis hædi.* ad quem locum hac de re plura in Comment. Horatianis. TVA CAVSA RVPI RAMICES:] nimio cursu. dum te quæro, rupi intestina, seu herniam. In Pœnulo. *Tua causa nemo nostrûm est suos rupturus ramices.* Profert & hunc locum, & illum alterum Nonius. Profert & hunc ex Varr. περὶ ἀρετῆς. *Prius quàm in orchestra pithaules inflet tibias, domi sua ramices rumpit.* & hunc ex Lucil. Sat. lib. 9. *Quòd deformis senex, arthriticus, & podagrosus, Quòd mancus, miser, exilis, cum ramice magno.* IAMDVDVM SPVTO SANG.] ex immo-

C derato cursu iamdudum sputo sanguinem, ruptis scilicet intestinis. Apud Nonium impressum, & scriptum est, *atrum dum sputo sanguinem*, mendosè, opinor. RESINAM EX MELLE ÆGYPT. VOR. SALVOM F.] Ex responsione serui appâret, resinam Ægyptiam ne cum melle quidem sumtam, prodesse ruptis, aut tabidis: cùm Dioscorides tamen lib. 1. cap. 93. scribat, omnem resinam vim habere molliendi, calfaciendi, diffundendi, expurgandi, tussi, & tabi conuenire tum per se, tum ex melle, vitia pectoris expurgantem: & item Plinius lib. 24. cap. 6. eadem ferè de resina tradat. vel dicendum prodesse quidem, sed cum dolore, & cruciatu, vt infrà dicitur. Sed hæc viderint medici, aut quibus de his quærere curæ est. Nos alia in re sumus occupati. Quod autem ad loquendi genus attinet, *resinam ex melle, &c.* idem valet, resinam ex melle vorato: quod resinam cum melle vorato: quod declarant Dioscoridis verba cùm aliis in locis innumerabilibus, tum in eo, quem modò commemoraui. nam quod Latinè reddidimus, *ex melle*, ille habet Græcè μετὰ μέλιτος, id est, ad verbum, cum melle. Sic Varro lib. 3. de re rust. *Pullis primùm biduo polenta, aut ordeum apponitur: tribus proximis nasturtium viride, confectum minutatim ex aqua in vas aliquod.* Sic & Hom. ὀδυσ. 19. Χῆνές μοι κατὰ οἶκον ἐείκοσι, πυρὸν ἔδουσιν ἐξ ὕδατος, καί τέ σφιν ἰαίνομαι εἰσορόωσα. id est anseres mihi viginti, domi triticū

D ex aqua comedunt. & iis delector, cùm adspicio. triticum ex aqua, id est, triticum aqua madefactum, ac maceratum: seu triticum cum aqua. SALVOM FECERIS.] seruaueris. AT TV ÆDEPOL CALIDAM PICEM BIBITO, &c.] seruus stomachosus par pari refert hero, cùm medicamentum ægritudinis ei tale præscribit. nam potio picis calidæ, quin pestifera sit, vel ipsa, per se, vel propterea quòd guttur amburat, non est dubium. DIC MIHI, AN BONI QVID VSQVAM EST, &c.] nihil est boni, quo quidem quisquam vti possit, quod non habeat aliquid mali admistum, aut quo frui possimus, nisi priùs laborem capiamus. nihil est ab omni parte beatum, inquit ille. Si mel habere velis, apes tibi habendæ sunt. & dij bona laborib. vendunt. Hesiodus. Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα, &c. PHILOSOPHARI NVMQVAM D.] infrà in Pseud. *Nam in foro vix decimus quisque est, qui ipsus sese nouerit.* PS. *Saluos sum. iam philosophatur.* sic M. Tull. Philipp. 13. *sed iam se colligit, & ad extremum incipit philosophari.* Idem lib. 1. Tusculan. *Quamquam quid opus est in hoc philosophari. cùm rem non magnopere egere philosophia videamus?* EGO BONVM, MALVM QVO ACCED. &c.] ego nihil moror bonum, ad quod malum accedit. ego bonum mihi dari velim, liquidum, merum, ac sincerum, & ab omni malo vacuum. VIN' TV TE MIHI ESSE OBS. ÁNNE V.] visne tu mihi esse obsequens, an non vis? QVI ME RVPI, &c.] qui me rupi currendo, causa tua. Rumpuntur homines nimio clamore, & immoderato cursu. suprà in prolog. Capt. *Ego me tua causa, ne erres, nō rupturus sum.*

LIBERVM TIBI CAPVT FACIAM PAVCIS PÒST M.] te manumittam paucis pòst mensibus. PALPO PERCVTIS.] me molli manu demulces, tu me blandimentis captas,& delinis. Profert hunc locum Nonius. sic suprà in Amphit. *Facitne vt dixi? timidam palpo percutit.* FACINVS FALSVM] rem falsam, factum falsum. TVN'? ID QVOD VOLO] túne quid facias? vel sic, túne quid facias, me rogas? fac, quod te volo. PLACIDÈ] leniter, summissa voce. DORMIENTEIS SPECTATORES, &c.] hoc eò pertinet, quòd Charinus dixerat se placidè velle dicere, quod dicturus erat. APPORTO HOC.] apporto væ, id est, apporto malum, & infortunium. THESAVRVM HVC MIHI APP. M.] aceruum mali mihi attulisti. Thesaurus mali, prouerbium olet. IMMÒ ES] subintellig. *miser*, vt rectè auguratur Charinus. DISSOLVE IAM ME] solue iam me, vt vinctum, districtum, ac suspensum tua ancipiti oratione. NIMIS DIV ANIMI PENDEO] sic suprà eadẽ scena, *ego animi pendeo.* HOC SIS VIDE VT PALPATVR] ironia est. vide sis, vide si vis, quomodo blandiatur: proinde quasi dicat, minimè palpatur: minimèq. blanditur: sed iracundè loquitur, & mihi malum minatur. NVLLVS EST, CVM OCCOEPIT, BLAND.] nullus est Charino blãdior, cùm cœpit blandè loqui: vel si quando blandè loqui cœpit. QVANDOQVIDEM MIHI SVPP. SERVOLO M. VID.] quoniam quidem video me necesse habere, seruulo meo supplicare. TANDEM INDIGNVS VIDEOR] tandem indignum me esse existimas, cui supplices. Licet legere & cum interrogatione. CREDIDI] me dignum esse, cui supplices. al. equidem credidi, me tibi indignum videri, cui supplices. SALVA, ET SARTA SVNT] salua & integra sunt. sic autem legendum non vulgò, salua & sana sunt. QVIN TV EXPEDIS, QVID SIET, &c.] quamobrem non mihi properas exponere, quid sit, propter quod me per vrbem currens, paullò antè quærebas? CREDO, SI BONI QVID AD TE NVNTIEM, INSTES ACR.] argumentum à minore. si nunc, cùm tibi tristẽ nuntium affero, tantopere mihi instas, vt quidquid sit, eloquar: quanto acrius me vrgeres, si quid boni tibi nuntiatum venirem? FACIAS PALÀM] declares. QVÌ POTVIT EAM VIDERE?] sic in Mil. glor. *quî libitum est illi condormiscere?* LVCR. *oculis.* iocus est ex ambiguo. QVO PACTO? AC HIANTIBVS] pergit iocari. nam sic respondet, quasi Charinus quæsierit, quomodo affectis, aut compositis oculis pater amicã eius viderit: cùm quęsierit, quo pactò fieri potuerit, aut quo pacto acciderit, vt illam viderit. HIANTIBVS] hiantibus oculis eam vidit, id est, apertis, non clausis, aut conniuentib. tralatio est ab ore hiante. DIERECTVS] sub dio erectus. in crucem actus. De hoc millies iam dictum est. NVGARE IN RE CAPIT. M.] tu nugaris in ea re, in qua caput meum agitur. VTI PROPÈ ADSTITIT] cùm propè adstitit, propè adstans. QVIA NEGOTIOSI ERAMVS NOS N. N.] negotiosi negotiis, videtur esse pleonasmus, sed non est. nam negotiosi, generale nomen est. additũ est, negotiis nostris, distinctionis causa, vt sit hæc sententia, occupati eramus in negotiis, non quibuslibet, sed nostris. DVM HÆC AGVNTVR LEMBO ADVEH. T. P. P.] profert hunc locum Nonius in voce *lembus*, quam docet significare nauiculam breuem piscatoriam. CONSPICATV'ST, DONEC IN NAVI S.] donec in naui, donec super nauim. Sed legendum videtur, non vt vulgò, *conspicatus est donec in naui super.* Quæ lectio, præterquàm quod inepta est propter duas præpositiones idem significãteis, sed etiã proprerea quòd versum corrumpit, nisi legatur *conspicatu'st.* MED AD SAXA F.] me ad scopulos ferri. OCCVCVRRI] occucurri, ne quis diceret te tibi emisse. SVBAGITARE] manu per incontinentiam, & lasciuiam attrectare. MIRVM QVIN ME S.] mirum, quòd non me subagitaret. quasi dicat, quem alium, aut quam aliam subagitaret, quàm illam? SCELVS VIDETVR] impium videtur. NE PATREM PREHENDAT] ne pater suspicetur. CENSES] putas. ATQ. ELVCTARET] quasi luctando superaret, percelleret, ac prosterneret. *elucto* autem, pro *eluctor*, dixisse veteres testatur Nonius. Iam verò *eiectaret*, quod est in libris vulgatis, & *electaret*, quod habet editio Germanica, ferri non possunt.

DEMIPHO senex.

MIris modis dij ludos faciunt hominibus,
Mirísque exemplis somnia in somnis danunt.
Velut ego nocte hac quæ præteriit proxima
Insomnis egi satis, & fui homo exercitus.
Mercari visus mihi sum formosam capram,
Ei ne noceret, quam domi antè habui capram,
Neu discordarent, si ambo in vno essent loco.
Posterius quàm mercatus fueram, visus sum

In

A In cuſtodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia ædeò pòſt haud multo ad me venit,
Malè mi precatur,& facit conuicium:
Ait ſe illius opera atque aduentu capræ,
Flagitium & damnum feciſſe haud mediocriter.
Dicit capram quam dederam ſeruandam ſibi,
Suæ vxoris dotem ambadediſſe. oppidò
Mihi illud videri mirum, vt vna illæc capra
Vxoris Simiæ dotem ambadederit.
Inſtare factum Simia: atque hoc denique
Reſpondet, ni properem illam ab ſeſe abducere,
B Ad me intrò domum ad vxorem ducturum meam.
Aſt non habere cui commendarem capram
Atque oppido hercle bene velle illi viſus ſum,
Quo magis quid facerem cura cruciabar miſer.
Interea ad me hœdus viſu'ſt aggredirier.
Infit mihi prædicare, ſeſe ab Simia
Capram abduxiſſe, & cœpit irridere me.
Ego enim lùgere, atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere ſomnium.
Nequeo inuenire, niſi capram illam ſuſpicor
Iam me inueniſſe quæ ſit, aut quid voluerit.
C Ad portum hinc abij mane cum luci ſimul,
Poſtquam illic quod volui, tranſegi, atque ego conſpicor
Nauem ex Rhodo, qua heri eſt aduectus filius.
Collibitum eſt illud mihi, neſcio quî, viſere:
Aſcendi in lembum, atque ad nauim aduehor, atque ego
Illam conſpicio forma eximia mulierem,
Filius quam aduexit meus matri ancillam ſuæ.
Quam ego poſtquam adſpexi, non ita amo vt ſani ſolent
Homines: ſed eodem pacto, vt inſani ſolent.
Amaui hercle equidem ego olim in adoleſcentia:
D Verùm ad hoc exemplum numquam, vt nunc inſanio.
Vnum quidem hercle iam ſcio, periiſſe me.
Voſmet videte cæterum quanti ſiem,
Nunc hoc profectò ſic eſt, hæc illa eſt capra.
Sed ſimia illa atque hœdus timeo quid velint.
Sed conticeſcam. vicinum eccum, exit foràs.

MIRÍSQVÉ EXEMPLIS SOMNIA IN SOMN.] Paſſeratius legit, *meiſque exempl. omina in ſomn. d.* DANVNT] dant. VELVT EGO NOCTE HAC Q. PRÆT. PROXIMA] quidam legi volunt, *noctem hanc q. p. proximam*. EXERCITVS] fatigatus, vexatus, miſer. EI NE NOCERET, QVAM DOMI ANTE] ordo & ſententia verború eſt, ei capræ formoſæ, ne noceret ea capra, quam capram antè habui, &c. AMBADEDISSE.] circumadediſſe. verbú compoſitum ex am. & ad, & edo. am, autem, ſeu an, in compoſition. vellet circum, vel vtrinque vt in ambigo, ambeo, amputo, ancido, anquiro. amburo. interponitur porrò b. cùm ſequitur vocalis. MIHI ILLVD VIDERI] mihi illud videbatur mirum, &c. INSTARE] inſtabat. AST NON HABERE] aſt non habebam. ILLI] capræ, quam ſimiæ concredideram. INFIT]

incipit. LVGERE]lugebam. CONQVERI]conquerebar. NISI CAPRAM ILLAM] formoſam. CVM LVCI SIMVL]ſimul cum luce. ATQ. EGO CONSP.] id eſt, ſtatim, vel continuò ego conſpicio,&c.ſic apud Virgil.Georg. lib.1. *ſi brachia fortè remiſit, Atque illum in præceps prono rapit aluem amni.* NESCIO QVI] neſcio quomodo. VOSMET VIDETE CETERVM] voſmet de cetero videte. A

LYSIMACHVS. DEMIPHO.
LORARII.

Profectò ego illunc hircum caſtrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
DE. Nec omen illud mihi,nec auſpicium placet,
Quaſi hircum metuo ne vxor me caſtret mea,
Atque illius hæc nunc ſimiæ parteis ferat. B
LY. I tu hinc ad villam,atque iſtos raſtros villico
Piſto ipſi facito coràm vt tradas in manum,
Vxori facito vt nunties negotium
Mihi eſſe in vrbe,ne me exſpectet. nam mihi
Tres hodie liteis iudicandas dicito,
Ei & hoc memento dicere. LO. numquid amplius?
LY. Tantum eſt. DE. Lyſimache ſalue. LY. euge & tu Demipho
Salueto.quid agis? quid fit? DE. quod miſerrimus.
LY. Dij melius faxint. DE. dij hoc quidem faciunt. LY. quid eſt? C
DE. Dicam,ſi tibi videam eſſe operam aut otium.
LY. Quamquam negotium eſt,ſi quid vis Demipho
Non ſum occupatus vmquam amico operam dare.
DE. Benignitatem tuam mihi experto prædicas.
Quid tibi ego ætatis videor? LY. Acherunticus,
Senex,vetus,decrepitus. DE. peruorſè vides.
Puer ſum Lyſimache ſeptuennis. LY. ſanu'n'es,
Qui puerum te eſſe dicas? DE. vera prædico.
LY. Modò hercle in mentem venit,quid tu diceres,
Senex cum extemplò eſt,iam nec ſentit,nec ſapit, D
Aiunt ſolere eum rurſum repueraſcere.
DE. Immò bis tanto valeo,quàm valui prius.
LY. Bene hercle factum,& gaudeo. DE. immò ſi ſcias.
Oculis quoque etiam plus iam video,quàm prius.
LY. Bene eſt. DE. malam rem dico. LY. iam iſtuc non bonũ eſt.
DE. Sed auſimne ego tibi eloqui, ſi quid velim?
LY. Audacter. DE. animum aduorte. LY. fiet ſedulò.
DE. Hodie ire in ludum occœpi litterarium,
Lyſimache ternas ſcio iam. LY. quid ternas? DE. amo.
LY. Tun' capite cano amas ſenex nequiſſime?
DE. Seu canum,ſeu iſtuc rutilum,ſeu atrum eſt,amo.

Ludificas

A LY. Ludificas nunc tu me hîc, opinor, Demipho.
DE. Decîde collum, si falsum tibi loquor:
Vel, vt scias me amare, cape cultrum, seca
Digitum, vel aurem, vel tu nasum, vel labrum.
Si mouero me, seu secari sensero,
Lysimache, auctor sum vti me amando hîc enices.
LY. Si vmquam vidisti pictum amatorem, hem illic est.
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus senex
Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete.
DE. Nunc tu me, credo, castigare cogitas.
LY. Ego te? DE. nihil est iam, quod tu mihi succenseas,
B Fecere tale antè alij spectati viri.
Humanum amare est, humanum autem ignoscere est.
Nescis? ne obiurga. hoc non voluntas me impulit.
LY. Quin non obiurgo. DE. at ne deteriorem tamen
Hoc facto ducas. LY. ego te? ah, ne dî siuerint.
DE. Vide sis modò etiam. LY. visum'st. DE. certen'? LY. perdis me.
Hic homo ex amore insanit. nunquid vis? DE. vale.
LY. Ad portum propero: nam ibi mihi negotium est.
DE. Bene ambulato. LY. bene valeto. DE. bene sit tibi.
Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium,
C Nunc adeò illuc ibo. Sed optimè gnatum meum
Video. eccum, opperiar hominem, hoc nunc mihi viso est opus,
Huic persuadere quomodo potis siem,
Vt illam vendat, néue det matri suæ.
Nam ei dono aduexe audiui. sed præcauto est opus,
Ne ad illam me animum adiecisse aliquà sentiat.

HIRCVM] hircum, qui fortè ruri damnum aliquod dederat. OMEN] omen, vox est hominis aliquid ostendens, aut portendens. ex hoc igitur quod dixit Lysimachus velle se hircum maleficum castrari, præsagit Demipho sibi portendi aliquod malum, ne scilicet tamquam hircus ab vxore castretur. PISTO.] nomen villici à fide ductum. SI TIBI VID. ESSE OP.] si videam te operam mihi dare posse. EXPERTO] mihi. ACHERVNTICVS] capularis, Acherunte dignus, vel Acherunti debitus. VETVS] fortasse legendum *vietus*. neque nos debet mouere, quod hoc nomen trisyllabum est, & secunda syllaba longa. nam fieri potest
D συνίζησις duarum vocalium i. & e. vt apud Horatium Epod. *Quis sudor vietis, & quàm malus vndique membris*, &c. AIVNT SOLERE RVRS.] ex quo prouerbium, bis pueri senes. TERNAS] litteras. AMO] quod verbum ternis cõstat litteris. SI FALSVM TIBI LOQVOR] al. si falsum est, vti loquar. al. decide mi collum, si falsum ad te loquor. SI VMQVAM VIDISTI] orationem conuertit ad spectatorem. ILLIC EST] Lysimachus. HOC NON VOLVNTAS] ad hoc non me impulit voluntas. DVCAS] me, subintellige. AH NE DII SINERINT] ah, dij prohibeant. ADVEXE] aduexisse. ANIMVM ADIECISSE] sic suprà locutus est in Milite Glorioso.

CHARINVS, DEMIPHO.

HOmo me miserior nullus est æquè, opinor,
Neque aduersa cui sint plura sempiterna.

Satín' quicquid eſt, vt quam rem agere occœpi, A
Proprium nequit mihi euenire quod cupio?
Ita mihi mala res obiicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit conſilium.
Miſer amicam mihi paraui animi cauſſa pretio,
Ratus clam patrem meum poſſe habere.
Is reſciuit, vidit, & perdidit me.
Neque, is cùm roget, quid loquar, cogitatum eſt,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec quid corde nunc conſilij capere poſſim
Scio, tantus cum cura meo eſt error animo,
Dum ſerui mei perplacet mihi conſilium, B
Dum rurſum haud placet, nec pater potis videtur
Induci, vt putet matri ancillam emtam eſſe illam.
Nunc ſi dico, vt res eſt, atque illam mihi me
Emiſſe indico, quemadmodum exiſtimet me?
Atque illam abſtrahat, trans mare hinc venum aſportet.
Scio ſæuus quàm ſit homo, & durus. igitur hoccine eſt
Amare? arare mauelim, quàm ſic amare.
Iam hinc olim inuitum domo extruſit ab ſeſe,
Mercatum iuſſit ire. ibi hoc malum inueni, vbi
Voluptatem ægritudo vincat. quid ibi ineſt amœni?
Nequicquam abdidi. abſcondidi, abſtruſam habebam. C
Muſca eſt meus pater: nihil poteſt clam illum haberi.
Nec ſacrum, nec tam profanum quicquam eſt, quin
Ibi illico aſſit. nec qui rebus meis
Confidam, mihi vlla ſpes in corde certa eſt.

DE. Quid illuc eſt, quòd ſolus ſecum fabulatur filius?
Sollicitus mihi, neſcio quare videtur. CH. at tace.
Meus pater hic quidem eſt, quem video, ibo. alloquar. quid fit pater?

DE. Vnde incedis? quid feſtinas gnate mi? CH. rectè pater.

DE. Ita volo, ſed iſtuc quid eſt tibi? quid commutatu'ſt color? D
Nunquid tibi dolet? CH. neſcioquid meo animo eſt ægrè pater,
Poſtea hac nocte non quieui ſatis mea ex ſententia.

DE. Per mare vt vectus, nunc oculi terram mirantur tui.

CH. Magis opinor. DE. id eſt profectò, verùm actutum abſceſſerit.
Ergo ædepol palles. ſi ſapias. eas, ac decumbas domi.

CH. Otium non eſt, mandatis rebus præuorti volo.

DE. Cras agito, perendie agito. CH. ſæpè ex te audiui pater,
Rei mandatæ omnes ſapientes primùm præuorti decet.

DE. Age igitur, nolo aduerſari tuam aduerſus ſententiam.

A CH. Saluus ſum,ſiquidem iſti dicto ſolida & perpetua eſt fides.
DE. Quid illuc eſt,quod ille ſolus ſe in conſilium ſeuocat.
Iam nôn vereor ne illam,me amare hic potuerit reſciſcere.
Quippe haud etiam quicquam ineptè feci,amantes vt ſolent.
CH. Res adhuc quidem hercle in tuto'ſt:nam hunc neſcire ſat ſcio,
De illa amica.quod ſi ſciret,eſſet alia oratio.
DE. Quin ego hunc aggredior de illa? CH. quin ego hinc me amolior?
Eo ego atque mandata amicûm amicis tradam. DE. immò mane.
Paucula etiam ſciſcitare prius volo. CH. dic quid velis.
B DE. Vſquéne valuiſti? CH. perpetuò rectè,dum quidem illic fui.
Verùm in portum huc vt ſum aduectus, neſcio qui animus mihi dolet.
DE. Nauſea ædepol factum credo.verùm actutum abſceſſerit.
Sed quid ais?ecquam tu aduexti tuæ matri ancillam Rhodo?
CH. Aduexi. DE. quid?ea vt videtur mulier? CH. non ædepol mala.
DE. Vt morata eſt? CH. nullam vidi melius mea ſententia.
DE. Mihi quidem ædepol viſa eſt cùm illam vidi. CH. ehò an vidiſti pater?
DE. Vidi, verum non ex vſu noſtro eſt,neque adeò placet.
C CH. Qui verò? DE. quia non noſtra formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancilla,niſi quæ texat,quæ molat,
Lignum cædat,penſum faciat,ædeis verrat,vapulet,
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum.
CH. Ea cauſſa equidem illam emi.dono quam darem matri meæ.
DE. Ne duis,neu te aduexiſſe dixeris. CH. Dij me adiuuant.
DE. Labefacto paulatim.verùm quod præterij dicere,
Neque illa matrem ſatis honeſtè tuam ſequi poterit comes,
Neque ſinam. CH. qui verò? DE. quia illa forma matrem familiâs
D Flagitium ſit,ſi ſequatur,quando incedat per vias,
Contemplent,conſpiciant omnes,nutent,nictent,ſibilent,
Vellicent,vocent,moleſti ſint,occentent oſtium:
Impleantur meæ fores eclogiorum carbonibus.
Atque vt nunc ſunt maledicentes homines,vxori meæ,
Mihíque obiicient lenocinium facere:nam quid eo eſt opus?
CH. Hercle quin tu rectè dicis,& tibi aſſentior ego.
Sed quid illa nunc fiet? DE. rectè.ego emero matri tuæ
Ancillam viraginem aliquam non malam,forma mala,
Vt matrem addecet familiâs,aut Syram,aut Ægyptiam:
Ea molet,conficiet penſum,pinſetur flagro,neque

Propter eam quicquam eueniet nostris foribus flagîtij. A
CH. Quid si igitur reddatur illi vnde emta est? DE. minimè gentium.
CH. Dixit se redhibere, si non placeat. DE. nihil istoc opu'st.
Litigare nolo ego vos. quàm tuam autem accusari fidem,
Multo ædepol, si quid faciundum est, facere damni mauolo:
Quàm opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam posse opinor luculentè vendere.
CH. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quàm ego emi pater.
DE. Tace modò, senex est quidam, qui illam mandauit mihi
Vt emerem ad istam faciem. CH. at mihi quidam adolescens pater B
Mandauit ad illam faciem, ita vt illa est, mulierem emerem sibi.
DE. Viginti minis opinor posse me illam vendere.
CH. At ego, si velim, iam dantur septem & vigintæ minæ.
DE. At ego. CH. quin ego, inquam. DE. at nescis quid dicturus sum, tace.
Treis minas accudere etiam possum, vt triginta sient.
CH. Quò vortisti? DE. ad illum qui emit. CH. vbínam est is homo gentium?
DE. Eccum illum video, iubet quinque me addere etiam nunc minas.
CH. Hercle illunc dij infelicent, quisquis est. DE. ibidem mihi
Etiam nunc innutat, addam sex minas. CH. septem mihi. C
Numquam ædepol me vincet hodie. commodis poscit pater.
DE. Nequicquam poscit, ego habeo. CH. at illic pollicitus est prior.
DE. Nihili facio. CH. quinquaginta poscit. DE. non centum datur.
Potin' vt ne licitere aduersum animi sententiam?
Maximam hercle habebis prædam, ita ille est: cui emitur, senex.
Sanus non est ex amore illius. quod posces, feres.
CH. Certò ædepol adolescens ille, cui ego emo, efflictim perit
Eius amore. DE. multo hercle ille magis senex, si tu scias. D
CH. Numquam ædepol fuit, neque fiet ille senex insanior
Ex amore, quàm ille adolescens, cui ego do hanc operam pater.
DE. Quiesce, inquam, istanc rem ego rectè videro. CH. quid agis? DE. quid est?
CH. Non ego illam mancupio accepi, sed ille illam accepit. DE. sine.
CH. Non potes tu lege vendere illam. DE. ego aliquid videro.
CH. Pòst autem communis est illa mihi cum alio. quî scio
Quid sit ei animi, veniréne eam velit, an non velit?
DE. Quid id mea réfert? CH. quia illi suam rem esse æquum est in manu.

A DE. Quid ais? CH. communis mihi illa eſt cum alio, is nunc hic non adeſt.

DE. Prius reſpondes quàm rogo. CH. prius tu emis, quàm vendo pater.

Neſcio, inquam, velit ille illam, nécne, abalienarier.

DE. Quid illic quidam, qui mandauit cùm ille nolet? nihil agis.

Numquam ædepol quiſquam illam habebit potiùs, quàm ille quem ego volo.

Certum eſt. CH. cenſen' certum eſſe? DE. quin ad nauim iam nunc eo.

Ibi venibit. CH. vin' me tecum illò ire? DE. nolo. CH.

B non placet.

DE. Meliu'ſt te, quæ ſunt mandatæ res tibi, præuortier.

CH. Tu prohibes. DE. at tu excuſato te feciſſe ſedulò.

Ad portum ne bitas dico iam tibi. CH. auſcultabitur.

DE. Ibo ad portum, & ne hic reſciſcat cauto opu'ſt, non ipſe emam,

Sed Lyſimacho amico mandabo, is ſe ad portum dixerat

Ire dudum, me moror cùm hîc aſto. CH. nullus ſum, óccidi

VT QVAM REM] vbi aliquam rem agere occœpi. ſeu poſtquàm aliquã rem, &c. PROPRIVM.] diuturnum, ſtabile, perpetuum. RATVS CLAM PATR.] ratus me clam patre meo me poſſe habere. NEQVE IS CÙM ROGET, QVID LOQVAR] ordo eſt, neque à me cogitatum eſt, quid loquar, cùm is me roget. ANIMI DECEM] variæ, & diuerſæ ſententiæ. INDVCI.] adduci. NVNC SI DICO, VT RES EST] ſi rem aperio
C ita, vt ſe habet. QVEMADMODVM EXISTIMET ME?] qualem me exiſtimet? quid de me exiſtimet? ATQ. ILLAM ABSTRAHAT] & verò etiam illam à me auellat. ARARE] arare, amare, paronomaſia. MVSCA EST] muſcis nihil eſt occultum, nihil intactum, nihil clauſum. QVI] quomodo. RECTÈ PATER] id eſt, non feſtino pater. rectè, enim vſurpabant interdum veteres, cùm negare vellent, negationis tamen particulam religione obſtricti ponere nollent. Sic apud Terent. Eun. *rogo, numquid velit. rectè, inquit, abeo.* Idẽ Heautont. *Tum quod dem ei, rectè eſt, nam nihil eſſe mihi religio eſt dicere.* Idẽ Hecyra. *Quid tu igitur lacrymas? aut quid es tam triſtis? P. rectè mater.* ad quem locũ Donatus. Sic loquimur (inquit) cùm ſine iniuria interrogantis aliquid reticemus. POSTEA] deinde. PER MARE VT VECTVS, NVNC OCVLI T.] poſteaquam per mare vectus es, nunc oculi tui terram mir. ABSCESSERIT] ægritudo. ERGO] propterea. MAND. REB. PRÆV.] res mandatas priùs conficere volo. CRAS AGITO] cras agito res mandatas, ſi hodie agere non potes. PERENDIE] poſt diem craſtinum, die abhinc tertio. NOLO ADVERS. ADVERS. T. SENTENT.] nolo aduerſari tuæ ſententiæ. SIQVIDEM ISTI DICTO S. ET P.] ſi pater faciet, quod dicit, neque meæ ſen-
D tentiæ aduerſabitur. SEVOCAT] ſeducit? ſeorſum ducit? NE ILLAM ME AM.] ne potuerit reſciſcere me amare illam mulierem, quam aduexit. AMOLIOR?] amoueo? aufero? MANDATA AMICÛM] mandata amicorum. SCISCITARE] ſciſcitari. NESCIO QVI] neſcio quomodo. ECQVAM TV ADVEXTI] numquam tu aduexiſti, &c. EA VT VIDETVR M.] qualis ea mulier videtur? NON ÆD. MALA] non inelegans, non deformis. NON NOSTRA FORM. H. D. D.] quia nimis formoſa eſt. PENSVM FACIAT] lanam carpat, & neat. QVÆQVE HABEAT COTIDIANVM FAMILIÆ COCTVM CIBVM] & quæ quotidie familiæ coquat cibum. HORVNC] horumce. NE DVIS] ne dederis. QVIA ILLA FORMA MATR. F. FLAG.] quia flagitium ſit, hoc eſt, turpe ſit, ſi ancilla illa forma ſequatur matremfamiliâs, quãdo incedat per vias. CONTEMPLENT] contemplentur. NVTENT] capite aliquid ei ſignificent. NICTENT] oculis quippiam ſignificent. OCCENTENT OST.] contra oſtium cantent. IMPLEANTVR MEÆ FORES ECLOGIORVM CARBONIB.] meæ fores impleantur eclogiorùm, id eſt, breuium, & elegantium dictorum, in illam ancillam, carbonibus: quæ eclogia ſcripta, ſeu exarata ſint carbonibus. Solebant veteres, ſi quis erat formoſus, aut ſi qua formoſa, in eius foribus ſcribere carbone, quod ad eius formæ commendationem, laudémque pertineret, hoc modo, verbi gratia, Paſicompſa formoſa. ſic Ariſtophanes de Demo Pyrilampis filio, formoſo puero, καὶ νὴ Δί'

αὖ ἴδηγε τὺ γεγραμμένον τον Πυριλάμπους ἐν θύρᾳ. Δημεγκαλόν. ANCILLAM VIRAG.] ancillam virili forma, robusto, & valido corpore. PINSETVR] verberabitur. tralatio est. REDHIBERE] recipere, & quasi retrò, seu iterum habere. *redhibere* autem, pro redhibiturum, & subintellige, se. QVÀM TVAM AVTEM ACCVSARI FIDEM, &c.] ordo est, multo autem malo facere damnum, si quid damni faciendũ est, quàm tuam fidem accusari. QVÀM OPPROBRAMENTVM] & multo malo damnum facere in vendenda, quàm opprobrium, aut flagitium, id est, turpitudinem, & dedecus efferri è domo ob illam ancillam. LVCVLENTÈ] bene, commodè, cum lucro. ACCVBERE] addere, adiicere. tralatio est. QVÒ VORTISTI?] ad quem te vertisti? INNVTAT] innuit, nutu significat, vt addam sex minas. SEPTEM MIHI] at is, cui emi, mihi innuit, vt septem addam. COMMODIS POSCIT PAT.] poscit sibi emi minis quadraginta octo commodis. Sic in Asinaria. *viginti argenti commodas minas.* AT ILLIC POLLICITVS] at ille pollicitus est prior. QVINQVAGINTA POSCIT] poscit sibi emi quinquaginta minis. NON CENTVM DATVR] non datur ei centum minis. POTIN' VT NE LICITERE ADVERSVM] potísne es facere, vel potéstne fieri, vt ne licitere aduersum animi sententiam? MAXIMAM HERCLE HABEBIS PRÆDAM] maximum quæstum facies. maximam mercedem feres. tralatio est. EFFLICTIM] vehemẽter. sic in Pœnulo. *Earum hic adolescens alteram efflictim perit.* quem locum profert Nonius. MANCVPIO ACCEPI] ea lege emi, vt venditor mihi euictionem præstaret. Is, qui mancipio accipiebat, æs tenens, ita dicebat: hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, ísque mihi emtus est hoc ære, æneáque libra. PÒST AVTEM] præterea autem. IN MANV] in potestate, veneat, an non veneat. ABALIENARIER] in alium dominum trãsferri. ILLIC QVIDAM] ille quidam, qui mihi mandauit, vt sibi emerem. PRÆVORTIER] antè conficere. NE BITAS] ne eas.

CHARINVS. EVTYCHVS.

PEntheum diripuisse aiunt Bacchas, nugas maximas
Fuisse credo, præut quo pacto ego diuorsus distrahor.
Cur ego viuo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?
Certum est, ibo ad medicum, atque me ibi toxico morti dabo, C
Quando id mihi adimitur, qua caussa vitam cupio viuere.
EV. Mane, mane obsecro Charine. CH. qui me reuocat? EV. Eutychus
Tuus amicus & sodalis, simul vicinus proximus.
CH. Num tu scis, quantum malarum rerum sustineam? EV. scio:
Omnia ego istæc auscultaui ab ostio, omnem rem scio.
CH. Quid id est quod scis? EV. tuus pater vult vendere. CH. omnem rem tenes.
EV. Tuam amicam. CH. nimium multum scis. EV. tuis ingratiis. D
CH. Plurimum tu scis. sed quî esse amicam illam meam?
EV. Tute heri ipsus mihi narrasti. CH. satin' vt oblitus fui,
Tibi me narrauisse? EV. haud mirum factum est. CH. te nunc consulo.
Responde quo leto censes me, vt peream potissimum?
EV. Non taces? caue istuc dixis. CH. quid vis me igitur dicere?
EV. Vin' patri sublinere pulcrè me os tuo? CH. sanè volo.
EV. Vísne eam ad portum? CH. quid potius quàm voles? EV. atque eximam
Mulierem pretio? CH. quid potiùs quàm auro expendas? EV. vnde at erit id?

Achillem

A CH. Achillem orabo aurum mihi det, Hector qui expensus fuit.
EV. Sanun' es? CH. pol sanus si sim, non te medicum mihi expetam.
EV. Tanti, quanti poscit, vin' tanti illanc emi? CH. auctarium
Adiicito, vel mille nummûm, plus quàm poscet. EV. iam tace.
Sed quid ais? vnde erit argentum, quod des, cùm poscet pater?
CH. Inuenietur, exquiretur, aliquid fiet. EV. enicas.
Iam istuc aliquid fiet, metuo. CH. quin taces? EV. muto imperas.
CH. Satin' istuc mandatu'st? EV. potin' vt aliud cures? CH. non potest.
EV. Bene vale. CH. non ædepol possum, priusquàm tu ad me redieris.
B
EV. Melius sanus sis. CH. vale & vince, & me serua. EV. ego fecero.
Domi me ergo maneto. CH. actutum face cum præda vt recipias.

PENTHEVM DIRIPVISSE] Pentheum Thebarum regem Agaue mater, & sorores Ino, & Antonoa, ceteræque mulieres bacchantes discerpserunt, irato Baccho, quòd sua sacra vulgasset, aut quòd Bacchas suas rebus diuinis operantes ex arbore prospexisset, aut quòd sacra sua fieri vetuisset: de quo Horatius oda 19. libri secundi. *tectáque Penthei Disiecta non leui ruina.* & sat. 3. libri 2. *Quid? caput abscissum demens Cum portat Agaue Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?* & Ouidius libro 3. Metamorph. sub finem. & Theocr. *ειδ*. λϛ. NVM TV SCIS QVANTVM M.] si ita legimus, quo quidem modo impressum legitur in libr. vulg. neque aliter in
C nostris antiquis scriptum est, appingenda est interrogationis nota, *sin*: vt habet editio Germanica, *Non tu scis*, &c. legendum est sine interrogatione. OMNEM REM TENES] Charinus interloquens non finit Eutychum orationem inchoatam absoluere. erant enim hæc reliqua *tuam amicam*, quæ mox subiungit Eutychus interpellatus. TVIS INGRATIIS] te inuito. SED QVI ESSE AM.] subintellig. scis? CENSES ME, VT PEREAM] censes me perire, vel censes mihi esse pereundum. DIXIS] dixeris. PATRI SVBLINERE OS] patrem decipere, seu deludere. QVID POTIVS Q. V.] quid melius facere potes, quàm vt voles? vel lege, vt edidit Camerarius, *qui potius q. vol.* id est, quo modo, vel qua re potiùs eas, quàm voles? QVID POTIÙS QVÀM A. EXP.] quid potiùs est, quàm vt auro dato eam redimas? in quibusdam libris antiquis scriptú est, qui potius quàm auro exp. quam scripturam sic interpretor, quo pacto potius aliquo pretio eximas, quàm auro redimas? HECTOR QVI] quo Hector redemtus fuit. QVANTI POSCIT] subintellig. emi. VIN' TANTI ILLANC EMI?] tanti hîc pleonazi. MILLE NVMMVM] id est, mille nummos. hac de re suprà. MELIVS SANVS SIS] melius tibi consulueris, si sanus sis. VT RECIPIAS] vt me recipias, id est, recuperes amissum & perditum.

D

LYSIMACHVS. PASICOMPSA.

AMicè amico operam dedi, vicinus quod rogauit.
Hoc emi mercimonium. mea es tu, sequere sanè.
Ne plora nimis, stultè facis, oculos corrumpis taleis.
Quid est tibi? quid? quod rideas magis est, quàm vt lamentere.
PA. Amabo ecastor mi senex eloquere. LY. exquire quiduis.
PA. Cur emeris me. LY. téne ego? vt, quod imperetur, facias,
Item quod tu mihi imperes, ego faciam. PA. facere certum est,
Pro copia & sapientia, quæ te velle arbitrabor.
LY. Laboriosè nihil tibi quicquam operis imperabo,

P A. Namque ædepol equidem, mi senex, non didici baiulare. A
Nec pecua ruri pascere, neque pueros nutricare.
L Y. Bona si esse vis, bene erit tibi. P A. tum pol ego perij misera.
L Y. Qui? P A. quia illic, vnde aduecta huc sum, malis bene esse solitum'st
Nec mos meu'st, vt prædicem quod ego omnes scire credam.
L Y. Oratio ædepol pluris est huius, quàm quanti hæc emta est:
Quasi dicas nullam mulierem bonam esse. P A. haud equidem dico.
L Y. Rogare hoc vnum te volo. P A. roganti respondebo.
L Y. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse? P A. Pasicompsæ.
L Y. Ex forma nomen inditum est. sed quid ais Pasicompsa? B
Possin' tu, si vsus venerit, subtemen tenue nere?
P A. Possim. L Y. si tenue scis, scio te vberius posse nere.
P A. De lanificio neminem metuo, vna ætate quæ sit.
L Y. Bonam hercle te & frugi arbitror, matura iam inde ætate,
Quoniam scis facere officium tuum mulier. P A. pol docta didici.
Operam accusari non sinam meam. L Y. hem istæc hercle res est.
Quin etiam tibi ancillam dabo natam annos sexaginta
Peculiarem. P A. mi senex, tam vetulam? L Y. generis Græci est. C
Eam si curabis, perbona est, tondetur nimium scitè.
P A. Honoris caussa, quicquid est quod dabitur, gratum habebo.
L Y. Nunc mulier ne tu frustra sis, mea non es, ne arbitrere.
P A. Dic igitur quæso cuia sum? L Y. tuo hero redemta es rursum.
Ego redemi te, ille me orauit. P A. animus rediit mihi,
Si mecum seruatur fides. L Y. bono animo es, liberabit
Ille te homo, ita ædepol deperit te. atque hodie primùm vidit.
P A. Ecastor iam biennium est cùm mecum rem cœpit habere:
Nunc quando amicum te scio esse illius, indicabo,
L Y. Quid ais tu? iam biennium est, cùm tecum habet rem? P A. certò. D
Et inter nos coniurauimus, ego cum illo, & ille mecum,
Ego cum viro, & ille cum muliere, nisi cum illo, aut ille mecum,
Neuter stupri caussa caput limaret. L Y. dij immortales,
Etiam cum vxore non cubet? P A. amabo an maritus ille est?
Neque est, neque erit. L Y. nolim quidem. P A. homo hercle periurauit.
Nullum adolescentem plus amo. L Y. puer est ille quidẽ, stulta.
Nam illi quidem haud sanè diu est cùm dentes exciderunt.
P A. Quid dentes? L Y. nihil est, sequere sis huc me, diem vnũ orauit
Vt apud me perhiberem sibi locum, ideo quia vxor ruri est.

Hoc

A HOC EMI MERCIMONIVM]hanc emi mercem. CVR EMERIS MI]exquiro, vel scire velim. TÉNE EGO]quærísne, cur ego te emerim? BAIVLARE] onera gerere. PECVA]pecudes. MALIS BENE ESSE]malæ mulieres bene rem suam gerere solitæ sunt. NVTRICARE]educare, alere, nutricari. QVOD EGO OM. SC. CR.] nempe mulieres ferè omneis malas esse, vel nullam mulierem bonam esse, vel cum malis mulieribus melius agi, quàm cum bonis. EX FORMA NOMEN IND. EST]Pasicompsa enim, si verbum verbo reddas, est quæ omni ex parte comta, & bella est. SVBTEMEN TENVE NERE]subtemen, quod subit stamini, inquit Varro, dictum à subtexendo. VNA AETATE]eadem ætate. PECVLIAREM] quæ erit in peculio tuo. Est autem peculium, pecunia seruilis, vel à domino concessa, vel domino sciente, & concedente quæsita. GENERIS GRAECI EST]alludit ad pecudes, quarum quasdam generis Græci dixerunt, vt notat Camerarius. fuerunt autem hæ Tarentinæ, quæ pellitæ & tectæ pascebantur, propter lanæ, ac velleris præstantiá. TVO HERO]errat Pasicompsa in verbo, *hero tuo*. nam per herum, hæc significari putat Charinum, Lysimachus verò Demiphonem intelligit. NISI CVM ILLO, AVT ILLE MECVM, NEVTER STVPRI CAVSA CAPVT LIMARET]ordo, & sententia est, vt neuter rei B Venereæ causa cum alio, aut alia, nisi ego cum illo, aut ille mecum caput limaret, id est, osculaetur, & commisceretur. CAPVT LIMARET] caput coniungeret, corpus commisceret. Idem Bacchid. *Ne cum quoquam acciperes alio mercedem annuam iussi abesse, nec cum quoquam limares caput.* Turpil. Leucadia. *veritus sum vt te amoris causa cum illa limasses caput.* Nonius in verbo *limare.* PERIVRAVIT.]peierauit. NAM ILLI QVIDEM HAVD SANÈ DIV EST CÙM DENTES EXCID.]iocus ex ambiguo. nam & pueris primi dentes excidere, aliique suboriri solent, & senibus dentes cadunt, neque vmquam renascuntur. PERHIBEREM]darem.

DEMIPHO.

TAndem impetraui, vt egomet me corrumperem.
Emta est amica clam vxore mea & filio.
Certum est, antiqua recolam, & seruibo mihi.
C Decurso in spatio, breue quod vitæ reliquum est,
Voluptate, vino & amore delectauero.
Nam hanc se bene habere ætatem nimio est æquius.
Adolescens quom sis, te, cùm est sanguis integer,
Rei tuæ quærendæ cónuenit operam dare.
Demum igitur cùm senex sis, tunc in otium
Te colloces, dum potestur: id iam lucro est.
Quod viuis. hoc vt dico, factis persequar.
Interea tamen huc intrò ad me inuisam domum.
Vxor me exspectat iamdudum esuriens domi.
D Iam iurgio enicabit, si intrò rediero.
Verùm hercle postremò, vtut est, non ibo tamen.
Sed hunc vicinum prius conueniam, quàm domum
Redeam. vt mihi ædeis aliquas conducat volo,
Vbi habitet istæc mulier. atque eccum it foràs.

ANTIQVA RECOLAM]repetam, retractabo. DECVRSO]confecto. NAM HANC SE BENE HAB.]sic Anacreon λέγουσί μοι γυναῖκες Ἀνακρέων γέρων εἶ. Λαβὼν ἔσοπτρον, ἄθρει κόμας μὲν οὐκ ἔτ' οὔσας, Ψιλὸν δέ σευ μέτωπον Ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν Εἴτ' εἰσὶν, εἴτ' ἀπῆλθον Οὐκ οἶδα, τοῦτο δ' οἶδα ὡς τῷ γέροντι μᾶλλον Πρέπει τὸ τερπνὰ παίζειν ὅσῳ πέλας τὰ μοίρας hoc est, dicunt mihi puellæ, Anacreon senex es. Sumto speculo, vide, vt iam Nublæ comæ tibi sint. Et vt tua nuda sit frons. At ego, mihi an supersint, Effluxerínt ne crines, Hoc nescio, illud autem scio tam magis venustos lusus senem decere. Quanto magis sorori stamen tuum propinquat. DVM POTESTVR]dum fieri potest. *potestur* autem antiquum. ID IAM LVCRO EST, Q. V. &c.]quod voluptatis in vita percipis, id iam in lucro deputandum est.

LYSIMACHVS. DEMIPHO. A

ADducam ego illum iam ad te,si conuenero.
DE. Me dicis? LY. quid ais Demipho? DE. est mulier domi?
LY. Quid censes? DE. quid si visam? LY. quid properas?mane.
DE. Quid faciam? LY. quod opus est facto,facito vt cogites.
DE. Quid cogitem?equidem hercle opus hoc facto existimo,
Vt illuc introeam. LY. itáne vero veruex intrò eas?
DE. Quid aliud faciam? LY. prius hoc ausculta,atque ades.
Prius etiam est,quod te facere æquum censeo.
Nam nunc si illò introieris,amplecti voles,
Confabulari atque osculari. DE. tu quidem B
Meum animum gestas,scis quid acturus siem.
LY. Peruorse facies. DE. quódne ames? LY. tanto minus,
Iam plenus ætatis,animáque fœtida,
Senex hircosus,tu osculere mulierem?
Vtíne aduenicns vomitum excutias mulieri?
DE. Scio pol te amare,quom istæc præmonstras mihi.
Quid si igitur,vnum factum hoc si censes,coquum
Aliquem arripiamus,prandium qui percoquat
Apud te hic vsque ad vesperum? LY. hem istuc censeo,
Nunc sapienter loquere,atque amatoriè.
DE. Quid stamus?quin ergo imus?atque obsonium C
Curamus,pulcrè vt simus? LY. equidem te sequor.
Atque hercle inuenies tu locum illi,si sapis.
Nullum hercle præter hunc diem, illa apud me erit,
Metuo ego vxorem,cras si rure redierit,
Ne illam hic offendat. DE. res parata est,sequere me.

ADDVCAM EGO ILLVM] loquitur Lysimachus cum Pasicompsa. ILLVM] Demiphonem Lysimachus intelligit. sed Pasicompsa Charinum. VERVEX] homo ad Venerem inepte,vt veruex,qui aries castratus est. MEVM ANIMVM GEST.] scis,quid animi habeam. QVÓDNE AMES?] peruersène facit is,qui quod amet,id osculetur, & amplectatur?al.quódne ames?id est,an ideò dicis quod tu ipse ames? HIRCOSVS] olidus,fœtidus. D VTÍNE ADVENIENS VOM. EX. M.] cuius rei gratia mulierem osculeris? an vt aduenicns tuo fœtore mulierem ad vomitum adigas? PVLCRÈ VT SIMVS?] pulcrè vt nobis sit?vt hilariter,& iucundè viuamus.

CHARINVS. EVTYCHVS.

Súmne ego homo miser,qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum, foris est animus:sin foris sum, animus domi est.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium.
Ni oculos lacrymæ defendant,iam ardeat credo caput:
Spem teneo,salutem amisi. redeat, an non,nescio.
Si opprimit pater,quod dixit,exsulatum abiit salus:

Sin

A Sin sodalis,quod promisit,fecit,non abiit salus.
Sed tandem si podagrosis pedibus esset Eutychus,
Iam à portu rediisse potuit.id illi vitium maximum'st,
Quòd nimis tardus est aduorsum mei animi sententiam.
Sed ísne est,quem currentem video?ipsus est,ibo obuiam.
Diuûm atq. hominum quæ spectatrix,atq.hera eádẽ es hominib.
Spem speratam cum obtulisti hunc mihi,tibi grates ago.
Numquid restat?eheu disperij,voltus neutiquam huius placet:
Tristis incedit,pectus ardet,hæreo.quassat caput.
Eutyche. EV. hem Charine. CH. priusquam recipias anhelitum,
B Vno verbo eloquere,vbi ego sum,hîc,an apud mortuos?
EV. Neq. apud mortuos,neq. hîc es. CH. saluus sum, immortalitas
Mihi data est:hic emit illam,pulcrè os subleuit patri.
Impetrabilior qui viuat,nullus est.dic obsecro,
Si neque hic,neque Acherunti sum, vbi sum? EV. nusquam gentium.
CH. Disperij,illæc interemit me modò hic oratio,
Odiosa est oratio,cùm rem agas,longinquum loqui.
Quicquid est,ad capita rerum perueni. EV. primum omnium
Periimus. CH. quin tu illud potius nuntias,quod nescio?
EV. Mulier est alienata abs te. CH. Eutyche capital facis.
C EV. Quî? CH.quia æqualem & sodalem ciuem liberum enicas.
EV. Ne dij sirint. CH. demisisti gladium in iugulum, iam cadam.
EV. Quæso hercle animum ne desponde. CH. nullus est quem despondeam.
Loquere porrò aliam malam rem.cui est emta? EV. nescio.
Iam addicta atque abducta erat,cùm ad portum venio. CH. væ mihi,
Monteis tu quidem mali in me ardenteis iamdudum iacis.
Perge,excrucia carnifex,quandoquidem occœpisti semel.
EV. Nec tibi istuc magis est diuidiæ,quàm mihi hodie fuit.
D CH. Dic,quis emit? EV. nescio hercle. CH. hem istuccine est operam dare
Bonum sodalem? EV. quid me facere vis? CH. idem,quod me vides,
Vt pereas.quin percontatus hominis quæ facies foret,
Qui illam emisset,eo si pacto posset indagarier
Mulier? EV. heu me miserum. CH. flere omitte. istuc, quod nunc agis.
EV. Quid ego feci? CH. perdidisti me & fidem mecum tuam
EV. Dij sciunt culpam meam istanc non esse vllam. CH. euge papæ.
Deos absenteis testeis memoras?quî ego istuc credam tibi?

EV. Quia tibi in manu est, quod credas: ego quod dicam, id mihi in manu est. A
CH. Istac de re argutus es, vt par pari respondeas.
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os sublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare. is lapidi mando maximo.
EV. Quid ego facerem? CH. quid faceres? men' rogas? requireres,
Rogitares, quis esset, aut vnde esset, qua prosapia,
Ciuísne esset, an peregrinus. EV. ciuem esse aiebant Atticum,
CH. Vbi habitaret, inuenires saltem, si nomen nequis.
EV. Nemo aiebat scire. CH. at saltem hominis faciem exquireres. B
EV. Feci. CH. qua forma ergo esse aiebant? EV. ego dicam tibi.
Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breuiculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum.
CH. Non hominē mihi, sed thesaurum nescio quem memoras mali.
Numquid est quod dicas aliud de illo? EV. tantum quod sciam.
CH. Ædepol ne ille oblongis malis, dedit mihi magnum malum.
Non possum durare, certum est exsulatum hinc ire me.
Sed quam capiam ciuitatem, cogito potissimum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Cnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam. C
EV. Cur istuc ceptas consilium? CH. quia enim afflictat me amor.
EV. Quid tu ais? quid cum illuc, quò nunc ire paritas, veneris?
Si ibi amare fortè occipias, atque item eius sit inopia,
Iam inde porrò aufugies: deinde item illinc, si item euenerit:
Quis modus tibi exsulio tandem eueniet? qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.
Cedò si hac vrbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id fore ita, si ita animo acceptum est certum, id pro certo si habes,
Quanto te satius est rus aliquò abire, ibi esse, ibi viuere, D
Adeò dum illius te cupiditas atque amor missum facit?
CH. Iam dixisti? EV. dixi. CH. frustra dixti, hoc mihi certissimum est,
Eo domum, patrem atque matrem vt meos salutem, postea
Clam patrem patria hac effugiam, aut aliquid capiam consilij.
EV. Vt corripuit se repentè, atque abiit. heu misero mihi:
Si ille abierit, mea factum omnes dicent esse ignauia.
Certum est præconum iubere iam quantum est conducier,
Qui illam inuestigent, qui inueniant. pòst ad prætorem illico
Ibo, orabo vt conquisitores det mihi in vicis omnibus.
Nam mihi nihil reliqui quicquam aliud iam esse intelligo.

A SI DOMI SVM, FORIS EST AN.] sic Lucret. lib. 3. *Exit sæpè foras magnis ex ædibus ille, Esse domi quem pertæsum est, subitóque reuertit: Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse. Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter, Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans,* &c. ITA MIHI IN PECTORE, ATQ. IN C. FAC. AMOR INC.] amore æstuo. fortasse autē alludit ad eos, quorū domus ardet incendio. SI OPPRIMIT PATER QVOD D.] si pater occupat id facere, quod dixit: vel sic, si pater me opprimit, alienando, & vendendo Pasicompsam, perij. SI POBAGR. P.] si tardissimis pedibus esset. DIVVM ATQVE HOMINVM QVÆ SP.] ô tu fortuna quæ es spectatrix deorum atque hominum. ATQ. HERA EADEM ES] & eadem es domina hominib. Ennius. *Vósne velit, an me regnare hera?* SPEM SPERATAM CVM OBTVLISTI] cùm mihi Eutychum obtulisti, in quo spem salutis repositam haberem, &c. NVMQVID RESTAT?] numquid reliquum est, quod sperem? QVASSAT CAP.] mouet caput: qui gestus interdum minantis est. PVLCRÈ OS SVBL.] pulcrè patrem delusit. IMPETRABILIOR] ad quiduis impetrandum aptior. nostri libri veteres habent, *Impenetrabilior.* CVM REM AGAS] cùm res agatur: vel cùm rē agere debeas. LONGINQVVM LOQVI] longa oratione vti, longū esse in re narranda. AD CAP. R. P.] in pauca cōfer. dic summatim. CAPITAL] facinus capitale. NE DII SIRINT] dij prohibeant. sic suprà. NVLLVS EST B Q. DESP.] nullus est animus, quem despondeam. quia exanimis & mortuus sum. MONTIS TV Q. M. &c.] hyperbole. DIVIBIÆ] dolori, tædio. QVIN PERCONTATVS] cur non percontatus es, &c. EO SI PACTO, &c.] si fortè eo pacto mulier perquiri, & inuestigari posset. ISTVC, QVOD NVNC AGIS] istuc age potiùs, quod nunc agis. hoc est, esto miser. malè precatur Eutycho Charinus, quasi ab eo sit desertus, ac proditus. ET FIDEM M. TVAM] & fidem quam mihi dedisti, vnà mecum perdidisti. QVIA TIBI IN MANV EST Q. C.] quia licet tibi credere, quod libet. quia in potestate tua situm est, quid credas. ISTAC DE RE ARG.] in respondendo ingeniosus, & sollers, & promtus es. EGOMET CR. H. D.] egomet credidi me homini docto negotium meum committere. IS LAPIDI M. M.] is ego mandaui homini indoctissimo, & stupidissimo. QVA PROSAP.] quo genere, qua stirpe. VARVM] distortis cruribus. VENTRIOSVM] ventre prominente. γαστρώδη. BVCCVLENTVM] buccis turgidis. PANSAM] pansum latum. incuruum. TANTVM, QVOD SC.] hoc tantum est, quod dicam, seu, hoc tantum habeo, quod dicam: quod quidem sciam. NE ILLE] ne, affirmantis interiectio. DVRARE] καρτερεῖν, ἀνέχεσθαι. CERTVM EST] deliberatum est. stat sententia. MEGARA] Græcorum more dixit, in numero multitudinis, Μέγαρα. CHALCIDEM] quæ est in Eubœa. SICYONEM] in Peloponneso. CNIDVM] C in Caria. Horat. in od. *ô Venus regina Cnidi, Paphique.* ZACYNTHVM] insulam in mari Ionio, vnam ex Echinadib. Virgil. *& quos tulit alta Zacynthos.* Theocritus. καλὰ πόλις ἁ Ζάκυνθος. LESBIAM] Lesbum. CVR ISTVC CEPTAS C.] cur istuc consilium inceptas, seu incipis? id est, aggrederis? PARITAS] paras. ATQ. ITEM EIVS SIT INOP.] & similiter amore potiundi facultatem non habeas. QVI MODVS, &c.] quis modus, &c. AMOREM TE HIC R.] proinde ac si dicat: hîc amorem non relinques, sed te vsque sequetur. SI ID ITA] subintell. certum est. ANIMO ACCEPTVM EST] in animum tibi inductū: tibi persuasum est. ADEÒ DVM] vsque eò dum. MISSVM FACIT] ἀφίησι, liberum relinquit. VT CORRIPVIT SE, R.] quo pacto, vel, quàm corripuit se repentè? *corripuit se,* autem, id est, celeriter se duxit? celeriter se abstulit? HEI MISERO MIHI] al. heu misero mihi. PRÆCONVM IVB. IAM Q.] quantum est præconum, id est, quotquot sunt præcones. sic Catull. *O quantum est hominum venustiorum.* CONDVCIER] συνάγεσθαι, in vnum cogi.

D

DORIPPA mulier. SYRA anus.

QVoniam à viro ad me rus aduenit nuntius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reueni vt illum persequar, qui me fugit.
Sed anum non video consequi nostram Syram,
Atque eccam incedit tandem, quin is ocyus?
SY. Nequeo mæcastor, tantum hoc oneris est, quod fero.
DO. Quid oneris? SY. annos octoginta & quattuor:
Et eôdem accedit seruitus, sudor, sitis:
Simul hæc quæ porto deprimunt. DO. aliquid cedo
Qui hanc vicini nostri aram augeam Syra.

SY. Da sanè hanc virgam lauri. DO. abi tu intrò. SY. eo. A
DO. Apollo quæso te, vt des pacem propitius,
Salutem & sanitatem nostræ familiæ,
Meóque vt parcas gnato pace propitius.
SY. Disperij, perij misera, væ miseræ mihi.
DO. Satin' tu sana es obsecro, quid eiulas?
SY. Dorippa mea, Dorippa. DO. quid clamas obsecro?
SY. Nescio, quæ est mulier intus hîc in ædibus.
DO. Quid? mulier? SY. mulier meretrix. DO. verón' serio?
SY. Nimium scis sapere, ruri quæ non manseris,
Quamuis insipiens poterat persentiscere
Illam esse amicam tui viri bellissimi. B
DO. Credo mecastor. SY. i hàc mecum, vt videas simul
Tuam Alcumenam pellicem, Iuno mea.
DO. Æcastor verò istuc eo quantum potest.

QVONIAM] quoniam vir meus misit ad me, qui nuntiaret, eum rus non venturum, &c. FECI EGO INGEN. M.] vsa sum meo ingenio, obsecuta sum, seu morem gessi ingenio meo. QVIN] cur non. HÆC, QVÆ PORTO] hæc onera, hæ sarcinæ, quas porto. CEDO] da. QVI] vnde quò. AVGEAM] ornem. APOLLO] Apollinem inuocat, vt deum ἀποτρόπαιον, id est, auersorem, & depulsorem malorum, & nisi propitius sit, maleficum. MEÓQVE] & vt meo filio, Eutycho parcas. DISPERII,] sic exclamat anus Pasicompsa domi animaduersa. QVAMVIS INSIPIENS] quiuis, quantumuis insipiens. TVAM ALC.] vt Alcumena Amphitryonis vxor, cum qua rem habuit Iupiter, Iunonis fuit pellex, sic hæc Pasicompsa, Dorippæ est pellex. QVANTVM POTEST] quàm celerrimè fieri potest. legendum fortassis est. *quantum pote'st.* C

LYSIMACHVS.

PArúmne est hoc malæ rei quòd amat Demipho,
Ni sumtuosus insuper etiam fiet?
Decem vocasset si ad cœnam summos viros,
Nimium obsonauit, sed coqos, quasi in mari
Solet hortator remiges hortarier:
Ita hortabatur, egomet conduxi coqum,
Sed eum demiror non venire vt iusseram. D
Sed qui hincnam à nobis exit? aperitur foris.

NIMIVM OBSONAVIT] nimium obsonij parauit, etiam si decem summos viros ad cœnam vocasset. HORTATOR] κελευστής. EGOMET CONDVXI] mercede pacta. SED EVM D.] sed demiror coquum non venire, &c. QVI] quis. A NOBIS] è domo nostra. FORIS] foris, dixit numero singulari, vt item aliàs.

DORIPPA mulier. LYSIMACHVS vir.

MIserior mulier me néc fiet, nec fuit,
Tali viro quæ nupserim, heu miseræ mihi.
Hem cui te, & tu quæ habeas, commendes viro:

A Hem cui decem talenta dotis detuli,
Hæc vt viderem, vt ferrem has contumelias.
LY. Perij hercle, rure iam rediit vxor mea:
Vidisse eam credo mulierem in ædibus,
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. DO. væ miseræ mihi. LY. immò mihi.
DO. Disperij. LY. ego quidem hercle oppidò perij miser.
Vidit, vt omnes te Demipho di perduint.
DO. Pol hoc est, ire quòd rus meus vir noluit.
LY. Quid nunc ego faciam, nisi vt adeam, atque alloquar?
Iubet saluere suus vir vxorem suam.
B Vrbani fiunt rustici. DO. pudicius
Faciunt illi, quàm qui non fiunt rustici.
LY. Numquid delinquunt rustici? DO. æcastor minus
Quàm vrbani, & multo minus malum quærunt sibi.
LY. Quid autem vrbani deliquerunt? dic mihi.
DO. Quia illa mulier intus est. LY. vidisti ne eam?
DO. Vidi. LY. cuia ea sit rogitas? DO. resciscam tamen,
Cupio hercle scire, sed tu me tentas sciens.
LY. Vin' dicam cuia est illa ædepol. væ mihi,
Nescio quid dicam. DO. hæres? LY. haud vidi magis.
DO. Quin dicis? LY. quin si liceat. DO. dictum oportuit.
C LY. Non possum, ita instas, vrges quasi pro noxio.
DO. Scio, innoxius. LY. audacter quamuis dicito. DO. dic igitur.
LY. ego dicam. DO. atqui dicundum est tamen.
LY. Illa est, num etiam vis nomen dicam? DO. nihil agis.
Manifestò teneo. in noxia es. LY. qua noxia?
Ista quidem illa est. DO. quæ illa est? LY. illa. DO. iohia.
LY. Iam si nihil vsus esset, iam non dicerem.
DO. Non tu scis quæ sit illa? LY. immò etiam scio.
De istac sum iudex captus. DO. captus? iam scio.
D Nunc tu in consilium istam aduocauisti tibi.
LY. Immò sequestrò mihi data est. DO. intelligo.
LY. Nihil hercle istius quicquam est. DO. numero purgitas.
LY. Nimium negotij reperi, enimuero hæreo.

HEM CVI TE, &c.] malim legi, En cui te, & tu quæ hab. hac sententia, En vir dignus, cui te, & quæ tu habeas, cõmittas. Et item proximo versu. En cui decem talenta, &c. EXAVDIRE] ita audire, vt intelligam quæ loquatur. VIDIT] mea vxor vidit puellã Pasicompsam intus in ædibus nostris. VT OMNES] vtinã te omnes dij Demipho perdant. malè præcatur absenti Demiphoni Lysimachus, quod eius causa apud vxorem infamia laboret. POL, HOC EST, IRE QVÒD R.] id est, hæc est causa propter quam meus vir rus ire noluit, nempe quòd amet. VRBANI FIVNT RVSTICI] hoc propter vxorem dicit, quæ ex vrbe rus ierat, & ita quasi ex vrbana, facta erat rustica. ILLI] qui fiunt rustici, vt ego. QVÀM QVI NON FIVNT] vt tu. NVMQVID DELINQ. RVST.] videtur legendum, An non delinquunt rustici? Hæc enim huius loci sentẽtia est. dicis eos vrbanos, qui fiunt rustici,

pudicius facere, quàm qui non fiunt: numquid non delinquunt rustici? ET MVLTO M. MAL. Q. S.] & multo minus malum sibi contrahunt. QVID AVTEM VRB. D.] quid ego deliqui, qui vrbanus sum? id est, qui rus non iui, seu qui in vrbe non mansi? ÆDEPOL. VÆ MIHI] exorsus, seu conatus dicere, cuia sit mulier illa. Lysimachus, metu impeditus, hæret. HAVD VIDI MAGIS.] haud vidi quemquam, qui magis hæreat. QVIN DICIS?] cur non dicis? QVIN SI LICEAT] immò verò si per te liceat, dicam. VRGES QVASI PRO N.] vrges me tamquam noxium. SCIO: INNOXIVS] scio, innoxius es. ILLA EST. SCIN'? &c.] exprimit orationem hominis sibi timentis, & malè cõscij, vt in flagitio manifesto deprehẽsi. illa autẽ, videlicet, quæ à Charino Rhodi emta, & ab eodẽ domũ in patriam naui aduecta est. nam hæc fortasse voluit dicere. MANIFESTÒ TENEO] teneo te in ipso furto ἐπαυτοφώρῳ. IO ILLA] io, interiectio est. SI NIHIL VSVS ESSET] si nihil opus esset. CAPTVS?] mulier suspiciosa, & irata, nomen captus, iterat, quasi Lysimachus dixerit, se amore captum esse. iocus autem est ex ambiguo. nam dicuntur capi, & arbitri ab iis, qui de re aliqua ambigunt, & amantes ab amore. Terent. Heaut. *me cepere arbitrum.* NVNC TV IN CONSIL.] sermo irrisionis amaræ plenus. SEQVESTRÒ] sequestrò, aduerbialiter accipiendum est. Aul. Gellius lib. 20. cap. 10. Sed quod apud sequestrem depositum erat, sequestrò, positum per aduerbium dicebant. NVMERO PVRGITAS] citò te purgas, vel nimium te purgas. B

COQVS. LYSIMACHVS.
DORIPPA. SYRA.

Agite, ite actutum. nam mihi amatori seni
Coquenda'st cœna. atque equidem cùm recogito,
Nobis coquenda est, non cui conducti sumus.
Nam qui amat, quod amat, si id habet, id habet pro cibo:
Videre, amplectier, oscularier, alloqui.
Sed nos confido onustos redituros domum. C
Ite hàc, sed eccum qui nos conduxit senex.
LY. Ecce autem, perij, coqus adest. CO. aduenimus.
LY. Abi. CO. quid abeam? LY. st, abi. CO. abeámne? LY. abi.
CO. Non estis cœnaturi? LY. iam saturi sumus.
Sed interij. DO. quid ais tu? etiámne hæc illi tibi
Iusserunt ferri, quos inter iudex datus?
CO. Hæccine tua est amica, quam dudum mihi
Te amare dixti, cùm obsonabas? LY. non taces?
CO. Satis scitum filum mulieris, verùm hercle amat. D
LY. Abin directus? CO. haud mala est. LY. at tu malus.
CO. Scitam hercle opinor satis concubinam hanc. LY. non abis?
Non ego sum, qui te dudum conduxi. CO. quid est?
Immò hercle tu istuc ipsus. LY. væ misero mihi.
CO. Nempe vxor ruri est tua, quam dudum dixeras
Te odisse æquè atque angueis. LY. egon' istuc dixi tibi?
CO. Mihi quidem hercle. LY. ita me amabit Iuppiter,
Vxor, vt ego illud numquam dixi. DO. etiam negas.
CO. Non te odisse aiebat, vxorem verùm suam.
DO. Palàm istæc fiunt te me odisse. LY. quin nego.
CO. Et vxorem suam ruri esse aiebat. LY. hæc ea est.

Quid

A Quid mihi molestus? CO. quia me non nouisse ais.
Num metuis tu istanc? LY. sapio, nam mihi vnica est.
CO. Vin' me experiri? LY. nolo. CO. mercedem cedo.
LY. Cras petito, dabitur, nunc abi. DO. heu miseræ mihi.
LY. Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
Aliquid mali esse propter vicinum malum.
CO. Cur hîc astamus? quin abiimus? incommodi
Si quid tibi euenit, non est culpa mea.
LY. Quin me eradicas miserum. CO. scio iam quid velis,
Nempe hinc me abire vis. LY. volo, inquam. CO. abibitur;
Drachmam dato. LY. dabitur. CO. dari ergo sis iube.
B Dari potest interea dum illi ponunt. LY. quin abis?
Potin' vt molestus ne sis. CO. agite apponite
Obsonium istuc ante pedes illi seni.
Hæc vasa aut mox, aut cras iubebo abs te peti:
Sequimini. LY. fortasse te istum mirari coqum,
Quòd venit, atque hæc attulit. dicam quid est.
DO. Non miror, si quid damni facis, aut flagitij.
Nec pol ego patiar, sic me nuptam tam malè,
Meásque in ædes sic scorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Vt veniat ad me iam simul tecum huc. SY. eo.
C LY. Nescis negotij quid sit vxor obsecro.
Conceptis verbis iam iusiurandum dabo,
Ne numquam quicquam cum illa. iámne abiit Syra?
Perij hercle. ecce autem hæc abiit, væ misero mihi.
At te vicine dij deæque perduint,
Tua cum amica, cúmque amationibus:
Suspicionibus impleuit me indignissimè.
Conciuit hosteis, domi vxor est acerrima.
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
Me istanc capillo protracturum esse in viam,
D Nisi hinc abduxit, quò vult, ex hisce ædibus.
Heus vxor vxor, quamquam tu irata es mihi,
Iubeas, si sapias, hæc intrò hinc auferrier,
Eadem licebit mox cœnare rectius.

NON CVI CONDVCTI SVMVS] nobis, non ei, cui conducti sumus, Demiphoni scilicet, seni amanti. ONVSTOS] saturos, plenos. ST: ABI] st, nota silentij est. QVOS INTER IVDEX D.] qui te ceperunt iudicem, vt eorum controuersiam diiudicares? in participio *datus* autē, subintell. *est*. CVM OBSONABAS?] cùm obsonium emebas? FILIVM] oris lineamentum. Lucil. *Surge mulier, ducito filum non malum.* AN NET HOC?] iocus amarus in senem Lysimachum, consentaneus ei, quod dixerat, satis scitum filium mul. an net hoc filum (inquit) tam scitum? DIERECTVS?] sub dio, vel in die erectus. in crucem actus. ETIAM NEGAS] malim hæc esse verba coqui, quàm Dorippæ. NON TE ODISSE] non dicebat se odisse te, sed vxorem suam. QVIA ME NON N.] quia ais te non nouisse me. SAPIO. NAM MIHI VN.] metuo, & sapio, qui eam metuam. VIN' ME EXPERIRI?]

vin' me ius experiri? vin' me tecum iudicio contendere? ALIQVID MALI ESSE PR. V. M.] Hesiod. πῆμα κακὸς γείτων. QVIN ME ERAD. MIS.] immouerò me miserum funditus perdis atque euertis. SIS] si vis. sodes: interiectio blandientis. PONVNT] obsonium. POTIN' VT MOLESTVS NE SIS?] potésne facere, vt ne sis mihi molestus? OPPONITE] ante oculos, seu ob oculos eius ponite. libri vulgati habent, *apponite*. SIQVID DAMNI FACIS] siquid, quod damnum afferat, facis. interdum facere damnum, significationem habet passiuam: vt apud Marcú Tullium, epist. vlt. lib. 7. *Quod declamationibus nostris cares damni nihil facis.* OBDVCTARIER] in conspectum ductari. ductare. scortum. OBSECRO] obsecro, vxor, ne mitte Syram ad patrem. CONCEPTIS VERBIS] concepta mihi verborum formula, quam in iurando sequar, iurabo. M. Tull. pro Cluentio, dixit se scire illum verbis conceptis peierasse. ISTANE] Pasicompsam. CONCIVIT HOSTEIS] concitauit mihi hosteis. ABDVXIT] abduxerit. EADEM] eadem ratione, seu eadem via, seu eadem opera, si hæc obsonia intro hinc auferantur. vel dic eadem obsonia, quod minus probo. RECTIÙS] meliùs, id est, liberalius, lautius, apparatius. A

SYRA serua. EVTYCHVS. B

HEra quem me misit ad patrem, non est domi:
Rus abiisse aiebant: nunc domum renuntio.
EV. Defessus sum vrbem totam peruenarier,
Nihil inuestigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit. nam video Syram
Astare ante ædeis. Syra. SY. quis est, qui me vocat?
EV. Herus atque alumnus tuus sum. SY. salue alumne mi.
EV. Iam mater rure rediit? responde mihi.
SY. Sua quidem salute ac familiæ maxima.
EV. Quid istuc negotij est? SY. tuus pater bellissimus C
Amicam adduxit intrò in ædis. EV. quomodo?
SY. Aduenıens mater rure eam offendit domi.
EV. Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.
Etiam nunc mulier intu'st? SY. etiam. EV. sequere me.

HEra, QVEM ME M.] ordo verborum hic est. pater, ad quem patrem hera me misit, non est domi. VRBEM TOTAM PERVENARIER] per vrbem totam venari. Venabatur autem & exquirebat Eutychus puellam Pasicompsam Charini sodalis rogatu. SVA QVIDEM SAL. ET F.] oratio est præcisa: proinde ac si dicat: rediit quidem illa rure, salua, & familia: sed domum reuersa, resciit, & reperit id, quod nollet, & quod eam malè habet. CENSEBAM] putabam. ISTARVM ESSE OPERARVM] amori operam dare: ad istas operas animum suum apparesse, siue studium suum contulisse. D

SYRA.

ÆCastor lege dura viuunt mulieres,
Multóque iniquiore miseræ, quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clam vxorem suam.
Id si resciuit vxor, impunè est viro.
Vxor viro, si clàm domo egressa est foràs,
Viro fit caussa, exigitur matrimonio.
Vtinam lex esset eadem vxori, quæ est viro:
Nam vxor contenta est, quæ bona est, vno viro.
Qui minus vir vna vxore contentus siet?

Æcastor

A Æcastor faxim si itidem plectantur viri,
Si quis clam vxorem duxerit scortum suam,
Vt illæ exiguntur quæ in se culpam commerent,
Plures sint viri vidui, quàm nunc mulieres.

VXOR VIRO SI CLÀM, &c.] malim legi, vxor vero si clàm, &c. vt subintelligatur, virum. solet enim iungere clàm, cum quarto casu. VIRO FIT CAVSA] viro nascitur causa, quamobrem vxorem domo exigat. ÆCASTOR FAXIM, &c.] ordo est, si itidem plectatur viri, si quis cl. vx. duxer. sc. suam : faxim (vt) plures viri sint vidui quàm mulieres. PLVRES SINT VIRI VID. &c.] id est, plures viri sint vidui, &c.

CHARINVS.

B Limen superum inferúmque salue, simul autem vale.
Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.
Vsus, fructus, victus, cultus iam mihi harunce ædium
Interemtu'st, interfectu'st, alienatu'st, óccidi.
Dij penates, meûm parentum, familiæque Lar pater,
Vobis mando meûm parentum rem bene vt tutemini.
Ego mihi alios deos penates persequar, alium larem,
Aliam vrbem, aliam ciuitatem, ab Atticis abhorreo.
Nam vbi mores deteriores increbrescunt in dies,
Vbíque amici qui infideles sint, nequeas pernoscere,
Vbíque eripiatur animo tuo, quod placeat maximè:
C Ibi quidem si regnum detur, non est cupida ciuitas.

LIMEN SVPERVM, &c.] hæc secum loquitur Charinus, res suas desperans, quod Pasicompsa non reperiatur, quódque in ea re sibi Eutychus parum strenuam, vt quidem putat, operam nauet. DII PENATES] de diis penatibus, alibi dictum est. MEÛM PARENTVM, FAMILIÆ'QVE LAR PATER] Lar meûm parentum, & familiæ nostræ pater. INCREBRESCVNT] augescunt, multiplicantur, crescunt. QVI INFIDELES SINT] al, qui infideles sint. SI REGNVM DETVR] etiam si regnum detur.

EVTYCHVS. CHARINVS.

Diuûm atque hominum quæ spectatrix atque hera eadem es hominibus,
D Spem speratam quoniam obtulisti hanc mihi, grates ago.
Ecquísnam Deus est, qui mea nunc lætus lætitia fuat?
Domi erat quod quæritabam, ibi sex sodaleis repperi,
Vitam amicitiam, ciuitatem, lætitiam, ludum, iocum.
Eorum inuentu res decem simitu pessimas pessundedi
Iram, inimicitiam, stultitiam, exitium, pertinaciam.
Mœrorem, lacrumas, exsulium, inopiam, solitudinem.
Date di, quæso, conueniendi mihi eius celerem copiam.
CH. Apparatus sum, vt videtis, abiicio superbiam,
Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger
Egomet sum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero, quod vsu'st. ô Cupido quantus es?

Nam tu quemuis confidentem facilè tuis factis facis, A
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuò.
EV. Cogito, quónam ego illum curram quæritatũ. CH. certa res est.
Me vsque quærere illam quoquo ea hinc abducta est gentium,
Neque mihi vlla obsistet amnis, neque mons, neque adeò mare.
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem sufferam, solem, sitim.
Non concedam, neque quiescam vsquam noctu, neque interdius,
Prius profectò quàm aut amicam, aut mortem inuestigauero.
EV. Nescio cuia vox ad aurem mihi aduolauit. CH. inuoco
Vos lares viales, vt me bene iuuetis. EV. Iuppiter.
Estne illic Charinus? CH. ciues bene valete. EV. illico B
Sta Charine. CH. qui me reuocat? EV. spes, salus, victoria.
CH. Quid me voltis? EV. ire tecum. CH. alium comitem quærite,
Non amittunt hi me comites qui tenent. EV. qui sunt ei?
CH. Cura, miseria, ægritudo, lacrimæ, lamentatio.
EV. Repudia istos comites, atque huc respice ac reuortere.
CH. Siquidem mecum fabulari vis, subsequere. EV. sta illico.
CH. Malè facis. properantem qui me commorare, sol abit.
EV. Si huc item properes, vt istuc properas, facias rectius.
Huc secundus ventus nunc est, cape modò vorsoriam:
Hîc fauonius serenus est, istic auster imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet. C
Recipe te ad terram Charine huc, nónne ex aduerso vides?
Nubis ater imbérque instat, aspice nunc ad sinistram *
* Cælum vt splendore est plenum, ex aduerso vides.
CH. Relligionem illic obiecit, recipiam me illuc. EV. sapis
O Charine, contrà pariter fer gradum, & confer pedem,
Porrige brachium. prehende, iam tenes? CH. teneo. EV. tene.
Quò nunc ibas? CH. exsulatum. EV. quid ibi facere vis? CH. quod miser.
EV. Ne paue. restituam iam ego te in gaudia, antequam is. CH. eo. D
EV. Maximè quod vis audire, id audies quod gaudeas.
Sta illico. amicus aduenio multùm beneuolens. CH. quid est?
EV. Tuam amicam. CH. quid eam? EV. vbi sit ego scio. CH. tun' obsecro?
EV. Sanam & saluam. CH. vbi eam saluam? EV. quo ego scio. CH. ego me mauelim.
EV. Potin' vt animo sis tranquillo? CH. quid si animus fluctuat?
EV. Ego istum in tranquillo & tuto sistam tibi, ne time.
CH. Obsecro te, loquere nunc vbi sit, vbi eam videris.
Quid taces? dic, enicas me miserum tua reticentia
EV. Non longè hinc abest. CH. quin ergo commonstras, si tu vides?

Non

A EV. Non video hercle nunc,sed vidi modò. CH. quin ego videam, facis?
EV. Faciam. CH. longinquum istuc amanti est. EV. etiam metuis omnia.
Commonstrabo,amicior mihi nullus viuit,atque is est,
Qui illam habet,neque cui magis me velle melius æquum siet.
CH. Non curo istuc,illam quæro. EV. de illa ergo ego dico tibi.
Sanè hoc non in mentem venit dudum vti tibi dicerem.
CH. Dic igitur vbi illa est? EV. in nostris ædibus. CH. ædis probas,
Si tu vera dicis, pulcréque ædificatas arbitror.
B Sed quid ego istuc credam? vidistin'? an de auditu nuntias?
EV. Egomet vidi. CH. quis eam adduxit ad vos? EV. iniquè rogas.
CH. Vera dicis. EV. nihil Charine te quidem quicquam pudet:
Quid tua refert,qui cum ista venerit? CH. dum istuc siet.
EV. Est profectò. CH. opta ergo. ob istunc nuntium,quid vis tibi?
EV. Quid si optabo? CH. deos orato,vt eius faciant copiam.
EV. Derides. CH. seruata res est demum,si illam videro.
Sed quin ornatũ hunc reicio? heus aliquis,heus actutũ huc foràs
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. EV. hem nunc tu mihi vt places?
CH. Optimè adueniens puere, cape chlamydem atque hæc. istinc sta
C illico:
Vt,si hæc non sint vera,inceptum hoc itiner perficere exsequar.
EV. Non mihi credis? CH. omnia equidem credo,quæ dicis mihi:
Sed quin introducis me ad eam,vt videam? EV. paullisper mane,
CH. Quid manebo? EV. tempus non est introeundi. CH. enicas.
EV. Non opus est inquam,nunc intrò te ire. CH. responde mihi
Qua caussa? EV. operæ non est. CH. cur? EV. quia non est illi commodum.
CH. Itáne commodũ illi non est,quę me amat? quam ego contrà amo?
Omnibus hic ludificatur me modis. ego stultior
D Qui isti credam. commoratur,chlamydem sumam denuò.
EV. Mane parumper, atque hoc audi. CH. cape sis puer hoc pallium.
EV. Mater irata est patri vehementer,quia scortum sibi
Ob oculos adduxerit in ædeis,dum ruri ipsa abest,
Suspicatur illam amicam esse illi. CH. zonam sustuli.
EV. Eam rem nunc exquirit intus. CH. iam machæra est in manu.
EV. Nam si eò te nunc introducam. CH. tollo ampullam, atque hinc eo.
EV. Heus mane,mane Charine. CH. erras,me decipere haud potes.
EV. Neq; ædepol volo. CH. quin tu ergo itiner exsequi meũ me sinis?
EV. Non sino. CH. ergo me moror,tu puere abi hinc intrò ocyus
Iam in currum conscendi,iam lora in manus cæpi meas.

EV. Sanúsne es? CH. quin pedes vos in curriculum coniicitis? A
In Cyprum rectà: quandoquidem pater mihi exsilium parat.
EV. Stultus es. noli istuc quæso dicere. CH. certum'st exsequi,
Operam vt sumam ad peruestigandum vbi sit illæc. EV. quin domi est.
CH. Nam hic quod dixit, id mentitus est. EV. vera dixi equidem tibi.
CH. Iam Cyprum veni. EV. quin sequere, vt illam videas, quam expetis.
CH. Percontatus non inuéni. EV. matris iam iram negligo.
CH. Porrò proficiscar quæsitum. nunc peruéni Chalcidem,
Video ibi hospitem Zacyntho, dico quid eò aduenerim,
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, si inaudiuerit. B
EV. Quin tu istas omittas nugas, ac mecum huc intrò ambulas?
CH. Hospes respondit, Zacyntho ficos fieri non malas.
EV. Nihil mentitus est. CH. sed de amica sese inaudisse autumat,
Hic Athenis esse. EV. Calchas iste quidem Zacynthiu'st.
CH. Nauem conscendo, proficiscor illico, iam sum domi,
Iam redij exsilio. salue mihi sodalis Eutyche,
Vt valuisti? quid, parentes mei valent? cœna dabitur.
Bene vocas, benignè dicis, cras apud te nunc domi,
Sic decet, sic fieri oportet. EV. ehò quæ tu somnias?
Hic homo non sanus est. CH. medicari amicus quin properas?
EV. Sequere sis. CH. sequor. EV. clementer quæso, calces deteris. C
Audin' tu? CH. iamdudum audiui. EV. pacem componi volo.
Meo patri cum matre: nam nunc est irata. CH. i modò.
EV. Propter istanc. CH. i modò. EV. ergo cura. CH. quin tu ergo i modò.
Tam propitiam reddam, quàm cùm propitia est Iuno Ioui.

DIVÛM ATQVE HOM. QVÆ SPECTATRIX] fortuna. ECQVÍSNAM DEVS] numquis est Deus, qui, &c. FVAT] sit. SIMITV] simul. ABIICIO SVPERBIAM] hoc eò dicit, quòd eat sine comite, seruo, equo, & ceteris similibus ad iter faciendum necessariis. CERTA RES EST.] certum est, decretum est. VLLA OBSISTET AMNIS.] profert hunc locum Nonius in voce *amnis*. Docet & Priscianus, veteres protulisse, *amnis aqua* fæminino genere, ac masculino. NON AMITTVNT HI ME COMITES] hi comites, qui me tenent, non me dimittunt, seu, missum faciunt, seu euadere sinunt. D QVI SVNT II?] qui sunt ij? HVC RESPICE] Camerarij editio habet, *hoc respice*, quod si probemus, *hoc*, positum esse intelligemus, pro *huc*. SOL ABIT] sic loquitur & Catull. *abit dies*. CAPE MODO VORSORIAM] vorsoria (inquit Alciatus) instrumentum nauticum, quo secundum auram nauis vertitur. Nonnulli (inquit idem) putãt veteres eo solitos esse cognoscere, vnde flaret ventus: cuius modi est hodie magnetis vsus. HIC] hoc in loco IMBRICVS] imbrem afferens. imbrifer. HIC] fauonius. FACIT TRANQ.] ex quo dictus αἰθρηγενέτης iter. RECIPE TE AD TERRAM] libri vulgati quibuscum nonnulli manuscripti consentiunt, habent, *Respice ad dexteram*. ET CONFER PEDEM] ὁμόσε χώρει. cõgredere mecum. ANTEQVAM IS] subintellige, exsulatum. EO] eo exsulatum. QVOD GAVDEAS] propter quod gaudeas. TVAM AMICAM] hic est orationis cursus continuus & perpetuus, Tuam amicam vbi sit, ego scio: id est, Tua amica vbi sit, ego scio. Sed orationis perpetuitas à Charino interrupta est, hoc modo: quid eam scis? QVO EGO SCIO] quo loco ego scio. EGO ME MAVELIM] ego me scire, quàm te, malim. POTIN' VT ANIMO] potésne abs te impetrare, vel potésne facere, vt animo sis tranquillo, & quieto? FLVCTVAT?] quomodo possum esse animo tranquillo, si animus fluctuat? perpetuo tralatio est à mari, quod dum fluctuat, quietum

aut

A aut tranquillum esse non potest. SISTAM] stare faciam. manet in tralatione. QVIN EGO VIDEAM, F.] id est, cur non, vt ego videam, facis? LONGINQVVM] longum. tralatio est à distantia loci, ad longitudinem temporis. AMICIOR MIHI] patrem significat. DE ILLA IGITVR, &c.] longo sermone Charinum moratur Eutychus, cùm posset tribus verbis & rem expedire, & illum omni cura liberare. Hoc igitur tandem dicit Eutychus Charino, Quod ad puellam, quam amas, attinet, dico tibi, quod dudum tibi dicere mihi in mentem non venit, eum esse in ædibus nostris. AN DE AVDITV NVNTIAS?] an auditum ab alio nuntias? AD VOS?] in ædeis vestras? QVI CVM ISTA VENERIT] quis cum puella Pasicompsa venerit? sed malim legi, quicum ista venerit? hoc est, cum quo ista venerit? DVM ISTVC SIET] dum modo istuc, quod dicis, fiet, nihil mea refert. quis eam adduxerit. OPTA ERGO, OB IST. N.] opta, inquit, istius nuntij præmium. proinde quasi dicat, impetrabis. quod quamuis non dicat disertè Charinus, obscurè tamen significat, quasi aliud præter exspectationem respondeat quid vis tibi ob istum nuntium? QVID SI OPTABO?] quid si optabo, inquit Charinus, obtinebóne? DEOS ORATO, &c.] respondet nunc Charinus facetè præter exspectationem. nam cùm videretur responsurus, se eius rei, quam optaret Charinus, factu-

B rum copiam, propterea quod sibi, vbi esset Pasicompsa, nuntiasset alio, responsionem suam deriuauit, iussitque ad deos confugere, & eos orare, vt eius rei sibi faciant copiam. SED QVIN ORN.] sed quare non reiicio hunc ornatū? ornatū hominis ad iter expediti scilicet chlamydem viatoriam. VT PLACES?] quàm places? PVERE] puer. ATQ. HÆC] & cetera, ad iter faciendum necessaria, quæ mihi paraui. SI HÆC NON SVNT VERA] quæ mihi ab Eutycho nuntiantur. ITINER] iter, sic antiqui loquebantur. LVDIFICATVR] ludificat. CHLAMYDEM SVMAM DENVÒ] at inceptum iter exsequar. PALLIVM] pallium, quod sibi afferri à puero iusserat, mutato profectionis consilio, credens repertam esse Pasicompsam, nunc deponit ac reiicit, suspicans se ab Eutycho ludificari. ZONAM SVSTVLI.] verba sibi dari putat ab Eutycho Charinus. Itaque dicit se zonam sumpsisse, quasi iter inceptum perfecturus. condebant autem pecuniam in zona viatores, in eámq. viaticum coniiciebant, & item milites. IAM MACHÆRA EST IN M.] iam gladium sumsi in manus. Græci non gerebant gladium in vrbe scilicet: vt neque Romani. TOLLO AMPVLLAM] ampulla, vas olearium, quod secum portabant homines peregrè proficiscentes. QVIN PEDES VOS IN CVRR.] pedes suos alloquitur, hoc modo: quamobrem pedes mei non coniicitis vos in currū? id est, cur me in currum non coniicio? ID MENTITVS EST]

C Charinus. VIDEO IBI H. ZACH.] video Chalcide hospitem è Zacyntho. vel dic, in Zacyntho, vt admonet Camerarius. SI INDAVDIVERIT] si inaudiuerit. d. interpositum est, veterum consuetudine. FICOS FIERI NON MALAS] hinc intelligimus Zacynthum bonas ficus ferre consueuisse. CHALCAS] verus vates. alludit ad Chalcantem Homericum de quo Iliad. α. MEDICARI AMICVS QVIN P. R.] si non sanus sum, quin tu qui te amicum profiteris, mihi mederi properas? CLEMENTER QVÆSO: CALC. DETERIS] Charinus cùm præ amore nimiùm properaret, calces Eutycho detriuit. Iccirco Eutychus, clemēter, inquit, id est, leniter & placidè incedito subintell. inclementer mecum agis, qui mihi calces deteras, vel nimis properas. AVDIN' TV?] audin' tu quid te facere velim? seu quid abs te fieri velim? PROPTER ISTANC] irata propter Pasicompsam. QVIN TV ERGO I MODÒ] immò verò tu ergo i modò.

DEMIPHO. LYSIMACHVS.

D QVasi tu numquam quicquam assimile huius facti feceris.
LY. Nam mea vxor propter illam tota in fermento iacet.
Ædepol numquam caui, ne quid facerem, vix viuus sum miser.
DE. At ego eam expurgationem habebo, vt ne succenseat.
Sequere me. sed exeuntem filium video meum.

QVASI TV NVMQVAM] obiurgarat Demiphonem Lysimachus, quòd homo senex amaret, simúlque quæstus erat sibi eius culpa vxorem suam vehementer iratam esse suspicantem Lysimachum negotium suum non alienum gessisse. Ei igitur nunc ita respondet Demipho. Quasi tu numquam amaris. &c. Iam illa, quæ leguntur in libris vulgatis ab hoc versu, *Demipho sapientum*, &c. vsque ad illum. *Quam amico homini*, &c. non sunt Plautina: neque ea habet editio Cameraria. IN FERMENTO IACET] ira intumuit. trāslatum à panibus fermentatis. ÆDEPOL NVMQVAM CAVI, NE QVID] id est, ego verò sæpè item peccaui, & amaui. incautus fui in faciendo, quod mihi collibuisset. AT EGO EAM EXP. HAB.] at ego ita tibi purgatus ero, si fecero ne vxor tibi succenseat: vel sic, at ego sic me tibi purgabo, vt ne tibi vxor succenseat: id est, vt vxorem tuam tibi propitiam reddam.

EVTYCHVS. DEMIPHO. LYSIMACHVS. CHARINVS. A

IAm redeo. DE. placet principium. quid agis? quid fit Eutyche?
EV. Ad patrem ibo, vt matris iram sibi esse securam sciat.
Optima opportunitate ambo aduenistis. LY. quid rei est?
EV. Vxor tibi placida & placata'st, cette dextras nunc iam.
LY. Dij me seruant. EV. tibi amicam nullam esse nuntio.
DE. Dij te perdant, quid negotij est. nam quæso istuc? EV. eloquar
Animum aduertite igitur ambo. LY. quin tibi ambo operam damus? B
EV. Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiunt genus, ingenuum improbant.
DE. Verum dicit hic. LY. tibi ergo dicit. EV. eò illud verum magis
Nam te istac ætate, haud æquum fuerat filio tuo,
Adolescenti amanti amicam emtam argento eripere suo.
DE. Quid tu ais, Charini amica'st illa? EV. vt dissimulat malus?
DE. Ille quidem illam sese ancillam matri emisse dixerat.
EV. Propterea igitur tu mercatus, nouus amator, vetus puer.
LY. Optime hercle perge, ego assistam iam hinc alterinsecus.
Quibus est dictis dignus vsque oneremus ambo. DE. nullus sum. C
LY. Filio suo qui innocenti fecit tantam iniuriam.
EV. Quem quidem hercle ego in exilium cùm iret, redduxi domum,
Nam ibat exsulatum. DE. an abiit? EV. etiam loquere larua tu?
Temperare istac ætate istis decebat artibus.
DE. Fateor. deliqui profectò. EV. etiam loquere larua tu?
Vacuum esse istac ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem vt tempus, anni, ætatem aliam, aliud factum conuenit.
Nam si istuc ius est senecta ætate scortari senes,
Vbi loci res summa nostra est publica? DE. hei perij miser. D
EV. Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam dare.
DE. Iam obsecro vobis hercle habete cum porcis, cum fiscina.
EV. Redde filio, sibi habeat. DE. iam vt vult, per me sibi habeat licet
Semper ædepol. EV. quoniam vt aliter facias, non est copiæ.
DE. Supplicij sibi sumat quid vult ipse ob hanc iniuriam,
Modò pacem faciatis misero, vt ne mihi iratus siet.
Si hercle sciuissem, siue adeò ioculo dixisset mihi,
Se illam amare, numquam facerem, vt illam amanti abducerem.
Eutyche ted oro, sodalis eius es, serua & subueni.
Hunc senem para me clientem, memorem dices beneficij.

A LY. Ora vt ignoſcat delictis tuis, atque adoleſcentiæ.
DE. Pergin' tu autem? eia ſuperbè inuehere. ſpero ego mihi quoque
Tempus tale euenturum, vt tibi gratiam referam parem.
LY. Miſſas iam ego iſtas artes faciam. DE. & quidem ego dehinc iam. LY. nihil.
Conſuetudine rurſus te animus huc inducet. DE. obſecro.
Satis iam vt habeatis, quin loris cædite etiam, ſi lubet.
LY. Rectè dicis. ſed iſtuc vxor faciet, cùm hoc reſciuerit.
DE. Nihil opus reſciſcat. EV. quid iſtuc? non reſciſcet, ne time.
Eamus intrò, non vtibilis hic locus factis tuis,
Dum memoramus, arbitri vt ſint, qui prætereant per vias.
B DE. Hercle quin tu rectè dicis, eadem breuior fabula
Erit, eamus. EV. hic eſt intus filius apud nos tuus.
DE. Optimè eſt, illac per hortum nos domum tranſibimus.
LY. Eutyche, hanc volo prius rem agi, quàm meum intrò refero pedem.
EV. Quid iſtuc eſt? LY. ſuam quiſque homo rem meminit, reſponde mihi.
Certón' ſcis non ſuccenſere mihi tuam matrem? EV. ſcio.
LY. Vide. EV. me vide. LY. ſatis habeo, id quæſo hercle etiam vide.
EV. Non mihi credis? LY. immò credo, ſed tamen metuo miſer.
C EV. Eamus intrò, immò dicamus ſenibus leges cenſeo
Priuſquam abeamus, quas leges teneant, contentíque ſint.
Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus,
Seu maritum, ſiue hercle adeò cœlibem ſcortarier,
Cum eo nos hic lege agemus: inſcitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui ſuum prodegerit.
Neu quiſquam poſthac prohibeto adoleſcentem filium,
Quin amet, & ſcortum ducat, quod bono fiat modo:
Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quàm ſi præhibuerit, palàm.
D Hæc adeò, vt ex hacce nocte primum lex teneat ſenes.
Bene valete, atque adoleſcentes, hæc ſi vobis lex placet,
Ob ſenum hercle induſtriam, vos æquum eſt clarè plaudere.

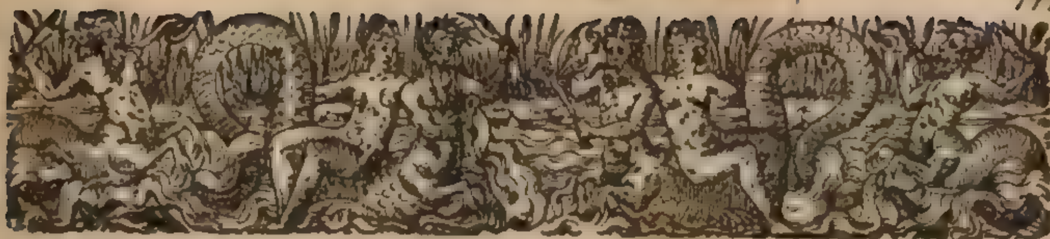
IAM REDEO] Eutychus, placata iam domi matre ſua, in patrem Lyſimachum, domo exit, id ipſum patri nuntiaturus, atque ſe mox rediturum. SECVRAM] quidam teſtantur in ſuis libris veteribus ſcriptum eſſe, *ſedatam*, vulgati quidem omnes, quos vidi, ſic habent. OPTIMA OPPORT.] opportuniſſimè. CETTE DEXTRAS] cedite, ſeu date manus dextras. iungite dexteras. Vide Nonium in voce *cette*. ádmonet & Camerarius, cui huius loci, vt & aliorum innumerabilium, debetur reſtitutio. QVID NEG. EST NAM] quídnam negotij eſt iſtuc, quæſo? SVAPTE CVLPA DEGENER CAPIVNT GEN.] ſic coniectura ductus reſtitui. nam & vulgata lectio ex genere, & antiqua, genere, vitioſa eſt. degener, genus autem videtur generi ingenuo oppoſuiſſe. licet etiam legere, degenere, vna voce, vt ſit neutrum à maſc. & fæm. degeneris. ISTAC ÆTATE] ſenem. ALTERINSECVS] altrinſecus: id eſt, altera ex parte. ISTIS ARTIB.] amatoriis. TED ÆTATE] te ætate. d. interpoſitum. ITIDEM VT

TEMPVS,&c.] vt tempus, & anni sunt, ita aliam ætatem, aliud factum decet. Quia conuenit, A idem valet, quod decet, verbo *cōuenit*, eandem constructionem attribuit, atque verbo decet. REI AGENDÆ ISTI] amori. IAM OBSECRO VOB. H. HABETE CVM POR. C.] prouerbium olet, quo significat, se puellam illam totam ei concedere & tradere, nihílque sibi excipere, aut reseruare. natum fortassè ab iis, qui villam, aut fundum vendentes, porcos, oueis, capras, & ceteras pecudes, vnde lac percipitur, sibi recipiebant, ac reseruabāt. QVONIAM VT ALITER F.] si alterutrum tibi liceret, non redderes filio puellam. nunc quoniam velis nolis reddere te eam necesse est, neque recusare, aut effugere potes, quin reddas, iccirco reddis. SVPPLICII SIBI SVMAT Q. V.] sumat de me pœnas, quas vult: ego sufferam & subibo. MODÒ PACEM FACIATIS, &c.] dummodò mihi filium reconcilietis. vel dic, modò pacem faciatis, &c. hoc tantùm à vobis peto, pacem mihi misero cum filio faciatis, vt mihi succensere desinat. IOCVLÒ] deminutiuum ab aduerbio, iocò. TE DORO] te oro. HVNC SENEM PARA ME] esto mihi patronus: & patrocinio isto tuo me tibi clientem para. PERGIN' TV AVTEM] pergísne tu autem mihi aduersari, & me oppugnare? EIA SVPERBÈ INVEHERE] inuehere, accipiendum est in voce passiua, imperatiui modi. & hoc totum per dissimulationem quandam vrbanam pronuntiandum, eia mihi superbè insulta: eia iacentem & afflictum pedibus conculca: proinde quasi dicat, non sum satis per me miser, & oppressus, B nisi mihi etiam tu oppresso & prostrato superbè insultes. SPERO EGO MIHI QVOQ. &c.] spero fore vt tu quoque similem atque ego culpam admittas, & amori seruias. ISTAS ARTEIS] amatorias, vt suprà. NIHIL] non poteris te ab amando abstinere. habitum enim tibi iam contraxisti, ita vt non possis tibi imperare. CONSVETVDO TE RVRSVS] ô consuete peccandi (inquit M. Tullius libro 3. Accusation.) quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cùm pœna afuit, & licentia consecuta est? OBSECRO SATIS IAM VT HAB.] obsecro vt desinatis mihi in meis malis insultare, & me dictis amaris insectari. QVID ISTVC?] quid istuc metuis? sic autem habent libri vulgati, neque ab iis discrepant nostri veteres. Camerarius tamen edidit, *Quid istuc?* NON VTIBILIS] non vtilis. EADEM] eadem opera. vel eadem ratione. FABVLA] hæc comœdia. HANC VOLO PRIVS REM ABI] tuam matrem placari. QVÀM MEVM INTRÒ REFERO PEDEM] quàm redeo domum. CVM EO NOS HÎC LEGE AGEMVS] legere agere, quid sit, docet Gell. lib. 10. cap. 20. ET PER NOS QVIDEM, &c.] & nos quidem cum sinemus egere, qui rem suam profuderit, ac dissiparit. QVOD BONO FIAT MODO] modo nihil fiat contra leges, & supra modum, & cum alterius iniuria. QVÀM SI PRÆBVERIT PALÀM] id est, quàm C si præbuerit, palàm, repete ἀπὸ κοινοῦ. perdet.

FINIS MERCATO.

PSEVDOLVS.

A

PSEVDOLVS

PERSONÆ.

B

PSEVDOLVS	seruos.
CALIDORVS	adolescens.
BALLIO	leno.
LORARII	quattuor.
SIMO	senex.
CALLIPHO	senex.
HARPAX	cacula.
CHARINVS	adolescens.
PVER.	COQVVS.
SIMIA.	sycophanta.
PHOENICIVM	meretrix.

C

ARGVMENTVM.

PRÆSENTEIS numerat quindecim miles minas,
Simul consignat symbolum, vt Phœnicium
Ei det leno, eum qui cum reliquo afferat.
Venientem Caculam interuortit symbolo,
Dicens Syrum se Ballionis, Pseudolus,
Opémque herili ita tetulit. nam Simiæ
Leno mulierem, quem is supposuit, tradidit.
Venit Harpax verus: res palàm cognoscitur:
D Senéxque argentum, quod erat pactus, reddidit.

PRÆSENTEIS] miles Phœnicium puellam xx. minis emerat à lenone. quindecim præsenteis numerarat. reliquas quinque debebat. PHOENICIVM] puellam, quam amabat Calidorus. EVM, QVI CVM RELIQ.] qui symbolum cum reliquis minis quinque afferat. VENIENTEM] missum à milite. CACVLAM] seruum militis, nomine Harpagem, seu Harpaga. INTERVORTIT SYMBOLO] interuortit seruum symbolo, hoc est, interuertit symbolum à seruo allatum: intercipit, à seruo auertit, & ad se transfert. DICENS SYRVM SE BALL.] dicens se esse Ballionis seruum nomine Syrum, omnia Ballionis negotia gerentem, & Subbalionem quendam. HERILI] filio herili. SIMIÆ] seruo, quem Syrus subornarat, & ad Ballioné pro Harpage miserat. HARPAX VERVS] nam Simia ille fuerat simulatus, & à Syro suppositus. QVOD ERAT PACTVS] Senex præsenserat, Syrum Ballioni fallaciam struere, vt puellam illam ei eriperet, præmonueràtque lenonem, vt sibi caueret. Leno vsque adeò securus fuerat à Syri artibus & fallaciis, sibíque tantoperè confisus erat, vt vltro seni xx. minas promiserit, si à Syro circumuentus & captus esset. Captus igitur xx. minas, quas pactus erat, dependit.

A

PROLOGVS.

TVDETE hodie mihi, bona in scenam afferero.
Nam bona bonis ferri, reor æquom maxumè,
Vt mala malis: vt qui mali sunt, habeant mala:
Bona, qui boni. bonos quòd oderint mali,
Sunt mali: malos quòd oderint boni, bonos B
Esse oportet: vósque ideò estis boni, quandoquidem
Semper odistis malos, & lege & legionibus
Hos fugitastis Quirites, successis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus est, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, ampliter fient saturi.
In scenam qui ieiunus venerit, aut sitiens,
Is risu & ventre raso vigilabit sedulò.
Dum ridebunt saturi, mordebunt famelici.
Nunc si sapitis, cedite ieiuni, atque discedite.
Vos saturi state, immò sedete, atque attendite. C
Non argumentum, neque huius nomen fabulæ
Nunc proloquar ego, satis id faciet Pseudolus.
Satis id dictum vobis puto iam, atque deputo.
Vbi lepos, ioci, risus, vinum, ebrietas decent,
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio.
Qui quærit alta, is malum videtur quærere.
Curas malas abiicite iam, vt otiosi, hodie.
Exporgi meliu'st lombos, atque exurgier.
Plautina longa fabula in scenam venit.

D

ET LEGE] lex enim terret, & coërcet malos metu pœnæ: idque domi, & in vrbe. ET LEGIONIBVS] legionibus Romani hosteis deuicerunt, militiæ scilicet, & in castris. HOS FVGITASTIS] malos in fugam vertistis. fugito, as, à verbo *fugo*, as: vt cantito, à canto. Lucretius lib. 14 *Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris Absterrere sibi.* SVCCESSIS BONIS] bonis & prosperis euentis. successa, orum, & successus, uum dicimus. GREGI] gregi comico. IMMÒ SEDETE] rectè. sedent enim spectatores. Horatius epist. ad Pison. *Si plausoris eges aulaea manentis, & vsque Sessuri*, &c. ex quo sessores dicuntur. idē Horatius epist. ad Iulium Florum lib. 2. *In vacuo lætus sessor, plausórque theatro.* & sedilia, sedes, in quibus sedent. VBI LEPOS, IOCI, RISVS, &c.] ordo est, & sententia, Quo in loco lepos, ioci, risus, vinum, &c. decent, qui quærit alta in eo loco, is malum videtur quærere. EXPORGI MELIV'ST LVMBOS] voluerat dicere exporgi frontem, sed, vt risum moueret auditoribus, substituit lumbos.

PSEV-

A PSEVDOLVS seruus. CALIDORVS adolescens.

SI ex te tacente fieri possem certior
Here, quæ miseriæ te tam miserè macerant,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.
Nunc quoniam id fieri non potest, necessitas
Me subigit, vt te rogitem. responde mihi,
Quid est quod tu exanimatus iam hos multos dies,
Gestas tabellas tecum, eas lacrumis lauis,
Neque tui participem consilij quemquam facis?
B Eloquere, vt, quod ego nescio, id tecum sciam.
CA. Miserè miser sum Pseudole. PS. id te Iuppiter
Prohibessit. CA. nihil hoc Iouis ad iudicium attinet.
Sub Veneris regno vapulo, non sub Iouis.
PS. Licet me id scire quid sit: nam tu me antidhac
Supremum habuisti comitem consiliis tuis.
CA. Idem animus nunc est. PS. fac me certum quid tibi
Sit, iuuabo te aut re, aut opera, aut consilio bono.
CA. Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,
Quæ me miseria & cura contabefacit.
PS. Mos tibi geretur, sed quid hoc quæso? CA. quid est?
C PS. Vt opinor quærunt litteræ hæ sibi liberos,
Alia aliam scandit. CA. ludis me ludo tuo.
PS. Has quidem pol credo, nisi Sibylla legerit,
Interpretari alium potesse neminem.
CA. Cur inclementer dicis lepidis litteris,
Lepidis tabellis, lepida conscriptis manu.
PS. An obsecro hercle habent quoque gallinæ manus?
Nam has quidem gallina scripsit. CA. odiosus mihi es.
Lege, vel tabellas redde. PS. immò enim pellegam.
Aduortito animum. CA. non adest. PS. at tu cita.
D CA. Immò ego tacebo, tu hinc eum ex cera cita,
Nam istic meus animus nunc est, non in pectore.
PS. Tuam amicam video Calidore. CA. vbi ea est obsecro,
PS. Eccam in tabellis porrectam, in cera cubat.
CA. At dij deæque quantus es. PS. seruassint quidem.
CA. Quasi solstitialis herba paulisper fui,
Repentè exortus sum, repentinò occidi.
PS. Tace, dum tabellas pellego. CA. ergo quin legis?
PS. Phœnicium Calidoro amatori suo.
Per ceram, & linum, literásque interpretes,
Salutem mittit, & salutem abs te expetit,
Lacrymans, titubanti animo, corde, & pectore.

CA. Perij,ſalutem nuſquam inuenio Pſeudole, A
Quam illi remittam. PS. quam ſalutem? CA. argenteam
PS. Pro lignea ſalute vis argenteam
Remittere illi?vide ſis,quam tu rem geras?
CA. Recita modò,ex tabellis iam faxo ſcies,
Quàm ſubito argento mihi vſus inuento ſiet.
PS. Leno me peregrè militi Macedonico,
Minis viginti vendidit,voluptas mea.
Et priuſquam hinc abit,quindecim miles minas
Dederat,nunc vnæ quinque remorantur minæ:
Ea cauſſa miles hic reliquit ſymbolum,
Expreſſam in cera ex annulo ſuam imaginem, B
Vt qui huc afferret eius ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret.ei rei dies
Hæc præſtituta eſt,proxima Dionyſia.
Cras ea quidem ſunt. CA.propè adeſt exitium mihi
Niſi quid mihi in te eſt auxilij. PS. ſine pellegam.
CA. Sino.nam mihi videor cum ea fabularier.
Lege,dulce amarúmque vnà nunc miſces mihi.
PS. Nunc noſtri amores,mores,conſuetudines,
Iocus,ludus,ſermo,ſuauis ſauiatio,
Compreſſiones arctæ amantum corporum,
Teneris labellis molles morſiunculæ, C
Papillarum horridularum oppreſſiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atq; itidem tibi
Diſtractio,diſcidium,vaſtities venit,
Niſi quæ mihi in te'ſt,aut tibi eſt in me ſalus.
Hæc quæ ego ſciui,vt ſcires curaui omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid ſimules,vale.
CA. Eſt miſerè ſcriptum Pſeudole. PS. ô miſerrimè.
CA. Quin fles? PS. pumiceos oculos habeo,non queo
Lacrumam exorare vt expuant vnam modò.
CA. Quid ita? PS. genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit. D
CA. Nihílne adiuuare me audes? PS. quid faciam tibi?
CA. Heu. PS. heu id quidem hercle,ne parſis,dabo.
CA. Miſer ſum,argentum nuſquam inuenio mutuum.
Pſeudole. PS. heu. CA. neque intus nummus vllus eſt.
PS. eſt?eheu.
CA. Ille abducturus eſt mulierem cras. PS. eheu.
CA. Iſtoccine pacto me adiutas? PS. do,id quod mihi eſt.
Nam is mihi theſaurus iugis in noſtra eſt domo.
CA. Actum hodie de me eſt.ſed potes nunc mutuam
Drachmam dare mihi vnam,quam cras reddam tibi?
PS. Vix hercle opinor,ſi me opponam pignori.

Sed quid

A Sed quid de drachma facere vis? CA. restim volo
Mihi emere. PS. quamobrem? CA. qui me faciam pensilem.
Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras.
PS. Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi?
An tu te ea caussa vis sciens suspendere,
Vt me defraudes drachma, si dederim tibi?
CA. Profectò nullo pacto possum viuere,
Si illa à me abalienatur atque abducitur.
PS. Quid fles Cucule? viues. CA. quid ego ni fleam?
Cui nec paratus nummus argenti siet,
B Neque cui libellæ spes sit vsquam gentium.
PS. Vt litterarum ego harum sermonem audio,
Nisi tu illi drachmis fleueris argenteis,
Quod tu istis lacrymis te probare postulas,
Non pluris refert, quàm si imbrem in cribrum ingeras.
Verùm ego te amantem, ne paue, non deseram.
Spero alicunde hodie me bona opera, aut hac mea,
Tibi inuenturum esse auxilium argentarium.
Atque id futurum vnde vnde dicam nescio,
Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.
CA. Vtinam quæ dicis, dictis facta suppetant.
C PS. Scis tu quidem hercle, mea si commoui sacra,
Quo pacto & quantas soleam turbellas dare.
CA. In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.
PS. Satin' est, si hanc hodie mulierem efficio tibi
Tua vt sit, aut si tibi do viginti minas?
CA. Satis, si futurum est. PS. roga me viginti minas.
Vt me effecturum tibi quod promisi scias,
Roga. CA. obsecro hercle. PS. gestio promittere.
CA. Dabísne argenti mihi hodie viginti minas?
PS. Dabo, molestus nunc iámne sis mihi.
D Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
CA. Dij te mihi omnes seruent. verùm si potes
Pietatis caussa, vel etiam matrem quoque.
PS. De istac re, in oculum vtrumuis conquiescito.
CA. Oculum vtrum, ánne aurem? PS. at hoc peruolgatum est minus.
Nunc ne quis dictum sibi neget, dico omnibus,
Pubi præsenti, in concione, omni poplo,
Omnibus amicis, notísque edico meis,
In hunc diem à me vt caueant, ne credant mihi.
CA. Tace obsecro hercle. PS. quid negotij est? CA. ostium

Lenonis crepuit. PS. crura mauellem modò. A
CA. Atque ipse egreditur, penitus periurum caput.

DVORVM LABORI EGO HOM.] id est, duos homines labore leuassem, seu liberassem, me te rogandi, & te mihi respondendi. MEI] mis. ET TVI] & tis. TABELLAS] has tabellas acceperat à Phœnicio, quibus ei significabat se militi à lenone esse venditam xx. minis: rogans vt anteuertat, & se redimat. LANIS] antiquè pro lanas. PROHIBESSIT] prohibuerit. ANTIDHAC] antehac. SVPREMVM] summum. FAC ME CERTVM] sic Virgilius, facinus certum. vsitatiùs dicunt Latini, facere certiorem. CONSILIO BONO] rectè. nam malum consilium, ei qui dedit, pessimum. ALIA ALIAM SCANDIT] litteræ scilicet non erat recta linea collocatæ, sed, vt à puella scriptæ, alia alij erat imposita, & quasi incubabat. iccirco facetè dicit seruus, eas sibi liberos quærere, quasi alia aliam iniret, quod faciunt qui liberos procreare volunt. NISI SIBYLLA L.] quæ etiã si legere non possit, diuinare tamen possit. CVR INCLEMENTER DICIS] cur maledicis. AN OBSECRO, &c.] significat seruus perturbatè & confusè, & inscienter esse scriptas. CITA] euoca animum tuum absentem. TVAM AMICAM VIDEO] significat se nomen Phœnicij videre, in tabellis scriptum. Calidorus ad rem, non ad nomen referebat. IN CERA CVBAT] in tabellis ceratis scripta est. scribebant veteres in tabellis ceratis: ex quo prima cera, secunda cera, ima cera, &c. qua de re alibi. AT TE DII, DEÆQVE, &c.] addicturus fuit Calidorus, perdant, seu perduint, sed seruus anteuertens, & interloquens, substituit, seruassint. SOLSTITIALIS HERBA] quæ sole exoriente exsurgit, & efflorescit, occidente, occidit, & deflorescit, & florem contrahit. ET LIMVM] quo erant vinctæ tabellæ. INTERPRETES] interpretes cogitationum mentis. sic Horatius, linguam interpretem dicit, epistol. ad Pison. *Post effert animi motus interprete lingua.* TITVBANTI ANIMO] incerto animo. tralatio est à pedibus titubantibus. PRO LIGNEA SALVTE] ideò ligneam salutem dicit, quòd tabellis, quæ erant ligneæ, missa fuerat. VIDE SIS] vide si vis. vide quæso: vel, vide si tibi videtur. SYMBOLVM] notam, quæ inter eos conuenerat, qualis fuerit ea nota, mox declarat. DIES HÆC ER.] sic conuenerat, vt proximis Dionysiis, reliquæ quinque minæ numerarentur. Dionysia autem iam aderant, & die crastino futura erant. DVLCE, AMARVMQVE] γλυκύπικρον. MISCES] alloquitur fortasse Phœnicium absentem, significans eam iis verbis, quæ deinceps sequuntur, miscere dulce cum amaro: vel seruum ipsum tabellarum lectorem, quæ dulce & amarum proximis verbis contineant. COMPRESSIONES ARCTÆ] sic legendum potiùs, quàm arctè. HORRIDVLARVM] duriuscularum, & solidarum, quales sunt puellarum adolescentularum, non mollium & flaccidarum & vietarum, quales vetularum. vel vt Nonius, prominentium, exstantium: quem consule in vocibus, Horrendum & horridum, vbi hunc locum profert. DISCIDIVM] sic legendum, à verbo *discindo*, & verò sic legitur apud Nonium in voce *vastities*, non dissidium. VASTITIES] vastitas, vastitudo. profert Nonius hunc versum in voce *vastities.* PVMICES] instar pumicis aridos, ex quibus nulla lacryma exprimi aut elici queat. VT EXPVANT] vt emittant. tralatio est, faceta & ridicula, & seruo digna. alioqui putida, & inepta. GENVS NOSTRVM] nostra progenies. SICCOCVLVM] siccis oculis. NE PARSIS] ne parcè plores, & eiules. DABO] suppeditabo tibi magnam copiam harum vocum flebilium. NAM IS MIHI THES.] thesaurum domi habeo ploratuũ, & fletuum, propter incommoda seruitutis scilicet. IVGIS] perennis. SI ME OPPONAM PIGNORI] etiam si me oppignerem. RESTIM] funem, ex quo me suspendam. Terentius. *ad restim mihi res redit.* PENSILEM] pendulum. vua pensilis. horti pensiles. ANTE TENEBRAS] antequàm nox adueniat. PERSEQVI TENEBRAS] mortem oppetere. QVÒD TV ISTIS LACR.] quòd postulas te illi probare lacrymis, id est, in eo, quòd æquum censes te existimari ab illa probum & verum amatorem, ob lacrymas, falleris. nam nihil plus assequêre lacrymando, quàm si aquam in cribro geras. BONA OP.] recta ratione. AVT HAC] aut aliqua fallaci, & callida, & dolosa, & me digna, via. ITA SVPERE. S.] sumtum à vulgi opinione ac superstitione. VTINAM QVAE DICIS, DICTIS F. S.] vtinã facta dictis, quæ dicis, suppetãt. vtinam dicta tua non sint inania; & vacua à factis. MEA SI COMM. S.] ductũ fortasse à sacris Bacchi, quæ nemo impune cõmouet: quæq; à Baccho ipso cõmota, magnas turbas excitãt. SATIN' EST SI H. M.] satisne est, si efficio hodie tibi vt hæc mulier tua sit, aut si, &c. millies iã, hoc loquendi genus esse à Græcis sumtũ, & à Comicis præcipuè vsurpatũ admonuimus. ROGA ME VIGINTI MIN.] ridiculè seruus non satis habet nudo pacto has viginti minas promisisse, sed vt Calidoro magis cautum sit, & vt ille minus dubitet, aut diffidat, vult eum à se has viginti minas stipulari. Stipulatio autem contractus est validissimus, ac firmissimus: qui constat ex antè egressa interrogatione, & subsecuta promissione. GESTIO PROM.] cupio promittere roganti, vt sit stipulatio, easque viginti minas debeam ex stipulatu. DABISNE HODIE, &c.] en, stipulationis formula. Exstat in pãdectis iuris ciuilis, titulus de verborũ obligationibus libr. digest. vbi multa de stipulationibus. NE DICTVM TIBI NEGES] vt ne præ-

B

C

D

A te præmonitum, seu vt tibi prædictum memineris. TANGAM] adoriar, petam. PIETATIS CAVSA] iocus ex cõtrario, nam si impium est, patrem fallere, magis impium est, etiam matrem. IN OCVLVM VTRVMVIS CONQVIESCITO.] in vtrumque oculum dormito. securus esto. OCVLVM VTRVM, &c.] vtrùm in vtrúmque oculum, an in vtrámque aurem? NE QVIS DICT.] ne quis sibi prædictum neget. sic suprà non longè. PVBI PRAESENTI] Festus. Pube præsenti est populo præsente, συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt, omnem populum significans. CRVRA MALL. CREP.] crura mallem crepuisse, id est, fracta esse. crura autem eorum, qui in crucem acti erant, frangebantur. PERIVRVM CAPVT] periurus homo.

LENO. LORARII IIII. PSEVDOLVS. CALIDORVS.

B EXite, agite, ite ignaui, malè habiti, & malè conciliati,
Quorum numquam quicquam cuiquam venit in mentem, vt rectè faciant.
Quibus nisi ad hoc exemplũ experior, non potest vsurpari vsura.
Neque ego homines magis asinos vmquam vidi, ita plagis costæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagritribæ.
Qui hæc habent consilia, vbi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus,
C Vt mauelis lupos apud oueis linquere, quàm hos domi custodes.
At faciem cùm aspicias eorum, haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeò hanc edictionem, nisi animum aduortitis omnes,
Nisi somnum, socordiámque ex pectore, oculísque amouetis,
Ita ego vestra latera loris faciam vt validè varia sint,
Vt ne peristromata quidem æquè picta sint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.
Atque heri antè dixeram omnibus, dederámque eas prouincias.
Verùm ita vos estis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium vestrum vt vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati estis vos. vincite hoc duritia ergo, atque me.
D Hoc vide sis. vt alias res agunt? hoc agite, hoc animum aduortite,
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum
Numquam ædepol vestrum durius tergum erit, quàm terginum hoc meum,
Quin nunc dolétne? hem, sic datur, si quis herum seruus spernit.
Assistite omnes contra me, & quæ loquor, aduortite animum.
Tu qui vrnam habes, aquam ingere, face plenum aënum sit citò,
Te, cum securi, caudicali præficio prouinciæ,
LO. At hæc retunsa est. LE. sine siet, itidem vos estis plagis omnes.
Num qui minus ea gratia tamen omnium opera vtor?
Tibi hoc præcipio, vt niteant ædes, habes quod facias, propera, abi intrò.

Tu esto lectisterniator. tu argentum eluito, idem extruito, A
Hæc, cùm ego à foro reuertor, facite vt offendam parata,
Vorsa, præsterga, strata, lautáque, coctáque omnia vti sint.
Nã mihi hodie natalis dies est, decet eũ omnes vos concelebrare,
Pernam, callũ, glandiũ, sumen, facito in aqua iaceant. satin' audis?
Magnificè volo enim summos viros accipere, vt mihi rem esse reantur.
Intrò abite, atque hæc citò celebrate. ne mora quæ sit, cocus cùm veniat
Mihi. ego eo in macellum, vt pisciũ quicquid est pretio prestinem.
I puere præ, ne quisquam pertundat crumenam cautio est.
Vel opperire, est quod domi dicere pæne sum oblitus. B
Auditin', vobis mulieres hanc habeo edictionem:
Vos quæ in munditiis, mollitiis, deliciísque ætatulam agitis
Viris cum summis inclytæ amicæ, nunc ego scibo, atque hodie experiar,
Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque suæ rei, quæ somno studeat.
Quam libertam fore mihi credam, & quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, vt mihi munera multa huc ab amatoribus cõueniãt.
Nam nisi penus annuus hodie conuenit, cras populo prostituam vos. C
Natalem scitis mihi diem esse hunc. vbi isti sunt, quibus vos oculi estis?
Quibus vitæ, quib. deliciæ estis? quibus suauia? mamillæ? mellitæ?
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædeis iam hîc assint.
Cur ego vestem, aurum, atque ea, quibus est vobis vsui, præhibeo? quid mihi
Domi, nisi malum, vestra opera est hodie? improbæ vini modò cupidæ estis,
Eo vos vestros panticésq. adeò madefacitis, cũ ego sim hic siccus.
Nunc adeò hoc factum est optimum, vt nomine quamque appellem suo. D
Ne dictum esse actutum sibi quæpiam vestrarum mihi neget, aduortite animum cunctæ.
Principio Hedylium tecum ago, quæ amica es frumentariis,
Quibus cunctis montes maximi aceruí frumenti sunt domi:
Fac sis sit delatum huc mihi frumentũ, in hunc annum quod satis
Mihi, etiã familiæ omni sit meæ, atque adeò vt frumento affluam:
Vt ciuitas nomen mihi commutet, méque vt prædicet
Lenone ex Ballione regem Iasonem. CA. audin' furcifer
Quæ loquitur, satin' magnificus tibi videtur? PS. Pol iste
Atque etiam malificus, sed tace, & hanc rem gere.

Æschrodora

LE. Æſchrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmulos
Lanios, qui item vt nos iureiurando malo quærunt rem, audi:
Niſi carnaria tria grauida tergoribus oneri vberi hodie
Mihi erunt, cras quaſi Dircam olim (vt memorant) duo
Gnati Iouis deuinxêre ad taurum, item hodie ſtringam ad carnarium, id tibi
Profectò taurus fiet. CA. nimis ſermone huius ira incendor.
PS. Hunccine hîc hominem pati colere iuuentutem Atticam?
Vbi ſunt? vbi latent, quibus ætas integra eſt? qui amant à lenone?
Quin conueniunt? quin vnà omnes peſte hac populum hunc liberant?
B Sed nimis ſum ſtultus, nimiùm fui indoctus, illíne audeant
His id facere? quibus vt ſeruiant, ſuus amor cogit. ſimul
Prohibet, faciant aduerſum eos quod volunt. CH. vah tace. PS. quid eſt?
CA. Malè morigerus, malè facis mihi, cum ſermone huic obſonas. PS. taceo.
CA. At taceas malo multo, quàm tacere te dicas. LE. tu autem
Xyſtylis fac vt animum aduortas, qoius amatores oliui
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non iam huc culleis oleum deportatur,
Te ipſam culleo ego cras faciam deportere in pergulam.
C Ibi tibi adeò lectus dabitur, vbi tu haud ſomnum capias,
Sed vbi vſque ad languorem. tenes quorſum hæc ſe tendant quæ loquor?
En excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probè oleo onuſtos.
Num cuipiam eſt hodie tua tuorum opera conſeruorum
Nitidiſſimum caput? aut num ipſe ego pulmento vtor magis
Vnctiuſculo? ſed ſcio, tu oleum haud magnipendis, vino te
Deuincis, ſine modò. reprehendam ego cuncta hercle vna opera, niſi
Quidem hodie tu omnia facis ſceleſta, hæc vti loquor.
D Tu autem quæ pro capite argentum mihi iam iámque ſæpè numeras,
Ea paciſci modo ſcis: ſed quæ pacta es, non ſcis ſoluere.
Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ ſummatum virûm,
Niſi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur,
Cras Phœnicium Phœnicio corio inuiſes pergulam.

EXITE] alloquitur ſeruos. ET MALÈ CONCILIATI] & malè quæſiti, ſeu parti. CALLENT] callū contraxerunt verberibus. FLAGRITRIBÆ] qui flagra ferunt. QVI HÆC HAB. C.] hæc cōſilia inter ſe ineunt, & hæc inter ſe hortātur: rape, &c. CLEPE] furare. HARPAGA.] verbum à Græco ἁρπάζω ductum. ES] es, in imperatiuo: hoc eſt, ede, comede. OPERA FALLVNT] facie, & aſpectu videntur eſſe alicuius pretij: opera: id eſt, ſi hero opera danda ſit, ignaui ſunt, & nequā. HANC EDICTIONEM] ſubintell. accipite. NISI SOMNVM

SOCORD.]redde ſingula ſingulis,hoc modo:niſi ſomnum ex oculis,ſocordiam ex pectore a- A
mouetis,&c.Eſt autem χιασυός.nam primùm reſpondet quarto:ſecundum tertio. VARIA]
variata,variis notis diſtincta. PICTA]acu. CAMPANICA]in Campania laborata:vel qui-
bus Campani vtebantur. BELLVATA] in quibus erant belluæ acu pictæ. OFFICIVM
VESTRVM VT]vt cogatis vos commoueri à me officium veſtrum: veſtro malo, hoc eſt, vt
cogatis me flagra in manus ſumere,quibus vos officij veſtri,ſeu officium veſtrum cōmoneam.
Nam vtroque modo loquuntur Latini,commoneo te officium tuum,& commoneo te officij
tui.Interdum & hoc modo,commoneo te de officio tuo. VINCITE HOC DVRITIA]
quia ſic animati eſtis,vt officiũ veſtrum non niſi malo coacti facere velitis, vincite hoc lorum,
ſeu flagrũ bubulum duritia:habete tergum hac ſcutica bubula durius.QVIN NVNC DO-
LÉTNE?] ſeruis verberatis hæc loquitur. Quin nunc ſentitiſne?ánne hæ quidem plagæ vo-
bis dolorem incutiunt? HEM SIC DATVR]hem ſic verberari ſolent ſerui negligentes &
ignaui. CAVDICALI PRÆFICIO PR.]vt lignum findas, & in tabulas,ac fragmēta mi-
nuta diſſeces.Caudex,ſeu codex arboris truncus.ſignificat etiam interdũ tabularũ contextum.
RETVNSA EST]retuſa eſt. ITIDEM VOS ESTIS PL.]ſic vos eſtis omnes plagis retu-
ſi. NVM QVI MINVS]nunc iccirco vel pilo minus veſtra omnium opera vtor?Num qui,
id eſt,num quo,ſeu num aliquo.EA GRATIA]iccirco,ob eã cauſam. TIBI HOC PRAE- B
CIPIO]tibi hoc præſcribo. VT NITEANT]vt ſint mundæ & nitidæ. LECTISTERNIA-
TOR]nomen quaſi verbale à lecti ſternio factum. IDEM EXSTRVITO] tu idem argen-
tum è thecis expromtum diſponito,ſeu componito.VERSA]à verrendo.VT MIHI REM]
vt me locupletem & copioſum eſſe putent. PRÆSTINEM]emam.CAVTIO EST]cauen-
dum eſt. VEL OPPERIRE]vel exſpecta. VOBIS MVLIER. HANC] vobis mulieres
hæc habeo quæ edicam. AMICÆ]ἑταίραι. QVÆ CAPITI]quæ ſaluti,& libertati ſtudeat.
PENVS ANNVVS] penus in totum annum. QVIBVS VOS OCVLI ESTIS?] qui-
bus eſtis caræ vt oculi?vel qui vos in oculis ferunt?vel qui vos ſuos oculos appellant? MEL-
LITÆ]qui vos appellant mellitas? MANIPVLATIM]per manipulos,gregatim. PRÆHI-
BEO?]præbeo?VINO MODÒ CVPID. ESTIS]vini modò cupidæ eſtis.PANTICÉSQ.]
ventres,ventris amplitudinem,vel vt alij, pinguitudinem, & omáſum. Martial. lib. 6. *Quid cum
panticibus laxis,& compede grandi?* FACTVM EST OPTIM.] legendum fortaſſe eſt,factu eſt
optimum. CVNCTAE]vniuerſæ. TECVM AGO]tecum loquor. MONTES MAXIMI
ACERVI]acerui maximi,inſtar montium,vel montes,& maximi acerui. REGEM IASO-
NEM]Iaſonem Theſſaliæ,ſeu Pherarum tyrannum,qui ætate Timothei, & Epaminondæ flo- C
ruit,malim intelligi,quàm Iaſonem illum Argonautum. IVREIVRANDO MALO]periu-
rio.ἐπιορκίᾳ. CARNARIA]vaſa,ſeu loca,in quibus carnes aſſeruantur. GRAVIDA]ſic ha-
bent noſtri codices manuſcripti, cum vulgatis congruentes. nam Camerarius edidit, *granda.*
ONERI VBERI] malim legi,onere vberi,vt ſit κατὰ σύνθεσιν tergoribus onere vberi, vel
dic,niſi erunt mihi oneri vberi: id eſt, niſi erunt mihi in onus vberi.vulgati libri habent, one-
ratu. QVASI DIRCAM OLIM (VT MEMORANT) DVO.]Zethus & Amphion Io-
uis ex Antiopa filij Dircen,quam Lycus Antiopa,eorũ matre eiecta, vxorem duxerat, quæque
Antiopam in vincula coniecerat, caudæ bouis indomiti alligarunt, Lycúmque interfecerunt.
Apollodorus Propertius lib.2.eleg.xiij. hanc fabulam aliquot verſibus commemorat. SER-
MONE]ob ſermonē. HVNCCINE HÎC HOM.&c.]verúmne eſt,fáſne eſt,oportétne,de-
cétne iuuentutem Atticam pati hunc lenonem hîc habitare? QVI AMANT À LENO-
NE?]qui amant puellas à lenone,hoc eſt,ex domo lenonis. QVIN CONVENIVNT?]cur
non conueniunt? ILLÍNE AVDEANT,&c.] credibiléne eſt,illos iuuenes, qui ad amorem
plerumque ſunt proclines,auſuros id facere lenonibus?quibus vt ſeruiãt,ſuus hoc eſt, ipſorum
iuuenum,amor cogit?ſimúlque idem amor prohibet,ne aduerſum eos (lenones) faciant, quod D
volunt? CÙM SERMONE HVIC OBS.]cùm tuo ſermone lenoni obſtrepis, ita vt eius
orationem exaudire non poſſim. DYNAMIN]vim,copiam.vox Græca eſt. CVLLEIS]cul-
leus ex corio conſtabat,& viginti amphoras, ſeu venas quadraginta continebat, vt docet Pli-
nius. TE IPSAM CVLLEO EGO]ego faciam,vt tu ipſa culleo deportere,&c.IN PER-
GVLAM]in vmbraculum,aut tabernam aliquam,in qua proſtes ſcilicet omnium prætereun-
tium libidini expoſita.Non ſolùm autem pauperes,artifices,opifices, quibus domus non erat,
in pergulis habitabant,verùm etiam ſcorta vilia,& diobolaria,& omni prætereuntium libidi-
ne proſtituta,mercem ſuam ſcilicet omnibus venalem proponentia. Sic Suetonius lib. de cla-
ris Grammaticis refert Craſſitum Libertium pauperē grammaticum, docuiſſe in pergula.vide
Adrian.Turneb.Aduerſ.lib.8.cap.2.VBI VSQ. AD LANG.]verbũ turpe tacuit.voluit enim
dicere,vbi vſque ad languorem ſubigere, aut aliquid aliud ſimile. TENES QVORS. HAEC
SE TEND.]quod obſcuriùs duxiſſe pudori ſpectatorũ parcens videbatur,planiùs eloquitur,
idq.fortaſſe geſtu actor adiuuat.nã in verbo,*tendant*,ineſt interdũ obſcœnitas. ex quo, tentigo.
noſtri libri tamen non habẽt pronomen *ſe*,ante verbũ *tendãt*:ſed vt vulgati quorſum hęc tẽdant.
EXCETRA TV]tu vipera.ſic Camerarius & edidit,& interpretatus eſt.alloquitur autẽ eandẽ
illam puellã oleariam:id eſt,cuius amatores olei vim habent maximam,vt & idem Camerarius
indicat,

A indicat,& verba ipsius Plauti,quæ sequuntur,declarant. NVM CVIPIAM EST H.] num cuipiam tuorum conseruorum caput tua opera est nitidissimum? num conseruorum tuorum capilli tua opera, id est, quæstu meretricio,quem facere deberes ex oleariis amatoribus, maximè nitēt? proinde ac si dicat: nihilo magis nitent cuiusquam capilli tua opera. capillos autem oleo nitere:& capillos nitentes,seu nitidos dicūt scriptores Latini & maximè Poetæ,quos oleo delibutos esse significant. AVT NVM IPSE EGO,&c.] aut num ego ipse vtor pulmento vel minimo vnctiore? VINO TE DEVINCIS] ita te vino obruis, vt neque pedes, neque lingua suo officio fungi queant,sed vincti sint. REPREHENDAM EGO C.]omnia hercle tua peccata vna opera corrigam,& animaduertam,nisi quidē,&c. Secutus sum autem hîc quoque editionem Camerarianam,quæ cum librorum nostrorum scriptura congruit.Nam vulgati habent,rependam. SCELESTA] tu scelesta. PRO CAPITE] pro tua libertate. SÆPE NVMERAS] sæpè dicis te iam iámque numeraturam. DELICIÆ SVMMATVM VIRŪM]delici æprimorum virorum tu quæ amaris & coleris à primariis viris. PHŒNICIO CORIO] id est,Pœniceo corio.omnino malim hîc legi,Pœniceo,id est,purpureo, vt sit paronomasia.

B

CALIDORVS. PSEVDOLVS. BALLIO leno

PSeudole,non audis quæ hic loquitur? PS. audio here equidem atque animum aduorto.

CA. Quid mihi es autor,huic vt mittam, ne amicam hic meam prostituat?

PS. Bene curassis,liquido es animo,ego pro me & te curabo.
Iamdiu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia est antiqua.

C Mittam hodie huic suo die natali malā rem magnam & maturam

CA. Quid opus est. PS. potin' aliam rem vt cures? CA. at. PS. bat. CA. crucior. PS. cor dura.

CA. Non possum. PS. fac possis. CA. quónam pacto possim vincere animum?

PS. In rem quod sit præuortaris,quàm te aduersa animo auscultes.

CA. Nugæ isthæc sunt,non iucundum est,nisi amans facit stultè. PS. Pergin'

CA. O Pseudole mi, sine sim nihili. PS. mitte me sis, sino,modò ego
Abeam. CA. mane, mane. iam vt voles me esse, ita ero. PS.
D nunc tu sapis.

BA. It dies. ego mihi cesso, i præ puere. CA. heus abiit. quin reuocas?

PS. Quid properas?placidè. CA. at priusquam abeat BA. quod hoc malum? tam placidè is, puere.

PS. Hodie nate heus,hodie nate,tibi ego dico,heus hodie nate,redi &
Respice ad nos,tametsi occupatus. moramur,mane,sunt colloqui
Qui volunt te. BA. quid hoc est,quis est qui moram occupato molestam obtulit?

CA. Qui tibi sospitalis fuit. BA. mortuus est,qui fuit:qui est,viuus est.

PS. Nimis superbè. BA. nimis molestus. CA. reprehende hominem,assequere.

BA. I puere. PS. accedamus hàc obuiam. BA. Iuppiter te perdat, quisquis es. A
PS. Te volo. BA. at vos ego ambos, verte hàc te puere. PS. non licet
Colloqui te? BA. at mihi non lubet. CA. sin tuam est quippiam in rem? BA. licet.
Ne obsecro viuere, an non licet? PS. vah manta. BA. omitte. CA. Ballio.
PS. Audi. BA. surdus sum, profectò inanilogus es. CA. dedi, dum fuit.
BA. Non peto quod dedisti. CA. dabo quando erit. BA. ducito
Quando habebis. CA. heu heu quàm ego malis perdidi modis, B
Quod tibi detuli & quod dedi. BA. mortua re, verba nunc facis.
Stultus es, rem actam agis. PS. nosce saltem hunc quis est. BA. iam diu
Scio qui fuit: nunc quis est is, ipsus sciat. ambula tu.
PS. Potin' vt semel modò Ballio hunc cum lucro respicias?
BA. Respiciam istoc pretio. nam si sacrificem summo Ioui,
Atque in manibus exta teneam vt porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem diuinam deseram.
PS. Non potest pietate obsisti huic, vt res sunt cæteræ.
Deos quidē quos maximè æquum est metuere, eos minimi facit. C
BA. Compellabo, salue multum, serue Athenis pessume.
PS. Di te deæque ament, vel huius arbitratu, vel meo:
Vel si dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.
BA. Quid agitur Calidore? PS. amatur, atque egetur acriter.
BA. Misereat, si familiam alere possim misericordia.
PS. Eia scimus nos quidem te qualis sis, ne prædices.
Sed scin' quid nos volumus? BA. pol ego propemodo. vt malè sit mihi
PS. Et id, & hoc quod te reuocamus, quæso animum aduorte. CA. audio. D
Atque in pauca, vt occupatus nunc sum, confer quid velis.
PS. Hunc pudet quòd tibi promisit, quáque id promisit die,
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.
BA. Nimio id quod pudet facilius fertur, quàm illud quod piget:
Non dedisse istum pudet: me quia non accepi, piget.
PS. At dabit, parabit aliquid hos dies, manta modò.
Nam hic id metuit, ne illam vendas ob simultatem suam.
BA. Fuit occasio si vellet, iampridem argentum vt daret.
CA. Quid si non habui? BA. iam haberes, inuenires mutuum,
Ad Danistam deuenires, adderes fœnusculum,
Surripuisses patri. PS. surriperet hic patri audacissime?

A Non periculum est, ne quid rectè monstres? BA. non lenonium est.

CA. Egon' patri surripere possim quicquam, tam cauto seni?
Atque adeò si facere possem, pietas prohibet. BA. audio,
Pietatem ergo istam amplexator noctu pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo præuortere,
Omnes tibi patres sunt? nullus est tibi, quem roges mutuum
Argentum? CA. quin nomen quoque iam interiit, mutuum.

BA. Heus tu postquam hercle isti à mensa surgunt
Qui suum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores sunt, ne credant alteri.

B CA. Nimis miser sum, nummum nusquam reperire argenti queo:
Ita miser & amore pereo, & inopia argentaria.

BA. Eme die cæca hercle oliuum, id vendito oculata die.
Iam hercle vel ducentæ fieri possunt præsentes minæ.

CA. Perij, an non tum lex me perdit, quina vicenaria?
Metuunt credere omnes. BA. eadem est mihi lex, metuo credere.

PS. Credere autem? ehò an pœnitet te, quando hic fuerit vsui?

BA. Non est iustus quisquam amator, nisi qui perpetuat data,
Dátque vsque quando nihil sit, simul amare desinat.

CA. Nihil ne te mei miseret? BA. inanis cedis, dicta non sonant.

C Atque ego te viuum, saluumque vellem. PS. ehò an iam mortuus est?

BA. Illico vixit amator, vbi ille lenoni placet.
Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
Nam istoc quòd nunc lamentare non esse argentum tibi,
Apud nouercam querere. PS. eho tun' vmquam huius nupsisti patri?

BA. Dij melius faciant. PS. fac hoc, quod te rogamus Ballio,
Mea fide si isti formidas credere. ego in hoc triduo
Aut terra, aut mari alicundè euoluam id argentum tibi.

D BA. Tibi ego credam? PS. cur non? BA. quia pol, qua opera sic credam tibi.
Vna opera alligem canem fugitiuam agninis lactibus.

CA. Siccine mihi abs te bene merenti malè refertur gratia?

BA. Quid nunc vis? CA. vt operiare hos sex dies saltem modò,
Ne illam vendas, neu perdas me hominem amantem. BA. animo bono es.
Vel sex opperibor menses. CA. euge homo lepidissime.

BA. Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?

CA. Quid iam? BA. quia enim non venalem iam habeo Phœnicium.

CA. Non habes? BA. non hercle verò. CA. Pseudole arcesse hostias,

Victimas,lanios,vt ego huic sacrusicem summo Ioui: A
Nam hic mihi nunc est multo potior Iuppiter,quàm Iuppiter.
BA. Nolo victimas. agninis me extis placari volo.
CA. Propera,quid stas?arcesse agnos,audin' quid ait Iuppiter?
PS. Iam hîc ero,verùm extra portam Metiam currendu'st prius.
CA. Quid eo? PS. lanios inde arcessam duos cum tintinabulis,
Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero,
Vt hodie ad litationem huic suppetat satias Ioui.
In malam crucem istic ibit Iuppiter lenonius.
BA. Ex tua re non est, vt ego emoriar. PS. qui dum? BA. ego dicam tibi,
Quia ædepol dum ego viuus viuam,numquam eris frugi bonæ. B
PS. Ex tua re non est vt ego emoriar. BA. qui dum? PS. sic, quia
Si ego emortuus sim,Athenis te sit nemo nequior.
CA. Dic mihi obsecro. verum hercle seriò hoc quod te rogo,est?
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
BA. Non ædepol habeo profectò.nam iampridem vendidi.
CA. Quomodo? BA. sine ornamentis ,cum intestinis omnibus.
CA. Meam tu amicam vendidisti? BA. valde,viginti minis.
CA. Viginti minis? BA. vtrum vis,vel quater quinis minis,
Militi Macedonio,etiam quindecim hic habeo minas.
CA. Quid ego ex te audio? BA. amicam tuam esse factam argenteam. C
CA. Cur id ausus facere? BA. lubuit, mea fuit. CA. ehò Pseudole,
I,gladium affer. PS. quid opus gladio? CA. qui hunc occidam,atque me.
PS. Quin tu te occidis potius?nam hunc fames iam occiderit.
CA. Quid ais,quantum terra tegit hominum periurissime?
Iurauistin' te illam nulli venditurum,nisi mihi?
BA. Fateor. CA. nempe conceptis verbis. BA. etiam consultis quoque. D
CA. Periurauisti scelestè. BA. at argentum intrò condidi.
Ego scelestus nunc argentum promere possum domo:
Tu qui pius es istoc genere natus,nummum non habes.
CA. Pseudole assiste altrinsecus,atque onera hunc maledictis. PS. licet.
Numquam ad prætorem æquè cursim curram,vt emittar manu.
CA. Ingere mala multa. PS. iam ego te differam dictis meis
Impudice. BA. ita est. PS. sceleste. BA. dicis vera. PS. verbero.
BA. Quippini CA. bustirape. BA. certè. CA. furcifer. BA. factum optumè.

Socio-

A CA. Sociofraude. BA. sunt mea hæc ista. PS. patricida. BA. perge tu,
PS. Sacrilege. BA. fateor. CA. periure. BA. vetera vaticinamini.
CA. Legirupa. BA. validè. PS. pernicies adolescentum. BA. acerrimè.
CA. Fur. BA. babæ. PS. fugitiue. BA. bombax. CA. fraus populi. BA. planissumè.
PS. Fraudulente. CA. impure leno. PS. cœnum. BA. cantores probos.
B CA. Verberauisti patrem atque matrem. BA. atque occidi quoque,
Potiusquam cibum præhiberem, num peccaui quippiam?
PS. In pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.
BA. Numquid aliud etiam voltis dicere? CA. ecquid te pudet?
BA. Te damatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.
Sed quamquam multa maláque in me dicta dixistis mihi,
Nisi mihi attulerit miles quinque quas debet minas,
Sicut hæc est præstituta numerando argento dies,
Si is non aderit, posse opinor facere officium me meum.
CA. Quid id est? BA. si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.
C Hoc meum est officium: ego operæ si sit plus, tecum loquar:
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postules.
Hæc mea est sententia, vt tu hinc porrò quid agas, consulas.
CA. Iámne abis? BA. negotij nunc sum plenus. PS. paulò pòst magis.
Illic homo meus est. nisi omnes di me atque homines deserunt,
Exossabo ego illum simulter itidem vt murænam cocus.
Sed nunc Calidore operam te mihi volo dare. CA. quid imperas?
PS. Hoc ego oppidum admœnire, vt hodie capiatur, volo.
D Ad eam rem vsu'st hominem astutum, doctum, scitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
CA. Cedo mihi quid es facturus? PS. tempori ego faxo scies.
Nolo bis iterare, sat sic longæ fiunt fabulæ.
CA. Optumum atque æquissimum oras. PS. propera, adduc hominem citò
Pauci ex multis sunt amici homini qui certi sient.
CA. Ego scio istuc. PS. ergo vtrumque tibi nunc delectum para.
Ex multis exquire illis vnum tibi qui certus siet.
CA. Iam hic faxo aderit. PS. potin' vt abeas? tibi moram dictis creas.

QVID MIHI ES AVCTOR] quid mihi es auctor vt faciam? vel quid mihi suades vt faciam? HVIC VT MITTAM] non mihi es auctor, vt huic mittam puerum, qui eum meis verbis roget ne amicam in pergula deportet, & omnibus prostituat? BENE CVRASSIS] bene curaueris: hoc est, rectè feceris, si curaueris. Hoc dicit Pseudolus, quasi ei assentiens, & non valde laborans, & lentè ferens quid ille faciat: deinde iubet eum liquido & tranquillo & securo esse animo. Hoc enim sibi curæ fore. LIQVIDO ES ANIMO] esto animo non turbido, esto animo æquo, & tranquillo, & vt alibi loquitur, defæcato. IAM DIV HVIC] iamdiu ego & leno beneuoli inter vos & amici sumus. POTIN' ALIAM R.] potésne quiescere, aut aliam rem curare? quasi dicat, aliam rem cura, & sine me hác rem curare. BAT] cùm esset aliquid contrà dicturus Calidorus, videns properato opus esse interloquitur Pseudolus, & sermonem eius fastidiosè interrumpit, facetè eandem vocem littera à principio addita, iterans. Sosipat. Carisius lib. 2. instit. Grammatic. ait, *bat*, sonum esse cornicis lituum ex ore eximentis. COR DVRA] καρτέρει. animum tuum obfirma. IN REM QVOD SIT PR.] id est, id potius quod expediat, præoccupes, quàm in rebus parum ex animi sententia procedentibus, animo morem geras. ISTHÆC] quæ loqueris. MITTE ME SIS] missum me fac, obsecro. SINO] sino te nihili esse, modò me abire sinas. QVID PROP.?] hæc loquitur Pseudolus Calidoro properanti: non lenoni, vt alij volunt. PLACIDÈ] pedetentim, seu leniter & lentè. PVERE] puerum lenonis primùm reuocat: deinde lenonem ipsum. HODIE NATE] sic lenonem appellat, quod hodie diem natalem suum celebret. TAMETSI OCCVPATVS] malim legi, *occupatum*, vt cohæreat cum verbo *moramur*. SVNT COLL. QVI V.] sunt qui te conuenire volunt. sic Plautus loqui solet, & verbum *colloqui*, cum accusandi casu coniungere. QVI TIBI SOSPITALIS FVIT] qui tibi salutaris fuit: qui tibi saluti fuit. I PVERE] hortatur puerum suum leno, vt pergat quem suprà præire iusserat. OBVIAM] vt ei à fronte occurramus, & ita progredi prohibeamus. TE VOLO] ambiguum est. Nam vel ita potest accipi, Te volo conuenire, vel ita, Te Iupiter perdat, volo. Atque hoc modo scilicet Pseudolus vult intelligi: idque non fefellit lenonem, qui sic respondet, at vos ego ambos: id est, at ego volo vos ambos perdat Iupiter. NON LICET COLLOQVI TE?] non licet te conuenire? sic suprà non longè. SIN TVAM EST QVID P.] si tibi non libet conueniendi tui copiam nobis facere, quod putes nos nihil esse dicturos, quod tua intersit scire aut audire, at nec si quid habemus in rem tuam, sines te conueniri? LICÉTNE MBS.] quasi dicat, vos me enecatis. vos ita mihi molesti estis, vt mihi per vos viuere non liceat. MANTA] mane. Nonius. *mantat*, pro, *manet*. Cæcil. Hypolym. *In voltu eodem, in eadem manet militia*. Nonnulli codices etiam veteres habent, *mane*. INANILOGVS] inania loquens. nomen ex Latino & Græco iunctum. DVCITO] Phœnicium. MORTVA RE] quando res nec præterita reuocari, nec facta infecta fieri potest. Nam frustrà de præteritis rebus, quasi integris loquimur. REM ACTAM AGIS] inanem operam sumis. nam quod actum est, agi amplius non potest. AMBVLA TV] puerum suum alloquitur. CVM LVCRO] quasi hoc dicat, non postulo, vt Calidorum, cum tuo damno respicias, sed vt cum lucro. ISTOC PRETIO] istac mercede. RESPICIAM] Calidorum id est, ea conditione Calidorum respiciam, vt si ex eo lucrum sim consecuturus. VT PORRICIAM] porricere interpretatur, porro iacere. Macrob. lib. 3. Saturn. docet, *porricere*, esse verbum sacrificantibus sollemne ex disciplina haruspicum, & ex præcepto Pontificum, & eos falli, qui apud Virg. lib. 5. Æneid. in extrem. verba illa: *extáque salsos Porricit in fluctus*, &c. interpretantur, *proiicit*, quasi Virgilius dixerit, exta esse proiicienda, quia adiecit in fluctus: sed non ita est, inquit. Mare enim hîc accipiendum est pro ara, & foco, cùm sacrificium diis maris fieri dicatur. Extra autē porricienda sunt diis tātùm in altaria, arámue, focúmue, eóue quo extra dari debebūt. NON P. P.] nō potest huic pietati repugnari, vt ceteris in rebus plurimùm valet pietas, vel vt apud alios omneis plurimùm potest pietas. alia ratione cū hoc pugnādū est. HVIVS] Calidori: qui nihilo plus amat Ballionem, quàm Pseudolus. Quare si horū duorū arbitratu dij, deæque lenonem amabunt, non amabūt. AMATVR ATQVE EGETVR] amo, atque egeo acriter. MISEREAT] me, subintell. SCIMVS TE QVALIS S.] scimus qualis tu sis. PROPEMODO] propemodum scio quid vultis: nempe vt malè sit mihi. ATQVE IN PAVCA, &c.] & paucis expedi, prout ego sum occupatus. NIMIO ID QVOD PVDET, &c.] multo facilius est id ferre, quod nobis pudorem affert, quàm quod damnum importat. vel sic, multo facilius est famæ, quàm rei familiaris iacturam ferre. Hoc verum est ex persona lenonis. sed viro bono iactura existimationis grauior est, quàm rei. Non admodū dissimile est illud in Trinummo. *Pol pudere quàm pigere præstat totidem litteris*. Profert vtrumque versum Nonius in verbo *pudet*, & docet, pudet, & piget, hoc inter se distare, quòd pudet verecundiæ est, piget, pœnitentiæ. Profert idem Sallust. in bello Iugurt. Nam postea quę fecerit, incertum habeo, pudeátne, an pudeat magis. ME QVIA NON ACC. P.] mihi quia non accepi, dolet. HOS DIES MANTA MODO] paucos dies proximos mane modò. sic autem interpingendum, ac distinguendum, vt, *paucos dies*, cum verbo *manta* cohæreat, non cum *parabit*. Sic infrà non longè admodum *vt opperiare hos sex dies saltem modò*. OB SIMVLTATEM S.] propter inimicitias occultas, quas tecum gerit. VT DARET] quomodo daret. IAM HABERE] iam habere deberes. vel dares

A dares operam vt haberes. AD DANISTAM] ad fœneratorem. NON PERICVLVM EST, NEQVID R. M.] non est metuendū nequid rectè præcipias, aut doceas, qui talia præcepta des Calidoro. NON LENON.] non est lenonis rectè monstrare. PIETATEM ERGO ISTAM] si mauis pius esse, quàm patri pecuniam surripere, vt Phœnicio potiare, pietate tua contentus esto, neque cum Phœnicio cubare postulato. PRÆVORTERE] anteponere. OMNES TIBI P. S.] omnésne homines tanquam patres, vereris & colis, vt eos fallere ac fraudare non audeas? QVIN NOMEN Q. IAM INTERIIT M.] non modò res ipsa, inquit, sed etiam nomen ipsum mutui interiit. ita omnes à mutuo dando abhorrent. HEVS TV POSTQVÀM HERCLE] sententia horum trium versuum hæc est: Heus tu postquàm hercle isti lurcones, & heluones è mensa surgunt distēta, & bene curata cute, qui suum quidem, id est, quod sibi debetur, diligenter, & acriter à debitoribus repetunt, alienum autem, id est, id quod aliis debent, homini reddunt nemini, ij omnes qui solebant antea mutuum dare, cautiores sunt in mutuo dando, vel cauent sibi ne pecuniam alteri credant. Horum trium versuum primus non est integer, vt admonet Camerar. libri vulgati habent *saturi poti*: quas voces item reperi in suis codicibus, antiqui testantur quidam. ego autem reperi *saturi, & vuidi*: vel, *distenta cute.* INOPIA ARGENTARIA] pecuniæ inopia. DIE CÆCA] pecunia non numerata.
B non præsenti pecunia. vel solutione in diem collata. OCVLATA DIE] accepta pecunia præsenti: vel, solutione præsenti die expedita. AN NON TVM LEX ME PERD.] nónne etiam me lex quina vicenaria, quæ vetat mutuum dari filiofamiliâs minoris XXV. annis perdit? perdit autem quia hæc lex mihi obstat, quominus pecuniam mutuam reperire possim. EADEM EST MIHI LEX] id est, eadem lex mecum facit, videlicet vt caueam ne tibi credam. CREDERE AVTEM?] hoc, vel coniunctim legēdum est cum superioribus, hoc modo, credere autem metuis? vel cum iis, quæ sequuntur: hoc modo, eho, an te pœnitet credere, cùm hic tibi profuturus sit? NISI QVI PERP. DATA] nisi qui perpetuò dat. dátque vsque idem dicet. Nā perpetuare data, & vsque dare, idē valent. QVANDO NIHIL S. &c.] vbi nihil sit, ibi amare desinat, vel sic, cùm primùm nihil sit, tū amare desinat. INANIS C.] inanis incedis, seu accedis ad me. CVM ARGENT. Q.] cum querimonia, & argento. QVERERE] conquereris, in indicatiuo. EHO. TVN' VMQVAM HVIVS] iocus ex eo, quod dixerat Ballio, Calidorum apud nouercam queri: cùm lamentatur sibi pecuniam deesse: quasi eo dicto significasset, se Calidori nouercam esse. Hoc totum autem, *tun' vmquam huius nupsisti patri.* B. *Dij melius faciant.* abest ab editione Camerariana. MEA FIDE] subintell. crede. ego iubeo te isti mea
C fide credere. ego tibi pro isto spondeo. EVOLVAM] expediam. VNA OPERA ALL. CAN.] vna opera pecuniam perdam: qui canem fugitiuam lactibus agninis, id est, intestinis alligat, is intestina dat cani deuoranda: & intestina perdere properat, multóque magis si canis sit fugitiua. Profert Nonius hunc versum: quamquam apud eum legitur, *fugitiuum.* SALTEM MODÒ] videtur esse σχῆμα ἐκ παραλλήλου. VEL SEX OPP. MENSES] etiam sex menses opperiar, seu exspectabo. hæc dicit leno, quia pecuniam iam à milite Macedonico accepit, non quòd Calidoro sit aliquid gratificaturus, quam in sententiam, ea accipit Calidorus errās. NON VENALEM HABEO] non habere se venalem dicit, quia vendidit scilicet. sed Calidorus aliter accipit. ARCESSE] iube adduci. NOLO VICTIMAS] nolo mihi victimis, aut hostiis sacrificari. sed exta agnina mihi in mensa apponi. quidā libri habent, extis minignis, id est, minis XX. iocosè. CVM TINT.] cum vehiculis. Nam tintinnabulum, præter vulgatam significationem, genus vehiculi est, quod indicat Scaliger Iosephus cōment. in Verr. EADEM] eadem via, seu eadē opera. DVO GREGES] duos greges. duo pro duos. more veterib. vsitato, greges autē pro fasces posuit. tralatione audaci & absurda, & seruo digna, miniméq. verecūda. SATIAS] satiatas. QVIA SI EGO EMORTVVS SIM ATH.] quia si ego emortuus
D sim, omnium, qui sunt Athenis, nequissimus sis. nūc autem me viuo, non desit tibi homo te nequior. SINE ORN. CVM INT. OMN.] nudam vendidi. ridiculè dictū, sine ornamentis cum intestinis: & inest in his verbis faceta antithesis. ESSE P. A.] cum argento cōmutatam. NAM H. F.] nam te occiso, leno fame pereat. tu enim ei victū suppeditas. QVANTVM T. T. H.] periurissime omniū hominū, quos terra tegit. Sed videtur legendū. *quantū terra gerit.* nam quos terra tegit, mortui sunt. non vult autē dicere Calidorus lenonē esse omniū hominū qui mortui sunt, periurissimū, sed omniū, qui viuunt: id est, omniū, quos terra gerit. IVRASTIN', &c.] an iurasti, id est, nónne iurasti, &c. tali interrogatione vtūtur scriptores veteres, etiā cùm respōsionē aientē subiici volunt. CONCEP. V.] verbis sollemnib. cōpositis præscriptis. PERIVRAVISTI] peierasti. EGO SCEL.] ego quē scelestū vocas: id est, impiū. NVMQVAM AD P.] numquā æquè libenter, & celeriter ad prætorē curram, vt ab eo manu mittar, subintell. atq. onerabo hunc lenonē maledictis. DISPERAM] disperdā, dilacerabo. BVSTIRAPE] bustorū raptor, vel mortuorum è busto raptor. SOCIOFRAVDE] socij fraudator. PATRICID.] patris interfector. LEGIRVPA] legum raptor. BABÆ] interiectio est hoc loco hominis cum admiratione approbantis, vel negligenter aut etiā lætò, quæ ab altero dicūtur, ferentis. BOMBAX] interiectio iterū negligētis, aut læte aliquid ferētis, & iucūdè audiētis. PRÆHIB.] præberē. IN PERT.] prouerbiū à fabula Danaïdū natū. TEDAMATOR. &c.] pudet me huius rei tātum,

quòd tu amator inuentus es inanis, tamquam nux cassa, id est, vacua, & inanis. CVM ILLO PERD. P.] illi fefellerim fidem. OPERÆ SI SIT PL.] si sit plus rei, quàm verborum scilicet. PAVLLO PÒST MAGIS] hoc apud se dicit Pseudolus, ad spectatores conuersus: paullo pòst (inquit) magis eris plenus, negotij scilicet: quasi ita dicat, ego tibi plus negotij, in quo sis occupatus, facessam. ILLIC HOMO MEVS EST] nunc cum Calidoro loquens, de absente lenone. Ille homo (inquit) meus est. EXOSSABO] detraham ei ossa, vt solet murænæ coquus. ego eo meo arbitratu tractabo, ac versabo, & funditus euertam. ADMOENIRE] admunire, fossa & vallo cingere: circumuallare. allegoria ab oppidorum obsidione, atque oppugnatione. VSV'ST HOMINEM ASTVT.] opus est homine astuto, &c. NON QVI VIGILANS DORMIS] non qui sit tardus, hebes, & somnolentus. CEDÒ MIHI] dic mihi. TEMPORI] suo tempore faciam vt scias. SAT SIC LONGÆ] sat longæ fiunt fabulæ, id est, comœdiæ, etiam cùm nihil iteratur, sed semel omnia dicuntur. ADDVC HOMINEM C.] adduc citò hominem doctum, scitum & callidum, quo mihi opus est ad eam rem, quam paro. PAVCI EX MVLTIS SVNT AMICI] pauci ex multis reperiũtur amici certi, & fideles, & in quorum voluntate & fide quis niti possit. VTRVMQVE] astutum, & incertum. TIBI MORAM DICTIS CREAS] tu te ipse moraris verbis tuis: id est, negotium tuum, quod nũc nobis est in manibus, tua oratione producis, & protollis.

PSEVDOLVS.

POstquam illic hinc abiit, tu astas solus Pseudole,
Quid nunc acturu's? postquam herili filio
Largitus dictis dapsilis, vbi sunt ea?
Cui neque parata gutta certi consilij,
Neque adeò argenti, neque nunc quid faciam scio,
Neque exordiri primùm, vnde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quasi poëta tabulas cum cœpit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen,
Facit illud verisimile quod mendacium est:
Nunc ego poëta fiam. viginti minæ
Quæ nusquam nunc sunt gentium, inueniam tamen.
Atque ego huic iampridem me daturum dixeram.
Ac volui iniicere tragulam in nostrum senem,
Verùm is nescio quo pacto præsensit prius.
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc vnà Simonem simul
Cum suo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc sepulcro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, vt horum sermonem legam.

ACTVRVS] subintellig. es? LARGITVS DICTA DAPSILIA ES] posteaquàm largitus es verba larga, & copiosa. vulgata lectio, à qua non discrepat editio Camerariana, ferri non potest, *largitus dictis dapsilis*. VBI SVNT EA?] dicta dapsilia. GVTTA CONS.] hyperbole. tale est illud apud Catull. *Non est in tanto corpore mica salis*. NEQ. NVNC QVID F. SC.] mutat personam, & à secunda transit ad primam. NEQVE EXORD. PR.] redit iterum ad secundam. Neque (inquit) habes vnde exordiri occipias. NEQVE AD DET. T.] neq. certos term. habes ad telam detexendam. tralatio seu allegoria potius est à tela, ad rei agendæ consilium. Dextere telam autem est, pertexere, non vt vulgus putat, retexere. Titinnius Fullonibus. Quæ inter decem annos nequisti vnam togam detexere. SED QVASI POËTA, &c.] sed quemadmodum poëta, &c. TABVLAS] tabulas ceratas, in quibus scribebant veteres.

QVÆRIT

A QVÆRIT QVOD NVSQVAM EST G.] hoc proprium munus poëtæ est,facere, & fingere, quæ numquam fuerunt, quæque numquam fortasse futura sunt, sed tamen, quæ esse, & fieri possunt,quæque probabilia sunt. QVOD MENDACIVM EST] non est poëtæ vera dicere,sed falsa verisimiliter narrare. NVNC EGO P. F.] deest ἀνταπόδοσις,hoc est,redditio similitudinis : quæ debebat esse huiusmodi, Sic ego pecuniam,quæ nusquam mihi promta aut parata est,alicunde reperiam: pro qua subdit,sis ego poëta fiam.quod si quis subtiliter examinet, & ad normam certam reuocet, fortasse reprehendet. sed respondendum est interdum poëtas hanc sermonis negligētiam data opera consectari, seruienteis personis,quas tractant,& quas loquenteis introducunt:quod & apud Homerum non semel animaduerti,& meis auditoribus,cùm poëtam illum in cathedra Regia interpretarer,indicaui,Quamquam quod ad ἀνταπόδοσιν attinet,licet dicere eam esse in iis quæ sequuntur,viginti minæ,quæ nusquā sunt gentium,inueniā tamen. VIGINTI MINÆ]ratio postulabat,vt ita loqueretur: quæ viginti minæ nusquam sunt gentium,eas inueniam tamen: vel sic,viginti minas,quæ nusq. s. gent.inuen. tamen. DIXERAM] sperans fore,vt senem possem fallere. INIICERE TRAGVLAM IN N.] struere fallaciam in nostr.sen.tralatio perpetua est à re militari.tragula est hasta,inquit Nonius. EX HOC SEPVLCHRO VET.&c.] ex hoc sene exprimam. LEGAM] audiam,
B intelligam.

SIMO, CALIPHO, senes duo.
PSEVDOLVS seruus.

SI de damnosis natis,& amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio credo meo:
Ita nunc per vrbem solus sermo est omnibus,
Eum velle amicam liberare,& quærere
Argentum ad eam rem. hoc alij mihi renuntiant,
C Atque id iam pridem sensi ego,& subolet mihi.
PS. Occisa est hæc res,hæret hoc negotium.
Quo in commeatum iam volui argentarium
Proficisci,ibi nunc oppidò obsepta est via.
Præsensit,nihil est prædæ prædatoribus.
CA. Homines qui gestant,quique auscultant crimina,
Si meo arbitratu liceat,omnes pendeant:
Gestores linguis,auditores auribus.
Nam istæc quæ tibi renuntiantur,filium
Te velle amantem argento circunducere,
D Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia.
Sed si vera ea sunt,vt nunc mos est maximè,
Quid mirum fecit,quid nouum?adolescens homo
Si amat,si amicam liberat? PS. lepidum senem.
SI. Vetus nolo faciat. CA. at enim necquicquam neuis.
Vel túne faceres tale in adolescentia.
Probum patrem esse oportet,qui gnatum suum
Esse probiorem quàm ipsus fuerit, postulet.
Nam tu quod damni,& quod fecisti flagitij,
Populo viritim potuit dispertirier.
Idne tu miraris, si patrissat filius?
PS. ἰαζῶ quàm pauci estis homines commodi.

Ehem illuc est patrem esse, vt æquum est filio. A

SI. Quis hic loquitur? meus hic est quidem seruos Pseudolus,
Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput,
Hic dux, hic ille est pædagogus. hunc ego
Cupio excruciari. CA. iam istæc insipientia est,
Sic iram in promtu gerere: quanto satius est,
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, nec ne sint, quæ tibi renuntiant?
Bonus animus in mala re, dimidium est mali.

SI. Tibi auscultabo. PS. itur ad te Pseudole,
Orationem tibi para aduersum senem.
Herum saluto primùm, vt æquom est: postea B
Siquid superfit, vicinos impertio.

SI. Salue, quid agitur? PS. statur hic ad hunc modum.

SI. Statum vide hominis Calipho, quasi basilicum.

CA. Bene, confidentérque astitisse intelligo.

PS. Decet innocens, quin sit, atque innoxius.
Seruum superbum esse apud herum potissimum.

CA. Sunt quæ te volumus percontari, quæ quasi
Per nebulam nosmet scimus, atque audiuimus.

SI. Conficiet iam te hic verbis, vt tu censeas
Non Pseudolum, sed Socratem tecum loqui.

PS. Ita est. CA. iam pridem tu me spernis, sentio, C
Paruam esse apud te mihi fidem ipse intelligo.
Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bonæ.

SI. Fac sis vaciuas Pseudole ædis aurium,
Mea vt migrare dicta possint quò volo.

PS. Age loquere quid vis. tametsi tibi succenseo.

SI. Mihin' domino seruos tu succenses? PS. iam tibi
Mirum id videtur. SI. hercle. quoi, vt tu prædicas,
Cauendum est abs te irato. atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te soleo, cogitas.

PS. Quid censes? CA. ædepol meritò esse iratum arbitror, D
Cùm apud te parum stet fides. SI. iam sic sino
Iratus sit. ego ne quid noceat, cauero.
Sed quid ais? quid hoc quod te rogo? PS. si quid vis, roga,
Quod scibo, Delphis tibi responsum ducito.

SI. Aduorte ergo animum, & fac sis promissi memor.
Quid ais? ecquam scis filium tibicinam
Meum amare? PS. οὐδᾶ negare. SI. liberare ecquam velit.

PS. δᾶ nec τοῦτο negare. SI. ecquas viginti minas
Per sycophantiam atque per doctos dolos
Paritas vt auferas à me. PS. abs te ego auferam?

SI. Ita, quas meo gnato des, qui amicam liberet.

Fateri

A PS. Fateri δῦ καὶ τῦτο ναι.
CA. Fatetur. SI. dixin' Calipho dudum tibi?
CA. Memini. SI. cur hæc tu, vbi resciuisti illico,
Celata me sunt? cur non resciui? PS. eloquar.
Quia nolebam ex me morem prægigni malum,
Herum vt ego seruos suum criminarer apud herum.
SI. Iuberes hunc præcipitem in pistrinum trahi.
CA. Numquid peccatum Simo est? SI immò maximè.
PS. Desiste, rectè ego meam rem sapio Callipho.
Peccata mea sunt. animum aduorte nunc iam,
Quapropter te expertem amoris nati habuerim.
B Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi.
SI. Non à me scibas pistrinum in mundo tibi,
Cum ea mussitabas. PS. scibam. SI. cur non dictum est mihi?
PS. Quia aliud malum aderat, istuc aberat longius.
Illud erat præsens. huic erat diecul æ.
SI. Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non potest
Argentum auferri, qui præsertim senserim.
Ne quisquam credat nummum, iam edicam omnibus.
PS. Nunquam ædepol cuiquam supplicabo, dum quidem
Tu viues. tu mihi hercle argentum dabis,
Abs te equidem sumam. SI. tu à me sumes? PS. strenuè.
C SI. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. PS. dabis.
Iam dico, vt à me caueas. CA. certè ædepol scio,
Si abstuleris, mirum & magnum feceris facinus.
PS. Faciam. SI. si non abstuleris. PS. virgis cædito.
Sed quid, si abstulero? SI. do Iouem testem tibi,
Te ætatem impunè habiturum. PS. facito vt memineris.
SI. Egon' vt cauere nequeam, cui prædicitur?
PS. Prædico vt caueas, dico, inquam, vt caueas, caue.
Hem istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
CA. Edepol mortalem graphicum, si seruat fidem.
D PS. Seruitum tibi me abducito, ni fecero.
SI. Bene atque amicè dicis: nam nunc iam meus es.
PS. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?
CA. Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.
SI. Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui.
PS. Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram, & commemorabilem,
SI. Quam pugnam? PS. hem ab hoc lenone vicino tuo,
Per sycophantiam, atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eam circumducam lepidè lenonem. SI. quid est?
PS. Effectum hoc hodie reddam vtrumque ad vesperum.

SI. Siquidem istæc opera vt prædicas perfeceris, A
Virtute regi Agathocli antecesseris.
Sed si non faxis, numquid caussæ est, illico
Quin te in pistrinum condam? PS. non vnum quidem
Diem modò, verùm hercle in omneis, quãtum est. sed si effecero,
Dabin' mi argentum quod dem lenoni illico
Tua voluntate? CA. ius bonum orat Pseudolus,
Dabo, inque. SI. at scin' quid mihi in mentem venit?
Quid si hisce inter se consenserunt, Calipho,
Aut de compacto faciunt consutis dolis,
Qui me argento circumuertant? PS. quis me audacior
Sit? si istuc facinus audeam facere. immo sic Simo, B
Si sumus conspecti, siue consilium numquam iniuimus
De istac re, aut si de ea re vmquam inter nos conuenimus,
Quasi in libro cum scribuntur calamo litteræ,
Stilis me totum vsque vlmeis conscribito.
SI. Indice ludos nunc iam quando lubet.
PS. Da in hunc diem operam Calipho quæso mihi,
Ne quod te ad aliud occupes negotium.
CA. Quin vti rus irem hodie, iam heri constitueram.
PS. At nunc disturba quas statuisti machinas.
CA. Nunc non abire certum est istac gratia,
Lubido est ludos tuos spectare Pseudole. C
Et si hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit. potius quàm id non fiat, ego dabo.
Non demutabo. PS. namque ædepol si non dabis,
Clamore magno, & multum flagitabere.
Agite amouemini hinc vos intrò nunc iam,
Ac meis vicissim date locum fallaciis.
SI. Fiat, geratur mos tibi. PS. sed te volo
Domi vsque adesse. SI. quin tibi operam dico.
CA. At ego ad forum ibo, iam hic adero. SI. actutum redi.
PS. Suspitio est mihi nunc vos suspicarier, D
Me iccirco hæc tanta facinora promittere,
Qui vos oblectem, hanc fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram:
Non demutabo. atque etiam certum, quod sciam,
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio,
Nisi quia futurum est. nam qui in scenam prouenit
Nouo modo, nouum aliquid inuentum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concedere aliquantisper hinc mihi intrò libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectauerit.

DAMNO-

A DAMNOSIS] Horat. damnosa Venus. DICTATOR] dictator magistratus Romanus est, non Atheniensis. quid igitur dictatori cum Athenis? respondeo, comœdiam hanc esse palliatam, & personas esse Atticas; & poëtam fingere rem geri Athenis: sed quia spectatores Romani sunt, & comœdia dicetur, résque agitur Romæ, idcirco nomen magistratus Romani à poëta vsurpatum ac sumtum esse. ATQ. ID IAMPRID.] atque id ipse per me nemine mihi renuntiante, sensi. ET SVBOLET MI.] id est, suspicor, vel animaduerto. tralatio est à sensu odoratus, ad animum. OCCISA EST HÆC RES] hæc reperiendi argenti via interclusa, & obsæpta est. hac via expediri argentum non potest. HÆRET HOC NEG.] impeditum est hoc negotium: huic negotio mora iniecta est. hoc negotiũ non procedit. QVÀ M COMMEAT. &c.] allegoria ducta à re militari. Qua via, inquit, me pecuniam expediturum, ea via obuallata, & obstructa est. NIHIL EST PRÆDÆ] iterum allegoria à re militari. Consilia nostra, inquit, hostibus cognita & aperta sunt. non est quòd nos prædam ab iis agere posse speremus. QVI GESTANT] qui deferunt & nuntiant. QVÍQ. AVSCVLTANT.] & qui criminibus, id est, criminationibus aureis attentas præbent. PENDEANT] suspendentur. GESTORES LINGVIS, AVD.] gestores linguis pendeant, auditores auribus, vt qua vterque parte peccarit, ea parte plectatur. sic Horatius epist. 15. lib. 1. *Scilicet vt ventres lamna candente nepotum Diceret vrendos.* sic sæpè apud Homerum, qua quis parte corporis peccauit, vulneratur: qui mentitus est, aut peierauit, aut maledicta in alterum ingessit, lingua: qui pecuniam turpiter accepit manu: & item de ceteris. FILIVM TE VELLE AM.] ordo est, filium amantem velle te argento circumducere, id est, circumuenire, fallere. VETVS NOLO FACIAT] nolo hoc faciat vetus: id est, nolo hoc ita sæpè faciat, vt sit ei vetus. NEVIS] non vis. VEL TV NE FACERES] vel si non vis hoc filium tuum facere, non debueras in adolescentia tale facere. PROBVM PATREM ESSE] sententia præclara, & quam patres in animo, & in memoria fixam habere debent: probũ patrem esse oportere, qui postulet filium suum esse probum, aut etiam se probiorem. nam pater, qui improbus & intemperans, & nequã fuerit, impudenter, & pænè dicam, iniustè fecerit, qui postulet filium suum esse probum, & temperantem, frugi. POPVLO VIRITIM POTVIT] tam damnosè, & flagitiosè in adolescentia vixisti, vt tuorum flagitiorum suam quisq. ex vniuerso populo partem sumere potuerit. DISPERTIRIER] distribui. PATRISSAT] πατρίζει. patrem æmulatur. ὦ Ζεῦ] ô Iupiter. QVÀM PAVCI ESTIS H.] quia videt seruus hunc senem esse commodum & facilem: Caliphonem contrà difficilem, sæuum, & importunum: idcirco ita exclamat: ô Iupiter, &c. IRAM IN PROMTV GER.] iram præ se ferre, iracundiam suam non dissimulare: iram fronte & vultu ostendere, atque aperire. BONVS ANIM. IN MALA RE] qui bonum & fortem animum præstat in re aduersa, rem aduersam dimidio facit leuiorem ac minorem. SI QVID SVPERFIT] si quid superest. BASILICVM] regium. INTELLIGO] apparet Pseudolum astitisse confidenter. DECET INNOCENS QVIN] decet seruum, quicunque sit innocens, atque innoxius superbum esse, &c. Camerarian. editio habet, Decet innocentẽ qui sit, atque innoxius. vulgati, decet equidem innocẽs qui sit, atque innoxius. nos quomodo in nostris codicibus manuscriptis reperimus, ita edidimus. QVASI PER NEBVLAM] minus planè, obscurè. CONFICIET] vincet, elinguem reddet. loquitur hæc Calipho in aurem Simoni, ita vt non exaudiat Pseudolus. PARVAM ESSE APVD TE] intelligo te non magnam mihi fidem habere FAC SIS] fac si vis ædeis aurium tuarum vacuas, id est, præbe mihi aureis vacuas. allegoria est. HERCLE: QVOI, &c.] mirum mihi hercle videtur: cui cauendũ est abs te irato, vt tu prædicas. ALIO MODO] dolis, ac fallaciis. QVONIAM APVD TE PARVM EST FIDES] quoniam seruo tuo Pseudolo parum fidei habes. fides autem positum pro fidei antiquè. de qua re alibi. licet tamen etiam legere fide, pro fidei, antiquorum itidem consuetudine. QVOD SCIBO, DELPHIS TIBI RESPON.] quod scibo, quódque tibi dixero, ex oraculo Apollinis tibi responsum putato, prouerbij locum obtinuit, vt ea dicant Latini ex oraculo Apollinis edita, quæ certissima, & verissima esse significant. Cicero pro Fonteio. si quicquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitr. Idem ad Brutum. Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta. nihil potest esse verius. Idem de Diuin. libr. 1. Oraculi Delphici veritatẽ omnis ætas experta est. ECQVAM SCIS F.] num aliquam tibicinam scis filiũ meum amare? οὐ δεῖ NEGARE] sic ferè habent nostri libri veteres, & numeri conueniũt: & sententia quadrat οὐ δεῖ negare (inquit) id est, non oportet hoc negare. LIBERARE ECQVAM VELIT] num quam tibicinã liberare velit. δεῖ NEC τοῦτο NEGARE] id est, oportétne hoc quidem negare. sic restitui ex antiquæ scripturæ vestigiis. PARITAS] paras. QVI] vnde. FATERI δεῖ καὶ τοῦτο ναί] hoc quoque fateri oportet, ita est. & hoc, ita est. EX ME PRÆGIGNI] à me omnium primo morem introduci malum. HERVM VT EGO SERVOS] vt ego seruus herum, id est, heri filium criminarer apud te eius patrem. IVBERES NVNC PRÆCIP.] vel hæc verba cum superioribus perpetuo tenore continuanda sunt, vt Pseudoli sint, vel Caliphoni attribuenda, vt intelligamus eum Pseudoli patrocinium suscipere apud Simonem. NVMQVID PECC.] numquid peccatum Simo à Pseudolo est? numquid peccauit Pseudolus? RECTÈ EGO MEAM REM SAPIO] sine me causam pro me dicere.

ego mearum rerum non ſum ignarus. Licet & legere aduerbium *rectè*, ſeparatim, hoc modo. re- A ctè: ego, &c. QVAPROPTER TE EXPERT.] quapropter te gnati amorem celarim. PISTRINVM IN MVNDO] in mundo, id eſt, propalàm, & in expedito, ac cito, auctore Cariſio. lib. 2. Gramm. inſtitut. vbi profert hunc locum. SI ID FAXEM] ſi id feciſſem. NON À ME SCIEBAS, &c.] id eſt, non contrà ſciebas tibi paratum eſſe piſtrinum, cùm ea tacebas? MVSSITABAS?] muſſabas, tacebas? ADERAT] inſtabat, præſens erat. HVIC ERAT DIECVLÆ] ſubintellig. ſpatium. SVPPLICABO] vt mihi det argentum. STRENVÈ] fortiter ſumam. repete ἀπὸ κοινοῦ. EXCLVDITO] eruito, effodito. ſed malim legi exſculpito. ÆTATEM] perpetuò: ſeu quandiu viues. GRAPHICVM] lepidum, venuſtum. SI SERVAT FIDEM] ſi argentum aufert abs te Simo. SERVITVM TIBI ME ABDVCITO] abducito me vt tibi ſeruiam, niſi fecero. hæc dicit Pſeudolus facetè, quaſi verò Simoni ſeruitutem non ſeruiat. TED AVSCVLTO] te auſculto. d. littera interpoſita eſt, verſus cauſa. PRIVSQVAM ISTAM PVGNAM PVGNABO] priuſquam argentum abs te auferam. pugná pugnabo, dictum ex Atticorum conſuetudine. quod loquendi genus alibi notauimus. AGATHOCLI] Agathocles rex Siciliæ. VERVM HERCLE IN VMBRIS] hic verſus corruptus eſt, & multis ſyllabis redundat. IVS BONVM] æquum. CONSVTIS DOLIS] ſic Græci dicunt συῤῥάπτειν δόλους: id eſt, conſuere dolos. QVI ME ARGENTO] vt me B argento circumducant? hic verſus vna ſyllaba redundat. Itaque fortaſſe delendum pronomen *me*, & id ſubintelligendum foris. QVASI IN LIBRO] quemadmodum in libro, &c. STILIS VLMEIS] virgis vlmeis voluit dicere, ſed propter verbum conſcribito, ſtilis vlmeis ſubſtituit. INDICE LVDOS] indic ludos. AT NVNC DISTVRBA QVAS STATVISTI M.] at nunc diſturba conſilium tuum rus eundi. HVNC] Simonem. NON DEMVTABO] non mutabo quod dixi: non me pœnitebit eius quod dixi. FLAGITABERE] ego tibi aſſiduus ero flagitator. AMOVEMINI] paſſiuum imperatiui modi ab amoueor. licet etiam legere *amolimini huic vos*, à verbo amolior, quod quamuis quibuſdam placeat, nuſquam ibi reperi. DICO] dedico. SVSPICIO EST MIHI] conuerſus ad ſpectatores, hæc loquitur Pſeudolus. NON DEMVTABO] faciam id quod dixi ac promiſi: vt ſuprà. ATQ. ETIAM CERTVM] atque etiam vt magis miremini, nihil etiam dum certum ſcio, quod ſciam, quo pacto id quod promiſi, ſim facturus. PROVENIT] prodit. CONCENTVRIO] concenturiare, eſt colligere, inquit Nonius, dictum à centuriis, quæ ad ſuffragia cōueniebant. Plautus Pſeudol. *Concenturio in corde*, &c. Terentius Phorm. *ego in inſidiis hic ero ſuccenturiatus, ſi quid deficies.* hæc Nonius. ego putarim tranſlatum à re militari.

C

PSEVDOLVS ſeruus.

PRoh Iupiter, vt mihi quicquid ago lepidè omnia, proſperéque eueniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore cónditum eſt conſilium.
Nam ea ſtultitia eſt, f[illegible]inus magnum timido cordi credere. nam omnes
Res perinde ſunt, vt agas, vt eas magnifacias. nam ego in meo D
Pectore prius ita paraui copias dupliceis, tripliceis, dolos,
Perfidias, vt vbicunque cum hoſtibus congrediar, (malorum meorum
Fretus virtute dicam) mea induſtria & malitia, fraudulentia,
Facilè vt vincam, facilè vt ſpoliem meos perduellis meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem meum, atque voſtrum omnium
Ballionem, exbaliſtabo lepidè, date operam modò. hoc ego oppidum
Admœnire, vt hoc die capiatur, volo, atque vt hoc meas legiones

A Adducam: ſi hoc expugno, facilè ego hanc rem meis ciuibus faciam.
Pòſt ad oppidum hoc vetus continuò mecum exercitum protinus obducam:
Inde me & ſimul participeis omnes meos præda onerabo, atque opplebo.
Metum & fugam perduellibus meis iniiciam, me eſſe vt ſciant natum.
Eo ſum genere natus, magna me facinora decet efficere,
Quæ poſt mihi clara, & diu clueant: ſed hunc quem video, quis hic eſt?
B Qui oculis meis obuiam ignorabilis obiicitur, libet ſcire
Quid hic velit cum machæra, & huic, quam rem agat, hinc dabo inſidias.

NEQVE QVOD DVB.] id eſt, conſilium cepi, vt neque dubitem, neque timeam: conſtitui in animo neque dubitare, neque timere. vel ſic, conſilium habeo in pectore meo conditum propter quod neque dubitare, neque timere debeo. ſed priorem interpretationem magis probo. TIMIDO CORDI] timido animo committere. NAM OMNES RES PERINDE] nam omnes res, inquit, eius modi ſunt, quo modo eas tractes, & magni pendas. ſi ſtudium, & diligentiam, & conſilium adhibeas, bene procedunt, & magnæ ſunt: ſin eas negligenter & imprudenter adminiſtres, minus proſperè eueniunt, & ſunt paruæ, atque humiles. NAM EGO IN MEO PECTO.] allegoria eſt ducta à re militari, per quam ſignificat ſe multas rationes excogitaſſe, multóſque dolos conſutos & paratos habere, quibus Ballionem capere poſſit. Porrò autem, nam toties à poëta data opera iteratū eſt, ad exprimendā ſerui non
C nimis accuratè loquentis negligentiam. CONGREDIAS] pedem conferam. MALORVM MEOR. VIRT. F. D.] hæc ſunt legēda per interpoſitionem. quæ vrbanitate non caret. nam cùm exſpectarent auditores, vt dicitur, virtute deûm, quo modo inuidiæ auertendæ cauſa, veteres loqui ſolebāt, ſeruus improbus ſubſtituit, malorū meorū virtute fretus dicā. malorū meorum autem, id eſt, mearū fallaciarū, & ſimilium. FACITE VT V.] pendent hæc è ſuperiorib. illis, *ita paraui copias duplices*, &c. *vt facilè vincam*, &c. Neque eſt quod quemquā mouet, particula *vt*, ſemel iam ſuprà poſita. hoc enim ſæpè faciunt poëtæ & maximè Plautus, & maximè comici, negligentiam loquentium in ſcripto imitantes atque exprimentes. PERDVELLEIS] hoſteis. EXBALLISTABO] quaſi balliſta labefactabo, deturbabo. MEIS CIVIBVS] in allegoria manet. per ciueis ſuos autem, Calidorum ſignificat, pro quo pugnat aduerſus lenonem tamquam hoſtem. AD OPPIDVM HOC VETVS] Simonem ſignificat. OBDVCAM] adducam: vt *ob* intelligamus idem valere quòd *ad* conſuetudine veterum: vel circumducam, vt dicimus, vrbem obſidere, pro circumſedere, & obuallare, pro circumuallare. vide quæ à Feſto ſcripta ſunt in *ob*. PARTICIPEIS OMN. M.] σύμμαχους κοινωνοὺς, belli ſocios, & adiuto-
D res meos. ME ESSE VT SCIANT] λιτότης, vt ſciant qui vir ſim: vt me fortem virum eſſe intelligant. CLVEANT] commemorentur, omnium ſermone celebrentur. SED HVNC QVEM] Plautinum & comicum loquendi genus. IGNORABILIS] ignotus, ignoratus. ET HVIC, QVAM REM AG.] & huic, ex hoc loco inſidiabor, obſeruans quam rem agat.

HARPAX Cacula. PSEVDOLVS ſeruus.

HI loci ſunt, atq; hæ regiones, quæ mihi ab hero ſunt demonſtratæ,
Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus meus miles,
Septimas eſſe ædis à porta, vbi ille habuit leno, cui iuſſit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim certum qui

Mihi faciat Ballio leno vbi hic habitat. PS. ſt,tace tace, A
Meus hic eſt homo, ni omnes di atque homines deſerunt. nouo conſilio
Nunc mihi opus eſt, noua res ſubitò mihi hæc obiecta eſt:
Hoc præuortar principio,illa omnia miſſa habeo quæ antè agere occepi.
Iam pol ego hunc ſtatioticum nuntium aduenientem probè percutiam.
HA. Oſtium pultabo,atque intus euocabo aliquem foras.
PS. Quiſquis es,compendium ego te facere pultandi volo:
Nam ego precator,& patronus foribus proceſſi foras.
HA. Túne es Ballio? PS. immò vero ego eius ſum ſubballio. B
HA. Quid iſtuc verbi eſt? PS. condus, promus ſum, procurator peni.
HA. Quaſi te dicas atrienſem. PS. immò atrienſi ego impero.
HA. Quid tu,ſeruúſne es, an liber? PS. nunc quidem etiam ſeruio.
HA. Ita videre,& non videre dignus qui liber ſies.
PS. Non ſoles reſpicere te,cùm dicas iniuſtè alteri?
HA. Hunc hominem malum eſſe oportet. PS. di me ſeruant atque amant.
Nam hic mihi incus eſt,procudam ego hodie hinc multos dolos.
HA. Quid illic ſecum ſolus loquitur? PS. quid ais tu adoleſcens? HA. quid eſt? C
PS. Eſne tu,an non es ab illo milite Macedonio,
Seruus eius,qui hinc à nobis eſt mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. ſum.ſed vbi tu me nouiſti gentium,
Aut vidiſti,aut collocutus?nam equidem Athenas antidhac
Numquam adueni,neque te vidi ante hunc diem vmquam oculis meis.
PS. Quia videre inde eſſe.nam olim cùm abiit,argento hic dies
Præſtituta eſt,quoad referret nobis,neque dum retulit.
HA. Immò adeſt. PS. tun' attuliſti. HA. egomet. PS. quid dubitas dare? D
HA. Tibi ego dem? PS. mihi hercle verò,qui res,rationéſque heri
Ballionis curo,argentum accepto,expenſo,& cui debet dato.
HA. Si quidem hercle etiam ſupremi promtas theſauros Iouis,
Tibi libellam argenti numquam credam,dum tu ſtrenuas.
PS. Res erit ſoluta. HA. nunc iam potius ſic ſeruauero.
PS. Væ tibi. tu inuentus verò meam qui forcilles fidem:
Quaſi mihi non ſexcenta tanta ſoli ſoleant credier.
HA. Poteſt vt alij ita arbitrentur,& ego vt ne credam tibi.
PS. Quaſi tu dicas me te velle argento circumducere.
HA. Immò verò quaſi tu dicas,quaſiq́ue ego autem id ſuſpicer.

Sed quod

A Sed quod est tibi nomen? PS. seruus est huic lenoni Syrus,
Eum esse me dicam, Syrus sum. HA. Syrus? PS. id est nomen mihi.
HA. Verba multa facimus, herus si tuus domi est, quin prouocas,
Vt id agam quò missus huc sum? PS. quicquid est nomen tibi,
Si intus esset, euocarem. verùm si dare vis mihi,
Magis erit solutum, quàm si ipsi dederis. HA. at enim scin' quid est?
Reddere hoc, non perdere, herus misit. nunc certè scio
Hoc febrim tibi esse, quia non licet huc iniicere vngulas.
Ego nisi ipsi Ballioni, nummum credam nemini.
B PS. At illic nunc negotiosus est, res agitur apud iudicem.
HA. Di bene vortant. at ego quando eum esse censebo domi,
Rediero. tu epistolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam istic symbolum est inter herum meum, & tuum de muliere.
PS. Scio equidem, vt, qui argentum afferret, atque expressam imaginem
Suam huc ad nos, cum eo aiebat velle mitti mulierem.
Nam hic quoque exemplum reliquit eius. HA. omnem rem tenes.
C PS. Quid ego ni teneam? HA. dato ergo istum symbolum illi. PS. licet,
Sed quid est tibi nomen? HA. Harpax. PS. apage te Harpax, haud places.
Huc quidem hercle haud ibis intrò, ne quid Harpax feceris.
HA. Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est,
PS. Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex ædibus.
HA. Non ita est. sed scin' quid te orem Syre? PS. sciam, si dixeris.
HA. Ego deuortor extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam diobolarem, cludam, crassam, Chrysidem,
D PS. Quid vis? HA. inde vt me arcessas, herus tuus vbi venerit.
PS. Tuo arbitratu maximè? HA. nam vt lassus veni de via,
Me volo curare. PS. sanè sapis, & consilium placet.
Sed vide sis ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.
HA. Quin vbi prandero, dabo operam somno. PS. sanè censeo.
HA. Nunc quid vis? PS. dormitum vt abeas. HA. abeo. PS. atque audin' Harpage,
Iube sis te operiri, beatus eris si consudaueris.

AB' HERO] à milite. VT EGO OC. RATIONEM CAP.] vt ego video: vt ego oculis rationem ineo: vt ego ex aspectu considero, & iudico. VBI ILLE HAB. LENO.] in quibus ille habitauit leno. NIMIS VELIM] valde exoptem mihi dari. CERTVM QVI M. F.] qui me certò doceat. ST] st, silentij interiectio est. NOVO CONSIL.] quasi aliud

consilium ceperit lenonis capiendi, antequàm seruũ militis Harpagem viderit. HOC PRÆV. A
PRINC.] hunc nouum casum anteponam. principio, id est, priori consilio. STRATIOTI-
CVM] militarem, id est, à milite venientem. INTVS] domo. PRECATOR ET PATR.]
precator est, qui pro alio deprecatur: patronus, qui alterius patrocinium suscepit in causa capi-
tis. dicit igitur Pseudolus se foras prodiisse, quasi precatorem & patronum foribus, ne quis eas
nimiùm validè pulsaret. libri vulgati habent *pracautor*. SVBBALIO] Balionis vicarius, Ba-
lioni substitutus. sic Cicero. 1. epistol. libr. 10. ad Attic. summarium dixit pro Mario secundario,
paruo quodam: Mario & belli ciuilis cupido. verba Ciceronis sunt hæc, nisi fortè iste summa-
rius ei potest persuadere, vt, dum oratores eant, & redeant, quiescat, nihil video. CONDVS,
PROMVS SVM] is sum, qui condo, & promo. NON SOLES RESP. TE] quasi dicat, si te
respiceres. id est, si oculos in te reflecteres, alteri non malediceres. DII ME SERV.] hæc se-
cum loquitur Pseudolus, & ad spectatores conuersus. INCVS EST] pro, in cude est. ILLIC]
ille. HINC] ex hac domo. QVINQ. DEBET?] reliquas. ANTIDHAC] antehac. QVIA
VIDERE INDE] quia videris ab illo milite esse. QVOAD] ad quam diem. ACCEPTO] ac-
ceptum fero. siue vsque accipio. EXPENSO] expensum fero: sæpè expendo. DATO] sæpè
do. SIQVIDEM HERCLE] si Iouis thesauris promendis præesses, numquam tamen tibi
argenti libellam crederem. PROMTVS] frequentatiuum à verbo *promo*: qualia sunt illa, ac- B
cepto, expenso, dato. RES ERIT SOLVTA] ego tibi acceptam totam pecuniam feram:
ego herum tuum obligatione liberabo: referam in codicem rationem, pecuniam esse solutam.
NVNC IAM POTIVS] nunc iam potius pecuniã sic seruauero, si tibi non tradam. MEAM
FORCIL. FIDEM] meam fidem quasi furcis torqueas, & depraues. alij legunt floccilles, id
est, floccifacias. SEXCENTA TANTA] sexcentupla. POTEST VT ALII ITA ARB.]
potest fieri, vt alij tibi tam multa credant, & rursus vt ego tibi nihil credam. CIRCVMDV-
CERE] circumuertere. IMMÒ VERÒ QVASI] immò verò tu ipse dicis, & ego suspicor.
SERVVS EST HVIC LEN.] hæc secùm loquitur Pseudolus. Hic leno seruum habet no-
mine Syrum. eum me esse dicam. SYRVS SVM] nunc hæc clara voce, vt audiatur ab Har-
page. QVIN PROVOCAS] cur non in publicum, vel foras vocas, &c. QVÒ] ad quod.
HOC FEBRIM TIBI ESSE] hoc tibi esse febris instar: hoc tibi febrim incutere, quod
tibi non liceat ad hanc pecuniam vngueis iniicere. VNGVLAS] vngueis. nam vngulæ bestia-
rum sunt potius. AT ILLIC NVNC] at ille nunc occupatus est. CENSEBO] putabo,
arbitrabor. ISTIC] in ista epistola, quam tibi dedi. SCIO EQVIDEM] scio equidem, hoc
symbolum inter eos conuenisse, vt, qui. &c. CVM EO AIEBAT] ἀνακόλουθον. nam parti-
cula *vt*, quæ suprà posita est, verbũ non habet, cum quo aptè cohæreat. aiebat igitur miles vel- C
le se cum eo, qui argentum reliquum, & expressum, imaginem suam afferret, mitti mulierem.
EXEMPLVM] imaginis. NE QVID HARPAX FEC.] ne quid nomini consentaneum
feceris, id est, ne quid rapueris. DIOBOLAREM] vilem, quæ duobus obolis copiam sui facere
solebat. CLAVDAM] al. cludam. CHRYSIDEM] nomine. TVO ARBIT. MAX.] tuo ar-
bitratu te arcessam, & non lenonis potius? NE IN QVÆST.] ne quærendus sis mihi, cùm
te arcessam. QVIN VBI PRAND.] immò verò vt scias me in quæstione non futurum ti-
bi, statim vt prandero, dormiam. TE OPERIRI] te tegi multa veste, ad sudorem eliciendum.

SPEVDOLVS seruus.

DI immortales, conseruauit me illic homo aduentu suo, D
Suo viatico reduxit me vsque ex errore in viam.
Nam ipsa mihi opportunitas, non potuit opportunius
Aduenire, quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola.
Nam hæc illud cornupiæ est, vbi inest quicquid volo.
Hîc doli, hîc fallaciæ omnes sunt, hîc sunt sycophantiæ,
Hîc argentum est, hîc amica amanti herili filio,
Atque ego nunc me vt gloriosum faciebam, & copi pectore,
Quo modo quicque agerem, vt lenoni surriperem mulierculam,
Iam instituta, ornata, cuncta in ordine animo, vt volueram,
Certa, deformata habebam? sed profectò hoc sic erit:
Centum doctûm hominum consilia sola hæc deuincit dea

Fortuna:

A Fortuna: atque hoc verum eſt: proinde vt quiſque fortuna vtitur,
Ita præcellet, atque exinde ſapere eum omnes dicimus.
Bene vbi quod conſilium diſcimus accidiſſe, hominem catum
Eum eſſe declaramus: ſtultum autem illum, cui vertit malè.
Stulti haud ſcimus, fruſtra vt ſimus, cum quod cupienter dari
Petimus nobis, quaſi, quid in rem ſit, poſſimus noſcere.
Certa amittimus, dum incerta petimus. atque hoc éuenit
In labore atque in dolore, vt mors obrepat interim.
Sed iam ſatis eſt philoſophatum, nimis diu & longum loquor.
Di immortales aurichalco contrà non carum fuit
B Meum mendacium, hîc modò quod ſubito commentus fui,
Quia lenonis me eſſe dixi. nunc ego hac epiſtola
Tres deludam, herum, & lenonem, & qui hanc mihi dedit epiſtolam.
Euge par pari. aliud autem, quod cupiebam, cóntigit.
Venit eccum Calidorus, ducit neſcio quem ſecum ſimul.

ILLIC HOMO] ille homo, Harpax. CAVATA EST] eruta eſt. NAM HÆC IL-
LVD CORNVPIÆ EST] nam hæc epiſtola, illud cornupiæ eſt omnium fama celebratū.
cornu copiæ, *κέρας ἀμαλθείας*. nota eſt fabu. Camerar. edidit, Hæc allata cornucopiæ eſt. ſe-
cutus fortaſſe ſcripturam deprauatam, illuta. nam ex *illud* veriſſimile eſt factum eſſe *illut*. dein-
de ex illut, illata, & allata. ATQ. EGO NVNC ME VT G.] ſententia eſt hæc, Atque vt
C ego nunc de me glorioſè prædicem, tamquam copioſo pectore, iam antequam hæc epiſtola
mihi veniret, habebam in animo omnia inſtituta, ornata, parata, certa, & deſcripta, quibus ra-
tionibus, & viis lenonem fallacem, mulierémque ei ſurriperem. ſed tamen hac potius via rem
geram. VT COPI PECTORE] tamquam copioſo pectore hominem. apud Nonium, qui
hunc verſum profert, legitur *& copi pectore*, quæ ſcriptura ferri poteſt. VT VOLVEREM]
quemadmodum exoptarem. DEFORMATA] deſcripta. tralatio ab ædificiorum deſcriptio-
ne, aut à pictura. DOCTŪM] doctorum. PROINDE VT QVISQVE] vt quiſque for-
tunam habet iratam, aut propitiam: vt quiſque fortunatus & infortunatus eſt. ex euentis de
conſilio hominum iudicamus, & conſilia hominum euentis ponderamus. vt eſt apud M. Tul-
lium oratione pro C. Rabirio Poſtumo. PRÆCELLET] præcellit. nam veteres excelleo, &
præcelleo, &c. dixerunt in ſecunda inflexione. BENE VT QVOD CONSILII] vbi con-
ſilium aliquod proſperè alicui eueniſſe cognoſcimus: eum hominem acutum & ſapientem eſ-
ſe declaramus: cui malè vertit, eum ſtultum eſſe pronuntiamus. Sic M. Tullius pro Rabirio
Poſtum. principio. *Quamquam hoc plerumque facimus, vt conſilia euentis ponderemus: & cui bene quod
proceſſerit, multum illum prouidiſſe: cui ſecus, nihil ſenſiſſe dicamus*. CVI VERTIT MALÈ] cui
D malè proceſſit, cui minus feliciter euenit. *vertit*, abſolutè poſitum eſt. STVLTI] ſic Home-
rus Νήπιοι. HAVD SCIM. FR.] neſcimus quàm nos ipſi fruſtremur: neſcimus: quomodo
fallamur, cùm quid ardenter concupiſcimus. QVASI QVID IN REM SIT, POSSI-
MVS] quaſi verò, quid nobis ex vſu ſit, ſcire poſſumus. ſignificat, homines quæ ſibi vtilia ſint,
aut inutilia, ignorare, & ea plerumque exoptare an expetere, quæ ſunt eis damnoſa, & perni-
cioſa. ATQVE HOC ÉVENIT IN LAB.] &, quod eſt miſerius, cupiditate rerum in a-
nimū, atque incertarum maceramur, & conſeneſcimus. res incertas expetimus non ſine labore,
ac dolore. VT MORS OBREP.] ita vt interea mors ſenſim & tacitè nos adoriatur. AV-
RICHALCO CONTRA] id eſt, mendacium meum pluris fuit orichalco. ſi mendacium
meum orichalco ab aliquo emtum eſſet, non carè emtum eſſet, qui pro mendacio meo ori-
chalcum rependiſſet, damno effectus non eſſet. ſic loquitur in Epidico, *non carus eſt auro contra*. &
in Rud. *auro contra cedò*, &c. Seruius docet ad illū locū Virg. Æn. 12. *Ipſe dehinc auro ſqualleutē, alboq.
orichalco:* apud maiores, orichalcū pretioſius omnib. metallis fuit. namq. ſicut Lucretius dicit,
cùm primùm homines ſiluas incēdiſſent, nullarū adhuc rerū periti, terra caſu, fertilis omniū ex
incēdij calore deſudauit metalla. Plin. tamē, orichalcū foſſile, fuiſſe & boniter præſtitiſſe, & diu
in pretio fuiſſe, auctor eſt. inter quæ orichalcū pretioſius viſum eſt: quod & ſplēdorē auri & du-
ritiem æris poſſideret. Námque primùm ex auro ſecuris facta diſplicuit ob mollitiem. ſimili ra-

tione & argenti contemtus vsus: mox orichalcum placuit, donec veniretur ad ferrum: vnde dicuntur sæcula ita fuisse diuisa. Orichalcum autem etiam fuisse pretiosum, Plautus docet, qui in Milite Glorioso. *Ego istos mores* (inquit) *orichalco comparem.* Hactenus Seruius, Orichalcum. sed orichalcum nullum fuisse natiuum, aut fossile, sed factitium & artificiosum quod ex ære constat cadmia fossili tincto, & ita abit in aureum colorem, credibilius est. Tingitur & magnete, mutatúrque in candidum colorem: quale significari à Virgilio puto libr. 12. Æneid. vbi fallitur seruus, qui orichalcum negat esse re vera album, sed si in auro spectetur. Induit etiam aureum & argenteum colorem chymistarum arte & opera. HIC MODO QVOD S.] quod hîc subitò modò commentus fui, id est, excogitaui, seu confinxi. LENONIS] suprà. seruus est huic lenoni Syrus. Eum me esse dicam. Syrus sum. HERVM] Simonem. A

CALIDORVS. CHARINVS adolescens. PSEVDOLVS seruus.

B

DVlcia atque amara apud te sum elocutus omnia.
Scis amorem, scis laborem, scis egestatem meam.
CH. Commemini omnia: dic tu modò me quid vis facere, fac sciam.
CA. Tum hæc tibi alia sum elocutus, vt scires, de symbolo.
CH. Omnia, inquam. tu modò quæ me facere vis, fac vt sciam.
CA. Pseudolus ita mihi imperauit, vt aliquem hominem strenuum,
Beneuolentem adducerem ad se. CH. seruas imperium probè.
Nam & amicum, & beneuolentem ducis. sed istic Pseudolus
Nouus mihi est. CA. nimiùm est mortalis graphicus, heuretes mihi est,
Is mihi hæc esse se effecturum dixit, quæ dixi: tibi. C
PS. Magnificè hominem compellabo. CA. cuia vox sonat? PS. io, io.
Te te te tyranne, te rogo, qui imperitas Pseudolo.
Quæro, qoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias, de tribus
Fraude partas, per malitiam, & per dolum & fallaciam.
In libello hoc obsignato ad te attuli pauxillulo.
CA. Illic homo est. vt paratragœdiat carnufex! CH. confer gradum.
Contrà pariter. PS. porrige audacter ad salutem brachium. D
CA. Dic vtrum spémne, an salutem te salutem Pseudole?
PS. Immò vtrumque. CA. vtrumque salue, sed quid actum est? PS. quid times?
CA. Attuli hunc. PS. quid attulisti? CA. adduxi volui dicere.
PS. Quid istic est? CA. Charinus. PS. euge iam χαῖρε οἰωνὸν volo.
CH. Quin tu quicquid opus'st audacter imperas. PS. iam gratiam.
Bene sit, Charine nolo tibi molestos esse nos.
CH. Vos molestos mihi? molestum est quidem. PS. tum tu igitur mane.
CH. Quid istuc est? PS. epistolam hanc modò intercepi, & symbolum.

Symbo-

A CH. Symbolum?quem symbolum. PS. qui à milite allatu'st modò
Eius seruo qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arcessebat,ei os subleui modò.
CH. Quomodo? PS. horum caussa hæc agitur spectatorum fabula.
Hi sciunt,qui hic affuerunt,vobis pòst narrauero.
CA. Quid nunc agimus? PS. liberam hodie tuam amicam amplexabere.
CA. Egóne? PS. tute. CA. ego ipsus, inquam,siquidem hoc viuet caput.
Si modò mihi hominem inuenietis properè. CH. qua facie. PS. malum,
B Callidum,doctum,qui quando principium prehenderit,
Porrò sua virtute teneat,quid se facere oporteat.
Atque eum qui non hic vsitatus sæpè sit. CA. si seruos est,
Numquid refert? PS. immò multo mauolo quàm liberum.
CH. Posse opinor me dare hominem tibi malum & doctum,modò
Qui à patre aduenit Carysto,nec dum exiit ex ædibus
Quoquam,neque Athenas aduenit vmquam ante hesternũ diem.
PS. Bene iuuas,sed quinque inuentis opus est argenti minis
Mutuis,quas hodie reddam,nam vnam mihi huius debet pater.
CH. Ego dabo,ne quære aliunde. PS.ô hominem opportunum mihi.
Etiam opu'st chlamyde & machæra,& petaso. CH. à me possum dare.
C PS. Di immortales,non Charinus mihi hic quidem est,sed copia.
Sed istic seruus ex Carysto hic qui aduenit,quid sapit?
CH. Hircum ab alis. PS. manuleatam tunicam habere hominem addecet.
Ecquid habet is homo aceti in pectore? CH. atque acidissimi.
PS. Quid si opus siet,vt dulce promat indidem,ecquid habet?
CH. Rogas?murrhinam,passum,defrutum,melinam,mel qoiusmodi,
Quin in corde instruere quondam cœpit thermopolium.
PS. Euge pellepide Charine,me meo ludo lamberas.
D Sed quid nomen esse dicam ego isti seruo? CH. Simiæ.
PS. Scitne in re aduorsa versari? CH. turbo non æquè citu'st.
PS. Ecquid argutu'st? CH. malorum facinorum sæpissimè.
PS. Quid cum manifestò tenetur? CH. anguilla'st,elabitur.
PS. Ecquid is homo scitus est? CH. plebiscitum non est scitius.
PS. Probus homo est,vt prædicare te audio. CH. immò si scias,
Vbi te aspexerit,narrabit vltrò quid sese velis.
Sed quid illo es acturus? PS. dicam, vbi hominem exornauero,
Subdititium fieri ego illum militis seruum volo.
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis,
Mulierem ab lenone abducat.hem tibi omnem fabulam.
Cæterùm quo quicque pacto faciat,ipsi dixero,

CA. Quid nunc igitur ſtamus? PS. hominem cum ornamentis omnibus A
Exornatum adducite ad me, iam ad trapezitam Æſchinum.
Sed properate. CH. prius illic erimus, quàm tu. PS. abire ergo ocus.
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defecatum eſt, cor mihi nunc peruium'ſt.
Omnes ordines ſub ſignis ducam, legiones meas,
Aui ſiniſtra, auſpicio liquido, atque ex ſententia:
Confidentia eſt inimicos meos me poſſe perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, doctè vt hanc ferat fallaciam. B
Iam ego hoc ipſum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

DVLCIA ET AMARA] γλυκέα καὶ πικρά. talis eſt amor, dulcis & amarus, inquam: ex quo illud γλυκύπικρον. Catullus de Venere. quæ curis miſcet amaritiem. LABOREM] πόνοι, τα λαιπωρίας. TVM HÆC TIBI ALIA] tum præterea hæc alia tibi expoſui, de ſymbolo, id eſt, de ſigno quod conuenit inter lenonem, & militem. alij libri habent, *cum hec tibi*, &c. Camerarius edidit, *cum hæc alia*, &c. GRAPHICVS] venuſtus, politus, lepidus, quaſi pictus. hîc ad animum & ingenium refertur. IO, IO.] voces gratulantium, & lætitiam animi declarantium. QVEI TER, TRINA, &c.] quæro te, vel eum, cui ter, demeritas dem lætitias. HEVRETES] inuentor. TYRANNE] domine, Calidorū ſignificat. QVÆRO] repetendū te, vel ſubintell. eū. ILLIC HOMO EST] ille homo eſt, quē tibi cōmemoraui. VT PARATR. CVRA] cum admiratione pronuntiandū, quo pacto tragicum actorem refert! vt ſe iactat! vt ſe magnificè gerit! verbum nouum fingit à voce paratragœdia. DIC VTRVM SPEMNE] dic mihi vtrúmne te debeam ſalutare ſpem meam, an ſalutem. vtrùm res, quam tibi mandaui, quámque te confecturum promiſiſti, confecta ſit, an adhuc ſit in ſpe. IMMÒ VTRVMQ.] ſpem & ſalutem. VTRVMQVE SALVE] ſalue ſpes, & ſalus mea. ATTVLI HVNC] Charinum hunc adduxi. Hoc eò pertinet, quod ſuprà Pſeudolus Calidorum iuſſerat aliquem hominem aſtutum, & amicum, qui rectè imperata facere poſſet. QVID ATTVLISTI?] quia dixerat Calidorus, attuli hunc, cùm de Charino loqueretur, minúſque apto verbo vſus erat: quærit Pſeudolus, quid attulerit. Calidorus autem peccatum ſuum corrigens, ſubiicit, adduxi volui dicere. QVID ISTIC EST?] quis iſte eſt, quē te adduxiſſe dicis? EVGE IAM, χαῖρε οἰωνὸν PROBO] euge, iam ſalue: omen accipio. alludit ad nomē Charini, quod ductū eſt à verbo Græco χαίρειν. IAM GR.] ſubint. habeo, ſeu habemus. MOLEST. EST Q.] moleſtū quidē eſt, quod mihi dicis: aut moleſtū eſt, quod opera mea vti nō vultis. INTERC.] propriè. nā intercepta epiſtola dicitur, quæ interea ad eum, ad quē data eſt, fertur, ab alio capta eſt: vel quæ in itinere ab alio, quam ad quē data fuit, capta eſt. EIOS SVBL.] ei ſeruo fucum feci: eum ſeruum illuſi, ac decepi. HORVM CAVSA, &c.] hæc eò dicuntur, ne neceſſe habeat, eadem iterare. IPSVS, INQVAM] tu, ipſe, inquam. perſonæ hîc erant confuſæ: quas in ſuum ordinem redegimus. HOC VIVET CAPVT] hic viuet homo, Pſeudolus, videlicet. D QVI QVANDO PRINCIP. PREHEND.] qui vbi aliquid agere cœperit, teneat deinceps. ſuopte ingenio quid faciendum ſibi ſit. PORRÒ] porrò tenus. QVI NON HIC VSIT. SÆPÈ SIT] qui non ſæpè in his locis verſatus ſit. MAVOLO] mâlo, magis volo. NAM MACHÆRA] gladio. PETASO] galerum, quo ſe viatores ab æſtu, & imbre tuebantur, ac tegebant. QVID SAPIT?] quantum ſapit? quàm callidus eſt? ſed Charinus hoc verbum aliter accipit, & non ad ſapientiam, ſed ad odorem transfert, vt ſuo more ludat Plautus. quod ex reſponſione intelligitur. ſic enim reſpondet, quaſi ita quæſierit Pſeudolus, quid olet? HIRCVM AB ALIS] ſic diſertè ſcriptum reperi in noſtris codicibus manuſcriptis, niſi quod in duob. erat, *hircum ab aliis*: in aliis, *iſcum ab aliis*. facetiſſima autem reſponſio eſt, & in ea iocus eſt παρὰ προσδοκίαν, cùm cum quæſiſſet Pſeudolus, quantum ſaperet, id eſt, quàm ſapiens eſſet ſeruus ille, qui modò Caryſto adueniſſet, reſpondet Charinus, cum ſapere, id eſt, olere hircum ab alis, quod eſt, odorem tætrum, & grauem ex alis mittere. Hircum autem, præter vulgatam ſignificationem, præterea notare tætrum illum odorem ſubalarē, vel Catullus declarat. Hunc locum ſic reſtitui ex libris manuſcriptis iiſdem fortaſſe, quibus vſi ſumus, Adr. Turn. lib. Aduerſ. 20. cap. 10. MANVLEATAM] manicatam, ad coërcendum odorē illū grauē, ſcilicet. Tunica (inquit Nonius) veſtimentū eſt ſine tunicis. iccirco Plaut. in Pſeudolo in hoc verſu,

A hoc versu, *Manuleatam tunicam hominem habere addecet*. manuleatam addidit, ne impropriè vteretur. Profert & Priscianus libr. 5. in extrem. vbi *manuleatam*, interpretatur manicatam, & dicit manuleatam, deriuari à nomine quartæ inflexionis, manus, nus. ECQVID HABER. HOMO] idem ferè quærit quod supra, nónne aliquid habet acrimoniæ in pectore? éstne insulsus homo, hebes & stolidus, an salsus, acutus, & callidus? INDIDEM] ex pectore. PASSVM] vinum ex viuis passis confectum. DEFRVTVM] mustum ex duabus partibus ad tertiam decoctam. MELLINAM] potionem ex melle. THERMOPOLVM] thermopolum, vt nomen ipsum declarat, quod compositum est ex nomine θερμῶς, quod calidum significat, & verbo πωλῶ, quod valet vendo, locum significat, vbi dulces potiones vendebantur, quas calidas bibere solebant. sic autem restituit Adrianus Turnebus, cùm in libris manuscrip. scriptum esset *hermopolium*, in vulgatis, *œnopolium*. ME MEO LVDO LAMBERAS] hîc quoque locus sic erat in libris manuscriptis expressus, quod & Adr. Turneb. testatus est eodem loco. Iosephus Scaliger conject. in Varr. Lamberare autem, vt docet Festus, est scindere, ac laniare. significat porrò seruus se suis telis à Charino petiti: id est, similibus cocis ac salibus à Charino feriri, quibus cum lacessierit. Sic in Pœnulo. *Enimuero here me meo lacessis ludo, & delitias facis.* NON ÆQVÈ CITV'ST] vel sic legendum, *vel scitu'st*. omninò *citu'st* probo. epithetum enim turbini
B conuenit. rursum scitus, respondet interrogationi, scitne in re aduersa versari. minus probo, propter ea, quæ sequuntur, *Ecquid is homo scitus est?* MALORVM FACINORVM] iocus est hic in verbo. nam cùm Pseudolus quæsisset, ecquid argutus esset, id est, vt sentiebat, esséťne ingeniosus, sollers, & acutus, ille respondet eum esse argutum, id est, accusatum sæpissimè malorum facinorum, atque adeò conuictum, vt interpretatur Priscianus libr. 10. non longè à principio. MANIFESTÒ TENETVR.] in ipsa re deprehẽsus tenetur καταφωρᾶται. ANGVILLA EST: ELAB.] elabitur vt anguilla. PLEBISCITVM NON EST SCITIVS] iocus iterum in nomine. plebiscitum, est plebis decretum: quod sciuit plebs. & hoc scitum priorem habet longam. scitus significat hominem politum & excultum: & primam habet breuem. VLTRO] non monitus, neque institutus. ILLO] de illo. SVBDITITIVM] suppositicium. in serui militis locum suppositum. NVNC LIQVET] nunc liquidum est. DEFECATVM EST] idem dicit. liquidum est enim quod defecatum est: & defecatum, quod non est turbidum. PERVIVM EST] patet in omneis parteis: nihil est, quod mihi obstet, aut quod officiat luminibus. AVI SINISTRA] auis sinistra prosperum auspicium faciebat. AVSPICIO LIQVIDO] auspicio puro, certo, & minimè ambiguo. sic in Epidico.
C *liquido exeo foras auspicio, aui sinistra.* CONFIDENTIA EST] confido. QVID ABAT] quid agere debeat. NE QVID TITVBET] nequid labatur, aut offendat. Horatius epistolarum libr. *Vade, age, caue ne titubes, mandatáque frangas.* IAM EGO HOC IPSVM] allegoria est. faciam vt leno captus atque expugnatus sit.

PVER.

CVi seruitutem di danunt lenoniam
Puero, atque eidem si addunt turpitudinem.
Næ illi, quantum ego nunc corde conspicio meo,
Malam rem magnam, multásque ærumnas danunt.
D Velut hæc mi euênit seruitus, vbi ego omnibus
Paruis magnísque miseriis præfulgeo,
Neque ego amatorem mihi inuenire vllum queo,
Qui amet me, vt curet tandem nitidiusculè.
Nunc huic lenoni est hodie natalis dies,
Interminatus est à minimo ad maximum,
Si quis non hodie munus misisset sibi,
Eum cras cruciatu maximo perbitere.
Nunc nescio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud possum, quod illi qui possunt, solent.
Nunc nisi lenoni munus hodie misero,
Cras mihi potandus fructus est fullonius.

Atque ædepol vt nunc malè eum metuo miser: A
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit ſe domum, & ducit coqum.

DANVNT] dant. CORDE CONSPICIO] in animo meo conſidero. VT CVRET TANDEM NITID.] vt me curet tandem mundius & lautius, & liberalius, quàm hic leno, ex quo ſim nitidiore cute, & corpore. PERBITERE] perire, ſeu periturum. perbetere, vt docet Nonius, eſt perire. Pacuuius. *Nam me perbitere, illic opitularier, quonis exitio cupio dum proſim modò*. Liuius Tereo. *Ego puerum interea ancilla ſubdem latantem mea, Ne fame perbitet*. Ennius Hecuba. Numquam ſcripſiſtis, qui parētem, aut hoſpitem necaſſet, quo quis cruciatu perbiteret. CRAS MIHI POTANDVS, &c.] futurum eſt, vt cras conculcer, quomodo veſtes à fullonibus ſolent. ſignificat fortaſſe, futurum, vt cras à firmis, & acribus viris ſubigatur. ATQVE AEDEPOL, VT NVNC] ſermonem, quem exorſus eſt, præcidit, lenone viſo.

B

BALLIO leno, COCVS. PVER.

FOrum coquinum qui vocant, ſtultè vocant.
Nam non coquinum eſt, verùm furinum eſt forum.
Nam ſi ego iuratus peiorem hominem quærerem,
Coqum non potui, quàm hunc, quem duco, ducere,
Multiloquum, glorioſum, inſulſum, inutilem.
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Vt eſſet hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic ſolus illis coquere quod placeat, poteſt.
CO. Si me arbitrabare iſto pacto vt prædicas, C
Cur conducebas? BA. inopia, alius non erat.
Sed cur ſedebas in foro, ſi eras coqus
Tu ſolus præter alios? CO. ego dicam tibi,
Hominum auaritia ego ſum factus improbior coqus,
Non meopte ingenio. BA. qua iſtuc ratione? CO. eloquar.
Quia enim cum extemplò veniunt conductum coqum,
Nemo illum quærit qui optimus, & cariſſimu'ſt,
Illum conducunt potius qui viliſſimu'ſt.
Hoc ego fui hodie ſolus obſeſſor fori.
Illi iſſent drachmis miſeri, me nemo poteſt D
Minoris quiſquam nummo, vt ſurgam, ſubigere.
Non itidem cœnam condio, vt alij coqi,
Qui mihi condîta prata in patinis proferunt,
Boues qui conuiuas faciunt, herbáſque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porrò condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrùm olus,
Apponunt rumicem, braſſicam, betam, blitum:
Eo laſerpitij libram pondo diluunt:
Teritur ſinapis ſcelerata cum illis, qui terunt,
Priuſquam triuerunt oculi, vt extillent facit.
Ei homines cœnas ſibi coquint: cùm condiunt,

Non

A Non condimentis condiunt,ſed ſtrigibus,
Viuis conuiuis inteſtina quæ exedint,
Hoc hic quidem homines tam breuem vitam colunt,
Cum haſce herbas huiuſmodi in ſuam aluum congerunt,
Formidoloſas dictu,non eſu modò:
Quas herbas pecudes non edunt,homines edunt.
BA. Quid tu?diuinis condimentis vtere,
Qui prorogare vitam poſſis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? CO. audacter dicito.
Nam vel ducenos annos poterunt viuere,
Meas qui eſitabunt eſcas quas condiuero.
B Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut ſi polindrum,aut macidem,aut ſancaptidem,
Eæ ipſæ ſeſe patinæ feruefaciunt illico,
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta ſunt.
Terreſtres pecudes cicimandro condio,
Aut hapalopſide,aut cataractria. BA. at te Iuppiter
Diíque omnes perdant,cum condimentis tuis,
Cúmque tuis iſtis omnibus mendaciis.
CO. Sine ſis loqui me. BA. loquere,atque in malam crucem.
CO. Vbi omnes patinæ feruent,omneis aperio.
Is odos dimiſſis pedibus in cælum volat,
C Eum in odorem cœnat Iuppiter cotidie.
BA. Odor dimiſſis pedibus? CO. peccaui inſciens.
BA. Quid eſt? CO. quia enim dimiſſis manibus volui dicere.
BA. Si numquam is coctum,quídnam cœnat Iuppiter?
CO. It incœnatus cubitum. BA. i in malam crucem.
Iſtaccine cauſſa tibi hodie nummum dabo?
CO. Fateor equidem eſſe me cocum cariſſimum:
Verùm pro pretio facio,vt opera appareat
Mea,quò conductus veni. BA. ad furandum quidem.
CO. An inuenire poſtulas quem quam coquum,
D Niſi milüinis aut aquilinis vngulis?
BA. An tu coquinatum te ire quóquam poſtulas,
Quin ibi conſtrictis vngulis cœnam coquas?
Nunc adeò tu qui meus es iam edico tibi,
Vti noſtra properes amoliri omnia:
Tum vt huius oculos in oculis habeas tuis:
Quoquò hic ſpectabit,eò tu ſpectato ſimul:
Si quò hic gradietur pariter,progredimino:
Manum ſi protollet,pariter proferto manum.
Suum ſi quid ſumet,id tu ſinito ſumere.
Si noſtrum ſumet,tu teneto altrinſecus.
Si iſte ibit,ito.ſtabit,aſtato ſimul.

Si conquiniſcet iſtic,conquiniſcito. A
Simul item his diſcipulis prius cuſtodes dabo.
CO. Habe modò animum bonum. BA. quæſo qui poſſim,doce
Animum habere,qui te ad me adducam domum?
CO. Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea,
Item vt Medea Peliam concoxit ſenem,
Quem medicamento,& ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum:
Item te ego faciam. BA. ehò an tu etiam veneficus?
CO. Immò ædepol verò hominum ſeruator magis. BA. hem mane.
Quanti iſtuc vnum me coquinare perdoces? B
CO. Quid? BA. vt te ſeruem,ne quid ſurripias mihi.
CO. Si credis,nummo:ſi non,ne mina quidem
Sed vtrum amicis hodie,an inimicis tuis
Daturus cœnam? BA. pol ego amicis,ſcilicet.
CO. Quin tu illos inimicos potiuſquam amicos vocas?
Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie,atque ita ſuauitate condiam,
Vt quiſque quicque conditum guſtauerit,
Ipſos faciam vt digitos ſibi prærodat ſuos.
BA. Quæſo hercle priuſquam quicquam conuiuis dabis,
Guſtato tute prius,& diſcipulis dato, C
Vt prærodatis veſtras furtificas manus,
CO. Fortaſſe hæc tu nunc mihi non credis quæ loquor.
BA. Moleſtus ne ſis,nimium iam tinnis,non places.
Hem illic ego habito,intrò huc abi,& cœnam coque
Properè. CO. quin is accubitum,& conuiuas cedò?
Corrumpitur iam cœna. BA. hem, ſubolem ſis vide.
Iam hic quoque ſceleſtus eſt,coqui ſublingio.
Profectò quid nunc primum caueam neſcio,
Ita in ædibus ſunt fures,prædo in proximo eſt.
Iam à me hic vicinus apud forum paullo prius D
Pater Calidori opere petiuit maximo,
Vt mihi cauerem à Pſeudolo ſeruo ſuo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,
Vt me,ſi poſſet,muliere interuorteret,
Eum promiſiſſe firmiter dixit ſibi,
Seſe abducturum à me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intrò,atque edicam familiaribus,
Profectò,ne quis quicquam credat Pſeudolo.

FORVM COQVIN.] forum,in quo coqui ſtant aut ſedent,exſpectantes diem ab iis,qui cœnam aliquibus dare cogitant,conducantur. FVRINVM] in quo ſunt fures. QVÀM HVNC] peiorem,quàm hunc, &c. INOPIA] ob inopiam coquorum aliorum. ILLVM

A CONDVCVNT] videtur desiderari. sed vt sit integra locutio: sed illum conducunt. Verùm mi-
hi desideratur, & ita sæpè loquebantur veteres, etiam in oratione soluta. HOC EGO FVI
HODIE] ob hanc causam ego hodie solus in foro sedi. totus hic locus *εἰρωνείας* vrbanissimæ
plenus est. nam cùm dicat se solum esse in foro relictum, quòd sit omnium carissimus, alios au-
tem esse conductos, quòd sint vilissimi, tota res planè aliter se habet. nam alij coqui, qui cario-
nes erant, conducti fuerant: hic solus omnium vilissimus relictus est. ILLI DRACHM. M.]
sic habent nostri libri veteres, *drachmissant*, interpretor, drachmas poscunt: drachmas loquun-
tur: & drachmis contenti sunt. ego sestertium nummû posco. quasi verò drachma non sit plu-
ris, quàm sestertius nummus. drachma enim idem ferè valet quòd denarius. At denarius decem
asseis, id est, quattuor denarios valet. Est igitur mera ironia. illi (inquit) patiuntur se conduci
drachmis, id est, decẽ sestertiis nũmis: me nemo minoris sestertio perpolli potest, vt surgam, &
operas meas ei locem. QVI MIHI C.] qui herbas apparant. BOVES QVI C.] qui
cõuiuis herbas apponunt, vt bobus. ATRVM OLVS] olus atrum hipposelum, agnoselum.
BLITVM] blitum (inquit Festus) genus oleris à saporis stupore appellatum esse: ex Græco
patetur, quod ab his βλαξ dicitur stupidus. LASERPITII] de laserpitio satis quidem mul-
ta diximus in commentariis in Æmiliũ Probum, sed tamen nihil vetat pauca ex illis huc trans-
B ferre. TERITVR SINAPIS SCEL.] profert hunc locum Carisius lib. 1. Grammat. instit.
& Priscian. lib. 6. sed non dissimulabo Carisium paullò aliter referre, quàm vulgò legatur. sic
enim ille, *Teritur sinapis scelerata, quorum illi, qui terit, priusquàm contriuit, oculi vt exstillant, facit.* EX-
STILLENT] lacrymas mittant. EI HOMINES CENAS SIBI COQ.] ij homines, id
est, tales coqui, cenas sibi coquant, non aliis, aut mihi, cenas, inquam, tam inscitè conditas scili-
cet, & insuaueis. STRIGIBVS] striges, aues nocturnæ sunt. Horatius oda 5. Epod. *Pluuiám-
que nocturnæ strigis.* quæ sit auis strix. Plinius lib. 11. cap. 39. cõstare non arbitratur. Significat Plau-
tus, seu coquus condimenta quæ adhibent alij coqui distorquere, & discruciare intestina, tam-
quam striges quasdam. EXEDANT] exedant. Horatius oda Epod. *Edit cicutis allium nocentius.*
HOC] ob hanc causam. HÎC] Athenis. nam fingit Poëta rem geri Athenis, quamuis Romæ
comœdia agatur, & spectatur. CÙM] quoniam. FORMIDOLOSAS DICTV] dictu hor-
ribileis non modò esu. VTERE] vterísne condimentis diuinis, vnde possis homines reddere
immortaleis? PROROGARE] producere. QVI EA CVLPES] tu qui aliorum coquo-
rum condimenta culpes? IN PATINAS INDIDI] sic se anteà hunc locum sola coniectu-
ra ductũ restituisse, dixerat olim mihi amicus Passeratius vir doctissimus, & amantissimus, quem
C cùm magnopere probassem, atq. adeò amplexus essem, manus sustuli, cùm ita disertè scriptum
reperi in codicibus manuscriptis sine vlla litura, & varietate reperi, hominísque mihi amicissi-
mi coniecturam admiratione dignã, ac planè diuinam iudicaui. vsus est eodem verbo Plautus
suprà non longè, ibi, *Induunt coriandrum.* HÆ AD NEPTVN. PECVDES] hæc condimen-
ta apta sunt ad pisceis. CÚMQ. TVIS ISTIS OMNIBVS MEND.] significat Plautus
illa omnia nomina esse inania, & fictitia. OMNEIS APERIO] remoueo alias patinas, seu
alia opercula, quibus opertæ sunt. DIMISSIS PEDIBVS] iocus. Alludit autem ad vsitatum
loquendi genus, dimissis manibus fugere, quod est celeriter, & summa contẽtione fugere, quod
Græci dicunt προσεύοντα τὼ χεῖρε φεύγειν. SI NVMQVAM IS C.] si nusquam con-
duceres, vt cenã coquam. libri veteres habent, *numquam:* & ita edidit Camerar. APPAREAT]
exstet, nota sit. MILVINIS] rapacibus. AQVILINIS] vncis, quale est aquilæ rostrum, qua-
les sunt & vngues. COQVINATVM] ad coquendum. sic interpretatur Nonius, & pro-
fert alium locum Plauti ex Aulularia. *Neque ego vmquam, nisi hodie ad Bacchas veni, in bacchanal
coquinatum.* CONSTRICTIS VNGVLIS] ne quid auferas, aut rapias. NVNC ADEÒ
TV, QVI] puerum alloquitur. VTI NOSTR. PROPERES] ne quid auferat coquus.
D TVM VT HVIVS OCVLOS IN OCVLIS HABEAS] vt eodem, quò coquus, oculos
coniicias tuos. huius versus sententia, versu proximo aliis verbis expressa est. Quod autem ad
rem attinet, sic M. Tullius ostendere volens, Verrem furem vasorum argenteorum habitum esse
ab hominibus, ait, cum ludis Circensibus essent triclinia strata, & expositum argentum in ædi-
bus Sisennæ, Verrésque ad id contemplandum accessisset, pueros Sisennæ, oculos à Verre nus-
quam tantisper deiecisse, neque ab argento digitum discessisse. PROGREDIMINO] id est,
progreditor. SI PROTOLLET] si proferet. TENET ALTRINSECVS] teneto altera
ex parte ἀντιλαβοῦ. SI CONQVINISCET,] conquiniscere, & ocquiniscere, inquit Nonius,
inclinari significat. FACIAM EGO TE] faciam ego te ex deformi formorsum, & ex gran-
di natu adolescentulum. ITEM VT MEDEA PELIAM] vel lusit Plautus sciens, vt notat
Camerarius, Peliam eum recoquendo necaunt Medea, vel memoriæ peccatũ est, & Peliam pro
Æsone errans posuit. Sic & M. Tullius in Catone, *Æsonem enim ex sene adolescentem fecit.* AN TV
ETIAM VENEFICVS?] an tu etiam veneficus es, vt Medea fuit venefica, scilicet? DATV-
RVS CENAM] subintell. es? QVIN TV ILLÒ] quin tu ad cenam inimicos potius, quàm
amicos vocas? FVRTIFICAS] furaceis. TINNIS] garris, res futileis loqueris. translatum
ab ære. ET CONVIVAS CEDÒ] & cur non exhibes conuiuas? SVBOLEM SIS VI-
DE] vide, obsecro, subolem coquorum. IAM HIC QVOQVE SCEL. COQVI SVBE.]

ſic habent noſtri codices veteres, itémq. ſe ſcriptum reperiſſe in iis, quos vidit, teſtatur Adrian. Turneb. libr. Aduerſ. 3. cap. 21. ſentẽtia autẽ huius verſus hæc eſt. Iam etiã hic coquus infimius, & coqui ſublingio verius, quàm coquus ſceleſtus eſt, vt veri coqui ſceleſti ſunt, coqui ſublingio, coqui miniſter ad lingendas patinas, quàm ad coquenda obſonia, eruditior, & aptior. ſublingio, nis, nomen factum à verbo ſublingo. Quod & ab Adriano Turnebo indicatũ eſt eo, quẽ commemoraui libro. OPERE MAXIMO] maximo opere. CIRCVMIRE] circumcurſare MVLIERE INTERVORTERET] muliere priuaret. ſic in eadem fabula locutus eſt ſuprà: & item alibi. noſtri libri tamen habent, *vt à me ſi poſſet mulierem interuertier*: mendoſè. A

PSEVDOLVS ſeruus. SIMIA ſycophanta.

SI vmquam quenquam di immortales voluere eſſe auxilio adiutum,
Tum me & Calidorum ſeruatum volunt eſſe, & lenonem extinctum, B
Cum te adiutorem genuere mihi. tam doctum hominem atque aſtutum.
Sed vbi illic eſt? ſúmne ego homo inſipiens, qui hæc mecum egomet loquor ſolus?
Dedit verba mihi hercle, vt opinor, malus cùm malos ſtultè caui.
Tum pol ego interij, homo ſi ille abiit, neque hoc opus quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum video verbeream ſtatuam, vt magnificè infert ſeſe?
Hem te hercle ego circumſpectabam, nimis metuebam malè, ne abiiſſes. C
SI. Fuit meum officium vt facerem, fateor. PS. vbi reſtiteras? SI. vbi mihi libitum eſt.
PS. Iſtuc ego iam ſatis ſcio. SI. cur ergo quod ſcis, me rogas? PS. at hoc volo monere te.
SI. Monendus ne me moneat. PS. nimis tandem abs te contemnor.
SI. Quippe ego te ni contemnam ſtratioticus homo qui cluear? PS. iam
Hoc volo quod occeptum'ſt agi. SI. numquid agere aliud me vides?
PS. Ambula ergo citò. SI. immò otioſè volo. PS. hæc ea occaſio eſt, dum ille dormit, D
Volo tu prior vt occupes adire. SI. quid properas? placidè.
Ne time. ita ille faxit Iuppiter, vt ille palàm ibidem aſſiet,
Quiſquis ille eſt, qui adeſt à milite. numquam ædepol erit ille potior
Harpax, quàm ego, habe animum bonum: pulcrè ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo,
Militarem aduenam, ipſe ſeſe vt neget eum eſſe qui ſiet,
Méque vt eſſe autumet, qui ipſus eſt. PS. qui poteſt? SI. occidis me,

Cum

A Cum istuc rogitas. PS. ô hominem lepidum, te quoque etiam dolis.
Atque etiam mendaciis, Iuppiter te mihi seruet.
SI. Immò mihi. sed vide, ornatus hic satísne me condecet?
PS. Optumè habet. SI. esto. PS. tantum tibi boni di immortàles duint,
Quantum tibi optes, nam si exoptem quantum dignus, tantum dent,
Minus nihilo est. neque ego hoc homine quenquam vidi magis malum
B Et maleficum. SI. tun' id mihi? PS. taceo, sed ego quæ tibi dona
Dabo, & faciam, si hanc rem sobriè accurassis? SI. potin' vt taceas?
Memorem immemorem faci[illegible] [illegible]ui monet quod memor meminit. teneo omnia:
In pectore cóndita sunt: meditati sunt doli doctè. PS. probus hic est
Homo. SI. neque hic est, neque ego. PS. at vide ne titubes. SI. potin' vt taceas?
PS. Ita me dij ament. SI. ita non facient, mera iam mendacia fundes.
C PS. Vt ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo, & metuo, & magnifacio!
SP. Ego istuc aliis dare condidici, mihi obtrudere non potes palpum.
PS. Vt ego te hodie accipiam lepidè, vbi effeceris hoc opus. SI. ha ha he.
PS. Lepidò victu, vino, vnguentis, & inter pocula pulpamentis:
Ibidem vnà aderit mulier lepida, tibi sauia super sauia quæ det.
SI. Lepidè accipis me. PS. immò si efficis, tum faxo magis dicas.
SI. Nisi effecero, cruciabiliter carnifex me accipito.
D Sed propera mihi monstrare vbi ostium lenonis ædium.
PS. Tertium hoc est. SI. tace, ædes hiscunt. PS. Credo, animo male'st
Ædibus. SI. quid iam? PS. quia ædepol ipsum lenonem euomunt.
SI. Illiccine est? PS. illic est. SI. mala merx est. PS. illuc sis vide.
Non prorsus: verùm ex transuerso cedit, quasi cancer solet.

SI VMQVAM] nactus Simiam seruum sycophantam Calidori Pseudolus ita subornatum, vt pro Harpago ad lenonem mittatur, sibi gratulatur. TE] Simiam. SED VBI ILLIC EST] sed vbi ille est? Pseudolus respiciens, vbi non videt Simiam sequentem, qui alicubi restiterat, quærit vbi sit Simia, metuitque ne aufugerit. SOLVS] existimans Simiam mecum esse,

qui non ſit. MALVS CVM MALOS] cùm ego qui malus ſum, malos non caui: id eſt, à malis mihi non caui, à Simia ſcilicet, qui aſtutus, callidus, & malus eſt. VERBEREAM STATVAM] ſeruum verberibus dignum. VT FACEREM] vt fugerem. fuit meum officium autem, quia ſum nequam, & fugitiuus. MONENDVS NE ME MONEAT.] qui minus ſapit, ne ſapientiorem moneat. tu qui monitore eges, ne me moneto. QVIPPE EGO TE NI M.] quidni ego te contemnam, qui ſim notus & clarus militaris homo? CLVEAR?] nominer? habear? exiſtimer? DVM ILLE DORMIT] nam dixerat Harpax ſe vbi prandiſſet, operam daturum ſomno. PLACIDE] ſubintell. *ito*. NE TIME] noli timere, ne ille experrectus eodẽ tempore veniat ad lenonem. nam etiam ſi hoc eueniret, ego facerem vt ego verus Harpax haberer, ille autem tanquam ſimulatus Harpax, reiiceretur. POTIOR] verior. IN TIMOREM DABO] terrebo. MILITAREM ADVENAM] aduenam à milite miſſum. IPSE SESE VT NEG.] quod facetè in Amphitryone fit in perſonis Soſiæ, & Mercurij. DVINT] dent, dederint. NAM SI EXOPTEM QVANT. DIGN.] nam ſi exoptem vt tibi tãtum dent boni, quantum mereris, minus nihilo eſt. NEQVE HIC EST, NEQ.] neque Pſeudolus probus eſt, neque ego. ITA NON FACIENT] non te amabunt. nam mera mendacia loquêris. ita me dij ament, genus eſt iuriſiurandi. Cùm itaque videretur ita dicturus, ita me dij ament, vt ego tibi tuæ operæ præclaram operam perſoluam, aut aliquid aliud ſimile, Simia interpellans. dij, inquit, te non amabunt, quia mentiere. EGO ISTVC] ego ſoleo iſtuc quod mihi facis, aliis facere: id eſt, palpari, ego ſum in iſta re artifex. noli me iſtis blandimentis captare, quaſi imperitum iſtarum artium, & incallidum. VT EGO TE HODIE ACCIPIAM, &c.] corrigit orationem ſuam Pſeudolus, quia eam Simia ſpreuerat, & promittit ſe eum magnifico apparatu accepturum, ſi rem mãdatam accuratè, & ſobriè confecerit. PVLPAMENTIS] obſoniis coctis, & conditis ex carne, à palpa dictis. Terent. *Tute lepus es, & pulpamentum quæris*. ÆDES HISCVNT] ædes aperientur. tralatio eſt à re animata. NON PRORSVS, &c.] non antè verſus exit leno, nõ aduerſa frõte, ſed ex trãſuerſo. Fortaſſe leno domo exiens, aliquid ſeruis aut coquo imperabat: iccirco ex trauerſo egrediebatur domo. Spectãs hunc locum Varro lib. 6. vt notauit Camerarius, cùm hæc ſcripſit, *Apud Plautum vt tranſuerſus, non prouerſus cedit, quaſi cancer ſolet*. Dicitur ab eo, qui in id, quo it, verſus eſt. & ideò, qui exit in veſtibulum, quod eſt aut domum, prodire & procedere dicitur. quod cùm leno non faceret, ſed ſecundum parietem tranſuerſus iret, dixit, vt tranſuerſus cedit, quaſi cancer, non prouerſus vt homo. CEDIT] cedit, ſeu procedit.

A B C

BALLIO. PSEVDOLVS.
SYCOPHANTA.

Minus malum hunc hominem eſſe opinor, quàm eſſe cenſebam coquum:
Nam nihil etiam dum harpagauit præter cyathum, & cantharum.
PS. Heus tu nunc occaſio eſt & tempus. SI. tecum ſentio.
PS. Ingredere in viam doloſe, & ego hic in inſidiis ero.
SI. Habui numerum ſedulò, hoc eſt ſextum à porta proximum D
Angiportum, in id angiportum me deuorti iuſſeras,
Quotumas ædis dixerit, id ego admodum incertò ſcio.
BA. Quis hic homo chlamydatus eſt, aut vnde eſt, aut quem quæritat?
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
SY. Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi quod quæro certius.
BA. Ad me adit rectà, vnde ego hominem hunc eſſe dicam gentium?
SY. Heus tu, qui cum hirquina aſtas barba reſponde quod rogo.
BA. Ehò an non prius ſalutas? SY. nulla eſt mihi ſalus dataria.
BA. Nam pol hinc tantumdem accipies. PS. iam inde à principio probus.
SY. Ecquem in angiporto hoc hominem tu nouiſti, te rogo?

Egomet

A BA. Egomet me. SY. pauci istæc faciunt homines, quod tu prædicas.
Nam in foro vix decumus quisque est, qui ipsus sese nouerit.
PS. Saluus sum, iam philosophatur. SY. hominem ego hic quero malum,
Legirupam, impium, periurum, atque improbum. BA. me quæritat:
Nam illa mea sunt cognomenta, nomen si memoret modò.
Quid est ei homini nomen? SY. Leno Ballio. BA. sciuin' ego?
Ipse sum adolescens, quem tu quæritas. SY. túne es Ballio?
BA. Ego enimuero is sum. SY. vt vestitus est perfossor parietum.
B BA. Credo in tenebris conspicatus si sis me, abstineas manum?
SY. Herus meus, tibi me salutem multam voluit dicere,
Hanc epistolam accipe à me, hanc me tibi iussit dare,
BA. Quis is homo'st qui iussit? PS. perij, nunc homo in medio luto est,
Nomen nescit, hæret hæc res. BA. quem hanc misisse ad me autumas?
SY. Nosce imaginem, tute eius nomen memorato mihi,
Vt sciam Ballionem te esse ipsum. BA. cedò mihi epistolam.
SY. Accipe, hem cognosce signum. BA. Ehò Polymachæroplacides,
C Purus putus est ipsus, noui, heus. SY. Polymachæroplacides,
Nomen est, scio iam tibi me rectè dedisse epistolam,
Postquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.
BA. Sed quid agitis? SY. quod homo ædepol fortis, atque bellator probus.
Sed propera hanc pellegere quæso epistolam, ita negotium est
Atque accipere argentum actutum, mulierémque mihi emittere.
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus est imperiosus. BA. noui, notis prædicas.
SY. Propera pellegere epistolam ergo. BA. id ago, si taceas modò.
D Miles lenoni Ballioni epistolam.
Conscriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem obsignatam, quæ inter nos duo
Conuenit olim. SY. symbolum est in epistola.
BA. Video & cognosco signum, sed in epistola
Nullam salutem mittere ne scriptam solet?
SY. Ita militaris disciplina est, Ballio,
Manu salutem mittunt beneuolentibus,
Eadem malam rem mittunt maleuolentibus.
Sed vt occepisti, perge operam experitier,
Quid epistola ista narret. BA. ausculta modò.
Harpax calator meus est, ad te qui venit.

Túne is es Harpax? SY. ego ſum, atque ipſe Harpax quidem. A
BA. Qui epiſtolam iſtam fert, ab eo argentum accipe, &
Cum eo ſimitu mulierem mitti volo.
Salutem ſcriptam dignum eſt dignis mittere:
Te ſi arbitrarem dignum, miſiſſem tibi.
SY. Quid nunc? BA. argentum des, abducas mulierem.
SY. Vter remoratur? BA. quin ſequere ergo intrò. SY. ſequor.

CENSEBAM] arbitrabar. HARPAGAVIT] rapuit. ſuprà. *Rape, tene, harpaga, bibe, es, fuge.* TECVM SENTIO] tibi aſſentior. HABVI NVMERVM SEDVLÒ] teneo memoria numerum angiportuū: vel teneo mihi deuertendum eſſe in angiportum ordine ſextum. ſic dixit, habui numerum, vt dicitur, habui rationem. IN ID ANGIP.] ſextum. iuſſerat miles. QVOTVMAS] id eſt, quotas. ſic infrà eadem fabula. *quotumo die.* ADMODVM INCERTÒ SCIO] non ſatis ſcio. ſic dixit incertò ſcio, vt dicimus, certò ſcio. VNDE EGO HOMINEM] vnde gentium, ex qua gente. HIRQVINA] rara, & non admodum denſa qualis hircorum. DATARIA] quam ego alteri dem, aut dicá: vel quæ viciſſim detur. HINC] à me. IAM INDE À PR.] iam vſque à principio Simia probè munus adminiſtrat ſuum: iam à principio probè ſe gerit. Hæc autem loquitur Pſeudolus, ad populum conuerſus, ſermonem lenonis, & ſycophantæ exaudiens: cùm ipſe non audiatur. ECQVEM IN ANGIP.] aliquémne in hoc angiporto hominem nouiſti? EGOMET ME] ego ipſe me noui. PAVCI ISTÆC FACIVNT H.] pauci homines ſe nouerunt. eſt enim difficillimum ſcipſum noſſe. Et illud γνῶθι σεαυτὸν, hoc eſt, noſce teipſum, alij Thaleti vni ex ſeptem, alij Apollini aſcribunt. ME QVÆRITAT] loquitur leno voce ſummiſſa, ita tamen vt audiatur à populo. SCIVIN' EGO?] nónne ego ſciui me quæritari? IN MEDIO LVTO EST] non poteſt ſe expedire. non poteſt reſpōdere ad interrogata. ductum ab iis, qui in medio luto hærent. HÆRET HÆC RES] hoc negotium procedere, atque ad exitum peruenire non poteſt. PVRVS PVTVS] verus, & germanus. tranſlatum ab auro puro puto: quid ſignificat aurum merum, & omnis alienæ materiæ expers. lege & Feſtum in voce *putus*; & Nonium in eadem, qui hunc locum profert. ITA NEGOTIVM EST] negotium poſtulat, vt eam pellegas. C ATQVI ACCIPERE, &c.] & propera pecuniam accipere. SICYONI] vtróque modo dicunt Latini: eſt Sicyoni, & eſt Sicyone. Sic Cornelius Nepos in procem. lib. de vitis excell. Imperator. Lacedæmoni. quem librum locis compluribus emendatum, & commentariis ampliſſimis illuſtratum in lucem edidimus. MORTEM EXSEQVI] mortem obire. NOTIS] iis, qui norunt. actiuam habet ſignificationem. ſic *ignotus*, interdum pro eo ſumitur, qui non nouit, vt apud M. Tull. epiſt. lib. MILES LENONI, &c.] hîc leno epiſtolam legere incipit. INTER NOS DVO] inter nos duos. OPERAM] meam. CALATOR] calo, qui ligna militibus portat: à voce Græca κᾶλα, hoc eſt, ligna. alij, in quibus Feſtum calatorem ſeruum ſignificare volunt, à verbo καλεῖν, vocare, quod ſerui ſemper vocari poſſint ob neceſſitatem ſeruitutis. SIMITV] ſimul. ARBITRAREM] arbitrarer. ſic in Sticho. *Probiores verò arbitrabant, ſi probis narraueris.*

PSEVDOLVS.

D

PEiorem ego hominem, magíſque verſutè malum,
Numquam ædepol quenquam vidi, quàm hic eſt Simia.
Nimíſque ego illum hominem metuo & formido malè,
Ne malus item erga me ſit, vt erga illum fuit,
Ne in re ſecunda nunc mihi obuertat cornua,
Si occaſionem capſit, qui ſiet malus.
Atque ædepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu ſum maximo, triplici modo.
Primum omnium iam hunc comparem metuo meum,
Ne deſerat nunc me, atque ad hoſtis tranſeat
Metuo autem ne herus redeat etiam dum à foro,

Ne capta

A Ne capta præda capti prædones fuant.
Dum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adueniat.
Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perij hercle, nimium tardè egrediuntur foràs.
Cor colligatis vasis exspectat meum,
Si non educat mulierem secum simul,
Vt exsulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor sum, vici cautos custodes meos.

METVO] sic suprà, *vt ego ob tuam Simia perfidiam te amo & metuo*, &c. IN RE SERVNDA] quam bene gessit. MIHI OBVERTAT CORNVA] mihi aduersetur. translatum à bestiis cornupetis. CAPSIT] ceperit. COMPAREM] socium, & mihi simillimum
B calliditate & fallacia. HERVS] Simo. nam si interuenerit, rem totam patefaciet, & indicabit lenoni: quod si fiat, Harpago nondum ex ædibus lenonis egresso, mulierem retineat, & seruet. NE CAPT. PR.] ductum à re militari: vbi sæpè qui prædati, & præda onusti sunt, ab iis à quibus prædas egerunt, capiuntur, & spoliantur. FVANT] sint. ILLE HVC HARP.] ille verus Harpax HINC] domo lenonis. COLLIGATIS VASIS] sumtum à re militari, vbi milites colligant vasa, aut ornantes fugam, aut aliorum castra mouere cogitantes. EDVCAT] Simia. EXSVLATVM] nostri libri veteres habent, *exsolatum*, fortasse non malè. nam exsules, dicti sunt quasi exsoles, id est, extra solum acti, seu missi. EX PECTORE] ex præcordiis. exspectat (inquit) cor meum ad fugam paratum, & collectis sarcinis, & vasis conligatis, vt si Simia non educat secum è domo lenonis mulierem, profugiat, & abeat exsulatum, & me exanimem, ac mortuum relinquat. vnus ex nostris libris habebat scriptum *concolbogatis*, pro, *cor colligatis*: quod quid sit, non video, nisi fortè scriptor librarius voluit scribere *cor conglobatis*: id est, collectis. Ego tamen *cor colligatis* non muto. VICTOR SVM] hoc dicit, visa muliere cum Simia egrediente. CAVTOS] quantumuis cautos.

C

SYCOPHANTA. PSEVDOLVS.

NE plora, nescis vt res sit Phœnicium,
Verùm haud multo pòst faxo scibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.
Cuiam esse te vis maximè, ad eum duco te:
Calidorum haud multo pòst faxo amplexabere.
PS. Quid tu intus quæso desedisti? quàm diu
Mihi cor retunsum'st oppugnando pectore?
D SY. Occasionem repperisti verbero,
Vbi perconteris me insidiis hostilibus:
Quin hinc comitamur gradibus militariis?
Atque ædepol quamquam nequam homo es, rectè mones.
PS. Ite hac triumphi ad cantharum recta via.

NE PLORA] plorantem Phœnicium, quòd se ad militem abduci putet, solatur Simia, & errore in quo versatur, liberat. DENTATVM] vel magnis dentibus, vel mordacem. QVI TE NVNC FLENTEM FACIT] qui facit vt fleas: qui te lacrymosam, & flebilem reddit. INTVS] in domo lenonis. RETVNSVM'ST] retusum est. OPPVGNANDO PECT.] dum oppugnatur pectus tua mora scilicet, & metu, ne nobis præda elaberetur è manibus. OCCASIONEM REPP.] increpat Simia Pseudolum, quod alieno loco, & in insidiis hostilibus opportuno se percunctando remoretur. QVIN HINC COMITAMVR] quin hinc simul abimus? secutus sum autem libros veteres, qui partim sic habent litteris liquidò expressis, partim *hincometamur*. GRADIBVS MILITARIIS?] gradibus militaribus. gradu

militari(vt docet Vegetius)horis quinque æstiuis,20.millia passuum conficiuntur. ATQVE ADEPOL Q. N.] reperi in libris veteribus, deinceps post versum, *Ædepol*, &c. hunc,qui sequitur. *Ite hac triumphi ad cantharum recta via.* quem & Adrianus Turneb.Aduersar.lib.20.cap.10. se item in iis,quos vidit,reperisse testatur. A

BALLIO leno.

HA,hæ nunc demum mihi animus in tuto est loco,
Postquam iste hinc abiit,atque abduxit mulierem,
Mihi libet nunc venire Pseudolum,scelerum caput,
Et à me abducere mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis satis certò scio,
Ego periurare mauellem me milies, B
Quàm mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem,si conuenero,
Verùm in pistrinum credo,vt conuenit,fore.
Nunc ego Simonem mihi obuiam veniat velim,
Vt mea lætitia lætus promiscam siet.

CONCEPTIS VERBIS] certa verborum formula præscripta. hac de re sæpè alibi dictum est. VT CONVENIT] inter me & Simonem. PROMISCAM] promiscuè.

SIMO senex. BALLIO leno.

VIso quid rerum meus Vlysses egerit, C
Iámne habeat signum ex arce Ballionia.
BA. O fortunate, cedo fortunatam manum,
Simo. SI. quid est? BA. iam. SI. quid iam? BA. nihil est quod metuas. SI. quid est?
Venítne homo ad te? BA. non. SI. quid est igitur boni?
BA. Minæ viginti sanæ ac saluæ sunt tibi,
Hodie quas abs te indest stipulatus Pseudolus.
SI. Velim quidem hercle. BA. roga me viginti minas,
Si ille hodie illa sit potitus muliere,
Siue eam tuo gnato hodie,vt promisit,dabit. D
Rogato hercle obsecro,gestio promittere.
Omnibus modis tibi esse rem vt saluam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. Nullum periclum est,quod sciam,stipularier.
Vt concepisti verba, viginti minas
Dabin'? BA. dabuntur. SI. hoc quidem actum'st haud malè.
Sed hominem conuenistin'? BA. immò ambos simul.
SI. Quid ait? quid narrat? quæso quid dicit tibi?
BA. Nugas theatri,verba quæ in Comœdiis
Solent lenoni dici,quæ pueri sciunt.
Malum,& scelestum,periurum aiebant esse me.

Pol haud

A SI. Pol haud mentitum'st. BA. ego haud iratus fui.
Nam quanti refert te nec rectè dicere,
Qui nihili faciat, quíque infitias non eat.
SI. Quid est, quod non metuas ab eo? id audire expeto.
BA. Quia numquam ab me abducet mulierem iam, nec potest.
Meministíne tibi me dudum dicere,
Eam venisse militi Macedonio?
SI. Memini. BA. hem illius seruos huc ad me argentum attulit,
Et obsignatum symbolum. SI. quid postea?
BA. Qui inter me atque illum militem conuenerat,
Is secum abduxit mulierem haud multo prius.
B SI. Bonan' fide istuc dicis? BA. vnde ea sit mihi?
SI. Vide modò ne illic sit contechnatus quippiam.
BA. Epistola, atque imago me certum facit.
Quin iam quidem illam in Sicyonem ex vrbe abduxit modò.
SI. Bene hercle factum, quid ego cesso Pseudolum
Facere, vt det nomen ad molas coloniam?
Sed quis hic homo est chlamydatus? BA. non ædepol scio,
Nisi vt obseruemus quò eat, aut quam rem gerat.

VLYSSES] callidus & vafer, qualem accepimus fuisse Vlyssem, vel qui promisit se dolis Ballionem capturum, atque expugnaturum, vt Vlysses dolis Troïam cepit: ex quo πολύτροπος dictus est. SIGNVM] Phœnicium vt Vlyssis Palladium, id est, Palladis signum sustulit C ex arce Troïana. EX ARCE BALLIONIA] ex domo Ballionis. SANÆ ET SALVÆ] in voce, *sana*. tralatio est à re animata ad inanimam. saluas auté & sanas esse Simoni viginti minas dicit leno, quod obligatione sit liberatus à Pseudolo cui promiserat antegressa interrogatione se 20. minas daturum, si à lenone mulierem abduceret, vt deinceps subiicit. INDEST STIPVLATVS] timesis, *in est stipulatus*. pro, *est instipulatus*. *indest* autem, pro *in est* accipiendum. d. interposito, vt solet fieri apud veteres. Priscianus tamen lib. 8. hunc locum proferens, aliter videtur legisse. sic enim apud eum scriptus est. *Minæ viginti saluæ ac sanæ sunt tibi, Hodie quas abs te est instipulatus Pseudolus*. ATQ. ETIAM H.] atq. habeto mulierem me volente, & donante, si Pseudolus eam hodie à me auferet. VIGINTI MINAS] hic altera côcipitur stipulatio, quæ obligatio est iure ciuili validissima, constátque ex interrogatione, & responsione. MENTITV'ST] impersonaliter. NAM QVANTI REFERT, &c.] nam quanti interest, seu quid vtilitatis affert, ei maledicere qui contemnat? quasi dicat, inanem operam sumit is, qui contemnient, & non infitianti maledicit. *nec rectè* autem positũ, pro non rectè. & non rectè χαλὰ λιπόντηπα, seu ἐλάτλωσιν pro malè. MEMINISTÍNE TIBI] hic versus, vt scriptus est in libris D veteribus, claudicat, vnáque syllaba curtus est, in vulgatis autem, in quibus sic legitur, *Meministin' obsecro tibi me dudum dicere*. syllaba redundat. Quid si sic legatur, *Meministin' tu tibi me dudum dicere*. VENISSE] venditam esse. SERVOS] seruus. HAVD MVLTO PRIVS] paullò antè, modò ἀρτί. VNDE EA SIT M.] vnde sit mihi bona fides? salsè dicit in se ipsum leno. SIT CONTECHNATVS] sit machinatus, sit fabricatus. verbũ factum ex Græca voce τέχνη. BENE HERCLE FACTVM] sic solebant loqui veteres in iis rebus, quas approbabant: vt contrà in iis quas non probabant, aut etiam abominabantur, malè factum. QVID EGO CESSO PSEVD.] id est, quid ego cesso facere, vt Pseudolus det nomen, &c. loquendi genus Græcis, & Latinis, præsertim poëtis comicis vsitatum, vt millies admonuimus. DET NOMEN AD MOLAS COLON.] sic habent nostri libri veteres, & ita se scriptum in aliis, aut fortasse iisdem reperisse testatur Adr. Turnebus lib. Aduersar. 20. cap. 10. alludit autem ad morem Romanum antiquum, quo qui deducendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic igitur hic Simo ait se Pseudolum quærere vt cogat eum nomen dare ad molas, tamquam ad aliquam coloniam: hoc est, vt eum in pistrinum dedat, & molam versare cogat.

HARPAX, SIMO, BALLIO. A

Malus & nequam est homo, qui nihili imperium heri
Sui seruus facit. nihili est autem, suum
Qui officium facere immemor est, nisi est admonitus. II
Nam qui liberos esse illico se arbitrantur,
Ex conspectu heri si sui se abdiderunt,
Luxuriantur, lustrantur, comedunt quod
Habent, ij nomen diu seruitutis ferunt:
Nec boni ingenij quicquam in his inest, nisi vt im-
Probis se artibus teneant: cum his mihi nec locus, nec sermo
Conuenit, neque his vmquam nobilis fui. B
Ego vt mihi imperatum est, etsi abest, hic adesse herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cùm hîc non adest,
Ne cùm assiet, metuant. ei rei operam dabo.
Nam me in taberna vsque adhuc sineret Syrus,
Cui dedi symbolum. mansi vt iusserat,
Leno vbi esset domi, me aiebat arcessere.
Verùm vbi is non venit, nec vocat, venio huc vltrò,
Vt sciam quid rei siet, ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam est melius, quàm vt hoc pultem, atque aliquem
Euocem huc intus. leno argentum hoc volo à me accipiat,
Atque amittat mulierem nunc mecum simul. C

BA. Heus tu? SI. quid vis? BA. hic homo meu'st. SI. qui dum. BA. quia
Præda hæc mea est, scortum quærit, habet argentum.
Iam admordere hunc mihi lubet.

SI. Iámne illum comesurus es? BA. dum recens est,
Dum datur, dum calet, deuorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali, populi strenui
Damno mihi, improbi vsui sunt. SI. malum
Quod tibi Dei dabunt, qui sic scelestus. D

HA. Me nunc commoror, cùm has fores non ferio,
Vt sciam sítne Ballio domi? BA. Venus mihi hæc
Bona dat, cum hos huc adigit lucrifugas, damni
Cupidos, qui se, suámque ætatem bene curant,
Edunt, bibunt, scortantur, illi sunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene esse pátere, & illis quibus est, inuides.

HA. Heus vbi estis vos? BA. hic quidem ad me rectà habet rectam viam.

HA. Heus vbi estis vos? BA. heus adolescens, quid istic debetur tibi?
Bene ego ab hoc prædatus ibo, noui. bona scæua est mihi.

A HA. Ecquis hoc aperit? BA. heus chlamydate? quid istic debetur tibi?

HA. Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.

BA. Quisquis es adolescens, operam fac compendi quærere.

HA. Quid iam? BA. quia te is ipsus coram præsens præsentem videt.

HA. Tun' is es? SI. chlamydate caue sis tibi à curio infortunio,
Atque in hunc intende digitum. hic leno est. BA. at hic est vir probus.
Sed tu bone vir, flagitare sæpè clamore in foro,
Cum libella nusquam est, nisi quod leno hic subuenit tibi?

B HA. Quin tu mecum fabulare? BA. fabulor, quid vis tibi?

HA. Argentum accipias. BA. iamdudum si des, porrexi manum.

HA. Accipe, hic sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.
Hoc tibi herus me iussit ferre Polymachæroplacides,
Quod deberet, atque vt mecum mitteres Phœnicium.

BA. Herus tuus? HA. ita dico. BA. miles? HA. ita loquor. BA. Macedonius?

HA. Admodum, inquam. BA. te ad me misit Polymachæroplacides?

HA. Vera memoras. BA. hoc argentum vt mihi dares? HA. si tu quidem es
C Leno Ballio. BA. atque vt à me mulierem abduceres? HA. ita.

BA. Phœniciúmne esse dixit? HA. rectè meministi. BA. mane,
Iam redeo ad te. HA. at matura & propera. nam propero, vides
Iam diem multum esse. BA. video. hunc aduocare etiam volo.
Mane modò istic, iam reuertar ad te. quid nunc fiet Simo?
Quid agimus, manifestò hunc hominem teneo, qui argentum attulit.

SI. Quid iam? BA. an nescis quæ sit hæc res? SI. iuxta cum
D ignarissimis.

BA. Ædepol hominem verberonem Pseudolum, vt doctè dolum
Commentu'st. tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit, mulierem qui arcesseret.
Pseudolus tuus allegauit hunc, quasi à Macedonio
Milite esset. SI. habésne argentum ab homine? BA. rogitas quod vides?

SI. Heus memento ergo dimidium istinc mihi de præda dare:
Commune istuc esse oportet. BA. quid, malum, id totum tuum est.
Quam mox mihi operam das? SI. tibi do equidem. BA. quid nunc mihi es auctor Simo?

SI. Exploratorem hunc faciamus ludos suppositítium. A

BA. Adeò donicum ipsus sese ludos fieri senserit,
Sequere, quid ais? nempe tu illius seruos es. HA. planissimè.

BA. Quanti te emit? HA. suarum in pugna virium victoria.
Namque ego eram domi imperator summus in patria mea.

BA. An etiam ille vmquam expugnauit carcerem patriam tuam?

HA. Contumeliam si dices, audies. BA. quotumo die
Ex Sicyone huc peruenisti? HA. altero ad meridiem.

BA. Strenuè me hercle isti, quàm vide sis pernix hic est homo?
Vbi suram aspicias, scias posse eum gerere crassas compedes.
Quid ais? túne etiam cubitare solitus es in cunis puer?

SI. Scilicet solitum esse. HA. saníne estis? BA. quid hoc quod te rogo? B
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?
Conueniebátne in vaginam tuam machæri militis?

HA. I in malam crucem. BA. ire licebit tibi, tamen hodie tempori.

HA. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum? BA. mane.

HA. Quid maneam? BA. chlamydem hanc commemores quanti conducta'st. HA. quid est?

BA. Quid meret machæra? HA. helleborum hisce hominibus est opus.

BA. Eho. HA. mitte. BA. quid mercedis petasus hodie domino demeret? C

HA. Quid domino? quid somniatis? mea quidem hæc habeo omnia
Meo peculio emta. BA. nempe quod fœmina summa sustinet.

HA. Vncti hi sunt senes. fricari sese ex antiquo volunt.

BA. Responde obsecro hercle hoc verò seriò, quod te rogo,
Quid meres? quantillo argento te conduxit Pseudolus?

HA. Qui istic Pseudolu'st? BA. præceptor tuus, qui te hanc fallaciam
Docuit, vt fallaciis hinc à me mulierem abduceres.

HA. Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias? D
Quem ego hominem nullius coloris noui. BA. non tu istinc abis?
Nihil est hodie hic Sycophantis quæstus, proin tu Pseudolo
Nunties abduxisse alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. HA. is quidem ædepol Harpax ego sum. B.A immò ædepol esse vis.
Purus, putus hic sycophanta est. HA. ego tibi argentum dedi,
Et dudum adueniens extemplò symbolum seruo tuo,
Heri imagine obsignatam epistolam, hic ante ostium.

BA. Meo tu epistolam dedisti seruo? cui seruo. HA. Syro.

BA. Non confidit, sycophanta hic nequam est, nugis meditatur malè.

Ædepol

A Ædepol hominem verberonem Pſeudolum, vt doctè dolum
Commentu'ſt, tantundem argenti quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornauit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epiſtolam ipſus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. Harpax ego vocor. ego ſeruus ſum Macedonis militis,
Ego nec ſycophantioſè quicquam ago, nec maleficè,
Neque iſtum Pſeudolum mortalis qui ſit noui, neque ſcio.
SI. Tu niſi mirum'ſt leno planè perdidiſti mulierem.
BA. Ædepol næ iſtuc magis magíſque metuo, cum verba audio.
SI. Mihi quoque ædepol iamdudum ille Syrus cor perfrigefacit,
B Symbolum qui hoc accepit. mira ſunt ni Pſeudolus eſt. Ehò
Tu, qua facie fuit dudum, cui dediſti ſymbolum?
HA. Ruffus quidam, ventrioſus, craſſis ſuris, ſubniger,
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. SI. perdidiſti. poſtquam dixiſti pedes.
BA. Pſeudolus fuit ipſus: actum eſt de me, iam morior Simo.
SI. Hercle haud te ſinam emoriri, niſi argentum mihi redditur,
Viginti minæ. HA. atque etiam mihi aliæ viginti minæ.
BA. Auferetur id præmium à me, quod promiſi per iocum?
SI. De improbis viris auferri præmium, & prædam decet.
C BA. Saltem Pſeudolum mihi dedas. SI. Pſeudolum ego dedam tibi?
Quid deliquit? dixin', ab eo tibi vt caueres, centies?
BA. Perdidit me. SI. at me viginti commodis multauit minis.
BA. Quid nunc faciam? HA. ſi mihi argentum dederis, te ſuſpendito.
BA. Dite perdant, ſequere ſis me ergo hàc ad forum, vt ſoluam. HA. ſequor.
BA. Hodie ego peregrinos abſoluam, cras agam cum ciuibus.
Pſeudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegauit, mulierem qui abduceret,
D Sequere tu. nunc, ne exſpectetis dum hac domum redeam via,
Ita res geſta eſt, angiporta hæc certum eſt conſectarier.
HA. Si graderere tantum, quantum loquere, iam iſſes ad forum.
BA. Certum'ſt mihi hunc emortualem facere ex natali die.

MALVS ET NEQVAM] hic iam verus Harpax ad lenonē venit, vt meliorem abducat. LVXVRIANTVR] repete pronomen, qui. luxuriantur autem, id eſt, luxurioſè viuunt. LVSTRANTVR] in luſtris, id eſt, proſtibulis, ſeu ganeis verſatur. II NOMEN DIV SERVITVT. F.] ij diu ſerui ſunt, & vix vmquam à dominis manumittuntur. NEC BONI INGENII Q.] nec ingenioſi ſunt niſi in eo, vt arteis improbas pertinaciter colant. NEQVE HIS VMQ.] neque his vmquam notus fui. EGO VT MIHI IMPERATVM EST] ſic habent noſtri libri veteres. NE CVM ASSIET METVAM] refero ad ſuperiora, hoc modo. metuo herum abſentem, ne præſentem metuere neceſſe habeam. EI REI OPER.] ei rei ſtudebo, ne mihi herus abſens metuendus ſit. NAM ME IN TAB.] nam niſi mea ſponte, aut vltrò veniſſem, etſi, dum me Syrus arceſſeret, exſpectaſſem, ſineret me vſque ad hoc tempus

in taberna iacere, neque me arcesseret, quemadmodum mihi pollicitus erat. SYRVS CVI D.] Pseudolus hic erat, qui sibi Syrum nomen esse dixerat. MANSI, VT IVSS.] mansi in taberna vt iusserat, cùm diceret se me arcessiturum vbi leno domum rediisset. ME AIEBAT ARCESS.] aiebat se me arcessiturum. VLTRÒ] αὐτομάτως, vel αὐτὸς non arcessitus. ILLIC HOMO] ille homo. HOC PVLTEM] hoc ostium pulsem. IBTVS] domo. AMITTAT] dimittat, missam faciat. HIC HOMO MEV'ST] Ballio putat hunc seruum militis, peregrinum esse aliquem pecuniosum, qui scortum quærat. ADMORDERE] falsis & mordacibus dictis ludere. vel dic potius, admordere, id est, adoriri, & quasi degustare, vt qui escam aliquam esuri sunt, solent priùs eam gustare & admordere. Atque huic explicationi conuenit, & congruit interrogatio Simonis, quæ proximè sequitur, Iámne illum comesurus es? proinde ac si dicat. Tu qui dicis te velle hunc chlamydatum admordere, iámne illum comesurus es? DIVRSENS EST] consentaneum verbo *admordendi*, quo ipse vsus erat, & Simonis interrogationi responsionem subiicit Ballio, & in allegoria permanet. PAVPERANT] pauperem reddũt. hoc eodem verbo alibi præterea non semel vtitur Plautus. POPVLI STR. DAM. M.] qui naui & strenui sunt, damnosi mihi sunt, improbi, vtiles. DEI] dij. ME NVNC COMM.] egomet mihi moram iniicio, egomet me moror, qui has fores pultare cesso. DAMNI CVPIDOS] Horatius in epistol. damnosa Venus. QVIBVS EST] quibus bene est: id est, qui se tractant molliter, & liberaliter. BENE EGO AB HOC PRÆD.] præda onustus ab hoc discedam, certò scio. BONA SCÆVA'ST MIHI] bonum omen mihi obiicitur ab hoc chlamydato. Scæuam (inquit Festus) volgus quidem & in bona & in mala re vocat, cùm aiunt bonam & malam scæuam. cætera apud Festum deprauata & mutilata sunt. Varro libro 6. de lingua Latina. *Quare quod dixi scæuum, bonum omen est, obscænum verò turpe.* Apud eundem, paullò antè, bonæ scæuæ causa, interpretantur docti homines, in his Turnebus, bonæ rei causa, licet etiá interpretari, boni auspicij, seu boni euentus causa. ECQ. HOC APERIT?] ánnon aliquis hoc ostium aperit? OPERAM FAC COMP. QVÆR.] supersede ab opera quærendi, parce operæ quærendi. CAVE SIS TIBI À CVRIO INFORTVN.] caue si vis tibi à vita sollicita, & anxia, & curarum plena. caue tibi ab infortunio, per quod curis macrescas, & tabescas: caue tibi à curis, quibus amor & libido scatent. ATQVE IN HVNC INTENDE DIGIT.] & porrige potiùs digitum in hunc lenonem, id est, medio digito porrecto lenonem deride, & contemne. AT HIC EST VIR PROB.] at contrà Simo vir probus est. SED TV VIR PR.] nunc conuertitur ad Simonem ipsum. FLAGITATORES.] flagitatores habes molestos, creditores tuos, qui pecuniam, quam sibi debes, molestè repetunt. QVIN TV MECVM FABVLARE] immò verò tu mecum potiùs lóquere. VIDES IAM DIE MVLTVM ESSE] vides serum diei esse: vides multo maiorem diei partem exactam esse. *die* patrij casus est hoc loco. HVNC] Simonem. hæc loquitur secum leno. MANIFESTÒ HVNC HOM.] putat leno hunc verum Harpagum à Pseudolo subornatum, & submissum esse. IVXTA EVM IGNARISS.] æquè atque ignarissimi. ÆDEPOL HOMINEM VERBERONEM] ô hominem planè verberonem Pseudolum. VT DOCTÈ DOLVM] quàm doctè dolum commentus est? ALLEGAVIT] ad me priuatim misit. QVID, MALÙM?] malùm, indignantis, & stomachantis interiectio. Quid, inquit, tibi venit in mentem postulare, vt hæ quinque minæ mihi tecum sint cõmunes? immò verò eæ totæ tuæ sunt. QVÀM MOX] quàm, legendum cum accentu graui. QVID NVNC MIHI] quid nunc mihi suades, vt faciam? quid mihi vt faciam auctor es? EXPLORATOREM HVNC FACIAM] hunc, qui venit ad te vt abs te quasi explorando mulierem auferat, suppositum in locum veri Harpagi à Pseudolo. *ludos faciamus*, id est, illudamus, & ludificemus. Sic autem restitui, cùm in libris omnibus legeretur, *ludo*, littera s. scilicet amissa, propter vocem sequentem ab eadem initium capiétem. confirmat hanc emendationem, id quod deinceps sequitur. ADEÒ DONICVM IPSVS, &c.] lenonis verba sunt, Simonis consilium & sententiá approbátis. ludificemus eum sanè, inquit, vsque eò, donec ipse intellexerit, se deprehẽsum esse, & frustra venisse, qui sic à nobis ludificetur: donec senserit se à nobis ludibrio haberi. SVARVM IN PVGNA V. V.] iure belli, & victoria me emit: id est, me bello cepit. AN ETIAM ILLE VMQVAM] proinde acsi dicat, carcer, patria tua est. cùm igitur significas militem patriam tuam expugnasse, eadem opera carcerem expugnasse significas. CONTVMEL. SI D.] si malè dices, tu quoque malè audies. QVOTVMO DIE] quoto die. ALTERO AD MERID.] id est, vno die integro & dimidio. STREN. ME H.] nauiter sanè iuisti. QVÀM VIDE SIS] vide si vis quàm pernix sit iste homo. Hæc loquitur ad Simonem conuersus, seruum militis irridens, quem suppositum putat. VBI SVRAM ASPICIAS] suram habet aptam ad gerendas compedes. significat eum esse seruũ natura, & genere, non vt gloriabatur, imperatorem vmquam fuisse. Solebant enim veteres seruis fugitiuis suras, & crura compedibus vincire. Horatius Epod. oda. 4. *Ibericis peruste funibus latus, Et crura dura compede.* Sura autem pars tibiæ est posterior, & crassior: quam γαστροκνήμιον appellant Græci, quasi tibiæ ventrem. QVID AIS, TÚNE ETIAM C.] scomma est in ætatem puerilem. SCILICET SOLITVM ESSE] non dubium est, quin solitus sit: scire licet eum solitum esse in cunis cubitare, cùm puer esset. NOCTV IN VIGILIAM] mox in castris in parteis quat-

A teis quattuor diuidebatur, quæ singulæ horis ternis cōstabāt: earū pars prima, prima vigilia, secunda, secunda vigilia, & ita deinceps appellabatur. Quādo ibat miles in vigiliā, (inquit leno) id est, in locū, vbi vigilias erat acturus, túne tū ibas simul cū eo, vt scilicet vnà cū eo catamitus cubitares? CONVENIEBATNE] obscænū. per machærā militis, partem militis virilē significat. per vaginam serui, podicem, sit honos auribus. IRE LICEBIT] in malam crucem. CHLAMYDEM HANC COMM.] te manere volo, vt cōmemores quanti hæc chlamys cōducta sit. hæc eò dicuntur à lenone, vt & cetera omnia, quod putet hunc Harpagem esse à Pseudolo suppositum & subornatū, eáque quæ gerat, machæram, chlamydē, petasum, esse conducta. QVID MERET?] quid mercedis pro ea datur domino? domino autem, id est, cuius ea sunt. HELLEBORVM HISCE] hi homines sani non sunt. sic suprà, sanine estis? MITTE] mitte me. QVID MERCEDIS PET.] quanti petasum istū à domino conduxistis tu & Pseudolus? QVID DOMINO?] Quid est, quòd mihi dicitis me hæc, quæ gero ab aliquo domino conduxisse? Non dissimulabo in nostris libris veteribus ita scriptū esse, *Quid domini? quid socij? quid somniatis?* vt fortasse sic legendum sit, *detesto hoc tot, Quid dominus?* B. *Quid socii?* H. *quid somniatis?* &c. veruntamen nihil mutandum censeo. NEMPE QVOD FEM. SVMMA SVST.] hic quoque locus obscænus & flagitiosus est, ita vt pudeat me eū explicare: quàm pudentissimè tamen potero, B sensum lenonis obscurum declarabo. Dixerat seruus se emisse illa omnia periculo suo. respondet leno, nempe eo peculio emisti, quod supremas parteis feminum sustinet. podicem significat. nam ea pars à summis feminibus sustinetur. significat igitur hunc seruum esse impudicum, & pudicitiæ iactura, illa emisse. videtur autem legendum esse, *sustinent*. VNCTI SVNT HI SENES] vngebantur prius veteres, deinde fricabantur. Ad hunc igitur morem respiciens Harpax maledictum regerens. significat hos senes libidine purire, & velle fricari. QVID MERES?] quid mercedis pactus es? quanta merces tibi promissa est, vt ita ornatus ad me venires, & mulierem à me abducere conateris? PRÆCEPTOR TVVS] præmonstrator tuus, & doctor tuus. QVEM HOM. NVLL. COL.] id est, quem ego hominem prorsus non noui: qui homo mihi planè est ita ignotus, vt quod nullo colore præditum est. NIHIL EST HODIE HIC SYC.] nihil est quæstus, id est, nullus est quæstus. ABDVX. ALIVM PRÆD.] alium abduxisse prædam, nempe mulierem. QVI OCCVRR. PR.] alium, inquam, qui prior tempori vēnit occurrit, ἀπήντησε, tempestiuè, & maturè venit, in ipso tempore venit. PVRVS, PVTVS] merus, & verus sycophanta, vt suprà. NON CONFIDIT] non est confidens vt decet esse sycophātam, & mendacem. SYCOPH. HIC NEQ.] C sycophanta hic malus, & imperitus suæ artis est: hic est malus sycophantiarum artifex. ÆDEPOL H.] hi tres versus deinceps sequentes, semel iam suprà positi sunt eadem scæna, iisdem verbis, nisi quod in tertio extremo, pro *abduceret*, illic est *arcesseret*. NEQ. ISTVM PSEVDOLVM MORT.] id est, neque iste Pseudolus quis homo sit, noui: vel neque istum Pseudolum noui, quis homo sit. TV NISI MIRVM 'ST.] sentit Simo lenoni data esse verba, & fucum factum, & os sublitum, vt Plautinis verbis vtar. Tu, inquit, nimirum leno Phœnicium perdidisti. COR PERFRIGEFACIT] animum frigore contrahit, animum exterret. EHO TV, QVA FACIE F.] ehò qua facie fuit is Syrus, cui te dicis dudum symbolum dedisse? RVFFVS QVIDAM] tali erat facie Pseudolus. ex qua descriptione nunc demum intelligit leno data esse verba à Pseudolo. EMORIRI] emoriri antiquè pro emori. sic Terentius in Eunucho. risu emoriri. VIGINTI MINÆ] quas mihi debes ex stipulatu. DIXIN'] nónne dixi, &c. MVLTAVIT] ἐζημίωσε. damno affecit. PEREGRINOS ABSOLV.] Harpago xx. minas numeraui, vt sit ad reditum expeditus, siue, vt ei liceat per me ad suum herum reuerti. CRAS AGAM CVM CIVIB.] cras Simoni satisfaciā. PSEVDOLVS MIHI CENTVR. HAB.] significat se à Pseudolo omnib. bonis esse euersurū, vitámque adeò ac salutem suam ab eo esse D prostratam atque afflictam, qui sycophantam illum ad se miserit. Allusit autem Plautus ad comitia pop. Romani cēturiata, quæ erāt omniū maxima, (erant enim alia minora, curiata, & tributa) & in quæ maximè populi multitudo conueniebat. Iam comitia, à coëundo esse appellata, nemo est qui ignorat. Ita per comitia centuriata, significari consilia omnibus artibus instructissima & callidissima. sic ferè in Aulul. *Ibo intro, vbi de capite meo sunt comitia*. ITA RES GESTA EST] ita res gesta est, vt mihi non sis hac eadem via domum redeundum. CERTVM EST MIHI NVNC EMORTVALEM] decretum est mihi hunc diem, qui mihi est natalis, ex natali facere emortualem, id est, funestum, quia hoc die quasi mortuus sum, opera Pseudoli, qui comitia centuriata mei capitis habuit, id est, qui omneis arteis & machinas aduocauit, & adhibuit, quibus me perderet.

SIMO senex.

BEne ego illum tetigi, bene autem seruos inimicum suum
Nunc mihi certum est, alio pacto Pseudolo insidias dare,

Quàm in aliis Comœdiis fit, vbi cum ſtimulis aut flagris A
Inſidiantur: at ego iam inuitus promam viginti minas,
Quas promiſi, ſi effeciſſet, obuiam ei vltrò deferam.
Nimis illic mortalis doctus, nimis verſutus, nimis malus,
Superauit dolum Troianum, atque Vlyſſem Pſeudolus.
Nunc ibo intrò, argentum promam, Pſeudolo inſidias dabo.

BENE EGI] rem bene geſſi. ILLVM TETIGI] lenonem circumueni. ſic Turpill. in Demetr. apud Nonium in verbo tangere. INIMICVM SVVM] eundem lenonem. INSIDIANTVR] ſeruis ſuis domini. INVETVS] non vlciſcens iniuriam mihi à Pſeudolo factam in eo quod filium meum corrumpat. SI EFFECISSET] ſi effeciſſet id, quod dicebat ſe facturum, videlicet, mulierem à lenone abducturam. OBVIAM] non exſpectans dum ad me venerit. VLTRO] non flagitatus, neque appellatus, neque admonitus. ILLIC] ille Pſeudolus. DOLVM TROIANVM] dolum, quo capti ſunt Troiam, vel quo vſus eſt in Troianos Vlyſſes. B

PSEVDOLVS ſeruus ebrius.

QVid hoc? ſiccine hoc fit? pedes ſtatin', an non?
An id voltis vt me hic iacentem aliquis tollat?
Nam hercle ſi cecidero, veſtrum erit flagitium.
Pergitin pergere? ah ſæuiendum mihi
Hodie eſt. magnum hoc vitium vino eſt.
Pedes captat primùm, luctator doloſu'ſt.
Profectò ædepol ego nunc probè habeo madulſam,
Ita victu excurato, ita mundiciis digni ah,
Itaque in locu feſtiuo ſumus feſtiuè accepti. C
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Eſt homini quamobrem vitam amet. hîc omnes
Voluptates, in hoc omnes venuſtates ſunt,
Deis proximum eſſe arbitror. nam vbi amans complexu'ſt
Amantem, vbi labra ad labella adiungit,
Vbi alter alterum bilingues manifeſtò
Inter ſe prehendunt: vbi mamma manicula
Opprimitur alia: aut, ſi lubet, corpora
Conduplicant: manu candida cantharum dulciferum
Propinare amiciſſimam amicitiam, neque ibi eſſe alium alio D
Odio, ibi nec moleſtum, nec ſermonibus morologis vti:
Vnguenta, atque odores, lemniſcos, corollas dari dapſiles.
Non enim parcè promi, victu cætero, ne quis me roget,
Hoc ego modo, atque herus minor hunc diem ſumſimus prothymè,
Poſtquã opus meum vt volui, omne perpetraui, hoſtibus fugatis.
Illos accubantis, potantis, amantis, cum ſcortis
Relíqui, & meum ſcortum ibidem, cordi atque animo ſuo
Obſequenteis. ſed poſtquam exſurrexi, orant med vti ſaltem.
Ad hunc me modum intuli, vt illis ſatisfacerem ex diſciplina: quippe ego

Qui probè

A Qui probè Ionica perdidici,sed palliolatus,
Sic huc incessi ludibundus. plaudunt parum, clamitant me vt reuertar.
Occepi denuò,hoc modo nolui.idem amicæ dabam me meæ,
Vt me amare.vbi circumuortor,cado.id fuit nænia ludo.
Itaque dum enitor (prox) iam penè inquinaui pallium. nimiæ tum
Voluptati ædepol fui ob casum. datur cantharus, bibi, commuto
Illico pallium, illud posiui, inde huc exij, crapulam dum amouerem.
Nunc ab hero ad herum meum maiorem venio fœdus commemoratum.
B Aperite aperite.heus Simoni me adesse,quis nuntiate.

PEDES STATIN', AN]pedes mei statisne, ánnon statis? Pseudolus ebrius, vacillans, &
vix consistens,pedes suos interrogat, vtrum fungatur officio suo, nécne? IACENTEM
ALIQVIS TOLLAT]propriè pictum,iac[illegible]tem tollere. VESTRVM ERIT FLAG.]
vobis erit turpe:vestra erit culpa flagris digna. PERGITIN' PERG.] pergitisne malè stare?
AH SÆVIENDVM MIHI]minatur malum pedibus suis,quod ita vacillent.ah, video, in-
quit,mihi hodie sæuitiam in pedes meos esse vsurpandam, qui me sic deserant, ac destituant.
LVCTATOR DOLOSV'ST] nam ingenuus luctator aduersarium vi ac virtute percellit,non
crure implicito supplantat. EXCVRATE] accurato, apparato. HOC EST HOMINI
QVAMOBR.]hæc causa est homini,quamobrem viuere velit. DEIS PROX. ESSE AR-
BITR.] vel sic, hoc diis proximum esse arbitror. nempe hoc modo viuere, hoc est, iucundè,
molliter, festiuè, apparatè,&c. vel dic, Diis me proximum esse arbitror,qui ita molliter, & iu-
C cundè acceptus sim.Sciendum est autem totum hunc sermonem, vt serui ebrij, esse *ἀνακόλου-
θον*,& non satis inter se cohærere.quod & Camerarius admonuit. VBI ALTER ALTE-
RVM BILING.]vbi linguas suas inter se committunt, & coniungunt, ita vt videantur esse
bilingues. VBI MAMMA MANICVLA OPER.] hic locus iudicio meo non est since-
rus,vt neque multi alij,in hac scena maximè: neque me nostri codices adiuuerunt: qui partim
sic habent, *vt mammilla nam anicula*:partim,*vbi mammilla illam amicula*. vnde putabam legendum,
vbi mammilla amiculæ opprimitur.Secutus sum interea editionem Camerariam. manicula autem hoc
loco,si recta scriptura est,paruam manum significat, cùm videatur esse nomen à manica po-
tius,quàm à manu,deminutum. MANV CANDIDA] candida,translatè accipiendum esse
puto,vt dicimus,mores candidos,& animum candidum, & simil.cui opponitur manus impu-
ra,& scelerata. CANTHARVM DVLCIS. PROP.] propinare cantharum, hoc est,porri-
gere, per appositionem, seu *κατὰ σύνθεσιν*,amicitiam amicis. Hîc quoque est anacoluthum,
nam quò referatur hoc propinare,aut vnde pendeat, non est facile dictu. ALIO] alij. NEC
SERMONIBVS MORALOGIS]nec sermones ineptos,& qui nihil attinent,habere, sed a-
matorios scilicet,& hilaritatis plenos. LEMNISCOS] Festus. Lemnisci,id est, fasciolæ colo-
D risiæ,dependentes ex coronis,propterea dicuntur, quod antiquissimum fuit genus coronarum
lanearum.Plinius lib.21.cap.3.Crassus diues primus argento,auróque folia imitatus, ludis suis
coronas dedit.Accesserúntque, & lemnisci:quos adiici ipsarum coronarũ honos erat propter
Etruscas, quibus iungi,nisi aurei, non debebant. Sed video quosdam velle apud Festum legi
Lanisci,non lemnisci: & item apud Plinium, Festi verbis illis, opinor, adducti, coronarum la-
nearum. DAPSILEIS]largas, multas, sumtuosas, non parcas. NON ENIM PARCÈ
PROM.] subintellig. lemniscos,coronas,odores,vnguenta. VICTV CETERO HOC
EGO M[illegible]DO,&c.] ne quis fortè me roget quomodo in ceteris nos ipsi accepti simus, Hoc
modo ego,& herus,ceteris rebus,quæ ad victum pertinent,hunc diem consumsimus alacriter,
posteaquam ex animi sententia negotium receptum gessi,atque ad exitum perduxi, lenone, &
seruo militis dolo superatis. PROTHYMÈ] *προθύμως*, vsus est aduerbio Græco, ad Latini
sermonis consuetudinem flexo. *προθύμως* autem valet promto & alacri animo. CORDI
ATQVE ANIMO SVO OBS.]*Ψυχῇ χαριζομένους* sibi indulgenteis,suæ libidini obtem-
peranteis & seruienteis. ORANT MED VTI SALTEM] orant me vt saltem. ME
INTVLI]in proscenium prodij,vt saltarem. SED PALLIOLATVS] id est, sed palliolo
amictus. Secutus sum autem nostros libros veteres, qui partim sic habent, partim *palliatus*,
partim *palluratus*.Vulgata autem lectio,*palliolatum amictus* mihi videtur ferri non posse. OCCE-

PI DENVÒ] incepi iterum saltare. IDEM AMICÆ DABAM] ego idem studebam meæ amicæ saltando placere. VBI CIRCVMV.] cùm saltatorium orbem versarem. ID FVIT NÆN.] hic casus fuit pro nænia ludo. significat fortasse suum casum fuisse loco cantus & carminis ludo. Erat enim nænia tibiæ cantus, quo veteres mortuorum laudes prosequebantur. Sed ex nostris libris veteribus nonnulli habent, *nemo ludo*. PROX,] sic edendum curauimus nostros libros veteres secuti, Prox autem (inquit Festus) bona vox, veluti quidam putant, significari videtur, vt ait Labeo de iure Pontificio libro xj. IAM PÆNE INQVIN. PALL.] significat, opinor, se enitendo propè commonuisse palliolum suum: quod & ea, quæ sequuntur, comprobant. ILLVD POSIVI] illud, quod fuit inquinatum deposui. *posiui* antiquum, pro posui. AB HERO] à filio Simonis heri mei. FOEDVS] quod inter vos conuénit, vt, si lenonem deciperem, daret mihi xx. minas. A

SIMO senex. PSEVDOLVS seruus.
BALLIO leno.

B

VOx viri pessumi me exciet foras. sed quid hoc? quo modo? quid video ego?

PS. Cum corona ebrium Pseudolum tuum. SI. liberè hercle hoc quidem. sed vide statum.

Num mea gratia pertimescit? magis cogito sæuiter, blanditérne alloquar.

Sed hoc me vetat vim facere, quod fero, si qua in hoc spes sita'st mihi.

PS. Vir malus, viro optimo obuiam it. SI. di te ament Pseudole. Phuy in malam crucem.

PS. Cur ergo me afflictor? SI. quid tu (malùm) ergo in os mihi ebrius irructas? C

PS. Molliter, siste nunc me, caue ne cadam: non vides me vt madidè madeam?

SI. Quæ istæc audacia est, te sic interdius cum corolla ebrium incedere? PS. lubet.

SI. Quid? lubet? pergin' rùctare in os mihi? PS. suauis ructus mihi est. sic sine modò.

SI. Credo equidem potesse te scelus Massici montis vberrumos quattuor

Fructus ebibere in hora vna. PS. hiberna addito. SI. sed dic tamen. PS. haud malè. D

Mones. SI. vnde onustam celocem agere te prædicem? PS. cum tuo filio

Perpotaui modò. sed Simo vt probè tactus Ballio est? quæ tibi dixi

Effecta reddidi. SI. derides? pessumus homo est. PS. mulier hæc

Facit cum tuo filio libera accubat. SI. omnia vt quicquam egisti ordine

Scio. PS. quid ergo dubitas dare mihi argentum? SI. ius petis fateor.

Tene.

A Tene. PS. at negabas daturum esse te mihi, tamen das, onera hunc hominem, atque
Consequere hàc. SI. ego istum onerem? PS. onerabis, scio. SI. quid ego huic homini faciam?
Statim vltro & argentum aufert, & me irridet. BA. væ victis. PS. vorte ergo humerum,
Hem. BA. hoc ego numquam ratus sum fore me vt tibi fierem supplex.
Heu heu heu. PS. desine. BA. doleo. PS. ni doleres tu, ego dolerem.
BA. Quid hoc? auferréne Pseudole abs tuo hero? PS. lubentissimo
B corde atque animo.
BA. Non audes quæso aliquam partem mihi gratiam facere hic argenti?
PS. Noui, me dices auidum esse. nam hoc numquam eris nummo diuitior.
Neque te mei tergi misereret, si hoc non hodie effecissem.
BA. Erit vbi te vlciscar, si viuo. PS. quid minitare? habeo tergum.
BA. Age sanè. PS. igitur redi. BA. quid redeam? PS. redi modò, non eris deceptus.
BA. Redeo. PS. simul mecum potatum. BA. egóne eam? PS. fac. quod te iubeo,
C Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. BA. eo duc me quò vis. PS. quid nunc?
Nunquid iratus es, aut mihi, aut filio, propter has res Simo? SI. nihil profectò.
PS. I hàc. BA. te sequor, quin vocas spectatores simul? PS. hercle me isti
Haud solent vocare, neque ergo ego istos: verùm si voltis applaudere.
Atque approbare hunc gregem & fabulam, in crastinum vos vocabo.

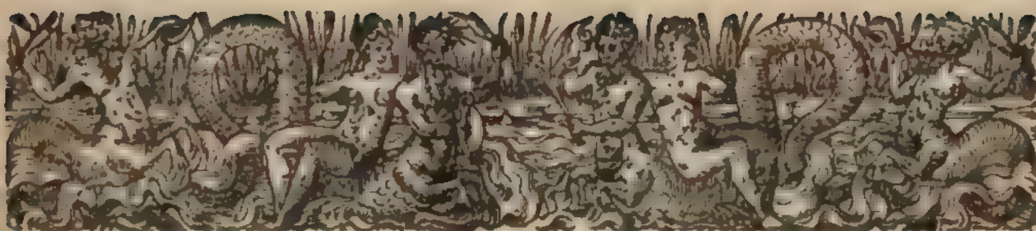
D

CVM CORONA EBR.] sæpè admonuimus veteres in poculis coronis vti solitos. SED VIDE STATVM] vide statum hominis præsentiam heri non verentis: vel hominis, &c. MAGIS COGITO SÆVITER] tanto magis mecum cogito vtrúmne iracundè, & asperè Pseudolum conueniam an blandè, & leniter. SED HOC ME VETAT VIM F.] sed hoc vetat me sæuitiam, & vim in Pseudolum adhibere spes quam habeo fore, vt eius opera & adiumento filius meus ad bonam frugem redeat. PHVY] interiectio tætrum aliquid & spurcum aspernantis. Diomedes, Pers. Sosipater. in *fatæ*, vbi legendum puto pro fatæ, fu, & fy intelligimus autem hîc Pseudolum in os heri irritasse. CVR ERGO ME AFFL.?] cur ergo mihi malè precaris? QVID TV, MALÙM, ER.] rogas cur te afflictem malè tibi precando? cur tu ergo mihi in os irructas? particula *ergo* à Simone iterata est per quandam indignationem, & cum stomacho. Solemus enim in iurgio, & altercatione verba nõnulla eius, qui nos accusat, quóue nobiscum expostulat, iterare, iustiorẽ nobiscũ esse causam quamobrẽ queramur, ostendentes. MOLLITER] molliter me tracta. SISTE N. ME] firma me, ne prolabar. MADIDÈ MAD.] valde madeam? bene potus sim? INTERDIVS] interdius dixit, quia licentius: & minus turpiter potatur vesperi, & noctu, quam interdiu. Ex quo prandia M. Antonij exagitatur à M. Cicerone Philippica secunda. MASSICI MONTIS] vina Massica, quæ à Massico in

quo nascuntur, à Campaniæ monte dicta sunt, à scriptoribus commemorati, & celebrati sunt. Virg. *Vertunt felicia Baccho maßica.* Horat. lib. 1. carm. oda. 1. *Est qui nec veteris pocula Maßici.* QVATTVOR FR.] quattuor vindemias. HIBERNA ADDITO] addito hiberna, subintellig. hora. Dicis (inquit) me posse ebibere quattuor fructus Massici montis, eósque vberrimos. (nam si fructuum sterilitas fuisset, mirum non esset) in hora vna, debuisti addere, hiberna. Nam si id facerem in vna hora æstiua, non admodum magnus potor essem. Horas æstiuas, hibernis fuisse longiores apud veteres, quod horæ apud eos essent inæquales, diésque & noctes horis duodenis constarent, sciunt vel pueri. VNDE ONVSTAM CELOCEM] vnde te ita vino madidum, seu ita vini & cibi plenū venisse dicam? allegoria est à nauibus onustis. celox, nauiculæ genus est. propriè autem dixit, celocem agere, pro impellere. sic Horatius. *Nauem agere ignarus nauis timet.* PERPOTAVI] per, in compositione, perpetuitatem & assiduitatem significat. PESSIMVS HOMO EST] hæc loquitur Simo ipse secum, conuersus ad spectatores, pessimus est homo (inquit ille) hic Pseudolus scilicet: id est, vaferrimus, & dolosissimus. Alij sic, pessimus est iste leno. Secutus sum autem editionem Camerarianam, à qua non discrepant ceteræ vulgatæ. Sed videtur legendum, vt habent nostri codices, *Peßimus homo es,* vt non ipse secum, sed clara voce Pseudolum alloquatur. Nam si summissa voce loqueretur, non responderet ea Pseudolus, quæ proximè sequuntur. Nunc autem ex responsione intelligere licet, ea, quæ Simo locutus est, à Pseudolo esse exaudita. respondet enim se esse pessimum mulieris huius opera & culpa: id est, nequissimū, quamuis Simo cùm eum nequissimū dicit, significat fortasse esse versutissimum & dolosissimum. MVLIER HÆC FACIT] hæc meretrix, cum qua cubui, facit vt sim nequissimus. vel potiùs Phœnicium, quam abduxi à lenone, facit, vt sim corruptissimus, & inertissimus. OMNIA, VT QVICQ.] comprobat Simo, quæ acta sunt à Pseudolo, hoc modò: Omnia (inquit) quæ abs te acta sunt, egisti rectè atq. ordine, vt aliquid aliud quod abs te rectè actum est. ONERA HVNC HOM.] onera lenonem argento. VÆ VICTIS] Festus. væ victis, in prouerbium venisse existimatur, cùm Roma capta à Senonibus Gallis aurum ex conuentione, & pacto adpenderetur: quod iniquis ponderibus exigi à barbaris querente Appio Claudio Brennus rex Gallorum ad pondera adiecit gladium, & dixit ve victis. quem postea persecutus Furius Camillus cùm insidiis circumuētum concideret, & quereretur contra fœdus fieri, eadem voce renumerasse dicitur. Significat autem eos esse infelices, & cum iis pessimè agi, eorumdémque conditionem esse durissimam, qui victi sunt. FORE ME VT TIBI F.] fore vt ego tibi fierem supplex. NI DOLERES TV, EGO DOLEREM] nisi effecissem, quod dixeram Simoni, nisique mulierem abs te abduxissem, ego à Simone in pistrinum conditus essem. AVFERRÉNE PSEVDOL.] oportétne, aut æquúmnè est Pseudole, te abs tuo hero pecuniam auferre? ALIQVAM PARTEM] aliqua ex parte, vt dicimus magnam partem, pro, magna ex parte. de quo genere alibi. NOVI, ME DICES] subintellig. non audeo. deinde quæ deinceps sequuntur, sic declaranda: noui, quid de me dicturus sis, propterea quod huius argenti tibi gratiam non faciam. dices me esse pecuniæ auidum, atque auarum. Sed non dissimulabo in nostris libris veteribus scriptum esse, *Non me dices auidum esse:* quomodo habent & libri vulgati. NAM HOC NVMQVAM] hîc quoque quiddam tale subintelligendum est. nihil mea refert. frustra me auidum esse dices. inanem operam sumes. nam ex hoc argento, numquam eris nummi ditior. numquam ex his xx. minis vnum nummū auferes. HABEO TERGVM] habeo tergum ad verbera paratum, vel verberibus assuefactum. IN CRASTINVM VOS VOCABO] in crastinum diem vos nunc vocabo: id est, vocabo vos vt crastino die nobiscum potetis.

FINIS PSEVDOLI.

POENVLVS.

DRAMATIS PERSONAE.

AGORASTOCLES	adoleſcens.
MILPHIO	ſeruus.
ADELPHASIVM	meretrix.
LYCVS	leno.
ANTHEMONIDES	miles.
ADVOCATI.	
COLABISCVS	villicus.
SINCERASTVS	ſeruus.
HANNO	Pœnus.
GIDDENEME	nutrix.
PVER.	

ARGVMENTVM.

PVER ſeptuennis ſurripitur Karthagine,
Oſor mulierum adoptat hunc emtum ſenex,
Et facit hæredem eius cognatæ duæ
Nutríxque earum raptæ.mercatur Lycus,
Vexátque amantem. at ille cum auro villicum
Lenoni obtrudit,ita eum furto alligat.
Venit Hanno Pœnus,natum hunc fratris repperit,
Suáſque agnoſcit,quas perdiderat, filias,

PVER] Agoraſtocles filius:cuius pater præ ægritudine mortuus eſt,Hannone fratre relicto hærede. OSOR MVL.]Antidamas. COGNATÆ DVÆ] Hannonis,qui Agoraſtoclis erat patruus,filiæ Anteraſtile, & Adelphaſium. NVTRÍXQVE]Siddeneme. MERCATVR] ambas. LYCVS]leno. AMANTEM] Agoraſtoclem,qui amabat Adelphaſium. AT ILLE CVM AVRO] at Agoraſtocles villicum ſuum Colabiſcum ſubornatum ad lenonem mittit cum pecunia ſua, hoc conſilio,vt eum apud lenonem quaſi furem manifeſtò deprehenſum adhibitis teſtibus teneat, & furti arguat & conuincat. HANNO] Anteraſtiles & Adelphaſij erat pater. NATVM HVNC FR.]Agoraſtoclem.

PROLOGVS.

A

ACHILLEM Aristarchi mihi commentari lubet,
Inde mihi principium capiam ex ea tragœdia.
Siletéq; & tacete, atq; animũ aduortite,
Audire iubet vos imperator histricus.
Bonóque vt animo sedeant in subselliis,
Et qui esurientes, & qui saturi venerint.
Qui edistis, multo fecistis sapientius:
Qui non edistis, saturi fite fabulis. B
Nam cui paratum est quod edit, nostra gratia,
Nimia est stultitia, sessum impransum incedere.
Exsurge præco fac populo audientiam.
Iamdudum exspecto, si tuum officium scias.
Exerce vocem quam per viuis & colis.
Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reside, duplicem vt mercedem feras.
Bonum factum'st, edicta vt seruetis mea.
Scortum exoletum, ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virgæ mutiant,
Neu designator præter os obambulet, C
Ne sessum ducat, dum histrio in scena siet.
Diu qui domi otiosi dormierunt, decet
Animo æquo nunc stent, vel dormire temperent.
Serui ne obsideant, liberis vt sit locus,
Vel æs pro capite dent: si id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio,
Ne & hic varientur virgis, & loris domi,
Si minus curassint, cum veniant heri domum.
Nutrices pueros infantis minutulos
Domi vt procurent, neu quæ spectatum afferant, D
Ne & ipsæ sitiant, & pueri peritent fame,
Néue esurientes hic quasi hœdi obuagiant.
Matronæ tacitæ spectent, tacitæ rideant,
Canora hic voce sua tinnire temperent.
Domum sermones fabulandi conferant,
Ne & hic viris sint & domi molestiæ.
Quódque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur cuiquam artifici iniuria,
Néue ambitionis caussa extrudantur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam, quod penè oblitus fui,

Dum

A Dum ludi fiunt,in popinam pedisequi
Irruptionem facite,nunc dum occasio est,
Nunc dum scribilitæ æstuant,occurrite.
Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico,
Bonum hercle factum pro se quisque vt meminerit.
Ad argumentum nunc vicissatim volo
Remigrare,vt æquè mecum sitis gnarures
Eius nunc regiones,limites,confinia
Determinabo,ei rei ego sum factus finitor.
Sed nisi molestum est,nomen dare vobis volo
Comœdias:sin' odiosum est, dicam tamen.
B Siquidem licebit per eos,quibus est in manu.
Carchedonius vocatur hæc comœdia,
Latinè Plautus,patruus pultiphagonides.
Nomen iam habetis,nunc rationes cæteras
Accipite : nam argumentum hoc hic censebitur.
Locus argumento'st suum sibi proscenium.
Vos iuratores estis,quæso operam date,
Carthaginienses fratres patrueles duo
Fuere,summo genere,& summis diuitiis,
Eorum alter viuit,alter est emortuus,
Propterea apud vos dico confidentius,
C Quia mihi pollinctor dixit,qui eum pollinxerat.
Sed illi seni,qui mortuus est,filius
Vnicus qui fuerat,olim abductus à patre,
Puer septuennis surripitur Carthagine.
Sexennio prius quidem,quàm moritur pater,
Cùm iam periisse sibi videt gnatum vnicum,
Coniicitur ipse in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem suum,
Ipse abiit ad Acheruntem sine viatico.
Ille qui surripuit puerum,Calydonem auehit,
D Vendit eum domino hic diuiti cuidam seni
Cupienti liberorum,osori mulierum.
Emit hospitalem is filium imprudens senex
Puerum illum,eúmque adoptat sibi pro filio.
Eúmque hæredem fecit,cùm ipse obiit diem.
Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
Reuortor rursus denuò Carthaginem.
Si quid mandare voltis,aut curarier,
Argentum nisi qui dederit,nugas egerit.
Verùm qui dederit,magis maioris egerit.
Sed illi patruo huius,qui viuit senex,
Karthaginiensi duæ fuere filiæ.

Altera quinquennis,altera quadrimula, A
Cum nutrice vnà periere à magalibus.
Eas qui ſurripuit,in Anactorium deuehit,
Vendítque has omnis,& nutricem,& virgines,
Præſenti argento homini,ſi leno eſt homo,
Quantum hominum terra ſuſtinet,ſacerrimo.
Voſmet nunc facite coniecturam cæterum,
Quid id ſit hominis,cui Lyco nomen ſiet.
Is ex Anactorio,vbi prius habitauerat,
Huc commigrauit in Calydonem,haud diu,
Sui quæſti gratia,is in illis habitat ædibus.
Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit B
Suam ſibi cognatam imprudens,neque ſcit quæ ea
Sit,neque eam vmquam tetigit:ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum ſtupri,
Neque duxit vmquam,neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit,tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatam ſibi
Volt emere miles quidam,qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus,poſtquam eas perdidit,
Maríque terráque vſquequaque quæritat.
Vbi quamque eſt in vrbem ingreſſus, illico
Omnes meretrices,vbi quiſque habitant,inuenit. C
Dat aurum,ducit,noctem rogat.pòſt ibi
Vnde ſit,cuiatis,captáne, an ſurrepta ſit,
Quo genere nata,qui parentes fuuerint,
Ita doctè atque aſtu filias quærit ſuas.
Et is omnis linguas ſcit,ſed diſſimulat ſciens
Se ſcire.Pœnus planè eſt,quid verbis opu'ſt?
Is heri huc in portum naui venit veſpere.
Pater harum,idem huic patruus adoleſcentulo eſt.
Iámne hoc tenetis? ſi tenetis,ducite.
Caue dirumpatis,quæſo,ſinite tranſigi. D
Hem pæne oblîtus ſum reliquum dicere.
Ille,qui adoptauit hunc pro filio ſibi,
Is illi Pœno huiuſce patri hoſpes fuit:
Is hodie huc veniet,reperiétque hic filias.
Et hunc ſui fratris filium,vt quidem didici ego,
Ego ibi ornabor,vos æquo animo noſcite.
Hic qui hodie veniet,reperiet ſuas filias,
Et hunc ſui fratris filium,dehinc cæterum
Valete,adeſte. ibo,alius nunc fieri volo.
Quod reſtat reſtant alij,qui faciant palàm.
Valete,atque adiuuate,vt vos ſeruet ſalus.

A ACHILLEM ARISTARCHI] Aristarchum tragicum poëtam commemorat
Suidas,cúmque tradit tragœdias septuaginta docuisse, bis vicisse. cùm centū am-
plius annos vixerit:æqualē autē Euripidis fuisse.Præterea Ennius Achillē Aristar-
chi scripsit,vt notat Camerarius. SILETÉQ. ET TACETE] duobus verbis
Græcis σιγᾶν, & σιωπᾶν, totidem Latina opposuit,silere,& tacere. IMPERA-
TOR HISTRICVS] histrio,vel histrionum dux,& præfectus.Festus. Histriones dicti,quòd
primùm ex Histria venerint. SATVRI FITE] fite,plurale,imperatiui modi à singulari *fi*,
veteribus vsitatum.Horatius Satyr. 5.lib.2.*fi cognitor ipse*.Iterum Plautus in Persa.*Age,fi benignus
subueni*. Idem Curcul.*sequere hac Palinure me ad fores. fi mi obsequens*. NAM QVOI PARA-
TVM EST,&c.] id est,nam nimia est stultitia,eum,cui paratū est domi quod edit,id est,quod
edat,impransum incedere sessum,hoc est,venire sessum, subsellium occupare non antè pransum,
nostra gratia,vt nos spectet & audiat. EDIT]edim,dis,dit. Horatius oda Epod. *Edit cicutis al-
lium nocentius*. ad quem locum annotata sunt plura exempla. FAC POPVLO AVDIEN-
TIAM]fac populus audiat cum silentio.aliter dixit M.Tullius in Catone Maiore. *facitque per-
sæpe ipsa sibi audientiam diserti senis compta,& mitis oratio*. QVAM PER VIVIS ET COLIS]
ἀναστροφή. exerce vocem per quam victum,& cultum tibi paras.TACITVM TE OBR. F.]
B tacitus esuries.tacitò tibi obrepet fames:ad te tacitum sensum gradietur fames.veteres non ge-
minabant interdum præpositiones. idcirco dixit, obrepet te, pro, repet abs te. *ob* autem, vsur-
pabant iidem illi pro ad, vt testatur Festus. Ennius. *Ob Romam noctu legiones ducere cœpit*. Iam
quod libri vulgati habent, *statim te obr*. Turnebo assensus sum, qui mendosè *statum*, pro, *tacitum*
substitutum esse arbitratur,libro Aduers.19. cap.12. BONVM F. EST.]solebant veteres hæc
verba edictis præponere, ac præscribere boni ominis causa, Bonum factum, seu Bonum fa-
ctum,&c. Ex quo illud apud Sueton.in C.Iulio. *Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est:
Bonum factum,ne quis senatori nouo curiam monstrare velit*. Eodem pertinet illud Tertull. O edictum,
cui adscribi non poterit, bonum factum. Quæ sunt diligenter ab Adriano Turnebo collecta
lib.3.Aduers.cap.22. SCORTVM EXOLETVM] exoletus (inquit Festus) qui adolescere,
id est,crescere desiit. NE QVIS]ne quis puer impudicus. κατὰ σύνθεσιν, scortum exoletum.
sedeat in proscenio,id est,in scenæ parte anteriore,in quam prodeunt actores, & in qua agunt
quid dicturi sint. NEV LICTOR VERB.] ne lictor verbum mutiat. ὑπερβολή:nam muti-
re,est mutorum more sonare: qui ne μῦ quidem sonare possunt:ex quo muti dicti sunt,& mu-
tire,& mussare. NEV VIRGÆ MVTIANT] neque virgæ sonitum edant. DESIGNA-
C TOR]qui præfectus est apparatui comico,& qui designat totam rem ludicram. Vlpian. digest.
de iis,qui not.infam. PRÆTER OS]id est,ante os. DECET ANIMO ÆQVO NVNC
STENT] decet eos nunc animo æquo stare. quidam libri habent, *fient*. VEL DORM. T.]
malim legi,*& dormire temperent*. NE OBSIDEANT] ne subsellia occupent. ET HÎC]ex-
tra ædeis,in theatro,seu in scena. VARIENTVR]lacerentur. SI MINVS CVRASSINT]
si non curarint,quod edicimus:si non paruerint edicto nostro. CVM VEN. H. D.] varien-
tur loris domi,cùm heri domum à ludis venerint. DOMI VT PROCVR.]ne veniant spe-
ctatum cum pueris suis,paruulis,atque ita & ipsæ sitiant,(plerumque enim nutrices sunt bibu-
læ,& siticulosæ)& pueri fame intereant. CANORA HÎC VOCE S. T.] temperent tin-
nire,id est,caueant ne tinniant voce sua canora, hoc est,sonora, & acuta, qualis est vox mulie-
bris. tinnire autem, pro, acutam vocem mittere, more tintinabulorum, positum est,translatè.
DOMVM SERM. F.] conferant domum,id est,reseruent domui, vel domū transferant, ser-
mones fabulandi,id est,fabulas,seu sermones ad fabulandū accommodatos.NE ET HIC V.
&c.] ne vtrobique viris sint molestiæ,nempe & hîc & domi:proinde ac si dicat,satis est eas esse
viris odiosas ac molestas domi. caueant ne hîc quoq. eis molestæ sint. sint viris molestiæ,sic di-
D ctum,vt hæc res est mihi curæ,est mihi voluptati, erit tibi bono, aut malo, aut ornamento,aut
dedecori,& simil.INIVRIA]iniustè,immeritò. AMBITIONIS CAVSA]gratificandi mi-
nus bonis causa. EXTRVDANTVR] meliores artifices.IRRVPTIONEM FACITE]ir-
rumpite,irruite. SCRIBILITÆ]scribilitæ genus est placentæ sine melle. BONVM HER-
CLE FACTVM] hac de re suprà. VICISSATIM] vicissim. REMIGRARE] redire. sic
autem legendum potiùs , quàm vt alij libri habent *remigare*: quamuis hanc scripturam secutus
sit Camerarius. VT ÆQVÈ MECVM SITIS GNARVRES] vt æquè mecum sitis gna-
ti scilicet huius argumenti.Sic est autem legendum , non vt vulgò , *huius gnari rei*. Vtitur eadem
voce & in Mostell. *Simul gnarures volo esse hanc rem mecum* EIVS NVNC REGIONES, &c.]
allegoria ducta ab agrorum mensione,& definitione. FINITOR]finitor,penultima breui,vt
notat Camerarius.Profert hunc locum Nonius,in voce finitores,docens finitores,olim esse di-
ctos,qui nunc agri mēsores appellantur; COMOEDIAI]id est,comœdiæ, antiqua diphthon-
gus *ai*, pro, æ. ex qua,aulaï,triuiaï,Iphianassaï,Troiaï.licet etiam legere *comœdiâs*,vt habent alij
libri:vt sit antiquus genitiuus qualis est, *familiâs*, vt paterfamiliâs. QVIBVS EST IN M.]
quorum in potestate hoc situm est. CARCHEDONIVS] id est,Karthaginiensis. LATINE
PLAVTVS PATRVVS PVLT.] Camerarius putat legendum, Latinè Plauti patruus pul-
tiphagonides. sed ego malim legi, *Latinè Plauti Pœnulus Pultiphagonides*. id est , Plauti Pœnulus

Romanus,ſeu Italus. Olim pulte veſcebantur Romani,& Itali,non pane. Icciroo per Pultiphagum,& pultiphagonidem,ſignificatur Italus,ſeu Romanus.ſic in Moſtellaria. *Non enim hæc pultiſagus opifex opera fecit barbarus.* notat Adrianus Turnebus Aduerſar. lib.19.cap.12. CENSEBITVR]id eſt,à vobis ſpectatoribus,tanquam cenſoribus, iudicabitur. PROSCENIVM] pars eſt ſcenæ anterior,in quam prodeunt hiſtriones,& in qua ſpectantur à populo,dum loquuntur, & agunt. Proſcenium(inquit)erit locus argumento, in quo loco cenſebitur. Iam illud,proſcenium ſuum ſibi,ſic ferè dictum eſt,vt illud,ſuo ſibi hunc iugulo gladio. VOS IVRATORES ESTIS] vos ij eſtis,qui nos quaſi ad iuſiurandum adigitis,id eſt,vos cẽſores eſtis. Nam cenſores ad iuſiurandum eos adigebant,quos cenſere inſtituebant: vt declarat illa formula, Ex animi tui ſententia,(ſubintellig.iura,vxorem habes? Adrian. Turneb. Aduerſ.eod.lib.& eod. ca. POLLINCTOR]qui mortuos ſepeliendos, & humandos curat. FILIVS VNI.] Agoraſtocles. ABDVCTVS]domo. FRATREM P.]Hannonem. AD ACH.] ad inferos. CVIDAM SENI]Antidamanti. HOSPITALEM] hoſpitis filium. IMPRVDENS] neſciens eſſe hoſpitis filium. MAIORES EGERIT] quia argentum perdiderit. MAGIS REDVNDAT ILLI PATRVO] Hannoni. DVÆ FR. FIL.] Anteraſtylis & Adelphaſium. ALTERA QVINQ.]Adelphaſium. ALTERA QVADR.]altera quattuor annos nata, nempe Anteraſtilis. A MAGALIB.] magalia domicilia humilia Afrorum. Cariſius lib.1. B
magalia χαλύβαι Ἀφρῶν, id eſt.tuguria Afrorum. ANACTORIVM]oppidum in Acarmania. HOMINI]Lyco. SACERRIMO] exſecrabiliſſimo,ſceleratiſſimo. CETERVM]ceteroqui.cetera,alioqui. SIN QVÆSTI] ſin quæſtus. ſic Terentius Andria. *Nunquam animum quæſti gratia,*&c. Cariſius lib.1.lege & Nonium in voce *quæſti.* EFFLICTIM] perditè. Næuius. *Nolo ego hanc adeò efflictim amare diu viuat volo vt mihi prodeſſe poſſit.* vbi Probus,efflictim, id eſt, vſq. donicum eſfligatur. Cariſius. PERIT] amat perditè. SVAM SIBI C.] tale eſt illud Terentij. *ſuo ſibi hunc iugulo gladio.* MACERAT] amantem cruciat. QVIA AMARE C.] quia leno videt Agoraſtoclem amare Adelphaſium. TANGERE H. VOLT. BOLO] vult auferre homini prædam.vult homini pecuniam extorquere. *tangere bolo* autem, ſic dictum, veillud apud Nonium, *patrem argenti talento tetigi.* in verbo *tangere*,quod ille interpretatur circumuenire. Tale eſt & illud apud Terentium in Phorm. *Geta ferietur alio munere.* IN CONCVBINATVM] vt ſibi ſit concubina. Camerar. edidit *in concubinatum.* PATER] Hanno. QVISQVE] quiſque,pro quæque,antiquè. CVIATIS] cuias,quæ ſit ei patria. FVVERINT] fuuerint, pro fuerint.u geminatum,vt prima ſyllaba producatur. CAPTÁNE, AN SVRR.] bellóne capta,an clam,& furtim ablata. POENVS PL.]Pœnus planè eſt ingenio, & moribus: id eſt, aſtutus,& verſutus.tales enim ferè ſunt Pœni. PATER HARVM,&c.]Hanno,harum puel- C
larum pater,idem eſt patruus Agoraſtocles. SI TENETIS, DVCITE] iocus ex ambiguo. ſed obſcænus,& flagitioſus.ſi tenetis enim,duo ſignificare poteſt,vel ſi argumentum huius fabulæ intelligitis: vel ſi paruam mentem, τὸ πέος tenetis.ex verbo autem *ducite*, quod ſequitur, iocum eſſe obſcænum, & ſententiam turpem intelligit auditor. NE DIRVMP. Q. S.] quæſo,ſinite rem perfici,Veneream ſcilicet:id eſt,vſque eò ducite, dum res perficiatur, ne partem illam intentam & arrectam tentigine rumpatis. Nonnulli libri habent, *caue dirumpatis*, &c. & ita edidit Camerarius. ILLE, QVI ADOPT.]Antidamas. ORNABOR] ſumam ornatum ſcenicum: induam perſonam comicam,& alius factus, hoc eſt, perſonatus in proſcenium prodibo. ALIVS NVNC FIERI VOLO] ſumere ornatum comicum. ALII]actores.

AGORASTOCLES adoleſcens. MILPHIO ſeruus.

D

AG. SÆpe ego res multas tibi mandaui, Milphio,
Dubias,egenas, inopioſas conſilij,
Quas tu ſapienter, doctè & cordatè & catè
Mihi reddidiſti opiparas opera tua.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem, & multas grates gratias.
MI. Scitum'ſt per tempus ſi obuiam it, verbum vetus.
Nam tuæ blanditiæ mihi ſunt quod dici ſolet,
Gerræ germanæ, & ædepol lyræ lyræ
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
Tris facile corios contriuiſti bubulos.

At amans

A AG. At amans per amorem si quid feci, Milphio,
Ignoscere id te mihi æquum est. MI. haud vidi magis.
Et ego nunc amore pereo, sine te verberem
Item vt tu mihi fecisti ob nullam noxiam.
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.
AG. Si tibi lubido est, aut voluptati, sino.
Suspende, vinci, verbera, autor sum, sino.
MI. Si autoritatem postea defugeris,
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.
AG. Egóne istuc ausim facere, præsertim tibi?
Quin si feriri video te, extemplò dolet.
B MI. Mihi quidem hercle. AG. immò mihi. MI. istuc mauelim.
Sed quid nunc tibi vis? AG. cur ego apud te mentiar?
Amo immodestè. MI. meæ istuc scapulæ sentiunt.
AG. At ego hanc vicinam dico Adelphasium meam,
Lenonis huius meretricem maiusculam.
MI. Iampridem equidem istuc ex te audiui. AG. differor
Cupidine eius. sed Lenone istoc Lyco
Illius domino, non lutum'st lutulentius.
MI. Vin' tu illi nequam dare nunc? AG. cupio. MI. en me dato.
AG. Abi dierectus. MI. dic mihi verò seriò,
Vin' dare malum illi. AG. cupio. MI. hem eundem me
C dato.
Vtrumque faxo habebit, & nequam & malum.
AG. Iocare. MI. vin' tu illam hodie sine damno & dispendio
Tuo, tuam libertatem facere? AG. cupio Milphio.
MI. Ego faciam vt facias. sunt tibi intus aurei
Trecenti nummi Philippi. AG. sexcenti quoque.
MI. Satis sunt trecenti. AG. quid iis facturus? MI. tace.
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. AG. quid facturus? MI. iam scies
Tuus Colhabiscus nunc in vrbe'st villicus,
D Eum hic non nouit leno, satin' intelligis?
AG. Intelligo hercle, se quò euadas, nescio.
MI. Non scis? AG. non hercle. MI. at ego iam faxo, scies.
Ei dabitur aurum, vt ad lenonem deferat,
Dicátque se peregrinum esse ex alio oppido.
Se amare velle, atque obsequi animo suo,
Locum sibi velle liberum præberier,
Vbi nequam faciat clàm, ne quis sit arbiter.
Leno ad se accipiet, auri cupidus, illico
Celabit hominem & aurum. AG. consilium placet.
MI. Rogato, seruos veneritne ad eum tuus?
Ille me censebit quæri, continuò tibi

Negabit, quid tu dubitas, quin extempulo A
Dupli tibi auri & hominis fur leno siet?
Neque id vnde efficiat, habet. vbi in ius venerit,
Addicet prætor familiam totam tibi.
Ita decipiemus fouea lenonem Lycum.
AG. Placet consilium. MI. immò etiam vbi expoliuero
Magis, hoc tum demum dices, nunc etiam rude'st.
AG. Ego in ædem Veneris eo, nisi quid vis Milphio.
Aphrodisia hodie sunt. MI. scio hoc. AG. oculos volo
Meos delectare, munditiis meretriciis.
MI. Hoc primùm agamus, quod consilium cæpimus.
Abeamus intrò, vt Collabiscum villicum B
Hanc perdoceamus, vt ferat fallaciam.
AG. Quamquam Cupido in corde versatur, tamen
Tibi auscultabo. MI. faciam vt facto gaudeas.
Inest amoris macula huic homini in pectore,
Sine damno magno quæ elui neutiquam potest.
Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
Cui iam infortunij intenta balista est probè,
Quam ego haud multo pòst mittam è balistario.
Sed Adelphasium exit eccam, atque Anterastilis.
Hæc est prior, quæ meum herum dementem facit.
Sed euocabo, heus i foras Agorastocles, C
Si vis videre ludos iucundissimos.
AG. Quid istuc tumulti'st Milphio? MI. hem amores tuos
Si vis spectare. AG. ô multa tibi dent bona,
Cum mihi hoc obtulisti tam lepidum spectaculum.

EGENAS] egenteis. INOPIOSAS] inopia consilij laboranteis. ET CATÈ] & acutè. OPIPARAS] opulentas, & copiosas. opiparas opposuit egenis, & inopiosis. GRATES GRATIAS] sic Camerarius edidit, & ita habent libri veteres. vulgati autem, *gratas gratias*. SCITVM EST PER TEMPVS SI OBVIAM IT VERBVM VETVS] verbum vetus, id est, prouerbium, per tempus si obuiam it, id est, si tempore, seu tempestiuè vsurpatur, scitum est, lepidum, & venustum est. verbum vetus autem, vt vult Adrianus Turnebus lib. 15. Aduersar. cap. 6. intelligit id quod dictum est paullò antè ab Agorastocle deberi seruo Milphioni libertatem & grates gratias. Sed licet dicere verbum vetus, intelligendum id quod subiicit Milphio. GERRÆ GERMANÆ ATQVE] gerræ, crates sunt vimineæ (inquit Festus) Athenienses cùm Syracusas obsiderent, & crebro Gerras poscerent, irridentes Siculi, gerras clamitabant: vnde factum est, vt gerræ pro nugis, & rebus contemtis dicantur. Suidas. *γέρρα περσικὰ ὅπλα κυρίως, καταχρηστικῶς δὲ σκεπάσματα. γέρρα καὶ τὰ ἐν Σικελοῖς γυναικεῖα καὶ ἀνδρεῖα αἰδοῖα.* id est, gerræ, arma Persica propriè, per catachresin seu abusionem, tegmina. sunt etiam gerræ apud Siculos, muliebria virilia membra inhonesta, Gerræ etiam vsurpantur pro nugis, & reb. fictilibus, & inanibus. Et Carisius lib. 1. Gerræ *πλεκτά τινα προσφερόμενα τείχεσι*, id est, texta quædam quæ admouentur muris. germanæ autem id est, veræ, vt germani. Thucydides apud Ciceronem, & apud eundem. *germanus negotiator*, & simil. LYRAE LYRAE] idem dicit: lyræ enim res sunt effutitiæ, res temeræ, & sine ratione dictæ, res inanes. BLANDIDICVS] blandiloquus. TREIS P. CORIOS] tria lora, tria coria. profert hunc versum Nonius in voce *corium*. PER AMOREM] amore incensus, amoris stimulis agitatus. HAVD VIDI MAGIS] haud vidi quemquam, qui magis amaret, quique magis amore incensus in seruos sæuiret. OB NVLLAM NOX.] nullum ob peccatum. SI AVCTORITATEM POSTEA DEF.] id est, si postea te mihi auctorē fuisse negaueris. sic Cicero orat. pro P. Sylla. D

Itaque

A *Itaque attende iam Torquate, quàm ego non defugiam auctoritatem consulatus mei.* VBI DISS.] cùm à me antè tuo iussu, & ex auctoritate tua vinctus esses. EGO PENDEAM] ego suspendar abs te, & verberer. ISTVC MAVELIM.] vt tibi doleat, quàm mihi, id est, malim vapules, quàm ego. AMO IMMODESTÈ] amo supra modum. MEÆ ISTVC SCAP.] quia sæpè me amore furens verberas. vel sentiunt tuã immodestiam, atque impotẽtiam. MAIVSCVLAM] vno anno natu maiorẽ, sorore Anterastilide. DIFFEROR] crucior, distorqueor. NIHIL LVTVM EST LVT.] nihil est sordidius: seu nihil est impurius, aut inquinatius. NEQVAM DARE] id est, malum dare. nequam, est omnis generis, significat enim & seruum malum, & fœminam malam, & malum in neutro. Itaque iocatur hîc ex ambiguo, in eo, quod mox sequitur, ibi, en me dato: hoc modo, si vis lenoni malum dare, hoc est, damnum importare, & nocere, me dato, qui sum seruus nequã. inest etiam iocus præter exspectationem, *παρὰ προσδοκίαν*. Nam cùm exspectaret Agorastocles, dum aliquod malum proferret, quod lenonis caput impingi posset, respondet præter exspectationem, me dato: & ita lenoni malum dabis. ABI DIERECTVS] in diem erectus. displicet hæc responsio adolescenti, quia fieri hoc non potest, sine eius damno. COLABISCVS] vel legendum colobiscus, vt sit deminutiuum nomen à Græco nomine κολοβὸς, quod significat mutilum, & curtum, vel colabiscus à nomine

B item Græco κόλαβων, qui sunt panes. vel ἀπὸ τοῦ κολλύβου, quæ vox significat, nummorum intertrimentum, quod magis placet. SED QVÒ EVADAS NESCIO] sed quis exitus tui consilij futurus sit, seu potius, ad quem finem referatur tua oratio, nescio. OBSEQVI ANIMO SVO] sibi indulgere, suæ libidini obtemperare χαρίζεσθαι τῇ ψυχῇ. VBI NEQVAM FACIAT] vbi nequiter viuat, vbi nequitiæ operam det. AD SE ACCIPIET] domum recipiet. SERVOS] seruus. CENSEBIT] putabit. QVID TV DVB. QVIN EXT.] quid est, quod dubites, quin extemplo leno tibi damnetur furti, pœnáque in eum constituatur dupli, & auri, & hominis, id est, serui nomine? NEQ. ID VNDE EFF.] neque autem hanc pœnam dupli soluere poterit, quia non habet vnde tantam pecuniam efficiat, vel vnde tantam nummorum numeret. IN IVS VENERIT] ad prætorem venerit. ADDICET PR.] prætor dat, dicit, addicit. ITA DECIP. FOVEA L.] sumtum à rusticis, qui cæca fouea facta lupos capere solent. VBI EXPOLIVERO] vbi hoc consilium meum quod adhuc rude, & impolitum est, perpoliuero, tum dices tibi placere. allegoria est ab artificibus tracta, qui opus suum prius inchoant, & procudunt, & rudius informant, deinde expoliunt, & ornant. APHRODISIA] dies festi Veneris. MVNDITIIS MERETR.] aspectu meretricum mundarum, & mundo corporis cultu vtentium. VT COLLYB. VILL. HANC PERD.] ordo

C est, vt Collybiscum perdoceamus, vt hanc fallaciam ferat. CVPIDO] cupiditatis deus, vel cupiditas ipsa. INEST AM. M.] loquitur nunc secum Milphio. ELVI] aptum verbum ad maculam, nam maculæ eluuntur. Sic Cicero lib. 5. Accus. *Errabas Verres, & vehementer errabas, cùm te maculas furtorum & flagitiorum tuorum, sociorum innocentum sanguine eluere posse arbitrabare.* Idem pro Sextio. *quoniam illa in repub. macula regni publicati maneret, quam nemo iam posset eluere.* CVI IAM INFORT. INT. BALL.] tralatio est à tormentis bellicis, vnde tela mittuntur. Videtur autem hîc ballista significare telum, quod è tormento, seu machina mittitur, non tormentum vnde mittitur, vt docet Adrianus Turnebus lib. 15. cap. 6. propterea scilicet, quòd dicit Plautus, quam ego haud multo post mittam, &c. Rursus, propter hæc verba, *intenta ballista*, videtur ipsum tormentum vnde telum mittitur, significare. tormenta enim intendũtur, tela mittuntur. Ballistarium autem locus est, vbi ballistæ conduntur, & vnde depromuntur, vt armamentarium, ærarium, libellarium, seu librarium, & simil. HÆC EST PRIOR] Adelphasiũ. TVMVLTI] tumultus. sic senati, quæsti, sumti, & simil. pro senatus, quæstus, sumtus, &c.

D ADELPHASIVM, ANTERAST. meretrices duæ.
MILPHIO seruus. AGORASTOCL. adolescens.

AD. Negotij sibi qui volet vim parare,
Nauem & mulierem, hæc duo comparato.
Mam nullæ magis res duæ plus negotij
Habent, fortè si occeperis exornare.
Neque vnquam satis hæ duæ res ornantur,
Neque eis vlla ornandi satis satietas est.
Atque hæc vti loquor, nunc modò docta dico.
Nam nos vsque ab aurora ad hoc quod diei est,
Postquam aurora illuxit, numquam cessauimus
Ex industria ambæ, numquam concessauimus

Lauari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari, A
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & vnà
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos, lauando, eluendo operam dederunt,
Aggerundáque aqua sunt viri duo defessi.
Apagesis negotij quantum in muliere vna est!
Si verò duæ, sat scio, maximo vni
Populo cui lubet plus satis dare potis sunt.
Quæ noctes diésque omni in ætate semper
Ornantur, lauantur, terguntur, poliuntur,
Postremò modus muliebris nullus est,
Neque vmquam lauando & fricando scimus B
Facere * Nam quæ elauta est, nisi
Perculta est, meo quidem animo, quasi illauta est.
AN. Miror equidem soror te istæc sic fabulari,
Quæ tam callida & docta sis & faceta.
Nam cum sedulò munditer nos habemus,
Vix ægréque amatorculos inuenimus.
AD. Ita est. verùm hoc vnum tamen cogitato,
Modus omnibus in rebus soror optimum est habitu.
Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se.
AN. Soror cogita, amabo, item nos perhiberi
Quasi salsa muriatica esse autumantur C
Sine omni lepôre, & sine suauitate.
Nisi multa aqua vsque & diu macerantur,
Olent, salsa sunt, tangere vt non velis: item nos sumus
Eiuscemodi. mulieres sunt insulsæ
Admodum, atque inuenustæ, sine munditia & sumtu
MI. Coqa est hæc quidem Agorastocles, vt ego opinor,
Scit muriatica vt macerent. AG. quid molestus?
AD. Soror parce, amabo. sat est istuc alios dicere nobis,
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.
AN. Quiesco. AD. ergo amo te. sed hoc nunc responde mihi, D
Sunt hic omnia quæ ad deûm pacem oportet adesse?
AN. Omnia accuraui. AG. diem pulcrum & celebrem & venustatis plenum
Dignum Veneri pol, cui sunt Aphrodisia hodie.
MI. Ecquid gratiæ cum hunc foras te euocaui? nunc iam
Me decet donari cado vini veteris. dic dari.
Nihil respondes? lingua huic éxcidit, vt ego opinor. quid malum
Astans obstupuisti? AG. sine amem, ne me obturba, ac tace.
MI. Taceo. AG. si tacuisses, iam istuc, taceo, non natum foret.
AN. Eamus soror mea. AD. eho amabo: quid illò nunc properas? AN. rogas?

Quia

A Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. AD. maneat pol mane.
Turba est nunc apud aram. an ibi vis inter istas versarier
Prosedas,pistorum amicas,relliquias,alicarias,
Miseras,cœno delibutas,seruilicolas sordidas.
Quæ tibi olant stabulum,statúmque & sellam, & sessibulum merum.
Quas adeò haud quisquam vmquam liber tetigit, neque duxit domum.
Seruulorum sordidulorum scorta diobolaria.
MI. I in malam crucem, tun' audes etiam seruos spernere?
B Propudium,quasi bella sit,quasi eampse reges ductitent.
En monstrum mulieris,tantula tanta verba funditat,
Qoius ego vel nebulæ cyatho septem noctes non emam.
AG. Dij immortales omnipotentes,quid est apud vos pulcrius,
Quid habetis, mage qui immortales vos credam esse, quàm ego siem?
Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non est Venus.
Hanc equidem Venerẽ venerabor,me vt amet posthac propitia.
Milphio heus Milphio vbi es? MI. assum apud te eccum. AG. at ego elixus sis volo.
MI. Enimuero here facis delicias. AG. de te quidem hæc didici
C omnia.
MI. Etiámne vt ames eam,quã numquã tetigeris?nihil illic quidẽ est.
AG. Deos quoque ædepol & amo & metuo, quibus ego tamen abstineo manus.
AD. Heu,æcastor cùm ornatum aspicio nostrum ambarum,pœnitet,
Exornatæ vt sumus. AN. immò verò sanè commodè.
Nam pro herili nostro quæstu satis bene exornatæ sumus.
Non enim potest quæstus consistere,si eum sumtus superat soror.
Eò illud satiu'st satis quod satis est,habitus plus quàm sat est.
AG. Ita me di ament,vt illa me amet malim,quàm di,Milphio.
D Nam illa mulier lapidem silicem subigere vt se amet,potest.
MI. Pol id quidem haud mentire. nam tu es lapide silice stultior
Qui hanc ames. AG. ac vide sis, cũ illa numquã limaui caput.
MI. Curram igitur aliquò ad piscinam,aut ad lacum,limum petam.
AG. Quid eo opu'st. MI. ego dicam. vt tibi & illi limem caput.
AG. I in malam rem. MI. ibi sum equidem. AG. perdis? MI. taceo. AG. at perpetuo volo.
MI. Enimuero here meo me lacessis ludo & delicias facis.
AN. Satis nunc lepidè ornatam credo soror te tibi viderier,
Sed vbi exempla conferentur meretricum aliarum,ibi tibi
Erit cordolium,si quam ornatam melius fortè conspexeris.
AD. Inuidia in me numquam innata'st,neque malitia,mea soror.

Bono ingenio me esse ornatam, quàm auro multo mauolo. A
Aurum in fortuna inuenitur, in natura ingenium bonum.
Bonam ego, quàm beatam me esse nimio dici mauolo.
Meretricem pudorem gerere magis decet, quàm purpuram:
Magísque meretricem pudorem, quàm aurum gerere condecet.
Pulcrum ornatum, turpes mores peius cœno collinunt.
Lepidi mores turpem ornatum facile factis comprobant,
AG. Eho tu, vin' tu facinus facere lepidum & festiuum? MI. Volo.
AG. Potésne mihi auscultare? MI. Possum. AG. abi domum ac suspende te.
MI. Quamobrem? AG. quia iam numquam audibis verba tot, tam suauia. B
Quid tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modò, ac suspende te.
MI. Siquidem tu es mecum futurus pro vua passa, pensilis.
AG. At ego amo hanc. MI. at ego esse & bibere. AD. eho tu quid ais? AN. quid rogas?
AD. Viden' tu? pleni oculi sordium qui erant, iam splendent mihi.
AN. Immo etiam in medio oculo parum sordis est. AD. cedo sis dexteram.
AG. Vt tu quidem huius oculos illotos manibus tractes ac teras?
AN. Nimia nos socordia hodie tenuit. AD. qua de re obsecro?
AN. Quia non iamdudum ante lucem ad ædem Veneris venimus,
Prima cum vt inferemus ignẽ in aram. AD. ah, non facto'st opus. C
Quæ habent nocturna ora, noctu sacrificatum ire occupant
Priusquam Venus expergiscatur, prius deproperant sedulò
Sacrificare. nam vigilante Venere si veniant eæ.
Ita sunt turpes, credo æcastor Venerem ipsam è fano fugent.
AG. Milphio. MI. Ædepol Milphionem miserũ. quid nunc vis tibi?
AG. Obsecro hercle vt mulsa loquitur? MI. nihil nisi laterculos,
Sesamum, papauerémque, triticum & frictas nuces.
AG. Ecquid amare videor? MI. damnum, quod Mercurius minimè amat.
AG. Namque ædepol lucrum amare nullum amatorem addecet. D
AN. Eamus mea germana. AD. age sis vt lubet. sequere hàc. AN. se sequor.
AG. Eunt hæ. quid si adeamus? MI. adeas. AG. primùm prima salua sis,
Et secunda tu secundo salue in pretio, tertia
Salue extra pretium. MI. tum pol ego & oleum & operam perdidi.
AG. Quò te agis? AD. egóne? in ædem Veneris. AG. quid eò? AD. vt Venerem propitiem.
AG. Eho, an irata est? AD. propitia hercle est. MI. Vel ego pro illa spondeo.

Quid

A AD. Quid tu agis? quid mihi molestus? Obſecro. AG. ah, tam ſæuiter.
AD. Mitte, amabo. AG. quid feſtinas? turba nunc illi eſt. AD. ſcio,
Sunt illi aliæ, quas ſpectare ego, & me ſpectari volo.
AG. Quid lubet ſpectare turpeis? pulcram ſpectandam dare?
AD. Quia apud ædem Veneris hodie eſt mercatus meretricius.
Eò conueniunt mercatores. ibi ego me oſtendi volo.
AG. Inuendibili merce oportet vltrò emtorem adducere,
Proba merx facile emtorem reperit, tametſi in abſtruſo ſita eſt.
Quid ais tu? quando illi apud me mecũ caput & corpus copulas.
AD. Quo die Orcus ab Acherunte mortuos amiſerit.
AG. Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei lymphatici.
B MI. Deferto ad me, faxo actutum conſtiterit lymphaticum.
Bellula, hercle. AG. I dierecte in maximam malam crucem.
MI. Quàm magis aſpecto, tam magis eſt nimbata, & nugæ meræ.
AD. Segrega ſermonem. tædet. AG. age ſuſtolle hoc amiculum.
AD. Pura ſum. comperce, amabo, me attrectare Agoraſtocles.
AG. Quid agam nunc? MI. ſi ſapias, curã hãc facere compendi potes.
AG. Quid ego nunc curem? quid agis Milphio? MI. Ecce odium meum,
Quid me vis? AG. cur mihi hæc irata eſt? MI. cur hæc tibi irata eſt?
Cur ego id curem? nanque iſtæc magis tua eſt curatio.
C AG. Iam hercle tu periſti, niſi illam mihi tam tranquillam facis,
Quàm mare eſt olim cùm ibi alcedo pullos educit ſuos.
MI. Quid faciam? AG. exora, blandire, expalpa. MI. faciam ſedulò.
Sed videſis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas poſtea.
AG. Non faciã. AD. nos eamus. nunc etiam morare? AG. malefacis.
AD. Bene promittis multa ex multis, omnia incaſſum cadunt.
Liberare iurauiſti me haud ſemel, ſed centies,
Dum te exſpecto, neque vſque aliam mihi paraui copiam,
Neque iſtuc vſquam apparet ita nunc ſeruio nihilo minus.
D I ſoror, abſcede tu à me. AG. perij, eho quid agis Milphio?
MI. Mea voluptas, meæ deliciæ, mea vita, mea amœnitas,
Meus ocellus, meum labellum, mea ſalus, meum ſauium,
AG. Meum mel, meum cor, mea coluſtra, meus molliculus caſeus.
AD. Méne ego illæc patiar præſente dici? diſcrucior miſer.
Niſi ego illum iubeo quadrigis curſim ad carnificem rapi.
MI. Noli amabo ſuccenſere hero meo cauſa mea.
AD. Ego faxo, ſine. MI. irata es, nimium argentum pro te dabit,
Atque te faciet vt ſis ciuis Attica, atque libera.
AD. Quin abire ſinis? quid vis tibi? qui beneuolunt, bene vis item.
MI. Si antè quidem mentitus eſt, nunc iam dehinc erit verax tibi.
AD. Abſcede hinc ſis ſycophanta. MI. pareo. AD. ſcin quomodo?

MI. Sine te exorem,ſine te prendam auriculis,ſine dem ſauium. A
Iam ego hercle faciam plorantem illum,niſi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet,illum faciat,niſi te propitio,
Malè formido. noui ego huius mores moroſi malos,
Quamobrem,amabo te,mea voluptas ſine te exorarier.
AG. Non ego homo trioboli ſum,niſi ego illi maſtigiæ
Exturbo oculos atque denteis. hem voluptatem tibi,
Hem mel,hem cor,hem labellum,hem ſalutem,hem ſauium.
MI. Impias hære te:oratorem verberas. AG. iam iſtoc magis.
Et iam ocellum addam, & labellum, & linguam. MI. Ecquid facies modi?
AG. Siccíne ego te orare iuſſi? MI. quomodo ergo orem? AG.rogas? B
Sic enim diceres,ſceleſte:huius voluptas,te obſecro,
Huius mel,huius cor,huius labellum,huius lingua,huius ſauium,
Huius coluſtra,huius dulciculus caſeus:maſtigia,
Huius cor,huius ſtudium,huius ſauium:maſtigia.
Omnia illa,quæ dicebas tua eſſe,ea memorares mea.
MI. Obſecro hercle te,voluptas huius,atque odium meum,
Huius amica mammeata,mea inimica & maleuola
Oculus huius,lippitudo mea. mel huius,fel meum.
Vt huic irata ne ſis:aut ſi id fieri non poteſt.
AD. Capias reſtim,ac te ſuſpendas cum hero & voſtra familia.
MI. Hem mihi iam video propter te victitandum ſorbilo. C
Itaque iam quaſi oſtreatum tergum vlceribus geſtito,
Propter amorem veſtrum. AD. amabo men' prohibere poſtulas,
Ne te verberet,magis quàm mendax me aduorſum ſiet?
AN. Aliquid huic reſponde,amabo,commodè,ne incommodus
Nobis ſit. nam detinet nos de noſtro negotio.
AD. Verum etiam tibi hanc amittam noxiam vnam Agoraſtocles.
Non ſum irata. AG. non es? AD. non ſum. AG. da ergo, vt credam,ſauium.
AD. Mox dabo,cùm ab re diuina rediero. AG. I ergo ſtrenuè. D
AD. Sequere me ſoror. AG. atque audin' etiam? Veneri dicito
Multam meis verbis ſalutem. AD. dicam. AG. atque hoc etiam audi. AD. quid eſt?
AG. Paucis verbis rem diuinam facito. atque audin'? reſpice.
MI. Reſpexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.

NEG. SIB. Q. V. VIM PARARE]qui volet ſibi negotiorum multitudinem parare.qui volet ſibi multa negotia faceſſere,&c.Quidam libri habẽt: *Negotium ſibi qui volet comparare.* ATQVE HÆC VTI LOQVOR, NVNC M. D.] id eſt, Atque vt hæc loquor, ita nunc modò docta,id eſt,vſu perita dico. quæ ego loquor, eo dico nunc modò experta, & experiundo erudita. AD HOC QVOD DIES EST]ad hanc partem diei. POSTQVAM AVRORA ILL.] idem dicit quod ſuprà ab aurora. Exprimit autem orationem muliebrem, in qua multa ſunt *αἰσχρολογία*. AMBÆ NVMQVAM CONCESSAVIMVS] ſuprà dixerat.

numquam

A *numquam cessauimus*. nunc idem dicit, nisi quòd addit præpositionem verbo, & nomen ambæ
ambæ numquam concessauimus. PINGI] fuco illini. tralatio à pictura. FINGI] conforma-
ri. tralatio ab arte figulari, aut statuaria. ELVENDO] eluere, est lauando demere, ac delere. AG-
GERVNDA] ad nos ingerunda, vel accumulanda. MODVS MVLIEBR. NVLL.] mo-
dus in muliere nullus est. FACERE] deest vox aliqua, vt Camerarius admonet: *finem* fortassis,
aut modum. licet tamen subintelligere modum ἀπὸ κοινοῦ, si versus ratio pateretur. NAM
QVÆ ELAVT. EST, &c.] id est, nam ea mulier, cuius sordes & maculæ omnes elautæ sunt,
nisi iam perfectè, & satis culta est, meo iudicio, est illauta, id est, numquam vllis aquis elui po-
test. Libri vulgati pro *elauta*, habent lauta. non placet. deinde pro illauta, seu vt est in nonnullis
libris *inlauta*, nonnulli alij veteres habent *musta*: quæ vox nihil significat. Ex ea amicus quidam
meus faciebat *inusta*. Vulgati habent *inuenusta*. MVNDITER NOS HAB.] mundæ sumus.
Profert hunc locum Nonius in voce *munditer*. AMATORCVLOS] paruos amatores, id est,
non admodum fructuosos, aut vtileis. SALSA MVRIATICA] id est, salsi pisces, siue salsa-
menta, à muria sic dicta, quod in muria seruabantur. Est autem muria, piscium salsorum liqua-
men. SCIT MVRIATICA VT M.] scit quomodo coqui salsamenta macerare soleant.
PARCE, AMABO] *parce*, accipio, vt verbum sit potius, quàm aduerbium: hoc modo, parce
B ista loqui: id est, quiesce, seu desine ista loqui, vel parciùs ista loquere, vel parca esto istius ser-
monis. Adiuuat opinionem meam responsio Anterastilidis, quiesco. ALIOS DICERE
NOB.] alios nobis obiicere, & exprobrare. AD DEÛM PACEM] ad deos placandos: ad deo-
rum beneuolentiam impetrandam. ECQVID GRATIÆ, &c.] ecquid gratiæ mihi habes,
vel ecquid gratiæ mihi referes, quòd te huc euocaui, vt videres tuam Adelphasium? DIE DA-
RI] iube me donari cado vini veteris. OBTICVISTI?] sic habent nonnulli libri veteres. alij
obstipuisti? quomodo edidit Camerarius. Ego *obstipuisti* magis probo. EHO AMABO] sic legē-
dum, & ita habent nostri libri veteres. Næuius *Eho, an vicimus*? ex Charisio. MANTAT] manet,
exspectat. Nonius, *mantat, manet*. Cæcil. Hypolym. Rastr. *In voltu eodem, in eadem mantat militia.*
TVRBA NVNC EST] turba meretricum contemtarum. PROSEDAS] Festus. Prosedas
meretrices Plautus appellat, quod ante stabula sedeant. eædem & prostibulæ. RELLIQVIAS]
è multis reliquas, vel macie, & egestate confectas, reliquias potius, quàm corpora solida, & in-
tegra: vetulas, aridas, strigosas, rugosas, scabiosas, cadauerosas. ALICARIAS] Festus. alicariæ
meretrices appellabantur in Campania solitæ ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia:
sicut eæ quæ ante stabula sedebant, dicebantur prostibulæ. COENO DELIB.] non vnguen-
C to delibutas, sed cœno inquinatas. sed videtur legendum schœno, vt habent libri vulgati, & no-
stri veteres, cum illis congruentes. Est autem schœnum (vt docet Varro libr. 6. de lingua Latina)
vnguentum nucarium, seu iuncarium, pessimi generis, vt ait Festus: à quo schœniculæ mere-
trices: quo nomine vsus est Plautus in Neruolaria *ólere vnguenta exotica*. OLANT ST.] olant
pro oleant. Nonius. olat pro oleat. Afran. Fratr. *Non potest quin illa tacta, longéque & multis olat.*
STATÚMQVE ET SELL.] & quæ oleam statum, & sellam, & sessionem meram, id est, quæ
satis declarent se totum diem prostare & sedere, dum exspectant sui simileis amatores. DIO-
BOLARIA] diobolares meretrices dictæ sunt à binis obolis, inquit Varro, scorta diobolaria,
igitur intellige, scorta vilia, & contemta, & quarum nox aut concubitus non pluris quàm duo-
bus obolis conducatur. PROPVDIVM.] Festus. Propudium dicebant, cùm cum maledicto
nudare turpitudinem volebant, quasi porrò pudendum. Quidam propudium putāt dici, à quo
pudor, & pudicitia procul sint. EAMPSE] id est, eam ipsam. Festus, eapse, id est, ea ipsa. DVCTI-
TENT] ductent, crebro ducant domū. TANTVLA TANTA VERBA F.] cùm tam parua,
& humilis, & contemta sit, tam magna loquitur, & quasi funda iaculatur. duo libri vet. habent
tantilla. CVIVS EGO VEL NEB. C. &c.] sic habēt nostri libri veteres, hoc primùm. Deinde
D significat seruus se ita Adelphasium contemnere, vt eius nocteis septem, cyatho nebulæ, id est,
cyatho rei inanis, & friuolæ, nolit emere. quid est enim nebula inanius? Non dissimulabo autem
Camerarium edidisse, *obulo aerato*. fortasse ne hoc quidem malè, sed nostram lectionem, quam ille
quoq. se reperisse in aliis libris testatur, illi antepono, & probat Adr. Turn. lib. Aduers. 20. cap. 1.
QVID HABETIS, MAGE QVI] quid habetis, quamobrem vos magis immortaleis esse
credam, quàm ego sim? OCVLIS CONCIPIO?] oculis percipio? oculis vsurpo? VENE-
RABOR] orabo. ASSVM APVD TE ECCVM] ecce assum, vel adsum tibi. sed sine dubio
legendum est apud Plautum *assum*, non adsum. alioqui iocus Agorastoclis non quadraret. AT
EGO ELIXVS SIS VOLO] quia dixerat seruus, assum apud te eccum: quibus verbis signi-
ficat ille simpliciter se adesse, Agorastoracles amore elatus, iocatur ex verbis serui, & ea in aliam
sententiam accipiens, quasi scilicet dixerit, se esse assum, siue assatum: at ego, inquit, elixus sis vo-
lo. iocus est in ambiguo positus. FACIS DELICIAS] τρυφᾷς rebus secundis elatus ioca-
ris. DE TE QVIDEM HÆC DID. OMN.] didici abs te facere delicias. NIHIL IL-
LIC QVIDEM EST] quid sibi hæc velint, non est fortasse facilè expedire. Ac primùm qui-
dem non constat, cuius hæc sint verba, Agorastoclis, an Milphionis. Nam in vulgatis verba sunt
Agorastoclis: in manuscriptis, Milphionis. Deinde scriptura non est vnius modi. alij enim sic
habent, *nihil illuc quidem est*: alij, *nihil illhic quidem est*: alij, *nihil illic quid est*. Ne sim longus, mea hæc

sententia est, verba esse Milphionis, secum loquentis, & ad spectatores conuersi: quibus significat Agorastoclem hominem esse nihili, hominem esse amore perditum: hoc modo, *Nihili illhic quidem est*, id est, nihil est ille quidem homo. hoc est, nihili est. vel seruata eadem persona, fortasse hoc dicit, nihil est illic quidem, quod ames. Quod si quis Agorastoclis verba sint, vt in vulgatis, hoc dicere intelligetur. nihil illud quidem est. id est, quod dixisti, nihil est. non ideò minus amare debeo Adelphasium, quod eam numquam attigerim. Nam deos quoque & amo, & metuo, quos tamen attigi numquam. Sed hæc postrema explicatio, violenta est. Iudicet tamen lector. QVIB. EGO TAMEN ABST. M.] à quibus abstineo manus. quos manib. non tango. præpositio non est geminata. POENITET EXORNATÆ VT SVMVS] id est, parum eleganter exornatæ sumus. ita exornatæ sumus, vt nos nostri ornatus pœnitere debeat. Sic interdum vsurpatur verbum *pænitere*. ne longè abeam, sic M. Tullius Offic. 1. tandiu autem velle videbis, quoad te quantum proficias non pœnitebat. id est, quoad non parum te proficere intelliges. Terentius Heautont. *me quantum hic operis fit, pœnitet*. id est, mihi hîc non satis operis fieri videtur. mihi opus quod hîc fit, paruum videtur. IMMÒ VERÒ SATIS COMM.] hæc responsio explicationem nostram superiorum verborum confirmat. Dicis nos esse parùm commodè exornatas: immò verò satis commodè exornatæ sumus. PRO HER. NOSTR. QVÆST.] pro quæstu, quem ex nobis herus facit. LAPIDEM SILICEM SVBIG.] hyperbole. potest B hominem immanem, & silice duriorem subigere vt se amet. CVM ILLA NVMQ. LIM. C.] id est, cum illa numquam coniunxi caput. sic Nonius, locum illum ex Bacchid. proferens. *Ne cum quoquam acceperis alio mercedem annuam iussi abesse, nec cum quoquam limares caput*. Tracta est hæc significatio à limando, id est, lima terendo. Nam amantes osculantes inter se, videntur capita, & ora mutua osculando limare. CVRRAM IGITVR AD PISCINAM, &c.] iocatur seruus ex ambiguo. nam cùm adolescens limandi verbum vsurpasset in eam, quam dixi sententiam, ille aliorsum accipiens, quasi limare, pro limo conspurcare posuisset, dicit se ad piscinam, aut ad lacum cursurum, vt inde limum petat, eóque caput inquinet. VT TIBI ET ILLI LIMEM CAPVT] vt tibi & illi limo, id est, cœno caput inquinem. IBI SVM EQVIDEM] in mala re. PERGIS] pérgis loqui? Camerarius edidit, *perdis*. AT PERP. VOLO] at te volo perpetuò tacere. MEO ME LACESS. LVDO] prouocas me ad iocandum, & vrbanè loquendum, meo ludo, id est, facetis, & lepidis dictis, & delitias facis. ID TIBI ERIT CORDOLIVM] id tibi erit molestiæ. MERETRICEM PVDOREM GER. M. D.] meretricem pudore ornari magis decet, quàm purpurea veste, seu quàm prætexta. sic dixit *gerere pudorem*, vt gerere vestem, gerere aurum. COLLINVNT] coinquinant, conspurcant, contaminant. Flaccus oda. lib. *Crines puluere collines*. AVDIBIS] audies. PRE VVA PASSA, PENSILIS] siquidem futurum est, vt tu mecum pendeas. alludit ad vuas passas, & pensileis. Varro de vita populi Romani lib. 1. *Passum nominabant si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque passi essent in sole aduri*. Pensiles vuæ, quæ suspensæ aliquandiu seruabantur. Horatius sat. lib. *tum pensilis vua secundas Et nux ornabat mensas*. ESSE, ET BIBERE] at ego amo comesse, & bibere, fortasse iocus ex ambiguo in verbo *esse*, vt intelligamus seruum dicere, se velle esse, & viuere, non laqueo vitam finire. bibere autem & viuere, affinia sunt. VIDEN' TV? PLENI OCVLI, &c.] velim sic legi, viden' vt pleni oculi sordium qui erant, iam splendent mihi! IAM SPLENDENT M.] oculi mei, qui antea pleni sordium erant, nunc splendidi facti sunt. CEDO SIS DEXTERAM] da si vis, seu commoda mihi dexteram tuam, vt mihi sordem, quam dicis inesse in oculo, detrahas. VT TV QVIDEM HVIVS] indignatur Agorastocles Anterastilidem oculis Adelphasij manum admouere, ne ab eius sorore quidem amicam suam tangi æquo animo ferens. qui morbus est amantium communis. vsque eóne, inquit, eris audax, vt tu Adelphasij oculos tractare ac terere audeas? Hæc autem loquitur, ita vt à spectatoribus audiatur tantùm, non etiam ab Anterastilide, neque ab eius sorore. QVA DE RE OBS.] quamobrem, obsecro? D QVIA NON IAMDVDVM, &c.] sic habent nostri libri veteres vulgati, quibuscum editio Camerarij congruit. *quia iam non dudum*, &c. PRIMA CVM VT INFERR.] id est, vt cùm prima lucè ignem in aram inferremus. NOCTVRNA ORA] id est, deformeis vultus, & qui noctu potius, quàm interdiu ostendi debeant: vel ora mali augurij, quales sunt aues nocturnæ, quæ & deformes sunt, & mali ominis, & quibus per mediam nobis occurrere noctem. OCCVPANT.] anteuertunt. DEPROPERANT] valde properant. Horatius odar. lib. *Deproperare apio coronas*. VIGILANTE VENERE] interdiu. MILPHIONEM MIS.] ô Milphionem miserum. VT MVLSA LOQVITVR?] quàm dulcia, & iucunda loquitur? NIHIL NISI LATER C.] seruus Milphio ad spectatores conuersus, planè contraria Adelphasium loqui respondet, quàm dicat herus eius Agorastocles, nempe dura, & iniucunda omnia. Laterculos, id est, paruos lateres. SESAMVM] Dioscorid. lib. 2. cap. 12. Σησαμον κακοστόμαχον, &c. sesamum lædit ventriculum, &c. PAPAVERÉMQVE] papauer, & neutrum est, vt apud Virgilium. *soporiferúmque papauer*: & masculinum, vt hîc & in Asinaria. *Formicis obiicias papauerem*. TRITICVM ET FRICTAS N.] hæc omnia sunt palato iniucunda. ECQVID AM. VID.] num tibi videor aliquid amare? DAMNVM QVOD MERCVRIVS] profectò mihi videris aliquid amare, nempe damnum quod Mercurius non amat, qui lucris præest, atque iccirco mercatorum

A torum deus est: à quo ἑρμαῖον dictum est. NAMQVE AEDEPOL LVER. AM.] amor enim damnosus est, & amantem oportet esse munificũ, atque adeò profusum: alioqui amando inané operam sumet. ADEAS] licet adeas: ego non adibo. PRIMA] Adelphasium. ET SECVNDA] Anterastilis. SECVNDO SALVE IN PRETIO] salue secundo loco, secundo gradu & honore. TERTIA SALVE EXTRA PR.] erat aliqua, vt credibile est, cum his puellis, mulier anus, & deformis, quæ eas comitabatur. hanc tertiam, vt nullius pretij, vix salute dignam putat, aut certè sic salutat, vt indignam, quæ salutetur. sic dictũ auté, extra pretiũ, vt extra ordinem, extra numerum. OLEVM ET OP. PERD.] frustra herum ab amore deterrui. PROPITIEM] placem, propitiam reddam. VEL EGO PRO ILLA SP.] etiam ego, inquit Milphio, ausim spondere pro illa, Venerem illi esse propitiam. Hoc eò dicit, quòd talem amatorem nacta sit. QVID TV AGIS?] Agorastocles morabatur Adelphasium, eámque amantium more tractabat. illa puellarum more, tamquã sibi molestũ repellit. TAM SAEV.] tam sæuiter mecum agis? te tam sæuam in me præbes? ILLI EST] illic est. SVNT ILLI A.] sunt illic aliæ. PVLCHRAM SPECT. DARE?] turpibus subintellig. INVENDIBILI MERCE OP.] quando merx est inuendibilis, id est, mala & improba, & quæ emtorem reperire non potest, tum emtorem vltrò arcessere, & adducere oportet. IN ABSTRVSO] in occulto.

B QVANDO ILLI APVD ME, &c.] quando illic domi nostræ, &c. QVO DIE ORCVS, &c.] id est, numquam. AMISERIT] ἀποβάλῃ, ἀφείκῃ. quidam libri habent *emiserit*. NVMMI AVREI LYMPHATICI] nummi, qui more lymphatorum, hoc est insanorum, & mente concitatorum, & à Nymphis correptorum, feruntur, & exsultant, & vagantur huc & illuc, & perire gestiunt. FAXO ACTVTVM CONST. LYMPH.] faxo continuò, vt nummi isti, quos dicis esse Lymphaticos, desinant esse Lymphatici, & consistant, & conquiescant. QVÀM MAGIS ASPECTO, TAM MAGIS, &c.] notauimus hoc loquendi genus, tum apud hunc scriptorem suprà, tum apud Lucretium. NIMBATA] id est, ornata fasciola transuersa ex auro in fronte, vt videtur in mure. Isidorus lib. 19 cap. de Ornamétis. Cuius verba ascribam. *Nimbus est fasciola transuersa ex auro assuta linteo, quod est in fronte fœminarum.* Plautus. *Quàm magis eam aspecto*, &c. Sed, vt demus Isidoro, nimbum id, quod dicit, significare, & nimbatam hoc loco valere, nimbo ornatam, tamen in Milphionis verbis aliqua insit sententia acutior, & salsior, &, vt ita dicam, mordacior, necesse est, cùm propter illud, quod antecedit, *Quàm magis aspecto*, tum propter id, quod sequitur, *& nugæ meræ*. fortasse igitur, ne ab Isidori sententia longiùs discedamus, significat seruus, ornatum omnem muliebrem, & maximè meretricium, esse meras nugas:

C vt hoc dicere intelligatur Milphio, Quàm magis Adelphasium aspecto, tam magis agnosco meretricem ex ornatu nimis accurato, & exquisito, & ad alliciendos, atque illaqueandos amatores composito, & comparato. Adr. Turneb. libr. Aduers. 19. cap. 1. nimbatam, interpretatur hîc vilem & contemtam, à *nimbo*, quod interdum (inquit ille) veteres pro re friuola & nugatoria vsurparunt: subtexit ille Isidori explicationem, ita tamen vt eam non admodum probare videatur. Alij nimbatam, interpretãtur fucatam: alij, vnguentis delibutam. SEGREGA SERM.] sepone sermonem in aliud tempus, & alium locum. tædet me tui. SVSTOLLE HOC AMIC.] sursum tolle hunc amictum, qui verrit humum scilicet. Dum hæc loquitur Agorastocles, attrectat Adelphasium paullo fortasse licentius, atque immodestius, simulans se amiculum in terrã demissum velle sustollere: quod iniquiore animo ferens puella, rogat ne se attrectet, tamquam impudicam, cùm sit pura, & pudica. PVRA SVM] pudica sum, pura sum à viri concubitu. quare parce aliter me attrectare, quàm fas est puram & pudicam. COMPERCE] parce. CVRAM HANC FACERE COMP. P.] hac cura te leuare, & laxare potes. hanc curam minuere potes. In editione Camerariana, & libr. vulgat. verba sunt hæc Milphionis, hero suadentis, vt se cura liberet, hoc est, vt Adelphasium amare desinat. in aliis, vt in quibusdam nostris,

D Adelphasij verba sunt, hortantis Agorastoclem, vt desinat sibi verba dare, sed pecuniam lenoni pro se numeret: quo facto omni cura liberabitur, habens domi quod amat, eóque liberè fruens ac potiens. QVID AGIS MILPHIO?] al. quid agam Milphio? Sed altera reperitur in libris omnibus manuscriptis, neque video quare non sit retinenda. hoc enim significat Agorastocles Milphionem alloquens, quid interea agis Milphio? ecquid ego tibi curæ sum? Sunt & qui habent, *quid agas Milphio?* vt sit hic Agorastoclis sensus. Quid agas Milphio, si hîc sis? si ames, vt ego amo? ECCE ODIVM MEVM] ecce hominem, qui me odio enecat. ecce hominem mihi odiosum. NAMQVE ISTHÆC MAGIS TVA EST CVRATIO] id est, namque magis tuum est istuc curare. TAM TRANQVILLAM F.] tam lenis & placas. tralatio à mari, vnde simile traxit. OLIM] tunc. ALCEDO] Alcyon. Hæc auis brumali tempore nidificat. Plin. libr. 2. cap. 47. *Ante brumam autem 7. diebus, totidémque postea, sternitur mare halcyonum fœtura: vnde nomen, hi dies traxère: reliquum tempus hyemat.* Idem lib. 10. cap. 32. *Halcyonem videre rarissimum est, nec nisi virgiliarũ occasu, & circa solstitia, brumámue naue aliquando circumuolata statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur placido mari per eos, & nauigabili, Siculo maximè*, &c. Idem lib. 18. cap. 26. *Circa brumam plerisque bis septem halcyonum fœtura ventorum quiete mollius cælum.* Arist. libr. 5. de hist. anim. cap. 8. ἡ δὲ ἀλκυὼν τίκτει περὶ τροπὰς χειμερινάς. διὸ καλοῦνται ὅταν εὐδιειναὶ γένωνται αἱ τροπαὶ ἀλκυόνειοι ἡμέραι, ἑπτὰ μὲν πρὸ τροπῶν ἑπτὰ δὲ μετὰ

τροπαῖς καθὰ καὶ Σιμωνίδης ἐποίησε.id est Alcyon autem circa brumam pârere solet.Quocirca A
& cum brumales dies sereni sunt,dies Alcyonij appellantur,septem ante brumã, & 7. post bru-
mam.quemadmodum in carmine suo scripsit Simonides. Qui plura de hac aue, & de diebus
Alcyoniis scire volet, legat Luciani Alcyonem,seu περὶ μεταμορφώσεως.Porrò autem eandem
esse auem Alcyonem & Alcedinem declarat Gaza,qui lib.8.cap.3.quam Alcyonem Arist.vocat,
eam Alcedinẽ Latinè interpretatur.Sed huius rei testis locupletissimus M.Varro libr.6.de ling.
Lat.his verbis.Apud Pacuuium halcyonis ritu litus peruolgans feror.hæc enim auis Græcè di-
citur ἀλκυὼν,à nostris halcedo,hæc hyeme quòd pullos dicitur tranquillo mari facere,eos dies
halcyonios appellant.Profert autem hunc locum Priscilius lib.6. EX PALPA.]id est,palpando
obtine quod volo:vel palpando leni,& placa.palpare autem, siue palpari,est leni & molli tactu
demulcere,tractum ab equorum curatoribus. PVGNIS PECTAS]id est,pugnis cædas. tra-
latio est.alij libri habent *plectas*,minus rectè.Loquitur eodem modo & in Rudente. NVNE
ETIAM MORARE?] hæc Adelphasij verba sunt de Agorastocle querentis, quòd etiã nunc
eam moretur ad ædem Veneris properantem. BENE PROMITTIS.]liberaliter, & benignè
promittis. OMNIA IN CASS. CAD.]omnia ad nihilum recidunt. LIBERARE IV-
RAVISTI ME]iurauisti non semel,sed decies te liberaturum me à lenone. NEQVE VS-
QVE.]al.neque vsquam.sed *vsque* magis probo. sententia autem huius loci hæc est. dum te ex- B
specto,hoc est,dum spero te promissa facturum,& fidem seruaturum,ac præstiturum,fit, vt ne-
que interea aliunde mihi consulem , aliósque amatores parem , qui me à lenone liberent, ne-
que id,quod mihi toties promisisti,vsquam appareat. ABSCEDE TV À ME] abscede tu
Agorastocles à me. MEA VOLVP.&c.] seruus quasi hero obtemperans Adelphasium irri-
det.quod ægrè ferens Agorastocles,non audet tamen seruum tangere. MEVS OCELLVS]
mee ocelle,id est,puella mihi carissima. MEA COLVSTRA.]Nonius, colustra, lac nouum
in mammis.dicitur & colustrũ in neutro.Martialis in xeniis, *Subripuit pastor quæ nondum stantibus hædis De primo matrum lacte colustra damus.* DICI?]dici à seruo in Adelphasium. NISI EGO
ILLVM.]ἀποσιώπησις.subintelligendum enim mori non recuso : ne viuam, aut aliquid tale.
QVADRIGIS CVRSIM.] quàm citissimè. NOLI, AMABO, SVCC.] pergit seruus.
EGO FAXO, SI NON IRATA ES NVMM. PRO TE D.]secutus sum Adriani Tur-
nebi coniecturam , qui ex antiqua scriptura *ninnium pro te dabit* , ita coniecit esse legendum libr.
Aduersa.15.cap.6.nummulum autem dicit herum daturum pro illa:Milphio,irridens quasi vile
sit,& parui pretij scortum,& nummulo redimi ac liberari possit. ATQVE TE FACIET,
VT SIS]id est,atque te facies ciuem esse Atticam, & liberam,vel,atque faciet,vt sis ciuis Atti-
ca,& libera. QVI BENÈ VOLVNT,&c.]qui benè volunt,eis item bene vis. id est,omnes C
homines solent eis bene velle,qui bene volunt.sic autem habebant libri nostri veteres,& ita le-
gendum,non vt vulgò,*bene visitent*,quod & Adrian.Turnebus vidit.SINE TE PRENDAM
AVRIC.] sine te prensam auriculis, exosculer.genus erat osculi liberalissimi, & plenissimi. Sic
idem Asin.*prehende auriculas,compara labella cum labellis*.IAM EGO HERCLE.]iam hercle plo-
rabo ego,nisi te placo.ATQVE HIC NE ME VERBERET,&c.]sententia est,atque ego
malè formido,nisi te propitio,id est,propitiam reddo,ne hic me verberet,& illum faciat,id est,
referat illum sæuum herum & plagosum,& verberantẽ,illum plagas mihi assiduè inferentẽ. vel
faciat me illum vapulantem,& plagas assiduè perferentem. Ego tamen illud priùs malo. hæc
autem pronuntians seruus gestu adiuuabat,herum exprimens virgas intentantẽ.Sic autem esse
legendum vincunt libri veteres,& quibus vsi sumus,& quibus Adrianus Turnebus : qui hanc
scripturam asserit lib. illo Aduersar.15.cap.6.& ita ferè vt retulimus explicat. NOVI EGO
HVIVS M.]noui ego huius morosi mores malos.NVNC EGO HOMO TRIOB.]nunc se-
riò irascitur Agorastocles,neq. ferre potest,sic Adelphasiũ à seruo ludibrio haberi.NON EGO
HOMO TRIOB.]homo sum minimi atq. adeò nullius pretij,nisi,&c.MASTIGIA.]verbe- D
roni,flagrioni,flagris digno. EXTVRBO.]excutio,effodio. HEM VOLVPT.] hîc seruum
verberat Agorastocles eadem illa verba,quibus seruus per ludibrium vsus erat , cum indigna-
tione iterans. IMPIAS HERE TE ORAT. VERB.]scelerato & impio facto te contami-
nas,qui contra ius gentium legatum verberes. IAM ISTOC MABIS.] pergit adolescens
Milphionem cædere. ECQVID FACIES M.] ánnon aliquem facies verberandi modum?
SIC ENIM DIC.&c.]docet Milphionẽ Agorastocles,quo modo orare Adelphasiũ deberet:
nempe hoc modo,te obsecro Adelphasium,Agorastoclis volupras,Agorastoclis mel,&c. OB-
SECRO HERCLE.] pergit seruus suo more,quamuis alio modo , Adelphasium & herum
suum illuderet.HV. AMICA MAMMEATA]huius amica mammeata, id est, Agorastoclis
amica tactu iucunda:mammeata,id est,mammosa,inquit Nonius,proferẽs hunc locum,quam-
quàm mendosè. AVT SI ID FIERI NON POTEST] non est hæc oratio Milphionis
integra,neque sententia perfecta,quia eum loquentem interpellat Adelphasium irata.Erat au-
tem hoc fortasse additurus,iube me laqueo vitam finire,vel iube me restim parare,qua mihi a-
nimam intercludam.Itaque quod dicturus erat seruus occupans, supplet Adelphasium. RE-
STIM.]funem.ad restim res redüsse dicitur,cùm res desperata est,& cùm despondetur animus.
HEM MIHI IAM VIDEO PR. TE VICT. SORB.]id est,video mihi propter te toto
vitæ

A vitæ tempore, suspirandum, ac gemendum. tractum à sorbentibus, quorum spiritum imitari, ac referre videntur, qui vapulantes gemunt. QVASI OSTREATVM.] verberibus, & vulneribus duratum, vt sunt ostreorum testæ. AMABO, MEN' PROHIBERE, &c.] sententia huius loci hæc est, vtrum est æquius me prohibere, ne te tuus herus verberet, an potiúsne sit aduersus me mendax? HVIC.] Agorastocli. AMITTAM.] remittam, condonabo. RESPEXIT IDEM POL.] verba sunt Milphionis, non Agorastoclis.

AGORASTOCLES adolescens. MILPHIO seruus.

QVid nunc mihi es auctor Milphio? MIL. vt me verberes,
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.
B AG. Quid iam? MI. maiorem partem minore habitas mea.
AG. Supersede istis verbis. MI. quid nunc vis tibi?
AG. Trecentos Philippos Colabisco villico
Dedi dudum, priusquam me euocasti foras.
Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Pérque hanc sororem læuam, pérque oculos tuos,
Pérque meos amores, pérque Adelphasium meam,
Pérque tuam libertatem. MI. hem nunc nihil obsecras.
AG. Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,
Fac quod facturum te esse promisisti mihi,
C Vt ego hunc lenonem perdam. MI. perfacile id quidem est.
Adduce testeis tecum. ego intus interim
Iam & ornamentis meis & sycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
AG. Fugio. MI. meum est istuc magis officium, quàm tuum.
AG. Egóne? egóne si istuc lepidè effexis? MI. I modò.
AG. Vt non ego te hodie? MI. abi modò. AG. emittam manu.
MI. I modo. AG. non hercle meream, ah. MI. Vah abi modò.
AG. Quantum Acherunte'st mortuorum. MI. Etiámne abis?
AG. Neque quantum aquæ est in mari. MI. abiturúsne es?
AG. Etiam nubeis omneis quantum. MI. pergin pergere?
D AG. Nec quot stellæ in cælo. MIL. pergin aureis tundere?
AG. Neque hoc, neque illuc, neque enimuerò seriò,
Neque, hercle verò. quid opus est verbis? quippiui
Quod vno verbo dicere hic quiduis licet.
Neque, hercle verò seriò. scin quomodo?
Ita me dij amabunt. vin' bona dicam fide?
Quod hîc inter vos liceat. ita me Iuppiter,
Scin' quàm? vide tu. Credin', quod ego fabuler?
MI. Si nequeo facere, vt abeas, egomet abiero.
Nam isti quidem hercle orationi Oedipo
Coniectore opus est, qui sphyngi interpres fuit.
AG. Illic hinc iratus abiit. nunc mihi cautio est,

Ne meamet culpa meo amori obiexim moram. A
Ibo atque arcessam testèis, quandó amor iubet,
Meo me obedientem esse seruo liberum.

QVID NVNC MIHI ES AVCTOR] quid me ex tua auctoritate facere vis? Quid te auctore faciam? VT ME VERBERES.] vt facias, quod soles, cùm tibi aliquid ex animi tui sententia non procedit. tum enim me verberare soles. ATQVE AVCTIONEM P.] & bona tua, auctione constituta vendas. hoc dicit propterea quòd quæsierat, quid sibi auctor esset, vt faceret. MAIOREM PARTEM MINORE H. M.] id est, habitas enim in his ædibus maiore ex parte tua, minore mea, maior pars ædium harum abs te habitatur, minor à me. Quocirca ego, qui multo minorē partē occupo, quàm tu, quiq. multò in minore parte habito, quàm tu, non potero venditionem, & alienationem impedire. Sic autem scriptum reperi in nostris antiquis codicibus, vt edidi, nō vt in vulgatis, *maior enim parte, minore habitas in eas.* planè mendosissimè, neq. vt habet editio Camerariana, *maiore enim parte, minore habitas mea.* Atque item vt ego, se in membranis antiquis scriptum reperisse testatur Adr. Turnebus, & ita ferè explicat B lib. 15. Aduersar. cap. 7. quomodo ego explicaui. PÉRQVE HANC SOR. LÆVAM.] pérque alteram manum, quæ quasi soror est dexteræ. PÉRQVE OCVLOS TVOS.] quibus nihil est tibi carius. HEM NVNC NIHIL OBS.] quia seruus sum, non liber. FAE QVOD FACT. TE ESSE PROMISISTI] suprà scena cuius initium est. *Sapè ego res multas,* &c. ibi, *vin' tu illam hodie sine dāno, & dispendio Tuo, tuā libertā facere?* AG. *cupio Milphio.* MIL. *ego faciā, vt facias,* &c. ADDVCE TESTEIS] qui testificentur aurum esse tuum, & seruum tuum. EXORNABO.] instruam. FVGIO.] properè abeo. MEVM EST ISTVC M. OFFICIVM.] quia seruus sum. serui autem plerumque fugitiui sunt. EGÓNE, &c.] oratio est integra, egóne vt non ego te hodie emittā manu, si istuc lepidè mihi effeceris? quasi dicas, ego profectò te manu mittam, si istuc effeceris. sed adolescens cupiditate ardens, & æstuans ita loquitur, vt affectus est. in quo poëtæ artificium animaduertendum est, qui orationem personis affingit, affectibus animorum congruentibus. NON HERCLE MEREAM, &c.] huic principio nihil est, quod respondeat: sed hoc voluit dicere Agorastocles. non hercle velim pro mercede mortuos omneis, qui apud inferos sunt, consequi, neque aquam, quæ in mari est, &c. vt non te manumittam, si istud, quod mihi promisisti effeceris. ACHERVNTE.] apud inferos, in Acherunte. ETIAM NVBEIS OMNEIS Q.] etiam nubeis omneis, quantum est nubium in cælo, non meream, C vt non, &c. NEQ. ENIMVERÒ SERIÒ, &c.] post neque disiunctionis nota ascribenda est, vt intelligamus adolescentem spe simul, & timore & cupiditate perturbatum vt diximus, perplexè & perturbatè loqui, & sermone vti interrupto, & minus cohærente, ad quem intelligendum, Oedipo interprete opus sit, vt mox dicet Milphio. OEDIPO CONIEC.] significat enim ænigmata quædam loqui Oedipo, & ea ad quæ coniicienda Oedipo sit opus, qui ænigma illud omnibus auditum, à Sphinge propositum, de eo, quod manè quattuor pedibus incederet, meridie duobus, vesperi tribus, coniecit, ac dissoluit. Tale est illud Terentianum in Andria. *Dauus sum, non Oedipus.* ILLIC.] ille. CAVTIO EST.] cauendum est. OBIEXIM.] obiecerim, obiiciam. SERVO LIBERVM.] antithesis me, qui liber sum, obedientem esse seruo.

LYCVS leno. ANTHÆMONIDES miles.

D

DIj illum infelicitent omnes, qui post hunc diem
Leno vllam Veneri vmquam immolarit hostiam,
Quíue vllum turis granum sacrificauerit.
Nam ego hodie infelix diis meis iratissimis,
Sex agnos immolaui. nec potui tamen
Propitiam Venerem facere, vti esset mihi.
Quoniam litare nequeo, abij illinc illico
Iratus. vetui exta prosicarier,
Neque ea spicere volui. quoniam illa non bona
Haruspex dixit. deum esse indignam credidi.
Eo pacto auaræ Veneri pulcrè adij manum.

A Quando id quod sat erat, satis habere noluit,
Ego pausam feci. sic ago, sic me decet.
Ego faxo posthac di, deæque ceteri
Contentiores mage erunt, atque auidi minus,
Cum scibunt, Veneri vt adierit leno manum,
Condignè haruspex, non homo trioboli,
Omnibus in extis aiebat portendi mihi
Malum, damnúmque & deos esse iratos mihi.
Quid ei diuini aut humani æquum est credere?
Mina mihi argenti dono postilla data est.
Sed quæso vbínam illic restitit miles, modò
B Qui hanc mihi donauit? quem ego vocaui ad prandium?
Sed eccum incedit. AN. ita vt occepi dicere
Lenulle de illac pugna pentethronica,
Qua sexaginta milia hominum vno die,
Volaticorum, manibus occídi meis.
LY. Ehem volaticorum hominum? AN. ita dico quidem.
LY. An obsecro vsquam sunt homines volatici?
AN. Fuere. verùm ego interfeci. LY. quomodo
Potuisti? AN. dicam. Viscum legioni dedi,
Fundásque. eò præsternebam folia farfari.
LY. Cui rei? AN. Ne ad fundas viscus adhæresceret.
C LY. Perge optimè. hercle periuras. quid postea?
AN. In fundas infundebam grandiculos globos,
Eos volanteis iussi funditarier.
Quid multa verba? quemquem visco offenderant,
Tam crebri ad terram decidebant, quam pira.
Vt quisque ceciderat, necabam eum illico
Per cerebrum pinna sua sibi quasi turturem.
LY. Si hercle istuc vmquam factum est, tum me Iupiter
Faciat, vt semper sacruficem, nec vmquam litem.
AN. An mihi hæc non credis? LY. credo, vt mihi est æquum credier.
D AN. Age eamus intro, dum exta referuntur. volo
Narrare tibi etiam vnam pugnam. LY. non moror.
AN. Ausculta. LY. non hercle. AN. immò iam elidam caput,
Nisi auscultas, aut is hinc in malam crucem.
LY. Malam crucem ibo potiùs. AN. certúmne est tibi?
LY. Certum. AN. tum tu igitur die bono Aphrodisiis.
Addice tuam mihi meretricem minusculam.
Ita res diuina mihi fuerit. res serias
Omnis extollo ex hoc die in alium diem.
Profectò festos habeam. decretum est mihi.
Nunc hinc eamus intro. LY. sequere hàc me. AN. sequor.
In hunc diem iam tuus sum mercenarius.

DII ILLVM.] queritur leno sibi non esse propitiam factam Venerem, cùm tamen ei sex agnos immolarit.id autem ex eo coniicit, quòd nullum eo die quæstum fecerit. INFELICITENT.] infœlicem faciant. sic Nonius in verbo *infelicitent*, vbi & hunc locū profert, & illum ex Cæcilio, *vt te dij omnes infœlicitent cum malè monita memoria.* POST HVNC DIEM.] posthac. DIIS MEIS IRATISS.] Terent. *iratis diis atque poëtis.* NEC POTVI TAMEN, &c.] id est, nec potui tamen facere, vt Venus propitia esset mihi. vel potui tamen facere, Venerem propitiā esse mihi. genus hoc loquendi ita vsitatum est Plauto, Terentio, & Græcis, vt nullum ferè crebrius occurrat. LITARE.] χαλλιερεῖν. sacrificando à diis, quod volo impetrare. VETVI EXTA PROSICARIER.] exta cocta prosecabant veteres, ex quo prosecta dicta. Nonius *prosecta exta, quæ aris dantur ex fibris pecudum dissecta, generis neutri.* Licinius Macer. *Vulcani tosta vapore, Cum virgis prosecta ferunt.* Fœm. Lucil. lib. 14. *Cenam,* inquit, *nullam neque diuis prosectam vllam.* Varro lib. xj. rerum diuinarum. *Prosiciem extorum vel in mensam porricere.* Festus, *Prosicium, quod prosectum proiicitur,* al. *porricitur.* Varro lib. 4. de ling. Lat. *Insicia ab eo, quod insecta caro, vt in Carmine Saliorum est: quod in extis dicitur nunc prosectum.* Suetonius in Augusto, *Semicruda exta rapta foco prosecuit.* Arnob. lib. 2. *Cum, Romulo, Pompilioq; regnātibus, perfecta planè, ac madida concremarētur diis exta: nonne rege sub Tullo semicruda cœpistis, & leuiter animata porricere, prisca obseruatione contemta?* NON BONA.] non pulcra, non prospera, vel non bonum euentum significantia. EO PACTO AVARÆ VENERI PVEERE, &c.] sic auspicatò Venerem adij. sentit planè aliud, quàm loquitur: nempe se malis auibus Venerem adiisse, nihil sibi profuisse, adiisse Venerem, inutile sibi fuisse sacrificium factum Veneri. EGO PAVSAM FECI] ego destiti, ego quieui. EGO FAXO POSTHAC, &c.] ego faciam, vt posthac dij, deæque ceteri omnes magis contenti, &c. faxo erunt, idem valet, quod erunt. CONTENTIORES.] magis contenti. addidit tamen aduerbium, *mage*, vt si *contenti* posuisset, non *contentiores*, sed non est hoc nouum comparatiuo adiungere aduerbium *magis*. CÙM SCIBVNT.] cùm scient, quo modo leno Venerem adierit, & salutatum, atque oratum iuerit. Cùm scient lenonem Venerem adiisse, & salutatum iuisse. CONDIGNÈ.] pro dignitate Veneris, Haruspex Venere dignus. NON HOMO TRIOBOLI.] homo non trioboli æstimandus. POSTILLA.] postea. DATA EST.] à milite. ILLIC.] ille. RESTITIT.] moratus est, remansit. LENVLLE.] diminutiuum est à nomine leno, O mi lenulle. Diminutiuis autem vtimur interdum, cùm blandimur. Priscianus lib. 3. profert hunc locum cap. de diminutiuis, docens duo diminutiua esse lenonis, lenunculum, & lenulum. PVGNA PENTETHRONNICA.] pentethronnica, vox fictitia, nihilque significans. Hoc autē habet Plautus, vt cùm gloriosos, & arroganteis, & ostentatores ineptos loquenteis inducit, voces fingat inauditas, ad exprimendam eorum ingenij vanitatem, qui quæ numquam facta sunt, neque vmquam fient, euenisse dicunt, aut à se facta gloriantur. VOLATICORVM.] volatilium, ad volandum aptorum & expeditorum, siue volantium. VISCVM.] gluten. est etiam interdum genus retis, teste Nonio. Viscum, inquit ille, positū pro rete, à tenacitate. Varro Parm. *Lepusculi timētes hoc quadrangulum dedit Diana rete nexile* ἄρκυας. viscum, sagenam, lineámque compedem. EÒ PRÆSTERNEBAM FOL. FERF.] eò consilio in fundis antè sternebam folia ferferi, ne viscus ad fundas adhæresceret. ferferium, seu farfariū herba est, quæ & farfugium appellatur, cuius folia populi frondibus non sunt dissimilia, sunt tamen aliquantò maiora. Profert hunc locum Seruius, sed aliter quam in omnibus libris legitur: (& quod grauius est) putat hîc *farfarium*, seu vt ille legit, *farfarum* esse nomen fluuij: sic enim ille ad versum illum Virg. lib. 7. Æneid. *Qui Tibrim Fabarimque bibunt*, &c. Fabaris autem, quem dicit etiam ipse per Sabinos transit, & Farfarus dicitur. Plautus in Pœnulo. *Dissipabo ego te tamquam folia Farfari.* Ouidius, *& amœna Farfarus vmbra.* Qua de re lege Turnebum Aduer. lib. 15. cap. 7. QVEMQVEM.] quemcumque. FVNDITARIER] fundis peti. NECABAT EVM ILLICÒ, &c.] ordo est, pinna sua sibi necabat eum quisquis ceciderat, tamquam turturem, cùm essent homines volatici. Pinna accipio in casu recto, alioqui non constaret modulus versus. Turneb. legit *necabam*, vulgati habent *necabāt*. TVM ME IVPITER F. &c.] id est, tum Iupiter me faciat semper sacrificare, & numquam litare. NEC VMQVAM L.] nec vmquam victimarum exta læta sint, seu nec vmquā exta ostendant, aut promittant mihi res secundas: vel nec vmquā obtineam à diis, quod opto, & volo. CREDO VT MIHI EST ÆQ. CR.] id est, non credo. nam lenonibus credi non oportebat, vtpote periuris & impiis. NON MOROR.] non moror istius pugnæ narrationem, id est, non quæro, seu non curo istam alteram pugnam audire. supersedeas ista narratione, licet valeat ista narratio, eam non desidero. AVT IS IN M.] aut nisi is in malam crucem. MALAM CRVCEM IBO.] in malam crucem ibo, potiùs videtur legendum *malam in crucem ibo*. DIE BONO APHRODI.] Aphrodisiis χατὰ σύνθετον. bono die. ADDICE] vende, trade venditam. Horat. sat. 5. lib. 2. *hinc tu, Dic ex parte tua, seu fundi, siue domus sit Emtor gaudentem nummo te addicere.* Addicere hîc est venditoris, interdum est prætoris. MIHI.] *mihi* hîc est vnius syllabæ. MINVSC.] Anterastilidem. EXTOLLO.] differo. Nonius, extollere, differre. Cæcilius Plocio, *Abi intro, atque isthæc aufer. tamen hodie extollat nuptias.*

Ita me

A AGORASTOCLES adolescens. ADVOCATI.

ITa me Di ament,tardo amico nihil est quicquam iniquius,
Præsertim homini amanti:qui,quicquid agit,properat omnia.
Sicut ego hos duco aduocatos,homines spissigradissimos,
Tardiores quàm corbitæ sunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitaui senes.
Scibam ætate tardiores.metuo meo amori moram.
Nequicquam hos procos mihi elegi:loripedeis,tardissimos:
Qui,si ituri estis hodie,ite,aut ite hinc in malam crucem.
Siccíne oportet ire amicos homini amanti operam datum?
B Nam iste quidem gradus succretu'st cribro pollinario,
Nisi cum pedicis condidicistis isthoc grassari gradu.
AD. Heus tu,quamquam nos videmur tibi plebei & pauperes,
Si nec rectè dicis nobis,diues,de summo loco,
Diuitem audacter solemus mactare infortunio.
Nec tibi nos obnoxij sumus istuc,quid tu ames,aut oderis.
Quom argentum pro capite dedimus, nostrûm dedimus, non tuum.
Liberos nos esse oportet,nos te nihili pendimus,
Ne tuo nos amori seruos tuos esse addictos censeas.
C Liberos homines per vrbem modico magis par est gradu
Ire.seruile esse duco festinantem currere,
Præsertim in re populi placida atque interfectis hostibus.
Non decet tumultuari. sed si properabas magis,
Pridie nos te aduocatos huc duxisse oportuit.
Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrûm curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus.
AG. At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,
Vinceretis ceruum cursu,vel grallatorem gradu,
Nunc vos quia mihi aduocatos dixi & testeis ducere,
D Podagrosi estis,ac vicistis cochleam tarditudine.
AD. At verò non iusta caussa est,quò curratur celeriter,
Vbi,bibas,edas,de alieno quantum velis vsque affatim,
Quod inuitus tu numquam reddas domino de quo ederis.
Sed tamen quomodocumque quamquam sumus pauperculi
Est domi quod edimus,ne nos tam contemtim conteras.
Quicquid est pauxillulum illuc nostrum, illud omne intus est.
Neque nos quemquam flagitamus, neque vos quisquam flagitat.
Tua caussa nemo nostrûm est suos rupturus ramices.
AG. Nimis iracundi estis.equidem hæc vobis dixi per iocum.
AD. Per iocum item dictum habeto,quæ nos tibi respondimus.

AG. Obſecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date, A
Attrepidate ſaltem. nam vos approperare haud poſtulo.
AD. Si quid tu placidè, otioſéque agere vis, operam damus:
Si properas, curſores meliu'ſt te aduocatos ducere.
AG. Scitis. rem narraui vobis, quòd veſtra opera mihi opus ſiet.
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratæ vt ſint inſidiæ, de auro & de ſeruo meo.
AD. Omnia iſtæc ſcimus iam nos, ſi hi ſpectatores ſciant,
Horunc hîc nunc cauſa hæc agitur ſpectatorum fabula,
Hoſce ſatius eſt docere, vt, quando agas, quid agant, ſciant.
Nos tu ne curaſſis. ſcimus rem omnem: quippe omnes ſimul B
Didicimus tecum vnà, vt reſpondere poſſimus tibi,
AG. Ita profectò eſt: ſed agite igitur, vt ſciam vos ſcire rem,
Expeditè & mihi quæ dudum vobis dixi, dicite.
AD. Itáne tentas, an ſciamus? non meminiſſe nos ratus.
Quomodo trecentos Philippeos Colabiſco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem, inimicum tuum,
Iſque ſe vt aſſimularet peregrinum eſſe aliunde ex alio oppido.
Vbi is detulerit, tu eò quæſitum ſeruum aduentes tuum,
Cum pecunia. AG. meminiſtis memoriter, ſeruaſtis me.
AD. Ille negabit: Milphionem quæri cenſebit tuum,
Id duplicabit omne furtum: leno addicetur tibi. C
Ad eam rem nos eſſe teſteis vis tibi. AG. tenetis rem.
AD. Vix quidem hercle, ita pauxilla eſt, digitulis primoribus.
AG. Hoc citò & curſim eſt agendum, propera iam quantum poteſt.
AD. Bene vale igitur, te aduocatos melius celereis ducere,
Tardi ſumus nos. AG. optimè itis, peſſumè hercle dicitis.
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.
AD. At ædepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in ſolum.
AG. Eia haud voſtrum eſt iracundos eſſe, quod dixi ioco.
AD. Nec tuum quidem eſt, amicis per iocum iniuſtè loqui. D
AG. Mittite iſtæc. quid velim, vos ſcitis. AD. callemus probè.
Lenonem periurum vt perdas id ſtudes. AG. tenetis rem.
Ecce opportunè egrediuntur Milphio, & villicus,
Baſilicè exornatus incedit, & fabrè ad fallaciam.

INIQVIVS] inimicius, odioſius. PROPERATVM.] properè agit omnia. SPISSIGRADISS.] tardigradiſſimos. ſpiſſum, Nonius ſignificat nonnumquam tardum. Cæcil. Dardano. *Nihil ego ſpei credo, omneis res ſpiſſas facit.* Afran. *Itaque ſpiſſum videtur fieri, non poſſum domi mea virum exſpectare, quem mihi ſtudeo iamdudũ dare.* Plaut. Pœn. *Eheu quos ego habui ariolos, haruſpices:: qui ſi quid boni promittunt, pro ſpiſſo venit.* CORBITÆ.] naues onerariæ, tardæ, & grandes. Nonius qui hunc locum profert, & alterum ex eadem comœdia, *obſecro hercle operã celocem,* &c. Idem Caſina. *Noui illas eſtrices. Corbitam tibi comeſſe poſſunt.* IN TRANQVILLO M.] in mari ventis non agitato. tardæ autem ſunt in mari tranquillo tales naues, quia remis non impelluntur. HOS PROCOS.] hos ſenes minimè aptos ad rem vxoriam. ironia eſt. proci enim debent eſſe ætate integra, & valida: hi au-

A hi autem ſunt ætate affecta,& corpore inualido,ac tardo. Ita ferè Turnebus explicat Aduerſar. eod. loco. NAM ISTE QVIDEM GR. SVCCRETV'ST CRIB. POLL.] ſignificat gradum horum aduocatorum eſſe minutiſſimum, vt quem dicat videri excretú eſſe cribro pollinario. Comparat ſcilicet gradum horum aduocatorum cum polline, hoc eſt, farina purgatiſſima & puriſſima, quæ ex cribro pollinario excernitur, qua vis quidquam fieri poteſt minutius. Eſt autem cribrum pollinarium, cribrum, quo pollem ſuccernitur, id eſt, ſubtus cernitur. CVM PEDICIS] cum pedum vinculis, & compedibus, quibus qui ſunt impediti, non facile ingredi poſſunt. ISTHOC GRASS. GRAD.] ſic habent noſtri codices antiqui, *graſſari autem eſt*. SI NEC RECTÈ DICIS NOBIS.] id eſt, ſi malè dicis nobis. MACTARE INFORT.] augere infortunio, afficere magno infortunio. vtitur hoc loquēdi genere ſæpè alibi Plautus. CENSEAS] putes. PRÆSERTIM IN RE POP. PL.] præſertim rebus tranquillis. PRIDIE] vno die antè. PRO CERRITIS] pro malè ſanis. Amphitr. *Tu certè aut laruatus es, aut cerritus.* INSECTABIT] inſectabitur. VEL GRALLAT. GR.] grallatores appellabātur pantomimi (inquit Feſtus) qui vt in ſaltatione imitarentur Ægipanas, adiectis perticis furculas habentibus, atque in his ſuperſtantes ad ſimulationem crurum eius generis gradiebantur, vtque propter difficultatem conſiſtendi. Plaut. Pœn. *vinceretis curſu ceruus, vel grallatorem gr.* & Varro lib. 6. de lin-

B gua Lat. Plautus in Pœnulo, vinceretis ceruum curſu, vel grallatorem gradu. Grallator à gradu magno dictus. Lege & Nonium de eadem voce. ſed non eſt celandus lector, libros noſtros veteres, quibus & Adr. Turnebum vſum eſſe arbitror, vt licet intelligere. ex locis Plautinis, quos ille profert, tractat, reſtituit, & explicat in libris Aduerſ. habere partim vel clabatorem, partim vel clauatorem. ſunt autem clauatores (vt docet Feſtus) iidem atque calones, qui clauas ligneas gerebant: quæ Græci κᾶλα, vocant, quod genus hominum celere, & expeditum erat, & curſorúmque munere interdum fungebatur. Ita non putat ille hanc lectionem, eiúſque ſententiam indignam eſſe comico lepôre. quam vt ne ego equidem improbem, magis tamen receptá probo, præſertim veterum grammaticorum, & maximè Varronis auctoritate confirmatam. PODAGROSI ESTIS, AC VICISTIS COCHL.] profert & hunc verſum Nonius, in nomine *tarditudo*, ſed longè aliter, quàm hodie in exemplarib. Plautinis ſcriptus, & in codicibus vulgatis impreſſus eſt. Sic enim ille, Plautus Pœn. *Quod eſtis pigri cochleas vincitis tarditudine*: puto Nonium memoriæ confiſum, cùm librum non conſuluiſſet, mendoſè Plauti verba retuliſſe. Limaces autem eædem ſunt, quæ cochleæ, vt docet Feſtus. AT VERÒ NON IVST. C. EST, &c.] huius loci ſententia hæc eſt, at verò non eſt propterea celeriter currendū, quò ſit aliquis

C ad cenam vocatus, vbi edat, & bibat, quantum velit, quod numquam ei, apud quem cenauerit, reddere queat, quamuis cupiat. QVÒ] quamobrem, propter quam cauſam: vel potius in quem locum. BIBAS, EDAS] bibas & edas. INVITVS] non quòd reddere nolis, ſed quia non poſſis, quantumuis cupias. EST DOMI, QVOD EDIMVS] eſt domi, quod edamus. edim, is, it. & comedim, dis, dit, dixerunt veteres. Notat Nonius in verbo *comedim*, & *edim*, vbi & hunc locum profert. ILLVD OMNE INTVS EST.] illud omne domi eſt, neque aliunde petimus, aut ſumimus. NEQ. NOS QVICQ. FL.] neque nos quicquam moleſtè poſcimus, egentium, & mendicorum more, neque nos vllus creditor appellat, creditum acerbè repetens. SVOS RVPTVRVS RAMICES.] profert hunc locum Nonius in voce *ramices*, quam interpretatur pulmones, vel herniam. ſed fallitur Nonius, neque ramex, vnquam pulmones ſignificat, ſed potius vitium ſcorti, & earum tunicarum, quæ inguina attingunt. Iuuenalis ſat. x. *Iacet exſanguis cum ramice neruus*. OPERAM CELOCEM, &c.] alluſio eſt ad celocem & corbitam, quarum altera, corbitam dico, tarda eſt, altera celeris. petit igitur, vt properent ſibi operam dare, & gradū maturent. ATTREPIDATE] hoc eò dicit, quia ſenum eſt trepidare: hortatur igitur, vt trepido, & ſenili gradu properent. Lege Nonium de hoc verbo. QVOD VE-

D STRA OP. M.] propter quam opera veſtra mihi opus ſit. malim legi, *quoi veſtra*, &c. vt ſit, rem narraui vobis, cui rei, &c. NOS TV NE CVRASSIS.] túne nos curaueris. EXPEDITÈ ET MIHI, &c.] aduerbiū *expeditè* debet cohærere cum verbo *dicite*, hoc modo, etiam mihi dicite expeditè ea, quæ dudum vobis dixi. CENSEBIT.] putabit, arbitrabitur. ADDICETVR.] à prætore. VIX QVIDEM HERCLE.] iocus eſt ex eo ſumtus, quod dixit Agoraſtocles. tenetis rem, id eſt, intelligitis rem omnem, quæ verba hi ſenes in aliam partem accipientes, vix hercle tenemus paruam mentem. id eſt, τὸ πέος ſeu penem, primis digitis ita paruulus eſt. ſic ſuprà in prologo, *tenetis? ducite*. QVANTVM POTE'ST] quantum fieri poteſt, quantum fas eſt. *pote eſt*, legendum duabus vocibus, pote autem valet δυνατὸν, quod Latini dicerent poſſibile, ſi vſitatum eſſet. MELLIVS.] ſubintel. eſt. FEMINA] femina, numeri multitudinis à femore. Cariſius lib. 1. hoc femur femoris, & feminis. AT ÆDEPOL NOS TIBI IN LVMB.] at ædepol nos tibi optamus linguam in lumbos decidere, & oculos in terram. QVOD DIXI IOCO] propter id, quod dixi ioco. BASILICÈ EXORNAT.] regiè inſtructus. ET FABRÈ] affabrè.

MILPHIO seruus. COLABISCVS villicus. A
AGORASTOCLES adoleſcens. ADVOCATI.

IAm tenes præcepta in corde. CO. pulcrè. MI. vide ſis calleas.

CO. Quid opus eſt verbis? callum aprugnum callere æquè non ſinam.

MI. Fac modò vt conducta tibi ſint dicta ad hanc fallaciam.

CO. Quin ædepol conductior ſum, quàm tragœdi aut comici.

MI. Probus homo eſt. AG. adeam propius aſſunt teſtes. MI. tot quidem
Non potuiſti adducere homines magis ad hanc rem idoneos. B
Nam iſtorum nullus nefaſtu'ſt, comitiales ſunt meri.
Ibi habitant, ibi eos conſpicias, quàm prætorem, ſæpius.
Hodie iuris coctiores non ſunt, qui liteis creant,
Quàm ſunt hi: qui, ſi nihil eſt litium, liteis emunt.

AD. Di te perdant. MI. vos quidem hercle, cum eo, qom, quiqui, tamen
Et bene, & benignè facitis, qom hero amanti operam datis.
Sed iſti iam ſciunt negotij quid ſit? AG. omnem rem ordine.

MI. Tum vos animum aduortite igitur. hunc vos lenonem Lycum
Nouiſtis? AD. facilè. CO. at ego pol eum qua ſit facie neſcio.
Eum volo mihi demonſtretis hominem. AD. nos curabimus. C
Satis præceptum. AG. hic trecentos nummos numeratos habet.

AD. Ergo nos inſpicere oportet iſtuc aurum Agoraſtocles,
Vt ſciamus quid dicamus mox pro teſtimonio.

AG. Agite, inſpicite, aurum eſt. CO. profectò, ſpectatores, comicum,
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boues.
Verùm ad hanc rem agundam Philippum eſt. AD. ita nos aſſimulabimus.

CO. Sed ita aſſimulatote, quaſi ego ſim peregrinus. AD. ſcilicet.
Et quidem quaſi tu nobiſcum aduenicns hodie oraueris, D
Liberum vt commonſtraremus tibi locum & voluptarium,
Vbi ames, potes, pergræcere. MI. heu ædepol mortales malos.

AG. Ego enim docui. MI. quis te porrò? CO. agite, intrò abite, Agoraſtocles,
Ne hic vos mecum conſpicetur leno, neu fallaciæ
Præpedimentum obiiciatur. MI. hic homo ſapienter ſapit.

AG. Facite quod iubet. abeamus. ſed vos. ſatis dictum'ſt? CO. abi.

AG. Abeo. quæſo, Di immortales. CO. quin abis? AG. abeo. MI. ſi ſapis.

CO. St, tace. AD. quid eſt? CO. fores hæ fecerunt magnum flagitium modò.

Quid

A AD. Quid est flagitij? CO. crepuerunt clarè. AD. Dij te perduint.
Ponè nos recede. CO. fiat. AD. nos priores ibimus.
CO. Faciunt, scurræ quod consueuerunt, ponè sese homines locant.
AD. Illic homo est, qui egreditur, leno. CO. bonus: nam similis est malo.
Iam nunc ego illi egredienti sanguinem exsugam procul.

IAM TENES PR.] quemadmodum Agorastocles docuit aduocatos, quid eis agendum, & dicendum esset, & ad quam rem eorum opera vti cogitaret: ita seruus Milphio villicum Colabiscum instituit, & perdocet, quid eum facere, & loqui oporteat. VIDE SIS, CALLEAS] vide amabo te, vt callidus sis. CALLVM APRVGNVM] hyperbole. callum aprugnum, id est, aprinum, pellis est in apro durissima, & densissima. CONDOCTA] docta, callida. CONDOCTIOR SVM] doctior sum, quàm tragœdiarum, & comœdiarum actores, qui eam fa-
B bulam, quam acturi sunt, diligenter ediscunt. TRAGOEDI] actores tragœdiarũ: & gestus omnes verbis, & personæ conuenientes acuratè meditantur, antequàm in proscenium prodeant. COMICI.] subintell. actores, vt per comicos, comœdi significentur. libri vulgati habent, *quàm in tragœdia comici* PROBVS HOMO ES.] homo frugi es, & vtilis, & accommodatus ad rem, quam agimus. NAM ISTORVM NVLLVS N. C.] alludit ad dies nefastos, quibus diebus hæc tria verba silentur, *do, dico, addico*, id est, quibus prætor ius non dicit, neque omnino munere suo fungitur: & comitialeis, quibus comitia habere licet. dicta autem sunt comitia, à cum, & eundo. Festus, *comitiales dies appellābāt, cùm in comitium conueniebant*. qui locus à comitando, id est, simul veniendo dictus est. significat igitur hos aduocatos esse tritos in foro, & comitiis, & assiduè in litibus versari, & ad tribunal prætoris apparere. IVRIS COCTIORES] iocus Plautinus ex ambiguo nomine, *ius*, quod & ius piscium seu carnium significat, & ius ciuile, seu gentium. idcirco dixit coctiores, pro doctiores: respiciens tamen ad vocem coctus, & recoctus, id est, in aliqua re exercitatus. Horat. Sat. 3. *recoctus scriba.* LITEIS EMVNT] significat ita esse litigiosos, & litium amanteis, vt si non habeant, quod litigẽt, liteis emant: qualeis homines ego noui hodie non paucos. VOS QVIDEM H.] subintell. ἀπὸ κοινοῦ. dij perdant. QVI-
C QVI] quicunque sitis. SATIS PRÆCEPTVM] satis præceptum nobis est. PROFECTO SPEC. COMICVM] conuersi ad spectatores hæc loquuntur aduocati: aurum comicum autem est, quo vtuntur in comœdiis, & in scena: nummi aurei simulati, non veri, qui plerúmque fiebant ex lupinis, ex quo illud Horat. epist. lib. 1. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis*. Cuius loci explicatio vera Mureto debetur. MACERATO HOC PING. F.] hoc auro, id est, lupino macerato, saginantur in Italia boues. PHILIPP. EST.] Philippeum est, sic habẽdum est, vt si sit aurum optimum, & Philippeum. NOBISCVM ADV. OR.] nobiscum oraueris, id est, nos oraueris, sic ferè loqui solet Plautus. PERGRÆCERE] Græcorum ritu, & maioribus poculis bibas, & nequiter ac dissolutè viuas. QVIS TE PORRO?] docuit subintellig. ego, scilicet. NEV FALLACIÆ PRÆPED. OBIICI.] néue aliquid impedimenti obiiciatur fallaciæ, antequàm ad exitum perducatur, & leno insidiis circumueniatur. SED VOS SATIS D.] sed satísne dictum est, quid vos facere oporteat? FECERVNT MAGNVM FL.] fecerunt rem turpem, & pudendam: nempe crepitum ediderunt. alludit ad crepitum ventris, qui non sine flagitio, & turpitudine in cœtu hominum editur. DII TE PERDVINT] dij te perdant, seu perdiderint. PONÈ NOS] post nos. FACIVNT SCVRRÆ, QVOD
D CONS.] faciunt, inquit, quod scurræ facere solent: quídnam à tergo suo homines constituunt, ipsi antecedunt, & anteambulant. ILLIC HOMO EST, QVI EGR.] ille homo qui egreditur, est leno, cuius te faciem dicebas ignorare.

LYCVS leno. ADVOCATI.
COLABISCVS villicus.

IAm istuc ego reuortar, miles: conuiuas volo
Reperire nobis commodos, qui vnà sient.
Interibi attulerint exta, atque eadem mulieres
Iam ab re diuina, credo, apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquídnam afferunt?
Et ille chlamydatus quísnam est, qui sequitur procul?

Ætôlus haud eſt. AD. te ſalutamus Lyce, A
Quamquam hanc ſalutem ferimus inuiti tibi,
Et quamquam bene volumus leuiter lenonibus.
LY. Fortunati omnes ſitis: quod certè ſcio
Nec fore, nec fortunam id ſituram fieri.
AD. Iſtic eſt theſaurus ſtultis in lingua ſitus;
Vt quæſtui habeant, malè loqui melioribus.
LY. Viam qui neſcit, quà deueniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem ſibi.
Ego malè loquendi vobis neſciui viam.
Nunc vos mihi amnes eſtis: vos certum eſt ſequi.
Si bene dicetis, voſtra ripa vos ſequar: B
Si malè dicetis, voſtra gradiar limite,
AD. Malo bene facere tantundem eſt periculum,
Quantum bono malefacere. LY. quî verò? AD. ſcies,
Malo ſi quid benefacias, id beneficium interit.
Bono ſi quid malefacias, ætatem expetit.
LY. Facetè dictum, ſed quid iſtuc ad me attinet?
AD. Quia nos honoris tui cauſſa huc ad te venimus.
Quamquam bene volumus leuiter lenonibus.
LY. Si quid boni aportatis, habeo gratiam.
AD. Boni de noſtro tibi nec ferimus, nec damus,
Neque pollicemur, ne adeò volumus datum, C
LY. Credo hercle vobis, ita veſtra eſt benignitas.
Sed quid nunc vultis? AD. hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus eſt. LY. capiti veſtro iſtuc quidem.
AD. Hunc nunc Lyce ad te diripiendum adducimus.
Cum præda hic hodie incedit venator domum.
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
LY. Quis hîc eſt? AD. neſcimus nos iſtum quidem qui ſiet,
Niſi dudum, à mani vt ad portum proceſſimus,
Atque iſtunc è naui exeuntem oneraria
Videmus, adiit ad nos extemplò exiens, D
Salutat, reſpondemus. CO. mortaleis malos,
Vt ingrediuntur doctè in ſycophantiam.
LY. Quid deinde? AD. ſermonem nobiſcum ibi copulat.
Ait ſe peregrinum eſſe, huius ignarum oppidi:
Locum ſibi velle liberum præberier,
Vbi nequam faciat. nos hominem ad te adduximus.
Tu, ſi te dij amant, agere tuam rem occaſio eſt.
LY. Itáne ille eſt cupiens? AD. aurum habet. LY. præda hæc mea eſt.
AD. Potare, amare volt, ne qui ſciant,
Néue arbiter ſit. nam hic latro in Sparta fuit.

Vt

A Vt quidem ipse nobis dixit, apud regem Attalum.
Inde huc aufugit, quoniam capitur oppidum.
CO. Nimis lepidè de latrone, de Sparta optumè.
LY. Di, deæq vobis multa bona dent, cùm mihi
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
AD. Immo vt ipse nobis dixit, quo accures magis,
Trecentos nummos Philippos portat, præ sibi.
LY. Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me allexero.
AD. Quin hic quidem tuus est. LY. obsecro hercle hortamini,
Vt deuortatur ad me, in hospitium optumum.
AD. Neque nos hortari, neque dehortari decet,
B Hominem peregrinum. tuam rem tu ages, si sapis.
Nos tibi palumbem ad aream vsque adduximus,
Nunc te illum melius capere, si captum esse vis.
LY. Iámne itis? CO. quid quod vobis mandaui hospites?
AD. Cum illoc te melius tuam rem adulescens loqui,
Illic est, ad istas res probus, quas quæritas.
CO. Videre equidem vos vellem cum huic aurum darem.
AD. Illinc procul nos istuc inspectabimus.
CO. Bonam dedistis mihi operam. LY. it ad me lucrum.
CO. Illud quidem: quorsum asinus cædit calcibus.
LY. Blandè hunc hominem compellabo, hospes hospitem
C Salutat. saluum te aduenire gaudeo.
CO. Multa tibi di dent bona, cùm me saluum esse vis.
LY. Hospitium te aiunt quæritare. CO. quærito.
LY. Ita illi dixerunt, qui hinc à me abierunt modò,
Te quæritare à muscis. CO. minimè gentium.
LY. Quid ita? CO. Quia à muscis si mihi hospitium quærerem.
Adueniens huc irem in carcerem recta via.
Ego id quæro hospitium, vbi ego curer mollius,
Quàm regi Antiocho oculi curari solent.
LY. Ædepol næ tibi possum illum festiuum dare,
D Siquidem potes esse pati te in lepido loco.
In lecto lepidè strato, lepidam mulierem
Complexum contrectare te. CO. is leno viam.
LY. Vbi tu Leucadio, Lesbio, Coo, Thasio,
Vetustate vino edentulo ætatem irriges.
Ibi te replebo vsque vnguentûm eccheumatis,
Quid multa verba faciam? vbi tu laueris,
Ibi vt balneator faciat vnguentariam.
Sed latrocinantur quæ ego dixi omnia.
CO. Quid ita? LY. quia aurum poscunt præsentarium.
CO. Quin hercle accipere tu non mauis, quàm ego dare.
LY. Quin sequere intro. CO. duc ergo me intro. addictum tenes.

AD. Quid si euocemus foras huc Agorastoclem, A
Vt ipse testis sit sibi certissimus.
Heus tu, qui furem captas, egredere ocyus,
Vt tute inspectes aurum lenoni dare.

COMMODOS] facetos, lepidos, vrbanos, comeis. Idem Mil. glor. *vel conuiua commodus.* de hac voce plura in Comment. nostris Horat. ad illum locum odæ 8. lib. 4. *Donarem pateras, grataque commodus.* al. *commodus Censorine meis, æra sodalibus.* INTERIBI] interea. ATTVLERINT] attulisse potuerint, fieri poterit, vt attulerint. ATQVE EADEM] atque eadem ratione, seu eadem opera. APPAREBVNT DOMI] comparebunt domi: præsto erunt domi, vt ministrent, si quid sit opus. ECQVIDNAM AFF.] numquidnam afferunt? ÆTOLVS HAVD EST] non est Calydonius, sed peregrinus. Calydon vrbs Ætoliæ est, vt suprà diximus. BENE VOLVMVS LENITER] non admodum bene volumus. QVOD CERTÈ SCIO NEC F.] quod certò scio non fore, nec fortunam passuram, vt hoc fiat, nempe vt sitis fortunati. ISTIC EST THES. STVLTIS] id est, stulti thesaurum suum habent in lingua B situm, & ex maledicentia, quam vsurpant in meliores, quæstum faciunt. VIAM QVI NESCIT, &c.] significat Lycus sibi maledicendi viam ab illis esse præmôstratam, quòd si sibi non maledixissent priores, se eis maledicturum non fuisse. Est autem simile ab iis, qui viam, quæ ad mare ducit, quærunt. VOSTRA RIPA] ea via, quam mihi monstraueritis. manet in simili. TANTVNDEM EST PERIC.] sed tamen dissimili modo, vt ea declarant, quæ deinceps sequuntur. nam qui de homine malo bene meretur, inquit, oleum & operam perdit: qui bono viro malefacit, non est, quod putet sese vmquam securum victurum. Nam vir bonus iniustè læsus sempiternas gerit inimicitias, neque vmquam placatur, quin sui doloris pœnas repetiuerit. ÆTATEM] diu, quandiu viuit. sic sæpè loquuntur Comici, vt aliàs admonuimus. BONI] subintellige, quicquam. DE NOTSRO] sed de alieno. ITA VESTRA B.] talis est vestra liberalitas, vt nihil de vestro dare velitis εἰρώνεια est. HVNC CHLAMYD. Q. V.] ordo est, ei, quem chlamydatum vides, Mars iratus est, hoc dicit, quasi Colabiscus miles sit, & veniat nunc Calydonem locupletatus & præda onustus. CAPITI VESTRO ID QVIDEM] id est, immò verò id in caput vestrum cadat, vobis potius Mars iratus sit. oratio est ἐλλειπτικὴ verbũ enim subintelligitur, eueniat, aut aliud simile. Sic sæpè Græci Demosth. περὶ παραπρεσβ. ἐκεῖνα πάντα συνηύχετο οὗτος καὶ κατηρᾶτο τῇ πατρίδι, ἃ νῦν εἰς κεφαλὴν ὑμᾶς C αὐτῷ δεῖ τρέψαι. Idem. περὶ στεφάνου in extr. ἅ σοι καὶ τοῖς σοῖς οἱ θεοὶ τρέψειαν εἰς κεφαλήν, id est, quæ tibi, & tuis dij in caput tuum conuertant. Aristotel. Neph. εἰς τὴν κεφαλὴν ἅπαντα τὴν σὴν τρέψεσθαι. Idem Homer. ὀδυσ. τ. ὅτι μελλήσεις ἔρδουσα μέγα ἔργον, ὃ σῇ κεφαλῇ ἀναμάξεις. M. Tull. Philipp. xj. *suo capiti ominetur.* Cælius lib. 8. epist. *subrostrani, quod illorum capiti sit, dissiparant te periisse.* Terent. Phorm. *hei metuo lenonem, ne quid suat suo capiti.* Virg. lib. 8. Æneid. *dij capiti ipsius, generique reseruent.* CANES COMPELL. IN FL. L.] hæc loquuntur aduocati ad spectatores conuersi. Canes autem sunt aduocati ipsi. NESCIMVS NOS IST.] ignoramus istum, nescimus, quis iste sit. MORTALEIS M.] hæc secum loquitur Colabiscus, ad spectatores versus, qui post aduocatos erat, aliquantóque longiùs aberat. COPVLAT.] confert. HVIVS IGN. OPP.] Calydonis. VBI NEQ. FACIAT] vbi nequiter viuat, vbi Baccho & Veneri operã det. TV SI TE DII AMANT, &c.] quò pertineat, quóue referatur prouocabulum *tu*, nihil est, sed vel, dicendum est expressisse Plautum sermonem negligenter loquentium: vel tu, separatim legendum hoc modo, *heu tu, si te dij amant*, &c. LATRO] miles conductus, ex quo latrocinari apud eundem, militare est, vt docet Nonius. Sic & D Festus, *latrones*, inquit ille, *eos antiqui dicebant, qui conducti militabant* ἀπὸ τῆς λατρείας. At nunc viarum obsessores dicũtur. IN SPARTA] Spartam posuit pro agro Spartano. alij contrà Lacedæmonum regionem fuisse volunt, Spartam vrbis nomen, à quibus dissentio. NIMIS L.] hæc rursus secum loquitur Colabiscus ad spectatores versus. BENÈ PRÆCIPITIS] bona præcepta datis. PORTAT PRÆ SIBI] id est, præportat sibi, seu præ se portat. NEQVE NOS H. N.] non decet nos hortari, neque dehortari hominem peregrinum. NOS TIBI PALVMBEM] ἀλληγορία. AD AREAM VSQ.] vbi positis tendiculis, & visco eam capias. NVNC TE ILL. MELIVS] nunc melius est, vt tu illum capias, si eum captum esse vis. IAMNE ITIS?] hîc discedunt à lenone aduocati. MELIVS] subintell. est. AD ISTAS RES PROBVS] ad istas res vtilis, & accommodatus, quas valde quæris. VIDERE EQVIDEM VOS VELL.] hæc summissa voce loquitur Colabiscus, ne audiat Lycus, audiant tamen spectatores. IT AD ME LVCRVM] hæc loquitur Lycus videns ad se venire Colabiscum chlamydatum, à quo sperat se aurum accepturum, magnúmque lucrum facturum. venit ad me lucrum, inquit. ILLVD QVIDEM] summissa voce respondens Colabiscus, illud verò scilicet lucrum ad te it. QVORSVM ASINVS CÆDIT C.] quorsum Lycus, vt asinus cædit solum calcibus? vel quamobrem Lycus tanquam asinus calces iactat? fortasse

A tasse Lycus lætitia gestiés, quòd lucrum iam spe deuorarat, calcibus solum cędebat, aut saltabat. TE QVAERITARE À MVSCIS] dixerunt te quæritare hospitium ab arbitris liberum: hospitium, in quo ne muscæ quidem sint arbitræ. Notum illud, Ne musca quidem. QVI À MVSCIS, &c.] iocus ex ambiguo. nam cùm Lycus hoc sentiret, quæritare hospitium à muscis liberum: Colabyscus aliorsum accipiens, quasi dictus sit, quæritare à muscis hospitium, negat se à muscis quæritare. Nam si à muscis quæteré, inquit, rectà in carcerem iuissem, vbi solet esse magnus muscarum numerus. QVÀM REGI ANTIOCHO OCVLI C. S.] Narrat Plutarchus in Catone Maiore. *Antiochum in pugna illa ad Thermopylas commissa, Romanorum duce M. Acilio lapide in os percussum fuisse tam grauiter, vt dẽtibus collabefactis, & excussis acri dolore affectus, equum in contrariam partem flectere coactus sit.* De oculis nullum verbum, neque me vsquam legere memini Antiochum oculorum morbo laborasse. ILLVM FESTIVVM D.] illum locum fest. d. LEPIDAM MVLIEREM C.] si potes pati te complexum lepidam mulierem contrectare. quidam legunt *complexim*. IS LENO VIAM] ea mihi dicis, quæ expeto. intelligo ex oratione tua tibi sententiam meam esse notam. ire viam autem, genus loquendi veteribus vsitatum. THASIO] à Thaso insula. EDENTVLO] id est, perueteri. iocus Plautinus tractus à senibus, B quibus in senecta dentes excidunt. VNGVENTÛM ECCHEVMATIS] vnguentorum effusionibus. sic Camerar. IBI VT BALN. F. V.] ibi curabo, vt balneator te vnguentis perfundat, vt exerceat vnguentariam in te vnguẽtis perfundendo. LATROCINANTVR] mercedem poscunt: mercenaria sunt, non gratuita. AVRVM POSC. PR.] nummos poscunt præsenteis.

AGORASTOCLES adulescens. Eidem.

Quid est? quid vultis testes? AG. specta ad dexteram.
Tuus seruus cùm aurum ipsi lenoni dabit.
CO. Age accipe hoc sis. hic sunt numerati aurei
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura. properè hosce absumi volo.
C LY. Ædepol fecisti prodigum promum tibi.
Age eamus intrò. CO. te sequor. LY. age age ambula.
Ibíque reliqua alia fabulabimur
CO. Equidem narrabo tibi res Spartiaticas.
LY. Quin sequere me ergo. CO. abduc intrò. addictum tenes.
AG. Quid nunc mihi auctores estis? AD. vt frugi sies.
AG. Quid si animus esse non sinit? AD. esto vt sinit.
AG. Vidistis leno cùm aurum accepit? AD. vidimus.
AG. Eum vos esse meum seruum scitis? AD. sciuimus.
AG. Rem aduersus populi sæpe leges? AD. sciuimus.
D AG. Hem istæc volo ergo vos commeminisse omnia
Mox, cùm ad prætorem vsus veniet. AD. meminerimus.
AG. Quid si recentire ædeis pultem? AD. censeo.
AG. Si pultem non recludet. AD. panem frangito.
AG. Si exierit leno, censetis hominem interrogem,
Meus seruus si ad eum venerit, nécne? AD. quippini?
AG. Cum auri ducentis nummis Philippis. AD. quippini?
AG. Ibi extemplò leno errabit. AD. qua de re? AG. rogas?
Quia centum nummis minus dicetur. AD. bene putas.
AG. Alium censebit quæritari. AD. scilicet.
AG. Extemplò denegabit. AD. iuratus quidem.
AG. Homo furti se astringet. AD. haud dubium id quidem est.

AG. Quantum quantum ad eum erit delatum. AD. quippini. A
AG. Diespiter vos perduit. AD. te quippini.
AG. Ibo & pultabo ianuam hanc. AD. ita quippini.
AG. Tacendi tempus est,nam crepuerunt fores.
Foràs egregier video lenonem Lycum,
Adeste quæso. AD. quippini,si tu voles
Operire capita,ne nos leno nouerit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

HINC ME PR.] ex his nummis me procura. cura, vt his nummis benè & liberaliter, & lepidè accipiar. FECISTI PROD. PR.] non potuisti promum eligere largioré,quàm ego sum. fecisti tibi me promú prodigum, largum, ac profusum. QVID MIHI NVNC AVCT.] quid mihi nunc auctores estis,vt faciam? CùM AD PR. VSVS V.] cùm opus B erit ea apud prætoré pro testimonio dicere. RECENTI RE] *ἐν τῷ ἐγκλήματι*. SI PVLTEM, NON RECLVDET] si pulsem foreis,non aperiet. PANEM FRANGITO] iocus ex ambigua voce *pultem*. quæ & verbú est à pulto,as,& nomen accusandi casus,à recto puls, tis, Cuius hæc,opinor,sententia est,si non aperiat,inquit,aut si vereris ne non aperiat foreis, cùm pultem fregeris:pané frangito. vel sic,si non recludet,id est,non aperiet pulté, panem frangito, vt intelligamus histrionem,qui personam Agorastoclis sustinebat,verba illa *si pulté,non recludet:* vno spiritu pronuntiasse sine distinctione post vocem *pultem*, vt ioco occasionem daret : quasi hoc sentiret, Quid si pultem, non aperiet? id est, quid si pultis copiam non faciet? Cui nunc respondent aduocati,panem frangito.Italos autem vti pulte solitos esse pro pane, suprà dictum est non semel. ex quo pultifagi,& pultifagones à Plauto dicuntur. CENSETIS HOM. INTERR.] si leno domo exierit,vósne mihi auctores estis, vt ego eum interrogem,vtrum meus seruus ad eum venerit,nécne? QVIPPINI?] quídni? ERRABIT] falletur, fallet eum ratio,& quia pultabit me agere de Milphione,cùm de villico sentiam, & quia Colabiscus venit ad eum cum trecentis aureis,ego autem ducentos tantum commemorem. ALIVM CENS. QVÆR.] alium putabit quæri, quàm eum,qui domum suam venerit. SCILICET] non dubium est,certum est. HOMO FVRTI SE ASTRINGET] leno furti iudicio se alligabit. C QVANTVM Q. AD EVM ERIT D.] id est,quátumcumque ad eum auri delatum erit, leno furti tenebitur. DIESP. VOS PERD.] Iupiter vos perdat.quid sit diespiter,dictum est alibi suprà. FORAS EGREGIER VIDEO LENON.] sic habét libri nostri veteres,non, vt vulgati, *Foras egregitur: video lenonem.* QVIPPINI, SI TV VOL. OP. CAP.] quippini áderimus,hac lege,si tu voles nobis capita operire,vt ne Lycus nos agnoscat, qui eum in hanc tantam fraudem illexe imus. Nonius *illix & illex* hoc discernuntur ab illiciendo fit illix.illex verò ab eo quòd legem non seruet. Plaut. Pœnul. *Quin illi tanta rei fuimus illices.*

LYCVS leno. AGORASTOCLES. ADVOCATI.

D

SVspendant omnes nunc iam se haruspices.
Quid ego illis posthac,quod loquantur,creduam?
Qui in re diuina dudum dicebant mihi
Malum,damnúmque maximum portendier,
Is explicaui meam rem post illa lucro.
AG. Saluus sis leno. LY. di te ament Agorastocles.
AG. Magis me benignè nunc salutas,quàm antidhac.
LY. Tranquillitas euênit,quasi naui in mari.
Vtcunque est ventus,exin velum vortitur.
AG. Valeant apud te quas volo,atque haud te volo.
LY. Valent vt postulatum est, verùm non tibi.

Mitte

A AG. Mitte ad me ſodes hodie Adelphaſium tuam,
Die feſto celebri, nobilíque, Aphrodiſiis.
LY. Calidum prandiſti prandium hodie? dic mihi.
AG. Quid iam? LY. quia hoc nunc frigefactas cum rogas.
AG. Hoc ageſis leno, ſeruum eſſe audiui meum
Apud te. LY. apud me? numquam factum reperies.
AG. Mentire. nam ad te venit, aurúmque attulit.
Ita mihi renuntiatum eſt, quibus credo ſatis.
LY. Malus es, captatum me aduenis cum teſtibus.
Tuorum apud me nemo eſt, nec quicquam tui.
AG. Mementote illuc aduocati. AD. meminimus.
B LY. Ha ha he. iam teneo quid ſit perſpexi modò.
Hi qui illum dudum conciliauerunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum vritur,
Me eſſe hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia eſſe ſciuerunt mihi,
Eum allegauerunt, ſuum qui ſeruum diceret
Cum auro eſſe apud me. compoſita eſt fallacia.
Vt eo me priuent, atque inter ſe diuidant.
Lupo agnum eripere poſtulant. nugas agunt.
AG. Negáſne apud te eſſe aurum, nec ſeruum meum?
LY. Nego: & negando, ſi quid refert, rauio
C AD. Periſti leno. nam iſte eſt huius villicus,
Quem tibi nos eſſe Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos Philippos modò detulit.
Idque in iſtoc adeò aurum ineſt marſupio.
LY. Væ voſtræ ætati. AD. id quidem nunc eſt tuæ.
AG. Age omitte actutum furcifer marſupium,
Manifeſtò fur es mihi. quæſo hercle operam date,
Dum me videatis ſeruum ab hoc abducere.
LY. Nunc pol ego perij certò, haud arbitrariò.
Conſultò hoc factum eſt, mihi vt inſidiæ fierent.
D Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priuſquam obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu quàm ego habui ariolos haruſpices,
Qui ſi quid bene promittunt, pro ſpiſſo euenit.
Id quod mali promittunt, præſentarium eſt.
Nunc ibo. amicos conſulam, quo me modo
Suſpendere æquum cenſeant potiſſimùm.

SVSPENDANT] leno falſis ſecundis rebus elatus, quaſi verè quæſtum fecerit, & quaſi chlamydatus ille fuerit peregrinus non villicus ſeruus Agoraſtoclis ad eum modum data opera & compoſitò ſubornatus, ſuperbè & inſolenter inſultat haruſpicibus, qui ſibi damnum ab extis portendi dixerint. CREDVAM?] credam? crediderim? IS EXPLICAVI MEAM REM] ego ille meam rem expediui lucro: id eſt, meam rem feci copioſiorem hoc lucro, quod

mihi obtigit. MAGIS BENIGNÈ] magis liberaliter. QVÀM ANTIDHAC] quàm antehac. TRANQVILLITAS EVENIT.] meæ res trăquilliores factæ sunt, vt cùm nauis tranquillato mari placidiùs currit. VTCVMQVE EST VENTVS, &c.] allegoria est à mari sumta. à quacumque parte ventus flat, ad eam velum vertitur: ita qualis est fortuna, talis est hominum animus, vultus, oratio. VALEANT APVD TE Q. V.] valeant apud te eæ puellæ, quas valere volo: neque enim te valere volo. NON TIBI] hoc dicit propter chlamydatum, cui has puellas destinarat pretio adductas. ITA MIHI REN. EST Q. CR. S.] ita mihi ab iis renuntiatum est, quibus satis credo. ILLVC] illud. HI, QVI ILLVM D. CONCIL. M.] sententia huius loci hæc est, qui illum peregrinum Spartanum mihi pararunt, vel quorum opera peregrinus ille Spartanus ad me venit, iis nunc ob eam rem cerebrum vritur, id est, ij nunc ob eam causam molestè ferũt me hos trecẽtos Philippos esse lucrifacturum. Illud, *hi*, in principio versus positum, non habet verbum, quò referatur. quod genus Plauto esse vsitatum & solemne alibi indicauimus. sic autem legendum, & ita habent libri nostri veteres, quomodo & Adrianus Turnebus se vel in eisdem, vel in aliis quibus vsus est se scriptum reperisse testatur lib. Aduers. 19. cap. 12. ABLEGAVERVNT] ad me priuatim miserunt. COMPOSITA EST FALL.] fallacia est compositò parata *ἀπάτη παρεσκευασμένη*. VT EO ME PR.] eo consilio vt id interuertant. NEGO, ET NEG. SI QVID REF. RAVIO] B
nego (inquit leno) & negando, si quid hoc rationes meas adiuuat, rauio, id est, rauim contraho, vel ad rauim vsque clamo, ita vocem contendo, vt raucescer. sic autem habent etiam nostri libri veteres, litteris integris, minimẽq. deprauatis, aut loco motis. Camerar. edidit *abnuo*, vulgati habent *aio*. vtrumque mendosè. IN ISTOC] in isto quod nunc tenes. VÆ VOSTRÆ ÆTATI.] infelix esto vestra ætas. malè sit vestræ ætati. ID QVIDEM NVNC EST T.] ea quidem infœlicitas, quam nostræ ætati precaris, nunc tuæ euenit. HAVD ARBITRARIÒ] non est, quod quisquam dicat se arbitrari me periisse, sed potest quisque hoc liquidò dicere. CONSVLTÒ] compositò. PRIVSQVAM OBTORTO COLLO AD PR. TR.] licebat trahere inuitos ad prætorem, si quis in manifesto facinore deprehensus esset, aut si testes adessent. ARIOLOS] diuinos. PRO SPISSO EVENIT] rarò euenit. QVO ME MODO SVSP.] non quærit remedium mali præsentis, sed suspendij genus, & modum, quasi re omni desperata.

AGORASTOCLES adolescens, COLABISCVS villicus, ADVOCATI. C

AG. Age tu progredere, vt testes videant te, istinc foras.
Estne hic seruus meus? CO. sum mehercle verò Agorastocles.
AG. Quid nunc scelestе leno? AD. qui cum litigas,
Abscessit. AG. vtinam hinc abierit malam crucem.
AD. Ita nos velle æquum est. AG. cras subscribam homini dicam.
CO. Numquid me? AG. abscedas, sumas ornatum tuum.
CO. Non sum necquicquam miles factus. paululum D
Prædæ intus feci, dum lenonis familia
Dormitat. extis sum satur factus probè.
Abscedam hinc intrò. AG. factum à vobis comiter.
Bonam dedistis aduocati operam mihi.
Cras mane quæso in comitio estote obuiam.
Tu sequere me intrò, vos valete. AD. & tu vale.
Iniuriam illic insignitè postulat,
Nostro sibi seruire nos censet cibo.
Verùm ita sunt isti nostri diuites,
Si quid bene facias, leuior pluma est gratia:
Si quid peccatum'st, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus nostras sultis nunc iam,

Quando

A Quando id quò ire operam dedimus, impetrauimus,
Vt perderemus corruptorem ciuium.

AGE TV PROGREDERE] alloquitur villicum, iubétque eum foras prodire, vt eum videant testes, & agnoscant. ISTINC FORAS] progredere istinc foras. QVID NVNC SCELVS L.] quid nunc ais scelestе leno? QVI CVM LIT. ABCESSIT] is, cum quo litigas, abscessit: nempè leno. ABIERIT MALAM CRVCEM] subintellige præpositionem in: vt suprà. NVMQVID ME?] numquid me vis? numquid me vis præterea? ORNATVM TVVM] ornatum villici. NON SVM NEQVE MIL. F.] gerebat enim ornatum militarem. ESTOTE OBVIAM] mihi præstò estote. ἐμοὶ ἀπαντᾶτε. INIVRIAM ILLIC INS. POSTVL.] id est, Agorastocles insigniter, id est, apertè, & luculentè postulat à nobis rem iniustam: nempe quòd censeat nos sibi seruire nostro sumtu, & nos domum remittat impransos. sic dictum, postulat iniuriam, vt postulat ius. LEVIOR PLVMA EST GRATIA] non est diuturna apud eos beneficij accepti gratia, sed statim perit, atq. euolat. PLVMBEAS] graueis, & diuturnas. SVLTIS] si vultis.
B

MILPHIO seruus.

EXspecto quo pacto meæ technæ processuræ sient
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miserum
macerat.
Is me autem porrò verberat, incursat pugnis, calcibus.
Seruire amanti miseria est, præsertim qui quod amat, caret.
Atat, è fano recipere video se Syncerastum
Lenonis seruum, quid habeat sermonis, auscultabo.
C

EXSPECTO QVO PACTO] Milphio ignarus harum omnium rerum, quæ euenerunt, prodit in scenam, euentum suæ fabricæ exspectans. exspecto, inquit, quem euentum meæ technæ, id est, meæ artes, & fallacaciæ sint habituræ. MISERVM MACERAT] macerat Agorastoclem Adelphasij amore captum, cùm ei puellæ copiam non facit. INCVRSAT PVGNIS, CALCIB.] incurrens in me pugnis, & calcibus, me malè mulcat. PRÆSERT. QVI Q. AM. C.] præsertim qui eo, quod amat, non potitur.

SYNCERASTVS, MILPHIO, serui duo.

SAtis spectatū est, deos atque homines eius negligere gratiam,
Cui homini herus est consimilis, velut ego habeo nunc huius-
D modi.
Neque periurior, neque peior alter vsquam est gentium,
Quàm herus meus est: neque tam luteus, neq. tam cœno collitus.
Ita me di ament, vel in lautumiis, vel in pistrino mauelim
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro mea,
Quàm apud lenonem hūc seruitutem colere. quid illuc est genus?
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt? di vostram fidem
Quoduis genus ibi hominum videas, quasi Acherūtem Veneris,
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitiuum velis,
Verberatum, vinctum, addictum. qui habet quod det, vt homo est,
Omnia genera recipiuntur. itaque in totis ædibus

Tenebræ,latebræ. bibitur,estur,quasi in popina haud secus. A
Ibi tu videas literatas fictiles epistolas,
Pice signatas,nomina insunt cubitum longis litteris.
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.

MI. Omnia ædepol mira sunt, nisi herus hunc heredem facit.
Nam id quidem illi,vt meditatur,verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem,& autem nimis eum asculto libens.

SY. Hæc cum hîc video fieri,crucior,pretiis emtos maximis,
Apud nos expeculiatos seruos fieri suis heris.
Sed ad postremum nihil appâret:malè partum,malè disperit.

MI. Proinde habet hic orationem,quasi ipse sit frugi bonæ,
Qui ipsus hercle ignauiorem potis est facere ignauiam. B

SY. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vasa,vbi hostiis
Herus nequiuit propitiare Venerem suo festò die.

MI. Lepidam Venerem. SY. nam meretrices nostræ primis hostiis
Venerem placauere extemplò. MI. ô lepidam Venerem denuò!
Nunc domum ibo. MI. heus Synceraste. SY. Syncerastum qui vocat?

MI. Tuus amicus. SY. haud amicè facis,qui cũ onere offeras morã.

MI. At ob hanc rem tibi reddam operam,vbi voles,vbi iusseris.

SY. Habe rem pactam. si futurum est, do tibi operam hanc. MI. quomodo?

SY. Vt enim vbi mihi vapulandum est, tute corium sufferas. C

MI. Apage. SY. nescio quid viri sis. MI. malus sum. SY. tibi sis. MI. te volo.

SY. At onus vrget. MI. at tu appone,& respice ad me. SY. fecero.
Quamquam haud otium est. MI. saluos sis Synceraste. SY. ô Milphio,
Di omnes deæque ament. MI. quémnam hominem? SY. nec te,nec me Milphio,
Neque herum meum adeò. MI. quem ament igitur? SY. alium quemlibet.
Nam nostrorum nemo dignus est. MI. lepidè loquere. SY. me decet. D

MI. Quid agis? SY. facio quod manifesto mœchi haud fermè solẽt.

MI. Quid id est? SY. refero vasa salua. MI. di te & tuum herum perduint.

SY. Me non perdant, illum vt perdant facere possim,si velim,
Meum herum vt perdant, ni mihi metuam Milphio. MI. quid id est? cedò.

SY. Malus es. MI. malus sum. SY. malè mihi'st. MI. memorandum esse aliter decet.
Quid est quod malè sit? cui id omne est,quod edis,quod ames affatim,

Neque

A Neque triobolum vllum amicæ das,& ductas gratiis?
SY. Diespiter me sic amabit. MI. vt quidem ædepol dignus es.
SY. Vt ego hanc familiam interire cupio. MI. adde operam,si cupis.
SY. Sine pinnis volare haud facile'st. meæ alæ pinnas non habent.
MI. Nolito ædepol deuellisse.iam duobus mensibus
Volucres tibi erunt hircinæ. SY. i in malam rem. MI. i tu atque herus.
SY. Verùm enim qui homo eum norit, citò homo peruorti potest.
MI. Quid iam? SY. quasi tu tacere quicquam potis sis. MI. rectius
Tacitus tibi resistam,quàm quod dictum est malæ mulieri.
SY. Animum inducam facilè,vt tibi istuc credam,ni te nouerim.
B MI. Crede audacter meo periculo. SY. malè credam, & credam tamen.
Scin' tu herum tuum meo hero esse inimicũ capitalem? MI. scio.
SY. Propter amorem? MI. omnem operam perdis. SY. quid iam? MI. quia doctum doces.
Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod possiet
Facere,faciat malè,eius merito? tum autem si quid tu adiuuas,
Eo facilius poterit facere. SY. at ego hoc metuo Milphio.
MI. Quid est quod metuas? SY. dum hero insidias parem, ne à te perdeam.
Si herus meus me esse locutum cuiquam mortali sciat,
C Continuò is me ex Syncerasto crurifragum fecerit.
MI. Numquam ædepol mortalis quisquam fiet è me certior,
Nisi hero meo vni indicasso,atque ei quoque,vt ne enuntiet
Id esse facinus ex te ortum. SY. malè credam,& credam tamen.
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. MI. fidei non melius creditur.
Loquere:locus,occasióque liberè est.hic soli sumus.
SY. Herus si tuus volet facere frugem,meum herum perdet. MI. quî id potest?
SY. Facilè. MI. fac ergo id facilè noscam,vt ille possit noscere.
SY. Quia Adelphasium,quam herus deamat tuus,ingenua est. MI.
D quomodo?
SY. Eodem quo soror illius altera Anterastilis. MI. sed quî id credam? SY. quia
Illas emit in Anactorio paruulas,duodeuiginti minis
De prædone Siculo. MI. quanti? SY. duodeviginti minis.
MI. Duas illas tanti quæso emit? SY. nutricem earum tertiam,
Et ille qui eas vendebat,dixit se furtiuas vendere,
Ingenuas Carthagine aiebat esse. MI. di vostram fidem,
Nimiũ lepidũ memoras facinus. nam herus meus Agorastocles
Ibidem natus, inde surreptus ferè sexennis.pòst ibi
Qui eum surripuit,huc deuexit,meóque hero eum hic vendidit.
Is in diuitias homo adoptauit hunc,cùm diem obiit suum.

SY. Omnia memoras quo id facilius fiat. manu eas asserat A
Suas populares, liberali caussa. MI. tacitus tace modò,
Profectò ad incitas lenonem rediget, si eas abduxerit.
Quin prius disperibit faxo, quàm vnum calcem ciuerit.
Ita paratum est. SY. ita di faxint ne apud lenonem hûc seruiam.
MI. Quin hercle collibertus meus faxo eris, si di volent.
SY. Ita di faxint. nunc quid aliud vis memorare Milphio?
MI. Valeas, benéque vt tibi sit. SY. pol istuc tibi, & tuo hero est in manu.
Vale, & hæc cura clanculum vt sint dicta. MI. non dictum est, vale.
SY. At enim nihil est, nisi dum calet, hoc agitur. MI. lepidus cum mones. B
Et hoc ita fiet. SY. proba materies data est, si probum adhibes fabrum.
MI. Potin' vt taceas? SY. taceo atque abeo. MI. mihi commoditatem creas.
Illic hinc abijt. di immortales meum herum seruatum volunt
Et hunc disperditum lenonem. tantum eum instat exitij.
Satísne, priusquam vnum est iniectum telum, tum instat alterum?
Ibo intrò, hæc vt meo hero memorem. nam huc si ante ædeis seuocem,
Et quæ audiuistis modò, nunc si eadem hic iterem, inscitia'st. C
Hero vni potius intus ero odio, quàm hic sim vobis omnibus.
Di immortales, quanta clades: quanta aduenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem? sed ego nunc nil est, cur me morer.
Id negotium institutum est. non datur cessatio.
Nam & hoc nocte consulendum quod modò concreditum'st,
Et illud autem inseruiendum'st consilium vernaculum.
Remora si sit, qui malam rem mihi det. meritò fecerit.
Nunc intrò ibo, dum herus adueniat à foro, operiar domi.

SATIS SPECTATVM EST,] satis perspectum, & cognitum est. EIVS NEGL. GR.] ei gratum facere nolle: ei iniquos, & inimicos esse. CVI HERVS EST CONS. VELVT EGO H. NVNC H.] locutio non satis cohærens. sed dicendum est, quod sæpè à nobis indicatum est, Plautum exprimere interdum orationes personarum, quas loquenteis facit. Hic puer loquitur. At puerorum oratio non est vsquequam accurata, neque eius partes semper inter se aptè respondent. quod hîc fieri videmus. Nam cùm seruus hoc sentiret, atque hanc sententiam verbis exprimere vellet: Notum esse omnibus, deos ei esse iratos, atque infestos, qui herum habeat hero suo consimilem, vides, quas verborum ambages qua fierit. LVTEVS] ex luto concretus, homo inquinatus, & spurcus. IN LAVTVMIIS] sic perspicuè habent nostri libri veteres, quos sequor, quamuis non item fecerim in prima nostra Ciceronis editione in Verrem, vbi vulgatorum quorundam librorum lectionem secutus, *Latomia*, & *Latomias*, & *Latomiis* edendum curaui. *Lautumias* autem dicebant veteres, quod non λατομίας tãtum dicunt, verùm etiam λαοτομίας Laotomias. ex quo Latini Lautumias fecerunt conuersis duabus vocalibus ao in diphthongum au, & o in u. MAVELIM] malim. PRÆPEDITVS LAT. F. F. M.] hellenismus. præpeditus latera mea forti ferro, hoc est, præpeditis lateribus meis forti ferro. QVID ILLVC EST GENVS?] quod illud genus hominum est, quod in ædibus lenonis versatur? QVASI ACHER. V.] quasi ad inferos veneris, vbi quoduis hominum genus est. VELIS] si velis. QVI HABET QVOD D. V. H. EST O.] qui habet quod det, qualiscumq. D

homo

A homo est,& cuiuscumque generis est,recipitur in ædeis lenonis. OMNIA GENERA] denique omnia hominum genera, si modò habeant, quod dent. QVASI IN POP. HAVD SECVS]non aliter,atque in popina. LITTERATAS FICT. EPIST.]iocus.testas,seu amphoras fictileis litteris inscriptas,epistolas fictileis appellat.Sic in Rudente. *Cubitum hercle longis litteris signabo vsquequaque*.ibidem,*vrna nam hæc litterata est ab se cantat cuia sit*. NOMINA] consulum.testæ enim nomina consulum notabantur,ad indicandam vini ætatem. CVBITVM LONGIS] vnius cubiti longitudine: sic loquuntur Latini: murus decem cubitos altus,quattuor latus,centum longus. ITA VINAR. HAB. NOSTRÆ DIL.] ita vasorum vinariorum dilectum habemus domi. tralatio à re militari: significat in domo lenonis esse multitudinem vasorum vinariorum, vinum lectissimum,& præstantissimum continentium. OMNIA AD. MIRA SVNT.]id est,profectò mirum est,nisi herus hunc heredem facit. APVD NOS EXPECVLIATOS SER. F.] crucior seruos carissimè emtos, hîc in ædibus heri mei peculium suum amittere,& tanto fieri suis heris viliores,quàm erant. SED AD POSTR. NIHIL APP.]sed ad extremum tot hominum spolia in ædeis lenonis congesta,ad nihilum recidunt. MALÈ PARTVM MALÈ DISP.] Sall. *malè parta,malè dilabuntur*. QVI IPSVS HERCLE,&c.]ex oratione seruus frugi videtur,qui tamen ita nequam,& ignauus est, vt ignauia
B minus eo sit ignauo. LEPIDAM VENEREM.] quæ se noluerit propitiari à tam impuro,& impio homine. PLACAVÊRE.] propitiauêre. quæ res præsignificabat eis libertatem. QVI CVM ONERE OFFERAS M.]qui moram obiicias ei,qui iam onus gerit. SI FVTVRVM EST, DO TIBI OP. H.]si facies,quod volo,do tibi operam hanc,vt sistam gradum,& tecum loquar. VT ENIM VBI MIHI VAPVL. EST TVTE C. S.] nempe vt cùm mihi vapulandum sit,tumet pellem tuam plagis supponas, & pro me vapules. TIBI SIS.]tibi sis malus. AT TV APPONE.] at tu pone onus in solo,vel pone onus iuxta parietem proximum. NOSTRORVM]id est,nostrûm,vel dic,nostrorum propriè,id est,eorum,qui nostri sunt,seu qui ad nos attinent. REFERO VASA SALVA.] iocus est ex ambiguo. Sed hoc prius sciendum est,appellatione vasorum omnia instrumenta intelligi etiam ea,quæ ad cultum corporis pertinent: omnem denique rem vestiariam? Ex quo vasa colligere, & conuasare dicuntur milites,cùm sarcinas, & impedimenta sua colligunt, & componunt de discessu cogitantes.hoc igitur dicit lenonis seruulus,refero domum vasa salua: hîc vasa ad sacrificium vtilia intelligit: sed suprà facio,quod manifestò mœchi haud ferre solent, id est, facio, quod mœchi in adulterio deprehensi ferre non solent,vt scilicet,salua vasa domum referant.Nomen *vasa* ali-
C ter accipiendum est,nempe pro testiculis,& cauda salaci.Mœchis enim manifestò deprehensis, maximè iis,qui se redimere non possunt,vel testiculi,& penis ferro demetebatur,vel podex (sit honos auribus)mugilibus,& raphanis perfodiebatur. ILLVM VT PERDANT F. P. SI VELIM.]hoc quo modo fieri possit, ipse mox aperiet. MALÈ MIHI EST.] malè mecum agitur: sæuum habeo dominum,qui me malè accipit: duram seruitutem colo. MEMORANDVM.]dicendum tibi est,seu dicere debes,quare tibi malè sit. aliàs,memora dum. id est, dic igitur mihi,quare malè sit mihi.Quidam legunt *miserandum*. ESSE ALITER DECET] debet tibi bene esse. QVOI DOMI EST, QVOD ED.] sic habent libri nostri veteres. Alij,*cui id omne est quod edis*, &c. QVOD EDIS]quod edas. ET DVCTAS GRATIIS.]& ducis scortum ad te gratis? Ductare amicam scortum,& similia vsitatiùs dicuntur,quàm ductare exercitum. VT QVIDEM ÆD. D.]interloquens Milphio non sinit lenonis seruulum sermonem absoluere,sed antequàm ille addat,quod sequitur,vt ego hãc familiam, &c.interponit hoc de suo,vt quidem ædepol dignus es. HANC FAMILIAM] lenonis. ADDE OPERAM SI C.] si cupis familiam lenonis interire, da tu quoque operam, vt istuc fiat: adiuua, συνέργει. NOLITO ÆDEPOL DEVELL.]locus mihi suspectus,malim sic legi,*gaudeo ade-*
D *pol te deuellisse*,vel,*gaudeto adepol te deuellisse*. quod si quis seruari velit scripturam receptam, quòd fateor esse tutius,aliquid tale subintelligendũ erit,grauiter ferre,ægrè ferre,dolere,queri. IAM DVOBVS MENSIBVS VOLVCR. T. C. H.]iam intra duos menses pennæ tibi renascentur ad volandum aptæ ex corio hircino. significat eum loris ex corio hircino factis vapulaturum. VERVM ENIM QVI HOMO]id est, verum enimuerò si quis lenonem bene nouerit,is citò percelli, & euerti potest. QVASI TV TACERE Q. POTIS SIS.] quasi verò tu quidquam reconditi,& arcani tibi creditum tacere possis. RECTIVS TACITVS TIBI RESIST. QVÀM QVOD D.&c.] id est,rectius fecero,si tibi tacitus persistam, & perdurabo,quàm si committam,vt mihi dicatur, quod dici solet in malam mulierẽ, id est garrulam,& loquacem: nempe abi foras,mulier es,odiosa es. Terent.*Oh.pergin' mulier esse?* Plaut. Casin. *Insipiens,semper tu huic verbo vitato abs tuo viro.* EL. *cui verbo?* M. *i foras,mulier es.* Cùm mulierem loquacem,& garrulã,& molestam,& impudenter rixantẽ vno verbo coërcere, & à nobis ablegare volumus,ei dicere solemus,*abi, mulier es.* Attius in Scythe liturgo apud Varr. lib. 6. de ling. Lat.vt emendat Iosephus Scaliger.*mulier es,uxor. Cuia,vir? Ego noui,scio,actiosa es.* PROPTER AMOREM?] propterea quòd amat herus tuus Adelphasium, cuius copiam non nisi iniqua conditione vult ei facere leno herus meus? QVID ERGO DVBITAS, QVIN LVBENTER, &c.]quid ergo dubitas,quin herus meus cùm herum tuum odio capitali persequatur, libenter

malè faciat hero tuo, quod possit, ídque eius meritò? TVM AVTEM SI QVID TV ADIVVAS,&c.] iam verò si quid ad hanc rem adiuméti afferas,& si operam tuam addas, tanto facilius hoc facere poterit. DVM HERO INSID. P. NE À TE P.] metuo, ne interea dum hero meo insidias comparem, abs te peream: id est, tua opera peream, quòd rem tibi commissam & creditam tacere non potueris. perdeam, pro, peream positum. d. interposito, vt sæpè aliàs. EX SYNCERASTO CRVRIFR.] ex eo, qui nunc sum, fecerit directum, & mihi in crucem acto crura fregerit. Consueuisse autem Romanos iis, qui in crucem acti essent, crura suffringere constat. ex quo illud in oratione pro Roscio Amerino. *Opinor iis crura suffringantur.* INDICASSO.] indicauero. FIDEI NON MELIVS CRED.] fideliorem me tibi præbebo fide ipsa. non ipsa fides tam fidelis est, & arcani continens, quam ego ero. LOCVS, OCCASIÓQVE LIBERÈ EST] locus, occasióque est liberè loquendi. nulli sunt arbitri, qui nos audiant. SOLI SVMVS] prouerbiū olet. vtitur eo & Plato. μόνω ἐσμέν. FACERE FRVGEM] facere rem sibi vtilem. DEAMAT] valde amat. DVODEVIGINTI MINIS] octodecim minis. IN DIVITIAS] in domum suam diuitiis refertam, & copiosam. MANV EAS ASS. SVAS P. LIB. C.] asserat eas in libertatem causa liberali, id est, iudicio, seu actione de libertate. Terentius Adelph. *Nam ego illam liberali assero causa manu.* ad quem locum Donatus. Ordo est. Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba, à quibus etiam assertores, B dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & causa ipsa liberalis dicitur, quæ actionem in se continet libertatis. PROFECTÒ AD INCITAS LEN. RED.] Nonius, incitas, dicitur ægestas. Plaut. Trin. *Alij exsulatum abierunt, alij emortui, alij se suspendêre. Item nunc hic, cuius est, vt ad incitas redactus est?* Idem Pœnulo. *Profectò ad incitas lenonem rediget,* &c. sed videtur *incitas* esse accusandi casus, eiúsque vnius numeri multitudinis. Carisius lib. I. instit. *Alia vnius tantùm casus sunt, vt Haud secus ac iussi faciunt, adfatim, adincitas, infitias, suppetias,* &c. Apuleius libr. 3. perspicuè facit hoc nomen accusandi casus. *Tum opulentia nimia nimis ad extremas incitas deducta.* QVIN PRIVS DISP. F.] id est, quin prius mea opera disperibit, &c. QVÀM VNVM CALCEM CIVERIT] id est, quàm vnum pedem mouerit. sic Nonius hunc locum profert. Libri tamen nonnulli veteres habent *vnam*: ego putabam legendum *imum calcem*. VALEAS BENÉQVE, VT T. S.] id est, vt valeas, benéque tibi sit. EST IN MANV] est in potestate. DVM CALET] dum recens est, & dum occasio negotij gerēdi præstò est. tralatio sumta à ferro, quod dum calet, tundēdum & cudendum est. nam vbi refrixit, frustrà tunditur à fabris. PROBA MATERIES DATA EST, SI,&c.] allegoria est, cuius sententia non est obscura, neque difficilis ad intelligendum. hoc enim significat negotium, aut munus præclarum, & vtile à se Milphioni datum esse, si modò adhibeat idoneum hominem, qui id gerere, & conficere possit. ILLIC HINC ABIIT.] C ille hinc abiit. loquitur nunc solus Milphio. TANTVM EVM INSTAT EXITII] antiquè pro tantum ei instat exitij. SATÍSNE PRIVSQVAM VNVM EST INIECT. T.] id est, nónne planè priusquàm vnum telum in lenonem iniectum est, quo perdatur, tum propinquum est alterum, quo conficiatur? allegoria est, cuius item sententia est apertissima. ANTE ÆDEIS] foras. SEVOCEM] seorsum vocem. al. *euocem*. quod non reiicio. ET QVÆ AVDIVISTIS MODÒ] sic habent libri vulgati, & nonnulli ex nostris veteribus, quos sequor. Alij, *Et quæ audiuit modò*: alij sine copula, *Quæ audiuit modò*, &c. DII IMMORTALES, CLADES, QVANTA, ADVEN. CAL.] sic habent nostri libri veteres, non paulò melius, quàm vulgati, *Dÿ immortales per me quāta aduenit calamitas.* quod autem Camerarius edidit, *dÿ imm. quid malorum, quanta aduenit calamitas.* eius scripturæ nulla apparent in nostris libris vet. vestigia. ID NEGOT. INSTIT. EST] tale negotium institutum, id est, inceptum est, vt non sit mora interponenda. NAM ET HOC NOCTE CONS.] & id, quod à seruo lenonis mihi commissum est, nocte consulendum, id est, consultandum, ac deliberandum est. ET ILLVD AVTEM INSERV.] & illud rursus consilium vernaculum, id est, domesticum, & à nobis natum, D ac profectum, seu à nobis inuentum, atque excogitatum, à me seruo adiuuandum, vel illi consilio vernaculo inseruiendum. REMORA SI SIT, QVI MALAM,&c.] si qua res me remorata fuerit, meritò fecerit is, qui mihi det malum.

HANNO POENVS loquitur Punicè.

NY thalonim valon vth si corathisima consith.
Chym lach chunyth mumys tyalmyctibari imischi
Lipho canet hyth bymithij ad ædin bynuthij.
Byrnarob syllo homalonin vby misyrthoho
Bythlym mothyn noctothij nelechanti dasmachon
Yssidele brim tyfel yth chylys chon, tem liful

A Vth bynim yſdibur thinno cuth nu Agoraſtocles
Ythe manet hihy chyrſae lycoeh ſith naſo
Bynni id chil luhili gubylim laſibit thym
Bodyaly herayn nyn nuys lym moncoth luſim
Exanolim volanus ſuccuratim miſti atticum eſſe
Concubitum à bello cutim beant lalacant chona enus es
Huiec ſilec paneſſe athidamaſcon alem induberte felono buthume
Celtũ comucro lueni, at enim auoſouber hent hyach Ariſtoclem
Et te ſe aneche naſoctelia elicos alemus duberter mi comps veſpiti.
B Aodeanec lictorbodes iuſſum limnimcolus.
Deos deáſque veneror, qui hanc vrbem colunt,
Vt, quod de mea re huc veni, ritè venerim.
Meáſque vt natas, & mei fratris filium,
Reperire me ſiritis, (dij voſtram fidem,)
Quæ mihi ſurreptæ ſunt, & fratris filium.
Sed hîc mihi antehac hoſpes Antidamas fuit.
Eum feciſſe aiunt ſibi, quod faciundum fuit,
Eius filium hic prædicant eſſe Agoraſtoclem,
Deum hoſpitalem at teſſeram mecum fero,
In hiſce habitare monſtratu'ſt regionibus:
C Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

DEOS DEÁSQVE VENEROR.] deos deáſque oro, qui, &c. SIRITIS.] ſiueretis. ET MEI FRATRIS FIL.] Agoraſtoclem Iachonis fratris filium. EIVS FILIVM] adoptiuum. TESSERAM] σύμβολον. ſignum, quod conuenerat inter hoſpites vt longo interuallo, vel ipſi inter ſe, vel eorum liberi agnoſcerent.

AGORASTOCLES, MILPHIO, POENVS.

Ain' tu dixe Synceraſtum, Milphio,
Has eſſe ingenuas ambas ſurreptitias
D Carthaginenſeis? MI. aio: &, ſi frugi eſſe vis,
Eas liberali iam aſſeres cauſſa manu.
Nam tuum flagitium'ſt tuas populareis te pati
Seruire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ,
POE. Prò di immortales, obſecro veſtram fidem,
Creta eſt profectò horunc' hominum mihi oratio,
Quàm orationem hanc aures dulcem deuorant?
Vt mihi abſterſerunt omnem ſorditudinem?
AG. Si ad eam rem teſteis habeam, faciam quod iubes.
MI. Quid tu mihi teſteis? quin tu inſiſtis fortiter?
Aliquà fortuna fuerit adiutrix tibi.
AG. Incipere multo eſt, quàm impetrare, facilius.

MI. Sed quænam illæc auis est, quæ huc cum tunicis aduenit? A
Númnam it à balneis circumductus pallio?
Facies quidem ædepol punica est.
Seruos quidem ædepol veteres antiquósque habet.
AG. Quî scis? MI. viden' homines sarcinatos consequi?
Atque vt opinor digitos in manibus non habent.
AG. Quî iam? MI. quia incedunt cum annulatis auribus.
Adibo ad hosce, atque appellabo Punicè.
Si respondebunt, Punicè pergam loqui:
Si non, tum ad horum mores linguam vertero.
Quid ais tu? ecquid commeministi Punicè?
AG. Nihil ædepol. nam quî scire potui, dic mihi, B
Qui illinc sexennis perierim Karthagine?
POE. Prò di immortales, hunc ad plurimi modum
Periêre pueri liberi Karthagine.
MI. Quid tu ais tu? AG. quid vis? MI. vin' appellem hunc Punicè?
AG. An scis? MI. nullus me est hodie Pœnus Punior.
AG. Adi, atque appella quid velit. quid venerit:
Qui sit, cuiatis, vnde sit. ne parseris.
MI. Ano. cuiates estis? aut quo ex oppido?
POE. Hanno Muthum Balle beccha edre anech.
AG. Quid ait? MI. Hannonem sese ait Karthagine, C
Karthaginiensem, Muthum Ballis filium.
POE. Ano. MI. salutat. POE. domni. MI. doni vult tibi
Dare hinc nescio quid. audin' polliceri er?
AG. Saluta hunc rursus Punicè verbis meis.
MI. Ano donni. hic mihi tibi inquit verbis suis.
POE. Me bar bocca. MI. istuc sit tibi potius, quàm mihi.
AG. Quid ait? MI. miseram esse prædicat buccam sibi.,
Fortasse medicos nos esse arbitrarier.
AG. Si ita est, nega esse. nolo ego errare hospitem.
MI. Audi tu rufen mico istam. AG. sic volo. D
Profectò vera cuncta huic expedirier.
Roga numquid opus sit? MI. tu qui zonam non habes,
Quid in hanc venistis vrbem, aut quid quæritis?
POE. Muphursa. AG. quid ait? POE. mo in lechianna. AG. quid venit?
MI. Non audis? mures Africanos prædicat
In pompam ludis dare se velle ædilibus.
POE. Lalech labcanani limi incoht. AGO. quid nunc ait?
MI. Ligulas, canalis ait se aduexisse, & nuces.
Nunc orat operam vt des sibi, vt ea veneant.
AG. Mercator, credo, est. POE. I sam. MI. aruinam quidem.

A POE. Palum erga dectha. AG. Milphio quid nunc ait?
MI. Palas vendundas sibi ait, & mergas datas,
Vt hortum fodiat, atque vt frumentum metat.
Ad messim credo missus hic quidem tuam.
AG. Quid istuc ad me? MI. certiorem te esse volui,
Ne quid clàm furtiuè accepisse censeas.
POE. Muphonnium sucoram. MI. hem caue sis feceris,
Quod hic te orat. AG. quid ait, aut orat? expedi.
MI. Sub cratim vti iubeas sese supponi, atque eo
Lapides imponi multos, vt sese neces.
POE. Gunebel balsamen erasan. AG. narra quid est,
B Quid ait? MI. non hercle nunc quidem quicquam scio.
POE. At vt scias nunc dehinc latinè iam loquar.
Seruum hercle te esse oportet & nequam & malum,
Hominem peregrinum atque aduenam qui irrideas.
MI. At hercle te hominem & sycophantam, & subdolum,
Qui huc aduenisti nos captatum migdilibs
Bisulca lingua, quasi proserpens bestia.
AG. Maledicta hinc aufer, linguam compescas, tace.
Maledicere huic tu temperabis, si sapis.
Meis consanguineis nolo te iniustè loqui.
Karthagini ego sum natus, vt tu sis sciens.
C POE. O mihi popularis, salue. AG. & tu ædepol, quisquis es.
Et si quid opus est, quæso dic atque impera,
Popularitatis caussa. POE. habeo gratiam.
Verùm ego hic hospitium habeo, Antidamæ filium
Quæro, commonstra si nouisti Agorastoclem.
Ecquem adolescentem tu hic nouisti Agorastoclem?
AG. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium,
Ego sum ipsus, quem tù quæris. POE. hem quid ego audio?
AG. Antidamæ natum me esse. POE. si ita est, tesseram
Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.
D AG. Agedum huc ostende. est par probè. nam habeo domum.
POE. O mi hospes salue multum. nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit,
Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.
AG. Ergo hîc apud me hospitium tibi præbebitur,
Nam haud repudio hospitium. neque Karthaginem,
Vnde sum oriundus. POE. di dent tibi omnes quæ velis.
Sed quid ais? quî potuit fieri, vt Karthagini
Natus sis, hîc autem habuisti Ætolum patrem?
AG. Surreptus sum illim: hic Antidamas hospes tuus
Emit me, & is me sibi adoptauit filium.
POE. Demarcho item ipse fuit adoptatitius.

Sed mitto de illo,& ad te redeo.dic mihi A
Ecquid meministi tuûm parentum nomina?
AG. Patris atque matris memini. POE. memorandum mihi,
Si noui fortè,aut si sunt cognati mihi.
AG. Ampsigura mater mihi fuit,Iachon pater.
POE. Patrem atque matrem viuerent vellem tibi.
AG. An mortui sunt? POE. factum,quod ego ægrè tuli.
Nam mihi sobrina Ampsigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me heredem fecit,cùm suum obiit diem.
Quo mè priuatum esse ægrè patior mortuo.
Sed si ita est,vt tu sis Iachonis filius, B
Signum esse oportet in manu læua tibi,
Ludenti puero quod momordit simia.
Ostende vt inspiciam,iam aperi,audi,atque ades.
AG. Mi patrue salue. POE. & tu salueto Agorastocles.
Iterum mihi natus videor,quia te repperi.
MI. Pol istam rem vobis bene euenisse gaudeo.
Et te moneri nónne vis? POE. sanè volo.
MI. Paterna oportet reddi filio bona.
Æquum est habere hunc bona,quæ possedit pater.
POE. Haud postulo aliter.restituentur omnia.
Suam rem sibi saluam sistam,si illò aduenerit. C
MI. Facito sis reddas,etsi hîc habitabit tamen.
POE. Quin mea quoque iste habebit,si quid de me fuat.
MI. Festiuum facinus venit mihi in mentem modò.
POE. Quid id est? MI. tua est opus opera. POE. dic mihi,quid lubet?
Profectò vtêris,vt voles,operam meam.
Quid est negotij? MI. Potin' fieri subdolus?
POE. Inimico possum,amico est insipientia.
MI. Inimicus hercle est huius. POE. male faxim lubens.
MI. Amat à lenone hic. POE. facere sapienter puto.
MI. Leno hic habitat vicinus. POE. malefaxim lubens. D
MI. Ei duæ puellæ sunt meretrices seruulæ
Sorores.Earum hic alteram efflictim perit,
Neque eam incestauit vmquam. POE. acerba amatio est.
MI. Nunc leno ludificatur. POE. suum quæstum colit.
MI. Hic illi malam rem dare volt. POE. frugi,si id facit.
MI. Nunc hoc consilium capio,& hanc fabricam apparo,
Vt te allegemus filias dicas tuas,
Surreptásque esse paruulas Karthagine,
Manúque liberali ambas caussa asseras,
Quasi filiæ tuæ sint ambæ.intelligis?
POE. Intelligo hercle.nam mihi item natæ duæ

A Cum nutrice vna ſurreptæ ſunt paruulæ.
MI. Lepidè hercle aſſimulas, iam in principio id mihi placet.
POE. Pol magis quàm vellem. MIL. heu hercle mortalem catum,
Malum, crudúmque, & callidum, atque ſubdolum,
Vt afflet quo illud geſtu faciat facilius?
Me quoque dolis iam ſuperat architectonem.
POE. Sed earum nutrix qua ſit facie, mihi expedi.
MI. Statura haud magna, corpore aquilo eſt. POE. ipſa ea'ſt.
MI. Specie venuſta, ore paruo, atque oculis pernigris.
POE. Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.
MI. Vin eam videre? POE. filias malo meas.
B Sed i atque euoca illam, ſi eæ meæ ſunt filiæ,
Si illarum eſt nutrix, me continuò nouerit.
MI. Heus ecquis hic eſt? nunciate vt prodeat
Foràs Giddeneme. eſt qui illam conuentam eſſe volt.

EAS LIBERALI IAM ASS. C. N.] eas manu aſſeres, id eſt, vindicabis in libertaté cauſa liberali, id eſt, actione de libertate. TVVM FLAGITIVM EST.] tuum dedecus eſt, tibi dedecori eſt, &c. CRETA EST] id eſt, candida eſt inſtar cretæ. ſic Camerarius. Quidam tamen legi volunt, *certa*, libris omnibus veteribus inuitis. QVÀM ORATIONEM HANC, &c.] quàm, ſcribendum cum accentu graui, vt ſit interrogãs: hoc modo: quàm deuorant, id eſt, quàm valde deuorãt aures meæ hanc dulcem orationem? VT MIHI ABSTERSERVNT, &c.] Nonius profert hunc verſum in voce *ſorditudinem*. QVID TV MIHI TESTEIS?] quid tu mihi teſteis ſubintellige poſcis, aut quæris, aut narras? SED QVÆNAM ILLIC AVIS EST, &c.] quis homo cum illo ornatu nouo, & peregrino, ſine pallio? CIRCVMDV-C CTVS PALLIO?] per dolũ, & inſidias ſpoliatus pallio. FACIES QVIDEM ÆDEPOL] in noſtris libris ſequũtur deinceps hæc verba, *punicu'ſt, gugga eſt homo*. gugga auté, id eſt, Afer, ſeu homo ex Lybia. QVIA INCEDVNT CVM ANNVLATIS AVRIB.] cùm annuli manibus, non auribus geſtari debeant. ECQVID COMMEMINISTI PVNICE.] numquid meminiſti punicam linguam? HVNC AD PLVRIMI MODVM] ordo eſt, plurimi ad hunc modum. PVBIOR.] magis Pœnus, callidior, verſutior, vel punicæ linguæ ſciẽtior. QVI SIT] quis ſit, vel qualis homo ſit. CVIATIS.] cuias, id eſt, cuius nationis. NE PARSERIS] nolito parcere. quærere hæc omnia. ARBITRARIER.] arbitrabatur. AVDI TV RVFEN MICO ISTAM.] credibile eſt Milphionem ſignificare his verbis, ſe non eſſe medicos, aut monere hoſpitem, vt alios medicos quærat. SIC VOLO PROF. VERA CVNCTA.] idem ferè dicit, quod ſuprà, nolo errare hoſpitem, volo ei omnia verè exponi, atque explicari. QVI ZONAM NON HABES.] quia diſcinctus, vel quod viaticum non habere videris. ÆDILIB.] qui quo res admirabiliores, inuſitatiores, denique magis peregrinas & longinquas populo ſpectandas præbebant, hoc ludos facere videbantur magnificentiores LIGVLAS] D Chariſius. Lingula cum n. à linguendo dicta eſt in argento. in calceis verò ligula à ligando. ſed vſus ligulam ſine n. frequentat. Feſtus. ligula per diminutionem linguæ dicta, aliàs à ſimilitudine linguæ exſertæ, vt in calceis aliàs inſertæ, id eſt, infrà denteis coërcitæ, vt in tibiis. Eſt etiam lingula Varroni gladiolus oblongus in ſpeciem linguæ factus. PALAS] pala, præter alias huius vocis ſignificationes, etiam nomen eſt inſtrumenti ruſtici, quo terra foſſa, vel egeritur, vel aggeritur, quod à nomine gallico non admodum diſcrepat. MERGAS.] Feſtus, Mergæ furculæ, quibus acerui frugum fiunt, dictæ à volucribus mergis, quia vt illi ſe in aquam mergunt, dum piſceis perſequuntur, ſic meſſores eas in fruges demergunt, vt eleuare poſſint manipulos. NE QVID CLÀM, FVRTÍMVE ACC. CENS.] ne quid te clàm, aut furtim accepiſſe putes. noſtri libri veteres habent. *Ne quid clam, furtim ſe acc. cenſ.* Camerarius edidit, *Ne quid clam furtiuè*, &c. vulgati habent, *Ne quod ſurtiue clam*, &c. SVB CRATIM VTI IVBEAS.] ſupplicij genus Karthaginienſibus vſitatum, quod Tacitus libro de Moribus Germanorum commemorat his verbis. *Diſtinctio pœnarum ex delicto proditores, & transfugas arboribus ſuſpẽdunt. Ignauos, & imbelleis, & corpore infameis cœno, ac palude iniecta inſuper crate, mergunt.* & T. Liuius lib. 4. *Ad hunc tumultum accitus Poſtumius aſperiora omnia fecit acerbis quæſtionibus, crudelibus ſuppliciis. Poſtremò cùm modum ira nullum faceret: ad vociferationẽ eorum, quos necari ſub crate iuſſerat concurſu facto, ipſe ad interpellantis pœnam vecors de tribunali decurrit.* MIGDILIBS] ſic ferè habẽt noſtri lib. vet. *Migdilibs* autẽ, id eſt,

mixtus Libs, non omni ex parte Afer, sed mixti generis, & duarũ linguarum, hoc est, bilinguis: Karthaginienses enim lingua Africa, & Tyria vtebantur. Virgil. Æneid. *Quippe domum timet ambiguam, Tyriósque bilingueis.* BISVLCA LING.] duplici lingua. QVASI PROS. BEST.] tamquam serpens bestia. Varr. lib. 4. de ling. Lat. serpere, & proserpere, idem dicebãt, vt Plautus qui scribit, quasi proserpens bestia. serpẽtes autẽ duplici lingua videntur esse. ECQVEM] numquem. ADOPTATITIVM] filium adoptiuum. NAM HABEO D.] id est, domi. PATER TVVS ERGO] id est, pater tuus, inquam, &c. HÌC AVTEM H.] hîc autem habueris Æt. p. ILLIN] illinc. MEMORA DVM M.] dic dum mihi parentum tuorum nomina. PATREM ATQ. MATREM VIV. VELLEM T.] id est, patrem atque matrẽ viuere vellem tibi, vel, pater atque mater viuerent vellem tibi. LVBENTI PVERO QVOD M. S.] quod signum ludenti puero dentibus inflixit simia. quam notam ludenti puero morsu impressit simia. ADI, ATQ. ADES] sic edendum curaui, quamuis nostri libri veteres habeant, *audi, atque ades.* SISTAM] repræsentabo. FACITO SIS] facito si vis reddas: facito sodes reddas, etiam si Karthaginem non reuerteretur. SI QVID DE ME FVAT] si quid mihi humanitus accidat. VTÊRIS VT VOLES OP. M.] antiquè dixit vteris operã, pro vteris opera. SVBDOLVS?] dolosus, fallax? AMICO EST INSIP.] amico subdolũ esse, est insipientia. AMAT À LENONE HIC] Agorastocles amat puellam ex domo lenonis. INCESTAVIT.] stuprauit. ACERBAE AMATIO EST] acerbè amat, qui quod amat, eo non potitur. SVVM QVAESTVM COLIT] suo quæstui seruit. VT TE ALLEGEMVS.] vt te ad lenonem priuatim mittamus. MAGIS QVÀM VELL.] quasi dicat, non est assimulatio, sed verum desiderium, veráque oratio. hîc histrio Pœni parteis agens ægrum ex imo pectore traxit spiritum. HEM HERCLE MORT. C.] hoc ideo dicit, quòd Pœnus filiarum amissarum recordatione percussus ingemuit, ac suspirauit. idque Milphio per simulationem factum esse existimat. VT AFFLET?] quo pacto addit fletum & lacrymas dolis, quo illud, quod vult, faciat credibilius, ac probabilius? quàm bellè simulat Pœnus sibi filias duas esse surreptas fletu, & lacrymis? ARCHITECTONEM] me dolorum architectum dolis superat. CORPORE AQVILO.] id est, nigro. Festus, Aquillius cognomen ab aquilo colore, id est, nigro dictum.

GIDDENEME nutrix. HANNO Pœnus. MILPHIO seruus. AGORASTOCLES. Puer.

GI. QVis pultat? MI. qui te proximus est. GI. quid vis?
MIL. eho.
Nouistin' tu illunc tunicatum hominem, qui siet?
GI. Nam quem ego aspicio? prò supreme Iupiter,
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Karthaginiensis. MI. ecce autem mala,
Præstigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.
GI. O mi here salue Hanno, insperatissime
Mihi, tuísque filiis, salue, atque eho
Mirari noli, neque me contemplarier,
Cognoscin' Giddenemen ancillam tuam?
POE. Noui, sed vbi sunt meæ gnatæ? id scire expeto.
AG. Apud ædem Veneris. POE. quid ibi faciunt, dic mihi?
AG. Aphrodisia hodie Veneris est festus dies.
Oratum ierunt deam, vt sibi esset propitia.
GI. Pol satis scio impetrarunt, quando hic, hîc adest.
AG. Eho, an huius sunt illæ filiæ? GI. ita vt prædicas.
Tua pietas nobis planè auxilio fuit.
Cùm huc aduenisti hodie in ipso tempore.

Namque

A Namque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quæstum corpore.
PV. Handones illi hanun bene si illi in mustine.
GI. Me ipsi & eneste dum & al amna cestinum.
AG. Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.
MI. Matrem salutat hic suam, hæc autem hunc filium.
POE. Tace, atque parce muliebri supellectili.
AG. Quæ ea est supellex? POE. clarus clamor. sine modò.
Tu adduc hos intrò, & vnà nutricem simul
Iubeto abire hanc ad te. AG. fac quod imperat.
MI. Sed quis illas tibi monstrabit? AG. ego doctissimè.
B MI. Abeo igitur. AG. facias, modò quam memores, mauelim.
Patruo aduenienti cœna curetur volo.
MI. Lachanam vos, quos ego iam detrudam ad molas.
Inde porrò ad puteum, atque ad robusteum codicem.
Ego faxo hospitium hoc leniter laudabitis.
AG. Audin' tu patrue? dico, ne dictum neges,
Tuam mihi maiorem filiam despondeas.
POE. Pactam rem habeto. AG. spondésne igitur? POE. spondeo.
AG. Mi patrue salue. nam nunc es planè meus.
Nunc demum ego cum illa fabulabor liberè.
Nunc patrue si vis tuas videre filias,
C Me sequere. POE. iamdudum equidem cupio, & te sequor.
AG. Quid si eamus illis obuiam? POE. at ne inter vias
Præterbitamus metuo. magne Iupiter
Restitue certas mihi ex incertis nunc opes.
AG. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
Sed eccas video ipsas. POE. hæcine sunt meæ filiæ?
Quantæ è quantillis iam sunt factæ? AG. scin' quid est?
Græcæ sunt hæ columnæ, sustolli solent.
MI. Opinor hercle hodie, quod ego dixi per iocum,
Id euenturum esse, & seuerum & serium,
D Vt hæ inueniantur hodie esse huius filiæ.
AG. Pol istud quidem iam certum est, tu istos Milphio
Abduce intro. nos hasce hic præstolabimur.

QVI TE PROX.] qui tibi proximus est. PRÆSTIGIATOR H. Q. P. PR.] hic quidem Pœnus probus præstigiator est. præstigiator dictus est à præstigiis, præstigiæ autem à præstinguendis oculis. TVÍSQVE FILIIS] tuis filiabus. ATQVE PARCE MVLIEBRI] legendum fortasse est, atque muliebri parce supellectili. AD TE] domum tuam. FACIAS, QVÀM MEMORES MAV.] malim facias, quàm dicas. LACHABAM VOS: QVOS EGO IAM] verba sunt Milphionis seruos, & comites, Hannonis Pœni domum ducentis, & eos alloquentis, sed interim suo more iocantis. Nam quid sibi velint hæc *Lachanam vos*, diuinare non possum. multa mihi veniunt in mentem: sed ea me promere atque edère pudet. edam tamen, vel quæ in buccam venient. Nam si ea probarem, alia ratio esset. Nunc cùm ne ego quidem probem, quid est, cur ea qualiacumque sint, in medio ponere vereat! *Lachanam vos*, igitur, id est, oleribus accipiam, & explebo vos. QVOS EGO IAM DETR.] minatur se

eos indignis modis vexaturum,& cruciaturum. AD ROBVR COD.] genus cruciatus, & supplicus est robustus codex, seu robustum lignum, sed vno verbo, robus. EGO FAXO HVSPIT.] satis apertè nunc significat, hospitium hoc non valde Pœnis iucundum fore: id est, se eos malè accepturum. PACTAM REM HABETO.] id est, promitto tibi, ac paciscor tecum. PRÆTERBITAMVS] prætereamus. betere, est, ire. præterbitere, præterire. QVANTÆ è QVANTILLIS] quàm magnæ, è quàm paruis. GRÆCÆ SVNT HAE COLVMNAE SVST. SOLENT.] sic reposui, nostrorum librorum veterum scripturam aliquantum deprauatam secutus, in quorum vno scriptū est, *Træcæ sunt columnæ*, &c. quomodo & Adrianus Turnebus, vt erat vt εὔστοχος & ingeniosus, legendum coniecit libr. Aduersar. 10. cap. 24. Erant autem, vt docet ille, Græcæ columnæ Romanis in pretio. & quia aliis erant pretiosiores, & cariores, vt magis eminerent, in alta basi collocabantur, & idem sustollebantur, id est, sursum tollebantur. Camerarius putat legi posse, *Etruscæ sunt columnæ*, &c. ego sic mâlo, vt edidi. Lucret. lib. 4. *Multáque per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atque leui sustollit machina nisu.* sustolli autem, quo verbo, & Lucretius vtitur, valet sursum tolli. PRAESTOLABIMVR.] exspectabimus. A

B

ADELPHASIVM. ANTHERASTILIS. AGORASTOCLES. HANNO Pœnus.

AN. FVit hodie operæpretium eius, qui amabilitati animum adiiceret,
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eò visere venit.
Deamaui ecastor illic ego hodie lepidissima munera meretricum.
Digna diua venustissima Venere, neque cōtemsi eius opus hodie.
Tanta ibi copia venustatū aderat, in suo quæque loco sita mundè.
Arabius, murrhinúsque omnia odor complebat. haud sordere visus est. C
Festus dies, Venus, nec tuum fanum, tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certò enim, quòd quidem ad nos duas
Attinuit præpotentes, pulcræ, pacísque potentes soror fuimus,
Neque ab iuuentute ibi irridiculò habitæ, quod pol soror ceteris omnibus factum est.
AD. Malim istuc aliis videatur, quàm vti tu te collaudes. AN. spero equidem,
Et pol ego cùm ingeniis, quibus sumus, atque aliæ, cognosco. D
Eo sumus natæ genere, vt deceat nos esse à culpa castas.
POE. Iupiter, qui genus colis, alísque hominum, per quem viuimus vitalem æuum,
Quem penes spes vitæ sunt hominum omnium, da diem hunc sospitem quæso
Rebus meis agundis. quibus annos multos carui, quásque è patria
Perdidi paruas, redde his libertatem, inuictæ præmium vt esse sciam pietati.
AG. Omnia faciet Iupiter faxo. nam mihi est obnoxius, & me metuit.
POE. Tace quæso. AG. ne lacruma patrue.
AN. Vt volupe'st homini mea soror, si quod agit, cluet victoria:

Sicut

A Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulcritudine!

AN. Stulta soror es magis, quàm volo. an verò pulcra videre, obsecro,
Si tibi illic non os oblitum est fuligine? AG. ô patrue mi, patruissume.

POE. Quid est fratris mei nate, mi nate quid vis? expedi.

AG. At enim volo hoc agas. POE. at enim ago istuc. AG. patrue mi patruissime.

POE. Quid est? AG. est lepida & lauta. vt sapit? POE. ingenium patris habet, quòd sapit.

AG. Quæres iam diu ædepol sapientiam tuam, hæc quidem cùm abusa est.

B Nunc hinc sapit, hinc sentit, quicquid sapit, è meo amore.

AD. Non eo sumus genere prognatæ, tametsi sumus seruæ, soror,
Vt deceat facere nos quicquam, quod homo quisquam irrideat.
Multa sunt mulierum vitia, sed hoc è multis maximum est,
Cùm sibi nimis placent, nimísque operam dant vt placeant viris.
Nimiæ voluptati est, quod in extis nostris portentum est soror,
Quódque haruspex de ambabus dixit. AG. velim de me aliquid dixerit.

AD. Nos fore inuito domino nostro diebus paucis liberas.
Id ego, nisi quid di, aut parentes faxint, quid sperem, haud scio.

AG. Mea fiducia hercle haruspex, patrue his promisit, scio,
C Libertatem, quia me amare hanc scit. AD. soror sequere hàc. AN. sequor.

POE. Priusquam abitis, vos volo ambas. nisi piget, consistite.

AD. Quis reuocat? AG. qui bene vult vobis facere. AD. facere occasio est.
Sed quis homo est? AG. amicus vobis. AD. qui quidem inimicus non est.

AG. Bonus est hic homo, mea voluptas. AD. pol istum malim, quàm malum.

AG. Siquidem amicitia est habenda, cum hoc habenda est. AD. haud
D precor.

AG. Multa bona vobis facere vult. AD. bonus bonis benefeceris.

POE. Gaudio ero vobis. AD. at ædepol nos voluptati tibi.

POE. Libertatíque. AD. isto pretio tuas nos facile feceris.

AG. Patrue mi, ita me di amabunt, vt ego, si sim Iupiter,
Iam hercle ego illam vxorem ducam, & Iunonē extrudam foràs.
Vt pudicè verba fecit? cogitatè & commodè?
Vt modestè orationem præbuit? certò hæc mea est.

POE. Sed vt astu sum agressus ad eas! AG. lepidè hercle atque commodè.
Perge etiam, tenta, rem in pauca confer: sitiunt qui sedent.

POE. Quid? istic quod faciundum est, cur non agimus? in ius vos voco.

AG. Nunc tene patrue. POE. tu frugi si bonæ es. AG. Vin' ego hanc apprehendam? POE. tene. A
AD. An patruus est Agorastocles tuus hic? AG. iam faxo scibitis.
Nunc pol ego te vlciscar probè.nam faxo mea eris sponsa.
POE. Ite in ius,ne moramini. AN. inteſtare me atque duce.
AG. Ego te anteſtabor,poſtea hanc amabo,atque amplexabo.
Sed illud quidem volui dicere, immò dixi hercle quod volebam.
POE. Moramini.in ius vos voco niſi honeſtiu'ſt prehendi.
AD. Quid in ius vocas nos,quid tibi debemus? AG. dice tu illi.
AD. Etiam me meæ allatrant canes? AG. at tu hercle alludiato.
Dato mihi pro offa ſauium, pro oſſe linguam obicito.
Ita hanc canem faciam tibi ego oleo tranquilliorem. B
POE. Ite ſi itis. AD. quid nos fecimus tibi? POE. fures eſtis ambæ.
AG. Nóſne tibi? POE. vos,inquam. AG. atque ego ſcio. AD. quid furti eſt id? AG. hunc rogato.
POE. Quia annos multos filias meas celauiſtis clàm me,
Atque equidem ingenuas,liberas,ſummóque genere natas.
AD. Numquam me caſtor reperies tu iſtuc probrum penes nos.
AG. Da pignus,ni nunc periures in ſauium,vter vtri det.
AD. Nihil tecum ago,abſcede obſecro. AG. atque hercle mecum agendum eſt.
Nam hic patruus meus eſt.pro hoc mihi patronus ſim neceſſe eſt.
Ei prædicabo quo modo vos furta faciatis multa, C
Quóque modo huiuſce filias apud vos habeatis ſeruas,
Quas vos ex patria liberas ſurreptas eſſe ſcitis.
AD. Vbi ſunt eæ,aut quæ ſunt,obſecro? AG. ſatis ſunt maceratæ.
POE. Quin eloquar. AG. cenſeo hercle patrue. AD. miſera timeo quid
Hoc ſit negotij,mea ſoror:ita ſtupida ſine animo aſto.
POE. Aduortite animum mulieres.primùm,ſi id fieri poſſet,
Ne indigna indignis di darent,id ego euenire vellem.
Nunc quod boni mihi di dant,vobis,voſtræque matri,
Eas dis eſt æquum gratias vos agere ſempiternas: D
Cùm noſtram pietatem approbant, decorántque di immortales.
Vos eſtis ambæ meæ filiæ,& hic eſt cognatus veſter
Huiuſce fratris filius Agoraſtocles. AD. amabo,
Num hi falſo oblectant gaudio nos? AG. at me ita dij ſeruent,
Vt hic pater eſt veſter.date manus. AD. Salue inſperate nobis
Pater,te complecti nos ſine. POE. cupitæ atque exſpectatæ.
AN. Pater ſalue,ambæ filiæ ſumus,amplectamur ambæ.
AG. Quis me amplectetur poſtea? POE. nunc ego ſum fortunatus,
Multorum annorum miſerias nunc hac voluptate ſedo.
AD. Vix hoc videmur credere. POE. magis quî credatis dicam.
Nam voſtra nutrix primùm me cognouit. AD. vbi ea amabo eſt?

Apud

A POE. Apud hunc est. AG. quæso qui lubet tam diu tenere collum,
Priusquam te mihi desponderit? AD. omitto. AG. sperata salue. AD. omitte
Salutem. AG. & tu altera. AN. nolo ego istuc,enicas me.
POE. Condamus alter alterum ergo in neruum brachialem.
Quibus nunc in terra melius est? AG. eueniunt digna dignis.
Tandem huic cupitum contigit. ô Apella,ô Zeuxis pictor,
Cur numero estis mortui? hîc exemplum vt pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror huiusmodi tractare exempla.
POE. Di Deæque omnes vobis habeo meritò magnas gratias,
Cùm hac me lætitia tanta,& tantis affecistis gaudiis,
B Vt meæ natæ ad me redirent,in potestatem meam.
AD. Mi pater,tua pietas planè nobis auxilio fuit.
AG. Patrue,facito in memoria vt habeas, tuam maiorem filiam,
Mihi te despondisse. POE. memini. AG. & dotis quid promiseris.

FVIT HODIE OPERÆ PR.] redeuntes ex æde Veneris puellæ, quæ viderint, commemorant inter se, & dum colloquuntur, in itinere patri suo obuiæ fiunt. EIVS QVI, AMABO AN. ADD.] eius,qui amori operam dare vellet:eius, qui rebus amatoriis seruire vellet. OCVLIS EPVLAS DARE] oculos pascere. DEAMAVI] valde amaui. ARABIVS] odor ex ture Arabio,seu Arabico,& similibus graminibus, & floribus grati odoris:quę in Arabia nascuntur. MVRRHINVS] ex murrha. CLIENTARVM] patrius casus numeri multitudinis à recto clienta, primæ inflexionis, quo nomine vtitur idem Plautus alibi & C Horat. PACISQ. POT.] quæ potuimus Venerem propitiare, & placare, seu quæ potuimus pacem à Venere impetrare. IRRIDICVLO HABITÆ] irrisæ,ridiculo habitæ. ET POL EGO CÙM ING.] & spero verò,inquit,nos taleis aliis videri,cùm cognosco,quib. nos ingeniis sumus,& aliæ puellæ. Nam nostri libri veteres habent, *Et pol ego quom ing.* Quod si quis legi malit, *cum ingeniis*, vt, *cum*, sit præpositio,licebit sic interpretari: Et pol ego cognosco nos taleis aliis videri,cum ingeniis, quibus n.s.id est,habentes talia ingenia,vel talibus ingeniis præditæ, qualibus sumus,atque aliæ. VITALEM ÆVVM] æuus in masculino genere etiam protulit Lucretius,vt quidem legitur in libris omnibus vulgatis,& nónullis manuscriptis lib.3.ibi. *Non modò non omnem posit durare per æuum*, &c. QVEM PENES SP. V. S.] in cuius potestate sunt spes vitæ hominum,&c. QVIBVS ANNOS M. C.&c.] ordo est,redde his libertatem, filiabus meis scilicet,quibus multos annos carui,vt, &c. INVICTAE] quæ numquam victa est,in qua semper mansi, quam semper colui. TACE QVAESO] senex orationem adolescentis impiam non probat,cúmque reprehendit,& coërcet. VT VOLVPE'ST HOMINI] quàm iucundum est homini,&c. SI QVOD AGIT VICT. CLVET] si in eo,quod agit, D victoria clarus est,victoria præstat,& excellit. VIDÊRE] vidêris. SI TIBI ILLIC NON OS OBLIT.] si tibi illic(in æde Veneris)non fuit oblitum,id est,inquinatum os fuligine?quasi dicat,aliæ puellæ visæ sunt deformes,quia eis facies fuligine oblita fuit, alioqui nobis formosiores. vel sic,an verò tibi continuò pulchra videris, si tibi in æde Veneris, os non fuit fuligine sublitum? id est,si non fuisti ridiculo habitu ? Alij fuliginem,pro fuco accipiunt, quo mulieres interdum supercilia pingebant,vt essent nigriora. VOLO HOC AGAS] volo attendas,neque aliud agas. ET LAVTA] & magnifica. VT SAPIT?] quàm sapit?quàm ingeniosa est. PATRIS] mei. QVAERES IAMDIV AEDEPOL SAPIENTIAM] id est, iampridem ædepol sapientia abs te abiit : vel iampridem in te sapientia esse desiit, cùm hæc ætate abusa, id est, consumta sit. quare non potest filia tua sapientiam abs te sumere. NVNC HINC SAPIT] nunc filia tua à me sapientiam sumit, & meo amore. MINÚSQVE DANT OPERAM] nostri libri veteres habent, *minúsque addant operam.* VT PLACEANT VIRIS] suis. PATRVE HIS] sic habent nostri libri veteres perspicuè rectè cùm vulgati habent *patruelis*. BONVS EST HIC HOMO] bonus,id est,beneficus,aut benefaciendi cupidus. ISTVM MALIM] bonum hominem. QVÀM MALVM] hominem. SIQVIDEM AM. EST HAB.] siquidem cum aliquo amicitia ineunda est, &c. ILLAM] Iunonem. COGITATÈ] consideratè. ASTV] astutè,cum astu. SITIVNT, QVI SEDENT] spectatores. NVNC TENE P.] nunc has tene,ne effugiant. TV FRVGI SI BO-

NAE ES] tu verò eas tene, si bonæ frugi es. HANC] Adelphasium. ANTESTARE ME] A id est, apprehende mihi prius auriculã, deinde me iniecta manu in ius ducito. POSTEA HANC AMABO, ATQ.] voluit dicere postea hãc (Adelphasiũ) antestabor. SED ILLVD VOLVI DICERE] hanc antestabor. IMMO DIXI HERCLE Q. V.] immo inquit rectè dixi, hanc amabo, & amplexabor. AMPLEXABO] antiquè pro *amplexabor*. DICE TV IL.] nostri libri veteres habent *dicet illic*, id est, dicet ille. ETIAM ME MEAE ALL.] id est, etiámne ij, qui me tueri debent, me oppugnant. etiámne ij, qui pro me facere debent, mihi aduersantur? ALLVDIATO] alludiare dicuntur heri canibus suis, cùm eis alludũt, cúmque eos demulcent. Ita Agorastocles postulat Adelphasium sibi alludiare tamquam cani, ex eo, quod illa dixerat etiam me meæ allatrant canes? OFFA] quæ dari solet cani. Virg. lib. 6. Æn. de Cerbero. *Cui vates horrere videns iam colla colubris, Melle soporatam, & medicatis frugibus offam Obiicit*, &c. OSSE] solent etiam canibus ossa obiici. Tu igitur mihi pro osse linguam obiicito, vt linguis collatis osculemur inter nos. HANC CANEM.] me sic, me placatum tibi præbebo, neque te allatrabo. DA PIGNVS, NI NVNC PERIVR. &c.] ordo est, da pignus in sauiũ, vter vtri det sauiũ, ni nunc periures, id est, peieres. certa mecum pignore deposito, de sauio, vter vtri sauiũ det. in sauium, id est, de sauio, seu pro sauio. nostri libri veteres tamen sine copulatione, *in*, habent. *Da pignus ni nunc periures, sauium vter vtri det.* SATIS SVNT MACERATAE] hæc summissa voce loquitur Agorastocles, significãs patruo satis diu filias eius esse perterritas, & quasi metu, & cura extenuatas: nunc tandem omni cura, & timore esse liberandas. Primùm, si id fieri posset, &c. Primùm, inquit, vellem, si id fieri posset, vt numquam in seruitutem incidissetis, neq; surreptæ essetis, neque vobis indignè pertulissetis. Nunc autem, quando id quod factum est, infectum esse non potest, vos diis agere gratias æquum est, quod tandem repertæ estis, & agnitæ filiæ meæ. NE INDIGNA INDIGNIS DI DARENT] ne vos indignas seruitute, seruitutem vobis indignam subire paterentur. QVOD BONI MIHI DANT] secundo loco, κατὰ δεύτερον πλοῦν. EAS DIIS EST AEQVVM, &c.] proinde ac si dicat, diis gratias agere debuissetis, si numquam surreptæ essetis: sed nunc quoque gratias eis agere debetis, quòd à seruitute in libertatem iam iam assereminі. HVIVSCE FRATIS S.] mei fratris filiæ. SEDO] lenio, consolor. QVAESO QVI LVBET, &c.] verba Agorastoclis ad Adelphasium, ægrè ferentis, quòd tandiu amplexa patris collum teneat. SPERATA SALVE] verba sunt Agorastoclis ad Adelphasium. sperata autem dicebatur, quam quis sibi vxorem fore sperabat. OMITTE SALVTEM] verba sunt Adelphasij. ET TV ALTERA] verba sunt Agorastoclis. CONDAMVS ALTER ALT. IN NERV. BRACH.] id est, brachia mutuò innectamus, alterna brachia iungamus, alter alterius brachia circumplicemus, cõiungamur inter nos mutuo brachiorũ vinculo. QVIBVS NVNC IN TERRA MELIVS] qui sunt nunc in terra nobis fortunatiores? HVIC] mihi, qui iam Adelphasio potiar. NVMERO] citò .nimis citò. HÎC EXEMPLVM VT PING.] id est, hinc exemplum, vt sumeretis. hoc olim fecit Zeuxis Heracleotes Helenæ simulachrum picturus. quinque enim virgines formosissimas delegit, ex quibus quod esset pulcherrimum in mutum simulachrum transferret, cùm omnia, quę ad venustatem quæreret, se in vno corpore reperire posse non putaret. M. Tull. lib. 2. de Inuent. Rhetor. NAM ALIOS PICT. NIHIL M.] nam alios pictores nolo huiusmodi tractare exempla. valeant alij pictores, vt indigni, qui huiusmodi tractent exempla. B C

ANTHEMONIDES miles, & EIDEM.

SI ego minam non vltus fuero probè, quam lenoni dedi, D
Tum profectò me sibi habento scurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignauissimus,
Ipse abiit foras. me reliquit pro atriensi in ædibus,
Vbi nec leno, neque illæ redeũt, nec quod edim, quicquam datur.
Pro minore parte prandij pignus cœpi, abij foras.
Sic dedero. ære militari tetigero lenunculum
Nactus est hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nuñc mihi irato obuiam veniat velim.
Iam pol ego illam pugnis totam faciam vt sit morula.
Itaque replebo atritate, atrior multo vt fiet,
Quàm Ægyptij, aut qui cortinam ludis per circum ferunt.

A AN. Tene sis me arctè mea voluptas. malè ego metuo miluos. mala
Illa bestia est, ne fortè me auferat pullum tuum.
Vt nequeo satis te complecti, mi pater? AN. ego me moror.
Propemodum hoc nunc obsonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego video? quomodo?
Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est congeminatio?
Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? éstne illæc mea amica Anterastilis?
Et ea est certò. iampridem ego me sensi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?
B Iam hercle ego illum excruciandum totum carnifici dabo.
Sanè genus hoc mulierosum est tunicis demissitiis.
Sed adire certum est hanc ad amatricem Aphricam.
Heus tu, tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotij autem est cum istoc? dic mihi.
POE. Adolescens salue. AN. nolo, nihil ad te attinet.
Quid tibi hanc digito tactio est? POE. quia mihi lubet.
AN. Lubet? POE. ita dico. AN. ligula i in malam crucem.
Túne hîc amator audes esse, hallex viri,
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta mænas, arra pisa ementium,
C Mastruga hals agorâs, hama, tum autem plenior
Alli, vlpicíque, quàm sunt Romani remiges.
AG. Num tibi adolescens malæ, an dentes pruriunt,
Qui huic es molestus? an malam rem quæritas?
Cur non adhibuisti, dum istæc loquereris, tympanum?
Nam te cinædum esse arbitror magis, quàm virum.
AN. Scin', quàm cinædus sum? ite istinc serui foràs,
Efferte fusteis. AG. heus tu, si quid per iocum
Dixi, nolito in serium conuertere.
AN. Quid tibi lubido est, obsecro, Anthemonides,
D Loqui inclementer nostro cognato & patri?
Nam hic noster pater est: hic nos cognouit modò,
Et hunc sui fratris filium. AN. ita me Iuppiter
Bene amet, benefactum gaudeo, & volupe'st mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali,
Cúmque è virtute vobis fortuna obtigit.
AD. Credibile æcastor dicit. crede huic mi pater.
POE. Credo. AG. & ego credo, sed eccum lenonem Lycum.
Bonum virum eccum video, se recipit domum.
POE. Quis hic est? AG. vtrumuis est, & leno, & Lycus.
In seruitute hic habuit duas filias tuas.
Et mihi hic auri fur est. POE. bellum hominem, quem noueris.

AG. Rapiamus in ius. POE. minimè. AG. quapropter? POE. quia A
Iniuriarum multo induci satius est.

SI EGO MINAM NON VLTVS FVERO] si ego pœnas à lenone non expetiuero dignas mina, quam ei dedi, tum verò sim scurris omnibus ludibrio. PRO ATRIENSI] pro seruo atriensi. de atriensibus aliàs dictum. NEC QVOD EDIM QVICQVAM DATVR] nec quod comedam, seu comedim, quicquam datur. sic autem habent libri nostri veteres vulgati, *quod edam.* PRO MAIORE PARTE PR. P. C.] sic habent nostri libri veteres, cùm vulgati habeant, *promere partem prandij*, &c. Camerar. autē ediderit. *pro minore parte prandij.* SIC BEDERO] id est, sic lenonem vltus fuero. ÆRE MILITARI TETIG. LENVNC.] id est, gladio lenonem contemtissimum malè mulcauero. ambiguum in nominibus ære militari. nam æs militare significat tum æs, quod militi datur, id est, stipendium. ex quo ære diruti, & ære merent paruo, tum gladium militarem, seu ferrum militare. NACTVS EST H. MINA QVEM ARG. CIRC.] εἰρώνεια est, proinde ac si dicat putat sibi rem esse cum aliquo ignauo homine, qui iniuriam acceptam persequi non possit. Idcirco me argenti mina fraudauit, sed vehementer errat. B MORVLA] nigra vt maura, parua maura. Quidā lib. vet. habēt *merulea*, quæ scriptura probabilis est, merulea autē, id est, tota nigra, vt merula, quæ nigra auis est. AVT QVI CORTINAM LVDIS PER C. F.] homines sole perusti, qui vas aquæ plenum ludis circensibus circūferunt, vt equos anhelos, & cursu defessos frigida aspergant. TENE SIS ARCTÈ M. V.] Anterastilis milite viso, quem non amat, orat patrem, vt se arctè teneat, & à milite tutam seruet. NE FORTÈ ME AVF. F. T.] allegoria à pullis gallinaceis, qui prospecto miluio confugiunt ad gallinam, eiúsque alis se tegunt. QVID HOC EST COND.] hæc eo dicit miles, quòd videat Anterastilidem Pœnum arctius amplexam. PVER CAVP.] sine toga. nam pueri cauponij, vt essent expeditiores, togis non vtebantur, sed tunicas duntaxat longiusculas gerebant. BALIO L.] balio calore. MVLIEBR.] non dicit mulierosum, sed muliebrosum, id est, quasi androgynum, & cynædicū, & instar mulierum molle. mulierosi autem sunt, qui mulieres impotenter amant, & vt docet Nonius, mulierum appetentes, quos Græci φιλογυνὰς appellant. verumtamen malim hîc legi, vt habent libri vulgati, *mulierosum.* TVNICIS DEMISSITIIS] tunicis ad talum demissis. SED ADIRE CERT. EST H. AD AMIC. AFR.] viden' vt hunc Pœnum contumeliosè muliebri nomine appellet, neque amatorem, sed amatricem? vel dic potius à milite Anterastilidem cōpellari, non eius patrem, quod C declarant ea, quæ sequuntur. *heus tu tibi dico mulier*, &c. amatricem Africam autem, id est, quæ Afrum amat. ECQVID TE PVBET?] id est, nunquid te pudet? QVID TIBI HANC DIG. T.] quid est, quod hanc digito tangere audeas? LIGVLA] contumeliosè ligulam appellat, quasi vel calceorum ligulam, vel instrumentum ferreum, aut æneum, quo pharmacopolæ medicamenta composita è vasis depromunt, vel quo ollas spumanteis coqui purgant: significans hominem esse contemtissimum, atque abiectissimum. HALLEX VIRI] non vir, sed viri muria & penè dicam fæx, vt piscis macerati, & cōditi. hallex, seu allex, seu allec. Túne, inquit, hallex viri, audes hîc amator esse, aut cōtrectare, quod mares homines, id est, germani viri, amant? DEGLVPTA MÆNAS ARRA PISA EMENTVM, &c.] totus hic locus felicissimè, & ingeniosissimè ab Adr. Turnebo restitutus est libro Aduers. 10. cap. 14. & magna ex parte explicatus. Mænadem igitur appellat tamquam mulierem insanam, deinde degluptam ψωλὸν, id est, glande membri inhonesti renudata. arram pisa em. id est, vilissimum hominem, & nullius ferè pretij. Nam qui pisa emunt, vt legumen haud magni admodum pretij, credibile est, pecuniam præsentariam non soluunt, arram dare quàm minimi pretij. D MASTRVGA,] mastruga, seu mastruca, vestis scortea teterrimi odoris, qua Sardi vtebantur. Marc. Tull. pro Æmilio Scauro. *Quem purpura regalis non commouit, eum Sardorum mastruca tentauit?* significat hominem esse tætri odoris, hominem fœtidum. HALS AGORAS, HAMA] hæc verba sunt Græca, quæ significant salis aceruum, salis struem. quemadmodum autem salsamenta sunt odoris ingrati, sic & salis aceruus in foro. HAMA] vas aquariū ex corio. TVM AVTEM PL. ALLI VLP. &c.] tum autem allium, & vlpicum olens magis, quàm remiges Romani. vlpicum, allij species est. CVR NON ADHIB. D. H. L. TVMP.] vt Galli sacerdotes Cybelles. homines semiuiri. QVIA INIVR. MVLTO] quia multo satius induci actionem iniuriarum.

LYCVS leno. AGORASTOCLES.
HANNO Pœnus. ANTHEMONIDES miles.

LY. DEcipitur nemo, mea quidem sententia,
Quia suis amicis narrat rectè res suas.

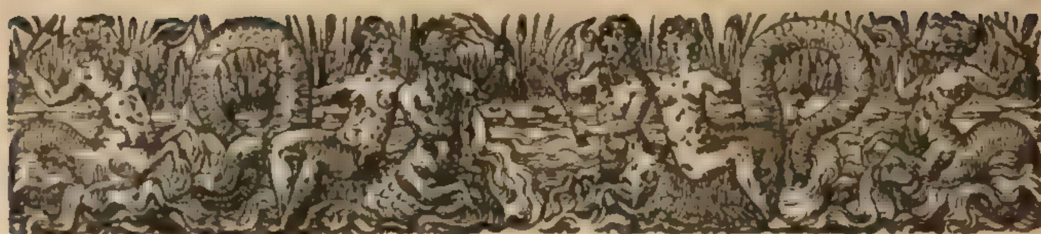
Nam

A Nam omnibus amicis meis idem vnum conuenit,
Vt me suspendam, ne addicar Agorastocli.
AG. Leno eamus in ius. LY. obsecro te Agorastocles,
Suspendere vt me liceat. POE. Leno in ius te voco.
LY. Quid tibi mecum autem? POE. quia hasce aio liberas,
Ingenuásque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice paruulæ.
LY. Iampridem equidem istuc sciui, & miratus fui
Neminem venire, qui istas assereret manu.
Meæ quidem profectò non sunt. AN. leno in ius eas.
LY. De prandio tu dicis. debetur. dabo.
B AG. Duplum pro furto mihi opus est. LY. sume hinc quidem.
POE. Et mihi suppliciis multis. LY. sume hinc quid lubet.
AN. Et mihi quidem mina argenti. LY. sume hinc quid lubet.
Collo rem soluam iam omnibus, quasi baiolus,
AG. Numquid recusas contra me? LY. haud verbum quidem.
AG. Ite igitur intrò mulieres: sed patrue mi,
Tuam, vt dixisti mihi, desponde filiam.
POE. Haud aliter ausim. AN. bene vale. AG. & tu bene vale.
AN. Leno arrabonem hunc pro mina mecum fero.
LY. Perij hercle. AG. imò haud multo pòst in ius veneris.
LY. Quin egomet tibi me addico. quid prætore opus est?
C Verùm obsecro te, vt liceat simplum soluere,
Trecentos Philippos. credo, corradi potest,
Cras auctionem faciam. AG. tantisper quidem
Vt sis apud me lignea in custodia.
LY. Fiat. AG. sequere intrò patrue mi, vt hunc festum diem
Habeamus hilarem, huius malo, & nostro bono.
Multum valete, multa verba fecimus.
Malum postremò omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum fabulæ,
Si placuit, plausum postulat comœdia.

D

NAM OMNIBVS AMICIS, &c.] nam omnes amici mei in hac sunt, sine vlla controuersia, sententia, &c. QVASI BAIOLVS] vt baiolus, qui collo onera gestat. sed significat se collo, id est, laqueo gutturi innexo, & anima interclusa omnibus satisfacturum. HAVD VERBVM QVIDEM] sic perspicuè scriptum est in nostris libris veteribus. sed malim tamen legi, *ne verbum quidem*. HOC] intellige militem exeuntē domo lenonis, aliquid abstulisse. quod pro mina, quam ei dederat, retineret. CREDO CORRADI POTEST] credo hanc summam ex meis bonis redigi, & corradi posse. TANTISPER Q. VT SIS L. IN C.] ea lege, vt tantisper dum soluas, vinctus compedibus ligneis tenearis.

 A

PERSA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TOXILVS,	seruos.
SAGARISTIO,	seruos.
SATVRIO,	parasitus.
SOPHOCLIDISCA,	ancilla.
LEMNISELENE.	
PÆGNIVM,	puer.
PERSA.	virgo.
DORDALVS,	leno.

B

ARGVMENTVM.

C

Profecto domino suos amores Toxilus
Emit, atque curat, leno vt emittat manu,
Raptámque vt emeret de prædone virginem
Subornatam, suadet, sui parasiti filiam,
Atque ita intricatum ludit potans Dordalum.

PROFECTO DOMINO] Thimarchide. SVOS AMORES] puellam liberam, quam amabat Lemniscelenem. VIRGINEM] Persam Saturionis parasiti filiam.

D

TOXILVS, SAGARISTIO, serui duo.

Qui amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Superauit ærumnis is suis ærumnas Herculis:.
Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, cum apro Ætolico,
Cum auibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mauelim,
Quàm cum amore. ita fio miser quærendo argento mutuo,
Nec quicquam, nisi, Non est, sciunt mi respondere, quos rogo.

Qui

A SA. Qui hero ſuo ſeruire vult bene ſeruus ſeruitutem,
Næ ædepol illum multa in pectore ſuo collocare oportet,
Quæ hero placere cenſeat præſenti atque abſenti ſuo.
Ego neque libenter ſeruio, neque ſatis ſum hero ex ſententia,
Sed quaſi lippo oculo, me herus meus manũ abſtinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me ſuis negotiis præfulciat.
Quis illic eſt, qui cõtra me aſtat? TO. quis hic eſt, qui contra me aſtat?
Similis eſt Sagariſtionis. SA. Toxilus hic quidẽ meus amicus eſt?
TO. Is eſt profectò. SA. eum eſſe opinor. TO. congrediar. SA. contrà aggrediar.
B
TO. O Sagariſtio, di ament te. SA. ô Toxile, dabunt di quæ exoptes,
Vt vales? TO. vt queo. SA. quid agitur? TO. viuitur.
SA. Satin' ergo ex ſententia? TO. ſi eueniunt quæ exopto, ſatis.
SA. Nimis ſtultè amicis vtere. TO. quid iam? SA. quia iam imperare oportet.
TO. Nihi quidem tu iam eras mortuus, quia te non viſitaui.
SA. Negotiũ ædepol fuit. TO. ferreũ fortaſſe. SA. pluſculũ annum
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
TO. Vetus iam iſtæc militia eſt tua. SA. ſatin' tu vſque valuiſti? TO. haud probè.
C SA. Ergo ædepol palles. TO. ſaucius factus ſum in Veneris prœlio,
Sagitta Cupido cor meum transfixit. SA. iam ſerui hîc amant.
TO. Quid ergo faciam? díſne aduorſer? quaſi Titani cum dis belligerẽ,
Quibus ſat eſſe non queam?
SA. Vide modò vlmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.
TO. Baſilicè agito eleutheria. SA. quid iam?
TO. Quia herus peregrè eſt. SA. ain' tu peregrè eſt?
TO. Si tute vbi bene eſſe potes pati, veni, viues mecum,
Baſilico accipiere victu. SA. vah iam ſcapulæ pruriunt,
Quia te iſtæc audiui loqui. TO. ſed hoc me vnum excruciat.
D SA. Quídnam id eſt? TO. hæc dies ſumma hodie eſt, mea amica ſítne libera,
An ſempiternam ſeruitutem ſeruiat. SA. quid nunc vis ergo?
TO. Facere amicum tibi me potis es ſempiternũ. SA. quemadmodũ?
TO. Vt mihi des nummos ſexcentos, quos pro capite illius pendam,
Quos continuò tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age ſi benignus, ſubueni.
SA. Qua confidentia rogare tu à me argentum tantum audes
Impudens? quin ſi egomet totus veneam, vix recipi poteſſit
Quod tu me rogas. nam tu aquam è pumice nunc poſtulas,
Qui ipſus ſitiat. TO. ſiccine hoc te mihi facere? SA. quid faciam? TO. rogáſne?

Alicunde exora mutuum. SA. tu fac idem quod rogas me. A
TO. Quæsiui nusquam repperi. SA. quæram equidem, si quis credat.
Nempe habeo in mundo. si id domi esset mihi, iam pollicerer.
Hoc meũ est, vt faciam sedulò. TO. quicquid erit, recipe te ad me
SA. Quære tamen, ego item sedulò si quid erit, faciam vt scias.
TO. Obsecro te. SA. resecro. TO. operam da hâc mihi fidelem.
SA. ah odio me enicas.
TO. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.
SA. At pol ego abs te concessero. TO. iámne abis? SA. bene ambulato.
TO. Sed recipe te quamprimùm potes, caue fuas mihi in quæstione:
Vsque ero domi, dum excoxero lenoni malum. B

PRINCEPS] primus. CVM LEONE] vt Hercules cum leone Nemeæo depugnauit. ET CVM EXCETRA] cum hydra. Horat. *diram qui contudit hydram.* CVM CERVO] cum ceruo Erimanthio. CVM APRO AET.] cum apro Calydonio. IN PECTORE SVO C.] cogitare. CENSEAT] putet. QVASI LIPPO OCVLO] cui lippi sunt oculi, non possunt se continere, quin crebrò eis manũ admoueant. NIMIS STVLTÈ AMICIS VTERE] nescis amicis vti. QVIA TE NON VISITAVI] quia te crebro non vidi, vt solebã. FERREVM F.] negotium ferreum salsè appellat compedes ferreas. PRAEFERRATVS] ferro vinctus. TRIBVNVS VAPVL.] in verberibus perferendis occupatus: vt tribuni militares in militia occupati sunt. tribunus vapularis dixit, vt dicitur, tribunus militaris. QVASI TITANI] tanquam Titani cum diis bellum geram ? de Titanis qui cum diis bellum gesserunt: Nota est fabula. VLMEAE CATAPVLTAE] id est, vlmeæ virgæ. catapultas autem dixit, vt in sermone de bello permaneat. BASILICÈ AGITO] regium in morem viuo. dies festos ob libertatem partam agitans. ELEVTHERIA] dies festos ob libertatẽ partam. SI TVTE TIBI BENE ESSE P.] si tute potes pati te bene, & iucundè viuere, &c. BASILICO] regio. VAH IAM SCAP. PR.] vah, iam scapulis tuis verbera impendent. HAEC DIES SVMMA HODIE EST, &c.] vel hodie amica mea erit libera, vel perpetuò seruiet. REPONAM] reddam, renumerabo. FI BENIGNVS] præbe te erga me liberalem, ac benignum, *fi*, imperatiui modi à verbo *fio*. VIX RECIPI] vix redigi possit. NAM TV AQVAM È P.] pecuniam ab egentissimo postulas. NEMPE HABEO IN MVNDO] iocus, habere in mundo dicuntur, qui nihil habent domi. RESECRO] resecrare, est obsecrationem soluere. suprà in Aulul. *Nunc te obsecro fac mentionem cum auunculo mater mea, Resecróque mater quod dudum obsecraueram.* MOROLOGVS] stultiloquus. CAVE, FVAS MIHI IN QVAEST.] caue mihi quærendus sis. VSQVE ERO DOMI DVM EXC. L. M.] vsque ero domi, donec malũ, quod lenoni cogito, excogitaro, vel perfectè meditatus fuero. tralatio à rebus igni excoctis. C

SATVRIO parasitus.

VEterem atque antiquum quæstum meum alimoniæ D
Seruo atque obtineo, & cum magna cura colo.
Nam numquam quisquam meorum maiorum fuit,
Quin parasitando pauerint ventres suos:
Pater, auos, proauos, abauos, atauos, tritauos,
Quasi mures semper edêre alienum cibum:
Neque edacitate eos quisquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris capitonibus.
Vnde hunc ego quæstum obtineo, & malorum locum.
Nam quadruplari me volo. neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent. planè loquor.

A Nam publicæ rei caussa quicunque id facit
Magis, quàm sui quæsti, animus induci potest
Eum esse ciuem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium, atque etiam iubeat legi ascribier,
Vbi quadruplator quempiam iniexit manum,
Tantidem ille illi rursus iniiciat manum,
Vt æqua parti prodeant ad treis viros:
Si id fiat, næ isti faxim nusquam appareant,
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
Sed súmne ego stultus, qui rem curo publicam,
B Vbi sunt magistratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, visam hesternas reliquias,
Quieuerint rectè, nécne: num infuerit febris:
Opertæne fuerint, nequis obrepτauerit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus est gradus.

ALIMONIÆ] ad me alendum. nostri libri veteres tamen non habent vocem *alimonia.* QVASI MVRES SEMPER ED. AL.] tamquã mures semper alieno cibo pasti sunt. HIS COGNOMEN. ERAT D. CAP.] hi cognomento duri Capitones dicebantur, quòd essent in comedendo pertinaces. NEQVE QVADRVPL. ME VOLO] neque volo quadruplator esse. Ascon. *quadruplatores accusatores, siue delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli, siue quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusauerant, quartam partem consequebantur.* SINE MEO P.] C hoc eò dicit, quòd sine suo periculo aliena bona ereptum ibant quadruplatores. ANIMVS INDVCI POTEST] adduci possum, vt credam eum esse ciuem, &c. LEGIRVPAM] παράνομον, τὸν τοὺς νόμους παραβαίνοντα, eum qui contra leges fecerit. VBI QVADR. QVEMP. INIEXIT. M.] vbi quadruplator in quempiam iniecerit manũ. id est, vbi quadruplator, quem iniecta manu in iudicium adduxerit. TANTIDEM ILLE ILLI] vt ille, in quem quadruplator iniecit manum, tantidem iniiciat manum in eum, à quo in iudicium adductus est. tantidem. id est, tanta pœna proposita, vel tantidem lite æstimanda. VT AEQVA PARTI PR. AD TREIS VIR.] vt pari certamine ad triumuiros prodeãt: vt pari vtrique proposito periculo ad triumuiros prodeant. SI ID FIAT, &c.] si qui legirupam damnet, det in publicium dimidiu, m & hoc iubeat legi ascribi, vt vbi quadruplator in quempiam manum iniecerit, tantidem hic illi rursus iniiciat manũ, ne isti quadruplatores, & sycophantæ nusquam apparebunt. NÆ ISTI F. &c.] id est, næ isti, qui aliena bona insidiosè captant, nusquam apparebunt: vel sic, profectò eueniet, vt qui aliena bona dolis oppugnant, nusquam compareant. ALBO R.] id est, albo reti. albo reti autem, id est, occultè, & insidiosè & dolosè: vel specie reip. D consulendi, & persona boni ciuis induta. SED SÚMNE EGO STVLTVS, &c.] sed nónne ego stultus, qui rempublicam curo, cùm magistratus non desint, qui curare debeant? QVIEVERINT RECTÈ NÉCNE] allegoria est ab ægris.

TOXILVS seruus, SATVRIO parasitus.

OMnem rem inuéni, vt sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum, cuius mihi auxilio est opus.
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque approperate ocyus,
Ne mihi moræ sit quicquam, vbi ego intrò aduenero.

Commiſce mulſum,ſtruthea,coluthea:aquam appara, A
Bene vt in ſcutris concaleat,& calamum iniice.
Iam pol ille hic aderit,credo,congerro meus.
SA. Me dicit euge. TO. lautum credo à balneis
Iam hic affuturum. SA. vt ordine omnem rem tenet.
TO. Collyræ facite vt madeant,& colliphia.
Ne mi hæc incocta detis. SA. rem loquitur meram,
Nihil ſunt crudæ,niſi quas madidas glutias.
Tum niſi cremore craſſo eſt ius collyricum,
Nihil eſt,macrum illud,epicrocum,pellucidum,
Quaſi iuream eſſe ius decet collyricum.
Nolo in veſicam quod eat,in ventrem volo. B
TO. Propè me hic neſcio quis loquitur. SA. ô mi Iuppiter
Terreſtris,te coëpulonus compellat tuus.
TO. O Saturio,opportunè aduenisti mihi.
SA. Mendacium ædepol dicis,atque haud te decet.
Nam eſurio venio,non aduenio Saturio.
TO. At edes. nam iam intus ventris fumant focula.
Calefieri iuſſi reliquias. SA. pernam quidem
Ius eſt apponi frigidam poſtridiè.
TO. Ita fieri iuſſi. SA. ecquid alecis? TO. vah rogas?
SA. Sapis multum ad genium. TO. ſed ecquid meminiſti,here
Qua de re ego tecum mentionem feceram? C
SA. Memini,vt murena,& conger ne calefierent.
Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid ceſſamus prœlium committere?
Dum mane eſt,omneis eſſe mortalis decet.
TO. Nimis pæne mane'ſt. SA. manè quod tu occœperis
Negotium agere,id totum procedit diem.
TO. Quæſo animum aduorte. hoc enim iam here narraui tibi,
Tecúmque oraui,vt nummos ſexcentos mihi
Dares vtendos mutuos. SA. memini & ſcio,
Et te me orare,& mihi non eſſe quód darem. D
Nihili paraſitus eſt,cui argentum domi eſt.
Lubido extemplò cœpere eſt conuiuium,
Tuburcinari de ſuo ſi quid domi eſt.
Cynicum eſſe egentem oportet paraſitum probè.
Ampullam,ſtrigilem,ſcaphium,ſoccos,pallium,
Marſupium habeat. inibi paullum præſidi,
Qui familiarem ſuam vitam oblectet modò.
TO. Iam nolo argentum. filiam vtendam tuam
Mihi da. SA. numquam ædepol cuiquam etiam vtendam dedi.
TO. Non ad iſtoc,quod tu inſimulas. SA. quid eam vis? TO. ſcies.
Quia forma lepida & liberali eſt. SA. res ita'ſt.

A TO. Hic leno neque te nouit, neque natam tuam.
SA. Me vt quiſquam norit, niſi ille, qui præbet cibum?
TO. Ita eſt. hoc tu mihi reperire argentum poteſ.
SA. Cupio hercle. TO. tum tu me ſine illam vendere.
SA. Tun' illam vendas? TO. immò alium allegauero
Qui vendat, qui eſſe ſe peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum ſex menſes Megaribus
Huc eſt cum commigrauit. SA. pereunt reliquiæ.
Poſterius iſtuc tamen poteſt. TO. ſcin' quàm poteſt?
Numquam hercle hodie hic prius edis, ne fruſtra ſis,
Quàm te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
B Atque niſi natam tecum huc iam, quantum pote'ſt,
Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid eſt? quin dicis quid facturus ſis?
SA. Quæſo hercle me quoque etiam vendas, ſi lubet,
Dum ſaturum vendas. TO. hoc ſi facturus, face.
SA. Faciam equidem quæ vis. TO. benefacis, propera, abi domum.
Præmonſtra doctè, præcipe aſtu filiæ,
Quid fabuletur, vbi ſe natam prædicet,
Qui ſibi parentes fuerint, vnde ſurrepta ſit.
Sed longè ab Athenis eſſe ſe natam autumet:
Et vt affleat, cum ea memoret. SA. etiam tu taces?
C Ter tantò peior ipſa eſt, quàm illam tu eſſe vis.
TO. Lepidè hercle dicis. ſed ſcin' quid facias? cape
Tunicam atque zonam, & chlamydem afferto & cauſiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. eu, probè.
TO. Quaſi ſit peregrinus. SA. laudo. TO. & tu tuam natam tamen
Ornatam adduce lepidè, in peregrinum modum.
SA. Sed πόθεν ornamenta? TO. abs chorago ſumito.
Dare debet. præbenda ædiles locauerunt.
SA. Iam faxo hic aderunt. ſed ego horum nihil ſcio.
D TO. Nihil hercle verò? nam vbi ego argentum accepero,
Continuò tu illam à lenone aſſerito manu.
SA. Sibi habeat, ſi non extemplò ab eo abduxero.
TO. Abi, & iſtuc cura. ego puerum volo
Mittere ad amicam meam, vt habeat animum bonum.
Me eſſe effecturum hodie. nimis longum loquor.

VT SVA SIBI PECVNIA] genus loquendi Plauto, & Terentio vſitatum. ILLAM] Lemniſcelenem. SIMVLABO, QVASI NON VIDEAM] ſimulabo me non videre. CVRATE ISTIC VOS] ſimulat ſe iubere ſeruos cenam apparare. STRVTHEA] Plinius lib.15.cap.11. de Cydoniis loquens. Minore ex eodem genere ſtruthea. odoratius vibrant ſerotino prouentu. Ex his fiebat mulſum & vinum conditum dulciſſimum. COLVTHEA] tragemata, & bellaria. AQVAM APPARA] ſic habent libri veteres. IN SCVTRIS] in vaſis: à quibus ſcutellæ. ſed vulgati habent *ſtrutheis*. Reſpexit autem hunc locum Plinius, cùm hæc ſcripſit lib.14.cap.3. lautiſſima apud priſcos vina erant, myrrhæ odore condita, vt appáreſ

in Plauti fabula,quę Persa inscribitur,quamquam in ea & calamum addi iubet. CALAMVM] A odoratum. CONGERRO MEVS] Varro lib.6.de ling. Latina in Persa. *Iam pol ille hic aderat congerro meus*. congerro à gerra, & Græcum est. COLLYRÆ] collyræ, panes sunt oleo conspersi. est & genus farinaceorum,quæ vt lagana interdum in sartagine friguntur, interdum cocti per se eduntur,interdum ex iure comeduntur. Denique placentæ genus esse tradunt grammatici Græci. MADEANT]coctæ sint.Virg. *Et quamuis igni exiguo properata maderent*. COLLIPHYA] panes cum recenti caseo commixti. MADIDAS]coctas. IVS COLLYRICVM] ius,ex quo collyræ eduntur. MACRVM] tenue, vel non pingue, neque vnctum. QVASI IVREAM ESSE IVS DECET COLLYRIC.] ius collyricum decet esse quasi iureā placentam.id est, ius collyricum debet esse ita crassum, vt placentæ instar sit. NOLO IN VESICAM Q. EAT,&c.]nolo,sit liquidum,sed crassum,& concretum.liquida enim in vesicam, crassa in ventrem eunt.quamquam etiam,liquida in ventriculum eunt primùm: deinde in vesicam procolata (vt verbo Lucretiano vtar) demanant. O MI IVPITER TERR.] ô tu, qui mihi Iupiter es terrestris. COËPVLONVS] coëpulo. NAM ESVRIO VENIO]non aduenio satur.locus ex etymo nominis.significat se venire esurientem,non saturum. FOCVLA] Nonius,focula dicta sunt nutrimenta. vndè & foculari dicitur,vt fouere. Plaut.Persa. *At edes nam iam intus ventris f. foc*. PERNAM FRIGIDAM]quæ tota non sit heri absumta. SAPIS MVLTVM AD GENIVM]sapis multum ad genium placandum. scis,quo pacto genius sit colendus,& placandus. HERE QVA DE RE EGO,&c.]ordo est,ecquid,id est, numquid meministi,qua de re ego heri tecum mentionem feceram? NAM NIMIO MEL. OPPECT. FR.] nam cùm frigida sunt conger & murena, multo melius oppectuntur,id est, manibus quasi pectinibus circum carpuntur,& comeduntur. PROELIVM COMMITTERE?] comesse?hoc enim prœlium parasito dignum est. OMNEIS ESSE M. D.] omneis homines comesse decet. MANE QVOD TV OCCEPERIS NEG. AG.] vtile est (inquit)manè quoduis negotium incipere.nam quod negotium manè occeperis,id totum procedit diem. TECÚMQVE ORAVI] & te oraui.sic autem Plautus loqui solet. NIHILI] nequam, nullius bonæ frugi. COEPERE] inire. TVBVRCINARI] raptim comesse, vorare. CYNICVM ESSE EGENTEM,&c.] oportet parasitum esse Cynicum,& egentem,&c. AMPVLLAM]vas olearium,quo in balneis ad vngenda corpora vti solebant. ληκύθος appellant Græci. SCAPHVM]vas,vnde bibebant. INIBI PAVLVLVM ER.] in marsupio paullum nummorum, qui sunt ei præsidio in temporibus necessariis. QVOD TV INSIMVLAS] quod tu mihi obiicis, vel quod tu suspicaris. ME VT QVISQVAM N. &c.] egóne cōmittam,vt quisquam me norit, nisi ille,qui cibum suppeditat? HOC] hoc modo,hac ratione. ALLEBAVERO] priuatim misero. SIQVIDEM HIC LENO NONDVM SEX MENSES] id est,siquidem nondum sex menses exacti sunt,postquam leno Megaris in hanc vrbem,nempe Athenas,commigrauit. MEGARIBVS]Megaris. PEREVNT RELIQVIÆ] parasitus partim,quòd animū habeat in patinis,partim quòd filiam suam non libenter ad hanc simulatam venditionem tradat,hunc sermonem vult in aliud tempus differri. NE FRVSTRÀ SIS] ne te frustreris. EXIGAM] expellam. EX HAC DECVRIA] ex hoc ordine,ex hoc dignitatis gradu. HOC SI FACT. F.] hoc si facturus es, fac primo quoque tempore. PRÆCIPE AST. FIL.&c.]præcipe callidæ filiæ, doce callidè,& astutè filiam,quid loquatur,&c. AVTVMET]dicat. ET VT AFFLEAT]& præmone eam, vt affleat,cùm ea dicat,id est,vt fletu orationem suam adiuuet,& verisimiliorem reddat: sic suprà in Pœnul. *vt afflet, quo illud gestu faciat facilius?* CAVSIAM] tegumentum capitis ad arcendum æstum. SED πόθεν ORN.] sed vnde ornamenta sumam? PRÆBENDA ÆD. L.] ædiles chorago tradiderunt ornamenta,quæ illic præbeant actoribus. ILLAM] filiam tuam. SIBI HABEAT] non recuso, quin sibi habeat filiam meam,nisi illam continuò ab eo abdixero. ME ESSE EFFECTVRVM HODIE] me esse hodie effecturum, quod ei pollicitus sum. D

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

SAtis fuit, indoctæ, immemori, insipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda & pro rustica reor habitam
Esse abs te. quamquam ego vinum bibo,at mandata non consueui simul bibere.
Nam me quidem iam satis tibi spectatam censueram esse,& meos mores.

Nam

A Nam equidem iam te sector, quintum hunc annum, cùm interea iam, credo,
Canis si in ludum iret, potuisset iam fieri vt probè litteras sciret,
Cum interim tu meum ingenium fans non ędidicisti, atque infans
Potin' vt taceas? potin' ne moneas? memini & scio, & calleo, & commemini,
Amas, pol, misera. id tuus scatet animus. ego istuc placidum tibi vita est?
Vt sit faciam. LE. miser est qui amat.
SO. Certò is quidem nihili est, qui nihil amat. quid ei homini opus
Ire decet me, vt heræ obsequens, fiã, libera mea opera ocyus vt sit.
B Conueniam hunc Toxilũ. eius aureis quæ mandata sunt, onerabo.

SATIS FVIT INDOCTÆ, &c.] si essem indocta, immemor, insipiens, tamen satis fuit, toties mihi docere, te amore vti. PRO BARDA] pro stulta. Nonius, bardum est vi propria ingenio tardum. Nam Græci βραδεῖς tardos dicunt. Homer. ἰλιάδ. 23. βαρδιςοι μὲν γὰρ οἱ ἔςαν καλλίτριχες ἵπποι. CENSVERAM] putarã. CÙM INTEREA CANIS SI IN LVD. IRET] canis si in ludum iret, quinquennio fieri posset, vt litteras sciret: tu neque fans, neque infans meum ingenium nosse potuisti. LIBERA MEA OP. OCYVS VT SIT] vt mea opera ocyus libera sit. EIVS AVREIS, QVÆ MAND. S. VN.] eius aureis iis onerabo, quæ mihi mandata sunt.

TOXILVS seruus. PÆGNIVM puer. SOPHOCLIDISCA ancilla.

C

SAtin' hæc tibi sunt plana, & certa? satin' hæc meministi, & tenes?
PÆ. Melius, quàm qui docuisti. TO. ain' verò verbereum caput?
PÆ. Aio enimuerò. TO. quid ergo dixi? PÆ. ego rectè apud illam dixero.
TO. Non ædepol scis. PÆ. da hercle pignus, ni omnia memini & scio.
TO. Equidem si scis tute, quot habeas hodie digitos in manu,
Ego dem pignus tecum. PÆ. audacter, si lubido est perdere.
D TO. Bona pax sit potius. PÆ. tum igitur sine me ire. TO. & iubeo & sino.
Sed ita volo te curare, vt domi sis, cum ego te esse illi censeam.
PÆ. Faciam. TO. quò ergo is nunc? PÆ. domum, vti domi sim cum illi censeas.
TO. Scelus tu pueri es, atque ob istam rem ego aliquid te peculiabo.
PÆ. Scio fidei hercle herili, vt soleat impudicitia opprobrari.
Nec subigi queantur vmquam, vt pro ea fide habeant iudicem.
TO. Abi modò. PÆ. ergo laudabis faxo. TO. sed has tabellas Pægnium,
Ipsi Lemniselenæ fac des, & quæ iussi nuntiato.
SO. Cesso ire ego quò missa sum?

PÆ. Eo ego. TO. i sanè.ego domum ibo, face rem hanc cum cura geras. A
Vola curriculo. PÆ. istuc marinus passer per circum solet.
Illic abiit hinc intrò huc.sed quis hæc quæ me aduorsum incedit?
SO. Pægnium hic quidem est. PÆ. Sophoclidisca hæc peculiaris est eius,
Quò ego sum missus. SO. nullus esse hodie hoc puero peior perhibetur
Compellabo. PÆ. commorandum'st mihi apud hanc obicem.
SO. Pægnium,deliciæ pueri,salue.quid agis? vt vales?
PÆ. Sophoclidisca di me amabunt. SO. quid me? vtrùm? PÆ. hercle nescio. B
Sed si,vt digna es,faciant,odio hercle habeant,& faciant malè.
SO. Mitte malè loqui. PÆ. cùm vt digna es, dico, benè, non malè, loquor.
SO. Quid agis? PAE. feminam scelestam te astans contrà contuor.
SO. Certè equidem puerum peiorem,quàm te,noui neminem.
PAE. Quid mali facio,aut cui malè dico?SO.cui pol cúmq; occasio est.
PAE. Nemo homo vmquam ita arbitratus est. SO. at pol multi esse ita sciunt.
PAE. Eia. SO. eia. PAE. tuo ex ingenio mores alienos probas.
SO. Fateor ego profectò,me esse vt decet lenonis familiæ.
PAE. Satis iam dictum habeo. SO.sed quid tu?confitêre,vt te autumo? C
PAE. Fatear,si ita sim. SO. iam abi, vicisti. PAE. abi nunc iam. SO. ergo hoc mihi expedi,
Quò agis? PAE. quò tu? SO. dic tu,prior rogaui. PAE. at pòst scies.
SO. Eo ego hinc haud longè. PAE. & quidem ego haud longè. SO. quò ergo scelus?
PAE. Nisi sciero prius ex te, tu ex me numquã hoc,quod rogitas, scies.
SO. Numquam ecastor hodie scibis,priusquam ex te audiuero.
PAE. Itáne est? SO. itáne est? PAE. mala es. SO. scelestus. PAE. decet me. SO. me quidem haud decet. D
PAE. Quid ais?certúmne est celare,quò iter facias,pessuma?
SO. Offirmastin' occultare,quò te immittas,pessumè?
PAE. Par pari respondes dicto.abi iam,quando ita certa res est.
Nihili facio scire,valeas. SO. asta. PAE. at propero. SO. & pol ego item.
PAE. Ecquid habes? SO. ecquid tu? PAE. nihil equidem. SO. cedò manum ergo. PAE. éstne hæc manus?
SO. Vbi illa altera est furtifica læua? PAE. domi. eccam huc nullam attuli.
SO. Habes nescio quid. PAE. ne me attrecta subagitatrix. SO. sin te amo?

Malè

A PAE. Malè operam locas. SO. qui? PAE. quia enim nihil amas, cùm ingratum amas.

SO. Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:
Ne vbi capillus versipellis fiat, fœdè semper seruias.
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PAE. at confidentia
Illa militia militatur multo magis, quàm pondere.
Atque ego hanc nunc operam perdo. SO. quid iam? PAE. quia peritæ prædico.
Sed ego cesso. SO. mane. PAE. molesta es. SO. ero quoque nisi scio
Quò agas te. PAE. ad vos. SO. & pol ego ad vos. PAE.
B quid eò? SO. quid id ad te attinet?

PAE. Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio. SO. odiosus es. PAE. lubet.

SO. Numquã hercle istuc exterebrabis tu, vt sis peior, quàm ego siem.

PAE. Malitia certare tecum, miseria est. SO. merx tu mala es.

PAE. Quid est quod metuas? SO. idem istuc, quod tu. PAE. dic ergo, quid est? SO. at vetita sum,
Ne hoc cuiquam homini dicerem, omnes muti vt loquerentur prius.

PAE. Edictum est magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem,
Omnes muti vt loquerentur prius hoc, quàm ego. SO. at tu
C hoc face.
Fide data credamus. PAE. noui, omnes sunt lenæ leuifidæ:
Neque tipulæ leuius pondus est, quàm fides lenoniæ.

SO. Dic amabo. PAE. dic amabo. SO. nolo ames. PAE. facilè impetras.

SO. Tecum habeto. PAE. & tu hoc taceto. SO. tacitum erit. PAE. celabitur.

SO. Toxilo has fero tabellas, tuo hero. PAE. abi, eccillum domi.
At ego hanc ad Lemniselenen tuam heram obsignatam abietem.

SO. Quid istuc scriptum? PAE. iuxta tecum, si tu nescis, nescio.
D Nisi fortasse blanda verba. SO. abeo. PAE. at ego abiero. SO. ambula.

SATIN' HAEC TIBI PLANA, &c.] quæ te amicæ meæ narrare iussi? VERBEREVM CAPVT?] puer totus ex verberibus concretus, verberibus contusus quantus, quantus es. SI LVBIDO EST PERD.] si tibi lubet perdere. sic suprà, *lubido extemplo est capere est continuum.* SED ITA TE VOLO CVRARE.] sed ita te volo mandata mea curare, quæ te ad Lemniselenem perferre iussi, vt tamen domi sis, cùm te illic esse postulem. ILLI.] illic. SCELVS TV PVERI ES.] scelestus puer es. ALIQVID TE PECVLIABO.] aliquo te peculio donabo, atque ornabo. [illegible]VC MARINVS PASSER.] Festus. passer marinus, quem vocat vulgus struthiocamelum. ILLIC] Toxilus. PECVLIARIS] serua peculiaris. QVÒ.] ad quam. APVD HANC OBICEM] apud hanc Sophoclidiscam, quæ mihi moram obiiciet: vel quæ mihi obiicitur. TVO EX INGENIO MORES AL. FR.] ex tuo ingenio aliorum mores metiris. ME ESSE, VT DECET LEN. F.] me talem esse, qualem esse decet, eam fœminam, quæ est ex lenonis familia. CONFITERE, VT TE AVTVMO?] confitere te talem esse, qualem autumo? QVÒ AGIS?] quò te agis? OFFIRMASTIN

OCCVLTARE]offirmatione animo occultabis, quò te conferas pessimè? NIHILI FACIO SCIRE]non curo scire. ECQVID HABES?]numquid habes? FVRTIFICA] furatrix. SVBAGITATRIX.]mulier,quæ subagitare,& attrectare mares soles. SIN TE AMO.]si te amo autem,an non mihi licebit te subagitare? CVM INGRATVM AMAS.]cùm eum amas,cui ingrata sis. TEMPORI HANC VIGILARE] tempori istam formam puerilem seruire oportet.id est,interea dum tibi per ætatem, & formam licet, debes indulgere voluptati.istum ætatis florem non debes pati sine quæstu,exarescere. FORMVLAM] formam puerilem. VERSIPELLIS FIAT]albescat.Horat. OCTOGINTA PONDO]octoginta librarum. voluit dicere octoginta annorum. AT CONFIDENTIA ILLA NVL.] at illa militia,Veneris scilicet,non pondere,sed confidentia,& iuribus militatur. QVIA PERITÆ PRÆ.] tibi quæ viros multos experta es.ENIM NON IBIS]enim præpositum, notandum. EXTEREBRABIS.]extorquebis, exprimes. Nonius.exterebrare,vi aliquid extorquere. NE HOC CVIQVAM HOMINI DICEREM, &c.] sic habent libri nostri veteres hoc primùm.deinde,*at vet.f.*ordo est,at vetita sum,ne hoc cuiquam homini dicerem, & vt omnes muti hoc loquerentur prius,subintell.quàm ego. EDICTVM EST MAGNOP. M.] idem ferè dicit hîc puer, quod Sophoclid. Edictum est, inquit, magnopere mihi ne cuius hominis fidei hoc arcanum committerem,& vt omnes muti,&c. FIDE DATA] fide inter nos data. LEVIFIDÆ.] sic habent etiam libri nostri veteres,neque aliter vulgati. nonnulli tamen legunt, *leui fide*. NEQVE TIPVLÆ LEVIVS P.]Festus.Tipula,bestiolæ genus sex pedes habentis,sed tantæ leuitatis,vt super aquam currens, non desidat. Plaut. *leuius pondus est*, &c. QVÀ M FIDES LENONIAE],inuitis libris omnibus, & Nonio quoque aduersante, lego *lenonia*, vt hoc totum,fides lenoniæ, sit patrij casus. Nam hic ordo est, neque leuius tipulæ pondus est, quàm pondus fidei lenoniæ. HANC ABIETEM]has tabellas abiegnas.

SAGARISTIO seruus.

IOui opulento, inclyto, Ope nato, supremo, valido, viripotenti,
Opes,spes,bonas copias commodanti,lubens,vitulórque merito,
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui,vti egenti opem offeram:
Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam.
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occasionem.ea nunc quasi décidit de cælo,
Dedit argentum:nam ibi mercatum dixit esse die septimi.
Stultus qui hoc mihi daret argentum,cuius ingenium nouerat.
Nam hoc argentum alibi abutar.boues,quos emerem,non erant.
Nunc & amico meo prosperabo,& Genio meo multa bona faciã.
Diu quod bene erit,die vno absoluam:tax tax tergo meo erit,non curo.
Nunc amico homini bobus domitis,mea ex crumena largiar.
Nam id demum lepidum est,triparcos homines, vetulos, auidos, aridos
Bene admordere,qui salinum seruo obsignant cum sale.
Virtus est,vbi occasio admonet,dispicere.quid faciet mihi?
Verberibus cædi iusserit,compedes imponi.vapulem,
Ne sibi me credat supplicem fore.væ illi,mihi iam nihil noui
Offerri potest, quin sim peritus: sed Toxili puerum Pægnium eccum.

OPE

A OPE NATO.] Opis filio, ex Ope nato. VIRI POTENTI] viribus potenti, & valenti. LVBENS, VITVLÓRQVE MERITÒ] id eſt, lubenter ac meritò vitulor. VITVLÓRQVE] Nonius. vitulantes veteres, gaudenteis dixerunt, dictum à bonæ vitæ commodo: ſicuti qui nunc eſt in ſumma lætitia, viuere eum dicimus. aliter Feſtus, *vitulans*, inquit, lætans gaudio, vt prato vitulus. Ennius. Habet is coronam vitulás victoria. Macrob. lib. 3. cap. 2. Nam primo pontificij iuris libro apud Pictorem, verbum hoc poſitum eſt, *vitulari*. Varro etiam libr. 15. rerum Diuinarum ille refert, Pontifex in ſacris quibuſdam vitulari ſolet, quod Græci παιανίζειν vocant. Has tot interpretationum ambages, quàm paucis verbis docta Maronis elegantia expreſſit? *Lætúmque choro Pæana canentes*. Nam ſi *vitulari* eſt voce lætari, quod eſt παιανίζειν. nónne in cantu læti παιᾶνος enarratio verbi perfecti ſeruatur? Et vt huic vocabulo ne diutius immoremur. Hillus lib. quem de diis compoſuit, ait Vitilam vocari deam, quæ lætitiæ præeſt. Piſo ait Vitilam victoriam nominari. Lege cetera apud Macrobium. AMICITER] amicè. profert húc verſum Nonius, in voce *amiciter*. DANVNT] dant. QVOD EGO NON MAGIS SOMNIABAM, &c.] videtur aliquid deſiderari, & eſſe ἔλλειψις vt ſit integra oratio. quod ego non magis ſomniabam, quàm me regem eſſe Perſarum, aut aliquid ſimile. ne per ſomnium quidem mihi hoc euenturum, vel hanc occaſionem fore ſperabam. ERETRIAM] in Eretriam. EAM B FORE MIHI OCC.] referenda ſunt ad illa ſuperiora, non ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam eam fore mihi occaſionem. ſeruus ſcilicet gaudio elatus, perplexè loquitur, & perturbatè. EA NVNC QVASI DECIDIT D. C.] ea núc occaſio mihi diuinitus oblata eſt. DIEI SEPTIMI] id eſt, die ſeptimo. ſic autem loquebantur veteres, diequarti vno verbo, & die quinti, die ſexti, die ſeptimi, &c. pro, die quarto, die quinto, die ſexto, die ſeptimo, &c. dicebant & die quintè, die priſtinè, &c. quamquàm die quarto, &c. de præterito tempore, die quarti, &c. de futuro. qua de re lege A. Gell. lib. 10. cap. 24. & Macrob. lib. 1. ſaturnal. cap. 4. ALIBI ABVTAR] in aliam rem inſumam. BOVES QVOS EMEREM, NON ERANT] hoc cauſabor, hanc cauſam afferam. boues non erant, quos emerem. PROSPERABO] proſper ero: proſperitatem afferam. ET GENIO MEO MVLTO B. F.] & animo meo obſequar, & Genio meo indulgebo. DIV QVOD BENE ERIT D. V. ABSOLVAM.] vnum diem iucundè, & beatè viuam, ceteros dies, vt ſors ferer, totius vitæ meæ lætitias, & commoditates in vnum diem conferre liber, reliquo tempore, ſi ita diis viſum ſit, miſer futurus. Non diſſimile huic eſt illud ex Hymnide, Mihi ſex menſes ſatis ſunt vitæ, Septem Orco ſpondeo. TAX TAX.] Soſipater, tax tax. Næuius in Agitatoria, Age ne te mihi aduerſari dicas, húc vnum diem C de meo ſequor. Sinam ego illos eſſe, tax tax, Poſtea currenteis ego illos vendam, niſi tu viceris. Apud Soſipatrum tamen ne quid diſſimulem, legitur tax pax. TERGO MEO ERIT.] tergo meo malè erit, vel tergo meo hoc erit dependendum. NVNC AMICO HOMINI BOBVS DOM.] nunc amico meo Toxilo, bobus domitis, id eſt, bobus longum valere iuſſis, & prætermiſſis, & non emtis mea ex crumena, id eſt, ex meo corio largiar. Facetè & Plautinè bobus domitis poſuit, pro bobus omiſſis, & non emtis, quia boues domitos emere iuſſus erat. LEPIDVM EST,] ſcitum eſt. TRIPARCOS HOMINES] homines parciſſimos. ſic dixit triparcos, vt τρισμεγίστους τρισμάκαρας τρισολβίους. BENÉ ADMORDERE] inſigni damno afficere. QVI SALINVM SERVO OBS. CVM SALE] qui etiam ſalem ſeruis præparcè, & malignè præbent. ſignificat domini ſui immoderatam parſimoniam, qui ne ſalem quidem, quod eſt obſonium viliſſimum, & quod ne tenuiſſimú quidem mortalium carent, ſeruis liberaliter, & benignè præbent. OBSIGNANT] ne ſal inde ſumi poſſit. obſignamus ea, quæ ſeruari intacta volumus. ſalinum cum ſale autem, id eſt, ſalinum, in quo eſt ſal. VIRTVS EST, VBI OCC. ADMONET D.] virtus eſt, vbi occaſio admonet, videre quid opus ſit facto. vel ſic, virtus eſt, vbi occaſio admonet diſpicere, ſubintell. eam non prætermittere. QVID D FACIET MIHI?] ſeruus cogitat difficillimè, ad eáque ſe parat, ne quid einoui, aut inopinati accidat, quod eſt ſapientis. VERBERIBVS CÆDI IVSSERIT] verberibus me cædi iubebit, compedes imponi: eſto: verberet, compedes imponat: non recuſabo, neque pœnas vllas quantumuis graueis deprecabor, neque ei ſupplicabo. VAPVLEM] eſto: verberet me ille arbitratu ſuo. VÆ ILLI.] dij illum infelicitent: omnia illi aduerſa eueniant. MIHI IAM NIHIL NOVI OFF. POT. QVIN S. P.] mihi nihil obuenire poteſt, quin ſim expertus. aſſuefactus ſum verberibus, & plagis, & in eis exercitatus.

PÆGNIVM puer. SAGARISTIO ſeruus.

PEnſum meum, quod datum'ſt, confeci, nunc propero domum.
SA. mane, etſi
Properas, Pægnium auſculta. PÆ. emere oportet, quem tibi obedire velis.

SA. Asta. PAE. exhibeas molestiam, vt opinor, si quid debeam, A
Qui nunc sic tam es molestus. SA. scelerate etiam respicis?
PÆ. Scio ego quid ætatis sim. eò istuc maledictum impune auferes.
SA. Vbi Toxilus est tuus herus? PAE. vbi illi libet, neque te consulit.
SA. Etiámne dicis vbi sit venefice? PÆ. nescio, inquam, vlmitriba tu.
SA. Maledicis maiori. PÆ. prior promeritus, perpetiare:
Seruam, operam, linguam liberam herus meus me iussit habere.
SA. Dicísne mihi vbi sit Toxilus? PÆ. dico, vt perpetuò pereas.
SA. Cædêre hodie tu restibus. PÆ. tua quidem, cucule, caussa.
Non hercle si os præciderim tibi, metuam morticine.
SA. Video ego te iam incubitatus es. PÆ. ita sum. quid id attinet ad te? B
At non sum ita vt tu gratis. SA. confidens. PÆ. sum hercle verò.
Nam ego me confido liberum fore, tu te numquam speras.
SA. Potin' vt molestus ne sies? PÆ. quod dicis, facere non quis.
SA. Abi in malam rem. PÆ. at tu domum. nam ibi tibi parata præsto'st.
SA. Vadatur hic me. PÆ. vtinam vades desint, in carcere vt sis.
SA. Quid hoc? PÆ. quid est? SA. etiam scelus malè loquere? PÆ. tandem vt liceat,
Cùm seruus sis, seruum tibi maledicere. SA. itáne? specta C
Quid dedero. PÆ. nihil. nam nihil habes. SA. di, deæque te omnes perdant,
Nisi te hodie, si præhendero, defigam in terram colaphis.
PÆ. Amicus sum. eueniant volo tibi quæ optas, atque id fiat:
Tu me defigas, te cruci ipsum propediem affigent alij.
SA. Quin te di, deæque. scis quid hinc porrò dicturus fuerim.
Ni linguæ moderari queam. potin' abeas? PÆ. abigis facilè.
Nam vmbra mea iam intus vapulat. SA. vt istunc di deæque perdant.
Tamquam proserpens bestia est, bilinguis & scelestus. D
Hercle illum abiisse gaudeo. foreis aperite: eccere autem,
Quem conuenire maximè cupiebam, egreditur foràs.

PENSVM MEVM, QVOD D. C.] mandatum confeci: munus mihi assignatum, administraui. tralatio est à mulieribus lanificis. EMERE OPORTET QVEM TIBI OB.] emere te eum oportet, quem tibi obedire velis. proinde ac si dicat. quære alium, qui tibi obediat, & cui tuo iure imperes. EXHIBEAS MOLEST. VT OPINOR, SI QVID D.] si quid tibi deberem, tu, opinor, mihi odiosus esses flagitator, qui nunc cùm tibi hihil debeam, ita mihi molestus sis. SCIO EGO, QVID AETATIS SIM] scio me puerum esse, & in talem ætatem cuiuis licere impune maledicta coniicere. iccirco tibi parem gratiam non referam, neque tibi quidquam asperius respondebo, ne tu in meam ætatem, quæ est maledictis opportunè probra, etiam falsa ingeras. NEQVE TE CONSVLIT.] neque quætit abs te, vbi esse debeat, aut vbi eum esse velis. VLMITRIBA.] vlmis trite, vel homo, qui vlmos terere soles corio tuo, dum virgis vlmeis cæderis. PRIOR PROMERITVS.] tu qui prior meritus es, induc in animum perpeti. DICO VT PERPETVÒ PEREAS] dico tibi οἰμώζειν. iubeo te plo-

A te plorare. RESTIB.]funibus. CVCVLE]homo ignaue. MORTICINE]morticina, carnes sunt præmortuæ κενέβρεια appellant Græci.morticinum hîc appellat, maledicti loco significans hominem exsangui & torrida, &,vt loquitur Terentius,cadauerosa facie. καρφώδη. VIDEO EGO TE IAM, INCVBITATVS ES]incubitatus es,id est, stupratus, pædicatus. AT NON SVM ITA, VT TV, GRATIS.] sum verò pædicatus, siue constupratus,quid tua refert?attamen non sum gratis stupratus, vt tu, qui te constuprandum gratis præbes, quia deformis es. CONFIDENS.]impudens. NAM IBI TIBI P. PR.] nam domi tibi parata,& præsens est mala res. VADATVR HIC ME]hic me in ius vocat acceptis à me vadibus. significat sibi à Pægnio plagas domesticas præsagiri, & prænuntiari. Atque hæc loquitur ad spectatores conuersus,ita tamen vt Pægnium exaudiat. TANDEM VT LICEAT, CVM SERVVS SIS,&c.]id est,permitte tandem,vt liceat, me seruum tibi, cùm seruus sis, maledicere.proinde quasi dicat,quid est,quare mihi seruo non liceat te item seruum maledictis insectari? SPECTA QVID DEDERO.]hæc dicuntur à Sagaristione cum gestu, & vultu minantis,& fortassis pugnum intentantis. NAM NIHIL HABES] sic habent nostri libri veteres,& rectè.vulgati autem *iam nihil habes*.mendosè meo iudicio. DEFIGAM.] plus dicit, quàm si diceret affligam,aut deiiciam,aut abiiciam.AMICVS SVM. EVENIAT,&c.] puer
B metuens sibi à Sagaristione blandiùs loqui instituit, eíque bene precatur, neque tamen ab vrbanitate & dicacitate discedit. SCIS QVID HINC PORRO D. F.]intelligis quæ verba fuerim superiorib. additurus,nisi ego mihi imperare & iracundiam cohibere possem?POTIN' ABEAS?]potéśne facere,vt abeas?potes abire?non abibis? ABIGIS FACILE] non est magnopere laborandum,vt me abigas.sine magno negotio,& labore me abigis. NAM VMBRA MEA INT. VAP.]vmbra sequitur corpus,& corpus vmbræ est proximum, significat igitur sibi verbera imminere, quòd tandiu moretur. proinde ac si ita diceret. videor mihi iam vapulare,quòd tardiùs domum redeam.non longè absunt à me verbera. TAMQVAM PROSERP. BEST. BILINGVIS,&c.] significat eum esse garrulum, & loquacem. aliàs bilingues dicuntur,qui duobus sermonis generibus vtuntur, verbi gratia Græco & Latino. ECCERE] eccere idem valet, quod ecce.sed æcere iusiurandum est, per ædem Cæreris, Festus. EGREDITVR FORAS]nostri libri veteres habent, *egreditur intus*, id est, egreditur domo.

C TOXILVS, SAGARISTIO, serui duo.
SOPHOCLIDISCA ancilla.

PAratum iam esse dicito,vnde argentum sit futurum:
Iubeto habere animum bonum: dic me illam amare multum,
Vbi se alluat,ibi me alluat.quæ dixi vt nuntiares,
Satin' ea tenes? SO. magis calleo, quàm aprugnum callum callet.
TO. Propera, abi domum. SA. nunc ego huic graphicè facetus
D fiam.
Subnixis alis me inferam,atque amicibor gloriosè.
TO. Sed quis hic ansatus ambulat? SA. magnificè consecrabor.
TO. Sagaristio hic quidem est.quid agitur Sagaristio?vt valetur?
Ecquid,quod mandaui tibi,est mihi in te speculæ? SA. adito.
Videbitur,factum volo,venito,promoueto.
TO. Quid hoc hic in collo tibi tumet? SA. vomica'st. pressare parce.
Nam vbi quis mala tetigit manu,dolores cooriuntur.
TO. Quando istæc innata'st nam tibi? SA. hodie. TO. secari iubeas.
SA. Metuóne immaturam secem,ne exhibeat plus negotij.

TO. Inſpicere morbum tuum lubet. SA. abi,atque caueſis A
A cornu. TO. quid iam? SA. quia boues bini hîc ſunt in crumena.
TO. Emitte ſodes.ne enices fame,ſine ire paſtum.
SA. Enim metuo,vt poſſim in bubilem reiicere ne vagentur.
TO. Ego reiiciam. SA. habe animum bonum,creditur. cōmodabo.
Sequere hàc ſis.argentum hîc eſt,quod me dudum rogaſti.
TO. Quid tu ais? SA. dominus me boues mercatum Eretriam miſit:
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. TO. nimis tu facetè loquere.
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam iam omnes ſycophantias inſtruxi & comparaui, B
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. SA. tanto melior.
TO. Et mulier vt ſit libera,atque ipſe vltrò det argentum.
Sed ſequere me.ad eam rem vſus eſt tua mihi opera. SA. vtere,vt vis.

PARATVM IAM ESSE DICITO.] verba Toxili ad Sophoclidiſcam Lemniſelenes ancillam, quibus iubet eam omnia,læta,& ſecunda heræ ſuæ nuntiare. MAGIS CALLO QVÀM APRVGN. CALL. C.] magis calloſa, hoc eſt, callida ſum , quàm apr. call. Profert hunc locum Cariſius libr. 1. in voce *callum*. GRAPHICÈ] eleganter, ſcitè. tralatio à pictura. SVBNIXIS ALIS] ſublatis lacertis,& manibus ad latus admotis,atque acclinatis. AMICIBOR GLORIOSÈ.] amictu glorioſo,& magnifico vtar. ANSATVS] ſubnixis alis ita vt anſatus videatur. ductum ab olla anſata. MAGNIFICÈ CONSECR.] magnificè ex homine C mortali deus quidam immortalis fiam. ECQVID QVOD MAND. TIBI,&c.] non aliquid mihi ſpei paruulæ eſt in te,quod attinet ad id, quod tibi mandaui? numqua mihi in te ſpecula eſt,de eo,quod mandaui tibi. ADITO.] adito ad me. FACTVM VOLO.] factum volo,quod tu mihi mandaſti. PROMOVETO.] vel promoueto rem tuam,vel promoueto me, vt ſcias, ecquid mandati tui memor fuerim. QVID HOC HIC IN COLLO. T. T.] gerebat in collo Toxilus crumenā nummorum plenam,vnde tumere collum, videbatur. VOMICA EST.] vomica à pure vomendo dicta eſt. vlcus eſt tumens,& puris plenum, quod quomodo rumpatur,aut ſiccetur,docent medici. Nonius,vomicam, vult eſſe locum cōcauum vetuſtate exeſum. Plautus hic per vomicam,facetè ſignificat crumenam nummorum plenam. PRESSARE PARCÈ] caue preſſes. noli preſſare. MALA.] dura,& malefica. CAVE SIS.] caue ſi vis. BOVES BINI] par bouum. ENIM] enim, præpoſitūm notent linguæ Latinæ ſtudioſi. METVO, VT POSSIM.] metuo,ne non poſſim in bubile reiicere,ſi ſemel emiſero, & metuo ne vagentur. BVBILEM.] bubilem dixit genere mutato,pro bubile. eſt autem bubile, ſtabulum, aut tectum in quo paſcuntur boues, vt ouile, in quo oues. CREDITVR] credo tibi. SEQVERE HÀC SIS] ſequere hàc,ſi vis. INCOLVME REDIG.] integrum reddam. SYCOPHANTIAS] aſtutias,machinas,artes. D

PARASITVS. VIRGO.

QVæ res bene vortant mihi & tibi & ventri meo,
Perennitatíſque adeò huic perpetuo cibo,
Vt mihi ſuperſit,ſuppetat,ſuperſtitet,
Sequere hàc mea nata me,cum diis volentibus.
Cui rei opera detur,ſcis,tenes,intelligis.
Communicaui tecum conſilia omnia.
Ea cauſſa ad hoc exemplum te exornaui ego.

Venibis

A Venibis tu hodie virgo. VI. amabo, mi pater,
Quamquam libenter escis alienis studes,
Tuín' ventris caussa filiam vendis tuam?
PA. Mirum, quin regis Philippi caussa, aut Attali
Te potius vendam, quàm mea, quæ sis mea.
VI. Vtrùm tu pro ancilla me habes, an pro filia?
PA. Vtrùm hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi'st.
VI. Tua istæc potestas est, pater. veruntamen
Quamquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modicè & modestè melius est vitam viuere.
B Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,
Grauior paupertas fit, fides sublestior.
PA. Enimuerò odiosa es. VI. non sum, neque me esse arbitror,
Cùm parua natu rectè præcipio pater.
Nam inimici famam non ita, vt nata est, ferunt.
PA. Ferant, eántque in maximam malam crucem:
Non ego inimicitias omneis pluris æstimo,
Quàm mensa inanis nunc si apponatur mihi.
VI. Pater, hominum immortalis est infamia.
Etiam tum viuit, cùm esse credas mortuam.
PA. Quid? metuis ne te vendam? VI. non metuo pater,
C Verùm insimulari nolo. PA. at nequicquam ne vis.
Meo modo istud potius fiet, quàm tuo.
VIR. Fiat. quæ hæ res sunt? cogita hoc verbum pater.
Herus si minatus est malum seruo suo,
Tametsi id futurum non est? vbi captum'st flagrum?
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria?
Ego nunc quod non futurum'st, formido tamen.
PA. Virgo atque mulier nulla erit quin sit mala,
Quæ præter sapiet, quàm placet parentibus.
VIR. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
D Quæ reticet si quid fieri peruorsè videt.
PA. Malo cauere melius est te. VIR. at si non licet
Cauere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
PA. Malúsne ego sum? VIR. non es, neque me dignum'st dicere?
Verùm ei rei operam do, ne alij dicant, quibus licet.
PA. Dicat quod quisque vult. ego de hac sententia
Non demouebor. VIR. at, meo si liceat modo,
Sapienter potius facias, quàm stultè. PA. libet.
VIR. Lubere per me tibi licere intelligo.
Verùm libêre haud liceat, si lubeat mihi.
PA. Futura es dicto obœdiens, an non, patri?
VIR. Futura. PA. Scis nam tibi quæ pæcipio? VIR. omnia.

PA. Et id, vt ſurrepta fueris? VIR. doctè calleo. A
PA. Et qui parentes fuerint? VIR. habeo in memoria.
Neceſſitate me, mala vt fiam, facis.
Verùm videto, vbi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama faciat repudioſas nuptias.
PA. Tace ſtulta. non tu nunc hominum mores vides?
Quoiuſmodi hîc cum fama facile nubitur?
Dum dos ſit, nullum vitium vitio vortitur?
VIR. Ergo iſtuc facito vt veniat in mentem tibi,
Me eſſe indotatam. PA. caueſis tu iſtuc dixeris.
Pol, deûm virtute dicam, & maiorum meûm,
Ne te indotatam dicas, cui dos ſit domi. B
Librorum eccillum habeo plenum ſorracum.
Si hoc accuraſſis lepidè, cui rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde ſexcenti logi,
Atque Attici omnes: nullum Siculum acceperis,
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.
VIR. Quin tu me ducis, ſiquò ducturus pater?
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.
PA. Bonum, æquúmque oras: ſequere hàc. VIR. dicto ſum audiens.

QVÆ RES BENE VORTANT] Quæ res fauſtæ ſint, &c. PEREMNITATÍSQVÈ ADEÒ HVIC PERPETVO CIBO] atque adeò huic perpetuo cibo perēnitatis, quo ego apud Toxilum veſcor. cibum peremnitatis dixit, cibum peremnem. itaque hoc totum, cibo perpetuo peremnitatis, amplificandi, aut magis exprimendi cauſa dictum eſt, quaſi dixiſſet, cibo perpetuo & peremni. VT MIHI SVPERSIT, &c.] vt numquam mihi deſit, vt mihi perpetuò ſuppetat, & mortuo ſit ſuperſtes. CVI REI OPERA DETVR] cui rei ſtudeatur. EA CAVSA] ob eam cauſam. AD HOC EXEMPLVM] hoc cultu te ornaui. VENIBIS.] vendêris. QVAMQVAM LIBENTER ESCIS.] quamquam paraſitus es, & alienum cibum libenter ſectaris. MIRVM QVIN REGIS PHILIPPI.] ironia eſt. mirum, inquit, quòd ego te non regis Philippi Macedonis, aut Attali cauſa vendam magis, quàm mea, quæ ſis mea. proinde ac ſi dicat. abſurdum ſit, ſi te regis Philippi, aut Attali cauſa potius vendam, quàm mea, cùm præſertim ſis mea. VTRVM HERCLE MAGIS] vtrumcumque hercle magis ventri meo expedire videbitur, eris aut filia, aut ancilla. MVDICÈ, ET MODESTÈ MELIVS EST, &c.] profert hunc verſum Cariſius lib. 2. inſt. gramm. ſed paullò aliter, legit enim vitam ducere, pro, vitam viuere. ADMIGRANT] accedunt, adduntur. Sic autem habent & libri noſtri veteres, quos ſecuti ſumus. quamuis Nonius in voce *ſubleſtum* hunc locum proferens D ita referat, vt eſt in vulgatis. Nam vbi ad paupertatem acceſſit infamia, paupertas grauior fit, &c. ſed non item Feſtus. ſic enim producit, vt eſt in libris manuſcrip. niſi quòd pro *admigrant*, videtur legiſſe *immigrant*. FIDES SVBLEST.] leuior, infirmior, lege Nonium & Feſtum. CÙM PARVA NATV, &c.] cùm ego parua natu, recta præcepta tibi do. præcipere, eſt docere, præmonſtrare, monere quæ in rem ſint eius, qui monetur. PATER] *patri* habent noſtri libri veteres. NAM INIM. FAM. NON ITA VT N.] nam inimici (inquit) non ita de iis, quos oderunt, vulgò loquuntur, vt res eſt, ſed vt ſuſpicantur, & vt probabiliter eis confingere licet. NON EGO INIMICITIAS, &c.] pluris facio menſam plenam, quàm bonam famam. magis metuo, ne mihi menſa inanis apponatur, quàm ne quis mecum inimicitias ſuſcipiat. INSIMVLARI NOLO.] ſuſpicione carere volo. ne falſò quidē argui volo. NE VIS] ne vis, pro non vis. *ne* pro *non* dixerūt crebrò veteres. Sic Terent. *quid ne es alacris?* id eſt, quid non es alacris? MEO MODO.] meo arbitratu. Sic Terent. Andr. *Sine nunc meo me viuere interea modo.* TAMETSI ID FVTVRVM NON EST] tametſi ſeruus non eſt vapulaturus. VBI CAPT. EST FLAGR.] vbi dominus flagrum ſumſit in manus, quaſi verberaturus ſeruum. DVM TVNICAS PONIT.] interea dum ſeruus ſe ſpoliat. QVOD NON FVTVRVM EST] etiam ſi me venditurus non ſis. QVÆ PRÆTER SAPIET QVÀM, &c.] id eſt, quæ plus ſapere volet,

A volet, quàm parentes. quæ sapiet aliter, quàm parentes volunt. MALO CAV.] cauere à malo. NAM EGO TIBI CAVT. V.] nam ego tibi consultum & prouisum esse volo. NE ALII DICANT, Q. L.] ne inimici dicant, quibus maledicere licet. LVBERE TIBI PER ME LICERE INTELL.] intelligo tibi licere per me facere, quidquid tibi libet. id est, intelligo me tibi non obstare, quominus facias, quidquid tibi libet. VERÙM LIBERE HAVD LICEAT] verùm non liceret tibi tuæ libidini obsequi, & facere, quod tibi libet, si liberet mihi, id est, si tibi aduersari vellem. ET ID, VT SVRRVPTA FVERIS.] & scis hoc, quod ego te docui dicere, te surreptá esse? iterat leno filiæ, quæ eam simulare velit. vide suprà, scena, cuius principium est, *Omnem rem inueni*, non longè ab extremo. NECESSITATE ME MALA VT F. F.] facis, vt necessariò mala sim. cogis me malam esse. FACIAT REPVDIOSAS NVPTIAS] faciat, vt repudier à viro, aut sponso. Repudium, Verrius ait dictū, quod fit ob rem pudendam. Attius, *Repudio eiecta ab Argis iamdudum exsulo*. NON TV NVNC HOMINVM M. VID.] significat hominum suæ ætatis mores esse corruptos, & in collocandis nuptiis spectari pecuniam magis, quàm famam. *nunc hominum* autem, videtur esse coniunctim legendum pro, hominum qui nunc sunt, ἀνθρώπων τῶν νῦν ὄντων, quale est illud. Virgil. lib. 1. Æneid. *Neque enim ignari sumus antè malorum*. antè malorum, id est, malorum, quæ antea pertulimus τῶν ἔμπροσθεν
B κακῶν. QVOIVSMODI HIC IN FAMA.] non vides, cum quali fama hic facilè nubitur? non vides, quàm infames puellæ, modò benè dotatæ, quàm facilè nubant? NVLLVM VITIVM VITIO VERT.] nullum vitium pro vitio habetur. DEÛM VIRTVTE DICAM ET M.] ridiculè Plautus orationem affingit honestam, & gloriosam personæ turpi, & ingloriæ. SORRACVM] sorracū, genus est vehiculi. Paullus ait esse, quo ornaméta portantur scenicorum. Fest. in ea voce corruptus & mutilatus est apparet tamen ex vestigiis scripturæ laceræ proferri ab eo hunc Plauti versum. sed variè scripta reperitur hæc vox apud scriptores. Cicero in Pisoné. *Cum tibi tota cognatio in sarraco aduehatur*. Vitr. libr. 10. cap. 1. *Portationes eorum non essent nisi plaustrorum, aut sarracorum per terram, nauicularum per aquam inuentæ essent machinationes*. Iuuenalis sat. 3. *longa coruscat Sarraco veniente abies, atque altera pinum Plaustra vehunt*. Vlpianus lib. ad legem Aquilliam cap. 29. Et ait Proculus si in potestate nautarum fuerit ne id accideret, & culpa eorum factum sit: lege Aquillia cum nautis agendum: quia parui referret, nauem immittendo, aut sarraculum ad nauem ducédo, an tua manu damnum dederis. Iulius Capitolinus in M. Anton. Philos. *Celebrauit & Ro. ritu lectisternia per septem dies. tanta autem pestilentia fuit, vt vehiculis cadauera sint exportata, sarracisque*. ACCVRASSIS.] accuraueris, accuratè feceris. SEXCENTI LO-
C GI] sexcentæ orationes, vel sexcenta verba. facetè significat nullam ei doté futuram præter λόγους, seu verba. ATTICI LOGI.] verba Attica Siculis sunt multò lectiora: Siculi enim non satis rectè Græcè loquebantur. suprà, *Atticissat, non Sicilissat*. CVM HAC DOTE POTERIS VEL, &c.] locus est, παρὰ προσδοκίαν. nam exspectabat auditor, dum vt diceret cum hac dote poteris, vel locupletissimo nubere. nunc autem subiicit, *poteris vel mendico nubere*.

DORDALVS leno.

QVidnam esse acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi iuratus est, sese hodie argentum dare?
Quòd si non dederit, atque hæc dies præterierit,
D Ego argentum, ille iusiurandum amiserit.
Sed ibi concrepuit foris. quísnam egreditur foras?

VICINVM MEVM.] Toxilum. IVRATVS EST.] iurauit. ILLE IVSIVRANDVM AMIS.] argentum amittere conuenienter dicitur, iusiurandum amittere, non item: sed vt orationem teretem, & rotundam efficeret, verbo communi vsus est ad duas res dissimileis. amittere iusiurandum autem vsurpasse videtur pro fallere, & prodere, & non seruare.

TOXILVS seruus. DORDALVS leno.

TO. CVrate istuc intus, iam ego domum me recipiam.
DO. Toxile quid agitur? TO. eho, lutum lenonium,
Commixtum cœno, sterquilinium publicum,

Impure,inhoneſte,iniure,illex,labes populi, A
Pecuniæ accipiter,auide atque inuide,
Procax,rapax,trahax,trecentis verſibus
Tuas impuritias traloqui nemo poteſt.
Accipin' argentum?accipe ſis argentum impudens,
Teneſis argentum.etiam tu argentum tenes?
Poſſum te facere,vt argentum accipias,lutum?
Qui niſi iurato mihi nihil auſus credere.
DO. Sine reſpirare me,tibi vt reſpondeam.
Vir ſumme populi,ſtabulum ſeruitritium,
Scortorum liberator,ſubiculum flagri,
Compedium tritor,piſtrinorum ciuitas, B
Perenniſerue,lurco,edax,furax,fugax,
Cedoſis mihi argentum,da mihi argentum impudens.
Poſſum à te exigere argentum?argentum,inquam,cedò.
Quin tu mihi argentum reddis?nihílne te pudet?
Leno te argentum poſcit,ſolida ſeruitus,
Pro liberanda amica,vt omnes audiunt.
TO. Tace,obſecro,hercle.næ tua vox validè valet.
DO. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ.
Eodem mihi pretio ſal perhibetur,quo tibi.
Niſi me hæc defendet,numquam delinget ſalem.
TO. Iam omitto iratus eſſe:id tibi ſuccenſui. C
Quia te negabas credere argentum mihi.
DO. Mirum,quin tibi ego crederem,vt ipſe idem mihi.
Faceres,quod partimfaciunt argentarij.
Vbi quid credideris,citius extemplò à foro
Fugiunt,quàm ex porta ludis cum emiſſu'ſt lepus.
TO. Cape hoc ſis. DO. quin das? TO. nummi ſexcenti hîc erunt
Probi,numerati:fac ſit mulier libera,
Atque huc continuò adduce. DO. iam faxo hîc erit,
Non hercle cui nunc hoc dem ſpectandum,ſcio.
TO. Fortaſſe metuis in manum concredere. D
DO. Mirum,quum citius iam à foro argentarij
Abeunt,quàm in curſu rotula circumuortitur.
TO. Abi iſtàc auorſis angiportis ad forum,
Eadem iſtæc facito mulier ad me tranſeat
Per hortum. DO. iam hic faxo aderit. TO. at ne propalàm.
DO. Sapienter ſanè. TO. ſupplicatum cras eat.
DO. Ita hercle verò. TO. dum ſtas,reditum oportuit.

INIVRE.]homo ſine iure.ſed apud Nonium in voce *illex.*ſic legitur hic verſus,*Impure,inhoneſte iniurie,illex,labes populi.* ILLEX.]ſine lege,exlex. PECVNIÆ ACCIPITER.]pecuniæ rapax. PROCAX.]procacitas dicitur,vt docet Nonius,à procando,id eſt, poſcendo. TRAHAX.]trahax à trahendo dictus,vt rapax à rapiendo,tagax à tagendo, procax à procádo, furax àfurando

A à furando, edax ab edendo, &c. IMPVRITIAS] impuritiæ ab impuro, vt inimicitiæ ab inimico, & iniustitia ab iniusto, & simil. dictæ sunt. TRALOQVI] à principio ad extremum loqui. ACCIPE SIS] accipe si vis. TENE SIS] tene si vis. POSSVM TE F.] possum facere, vt tu argentum accipias, homo luto inquinatior? & possum facere te argentum accipere, &c. AVSVS] subintell. es. SERVITRICIVM] seruitute, siue seruitio trite. SVBICVLVM FL.] assiduè subiecte flagro. COMPED. TR.] qui teris compedeis. PISTR. CIVIT.] qui pistrina assiduè incolis. PERENNISERVE] qui in perpetuum seruus futurus es. LVRCO] Nonius. *Lurcones dicti sunt à lurcãdo. Lurcare autem est, cum auiditate cibum sumere*, &c. deinde profert idẽ, hunc versum, *Perenniserue, lurco, edax*, &c. & præterea illum Lucilij. *Viuite lurcones, comedones, viuite vẽtres*. Festus. *Lura os culei, vel etiam vtris, vnde lurcones capacis gulæ homines, & bonorum suorum consumtores.* QVIN TV MIHI ARG.] quamobrem tu mihi argentum non reddis, quod te mihi daturum iurasti? LENO TE ARG. P. SOLIDA S. &c.] ordo est, ô solida seruitus, id est, ô homo, quem solida & stabilis seruitus vrget, leno te argentum poscit, pro liberanda amica, vt omnes audiunt. NÆ TVA VOX VALIDÈ V.] næ tu valde vocalis es. REFERVNDÆ EGO H. LING. N. C.] ego habeo linguam natam ad referendam gratiam, id est, ad benedicendum, si quis mihi prior maledixerit, & ad maledicendum, si quis me

B lacessierit. EODEM MIHI PRETIO SAL PERHIB. Q. T.] tanti mihi constat victus, quanti tibi, tu seruis domino, ego ei, qui me pascit, nihilo magis, quàm tu, gratis viuo. sal conuiuij principium, & tenuiorum obsonium. libri autem nostri vet. habent partim *præbetur*, partim *prahibetur*. NISI ME HÆC D. &c.] nisi lingua mea maledicentib. maledicta regerere poterit, ne sal quidem ei dabitur, quem degustet. ID] ob id. MIRVM, QVIN TIBI EGO CRED.] ironia est, hoc modo: mirum, quod ego non crederem tibi, id est, non darem puellam, quam amas, Lemniselenem, non accepta pecunia præsentaria, vt tu idem mihi faceres, quod partim, id est, non omnes, sed nõnulli faciunt argẽtarij, id est, trapezitæ. CITIVS EXT. À F.] statim vbi pecuniam acceperunt, citiùs à foro (vbi debent stare, aut sedere, vt creditoribus suis præstò sint, & pecuniam acceptam, cùm repetitur, renumerent, aut rescribant) quàm lepus ex porta emissus est ludorum diebus. Hæc dicuntur in trapezitas, qui sæpe creditum abiurant, aut forum, vbi negotia alia, mensamque deserunt. SIS] si vis. NON HERCLE CVI NVNC HOC DEM SP.] nescio hercle, cùm hoc argentum dem spectandum, vtrum sit probum, an adulterinum, & κίβδηλον. IN MANVM C.] traderem in alicuius argentarij manũ. MIRVM CÙM CITIVS IAM À F. &c.] ironia est. mirum verò est, inquit,

C me non audere argentum cuiquam committere, cùm argẽtarij iam à foro citiùs abeant, quàm rotula figularis, vel aliqua alia in cursu circumuertitur. ABI ISTAC AVORSIS] nostri libri veteres habent, *trauorsis*. quid sit angiportus autem, aut angiportum, alibi dictum est. EADEM] eadem ratione, seu eadem opera. SVPPLICATVM CRAS EAT] proinde ac si dicat, nolo hodie eat diis supplicatum, sed in crastinum diem differat, volo.

TOXILVS.

SI quam rem accures sobriè, aut frugaliter,
Solet illa rectè sub manus succedere.
D Atque ædepol firmè, vt quisque rem accurat suam,
Sic ei procedit post principia denique.
Si malus, aut nequam 'st, malè res vertunt, quas agit:
Sint autem frugi 'st, eueniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorsus sum facetè & callidè,
Igitur prouenturam benè confido mihi.
Nunc ego lenonem ita intricatum dabo,
Vt ipsus sese, quà se expediat, nesciat.
Sagaristio heus exi, atque educe virginem,
Et istas tabellas, quas consignaui tibi,
Quas tu attulisti mihi ab hero meo vsque è Persia.

SVB MANVS SVCCEDERE] ex animi ſententia procedere, quaſi eam manibus tractans ſuo arbitratu fingeret, & in quamuis partem flecteret, aut conformaret. MALÈ RES V.] malè res eueniunt, malum habent exitum. *vertunt*, abſolutè poſitum, vt ſæpe aliàs. INTRICATVM] impeditum, atque implicatum. à tricis *intricare* dictum eſt. Plaut. Curcul. *quod argentum tu mihi, quas tricas narras?* ad quem locum de tricis plura. A

SAGARISTIO, TOXILVS ſerui.

NVnquid moror? TO. euge, euge, exornatus baſilicè,
Tiara ornatum lepidè condecorat tuum.
Tum hanc hoſpitam autem crepidula vt graphicè decet?
Sed ſatin' eſtis meditati? SA. tragici atque comici
Numquam æquè ſunt meditati. TO. lepidè herclè adiuuas.
SA. Age illuc aſpice deprocul in conſpectum. TO. tace. B
Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus. nunc agite, ite vos.

EXORNATVS BAS.] exornatus es regium in modum. TIARA] tegumentum capitis eſt Perſicum. DEPROCVL] è longinquo loco.

DORDALVS leno. TOXILVS ſeruus.

CVi homini Di propitij ſunt, aliquid obiiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi feci binos panes in dies,
Ita ancilla mea quæ hodie fuit, ſua nunc eſt. argento vicit.
Iam hodie alienum cenabit. nihil guſtabit de meo. C
Súmne probus? ſum lepidus ciuis, qui Atticam hodie ciuitatem
Maximam, maiorem feci, atque auxi ciui fæmina?
Sed vt & ego hodie fui benignus! vt ego multis credidi!
Nec ſatis à quiquam homine accepi. ita prorſum credebam omnibus.
Nec metui quibus credidi hodie, nequis mihi in iure abiuraſſit.
Bonus volo iam ex hoc die eſſe, quod neque fiet, neque fuit.
TO. Hunc ego hominem hodie in tranſennam doctis ducam dolis,
Itaque huic inſidiæ paratæ ſunt probè. aggrediar virum.
Quid agis, cedo? vnde agis te nunc Dordale? DO. credo tibi. D
TO. Di dent quæ velis. eho an iam manu emiſiſti mulierem?
DO. Credo pol, credo, inquam, tibi. TO. iam liberta auctus es? DO. enicas.
Quin tibi me dico credere. TO. dic bona fide, iam libera eſt?
DO. I, i, ad forum, ad prætorem: exquire, ſi quidē credere mihi nō vis,
Libera, inquam eſt, ecquid audis? TO. at tibi Di benefaciant omnes.
Numquam enim poſthac tibi, nec tuorum quoiquam quod nolis, volam.
DO. Abi, ne iura, ſatis credo. TO. vbi nunc tua liberta'ſt? DO. apud te. TO. ain'?

Apud

A Apud me est? DO. aio, inquam, apud te est, inquam. TO. ita me di ament, vt ob istam rem,
Tibi multa bona instant à me. nam est res quædam, quam occultabam
Tibi dicere. nunc eam narrabo, vnde prægrande lucrum facias,
Faciam vt mei memineris dum vitam viuas. DO. benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant.
TO. Tuum promeritum'st, meritò vt faciam. & vt me scias esse facturum,
Tabellas tene has, pellege. DO. hæ quid ad me? TO. immò ad te attinent,
B Et tua refert. nam è Persia ad me allatæ modò sunt istæ à meo domino.
DO. Quando? TO. haud dudum. DO. quid istæ narrant? TO. percunctare ex ipsis,
Ipsæ tibi narrabunt. DO. cedò sanè mihi. TO. at clarè recitato.
DO. Tace, dum pellego. TO. haud verbum faciam.
DO. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni: Si valetis, gaudeo.
Ego valeo rectè, & rem gero, & facio lucrum,
Neque istò redire his octo possum mensibus.
C Itaque hîc est, quod me detinet, negotium.
Eleusipolim Persæ cæpere, vrbem in Arabia,
Plenam bonarum rerum, atque antiquum oppidum.
Ea comparatur præda, vt fiat auctio
Publicitus. ea res me domo expertem facit.
Operam atque hospitium ego isti præberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura quæ is volet.
Nam is mihi honores suæ domi habuit maximos.
DO. Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Persæ quid rerum gerãt?
Aut quid herus tuus? TO. tace stultiloque. nescis quid instet
D boni.
Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt.
DO. Quæ istæc fortuna lucrifica est? TO. istas, quæ norunt, roga.
Ego tantundem scio, quantum tu, nisi quòd pellegi prior.
Sed, vt occœpisti, ex tabellis nosce rem. DO. bene me mones,
Fac silentium. TO. nunc ad illud venies, quod refert tua.
DO. Iste, qui tabellas affert, adduxit simul
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtiuam, aduectam ex Arabia penitissima.
Eam te volo accurare, vt istic veneat,
Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur.
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.

Probum,numeratum argentum vt accipiat,face. A
Hæc cura,& hoſpes cura vt curetur,vale.
TO. Quid igitur,poſtquam recitaſti quod erat ceræ creditum,
Iam mihi credis? DO. vbi nunc ille'ſt hoſpes,qui haſce attulit?
TO. Iam hic,credo,aderit. arceſſit illam à naui. DO. nihil mihi opus eſt
Litibus,neque tricis:quamobrem ego argẽtum numerem foras?
Niſi mancipio accipio,quid eo mihi opus mercimonio?
TO. Tacen'? an nõ taces? numquam ego te tam eſſe matulam credidi.
Quid metuis? DO. metuo hercle verò. ſenſi ego iam compluries
Neque mihi haud imperito eueniet,tali vt in ludo hæream. B
TO. Nihil periculi videtur. DO. ſcio iſtuc,ſed metuo mihi.
TO. Mea quidem iſtuc nihil refert. tua ego refero gratia,
Vt tibi rectè conciliandi primò facerem copiam.
DO. Gratiam habeo,ſed te de aliis,quàm alios de te ſuauiu'ſt
Fieri doctos. TO. nequis verò ex Barbaria penitiſſuma
Perſequatur. etiam tu illam deſtinas? DO. videam modò
Mercimonium. TO. æqua dicis,ſed optimè eccum ipſe aduenit,
Hoſpes ille,qui has tabellas attulit. DO. hiccine eſt? TO. hic eſt.
DO. Hæccine illa'ſt furtiua virgo? TO. iuxta tecum æquè ſcio, C
Niſi quia aſpexi equidem.ædepol liberali'ſt,quiſquis eſt.
DO. Sat ædepol concinna eſt facie. TO. vt contemtim carnifex?
Taciti contemplemur formam. DO. laudo conſilium tuum.

ALIQVID OBIICIVNT LVCRI] ei homini aliquid obiiciunt lucri. COMPENDI FECI] lucrifeci. BINOS PANES] quos ancillæ præbebam, quandiu fuit ſerua. IN DIES] in dies ſingulos. ARGENTO VICIT] vt eſſet libera. ALIENVM CENABIT] alienum cibum cenabit. BENIGNVS] liberalis. NEC SATIS À QVIQVAM H. ACC.] nec à quoquam ſponſorem accepit,neque quiſquam eorum,quibus credidi,ſponſorem dedit,cuius fidem ſecutus,crederem. NEC METVI, QVIBVS CREDIDI H. NE Q. MIHI IN IVS ABIVR.] neque metui,ne quis corũ, quibus hodie credidi, pecuniam ſibi à me creditam apud prætorem periurio negarit.idem ſuprà Curcul. *qui abiurant, ſi quid creditum eſt*. Virg.lib.8.Æneid. *abiurataq́ rapina*. BONVS] benignus,liberalis,beneficus. IN TRANSENNAM] tranſenna hic eſt extentus funis,ſeu laqueus,quo captantur aues. Turneb. Aduerſ. lib.5.pag.88.Plautus in Rud. *in ætate agenda plurima tranſenna*. CREDO TIBI] facetè,poſteaquàm ab eo pecuniam accepit,dicit ſe ei credere. IAM LIBERTA AVCTVS ES?] iámne feciſti,vt Lemniſelene ex ancilla tibi liberta eſſes? AD PRÆT.] qui virga, quæ vindicta dicebatur, ſeruos liberabat. NVMQVAM ENIM POSTHAC,&c.] numquam enim poſthac nec tibi,nec cuiquã tuorum volam quicquam,quod nolis,id eſt, idem ſemper volam, quod tu,aut aliquis tuorum voleris. OCCVLTABAM TIBI D.] πλεονασμός. nam ſatis erat dixiſſe,occultabam tibi,id eſt,celabam te,vel non audebam tibi aperire. DVM VITAM V.] ſic habent libri noſtri veteres,perſpicuè rectè:vulgati autem mendoſè, *vita viuas*. BENEDICTIS TVIS BENEFACTA,&c.] id eſt,aures meæ non ſunt contentæ benedictis tuis,ſed poſtulant præterea benefacta benedictis conſentanea. TVVM PR. EST,&c.] tu promeritus es, vt tibi meritò benefaciam. ET TVA REFERT] & tua refert eas legere. ET REM GERO] & rem meam bene gero. ITAQVE HÎC EST, QVOD ME D. N.] ita hîc eſt negotium,quod me detinet:vel negotium eſt,quod me hîc detinet. DOMO EXPERTEM] domus expertem. NEQVICQVAM TIBI F. F. LVCR.] fruſtra tibi fortuna lucrum tibi in manus dare parat,ſi lucrum tibi oblatum aſpernaris. ſic dixit, *allucere faculam*, vt ſuprà, D

luces

A *luces ceream.* allucere autem faculam lucrificam dixit χαθ' ἀλληγορίαν, pro, lucrifaciendi facultatem præbere: siue adeò lucrum certum obiicere, quod auaris, & rapacibus, quales sunt lenones, instar lucis, & facis est. ISTAS QVÆ N.] roga litteras istas, quæ id, quod rogas, norunt. sic suprà, *percunctare ex ipsis*, &c. QVOD REFERT TVA] quod ad te attinet. ADDVXIT SIMVL] adduxit vnà secum. FORMA EXPETENDA] forma præstante. PENITISS.] reconditissima, vltima, intima. EAM TE VOLO ACC. VT, &c.] ea vt istic veniat, te volo accurare: vel eam istic venire, te volo accurare. AC SVO PERICVLO IS EMAT, QVI, &c.] atque vt is, qui eam emet, emat eam cum sua causa, id est, nemine promittente se præstaturum periculum euictionis. MANCIPIO NEQVE PR. NEQVE Q. D.] mancipio promittere, est promittere se traditione alicuius rei trãslaturum in eum, cui rem tradas, eius rei proprietatem, & (si hoc verbo vti licet) dominium dare mancipio, est trãsferre in eum, cui rem tradas, dominium, vel rem eius, cui tradas, facere. Lucret. lib. 3. *Vitáque mãcipio nulla datur omnibus vsu.* Mancip. res sunt, quarum proprietas, seu dominium in alterum transferri potest. Mancipium idem ferè valere, quod dominium; aut proprietas. declarat locus ille in epist. Ciceronis lib. 7. *Cuius quando propriũ te esse scribis mancupio, & nexu, meum autem vsu & fructu, contẽtus isto sum.* Plaut. B idem infrà ead. fab. *Primi dico, hanc mancupio nemo tibi dabit, iam scis.* Mancip. accipere, est rem ea lege accipere, vt, sua fiat. Idem Mercat. *Non ego illam mancupio accepi, sed ille illam accepit.* D. *sine.* CH. *non potes tu lege vendere illam.* Idem Curcul. *Memento promisisse te si quisquam hanc liberali causa manu assereret, mihi omne argentum redditum iri Triginta minas.* CH. *meminero. de istoc quietus esto. Et nunc idem dico.* LY. *& commeminisse hæc ego volam te.* C. *meum & mancupio tibi dabo*, &c. PROBVM, NVM.] ἀσυνδέτως. pro, probum & numeratum, id est, præsentarium. CERÆ] tabellis ceratis, in quibus scribebãt epistolas antiqui, & multa alia. TRICIS] negotiis, quæ me implicent, atque impediant. NISI MANCIPIO ACCIPIO] nisi transferatur in me puellæ, quæ mihi venderetur, dominium: nisi fio à te venditore dominus. MERCIMONIO] merce. TAM ESSE MATVLAM] tam esse nequam, & nullius frugi: tam contemtum, & spurcum. COMPLVRIES] sæpenumerò: profert hunc locum Nonius in voce *compluries*. TALI VT IN LVTO HÆREAM] secutus sum libros vulgatos. nam veteres etiam eos, quibus vsi sumus, non dissimulabo, neque infitiabor lectori habere *in ludo*: sed magis mihi placet vulgata scriptura. Sic enim Terent. *in luto hæres versura solues.* SCIO ISTVC SED M.] attendat lector, quod notat Donatus ad illum locum Terent. Adelph. *id quidem angiportum non est peruium.* consuetudinem hanc esse Terẽtij, vt inducat etiã eos, qui falluntur, aliquid sapere, hoc idem à Plauto cùm C sæpe alibi, tum hîc obseruari. Nam hic leno, quamuis fallatur, & capiatur à Toxilo, inducitur tamẽ aliqua ex parte cautus, ac prouidus. REFERO] renuntio. RECTÈ CONCILIANDI] rectè comparandi. SED TE DE ALIIS, QVÀM] id est, suauius est nos documentum capere ex aliorum casibus, quàm alios ex nostris. NEQVIS VERÒ EX B. P.] subintellige, scilicet metuendum est, vt sit ironia, vel tu ne metuis, &c. hoc modo, scilicet metuendum est, ne quis puellam illam ex vltima barbaria auectam, persequatur, & repetat. ETIÀMNE TV ILLAM DESTINAS?] etiàmne tu illam emis? id est, non tu, quantum pote est, eam emere properas? tune vsque adeò negligens, & dissolutus in re tua gerenda eris, vt eam emere non cures? QVISQVIS ES] *quisquis*, & generi fœminino attribui posse veterũ auctoritas voluit, inquit Nonius. Liuius. *mulier quisquis es, te volumus.* Pacuuius. *quisquis tu es mulier, quæ me insueto nuncupasti nomine.* VT CONTEMTVM CARNIFEX?] vt contemtum, & malignè laudat!

SAGARISTIO. VIRGO. TOXILVS DORDALVS leno.

D

SAtin' Athenæ tibi visæ fortunatæ, atque opiparæ?
VIR. Vrbis speciem vidi, hominum mores perspexi parum.
TO. Numquid in principio cessauit verbum doctè dicere?
DO. Haud potui etiam in primo verbo perspicere sapientiam.
SA. Quid id, quod vidisti? vt munitum muro tibi visum'st oppidum?
VIR. Si incolæ benè sunt morati, pulcrè munitum arbitror:
Perfidia, & peculatus ex vrbe, & auaritia si exsulant:
Quarta inuidia, quinta ambitio, sexta obtrectatio,
Septimum periurium. TO. euge. VIR. octaua indiligentia.
Nona iniuria, decimum, quod pessimum aggressu, scelus:

Hæc nisi vnde aberunt, centuplex murus rebus seruandis parum est. A
TO. Quid ais tu? DO. quid vis? TO. tu in illis es decem sodalibus,
Te in exsulium ire hinc oportet. DO. quid iam? TO. quia periurus es?
DO. Verba quidem haud indoctè fecit. TO. ex tuo, inquam, vsu est. eme hanc.
DO. Ædepol, qui cùm hanc magis contemplo, magis placet. TO. si hanc emeris,
Di immortales, nullus leno te alter erit opulentior.
Euortes tuo arbitratu tu homines fundis, familiis.
Cum optimis viris rem habebis, gratiam cupient tuam, B
Venient ad te comissatum. DO. at ego intromitti non sinam
TO. At enim illi noctu occentabunt ostium, exurent foreis?
Proinde tu tibi iubeas concludi ædeis foribus ferreis:
Ferreas ædeis commutes, limina indas ferrea.
Ferream seram, atque annulum, ne, si ferro parseris,
Ferreas tute tibi impingi iubeas crassas compedeis.
DO. I in malum cruciatum. TO. i sanè: hãc eme atque ausculta mihi.
DO. Modò vt sciam quanti indicet. TO. vin' huc vocem? DO. ego illò accessero.
TO. Quid ais hospes? SA. venio, adduco hanc, vti dudum dixeram,
Nam heri in portum noctu nauis venit. venire hanc volo, C
Si pote'st: si non pote'st, ire hinc volo, quantum pote'st.
DO. Saluus sis adolescens. SA. siquidem hanc vendidero pretio suo.
TO. Atqui aut hoc emtore vendes pulcrè, aut alio non potes.
SA. Esne tu huic amicus? TO. tanquam Di omnes, qui cælum colunt.
DO. Tum tu mihi es inimicus certus. nam generi lenonio
Numquam vllus Deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.
SA. Hoc age. opúsn'est hac tibi emta? DO. si tibi venisse'st opus,
Mihi quoque emta est: si tibi subiti nihil est, tantundem'st mihi.
SA. Indica, fac pretium. DO. tua merx est, tua indicatio est? D
TO. Æquum hic orat. SA. vin' bene emere? DO. vin' tu pulcrè vendere?
TO. Ego scio hercle vtrumque velle. DO. age indica prognariter.
SA. Prius dico. hanc mancupio nemo tibi dabit. iam scis? DO. scio,
Indica minimo daturus qui sis, qui duci queat.
TO. Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo stultus es pueriliter,
DO. Quid ita? TO. quia enim te ex puella prius percontari volo,
Quæ ad rem referunt. DO. & quidem hercle tu me monuisti haud malè.
Vide sis. ego ille doctus leno, pænè in foueam decidi,
Nisi hic adesses quãtũ est adhibere hominẽ amicũ vbi, quid geras!

A TO. Quo genere, aut qua in patria sit nata, aut quibus parentibus,
Ne temerè hanc te emisse dicas suasu, atque impulsu meo.
Nisi molestum est, percontari hanc paucis hic volt. SA. maximè,
Suo arbitratu. TO. quid stas? abi tute, atque ipse itidem roga,
Vt tibi percontari liceat quæ velis. etsi mihi
Dixi dare potestatem eius: sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire, vt ne contemnat te ille. DO. satis rectè mones,
Hospes, volo ego hanc percontari. SA. à terra ad cælum, quid lubet.
TO. Iubedum ea huc accedat ad me. SA. i sanè, ac morem illi gere,
B Percontare, exquire quid vis. TO. agè agè nunc tu i præ. para,
Vide vt ingrediare auspicatò. DO. liquidum est auspicium. TO. tace.
Concede sis. iam ego illam adducam. DO. age, vt rem esse in nostram putas.
TO. Sequere me, adduco hanc si quid vis ex hac percontarier.
DO. Enim volo te adesse. TO. haud possum, quin huic operam dem hospiti,
Cui herus iussit. quid si hic non vult me adesse vnà? SA. immò i modò.
TO. Do ego tibi operam. DO. tibi idem das, vbi tu tuum amicum adiuuas.
C Exquire. TO. heus tu aduigila. VIR. satis est dictum. quanquam ego serua sum,
Scio ego officium meum, vt, quæ rogitet, vera, vt accepi, eloquar.
TO. Virgo, hic homo probus est. VIR. credo. TO. non diu apud hunc seruies.
VIR. Ita pol spero, si parentes facient officium suum.
DO. Nolo ego te mirari, si nos ex te percontabimur,
Aut patriam tuam, aut parenteis. VIR. cur ego id mirer, mi homo?
D Seruitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum malũ meũm.
TO. Noli flere. VIR. ah. TO. Dij istam perdāt, ita cata, & callida est.
Habet cor. quàm dicit quod opu'st! DO. quod nomen tibi est?
TO. Nunc metuo ne peccet. VIR. Lucridi nomen in patria fuit.
TO. Nomen atque omen quantiuis est pretij. quin tu hanc emis?
Nimis pauebam ne peccaret. expediuit. DO. si te emam,
Mihi quoque lucridem confido fore te. TO. tu si hanc emeris,
Numquam hercle hunc mensem vertentem credo seruibit tibi.
DO. Ita velim quidem hercle. TO. optata vt eueniant, operam addito.
Nihil adhuc peccauit etiam. DO. vbi tu nata es? VIR. vt mihi

Mater dixit,in culina,in angulo ad læuam manum. A
TO. Hæc erit tibi fausta meritrix. nata est in calido loco,
Vbi rerum omnium bonarum copia est sæpissimè.
Tactus est leno,qui rogarat,vbi nata esset,diceret.
Lepidè lusit. DO. at ego patriam te rogo,quæ sit tua.
VIR. Quæ mihi sit,nisi hæc,vbi nunc sum? DO. at ego illam quæro, quæ fuit.
VIR. Omne ego pro nihilo esse ducto,quod fuit,quando fuit.
Tamquam hominem,quando animam efflauit,quid eum queras, qui fuit?
TO. Ita me Di bene ament,sapienter. atque equidem miseret tamen.
DO. Sed tamen virgo, quæ patria est tua? age nunc actutum expedi. quid taces? B
VIR. Dico equidem patriam. quandoquidem hic seruio, hæc patria est mea.
TO. Iam de istoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? DO. quid est?
Captúsne est pater? VIR. non captus, sed quod habuit, id perdidit.
TO. Hæc erit bono genere nata. nihil scit nisi verum loqui.
DO. Quis fuit? dic nomen. VIR. quid illum miserum memorem qui fuit?
Nunc & illum miserum,& me miseram æquum est nominarier, C
DO. Quoiusmodi is in populo habitus est? VIR. nemo quisquam acceptior.
Serui,liberíque amabant. TO. hominem miserum prædicas,
Cum ipsus propè perditus est,& beneuolenteis perdidit.
DO. Etiam opinor. TO. etiam opinor? DO. summo genere esse arbitror.
TO. Diuitias tu ex istac facies. DO. ita Di faxint. TO. eme modò.
VIR. Iam hoc tibi dico, iam actutum æcastor meus pater vbi me sciet
Venisse huc, aderit hic, & me absentem redimet. quid nunc. DO. quid est? D
TO. Audin' quid ait? VIR. nam etsi res sunt fractæ, amici sunt tamen.
DO. Nesis plora. libera eris actutum, si crebrò cades.
Vin' mea esse? VIR. dum quidem,ne nimis diu tua sim, volo.
TO. Satin'? vt meminit libertatis? dabit hæc tibi grandeis bolos.
Age,si quid agis, ego ad hunc redeo. sequere, redduco hanc tibi.
DO. Adolescens vin' vendere istanc? SA. magis lubet, quàm perdere.
DO. Tum tu pauca in verba confer. quid datur. tanti indica.
SA. Faciam ita vt te velle videam,vt emas. habe centum minis.

Nimium'st.

A DO. Nimium'ſt. SA. octoginta. DO. nimium'ſt. SA. nummus abeſſe hinc non poteſt,
Quod nunc dicam. DO. quid id eſt ergo? eloquere actutum atque indica.
SA. Tuo periclo ſexaginta hæc datur argenti minis.
DO. Toxile quid ago? TO. Di,Deæque te agitant irati ſcelus,
Qui hanc non properes deſtinare. DO. habebo. TO. eu, prædatus probè.
Abi,argentum effer huc.
Non ædepol minis trecentis cara'ſt. feciſti lucri.
SA. Heus tu,etiam pro veſtimentis huc decem accedant minæ.
B DO. Abſcedent enim,non accedent. TO. taceſis. non tu illum vides
Quærere anſam,infectum vt faciat? abíſne,atque argentum petis?
DO. Heus tu,ſerua iſtum. TO. quin tu is intrò? DO. abeo, atque argentum affero.

SATIN' ATHENÆ TIBI VISÆ F.] inducitur Sagariſtio, quaſi aduena cum Perſa loquens,quaſi captiua, vt eius oratione compoſita captus leno, faciliùs ad emendum adducatur. INCOLÆ] ciues. BENE SVNT MORATI] bonis moribus ſunt proditi. PECVLATVS] furtum pecuniæ publicæ. INDILIGENTIA] negligentia. QVOD PESSIMVM AGGRESSV, SCELVS] ſcelus, facinus eſt, quod quis faciens, manus ſuas ſanguine contaminat, vt ſi quis hominem interficiat: eſt etiam factum impium in deos, aut paréteis, aut patriam, ſcelus peſſimum aggreſſu autem, id eſt, peſſimum ad aggrediendum, & ſuſcipiendum. NISI VNDE] niſi ex aliqua vrbe. TV IN ILLIS ES DEC. S.] tu es in numero illorum decem
C vitiorum, quæ exſulare oportet ex bene morata, & ab omni periculo tuta ciuitate. EX TVO, INQ. &c.] è re, inquam, tua eſt. QVI CVM HANC M. C. M. PL.] ædepol, inquit, è re mea eſt hanc puellam emere, qui quando hanc magis contemplor, tam magis ea mihi placet. malim legi, *qui quam hanc magis contemplo*, magis placet. id eſt, quanto magis hanc contemplor, tantò magis placet. DII IMM.] cum admiratione pronuntiandum. EVERTES T. ARB. F. F.] euertes fundis, ſic dictum à Plauto, vt à M. Tullio euertere fortunis, bonis, & ſimil. VENIET AD TE COMISSATVM] ſic legẽdum, & ita habent noſtri libri veteres *comiſſatum*, per i, non per, e, vt vulgus ſcribit. qua de re plura in cõment. Horat. ad illum locum odæ libri 4. *Tempeſtiuis in domo Comiſſabere maximi.* OCCENTABVNT OSTIVM] cantabunt ob oſtium: vel conuiciabuntur tibi aut fores: vel oſtia tum conuiciis inſequentur. Paulus. occentare dicebant, pro conuicium facere. EXVR. FORES] facibus & tædis exurent foreis ligneas. FERREAM SERAM] quaſi verò ſeræ non debeant eſſe ferreæ, aut poſſint eſſe ligneæ. SI FERRO P.] ſi ferro peperceris. IVBEAS] legendũ fortaſſe eſt, *videas*. veruntamen nihil muto. poteſt enim ferri lectio recepta, hoc ſenſu: facito tibi foreis ferreas, & cetera ferrea, ne, ſi ſumtu deterritus ferro parſeris, eadem opera tute tibi ferreas compedeis impingas. QVANTI IND.] quod
D pretium merci præfiniat. VENIRE HANC VOLO] vendi hanc volo. SI POTE'ST] ſi fas eſt, ſi fieri poteſt *εἰ δυνατόν ἐστι*. VENDES PVLCRÈ] bene vendes, id eſt, vendes ex animi tui ſententia. QVI CÆLVM COLVNT] cæleſteis *οὐρανίωνες οἳ ὄλυμπον ἔχουσι. ὀλύμπια δώματα ἔχοντες.* TVM TV MIHI INIM.] ſi mihi tam amicus es, quàm dij, tum verò tu mihi certus inimicus es. HOC AGE] huic rei attentum te præbe. SI TIBI VENISSE EST OP.] ſi tibi venditam eſſe expedit, mihi emtam eſſe vtile eſt: ſi tibi vendita eſt opus, eſt mihi opus emta. SI TIBI SVBITI NIHIL EST.] ſi tibi quamobrem properes, cauſa nulla eſt. TVA INDICATIO EST] tuum eſt indicare, & tuæ merci pretium conſtituere. VTRVMQVE V.] & emtorem velle bene emere, id eſt, cum emolumento ſuo emere: & venditorem bene vendere, id eſt, cum lucro vendere. PROGNARITER] ſtrenuè, fortiter, conſtanter. ſic Nonius, & profert hæc Plauti verba: & illa Ennij. *Diui hoc audite parumper, vt pro Romano populo prognariter armis Certando prudens animam de corpore mitto.* Hactenus Nonius. Ego & apud Ennium, & apud Plautũ, & apud Nonium, & ceteros legendum puto *prognauiter*. HANC MANCVPIO NEMO TIBI HABIT] hanc nemo ea lege tibi vendet, vt velit ſubire periculum euictionis. INDICA MINIMO HAT. Q. SIS, Q. D. Q.] indica, quanto minimo pretio eam daturus ſis, vt à me emtore abduci queat. NIMIS TV QVIDEM H. H. ST.] hæc dicit Toxilus lenoni ſecretò, & ſeparatim à lenone, ſimulans ſe ei bene cõſultum eſſe velle, cùm

cum perditum eat. EGO ILLE DOCTVS L.]ego ille qui habeor callidus, & prouidus leno. POENÈ IN FOVEAM DEC.]pœnè deceptus sum: pœnè illaqueatus sum. QVANTI EST ADHIB. H. AM.] cum admiratione pronuntiandum. quàm magnum est, quanti momenti est adhibere hominem amicum in negotio suo gerendo? NISI MOLESTVM EST, &c.]hæc ad Sagaristionem. HÎC]leno. QVID STAS?]quid stas leno? ETSI M. DIXIT DARE P.]quamquam dixit mihi hospes, se mihi permittere potestatē interrogandæ puellæ. A TERRA AD CÆLVM]percunctare ab vltimo extremo, vsque ad alterum: & percunctare quid libet. I SANÈ]hæc ad puellam. PERCVNTARE]hæc ad lenonem. LIQVIDVM EST AVSP.]defæcatum est auspicium, miniméque turbidum, suprà Pseud. *aut sinistra, auspicio liquido*. & Epid. *liquido exeo foras auspicio, qui sinistra*. I PRÆ] pre i. nostri libri habent, *age age nunc tu in prælium, imperor*. mendosè opinor. CONCEDE SIS]concede si vis. recede, aut secede si vis. AGE, VT REM ESSE IN N.] age vt nostra interesse putas. ENIM VOLO TE ADESSE]enimuerò te adesse volo, cùm ego puellam percunctabor. DO EGO TIBI OPERAM]fortasse legendum, *do ergo tibi operam*. hæc ad lenonem. TIBI IDEM D.]sic habēt libri nostri veteres melius, quàm vulgati, *tibi ibidē*. tu idē tibi das operam cùm amicum tuum adiuuas. ADVIGILA]attende. SI PARENTES] si parentes mei faciant officium suum: nam me breui rediment. SERVITVS MEA MIHI INTERD.] B seruitus mea docuit me omnia perferre, quæ mihi à potentioribus, & à dominis imponuntur, aut imperantur. NOLI FLERE] hîc puella callida, & probè instituta, & docta adflet. CATA]arguta, sapiens. HABET C.]cordata est. cuius contrarium, excors. QVÀM DICIT QVOD OPVS EST!]cum admiratione pronuntiandum. NVNC METVO NE P.] nunc metuo, ne titubet, id est, ne malè respondeat, seu, ne quid tale respondeat, vt lenoni nostrę omnes fallaciæ pateant. LVCRIDI] hoc nomen debet placere lenoni, propter omen. lucrum enim promittit. atque hoc idcircò à puella callidè excogitatum, & responsum est. NOMEN ATQ. OM. Q. EST P.]vel propter nomen ipsum, quod tibi lucrum per se ostentat, quantiuis emere debes. NIMIS PAVEBAM. NE P.]hæc secum loquitur ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. EXPEDIVIT]cura, & metu me liberauit, cùm ita callidè, & opportunè respondit. MENSEM VERTENTEM] mensem integrum. sic dictū autem mensem vertentem, vt annum vertentem: nam mensis vertens est, cùm Luna percursis signis duodecim, eò, vndè profecta est, rediit. quod fit 28. circiter diebus. significat porrò eam non diu seruituram, sed leno intelligit breui tempore exstiturum aliquem emtorem, qui eam magno redimat. Toxilus verò mox exorturum, qui eam in libertatem asserat, & à lenone multo pretio dato auferat. OPTATA VT CONVEN.]optata vt contingant, seu concurrant: nostri libri habent partim, *opta vt eueniant*. partim, *optata vt eueniant*. OPERAM ADDITO] adiuuato. TACTVS EST LENO]hæc loquitur Toxilus ad spectatores conuersus, & à lenone auersus. tactus est autem, id est, apto responso captus est. DICERET] subintellig. vt. AT EGO PATRIAM TE R. Q. S. T.]at ego te rogem, quæ sit patria tua. DVCTO] duco. QVANDO F.]posteaquam præteriit. QVI FVIT]qui mortuus est? MISERET TAMEN] miseret me eius tamen. EXPEDI]paucis explica. NON VIDES N. ELOQ.] subintell. eam. NE SVARVM SE MIS. IN M. IND.]ne miseriarum suarum sibi memoriam refrices. CAPTÚSNE EST PATER?] ab hostibus. ACCEPTIOR] gratior, magis probatus. NAM ETSI RES SVNT FR.] etsi res sint perditæ, atque afflictæ. tralatio à naui fracta. NE SIS PLORA]ne plora si vis. SI CREBRÒ EADES]si crebrò viris succumbes. DABIT H. T. GRANDEIS BOL.]afferet hæc tibi magnas vtilitates. magno hæc erit tibi emolumento. AGE SIQVID A.] si emere vis, eme ne tandiu cunctare. AD HVNC]ad Sagaristionem hospitis personam indutum. SEQVERE]virginem alloquitur. REDVCO HANC T.]hospitem simulatum alloquitur Sagaristionem. QVID D.?] D quid vis tibi dari? TANTI INDICA]tanti indica, quantum tibi vis dari, semel indica. NVMMVS ABESSE]non dabo tibi eam, vel nummo minoris quàm sexaginta minis. HVIC] ab ea summa, quàm nunc dicam. TVO PERICVLO] ita vt eam non dem tibi mancupio, neq. periculum emtionis præstare velim. DII, DEÆ'QVE TE AG. IRATI] deos deásque habes tibi iratos, atque infestos, qui te agitant, & insectantur, vt furiæ agitant sceleratos, atque impios, cùm hanc emere non properes. DESTINARE] emere. PRÆDATVS PROBÈ] prædam præclaram fecisti. alloquitur lenonem, irridens eum dissimulanter. Nonnulli putant Toxilum apud se loqui sibi gratulantem, quòd præclaram prædam à lenone fecerit. EFFER.] domo. NON ÆDEPOL MINIS T. C.]non ædepol si minis trecētis emisses, carè emisses. HVC DECEM ACC.]ad sexaginta minas accedant decem minæ. ABSCEDENT ENIM, NON ACCEDENT] enimuerò decedant potius, quàm accedant. demam aliquid de sexaginta minis, quàm addam. TACE SIS] hæc ad Sagaristionem seorsim, & secretò. NON TV ILLVM VIDERE QVÆR. A.]non tu illam vides occasionem quærere stultitiæ mutandæ, & emtionis dissoluendæ? HEVS TV, SERVA ISTVM] hæc ad Toxilum admonens eum, vt Sagaristionem obseruet, ne cum virgine discedat.

Ædepol

A TOXILVS, SAGARISTIO serui. VIRGO.

ÆDepol dedisti virgo operam allaudabilem,
Probam & sapientem & sobriam. VIR. si quid bonis
Boni fit, esse idem & graue, & gratum solet.
TO. Audin' tu Persa? vbi argentum ab hoc acceperis,
Simulato quasi eas prorsum in nauem. SA. ne doce.
TO. Per angiportum rursum te ad me recipito,
Illac, per hortum. SA. quod futurum est, prædicas.
TO. At ne cum argento protinam permutes domum,
Moneo te. SA. quod te dignum est, me dignum esse vis.
B TO. Tace, parce voci. præda progreditur foras.

ET GRAVE, ET GRATVM S.] sic Accius Atham. hæc duo cõiunctim posuit, *id quod facis, gratum, & graue est*. Graue, inquit Nonius, solidum, & firmum significat, opinor, id boni, quod in bonos cõfertur, esse eis gratũ, & magnum, id est, & magni fieri: non esse leue, sed graue, & magni ponderis. AVDIN' TV PERSA?] tu Sagaristio, qui Persæ personam sustines. QVOD FVTVRVM EST PR.] faciam, quod mones. PROTINAM] protinus. PERMVTES D.] aliam domum pro nostra introeas. QVOD TE DIGNVM EST] pecuniam alienam auertere. PARCE VOCI] loquere summissa voce, vel vocem comprime.

DORDALVS leno. SAGARISTIO,
TOXILVS serui VIRGO.

PRobati hic argenti sunt sexaginta minæ,
C Duobus nummis minus est. SA. quid ei nummi sciunt?
DO. Crumenam hanc emere, aut facere vt remigret domum.
SA. Ne non sat esses leno, id metuebas, miser,
Impure, auare, ne crumenam amitteres.
TO. Sine quæso. quando leno'st, nihil mirum facit.
DO. Lucro faciundo ego auspicaui in hunc diem:
Nihil mihi tam parui'st, quin id me pigeat perdere.
Age, accipe hoc sis. SA. hunc in collum, nisi piget,
Impone. DO. verò fiat. SA. numquid ceterùm
Me voltis? TO. quid tam properas? SA. ita negotium'st.
D Mandatæ quæ sunt, volo deferre epistolas.
Geminum autem fratrem seruire audiui hîc meum,
Eum ego vt requiram atque vt redimam, pergere volo.
TO. Atque ædepol tu me commonuisti haud malè.
Videor vidisse hic forma persimilem tui,
Eadem statura. SA. quippe qui frater siet.
DO. Sed scire velimus, quod tibi nomen siet.
TO. Quid attinet nos scire? SA. ausculta ergo vt scias:
Vaniloquidorus, Virginisuendonides,
Nugipolyloquides, argentiextenebronides,
Tedigniloquides, nummorum expalponides,
Quod semel arripides, numquam postea eripides.

DO. Heu hercle nomen multis modis ſcriptum'ſt tuum. A
SA. Ita ſunt Perſarum mores,longa nomina
Contortiplicata habemus. numquid ceterum
Voltis? TO. vale. SA. & vos.nam animus in naui eſt meus.
DO. Cras ires potius,hodie hic cenares. Vale.

PROBATI HÎC ARG.]in hac crumena ſunt ſexaginta minæ argenti probi,à quibus abſunt duo nummi. QVIB EI NVMMI SVNT?] quare abſunt ij duo nummi?quid facere ſciunt? CRVMENAM HANC EMERE, AVT F.] ea gratia(inquit)duos nummos detraxi,vt crumenam emas,aut ſi emere nolis,& duos nummos, qui deſunt, tibi dari poſtulas, crumenam mihi reddas. LVCRO FACIENDO EGO AVSP.]Nonius. auſpicari,pro,auſpicatus ſum.Plautus Perſa. *Lucro faciendo ego auſp.* HVNC IN C.]in hoc collum impone, niſi piget. collus & collum dixerunt veteres,vt alibi notatum eſt. CETERVM] ceteroqui,alioqui. MANDATÆ QVÆ SVNT] quæ mihi datæ ſunt perferendæ. SED SCIRE VEL. QVOD TIBI N. S.]hic verſus,qui fuerat omiſſus à librario propter ſimilitudinem eiuſdem B vocis,qua terminabantur duo coniuncti verſus,ex auctoritate vnius veteris codicis reſtitutus eſt,ſine quo ſententia huius loci claudicabat.VANILOQVIDORVS,&c.]nomina ſunt conficta à Sagariſtione,quaſi Perſica,cùm ſint tamen partim Latina,partim Græca, partim Barbara. vaniloquidorus igitur, ſi hæ voces interpretatione indigent, eſt qui vana loquitur ,& vana verba dat. VIRGINISVENDONIDES] virginis venditor. NVGIPOLYLOQVIDES] qui multas nugas loquitur. ex noſtris libris veteribus vnus habet *nugipololoquides* quæ ſcriptura ſi recta eſt,ſignificatio nominis hæc eſſe poſſit,qui loquitur nugas,& res ne pili quidem faciendas. ARGENTIEXTENEBRONIDES] qui argentum ex tenebris eruit. TEDIGNILOQVIDES]qui te digna loquitur. NVMMORVM EXPALP.] qui nummos palpando, & blandiendo exprimere poteſt. QVOD SEMEL ARR. NVMQVAM]quod ſemel arripuit, numquam poſtea ſibi eripi ſinit. NAM ANIMVS IN NAVI EST M.] Sic Terentius, *animus eſt in patinis*. CRAS IRES P. H. H. C.] cras ire deberes potius hodie hîc cenare.

TOXILVS DORDALVS. SATVRIO paraſitus. VIRGO. C

TO. POſtquam illic abiit,dicere hic quiduis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis:
Nam non emiſti hanc,verùm feciſti lucri.
DO. Ille quidem iam ſcit quid negotij geſſerit,
Qui mihi furtiuam meo periculo vendidit.
Argentum accepit,abiit.quid ego nunc ſcio,
An iam aſſeratur hæc manu? quò illum ſequar?
In Perſas?nugas. TO. credidi gratum fore D
Beneficium meum apud te. DO. immò equidem gratiam
Tibi Toxile habeo. nam ſenſi te ſedulò
Mihi dare bonam operam. TO. tibin' ego?immò ſeriò.
DO. Atat, oblitus ſum intus dudum edicere
Quæ volui edicta.aſſerua hanc. TO. ſalua'ſt hæc quidem.
VIR. Pater nunc ceſſat. TO. quid ſi admoneam? VIR. tempus eſt.
Heus Saturio exi. nunc eſt illa occaſio
Inimicum vlciſcier. SA. ecce me,numquid moror?
TO. Age illuc abſcede procul è conſpectu. SA. tace.
TO. Vbi cum lenone me videbis colloqui,
Tum turbam facito. SA. dictum ſapienti ſat eſt.

A ILEIC.] ille. LVCRIFICABILIS.] lucrificabilis à lucrifico, as, vt laudabilis, & amabilis, & simil. à laudo, & amo, &c. lucrificare autem sic dictum, vt ludificare. QVI NVNC EGO SCIO AN IAM A.] diuinat leno, qui nũc, inquit, scire possum, an iam hæc virgo vindicetur ex seruitute? NVGAS.] nugas egero. TIBIN' EGO?] túne istuc dicis duntaxat me tibi operam dedisse sedulò, id est, mihi animum, & voluntatem fuisse tibi consulẽdi, sed rem non exstare? immò verò ego seriò tibi profui & consului, & lucrum vltro in manus obtuli. INTUS] domi. EDICERE] seruis. PATER NVNC CESSAT.] absente nunc lenone, qui domum introiuit, Persa queritur patrem cessare, & non se asserere in libertatem.

DORDALVS leno. TOXILVS seruus.

TRanscidi loris omneis adueniens domi,
Ita mihi supellex squalet, atque ædes meæ.
B TO. Redis tu tandem. DO. redeo. TO. næ ego hodie tibi
Bona multa feci. DO. fateor, habeo gratiam.
TO. Num quippiam aliud me vis. DO. vt bene sit tibi.
TO. Pol istuc quidem omne iam ego vsurpabo domi,
Nam iam inclinabo me cum libertà tua.

TRANSCIDI LORIS.] transcidi penultima longa à trans & cædo. vel legendum *concidi*. SQVALET.] sordet, horret sordibus, & immunditia. Gellius. Nonius. BONA MVLTA FECI.] sic restitui ex nostris libris veteribus qui habent *bona muita feci*, mendosè illud quidem, sed tamen vnde facilè veram scripturam elicias, *bona multa*. nam vt i, sæpè in l. ita & l. sæpè in i. deprauatur. VT BENÈ SIT TIBI.] vt beatus sis. INCLINABO ME CVM LIB.] cubabo cum liberta tua.

C SATVRIO parasitus. DORDALVS. VIRGO.

NIsi ego illunc hominem perdo. DO. perij. SA. atque optimè,
Eccum ipsum añte ædeis. VIR. salue multum mi pater.
SA. Salue mea nata. DO. Persa me pessundedit.
VIR. Pater hic meus est. DO. hem, quid? pater? perij oppidò.
Quid ego igitur cesso infelix lamentarier
Minas sexaginta? SA. ego pol te faciam, scelus,
Te quoque etiam ipsum vt lamenteris. DO. óccidi.
D SA. Age ambula in ius leno. DO. quid me in ius vocas?
SA. Illi apud prætorem dicam. ted ego in ius voco.
DO. Nónne antestaris? SA. Tuan' ego caussa carnufex
Cuiquam mortali libero aureis atteram,
Qui hic commercaris ciueis homines liberos?
DO. Sine dicam. SA. nolo. DO. audi. SA. surdus sum, ambula,
Sequere hâc scelesta feles vîrginaria.
Sequere hâc, mea nata, me vsque ad prætorem. VIR. sequor.

NISI EGO ILLVNC HOM. P.] oratio imperfecta, vt minantis, & irati. PERII] leno sentiens se peti, vt sibi malè conscius, clamat se periisse. LAMENTARIER MINAS SEXAGINTA] queri minas sexaginta amissas: deflere iacturam, quam feci minarum sexaginta. EGO POL TE FACIAM SC.] ego pol te faciam sceleste lamentari, & deplorare tuam

ipsius vicem. ILLI.]illic. TED EGO IN IVS VOCO.] te ego in ius voco. ted ego, pro te ego, veterum consuetudine d. interpositum est. NÓNNE ANTESTARIS?] nónne antestaris? nónne testem aliquem auricula ei prehensa, seu vulsa, aduocas, vel adhibes? antestari, est aliquem admonere prehensa, aut attrita ei auricula, vt meminerit eorum, quæ audierit, aut viderit. TVAN' EGO CAVSA CARNVFEX.] personas honestas & incolumi fama non licebat sine antestatione inuitas in ius trahere. Infameis, & fures, & lenones licebat. Idcirco nunc Saturio, tuáne ego causa, inquit, homo scelerate, cuiquam homini libero aureis prehendam? id est, antestabor? sic in Aul. Euclyo Lyconidem, quem suspicatur sibi aulam quadrilibrem auri plenam surripuisse, minatur se in ius rapturum. sic Plautus. *Nisi referes.* L. *quid tibi referam?* EV. *quod surripuisti mihi. Iam quidem ad pratorẽ hercle te rapiam, & tibi scribam dicam.* Et in Rud. Pleudisippus Labracem lenonem sic interrogat. *Rapier huic oblato collo manu, an trahi? vtrumuis opta, dum licet.* COMMERCARIS]emis. SCELESTA FELES VIRG.] scelestе raptor virginum. sic lenonem appellat, quòd auidè virginem emerit, & quasi rapuerit: feles enim, animal est rapax. Sic Ausonius. Marcum quendam puellarum felem dicit, id est, raptorem puerorum. sed malim legi hoc modo. *sequere hàc scelestе,* scripta hîc distinctionis nota, *feles virginaria.* A

B

TOXILVS, SAGARISTIO, serui LEMNISELENE.

HOstibus victis, ciuibus saluis, re placida, pacibus perfectis,
Bello extincto, re bene gesta, integro exercitu & præsidiis,
Cum bene nos Iupiter iuuisti, Díque alij omnes cælipotentes,
Ea vobis grateis habeo, atque ago, quia probè sum vltus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participeis diuidam prædam, & participabo.
Ite foras, hîc volo ante ostium & ianuam meos participes bene accipere. C
Statuite hîc lectulos, ponite hîc quæ assolent. hîc statui volo, primùm
Vnde ego omneis, hilaros, ludenteis, lætificanteis faciam, vt fiant aliqua mihi,
Quorum opera hæc mihi facilia factu facta sunt, quæ volui effieri.
Nam improbus est homo, qui beneficium scit sumere, & reddere nescit.
LEM. Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autem tu sine me es? TO. age dum. ergo D
Accede ad me, atque amplectere sis. LEM. ego verò. oh, nihil magis dulce'st.
Sed amabo oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?
Omnia, quæ tu vis, ea cupio. TO. mutua fiunt à me. age, age, age. ergo
Tu Sagaristio accumbe in summo. SA. ego nihil moror. cedò partem, quam pepigi.
TO. Temperi. SA. mihi istuc temperi sero'st. TO. hoc age, accumbe, hunc diem suauem

Meum

A Meum natalem agitemus, amœnum: date aquam manibus, apponite mensam.
Do hanc tibi florentem florenti. tu hîc eris dictatrix nobis. age puere,
A summo septenis cyathis committe hos ludos. moue manus, propera.
Pægnium tardè cyathos mihi das. cedò sanè. benè mihi, benè vobis, bene amicæ meæ.
Optatus hic mihi dies datus hodie'st à dis, quia te licet liberam me amplecti.
B LEM. Tua factum opera benè omnibus nobis. hoc mea manus tuæ poculum donat,
Vt amantem amanti decet. TO. cedò. LEM. accipe. TO. bene ei, qui inuidet mihi,
Et ei qui hoc * gaudet

HOSTIBVS VICTIS, &c.] allegoria est ducta à re militari. exsultat & triumphat gaudio Toxilus ob rem bene gestam, & lenonem sexaginta minis emunctum. PACIB. PERFECT.] conditionibus pacis transactis. Nonius, *paces* plurali numero nouè positum. Varro. Animaduertendum primum quibus de causis, & quemadmodum constituant paces: secundùm, qua fide, & iustitia eas coluerint. EA.] ob eam causam. INTER PARTICIPES.] inter doli socios, inter consilij, factíque participes. PARTICIPABO.] participeis prædæ faciam. LECTVLOS] ad discumbendum. PONITE HÎC QVÆ ASS.] hic ponite flores, corollas, panem, obsonia, vina, cetera. VNDE.] ea, quibus. VT FIANT ALIQVA MIHI QVO-

C RVM OP.] vt fiant à me aliqua bona iis, quorum opera, hæc mihi facilè conficta sunt, quæ fieri volui. IMPROBVS EST HOMO.] improbus, quia ingratus. ERGO ACCEDE AD ME, ADAMPLECTERE SIS.] sic habent nostri libri veteres, quos sequor. Alij, *ergo accedin' ad me, atque amplecterus?* OCVLVS MEVS.] ocule mi, rectus pro vocatiuo. QVIN LECTIS ACT. NOS COMM.] quare non continuò lectis nos cõmittimus? ACCVMBE IN SVMMO.] in summo loco. locorum in conuiuiis hæc erat differentia: alius erat summus, alius imus, seu infimus, alius medius. qua de re plura suprà, & in commentariis Horat. MVTVA FIVNT À ME] ego quoque omnia, quæ vis, cupio. EGO NIHIL MOROR] nihil moror accumbere in summo: hoc est, parui istuc facio: isto, quod mihi das, carere possum, valeat. CEDÒ PARTEM, QVAM PEP.] da mihi partem, quam tecum pactus sum. fortasse repetit sexcentos nummos, quos ei mutuos dederat, cùm præsertim eorum reddẽdorum facultatem habeat, ablatis à lenone sexaginta minis. Nam sexaginta minæ sex millia dragmatum continent, cùm mina cẽtum dragmas valeat. dragma autem, & denarius, qui quattuor sestertios, seu duodecim asseis continet, idem ferè valent. non dissimulabo tamen libros omneis veteres sine vlla varietate, habere *partem*: sed in hoc dissentiunt, quòd alij habent, *quam*, alij *quem*. mâlo eius loci sen-

D tentiam, & veram scripturam in medio relinquere. TEMPERI.] id est, tempori, hoc dicit suo tempore tibi dabitur, quod pepigisti. suo tempore tibi reddetur pecunia, quam mihi credidisti. Cicero dixit *temperius* in comparatiuo libr. 9. epist. ad Famil. epist. 16 *Memini te mihi Phamea cenam narrare, temperius fiat. cetera eodem modo.* HOC AGE.] animum habe ad hoc, quod agitur, attentum. omitte ista ab hoc negotio aliena. AMOENVM] suauem. amœnum dixit ἀσυνδέτως. DO HANC TIBI FLOR. FLO.] dat hîc Toxilus puellam adolescentem ætate florentem Sagaristioni ætate florẽti. sed incertum, quam. non enim nominatur, nisi quis dicat eandem, quam amat Lemniselenem. TV HIC ERIS DICTATRIX] tu Lemniselene hîc eris nobis conuiuij magistra, nobísque leges bibendi feres & dictabis. AGE PVERE À SVMMO, &c.] age puer à summo loco præbe pocula singulis conuiuis septenos cyathos. Erat autem apud veteres lex hæc in cõuiuiis rata, & sollemnis, vt à summo ad imum pocula circumferentur, ídque certo cyathorum numero præfinito, vt inter omneis conuiuas æqualitas quædam seruari videretur. idem Plautus. *Da puere ab summo. age tu interibi ab infimo Da suauium.* COMMITTE HOS LVDOS.] tralatio à ludis gladiatoriis, qui committi dicuntur. Virgil. Æneid. 5. *Et tuba commissos medio canit aggere ludos.* Cicero libr. 3. epist. ad Q. Fr. *Hæc scripsi à d. viij. Kal. Nou. quo die ludi committebantur, in Tusculanum proficiscens*, &c. Idem lib. 3. de Finib. *Heri, inquam, ludis commissis ex vrbe profectus veni ad vesperum.* MOVE MANVS.] ne cessa. Horat. *cuncta festinet manus.* BENÈ MIHI]

subintell. sit. QVI TE LICET LIB. ME AMPL.] quia licet mihi te liberam amplecti. A TVA FACTVM OPERA B. OMN. N.] tua opera nobis omnibus factum est bene. BENE EI, QVI INVID. M.] bene sit ei, qui mihi inuidet, nempe Sagaristioni, qui non habet amicam liberam, vt ego, neque tam venustam, quàm ego.

DORDALVS. SAGARISTIO.
LEMNISELENE. PÆGNIVM puer.

QVi sunt, qui erunt, quíque fuerunt, quíque futuri sunt posthac,
Solus ego omnibus antideo, facilè miserrimus hominum vt viuam.
Perij, interij. pessimus hic mihi dies hodie illuxit, corruptor B
Ita me Toxilus perfabricauit, itáque meam rem diuexauit.
Vehiculum argenti miser eieci, amisi: neque quamobrem eieci, habeo.
Qui illum Persam, atque omneis Persas, atque etiam omneis personas.
Malè di omnes perdant: ita miser. Toxilus hæc mihi conciuit.
Quia ei fidem non habui argenti, eò mihi eas machinas molitu'st:
Quem pol ego vt non in cruciatum, atque in compedeis cogam, si viuam,
Siquidem huc vmquam herus redierit eius, quod spero: sed quid ego aspicio? C
Hoc vide, quæ hæc familia est? pol hîc quidem potant. aggrediar, ô bone vir
Salueto, & tu bona liberta. TO. Dordalus hic quidem est. SA. quin iube adire.
TO. Adi, si libet, agite applaudamus. Dordale homo lepidissime salue.
Locus hic tuus est: hîc accumbe. ferte aquam pedibus, præben' tu puere?
DO. Ne sis me vno digito attigeris, ne te ad terram, scelus, affligam.
PV. At tibi ego hoc continuò cyatho oculum excutiam tuum.
DO. Quid ais crux, stimulorum tritor, quomodo me hodie versauisti? D
Vt me in tricas cõiecisti? quomodo de Persa manus mihi adita'st?
TO. Iurgium hinc auferas, si sapias. DO. at bona liberta hæc sciuisti,
Et me celauisti. LEM. stultitia'st, cui bene esse licet, eum præuorti
Litibus. posterius istæc te magis par agere'st. DO. vritur cor mihi.
TO. Da illi cantharum, exstingue ignem, si cor vritur, caput ne ardescat.
DO. Ludos me facitis, intelligo. TO. Vin' cinædum nouum tibi dari Pægnium?

Quin

A DO. Quin elude, vt soles, quando liber locu'st hic.
TO. Hui babæ, basilicè te intulisti & facetè.
PV. Decet me facetum esse, & hunc irridere
Lenonem lubido'st, quando dignus'st.
TO. Perge vt cœperas. PV. hoc leno tibi.
DO. Perij, perculit me propè. PV. hem serua rursum.
DO. Delude vt lubet, herus dum hinc abest.
PV. Viden' vt tuis dictis pareo!
Sed quin tu meis contrà item dictis seruis,
Atque hoc, quod tibi suadeo, facis? DO. quid est id?
PV. Restim tibi cape crassam, ac suspende te.
B DO. Cauesis me attigas, ne tibi hoc scipione
Malum magnum dem. PV. vtere, te condono.
TO. Iamiam Pægnium da pausam.
DO. Ego pol vos eradicabo. PV. at te ille, qui supra nos habitat.
Qui tibi malè volt, maléque faciet. non hi dicunt, verùm ego.
TO. Age circunfer mulsum bibere. da vsque plenis cantharis.
Iamdiu factum est postquàm bibimus. nimis diu sicci sumus.
DO. Di faciant vt id bibatis, quod vos numquam transeat.
PV. Nequeo leno quin tibi saltem staticulum, olim quem Hegea
Faciebat. vide verò si tibi satis placet. SA. me quoque volo
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.
C DO. Malum ego vobis dabo, nisi abitis. SA. etiam mutis impudens?
Iam ego tibi, si me irritassis, Persam adducam denuò.
DO. Iam taceo hercle, atque tu Persa es, qui me vsque admutilauisti ad cutem.
TO. Tace stulte. hic eius geminus est frater. DO. hiccine'st. TO. ac geminissimus.
DO. Di, Deæque & te, & geminum fratrem excrucient. SA. qui te perdidit:
Nam ego nihil merui. DO. at enim quod ille meruit, tibi id obsit volo.
D TO. Agite sultis, hunc ludificemus, nisi non dignus'st. SA. non opu'st.
LEM. At me haud par est. TO. eò credo, quia non inconciliauit cum te emo.
LEM. Attamen, non tamen. TO. caue ergo sis malo, & sequere me.
Te mihi dicto audientem esse addecet. nam hercle absque me
Foret, & meo præsidio, hic faceret te prostibulam propediem.
Sed ita pars libertinorum est. nisi patrono qui aduersatus est,
Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus.
Ni id efficit, ni ei maledixit, ni grato ingratus repertus est.
LEM. Pol benefacta tua me hortantur, tuo vt imperio paream.
TO. Ego sum tibi patronus planè, qui huic argentum pro te dedi.

Pro hisce, hunc volo ludificari. LEM. meo ego in loco sedulò curabo. A

DO. Certò illi homines mihi nescio quid mali consulunt, quod faciant. SA. heus vos.

TO. Quid ais? SA. hiccine Dordalus est leno, qui hîc liberas virgines?

Hiccine est, qui fuit quondam fortis? DO. quæ hæc res est? hei colaphum icit.

Malum vobis dabo. TO. at tibi nos dedimus, dabimúsque etiam. DO. hei nateis peruellit.

PV. Licet. diu sæpè sunt expunctæ. DO. loquere tu etiam frustum pueri? B

LE. Patrone i intro amabò, ad cenam. DO. mera ignauia, tu nunc me irrides?

LE. Quiáne te voco, bene vt tibi sit? DO. nolo mihi bene esse. LE. ne sit.

TO. Quid igitur? sexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt?

DO. Malè disperij, sciunt referre probè inimico gratiam.

TO. Satis sumsimus supplicij iam. DO. fateor, manus vobis do. TO. & pòst dabis

Sub furcis, abi intrò. SA. in crucem. DO. ánne hic parum exercitum

Hisce me habent? TO. conuenisse te Toxilum memineris. C

Spectatores bene valete. leno periit. Plaudite.

ANTIBEO] anteeo, antecello. PERFABRICAVIT] suis artibus & dolis perdidit. DIVEXAVIT.] in diuersas parteis vexauit. Cicero Philipp. 13. *agros diuexat ciuium optimorum.* VEHICVLVM ARGENTI.] magnam vim argenti, ad quam portandam vehiculo opus sit. QVI ILLVM PERSAM, ATQVE OMNEIS PERSAS.] antiqua loquendi forma. ITA MISER.] subintell. sum. CONCIVIT.] comparauit. QVIA EI FIDEM NON HAB. ARG.] quia ei argentum non credidi. QVEM POL EGO VT NON IN CR. ATQVE IN COMP.] oratio imperfecta, vt hominis irati. adde quod rei nouæ spectaculo commotus orationem inceptam non absoluit: sic autem integra erat futura. Quem pol ego vt non omnibus modis cruciem, & in compedeis coniiciam, si viuam, si modò aliquandiu herus eius huc redibit, quod spero, nolim mereri monteis aureos: nolim mereri Crœsi diuitias, aut aliquid tale. QVIN IVBE ABIRE.] immò verò iube eum ad nos venire. FERTE A- D QVAM PEDIBVS.] deridet lenoné, qui, cùm simulet se velle eum accumbere, iubeat aquam afferri pedibus, & non manibus, vt suprà. *date aquam manibus, appone mensam.* PREBEN' TV PVERE] túne præbes aquam puer? id est, non tu præbes aquam? NE SIS ME VNO D. ATT.] ne tu si vis, vel vno digito me attigeris. Caue quæso, ne me vel vno digito attingas, ne te scelestè ad terram præcipitem deiiciam. EXCVTIAM] emouebo. STIMVLORVM TRITOR.] qui stimulos teris corpore tuo, qui assiduè stimulis, hoc est, fustibus pungeris, ac cæderis. IN TRICAS.] in negotia impedita, & inexplicabilia. IVRGIVM HINC AVFERAS, SI SAP.] aliò iurgatum abeas, si sapias. STVLTITIA EST C. B. ESSE LICET EVM FR. L.] stultum est, cui benè & beatè viuere licet, eum, omissa beatè viuendi facultate & copia, ad liteis potius se conferre. ISTÆC AGERE] liteis sequi, litigare. VRITVR COR MIHI] vror, torqueor. LVDOS ME FACITIS.] illuditis me. HVI BABÆ.] babæ admirantis interiectio est. LVBIDO EST.] luber. QVANDO DIGN.] quoniam dignus est. HOC LENO TIBI.] hîc Pægnium lenonem pulsat, aut iaculo aliquo petit. PERCVLIT ME PROPÈ.] propemodum me peruertit. HEM SERVA RVRSVM.] iterum Pægnium lenoni manum, aut iaculum intentat. VIDEN' VT T. D. P.] dum te deludere perseuero. SERVIS.] obtéperas, morem geris. RESTIM] funem. ATTIGAS.] antiquum pro attingas

à verbo

A à verbo tago:à quo tagax. VTERE] ſcipione. TE CONDONO.]tibi permitto,vt iſto ſcipione me ferias. DA PAVSAM.]ceſſa,fac finem,quieſce. ERADICABO.] funditus perdam. ILLE, QVI SVPRA NOS HABITAT]Iupiter. MVLSVM.]vinum melle conditum. IAMDIV FACTVM EST POSTQ. BIB.] iamdudum non bibimus. SICCI.] ſicci,& vuidi,ſeu poti opponuntur. NEQ. LENO QVIN T. SALT. STATIC.] nequeo,leno,mihi temperare, qui tibi ſaltem ſtaticulum, &c. ſtaticulus ſaltationis, ſeu choreæ genus ſtatarium,miniméque motorium,quod refert Macrobius ex Catone lib. 3. ſaturnal. his verbis. *Sic nimirum M.Cato ſenatorem ignobilem Cacilium ſpatiatorem, & Feſcennium vocat,cùmque ſtaticulos dare his verbis ait: Deſcendit de cantherio:inde ſtaticulos dare, ridicularia fundere.* Et alibi in eundem, *Præterea cantat,vbi collibuit,interdum Græcos verſus agit,iocos dicit, voces demutat, ſtaticulos dat.* ETIAM MVTIS IMP.]etiam audes muſſare?mutire, eſt conari loqui, & facere quod muti poſſunt. SI ME IRRITASSIS.]ſi me irritaueris. ADMVTILAVISTI.] attondiſti, decurtaſti. tralatum à bobus mutilis. AC GEMINISSIMVS.]& verò frater geminiſſimus,immò verè diceret ipſiſſimus. SVLTIS.]ſi vultis.NISI NON DIGN.]ironia eſt,niſi fortè,inquit,non eſt dignus,qui ludificetur. AT ME HAVD PAR EST.]at me non conuenit, vel non eſt æquum hunc ludificare,quippe qui ſit patronus. EÒ CREDO, QVIA NON INCONC.]
B iterum ironia eſt:hoc modo,eò,credo,non debes eum ludificare,quia de te bene meritus eſt,& quia cùm te emebam,non mihi aduerſatus eſt, tibíque obfuit, quantum potuit. proinde quaſi dicat,mihi obſtitit,cùm te emere vellem,de téque peſſimè meritus eſt. ATTAMEN NON TAMEN.]inducitur puella ægrè aſſentiens Toxilo, hortanti, vt lenonem ludificet. Attamen, inquit,patronus quodammodo eſt,& quamuis mihi obſtiterit,& malè de me meritus ſit,quod me proſtituere paratus fuerit,non tamen adduci poſſum,vt eum ludificem, quia dominus fuit. CAVE ERGO SIS MALO.]ſubiraſcitur Toxilus,& minatur malum Lemneſelenæ.caue ergo tibi,quæſo,à malo. ABSQVE ME FORET.]id eſt, niſi ego fuiſſem, & niſi præſidium meum tibi preſtò fuiſſet. PROSTIBVLAM.] aliàs *proſtibilem:* ſed *proſtibulam* mâlo, id eſt, meretricem omnium libidini expoſitam:vulgatiſſimam,viliſſimam,& diobolarem,quaſi ante ſtabulum ſtantem,vide Nonium. LIBERTINORVM.]id eſt,libertorum. NISI PATRONO, QVI ADVERSATVS, &c.] ordo eſt, libertus ille nec ſatis liber ſibi videtur, nec ſatis frugi,nec ſatis honeſtus,niſi qui patrono aduerſatus eſt. MALEDIXIT.]maledixerit.GRAPHICÈ HVNC VOLVI LVD.]ſic habent noſtri libri veteres graphicè autem interpretor, pulcrè bellè,accuratè. Camerarius edidit pro hiſce,huic v.Pro hiſce autem,ſi quis,fortè proba-
C bit,id eſt,pro meis benefactis. Alij libri habent,*hic eſt,hunc volo*,&c.MEO EGO IN LOCO] κατ' ἐμὸν μέρος.pro mea parte. NESCIO QVID MALI CONSVL. QVOD F.]neſcio, quid mali inter ſe conſultát, quod mihi faciant.QVI HÎC LIB. VIR.]ſubintell.mercatur. QVI FVIT Q. FORTIS?]nunc autem ſcilicet ignauus eſt?& hoc dicto, colaphum ei impingit,infligit,infringit.HEI COLAPHVM ICIT.] videtur legendum *colaphum ducit*, vel *colapho icit.* LICET DIV SÆPE SVNT EXPVNCTÆ.] licet tibi nateis peruellere, ſæpè enim & diu ſunt depilatæ. LOQVERE TV ETIAM FR. P.] tu ne etiam loqueris, qui puer non es, ſed pueri paruula pars?hoc propter eius breuiſſimam ſtaturam. MEA IGNAVIA, TV N. ME. IRR.]tu quæ mea ignauia es,id eſt, quæ meam ignauiam teſtaris, quæque libera non eſſes,niſi nequã & ignauus fuiſſem,nunc me irrides? Quidã legi volũt *mera ignauia*,id eſt,tu quæ ignauiſſima es.muliere enim quid ignauius? QVIA NE TE VOCO BENE VT T. S.?] eóne te à me irrideri putas,quia te ad cenam voco opiparam? SEXCENTI NVMMI]quos à me accepiſti pro Lemniſelene. QVAS TVRBAS DANVNT?] quas turbas excitant.danunt antiquè,pro dant. SATIS SVMSIMVS SVPPL.]ſatis graueis nobis dedit pœnas leno. MANVS VOBIS DO.] fateor me eſſe vobis viribus inferiorem.
D EXERCITVM] agitatum, vexatum. CONVENISSE TE TOXILLVM MEMIN.] locutum te eſſe cum Toxilo, vel locutum eſſe tecum Toxilum memineris.

A

RVDENS.

DRAMATIS PERSONÆ.

B

ARCTVRVS	Prologus.
SCEPARNIO	seruos.
PLEVSIDIPPVS	adolescens.
DÆMONES	senex.
PALÆSTRA	mulier.
AMPELISCA	mulier.
SACERDOS	anus.
PISCATORES.	
TRACHALIO	seruos.
LABRAX	leno.
CHARMIDES	parasitus.
LORARII.	
GRIPVS	piscator.

C

ARGVMENTVM.

RETI piscator extraxit de mare vidulum,
Vbi erant herilis filiæ crepundia,
Dominum ad lenonem quæ surrepta venerat:
Ea in clientelam suipte imprudens patris D
Naufragio eiecta deuenit, cognoscitur,
Suóque amico Pleusidippo iungitur.

PISCATOR] Gripus. DE MARE.] de mari. mare ablatiuus antiquus. VIDVLVM.] bulgam, inuolucrum ex corio. DOMINVM AD LENONEM] Labraca. EA IN CLIENTELAM SVIPTE IMPRVDENS PATRIS] ea imprudens deuenit in clientelam sui ipsius patris.

A

PROLOGVS.

ARCTVRVS.

VI genteis omneis, mariáque & terras mouet,
Eius ſum ciuis ciuitate cœlitum.
Ita ſum, vt videtis, ſplendens ſtella, candida,
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
B Hîc atq; in cælo. nomẽ Arcturo eſt mihi
Noctu ſum in cælo clarus, atque inter deos.
Inter mortaleis ambulo interdius,
Et alia ſigna de cælo ad terram óccidunt.
Qui eſt imperator diuûm atque hominum Iupiter,
Is nos per gentis alium in alia diſparat,
Hominum qui facta, mores, pietatem & fidem
Noſcamus: vt quemque adiuuet opulentia.
Qui falſas liteis falſis teſtimoniis
C Petunt, quíque in iure abiurant pecuniam,
Eorum referimus nomina, ecſcripta ad Iouem,
Cotidie ille ſcit, quis hîc quærat malum.
Qui hîc litem apiſci poſtulant periurio,
Mali res falſas qui impetrant apud iudicem,
Iterum ille eam rem iudicatam iudicat,
Maiore multa multat, quàm litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis ecſcriptos habet:
Atque hoc ſceleſti illi in animum inducunt ſuum,
Iouem ſe placare poſſe donis, hoſtiis.
D Et operam, & ſumtum perdunt: ideò fit, quia
Nihil ei acceptum eſt à periuris ſupplicij.
Facilius ſi qui pius eſt à dis ſupplicans,
Quàm qui ſceleſtus eſt, inueniet veniam ſibi.
Iccirco moneo vos ego hæc, qui eſtis boni,
Quíque ætatem agitis cum pietate, & cum fide,
Retinete porrò, poſt factum vt lætemini,
Nunc, huc qua cauſſa veni, argumentum eloquar.
Primùm dum huic eſſe nomen vrbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Dæmones
In agro atque villa proxima propter mare,
Senex, qui huc Athenis exſul venit, haud malus.

Neque is adeò propter malitiam patria caret: A
Sed dum alios seruat, se impediuit interim,
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit paruula.
Eam de prædone vir mercatur pessumus.
Is eam huc Cyrenas leno aduexit virginem.
Adolescens quidam ciuis huius Atticus
Eam vidit ire è ludo fidicino domum.
Amare occœpit, ad lenonem deuenit.
Minis triginta sibi puellam destinat,
Dátque arabonem, & iureiurando alligat.
Is leno, vt se æquum est, flocci non fecit fidem, B
Neque quod iuratus adolescenti dixerat,
Eij erat hospes par illius Siculus, senex
Scelestus, Agrigentinus, vrbis proditor,
Is illius laudare infit formam virginis,
Et aliarum itidem, quæ eius erant mulierculæ,
Infit lenoni suadere, vt secum simul
Eat in Siciliam. ibi esse homines voluptarios
Dicit: potesse ibi fieri eum diuitem:
Ibi esse quæstum maximum meretricibus
Persuadet. nauis clanculum conducitur.
Quicquid erat noctu in nauem comportat domo C
Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait se Veneri velle votum soluere.
Id hîc est fanum Veneris, & eò ad prandium
Vocauit adolescentem huc: ipse hinc illico
Nauem conscendit: auehit meretriculas.
Adolescenti alij narrant, vt res gesta sit,
Lenonem abiuisse. ad portum adolescens venit,
Illorum nauis longè in altum abscesserat.
Ego quoniam video virginem asportarier,
Tetuli ei auxilium, & lenoni exitium simul. D
Increpui hibernum, & fluctus moui maritimos.
Namque Arcturus signum omnium sum acerrimum,
Vehemens sum exoriens: cùm óccido, vehementior.
Nunc ambo illi in saxo, leno atque hospes, simul
Sedent, eiecti. nauis confracta est ibus.
Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
De naui timidæ desiluerunt in scapham,
Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exsul vbi habitat senex:
Cuius deturbauit ventus tectum & tegulas,
Et seruus illic est eius, qui egreditur foras.

A Adoleſcens huc iam aduenict, quem videbitis,
Qui illam mercatu'ſt de lenone virginem.
Valete, vt hoſtes veſtri diffidant ſibi.

SIGNVM, QVOD SEMPER TEMP. EXOR.] diebus vndecim ante æquinoctium auctunnale. ARCTVRO.] de Arcturo ſic Aratus, Ἀρκτοφύλαξ τόνρ ἄνδρες ἐπικλείουσι βοώτην. Ἐξ Οὕνεχ' ἀμαξαίης ἐπαφώμενος. εἴδεται ἄρκτου. καὶ μάλα πᾶς ἀρίδηλος. ὑπὸ ζώνῃ δέ οἱ αὐτὸς Ἐξ ἄλλων ἀρκτοῦρος, ἑλίσσεται ἀμφαδὸν ἀστήρ. quos verſus ſic Latinè vertit M. Tull. *Artophylax vulgo qui dicitur Aſſebootes quod quaſi fernore adiunctã præ ſequatis arctũ. Huic autẽ ſubter præcordia fixa videtur Stella micans radiis Arcturn. nomine claro.* INTERDIVS] interdiu. ſecutus ſum autem Camerarij coniecturam, qui putat legendum *ambulóque*, cùm libri omnes habeant *ambulo interdius.* ALIVM IN ALIA] hic vulgatos libros ſecutus ſum. nam veteres non habent prępoſitionem *in*. Camerarius vult legi *alium quidem alia.* DISPARAT.] in diuerſas oras ſeparat. VT QVEMQVE ADIVVET OPV-
B LENTIA] quomodo ad vnumquemque perueniant diuitiæ & opes. QVI FALSAS LITEIS FALS. TEST.] qui ſine iure litigare expetunt falſis teſtibus freti. IN IVRE.] apud prætorem. ABIVRANT.] cum periurio infitiantur. QVIS HIC QVÆR. M.] quis hîc ſibi ſuis iniuſtis & impiis factis arceſſat malum, id eſt, quis hic ob ſua iniuſta, & ſceleratè facta grauibus pœnis dignus ſit? APISCI] adipiſci. ITERVM ILLE EAM REM IVDIC.] Iupiter rem ab improbo iudice contra leges, & iuſiurandum iudicatam, iterum iudicat, & ſententiam ab impio iudice latam corrigit, & eos, qui apud illum iudicem vicerunt, maiore multa multat, quàm ſit ea vtilitas, quam ex lite eis condonata cõſequatur. IOVEM SE PLACARE POSSE.] audiant homines furtis, & rapinis, & ſpoliis integrorum, & piorum ciuium locupletati, qui ſe ſuorum furtorum maculas eluere poſſe cõfidunt, ſi partem aliquam ſuæ prædæ in templa diuorum conferant. O cæcas hominum menteis, &c. NIHIL EI ACCEPTVM EST À PERIV.] nihil ſupplicij, id eſt, nullum ſupplicium à periuris Deo acceptum eſt. ſupplicium autem hoc loco, id eſt ſuppliciter. Sic apud Salluſtium bello Catill. *In ſuppliciis Deorum magnific.* Accius Epigonis. *Nunc pergam, vt ſuppliciis placans cælitum aras expleam.* RETINETE PORRÒ] retinete pietatem & fidem, perſeuerate piè, & fideliter viuere, vt poſtquam ita
C vixeritis, gaudeatis. NVNC HVC Q. C. V.] nunc argumentum huius comœdiæ vobis exponam, quam ob cauſam ego huc prodij. PRIMVM DVM] primùm igitur. *primum dum* legendum cõiunctim. DIPHILVS] actor. CYRENAS.] Cyrenæ vrbs Libyæ à Batto condita, de qua & Laſerpitio, cuius ea regio fertilis eſt, diximus nonnulla in commentar. in Æmilium Probum. PROPTER MARE] prope mare. PROPTER MALITIAM.] videtur hic malitiam accipere, pro ea, quam Græci κακίαν appellant, quæ eſt contraria bonitati, & virtuti. DVM ALIOS SERVAT] pro aliis ſpondet. SE IMPEDIVIT INTERIM] ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα. COMITATE] facilitate in homines, & commoditate morum. PERIIT] ſurrepta eſt. VIR PESSVMVS.] homo peſſimus, leno. È LVDO FIDICINO] è ludo, vbi fidibus canere diſcitur. DESTINAT] emit. ALLIGAT.] lenonem. FLOCCI NON FECIT] contemſit. FIDEM.] quam dederat adoleſcenti. PAR ILLIVS.] improbus, & perfidus. INFIT] incipit, ſic infrà proximè. *Infit lenoni ſuadere*, &c. ET ALIARVM ITEM, QVÆ EIVS] & aliarum ſimiliter mulierculatum, quæ eius erant. HOMINES VOLVPTARIIS] de Siculorũ luxuria, & libidine Athenæus. POTESSE.] poſſe. QVIDQVID ERAT] quidquid habebat leno, domi. VT RES GESTA SIT] narrant rem omnem, lenonem na-
D uim conſcendiſſe, & abiiſſe. LONGÈ IN ALTVM.] longè à portu, & ab ora maris, in mare profundum. TETVLI.] antiquè, pro tuli. Accius Andro. *Donec tu auxilium Perſeu tetuliſti mihi*. ex Nonio. INCREPVI HIBERNVM ET FLVCTVS MOVI. M.] Seruius ad illum Virg. locum Georg. 1. *Sub ipſum Arcturum tenui ſat erit*, &c. multa de Arcturo notat, & hunc Plauti verſum cum eo, qui deinceps ſequitur, profert. Increpui hibernum autem, id eſt, ventos, & fluctus excutiam hibernos. IBVS] iis. idem ſuprà Milite Gl. *Latrones ibus dinumerem ſtipendium.* ad quem locum plura. ILLA AVTEM VIRGO] Palæſtra. ANCILLVLA] Ampeliſca. IN SCAPHAM] ſcapha, paruula nauicula, quæ ſemper ſequi ſolet nauim maiorem ad dubios caſus nauigationis. SENEX.] Dæmones. ET SERVVS ILLIC EST] & ſeruus ille eſt Dæmonis, Sceparnio ſcilicet. ADOLESCENS] Pſeuſidippus. VALETE, VT HOSTES VESTRI DIFF.] precatur ſpectatoribus victoriam, vt ſe præbeant attentos.

ACTVS PRIMVS. A

SCEPARNIO seruus.

Roh di immortales, tempestatem cuiusmodi
Neptunus nobis nocte hac misit proxima!
Detexit ventus villam. quid verbis opu'st?
Non ventus fuuit, verùm Alcumena Euripidi:
Ita omneis tecto deturbauit tegulas,
Illustriores fecit, fenestrásque indidit.

DETEXIT VENTVS VILLAM.] suprà deturbauit tectum, & tegulas. ALCVMENA EVRIPIDI.] tragœdia Euripidis, nomine Alcumena, in qua Euripides, cùm Iupiter ad Alcumenam veniebat, vel potius cum Alcumena pariebat, faciebat spurcam tempestatem oriri. omneis vndique ventos irrumpere, sæuos exsistere turbines, cælum tonitru contremiscere: vt facit ipse Plautus in Amphitr. his verbis, *ibi continuò Cōtonat sonitu maximo. adeis primò ruere rebamur tuas. Ædes tota cōfulgebant tua, quasi essent aureæ. Euripidi* autē genitiuus antiquus, vt *Thymarchidi, Thucydidi.* TECTO DETVRBAVIT TEG.] sic legendum non *de tecto.* talia sunt illa, adigere arbitrum apud M. Tullium, *adiacet mare*, apud Cornel. Nep. *propugnat nugis.* apud Horatium. ILLVSTRIORES FECIT.] an tegulas? an ædeis? malim legi *illustriorem*, vt subintell. *villam.* siue potius *illustrius*, vt subintell. tectum. fecit autem illustriores, propter crebra fulgura. FENESTRÁSQVE INDIDIT] villæ aut tecto. patefecit tectum, vis ventorum scilicet. B

PLEVSIDIPPVS adolescens. DÆMONES. SCEPARNIO seruus. C

Et vos à vostris abduxi negotiis.
Neque id processit, qua vos duxi gratia,
Neque quiui lenonem ad portum prehendere.
Sed mea desidia spem deserere nolui.
Eo vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio visere,
Vbi rem diuinam se facturum dixerat.
SC. Si sapiam, hoc quod me mactat, concinnem lutum.
PL. Prope me hic nescio quis loquitur. DÆ. heus Sceparnio.
SC. Qui nominat me? DÆ. qui pro te argentum dedit. D
SC. Quasi me tuum esse seruum dicas Dæmones.
DÆ. Luto vsus multo, multam terram confode,
Villam integundam intellego totam mihi.
Nam nunc perlucet ea, quàm cribrum, crebrius.
PL. Pater salueto, ambóque adeò. DÆ. saluus sies.
SC. Sed vtrùm tu mas, an fæmina es, qui illum patrem
Voces? PL. vir sum equidem. DÆ. quære vir porrò patrem.
Filiolam ego vnam habui. eam vnam perdidi.
Virile sexus numquam vllum habui. PL. at di dabunt.
SC. Tibi quidem hercle quisquis es magnum malum,
Qui oratione hîc nos occupatos occupes.

Isticcine

A PL. Isticcine vos habitatis? SC. quid tu id quæritas?
An quo furatum venias mox, vestigas loca?
PL. Peculiosum eum esse decet seruum & probum,
Quem hero præsente prætereat oratio,
Aut qui inclementer dicat homini libero.
SC. Et impudicum & impudentem hominem addecet,
Molestum vltrò aduenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. DÆ. tace Sceparnio.
Quid opus est adolescens? PL. isti infortunium,
Qui præfestinet, vbi herus assit, præloqui.
Sed, nisi molestum'st, paucis percontarier
B Volo ego ex te. DÆ. dabitur opera, atque in negotio.
SC. Quin tu in paludem is, exsicásque arundines,
Qui pertegamus villam, dum sudum'st. DÆ. tace.
Tu si quid opus est, dice. PL. dic, quod te rogo,
Ecquem tu hic hominem crispum, incanum videris,
Malum, periurum, palpatorem. DÆ. plurimos.
Nam ego propter eiusmodi viros viuo miser.
PL. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas
Duas secum adduxit, quíque adornauit sibi
Vt rem diuinam faciat aut hodie, aut heri.
DÆ. Non hercle adolescens iam hos dies complusculos
C Quemquam istic vidi sacruficare: neque potest
Clam me esse, si qui sacruficant. semper petunt,
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st?
Veneri parati vasa, & puteum, non mihi.
Nunc interuallum iam hos dies multos fuit.
PL. Vt verba perhibes, me periisse prædicas.
DÆ. Mea quidem hercle caussa saluus sis licet.
SC. Heus tu, qui fana ventris caussa circuis.
Iubere melius est prandium ornari domi:
D Fortasse tu huc vocatus es ad prandium,
Ille, qui vocauit, nullus venit. PL. admodum.
SC. Nullum'st periclum te hinc ire impransum domum.
Cererem te melius, quàm Venerem, sectarier.
Amore hæc curat, tritico curat Ceres.
PL. Deludificauit me ille homo indignis modis.
DÆ. Proh dij immortales, quid illuc est Sceparnio
Hominum secundum litus? SC. vt mea est opinio,
Propter viam illi sunt vocati ad prandium.
DÆ. Qui? SC. quia post cenam credo lauerunt heri.
Confracta nauis in mari est illis. DÆ. ita est.
SC. At hercle nobis villa in terra & tegulæ. DÆ. hui,

Homunculi quanti estis eiecti? vt natant? A
PL. Vbi sunt ij homines, obsecro? D AE. hac ad dexteram,
Viden' secundum litus? PL. video, sequimini.
Vtinam sit is, quem ego quæro, vir sacerrimus.
Valete. SC. si non moneas, nosmet meminimus.
Sed ô Palæmon, sancte Neptuni comes,
Quíque hercule illi socius esse diceris,
Quod facinus video? D AE. quid vides? SC. mulierculas
Video sedenteis in scapha solas duas.
Vt afflictantur miseræ! euge, euge, perbene,
Ab saxo auortit fluctus ad litus scapham:
Neque gubernator vsquam illis esse potuit. B
Non vidisse vndas me maiores censeo.
Saluæ sunt, si illos fluctus deuitauerint.
Nunc nunc periculum'st, eiecit alteram
At in vado'st. iam facile enabit. eugepæ.
Viden', alteram illam vt fluctus eiecit foras?
Surrexit. horsum se capessit. salua res.
Desiluit hæc autem altera in terram è scapha,
Vt præ timore in genua in vndas concidit?
Salua'st, euasit ex aqua, iam in litore est.
Sed dextrouorsum auersa it in malam crucem.
Hem errabit illæc hodie. D AE. quid id refert tua? C
SC. Si ad saxum, quod capessit, ea deorsum cadet,
Errationis fecerit compendium,
D AE. Si tu de illarum cenaturus vesperi es,
Illis curandum censeo Sceparnio:
Si apud me esurus es, mihi dari operam volo.
SC. Bonum, æquúmque oras. D AE. sequere me hac ergo. SC.
sequor.

ET VOS À VOSTRIS] alloquitur amicos quosdam, & sodaleis suos, quos vnà secum adduxerat, vt lenonem, quem audierat, abiisse, comprehendere, & puellam sibi venditam abducere: vel illo inuito, ac repugnante posset. qui nihil respondent, suntque mutæ quædam personæ. NEQVE ID PROCESSIT Q.] neque id, cuius rei gratia vos adduxi, mihi bene processit, quia lenonem in portu non offendi. SPEM DESERERE] spem abiicere, rem desperare. SI SAPIAM, HOC QVOD ME M.] Sceparnio lutum conficere iussus ab hero ad villam protegendam, & tectum reficiendum, hortatur se ipse: cùm fortasse negligentior adhuc fuisset, ad operam nauandam. QVOD ME MACTAT] quod me fatigat, quod me enecat. CONCINNEM] conficiam. QVI NOM. ME] quis me nomine appellat? QVI PRO TE ARG. D.] dominus tuus, qui te emit. LVTO VSVS M.] luto opus est multo. MVLTAM TERR. C.] multam terram effodi ad lutum concinnandum. Nonius, *concinnare*, est facere. QVAM CR. CREBR.] crebrius cribro. plura habet foramina, quàm cribrum. videtur esse paronomasia. PATER SAL.] patrem appellat, quia ipse adolescēs est ille Dæmones senex. VIRILE SEXVS N.] id est, numquam vllum habui virilem sexū. Prisc. lib. 5. quamuis Plautus hoc sexus, huius sexi neutro genere protulit in Rudente *virile sexus*, &c. AN QVÒ FVRATVM V. &c.] an exquiris loca, in quæ pòst paulò venias furatum? PECVLIOSVM] peculio instructum. ET PROBVM] voluit dicere, *& improbum*. sed *κατ' ὑπόνοιαν, probum* dixit. QVEM HERO PRÆSENTE PRÆTEREAT ORAT.] cùm hero presente excidat oratio. qui hero præsente loqui audeat. ISTI INFORTVNIVM] isti infortunium D
opus

A opus est. iste infortunium,& malum sibi quærit. ATQVE IN NEG.] dabitur tibi opera,&
quidem,vt magis intelligas me non esse inhumanum neque illiberalem,quamuis sim magno-
pere occupatus. EXSICÁSQVE ARVND.]exsicas pro exsecas.Sic apud Varr.lib.de re ru-
stica, *præsicare,resicare,& desicare.* pro præsecare,resecare & desecare. QVI]vnde,vt,quo. DVM
SVDVM EST] dum cælum serenum est.sic & Nonius quasi vulgo ita legatur, sudum quasi
semiudum.Nam seudum,pro,semiudum legendum puto. suprà in Milite glor. *Curate, vt splen-
dor meo sit clypeo clarior,quàm solis radij esse,olim cum sudum est,sole.*ECQVEM]num aliquem. INCA-
NVM]valde canum,vel canum simpliciter.Virg. *incanáque barba.* describit his verbis lenonem.
PALPATOREM]assentatorem. PROPTER EIVSMODI VIROS]opera, & culpa ta-
lium virorum. HIC DICO] malim legi *huc duco.* NEQ. POTEST CLAM ME ESSE]
neque potest mihi ignotum,aut obscurú esse,si qui sacrificant.AVLAM EXTAREM]ollam,
in qua exta coquuntur. NVNC INTERVALLVM IAM H. DIES M.]nunc longum
temporis interuallum intercessit, postquam hîc sacrificatum non est. hos tam multos dies hîc
sacrificatum non est. MEA QVIDEM H. C.]quod ad me attinet ἐμοῦ ἕνεκα. VENTRIS
CAVSA]vt ventrem cibo expleas,vt prandeas. IVBERE MELIVS EST.] satius est te iu-
B bere tibi prandium parari domi. NVLLVS VENIT] non venit. NVLLVM EST PE-
RICVLVM TE HINC] id est,potest tutò ire impransus domum, licet tibi impranso sine
periculo ire domum. CEREREM TE MELIVS, &c.]præstat te cibo, quàm amori ope-
ram dare. AMORE HÆC CVRAT] Venus amore homines oblectat, Ceres cibo reficit,
& recreat. ILLE HOMO]leno. QVID ILLVC EST H.]qui sunt illi homines,quid il-
lud est hominum. SECVNDVM LITVS]iuxta litus,post litus. PROPTER VIAM
ILLI SVNT VOC.]iocus ex ambiguo. sacrificium apud veteres fuit,vt refert Macrob.lib.2.
Saturn.quod vocabatur propter viam,(sic autem legendum,non vt vulgò *proteruia*,quod iam-
pridem admonuit Antonius August.in notis ad Pomp.Festú.Et nos,antequàm ederet, ex No-
nio,& Festo ipso emẽderamus.)In eo mos erat,vt, si quid ex epulis superfuisset ,igne consume-
retur.hinc Catonis iocus est.Namque Albidim quendam, qui sua bona comesset,& nouissimè
domum,quæ ei reliqua erat,incendio perdidisset,propter viam fecisse dicebat : quod comesse
non potuerit,id combussisse.Festus. Propter viam, fit sacrificium,quod est proficiscendi gratia
Herculi,aut Sanio,qui scilicet idem deus est. Laberius apud Nonium in voce *bidentis. Visus has
nocte bidenteis propter viam facere.* significat autem Sceparnio hos naufragium fecisse omnium bo-
norum suorum aduersa tempestate conflictatos, quemadmodum propter viam faciũt,omneis
C reliquias flammis consumunt. QVI?]quo pacto? POST CENAM LAVERVNT] ante
cenam lauabant veteres,non post cenam,nisi qui lue essent perditi. Hi enim rem suam familia-
rem balneis & Venere, & epulis absumebant, eóque decoctores,bonis lauisse dicebantur. vel
igitur eo quod naufragium bonorum suorum fecerint, lauisse post cenam dicit exemplo ne-
potum, & luxuriosorum hominum : vel quod sint madidi, & vuidi, & qui exeunt è balneis.
VILLA IN TERRA, ET T.] confractæ sunt.HOMVNCVLI Q.]quàm magni,vel
quantuli homines. EIECTI]fluctibus in terram.M.Tull.pro Rosc.Amerino. *Postremò ita eii-
ciuntur, vt ne ad saxa quidem mortui conquiescant.* VIR SACERRIMVS] maximè exsecrandus.
SI NON MONEAS] si moneas nos,vt valeamus,nosmet meminimus. PALÆMON]Pa-
læmon deus marinus Leucotheæ, seu Inonis filius, à Latinis Portunus dictus, quod portubus
præsit:De quo M.Tull.lib.2.& 3.de Nat.Deor. VT AFFLICT. M.]quàm afflictatur à flu-
ctibus. AB SAXO]à scopulo, ad quem afflicta erat scapha, cuique adhærebat. NEQVE
GVBERN. ILLIS ESSE P.]oratio non consequẽs,neque cohærens.Neque autem,inquit,
gubernator vllus potuit eas seruare. CENSEO]puto.Hæc dicuntur à Sceparnione fluctus,
& puellas spectante, dum iactatur fluctibus. EIECIT ALT.] alteram puellam eiecit flu-
D ctus ad terram. IN VADO EST]vadum,locus est in mari,aut fluuio, qui pedibus transiri
potest. SVRREXIT]fluctus eam ita eiecerat in litus, vt prolapsa sit.idcirco dicit nunc eam
surrexisse. HORSVM SE CAPESSIT]hanc partẽ versus se ducit,aut confert. VT PRÆ
TIMORE IN G.]cum admiratione pronuntiandum. quo pacto,præ timore in vndas con-
cidit,non recta,sed in genua procumbens! SED DEXTROVORSVM AVERSA IT
IN M. CR.]sed dexteram partem versus auersa à nobis it in malam crucem, cùm debeat læ-
uam partem versus iter flectere, Ampeliscam significat. profert hunc locum Priscianus lib. 15.
de aduerbio *ibi*, sed antiqui etiam dextrouorsum dixerunt. SI AD SAXVM QVOD CA-
PESSIT]si cùm ad saxum peruenerit,quod petit,vel quò tendit,& ex eo saxo deciderit, minus
errauerit:vel prorsus errare desierit.SI TV DE ILL. CEN. VESP.] id est,si tu de illorum
cena,seu cibo cenaturus es. sic in Milite glor. *qui de vesperi viuat suo.* Hoc ideò, quòd veteres ve-
speri cenabant,quemadmodum & nos. quamquàm nos non omni tempore vesperi cenamus,
sed vere & auctunno duntaxat. Nam & æstate longè ante vesperum: & bruma longè post ve-
speram cenamus. ILLIS CVRANDVM]sic habent & nostri libri veteres.*Illis curandum* autẽ
id est,pro illis curandum.nam libri vulgati habent,*Illas curandum*, quam lectionem si qui pro-
babunt,facilis erit eius explicatio. Illas curandum enim, idem valet,quod illas curare oportet,
seu illas curandas.

PALÆSTRA mulier. A

Nimio hominum fortunæ minus miseræ memorantur,
Quàm reapse experiundo iis datur acerbum.
Hoc deo complacitum est,me hoc ornatu ornatam,
In incertas regiones,timidam,eiectam.
Hanccine ego ad rem natam miseram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mi haud labori est laborem hunc potiri,
Si erga parentem,aut deos me impiaui:
Sed id si paratè curaui vt cauerem,
Tum hoc mihi indecorè,iniquè,immodestè B
Datis di. nam quid habebunt sibi igitur impij posthac,
Si ad hunc modum est innoxiis honor apud vos?
Nam me si sciam fecisse,aut parenteis,scelestè,minus me miserer.
Sed herile scelus me sollicitat. eius me impietas malè
Habet. is nauem atque omnia perdidit in mari.
Hæ bonorum eius sunt reliquiæ:etiam quæ simul
Vecta mecum in scapha'st éxcidit.ego nunc sola sum,
Quæ si mihi foret salua saltem,labor
Leuior esset hic mihi,eius opera,
Nunc quam spem,aut opem,aut consilij quid capessam?
Ita,hic,solis locis compedita sum, C
Hîc saxa sunt,hîc mare sonat,nec quisquam
Homo mihi obuiam venit.
Hoc,quod induta sum,summæ opes oppido.
Nec cibo,nec loco tecta quo sim,scio.
Quæ mihi est spes,qua me nunc viuere velim?
Nec loci nara sum,nec diu hîc fui.
Saltem aliquam velim,qui mihi ex his locis,
Aut viam,aut semitam monstret:ita nunc hac
An illac eam,incerta consilij sum:
Nec propè vsquam hîc quidem cultum agrum conspicor. D
Algor,error,pauor membra omnia tenent.
Hæc parentes haud mei scitis miseri,
Me nunc miseram ita esse,vti sum.libera ego
Prognata fui maximè. nequicquam fui,
Nunc qui minus seruio,quàm si forem serua nata?
Neque quicquam vmquam iis profui,qui me sibi eduxerunt.

NIMIO HOMINVM F. M.] ordo,& sentētia est,nimio minus hominum fortunæ miseræ dicũtur,quàm re ipsa experiuntur. nimio minus autem,id est, multo minus. HOC DEO COMPLACITVM EST] tale est illud Virg. lib.3.Æneid. *Postquam res Asiæ, Priamique euertere gentem Immeritam visum superis.* Solent homines,cùm rerum suarum aduersarum causam ignorant,aut verò cùm rebus aduersis afflictantur, ideóque deos quodammodo accusant ,ita se consolari. sic diis visum est.Sic idem Plautus Amphitr. *Ita diis placitum est, voluptatem vt mæror*

comes

A *comes consequatur*. Horat. lib. 1. oda 33. *Sic visum Veneri, cui placet impares Formas, atq. animos sub iuga ahenea Saeuo mittere in ioco.* ad quem locum plura notata sunt. ME HOC ORN. ORN.] desideratur aliquid, vt ferè solet, orationibus effectum aliquem declarantibus. sic, inquit, deo placitum est me hoc ornatu cultam in incertas regiones, subintell. tendere. in incertis regionibus vagari, me, inquam, timidam, atque eiectam fluctibus. HANCCINE EGO P. C. &c.] hoccine ego præmium fero pietatis meæ præcipuæ, & eximiæ? partem, *μερίδα μοίραν*, portionem, sortem. NAM HAVD M. HOC L. EST] nam hoc mihi non molestum, aut laboriosum sit, hunc laborem perpeti, si in parentem, aut in deos impia fui. PARATè] studiosè, data opera accuratè. SI AD HVNC MODVM EST INNOXIIS H.] si hoc modo honorantur innocentes apud vos? si tale præmium innocentibus persoluitis? minus me miseram dicerem, aut prædicarem. HERILE] lenonis, heri mei. SOLLICITAT] sollicitam habet, vel quasi è solo, & statu certo deturbat. ETIAM QVÆ S. V. &c.] etiam Palæstra, quæ mecum simul in scapha vecta est, excidit, vi tempestatis in altum deiecta. LABOR L. ESSET HIC M.] hunc laborem facilius ferre possem eius opera. hic labor mihi leuior esset ad perferendum. sic autem legendum, & ita habent nostri libri veteres cum vulgatis consentientes, non vt edidit Camerarius *lenior*. AVT CONSILII QVID C.] aut quid consilij capere conabor? ITA
B HIS SOLIS L. C.] ita his desertis locis, quasi compedib. quibusdam, vincta sum. Nõnulli ex nostris libris veteribus habent, *compotita sum*. quam scripturam cõsideret lector, ita ferè, vt vulgati. HOC, QVOD INDVTA SVM, S. OP. OPP.] hæ sunt opes meæ planè omnes, hoc vestimentum, quod gero. NEC CIBO, NEC LOCO, &c.] nescio neque quo cibo, neque quo loco instructa aut munita sim. SALTEM ALIQVEM VELIM, Q. M. EX H. L.] saltem aliquem ex his locis mihi dari velim, qui mihi aut viam, &c. vel dic, quo ordine apud Plautum verba leguntur, saltem velim mihi aliquem contingere, qui mihi viam, aut semitam monstret, vnde me ex his locis expedire possim. ALGOR] frigus. PARENTES] vos ô parentes mei miseri. NE QVICQVAM FVI] frustrà libera prognata sum. EDVXERVNT] aluerunt.

AMPELISCA. PALÆSTRA. mulieres duæ.

C QVid mihi melius est, quid magis in rem est, quàm corpore
vitam secludam?
Ita malè viuo, atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ exanimales.
Nunc dein' vitæ haud parco. perdidi spem, qua me oblectabam.
Omnia iam circumcursaui, atque omnibus in latebris perreptaui.
Quærere conseruam, voce, oculis, auribus, vt peruestigarem.
Neque eam vsquam inuenio, neque quò eam, neque quà quæram consultum'st;
Neque quem rogitem responsorem quenquam interea inuenio.
D Neque magis solæ terræ, solæ sunt, quàm hæc loca, atque hæ regiones.
Neque si viuit, eam viuam vmquam quin inueniam, desistam.
PA. Quæ nam vox mihi propè hic sonat? AM. pertimui,
Quis hic loquitur propè? PA. spes bona, obsecro, subuenta
Mihi. AM. mulier est. muliebris vox mihi ad aureis
Venit. PA. an eximes ex hoc miseram metu?
AM. Certè vox muliebris aureis tetigit meas.
PA. Num Ampelisca obsecro'st? AM. ten' Palæstra audio?
PA. Quin voco, vt me audiat, nomine, illam, suo?
Amplisca. AM. hem, quis est? PA. ego Palæstra sum.
AM. Dic vbi es? PA. pol ego nunc in malis plurimis.
AM. Socia sum, nec minor pars mea'st, quàm tua,

Sed videre expeto te. PA. mihi es æmula. A
AM. Consequamur gradu vocem. vbi es? PA. ecce me,
Accede ad me, atque adi contrà. AM. fit sedulò.
PA. Cedò manum. AM. accipe. PA. dic, viuísne? obsecro.
AM. Tu facis me quidem vt viuere nunc velim,
Quando mihi te licet tangere, vt vix mihi
Credo ego hoc, te tenere! obsecro, amplectere,
Spes mea. vt me omnium iam laborum leuas?
PA. Occupas præloqui, quæ mea est oratio.
Nunc abire hinc decet nos. AM. quò, amabo, ibimus?
PA. Litus hoc persequamur. AM. sequor quò lubet.
PA. Siccine hic cum vuida veste grassabimur? B
AM. Hoc, quod est, id necessarium est perpeti.
Sed quid hoc obsecro est? PA. quid? AM. viden' amabo
Phanum? vidésne hoc? PA. vbi est? AM. ad dexteram.
PA. Video decorum diis locum viderier.
AM. Haud longè abesse oportet homines hinc: ita hic
Lepidu'st locus. nunc quisquis est deus, veneror,
Vt nos ex hac ærumna eximat miseras,
Inopeis, ærumnosas, aliquo auxilio vt adiuuet.

QVID MIHI MELIVS EST] quid mihi vtilius, aut commodius est? QVID MAGIS IN REM EST] idem dicit, quid magis è re mea est, quàm, &c. QVÀM CORPORE V. S.] quàm vt è corpore animam separem, ac seiungam? id est, vt mortem mihi consciscam? C CVRÆ EXANIMALES] curæ tabeficæ βιωφθόροι, quæ ψυχολετῆρες exanimant. NVNC DEIN VITÆ H. P.] nunc deinde animam profundere, & vitam amittere certum est. PERREPTAVI] perambulaui. tralatio à serpentibus. NEQVE QVÀ EAM, &c.] neque per quam partem, seu per quam viam eam deliberatum, seu decretum, seu prouisum, seu prospectum est. NEQVE QVEM R. R. &c.] neque quemquem interea responsorem inuenio, quem rogitem. inuenio quidem saxa, & arbores, & cetera similia, sed hæc mihi respondere non possunt, si ea rogitem. NEQVE MAGIS SOLÆ TERRÆ, S. SVNT, Q. &c.] neque terræ desertæ magis desertæ sunt, quàm hæc loca, &c. NEQVE SI VIVIT, EAM VIVAM, &c.] & tamen si ea viuit, Palæstra scilicet, numquam eam quærere desistam, quin inueniã. SPES BONA, OBS. SVB. M.] ô spes bona, quæso, subueni mihi. *subuento*, as, à verbo subuenio, is, vt *canto*, as, à verbo cano, is. AN EXIMES EX H. M. M.] an me miseram hoc metu liberabis? QVIN V.] cur non illam nomine suo appello, vt me audiat? SOCIA S.] socia tibi sum malorum, quæ perfers. MIHI ES ÆM.] idem expetis, quod ego. FIT SED.] facio sedulò. CEDO M.] da manum. TV F. ME QVIDEM VT V. V.] id est, tu quidem D facis, vt nunc viuere velim. vel tu quidem facis me nunc velle viuere. millies hoc loquendi genus notauimus. QVANDO] quoniam. VT VIX ME CR.] quàm hoc mihi non credo te à me teneri. VT ME OMN. IAM L. L.] quàm me omnibus laboribus leuas? OCCVP. PR. QVÆ MEA EST OR.] cùm ea, quæ dicis, dictura essem, tu anteuertisti. GRASSABIMVR?] ambulabimus? Titin. Veliterna. Vende thensam, atque mulos. sine eam pedibus grassari. confringe eius superbiam. ex Nonio. VIDEO D. DIIS L. V.] video, & intelligo hoc fanũ, locum videri diis decorum, id est, diis conuenientem, seu diis dignum. VENEROR] precor.

SACERDOS, ET EÆDEM MVLIERES.

QVi sunt, qui à patrona paces mea expetissunt?
Nam vox precantum me huc foras excitauit.

Bonam

A Bonam atque obſequentem deam, atque haud grauatam
Patronam exſequuntur, benignámque multum.
PA. Iubemus te ſaluere mater. SA. ſaluete
Puellæ. ſed vnde vos ire cum vuida
Veſte dicam, obſecro, tàm mæſtiter veſtitas?
PA. Illico hinc imus, haud longulè ex hoc loco.
Verùm longè hinc abeſt, vnde huc vectæ ſumus.
SA. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Eſtis vectæ. PA. admodum. SA. ergo æquius vos erat
Candidatas venire, hoſtiatáſque ad hoc
Fanum ad iſtunc modum non veniri ſolet.
B PA. Quæ nunc eiectæ è mari ſumus ambæ, obſecro
Vnde nos hoſtias agere voluiſti huc?
Nunc tibi amplectimur genua, egentes opum,
Quæ in locis neſciis neſcia ſpe ſumus,
Vt tuo recipias tecto, ſeruéſque nos,
Miſerarúmque te ambarum vti miſereat,
Quibus nec locus vllus, nec ſpes parata eſt,
Neque hoc amplius, quàm quod vides, nobis quicquam'ſt.
SA. Manus mihi date, exſurgite à genibus ambæ:
Miſericordior nulla me eſt fœminarum.
Sed hæ pauperes res ſunt, inopéſque, puellæ:
C Egomet vix vitam colo, Veneri cibo meo
Seruio. AM. Veneris fanum, obſecro, hoc eſt? SA. fateor ego,
Huius fani ſacerdos clueo, verùm quicquid eſt,
Comiter fiet à me, quo non copia
Valebit. ite hac mecum. PA. amicè, benignéque,
Honorem mater noſtrum habes. SA. oportet,

QVI SVNT QVI À PATRONA PACES M. EXP.] qui ſunt, qui patronam meam Venerem propitiare, & placare volunt? ſic autem hunc locum reſtituimus, vbi vulgo *à patrona preces mea expeteſſunt*, legebatur. ATQVE HAVD GR.] id eſt, & non difficilem, neque inexorabilem, aut aſperam. *grauatam* participiũ à *grauor grauaris*. quidam legi volunt *atque haud grauantem*. SED VNDE VOS IRE, &c.] profert hunc locum Nonius in voce *mæſtiter*. Mœſtiter, inquit, pro mæſtè. Plautus Rud. *ſed vnde*, &c. ILLICO H. I. &c.] nunc primùm hinc, id eſt, ex hoc loco venimus non longè, non ex longinquo admodum loco. EQVO L.] naui. PER VIAS C.] per aquas maris, per mare. Virg. 3. Æneid. *& cerula verrunt*. CANDIDATAS] candidam veſtem indutas. HOSTIATAS] hoſtiis inſtructas. VNDE NOS H. AG.] profert hunc locum Cariſius lib. 2. inſtitut. gramm. in voce, *vnde*, quam interpretatur, *quo loco*. NVNC TIBI AMPL. G.] geſtus, & mos ſupplicantum, de quo aliàs. IN LOCIS N.] in locis ignotis. neſcia loca, hîc poſuit paſſiuè: vt cõtrà, *ignotos* interdũ legimus actiuè pro iis, qui ignorãt, aut qui non cognoſcunt. NESCIA SPE] incerta aut nulla ſpe. PAVPERES R.] Virg. Tityr. *pauperis & tuguri*. Idem Æneid. 12. *piſcoſa cũ circum flumina lemna Ars fuerat pauperq. domus*. PVELLÆ] ô puellæ. hoc adſcripſi, ne quis coniunctim legat, *inopéſque puellæ*. nam *inopéſque* pertinet ad ſuperiora, *pauperes res ſunt, inopéſque*. CIBO MEO] meo ſumtu, ſic ſæpè aliàs. CLVEO] dicor. habeor, ſum. VERÙM Q. EST, C. F. À ME, &c.] verùm qualeſcumque ſint facultates noſtræ, comem & commodam me præbebo, vbi non potero me præbere largam, & copioſam, vbi copia non poterit à me adhiberi, comitas adhibebitur. AMICÈ BENIG. H. M. NOST. H.] amicè & liberaliter, ô mater, honorem noſtrum tueris.

 A

ACTVS SECVNDVS.

PISCATORES.

OMNIBVS modis qui pauperes ſunt homines, miſeri viuunt,
Præſertim quibus nec quęſtus eſt, nec didiceret artem vllam.
Neceſſitate quicquid eſt domi, id ſat eſt habendum. B
Nos iam de ornatu propemodum vt locupletes ſimus, ſcitis.
Hiſce hami, atque hæ harundines ſunt nobis quæſtu & cultu.
Cotidie ex vrbe ad mare huc prodimus pabulatum.
Pro exercitu gymnaſtico & palæſtrico, hoc habemus.
Echinos, lepadas, oſtreas, balanos captamus, conchas,
Marinam vrticam, muſculos: plaguſias, ſtriatas.
Poſt id, piſcatum hamatilem & ſaxatilem aggredimur,
Cibum captamus è mari. ſin euentus non venit, C
Neque quicquam captum eſt piſcium: ſalſi, lautíque purè
Domum redimus clanculum: dormimus incenati.
Atque, vt nunc validè fluctuat mare, nulla nobis ſpes eſt.
Niſi quid concharum capſimus, incœnati ſumus profectò.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, vt nos lepidè adiuuerit hodie.

NECESSITATE QVIDQVID EST DOMI ID SAT H.] neceſſario quidquid eſt domi, quantulumcúmque ſit, eo contenti ſint, oportet. DE ORNATV] quod ad ſupellectilem, & inſtrumentum domus attinet, quàm locupletes ſimus, vobis notum eſt. HISCE HAMI] hi hami. SVNT NOBIS QVÆSTV, ET CVLTV] ſunt nobis quæſtui, & cultui, vel ſunt nobis pro quæſtu & cultu. D COTIDIE EX VRBE] ſic habent diſertè noſtri libri veteres. PABVLATVM] pabulum quærentes, ſeu ad pabulum quærendum. *pabulari* verbum caſtrenſe, & militare, quod tranſtulit ad quæſtum piſcatorium. PRO EXERCITV GYM. &c.] hoc nobis eſt loco exercitationis gymnaſticę, & paleſtricæ. hoc habemus pro exercitatione gymnaſtica, & palæſtrica. hîc exercemur tanquam in gymnaſio, & palæſtra. hic locus, ſeu hic labor eſt nobis gymnaſij, & palæſtræ loco. ECHINOS] piſceis marinos, Echinis terreſtribus ſimileis. LEPADAS] lepas oſtrei genus eſt. vulgati libri, quibuſcum conſentiunt & nonnulli ex noſtris, habent, *lopadas*, fortaſſe non male. Nonius *lopadas* genus conchæ marinæ. Plautus. Paraſ. *medico. Addite lopadas, echinos, oſtreas.* BALANOS] balanum piſcem commemorat Plinius lib.32.cap.vlt. MARINAM VRT.] de vrticis marinis lege Plinium.lib.9.cap.45. & Ariſtotel. PLAGVSIAS] malim legi *placuſſas*: ſeu *pelaguſſas*: quaſi πλαχοέσσας, hinc πλαχόεσσας à latitudine ſic appellatas, quòd hi piſces cruſtam latá, & patulam habeant. STRIATAS] oſtrei genus à ſtriis ſic appellatum. PISCA. HAMATILEM] piſceis hamis capimus. SAXATILEM] piſceis ſaxis adhærenteis manibus capimus. SALSI, L.] iocus ex ambiguo ſalſi non ſalibus, ſed aqua marina, lauti, non opiparis epulis, & ſumtuoſo apparatu, ſed madidi & vuidi. addit aduerbium *purè*: quia aqua marina ſordeis omneis abluit. ATQVE, VT NVNC

A NVNC VALIDE FLVCTVAT MARE,] & verò quantum licet coniicere ex fluctibus validis, quibus mare concitatum est, nulla nobis prædæ spes est. quòd si non aliquas conchas ceperimus, profectò hodie non cenabimus. CAPSIMVS] ceperimus. VENEREMVR] oremus, precemur.

TRACHALIO seruus. ET EIDEM PISCATORES.

ANimo aduersaui sedulò, ne herum vsquam præterirem.
Nam cùm modò exibat foras, ad portum se aiebat ire.
Me huc obuiam iussit sibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos perconter commodè, eccos video astare: adibo.
B Saluete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ,
Famelica hominum natio, quid agitis? vt peritis?
PI. Vt piscatorem æquum est, fame, siti, spéque. TR. ecquem adolescentem, huc,
Dum hic astatis, strenua facie, rubicundum, fortem, qui treis
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?
PI. Nullum istac facie, vt prædicas, venisse huc scimus. TR. ecquem
Recaluum, ac silenum senem, statutum, ventriosum,
Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium, atque hominum, malum, mali vitij, probríque plenum,
C Qui duceret mulierculas duas secum, satis venustas?
PI. Cum istiusmodi virtutibus, operísque natus qui sit,
Eum quidẽ ad carnificẽ est æquius, quàm ad Venerẽ, commeare.
TR. At si vidistis, dicite. PI. huc profectò nullus venit,
Vale. TR. valete. credidi. factum est quod suspicabar.
Data verba hero sunt. leno abiit scelestus exsulatum,
In nauem ascendit. mulieres auexit, ariolus sum,
Is huc herum etiam ad prandium vocauit, sceleris semen.
Numquid mihi meliu'st, quàm illico hic operiar herũ dũ veniat?
Eadem, hanc sacerdotem Veneriam, si quid amplius scit,
D Si videro, exquisiuero. faciet me certiorem.

ANIMO ADVERSAVI] id est, cogitaui, animo versaui. FVRES MARITIMI] prædones maris. CONCHITÆ ATQVE HAMIOTÆ] vos, qui conchas legitis, & pisceis hamo captatis. Nonius, hamiotas piscatores ab hamis. Varro voluit appellari cohorteis cocorum, atque hamiotarum, aucupúmque. FAMELICA HOM. N.] homines esuriones. VT PERITIS?] quo modo peritis? ECQVEM ADOL. DVM HIC ADST. &c.] sic habẽt nonnulli ex nostris libris veteribus, *Ecquem adolescentem dum hic astatis, expedite strenua facie*, &c. STRENVA FACIE] facie, quæ strenui animi index, & testis est. describit autem herũ suum Pleusidippum. QVI TREIS DVCERET CHL.] hoc opinor eò dixit, quasi homines chlamidatos ducere maioris negotij, maiorúmque virium sit, quàm nudos. sed non celabo lectorem ex nostris libris veteribus nonnullos habere, *qui treis semihomines duceret chlamidatos*, &c. quæ lectio fortasse non est reiicienda, vt intelligamus esse iocum Plauto non inusitatum, per quem dum videri vult describere adolescẽtem strenuum, & validum, & robustum, quippe, qui treis homines vestitos, vel inuitos cum gladiis ferre possit: primùm non dicit treis homines, sed treis semihomines: deinde nõ dicit ferret, sed duceret: deinde nõ palliatos, sed chlamidatos. deinde non cũ machæris, aut gladiis, sed cũ machæriis, id est, gladiolis. ECQVEM R.] lenonẽ

describit paullò aliter quàm suprà. *recaluum* autem, id est, à parte anteriore caluũ. SILENVM] A simum, & repandis naribus, instar sileni. libri vulgati habent *silonem*. de qua voce sic Nonius, Silones, superciliis prominẽtibus dicti significatione manifesta. Varro γνώθι σεαυτόν. *Nónne non vnum scribũt esse grandibus superciliis silonem quadratum, quòd Silenus hirsutis superciliis fingeretur?* STATVTVM] magnæ staturæ. VENTRIOSVM] ventre prominente. DEORVM ODIVM ATQVE H.] diis odiosus, atque hominibus. CVM ISTIVSMODI V. OPERÍSQVE] eum, qui sit istis vitiis præditus natura, quíque has operas dare possit, æquius est ad carnificem, quàm ad Venerem, meare. NVLLVS VENIT] non venit. CREDIDI] credidi fore, quod video euenisse. ARIOLVS SVM] diuinus, seu vates sum. SCELERIS SEMEN] sceleris origo, & propago: sceleris parens, atque artifex. NVMQVID MIHI MELIVS EST, &c.] num mihi quidquam melius est, quàm vt hîc herum exspectẽ, dum veniat: vel quem vt hic exspectem, dum herus veniat? resp. nihil melius. EADEM, HANC SACERD. VEN. &c.] eadem opera, vel eadem ratione, si videro hanc sacerdotẽ Veneriam, exquisiuero ab ea, sciátne aliquid amplius de hero meo, & duabus fœminis: Non celabo lectorem nostros libros veteres habere *Eadem, hæc sacerdos Veneria, si quid amplius scit*, &c, fortasse non malè. vt ita explicemus. Eadem opera, hæc Veneria sacerdos si quid amplius scit quàm piscatores illi, si eam videro, & exquisiuero, faciet me certiorem. B

AMPELISCA mulier. TRACHALIO seruus.

INtelligo. hanc, quæ proxima est, villam, Veneris fano, me
Pulsare iussisti, atque aquam rogare. TR. cui ad aureis
Vox mihi aduolauit? AM. obsecro, quis hic loquitur? quem ego video?
TR. Estne Ampelisca hæc, quæ foras è fano hoc egreditur?
AM. Estne hic Trachalio, quem conspicor, calator Pleusidippi?
TR. Ea est. AM. is est. Trachalio salue. TR. salue Ampelisca. C
Quid agis tu hic? AM. ætatem haud mala malè. TR. melius ominare,
AM. Verum omneis sapienteis decet conferre, & fabulari.
Sed Pleusidippus tuus herus vbi amabo est? TR. eia verò
Quasi non sit intus. AM. neq. pol est, neq. vllus quidẽ huc venit.
TR. Non vênit? AM. vera prædicas. TR. non est meũ, Ampelisca.
Sed quàm mox coctum est prandium? AM. quod prandium, obsecro te?
TR. Nempe rem diuinam facitis hic. AM. quid somnias, amabo?
TR. Certè Labrax huc Pleusidippum ad prandium vocauit D
Herum meum, herus vester. AM. pol haud miranda facta dicis,
Si deos decepit & homines, lenonum more fecit.
TR. Non rem diuinam facitis hic vos, neque herus? AM. ariolare.
TR. Quid tu agis hîc igitur? AM. ex malis multis, metúque summo,
Capitalíque ex periculo, orbas auxiliíque opúmque, huc
Recepit ad se Veneria hæc sacerdos me, & Palæstram.
TR. An hic Palæstra'st obsecro te, heri mei amica? AM. certò.
TR. Inest lepos in nuntio tuo magnus, mea Ampelisca.
Sed istuc periculum perlubet quod fuerit vobis, scire.
AM. Confracta mi Trachalio est hac nocte nauis nobis.
TR. Quid? nauis? quæ istæc fabula est? AM. non audiuisti, amabo,

Quo

A Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit
In Siciliam,& quicquid domi fuit,in nauem imposiuit?
Ea nunc perierunt omnia? TR. oh Neptune lepide,salue.
Nec te aleator vllus est sapientior. profectò
Nimis lepidè iecisti bolum, periurum perdidisti.
Sed nunc vbi est leno Labrax? AM. perit potando,opinor.
Neptunus magnis poculis hac nocte eum inuitauit.
Credo hercle anacæo datum, quod biberet. TR. vt ego amo te
Mea Ampelisca?vt dulcis es?vt mulsa dicta dicis?
Sed tu & Palæstra quo modo saluæ estis? AM. scibis faxo.
B E naui timidæ ambæ in scapham insiluimus,quia videmus
Ad saxa nauem ferrier. properans exsolui restim,
Dum illi timent,nos cum scapha tempestas dextrouorsum
Differt ab illis. itaque nos ventísque,fluctibúsque
Iactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem,
Vix hodie ad litus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. Noui. Neptunus ita solet. quamuis fastidiosus
Ædilis est. si quæ improbæ sunt merces,iactat omneis.
AM. Væ capiti,atque ætati tuæ. TR. tuo mea Ampelisca.
Sciui lenonem facturum hoc,quod fecit,sæpe dixi.
Capillum promittam,optumum'st, occipiámque ariolari.
C AM. Cauistis ergo tu,atque herus,ne abiret,cum scibatis?
TR. Quid faceret? AM. si amabat,rogas quid faceret?asseruaret.
Dias,noctéisque in custodia esset semper.verùm æcastor
Vt multi,fecit.ita probè curauit Pleusidippus,
TR. Cur tu istuc dicis? AM. res palàm est. TR. scín' tu?etiam, qui it lauatum
In balneas,ibi cùm sedulò sua vestimenta seruat,
Tamen surripiũtur,quippe qui,quem illorum obseruet, falsus est.
Fur facile quem obseruet videt: custos,qui fur sit,nescit.
Sed duce me ad illam. vbi est? AM. i sanè in Veneris fanum,
D huc intro,
Sedentem flentémque opprimes. TR. vt iam istuc mihi molestum'st?
Sed quid flet? AM. ego dicam tibi. hoc sese excruciat animi,
Quia leno ademit cistulam ei,quam habebat,vbíque habebat
Qui suos parenteis noscere posset. eam veretur
Ne perierit. TR. vbínam ea fuit cistellula? AM. ibidem in naui.
Conclusit ipse in vidulum.ne copia esset eius
Qui suos parenteis nosceret. TR. ô facinus impudicum,
Quam liberam esse oporteat,seruire postulare?
AM. Nunc eam cum naui scilicet abiuisse pessum in altum,

Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem. A
Credo aliquem immerſiſſe ſe, atque eum excepiſſe. id miſera mœſta'ſt
Sibi eorum eueniſſe inopiam. TR. iam iſtoc magis vſus facto'ſt
Vt eam intro,conſolérque eam,ne ſe ſic excruciet animi.
Nam multa præter ſpem,ſcio multis bona eueniſſe.
AM. At ego etiam qui ſperauerint,ſpem decepiſſe multos.
TR. Ergo animus æquus optimum eſt ærumnæ condimentum.
Ego eo intrò,niſi quid vis. AM. eas:ego quod mihi imperauit
Sacerdos,id faciam,atque aquam hinc de proximo rogabo.
Nam extemplò ſi verbis ſuis peterem,daturos dixit: B
Neque digniorem cenſeo vidiſſe anum me quenquam,
Cui deos atque homines cenſeam benefacere magis decere.
Vt lepidè,vt liberaliter,vt honeſtè,atque haud grauatè
Timidas,egenteis,vuidas,eiectas,exanimatas
Accepit ad ſeſe! haud ſecus,quàm ſi ex ſe ſimus natæ.
Vt eapſe ſic ſuccincta aquam calefactat,vt lauemus!
Nunc ne moræ illi ſim,petam hinc aquam,vnde mihi imperauit.
Heus, ecquis in villa'ſt? ecquis recludit? ecquis prodit?

INTELLIGO HANC, QVÆ PR.] loquitur Ampeliſca cum ſacerdote Veneris, quæ ſacerdos iuſſerat eam pulſare foreis villæ proximæ,in qua Dæmones habitabat, & aquam petere. C HANC, QVÆ PR. VILL. V. F.] hanc villam,quæ fano Veneris proxima eſt. CVI AD AVREIS VOX MIHI,&c.]cuius vox mihi ad aureis aduolauit?CALATOR]ſeruus. Feſtus.Calatores dicebãtur ſerui, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod eſt vocare: quia ſemper vocari poſſunt ob neceſſitatem ſeruitutis. ÆTATEM HAVD M.]ego haud mala ago malè:ætatem,id eſt, diu.vel ego hoc exigo ætatem.malè,hoc eſt,infœliciter. MELIVS OM.] meliora verba loquere. VERÙM OMNEIS S. D. C.]decet omneis ſapienteis verum loqui,& inter ſe conferre. NON EST M.]vera prædicare. LABRAX]leno. ARIOLARE] ariolaris, & diuinas,cùm dicis,neque nos hîc rem diuinam facere,neque herum. CAPITALÍQ. EX PER.] & ex periculo capitis.ORBAS AVXILII, OP.]orbas auxilio,& opibus. INEST LEPOS IN NVNTIO TVO.]nunc tuus valde lepidus eſt. rem lepidam mihi nuntias. SED IST. P. P. Q. FVERIT]ſed valde lubet mihi ſcire,quod iſtuc vobis periculum fuerit. AVFERRE]aſportare,auehere. IMPOSIVIT]antiquum pro impoſuit,de quo alibi. EA NVNC PERIERVNT OMNIA]neque audiſti,quo pacto ea omnia perierunt? ALEATOR] Neptunum aleatorem appellat,quia vt aleatores cubos iaciũt,ſic & in mari facta eſt bonorum Lenonis iactura,Neptuno auctore. IECISTI BOLVM]ieciſti iactum. NEPTVNVS MAG. D POC.] iocus tractus à potoribus,qui alterum inuitant magnis poculis. ſignificant hunc lenonem in mare demerſum eſſe,& plus nimio bibiſſe. CREDO HERCLE, ANANCÆO D.] credo hercle lenoni eſſe datum Anancæo ingenti poculo,inſtar vrnæ,datũ ,inquam , quod biberet. anange,vrna iudicialis:vnde anangæum,poculum capax,vrnæ iudicialis inſtar. Heſych. ἀνάγκη ἡ δικαστικὴ κλεψύδρα. id eſt,anange iudicalis clepſydra. VT EGO AMO TE?]cũ admiratione hæc pronuntianda ſunt.MVLSA DICTA]dicta dulcia,inſtar mulſi.RESTIM] funem,qua ſcapha naui erat alligata. DVM ILLI TIMENT.] qui erant in naui ad ſcopulum alliſa,atque afflicta.DIFFERT]in diuerſa ab illis fert,vel diuerſas ab illis fert.EXEMPLIS PLVR.]plurimis modis. PERPETVAM N.]totam noctem,ſine intermiſſione. EXANIMATAS] non dicit exanimas,quod valet mortuas,ſed exanimatas,id eſt, metu propè exanimas.Dolabella ad M.Tull.*exanimatus ſum*.QVAMVIS FAST. ÆD.] quamtumuis faſtidioſus ædilis eſt.faſtidioſiſſimus ædilis eſt.comparat Neptunum cum ædili rerum venalium faſtidioſo,id eſt,qui in foro rerũ venalium,ſi quas merceis reperiat in aliqua taberna,non probas, omnes reiicit,etiam eas,quę probæ ſunt. CAPILLVM PROMITTAM]arioli,& ſomniorum interpretes,& id genus homines, plani , & pellaces, promiſſa barba , & prolixo capillo ſe vulgo oſtentabant , vt eſſent populo admirabiliores.hoc idem ſe facturum dicit Trachalio

quaſi

A quasi ariolandi artem professurus, quod ea, quæ leno fecit, facturum prædixerit, vt verus vates. *promittam capillum* autem dictum eleganter, sinam excrescere. ex quo promissus capillus. Cæsar. lib. 3. *Britanni capillo sunt promisso*, &c. Notauimus ad Corneliũ Nepotem in Datame. profert hũc locum Nonius. CAVISTIS ERGO TV ATQVE HERVS, &c.] legere licet per interrogationem, hoc pacto. *Ergo tu atque herus quandoquidem sciebatis, cauistisne, ne abiret?* proinde ac si dicat, non cauistis, ne abiret, cùm sciretis eum abiturum. licet & per enunciationem εἰρωνικῶς. Ergo tu, & herus cauistis, scilicet ne abiret, cùm sciretis eum abiturum. proinde ac si dicat, non cauistis. ASSERVARET] id est, asseruare debuit, vel asseruare debebat. IN CVSTODIA ESSET.] custodiret, obseruaret, in speculis esset. VT MVLTI, FECIT.] fecit, vt multi facere solent. neglexit amicã, fidem fefellit. SCIN' TV? ETIAM QVI IT LAVATVM.] simili ab iis, qui lauabant in balneis, dissoluit criminationem: quod tale est, quamuis, inquit, qui it lauatum in balneas, ibi sua vestimenta sedulò seruet, tamen surripiuntur. ratio est hæc. nam quem obseruet, & à quo sibi caueat, certò nescit, & sæpè eum furem esse putat, qui non est, & contrà. fur autem facilè videt, quis sit sibi obseruandus, & cuius oculis insidiari debeat. is qui obseruat, quíque custodiam adhibet, qui sit fur, nescit. Ita facilè à fure, quem ignorat, fallitur, & B vestimentis suis spoliatur. OPPRIMES.] offendes. ISTVC.] quod fleat. HOC] ob hanc rem. VBIQ. HABEBANT QVI SVOS P.] & vbi habebat ea, per quæ suos parentes cognoscere posset. EAM VERETVR NE P.] ea ne perierit, veretur. IPSE] leno. NE COPIA ESSET EIVS, QVI.] ne copia esset eius rei, per quam suos parenteis cognosceret. POSTVLARE] ἀξιοῦν, æquum censere. NVNC EAM CVM NAVI SCIL.] nunc scire licet, id est, perspicuum est, eam cistulam cum nauí pessum abiisse in altum. pessum abiisse in altum, hoc est, demersam esse in profundum maris. ALIQVEM.] piscatorem, seu vrinatorem. ID MISERA MÆSTA'ST] ob id misera mæsta est, sibi eorum inopiam accidisse. ISTOC MAGIS.] tanto magis, nempe propterea quæ dicis. VSVS FACTO EST.] opus facto est. AT EGO, QVI SPER. SP. DEC. M.] at ego contrà scio spes multos, qui sperauerint fefellisse. ANIMVS ÆQVVS] animus neutrã in partem nimis propensus: animus non concitatus, neque turbidus, sed placidus, & tranquillus, & à perturbatione liber, ac solutus. NEQ. DIGNIOREM CENSEO VIDISSE AN. ME Q. CVI DEOS ATQ. H.] neq. puto me vllam anum vidisse cui benefacere decere deos atque homines magis putem. EAPSE.] ea ipsa, ipsamet. SIC] δεικτικῶς. SVCCINCTA.] significatur studium, & prompta voluntas. Horatius. succinctus cursitat hospes. ECQVIS RECLVDIT.] numquis apperit foreis?

C

SCEPARNIO seruus. AMPELISCA mulier.

QVis est qui nostris tam proteruè foribus facit iniuriam?
AM. Ego sum. SC. Hem, quid hoc boni est? heu ædepol specie lepida mulier.
AM. Salue adolescens. SC. Et tu multum salueto adolescentula.
AM. Ad vos venio. SC. Accipiam hospitio, si mox venies vesperi,
Item vt affectam. nam nunc nihil est, qui te mane mulierem.
D Sed quid ais mea lepida, hilara? AM. aha, nimiùm familiariter
Me attrectas. SC. Prò di immortales Veneris effigia hæc quidem est,
Vt in ocellis hilaritudo est! eia, corpus cuiusmodi!
Subuolturium. illud quidem subaquilum volui dicere.
Vel papillæ cuiusmodi? tum quæ indoles in sauio est?
AM. Non ego sum pollucta pago. potin' vt me abstineas manum?
SC. Non licet te siccè placidè bellam bellè tangere?
AM. Otium vbi erit, tum tibi operam ludo, & deliciæ, dabo.
Nunc quamobrem hic sum missa, amabo vel tu mihi aias, vel neges.

SC. Quid nunc vis? AM. ſapienti ornatus quid velim, indicium facit. A

SC. Meus quoque hic ſapienti ornatus quid velim,indicium facit.

AM. Hæc ſacerdos Veneris hinc me petere iuſſit à vobis aquam.

SC. At ego baſilicus ſum:quem niſi oras,guttam non feres.
Noſtro illum puteum periculo,& ferramentis fodimus.
Niſi multis blanditiis à me gutta non ferri poteſt.

AM. Cur tu aquam grauare,amabo,quam hoſtis hoſti commodat?

SC. Cur tu operam grauare mihi,quam ciuis ciui commodat?

AM. Immò etiam tibi,mea voluptas,quæ voles,faciam omnia.

SC. Euge,ſaluus ſum. hæc iam me ſuam voluptatem vocat.
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedò mihi vrnam. AM. cape. B
Propera amabo efferre. SC. manta. iam hîc ero,voluptas mea.

AM. Quid ſacerdoti meæ dicam,hîc demoratam tamdiu?
Vt etiam nunc miſera timeo,vbi oculis intueor mare!
Sed quid ego miſera video procul in litore?
Meum herum lenonem,Sicilienſémque hoſpitem,
Quos periiſſe ambos miſera cenſebam in mari.
Iam illud mali plus nobis viuit,quàm ratæ.
Sed quid ego ceſſo fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæſtræ,in aram vti confugiamus prius,
Quàm huc ſceleſtus leno veniat,nóſque hic opptimat? C
Confugiam huc.ita res ſuppetit ſubita mihi.

QVIS EST QVI NOSTRIS,&c.]ſic ferè Ennius apud Nonium in aduerb. *proternìter*. *Quis eſt qui noſtris foribus tam proteruiter*,cetera deſunt. SI MOX VENIES VESP. ITEM VT AFF.]ſic legitur hic locus in noſtris veteribus libris ſine vlla litura, aut deprauatione litterarum,aperta ſententia,Accipiam te hoſpitio,inquit,ſi mox venies:veſperi,inquit, nempe quo tempore ſatur ero,vel quo tempore cenabo,vt mecum cenes, & ſatura cum ſaturo cubes.accipiam,inquam,tamquam mulierem ſimiliter affectam,hoc eſt, naufragam & calamitoſam,vel tamquam mulierẽ honoratã & ſpectatã. vide Feſtum in voce,*affecta*.NAM [redacted]VNC NIHIL EST, QVI TE MANE MVL. &c.] etiam hic locus præclarè ex noſtris libris veteribus reſtitutus & reſartus eſt,cuius ſententia eſt illa quidem ſubobſcæna, ſed tamen pudenter,quoad eius fieri poterit declaranda.nam nunc,inquit,nempe mane,quo tempore inanis ſum,& ſiccus,nihil eſt,vnde te mulierẽ accipere poſſim. non habeo nunc facultatẽ te accipiẽdi D liberaliter,vt mereris,vaſis & armis noſtris non expeditis,& Venere frigente. veſperi igitur venies,cùm Venus in nobis Cerere & Baccho incaluerit.EFFIGIA.]antiquum pro *effigies*,notat Nonius.HILARITVDO.]hilaritas.Idem in Milite Glor.*ſine.animo obſequere mecum,atque onera te hilaritudine*.notat Nonius.SVBVOLTVRIVM]corpus colore ſubnigro:vel corpus alacritate, & hilaritate,& agilitate ad Vulturij corporis ſimilitudinẽ propè accedens. SVBAQVILVM.] quia aquilæ quamuis non ſint minus rapaces,quàm vultures,ſeu vulturij, ſunt tamen generoſiores,hac correctione vſus eſt.Aquilus color,apud Feſtum eſt color fuſcus & ſubniger. VEL PAPILLÆ]proinde ac ſi dicat,mitto ceteras parteis corporis laudare,quæ ſunt laude digniſſimæ,papillæ quales ſunt,quàm ſolidulæ,& turgidulæ?I[redacted]LES.]ſignificatio reliquarũ voluptatum.tralatio eſt. NON EGO SVM POLLVCTA PAGO] *pollucere*,eſt ſacrificium magnificum, & opiparum facere,idque omne conſumere,quod Herculi ſoli facere licebat. Nam eſculenta,& poculenta,omnia,quæ Herculi ſacrabantur,abſumebantur,nihílque reliquiarum reſtabat.Lege Feſtum in verbo,*pollucere*:quo loco quamquam corruptus, & lacer eſt, tamen ex eo hoc diſcimus,quod iam à nobis dictum eſt, ceteris diis non omnia eſculenta, & poculenta pollucere licere, Herculi licere. à pollucendo *polluctum* dictum eſt, id eſt, quaſi appoſitum, ſeu potius expoſitum ad vtendum,atque abutendum. Hæc igitur verba *non ego ſum pollucta pago*, ſic interpretor,

A interpreto, non sum ego pago, hoc est, paganis & rusticis hominibus exposita, vt abutantur me suo arbitratu. non sum puella aliqua omni libidini promta, ac parata, & vulgata. SICCE] sobriè, vt solent sobrij & sicci, non vt ebrij & poti, qui petulanter, & proteruè, & immoderatè puellas tangunt. LVDO ET DELICIAE.] ad ludum, & deliciam. veteres dixerunt *delicia, æ,* in singulari, & *delicium, ij.* AIAS.] concedas, assentiare. ORNATVS] hoc dicit, quia vrnam gerit. ex eo, inquit, quod vrnam fero, facilè intelligere potes, me aquam petere. MEVS QVOQVE HIC ORNATVS. &c.] hic seruus digito, gestu, aut aliquo motu corporis significauit aliquid subobscænum, quod lectori cogitandum relinquere, quàm iis e verbis exprimere mâlo. BASILICVS.] regius, regalis, regio ingenio, regiisque moribus. FERES.] auferes. FERRI] auferri, impetrari. GRAVARE] grauaris. hoc verbum cum accusandi casu iunxit. NE NEQVICQVAM ME AM.] ne me frustrà ames. sic autē habent nostri codices. nam vulgata editio non habet *me*, ante *nequicquam*, quam Camerarius secutus est. MANTA.] mane, exspecta. QVID SACERDOTI ME DICAM HÎC ESM. T. D.] sic habent nostri codices: hoc primum (nam vulgatæ editiones habent, *quid sacerdoti mea dicam*, &c.) deinde, hanc nostram lectionem sic explico, quamobrē dicam sacerdoti me tam diu hîc esse demoratam? quam causam sacerdoti afferam, quamobrem hîc tamdiu demorata sim? SICILIENSÉMQ. HOSPITEM] Charmidem. CENSEBAM.] putabam. QVÀM RATÆ] sumus, seu eramus, subintell. id est, quàm putauimus, seu putauerimus. IN ARAM] vnde non licebat supplices auellere. qua de re suprà. OPPRIMET?] occupabit, antequam aufugiamus? CONFVGIAM HVC] sic habent libri nostri veteres, sententia plana. confugiā hûc, id est, in fanum. ITA RES SVPP. SVBITA M.] id est, ita res celeritatem desiderans mihi est in manibus, mihíque áccidit. res subita, id est res, quæ moræ non dat locum: res in qua celeritate est opus.

B

SCEPARNIO seruus.

PRoh di immortales, in aqua numquam credidi
Voluptatem inesse tantam. vt hanc traxi lubens.
Nimio minus altus puteus visus'st, quàm prius,
C Vt sine labore hanc extraxi præfiscinè.
Satis nequam sum, vt pote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem sic volo
Te ferre honestè, vt ego fero, vt placeas mihi.
Sed vbi tu es, delicata? cape aquam hanc sis, vbi es?
Amat hercle me, vt ego opinor, delituit mala,
Vbi tu es? etiámne hanc vrnam es acceptura? vbi es?
Commodulè melius. tandem verò seriò.
Etiam es acceptura vrnam hanc? vbi tu es gentium?
Nusquam hercle equidem illam video. ludos me facit.
D Apponam hercle vrnam iam ego hanc in media via.
Sed autem, quid si hanc hinc abstulerit quispiam
Sacram vrnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle ne illa mulier mihi insidias locet,
Vt comprehendar cum sacra vrna Veneria.
Nempe optimo me iure in vinclis enicet,
Magistratus, si me hanc habere viderit,
Nam hæc litterata'st, ab se cantat cuia sit.
Iam hercle euocabo hinc hanc sacerdotem foras,
Vt hanc accipiat vrnam. accedam huc ad foreis.
Heus sis Ptolemocratia cape hanc vrnam tibi.
Muliercula hanc nescio quæ huc ad me detulit.

In proferunda abiit. reperi negotium, A
Siquidem his vltro mihi aggerunda etiam est aqua.

IN AQVA NVMQ. CRED. V. INESSE T.] hoc ideò, quia puellæ, quæ aquam petitum venerat, forma, & oratio eum ceperat. VT HANC TR. LVB.] quàm lubenter hanc vrnam traxi? quàm non laboriosè, quàm inauidè? NIMIO MINVS] multo minus. sic sæpè alibi. VT SINE LAB. H. EXTR. PRÆFISCINE] perficissinè præfiscine: id est quod sine arrogãtia dictum sit: absit verbo *inuidia*: ignoscat Nemesis. Quàm minimè laboriosè hanc vrnam ex puteo extraxi! quod sine inuidia dictum sit. NEQVAM] χακὸς, non bonæ frugi, ἀκόλαστος, intemperans. CAPE AQVAM HANC SIS] cape hanc aquam si vis. TANDEM VERÒ, SERIÒ.] tandem verò omitte iocum, & delicias. LVDOS ME FACIT] me ludificat. LITTERATA EST] litteras habet inscriptas. AB SE CANTAT CVIA SIT] dicit ipsa se esse Veneris. nostri libr. veteres habent, *capse cantat, cuia sit*. capse autem, id est, ea ipsa. HEV SIS] Heus si vis. IN PROFERVNDA ABIIT,] id est, dum profertur, seu dum eam domo profero, hoc est, foras fero, abiit puella, quæ eam ad me detulit. Sed non dissimulabo nostros libros omneis veteres habere, *Introferunda'st. repperi negotium*. &c. sententia plana, B & bonis modulis ac numeris. Introferunda'st vrna hæc, inquit, id est, in fanum Veneris ferenda'st. REPERI NEGOTIVM SIQVIDEM HIS VLTRO, &c.] nactus sum quod agam, siquidem non satis est eis aquam petentibus dare, sed etiam vltro non petentibus aggerunda est.

LABRAX leno. CHARMIDES Siculus.

QVi homo sese miserum & mendicum volet,
Neptumo credat sese, atque ætatem suam:
Nam si quis quid cum eo rei commiscuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum, domum.
Ædepol libertas lepida es, quæ numquam pedem C
Voluisti in nauem cum Hercule vnà imponere.
Sed vbi ille meus est hospes, qui me perdidit?
Atque eccum incedit. CH. quò, malum, properas Labrax?
Nam equidem te nequeo consequi, tam strenuè.
LA. Vtinam te prius quàm oculis vidissem meis,
Malo cruciatu in Sicilia perbiteres,
Quem propter, hoc mihi obtigit misero mali.
CH. Vtinam cum in ædeis me ad te adduxisti tuas,
In carcere illo potius cubuissem die.
Deósque immortaleis quæso, dum viuas, vti D
Omneis tui simileis hospites habeas tibi.
LA. Malam fortunam in ædeis te adduxi meas.
Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio?
Quídue hinc abitio? quídue in nauem inscensio?
Vbi perdidi etiam plus boni, quàm mihi fuit.
CH. Pol minimè miror, nauis si fracta'st tibi,
Scelus te, & sceleste parta quæ vexit bona.
LA. Pessum dedisti me blandimentis tuis.
CH. Scelestiorem cenam cenaui tuam,
Quàm quæ Thyestæ quondam anteposita est, & Tereo.
LA. Perij, animo malè fit. contine quæso caput.

A CH. Pulmoneum ædepol nimis velim vomitum vomas.
LA. Eheu Palæstra atque Ampelisca, vbi estis nunc?
CH. Piscibus in alto credo præbent pabulum.
LA. Mendicitatem mihi obtulisti opera tua,
Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.
CH. Bonam est quòd habeas gratiam meritò mihi,
Qui te ex insulso salsum feci opera mea.
LA. Quin tu hinc is à me in maximam malam crucem?
CH. Eas, eásque res agebam commodùm.
LA. Eheu quis viuit me mortalis miserior.
CH. Ego multo tanto miserior, quàm tu Labrax.
B LA. Qui? CH. quia ego indignus sum, tu dignus, qui sies.
LA. O scirpe, scirpe: laudo fortunas tuas,
Qui semper seruas gloriam aritudinis.
CH. Equidem me ad velitationem exerceo,
Nam omnia corusca præ tremore fabulor.
LA. Ædepol Neptune es balneator frigidus,
Cum vestimentis posteaquam abs te abij, algeo.
Ne thermopolium quidem vllum ille instruit.
Ita salsam præbet potionem & frigidam.
CH. Vt fortunati sunt fabri ferrarij,
Qui apud carbones assident: semper calent.
C LA. Vtinam fortuna nunc anatina vterer,
Vti, cùm exiuissem ex aqua, arerem tamen.
CH. Quid si aliquò ad ludos me promanduco locem?
LA. Quapropter? CH. quia pol clarè crepito dentibus.
Sed nunc iure optimo me lauisse arbitror.
LA. Quî? CH. quia auderem tecum in nauem ascendere,
Qui à fundamento mihi vsque mouisti mare.
LA. Tibi auscultaui. tu promittebas mihi
Illi esse quæstum maximum meretricibus,
Ibi me corruere posse aiebas diuitias.
D CH. Iam postulabas te impurata belua
Totam Siciliam deuoraturum insulam.
LA. Quæ'nam balæna meum vorauit vidulum,
Aurum atque argentum vbi omne compactum fuit?
CH. Eadem illa, credo, quæ meum marsupium:
Quod plenum argenti fuit, in sacciperio.
LA. Eheu, redactus sum vsque ad vnam hanc tuniculam,
Et ad hoc misellum pallium. perij oppido.
CH. Vel consociare mihi quidem tecum licet,
Æquas habemus parteis. LA. saltem si mihi
Mulierculæ essent saluæ, spes aliquæ forent.
Nunc si me adolescens Pleusidippus viderit,

A quo arrabonem pro Palæstra acceperam, A
Iam is exhibebit hic mihi negotium.
CH. Quid stulte ploras? tibi quidem ædepol copia'st,
Dum lingua viuet, qui rem soluas omnibus.

CREDAT.]committat. CUMMISCVIT.]contraxit. AD HOC EXEMPL. AMITTIT ORNATVM, DOM.]cum amittit,hoc est, dimittit, seu remittit, domum,ad hoc exemplum ornatum.hoc modo ornatum,id est,nudum,vuidum,inanem,inopem,naufragum. HOSPES.]Charmides.VTINAM TE PR. Q. OC. VID. M.]vtinam priusquam te oculis vidissem meis,malo cruciatu in Sicilia perires. Festus, *perbitere*, Plautus, pro perire posuit. QVEM PROPTER] propter quem, ἀναστροφή.id est,cuius opera,& culpa. TVI SIMILEIS.]improbos,ac periuros. MALAM FORTV. IN ÆD. TE,&c.] malam fortunam in ædeis meas adduxi,cùm te adduxi. QVID MIHI, SC. TIBI ERAT AVSC.] cur ego scelestus tibi auscultabam? QVIDVE H. AB.]quidue hinc abibam? quídue in nauem conscendebam? SCELVS TE, ET SCELESTÈ PARTA Q. V. B.]quæ te scelestum hominem & bona tua sceleratè parta vexit? B PESSVM DEDISTI]perdidisti.QVÀM QVÆ THYESTÆ Q. ANTEPOS. EST ET TEREO.]sic habent etiam nostri codices, & rectè, Atreum Thyestæ apposuisse filium comedendum,quòd Thyestes in Atrei vxore adulterium fecisset,notum est,vel pueris. neque minus notum Prognem Tereo viro suo, quòd is Philomelam Prognes sororem vitiasset, eíque postea, ne enuntiaret, linguam præcidisset, Itym communem filium dilaceratum patri comedendum obiecisse. ANIMO MALÈ FIT.] malè mihi est.malè habeo animo.animo deficio λειποψυχῶ. notauimus hoc loquendi genus suprà,alicui esse malefactum. significat autem leno se vomiturire. CONTINE QVÆSO CAP.]quæso tene mihi caput,dum vomo. PVLMONEVM NIMIS VELIM.] nimiopere velim pulmonem vomas. IN ALTO.]in profundo mari. MAGNIDICIS.] magniloquis. QVI TE EX INSVLSO SALSVM.]iocus ex ambiguo.salsum enim,& vrbanum, seu facetum,siue cordatum,& sale, seu aqua marina aspersum significat. EAS.] eas tu in malam crucem.EÁSQ. RES AGEB. COM.]atque ego commodùm eas ipsas res agebam,id ipsum cogitabam & optabam,vt ires in malam crucem. COMMODÙM]forte fortuna,opportunè. TV DIGNVS QVI SIES.]miser.SCIRPE]scirpus,iunci enodis,& proceri genus est.quod C in locis palustribus nascitur.ex quo prouerbium: Nodum in scirpo quæris. ARITVDINIS.] ariditatis. AD VELITATIONEM.]ad pugnam velitarem.Velites, leuis armaturæ milites. OMNIA CORVSCA.]omnia trepida,micantia, vibrantia, crispantia. significat se tremere præ frigore,cùm tamen aliud dicere videatur. BALNEATOR FRIGIDVS.]cùm balneatores soleant esse calidi. CVM VESTIMENTIS POST Q. ABII, ALGEO.] posteaquam abij abs te cum vestimentis,vt pote madidis,algeo,quanto magis si nudus? THERMOPOLIVM.]dulcem,& calidam potionem. SALSAM, ET FRIGIDAM.]contrariam dulci,& calidæ,cuiusmodi est thermopolium. FORTVNA ANATVM] sorte & conditione anatum,quæ quantumuis diu in aqua versentur,non madent tamen,neque algent. QVID SI ALIQVO NE PRO MAND. LOCEM.]Nonius,manducones, qui & manduci dicti sunt: & mandones,edaces,&c.Festus,Manducus effigies in pompa antiquorum inter ceteras ridiculas ire solebat magnis malis,ac latè dehiscens, & ingentem dentibus sonitum faciens, de qua Plautus ait in Rud. *Quid si aliquò ad ludos me pro manduco locem*,&c. IVRE OPTIMO ME LAVISSE ARBITROR]iure optimo me naufragium fecisse bonorũ meorum arbitror,quippe qui audebam tecum nauigare,homine scelerato & impio. MOVISTI] concitasti, impie- D tate tua scilicet. ILLI] illic,in Sicilia. CORRVERE] simul eruere, & erutas in arcas conijcere,& συναθροίζειν coaceruare. Varro lib.4.de lingua Lat. Corbes ab eo,quòd spicas,aliúdue quid corruebant. COMPACTVM]congestum. IN SACCIPERIO] sacciperium nomen ex sacco,& pera compositum. VEL CONSOCIARE MIHI QVIDEM T. L.]licet mihi communionem,& societatem bonorum facere. DVM LINGVA VIVET.] dum tibi lingua suppetet. QVI REM SOLVAS OMNIBVS.]vnde rem soluas omnibus.

SCEPARNIO seruus. CHARMIDES Siculus. LABRAX leno.

QVid istuc est obsecro negotij, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent,
Nescio quem metuentes miseræ, nocte hac verò proxuma

Se iactatas

A Se iactatas atque eiectas hodie esse aiunt è mari?

LA. Obsecro hercle adolescens, vbi istæ sunt, quas memoras, mulieres?

SC. Hic in fano Veneris. LA. quot sunt? SC. totidem quot ego,& tu sumus.

LA. Nempe meæ. SC. nempe nescio istuc. LA. qua sunt facie? SC. scitula,

Vel ego amare vtramuis possim,si probè appotus siem.

LA. Nempe puellæ? SC. nempe molestus es.vise,si lubet.

LA. Meas oportet intus esse hic mulieres,mi Charmides.

CH. Iupiter te perdat,& si sunt,& si non sunt tamen.

B LA. Introrumpam iam huc in Veneris fanum. CH. in baratrum mauelim.

Obsecro hospes,da mihi aliquid,vbi condormiscam,loci.

SC. Istic vbi vis,condormisce:nemo prohibet:publicum est.

CH. At vides me,ornatus vt sim vestimentis vuidis:
Recipe me in tectum,da mihi vestimenti aliquid aridi,
Dum mea arescunt,in aliquo tibi referam gratiam.

SC. Tegillum eccillud mihi vnum arescit:id si vis dabo.
Eodem amictus,eodem tectus esse soleo,si pluit.
Tu istæc mihi dato.exarescent faxo. CH. eho an te pœnitet,
In mari quod elaui,nisi hîc in terra iterum eluam?

C SC. Eluas tu,an exungare,ciccum non interdium,
Tibi ego numquam quicquam credam,nisi accepto pignore.
Tu vel suda,vel peri algu,vel tu ægrota,vel vale.
Barbarum hospitem mihi in ædeis,nihil moror,sat litium est.

CH. Iámne abis? venaleis illic ductitauit,quisquis est:
Non est misericors.sed quid ego hîc asto infelix,vuidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, vt edormiscam hanc crapulam,
Quam potaui præter animi quàm libuit sententiam.
Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.
D Itaque aluum prodisparauit nobis salsis poculis,
Qui opu'st verbis? si inuitare nos paulisper pergeret,
Ibidem obdormissemus.nunc vix viuos amisit domum.
Nunc lenonem quid agat intus visam,conuiuam meum.

VENERIS SIGNVM] Veneris statuam. IACTATAS.] fluctibus. ATQ. EIECTAS.] in litus. SCITVLA.] subeleganti potitula,venustula,pulchella. SI PROPÈ APPOTVS SIEM.] aliter Terentius Eunucho. *Ego istum Eunuchum possum vel sobrius.* INTRORVMPAM] per vim intrabo. OBSECRO HOSPES] alloquitur Scèparnionem. TEGILLVM.] Nonius, Tegillum, diminutiuum à tigno, aliàs à tecto. fortasse demonstrat fustem, quo verberari solebat. SI PLVVIT.] si pluit, interiectum est u. qua de re alibi. ISTÆC] tua vestimenta vuida. EXARESC. FAXO] fecero, vt arida fiant. EHO AN TE POENITET IN MARI QVOD ELAVI] eho, an tibi parum videtur, quod in mari omnia perdidi, nisi hîc in terra denuò ea, quæ mihi reliqua sunt, amittam? Eluere, præter significationem vulgatam, est consumere, & perdere. ELVAS TV, AN EXVNGARE CICCVM NON

INTERD.]laues,an vngaris,floccum non interim dederim. vel bona tua perdas lauando,an vngendo,pilum non dederim,id est, nihil mea refert,non est mihi curæ.Varro libr.6.de lingua Lat. Ciccum dicebát membranam tenuem,quæ est in malo Punico cellularum discrimen. TV VEL SVDA VEL PERI AL.]algus,us, in quarta inflexione idé,quod algor,ris in tertia. notant veteres grammatici. Priscian.libr.6.his verbis,*algor, ris. quod etiam hic algus, huius algus dicitur.* Plautus Vidularia.*Inopiam,luctum,mærorem,paupertatem,algum,famem.* Idem Rud.*Tu vel suda*, &c. Carisius libr.1 *algu*.Plautus in Rud.*tu vel suda*, &c. Nonius,*algu*,pro *algore*. Accius Andro. *misera obualli saxo,senio,pædore, algúque & fame.* BARBARVM HOSPITEM] peregrinum Siculum. NIHIL MOROR.] non volo. VENALEIS.] seruos venaleis hic homo ductitauit. est mango. hoc cò dicit, quòd mangones sæui, & immisericordes esse solent. VT EDORMISCAM HANC CRAPVLAM, &c.] allegoria ab eo, qui vini potu ebrius, & vuidus est. Terent. *vt edormiscam hoc villi.* Cicero Philipp. *edormi crapulam.* QVASI VINIS GRÆCIS NEPTVNVS] vinis Græcis, quæ trauehebantur in titulum, solebant aquam marinam suffundere,præterquàm Chiis: ad quem morem alludit Plautus. Hac de re autem notauimus nonnulla ad illum locum Horatij sat.8. libr. 2. *Vinum Chium maris expers.* PRODISPARAVIT.]porrò distorsit,distraxit,dissoluit, dissipauit.significat aqua marina pota sibi aluum esse fusam,ac resolutam. SI NOS INVITARE PAVLISPER]si Neptunus aliquanto diutius nos sine poculis explesset, ibidem longum somnium dormiuissemus,id est,exstincti essemus. AMISIT.]dimisit,remisit,vt suprà.

ACTVS TERTIVS.

DÆMONES.

IRIS modis di ludos faciunt hominibus.
Mirísque exemplis somnia in somnis danunt.
Ne dormienteis quidem sinunt quiescere.
Velut ego hac nocte quæ processit proxima,
Mirum atque inscitum somniaui somnium,
Ad hirundininum nidum visa est simia
Ascensionem vt faceret admolirier,
Neque eas deripere quibat inde:pòst ibi
Videbatur ad me simia aggredirier,
Rogare scalas vt darem vtendas sibi.
Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne esse hirundines,
Ago cum illa,nequid noceat meis popularibus.
Atque illa animo iam fieri ferocior:
Videtur vltrò mihi malum minitarier,
In ius vocat me.ibi nescio ego quomodo
Iratus videor mediam arripere simiam:
Concludo in vincla bestiam nequissimam.

Nunc

A Nunc quam ad rem dicam hoc attinere somnium,
Numquam hodie quiui ad coniecturam euadere.
Sed quid hîc in Veneris fano, meæ viciniæ.
Clamoris oritur? animus miratur meus.

LVDOS FACIVNT HOMINIBVS.] ludos edunt hominibus. Aliud est ludos facere homines, aliud ludos facere hominibus. SOMNIA IN SOMNIS DANVNT.] Ioannes Passeratius legendum censet hoc loco, *omnia in somnis danunt.* danunt autem, id est, dant. QVÆ PRÆCESSIT.] secutus sum vulgatam lectionem, à qua non discrepant antiqui nostri libri. AD HIRVNDININVM NIDVM] ab hirundine formatum, possessum. Hirundininus notat Priscianus lib. 2. vbi de possessiuis loquitur, & profert hunc locum. ASCENSIONEM VT FACERET.] vt ascenderet. ADMOLIRIER] admoliri, adniti, allaborare. DERIPERE.] sic habent nostri codices veteres & rectè. deripere autem, est deorsum rapere, B quo verbo sæpè vtitur Plautus. non longè abieris. infrà ead. comœdia. Et quidem in interpretatione huius somnij: *Veneris signum sunt amplexa, nunc eas deripere vult.* AGGREDIRIER.] aggredi, accedere. AD HOC EXEMPLVM.] ad hunc modum. NATAS EX PHILOMELA ATQVE EX PROGNE] Philomela & Progne Pandionis Athen. regis filiæ. Philomela in lusciniam, Progne in hirundinem versa est. nota est fabula. quod autem hirundines ex Philomela & Progne natas esse dicit, cùm ex Progne tantùm natas dicere debeat, non est quòd laboremus. AGO CVM ILLA] loquor cum illa. MEIS POPVLARIBVS] quæ sunt ciues Atticæ, vt ego sum ciuis Atheniensis. FEROCIOR.] superbior, de hoc nomine plura in comment. Horatian. VLTRO.] non prouocata, aut lacessita. NVMQVAM HODIE AD CONIECT. EVAD.] numquam hodie potui coniicere. SED QVID HÎC IN VENER. FANO MEAE VICINIAE.] hic versus in aliis libris omnibus lacet, & mutilus, sic integer repertus est in nostris veteribus, non obscura sententia, hîc meæ viciniæ, id est, in hac vicinia mea. veruntamen si legamus *vicinia mea* longè opinor, concinnior sit lectio. sic M. Tull. salutem viciniam.

C

TRACHALIO seruus. DAEMONES senex.

PRò Cyrenenses populares, vestram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui, qui estis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessumum pessundate,
Vindicate, ne impiorum potior sit pollentia,
Quàm innocentium, qui se scelere fieri volunt nobileis,
Statuite exemplum impudentiæ, date pudori præmium,
Facite hîc lege potius liceat, quàm vi victo viuere.
D Currite huc in Veneris fanum, vestram iterum imploro fidem,
Qui prope hic adestis, quíque auditis clamorem meum:
Ferte suppetias, qui Veneri, Veneriæque antistitæ
More antiquo in custodiam suum commiserunt caput,
Prætorquete iniuriæ prius collum, quàm ad vos perueniat.
DAE. Quid istuc est negotij? TR. per ego, te hæc genua obtestor
senex,
Quisquis es. DAE. quin tu ergo omitte genua, & quid sit mihi expedi,
Quid tumultues. TR. téque oro & quæso, si speras tibi
Hoc anno multum futurum sirpe, & laserpitium,
Eàmque venturam exagogam Capuam saluam & sospitem,

Atque ab lippitudine vsque siccitas vt sit tibi. A
DÆ. Sanun' es? TR. seu tibi confidis fore multam maguderim,
Vt te ne pigeat dare operam mihi quod te orabo senex.
DÆ. At ego te per crura, & talos, tergúmque obtestor tuum,
Vt tibi vlmeam vberem esse speres virgidemiam,
Et tibi esse euenturam hoc anno vberem messem mali,
Vt mihi istuc dicas, negotij quid sit, quod tumultues.
TR. Quî lubet maledicere? equidem tibi bona exoptaui omnia.
DÆ. Bene equidem tibi dico, qui te digna vt eueniant precor.
TR. Obsecro huc reuórtere. DÆ. ergo quid negotij est? TR. mulieres
Duæ innocentes intus hic sunt, tui indigentes auxilij, B
Quibus aduorsum ius, legésque insignitè iniuria hîc
Facta est, fitque in Veneris fano: tum sacerdos Veneria
Indignè afflictatur. DAE. quis homo est tanta confidentia,
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? TR. si das operam eloquar,
Veneris signum sunt amplexæ, nunc homo audacissimus
Eas deripere vult. eas ambas esse oportet liberas.
DÆ. Quis istic est, qui deos tam paruipendit? paucis expedi.
TR. Fraudis, sceleris, paricidij, periurij plenissimus,
Legirupa impudens, impurus, inuerecundissimus:
Vno verbo absoluam, Leno'st. quid illum porrò prædicem? C
DAE. Ædepol infortunio hominem prædicas donabilem.
TR. Qui sacerdoti scelestus fauceis interpresserit?
DAE. At malo cum magno suo hercle fecit. ite istinc foràs.
Turbalio, Sparax vbi estis? TR. i obsecro intrò, subueni
Illis. DAE. iterum haud imperabo. sequimini hàc. TR. age nunc iam,
Iube oculos elidere, itidem vt sepiis faciunt coqui.
DAE. Proripite hominem pedibus huc, itidem quasi occisam suem.
TR. Audio tumultum. opinor leno pugnis pectitur.
Nimis velim improbissimo homini malas edentauerint. D
Sed ecce ipsæ huc egrediuntur timidæ è fano mulieres.

ATQVE EXEMPL. PESS. PESSVM.] ac morem pessimum, seu factum pessimi exempli, exstinguite, ac delete. POLLENTIA.] potentia. STATVITE EXEMPL. IMPVD.] edite exemplum in impudentem, sumto supplicio de lenone, omnium mortalium impudentissimo. FACITE HIC LEGE P. L. QVÀM VI VICTO V.] facite, vt hîc liceat viuere hominibus lege potius, quàm vi, & vt, si accidat, vt vincantur, vincantur potius lege, quàm vi. VENERIÆQVE ANTIST.] Veneris antistitæ. quamuis antistes sit commune, tamen & antistitá dixerunt antiqui de fæmina, vt hospitam & clientam notat Carisius. Cicero lib. 4. Acad *Postridie sacerdotes Cereris, & illius fani antistita.* Cornel. Seuerus. *stabat apud sacras antistita aras.* FERTE SVPP. QVI VENERI VENERIAEQ. ANT. IN CVSTOD. SVVM COMMIS. CAPVT.] ferte suppetias iis, qui Veneri, & Veneris antistitæ tutellæ vitam suam commiserunt. PRAETÓRQ. INIVR.] iniuriam delete priusquam ad vos perueniat. torquete iniuriæ collum, frangite iniuriæ collum, priusquam ad vos peruenerit. allegoria est.

PER

A PER EGO TE HAEC GENVA.]per hæc genua te oro: in genibus misericordiæ sedem esse,non semel anteà dictum est. QVID TVMVETVES.] quid tumultueris. MVLTVM FVTVRVM SIRPE ET LASERPITIVM]de laserpitio alibi dictum est à nobis,& scriptores de eo multa prodiderunt:in his Plinius lib.19.cap.3.Solinus cap.15.& Theophrast. hist. plant.lib.6.cap.3.Diosco.lib.3.cap.94.De sirpe sic Solinus cap.40.Apud Cyrenenseis præterea sirpe gignitur odoratis radicibus, virgulto herbido magis quàm arbusto : cuius è culmo exudat æstatis tempore pingue roscidum,idque pascentium hircorum inhæret barbulis.Prisc. lib. 7.cuius verba mox proferemus. SEV TIBI CONF. FERE. MVL. MAGVD.]Prisc.lib. 7.postquam hunc locum retulit, asscribit,seu tibi cōfidis fore multam magud.quod significat frugis genus:& est caulis,qui nascitur in Syria,cuius radix sirpe appellatur,vel vt alij volunt silphium,id est,laserpitium: quod silphiū Græci appellāt,cuius erat ager Cyrenensis ferax, quódque erat magni pretij. EAMQVE VENTVRAM EXAGOGEN]& eam exportationem, id est,& eas merceis Cyrenis aut ex Lybia exsportatas saluas Capuam venturas.ATQVE AB LIPPITVDINE] hoc eò dicit,quod senes solent lippitudine laborare. optat igitur,vt habeat siccos oculos,atque ab lippitudine vacuos. SANVN' ES?] sanúsne es? VIRGIDEMIAM] virgarum vindemiam nomen fictum à virgis,& demo,vt vindemia, à vino & demo. QVOD
B TVMVLTVES]propter quod tumultuēs. QVI LVBET MALEDICERE?] quo pacto, vel quamobrem lubet tibi mihi maledicere. VT EVENIANT PRECOR.] tibi. HVC REVERTERE.] cùm senex itinere instituto pergeret seruus,eum orat, vt reuertatur. ADVORSVM IVS, LEG.]contra ius,& leges. INSIGNITE.]insigniter, vel vt Nonius, cum indicio notæ. SACERDOS VENERIA]quam suprà antistitam dixit. EXPEDI.] hunc versum & superiori proximum, qui erant mutili, & laceri ex autoritate nostrorum librorum veterum integrauimus. DONABILEM.] dignum,donandum, mactabilem. QVI SACERDOTI SCELESTVS FAVC. INTERP.]pendet hic versus ex illo.Quid illum porrò prædicem,qui sacerdotem Veneris strangulare conatus sit. TVRBALIO, SPARAX.] seruorum sunt nomina.sunt autem mutæ personæ,vt illæ apud Terentium in Eunucho. ITERVM HAVD IMPERARE] non erit necesse iterum imperare, sed priore arcessitu prodibunt serui foras. IVBE OCVLOS ELIDERE] iube seruos tuos lenoni oculos eruere, item,vt coqui sepiis oculos eruunt. PRORIPITE.] foras rapite,& trahite hominem per pedes,similiter vt suem occisam.simile est illt,trahere pedibus:de quo plura in commentariis Horat.PVGNIS PECTITVR.]pugnis cęditur.tralatio est.sic in Pœnulo.scena cuius initium est,
C *Negotij,sed vide sis ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea*. MALAS EDENTAVERINT.] malas dentibus orbauerint:malas edentulas reddiderunt.

PALÆSTRA, TRACHALIO seruus. AMPELISCA, duæ mulieres.

PA. NVnc id est cùm omnium copiarum atque opum,
Auxilij,præsidij,viduitas nos tenet,
Nec vlla specula est,quæ salutem afferat,
D Nec scimus quam in partem ingredi persequamur.
Maximo miseræ in metu nunc sumus ambæ,
Tanta importunitas,tantáque iniuria
Facta in nos est modò hic intus ab nostro hero:
Qui sceleratus sacerdotem,anum,præcipem
Reppulit,propulit,perquàm indignis modis,
Nósque ab signo intimo vi deripuit sua.
Sed nunc,sese vt ferunt res,fortunæque nostræ,
Par est moriri:neque est melius morte in malis,
Rebus miseris. TR. quid est? quæ illæc oratio'st?
Cesso ego has consolari? heus Palæstra. PA. qui vocat?
TR. Heus Ampelisca. AM. obsecro quis est qui vocat?

PA. Quis is est,qui nominat? TR. si respexis,scies. A

PA. O salutis meæ spes. TR. tace,ac bono animo es?
Me vide. PA. si modò id liceat,vis ne opprimat,
Quæ vis,vim mihi afferam ipsa,adigit. TR. ah, desine, nimis inepta es.

AM. Desiste dictis nunc iam miseram me consolari.

PA. Nisi quid re præsidium ápparas Trachalio,acta hæc res est!
Certum'st moriri,quàm hunc pati grassari lenonem in me.
Sed muliebri animo sum tamen.miseræ vbi venit in mentem
Mihi mortis, metus membra occupat ædepol. TR. etsi hoc acerbum,
Bonum animum habete. PA. nam obsecro vnde animus mihi inuenitur? B

TR. Ne,inquam,timete.assidite hic in ara. AM. istæc quid ara
Prodesse nobis plus potest,quàm signum in fano hîc intus
Veneris,quod amplexæ modò?vnde abreptæ per vim miseræ?

TR. Sedete hic modo,ego hinc vos tamen tutabor.aram habete hanc.
Vobis pro castris.mœnia,hinc ego vos defensabo,
Præsidio Veneris malitiæ lenonis contrà incedam.

AM. Tibi auscultamus.&,Venus alma,ambæ ted obsecramus,
Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes,genibus nixæ,
Nos in custodiam tuam vt recipias,& tutere:
Illos scelestos,qui tuum fecerunt fanum parui. C
Vt vlciscare,nósque vt hanc tua pace aram obsidêre
Patiare,quæ elautæ ambæ sumus opera Neptuni,noctu,
Ne inuisas habeas.néue iccirco nobis vitio vortas,
Si quippiam'st,minus quod bene esse lautum tu arbitrare.

TR. Æquum hasce petere intelligo.decet abs te id impetrari,
Ignoscere his te cónuenit.metus has,id vt faciant,subigit.
Te ex concha natam esse autumant. caue tu harum conchas spernas.
Sed optumè eccum exit senex,patronus mihíque & vobis.

D

VIDVITAS]inopia,orbitas. SPECVLA]parua spes.nostri libri veteres hic non satis integri,neque liquidi sunt:habét enim obscurè,partim *se nec via est*,partim *sed ne via est*.PERSEQVAMVR]pergamus. IMPORTVNITAS.] importunitas ab importuno. importunos autem Tyrannos dicunt Latini,pauperiem importunã,nouercas importunas,& similia.PRÆCIPITEM.]Priscianus lib.6.à capite solùm composita ablata,s,& mutata e in,i,& addita,itis, faciunt genitiuum,anceps ancipitis,præceps præcipitis,biceps bicepitis.antiqui tamen ancipes & præcipes & bicipes proferebant in nominatiuo,& sic secundum analogiam sequebatur genitiuus ancipes,ancipis.Plautus *salsam in puteum præcipes.* Liuius in Ioue. *séque in alta maria præcipem inops, ægra sanitatis eiecit.* Ennius libr. 17. Annal. *Occumbunt multi letum ferróque lapique. Aut intra muros, aut extra præcipe casu.* DERIPVIT.] deorsum rapuit. MORIRI.] antiquum pro mori,vt aggrediri,pro aggredi,& simil. QVI VOCAT?] quis vocat. SI RESPEXIS.] si respexeris,id est,retro aspexeris,scies quis te vocet. SI MODÒ ID LICEAT, VIS NE OPP.&c.] si fieri possit,da operam,ne ea vis me opprimat, quæ me cogit, vt mihi ipsa vim afferam,vt mihi mortem conciscam. CERTVM EST MORIRI.] certum est mori.subintell.potius,Græcorum more μᾶλλον. SED MVLIEBRI ANIMO S.] seruat decorum.nam non temerè mulier sibi ipsa vim affert. ETSI HOC ACERBVM.]& si

hoc

A hoc acerbum est,quod in vos leno fecit,& se facturũ minatur. QVOD AMPLEXAT M.] quod paulò antè amplexæ eramus. MŒNIA, HINC EGO VOS D.] vox *mœnia*, sententiam turbat,& ea detracta,nihil sit hîc difficultatis,hoc modo : Habete vobis hãc aram pro castris,id est,loco castrorum:ego hinc,id est,ex hoc loco, vos defensabo. neque tamen eam tollẽdam censeo.sed addendum potius pronomen demonstratiuum *hæc*:vel aduerbium loci *hic*, vt ita legatur, *aram habete hanc vobis pro castris,hæc mœnia sunt*, vel *hic mœnia sunt : hinc ego vos defensabo.* PRÆSID. VEN. MAL. LENONIS C. IBO.] præsidio Veneris malitiæ lenonis obuiam ibo. TIBI AVSCVLT.]tibi auscultamus ô Venus alma. TED OBSCR.]te obsecramus.d, interpositum est. FECERVNT P.]contempserunt. VITIO V.] assignes, attribuas. ABS TE]ô Venus. SVBIGIT]cogit. TE EX CONCHA N. E. A.] Venus non ex concha nata est,sed cùm ex mari nata esset,concha in Cyprum vecta est,idcirco Plautus Venerem è concha natam esse dicit. Papinus Silu. *Hæc ex cæruleis mecum consurgere digna fluctibus,& nostra potuit considere concha.* propter eandem rationem conchæ,quædam dicuntur Veneriæ. Propertius, *Et Venus è rubro concha Erycina salo.* Seneca lib.15. epist. *Veneria, spondilique, & ostrea eatenus circumcisa, quæ eduntur.* CAVE TV H. C. SP.]puellis conchæ dono dabantur. Ouid.Metamorph.lib. 10.
B *munera fert illi conchas teretesque lapillos.*

DÆMONES senex. LABRAX leno. MVLIERES duæ. LORARII. TRACHALIO seruus.

EXi è fano natum quantum est hominum sacrilegissime,
Vos in aram abite sessum. sed vbi sunt? TR. huc respice.
DÆ. Optumè. LO. istuc volueramus,iube modò accedat propè.
DÆ. Tun' legirupionem hic nobis cum dis facere postulas?
Pugnum in os impinge. LA. iniqua hæc patior cum pretio tuo.
DÆ. At etiam minitatur audax. LA. ius meum ereptum est mihi,
C Meas mihi ancillas inuito me eripis. TR. ergo dato
De senatu Cyrenensi quemuis opulentum arbitrum,
Si tuas esse oportet,níue eas esse oportet liberas.
Neu te in carcerem compingier est æquum,ætatémque ibi
Te vsque habitare,donec totum carcerem contriueris.
LA. Non hodie isti rei auspicaui,vt cum furcifero fabuler,
Te ego appello. DÆ. cum istoc primùm,qui te nouit, disputa.
LA. Tecum ago. TR. atqui mecum agendum'st. súntne illæ ancillæ tuæ?
LA. Sunt. TR. agedum ergo tange vtramuis digitulo minimo modò.
D LA. Quid si attigero? TR. extemplò hercle ego te follem pugilatorium
Faciam,& pendentem incursabo pugnis,periurissime.
LA. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de ara abducere?
DÆ. Non licet:est lex apud nos. LA. mihi cum vestris legibus
Nihil est commercij. equidem istas iam ambas educam foràs.
Tu senex,si istas amas,huc arido argento'st opus.
DÆ. Hæ autem Veneri complacuerunt. LA. habeat,si argentum dabit.
DÆ. Do tibi argentum. nunc adeò vt scias meam sententiam,
Occipito modò illis afferre vim ioculò pausillulum:
Ita hinc ego te ornatum amittam,tu ipsus te vt non noueris,

Vos adeò, vbi ego innuero vobis, ſi non ei caput exoculaſſitis, A
Quaſi murteta iuncis, item ego vos virgis circumuinciam.
LA. Vi agis mecum. TR. etiam vim opprobras flagitij flagrantia?
LA. Tun' trifurcifer mihi audes inclementer dicere?
TR. Fateor, ego trifurcifer ſum: tu es homo apprimè probus.
Num qui minus haſce oportet eſſe liberas? LA. quid? liberas?
TR. Atque heras tuas quidem hercle, atque ex germana Græcia:
Nam altera hæc eſt nata Athenis, ingenuis parentibus.
DÆ. Quid ego ex te audio? TR. hanc Athenis eſſe natam liberam.
DÆ. Mea popularis, obſecro, hæc eſt? TR. non tu Cyrenenſis es?
DÆ. Immò Athenis natus, altúſque, educatúſque Atticis.
TR. Obſecro, defende ciueis tuas ſenex. DÆ. ô filia B
Mea: cùm ego hanc video, mearum me abſens miſeriarum commones,
Trima quæ periit mihi: iam tanta eſt, ſi viuit, ſcio.
LA. Argentum pro iſtiſce ambabus, cuiæ erant, domino dedi,
Quid mea refert, Athenis hæ natæ, an Thebis ſient,
Dum mihi rectè ſeruitutem ſeruiant? TR. itáne, impudens?
Túne hic feles virginalis, liberos parentibus
Subiectos, habebis, atque indigno quæſtu conteres?
Nam huic alteræ patria quæ ſit profectò neſcio,
Niſi ſcio probiorem hanc eſſe, quàm te, impuratiſſime,
LA. Tuæn' iſtæ ſunt? TR. contende ergo, vter ſit tergo verior. C
Ni offerumentas habebis plureis in tergo tuo,
Quàm vlla nauis longa clauos, tum ego ero mendaciſſimus.
Poſtea aſpicito meum, quando ego tuum inſpectauero,
Niſi erit tam ſincerum, vt quiuis dicat ampullarius,
Optimum eſſe operi faciundo corium, & ſinceriſſimum,
Quid cauſſæ eſt, quin virgis te vſque ad ſaturitatem ſauciem?
Quid illas ſpectas? quas ſi attigeris, oculos eripiam tibi.
LA. Atqui, quia vetas, vtramque iam mecum abducam ſimul.
DAE. Quid facies? LA. Volcanum adducam, is Veneris eſt aduerſarius.
D
DAE. Quò illic it? LA. heus ecquis hic eſt? heus. DAE. ſi attigeris oſtium,
Iam hercle tibi meſſis in ore fiet mergis pugneis.
LO. Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.
DAE. Ego dabo ignem, ſiquidem in capite tuo conflandi copia'ſt.
LA. Ibo hercle aliquò quæritatum ignem. DAE. quid tum cùm inueneris?
LA. Ignem magnum hic faciam. DAE. quin vt humanum exuras tibi.
LA. Immò haſce ambas hic in ara vt viuas comburam. DAE. id volo.

Nam

A Nam hercle ego te barba cõtinuo arripiam, & in ignẽ coniiciam,
Téque ambuſtulatum obiiciam magnis auibus pabulum.
Cum coniecturam egomet mecum facio, hæc illa eſt ſimia,
Quę has hirundines ex nido volt deripere ingratiis,
Quod ego in ſomnis ſomniaui. TR. Scin' quid? tecum oro ſenex
Vt illas ſerues, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
DAE. Quęre herum, atque adduce. TR. at hic ne. DAE. maximo malo ſuo.
Si attigerit, ſiue occeptaſſit. TR. cura. DAE. curatum eſt, abi.
B TR. Hunc quoque aſſerua ipſum, ne quò abitet. nam promiſimus
Carnufici aut talentum magnum, aut hunc hodie ſiſtere.

NATVM QVANTVM EST HOMINVM SACR.] homo omnium hominũ, quantum hominum natum eſt, ſacrilegiſſime. VOS IN ARAM] puellas alloquitur. ACCEDAT] leno. TVN', LEGIRVPIONEM N. C. DIIS, &c.] Tunc nobis legis ruptionem cum diis facere poſtulas? id eſt, túnc iſtuc tibi ſumus, vt audeas cũ diis violãdis leges negligere, & rumpere? *nobis* datiuus eſt venuſtatis cauſa additus. IMPINGE] incute. CVM PR. T.] cum mercede tua ἐπὶ μισθῷ σου eorum, quæ tu in me iniuſtè, & iniquè facis, dabis pœnas. tuorum in me iniuſtè factorum magnam mercedem feres. ERGO DATO DE S. CYR. &c.] aduerſarium prouocat, vt bonitate cauſæ fretus. ſolent enim, qui ſuo iuri magnopere cõfidunt, vltro iudicem aut arbitrum poſcere. Sic Terẽt. Adelph. *Cedo quemuis arbitrum, te plura in hac re peccare oſtendam.* Idem Plautus infrà. *cedo iudicem in dolo malo inſtipulatus ſis.* COMPINGIER] coniici, & arctè concludi. C ÆTATEM] quandiu viues. NON H. ISTI REI AVSP.] non hodie hoc conſiliũ cepi, vt, &c. tractum à more veterum, qui nihil faciendum ſuſcipiebant ſine auſpicio. TE EGO APPELLO] Dæmonem alloquitur, & appellat. TECVM AGO] tecum loquor. TE FOLLEM PVG. F.] te tractabo, vt follem, quẽ tractant pugiles, quem pendentem, & ſuſpenſum pugnis petunt, & inſectantur, hoc eſt, te pugnis cædam, & cõtundam. INCVRSABO] inſectabor. NON LICET, ITA EST LEX APVD NOS] ſic habent libri noſtri veteres, ídque ego liquidò iurare poſſum, ne quis coniecturam eſſe dicat. ARIDO ARGENTO] hoc dicit, opinor, propterea quòd erat vuidus. Aridum, inquit Feſtus, propriè eſt, quod naturalem humorem amiſit, dicitur autem per contrariam ſignificationem, quòd irrigari deſierit. nam Græcè irrigare eſt ἄρδειν. DO TIBI ARG.] lego, *dem tibi argentum?* IOCVLÒ] id eſt, etiam minimo ioco: etiam leuiſſimè iocandò. INNVERO V.] vobis nutu ſignificauero. ſic Terent. Adelph. *ne mora ſit, ſi innuero, quin pugnus continuò in mala hæreat.* SI NON EI C. EXOSCVL.] ſi non ei caput oculis orbaueritis. id eſt, ſi non ei oculos effoderitis. non diſſimulabo in noſtris libris veteribus non eſſe neque, *non*, quod eſt in vulgatis, neque, *ne*, quod habet editio Camerariana. vulgatam autem lectionem ſecutus ſum, vt facilem, & apertam. alioqui D editionem Camerarij non improbo, vt, *ne*, accipiamus pro, *non*. QVASI MVRTETA IVNCIS, &c.] vt myrtetæ iuncis circumligari ſolent, ſic ego vos virgis circumdabo, & circumuinciam. OPPROBRAS] probri loco obiicis. libri vulgati habent, *improperas.* FLAGITII FLAGR.?] homo flagitioſiſſime, homo flagitio flagrans. NVM QVÎ M.] num idcirco minus oportet eas eſſe liberas, ſi ego ſum trifurcifer, tu vir probus? num qui minus, id eſt, aliqua re minus. vel num ob aliquam cauſam minus. EX GERMANA GR.] ex vera Græcia. O FILIA MEA] filiam abſentem deſiderat. præſentia Palæſtræ Atticæ admonitus. HANC] Palæſtram. COMMONES] tu Trachalio. TRIMA] treis annos nata. TANTA EST,] quanta eſt Palæſtra. CVIÆ ERANT,] domino, cuius erant. RECTÈ] iure. FELES VIRGINALIS] virginum furax & rapax, tu qui virgines rapere & furari ſoles: tu qui rapacitate, & furacitate, quam in virginibus furandis, & rapiendis adhibes, felem æquiparas: ſic ſuprà *feles virginaria.* HVIC ALTERÆ] huic alteri Ampeliſcæ. CONTENDE ERGO, VTER SIT T. VER.] ordo eſt, contende ergo mecum, tergo vter ſit verior, id eſt, veracior, vel, vter veriora dicat. NI OFFERVMENTAS] offerumentas hic per iocum appellat Plautus vibices, & notas verberum tergo oblatorum, ſimilitudine ſermonis ab offerumentis ducta, de quibus ſic Feſtus ait, *offerumenta dicebant, quæ offerebantur.* hoc autem ſignificat, niſi tergũ habebis vibicibus varium, & diſſectum: tum ego ero mendaciſſimus, id eſt, tibi vt victo tergum verberib..s, & pla-

gis lacerabitur:ego autem, vt victor, tergum habebo sincerum. AMPVLLARIVS.] qui ampullas corio integit. OPTIMVM ESSE OPERI F.] vt integerrimum. VVLCANVM ADDVCAM] significat se ignem puellis, quæ ad aram Veneris confugerant, admoturum, vt eas inde aufugere cogat, & ita impunè abducat. nam ex ara auellere non licebat ignem ei, qui aram occuparat, admouere licebat. sic apud Euripidem. Hermione minatur se Andromachæ, quæ ad aram confugerat, eámque amplexa tenebat, ignem illaturam. IS VENERIS EST ADV.] odit enim Vulcanus Venerem, vt adulteram: & Venus Vulcanum auersatur, vt claudum & deformem, & fabrum, contrà Martem amat, & cum eo in adulterio à Vulcano deprehēditur. apud Homerum ὀδυσ. MESSIS IN ORE FIET] dentes tibi excutientur pugnis. MERGIS PVGNEIS] Festus, mergæ furculæ, quibus acerui frugum fiūt, dictæ à volucribus mergis, quia, vt illi se in aquam mergunt, dum pisceis persequuntur, sic messores eas in fruges demergunt, vt attollere possint manipulos. per mergas igitur pugneas iocosè significat Plautus, pugnos ori impactos. SIQVIDEM IN C. TVE C. C. EST] siquidem in capite tuo ignem conflare, & accendere licet. QVIN VT H. EXVRAS T.] sic habent dilucidè nostri libri veteres. hoc autem significat immò verò vt te ipse exuras, vel tibi mortuo sacrificium fiat. Festus. Humanum sacrificium dicebant, quod mortui causa fiebat. BARBA] per barbam. AMBVSTVLATVM] circumustulatum, ambustum. Cicero pro Milone. lignis semiustulatū. Catullus. *infelicibus vstulanda lignis.* INGRATIIS] me inuito. TECVM ERO] antiquè, pro, te oro. AT HÎC NE] at tu interea vide ne hic illas attingat, seu ne ab ara abstrahat, atque abducat. SIVE OCCEPTASSIT] sine adeò occeptauerit, id est, occeperit, seu incœperit. sed non dissimulabo in nostris libris veteribus scriptum esse, *néue occentarit.* quæ scriptura fortassis recta est, & vera. *occentare* autem, vt suprà in Persa, in scena. *Satin' Athenæ.* ex Festo notauimus. Antiqui dicebant pro *conuicium facere.* NE QVÒ ABITET] abito, as, frequentatiuum ab abeo.

DÆMONES senex. LABRAX leno.
PALÆSTRA, AMPELISCA.

VTrùm tu leno cum malo libentius
Quiescis, an sic sine malo, si copia est?
LA. Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, senex. C
Meas quidem te inuito, & Venere, & summo Ioue,
De ara capillo iam deripiam. DÆ. tange dum.
LA. Tangam hercle verò. DÆ. agedum ergo, accede huc modò.
LA. Iube dum recedere istos ambo illuc modò.
DÆ. Immò ad te accedent. LA. non hercle egomet censeo.
DÆ. Quid ages, si accedent propius? LA. ego recessero.
Verùm, senex, si te vmquam in vrbe offendero.
Numquam hercle quisquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos pessimos dimisero.
DÆ. Facito istuc quod minitaris. sed nunc interim, D
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. Quàm magnum verò? DÆ. quantum lenoni sat est.
LA. Minacias ego istas flocci non facio tuas:
Equidem te inuito iam iam ambas rapiam. DÆ. tange dum.
LA. Tangam hercle verò. DÆ. tange, sed scin' quomodo?
I dum Turbalio atque curriculo affer huc
Duas clauas. LA. clauas? DÆ. probas: propera citò,
Ego te hodie faxo rectè acceptum, vt dignus es.
LA. Eheu, scelestus galeam in naui perdidi.
Nunc mihi opportuna hîc esset, salua si foret.
Licet saltem istas mihi appellare. DÆ. non licet.

A Ehem optimè ædepol, eccum clauator aduenit.
LA. Illud quidem ædepol tinnimentum est auribus.
DÆ. Age accipe illanc alteram clauam Sparax,
Age alter istinc, alter hinc assiste.
Assistite ambo sic: audite nunc iam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Inuitas, ni istunc istis inuitassitis
Vsque adeò, donec quà domum abeat, nesciat,
Peristis ambo. si appellabit quampiam,
Vos respondetote istinc istarum vicem:
Si verò hic ipse abire hinc volet, quantum pote'st,
B Extemplò amplectitote crura fustibus.
LA. Etiam me abire hinc non sinent? DÆ. dixi satis.
Et ille vbi seruus cum hero huc aduenerit,
Qui herum arcessiuit, itote extemplò domum,
Curate hæc sultis magna diligentia,
LA. Eheu hercle, næ istic fana mutantur citò,
Iam hoc Herculis est, Veneris fanum quod fuit,
Ita duo destituit signa hic cum clauis senex.
Non hercle quò hinc nunc gentium aufugiam, scio,
Ita nunc mihi vtrumque sæuit & terra & mare.
Palæstra? LO. quid vis? LA. apage. controuersia est.
C Hæc equidem Palæstra, quæ respondit, non mea est,
Heus Ampelisca. LO. cauesis infortunio,
Vt pote'st. LA. ignaui homines satis rectè monent.
Sed vobis dico, heus vobis num molestia est,
Me adire ad illas propius? LO. nihil nobis quidem.
LA. Numquid molestum mihi erit? LO. nihil, si caueris.
LA. Quid est, quod caueam? LO. hem à crasso infortunio.
LA. Quæso hercle abire vt liceat. LO. abeas, si velis.
LA. Bene hercle factum. habeo vobis gratiam.
Non accedam potius. LO. illic tu asta illico.
D LA. Ædepol proueni nequiter multis modis,
Certum'st hasce hodie vsque obsidione vincere.

SI COPIA EST] si tibi datur, aut licet sine malo quiescere, si tibi potestas sit quiescendi sine malo. CAPILLO] per capillum. ISTOS AMBO] istos ambos lorarios, qui pugnos intentant: ambo, pro, ambos, sæpe aliàs notatum. OFFENDERO] inuenero mihi obuium. LVDOS PESSIMOS] turpissimè ludificatum, & ludibrio habitum. MINACIAS] minas. CVRRICVLO] cursim, citato cursu. PROBAS] validas, magnas. OPPORTVNA] vtilis, ex vsu. SALVA SI F.] nisi periisset. CLAVATOR] qui clauam manu tenet: qui clauam gerit. TINNIMENTVM] instrumentum, quo tibi aures tinniant.. NI ISTVNC ISTIS INVITASSITIS] nisi istunc lenonem clauis istis, quas habetis, lautè & liberaliter inuitaueritis, id est, nisi lenonem clauis ita valide pulsaueritis, vt propter ictum validum, quem acceperit, attonitus, nesciat, qua via domum abeat, &c. ISTARVM VICEM] istarum puellarum vice: pro istis puellis. AMPLECTITOTE] amplectiminor: circùm cæditote. tralatio est. NÆ ISTIC F. M. C.] profectò in istis locis fana citò cõmutantur. HERC. EST] Herculis est fanũ, quod anteà Veneris fuit: hoc eó dicit, quòd duos seruos cũ clauis astare iusserat, vt si essent

duæ ſtatuæ clauam gerentes. Hercules enim à Leonina pelle amictus, & clauam dextra tenens A fingebatur. DESTITVIT] id eſt, ſtatuit, conſtituit. Cæcilius, *Deſtituit omneis ſeruos ad menſam ante ſe.* Cicero lib.5. accuſationum. *Videtis pendere alios ex arbore, pulſari autem alios, & verberari: porrò, alios in publico cuſtodiri, & deſtitui, alios in commune*, &c. T. Liuius lib.7. *Duo in medio armati ſpectaculi magis more, quàm lege belli deſtituuntur.* SÆVIT] iratum, atque infeſtum eſt. CONTROVERSIA EST] diſſentio eſt inter nos. ambigimus inter nos. CAVE SIS INF. VT P. EST] caue ſi vis ab infortunio, quantum fieri poteſt. NIHIL N.] proinde ac ſi dicat, nullam nobis moleſtiam afferet, te ad illas accedere, ſed tibi maximam. nam te his clauis lautè inuitabimus. NIHIL SI CAVER.] nihil tibi erit moleſtum, ſi tibi à malo caueris, id eſt, ſi ad eas non acceſſeris, neque eas attigeris. A CRASSO INF.] à magno malo, quod tibi hæ craſſæ & validæ clauæ importabunt. NON ACCEDAM P.] non abibo, ſed accedam ad illas potius. PROVENI] proceſſi.

PLEVSIDIPPVS adoleſcens. TRACHALIO ſeruus.
MVLIERES duæ. LENO.
LORARII. CHARMIDES. B

MEámne ille amicam leno vi, violentia
De ara deripere Veneris voluit? TR. admodum.
PL. Quin occidiſti extemplò? TR. gladius non erat.
PL. Caperes aut fuſtem, aut lapidem. TR. quid? ego quaſi canem,
Hominem inſectarer lapidibus nequiſſimum?
LA. Nunc pol ego perij, Pleuſidippus eccum adeſt,
Conuerret iam hoc me totum cum puluiſculo.
PL. Etiámne in ara tunc ſedebant mulieres,
Cùm ad me profectus ire? TR. ibidem nunc ſedent.
PL. Quis illas nunc illic ſeruat? TR. neſcio quis ſenex, C
Vicinus Veneris. is dedit operam optimam.
Is nunc cum ſeruis ſeruat: ego mandaueram.
PL. Duc me ad lenonem rectà. vbi illic eſt homo?
LA. Salue. PL. nihil ſalutem moror, opta ocyus,
Rapi te obtorto collo mauis, an trahi?
Vtrùm vis opta, dum licet. LA. neutrum volo.
PL. Abi ſanè ad littus curriculò Trachalio,
Iube illos in vrbem ire obuiam ad portam mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnuficem traderent.
Pòſt huc redito, atque agitato hìc cuſtodiam, D
Ego hunc ſceleſtum in ius rapiam exſulem,
Age ambula in ius. LA. quid ego deliqui? PL. rogas?
Qui arrabonem à me accepiſti ob mulierem, &
Eam hinc abduxiſti? LA. non auexi. PL. cur negas?
LA. Quia pol prouexi, auehere non quiui miſer.
Equidem tibi me dixeram præſtò fore
Apud Veneris fanum. quid multa? ſúmne ibi?
PL. In iure cauſſam dicito. hîc verbum ſat eſt.
Sequere. LA. obſecro te, ſubueni mi Charmides,
Rapior obtorto collo. CH. quis me nominat?
LA. Viden' me vt rapior? CH. video, atque inſpectolubens.

Non

A LA. Non ſubuenire mihi audes? CH. quis homo te rapit?
LA. Adoleſcens Pleuſidippus. CH. vt nactus es habe
Bono animo. melius'ſt te in neruum correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant ſibi.
LA. Quid id eſt? CH. vt id, quod quærant, inueniant ſibi.
LA. Sequere, obſecro, me pariter. CH. ſuades? qualis es?
Tu in neruum rapere. eò me obſecras, vt te ſequar?
Etiam retentas? LA. perij. PL. verum ſit velim.
Tu mea Palæſtra & Ampeliſca ibidem illico
Manete, dum huc ego redeo. LO. equidem ſuadeo
Vt ad nos abeant potius, dum recipis. PL. placet,
B Benefacitis. LA. fures mihi eſtis. LO. quid? fures? PL. rape.
LA. Oro obſecro Palæſtra PL. ſequere carnifex.
LA. Hoſpes. CH. non ſum hoſpes, repudio hoſpitium tuum.
LA. Siccine me ſpernis? CH. ſic ago. ſemel bibo.
LA. Di te infelicent. CH. iſti capiti dicito.
Credo alium in aliam belluam hominem vortier.
Illic in columbum credo leno vortitur.
Nam in collumbari collum haud multo pòſt erit.
In neruom ille hodie nidamenta congeret.
Verumtamen ibo ei aduocatus vt ſiem,
C Si qui mea opera citius addici poteſt.

VIOLENTIA] plus eſt violentia, quàm vis. CONVERRET IAM HIC ME T. C. P.] me delebit funditus. vel me ex hoc loco totum, quantus quantus ſum, fugabit, & exiget, pugnis contundens, aut fuſtibus. allegoria eſt ab iis, qui veſtem ſcopis purgant, aut domú verrunt. CÙM AD ME PR. IRE] cùm profectus es, vt ad me ires? VICINVS VENERIS] ſuprà. ſed quid hic in Veneris fano vicinæ meæ, &c. NIHIL SALVTEM M.] nolo me abs te ſalutari. valeat tua ſalus. RAPI TE OBT. C. M.] rapi in ius. ſuprà. AB TRAHI] pedibus. ABDVXISTI] vt in Siciliam aueheres. SÚMNE IBI?] nónne ſum apud Veneris fanum, vbi me tibi præſtò fore dixeram? IN IVRE] apud prætorem. VT NACTVS ES] vt nactus es, habe bono animo, id eſt, quod malum nactus es, & tibi tua culpa contraxiſti, & arceſſiuiſti, id forti animo perfer. videtur deeſſe, *es*. VT ID QVOD Q. INV.] tu inueniſti malum, quod quærebas tuis improbis, & iniuſtis factis. MELIVS EST TE IN N. C.] præſtat te in vincula tua ſponte ire. RAPERE] raperis. ETIAM RETENTAS?] etiam me retines, vt
D tecum eam? DVM RECIPIS] donec eas recipias, & recuperes. SEMEL BIBO] ſemel tecum bibi. numquam iterum poſthac. CREDO ALIVM IN ALIAM BELLVAM, &c.] credo alios homines in alias animátes verti, verbi gratia, rapaceis in accipitres, aſtutos in vulpes, ſimpliceis in oues, & ſimilia. ILLIC] ille. NAM IN COL.] iocus ex ambiguo· columbar genus eſt vinculi, vt docet Priſcian. lib. 5. húc locũ proferens, quo collũ nectitur. ſunt & columbaria foramina, per quæ traiiciuntur rami, à quibus dicuntur etiam & foramina, in quæ maleficiorum colla inſerútur. COLLVM] apud Priſcianum legitur collus, ſed mendoſè, opinor, propter verſum. ADVOCATVS] εἰρωνεία eſt. SI QVI] ſi quo pacto. ADDICI] Pleuſidippo à prætore.

ACTVS QVARTVS. A

DÆMONES senex.

Enefactum, & volupe est hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium, iam clientas repperi,
Atque ambas forma scitula atque ætatula.
Sed vxor scelesta me omnibus seruat modis, B
Nequid significem quippiam mulierculis.
Sed Gripus seruus noster, quid rerum gerat,
Miror, de nocte qui abiit piscatum ad mare,
Pol magis sapuisset, si dormiuisset domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia,
Vt tempestas est nunc, atque vt noctu fuit.
In digitis hodie percoquam quod ceperit,
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium vxor me vocat, redeo domum, C
Iam opplebit meas aures sua vaniloquentia.

VOLVPE EST] iucundum est. TETVLISSE AVX.] antiquum, pro, tulisse. CLIENTAS] Festus, clientam, pro, cliente Plautus dixit. sic Horat. oda. lib. *nec laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.* Atranius. *Interim tua clienta.* ex Charisio. cliẽtas repperi autẽ, id est, clientas nactus sum meo beneficio, quia me earum patronum præbui. SCITVLA] politula. SERVAT] obseruat. DE NOCTE] Horat. *surgunt de nocte latrones.* POL MAGIS SAPVISSET] sic habẽt nostri libri veteres, & ita legit Priscianus lib. 7. vbi de ablatiuo tertiæ declinationis loquitur: & lib. 10. non longè à principio in verbo *sapio. Sapio*, inquit, *tam sapiui, vel sapij, quàm sapiui placet dici*, &c. Plaut. in Rud. *pol magis sapiisset, si dormiuisset domi*, &c. Charisius lib. 3. *sapio, sapis, sapiui & sapui.* Nonius quoque testatur vtrumque esse in vsu, his verbis, *sapiui pro sapui, inquit*, &c. ET OPERAM LVDOS FACIT] id est, ludit operã, & retia, id est, operam inanem sumit, & retia frustra conterit. sed Priscianus lib. 7. legit *retiam.* VT TEMPESTAS D EST N.] prout est nunc tempestas, & nocte proxima fuit, nempe aduersa, & ad piscandum inutilis. IN DIGITIS HODIE PERC. Q. C.] id est, nihil capiet.

GRIPVS piscator.

NEptuno has ago meo patrono gratias,
Qui salsis locis incolit pisculentis,
Cùm me ex suis pulcrè ornatum expediuit
Templis reducem, plurima præda onustum,
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso
Piscatu nouo me vberi compotiuit.
Miróque modo, atque incredibili hic piscatus mihi

Lepidè

A Lepidè euenit, neque piscium vllam vnciam hodie
Pondo cepi, nisi hoc quod fero in rete.
Nam vt de nocte multa impigrè exsurrexi,
Lucrum præposiui sopori & quieti,
Tempestate sæua experiri expetiui,
Paupertatem heri qui, & meam seruientiam
Tolerarem. opera haud fui parcus mea. nimis homo
Nihili est, qui piger est, nimísque id genus odi ego malè.
Vigilare decet hominem, qui vult sua tempori conficere officia.
Non enim illum exspectare oportet, dum herus se ad suum suscitet officium.
B Nam qui dormiunt libenter, sine lucro, & cum malo quiescunt.
Nam ego nūc mihi, qui impiger fui, repperi, vt piger, si velim siem
Hoc ego in mari, quidquid inest, reperi. quicquid inest, graue quidem est. aurum
Hîc ego inesse reor. nec mihi cōnscius est vllus homo. nunc hæc tibi,
Occasio, Gripe, obtigit, vt liberet ex populo prætor te.
Nunc sic faciam, sic consiliū est, ad herū veniam doctè atq. astutè,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.
Iam vbi liber ero igitur, domum instruam, agrum, ædeis, mācipia.
Nauibus magnis mercaturam faciā: apud reges rex perhibebor.
C Post animi caussa mihi nauem faciā, atq. imitabor Stratonicum,
Oppida circumuectabor. vbi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum cōmunibo. eij ego vrbi Gripo indam nomen,
Monumentum meæ famæ & factis. ibíque regnum magnum instituam.
Magnas res hic agito in mentem instruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pransurus est, & sale, sine bono pulmento.

INEOLIT] inhabitat. iunxit verbum *incolit* cum septimo casu. PISCVLENTIS] piscium plenis. TEMPLIS] tectis, domicilio suo. Templum tribus modis dicitur, vt docet Varro D lib. 6. de lingua Latina, ab natura, ab auspicio, ab similitudine. PVLCRÈ ORNATVM] probè instructum, locupletatum. SALVTE HORIÆ] id est, salua horia. Est autem horia, vt docet Nonius, nauis piscatoria: & profert hunc locum, sed mendosè. Fulgentius scribit sine aspiratione. *Oriam*, inquit, *dicunt nauiculam modicam piscatoriam.* Plautus. *Malo hunc alligari ad oriam, vt semper piscetur, etsi sit tempestas maxima.* PISEATV NOVO] nouo genere piscatus, quia non pisceis cepi, sed vidulum reperi. COMPOTIVIT] compotem fecit. IN RETE] in reti. PRÆPOSIVI] præposui. Carisius lib. 3. *Pono, ponis, posui & posiui, veteres dixerunt.* PAVPERTATEM HERI QVI ET M.] ordo & sententia est, qui, id est, quo pacto, vel vnde tolerarem, hoc est, sustentarem paupertatem heri mei, & meam seruitutem. SERVIENTIAM] secutus sum Camerarij coniecturam, qui pro *sententiam*, quod est in libris veteribus, legit *seruientiam.* OPERA HAVD FVI P. MEA] haud peperci operæ meæ. TEMPORI] tempestiuè, maturè. REPPERI, VT PIGER, SI VELIM, S.] rationem reperi, per quam mihi piger esse liceat, quia nunc diues sum. VT LIBERET EX POPVLO PR. TE] vt te prætor non solùm liberum faciat vindicta, sed etiam ex numero hominum inferioris ordinis, ac loci. alij libri habent, *vt liberet extempulo prætor te.* Extempulo autem, id est, extemplo. NAVIBVS MAGNIS] Hesiodus. Νῆ ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φορτία θέσθαι. ANIMI C.] non mercaturæ faciendæ gratia, sed vt in ea nauigans me oblectem. STRATONICVM] no-

A Nisi ego,nemo natu'st,hunc qui cepi in venatu meo.
TR. Itáne verò? GR. ecquem esse dices in mari piscem meum,
Quos cum capio? siquidem cepi,mei sunt,habeo pro meis,
Nec manu asseruntur, neque illinc partem quisquam postulat,
In foro palàm omneis vendo pro meis venalibus.
Mare quidem commune certo'st omnibus. TR. assentio,
Qui minus hunc communem,quæso,mihi esse oportet vidulum?
In mari inuentu'st,commune est. GR. næ tu impudenter impudens.
Nam si istuc ius sit,quod memoras,piscatores perierint
Quippe cùm extemplò in macellum pisceis prolati sient,
B Nemo emat,suam quisque partem piscium poscat sibi.
Dicat in mare communi captos. TR. quid ais impudens?
Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
Eadem tandem res videtur? GR. in manu non est mea,
Vbi demisi retem atque hamum.quicquid hæsit,extraho.
Meum quod rete atque ha mi nacti sunt,meum potissimùm'st.
TR. Immò hercle haud est,si quidem quod vas excepisti. GR. philosophe.
TR. Sed tun' inquam piscatorem vidisti venefice
Vidulum piscem cepisse?aut protulisse vllum in forum?
Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæstus, quos voles,
C Et victorem & piscatorem te esse impurè postulas?
Vel te mihi monstrare oportet,piscis qui sit vidulus,
Vel quod in mari non natum est,neque habet squamas,ne feras.
GR. Quid?tu numquã audiuisti esse antehac vidulũ piscẽ? TR. scelus,
Nullus est. GR. immò est profectò.ego,qui sum piscator,scio.
Verò rarò capitur. nullus minus sæpe ad terram venit.
TR. Nil agis. dare verba speras mihi te posse furcifer?
Quo colore est? GR. hoc colore capiuntur pauxilluli.
Sunt alij puniceo corio magni item,atque atri. TR. scio,
Tu hercle,opinor,in vidulum te piscem conuertes,nisi caues:
D Fiet tibi puniceum corium,postea atrum denuò.
GR. Quod scelus hodie hoc inueni? TR. verba facimus. it dies.
Videsis,cuius arbitratu nos facere vis? GR. viduli
Arbitratu. TR. ita enimuero stultus es. GR. salue Thales.
TR. Tu isthunc hodie non feres,nisi das sequestrum,aut arbitrum.
Cuius hæc res arbitratu fiat. GR. quæso,sanus es?
TR. Elleborosus sum. GR. at ego cerritus. hunc non amittam tamen,
TR. Verbum adde etiam vnũ, iam in cerebro colaphos abstrudã tuo.
GR. Ego iam hic te itidem,quasi penicillus nouos exsugeri solet,
Ni hunc amittis,exsugebo quicquid humoris tibi'st.
Tange,affligam ad terram te itidem,vt piscem soleo polypum.

Vis pugnare? TR. quid opu'st? quin tu potius prædam diuide. A
GR. Hinc tu, nisi malum, fruisci nihil potes, ne postules.
Abeo ego hinc. TR. at ego hinc offlectam nauem, ne quò abeas, mane.
GR. Si tu proreta isti naui es, ego gubernator ero,
Mitte rudentem, sceleste. TR. mittam, omitte vidulum.
GR. Numquam hercle hinc hodie ramenta fies fortunatior.
TR. Non probare pernegando mihi potes, nisi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur.
GR. Quémne ego excepi in mari? TR. at ego inspectaui è litore.
GR. Mea opera, labore & rete & horia? TR. num qui minus,
Si veniat nunc dominus, cuius est, ego qui inspectaui procul, B
Te hunc habere, fur sum, quàm tu? GR. nihilo. TR. mane mastigia.
Quo argumento socius non sum, & fur sum? fac dum ex te sciam.
GR. Nescio, neque ego istas vestras leges vrbanas scio,
Nisi quia hunc meum esse dico. TR. & ego item esse aio meũ.
GR. Mane iam, reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius sies.
TR. Quo pacto? GR. sine me hinc abire, tu abi tacitus tuam viam,
Nec tu me cuiquam indicassis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto, ego mussitabo. hoc optimum atque æquissimum est.
TR. Ecquid conditionis audes ferre? GR. iamdudum fero,
Vt abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies. C
TR. Mane dum, refero conditionem. GR. te obsecro hercle, aufer te modò.
TR. Ecquem in his locis nouisti? GR. oportet vicinos meos.
TR. Vbi tu hîc habitas? GR. porrò illic longè vsque in cãpis vltimis.
TR. Vin' qui in hac villa habitat, eius arbitratu rem fieri?
GR. Paullisper remitte restem, dum concedo, & consulo.
TR. Fiat. GR. euge salua res est, præda hæc perpetua est mea.
Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra præsepeis meas.
Numquam hercle hodie abiudicabit ab suo triobolum,
Næ iste haud scit quam conditionem tetulerit, ibo ad arbitrum. D
TR. Quid igitur? GR. quamquam istuc esse ius meum certò scio,
Fiat istuc potius, quàm nunc pugnem tecum. TR. nunc places.
GR. Quamquam ad ignotum arbitrũ me appellis, si adhibebit fidem.
Et si est ignotus, notus est: si non, notus, ignotissimus est.

DVM HANC TIBI, QVAM TR. R. C.] profert Nonius hunc locum in voce, *rudens*, ostendens esse masculini & fœminini gen. Est autem rudens, nauticus funis. NE TV M. ESSE P.] ne tu mihi esse conseas, & contendas. NON VIDES ME R.] profert hunc locum Nonius, ita vt nos edidimus in voce *pecu*, & prætetea Carisius lib. 1. in eadẽ voce, & sic habent nostri libri veteres cum vulgatis consentientes. Postremò, & Priscianus lib. 7. nisi quod legit *retem* in genere masculino, vt infrà, *vt dimisi retem atque hamum*. Camerarius autem sic, *Nam vides me referre vuidum rete sine squamoso pecu.* sine squamoso pecu, id est, sine piscibus, qui squamigeri sunt, & sic eos appellat Lucretius non semel. QVID TV, MALVM, NAM ME R.] malũ, hic interiectio est. particula autẽ, *nam*, cohærere debet cum interrogatiuo, *quid*, hoc modo: *Quid nam*

A *nam tu, malum, me retrahis?* potest & intelligi, *antecedere*, vt sit aduerbium, hoc modo. Nam quid tu, malum, me retrahis? EHO, MODÒ.] eho nunc eloquar, quod volo. ECQVID EST, QVOD MEA REF.] numquid habes, quod mea referat? seu quod ad me pertineat? SCILICET.] affirmat. SED BONI CONSILII ECQVID] sed numquid boni consilij mihi est apud te? id est, sed num tu mihi petenti vtile consilium dabis? MODÒ DIC.] dic tantummodo. FVRTVM VIDI, QVI FACIAT.] vidi quendam, qui furtum faciebat. NOVER. D. IN CVI F.] noueram dominum, cui id furtum fiebat. EGO ISTVC FVR. SCIO, CVI F.] ego noui dominum, cui id furtum factum est. INDE] ex furto. DOMINO DICVNDVM.] fortasse legendum, *Domino indicandum, censeo.* VIDVLVM ISTVD, CVIVS EST, &c.] iampridem noui hominem, cuius iste vidulus est, sed more suo, & aliorum comicorum dixit, *noui vidulum istud*, &c. quæ locutio sic explicatur noui hominem, cuius est istud vidulum, seu iste vidulus. ET DOMINVS, QVI NVNC EST SCIO] & scio, quis nunc sit eius dominus. se significat. malim autem legi, *& dominum, qui nunc est scio.* NIHILO POL PLVRIS TVA HOC, QVÀM ILL. REF.] nihilo pol pluris refert tua hoc, nempe, me enim esse, qui reperi hunc vidulum, & me nunc eius esse dominum, quàm mea illud, nempe te eum nosse qui quondam eius dominus fuit. FERET] auferet. NE TV TE

B SPERES P.] hoc dico, ne fortè tu speres te potius ablaturum. DOMINVS HVIC NEMO, NE F. SI, &c.] ordo est, nemo homo huic vidulo dominus natus est, nisi ego, qui hũc cepi in venatu, id est, in piscatu meo. NE FRVSTRÀ SIES.] ne te frustreris. ECQVEM ESSE DICES IN MARI PISC. M.] an aliquem piscem, quem non capio, dices esse in mari meum? quasi dicat, non dices. quemadmodum igitur piscis in mari, quem non cepi, non est meus? ita quos cepi, mei sunt, neq; quisquã partem ex illis sibi postulare audeat. NEC MANV ASSERVNTVR.] neque pisces, inquit, à me capti, & mei facti, à quoquam vt liberi asseruntur. tralatio ab hominibus liberis, qui à seruitute vindicantur. IN MARI INVENTV'ST] in mari inuentus est vidulus. COMMVNE EST.] mare. DICAT IN MARE COMMVNI CAP.] dicat in mari, quod est commune, esse captos. sic autem legit Priscianus, proferens hunc locum lib. 7. IN MANV NON EST MEA.] in potestate non est mea. VBI DEMISI RETEM, &c.] sic habent & nostri libri veteres, & ita legit Priscianus eodem libr. HÆSIT.] reti, atque hamo. NACTI SVNT.] repererunt, prehenderunt. POTISSIMÙM] ante alios omneis. SIQVIDEM QVOD VAS EXCEP.] si quidem vas aliquod excepisti, vt vidulum, qui fiebat ex vimine, deinde corio integebatur. PHILOSOPHE.] homo ar-

C gute, & acute. VIDVLVM PISCEM.] piscem nomine vidulum. VIETOREM.] viere est vincire, & inflectere, inquit Nonius, vnde vimen, & vietores, qui vient, hoc est, qui vasa ex tabulis ligneis conficiunt, eáque viminibus vinciunt. SCELVS] homo scelestè. FIET TIBI PVNICEVM CORIVM, &c.] cædêre virgis, & ita corium tuum fiet rubrum: deinde, vt fit, nigrescet. nam sanguis ex plagis, & vulneribus nigrescit vibicibus exstantibus. CVIVS ARBITRATV STARE VIS?] cuius iudicio nos stare vis? cuius iudicio nostram controuersiam diiudicandam permittere vis? sic loquitur & Cicero lib. 3. Tusculan. *stare iudicio multitudinis, & stare suis iudiciis.* SALVE THALES.] salue homo sapientissime. hoc ideò, quia à Thracalione stultus appellatus erat. Thales fuit vnus è septem Græciæ sapientibus. SEQVESTRVM] sequester, sequestris, vel stri. is, apud quem res aliqua controuersa deponitur. ELLEBOROSVS SVM.] insanus sum. hoc ideò, quod insani, & furiosi egent elleboro ad insaniam minuendam, ac leuandam. AT EGO CERRITVS.] at ego à Cerere percussus, hoc est, commotæ mentis, fanaticus, δημητριακός vide suprà Amphitr. *Quæso quin tu istam iubes pro cerrita circumferri?* Cicero. lib. 8. epist. ad Attic. cap. 5. *Et si solet eum, cùm aliquid furiose fecit, pœnitere. numquam tamen cerritior fuit, quàm in hoc negotio. Nam quod ad te non scripseram. postea audiui à tertio miliario eum euomuisse,* ἀλλὰ

D μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμαίνοντα. NON AMITTAM] οὐχ ἀφήσω. IAM IN CEREBRO COL. ABSTR. T.] colaphis tibi cerebrum comminuam, impinguam tuo capiti colaphos vsque adeò validos, vt id tibi confossum reddam. ITIDEM QVASI PENICILL. NOVOS.] ita vt penicillus nouus, &c. peniculi, ex quo penicilli spongiæ longæ propter similitudinem caudarum appellatæ, inquit, Festus. Idem in voce *penem.* peniculos dicimus, quibus calciamenta terguntur, qui de caudarum extremitate fiunt. TANGE.] vidulum. VT PISC. SOLEO POL.] piscem Polypum solebant ad terram affligere, & allidere, vt melius coqueretur, & tenerior esset. AFFLIGAM AD TERRAM.] ita validè abiiciam, vt terræ allidam. FRVISCI,] frui. fruor, & fruiscor iunxerunt veteres etiam accusandi casui. Næuius. *Quod magnopere quæsierunt, id fruisci non queunt.* lege Nonium & Aul. Gell. lib. 17. cap. 2. Sed Camerario assentior, qui *fruniscì* legendum censet, vt habét etiam libri nostri veteres. OFFLECTAM,] contra flectam, in contrariam partem flectam. PRORETA] πρωράτης πρωρεύς, qui stat, aut sedet in prora, quæ est nauis pars anterior. GVBERNATOR] gubernator in puppi sedet. NVMQVAM HERCLE HINC HODIE RAMENTA F. FORT.] numquam profectò ex hoc vidulo fies minima æris, aut argenti mica ditior. Ramentum & ramenta, id, quod ex auro, aut argento, aut plumbo, & ceteris metallis abraditur. Plautus apud Nonium, *ramenta plumbea fiam propensior.* AD ARBITRVM.] cuius arbitrio nostra controuersia componatur.

AVT SEQVESTRO PONITVR.]aut apud sequestrum ponitur. QVÉMNE EGO A EXCEPI,&c.]eúmne vidulum apud sequestrum deponam, aut alicuius arbitrio permittam, aut tecum communicabo,quem ego in mari excepi mea opera,& labore,meo reti,meáque horia? MEA OPERA, LABORE, RETE, ET HOR.] hæc pendent ex illis, *quémne ego in mari excepi*,vel vt ea vno spiritu Grippus pronuntiaturus fuerit, nisi à Trachalione esset interpellatus, vel vt interposita Trachalionis oratione superioribus addat per amplificationem: proinde ac si dicat,excepi,inquam,mea opera,meo labore,meo reti, mea horia, id est, nauicula piscatoria? NVM QVI MINVS,&c.]num aliqua ratione,aut aliqua parte,aut aliquo modo,minùs ego, qui te inspectaui procul vidulum excipientem,fur sum,quàm tu,si dominus viduli veniat?proinde si dicat,ego æquè fur sum,atque tu,qui conscius furti. QVO ARGVMENTO SOCIVS NON SVM,&c.] sic argumentatur Trachalio, si fur sum æquè ac tu, socius esse debeo. Consentaneum enim est,qui sit particeps culpæ,& pœnæ, si pœna luenda sit, participem esse & prædæ. FAC DVM.]fac dum,sic dictum,vt age dum,dic dum,mane dum, & cetera similia innumerabilia. ABI TV TACITVS TVAM VIAM] abi tuam viam, rectè & vsitatè,sic alibi,ire viam,& apud hunc scriptorem,& apud alios probatos. INDICASSIS.]indicaueris. MVSSITABO.]mussabo,tacebo,mutus ero, faciam idem, quod muti solent,mu.μῦ. ECQVID COND. AVDES F.]num aliquam conditionem mihi incipis fer- B re?an num mihi aliquam tandem conditionem feres? an non mecum aliqua prædæ portione data transiges? ECQVEM IN HIS LOCIS N.]num tu in his locis aliquẽ nouisti? OPORTET VICINOS M.] oportet me vicinos meos nouisse: oportet vicinos meos mihi notos esse. VLTIMIS.] ἐσχάτοις hinc ἐσχατιά ager remotissimus,& vltimus. DVM CONCEDO, ET CONS.]interea dum tibi assentior,& mecum consulto. EVGE, SALVA RES EST] hæc secum loquitur Grippus lætãs;quod ad arbitrium Dæmonis heri sui controuersia relata sit. INTRA PRÆSEPEIS MEAS]intra ædeis meas,vbi cibum capio. NVMQVAM HERCLE HODIE ABIVD.] numquam profectò herus meus sententia sua treis obolos auferet seruo suo, & in alium transferet:numquam sententiam dicet contra seruum suum. *abiudicare & adiudicare* opponuntur. adiudicare illi,est iudicare rem illius esse:abiudicare illi, est iudicare illius non esse. Cicero contra Rullum ad pop. *iudicabit Alexandriam regis esse:à populo Romano abiudicabit.* TRIOBOLVM]treis obolos. QVÀM CONDITIONEM]quàm mihi opportunam & vtilem. TETVLERIT]tulerit. AD IGNOTVM.] dissimulat sibi ignotum esse Dæmonem herum suum,ad quem arbitrum adigitur. ME APPELLIS.]me adigis inuitum. SI ADHIBEBIT FIDEM]si præbebit se fidelẽ,& integrum. sic dictum, adhibere fidem, vt adhibere diligentiam, constantiam,artem,auram,cautionem, auctoritatem, &c. SI NON, C NOTVS, IGNOTISS.]si non adhibebit fidem,arbiter notus,ignotissimus est.

DÆMONES senex. MVLIERES, PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPPVS.

SErio ædepol,quamquam vobis cupio quæ voltis,mulieres,
Metuo,propter vos ne vxor mea me extrudat pedibus.
Quæ me pellices adduxe dicet ante oculos suos:
Vos confugite in aram potius,quàm ego. MV. miseræ periimus. D
DAE. Ego vos saluas sistam,ne timete.sed quid vos foràs
Prosequimini? quoniam ego assum,faciet nemo iniuriam.
Ite,inquam,domum ambo,nunc iam ex præsidio præsides.
GR. O here salue. DAE. salue Gripe, quid fit? TR. tuúsne hic seruus est?
GR. Haud pudet? TR. nihil ago tecum. GR. ergo abi hinc sis
TR. quæso,responde senex,
Tuus hic seruus est? DAE. meus est. TR. hem istuc optimè, quando tuus est.
Iterum te saluto. DAE. & ego te. túne es, qui haud multo prius

Abisti

A Abisti hinc herum arcessitum? TR. Ego is sum. DAE. quid nunc vis tibi?
TR. Nempe hic tuus est? DAE. meus est. TR. istuc optimè, quando tuu'st.
DÆ. Quid negoti'st? TR. vir scelestus illic est. DAE. quid fecit tibi
Vir scelestus? TR. homini ego isti talos suffringi volo.
DÆ. Quid est? qua de re litigatis nunc inter vos? TR. eloquar.
GR. Immò ego eloquar. TR. ego, opinor. rem facesso. GR. siquidem
Sis pudicus, hinc facessas. DAE. Gripe animum aduorte ac
B tace.
GR. Vtin' istic prius dicat? DAE. Audi, loquere tu. GR. alien' prius,
Quàm tuo dabis orationem? TR. vt nequitur comprimi!
Ita vt occœpi dicere, illum, quem dudum è fano Veneris
Lenonem extrusisti, hic eius vidulum eccillum.
GR. Non habeo. TR. negas, quod oculis video? GR. at ne videas velim.
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
TR. Quomodo habeas illud réfert, iuréne, ánne iniuria.
GR. Ni istum cepi nulla caussa est, quin me condones cruci,
C Si in mari reti adprehendi. quî tuum potius est, quàm meum?
TR. Verba dat, hoc modo res gesta est, vt ego dico. GR. quid tu ais?
TR. Quoad primarius vir dicat, comprime hunc sis, si tuus est.
GR. Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus consueuit tibi?
Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.
DÆ. Verbo illo modò ille vicit, quid nunc tu vis? dic mihi.
TR. Equidem neque ego partem posco mihi istinc de istoc vidulo,
Neque meum hodie esse vmquam dixi: sed istic inest cistellula
Huius mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam.
DÆ. Nempe tu hāc dicis, quam esse aiebas dudum popularem meam?
D TR. Admodum. & ea quæ olim parua gestauit crepundia,
Istic in ista cistula insunt, quæ istic inest in vidulo,
Hoc neque isti vsus est, & illi miseræ suppetias fieret,
Si id dederit, qui suos parentes quærat. DAE. faciam vt det, tace.
TR. Nihil ego hercle sum isti daturus. TR. nihil peto, nisi cistulam,
Et crepundia. GR. quid si ea sunt aurea? TR. quid istuc tua?
Aurum auro expendetur, argentum argento exæquabitur.
GR. Facias aurum vt videam, pòst ego faciam vt videas cistulam.
DAE. Caue malo, ac tace tu. tu perge, vt occœpisti dicere.
TR. Vnum te obsecro, vt ted huius commiserescat mulieris,

Siquidem hic lenonis eius eſt vidulus, quẽm ſuſpicor. A
Hîc niſi de opinione, certum nihil dico tibi.
GR. Viden' ſceleſtus, vt aucupatur? TR. ſine me vt occœpi loqui,
Si ſceleſti illius eſt hic cuius dico vidulus,
Hæ poterunt nouiſſe, oſtendere his iube. GR. ain' oſtendere?
DAE. Haud iniquum dicit, Gripe, vt oſtendatur vidulus.
GR. Immò hercle inſignitè iniquè. DAE. qui dum? GR. quia ſi oſtendero,
Continuò hunc nouiſſe dicent ſcilicet. TR. ſcelerum caput,
Vt tute es, item omneis cenſes eſſe? periurij caput.
GR. Omnia iſtæc ego facilè patior, dum hic hinc à me ſentiat. B
TR. Atqui nunc abs te ſtat. verùm hinc ibi teſtimonium.
D Æ. Gripe aduorte animum: tu paucis expedi. quid poſtulas?
TR. Dixi equidem, ſed ſi parum intellexti, dicam denuò:
Haſce ambas, vt dudum dixi, ita eſſe oportet liberas.
Hæc Athenis parua fuit virgo ſurrepta. GR. dic mihi,
Quid iſta ad vidulum pertinent, ſeruæ ſint iſtæ, an liberæ?
TR. Omnia iterum vis memorari ſcelus, vt defiat dies.
D Æ. Abſtine maledictis, & mihi quod rogaui, dilue.
TR. Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo,
Vbi ſunt ſigna, qui parentes noſcere hæc poſſit ſuos,
Quibus cum parua periit Athenis, ſicuti dixi prius. C
GR. Iupiter te, díque perdant: quid ais vir venefice:
Quid? iſtæ mutæ ſunt, quæ pro ſe fabulari non queant?
TR. Eò tacent, quia tacita bona'ſt mulier ſemper, quàm loquens.
GR. Tum pol tu pro portione, nec vir, nec mulier mihi es.
TR. Quidum? GR. quia enim neque loquens es, neque tacens, vmquam bonus.
Quæſo en vmquam hodie licebit mihi loqui? DAE. ſi præterhac
Vnum verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
TR. Vt id occœpi dicere ſenex, eam, te quæſo, ciſtulam, D
Vt iubeas hunc reddere illis. ob eam ſi quid poſtulat
Sibi mercedis dabitur: aliud quicquid ibi eſt, habeat ſibi.
GR. Nunc demum iſtuc dicis, quoniam ius meum eſſe intelligis.
Dudum dimidiam petebas partem. GR. Immò etiam nunc peto.
GR. Vidi petere miluium, etiam cùm nihil auferret tamen.
D Æ. Non ego te comprimere poſſum ſine malo? GR. ſi iſtic taceat,
Ego tacebo: ſi iſte loquitur, ſine me pro re mea loqui.
D Æ. Cedò modò mihi iſtum vidulum Gripe. GR. concredam tibi,
At ſi iſtorum nihil ſit, vt mihi reddas. D Æ. reddetur. GR. tene.

At ſi

A D Æ. Audi nunc iam Palæstra atque Ampelisca hoc, quod loquor.
Estne hic vidulus, vbi cistellam tuam inesse aiebas? P A. is est.
G R. Perij hercle ego miser, vt priusquàm planè aspexit, illico
Eum esse dixit! P A. Faciam ego hanc rem, quam quæris, planam tibi:
Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim tu mihi
Nullum ostenderis. si falsa dicam, frustra dixero.
Vos tamen istæc, quicquid istic inerit, vobis habebitis.
Sed si erunt vera, tum obsecro te, vt mea mihi reddantur. D AE. placet.
B Ius merum oras, meo quidem animo. G R. at meo hercle iniuriam meram.
G R. Quid si ista aut superstitiosa, aut ariola est, atque omnia
Quicquid insit vera dicet? ánne habebit ariola?
D AE. Non réfert. nisi vera dicet, nequicquam ariolabitur.
Solue vidulum ergo, vt, quid sit verum, quàmprimùm sciam.
G R. Hoc habe, solutum est, aperi, video cistellam. D AE. hæccine est?
P A. Istæc est. ô mei parentes, hîc vos conclusos gero:
Huc opésque, spésque vestrum cognoscendûm condidi.
G R. Tunc tibi hercle deos iratos esse oportet, quisquis es,
C Quæ parenteis in tam angustum tuos locum compegeris.
D AE. Gripe accede huc: tua res agitur. tu puella istinc procul,
Dicito quid insit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccassis, quod posterius postules,
Te ad verum conuerti, nugas mulier magnas egeris.
G R. Ius bonum oras. T R. ædepol haud orat te. nam tu iniurius.
D Æ. Loquere nunc iam puella. Gripe animum aduorte, ac tace.
P A. Sunt crepundia. D AE. ecca video. G R. perij in primo prœlio.
Mane, ne ostenderis. qua facie sunt? responde ex ordine.
D P A. Ensiculus est primum aureolus litteratus. D AE. dice dum,
In eo ensiculo litterarum quid est? P A. mei nomen patris,
Post altrinsecus est securicula ancipes, item aurea,
Litterata. ibi matris nomen in securicula'st. D AE. mane.
Dic in ensiculo quod nomen est paternum? P A. Dæmones.
D Æ. Di immortales, vbi loci sunt spes meæ? G R. immò ædepol meæ.
D Æ. Pergite, obsecrò, continuò, placidè. G R. aut ite in malam crucem.
D Æ. Loquere matris nomen hîc in securicula quod siet.
P A. Dædalis. D AE. di me seruatum cupiunt. G R. at me perditum.

D Æ. Filiam meam esse hanc oportet, Gripe. G R. sit per me quidem. A
Quin te di omnes perdant, qui me hodie óculis vidisti tuis.
Méque adeò scelestum, qui non circumspexi centies
Prius, me ne quis inspectaret, quàm rete extraxi ex aqua.

P A. Pòst in situla agenteola, & duæ connexæ maniculæ, &
Sucula. G R. quin tu i dierecta cum sucula & cum porculis.

P A. Et bulla aurea est, pater quam dedit mihi natali die.

D Æ. Ea est profectò: contineri, quin complectar, non queo.
Filia mea salue: ego is sum, qui te produxi pater:
Ego sum Dæmones, & mater tua ecca hic intus Dædalis.

P A. Salue mi pater insperate. D AE. salue, vt te amplector libens. B

T R. Volupe'st, cùm istuc ex pietate vestra vobis cóntigit.

D Æ. Capedum. hunc si potes, fer intrò vidulum, age Trachalio.

T R. Ecce Gripi scelera. cùm istæc res malè euênit, tibi
Gripe gratulor. D Æ. age, eamus mea nata ad matrem tuam,
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quæ te magis tractauit, magísque signa pernouit tua.

T R. Eamus intrò omnes, quando operam promiscam damus.

P A. Sequere me Ampelisca. A M. cum te dij amant, voluptati est mihi.

G R. Súmne ego scelestus, qui illunc hodie excepi vidulum?
Aut cùm excepi, qui non alicubi in solo abstrusi loco? C
Credebam ædepol turbulentam prædam euenturam mihi,
Quia illa mihi turbulenta tempestate euenerat,
Credo ædepol ego illic inesse auri & argenti largiter.
Quid melius est, quàm vt hinc intrò abeam, & me suspendam clanculum,
Saltem tantisper dum abscedat hæc à me ægrimonia?

EXTRVDAT PEDIBVS.] extrudat domo suis pedibus. tale ferè est illud *expellere furca, aut furcis*. quod est apud M. Tullium epist. lib. ad Atticum: vt quidẽ est in nostra editione. nam in aliis omnibus antea legebatur *cur villa extrudimur*. Et apud Horat. epist. 1. lib. *Naturam expellas furca, tamen vsque recurret*. PELLICES] pellex ad vxorem refertur, vt pater ad filium. M. Tull. in Cluentiana, *vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex*. Sic dicimus Europam, Ledam, Ionem, Danaën, &c. Iunonis pellices. D QVÀM EGO] subintellige, ab vxore obiurger, vel extrudar ædibus. SISTAM] sistam, actiuè. PROSEQVIMINI.] me, subintell. AMBO.] ἄμφω ambæ. HAVD PVDET.] non te pudet Trachalio, coram hoc sene, hero meo, mecum contendere, & id, quod meum est, tibi vendicari, aut eius partem postulare? SIS.] si vis. ILLIC EST] ille est. QVID FECIT TIBI VIR SCEL.] quid fecit tibi seruus meus Gripus, quem scelestum esse dicis? TALOS SVFFRINGI.] crura suffringi, vt dierecto, seu in crucem acto. EGO OPINOR] eloquar, subintell. QVI REVM FACESSO.] qui Grippum accuso. Nam qui accusat, priore loco dicere debet. HINC FACESSAS.] id est, hinc discedas. Profert Nonius hunc locum in verbo *facesso*, & illum Cicer. lib. 1. de Legibus *Paullisper facessant rogemus*. & illum Afran. libertto. *Nolo hic te videat: dominus est, puer facesse hinc*, &c. In nonnullis veteribus libris erat *discedas*, pro *facessas*. quod natum erat ex interpretatione verbi minus noti, ad oram libri adscripta. ISTIC.] iste. DABIS ORATIONEM?] δώσεις λόγον. VT NEQVITVR COMP.] pronuntiandum vt ab eo, qui demiretur impudentiam, & indignè ferat. Quàm non potest, seu non potestur comprimi! quàm difficile est Gripum comprimere? sic solebant loqui veteres, vt alibi notauimus. QVEM DVDVM] deest, *è fano Veneris*. HIC EIVS VIDVLVM, ECCILLVM]

A ECCILLVM.]subintellig.reperit,habet, & aliquod verbum simile. QVEMODO HABEAS ILLVD REFERT]illud,inquit,interest,vtrum vidulum istum habeas iure,an iniuria. NI ISTVM CEPI, NVLLA CAVSA EST,&c.]nisi istum vidulum cepi in mari, non recuso, quin me tradas cruci. ADPREHENDI] prehendi. COMPRIME HVNC SIS]coge hunc tacere,si vis.sed ambiguum inest in verbo *comprimo*, vt mox cognoscemus. QVID? TV IDEM MIHI VIS FIERI, QVOD]hoc eò pertinet,quod Trachalio Gripum iusserat ab hero comprimi. Comprimere autem accipiebat,pro silentium indicere, vel tacendi necessitatem imponere. Gripus autem flagitiosè accipit, pro irrumare. quemadmodum Catullus pro eodem posuit *reddere Happocratem*. Tale ferè est illud Amphitr. *Ego tibi istam hodie sceleste comprimam linguam.* 2. *Haud potes. benè pudicéque asseruatur.* QVOD HERVS CONSVLIT TIBI?]subintell. facere. COMPRIMERE] irrumare. ADMODVM] dico. VSVS EST.] opus est. SVPPETIAS FERRET.] opitulabitur. QVI SVOS PARENTEIS] vnde,vel quo suos parenteis querat. QVID ISTVC TVA?]quid istuc tua refert? AVRVM AVRO EXPENDETVR,&c.] aurum tibi pro auro reddetur,argentum pro argento. CAVE MALO] caue tibi à malo. tace, nisi tibi vis dari malum. TED HVIVS COMMISERESCAT M.]te huius mulieris misereat. AVCVPATVR?]captat blandè loquendo. INSIGNITÈ INIQVÈ]insigniter,iniquè, vel cum indicio notæ,vt Marcellus. SCELERVM CAPVT.]princeps scelerum, homo sceleratissime. VT TVTE ES, ITEM OMN. CENS.] qualis tu ipse es, taleis omneis alios esse putas? A ME SENTIAT]sententiam pro me ferat:mecum faciat.stet à meis partibus. VERÙM HINC TIBI TESTIMONIVM] verùm ex hoc vidulo testimonium tibi sumendū,& promendum est. DILVE] dissolue. QVIBVS CVM]cum quibus signis periit, &c. cum periit, & surrepta est,hæc signa secum habebat, nempe crepundia, & ensiculum aureolum, &c. quæ sunt in ista cistula. FABVLARI]loqui. QVIA TACITA BONA EST MVLIER SEMPER, Q. L.]quia mulier tacens bona est, (subint. magis)quàm loquens. nam mulier tacens, bona est. Sophocl. Aiace mastig. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει.id est, mulieribus ornamento est silentium. EN VMQVAM HODIE LICEBIT MIHI LOQVI.] licebítne mihi vmquam hodie loqui? VIDI PETERE M.]vidi miluium prædam persequi,& petere,& nihil consequi tamen. CONCREDAM TIBI]tuæ fidei committam. PRO RE MEA.] libri nostri veteres habent, *mea pro re.mea parte loqui.* AT SI ISTORVM NIHIL SIT,&c.] at tibi hac lege credam, vt mihi reddas, si nihil eorum, quæ iste inesse dicit, in eo insit. VT C PRIVSQVAM]*vt*,legendum cum admiratione, gestu & voce. FACIAM EGO HANC REM PLANAM TIBI]deest hîc aliquid, & est in quibusdam ex nostris libris lacunula,in aliis litteræ exesæ,& nescio quo pacto penè deletæ. VOS TAMEN]legendum puto *vos autem.* AT MEO HERCLE INIVRIAM MERAM] puto sic esse à Plauto scriptum, quamuis nulla sint horum verborum vestigia in libris veteribus. SVPERSTITIOSA]id est, fatidica,seu fatiloqua,seu quæ à Dæmone aliquo agitatur. NON RÉFERT.] sic habent libri nostri veteres,& rectè.vulgati autem mendosè, *non feret.* Non refert autem, id est, nihil refert,vtrum sit superstitiosa,an non sit:sed vtrum vera dicat, an falsa, hoc refert. VESTRÛM COGNOSCENDÛM]vestrûm cognoscendorum. CONDIDI.]conditas habeo.ex nostris libris veteribus duo habent *credidi*, quos non sequor. TVNC TIBI HERCLE,&c.] hæc eò pertinent, quod Palæstra se spem, & facultatem parentum suorum cognoscendorum, & reperiendorum in cistulam condidisse. QVISQVIS ES] quæcumque es. COMPEGERIS.] coartaueris.hoc ad verbum *condidi* referendum est, vt diximus, quo vsa erat Palæstra. PECCASSIS] peccaueris. ENSICVLVS EST PRIMÙM AVREOLVS LITTERATVS] profert hunc locum Carisius libr. 1. & 2.litteratus autem, id est, litteras inscriptas D præ se ferens. litteris exaratus.sic suprà dixit.*vrnam litteratam.* DICE DVM] dic dum,dic igitur. SECVRICVLA ANCIPES] parua securis anceps: id est, circum, vel vtrinque secans.Profert hunc locum Priscianus libr.3.& 6.in extr. SIT PER ME QVIDEM] licet per me tua filia sit.ego non obsto,quo minus tua filia sit. IN SITVLA.] in sitella. sic autem habent nostri libri veteres.vulgati *ficula*.Camerarius, *ficilicula*. ego putarem legendum, *situlula.* SVCVLA]parua sus. QVIN TV DIERECTA CVM SVCVLA, &c.] profert hunc locum Priscianus libr.3. VOLVPE'ST]iucundum est. CAPE DVM] cape igitur. ECCE GRIPI SCELERA] sic habent nostri libri, nihil à vulgatis discrepantes.Camerarius edidit *Gripe.* CÙM ISTÆC RES MALÈ EVENIT TIBI] ironia est, gratulor tibi, quandoquidem ista res tibi malè cessit. PROMISCAM] id est, promiscuè. IN SOLO ABSTR. LOCO.] in loco deserto, & ab arbitris vacuo occultaui. CREDEBAM] suspicabar. TVRBVLENTAM.] non liquidam neque certam. ÆRIMONIA.] ægritudo.

DÆMONES senex. A

PRoh di immortales, quis me est fortunatior,
Qui ex improuiso filiam inuéni meam?
Satin', si cui homini Dei esse benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis?
Ego hodie, qui neque speraui, neque credidi,
Is improuiso filiam inuéni tamen:
Et eam de genere summo adolescenti dabo
Ingenuo, Atheniensi, & cognato meo.
Ego eum adeò arcessi huc ad me quamprimùm volo,
Iussíque exire huc seruum eius, vt ad forum B
Iret. nondum egressum esse eum id miror: tamen
Accedam, opinor, ad foreis. quid conspicor?
Vxor complexa collo retinet filiam.
Nimis pænè inepta atque odiosa eius amatio est.

SATIN' SI CVI HOMINI, &c.] id est, nónne perspicuum est, si cui homini dij immortales benefacere volunt, aliquo id optatum modo, eóque inopinato, & improuiso piis contingere? COGNATO] συγγενεῖ. NIMIS PENÈ INEPTA, &c.] nimis pænè ineptè, & odiose amat, cùm ita complectitur, & osculatur filiam. sic autem edidi, Nimis pænè inepta, &c. nostros libros veteres secutus, & verò ita profert Nonius in voce *amatio*. nam alij vulgati non habent *pænè*: quæ vox tamen desideratur, vt versus suis numeris constet.

C

DÆMONES, TRACHALIO seruus.

ALiquando osculando melius est vxor pausam fieri,
Atque adornare, vt rem diuinam faciā, cùm intrò aduenero,
Laribus familiaribus, cùm auxerunt nostram familiam.
Sunt domi agni, & porcisacres. sed quid istum remoramini
Mulieres Trachalionem? atque optimè, eccum exit foras.
TR. Vbi vbi erit, tamen inuestigabo, & mecum ad te adducam simul
Pleusidippum. DÆ. eloquere vt hæc res obtigit de filia.
Eum rogato, vt relinquat alias res, & huc veniat. TR. licet.
DÆ. Dicito daturum meam illi filiam vxorem. TR. licet. D
DÆ. Et patrem eius me nouisse, & mihi esse cognatum. TR. licet.
DÆ. Sed propera. TR. licet. DÆ. iam hîc fac sis cœna vt curetur.
TR. licet.
DÆ. Omnian' licet? TR. licet. sed scin' quid est quod te volo?
Quod promisisti vt memineris, hodie vt liber sim. DÆ. licet.
TR. Fac vt exores Pleusidippum, vt me emittat manu. DAE. licet.
TR. Et tua filia facito oret: facilè exorabit. DÆ. licet.
TR. Atque vt mihi Ampelisca nubat, vbi ego sim liber. DAE. licet.
TR. Atque vt gratum mihi beneficium factis experiar. DAE. licet.
TR. Omnian' licet? DAE. licet. tibi rursum refero gratiam.

A Sed propera ire in vrbem actutum,& recipe te huc rursum. TR. licet.
Iam hic ero:tu interibi adorna cæterum, quod opus est. DÆ. licet.
Hercules istum infelicitet cum sua licentia.
Ita meas repleuit aureis,quicquid memorabam,licet.

PAVSAM FIERI]modum constitui,& finem fieri. CÙM AVXERVNT] quoniam auxerunt,&c. PORCI SACRES]porci puri,& ad sacrificandum idonei. Varro libr.2. de re Rust. plura dicta sunt suprà Menæchmis. Iam laribus porcos immolare solebant antiqui. ELOQVERE]aperi,& expone Pleusidippo rem omnem de filia. DATVRVM.] me. FACSIS]fac si vis. OMNIAN' LICET?]facere,subintellig. latet hìc aliquid ridiculi subobscœni. TV INTERIBI ADORNA CETERVM QVOD OPVS.]tu interea appara cetera,quæ opus sunt. B INFELICITET]infœlicem reddat,malè fortunet.

GRIPVS piscator. DÆMONES senex.

Vàm mox licet te compellare,Dæmones?
DÆ. Quid est negotij Gripe? GR. de illo vidulo,
Si sapias,sapias:habeas quod di dant boni.
DÆ. Æquum videtur tibi,vt ego,alienum quod est,
Meum esse dicam? GR. quódne ego inueni in mari?
DÆ. Tanto melius illi obtigit,qui perdidit.
Tuum esse nihilo magis oportet vidulum.
C GR. Isto tu pauper es,cùm nimis sanctè pius.
DÆ. O Gripe,Gripe,in ætate hominum plurimæ
Fiunt transennæ,vbi decipiuntur dolis.
Atque ædepol in eas plerunque esca imponitur:
Quam si quis auidus poscit escam auariter,
Decipitur in transenna auaritia sua.
Ille,qui consultè,doctè,atque astutè cauet,
Diutinè ei vti bene licet partum bene.
GR. Mihi istæc videtur præda,prædatum irier,
Vt cum maiore dote abeat quàm aduenerit.
D DÆ. Egóne,vt quod ad me allatum esse alienum sciam,
Celem?minimè istuc faciet noster Dæmones.
Semper cauere hoc sapienteis æquissimum est,
Ne conscij sint ipsi maleficiis suis.
Ego mihi cum lusi,nihil moror vllum lucrum.
GR. Spectaui ego pridem comicos ad istum modum
Sapienter dicta dicere,atque iis plaudier,
Cùm illos sapienteis mores monstrabant poplo:
Sed cùm inde suam quisque ibant diuorsi domum,
Nullus erat illo pacto,vt illi iusserant.
DÆ. Abi intrò,ne molestus:linguæ tempera.
Ego daturus tibi nihil sum,ne tu frustra sis.

GR. At ego deos quæſo,vt quicquid in illo vidulo'ſt A
Si aurum,ſi argentum eſt,omne id vt fiat cinis.
DÆ. Illuc eſt,quod nos nequam ſeruis vtimur.
Nam illic cum ſeruo ſiquo congreſſus foret,
Et ipſum ſeſe,& illum furti aſtringeret.
Dum prædam habere ſe cenſeret,interim
Præda ipſus eſſet,præda prædam duceret.
Nunc hinc intrò ibo,& ſacrificabo.pòſt ibi
Iubebo nobis cenam continuò coqui.

QVàm mox licet te comp.] quando primùm licet tecum loqui Dæmones? De illo vid. si sap. s.]quod ad illum vidulum attinet,ſi ſapiens ſis, tibi conſulas(nam odi ſapientem,qui ſibi non ſapit,id eſt,qui ſibi non conſulit)& habeas id, quod tibi dij vltro offerunt boni. Æqvvm videtvr,&c.] æquúmne videtur, &c. Qvód ne ego inveni in m.] an id , quod inueni in mari alienum eſſe dicis , & non tuum? nam quidquid quærit ſeruus,non ſibi,neque aliis,ſed domino quærit,vt dicunt iuriſconſulti. Tanto melivs illi obtigit,&c.]tanto fœlicior ille eſt,qui perdidit,nempe quod eius vidulum in mari reperiſti,& ad me peruenit,qui ita natura comparatus ſum,vt rem alienam inuito domino tenere nolim:quod eſt furtum facere. Isto tv pavper es,&c.]propter id pauper es,quòd nimis iuſtus erga homines , pius aduerſum Deos es.Propter id , quod dicis pauper es,cùm nimis iuſtus,& pius es. Transennæ.]tendiculæ laquei,diximus ſuprà *transennam* eſſe funem extentum ad capiendas aueis. Avariter]Nonius,auariter,auarè. vſus eſt eodem aduerbio ſuprà in Curculione. Divtine ei vti licet p. b.]ei licet vti diu re bene parta.*vti partum*,antiquè,pro *vti parto*.Lege Nonium in,*vti libertatem*. & Terentium in Adelph.ibi.*Mea,quæ præter ſpem euenere , vtantur ſine.* Mihi istæc videtvr pr. ep. ir.&c.]verba ſunt Gripi, quorum mihi videtur hæc eſſe ſententia: mihi iſtud videtur eſſe lucrum,ita prædatum ire,vt domum abeas ornatior,& locupletior, quàm ad aliquod negotium gerendum adueneris:prædátum irier,id eſt,vt eatur prædatum,vt aliquis eat prædatum. Egóne vt qvod ad me all.&c.]egóne committam vt,&c.Egóne ita iniuſtus ſum,vt &c. Minimè istvc f. n. d.]minimè ego iſtuc faciam. Loquitur de ſe in tertia perſona.alij libri habent *voſter Dæmones*. Ego mihi cùm lvsi nihil m. vel. lvcrvm.]ego cùm me honeſtè oblectem,lucrum contemno,& valere iubeo. Spectavi ego pridem com.]ſignificat Plautus plerumque homines ſpecie, & oratione eſſe bonos,ac iuſtos:re,& factis improbos,atque iniuſtos. Itaque quæ præclarè dicuntur in ſcena, iis ſpectatores applaudere ſolent , ſed domum reuerſi, re alia probant. ſic M. Tull.in Lœlio. *Qui clamores nuper tota in cauea nuper in hoſpitis mei , & amici M. Pacuuij noua fabula , cùm ignorante rege, vter eorum eſſet Oreſtes,Pylades Oreſtem ſe eſſe diceret, vt pro illo necaretur : Oreſtes autem ita vt erat Oreſtem ſe eſſe perſeueraret?ſtantes plaudebant in re ficta.* Idem in Catone Maiore. *Quin etiam memoria proditum eſt,cùm Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu veniſſet , magno conſeſſu locum ei nuſquam à ſuis ciuibus datum:cùm autem ad Lacedæmonios acceſſiſſet,qui legati cùm eſſent,certo in loco conſederant, conſurrexiſſe omneis,& ſenem ſeſſum recepiſſe:quibus cùm à cuncto conſeſſu plauſus eſſet,multiplex datus,dixiſſe ex iis,quendam Athenienſem ſcire,quæ recta eſſent , ſed facere nolle.* ſed dixit comicos,non comœdos. Comœdi ſunt actores comœdiarum,etiam ſi non agant.Comici,qui à Comœdis in ſcena aguntur, & ſimulantur:vt apud comicos ſenes. Poplo.] populo. Ne molestvs.] ne moleſtus ſis. Lingvæ tempera] linguæ moderare : linguam tuam contine. ſignificat odioſum eſſe, mores hominum reprehendere,& nimis liberè loqui. Ne tv frvstra sis.] ne te fruſtreris. Deos qvæso.]ſic Terentius Andr.*Deos quæſo,vt ſit ſuperſtes.* Illvc est, qvod nos]illa cauſa eſt,quamobrem ſeruos improbos habemus, nempe quod conniuemus eorum peccatis,quòd eos peccanteis non coërcemus. Illic.]ille. Cvm servo siqvo]ſi cum aliquo ſeruo. Fvrti astringeret.] furti culpæ affinem redderet. Censeret.]putaret. Præda ipsvs esset.]ille ipſe præda eſſet, quia addicendus eſſet dominus,aut noxæ dedendus noxali iudicio.

PLEVSIDIPPVS adoleſcens. TRACHALIO ſeruuus.

ITerum mihi iſtæc omnia itera,mi anime,mi Trachalio,
Mi liberte,mi patrone,immò potius mi pater.

Repperit

A Repperit patrem Palæstra suum atque matrem? TR. repperit.
PL. Et popularis est? TR. opinor. PL. & nuptura est mihi?
TR. suspicor.
PL. Censen'? hodie despondebit eam mihi quæso? TR. censeo.
PL. Quid? patri etiam gatulabor cùm illam inuenit? TR. censeo.
PL. Quid matri eius? TR. censeo. PL. quid ergo censes? TR. quod rogas
Censeo. PL. dic ergo, quanti censes? TR. egóne? censeo.
PL. At sume quidem ne censionem semper facias. TR. censeo.
PL. Quid si curram? TR. censeo. PL. an sic potius placide?
TR. censeo.
B PL. Etiámne eam aduenìens salutem? TR. censeo. PL. etiámne patrem?
TR. Censeo. PL. pòst eius matrem? TR. censeo. PL. quid postea?
Etiámne adueniens complectar eius patrem? TR. non censeo.
PL. Quid matrem? TR. non censeo. PL. quid eampse illam?
TR. non censeo.
PL. Perij. delectum dimisit. nunc non censet cùm volo.
TR. Sanus non es, sequere. PL. duc me mi patrone quò libet.

ITERA.] iterum atque iterum narra. iterum itera. pleonasmus, ad magis exprimendum animi affectum. ET POPVLARIS EST] & ciuis est Attica? CENSEN'?] putásne. DESPONDEBIT] pater Dæmones. CVM ILLA INVÊNIT?] quòd illam inuenit? QVANTI CENSES?] quanti æstimas? Festus, *Censores dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quãti illi censuerint.* C AT SVME QVIDEM, &c.] iocus ex censorum more ductus. censionem enim facere dicebatur censor, cùm multam equiti irrogabat, vt docet Festus. EAM] Palæstram. EAMPSE] eam ipsam.

ACTVS QVINTVS.

LABRAX.

D
QVIS me est mortalium, miserior qui viuat alter hodie,
Quem ad recuperatores modò damnauit Pleusidippus.
Abiudicata à me modò est Palæstra. perditus sum.
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos.
Ita omnes mortales, siquid est mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.
Saltem vt eam abducam, de bonis quod restat reliquiarum.

AD RECVPERATORES] apud recuperatores. Recuperatores, iudices erant tres, qui dabantur à prætore, & disceptabant causas priuatas. Festus. Recuperator, vt ait Ælius Gallus, cùm inter populum, & reges, nationésque, & ciuitates peregrinas lex conuenit, quomodo per recuperatores reddantur res, reciperentúrque, résque priuatas inter se persequentur. ABIVDICATA] sentẽtia recuperatorum mihi ablata, & in Pleusidippum translata, hoc est, Pleusidippo abiudicata. ALTERAM ILLAM] Ampeliscam. A

GRIPVS piscator. LABRAX leno.

NVmquam ædepol hodie ad vesperum Gripum inspicietis viuum,
Nisi vidulus mihi redditur. LA. perij, cùm mentionem
Fieri audio vsquam viduli, quasi palo pectus tundat.
GR. Istic scelestus, liber est: ego, qui in mari prehendi B
Rete, atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.
LA. Prò di immortales, suo mihi hic sermone arrexit aureis.
GR. Cubitum hercle longis litteris signabo iam vsquequaque,
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum vt veniat, non feretis istum, vt postulatis.
LA. Meum hercle illic homo vidulum scit qui habet, vt ego opinor.
Adeundus mihi illic est homo. di, quæso, subuenite.
GR. Quid me intrò reuocas? hoc volo hîc ante ostium extergere.
Nam hoc quidem pol è robigine, non è ferro factum est:
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuis fit.
Namque quidem hoc vere natum est verum, ita in manibus consenescit. C
LA. Adolescens salue. GR. Di te ament cum irraso capite. LA. quid fit?
GR. Verum extergetur. LA. vt vales? GR. quid tu? num medicus, quæso, es?
LA. Immò ædepol vna littera plus sum, quàm medicus. GR. num tu
Mendicus es? LA. tetigisti acu. GR. videtur digna forma.
Sed quid tibi est? LA. hac proxima nocte in mari elaui. nam
Confracta est nauis, perdidi quicquid erat miser ibi omne.
GR. Quid perdidisti? LA. vidulum cum auro atque argento multo. D
GR. Ecquid meministi, in vidulo, qui perit, quid infuerit ibi?
LA. Quid réfert, qui periit? GR. nihil tamen si non hoc, aliud fabulemur.
Quid si ego sciam qui inuenerit? volo ex te scire signa.
LA. Numi octingenti aurei in marsupio infuerunt.
Præterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus.
GR. Magna hercle præda'st, largiter mercedis indipiscar.
Dij me, hominésque respiciunt, bene ego hinc prædatus ibo.
Profectò huius est vidulus. perge alia tu expedire.
LA. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumena,
Præterea sinus, Epichysis, cantharus, gaulus, cyathúsque.

A GR. Papæ diuitias tu quidem habuisti luculentas.
LA. Miserum istuc verbum & pessimum est, habuisse,& nihil habere.
GR. Quid dare velis,qui istæc tibi inuestiget,indicétque?
Eloquere propere,celeriter. LA. nummos trecentos. GR. tricas.
LA. Quadringentos. GR. tramas putridas. LA. quingentos. GR. cassam glandem.
LA. Sexcentos. GR. curculiunculos minutos fabulare.
LA. Dabo septingentos. GR. os calet tibi,linguam frigefactas
LA. Mille dabo numos. GR. somnias. LA. Nihil addo, abi. GR. igitur audi,
B Si hercle abiero hinc,hîc non ero. LA. vin' centum & mille? GR. dormis.
LA. Eloquere hercle, quantum postules. GR. quo nihil inuitus addas.
Talentum magnum. non potest triobolum hinc abesse.
Proin tu vel aias,vel neges. LA. qui istuc? necessum esse video,
Dabitur talentum. GR. accede dum huc. Venus hæc volo arroget te.
LA. Quod tibi libet,id mihi impera. GR. tange aram hanc Veneris. LA. tango.
GR. Per Venerem hanc iurandum est tibi. LA. quid iurem? GR.
C quod iubebo.
LA. Præï verbis quiduis.id quod domi est,numquam vlli supplicabo.
GR. Tene aram hanc. LA. teneo. GR. deiura te mihi argentum daturum,
Eodem illo die,viduli vbi sis potitus. LA. fiat.
GR. Venus Cyrenensis,testem te testor mihi,
Si vidulum illum,quem ego in naui perdidi,
Cum auro atque argento saluum inuestigauero,
Isque in potestatem meam peruenerit.
GR. Tum ego huic Gripo dico,inquito,& me tangito.
D LA. Tum ego huic Gripo dico,Venus,vt tu exaudias,
GR. Talentum argenti magnum continuò dabo,
GR. Si fraudassis,dicito vti te in quæstu tuo
Venus eradicet caput atque ætatem tuam,
Tecum hoc habeto tamen,vbi iuraueris.
LA. Et illum ego aduorsum si quid peccasso Venus,
Veneror te,vt omnes miseri lenones sient.
GR. Tamen fiet,& si tu fidem seruaueris,
Tu hic opperire. iam ego faxo exibit senex.
Eum tu continuò vidulum reposcito.
LA. Si maximè mihi illum reddiderit vidulum,
Non illi ego hodie debeo triobolum,

Meus arbitratu'st lingua quid iuret mea. A
Sed conticescam. eccum exit,& ducit senem.

QVASI PALO PECTVS TVNDAT] quasi quis palo pectus pulset,& verberet. ISTIC SCELESTVS, LIBER EST] Trachalio, manumissus est à domino. EGO QVI IN MARI PREHENDI] ἀνακόλουθον. nam, *ego*, quò referatur, non reperias. dicendum autem erat, *mihi,qui in mari*,&c. ARREXIT]erectas,id est,attentas reddidit. CVBITVM H. L.&c.] significat iam vsquequaque id est,in omnibus locis,per litteras cubitum longas,id est,longitudine vnius cubiti, per litteras cubitaleis,si quis perdiderit, &c. NON FERATIS ISTVM, &c.]alloquitur Dæmonem Trachalionẽ,& puellas absenteis. ILLIC H.]ille homo. QVID ME INTRÒ R.?]reuocabatur forrasse Gripus domum ab hero Dæmone, vel cùm à lenone vocaretur,putabat se vocem heri audire. E ROBIG. NON È F. F.] ita hoc veru rubiginosum est,vt non è ferro,sed è rubigine factum esse videatur. RVTILVM ATQVE T.]tanto magis fit rubiginosum,& eadem opera deteritur,atque extenuatur. Rutilum, rufum significat,inquit Festus,cuius coloris studiosæ etiam antiquæ mulieres fuerant,&c. NAMQVE H. QVIDEM VERE N. EST V.] namque hoc quidem veru,verè natum esse videtur. quia vt flores verni in manibus marcescunt, atque arescunt, sic hoc veru in manibus meis rubiginem contrahit,& conteritur,dum extergetur. VERVM EXTERGETVR] veru à me extergetur,& defricatur. TETIGISTI A.]rectè coniecisti:alij sic,me isto dicto pupugisti. VIDETVR D. F.]tua forma mendicitate videtur digna.ex forma & facie dignus es, qui sis mendicus. IN MARI ELAVI]in mari omnia bona mea perdidi. translatum ab iis,qui luxuria,& nequitia,id est,Venere,& balneis,& epulis omnia sua bona consumunt. Camerar.edidit,*in mari mihi & alij confracta nauis est*.sed ego vulgatam scripturam sequor. PERDIDI QVIDQVID ERAT]ordo est,ego miser quicquid mihi erat,ibi, id est, in mari, omne perdidi. EQVID MEM.&c.]numquid meministi,quid ibi in vidulo, qui periit ,quid infuerit? QVID REF. QVI P.] quid refert scire,quid in vidulo infuerit,qui periit? NIHIL TAMEN SI N. H.] nihil refert,fateor,verumtamen si de hoc nihil dicimus, saltem aliud loquamur. QVI INVENERIT?]quis inuenerit? PRÆTEREA CENTVM D. PH.&c.]Nonius,pasceolus ex aluta sacculus.Plaut.Rud.*Praterea centum denaria Philippea in pasceolo*.Est autẽ aluta molle,& tenue corium,vnde fiunt manuũ integumenta ad arcendũ frigus & loculi, & folluli, &c. MAGNE H. PR.]loquitur secum Gripus ad spectatores conuersus. LARGITER MERC.] magnam mercedem adipiscar. PRÆDATVS] præda onustus. SINVS]sinus,siue sinum,genus est vasis. habet autem priorem syllabam productam.Virg.*sinum lactis*. EPICHYSIS] Varro lib.4. de lingua Latina.Quo vinum dabant,vt minutatim funderent,à guttis guttum appellarunt, & quo sumebant minutatim,à sumendo simpulum nominarunt.In huiusce locum in conuiuiis è Græcia successit epichysis, & cyathus : in sacrificiis remansit guttus , & simpulum. Erat autem Epichysis ænea,vt tradit Athen. vbi profert versus Menandri Ἠ̃δη δ᾽ ἐπίχυσις,διάλιθοι λαβρώνιοι Περ(σῶν δ᾽ ἔχοντες μυστιλας ἐστηκεσαν. GAVLVS] Festus, gaulus, nauigij genus penè rotundum.Hactenus Festus.Erat igitur vasis genus ad similitudinem talis nauigij conformatum ad lac excipiendum,vt quidam volunt,comparatum. QVID D. V. QVI]quid dare velis ei, qui ista tibi vestigiis omnibus exquisita inueniat & indicet? TRICAS]res nullius pretij. TRAMAS PVTR.]fila putrida. sic autem legendum *tramas putridas*,non, *putidas*. CASSAM GLANDEM] inanem glandem.Horatius,*cassa nuce pauperet*. CVRCVLIVNCVLOS M. F.] tu mihi narras curculiones paruulos:id est,res nihili. res nullius vsus. Profert hunc locum Priscianus lib.3.Curculio quid sit,in Curculione dictum est. OS CALET TIBI, LINGVAM FRIGEFACTAS]sic habent nostri libri veteres,quos sequi maluimus, quàm aut vulgatos,in quibus impressum est, *Os calet tibi,nunc git frigefactas* : aut editionem Camerarianã, *Os calet tibi,nũc id frigidefactas:* quamquam(ne quid dissimulem)etiam in nonnullis ex nostris hanc eandem scripturam reperi. significat autem Gripus,lenonem frigidè, id est parcè , ac malignè repertorem, & indicem viduli remunerari. QVO NIHIL INVITVS ADDAS] vt nihil postea tibi necesse sit addere contra voluntatem tuam , postulo talentum magnum. NON P. TR. H. ABESSE] si tres oboli tantùm absint à talento magno , accipere nolim. QVID ISTVC? NECESSVM ESSE V.]nostri libri habent,*Quid istuc? necessum est. video. Dabitur talentum.* Quidam amicus meus putat legendum, *quia istuc necessum esse video,dabitur*, &c. ACCEDE DVM] accede igitur. TANGE ARAM]apud veteres,& precaturi,& sanctè iuraturi aras tangebant. M.Tull. *qui si aram tenens iurarat,crederet nemo,per epistolam quod volet,iniuratus probabit?* PRÆI V. QVIBVIS]præcipe mihi,& præstare verba quælibet,ego verbis conceptis iurabo, & si opus est peierabo. præire voce,præire verbis vsitata loquendi genera veteribus. Cicero pro Milone, *qui hesterna etiam contione incitati sunt,vt vobis voce præirent,quid iudicaretis*. IN QVOD DOMI EST N. VLLI SVPP.]lenones hæc præter cetera habẽt,periuri sunt,nihilque eis est facilius,quàm iurare,& peierare. hoc igitur dicit,hoc quod domi est,id est,hoc,quod,habeo,& quod propriè meum

A meum est, vmquam aliunde supplex petam. allegoria est ab iis tracta, qui quod non habent domi, à vicinis commodatò, & precariò petunt. DEIVRA] deiera: sanctè iura, vel grauiter & valde iura. VENVS EYR. &c.] verba sunt Gripi, quæ ipse præcipit, ac præloquitur lenoni. INVESTIGAVERO] inuenero. SI FRAVDASSIS] si fraudaueris. TECVM HOC H. TAMEN] hanc tamen precationem diram tecum habeto, id est, tibi seruato, & in tuum caput vertatur. ET HOC EGO ADV.] id est, & si ego contra hoc, quod iuraui, fecero: si fraudauero. VENEROR TE] oro te, præcor te, vel precor abs te. TAMEN F. ET SI TV F.] etiam si iusiurandum seruaris, nihilominus miser eris. OPERIRE.] exspecta. SI MAXIMÈ MIHI ILLVM] hæc degresso Gripo loquitur leno ad spectatores conuersus. MEVS ARBITR. EST LING. Q.] meum est arbitrari lingua, quid iuret, mea. in arbitrio meo, meáque potestate positum est, quidquid lingua mea iurat: possúmque id præstare, aut non præstare.

GRIPVS piscator. DÆMONES senex.
B LABRAX leno.

Sequere hàc. vbi istic leno est? heus tu, hem tibi hic habet vidulum.
DÆ. Habeo, & fateor esse apud me. &, si tuus est, habeas tibi
Omnia. vt quæque infuere, ita salua sistentur tibi.
Tene, si tuus est. LA. ô di immortales, meus est. salue vidule.
DÆ. Tuúsne est? LA. rogitas. siquidem hercle Iouis fuit, meus est tamen.
DÆ. Omnia insunt salua. vna istinc cistella excepta est modò,
Cum crepundiis, quibuscum hodie filiam inueni meam.
C LA. Quam? DAE. tua quæ fuit Palæstra, ea filia inuenta est mea.
LA. Bene me hercle est factum. cùm istæc tibi res ex sententia
Pulcrè euênit, gaudeo. DAE. istuc facilè non credo tibi.
LA. Immò herclè vt scias gaudere me, mihi triobulum
Ob eam ne duis. condono te. DAE. benignè ædepol facis.
LA. Immò tu quidem hercle verò. GR. heus tu, iámne habes vidulum?
LA. Habeo. GR. propera. LA. quid properabo? GR. reddere argentum mihi.
LA. Neque ædepol tibi do, neque quicquam debeo. GR. quæ hæc factio est?
D Non debes? LA. non hercle verò. GR. non tu iuratus mihi es?
LA. Iuratus sum, & nunc iurabo, si quid voluptati est mihi,
Iusiurandum rei seruandæ, non perdendæ conditum est.
GR. Cedo sis mihi talentum magnum argenti periurissime.
DAE. Gripe quod tu istum talentum poscis? GR. iuratu'st mihi
Dare. LA. libet iurare, tun' meo pontifex periurio es?
DAE. Qua pro re argentum promisit hic tibi? GR. si vidulum
Istum redegissem in potestatem eius. iuratus dare
Mihi talentum magnum argenti. LA. cedò qui cum habeam iudicem,
Ni dolo malo instipulatus sis, níue etiam dum siem

Quinque & viginti natus annos. GR. habe cum hoc. LA. alio opu'st. A

DAE. Iam te ab isto auferre haud sinam, nisi istum condemnauero.
Promisisti huic argentum? LA. fateor. DAE. quod seruo meo
Promisisti, meum esse oportet. ne tu leno postules,
Te hic fide lenonia vti: non potes. GR. iam te ratus
Nactum hominem, quem defraudares. dandum huic argentum est probum.
Id ego continuò huic dabo, adeò me vt hic emittat manu.

DAE. Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea
Hæc tibi sunt seruata. GR. immò hercle mea, ne tu dicas tua. B

DAE. (Si sapies, tacebis,) tum te mihi benignè itidem addecet
Benemerenti bene referre gratiam. LA. nempe pro meo
Iure oras. DAE. mirum quin tuum ius meo periculo abs te expetam.

GR. Saluus sum: leno labascit, libertas portenditur.

DAE. Vidulum istic ille inuênit, illud mancipium meum est.
Ego tibi hunc porrò seruaui cum magna pecunia.

LA. Gratiam habeo, & de talento nulla caussa est, quin feras,
Quod isti sum iuratus. GR. heus tu mihi dato ergo, si sapis.

DAE. Tacen', an non? GR. Tu meam rem simulas agere, tibi nunc
Non hercle, istoc me interuortes, si aliam prædam perdidi. C

DAE. Vapulabis, verbum si addes istuc vnum. GR. vel tu hercle enica,
Non tacebo vmquam alio pacto, nisi talento comprimor.

LA. Tibi operam hic quidem dat, taceto. DAE. concede huc tu leno. LA. licet.

GR. Palàm age, nolo murmurillum, neque sursurrum fieri.

DAE. Dic mihi, quanti illam emisti tuam alteram mulierculam
Ampeliscam? LA. mille nummos denumeraui. DAE. vin' tibi
Conditionem luculentam ferre me? LA. sanè volo.

DAE. Diuiduum talentum faciam. LA. benefacis. DAE. pro illa altera, D
Libera vt sit, dimidium tibi sume, dimidium huic cedò.

LA. Maximè. DAE. pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,
Quem propter tu vidulum, & ego natam inueni. LA. bene facis,
Gratiam habeo magnam. GR. quàm mox mihi argentum ergo redditur?

DAE. Res soluta est Gripe. ego habeo. GR. hercle. at ego me mauolo.

DAE. Nihil hercle hîc tibi est, ne tu speres. iurisiurandi volo
Gratiam facias. GR. perij hercle. nisi me suspendo, occidi.

Numquam

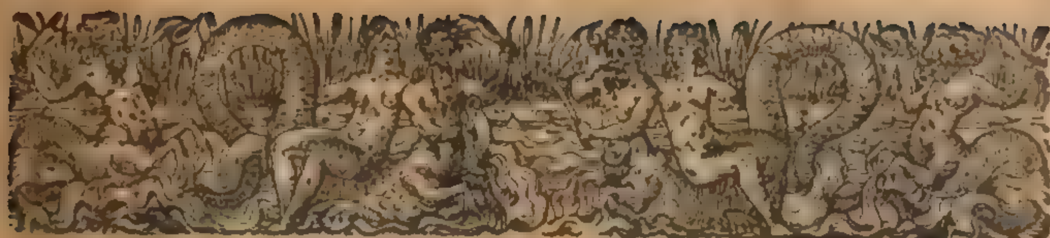
A Numquam hercle iterum defraudabis me quidẽ post hunc diem.
DAE. Hic hodie cœnato leno. LA. fiat, conditio placet.
DAE. Sequimini intro. spectatores vos quoque ad cœnam vocem,
Ni daturus nihil sim, neque sit quicquam pollucti domi,
Néue adeò vocatos credam vos esse ad cœnam foras.
Verùm si voletis plausum fabulæ huic clarum dare,
Comissatum omnes venitote ad me ad annos sedecim,
Vos hic hodie cenatote ambo. LA. fiat. DAE. plausum date.

VT QVÆQVE INSVERE SALVA S. T.] quæcumque in vidulo insuêre ea omnia B salua, & integra repræsentabuntur, aut statuentur tibi. BENE ME HERCVLE EST FACTVM, &c.] gratulor tibi tantam felicitatem. NE DVIS] ne dederis. BENIGNE] liberaliter. ARGENTVM] talentum magnum argenti, quod mihi iuratus promisisti, si vidulum tuum tibi inuestigarem, & indicarem. QVÆ HÆC F. EST?] quæ hæc malorum consensio, & conspiratio est? vel quæ hæc potentia inuidiosa est? CONDITVM EST] comparatum est. CEDÒ SIS MIHI] da mihi, si vis. TVN' MEO P. PERIVR. ES?] Festus in ordine sacerdotũ, Pontifex quinto loco maximus dicitur, quod iudex, atque arbiter habetur rerum diuinarum humanarúmque. Idem in voce *maximus*. Maximus Pontifex dicitur, quod maximus rerum, quæ ad sacra & religiones pertinent, iudex sit, vindéxque contumaciæ priuatorum, magistratuúmque. Ex his verbis intelligere licet Pontificem maximum cõtrouersiam de periurio, quo pietas aduersus deos immortaleis violatur, disceptare, & diiudicare solitum. Hoc igitur significat leno. Tuáne, tanquam pontificis maximi de meo periurio arbitrandi, & iudicandi potestas? túne meo periurio præesse, aut iudex sedere postulas, tamquam pontifex? IVRATVS] iuratus est, iurauit. legendum fortasse est *iuratu's*. CEDO QVEM HAB. IVDICEM IN DOLO MALO, &c.] da iudicem mihi tecum, vel cum alio communem, apud quem sponsione certemus, cui stipulationem mecũ feceris dolo malo. vel hoc modo, potius, da aliquem cum C quo sponsione certem, &c. hoc autẽ eò dicit, quòd seruus fortasse cum libero sponsione certare iure ciuili nõ poterat: quamuis stipulari posset, cuius stipulationis vtilitas, fructus domino quęrebatur. Cõstat autem iure ciuili, quidquid dolo malo contractum est, à Prætore rescindi, & de dolo malo à Prætore actionem dari, si alia non suppetat actori. Itaque quia hic leno dicit se minorem xxv. annis promisisse, & iurasse, ob eámque causam à prętore restitui potest in integrum, non potest actione de dolo malo experiri. Seruius (vt refert Vlpian. lib. 4. digest. titulo de dolo malo) sic definiebat dolum malum, machinationem quandam alterius decipiendi causa, cùm aliud agitur, aliud simulatur. Labeo verò ait, dolum malum esse, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Dolo malo autem dixit, quia veteres etiam Bonum dolũ dicebant, & pro sollertia hoc nomen accipiebant maximè, si quis aduersus hostem, latronémue quis machinaretur. Quoniam autem magnopere suæ causæ confidit, vltro iudicem poscit, apud quem lis, & cõtrouersia sua disceptetur, & ostendit se apud iudicem vtrumuis horum probaturum, aut Gripum stipulatum esse dolo malo, aut se minorem esse xxv. annis. Prouocat autem Gripum sponsione leno, hoc modo, D spondes mihi, verbi causa, centum, nisi dolo malo instipulatus sis, niue minor xxv. sim? HABE CVM HOC] habe iudicem cum hoc, non mecum. Certa sponsione cum Dæmone hero meo, non mecum. IAM AB ISTO AVFERRE HAVD SINAM, &c.] non sinam te à Gripo vidulum auferre, nisi Gripum cõdemnauero. proinde ac si dicat, volo de hac vestra controuersia cognoscere: nisi autem Gripus à me damnatus sit, vidulum non auferes. QVOD SERVO MEO PROMISISTI MEVM ESSE OP.] quia quidquid seruus quærit, quærit domino, non sibi. NE TV LENO P.] ne fortè tu leno postules te fide lenonibus vsitata, & sollemni, idest, fide mala vti non patiar. IAM TE RATVS NACTVM HOM. &c.] putauisti te nactum esse hominem, quem fraudares, sed te opinio fefellit, & vehementer errasti. DANDVM HVIC ARGENTVM] dare te mihi oportet argentum probum. HINC D.] hero meo dabo. IMMÒ HERCLE MEA, &c.] interloquitur seruus, nondum finita domini oratione, molestè ferens, quòd ille dicat sua opera seruatum esse vidulum, & quæ in eo insuerunt: cùm ipse vidulum in mari repererit, & reti exceperit, & lenoni indicarit. Itaque infrà proximè, monet eum Dæmones, vt taceat: deinde orationẽ, quam ille interpellarat, perpetuat. NEMPE PRO MEO IVRE OR.] nempe cùm dicis me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. MIRVM QVIN TVVM IVS] cum stomacho, aut potiùs cum dissimulatione vrbana pronunciãdum, Mirũ, inquit, me tuum ius non cum periculo, & damno meo

perſequi. quaſi dicat,non eſt æquum me ius tuum perſequi cum detrimento, & periculo meo. A ſic Aul. *Mirum quin tua me cauſa faciat Iupiter Philippum, aut Darium regem triueneſica.* LABASCIT] incipit vinci.Terent.Eunucho. *Labaſcit.* LIBERTAS PORTENDITVR] ſpes mihi libertatis oſtenditur,libertas mihi præſignificatur. ILLVD M. MEVM EST] Gripus meus eſt, ita quod abs te ſtipulatus eſt,mihi ſtipulatus eſt,& mihi debetur. ET DE TALENTO N. C. EST Q.] & quod ad talentum attinet,nulla cauſa eſt quare non à me accipias, quod iſti iuraui me daturum. TIBI COMMODAS] tibi conſulis. NON HERCLE ISTOC ME INTERVORTES] non hercle talentum argenti mihi debitum à me auertes, ſi maximè vidulus,quem exceperam,mihi ereptus eſt. NISI TALENTO COMP.] niſi talento dato tacere cogor. PALÀM AGE: NOLO MVRMVRILLVM, &c.] palàm loquere,nolo volo voce ſummiſſa commurmurare,neque cōſuſurrare.ſecutus ſum verò Nonium,qui ſic legit,quamuis libri veteres non diſſentiāt à vulgatis,in quibus impreſſum eſt, *murmur vllū.* DIVIDVVM TALENTVM FACIAM]talentum,quod mihi debes ex ſtipulatione ſerui mei,in duas parteis æqualeis diuidam:earum partium alteram tibi ſume pro Ampeliſca, alteram Gripo dato, quam ego ei acceptam feram,vt eum manumittam. QVEM PROPTER] id eſt,cuius opera. RES SOLVTA EST,] à lenone. IVRISIVRANDI VOLO G. F.]iuſiurandum volo remittas,iuſiurandi pœnam volo gratificeris. PERII HERCLE] hæc loquitur ſeruus Gripus B ignarus conſilij,& voluntatis herilis. NI DATVRVS NIHIL SIM] id eſt, ſi daturus aliquid eſſem,& ſi aliquid eſſet opipari,& niſi vos foras ad cenam vocatos eſſe exiſtimarem,vocarem vos quoque ad cenam.Nunc autem cùm ſit nihil,vos non voco. POLLVCTI] polluċta dicebantur,quæ diis immortalibus, & maximè Herculi reſeruata, & ſelecta erāt ad ſacrificandum.Herculi autem pollucebantur omnia eſculēta,& poculēta,vt tradit Feſtus.Plinius lib. 32. cap. 2. Caſſius Hemma refert Numam prohibuiſſe, ne non ſquamoſi piſces pollucerentur. COMISSATVM]comiſſari non eſt dictum à comedendo,vt putat vulgus, ſed à Græcis vocibus κῶμος,& κωμάζω,vt Varro lib. 6. de lingua Latina, de cuius verbi ſignificatione dictum eſt alibi.

FINIS RVDENTIS. C

STICHVS.

A

STICHVS.

B

DRAMATIS PERSONÆ.

PANEGYRIS mulier.
PINACIVM mulier.
ANTIPHO ſenex.
GELASIMVS paraſitus.
CROCOTIVM ancilla.
DINACIVM puer.
EPIGNOMVS.
STICHVS ſeruos.
PAMPHILIPPVS adoleſcens.
C SAGARINVS ſeruos.
STEPHANIVM ancilla.

ARGVMENTVM.

ENEX caſtigat filias, quod hæ viros
Tam perſeuerent peregrinantis pauperes
Ita ſuſtinere fratres, neque relinquere.
D Contráque verbis delinitur commodis:
Habere ſineret, quos ſemel nactæ forent.
Viri reueniunt opibus aucti trans mare.
Suam quiſque retinet, ac Sticho ludus datur.

SENEX] Antipho. FILIAS] Panegyrim, Pinacium. VIROS] Pamphilippum & Epignomum. DELENITVR.] à filiabus. LVDVS DATVR] ludendi tempus, & facultas datur.

 A

PANEGYRIS, PINACIVM, ſorores.

REDO ego miſeram fuiſſe Penelopam, ſoror,
Ex animo : quæ tamdiu ſuo caruit viro.
Nam nos eius animum de noſtris noſcimus.
Quarum viri nunc hinc abſunt, quorúmque nos
Negotiis, vt æquum eſt, abſentium, B
Sollicitæ nocteis & dies ſoror ſumus.

PI. Semper noſtrum officium nos facere æquum'ſt, neque
Id faciemus magis, quàm nos pietas monet.
Sed hîc mea ſoror aſſis, multa dum volo
Tecum loqui de re viri. PA. ſaluæne res?

PI. Spero quidem, & volo: ſed hoc crucior, ſoror,
Patrem tuum, meúmque, adeò vnus qui vnice
Ex omnibus perhibetur ciuibus probus,
Eum nunc improbi officio fungi viri.
Tantas viris qui abſentibus noſtris facit
Iniurias immeritò, nóſque abducere C
Ab iis volt. hæ res vitæ me ſaturant, ſoror.
Hæ mihi diuidiæ, & ſenio ſunt. PA. ne lacryma
Soror, néue tuo id animo fac, tibi quod tuus
Minatur facturum pater. ſpes eſt, eum
Melius facturum. Noui ego illum, iſthæc ioco
Dicit, neque ille mereat Perſarum ſibi
Monteis, qui eſſe perhibentur aurei, iſtud vt
Faciat, quod tu metuis, & ſi faciat, tamen
Minimè iraſci decet. neque id immeritò eueniet.
Nam tertius hic eſt annus, vt noſtri domo D
Viri abierunt. PI. ita vt memoras. PA. cùm ipſi interea
Viuant, valeant, vbi ſint, quid agant, ecquídue agant,
Neque participant nos, neque redeunt. PI. an id doles,
Soror, quia illi officium non colunt ſuum,
Cùm tuum facis? PA. ita pol. PI. tace ſis, caue audiam
Ego iſtuc, poſthac ex te. PA. nam quid iam? PI. quia
Pol meo animo omnis ſapientis officium ſuum
Æquum'ſt colere, & facere, quamobrem ted hoc ſoror,
Tametſi es maior, moneo, vt memineris tuum.

Et,

A Et, ſi improbi ſint, atque aliter in nos faciant ſecus,
Quàm æquum eſt:tamen pol nequid malis obnoxiæ
Simus,opibus omnibu' noſtrum officium nos decet
Meminiſſe. PA. placet, taceo. PI. at vt memineris, facito.
PA. Nolo ego ſoror me credi eſſe immemorem viri.
Neque ille honores mihi quos habuit,perdidit.
Non pol mihi grata,acceptáque huius'ſt benignitas.
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet.
Neque eſt cur ſtudeam has nuptias mutarier
Verùm poſtremò in patri' poteſtate eſt ſitum.
Faciendum id nobis quod parentes imperant.
B PI. Scio,atque in cogitando,mærore augeor.
Nam propemodum iam oſtendit ſuam ſententiam.
PA. Igitur quæramus,nobis quid facto vſu' ſit.

CREDO EGO MISERAM] huius ſcenæ verſus, ita vt Muretus cenſet eſſe diſtinguendos, & quo ordine verba collocanda libro 5. variarum lectionum cap. 6. ita diſtinxi, & eo ordine collocaui. EX ANIMO] coniunge hoc *ex animo* cum voce *miſeram*, hoc modo, Miſeram ex animo. TANDIV] annos viginti. SVO VIRO CARVIT] Vlyſſe. DE NOSTRIS] animis. SALVÆNE RES] ſaluæne res ſunt virorum noſtrorum? SED HOC] ſed ob hoc crucior. PATREM TVVM MEÚMQVE] panem noſtrum communem Antiphonem. HÆ MIHI DIVIDIÆ, ET SENIO S.] diuidiæ, diſſenſiones. Accius Phœniſs. Ne horum diuidiæ & diſcordiæ diſſipent & diſturbent tantas etiam optimas ciuium diuitias. diuidiæ,triſtitiæ. Propert. *Diuidias mentis conficit omnis amor*, C Diuidia, tædium. Acc. Arm. iud. *Huius me diuidia cogit plus,quàm eſt par,loqui*. Turpil. Epiclero, *ſperabam conſilia mea diuidia ſibi,cùm ætas arceſſet,non fore*. Ex Nonio. ET SENIO] Marcellus. Senium eſt tædium & odium, dictum à ſenectute, quòd ſenes omnibus odio ſint,& tædio. Exempla ex Nonio petito. NEQVE ILLE MEREAT PERSARVM SIBI, &c.] id eſt, neque ille velit ſibi monteis aureos pro mercede ſibi dari, vt iſtud, quod tu metuis, faciat : hoc eſt, vt nos à viris noſtris abducat. vel ſic, nulla quantumuis magna mercede adduci poſſit, vt nos à viris noſtris abducat. NAM TERTIVS HIC EST ANNVS, VT] nam tertius hic eſt annus, poſtquam viri noſtri abierunt domo. QVID AGANT, ECQVÍDVE AG.] quid agant, aut non aliquid agant, nos certiores non faciunt, neque reddunt. TACE SIS] tace ſi vis. NAM QVID IAM?] quánnam iam ob cauſam vetas me tale quidquam loqui? VT MEMINERIS TVVM] vt tui officij ſis memor. NEQVID MALIS OBNOXIÆ SIMVS] ne qua ex parte malis dignæ ſimus. ne vllis omnino pænis dignæ ſimus. ne qua omnino mala nobis meritò accidant. OPIBVS OMNIBV'] omnibus viribus, & copiis. ET ME QVIDEM HÆC CONDITIO NVNC NON POEN.] & me quidem huius conditionis nunc non pœnitet. conditionem vxoriam intellige. non pœnitet me huius viri, aut D harum nuptiarum : verbo *pœniteo* autem vſi ſunt veteres perſonaliter. Pacuuius Æmor. iud. *nunc pænitebunt*, &c. apud Nonium. NEQVE EST QVOD STVD. H. N.] ſic Terent. Andr. *haud muto factum.*

ANTIPHO, PANEGYRIS, PINACIVM.

QVi manet vt moneatur ſemper ſeruos homo officium ſuum,
Nec voluntate id facere meminit ſua, is habitu haud probus'ſt.
Vos meminiſtis quot kalendis petere dimenſum cibum:

Qui minus meministis, quod opus sit facto, facere in ædibus? A
Iam quidem in suo quicque loco nisi erit mihi sitú supellectilis,
Cùm ego reuortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hic videntur, sed sues.
Facite, sultis, nitidæ vt ædes meæ sint, cùm redeam domum,
Iam ego domi adero. ad meam maiorem filiam inuiso domum.
Si quis me quæret, inde vocatote aliqui, aut iam egomet hîc ero.

PI. Quid agimus soror, si offirmabit pater aduersum nos? PA. pati
Nos oportet quod ille faciat, cuius potestas plus potest.

AN. Si manere hîc sese malint potiùs, quàm aliò nubere,
Non faciam. quid mihi opu'st decurso ætatis spatio, cum eis
Gerere bellum, cùm nihil, quamobrem faciam, meruisse arbitrer? B
Minimè volo turbas. sed hoc mihi optimum factu arbitror.
Principium ego quo pacto cum illis occipiam. id ratiocinor,
Vtrùm ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum,
Quasi numquam quicquam in eas simulem, quasi nihil inaudiuerim,
Eas in se meruisse culpam, an potius tentem leniter,
An minaciter? scio liteis fore. ego meas noui optumè.
Exorando, haud aduersando sumendam operam censeo.

PI. Gratiam à patre si petimus, spero ab eo impetrassere.
Aduersari sine dedecore & scelere summo haud possumus,
Neque ego factura sum, neque tu vt facias consilium dabo. C
Verùm vt exoremus. noui ego nostros. exorabili'st.

AN. Sic faciam. assimulabo quasi aliquam culpam in sese admiserint,
Perplexabiliter earum hodie perpauefaciam pectora.
Pòst id agam igitur: deinde, vt animus meus erit, faciam palàm.
Multa scio facienda verba: ibo intrò, sed aperta est foris.

PI. Certò enim mihi paternæ vocis sonitus auris accidit.

PA. Is est æcastor. ferre aduorsum hominem occupemus osculum.

PI. Salue mi pater. AN. & vos ambæ. illico agite, assidite.

PI. Osculum. AN. sat est mihi osculi vestri. PI. quî amabo pater?

AN. Quia ita meæ animæ salsura euenit. PI. asside hîc mi pater D

AN. Non sedeo istic vos sedete. ego sedero id subsellio.

PI. Mane puluinum. AN. bene procuras mihi, satis sic fultum est mihi.

PI. Sine pater. AN. quid opus est? PI. opus est. AN. morem tibi geram, atque hoc satis est.

PI. Numquam enim nimis curare possunt suum parentem filiæ.
Quem æquius est nos potiorem habere, quàm te? postidea, pater,
Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matres familiâs?

AN. Bonas vt æquum est facere, facitis, cùm tamen absenteis viros
Proinde habetis, quasi præsentes sint. PI. pudicitia est pater
Eos magnificare, qui nos socias sumserunt sibi.

Numquis

A AN. Numquis hîc est alienus nostris dictis auceps auribus?
PA. Nullus præter nos,téque. AN. vostrum animum adhiberi volo.
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum,& morum mulierum,
Discipulus venio ad magistras,quibus matronas moribus,
Quæ optumæ sunt,esse oporteat,sed vtraque vt dicat mihi.
PA. Quid istuc est,quòd huc exquæsitum mulierum mores venis?
AN. Pol ego vxorem quæro,postquàm vostra mater mortua est.
PA. Facilè inuenies & peiorem,& peius moratam pater,
Quàm illa fuit: meliorem neque tu reperies,neque sol videt.
AN. At ego ex te exquiro,atque ex istac tua sorore. PI. ædepol pater
Scio vt oportet esse. si sint ita,vt ego æquum censeo.
B AN. Volo scire ergo vt æquũ censes. PI. vt per vrbem cùm ambulẽt,
Omnibus os obturent, ne quis meritò maledicat sibi.
AN. Dic vicissim nunc iam tu. PI. quis vis tibi dicam pater?
AN. Vbi facillimè spectatur mulier quæ ingenio est bono?
PA. Cui malefaciundi est potestas,quæ,ne faciat,id temperat.
AN. Haud malè istuc. age tu altera,vtra sit conditio pensior,
Virginem,an viduam habere? PI. quanta mea sapientia est,
E malis multis,malum,quod minimum est,id minimũ est malum
Qui potest mulieres vitare,vitet:vt cotidie
Pridie caueat,ne faciat quod pigeat postridie.
AN. Quæ tibi mulier videtur multo sapientissima?
C PA. Quæ tamen,cùm res secundæ sunt,se poterit noscere.
Et illa,quæ æquo animo patietur sibi esse peius,quàm fuit.
AN. Ædepol vos lepidè tentaui,vostrûmque ingenium duûm
Sed hoc est quòd ad vos venio, quódq; esse ambas cõuentas volo.
Mihi autores ita sunt amici, vt vos hinc abducam domum.
PA. At enim nos,quarum res agitur,aliter autores sumus.
Nam aut olim,nisi tibi placebant,non datas oportuit:
Aut nunc non æquum est abduci, pater,illisce absentibus.
AN. Vósne ego patiar cum mendicis nuptas,me viuo,viris?
PI. Placet ille meus mihi mendicus, suus rex reginæ placet.
D Idem animus est in paupertate,qui olim in diuitiis fuit.
AN. Vósne latrones & mendicos homines magnipenditis?
PA. Non tu, me argento dedisti,opinor,nuptum,sed viro.
AN. Quid? illos exspectatis,qui abhinc iam absunt triennium?
Quin vos capitis conditionem ex pessuma primariam?
PA. Stultitia est,pater,venatum ducere inuitas canes,
Hostis est vxor,inuita quæ ad virum nuptum datur.
AN. Certúmne est neutram vestrarum persequi imperium patris?
PI. Persequimur. nam quò dedisti nuptum,abire nolumus.
AN. Bene valete. ibo atque amicis vostra consilia eloquar.
PA. Probiores,credo. arbitrabunt,si probis narraueris.
AN. Curate igitur familiarem rem,vt potestis optumè.

PA. Nunc placet,cum rectè monſtras:nunc tibi auſcultabimus. A
Nunc ſoror nos abeamus intrò. PI. immo interuiſam domum:
Si à viro tibi fortè veniet nuntius,facito vt ſciam.
PA. Neque ego te celabo, neque tu me celaſſis quod ſcies.
Ehò Crocotium, i : paraſitum Gelaſimum huc arceſſito,
Tecum adduce. nam illum æcaſtor mittere ad portum volo,
Si quæ fortè ex Aſia nauis heri,aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum ſeruos vnus aſſidet.
Sed tamen volo interuiſi.propera,atque actutum redi.

QVI MANET, VT MONEATVR] ſeruus homo,qui exſpectat, dum moneatur officij
ſui,neque id ſua ſponte facere meminit, is non eſt verè frugi. HABITV] habitu probus
eſt is,qui nullo præmio inuitatus,nullóue metu territus,ſed honeſti cauſa virtutem,& officium B
colit. QVOT CALENDIS] ſingulis calendis : primo quoque die mẽſis. *quot calendis* ſic di-
ctum, vt quot annis, quot menſibus. Vitruuius lib 10. cap.7. DIMENSVM CIBVM] ſerui
quot mẽſibus quaternos modios frumẽti accipiebant. Donatus notat ad illud Terẽtij Phorm.
Quod ille vnciatim vix de dimenſo ſuo, Suum defraudens Genium compar ſit miſer,&c.quem locum rectè
explicat Nonius. QVI MINVS]quamobrem minus,&c. QVICQVE SVPELLECTI-
LIS] quæque ſuppellex. VOS MONVMENTIS COMMONEFACIAM BVBVLIS]
ego commonefaciam vos officij veſtri loris bubulis. monumenta dicta ſunt à monẽdo quod
moneant,& meminiſſe faciunt. hoc igitur loco per monumenta bubula,vrbanè ſignificat An-
tipho lora bubula,quibus ſerui nequam,qui ſua ſponte officium ſuum facere non meminerũt,
officij commonentur. SI OFFIRMABIT] ſi offirmato animo nos vrgebit,vt à viris diſce-
damus.MANERE HIC]in his nuptiis permanere,has nuptias ſanctas tueri,ac ſeruare.ALIO
NVBERE]ad alias nuptias tranſilire. DECVRSO ÆTATIS SPATIO] confecto ætatis
ſpatio. CÙM NIHIL, QVAMOBREM F. M. ARB.] cùm eas nihil commiſiſſe putem,
quamobrem hoc faciam? MINIMÈ VOLO TVRB.]turbas adi. RATIOCINOR] co-
gito,rationem ineo. PERPLEXIM] perplexè. Nonius.Profert hunc locum Cariſius lib.2. C
perplexè autem eſt inuolutè,implicatè & impeditè. Terent.Eunuch. *pergin' ſceleſta mecum perplexè loqui?*
AD HVNC MODVM QVASI] ita quaſi numquam quicquam eas inſimulare ſoleam. in
eas ſimulem,pro,eas inſimulem.tmeſis. Donatus ad illum locum Terentij, *ſi herum inſimulabis
auaritia,vapulabis*, notat.Inſimulatio eſt falſi,& veri criminis incuſatio. ſic Cicero Catil.*Nihil eo-
rum,quæ Galli inſimulabant,negarunt*.TENTEM LEN.]ſine iracundia,clementer. MEAS]filias.
EXORANDO] verbis impetrando. SVMENDAM] ſuſcipiendam. SPERO AB EO
IMPETRASSERE] ſpero nos ab eo impetraturas. ET SCELERE] nam impietas, ſcelus
eſt. Filij autem qui patri aduerſantur,impij ſunt. NOSTROS]noſtri generis homines. ASSI-
MVLABO] al. inſimulabo. PERPLEXABILITER] Nonius, perplexabile figuratiuum,
quod aliud audiatur,aliud ſentiatur.Plautus Aſin.*Nec vllum verbum faciat perplexabile*.VT ANI-
MVS MEVS ERIT] qualis animus meus erit, quo animo ero. AVREIS ACCIDIT]ad
aureis accidit. FERRE ADVOR. HOM. OCCVPEMVS OSC.] anteuortamus homini
obuiam ire, & oſculum offerre. SAT EST MIHI OSC. VESTRI] ſatis vos oſculatus
ſum. QVI] quo pacto,vel quam ob cauſam? QVIA ITA MEÆ ANIMÆ SAL.]quia D
anima mea, quæ nunc inſulſa,& ſalis expers eſt, talibus oſculis ſalſa fit. ſignificat animam ſenis
propter ætatem eſſe inſulſam,& inſuauem & pœne fœtidam, oſculis verò puellarum ſalſam, &
ſuauem reddi. ASSIDE HÎC, MI PATER] aſſide in lecto. NON SEDEO] in lecto.
MANE PVLVIN.] exſpecta puluinum,vt commodiùs ſedeas. SATIS SIC FVLTVM
EST MIHI]ſubſellium ſatis fultum eſt ſine puluino. MATRES-FAMILIÂS] vxores. ma-
terfamiliâs eſt,quæ nupſit,etiam ea,quæ non peperit, neque liberos habet, modò ſit in mariti
manu,mancipióque,lege A.Gellium lib.18.cap.6. AVCEPS] qui dicta noſtra auribus capere
poſſit. tralatio eſt. VESTRVM ANIMVM ADHIBERI VOLO] volo vos animum at-
tendere. SCIO VT OP. ESSE]ſcio, qualeis eſſe oporteat. SI SINT ITA VT EGO
C.] ſi tales ſint, qualeis eſſe æquum cenſeo : optimæ ſint, optiméque moratæ. OMNIBVS
OS OBT. NEQVIS MIHI.] talis ſit omnium de iis exiſtimatio, vt, cùm per vrbem ambu-
lent,nemo bonus eis maledicere audeat. VBI FACILE SPECT. M. Q.] qua in re explo-
ratur,& perſpicitur mulier bono ingenio prædita?CVI MALEF. EST POT. QVÆ NEF.]
ea mulier eſt ingenio bono,quæ cùm ei liceat impunè peccare,nõ peccat tamen, & ſibi ne pec-
cet,temperat. CONDITIO P.] conditio melior, maioris ponderis. QVANTA M. S.]
quantum intelligo, quantum ſapio. MALVM, QVOD MINIMVM EST ID MI-
NIMVM EST MALVM.] multa genera, multique gradus ſunt malorum. ex multis
igitur

A igitur malis, id malum, quod est minimum, id malum est minimum. Aut idem dicit bis, aut quod prius dixit diuisum, posterius coniunctim dicit. VT QVOTIDIE PRID. CAVEAT] vt quotidie hac cautione vtatur, ne pridie faciet, cuius postridie pœniteat. QVÆ TAMEN CÙM RES SEC.] ea mulier mihi videtur sapientissima, quæ etiam in rebus secundis se cognoscere poterit. quæ quamuis res secundæ sint, tamen se poterit noscere. Est enim difficillimum maximè mulieri in rebus secundis sapere, id est, seipsam nosce. ET ILLA QVÆ ÆQVO ANIMO P.] est enim acerbissimum ex fortunato, & beato factum esse miserum & infelicem. *Tum vbi non sis qui fueris, non est cur viuere velis*, inquit. M. Tull. epist. VESTRÚMQVE INGENIVM DVÛM] vestrum duarum ingenium. sic autem putaui reponendum ex veteris scripturæ vestigiis. HINC] domo virorum vestrorum. DOMVM.] meam. QVARVM RES AGITVR] quarum maximè interest. PLACEBANT.] viri nostri. NON DATAS] nos non oportuit datas esse nuptum viris nostris. LATRONES] λῃσταί, prædones, milites, qui viuunt ex præda. QVIN VOS CAPITIS COND. EX PESS. PRIMAR.] quin vos optimam conditionem accipitis, & aliis viris nubitis, his longum valere iussis? VENATVM DVCERE MV. C.] prouerbium est notum. NEVTRAM VESTRARVM] neutram vestrûm. ARBITRABVNT] hoc si narraueris amicis probis, nos eo probiores existi-
B mabunt, quòd à viris nostris discedere nolimus. arbitrabunt, pro arbitrabuntur, notat Nonius. sic & alibi suprà. CÙM RECTÈ MONSTRAS.] cùm rectè mones, cùm rectè doces. INTERVISAM] interim visam. CELASSIS] celaueris. CROCOTIVM.] ancilla. SERVOS VNVS] Dinacium puer.

PARASITVS GELASIMVS. CROCOTIVM ancilla.

GE. Famem fuisse suspicor matrem mihi.
Nam postquàm natus sum, satur numquam fui.
Sed quam ego matri meæ refero inuitissimus,
Eam neque refert quisquam omnium hominum gratiam,
C Neque retulit, quam ego refero meæ matri fami:
Nam me illa in aluo menses gestauit decem,
At ego illam in aluo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestauit paruulum,
Quo minus laboris cepisse illam existimo.
At ego non pauxillulam in vtero gesto famem:
Verùm hercle multo maximam & grauissimam.
Vteri dolores mihi oboriuntur cotidie.
Sed matrem párere nequeo, nescio quomodo.
Audiui sæpe hoc vulgo dictum dicier,
D Solere elephantum grauidam perpetuos decem
Esse annos, eius ex semine hæc certò est fames.
Nam iam complureis annos vtero hæret meo.
Nunc si ridiculum hominem quæret quispiam,
Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelasimo nomen mihi indidit paruo pater,
Propter paupertatem hoc adeò nomen repperi.
Quia inde iam à pauxillo puero ridiculus fui:
Eo quia paupertas fecit, ridiculus forem.
Nam illa omnes arteis perdocet, vbi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater,

Propterea,credo,nunc ego esurio acrius. A
Sed generi nostro hæc reddita est benignitas,
Nulli negare soleo,qui esum me vocat.
Oratio vna interiit hominum pessumè,
Atque optima hercle meo animo & scitissima,
Qua antè vtebantur:veni illò ad cœnam:sic face:
Promitte verò:ne grauare:est commodum.
Volo,inquam fieri:non amittam,quin eas.
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem hercle verbum ac vilissimum,
Vocem te ad cœnam,nisi egomet cenem foris.
Ei hercle verbo lumbos defractos velim, B
Ni verè perierit,si cœnassit domi.
Hæc verba subigunt me,mores vt barbaros
Discam,atque vt faciam præconis compendium,
Itáque auctionem prædicem,ipse veneam.
CR. Hic ille est parasitus,quem arcessitum missa sum.
Quæ loquitur,auscultabo,priusquam colloquar.
GE. Sed curiosi sunt hîc complures mali,
Alienas res qui curant studio maximo,
Quibus ipsis nulla est res,quam procurent,sua.
Ei quando quem auctionem facturum sciunt,
Adeunt.perquirunt quid siet caussæ illico, C
Alienum æs cogat,an pararit prandium,
Vxorin' sit reddenda dos diuortio.
Eos omneis,tametsi hercle haud indignos iudico.
Qui vt multum miseri sint,laborent,nihil moror.
Dicam auctionis caussam,vt animo gaudeant.
Nam curiosus nemo est,quin sit maleuolus.
Ipse egomet quamobrem auctionem prædicem,
Damna euenerunt maxima misero mihi,
Ita me mancupia miserum affecerunt malè,
Potationes plurimæ demortuæ, D
Quot adeò cœnæ,quas defleui,mortuæ?
Quot potiones mulsi,quot autem prandia?
Quæ inter continuum perdidi triennium.
Præ mœrore adeò miser atque ægritudine
Consenui,pæne sum fame mortuus.
Ridiculus æquè nullus'st,quàm quando esurit.
Nunc auctionem facere decretum est mihi.
Foràs necessum est quicquid habeo,vendere.
Adeste sultis,præda erit præsentium.
Logos ridiculos vendo,agite licemini.
Qui cœna poscit?ecqui poscit prandio?

A Hercules te amabit prandio? cœna tibi?
Ehem, annuistin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores esse parasitos sinam.
Vel vnctiones Græcas, sudatorias,
Vel alias malis & malacas, crapularias,
Cauillationes, assentatiunculas,
Ac periuratiunculas parasiticas,
Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam,
Parasitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc venisse iam opus est, quantum potest,
Vti decumam partem Herculi polluceam.
B CR. Ecastor auctionem haud magni pretij.
Adhæsit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. GE. quis hæc est, quæ aduersum it mihi?
Epignomi ancilla hæc quidem est Crocotium.
CR. Gelasime salue. GE. non est id nomen mihi.
CR. Certò mecastor id fuit nomen tibi.
GE. Fuit disertim, verùm id vsu perdidi:
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
CR. Heu ecastor, risi te hodie multum. GE. quando, aut quo in loco?
CR. Hîc, cùm auctionem prædicabas. GE. pessuma
C Ehon' audiuisti? CR. te quidem dignissimam.
GE. Quò nunc is? CR. ad te. GE. quid venis? CR. Panegyris.
Rogare iussit te multo opere maximo,
Mecum simitu vt ires ad sese domum.
GE. Ego illò me hercule verò eo quantum pote'st.
Iámne exta cocta sunt? quot agnis fecerat?
CR. Illa quidem nullum sacrificauit. GE. quomodo?
Quid igitur me volt? CR. tritici modios decem
Rogare, opinor, te volt. GE. méne vt ab se petam?
CR. Immò vt abs te mutuum nobis dares.
D GE. Negato esse quod dem, nec mihi, nec mutuum,
Nec aliud quicquam, nisi hoc quod habeo pallium:
Linguam quoque mihi etiam esse venditariam.
CR. Hau, nulla tibi lingua est, quæ quidem dicat, dabo?
GE. Veterem reliqui: eccam illam, quæ dicat cedò.
CR. Malum tibi di dent. GE. hæc eadem dicit tibi.
CR. Quid? nunc iturus, an non? GE. abi sanè domum.
Iam illò venturum dicito. propera, atque abi.
Demiror quid illæc me ad se arcessi iusserit,
Quæ numquam iussit me ad se arcessi ad hunc diem,
Postquàm vir abiit eius. miror quid siet,
Nisi vt periclum fiat, visam quid velit.

Sed eccum Dinacium eius puerum. hoc vide A
Satin' vt facetè, atque ex pictura astitit.
Ne iste ædepol vinum poculo pauxillulo
Sæpè exantlauit submerum scitissimè.

SED QVAM EGO MATRI M.] sic vulgò legebantur hi versus, *sed quam ego matri mea*
refero inuitissimus, Ea mihi numquam retulit mater gratiam. Nam me, &c. Camerarius sic edidit li-
bros suos veteres secutus. *Quam ego matri mea refero inuitissimus, Neque retulit, quam ego refero mea ma-*
tri fami. Idem quomodo legendos censeat, ostendit in notis. Nos quoque partim libros nostros
secuti, partim coniectura ducti, non longè à Camerarij sententia discedentes, sic edendos cu-
rauimus. *sed quam ego matri*, &c. vt habent vulgati, cum libris nostris antiquis congruentes: dein-
de ita ferè, vt Camerarius, *Eam neque refert quisque om. hom. gratiam, Neque retulit*, &c. QVAM
EGO REFERO MATRI FAMI.] repetitio est superuacanea, ad maiorem declarationem.
nam idem dicit, quod suprà, *quam ego matri mea refero inuitissimus*. nisi quod hîc est *matri fami*, illic
ego inuitissimus. DICTVM DICIER.] secuti sumus Camerarij coniecturam. Nam à libris B
vulgatis abest vox *dictum*. SOLERE ELEPHANTVM GRAVIDAM] Plinius lib. 8. cap.
10. *decem annos gestare in vtero vulgus existimat*. Aristoteles biennium, nec amplius. quàm semel gi-
gnere, pluresue quàm singulos. Aristotel. lib. 6. de. Nat. anim. RIDICVLVM] qui risum mo-
uere potest. INANIMENTIS EXPL. QVÆRITO.] quæro, quomodo inania explere pos-
sim. quærito, as. frequentatiuum à verbo quæro. A PAVXILLO] à paruulo. EO QVIA
PAVP. F. RID. F.] propterea quia paupertas fecit, vt ridiculus essem. NAM ILLA OM-
NES ART.] Theocrit. Ἁ πενία Διόφαντε μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Horat. *Paupertas impulit*
audax, Vt versus facerem. PER ANNONAM CARAM.] in caritate annonæ. eo tempore, quo
annona cara erat. REDDITA.] tributa. BENIGNITAS.] bonitas, liberalitas. QVI ESVM
ME V.] qui me ad cenam vocat. ORATIO VNA INTERIIT] significat se iam ab ho-
minibus desitum esse ad cenam vocari. VENI ILLICO AD CENAM, &c.] μίμησις ora-
tionis eorum, à quibus olim ad cenam vocabãtur. NON AMITTAM Q. EAS] non sinam
te abire, quin mecum eas. NVNC REP. EI VERBO V.] nunc substituerunt aliud ver-
bum in eius locum. verbum, *vicarium*, id est, quod vices alterius gerit. VOCEM TE AD CE-
NAM] μίμησις orationis eorum, qui neminem ad cenam vocare volunt, suíque facti causam
speciosam afferunt. EI H. VERBO LVMBOS DEFR. VELIM] id verbum periisse ve- C
lim. NI VERE PERIERIT SIC. D.] nisi tum verè perierit, cùm cenauerit domi. signifi-
cat domi cenare parasitis esse instar mortis. ATQVE VT FACIAM PRÆC. COMP.] vt
ipse præconis parteis agam, neque alium præconem adhibeam. AVCTIONEM PRÆDI-
CEM] tamquam præco res venaleis proclamem. QVIBVS IPSIS NVLLA EST R. Q.
PR. S.] huc pertinet illud Horatij sat. *aliena negotia curo, excussus propriis*. EI QVANDO QVEM
AVCT.] ij, cùm aliquem auctionem facturum sciunt, adeunt, perquirunt, &c. ALIENVM
ÆS COGAT.] verum ære alieno coactus auctionem faciat. VXORIN' SIT REDD. DOS
DIVORTIO] exstat titulus ordine. 3. lib. 24. digest. Soluto matrimonio, quemadmodum dos
petatur. QVI VT MVLTI MISERI SINT LIB.] nam curiosus sua sponte miser est,
sibíque miseriam suo labore contrahit. NIHIL MOROR] iubeo valere. VT ANIMO
GAVDEANT] sunt enim natura maleuoli, & gaudẽt malis alienis, vt mox subiicit. IPSE EGO-
MET] non adhibito præcone. AFFECERVNT MALÈ] sic habent & nostri libri veteres
cum vulgatis congruentes: Camerarius verò edidit *effecerunt malè*: vt *effecerunt*, & *malè* cohæ-
reant cũ accusandi casu, *miserum* hoc modo. effecerũt me malè miserum. quam lectionem æquè D
atque hanc, atque adeò magis probo. POTATIONES PLVRIMÆ] hæc sunt mancipia,
quibus mortuis se miserum esse effectum dicit. PRAED. ERIT PRAES.] id est, venden-
tur res venales præsentibus emtoribus. LICEMINI] *licitamini* imperatiui modi. liceri & lici-
tari in voce passiua, significationem habent actiuam. QVI CENA POSCIT?] quis vult me
cena data emere? quis me ad cenam vocat? ECQVI POSCIT PR.] num quis me prandio
paratus est emere? id est, numquis me ad prandium vocat? MELIORES DABIT] parasitos.
VEL VNCTIONES GRAECAS] vnctiones quibus vtebantur in Græcia, elegãtiores erant
scilicet propter vnguentorum copiam. SVDATORIAS] quæ adhibebantur ad eos, qui su-
dabant, Græcis vsitatæ. Solebant enim priusquam accubitum irent, in balneum sudatorium in-
gredi, & ibi inungi. quem morem postea Romani vsurparunt, & mutuati sunt, atque adeò su-
perarunt. nam nondum cocto cibo epulis referti, in alia balnea ibant, & sudabant, deinde epu-
las repetebant. ex quo illud Iuuenalis: *crudum pauonem in balnea portas*. VEL ALIAS MAGIS
MALACAS.] vel alias magis molleis. ET CRAPVLARIAS] & vnctiones, quæ adhibendæ
sunt iis, qui hesterno die plus nimio adbiberunt, neque dum crapulam edormierunt. libri vul-
gati habent *ampullarias*. & quidam ampullarias cum voce *cauillationes* coniungunt, & interpre-
tantur, cauillationes ampullarias, id est, cauillationes, quæ in balneo iactantur, dum vngimur.

RVBIGI-

A RVBIGINOSAM.]rubigine ſqualidam.ſtrigilibus defricabantur veteres in balneis, poſteaquam vncti fuerant.defricabātur autem à paraſitis diuites,& vngebantur.vide Scalig. coniect. pag.65.AMPVLLAM RVBIDAM.]ampulla,vas olearium,cuius etiam vſus erat in balneis. *rubidum* dictum eſt à rubendo,vt *algidum* ab algendo,*calidum* à calendo, *torridum* à torrendo, & ſimilia. PARASITVM INANEM.]paraſitum eſurientem,& famelicum,ideóque vacuum. paraſitum iocoſè,proinde ac ſi vas quoddā ſit,poſuit,in quod coniiciantur reliquiæ. QVANTVM POTEST.]quamprimùm,vel quàm celerrimè,& citiſſimè.VTI DECVMAM PARTEM HERC. POLL.]profert hunc locū Priſc.lib.9.vide pag.377.Decimam partem bonorum Herculi conſecrare,& immolare ſolitos eſſe veteres conſtat. Cuius rei cauſam affert Plutarchus quæſt.Rom.à pollucendo,pollucibilis,hoc eſt,opiparus,refertus,dapſilis: quia omnia poculenta,& eſculenta Herculi profanabantur, & publicabantur, id eſt, pollucebantur. vide Plinium lib.32.cap.2.& Hermolaum Barb. AVCTIONEM HAVD M. P.] deeſt verbum vt *inſtituit*,*facit*,aut tale aliquod. QVIS HÆC EST] quæ hæc eſt. FVIT DISERTIM] fuit planè.Sic Nonius libris omnibus inuitis,in quibus legitur *diſertum*,ſic edēdum curaui,Nonij auctoritatem ſecutus. MICCOTROGVS.]nomen confictum ex μικκὸς & τρώγω. μικ-
B κὸς autem idem quod μικρὸς ſignificat.τρώγειν, verò rodere eſt. Miccotrogus igitur eſt , qui parua aut pauca rodit.Conuenit autem verbum rodendi paraſitis , vt & muribus, quia alieno cibo veſcuntur,vt mures. NOMINE EX VERO VOC.]nomine vocor ex vero, id eſt, ex re ipſa.ſic Horat.ſat.*Cui canis ex vero ductum cognomen adhæret*. MVLTO OPERE MAXVMO] multo opere & maximopere. SIMITV.]ſimul. ILLÒ.]illuc.domum Panegyridis. IÁMNE EXTA COCTA.]iámne exta tot agnorum cocta ſunt,quot agnos ſacrificarat?fecerat, id eſt, ſacrificarat Virgil.*Cum faciam vitulam*,&c. NVLLVM SACRIFIC.] nullum agnum ſacrificauit. VENDITARIAM.] venalem. CEDÒ.] da. ITVRVS AN NON?] iturúſne es,an non? DINACIVM EIVS PVERVM] ſeruulum Epignomi. EX PICTVRA.]homo bellus,& graphicus,& elegans , & quaſi pictus. POCVLO PAVXILLVLO.] poculo magno.ironia eſt. EXANTLAVIT.]exhauſit,ebibit,eduxit.al.exantlauit.& ita legit Nonius hunc locum proferens,& alium in Pœnulo. SVBMERVM.] aliquantum merum , merulum, non admodum aqua dilutum.

C

DINACIVM puer. GELASIMVS paraſitus.

DI. MErcurius Iouis qui nuntius perhibetur, numquam æquè patri
Suo nuntiū lepidum attulit,quàm ego nunc meæ heræ nuntiabo.
Itáque onuſtum pectus porto lætitia,lubentiáque:
Neque lubet,niſiglorioſe,quicquam proloqui.profectò
Amœnitates omnium venerum atque venuſtatum affero,
Ripáſque ſuperat mihi atque abundat pectus lætitia meum.
Propterea Dinacium pedes hortare:honeſta dicta factis.
Nunc tibi poteſtas adipiſcendi eſt gloriam,laudem,decus.
D Heræque egenti ſúbueni, benefacta maiorum tuorum exauge.
Quæ miſera exſpectatione eſt Epignomi aduentu viri.
Proinde vt decet,amat virum ſuum cupidè,nunc expedi Dinaciū
Age vt placet,curre vt lubet,caue quemquam floccifeceris.
Cubitis depulſa de via:tranquillam concinna viam.
Si rex obſtabit obuiam,regem ipſum prius peruortito.
GE. Quídnam dicam Dinacium
Laſciuibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert,ſportulámque,& hamulum piſcarium.
DI. Sed tandem,opinor,æquius eſt heram mihi eſſe ſupplicem,
Atque oratores mittere ad me,donáque ex auro,& quadrigas,
Qui vehar.nam pedibus ire non queo.ergo iam reuortar.

Ad me iri & ſupplicari,egomet mihi cenſeo æquum. A
An verò nugas cenſeas?nihil eſſe quod ego nunc ſcio?
Tantum à portu apporto bonum,tam gaudium affero grande.
Vix ipſa domina hoc,niſi ſciat,exoptare à dis audeat.
Nunc vltrò hoc deportem? haud placet, neque id verò officium arbitror.
Hîc hoc videtur mihi magis meo conuenire huic nuntio,
Aduerſum vt veniat,obſecret,ſe vt nuntio hoc impertiam.
Secundas fortunas decent ſuperbiæ.
Sed tandem cùm ego recogito,quî potuit ſcire hæc ſcire me?
Non enim poſſum,quin reuortar,quin loquar,quin ediſſertem,
Herámque ex mærore eximam,benefacta maiorum meûm B
Exaugeam,atque illam augeam ex inſperato opportuno modo.
Contundam facta Talthybij,contemnámque omnis nuntios.
Simúlque ad curſuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed ſpatium hoc óccidit:breue'ſt curriculo.quam me pœnitet?
Quid hoc?occluſam ianuam video.ibo & pultabo foreis.
Aperite atque approperate, fores facite vt pateant, remouete moram.
Nimis hæc res ſine cura geritur.vide quamdudũ hic ædeis pulto?
Non operam datis?experiar,fores,an cubiti, an pedes plus valeãt,
Nimis vellem hæ fores herum fugiſſent, ea cauſſa, vt haberent malum. C
Defeſſus ſum pultando,
Hoc eſt poſtremum vobis.
GE. Ibo,atque hunc compellabo.
Saluus ſis. DI. & tu ſalue.
GE. Iam tu piſcator factus.
DI. Quampridem non ediſti?
GE. Vnde is?quid fers?quid feſtinas?
DI. Tua quod nihil réfert,ne
Cures. GE. quid iſtic ineſt?
DI. Qua tu id re excolubras? D
GE. Quid tam iracundus? DI. ſi in te
Pudor aſſit,non me appelles.
GE. Poſſum ſcire ex te verum?
DI. Potes.hodie non cenabis.

RIPÁSQVE SVPERAT]tractum à fluuiis exundantibus, & ripas ſuperantibus. PEDES HORTARE.]vt properent. HONESTA]*honeſta*,imperatiui modi à verbo honeſto. honeſta,inquit,dicta factis,id eſt,orna, & decora tua dicta factis: verba enim ſine factis, nullius pretij ſunt. HERÆQVE EGENTI SVBVENI.] noſtri libri habent, *heraq́ merenti ſubueni.* EXAVGE]valde auge. EXPEDI.]expedi te,aut pedes tuos. CVBITIS DEPVLSA.] cubitis depelle omneis obuios de via:nemini parcito. CONCINNA.]redde,effice, para. PERVORTITO.]percellito,proſternito. LASCIVIBVNDVM.]laſciuientem.laſciuiæ plenum. ET QVADRIGAS QVI VEH.] & quadrigas, quibus vehar: vel & quadrigas, vt vehar.

AN VE-

A AN VERÒ NVGAS CENSEAS?] an verò censere debeat aliquis me nugas portare? & id, quod scio, nihil esse? SECVND. FORT. DEC. SVP.] decet eos, quorum res sunt secundæ, superbos esse. hoc ex humano ingenio, & more dictum est. nam ferè homines fortunati, & rebus secundis florentes, superbi sunt, non quòd hoc sit rectum, aut laudandum. CÙM RECOGITO.] cùm altera parte cogito, cùm rursus cogito. QVÌ POTVIT SCIRE] quo modo potuit scire hera mea, hæc me nosse, vt mihi aduorsum veniat, & supplicet? REVORTAR.] domum ad heram, à qua ad portum missa sum. EDISERTEM] eloquar & exponam, quæ scio. CONTVNDAM FACTA TALTHYBII] superabo meis factis facta Talthybij Græcorum præconis, & nuntij. faciam, vt Talthibius Græcorum nuntius præ me sit contemtus, & obscurus. Talthybius & Eurybates præcones fuerũt, quos commemorat Homerus ἰλ. α. & item alibi. MEDITABOR ME.] exercebo me. SED SPATIVM HOC OCCIDIT.] spatium hoc minus citò decurri, & confici potest, nimísque breue est ad curriculum, seu currum Olympicum, vel hoc spatium iam à me confectum, & decursum est. QVÀM ME POENITET?] quàm mihi breue videtur? NIMIS HÆC RES SINE CVRA.] nimis negligenter mihi fores aperiũtur. EXPERIAR, FORES, AN CVBITI.] ô fores, ego vos cubitis, & pedib. vos pulsabo, & ita experiar, vtrùm cubiti, an pedes sint validiores. NIMIS VELLEM HÆ
B FORES H. F.] magnopere vellem, hæ fores fugitiuæ fuissent ab hero, vt suæ fugæ darent pœnas. precatur hic seruus foribus, quòd putat esse summũ malum, fugere ab hero. Nam serui fugitiui recuperati, & recepti ab heris grauissimas pœnas dabant, & pessimè accipiebantur. IAM TV PISC. FACT.] hoc eò dicit, quòd harundinem, & sportulam, & hamum piscatorium ferebat. QVÀM PRIDEM NON EDISTI?] quantum temporis abiit, postquam non comedisti? QVA TV ID RE EXCOLVBRAS?] sic habent nostri libri veteres sine vlla litura, quomodo esse legendum ex vestigiis antiquæ scripturæ, iam antè coniecerat doctissimus Camerarius. vulgati autem sic, *quam tu vides colubras*? planè mendosè, & corruptè. Porrò autem sic hanc scripturam quam reposui, & quam veram esse existimo, interpretor: quamobrem id curiosè, & oculis eminentibus, quales sunt oculi colubrorum, exquiris? quamobrem id ceruicibus inflexis, & oculis exstantibus exquiris? HODIE NON CENABIS] responsio parasito edaci, & esurienti molesta, atque acerba.

PANEGYRIS mulier. GELASIMVS, DINACIVM.

C

PA. QVísnam obsecro has frangit foreis? vbi est?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hostis venis?
GE. Salue, tuo arcessitu venio huc. PA. ean' gratia foreis effringis?
GE. Tuos inclama. tui delinquunt. ego quid me velles, visebam.
Nam equidem harum miserebat. DI. ergo auxilium properè latum est.
PA. Quísnam hic loquitur tam prope nos? DI. Dinacium. PA. vbi is est?
DI. Respice me, & relinque egentem parasitum Panegyris.
D PA. Dinacium, DI. istuc indidere nomen maiores mihi.
PA. Quid agis? DI. quid agam, rogitas? PA. quid ni rogitem? DI. quid mecum est tibi?
PA. Men' rogas propudiose? eloquere properè Dinacium.
DI. Iube me omittere igitur hos qui retinent. PA. qui retinent? DI. rogas?
Omnia membra lassitudo mihi tenet. PA. linguam quidem
Sat scio tibi non tenere. DI. ita celeri curriculo fui
Properè à portu tui honoris caussa. PA. ecquid apportas boni?
DI. Nimio impertior, multo: tanto plus, quàm speras. PA. salua sum.
DI. At ego perij, cui medullam lassitudo perbibit.
GE. Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames?

PA. Ecquem conuenisti? DI. multos. PA. at virum ecquem? DI. quàm plurimos. A
Verùm ex multis nequiorem nullum, quàm hic est. GE. quo modo.
Iamdudum ego istum patior, dicere iniustè mihi?
Præter hac si me irritassis. DI. ædepol esuries malè.
GE. Animum inducam, vt istuc verum te elocutum esse arbitrer.
Munditias volo fieri. efferte huc scopas, simúlque arundinem,
Vt operam omnem aranearum perdam, & texturam improbam,
Deiiciámque earum omneis telas. GE. miseræ algebunt postea. GE. fecero.
DI. Quid? illas itidem esse censes, quasi te, cum veste vnica? B
Cape illas scopas. GE. capiã. DI. hoc egomet, tu hoc conuerre.
DI. Ecquis huc effert nasiternam cum aqua? GE. sine suffragio
Populi, tamen ædilitatem hic quidem gerit. DI. age tu, ocyus
Pinge humum, consperge ante ædis. GE. faciam. DI. factum oportuit.
Ego hinc araneas de foribus deiiciam, & de pariete,
Ædepol rem negotiosam. PA. quid sit, nihil etiam scio,
Nisi fortè hospites venturi sunt. DI. lectos sternite.
PA. Principium placet de lectis. DI. alij ligna cædite,
Alij pisceis depurgate, quos piscator attulit,
Pernam & glandium deiicite. GE. hic hercle homo nimiũ sapit. C
PA. Non ecastor, vt ego opinor, satis heræ morem geris.
DI. Immò res omneis relictas habeo, præ quod tu velis.
PA. Tum tu igitur qua caussa missus es ad portum, expedi,
DI. Dicam. postquàm me misisti ad portum cum luci simul,
Commodùm radiosus esse sol superabat ex mari.
Dum percontor portitores, ecquæ nauis venerit
Ex Asia, negant venisse: conspicatus sum interim
Cercurum, quo ego me maiorem non vidisse censeo.
In portum vento secundo, velo passo peruenit.
Alius alium percontamur, Cuia est nauis? quid vehit? D
Interim Epignomum cõspicio, tuum virum, & seruum Stichum.
PA. Hem quid Epignomum elocutus? DI. tuum virum. PA. & vitam meam?
DI. Venit, inquam. PA. tun' eum ipsum vidisti? DI. ita ego, libens.
Argenti, auríque aduexit multum. PA. nimis factum bene.
GE. Hercle verò capiam scopas, atque hoc conuerram libens.
DI. Lanam, purpurámque multam. GE. Ehem, quî ventrem vestiam.
DI. Lectos eburatos auratos. GE. accubabo regiè.
DI. Tum Babylonica peristromata, consutáque tapetia,
Aduexit nimium bonæ rei. GE. hercle rem gestam bene.
DI. Pòst, vt occepi narrare, fidicinas, tibicinas,

Sambucinas

A Sambucicinas aduexit secum forma eximia. GE. eugepæ.
Quando adbibero, alludiabo. tum sum ridiculissimus.
DI. Postea vngenta multûm generum multa. GE. non vendo logos.
Iam non facio auctionem: mihi obtigit hereditas.
Maleuoli perquisitores auctionum perierint.
Hercules decimam esse adauctam, tibi quam voui, gratulor.
DI. Pòst autem aduexit secum parasitos. GE. heu, perij miser.
DI. Ridiculosissimos. GE. reuerrã hercle hoc, quod conuerri modò.
PA. Vidistin' virum sororis Pamphilippum? DI. non. PA. adest?
DI. Immò aiebant eum venisse simul. sed ego huc citus
Præcucurri, vt nuntiarem nuntium exoptabilem.
B GE. Venales logi sunt illi, quos negabam vendere
Illico: & meo malo est quòd maleuolentes gaudeant.
Hercules sanè qui deus sis, discessisses non malè.
PA. I intrò Dinacium, iube famulos rem diuinam mihi apparent.
Bene vale. GE. vin' administrem? PA. sat seruorum habeo domi.
GE. Enimuerò Gelasime, opinor, prouenisti futile,
Si neque ille adest, neque hic, qui venit, quicquam subuenit.
Ibo intro ad libros, & discam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello, ego óccidi planissimè.

C TVO ARCESSITV] sic dictum, tuo atcessitu, vt tuo mandatu, tuo rogatu, tuo inuitatu, tuo concessu. TVI DELINQVVNT] non ego, sed Dinacium tam validè foreis pulsauit. HARVM MISEREBAT.] miserebat me vestrarũ foriũ, quæ tam validè pulsarẽtur, & propè effringerentur. PROPVDIOSE?] propudij, hoc est, dedecoris, & probri plene. IVBE IGITVR OMITT.] iube igitur, omittant, & missum faciant hi, qui me retinent. Iocatur puer. LINGVAM QVIDEM SAT SCIO N. T.] sat quidem scio lassitudinem non tenere linguam tuam: id est, linguam tuam non esse lassam. CELERI CVRRICVLO.] celeri cursu. Profert Sosip. lib. 1. instit. gramm. NIMIO IMPERTIOR, &c.] nimio bono, multo bono te impertior, & maiore quàm speras. PERBIBIT] consumsit. PERCEPIT FAMES.] occupauit, seu peruasit fames? Talia sunt illa apud Lucretium. ECQVEM CONVENISTI?] numquem conuenisti? QVÀM HIC EST.] parasitus. DICERE INIVSTÈ M.] maledicere mihi præter meritum, & iniuria. PRÆTER HAC] præterea si me lacessieris, si me irritaueris. ἀποσιώπησις. subintelligitur enim *te malè mulcabo*. MISERÆ ALGEB. F.] miseræ araneæ frigebunt telis suis deiectis, ac perditis, quasi nudæ. locus. QVID? ILLAS ITIDEM D ESSE CENS. Q. TE] quid? túne illas putas, ita vt te, cum vnica veste? an non putas illas pluteis vesteis habere? HOC EGOMET.] conuerram. NASITERNAM.] suprà Bacchid. Nonius *effers Nasiternam cum aqua foras*. SINE SVFFR. P. TAMEN AED.] hic Dinacium tamquam ædilis, edicit quæ ad ædium munditiem, & ceteras res pertinent, cùm ædilis à populo non sit factus. PINGE] floribus. NEGOTIOSAM.] negotij plenam. LECTOS] in quibus discumbant conuiuæ. GLANDIVM] carnem suillam, callosam, multo omnium aliarum partium suauissimam. DEIICITE] refigite, & deripite inde, vnde pendent. RELICTAS HABEO.] pro derelicto habeo. PRÆ QVOD TV VELIS] præ iis, quæ tu velis. TVM TV IGITVR QVA C.] tu igitur tandem mihi expedi, & expone ea, propter quæ ad portum missus es. CVM LVCI S.] prima luce. COMMODVM] tantum quòd. CERCVRVM.] cercurus, nauis Asiana pergrandis. Nonius in voce *cercurus*, vbi profert hunc locum, & alterum ex Bacchid. CENSEO.] puto. VELO PASSO.] velo laxo, & tugo. Sic Nonius in voce *passus, a, um.* vbi hunc locum profert: Sed malim sic *velo passo*, id est, velo expanso, & explicato. NIMIS FACTVM BENE.] sic solent Latini in re læta, & iucunda. contrà in re tristi, & iniucunda. factum malè. LANAM PVRPVRÁMQVE MVLTAM.] pergit Dinacium & orationem continuat, itaque repetendum, ἀπὸ κοινοῦ, aduexit. QVÎ VENTREM VESTIAM.] non dixit, quî corpus vestiam, sed quî ventrem, vt parasitus, cuius est maximè ventri

ſeruire,& prouidere.qui autem pro qua,vel vnde. LECTOS EBVRATOS.] lectos ebore extrinſecus ornatos.non dixit eburneos,ſed eboratos,ſiue eburatos. Eburneum autem, id eſt, totum ex ebore concretum,& conflatum:eboratum verò,ebore extrinſecus ornatum. Quemadmodũ dicebant veteres ebur,eboris,& eburis, ita eboratum & eburatũ. CONSVTÁQVE TAP.] tapetia,quæ ſubiiciebantur ſedentibus, ſed nunc *ῥαπτὰ* vocant Græci. *ὑποτιθέντων δὲ τῶν θεραπόντων ῥαπτά*. Scaliger pag. 80. NIMIVM.]multum. SAMBVCINAS.]mulieres,ſeu puellas,quæ ſambuca canere ſciunt. ALLVDIABO.] alludam, & adblandiar mulieri,ſuprà. NON VENDO LOGOS.] quando hæc omnia aduexit Epignomus, redítque tam multis rebus inſtructus,atque ornatus, non vendo dicta & ſermones facetos. noſtri libri veteres habent,*non vendo iocos*. MALEVOLI PERQVIS.]quos ſuprà dixit *curioſos*. PERII MISER]hoc eò dicit,quòd cùm Epignomum audiat ſecum nouos peregrinos aduexiſſe,nihil ſibi apud eum loci inter illos futurum facilè intelligat. SED EGO HVC CITIVS PRÆCVCVRRI]profert hunc locum Priſcian.lib.10.vnde hunc locum reſtituimus. VENALES LOGI SVNT]noſtri libri habent,*venales ioci ſunt*. ET MEO MALO EST Q. M. G.]& eſt quod maleuoli lætantur propter meum incommodum. DISCESSISSES NON MALÈ]rectè feciſſes,ſi diſceſſiſſes,quia nihil hic tibi ſeritur,neq; metitur. nullã enim tibi decimam tibi pollucebo,cùm mihi nihil quæratur. PROVENISTI FVTILE]prodiiſti huc fruſtrà,& ſine quæſtu, vel ſpem habuiſti emolumenti inanem & futilem, & rem tuam malè geſſiſti. *futile* vas eſſe ſcribit Lactantius,lato ore, anguſto fundo, quo vtebantur in ſacris Veſtæ : quod ſtare non poterat, vt aqua ſtatim effunderetur, quod ideò excogitatum eſt,quod aqua in ſacris veſtæ,in terra non ponitur,ídque ſi fiat, piaculum eſt. ILLOS HOMINES.] illos paraſitos, quos ſecum Epignomus aduexiſſe dicitur.

A

B

EPIGNOMVS adoleſcens. STICHVS ſeruus.

EP. CVm benè re geſta ſaluus conuortor domum,
Neptuno grates habeo,& tempeſtatibus:
Simul Mercurio,qui me in mercimoniis
Iuuit,lucríſque quadruplicauit rem meam.
Olim quos abiens affeci ægrimonia, C
Eos nunc lætanteis faciam aduentu meo.
Nam iam Antiphonem conueni,affinem meum,
Cúmque eo reueni ex inimicitia in gratiam.
Videte,quæſo,quid poteſt pecunia.
Quoniam re bene geſta rediiſſe me videt,
Magnáſque apportauiſſe diuitias domum,
Sine aduocatis ibidem in cercuro,in ſtega,
In amicitiam atque in gratiam conuortimus.
Et hîc hodie apud me cœnat,& frater meus.
Nam heri ambo in vno portu fuimus,ſed mea D
Hodie ſoluta eſt nauis aliquanto prius.
Age:duc has intrò,quas mecum aduexi Stiche.
ST. Here,ſiue ego taceam,ſeu loquar,ſcio ſcire te
Quàm multas tecum miſerias multauerim.
In hunc diem vnum ex illis multis miſeriis,
Volo me eleutheriam capere aduenientem domum.
EP. Et ius & æquum poſtulas,ſumas Stiche
In hunc diem.te nihil moror:abi quò lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. ST. papæ.
Ducam hodie amicam. EP. vel decem,dum de tuo.
Vbi cœnas hodie ſi,hanc rationem inſtituis,

A ST. Amicam ego habeo Stephanium, hinc, ex proxumo,
Tui fratris ancillam. eò condicam in symbolam
Ad cœnam, ac eius conseruum Sagarinum Syrum.
Eadem est amica ambobus, riuales sumus.
EP. Age, abduc eas intro. hunc tibi dedo diem.
ST. Meam culpam habeto, nisi probè excruciauero.
Iam hercle ego per hortum amicam transibo meam,
Mi hanc occupatum noctem. eadem symbolam
Dabo, & iubebo ad Sagarinum cenam coqui.
Aut egomet ibo atque obsonabo obsonium.
Atque id ne vos miremini, homines seruulos
B Potare, amare, atque ad cenam condicere,
Licet hoc Athenis nobis. sed cùm cogito,
Potius quàm in diuidiam veniam, est etiam hic ostium
Aliud posticum nostrarum harunce ædium.
Posticam partem magis vtuntur ædium.
Eà ibo obsonatum. eàdem referam obsonium
Per hortum. vtrôque commeatus continet.
Ite hâc secundum vos me: ego hunc lacero diem.

NEPTVNO GRATES HABEO.] Neptuno gratiam habeo. ET TEMPESTATIB.] Horat. oda. lib. *Et aqua tempestatibus*. MERCVRIO.] Mercurius mercaturæ præest, & lucra C adiuuat. ex quo ἕρμαιον κέρδος, lucrum. QVADRVPLICAVIT] quadruplo auxit. quadruplam reddidit. QVOS.] socerum Antiphonem, vxorem, propinquos, amicos. EX INIMICITIA.] ex inimicitiis. REVENI.] redij. SINE ADVOCATIS] sine vllis communibus amicis communiter adhibitis, quorum oratione & opera, gratia inter nos reconciliaretur. IN STEGA.] in nauis tabulato, super quod nautæ ambulant. Nonius suprà in Bacchid. *fortè vt assedi in stega.* CONVORTIMVS] conuenimus, reconciliati sumus. conuortimus, absolutè positum. HAS] fidicinas, tibicinas, &c. QVAM MVLTAS TECVM MIS. MVLC.] alliteratio est ad vocem *multas*. Multas multaui miserias. Est autem *multare* interdum augere, præsertim in auctione πληστηριάζεσθαι, quod Latini dicunt pollicere: hîc auté pro numerare posuit. ἐξαριθμεῖσθαι, id est, numerare. IN HVNC DIEM.] non in perpetuum, sed in hunc diem, vnũ ex multis diebus tristibus, & miseriarum plenis. ELEVTHERIAM] libertatem. PROPINO] præbeo. DVCAM] ductabo. ducã meo arbitratu ducã meo vt ea fruar. VBI CENAS HODIE, SI TV HANC RAT. IVBET.] verba sunt Stichi à principio versus vsque ad extremum, non, vt est in vulgatis, partim Epignomi, partim Stichi. EI CONDICAM IN SYMBOLAM AD C.] sic habent nostri libri veteres, hoc primùm. Deinde huius lectionis rationem explica- D bimus. Cõdicere igitur, vt docet Festus, est dicendo denuntiare. symbola auté est id, quod à singulis conuiuis confertur in cenam, aut prandium, ἀπὸ τοῦ συμβάλλειν. de qua alibi dictum. Itaque huius loci hæc sentẽtia est, Denuntiabo Stephanio me ad cenam iturum apud eam, seu cum ea cenaturum in ædibus heri eius, collata symbola, & idem denuntiabo eius conseruo Sagarino Syro. Licet etiam legere *condixi*. quod habet editio Cameratiana, vt intelligamus Stichum iam denuntiasse. licet & *condictum*, vt est in vulgatis. RIVALES SVMVS] συνερασταί ἐσμέν. eandem amamus. DEDO.] in potestatem trado. MEAM CVLPAM HAB. NISI PROBÈ EXCRVC.] me accusato, nisi ego hunc diem totum in Genio curando consumsero: nisi ego hunc diem pro meo arbitratu potando, & scortando traduxero, quasi dies videatur vexari, cùm eum potando, & obsonando, & scortando conterimus. tralatio fortasse est ab iis, qui hosteis sibi deditos duriter, & inclementer tractant, & excruciant. Fortasse etiam respexit ad illud, quod Latini dicunt, *frangere diem*. de quo nos sat multa ad illum locum Horatij oda. 7. libr. 2. *Cum quo morantem sæpè diem mero Fregi*, &c. AMICAM TRANS. M.] ad amicã transibo meam. MI HANC OCC. N.] ibo hanc noctem mihi occupatum. ibo ad amicam meam, vt hanc noctem, & hunc locum mihi occupem apud eam, & cum ea hac nocte cubem. EADEM] eadem opera, eadem ratione, & via. ET IVBEBO AD SAG. CEN. C.] & iubebo apud Sagarinum cenam coqui. nostri libri habẽt, *& videbo*. quod si quis probabit, *videbo*, positũ erit, pro

prouidebo.hoc modo,prouidebo, vt cena coquatur apud Sagarinum,ſed ego, *iubebo*, lego. OBSONABO OBS.]obſonium emam.Atticum loquendi genus. AD CENAM CONDICERE.]denuntiare inter ſe,vt ad cenam conueniant. LICET HOC ATHENIS N.] de hac licentia ſeruili legendum Xenophon.Athen. Politia. ibi *τῶν δούλων δ' αὖ καὶ τῶν μετοίκων πλείστη ἐστὶν Ἀθήνησιν ἀκολασία, καὶ οὔτε πατάξαι ἔξεστιν αὐτόθι. οὔτε ὑπεκστήσεταί σοι ὁ δοῦλος*. id eſt, Demoſthen. Philipp.3. *ὑμεῖς τὴν παρρησίαν*, &c. IN DIVIDIAM VENIAM]in tædium,& moleſtiam. OSTIVM POSTICVM.] *ψευδόθυρον*. oſtium poſterius.Horat.*poſtico falle clientem*. POSTICAM PARTEM M. V.] magis vtuntur Epignomus & Pamphilippus poſtica parte ædium,quam aulica. Eà] per poſticum. VTRÓQVE]ad alteras ædeis ab alteris cómeatus continuatus eſt.ab vtriſque ædibus ad vtraſque iri poteſt. ITE HÀC SECVNDVM VOS ME.]vos ite hàc ſecundum me,id eſt,poſt me. EGO HVNC LACERO DIEM]ego hunc diem lacerare, & vt ſuprà dixit, excruciare, hoc eſt,potando, & epulando,& ſcortando conterere volo.Alij ſic,*ego ſum diei moleſtus ad ortum properanti, & præcipitanti, cúmque ſic garriens lacero. Nimis verboſus ſum & hac meâ loquacitate diei moleſtiam quodammodo creo.* A

B

GELASIMVS paraſitus. EPIGNOMVS adoleſcens.

GE. Libros inſpexi.tam confido,quàm poteſt,
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc interuiſo,iámne à portu aduenerit.
Vt eum aduenientem meis dictis deliniam.
EP. Hic quidem Gelaſimus eſt paraſitus,qui venit.
GE. Auſpicio hodie optumo exiui foras,
Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes.
Eum ſtrenua obſonauit.ſpectatum hoc mihi eſt.
Nam vt illa vitam repperit hodie ſibi, C
Item me ſpero facturum.augurium hoc facit
Epignomus hic quidem,qui aſtat:ibo,atque alloquar.
Epignome,vt ego te nunc conſpicio libens?
Vt præ lætitia lacrymæ præſiliunt mihi?
Valuiſtin' vſque? EP. ſuſtentatum'ſt ſedulò.
GE. Bene atque amicè dicis. Di dent quæ velis.
Propino tibi ſalutem plenis faucibus.
Cœnabis apud me,quoniam ſaluus aduenis.
EP. Vocata eſt opera. GE. numquid hoc tibi tam graue eſt?
Promitte. EP. certum eſt. GE. ſic fac, inquam. EP. certa res eſt. D
GE. Lubente me hercle facies. EP. idem ego iſtuc ſcio.
Quando vſus veniet,fiet. GE. nunc ergo vſus eſt.
EP. Non ædepol poſſum. GE. quid grauare? cenſeas?
Neſcio quid verò habeo in mundo.I modò.
EP. Alium conuiuam quærito tibi in hunc diem.
GE. Quin tu promittis? EP. non grauer,ſi poſſiem.
GE. Vnum quidem hercle certum promitto tibi:
Libens accipiam,certò ſi promiſeris.
EP. Valeas. GE. Certúmne eſt? EP. certum. cœnabo domi.
GE. Quandoquidem operam tuam non vis promittere,

Vin' ad

A Vin' ad te ad cœnam veniam? EP. ſi poſſim, velim:
Verùm hîc apud me cœnant alieni nouem.
GE. Haud poſtulo equidem medio in lecto accumbere,
Scis tu med eſſe imi ſubſellij virum.
EP. At ij oratores ſunt populi, ſummi viri,
Ambracia veniunt huc legati publicè.
GE. Ergo oratores populi, ſummates viri,
Summi accumbent. ego infimatis, infimus.
EP. Haud æquum eſt te inter oratores accipi.
GE. Equidem hercle orator ſum: ſed procedit parum.
EP. Cras de reliquiis nos volo. multum vale.
B GE. Perij hercle verò planè, non obnoxiè.
Vno Gelaſimo minus eſt, quàm dudum fuit.
Certum eſt muſtelæ poſthac, numquam credere.
Nam incertiorem nullam noui beſtiam.
Quin ipſa decies in die mutat locum.
Eam auſpicaui ego in re capitali mea.
Certum eſt amicos conuocare, vt conſulam
Quà lege me nunc eſurire oporteat.

LIBROS] libros de ridiculis, de dictis ridiculis περὶ γελοίων. OBTENTVRVM] retenturum, meum facturum, mihi conciliaturum. MEVM REGEM] Epignomum, qui me alit. PRÆTER PEDES] ante pedes. ſic apud Ciceronem lib. Accuſat. 3. *præter oculos Lollij hæc* C *omnia ferebant*. Nonius. OBSONAVIT] in obſonium ſibi parauit, & comedit. MVSTELA MVREM.] hoc augurij genus domeſticum à Telegono repertum eſt. VITAM REPP.] victum parauit. ITEM ME SP. F.] ita me ſpero victum mihi reperturum. AVGVR. H. FACIT EPIGNOMVS] hic Epignomus, qui præſtò eſt mihi loco bonæ auis eſt, vnde auguret mihi bene euenturũ. SVSTENTATVM'ST SEDVLÒ.] ſedulò nos ipſi ſuſtẽtauimus vſq. adhuc. PROPINO TIBI SALVT. PL.] ex paraſiti dignitate, & ingenio, & verbis vſus eſt ad ſuam perſonam accommodatis, vt ſi ſalutem dixit Epignomo paraſitus, propinaret plenis poculis. VOCATA EST OPERA] ego, quam vis tibi operam dare, non poſſum apud te cenare, mihi apud te cenare non licet. tranſlatum ab iis, qui ab aliis iam antè vocati, non poſſunt iis, qui poſtea vocarunt, promittere. NVNE ERGO VSVS EST] atqui nunc vſus eſt. HAVD POSTVLO EQ. MED IN L.] non poſtulo equidem me accumbere menſæ cum elegantibus, & primariis conuiuis in ſummo lecto. Secutus ſum libros vulgatos: nam veteres habent *haud poſtulo med in*, pro me in. d, interpoſito, vt infrà verſu proximo, *med eſſe*, pro me eſſe: figura veteribus vſitata. IMI SVBSELLII] infimi ſubſellij, nõ ſummi lecti. vel imum ſubſellium D oppoſuit, lecto: ſi legamus, *Haud poſtulo equidem med in lecto acc.* vt habent libri vetères, & quomodo edidit Camerarius. AMBRACIA] vrbs eſt Epiri, ſeu Theſprotiæ potiùs vt tradit Stephanus, Corinthiorum colonia. ERGO ORATORES POPVLI SVMMATES V.] ſummates, id eſt, primarij & principes. profert hunc locum Priſcianus lib. 7. EGO INFIMATIS] ego infimi ordinis, ſeu infimas, in infimo loco accumbam. profert hunc locum Priſcian. lib. 12. CRAS DE RELIQV. NOS VOLO] cras nos volo de reliquiis cenæ hodiernæ cenare. PERII HERCLE VERO PL. NON OBNOX.] profert quidem Gellius hunc locum lib. 7. cap. 17. ſed non ſatis explicat. Feſtus obnoxiũ eſſe ſcribit, obligatum pœnæ ob delictum, ſed hæc ſignificatio huic loco Plautino non conuenit. VNO GELASIMO M. EST, Q. D. F.] Gelaſimus è rerum natura ſublatus eſt. Gelaſimus eſſe deſiit inter viuos. vno minus eſt Gelaſimo in natura rerum, quàm prius fuit. MVSTELÆ] ex qua auguratus fueram me victum eſſe quamprimum reperturũ. EAM AVSP. EGO IN RE C.] eam auſpicatus ſum, vel eam vt auſpicium mihi faceret, ſumſi: in re capitali mea, id eſt, in re mea, quæ ad caput, & ſalutem pertinet, vel in perniciem meam. ſed ſi hanc explicationem poſteriorem probaremus, legendum eſſet *in rem capitalem meam*. VT CONSVLEM] eos.

ANTIPHO senex. PAMPHILIPPVS. A
EPIGNOMVS.

AN. ITa me Di bene ament, meásque mihi bene seruassint filias,
Vt mihi volupe'st Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Rediisse video, bene gesta re, ambos: te, & fratrem tuum,
PA. Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse Antipho.
Nunc quia te amicum mihi experior esse, creditur tibi.
AN. Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus nisi dixisset mihi,
Te apud se cœnaturum esse hodie, cùm me ad se ad cœnam vocat:
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam aduenientibus,
Quàm me ad illum promittere, nisi nollem ei aduersarier. B
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil desidero,
Cras apud me eritis, & tu, & ille cum vestris vxoribus.
PA. Et apud me perendie. nam ille here me iam vocauerat
In hunc diem. sed satin' ego tecum pacificatus sum Antipho?
AN. Quando ita rem gessistis, vti vos vellem, amicos atque addecet,
Pax, commerciúmque est vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
Vt cuique homini res parata est, firmi amici sunt. si res labat,
Itidem amici collabascunt. res amicos inuenit.
EP. Iam redeo. nimia volupta'st, si diu afueris domo,
Domum si redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obuiam. C
Nam ita me absente familiarem rem vxor curauit meam:
Omnium me exsulem atque inanem fecit ægritudinum.
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum socero suo.
PA. Quid agitur Epignome? EP. quid tu? quamdudum in portum venis
Huc? PA. longissimè. EP. post illa iam iste est tranquillus tibi?
AN. Magis, quàm mare, quo ambo estis vecti. EP. facis, vt alias res soles.
Hodiéne exoneramus nauem frater? PA. clementer volo. D
Nosmet potius oneremus vicissatim voluptatibus.
Quàm mox cocta est cœna? impransus ego sum. EP. abi intrò ad me & laua.
PA. Deos salutatum, atque vxorem modò intrò deuortor domum.
EP. Apud nos hîc eccilla festinat cum sorore vxor tua.
PA. Optimum est iam. istoc moræ minus erit. iam ego apud te ero.
AN. Priusquam abis, præsente te huic apologum agere vnum volo.
EP. Maxumè. AN. fuit olim, quasi ego sum, senex. ei filiæ
Duæ erant, quasi nunc meæ sunt. eæ erãt duobus nuptæ fratribus.
Quasi nunc meæ sunt vobis. PA. miror quò euasuru'st apologus

Minor

A AN. Minor ex illis adoleſcens fidicinam atque tibicinam
Peregrè aduexerat. quaſi nunc tu:ſed ille erat celebs ſenex,
Quaſi ego nunc ſum. PA. perge porrò. præſens hic quidem eſt apologus.
AN. Deinde ſenex ille illi dixit, cuius erat tibicina,
Quaſi ego nunc tibi dico. PA. auſculto, atque animum aduorto ſedulò.
AN. Ego tibi meam filiam, bene qui cum cubitares dedi:
Nunc mihi reddi ego æquum eſſe abs te, qui cum cubitem, cenſeo.
PA. Quis iſtuc dicit, an ille, quaſi tu? AN. quaſi ego nunc dico tibi.
B Immò duas dabo, inquit ille adoleſcens, vna ſi parum eſt:
Et ſi duarum pœnitet, inquit, addentur duæ.
PA. Quis iſtuc? quæſo. an ille quaſi ego? AN. is ipſe quaſi tu, ſenex
Ille, quaſi ego, ſi vis, inquit, quattuor ſanè dato,
Dum quidem hercle quod edant, addas, meum ne contruncent cibum.
PA. Videlicet illum fuiſſe parcum ſenem, qui dixerit.
Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum popoſcerit.
AN. Videlicet fuiſſe illum nequam adoleſcentem, qui illico
Ille vbi poſcit, denegauit ſe dare granum tritici.
Hercle quia æquum poſtulabat ille ſenex, quandoquidem
C Filiæ ille dederat dotem, accipere pro tibicina.
PA. Hercle ille quidem certè adoleſcens doctè vorſutus fuit,
Qui ſeni illi concubinam dare dotatam noluit.
AN. Senex quidem voluit, ſi poſſet, indipiſci de cibo.
Quia nequiuit qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fiat, ille inquit adoleſcens. facis benignè, inquit ſenex,
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, vt fieri voles.
Sed ego ibo intrò, & gratulabor voſtrum aduentum filiis.
Poſtea ibo lauatum in pyelum, ibi fouebo ſenectutem meam.
Pòſt vbi lauero, otioſus vos opperiar accubans.
D PA. Graphicum mortalem Antiphonem. vt Apologum fecit, quàm fabre?
Vt iam nunc ſceleſtus eſſe cupit pro adoleſcentulo?
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet ſenem.
Námque ædepol aliud quidem illi, quid amica opus ſit, neſcio.
Sed quid agit paraſitus noſter Gelaſimus? etiam valet.
EP. Vide ædepol hominem haud perdudum. PA. quid agit? EP. quod famelicus.
PA. Quin vocaſti hominem ad cœnam? EP. nequid adueniens perderem.
Atque eccum tibi lupum in ſermone. præſens, eſuriens adeſt.
PA. Ludificemur hominem. EP. capiti conſilij memorem mones.

SERVASSINT] seruauerint. VOLVPE'ST] iucundum est. SATIS ABS TE ACC.] A
nisi certò scirem te mihi esse amicũ, tibi non crederé, & te, vt fideiussores, aut sponsores po-
sceré, qui hoc mihi ita esse promitterent, & præstarét. Nunc auté qui me experior te mihi ami-
cum esse, hoc tibi credo sine sponsoribus seu prædibus, & sine satisdatione. Sic in Mostell. *si ac-
ceptum tibi habes illum amicum esse sempiternum*. ibidem: *si tibi sat acceptum est fore amicũ tibi sempiternum*.
AD ILLVM PR.] promittere me apud illum cenaturum. GRATIAM ABS TE INI-
RE VERBIS] tibi gratificari verbis. TECVM PAC. SVM] tibi reconciliatus sum. VTI
VOS V. A. ATQVE ADD.] ita vt vos vellem, & vt amicos decet. PAX, COMMER-
CIÚMQVE] tralatio, aut allegoria à ciuitatibus aut rebus publicis, quæ cum aliis ciuitatibus
pacem habent, & commercium. Nam inter eas, inter quas bellum est, non est commercium.
VT CVIQVE H. RES P.] vt quisque diues est, ita amicos firmos, & stabileis habet, diuitias
enim sequuntur, & colunt amici. *vulgus enim*, vt ille ait, *amicitias vtilitate probat*. SI RES LA-
BAT ITIDEM AMICI] Horatius. *diffugiunt cadis Cum fæce siccatis amici, Ferre iugum pariter do-
losi*. IAM REDEO] iam redeo domo ad Pamphilippum. NIMIA V. SI DIV AF.]
A DOMO, &c.] maxima voluptas est homini, qui diu afuerit domo, domum redire, si modò
nihil offendat domi, quod ei ægritudinem aliquam afferat. OMNIVM ME EXS. &c.]
sic legendum, non vt vulgò, *exilem*. sententia autem est aperta. significat eum se ab vxore factum B
esse omnium ægritudinum expertem, quod rem familiarem se absente diligenter curarit. exsul
ægritudinum. tralatio, id est, qui ab ægritudinibus longè abest. LONGISSIME] dudum veni.
POST ILLA] postea. TRANQVILLVS] placatus, ęquus. CLEMENTER] non nimis pro-
perè: cõmodo nostro. placidè. VICISSAT.] vicissim. APVD N.] domi nostræ. FESTINAT]
Horat. oda lib. *cuncta festinas domus*. ISTOC MORÆ M. E.] si vxor mea domi tuæ est, vt dicis,
tãto minus erit moræ. FVIT OLIM Q. EGO S.] fuit olim senex quidam vt ego sum. QVÒ
EVASVRV'ST] quem exitum sit habiturus. QVICVM C.] aliquam cum qua cubitem. ET
SI DVAR. P.] & si duæ non satis erunt. IS IPSE, QVASI TV] is ipse adolescens, quasi
tu, dixit illa superiora. DVM QVIDEM H. QVOD EDANT,] dum modò sanè addas,
quod puellæ illæ comedant. CONTRVNEENT] comminuant, consumant. VIDELICET
ILLVM F.] id est, intelligere licet, seu perspicuum est, illum senem parcum fuisse, qui illa
dixerit, nempe, quattuor sanè dato, dum quod edant, addas. QVONIAM ILLE ILLI,
&c.] quoniam ille adolescens, illi pollicetur, nempe seni se daturum puellas, quot velit, qui, se-
nex, eum adolescentem popo scerit cibum. VIDELICET] perspicuum est. ILLE] senex.
ACCIPERE] dotem. æquum postulabat accipere dotem pro tibicina, quandoquidem filiæ
dotem dederat. SENEX QVIDAM V. SI P. IND.] senex quidem voluit, quod ad cibum C
attinet, consequi, seu adipisci, seu obtinere, si posset. voluit senex, si posset, cum puellis etiam ci-
bum, vnde alerentur, obtinere: sed quia nequiuit, ea lege puellas ab adolescente obtinere, vt ci-
bum quoque adipisceretur, dixit se velle illas ea lege accipere, qua lege licuit. nempe etiam sine
cibo. FACIS B.] facis liberaliter. HABEON' REM F.? INQVIT] résne transacta &
rata est? inquit senex. promittísne mihi hanc rem tibi hac lege placere? ET GRATVL. V.
ADV. F.] filiis, id est, filiabus. Profert Priscianus lib. 7. PÒST IBO LAVATVM IN P.]
in pyelum, id est, in balneum, seu vas balnearium, labrum. pyelos, vas amplum, in quo ve-
teres lauabant. vos Græca est πύελος Iulius Pollux lib. 10. cap. 16. καὶ μὴν τῶν ἐν τῷ
βαλανείῳ σκευῶν ὀνόματα ἀσάμινθος, πύελος χρουνός, &c. Lectionem vulgatam, pilum,
& inaneis eorum, qui ita legunt, explicationes, futiles que coniecturas, neque necesse habeo re-
fellere, cùm se ipsæ refellant. neque mihi operæpretium videtur, ad alia properanti. GRA-
PHICVM MORT.] ô elegantem hominem, & venustum, & quasi pictum, suprà. FABRÈ]
artificiosè, vel, vt Nonius, perfectè. VT IAM NVNC SCELVS ESSE C. PRO AD.]
quàm cupit iam nunc tamquã adolescentulus scelestus, id est, flagitiosus esse? impropriè *scele-* D
stum pro flagitioso posuit. nam *scelestus* intelligitur propriè, qui deos aut parenteis læsit, aut qui
se cruore contaminauit. Licet etiam dicere esse hyperbolen. nam libido in sene non solùm fla-
gitiosa est, sed etiam, pęnè dicã, scelerosa. Sic ferè Cicero epist. 1. lib. 6. ad Atticũ οὐκ ἔλαθέ σε,
illud de gestu histrionis. Tu scelestè suspicaris, ego ἀφελῶς scripsi. QVOD FAMELICVS]
id agit, quod famelicus agere solet. NE QVIM ADV. P.] ne quàm primùm aduenicns ia-
cturam facerem. nam parasitum alere, est perdere. ATQVE ECCVM T. L.] prouerbium
est. sic Terent. Adelph. act. 4. scen. 1. *Lupus in fabula*. ad quem locum lege Donatum. CAPTI
CONS. M. M.] mones me memorem consilij, quod iam ipse ceperam. etiam hoc memorem
mones. prouerbium olet.

GELASIMVS PARASITVS. PAMPHI- LIPP. EPIGNOMVS.

GE. EST ita vt occœpi narrare vobis. cùm hic non affui,
Cum amicis deliberaui iam, & cum cognatis meis.

Id mihi

A Id mihi auctores fuere, vt egomet me hodie iugularem fame.
Sed videóne ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is est.
Aggrediar hominem. sperate Pamphilippe, ô spes mea;
O mea vita, ô mea voluptas, salue, saluum gaudeo,
Peregre in patriam redisse saluum. PA. salue Gelasime.
GE. Valuistin' bene? PA. sustentaui sedulò. GE. ædepol gaudeo,
Ædepol ne egomet mihi modiûm nunc mille esse argenti velim.
EP. Quid eo opus est? GE. hunc ad cœnam hercle vt vocem, te non vocem.
EP. Aduorsum te fabulare illud quidem. GE. ambos vt vocem.
B EP. Ædepol te vocem libenter, si superfiat locus.
GE. Quin tu stas obstrusero aliquid strenuè. EP. immò vnum hoc potest
GE. Quid? EP. vbi conuiuæ abierint, tum venias. GE. væ ætati tuæ.
EP. Vnà lautum, non ad cœnam dico. GE. Di te perduint.
Quid agis Pamphilippe? PA. ad cœnam hercle aliò promisi, foras.
GE. Quid? foras? PA. foras? hercle verò. GE. quî, malum, tibi lasso libet
Foris cœnare? PA. vtrum tu censes? GE. iube domi cœnam coqui,
C Atque ad illum renuntiari. PA. solus cœnabo domi?
GE. Non enim solus. me vocato. PA. at ille ne succenseat,
Mea qui caussa sumtum fecit. GE. facilè excusari potest.
Mihi modò ausculta. iube domi cœnam coqui. EP. non me quidem
Faciet auctore hodie, vt illum decipiat. GE. non tu hinc abis?
Nisi me non perspicere censes quid agas. caue sis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quasi esuriens lupus.
Non tu scis, quàm afflictentur homines noctu hic in via?
D PA. Tanto plureis, qui defendant, ire aduorsum iussero.
EP. Non it, non it, quia tanto opere suades ne betat. GE. iube
Domi mihi, tibi, tuæque vxori celeriter cœnam coqui.
Si hercle faxis, non te, opinor, dices deceptum fore.
PA. Tibi per hanc cœnam incœnato Gelasime esse hodie licet.
GE. Ibísne ad cœnam foras? PA. apud fratrem cœno in proximo.
GE. Certúmne est? PA. certum. GE. ædepol te hodie lapide percussum velim.
PA. Non metuo. per hortum transibo: non prodibo in publicum.
EP. Quid ais Gelasime? GE. oratores tu accipis. habeas tibi.
EP. Tua pol réfert enim. GE. siquidem mea réfert, opera vtere.
EP. Esse ædepol tibi, opinor, etiam vni locum esse conspicor,

Vbi accubes. PA. sanè faciundum censeo. GE. ô lux oppidi. A
EP. Si arctè poteris accubare. GE. vel inter cuneos ferreos.
Tantillum loci vbi catellus cubet, id mihi sat est loci.
PA. Exorabo aliquo modo. EP. veni. GE. huccine? EP. imò in carcerem.
Nam hîc quidem meliorem genium tuum non facies. eamus tu.
PA. Deos salutabo modò, postea ad te continuò transeo.
GE. Quid agitur? EP. dixi equidem, in carcerem ires. GE. quin si iusseris,
Eò quoque ibo. PA. Di immortales. hic quidem vi summa in crucem
Cena aut prandio perduci potest. GE. ita ingenium meum est. B
Qui cum vis, depugno multo facilius, quàm cum fame.
PA. Non ergo is tu? apud me satis spectata est mihi iam tua felicitas.
Dum parasitus mihi, atque fratri fuisti. rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelasimo mihi te Catagelasimum.
GE. Iámne abisti Gelasime? vide quid es capturus consilij.
Egóne? túne? mihíne, tibíne? vides vt annona est grauis?
Vt benignitates hominum periêre & prothymiæ?
Vides ridiculos nihili fieri, atque ipsos parasitarier?
Numquam ædepol me viuum quisquam in crastinum prospiciet diem.
Nam mihi iam intus potione vincea onerabo gulam. C
Neque ego hoc committam, vt homines mortuum me dicant fame.

EST ITA VT HCC.] alloquitur spectatores, narrátque eis, quod cum amicis consilium cœperit. Referendum est autem huius scenæ principiũ ad illa prostrema scenę *Libros inspexi*, &c. Certum est amicos conuocare, vt consulem, &c. ID MIHI AVCT. F.] sic est legendum, & ita semper loquitur Plaut. non, vt habent libri vulgati, *ita mihi* SPERATE PAMPH.] exspectate Pamphilum, quem ego speraui saluum ex Asia aduenturum, mihíque præsidio aduersus famem futuram. SVSTENTAVI SEDVLÒ] sic suprà *Libros inspexi sustentatum est sedulò.* ÆDEPOL NE EGOMET MIHI, &c.] velim nunc mihi esse mille modiorum argenti. mille modiûm autem, seu mille modiorum, sic dictum, vt mille nummûm, mille hominum, mille ouium: quæ sunt à nobis annotata in commentariis Horatianis, & Æmilianis, seu Cornelianis. TE NON VOCEM] hoc eò dicit, quia ab Epignomo impetrare non potuit, D vt apud eum cum aliis summatibus viris cenaret, si non in summo lecto, at in imo subsellio. ADVORSVM TE F. ILLÚDQVE] hoc eò dicit Epignomus, quod ipse erat pater cenæ, seu conuiuator. SI SVPERFIAT] si supersit locus. OBTRVSERO ALIQ. STR.] opposuero aliquid, fortasse cubitum. strenuè, fortiter. VNA LAVTVM, NON AD C. D.] venias, inquam, lautum, non cenatum. PEREVINT] perdant. VTRVM TV C.?] vtrum duorum censes, me domi cenare, an foris? AD ILLVM] qui te vocauit. RENVNTIARI] te non iturum. AT ILLE NE SVCC.] at periculum est, vel at verendum est, ne ille succenseat. NON TV HINC ABIS?] Gelasimus Epignomum sibi aduersantem abigere conatur. NISI ME NON PERS.] nisi fortè putas me non videre, quid spectes, & quò animum intédas. significat parasitus Epignomum captare hæreditatem fratris Pamphilippi, vt intelligere licet ex iis, quæ sequuntur. CAVE SIS TV TIBI] alloquitur nunc Pamphilippum. ILLIC HOMO] Epignomus. INHIAT] captat, aucupatur. hians appetit: & idcirco te ad cenam inuitauit. NON TV SCIS QVÀM AFFL.] ignorásne quomodo, vel quàm valde, & quàm sæpè noctu afflictentur homines domum è cena redeuntes? afflictentur autem, id est, in terram præcipites dentur, & abiiciantur, à grassatoribus scilicet, & furibus nocturnis. Libri vulgati habent *efflictentur*, quibuscum & nonnulli libri veteres consentiunt. IRE ADVERSVM]

A AVERSVM] ire aduersus fures, & grassatores nocturnos. NON IT] non it ad cenam apud se. VT BETAT] vt eat: *betere* est ire, ex quo perbitere, petire. Festus, Nonius. TIBI, PER H. CENAM INC.] id est, si nulla tibi alia Gelasime cena parata est, quàm ea, quæ domi nostræ parabitur, incenatus hodie dormies. OPERA VTE.] vtere mea opera, si mea refert te oratores istos accipere. ARCTE] angustè. angusto loco. VEL INTER C. F.] id est, vel in arctissimo loco accumbere potero. hyperbole. Quid enim angustius eo loco, in quē duo, aut plures cunei adiguntur, verbi gratia, cùm lignum aliquod finditur? HVCCINE?] in has ædeis? Epignomi ædeis indicat. MELIOREM GENIVM TVVM NON FAC.] non melius Genium tuum curabis. malim legi *haud facies*, propter versum. EAMVS TV] eamus tu Pamphilippe. NAM HIC QVIDEM SINE VI, &c.] nam hic quidem ita esurit, vel ita fame premitur, vt sine vlla vi ad crucem perduci possit, prandio cum cena proposita. QVICVM VIS] cum quo vis. TVA FELICITAS] satis spectata est à me domi meę tua felicitas, quandiu parasitus, &c. satis te cognoui fortunatum, quandiu parasitus, &c. tua felicitas autem, dixit, quasi dicere vellet, tua fidelitas. REM CONFREGIMVS] nunc rem familiarem amisimus. rem confregimus autem dixit, vt si diceret, nauem confregimus, id est, naufragium nostræ rei familiaris fecimus. NVNC EGO NOLO TE È GELAS.] nolo te è ridiculo, & vrbano risum mo-
B uente, fieri deridiculum, & derisui esse. VIDES, VT ANNONA EST GR.] vides, quàm annona sit grauis. Licet legere & sine interrogatione, hoc modo, *vides, vt annona est grauis*. id est, vides, quàm sit grauis, & difficilis annona, quanta sit rerum ad victum necessariarum caritas. PROTHYMIÆ] saluete animorū studia, & promtę voluntates. infrà scena, *Saluete Athenæ. Salutationes, blāditias, prothymias*. RIDICVLO] eos, qui risum mouent. PARASITAR.] à diuitibus, vt à parasitis captari, & lactari? NAM MIHI INTVS POTION. V.] nam mihi domi laqueo circundabo gulam. potione vincea dixit facetè, quasi dicturus fuerit potione vinacea, seu vincea, cùm tamē interea ad vinculum, & vinctionem alluderet, à verbo vincio: quemadmodū rectè explicat Adrianus Turnebus lib. 9. Aduers. cap. 21. Præterea, Festus docet veteres vinciam dixisse continentem: vt alia ratione, neque tamen minus venusta, & faceta. Plautus vinceam, seu vinciam potionem, appellasse intelligatur, laqueum, quod contineat.

STICHVS.

C
MOre hoc fit, atque stultè, mea sententia,
Si quem hominem exspectant, eum solent prouisere,
Qui hercle illa caussa nihilo citius venit.
Idem ego nunc facio, qui prouiso Sagarinum,
Qui nihilo citius venit tamen hac gratia.
Iam hercle ego decumbam solus, si ille huc non venit,
Cadum modò hinc à me huc cum vino transferam,
Postea accumbam, quia sensim extabescit dies.

ATQVE STVLTE] & quidem stultè. EVM SOLENT PROVISERE] eum solent porrò visere, & longè visere, vltrò visere. HAC GRATIA] ob hanc causam, quòd eum
D prouiso. DECVMBAM] cubabo deorsum, cubabo in lecto molliter, & remissè. propriè dicuntur ægroti decumbere. A ME] ab ædibus heri mei: vel à cella mea. HVC] in ædeis Pamphilippi. EXTABESCIT] minuitur. tralatio est.

SAGARINVS, STICHVS serui duo.

SAluete Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
O terra herilis patria, te video libens.
Sed amica mea & conserua quid agat Stephanium,
Cura est: vt valeat. nam Sticho mandaueram
Salutem vt nuntiaret, atque ei vt diceret
Me hodie venturum, vt cenam coqueret tempori.

Sed Stichus est hic quidem. ST. fecisti here facetias, A
Cùm hoc donauisti dono tuum seruo Stichum.
Pro Di immortales, quot ego voluptates fero?
Quot risiones, quot iocos, quot sauia,
Saltationes, blanditias, prothymias?
SAG. Stiche. ST. hem. SAG. quid fit? ST. euge Sagarine lepidissime.
Fero conuiuam Dionysum mihi & tibi.
Namque ædepol cœna dicta est, locus liber datus'st
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos est conuiuium.
Ibi noster cœnat cum vxore adeò & Antipho.
Ibidem herus est voster. hoc mihi dono datum'st. B
SA. Quis somniauit aurum? ST. quid id ad te attinet?
Proin tu lauare propera. SA. lautus sum. ST. optimè,
Sequere ergo hàc me intrò. SA. ego verò sequor.
ST. Volo eluamus hodie. peregrina omnia
Relinque: Athenas nunc colamus: sequere me.
SA. Sequor, & domum redeundi principium placet.
Bona scæua, strenáque obuiam accessit mihi.

QVÆ NVTRICES GRÆCIÆ] subintellige, estis. quæ Græciæ, atque adeò omnibus aliis nationibus fruges distribuistis. M. Tullius, pro Lucio Flacco. *Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omneis terras distributæ putantur.* Isocrates in Panegyrico. Aristides in Panathen. Lucretius proëmio lib. 6. *Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris, Diderunt quondam præclaro nomine Athenæ*, &c. C — CVRA EST] cura est sciendi. est mihi curæ scire, quid agat, vt valeat. SALVTEM VT N.] vt ei salutem nuntiaret, eíque diceret. TEMBORI] al. temperi. FECISTI H..F.] alloquitur herum suũ absentem Stychus. cadum vini, quem ab illo dono acceperat, portãs in ædeis Pamphilippi. fecisti facetias autem, id est, fecisti res facetas, & lepidas. ne & factis te lepidum, ac facetum esse declarasti. CVM HOC DONASTI DONO] hoc vini cado. suprà scena. *Cùm re bene gest. Cadum tibi veteris vini propino* PROTHYMIAS] animi alacritates, promtas voluntates, vt sup. scena, *Est ita vt.* in extr. DIONYSVM] Bacchum. CENA DICTA EST] cena condicta est. HOC] hic vini veteris cadus. QVIS SOMN. AVRVM?] libri nostri veteres habent. *Quin somniaui verùm.* nonnulli vulgati. *Quis obsonauit aurum* VOLO ELVAMVS] volo hodie, quidquid vobis pecul ij est profundi. vide suprà. ET DOM. RED. PRINCIP. PL.] & hoc auspiciũ, quod mihi obiicitur, domum redeunti placet. BONA SCÆVA STRENÁQVE] sic restitui ex nostrorum librorum veterum auctoritate. quid sit, bona scena, diximus suprà in Pseudolo, ibi. *Bene ego prædatus ibo, noui, bona scæna est mihi.* quid sit strena, docet Festus his verbis, *strenam vocamus, quæ datur die religioso boni* D *ominis gratia, à numero, quo significatur alterum, tertiúmque venturum similis commodi, veluti trena quæ, præposita s. littera, dicitur strena, vt in lite solebant antiqui dicere slitem.* significat igitur se bonis auibus domum redire.

STEPHANIVM ancilla.

MIrum videri nemini vestrûm volo, spectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam. faciam vos certiores,
Domo dudum sum huc arcessita. quoniam nuntiatum est,
Istarum venturos viros. ibi festinamus omnes,
Lectis sternendis studuimus, munditiísque apparandis.

A Inter illud tamen negotium meis curaui amicis,
Sticho & conseruo Sagarino meo, cœna cocta vt esset.
Stichus obsonatus est. cæterùm ego curando id allegaui.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hîc aduenientes.

HINC] ex ædibus Epignomi. FESTINAMVS OMNES] omnes studiosè operam damus Epignomo, & eius vxori. OBSONATVS EST] obsonium parauit. CÆTERVM EGO CVRANDO ID ALL.] ceteroqui ego aliquem alligaui, id est, priuatum misi, qui id curaret, & coqueret.

SAGARINVS, STICHVS, serui duo.

B Agite, ite foras, ferte pompam, cado te præficio Stiche.
Omnibus modis tentare certum'st nostrum hodie conuiuium.
Ita me Di ament, lepidè accipiemur, cum hoc recipiamur in loco
Quisquis prætereat, comissatum volo vocari. ST. cónuenit,
Dum quidem hercle quisque veniat cum vino suo. nam hinc quidem
Hodie polluctura, præter nos iam dabitur nemini.
Nosmet inter nos ministremus monotrohpè. hoc conuiuium est
C Pro opibus nostris, satis commodulè, nucibus, fabulis, ficulis,
Oleæ in tryblio, lupilli, cum minuto crustulo.
Sat est seruo homini modestè melius facere sumtum, quàm ampliter
Suum quémque decet. quibus diuitiæ domi sunt, scaphio, cantharis.
Batiolis bibunt. nos nostro Samiolo poterio
Tamen viuimus. nos tamen efficimus pro opibus nostra mœnia.
SA. Amicæ vter vtrubi accumbamus? ST. abi tu sanè superior.
Atque adeò, vt tu scire possis, factum ego hoc tecum diuido.
Vide: vtram tibi libet etiamnum capere, cape prouinciam.
D SA. Quid istuc est prouinciæ? ST. Vtrum Fontinali, an Libero.
Imperium te inhibere mauis. SA. nimio liquido libero
Sed amica mea & tua dum comit, dúmque se exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos strategum te facio huic conuiuio.
ST. Nimiùm lepidè in mentem venit. potius in subsellio
Cynicè accipiemur, quàm in lectis. SA. immò enim hîc magis est dulcius.
Sed interim Stratege noster, cur hic cessat cantharus?
Vide quot cyathos hos bibimus. ST. tot, quot digiti sunt tibi in manu.
Cantio Græca est ἢ πέντε πῖν' ἢ τρία πῖν' ἢ μὴ τέτταρα,
Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, si sapis.

SA. Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium. A
Bibe, ſi bibis. ST. non mora erit apud me. SA. ædepol conuiui ſat eſt,
Modò noſtra huc amica accedat. id abeſt, aliud nihil abeſt.
Lepidè hoc actum eſt. tibi propino cantharum. vinum tu habes.
ST. Nimis vellem aliquid pulpamenti. SA. ſi horum, quæ aſſunt, pœnitet,
Nihil eſt. tene aquam. ST. melius dicis: nihil moror cupedia,
Bibe tibicen, age ſiquid agis, bibendum hercle hoc eſt: ne nega.
Quid hoc faſtidis? quod faciundum vides eſſe tibi? quin bibis?
Age, ſi quid agis. accipe, inquam. non hoc impendet publicum. B
Haud tuum iſtuc eſt te vereri. eripe ex ore tibias.
ST. Vbi illic biberit, vel ſeruato meum modum, vel tu dato.
Nolo ego nos pro ſummo bibere. nulli relerimus poſtea.
Namque ædepol, quamuis deſubito vel cadus verti poteſt.
SA. Quid agitur? quamquam grauatus fuiſti, non nocuit tamen.
Age tibicen quando bibiſti, refer ad labias tibias.
Suffla celeriter tibi buccas, quaſi proſerpens beſtia.
Age dum Stiche, vter demutaſſit, poculo multabitur.
ST. Bonum ius dicis: impetrare oportet, quia æquum poſtulas.
Age ergo, obſerua. ſi peccaſſis, multam hîc retinebo illico
SA. Optimum atque æquiſſimum oras. ST. hem tibi, hoc primum omnium, C
Hæc facetia'ſt, amare inter ſe riualeis duos:
Vno cantharo potare, & vnum ſcortum ducere.
Hoc memorabili'ſt. ego tu ſum. tu es ego, vni animi ſumus,
Vnam amicam amamus ambo: mecum vbi eſt, tecum eſt tamen:
Tecum autem vbi eſt, mecum autem ibi eſt: neuter alteri inuidet.
SA. Ohe. iam ſatis. nolo obcædes. catuli vt ludunt, nunc volo.
Vin' amicam huc euocemus? ea ſaltabit. ST. cenſeo.
SA. Mea ſuauis, amabilis, amœna Stephanium, ad amores tuos D
Foras egredere. ſatis mihi pulcra es. ST. at enim pulcerrima.
SA. Fac nos hilaros hilariores opera atque aduentu tuo.
Peregre aduenientes te expetimus. Stephanicidium, mel meum,
Si amabilitas tibi noſtra placet, ſi tibi ambo accepti ſumus.

FERTE POMPAM] ferte ordine, vt fit in pompa, quæ ad conuiuium agitandum nata, & parata ſunt. LEPIDÈ ACCIPIEMVR] eleganter, & venuſtè tractabimur, cùm in hunc locum recipiamur. COMISSATVM VOLO VOCARI] volo inuitari ad ſaltandum, & laſciuiendum, & licenter iocandum, molliterque viuendum. comiſſari idem valet, quod κωμάζειν, vt ſæpè docuimus, eiúſque origo Græca eſt, non Latina à comedo, vt putant iſti ludimagiſtri triobolares, quod ſemel malè didicerunt, dediſcere non poſſunt. POLLVCTVRA] polluctura propriè dicitur de decimis, quæ ſacrantur Herculi. NOSMET INTER NOS MINISTR.] nos ſimus ipſi nobis miniſtri, vt ij, qui ſoli viuunt, & quibus non eſt vllus victus quotidiani

A quotidiani administer, *monotrophe* accipio, vt sit aduerbiū. quòd autē quidā accipiūt in vocandi casu, volunt Sagarinum à Stycho monotrophum appellari, quòd solus sit, non conseruum habeat, neque ancillam conseruam, quia vt illi dicunt, qui talis est, sibi ipse ministrare cogitur, falluntur. nam refellit eos Plautus ipse, qui Sticho nullum tribuit conseruum, nullámue conseruam, Sagarinū contra Stephanium contubernalem & conseruam. suprà scena. *Cùm bene re gesta, Amicam habeo Stephaniū hinc ex proximo Tui fratris ancillam. et condicam symbolā Ad cœnam, & eius conseruo Sagarino Syro.* FABVLIS] paruis fabis. non enim fabulæ sunt intelligendæ à fando. OLEÆ IN TRYBLIO] cùm in nostris libris veteribus ita scriptum reperiissem, *Olea in triplio*, nos ex iis obscuris vestigiis veræ scripturæ, *Olea in tryblio*, reponendum esse existimauimus: quod item Adriano Turnebo iam antè venerat in mentem. *tryblium* autem, nomen Græcū est, significátque catinum, aut patellam. LVPILLI] parui lupini. sic autem legendum, non *lupillo*. CVM MINVTO CRVSTVLO] id est, cum minutis crustulis. Horat. *pueris olim dant crustula blandi Doctores elementa velint vt discere prima.* MODESTÈ MELIVS F. S. QVÀM AMPLITER] melius est sumtum facere mediocriter & modicè, quàm amplè, & opiparè. Profert Nonius. arbitror etiam Carisium hunc locum spectantem hoc notasse. *ampliter* Plautus, pro, *amplè*. BALIOLIS] baliola, genus est poculi, vt & scaphium. Nonius ex Plauto in Colace *B* *baliolam auream octo pondo habebat.* sed legendum potius *baliocis* apud Plautum, vt Adriano Turnebo videtur, & apud Nonium *balioca*. SAMIOLO POTERIO] samiolo poculi. poterium ποτήριον, vox Græca est. Samia vasa autem erant fictilia. Cicero Fragm. lib. 6. de Rep. *Oratio extat, Læli, quam omnes habemus in manibus, quàm diis immortalibus grata sint sympina, seu sympima Pontificum, samiaq́, vt is scribit, capedines.* Idem pro Lucio Murena. *atque ille homo eruditissimus ac Stoicus strauit pelliculis hædinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa samia: quasi verò esset Diogenes Cynicus mortuus*, &c. NOS TAMEN OFFICIO PRO OPIBVS NOSTRA MOEN.] allegoria est, quæ prouerbium olet: significat autem Stychus se, & Sagarinum sumtum facere pro facultatibus, & apparasse conuiuium suis fortunis cōsentaneum. tracta autem allegoria est à ciuibus, qui mœnia vrbis suæ faciunt pro opibus suis. Alij *mœnia* dictum volunt pro *munia*, vt mœnera pro munera, & cœra pro cura, & pœnire, pro punire, & similia. & ductum esse volunt ab iis, qui se pro suis opibus, & facultatibus fungi munere, & pecuniam conferre prædicant. AMICÆ VTER VTRVBI ACCVMB.] vter vtro in loco accumbamus amicæ nostræ? quærit, vter accumbat in superiore loco, vter in inferiore. Nam vt vterque amicæ accumberet, necesse erat amicam mediam recumbere, & alterum in superiore, alterum in inferiore ei accumbere. Itaque respondet Stichus, abi tu superior, id est, abi & accumbe superior. FACTVM] minus negotium. *C* VTRVM FONTINALI, AN LIBERO] sic legendum esse rectè coniecit Adrianus Turnebus, eique assentior. nam & in vulgatis, & in veteribus, legitur *fontali* minus emendatè. *Fontinali* autem, subintellige, à fontinalibus fontium sacris. Fest. *fontinalia fontium sacra.* Vnde & Romæ Fontinalis porta. Sentētia autem horum verborum hæc est, vtrum in aquam, an in vinum imperium habere: seu vtrum aquæ, an vino præesse mauis? NIMIO LIQVIDO LIBERO] nimio malo, id est, multo malo præesse libero, liquido, & defæcato, quàm aquæ. DVM C.] se, ἀπὸ κοινοῦ, ludere, bibere. STRATEGVM] imperatorem, seu exercitus ducem. sed strategum pro imperatore, & magistro conuiuij simpliciter posuit. IN SVBSELLIIS] in humiliore sede, seu loco. CYNICÈ] Cynicorum in morem. NON IN LECTIS] qui sunt subsellio altiores. MAGIS EST DVLCIVS] pleonasmus, magis, enim superuacaneum est. CVR HIC CESSAT C.] cur non bibimus? TOT QVOT DIGITI SVNT TIBI] quinque. CANTIO EST GRÆCA, &c.] id est, aut quinque bibe, aut treis, aut non quattuor. non quattuor autem, id est, quinque. huius cantionis sententiam explicat Eustath. in lib. ι῀ῶτα ὀδυσ. & Athen. lib. 10. sed aliter, quàm Plautus intelligere videtur. Plautus enim ad nu- *D* merum cyathorum vini refert. Illi ad aquæ, & vini temperationem. Sed hac de re plura notata reperiet lector in commentariis nostris Horatianis, ad illum locum, *tres prohibet suprà Rixarum metuens tangere gratia.* oda 19. lib. 3. quibus hæc adscribo, quosdam legere non ἢ μὴ τέτταρα, sed καὶ ἡμιτέτταρα, id est, & semiquatuor. semiquatuor autem, id est, duo. Et ita volunt significare Stichū velle bibi decem cyathos, quot litteris constet nomen amicę suę Stephanij: hunc autem fuisse veterū morē declarat Martialis illo versu *Lesbia sex cyathos, septem Iustina bibatur*, &c. solebāt amicarum suarum, & eorum, quos amabant, & venerabantur, & colebant iidem, nomina commemorare, antequam biberent. DECIMA FONTE] id est, decima aquæ parte, legendum fortasse est, *decimis è fonte.* apparet Stychum quinque vini cyathis aquæ semicyathum admisceri velle. TIBI TVTE INDE] tibi tute ex fonte aquæ partem decimam sume, si sapis. BENE VOS, BENE NOS, BENE TE, &c.] fuit & hic mos antiquorum illorum Græcorum, & Romanorum bene precari sibi & suis. ad quem morem hoc pertinet: Est enim Græca loquendi consuetudine dictum à Plauto, *bene nos, bene vos*, &c. vt subintelligatur, εὔχομαι, id est, precor, seu opto. quod Latinè diceremus, præcor vt vobis bene sit, bene nobis, bene tibi, bene mihi, bene nostræ Stephanio. BIBE, SI BIBIS] bibe, si bibere vis. CONVIVI SAT EST] conuiuij satis est. satis est magnum, & amplum hoc nostrum conuiuiū. vel satis multi sunt conuiuæ. ALIQVID PVLPAMENTI] pulpamentū, obsonium est

lautum,& lautè apparatū ex palpa, id est à parte carnosiore animalis, verbi gratia, quæ pars est posterior in lepore. lepus enim (vt scribit Donatus) ex parte sui posteriore pulpamentū præbet. SI HORVM, QVÆ ASSVNT P.] si ea, quæ assunt, tibi non satis sunt, nihil satis est. CVPEDIA] Festus, cupes & cupedia, antiqui lautiores cibos nominabant. Inde macellum, forum cupedinis appellabant. Cupedia autem, à cupiditate dicta sunt: vel vt Varro vult, quid ibi fuerit forū Cupedij equitis domus, qui fuerat latrocinij damnatus. Nonius, cupedia, cupiditas. Cicer. Tuscul. lib. 3. *Ambitio, mulierositas, peruicacia ligurritio vinolentia, cupedia,* &c. Donat. ad illud Terent. Eunuch. *Concurrunt læti mihi obuiam cupediarij. al. cupedinarij omnes, Cetarij, lanij, coqui, fartores, piscatores, aucupes.* Notat hæc: Varro humanarū rerum libro. *Numerius Equitius Cupes, & Macellus Romanus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta. His in exsulium actis, publicata sunt bona: & ædes, vbi habitabant, dirutæ: éque ea pecunia scilicet deûm penatium ædificata sunt, vbi habitabant locus, in quo venirēt ea, quæ vescendi causa in vrbem illata erāt. Itaque ab altero macellum, ab altero forum Cupidinis appellatum est.* Idem, *Omnes, qui esculenta, & poculenta vendunt à rebus cupidinis, alimentum cupedinarium appellatur.* BIBE TIBICEM] inuitat tibicinem ad bibendum. NON HOC IMPENDET PVBL.] hoc poculum, quod te bibere volo, nullū vectigal pensitabit. publica dicuntur & ea, quæ conducunt publicani, & ipsa vectigalia. Horat. epist. 1. lib. 1. *pars hominum gestit conducere publica*, &c. HAVD TVVM EST] non te decet: non tibi conuenit. ILLIC] tibicem. VEL SERVATO MEVM MOD. VEL TV D.] vel meo modo bibito, id est, eo modo, quem præscripsero. vel tu ipse, quantum bibamus, præscribito. NOLO EGO NOS PR. S. B.] nolo ego nos bibere quàm maximo modo, & quàm plenissimis poculis. nolo ego nos bibere quàm maximis haustibus bibi potest. quare nulli postea cadum relinamus, id est, neminem, qui pro summo bibere velit, vinum ex cado depromere sinamus. (*relerimus*, pro, *releuerimus*, positum.) Namque ædepol ita effusè, & immaniter bibendo, quamuis subito etiam cadus inuersus exhauriri potest. Ita ferè Adr. Turnebus explicat Aduersar. lib. 4. cap. 21. Quidam scriptura mutata legunt *volo*, pro, *nolo*. & sic explicant, volo ego nos pro summo bibere, &c. id est, volo nos bibere quàm maximo modo bibi potest, id est, tanto, vt superari non possit. volo pocula impleri vsque ad summas oras, eáque à nobis exhauriri, ne necesse habeamus toties, cadum relinere, & vinum promere, neque verò difficile erit hoc facere. Quæ sentētia quamuis non sit absurda, quæ tamen scriptura recepta ab his immutatur, non placet. seruata autem scriptura, licet etiam aliam huius loci explicationem afferre, fortasse non ineptam. Nolo ego nos pro summo bibere, &c. id est, nolo ego nos pro vltimo & extremo bibere, & tam plenis poculis nos inuitare, quasi postremum simus potaturi, sed contra hanc communem, atque hanc compotationem ad multam noctem perducere, & ita modicis poculis nosmet irrigari, atque exhilarare: itaque nulli relerimus postea, id est, ne cui postea cadum aperuerimus, operculo retracto, vel *nulli*, pro, *non*, vt, *nullus venit*, pro, *non venit*: sed cadum relinquamus opertum cum pice & resina. nam quantumuis subitò vel cadus inuerti potest, si ita immoderatè bibamus, & si velimus postremùm bibere. vide & quæ notauimus in commentariis Horatianis ad illum locum oda 29. libro 3. *Tyrrhena regum progenies tibi Non antè verso lene merum cado*, &c. & ad illum Satyra 8. lib. 2. *Inuertunt Alliphanis vinaria tota.* QVAMQVAM GRAVATVS F.] alloquitur tibicinem. quamquam, inquit Sagarinus, poculo illo pleniore grauatus fuisti, non nocuit tibi tamen. AGE TIBIBEM, QVANDO BIB. &c.] profert hunc versum Nonius in voce *labium*, &, *labia*. SVFFLA CELERITER TIB. B.] imple tibi buccas flatu siue spiritu, & infla tibias. QVASI PROS. BESTIA] tamquam serpens. VTER DEMVTASSIT, POCVLO MVLTABITVR.] vter nostrûm discesserit ab hac lege, poculo multabitur: id est, pro multa, poculum ei auferetur. IMPETRARE OPORTET,] subint. te. SI PECCASSIS] si contra legem feceris. MVLTAM HIC R.] id est, poculum hic retinebo. AMARE INTER SE R. D.] nam riuales sæpius inter se oderunt, inter se æmulantur, & inuident. EGO TV SVM] verè amici sumus. nam amicus ego alter. VNI ANIMI SVMVS] vni, id est, vnius. sic autem edidit Camerarius. nam nostri libri nihil hîc discrepant à vulgatis, qui habent *vnanimi sumus*. MECVM VBI EST] cùm mecum est, &c. NOLO OBCÆDES, CATVLI, VT LVDVNT NVNC VOLO] nolo ludum cruentum, & tragicum, & qui occidat, sed volo nos ita ludere, vt inter se catuli ludere solent. quem ludum Lucretius expressit lib. 5. his versib. *At catulos blandè cum lingua lambere tentāt, Aut vbi eos iactāt pedibus, morsúque petentes, Suspensis teneros imitantur dentibus haustus: Longè alio pacto gannitu vocis adulant*, &c. Obcædes vox cōposita est. sed libri veteres habēt, *Catali*, non vt vulgati, *Catuli*. Catali autem sunt Alpium incolæ, Catili à Plinio appellantur lib. 3. cap. 20. Carris vicini. significat igitur fortasse Plautus ludū Catalis, seu Catulis illis vsitatum sibi in conuiuio placere. STEPHANISCIDIVM] diminutiuum ex *στεφανισκός*, quod ipsum diminutiuum est à *στεφάνη*.

Morem

A STEPHANIVM ancilla, & eidem.

MOrem vobis geram, meæ deliciæ. nam ita me Venus amœna amet,
Vt ego huc iamdudum exissem simitu vobiscum foras;
Nisi me vobis exornarem. nam ita est ingenium muliebre;
Bene cùm lauta est, tersa, ornata, ficta est: infecta est tamen.
Nimióque sibi mulier meretrix repperit odium ocyus.
Sua immunditia, quàm in perpetuum placeat, munditia sua.
SA. Nimium lepidè fabulata est. ST. Veneris mera est oratio,
Sagarine. SA. quid est? ST. totus doleo. SA. totus? tantò
B miserior.
ST. Vtrubi accumbo? SA. vtrubi tu vis. ST. cum ambobus volo;
nam ambos amo.
ST. Vapulat peculium: actum est. fugit hoc libertas caput.
ST. Date mihi locum, vbi accumbam, amabo, siquidem placeo. tum
mihi.
Cupio cum vtroque mihi esse bene. ST. dispereo. SA. quid
ais? ST. quid ego?
SA. Ita me Di ament, numquam ei fiet hodie hoc, quin saltet tamen.
Age mulsa mea, suauitudo, salta: saltabo ego simul.
ST. Numquam ædepol me istoc vinces, quin ego ibidem pruriam.
C ST. Siquidem mihi saltandum est, tum vos date, bibat, tibicini.
ST. Et quidem nobis. SA. tene tibicen primùm. postidea loci
Si hoc eduxeris, proinde vt consuetus antehac, celeriter
Lepidam & suauem cantionem aliquam occipito cinædicam;
Vti perprurifcamus vsque exunguiculis. inde huc aquam.

SIMITV] simul. Idem Amph. *non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum*. FIETA EST] cùm bene formata est, quasi à figulo, aut statuarum fictore. INFECTA EST TAMEN] est tamen non perfecta. quid si legamus *infICta est*, non ficta est, id est, non formata est tamen. NIMIÓQ. SI MVLIER, &c.] id est, mulier meretrix citiùs odium sibi conciliat immunditia sua, quàm amorem munditia sua. NIMIVM LEP. FAB.] valde lepidè locuta est. TOTVS DOLEO.] ex amore & libidine. amor autem corpus, & animum afficit, quæ sunt duæ homi-
D nis partes. VTRVBI ACCVMBO?] vtro in loco superiore, an inferiore. VAPVLAT PECVLIVM.] id est, minuitur, dissipatur, & disperditur peculium, iis nequitiis scilicet. FVGIT HOC LIB. CAP.] numquam manumittemur hoc vitæ genus colentes. longè aufugit à nobis libertas, vt se indignis, quòd tam nequiter, & dissolutè viuamus. DATE MIHI LOCVM.] vt inter vos media accumbam. TVM MIHI CVPIO CVM VTROQVE] tum cupio ex vtriusque complexu voluptatem capere. DISPEREO] amore. sic suprà *totus doleo*. QVID EGO?] quid ego aiam, rogas? NVMQVAM EI FIET H. HOC.] numquã hoc ei fiet, quòd sibi omnes ferè mulieres fieri volũt, præsertim impudicæ. QVIN EGO IBID. P.] quin ego vnà vobiscum saltamus, libidiné incendam, aut excitem. pruriam, id est, libidine vrar. tralatio est ab iis, quibus corpus prurigine vritur. TVM VOS DATE, BIBAT, TIBICINI.] tum vos date tibicini poculum, vt bibat. POSTIDEA LOCI.] postea loci. SI HOC EDVXERIS.] si hoc poculum exhauseris. VT CONSVETVS] es. CANTIONEM OCCIPITO CINÆDICAM.] cantionem incipito proteruam, mollem, & impudicã, quæ nobis pruritum libidinis excitet. cinædi enim molles & impudici. profert Nonius idem in Aulul. *ita fustibus sum mollior magis, quàm cinædus*. VTI PERPRVRISCAMVS VSQVE EX VNGVICVLIS.] vt vsque ab extremis partibus corporis toti libidine flagremus. INDE HVC AQVAM.] infunde in hoc poculum aquam.

EIDEM duo. A

SA. Tene tu.hoc educe. dudum placuit potio.
Nunc minus grauatè iam accipit.tene tu interim,
Meus oculus,da mihi ſuauium,dum illic bibit.
Proſtibuli eſt autem ſtantem ſtanti ſauium
Dare,amicum amicæ.euge euge ſic furi datur.
Quid igitur?quamquam grauatus,non nocuit tamen.
Age iam infla buccas. ST. nunc iam aliquid ſuauiter.
Redde cantionem,veteri pro vino,nouam.

TENE.] tu tibicem. EDVCE]ebibe,exſicca. MINVS GRAV. IAM ACCIP.] minus iam grauatur accipere tibicem,quàm antea. TENE]tene,inquam,tibicem. Licet etiam ſic legere,*tene tu,interim meus oculus*. TV INTERIM MEVS OCVLVS.] tu interim, mi ocelle Stephanium. ILLIC]ille,tibicem. PROSTIBVLI EST AVTEM,&c.] eſt meretricis viliſſimæ,& præ ſtabulis ſtantis amicam ſtantem ſtanti amico ſuauium dare. SIC FVRI DATVR.] ſauium quaſi ab inuita extortum. QVID IGITVR?]nunc ad tibicem redit. quamquam grauatus es, id eſt, grauatè poculum accepiſti, non nocuit tamen tibi potio. NVNC IAM ALIQVID SVAVITER]ſubintell.caue. REDDE CANTIONEM VET. PRO VINO, NOVAM.] nunc, vt ait Pindarus,quodam loco,cantiones nouæ magis placent. contrà,vina vetuſtas commendat. B

EIDEM.

SA. Qui Ionicus aut cinædicus,qui hoc tale facere poſſiet?
Si iſtoc me vorſu viceris,alio me prouocato.
Fac tu hoc modo. ST. at tu hoc modo. SA. babæ. ST. tatæ. C
SA. papæ. ST. pax.
SA. Nunc pariter ambo.omneis voco cinædos.cinædus contrà
Staticulis ſtare nobis non magis potis eſt,quàm fungus imbri
Intrò hinc abeamus.nunc iam ſaltatum ſatis pro vino'ſt.
Vos ſpectatores plaudite,atque ite ad nos comiſſatum.

QVI IONICVS AVT CINÆDICVS]quis eſt ſaltator mollis,& proteruus: quis eſt ſaltandi molliter & cinædicè peritus,qui hoc modo ſaltare poſſit?Horat. oda.lib. *Motus doceri gaudet Ionicos,Matura virgo*. Ad quem locum lege ſi tibi commodū eſt,quæ notauimus. SI ISTOC ME VORSV VICERIS,&c.]ſi tu volubiliorem ſaltatorum orbem,ſeu verſum hoc,quem modo tibi ſaltari verſare potueris, tum me aliò prouocato. verſus, ſeu vorſus hoc loco ſaltationis genus, quod in orbem circumagitur,ſignificat. M. Tullius oratione in Piſonem: ſaltatorem orbem appellat. BABÆ.]interiectio admirantis. Cariſ. lib.2. TATÆ.] Cariſius, Næuius in Tarentilla. *At at tatæ,caue cadas*,&c. ἐκφωνησις ἀρχαϊκὴ, ὡς ὢ πόποι. PAX.] Cariſius vult eſſe interiectionem,alij aduerbium comicum,& ſignificare παντελῶς, id eſt, prorſus, omnino:in quibus eſt Priſcianus lib.24.alij tradunt ſignificare *tantùm*: alij eſſe aduerbium adiurantis. NVNC PARITER AMBO.] ſaltemus. OMNEIS VOCO CINÆDOS] omneis cinædos voco,vt nobiſcum ſaltent,ſeu prouoco. D

TRINVMMVS.

A

TRINVMMVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

B

LVXVRIA.	
INOPIA.	
MEGARONIDES	ſenex.
CALLICLES	ſenex.
LYSITELES	adoleſcens.
PHILTO	ſenex.
LESBONICVS	adoleſcens.
STASIMVS	ſeruos.
CHARMIDES	ſenex.
SYCOPHANTA.	

C

ARGVMENTVM.

THeſaurum abſtruſum abiens peregrè Charmides,
Rémque omnem amico Callicli mandat ſuo:
Iſtoc abſente malè rem perdit filius.
Nam & ædis vendit. has mercatur Callicles.
Virgo indotata ſoror iſtius poſcitur.
Minus quo cum inuidia ei det dotem Callicles,
Mandat qui dicat aurum ferre ſe à patre.
Vt venit ad ædis, hunc deludit Charmides
Senex vt rediit, cuius nubunt liberi.

D

MANDAT] commendat.

PROLOGVS LVXVRIA ET INOPIA.

LV. SEQVERE mea nata, vt munus fungaris tuum.
IN. Sequor, ſed finem fore quem dicam, neſcio.
LV. Adeſt, hem illæ ſunt ædes, i intrò nunc iam.
Nunc, ne quis erret voſtrûm, paucis in viam
Deducam, ſiquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quæ ego ſim, & quæ illa hæc ſiet,
Huc quæ abiit intrò, dicam, ſi animum aduortitis.

Primùm mihi Plautus nomen Luxuriæ indidit, A
Tum mihi natam hanc is eſſe voluit Inopiam.
Sed ea huc quid introierit impulſu meo,
Accipite,& date vaciuas aureis,dum eloquar.
Adoleſcens quidam eſt,qui habitat in hiſce ædibus:
Is rem paternam me adiutrice perdidit.
Quoniam ei,qui me aleret,nihil video eſſe reliqui,
Dedi meam natam,qui cum ætatem exigat.
Sed de argumento ne exſpectetis fabulæ,
Senes qui huc venient,hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græcè eſt Theſauro fabulæ.
Philemo ſcripſit,Plautus vertit babarè, B
Nomen Trinummo fecit.nunc hoc vos rogat,
Vt liceat poſſidere hoc nomen fabulam.
Tantum eſt.valete,adeſte cum ſilentio.

SEQ. MEA N. VT MVNVS FVNG. TVVM] profert Nonius in extr. vbi exempla proponit accuſatiui pro ablatiuo poſiti. Sed legit ille, hoc modo, *ſequere me hâc nata, vt munus tuum fungare.* ADEST] finis. PAVCIS IN VIAM DED.] manet in tralatione verbi *errare*. nam qui viam ignorant, ne errent, deducuntur in viam. HVC QVÆ ABIIT.] quæ in has ædeis proximas introiit. VACIVAS AVREIS] id eſt, vacuas aures. ſic Aſinaria, *vt bene vaciuas aureis feciſti mihi.* & Bacchid. *valens afflictat me vaciuũ virũ.* Pſeud. *Fac ſis vaciuas Pſeudole, adeis auriũ.* MIHI NATAM] Inopiã. BARBARÈ] Latinè. ſic ſæpè aliàs. VT LICEAT POSS. HOC NOM. FAB.] ſic habent noſtri libri veteres, non vt vulgati, *hanc nomen fabulam*. ſententia autem hæc eſt, vt liceat fabulam hoc nomen poſſidere, id eſt, hoc nomine appellari. C

MEGARONIDES ſenex.

AMicum caſtigare ob meritam noxiam,
Immœne eſt facinus: verùm in ætate vtile
Et conducibile.nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo pro commerita noxia,
Inuitus,ni me id inuitet vt faciam,fides.
Nam hic nimiùm morbus mores inuaſit bonos.
Ita plerique omnes iam ſunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant,interim mores mali, D
Quaſi herba irrigua,ſuccreuerunt vberrimè.
Neque quicquam hîc vile nunc eſt,niſi mores mali.
Eorum licet iam meſſem metere maximam,
Nimióque hîc pluris pauciorum gratiam
Faciunt pars hominum,quàm id,quod proſit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratiæ.
Quæ in rebus multis obſtant,odioſæque ſunt,
Remorámque faciunt rei priuatæ & publicæ.

AMICVM CASTIGARE] totum hunc locum Cornificius lib. 4. ad Heren. & M. Tul. lib. 2. de Inuentione Rhetoric. proferunt: vbi vitioſæ rationis exempla proponunt. IMMOENE] id eſt, immune. immœne autem, ſiue immune, id eſt, improbum, vt explicat Feſtus.

A INVITVS NI ME ID INVITET,&c.]inuitus quidem eum castigabo, sed me fides inuitat,vt id mea sponte faciam. ITAQVE PLERIQVE OMNES] sic habent nostri libri veteres,& rectè,vulgari autem mendosè plerumque. QVAM HERBA IRRIGVA]quasi herba multa aqua irrigata. MESSEM METERE] Ἀττικισμὸς,vel ἀρχαϊσμός. NIMIÓQVE HIC PLVRIS,&c.]& pars hominum multo pluris facit pauciorum gratiam,quàm id,quod prosit pluribus.vel sic, & pars hominum multo mauult gratiam inire à paucioribus, potentibus scilicet,& diuitibus,quàm reipublicæ prodesse. REMORÁMQVE FACIVNT, &c.]& remorantur rem priuatam,& publicam.

CALLICLES, MEGARONIDES, senes duo.

CA. Latem corona nostrum decorari volo.
Vxor venerare,vt nobis hæc habitatio
B Bona,fausta,felix,fortunatáque eueniat,
Téque vt,cùm primùm possim,videam emortuam.
ME. Hic ille est,senecta ætate qui factus est puer,
Qui admisit in se culpam castigabilem.
Aggrediar hominem. CA. cuia vox propè me sonat?
ME. Tui beneuolentis,si ita es,vt ego volo:
Sin aliter es,inimici,atque irati tibi.
CA. O amice salue,atque æqualis mihi,vt vales
Megaronides? ME. & tu ædepol salue Callicles.
CA. Valen'?valuistin'? ME. valeo,& valui rectius.
CA. Quid agit tua vxor?vt valet? ME. plusquàm ego volo.
C CA. Bene hercle est,illam tibi bene valere, & viuere.
ME. Credo hercle te gaudere,si quid mihi mali est.
CA. Omnibus amicis,quod mihi est,cupio esse idem.
ME. Ehò tua vxor quid agit? CA. immortalis est.
Viuit,victuráque est. ME. bene hercle nuntias,
Deósque oro,vt vitæ tuæ superstes suppetat.
CA. Dum quidem hercle tecum nupta sit,sanè velim.
ME. Vin' commutemus?tuam ego ducam,& tu meam?
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
Numquam tu,credo,mihi imprudenti obrepseris.
D Ne tu hercule faxo haud scies quam rem egeris.
CA. Habeas,vt nactus:nota mala res,optuma'st.
Nam ego nunc si ignotam capiam,quid agam,nesciam.
ME. Ædepol proinde vt bene viuitur,diu viuitur.
Sed hoc animum aduorte,atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera huc ad te aduenio. CA. quid venis?
ME. Malis te vt verbis multis multum obiurgitem.
CA. Men'. ME. num quis est hîc alius præter me atque te?
CA. Nemo est.quid igitur? ME. rogitas téne obiurgitem?
Nisi tute mihi me censes dicturum malè.
Nam si in te ægrotant artes antiquæ tuæ.
Siue immutare vis ingenium moribus,

Aut si demutant mores ingenium tuum. A
Neque eos antiquos seruas, ast captas nouos:
Omnibus amicis morbum tu incuties grauem,
Vt te videre, audiréque ægroti sient.
CA. Quid in mentem venit tibi istæc dicta dicere?
ME. Quia omneis bonos, bonásque accurare addecet,
Suspicionem, & culpam vt ab se segregent.
CA. Non potest vtrumque fieri. ME. quapropter? CA. rogas?
Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori,
Suspicio est in pectore alieno sita.
Nam nunc ego si te surripuisse suspicer
Ioui coronam de capite, è Capitolio, B
Quod in culmine astat summo: si id non feceris,
Atque id tamen lubeat suspicarier,
Quî tu id prohibere me potes, ne suspicer?
Sed istud negotij scire cupio, quicquid est.
ME. Haben' tu amicum, aut familiarem quempiam
Cui pectus sapiat? CA. ædepol haud dicam dolo,
Sunt quos scio esse amicos, sunt quos suspicor:
Quorum ingenia atque animos non possum noscere,
Ad amici partem, an ad inimici perueniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certissimus.
Si quid scis me fecisse inscitè aut improbè, C
Si id non accusas, tu ipse obiurgandus es, scio.
ME. Etsi alia huc caussa ad te adueni, æquum postulas.
CA. Exspecto si quid dicas. ME. primùm dum omnium,
Malè dictitatur tibi vulgo in sermonibus:
Turpilucricupidum te vocant ciues tui.
Tum autem sunt alij, qui te voltorium vocant.
Hosteísne, an ciueis comedis, paruipendere.
Hæc cum audio in te dicier, excrucior miser.
CA. Est, atque non est mihi in manu Megaronides.
Quin dicant, non est: meritò vt ne dicant, id est. D
ME Fuítne hic tibi amicus Charmides? CA. est, & fuit.
Id ita esse vt credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam postquam hic eius rem confregit filius,
Vidétque ipse ad paupertatem protractum esse se,
Suámque filiam esse adultam virginem,
Simul eius matrem, suámque vxorem mortuam,
Quoniam hinc iturus est ipse in Seleuciam,
Mihi commendauit virginem, natam suam,
Et rem suam omnem, & illum corruptum filium.
Hæc, si mihi inimicus esset, credo haud crederet.
ME. Quid tu? adolescentem, quem esse corruptum vides,

A Qui tuæ mandatus est fidei & fiduciæ,
Quin eum restituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto æquius,
Si quî probiorem facere possis, non vti
In eandem tute accederes infamiam,
Malúmque vt eius cum tuo misceres malo.
CA. Quid feci? ME. quod homo nequam. CA. non istuc meum est.
ME. Emistin' de adolescente has ædeis (quid taces?)
Vbi nunc tute habitas? CA. emi, atque argentum dedi,
Minas quadraginta adolescenti ipsi in manum.
ME. Dedisti argentum? CA. factum, neque facti piget.
B ME. Ædepol fidei adolescentem mandatum malæ.
Dedistíne hoc pacto ei gladium quî se occideret?
Quid secus est, aut quid interest dare te in manus
Argentum amanti homini adolescenti, animi impoti,
Qui exædificaret suam inchoatam ignauiam?
CA. Non ego illi argentum redderem? ME. non redderes,
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes.
Nec qui deterior esset, faceres copiam.
Inconciliastin' eum, qui mandatu'st tibi?
Illum qui mandauit, eum exturbasti ex ædibus?
Ædepol mandatum pulcrè, & curatum probè.
C Crede huic tu te. tuam iam melius rem gesseris.
CA. Subigis maledictis me tuis, Megaronides,
Nouo modo adeò, vt, quod meæ concreditum est
Taciturnitati clàm, fidei & fiduciæ,
Ne enuntiarem cuiquam, neu facerem palàm,
Vti mihi necesse sit iam id tibi concredere.
ME. Mihi quod credideris, sumes, vbi posiueris.
CA. Circumspice dum te, ne quis assit arbiter
Nobis, &, quæso, identidem circumspice.
ME. Ausculto, si quid dicas. CA. si taceas, loquar.
D Cùm iam hinc est profectus peregrè Charmides,
Thesaurum mihi demonstrauit in hisce ædibus,
Hîc in conclaui quodam. sed circumspice.
ME. Nemo est. CA. nummorum Philippeûm ad tria millia,
Id solus solum per amicitiam & per fidem,
Flens me obsecrauit, suo ne nato crederem,
Néue cuiquam, vnde ad eum id posset permanascere.
Nunc si ille huc saluus réuenit, reddam suum sibi.
Si quid eo fuerit factum, illius filiæ,
Quæ mihi mandata est, habeo, dotem vnde dem,
Vt eam in se dignam conditionem collocem.
ME. Proh di immortales: verbis paucis quàm citò

Alium fecisti me: alius ad te veneram: A
Sed vt occepisti, perge porrò proloqui.
CA. Quid tibi ego dicam? qui illius sapientiam
Et meam fidelitatem, & cælata omnia
Pæne ille ignauus funditus pessum dedit?
ME. Qui dum? CA. quia rure dum sum ego vnos sex dies,
Me absente atque insciente, inconsultu meo,
Ædeis venaleis hasce inscribit litteris.
ME. Adesuriuit magis, & inhiauit acrius
Lupus. obseruauit, dum dormitaret canes.
Gregem vniuersum voluit tecum auertere.
CA. Fecisset ædepol, ni hæc præsensisset canes. B
Sed nunc rogare ego vicissim te volo,
Quid fuit officium meum me facere? face sciam.
Vtrùm indicare me ei thesaurum æquum fuit,
Aduersum quàm eius me obsecrauisset pater:
An ego alium dominum paterer fieri ædibus,
Qui emisset? eius essétne ea pecunia?
Emi egomet potius ædeis, argentum dedi
Thesauri caussa, vt saluum amico traderem.
Neque adeò hasce emi mihi, nec vsuræ meæ.
Illi redemi, rursum à me argentum dedi.
Hæc sunt, seu rectè, seu peruorsè facta sunt. C
Ego me fecisse confiteor Megaronides.
Hem mea malefacta, hem meam auaritiam tibi.
Hascene me propter res maledicta differunt?
ME. Pausa. vicisti castigatorem tuum.
Occlusti linguam, nihil est qui respondeam.
CA. Nunc ego te quæso, vt me opera & consilio iuues,
Communicésque hanc tecum meam prouinciam.
ME. Polliceor operam. CA. ergo vbi eris paulo pòst? ME. domi.
Numquid vis? CA. cures tuam fidem. ME. fit sedulò.
Sed quid ais? CA. quid vis? ME. vbi nunc adolescens habet? D
CA. Posticulum hoc recepit, cum ædeis vendidit.
ME. Istuc volebam scire. i sanè nunc iam,
Sed quid ais? CA. quid? ME. nunc virgo nempe apud te est.
CA. ita est.
Iuxtáque eam curo cum mea. ME. rectè facis.
CA. Num quid prius, quàm abeo, me rogaturus? ME. vale.
Nihil est profectò stultius neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,
Quàm vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.
Atque egomet me adeò cum illis traho ibidem vnà.

Qui illo-

A Qui illorum verbis falsis acceptor fui,
Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt.
Quod quisque in animo habet, aut habituru'st, sciunt.
Idque quod in aurem rex reginæ dixerit,
Sciunt. quod Iuno fabulata est cum Ioue.
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen ij sciunt.
Falson', an verò laudent, culpent, quem velint,
Non floccifaciunt, dum illud, quod lubeat, sciant.
Omnes mortales hunc aiebant Calliclem
Indignum ciuitate hac esse, viuere,
Bonis qui hunc adolescentem euertisset suis.
B Ego de eorum verbis famigeratorum inscius,
Prosilui amicum castigatum innoxium.
Quod si exquiratur vsque ab stirpe auctoritas,
Vnde quicquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigerator iure fiet cum damno & malo:
Hoc ita si fiat, publico fiat bono:
Pauci sint faxim, qui sciant quod nesciunt,
Occlusiorémque habeant stultiloquentiam.

LAREM CORONAN.] lares dij sunt domestici. Itaque eis canis adstabat, & pelle canina cinctu Gabino vestiebatur. Canis autem animal est domesticum. Eisque, pueri sumturi togam virilem, bullam dicabant, & Foci custodes esse credebantur. Ex quo quod Græci dicunt ἀφ' ἑστίας, id est, à veste, Latini dicunt à Lare. C VENERARE.] precare. VT NOBIS HAEC HABITATIO.] has ædes, quas emi à Lesbonico. TEQVE VT CÙM PRIMÙM POSSIM] vel sic legendum, vt edidimus, *& precare, vt te videam emortuum, cùm primùm possim:* vel, *téque vt quàm primùm possim videre emortuam.* quæ lectio si probabitur, m. eliditur, vt versus mensura constet. Licet etiam sic legere, *vt cùm primùm possit, videam emortuum.* Cùm primùm possit autem, id est, cùm primùm fieri possit. SENECTA ÆTATE] suprà. FACTVS EST PVER.] repuerauit. prouerbium. Bis pueri senes. QVI ADMISIT IN SE CVLPAM.] qui emit ædeis. CVIA VOX] cuius vox. TVI BENEVOLENTIS.] eius, qui tibi benè vult. *beneuolentis* positum substantiuè, vt, amici. VALEN'?] valésne? FAXO HAVD TANTILLVM, &c.] id est, verba mihi non dederis, si vxorem tuam mihi tradideris, mea accepta. NVNQVAM TV, CREDO, MIHI IMPRVDENTIS OBREPSERIS.] nunquam tu, opinor, me inscientem, & incautum deceperis. VT NACTVS.] es, subintellig. ÆDEPOL PROINDE, VT BENE VIVITVR] non viuit, qui miserè viuit: ne dum diu viuit. MEN'] cóne venis, vt me obiurges? NVMQVIS EST HÎC ALIVS.] non prius vult Charicli respondere ad D interrogatum, neque eum obiurgare Megaronides, quàm sciat neminem esse alium, qui sermonem exaudire possit. ROGITAS TÉNE OBIVRGITEM?] hoc ad illud pertinet, quod rogarat Charicles: Méne? quasi dicat, quem alium, quàm te obiurgem? non enim me obiurgabo. Itaque subiungit. Nisi fortè putas me mihi dicturum malè. ÆGROTANT] tralatio à morbis corporis. Sic Lucretius lib. 4. *ægrotat fama vacillans* SIVE IMMVTARE VIS INGENIVM] siue ingenium tuum cum huius ætatis moribus, qui sunt pessimi, vis commutare. ANTIQVOS.] iubebat quidam moribus antiquis vti, verbis præsentibus. OMNIBVS AMICIS MORB.] omnibus amicis hunc morbum importabis grauem, vt te inuiti videant, & audiant. ACCVRARE ADDECET SVSP. &c.] suspicionem accuratè vitare decet. NE ADMITT. CVLP.] in mea potestate situm est, ne culpam admittam: suspicionem præstare nec debeo, nec possum, quia ab alieno animo proficiscitur. MEO SVM PROMERE POSSVM] ex meo animo & pectore, hoc promere possum, vt ne culpam admittam. NAM NVNC EGO SI TE SVRRIPVISSE SVSPIC.] coronam Ioui Capitolino surripuisse dicitur Petillius quidam, qui ex eo Capitolinus dictus est. CVI PECTVS SAPIAT.] qui sit cordatus, & intelligens. Cicer. lib. 2. de Finibus. *Nec enim sequitur, vt cui cor sapiat, ei non sapiat palatum.* HAVD DICAM DOLO.] dicam planè, quod sentio. EX AMICIS CERTIS.] Ennius apud Cicer. in Cat. *Amicus certus in re*

incerta cernitur. PRIMÙM DVM OMNIVM.] primùm igitur omnium, &c. A
MALÈ DICT. T.]crebrò tibi maledicitur. TVRPILVCRICVPIDVM] αἰσχροκερδῆ.
VOLTVRIVM]rapacem.vultur,seu vulturius,auis rapax. M. Tullius in Pison. *vulturius illius prouinciæ Scaurus.vulturius reip.*ex Charisio. HOSTEÍSNE AN CIVEIS COMEDIS, P.] hosteísne,an ciueis comedas non admodum laborare. QVIN DICANT NON EST.] non est in mea manu efficere,vt ne dicant: id est, efficere,vt ne meritò dicant. REM TIBI AVCTOREM D.]re ipsa tibi fidem faciam.res ipsa tibi declarabit ADVLTAM]viro maturam & nubilem. SI QVI]si qua ratione,si quo pacto. NON ISTVC MEVM EST] non sum nequam:non est meum esse nequam. MALÆ]tuæ. DEDISTÍNE]nónne dedisti? sic sæpè veteres. QVÎ.]quo. QVID SECVS EST.]quid aliud est. ANIMI IMPOTI] qui se continere non potest.qui sibi imperare,seu qui se regere non potest. QVI EXÆDIF. SVAM &c.] quo ignauiam & nequitiam suam inceptam ad fastigium perduceret? tralatio, seu allegoria ab ædificiis. INCONCILIASTIN'.] nonne per dolum decepisti?Festus. ILLVM, QVI MANDAVIT.]patrem. ÆDEPOL MAND. PVLCHR.]ironia est. CREDE HVIC TVTE,&c.]committe huic te ipse,&c. TVM SPERARE DEBEAS.] scilicet(ironia enim est)te tuam rem melius gesturum.hæc horum verborum sententia est, si ita legamus.nam vulgata lectio sic habet.*Crede huic tu te,suam rem melius gesserit.* aperta sententia est, B
nempe sine ironia. Nonnulli etiam sic legi volunt, *tuam rem melius gesserit.* MIHI QVOD CRED. SVMES VBI P.]quod meæ fidei,& taciturnitati commiseris,tamquam depositum quoddam inde petes,vbi deposueris. POSIVERIS.]*pósiueris*, antiquum pro pósuetis. ID.] aurum ad tria nummorum Philipp.millia. PERMANASCERE.]permanare, peruenire.permanasco à verbo *permano*,vt integrasco,labasco,ab integro,as,labo,as. SI QVID EO FACTVM FVERIT]si quid ei humanitus acciderit. si quid de eo factum fuerit. sic loquebãtur veteres,pro eo,quod est,si mortuus fuerit,malum omen vitantes. ILLIVS FILIÆ, QVÆ MIHI MANDATA EST,&c.]habeo vnde dotem dem illius filiæ, quæ mihi mandata est. VT EAM IN SE DIG. COND.]vt ei conditionem se dignam reperiam. vt eam in matrimonium collocem ex sua dignitate. QVI ILLIVS SAP.&c.] quid tibi dicam de illo,qui homo ignauus,pœne illius(patris)sapientiam,& meam fidelitatem,& ea omnia, quæ celarem, pœne funditus exstinxit? VNOS SEX DIES.] solos sex dies. profert hunc locum Nonius, quo loco docet,quoties per accusatiuum casum annos vel dies loquimur, longos annos vel dies significari,&c. INCONSVLTV MEO.]me inconsulto. INSCRIBIT]proscribit.quidam libri veteres habent,*conscribit*.sed mendosè.docti quidam legendum putant, *Ædeis venaleis has proscribit litteris.* ADESVRIVIT MAGIS,&c.] allegoria. per lupum, significatur Lysiteles Charmidis filius,per canem,Callicles. ET INHIAVIT ACRIVS] suprà. DVM DORMITARET CANES.]dum dormitaret canis.canes antiquè pro canis.Lucilius:*irritata canes*.ex Charisio.sic iterũ infrà non longè,*ni præsensisset canes*. QVID FVIT OFFIC. MEVM M. F.]ordo est,quid me facere,id est,quid vt ego faciam,fuit officium meum? ADVERSVM QVÀM]contrà quàm. QVI EMISSET.] nempe eum, qui emisset? emtionibus enim,& similibus contractibus rerum dominia quæruntur. NEC VSVRÆ MEÆ]nec vt ego iis vtar, vel nec vsui meo,seu in vsum meum. ILLI REDEMI.]Charmidi emi. EGO ME FECISSE CONF.]sic legendum,non vt vulgò *egomet fecisse confiteor.* HASCENE MÉ PROPTER R.]ánne propter has res maledicta tua me dilacerant? PAVSA.] finis esto. NIHIL EST QVI RESP.]nihil est,quare respondeam. COMMVNICÉSQVE HANC TECVM]& huius meæ prouinciæ partẽ administrare,& gerere velis.vulgati libri habent,& nonnulli item veteres,*communicésque hanc mecum meam p.* HABET.]habitat? POSTICVLVM HOC RECEPIT]recepit,id est,excepit,vel exceptum fecit,vt declarat Nonius in verbo *recipere*,& in voce *receptitium*,qui vtrobiq; hunc versum profert.Sic & Aulus.Gellius lib.17.cap.6.Posticulũ D
autem diminutiuum est à postico. IVXTÀ EAM CVRO CVM MEA] & eam iuxtà curo atque meam. *iuxtà* hic Nonius interpretatur similiter, & apud Sallust. *Iugurtæ bello hiemem atque æstatem,iuxtà pati.* NVMQVID ALIVD PRIVS QVÀM ABEO ME R.] numquid priusquam abeo,me rogaturus es? VRBANI ASSID. CIVES QVOS SCVR. VOC.] vrbani,id est, εὐτράπελοι,id est,elegantes & faceti, qui homines assiduè in vrbe viuunt, neque vmquam rus eunt.scurræ nomen initiò fuit honestum,postea autem turpe,& infame. M.Tull. pro Quinctio.*Nam neque parum facetus scurra.* Sex. Næuius,*neque inhumanus præco est vmquam existimatus.*Ibidem,*de scurra multo facilius diuitem,quàm patremfamilias fieri posse.* ACCEPTOR] approbator. IDQVE QVOD IN AVREM]res arcanissimas,& reconditissimas.Idem valet quod deinceps sequitur,quod Iuno,&c.in quo est insignis hyperbole. NON FLOCCIFACIVNT] nihili pendunt,nullius pensi habent. BONIS QVI HVNC ADHIL.]sic sæpè loquitur M. Tull.lib.1.accus. *Quæ miseræ flentes euersum à te puerum patriis bonis esse dixerunt.* DE EORVM VERBIS.]ex eorum verbis.Terent.*hic de nostris verbis errat.* FAMIGERATORVM.] sic dicunt Latini,famigerare,vt belligerare, ex quibus & famigerator, & belligerator,qui rumores gerit & serit,& belligerator,qui bella gerit. VSQVE AB STIRPE]à prima origine. AVCTOR.VNDE QVIDQVID]ex qua auctoritate id omne,quòd se audiuisse dicãt,appareat.

Hoc

A HOC ITA SI FIAT.] si famigerator, qui auctorem suum proferre non possit, damno afficiatur, & pœnas meritas luat. PAVCI SINT FAXIM, &c.] pauci sint rumigeruli, seu famigeratores. OCCLVSIOREM.] magis clausam, & compressam.

LYSITELES adolescens.

MVltas res simitu in meo corde verso: multum in cogitando.
Dolorem indipiscor: egomet me concoquo, & macero, & defatigo,
Magister mihi exercitor animus, hinc est. sed hoc non liquet:
Nec satis cogitatum est, vtram potius harum mihi artem expetessam:
B Vtram ætati agundæ arbitrer firmiorem: amori me, an rei
Obsequi potius par siet: vtra in parte plus voluptatis sit vitæ,
Ad ætatem agundam. de hac re mihi satis haud liquet, nisi hoc
Sic faciam, opinor. vtramque rem simul exputem, iudex sim.
Reúsque ad eam rem. ita faciam, ita placet. omnium primùm
Amoris arteis eloquar, quemadmodum expediant. numquam
Amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas
Coniicere. eos cupit, eos consectatur, subdolè blanditur, ab re.
Consulit. blandiloquentulus, harpago, mendax, cupes, auarus.
Elegans, despoliator, latebricolarum hominum corruptor,
C Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat,
Quàm extemplò sauiis sagittatis percussus est, illico res foras
Labitur, liquitur. da mihi hoc mel meum, si me amas, sodes.
Ibi ille cuculus, ocelle mi, fiat, & istuc: &, si amplius vis dari,
Dabitur. ibi illa pendentem ferit, iam amplius orat. non sat
Id est mali, ni amplius etiam quod ebibit, quod comest,
Quod facit sumti nox datur, ducitur familia tota:
Vestispici vnctor, auri custos, flabelliferæ, sandaligerulæ,
Cantrices, cistellatrices, nuntij, renuntij, raptores panis & peni.
Fit ipse, dum illis comis est, inops amator. hæc ego cùm ago
D Cum meo animo, & recolo, vbi qui eget, quàm pretij sit parui apage te,
Amor, non places, nihil te vtor. quamquam illud est dulce, esse & bibere.
Amor amara dat tibi satis quod ægrè sit. fugit forum, fugat tuos
Cognatos, fugat ipse se à suo contuitu.
Neque enim eum sibi amicum volunt dici. mille modis amor ignorandu'st.
Procul abhibendus est, atque abstinendus. nam qui in amorem
Præcipitauit, peius perit, quàm si saxo saliat. apage sis amor,
Tuas res tibi habe. amor, mihi amicus ne fuas vmquam. sunt tamen.

Quos miseros,maléque habeas,quos tibi obnoxios fecisti. A
Certum'st ad frugem applicare animum,quamquam ibi animo
Labos grandis capitur,boni sibi hæc expetũt,rem,fidem, honorẽ,
Gloriam,& gratiam.hoc probis pretium'st.eo mihi magis lubet
Cum probis potius,quàm cum improbis viuere vanidicis.

MVLTAS RES SIMITV] hæc est illa consultatio omniũ difficillima,& ætatis degen-
dæ genus sibi cõstituere.qua de re cùm Hercules deliberare vellet,exisse in solitudinem
dicitur, atque ibi sedens multoties dubitasse,vt & apud Xenophontem, & apud M. Tullium
libr.1.de offic. SIMITV.] simul.suprà.Amphitr.*non ego cum vino simitu ebibi imperium tuum.* IN-
DIPISCOR.] adipiscor,sumo,capio. EXERCITOR] qui me exercet, & vexat. HINC]
ex hac cogitatione. SED HOC NON LIQVET.] non est liquidum.obscurum est. EXPE-
TESSAM.] expetam.docti quidam pro,*artem,partem* legi volunt. VTRA IN PARTE.] in
amore,an in studio,& cura rei familiaris. PLVS VOLVPTATIS] plus veræ,& sinceræ vo-
luptatis. VTRÁMQVE REM SIMVL EXP.] vtrámque simul apud me consideraui.*pu-* B
tare,propriè est purgare,vt putare sarmenta. ex quo, putare rationes. QVEMADMODVM
EXPEDIANT.] quemadmodum sint vtiles.quomodo prosint.ELOQVAR ARTEIS,&c.]
Græcè dictum,pro eloquar,quemadmodum amoris artes expediant. IN PLAGAS] in retia.
AB RE CONSVLIT] ea consilia capit,quæ è re sunt.quæ ad rem pertinent. HARPAGO]
harpax,rapax.harpago,manus ferrea vncata.Cæsar.comment.de Bello ciuili. CVPES] cupi-
do,voluptarius,cupidissimus. CELATI INDAGATOR.] qui inuestigat rem celatã. NAM
QVI AB EO] ordo est,nam res eius,qui ab eo,&c. QVÀM EXTEMPLO] continuò. SA-
VIIS SAGITTATIS.] sauiis vim sagittarum habentibus,vel instar sagittarum animum fe-
rientibus. DA MIHI HOC MEL MEVM] verba sunt amicæ ad amantem. LIQVI-
TVR.] liquefit,tralatio. ILLE CVCVLVS] ille amator, qui alienis vel commùnibus lectis
incubat. PENDENTEM] suspensum cura,titubantem,atque incertum. FERIT.] ferit mu-
nere:id est,multat. Terentius Phormione.*Geta ferietur alio munere.* NI AMPLIVS ETIAM
2 QVOD EBIBIT,&c.] nisi amplius etiam quod ebibit,quod comest, quod denique sumtus
facit domi,id omne sibi ab amatore dari postulat:comest,pro comedit,inquit Nonius,qui hũc
locum profert iterum in voce *sumti.* NOX DATVR] nox datur amatori à puella. DVCI-
TVR] producitur à puella. VESTISPICI.] Nonius, vestispici appellabantur vestium custo- C
des serui,quòd frequenti diligentia vesteis inspiciant. Plaut. Trinummo. *nox datur,ducitur fami-*
lia tota,&c.Varro lib.6.*sic dicti vestispici*,quòd vestẽ spicerent,id est, viderent,& tuerentur. FLA-
BELLIF.] ancillæ,quæ flabellũ ferũt.Terent.Eun. *Hem tu,* inquit Dore, *cape hoc flabellũ, & ven-*
tulum huic sic facito,dum lauamus. SANDALIGERVLÆ] quæ sandalia dominæ gerunt,aut quæ
suggerunt.sandalium,calceamenti genus altum,& muliebre,quod facit vt maiores videantur.
Terent.Eunu.*vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.* CISTELLATRICES.] quæ cistel-
las vendunt. COMIS] commodus,& liberalis. AGO] agito. VBI QVI EGET.] cùm ali-
quis eget. APAGE TE] inquam,subintell. AMOR AMARI DAT TIBI SATIS Q.]
amor dat tibi satis amari,quod animo tuo ægritudinem afferat. FVGAT IPSE SE À S.]
ipse se contueri horret. PRÆCIPITAVIT.] præceps cecidit. SAXO S.] è saxo desiliat.
TVAS RES TIBI HABE.] verba sunt in diuortiis vxorum vsitata. Cic. Philipp. 2. ami-
cam illam suam suas res sibi habere iussit ex xij.tabulis claueis ademit,exegit,&c.NE FVAS.]
ne fuas.vel ne sis.suprà. CERTVM EST AD FR. APPLICARE] decretũ est mihi,amo-
re relicto,ad temperantiam animum appellere. QVAMQVAM IBI LABOS GRAND. D
CAP.] quamquam in vita frugali & temperata, labor magnus suscipitur, ac sumitur. Labos,
pro,labor,antiquum. Nonius vapos,tumos.labos,& vapor,tumor,labor colos,color. HÆC]
quæ deinceps enumerantur. PRETIVM EST.] præmium, & merces est. probi viri nullam
aliam suorum laborum mercedem expetunt,aut exspectant,quàm rem,fidem,&c.

PHILTO senex. LYSITELES adolescens.

QVò illic homo foras se penetrauit ex ædibus? PH. pater
assum.
Impera quod vis.neq; tibi ero in mora,neq; latebrose me abs tuo.
Conspectu occultabo. PH. Feceris par tuis ceteris factis, patrem
Tuum si percoles per pietatem.nolo ego cum improbis te viris.

A Nate mi, neque in via neque in foro vllum sermonem exsequi.
Noui ego hoc sæculum moribus quibus sit. malus bonũ, malum
Esse volt, vt sit sui similis. turbant, miscent mores mali. rapax,
Auarus, inuidus, sacrum, prophanum: publicum, priuatum habẽt,
Hiulca gens. hæc ego doleo, hæc sunt quæ me excruciant.
Hęc dies, noctéisque tibi canto vt caueas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abstineant.
Cætera, rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cùm video,
Eliciunt, quia ego ad hoc genus hominum duraui. quin prius
Me ad plureis penetraui? nam hi mores maiorum laudant:
Eosdem lutilant, quos collaudant. hisce ego te artibus gratiam
B Facio neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo & moribus viuito
Antiquis: quæ ego tibi præcipio, ea facito. nihil ego istos
Moror facetos mores, & turbidos, quibus boni dedecorant se.
Hæc tibi si mea imperia capesses, multa bona in pectore considẽt.
LY. Semper ego vsque ad hanc ætatem ab ineunte adolescentia,
Tuis seruiui seruitutem imperiis, & præceptis, pater,
Pro ingenio ego me liberum esse ratus sum: pro imperio tuo,
Meum animum tibi seruitutem seruire, æquum censui.
PH. Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat suo,
Vtrùm is ita ne esse mauelit, vt eum animus æquum censeat:
C An ita potius, vt parentes eum esse, & cognati velint:
Si animus hominem perculit, actum est, animo seruiuit, non sibi.
Si ipse animum perculit, dum viuit, victor victorum cluet:
Tu si animum vicisti, potius quàm animus te, est quòd gaudeas.
Nimio satius est, vt opu'st, te ita esse, quàm vt animo lubet.
Qui animum vincunt, quàm quos animus, semper probiores cluent
LY. Istæc ego mihi semper habui ætati tegumentum meæ,
Ne penetrarem me vsquàm, vbi esset damni conciliabulum.
Ne noctu irem obambulatum, neu suum adimerem alteri.
D Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parsi sedulò.
Sarta tecta tua præcepta vsque habui, mea modestia.
PH. Quid exprobras? bene quod fecisti, tibi fecisti, non mihi.
Mihi quidem ætas acta est fermè, tua istuc refert maximè.
Is probus est, quem non pœnitet quàm probus sit, & frugi bonæ.
Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.
Qui ipsus se contemnit, in eo est indoles industriæ.
LY. Ob eam rem hæc pater autumaui, quia res quædam'st, quam volo
Ego me abs te exorare. PH. quid id est? veniam iam dare gestio.
LY. Adolescenti huic genere summo, amico, atque æquali meo,
Minus qui cautè & cogitatè suam rem tractauit pater,
Bene volo ego illi facere, si tu non neuis. PH. nempe de tuo.

LY. De meo. nam quod tuum'st, meum'st. omne meum est autem tuum. A

PH. Quid? is egétne? LY. eget. PH. habuítne rem? LY. habuit. PH. quî eam perdidit?
Publicísne affinis fuit, an maritumis negotiis?
Mercaturámne, an venaleis habuit, vbi rem perdidit?

LY. Nihil istorum. PH. quid igitur? LY. per comitatem ædepol pater,
Præterea aliquantum animi caussa in deliciis disperdidit.

PH. Ædepol hominem prædicatum fermè familiariter,
Qui quidem numquam per virtutem rem confregit, atque eget.
Nihil moror eum tibi esse amicum, cum eiusmodi virtutibus. B

LY. Quia sine omni malitia est, tolerare eius egestatem volo.

PH. De mendico malè meretur qui ei dat quod edit, aut quod bibat.
Nam & illud quot dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam.
Non eò hoc dico, quin quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens.
Sed ego hoc verbum cùm illi cuidam dico, præmonstro tibi,
Vt ita te aliorum miserescat, ne tui alios misereat.

LY. Deserere illum, & deiuuare in rebus aduersis pudet.

PH. Pol pudere, quàm pigere præstat, totidem litteris.

LY. Ædepol, deûm virtute dicam pater, & maiorum, & tua,
Multa bona bene parta habemus. bene si amico feceris,
Ne pigeat fecisse: at potius pudeat, si non feceris. C

PH. De magnis diuitiis si quid demas, plus fit, an minus?

LY. Minus pater. sed ciui immunifico scis quid cantari solet?
Quod habes, ne habeas. & illud quod nunc non habes, habeas malum.
Quandoquidem nec tibi bene esse potes pati, nec alteri.

PH. Scio equidem istuc ita solere fieri. verùm nate mi,
Is est immunis, cui nihil est, qui munus fungatur suum.

LY. Deûm virtute habemus, & qui nosmet, vtamur pater,
Et aliis qui comitati simus nostris beneuolentibus.

PH. Non ædepol tibi pernegare possum quicquam quod velis. D
Cuius egestatem tolerare vis? loquere audacter patri.

LY. Lesbonico huic adolescenti Charmidæ filio,
Qui illic habitat. PH. qui comêdit quod fuit, quod non fuit?

LY. Ne opprobra pater. multa eueniunt homini, quæ vult, quæne vult.

PH. Age dum eloquere, quid dare illi nunc vis? LY. nihil quicquam pater.
Sapientiæ ætas condimentum'st, sapientia ætati cibu'est.

PH. Mentire ædepol nate, atque id nunc facis haud consuetudine.
Nam sapiens quidem pol ipse fingit fortunam sibi.
Eóne multa quęne volt eueniunt, nisi fictor malus'st,

A Multa est opera opus fictura, qui se fictorem probum
Vitæ esse agendæ expetit. LY. sed hic admodum adolescentulus.
PH. Non ętate, verùm ingenio adipiscitur sapientia.
LY. Tu modò ne me prohibeas accipere, si quid det mihi.
PH. An eo egestatem eius tolerabis, si quid ab illo acceperis?
LY. Eo pater. PH. pol ego istam volo me rationem edoceas. LY. licet.
Scin tu illum quo genere natus sit? PH. scio, apprimè probo.
LY. Soror illi est adulta virgo, grandis. eam cupio pater
B Ducere vxorem. PH. sine dote? LY. sine dote. PH. vxorem? LY. ita:
Tua re salua. hoc pacto ab illo inibis summam gratiam,
Neque commodius vllo pacto ei poteris auxiliarier.
PH. Egóne indotatam te vxorem vt patiar? LY. patiundum est pater,
Et eo pacto addideris nostrę lepidam famam familię.
PH. Multa ego possum docta dicta, & quamuis facundè loqui,
Historiam veterem, atque antiquam hęc mea senectus sustinet.
Verùm ego quando te & amicitiam, & gratiam in nostram domum
Video allicere, etsi aduersatus tibi fui istac iudico.
C Tibi permitto, posce, duce. LY. di te seruassint mihi.
Sed adde ad istam gratiam vnum. PH. quid id est autem vnum? LY. eloquar,
Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poscas. PH. eccere.
LY. Nimio citius transiges. firmum omne erit, quod tu egeris.
Grauius erit tuum vnum verbum ad eam rem, quàm cētum mea.
PH. Ecce autem. in benignitate hoc repperi negotium.
Dabitur opera. LY. lepidus viuis. hę sunt ædes, hîc habet.
Lesbonico est nomen. age rem cura, ego te opperiar domi.

D ILLIC HOMO] ille hômo. PENETRAVIT] proripuit. sic Nonius in verbo, *penetrare*. LATEBROSÈ] eorum in morem qui latebras quærunt. NOLO EGO CVM IMPROBIS TE] nam quales sunt ij, quibùscum cōgredimur, & loquimur, tales esse iudicamur. hoc primùm, deinde corrumpūt bonos mores malorum congressus, & sermones. VT SIT SVI SIMILIS] vt bonus sit sui, nempe mali, similis. TVRBANT, MISCENT, M. M.] mores turbant, & miscent omnia. SACRVM ET. PVBL. PRIM.] non distingunt sacrum à prophano non publicum à priuato. HIVLCA GENS] gens auida, & quasi ore hiāte prædam captans. QVOD MANV NON QVEVNT T.] ab eo duntaxat quod manu tangere nequeunt, manus abstinere fas esse putant. cætera rapiunt, trahunt, fugiunt si fortè iudicium metuunt, & latent. ALICIVNT] excutiunt. Terent. Heautont. *Lacrymas excussit mihi*. QVIA EGO AD HOC GENVS H. P.] qūia ego ad hæc tempora tam corrupta, & perdita vitam produxi. QVIN PRIVS AD PL. P.] quare non prius quàm ad hodiernæ ætatis homines peruenirem, ad mortuos non penetraui: ad plureis, id est, ad mortuos. plures enim mortui sunt, quàm viui. sic & Græci, vt testatur Hesychius, sic enim ille, Πλείονες οἱ ἐτελευτηκότες. id est, plures mortui & Suid. πλειόνων, τῶν νεκρῶν, id est, plurium mortuorum. in his Aristides sophista in ea oratione, quæ inscribitur, κοινὴ ἀπολόγια. quinta ferè pagina, ταῦτα εἰπόντας ἂν αὐτοὺς οἴομαι ῥᾳδίως πάλιν πορεύεσθαι παρὰ τοὺς πλείονας εἰ δὴ κἀκείνους μετὰ τῶν πλειόνων χρὴ κεῖσθαι δοκεῖν ὅπερ ἔγωγε οὐκ οἴομαι, id est, Hæc eos locutos arbitror facilè ad plureis,

(hoc est, ad mortuos, seu ad inferos) redituros, si modò quidem etiam illi cum pluribus iacere A existimandi sunt, quod mihi sanè non videtur. LVTILANT] luto inquinant, quo verbo infrà vtitur. GRATIAM FACIO] concedo, condono, ac permitto. côcedo tibi, inquit, vt ne hisce artibus te excolas, néue ingenium imbuas. QVÆ EGO TIBI PRÆCIPIO] quæ ego te doceo, quæ ego tibi præmonstro, ac præscribo. NIHIL MOROR] id est, sperno, negligo. PRO INGENIO] quod ad ingenium, & naturam attinet. CVM ANIMO] cum libidine, & affectu à ratione auerso. VTRVM ID ITÁNE ESSE] vtrúmne is talis esse malit, qualem cum esse libido postulet, cùm talem potius, qualem eum parentes, & cognati esse velint, &c. sententia adhuc pendet. Est autem hæc pugna, vtrum animo obsequatur, id est, libidini seruiat, an parentum, & cognatorum auctoritatem sequatur. SI ANIMVS HOMINEM PERCVLIT] si in hac pugna, inquit, libido hominem prostrauit, ac peruertit, ac pessumdedit, actum de illo est. totum húc locum declarauimus in commentariis Horatianis ad odam 7. libri 4. carminum, ibi. *Cuncta manus auidas fugiunt heredis*, &c. & Epod. od. 11. ibi. *Amore perculsum graui.* vbi docuimus hîc legendum esse *perculit*, non, vt vulgò, *perpulit*. DVM VIVIT, VICTOR V. CL.] quandiu viuit victor omnium victorum clarissimus est. NIMIO SATIVS EST, VT OPV'ST, TE] multo satius est te talem esse, qualem opus est esse, quàm qualem te vult esse cupiditas, & libido. ISTHÆC EGO MIHI SEMPER HABVI, &c.] isthæc ego B mihi semper habui, quæ essent ætati meæ instar teguméti, & clypei. Isthæc ego mihi semper habui, quibus ætatē meam tegerem, & munirem. NE PENETRAREM] ne me vsquam committerem, ne me vsquam coniicerem, &c. VBI ESSET DAMNI CONCILIABVLVM] vbi damnum mihi conciliari, & contrahi posset. PARSI SEDVLÒ] caui sedulò, abstinui me sedulò. SARTA TECTA TVA] tua præcepta sanctissima & inuiolatissima mihi fuerunt, tua præcepta diligentissimè, & sanctissimè seruaui. M. Tull. lib. 10. epist. *Hoc mihi da atque largire, vt M. Curium sartum & tectum, ab omnique incommodo, detrimento, molestia sincerum, integrumq́; conserues.* MIHI QVIDEM ÆTAS, &c.] M. Tull. epist. 1. ad Brutum. De me possum idem, quod Plautus noster in Trinummo. Mihi quidem ætas acta est, tua istuc refert maximè. QVEM NON POENITET, QVÀM PR.] qui non est probus inuitus: vel, qui constanter, & perseueranter probus est. BENEFACTI BENEFACTIS PER TEG.] benefacta benefactis cumulato, ne quid vitij in animo innascatur. allegoria est à tectis domorum. NE PERPL.] ne imbrem, aut pluuiam admittant. QVI IPSIVS SE CENT.] qui ipse non se effert insolenter. AVTVMAVI] dixi. VENIAM IAM DARE] tibi concedere. TTACTAVIT] administrauit, gessit. SI TV NÓNNE VIS] si tu non contrarium vis: néuis id est, non vis. C *ne*, pro, *non*, posuerunt veteres, vt alibi dictum est. Nonius, *neuult*, pro, *non vult*. Plautus Trinummo. *filiam meam tibi desponsatam esse audio, nisi tu ne vis*, id est, nisi tu non vis. PVBLICÍSNE A.] publicísne. an maritimis negotiis sese implicuit? MERCATVRÁMNE] mercaturámne fecit, an venaleis habuit? id est, fuitne mercator? an mãgo? aliud est autē mercatorē esse, aliud mangonem. Nam primùm mangones seruos duntaxat emunt ac vendunt, seu reuendunt: mercator, omnis generis merces. proinde mangones ferè non curitant solum, neque nauigant in alias terrarum oras, quod faciunt mercatores. Horat. epist. 1. lib. 1. *Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* PER COMITATEM] per liberalitatem, benignitatem, & bonitatem. ANIMI CAVSA] libidinis causa, moris gerendi animi causa. ÆDEPOL HOMINEM PRÆD.] hominem verò abs te descriptum liberè, & sine vlla verecundia pæne dicam familiariter. Nam quibus familiares sumus, cum iis, & de iis liberè loquimur. REM CONFREGIT] rem profudit. rei naufragium fecit. NIHIL MOROR EVM TIBI] nolo eum esse tibi amicum. QVIA SINE [illegible] M.] vt sunt omnes ferè prodigi, & profusi. Nam Aristotel. lib. 4. de moribus, eos stultos ait esse potius, quàm malitiosos. sic Arist. Διὸ καὶ δόξειεν ὁ ἄσωτος οὐκ εἶναι φαῦλος τὸ ἦθος· οὐ γὰρ μοχθηροῦ, οὐδὲ ἀγεννοῦς τὸ [illegible] D διδόναι καὶ μὴ λαμβάνοντα. QVOD EDIT] quod edat. PRODVEIT] protrahit, profert, protollit. ILLI QVIDEM] amico tuo. PRÆMONSTRO] præcipio. VT ITA TE AL. M.] vt tu aliorum egestatem toleres, vt ne ipse egeas, & ita fiat, vt alij misereantur tui. DE VIVARE] desinere iuuare, vel non iuuare. POL PVDERE, QVÀM PIGERE] Nonius, pudet, verecũdiæ est: piget, pœnitentiæ. Plautus Pseud. *Nimiũ id, quod pudet, facilius fertur, quàm istud, quod piget, non dedisse istum pudet me: quia non accepi, piget.* Idem Trin. *pol pudere*, &c. totidem litteris autem, id est, cum totidem litteræ sint. est enim ablatiui casus absolutè positi. DEÛM VIR.] sic loquebantur veteres, ne suas facultates, & copias suas suo labore, & sua virtute partas, elicerent, neque eas diis acceptas ferrent, ingrati in deos, & fortunam viderentur, atque ita Nemesim lacesserét, atque irritarent. Deûm virtute transeuntium hospitem accepi apud me est comitas. SI QVID DEMAS] si quid detrahas. IMMVNIFICO] illiberali. QVOD HAB.] bona, quæ habes. IS EST IMMVNIS] definit aliter immunem seu immunificum senex, quàm filius: proinde ac si dicat, non est ille immunis dicendus, qui non dat, & qui non fungitur munere liberalitatis, sed cui per egestatem non licet suo munere fungi. HABEMVS ET QVÎ] habemus & id, quo vtimur nos ipsi, & id quod conferamus in eos, qui nobis cari sunt, quíque nobis bene volunt. COMITATI SIMVS BENEV.] simus comes in bene-

A in beneuolenteis. NE OPPROBRA PATER] ne exprobra: ne probrum obiice. MVLTA HOM. EVEN. QVÆ VVLT, QVÆ NE VVLT] profert Nonius, & *ne vult*, interpretatur *non vult*, vt suprà. SAPIENTIÆ ÆTAS COND. &c.] id est, sapientiam ætas condit. vel sapientia, nisi in sene est, illepida, & insuauis: vel senectus sapientiam reddit amabiliorem, & venustiorem: contrà, sapientia ætati cibus est: id est, ætas senilis sine sapientia nihilo magis constare potest, quàm corpora nostra, sine cibo. significat, opinor, sapientiam non cadere in adolescenteis & iuuenes. vel hoc fortasse dicit, sapientiæ fortunam esse condimentum, id est, sapientiam sine fortuna esse insuauem: contra fortunam sine sapientia constare non posse. MENTIRE] mentiris fili, qui alioqui mentiri non soles. mentiris præter consuetudinem tuam. NAM SAPIENS QVIDEM, &c.] tale ferè illud est Cornelij Nepotis in vita Attici, Sui cuique mores fingunt fortunam. EO NON MVLTA, QVÆ NE VVLT] iccirco non multa eueniũt sapienti, quæ non vult, nisi ita fictor malus est, vt fortunam sibi fingere nequeat. MVLTA EST OPERA OPVS F.] multa opera fingendi ei sumenda est, qui se fictorem probum vitæ agendæ esse vult: vel sic, eum multam fingendi operam sumere, multúmque laborem suscipere oportet, qui vitæ rectè degendæ rationem sibi fingere, ac fabricare habet in animo. ADIPISCITVR] quæritur, comparatur. *adipiscitur*, vsurpauit παθητικῶς. AN EO
B EGEST. TVLL.] proinde ac si dicat, si eius ægestatem tolerare vis, des ei necesse est, nedùm quicquam ab eo accipere debeas. EO PATER.] eo, inquam, pater, nempe accipiens. SCIN' TV ILLVM QVO G. V.] scin' tu, quo ille genere natus sit? EGO INDOT. TE VXOR. VT P.] egóne vt patiar te indotatam vxorem ducere? quasi dicat, non faciam. ISTANC IVDICO] pro te iudico. tibi assentior. TIBI PERMITTO] libri veteres habent, *tibi promitto*. iidem non habent, hoc totum, quod est vsque ab illis verbis *hoc pacto ab illo*, &c. ad versum, *Multa ego*, &c. TVTE CONCILIES] tu ipse nuptias conficias. ECCERE] id est, ecce res, vel ecce rem, vel ecce simpliciter. aliud est ecere, vno c. significat enim per ædem Cereris, seu per Cererem: & iusiurandum est, quamuis Festus in voce *eccere* aliter. Terent. Phorm. act. 2. scen. 2. P. *si rogabit*. G. *in te spes est*. P. *eccere. Quid si reddet?* G. *tu impulisti*, &c. NIMIO CITIVS TRANSIG.] multo citius rem omnem conficies, quàm ego. FIRMVM OMNE ERIT] ratum, & stabile erit, quidquid tu egeris. *χύριον ἔςαι τὸ ὑπὸ σοῦ πεπραγμένον*. GRAVIVS] maioris ponderis, & momenti. IN BENIG. HOC REPP. MEBOT.] ex eo, quod benignum me prebui, hoc negotium mihi contraxi. HÎC HABET] hic habitat.

C

PHILTO senex.

NOn optuma hæc sunt, neque ego vt æquum censeo:
Verùm meliora sunt, quàm quæ deterruma.
Sed hoc vnum consolatur me, atque animum meum,
Quia qui nihil aliud, nisi quod sibi soli placet,
Consulit aduorsum filium, nugas agit.
Miser ex animo fit. factius nihilo facit.
Suæ senectuti acriorem hyemem parat,
Cùm illanc importunam tempestatem conciet.
D Sed aperiuntur ædes, quò ibam, commodè.
Ipse exit Lesbonicus cum seruo foras.

NEQVE EGO VT ÆQ. CENS.] neque ita vt ego esse postulo. vel sic, neque talia, qualia ego esse æquum censeo. NVGAS AGIT] operam ludit. suprà, *nugas egerit*. SVAE SENECTVTI ACR. H.] allegoria est. CONCIET] commouet. QVÒ] in quas. COMMODÈ] coniunge aduerbium *commodè* cum verbo *aperiuntur*.

LESBONICVS adolescens. STASIMVS seruus. PHILTO senex.

MInus quindecim dies sunt. cùm pro hisce ædibus
Minas quadraginta accepisti à Callicle.

Eſtne hoc,quod dico,Staſime? ST. cùm conſidero, A
Meminiſſe videor fieri. LE. quid factum eſt eò?
ST. Comeſum,expotum,exutum,elotum in balneis.
Piſcator,piſtor abſtulit:lanij,coqi,
Olitores,myropolæ,aucupes. confit citò,
Quàm ſi tu obiicias formicis papauerem.
LE. Minus hercle in hiſce rebus ſumtum eſt ſex minis.
ST. Quid quod dediſti ſcortis? LE. ibidem vnà traho,
ST. Quid quod ego defraudaui? LE. hem iſta ratio maxuma eſt.
ST. Non illud tibi apparere,ſi ſumas,poteſt:
Niſi tu immortale rere eſſe argentum tibi.
Serò atque ſtultè,prius quod cautum oportuit, B
Pòſtquàm comedit rem,pòſt rationem putat.
LE. Nequaquam argenti ratio comparet tamen.
ST. Ratio quidem hercle apparet,argentum οἴχεται.
Minas quadraginta accepiſti à Callicle,
Et ille ædeis abs te accepit mancipio. LE. admodum.
PH. Pol,opinor,affinis noſter ædeis vendidit.
Pater cùm peregrè veniet,in porta eſt locus,
Niſi fortè in ventrem filio correpſerit.
ST. Trapezitæ mille drachumarum Olympicûm,
Quas de ratione debuiſti,redditæ
LE. Nempe quas ſpopondi. ST. immò quas dependi,inquito. C
Qua ſponſione pronuper tu exactus es,
Pro illo adoleſcente,quem tu aiebas eſſe diuitem.
LE. Factum. ST. vt quidē illud perierit. LE. factum id quoque eſt,
Nam tunc eum vidi miſerum,& me eius miſeritum'ſt.
ST. Miſeret te aliorum,tui te nec miſeret,nec pudet.
PH. Tempus adeundi eſt. LE. éſtne hic Philto qui aduenit?
Is hercle eſt ipſus. ST. ædepol næ ego iſtum velim
Meum fieri ſeruum cum ſuo peculio.
PH. Herum atque ſeruum plurimum Philto iubet
Saluere,Leſbonicum & Staſimum. LE. di duint D
Tibi Philto quæcumque optes. quid agit filius?
PH. Bene vult tibi. LE. Ædepol mutuum mecum facit.
ST. Nequam illud verbum'ſt, bene vult,niſi qui bene facit.
Ego quoque volo eſſe liber.nequicquam volo.
Hic poſtulet frugi eſſe,nugas poſtulet.
PH. Meus natus me ad te miſit,inter ſe atque vos
Affinitatem vt conciliarem & gratiam.
Tuam vult ſororem ducere vxorem,& mihi
Sententia eadem'ſt,& volo. LE. hau noſco tuum,
Bonis tuis rebus meas res irrides malas,
PH. Homo ego ſum,homo tu es:ita me amabit Iuppiter,

Neque

A Neque te derisum veni, neque dignum puto.
Verùm hoc,vt dixi,meus me orauit filius,
Vt tuam sororem poscerem vxorem sibi.
LE. Mearum rerum me nouisse æquum'st ordinem.
Cum vestris nostra non est æqua factio.
Affinitatem vobis aliam quærite.
ST. Satin' tu sanus mentis,aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium esse amicum inuentum intelligo.
LE. Abin' hinc dierectè? ST. si hercle ire occipiam,vetes.
LE. Nisi quid me aliud vis Philto,respondit tibi.
B PH. Benigniorem Lesbonice te mihi,
Quàm nunc ex perior esse,confido fore.
Nam & stultè facere,& stultè fabularier,
Vtrumque Lesbonice in ætate haud bonum'st.
ST. Verum hercle hic dicit. LE. oculum ego tibi effodiam,
Si verbum addideris. ST. hercle quin dicam tamen.
Nam si sic non licebit,luscus dixero.
PH. Ita tu nunc dicis non esse æquiparabileis
Vestras cum nostris factiones, atque opes?
LE. Dico. PH. quid tum,si in ædem ad cœnam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par fortè vt venerit,
C Apposita sit cœna, popularem quam vocant:
Si illi congestæ sint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illi congestum siet.
Edisne, an incenatus cum opulento accubes?
LE. Edim,nisi ille vetet. ST. at pol ego etiam si vetet,
Edim,atque ambabus malis expletis vorem:
Et quod illi placeat,præripiam potissimùm,
Neque illi concedam quidquam de vita mea.
Verecundari neminem apud mensam decet,
Nam ibi de diuinis atque humanis cernitur.
D PH. Rem fabulare. ST. non tibi dicam dolo.
Decedam ego illi de via,de semita,
De honore populi: verùm quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longè, nisi me pugnis vicerit.
Cœna hæc annona est,sine sacris hereditas.
PH. Semper tu hoc facito,Lesbonice,cogites,
Id optimum esse, tute vti sis optumus.
Si id nequeas, saltem vt optumis sis proximus.
Nunc condicionem hanc, quam ego fero,& quam abs te peto,
Dare atque accipere,Lesbonice,te volo.
Dei, diuites sunt, deos decet opulentia,
Et factiones. verùm nos humunculi,

Salillum animæ: qui cùm extemplò amisimus, A
Æque mendicus, atque ille opulentissimus,
Censetur censu ad Acherontem mortuus.
ST. Mirum ni tu illuc tecum diuitias feras.
Vbi mortuus sis, ita sis vt nomen cluet.
PH. Nunc vt scias, hîc factiones atque opes
Non esse, neque nos tuam negligere gratiam,
Sine dote posco tuam sororem filio,
Quæ res bene vortat. habeon' pactam? quid taces?
ST. Proh di immortales, condicionem qoiusmodi?
PH. Quin fabulare, di bene vortant, spondeo?
ST. Eheu vbi vsus nihil erat dicto, spondeo B
Dicebat: nunc hîc quom opus est, non quit dicere.
LE. Cùm affinitate vestra me arbitramini
Dignum, habeo vobis Philto magnam gratiam.
Sed etsi hercle grauiter cécidi stultitia mea,
Pilto, est ager sub vrbe hic nobis. eum dabo
Dotem sorori. nam is de stultitia mea
Solus superfit præter vitam relliquus,
PH. Profectò dotem nihil moror. LE. certum'st dare,
ST. Nostrámne nutricem, here, quæ nos educat,
Abalienare à nobis? caue sis feceris,
Quid edemus nosmet postea? LE. etiam tu taces? C
Tibi ego rationem reddam? ST. planè periimus,
Nisi quid ego comminiscor. Philto te volo.
PH. Si quid vis Stasime. ST. huc concede aliquantum. PH. licet.
ST. Arcanò tibi ego hoc dico, ne ille ex te sciat,
Néue alius quisquam. PH. crede audacter quid lubet,
ST. Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum
Tuum siris vmquam fieri, neque nati tui.
Ei rei argumentum dicam. PH. audire ædepol lubet.
ST. Primum omnium olim terra cùm proscinditur,
In quinto quoque sulco moriuntur boues. D
PH. Apage. ST. Acherontis ostium in nostro'st agro.
Tum vinum priusquam coactum'st, pendet putidum.
LE. Consuadet homini, credo. etsi scelestus est.
At mihi infidelis non est. ST. audi cetera.
Pòst id, frumenti quom alibi messis maxima'st,
Tribus tantis illi minus redit, quàm obseueris.
PH. Hem istic oportet obseri mores malos,
Si in obserendo possint interfieri.
ST. Neque vmquam quisquam est cuius ille ager fuit,
Quin pessumè ei res vorterit, cuium fuit.
Alij exsulatum abierunt, alij emortui,

Alij se

A Alij se suspendêre. hem nunc hic, cuius est,
Vt ad incitas redactus? PH. apage à me istum agrum.
ST. Magis apage dicas, si omnia à me audiueris.
Nam fulguritæ sunt hîc alternæ arbores.
Sues moriuntur angina hic acerruma.
Oues scabræ sunt, tam glabræ hem, quàm hæc est manus.
Tum autem Syrorum genus, quod patientissimum est
Hominum, nemo exstat, qui ibi sex menses vixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo décidunt.
PH. Credo ego istuc Stasime ita esse, sed Campans genus
Multo Syrorum iam anteit patientia.
B Sed iste est ager profectò, vt te audiui loqui,
Malos in quem omneis publicè mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quò cuncti qui ætatem egerunt castè suam,
Conueniant: contrà istoc detrudi maleficos
Æquum videtur, qui quidem istius sit modi.
ST. Hospitium est calamitatis, quid verbis opu'st?
Quamuis malam rem quærens, illic reperias.
PH. At tu hercle & illi & alibi. ST caue sis dixeris,
Me tibi dixisse hoc. PH. dixisti arcanò satis.
ST. Quin hic quidem cupit illum ab se abalienarier,
C Si quidem reperire possiet, cui os sublinat.
PH. Meus quidem hercle numquam fiet. ST. si sapies quidem.
Lepidè hercle de agro ego hunc senem deterrui:
Nam qui viuamus, nihil est, si illum amiserit.
PH. Redeo ad te Lesbonice. LE. dic sodes mihi,
Quid hic locutus tecum? PH. quid censes? homo'st.
Vult fieri liber: verùm quod det, non habet.
LE. Et ego esse locuples, verùm ne quicquam volo.
ST. Licitum si velles. nunc quoniam nihil est, non licet.
LE. Quid tecum Stasime? ST. de istoc quod dixti modò,
D Si antea voluisses, esses: nunc serò cupis.
PH. De dote mecum conuenire nihil potes.
Quod tibi lubet, tute agito cum nato meo.
Nunc tuam sororem filio posco meo
Quæ res bene vortat. quid nunc etiam consulis?
LE. Quid istuc? quando ita vis, di bene vortant, spondeo.
PH. Numquam ædepol cuiquam tam exspectatus filius
Natus, quàm est illud spondeo natum mihi.
ST. Di fortunabunt vestra consilia. PH. ita volo:
LE. Sed Stasime abi huc ad meam sororem, ad Calliclem.
Dic, hoc negotij quomodo actum est. ST. ibitur.
LE. Et gratulator meæ sorori. ST. scilicet.

PH. I hàc Lesbonice mecum, vt coram nuptiis A
Dies constituatur. eadem hæc confirmabimus.
LE. Tu istuc cura quod iussi, iam ego hîc ero,
De Callicli me vt conueniat. ST. quin tu i modò,
LE. De dote vt videat quid opus sit facto. ST. i modò.
LE. Nam certum'st sine dote haud dare. ST. quin tu i modò.
LE. Neque enim illi damno vmquam esse patiar. ST. abi modò
LE. Meam negligentiam. ST. i modò. LE. ô pater,
Æquum videtur quin quod peccarim. ST. i modò.
LE. Potissimum mihi id obsit? ST. i modò. LE. ô pater,
En vmquam aspiciam te? ST. i modò, i modò, i modò.
Tandem impetraui abiret. di vestram fidem, B
Ædepol re gesta pessumè, gestam probè,
Siquidem ager nobis saluus est. etsi admodum
In ambiguo est etiam nunc quid de hac re fuat.
Sed si alienatur, actum'st de collo meo.
Gestandus peregrè clypeus, galea, sarcina,
Effugiet ex vrbe, vbi erunt factæ nuptiæ,
Ibit istac aliquò in maximam malam crucem
Latrocinatum, aut in Asiam, aut in Ciliciam.
Ibo huc, quò mihi imperatum'st, etsi odi hanc domum
Postquàm exturbauit hic nos ex nostris ædibus.

C

CVM CONSIDERO MEMINISSE VIDEOR FVISSE] cùm cogito, videor meminisse ita esse, vt dicis me accepisse minas quadraginta à Callicle. QVID FACTVM EST EO?] quid de ea, pecunia factum est? EXVTVM] exspoliatum, id est, consumtum in vestibus, quibus spoliatus es. MYROPOLÆ] qui vnguenta vendunt. CONFIT CITÒ QVÀM SI TV] conficitur citò, subintellig. magis, quàm si formicis papauer obiicias. profert Nonius. SVMTVM EST] insumtum est. TOTIDEM VNA TRAHO] sex alteras minas duco. DEFRAVDAVI] ἀπεστέρησα. auerti. SERÒ ATQVE STVLTÈ, PRIVS QVOD CAVTVM OPORT.] serò atque stultè postquàm bona sua comedit, & consumsit, à quo prius sibi cauere debuit, rationem subducit. hæc loquitur ad spectatores conuersus. RATIO QVIDEM HERCLE APPARET,] M. Tullius in Pison. quo loco Pisonem loquentem facit, è prouincia reuersum, *Quas rationes si cognoris, intelliges, meminisse plus, quàm mihi litteras profuisse, ita enim sunt perscripta, scitè, & litteratè, vt scribit, ad ærarium, qui eas retulit, perscriptis rationibus, secum ipse caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit: ratio quidem hercle apparet, argentum verò oëcheta.* Quod autem Budæus annotat. in Pandect. titul. de Offic. quæst. legit apud Ciceronem, *argentum decoctum oëcheta*, pro, *argentum & doctum oëcheta*: quod erat in libris vulgatis. neutrum recipiendum puto in contextum verborum, neque *decoctum*, neque *& doctum*, quamuis assentiatur Petrus Victor. Iam οἴχεται, seu *oëcheta*, litteris Latinis valet, periit, abiit, euanuit. Plato Theæt. Ἀλλὰ δεινόν ὦ σώκρατες τοῦ τόγε φαίνεται. Σω. δεῖγε μέντοι, εἰ σώσοιμεν τὸν πρόσθεν λόγον. εἰ δὲ μὴ οἴχεται. ACCEPIT MANCIPIO] ea lege accepit, vt venditor periculum euictionis præstaret, promisit se dominium in emtorem translaturum. Sed quid sit, accipere mancipio, ex eo quod est, dare mancipio, intelligere licet, de quo satis multa suprà. IN PORTA EST LOCVS] foris & sub dio ei est habitandum. vel vt alij, *mendicabit in porti trigemina.* vide in Capt. quando ædeis filius vendidit. NISI FORTÈ] quod fieri non potest. *in ventrem filio* autem, pro, *in ventrem filij.* MILLE DRACHVMARVM] id est, mille drachmæ. sic dictum autem *mille drachumarum*, id est, *drachmarum*, vt mille nummûm, mille hominum, & simil. de quo alibi. Sed cur non dixit *redditum*? spectauit id, quod intelligitur, non quibus verbis dicitur: & *reddita* positum est, proinde ac si dictū esset, mille drachmæ, nō mille drachmarū. IMMÒ QVAS DEP. INQ.] id est, immò quas dependisti, idem dicito non quas spopondi, sed quas iam dependisti. EXACTVS ES] more Græcorū ἐσεπράχθης, quæ abs te exactæ sunt.

D

QVEM

A QVEM TV AIEBAS] quem dicebas esse soluendo, quem dicebas esse ἀξιόχρεων VT QVIDEM ILLVD PERIERIT] scis quo pacto illa pecunia perierit. DII DVIENT] dij dent, tibi. subintell. MVTVVM MECVM FACIT] à me mutuo amatur. NEQVAM] improbum. NISI QVI BE.] nisi qui bene vult re, & beneuolentiam suam factis declarat. EGO QVOQVE VOLO ESSE] ostendit voluntatem esse inanem sine re, & factis. HAVD NOSCO TVVM] non agnosco tuos mores in ista oratione: putaui te antea esse virum pudentem & mihi amicum, nunc me in rebus meis aduersis, in tuis secũdis abs te irrideri video. NEQVE DIGNVM PVTO] neque te dignum puto, qui derideatis. CVM VESTRIS] cum vestri ordinis, & generis hominibus. NON EST ÆQVA FACTIO] vos estis potẽtes, diuites, & factiosi: nos inopes, tenues, humiles, & imbecilli. Itaque est insignis inter vestros, & nostros fortunæ inæqualitas. SANVS MENTIS] sic suprà. FERENTARIVM ESSE AMICVM INVENT. INTELLIGO] Festus. *Ferentarij, auxiliatores in bello à ferendo auxilio dicti: vel quia fundis, & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non teruntur, ita appellat. Ferentarij leuis armaturæ pugnatores.* Nonius, *Ferentarij leuis armatura, quod quoque opus esset, auxilia ferrent ex cursu leui, armis grauibus non impediti.* Cato de re militari. *Inde partem equitatus, atque ferentarios prædatum misit.* Sallustius de bello Catill. *Postquam eo ventum est, vnde à ferentariis prælia committi possent,*
B &c. Varro lib. 6. de lingua Lat. scribit ad hunc locum: *Nam illum tibi ferentarium,* &c. à ferendo, id est, inanem, ac sine fructu: aut quod ferẽtarij equites hi dicti, qui ea modo habebãt arma quæ ferrentur, vt iacularij. Huiuscemodi equites pictos vidi in Æsculapij æde vetere, & ferentarios adscriptos. Miratur Turnebus, vt & ego miror, quamobrem Varro ferentarium, hîc interpretatur inanem, sine fructu, cùm videatur potius Plautus per *ferentarium,* amicum significare, amicum ad auxilium ferendum promptum, paratum, atque expeditum. Itaque putabam legendum apud Varronem, *non inanem, neque sine fructu.* SI HERCLE IRE INC. VE.] si hercle abire inciperem, vetares. IN ÆTATE] interdum. Terent. ET STVLTÈ FABVLAR.] & stultè loqui. SI SIC NON LICEBIT] si mihi non licebit cum duobus oculis, quod volo, dicere, cum vno dicam. ÆQVIPARABILES] æquas, æquales. IN ÆDEM] in ædem sacram, vel in ædeis aliquas non sacras: sed in ædem sacram potius: nam in ædibus sacris epulabantur. ATQVE IBI OP.] & cum fortè ibi opulentus aliquis tibi iunctus fuerit, & in eodem lecto accubuerit. ILLI] illic. EDISNE] id est, edásne, ab edim, dis, dit. sic suprà. EDIM] edam. AMBAB. MALIS] ambabus maxillis, plenis faucibus. CERNITVR] pugnatur, dimicatur. NON TIBI DICAM DOLO] dicam apertè, quod sentio. dissimulan-
C ter, & astutè tecum non loquar. CENA HÆC ANNON.] cena hæc est instar annonę. SINE SACR. HERED.] sacra priuata pecuniam sequebantur, vt licet intelligere ex lege Ciceronis posita in lib. 2. de legib. *sacra priuata perpetua manento.* de qua, sic idem eodem libro infrà. De sacris autem, qui locus patet latiùs, hæc sit vna sententia, vt conseruentur semper, & deinceps familiis prodantur, & vt in lege posui, perpetua sint sacra. Hoc posito hæc iura pontificum auctoritates cõsecutæ sunt, ne morte patrisfamiliâs sacrorum memoria occideret, & vt iis essent adiuncti, ad quos eiusdem morte pecunia venerit. Hoc vno posito, quod est ad cognitionem disciplinæ satis, quibus implentur iurisconsultorum libri, &c. pag. 339. in marginis versu 39. Idem Plautus Capt. *sine sacris hereditatem sum adeptus effertissimam.* hereditas autem sine sacris, lucrum sine vllo onere & sumtu. hæc sacra enim non sine impensa procurabantur: itaque iis astringebantur hæredes, & ad quos ex morte testatoris emolumẽtum aliquod peruenerat, vt verba Ciceronis suprà à nobis posita declarant. DEI, DIVITES SVNT, &c.] hæc ad ea pertinent, quæ dixerat suprà Lesbonicus non esse suas, & Philtonis factiones, & opes æquiparabileis. NOS HOMVNC. SAL. A.] subintell. sumus. sumus vasculum salis, id est, sumus corpuscula animata. nam corpora nostra sunt tanquam animarum vascula. salillum animæ, dixit fortasse
D translatione sermonis facti à mensis pauperum, quæ sunt perquàm tenues, & sine apparatu. Eis enim sal pro obsonio est. lege quæ notauimus ad illud Horatij oda 16. lib. 2. *Viuitur paruo bene cui paternũ Splendet in mẽsa tenui salinum,* &c. Licet etiam dicere Plautum eò spectasse animam corpori nostro esse pro sale, quemadmodum enim carnes pecudum, & boum, quibus vescuntur homines, si diu seruentur, sine sale putrescunt, ita & corpora humana, efflata anima, vermeis contrahunt, & putore corrumpuntur. Non dissimulabo tamen me in quibusdã libris manuscr. scriptum reperisse, *Tantillum animæ.* ÆQVÈ MENDICVS] hanc mortuorum æqualitatem facere cum suo more describit Lucianus in dialogis mortuorũ, & maximè in eo qui inscribitur Ἀχιλλέως καὶ Ἀντιλόχου: & in Μενίππου καὶ Ἑρμοῦ. CENSETVR CENSV] legendum puto *censetur censu.* MIRVM NI TV ILLVC] cum stomachosa irrisione pronuntiandum. proinde ac si dicat: Tu verò illuc diuitias tecum ferre debeas. ITA SIS, VT NOMEN CLVET] ita fueris, vt nomen est, nempe mortuus. HÎC] apud nos, seu in nostra familia. BENE VERTAT] bene eueniat. QVIN FABVLARE, &c.] cur non hæc dicis, dij bene vortant, id est, dij approbent, spondeo. VBI NIHIL ERAT D.] cùm nihil erat opus spondere: spondebat nunc in hac re: vbi opus est, non spondet. GRAVITER CEC.] graui casu afflictus sum: valde prostrata est res mea familiaris. AGER SVB VRBE] ager suburbanus. DOTEM NIHIL MOROR] dotem

negligo. dotem non curo. de dote nihil laboro. CERTVM EST] decretum est mihi, stat A
sententia. ABALIENARE] subintellig. decreuisti? seu cogitas? ARCANÒ] arca-
nè, secretè, in aurem. SIRIS] siueris. OLIM] tunc. PROSCINDITVR] Virg. Georg. 2.
& terram validus proscinde iuuencus. Lucret. 5. *& terram pressu proscindere aratri.* ACHERVNTIS
OSTIVM] Orci ianua. TVM VINVM PRIVSQVAM COACTVM EST] tum vuæ
priusquam coactæ, & collectæ sunt, pendent iam putidæ. non solùm vinum ex vuis confectum,
putorem contrahit, seu putescit, verùm etiam vuæ ipsæ adhuc pendētes putent, antequam vin-
demia fiat. AT MIHI INFIDELIS NON EST] at ager mihi reddit, quod ei credo
cum fœnore, neque fidem fallit οὐκ ἐστι γῆ ἄπιστος. Horat. oda 1. lib. 3. *Fundúsque non mendax.*
Idem oda 16. *& segetis, certa fides mea.* TRIBVS T. M.] ter tanto minus. ILLI] Lesbonico.
ISTIC] in isto agro, quem mihi commemoras. VORTERIT] ceciderit, euenerit. VT AD
INCIT. RED.] quo pacto ad extremam egestatem redactus est? Nonius profert hunc locum
& prætereà illum ex Pœnulo, *Profectò ad incitas lenonem redegit.* FVLGVRITÆ] id est fulgure,
seu fulmine tactæ. Varro lib. 4. de lingua Latina, *& fulguritum, quod fulmine ictum, vt Phaëton con-
trariis diis.* sic & Festus, *fulguritum id, quod fulmine ictum, qui locus statim fieri religiosus, quòd enim Deus
sibi dicasse videretur.* sic denique Nonius, *Fulguritum dicitur fulgure tactum, & exustum.* ALTER-
NÆ] ex duabus altera. ANGINA] Græcis συνάγχη dicitur Lucill. lib. 30. *Insperato abiit quem* B
vna angina abstulit hora. SCABRÆ] scabie asperæ. Columell. lib. 7. de re rust. cap. 5. Oues fre-
quentius, quàm vllum aliud animal infestantur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster comme-
morat poëta, *cum frigidus imber, Altius ad viuū persidit, & horrida cano Bruma gelu,* &c. TAM GLA-
BRÆ] tam læues. PATIENTISSIMVM] Syri natio nata seruituti. M. Tull. pro Flacco. Sed
quod patientissimos Syros dicit, non fortasse refert hoc ad laboris patientiam, sed ad impudi-
citiam, & patientiam libidinis alienæ. SOLSTITIALI MORBO] morbo vnius diei.
CAMPANS] sic habent nostri libri veteres, & ita legit Nonius hunc locum proferens in voce
campans, id est, campanus. Campanos porrò molles, & impudicos, & libidinosos fuisse ob rerum
omnium copiam constat. FORTVNATORVM MEMOR. INSVL.] fortunatas, seu for-
tunatorum insulas, (μακάρων νήσους, & ὀλβίους νήσους Græci appellant) pulcrè describit Ho-
rat. oda 16. epod. ibi, *Nos manet Oceanus circumagens,* &c. & Homer. ὀδ. δ. & Strab. lib. 1. non lon-
gè à principio. Muretus variar. lect. lib. 5. ET ILLI.] & illic. CVI OS SVBLINAT]
quem decipiat, suprà. QVI VIVAMVS] vnde viuamus. LICITVM SI VELLES] lici-
tum est tibi esse diuiti, si voluisses rem tuam bene gerere, & continenter, ac temperanter viuere.
ESSES] locuples. CONSVLIS?] consultas? QVAM EST ILL. SP. X.] exspectari. DII C
FORTVNABVNT] fortunare, & prosperare, & omnibus bonis augere. Plautus Trinummo.
Dÿ fortunabunt vestra consilia. M. Tullius ad Curionem. *Tibi patrimonium dÿ fortunent.* EADEM]
eadem opera. NAM CERTVM EST S. D.] nam decreui nuptui non dare sororem meam
sine dote. ILLI DAMNO] illi esse damnosam meam negligentiam. nam hic fit sermonis in-
terruptio. ÆQVVM VIDETVR QVIN QVID. P.] æquúmne videtur, id quod pec-
caui, mihi potissimùm non obesse? proinde ac si dicat, æquum est non tibi, neque sorori, sed mi-
hi potissimùm obesse: hic quoque sermo Lesbonici interrumpitur. EN VMQVAM] ecquan-
do. Virgil. Tityro. *En vmquam patrios longo pòst tempore fineis Post aliquot,* &c. Melib. *en erit vmquam
Ille dies, mihi cùm liceat tua dicere facta.* RE GESTA P.] re familiari à Lesbonico ferè tota con-
sumta, & absumta. GESTVM PROBÈ] quod agrum arte seruaui, dum persuadeo Pithoni
esse modis omnibus infelicem. FVAT] fiat, sit. GESTANDVS PEREGRE CLYP.]
quia herus meus Lesbonicus ibit aliquò militatum. LATROCINATVM] prædatum,
militatum.

D

CALLICLES senex. STASIMVS seruus.

QVOMODO tu istuc Stasime dixsti? nostrum herilem filium
Lesbonicum suam sororem despopondisse? ST. hoc modo.
CA. Cui homini despondit? ST. Lysiteli Philtonis filio,
Sine dote. CA. sine dote ille illam in tantas diuitias dabit?
Non credibile dicis. ST. at tu ædepol nullus creduas.
Si hoc non credis, ego credidero. CA. quid? ST. me nihili péndere.
CA. Quamdudum istuc, aut vbi actum'st? ST. illico hîc ante ostium

A Iam modò, inquit Prænestinus. CA. tanton' in re perdita,
Quàm in re salua, Lesbonicus factus est frugalior?
ST. Atque equidem ipsus vltro venit Philto oratum filio.
CA. Flagitium quidem hercle fiet, nisi dos dabitur virgini.
Postremò ædepol ego istam rem ad me attinere intelligo.
Ibo ad meum castigatorem, atque ab eo consilium petam.
ST. Propemodum quid illic festinet sentio, & subolet mihi,
Vt agro euortat Lesbonicum, quando euertit ædibus.
O here Charmide, quàm absente te hîc tua res distrahitur tibi?
Vtinam te redisse saluum videam, vt inimicos tuos
Vlciscare! vt mihi, vt erga te fui, & sum referas gratiam!
B Nimiùm difficile'st reperiri amicum ita, vt nomen cluet,
Cui tuam cùm rem credideris, sine omni cura dormias.
Sed generum nostrum ire eccillum video cum affini suo.
Nescio quid non satis inter eos cónuenit. celeri gradu
Eunt vterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euscheme astiterunt. huc aliquantum abscessero.
Est lubido orationem audire duorum affinium.

NOSTRVM HERILEM FIL.] vel debet hîc præscribi nomen Stasium, & legi sine interrogatione, vt intelligamus respondere Stasium, dixi, nostrum herilem filium Lesbonicum suam sororem despopódisse, hoc modo, inquam dico, vel legẽdum *vestrum herilem filium*, &c. vel hoc totum accipiendum erit τέχνικος, hoc pacto dixistíne ita, nostrum herilem filium, &c. hæccine sunt tua verba, quæ mecum locutus es, nostrum herilem filium, &c. NVLLVS C CREDVAS] ne credideris. IAM MODO, INQVIT, PRÆNEST.] al. tam modò. vt loquitur Prænestinus. FLAGITIVM.] turpe, & pudendum facinus. AD MEVM CASTIGATOR.] ad Megaronidem. ILLIC] Callicles. loquitur secum seruus. SVBOLET MIHI] subodoror, tralatio est. VT AGRO EVERTAT] vt agri possessione deturbet Lesbonicum. DISTRAHITVR] dissipatur. AMICVM ITA, VT NOMEN CLVET.] amicum re, amicum, qui respondeat nomini, & qui talis sit re, qualis est vis ipsius nominis, qui sit id, quod nomine significatur: sic suprà. GENERVM NOSTRVM] Lysitelem. CVM AFFINI.] cum Lesbonico. EVSCHEME] εὐσχήμως, honestè, honesta specie, decoro gestu.

LYSITELES, LESBONICVS, adolescentes. STASIMVS seruus.

D STa illico: noli aduersari, neque te occultassis mihi.
LE. Potin' vt me ire, quò profectus sum, sinas? LY. si in rem tuam.
Lesbonice esse videatur, gloriæ aut famæ, sinam.
LE. Quod est facillimum, facis. LY. quid id est? LE. amico iniuriam.
LY. Neque meum'st, neque facere didici. LE. indoctus quàm doctè facis?
Quid faceres, si quis docuisset te, vt sic odio esses mihi?
Qui bene cùm simulas facere mihi te, malè facis, malè consulis.
LE. Egóne? LE. tu næ. LY. quid malè facio? LE. quod ego nolo, id cùm facis.

LY. Tuæ rei bene consulere cupio. LE. tu mihi es melior, quàm egomet mihi? A
Sat sapio, satis in rem quæ sint meam, ego conspicio mihi.
LY. An id est sapere, vt qui beneficium à beneuolente repudies?
LE. Nullum beneficium duco esse id, quod, cui facias, non placet.
LY. Scio ego, & sentio ipse quid agam, neque à me officium migrat,
Nec tuis depellor dictis, quin rumori seruiam.
LE. Quid ais? LY. nam retineri nequeo, quin dicam ea, quæ promeres.
Itáne tandem maiores famam tradiderunt tibi tui,
Vt virtute eorum antè parta per flagitium perderes?
Atque honori posterorum tuorum vt vibex fieres? B
Tibi patérque auósque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu fecisti vt difficilis foret
Culpa maximè & desidia, tuísque stultis moribus
Præoptauisti, amorem tuum vti virtuti præponeres.
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata? LE. ah non ita est.
LY. Cape sis virtutem animo, & corde expelle desidiam tuo:
In foro operam amicis da, haud in lecto amicæ, vt solitus es.
Atque ego istum agrum tibi relinqui ob eam rem enixè expeto,
Vt tibi sit, qui te corrigere possit, ne omnino inopiam
Ciues obiectare possint tibi, quos tu inimicos habes. C
LE. Omnia ego istæc, quæ tu dixisti, scio, vel exsignauero,
Vt rem patriam, & gloriam maiorum fœdarim meûm.
Sciebam vt esse me deceret, facere non quibam miser,
Ita vi Veneris vinctus, otio captus in fraudem íncidi:
Et tibi nunc proinde ac merere, summas habeo gratias.
LY. At operam perire meam sic, & te hæc dicta spernere,
Perpeti nequeo. simul me piget parum pudere te.
Et postremò nisi me auscultas, atque hoc, vt dico, facis,
Tute ponè te latebis facilè, ne inueniat te honor.
In occulto iacebis, cùm te maximè clarum voles. D
Pernoui equidem Lesbonice peritum tuum ingeniũ admodum.
Scio te sponte non tuapte errasse, sed amorem tibi
Pectus obscurasse. atque ipse amoris teneo omneis vias.
Ita est amor, ballista vt iacitur. nihil sic celere est, neque volat.
Atque is mores hominum moros & morosos efficit.
Minus placet, magis quod suadetur: quod dissuadetur, placet.
Cùm inopia'st, cupias: quando eius copia'st, tum non velis,
Ille, qui aspellit, is compellit: ille, qui consuadet, vetat.
Insanum'st & malum, in hospitium deuorti ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atq; etiã vt reputes, quid facere expetas.
Si istuc, vt conare, facis incendium tuum incendes genus,

Tum

A Tum igitur tibi aqua erit, cupido, genus qui restinguas tuum.
Atque erit si nactus, proinde vt corde amantes sunt cati,
Ne scintillam quidem relinques, genus qui congliscat tuum.
LE. Facilè est inuentu: datur ignis, tametsi ab inimicis petas.
Sed tu obiurgans me, à peccatis rapis deteriorem in viam.
Meam vis sororem tibi dem, suades sine dote. hoc non cónuenit,
Me, qui abusus sum tantam rem patriam, porrò in diuitiis
Esse, agrúmque habere: egere illam autem, vt me meritò oderit.
Numquam erit alienis grauis, qui suis se concinnat leuem.
LY. Sicut dixi faciam. nolo te iactari diutius.
Tanto meliu'st te sororis caussa egestatem exequi,
B Atque eum agrum me habere, quàm te, tua qui toleres mœnia?
LE. Nolo ego mihi te tam prospicere, qui meam egestatem leues,
Sed vt in os infamis ne sim, ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
Sic sine dote dedidisse magis, quàm in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur esse? hæc famigeratio
Ted honestet, me autem collutulet, si sine dote duxeris.
Tibi sit emolumentum honoris: mihi quod obiectent, siet.
LY. Quid? te dictatorem censes fore, si abs te agrum acceperim?
LE. Neque volo, neque postulo, neque censeo: verùm tamen,
Is est honos homini pudico, meminisse officium suum.
C LY. Scio equidem. te animatus vt sis video, subolet, sentio.
Id agis, vt, vbi affinitatem inter nos nostram astrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hîc tibi sit, qui vitam colas,
Effugias ex vrbe inanis, profugus: patriam deseras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis.
Mea opera hinc proterritum te, meáque auaritia autument.
Id, me commissurum, vt patiar fieri, ne animum induxeris.
ST. Non enim possum quin exclamem: euge, euge Lysiteles,
Facilè palmam habes. hic victus: vicit tua comœdia.
D Hic agit magis ex argumento, & versus meliores facit.
Etiam ob stultitiam tuam te tueris, multa abomina.
LE. Quid tibi interpellatio, aut in consilium huc accessio est?
ST. Eodem pacto quo huc accessi, abscessero. LE. i hàc mecum domum
Lysiteles, ibi de istis rebus plura fabulabimur.
LY. Nihil ego in occulto agere soleo. meus vt animus est, eloquar.
Si mihi tua soror, vt ego æquum censeo, ita nuptum datur,
Sine dote, neque tu hinc abiturus: quod meum erit, id erit tuum.
Sin aliter animatus es, bene, quod agas, eueniat tibi.
Ego amicus numquam tibi ero alio pacto. sic sententia est.
ST. Abiit hercle ille quidem. ecquid audis Lysiteles? ego te volo.

Hic quoque hinc abiit. Stasime restas solus, quid ego nunc agam, A
Nisi vti sarcinam constringam, & clypeum ad dorsum accommodem.
Fulmentas iubeam suppingi soccis. non sisti potest,
Video caculam militarem me futurum: aut longius,
Aut aliquem ad regem in saginam heru' se coniecerit meus.
Credo ad summos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum spoliari ibi illum, qui meo hero aduersus venerit.
Egomet autem quom extemplò arcum mihi & pharetram & sagittas sumsero,
Cassidem in caput: dormibo placidè in tabernaculo.
Ad forum ibo: nudiussextus cui talentum mutuum B
Dedi, reposcam, vt habeam, mecum quod feram, viaticum.

STA ILLICÒ] Lesbonico persuadere non potest Lysiteles, vt suam sororem sibi vxorem det indotatam. OCCVLTASSIS] occultaueris. GLORIÆ, AVT FAMÆ.] cur non dixit, gloriam, aut famam? INDOCTVS QVÀM DOCTÈ] tu quem nemo docuit malè facere, quàm doctè, & callidè malefacis? QVI BENE CÙM SIMVLAS, &c.] ordo est, qui cùm simulas te mihi bene facere, malefacis, &c. TV ■Æ] tu profectò σὺ ναὶ. QV■■ EGO NOLO ID CVM FACIS.] cùm id facis, quod ego nolo. TV ■IHI ES MELIOR Q. EGOMET. M.] túne mihi persuadere conaberis te esse mihi meliorem, quàm me ipsum mihi? AN ID EST SAPERE, &c.] an id est sapere, vbi quis beneficium à beneuolo oblatum aspernatur? vt qui, id est, vbi quis. Lego autem *repudiet*, non vt habent omnes libri, *repudies*. quam scripturam si quis magis probabit, difficilis eius erit explicatio, sic enim erit explicanda: an est hoc tibi sapere, vt pote, qui beneficium à beneuolo oblatum repudies? QV■■ CVI F. N PL.] quod ei, cui facias, non placet. NEQVE À ME OFF. M.] neque à me officium abscedit, seu discedit. NAM RETINERI NEQVEO, QVIN DICAM, &c.] profert Nonius in verbo *promerens*. PER FLAGITIVM.] per dedecus, & turpitudinem turpiter, & flagitiosè. C
QVI RVMORI SERVIAM] interdum enim rumori seruiendum est. ATQVE HONORI POSTERORVM TVORVM VT VIBEX F.] secutus sum Camerarij coniecturam, quam fecit ex antiquæ scripturæ vestigiis, quæ eadem etiam in nostris compârent. sententia autem horum verborum est, Atque vt honori posterorum tuorum ὑπώπιον, nota, seu cruenta, & liuida esses: id est, vt honorem tuorum posterorum dedecorares, & sugillares? PRÆOPTAVISTI AMOREM T. VTI VIRT. PRAEPON.] maluisti amorem tuum virtuti præponere. IN FORO AMICIS OPER. DA. &c.] antithesis. inseruí, inquit, amicis tuis in foro, non amicæ in lecto. VT TIBI SIT, QVI TE CORRIG.] vt habeas saltem istum agrum reliquum, qui te ad bonam reducat frugem. VEL EXSIGNAVERO.] etiam obsignauero. VT REM PATRIAM, ET GLORIAM MAIORVM F. M.] quo pacto bona à patre accepta consumserim, & gloriam maiorum meorum inquinauerim. *fœdarim*, ad vtrumque pertinet, vel ad rem patrum, & ad gloriam maiorum: quamuis ad gloriam aptiùs quadret. VT ESSE ME ■ECERET.] qualem me esse deceret. OTIO CAPTVS] otio irretitus, & illaqueatus. SVMMAS HABEO GRATIAS] rarus sermo, habeo gratias: vsitatus est aliis scriptoribus probatis, & ipsi Plauto, habeo gratiã. TVTE PONE TE LATEBRIS.] ipse tibi eris latebræ loco. vel tu tibi ipse obstabis, & officies, ne te honor inueniat: id est ne vllo honore afficiatis. PERNOVI EQVIDEM LESBON. PERITVM] sic habent libri nostri veteres, atque vt ita legatur, & sententia, & versus postulat. PECTVS OBSCVRASSE.] mentis aciem præstinxisse. BALLISTA VT IACITVR] ballista hic ponitur pro telo, quod iacitur, aut mittitur: quæ propria est nominis significatio. Nam aliàs pro tormento, vnde mittitur, aut iacitur, vsurpatur. MOROS] stultos μώρους. CVM INOPIA EST CVPIAS] cùm amatori non est fruendi copia, tum cupit: cùm suppetit copia, tum fastidit. INSANVM'ST EI ET MALVM IN HOSPITIVM DEVORTI, &c.] ordo est, non est sani hominis, neque eius, qui malum vitare studet, diuorti in hospitium Cupidinis: vel deuorti ad Cupidinem, & hospitium sibi apud eum parare. SI ISTVC, VT CONARE, FACIS I■CENDIVM, &c.] allegoria est: cuius hæc sententia est. si istuc incendium facere pergis, vt cœpisti, atque instituisti, tuum genus incendio exstingues, & delebis. *incendium* autem reposuimus, reiecta vulgata lectione, *indicium*, nostros libros veteres, quamuis deprauatos, secuti, in quibus scriptum est *incidium*. Iam verò incendium facere, etiam M. Tullius dixit paradoxo, ὅτι παί-

A παίτης οἱ ἄφρονες μαίνονται. Quod si nulli codices me adiuuarent, tamen me ipsa ratio facilè ad hanc coniecturam veluti manu duceret. Nam cùm sequetur, tuum incendes genus, hæc ipsa verba indicant, incendij mentionem antecessisse: alioqui ridicula horum verborum subiunctio. TVM IGITVR TIBI AQVA ERIT CVPIDO.] tunc igitur, nempe incendio excitato, Cupido, id est, libido erit tibi pro aqua, per quam genus tuum restinguas. ATQVE ERIS SI NACTVS, &c.] ac si nactus eris aquam illam, id est, cupidinem, quæ tibi sit aquæ loco, vt amantes sunt sollertes, & acuti, ne scintilla quidem reliqua tibi erit, vnde genus tuum exstinctum, deintegro suscites. CONGLISCAT] nihil muto, quod etiam libri nostri veteres hanc scripturam propemodùm præ se ferant. verumtamé, ne quid dissimulem, suboffendit me compositionis nouitas. *glisco*, enim simplex, vsitatum bonis scriptoribus, & cõfirmant grammatici veteres: sed de compositis nullum verbum. FACILI'ST INVENTV.] ignis inuentu facilis est: datur etiam, si quis ab inimicis petat. HOC NON CONVENIT, &c.] hoc non est æquum, me, qui tam multa bona à patre accepta consumserim, diuitem esse, illum egere. In diuitiis esse, sic dictum, vt in bonis esse. NVMQVAM ERIT ALIENIS GRAVIS Q. S.] præclarè dictum, & bella antithesis, numquam, inquit, is, qui committit, vt suis lenis, & contemtus sit, grauitatem & pondus apud suos obtinebit. concinnat, id est, præbet, reddit, efficit.
B IACTARI.] σαλεύεσθαι. in dubio esse, dubitatione æstuare. tralatio ab iis, qui in mari iactantur. vel à nauibus, quæ cum anchora, vel sine anchora fluctibus iactantur. TANTO MELIV'ST TE SORORIS CAVSA.] Itáne melius est, te sororis tuæ causa egestate laborare, quàm me, subintell. & te meum agrum habere, quàm te, vnde tua munia, & sumtus quotidianos tolerare, ac sustinere possis? Nolo te tam mihi prouidere, quo me egestate leues, quàm vt ne in os infamis sim. DIFFERANT] dissipent, dispergant, subintell. homines. HAEC FAMIG. TED HONESTET, &c.] hæc fama dispersa, & dedita tibi, sit honorifica, & gloriosa, mihi probro, & dedecori. me collutulet, id est, me dedecoret, & quasi luto inquinet. Nonius in verbo *collutulare*. TIBI SIT EMOLVMENTVM HON.] tibi quæratur honos, mihi probrum. QVID? TE DICTATOREM, &c.] hoc cò pertinet, quod Lesbonicus dixerat Lysitelem honorem esse apud homines consecuturum, si non accipiat agrum, se verò dedecus, & infamiam: Quid, inquit, at si agrum mihi dederis, te dictatorem consecuturum putas? HOMINI PVDIEO.] id est, homini pudenti. TE ANIMATVS VT SIS VID.] video quo sis animo: video quomodo sis animatus. SVBOLET.] mihi. tralatio. suprà. QVI VITAM COLAS.] vnde viuas. AVTVMENT] dicant. subintell. homines. ID ME COMMISSVR.
C VT PATIAR F.] ordo, & sententia est, ne animum induxeris me commissurum, vt id patiar fieri, nempe te mea opera, meáque auaritia proterritum profugere. PALMAM HABES.] vicisti. HIC VICTVS] Lesbonicus victus est. VICIT TVA COMOEDIA.] ô Lysiteles. allegoria est à comœdis, qui de præstantia, & præmio inter se certant. HIC AGIT.] Lysiteles magis egit pro ratione argumenti. QVID TIBI INTERPELL. &c.] quamobrem nos interpellare, aut in consilium nostrum accedere non vocatus audes? MEVS VT ANIMVS EST.] ita vt ego sentio, eloquar: vel quid ego sentiam, eloquar. NEQVE TV HINC ABITVR.] etsi non hinc abiturus es inanis & profugus. ECQVID LYSITELES?] Stasimus Lysitelem abeuntem reuocat, sed frustrà. HIC QVOQVE] Lesbonicus FVLMENTAS IVBEAM SVPPINGI SOCCIS.] & iubeam fulmentas, id est, fulciméta, seu fulmenta subsui soccis, vt sint solidores, & firmiores. profert Nonius, sed mendosè. NON SISTI POTEST] non potest retineri Lesbonicus, quin abeat exsulatum, aut militatum. CACVLAM] Festus, Cacula, seruus militis. Plautus, *video caculam*, &c. IN SAGENAM] sagena, vox Græca, genus retis, quod verriculum Latini appellant. sic autem legendú, non, vt vulgò, *saginam*. quod & item aliis iampridem venit in mentem. ET CAPTVRVM SPOL. ILL.] & eum, qui he-
D ro meo in acie contrà steterit, aut venerit, victorem abiturum. DORMIBO.] dormiam. NVDIVSSEXTVS CVI TALENTVM, &c.] ordo est, ab eo, qui nudiussextus, id est, sex ab hinc diebus, talentum mutuum dedi, reposcam.

MEGARONIDES, CALLICLES, senes duo.

VT mihi rem narras Callicles, nullo modo
Potest fieri prorsus, quin dos detur virgini.
CA. Namque hercle honestè fieri fermè non potest,
Vt eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote, cùm eius rem penes me habeam domi.
Parata dos domi'st. ME. nisi exspectare vis,
Vt eam sine dote frater nuptum collocet.

Pòst adeas tute Philtonem, & dotem dare A
Te ei dicas facere id eius ob amicitiam patris.
Verùm hoc ego vereor, ne istæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat, atque infamiam:
Non temerè dicant te benignum virgini:
Datam tibi dotem, ei quam dares, eius à patre.
Ex ea largitari te illi, neque ita vt sit data, in-
Columem te sistere illi, & detraxe autument.
Nunc si operiri vis aduentum Charmidis,
Perlongum'st, huic ducendi interea abscesserit.
CA. Nam hercle omnia istæc veniunt in mentem mihi.
ME. Vide si hoc vtibile magis, atque in rem deputas, B
Vt adeam Lesbonicum, edoceam vt res se habet.
CA. Vt ego nunc adolescenti thesaurum indicem,
Indomito, pleno amoris, ac lasciuiæ?
Minimè, minimè hercle verò. nam certò scio
Locum quoque illum omnem, vbi situ'st, comederit.
Quem fodere metuo, sonitum ne ille exaudiat,
Neu ipsam rem indaget, dotem dare si dixerim.
ME. Quo pacto ergo agetur? CA. clàm dos depromi potest,
Dum occasio ei rei reperiatur, interim
Ab amico aliquo alicunde argentum in dotem rogem
ME. Potin'est ab amico alicunde exorari? CA. potest. C
ME. Gerræ. næ tu illud verbum actutum inueneris,
Mihi quidem hercle non est quod dem mutuum.
CA. Malim hercle vt verum dicas, quàm vt det mutuum.
ME. Sed vide consilium, si placet. CA. quid consili'st?
ME. Scitum, vt ego opinor, consilium inuéni. CA. quid est?
ME. Homo conducatur aliquis iam quantum pot'est,
Quasi sit peregrinus. CA. quid is scit facere postea?
ME. Is homo exornetur graphicè peregrinum modum:
Ignota facies, atque inusitata sit:
Falsidicus, confidénsque. CA. quid tum postea? D
ME. Quasi ad adolescentem à patre ex Seleucia
Veniat: salutem ei nuntiet verbis patris:
Illum bene gerere rem, & valere & viuere,
Et eum rediturum actutum. ferat epistolas
Duas: eas nos consignemus, quasi sint à patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare sese velle. CA. perge porrò dicere.
ME. Séque aurum ferre virgini dotem à patre
Dicat, patrémque id iussisse aurum tibi dare.
Tenes iam? CA. propemodum, atque ausculto perlubens.
ME. Tum tu igitur demum id adolescenti aurum dabis,

A Vbi erit locata virgo in matrimonium.
CA. Scitè hercle sanè. ME. hoc vbi thesaurum effoderis,
Suspicionem ab adolescente amoueris:
Censebit aurum esse à patre allatum tibi,
Tu de thesauro sumes. CA. satis scitè & probè.
Quamquam hoc me ætatis sycophantari pudet.
Sed epistolas quando obsignatas afferet,
Siquidem obsignatas attulerit epistolas,
Nonne arbitraris eum adolescentem annuli
Paterni signum nouisse? ME. etiam tu taces?
Sexcentæ ad eam rem caussæ possunt colligi.
B Eum, quem habuit, perdidit: alium pòst fecit nouum.
Iam si obsignatas non feret, dici hoc potest,
Apud portitorem eas resignatas sibi,
Inspectásque esse. in huiusmodi negotio
Diem sermone terere, segnities mera'st.
Quamuis sermones possunt longi texier.
Abi ad thesaurum iam confestim clanculum,
Seruos, ancillas amoue, atque audin'? CA. quid est?
ME. Vxorem quoque ipsam, hanc rem vt celes, face.
CA. Nam pol tacere numquam quicquam'st quod queat.
ME. Quid nunc stas? quin te hinc amoues, & te moues?
C Aperi, depromе inde auri ad hanc rem quod sat est.
Continuò operito denuò. sed clanculum,
Sicut præcepi. cunctos exturba ædibus.
CA. Ita faciam. ME. at enim nimis longo sermone vtimur.
Diem conficimus, quòd iam properato'st opus.
Nihil est de signo quod vereare, me vide.
Lepida est illa caussa, vt commemoraui, dicere;
Apud portitores esse inspectas: denique
Diei tempus non vides? quid illum putas
Natura illa, atque ingenio? iamdudum ebriu'st.
D Quiduis probari poterit: tum, quod maxumum est,
Afferre, non petere hic se dicet. CA. iam sat est.
ME. Ego sycophantam iam conduco de foro,
Epistolásque iam consignabo duas,
Eúmque huc adolescentem meditatum probè
Mittam. CA. eo ego igitur intrò ad officium meum.
Tu istuc age. ME. actum reddam.

FRATER] Lesbonicus. PHILTONEM] Lysitelis patrem. PATRIS.] Charmidis. TE IN CRIMEN POPVLO PONAT] tibi crimen, & infamiam apud populum conciliet & contrahat. sic dictum, te in crimen, & infamiam ponat, vt illud Ciceronis, *pone me in gratiam*. NEQVE ITA VT SIT DATA, &c.] ne te, ita vt fuerit, tibi data à Charmide, dotem incolumem, & integrã illi repræsentare, sed contrà, de ea detraxisse, id est, demisse, & deminuisse dicant. *incolumem* autem legendum. non *columen*, aut *columem*, quæ vox non est Latina. prima

autem nominis syllaba ad vltimam syllabam versus superioris pertinet. ABCESSERIT.] subintell. voluntas, aut aliud quiddã te. VTIBILE.] ad vsum aptum. THESAVRVM] aurum reconditum. VBI SITV'ST] thesaurus. INDAGET.] inquirat. ARGENTVM IN. DOT. R.] mutuum. GERRÆ] nugæ. CLÀM DOS DEP. P.] clàm dos ex thesauro depromi potest tẽpore opportuno, & occasione oblata, interim dum occasio fodiendi thesauri, & depromendæ dotis reperietur, ab amico aliquo pecuniam mutuam in dotem petam. NE TV ILLVD VERBVM.] *ne* affirmatiuè pro *næ* accipi debet. næ tibi is, quem rogabis argentũ mutuum, tibi continuò responderet sibi non esse, quod det mutuum. quamquam nonnulli sic accipiunt, *ne tu inueneris*. id est, verendum est, ne tu inueneris, &c. verendum est, ne is, quem mutuã pecuniam rogabis, hoc tibi respondeat, Mihi quidem, &c. MALIM HERCLE, VT V. D.] malim hercle, vt omnes mihi negent, se argentum daturos mutuum, quàm vt quisquam det. QVANTVM POTE'ST] quamprimùm fieri potest. GRAPHICÈ] pulchrè, decenter, aptè, tamquam à pictore aliquo expressus. FALSIDICVS CONFIDÉNSQVE] nostri libri veteres non discrepant à vulgatis *falsidicus confidens*, in qua lectione versus claudicat. Nos addidimus copulam *que*. Camerarius edidit *falsidicum confidentem*: & ita se in libris suis veteribus reperisse testatur, quamquàm fatetur duriùs cum superioribus cohærere. AD ADOLESCENTEM] Lesbonicum. EI] adolescenti Lesbonico. EAS NOS CONSIG. QVASI SINT À P.] sed nónne Charmides annulum habebat aliis dissimilem, & adolescenti Lesbonico notum? quo posito, nónne si litteræ aliud signum, quàm patrium præ se ferrent, continuò Lesbonicus suspicari poterit litteras esse simulatas, & falsas? huic dubitationi occurritur infrà, ibi: *Sed epistolas quando obsignatas*, &c. DARE] malim legi, *dari*. CENSEBIT] existimabit. SYCOPHANTARI] sycophantias struere. QVAMVIS. SERM.] quantumuis longi sermones, &c. OPERITO] obruito, obtegito. SED. CLANCVLVM.] ad thesaurum abito, & aurum depromito. QVIN ILLVM PVTAS NATVRA ILLA] proinde ac si dicat, non est ita callidus, & sollers, vt hæc minus accuratè exquirat. QVIDVIS PROBARIS] quidlibet, quantumuis incredibile, & absurdum persuadere ei poterit. HIC] qui quasi à patre missus, veniet pulchrè ornatus, & probè edoctus. AD OFFICIVM MEVM.] ad depromendum aurum.

A B

CHARMIDES senex.

C

SAlsipotenti & multipotenti Iouis fratri, Neptuno, & Nereo.
Lætus, lubens, laudes ago, & grateis gratiásque habeo, & fluctibus salsis,
Quos penes mei potestas boni, mísque foret, & meæ vitæ,
Quom suis me ex locis in patriam, vrbísque mœnia reducem faciunt.
Atque ego Neptune tibi ante alios deos. gratias ago, atque habeo summas.
Nam te omnes sæuúmque, seuerúmque, atque auidis moribus commemorant, D
Spurcificũ, immanem, intolerandũ, vesanũ. cõtrà opera expertus.
Nam pol placido te & clementi, meo vsque modo, vt volui vsus sum, haud alio.
Atque hanc tuam gloriam iam antè auribus acceperam, & nobileis apud homines,
Pauperibus te parcere solitum, diuiteis damnare atque domare.
Abi, laudo. scis ordine, vt æquum'st,
Tractare homines. hoc dis dignum'st, semper mendicis modesti sint,
Fidus fuisti, infidũ esse iterant. nam absque foret te, sat scio in alto
Distraxissent, dísque tulissent satellites tui me miserum fœdè,

A Bonáque omnia,ita vnà mecum passim ceruleos per campos.
Ita iam quasi canes,haud secus,circũstabant nauem turbines vẽti.
Imber,fluctúsque atque procellæ infensæ,frangere malum,
Ruere antennas,scindere vela,ni tua pax propitia foret præstò.
Apage me sis.deinde hinc certũ'st otio me dare.satis partũ habeo.
Quibus ærumnis deluctaui,filio dum diuitias quæro?
Sed quis hic est, qui in plateam ingreditur cum nouo ornatu, speciéque
Simul?pol quamquã domũ cupio,opperiar hîc, quam gerat rem.

SALSIPOTENTI]maris potenti,maris domino, ἁλὸς κρατοῦντι. patriæ redditus Charmides saluus,& incolumis,gratias agit Neptuno, & Nereo. Quòd autem editio nostra à B vulgata,& Camerariana discrepat,quarum altera sic habet,*salsipotenti & multipotenti Iouis fratri tibi Nerei Neptune:*altera,*Salsipotenti & multipotenti Iouis fratri,& Nerei Neptuni*,conectura ducti fecimus aliquantulum à libris nostris adiuti. BONI MÍSQVE FORET.] corruptus locus. quid si legamus,*hominísque foret*.quid si, *nominísque foret*. quid si, *bonorúmque foret*. omnino coniectura cum alibi, tum hîc difficilis, & periculosa est. excogitet aliquid melius lector eruditus,& sagâx. SAEVVM.]χαλεπὸν.iracundum,asperum. AVIDIS MORIBVS] auidum, atque auarum.Horat.oda.29.lib.3.*Ne Cypriæ,Tyriaq́ merces Addant auaro diuitias mari*. SPVRCIFICVM]qui mare spurcum facias,cùm velis.spurca tempestas. CONTRA OPERA EXPERTVS.] contrà te,& vsu expertus sum placidum,& clementem,&c. MEO VSQ. MODO.]meo vsque arbitratu. HAVD ALIO]non alio sum te vsus, quàm clementi. AVRIB. ACCEPERAM.]audiueram. ET NOBILEIS APVD HOM.] & quidem apud claros viros hoc acceperam.al.mòbileis. SEMPER MENDICIS M.] vt semper mendicis, &c. FIDVS FVISTI, INFIDVM ESSE IT.]fidus fuisti, cùm tamen te infidum esse dictitent. Virg.li.1.Georg.*Et quando infidum remis impellere marmor Conueniat*.Luc.li.2.*Infidi maris insidias,vireisque dolúmque.Vt vitare velint*. ABSQVE FORET TE.] absque te foret : nisi tu obstitisses:nisi me seruasses.sic loquitur Terentius.IN ALTO.]in mari.DÍSQVE TVLISS.]&
C distulissent.Terent.*differor doloribus*.Virg.lib.3.*At procul inde cita metia in diuersa quadriga Distulerãt*. SATELLITES]quinam sint hi satellites,mox dicet ipse.CERVLEOS PER CAMPOS.] per cærula,vt loquuntur poetæ lepici. TVRBINES V.] iunxit speciem cum genere.turbo enim ventus est non quilibet,&c. FRANGERE M.] vt frangerent malum ὥστε θραύειν τὸν ἱστόν.vel separatim à superioribus,dic frangere malum,id est,frangebant malum,&c. sed mâlo, priore modo. RVERE.]actiuè accipiendum.Virgil.*ruit omnia latè*. ABAGE ME SIS] abduc me,si vis à mari:vel à tantis,& talibus periculis. DEINDE HINC] nostri libri habent, *dehinc*. QVIBVS ÆRVMNIS DELVCTAVI,&c.]quibus cum ærumnis deluctatus sum filium,dum diuitias paro?profert Nonius in verbo,*eluctaui*,pro quo restituendum, *deluctaui*. & pro,*cum hisce,quibus*,siue *quibuscum*:quo modo hîc fortasse legendum est. OPPERIAR HIC Q. R.]exspectabo hic,vt videam quam rem gerat.

SYCOPHANTA. CHARMIDES senex.

D HVic ego diei nomen Trinummo faciam : nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locaui ad arteis nugatorias.
Aduenio ex Seleucia,Macedonia,Asia,atque Arabia,
Quas ego neque oculis,neque pedibus vnquam vsurpaui meis.
Viden' egestas quid negotij dat homini misero mali?
Qui ego nunc subigor trium nummorum caussa, vt has epistolas
Dicam ab eo homine me accepisse,quẽ ego, qui sit homo, nescio,
Neque noui:neque natus,nécne,is fuerit,id solidè scio.
CH. Pol hil quidem fungino genere est,capite se totum tegit:
Illurica facies videtur hominis,eo ornatu áduenit.
SY. Ille,qui me conduxit,vbi conduxit,abduxit domum.

Quæ voluit,mihi dixit:docuit,& præmonſtrauit prius, A
Quomodo quicq; agerē.nunc adeò ſi quid ego addidero amplius
Eo conductor melius de me nugas conciliauerit.
Vt ille me exornauit,ita ſum ornatus.argentum hoc facit,
Ipſe ornamenta à chorago hæc ſumſit ſuo periculo.
Nunc ego ſi potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam,vt me eſſe ipſum planè ſycophantam ſentiat.
CH. Quàm magis ſpecto,minus placet mihi hominis facies:mira ſunt,
Ni illic homo'ſt aut dormitator,aut ſector zonarius.
Loca contemplat,circumſpectat ſeſe,atque ædeis noſcitat.
Credo ædepol,quò mox furatum veniat,ſpeculatur loca
Magis.lubido'ſt obſeruare quid agat,ei rei operam dabo. B
SY. Has regiones demonſtrauit mihi ille conductor meus.
Apud illas ædeis ſiſtendæ mihi ſunt ſycophantiæ.
Foreis pultabo. CH. ad noſtras ædeis hic quidem habet rectam viam.
Hercle,opinor,mihi aduenienti hac noctu agitandæ ſunt vigiliæ.
SY. Aperite hoc,aperite.heus ecquis foribus tutelam gerit?
CH. Quid adoleſcēs quæris?quid vis?quid iſtas pultas?SY.heus ſenex,
Cenſus coniuratori,ſi rectè rationem dedi.
Leſbonicum hîc adoleſcentem quæro in his regionibus,
Vbi habitet,& item alterum ad iſtanc capitis albitudinem,
Calliclem aiebat vocari,qui has mihi dedit epiſtolas. C
CH. Meum natum hic quidem Leſbonicum quærit, & amicum meū,
Cui ego liberóſque,bonáque commendaui,Calliclem.
SY. Fac me,ſi ſcis,certiorem,hicce homines vt habitent,pater.
CH. Quid eos quæris?aut quis es?aut vnde es?aut vnde aduenis?
SY. Multa ſimul rogitas,neſcio quid expediam potiſſimùm.
Sin vnum quidquid ſingillatim & placidè percunctabere,
Et meum nomen,& mea facta,& itinera ego faxo ſcias.
CH. Faciam ita vt vis.agedum nomen tuum primùm memora mihi.
SY. Magnum facinus incipis ſic petere. CH.quid ita?SY.quia,pater,
Si ante lucem ire occipias,à meo primo nomine D
Concubium ſit noctis,priuſquàm ad poſtremum perueneris.
CH. Opus farto eſt, & viatico ad tuum nomen,vt tu prædicas.
SY. Eſt minuſculum alterum,quaſi vaſculum vinarium.
CH. Hic homo ſolidè ſycophāta eſt. quid ais tu adoleſcēs? S. quid eſt?
CH. Eloquere.iſti tibi quid homines debent, quos tu quæritas?
SY. Pater iſtius adoleſcentis dedit has duas mihi epiſtolas
Leſbonici. CH. mihi eſt amicus.teneo hunc manifeſtarium.
Me ſibi epiſtolas dediſſe dicit.ludam hominem probè.
SY. Ita,vt occepi,ſi animum aduortas,dicam. CH.dabo operam tibi.
SY. Hanc me iuſſit Leſbonico ſuo nato dare epiſtolam,
Et item hanc alteram ſuo amico Callicli iuſſit dare.

Mihi

A CH. Mihi quoque ædepol quoniam hic nugatur, contrà nugari lubet.
Vbi ipse erat? SY. bene rem gerebat. CH. ergo vbi? SY. in Selecucia.
CH. Ab ipson' istas accepisti? SY. è manibus dedit mihi ipse in manus.
CH. Qua facie est homo? SY. sesquipede quidem est quàm tu longior.
CH. Nouistin' hominem? SY. ridiculè rogitas, quocum vnà cibum
Capere soleo. CH. quod est ei nomen? SY. quod ædepol homini probo.
CH. Lubet audire. SY. illi ædepol, illi, illi, (væ misero mihi.)
B CH. Quid est negotij? SY. deuoraui nomen imprudens modò.
CH. Non placet, qui amicos intrà denteis conclusos habet.
SY. Atque etiam modò vorsabatur mihi in labris primoribus.
CH. Tempori huic hodie anteueni. SY. teneor manifestò miser.
CH. Iámne commentus es nomen? SY. deûm hercle me atque hominum pudet.
CH. Vide homo vt hominem noueris. SY. tamquam me. istuc fieri solet,
Quod in manu teneas, atque oculis videas, id desideres.
Litteris recomminiscar. est principium nomini.
CH. Callicles? SY. non est. CH. Callippus? SY. non est. CH.
C Callidemides?
SY. Non est. CH. Callinicus. SY. non est. CH. Callimachus. SY. nil agis.
Neque adeò ædepol floccifacio, quando egomet memini mei.
CH. At enim multi Lesbonici sunt hîc. nisi nomen patris
Dices, non monstrare possum istos homines, quos tu quæritas.
Quod ad exemplum est? coniectura si reperire possumus.
Ad hoc exemplũ est? an Chares? an Charmides? num Charmides?
SY. Hem, istic erit. qui istum di perdant. CH. dixi ego iamdudũ tibi:
Te potius bene dicere æquum'st homini amico, quàm malè.
D SY. Satin' intra labra atque denteis latuit vir minimi pretij?
CH. Ne malè loquare ei præsente amico. SY. quid ergo ille ignauissimus.
Mihi latitabat? CH. si appellasses, respondisset nomine.
Sed ipse vbi est? SY. pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia insula.
CH. Qui homo est me insipiétior, qui ipse egomet, vbi sim, quæritem?
Sed nihil disconducit huic rei, quid ais? SY. quid? CH. hoc quod te rogo,
Quos locos adisti? SY. nimium miris modis mirabileis.
CH. Lubet audire, nisi molestum'st. SY. quin discupio dicere.
Omnium primùm in Pontum aduecti ad Arabiã terram sumus.

CH. Ehò an etiam Arabia'st in Ponto? SY. est, non illæc, vbi tus gignitur, A
Sed vbi absintium fit, atque cunila gallinacea.
CH. Nimium graphicum hunc nugatorem. sed ego sum insipientior.
Qui egomet, vnde redeam, hunc rogitem, quæ ego sciam, atque hic nesciat:
Nisi quia lubet experiri, quò euasuru'st denique.
Quod est tibi nomen adolescens? SY. pax, id est nomen mihi.
Hoc quotidianum'st. CH. ædepol nomen nugatorium.
Quasi dicas, si quid crediderim tibi, pax, periisse illicò.
Sed quid ais, quò inde iisti porrò? SY. si animum aduortas, eloquar. B
Ad caput amnis, quod de cœlo exoritur: sub solio Iouis.
CH. Sub solio Iouis? SY. ita dico. CH. è cœlo? SY. atque medio quidem.
CH. Ehò an etiã in cœlum ascendisti? SY. imò horiola aduecti sumus.
Vsque aqua aduorsa per amnem. CH. ehò an etiã vidisti Iouem?
SY. Callicli isse ad villam aiebant seruis depromtum cibum.
Deinde porrò. CH. deinde porrò. nolo quicquam prædices.
SY. Ego hercle, si eris molestus. CH. nam pudicum neminem.
Esse oportet, qui abs terra ad cœlum peruenerit.
SY. Dimittam vt te velle video. sed monstra hosce homines mihi.
Hos ego quæro, quibus me oportet has deferre epistolas. C
CH. Quid ais tu nunc? si fortè eum ipsum Charmidem conspexeris,
Illum, quem tibi istas dedisse commemoras epistolas,
Nouerisne hominem? SY. næ tu me ædepol arbitrare beluam.
Qui quidem non nouisse possim, qui cum ætatem exægerim.
An ille tam esset stultus, qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre iussit ad natum suum,
Atque ad amicum Calliclem, cui rem aiebat mandasse hic suam,
Mihi concrederet, nisi me ille & ego illum nossem approbè.
CH. Enimuero ego nunc sycophantæ huic sycophantari volo,
Si hunc possim illis mille nummis Philippeis circumducere, D
Quos sibi me dedisse dixit. quem ego, qui sit homo, nescio:
Neque oculis ante hunc diem vmquam vidi, eíne aurum crederem?
Cui, si capitis res siet, nummum numquam credam plumbeum.
Aggrediũdu'st hic homo mihi astu. heus Pax te tribus verbis volo
SY. Vel trecentis. CH. haben' tu id aurũ, quod accepisti à Charmide?
SY. Atque etiam Philippeum, numeratum illius in mensa manu,
Mille nummos. CH. nempe ab ipso id accepisti Charmide?
SY. Mirum quin ab auo eius, aut proauo acciperem, qui sunt mortui.
CH. Adolescens cedò dum istuc aurum mihi. SY. quod ego aurum dem tibi?

A CH. Quod à me te accepisse fassus. SY. abs te accepisse? CH. ita loquor,

SY. Quis tu homo es? CH. qui mille nummûm tibi dedi. ego sum Charmides.

SY. Neque ædepol tu is es, neque hodie is vmquam eris, auro huic quidem.
Abi sis nugator. nugari nugatori postulas.

CH. Charmides ego sum. SY. necquicquam hercle es. nam nihil auri fero.
Nimis argutè obrepsisti in eapse occasiuncula.
Postquàm ego me aurum ferre dixi, pòst tu factus Charmides.
B Prius tu non eras, quàm auri feci mentionem. nihil agis.
Proin tu te itidem vt Charmidatus es, rursum recharmida.

CH. Quis ego sum igitur, siquidem is non sum, qui sum? SY. quid id ad me attinet?
Dum ille ne sis, quem ego esse nolo, sis mea caussa quid lubet.
Prius non is eras, qui eras. nunc is factus, qui tum non eras.

CH. Age si quid agis. SY. quid ego agam? CH. aurum redde. SY. dormitas senex.

CH. Fassus Charmidem dedisse aurum tibi? SY. scriptum quidem.

CH. Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus
Dormitator, priusquàm ego hîc te iubeo mulcari malè?

C SY. Quamobrem? CH. quia illum quem ementitus es, ego sum ipsus Charmides,
Quem tibi epistolas dedisse aiebas. SY. ehò quæso tu is es?

CH. Is enimuero sum. SY. ain' tu tandem, is ipsúsne es? CH. aio. SY. ipsus es?

CH. Ipsus, inquam, Charmides sum. SY. ergo ipsúsne es? CH. ipsissimus.
Abi hinc, ab oculis. SY. enimuerò seriò, quoniam aduenis,
Vapulabis arbitratu meo, & nouorum ædilium.

CH. An etiam maledicis? SY. immò saluus quandoquidem aduenis,
D Dij te perdant, si te floccifacio, pòst, an periisses prius.
Ego ob hanc operam argentum accepi. te macto infortunio.
Sed enim tu qui sis, qui non sis, floccum non interduim.
Ibo ad illum. renuntiabo, qui mihi treis nummos dedit,
Vt sciat se perdidisse. ego abeo. malè viue & male,
Quod di te omnes aduenientem peregrè perdant Charmides.

CH. Postquàm ille hinc abiit. pòst loquendi liberè
Videtur tempus venisse, atque occasio.
Iamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotij fuerit ante ædeis meas.
Nam epistola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummûm quam rem agat.

Numquam ædepol temerè tinniit tintinabulum. A
Nisi qui illud tractat aut mouet, mutum tacet.
Sed quis hic est, qui huc in plateam cursuram incipit?
Lubet obseruare quid agat, huc concessero.

FACIAM] imponam. QVAS EGO NEQVE OCVLIS, NEQVE P.] quas ego neque
vidi, neque vnquam adij. Etiam M. Tullius dixit, *vsurpare oculis.* QVI EGO] *ego*, redundat.
QVEM EGO QVI SIT HOMO N.] qui qualis homo sit, nescio: vel quem ignoro,
qualis homo sit. SOLIDÈ] certò, βεβαίως. FVNGINO GENERE EST] hoc ideò dicit,
quòd causiam, seu petasum latum capite gestaret, quo se totum tegebat. Fulgentius tamen ali-
ter. vide Baptist. VBI CONDVXIT] statim vt me conduxit. ABDVXIT] me. SI QVID
EGO ADD. AMPL.] si quid ego addidero iis, quæ me docuit conductor meus, & si ea, quæ
ab eo accepi, amplificauero, & expoliuero, tanto melius conductor meus mea opera, rem nu-
gatoriam, cuius causa me conduxit, confecerit. ARGENTVM HOC FACIT] hoc facit
pecunia: hæc est pecuniæ virtus. tantum valet pecunia. SVO PERICVLO] vt si pereant, ei B
pereant. ORNAMENT. H. CIRC.] ornamentis conductorem circumuenire. à conductore
ornamenta per fallaciam auertere. MINVS PLACET] tanto minus placet. ILLIC] ille.
MIRVM] mirumni, affirmantis est. AVT DORMITATOR] alij dormitatorem accipiunt
simpliciter pro homine somnolento, aut somniculoso, quod qui tales sunt, capite operto esse
volunt: alij pro fallaci, qui dormitare se simulans, alterum decipere, & circúducere cogitat. aut
ego, si locus emendatus est, dormitatorem positum esse puto, pro amatore. SECTOR ZO-
NARIVS] βαλαντιοτόμος, crumeniseca, seu crumenarum sector. In zonis pecuniam circumfe-
rebant veteres. Horat. *Post hæc ille catus, quantumuis rusticus, ibit. Ibit eo, quo vis qui Zonam perdidit, in-
quit.* CONTEMPLET] contemplatur. suprà. NOSCITAT] explorat, cognoscere conatur.
SISTENDÆ] statuendæ, figendæ. ECQ. FORIB. TVT. G.] numquis est, qui foras tutetur?
numquis est ianitor? CENSVS CVM IVRATORI] ego, qui census sum, cùm rationem
dedi iuratori, id est, censori, si modò rectè dedi, tum rationem dedi. AD ISTAM CAPI-
TIS ALB.] ista ferè canitie præditum. Profert Nonius in voce, *albitudo.* VT HABITENT]
vbi habitent. PATER] ô pater. sic infrà paullò pòst. *quia pater, si ante lucem*, &c. VNVMQVID-
QVID] vnumquicque. CONCVBIVM SIT NOCTIS] Solis occasum sequitur vesper: C
vesperum prima fax, primam facem concubium noctis: deinde nox intempesta. Lege Macrob.
lib. 1. Saturn. cap. 3. OPVS FERCTO EST] est opus cibo, seu est opus corpóris cibo referci-
ri, & opus est viatico ad tuum nomen: id est, sine cibo & viatico tuum nomen cognosci nō po-
test, si tantum spatij est à primo nomine ad vltimum. Ferctum seu fertum, genus libi est, quo
vtebantur in sacris, ex eo dictum, quod sæpius ad sacra ferebatur, vt vult Festus: sed malim hic
legi, *farto*, seu farcto à farcio: vt per fartum intelligamus, id quo impletum est corpus, vt suprà
Mostell. *Fartum vestis*, dixit, pro corpore, quo impletur, & quasi farcitur vestis. EST MINV-
SCVLVM AL. Q.] alterum nomen est paruulum, tamquam vasculum vinarium. iocus. HIC
HOMO] loquitur secum Charmides. SOLIDÈ] planè, certò, σαφῶς. TENEO HVNC
MANIFESTAR.] manifestè hunc deprehendi. SESQVIPEDE] pede & dimidio. ILLI
ÆDEPOL] hæret sycophanta in nomine Charmidis commemorando. DEVORAVI] signi-
ficat id sibi excidisse, cum tamen modò memoria teneret. IN LABRIS PRIMORIBVS]
id est, vt nos sermone patrio dicimus, in summa lingua. TEMPORI HVIC HODIE]
tempestiuè hunc anteuerti. LITTERIS RECOMM.] per litteras redibo in memoriam.
C. EST PRINC. NOM.] nomen illius initium capit à littera, c. ISTIC ERIT] iste erit. D
QVI ISTVM DII P.] sic loquebantur veteres. AB RHADAMANTEM IN CECR.]
apud Rhadamantum, hic locus nusquam est. QVI HOMO] quis homo. DISCONDV-
CIT] obest. inutilis est. CVNILA GALLINACEA] Plinius lib. 20. cap. 16. *Est alia cunila
gallinacea appellata à nostris Græcis organum Heracleoticū. Prodest oculis addito sale*, &c. Diosc. lib. 3. cap. 32.
PAX PERIISSE] pax, παντελῶς. prorsus, suprà. HORIOLA] nauicula piscatoria. suprà
Rud. *Salute horiæ, quæ mari fluct.* PER AMNEM] libri vulgati habent, *per anienim.* NAM PV-
DICVM N. ESSE OP.] alludit ad Ganymedē, quem fabulantur poëtæ à Ioue raptum esse.
MILLE NVMMŪM] id est, mille nummos. millies notauimus. QVOD ME AVRVM]
quos nummos Philippeos ille me ad filium suum deferre iussit. MIHI CONCREDERET]
mihi, inquam, aurum illud concrederet, nisi essemus inter nos noti? SYCOPHANTARI]
suprà. CIRCVMDVCERE] suprà. QVEM EGO QVI SIT H. N.] ordo est, címe ho-
mini aurum crederem, qui qualis homo sit, nescio, quémque numquā his oculis vidi? SI CA-
PITIS RES SIET] si caput eius agatur. si summo in vitæ discrimine versetur. NVMMVM
N. EI CRED. PLVMB.] nummum numquam eius fidei credam plumbeum, eius salutis re-
dimendæ gratia. ASTV] arte, fallacia. HEVS PAX] hoc enim nomine dixerat se sycophan-
ta appellari. TE TRIBVS VERB.] conuenire volo, subintell. IN MENSA] apud Trapezi-
tam.

A MIRVM QVIN, &c.] stomachosè, & vultuosè pronũtiandum, proinde ac si dicat, à quo igitur, nisi ab eo ipso? ánne ab eius auo, an proauo acciperem, qui iampridem mortui sunt? CEDODVM] da igitur. FASSVS] es. subintell. NEQVE HODIE IS VMQ. ERIS H. Q.] neque hodie eris Charmides ad id quidem, vt hoc aurum accipias. ARGVTè] callidè, astutè. EAPSE] ea ipsa. FACTVS] subintell. es. PRIùS TV NON ERAS] prius quàm auri fecissem mentionem, non eras Charmides. PROIN TE, VT CHARMID. ES] proinde vt Charmidis nomen induisti & sumsisti, ita rursum te isto nomine spolia. verba sunt à Plauto conficta. SIS MEA CAVSSA QVID LVBET.] sit, quod ad me attinet, quid libet. mea causa ἐμοῦ ἕνεκα. FASSVS CHARMIDEM] nónne fassus es Charmidem tibi aurum dedisse? MVLCARI MALè?] verberari. QVI ILLVM, QVEM EM. ES] *illum*, redundat. IPSISSIMVS] αὐτότατος Aristoph. Priscianus profert. libr. 3. cap. de comparatiuo. DII TE PERDANT, SI TE FLOCCI F. &c.] sic voluit dicere, dij me perdant, si vel pili æstimo, pòstne pereas, aut periisses priùs. tanti mihi est, te iam antè periisse, & posteriùs periturum. OB HANC OPERAM] vt has binas litteras simulatas deferrem, & sycophantiam struerem. ARGENTVM ACCEPI] tribus nummis conductus sum. TE MACTO INF.] suprà. FLOCCVM NON INTERDVIM] pilum non interim dederim, sic suprà Rud. *cluas tu, an exungare, cicum non interduim*. B PVNGIT] stimulat, fodit. CONCENTVRIAT] colligit, congregat. dictum, inquit Nonius, à centuriis, quæ ad suffragia conueniebant. Pseud. *concenturio in corde sycophantias*. & illud, *mille n. quam rem agat, & ille mille nummûm quid valeant, seu quò spectent*. NVMQVAM POL TEMERè TINNIIT TINTINN.] allegoria est, cuius hæc sententia est: quemadmodum tintinnabulum non temerè, non sine causa, non sine motu alieno, & externo tinnire solet: & nisi quis tintinnabulum tractet, aut moueat, id mutum est, & tacet, neque tinnire, aut tintinnare vllo pacto potest: ita hic sycophanta, non temerè ad ædeis meas venit, neque sua sponte litteras confectas attulit, sed ab aliquo, qui meis rebus insidietur, & mea bona inhiet, subornatus sit, necesse est. tintinnabulum, æreum est instrumentum, à tintinnando appellatum. NISI QVI ILLVD TR.] ordo est. illud (tintinnabulum) mutum tacet. nisi quis illud tractat & mouet. CVRSVRAM INCIPIT] currere, seu cursum incipit. nomen *cursura* sic fictum à currendo. vt statura à stando, mercatura à mercando, vectura, e vehendo, textura à texendo, censura à censendo, &c.

C

STASIMVS seruus. CHARMIDES senex.

STASIME fac te properè celerem: recipe te ad dominum domum:
Ne subitò metus exoriatur scapulis stultitia tua.
Adde gradum, appropera, iamdudũ factum'st, cùm abisti domo.
Caue sis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,
Si aberis ab heri quæstione. ne destiteris currere.
Ecce hominem te, Stasime, nihili. satin' in thermopolio
Condalium es oblitus, postquàm thermopotasti gutturem?
Recipe te, & recurre petere re recenti. CH. huic, quisquis est,
D Curculio'st exercitor. is hunc hominem cursuram docet,
ST. Quid? homo nihili, non pudet te? tribúsne te poteriis
Memoria esse oblitum? an verò, quia cum frugi hominibus
Ibi bibisti, qui ab alieno facilè cohiberent manus?
Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus,
Oculicrepidæ, cruricrepidæ, ferriteri, mastigiæ.
Inter eósne homines condalium te redipisci postulas,
Quorum eorum vnus surripuit currenti cursori solum?
CH. Ita me di ament, graphicum furem. ST. quid ego quod periit petam?
Nisi etiam laborem ad damnum apponam apothecam insuper?
Quin tu quod periit, periisse ducis? cape vorsoriam.

Recipe te ad herum. CH. non fugitiuu'st hic homo: commeminit domi. A
ST. Atque vtinam veteres mores, veteréſque parſimoniæ,
Potius maiori, honori hîc eſſent, quàm mores mali.
CH. Dij immortales, baſilica quidem facinora inceptat loqui.
Vetera quærit, vetera amare hunc morem maiorum ſcias.
ST. Nam nunc more nihil faciunt, quod licet, niſi quod lubet.
Ambitio iam more ſancta'ſt, libera'ſt à legibus.
Scuta iacere, fugeréque hoſtis, more habet licentiam.
Petere honorẽ pro flagitio, more fit. CH. morem improbum.
ST. Strenuos præterire more fit. CH. nequam quidem.
ST. Mores leges perduxerunt iam in poteſtatem ſuam. B
Magis queis ſunt obnoxioſi quàm parentes liberis.
Eæ miſeræ etiam ad parietem ſunt fixæ clauis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
CH. Lubet adire atque appellare hunc. verùm auſculto perlubens.
Sed metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
ST. Neque iſtis quicquam lege ſanctum'ſt. leges mori ſeruiunt.
Mores autem rapere properant, quà ſacrum, quà publicum.
CH. Hercle iſtis malam rem magnam moribus dignum'ſt dari.
ST. Nónne hoc publicè animum aduorti? nam id genus hominum hominibus
Vniuerſis eſt aduorſum, atque omni populo malefacit. C
Malè fidem ſeruando, illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihili meriti. quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc qui in mentem venerit mihi, reipſa modò commonitus ſum.
Si quis mutuum quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cùm repetas, inimicum amicum beneficio inuenis tuo.
Nam ſi exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:
Vel illud, quod credideris, perdas: vel illum amicum amiſeris.
CH. Meus eſt hic quidem Staſimus ſeruus. ST. nam ego talentum mutuum D
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego ſum inſipientior, qui rebus curem publicis
Potiuſquàm id, quod proxumum'ſt, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. CH. heus tu ſta illico, audi, heus tu. ST. non ſto. CH. at ego te ſtare volo.
ST. Quid ſi egomet te velle nolo? CH. ha nimiùm Staſime ſæuiter.
ST. Emere meliu'ſt, cui imperes. CH. pol ego emi, atque argentum
Sed ſi non dicto audiens mihi eſt, quid ago? ST. damnum malum.
CH. Bene mones, ita facerę certum eſt. ST. niſi quidem es obnoxius.
CH. Si bonus eſt, obnoxius ſum: ſin ſecus eſt, faciam vti iubes.

Quid id

A ST. Quid id ad me attinet, boníſne ſeruis tu vtare, an malis?
CH. Quia boni, malíque in ea re pars tibi eſt. ST. partem alteram
Tibi permitto: illam alteram, ad me, quod boni eſt, apponito.
CH. Si eris meritus, fiet. ſed reſpice ad me huc, ego ſum Charmides.
ST. Hem, quis eſt, qui mentionem facit homo hominis optimi?
CH. Ipſe homo optimus. ST. mare, terra, cœlum, di veſtram fidem.
Satin' ego oculis planè video? éſtne ipſus, an non eſt? is eſt,
Certè is eſt, is eſt profectò. ô mi here exoptatiſſime
Salue. CH. ſalue Staſime. ST. ſaluum te. CH. ſcio & credo tibi.
Sed omitto alia: hoc mihi reſponde, liberi quid agunt mei.
B Quod reliqui hîc, filium atque filiam? ST. viuunt, valent.
CH. Nempe vterque? ST. vterque. CH. di me ſaluum & ſeruatum volunt.
Cætera intus otioſe percunctabor quæ volo.
Eamus intrò, ſequere. ST. quò tu te agis? CH. quórſum niſi domum?
ST. Hiccine nos habitare cenſes? CH. vbínam ergo alibi cenſeam?
ST. Iam. CH. quid iam? ST. non ſunt noſtræ ædes iſtæ. CH. quid ego ex te audio?
ST. Vendidit tuus natus ædeis. CH. perij. ST. præſentariis
Argenti minis numeratis. CH. quot? ST. quadraginta. CH. C óccidi.
Qui eas emit? ST. Callicles, cui tuam rem commendaueras,
Is habitatum huc commigrauit, nóſque exturbauit forâs.
CH. Vbi nunc filius meus habitat? ST. hîc, in hoc poſticulo.
CH. Malè diſperij. ST. credidi ægrè tibi id vbi audiſſes fore.
CH. Ego miſer meis periculis ſum. per maria maxima
Vectus capitali periculo, per prædones plurimos
Me ſeruaui: ſaluus redij: nunc hîc diſperij miſer,
Propter eoſdem, quorum cauſſa fui hac ætate exercitus.
Adimit animam mihi ægritudo Staſime, tene me. ST. víſne D aquam
Tibi petam? CH. res quom animam agebat, tum eſſe offuſam oportuit.

STASIME FAC TE] Staſimus domum rediens Charmidi hero fit obuiam: quo viſo, domum properat, vt Leſbonico eum aduenisse nunciet, ne pater Leſbonicum opprimat imparatum. IAMDVDVM FACTVM EST CÙM] iampridem abiiſti domo. ſic loquitur ſuprà. NE BVBVLI IN TE COTTABI] cottabus, genus fuit ludicri conuiualis, de quo Athenæus lib. 11. & 15. & Suidas, quos legat, qui hac de re accuratè cognoſcere velit. ſatis habeat lector hoc loco, id, quod ad huius loci intelligentiam pertinet, quaſi per tranſennam didiciſſe, id, quod è poculo euciebatur, ſic debuiſſe emitti, vt ſonitum ederet: ſeu vt ait M. Tullius, ea de re, loquens Tuſcul. 1. *reſonaret*. Facetè igitur & more ſuo, Plautus hîc per cottabos, bubulos ſignificat, vel plagarũ crepitus & ſonitus, qui tum redduntur, cùm ſerui corio bubulo cęduntur vel lora ipſa bubula, quib. cędũtur. SI ABERIS AB H. Q.] ſi aberis, eò, cùm te herus quęret. HOMINEM N.] hominem nequam. SATIN CAND. OBL.] ſatiſne annulum tuum in thermopolio oblitus es, poſtquàm guttur potione calida demulſiſti thermopolium taberna

vbi dulces potiones venibant. *Thermopolare* verbum à Plauto fictum ex Græca & Latina voce A conflatum. *guttur* autem masculini,& neutrius generis vſurparunt veteres, teste Nonio. ſuprà Aulul. *Etiamne obturas inferiorem gutturem?* RE RECENTI] dum res recens eſt. annulum repete,ne ſi longo pòſt interuallo repetas, abiuret tabernarius thermopola. RECIPE TE] ad thermopolium. HVIC QVISQVIS EST CVRCVL. EST EXERC.] hic,quiſquis eſt à Curculione aliquo vexatur,& mordetur,& incitatur ad curſum. QVID? HOMO N.] obiurgat ſe ipſe Staſimus,quod tribus poteriis,id eſt,tribus poculis exhauſtis,annulum ſuum oblitus ſit. MEMORIA ESSE OBLITVM] inſolens loquendi genus, & memoria eſſe lapſum. AN VERÒ QVIA CVM H.] an verò idcirco te condalium tuum recuperaturum ſperas, quia cum frugi hominibus,& abſtinentibus in thermopolio bibiſti, & non cum furacibus, & nequam? THERVCHVS FVIT,&c.] nomina ſunt eorum ſeruorum,quibus cum Staſimus potauit,à Plauto ficta,quorum ἔτυμον quærere, non operæ pretium eſſe arbitror. OCVLICREPIDÆ] quibus oculi pugnis contundi ſolent. FERRITERI] qui ferrum terunt, qui catenis ferreis vinciri ſolent. REDIPISCI] recuperare? QVORVM EORVM VNVS SVRR.] qui ſunt ita callidi furandi artifices, vt eorum vnus ſurripuerit curſori interea dum curreret ſolum,id eſt,ſoleam calcei? Mart. *Et mordere luto putre vetuſque ſolum.* Lucret. *Auia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita ſolo.* quorum eorum, obſeruet hanc lectionem lector. QVID B EGO QVOD PERIIT, PETAM] quamobrem ego,id, quod periit,repetam? NISI ETIAM LABOREM AD D.] niſi fortè etiam laborem damno præterea addere debeam, quod non eſt faciendum,ſatis enim mihi eſſe debet, me annulum amiſiſſe. neque committere debeo,vt ad damnum labor, quo & defatigatio corporis accedat. vox *apothecam* quid hoc loco valeat,quæro. Alij legi volunt *hypothecam* quod quadrare aptiùs videtur. CAPE VERSORIAM] muta velificationem, vela da retrorſum, vt loquitur Horat. tralatio à nautis,qui tempeſtate aduerſa coacti,velificationem mutare ſolent. ſic ſuprà Merc. *hic ſecundus ventus non eſt: cape modò vorſoriam.* ad quem locum quid ſit *verſoria* dictum eſt. COMMEMINIT DOMI.] memor eſt domus. BASILICA] regia. VETERA AMARE H. M. M.] ſcire licet hunc nebulonem amare vetera, & morem maiorum. vel lege hoc modo, *vetera quærit vetera*. ſcire poſſis vel ſcire cuiuis licet,hunc ſeruum morem maiorum quærere. NAM NVNC MORE NIHIL F.] nam homines,qui hodie viuunt more recepto & nouo,nihil faciunt,quod liceat, niſi etiam lubeat: vel nihil faciunt, quod liceat, ſed quod lubeat. SANCTA EST] tuta, & inuiolata facta eſt. SCVTA IACERE,&c.] ſcuta,& cætera arma abiicere,& hoſteis fugere, quod eſt ignauiæ,more recepto. LICENTIAM HABET PETERE HONOREM PRO FLAGITIO] petere honorem ob flagitium,id eſt,ob turpem actum,& flagitioſa facta,in more poſitum eſt. C STRENVOS PRÆTERIRE] fortibus,& ſtrenuis viris præteritis ignauos homines magiſtratibus ornare vſitatum eſt. præteriri dicuntur in comitijs, qui repulſam tulerunt. M. Tull. pro Murena. NEQVAM QVIDEM] more malo quidem. MORES LEGES PERDVX] mores legibus ſunt ſuperiores. mores plus poſſunt quàm leges. MAGIS QVEIS] quibus legibus mores ſunt magis obnoxioſi, id eſt, dominantes, & imperioſi, quàm p. lib. obnoxioſi dicuntur à Plauto. qui alios ſibi obnoxios habere volunt. EÆ MISERÆ ETIAM AD PARIET] cùm in tabulis primùm ligneis, deinde æreis initiò leges inſcriberentur,eæ tabulæ clauis ferreis ad parietem aliquem in foro affigebantur, vt à quouis cognoſcerentur. quod igitur leges clauis ferreis affigantur parieti,vt omnibus notæ ſint,id ſeruus per calumniam trahit longè in aliam partem,quaſi legibus fiat iniuria,aut quaſi per leges ſupplicio afficiantur innocentes. NEQVE ISTIS] qui hodie viuunt. PROPERANT] σπεύδουσι, ſtudent. QVÀ SACRVM, QVÀ PVBL.] hàc ſacrum, illàc publicum. DIGNVM EST] æquum eſt,par eſt, ἄξιον ἐστί. NONNE HOC PVBLICÈ ANIM.] nónne oportet hoc publicè animaduerti? Nónne hoc publica animaduerſione coërceri debet? MALÈ FIDEM D SERVANDO] dum malè fides ſeruatur. vel dum malè ſeruare fidem. negligunt magiſtratus, fit vt etiam iis,qui ſunt fidi,nó credatur,fidis propter infidos non habetur fides: quippe ex eorum,qui non ſeruant fidem,ingenio,horum,qui ſunt fideles, ingenium ſpectant & metiuntur. QVI NIHIL MER.] qui nihil meriti ſunt, qui ſunt caſti & fideles. HOC QVI IN MENTEM VENERIT MIHI] ſi quis quærat,vnde hoc mihi in mentem venerit,&c. quidam legi volunt, *hoc qui in mentem veniret mihi*, &c. hac ſententia, hoc vt mihi in mentem veniret,à re ipſa commonitus ſum. RE IPSA MODÒ COMM.] res ipſa me commonuit. OPTIO] electio. NAM EGO TALENTVM MVTVVM] ordo eſt, nam ego eo talento,quod talentum mutuum dederim, inimicum mihi emi, amicum vendidi. REBVS EVREM PVBLICIS] conſulam rebus publicis,curam habeam rerum publicarum. AH NIM. STASIME SÆVITER] ſæuiter,id eſt,ſæuè. ſic Nonius,atque hunc locum profert. SED SI NON DICTO] ſed ſi ſeruus, quem ego emi, mihi non obtemperat,quid agere debeo? DAMNVM MALVM] damnum malum ei dabo, cum malè mulcabo. NISI QVIDEM ES OBNOXIVS] cum hac exceptione quidé,niſi ſeruus tuus ſit alioquin bene de te meritus, niſique ei,ob alia eius rectè facta,multum debeas. SI BONVS EST] ſi bonus eſt ſeruus meus, obnoxius ei ſum,id eſt,aliquid ei debeo: & habet me ſibi ſuo beneficio deuinctum: ſin ſecus eſt,

ſin malus

A sin malus est, faciam, vt iubes, id est, dabo ei magnum malum. mendosè autem legitur in omnibus libris vulgatis, *Si bonus es, & sin secus es*: & suprà *audiens mihi es*. PARTEM ALTERAM T. P.] quod est mali, tibi relinquo, & tuæ potestati permitto: illam alteram partem, nempe id, quod boni est, mihi adiungito. VESTRAM FIDEM] imploro, posco. SALVVM TE] fuit additurus Stasimus aduenisse gaudeo, vt vsitatũ: sed Charmides dicentem interpellat, neque sermonem absoluere sinit, tanquam satis intelligens, quid fuerit dicturus. QVO TV TE DAGIS?] quo tu te confers? quo te agis? d, interpositum est. PRÆSENTARIIS] præsentibus. IN HOC POSTICVLO] suprà posticulum hoc recepit, cùm ædeis vendidit. CREDIDI ÆGRÈ TIBI] credidi te id ægrè laturum, cùm audisses. PROPTER EOSDEM] propter filium, opera filij. EXERCITVS] fatigatus, vexatus. TENE ME] sic Antiphila apud Terentium Heautont. VÍSNE AQ. TIBI P.] quam tibi animam propemodum foras eiectam reuocem. RES CÙM ANIMAM AGEBAT] cùm res mea familiaris peribat, aquam ei obiectam esse oportuit. Libri nostri veteres habent, *effusam*, sed *offusam* magis probo.

B CALLICLES, CHARMIDES, senes duo.
STASIMVS seruus.

Qvid hoc hîc clamoris audio ante ædeis meas?
CH. O Callicles, ô, Callicles, ô Callicles,
Qualin' amico mea commendaui bona?
CA. Probo, & fideli, & fido, & cum magna fide,
Et salue, & saluum te aduenisse gaudeo.
CH. Omnia istæc tibi, si ita'st vt prædicas.
Sed quis iste est tuus ornatus? CA. ego dicam tibi.
Thesaurum effodiebam intus, dotem, filiæ
C Tuæ quæ daretur: sed intus narrabo tibi
Et hoc, & alia sequere. CH. Stasime. ST. hem. CH. strenuò
Curre in Piræeum, atque vnum curriculum face.
Videbis iam illic nauem, qua aduecti sumus.
Iubeto Sangarionem quæ imperauerim,
Curare vt efferantur, & tu ito simul.
Solutum'st portitori iam portorium.
ST. Nihil est moræ? CH. nihil. ambula, actutum redi.
ST. Illic sum, atq; hîc sum. CA. sequere tu me hàc intrò. CH. sequor.
ST. Hic meo hero amicus solus firmus restitit,
D Neque demutauit animum de firma fide.
Quamquam labores multos ipse pertuli.
Sed hic vnus, vt ego suspicor, seruat fidem.
Ob rem laborem eum ego cepisse censeo.

QVALIN' AMICO] *ne* hîc non seruit interrogationi, sed venustatis causâ hîc positum est. nonnulli legendum putant, qualinam amico. non desunt, quin, *Taline amico*, legi malint. OMNIA ISTÆC] omnia istæc tibi opto, vt salueas & saluus sis, si probus & fidus amicus es. SED QVIS ISTE EST TVVS] Charmides solus domi relictus, & omnibus domo exturbatus, vt thesaurum faciliùs effoderet, vestem scilicet posuerat, & lenonem ornatum sumserat. THESAVRVM EFFODIEBAM INTVS, DOTEM, &c.] effodiebam domi thesaurum κατ' σύνθεσιν, dotem, quæ dos filiæ tuæ daretur. STRENVÒ] strenuè, diligenter, celeriter. IN PIRÆEVM] Piræeus, Athenarum portus. VNVM CVRRICVL. FACE] vno cursu i in Piræeũ, continua cursum hinc vsque in Piræum: sine vlla interruptione aut mora i in Piræeum. VT EFFERANTVR] è naui domum. ITO SIMVL] venito simul. PORTORIVM]

merces quæ portitori debetur. HIC] Callicles. hæc dicuntur à seruo εἰρωνικῶς, vt indicat Camerarius. A HERO MEO] Charmidi. NEQVE DEMVTAVIT ANIMVM DE FIRMA FIDE] neque animo mutato de firma fide decessit. QVAMQVAM LABORES M.] versus non est integer. in libris vulgatis, neque enim ex veteribus nostris redintegrare potui. Si liceret, sic ego, quod deest, supplerem. quamquam labores multos ipse pertuli. OB REM] ob causam, vel rei faciendæ causa.

LYSITELES adolescens.

HIc homo est omnium hominum præcipuis voluptatibus,
gaudiísque anteponendus.
Ita commoda, quæ cupio eueniunt. quod ago assequitur, subest,
Subsequitur. ita gaudiis gaudium suppeditat.
Modò me Stasimus Lesbonici seruus conuênit. is B
Mi dixit, suum herum peregrè huc aduenisse Charmidem.
Nunc mihi is properè conueniendus est, vt, quæ cum eius filio
Egi, ei rei fundus pater sit pòtior. eo. sed fores
Hæ sonitu suo mihi moram obiiciunt incommodè.

HIC EGO] id est, ego Lysiteles. nam se ipse demonstrat adolescens, & suam, lætitia elatus, felicitatē prædicat. QVOD. AGO, ASSEQVITVR] quidquid ago, ex animi sententia mihi procedit, & sequitur me agentem. SVPPEDITAT] suppetit, succrescit, suggeritur. EI REI FVNDVS P. S. P.] id est, ei rei pater sit auctor potior. Pomp. Festus. fundus inquit, dicitur ager, quod planus sit ad similitudinem fundi vasorum. Fundus quoque dicitur populus esse rei quam alienat, hoc est auctor. SONITV SVO] crepitu suo.

CHARMIDES, CALLICLES, senes duo. C
LYSITELES, LESBONICVS, adolescentes.

NEque fuit, neque erit, neque esse quemquam hominū in terra
dum arbitror,
Cui fides, fidelitásque amicum erga æquiparet suum,
Nam exædificauisset me ex his ædibus, absque te foret
CA. Si quid amicum erga benefeci, aut consului fideliter,
Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.
Nam beneficiū quod datur proprium homini, propriū sumserit: D
Quod datum est vtendum, id repetendi copia'st, quando velis.
CH. Est ita, vt tu dicis. sed ego hoc nequeo mirari satis,
Eum sororem despondisse suam in tam fortem familiam,
Lysiteli quidem Philtonis filio. LY. enim me nominat.
CH. Familiam optumā occupauit. LY. quid ego cesso hos colloqui?
Sed mancā etiam, opinor. namque hoc commodū orditur loqui.
CH. Vah. CA. quid est? CH. oblitus intus dudum tibi sum dicere:
Modò mihi aduenienti nugator quidam accessit obuiam,
Nimis pergraphicus sycophanta. is mille nummûm se aureûm
Meo datu tibi ferre, & nato Lesbonico aiēbat meo,
Quem ego nec qui esset norā, neque eū antè vsquā cōspexi prius.
Sed quid rides? CA. meo allegatu venit, quasi qui aurum mihi

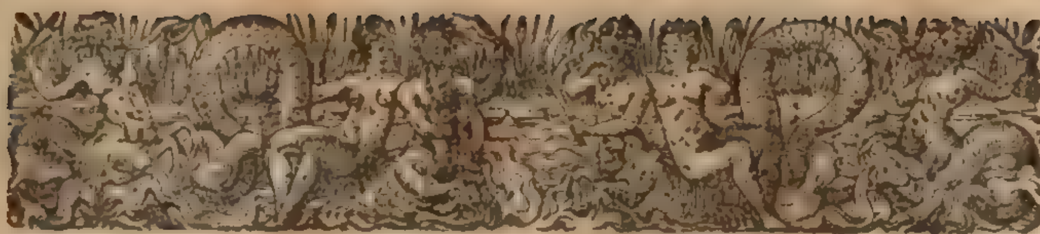
A Ferret abs te,quod darem tuæ natæ dotem vt filius
Tuus, quando illi à me darem,esse allatum id abs te crederet.
Neu quis rem ipsam posset intelligere,& thesaurum tuum
Me esse penes,atque eum à me lege populi patrium posceret.
CH. Scitè ædepol. CA. Megaronides communis hoc meus & tuus
Beneuolens commētu'st. CH. quin collaudo consiliū,& probo.
LY. Quid ego ineptus,dum sermonem vereor interrumpere,
Solus sto,nec,quod conatus sum agere,ago?homines colloquar.
CH. Quis hic est, qui huc ad nos incedit? LY. Charmidem socerum suum
Lysiteles salutat. CH. di dent tibi Lysiteles,quæ velis.
B CA. Non ego sum salute dignus. LY. immò salue Callicles,
Hunc priorem æquum'st me habere. tunica propior pallio est.
CH. Deos volo consilia vestra rectè vortere,
Filiam meam tibi desponsatam esse audio. LY. nisi tu ne vis.
CH. Immo haud nolo. LY. sponden' ergo tuam natam vxorē mihi?
CH. Spondeo,& mille auri Philippûm dotis. LY. dotē mihi moror.
CA. Si illa tibi placet,placenda dos quoque est,quam dat tibi.
CH. Postremò quod vis,non duces,nisi illud quod non vis,feres.
CA. Ius hic orat. LY. impetrabit te aduocato,atque arbitro.
Istac lege filiam tuam sponden' mihi vxorem dari?
CH. Spondeo. CA. & ego spondeo idem hoc. LY. ô saluete affines mei.
C
CH. Atque ædepol sunt res,quas propter tibi tamen succensui.
CA. Quid ego feci? CH. meum corrumpi quia perpessus filium.
CA. Si id mea voluntate factum est,quòd mihi succenseas.
Sed sine me hoc abs te impetrare, quod volo. CH. quid id est? CA. scies.
Si quid stultè fecit:vt ea missa facias omnia.
Quid quassas caput? CA. cruciatur cor mihi,& metuo. CA. quidnam id est?
CH. Quom ille ita'st,vt esse nolo,id crucior. metuo si tibi
D Denegem quod me oras,ne te leuiorem erga me putes.
Non grauabor. faciam ita vt vis. CA. probus es. eò, vt illum euocem.
CH. Miserum'st, malè promerita,vt merita si mihi vlcisci non licet.
CA. Aperite hoc,aperite properè,& Lesbonicum,si domi'st,foras
Euocate,ita subito : est propere quòd eum conuentum volo.
LE. Quis homo tam tumultuoso sonitu me exciuit subitò foras?
CA. Beneuolens tuus,atque amicu'st. LE. satin' saluæ?dic mihi.
CA. Rectè tuum patrem rediisse saluom peregrè gaudeo.
LE. Quis id ait? CA. ego. LE. tun' vidisti? CA. & tute idem videas licet.
LE. O pater,pater mi,salue. CH. salue multùm nate mi.

LE. Si quid tibi pater laboris. CH. nihil euenit,ne time. A
Bene re gesta saluus redeo. si tu modò frugi esse vis,
Hæc tibi pacta'st Callicli filia. LE. ego ducam pater,
Etiam si quam aliam iubebis. CH. quamquam tibi succensui.
CA. Miseria vna vni quidem homini'st affatim. CH. immo huic parum'st.
Nam si pro peccatis centum ducat vxores,parum'st.
LE. At iam posthac temperabo. CH. dicis,si facias modò.
LY. Num quid caussæ est,quin vxorem cras domum ducam? CH. optimum'st,licet.
Tu in perendinum paratus sis vt ducas. Plaudite.

IN TERRA DVM] particula *dum* pertinet ad copulationem negantem postremã *neque*, hoc modo,neque dum. CVI FIDES FIDELITÁSQ.&c.] cuius fides, & fidelitas erga amicum suum æqualis sit tuæ erga me fidei. EXÆDIFICAVISSET] eiecisset me filius. Sic autem dictum *exædificare ex ædibus*, vt *expectorare ex animo* οἰνοχοεύειν οἶνον, &c. SI QVID A. ERGA,&c.] si quid de amico bene meritus sim,aut si ei cõsilium fidele dedi,&c. Tale ferè illud Horat.epist.ad Pison. *vitaui denique culpam, Non laudem merui*. NAM BENEF. QVOD D. PR. H.] id est,nam quod beneficium dederis alicui proprium,id est,vt fiat eius,cui datur,sitque perpetuum,& stabile,id ille proprium,& perpetuum sumserit,non timens,ne à se repetatur. EVM SOROREM DESP. S. IN TAM FORTEM] Nonius hunc locum proferẽs, *in tam fortem familiam*, interpretatur,in tam diuitem & copiosam. ENIM ME N.] *enim* præpositum,notandum. sic suprà. FAMILIAM OPT. OCCVP.] profert & hunc locum Nonius in verbo *occupare*,& interpretatur,inuenit, tenet, possidet. HOS COLLOQVI] hos alloqui: vel cum his colloqui. SED MANEAM ETIAM OP.] sed satius est,me etiamnum manere, opinor. vel sic:Sed manere debeam etiamnum,opinor. COMMODÙM] cõmodè, opportunè. MEO DATV] id est,à me datum sic dictum *meo datu*,vt meo concessu,meo rogatu,meo inuitatu.meo allegatu,& sexcenta similia. MEO ALLEGATV] à me allegatus. DOTEM] aurum, quod darem filiæ tuæ in dotem. A ME] de meo,de mea pecunia. CREDERET] sycophantæ,quem ei allegauerim,tanquam abs te missum,verbis & epistola adductus. ME ESSE PENES] penes me esse,in mea potestate esse. ATQ. ENIM À ME LEGE POP. P. POSC.] atque cum thesaurum Lesbonicus à me posceret lege ciuitatis Atheniensis,vt à patre defossum, & repositum. COMMENTV'ST] excogitauit. NON EGO SALVTE D.] hoc dicit Callicles indignè ferens,quòd non parte vna cum Charmide fuerit à Lysitele salutatus. sed admonendus est lector Nonium legere, *non ego sum dignus salutis*, vbi exempla colligit genitiui positi,pro ablatiuo. HVNC PR. ÆQ. ME HABERE] Charmides mihi debet esse prior,& antiquior,quippe qui sit mihi affinis. NISI TV NE VIS] ita est,vt dicis,nisi tu non vis,suprà. Profert hũc locum Nonius. ET MILLE AVRI PHILIPPŨM D.] & mille Philippos auri dotis nomine,seu in dotem. DOTEM NON MOR.] de dote non laboro: dotem non curo. PLACENDA DOS] mira locutio. nam nomen *placendus*,a,um,quod tanquã,participium passiuum significationẽ habet passiuam,præter consuetudinẽ Latinè loquentiũ,à verbo absoluto, *placeo*, nascitur. Docẽt enim grãmatici.in his Priscian.lib.8.nomina mobilia in dus,da, dum,à gerũdiis facta,cùm passiuã habeãt significationẽ,rarò inueniri à verbis neutris absolutam significationẽ habẽtibus,vt sto,sedeo,surgo. Nemo enim dicit(inquit ille)stãdus,sedẽdus, surgendus. QVOD VIS NON D. &c.] filiam meam quam vis, vxorem non duces,nisi dotem feres. ET EGO SPONDEO IDEM H.] filiam meam Lesbonico. QVAS PROPTER] propter quas. PERPESSVS] subintell.es. QVID CASSAS CAPVT?] gestus minantis, vt indicauimus comment. Horat.ad illum locum epistola.lib. *Deme supercilio nubem*. CRVCIATVR COR MEVM] animus mihi ardet iracundia,& dolore. ET METVO] quare metuat,mox dicet ipse. MISERVM EST MALÈ PROMER.&c.] miserum est malè merita ista, vt sunt merita,vlcisci mihi non licere. EST PROPERÈ QVOD EVM C. V.] causa est,propter quam causam eum properè conuentum velim. SATIN' SALVÆ] satísne res saluæ sunt? RECTÈ] saluæ sunt res. SI QVID TIBI PATER L.] ἀποσιώπησις, vel est sermonis interruptio, erat enim additurus,tibi euenit in ista peregrinatione,mihi molestũ est,verumtamen te saluum venisse gaudeo. CALLICLI] Calliclis. MISERIA VNA, &c.] hoc dicit satis dare supplicij Lesbonicum,ducenda vxore, eáque filij miseria patrem contentum esse debere, non esse ei succensere,esset enim miseriam miseriæ addere. quasi vxorem ducere miserum sit. TV IN P.] tu Lesbonice cura,paratus sis in diem ab hodierno die tertium ducere.

TRVCVLENTVS.

A

TRVCVLENTVS.

DRAMATIS PERSONÆ.

B Dinarchvs adoleſcens.
Phronesivm meretrix.
Geta ſeruus.
Callicles ſenex.
Astaphivm ancilla.
Stratilax ſeruus.
Stratophanes miles.
Strabax adoleſcens ruſticus.
Ancilla altera.

ARGVMENTVM.

C

TRes vnam pereunt adoleſcentes mulierem:
Rure vnus, alter vrbe, peregrè tertius.
Vtque iſta ingenti militem tangat bolo,
Clàm ſuppoſiuit ſibi clandeſtino editum.
Vi magna ſeruus eſt ac trucibus moribus,
Lupæ ne rapiant domini parſimoniam.
Et is tamen mollitur. Miles aduenit,
Natíque cauſſa dat propenſa munera.
Tandem pater compreſſæ cognoſcit omnia,
D Vtque illam ducat, qui vitiarat, cónuenit:
Suúmque is repetit à meretrice ſubditum.

TRes adolescentes.] Strabax, Dinarchus, Stratophanes miles Babylonicus. Vnam] Phroneſium. Perevnt] perditè amant. Vnvs] Strabax. Alter] Dinarchus. Vrbe] in vrbe. atque hoc modo fortaſſe legendum eſt. Tertivs] miles. Ista] Phroneſium. Ingenti mil. tangat bolo] ingentem à milite prædam faciat. tralatio ducta à piſcatoribus. bolus enim iactus eſt ſiue retis, ſiue cubi. ſignificat & prædam à piſcatore iacto reti captam. Clandestino ed.] puerum. Servvs] Stratilax. Ac trvc.] ex quo Truculentus dictus: & ab eodem fabula nomen traxit. Lvpæ] meretrices. Natíqve] quem pater putat eſſe ſuum. Dat] Phroneſio. Propensa] impenſa. Pater] Callicles.

 A

PROLOGVS.

PER PARVAM partem postulat Plautus loci
De vestris magnis, atque amœnis mœnibus,
Athenas quo sine architectis conferat.
Quid? nunc daturin' estis, an non? annuunt.
Meditor equidem à vobis me ablaturum sine B
Mora. Quid si de vestro quippiam orem? abnuunt.
En me hercle in vobis resident mores pristini,
Ad denegandum vt celeri lingua vt animi.
Sed hoc agamus, huc qua ventum est gratia.
Athenæ istæ sunto, ita vt hoc est proscenium.
Tantisper dum transigimus hanc comœdiam.
Hîc habitat mulier, nomine quæ est Phronesium,
Hæc huius sæcli mores in se possidet,
Numquam ab amatore suo postulat id quod datum est.
Sed relliquum dat operam, ne sit reliquum, C
Poscendo, atque auferendo, vt mos est mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum se amari intelligunt.
Ea se peperisse puerum simulat militi,
Quo citius rem auferat ab eo, cum puluisculo.
Quid multa? ætas huic si superet mulieri,
Ad se cum anima eius habentiam auerterit.

PER PARVAM PART.] profert hos versus Rufinus apud Priscianũ vbi loquitur de iambéo versu. ATHENAS Q.] in quem locũ transferat Athenas, sine architectis. significat Plautus se petere à spectatoribus, vt putẽt rem geri Athenis. *sine architectis* autẽ legendũ, atque ita edidit Camerar. non vt vulgò, *arcem peltis*. quin & Apuleius lib. 4. Floridon in principio perspicuè legit *sine architectis*. MEDITOR EQ.] D mihi persuasi equidem me à vobis impetraturũ locum intra vetera mœnia, in quẽ Athenas cõferrẽ, &c. SED HOC A.] sed omittamus aliena, & id agamus, cuius gratia huc venimus. Sed RELIQVVM] sed quod ad reliquum attinet, dat operam, poscendo, atque auferendo, ne quid reliqui miles habeat. AVFERET REM AB EO CVM PVLVISCVLO] auferet omnia. SI SVPERET] si perduret, si supersit. AD SE CVM ANIMA, &c.] sic legendum esse existimo. *habentiam* autem interpretor *οὐσίας, τὰ ὑπάρχοντα*, id quod habet miles. Scaliger fil. autem sic legi malebat. *Is cum anima ad eam habentiam omnem euerrerit*: hæc sententia, Is (miles) habentiam omnem à se ad eam transtulerit. Camerarius edidit: habentia, dicta est ab eo, quod est habere, inquit Nonius. Claudius lib. 7. *animus eorum habentia inflatur*.

DINARCHVS adolescens.

NOn omnis ætas ad perdiscendum sat est
Amanti, dum id perdiscat quot pereat modis,

Neque

A Neque eam rationem eapse vmquam edocet Venus,
Quam penes amantum summa summarum redit,
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quótque exoretur exorabulis.
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt? quótque pericla vianda? Di vostram fidem. hui
Quid peierandum est? etiam præter munera?
Promendum numina annua. is primus bolus'st.
Ob eam tris nocteis vtor. Interea loci
Aut æra, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignúsne, an bonæ frugi sies.
B Quasi in piscinam, rete qui iaculum parat.
Quando abiit rete pessum, tum adducit sinum
Sin iecit rete, pisces me effugiant, cauet.
Modo hîc, modo illic irretitos impedit
Pisces, vsque adeò donicum eduxit foras.
Itidem est amator. si id, quod oratur, dedit,
Atque est benignus potius, quàm frugi bonæ,
Adduntur noctes. interim ille hamum vorat.
Si semel amoris poculum accepit merè,
Eáque intra pectus se penetrauit potio.
Extemplò & ipsus periit, & res, & fides.
C Si iratum'st scortum fortè amatori suo,
Bis periit amator, ab re, atque ab animo simul.
Sin alter alteri potitus'st, itidem perit.
Si raras nocteis ducit, ab animo perit.
Sin increbrauit, ipsus gaudet, res perit.
Ita disciplina in ædibus est lenoniis.
Priusquam vnum dederis, centum quæ poscat, parat.
Aut aurum periit, aut conscissa pallula est,
Aut emta ancilla, aut aliquod vasum argenteum,
Aut vasum aheneum aliquod, aut lectus dapsilis,
D Aut armariola Græca, aut aliquid semper est
Quod pereat, debeátque amans scorto suo.
Atque hæc celamus nos damna vna industria,
Cùm rem fidémque nósque nosmet perdimus,
Ne quid parentes, neu cognati sentiant.
Quos cùm celamus, si faximus conscios.
Qui nostræ ætati tempestiuè temperent,
Vt ne anteparta demus post partoribus,
Faxim, lenonum & scortorum vt plus est, minus
Et minus damnosorum hominum quàm nunc est, fiet.
Nam nunc lenonum & scortorum plus est ferè,
Quàm olim muscarum est, cum caletur maximè.

Nam nuſquam alibi ſi ſunt,circum argentarias A
Scorti lenones quaſi ſedent quotidie.
Ea nimia eſt ratio,quippe qui certè ſcio,
Triplo plus ſcortorum eſſe iam;quàm ponderum,
Quos quidem quam ad rem dicam in argentariis
Referre habere,niſi pro tabulis,neſcio,
Vbi æra perſcribantur vſur aria.
Accipiat illico expenſa,neque cenſeat.
Poſtremò in magno populo,in multis hominibus,
Res placida atque otioſa,victis hoſtibus,
Amare oportet omneis,quid quod dent,habent.
Nam mihi hæc meretrix,quæ hic habet,Phroneſium B
Suum nomen omne ex pectore exmouit meo,
Nam me fuiſſe huic fateor ſummum atque intumum.
Quod amanteis multo peſſimum eſt pecuniæ.
Eadem poſtquam alium repperit,qui plus daret,
Damnoſiorem,me exinde amouit loco,
Quem infeſtum,odioſum ſibi eſſe memorabat,malâ,
Babylonienſem militem.Is nunc dicitur
Venturus peregrè.eò nunc commenta eſt dolum,
Peperiſſe ſimulat ſeſe,vt me extrudat foras,
Eum eſſe ſimulant militem puero patrem:
Atque vt cum ſolo pergræcetur milite, C
Quid iſti ſuppoſitum puerum opus peſſimæ?
Mihi verba retur dare ſeſe.an me cenſuit
Celare ſe poteſſe,grauida ſi foret?
Nam ego Lemno aduenio Athenas nudiuſtertius,
Legatus hinc quò cum poplico imperio fui.
Sed hæc quis mulier eſt? Aſtaphium eſt ancillula,
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

NON OMNIS ÆTAS.] id eſt, multi modi ſunt, quibus amans perire poteſt, quos per omnem vitæ ſuæ ætatem non facilè perdiſcat. Profert Varro lib.5. de ling. Lat. ſed legit *ad perdiſcendum eſt ſatis*. EAPSE] ea ipſa. QVAM PENES AMANTVM SVMMA SVMMARVM.] id eſt, penes quam ſumma rerum amantum poteſtas eſt. quæ eſt domina amãtium prima, ſumma ſummarum, ſumma alias ſummas continens. Lucretius. Summa ſummarum, inquit Turnebus, li.10. cap.199. cum rationibus multa nomina & capita in vnam ſummam rediguntur, ac ſic multis factis omnia tandem in vnum cõſummantur. nam vt capita in ſummũ, ſic ſummæ in ſummam ſummæ rediguntur. apud Lucretium. Summa ſummarum immenſitatem vanam ſignificat. EXORETVR] à puella, quam amat. EXORABVLIS] nomen fictum ab exorando, vt à conciliãdo conciliabulum, à tintinnãdo, tintinnabulum, à latendo latibulum, ab incitando, incitamentũ, & ſimil. QVÓTQVE PERICLA M.] ſic malim legi ex veſtigiis antiquæ ſcripturæ, quàm quomodo Camerarius edidit, *pericla vianda*. quamquam aliorum cogitationes meis non antepono. ETIAM PRÆTER MVNERA PROM. N. ANN.] etiam præter munera annua, nummi promendi ſunt. IS PRIMVS BOLVS'T.] is primus iactus eſt. OB EAM] ob eos nummos. TREIS NOCTEIS VTOR.] tribus noctibus vtor. dat mihi treis nocteis Phroneſium. BENIGNÚSNE] liberaliſne, largúſne. QVASI IN PISC. RETE QVI IACVL.] ſic legendum cenſet Adrian. Turneb. cui aſſentior. *rete*, iaculum autem, vt docet ille lib.14. Aduerſ. cap.26. dicitur ad verriculum diſcrimen. nam iaculum iacitur, fundáque etiam à Marone appellatur à fundendo, vel à fundo, vt & *βόλος* à Græcis di- D

citur,vt

A citur, vt scribit Seruius, & rete, iaculum vocatur. Itaq; idem Plautus in quadam comœdia, quæ non exstat, piscatorem, iaculatorē appellauit, vt licet ex his verbis intelligere, quæ refert Isidorus, *probus quidem antea iaculator eras*. Ausonius ad Theo. *Et iacula, & fundas & vilica nomina Lini, Coldque, & insutos terrenus vermibus hamos.* QVANDO ABIIT RETE PESS.] cùm rete in fundum abiit. TVM ADDVCIT SINVM.] tum contrahit sinum, id est, laxitatem retis, vel ipsum rete laxum, & explicitum. SI IECIT RETE, &c.] si pisceis in rete immisit, vel si rete pisceis cepit, cauet ne effugiant. quidam legi volunt, *si iniecit rete*. Alij, *si intexit rete*. quod sic explicant, si in rete pisceis attraxit. MODÒ HIC, MODÒ ILLIC IRRET. IMP.] sic edidit Camerarius, *dum huc, dum illuc reti eos impedit*, nulla satis probabili ratione, libri vulgati sic habent, *dum huc, dum illuc rete ore impedit*, planè mēdosē. Libri veteres non multo secus. Scaliger fil. *ex reti eos faciebat irretitos*, & pro, *dum illic*, legebat, *tum illic*, cetera retinebat. Nos sic edidimus. *Modò hic, modò illic irretitos impedit*. sententia aperta, & numeris integris. VSQVE ADEÒ BEN.] vsque eò donec eos è reti eduxit. SI SEMEL AMORIS] alia allegoria. AB RE; ATQVE AB ANIMO] quia & bona sua perdit, dum eam placare studet: & animi cruciatur, quandiu puella irata est. SI RARAS NOCTEIS D.] si rarò cum scorto cubat. si raras nocteis cum B scorto exigit, seu traducit. SIN INCREBRAVIT.] sin autem crebras nocteis à puella impetrauit. sic autem habent libri nostri veteres, & ita edidit Camerarius. quod si increbrare, à nomine crebro figuratur: ergo & increbresco, increbrui ab eodem non increbresco dici debet, vt vulgus putat, & docti quidam, quod miror, probant. AVT AVRVM PERIIT.] hæ sunt προφάσεις, & causæ, quas profert puella, quare numquam desinet poscere. PALLVLA] palla, honestæ mulieris vestimentum, inquit Nonius, hinc pallula. VASVM ARGENTEVM] vasum sic dixerunt veteres. LECTVS DAPSILIS.] lectus magnificus, ac sumtuosus. NOS] amantes. CELAMVS] causam mox afferet. VNA INDVSTRIA.] vnica cura, & opera, singulari studio. SI FAXIMVS CONSC.] si faciamus, seu fecerimus conscios. QVI NOSTRÆ ÆTATI TEMP. T.] qui nostros adolescenteis tempestiuè moderentur, & prospiciāt, vt ea, quæ sunt à nostris maioribus antè parta, liberis, & posteris nostris demus, qui ea non profundant, sed vel tueantur, vel etiam amplificent, atque augeant. FAXIM LENONVM, &c.] id est, hoc facto, lenonum & scortorum damnosorum hominum minus sit, quemadmodum contrario facto plus est, quàm opus sit, sic suprà. DVM] tunc. CVM CALETVR MAXIMÈ] cum maximus est temporis calor. ÆSTIVO TEMPORE] nempe mense Quinctili, & Sextili. CIRCVM ARGENTARIAS.] circum tabernas argētarias, seu argentario- C rum: qui sint argentarij, dictum est alibi. EA NIMIA EST RATIO.] ea ratio, quam exposui, nimia est, id est, nimis firma, & valida est. quidam legunt, *Ea vera est ratio*. sed nimis longè discedunt à scriptura recepta, & antiqua. PENDERVM] quibus vtuntur argentarij, & trapezitæ. QVOS] lenones, & scorta. IN ARGENTARIIS.] in argentariis tabernis. REFERRE.] attinere, vtile esse. NISI PRO TABVLIS.] pro tabulis, in quas argentarij referebant accepti, & expensi rationes, & pecuniarum mutuò datarum vsuras. ACCIPIAT ILLICO EXP. NEQ. CENS.] accipiat illicò Phronesium, quæ sunt expensa, neque censeat tamen se accepisse. SVVM NOMEN] prudentiam. EXMOVIT] amouit. PHRONESIVM. NAM PHRON.] versum alienum, & aliunde mulcatum sustuli. QVOD AMANTEIS MVLTO] quod, nempe esse intimum meretrici, est multo pessimum rei familiari, & pecuniæ eius, qui amat. Nam ita fit, vt pecuniam suam profundat rebus secundis, quibus in amore fruitur obcæcatus. ALIVM] militem Babyloniensem Stratophanem. DAMNOSIOREM] alium damnosiorem. Nam hæc duo coniunctè sunt intelligenda. Horat. epist. *quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat*. QVEM.] militem. INFESTVM] inimicum, infensum. omnino malim legi, *infensum*. MALA] ipsa Phronesium. ATQVE VT CVM SOLO, &c.] D ordo est, vt me extrudat foras, atque vt cum solo. &c *pergræcetur*, autem, id est, delicias, & nequitias faciat, molliter, & voluptariè viuat, perpotet, & animo obsequatur. QVID ISTI SVPP. P.] quid opus est isti pessimæ puerum esse suppositum? LEGATVS HINC QVÒ.] quò ex lemno legatus sum, &c. QVIS MVLIER] quæ mulier.

ASTAPHIVM ancilla, DINARCHVS idem.

AD fores auscultate, atque asseruate ædeis,
Nequis aduentor grauior abeat, quàm adueniat,
Neu qui manus attulerit sterileis intrò ad nos,
Gruidas foras exportet. Noui ego hominum mores,
Ita nunc adolescentes morati sunt. Quin ei
Vt simitu aduenjunt ad scorta congerrones,

Consulta sunt consilia,quando intrò aduenerunt, A
Vnus eorum aliquis osculum amicæ vsque aggerit,
Dum illi agunt quod agunt cæteri cleptæ furcantur,vel harpagāt
Sin videant quempiam se asseruare,obludunt,dum custodem
Oblectent per ioculum & ludum:de nostro sæpè edunt,quod
Fartores faciunt. fit pol hoc,& pars spectatorum scitis,
Pol hæc vos me haud mentiri.
Ibi est ibus pugnæ & virtuti,de prædonibus prædam capere.
At nos rursum lepidè referimus gratiam furibus nostris.
Nam ipsi vident,cum eorum aggerimus bona. Quin etiam vltrò ipsi aggerunt ad nos.

DI. Me illis quidem hæc verberat verbis. nam ego huic dona accongessi. B

AS. Commemini.iam pol ego eum ipsum,si domi erit, mecū adducā,

DI. Heus manedum Astaphium,prius quàm abis. AS. qui reuocat? DI. scies
Respice huc. AS. quis est? DI. vobis qui multa bona esse vult. AS. dato. si esse
Vis,faxo erunt. DI. respice huc modò. AS. Io enicas me miseram,quisquis es.

DI. Pessima mane,

AS. Optime odio es.
Dinarchúsne illic est?atque is est.it ad nos. DI. & tu fer contra manum,& pariter C
Gradere. AS. tibi seruio,atque audiens sum imperij. DI. tute quid aggis.

AS. Valeo, & validum teneo.peregrè cùm aduenis,cœnadetu r.

DI. Benignè dicis. AS. at enim amabò sine me ire quò iussit ea.

DI. Sed quid ais? AS. quid vis? DI. istic quo iter inceptas, qui est?quem arcessis? AS. Archiuam
Obstetricem.DI.mala fœmina es.AS.solens sum.ea est disciplina

DI. Manifestam mendacij mala te teneo. AS. quid iam amabo?

DI. Quia te adducturam huc dixeras cum ipsum,non eampse. D
Nunc mulier facta est ex viro.mala es,præstigiatrix.
Sed tandem loquere.qui is homo est Astaphium?vnúsne amator?

AS. Nimis otiosum arbitror hominem esse te. DI. quínam arbitrare?

AS. Quia tuo vestimento & cibo alienis rebus curas.

DI. Vos me reddidistis otiosum. AS.quid iam amabo? DI.expedibo,
Rem perdidi.cum re meum negotium abstulistis.
Si rem seruassem,fuit vbi negotiosus essem

AS. An tute bene rem publicam,aut amoris alia lege
Habere se postulas,quin tu otiosus fias?

DI. Illa, haud ego,habuit publicum,peruorsè interpretaris.
Nam aduorsum legē à me,ob meam scripturā, pecudem accepit.

Pleriquę

A AS. Plerique idem,quod tu facis,faciunt,rei malè gerentes.
Vbi non est scriptura vnde dent,incusant publicanos.
DI. Malè vertit res pecuaria mihi,apud vos nunc vicissim
Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos.
AS. Non aruus hic,sed pascuus est ager.si arationes
Ambituris:qui arare solent,ad eos verò ire melius est.
Hunc nos habemus publicum,illi alij sunt publicani.
DI. Vtrosque percognoui vtrobidem. AS. istoc pol otiosus,
Cùm & illic & hic peruorsus es.Sed vtris cum rem esse mauis?
DI. Procaciores estis vos,sed illi periuriosi.
Illis perit quicquid datur,neque ipsis apparet quicquam.
B Vos saltem,si quid quæritis,ebibitis & comestis.
Postremò illi sunt improbi,vos nequam & gloriosæ
Malæque. AS. quæ in nos illósque,ea omnia tibi dicis Dinarche,
Et nostram & illorum vicem. DI. quî istuc? AS. rationem dicam.
Quia qui alterum incusat probri,eum ipsum se intueri oportet.
Tu à nobis sapiens nihil habes.nos nequam abs te habemus.
DI. O Astaphium,haud istoc modo solita es me antè appellare,
Sed blādè,cùm illuc,quod apud vos nunc est, apud me haberem.
AS. Dum viuit,hominem noueris:vbi mortuus est,quiescas.
Te,dum viuebas,noueram. DI. an me mortuum arbitrare?
C AS. Quî potis es,amabo,planius?qui antehac amator summus
Habitus'st, istunc ad amicam meras querimonias referre?
DI. Vostra hercle factum iniuria,quæ properauistis olim
Rapere.otiosè oportuit,diu vt essem incolumis vobis.
AS. Amator similis'st oppidi hostilis. DI. quo argumento est? AS. quàm
Primùm expugnari poti'st amator,optimum est amicæ.
DI. Ego fateor.sed longè aliter est amicus,atque amator.
Certè hercle quàm veterrimus homini optimus est amicus,
Non hercle occiderunt mihi etiam,fundíque & ædeis.
D AS. Cur obsecro ergo ante ostium pro ignoto,alienóque astas?
I intrò,haud alienus tu quidem es.nam ecastor neminem hodie
Mage amat corde atque animo suo , siquidem habes fundum atque ædeis.
DI. In melle sunt linguæ sitæ vestræ,atque orationes,
Lactéque:corda in felle sunt sita,atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis,corde amarefacitis
Amanteis,siquidem non dant. AS. Non didici fabulare.
DI. Non isthæc mea benignitas docuit te fabulari,
Sed isti,qui cum Geniis suis belligerant,parcipromi.
Mala es,atque eadem,quæ soles,elecebra. AS. vt exspectatus
Peregrè aduenisti!nam obsecro,cupiebat te hera videre:

Quæ tandem te vnum ex omnibus amat. DI. euge, funde & ædeis, A
Per tempus ſubueniſtis.ſed quid ais Aſtaphium? AS. quid vis?
DI. Eſtne intus nunc Phroneſium? AS. tibi quidem intus eſt.
DI. Valétne? AS.immò ædepol melius credo fore,vbi te videbit.
DI. Hoc nobis vitium maximum eſt:cùm amamus,tum perimus,
Si illud,quod volumus,dicitur.palàm cum mentiuntur,
Verum eſſe inſciti credimus.næ vt in æſtu mutúamur ira.
AS. Eia haud ita eſt res. DI. Ain' tu illam te me amare? AS. immò vnicè vnum.
DI. Peperiſſe eam audiui. AS. ah obſecro tace Dinarche. DI. quid iam? B
AS. Horreſco miſera,mentio quoties fit partionis.
Ita penè tibi fuit Phroneſium.i intrò iam amabò,
Viſe illam,atque opperire ibi.iam exibit.nam lauabit.
DI. Quid ais tu? quæ numquam fuit pregnans,quî párere potuit?
Nam equidem vterum illi numquam extumere ſenſi.
AS. Celabat,metuebátque te illa,ne ſibi perſuaderes
Vt abortioni operam daret,puerúmque vt enecaret.
DI. Tum pol iſti puero quis eſt pater? AS. Babylonienſis miles,
Cuius nunc iſta aduētum exſpectat.immò adeò, vt nuntiatum'ſt,
Iam hic affuturum aiunt eum.nondum aduenisſe miror.
DI. Ibo igitur intrò? AS.quippini? tam audacter,quàm domum ad te. C
Nam tu ædepol noſter es. etiam nunc Dinarche hæres tu?
DI. Quàm mox te recepiſti? iam hîc eras. AS. propè eſt profectò quò ſum.
DI. Redi verò actutum.ego interim te apud vos opperibor.

AVSCVLTATE] vulgò, *auſcultato*. ASSERVATE] al. *aſſeruabis*. ADVENTOR] verbale nomen in or, à verbo aduenio. STERILEIS] inaneis. GRAVIDAS] plenas. EI] ij adoleſcentes. VT SIMITV ADVENIVNT] ſimul vt adueniunt: vel vt ſimul adueniunt. CONGERRONES] cógerrones dicti à gerris, id eſt, nugis, & ineptiis. Aſinar. *hic aderit credo, congerro meus*. Nonius in voce, *gerræ*. ſed legendú hîc fortaſſe *congerones*. Congerones dicti ſunt à congerendo, qui aliena ad ſe congerant. Idem Nonius. CONSVLTA SVNT EOIS.] capta, & inita iam eis ſunt conſilia. AGGERIT] quaſi aggerendo figit. DVM ILLI AGANT, &c.] D dum ceteri illi cleptæ, id eſt, fures agunt, quod agunt, agút id accuratè, cuius gratia venerunt. SE ASSERVARE] obſeruare quid agant ipſi. CVSTODEM] à quo aſſeruátur. OBLECTENT] & ita ab attendendo, & aſſeruando auertát. FARTORES.] nam de iis, quæ ad eos delata ſunt, vt farcimina conficiant, nonnihil detrahunt, eóque veſcuntur, neque id omne, quod acceperunt, inferciunt. VOS] vos, pars ſpectatorum. IBI EST IBVS.] tum putandi ſibi de eo eſſe pugnandum, & ex eo virtutis famam conſecuturos, ſi de nobis prædentur. *ibus*, pro *iis* antiquum, notat Nonius, & item alij. AGGERIMVS] accumulamus. ME ILLIS QVIDEM] ad me illa pertinet oratio. ACCONGESSI] ad hanc congeſſi. COMMEMINI.] memini, quem me arceſſere iuſſeris, nempe Strabacem. heram alloquitur. QVI REVOCAT] quis reuocat.? SI ESSE VIS F. ERVNT] ſi vis nobis bona eſſe, erunt. ILLIC] ille. FER CONTRA M.] voluit dicere, *fer contra pedem*. PEREGRÈ CVM ADVENERIS C. D.] ſolebant, qui peregrè aduenıebant, cenam dare. ISTIC, QVÒ ITER INCEPTAS.] iſte, ad quem iter inſtituis, quis eſt? SOLENS SVM] ſoleo eſſe mala, non ſum mala præter morem meum. NON EÁMPSE] non eam ipſam. virum te dixeras adducturam, non fæminam. PRÆSTIGIATOR] præſtigiatores à præſtigiis dicti ſunt. præſtigium autem à verbo præſtinguo, quod compoſitú eſt à præ, & ſtinguo, vt alibi admonuimus:

ídque

A idque probant complures viri doctissimi. QVIA TVO VESTIMENTO, &c.] profert Nonius in datiuis pro accusatiuo. ALIENIS REBVS CVRAS] sic suprà. EXPEDIVI BO, REM PERDIDI] profert Nonius paullò aliter: nam addidit pronomen *ego*. CVM REM MEVM NEGOT. ABSTR.] sic suprà. AN TV BENE REMPVB. AVT. AM.] postulásse rempublicam, aut rem amoris se bene habere, alia lege, quam vt otiosus sias? quasi dicat, neque respublica bene geri potest, neque amor bene tractari, nisi vterque, & is qui rempublicam gerit, & is qui amat, rebus suis neglectis, otiosè alter reipub. consulat, alter amori seruiat. ILLA, HAVD EGO] illa Phronesium. HABVIT PVBLICVM.] habuit publicum à se conductum totus hic locus allegoria tectus est, quem mox explicabimus, ac declarabimus. NAM ADVERSVM LEGEM À ME, &c.] vt totus hic locus intelligatur, sciendum est, populi Romani vectigalia tria fuisse: vnum, quod ex agricultura capiebatur, quod decimæ nomine appellabatur. Nam agri publici aratoribus ea lege colendi dabantur, vt decimas populo Romano penderent, itaque vectigales dicebantur: & publicani, qui decimas redemerant, decimarij propriè dicebantur: alterum, quod ex pecore: atque hoc scriptura dicebatur. Nam cùm siluæ essent populi Romani, qui in siluis publicis pecus pascebant, numerum pecoris apud publicanum, qui siluas illas redemerat, profitebantur: & contrà publicanus in codices eumdem numerum referebat, ne ab aratore pecuario fraudaretur, & in singula capita certam pecuniam pro pastione ab aratore exigebat. Atque hi agri scripturarij dicebantur, quod docet Festus in voce *scripturarius*, cuius verba adscribam. *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo, vt pecora pascentur, certum æs pendit pastor, quia publicanus, scribendo rationem conficit cum pastore.* Tertium vectigal ex nauigatione, & ex mercibus, quæ exsportabantur & supportabantur, redibant: quod portorium appellatur. his cognitis, reliqua ferè sunt expedita, & plana. NAM ADVERSVM LEGEM, &c.] id est, nam Phronesiū aduersum legē à me dictā datam, ob meam scripturam, id est, ob eam pecuniam, quam ei dedi, pecudem accepit, id est, alium amatorem admisit. Profert hunc locum Sosipater libro primo in voce *pecus*, & legit *cepit*, non vt habent omnes libri, *accepit*. VBI NON EST SCRIPTVRA VNDE DENT] vbi non est pecunia, vnde dent amicæ, accusant amicam. MALÈ VERTIT RES PECVARIA.] res pecuaria malè mihi euenit, volo nunc vicissim agrum conducere, quem arem apud vos pro facultatibus nostris. ARATIVNCVLVM.] agellum, quem arem. NON ARVVS SED PASCVVS.] hic ager non est aruus, non est ad arationem aptus, sed ad pastionem. AMBITVRIS.] ambire vis. QVI ARARE SOLENT, &c.] C ordo est, ad eos verò, qui arare solent, ire melius est. significat lenones, qui producunt pueros, & puellas: vel vt alij volunt, scorta mascula. VTROBIDEM.] in eodem vtroque loco. ISTOC POL OTIOSVS] ob istud pol otiosus es. quia & apud pueros catamitos, & apud nos versatus es. VTRIS CVM] cum vtris, cum meretricibúne, an cum catamitis, seu lenonibus. PROCACIORES.] procacitas à procando, id est, poscendo, nominata est, inquit Festus. PERIVRIOSI] periuriosi, periurijs cooperti. QVÆ IN NOS ILLÓSQVE.] subintellige, dicis. ET NOSTRAM, ET ILLORVM VICEM] & nostra, & illorum vice. EVM IPSVM SE INTVERI OPORTEAT] seipsum inspicere oporteat, careátne vitio, & reprehensione. M. Tullius *carere omni vitio debet, qui in alterum paratus est dicere.* TV À NOBIS SAPIENS.] tu, qui te sapientem profiteris, nihil habes à nobis: nos, quas nequam, & malas esse arguis, abs te habemus. ISTOC MODO.] tam ferociter, & superbè. ILLVC] illud. QVI POTIS ES, AMABO.] obsecro te qui potes planus, id est, apertus mortuus esse? QVI ANTEHAC AMATOR SVMMVS] nónne argumento est maximo te mortuum esse, eum, qui antea summus amator habitus es, nempe largiendo, & profundendo, nunc ad amicam nihil, præter querelas re- D ferre? OTIOSÈ OPORTVIT] oportuit vos otiosè, & placidè prædari, & mihi mea bona auferre. NON HERCLE OCCIDERIM.] nondum mihi fundi, & ædes perierunt. AMAREFACITIS.] amarefacitis, vnico verbo scribendum, ab indicatiuo *amarefacio*, vt rarefacio, tabefacio, labefacio, candefacio, & similia. SI QVIDEM NON DENT.] Ios. Scaliger legebat, *si qui non danunt*: id est, si qui non dant. FABVLARE.] fabulari. NON ISTHÆC MEA BENIGNITAS.] mea benignitas, id est, liberalitas non docuit te ista loqui. QVI CVM GENIIS SVIS BELLIG.] qui ventri suo bellum indixerunt: qui Genios suos defraudant. ELECEBRA] sic restituit Ioseph. Scaliger. Elecebræ autem, vt docet Festus, argentariæ meretrices, ab eliciendo argento dictæ. TIBI QVIDEM INTVS EST] Scaliger legit *intus haud est*. EVGE FVNDE ET AEDES PER TEMPVS SVBV.] Euge funde & ædes, vobis habeo gratiam, quorum opera & beneficio redibo cum Phronesio in gratiam. Nam nisi mihi tempestiuè subuenissetis, numquam intromissus essem. NE VT IN AESTV MVTVAMVR IRA.] locus deprauatus, & in vulgatis, & in manuscrip. codicibus. quid si sic legamus! *Nunc vt in æstu tumultuamur ira.* Libri vulgati habent, *Ne vt in æstu mutuentur ira.* Nostri veteres: *Ne vt mestu mutuamur ira* quomodò ferè Camerarius edidit. *Ne vt in æstu mutuamur ira.* AIN' TV TE ME AMARE?] ain' tu me abs te amari? sed videtur legendum potius, *ain' tu me amari?* subintellig. à Phronesio. HORRESCO

MISERA MENTIO QVOT. F. PART.] propter partus dolores, & mortis discrimen propinquum, quod inest in patiendo. Profert hunc locum Priscianus lib. 6. ITA PAENE TIBI FVIT.] ita pæne tibi periit Phronesium. OPPERIRE IBI] opperire domi, dum exeat è balneo. EXIBIT] è balneo. BABYLONIENSIS MILES] non quod Babyloniensis esset, sed quòd Babylone militasset. erat enim, vt credibile est, Græcus. QVIPPINI] quidni, vel quippe, etiam. DIN. HAERES TV?] proinde ac si dicat, quin intras Dinarche domum? etiam nunc hic moraris? QVÀM MOX TE RECEPISTI?] quàm citò rediisti. mirum est te tam citò rediisse: nam iam hîc eras. hoc dicit Dinarchus cum Astaphio iocans, quasi illa inde redierit, quò missa est ab hera, cùm tamen se à foribus non commouerit. Itaque dissimulanter eam monet, vt eat, quò itura fuit. cui respondet illa etiam dissimulanter, tamquam iocandi non imperita. propè est profecta quò sum: proinde quasi dicat, non est mirum me tam citò rediisse, nam is, ad quem missa sum, & ad quem profecta sum, propè habitat. REDI ACTVTVM] nunc seriò loquitur Dinarchus, & extra iocum. A

ACTVS SECVNDVS. B

ASTAPHIVM.

AS.
A ha ha. hercle quieui, quia introiuit odium, tandem sola sum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar liberè quæ volam, & quæ lubebit.
Huic homini amanti mea hera apud nos dixit næniam de bonis:
Nam fundi & ædes obligatæ sunt ob amoris prandium. verùm
Apud hunc mea hera consilia summa loquitur liberè, magísque C
Adeò ei consiliarius hic amicus est, quàm auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus.
Iste nunc id habet, quod nos habuimus. humanū facinus factu est
Actutum fortunæ solent mutarier. varia vita est.
Nos diuitem eum meminimus, atque iste pauperes nos.
Verterunt sese memoriæ. stultus sit qui id admiretur.
Si eget, necesse est nos patiatur ali. ita æquum factu est.
Piaculum est, misereri nos hominum rei malegerentum.
Bonis esse oportet dentibus lenam probam: arridere, D
Quisquis veniat, blandéque alloqui: malè corde consultare,
Bene loqui lingua. meretricem esse similem sentis condecet,
Quemquem hominem attigerit, profectò aut malum, aut damnum dari.
Numquam amatoris meretricem oportet caussam noscere,
Quin vbi nil det, pro infrequente eum mittat militia domum.
Nec vmquā quisquā probus erit amator, nisi qui rei inimicu'st suę
Nugæ sunt, nisi quod modò cùm dederit, dare iam lubeat denuò.
Is amatur apud nos, qui quod dedit, id oblitu'st datum.
Dum habeat, dum amet: vbi nihil habeat, alium quæstum cœpiat.
Æquo animo ipse, si nihil habeat, aliis, qui habent, det locum.

Probus est

A Probus est amator, qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos malè agere prædicant viri solere secum,
Nósque esse auaras. quæso numquid malè nos agimus tandem?
Nam ecastor numquam satis dedit suæ quisquam amicæ amator:
Neque pol satis accepimus, neque vlla satis poposcit.
Nam quando sterilis est amator à datis, improbus est.
Si negat se habere quod det, soli pernoctandum'st.
Nec satis accipimus, satis cùm, quòd det, non habet.
Semper datores nouos oportet quærere,
Qui de thesauris integris demum danunt.
Velut hic agrestis est adolescens, qui hic habet,
B Nimis pol mortalis lepidus, nimísque probus dator.
Sed is clam patre etiam hac nocte illanc illam maceriem
Per hortum transiliuit ad nos. eum volo conuenire.
Sed est huic vnus seruus violentissimus,
Qui vbi quamque nostrarum videt prope ædeis, hàc si aggredias,
Item vt de frumento anseres, clamore absterret, abigit.
Is item est aggrestis. sed fores, quicquid est futurum, feriam,
Ecquis huic tutelam ianuæ gerit, ecquis intus exit?

HERCLE QVIEVI] hercle quieta sum. tranquillo & soluto animo sum. notat quidam mirum esse militem per Herculem iurare. quod negat Gellius. OBIVM.] homo C odiosus Dinarchus. DIXIT NENIAM.] cantauit carmen leue atque inane, id est, sermonem habuit inanem, nulliúsque ponderis. OB AMORIS PRAEBIVM.] ob amorem. MAGÍSQVE ADEÒ EI CONSILIARIVS] id est, magísque adeò ejus consilio vtitur, seu eum in consilium adhibet, quàm ab eo auxilium petit, aut sperat. ISTE NVNC ID HABET] egestatem. ATQVE ISTE PAVPER. N.] meminit. VERTERVNT SESE MEMORIÆ.] memoria nostra, & istius: nam nunc diuites sumus, iste pauper. Sed admonendus est lector, nostros libros veteres sic habere, *vertit sese rota vicißim*. REI MALÈ GERENTIVM] rem malè gerentium. hîc gerentium, loco nominis est. BONIS ESSE OPORTET DENTIBVS] quibus comedat amatores. MALÈ CORDE EONS.] malè animo cogitare, & insidiari, amatoribus lingua blandiri. SENTIS.] spinæ. QVEMQVEM.] quemcumque. AVT MALVM.] vt cùm à sente pungitur, & cruentatur. DAMNVM.] vt cum vestis laceratur. NVMQVAM AMATORIS MERETRICEM.] numquam debet meretrix audire amatorem causas afferentem, quare si non largiatur, non debeat eum eiicere ex ædibus suis, & domum remittere, vt militem infrequentem rei militaris. Cornif. libr. 4. ad Herenn. *& illud praterea, quòd te rei militari infrequentem tradidisti.* vel vt in aliis libris le-
D gitur, *quod te tribuni infrequentem rei familiaris tradiderunt.* Constat autem iure ciuili sanctum fuisse, vt milites infrequentes infamiæ nota affecti, domum remitterentur, quos Græci vocant ἀςραλωτήτυς, ab iis differenteis, qui locum in acie non tenuerunt, aut ordinem, præsidiúmue reliquerunt, hoc est, τάξιν ἔλιπε. NISI QVI REI INIMICVS SVÆ] nisi qui rem suam perdere paratus est. DARE IAM LVBEAT BENVÒ.] sic habent nostri libri veteres, & ita legendum, *non iubeat*. DVM HABEAT, DVM AMET.] quandiu habeat, tandiu amet. sic autem legendum, non vt vulgò, *tum amet*. nam *tum* neque solet, neque potest respondere aduerbio *dum*, sed aduerbio *cùm*. sic enim loquuntur Latini, tum scribit M. Tullius, cùm M. Anthonius stertit. *dum* autem aliud esse quàm *cùm*, vel pueris notum est. *dum* enim continuationẽ temporis significat: *cùm* verò punctum temporis. vt dum tum legis, ego interea ambulo. Ne quis autem miretur hoc loquendi genus, quo hîc Plautus vsus est, & contendat ab illo discrepare, *dum habeat, interea amet*: dico re nihil discrepare. Nam *dum*, quod secundo loco ponitur, valet *interea*: atque ita Catullus loquitur. ALIVM QVAESTVM COEPIAT.] id est, aliam artem cedat, & amare desinet. quasi verò qui amant quæstum, & non iacturam rei familiaris faciant. DET LOCVM] cedat. RELICTIS REBVS.] neglectis rectus aliis omnibus. MALÈ AGERE.] genus loquendi à foro tractum. nam bene agere cum aliquo, est iudicio moderatiore, & æquiore cum aliquo ius suum experiri. contrà, malè agere, iudicio aspe-

riore,& iniquiore conflictari. AT VIRI, INQVIT,] dicunt nos esse in ipsos iniquiores,& asperiores.queruntur amatores se duriter,& asperè à nobis tractari. QVÆSO, NVMQVID MALÈ NOS AGIMVS.] quidam libri habent, *quæso numquid malè nos capimus tandem?* alij nonnulli, *quæso numquid alienum capimus tandem?* QVI DE THESAVRIS INTEGRIS.] qui soli de thesauris integris dant. QVI HÎC HABET.] qui hic habitat. ILLANC MACERIAM.] maceria,est paries ex lapidibus sine calce constructus. Terent. Adelph. *iube hanc maceriam in horto dirui.* Sisenna hist. lib. 3 *post villarum macerias,at parietinas quinque cohortes in insidiis reliquit.* SERVVS VIOLENTISS.] Stratilax. HÀC SI AGGREDIAS] si quis,aut si qua hàc aggrediatur. quidam legunt, *has si aggredias.* has autem,nempe ædeis. aggredio autem dixerunt veteres pro aggredior similiter. vt progredio, pro progredior. Nonius. IS ITEM EST AGRESTIS] rusticus est Strabax,& agrestis.

STRATILAX seruus, ASTAPHIVM ancilla.

Quis illic est,qui tam proteruè nostras ædeis arietat? B
ST. Ego sum,respice ad me. ST. quid ego? nónne ego video? væ tibi,
Quid tibi ad hasce accessio est ædeis prope,aut pultatio est?
AS. Salue. ST. satis mihi est tuæ salutis. nihil moror,non salueo.
Ægrotare malim,quàm esse tua salute sanior.
Id volo scire,quid debetur nostræ tibi domi? AS. comprime.
ST. Spero meam quidem hercle esse pudicam tu quæ solita es, comprimas.
Impudens,per ridiculum,nunc vt rustico suadet stuprum.
AS. Iram dixi. ST. vt esse cœpisti: si dem, si est vna altera.
AS. Nimis hic quidem truculentus. ST. pergin' malè loqui mulier mihi? C
AS. Ecquid tibi ego autem dico? ST. quia enim truculentum nominas.
Nunc adeò nisi abis actutum,ac dicis quid quæras, citò
Iam hercle ego hic te mulier quasi sus catulos,pedibus proteram.
AS. Rus merum hoc quidem est. ST. pudendúmne? tu verò clusinum pecus,
Aduenisti huc nos tentatum cum exornatis ossibus.
Quia tibi insuaso infecisti propudiosa pallulam.
An eo bella es tu, quia accepisti ar me aduenias. AS. nunc places, D
Cum me illi vel in mentiri dicis. ST. quid quod te rogo?
Mancupi vin quia accipias gesta tecum henos annuos?
AS. Dignis dant. ST. lauiniæ hic sunt,quas habes,victorias?
AS. Ne attigas me. ST. tangámne ego te? ita me amabit sarculum,
Vt ego me ruri hamaxari mauelim patalem bouem,
Cúmque eo ita noctem in stramentis pernoctare perpetim,
Quàm tuas centum cœnatas nocteis mihi dono dari.
Rus tu mihi opprobras. vt nacta es hominẽ, quem pudeat probri.
Sed quid apud nostras negotij mulier est ædeis tibi?
Quid tu huc occursas,in vrbem quotiescumque aduenimus?

Mulieres

A AS. Mulieres conuenire volo vostras. ST. quas tu mulieres
Mihi narras? vbi musca nulla fœminæ est in ædibus.
AS. Nullánc istic mulier habitat? ST. rus, inquam, abierunt, abi.
AS. Quid clamas insane? ST. abire hinc ni properas grandi gradu,
Iam ego istos fictos, compositos, crispos cincinnos tuos
Vnguentatos vsque ex cerebro exuellam. AS. quánam gratia?
ST. Quia adeò foreis nostras vnguentis vncta es ausa accedere,
Quiáque istas buccas tam bellè purpurissatas habes.
AS. Erubui mecastor misera, propter clamorem tuum.
ST. Itáne erubuisti? quasi verò corpori reliqueris
Tuo, potestatem coloris vlli capiendi, mala.
B Buccas rubrica, cera omne corpus intinxti tibi,
Pessumæ estis. AS. quid est quòd vobis pessumæ, ac cuia via?
ST. Scio ego plus, quàm me arbitrare scire. AS. quid id est obsecro,
Quod scias? ST. herilis noster filius apud vos Strabax
Vt pereat, vt eum illiciatis in malam fraudem, & præmium.
AS. Sanus si sis, videas, ne dixeris contumeliam.
Nemo hominum hîc perire solet apud nos. res perdunt suas.
Vbi perdidere res, abire hinc si volunt, tum illis licet.
Ego hunc non noui adolescentem vestrum. ST. verón'? serión?
Quin maceria illa ait, in horto quæ est, quæ in nocteis singulas
Látere fit minor, qua iste ad vos damni permensu'st viam.
C AS. Non mirum est, vetusta maceria, lateres si veteres ruunt.
ST. Ain' tu, mala, lateres veteres ruere? numquam ædepol mihi
Quisquam homo mortalis posthac duarum rerum creduit,
Ni ista ego vestra hero maiori facta denarrauero.
AS. Estne ille violentus? ST. suam non enim ille meretriculis
Molliendis rem coëgit, verùm parsimonia,
Duritiáque, quæ nunc ad vos iam exportatur, pessumæ,
Em tu es exungula. malè viuitis. egóne hæc mussitem?
Iam enim eccere ibo in forum, atque hæc facta narrabo seni,
Ne qua is istuc in segastro cogat examen mali.
D AS. Si ecastor hic homo sinapi victitet, non censeam
Tam esse tristem posse. at pol hero beneuolentus vt is est suo?
Verùm ego illum quamquam violentus est, spero, mutari potest
Blandimentis, ornamentis ceteris meretriciis.
Vidi equidem iumenta domita fieri, atque alias beluas.
Nunc ad heram reuidebo. sed eccum odium progreditur meum.
Tristis exit. haud conuenire etiam hîc velim Phronesium.

ARIETAT?] quasi ariete verberat? vel vt aries cornu petit? Cic. lib. I. de Diuinat. QVID TIBI AD HASCE ACCESSIO.] quid est, quare ad has ædeis accedis: aut has ædeis pulses? NIHIL MOROR] nihil moror tuam salutem, id est, nihili facio. COMPRIME.] linguam, intelligit seruus. sed ancilla iram, vt mox subiiciet. SPERO MEAM QVIDEM HERCLE.] aliter accipit seruus, quam dixerit ancilla, quasi fellatorem esse significarit: quod hic in illam reiicit, ac retorquet. flagitiosus iocus est. VT ESSE COEPISTI SI

DEM] locus corruptus. quid si ita legamus? *vt esse cœpisti, cedam, si est vna altera*. id est, vt molesta & odiosa esse cœpisti, cedam tibi, si vna altera fœmina ad te accedat æquè odiosa. PVDENDÚMNE] pudendúmne mihi est, quòd sim rusticus? CLVSINVM PECVS.] candidum, seu lutei coloris. QVIA TIBI INSVASO.] Festus, suasum, colos appellatur, qui fit ex stillicidio fumoso in vestimento albo. Plautus, *quia tibi suaso infecisti prop. pall.* quidam tamen legunt *insuaso*. nec desunt, quin dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, suasum vocari, quod quasi persuadetur in alium ex alio transire. Idem insuasum appellabant colorem similem luteo, qui fiebat ex fumoso stillicidio. PROPVDIOSA.] turpis, inhonesta, propudij plena. quid sit propudium, docet Festus, & nos suprà retulimus. AN EÒ BELLA ES TV, QVIA ACCEPISTI AR ME ADVEN.] quidā sic legunt, *an eò bella es tu, quia accepisti arma* (id est, ornamenta) *aduenienss*? Scaliger sic, *an eò bella es, quia accepisti? Ar me aduenias* autem, interpretatur *ad me aduenias. ar* enim dixerunt veteres pro *ad*. NVNC PLACES, CVM ME ILLI, &c.] locus deprauatus, quem putabat sic restituendum Iosephus Iulij filius. Cùm te illius limen tueri dicis. vel sic, cùm melius limen te tueri dicis. MANCVPI VIN, QVIA ACCIPIAS, &c.] hic quoque locus deprauatus est in libris omnibus. Quid si sic legamus, *Mancupio quin accipias: gesta tecum hos ahenos annulos*, siue *anulos*. Fortasse dum hæc loquitur, ostēdit ei Stratilax grādeis, & graueis annulos æneos. DIGNIS DANT] lego, *dignis dantur*: *tibi* nempe. Sunt autem etiam hæc Stratilacis verba, vt arbitror, potiùs quàm Astaphij, nisi accipiamus dicta esse ab ea εἰρωνικῶς. LAVINIÆ HIC SVNT QVAS HAB. VICTORIAS.] locus obscurus, quem satius esse puto intactum relinquere, quàm diuinare, & nugari, cùm in eo declarando, nihil mihi veniat in mentē, quod probem. Alij volunt alludi ad Lauiniam Latini filiam, quam Æneas, Turno superato, obtinuit, tamquam victoriæ præmium, quasi Plautus significet in ædibus meretriciis esse Lauinias, quas cupidè expetant amatores, quæque magno constent amatoribus. Alij, dicunt significari in ædibus meretriciis amatores bona sua profundere, & patrimonium perdere, quasi fiat allusio ad illud, quod diximus suprà de iis, qui balneis rem suam perdunt, & elauant bonis. Alij Lauinias mulieres fuisse putant, quæ mundum muliebrem meretricibus locarent. Omnino hìc mihi hiscendi est nulla potestas, vt verbis Lucretianis vtar. NE ATTIGAS ME] ne me attingas. veteres dixisse tago, & attigo, contigo, pro tango, attingo, contingo, docent veteres grammatici, in his Festus, & Marcellus, sic suprà in Epidico. *Ne attigas*: ad quem locum plura. ITA ME AMABIT SARCVLVM] iusiurandum rustico conueniens, quasi sarculum sit illi carissimum, & instar Dei. proinde enim habendum est, ac si dixisset, Ita me amabit Iupiter, vt ego me tamquam bouem petalum esse patentibus, & diuersis cornibus hamaxari, id est, currum agere ac trahere, cúmque eo noctē in stramentis, id est, straminibus traducere malem perpetuò, quàm centū nocteis saturam tecū cubare. *cœnatas* autē *nocteis* dicit, quia incœnati cum scorto cubant, iis fortasse friget Venus. Patentem bouem (inquit Festus) Plautus appellat, cuius cornua diuersa sunt, ac latè patent. Sic autem esse legendum admonuit me Scaliger fil. VT NACTA ES HOM. Q. P.] ironia est, proinde ac si dicat, non me pudet istius probri. QVID TV HVC OCCVRSAS?] quamobrem in has ædeis nostras nobis crebrò occurris quotiescumque in vrbem venimus? VBI MVSCA NVLLA FOEM. IN ÆDIBVS.] id est, vbi nulla prorsus fœmina est, ne musca quidem. Per muscas, significantur molesti, & odiosi homines instar muscarum. CINCINNOS] cincinni, crines sunt vel natura, vel arte, vt calamistris intorti, atque inflexi. EXVELLAM] euellam. sic esse legendum non *expellam* vidit Scaliger fil. PVRPVRISSATAS.] purpurisso infectas. purpurissum autem idem valet, quod rubrica, Latina vox. QVASI VERÒ CORPORI RELIQVERIS TVO, POTESTAT.] profert hæc Priscianus libro 6. duobus locis, vbi notat, *vlli*, positum pro, *vllius*. BVCCAS RVBRICA, CERA OMNE C.] rubrica quid sit autem, ceræ genus est, & pictura, qua veteres cera pingere solebāt. Varro. nam pictores & eiusdē generis, loculatas & magnas habent arculas, vbi discolores sunt ceræ, &c. INTINXTI.] intinxisti, sic autem legendum esse, potiùs quàm *intinxit*, & suprà *rubrica*, non *rubricæ* Scaligero assensus sum. Et verò eius coniecturam, quod ad *intinxsti* attinet, nostri libri veteres confirmant, in quibus legitur *intinxisti*. QVID EST, QVOD VOBIS PESS. AC C. V.] quid est, quamobrem vobis pessimæ habeamur, & cuius via, id est, qua ratione, seu quomodo? SANVS SI SIS, VIDEAS, NE DIXIS CONT.] cùm Scaliger filius sic legendum coniecisset, *sanus si sis vide, ne dixis contumeliam*: ego sic malui, *sanus si sis videas, ne dixis cont*. VERON'? SERIÓN'.] verόne istuc ais? seriόne loqueris? QVIN MACERIA ILLA AIT, &c.] immò paries ille rudis, qui est in horto, etiam si negas, affirmat tamen, & clamat ita esse vt dico: qui in nocteis singulas minuitur vno latere, per quem damnum vicini init. *Latere* autem ablatiuus est à nomine *later*, *ris*. Profert autem hunc locum Priscianus libr. 5. vetus est, hæc sunt intercludenda interpositionis nota, si hanc scripturam probamus. Nam Scaliger legit, *vetusta maceria*, vt sint ablatiui absolutè positi. Idque, cùm vetusta sit maceria. Sic autem legendum coniecit Scaliger filius, cùm vulgati omnes & veteres habeant partim, *vetus est*, partim *vetu'st'* NVMQVAM ÆDEPOL MIHI QVISQVAM H. M.] numquā mihi quicquam duarum rerum, id est, humanarum & diuinarum, crediderit, nisi, &c. Camerarius legit

A legit *suarum rerum.* DENARRAVERO] *de*, interdum in compositione auget, vt in deamare, desæuire, vt hîc. Horat. Sat. 3. lib. 2. in extremo. *Vnus vbi effugit matri denarrat*, &c. MOLLIENDIS] molliter tractandis, amplexandis, & osculandis. sed Scaliger vult legi, *molendis*, id est, subigendis. Horat. Satyr. *Non alienas permolere vxores.* DVRITIÆQVE] duriter viuendo, & laboriosè, non molliter. EM TV ES EXVNGVLA] Scaliger legit, *emtu, nexu, gula.* sententia aperta, siue hęc referantur, ad ea, quæ sequuntur, siue ad ea, quæ antecedũt. significat enim amatores bona sua perdere apud meretrices, emtionibus, obligationibus, compotationibus, & epulis. MVSSITEM] taceam. ECCERE] per ædẽ Cereris. vel lege *eccere*, id est, ecce. NE QVÀ IS ISTVC IN SEGASTRO C. EXAMEN M.] sic restituit idem Scaliger. nam vulgati, & manuscripti libri mendosi sunt. sic enim habẽt illi, *Neque istuc in se gestit, ergo coget exanimem mori.* hi sic. *Neq; istuc in se gestit, ergo coget exanimem mali.* sentẽtia autẽ versus ita restituti non obscura est. hęc facta (inquit) narrabo seni, ne quà, id est, ne qua via, seu ne qua ratione, is (senex) istuc examen mali, id est, tantum malorum aceruum cogat, congerat in segestro, id est, in stragulo, seu integumento, seu stramento, quo lectus inuoluitur, ac tegitur. vel lege, *segastro*, quod pellem significat. In segestro vult intelligi senem dormire, vt parcè, & duriter viuentẽ. SINAPI VICTITET]
B quod lacrymas inuitus exprimit. Itaque suprà in Pseudol. *teritur sinapis scelerati cum illis, qui terunt, priusquam triuerint, oculi vt exstillent, facit.* NON CENSEAM] non putem. VERÙM EGO ILLVM, &c.] verùm vt ego spero, ille mutari potest blanditia. ORNAMENTIS] instrumentis, appareat. παρασκευῇ AD HERAM REVIDEBO] sic loquebantur veteres, vt alibi indicauimus. ODIVM] homo mihi odiosus, atque inuisus. progreditur autem ex ædibus, egreditur, & foras prodit.

DINARCHVS adolescens. ASTAPHIVM ancilla.

PIsceis ego credo, qui, vsque dum viuunt, lauant,
Minus diu lauare, quàm hæc lauat Phronesium.
Si proinde amentur mulieres, diu quàm lauant,
Omnes amantes balneatores sient.
C
AS. Non quis parumper durare, opperirier?
DI. Quin hercle lassus iam sum durando miser.
Mihi quoque præ lassitudine opus est vt lauem.
Sed obsecro hercle Astaphium, i intrò, ac nuntia
Me adesse. tu i properè, & suade iam, vt satis lauerit.
AS. Licet. DI. audin' etiam? AS. quid vis? DI. di me perduint,
Qui te reuocaui. non tibi dicebam, i modò.
AS. Quid iam me reuocabas improbe, nihilíque homo?
Quæ tibi mille passuum peperit moræ mora.
DI. Sed quid hæc hîc autem tamdiu ante ædeis stetit?
D
Nescio quem præstolata est. credo, militem.
Illud est. vide vt iam quasi volturij triduo
Prius prædiuinant, quo die esuri sient:
Illum inhiant omnes, ille est animus omnibus.
Me nihilo magis respiciet, vbi iste huc venerit,
Quàm si hinc ducentos annos fuerim mortuus.
Vt rei seruire suaue est! væ misero mihi,
Post factum flector, quia antè partum perdidi.
Verùm nunc si qua mihi obtigerit hæreditas
Magna, atque luculenta, nunc postquàm scio
Dulce atque amarum quid sit ex pecunia,
Ita ego illam ædepol seruem, itáque parcè victitem,

Vt nulla faxim cis dies paucos siet. A
Ego istos,qui nunc me culpant,confutauerim.
Sed est vocis sat,sentio aperiri foreis,
Quæ obsorbent quicquid venit intra pessulos.

PISCEIS EGO,&c.] Varro lib.8.de ling.Latin.pag.166. NON QVIS] non potes. DVRARE] καρτερεῖν moram tolerare,ac perferre. VT SATIS LAVERIT]vt lauandi finem faciat,quasi satis lauerit. QVÆ TIBI MILLE PASSVVM] quæ mora peperit tibi mille passuum moræ. mille passuum dictum,vt mille hominum, mille ouium, & similia alibi notata. PRÆSTOLATA EST.] exspectat, seu exspectauit. QVASI VOLTVRII] testatur hoc,& Plinius lib.10. cap.6. de vulturibus, seu de vulturiis, his verbis, vmbricus haruspicum in nostro æuo peritissimus parere tradit oua tria:vno ex iis reliqua oua, nidúmque lustrare,mox abiicere:triduo autē antè, ait biduo eos volare,vbi cadauera futura sint. ILLVM MIHI] militem cupidè expetunt. OMNES] meretrix, & eius ancillæ. ILLE EST AN.] omnes in illo habent animum : omnes in illo viuunt. omnes eū vnicè amant. RESPICIET] B Phronesium. HINC] abhinc. POST FACTVM PLECTOR] si legamus, vt edidit Camerarius,& vt habent multa exempla, *post factum flector*, hoc significat,id est, post factum sentētiam muto. Sed Scaliger in voce *flector* inesse mendum suspicatur, & pro *flector* legendum putat *flictor*. ego *plector* malim, vt hoc sentiat Dinarchus,se,postquam rem suam compotationibus,& lustris perdidit,dare sui peccati pœnas, quia rem antè partam absumsit, & patrimonio naufragus est. omnino sic habent exempla quædam Veneta. LVCVLENTA]sic apud Ciceronem *patrimonium luculentum*. NVNC POSTQVAM SCIO DVLCE, ET AM. Q.]nunc postquàm vsu didici,quæ dulcedo insit in pecunia,& eius vsu moderato,quæ amarities in pecuniæ profusione,& egestate,ita ego illam seruauero,&c. VT NVLLA FAX. CIS DIES PAVCOS SIET] vt intra paucos dies nulla mihi pecunia reliqua sit.iocus est παρὰ προσδοκίαν, & παρ' ὑπόνοιαν. exspectabat enim auditor, vt planè contrarium subiiceret . cis dies paucos autem,id est,intra dies paucos,propediem:atque ita declarat Adr. Turneb. OBSORBENT] obsorbere, est totum sorbere.tale est apud Terent. in Eunuch.*obligurrire,patria obligurrierat bona:* quamquam legitur vulgò *abligurrierat*. Et apud Marc.Tull. *obbibere*, seu potius *obducere*. Tuscul. PESSVLOS] pessuli,quasi parui pedes, quibus fores introrsum claudebantur.Terent.*Et simul alia circumspecto Satin' explorata sint: . video esse.pessulum ostio obdo.* Idem Heaut. *Continuò hic se coniecit intrò,ego consequor. Anus foribus obdit pessulum: ad lanam redit.* C

PHRONESIVM meretrix. DINARCHVS idem.

NVm tibi nam,amabò,ianua est mordax mea,
Quò introire metuas,mea voluptas? DI. ver vide,
Vt tota floret! vt olet! vt nitidè nitet!
PH. Quî tam infacetus,Lemno aduenicns,qui tuæ
Non des amicæ Dinarche suauium?
DI. Vah, vapulo hercle ego nunc,atque adeò malè. D
PH. Quò te auertisti? DI. salua sis Phronesium.
PH. Salue. hîcne hodie cœnas,saluus cùm aduenis?
DI. Promisi. PH. vbi cœnabis tu? DI. vbi tu iusseris.
Hic. PH. me lubente facies. DI. ædepol me magis.
Nempe tu eris hodie mecum mea Phronesium,
PH. Velim,si fieri possit. DI. cedò,soleas mihi,
Properate:auferte mensam. PH. amabo,sanun' es?
DI. Non ædepol bibere possum iam,ita animo malè est.
PH. Mane,aliquid fiet. ne abi. DI. ah,aspersisti aquam.
Iam rediit animus,deme soleas,cedò
Vinum. PH. idem es æcastor,qui solés. sed dic mihi,

A Benéne ambulauisti? DI. huc quidem hercle ad te bene.
Quoniam tui videndi est copia. PH. complectere.
DI. Libens. ah hoc est mel melli dulci dulcius.
Hoc tuis fortunis Iupiter præstant meæ.
Dane suauium. PH. immò vel decem. DI. haud istoc pauper es.
Plus pollicere, tu, quàm ego à te postulo,
Vtinam à principio rei item parsissem meæ,
Vt nunc reparcis suauiis. PH. si quid tibi
Compendij facere possim, factum ædepol velim.
DI. Iam lauisti? PH. iam pol mihi quidem atque oculis meis.
B Num tibi sordere videor? DI. non pol mihi quidem.
Verùm tempestas memini cum quondam fuit,
Cum inter nos sorderemus vnus alteri.
Sed quod ego facinus audiui aduenicns tuum,
Quod tu hîc me absente noui negotij gesseris?
Cúmque bene prouenisti salua, gaudeo.
PH. Tibi mea consilia summa semper credidi.
Equidem nec peperi puerum, nec prægnas fui.
Verùm assimulaui me esse prægnatem.
DI. Quapropter ô mea vita? PH. propter militem
Babyloniensem, qui quasi vxorem sibi
C Me habebat annum dum hîc fuit. DI. ego senseram.
Sed quid istuc? cui rei te assimulare retulit?
PH. Vt esset aliquis laqueus & redimiculum,
Reuersionem vt ad me faceret denuò.
Nunc huc remisit nuper ad me epistolam,
Sese experturum quanti sese penderem.
Si, quod peperissem, id educarem & tollerem,
Bona sua me habiturum omnia. DI. ausculto lubens.
Quid denique agitis? PH. mater ancillas iubet,
Quoniam iam decimus mensis aduentat propè,
D Aliam aliorsum ire, præmandare, & quærere
Puerum, aut puellam, qui supponantur mihi.
Quid multa verba facimus? tonstricem Suram
Nouisti nostram, quæ modò erga ædem hance habet.
DI. Noui PH. hæc vna opera circumit per familias,
Puerum vestigat clanculum, ad me detulit.
Datum sibi esse dixit. DI. ô merces malæ.
PH. Eum nunc non illa peperit, quæ peperit prior.
DI. Sed tu posterior. PH. omnem rem tenes.
Nunc, vt præmisit nuntium miles mihi,
Non multo pòst hic aderit. DI. nunc tu te interim
Quasi pro puerpera hic procuras. PH. quippini?

Vbi ſine labore res geri pulcrè poteſt, A
Ad ſuum quemque æquum eſt quæſtum eſſe callidum.
DI. Quid me futurum eſt,quando miles venerit?
Relictúſne abs te viuam? PH. vbi illud,quod volo
Habebo ab illo,facilè inuenero,quomodo
Diuortium & diſcordiam inter nos parem.
Poſtidea ego tota tecum,mea voluptas,vſque ero
Aſſiduò. DI. immò hercle verò accubuo mauelim.
PH. Quin dis ſacruficare hodie pro puero volo
Quinto die,quod fieri oportet. DI. cenſeo.
PH. Non audes aliquod dare mihi munuſculum?
DI. Lucrum hercle videor facere mihi,voluptas mea, B
Vbi quippiam me poſcis. PH. at ego vbi abſtuli.
DI. Iam faxo hîc aderit.ſeruolum huc mittam meum.
PH. Sic facito. DI. quicquid autem erit,boni conſulas.
PH. Æcaſtor munus te curaturum ſcio,
Vt,cuius me non pœniteat,mittas mihi.
DI. Num quippiam me vis aliud? PH. vt quando otium
Tibi ſit, ad me reuiſas tu. DI. valeas. PH. vale.
DI. Prò di immortales,non amantis mulieris,
Sed ſociæ,vnanimantis,fidentis fuit
Officium,facere quod modò hæc fecit mihi:
Suppoſitionem pueri quæ mihi credidit, C
Germanæ quod ſorori non credit ſoror.
Oſtendit ſeſe iam mihi medullitus,
Se mihi infidelem numquam,ſe viua,fore.
Egóne illam vt non amem? egóne illi vt non bene velim?
Me potius non amabo,quàm deſit huic amo.
Ego iſti non munus mittam? modò hoc ex loco
Iubebo ad iſtam quinque perferri minas.
Præterea obſonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit,bene quæ vult mihi,
Quàm mihimet,omnia qui mihi facio mala, D

NVM TIBÍNAM AMABO] numquídnam tibi. VER VIDE] alloquitur ſe ipſe,vel aliquem è ſpectatoribus,auerſus à Phroneſio.vide,inquit Phroneſium,inſtar veris mulierem,quæ tota vernat,& floret.Horat.oda. lib. *Inſtar veris enim vultus vbi tuus Affulſit populo,* &c. VT NITIDÈ NITET] ſuprà. QVI TAM INFACETVS,&c.] quamobrem tam infacetus,id eſt inuenuſtus,illepidus,& inurbanus es,vt Lemno adueniens, amicam tuam non oſculeris?quidam legi volunt *inficetus*,& hîc & in omnibus locis,vt apud Catullum,*O ſæclum inſipiens,& inficetum.* SALVVS CVM ADVENIS] admonuimus ſuprà morem fuiſſe veterum,vt qui peregrè aduenicbant,cenam darent. CEDÒ SOLEAS MIHI] notauimus in comment.Horat.ad illum locum, *Et ſoleas poſcit*,&c. Sat.8.lib.2. veteres non conſueuiſſe vti calceis in triclinio,ſed ſoleis, & præterea ſoleas ponere ſolitos, antequam accumberent , ſic infrà. AVFERTE MENSAM] etiam hoc ex hoc intelligimus apud veteres, vbi è lectis ſurrexerát, in quibus accubuerant,menſas remouere ſolitos. Virg. *Poſtquam exemta fames epulis, menſaq; remota.* ANIMO MALÈ EST, A. F.] vnde tibi animus redeat.*Aſperſiſti aquam,reddidiſti animũ* ſuprà. DEME SOLEAS] detrahe ſoleas, vt rurſus accumbam. Terentius Heaut.*& ſoccos detrahunt.* CEDÒ VINVM] da vinum,vt bibam. HOC EST MEL.] hic complexus dulci melle

A melle dulcior est. HÆC] quod ego Phronesium complexus teneo. DANE SVAVIVM] da suauium. *dane* imperatiui modi, à præsenti indicatiuo, dano, is, ex quo danunt, id est, dant. VT NVNC REPARCIS] id est, non parcis. Lucret. libro I. *Scilicet ex vlla facere id si parte reparcent, occidet ad nihilum, nimirum funditus ardor. Omnia reparcunt facere*, id est, facerent. SI QVID TIBI COMPENDII FACERE] si quid tibi prodesse possum. VERVM TEMPESTAS MEMINI, &c.] verum memini, cum tempus aliquando fuit, quo tempore inter nos alter alteri contemti essemus. CVMQVE BENE PROV. S. G.] & verò quod ex isto negotio salua discessisti, id est, quòd salua peperisti, gaudeo. PRÆGNAS] Festus, grauida est, quæ iam granatur cóceptu: prægnas veluti occupata in generãdo: iuuenis propinqua partui, quòd eius partus sit incitatus. CVI REI TE ASSIMIL. RETVLIT] ad quam rem attinuit te istud assimulare? quò pertinet? ET REDIMICVLVM] malim legi, *& reticulum*, id est, paruum rete, nisi redimiculum hîc idem significet, quod reticulum, quod non est absurdũ. nam etiam reticulum significat & paruum rete, & ex similitudine retis, ornamentũ muliebre. PRÆTEREA ET TOLLEREM] alendum curarem. Terent. Andr. *Quicquid peperisset, decreuerunt tollere*. SVPPONANTVR] subdantur, vnde suppositi, & subditi pueri. QVID MVLTA VERBA FACIMVS] integra locutio, & concisa, quid multa? TONSTRICEM] à
B masculino tonsor, fit tonstrix, assumto t, aliter ab expulsore mutato, s, in t. factum est expultrix à Cicerone lib. I. Tusc. *O vita Philosophia dux, ò virtutis indagatrix, expultrísque vitiorum*. Ibidem *Regia virgines, vt tonstricula tondebant barbam & capillos patris*. profert Priscian. lib. 8. sed Carisius lib. I. aliter sentiens, docet à tonsor, fieri tonsrix, non tonstrix, à fossor, fossrix, à cursor, cursrix. quem refellit vsus probatorum scriptorum. ERGA ÆDEM HANCE HABET] aduorsum hanc ædem habitat. indicat ædem sacram propinquam. O MERCES MALÆ] fœminas esse malas significat, sic suprà. CALLIDVM] sollertem, astutum, catum. PAREM] gignam. POSTIDEA] postea. IMMO HERCLE VERÒ ACC. M.] iocus tractus ex verbis assideo, & accubo: quo significat se Phronesio accubare, quàm assidere malle. hinc argumentum sumi potest, assiduum dictum esse ab assidendo, non ab asse dando. QVIN DIIS SACRIF.] ἀμφιδρομία dicebantur hæc sacra, quæ fiebant die quinto à puero nato, sic dicti, quod cursum circum focum gestabatur puer. NON AVDES] id est, non potes, & vt vulgò loquuntur, non sustines. AT EGO ABSTVLI] at ego lucrum facere mihi videor, cùm accepi. IAM FAXO HIC ADERIT] iam hic aderit munus. ÆCASTOR M. TE CVRATVRVM SCIO] Æcastor scio te curaturum, vt munus ad me mittas non pœnitendum, id est, non contemnen-
C dum. AD ME R.] suprà. VNANIMANTIS] vnanimæ. FIDENTIS] mihi fidem habentis. FACERE, QVOD MODÒ H. F.] ordo est, facere, quod hæc fecit modò, non amantis mulieris, sed sociæ, &c. officium fuit. OSTENDIT SESE IAM M. M.] sic legendum, quod ex Nonio conieci, apud quẽ sic legitur hic locus in voce *medullitus*, ostendisse sciam, &c. Nam vt vulgò legitur, versus claudicat, *medullitus* autem, id est, à medullis penitus. SE VIVA] notandus locus. OBSONARI] obsonium parari.

PHRONESIVM meretrix.

PVero isti date mammam. vt miseræ matres, sollicitæque
Ex animo sunt, cruciantúrque! ædepol commentum malè.
Cúmque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur
D Malæ, quàm sumus ingenio. ego prima de me modò ista dictito.
Quanta est cura in animo! quantum corde capio dolorem,
Dolúsne óccidat morte pueri! mater dicta quod sum, eo magis
Studeo vitæ, quæ ausa sum tantum clam dolum aggrediri.
Lucri caussa auara probrum sum exsecuta: alienos dolores
Mihi supposiui, nullam rem oportet dolosè aggrediri, nisi
Astutè accuratéque exsequare! vosmet iam videtis,
Vt ornata incedo puerperio. ego nunc me esse ægram assimulo.
Malè quod mulier facere incepit, nisi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi senio est, ea illi miseræ miseria est.
Si bene facere incepit, eius eam citò odium percipit.
Nimisquàm paucæ sunt defessæ, malè quæ facere occeperunt:

Nimiſquàm paucæ efficiunt,ſi quid occeperint benefacere. A
Mulieri nimio malefacere leuius eſt. onus,quàm bene.
Ego,quòd mala ſum,matris opera mala ſum,& meapte malitia,
Quæ me grauidam eſſe aſſimulaui militi Babylonio.
Eam nunc malitiam accuratam miles inueniat volo.
Iſte hic haud multo pòſt credo aderit. nunc prius præcaueo ſciẽs:
Eúmque gero ornatum,vt ægra quaſi puerperio cubem.
Date mihi huc ſtactam, atque ignem in aram, vt venerem Lucinam meam.
Hîc apponite,atque abite ab oculis. ô Pithecium,
Face vt accumbam. adiutare ſic decet puerperam.
Soleas mihi date,pallium iniice in me huc Archilis, B
Vbi eſt Aſtaphium? fer huc verbenam mihi,tus,& bellaria.
Date aquam manibus. Nunc æcaſtor venerit miles velim.

PVERO ISTI DATE M.] vel hæc loquitur Phroneſium,ſimulãs ſe eſſe pueri matrem, vel ſine ſimulatione puerum ſuppoſitum commendat ancillis, & iubet ei dari mammam. EX ANIMO] verè,& ſeriò. COMMENTVM] paſſiuè accipiendum, id eſt, confictum, excogitatum. IN CORDE AGITO.] cogito,ſuprà. NIMIÒ MIN.] multò minus. ſuprà. DICTITO] iterum atque iterum dico, itero. DOLÚSNE OCC.] ne meus dolus mortuo fortè puero euaneſcat,atque ad nihilum recidat. AGGREDIRI] aggredi. ALIENOS D.] alienos partus ἀλλοτρίας ὠδῖνας. VOSMET IAM VIDET.] alloquitur ſpectatores. NISI ID EFFICERE P.] niſi id efficere pergit. ID ILLI M. &c.] id illi morbi inſtar, & ſenij eſt: id illi morbum,& ſenium importat,id eſt,tædio eſt,ſuprà. EIVS EAM CITÒ ODIVM PERC.] eius ea citò odio afficitur. PERCIPIT] occupat,corripit. NIMIS QVÀM P.] valde paucæ. MVLIERI NIMIÒ M. &c.] mulieri multò faciliùs eſt malefacere, quàm bene. VT VENEREM] vt orem, vt venerer. LVCINAM MEAM] Iunonem Lucinam, ſuprà. HÎC APPONITE] ſtactam & ignem. O PITHECIVM] nomen eſt ancillæ, ſic infrà. *Archilis, & Aſtaphium.* C

STRATOPHANES miles PHRONESIVM meretrix.
ASTAPHIVM ancilla.

NE exſpectetis ſpectatores,meas pugnas dum prædicem,
Manibus,duellis,prædicare ſoleo,haud in ſermonibus.
Scio ego multos memorauiſſe milites mendacium.
Et Homeronidam & poſt illa mille memorari poteſt, D
Qui & conuicti & condemnati falſis de pugnis ſient.
Non laudandus cui plus credit qui audit,quàm qui videt.
Non placet cùm illi plus laudant,qui audiunt,quàm qui vident.
Pluris eſt oculatus teſtis vnus,quàm auriti decem.
Qui audiunt,audita dicunt: qui vident,planè ſciunt.
Non placet quem ſcurræ laudant,manipulares muſſitant.
Neque illi,quorum lingua gladiorum aciem præſtinguit domi.
Strenui nimio plus proſunt populo,quàm arguti & cati.
Facile ſibi facunditatem virtus arguta inuenit.
Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica,
Quæ alios collaudare abſenteis,ſeſe verò non poteſt.

Nunc

A Nunc ad amicam decimo mense pòst Athenas Atticas
Viso, quam grauidam reliqui meo compressu, quid ea agat.
PH. Vide quis loquitur? AS. iam propinquè miles, mea Phronesium,
Tibi ades Stratophanes. Nunc tibi opus'st, ægram vt te assimules. PH. tace.
ST. Peperit mulier, vt ego opinor. AS. vin' adeam hominem? PH. volo.
ST. Euge Astaphium eccam, it mihi aduorsum. salue æcastor Stratophanes,
Venire saluum. ST. scio. sed peperítne obsecro Phronesium?
B AS. Peperit puerum nimium lepidum. ST. ecquid mihi simili'st? AS. rogas?
Quin vbi natu'st. iam machæram & clypeum poscebat sibi.
ST. Meus est. scio iam de argumentis. nimiùm quidem simili'st. papæ
Iam magnu'st? iámne elecat legiones, quas spoliare velit?
AS. Here nudiusquintus natus quidem ille est. ST. quid tum postea?
Inter tot dies quidem hercle iam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex vtero exitio est, priusquàm poterat ire in prœlium?
AS. Consequere, atque illam saluta, & gratulare illi. ST. sequor.
PH. Vbi illa obsecro est, quæ me hîc reliquit atque abstitit?
C AS. Assum, adduco tibi exoptatum Stratophanem. PH. vbi is est, obsecro?
ST. Mars peregrè aduenienss salutat Nerienen vxorem suam.
Cùm tu rectè prouenisti, cúmque es aucta liberis,
Gratulor, cùm mihi, tibíque magnum dedisti decus.
PH. Salue, qui me interfecisti penè vita & lumine,
Quíque vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidisti in corpus, quo nunc etiam morbo misera sum.
ST. Eia: haud ab re, mea voluptas, tibi obuênit istic labos:
Filium peperisti, qui ædeis spoliis opplebit tuas.
D PH. Multo æcastor magis oppleris opu'st tritici granariis,
Ne, ille priusquam spolia capiat, hîc nos extinxit fames.
ST. Habe bonum animum. PH. sauium sis pete hinc à me, nequeo caput
Tollere, ita dolui, itáque ego nunc doleo. neque etiam queo
Pedibus mea sponte ambulare. ST. si planè ex medio mari
Sauium petere tuum iubeas, petere haud pigeat me, mel meum,
Id ita esse experta es, núncque experiere, mea Phronesium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas, ex Suria duas.
Iis te dono. adduce huc tu istas. Sed istæ reginæ domi
Suæ fuere ambæ. verùm patriam ego exscidi manu.
Iis te dono. pœnitétne te quod ancillas iam?

PH. Quin etiámne insuper adducas, quæ mihi comedint cibum? A
ST. Hoc quidem hercle si ingratum est donum, cedò tu mihi istam puere,
Hem mea voluptas, attuli eccam pallam exoticam tibi
Tene tibi. PH. hoccine mihi ob labores tantos tantillum dari?
ST. Perij hercle, iam mihi auro contrà constat filius,
* Etiámnum me vilipendit? ad id purpuram ex Sara tibi
Attuli * Ponto amœnas, tene tibi voluptas mea.
Accipe. huc adduce hasce inconspectum vestitas Suras,
Ecquid amas me? PH. nihil æcastor, neque meres. ST. nihílne huic sat est?
Ne mihi vnum verbum quidem dixit. viginti minis B
Venire illæc posse credo dona, quæ ei dedi.
Vehementer nunc mihi est irata, sentio atque intelligo.
Verùm adibo. quid ais nunc tu? númne vis me, voluptas mea,
Quò vocatus sum, ire ad cœnam? mox ad te huc cubitum iuero.
Quid taces? planissumè ædepol perij. Ecquid illuc boni est?
Quis homo est, qui inducit pompam tantam? certu'st quò ferant,
Obseruare, huic credo fertur. Verùm iam scibo magis.

NE EXSPECTETIS] ne fortè exspectetis. MANIBVS] factis fortibus, & virtute, seu lacertis. DVELLIS] in bellis. NON LAVDANDVS] vt historici & poetæ, quibus plus credimus nos, qui audiuimus, quàm qui viderunt. NON PLACET CÙM ILLI PL.] non placet hoc mihi, cùm qui audiunt, aut legunt res ab historicis aut poëtis scriptas, plus laudant, quàm qui rebus gerendis interfuerunt. C PLVRIS EST OCVL. T.] pluris faciendus est testis vnus, qui rem gestam vidit, quàm decem, qui audierunt. Festus *oculatum* posuit Plautus pro, *præsenti oculata die.* Idem ipse pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem, id est, qui se vidisse dicunt. sensus audiendi, omnium reliquorum sensuum est acerrimus. NON PLACET QVEM SCVRRÆ LAVDANT M. M.] non placet is, qui ab vrbanis quidem tacetur, à militibus autem tacetur. MVSSITANT] tacent, non laudant. NEQVE ILLI QVORVM L. GL. AC.] neque illi mihi placent, quorum plus potest lingua domi, quàm gladij fortium virorum belli, & in castris. Rhetores, & demagogos, id est, blandos populi ductores, ac rectores, seu concionatores significat. STRENVI] fortes, gnaui, vt milites, & imperatores. ARGVTI, ET C.] vt rhetores, & concionatores. cati autem, id est, acuti, & sollertes, δεινοὶ. FACILÈ SIBI FACVND. V. ARG.] facilè qui virtute præstat res à se fortiter, & præclarè gestas disertè eloqui, & prædicare potest. Turnebo autem assensus sum, qui *argutam* legendum censet, non vt vulgò, *arguta*: significat enim quod à Platone scriptum, & à M. Tull. relatum est, vnumquemque in eo satis esse disertum, quod sciret, & quod rectè facere posset. D ARGVTVM] disertum. PRÆFICA] Varro lib. 6. Plautus in Trucul. *sine virtute argutum ciuem,* &c. *Præfica*, vt Aurelius scribit, mulier ob luctum huc conducta, quæ ante domum mortui laudes eius caneret, &c. Nonius. Nænia, ineptum, & inconditum carmen, quod adducta pretio mulier, quæ præfica diceretur, iis, quibus propinqui non essent, mortuis exhiberet. Festus, præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ. Næuius, *Hæc quidem me hercle mulier, opinor, præfica est, quæ sic mortuum collaudat.* NVNE AD AMICAM DECIMO MENSE POST ATHENAS ATTICAS VISO,] ad amicam viso, sic suprà. COMPRESSV MEO,] Nonius, compressus, &c. MIHI ADVORSVM] venit mihi obuiam. ECQVID MIHI S.] numquid mihi similis est? QVID ILLI EX VTERO EXITIO EST?] quamobrem ille prius exit ex vtero, quàm in prœlium ire poterat? MARS PEREGRÈ ADVENIENS] Gellius lib. 13. 21. Plautus in Trucul. coniungem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis in hoc versu. *Mars peregrè aduenien salutat Nerienem vxorem suam.* CÙM TV RECTÈ PROVENISTI] cùm tu rectè processisti, suprà. CONDIDISTI] coniecisti. LABOS.] labor. suprà. MVLTO ÆCASTOR M. OPPL.] multo magis opus est, vt tritico oppleantur, seu oppleta sint granaria mea. EXSTINXIT] exstinxerit, suffocarit. MEA SP.] meis viribus, per me. SED ISTÆ] quod nunc eas ancillas esse dico, reginæ olim domi fuerunt. EXSCIDI M.]

exscidi

A exſcidi ab exſcindo, non excidi ab excido: vnde exſcidium. POENITET, NE TE QVOQVAN.] Donatus ad illum locum Terentij in Eunuch. *An pœnitebat flagitij?* INGRATVM EST] non placet. PVERE] puer. PALLAM EXOTICAM] pallam externam, ex longinquis terris aduectam, ſuprà. ſic autẽ reſtituit Scaliger, cùm hic eſſet lacuna. AD ID PVRPVRAM EX SARA TIBI ATTVLI, &c.] ſic quoque hunc locum Scaliger reſtituit. ex Sara autem id eſt, ex Tyro. Tyrus enim Sarra dicta eſt à piſce Sar. Itaque Seruius ad illum Virg. lib. 2. Georg. *Vt gemma bibat, & ſarrano dormiat oſtro.* notat per oſtrum Tyrum ſignificari à Virgilio purpuram Tyriam. & Sarranæ tibiæ dictæ ſunt, vel Tyriæ, vel Africanæ: denique Probus ait Enniũ dixiſſe Pœnos Sarra oriundos, id eſt, Tyro. HVC ADDVCE H. IN C. VEST. SVRAS] ſic & hunc locum reſtituit Scaliger. Suras autem, id eſt, Syras. ECQVID AMAS ME?] numquid amas me? NEQVE MERES] neque mereris. NIHÍLNE HVIC SAT EST?] itáne eſt, vt nihil huic ſatis ſit? nihílne huic mulieri ſatis eſſe poteſt? hæc loquitur miles ad ſpectatores conuerſus. IVERO] venero. QVIS HOMO EST, QVI INDVCIT P. T.] vidit hîc miles Getam Dinarchi ſeruum ducentem ad Phroneſium. SCIBO] ſciam.

B GETA ſeruus. PHRONESIVM meretrix. STRATOPHANES miles.

ITE, ite hac ſimul mulieri, damnigeruli foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. Satínne qui amat, nequit quin nihili
Sit, neque improbis ſeſe artibus exſpoliet! Nam hoc quî ſciam ne quis
Id quærat ex me, domi eſt qui facit improba facta amator,
Qui bona ſua pro ſtercore habet. foras lubet ferri. metuit
Publicios mundiſſimum ſit. Puras ſibi eſſe vult ædeis.
Domi quicquid habet verritur ἔξω. quandoquidem ipſus perditum ſe it,
C Secretò hercle equidem illum adiutabo, neque mea ille quidem
Opera vmquam hilo minus properè quàm poteſt, peribit.
Nam iam de hoc obſonio, de mina vna deminui
Modò quinque nummos, mihi detraxi partem Herculanam.
Nam hoc aſſimile eſt quaſi de fluuio qui aquam deriuat ſibi,
Niſi deriuetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, miſeréque perit ſine omni bona gratia. hęc
Cùm video fieri, ſuffuror, ſuppilo, de præda prædam
Capio. Meretricem ego item eſſe reor, mare vt es. quod des, deuorat, nec vmquam
D Abundat. at hoc ſaltem ſeruatũ tibi æſtuat: eccũ apparet. huic des
Quantumuis, nuſquam apparet neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miſerum ſua blanditia intulit in
Pauperiem, priuauit bonis, luce, honore atque amicis.
Attat eccam adeſt propinquè, credo audiiſſe hæc me loqui.
Pallida eſt, vt peperit puerum. alloquar quaſi neſciam.
Iubeo vos valere. PH. noſter Geta, quid agis, vt vales?
GE. Valeo, & venio ad minus valentem, & melius qui valeat fero.
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me hæc iuſſit tibi
Dona, quæ illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
PH. Pol haud perit, quod illum tantum amo. GE. iuſſit orare vt hæc grata haberes tibi.

PH. Grata acceptáque æcastor habeo, iube auferri intrò. i Cyame. A
Ecquid auditis hæc, quæ imperata sunt? GE. ah. nolo, auferant:
Desiccari lubet. PH. impudens es mecastor. GE. tun' bona fide,
Túne ais impudentem me esse, quæ sis stabulum flagitij?
PH. Dic amabo te, vbi est Dinarchus? GE. domi. PH. dic ob hæc dona quæ
Ad me miserit, me illum amare plurimùm omnium hominum
* Vníque honorem illi me habere omnium maximum:
Atq; vt huc veniat, obsecra. GE. i licet. Sed quísnâ illic homo est,
Qui ipsus se comest, oculis malis, tristis? animo hercle homo suo est miser, B
Quisquis est. PH. dignus est mecastor ille. GE. quid est. PH. non nouisti, obsecro?
Qui illic apud me erat? huius pater pueri illic est, vsque ad ientaculum
Iussit ali. mansi, auscultaui, obseruaui. GE. quem pernimis
Noui? hominem nihili? illic quæso est? PH. illic est. GE. me intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre suspirium. hoc vide. dentibus
Frendit. icit femur. num nam, obsecro, hariolus est? qui ipsus se verberat.
ST. Nunc ego meos animos violentos, meámque iram ex pectore C
Iam promam. loquere, vnde es? cuius es? cur ausus inclementer
Mihi dicere? GE. lubido est. ST. istuccine mihi respondes?
GE. Hoc. non ego te floccifacio. ST. quid tu? cur ausa es alium te
Dicere amare hominem? PH. lubitum est. ST. ain' tandem? istuc primum experiar.
Tun' tantilli doni caussa, olerum atque escarum, & poscarum,
Mœchum malacum, cincinnatum, vmbraticolam tympanotribâ
Amas? hominem non nauci? GE. quæso hercle, meo ne hero tu improbe *
Male dicere audes, fons vitij & periurij? ST. verbum vnum D
Adde istoc, iam hercle ego te hîc hac offatim offutiam. GE. tâge
Modò. iam ego te hîc agnum faciam, & medium distruncabo, si tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.
PH. Si æquum facias, aduentores meos non incuses, quorum mihi
Dona accepta, gratáque habeo, tuáque ingrata, quæ abs te accepi.
ST. Tum pol ego & donis priuatus sum, & perij. GE. plane istuc est.
Quid nunc ergo huic odio es? confessus busteus
ST. Perij hercle hodie, nisi hunc à te abigo. GE. accede huc modò,
Adi huc modò. ST. etiam scelus viri minitare? quem ego
Offatim iamiam concipilabo. Quid tibi huc ventio est?

Quid tibi

A Quid tibi hanc aditio est? quid tibi hanc notio est? inquam.
Amicam meam? moriere ocyus, si viam imbiteris
GE. Quid? nam imbiterim? STR. fac quod iussi: mane, iam ego te hic
Offatim offutiam. GE. óccidi. optimum est,captio est. istam
Machæram longiorem habes, quàm hæc est. sed verutum
Sine dum petere. siquidem belligerandum est tecum.
Ibo domum. Ego tecum bellator arbitrum æquum cœperim.
Sed ego cesso me hinc amoliri,ventre dum saluo licet?

GERRONES] gerones à gerendo dicti. HAMAXAGOGÆ] qui vehiculis bona amantium, seu amatorum exportatis. SATINNE QVI AMAT, &c.] nonne perspicuè is,qui B amat,nihili est,& malis artibus bona sua profundit,& perdit? NAM HOC QVI SCIAM: &c.] ordo est. nam ne quis fortè id ex me quærat, qui hoc sciam,domi nostræ est amator, Dinarchus,qui facit res improbas. QVI BONA SVA PRO STERCORE HABET] qui bona sua nihil facit,& domi eiicit,vt stercus. alludit ad illud ἐκβλητότερος τοῦ κόπρου,id est, magis eiiciendus, quàm stercus. METVIT PVBL.] metuit ædileis. Festus, in voce *publicium* docet publicium olim à duobus publicis Malleolis L.& M.qui fuerunt ædiles curules,esse appellatum: quod enim ex pecunia,quam redegerant,pecuniis condemnatis,munierint. MVNDISSIMVM FIT] maxima domi fit mundities. VERRITVR ἔξω] extra verritur, euerritur,tralatio est. PERDITVM SE IT] it se perditum. Terent,in Andr. ADIVTABO] adiutabo,vt pereat. HILO MINVS] vel minima re minus. *hilum*, inquit Festus,putauit esse, quod grano fabæ adhæret,ex quo *nihil*, *& nihilum* apud Ciceronem lib. 1. Tuscul. *neque proficit hilum*. MIHI DETRAXI PARTEM HERCVL.] mihi demsi decimam. sed quomodo potuit decimam sibi demere, si ex mina quinque nummos duntaxat detraxit? mina enim centum drachmas continet. drachma, & denarius Romanus idem ferè valent: at denarius quattuor nummos sestertios dignitate,& pretio exæquat. Respondeo hîc nummum sestertiũ nõ esse ac- C cipiendũ more Romano,sed nummũ Græcorũ cõsuetudine,qui duas drachmas valet. Ita nummus,quinquagesima pars est minæ: siquidem mina quinquaginta nummos cõtinet,& quinque nummi,decima. NAM HOC ASSIMILE EST,&c.] quemadmodum, inquit, de fluuio deriuant homines aquam in agros suos: nisi id faciant, nihilominus tota fluuij aqua in mare defluat: ita nisi ex iis muneribus,quæ mittit Dinarchus ad Phronesium,partem aliquam decerpam,ac deducam, tota ad eam peruenient. ordo autem,& sententia est,hoc assimile est, vt qui aquam de fluuio deriuat sibi. IN MARE ABIT] ad meretricem Phronesium, quæ est rapax, & auara,maris instar. vt mox dicet. SVPPILO] Nonius, suppilare est inuolare, vel rapere,à pilorum raptu. vnde & compilare. Plautus. *Hæc cum video fieri, suffuror, suppilo*, &c. Ego suppilare puto esse furtim capere,aut rapere. AT HOC SALTEM SERVATVM TIBI ÆSTVAT ECCVM APP.] sic à Scaligero restitutus est & hic locus ex vestigiis antiquæ scripturæ,quæ talis est. *at hoc saltem seruatu bi est va mecum appâret.* LVCE] id est vita. nam qui rem suam perdidit,se quoque ipse perdidisse videtur. VT PEPERIT] postquam peperit. AD MINVS VAL.] ad te, quæ minus vales. ET MELIVS, QVI VAL. F.] & me D fero,qui melius valeo, quàm tu. OCELLVS TVVS] tibi carissimus. ILLOS] conseruos meos. GRATA] accepta. CYAME] nomen serui à voce Græca κύαμος, id est, faba dicti. ECQVID AVDITIS HÆC Q.] numquid auditis, quæ vobis imperant? AH! NOLO, AVFERANT: DESICCARI LVBET] facetè seruus munera, quæ ad Phronesium attulit, non vult tam citò domum intrò ferri, sed quasi madida sint, soli exposita ante fores aliquantisper manere,vt desiccentur. Nonnulli tamen legunt hîc, *defricari lubet.* IMPVDENS ES MECASTOR] secutus sum hîc libros vulgatos. nam & nostri libri veteres, & æditio Camerariana habent, *immò pudet me ecastor*. ILICET] sine dubio,faciendum est,seu faciam subint. suprà. ILLIC HOMO] ille homo. IPSVS SE COMEST.] id est, ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans. OCVLIS MALIS] oculis peruersis, & malignis. DIGNVS EST] qui miser sit. APVD ME] domi meæ. VSQVE AD IENTACVLVM] ientaculum,primus erat cibus apud Romanos,vt apud Græcos ἀκράτισμα,quem sequebatur apud illos prandium, deinde vesperna, postremò cena, apud Græcos ἄριστον deinde ἑσπέρισμα, postremò δεῖπνον. quæritur igitur hîc Phronesium militem aluisse puerum vsque ad ientaculum duntaxat. QVEM PERNIMIS NOVI? &c.] eumne dicis, quem valde noui? hominem nequissimum? illéne,obsecro,est? DENTIBVS FRENDIT] Virgil. Æneid. 3. *dentibus infrendens gemitu*. lege Nonium in verbo *fremo*. ICIT FEMVR.] percutit femur.

profert Priscianus in verbo *iux.* gestus est indignantis & ægrè aliquid ferentis. notauimus in commentar. Horat. A NVM OBSECRO NAM HARIOL.] num nam obsecro, hariolus es? hariolus, hîc pro furioso accipitur, vt rectè notat Turnebus lib. 24. Aduers. cap. 17. solent autem furiosi se ipsi interdum malè mulcare, & verberare. CVR AVSVS INCLEMENTER MIHI DICERE] cur ausus es mihi maledicere? HOC] hoc ipsum tibi respondeo. NON EGO TE FLOCC.] ne flocci quidem te facio ὑπερβολικῶς dictum. POSCARVM] posca, mustum aqua dilutum. MALACVM] mollem. CINCINNATVM] suprà. VMBRATICOLAM] in vmbra educatú, seu qui locis vmbrosis delectatur, vt mulieres, non sole, & puluere, vt viri strenui, fortes, & militares. TYMPANOTRIBAM] mollem, & effœminatum, ciuratum, quales erant Galli Cybeles sacerdotes, qui tympana ferebát, & pulsabant. Virg. lib. 9. Æneid. *O verè Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta Dindyma: vbi assuetis biforem dat tibia cantum. Tympana vos, buxúsque vocat berecynthia matris Idææ: sinite arma viris, & cedite ferro.* HOMINEM NON N.] hominē qui ne nauci quidē faciendus est. hyperbole. Mostel. *Qui homo timidus erit in rebus dubiis, nauci non erit.* Profert vtrumque locum Priscian. lib. 6. TV IMPROBE MALED. AVDES] vel improbe, accipiendum est, vt sit nomen vocandi casus, vel addenda copula, vt sit aduerbium, hoc modo, *improbè ei maledicere.* HAC OFFATIM OFF.] hac (machæra.) ET MEDIVM D.] & te medium diuidam, ita vt ex corpore tuo trunci duo fiant. B CLVES] nominaris, clares. ADVENTORES MEOS NON INC.] eos, qui ad me veniūt, nō incuses. CONFOSSVS BVST.] tu tuo ipsius testimonio damnatus es. busteus iamiam busto consecratus: pœne mortuus, & iam ad bustum deportandus. SCELVS VIRI] vir scelestè. CONCIPILABO] id est, corripiam. Festus, concipilauisti dictum à Næuio, pro corripuisti, & inuolauisti. QVID TIBI HVC VENTIO EST?] quamobrem huc venis? QVID TIBI HANC ADITIO EST?] quamobrem ad hanc adis? QVID T. H. NOTIO EST? INQVAM] quamobrē, inquam, hanc nosti? MORIERE OCYVS, SI VIAM IMBIT.] moriere quamprimùm, si viam inieris. imbito, tis, cōpositum, ab *in* & *beto*, quod est eo. de quo alibi. sic autem emendatus est hic locus à Iosepho Scaligero Iulij filio coniect. in Varronem. CAPTIO EST] fallacia est. SEM VERVTVM SINE DVM PET.] sic legendum puto, pro eo quod est in vulgatis, *verio*: in manuscriptis, *verum*: quamquam non displicet, *verucinam*: quod mauult Scaliger, qui etiam pro *dum*, *demo* legendum censet. suprà Bacchid. *Si tibi machæra est, & nobis veruina est domi.* AMOLIRI] amouere. VENTRE DVM SALVO] quem, nisi aufugio, miles machæra, perfossurus videtur.

C

PHRONESIVM meretrix. STRATOPHANES miles.

DAte soleas, atque me intro actutum ducite.
Nam mihi de vento miseræ condoluit caput.
ST. Quid mihi futurum est, cui duæ ancillæ dolent,
Quibus te donaui? iámne abiisti? hem sic datur,
Quo pacto excludis quæso? potin' planius
Quàm exclusus nunc sum? pulcrè ludificor. sine. D
Quantillo mihi opere nunc persuaderi potest,
Vt ego his suffringam talos totis ædibus?
Num quippiam auarum mutat mores mulierum?
Postquàm filiolum peperit, animos sustulit:
Nunc, quasi mihi dicat, nec te iubeo, nec veto
Introire in ædis. At ago nolo, non eo.
Ego faxo dicat me in diebus pauculis
Crudum virum esse. sequere me hac, verbum sat est.

DATE SOLEAS.] soleas poscit, simulans se malè habere. vtebátur enim soleis tum ægri, & minus bene valentes, tum cœnaturi: vt suprà diximus. DOLENT] dolorem inurunt. POTIN' PLANIÙS, QVÀM EXCL. N. S.?] potésne me planiùs excludere, quàm nunc exclusus.

A exclusus sum? SINE] sine, minâtis est. Terét. Eun. *sine modò. Mori me malim.* QVANTILLO MIHI OPERE, &c.] quàm facilè, seu quàm paruo negotio mihi persuaderi potest vt, &c. NVM QVIPPIAM AVARVM MVTAT.] locus non sincerus. Quid si sic legamus, *num quippiam amaros mutat mulierum?* Quid si sic, Num quoppiam aurum mutat mores mulierum? quid si sic, Num quippiam amarum æquè est, vt mores mulierum? QVASI MIHI DICAT, NEC TE IVB.] quasi mihi ita dicat Phronesium, nec te iubeo introire in ædeis meas, nec veto. CRVDVM VIRVM ESSE.] virum acrem, iracundum, asperum, sæuum, ὠμόν.

STRABAX rusticus adolescens, ASTAPHIVM ancilla.

RVs mane dudum hinc ire me iussit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.
B Pòst illuc veni, quàm aduenit, si dis placet,
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui oueis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quærit patrem, dico esse in vrbe. interrogo
Quid eum velit. homo crumenam sibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat, accipio libens,
Condo in crumenam. ille abiit, ego perperas minas
Oueis in crumena hac propere in vrbem detuli.
Fuit ædepol Mars meo periratus patri.
Nam oues illius haud longè absunt à lupis.
Nunc ego istos mundulos vrbanos amasios
C Hoc ictu exponam, atque omneis eiiciam foras.
Eradicare est certum cumprimis patrem:
Pòst id locorum matrem. nunc hodie efferam
Ad hanc argentum, quam mage amo, quàm matrem meam.
Tat, ecquis est? nulla est? ecquis aperit hoc hostium?
AS. Quid istuc? alienus es, amabo, mi Strabax,
Qui non extemplò intres? ánne oportuit
Ita, te quidem, qui es familiaris? ST. ibitur,
Ne me morari censeas. AS. lepidè facis.

D VT BVBVS GLANDEM PRANDIO DEPROMEREM.] vt glandem prandio boum depromerem. PÒST ILLVC VENI, &c.] rus veni, si diis placet, postquàm aduenit ad villam, ille, qui argentum patri meo debebat. id est, ille, qui pecuniam meo patri debebat, priùs ad villam aduenerat, quàm ego illuc venissem. TARENTINAS] oueis, & lanas Tarentinas laudauit antiquitas. Columel. lib. 7. cap. 2. & Plinius lib. 8. cap. 48. & Horat. libr. 2. oda 8. *Dulce pellitis ouibus Galesi flumen*. Galesus enim Tarenti, & Calabriæ fluuius. EGO PERPERAS MINAS OVEIS] perperas, id est, stolidas, stultas: minas, id est, lacte minutas, vel vt Varro interpretatur libr. 2. cap. 2. ventre glabro. MARS.] cui lupi sacri sunt: ex quo Martiales dicti sunt ab Horat. oda. libr. 2. & à Virg. Martius lupus. lib. 9. Æneid. *Quæsitum aut matri multis balatibus agnum, Martius à stabulis rapuit lupus*. MVNDVLOS.] deminutiuum est à nomine mundus, a, um. HOC ICTV EXPONAM.] hac pecunia ex ædibus Phronesij exigam, vel prosternam. nullo enim grauiore ictu potest quisquam riualem suum extrudere, vel percellere, & peruertere, quàm muneribus, & pecunia. ERADICARE] perdere. Terentius Heautont. *Dij te eradicent Syre.* TAT.] lege Charisium libr. 2. de interiectione. ECQVIS EST?] nemóne est? ECQVIS APERIT HOC HOST.] nemóne hoc hostium aperit? ANNE OPORTVIT] ánnon oportuit te extemplò intrare, qui sis familiaris? CENSEAS.] pures.

STRATILAX seruus, ASTAPHIVM ancilla. A

MIrum videtur rure herilem filium
Strabacem non rediisse, nisi si clanculum
Collapsus est hîc in corruptelam suam.
AS. Iam pol ille me inclamabit, si aspexerit.
ST. Nimio minus sæuus iam sum Astaphium, quàm fui.
Iam non sum truculentus, noli metuere.
Quid vis? AS. quid? tuam exspecto truculentiam.
ST. Dic, impera mihi quid vis & quo vis modo.
Nouos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare possum, vel iam scortum ducere. B
AS. Lepidè mecastor nuntias. sed dic mihi,
Ain' parasitum te potesse ducere?
AS. Intellexisti lepidè quid ego dicerem.
ST. Heus tu, iam postquam in vrbem crebrò commeo,
Dicax sum factus, iam sum cauillatòr probus.
AS. Quid id est amabo? istæcce ridicularia,
Cauillationes vis fortasse dicere.
ST. Ita, vt pauxillum differat à cauillulis.
AS. Sequere intrò me, amabo, mea voluptas. ST. tene hoc tibi,
Rabonem habeto, mecum vt hanc noctem sies.
AS. Perij, rabonem? quam esse dicam hanc belluam? C
Quin tu arrabonem dicis? ST. ar facio lucri,
Vt Prænestinis conia, est ciconia.
AS. Sequere obsecro. ST. Strabacem hîc opperiar, modò
Si rure veniat. AS. is quidem apud nos est hîc Strabax,
Modò rure venit. ST. priúsne, quàm ad matrem suam?
Heu ædepol hominem nihili. AS. ánne autem vt soles?
ST. Immò nihil dico. AS. i intrò amabo, cedò manum.
ST. Tene. in tabernam ducor deuersoriam,
Vbi malè accipiar mea mihi pecunia.

D

CORRVPTELAM SVAM.] rem corruptricem. locum corruptorem, ἐνεργητικῶς. SCORTVM DVCERE.] scortum domum ducere, cum quo cubem. vsitatè autem dictum, scortum ducere, pro, puerum aut puellam libidinis causa domum ducere: quamquá ambiguum est, vt mox dicemus. PARASITVM] scortum, siue masculinum, siue muliebre. scorta veteres parasitos appellabant, suprà. sed nónne satis apertè dixerat Stratilax scortum ducere, neque opus erat interpretatione verborum? dixerat sanè, sed tamen cùm scortum propriè corium, & pellem significet, ex quo meretrices, scorta appellantur, quòd vt pelles subigantur, vt docet Festus, videbatur ambiguè esse dictum, scortum ducere, & pro, pellem, seu corium extendere, accipi posse Ita res eguit interpretatione, quæ ambiguitatem omnem sustulit. CAVILLATOR.] σκώπτης. RIDICVLARIA.] dicta ridicula. CAVILLATIONES] iocationes, ioca, seu iocos. dicta salsa, & faceta. Cicero de Orat. 2. RABONEM? QVEM ESSE D.] rabonem mihi dicis? quæ bellua est rabo? AR FACIO LVCRI] lucror syllabam ar, cum detracto ar, rabonem dico. VT PRÆNESTINIS CONIA EST CICONIA] irridet Prænestinos, qui vocabula decurtant. ANNE AVTEM VT SOLES?] an redis ad ingenium tuum, atque ad mores tuos truculentos?

Neque

A

DINARCHVS adoleſcens.

NEque natu'ſt,neque progignetur,neque poteſt reperirier,
Cui ego nunc dictum, aut factum melius, quàm Veneri velim.
Dij magni,vt ego lætus ſum,& lætitia differor!ita
Ad me magna nuntiauit Cyamus hodie gaudia,
Mea dona deamata,acceptáque habita eſſe apud Phroneſium.
Cùm hoc iam volupe'ſt,tum hoc nimio magnæ melliniæ mihi,
Militis odioſa,ingratáque habita.totus gaudeo,
Mea illa eſt.ſi repudiatur miles,mulier mecum erit.
B Saluus ſum,quia pereo:ſi non peream,planè interream
Nunc ſpeculabor quid ibi agatur,quis eat intrò,qui foras
Veniat:procul hinc obſeruabo miles quid fortunis fuat
Quia nihil habeo,vnum animus monuit me,omnia agã precario.

CVI EGO NVNC DICTVM, AVT FACTVM M.]cui ego melius dicere,aut melius facere velim.ET LÆTITIA DIFFEROR]& præ lætitia non ſum apud me. Terentius.*differor doloribus*. DEAMATA.] valde amata, & grata. HOC.] mea dona Phroneſio fuiſſe grata,& accepta. MAGNAE MELLINIAE]magnæ dulcedini,ſeu voluptati. MILITIS]dona. SI NON PEREAM, PLANÈ INTEREAM]tale eſt illud Themiſt. *perieramus,niſi periiſſemus*.ſic autẽ reſtituimus ex antiqua ſcriptura,quam expreſſam , & incorruptam in noſtris libris reperimus.Nam vulgata, quæ omnibus ferè exemplis reperitur, *planè eſuriam*, & ea,quã habet editio Camerariana,*pane vicem*,deprauata eſt.QVID FACTVRVS FVIT]
C quid facturus ſit,ſuprà.ſecuti autem ſumus libros vulgatos,à quibus noſtri veteres nihil diſcrepant.nam æditio Camerariana habet *quid fortunis fuat*.quod quid ſibi velit,non video, niſi fortè erratum eſt operarium.nonnulli libri habent,non malè,*quid facturus ſiet*. QVIA NIHIL HABEO, VNVM ANIMVS MON. ME]libri vulgati ſic habent,*quia nihil habeo vnum animus monuit mihi*.planè mendoſè.Nonnulli veteres ſic,& ita edidit Camerarius. *q. n. h,vnum animus monuit mihi*.Alij ſic,*vnum animus monuit me*:quos ſecutus ſum.

ASTAPHIVM ancilla. DINARCHVS adoleſcens.

LEpidè efficiam mea hera officium. vide intus modò vt tu tuũ
Item efficias.ama id quod decet,rem tuam,iſtum exinani.
Nunc dum iſti lubet,dum habet,tempus ei rei ſecunda.
D Prome venuſtatem,amantiam,gaudia,copeis amores.
* Ego interim hîc reſtitrix reſidebo,iſte dum ſic faciat
Domum ad te exagogam,nec quemquam interim iſtuc ad vos,
* Qui ſit odio,intromittam:tu perge vt lubet.ludin' iſtos?
Qui eſt iſte? DI. eia Aſtaphium, indica quî perit. AS. amabo,hiccíne tu
Eras? DI. moleſtúſne ſum? AS. nunc magis, quàm fuiſti. nam ſi qui haud
Nobis vſui eſt,nobis moleſtus.Sed obſecro da mi operam,vt
Narrem quæ volo. DI. nam quid eſt? AS. nam ea refert. nummos eſt
Intus,& bolos qui dat. DI. quid?amator nouus quiſpiam?

AS. Integrum,& plenum adepta est thesaurum. DI. quis est? AS. A
eloquar.
Sed tu taceto. Nouistin' tun' hunc Strabacem? DI. quid ni?
AS. Solus summam habet hic apud nos. nunc is est fundus nobis.
Animo bono malè rem gerit. DI. perij hercle ego. AS. stultus es.
Qui facta, infecta facere verbis postules. Thetis quoque etiam
Lamentando lessum fecit filio. DI. Non ego nunc intro
Ad vos mittar? AS. quidum quàm miles magis?
DI. Quia enim plus dedi. AS. enim es intromissus, cùm plus dabas.
Sine vicissim qui dant, ob id, quod dant, operis vtier.
Litteras didicisti: quando scis, sine alios discere. B
DI. Discant, dum mihi argumentari liceat, ni oblitus siem,
Qui dedi. AS. interea magister, dum tu commentabere,
Volt interim illa itidem commentari. DI. quid? AS. rem accipere identidem.
DI. Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,
Præterea vnam in obsonatum. AS. idem istuc delatum scio.
De eo nunc bene sumus, tua virtute. DI. Illíne vt inimici mei.
Bona istic edant? mortuũ hercle me, quàm vt id patiar, mauelim.
AS. Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm me inimicis meis.
Nam inuidere alij bene esse, tibi malè esse, miseria est.
Qui inuident, egent: illi, quibus inuidetur, rem habent. C
Stultus es. DI. quid est? AS. opperire. DI. quid iam? AS. quia pol.
DI. Non licet de obsonio saltem me participem fieri?
AS. Si volebas participare, auferres dimidium domum.
Nam itidem vt Acherunti hic ratio accepti scribitur.
Intro accipimus. quando acceptum est, non potest ferri foras.
Bene vale. DI. resiste. AS. amitte, sine. DI. amitto. intro. AS. ad te quidem.
DI. Immò istuc ad vos. AS. iri non potest. DI. nimiùm potest.
Experiri sine. AS. immò opperire. DI. meliu'st experirier.
AS. Dicam te adesse. DI. vbi est? AS. occupata est. DI. resiste. AS. abeo, frustra es. DI. redin'?
An non redis? AS. sed vocat me, quæ in me plus potest, quàm potes.
DI. Vno verbo eloquar, mittin' me intro? AS. mendax es, abi.
Vnum aiebas. tria iam dixti verba, atque mendacia.
DI. Abiit intro. hinc iuit. ego vt hæc mihi patiar fieri?
Iam hercle ego tibi illecebra ludos faciam clamore in via,
Quæ aduorsum legem accepisti à plurimis pecuniam.
Iam hercle apud omneis magistratus faxo erit nomen tuum.
Postidea ego in te manum iniiciam quadrupli, venefica,

A Suppostrix puerûm.ego ædepol iam tua probra aperibo omnia.
Nihili me.perdidi omne,quod fuit.fio impudens.
Nec mihi adest ad illum pensi iam quos capiam calceos.
Sed quid ego hîc clamo?quid si me iubeat intromittier?
Conceptis me non facturum verbis iurem,si velit.
Nugæ sunt.Si stimulos pugnis cædis;manibus plus dolet.
De nihilo nihil est irasci,quæ te non flocci facit.
Sed quid hoc est?prò di immortales,Calliclem video senem,
Alteram tonstricem huius,alteram ancillam suam,meus
Qui affinis fuit,ancillas duas constrictas ducere.
Pertimui,postquam vna cura cor meum mouit modò:
B Timeo ne malefacta antiqua mea nunc inueniam omnia.

LEPIDÈ EFFICIAM MEA HERA] iussa à Phronesio ancilla Astaphium diligenter seruare,ne quis introeat,ne Dinarchus quidem,propter Strabacem iuuenem rusticum, qui intromissus est,ne si Dinarchus eum offendat,ægrè ferat,pollicetur se foris officio suo functurum:heram monet,vt item domi suo fungatur. EXINANI.] spolia, nuda. TEMPVS EI REI SECVNDA]tempus ei rei accommoda.alij libri habent *obsecunda*.nonnulli,*obsecundes*. AMANTIAM]sic Scaliger pro vulgata lectione *amantis tuam*. Amantia autem à participio amans,vt habentia ab habens. & apud Lucret.repentia à repens,retinentia à retinens. COPEIS MORES]sic reposui pro illo vulgato,*compares*. quod planè corruptum est. copeis autem, id est, copiosos.sed Scaliger *copem res* mauult. EGO INTERIM HIC RESTITRIX RESIDEBO.]locus hic mirè deprauatus est,in libris omnibus.nam libri vulgati habent,*ego interim restricis præsidebo*:manuscripti,*restitricis præsidebo*.nonnulli,*retricis præsidebo*. Turnebus libr. xj. Aduersar. cap. 21. legit, *ego interim hic restitrix hic præsidebo*.Ego sic potius edi malui, *Egò interim hic restitrix re-* C *sidebo*, id est, *ego interim hic resistens remanebo*. restitrix autem verbale est à resisto, seu resto: quæ interdum idem valent,quod remaneo,& remoror.Sed Iosephus Scaliger putat esse legendum potius,*Ego interim hic rei triticeæ præsidebo*, quam coniecturam non video quare quisquam improbare debeat. EXAGOGAM]exsportationem.faciat domum ad te exagogam autem,id est, rem paternam domo ad te exsportet. LVDIN' ISTOS?] ludisne istos ? quid non ludis istos? non celabo lectorem tamen in nostris libris scriptum esse,*ludo istos*,amatores significat. INDICA, QVI PERIT.]hoc eò pertinet,quod Astaphium quærens, quis esset, qui veniret, aut qui pulsaret,indicarat Dinarchum vel digito, vel nutu, vel certè verbo. nam, *iste*, prouocabulum est demonstratiuum. NVNC MAGIS Q.]nunc magis molestus es,quàm fuisti. NAM QVID EST?]quidnam est? NAM MEA REFERT, NVMMOS EST INTVS, ET BOLOS QVI DAT.]mea enim réfert,inquit Astaphium,intus est, qui dat Phronesio nummos,& bolos.Alij aliter:sic ego hunc locum legẽdum puto.Nam vulgati,& manuscripti mendosi sunt,quorum alij sic habent.*nam ea refert non musset,intus bolos, quos dat*. Alij. *mea refert non mus: sed intus bolos,quos dat*. Turnebus lib. xj. Aduersariorum sic vult legi *nam ea refert nummos, & intus bolos,quos dat*. ADEPTA EST] sic legendum potius,quàm vt vulgò,*adorta est*. SVMMAM D HABET.] summum locum obtinet:principatum obtinet. ANIMO BONO MALÈ R. G.]fortiter & strenuè perit. THETIS QVOQVE LAMENT. LESSVM F. FILIO.] Thetis quoque,(inquit,eadem Astaphium,vel vt alij meliùs,Dinarchus)filium suum Achillem plorauit,sed frustra scilicet.quod autem ad vocem,*lessum*,attinet. M. Tull. ad illud caput legis, quod est libr. 2. de Legib. *Mulieres genas ne carpanto,néue lessum funeris ergo habento*: hoc veteres interpretes Sex. Ælius, L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti aliquod genus funebris. Ælius,lessum,quasi lugubrem eiulationem,vt vox ipsa significat,quod eo magis iudico verum esse,quia lex Solonis id ipsum vetat. quod autem ad Thetidis luctum, quo Achillem mortuum prosecuta est,operæ pretium facturus videor,si,quæ Philostratus in heroicis ea de re scripsit,huc adscribam.Sic igitur ille θαυμαστὰ δὲ φησὶ ξυμβῆναι ἕτερα καὶ οὐ πόῤῥω τῶν ὁμήρῳ εἰρημένων. Ex γὰρ τοῦ κόλπου τοῦ μέλανος ἡ θάλασσα αἰσὶ δ' ἤξασα,&c. QVIDVM QVÀM MILES M.]quamobrem tu magis intromittare,quàm miles? ENIM ES INTRO M.]*enim*,præpositum.sic suprà. VTIER OPERIS] *operis*, numeri est multitudinis ablatiui casus à recto fœminino,*opera*. Sine,inquit,vicissim eos,qui dant, vt Strabacẽ,vti operis Phronesij. Nam qui dant Phronesio,eius operas conducunt.sine igitur eos, qui dant, iis operis vti,quas redemerunt,& conduxerunt. LITTERAS DIDICISTI] fuisti apud magistram, ex qua litteras didicisti?quoniã scis,sine & alios discere. DVM MIHI ARGVMENTARI]

sic edidit Camerarius. libri vulgati habent *commentari*. nostri veteres, *argentari* mendosè. VVLT INTERIM ILLA COMM. AST. QVID, &c.] personis interpositis hic locus à Turnebo restitutus ac declaratus est, qui alioquin obscurus erat. QVI DEDI.] libri vulgati habẽt, *quod dedi*. DEFERRI] deferendus. ὥστε πρὸς αὐτὴν φέρεσθαι. IN OBSONATVM] ad emendũ obsonium, ad obsonandum. obsonatus, tus, tui. BENE SVMVS] bene nobis est, suprà. TVA VIRTVTE] tua liberalitate, tua beneficentia, seu tuo beneficio MAVELIM MIHI INIM. INVID. QVÀM, &c.] id est, mauelim mihi bene esse, quàm inimicis meis. inuident enim fortunatis, non miseris. Horat. *Inuidus alterius rebus macrescit opimis*. Aristoteles ἠθικ. φθόνος ἐπ᾽ εὐπρ. OPPERIRE] exspecta dum Strabax animo suo obsecutus sit. PARTICIPARE] partẽ capere, participem fieri. NAM ITIDEM VT ACHERVNTI] vt Orcus numquam quicquam eorum, quæ accepit, rescribit, id est, renumerat, seu reddit, sic neque meretrix. AMITTE] noli me retinere, ἄφες. introeo ad Phronesium. AD TE QVIDEM.] ad te quidem intra, non ad nos. IRI NON POTEST] non potest quisquam introire. NIMIVM POTEST] immò verò valde potest introiri. SED VOCAT ME, &c.] domina. VNO VERBO ELOQVAR.] vno verbo dicam. quidam legi volunt, *vnum verbum eloquar*. vulgati libri mendosè habent, *vno verbo eloquar*. & præterea hoc mendosum, quod in eis non interponitur persona Dinarchi. VNVM AIEBAS.] vnum verbum te locuturũ dicebas, tria iam dixisti, nempe mittin' me intro? sed non est dissimulandũ in quibusdã libris veteribus scriptũ esse, *sterilia dixisti verba*. HINC IVIT.] nõnulli libri vet. habẽt *irruit*, partim *inruit*. EGO VT HÆC M. PAT. F.] cum indignatione pronuntiãdũ. Et est locutio non plena: egóne ita sum ignauus, vt hæc mihi patiar fieri? ILLECEBRA] tu quæ adolescenteis illicis. sed fortasse legendũ, *elecebra*, vt suprà. SVPPOSTRIX PVERÛM.] suppostrix, vt tonstrix, suprà. APERIBO.] aperiam. suprà. NIHILI ME] ô me nihili hominem. FIO IMPVDENS.] qui reposcã quod dedi. CONCEPTIS ME NON FACT. VERB.] si Phronesium iubeat me intromitti, iurem verbis conceptis, si velit, me non introiturum. quid sit *verbis conceptis iurare*, dictum est suprà. SI STIMVLOS PVGN. CÆDIS, M. PL. D.] tale est illud apud Terentiũ Phorm. *nam quæ inscitia est aduersum stimulum calces?* subintellig. iactare, id est, pugnare cum potentiore? DE NIHILO NIHIL EST IRASCI.] inane est ei irasci, quæ te ne flocci quidem facit. TONSTRICEM HABET] tonstricem Phronesij puerum à Phronesio inuestigare iusserat, vt cum sibi illa supponeret. MEVS QVI AFFINIS FVIT.] qui mihi filiam suam desponderat, quam postea compressi. CONSTRICTAS.] vinctas. MALEFACTA.] vitia oblata virgini Calliclis filiæ.

CALLICLES senex. ANCILLÆ duæ. DINARCHVS adolescens.

EGóne tibi maledicam, aut tibi adeò malè velim, vt animus meus'st?
Propemodum expertæ estis, quàm ego sim mitis, tranquillúsque homo.
Rogitaui ego vos verberans pendenteis simul,
Commemini quo quicque pacto sitis confessæ, scio.
Hic nunc volo scire eodem pacto si sine malo fateamini.
Quamquam vos colubrino ingenio ambæ estis. edico prius,
Ne duplices habeatis linguas, ne ego bilingueis vos necem.
Nisi si ad tintinnaculos voltis vos educi viros.
AN. Vis subegit verum fateri, ita lora lædunt brachia.
CA. At si verum mihi eritis fassæ, vinclis exsoluemini.
DI. Etiam nunc quid sit negotij, falsus, incertúsque sum,
Nisi quia timeo tamen ego: nec quid peccaui, scio.
CA. Omnium primum diuersæ state. hem sic, istuc volo.
Néue inter vos significetis. ego ero paries, loquere tu.
AN. Quid loquar? CA. quid puero factũ est, mea quem peperit filia,

Meo ne-

A Meo nepoti? capita rerum mihi expedite. AN. istæ dedi.
CA. Iam tace. accepistin' puerum tu ab hac? AN. accepi. CA. tace,
Nihili moror præterea. satis est fassa. AN. infitias non eo.
CA. Iam liuorem tute scapulis istoc concinnas tuis.
Conueniunt adhuc vtriusque verba. DI. væ misero mihi,
Mea nunc facinora aperiuntur, clàm quæ speraui fore.
CA. Loquere tu, quis dare te huic puerũ iussit? AN. hera maior mea.
CA. Quid tu? cur eum accepisti? AN. hera me rogauit minor,
Puer vt afferretur, eáque vt celarentur omnia.
CA. Loquere tu. Quid eo fecisti puero? AN. ad meam heram detuli.
CA. Quid eo puero tua hera fecit? AN. heræ meæ extemplò dedit.
B CA. Cui, malũ, heræ? AN. Duæ sunt istæ. CA. caue tu nisi quod té rogo, nisi
Ea, quæ exquiro. AN. mater filiæ dono dedit, inquam.
CA. Plusquàm dudum, inquam, loquere. AN. plus tu rogitas. CA. responde ocyus.
Quid illa, cui donatus est? AN. supposiuit. CA. cui? AN. sibi
Pro filiolo. CA. pro filiolo? di obsecro vostram fidem,
Vt facilius alia, quàm illa, vnde est puerum alienum parit!
Hæc labore alieno puerum peperit sine doloribus.
Puer quidem beatus, matres duas habet, & auias duas.
Iam metuo patres quot fuerint. vide sis facinus muliebre.
C AN. Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quàm ad mulieres.
Vir illam, non mulier prægnatem fecit. CA. idem ego istuc scio.
Tu bona ei custos fuisti. AN. plus potest, qui plus valet.
Vir erat, plus valebat, vicit. quod petebat, abstulit.
CA. Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.
AN. De istoc ipsa, etsi tu taceas, reapse experta intelligo.
CA. Numquam te facere hodie quiui, vt is, quis esset, diceres.
AN. Tacui, at nunc non tacebo. quando adest, necesse est indicem.
DI. Lapideus sum, commouere me miser non audeo.
Res palàm omnis est. meo illic nunc fiunt capiti comitia.
D Meũ illuc facinus, mea stultitia est. timeo quàm mox nominer.
CA. Loquere, filiam meam quis integram stuprauerit.
AN. Video ego, te propter. CA. mala es. qui est? AN. patronus parieti.
DI. Neque viuus, neque mortuus sum, neque quid nunc faciam, scio.
Neque vt hinc abeam, neque vt hunc adeam, scio. timore torpeo.
CA. Dicin', an non? AN. Dinarchus. cui illam prius despoponderas.
CA. Vbi is homo est, quem dicis? DI. assum Callicles. per tua obsecro
Genua, vt tu istuc insipienter factum, sapienter feras,
Mihíque ignoscas, quòd animi impos vini vitio fecerim.
CA. Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui.
Nam vinum si fabulari posset, se defenderet.

Non vinum hominibus moderari, sed vino homines solent, A
Qui quidem probi sunt. verùm qui improbus est, aquam si bibit,
Siue adeò caret temeto, tamen ab ingenio est improbus.
DI. Scio equidem, quæ nolo, multa mihi audienda obnoxia.
Ego me tibi obnoxium esse fateor, culpæ compotem.
AN. Callicles, vide, quæso, homini ne facias iniuriam.
Reus solutus causam dicit.
CA. Soluite istas. agite, abite, tu domum, & tu item domum,
Eloquere hæc heræ tuæ, puerum reddat, si quis eum petat.
Eamus tu in ius. DI. quid vis in ius me ire? tu es prætor mihi.
Verùm te obsecro. vt tuam natam des mihi vxorem, Callicles.
CA. Eundem pol te iudicasse quidem istam rem intelligo. B
Nam haud mansisti dum ego darem illam, tute sumsisti tibi.
Nunc habeas vt nactus. verùm hoc ego te multabo bolo,
Sex talenta magna à dote demam pro ista inscitia.
DI. Bene agis mecum. CA. filium istinc tuum te meliu'st repetere.
Cæterùm vxorem quàmprimùm potest, abduces ex ædibus.
Ego adeò iam illi remittam nuntium, affini meo,
Dicam vt aliam conditionem filio inueniat suo.
DI. At ego ab hac puerum reposcam, ne mox infitias eat.
Nihil est. nam ipsa hæc vltrò, vt factũ est, fecit omnẽ rem palàm.
Sed nimiùm pol opportunè ecce ab se se egreditur foras.
Ne illa stimulũ longum habet, quæ vsque illinc cor pungit meũ. C

TRANQVILLÚSQVE] lenísque. ROGITAVI EGO VOS VERB. PEND.] solebãt domini seruos & ancillas pendenteis loris verberare, siue verũ ab iis extorquere, siue pœnas de iis sumere ob aliquod malefactum vellent. SINE MALO] sine verberibus. COLVBRINO.] serpentino, vafro, & callido. NE DVPLICEIS HAB. L.] ne quæ paullò antè fassæ estis, nunc negatis. BILINGVEIS.] eandem rem modò aienteis, modò neganteis. AD TINTINNACVLOS.] id est, ad lorarios, seu carnifices. vel propter plagarum crepitum, verberúmque tinnitum ac sonitum. vel quia qui damnati erant supplicio extremo, solebãt tintinnabulum gestare, ne quis eis appropinquans contaminaretur. Turnebus Aduersar. lib. xj. cap. 21. & lib. 23. cap. 10. VINCLIS EXSOLVEMINI.] nostri libri veteres habent, *iuncis exsolu.* DIVERSÆ.] altera hîc, altera illic. SIGNIFICETIS.] nutu, aut nictu. EGO ERO PARIES] medius inter vos stabo. MEO NEPOTI] meo nepote. CAPITA RERVM] summas, τὰ κεφάλαια. ISTÆ DEDI] isti dedi tonstrici. suprà. INFITIAS NON EO.] non D infitior, non nego. IAM LIVOREM TVTE SCAP.] fatẽdo verum liuorem scapulis tun deles. FACINORA] facta audacia, stuprum oblatum Calliclis filiæ. HERA MAIOR MEA] vxor tua, mater. HERA ME R. M.] Phronesium. nam hera maior, erat Phronesij mater. AD MEAM HERAM.] ad matrem Phronesij heram maiorem. HERÆ MEÆ] Phronesio, heræ minori. CAVE TV NISI Q. TE R. &c.] caue tu quidquam loquare, nisi quod te rogo: caue loquare, nisi ea, quæ à te exquiro. PLVS QVÀM DVD. INQVAM LOQ.] tu plus loqueris, inquam, quàm dudũ locuta es, seu loquebaris. SVPPOSIVIT] Phronesium scilicet. supposiuit autẽ, id est, supposuit. VT FACILIS ALIA, &c.] legendũ θαυμαστικῶς. hoc modo, quanto facilius falsa mater parit filium, quàm vera? HAEC] falsa mater, quæ partum sibi supposuit. VIDE SIS.] vide si vis. ILLAM.] veram matrem, filiam tuam. VIR ERAT.] Dinarchus. PLVS VALEBAT.] quàm ego, & filia tua. REAPSE EXPERTA.] re ipsa experta, quia vapulaui. NVMQVAM TE FACERE, &c.] id est, numquam facere potui, vt tu, quis esset is, qui filiam meam vitiauit, diceres. LAPIDEVS SVM.] immotus sto, tamquam lapis obrigui, in lapidem versus sum. MEO ILLIC NVNC FIVNT CAPITI COMITIA.] de meo capite illic verba fiunt, & consilium initur. INTEGRAM.] virginem intactam. VIDEO EGO TE PROPTER] eum video propter te, id est, prope te. Alij sic,

video

A *Video ego eum, qui stuprauit filiam tuam.* deinde volunt esse ὑστερ φορῶν ad Dinarchum: te propter, id est, tua opera, & culpa Dinarche, subintellig. vincta sum, vapulaui, & vapulatura sum. Ego illo priore modo malo. MALA* QVI EST?] locus lacer, vt indicat Asteriscus. nostri libri habent, *malefacta qui est:* vulgati, *mala facta qui est?* PATRONVS PARIETI] id est, qui videtur parietem tutari, ne labatur: ita ei adhæret, latitans. NEQVE VIVVS, NEQVE MORT.] semianimis, seu semimortuus sum. NEQVE VT HINE ABEAM] neque scio, quomodo hinc abeam, &c. PER TVA OBSECRO GENVA.] qui orabant apud veteres, eorum, quos obsecrabant, genua tangebant. cuius moris innumerabilia sunt apud Homerum, Sophoclem, Euripidem, & aliorũ exempla. VT TV ISTVNC INSIPIENTER FACTVM SAP. FERAS.] ἀντίθεσις *sapienter* autem, id est, moderatè, σωφρόνως. ANIMI IMPOS.] animi impotens, ἀκρατής. VINI VITIO] sic apud Terentium. HOMINIBVS MODERARI.] hominibus modum adhibere. SIVE CARET TEMETO.] siue vino non vtitur in potu. AB INGENIO EST IMPROBVS.] natura est improbus. OBNOXIA] id est, quibus obnoxius sum, & quæ meritò audiam. CVLPAE COMPOTEM.] culpæ astinem. ISTAS.] tonstricem ancillam Phronesij, & ancillam vxoris meæ. HERAE TVAE] Phronesio. IN IVS] ad prætorem. TV ES PRAETOR MIHI.] te prætoris loco mihi esse, & ius dicere volo.
B EVNDEM POL TE IVDICASSE, &c.] te eundem profectò istam rem iudicasse intelligo, id est, intelligo te iudicasse non alium prætorem tibi adeundum esse, quàm me: vel intelligo te eundem de re ista sententiam tulisse, nempe filiam meam vxorem tibi habendam esse, cum eam, quam tibi desponderam, ipse suasisti, neque exspectasti, dum illam tibi darem. VT NACTVS] es, subintellig. HOC TE MVLTABO BOLO.] hac te iactura mulctabo. MAGNA] Attica. DEMAM.] detraham. BENE AGIS MECVM] æquum & liberalem te erga me præbes. FILIVM TVVM] quem sibi supposuit Phronesium. ABDVCES EX AEDIBVS] abduces ex ædibus nostris, & in tuas duces. AB HAC.] Phronesio. PVERVM] filium meum, quem ipsa sibi supposuit. VLTRO.] non rogata à quoquam, nullius rogatu, aut impulsu. AB SESE] domo sua. STIMVLVM LONGVM] aculeum, & mucronem longum, qui vsque ad me peruenit. VSQVE ILLVC.] vsque ab ædibus suis, vel vsque à corpore & ore suo.

C PHRONESIVM meretrix. DINARCHVS adolescens. ASTAPHIVM ancilla.

Blitea & lutea est meretrix, nisi quæ sapit in vino ad rem suam.
Si alia membra vino madeant. cor sit saltem sobrium.
Nam mihi diuidia est, tonstricem meam sic mulcatam malè.
Ea dixit, hunc Dinarchi puerum esse inuentum filium.
Vbi id audiuit? quamquam eũ penes est mea omnis res & liberi.
Video. eccum qui manstutorem med adoptauit bonis.
DI. Mulier, assum. profectu'st. PH. quid agitur voluptas mea?
D DI. Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de istac re ago.
PH. Scio mecastor, quid velis, & quid postules, & quid petas.
Me videre vis, & à me te amari, puerum petis.
DI. Di immortales, vt planiloqua est? paucis vt rem ipsam attigit.
PH. Scio equidem sponsam tibi esse, & filium ex sponsa tua.
Et tibi vxorem ducendam iam esse, alibi iam animum tuum.
Vt me quasi pro derelicta sis habiturus. sed tamen
Cogitato, mus pusillus quàm sit sapiens bestia,
Ætatem qui vni cubili numquam committit suam:
Quia si vnum ostium obsideatur, aliud perfugium erit.
DI. Otium vbi erit, de istis rebus tum amplius tecum loquar.
Nunc puerum redde. PH. immò amabo vt hos dies aliquos sinas

Eum esse apud me. DI. Minimè? PH. iam, amabo. DI. quid opu'st? PH. è re mea est, A
Triduum hoc saltem, dum aliquò miles circumducitur.
In eam rem, si quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerũ, à milite omnis tum mihi spes animam efflauerit.

DI. Factum cupio. nam re facere si velim, non est locus.
Nunc puero vtere & procura, quia vnde procures, habes.

PH. Multũ amabo te ob istam rem mecastor. vbi domi metues malũ,
Fugito huc ad me, saltem amicus mihi esto manubiarius.

DI. Bene vale Phronesium. PH. iam me tuum oculum non vocas?

DI. Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.

PH. Numquid vis? DI. facultas operæ vbi mihi erit ad te venero. B

PH. Ille quidem hinc abiit, abscessit. dicere hîc quiduis licet.
Verum est verbũ, quod memoratur: Vbi amici, esse ibidem opus.
Propter hunc sæpè etiam se hodie excludi vidit militem:
Quem ego ecastor mage amo, quàm me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cum multum abstulimus, haud multum apparet, quod datum est,
Ita sunt gloriæ meretricum. AS. Aha tace. PH. quid obsecro est?

AS. Adest, pueri. PH. sine eum ipsum adire huc, sine, si is est modò.
Sine eum ipsum adire, vt cupit, ad me, dimittam, si venerit, C
Næ istum ecastor hodie astutis confectum fallaciis.

BLITEA.] inutilis, à blito herbæ nullius vsus. Nonius, in voce *blitea*, vbi hunc locum profert. ET LVTEA.] luto vilior. VINO MANDEANT.] vino sint vuida. suprà. SOBRIVM.] siccum. DIVIDIA EST.] dolet, dolorem affert. legendum fortasse est, *dimidia est*. MVLCATAM MALÈ] verberatam esse. suprà. EA DIXIT HVNC DINARCHI F.] ordo est, ea dixit eum puerum, quem mihi supposui, Dinarchi esse inuẽtum filium. QVAMQVAM EVM PENES.] correctio est. quamquam, inquit Phronesium, omnes res meæ, & liberi, sint in Dinarchi potestate. QVI MANSTVTOREM ME ADOPTAVIT BONIS.] qui me elegit suorum bonorum custodem, & defensorem. *manstutor*, quasi manu tutor, qui manu tuetur, & tenet. Sic Turnebus Aduersariorum libr. xj. cap. 21. sed cur non dixit *manstutricem*? vt significantius esset, & honorificentius: nam plus est mulieri parteis virileis dare, quàm muliebreis, & honorificentior appellatio virilis quàm muliebris. PROFECTV'ST.] D non lusi operam, profeci aliquid. DE ISTAC RE.] de amore, alibi. IAM ANIMVM TVVM.] repete esse ἀπὸ κοινοῦ. suprà. VT ME QVASI PRO DEREL.] scio quo pacto me quasi pro derelicta sis habiturus. sic Cicero loquitur in Bruto. MVS PVSILLVS.] Horat. *nascetur ridiculus mus*. Virgil. *sæpè, exiguus mus*. ÆTATEM QVI VNI CVBILI NVMQ. COMMIT. SVAM.] qui non semper in vno cubili habitat. QVIA SI VNVM OSTIVM OBSID.] quare non semper in vno cubili habitat: quia si vnum ostiũ obstruatur, nempe eius cubilis in quo habitat, non habet aliud, quò perfugere possit. QVID OPV'ST?] quid opus est eum esse apud te? ANIMAM EFFLAVERIT] perierit, suprà. ET PROCVRA.] puerum. QVIA VNDE PR. H.] nempe ex iis, quæ tibi largitus sum. VBI DOMI METVES MALVM.] iurgia, & liteis ab vxore. SALTEM AMICVS MIHI ESTO MANVB.] esto mihi saltem amicus, si non ex animo, at fructuosus, at manubiarum, & spoliorum collator. Nonius, manubias à præda hoc distare veteres existimarunt. Ascon. lib. 1. Accusat. Manubiæ sunt præda imperatoris pro portione de hostibus capta. IAM ME TVVM OSCVLVM NON VOCAS.] vt antea solebas. FVTATVM] futare, inquit Festus, arguere est, vnde & cõfutare. Sed Cato hoc pro sæpius fuisse posuit. FACVLTAS OPERÆ VBI M. E.] vbi mihi licebit per occupationes, ad te venero. vbi potero, ad te veniam. VBI AMICI ESSE

A IBIDEM OPVS] sic habent nostri libri veteres, quibuscum nonnulli vulgati consentiũt. sententia plana, & perspicua: significat enim, vbi sunt amici, ibidem esse negotium, & molestiam: amicorum enim causa nos interdum laborare necesse est, aut ius amicitiæ violare, & fidem lædere, ac perdere. Quòd si rationem acceptorum, & expensorum diligenter inire velimus, ratione subducta, sæpè reperiemus plus nos amicis expensum, quàm acceptum retulisse: & plus laboris, & molestiæ eorum causa suscepisse, quàm voluptatis, aut vtilitatis ab eis percepisse. Aliorum vulgatorum scripturam, *vbi amici, ibidem sunt opes*, neque id, quod sequitur, neque versus patitur. PROPTER HVNC E SÆPE ETIAM H.] ostendit, quid operis, & negotij susceperit ob amicitiam Dinarchi. Nam propter hunc Dinarchum, inquit, sæpè militem etiam hodie eieci foras. non dissimulabo hunc versum variè scriptum esse in libris antiquis, in aliis sic, *Propter hunc spes etiam hodie exaudiuit militem*. in aliis sic, *Propter hunc spes etiam se hodie in militem*. Deinde lacuna, in vulgatis autẽ sic, *Propter hunc spes etiam se hodie iam interit in militem*. Eadémque lectio etiam in vno manuscripto reperitur: In qua quidam aliquid inesse boni putant, eámque sic interpolãt. Propter hunc spes cum suis donis interiit militi. *spes interiit* autem, sic dictum vt suprà, *spes animam efflauerit*. QVEM.] Dinarchum. alij *militem*, & interpretantur, *mage amo*, magis me amare simulo. DVM ID, QVOD CVPIO, INDE AVF.] referenda sunt hæc ad illa remotiora: Dinarchus se hodie excludi vidit propter militem, dum ab eo id, quod cupio, aufero. B QVÆ CÙM MVLTVM ABST.] mutat numerum. sic autem locus explicandus: Tale est ingenium nostrum, *Quæ cum multum*, &c. ADEST PVERI] subintellig. pater.

STRATOPHANES miles. ASTAPHIVM ancilla.
PHRONESIVM meretrix. STRABAX adolescens rusticus.

MEo mihi more fero supplicium damnis ad amicam meam
Illud vt ecceptũ sit, prius quod perdidi, hoc addã insuper.
Sed quid? video heram, atque ancillam ante ædeis adeunda est
hæc mihi.
C Quid hîc vos agitis? PH. ne me appella. ST. nimium sæuis.
PH. sic sine.
Potin' es vt mihi molestúsne sies? ST. quid Astaphylitium est?
AS. Meritò ecastor tibi succenset. PH. egon'? atque isti etiam parum
Male volo. ST. ego mea voluptas, si quid peccaui prius
* Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi rides: spice
PH. Manus vetat priusquam penes sese habeat, quicquam credere.
Puero opu'st cibus, opus est matri autem, quæ puerum lauit.
Opus nutrici autem vtrem vt habeat veteris vini largiter,
Vt dies, noctéisque potet. opu'st igne, opus est carbonibus.
Fasciis opus est, puluinis, cunis, incunabulis.
D Oleum opus est, farina puero opus est, opu'st totum diem.
Numquàm hoc vno die efficiatur opus, quin opus semper fiet.
* Non enim possunt militares pueri setanio educier.
ST. Respice ergo, accipe hoc, quî istuc execficias opus. PH. cedò,
Quamquam parum est. ST. addam minam adhuc istic postea.
PH. parum est.
ST. Tuo arbitratu, quod iubebis, id dabitur. da nunc sauium.
PH. Mitte me, inquam: odiosus es. ST. nihil fit, nõ amor. teritur dies.
Plus decem pondo amoris pauxillisper perdidi.
PH. Accipe hoc, atque auferto intrò. STRAB. vbi amica mea est
gentium?
Neque ruri, neque hîc operis quicquam factũ. corrumpor situ.

Ita miser cubando in lecto hîc exspectando obdurui. A
Sed eccam video. heus amica quid agis? ST. quis illic homo?
PH. Quē ego mecastor magis amo, quàm te. ST. quā me? quomodo?
PH. Hoc modo, vt molestus ne sies. ST. iam abis postquā aurū habes.
PH. Condidi intrò quod dedisti. ST. adest amica. te alloquor.
PH. At ego ad te ibam. ST. ad me? delicia. PH. hercle verò seriò.
ST. Quamquam ego tibi videor stultus. gaudere aliqui me volo.
Ne quicquam es bella, malo tuo nisi simitu ego aliqui gaudeo.
PH. Vin te amplectar, & sauium dem? ST. quiduis face. gaudeam.
ST. Meósne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?
Mortuum hercle me esse satius. Abstine hoc mulier manum.
Nisi si te mea manu bina in machæra vis & hunc mori. B
PH. Nihil φλυαρῶν satius est miles, si te amari postulas
Auro, haud ferro deterrere potes me. amet Stratophanes.
ST. Quî, malum, bella aut faceta es, quæ ames hominem istiusmodi?
PH. Venítne in mentem tibi quod verbum in cauea dixit histrio,
Omnes homines ad suum quæstum callent nec satis vident.
ST. Hunccíne hominem te amplexari, tam horridū atque squalidum.
PH. Quamquam hic horridus est, quamquam hic squalidu'st, at est bellus mihi.
ST. Dedin' ego aurum? PH. mihi? dedisti filio cibaria.
ST. Nunc si hanc tecum esse speras, alia opu'st auri mina.
ST. In malā rem i, & magnam. ST. magno opere serua tibi viaticum. C
Quid ista debet nisi tria? ST. quæ triá nam? ST. vnguenta, noctem, sauium.
Par pari respondet. verùm nunc saltem si amas eam,
Tū mihi nonnihil de tuis deliciis compasticis. ST. abi, abi. consultam istuc mi homo
Caue faxit volnus tibi iam, cui sunt dentes ferrei.
Vulgò ad se omneis intromittit. abstine istac tu manum.
STR. Iam hercle iam magno tu vapulas vir strenuus.
ST. Dedi ego huic aurum. ST. at ego argentum. ST. at ego pallam & purpuram. D
ST. At ego oueis, & lanam, & alia multa, quæ poscet, dabo.
Melius te minis certare mecum, quàm minaciis.
PH. Lepidus ecastor mortalis. Strabax mi, perge obsecro.
Stultus, atque insanus damnis certant. nos saluæ sumus.
STRAT. Age prior tiro, da aliquid. ST. immò tu prior perde, & peri.
ST. Hem tibi talentum argenti, Philippicum est, tene tibi.
PH. Tanto melior. noster esto: sed de vestro viuito.
ST. Vbi est, quod tu das? solue zonas. PH. prouocatur. ST. quid times?
STR. Tu peregrinus: hîc habito: timeo meas: non ego ambulo.
Pecua ad hanc collo in crumena ego obligata defero.
ST. Quid dedi, vt distrinxi hominē. STR. immò ego verò qui dedi.

I nunc

A PH. I nunc intrò amabo, & tu ergo hac mecum. STRAB. tueris mecum quidem.

ST. Quid tu? quid ais? cum hoccine? MIL. ego posterior dedi.

PH. Tu dedisti, hic iam daturus est. istuc habeo, hoc expeto.
Verùm vtrique mos geratur, amborum ex sententia.

ST. Fiat vt rem natam video, hoc accipiundum est quod datur.

STR. Meum quidem te lectulum certè occupare non sinam.

PH. Lepidè æcastor aucupaui, atque è mea sententia.
Meámque vt rem voluistis gestam, vestram rursus bene geram.
Verùm amabo, si quid animatus facere, fac iam vt sciam.
Veneris causa applaudite, eius hæc in tutela est fabula.
B Spectatores bene valete, plaudite, atque exsurgite.

MEO MIHI MORE FERO SVPPL. D.] non est, inquit miles, mihi nouum quod facio, sed vsitatum, quod fero, supplicium, ad amicam meam damnis, id est, quod eam placo damnis, & detrimentis meæ rei familiaris. vulgati nonnulli, & manuscripti libri, qui habent partim, *eo mihi amare*, partim, *eo mihi amore*, mendosi sunt. Ea lectio, quam secuti sumus, ex antiquæ scripturæ vestigiis expressa est, & probabilem sententiã habet. NIMIVM SÆVVS] nimis sæuum, & asperum te præbes. Virg. lib. 6. *Na sani magna sacerdos*. SIC SINE] sine me meo modo, & arbitratu sæuire. POTIN' ES VT M. M.] potésne, id est, non potes te continere, quin mihi molestiam non exhibeas? ASTAPHYLITTIVM] nomen est bis deminutiuum ab Astaphio, Græcorum consuetudine. Nam ab Astaphio fit Astaphylium: deinde ab Astaphylio Astaphylittium. blandiendi autem vim, & locum obtinent nomina deminutiua. ATQVE ISTI ETIAM P. M. V.] ego verò isti non ita irata sum, vt meretur. SI MIHI RIDES: SPICE] sic emendat Adr. Turneb. lib. 11. cap. 21. Aduers. nisi quòd *spice* retinet, ego autem *spece* edendũ curaui. neque video quo modo aliter legi possit. *specio* autem antiquum verbum, id est, C video, aspicio, cerno. Lege Festum in voce, *spectio*, & *spectus*. Varro. lib. 4. speculum à speciando, quòd ibi speciant, id est, aspiciunt. LAVIT] lauat. Nam etiam veteribus vsitatum fuit lauo, is, it. in tertia inflexione. FASCIIS] ad inuolucra pueri vincienda, & astringenda. INCVNABVLIS] cunarum instrumentis, & ornamentis. NON ENIM P. M. P. SETANIO ED] non enim possunt militũ filij cepis viuere. setania cæpæ genus est. Plinius lib. 19. cap. 6. nonnulli legunt *setanio*. setanius autem panis purus, & cribro purgatus. Turneb. lib. Aduers. 11. cap. 20. *non enim possunt militares pueri & à via edutier*, & ita explicat. Canes non tantùm de domini culina, & mensa pascuntur, sed etiam à via pascuntur. errantes enim quidquid repetiunt, vorant per vias: sed non item pueri militares. Camerarius edidit, *& auio educere*. vnde quæ sententia trahi possit, non dispicio. vide, & qui legunt, vt alij, *edutier*. EXEFFICIAS] perfectè efficias. PAVXILLISPER] per particulas. ita Nonius. sed versus videtur claudicare. FACTO] facio. DELICIA] Nonius. delicia, numero singulari, quod aut rarum est, aut singulare. Plautus. *mea voluptas, mea delicia?* GAVDERE ALIQVI] gaudere aliqua ratione, seu aliquo, modo seu aliqua re. NEQVIQVAM ES B.] frustra bella es, nisi ego vna tecum aliquo pacto gaudeo. *malo tuo*, dixit vrbanè, pro, *bono tuo*. GAVDEAM] id est, mihi placeat & iucundum sit. MORTVVM D HERC. ME ESSE S.] *esse*, non est in libris neque vulgatis, neque manuscriptis. quod desideratur, vt rectè coniecisse mihi videtur Adr. Turneb. eod. lib. & eod. cap. Scaliger autem, *sit*. potiùs quàm, *esse*, recipiendum existimabat: hoc modo. *Mortuum hercle me sit satius est*, &c. HOC] ab hoc viro. noli hunc virũ amplexari, neque tangere. φλυαρεῖν] nugari, nugas agere. AVRO, HAVD FERRO] Ennius, *Auro, non ferro, vitam cernimus vterque*. in amore plus aurum pollet, quàm ferrum. Qúin etiam in re militari aurum plus interdùm potest, quàm ferrum: non longè exempla petantur. plures vrbes expugnauit auro Philippus, quàm ferro. Itaque cùm dixisset ei quidam, castellum nescio, an esset inexpugnabile, quæsiuit ab eo, an non ad id ascendere posset asinus auro onustus. significans nullum locum quantumuis munitum, auro non expugnari posse. M. Tullius lib. 1. epist. ad Attic. *Atque in eo non auctoritate, neque gratia pugnax, sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in qua modò asellus onustus auro posset ascendere*. Horat. oda. 16. lib. 3. *Aurum per medios ire satellites, Et perrumpere amat saxa, potentius Ictu fulmineo. concidit auguris Argiui domus ob lucrum Demersa exscidio. diffidit vrbium portas vir Macedo, & subruit æmulos Reges muneribus*. AMET STRATOPHANES] amet me Stratophanes, si se amari postulat, non ferro timeat. QVÌ MALVM] malùm interiectio est, vt suprà. *quì* autem id est, qua ratione, quam ob causam, seu quo pacto. VENÍTNE IN M. &c.] an venit in mentem, &c. hoc est, vt vulgò loquimur, an non venit in mentem, &c. CALLENT, ET SATIS VIDENT] callidi sunt, & satis sapiũt,

LOCI EX XLI.

AMISSIS PLAVTI COMOEDIIS, A GRAMMATICIS LATINIS CITATI.

ACARISTVDIVM. SV-
spicari, vt opinor, licet, esse ἄχαρι studium.

1 Quam ego tãta pauperaui per dolum pecunia.

ADDICTVS.

1 Sed enim Saturionẽ, & Addictum, & tertiam quandam, cuius nunc mihi nomen non suppetit, in pistrino eum scripsisse, Varro & plerique alij memorię tradiderunt.

2 Opus facere nimiò quàm dormire mauolo, veternum metuo.

AGRICVS.

1 M. Varro in libro de Comœdiis Plautinis primo actu verba hæc ponit: Nam nec Gemini Lenones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec bis compressa, nec Bœotica vnquã fuit, neque adeò Agricus, neque Commorientes, sed M. Acutici.

AMBROICVS.

1 Quasi lupus ab armis valeo, clunes infractos gero.

ANVS.

ARTAMON.

1 Nunc mihi licet quiduis loqui, nemo hic adest superstes.

ASTRABA.

1 Est autem astraba, vehiculũ, παρὰ τὸ μὴ στρέφεσθαι, quo titulo & Plautus fabulam inscripsit, in qua mulieres in eiusmodi vehiculis inductæ.

2. Legerat ille, apludam veteres rusticos frumenti furfurẽ dixisse: idque à Plauto in Comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba inscripta est, positũ esse.

3 Apludas frumenti furfures dicunt rustici veteres. hoc in antiquis inuenitur, quorum in dubio est authoritas: quamquam & Plautus in Astraba fabula ita dixerit, cuius incertum est, an sit ea Comœdia, atque ideo versus eiusdem ponere supersedimus.

4 Sequere, adsequere, Polybadisce, meam spem cupio consequi. Sequor hercule quidem: nam libenter mea spe rata consequor.

5 Axitiosæ annonã caram è vili concinnant viris.

6 Quasi tellenon aut pilũ Græcum reciproces plana via.

7 Cum incuriosum locaretur, terebratum quidem pertundis.

8 Dare pedibus protinam sese ab his regionibus.

BIS COMPRESSA BOEOTIA.

1 Vt illum dij perdant, primus qui horas repperit,
Quíque adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero vterus hic erat solariũ
Multo omnium istorum optumum & verissimum,
Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non estur, nisi soli lubet.
Itaque adeò iam oppletum'st oppidũ solariis,
Maior pars populi aridi reptãt fame.

CÆCVS, SIVE PRÆDONES,

1 Spectaui ludos magnificè atque opulenter.

2 Plure altero tanto, quãto eius fundus est velim.

3 Peregrè est.

4 Velim te arbitrari factum. R. sedulum est, submouentur hostes, remouentur lapides.

5 Nihil feci secus, quàm me decet.

6 Quis tu es, qui ducis me? Mu. Perij hercle, Afer est.

7 Nihil quicquam factũ nisi fabrè, nec quicquam positum sine luco auro, ebore, argento, purpura, picturis, spoliis, tum statuis.

8 Neque eam à me inuito vmquam abduces.

CALCEOLVS.

1 Molluscam nucem super eius dixit impendere tegulas.

CARBONARIA.

1 Secundum ipsam aram, aurum abscondidi.

2 Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.

3 Sic ego pernam, sumen, sue, spectile, callum, glandia.

CHRYSALVS.

1 Fortè ego vt in stega consederam.

CLITELLARIA.

1 Quid? tuam amicam times ne te manulea caiet?

COLAX.

1 Colacem esse Næui & Plauti veterem fabulam.
2 Batiolam auream, octo pondo habebat, accipere voluit.

COMMORIENTES.

1 Synapothnescontes Diphili Comœdia est,
Eam Commorietes Plautus fecit fabulam.
2 Saliam in puteum præcipes.

CONDALIVM.

1 Tam crepusculo fere vt amet, lampadas accendite.

CORNICVLARIA.

v. cod. Diomed. Facete olãt ędes Arabicæ.

1 Olunt ædes Arabicas.
2 Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio.
3 Latrocinatus annos dece mercede.
4 Pulcrum & luculentũ hodie euenit prælium.
5 Litaueram, Lauernam ni furis scelerascit manus.
6 Qui amant ancillam meam Sedulium oculitus.
7 Te obsecro Lyde pileum meum, mi sodalis, mea salubritas.
8 Millies aduetu, quem circumeunt ludentes.
Quid cessamus ludos facere? Circus noster ecce adest,

DACHARIA. Sed emendari video, vt fiat Bacharia.

1 Quis est mortalis tanta fortuna affectus vmquam,
Quàm ego nunc sum? cuius hæc ventri portatur pompa?
Vel nunc, qui mihi in mari acipenser latuit antehac,
Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

DYSCOLVS.

1 Virgo sum, non didici verba nupta dicere.

FOENERATRICIVS.

probè. v. prouè.

1 Quæ ego populabo propere.

FRETVM.

1 Hoc illud est,
Quod arietini responsum magnis ludis dicitur.
Peribo, si non fecero: si faxo, vapulauero.

FRIVOLARIA.

1 Commodo dictitemus.
2 Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris.
3 Vbi rotarij estis? en sunt. vbi accensi? ecce.
4 Naue agere oportet, quod agas, non ductarier.
5 Sequimini me hac sultis legiones omnes Lauernæ.
6 Superabóque omnes argutando præficas.

7 Tunc papillæ primum sororiabat: illud volui dicere, fraterculabant.

FVGITIVI.

1 A grege specta, vide viuices quantas, iam inspexi quid essent.

GESTIO. Animaduerto emendari, vt fiat Restio.

1 Cerastribula, vt de lumbo obscœnabis.

HORTVLVS.

1 Præco ibi assit cum corona, cuique liceat veneat.

LENONES GEMINI.

1 Dolet hic puellus sese venũ ducier.

LIPARGVS.

1 Nihil moror mihi fucum in aluo, apibus, qui peredit cibum.

MEDICVS.

1 In conspicilio asseruabam pallium.
2 Parasito cum virgis caseum radi potest.
3 Domi reliqui exoletam virginem.

MOECHVS.

NERVOLARIA.

1 Scobinam ego illam actutũ adrasi.
2 Prohibent quòd mœnia, alia vnde ego fungor in ea.
3 Producte prodigum esse in amatorem addecet.
4 Vinum sublestissimum.
5 Insanum valde vterque deamat.
6 Diobolares, scheniculæ, miraculę.
7 Scrátiæ, scrupedæ, scritabillæ, tantillæ.
8 Non quasi vt hæc sunt hic limaces, liuidæ.
9 Stratex, scrupedæ, stratiuolæ, sordidæ.

PATINA, SEV PATINARIA.

1 Nam quid illæ nunc diutius remorantur remeligenes?

PARASITVS PIGER.

1 Domum ire cœpit tramite dextra via.
2 Migro hinc inde; bene potus primo crepusculo.
3 Ambo magna laude lauti, postremò ambo sumus non nauci.
4 Addite lopades, echinos, ostreas.

PHAGON.

1 Honos Syncerasto perit pernis gladio.

PHASMA.

1 Nec rectè si illi dixeris.
2 Eadem præcipio super rebus nostris loqui te.

PLOTINVS.

1 Nam coloratam frõtem ha betpetilis labris.

SATVRIO.

1 Catulinam carnem esitauisse, hoc est, comedisse Romanos, Plautus in Saturione

Saturione refert.

2 Retrahi nequitur quoquò progressa est semel.

3 Malè tibi euenisse video, glaber erat tamquam rien.

4 Succenturia, centum require, qui te delectent domi.

SCEMATICVS.

1 Nam pater tuus numquam cum illa etiam limabit caput.

SITELITERGVM.

1 Mulieres vxorculauit, ego noui, scio axitiosam.

TRIGEMINI.

1 Ni fugissem, medium credo præmorsisset.

VACCIAS. De quo verbo dubito: nam adducuntur alicubi hæc ex Plauti Bacchide.

1 Effer nasiternam cum aqua foras.

VIDVLARIA.

1 Nescio quid seruos è myrtera prosiluit.

2 Paupera hæc res est.

3 Apposita est clatendix? at ego dicam signi quid sit.

4 Animaduertite amabo, si vultis, vidulum hic apponite: ego seruabo quasi sequestro detis, neutri reddibo, donicum res diiudicata hæc erit.

5 Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, famem.

6 Eiusdem Bacchæ fecere nostram nauim Pentheum,

7 Nunc vt apud sequestrum, vidulum posiuimus.

8 Nunc seruos argentum à patre expalpabitur.

9 Malim moriri meos, quàm nunc mendicarier.

Boni ministrantur, illum nunc irridét mali.

10 Signum rectè comparebat, huius contendi anulum.

11 Quid multa verba? plurimum luctauimus.

12 Iube hunc insui culleo, atque in altum deportari, si vis annonã bonã.

13 Ibi vt piscabar fuscina, ici vidulũ.

LOCI ALII EX AMISSIS citati, non addito Comœdiæ nomine.

1 Agite nunc, subsidite omnes, quasi solent triarij.

2 Illud enim extemplò acceptum, me negato & filium.

3 Epeum, fumicum cocum.

4 Gauuit odiosus omni toti familiæ.

5 Licet vos abire curriculo.

6 Iam tibi tuis meritis crassus corius redditus est.

7 Dij bene vortant, tene cruminam, minuerunt triginta minæ.

8 NVLLAM REM citiorem apud homines esse, quàm famã, reor.

9 Stultus est aduersus ætatem & capitis canitudinem.

10 Corruspare tua consilia in pectore.

11 Nam modò mihi oculi cœcultãt, éstne hic noster Hermio.

12 Eiurauit militiam.

13 Sic me subes cotidie, quasi siber salicem.

14 Herbam do, cùm ait Plautus, significat, victum me fateor: quod est antiquæ & pastoralis vitæ indicium.

15 Iniit te numquam febris?

16 Neque muneralem legem, neque lenoniam, rogata fuerit nec ne, flocci facio.

17 Perfidiose captus, eo ædepol neruo ceruices probat.

18 Muriaticã video in vasis stãgneis, naricam bonam & cauatam, & tagnma quinas fartas conchas piscmatias.

19 Non ego te noui naualis scriba columbari impudens.

20 Occidamus, Plautus ponit, pro contrà cedamus.

21 Putitium Plautus dixit pro stulto.

22 Perediam & Bibesiam, Plautus finxit sua consuetudine, cùm intelligi voluit cupiditatem edendi & bibẽdi.

23 Persicum portum Plautus cùm ait, mare Euboicum videtur significare, quòd in eo classis Persarum dicitur stetisse non procul à Thebis.

24 Nihil deconciliare sibi, nisi qui Persicus sapis.

25 Olim huic puello se Venum ducier. puto esse versum ex Leonibus geminis 5.

26 Sacrum aut prophanum habeas, parui penditur.

27 Vlcerosam, compeditam, subuerbustam, sordidam.

28 Quia tibi suaso infecisti propudiosa pallulam.

29 Capulo proximos.

30 Glirium examina.

31 Nam coloratum frontem habet petilis.

32 Sed leno egredietur foras, hinc ex occulto sermonem satis sublegãm. Aulul.

33 Nec machæram audes dẽtes frendere.

34 Meam vxorem mittam catillatũ.

35 Floccipendo quid rerum geras.

36 Argentum hinc facite.

37 Confossiorem te faciam soricina nænia. Extat in Bacchidib. sc. Meãmne

38 Clandestinè, vt cæletur consuetudo.

39 Fortasse te amare suspicauere.
40 Instare factum.
41 Inimicus esto, donicum ego reuenero.
Extat in Pseud. act. I sc. vltima. Si de damnosis.
42 Quia sciebam pistrinum in mundo fore.
43 Pedibus, aduerbialiter.
44 Corpus tuum virgis inscribam.
45 Numquam ad ciuitatem venio, nisi cum infertur pepulum.
46 Scelerare manus, pro polluere, Plautinus sermo, hodie non in vsu.
47 Ipsa sibi auis mortem creat.
48 Capularis senex.
49 Pro laruatore circumferam.
50 Paupera est mulier.
51 Si qua forte cautio est, vbi cum hietare nondum in mentem venit.
52 Exite & ferte fustes priuos in manu.
53 In pellis periculum protenditur.
54 Cedite mihi.
55 Mecum habet pagus, morbus, æs.
56 Quid est hoc, rugat pallium, amictus non sum commodè.
57 Exi tu Daue, age.
Sparge, mundum esse hocce vestibulum volo.
Venus ventura est, nostra nolo hoc puluerer.
58 Termentum apud Plautum, detrimentum.
59 Vesperna apud Plautum, cœna intelligitur.

LOCI EX COMOEDIIS *quæ extant citati, qui hodie in nostris codicibus non inueniuntur.*

AMPHITRVO.

1 Optimo iure infringatur aula cineris in caput.
2 Næ tu postules matellam vnam tibi aquæ infundi in caput.
3 Herus Amphitruo occupatus.
4 Laruatus ædepol hominem miserum medicum quæritat.
5 Tu certè aut laruatus es, aut ceritus.
6 Vno vi labore exsoluat ærumnas duas.
7 Cuique me absente corpus vulgauit suum.
8 Animam comprime.
9 Nisi hoc ita factum est, perinde vt factum esse autumo, non caussam dico, verùm ne insimules probri.
10 Quasi aduenienti morbo medicati iuuenem.
11 Qui nequeas nostrorum vter sit Amphitruo decernere.
12 Prius ipse mecum etiam volo hic meditari.
13 Manifestum hunc obtorto collo teneo furem.
14 Ibi scrobes effodito duplos sexagenos in dies.

ASINARIA.

1 Hic aderit credo congerro meus, & collusor meus.
2 Pelle crebris perniciis.
3 Qui etiam me miserum famosum facit suis flagitiis.

AVLVLARIA.

1 Nec noctu nec diu quietus vmquã cam, nunc dormiam.
2 Homo ebriacus somno sanari solet.
3 Quin mihi olera cruda ponunt, halec danunt.
4 Vbi quamque pedem videbat, suppurabatur omnis.
5 Ego ecfodiebam in die denos scrobes.
6 Hic quidam peruicus custodem addidit.
7 Pro illis crocotis strophijs, sumtu vxorio.
8 Vt admemordi hominem.
9 Plautus in Aulularia Myrtã etiam fœminino genere dixit, & neutro.

CAPTEIVI.

1 Pileum quẽ habuit, diripuit, eúmque ad cœlum tollit.

CVRCVLIO.

1 Auctionem facio parasiticam.

CASSINA.

1 Perij, flacco habebit iam illic lumbos meos.
2 Intro ad vxorem, sufferámque meum tergum ob iniuriam.

CISTELLARIA.

1 Non quasi vt hæc sunt limaces liuidæ.
2 Qui nisi iteres, nimium is vægrandi gradu.
3 Prohibet diuitiis maximis, dote altili atque optima.
4 Et dolosi, idẽ conquinesce si isticce veto simul.
5 Expurgabo hercle omnĩa ad raucam rauim.
6 Quæ quasi carnificis angiporta purgitaris.
7 Pol accubiturã mater magis sum exercitate, quàm à cursura sum tardiuscula.
8 Illum amatorem tibi proprium futurum in vita.
9 Intro ad bonam meretricem, astare in via solum, prostibula sanè est.
10 Malum aufer, bonum mihi opus est.
11 Meminere officium suum.

12 Potin'

12 Potin' es tu homo facinus facere strenuum,
Aliorum est affatim qui faciant. sanè ego me
Volo fortem perhiberi virum.

13 Túne igitur mea matercula?

14 Cum extortis talis, cum crocotillis crusculis.

15 Germana mea sororcula.

16 Siquidem impares pro copia, pro tecula.

17 Datores bellissimi negotioli senecis vos soletis esse.

18 Adhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli.

EPIDICVS.

1 In latebras condas pectori penitissumè.

BACCHIDES.

1 Illa mea cognominis est.

2 Ecquis euocat cũ nasiterna & cum aqua istum impurissimum.

3 Quæ sodalem atque me exercitos habet.

4 Nam credo cuiuis excantare cor potest.

5 Vincla, virgæ, molle sæuitudo mala sit peior.

6 Cor meum, spes mea, mel meum, suauitudo, cibus, gaudium.

7 Limaces viri, qui atterant & consumant.

8 Nec cum quoquam alio acciperes mercedem annuam,
Nisi ab sese, nec cum quoquam limares caput.

9 Quibus ingẽs in animo vtibile est modicum, & sine vernilitate.

10 Cupido te conficit, ánne amor?

11 Prænestinũ opino esse, ita erat gloriosus.

Seruius Eclog. 8. paullo aliter hũc locum profert ad vs. Frigidus in pratis cãtando rumpitur anguis sic. n. habet. Nã tu quidem cuiuis excãtare cor facilè potes. & excantare magicis carminibus obligare exponit. non vt Nonius excludere. | Seru. 4. Æneid.

MOSTELLARIA.

1 Sine iuxta aram sedeã, & dabo meliora consilia.

MILES.

1 Siue animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.

2 Viden' oculis tu illam venaturam facere, atque aucupium auribus.

3 Modicè sapis.

4 Itáne nos nostrámque familiam habes exercitam?

MERCATOR.

1 Noctúque & diu vt viro subdolassis.

PSEVDOLVS.

1 Itur ad me.

2 Pecus neutro & masculino.

3 Ni carcerem effregeritis vestram domum.

POENVLVS.

1 Quæ est illa auis?

PERSA.

1 Theatrum lepidum cum decora schema.

RVDENS.

1 Quid murmurillas tecum, & te discrucias?

2 Quo in loco sis nescius, nescias pessumus.

3 Ollas abstollas.

STICHVS.

1 Publicitus.

2 Fami, in datiuo casu.

TRINVMMVS.

1 Fulmentas iubeam supponi foco.

TRVCVLENTVS.

1 Dum abeam quodam, & vbi nihil cœpiam.

2 Factus sum extimus à vobis.

ALII LOCI A VARIIS autoribus ex Plauti Comœdiis quæ non extant, citati.

1 Nonius, Pauperauit.

ADDICTVS.

1 Gellius lib. 3. cap. 3.

2 Anonymus Virgilij interpres lib. 1. Georg. veternum.

AGRICVS.

1 Gellius, ibidem.

AMBROICVS.

1 Festus & Nonius, Clunes,

ANVS.

1 Gellius lib. 3. cap. 3.

ARTAMON.

1 Festus, Superstites. Helenius in 1. Epod. Horatij

ASTRABA.

1 Probus in vita Virgilij.

2 Gellius lib. 11. cap. 7.

3 Nonius, Apludas.

4 Varro de LL. lib. 5.

5 Idem libro 6.

6 Festus, Reciprocare.

7 Nonius, Exterebrare.

8 Idem, Protinam.

BIS COMPRESSA

1 Gellius lib. 3. cap. 3.

BOEOTIA.

1 Idem eodem libro & capite.

CÆCVS, SIVE PRÆDONES,

1 Charisius lib. 2. Opulenter.

2 Ibidem, Plure.

3 Ibidem, Peregrè,

4 Ibidem, Sedulum.

5 Ibidem, Secus.

6 Ibidem, Mu.

7 Ibidem, Fabre.

8 8 Ibidem, Inuito.

CALCEOLVS.

1 Macrob. lib. 3. Sat. cap. 18.

CARBONARIA.

1 Priscianus, lib. 10.
2 Nonius, Patibulum.
3 Festus, Spectile.

CHRYSALVS.

1 Ignotus Grammaticus ad Calcidium.

CLITELLARIA.

1 Fulgentius in expositione Virgilianæ continentiæ Caiatio. Caieta.

COLAX.

1 Terentius in prologo Eunuchi.
2 Nonius, Batiola.

COMMORIENTES.

1 Terentius in prologo Adelphorum.
2 Prisc. lib. 6.

CONDALIVM.

1 Varro de LL. lib. 6.

CORNICVLARIA.

1 Diomedes lib. 1. Oleo.
2 Varro de LL. lib. 6.
3 Nonius, Latrocinari.
4 Idem, Luculentum,
5 Idem, Lauerna.
6 Idem, Oculitus.
7 Idem, Pileus.
8 Varro de LL.

DACHARIA, VEL BACHARIA.

1 Macrob. lib. 4. Saturn. cap. 16.

DYSCOLVS.

1 Festus, Nupta verba.

FOENERATRICIVS.

1 Diomedes lib. 1. de impersonalibus.

FRETVM.

1 Gell. lib. 3. cap. 3.

FRIVOLARIA.

1 Char. lib. 2. Commodò.
2 Prisc. lib. 6. Festus, Querquera.
3 Varro de LL. 6.
4 Festus, Nauus.
5 Idem, Sultis.
6 Nonius, Præficæ.
7 Festus, Sororiare.

FVGITIVI.

1 Varro de LL. 6.

GESTIO, VEL RESTIO.

1 Idem ibidem.

HORTVLVS.

1 Festus, Sub corona venire.

LENONES GEMINI.

1 Prisc. lib. 6. Gell. lib. 3. cap. 3.

LIPARGVS,

1 Priscianus lib. 10.

MEDICVS.

1 Nonius, Conspicilium.
2 Idem, Caseum.
3 Prisc. lib. 10.

NERVOLARIA.

1 Varro de LL. lib. 6.
2 Festus, Mœnia.
3 Idem, Prodigere.
4 Idem, Sublesta.
5 Nonius, Insanum.
6 Varro de LL. lib. 6.
7 Idem ibidem.
8 Idem ibidem.
9 Gell. lib. 3. cap. 3.

PATINA,

1 Festus, Remeligenes.

PARASITVS PIGER.

1 Varro de LL. lib. 6.
2 Idem ibidem.
3 Festus, Nauci.
4 Nonius, Lopades,

PHAGON.

1 Varro de LL. lib. 6.

PHASMA.

1 Festus, Nec.
2 Idem, Super.

PLOTINV.

1 Nonius, Petilis,

SATVRIO.

1 Festus.
2 Idem, Nequitum.
3 Rienes.
4 Succenturiare.

SCEMATICVS.

1 Nonius, Limari,

SITELITERGVM.

1 Varro de LL. lib. 6.

TRIGEMINI.

1 Gell. lib. 7. cap. 9.

VACCIAS. *

1 Ignotus grammaticus ad Calcidium.

VIDVLARIA.

1 Priscianus lib. 4.
2 Idem lib. 5.
3 Idem eodem libro.
4 Idem li. 6. & 13. Nonius. Reddibo.
5 Idem lib. 6.
6 Idem lib. 7,
7 Idem lib. 10.
8 Nonius, Expalpare.
9 Idem, Mendicarier.
10 Idem, Contendere.
11 Idem, Deluctaui. vel Eluctaui
12 Ignotus gram. ad Calcidium
13 Nonius, Icit.

LOCI EX AMISSIS citati, amisso Comœdiæ nomine.

1 Varro de LL. lib. 4.
2 Idem lib. 6.
3 Idem ibidem.
4 Idem ibidem.
5 Festus, Curriculo.
6 Idem, Corius.
7 Idem, Crumina.
8 Idem, Citior.
9 Idem, Canitudo.

10 Idem,

10 Idem, Corruſpari.
11 Idem, Cæcultant.
12 Idem, Eiurauit.
13 Idem, Fiber.
14 Idem, Herbam do.
15 Idem, Inuit.
16 Idem, Muneralis lex.
17 Idem, Neruum.
18 Idem, Narica.
19 Idem, Naualis ſcriba.
20 Idem, Occidamus.
21 Idem, Putitium.
22 Idem, Peredia.
23 Idem, Perſicum.
24 Idem, ibidem.
25 Idem, Puellus.
26 Idem, Profanum.
27 Idem, Subuerbuſta.
28 Idem, Suaſum.
29 Nonius, Capulum.
30 Idem, Glis.
31 Idem, Frons.
Ex Aulul. 32 Idem, Legere,
33 Idem, Frendere.
Fulgentius in expoſitione ſermonũ antiquorum ad Grammaticũ Calcidiũ.alias. Claudium. 34 Ignotus gram.ad Calcidium.
35 Idem ad eundem.
36 Donatus in Phormionem.
37 Idem in Eunuchum.
38 Idem in Adelphos.
39 Idem in Hecyram.
40 Idem in Andriam.
41 Chariſius lib.2.Donicum.
42 Idem ibid. In mundo eſſe.
43 Idem ibid. Pedibus.
44 Seruius in 1.Æneidos.
45 Idem ibidem.
46 Idem in 3.
47 Idem in 6.
48 Idem in 6.& 11.
49 Idem in 6.
50 Idem in 3. & 12.
51 Diomedes lib.1.
52 Helenius in lib.2.Serm.Sat.4.
53 Idem in lib.1.Serm.Sat.6.
54 Phocas.
55 Macrob.lib.5.Sat.cap.19.
56 Gellius lib.18.cap.12.
57 Idem eodem in loco.
58 Feſtus, Terminum.
59 Idem Veſperna.

VERBA EX COMOEDIIS quæ extant citata, quæ hodie in noſtris codicibus non inueniuntur.

AMPHITRVO.

1 Nonius, Aula.
2 Idem, Matella.
3 Idem, Occupatus.
4 Idem, Laruatus.
5 Idem ibidem.
6 Idem, Nixum.
7 Idem, vulgauit.
8 Idem, Anima.
9 Idem, Autumo.
10 Idem, Laruatus,& Aduenire.
11 Idem, Decernere,
12 Idem, Meditari.
13 Idem, Furtum.
14 Idem, Scrobes. Seruius in 2. Georg.Item Priſc.lib 5.&c.7.

ASINARIA.

1 Nonius, Gerræ.
2 Idem, Perniciis.
3 Idem, Famoſus.

AVLVLARIA.

1 Nonius, Diu,
2 Idem, Ebriacus.
3 Idem, Halec.
4 Idem, Pedis.
5 Idem, Scrobes.
6 Idem, Peruico.
7 Idem, Strophium.
8 Gellius lib.7.cap.9.
9 Porphyrio in libro 2. Carmin. odam 38.

CAPTEIVI.

1 Nonius, Pileum.

CVRCVLIO.

1 Ignotus gram.ad Calcidium.

CASINA.

1 Nonius, Deflaccare.
2 Idem, Sufferre.

CISTELLARIA.

1 Varro LL.lib.6.
2 Feſtus, Vægrandis.
3 Nonius, Altilis.
4 Idem, Conquiniſcere.
5 Idem, Rauis.
6 Idem, Angiporta.
7 Idem, Curſura.
8 Idem, Proprium.
9 Idem, Proſtibula.
10 Idem, Opus eſt illam rem.
11 Idem, Accuſatiuus pro genitiuo.
12 Gellius lib.7.cap.10.
13 Priſcianus lib.3.
14 Idem libro eodem.Feſtus, Crocotillum. Idem, Todi.
15 Priſcianus lib.3.
16 Idem ibidem.
17 Idem lib.3.&c.6.
18 Idem lib.3.

EPIDICVS.

1 Chariſius lib.2.Penitiſſumè.

BACCHIDES.

1 Seruius in 6.Æneid.
2 Feſtus, Naſiterna.
3 Nonius, Exercitum. Chariſius lib.2. Atque.
4 Idem, Excantare.
5 Idem, Sæuitudo.
6 Idem, Suauitudo.
7 Idem, Limari.

8 Idem ibidem.
9 Idem, Modicum.
10 Idem, Cupido: & Seruius 4. Æneid. ad verſ. turpique cupidine captos.
11 Idem, Opino.

MOSTELLARIA.

1 Seruius 9. Æneid. ad verſ. Sacrata valle ſedebat. in eius libri initio.

MILES.

1 Nonius, Hilaritudo.
2 Idem, Venatura.
3 Idem, Modicè.
4 Ignotus gram. ad Calcidium.

MERCATOR.

1 Nonius, Diu.

PSEVDOLVS.

1 Donatus in Andriam.
2 Chariſius lib. 1.
3 Seruius in 1. Æneid.

POENVLVS.

1 Seruius in 8. Æneid.

PERSA.

1 Priſc. lib. 6.

RVDENS.

1 Nonius, Murmurillum.
2 Idem, Neſcius. Gell. lib. 9. cap. 12.
3 Diomedes lib. 1.

STICHVS.

1 Chariſius lib. 2.
2 Idem ibidem.

TRINVMMVS.

1 Nonius, Fulmentum.

TRVCVLENTVS.

1 Nonius, Cœpere.
2 Priſcianus lib. 5.

IVSTI LIPSII ANTIQVÆ LECTIONES IN QVIBVS VARIA PLAVTI LOCA ILLVSTRANTVR, aut emendantur.

EX ASINARIA

Scena, Siccine hoc fit. pagina huius libri 91. c.

Sordido vitam oblectabas pane, in pannis inopia.

Lego vnita voce, *inpannis, inopia.* Inpannē vocat, qui caret pannis: Inopiā, antiquè pro inopem. Ita poëta vetus apud Nonium, de pānibus dixit, nō vt Nonius ſomniat diuiſim, de pannibus, pro pannis.

Scena, Vbi ego nunc. pag. 101. a.

Placidè ergo vnumquidque rogita, vt acquieſcam.

Vaticani, *vnumquidque derogita.* voce compoſita, vt deiuuare apud Plautū, demorare apud alium neſcio quem poëtam.

Scena, Vbi ego nunc. pag. 102. d.

Nam ſi huic occaſioni tempus ſeſe ſubterduxerit,
Numquam adepol quadrigis albis indipiſcet poſtea.

Hæreo in his quadrigis albis. Nam eas honoris tantùm inſigne fuiſſe ſcio, atque ita Platonem à Dionyſio Tyrāno quadrigis albis exceptum in in Plinio legimus: & in altero poëta, *equis pracurreret albis.* At hic aliquid de celeritate ſentētia poſtulat. In Roueriano codice margini aſcriptum erat, *quadrigis argis.* In Lāgij noſtri, *quadrigis albis.* Mihi ſuſpicio eſt ne ſcribēdū ſit, *quadrigis ſi abit.* vt fefellerit ſcriptores confuſa ſcriptura, *quadrigis ſabit.* quadrigis abire, curriculo fugere, & ſimilia, valēt prouerbiali ſermone, numero & celeriter abire, fugere. Plautus Pœnulo, *Niſi ego illum iubeo quadrigis curſim ad carnificem rapi.* Aulularia, *Quod herus iubeat, citis quadrigis citius properes perſequi.* Amphitr. *Quadrigas ſi nunc inſcendas Iouis numquam effugies infortunium.* De hoc ita iudico, ſic tamen vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocari permittam.

Scena, Quid hoc eſt negotij. pag. 109. d.

Iamnūc ſecūdamihi facis ſcribam huic te capitulo hodie factiurum ſatis pro iniuria.

Forte legendum, *ſecundas mihi facis.* Secundas facere, aut ſecūdas agere, quid ſit, docet Senec. III. de Ira, *Optimum iudicauit, quidquid dixiſſet ſequi, & ſecundas agere. Non tulit Cælius aſſentientem,* &c. Tractum à comœdis primis & ſecundis.

Scena, Cur me retentas. pag. 121. d.

Hirundinem, monedulam, paſſerculum, putillum.

Optimus ille Vaticanus, *Monerulam.* quam ſcripturam ſolicitare mihi ſanè religio ſit. Nam antiquos ſcilicet R pro D. vſitaſſe, Aruocatos, Arfines, Arfari. vt Priſcianus adnotat.

Eadem Scena. pag. 122. b.

Quem te autem nominem Deum? LE. fortunatam atque obſequelam.

Vatic. *atque obſequentem.* Eleganter: ſeruus vocari ſe fortunam vult, & quidem quia obſequebatur amori & voluntati heri ſui, cognomento Obſequētem. Colebatur autem Romæ fortuna Obſequens: eōque alluſum eſt.

ibidem. c.

Dabuntur, animo ſis bono, facile exoptata obtingent.

In verbo notiſſimo non temerarium eſt quod variant libri. Optimus Vaticanus, *face, exoptata,* alius, *facie, exoptata.* Equidem pignus in omnes fortunas meas dederim, Plautum ſcripſiſſe, *faciem exoptata obt.* antiquè, pro, faciam. Veteres faciem, dicem, pro faciam, dicam, ſcripſiſſe auctor Quinctil. lib. 1.

Scena. Ain' tu. pag. 125. c.

Quid fatere? DE. me ex amore huius corruptum eſſe oppidò.

Vatic. optimus, *correptum eſſe.*

Aſinaria, cùm anus moroſa & difficilis egenū amatorē expuliſſet, amica diſcēdentē illum Lacinia

cinia retineret, sic legimus,

PH. *Quo nunc abis? quin tu hic manes?* AR. *mox si voles manebo.*

Deprauatè. Nam adolescentem aliquid de nocte dixisse patet statim ex sequenti versu quem Libanus subiecit, *Audin' tu hunc opera vt largus est nocturna?* Itaque citra controuersiam Plautus scriptú reliquit, *Nox si voles manebo.* Nox ἀρχαϊκῶς, pro noctu. cuius vocis insolentia loco fuit deprauando. veteres ita locutos discimus ex Agellij indice lib. x. Noctium cap. 1. *Hesterna noctu rectè an cum vitio dicatur: itémque quód x. viri in x i i. tabulis Nox pro Noctu dixerunt.* Caput autem ipsum quo id pluribus docuit Agellius, etsi vna cum libro periit: tamen verba ex x i i. quę ille in mente habuit, repperi apud Macrobium, qui eiusmodi multa vtenda ab Agellio sumsit, si fatetur, furatus est, si negat. li. 1. Satyr. *Si nox furtum factum essit, si im alius occisit, iure cæsus esto.* Addam ex eadem scena aliud.

Argenti viginti minæ me modo ad mortem appulerunt,
quas hodie adolescens diabolus ipsi se daturum dixit.

Restituẽdum hîc aio nimium elegans genus dicendi, quod imperiti nebulones furcis eiecerãt. *quas h. a. diabolus ipsi daturus dixit.* Ita enim sine vlla litura Vaticani libri: & codex Langij nostri, *daturas dixit*, littera vna discrepans ab illis. Est autem purus putus Hellenismus, notus iis qui primoribus labris litteras Græcas gustarunt.

EX CVRCVLIONE.

Scena 1. pag. 263. a.

PA. *Nẽpe huic lenoni qui hic habitat?* PH. *rectè tenes.*
PA. *Nimis formido ne excidat.* PH. *odiosus es.*

Scribo *formido ne excidat.* Cum herus diceret, rectè tenes: seruus ludificans in verbo tenendi, nimirum, inquit, metuo ne elabatur.

Scena, Date viam. pag. 284. a.

Video tuum sodalem, argenti rogo uti faciat copiam,
Scires velle gratiam tuam noluit frustrarier.

lego, *Scire velle gratia tua, noluit fr.* id est, scires facile cum tua caussa velle, sed non posse. vide sequentia.

-----iacit volturios quattuor.
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem. Herculem
Iacto basilicum, propino magnum poculum.

Quis iste Hercules Basilicus? an vt Turnebus censet, talorum species in qua Hercules sculptus siue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vmquam vt regẽ pinxit? & non potius cum claua & pelle leonina? Arbitror ipse vitiatum ab interpunctione locum esse, & sic disting. *almam meam nutricem Herculem: iacto basilicum.* Cum enim in more esset vt qui talis luderent, deum aliquem propitium inuocarẽt, vt exempli caussa milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicã: Plautus egregiè in Parasito τὸ πρέπον seruans, facit ab eo Herculem inuocari, ab hac caussa. veteribus cum decumas Herculi pollucerent, epulum publicè præbere solemne fuit. Ad id epulum imprimis parasitos aduocari tamquam peculiares eius Dei seruos leges Græciæ sanxerant. Athen. li. 6. τὸ τοῦ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸν παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Ἐν Κυνοσάργει μὲν οὖν ἐν τῷ Ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν, ἐν ᾗ ψήφισμα μὲν Ἀλκιβιάδου λέγεται τ' ἐν αὐτῷ περὶ τῆς προσηγορίας οὕτως· τὰ δὲ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων. Simile apud Rom. obtinuisse ex Possidonij verbis apud Ath. & ex Plutarchi Crasso licet colligere. Itaq; cũ plerumq; vsu veniret, vt parasiti in tẽplo Herculis ex eius decimis pulchrè acciperentur: quis nõ fateatur ab homine parco, & vni vẽtri dedito rectè & facetè Herculẽ inuocatũ, cũ cognomẽto nutricis, quod ab eo sæpe nutriretur? Tantum est de Hercule nutrice. Sed quis Basilicus iactus? me iudice idem qui Venerius. Cum enim Græci magistrum vulgò βασιλέα dicerent: quid caussæ est, quin iactũ illum propriũ regi creãdo, Basilicum rectè vocarit? Quod alij Herculẽ basilicũ cõiunctim accipiũt, Latinę vt loquor, germanæ nugę. Quis volturius iactus? idẽ cũ Cane, quod enim is iactus (qui fiebat cũ quattuor tali pari situ in dorsũ subsilirẽt) infelix esset & rapax, videtur ei nomina quædã infausta & mali ominis indidisse animaliũ rapaciũ, vt canis, volturis.

EX CASSINA.

Pag. 312. c. Scena, Sequimini.

Nam peculi probam nihil habere addecet.
Clam viro: & quod habet partum, ei haud commodi est.

lego & distinguo, *& quod habet, partum ei haud commodè est.*

Scena, Non mihi licere. pag. 318. d.

Ita te aggerunda cerrituam aqua faciam probè,

lego, *cernuum.*

Scena, Face Chaline. pag. 332. c.

CL. *Tace Chaline.* CH. *cõprime istum.* CL. *imo istum.*

Mancus ab aliquot verbis est versus, idque numeri clamant. Censeri enim in trochaicis debet. Vaticani habent, *imò istum qui dicit dare.* Lego, *qui didicit dare.* Liberior paullo iocus est, vt solet Plautus. Cum alter seruus dixisset, cõprime istũ, ne obloquatur videlicet: alter id inimicè cõuertens, imò hũc, inquit, potius qui solitus est à puero dare: dandi verbum inter Priapeia est, conuenitque propriè in mulieres cùm dãt illud quod

Dent licet assiduè, nil tamen inde perit.

Hic etiam de viro qui muliebre officiũ functus,

Credo herclè hodie deuorabit sortes si attigerit.

Scribo, deuotabit.

Scena, Stultitia magna. pag. 347. a.

Non Matronarum est officium sed meretricum,

vt versus constet, legend. *matronarum o z. s. meretricium*, vt cunctatium hominium antiqui.

Scena, Nulla sum. pag. 349. d.

-----quid est nisi hac meraclo
Se vspiam percussit flore Libyco.

Quid iste flos Libycus? siculæ gerræ. haud dubiè scrib. *Flore Libero*, Totidem pænè verbis Ennius apud Fulgentium, *Hæc anus se sanctiunt flore Libero.* Meraclo, valet, meraculo, nisi placet legi *meraco*.

-----Neque se tuam neque se suam.
Neque viri vitam sinet in crastinam protolli;

Scribe, Sinere in.

Pag. 349. d.

In lepida illa fabula quam Cassinam Plautus inscripsit, cum mulierculæ mirum in modum libidinosum senem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus,

Nam nisi ex te scio quicquid hoc sit certo, iam tibi istuc
Cerebrum dispercutiam execrata, ludibrio pessima adhuc
quæ me habuisti.

Nec tamen dubito quin pro illo, *Execrata* Plautus scripserit *Excetra tu*, id est, vipera, maledictum me herclè satis conueniens in malas illas merces. vsus eodem est in Pseudolo. *En excetra tu, quæ tibi habes tot amicos tam probe oleo onustos.* quamquam & ibi plerique omnes libri, *Execrato*, aut *Execrata*, corruptè referant.

Scena sequenti. pag. 354. a.

----nunc quidem gladium ancilla
intus Caßinam habere ait qui me atque te interimat.

Omnes planè libri, *qui me atque te inuitet*: idque immutare sane religio sit, opinor inuitare eum dixisse pro isto, vitam tollere, vt poëta vetus apud Cicer. euitare, *Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari.*

Scena cuius initium, Si sapitis. pag. 357. a.

Sed eccum egreditur cum corona & lampade.
Meus socerus, compar, commaritus, villicus.

Apage illud, Socerus. Nam Olympio seni illi seruus profecto, non socer. Nisi animi fallor, *meus sociennus*. scriptum ἀρχαϊκῶς fuit. Sociennus valet socius. Plautus Amphitr. *Nam Amphitruonis sociennum me esse volui dicere.* Aulular. *ibo intrò atque illi socienno tuo iam interstringam gulam.* Iuuat vehementer coniecturam meam Roueri liber, qui *socius* refert glossema quasi illius. Et sanè locum lepidè dixerit, vti & comparem & cōmaritum. Quippe ambiebat ille senex, (ita fabulę argumētum est) cupidus & attentus ad rem faciendam, in famula diuidūda pro Socio Olympioni esse, & agrum illum communi impendio arare. Nec repugnabat sanè homo benignus, & minimè asper Olympio: nisi argutæ mulierculę supposititia Cassina illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum serò docuissent quàm verè ab Ennio scriptum esset, *Stultus est qui cupida cupiens cupienter cupit.*

Scena, Sensim superattolle. pag. 360. a.

quid est? O L. pectus mihi agit, nunc hæc cubito.

suspicor ἀρχαϊκῶς Plautum scripsisse, *mihi tagit*, pro tangit. & paullò pòst, qui bellè hanc tracto non tagit.

Scena, Neque quò fugiam. pag. 362. d.

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita irridiculum sumus ambo. lego, *irridiculo sumus ambo*: de se loquitur seruus, & de sene.

Vbi intrò hanc nouam deduxisti.

Vaticani, *Vbi intus h. n. deduxi.* rectè.

senex ad te decumbem.

Iidem, *abs te dec.* fortè, *siue abs te.* verba Olympionis ad falsam Cassinam.

Respecto identidem ne semel. Vatic. *ne senex.*

----Forem abdo, ne senex me opprimat.

scribend. Forem obdo;

-----age ancter.

quam debuisti, inde volo memorare quid est factum?

vetus Roueri, *Quomodo te habuisti.* Vaticani, vt vulgati, nisi quod *nicte*, pro *inde*. lego, *quando habuisti hinc te volo.* scriptū enim fuit, quando abuisti. habere propriè vsurpauit vt Græci interdum τὸ ἔχειν, & vt Petronius respondens argutæ epistolæ scortilli illius, *paralysim tamen cauere iubes: tamquam maior fieri poßit, quæ abstulit mihi, per quod etiam te habere potui.*

* *Adherat maximum.* *

lego, *Ah, erat.*

Sed cum cogito non habuis gladium, nam & esse frigidus
eloquere.

Ex Vatic. scribo, *nam esset frigidus.* M V. *eloquere,* S E R. *At pudet* M V. *num radix fuit?* Vatic. M V. *memini, radix fuit.*

Nimis tu quidem herclè immerita meo mihi hæc facis.

addēdę voces duę à Vatic. *herclè audax es immerito.*

Volo vt obuertam cubiti sim.

Totum locum ex vestigiis Rouer. libri lego, *tollo vt obuertam cubitißim: verbum nullum mutit. Surgo vt ineam, atque illi impingo fatuum.* M V. *perlepidè narras.* O L. *illa quasi fentis, &c.*

Continuo astanti pectus mihi pedibus percutit.

supplendus versus auctorib. Vatica. *Continuò in genua astanti.* Schema illud libidinis tangit te. Lucianus in Asino.

Scena, Maximo ego. pag. 366. d.

Vbi tu es qui colere mores Massylienses postulas?

Athenæus de Massyliensibus, ἀσχημονοῦσι δὲ οὗτοι διὰ τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς μαλακίαν, τρυφὴν διὰ γυναικοπαθοῦντες. ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθεν, πλεύσαις εἰς Μασσιλίαν.

Nunc tu si vis me proba est occasio *
Peristi herclè; age accede huc.

Vatic. *Nunc tu sine his subiectare me.* Restituo, *sine os subiectare me, proba est occasio. peristi herclè.* Sublectore os, est ludos, aliquem & iocumfacere. germanissima Plauti phrasis. Milite, *vt ludos?* M I. *quid ego vt sublecto os?*

EX EPIDICO.

pag. 404 c.

Falsò est Epidici initio in libris,

Corpulentior videre atque agilior. T H. *huic gratia.*

eámque scripturam non solùm sententia repudiat, sed pænè dicam natura rerum. Qui enim conuenit, vt vnus aliquis corpulentior fiat simul & agilior: immò tardior potius. Citra controuersiam igitur rectè vet. Rouer. *atque habitior.* Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilata epitome legimus, *habitior, pinguior.* Agellius etiam amans Plautinæ dictionis noctium IV. *Censores equitem eum vberrimum atque habitißimum viderunt.*

EX BACCHIDIBVS.

Scena amiciorem nunc. pag. 477. d.

Sed satin' ego animum mente sincera gero?
Qui ad hunc modum hic, hæc quæ futura fabulor?

Nōn dubitarim legere, *Satin' ego animi mentem sinceram.* Mens animi, vt Catullus. *Mens animi tantis fluctuat ipsa malis.* & Plautus Cistell. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum, ibi non sum.*

Scena,

Scena, 11.

Fiam vt ego opinor Hercules, tu autem Linus.
Vaticani disertim, *Eia! nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.*

EX MOSTELLARIA.

pag.572.c.

P H. *non potes tu cogere me vt tibi malè non dicas.*

In duobus Vaticanis hæc interseruntur, *Nouit herus me.* S E R. *suam pol culcitellam oportet.* P H. *si sobrius sis male non dicas.* quæ Germana Plauti verba esse ne Carneades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus solet. Nimirum cum Phaniscus dixisset notum se esse suo hero, alter seruus id verbi in nequiorem sententiam detorquens, Mirum, inquit, ni cultellam suam nouerit. Sic enim contumeliosè vocat eum quem intelligi vult hero officium noctu præstitisse, & pro culcita fuisse in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæsarem, qui delicium Nicomedis audiebat spondam interiorem regiæ lecticæ ab eadem caussa dixit.

EX MENÆCHMIS.

Scena, Ni mala. pag.596.b.

M E. *ecquid tu de odore possis siquid fortè olfeceris facere coniecturam? captum sit collegium augurum.*
corruptú esse arbitror, & persona insita legendú, *facere coniecturam?* P E. *captum sit collegiũ aug.* M E. *Agedum.* Roganti enim marito, ecquid diuinare de odore posset? præclarus ille augur, Egóne, inquit, non ipsum collegium augurum melius coniecturam fecerit.
Sequentem etiam versum,
Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam, quid olere abstines? potius est scribi, *quid olere abstines?*

Scena, Nulla est voluptas. pag.604.a.

Ego autem homo iracundus animi perditi.
Emendo, *animi periti.*

Scena sequenti. pag.606.b.

Adolescens quibus hic pretiis porci veneunt
Sacres sinceri nummos eos a me accipe.
distinguo & lego ex vestigiis librorum, *Sacres sinceri?* C Y. *nummo.* M E. *eũ a me a.* Approbat Plautus ipse infrà. *Audin' Menæchme? si me consulas, Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare. iubeas si sapias porculum afferri tibi.*

Ibidem.

Pro sanè loqueris, cum me appelles nomine.
scribo, *pro sano loqueris:* eleganter, vt Cæsar de bello Gallico, v. *Nihil cùm se absente pro sano facturum ratus, qui præsentis imperium contemsisset.* sed hæc leuiora, ille locus insignis & quasi notæ Opimianæ, Scena eadem.
M E. *támne ille ubiuit? ædepol haud mendacia Tua verba.* M E S. *exterior esse obseruato modo.*
quem non inuitis musis quà distinxi, quà correxi, *tua verba experiere esse.* M E S. *obseruato modo.*

Scena, Potin' vt quiescas. pag.615.b.

Potin' vt quiescas: si ego tibi hanc hodie probè.

quidam libri. *sic ego tibi.* alij, *sed ego.* scriptum fuit *sid ego.* more antiquo, addito d.

Ibidem.

Fecisti funus absenti me prandio
Cur ausus facere, cui ego æquè ac hæres haream?
Multarum litterarum vir Iunius noster, *æquè ac Eres haream,* leg. censuit. Erem interpretatur Erinaciam. Sed meo animo Vaticana lectione nihil verius, *æquè ac hæres eram.* Nam funeri iusta vt fiant, hæredis curatio est. Huc respiciens parasitus, cui de consumto prandio ægriùs erat, quàm olim Achilli de Patroclo interfecto: hem, inquit, vappa hominis, cur ausus tu sepelire hoc prandium & illi iusta facere, cum ego legitimus hæres nullus adfuerim? de prandio autem siue cena, vt de hereditate quapiam (siqui exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo.

Scena, Vt hoc vtimur. pag.620.c.

Vt hoc vtimur maximè more merum
Molestóque multum, atque vti quique &c.
emendo *more moro molestóque.* Plaut. Milite, *ego stulta atque mora multum quæ cum isto fabulem.* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum,* vitiosè referunt.

Scena, Vt ætas mea. pag.630.b.

Relinquere, vt ætas mala merx est, ergo. scribendum; *merx est tergo.*

EX MILITE.

Scena, Mihi ad enarrandum. pag.660.c.

Hoc oppidum Ephesus'st, idem est miles meus herus.
fortè leg *inde est miles.* vt significet eum Ephesium esse. *Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt; capiunt prædones nauim.*
videtur vox abesse, legendúmque, *id quod di volunt.* Sic enim in rebus subitis loqui solent.

Scena, Nisi hercle, pag.664.d.

Domi habet ortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Mirè variant libri. E Vatica. vnus, *omnes molis milificos:* alter, *omne olus milificos* Aldi editio, molis melifica. latet ὕπουλον vlcus.

-----Feriens femur.
Dextrum ita vehementer quod acta agrè suppetit.
puto verum, *quod tactu agrè.* pro tactui. vnus tamen Vatica. *quod ictu.*
Curre in obsidium perduellis, nostris præsidium para.
libri mei consentiunt cum Camerarij, *cor in obsidium.* Ex quo vir ille doctissimus & qui primus ad Plautum iuuandum signum sustulit, legit, *Cogo in.* Ego antiquam scripturam reponendam putem, *Corre in,* pro curre.

Scena, Nisi hercle. pag.665.b.

Tibi ego dico, anheritatus ne sis, heus te alloquor.
Monstrum verbi, quod consensu damnant libri veteres, qui habent, *Tibi ego dico anheriatus.* ex quo colligebat Turnebus, *an heri ius nescis.* Ego puto ἀρχαϊσμὸν in scriptura fuisse, legendúmque, *an heriatus ne sis.* Au, interiectio, vt litteratores nostri loquuntur, excitantis. Heriatus, interpretor, feriatus, prisca ratione scribendi H. ἀντὶ τοῦ F. &

contra. folus, foſtis, foſtia, pro holus, hoſtis: Quinctilianus notat: Fircus, pro Hircus, Varro: Felena, pro Helena, Priſcianus. vide & Dionyſium Halicarnaſſeum lib. 1. Iam è contrà H. pro F. apud Feſtum Horda bos, & Hordicidia feriæ, quæ aliis forda bos, à ferendo: & Hanula, id eſt, parua delubra, pro fanula faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti, vbi vulgò,

Neque equidem heminas octo expromſi in vrceum.

Vaticani, *feminas*, diſertim. veteres vulgati, *fœminas.*

Scena, Inde ignem, pag. 670. c.

Niſi voluntate ibis, rapiam te domum. P H. *oſtium hoc mihi domicilium eſt, Athenis domus ac herus.*

Libri vet. *hoſtium hoc mihi.* littera inſerta egregiè emendari puto, hoſticum hoc, id eſt, peregrinū. Nam hoſtis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cum ſeruus eam vi conaretur domum abſtrahere, diſſimulās ſe eam eſſe: mi homo, inquit, vide ne erres, equidem hîc non habito: ſed hoc Periplectomeni hoſpitio tantum vtor vt peregrina, Athenis eſt vera domus. res clara ex fabulæ argumento.

Scena, Niſi quidem ego. pag. 672. c.

Dum ego in tegulis ſum, illac huc ſe hoſpitio edit foras.

legerim, *illac ſe hoſpitio dedit foras.* S C E. *quidum?* P A. *quia ludo luto.* rectè Vatic. *quia luto iam.* locus fuit in vicina pronuntiatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. 2. de Orat.

Scena, Præcepta facito. pag. 677. c.

----ne tu hercle obſecro opinor

Reſipiſce, ſi ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè.

Aliquot verbis auctior alter Vatic. *Ne tu hercle opinor magnum malum obſecro reperies, ſi ad herum h. r. p. periſti pulchrè.*

Scena, Satin' abiit. pag. 682. d.

Tranſpoſiti verſus videntur, & hoc ordine legendi,

Ita ſum coactus Periplectomene vt neſciam
Vtrum me poſtulare prius tecum æquum ſiet,
An me expurgare hîc tibi videatur æquius,
Niſi iſthæc non eſt hæc.

Ibidem.

Licétne. P E. *inquire iubeo & placidè noſcita.*

Ex Caſſinati colligitur. P E. *quin te iubeo, at:*

Nam è ſummo puteo ſimilior numquam poteſt.

In eodem rectiſſimè, *Nam ex vno puteo.*

Nunc demum me inſipientem factum eſſe arbitror. ſcribo ex Vatic. à me inſipienter.

pag. 684. c.

Eſt verò quod ſemper iudicaui. corruptè in Milite legitur colloquio

Sceledri & Periplectomeni extremo.
Frequens ſenatus poterit nunc haberier
Ibo intrò, ne dum abſum illis fortitò fuam.

quam enim ſentētiam idoneam habet illud *fortitò eſſe?* Comprobāt iudicium meum libri: è quibus Vaticanus alter, *ne dum abſum multi fortuitò fuam*, alter, *multi fortuita.* E quorum veſtigiis confirmo ſcribendū, *ne dum abſum multa fortuitò fuam.* vel potius, *multas.* venuſta ſententia. Nam cum lepidus ille ſenex de conceſſu congerronū ſuorum qui concilium habebat mulieris liberandæ, tamquam de ſenatu magnificè locutus eſſet: in eodem nunc ludens & ſimul veterem ad morem reſpiciēs addit, ſe quoque tamquam vnum aliquem ſenatorem in curiam iturum, ne fortè abſenti multa imponatur. Moribus enim Rom. ſenatori qui die ſenatus non adeſſet multam dici ſolere, conſulémque ius habuiſſe pignoris capiēdi vel ex vno Cicerone nota res eſt, de Orat. 3. de Legib. 2. & Phil. 1.

Scena, Cohibete intra. pag. 688. a.

Quod in Milite conſtanter omnibus libris ſcribitur,

Nam bonum conſilium ſurripitur ſæpiſſimè,
Si minus cum cura, aut catalogo loquendi lectum, id eſt.

id ſincerum eſſe non ipſi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit catalogum ordinem loquendi eſſe: aut neſcio quis Veronenſis, enumerationem ſermonis? Quin potius diuiſim ſcribendum cenſeam, *aut cato loco.* Catus locus quem præcedentibus verſibus tutum locum nominauit, id eſt, remotum ab arbitris. Siue etiam, *aut catè locos loquendi lectus'ſt.* locos pro locus, & id ſanè perplacet.

Eadem Scena. pag. 689. b.

O lepidum ſenem ſi quas memoras virtutes habet.

Non temerè eſt quod in noto verbo titubant omnes libri. Rouer. *Lepidum ſemiſeum*: Alter Vatica. *ſemiſenem*: alter proximè verum, *ſemiſcem.* Naui ego paratus ſum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum ſcripſiſſe, *O lepidum ſenicem.* ſenicem pro ſenem, ἀρχαϊκῶς. Ita enim inflexiſſe antiquos Priſcianus diſertè tradit, prolato eiuſdem Plauti exemplo, *Datores belliſſimi negotioli ſenices ſoletis eſſe.*

Scena, Cohibete intra. pag. 689. c.

Cedò tres mihi homines aurichalco contra cum iſtis moribus, probam lectionem putes, abſque libris eſſet. Vatica. alter, *contrà bentim iſtis.* vt appareat à vulgata abeſſe vocem. Fortè leg. *contrà emſim iſtis*, ſiue emiſſim. Nam emere auro contrà vt apud Varronem, *vbi poma veneunt contrà auro.* Ita enim eum locum, Delicium illud Muſarum Scáliger diuinitus emendauit. Niſi placet, *contrà mutim iſtis*, id eſt, mutem. Sicut edim pro edam.

Tum ad ſaltandum non cinædus magis aptus eſt quā ego.

Suppoſita lectio. Vaticani, cinædus malacus æquè. optimè. idque approbat vetus codex Nonij in Cinædus.

Ibidem, pag. 690. a.

Cur non vis? nam procreare liberos lepidiſſimum eſt.

Aliquot veteres, *Lepidus ſonus*, lego, *lepidum'ſt onus.*

Nam bona vxor ſi ea quidem deducta eſt vſquam gentiū.

Lego, *educta eſt. Bona mea inhiant, certatim dona mittunt, & munera.* E Vaticanis germana lectio eruitur, *certatim nutricant & munerant.* bonos hercle vt malos deſcripſit mores. Vaticani, *Bonus bene vt.* rectè.

Eadem Scena, pag. 692. c.

Lautam vis, an quæ nondum ſit lauta?

Ambigi de ſententia video. Opinor ipſe per lautam, intelligi fœminam, quæ muliebris patiētiæ legem iam acceperit: per illautam, virginem, & quæ iugum nondū tulerit. Nam moribus Rom.

virgine

virgines à lauationibus & balneis publicis arcebantur: ſicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis, *Nec pueri credunt niſi qui nondum ære lauantur.*

Quaſiq; hoc anulum animo ſuæ ancillæ dederit. Repugnant huic ſcripturæ libri Vaticani duo, *hunc anulum famæ ſuæ ancillæ.* Caſſinas, *famæ ſe.*

Tu diuina. *Memineris ne Philocomaſium nomines.* P L. *quam nominem?*

P A. *dicam iam.* P L. *nempe eandem quæ dudum c.e.* Vatica.vnus. P A. *dicam.* P L. *nempe.* alter, *Glicerim.* idque verum puto, aut certè, *Gliceram.* Argumento eſt Argumentum fabulæ. ſimulabatur enim aduenisse Athenis Germana ſoror Philocomaſij, cui Glycere nomen eſſet: Eam Pleuſidippes iubetur ad nauim arceſſere. ſuprà, *Quis igitur vocare?* P H. *Glycere nomen eſt.* Frequẽs porrò in libris error D. pro C L. vt Dinia pro Clinia, & ſimilia.

Scena, Iámne eſt, pag. 710.c.

Iámne eſt ante ædes circus, vbi ſunt ludificandi mihi? Non diſplicet alterius Vatican. lectio, *ante ædes hircus qui eſt ludificandus mihi.* ſenes per contumeliã hircos vocabant, vt Menæchmis, *poſt autem illic hircus alius qui ſæpè ætate in ſua perdidit ciuem innocentem falſo teſtimonio.*

Priúſne quàm illam oculis tuis? P Y. *ideo id quod credo tibi,*

Cùm hac locutus. illa autem abſens adigit me vt amem hercle hanc quidem.

P A. *Nihil tu amaſſis, mihi hæc deſponſa eſt.* fœdè acceptus locus. Vaticani habent, *Cùm hac elocutam illam autem abſentem ſubigit me vt.* putarim legendum & diſtinguendum. P Y. *Video, idque credo tibi: eccum hac elocutam.* P A. *illam autem abſentem?* P Y. *ſubigit me vt.* Decorum videlicet in libidinoſo Milite ſeruans Plautus facit eum ad conſpectum ancillulæ ſtatim adhinnire: quem reprehendens quaſi Paleutrio, minimæ gentiũ, inquit, túne vt huic te des priuſquam illam abſentem videris?

Aut facturum, aut non facturum: quid illam miſeram & amicam crucias? Optimè Vatica. illam miſeram animi crucias.

Atque adeò audin' tu, dicito doctè & cordatè. M I. *cura aliud.* Libri veteres. M I. *vt cor ei ſaliat.* Idque Germanũ. Alludit enim ancilla ad id quod ſeruus dixerat, *Cordatè*: in amore autem vehementi cor ſubſilire ſolet. Lucianus de Syria dea, ὡς δὲ ἡ μητρυιὴ ἀπίκετο, τήν τε χροιὴν ἠλλάξατο, καὶ ἱδρώειν ἄρξατο καὶ τρόμον εἴχετο καὶ ἡ καρδίη ἀνεπάλλετο. τὰ δὲ γινόμενα ἐμφανέα τῷ ἰητρῷ τὸν ἔρωτα ἐποίεε.

Scena, Quantas res, pag. 702.a.

Si falſa dixeris loris excruciabere. Ita edidit Camerarius contra libros, qui *mocio excruciabere*, referunt. forte, *ocyus excruc.* *Vidi, bacchabatur aura, quaſſabant cadi.* puto leg. *bacchabatur aula.* facili errore, i. pro l. Turnebus legit, *Hama.* vas aquarium, inquit: vt Iuuenal. *diſpoſitis prædiues hamis.*

Scena, Rem omnem, pag. 704.c.

Poſtquam admiſere aures meæ tuæ morem orationis. Vatica. vnus, *poſtquam adhiberem*, alter, *adhibere.* puto rectum, *adhibère.* bibere ſermonẽ alicuius, frequens tralatio Plauto. *Quas me iuſſiſti adducere, & quo ornatu.* A C. *bene noſter.* P A. *eſto. Paleutrio Acroteleutium ſalutat.* vitioſa diſtinctio. ſcribe, *bene, noſter eſto.* P A. *Paleutrio.* A C. *Noſter eſto*, familiaris locutio alterius laudandi, vel confirmandi. Trucul. *tanto melior, noſter eſto, ſed de tuo viuito.* Bacchid. *puero ſic dicit pater, noſter eſto, dum te poteris defenſare iniuria.* Virgil. 11. *Noſter eris, mihique hæc ediſſere vera roganti.*

---ni ludificata lepide

ero, culpam omnem in me imponito. Laudat hunc locum Nonius in ludificata, ſed turpiter corrupta ſcriptura *ludificata ero hominem*, pro, ludificata lepidè ero, culpam omnem in me imponit, Emẽdandum vero, *ludificata ero*, pro ludificauero. Plaut. *Ni ludificata lepidè ero*, &c.

Quid tibi ego mittam muneris? A C. *dátne ab ſe mulier operam?* rectius Vaticani, & vetus editio, *déſne aliæ mulieri operam.* id eſt, ne cum alia muliere delicias facias. Appoſitè enim ita optat illa quæ ſeni huic ad lectum & pro concubina erat.

Scena, Voluptas eſt, pag. 708.c.

Quid ea? ingenua? an feſtuca facta? id eſt, Reuerâne ingenua eſt? an per feſtucam ingenua facta? id eſt, liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur, ij feſtuca imponi ſolet. Alluſit A. Gellius libr. 20. *Conferens vim illam ciuilem & feſtucariam cum vi bellica & cruenta.*

Scena, Quid mihi, pag. 717.d.

Qui conſectare æquè maréſque & fœminas. vetus Rouerij, *cõſectaréque maréſque fœminas.* ſimilis ſcriptura in Aldi. Repono elegãtem phraſim, *conſectare, quà mares, quà fœminas.* quomodo frequenter Liuius, & Cicero ad Atticum.

Scena, Sequimini, pag 719.c.

Vos modo porrò vt occœpiſtis, date operam amicabilem. Ex Vaticanis ſcribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiẽs iſtius ſummæ nuptiarum ordinis. Inepta lectio quà de verbis, quà de ſenſu. Emendandum iudico, *cupiens iſtius, ſummè nuptiarum ordium.* ἀρχαϊσμὸς, Ordium pro Exordium, quæ vox reperitur etiam in Lucretij.

Scena, Hera eccum, pag. 723.d.

---M I. *cum ipſo pol ſum ſecuta.*

Placidè ipſa vt libitum eſt mihi, otioſè, meo arbitratu. ſententiam inſiſtens emendo, *pol ſum locuta.* Ancilla enim pulchrè os ſublectans glorioſo militi, audiente illo vt magnum beneficium prædicat, quod hominis tam pulcri conueniendi copia fuerit.

Ergo iſte metus me macerat, quod illi faſtidioſum eſt. libri Vatica. *ille faſtidioſus eſt.* rectè.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt. Suppoſita lectio. Nam veteres omnes, *linguam oculi præciderunt.* Eleganter. Nam in amore, cùm oculi cupidè quod amant, intuentur, non ſolum mens, ſed etiam lingua obruteſcit. Ita fit vt quaſi præcipi & præcidi verba ab aſpectu videantur.

EX PSEVDOLO.

Scena, Si ex te tacente, pag. 780.b.

Compreſſiones artè amantum corporum.

Optimè Vaticani, *amantum temperum* lege etiam *arta*, non *arte*. Compares propriè sunt σύζυγοι, vsurpatur in amore de duobus qui inter se amát. Horatius *Necdum munia comparis Æquare*. Catullus. *Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo Compar.*

Scena, Pseudole non audis, pag 789 b.

Non est iustus quisquam amator nisi qui perpetuat data. Item Vatica. *Non est vsus quisque.* perspicuè rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periurissime? Alij, Terram tegit, ego emendo, *quantum in terra degit*. littera immutata, & syllaba à fine prioris vocis retracta.

Sicut hac est præstituta numerando argento dies. Libri veteres, *præstituta summe argento dies.* lego, *summa argento*, id est, suprema. In Persa. Hæc dies summa hodie est mea amica sit ne libera. Trochaicus autem versus non difficulter sustentabitur, vocali non elisa, nequem numeri moueant.

Scena, Pseudole non, pag. 790. a.

Pseudole arcesse hostias.

Victumas, lanios, vt ego huic sacruficem summo Ioui.
B A. *Nolo victumas, agninis me extis placari volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolo victumas, at minimis me.* scribendum iudico, *At minis me extis*, vel etiam *At minimis*, voce deducta à Mina. Nimium eleganti sententia & ad lenonis mores accommodata. Nam cùm amator propter seruatã, vt putabat, amicam, facere victumam lenoni vellet, vt Deo & auctori fortunarum suarum: ille qui aliud spectaret, negat se victumas & inania honorum morari, sed minas & argentum velle. Hæc porrò verba, *At minimis*. (nam in ambigua pronuntiatione iocus fit,) leno ita extulit, vt adolescens minimè malus intellexerit eum, *Agninis*, dixisse. Ergo subiicit, *Quid stas? arcesse agnos audin' quid ait Iupiter?* Hoc nisi certum est, nolo mihi posthac quisquam duarum rerum quidquam creduat, vt ille ait.

Pag. 794. d.

Puto in vitio esse versum illum è Pseudoli scena, Postquam illic.

Quid nunc acturus? postquam herili filio
Largitus dictis dapsilis, vbi sunt ea? & rectè sic corrigi, *Largitus dict' es dapsilia.* Dicta dapsilia, id est, munifica & larga, Ortus error fuit ex vocibus imperitè confusis.

Scena, Si de damnosis, pag. 796. d.

---C A. *meritò esse iratum arbitror,*
Cum apud te parum stet fides. Scribo *parum stet fides.* antiquè. aut certè, *fide*, pro *fidei*, vt apud Lucretium. *Aut alia cuius desiderium insideat re.*

Scena, Hi loci sunt, pag. 801. d.

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus. Legerim, *nam mihi ita.*

Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.
P S. *Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex ædibus.* Placet Vaticani alterius lectio, *Pol tu viuos? magis opinor.*

Scena, Di immortales, pag. 804. d.

Nam ipsa opportunitas non potuit opportunius
Aduenire, quàm hac cauata est mihi opportunè epistola. Cauare epistolam, non Plauti elegantiam olet, sed sordes & rus merum. Emẽdarum ipse, *quàm hac allata.* Vitij caussa fuit, quòd repetita ex priori dictione littera scriptum fuit, *callata.*

Scena, Dulcia atque, pag. 806. d.

Dic vtrum spémne an salutem te salutem Pseudole? Veteres libri consensu, *spémne an matrem te.*

Sed istic seruus ex Carysto qui aduenit, qui sapit?
C H. *Vsque à cunabulis.* P S. *manuleatam tunicam habere hominem decet.* Turnebus libr. 20. magno consensu totius caueæ, vt ait emendat, *Hircum ab aliis.* A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sententiam quam effici homo doctissimus vult, sequens responsio Pseudoli hilum non facit. Veteres Cunas & Cunabula inter obscænos intellectus habuisse videntur, fortassè quia alluditur ad Cunnum. Plautus infrà de Cinædo, *Quid ais? túne etiam cubitare solitus es in cunis puer?* Puto igitur istuc Charinum alludere, nec aliud dicere, quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidò sequens responsum Pseudoli de manuleata tunica videtur. Nam pueri meritorij siue cinædi, vt interni osci possent, tunicas cum manicis more mulierum gestabant, non aliter quàm meretrices togas. Scipio Africanus in Sulpitium, *Qui in conuiuiis cum amatore cum cheirodota tunica accubuerit: cúmne quisquam dubitet quin fecerit quod cinædi solent?* Plautus Pœnulo, *Quis hic est cum tunicis longis quasi puer cauponius?*

Scena, Forum coquinum, pag. 811. b.

Nam ego cicilendrum quando in patina scindidi. vnus Vatica *in patinas indidi.*

pag. 139. b.

Plauti Pseudolo locorum diuûm cum Græcis comparatio.

Quod Plautus sanè quàm lepidè scripsit Pseudolo in persona gloriosi illius coqui, scena, Forum coquinum,

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque in suauitate condiam,
Vt quisque quidque conditum gustauerit
Ipsos sibi faciam vt digitos prærodat suos.

Idem planissime alter coquus de se prædicat apud Alexidem.

Θαυμαστὸν ἐμοὶ εὕρημα πάνυ, πολλὴν δ' ἐγὼ
Ἐαὶ παραθῶσι, περισχαλέδη τοὺς δακτύλους
Σαυτῶν γε χαίρειν.

Sicut & illud quod apud Philemonem comicũ coquus gloriatur diuina se quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reppерisse,

Ἅπαντες οἱ φαγόντες ἐγένοντ' αὖ θεοί.
Ἀθανασίαν εὕρηκα, τοὺς ἤδη νεκροὺς,
Ὅταν ὀσφρανθῶσιν ποιήσω ζῆν πάλιν,

Scena, Minus malum, pag. 817. d.

Sed vt occœpisti perge operam experirier. lego, *opera experirier.*

Scena malus & nequam, pag. 823. a.

H A. *Tun' is es?* S I. *chlamydate caue sis tibi à curio infortunio.*
Atque in hunc intende digitum, hic leno est.

Quod istud Curium infortunium? an à cura ductum? vt Agnus Curio, in Aulularia. an potius

tius est legi, *Curtio infortunio*? Nam Curtium scimus cùm Romæ terra hiasset, & postulionem Di manes vellent, immisso equo præcipitasse in foueam. Itaque cùm vulgò vtamur, In foueam decidere, pro, decipi, induci: fortè an Plautus idem per ambages indicans, Curtium infortunium dixit, id est, caue ne Curtij exemplo in foueam præcipitere. Plautus idem Persa, *Vide sis ego ille doctus leno pænè in foueam decidi*, & alibi.

Scena, Quid hoc? pag. 828.b.

Pergitin' pergere? ah sæuiendum mihi
Hodie est. magnum hoc vitium vino est.

Præclare vet. Rouetij, *ab sedendum mihi*. Cùm enim pulchre madidus Pseudolus introducatur, nec vini vim pedes sustinerent, qui non videt sedendi verbum huic sententiæ esse?

Profectò adepol ego nunc probe habeo madulsam.

Festi epitome, *Madulsa, ebrius, à Græco μαδᾶν deductum, vel quia sit madidus vino.* Si hoc rectè Festus, quis hærebit quin recta mea correctio sit, *probè habeo madulsa?* Probè habeo, id est, pulchrè mihi est. Vel etiam, *Abeo madulsa.*

Ita victu excurato, ita munditiis digni ab,
Itáque in loco festiuo sumus festiue accepti.

Lego, *dignè ab*. Nam hoc hominis ebrij ebriosa oratio dicit, dignè se & festiuè acceptos.

Itaque dum enitor, pax, iam pæne inquinaui pallium, nimia tum
Voluptati adepol fui ob casum.

Alter Vatican. *pallium temeto. Voluptati*: quam lectionem repudiandam non arbitror.

EX POENVLO. pag. 834.b.

E Pænulo Plauti quædam delibata.

In Prologo.

Neu designator præter os obambulet.

Dissignator & Dissignare semper in opt. Vaticano, à quo stant lapides.

Scena, Negotij sibi. pag. 843.a.

A G. *I in malam crucem.* M I. *ibi sum equidem.*

Lego, *inibi sum equidem.*

Paucis verbis rem diuinam facito, atque audin' respice.
Respexit, idem pol Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin' respice.* A D. *Respexi.* A G. *idem pol.* Lusit amator in Respiciendi verbo, quod interdum opem ferre significat, ex quo Romanis Fortuna respiciens.

Scena III. pag. 851.a.

Quid mihi nunc es auctor Milphio? M I. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.
A G. *Quid iam?* M I. *maiorem parte minore habitas mea.*

Lego, *maiorem partem in ore habitas meo*. qua coniectura nihil certius vmquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequenter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationem dixisset, Vende tandem has ædes tuas: demiratus adolescens insolentiam dictionis. Quî tandem ædes? inquit. Nam, respondet seruus, ego tibi pro ædibus sum, in cuius ore pugni tui magnam partem sic versantur vt habitare in eo videaris. Notum autem est, Habitandi verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens & multus est, in iis habitare dicatur. Nec me fugit Solem illum Galliæ Turnebum legere, *maiorem parte minore habitas mea*, sed (quod manes eius me condonent) tam illepida & tam diuersa à Plauti mente sentētia, vt credam id Turnebum ipsum, Dicis caussa potius, quàm quia reuera ita sentiret, scripsisse.

Scena, Quid nunc. pag. 853.b.

Fundásque, eo præsternebam folia farfari.

Vaticani, *Farferi.* rectè. Pertinuit ad hunc locum adnotatio Festi, *Farferum virgulti genus.* Sic lego, malè vulgò, *Farfenum*, vel, *Frasenum.*

Scena, Ita me Di. pag. 855.b.

Nisi cum pedicis condidicistis sic occrassari gradu.

Scribo distracta voce, *sic hoc grassari.* idque perspicuè verum.

Scena, Iam tenes. pag. 858.b.

Di te perdant. M I. *vos quidem hercle commendo, quom quiqui tamen*
Et bene & benignè facitis quom hero amanti, &c.

Præeunt ad veram scripturam Vaticani, in quis est, *quidem hercle quamco quiqui.* Lego, *hercle cum eo. quiqui tamen.* Alterum illud, *quom*, inculcatū perperam est ex versu sequenti. Cùm aduocati Milphioni malè precarentur. Di te perdant: ille paratus referundæ gratiæ, Imò hercle, inquit, Di vos perdant cum eo. lenonem digito designabat.

Scena, Age tu. pag. 867.a.

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus.

Omnino leg. *id quoi rei operam.*

Scena, Satis spectatum est. pag. 878.d.

S Y. *Malus es.* M I. *malus sum.* S Y. *malè mihi est.* M I. *memorandum esse aliter decet.*
Quid est quod malè sit, cui id omne est quod edis quod ames affatim?

Emendandum puto, *memoradum, esse aliter decet.* id est, memora, vt, Iteradū. Cicero ad Att. *Iteradum eadem ista mihi.* Sequenti etiam versu magis placeat legi, *Quid est quod malè sit cui domi est, quod edis quod ames?* Habebat enim Sincerastus apud lenonem.

Scena, Ain' tu. pag. 875.d.

Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium.

Quomodo Antidamarchi? Nam statim pòst Antidamæ se adoptatitium nominat. Arbitror coaluisse duas voces, scribēdúmque, *Antidamæ Demarchi.* Antidamas Demarchi, more Græco, filius videlicet. Res clara ex his versibus, *Hic me Antidamas hospes tuus Emit me, & is me sibi adoptauit filium. Demarcho item ipse fuit adoptatitius.* Ad versum porrò quod attinet, ne iusto longior sit, iuuandus elisionibus erit.

Scena, Fuit hodie. pag. 880.b.

---neque contemsi eius opus hodie.

Scribo, *eius opes.*

Mea fiducia hercle aruspex, patruelis, promisit sibi Libertatem.

Verior lectio, *patruelibus promisit.* ex argumento fabulæ.

Scena, Si ego minam. pag. 884. d.

Vbi nec leno, nec ille redeunt, nec quod eram, quidquam datur.

Emendo, *nec illa redeunt, nec quod edam.*

pag. 886. a.

Rapiamus in ius. P OL. *minimè.* AG. *quapropter?* P OL. *quia*
Iniuriarum multo induci satius est.

Cùm perspicuè legendum sit, *Iniuriarum multam dici satius*. Vtriusque coniecturæ meæ cùm ante biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum fecissem, sic eam comprobauit, vt pronuntiaret meritò itsipsis imperitiæ multam dictum iri qui istud de multa non probarent.

EX PERSA. pag. 898. c.

Plauti Persa transpositos versus videri.

Fugit ratio librarios in collocandis versibus istis Plauti, Scena Ioui opulento.

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam.
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de cælo
Dedit argentum, nam ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud sanos & sobrios homines erit quin hoc ordine disponendi sint, *Quod ego non magis s. n. o. n. c. Eam fore mihi. o. e. n. q. d. d. c. Nam herus meus. m. E. m. d. b. v. m. Dedit argentum.*

pag. 913. d.

--DO. *Vbi tu nata es?* VIR. *vt mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad læuam manum.

quod leui emendatione est eruere, si legas, *Inquilina, in angulo.* Nam cùm virgo ea quæ vænum ibat, libera esset Athenis nata, seruitus autem in hoc modò simularetur vt irrita venditione circumduci leno posset: illa iam producta callidè cauet ne suapte confessione inductior, néue consensisse in seruitutem sui videatur, & ad interrogata lenonis sic respondet, vt partim eorum scitè declinet, partim ambiguè eludat. Elusit hîc cùm interroganti vbi nata esset, respõdit, quod res erat, inquilinam se, & ciuem Atticam: sed id ita perplexè pronuntiasse putanda est, vt ille bardus intellexerit *In culina.* Itaque Toxilus statim subiicit, *Tactus est leno, qui rogarat, vbi nata esset, diceret: lepidè lusit.* Hæc tam liquida verita est, vt qui facetias & salem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro sale datum arbitrari possimus.

EX RVDENTE. pag. 943. d.

Non ego sum pollucta pago, potin' vt me abstineas manum?

Et rectè quidem esse ocellus Galliæ Turnebus censuit, qui polluctá, pago, interpretatur communem & expositam pago, vt inquit, in Polluсto Herculis omnia exponebantur obuiis. Duriusculè, vt mihi videtur, & potius vix duabus litteris mutantibus legerim, *Non ego sum pollucta, apage, potin'.* Sic idem Plautus in re simili. Pura sum, comperce amabo me attractare Agorastocles.

EX STICHO. pag. 997. d.

Scena, Quisnam obsecro, &c.

Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames.

Lego, *perrepit fames.*

---age tu ocius.
Pinge, humum consperge ante ædis. scribo, *Tinge humum.* Horatius. *Vino tinget pauimentum superbo.*
Alij pisces depurgate quos piscator attulit.

Fortè, *piscato retuli.* Loquitur enim puer ipse qui à piscatu cum piscibus redierat.

EX TRINVMMO. pag. 1033. d.

Plautus Trinummo emendatus.

Scena, Minus quindecim.

Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi, verùm quod ad ventrem attinet
Non hercle hoc longè nisi me pugnis vicerit.

Labor vt ex Roueriano libro, qui, *hoc ongue*, habet, legam, *hoc vngue.* παροιμιώδης enim sermo est, transuersum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quod item Mostellaria legitur, *Quid est igitur? abeamus hinc nos.* TR. *non hoc longè Delphinum.* Nam & illic emendandum censeo, *hoc vngue.* Corrumpendo loco fuit antiqua scriptura, *onge.*

Cœna hac annona est sine sacris hæreditas.

Error inoleuit ex confusis vocibus. Scribo, *Cœna hac an non est?* ἐρωτηματικῶς. Hereditas sine sacris est, cùm heres non adsciscitur in sacra & gentem. Cùm ea hereditate ludens seruus cœnam comparat. Vt item Captiueis. *Sine sacris hereditatem sum aptus effertissimam.*

Scena, Huic ego dici. pag. 1048. d.

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine
Concubium sit noctis priusquam ad postremum perueneris.
CH. *Opus facto est & viatico ad tuum nomen, vt tu prædicas.*

Absurdè verò: quid enim est illud, *Opus facto?* Sed gloriari liceat: egregiè emẽdaui, *Opus face est.* Nimirum cùm Sycophanta ridiculè dixisset, tam longum suum nomen esse, vt ab aurora ad concubiam noctem si ambules, vix ad finem perueneris: subiicit senex, Si ita est, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus suppetat, & in tenebris lumen. Caussa vulgati erroris in concisa scriptura fuit, *Opus fac' est.* Nisi quis tamen scribendum putet, *Opus facla est.* pro, Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia sexcenta. Huius postremi loci perspicua veritas est: qui ambigit, illi nihil caussæ est quin facem etiam in meridie accendamus.

EX TRVCVLENTO. pag. 1062. a.

Plauti Truculento antiqua vox, & alio versu vetus scribendi ratio reposita.

Antiquitatis

Antiquitatis in Plauto vestigia multa superāt, plura per exscriptorum imperitiam mutarunt. Habuit enim prisca illa & horridula ętas verba quædam propria, ita & scribēdi peculiarem modum. quæ in libris antiquis & reconditis sincerè inuenta, quidni tanquam vetusta signa aut nummos miremur? Vtriusque rei, & quomodo in eo peccatum sit, exemplum è Truculento promam. Ac verbū quidem antiquæ notæ statim in Prologo per iniuriam deiectū est, illo versu.

Athenas quo sine architectis conferam.

Nam duo Vaticani disertè. *sine arcuspletis conferans*, tertius autem *arcuspetis*, suprà tamen eadem manu, L. addito vt fieret Arcuspletis. De quo ignoto sanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis testibus probū videri & antiquum. Iam de scriptura, quod eadem fabula, scena 1. legitur,

Aut vasum aheneum aliquod aut lectus dapsilis.

adulterinum id esse item cōuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi, *lectus lapsilis*, disertè habent: tertius, *lepsilis*, littera modo immutata. Prior illa pura puta Plauti scriptura est, valétque *Dapsilis*. L. videlicet pro d. & t. loco s. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua, Cadamitas, Dacrimæ, pro Lingua, &c. Priscianus obseruat: Præsilium pro Præsidio Victorinus: Cassilam pro Cassida Festus. Quin & Gallinā Melicam pro Medica Varro scripsit, t. autē pro s. poni docet Ennij illud, *Adgretus fari*, id est, aggressus, & veteris poëtæ apud Noniū, *Atres tersa vitet galea*, pro *tersa*.

pagina 162. d.

Plauti Truculentus emendata.

In prologo, *De vestris magnis atque amœnis mœnib.* Vaticani, *De muerus magnis*. Lego, *De mœris* antiquè, vt *Cœrare*, pro Curare, *Mœnera*, & similia.

Scena, Non omnis ætas, pag. 1063. a

Quid peierandum est etiam præter munera.

Alter Vatic. *perietandum*. optimus ille, *perierandū*. rectè, & eam eius verbi perpetuam scripturam esse debere censeo: quādo & Periuria dicimus, non peiuria.

Qui nostræ caetati tempestiuo temperent.

Veteres, *Temperint* vt Edint, & talia.

Triplo plus scortorum esse eam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Erıplus scortorum*. Fortè legendum. *Aciplus scortorum esse iam*. quasi dicat, argentarias sic obsideri à scortis, vt æs iam minus ponderū habeat quàm eiusmodi nebulonum. Nisi placet, *Triplum scortorum*.

Scena, Ad fores, pag. 1066. b.

Quia te adducturam huc dixeras eumipsum.

Vatic. *adducituram*. antiqua ratione, vt Atteritū.

Nimis otiosum hominem arbitror esse te. D I. *quinam arbitrare?*

Iidem, *quia nam arbitr*. Rectè, vt Virgil. *Heu quidnam tanti cinxerunt aquora nimbi?*

Nam aduorsum legem à me ob meam scripturam pecudem accepit.

A S T. *plerique idem quod tu facis faciunt rei malè gerentes.*

Rouerij liber, *pecudem accepit Æráque*. A S T. *idem quod*. Probo vehementer, Æra vocabāt multam pecuniariam quam portitores aut scripturarij imponerent. Varro apud Nonium, *Æs defraudasse cauponem, cauponam luto obleuisse, tum portitores æra indixe*. Ita lego, Indixe, pro Indixisse.

---si arationes

Ambituris, qui arare solent ad eos verò ire melius est.

Libri non erubescunt, iique Romana simplicitate hîc liberam sententiam exprimunt, *qui arari solent ad pueros ire*. Intelligit de cinædis, qui arari metaphoricos dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer, & Virgilio pars illa in fœminis, Sulci.

Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Vaticani, *probri, sumsit intueri*. Nimirum Plautina scriptura fuit, *eumpsed intueri*, vel, *eum sed*, D. addito.

In melle sunt lingua vestra atque orationes.

Alter Vatic. *In medie sunt*. alter, *In medio*. Suspicari quis possit de antiqua scriptura, *In medde*. id est, *melle*. D pro L. vt Dacrumæ, Vdysses, Dapsilis, Cadamitas.

Pag 1072. b.

Plauti Truculentus restituta.

Vidístne quisquam pictum aut fictum aliquid amœnius colloquio illo serui rustici cum lepida ancilla? In quo vtriusque ingeniū ita disertim Plautus expressit, vt in illo nil nisi sordes & rus merū: in hac Venerem & lepôres videaris agnoscere. Cui pro parte emendando hoc caput sacrum esto.

Pag. 1077. b.

Truculētus Plauti correcta, & versib. duobus aucta.

Truculentus Plauti quid aliud quàm Hippolytus est? Ita miserè elegantissima fabula admutilata, lacerata, distracta fuit: vt vix Æsculapius cum parente suo illi persanandæ sint. E qua aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor.

Pag. 1081. a. Scena, Ne exspectetis.

---iam propinquè miles mea Phronesium

Tibi adest Stratophanes: nunc tibi opus est ægra vt te assimules. P H. *tace.*

S T. *Peperit mulier, vt ego opinor.*

Ingens hic lacuna, & Vaticani duobus versibus auctiores, sic conceptis. P H. *tace cui adhuc ego tu malam eam emouet ruri à me matitio vincere est, repperit mulier.* Hercules, tuam fidem! monstra verborum: quæ tamen, nisi animi fallor, non inuito Phœbo diuinantes sic correximus. *Tace. quid adhuc ego tui, malum, ammonitricis? an me malificio vincere est?* S T. *Peperit mulier.* Cùm enim propinquaret iam miles, sedula ancilla dominam officij monuit, vt callidè & appositè simularet ægram puerperam: at illa quasi indignata admoneri, vt quæ sua sponte nimium mala esset & astuta, Tace, inquit, &c. Scriptum autem videtur fuisse *Ammonitricis* &, *Malificio* pro Admonitricis, Maleficio. Hæc probabo fortasse doctis: alij quid probent, quid non probent, cie-

ii

cum, vt comicus ait, non interduim.

Pag. 1083.

Truculentus percursa.

Scena, Ite ite.

Bonorum hamaxagoga. Satinne qui amat, &c.

Ex libris scrib. *Bonorum exagoga.*

Qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri, metuit

Publicos mundissimum fit.

Lego, *mundissimus'st.* Ludens ait amatorem metuere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat, ideóque mundissimum suis in rebus esse.

*Abundat at hoc saltem seruat * vbi ea est apparet. huic des*

Quantumuis, nusquam apparet.

Vatic. *saltem seruat mecum illi subest apparet.* cuius vestigia vnà cum sententia secutus emendo, *at hoc saltē seruat mare, quod illi subest apparet: huic des.* Mulierem meretricem mari comparat, magis etiã voracẽ esse adductis dein caussis ostendit.

Iubeo vos valere. P H. *noster Geta.*

Vaticani, *vos saluere.* Paullò antè,

Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit

In pauperiem.

Scribo, *Impulit in paup.*

Adde istoc iam herclè ego te hic hac offatim offutiam.

Lego, *offatim confuciam.* siue, conficiam, V. pro I.

Si tu ad legionem bellator clues, at ego in culina clueo.

Veteres, *in culina aue,* alij, *aues.* Rouerij cod. *ares.* & id germanissimum arbitror. Ares Græcè Mars.

Scena, Mirum videtur. pag. 1088. b.

Lepidè macastor nuncias, sed dic mihi,

Habent? S T. *Parasitum te fortasse dicere.*

A S T. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem.*

Puto corrig. *Habén'?* S T. *περὶ σίτου te fortasse.* Amat enim Plautus in hac fabula abuti Gręcas voces. Sententia quidem concinna est. Meretricula principiò de obsonio solicita, sine quo friget Venus, Habén'? inquit: ille autem rusticellus vt catum se & facetum faceret, occupás respondere: Intellego, inquit, de cibo quæris: ego verò ad eam rem habeo.

Scena, Egóne tibi. pag. 1093. b.

Pro filiolo. C A. *pro filiolo.* D I. *obsecro vostram fidem.*

Error omnium librorum. Lege, sub persona Callicli. *pro filiolo? dij obsecro vostr.*

Pag. 1094. a.

Plauti Truculentus dimidiato versu augetur.

Truculento cùm senex duas ancillas in vinclis haberet, vt certum exquireret de stupro oblato filiæ, in omnibus libris mutilati versus hi leguntur.

Scena, Blitea. pag. 1095. c.

D I. *Mulier assum. profectu'st.* P H. *quid agitur voluptas mea?*

Lego & interpungo, *assum.* P H. *profectò is est: quid agitur?*

Id quoque interim fucatim nomen commemorabitur?

Scribo, *furatim,* siue *furtim,* ex sententia.

Pag. 1097. b.

Plauti Truculentus correcta.

Scena, Meo mihi more.

Eo mihi amare, fero supplicium damnis ad amicam meam.

Ex Roueriano colligebam, *Eu mihi amari, f. s. iam hu ad amicam.*

P H. *At ego ad te ibam.* S T. *ad me delicia herclè verò serio.*

Insita persona lego, *ad me delicia?* P H. *Herclè verò serio.* S T R. *Quanquam.* Paullò superius.

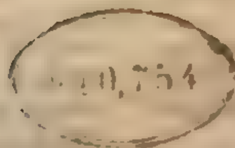
Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi ridespice.

Turneb. diuisim, *rides spice.* fortè leg. *sed me redespice.* antiquè D. interposita pro Respice, vt Antidhac, Medecum, Postidea, &c. pro Antehac, Mecum, Postea. Sanè paullò pòst miles iterum ad illam auersam, *Respice ergo, accipe hoc.*

Quamquam hic horridus est, quamquam hic squallidus'st, at est bellus mihi.

Vaticani auctiores, *Q. hic qualis est, quam hic horridus citus bellum mihi.* In Aldi editione, *citus bellum init.* Veram lectionem facile est eruere, *Q. S. squalis. e. quamquam h. h. scitus, bellus'st mihi.*

INDEX

INDEX VOCVM, ELOCVTIONVM'QVE, QVÆ SVNT IN CONTEXTV M. ACCII PLAVTI, AMPLISSIMVS, & locupletiſſimus.

Ætas

Animus

Auspicio,

Conditur

Cupientes

D

Famam

Gradu

H

I

per iocum

N

Oculi

parsit

Perſolæ

Quò

S

Specimen

T

Tardiores

Verbis

Finis indicis Plautini contextus.

INDEX RERVM ET VERBORVM NOTATV ET SCITV DIGNIORVM, QVÆ SVNT IN LAMBINI COMMENTARIIS IN OMNES M. Acc. Plauti, quæ extant, comœdias.

Araneoso

B

C

Dimi-

Fluuij

Iolare-

L

Med

Olescere.

P

Q

R

S.

Sapit

T

Testu

V

Finis Indicis Lambini Commentariorum in Plautum.

ERRATA INSIGNIORA SIC CORRIGVNTOR: NVMERO *paginam, litterâ locum, notâ monosyllabâ initium versus indicante.*

PAg.2.a. fim. omneis,parteis,igneis.ibid.verſ. amph. atque inuicem capt. iſta ad contextum pertinent.p.6.d. tu. συλβῶσι.p. 11.a. vet. cum ſeruili, & c.hæc omnia ſcribi debuerunt litteris minuſculis vſque ad dictionem, antiquiſſimi. ibid. b. verſ. ſib. ſyrma. ibid. verſ. ded. Pythagoream. p. 21. b. Her. ἀκολασία. p. 25.a. con. canere.p.26. a. rat. ἀνέσεως ibid. c. & Latinos. p. 27.a. ſic. σύμματ'. ibid. d.lib. oriona. ibid. kin. φαρφόρος. p. 32.c. ἐν φησὶ. p. 33. a.qui ὄλλως. ibid.c. hom. Vliſſes. p. 34.d. verſ. 7. ep.iſta deſiderãtur: nos eo die cœnati,ſoluimus.p. 40.d.ſer. lectus. p.41.b.rump.ingenuos.ibid.c.cub.carcheſiũ.ibid.ac patẽs.ibid.nat.domũ.p.46.d.act.quicq;.p.55.d. vid. fœta.p.69, a.dem.foris.ibid. ex. πασ σχῶμα.p.74. a. & imitarẽtur Ægipanas. abſque diſtinctione ſunt legẽda. p.89. d. non obſticurum. p. 96. c. ſer. introducitur p.105.c. eſt. poliunt. p. 110.b. mul. occallueτe. 16. c.nei ἀράχνια. p. 111. b. quom redditurum. p. 124.c. ſiſt. calamiſtra. p. 125.c. ἐρ ἔραμ'. ibid. ἀδελφοῖς. p. 126.c. γλῶσσας. p. 147.a. et. κακοπαθῶν. p. 154 b.nam. caſum.p.155. b. πεῖγ.πεῖγμα. p. 160. d. per. familia. p. 165.a.dam. detraxerat. p.166.b.ill. illuc.p.169.b.ruſt. forenſe.p. 173.a.b. te. conuicio.p.176. d. τιν. τιμῶσα. p. 192.b. Veh. Apollini. p. 193.d. int. quemuis.p.196. d. prob. ἔγνωσαν.p. 203.c.et. de te fabula.ibid. phil. reducem. p.211.b. parr. licet nos, reconciliare. p.220.d. ſoph. ἐφορᾷ.p. 222.a.ci. διέρχεται. p. 235. b. hom. μεγαλοκοιλύνη. p. 251. b. Præn. Prænestinarum. p. 253.a. ſunt. præfecturarum. p. 259.c. præſt. perſtrinxerat. 264.c. te. ἀχειώπηστα.p. 265.b. lib.cuidam. 277.c.cup. & rationem. p. 285. d. nem. impudicè. p. 288.a. ſat. alium.p. 295.a. pamph. ſymbolam dedit, ſymbolam dabo. ibid.c. eu. monoſyllaba, pro, monoſylllaba delenda. ibid. d. hunc.dictio, Turnebus,eſt expũgenda . p. 298. c. per. præſtiturum . p. 303.d.σαν. ανάστ. p. 319. d. cid. Aut. p. 320.a. Vir. pertæſum. p.323.a. bus. χεῖα. 338. a. retr. ceſſim. p. 343.c. Αἰτ. Αἴτωνα. p. 358. d. ſit συνεωσμῷ. p. 362.b. nub. nubet. p. 378.d. χρη. χρεία. 16. b. ὄδμαι. p. 415.c. ει. τοσαῦτα. p. 420. b. muſſ. hirudo. p. 431.a. ſit. ſiueris. p. 454.b.c. cor. σίφωνα παλαιδε. p. 465.d. quid. caput. p.490. c. καὶ ματὰ. p. 504.a. λα. πλαν πεῖ p. 509.c. pi. Flagitium. ibid.d. πεοι. πεθνημοι. 517. d. Hor. pretium. p. 538.a. dant. ἀπόστε. p. 523. a. flag. μαστιγίας. p. 546.c.pit. ἐγκαλυψάμενος.p. 564.b. nem. Simonis. p. 569.d. mol. molior. p. 579.b.πιτ. πεπτόσι.ibidem. πιτ. ἀχ. ibid. ἐφαλλόμενος.p. 583.a. pot. μακοτη. p. 586.c.eſt.τὸ.p. 593. d. hic.ſeruant.p. 606.a. me. certè.p. 637.d. aq. ὕδωρ. p. 651. d. ſic.nomen. p. 675. c. à. pugnaculum. p. 686.c. quod. hunc ver. ſic reſtitue. ὄδυε. υ. τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.p.696.d. ci. vere.p.699.d.ſup.pectinem.p.717.a.b.λιτ.ἀδέως.p.744.d.Tib.menſibus.p.804. at.promptas. p.809.a.dec. thermopolium.p.824 b.con. machæra.p.825.c. δι. θιτε. p. 828.b. lus. Troiani.p.841.b. it.μάλαξει.p. 848.c. cun. menſas.p. 851.d.Neq. quippini. p.862.c.id. Ariſtoph. p.865.d. quid. recenti re.p. 867. d. quod veneris,legito,cum.v, munuſculo.p.872.a. aud. μόνη.ibid. b. tin.egeſtas.p. 883.b. vt. ad me redirent. p.915. d. τῷ. ὑφαιρέσει.p. 969.d. hoc. ferret. p. 994. d.las. pauonem.p. 1011.b. noſ. monotrophè.p.1018. b.Phil. barbarè.p. 1065.d.gra.grauidas.operarum.p.1091.d. quod carpunto.ibid. verſ.p.1089.c.tè.[illegible]

FINIS ERRATORVM.

IN DIONYSII LAMBINI OBITVM.

TVRBATÆ Hippolytum cùm distraxêre quadrigæ,
Ad superos fertur reuocasse Coronide natus
Discerptum iuuenem, votis precibúsque Dianæ.
Tum Pater ætherias aliquem indignatus ad auras
Mortalem ex vmbris post funera posse reuerti
Artémque, auctorémque simul tantæ obruit artis.
Te simili absumptum fato, Lambine, ciemus
Ne quicquam & Phœbi absentem lugemus alumnum.
Nam dum principibus linguæ Graiæ atque Latinæ,
Obductísque situ informi cariéque sepultis,
Restituis lucem, lucem manus inuida Parcæ
Eripuit, mersitque Erebi pallentibus vndis.
De morte insignem tamen egit vterque triumphum:
Auxit enim numerum diuorum Epidaurius Heros:
Et tu concilia auxisti cœtúsque piorum,
Lambine, ac studiis decus immortale parasti,
Angustæ linquens fallacia commoda vitæ
Æternum vt viuas, chartis immortuus, æuum.

I. PASSERATIVS ELOQVENTIÆ PROFESSOR ET INTERPRES REGIVS.

PRIVILEGE DV ROY.

HENRI, par la grace de Dieu Roy de France & de Pologne. A nos amez & feaulx Conseillers tenans nos Cours de Parlements de Paris, Rouen, Tholose, Bordeaux, Dijon, Ayz, Grenoble, Bretaigne, Baillifs, Preuosts & Seneschaux desdits lieux, Lyō, Poictiers, Orleans, Tours, Bourges, Angers, Champaigne, & à tous nos autres iusticiers, salut, & dilection. Nostre bien amé Iean Macé, l'vn des vingtquatre Libraires iurez de nostre Vniuersité de Paris, nous a faict remonstrer que puis nagueres il a recouuert à grands fraiz labeurs, & impenses, vn liure intitulé. *M. Accius Plautus, ex fide atque authoritate complurium librorum manuscriptorum opera Dionysii Lambini Monstroliensis Commentariis emendatus ab eodem explicatus, & nunc primùm in lucem editus.* Lequel liure pour estre tres-vtile & proffitable à la republique & augmentations des bonnes lettres, ledict exposant feroit volontiers imprimer, mais il doubte que pour le frustrer de ses iustes labeurs, fraiz & impenses, aucuns autres le voulsissent semblablement imprimer, s'il n'auoit sur ce nos lettres de prouision & priuilege conuenables: Humblement requerant icelles, nous à ces causes inclinans liberallement à la supplication dudict Iean Macé, à iceluy auons donné & octroyé, & de nostre grace specialle, par ces presentes, donnons & octroyons priuilege, congé & licence, & permission d'imprimer ou faire imprimer & exposer en vente ledict liure iusques au temps & terme de dix ans, à conter du iour qu'il sera parracheué d'imprimer. Pendant lequel temps auons expressément inhibé & deffendu, inhibons & deffendons à tous autres marchans Libraires, Imprimeurs & autres personnes qu'il appartiēdra d'iceluy imprimer, en exposer en vente sans le cōsentement dudict exposant, sur peine aux contreuenans de confiscation desdicts liures & d'amende arbitraire, & de tous despens dommages & interest, enuers ledict Macé: Auquel en outre auons permis & permettons qu'en mettāt ou faisant mettre au cōmencement, ou à la fin dudit liure vn sommaire ou extraict du cōtenu en ces presentes: elles soient tenues pour suffisamment notifiees & veuës à la notice & cognoissance de tous, sans qu'aucun en puisse pretendre cause d'ignorance. Si vous mandons & à chascun de vous endroict, soy & si comme à luy appartiendra. Commettons & expresément enioignons que de nos present priuilege, congé, licence & permission, & de tout le contenu cy dessus, vous faictes, souffrez & laissez ledict Iean Macé, & ceux qui de luy auront droict, iouyr & vser plainement & paisiblement tous troubles & empeschemens aux contraire. Cessant à ce faire & souffrir contraignez, ou faictes contraindre tous ceux qui pour ce feront à contraindre par toutes voyes deuës & raisonnables: nonobstant oppositions ou appellations quelsconques & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne voulons estre differé: car tel est nostre plaisir. Nonobstant comme dessus, & quelconques lettres à ce contraires. Donné à Paris le 3. iour de Septembre, l'an de grace 1576. & de nostre regne le troisiesme.

Par le Roy à vostre relation.

Signé BLANQVET.

Excudebat Ioannes le Blanc iunior, Typographus:
Impensis honesti viri Ioannis Macæi.
M.D.LXXVI. mense Octobr.

